

Holy Bible

Aionian Edition®

Asante Twi Nkwa Asem

Asante Twi Bible

Holy Bible Aionian Edition ®

Asante Twi Nkwa Asem
Asante Twi Bible

CC Attribution ShareAlike 4.0, 2018-2024

Source text: eBible.org

Source version: 7/13/2024

Source copyright: CC Attribution ShareAlike 4.0, International
Biblica, Inc., 2020

Original work available for free at www.biblica.com and open.bible

Formatted by Speedata Publisher 4.19.18 (Pro) on 7/19/2024

100% Free to Copy and Print

TOR Anonymously

AionianBible.org

Published by Nainoia Inc
<https://Nainoia-Inc.signedon.net>

We pray for a modern public domain translation in every language

Report content and format concerns to Nainoia Inc

Volunteer help is welcome and appreciated!

Celebrate Jesus Christ's victory of grace!

Preface

Asante Twi at AionianBible.org/Preface

The *Holy Bible Aionian Edition* ® is the world's first Bible *un-translation!* What is an *un-translation?* Bibles are translated into each of our languages from the original Hebrew, Aramaic, and Koine Greek. Occasionally, the best word translation cannot be found and these words are transliterated letter by letter. Four well known transliterations are *Christ*, *baptism*, *angel*, and *apostle*. The meaning is then preserved more accurately through context and a dictionary. The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven additional Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies.

The first three words are *aiōn*, *aiōnios*, and *aīdios*, typically translated as *eternal* and also *world* or *eon*. The Aionian Bible is named after an alternative spelling of *aiōnios*. Consider that researchers question if *aiōn* and *aiōnios* actually mean *eternal*. Translating *aiōn* as *eternal* in Matthew 28:20 makes no sense, as all agree. The Greek word for *eternal* is *aīdios*, used in Romans 1:20 about God and in Jude 6 about demon imprisonment. Yet what about *aiōnios* in John 3:16? Certainly we do not question whether salvation is *eternal*! However, *aiōnios* means something much more wonderful than infinite time! Ancient Greeks used *aiōn* to mean *eon* or *age*. They also used the adjective *aiōnios* to mean *entirety*, such as *complete* or even *consummate*, but never infinite time. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs. So *aiōnios* is the perfect description of God's Word which has *everything* we need for life and godliness! And the *aiōnios* life promised in John 3:16 is not simply a ticket to *eternal* life in the future, but the invitation through faith to the *consummate* life beginning now!

The next seven words are *Sheol*, *Hadēs*, *Geenna*, *Tartaroō*, *Abyssos*, and *Limnē Pyr*. These words are often translated as *Hell*, the place of *eternal punishment*. However, *Hell* is ill-defined when compared with the Hebrew and Greek. For example, *Sheol* is the abode of deceased believers and unbelievers and should never be translated as *Hell*. *Hadēs* is a temporary place of punishment, Revelation 20:13-14. *Geenna* is the Valley of Hinnom, Jerusalem's refuse dump, a temporal judgment for sin. *Tartaroō* is a prison for demons, mentioned once in 2 Peter 2:4. *Abyssos* is a temporary prison for the Beast and Satan. Translators are also inconsistent because *Hell* is used by the King James Version 54 times, the New International Version 14 times, and the World English Bible zero times. Finally, *Limnē Pyr* is the Lake of Fire, yet Matthew 25:41 explains that these fires are prepared for the Devil and his angels. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The eleventh word, *eleēsē*, reveals the grand conclusion of grace in Romans 11:32. Take the time to understand these eleven words. The original translation is unaltered and a note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. To help parallel study and Strong's Concordance use, apocryphal text is removed and most variant verse numbering is mapped to the English standard. We thank our sources at eBible.org, Crosswire.org, unbound.Biola.edu, Bible4u.net, and NHEB.net. The Aionian Bible is copyrighted with creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0, allowing 100% freedom to copy and print, if respecting source copyrights. Check the Reader's Guide and read online at AionianBible.org, with Android, and TOR network. Why purple? King Jesus' Word is royal... and purple is the color of royalty!

History

Asante Twi at AionianBible.org/History

- 04/15/85 - Aionian Bible conceived as B. and J. pray.
- 12/18/13 - Aionian Bible announced as J. and J. pray.
- 06/21/15 - Aionian Bible birthed as G. and J. pray.
- 01/11/16 - AionianBible.org domain registered.
- 06/21/16 - 30 translations available in 12 languages.
- 12/07/16 - Nainoa Inc established as non-profit corporation.
- 01/01/17 - Creative Commons Attribution No Derivatives 4.0 license added.
- 01/16/17 - Aionian Bible Google Play Store App published.
- 07/01/17 - 'The Purple Bible' nickname begins.
- 07/30/17 - 42 translations now available in 22 languages.
- 02/01/18 - Holy Bible Aionian Edition® trademark registered.
- 03/06/18 - Aionian Bibles available in print at Amazon.com.
- 10/20/18 - 70 translations now available in 33 languages.
- 11/17/18 - 104 translations now available in 57 languages.
- 03/24/19 - 135 translations now available in 67 languages.
- 10/28/19 - Aionian Bible nursed as J. and J. pray.
- 10/31/19 - 174 translations now available in 74 languages.
- 02/22/20 - Aionian Bibles available in print at Lulu.com.
- 05/25/20 - Illustrations by Gustave Doré, La Grande Bible de Tours, Felix Just.
- 08/29/20 - Aionian Bibles now available in ePUB format.
- 12/01/20 - Right to left and Hindic languages now available in PDF format.
- 03/31/21 - 214 translations now available in 99 languages.
- 11/17/21 - Aionian Bible Branded Leather Bible Covers now available.
- 12/20/21 - Social media presence on Facebook, Twitter, LinkedIn, YouTube, etc.
- 01/01/22 - 216 translations now available in 99 languages.
- 01/09/22 - StudyPack resources for Bible translation study.
- 02/14/22 - Strong's Concordance from Open Scriptures and STEPBible.
- 02/14/23 - Aionian Bible published on the TOR Network.
- 12/04/23 - Eleēsē added to the Aionian Glossary.
- 02/04/24 - 352 translations now available in 135 languages.
- 05/01/24 - 371 translations now available in 151 languages.

Table of Contents

OLD TESTAMENT

1 Mose	1
2 Mose	38
3 Mose	67
4 Mose	87
5 Mose	115
Yosua	139
Atemmufoə	155
Rut	171
1 Samuel	174
2 Samuel	195
1 Ahemfo	213
2 Ahemfo	235
1 Beresosem	256
2 Beresosem	277
Esra	302
Nehemia	309
Ester	319
Hiob	325
Nnwom	342
Mmebusəm	383
ɔsenkafoə	397
Nnwom Mu Dwom	402
Yesaia	405
Yeremia	438
Kwadwom	475
Hesekiel	479
Daniel	513
Hosea	524
Yoəl	529
Amos	531
Obadia	535
Yona	536
Mika	538
Nahum	541
Habakuk	543
Sefania	545
Hagai	547
Sakaria	548
Malaki	554

NEW TESTAMENT

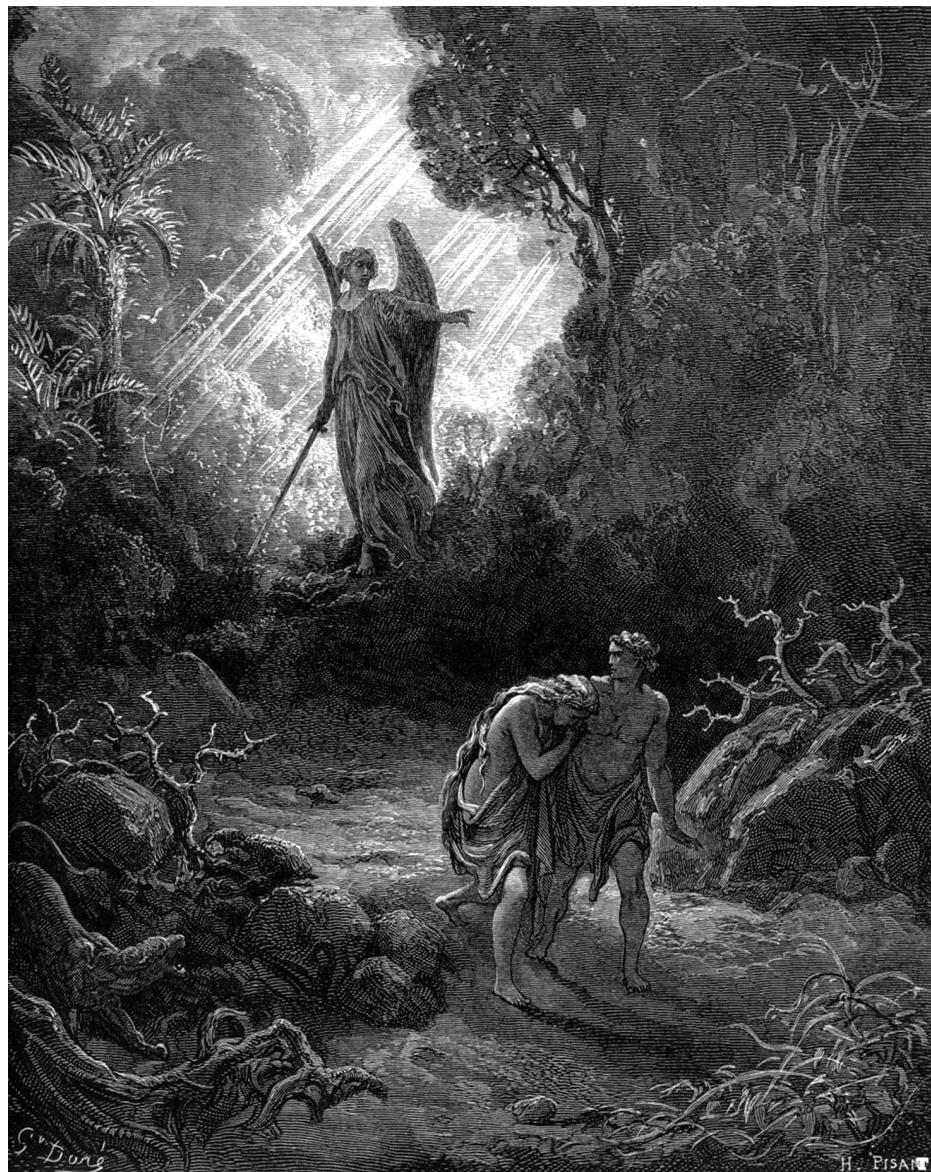
Mateo	559
Marko	582
Luka	597
Yohane	621
Asomafoə	640
Romafoə	664
1 Korintofoə	675
2 Korintofoə	686
Galatifoə	693
Efesofoə	697
Filipifoə	701
Kolosefoə	704
1 Tesalonikafoə	707
2 Tesalonikafoə	710
1 Timoteo	712
2 Timoteo	715
Tito	717
Filemon	719
Hebrifoə	720
Yakobo	728
1 Petro	731
2 Petro	734
1 Yohane	736
2 Yohane	739
3 Yohane	740
Yuda	741
Adiyisəm	742

APPENDIX

Reader's Guide
Glossary
Maps
Destiny
Illustrations, Doré

OLD TESTAMENT

Opamoo onipa no. Na Eden turo no apueee fam ho no, odee Kerubim ne afena a eredere twa ne ho fa
baabiara no sii ho se, enwen ekwan a eko nkwa dua no ho.

1 Mose 3:24

1 Moses

1 Ahyeasæe no Onyankopon bœ œsoro ne asase. **2** Na asase yœ sakasaka ne hunu. Na esum kata nsubunu no ani. Na Onyankopon honhom butu nsuo no ani. **3** Onyankopon hyee se, enye hann! Na eyee hann. **4** Onyankopon hunuu se hann no ye enti, ottee hann no firii esum no ho. **5** Onyankopon free hann no se adekyee, na esum no nso se adesaæ. Adeæ saæe na adeæ kyee, eda a edi ekan no no. **6** Onyankopon kaa se, "Nkyemu mmra nsuo no ntam, na enkyekye nsuo no mu." **7** Enti, Onyankopon yœ nkyemu no de kyekyee nsuo a ewo nkyemu no ase firii nsuo a ewo nkyemu no atifi no mu. Na eyee saa. **8** Onyankopon too atifi nkyemu no edin ewiem. Na esum durui enna adee kyee; yei ne eda a eto so mmienu. **9** Na Onyankopon kaa se, "Nsuo a ewo nkyemu no ase no ano mmoa wœ faako, na asase kesee nna ne ho adi." Na eyee saa. **10** Onyankopon too beaæ kesee no edin asase. Enna nsuo a eboaæ ne ho ano no nso, ottoo no edin epo. Onyankopon hunuu se eye. **11** Afei, Onyankopon kaa se, "Afifidee mfifiri asase so; afifidee a eso aba, nnuuba ahodoo a eso aba ne dee, n'aba hyehye mu nyinaa mfifiri asase so." Na eyee saa. **12** Afifidee a eso aba ne nnua fifirii asase so na n'aba no nyini yœ nnua ne afifidee se ne seso. Onyankopon hunuu se, eye. **13** Na adee saæe enna adee kyee. Yei ne eda a eto so mmiensa. **14** Na Onyankopon kaa se, "Hann mmra nkyemu a ewo ewiem no mu mmmæpæ adekyee ne adesaæ mu. Na emmeyæ nyiniasoo mma ebere nkyekyemu, nna ne mfee **15** na emma hann mmra nkyemu a ewo ewiem no mu, na ahyeræ wœ asase so." Na eyee saa. **16** Onyankopon yœ nkanea akesee mmienu a eye owia ne œbosome se, owia no nni adekyee so na œbosome no nni anadwo so. œbaœ nsoromma nso. **17** Onyankopon de nkanea akesee mmienu yi sii nkyemu ewiem no mu se, enhyeræ wo asase so, **18** na wønni adekyee ne adesaæ no so, na ente hann no mfiri esum no ho. Na Onyankopon hunuu se, eye. **19** Na adee saæe, enna adee kyee. Eda a eto so enan ne no. **20** Onyankopon kaa se, "Abodee a nkwa wœ mu nhye nsuo no ma, na nnomaa ntu mfa asase ne nkyemu a ewo ewiem no so." **21** Enti, Onyankopon bœ epo mu mmoa akesee ne mmoa ahodoo nyinaa a wœwœ nkwa na wokeka wœn ho ne nnomaa ahodoo nyinaa. Na Onyankopon hunuu se eye. **22** Onyankopon hyiraæ abodee no nyinaa so, enna œkaæ se, "Monwo na monye bebree na monhye epo no ma, na nnomaa ase ntre wœ asase so." **23** Na adee saæe enna adee kyee. Eda a, eto so enum ne no. **24** Onyankopon kaa se, "Abodee a nkwa wœ mu ahodoo nyinaa ne wœn seso, anantwie ne mmoa a wœwea wœn afuru so ne mmoa ahodoo a wœyœ keka a wœwœ asase so nyinaa mmra asase so." Na eyee

saa. **25** Onyankopon bœ mmoa ahodoo, anantwie ahodoo ne wœn seso ne mmoa a, wœwea wœn afuru so ne wœn seso. Na Onyankopon hunuu se, eye. **26** Onyankopon kaa se, "Momma yemmo onipa se yœn seso, na œnni epo mu mpataa, ewiem nnomaa, anantwie ne mmoa a wœyœ keka ne biribiara a ewea n'afuru so wœ asase so." **27** Enti, Onyankopon bœ onipa se ne seso; Onyankopon seso so na œbaœ wœn; œbaæ ne œbarima na œbaœ wœn. **28** Onyankopon hyiraæ wœn, ka kyereæ wœn se, "Monwo na monye asase so ma, na monni biribiara so. Monni epo mu mpataa ne ewiem nnomaa ne abodee biara a, nkwa wœ mu a, ewo asase so no nyinaa so." **29** Afei, Onyankopon kaa se, "Mede asase so afifidee a eso aba nyinaa, afifidee biara a aba hye ne nnuuba mu wœ asase yi so nyinaa hye wo nsa. Ebeye w'aduane. **30** Mede nhahammono nyinaa ama aboa biara a œwo asase so, anomaa biara a œwo ewiem, biribiara a ewea n'afuru so, biribiara a nkwa wœ mu wœ asase so se wœn aduane." Na eyee saa. **31** Onyankopon hweæ dees waye nyinaa hunuu se eye papa. Na adee saæe na adee kyee. Yei ne eda a eto so nsia.

2 Yei ne ekwan a Onyankopon faa so bœ œsoro ne asase ne dee œwo mu nyinaa. **2** Eduruu eda a eto so nson no, na Onyankopon awie nnwuma a jhyee asæe yœes no nyinaa. Enti, eda a eto so nson no, ogyeæ n'ahome. **3** Onyankopon hyiraæ eda a eto so nson no, na ottee ho. Efiri se, saa eda no na Onyankopon gyeæ n'ahome firii adebo nnwuma no nyinaa ho. **4** Yei ne osoro ne asase bœ ho asem. Ebere a Awurade Onyankopon bœ œsoro ne asase no. **5** Na afifidee biara nni asase so, na wiram nnua biara nso nni ho. Efiri se, na Awurade Onyankopon mmaa nsuo ntææ wœ asase so, na onipa nso nni asase so a œbeyeæ so adwuma. **6** Nanso, nsutire puuepue fifirii asase mu bepetee asase ani nyinaa. **7** Awurade Onyankopon de asase no so dteæ nwonoo onipa, na shomee nkwa home guu ne hwene mu, maa onipa no beyeæ œteasefœ. **8** Afei, Awurade Onyankopon yœ turo wœ Eden apueeæ fam, na ehœ na ðde onipa a œnwonoo no no tenaeæ. **9** Awurade Onyankopon maa nnua ahodoo nyinaa fifirii asase no so; nnua a eye fe na wðdie. Turo no mfimfini no na nkwa dua, enna papa ne bœnehunu dua sisie. **10** Na nsuo tene firi Eden begugu turo no mu afifidee no so; efiri ho a, na saa nsuo no mu apaapæ aye nsuobtene enan. **11** Wœtoo nsuo a apaapæ no mu dee edi ekan no edin Pison. Na ekontokonton fa Hawila asase a sikakökœ wœ so no so nyinaa. **12** Na saa asase no so sikakökœ ye. Na ehœ a eye hwam ne apopobibirieboæ nso wœ ho. **13** Asubonten a eto so mmienu no din de Gihon. Na eno ara na abobare afa Kus asase ho nyinaa. **14** Asuo a eto so mmiensa no, na wofre no Tigris a stene ko asase kesee Asiria a wœwœ asase so nyinaa mmra asase so. Asuo a eto so enan no nso, na wofre no apueeæ fam.

Eufrate. 15 Awurade Onyankopon faa onipa no de no bisaa no se, "Hwan na oka kyerees wo se na woda kótenaa Eden turo mu ho se onye mu adwuma, na adagya? Gyama dua a meka kyerees wo se, nni so onhwé so. 16 Na Awurade Onyankopon baa onipa no aba no, woadi n'aba no bi?" 12 Adam kaa se, "Aane. koko se, "Wowo ho ekwan se, wodi dua biara so aba 17 nanso wonni ho ekwan se wodi 18 Afei, Awurade 19 Saa ebere no 20 Enti, onipa 21 Enti, Awurade Onyankopon maa onipa 22 Afei, Awurade Onyankopon de 23 Na Adam kaa se, 24 Yei enti na 25 Saa ebere no, na 26 Ebefifiri nkasée 27 Na owo ye 28 Awurade Onyankopon abo wón no nyinaa mu. 29 Afei, Onipa no abeyé se 30 Enti, eyé ampa ara se, Onyankopon se, "Monnni turo yi mu aduaba biara?" 31 Obaa no buaa owo se, "Yetumi di nnua a ewo turo yi mu no so aduaba biara, 32 nanso Onyankopon kaa se, "Ense se yedi dua a esí turo no mfimfini no so aduaba, na ense se yede yen nsa mpo ka, anye saa a, yebewuwu." 33 Na owo no ka kyerees obaa no se, "Morenruwu. 34 Na owo no ka kyerees obaa no se, "Morenruwu. 35 Onyankopon nim se, eda a mobedi no ara pe, mo ani beba mo ho so, ama moaye se Onyankopon, na moahunu papa ne bône." 36 Ebere a obaa no hunuu se dua a esí mfimfini no so abo no wodi a, ebeye yie, na eyé akonno, na afei ete ani no, otee bi dii, de bi ma ne kunu a na one no wó ho maa ono nso dii. 37 Wodi wieee no, won baanu ani baa won ho so, na wohunuu se won nyinaa da adagya. Enti, wokkeaa nhahan sisii animu de kataa won adagya so. 38 Eda no anwummere, wótee Awurade Onyankopon nka se onam turo no mu. Enti, Adam ne ne yere Hawa de won ho kosiee nnua a ewo turo mu ho no mu sdees Awurade Onyankopon renhunu won. 39 Enti, Awurade Onyankopon free Adam bisaa no se, "Mowó he?" 40 Adam buaa se, "Metee wo nka wo turo no mu ho, nanso na mesuro, efiri se, na meda adagya enti mekotées." 41 Na Onyankopon

bisaa no se, "Hwan na oka kyerees wo se na woda 13 Enti, Awurade Onyankopon bisaa no, dee ebeye biara, wobewu." 14 Enti, Onyankopon kaa se, "Enye se onipa nko ara tena; 15 Mede atan Edin a onipa de too abodee a nkwa wo mu biara no, 16 Afei, Awurade Onyankopon ka kyerees owo no se, "Esiane na, Awurade Onyankopon de mfuturo abo wiram mmoa ne ewiem nnomaa nyinaa. Enti, odee wón nyinaa ne nkekaboa mu. Wobewea w'afuru so, na bree onipa se onhwewhe edin ko a odee betoto wón. 17 nanso wonni ho ekwan se wodi 18 Afei, Awurade Onyankopon ka kyerees owo no se, "Esiane na, Awurade Onyankopon de mfuturo abo wiram mmoa ne ewiem nnomaa nyinaa. Enti, odee wón nyinaa ne nkekaboa mu. Wobewea w'afuru so, na bree onipa se onhwewhe edin ko a odee betoto wón. 19 Saa ebere no 20 Enti, onipa 21 Enti, Awurade Onyankopon maa onipa 22 Afei, Awurade Onyankopon de 23 Na Adam kaa se, 24 Yei enti na 25 Saa ebere no, na 26 Ebefifiri nkasée 27 Na owo ye 28 Awurade Onyankopon abo wón no nyinaa mu. 29 Afei, Onipa no abeyé se 30 Enti, eyé ampa ara se, Onyankopon se, "Monnni turo yi mu aduaba biara?" 31 Obaa no buaa owo se, "Yetumi di nnua a ewo turo yi mu no so aduaba biara, 32 nanso Onyankopon kaa se, "Ense se yedi dua a esí turo no mfimfini no so aduaba, na ense se yede yen nsa mpo ka, anye saa a, yebewuwu." 33 Na owo no ka kyerees obaa no se, "Morenruwu. 34 Na owo no ka kyerees obaa no se, "Morenruwu. 35 Onyankopon nim se, eda a mobedi no ara pe, mo ani beba mo ho so, ama moaye se Onyankopon, na moahunu papa ne bône." 36 Ebere a obaa no hunuu se dua a esí mfimfini no so abo no wodi a, ebeye yie, na eyé akonno, na afei ete ani no, otee bi dii, de bi ma ne kunu a na one no wó ho maa ono nso dii. 37 Wodi wieee no, won baanu ani baa won ho so, na wohunuu se won nyinaa da adagya. Enti, wokkeaa nhahan sisii animu de kataa won adagya so. 38 Eda no anwummere, wótee Awurade Onyankopon nka se onam turo no mu. Enti, Adam ne ne yere Hawa de won ho kosiee nnua a ewo turo mu ho no mu sdees Awurade Onyankopon renhunu won. 39 Enti, Awurade Onyankopon free Adam bisaa no se, "Mowó he?" 40 Adam buaa se, "Metee wo nka wo turo no mu ho, nanso na mesuro, efiri se, na meda adagya enti mekotées." 41 Na Onyankopon

13 Enti, Awurade Onyankopon ka kyerees owo no se, "Esiane na, Awurade Onyankopon de mfuturo abo wiram mmoa ne ewiem nnomaa nyinaa. Enti, odee wón nyinaa ne nkekaboa mu. Wobewea w'afuru so, na bree onipa se onhwewhe edin ko a odee betoto wón. 17 nanso wonni ho ekwan se wodi 18 Afei, Awurade Onyankopon ka kyerees owo no se, "Esiane na, Awurade Onyankopon de mfuturo abo wiram mmoa ne ewiem nnomaa nyinaa. Enti, odee wón nyinaa ne nkekaboa mu. Wobewea w'afuru so, na bree onipa se onhwewhe edin ko a odee betoto wón. 19 Saa ebere no 20 Enti, onipa 21 Enti, Awurade Onyankopon maa onipa 22 Afei, Awurade Onyankopon de 23 Na Adam kaa se, 24 Yei enti na 25 Saa ebere no, na 26 Ebefifiri nkasée 27 Na owo ye 28 Awurade Onyankopon abo wón no nyinaa mu. 29 Afei, Onipa no abeyé se 30 Enti, eyé ampa ara se, Onyankopon se, "Monnni turo yi mu aduaba biara?" 31 Obaa no buaa owo se, "Yetumi di nnua a ewo turo yi mu no so aduaba biara, 32 nanso Onyankopon kaa se, "Ense se yedi dua a esí turo no mfimfini no so aduaba, na ense se yede yen nsa mpo ka, anye saa a, yebewuwu." 33 Na owo no ka kyerees obaa no se, "Morenruwu. 34 Na owo no ka kyerees obaa no se, "Morenruwu. 35 Onyankopon nim se, eda a mobedi no ara pe, mo ani beba mo ho so, ama moaye se Onyankopon, na moahunu papa ne bône." 36 Ebere a obaa no hunuu se dua a esí mfimfini no so abo no wodi a, ebeye yie, na eyé akonno, na afei ete ani no, otee bi dii, de bi ma ne kunu a na one no wó ho maa ono nso dii. 37 Wodi wieee no, won baanu ani baa won ho so, na wohunuu se won nyinaa da adagya. Enti, wokkeaa nhahan sisii animu de kataa won adagya so. 38 Eda no anwummere, wótee Awurade Onyankopon nka se onam turo no mu. Enti, Adam ne ne yere Hawa de won ho kosiee nnua a ewo turo mu ho no mu sdees Awurade Onyankopon renhunu won. 39 Enti, Awurade Onyankopon free Adam bisaa no se, "Mowó he?" 40 Adam buaa se, "Metee wo nka wo turo no mu ho, nanso na mesuro, efiri se, na meda adagya enti mekotées." 41 Na Onyankopon

13 Enti, Awurade Onyankopon ka kyerees owo no se, "Esiane na, Awurade Onyankopon de mfuturo abo wiram mmoa ne ewiem nnomaa nyinaa. Enti, odee wón nyinaa ne nkekaboa mu. Wobewea w'afuru so, na bree onipa se onhwewhe edin ko a odee betoto wón. 17 nanso wonni ho ekwan se wodi 18 Afei, Awurade Onyankopon ka kyerees owo no se, "Esiane na, Awurade Onyankopon de mfuturo abo wiram mmoa ne ewiem nnomaa nyinaa. Enti, odee wón nyinaa ne nkekaboa mu. Wobewea w'afuru so, na bree onipa se onhwewhe edin ko a odee betoto wón. 19 Saa ebere no 20 Enti, onipa 21 Enti, Awurade Onyankopon maa onipa 22 Afei, Awurade Onyankopon de 23 Na Adam kaa se, 24 Yei enti na 25 Saa ebere no, na 26 Ebefifiri nkasée 27 Na owo ye 28 Awurade Onyankopon abo wón no nyinaa mu. 29 Afei, Onipa no abeyé se 30 Enti, eyé ampa ara se, Onyankopon se, "Monnni turo yi mu aduaba biara?" 31 Obaa no buaa owo se, "Yetumi di nnua a ewo turo yi mu no so aduaba biara, 32 nanso Onyankopon kaa se, "Ense se yedi dua a esí turo no mfimfini no so aduaba, na ense se yede yen nsa mpo ka, anye saa a, yebewuwu." 33 Na owo no ka kyerees obaa no se, "Morenruwu. 34 Na owo no ka kyerees obaa no se, "Morenruwu. 35 Onyankopon nim se, eda a mobedi no ara pe, mo ani beba mo ho so, ama moaye se Onyankopon, na moahunu papa ne bône." 36 Ebere a obaa no hunuu se dua a esí mfimfini no so abo no wodi a, ebeye yie, na eyé akonno, na afei ete ani no, otee bi dii, de bi ma ne kunu a na one no wó ho maa ono nso dii. 37 Wodi wieee no, won baanu ani baa won ho so, na wohunuu se won nyinaa da adagya. Enti, wokkeaa nhahan sisii animu de kataa won adagya so. 38 Eda no anwummere, wótee Awurade Onyankopon nka se onam turo no mu. Enti, Adam ne ne yere Hawa de won ho kosiee nnua a ewo turo mu ho no mu sdees Awurade Onyankopon renhunu won. 39 Enti, Awurade Onyankopon free Adam bisaa no se, "Mowó he?" 40 Adam buaa se, "Metee wo nka wo turo no mu ho, nanso na mesuro, efiri se, na meda adagya enti mekotées." 41 Na Onyankopon

13 Enti, Awurade Onyankopon ka kyerees owo no se, "Esiane na, Awurade Onyankopon de mfuturo abo wiram mmoa ne ewiem nnomaa nyinaa. Enti, odee wón nyinaa ne nkekaboa mu. Wobewea w'afuru so, na bree onipa se onhwewhe edin ko a odee betoto wón. 17 nanso wonni ho ekwan se wodi 18 Afei, Awurade Onyankopon ka kyerees owo no se, "Esiane na, Awurade Onyankopon de mfuturo abo wiram mmoa ne ewiem nnomaa nyinaa. Enti, odee wón nyinaa ne nkekaboa mu. Wobewea w'afuru so, na bree onipa se onhwewhe edin ko a odee betoto wón. 19 Saa ebere no 20 Enti, onipa 21 Enti, Awurade Onyankopon maa onipa 22 Afei, Awurade Onyankopon de 23 Na Adam kaa se, 24 Yei enti na 25 Saa ebere no, na 26 Ebefifiri nkasée 27 Na owo ye 28 Awurade Onyankopon abo wón no nyinaa mu. 29 Afei, Onipa no abeyé se 30 Enti, eyé ampa ara se, Onyankopon se, "Monnni turo yi mu aduaba biara?" 31 Obaa no buaa owo se, "Yetumi di nnua a ewo turo yi mu no so aduaba biara, 32 nanso Onyankopon kaa se, "Ense se yedi dua a esí turo no mfimfini no so aduaba, na ense se yede yen nsa mpo ka, anye saa a, yebewuwu." 33 Na owo no ka kyerees obaa no se, "Morenruwu. 34 Na owo no ka kyerees obaa no se, "Morenruwu. 35 Onyankopon nim se, eda a mobedi no ara pe, mo ani beba mo ho so, ama moaye se Onyankopon, na moahunu papa ne bône." 36 Ebere a obaa no hunuu se dua a esí mfimfini no so abo no wodi a, ebeye yie, na eyé akonno, na afei ete ani no, otee bi dii, de bi ma ne kunu a na one no wó ho maa ono nso dii. 37 Wodi wieee no, won baanu ani baa won ho so, na wohunuu se won nyinaa da adagya. Enti, wokkeaa nhahan sisii animu de kataa won adagya so. 38 Eda no anwummere, wótee Awurade Onyankopon nka se onam turo no mu. Enti, Adam ne ne yere Hawa de won ho kosiee nnua a ewo turo mu ho no mu sdees Awurade Onyankopon renhunu won. 39 Enti, Awurade Onyankopon free Adam bisaa no se, "Mowó he?" 40 Adam buaa se, "Metee wo nka wo turo no mu ho, nanso na mesuro, efiri se, na meda adagya enti mekotées." 41 Na Onyankopon

3 Na owo ye odaadaafooo wó wiram mmoadoma a Awurade Onyankopon abo wón no nyinaa mu. Owo no koo obaa no nkyen kóbisaa no se, "Enti, eyé ampa ara se, Onyankopon se, "Monnni turo yi mu aduaba biara?" 2 Obaa no buaa owo se, "Yetumi di nnua a ewo turo yi mu no so aduaba biara, 3 nanso Onyankopon kaa se, "Ense se yedi dua a esí turo no mfimfini no so aduaba, na ense se yede yen nsa mpo ka, anye saa a, yebewuwu." 4 Na owo no ka kyerees obaa no se, "Morenruwu. 5 Onyankopon nim se, eda a mobedi no ara pe, mo ani beba mo ho so, ama moaye se Onyankopon, na moahunu papa ne bône." 6 Ebere a obaa no hunuu se dua a esí mfimfini no so abo no wodi a, ebeye yie, na eyé akonno, na afei ete ani no, otee bi dii, de bi ma ne kunu a na one no wó ho maa ono nso dii. 7 Wodi wieee no, won baanu ani baa won ho so, na wohunuu se won nyinaa da adagya. Enti, wokkeaa nhahan sisii animu de kataa won adagya so. 8 Eda no anwummere, wótee Awurade Onyankopon nka se onam turo no mu. Enti, Adam ne ne yere Hawa de won ho kosiee nnua a ewo turo mu ho no mu sdees Awurade Onyankopon renhunu won. 9 Enti, Awurade Onyankopon free Adam bisaa no se, "Mowó he?" 10 Adam buaa se, "Metee wo nka wo turo no mu ho, nanso na mesuro, efiri se, na meda adagya enti mekotées." 11 Na Onyankopon

16 Afei, Awurade Onyankopon ka kyerees owo no se, "Wobete oyea pa ara wo w'awoo mu; oyea mu na wobewo mma. Yei nyinaa akyiri no, w'ani begyina wo kunu na obedi wo so." 17 Onyankopon 18 Ebefifiri nkasée 19 Wobesiam w'anim fifire ansa na woanya aduane adi, kosi se wobewu aksó dotees mu, efiri se, dotees no mu na menwonoo wo firiie; woye dotees, na dotees mu na wobesane aksó." 20 Adam too ne yere no edin Hawa, efiri se, ono na obeyé ateasefoo nyinaa na. 21 Awurade Onyankopon de aboa nwoma yee ntadees maa Adam ne ne yere Hawa de kataa won ho. 22 Awurade Onyankopon kaa se, "Afei, onipa no abeyé se yen ara a, wahunu papa ne bône. Ense se yema no ekwan na otene ne nsa kote nkwa dua no so aba no bi die, na otene ase afebaa." 23 Enti, Awurade Onyankopon pamoo no firii Eden turo no mu se 24 ənkoye adwuma wó asase a, wówonoo no firii mu no so. 25 Əpamoo onipa no. Na Eden turo no apuees fam hó no, odee Kerubim ne afena a əredere twa ne ho fa baabiara no sii hó se, enwén ekwan a ekó nkwa dua no ho.

4 Afei, Adam de ne ho kaa ne yere Hawa ma onyinsene woo abarimaa a wófre no Kain. Na əkaa se, Awurade adaworoma, mawo əbabarima. 2 Akyire no, əsane woo n'akyiri əbabarima too no edin Habel. Na Habel beyé odwanhwéfoo, enna Kain nso beyé okuafao. 3 Nna bi akyiri, Kain de n'afuom nnobae bi kóbaa Awurade afodee. 4 Habel nso de ne nyemmoa no mu mmakan a wóadore sradee kóbaa Onyankopon afodee. Awurade ani əso Habel afórebódees no. 5 Naniso Kain afórebódees no dees, n'ani ansó. Asem no anye Kain de, na ne bo fuié. 6 Awurade bisaa Kain se, "Adén enti na wo bo afuo? Adén enti na woamuna saa?" 7 Se woye ade pa a, wóbegye wo atom. Se wonye ade pa dees a, ennee, hwé yie. Efiri se, bône retwén aksó atia wo, asees wo,

nanso ese se wodi ne so.” 8 Eda bi Kain ka kyere^{ee} mmammarima ne mmammaa kaa ho. 8 Se woka ne nua Habel se, “Ma yen^{ko} afuom.” Ebere a w^ow^o Set mfee dodo^a bom a, ədii mfee aha nkron ne afuom h^o no, Kain to hye^e ne nua Habel so, kumm dumieni, ansa na ɔrewu. 9 Enos dii mfee adu^əkron no. 9 Awurade bisaa Kain se, “Wo nua Habel wo he?” no, əwoo Kenan. 10 Enos woo Kenan akyiri no, Kain buaa se, “Mennim. Meye den mahunu? Me na ətenaa ase mfee aha nwotwe ne dunum, wowoo mehwe me nua no so anaa?” 10 Awurade bisaa Kain mmammarima ne mmammaa kaa ho. 11 Se woka se, “Edeen na woaye yi? Tie! Wo nua mogya su firi Enos mfee dodo^a bom a, ədii mfee aha nkron ne asase so fre me. 11 Seesei, woadome wo, apamo wo enum, ansa na ɔrewu. 12 Kenan dii mfee adu^əson afiri asase a ebuee n’ano gyee wo nua mogya firi no, əwoo Mahalalel. 13 Kenan woo Mahalalel akyiri wo nsam no so. 12 Se woye asase no so adwuma no, ətenaa ase mfee aha nwotwe aduanan, wowoo se ədeen ara a, worennya nnobae^b biara mfiri so. mmammarima ne mmammaa kaa ho. 14 Se woka Wobeye əkobofoo, akyinkyin asase so.” 13 Kain Kenan mfee dodo^a bom a, ədii mfee aha nkron ne kaa se, “Awurade m’asotwee boro me so. 14 Enne, edu, ansa na ɔrewu. 15 Mahalalel dii mfee adu^əson woapam me afiri asase so ne w’anim. Meye əkobofoo enum no, əwoo Yared. 16 Mahalalel woo Yared akyinkyin asase so na obiara a əbenya me no bekum akyiri no, ətenaa ase, dii mfee aha nwotwe aduasa, me.” 15 Naniso, Awurade ka kyere^{ee} no se, “Ente saa koraal Obiara a əbekum Kain no benya Kain asotwe w^oka Mahalalel mfee dodo^a bom a, ədii mfee aha no mprenson.” Afei, Awurade hye^e Kain agyirae^b bi nwotwe adu^əkron enum, ansa na ɔrewu. 18 Yared s^{ed}ee^e əbeye^e a, obiara a əbehya no no renkum no. dii mfee oha aduosia mmienu no, əwoo Henok. 19 16 Enti, Kain dwane firii Awurade anim, ketenaa Nod asase so w^o Eden apuee^e fam. 17 Kain de ne ho kaa ne yere na onyinsenee, woo obabarima, too bi de too ne ba Henok. 18 Henok woo Irad. Irad woo Mehuyael. Mehuyael woo Metusael. Metusael 20 Se w^oka Yared mfee dodo^a bom a, ədii mfee no edin Henok. Saa ebere no, Kain kyekyeree kuro aha nkron aduosia mmienu, ansa na ɔrewu. 21 bi de too ne ba Henok. 18 Henok woo Irad. Irad 21 22 Henok woo Metusela akyiri no, Henok de ne woo Lamek. 19 Lamek waree mmaa baanu a w^on din de Ada ne Sila. 20 Ada woo Yabal a n’asef^{oo} ye nuabarima din de Yubal a n’asef^{oo} ye mmehyenf^{oo} ho bataa Awurade ho mfee ahasa, na əwoowoo no Tubal-Kain. Na ɔye k^obere dwumfo^a ne nnadee^e 25 Metusela dii mfee oha adu^əwotwe nson no, əwoo ahodoo nyinaa atomfo^a agya. Na Tubal-Kain w^oa 26 Metusela woo Lamek akyiri no, ətenaa nuabaa bi a ne din de Naama. 23 Eda bi Lamek ka ase mfee ahanson adu^əwotwe mmienu, wowoo kyere^e ne yerenom Ada ne Sila se, “Montie me, me 27 Se w^oka yerenom makum aberantee^e bi a, əto hye^e me so, Metusela mfee dodo^a bom a, ədii mfee aha nkron piraa me. 24 Se Kain so aweret^a beye mprenson 28 Lamek dii mfee a, ənne^e, me Lamek, dee əbekum me no, n’asotwe aye^e mpen adu^əson nson.” 25 Akyire^e yi, Adam de 29 Ətoo no edin Noa, na əkaa se, əno na əbema ne ho kaa ne yere Hawa. Na əwoo əbabarima bio. əanya ahomegye^e afiri kuaye mu adwumaden w^o Na w^ottoo no edin Set kaa se, “Onyankop^{on} ama me əba fofo^a asi Habel a Kain kumm no no ananmu.” 30 Lamek woo Noa ətenea ase mfee ahanum adu^əkron enum, 26 Set nso woo əbabarima na ətoto no edin Enos. Saa ətenea ase mfee ahanum no, əwoo əbabarima ne mmammaa kaa ho. 27 Se w^oka ebere no mu na nnipa hye^e ase^e b^oa Awurade edin. 31 Se ətenea ase mfee ahanum no, əwoo mmammarima baasa a, w^ofr^e w^on Sem, Ham ne Yafet.

5 S^{ed}ee^e Adam asef^{oo} nnidiso^a tee nie. Ebere a Onyankop^{on} nwonoo onipa no, ənwonoo no se əno ara ne seso. 2 Əbaa obaa ne obarima, na əhyiraa w^on. Əbaa w^on wiee^e no, ətoto w^on edin onipa. 3

Adam dii mfee oha aduasa no, əwoo əbabarima se əno ara ne b^obea ne ne seso. Ətoo no edin Set. 4 Əwoo Set no, Adam tenaa ase mfee aha nwotwe a, ətenea ase mfee ahanum adu^əson nson, ansa na ɔrewu. 6 Set dii mfee oha aduonu.” 4 Saa ebere no, na nnipa akwabranee w^one enum no, əwoo Enos. 7 Set woo Enos akyiri no, ətenea ase, dii mfee aha nwotwe ne nson, wowoo

w^ow^o mmammaa. 2 Onyankop^{on} mmammarima no hunuu se nnipa mmammaa no ho ye fe enti, dee^e se, “Me honhom rentena nnipa mu nkosi daa, efiri Se w^oka Adam mfee nyinaa bom a, ədii mfee aha se, woye ohonam; na w^on nkwa nna beye mfee oha nkron aduasa, ansa na ɔrewu. 6 Set dii mfee oha aduonu.” 4 Saa ebere no, na nnipa akwabranee w^one enum no, əwoo Enos. 7 Set woo Enos akyiri no, ətenea ase, dii mfee aha nwotwe ne nson, wowoo k^oo nnipa mmammaa yi ho no, w^one w^on wowoe^e.

Saa nnipa yi ne kane tete nnipa atitire a na woye asase so no, na Noa adi mfee aha nsia. 7 Noa ne akoo a wøgyee edin no. 5 Awurade Onyankopon ne mmammarima ne ne yere ne ne nsenom mmaa hunuu se adasamma amumuye adoo so wo asase kohye adaka no mu sedee ebeye a, nsuyire no so, na nnipa nsusue nyinaa ye bone nko ara. renka won. 8 Mmoa a won ho te ne won a won ho 6 Eyye Awurade Onyankopon awerchoo se abeo nte, nnomaa ne mmoa a wowe a fam, 9 mmienu won betenaa asase so. Saa bone no yee Awurade mmienu a woye anini ne aberee koka Noa ho wo Onyankopon awerchoo. 7 Awurade kaa se, "Meppea adaka no mu, sedee Onyankopon ka kyere Noa nnipa a mabo won no afiri asase so; mmoa ne mmoa se onye no. 10 Na nnanson no akyiri no, nsuyire a wowe asase so ne ewiem nnomaa, efiri se, eyo no hyee asee. 11 Noa dii mfee ahansia no mu no, me ya se mebo won." 8 Nanso, Noa dees, onyaa bosome a eto so mmienu no eda a eto so dunson no, adam Awurade anim. 9 Noa awoo ntoatoasoo nie. nsutire a ewo asase mu no nyinaa boboe, na esoro Na Noa ye onipa teneneeni a ne ho nni asem wo ne mpomma nso buebuee. 12 Osuo too asase so awia beresofoo mu. Oyye Onyankopon apedee. 10 Noa woo ne anadwo adaduanan. 13 Saa eda no ara, Noa ne mmammarima baasa na won din de Sem, Ham ne ne mmammarima Sem, Ham ne Yafet ne ne yere ne Yafet. 11 Na bone ahye asase so ma a amumysesem ne mmammarima baasa no yerenom kohye adaka adoo so. 12 Onyankopon hunuu saa bone yi nyinaa no mu. 14 Na wiram mimoa ahodo ne nyemmoa wo asase so, hunuu awurukasem ne amumysesem, ahodo ne aboa biara a onam asase so ne anomaa afanan nyinaa nso. 13 Enti, Onyankopon ka kyere biara ne abodee biara a ewo ntaban ka won ho wo Noa se, "Esiane se nnipa ama basabasa aba asase so Adaka no mu. 15 Abodee biara a nkwa wo won mu enti, mesee nnipa ne asase a wote so no nyinaa. 14 Fa mmienu mmienu baa Noa nkyen bewuraa Adaka no owwa dua ye adaka. Ye adan wo Adaka no mu, na fa mu. 16 Mmoa a wøwuraa mu no nyinaa, na woye ama ka emu ne akyire nyinaa. 15 Sei na ese se woye anini ne aberees, sedee Onyankopon ka kyere Noa no: ma ne tenten nye anammom ahanan aduonum, no. Afei, Awurade kaa Noa hyee adaka no mu, too ne tre anammom aduonum enum, na ne osoroko nso no mu. 17 Nsuyire no toaa so adaduanan asase so. nye anammom aduanan enum. 16 Bo adaka no so. Ma Emaa Adaka no so ma etee nsuo no ani. 18 Nsuo ne osoroko nye beye se nsateakwaa dunwøtwe. Fa no koo so yirii tenn wo asase so, ma Adaka no tee eporno to adaka no nkyen, na ye nsamsoo mmiensa; nsuo no ani. 19 Nsuo no yirii tententen wo asase dee edi ekan, dee eda ntam ne dee ewo soro. 17 so ara kossi se, ekataa mmepe atentene akese a Tie! Mede nsuyire bekata asase so nyinaa, na mede ewo asase so nyinaa so. 20 Nsuo no yirii ara kossi se asee abodee a nkwa wo mu; biribiari a nkwa wo ekataa mmepe no so boroo so anammom aduonum. mu no, ne nyinaa bewuwu. 18 Na wo dees, me ne 21 Abodee biara a nkwa wo mu a onam asase so wo beye apam; na wo, wo mmammarima, wo yere te se nnomaa, wiram mimoa a wowe aasase so ne ne wo mmammarima yerenom nyinaa ne wo beba adasamma ase hyee. 22 Biribiari a ete asase kesee Adaka no mu. 19 Ese se wode abodee a nkwa wo mu so nso ase hyee. 23 Wøpepaa biribiari a nkwa wo nyinaa, mmienu mmienu a, eyo onini ne oberees a, mu a ete asase so no. Nnipa ne mmoa ne abodee wo ne won betena adaka no mu nsuyire beres no a wonam asase so ne ewiem nnomaa nyinaa nso, a, wøanwuwo. 20 Nnomaa ahodo biara mmienu, wøpepaa won firii asase so. Ekaa Noa ne won a na mmoa biara mmienu, ne abodee biara a ewea asase wøka ne ho wo adaka no mu nko ara. 24 Nsuyire no so mmienu beba wo nkyen, na woahwe won, na toaa so asase so nnaufa oha aduonum.

21 Afei, fa nnuane ahodo a, wødie na kora. Eno na ebeye wo ne won nnuane a mobedi." 22 Noa yee biribiari pøreeper, sedee Onyankopon ka kyere no se onye no.

8 Nanso, Onyankopon kaee Noa ne wiram mmoa a na wone no wo adaka no mu no. Onyankopon maa mframbo faa asase so, na nsuo no tweees.

2 Nsutire a ewo asase ase no mu nsuo a ebøes no

7 Afei, Awurade ka kyere Noa se, "Wo ne wo fiefoo gyae ba, na esoro mpomma no nso mu totees, maa nyinaa nko Adaka no mu, efiri se, asase so nnipa nsuo no gyae to. 3 Nsuo no toaa so twe firii asase nyinaa no, wo na mahunu se woye oteneneeni. 2 so. Nnufa oha ne aduonum akyiri no, na nsuo no Fa mmoa a won ho te biara, anini nson ne aberees atwe koraa. 4 Bosome a eto so nson no eda a eto nson ka wo ho. Na fa mmoa biara a won ho nte so dunson so, Adaka no kotaar Ararat mmepe so. 5 nso mmienu, onini ne oberees. 3 Na fa nnomaa Nsuo no toaa so, tweees ara kossi obosome a eto so biara anini nson ne aberees, sedee ebeye a, nsuyire edu no so. Na obosome edu no eda a edi ekan no, no akyiri no, won ase befee. 4 Nnanson se enne mmepe no atifi daa adi. 6 Adaduanan akyiri no, pøreeper, mema osuo ato asase so awia ne anadwo Noa buee mpomma a otwa too adaka no ho no, 7 na adaduanan. Meppea abodee biara a nkwa wo mu osomaa kwaakwaadabi, ma odii akøneaba kossi se a mabo afiri asase so." 5 Noa dii nsem a Awurade nsuo no nyinaa we firii asase no so. 8 Afei, osomaa ka kyere no no nyinaa so. 6 Ebere a nsuyire baa aborønoma se, onkohwe se asase no so awo anaa. 9

Nanso, aborōnoma no annya baabi ansi, efiri se, na so, na monnooso.” 8 Afei, Onyankopon ka kyerees nsuo no akata asase no so nyinaa. Enti, osane baa Noa ne ne mmammarima a wōka ne ho no se, 9 Noa nkyen, maa Noa tenee ne nsa sōo ne mu de no “Enne, me ne mo ne mo asefōo a wōbewo wōn baa Adaka no mu. 10 Noa twēn nnanson, na eno no 10 ne abōdee biara a nkwa wō mu a na wōwō akyiri no, osane somaa aborōnoma no bio. 11 Ebere mo nkyen wō adaka no mu ye apam: nnomaa, a aborōnoma no sane baa ne nkyen anwummere nyemmoa ne wiram mmoa a wōne mo firi adaka no, na ngo dua ahahammono a wate tua n’ano. Eno no mu no baee nyinaa, ne abōdee biara a nkwa na emaa Noa hunuu se, nsuo no atwe afiri asase no wo mu a wōwō asase so. 11 Me ne mo ye m’apam so. 12 Noa twēnee nnanson bio, na osane somaa se: Meremfa nsuyire nsēe abōdee biara a nkwa aborōnoma no, nanso wansane amma ne nkyen wō mu a ewō asase so. Saa ara nso na meremfa bio. 13 Na ebaa se Noa dii mfēe ahansia ne baako, nsuyire nsēe asase bio da.” 12 Na Onyankopon kaa bosome a edi ekan no mu eda a edi ekan no, na nsuo se, “Yei ne apam a me, Onyankopon, ne mo ne no atwe afiri asase no so. Enti, Noa yii adaka no abōdee a nkwa wō mu biara a wōka mo ho no ne suhye no, na əhunuu se, asase so awo. 14 Obosome nkyirimma nyinaa reye no ho nsenkyerennēe. 13 a etō so mmienu no eda a etō so aduonu nson so no Mato me nyankontōn wō omununkum mu. Eno na asase no so woo koraa. 15 Onyankopon ka kyerees na ebeyē apam a ebēda me ne asase ntam. 14 Noa se, 16 “Wo ne wo yere ne wo mmammarima ne Ebere biara a mede omununkum bēba asase ani, wōn yerenom mfiri adaka no mu mfi. 17 Afei, yi na se nyankontōn pue wō omununkum no mu a, abōdee biara a nkwa wō mu a wōwō wo nkyen, a eyē 15 mēkāe m’apam a eda me ne mo ne abōdee a nnomaa, mmoa ne mmoa a wōnam asase so nyinaa nkwa wō mu ahodoo no nyinaa ntam. Nsuyire a firi adaka no mu sēdēe ebeyē a, wōn ase bedōre wō ebēsēe abōdee a nkwa wō mu no nyinaa remma da asase so.” 18 Enti, Noa ne ne mmammarima ne ne biara da bio. 16 Ebere biara a nyankontōn bēto wō yere ne ne mmammarima yerenom firii adaka no omununkum mu no, mēhunu, na makae apam a mu. 19 Mmoa no nyinaa ne abōdee a wōnam asase 17 Enti, Onyankopon ka kyerees Noa se, so nyinaa ne nnomaa nyinaa ne biribiara a enam nkwa wō mu ahodoo nyinaa a wōwō asase yi so asase so ahodoo nyinaa firii Adaka no mu saa ara ntam no.” 18 Yeinom ne Noa mmammarima a wōfiri adaka nmaako mmaako. 20 Afei, Noa sii afōrebukyia maa “Yei ne apam a me ne abōdee biara a nkwa wō mu Awurade. 19 Yeinom ne Noa mmammarima. Wōn ma firi ne mmōfraase dee, nanso merenni onipa akyiri nnome asase bio. Na merensē abōdee a nkwa Kanaan. 20 Noa ye okuafo a ədīi ekan. Əyē bobefuo. wō mu bio sēdēe maye yi. 22 “Mmerē dodoa a asase 21 Eda bi, ənom bobesa no bi boroe, ma ədaa ne da so wō hō yi, oguo ne otwa, awō ne ahuhuro, ntomadan mu adagya. 22 Ham a əwoo Kanaan asuso ne əpē, owia ne anadwo rentwam da.” 23 Enti, Sem ne Yafet faa atadēe de guu wōn mmati so, kōo nkyirinkyire de kōkataa wōn agya adagya so. Na wōn ani nkyere wōn agya enti, wōanhunu n’adagya mu. 24 Ebere a Noa ani so tetee no, na əhunuu dees ne kaakyire no aye no, 25 əkaa se, “Nname nka Ham asefōo a wōyē Kanaanfo. Wōbeyē wōn nuanom mu nkoo mu nkoo.” 26 Noa kaa bio se, “Me nhŷira a efiri Awurade, me Onyankopon, nkyen no nka Sem! Kanaan nye Sem ako. 27 Onyankopon ntre Yafet ase ne n’asase mu. Yafet ntēna Sem ntomadan mu, na Kanaan nye n’akoa.” 28 Nsuyire no akyiri no, Noa tenaa ase mfēe ahasa ne aduonum. 29 Noa dii mfēe aha nkron ne aduonum, ansa na ərewu.

9 Afei, Onyankopon hyira Noa ne ne mmammarima no ka kyerees wōn se, “Monwo, na monye bebree nhye asase so ma. 2 Mo ho hu ne mo ho suro bēto mmoa a wōwō asase so nyinaa ne ewiem nnomaa nyinaa ne abōdee biara a wonam asase so ne nsuo mu mpataa nyinaa so. Wōn nyinaa hye mo nsa. 3 Biribiara a nkwa wō mu, na ekēka ne ho no beyē mo aduane. Sēdēe mede nhahammono hyē mo nsa no, afei dee, mede biribiara ma mo. 4 “Nanso, ense se mowe aboa a wōntwaa nē mene mmaa ne mogya no nguié no enam. 5 Wo nkwa dee, dee ebeyē biara, mēbisa ho akontabuo. Onipa a əkum ne yonko onipa no, mēbisa no ho asem. Mpo, aboa biara a əbekum onipa no, mewō saa aboa no nso asemmis. Mēbisa onipa kra ho asem. 6 “Obiara a əhwie onipa mogya guo no, onipa so na wōnam bēhwie aho nso mogya aguo, efiri se, Onyankopon no ara seso na əcka onipa. 7 Mo dee, monwo, na monye bebree. Mo ase mfēe asase

10 Yeinom ne Noa mmammarima: Wōn ne Sem, Ham ne Yafet asefōo. Wōwowoo mmammarima nsuyire no akyiri. 2 Yafet asefōo nie: Gomer, Magog, Media, Yawan, Tubal, Mesek ne Tiras. 3 Gomer asefōo nie: Askenas, Rifat ne Togarma. 4 Yawan

asefoo nie: Elisa, Tarsis, Kitim ne Rodanim. **5** Na na yennye edin, na yeanhwete wō asase so.” **5** wōn asefoo beyee የሱ so adwumayefoo wō nsase Awurade siane firii soro baa fam, behunuu kuro ahodoo so a na abusuakuo biara ka ne kasa nko. kesee a worekyekyere no ne abantenteen a woresi **6** Ham asefoo nie: Kus, Misraim, Put ne Kanaan. no. **6** Afei, Awurade kaa se, “Se nnipa koro a woka **7** Kus asefoo nie: Seba, Hawila, Sabta, Raama ne kasa baako afiti asee redi saa dwuma yi a, ይነና Sabtēka. Na Raama asefoo nso ne: Saba ne Dedan. **8** biribari a wōbo wōn tirim se wobeyē no renye wōn Kus woo Nimrod. Na Nimrod beyee አቆዥoo kesee den. **7** Mommra na yenko asase so, na yenkötoto wō asase so. **9** Na የዕስ ወቦምሞችoo kesee a Awurade wōn kasa, na obiara nya ne kasa, sedee obiara nte ahyira no, na wōbo ne din ka asem. Na obiara a ne ውንኮ kasa.” **8** ይኅማ ፍት so maa Awurade hwetee የዕስ akokoödurusem no, wōde no toto Nimrod a nnipa no nyinaa mu, ma wōpetee asase so nyinaa, na የዕስ ወቦምሞችoo kesee a Awurade ahyira no no ma wōgyaee kuro kesee no kyekyere. **9** ይኖ enti na ho. **10** N’ahennie hyee asee wo Babilonia, Erek, wofree kuro kesee no Babel, ይፍሪ se, ይሁ na Awurade Akad ne Kalne a, ne nyinaa wo Sinear asase so. totoo kasa baako a na wōka wō ewiase nyinaa saa **11** ውቃሪ saa asase no so tree n’ahennie mu koo ይበሩ no, maa wōn kasa hodoo. ይፍሪ ho na Awurade Asiria, አቆዥyerees Nineve. Rehobot-Ir, Kala ne **12** hwetee nnipa no nyinaa mu, ma wōpetee asase so Resen a ይዳ Nineve ne Kala ntam; ይኖ na የዕስ kuro nyinaa. **10** Yei ne Sem asefoo ho asem. Nsuyire no kesee wō saa ahemman no mu. **13** Na Misraim woo akyiri, mfee mmienu no a na Sem adi mfee ውሳ no, Ludfoo, Anamfoo, Lehabfoo, Naftuhfoo, **14** Patrusfoo, ይውዕስ Arfaksad. **11** Sem woo Arfaksad akyiri no, Kasluhfoo ne Kaftorfoo a wōye Filistifoo agyanom. **15** ውተናና ase mfee aha enum, wowoo mmammarima Na Kanaan woo n’abakan Sidon ne Het. **16** Yebusifo, ne mmammaria bi nso kaa ho. **12** Arfaksad nso dii Amorifoo, Gergasifoo, **17** Hewifoo, Arkifoo, Sinifoo, mfee aduasa enum no, ይውዕስ Sela. **13** Arfaksad **18** Arwadfoo, Semarifoo ne Hamatifoo. Akyire yi, woo Sela no, akyire yi, ውተናና ase mfee ahanan Kanaanfoos miusua no petee. **19** Kanaan nsase ne mmiensa, wowoo mmammarima ne mmammaria ahyee ጥሩ firii Sidon kōduruu Gerar de kōsii Gasa bi nso kaa ho. **14** Sela dii mfee aduasa no, ይውዕስ kōduruu Sodom ne Gomora, Adma, Seboim de kōsii Eber. **15** Sela woo Eber no, akyire yi, ውተናና ase Lasa. **20** Yeinom ne Ham asefoo a wōn miusuaquo, mfee ahanan ne mmiensa, wowoo mmammarima wōn kasa, wōn nsase ne wōn aman da wōn adi. ne mmammaria bi nso kaa ho. **16** Eber dii mfee **21** Sem a na ne nua paniin ne Yafet no nso woo aduasa ውኅና no, ይውዕስ Peleg. **17** Eber woo Peleg mmammarima. Sem nananom ne Eber mma. **22** no, akyire yi, ውተናና ase mfee ahanan ne aduasa, Sem asefoo nie: Elam, Asur, Arfaksad, Lud ne Aram. wowoo mmammarima ne mmammaria bi nso kaa ho. **23** Aram asefoo nie: Us, Hul, Geter ne Mas. **24** Na **18** Peleg dii mfee aduasa no, ይውዕስ Reu. **19** Peleg woo Arfaksad woo Sela, ይኅማ Sela woo Eber. **25** Eber woo Reu no, akyire yi, ውተናና ase mfee ahanu ne nkron, mmammarima baanu. Abakan no din de Peleg a wowoo mmammarima ne mmammaria bi nso kaa ho. aseyere ne “nkyekyemu” ይፍሪ se, ne bere so na **20** Reu dii mfee aduasa mmienu no, ይውዕስ Serug. **21** nnipa a wōwō ewiase mu kyekyē koo kasa ahodoo Reu woo Serug no, akyire yi, ውተናና ase mfee ahanu mu na wōbo hwetee. N’akyiri ba no din de Yoktan. ne ይኅማ, wowoo mmammarima ne mmammaria bi **26** Yoktan woo Almodada, Selef, Hasarmawet, Yera, nso kaa ho. **22** Serug dii mfee aduasa no, ይውዕስ **27** Hadoram, Usal, Dikla, **28** Obal, Abimael, Seba, **29** Nahor. **23** Serug woo Nahor no, akyire yi, ውተናና ase Ofir, Hawila ne Yobab. **30** Asase a wōte so no tree mfee ahanu wowoo mmammarima ne mmammaria firi Mesa kōsii Sefar, ይመጣል a ይዳ bepo so wō bi nso kaa ho. **24** Nahor dii mfee aduonu nkron no, apuee fam no. **31** Yeinom ne Sem mmammarima, ይውዕስ Tera. **25** Nahor woo Tera no, akyire yi, ውተናና ase sedee wōn miusua ne wōn kasa, wōn nsase ne wōn ase mfee ውሳ ne dunkron, wowoo mmammarima ne amanaman te no. **32** Yeinom ne Noa mmammarima mmammaria bi nso kaa ho. **26** Tera dii mfee aduonu no, ይውዕስ miusua, sedee wōn awoὸ ntoatoasoo te wō wōn ase mfee ውሳ ne dunkron, wowoo mmammarima ne amanaman mu. Na ይፍሪ yeinom mu na nsuyire no akyiri amanaman petee asase so.

11 ይበሩ bi, na nnipa a wōwō asase so nyinaa ka kasa kor. **2** Saa nnipa yi tu baa apuee fam no, wōbetoo asase tamaa wo Babilonia asase so, na wotenaah ho. **3** Wōdwennewnee ho se, “Momma yentwa ntayaa na yento mma emmen yie.” Wōde ntayaa no sii aboo anan na wode ama hyehyeetam. **4** Afei, wōdwennewnee ho bio se, “Momma yentwyekyere kuro kesee, na yensi abantenteen a ne soronsorommea duru sorosoro wo kuro no mu,

Na Haran woo Lot. **28** ይበሩ a Haran agya Tera te ase no, Haran wuu baabi a wōwoo no a wōfre ho Ur a, ይዕስ Kaldea asase so no. **29** Abram ne Nahor warewaree. Na Abram yere din de Sarai, na Nahor nso yere din de Milka a, na የዕስ Haran babaa. Saa Haran yi na ይውዕስ Milka ne Iska. **30** Na Sarai ye obonini; na ይኅማ ba. **31** Tera faa ne babarima Abram ne ne nana Lot, a የዕስ Haran babarima ne n’ase baa Sarai, a na የዕስ ne babarima Abram yere no, ne wōn nyinaa siim firii Ur a ይዕስ Kaldea asase so se, woreko Kanaan asase so. Na wōduruu Haran no, wotenaah

ho. 32 Tera dii mfee ahanu ne enum, na ɔwuu wo Haran.

12 Awurade Onyankopon ka kyereɛ Abram se, “Gya wo ɔman, wo nkurofоo ne wo agya fiefoo, na kо asase a mekyerе wo no so. 2 “Mema wo aye ɔman kesee, na mеhyira wo. Mema wo din atre, na woaye nhyira ama nnipa bebree. 3 Mеhyira won a wоhyira wo, na obiara a ɔdome wo no, medome no. Enam wo so na wobehyira nnipa a wоwо asase so nyinaa.” 4 Enti, Abram kоеe, sedee Awurade Onyankopon ka kyereɛ no no. Na Lot ne no kоеe. Ebere a Abram refiri Haran asase so aко no, na wadi mfee aduosoñ enum. 5 Na Abram faa ne yere Sarai ne ne nuubarima Haran babarima Lot, n'agypadee ne n'asomfoo a ɔnyaa won wo Haran nyinaa, siim kо Kanaan asase so. 6 Wоfaa asase no so ara kоsii baabi a wоfre ho Sekem, kодuruu odum dua bi a esi baabi a wоfre ho More. Ehо na wоsii won ntomadan. Saa ebere no, na Kanaanfoo na wоte asase no so. 7 Afei, Awurade Onyankopon yii ne ho adi kyereɛ Abram ka kyereɛ no se, “Mede saa asase yi bema w'aseni.” Enti, Abram sii aforebukyia wo ho, de kaae Awurade Onyankopon a ɔdaa ne ho adi kyereɛ no no. 8 Akyire yi, Abram firii ho, de n'ani kyereɛ mmepо bi a ewо apuee fam, sii ne ntomadan wo ho. Na Bet-El da atoee fam, na Ai nso da apuee fam. Ehо na osii aforebukyia maa Awurade Onyankopon, soree no wo ho. 9 Afei, Abram dii atutena ara, kо anafoo fam. 10 Saa ebere no, ekоm kesee bi sii asase a na Abram te so no so. Enti, otu kotenaa Misraim asase so kakra, efiri se, ekоm a ebaa asase no so no, na ano ye den yie. 11 Oreye adurу Misraim asase so no, oka kyereɛ ne yere Sarai se, “Menim se wоyе ɔbaa a wo ho ye fe yie. 12 Se Misraimfoo no hunu wo a, wоbeka se, ‘Ne yere nie. Momma yenkuu no, na yemfa no.’ 13 Na se woka se wоyе me nuabaa a, Misraimfoo no behwe me yie, efiri se, wоn anи wo wo ho, eno enti, worenkum me.” 14 Ebere a woduruu Misraim asase so no, Misraimfoo no hunuu se, ɔbaa no ho ye fe yie. 15 Na ohene Farao impanimfoo hunuu no no, wokamfoo n'ahoofoe, kоbоo no amanee. Enti, ɔhene Farao soma ma wokofaa ɔbaa no baa n'ahemfie ho. 16 Esiane ɔbaa no ahoofe enti, ɔhene Farao hwе Abram yie, maa no nnwan, anantwie, afunumunini ne afunumuberee, nko, mfenaan ne nyoma. 17 Na esiane Abram yere Sarai te a na ote Farao ahemfie ho no enti, Awurade Onyankopon maa oyaredom baa Farao ne ne fiefoo so. 18 Yei enti, Farao free Abram bisaa no se, “Edeen na woaye me yi? Aden enti na woanka ankyere me se, ɔbaa no ye wo yere? 19 Aden enti na wokaa se, ‘Oye me nuabaa’ na woama maware no? Se saa na etee dee a, gye wo yere. Wo yere nie! Fa w'adеe kо!” 20 Na Farao hyee asraafо se, wоnkogya Abram ne ne yere ekwan a wоn fiefoo ne wоn agypadee nyinaa ka ho.

13 Abram tu firii Misraim. ɔno, ne yere, Lot, n'agypadee ne ne fiefoo nyinaa baa Negeb. 2 Saa ebere no na Abramanya ne ho a ɔwo nyemmoa, dwete ne sikakоkоo pii. 3 ɔfirii Negeb ha no, ədii atutena ara kодuruu Bet-El, baabi a ədii ekan sii ne ntomadan a ewо Bet-El ne Ai ntam no. 4 Ehо na kane no osii n'aforebukyia. Ehо nso na əkоo so somm Awurade. 5 Na Lot a ɔne Abram nam no nso ye odefoo a ɔwo nnwan, anantwie ne asomfoo bebree. 6 Esiane se saa ebere no na Abram ne Lot nyinaaanya wоn ho, na wоwо nnwan, anantwie ne asomfoo pii enti, na wоnsene asase no so. 7 Na akasakasa taa baa Abram mmoahwefoo ne Lot mmoahwefoo no ntam. Saa ebere no na Kanaanfoo ne Perisifo nso tete asase no so. 8 Enti, Abram ka kyereɛ Lot se, “Mesre wo, mma akasakasa mma me ne wo anaa me mmoahwefoo ne wo mmoahwefoo ntam, efiri se, yeyе anuanom. 9 Enye asase no nyinaa na eda w'anim yi? Ma yenni mpaapaemu. Se woko benkum a, meko nifa, na se woko nifa nso a, meko benkum.” 10 Lot hwе ne ho hyiae, hunuu se asase a eda Yordan ho no ye asaseberee. Na nsuo wо mu baabiara te se Eden turom anaase Misraim asase a eda Soar fam ho no ara pe. Saa ebere no, na Awurade nnya nsееe Sodom ne Gomora. 11 Na Lot de n'ani kyereɛ apuee fam, faa asase a eda Yordan ho no. Yei ne ekwan a Abram ne Lot faa so dii ntetemu no. 12 Abram tenaa Kanaan asase so. Enna Lot nso dii atutena wо nkuropon a ewоwо nsase tamaa no so, na əkоsii ne ntomadan wо baabi a eben Sodom. 13 Na nnipa a wоwо Sodom kuro no mu no ye amumuyefoo a daa wоyе боne akесeakesee de tia Awurade. 14 Lot tee ne ho firii Abram ho akyiri no, Awurade ka kyereɛ Abram se, “Afei, ma w'ani so hwe atifi fam, anafoo fam, apuee fam ne atoee fam. 15 Mede asasetam a w'ani tua yi nyinaa bema wo ne w'asefоo afebo. 16 Mema w'asefоo adоsо se asase so mfturo a obiara ntumi nkan. 17 Sore, kо na kohwehwе asase no so nyinaa, efiri se, mede rema wo.” 18 Enti, Abram tutuu ne ntomadan betenaa odum kwaee bi a eyе Mamre dea wо Hebron. Ehо na osii aforebukyia maa Awurade.

14 Na ebaa se Babiloniahene Amrafel, Elasarhene Ariok, Elamhene Kedorlaomer, Goiimhene Tideal bere so, 2 na saa ahemfo yi ne Sodomhene Birsa, Gomorahene Birsa, Admahene Sinab, Seboimhene Semeber ne Belahene a na wоfre no Soar no dii ako. 3 Saa ahemfo yi a eyе Sodomhene, Gomorahene, Admahene, Seboimhene ne Belahene boaboa wоn akodom anо wо Sidim subonhwa a eno ne Nkyene ɔpo no mu. 4 Wоsomm Kedorlaomer mfee dumienu, na afe a etо so dumienza mu no, wоtee atua. 5 Afe akyiri no, Kedorlaomer ne ahemfo a wоbeka ne ho no tuu ɔsa. Na wоkо dii saa nnipa yi so nkonom: Refaimfo, a wоwо Asterot-Karnaim

ne Susifoo a wəwə Ham ne Emifoo a wəwə Kiriataim
6 ne Horifoo a wəwə bepo Seir so de kəsi El-Paran a
eda esere ano no. 7 Afei, wəsane wən akyiri baa En-
Mispat a, akyire no, wəfrē no Kades bəkunkumm
Amalekfoo ne Amorifoo nso a na wətə Hasason-
Tamar, səee wən əman no nyinaa. 8 Afei, saa ahemfo
baanum yi a wən ne Sodomhene, Gomorahene,
Admahene, Seboimhene ne Belahene a akyire yi,
wəfrē no Soar no kəo 9 saa ahemfo baanan yi a
wən ne Elamhene Kedorlaomer, Goiimhene Tideal,
Sinearhene Amrafel ne Elasarhene Ariok nkycen.
Wəkohyiaa wə Sidim subənhwa mu. 10 Na nkomena
pii wə Sidim Bənhwa no mu a wəatu ama wə ho pen.
Enti, əbaa se Sodomhene ne Gomorahene akodəm
no redwane no, wən mu bi kətotəo nkomena no
mu, na nkaeə no nso dwane kəo məmepo a na əwə
hə no so. 11 Ahemfo baanan a wədii nkoniim no
fom Sodom ne Gomorafoō ahodee ne wən nmuanne
nyinaa de kəe. 12 Esiane se na Abram nuabarima
ba Lot te Sodom asase so no enti, nkoniimdifoo no
faa əno ne n'agypadee nyinaa kəe. 13 Na Sodom
ne Gomora adwanefoo no mu baako bəbəo Hebrini
Abram əko no mu amanee. Saa əbere no, na Abram
abo ne ho atenasee wə odum kwaee bi a əye Amorini
Mamre dea no ase. Mamre yi nso, na ne nuanom ne
Eskol ne Aner a na wəye Abram aboafoo no. 14 Əbere
a Abram tee se wəafa ne busuani Lot dommum no,
əboabooa ne fiefoo nnipa ahasa ne dunwətwe a
wəatete wən se akofoo ano, ma wətii atamfoō no,
kəsii kuro bi a wəfrē no Dan mu. 15 Eda no anadwo,
Abram kyekyee n'akodəm no mu, ma woto hyee
atamfoō no so, kunkumm wən, taa wən koduruu
kuro bi a wəfrē no Hoba a əwə Damasko atifi fam
no mu. 16 Abram gyee əko mu nneema a wəfaeə no
nyinaa faa ne busuani Lot ne n'agypadee ne mmaa
ne nnipa foforə a wəkyekyee wən no nyinaa sane
bae. 17 Abram kədii Kedorlaomer ne ahemfo a na
wəka ne ho no so nkoniim akyiri no, Sodomhene
behyyiaa no wə Sawe bənhwa a eno ara na wəfrē no
Əhene Bənhwa no mu. 18 Na Salemhene Melkisedek
a na əye Əsorosoro Awurade Onyankopon əsəfəo
no de burodo ne nsā bress no. 19 Afei, Melkisedek
hyiraa Abram se: “Əsorosoro Onyankopon a əbəo
soro ne asase, nhyyira nka wo, Abram. 20 Na nhyyira
nka Əsorosoro Onyankopon, a əde w'atamfoō ahye
wo nsam no.” Na Abram maa Melkisedek nneema a
ne nsa kaes no nyinaa mu biara nkycyemü edu mu
baako. 21 Afei, Sodomhene ka kyereə Abram se, “Fa
me nnipa a wofaa wən no ma me kəke, na wo nso,
fa nneema a aka no nyinaa.” 22 Nanso, Abram ka
kyereə Sodomhene se, “Madi nse aka ntam akyere
Əsorosoro Onyankopon, osoro ne asase yefoo se, 23
Merennye biribiara, se eye assawa ahoma baako
anaa mpaboa so ahoma mpo, mfiri wo nkycen, na
woanka da se, ‘Me na memaa Abram nyaa ne ho.’
24 Merennye hwee mfiri wo nkycen, gye dee me

mmarima yi adi nko. Me nkurofoo Aner, Eskol ne
Mamre dee, ma wən wən kyefə.”

15 Yeinom akyiri no, Awurade kasa kyereə Abram
wo anisoadehunu mu se, “Abram, nsuro. Meye
wo kyem. Meye wo kyefə a esom bo.” 2 Abram
nso buaa se, “Ao, Awurade Onyankopon, ədeen
na wode bema me wa ebere a menni əba. Onipa
a əbedi m'adee no ye Damaskoni Elieser?” 3 Na
Abram toaa so se, “Wommāa me mma enti, ako a
wəwoo no wə me fie no na əbedi m'adee.” 4
Enna Awurade ka kyereə Abram se, “Saa əbarima yi
renni w'adee da, agye w'ankasa wo yafumma.” 5
Onyankopon de Abram kəo afikyire, na əka kyereə
no se, “Pagya w'ani hwə soro na hwə se wobətumi
akan əsoro nsoromma anaa.” Afei, Onyankopon ka
kyereə Abram se, “Saa ara na w'asefoo bədəoso.” 6
Abram gyee asem a Awurade kaeə no dii. Ne saa
enti, Awurade buu no onipa tenenee. 7 Awurade
Onyankopon kyereə Abram bio se, “Mene Awurade
a mede wo firi Ur a əwə Kaldeafoo asase so baes
se mede saa asase yi rema wo se w'agypadee.”
8 Nanso, Abram kaa se, “Ao, Əsorosoro Awurade,
əbeyə sen na məhunu se, asase no bəye me dea?” 9
Awurade ka kyereə Abram se, “Fa nantwie ba a wadi
mfee mmiensa, abirekyibereə a wadi mfee mmiensa,
odwennini a wadi mfee mmiensa, anyankuku ne
aboronoma ba bress me.” 10 Abram de yeinom nyinaa
bress Onyankopon, paapae wən mu mmienu, na
əde afaafa no kyerekkyereə animu, de guguu hə. Na
nmooma no dee, wampaapae wən mu. 11 Na apete
bəsisiim mmoa no afunu so no, Abram pamoo wən.
12 Əbere a owia rekətə no, Abram daa hatee, na
esum kabii a əye hu təo ne so. 13 Afei, Awurade ka
kyereə Abram se, “Gye di se w'asefoo bəye ahəhəo
wo asase a ənye wən dea so. Wobəye ənko wə əman
no mu, asom, na wəye wən ayayadee mfee ahanan.
14 Nanso, mətwee saa əman a w'asefoo besom wən
no aso, na eno akyiri no, wobefiri əman a wəsəm
mu no mu aba se adefəo. 15 Wo dee, wobewu
asomdwəoee mu. Wobənyini akyere yie ansa na
woawu. 16 Nanso, awoo ntoatoasə a etə so enan no
mu, w'asefoo besane aba saa əman yi mu bio. Efiri
se, saa əbere yi, Amorifoo a wote saa asase yi so
enne yi bəne a wəye no nnya nnuruu dee wotwe
wən aso ma eye yie.” 17 Na əbaa se owia kətəes,
na esum duruie no, Abram hunuu egykukuo bi
se ərefiri wisie ne ogyatən a əredere befaa mmoa
a woakum wən no afunu afaafa no ntam. 18 Saa
eda no ara, Awurade ne Abram yee apam, kaa se,
“Mede saa asase a efiri Misraim asubənten no ho,
de kəsi asubənten kesee Eufrate ho bəma wo ne
w'asefoo. 19 Saa ara nso na mede Kenifoo, Kenesifoo,
Kadmonifoo, 20 Hetifoo, Perisifoo, Refaimfoo, 21
Amorifoo, Kanaanfoo, Girsasifoo ne Yebusifoo nsase
nyinaa bəma wo ne w'asefoo no.”

16 Saa ebere yi, na Sarai nwoo oba mmaa Abram. no ntam. Na meye wo ne w'asefoo Onyankopon. **8** Na ḥwā Misraimni abaawa bi a wofre no Hagar; Mede Kanaan asase a enne wote so se ḥhōo no 2 enti Sarai ka kyerees Abram se, "Wo ara wonim se nyinaa bema wo ne w'asefoo a wōbeba akyire no Awurade ama maye obonini; manwo oba! Mesre nyinaa. Ebeye asase a eyē w'agypadēe afēbō. Na wo, kō na wo ne m'abaawa Hagar nkoda; ebia enā meye won Onyankopon." **9** Afei, Onyankopon ka ne so na manya mma." Abram penee asem a Sarai kyerees Abraham se, "Wo dee, eṣe se wo ne w'asefoo ka kyerees no no so. **3** Abram tenaa Kanaan asase ne w'asefoo a wōbeba akyire no di m'apam no so. so mfee edu akyiri no, ne yere Sarai de Misraimni **10** Yei ne m'apam a eda me ne wo ntam a eṣe se wo abaawa Hagar no kōmaa ne kunu no se, ḥnware ne w'asefoo ne w'asefoo a wōbeba akyire no di so. no. **4** Abram ne Hagar daee, na ḥnyinsenee. Ebere **11** Eṣe se motwa a Hagar hunuu se wanyinsen no, ḥhyee asee buu twetia. Eno na ebeye apam a eda me ne mo ntam no n'awuraa Sarai animtia. **5** Enti Sarai ka kyerees ho nsenkyerennē. **12** ḥbarima biara a ḥye w'aseni a Abram se, "Saa ḥhaw a aba me so yi nyinaa firi wōbebo no no, odi nnawotwe pe a, eṣe se wōtwa no wo! Mede m'abaawa maa wo; afei a wahunu se twetia. Nko a wōwoo wōn wo wo fie ne ḥnanani wanyinsen no enti, otiatia m'anim. Awurade mmu biara a woyii sika tōo no firii ḥmamfrani nkyen a me ne wo ntam aten." **6** Nanso, Abram ka kyerees ḥnye w'aseni no nso, eṣe se wōtwa no twetia saa Sarai se, "Ḥye w'abaawa. Dee wope se wode ye no ara. **13** Se wōwoo no wo fie oo, se nso, wokarii sika biara, fa ye no." Efiri saa ebere no, Sarai tanee kotoo no oo, eṣe se wōtwa no twetia. Saa honam mu n'abaawa Hagar ani, ma ḥdwane firii ne nkyen. **7** apam yi beye daapem apam. **14** Wōbepam ḥbarima Awurade ḥbōfō hunuu Hagar wō nsuo aniba bi ho biara a wōntwaa no twetia no afiri ne nkuofoo wō eserē no so. Na saa nsuo aniba no da ekwan a mu, efiri se, saa onipa no anni m'apam no so." **15** eko kuro bi a wofre no Sur no nkyen. **8** ḥbōfō no Onyankopon sane ka kyerees Abraham se, "Efa wo bisaa Hagar se, "Sarah abaawa Hagar, wofiri he, na yere Sarai ho nso, efiri enne rekō, woremfre no worekō he?" Hagar buaa no se, "Meredwane afiri Sarai bio. Wobefre no Sara. **16** Mēhyira no, na mema m'awuraa Sarah nkyen." **9** Na Awurade ḥbōfō no ka kyerees Hagar se, "Sane kō w'awuraa no nkyen, na no awo ḥbabarima ama wo. Mēhyira no ma wabeyē kobre wo ho ase ma no." **10** ḥbōfō no ka kaa ho se, aman nyinaa maame. N'asefoo mu na amanaman yere Sarai ho nso, efiri enne rekō, woremfre no "Mēma w'ase afē a, wokan a, ḥnye yie." **11** Awurade fam bio. ḥsere bisaa ne ho se, "Ebetumi aba se ḥbōfō no sane ka kyerees Hagar se, "Woanyinsen, ḥbarima a wadi mfee ḥha bewo ḥba anaa? Sara na wobewo ḥbabarima. Wobeto no edin Ismael, efiri nso a wadi mfee aduōkron no nso, ḥbetumi awo se, Awurade ate w'amanehunu. **12** ḥbeyē se esere so se, "Ao, Onyankopon enne, hyira Ismael!" **19** Na afunumu. ḥbetia nnipa nyinaa, na nnipa nyinaa nso betia no; atutupe so na ḥne ne nuanom betena." **13** Onyankopon kaa se, "Mmom, wo yere Sara bewo Yei akyiri ḥde edin foforo maa Awurade. ḥkaa se, ḥbabarima ama wo, na wobeto no edin Isak, a aseē "Mahunu Dee ḥhunu me." Eno enti, ḥde edin El-Roi a aseē ne "Onyankopon a ḥhunu me" no, too no. **14** Eno enti na wōfē nsuo aniba no se Beer-Lahai-Roi a aseē ne "Onyankopon Teasefō a ḥhunu me abura." Eda Kades ne Bered ntam besi enne. **15** Enti Hagar woo ḥbabarima maa Abram. Abram too abōfra no edin Ismael. **16** Hagar woo Ismael no, na Abram adi mfee aduōwotwe nsia.

17 Abram dii mfee aduōkron nkron no, Awurade yee ne ho adi kyerees no kaa se, "Mene Otumfō Onyankopon, nante m'anim na ye pe. **2** Mesi apam a eda me ne wo ntam no so dua, na mama w'asefoo adōoso." **3** Abram de n'anim butuu fam, na Onyankopon ka kyerees no se, **4** "Me fa mu dee, saa apam yi na eda me ne wo ntam: wobeyē aman bebree agya. **5** Woremfre wo Abram bio. Wōbepre wo Abraham, efiri se, maye wo aman bebree agya. **6** Mēma w'asefoo adōoso. Wobeyē amanaman bebree na ahemfo nso afiri won mu. **7** Mēma m'apam no aye daapem apam a ebēda me ne wo ne w'asefoo ne awōo ntoatoasoo a ebēba firii ananafōo nkyen, twitwaa wōn nyinaa twetia, sedee Onyankopon ka kyerees no no. **24** Wōtwaab Abraham twetia no, na wadi mfee aduōkron nkron. **25** Ne ḥbabarima Ismael nso, wōtwa no twetia no, na wadi mfee dumiensa. **26** Saa eda no ara, na wōtwaab Abraham ne ne ba Ismael nyinaa twetia. **27** ḥbarima biara a ḥwā Abraham fie, wōn a wōwoo wōn wō Abraham fie ne ḥbabarima biara a wōtwa no firii ḥnanani bi nkyen no, wōtwtwaa wōn nyinaa twetia, kaa Abraham ho.

18 Awia ketee bi a Abraham te ne ntomadan ani kyere Sodom. Nanso, Abraham dee, na oda so a ewo Mamre odum kwaes ekwan ano no, gyina Awurade anim. **23** Afei, Abraham twe ben Awurade yii ne ho adi bio kyere no. **2** Abraham Onyankopon bisaa no se, "Wobesee nnipa tenenee maa n'ani so no, ohunuu se mmaprima baasa bi apue ne nnipa boneefoo nyinaa afra anaa? **24** Na se nnipa ne ntentenesoo. Ohunuu won no, etuu mmaprika tenenee aduonum wo kuro no mu a wobesee kuro firii ne ntomadan no kwan ano kohyiaa won, kotoo no a worenhwaa saa nnipa tenenee aduonum no ho won. **3** Abraham kaa se, "Me wura, se manya adam nnyae kuro no seee? **25** Empare wo se wobeye saa, wo w'anim a, ntwa me a meye w'akoa ho nk. **4** se wobekum nnipa tenenee ne nnipa boneefoo afra, Momma woomfa nsuo bi mmre mo nhohoro mo nan de asotwe koru no ara bema nnipa tenenee ne nnipa ase, na monhome wo nnua yi ase kakra. **5** Moaba boneefoo. Empare wo! Dee obu asase nyinaa aten no mo akoa nkyen yi, momma mempe aduane kakra bi remmu atentenenee anaa?" **26** Na Awurade kaa se, mma monka mo ano, na monnya ahooeden nk. "Se mehunu nnipa tenenee aduonum wo Sodom kwan." Nnipa no penee so kaa se, "Ey, ye dee wope kuro no mu a, won enti, merensee kuro no." **27** Na se woye." **6** Enti, Abraham de ahoohera koo ne yere Abraham bisaa se, "Afei, me a meye nsõ ne dotee a Sara nkyen wo ntomadan no mu, ka kyere no se, mense hwee, nariso masi me bo ne Awurade akasa "Ka wo ho fa asikyiresiam pa susukora mmiensa, na yi, **28** se eba se nnipa tenenee no dodooye aduanan foto na fa to burodo." **7** Afei, Abraham yee item koo enum nso? Esiane saa nnipa enum a woafiri nnipa n'anantwibuo no mu, kokyeree nantwie ba a oye tenenee aduonum no so ama aka nnipa tenenee na wadore sradee de no maa ne osomfo, ma ode aduanan enum no enti, wobesee kuro mu no nyinaa ahoohera yee ne ho adwuma. **8** Afei, ofaa nufosuo anaa?" Onyankopon buaa se, "Se mehunu nnipa ani sradee ne nufosuo ne nantwie ba a ode anoa tenenee aduanan enum wo kuro no mu a, merensee aduane no, de too nnipa baasa no epone. Ebere a no." **29** Abraham toaa n'adebisa no so se, "Se eba se, nnipa no gu so redidie no, na ogyina won nkyen wo nnipa tenenee aduanan pe na wewo kuro no mu nnua no ase. **9** Nnipa no bisaa Abraham se, "Wo yere ε?" Na Awurade buaa Abraham se, "Nnipa tenenee Sara wo he?" Abraham buaa won se, "Owo ntomadan aduanan no enti, merensee kuro no." **30** Abraham no mu." **10** Afei, Awurade kaa se, "Dee ebeye biara, koo so sree bio se, "Mesre wo, Awurade, mma wo afe sesee meba wo nkyen, na meba no, na wo yere bo mfu me, ma menkasa. Se eba se nnipa tenenee Sara awo obabarima." Saa ebere no, na Sara gyina aduasa na wewo kuro no mu nso ε?" Awurade buaa ntomadan no epone akyiri, retie nkommoo no. **11** se, "Se mehunu nnipa tenenee aduasa a, merensee Na Abraham ne Sara nyinaa anyinyini yie a won kuro no." **31** Afei, Abraham bisaa se, "Masi me bo ne mfee aks animu koraa enti, na Sara awo apa ho. **12** Awurade akasa yi, eba se nnipa tenenee aduonu pe Sara tee asem no, oseree ne tirim, kaa se, "Manya na wewo kuro no mu ε?" Onyankopon buaa se, "Saa awie aberewaboo, na me kunu nso abo akokoraa yi, nnipa tenenee aduonu no enti, merensee kuro no." ebeye sen na manya saa anigyedee yi?" **13** Enti, **32** Abraham koo so bisaa se, "Ao, Awurade, mma wo Awurade bisaa Abraham se, "Aden enti na Sara bo mfu me; ma memmisa m'asem baako pe a etwa sere bisaa se, 'Ampa ara se manyini aduru seyie yi, too. Se eba se, nnipa tenenee edu na wewo kuro no metumi awo ba?' **14** Biribi boro Awurade ahooeden mu nso ε?" Awurade buaa se, "Saa nnipa tenenee so se obeye? Afe sesee a mesane aba sedee mahye edu no enti, merensee kuro no." **33** Ebere a Awurade wo ho bo no, na wo yere Sara awo obabarima." ne Abraham kasa wieee no, ogyaa Abraham ho koe. Abraham nso sane koo n'atenaeem.

Nanso, Onyankopon kaa se, "Ey nokore turodoo se woserees." **16** Mmarima no kraa se woreko no, wode won ani kyere Sodom. Abraham kogyaan won kwan. **17** Afei, Awurade kaa se, "Adee a mabo me tirim se meye no, memfa nsie Abraham anaa? **18** Ey nokore turodoo se Abraham beye oman kesee a ewo tumi. Na enam Abraham so na wobehyira amanaman a ewo asase so nyinaa. **19** Efiri se, mapa Abraham se obekyerkyere ne mma ne ne fiefoo Awurade kwan. Na woye ade pa ne ade tenenee a eso Awurade ani. Sedee ebeye a Awurade bo a ohyee Abraham no beba mu." **20** Afei, Awurade kaa se, "Mate nnebone a eye duru a ereko so wo Sodom ne Gomora no. **21** Meko ho makohwe se, dee woye no ye bone a eye duru, sedee mate no anaa. Se ente saa nso a, mehunu." **22** Na mmaprima baasa no mu baanu danee won

19 Osoro abofoo baanu no duruu Sodom anwummere. Na Lot te kuro no epone ano. Ebere a Lot hunuu se woreba no, oso kohyiaa won ekwan. Obuu nkotodwe, de n'anim butuu fam, nam so maa won akwaba. **2** Okaa se, "Me wuranom, mesre mo, mommesoe mo akoa fie, na memma mo nsuo nhohoro mo nan ho, na monna, na okyena anapatutuutu, moatoo mo akwantuo no so." Nanso, abofoo no buaa se, "Dabi, mmom, yebeda adwaboe." **3** Nanso, Lot koo so sree won ariberees so enti, wone no koo ne fie. Otoo burodo a wamfa mmoreka amfra eda no ara, de too won epone, ma wodiie. **4** Ansa na wobeku akoda no, Sodomfoo mpanin ne mmofra nyinaa firi kuro no afanan betwaa efie no ho hyiae. **5** Woteateam free Lot bisaa no se,

“Mmarima a wōbaa wo nkyen anadwo yi wo he? ogya to firii soro, guu Sodom ne Gomora so. 25 Saa Fa wōn bre yen, na yene wōn nkōda.” 6 Lot firii eworkan yi so na wōfa de sēee saa nkuropon mmienu adi, too ne epono mu, kōhyiaa Sodom mmarima ne asasetam no nyinaa. Nnipa a na wotete saa no. 7 Əka kyerees wōn se, “Me nuanom, mesre nkuropon no so ne asase no so afifidee nso nyinaa mo, monnye amumuyesem a ete saa. 8 Montie! sēee. 26 Nanso, Lot yere twaa n’ani hwēe n’akyiri Mewō mmammaa baanu a wōnhunu mmarima da. ma ḥadanee nkyene esie. 27 Adeey kyee anopatutuu Momma memfa won mmire mo, na dee mope biara, no, Abraham kōo baabi a ḥogyinaa Awurade anim no. moaye wōn. Na saa mmarima baanu yi dee, mommfā 28 Əmua n’ani so hwēe Sodom ne Gomora fam ne mo nsa nka wōn, efiri se, wōaba me suhyē banba asasetam no so nyinaa, hunuu wisie kumonn a abua mu.” 9 Edōm no teateam se, “Twe wo ho! Woyē hwan? Yen na yeama wo baabi atena wo ha, na afei a Onyankopon sēee nkuro a ewō asase tamaa no dee worebekyere yen dee yenyē. Yene wo bēdi no so no, Onyankopon kaee Abraham, na oyii Lot firii aniberees so asene nkurfooo no.” Edōm no twi faa Lot əsēee a ebāa nkuro a na Lot te so no mu no. 30 Afei, so, na wohyē asee bubuu apono no. 10 Nanso, əsoro Lot ne ne mmammaa baanu no tu firii Soar kōtenaa abōfoo baanu a wohyē efie ho no pue betwee Lot əboden bi a na ewō mmepe no mu, efiri se, na əsoro kōhyē efie ho, too epono no mu. 11 Əsoro abōfoo se ḥobetena Soar. 31 Əda koro bi, ḥabaa panin no baanu no maa mpanin ne mmofra a wogyingagyina ka kyerees akumaa no se, “Yen agya abō akokoraa, epono no akyiri no ani firafirae enti, wōanhunu na ḥabarima biara nso nni ha a one yen beda, sedee epono no koraa. 12 Afei, əsoro abōfoo baanu no wōyē no ewiase baabiara no. 32 Ne saa enti, ma bisaa Lot se, “Wowō abusuafoō bi wō kurom ha se yemma yen agya nsā nnom, na afei, yene no nna, eyē wo nsenom, wo mmammaa, wo mmamarima sedee ebēye a yēnam ne so bēma yen ase adore.” 33 anaa obi foforō bi a ɔyē wo ho onipa? Yi wōn nyinaa Saa anadwo no, wōmaa wōn agya nsā nomee. Na firi ha, 13 efiri se, yerebēsee saa kuro yi pasaa. ḥabaa panin no ne no kōdaee. Lot anhunu ebēre Amumuyesem a etia nnipa yi a aduru Awurade korō a ne babaa panin no de bedaa hō ne ebēre koro anim no ano den enti, wasoma yen se yemmesee a əsore kōee. 34 Adeey kyee no, ḥabaa panin no kuro yi.” 14 Enti, Lot firii adi, kōbōo mmarima bi ka kyerees akumaa no se, “Nnora anadwo, me ne a wōahyē bō se wōbewareware ne mmammaa no m’agya daee. Saa anadwo yi, ma yensane mma no amanee. Əka kyerees wōn se, “Monyē no ntēm, na nsā nnom, na wo nso, wo ne no nkōda, sedee ebēye momfiri kuro yi mu, efiri se, Awurade Onyankopon rebesee kuro yi!” Nanso, na saa mmarima yi susu a yēnam yen agya so bēma yen ase adore.” 35 Saa se əredi fe bi. 15 Anopahema no, əsoro abōfoo no akumaa no nso ne n’agya kōdaee. Bio, Lot anhunu hyēe Lot se, “Ntēm! Ka wo ho, na fa wo yere ne ebēre ko a akumaa no de bedaa hō ne ebēre ko a wo mmammaa baanu a wōwō ha no firi ha kō; əsore kōee. 36 Enti, Lot ne ne mmammaa baanu no anye saa a, wōde mo befra kuro no, asee mo.” 16 nyinsenee. 37 Ne babaa panin no woo ḥabarima, Ətwentwēnee ne nan ase no, əsoro abōfoo no sosōa Lot ne ne yere ne ne mmammaa baanu no nsa, twee na ḥotoo no edin Moab. Əno na ɔyē Moabfooo agya de wōn, de wōn firii kuro no mu asomdwōeē mu, efiri besi enne. 38 Akumaa no nso woo ḥabarima, na se, Awurade hunuu wōn mmobo. 17 Əsoro abōfoo no ətooo no edin Ben-Ami; əno nso ne Amon mma agya de besi enne.

20 Afei, Abraham tu firii hō kōo anafooo mantam asase bi a wōfre no Negeb kōtenaa nkuro Kades ne Sur ntam. Ətenaa Gerar kakra. 2 Abraham maa nnipa no tee asee se, Sara yē ne nuabaa. Enti, Gerarhene Abimelek soma kōfaa Sara baa n’ahemfie. 3 Nanso, Onyankopon soo Abimelek daee, ka kyerees no se, “Wōse owuo, efiri se, əbāa a woakfaa no ne yē obi yere.” 4 Nanso, na Abimelek nnyia ne Sara nnaee, enti əkāa se, “Awurade, enti wōbesee onipa a ɔnyēe bōne bi? 5 Abraham ka kyerees me se, ‘Oye me nuabaa.’ Na Sara no nso kaa se, ‘Oye me nuabara.’ Enti meda adwenem fann ne akoma mu tee na moyēe dee moyēe no.” 6 Afei, Onyankopon soo Abimelek daee bio ka kyerees no se, “Oye nokore turoodoo se, wōde adwenem fann ne akoma mu tee na eyēe dee woyēe no; əno enti, mamma woanye bōne antia me. Əno enti na mamma

woamfa wo ho anka no no. 7 Ne saa enti sane fa afenaa babarima yi nni w'agyadee biara mu kyefā." ḥobarima no yere no kōma no, efiri se, saa ḥobarima 11 Abraham tee saa asem no, esiane ne babarima no ye odiyifoo a ḥabetumi abo mpaes ama wo, ama Ismael enti, ne were hoo yie. 12 Nanso, Onyankopon woatena. Na se woansane amfa no ankōma no a, ka kyerees Abraham se, "Mma wo babarima Ismael hunu se, wo ne w'aſefoo nyinaa bēwuu." 8 Adee ne w'afenaa Hagar ho asem no nnha wo bebree. kyee anopatutuutu no, ntēm ara, Abimelek free Asem biara a Sara beka akyere wo no, tie, efiri ne mpanimfoo nyinaa bōo won nsem a asisie no se, Isak so na wōnam bekan w'aſefoo. 13 Mēma ho amanee. Na wosuroo yie. 9 Afei, Abimelek free afenaa no babarima Ismael no nso aſefoo aye ḥoman Abraham ka kyerees no se, "Edeen na woaye yen yi? kesees, efiri se, ono nso ye w'aseni." 14 Adee kyee Bōne ben na maye wo a woakfā afobusem kesees a anopatutuutu no, Abraham faa aduane ne nsuo a ete see yi abeto me ne me ḥoman so yi? Adee a wode egū aboa nwoma mu, de maa Hagar. ḫede aduane no aye me yi nye adee a anka ese se wode ye me." 10 ne nsuo no sisii Hagar mmati so, ka kyerees one ne Afei, Abimelek bisaa Abraham se, "Edeen advwene na ba Ismael no se, wōnko. ḫfirii hō kōkyinkyinii Beer-ekaa wo a emaa woyee saa?" 11 Abraham buaa se, Seba esere so a na ḥohunu baabi a ḫrekō. 15 Nsuo a "Mesusuu se, nokorem, Onyankopon biara nni mo ḫewā aboa nwoma no mu saes no, ḫde ne babarima mu, ne saa enti, me yere enti, mobetumi akum me. no ḫohintaa wira no mu baabi. 16 Afei, ḫkōtenaa 12 Yei akyiri no, ampa ara, ḥoye me nuabaa. Yefiri akyiri baabi a woto eboo a ḫbeto, kaa se, "Merentumi agya koro. Yemfiri ena koro. Ena enti na mewaree nhwe se abarimaa no bēwu." Na ḫbere a Hagar te no no. 13 Na ḫbere a Onyankopon ka kyerees me ho saa no, ḫhyees asee siue. 17 Onyankopon tee se Abraham se, mentu mfiri m'agya fie nkō asase a abarimaa no resu. Onyankopon ḫbōfōo free Hagar ḫbōkyere me so no, me nso, meka kyerees Sara se, firi soro bisaa no se, "Hagar! Asem ben na cha wo? 'Adoe a ese se woye me nie: baabiara a yēbeduru no, Nsuro, efiri se, Onyankopon ate abarimaa no su ka se, maye wo nuabarima." 14 Enti, Abimelek de wo baabi a oda no. 18 Pagya abarimaa no, efiri se, nnwan, anantwie, nkōa ne mfenaa bēe Abraham. mēma no aye ḥoman kesees." 19 Afei, Onyankopon Na ḫde ne yere Sara sane bēe no. 15 Abimelek kaa buee Hagar ani, ma ḫohunu subura bi. ḫde aboa se, "M'asasetam na eda w'anim yi, eso baabiara a nwoma no kōsaa nsuo ma, enna ḥoma abarimaa no wope se wotena no, fa." 16 Abimelek ka kyerees Sara bi nomees. 20 Onyankopon adam enti, abarimaa no nso se, "Mede dwete kilogram dubaako ne fa rema nyiniie. ḫtenaa esere no so hunuu agyantoo yie. 21 wo nuabarima no. Yei ne mpatadee a mede rema ḫbere a ḫte Paran esere so no, ne maame kōfaa ḫbaa wo wo bōne a wōde too wo so no, wō wōn a wōka firi Misraim asase so de no bēe no awadee. 22 Saa wo ho no nyinaa anim. Asodie biara nna wo so." ḫbere no mu, ḫhene Abimelek ne ne sahene Pikol 17 Enti, Abraham bōo mpaes, srēe Onyankopon se, baa Abraham nk̄yen beka kyerees no se, "Biribira a ḫensa ḫhene Abimelek, ḫhemmaa ne mfenaa a wōwō woye no, Onyankopon ka wo ho. 23 Enti afei, di nse efie ho yadee, ma wōnwo mma. 18 Esiane Abraham ka ntam wō Onyankopon anim kyere me wō ha se, yere Sara enti, Awurade too Abimelek fiefoo nyinaa yafunu mu, de tweee Abimelek aso.

21 Afei, Awurade hunuu Sara mmōbo, sedee ḫhyees no bo no. 2 Sara nyinsenee, na ḫwoo ḫbabarima maa Abraham wo ne nkōkoraaberem, ḫbere a Awurade hyee no bo no mu pēpēre. 3 Abraham too ḫbabarima a Sara woo no maa no no edin Isak, a asee ne Sere. 4 ḫbere a Isak dii mnawotwe no, otwaa no twetia, sedee Onyankopon hyee no no. 5 Wōwoo Isak maa Abraham no, na wadi mfee ḫha. 6 Afei, Sara kaa se, "Onyankopon ama masere. Na obiara a ḫbēte saa asem yi ne me bēbom asere." 7 Sara ka kaa ho se, "Hwan na osoo ho daee ka kyerees Abraham se, Sara bēwo mma. Nanso, ne nkōkoraaberem yi, mawo ḫbabarima ama no." 8 Abōfra no nyiniie, ma wotwaa no nufoo. Eda a wotwaa Isak nufoo no, Abraham too epono kesees. 9 Nanso, Sara hunuu se, ḫbabarima a n'afenawa Misraimni Hagar woo no maa Abraham no redi Isak ho fe. 10 Enti, Sara ka kyerees Abraham se, "Pam saa afenaa yi ne ne babarima yi firi ha; na Isak ne saa

afenaa babarima yi nni w'agyadee biara mu kyefā." 11 Abraham tee saa asem no, esiane ne babarima Ismael enti, ne were hoo yie. 12 Nanso, Onyankopon woatena. Na se woansane amfa no ankōma no a, ka kyerees Abraham se, "Mma wo babarima Ismael hunu se, wo ne w'aſefoo nyinaa bēwuu." 8 Adee ne w'afenaa Hagar ho asem no nnha wo bebree. kyee anopatutuutu no, ntēm ara, Abimelek free Asem biara a Sara beka akyere wo no, tie, efiri ne mpanimfoo nyinaa bōo won nsem a asisie no se, Isak so na wōnam bekan w'aſefoo. 13 Mēma ho amanee. Na wosuroo yie. 9 Afei, Abimelek free afenaa no babarima Ismael no nso aſefoo aye ḥoman Abraham ka kyerees no se, "Edeen na woaye yen yi? kesees, efiri se, ono nso ye w'aseni." 14 Adee kyee Bōne ben na maye wo a woakfā afobusem kesees a anopatutuutu no, Abraham faa aduane ne nsuo a ete see yi abeto me ne me ḥoman so yi? Adee a wode egū aboa nwoma mu, de maa Hagar. ḫde aduane no aye me yi nye adee a anka ese se wode ye me." 10 ne nsuo no sisii Hagar mmati so, ka kyerees one ne Afei, Abimelek bisaa Abraham se, "Edeen advwene na ba Ismael no se, wōnko. ḫfirii hō kōkyinkyinii Beer-ekaa wo a emaa woyee saa?" 11 Abraham buaa se, Seba esere so a na ḥohunu baabi a ḫrekō. 15 Nsuo a "Mesusuu se, nokorem, Onyankopon biara nni mo ḫewā aboa nwoma no mu saes no, ḫde ne babarima mu, ne saa enti, me yere enti, mobetumi akum me. no ḫohintaa wira no mu baabi. 16 Afei, ḫkōtenaa 12 Yei akyiri no, ampa ara, ḥoye me nuabaa. Yefiri akyiri baabi a woto eboo a ḫbeto, kaa se, "Merentumi agya koro. Yemfiri ena koro. Ena enti na mewaree nhwe se abarimaa no bēwu." Na ḫbere a Hagar te no no. 13 Na ḫbere a Onyankopon ka kyerees me ho saa no, ḫhyees asee siue. 17 Onyankopon tee se Abraham se, mentu mfiri m'agya fie nkō asase a abarimaa no resu. Onyankopon ḫbōfōo free Hagar ḫbōkyere me so no, me nso, meka kyerees Sara se, firi soro bisaa no se, "Hagar! Asem ben na cha wo? 'Adoe a ese se woye me nie: baabiara a yēbeduru no, Nsuro, efiri se, Onyankopon ate abarimaa no su ka se, maye wo nuabarima." 14 Enti, Abimelek de wo baabi a oda no. 18 Pagya abarimaa no, efiri se, nnwan, anantwie, nkōa ne mfenaa bēe Abraham. mēma no aye ḥoman kesees." 19 Afei, Onyankopon Na ḫde ne yere Sara sane bēe no. 15 Abimelek kaa buee Hagar ani, ma ḫohunu subura bi. ḫde aboa se, "M'asasetam na eda w'anim yi, eso baabiara a nwoma no kōsaa nsuo ma, enna ḥoma abarimaa no wope se wotena no, fa." 16 Abimelek ka kyerees Sara bi nomees. 20 Onyankopon adam enti, abarimaa no nso se, "Mede dwete kilogram dubaako ne fa rema nyiniie. ḫtenaa esere no so hunuu agyantoo yie. 21 wo nuabarima no. Yei ne mpatadee a mede rema ḫbere a ḫte Paran esere so no, ne maame kōfaa ḫbaa wo wo bōne a wōde too wo so no, wō wōn a wōka firi Misraim asase so de no bēe no awadee. 22 Saa wo ho no nyinaa anim. Asodie biara nna wo so." ḫbere no mu, ḫhene Abimelek ne ne sahene Pikol 17 Enti, Abraham bōo mpaes, srēe Onyankopon se, baa Abraham nk̄yen beka kyerees no se, "Biribira a ḫensa ḫhene Abimelek, ḫhemmaa ne mfenaa a wōwō woye no, Onyankopon ka wo ho. 23 Enti afei, di nse efie ho yadee, ma wōnwo mma. 18 Esiane Abraham ka ntam wō Onyankopon anim kyere me wō ha se, yere Sara enti, Awurade too Abimelek fiefoo nyinaa yafunu mu, de tweee Abimelek aso.

Seba. Eho na daa na ɔsom Awurade teaseføo no. 34 kyere Abraham se, "Milka nso ye obaatan a wawo Abraham tenaa Filistifoo asase no so se ɔmamfrani mmmarima ama wo nuabarima Nahor. Won din nna bebree. na edidi so yi: 21 Us ye abakan, Us nuabarima Bus

22 Yeinom nyinaa akyiri, Onyankopon sso Abraham hwæe. Ðfree Abraham se, "Abraham!" Abraham buaa se, "Me nie!" **2** Onyankopon ka kyere no se, "Fa wo ba, wo ba koro Isak a wodo no no kɔ Moria asase so, na fa no kɔbɔ ñhyee afodee wo mmepo a ewo ho no mu baako a mekyere wo no so." **3** Abraham soree anopatutuutu hyehyee n'afunumu. Ðfaa ne nkoo no mu baanu ne ne ba Isak kaa ne ho. Ðtwitwaa egya a ebëso ñhyee afodee no bo no, ñsiim koo baabi a Onyankopon kyere no se ñkoo no. **4** Ne nnansa so no, Abraham too n'ani hunuu se baabi a ðrekø no wɔ akyirikyiri. **5** Na Abraham ka kyere ne nkoo no se, "Mo ne afunumu no ntwen ha, na me ne abarimaa no nkɔ animu kakra, nkɔsom. Se yesom wie a, yebesane aba." **6** Abraham faa anyina a wode rekobø ñhyee afodee no de soaa ne ba Isak. Ënna ñno nso faa egya ne sekammoa kuraee. Ëbere a woreko no, **7** Isak free n'agya Abraham se, "Agya!" Ënna Abraham buaa se, "Me ba, asem ben?" Isak bisaa no se, "Egya ne anyina no nie, na odwammaa a yede no rekobø ñhyee afodee no wo he?" **8** Abraham buaa se, "Onyankopon no arkasa bëma yen aforedwan a yede rekobø ñhyee afodee no." Afei, wɔn baanu no toaa so koe. **9** Wøbedurru baabi a Onyankopon kyere no no, Abraham sii aforebukyia wɔ ho, hyehyee anyina no wo so. Ðkyekyeree ne ba Isak, de no too anyina no so wɔ aforebukyia no so. **10** Abraham twee sekammoa no, pagyaa se ðde rebetwa ne ba no mene akum no. **11** Ëho ara na Awurade ñbafloo free no firi soro se, "Abraham! Abraham!" Ënna Abraham gyee so se, "Me nie." **12** Awurade ñbafloo no kaa se, "Mfa wo nsa nka abofra no. Ñyne no bone biara. Esiane se woamfa wo do ba, wo ba koro no ankame me no enti, mahunu se wosuro Onyankopon." **13** Abraham maa n'ani so hunuu se nkÿkyere bi aso odwennini bi mmén mu wo wira no mu ho. Abraham kokyeree odwennini no de no bø ñhyee afodee wo aforebukyia no so, sii ne ba no ananmu. **14** Abraham too beaee no din se Awurade De Bëma. Ëbesi enne no woka se, "wðde bëma wo Awurade bepo no so." **15** Awurade ñbafloo no free Abraham firii soro dee eto so mmienu kaa se, **16** "Maka me ho ntam se, esiane se woaye yei, na woamfa wo ba, wo ba koro no ankame me enti, **17** hyira na mehyira wo na mama w'ase adore se ñsoromma ne mpoano anwea. Na w'asefoo begye wɔn atamfoo nkuronpø adi so. **18** Wonam w'asefoo so na wobehyira ewiase amanaman nyinaa, efi se, woadi m'asem so." **19** Afei, Abraham sane koo n'asomfoo no nkÿen ne wɔn siim koo Beer-Seba kótenaa ho. **20** Yeinom nyinaa akyiri no, woka

kyer  Abraham s , "Milka nso ye obaatan a wawo mmamarima ama wo nuabarima Nahor. W n din na  didi so yi: **21** Us ye abakan, Us nuabarima Bus na  to so mmienu. Dee odi so ne Kemuel, a  ye Aram agya. **22** W n a w aka no ne Kesed, Haso, Pildas, Yidlaf ne Betuel." **23** Saa Betuel yi na  woo Rebeka. Milka ne Abraham nua Nahor na w owoo saa mmamarima baaw twe yi. **24** Nahor ne ne mpena Rehuma nso wowoo mma baanan a w n din de, Teba, Gaham, Tahas ne Maaka.

23 Sara dii mfee əha aduonu nson. **2** Əwuu wə Kiriāt-Arba a əno ara ne Hebron a əwo Kanaan asase so. Abraham kogyam ne yere Sara, suu no wə hə. **3** Abraham gyaa ne yere Sara amu no hə, kəo Hetifoo mpanimfoo nkyen, kəsrəe wən se, **4** “Meye əhəhoo ne mamfrani a mete mo mu. Mesre mo, montoñ mo asase yi bi mma me, na mensie me yere wə so.” **5** Hetifoo no buaa Abraham se, **6** “Owura, yesre wo, tie asem a yerebekə yi. Woye Onyankopon əsomfoo kesee wə yen mu. Yen boda biara a əss w'ani a wope se wosie wo yere wə ho no, yemə wo ho kwan, kəsie no. Yen mu biara remfa ne boda nkame wo.” **7** Ehə ara, Abraham sore bəo ne mu ase wə Hetifoo no anim, **8** ka kyere wən se, “Se moapene so se mensie m'amu no wə ha dee a, mepa mo kyew, monsre Efron a əye Sohar babarima no mma me, **9** na əntən Makpela əboda a əwo n'afuo ano no mma me. Monka nkyere no na əntən no sədee ne boo die pəpəpə mma me, na mede hə aye me ne m'abusuafəo amusieeee.” **10** Saa ebere no na Hetini Efron a ote ne manfoo mu no buaa Abraham maa ne nkurfoo a wəahyia wə kuro no əpono ano nyinaa tee se, **11** “Dabi, me wura, tie me! Mede afuo no ne əboda a əwo mu no kye wo. Megyina me manfoo anim, na mede kye wo. Kəsie w'amu no wə hə.” **12** Bio Abraham de obuo ne anidie bəo ne mu ase wə əmanfoo no anim, **13** ka kyere Efron maa wən a wəahyia wə hə no nyinaa tee asem a əkae se, “Mesre mo, əmanfoo, monye aso mma me. Momma mentua asase no ka. Mompene so mma me, na mennya əkwan nkosie m'amu no.” **14** Efron buaa Abraham se, **15** “Me wura, tie me! Asase no boo ye dwete kilogram ənan ne fa. Yenye nnipa baako anaa? Meregye saa sika yi aye edeen? Kəsie w'amu no!” **16** Abraham penee Efron asem no so. Əkarii dwete kilogram ənan ne fa a əye asase no boo de maa Efron. Saa ara na na adwadifoo tən asase wə Hetifoo əman mu, na Hetifoo mpanimfoo no dii dwumadie no ho adansee. **17** Enti, wode Efron asase a əwo Makpela a əben Mamre, a əye afuo no, əboda a əwo mu no, nnua a əwo afuo no mu ne n'ahye so nyinaa maa **18** Abraham se n'agypadəe. Yei nyinaa sii wə Hetifoo no ne wən a wobaa kuro no əpono no ano nyinaa anim. **19** Afei, Abraham siee ne yere Sara wə əboda a əwo Makpela afuo a əben Mamre a

eno ara ne Hebron a εω Kanaan asase so no mu. 20 Enti, Hetifoo no yee nhyehyee de afuo no ne əboda a εω mu no maa Abraham se, n'agypaddee ne n'amusieeε.

24 Na Abraham anyini a ne mfée kō ekan yie.

Awurade hyiraa no akwan ahodoa nyinaa so. 2 Eda koro bi, Abraham ka kyereε ne əsomfoa panin a əhwε n'agypaddee nyinaa so se, "Fa wo nsa ka me sre ase. 3 Merep se woka Awurade a əye əsoro ne asase Onyankopon ntam se, wornware Kanaanfoa a me ne wən te yi babaa biara mma me babarima Isak. 4 Na mmom, wobekø me əman mu, m'abusuafoa nkyen, akoware əbaa abre no." 5 Əsomfoa no bisaa Abraham se, "Me wura, na se əba se əbaa no ampene so se əne me beba əman yi mu a, na mereyε no ədeen? Memfa wo babarima no nkø wo əman no mu anaa?" 6 Abraham kaa se, "Hwe yie na woamfa me babarima no ankø hø da. 7 Awurade, əsoro Onyankopon a əde me firi m'agya fie ne m'asase so baa ha, na əkaa ntam hyee me bø se, 'Mede saa asase yi bema w'aseføo no.' Əno ara na əbesoma ne əbøfo adi w'anim aksedee ebeye a, wobenya oyere afiri hø ama me babarima no. 8 Se əba se, əbaa no ampene se əne wo beba a, wo ntam a wokaeε no nkyekyere wo. Ense se wode me babarima no kø hø." 9 Enti, əsomfoa no de ne nsa kaa ne wura Abraham sre ase, kaa saa asem yi ho ntam. 10 Afei, əsomfoa no faa ne wura nyoma no mu edu kœe. Ərebekø no, oygee ne wura Abraham nkyen nnepa ahodoa bebree kaa ho. Əde n'ani kyereε Mesopotamia, koduruu Nahor kuro mu. 11 Əduruu Nahor kurotia no, əmaa nyoma no butubutuu abura bi a εω hø ho. Na onwunu adwo a əye əbere a mmaa beto nsuo wø abura no mu. 12 Na əsomfoa no bø mpaæ se, "Ao, Awurade, me wura Abraham Onyankopon, hunu me wura Abraham mmøbo, na boa me, na m'akwantuo yi nsi yie. 13 Hwe, megyina abura yi so, na kuro yi mu mmabaawa rebeto nsuo. 14 Ma emmra mu se, ababaawa biara a mækø akyere no se, 'Mesre wo, soe na ma me wo sukuruwa no mu nsuo no bi nnom no,' se əka se, 'Nom bi, na məma wo yoma no nso bi anom' a, oyee ababaawa a woapa no ama w'akoa Isak. Enam yei so bema mahunu se, woahunu me wura mmøbo.' 15 Əgu so rebo mpaæ no na Rebeka baε a ne sukuruwa si n'abati so. Saa Rebeka no ye Betuel ba. Betuel no nso ye Abraham nuabarima Nahor ne ne yere Milka babarima. 16 Na Rebeka no ye əbaabunu a ne ho ye fe yie. Na əbarima biara mfaa ne ho nkaa no da. Əsiane kœ abura no so, khyee ne sukuruwa no nsuo ma, sane baε. 17 Əsomfoa no de ahoøhere khyiaa Rebeka, ka kyereε no se, "Mesre wo, hwie wo sukuruwa no mu nsuo no kakra ma mennom." 18 Ntem ara, əsøε ne sukuruwa no kaa se, "Me wura, gye bi nom." 19

əkaa se, "Mesane akøtwe nsuo no bi abre wo nyoma no nyinaa nso anom." 20 Enti, Rebeka de ahoøhere hwiee ne nsuo no guu anomeeε bi mu, sane køtwee nsuo a εbeso nyoma no nyinaa nom de baε. 21 Əsomfoa no hwε Rebeka komm, karii no pεe se əshunu se Awurade ama n'akwantuo no asi no yie ana. 22 Nyoma no nom nsuo no wieeε no, əsomfoa no yi sikakøkø hwenemukawa a emu duru kari gram nsia ne sikakøkø nkø mmienu a εno nso mu duru ye gram əha dunan. 23 Afei, əbisaa se, "Hwan ba ne wo? Mesre wo, yebenya dabere wø wo agya fie ama adeε akye ana?" 24 Rebeka buaa no se, "Betuel babaa ne me. Me nananom ne Milka ne Nahor." 25 Əka kaa ho se, "Yewə esere ne mimoa aduanie bebree ne baabi a, mo nso, mobeda." 26 Afei, əsomfoa no buu nkotodwe, soree Awurade Onyankopon se, 27 "Nhyira nka Awurade, me wura Abraham Onyankopon, se ənnyaae nokoredie ne ayame a əye ma me wura no. Me dee, Awurade adi m'anim wø m'akwantuo yi mu, de me abeduru me wura abusuaføo fie." 28 Rebeka tuu mmirika kœkaa nsem a assisie no nyinaa kyereε ne maame fiefø. 29 Na Rebeka wø nuabarima bi a ne din de Laban. Laban tee asem no, əde ahoøhere kœ əbarima no nkyen wø abura no so. 30 Laban hunuu hwenemukawa no ne nkø a egu ne nuabaa no nsa no, na otee asem a əbarima no ka kyereε Rebeka no, əkø əbarima no nkyen kœhunuu se ogyina nyoma no ho wø asubura no so. 31 Laban ka kyereε əsomfoa no se, "Bra, wo a Awurade ahyira wo." Əbisaa əsomfoa no se, "Aden enti na wogyina kurotia ha? Masisies wo dabere ne baabi a nyoma no nso beda." 32 Enti, əsomfoa no kœ efie hø maa Laban yiyii nneεma a esoso nyoma no. Wømaa nyoma no esere ne aduanie, afei Laban maa əsomfoa no ne nnipa a wøka ne ho no nsuo de hohoroo wən nan ho. 33 Yei akyiri no, ətoø wən əpono. Nanso, əsomfoa no kaa se, "Merempε se medidi, gye se mabo m'amannæe." Laban kaa se, "Bø w'amannæe ε." 34 Enti, əsomfoa no bø n'amannæe se, "Meyε Abraham əsomfoa. 35 Awurade ahyira me wura bebree, ama wayε ədeføo. Wama no nnwan ne anantwie, dwete ne sikakøkø, nkøa ne mfenaa ne nyoma ne mfunumu. 36 Bio, me wura yere Sara awo əbabarima ama no wø ne mmerebabere mu; Awurade na əde dee əwø nyinaa ama no. 37 Me wura maa mekaa ntam se, 'Worenware Kanaanfoa a me ne wən te yi babaa biara mma me babarima Isak. 38 Na mmom, wobekø me əman mu, m'abusuafoa nkyen, akoware əbaa wø hø abre me babarima Isak.' 39 "Na mebisaa me wura se, 'Na se əba se, əbaa no ampene so se əne me beba əman yi mu a, na mereyε no ədeen?' 40 "Me wura Abraham buaa se, 'Awurade a manante n'anim no besoma ne əbøfo, adi w'anim, sedee ebeye a, w'akwantuo no besi yie, na woanya oyere ama me babarima afiri m'abusua mu a əye m'agya fie no

mu. **41** Afei, se eba se, woba m'abusua mu, na se w'asefоo no nni wоn atamfoo nyinaa so nkonom." woamfa ḥbaa no amma wo a, wo ntam a wokaes no **61** Afei, Rebeka ne ne mmaawa siesiee wоn ho, renkyekyere wo.' **42** "Mebaa asubura no so enne tenatenaan wоn nyoma so ne Abraham ḥsomfoo no no, mesrее se, 'Ao, Awurade, me wura Abraham kое. Yei ne ḥkwan a Abraham ḥsomfoo no faa so de Onyankopon, se eyе wo pe a, ma akwantuo yi nsi Rebeka kое. **62** Saa ebere no, na Isak a na anka ote me yie! **43** Hwe, megyina abura yi so. Se ababaawa Negeb no firi ho abetena Beer-Lahai-Roi. **63** Eda bi beto nsuo wo ha, na meka kyere no se, "Mesre koro anwummercе bi a Isak kотuu mpase srе so refa wo, soe na ma me wo sukuruwa no mu nsuo no adwene no, ḥtoo n'ani hunuu se nyoma sa so reba. kakra nnom" no, **44** na se ḥka se, "Nom bi, na mema **64** Rebeka nso too n'ani, na ḥchunuu Isak. Rebeka si wo nyoma no nso bi anom" a, ḥnye ababaawa a firii ne yoma no so, **65** bisaa Abraham ḥsomfoo no Awurade apa no ama me wura Abraham babarima se, "Obarima ben na ḥnam esere yi so rebhyia yen Isak no.' **45** "Ansa na mewie m'akoma mu mpaebe yi?" ḥsomfoo no buaa se, "Dye me wura babarima." no, Rebeka puee a sukuruwa si ne batiri so. Rebeka **66** Abraham ḥsomfoo no bоo Isak nsem a asisie no kое abura no so, ḥkoo nsuo, na meka kyere no se, "Mesre wo, ma me nsuo no bi nnom.' **46** "Ntem nyinaa ho amanee. **67** Isak de Rebeka kое ne maame ara, ḥsoe se sukuruwa no kaa se, 'Me wura, gye bi Sara ntomadan mu. Na ḥwaree no, ma ḥbeyee ne nom na mesane atwe nsuo no bi abre wo nyoma no yere. Na ḥdo no yie. Yei maa Isak were kyekyerees nyinaa nso anom.' Enti, menom nsuo no bi, na ḥmaa wо ne maame Sara wuo akyiri.

25 Abraham waree ḥbaa foforo bi a ne din de Ketura. **2** Abraham ne Katura wowoo saa mama a won din didi so yi: Simran, Yoksan, Medan, Midian, Yisbak ne Sua. **3** Yoksan woo Seba ne Dedan, Dedan asefоo ne Asurfoo, Letusfoo ne Leumfoo. **4** Midian woo Efa, Efer, Henok, Abida ne Eldaa. Yeinom nyinaa yе Ketura asefоo. **5** Abraham de n'agypadee nyinaa maa Isak. **6** Nanso, ebere a ote ase no, ḥmaa ne mpena mma akyedee, na ḥyii wоn firii ne babarima Isak nkyen, ma wоkоo apuee fam asase bi so. **7** Abraham nkwanна nyinaa kosi mfee ḥha aduoson enum. **8** Abraham nyini bоo akokoraa posoposo ansa na ḥrewu akoka ne mpanimfoo ho. **9** Ne mmammarima Isak ne Ismael siee no wо Makpela boda a ewо Efron no mu. Na ḥho ye Hetini Sohar babarima no afuo a ewо Mamre apuee fam. **10** Yei ne asase a Abraham to firii Hetifoo nkyen no. Eho na wosiee Abraham ne ne yere Sara. **11** Abraham wuo akyiri no, Onyankopon hyiraa ne ba Isak a na saa ebere no ote Beer-Lahai-Roi abura no ho no. **12** Yei ne Abraham babarima Ismael a Sara afena Hagar a ḥye Misraimni no woo no maa Abraham no asefоo ho asem. **13** Wоn a wоdidi so yi ye Ismael mmammarima a wоabobo wоn edin mpaniin mu no. Na Nebaiot ye Ismael abakan. Wоn a wоdidi so yi nso ye Kedar, Adbeel, Mibsam, **14** Misma, Duma, Masa, **15** Hadad, Tema, Yetur, Nafis ne Kedema. **16** Saa edin a wоabobo yi ye Ismael mmammarima no. Saa edin yi na ededa mmusuakuo dumieni ne wоn atenaes so. **17** Ismael dili mfirinhya ḥha aduasa nson ansa na ḥrewu. ḥwuiс ma wosiee no wо ne nkurofоo mu. **18** Ismael asefоo yi tenatenaas nsase a ḫfiri Hawila kosi Sur a eben Misraim pеe wо Asiria ntenesoo. Daa na akokoakoko wо mmusuakuo yi ntam. **19** Abraham babarima Isak ne n'asefоo ho asem nie. Abraham woo Isak. **20** Isak dili mfirinhya aduanan no, ḥware Rebeka a ḥye Aramni Betuel a ḫfiri Paddan-Aram no

babaa. Rebeka yε Aramni Laban nuabaa. **21** Isak “Dye me yere.” Okaa saa asem yi, efiri se, na osusu waree Rebeka mfee bebree a na wɔnwo. Enti, Isak se, esiane ne yere Rebeka ahoofe enti, anhwé a, bɔo Awurade mpaee, sreε ḥba maa ne yere. Akyire na kurom ho mmaprima akum no. **8** Isak tenaa ho yi, Awurade tiee ne mpaeebɔ, maa ne yere Rebeka kyεs kakra no, eda bi, Filistifoo ḥhene Abimelek nyinsenee. **22** Ebere a Rebeka nyinsenee no, eto gyina ne mpomma mu na ḥhunu se Isak regoro da a, na mmofra no di apereapere wo ne yafunu ne yere Rebeka ho. **9** Eno enti, Abimelek soma ma mu. Se eba saa a, obisa ne ho se, “Edeen na εreye wokofree Isak. Isak baεs no, obisaa no se, “Obaa no me yi?” Afei, ḥbɔo mpaee bisaa Awurade nkyen ye wo yere ankasa. Aden enti na woka se, “Dye me asekyere. **23** Awurade buaa no se, “Aman mmienu nuabaa?” Isak buaa no se, “Mesusuu se, se meka se na wɔwɔ wo yafunu mu. Wobetete nnipa baanu a ḥye me yere a, ne enti, ebia, na wɔakum me.” **10** wɔwɔ wo yafunu mu no mu. Mmofra baanu no, Enna ḥhene Abimelek kaa se, “Edeen asem na wo ne ḥbaako asefoo bεye ahodenfoo asene ne nua a ḥka yen adi yi? Nokore a woamma anna adi enti, anka ne ho no asefoo. Na ḥpanin no besom akumaa no.” **11** obi betumi afa wo yere no, na wode mmusuo aba **24** Rebeka awoo duruu so no, ḥwoo ntaten. **25** Na yen so.” **12** Eno enti, Abimelek bɔo ne manfo no dees odi ekan baεs no ye koko a ne ho nwi ye kuhaa koko se, “Obiara a ḥde ne nsa beka saa ḥbarima yi, te se dee ḥhye nwi atader. Enti, wɔtoo no edin Esau. anaa ne yere no, ekwan biara so, wobekum no.” **13** **26** Yei akyiri no, ne nua no baεs. Na ne nsa kura Saa afe no ara Yakob dɔo afuo. Na Awurade hyiraa Esau nantin; enti wɔtoo ne din Yakob. Rebeka woo n’adwumadee so. Ne nnɔbaεs baa bebree. **14** Isak wɔn no, na Isak adi mfee aduosis. **27** Mmofra no yee ɔdefoo. N’ahonya koo so dooso, ma odiia taamu. nyiniie no, Esau beyee ḥbɔmmfoo a, oto a, omfom. **15** Onyaa nnwan, anantwie, ne asomfoo bebree, Na ḥye ha fa wiram baabiara. Yakob nso beyee obi a ma εyeε saa maa Filistifoo no ani beree no yie. ḥye komm a ḥmpre ne ho asem. Na ebere biara, ḥpe Saa anibere yi enti, Filistifoo no de datee kosisii se ḥtena fie. **28** Na Isak pe Esau asem yie, efiri se, **16** abura ahodoo a n’agya Abraham maa ne nkoo na ebere biara okoye ha de hanam a Isak pe ba fie. tutuu wo ne bere so no nyinaa ano. **17** Ebaa saa Nanso, na Rebeka dees, ḥpe Yakob asem. **29** Eda bi a no, ḥhene Abimelek ka kyere Isak se, “Tu firi yen Esau firi wiram baεs a na εkom de no yie no, ḥbetoo asase so, efiri se, w’ahonya dodoaka yen ahye.” **18** Isak se ne nua kumaa Yakob nso renoa aduane bi a ani Isak tu firi Gerar kuro no mu, koo Gerar subonhwa ye koko na εye akonno nso. **30** ḥka kyere Yakob se, mu de ho koyee n’atenaε. **19** Enti, Isak maa ne “Mesre wo, ma me w’aduane a woanoa yi bi nni!” nkoo sane tutuu mmura a n’agya Abraham maa ne (Eno enti na wɔfre Esau se Edom, a asekyere ne ade nkoo tutui a ne wuo akyiri no, Filistifoo no sisii koko). **31** Yakob buaa se, “Tɔn wo panin no ma me ne nyinaa no. ḥsane de edin korɔ no ara a n’agya ansa.” **32** Esau kaa se, “Okom reckum me, na mede Abraham de totoo mmura no totoo no bio. **20** Isak panin reye εdeen?” **33** Yakob buaa Esau se, “Mate, nkoo no tuu abura foforɔ bi wɔ Gerar subonhwa no ka ntam kyere me wɔ Onyankopɔn anim se, panin mu, kotoo nsuo a εye korɔgyenn. **21** Nanso, Gerar no ye me dea.” Esau kaa ntam no de tɔn ne panin nnwanhwefoo ne Isak nnwanhwefoo gyee abura no maa ne nua kumaa Yakob. **34** Enti, Yakob maa no ho akyinnyee. Gerar nnwanhwefoo no kaa se, Esau aduane no bi, ma odiie. ḥnom nsuo guu so, “Abura yi ye yen dea.” Yei maa Isak too saa abura sore koo ne kwan. Yei ne ekwan a Esau faa so tɔn ne no edin Esek, a asee kyere akyinnyegye abura. **22** Isak nkoo no sane tuu abura foforɔ, nanso Gerar nnwanhwefoo no sane ne wɔn kasakasaa eno nso so. Yei maa Isak sane too saa abura no nso edin Sitna, a asee kyere Aperedie. **23** Isak gyaa saa abura no ho kotoo abura foforɔ. Afei, nnipa a wɔne no te ho no gyaeε no haw a obiara ne no ankasa so bio. Yei maa Isak too saa abura yi edin Rehobot a asee ne “Afei dee Awurade abɔ yen atenasee na yebenyen ho wɔ asase yi so.” **24** Isak tu firi ho koo Beer-Seba. **25** Anadwo no, Awurade yii ne ho adi kyere no, ka kyere no se, “Mene w’agya, Abraham Onyankopɔn. Nsuro, efiri se, me ne wo na εwɔ ho. εbɔ a mahye m’akoa Abraham enti, mehyira wo, na mama w’asefoo adooso, na wɔaye ḥman kesee.” **26** Isak sii afɔrebukyia, somm Awurade wɔ ho. ḥsii ntomadan, tenaa ho, na ne nkoo nso tuu abura maa no. **27** Eda bi, ḥhene Abimelek ne ne fotufoo Ahusad ne ne sahene Pikol firi Gerar besraa Isak.

26 Afei, εkom kesee bi baa asase no so. Saa εkom kesee no sene dee εbaa Abraham bere so no. Eno enti, Isak tu ketenaa Gerar a εye Filistifoo ḥhene Abimelek kuro mu. **2** Eho na Awurade yii ne ho adi kyere Isak, ka kyere no se, “Nkɔ Misraim, na mmom, tena asase a mekyere wo no so. **3** Tena asase yi so kakra, efiri se, mede saa asase no nyinaa bema wo ne w’asefoo, na mede asi εbɔ a mehyee w’agya Abraham no so dua. **4** Mεma w’asefoo adooso te se nsoromma a εwɔ sorø, na mede saa nsase yi nyinaa ama won. ḥnam w’asefoo so na wobehyira ewiase aman ahodoo nyinaa. **5** Efiri se, Abraham tiee me nne, dii me nsem, m’ahyedee ne me mmapra nyinaa so.” **6** Enti, Isak tenaa Gerar. **7** Ebere a Gerar mmaprima bisaa Isak yere Rebeka ho asem no, okaa se, “Dye me nuabaa.” Efiri se, na osuro se ḥbeka se,

bisaa wən sə, “Adən enti na mo a na mo ne me nka, 15 Eno akyiri no, Rebeka faa ne ba panin Esau atadee na mopamoo me firii mo nkyen aba me ha enne sə papa bi a əwo fie hō de maa ne ba Yakob hyee. 16 morebəsra me?” 28 Wəbuaa no sə, “Yəhunu pefee Afei, odee nnwan a wəkumm wən no nwoma yee se Awurade wō w'afa enti, yeasi gyinaee sə, yene ahysena, kataa Yakob nsa ho. Əde bi kataa ne kən wo bəye apam. Apam no beda wo ne yən ntam. ho nyinaa. 17 Əde burodo a wato no foforo kaa Pene so, na yene wo nyē saa apam no, 29 Ka yən akənnoduane a wanoa no ho, de maa ne ba Yakob. ntam sə, worenha yən, sədēe yən nso, yeanha wo no. 18 Yakob de aduane no kəmaa n'agya Isak wo ne Yene wo tenaa yie. Yəgyaa wo kwan asomdwhee dan mu. Əduruu hō no, okaa sə, “Agya!” Isak buaa mu. Afei, hwe sədēe Awurade ahysira wo.” 30 Isak se, “Mewə hō na wo hwan a?” 19 Yakob ka kyerees too won əpono, na wədidi nomees de twən apam a n'agya sə, “Eyə me w'abakan Esau. Mayə dee woka wəne no rebəyə no. 31 Adee kyee anopa no, Isak ne kyerees me se menyə no. Mede hanam a wopə no bi mmarima no kekaa wən ho wən ho ntam, de sii anoa w'akənnoduane no abre wo, enti mesrə wo, wən apam a wəaye no so dua. Afei, Isak gyaa wən sore tena ase, na didi, na se wodidi wie a, woahyira kwan, ma wəkəo asomdwhee mu. 32 Edə no ara, me.” 20 Isak bisaa ne ba no sə, “Eyəsə sen na wo Isak asomfoo bekaa abura a na wəretu no ho asem kyerees no sə, “Yeato nsuo.” 33 Isak too abura no Onyankopən no, na ogyniaa m'akyi maa me nsa edin Seba, a asee kyerees “Ntanka abura.” Kuro a kaa hanam no bi ntəm.” 21 Afei, Isak ka kyerees akyire no wokyekyeree wō hō no, wotoo hō edin Yakob sə, “Me ba, twe ben me, na memfa me nsa Beer-Seba a əbesi enne, wōda so frē hō saa ara. 34 nka wo nhwe sə, wo ne me ba Esau no ampa anaa.” Esau dīi mfee aduanan no, owaree ababaawa bi a na wōfrē no Yudit. Na n'agya yə Hetini bi a ne din de 22 Yakob twe ben n'agya Isak, na əde ne nsa kekaa Beeri. Esau sane waree Basmat a n'agya yə Hetini ne ho kaa sə, “Nne yi yə Yakob nne, nanso nsa yi yə bi a ne din de Elon. 35 Nanso, Isak ne Rebeka bo Esau dee.” 23 Isak anhunu se eyə Yakob, efiri sə, annwo saa awadee no so.

27 Isak bəo akəkoraa a n'ani so aye no wisiwisi na ənhunu adee papa no, eda koro bi, əfrees ne babarima panin Esau. “Me ba.” Enna Esau gyee so sə, “Agya, menie.” 2 Isak kaa sə, “Seesei mabo akəkoraa, na mennim eda a mewu. 3 Fa w'agyan ne wo bəmma, na kō wiram kōpe hanam bi bre me. 4 Fa noa m'akənnoduane no bi bre me, na menni, na menhyira wo ansa na mawu.” 5 Əbere a Isak ne ne ba Esau rekasa no, na Rebeka retie. Enti, əbere a Esau koo se ərekəkum enam no abə pe, enna 6 Rebeka ka kyerees ne ba Yakob sə, “Yakob tie! Metee se w'agya reka akyere wo nua Esau se, 7 ‘Kōpe hanam bi fa noa m'akənnoduane no bi bre me, na menni, na menhyira wo wō Awurade anim, ansa na mawu.’ 8 Afei, me ba, tie asem a merebekə akyere wo yi yie, na di so. 9 Kō nnwankuo no mu, na kokyere nnwan mmienu a wədōre sradee bre me, na memfa mnoa akənnoduane, sədēe w'agya pe no pərəepe mma no. 10 Se menoat wie a, fa kōma no, na ənni, na ənhyira wo ansa na wawu.” 11 Yakob ka kyerees ne maame Rebeka sə, “Woniim se me nua Esau ho wō riwi, na me nso, me ho yə toromotorom. 12 Se eba se m'agya de ne nsa fa me ho, na əhunu se enye Esau a, əbəyə se gyama meredaadaa no, na wadome me mmon, sene se anka əbəhyira me.” 13 Yakob maame ka kyerees no sə, “Me ba, ma nnome no mmra me so. Wo dee, yə dee maka akyere wo no ara. Kō na kokyere nnwan no bre me.” 14 Enti, Yakob tiee ne maame Rebeka asem, kokyere nnwan no bre no. Na okumm wən, de noaa akənnoduane bi, sədēe Isak pe no pərəepe.

15 Eno akyiri no, Rebeka faa ne ba panin Esau atadee na mopamoo me firii mo nkyen aba me ha enne sə papa bi a əwo fie hō de maa ne ba Yakob hyee. 16 morebəsra me?” 28 Wəbuaa no sə, “Yəhunu pefee Afei, odee nnwan a wəkumm wən no nwoma yee se Awurade wō w'afa enti, yeasi gyinaee sə, yene ahysena, kataa Yakob nsa ho. Əde bi kataa ne kən wo bəye apam. Apam no beda wo ne yən ntam. ho nyinaa. 17 Əde burodo a wato no foforo kaa Pene so, na yene wo nyē saa apam no, 29 Ka yən akənnoduane a wanoa no ho, de maa ne ba Yakob. ntam sə, worenha yən, sədēe yən nso, yeanha wo no. 18 Yakob de aduane no kəmaa n'agya Isak wo ne Yene wo tenaa yie. Yəgyaa wo kwan asomdwhee dan mu. Əduruu hō no, okaa sə, “Agya!” Isak buaa mu. Afei, hwe sədēe Awurade ahysira wo.” 30 Isak se, “Mewə hō na wo hwan a?” 19 Yakob ka kyerees too won əpono, na wədidi nomees de twən apam a n'agya sə, “Eyə me w'abakan Esau. Mayə dee woka wəne no rebəyə no. 31 Adee kyee anopa no, Isak ne kyerees me se menyə no. Mede hanam a wopə no bi mmarima no kekaa wən ho wən ho ntam, de sii anoa w'akənnoduane no abre wo, enti mesrə wo, wən apam a wəaye no so dua. Afei, Isak gyaa wən sore tena ase, na didi, na se wodidi wie a, woahyira kwan, ma wəkəo asomdwhee mu. 32 Edə no ara, me.” 20 Isak bisaa ne ba no sə, “Eyəsə sen na wo Isak asomfoo bekaa abura a na wəretu no ho asem kyerees no sə, “Yeato nsuo.” 33 Isak too abura no Onyankopən no, na ogyniaa m'akyi maa me nsa edin Seba, a asee kyerees “Ntanka abura.” Kuro a kaa hanam no bi ntəm.” 21 Afei, Isak ka kyerees akyire no wokyekyeree wō hō no, wotoo hō edin Yakob sə, “Me ba, twe ben me, na memfa me nsa nka wo nhwe sə, wo ne me ba Esau no ampa anaa.” 22 Yakob twe ben n'agya Isak, na əde ne nsa kekaa ne ho kaa sə, “Nne yi yə Yakob nne, nanso nsa yi yə Esau dee.” 23 Isak anhunu se eyə Yakob, efiri sə, na ne nsa ho wō nwi te se ne nua Esau pərəepe. Enti, əhyiraa no. 24 Isak sane bisaa Yakob sə, “Enti, ampa ara se wo ne me ba Esau no?” Yakob buaa sə, “Aane, me ne Esau.” 25 Afei, Isak kaa sə, “Me ba, fa w'aduane no brē me na mənni, na medi wie a, mahyira wo.” Yakob de aduane no brēe n'agya Isak, na ədiie; əsanə de nsā brēe no ma onomees. 26 Isak wīees no, əka kyerees Yakob sə, “Me ba, bra bəfe m'ano!” 27 Enti, Yakob koo n'agya Isak nkyen kōfeef n'ano. Əbere a Isak huua Yakob atadee mu, na əgye too mu sə, eyə ne ba Esau no, əhyiraa no sə, “Ampa ara! Me ba ho hwa te se ehwa a efiri afuo a Awurade ahysira so no mu. 28 Onyankopən mma wo əsoro bosuo ne asase mu sradee, na afuom aduane ne nsā mmu wo so. 29 Amanaman besom wo, na nnipa nyinaa abu wo nkotodwe. Wobedi wo nuanom so, na wo maame mma nso akoto wo. Wobedome wən a wədome wo nyinaa, na wən a wəhyira wo nyinaa nso, wəbəhyira wən.” 30 Isak hyiraa Yakob wīees, na əfirii n'agya nkyen kōee ara pe, na ne nua Esau firi n'ahayə baee. 31 Əno nso noaa akənnoduane brēe n'agya. Na əka kyerees no sə, “Agya, sore na di me hanamduane no, na hyira me.” 32 N'agya Isak bisaa no sə, “Na hwan nie?” Esau buaa sə, “Eyə me w'abakan Esau.” 33 Isak tee saa asem yi pe, ne ho hyee asee wosoo biribiribiri, na obisaa sə, “Ennee, na hwan na əkəo ahayə kəkumm enam de noaa aduane brēe me yi. Medidi wīees hyiraa onipa ko no pe na wobaee yi? Nokore mu ni, nhyira a mahyira no no, se mesane m'ano a, ərenye yi!” 34 Əbere a Esau tee asem a n'agya kaeə no, əno nso de awerehəo teama dendendeen, ka kyerees n'agya sə, “Agya! Hyira me. Hyira me nso bi!” 35 Nanso, Isak kaa sə, “Ennee, na wo nua na əde nnaadaa abegye wo nhyira kō!” 36

Esau kaa se, "Enye nwanwa se wofre no Yakob a Kanaanfoo mmaa yi bi da." 7 Yakob tiee n'agya asees kyere nantitwitwafo. Yei ne ne mprenu so ne ne maame afotuo no siim koo Paddan-Aram. 8 a wadaadaa me. Dee edi ekan ne se, odaadaa me Esau hunuu se n'agya Isak mpe Kanaanfoo mmaa gyee me panin. Dee eto so mmienu nso ne se, odee asem. 9 Enti, osim koo Abraham babarima Ismael nnaadaa agye me nhylira!" Afei, Esau bisaa n'agya nkyen, kowaree ne babaa Mahalat. Na Mahalat se, "Enti, woannya me nhylira no bi a wode behyira ye Nebaiot nuabaa, na oye Ismael a ono nso ye me nso?" 37 Isak buua Esau se, "Manya de no aye Abraham babarima babaa. Esau waree Mahalat kaa wo wura dada. Mede ne nuanom nyinaa aye ne ne yeronom ho. 10 Yakob firii Beer-Seba de n'ani nkoo. Mahyira no se, obenya afuom nnuane ne nsā kyeree Haran. 11 Oduruu baabi na onwunu redwoofoforo bebree. Na afei, edeen bio na aka a metumi no, opree baabi soeet, efiri se, na adees resa. Ofaa ebos aye ama wo, me ba?" 38 Esau bisaa n'agya se, "Agya, bi wo baabi a waduru ho de yee sumiie. 12 Odaees no, enti nhylira baako pe na wow? Ao, agya, hyira me osoo daees bi. Daees no mu, ohunuu se atwedeet bi nso bil!" 39 Afei, n'agya Isak buaa no se, "Tie! Asase si fam a n'atifi ka ewiem, na Onyankopon abefoo kesee so na wobetena, na esoro bosuo rento wo so. redi so aforsiane. 13 Ohunuu se Onyankopon gyina 40 Wode wo akofena na ebetena ase, na woasom atwedeet no atifi. Onyankopon ka kyeree no se, wo nua kumaa. Nanso, daakye bi, se wokentene "Mene Awurade, Abraham Onyankopon, ne w'agya wo ho a, wobefiri wo nua no som ase." 41 Esiane Isak Onyankopon. Mede asase a woda so yi bema wo Esau nhylira a Yakob kodaadaa won agya Isak gyees ne w'asefoo. 14 W'asefoo beye se asase so mfuturo, no enti, Esau tanee Yakob. Esau kaa wo ne tirim na mobetretre ako apuees ne atoe, atifi ne anafo se, "Erenkyere, na m'agya Isak awu. Se onya wu a, nyinaa. Wo ne w'asefoo mu na wofiri behyira ewiase mukum me nua Yakob." 42 Obi tee adwene a Esau Esau abo ne tirim se, se onya wo a, obekum wo ansa mmusuakuo nyinaa. 15 Yeinom nyinaa akyiri no, afa wo ne nua kumaa Yakob ho no, okobo woon meka wo ho, na baabiara a wobeko no, medi w'akyi, maame Rebeka amannee. Enti, Rebeka soma kofree na mesane de wo aba saa asase yi so. Merennyyaa ne ba kumaa Yakob, na oka kyeree no se, "Wo nua wo da, kosi se ebo a mahye wo yi nyinaa beba Esau abo ne tirim se, se onya wo a, obekum wo ansa mu." 16 Yakob nyanees no, okaa wo ne tirim se, na ne bo ato ne yam. 43 Enti, me ba, tie asem a "Ampa ara, see na Awurade wo saa beae ha yi, merebeka akyere wo yi yie. Dwane ntēm ko me nua a na mennim!" 17 Yakob suroe, na okoo so kaa Laban nkyen wo Haran. 44 Tena ne nkyen kakra wo wo ne tirim se, "Eha ye hu papa. Eha nyę baabiara ho, kosi se, wo nua Esau bo bedwo. 45 Se wo nua se Onyankopon fie. Osoro eporno ano ne ha." 18 akoma to ne yam, na ne were firi dee woyee no, na Enti, Yakob sōree anopatutuutu maa ebo a odee ogyaa mu ma eka a, mesoma abeka akyere wo, na yee sumiie no so sii ho, hwiee ngo guu so. 19 Otoo woafiri Haran aba. Aden enti na ese se metena ho beae no edin Bet-El a asee kyere Onyame fie. Kane hwe, na me mma baanu bom wu eda koro?" 46 Enti, no na anka wofre saa kuro no Lus. 20 Afei, Yakob Rebeka ka kyeree Isak se, "Saa Hetifo mmbaawa kaa ntam se, "Se Onyankopon beka me ho, ahwe yi koraa ama assetena afono me. Se ekoba se Yakob me so wo saa akwantuo yi mu, ama me aduane nso koware Hetifo asase so mmbaawa yi bi a, adi, ama me ntoma afira, 21 sedes ebeye a mesane mmaa te se yeinom bi a, enne, na mewui koraa a, aba m'agya fie asomdworee mu a, enne, Awurade beye me Onyankopon. 22 Saa ebo a mede asi ho se nkaedum yi beye Onyankopon fie. Biribiara a wo, Onyankopon, de bema me no, mede mu nkyemu edu mu baako bema wo."

28 Isak free Yakob, hyiraa no hyee no se, "Nware saa Kanaanfoo mmaa yi bi da. 2 Ka wo ho kaa Betuel a oye wo maame Rebeka agya no nkyen wo Paddan-Aram, na koware wo wifa Laban mmmammaa no mu baako. 3 Otumfoo Onyankopon no nhylira wo. Omma w'ase nnore bebree, na w'asefoo no abeyee oman kesee a mmusuakuo bebree befiri mu aba. 4 Onyankopon mfa nhylira a ode hyiraa Abraham no nhylira wo ne w'asefoo. Omma asase a enne wote so se ohohoo yi a eyee asase a Onyankopon de maa Abraham no nyę wo dea." 5 Sedes Isak gyaa ne ba Yakob ekwan nie: Yakob koo Laban a oye Aramini Betuel babarima nkyen wo Paddan-Aram. Na saa Laban yi ye Esau ne Yakob maame Rebeka nuabarima. 6 Esau tee se Isak ahyira Yakob, na wagya no kwan ma oka Paddan-Aram se onkoware wō ho. Ohyiraa no no, ohyee no se, "Nware saa se, "Aane, yenim no." 6 Afei, Yakob bisaa wō se,

29 Yakob toaa n'akwantuo so koduruu apueefoo asase so. 2 Asase no so baabi na okohunuu abura bi a nnwankuo mmiensa butubutu ho. Efiri se, saa abura no mu nsuo na wosa ma nnwan no nom. Na ebo kesee bi na ekata abura no so. 3 Ebere biara a nnwankuo no beboa wō ho ano wō ho no, nnwanhwefoo no pire ebo no firi abura no ano ma nnwan no nsuo nom. Se nnwan no nom nsuo no wie a, na nnwanhwefoo no asane de ebo no akata abura no ano. 4 Yakob bisaa wō se, "Anuanom, mofiri he na mobaa ha?" Wəbuua Yakob se, "Yefiri Haran." 5 Yakob sane bisaa wō se, "Monim Nahor nana Laban anaa?" Nnwanhwefoo no nso buua no wō ho.

"Na ne ho te sən?" Wəbuuaa no sə, "Ne ho ye. Na ne Lea tenaa nnawotwe. Eno akyiri, əsomm mfee ne babaa Rahel koraa na əne ne nnwan reba yi." 7 nson ansa na Laban de ne babaa Rahel nso maa Yakob kaa sə, "Monhwə. Owia no ano ye den dodo. no waree. 29 Laban de n'afenawa Bilha nso maa Əberə a əsə se wəboaboa mmoa no ano nnurui. ne babaa Rahel se ənkəsom no. 30 Yakob de ne Momma wən nsuo nnom, na monka wən nkə wən ho kaa Rahel nso. Na oðo Rahel sene Lea. Yakob adidibea." 8 Nnwanhwefoo no buaa Yakob sə, "Se tenaa Laban nkyen, somm no mfirinhyia nson bio yemmoabooa nnwan no nyinaa ano, na yəmpiree sədəe əne no hyehyee no. 31 Awurade hunuu əbəo no mfirii abura no ano a, yərentumi mma se Yakob ani nnye Lea ho no, əbuee ne yafunu wən nsuo nnom." 9 Yakob gu so ne wən rekasa mu, nanso Rahel dee, na ənwo. 32 Lea nyinsenee, no ara na Rahel a oño nso ye odwanhwefoo no woo əbabarima. Ətoo no edin Ruben a asekyere ne de n'agya nnwan baa hə. 10 Əberə a Yakob hunuu "Awurade ahunu mmoboro a meye." Na Lea kaa sə, ne maame nuabarma Laban babaa Rahel ne ne "Awurade ahunu me mməbə. Nokorem, afei na me wəfa Laban nnwan no, əkəpreee əbəo no firri abura kunu ani begye me ho." 33 Lea nyinsenee bio na no ano. Afei, wəmaa nnwan no nsuo nomee. 11 əsane woo əbabarima bio no, əkaa sə, "Esiane se Afei, Yakob fee Rahel ano, na əsue. 12 Na Yakob "Awurade hunuu se me kunu ani nnye me ho enti, aka akyere Rahel sə, ono Yakob ye Rahel no agya wasane akye me əbabarima bio." Enti, ətoo ne din busuani a əsane ye n'agya Laban no nuabaa Rebeka babarima. Enti, Rahel tuu mmirika kəka kyere "Afei dee, me kunu de ne ho befam me ho, efiri sə, ho asem no, əyee ətem kəhyiaa no. Laban yee no atuu, fee n'ano, de no baa ne fie, maa Yakob bəo no n'anantesee. 14 Laban ka kyere se, nokore ni, "woye me busuani." Na Yakob tenaa Laban nkyen bosome. 15 Əda koro bi, Laban ka kyere Yakob sə, "Ewom se woye me busuani dee, nanso eno nkyere se, se woye adwuma ma me a ənse se metua wo ka. Kyere me akatua a wope na memfa mma wo." 16 Na Laban wə mmammaa baanu. Na əpanin no din de Lea ənna akumaa no nso de Rahel. 17 Na Lea aniwa aba ye fe, ənna Rahel ye əbaa fefe a n'anim ye nyam yie. 18 Na Yakob də Rahel awadee kwan so, enti oka kyere Rahel agya Laban sə, "Se wode wo babaa kumaa Rahel bəma me aware a, anka me nso mesom wo mfee nson." 19 Laban kaa sə, "Mepene so! Əye se mede no bəma wo aware mmom sene se mede no bəma obi foforə bi a mennim no. Enti, tena me nkyen." 20 Esiane oðo a na Yakob də Rahel enti, əsomm Laban mfee nson, na wanhuu koraa se, wasom akyere saa. Əyee no se gyama əsomes nnansa bi pə. 21 Yakob som wiee no, əka kyere Laban sə, "Masom awie enti, fa Rahel ma me na menware no." 22 Eno enti, Laban too epono kəsəe, na ətoo nsa frēe nmipa a na əne wən wə ho nyinaa baa aponto no ase. 23 Na əduruu anadwo a esum aduru no, Laban de ne babaa Lea kəmaa Yakob, maa əne no dae. 24 Eno akyiri no, Laban de n'afenawa Silpa kaa Lea ho se ənkəsom no. 25 Adee kyee no, əhunuu se Lea mmom na əda n'akyi. Ənna Yakob bisaa Laban sə, "Asem ben na wo ne me adi yi? Ənye Rahel enti na mesom wo? Aden enti na woadaadaa me sei?" 26 Laban buaa Yakob sə, "Eha dee, ənye yen amannee se yede əbabaa kumaa ma aware wo əbere a əpanin no nwaree. 27 Ma Lea nni nnawotwe wo wo nkyen, na nnawotwe no akyiri no, se wope Rahel ara a, mema woasane asom mfirinhyia nson bio, na mede no ama wo aware." 28 Yakob penee so

no waree. 29 Laban de n'afenawa Bilha nso maa Əberə a əsə se wəboaboa mmoa no ano nnurui. ne babaa Rahel se ənkəsom no. 30 Yakob de ne Momma wən nsuo nnom, na monka wən nkə wən ho kaa Rahel nso. Na oðo Rahel sene Lea. Yakob adidibea." 8 Nnwanhwefoo no buaa Yakob sə, "Se tenaa Laban nkyen, somm no mfirinhyia nson bio yemmoabooa nnwan no nyinaa ano, na yəmpiree sədəe əne no hyehyee no. 31 Awurade hunuu əbəo no mfirii abura no ano a, yərentumi mma se Yakob ani nnye Lea ho no, əbuee ne yafunu wən nsuo nnom." 9 Yakob gu so ne wən rekasa mu, nanso Rahel dee, na ənwo. 32 Lea nyinsenee, no ara na Rahel a oño nso ye odwanhwefoo no woo əbabarima. Ətoo no edin Ruben a asekyere ne de n'agya nnwan baa hə. 10 Əberə a Yakob hunuu "Awurade ahunu mmoboro a meye." Na Lea kaa sə, ne maame nuabarma Laban babaa Rahel ne ne "Awurade ahunu me mməbə. Nokorem, afei na me wəfa Laban nnwan no, əkəpreee əbəo no firri abura kunu ani begye me ho." 33 Lea nyinsenee bio na no ano. Afei, wəmaa nnwan no nsuo nomee. 11 əsane woo əbabarima bio no, əkaa sə, "Esiane se Afei, Yakob fee Rahel ano, na əsue. 12 Na Yakob "Awurade hunuu se me kunu ani nnye me ho enti, aka akyere Rahel sə, ono Yakob ye Rahel no agya wasane akye me əbabarima bio." Enti, ətoo ne din busuani a əsane ye n'agya Laban no nuabaa Rebeka babarima. Enti, Rahel tuu mmirika kəka kyere "Afei dee, me kunu de ne ho befam me ho, efiri sə, ho asem no, əyee ətem kəhyiaa no. Laban yee no atuu, fee n'ano, de no baa ne fie, maa Yakob bəo no n'anantesee. 14 Laban ka kyere se, nokore ni, "woye me busuani." Na Yakob tenaa Laban nkyen bosome. 15 Əda koro bi, Laban ka kyere Yakob sə, "Ewom se woye me busuani dee, nanso eno nkyere se, se woye adwuma ma me a ənse se metua wo ka. Kyere me akatua a wope na memfa mma wo." 16 Na Laban wə mmammaa baanu. Na əpanin no din de Lea ənna akumaa no nso de Rahel. 17 Na Lea aniwa aba ye fe, ənna Rahel ye əbaa fefe a n'anim ye nyam yie. 18 Na Yakob də Rahel awadee kwan so, enti oka kyere Rahel agya Laban sə, "Se wode wo babaa kumaa Rahel bəma me aware a, anka me nso mesom wo mfee nson." 19 Laban kaa sə, "Mepene so! Əye se mede no bəma wo aware mmom sene se mede no bəma obi foforə bi a mennim no. Enti, tena me nkyen." 20 Esiane oðo a na Yakob də Rahel enti, əsomm Laban mfee nson, na wanhuu koraa se, wasom akyere saa. Əyee no se gyama əsomes nnansa bi pə. 21 Yakob som wiee no, əka kyere Laban sə, "Masom awie enti, fa Rahel ma me na menware no." 22 Eno enti, Laban too epono kəsəe, na ətoo nsa frēe nmipa a na əne wən wə ho nyinaa baa aponto no ase. 23 Na əduruu anadwo a esum aduru no, Laban de ne babaa Lea kəmaa Yakob, maa əne no dae. 24 Eno akyiri no, Laban de n'afenawa Silpa kaa Lea ho se ənkəsom no. 25 Adee kyee no, əhunuu se Lea mmom na əda n'akyi. Ənna Yakob bisaa Laban sə, "Asem ben na wo ne me adi yi? Ənye Rahel enti na mesom wo? Aden enti na woadaadaa me sei?" 26 Laban buaa Yakob sə, "Eha dee, ənye yen amannee se yede əbabaa kumaa ma aware wo əbere a əpanin no nwaree. 27 Ma Lea nni nnawotwe wo wo nkyen, na nnawotwe no akyiri no, se wope Rahel ara a, mema woasane asom mfirinhyia nson bio, na mede no ama wo aware." 28 Yakob penee so

30 Əberə a Rahel hunuu se əne Yakob nwo no, n'ani beree ne nuabaa no. Enti, əka kyere Yakob sə, "Se wo ne me anwo mma a, mewu!" 2 Yakob bo fuu Rahel, ma əkaa sə, "Meyə Onyankopon? Əno na wasi wo yafunu ano." 3 Ənna Rahel ka kyere Yakob sə, "M'afenaa Bilha nie, wo ne no nkəda, na ənwo mma me, na ənəm ne so ama me nso manya abusua." 4 Enti, Rahel de n'afenaa Bilha maa Yakob waree. Yakob ne no dae. 5 Ənyinsen, woo əbabarima maa Yakob. 6 Na Rahel kaa sə, "Onyankopon adi m'asəm ama me. Wate m'adresə ama me əbabarima." Ne saat enti, ətoo no edin Dan a asekyere ne, "Onyankopon adi m'asəm ama me." 7 Rahel afenaa Bilha nyinsenee bio, woo əbabarima a ətə so mmienu maa Yakob. 8 Na Rahel kaa sə, "Me ne me nua Lea adi yen ho aperedie na madi nkonom." Eno enti, ətoo abəfəra no edin Naftali a asekyere ne, "M'akodie." 9 Əberə a Lea hunuu se n'awoo ate kə no, əno nso de n'afenaa Silpa maa Yakob waree. 10 Lea afenaa Silpa woo əbabarima maa Yakob. 11 Na Lea kaa sə, "Akraye ben nie." Enti, ətoo abəfəra no edin Gad a asekyere ne, "Asi me yie." 12 Lea afenaa Silpa woo əbabarima a ətə so mmienu maa Yakob. 13 Na Lea kaa sə, "M'ani agye! Afei dee, mmaa no befre me anigye." Enti, ətoo no edin Aser a asekyere ne "Anigye." 14 Ayuotwabere mu əda bi, Ruben kəo afiun kəhunuu afifidee bi a wəfrə no dudaim. Əde bi břee ne maame Lea. Rahel ka kyere Lea sə, "Mesre wo, ma me wo ba no dudaim no bi." 15 Nanso, Lea de abufuo buaa sə, "Woabegye me

kunu akyiri no, woesane abegye me ba dudaim a ntokontrama no nyinaa ne nnwammedee a woye ode abre me no bi apaa so?" Na Rahel de awereho ntokontrama no nso; mmoa no mu biara a fufuo kaa se, "Eyes, enne, Yakob mmeda wo nkyen enne wo ne ho ne odwan ba biara a oye tuntum no, ode anadwo yi, na ma me dudaim no bi." **16** Enti, eda won komaa ne mmamarima. **36** Na Laban mma no anwummere a Yakob firi afuom reba no, Lea no faa mmoa no, de wan twaa nnansa ekwan, firii kohyiaa no, ka kyere se, "Eses se wobeda me baabi a na Yakob wo ho. Saa ebere no mu, Yakob nkyen enne anadwo yi, efiri se, mede me ba dudaim tenaa ho, hwes Laban nnwan no. **37** Na Yakob faa ato wo." Enti, Yakob koda Lea nkyen anadwo no. saa nnua yi: oses, edwono ne okyenkyen mman **17** Onyankopon tiee Lea mpaeb, na onyinsen, woo mono, yiyii ho akamakam, ma ekotoo dua kwattii obabarima a otso enum maa Yakob. **18** Na Lea no. **38** Afei, ode mman mono a wayiyi ho no nyinaa kaa se, "Mede m'afenaa Silpa maa me kunu Yakob guguu mmoa no addidi nnaka mu, sedee eba se, no, Onyankopon adom me." Enti, wotoo abofra no mmoa no ba se worebenom nsuo no bi a, wobehunu. edin Isakar a aseyere ne "Akyedee." **19** Lea sane Saa ebere no na anini no foro abere no. **39** Enti, nyinsenee bio, na owoo ne babarima a otso nsia se mmoa no hyia mu wo dua mman ntokontrama maa Yakob. **20** Enti, Lea kaa se, "Onyankopon akye no ho, na wonyinsen na wawowo a, wan mma me akyedee a esom bo yie. Afei dee, manya me no ho ye ntokontrama. **40** Onam saa ekwan yi so kunu anim animuonyam. Ode obuo ne anidie bema yii Laban nnwankuo no mu abere no guu faako, me, efiri se, mawo mmamarima baasia ama no. ma ekaa anini no. Na omnia wone Yakob nnwan Enti, otoo abarimaa no edin Sebulon a, aseyere a woye tuntum no hyia mu. Saa ekwan yi so na ne Animuonyam." **21** Akyire no, Lea woo obabaa oga gyinaa ne nnwankuo firii Laban dee mu. **41** too no edin Dina. **22** Afei, Onyankopon kaee Rahel, Eduru ebere a nnwammedee a wawo ahoden no tiee ne mpaeb, buee n'awotwaa ano. **23** Rahel pe se wohyia nnwennini no a, Yakob de mman a nyinsene, woo obabarima, na okaa se, "Afei dee, wayiyi ho akamakam no gu wan anim. **42** Nanso, Onyankopon aapepa m'animguasee, ama me nso wanye nnwan abere a woye mimer no saa. Enti, mawo oba." **24** Rahel too ne ba no edin Yosef a aseyere ne "Awurade mfa obabarima baako nka me ho." **25** Rahel woo Yosef no, ankyere na eda koro bi, Yakob ka kyere Laban se, "Mepre se mesane ko m'ankasa m'asase so ne me fie enti, mesre wo, gya me ekwan na menko, **26** Fa me yerenom ne me mma a wan enti mebesom wo no ka ho. W'ankasa ara wonim osom pa a masom wo." **27** Laban buaa se, "Mesre wo, nko nnya me. Mako abisa ahunu se, nhirira dodo a manya yi nyinaa firi te a wote me nkyen yi so." **28** Laban ka kaa ho se, "Kyere me akatua biara a wobegye, na metua." **29** Yakob buaa Laban se, "W'ankasa wonim som a masom wo, ne sedee mahwe w'anantwie ne wo nnwan ama wan ase afei afa. **30** W'ahodee kakra a na wawo ebere a mebaee no, enne, adoso, abu so. Biribiara a meye maa wo no nso, Awurade ahyira so. Na me nso, ebere ben na metumi ape biribi de agya m'abusuafo?" **31** Laban bisaa Yakob se, "Akatua ahe na memfa mma wo?" Yakob nso buaa se, "Mma me hwee, na mmom, se wobeye m'abisadee baako pe yi ana me dee a, meko so ayen wo mmoa no. **32** Enne, ma menkohwehwe wo mmoa no nyinaa mu, na mennyi odwan biara a ne ho ye ntokontrama, odwan ba biara a oye tuntum ne abirekyie biara a oye ntokontrama. Yeinom na ebeye m'akatua. **33** Yei bema woahunu se, medi nokore anaa menni nokore. Se wohunu nnwan anaa mmirekyie a woye fufuo, na wonye ntokontrama wo me mmoa no mu a, na ekyere se mawia wan afiri wo dee mu." **34** Laban buaa Yakob se, "Eyes, ye no sedee woaka no." **35** Eda no ara, Laban yiyii nnwennini a woye **31** Yakob tee se Laban mmamarima no reka se, "Yakob afa yeri agya ho nneema nyinaa. N'ahonya nyinaa firi yen agya nneema a wafa no." **2** Yakob hunuu se, afei dee, Laban nte n'anim nkyere no se kane no. **3** Afei, Awurade ka kyere Yakob se, "Sane ko w'abusuafo ne wo nkurfo asase so, na medi w'akyi." **4** Enti, Yakob soma ma wokofree ne yerenom Rahel ne Lea se, wommra ne nkyen wo esere no so, faako a one ne nnwankuo no wo no. **5** Wobae no, oka kyere wan se, "Mahunu se, afei dee, mo agya Laban anim nyey me fe se kane no, nanso Onyankopon a m'agya Isak somm no no ka me ho. **6** Monim se, mayi me yam, de m'ahoden nyinaa aye adwuma, ama mo agya; **7** nanso mo agya nam nsisie kwan so, asesa m'akatua mu mpredu. Nanso, yei nyinaa akyiri, Onyankopon amma no ekwan amma wanye me bone. **8** Se oka se, 'Mmoa a wan ho ye ntokontrama no beye w'akatua,' na se mmoa no wo a, na wawo mma a wan ho ye ntokontrama. Se oka se, 'Mmoa a wan ho ye nsensanee no beye w'akatua' a, na wawo mma a wan ho ye nsensanee. **9** Ekwan a Onyankopon nam so agye mo agya nsam nyemmoa no de wan ama me ama maye odefoo no ne no. **10** "Eduruu ebere a mmoa no hyiam no, mesoo daee hunuu se, nnwennini a woforo nnwammedee no ho ye ntokontrama, nsensanee anaa nsisimu. **11** Onyankopon obefoo freee me wo daee no mu ka

kyereε me se, ‘Yakob!’ Enna meghee so se, ‘Me nie!’ nsam. 32 Nanso, obiara a wobehunu w’abosom no 12 Enna ɔsoro abfoo no ka kyereε me se, ‘Hwε na wo ne nkyen no, ɔse owuo. W’ankasa hwehwε, se hunu se, nnwennini a wfforo nnwammedee no wobehunu biribiara a εye wo dea wo me nneεma yi nyinaa ho ye nsensanee, ntokontrama anaa nisisimu, mu wo yen nuanom yi anim. Se wohunu biribiara a na mahunu ekwan a Laban de wo fa so no nyinaa. εye wo dea a, fa w’adee.’ Ebere a Yakob kaa saa asem 13 Mene Onyankopɔn a moyii me ho adi kyereε wo yi no, na ɔnnim se Rahel na wawia n’agya Laban wo Bet-El, beaεε a wode εbo si hɔ, hwiee ngo guu abosom no. 33 Eno enti, Laban kɔo Yakob, Lea, ne so, somm me, hyεε me bo se, wobesom me no. Afei, n’asomfoo Bilha ne Silpa ntomadan mu kohwehwεε tu firi saa asase yi so ntem ara, na sane ko asase a hɔ, nanso wanhanu biribiara. Afei, ɔkowuraa Rahel wɔwo wo wo so no so.” 14 Na Rahel ne Lea bisaa ntomadan mu. 34 Efiri se, na Rahel awia abosom se, “Enti, saa tebea a yewo mu yi, yewo kyefaa bi wo no de ahyeheyε ne yoma no ate ase, atena so. Enti, yen agya agyapadee mu anaa? 15 Yen agya mfa Laban kohwehwεε nneεma a ewo Rahel ntomadan yen se yεye ahohoo? Watɔn yen, na yen tiri sika a no nyinaa mu, nanso wanhanu abosom no. 35 ɔgyeeε no nso, wadi. 16 εye nokore turodoo se, yen Afei, Rahel ka kyereε n’agya se, “Agya, mma wo agya ahodee a Onyankopɔn gyeeε no nyinaa ye yen bo mfu me se mete hɔ wo w’anim na mensore ne yen mma dea. Enti, biribiara a Onyankopɔn aka nnyina hɔ, efiri se, makɔ afikyire.” Enti, Laban toaa akyereε wo se ye no, ye.” 17 Eda bi, Yakob de ne mma so hwehwεε abosom no ara, nanso wanhanu. 36 ne ne yerenom tenatena nyoma so. 18 ɔkaa ne εyeε saa no, Yakob bo fuu Laban yie, bisaa no se, mmoa nyinaa, agyapadee a wanya nyinaa ne mmoa “Bɔne bɛn na mayε? Amumuyesem bɛn na madi a a ɔnyaa wo Paddan-Aram nyinaa dii n’anim se, orekɔ eno enti, woataa me ara yi?” 37 Wohwehwεε me n’agya Isak nkyen wo Kanaan asase so. 19 Ebere a nneεma nyinaa mu yi, edeeε adee na wohunuie Laban kɔo wiram se orekɔtwitwa ne nnwan ho nwii a εye wo ne wo fiefo dea? Dee wohunuie biara no, Rahel faa n’akyi kowiaa n’agya fie abosom. 20 no, fa bɛtɔ dwa wo me nuanom ne wo nuanom a Yakob daadaa Aramni Laban a wamma wanhanu se, wɔahiyia ha yi nyinaa anim, na wonkyere dee εye ne ɔredwane. 21 Yakob de n’ahodee nyinaa dwaneεε. dea. 38 “Mfirinhyia aduonu a wo ne me tenaeε, wo ɔtwaa Asubonten Eufrate, de n’ani kyereε bepɔ asase nnwan ne wo mmirekyie abereε no ampompon, na Gilead no so. 22 Yakob ne n’abusuafo dwaneεε mankum wo nnwennini yi bi amfiri wo nnwankuo no, nnansa akyiri ansa na Laban tee se wɔkɔ. 23 yi mu, anwe da. 39 Mamfa w’abo biara a akeakaboa Laban faa ne fiefo, kaa ne ho, de anibereε tii bi atete ne mu ammrε wo; wɔn a mmoa kumm Yakob. Nnanson akyiri ansa na ɔkɔtoo Yakob ne wɔn no, m’ankasa mehyεε anan mu. Afei se eba se ne nkurɔfɔ no wo bepɔ Gilead so. 24 Saa eda no wɔwia wo mmoa no bi, anadwo anaa awia a, woma ara anadwo, Onyankopɔn yii ne ho adi wo daεε mu metua ka. 40 Saa na asetena a me ne wo tee no tee. kyereε Aramni Laban. ɔka kyereε no wo daεε no Meyεε w’adwuma awia maa owia hyee me. Meyεε mu se, “Hwε yie na woankɔka asem biara, se εyeε w’adwuma anadwo maa awɔ dee me, maa se, meko asem pa anaa asemμone ankyere Yakob.” 25 Ebere kete so koraa a, mentumi nna. 41 Mfirinhyia aduonu a Laban ne ne fiefo kɔto Yakob no, na Yakob a metenaεε wo nkyen nyinaa, na saa na m’asetena asisi ne ntomadan wo bepɔ Gilead atifi. Laban ne tee. Mede mfirinhyia dunan na εyeε adwuma maa ne fiefo no nso sisii wɔn ntomadan wo bepɔ no wo, de waree wo mmammaa baanu no. Enna mede ayaase. 26 Afei, Laban kɔo Yakob nkyen kɔbisaa no mfirinhyia nsia nso hwεε wo nnwan. Dee etwa too se, “Woadaadaa me. Asem bɛn na wode adi me yi? koraa ne se, wosesaa m’akutua mpɛn edu. 42 Se Woakyekyere me mmammaa de wɔn redwane te enye Onyankopɔn a m’agya somm no, Onyankopɔn se nnommumfo. 27 Aden enti na wodaadaa me, a Abraham somm no a ɔwɔ mafa ne suro a mesuro na wodwane firii me nkyen a woankra? Se wokraa m’agya Isak a, anka nokorem nie, wopamoo me, me a, anka meto wo ɛpono, na mama nnipa abebo maa mede me nsapan kɔεε. Nanso Onyankopɔn sankuo, ato nnwom wo aponto no ase, de agya hunuu m’amanehunu ne me nsa ano adwuma enti wo kwan. 28 Woamma mankyeakyea me nananom na nnora anadwo ɔkaa w’anim no.” 43 Laban buaa ne me mmammaa yi nsam mpo, amfa annya wɔn Yakob se, “Mmaa no ye me mmammaa, mmɔfra no kwan. Woadi nkwasasem. 29 Mewɔ tumi se anka nso ye me nananom, enna nnwankuo no nso ye me meyeε wo bɔne, nanso, nnora anadwo, Onyankopɔn nnwankuo. Nneεma a wohunu yi nyinaa ye me dea. a wo agya somm no no ka kyereε me wo daεε mu Ebeye den na matumi aye m’ankasa me mmammaa se, ‘Hwε yie na woanka asem biara, se εyeε asem ne me nananom bɔne?’ 44 Afei, bra na me ne wo nyεε pa anaa asemμone, ankyere Yakob.’ 30 Esiane se apam a ebedi me ne wo ntam adansee. Saa apam no w’ani agyina wo agya fie enti, na εse se wokɔ ara, na so na yebedi wo yen asetena nyinaa mu.” 45 Enti, aden enti na wowiaa m’abosom, de kaa wo nneεma Yakob faa εbo de sii hɔ yεε nkaedum. 46 Yakob ho?” 31 Yakob buaa Laban se, “Na mesuro. Na εyeε kyereε ne nuanom no se, “Montase aboo!” Enti, me se wode tumi begye wo mmammaa no afiri me wɔtasee aboo boaa ano. Afei, wɔn nyinaa tenaa ho

didiie. **47** Laban free aboo kuo no Yegar-Sahaduta a no mu kakra bi mpo, mfata me. Eda a mefirie fie asekyere ne Adanee Kuo. Yakob nso free saa aboo kōtwaas Asubonten Yordan no, na me poma nko kuo no Gal-Ed, a asekyere ne Adanee Kuo saa ara. ara na ekura me, nanso enne, me na mekura edom **48** Afei, Laban kaa se, "Aboo Kuo yi na edi me ne wo ahodoo mmienyi. **11** Mesre wo, gye me firi me ntam adanee enne!" Eni enti na wofre no Gal-Ed nua Esau nsam. Mesuro se obeto ahye me ne me no. **49** Na wosane frē aboo nkaeendum no nso bio se, yeronom ne me mma so. **12** Nanso, wo na woahye "Mispa" efiri se, Laban kaa se, "Awurade mmoa yen, me bo se, 'Nokore mu, mema woanya wo ho, na na se yen ntam tete mpo a, yen mu biara bedi saa mama w'ase afee aye se mpoano anwea a wontumi apam yi so. **50** Se woanhwe me mmammaa yi yie nkan." **13** Saa eda no, odaa ho. Na oyii n'agypadees anaasee woware mmaa foforo ka me mmammaa yi no bi se akyedee a ode bema ne nua Esau. **14** ho a, ewom se merenhunu, nanso Onyankopon dees, Nneema no nie: Mmirekyiberec ahanu, mpapo obehunu." **51** Laban sane ka kyerec Yakob se, "Aboo aduonu, nnwammedee ahanu, nnwenniini aduonu. Kuo yi ni. Nkaeendum a mede asi me ne wo ntam **15** Nyoma beree aduasa ne won mma, anantwiberees no nso nie. **52** Aboo Kuo yi ne nkaeendum yi nye aduanan, anantwiini edu, mfunumuberee aduonu, adanee se, me Laban, mierentra saa Aboo Kuo yi ne mfunumunini edu. **16** Okyekyee mmoa no mu nkaeendum yi mma baabi a wowa mmietoa wo. Na wo akuakuo, de maa n'asomfoo a ekuo baako biara hye Yakob nso, worentra saa Aboo kuo yi ne nkaeendum osomfoo baako nsa. Oka kyerec n'asomfoo no se, yi mma baabi a mewo mmietoa me. **53** Ma Abraham "Monni m'anim nkɔ, na mmom, momma akwan Onyankopon ne Nahor Onyankopon, won agyanom Onyankopon nye ḥtemmufoɔ wo me ne wo ntam." **17** Yakob sane ka kyerec n'asomfoo a wodi ekan no se, "Se me nua Enti, Yakob de n'agya Isak Onyankopon ho suro kaa ntam se, orentra ehyee no. **54** Afei, Yakob baa fefee ne nananom ne ne mmammaa no ano, hyiraa wɔn. Eni akyiri no, oṣane n'akyi koo ne kurom.

32 Yakob ne ne fiefoo toaa n'akwantuo no so. Onyankopon abofoo behyiaa no. **2** Yakob hunuu wɔn no, okaa se, "Eha ye Onyankopon fie!" Enti ḥtoo saa beae h̄ edin "Mahanaim," a asekyere ne Onyankopon asase. **3** Yakob somaa abofoo dii n'anim koo ne nua Esau nkyen wo Seir a ewo Edom asase so. **4** Nkra a ode maa wɔn nie: "Monka nkyere me wura Esau se, 'W'akoa Yakob se, yen wofa Laban nkyen na makotena se ḥohoo ara de besi enne yi. **5** Enne dees, mewo anantwie ne mfunumu, nnwan ne mmirekyie, nko ne mfenea bebre. Masoma m'abofoo yi aba wo, me wura nkyen, se wɔmmeka nkyere wo se, mereba. Mewo anidasoo nso se, menya w'anim animuonyam ama woagye me fe so." **6** Asomafo no sane baa Yakob nkyen no, wobeka kyerec no se, "Yekoo wo nua Esau nkyen kooaa wo nkra no kyerec no, na ose oreba abehyia wo, na mmaprima ahanan na woka ne ho reba." **7** Yakob de ehu ne awerelhoo kyekyee nnipa a one wɔn nam no ne mmoa no mu akuo mmienu. **8** Okaa wo ne tirim se, "Se eba se, Esau ne ne dɔm no ba beto hye ekuo baako so a, ekuo a eto so mmienu no bedwane." **9** Afei, Yakob baa Awurade mpaes se, "Ao, Awurade Onyankopon a m'agya Abraham ne m'agya Isak somm wo, Ao, Awurade a woka kyerec me se, 'Sane kɔ w'asase so ne w'abusua mu, na mema woayé ḥdefoɔ.' **10** W'addee a wode aye me ne nokore a woadi w'akoa

no kakra bi mpo, mfata me. **11** Mesre wo, gye me firi me ntam adanee enne!" Eni enti na wofre no Gal-Ed nua Esau nsam. Mesuro se obeto ahye me ne me no. **12** Nanso, wo na woahye "Mispa" efiri se, Laban kaa se, "Awurade mmoa yen, me bo se, 'Nokore mu, mema woanya wo ho, na na se yen ntam tete mpo a, yen mu biara bedi saa mama w'ase afee aye se mpoano anwea a wontumi apam yi so. **13** Saa eda no, odaa ho. Na oyii n'agypadees anaasee woware mmaa foforo ka me mmammaa yi no bi se akyedee a ode bema ne nua Esau. **14** ho a, ewom se merenhunu, nanso Onyankopon dees, Nneema no nie: Mmirekyiberec ahanu, mpapo obehunu." **15** Nyoma beree aduasa ne won mma, anantwiberees no nso nie. **16** Okyekyee mmoa no mu nkaeendum yi mma baabi a wowa mmietoa wo. Na wo akuakuo, de maa n'asomfoo a ekuo baako biara hye Yakob nso, worentra saa Aboo kuo yi ne nkaeendum osomfoo baako nsa. Oka kyerec n'asomfoo no se, yi mma baabi a mewo mmietoa me. **17** Yakob sane ka kyerec n'asomfoo a wodi ekan no se, "Se me nua Esau hyia mo, na obisa mo se, 'Hwan asomfoo ne mo?' Mofiri he na moreko he na hwan mmoa na mode won nam yi a,' **18** monka nkyere no se, 'Mmoa no ye w'akoa Yakob dea. Ne nyinaa ye akyedee a ode rebre ne wura Esau, na n'ankasa di akyire reba.'" **19** Saa ara nso na Yakob ka kyerec n'asomfoo a woto so mmienu, mmiensa ne won a wodidi so a wode mmoa no rekɔ no se, "Se mohyia Esau a, monka saa asem korɔ no ara nkyere no. Monka nka ho se, **20** 'W'akoa Yakob ankasa di yen akyiri reba.'" Efiri se, na Yakob aye n'adwene se, "Mede akyedee ahodoɔ a mede asoma adi ekan yi bəpata no, na se akyire no ḥhunu me a, wagye me ato mu." **21** Enti, wode Yakob akyedee ahodoɔ no dii ekan koeɛ. Na n'ankasa dees, odaa n'atenees h̄ anadwo no. **22** Anadwo no ara, Yakob sore faa ne yeronom baanu ne ne mfenea baanu no ne ne mma dubaako no, de won twaa Asubonten Yordan wo Yabok asutwaree h̄. **23** Ode wɔn twaa Asubonten no wiees no, oṣane befaa n'agypadees a aka nyinaa de twaa asuo no. **24** Afei, okaa Yakob nko ara wo n'atenees h̄. Anadwo no, obi ne no betentamees ara kɔsii adekyee wees. **25** Ebera obarima a one no tentamees no hunuu se ḥrentumi nni Yakob so no, obɔɔ Yakob dwonku, ma ḥswanees. **26** Afei, obarima no ka kyerec Yakob se, "Adee akye enti, gyaa me ma menkɔ." Nanso, Yakob buua no se, "Se woanhyira me a, meremma wonkɔ." **27** Obarima no bisaa Yakob se, "Wo din de sen?" Obuaa se, "Me din de Yakob." **28** Obarima no kaa se, "Efiri enne, wɔremfre wo Yakob bio, na mmom, wobefre wo Israel, efiri se, wo ne Onyankopon ne nnipa atentam, na woadi nkonim." **29** Yakob bisaa se, "Mesre wo, wofre wo sen?" Obarima no nso bisaa no se, "Aden enti na worebisa me din?" Yei akyiri no, ohyiraa Yakob. **30** Emaa Yakob too beae h̄ edin Peniel, a asekyere ne "Onyankopon Anim." Na

økaa se, "Mahunu Onyankopon animuanimu, nanso meda so te nkwa mu ara." 31 Yakob refiri Peniel no na owia agyina. Esiane ne dwonku a na ahwan enti, na oto gu ne nan no so. 32 Eno enti na ebési enne yi, Israelfoo nwé aboa dwonku koraa se nkaedee no. Saa ntini kësé a éwo Yakob dwonku no na òbarima a òne no tentamee no bœe, maa Yakob dwonku hwanee no.

33 Yakob pagyaa n'ani hunuu se Esau ne ne mmirima ahanan a wôka no ho firi akyirikyiri reba. Enti, okyekye ne mma no mu maa Lea, Rahel ne n'asomfoo baanu no. 2 Òmama asomfoo no ne wôna mma dii ekan. Lea ne ne mma nso dii ho. Enna Rahel ne ne ba Yosef nso dii akyire. 3 Yakob dee, òdii wôna anim. Òreye aben ne tua Esau no, òbœa ne mu ase mprenson. 4 Esau tuu mmirika kohyiaa Yakob, yee no atuu. Òbam Yakob, fee n'ano. Na wôna baanu nyinaa suie. 5 Afei, Esau maa n'ani so hunuu mmaa no ne mmofra no. Òbisaa Yakob se, "Yeinom ye ñefoo?" Òbuua se, "Woye mma a Onyankopon de wôna adom me a maye w'akoa." 6 Afei, Yakob asomfoo ne wôna mma tue ben Esau bekotoo no. 7 Saa ara na Lea ne ne mma nso bekotoo no. Afei, Yosef ne ne maame Rahel nso ba bekotoo no. 8 Esau bisaa se, "Nnwan ne anantwie ne mmoa bebrebe a wôsa so reba yi nso, aseé ne sen?" Yakob buaa se, "Me wura, eyé akyedee a mede rebre wo, na manya w'anim animuonyam." 9 Nanso, Esau sere buaa no se, "Me nua, mewo saa mmoa yi bebree ma eboro so. Enti, fa dee wode rebre me yi ka wo dee ho." 10 Yakob kaa se, "Dabi, se woagye me fe so dee a, mesre wo, gye akyedee a mede rebre wo yi. Nokore ni, esiane se wogeee me òdo so enti, mehunuu w'anim no, na aye me sèdee mahunu Onyankopon anim. 11 Mesre wo, gye m'akyedee a mede rebre wo yi, efiri se, Awurade adom me ama maye ñefoo." Esiane se Yakob koo so sree no ara se ñonye n'akyedee no enti, Esau gyeee. 12 Afei, Esau kaa se, "Ma yenko. Yëbedi mo anim ne mo ako." 13 Nanso, Yakob buaa no se, "Me wura ankasa nim se, mmofra no bi susua. Ese se mehwé anantwie ne nnwan ne mmoa a waawowo no nso ka wôna so breoo. Se meka wôna so den eda koro pe mpo a, wôna nyinaa bewuwu. 14 Enti, me wura, di yen ekan na yene nyemmoa no bedi w'akyi inkrankakra abeto wo wô Seir." 15 Enti, Esau kaa se, "Ariye bi koraa no, ma mennya me mmirima na wônni w'anim, mma wo ho ban." Yakob kaa se, "Eho nhia se ese se woye me saa adoe no." 16 Enti, eda no ara, Esau sane n'akyiri koo Seir. 17 Nanso, Yakob dee, økoo Sukot kòsisii ne ntomadan, pëe baabi a ne mmoa no nso beda, de ho yee n'atenaee. Eno enti na wofre saa beaeet ho Sukot, a aseyere ne Asese no. 18 Yakob firii Paddan-Aram no, økoduruu Sekem kuro a éwo Kanaan asase so asomidwoee mu. 19 Yakob tóo asase

a òtenaa so no nnwete mpo òha firii Sekem agya Hamor mma nyken. 20 Wôsii aforebukyia wo hò, too saa aforebukyia no edin El-Elohe-Israel, a aseyere ne Onyankopon, Israel Onyankopon Aforebukyia.

34 Eda koro bi, Lea ne Yakob ba Dina firii adi kòsraa mmabaawa a wôwo wôna mpôtam ho no. 2 Ebere a Hewifohene Hamor babarima Sekem hunuu Dina no, òkyeree no kôtoo no monnaa. 3 Efiri saa ebere no, Sekem tuu n'ani sii Yakob ba Dina so. Òbôa mmôden ara se, òne no bekasa ama wapene so, na waware no. 4 Eno enti, Sekem dii ho nkômmo kyere se n'agya Hamor se, "Mere se meware ababaawa yi, enti kôka ne ho asem ma me!" 5 Ebere a Yakob tee se Sekem akokyere ne babaa Dina, akoto no monnaa no, na ne mmammarima no nyinaa ne won agya anantwie wô wiram. Enti, Yakob anka hwhee kôsii se wobaee. 6 Asem yi akyiri no, Sekem agya Hamor koo Yakob nyken ne no kôddi nkômmo. 7 Yakob mmammarima no tee wôna nuabaa Dina ho asem pe, wofiri wiram ho bae. Wôna were hoez na wôna bo nso fuu yie, efiri se Sekem ayé aniwudee wô Israel. Òne Yakob babaa dae, na yei ye akyiwadee. 8 Nanso, Hamor ka kyere se Yakob se, "Me ba Sekem ani gye wo ba Dina ho. Mesre wo, fa no ma no, na onware no. 9 Mo ne yenni awadee. Momfa mo mmammarima mma yen, na yenware wôna, na yen nso, yemfa yen mmammarima mma mo awadee. 10 Mobëtumi ne yen atena. Asase yi nyinaa ye mo dea. Montenia so, nni dwa wô so, mpe mu agyapadee." 11 Afei, Sekem ka kyere se Dina agya ne ne nuammarima no se "Monnye me ntom. Biribiara a mobegye me no, metua. 12 Òbaa no ti adee ne biribiara a mobegye aka ho no, mommo øbo biara a mope, na metua. Dee ehia me ara ne se, mode ababaawa no bema me aware." 13 Esiane se na Sekem agu wôna nuabaa Dina ho fi no enti, mmuaes a wômaa Sekem ne n'agya Hamor no anye nokore. Na mmom, na wôwo adwene fofozo bi wô akyire. 14 Yakob mmammarima no ka kyere se Sekem ne n'agya Hamor se, "Yerentumi mfa yen nuabaa mma òbarima a ñontwaa twetia awadee. Se yeye saa a, na yeagu yen ho anim ase. 15 Ansa na yede yen nuabaa bema wo awadee no, gye se woatwitwa wo mmamarima nyinaa twetia te se yen. 16 Se moye saa dee a, yene mo bedi awadee. Mobeware yen mmaa, na yen nso, yeaware mo mmaa. Yene mo betena fefeefe se nnipa baako. 17 Se moampene so amma wôantwitwa mo twetia dee a, yebegye yen nuabaa de no ako." 18 Asem a wokaes no tóo Hamor ne ne ba Sekem asom. 19 Sekem a na òye aberantee a odi mu wô n'agya mma nyinaa mu no antwentwen ne nan ase koraa. Ùkotwaa twetia no, sèdee Yakob mma no kae no, efiri se, na òpe Yakob babaa no yie. 20 Enti, Hamor ne ne ba Sekem kôbôa dwa wô kuro no èpono ano ne èho mmamarima

kôkasæe se, 21 "Yakob ne ne mma yi ne y n te asase so no. 7  sii af rebukyia wo h , too h  edin El-yie. Mompene so na w ne yen nt na yen asase yi Bet-El, efiri se,  ho na  ber  a  redwane afiri ne nua so, na y nni edwa. Efiri se, y n asase yi so a y ne Esau nkyen no, Onyankop n y i ne ho adi kyere  no. won b sene so. Yeb tumi aware won mmammaa, 8 Yei akyiri no, Debora a  ye Rebeka bagyegyef o  na won nso betumi aware y n dee. 22 Nanso, ansa no w u , ma w s ee no wo odum bi a  wo Bet-El na won mmarima no b pene so ne y n atena se b n mu no ase. Efiri saa  ber  no, w too bea e  nnipa k r  no, g e se y n mmarima nyinaa twitwa h  edin Alon-Bakut, a aseyere ne Agyaadwotwa twetia, sed e  w n nso w atwitwa twetia no. 23 Se Dum. 9 Yakob firi Paddan-Aram bedur u Bet-El no,  ba saa a, won mmoa, w n agyap de  ne won mmoa Onyankop n sane y i ne ho adi kyere  no, hyira  no. ahodo  a  keka ho no nyinaa remm ye  y n dea 10 Onyankop n ka kyere  no se, " w om se w fre wo anaa? Enti, momma y mpene so mma w n, na y ne Yakob dee, nanso efiri  nne, w remf re wo Yakob bio, w n nt na." 24 Mmarima a w khyiaa Hamor ne ne na mmom, w befre wo Israel a aseyere ne Onipa a ba Sekem w  kuro no  pono ano no nyinaa ne w n  ne Onyankop n adi asie. Enti Onyankop n too ne y   adwene maa mmarima a w w  kurom h  nyinaa din se, Israel." 11 Onyankop n ka kyere  Yakob se, twitw aa twetia. 25 Nnansa akyiri a na twetiatwa "Mene Onyankop n tumf o  no. W ase nnore, na no enti, kurom h  mmarima no nyinaa deda h  a w se mf e .  man ne aman asafo befiri wo mu aba. w g ye w n ho a  nnye no, Yakob mmamarima Saa ara na ahemo  nso befiri wo mu aba. 12 Mede baanu Simeon ne Lewi a w y  Dina nuammarima no asase a mede maa Abraham ne Isak no b ema wo. faa w n mpea. W k to hy e  kuro no so,  ber  a w n Aane, mede saa asase k r  yi ara b ema w asef o ." 13 ani nna w n ho so, kunkumm mmarima a w w  kurom h  nyinaa. 26 W de pea kumm Hamor ne ne Yei akyiri no, Onyankop n fir i bea e  a na  ne Yakob rekasa h  no k o  osoro. 14 Afei, Yakob sii  bodum ba Sekem, na w faa w n nuabaa Dina firi Sekem fie w  h , hw ee aforesa guu so, de b o  Onyankop n de no k o  w n nkyen. 27 Yakob mmamarima a af de .  san  de af reng  sraa odum no ho. 15 w aka no nso to hy e  kuro no so. Wotiatiaa nnipa a Yakob too bea e  a Onyankop n ne no kasa e no w awuwu no so, fom kuro no mu nne ma nyinaa Bet-El, a aseyere ne Onyankop n fie. 16 Yakob ne pasaa, efiri se,  ho na Sekem guu w n nuabaa Dina ne fief o  siim fir i Bet-El, de w n ani kyere  Efrat. ho fi. 28 W fom w n anantwie, w n nnwan, w n W rek o no, aw o  kaa Rahel w  akwantemfi. 17 mfunumu ne w n agyap de  biara a  wo kuro no  ber  a  rek o aw o no,  ba a  wog yef o  no ka kyere  mu ne de   wo wiram nyinaa. 29 W faa w n ahode , no se, "Nsuro na w reb w  obabarima bio." 18 w n yeronom ne w n mmaa, fom w n afie mu Nanso, Rahel koo aw o t  . Na  ber  a ne kra refiri nne ma nyinaa. 30 Afei, Yakob ka kyere  Simeon ne ne mu na orey  awuo no, otoo ne babarima a w wo Lewi se, "Mode ohaw ab to me so, ama  nne me no no edin Ben-Oni, a aseyere ne M awer h  Mu ho kor a ab n Perisif o  ne Kanaanf o  a mete w n Ba." Nanso, n aga sane too no edin Benyamin, a asyere ne Me d  ba." 19 Rahel w u , ma w s ee no asyere ne Me d  ba." 19 Rahel w u , ma w s ee no w  Efrat a eno ara ne Betlehem no akwantemfi. 20 Na w buua w n agya se, "Enti, anka y ntena h  h  besi  nne. 21 Israel tooa n akwantuo no so, k s i  ne nt madan wo Edir abant ten no akyiri noho baabi. 22  ber  a Israel te saa asase no so no,  tee se ne ba panin Ruben ne Bilha a  ye n aga afen a a w ware no no ak da. Na Yakob w  mmamarima dumien : 23 Lea mma na w n din didi so yi: Ruben a  no ne Israel abakan, Simeon, Lewi, Yuda, Isakar ne Sebulon. 24 Rahel nso mmamarima baanu no ne Yosef ne Benyamin. 25 Rahel afen a Bilha mmamarima baanu no ne Dan ne Naftali 26 Lea afen a Silpa nso mmamarima baanu no ne Gad ne Aser. Yeinom ne Yakob mmamarima a w woo w n wo Paddan-Aram no. 27 Akyire no, Yakob b a a n aga Isak nkyen w  Mamre w  Kiriat-Arba, a eno ara ne Hebron, baabi a Abraham ne Isak tenaa se ah  o no. 28 Isak dii mf e   ha ne adu w t . 29 Isak w u , ma w faa no k kaa ne mpanimf o  ho; na w b o ak kor a  posoposo. Ne mmamarima Esau ne Yakob na w s ee no.

36 Yeinom ne Esau a wofre no Edom no asefo. ne yeinom: Hori ne Homam. Na Timna ye Lotan
2 Esau waree Kanaanfoo mmaa baasa. Won nuabaa. **23** Sobal nso mmammarima ne yeinom:
din de Ada a oye Hetini Elon babaa, Ana babaa Alwan, Manahat, Ebal, Sefo ne Onam. **24** Na yeinom
Oholibama a osane ye Hewini Sibeon nana ne **3** ne Sibeon mmammarima: Aya ne Ana. Saa Ana yi ne
Basmat a oye Ismael babaa na oye Nebaiot nuabaa. abarimaa a, ebere bi ode n'agya Sibeon mfunumu
4 Ada woo Elifas maa Esau. Basmat woo Reuel. koo adidi wo esere no so a okohunuu asuo ania
5 Oholibama nso woo Yeus, Yalam ne Kora. Saa bi a na nsuohyee firi mu ba no. **25** Ana mma
nnipa a woabobo won din yi ne mmammarima a nie: Dison ne Oholibama a oye Ana babaa no. **26**
Esau yeronom baasa no wowoo won maa no wo Dison mmammarima nie: Hemdan, Esban, Yitran ne
Kanaan asase so no. **6** Esau faa ne yeronom, ne Keran. **27** Eser mmammarima ne yeinom: Bilhan,
mmammarima, ne mmammaa, ne fiefoo nyinaa, ne Saawan ne Akan. **28** Yeinom ne Disan mma: Us ne
nyemmoa ne mmoa a aka nyinaa ne n'agypadee Aran. **29** Yeinom ne Horifoo nnipa atitire: Lotan,
biara a obre nyaa no wo Kanaan asase so nyinaa, tu Sobal, Sibeon, Ana, **30** Dison, Eser ne Disan. Saa
firiil ne tua Yakob rkyen, koo asase bi so akyirikyiri. nnipa a woabobo won din yi ne Horifoo nnipa
7 Efiri se, na won ahonyadet no dodo se one ne tua atitire a ebere a na wawo Seir asase so no, wodii
Yakob beturumi atena faako. Na won mmoa dodo enti, won baanu no nsene asase a wote so no so. **8**
Eko dili ohene wo Edom asase so ansa na Israelni Eno enti, Esau a wofre no Edom no kobo n'ateneet
biara rebedi Israel mma so ohene: **32** Bela a oye wo Seir bepo so. **9** Yeinom ne Esau a oye Edomfoo
Beor babarima bedii ohene wo Edom asase so. Na agya no asefo a wawoo won maa no ebere a na
n'ahenkuro din de Dinhaba. **33** Na Bela wui no, Serah babarima Yobab a ofiri Bosra bedii n'adee se
na edidi so yi: Elifas, a oye Esau yere panin Ada nso mmammarima din na edidi so yi: Teman, Omar,
Gatam ne Kenas. **12** Na Esau babarima Elifas nkonim wo Moab asase so no na edii n'adee se
nso wo mpena bi a ne din de Timna a one ne woo ba a wofre no Amalek. Edin a woabobo yi ye Esau
yere Ada nananom. **13** Reuel mmammarima din na edidi so yi: Nahat, Serah, Sama ne Misa. Saa edin a
woabobo yi ye Esau yere Basmat nso nananom. **14** Esau yere Oholibama a oye Ana babaa, na osane ye
Sibeon nana no mmammarima a owoo won maa Esau no ne yeinom: Yeus, Yalam ne Kora. **15** Yeinom
ne Esau asefo no mu atitire: Elifas a oye Esau abakan no asefo atitire a wawowoo won wa
din na edidi so yi: Atitire Teman, Omar, Sefo, Kenas, **16** Kora, Gatam so yi: Otitire Nahat, Otitire Serah,
Otitire Sama ne Otitire Misa. Saa edin a woabobo yi ne Ruel a oye Esau ba a otso mmienu no nnipa atitire
a wawoo won wo Edom asase so. Na woye Esau yere Basmat nananom. **18** Esau yere Oholibama
mmammarima din na edidi so yi: Otitire Yeus, Otitire Yalam ne Otitire Kora. Saa edin a woabobo yi
ne Esau yere Oholibama a oye Ana babaa no asefo nnipa atitire no. **19** Saa edin a woabobo yi ne Esau a
ono ara ne Edom no mmammarima. Won ara nso na woye won nnipa atitire no. **20** Yeinom ne Horini
Seir mmammarima a na saa ebere no wotete Seir asase so no: Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, **21** Dison,
Eser ne Disan. Saa nnipa a woabobo won din yi ne Horini Seir mmammarima a na wotete Edom asase
so no nnipa atitire no. **22** Lotan mmammarima

37 Yosef tenaa Kanaan asase a na n'agya te so se ohoho no so. **2** Yosef abusua ho asem nie:
Ebere a Yakob ba Yosef dili mifirinhyia dunson no, na one ne nuanom hwe won agya Yakob nnwan so.
Na oye Bilha ne Silpa a woye n'agya yeronom no mmammarima no oboafuu. Na oye obi a nneema a ne
nuanom no ye a enye no, ottaa beka kyere won agya Yakob. **3** Na Israel pe ne ba Yosef asem sene ne mma
a aka no nyinaa, efiri se, owoo no ne nkokoraabere mu; eno enti, opam batakari bi a eye fe maa no.
4 Ebere a ne nuanom no hunuu se won agya pe n'asem sene won nyinaa no, wotan no a na wonka
abodwosem nkyere no. **5** Eda bi, Yosef soo daee.

Əkaa daee a əsoee no kyerəe ne nuanom mmarima wotoo no twenee amena bi mu. Saa amena no, na no, wotan no kyenee kane no mpo. 6 Yosef ka kyerəe nsuo biara nni mu. 25 Afei, əbere a anuanom no ne nuanom no se, "Montie daee bi a maso. 7 Mesoo tenaa ase se woredidi no, wotoo wən ani hunuu daee, na yerekyekyere aburoo afiafi wo afuom. se nyoma bebree sa so reba faako a na worebedidi Əberə a yegu so rekyekyere aburoo no, amonom ho no. Wəhunuu se saa nkurofoo no ye Ismaelfoo ho ara, me afiafi a makyekyere no sore gyinaa adwadifoo bi a wəsoso hyehwam, akyerikyennuro ntenten. Mo afiafi a moakyekyere no nso twaa me ne kurobo a wəde firi Gilead rekoton no wo Misraim dee no ho hyiaeə, kotoo no." 8 Yosef nuanom no asase so. 26 Yuda ka kyerəe ne nuanom no se, bisaa no se, "Enti, w'adwene ne se wobedi yen so "Se yəkum yen nua yi, kata ne mogya so a, edeen anaa? Wogye di se, ampa ara, wobetumi aka yen mfasoo na yəbenya. 27 Momma yənyi no, na yenton ahye?" Esiane ne daee a əsoee no ne asem a əkaeə no mma Ismaelfoo adwadifoo yi, sene se yəbekum no enti, emaa ne nuanom no kyirii no kəkəəkə. no. Əkəsi sen ara a, əye yen nua kumaa a əye yen 9 Afei, osane soo daee bio. Əkaa daee a əsoee no busuani." Ne nuanom mmarima no penee n'adebisa kyerəe ne nuanom no se, "Montie: Maso daee fofora no so. 28 Əberə a Midian adwadifoo no beduru ho bio. Mesoo daee, na owia, əsrane ne nsoromma no gye dwete gram ahanu aduonu nwotwe maa n'agya ne ne nuammariamanom no. N'agya tee saa Ismaelfoo no, maa wəde no kəo Misraim. 29 Ruben daee no, əkaa n'anm se, "Edeen daee na woaso yi? sane n'akyi baa amena no ho, na əhunuu se Yosef Wope se wokyere se ampa ara, wo maame ne me ne nni amena no mu no, əsunsuanee ne ntadee mu. 30 wo nuammariamanom no beba abekoto wo anaa?" Əkəo ne nuammariamanom no ho, kəka kyerəe wən 11 Yei maa ne nuammariamanom no ani beree no se, "Abarimaa no nni ho oo! Enti, seesei menyə me mmoroso. Nanso, n'agya dee, ədwenee asem no ho ho den ni!" 31 Afei, anuanom no faa Yosef batakari kəo akyiri. 12 Eda bi, Yosef nuammariamanom no de no, kumm abirekyie, de batakari no nuu ne mogya wən agya nnwan kəo addidi wə Sekem. 13 Israel ka kyerəe Yosef se, "Sedee wonim no, wo nuanom no no mu. 32 Wəde Yosef batakari fefe no kəo wən kyerəe Yosef se, "Sedee wonim no, wo nuanom no agya nkyen, kəka kyerəe no se, "Yəhunuu saa atadee de mmoa no kəo addidi wə Sekem. Bra, na mensoma yi wə wura mu ho baabi. Hwə se eyə Yosef atadee wo wən nkyen." Yosef buaa se, "Yoo, agya, mate." 14 Enti, Israel ka kyerəe Yosef se, "Ko na kəhwə se wo nuanom ho te sen, na nnwan no nso, na sane beka biribi kyerəe me." Enti, Israel somaa Yosef firii Hebron subənhwa no mu. Əberə a Yosef duruu Sekem no, 15 əbarima bi hunuu no se ənenam wura no mu. Əbarima no bisaa no se, "Worehwehwə ədeen?" 16 Yosef buaa no se, "Merehwehwə me nuammariama. Mesre wo, wobetumi akyere me baabi a wəde wən nnwan no kəo addidi?" 17 Əbarima no buaa no se, "Wo nuammariamanom no afiri ha kə. Metee se wəreka se, 'Momma yənkə Dotan.'" Enti, Yosef tii ne nuanom no, kətoot wən wə Dotan ho. 18 Əberə a Yosef fitiis no, wəhunuu no wə akyirikyiri se əreba. Ansa na əreduru wən nkyen no, wəbəə ne ho pə se wəbekum no. 19 Wəkeka kyerekkyere wən ho wən ho se, "Monhwə! Ədaəesofoo no na əreba no! 20 Momma seesei ara, na yənkum no, na yento no ntwene amena no bi mu, na yənkəka nkyere yen agya se, aboa bi akye no awe, na yənhwe se biribi befiri ne daee ahodoo no mu aba anaa." 21 Ruben a əye wən nua panin tee saa asem yi no, obəə mməden se əbegye Yosef nkwa. Əkaa se, "Mommma yənkum no. 22 Monnhwie mogya ngu. Momma yento no ntwene amena a ewə esere yi so no bi mu. Na mommma yəmfə yen nsa nka no." Ruben kaa saa asem yi de gyee no firii wən nsam, sedee əbenya əkwan de no akohye wən agya nsa. 23 Yosef beduruu ne nuammariamanom no nkyen no, wəworəə ne batakari fefe a ehye no no. 24 Afei,

38 Əbaa se saa əbere no ara mu, Yuda tu firii ne nuammariamanom no nkyen ne Adulamni əbarima bi a wəfre no Hira kətenae. 2 Əho na Yuda kəhyiaa Kanaanmi əbaa bi a əye əbarima bi a wəfre no Sua no babaa. Yuda waree Sua babaa no. 3 Sua babaa no nyinsenee, woo əbarima, na wətoo no edin Er. 4 Sua babaa no sane nyinsenee woo əbarima bio. Wətoo abofra no edin Onan. 5 Sua babaa no nyinsenee no mprensa so wə Kesib, woo əbarima bio. Saa əbarimaa no nso, wətoo no edin Sela. 6 Əberə a Yuda abakan Er nyiniis no, wəwaree ababaawa bi a wəfre no Tamar maa no. 7 Esiane se na Yuda abakan Er ye omumuyefoo wə Awurade anim no enti, Awurade kumm no. 8 Er wuo akyiri no, Yuda ka kyerəe Er akyiri ba Onan se, "Ese se wəware okunafloo Tamar, sedee yen amannee te no, na se wo ne no wo a, mma no aye wo nua

no adedifoø.” 9 Esiane se na Onan mpe se øbøwo nku no.” 25 Wøkøkyeree Tamar de no reba abækum akye a mmofra no renye n’ankasa mma enti, se øne no no, øsoma ma wokøka kyereø n’ase Yuda se, okunafoo Tamar køda a, ømma n’ahobaa no ngu “Onipa a ne nneema nie no na øne me nyinseneeø. øbaa no mu. Mmom, øma no gu fam sèdee øbøye Monhwø se mobøhunu onipa ko a saa nsa so kawa a, ørenwo øba a øbøye ne nua owufoø no dee. 10 ne n’ahoma ne poma yi ye ne dea no anaa.” 26 Yuda Esiane se dee øyeeø no nso Awurade ani, se ømpø se gye too mu se, saa nneema no ye ne dea. Øtooa so øwo ba ma ne nua owufoø no enti, øno nso, økumm se, “Øbaa yi ye øteneneeni sen me, efiri se, mamfa no. 11 Afei, Yuda ka kyereø n’ase okunafoo Tamar no amma me babarima Sela anware.” Efiri saa øbere se, “Tu na køtena w’agya fie se okunafoo kosi se no, Yuda anko Tamar ho bio. 27 Tamar awoo duruu me babarima Sala bønyini.” Na øsuro se, Sela nso so no, øwoo nta. 28 Øbere a orewo no, nta no mu bøwu, sèdee ne nuanom mpanimfoo Er ne Onan baako de ne nsa dii økan baæe. Enti, obaa a øregye wuwuie no. Enti, Tamar tu køtenaa n’agya fie hø. no awoo no de asaawa køkø boø abofra no abakøn, 12 Øwo ho ara na Yuda yere a øye Sua babaa no kaa se, “Yei na wøwoo no kane.” 29 Saa abøfra no nso wuiø. Øbere a wøyii Yuda firii kuna mu no, twee ne nsa sane køø mu. Øsane twee ne nsa køø økøø ne nnwanhotwitwafoo nkøen wo Timna. Øreko mu no, wøwoo ne nua a øka ne ho no mmom. Na no, øne n’adamfo Adulamnni Hira na økøes. 13 Obi øwøgyeføø no kaa se, “Edeen abususem ni!” Wotoø beboø Tamar amanee se, “W’ase Yuda rebetwam økøø ne nnwan ho nwi.” 14 Enti, Tamar no edin Peres. 30 Akyire no, øwoo ne nuabarima a na asaawa køkø boø n’abakøn no. Wøtoo øno nso edin Serah.

39 Wøde Yosef køø Misraim. Misraimni Potifar a na øye Misraimhene Farao dabeñene a na otua asraafodøm ano no na øtøø Yosef firii Ismaelføø adwadiføø no nsam. 2 Na Awurade ka Yosef ho enti, n’abrabø sii no yie. Øtenaa ne wura Misraimni no fie. 3 Yosef wura no hunuu se, Awurade ka ne ho, na øyeeø no, Awurade hyiraa so maa no na 4 n’abrabø sii no wura no ani, maa øde no yee ne øboaføø. Ankyere koraa na Potifar de Yosef sii ne fieføø so panin, de n’agypadee ne n’adwumadee nyinaa hyee ne nsa. 5 Øbere a Potifar de Yosef sii ne fieføø so panin, de n’adwumadee nyinaa hyee ne nsa no, Esiane Yosef enti, Awurade hyiraa Misraimni Potifar fie so. Awurade hyiraa n’agypadee a øwo fie ne ne mfuo nyinaa so. 6 Enti, øde n’agypadee nyinaa hyee Yosef nsa. Esiane se Potifar de n’agypadee ne n’adwumadee nyinaa hyee Yosef nsa enti, wannwene biribiara ho se aduanø a øbedi nko ara. Na Yosef ye aberantø a øwo nnyinasoø, na ne ho nso ye fø yie. 7 Ankyere ahe biara na Yosef wura Potifar yere tuu n’ani sii ne so. Eda bi, Potifar yere no ka kyereø Yosef se, “Bra, na wo ne me mmeda!” 8 Nanso, Yosef ampene so, ka kyereø ne wura yere no se, “Esiane se efie ha biribiara hye me nsa enti, me wura nnwene efie ha biribiara ho. Øde n’agypadee nyinaa ahye me nsa. 9 Obiara nni tumi nsene me wo efie ha. Me wura mmfa biribiara nkame me wo efie ha se wo nko ara, efiri se, woye ne yere. Onyame mpa ngu se meye adee a øte saa. Øbøye den na matumi aye amumuyedee a øte seyie! Øbøye bøne kesee atia Onyankopon.” 10 Ewom se eda biara da na Potifar yere no de saa asem yi dwan Yosef ho dee, nanso Yosef antwe ammen no mpo, na akowie se øne no beda. 11 Eda koro bi, Yosef køø efie ho se ørekøye n’adwuma. Øduruu ho no, na asomfoø no mu biara nni ho. 12 Potifar yere no søø Yosef atadee no, økaa se, “Monkøye no mmra, na yenhye no,

mu, ka kyer   no se, "Bra na wo ne me mmeda!" aba no, kyikyi guu  hene Farao ns   kuruwa no mu, Nanso, Yosef paa n'atadee no guu ne so, dwane de maa no se  nnom." 12 Yosef ka kyer   ns  hyefoo firii efie ho. 13 Potifar yere no hunuu se Yosef apa panin deduani no se, "Wo daee no ase nie: mman n'atadee agu ne so, na wadwane afiri efie ho no, mmiensa a wohunu   no kyere nnansa. 14 Nnansa 14 ofree ne fiefoo, de nteateam ka kyer   w  n se, ntam no, Farao b  yi wo, ama woakodi wo dibea "Monhwe! Me kunu akofa Hebrini bi aba efie ha se  hene ns  hyefoo panin. Na wode Farao kuruwa se  mmegu yen anim ase.  baa ha se  rebeto me behye ne nsa s  dees na woy   no kane no. 14 Na se monnaa na meteateam. 15  tee se mereteateam esi wo yie a, kae me. Mesre wo, e  y   a, ka me ho no, opaa n'atadee guu me so, dwane firii fie ha." asem kyere  hene Farao, na  mma w  mmeyi me 16 Potifar yere no de Yosef atadee a  pa guu ne so mfiri afiase ha. 15 Efiri se, nokore ni, manye bone no sieee, k  sii se ne kunu b  e. 17  baa no b  o biara na wokyeree me firii me manfoo Hebrifoo ne kunu amanee se, "Hebrini akoa no a wokoto   asase so de mebaa ha. Na  ha nso mpo a meda yi, no bree yen no baa me nkyen se anka  rebeto me manye afodis  m biara a ese se w  gyina so de me to monnaa. 18 Meteateam no na  dwane firii efie ha, afiase." 16  ber   a burodotofoo panin deduani no gyaa n'atadee ho." 19  ber   a Yosef wura Potifar tee hunuu se Yosef akyere ns  hyefoo panin no daee asem a ne yere ka kyer   no se, " kw   a w  akoa no no ase, ama ato asom no,  ka kyere Yosef se, "Me de me faa so nie" no, ne bo fuu yie. 20 Yosef wura nso, mesoo daee bi. Me daee no mu, na mesoso Potifar tee asem no no,  kyeree Yosef k  t  o afiase, nkenten mmiensa a burodo gugu mu. 17 Kenten a faako a  hene nneduaf   guo no.  ber   a Yosef da es   esoro p  e no, na nnuane ahodo   a w  ato a mede afiase ho no, 21 na Awurade ka ne ho. Awurade y  e rekom   Farao gu mu a na nnomaa sisi aduane no no adoe  , maa eno enti, afiase sohwefoo panin no so w   m  tifi, redi." 18 Yosef ka kyer   no se, "Wo p  e n'as  m yie. 22 E  y   saa maa afiase sohwefoo b  em  a w  abeyi wo afiri afiase ha, atwa wo ti, de wo Esiane se na Awurade ka Yosef ho no enti, na afiase kuntunsini no ak  sen dua so, ama nnomaa asos   wo sohwefoo panin no nha ne ho ny   adwuma. Efiri se, enam." 20 Ne nnansa so no, na Farao redi n'awoda. biribiara a Yosef b  y   no nso, Awurade hyira so ma es   yie.

40 Mmere tiawa bi akyiri no, ebaa se Misraimhene Farao ns  hyefoo panin ne ne burodotofoo panin fom no. 2 Farao bo fuu ne ns  hyefoo panin no ne ne burodotofoo panin no yie. 3 Enti,  de w  n too afiase w    w  em  o panin Potifar no fie, baabi koro no ara a w  de Yosef koto  e ho. 4  w  em  o panin Potifar de w  n hy  e Yosef nsa se,  nhwe na  ny  e dee

 hia w  n nyinaa mma w  n. W  daa afiase ho ky  e kakraa no, 5 nnipa baanu no nyinaa a na w  ye  hene Farao burodotofoo panin ne ns  hyefoo panin a na w  gu afiase ho no sosoo daee anadwo koro no ara. Na saa daee mmienu no mu biara w   ne nkyerease  . 6 Ade   ky  e a Yosef b  a nneduaf   baanu no nkyen no,  hunuu se w  n nyinaa ayeye mosomosoo. 7 Enti, obisaa Farao fie mpanimfo   nneduaf   a na w  ne no gu afiase ho no se, "Aden enti na  nn   de  , mo were aho mo ho see?" 8 Nneduaf   no buaa Yosef se, "Anadwo yi, yen baanu nyinaa sosoo daee, nanso y  nny   obiara w   ha nkyere yen asee." Yosef nso ka kyere w  n se, "Ew  m se Onyankopon na  kyere daee ase de  , nanso monka mo daee a mososoe   no nkyere me." 9 Enti, Farao ns  hyefoo panin no dii ekan kaa ne daee a  soe   no kyere se. 10 ntweantweaa no memenee emo a ew   ahooden na Na saa bobe dua no apan mman mmiensa. Eg  u ey   fe no. Farao sane nyanee bio, hunuu se, se   nyherenne, hyehy  e  , nyini  , y  e siaka bere  . 11 na nne  ma a  hunuu   no nyinaa ye daee. 8 Ade   Na mekura  hene Farao ns   kuruwa. Metetee bobe ky  e   no, n'adwenem y  e no basaa. Enti, Farao soma

41 Mfee mmienu akyiri no, Farao soo daee bi. Na  gyina Asubonten Nil ho. 2  hunuu w   daee no mu se, anantwie nson a w  adodore sradee, na w  n ho tua w  n firii asubonten no mu baee bewee esere a na ew   ho. 3 Anantwie akesee nson no akyiri no, anantwie nson fofora a w  afonfon ayeye kanyakanya firii Asubonten Nil mu ba begyinaa anantwie a w  adod   sradee no ho w   asuo no konk  n so. 4 Anantwie nson a w  afonfon ayeye kanyakanya no memenee anantwie nson a w  adodore sradee no! Saa  ber   no ara mu na Farao b  o pitiri nyane  !

5 Yei akyiri, nna faa Farao bio ma  sane soo daee fofora.  hunuu w   daee no mu se, emo asiake nson a ew   ahooden na ey   fe aso w   emo nan baako so. 6 Akyiri no preko pe, siaka nson bi soo wo nan no ho. Apue   mfram   b  o no ma etwintwamee. 7 Emo Yosef se, "Me daee mu no, mehunuu bobo dua. 10 ntweantweaa no memenee emo a ew   ahooden na Na saa bobe dua no apan mman mmiensa. Eg  u ey   fe no. Farao sane nyanee bio, hunuu se, se   nyherenne, hyehy  e  , nyini  , y  e siaka bere  . 11 na nne  ma a  hunuu   no nyinaa ye daee. 8 Ade   Na mekura  hene Farao ns   kuruwa. Metetee bobe ky  e   no, n'adwenem y  e no basaa. Enti, Farao soma

ma wokofree nkonyayifoo ne anyansafuu a wōwō nso, ase kyere se, mfee nson a edi anim a eeba Misraim asase so nyinaa baa ne fie. Farao kaa daee no beye mfee pa ama ḥoman no. **27** Anantwie nson a ḥoee no nyinaa kyere wō, nanso wōn mu biara a woafonfon, na woayeyē kanyakanya no ne emō antumi ankyere ase. **9** Ehō na Farao nsāhyefoo siaka nson a akusa aye ntweantweaa no nso kyere panin no ka kyere Farao se, “Enne na saa asem yi se, mfee pa nson no akyiri no, ḥkom beba mfee nson. ama makae me mfomso bi a maye. **10** Mmre bi a **28** “Enti, Onyankopon akyere wo dee ṭrebeye. **29** atwam no, wo Farao bo fuu w'asomfoo yie. Enam Mflee nson a edi ekan no, aduane bebu wō Misraim so maa wode me ne wo burodotofoo panin kotoo asase so nyinaa. **30** Nanso, akyire no, ḥkom kesee afiae wō dabebehene fie. **11** Yen baanu nyinaa soo bi beba mfee nson, ama nnipa were afiri asetenaa daee anadwo koro no ara a na esono sedee yen mu pa a wonyaa no mfee nson a edi ekan no mu no. biara daee no si tee. **12** Saa ebere no, na Hebrini **31** Esiane ḥkom a ebedi aberantewaa bi a na ḥye dabebehene Potifar ḥosomfoo mmere pa a atwam no akyiri no ano den a ebeye no ka yen ho wo afiae ho. Yekaa yen daee a yesosoe enti, saa ebere no, worenkae mmere pa no bio wō no kyere no no, ḥkyere yen mu biara daee ase, asase no so. **32** Saa daee mmieni a wosoe no kyere kyere no pereere. **13** Na sedee ḥsi fa kyere yen sedee ḥkom no ano beye den afa. Ekyere se, dee daee no ase no baa mu saa pereere. Mesane kōdii ebeye biara, asem a maka akyere wo no beba mu saa me dibea, enna burodotofoo panin no, wōsen no.” pereere. Efiri se, Onyankopon na wasi gyinae pi **14** Amonom ho ara, Farao soma ma wōkoyi Yosef saa. Na erenkyere koraa, ebeba mu saa. **33** “Enti, firii afiae ho baee. ḅfiri afiae ho baee no, oyii m'afotuo ne se, hwehwē onyansafuu kesee a ḥwo n'abogyes, sesaa n'atadee, baa Farao anim. **15** Farao nhunumu wō Misraim asase yi so, na fa ḥoman yi ka kyere Yosef se, “Maso daee bi a obiara ntumi mu quadwuma ho asem nyinaa hye ne nsa. **34** Ma nkyere ase. Nanso, mate se wo dee, se obi ka ne daee kyere wo a, wotumi kyere ase. Eno enti na enum no ano. Na saa nnipa a wōde wōn betuata masoma abefre wo yi.” **16** Yosef buaa Farao se, “Me amansini no ano no nyiyi nnobaes a ebeba mmere ara merentumi mfiri me tumi mu nkyere daee no pa mfee nson no mu no nkyemu enum mu baako, ase. Onyankopon na ḥbeyere wo daee no ase.” **17** mfa nsie. **35** Ese se saa nnipa a wōtuata amansini Afei, Farao ka kyere Yosef se, “Me daee no mu, na no ano no boaboa nnuane a wōbegyegye mmere megyina Asubonten Nil konkon so. **18** Mehunuu pa mfee nson a nnuane bebu no, de gu asan so wō daee no mu se, anantwie nson a woaddodore wō ḥhene Farao edin mu. Womfa saa nnuane no sradee, na wōn ho tua wōn firii asubonten no mu nhyehye asan so wō nkuro akesee mu. **36** Nnuane yi baee benantee wira no mu, hye ase wee ser. na mfee nson a ḥkom beba Misraim asase so no, **19** Anantwie akesee nson no akyiri no, anantwie ḥomanfo no bedi. Saa nnuane yi na wōde besie ama nson foforo a woafonfon ayeye kanyakanya firii ḥoman no. Se anye saa a, akyinnyee biara nni ho se, Asubonten Nil mu ba begyinaa anantwie a woaddodore ḥkom beba ḥoman no.” **37** Farao ne ne mpanimfo sradee no ho wō asuo no konkon so. Efiri se wōwoo no gyee asem a Yosef ka kyere wōn no nyinaa too me, menhunuu anantwie a wōn ho ye tan saa da wō mu. **38** Ebere a wōredwennwene onipa ko a ese Misraim asase yi so. **20** Anantwie nson a woafonfon se wōde saa adwuma kesee yi hye ne nsa no ho ayeye kanyakanya no memenee anantwie nson a no, Farao bisaa se, “Hwan koraa na ḥbetumi aye woaddodore sradee na wōn ho tua wōn a wōdii ḥkan adwuma kesee a ete see yi asene Yosef? Efiri se, baee no! **21** Nanso wōmemenee wōn nyinaa akyiri oye onipa bi a, akwan nyinaa mu, eda adi pefee se, no, na sedee wōte ara na wote, efiri se, na wōn Onyankopon honhom ahye no ma.” **39** Afei, Farao ho da so ye tan kanyakanya no ara. Saa ebere no danee n'ani ka kyere Yosef se, “Onyankopon aya ara mu na mebō pitiri nyanees. **22** “Mesane soo saa daee yi ne n'asekyere akyere wo yi, hwan bio daee bio hunuu se, emō siaka nson a eye fe na ewa na ḥye onyansafuu a ḥwo nhunumu sene wo wō ahooden se aso wō emō nan baako so. **23** Yeinom Misraim ḥoman yi mu! **40** Enne, mede saa adwuma akyiri no, emō asiaka nson bi a apuee mframaba abo kesee yi nyinaa hye wo nsa. Asem biara a wobeka no, ama akusa, ayeye ntweantweaa soo wō emō afa saa adwuma yi ho no, obiara nni ho asem ka wō nan no so. **24** Emō ntweantweaa no memenee emō Misraim nyinaa. M'ahennwa a me Farao, mete so nson a eye fe na ewa ahooden no. Mekaa me daee no nko ara na ema meye kese sene wo.” **41** Enti, no nyinaa kyere nkonyayifoo no, wōn mu biara Farao ka kyere Yosef se, “Efiri enne de rekoro, antumi ankyere me ase.” **25** Enna Yosef ka kyere mede Misraim asase nyinaa ahye wo nsa.” **42** Afei, Farao se, “Wo daee mmieni a wososoe no nyinaa Farao worō ne nsōano kawa de hye Yosef nsa. nkyerasesee ye pe. Onyankopon nam wo daee no so, ḥde serekye batakari papa bi hye Yosef, de sika reda biribi a ṭrebema asi wo Misraim asase so no adi ntweaban yan no. **43** ḥmaa Yosef teaseenam tenaa akyere wo. **26** Anantwie nson a woaddodore sradee mu se n'abadiakyire. Baabiara a Yosef bekō no, na no ne emō siaka nson a eye fe, na ewa ahooden no nnipa di n'anim teateaam se, “monkoto no!” Saa

ekwan yi so na shene Farao fa de Misraim asase de wən ho bəo atəfəoo a wofifiri aman ahodoo so nyinaa hyee Yosef nsa. **44** Afei, Farao ka kyere Yosef koto aburoo wo Misraim no ho, efiri se, na ekom se, "Mene Farao Misraimhene dee, nanso obiara no atre akoduru Kanaan asase so mmaa nyinaa. ntumi mfiri w'akyi nye biribiara wo Misraiman yi **6** Na Yosef ye amrado wo Misraim asase so. Əno mu baabiara, gye se woama ho kwan ansa." **45** na oton aburoo ma nnipa nyinaa wo əman no mu. Farao maa Yosef ahene din se Safnat-Panea. Farao Yosef nuammarima no kodusuu n'anim no, wobuu maa Yosef əbaa nso wareee. Na ababaawa no din no nkotodwe, de wən anim nso butubutuu fam. de Asnat a əye əbosom On komfo Potifera babaa. **7** Ebere a Yosef ani bəo anuanom no so ara pe, Enam yei so maa Yosef nyaa tumi maa ne din əhunuu se woye ne nuanom, nanso əye ne ho hyetaa Misraim asase so nyinaa. **46** Ebere a Yosef sedee ənnim wən, kasaa anihanehane so kyere koo ohene Farao adwa ase no, na wadi mfirinhyia wən. Əpoopoo n'ani, bisaa wən se, "Mofiri he?" aduasa. Farao maa Yosef ekwan ma əbəo aporo faa Anuanom no buaa no se, "Yefiri Kanaan asase so, Misraim asase so nyinaa. **47** Mfee nson a edi ekan na yeaba se yerebetə aduane." **8** Əwom se na Yosef no mu no, aduane buu so wo Misraim asase so yie. ahunu wən se ne nuanom, nanso ne nuanom no **48** Saa mfee nson no mu no, Yosef boaboa nnuane dee, na wənhunuu se, əno ne Yosef. **9** Yosef kaee a əbuu so wo Misraiman mu no ano kkoraa no daee a mmere bi əso faa wən ho no. Əka kyere wən wo nkuronpə a ewowə Misraim no mu. Aduane se, "Moye akwansrafoo! Morebehwe sedee ekom yi biara a wənya firii kuro biara mu no bi no, wəde ama yen asase yi agyigya." **10** Anuanom no team sie wo ho. **49** Mfee nson akyiri no, na Yosef akora se, "Dabi yen wura, ente saa. Yebae se yerebetə nnuane wo nnuanekorabea ho, ama abu so ara kosis aduane. **11** Yen nyinaa firi agya baako. Yeye nnipa se, afei na obiara mmu ho nkonta bio. **50** Ansa pa, na yenye akwansrafoo saa." **12** Nanso, Yosef na ekom kesee no rebəa no, na Yosef yere Asnat, ka tii mu se, "Dabi, morebehwe sedee asase no a əye əbosom On komfo Potifera babaa no, awo asi agyigya afa." **13** Anuanom no buaa se, "Yen, mmammarima baanu. **51** Yosef too n'abakan no w'asomfoo, yeyə anuanom dumieni. Yeyə əpanin bi edin Manase, a aseykerə ne Onyankopən ama me a ote Kanaan asase so mma. Seesei, yen kaakyire were afiri m'amanehunu ne m'agya fie nyinaa. **52** no wo yen agya nkyen, enna əbaako nso afiri mu." Yosef babarima a oto so mmienu no nso, wotoo no **14** Nanso, Yosef ka kyere wən se, "Asəm a meka edin Efraim, a aseykerə ne Onyankopən ama m'ase kyere mo se moye akwansrafoo no, əno ara ne afee wo asase a mebaa so se akoaa no so. **53** Afei, no. **15** Ekwan a mepə se mefa so de sə mo hwe mfee nson a aduane buu so wo Misraim asase so nie: mmere dodoa a Farao te ase yi, meremma mo no twaam. **54** Sedee Yosef hyee nkəm no, ekom a mfiri Misraim asase so ha nkəda, kosi se mode mo əbeba mfee nson a edi so no hyee ase. Ekom kesee kaakyire no beba. **16** Monsoma mo mu baako, na sii nsase a na atwa Misraim ho ahyia no nyinaa ənkəfa mo kaakyire no mmra. Mede mo a moaka so, nanso Misraim asase ankasa so dee, na aduane no nyinaa begu afiase. Eno na əbəma yəahunu se, abu so. **55** Ebere a ekom no sii dendeenden wə mo asem a moreka no ye nokore anaa enye nokore. Misraim asase so no, əmanfoo no su free Farao. Se ekəba se monni nuabarima kumaa a əye mo Farao ka kyere Misraimfoo nyinaa se, "Monkə Yosef kaakyire a, mmere dodoa a Farao te ase yi, na ekyere nkyen, na biribiara a əbekə akyerə mo se monye no, se moye akwansrafoo ampa!" **17** Enti, əde wən guu monye." **56** Ebere a ekom kesee no tretree əman no afiase ho nnansa. **18** Ne nnansa so no, Yosef ka nyinaa mu no, Yosef buebee ne nnuane korabea kyere ne nuanom no se, "Meyə onyamesuroni. Eno no nyinaa aq, tənee aburoo maa Misraimfoo no, enti, merebəma mo ekwan ama moasane mo ho se efiri se, na ekom no ano ye den yie ma won. **57** Enti, monye akwansrafoo. **19** Se moye nokwafoo ampa na aman a atwa Misraim ho ahyia no nyinaa koto aduane wo Yosef nkyen wo Misraim, efiri se, na ekom a aba no ano ye den yie.

42 Ebere a Yakob tee se aburoo wo Misraim no, əka kyere ne mmammarima no se, "Aden enti na moatete agyinagyina rehwehwehwehwe mo ho mo ho anim yi?" **2** Yakob toaa so se, "Mate se aburoo wo Misraim. Monkə ho, na monkətə bi mmra na ekom ankum yen." **3** Enti, Yosef nuammarima mpanimfoo edu no kəo Misraim se wərekətə aburoo no bi. **4** Nanso, Yakob amma Benyamin a əye Yosef nua kumaa no ankəbi, efiri se, na əsuro se biribi bəye no. **5** Enti, Israel mmammarima no

abarima no? Nanso moantie! Afei na ese se yebu ne mogya ho akonta” 23 Esiane se na obi kyere nsem a Yosef ka no ase kyere won no enti, na wönnim se Yosef te won kasa. 24 Yosef sore firii won nkyn kösue. Ösane baee ne won bekasaa bio. Öyii Simeon firii won mu, ma wökyekyeree no wo won anim. 25 Yosef hyee se, wonhye won nkotokuo no aburoo ma ma, na wönsane mfa obiara sika a anka ode rebeto aburoo nhye ne kotokuo mu, na wömma won akwansoduane nso nka ho. Wöyee yei maa won. 26 Wöhyehyee won aburoo nkotokuo no wo mfunumu no so, siim se wörekö won kurom. 27 Wörekö no ara, wögyinaa ekwan so anadwo homeee. Ehö na won mu baako sanee ne kotokuo ano se örema n’afunumu aduane adi. Ösanee ne kotokuo no ano no, öhunuu se ne sika a anka ode rekötö aburoo no hye kotokuo no fa baabi. 28 Öka kyerees ne nuanom no se, “Wöde me sika no asane ahye me kotokuo no mu. Monhwë. Eno nie!” Saa asem yi maa won akoma tutui. Enti, wöhwewhwee won ho won ho anim kaa se, “Edeen anwanwadee na Onyankopon aye yen yi?” 29 Wöduruu won agya Yakob nkyn wö Kanaan no, wöbœö no nsem a asisi no nyinaa ho amanee. Wökaa se, 30 “Yeduruu Misraim asase so no, öbarima a öhwë asase no so no a öye asase no so öhene öboafoo no poopoo n’ani, kasaa anihanehane so kyerees yen se, yeye akwansrafoo. 31 Nanso, yebuaa no se, ‘Yeye nnipa pa, na yenyé akwansrafoo. 32 Yeye anuanom dumieni a yeffiri agya baako. Öbaako afiri mu. Seesei, yen kaakyire no wo yen agya nkyn wo Kanaan.’ 33 “Afei, öbarima a öhwë asase no so ka kyerees yen se, ‘Ekwan a mepe se mëfa so de so mo hwe nie: Monnya mo nuanom baako wo me nkyn ha, na monkotö aburoo no bi nkoma mo fiefoo a ekom reckum won no. 34 Nanso, momfa mo nua kumaa no mmekeyere me. Eno na ebëema mahunu se monye akwansrafoo na moye nnipa pa. Na mede mo nua no bëma mo, na mobetumi abeto aburoo no bi wo asase yi so mpeñ dodoø biara a mope.”” 35 Ebere a wörehwiehwie won aburoo no afiri won nkotokuo no mu no, obiara hunuu ne sika a anka ode rekotua aburoo no ka wo ne kotokuo no ano. Wöne won agya hunuu sika no, won akoma tutui. 36 Eyee saa maa won agya Yakob ka kyerees won se, “Moama mahwre me mma. Yosef nni ho; Simeon nso nni hø; afei mope se mofa Benyamin nso ka ho! Biribiari ko tia me.” 37 Ruben ka kyerees n’agya se, “Se mamfa Benyamin ansane amma a, wöwo ho kwan se wokum me mmammarima baanu no si anan. Fa no hye me nsa, na mesane mede no abre wo.” 38 Nanso, Yakob buua se, “Me babarima no ne monnikö ho, efiri se, ne nuabarma awu ama aka oño nko. Se saa akwantuo a morebetu yi, asiane bi käsiane no a mewu.” (Sheol b7585)

43 Saa ēbere no mu no, na Ȅkōm no ano da so
ye den wō asase no so nyinaa. **2** Enti, ēbere
a aduane a wōkōtō firii Misraim baē no reyē asa
no, wōn agya Yakob ka kyerē wōn se, “Monsane
nko, nkōtō aduane kakra mmra bio.” **3** Nanso, Yuda
ka kyerē n’agya Yakob se, “Owura no suae kyerē
yen dendeenden se, ‘Se moamfa mo nua kumaa no
anka mo ho amma a, monnisi m’anim ha bio.’ **4** Se
wobēma yenē yen nua kumaa no aks dees a, ennēs,
yēbesane aks akōtō aduane no bi abre wo. **5** Nanso,
se woamma yēamfa no anko dees a, yērenkō, efiri se,
owura no suae dendeenden se, ‘Se mo nua kumaa
no nka mo ho a, monnisi m’anim bio.’ **6** Israel bisaa
ne mma no se, “Aden enti na moka kyerē owura no
se mowō nua kumaa bi wo hō, na mode saa ḥaw yi
abēto me so?” **7** Anuanom no buua wōn agya Israel
se, “Owura no nyaa adagyē, too ne bo ara bisaa
yen ne yē abusuafō ho nsem nyinaa se, ‘Mo agya
da so te ase anaa? Mowa onua foforo bi ka mo ho?’
Nsem a Ȅbisaa yen no na yebuaa no. Na yennim se
Ȅbēka se, ‘Momfa mo nua kumaa no mmra.’ **8** Eha
na Yuda ka kyerē n’agya Israel se, “Fa yen nua no
hyē me nsa, na yensi mu nko ntem nkōtō aduane no
bi mmra, na Ȅkōm ankum yen ne wo ne yen mma. **9**
M’ankasa mēhwē abofra no so. Se mamfa no amma
a, bisa me. Se mamfa no amma, ammegyina w’anim
ha, amma woanhunu se wo ba no ni a, saa asodie no
nna me so me nkwanne nyinaa. **10** Se yēantwentwen
yen nan ase a, anka saa ēbere yi, yēakō aba bēye
mprenu.” **11** Afei, wōn agya Israel ka kyerē won
se, “Se meyē ho hwēe na Ȅrenyē yie dees a, ennēs,
momfa asase yi so nnepa a ebi ne akyenkyennuro
kakra, ewoo kakra, aduhwam, kurobo, nkatee ne
sorono aba nhyē mo nkotokuo mu, nkoyē owura no
aye. **12** Sika a mode reko no nso, monyē no mmohō
mmienu, efiri se, esē se mosane de sika a kane no
mode kōeē na Ȅsane de hyē mo nnesoa mu baē
no kōma no. Ebia, na Ȅyeē no anifasoo. **13** Momfa
mo nua no nso nka mo ho, na monsim ntem ntem
nko. **14** Otumfō Onyankopon nnyina mo akyiri, na
owura no nhunu mo mmohō, na Ȅnnyaa mo nua
panin Simeon, na Ȅmfa Benyamin nso nka mo ho,
na mo nyinaa nsane mmra. Se esē se medi won
wuo ho awerēhō nso a, menni asem biara ka.” **15**
Enti, Israel mma no faa akyedee ahodō a wōde
reko akoyē owura no aye no, ne wōn sika mmohō
mmienu, ne wōn nua kumaa Benyamin kaa won ho,
siim kōeē. Wōduruu Misraim no, wōkoyii won ho adi
kyerē Yosef. **16** Eberē a Yosef hunuu se Benyamin
ka won ho no, Ȅka kyerē ne fie Ȅsomfō panin no
se, “Fa nkurōfoo no kō me fie, na kum aboa bi, na
wōmfa nnoa aduane, na awia me ne wōn bedidi.” **17**
Ȅsomfō panin no yeē sedee Yosef kaeē no pepērē.
Ȅde nkurōfoo no kō Yosef fie. **18** Ȅde wōn duruu
Yosef fie no, wōsuroē. Wōkaa se, “Gyama esiane
dwete a wōde hyehyeē yen nkotokuo mu no enti na

əde yen aba ha. Əpe se əde korəno to yen so, na no kwan. 4 Wəannuru akyiri baabiara, na Yosef ka əfa yen se ne nkoo, na əsane fa yen mfunumu no kyereə ne əsomfoo panin no se, “Ti nkurəfəo no nyinaa.” 19 Wəduruu Yosef fie kwan no ano no, ntəm so, na se woto wən a, bisa wən se, ‘Aden enti wəkəo Yosef əsomfoo panin no nkyen. 20 Wəka na mode bəne tua papa so ka? Aden enti na moawia kyereə no se, “Yen wura, yesre wo, yebaa ha ebere bi me dwete kuruwa? 5 Ənye saa kuruwa yi a me wura a atwam betəo aduane. 21 Ebere a yəresane aksə yen nom ano na əhwə mu ka nhunumusem no nie? Yei kurom a adee saee, na yəsəsəsə no, asoeə ho na ye bəne kəsəe a moaye.” 6 Əkətoor wən no, ətii saa yəbuebee yen nkotokuo ano, na yəhunuu se obiara asem koro yi ara mu kyereə wən. 7 Nanso, anuanom sika a ekura no a anka əde rekəto aburoo no hye ne no buaa no se, “Aden enti na yen wura keka saa kotokuo no mu pərəpərə. Eni enti, yəasane de aba. nsem yi? Empare wo nkoo se wəbeyə adee a etə saa! 22 Yesane de sika foforo aba se yede rebətə aduane. 8 Sika a yəhunuu wo yen nkotokuo mu no, yəsane Yənnim onipa ko a əde saa sika no hyehyəe yen amfa amfiri Kanaan ammirə mo anaa? Aden enti na nkotokuo no mu.” 23 Əsomfoo panin no ka kyereə eṣə se yəwia dwete anaa sikakəkəo firi wo wura fie? wən se, “Ənye asem biara. Monnsuro. Onyame a 9 Se wohunu saa kuruwa no wə wo nkoo no biara mosom no ne mo agya Onyame a əsom no na əde nkyen a, okum na eṣə se wokum saa onipa no. Na saa sika no hyehyəe mo nkotokuo no mu maa mo. se əba saa nso a, yen nyinaa bəye wo wura nkoo Na mo sika no dees, yəgəyee.” Afei, əyii Simeon firii afəbəo. 10 Əsomfoo no buaa se, “Eyə, na dees əwiaes afiase hə de no bərə wən. 24 Əsomfoo panin no de no nko na əbeyə m'akoo. Na mo a moaka no befa mo wən koo Yosef fie, maa wən nsuo hohoroo wən nan ho adi.” 11 Anuanom no nyinaa yiyii wən nnesoa ase, ərrna əmaa wən mfunumu no nso aduane dii. no firii mfunumu no so, guu fam, sane sanee wən 25 Wəboaboaa akyedəe a wəde bəma Yosef no ano nkotokuo no ano. 12 Afei, əsomfoo panin no firii de twən no, efiri se, na wəate se wəbedidi wə efie hə aseə, hwehweə wən nkotokuo no mu firi əpanin awia no. 26 Ebere a Yosef baee no, anuanom no buu no so kəsii akumaa no so. Wəhunuu kuruwa no wə no nkotodwe, de wən akyedəe no maa no. 27 Yosef Benyamin kotokuo no mu. 13 Əbaa saa no, anuanom bisaa wən sədes wən ho te. Ətoaa so se, “Mo agya no sunsuanee wən ntadee mu. Afei, wən nyinaa akəkoraa a mokaa ne ho asem no ho te sen? Əda so sane hyehyəe wən nnesoa no wə wən mfunumu no te ase anaa?” 28 Wəbuua no se, “W'akoo a oyə yen so, sanee wən akyiri, koo kuro no mu bio. 14 Ebere a agya no ho yə. Əda so te ase.” Wəde obuo ne anidie Yuda ne ne nuanom no kəduruu kuro no mu ho no, bəo wən mu ase wə n'anim. 29 Ebere a n'ani təo na Yosef da so wə ne fie hə. Enti, wən nyinaa totoo ne maame ba Benyamin anim no, əbisaa se, “Yei wən ho guu fam wə n'anim. 15 Yosef bisaa wən se, ne mo nua kumaa a mokaa ne ho asem kyereə me “Edeen adee na moaye yi? Monnim se onipa a əte se no anaa?” Ətoaa so se, “Me ba, Onyankopon nnom me nam nhunumusem so betumi ahunu biribiaro wo!” 30 Yosef hunuu ne nua kumaa Benyamin no, mu?” 16 Yuda buaa se, “Anoyie ben na yebetumi ayi ne werə hoeə enti, oyəe ntəm firii adi kəhyəe ne wə me wura anim? Asem ben na yewə ka? Yəbeyə piäm, kəsuiə. 31 Əsu wiiee no, əhohoroo n'anim, den na yəatumi ama woahunu se yenni saa asem yi sane baee de animia kaa se, “Momma yennidi!” 32 ho fə? Onyame ada yen w'asomfoo afədie yi adi. Wətoo Yosef əpono wə baabi, ərrna wətoo anuanom Yene dees wəhunuu kuruwa no wə no nkyen no no nso əpono wə baabi wə edan koro no ara mu. nyinaa ye yen wura nkoo”. 17 Nanso, Yosef kaa Misraimfoo a wəyə Yosef əsomfoo no nso didii se, “Empare me se meye adee a etə saa. Onipa a wə baabi foforo, efiri se, Misraimfoo ne Hebrifoo wəhunuu kuruwa no wə ne nkyen no nko ara na nto nsa nnidi, eyə wən akyiwadee. 33 Wəde Yosef əbeyə m'akoo. Mo a moaka no dees, monsane nkə nuanom no tenatena ase mpanin mu. Eyəe saa maa mo agya nkyen asomdwəee mu.” 18 Yuda sore koo anuanom no de ahodwirie hwehwehweə wən Yosef anim, ka kyereə no se, “Ma me a meye w'akoo ho wən ho anim. 34 Wətətee nnuane no firi Yosef no ekwan na me ne wo, me wura, nkasa. Əwom se, əpono so kəmaa wən, nanso Benyamin dees, na ne wo ne Farao ye pe dees, nanso mesrə wo, nya abotere dees no dəəsə sene ne nua biara dees mprenum. Əmaa ma wo əsomfoo. 19 Me wura bisaa n'asomfoo no se, wəne Yosef de anigyeə ne ahosepə didi nomees. mo aya nkyen asomdwəee mu.”

‘Mowə agya anaa onuabarima bi?’ 20 Na yebuaa se, ‘Yewə agya a wəbə akəkoraa ne yen kaakyire a əwoo no ne nkəkorabere mu. Ne nuabarima a əka ne ho no awu. Na əno nko ara ne ne maame ba a waka. N'agya pe n'asem yie.’ 21 “Na oka kyereə w'asomfoo se, ‘Momfa no mmra, na menhwə no.’ 22 Yeka kyereə me wura se, ‘Abarimaa no rentumi nte ne ho mfiri n'agya ho. Na se əba se əte ne ho firi n'agya ho a, n'agya no bewu.’ 23 Ənna woka kyereə w'asomfoo se. ‘Se moamfa mo nua kumaa no anka

44 Afei, Yosef hyəe ne əsomfoo panin no se, “Fa aduane dədəo biara a mmarima no betumi asoa no hye wən nkotokuo no ma ma, na fa obiara sika nso hye ne kotokuo mu ma no. 2 Afei, fa me dwete kuruwa no ka akumaa no aduane no sika ho, na fa hye ne kotokuo no mu.” Na əsomafoə panin no yəc sedee Yosef kaeə no pərəpərə. 3 Adee kyee anəpə no, əgyaa anuanom no ne wən mfunumu

mo ho amma a, monnsi m'anim bio.' 24 Yesane Misraiman nyinaa sohwefoo. Enti, ntwentwən wo koo w'akoa, yen agya nkyen no, yekaa wo a woye nan ase koraa, na bra Misraim! 10 Wobeba abetena yen wura no nsem a woka kyere yen no nyinaa Gosen asase so, na woaben me. Fa wo mma, wo kyere no. 25 "Enna yen agya kaa se, 'Monsane nananom, wo nnwan ne w'anantwie ne biribiara a nko bio nkoto aduane kakra mmra.' 26 Nanso, yekaa wowo bra. 11 Se woba ha a, mehwē wo, efiri se saa kyere yen agya se, 'Yerentumi nko, gye se yen nua ekom kesee yi aka mfee enum. Se anye saa a, wo kumaa no ka yen ho. Se yeamfa yen nua kumaa ne wo fiefoo ne won a woka wo ho nyinaa bedi hia no anka yen ho anko a, yerentumi nko owura no buruburoo.' 12 "Mo ne me nua Benyamin nyinaa anim.' 27 "Afei, wo osomfoo, yen agya ka kyere yen di adanee se, ampa ara, eyē me Yosef na me ne se, 'Monim se me ne me yere woo mmamarima morekasa yi. 13 Monka animuonyam a Onyame baanu. 28 Won mu baako firii me nkyen koe a, manhunu no bio, ma mekaa se, "Aboa bi atete no pasaa." Efiri saa ebere no, menhunu no bio. 29 Se mofa yei firi me nkyen, na asiane bi kɔsiāne no wō ekwan so a, me nso, mede awerehoo bewu bi.' (Sheol h7585) 30 "Enti, saa ebere yi, se yekopue firi w'akoa, yen agya, anim na abofra yi nka yen ho a, ennee, sedee n'akoma da abofra no ho fa no, 31 se ḥunū se abofra no nka yen ho a, ḥewu. Wo nkoā bema won agya adi awerehoo, de ne tiri so dwono ako asaman. (Sheol h7585) 32 W'akoa a ḥde ne ho dii abofra no agyinamu se ḥde no b̄eba kaa se, 'Se mamfa no ansane ammire wo a, eho asodie no mmeda me so, me nkwanne nyinaa.' 33 "Afei, mesre wo, ma w'akoa nsi abofra no ananmu wō ha, na ma abofra no ne ne nuammarima no nsane nko. 34 Na se abofra no anka me ho anko a, meye den makopue m'agya anim. Dabi! Merentumi nnyina ahohiahia a ebeto m'agya wo saa asem yi ho noano."

45 Afei, na Yosef ye ne ho biribiara a, enye yie wo n'asomfoo no nyinaa anim. Enti, ḥteam kyere n'asomfoo no se, "Obiara mfiri ha nko." Enti, ebere a oyii ne ho adi kyere ne nuanom no, na asomfoo no mu biara nni ho. 2 ḥsuu dendeenden maa Misraimfoo no tee. Eyee saa ma eduruu Farao fiefoo asom. 3 Afei, Yosef ka kyere ne nuammarimanom no se, "Mene Yosef! M'agya te ase anaa?" Asem no yee won nwanwa yie ma etreee won mumu wo n'anim. 4 Yosef ka kyere ne nuammarimanom no se, "Montwe mmen me." Wōtwe ben no no, aka kyere won se, "Mene mo nuabarima Yosef. Me na motonee me maa wōde me koo Misraim no. 5 Mommma biribiara nha mo. Na monnkasakasa so se motonee me maa wōde mebaa ha. Onyankopon na oyee. ḥno na osomaa me, dii mo anim baa ha se memmegye mo nkwa. 6 Mfee mmienu ni a ekom baa asase yi so. Mfee enum a ȳreba yi nso, obiara rennua, na obiara nso rentwa. 7 Onyankopon asoma me ha se, memma mo ne mo fiefoo ntena nkwa mu, na moaye ḥman kesee. 8 "Enti, enye mo na mode mebaa ha, na eye Onyankopon ankasa! Waye me Farao fotufoo ne ne fie sohwefoo, enna ḥde Misraiman nyinaa nso ahye me nsa. 9 Afei, monka mo ho nko m'agya nkyen nkaka nkyere no se, 'Sedee wo babarima Yosef see ni, Onyankopon ayē me

Misraiman nyinaa sohwefoo. Enti, ntwentwən wo nan ase koraa, na bra Misraim! 10 Wobeba abetena yen wura no nsem a woka kyere yen no nyinaa Gosen asase so, na woaben me. Fa wo mma, wo kyere no. 25 "Enna yen agya kaa se, 'Monsane nananom, wo nnwan ne w'anantwie ne biribiara a nko bio nkoto aduane kakra mmra.' 26 Nanso, yekaa wowo bra. 11 Se woba ha a, mehwē wo, efiri se saa kyere yen agya se, 'Yerentumi nko, gye se yen nua ekom kesee yi aka mfee enum. Se anye saa a, wo kumaa no ka yen ho. Se yeamfa yen nua kumaa ne wo fiefoo ne won a woka wo ho nyinaa bedi hia no anka yen ho anko a, yerentumi nko owura no buruburoo.' 12 "Mo ne me nua Benyamin nyinaa anim.' 27 "Afei, wo osomfoo, yen agya ka kyere yen di adanee se, ampa ara, eyē me Yosef na me ne se, 'Monim se me ne me yere woo mmamarima morekasa yi. 13 Monka animuonyam a Onyame adam enti, wōahye me wo Misraim asase so ne biribiara a mo ankasa mode mo ani abehunu no nyinaa ho asem nkyere m'agya. Monkōfa m'agya nsiane mmre me item so." 14 ḥye Benyamin attuu, suie, a anigye ne awerehoo adi afra. Benyamin nso firii asee suie. 15 ḥferee ne nuanom no nyinaa ano suie, na eno akyiri no, wōtumi ne no kasae. 16 Ebere a wotee wō Farao fie se Yosef nuanom no aba no, Farao ne ne mpanimfoo a wōka ne ho no nyinaa ani gyee. 17 Afei, Farao ka kyere Yosef se, "Ka kyere wo nuanom no se, wōmfa nneema nsoasoā won mimoa no, na wōnko Kanaan asase so, 18 na wōnkoā won agya ne won abusuafoo nyinaa mmra Misraim asase so ha mmetena ha. Ka kyere won se, 'Farao bema mo Misraim asase no fa a eyē pa ara atena so. Wōbedi asase no so nnepa!' 19 "Ka kyere won se, 'Momfa nteaseenam mfiri Misraim ha nkōfa mo yerenom ne mo mma. Momfa mo agya nso nka ho mmra. 20 Monnha mo ho wō mo agyapadee ho, efiri se, mede nnepa a ewō Misraim asase so nyinaa no bi bema mo.'" 21 Enti, Yosef maa won nteaseenam ne nnuane a wōbedi wō ekwan so, sedee Farao hyee se. 22 ḥmaa ne nuanom no mu biara atadee foforo, nanso Benyamin dee, ḥmaa no ntadee ahodoō enum ne dwete kilogram mmiensa ne fa. 23 Saa nneema a ḥdidi so yi nso na Yosef de kōmaa n'agya Israel: mfunumunini edu a wōahye Misraim nneema pa wō won so, mfunumuberee edu a wōsoso aburoo, buroo ne nnuane ahodoō ne n'akwansoduane. 24 ḥgyaa ne nuanom no kwan, na akwannya no mu no, oka kyere won se, "Monnkōkasaka wō ekwan so." 25 Enti, wōfirii Misraiman mu koo won agya Israel nkyen wō Kanaan asase so. 26 Wōdurui se, wōde anigye bōō won agya amanee se, "Yosef te ase! Nokwasem nie, ḥno na odi Misraiman nyinaa so!" Israel tee saa asem yi no, ne ho dwirii no. Wannyi anni. 27 Na ebere a wōkaa nsem a Yosef ka kyere won se wōmmeka no wiees no, na ḥunuu nteaseenam a Yosef de somaa se wōmfā mmefa no no, won agya Yakob ho sanee no. 28 Afei, Israel kaa se, "Magye nsem no nyinaa adi. Eye nokore turadoo se, Yosef te ase. Meko makohunu no ansa na mawu."

46 Enti, Israel de n'ahodee nyinaa siim koduruu Nnipa a Yakob de wən kəo Misraim nyinaa, a woyə Beer-Seba. Əbəa Onyankopon a na n'agya Isak n'asefoo ankasa, a ne mmammarima yerenom nka somm no no afadee wo ho. **2** Anadwo anisoadehunu mu no, Onyankopon free Yakob se, "Yakob! Yakob!" mmammarima baanu a əwoo wən wə Misraim no Yakob gyee so se, "Me nie." **3** Onyankopon ka kyerees no se, "Mene Onyankopon. Onyankopon a w'agya somm no. Nsuro se wobəko Misraim, efiri se, mema w'ase adore aye əman kesee wo ho. **4** M'ankasa me siesiee ne nteaseenam ma wokəo Gosen kohyiaa Eduru ebere a worebewu a, wobewu Yosef anim." **5** Afei, Yakob siim firii Beer-Seba. Israel mma no de won agya Yakob, wən yerenom ne wən mma tenatena nteaseenam a Farao soma maa wəde befaa wən no mu. **6** Wəfaa wən mmoa ne wən agyapadee a wəanya wo Kanaan asase so nyinaa kaa won ho kəo Misraim. Yakob ne n'asefoo nyinaa siim kəo Misraim. **7** Israel de ne mmammarima, ne nananom, ne mmammaa ne won mma a wən nyinaa ye n'asefoo kaa ne ho kəo Misraim. **8** Edin a ədidi so yi ye Israelfoo, Yakob asefoo a əde wən kəo Misraim. Ruben ye Yakob abakan. **9** Ruben nso mmammarima edin na ədidi so yi: Hanok, Palu, Hesron ne Karmi. **10** Simeon nso mmammarima ye: Yemuel, Yamin, Ohad, Yakin, Sohar ne Saulo a ne na ye Kanaanni. **11** Lewi mmammarima din na ədidi so yi: Gerson, Kohat ne Merari. **12** Yuda nso mmammarima ye: Er, Onan, Sela, Peres ne Serah. Nanso Er ne Onan dee, wəwuwuis wo Kanaan asase so, ansa na Israel reba Misraim asase so. Peres mmammarima ye: Hesron ne Hamul. **13** Isakar mmammarima nso ye: Tola, Puwa, Hiob ne Simron. **14** Sebulon mmammarima nso ye: Sered, Elon ne Yakleel. **15** Wən a wəabobo wən din yi ye Lea mma a əne Yakob woeə wo Paddan-Aram a ne babaa Dina nso ka ho. Saa mmammarima ne ne babaa yi nyinaa dodoə si nnipa aduasa mmiensa. **16** Gad nso mma din na ədidi so yi: Sifion, Hagi, Suni, Esbon, Eri, Arodi ne Areli. **17** Aser nso mma din na ədidi so yi: Yimna, Isua, Isui ne Beria ne wən nuabaa Sera. Beria nso mma ye: Heber ne Malkiel. **18** Yeinom nso ne Silpa, afenaa a Laban de no maa ne babaa Lea a əno nso de no maa ne kunu Yakob warees no mma. Wən nyinaa dodoə ano si nnipa dunsia. **19** Yakob yere Rahel mma ye: Yosef ne Benyamin. **20** Yosef ne ne yere Asnat, a əye Potifera a əye On bosomfoə babaa woo Manase ne Efraim wo Misraim. **21** Benyamin nso mmammarima din na ədidi so yi: Bela, Beker, Asbel, Gera, Naaman, Ehi, Ros, Mupim, Hupim ne Ard. **22** Saa nnipa a wəabobo wən din yi ye Rahel mmammarima a əne Yakob woeə. Wən nyinaa dodoə ano si nnipa dunan. **23** Dan babarima ye Husim. **24** Naftali nso mmammarima din na ədidi so yi: Yahseel, Guni, Yeser ne Silem. **25** Bilha a əye Laban afenaa a əde no maa ne babaa Rahel mmammarima a əne Yakob woeə no na wəabobo wən din yi. Na wən dodoə ano si nnipa baason. **26** Nnipa a Yakob de wən kəo Misraim nyinaa, a woyə ho dodoə ano si aduosa nsia. **27** Se wode Yosef mmammarima baanu a əwoo wən wə Misraim no ka ho a, na Yakob asefoo a əde wən kəo Misraim no nyinaa dodoə ano si nnipa aduosa. **28** Israel sommaa Yuda, ma ədii əkan kəo Yosef ho kəbisaa no Gosen əkwan. Akyire no, wəkoduruu Gosen. **29** Yosef ne wo bəko Misraim, na masane ne wo aba ha bio. siesiee ne nteaseenam ma wokəo Gosen kohyiaa əbam no, suie ara kwansin. **30** Israel ka kyerees Yosef se, "Ohunu a mahunu wo se wote ase yi enti, se owuo befa me enne koraa a, mepə." **31** Yosef ka kyerees ne nuanom no ne n'agya fiefoo no se, "Məkə makəka makyere Farao se, 'Me nuammarimanom ne m'agya fiefoo a na anka wote Kanaan asase so nyinaa aba ha abəka me ho. **32** Mmarima no ye nnwanhweefoo. Wəhwə mmoa so. Na wəde wən nnwan ne wən anantwie ne biribiara a wəwo aba.' **33** Se Farao frə mo, na əbisa mo se, 'Adwuma ben na moyə a,' **34** momma no mmuaee se, 'Wo nkao ayen mmoa firi wən mmofraase, te se dee yen agyanom yeeə no ara pəpərəpə.' Se moka saa kyere no a, əbəma mode Gosen aye mo atenae, efiri se, Misraimfoə kyiri nnwanhweefoo kəkəkə."

47 Yakob mma no beduruu Misraim asase so no, Yosef kəka kyerees Farao se, "M'agya ne me nuanom no de wən nnwan ne wən anantwie ne wən agyapadee nyinaa firi Kanaan asase so aba, na wəwo Gosen asase so". **2** Yosef yii ne nuammarima no mu baanum de wən kəkyeaa Farao. **3** Farao bisaa anuanom no se, "Adwuma ben na moyə?" Wəbuuaa no se, "Wo nkao ye nnwanhweefoo, sədəe na yen agyanom nso ye nnwanhweefoo no." **4** Anuanom no tooa so se, "Yeaba ha se amamfraao a yerebətena ha kakra, efiri se, əkəm no ano ye den yie wo Kanaan asase so hə, na wo nkao nnwan nnya aduane nni. Enti, yeresre wo kwan na yeatena Gosen asase so ha." **5** Farao ka kyerees Yosef se, "W'agya ne wo nuanom aba wo nkyen. **6** Misraim asase nyinaa hye wo nsa. Ma w'agya ne wo nuammarima baabi pa na wəntena. Ma wəntena Gosen asase so. Se wonim wən mu bi a wəwə mmoayen ho nimdeə a, ma wənhwe me nnwan so mma me." **7** Afei, Yosef kəfaa n'agya Yakob de no bekyliaa Farao maa Yakob hyiraa no. **8** Farao bisaa Yakob se, "Wəaudi mfēe ahe?" **9** Yakob buua Farao se, "Madi mfēe əha ne aduasa a əshaw ne abebrese wo mu. Mennuru m'agyanom nkwanна a wəde tenaa asase so no ho hwee." **10** Na Yakob hyiraa Farao, na ofirii n'anim kəee. **11** Enti, Yosef bəə n'agya ne ne nuanom no atenasee wə Misraim asase so. Əmaa wən agyapadee wə asase no fa baabi a əye pa ara wə Rameses mansini mu, sədəe Farao hyeeə no. **12** Yosef maa n'agya ne ne nuanom no aduane sədəe wən mma dodoə te. **13**

Na aduane nni ha baabiara, efiri se, na ekom a aba asem a woaka no so.” 31 Yakob kaa bio se, “Ka ntam no ano aye den yie. Saa ekom yi kaa Misraim ne kyere me.” Yosef kaa ntam no, na Israel nso butuu ne poma so soree Onyankopon.

twintwameee. 14 Yosef prapraa Misraim ne Kanaan asase so sika nyinaa a onya firii aduaneton no mu no baa Farao ahemfie. 15 Ebere a nnipa a wowa Misraim ne Kanaan asase so ho sika nyinaa saee no, Misraim nnipa nyinaa baa Yosef nkyen beka kyere se, “Yen ho sika nyinaa asa, enti ma yen aduane nni! Aden enti na ese se yewuwu?” 16 Yosef buaa won se, “Se mo sika asa dee a, momfa mo nnwan ne mo anantwie mmra mmegye aduane.” 17 Enti, wode won mmoa no bree Yosef. Mmoa a wode won besesaa aduane no ye aponko, nnwan, mponkye, anantwie ne mfunumu. Saa afe no mu no, wode won mmoa nyinaa besesaa aduane. 18 Afe akyiri no, Misraimfoo no nyinaa baa Yosef nkyen bekaa se, “Yerentumi mfa biribiara nhinta yen wura. Yen ho sika nyinaa asa, na yen anantwie nso ye wo dea. Biribiara bio nni ho a yebetumi de abre wo, yen wura, se yen nnipadua ne yen nsase nko. 19 Aden enti na ese se yehwere yen nkwa ne yen nsase wo w’anim! Afei, ma yemfa yen nnipadua ne yen nsase nyinaa mmesesa aduane. Yede yen ho ne yen nsase nyinaa beko nkoasom mu. Ma yen aburoo, na ekom ankum yen, amma asase no nso anna mpan.” 20 Enti, Yosef too Misraim nsase nyinaa maa Farao. Esiane ekom no ano den enti, Misraimfoo no ton won nsase no nyinaa. Eyee saa maa nsase no nyinaa bedii Farao nsam. 21 Efiri Misraim tire kosi tire, Yosef de mu nnipa nyinaa beyee ne nko. 22 Asfooo nko ara nsase na wanto, efiri se, asfooo no dee, na Farao atwa anoduane bi de ama won. Ne saa enti na won dee, woantoo won nsase no. 23 Yosef ka kyere nnipa no se, “Afei a mato mo ne nsase de ama Farao yi, mo nso, monnye aburoo nkoudua.” 24 Na se aburoo no ye yie, na motwa a, momfa nkyemu enum mu baako mmre Farao. Na nkyemu enum mu enan a ebeka no, mo ne mo fiefoo ne mo mma nni bi, na monnya bi nso a mobedua.” 25 Wokaa se, “Anokwa, woagye yen nkwa. Ka kyere yen wura Farao se, onnye yen ntom, na yenye nko.” 26 Enam saa asem yi so maa mmara a Yosef hyee se, wofifa asase no so nnobaeey nyinaa mu nkyemu enum mu baako mma Farao no da so wo ho besi enne. Asfooo no nsase nko ara na ankodi Farao nsam. 27 Israelfoo no booo atenasee wo Gosen mansini a ewo Misraim asase so no so. Wonyaa agyapadee wo ho, na won ase nso doree yie. 28 Yakob tenaa Misraim mfice dunson. Odii mfirinhyia oha ne aduanan nson ansa na orewu. 29 Eduruu se Yakob rebewuo no, ofree ne ba Yosef, ka kyere se, “Me ba, se wodo me dee a, ka ntam di nse se, wobeye me addee, adi me nokore. Se mewu a, nsie me wo Misraim ha. 30 Se mewu a, momfa me mfiri Misraim ha, nkosie me wo baabi a wosiee me mpanimfoo no.” Yosef hyee bo se, “Medi

48 Yei akyiri no, woka kyere se, “W’aga yare.” Enti, Yosef faa ne mmamarima baanu, Efraim ne Manase kaa ne ho kosraa no. 2 Ebere a woboo Yakob amanee se, “Wo ba Yosef aba wo nkyen rebesra wo” no, Yakob miao n’ani sore tenaa ne mpa so maa no akwaaba. 3 Enna Yakob ka kyere se, “Otumfoo Onyankopon yii ne ho adi kyere me wo Lus a ewo Kanaan asase so. Eho na ohyira me, 4 ka kyere me se, ‘Mema woawo, ama w’ase afee. Mema w’asefoo ayee eman kesee. Mede saa asase yi bema w’asefoo se won agyapadee afefoo.’ 5 “Eno enti, mede wo mma baanu a woooo won maa wo ansa na mereba wo nkyen wo Misraim asase so ha no beka me mma no ho. Efraim ne Manase beka me mma ho, sedee Ruben ne Simeon ye me mma no. 6 Mma foforo biara a wobewo won wo Efraim ne Manase akyiri no na wobeye wo dea. Wode won beka won nuoam no ho wo asase a wode bema won se won agyapadee no so. 7 Ebere a mafiri Paddan-Aram reba no, ababaawa Rahel wuu wo ekwan mu, ma eyee me ya. Na aka akwansini kakra na yeaduru Efrat. Eno enti, mesiee no wo Eufrate, a wafre no Betlehem no kwankycen baabi.” 8 Ebere a Israel hunuu Yosef mmamarima no, obisaa se, “Na yeinom ye ehefoo?” 9 Yosef buaa n’agya se, “Woye mmamarima a Onyankopon de won adam me wo ha.” Na Israel kaa se, “Fa won bra m’anim ha na menhyira won.” 10 Saa ebere no, esiane onyini enti, na Israel ami so aye wisiwisi a, onhunu adee papa. Ne saa enti, Yosef de ne mma no koo ne nkyen pree, ma oyee won attuu, fefee won ano. 11 Israel ka kyere se, “Manna mannwene se mehunu w’anim bio da, nanso hwet Onyame aye. Wama me ho kwan ama mahunu wo mama nso.” 12 Yosef pagyaa won firii Israel kotodwe anim, enna ono ara nso buu nkotodwe de n’anim butuu fam. 13 Opagyaa ne mu no, odee ne nsa nifa sooo Efraim mu, de no gyinaa Yakob benkum so, enna odee ne nsa benkum sooo Manase mu, de no gyinaa Yakob nifa so ben no pree. 14 Israel tenee ne nsa nifa de too Efraim a oyee akumaa no apampam, enna odee ne nsa benkum no too Manase nso apampam. Ewom se na Manase ye abakan dee, nanso odee ne nsa benkum na etoo n’apampam. 15 Ohyira se, “Onyankopon a m’agyanom Abraham ne Isak nanteet n’anim, ne me Onyankopon a ohwee me se odwanhwefoo de besi enne no, 16 osoro obefoo a oyee me firii ohaw nyinaa mu no, onhyira saa mmarimaa yi. Wofifa me din ne m’agyanom, Abraham ne Isak edin ntoto won, na won ase mfice wo asase so.” 17 Ebere a Yosef hunuu se n’agya de ne nsa nifa ato Efraim apampam no, anye no de. Enti, oyii n’agya nsa nifa

no firii Efraim apampam, kotoo Manase apampam. sotefoo ate ahwe n'akyiri. 18 "Ao, Awurade, wo 18 Yosef ka kyerees n'agya se, "Dabi, m'agya, yei ne nkwegye na meretwən. 19 "Nnipe bñefoo beto m'abakan, enti fa wo nsa nifa to n'apampam." 19 ahye Gad so, na oño nso beti wón ato ahye wón so. Nanso, n'agya ampene so kaa se, "Me ba, menim 20 "Aser aduane a odi no beye aduane pa. Na obema saa. Oño nso beye ñoman, na waye kese. Nanso, ne ahennuane a eyé akonno. 21 "Naftali te se aforotee nua kumaa no beye kese asene no, na n'asefoo a woagyaa no a ówo mma ahoofefoo. 22 "Yosef ye beye amanaman bebree." 20 Enti éda no, Yakob ngo dua a eso aba, a esí asutene ho, na ne mman tra hyiraa mmaprimaa no se, "Israelfoo nyinaa nam afasuo. 23 Agyantofoo kaa no hyee, de abufuo to mo din so behyirahyira wón ho wón ho. Wóbekahyee ne so. 24 Nanso, ne bëma no gyinaa pintinn, na se, 'Onyankopon behyirahyira mo, ama moakó so ne basa mu yee den; esiane Otumfoo Onyankopon a fromfrom te se Efraim ne Manase.'" Saa ékwan yi Yakob somim no no a oyé odwanhwefoo ne Israel so na Yakob fa maa Efraim bedii Manase anim. 21 botantim no; 25 esiane Onyankopon a w'agya somm Na Israel ka kyerees Yosef se, "Merebewu, nanso no a əboaa wo no; Otumfoo a òde ñosoro nhiria Onyankopon behwé mo so, na wasane de mo aksó behyira wo; nhiria a efiri asase ase pëe; nhiria a Kanaan, mo agyanom asase so bio. 22 Wo a seesei woabeyé wo nuanom nyinaa so panin no, mede asase a menam me sekán ne m'agyan so gye firii Amorifoo nkyen no rema wo."

49 Yakob free ne mmammarima nyinaa ka kyerees wón se, "Mommétwa me ho nhia, na menka mo dee ébeba mo so. 2 "Yakob mmammarima, mommoaboaa mo ho ano, na montie; montie mo agya Israel. 3 "Ruben, wo na woye m'abakan. Wo na woye me tumi ne m'ahooden nsenkyerennne a edi ékan a éboro animuonyam ne tumi so. 4 Woye kirikiri se asorókye, nanso worenko so bio, efiri se, woforoo w'agya mpa ne ne yere kodaee, de guu m'aním ase. 5 "Simeon ne Lewi ye anuanom. Wógyina ho ma basabasaye ne nisia. 6 Mma me nkoka wón agyinatu ho, efiri se, wonam wón abufuo so akunkum nnipa, na wókunkumm anantwie de gyeey wón ani. 7 Nname nka wón abufuo, efiri se, anoye den, na eyé atirimuodensem! Eno enti, mebó wón asefoo ahwete Israelman mu nyinaa. 8 "Yuda, wo nuammarimanom beyi wo aye. Wobesee w'atamfoo nyinaa. W'agya mmammarima bekoto wo. 9 Ao, Yuda, woye gyata ba a woawe w'atamfoo enám awie. Wote se gyata a wabutu. Hwan na ñebetumi akoka no? 10 Ahempoma remfiri Yuda nsam, na saa ara nso na ahempoma remfiri ne nan ntam, kosi se, dee eyé ne dea a aman nyinaa betie no no bëba. 11 Ñbesa n'afunumu wa bobé dua mu. Ñde n'afunumu ba besa bobé pa mman mu. Ñbesi ne ntoma wó nsá mu, na wasi n'atadee nso wó bobesa koo mu. 12 N'aniwa aba bëbirí asene bobesa. Ne se beye fitaa asene nufosuo. 13 "Sebulon betena mpoano. Ñbesi ahyengyinabea ama ahyen. N'ahye se bëtre akosi Sidon. 14 "Isakar ye afunumu hoođenfoo a obutu ho rehome wó nnwankuo mu. 15 Se ñhunu sedee n'ahomegyebea ye fa a, ne sedee n'asase no so dwo a, obékuntunu agye adesoaa, na wapene so se aksó ama ñhye adwuma. 16 "Dan bebu ne manfoo aten se Israel mmaprimaa no baako. 17 Dan beye se ñtweasee a ñda kwankycen; obeyé se ahuritia a ñnam

Yakob somim no no a oyé odwanhwefoo ne Israel so na Yakob fa maa Efraim bedii Manase anim. 21 botantim no; 25 esiane Onyankopon a w'agya somm Na Israel ka kyerees Yosef se, "Merebewu, nanso no a əboaa wo no; Otumfoo a òde ñosoro nhiria Onyankopon behwé mo so, na wasane de mo aksó behyira wo; nhiria a efiri asase ase pëe; nhiria a Kanaan, mo agyanom asase so bio. 22 Wo a seesei woabeyé wo nuanom nyinaa so panin no, mede asase a menam me sekán ne m'agyan so gye firii Amorifoo nkyen no rema wo."

49

50 Afei, Yosef too ne ho hwée n'agya so suie, fee n'ano. 2 Eno akyiri no, Yosef maa n'aduruyefoo behyee n'agya Israel akyenkyennuro, sedee ebeyé a, ñrense. Enti, aduroyefoo no hyee no akyenkyennuro. 3 Wade adaduanan na ehye Israel akyenkyennuro no, efiri se, saa mna dodoó no na ese se Wade hye no aduro no. Misraimfoo suu no nnafua aduoso. 4 Wósuu no wieee no, Yosef kasa kyerees Farao fiefoo se, "Se manya mo animuonyam a, monka nkyere Farao mma me se, 5 'M'agya maa mekaa ntam,' na okaa se: Hwe, aka kakra na mawu. Enti, se mewu a, oboda a m'arkasa metwaa wó Kanaan asase so no mu na monkosie me. 'Enti, mommisa otumfoo Farao ekwan mma me na monkosie m'agya, na mesane maba.'" 6 Farao penee akwansra no so, kaa se, "Kó na kosisie w'agya, sedee ñmaa wo kaa no ntam no." 7 Eno enti, tempón mu a ñka sponko nantin, sedee ebëma ne Yosef kó kosisie n'agya. Farao asomfoo nyinaa ne ne

mpanimfoa ne n'atenankonnwa ne Misraim nnipa Kanaan asase so.” 26 Yosef dii mfee ḥha ne edu, na titire nyinaa kɔgystaa Yosef ayie. 8 Enø akyiri, Yosef ḥwuie. Wəhyee no akyenkyennuro de no too efunu fiefoo nyinaa a ne nuammarimanom ne n'agya adaka mu wɔ Misraim.

fiefoo ka ho ne no koo ayie no. Wɔn mma ne wɔn nnwan ne wɔn anantwie nko ara na wɔgyaa wɔn wo Gosen asase so hɔ. 9 Nteaseenam ne aponkɔsotefoo nso kaa wɔn ho koo ayie no bi. Nnipadom pa ara na wəkœe. 10 Wəduruu Atad a n'asekyere ne baabi a wəpo atokoo, a ɛwɔ Asubonten Yordan atœe fam no, wɔde nnanson twaa agyaadwoɔ, yee Yosef agya Israel ayi kesee wɔ hɔ. 11 Ǝbere a Kanaanfoo a na wɔtε asase no so hunuu sèdee wɔsi yee ayie no wɔ Atad no, wɔkaa se, “Yei ye ayi kesee bi a Misraimfoo ayε.” Enø enti, Kanaanfoo a wɔtε asase no so no too ho edin Abel-Misraim, a asekyere ne Misraimfoo ayi kesee yε. 12 Enti, Yakob mmammarima no yee sèdee wɔn agya kyerees wɔn se wənye no pεrεεpε. 13 Wəsooa no, de no koo Kanaan asase so, kɔsiee no wɔ əboda a ɛwɔ Makpela a εben Mamrε afuo a na Abraham ato afiri Hetini Efron nkyen de ayε amusiees no mu. 14 Yosef sīee n'agya wíeees no, ɔne ne nuanom ne wɔn a wəkɔgyaa no ayie no nyinaa sane baa Misraim. 15 Yosef agya wuo akyiri no, ne nuanom no de ehu ka kyerees wɔn ho wɔn ho se, “Se eba se Yosef da so wɔ yen ho menasepɔ, na otua yen bɔne ahodoɔ a yεayε no nyinaa so ka a, na yεreye no ɛdeeɛn.” 16 Enti, wətuu nnipa koo Yosef ho kɔka kyerees no se, “W'agya kaa saa asem yi ansa na ɔrewu. 17 'Asem yi na ɛse se moka kyere Yosef: Mesrε wo, fa bɔne ahodoɔ a wo nuanom ayε wo no nyinaa kye wɔn.’ Enti, afei mesrε wo, fa Onyankopɔn a w'agya somm no no nkoo bɔne kye wɔn.” Ǝbere a Yosef tee asem a ne nuanom no kaeɛ no, ɔsuie. 18 Yosef nuammarima no betotoo wɔn ho guguu n'anim, kaa se, “Yεyε wo nkoo.” 19 Nanso, Yosef ka kyerees wɔn se, “Monnsuro me! Meyε Onyankopɔn a metumi abu mo aten, atwe mo aso anaa? 20 Ɛwom se moyee mo adwene se mobεyε me bɔne deε, nanso na Onyankopɔn adwene ne se, εbedane ade pa, sèdee εbεyε a, ɔbetumi agye nnipa dodoɔ nkwa, sèdee ɔreyε no enne yi. 21 Enti, monnsuro! M'ankasa mede biribiara a εhia mo ne mo mma nyinaa bεma mo.” Yosef nam saa kasakyere yi so hyεes wɔn bɔ se, ɔrenyε wɔn bɔne biara. 22 Yosef ankasa ne ne nuanom ne n'agya abusuafaa nyinaa tenaa Misraim asase so. ɔdii mfee ḥha ne edu ansa na ɔrewu. 23 Yosef hunuu Efraim mma nana ne Manase ba Makir mma nso. Wəwoo wɔn guu ne sre so. 24 Afei, Yosef ka kyerees ne nuammarima no se, “Erenkyere biara na mawu. Nanso, Onyankopɔn beboa mo, ayi mo afiri saa asase yi so, de mo akɔ bɔhyε asase a ɔkaa ho ntam se ɔde bema Abraham, Isak ne Yakob no so.” 25 Yosef maa Israel mmammarima no kaa ntam, na Yosef kaa se, “Nokorɛm, Onyankopɔn bedi aboa mo. Se mewu nso a, monsoa me nnompe mfiri ha nkɔ

2 Moses

1 Yakob mma ne wən abusuafoo a wəne no tu kotenaa no din na edidi so yi. **2** Ruben, Simeon, Lewi ne Yuda; **3** Isakar, Sebulon ne Benyamin; **4** Dan, Naftali; Gad ne Aser. **5** Yakob asefoo a əne won koeə no nyinaa ano si aduəson. Na Yosef wo Misraim dada. **6** Yosef ne ne nuanom ne won əbere sofoo no nyinaa wuuwue, **7** nanso Israelfoo no ase doreeə, na woyee bebree, hyee asase no so ma. **8** Na əhene foforo bi bədii adee wə Misraim a na ənnim Yosef ho asem. **9** Əka kyereə ne mamfoo no se, “Monhwe, Israelfoo yi ase adore, wəreye adooso dodo ama yen. **10** Momma yempe ekwan bi na yemfa so nsi saa dore a woredore no ano. Se yeanye saa na əko bi si a, wobədəm yen atamfoo ne won akitia yen na wəafiri əman yi mu.” **11** Enti wode nkoo sohwefoo gyinagyinaa won kən so ma woyee adwuma den de kyekyeree adekora nkuropon Pitom na Rameses maa Farao. **12** Nanso mpen dodo a Misraimfoo no hyee won so no, do ara na Israelfoo no dooso. Yei maa Misraimfoo no suroo Israelfoo **13** na wəkoo so hyee Israelfoo no so ketee. **14** Wode adwumadenye dii Israelfoo no nya. Wəma woyee ntayaa ne dotee ho adwuma a eyee den ne mfuum nnwuma ahadoo. Yeinom nyinaa akyiri no Misraimfoo yee atirimuoden akwan bebree so kyereə Israelfoo no. **15** Misraimhene ka kyereə Hebrifoo awogyefoo a won din ne Sifra ne Pua se, **16** “Se mokogye Hebrini biara avoo, na awoee ho mohunu se oyee əbabarima a, monkum no, na se oyee obabaa dee a, monnye no hwee.” **17** Esiane se na awogyefoo no ye onyamesurofoo no enti, wəanni mmara a əhene no hyee won no so maa mmaprimaa a wəwōwōo won no tenae. **18** Əhene no freeə won bisaa won se, “Aden enti na moanni mmara a mehyee no so na moama mmaprimaa a Hebrifoo no wowoo won no atena?” **19** Wəbuua no se, “Hebrifoo mmapaa no de ahooeden wo əhere se enti yebeduru ho no, na wəawo dada. Wənte se Misraimfoo mmapaa no.” **20** Onyankopon hyiraa awogyefoo no. Na Israelfoo no dooso ara beyee əman kəsəe. **21** Esiane se na awogyefoo no ye onyamesurofoo enti, Onyankopon domm won mma. **22** Afei, Farao hyee mmara se Herbrifoo mmaprimaa a wəbewo won foforo no, wənto won ngu Asubonten Nil mu na mmaayewa a wəbewo won foforo no dee, wəntena ho.

2 Saa əbere no mu, Lewini bi waree abaayewa bi firii Lewi abusuakuo mu. **2** Əbaa no nyinsenee, woo abarimaa. Abofra no maame hunuu se ne ho ye fe yie enti əde no siee efie abosome mmiensa. **3** Eduruu əbere bi no, na əde no sie a ənye yie enti, əde mmewa nwonoo kenten bi de ehye ne aman faa

ho sədeə əbeyə a, nsuo ntumi nkə mu. Əde abofra no too mu de no kəsii asuo Nil konkən so wo wura a na ewə ho no bi mu. **4** Abofra no nuabaa kəgyinaa akyiri baabi a na əwen no. **5** Farao babaa kəo nsuo no mu se ərekədware. Əbere a əne ne mmaawa nam asuo no konkən so no, əhunuū kətenten no se ehye wiram ho baabi, enti əsomaan ee mmaawa no mu baako se ənkəfa mmre no. **6** Əde baəe a əbuee so no, əhunuū se abarimaa bi da mu a əresu. Asem no yee no awarehoo. Əkaa se, “Çye Hebrifoo yi binom ba.” **7** Abofra no nuabaa a na ərewen no no kəo əhene babaa no ənkyen kəbisaa no se, “Menkəfre Hebrifoo mmapaa no baako na əmməhwə no mmapaa wo anaa?” **8** Əhene babaa no buua se, “Aane.” Enti, abaayewa no tuu mmirika kəo efie kəfərə abofra no maame de no baəe. **9** Əhene babaa no ka kyereə no se, “Fa abofra no kə efie na kəhwə no ma me na metua wo ho ka.” Enti, əde no kəo efie kəhwə no. **10** Ənyiniik kakra no, əde no bəree əhene babaa no ma oggee no de no yee ne ba. Əkaa se, “Meto ne edin Mose efiri se meyii no firii nsuo mu.” **11** Mose nyiniis no, əda bi, əkəsraa ne manfoo Hebrifoo no. Əduruu ho no, əhunuū se ne manfoo no reye adwumaden. Nsrahwe no mu na Mose hunuu se Misraimni bi reboru Hebrini a əyee ne nua. **12** Mose hwəe ha hwəe ha hunuu se obiara nni ho no, əkum Misraimni no tutuu fam de no hyee ho. **13** Adee kyees no, əsane kəo Hebrifoo no ho nsrahwe. Əduruu ho no, na won mu baanu reko. Obisaa dee n'asem nyee de no se, “Edeen na woryeə yi a worebəbə wo nua Hebrini saa?” **14** Əbarima no nso bisaa no se, “Wofiri he? Hwan na əde wo yee yen sodifoo no ətemmufo? Anaase woayee w'adwene se wobəkum me sədeə nnora wokumm Misraimni no?” Mose hunuu se bəne a wayee no ho ada ho no, əsuroeə. **15** Na Farao nso tee asem no, əhyee se ənkəfa Mose mmra na wənkum no. Nanso, Mose dwane kəo Midian asase so. Əda bi a Mose kotenaa abura bi ho wə ho no, **16** Midian əsəfəo mmaprimaa baason bi baa ho se wərebeto nsuo de akəma won agya nnwan. **17** Nanso, nnwanhwefoo bi pampam mmaayewa no. Mose begyee won firii nnwanhwefoo no nsam maa mmaayewa no nnwan no nyaa nsuo nomee. **18** Wəsane kəduruu won agya Reuel ənkyen no, obisaa won se, “Eyee den na enne dee monyaa nsuo maa nnwan yi nom ntem seyie?” **19** Wəka kyereə won agya se, “Misraimni bi na əggee yen firii nnwanhwefoo no nsam. Əno ara na otoo nsuo maa yen nnwan no nomee.” **20** Won agya bisaa se, “Na əwə he? Mogyaa ho ho anaa? Monkəfre no na əmmədidi.” **21** Mose kəo Reuel frə no. Akyire yi no, əne won kotenaa ma Reuel de ne babaa Sipora maa no awadee. **22** Wəwoo əbabarima ma Mose too no edin Gersom, aseə ne əhəhə, efiri se, Mose kyere aseə se, “Meyə əhəhə wə ananafo asase so.” **23** Mfee bi akyiri no, Misraimhene no wuiə. Na Israelfoo no resi apinie wo won nkooasom no mu.

Enti na woresu fre Onyankopon. **24** Onyankopon nso tiee won sufre no, kae ebo a shye Abraham, Isak ne Yakob se ode n'asefоа besane aba Kanaan asase so no. **25** Onyankopon hwе hunuu se ebere aduru se ogye won.

3 Eda bi na Mose rehwe n'ase Yetro a oye Midian osofоа nnwan. Ode nnwan no wuraa esere no mu koo akyirikyiri koduruu Horeb a eyе Onyankopon bepo no so. **2** Preko pe, na Awurade obofoo daa ne ho adi se gyaframa wo wira no mu kyerees no. Mose hunuu se wira no redere nanso na enhye. **3** Enti, Mose kaa se, "Mekо akohwe anwanwadees yi ahunu dee enti a wira no nhye." **4** Ebere a Awurade hunuu se orekohwe no, ofree no firii wira no mu se, "Mose! Mose!" Mose gyee so se, "Me nie." **5** Onyankopon ka kyerees no se, "Mmen me. Yi wo nan mu mpaboa na baabi a wogyna no ye asase kronkron." **6** Otooa so se, "Mene w'agyanom Onyankopon—Abraham Onyankopon, Isak Onyankopon ne Yakob Onyankopon." Mose kataa n'anim, efiri se, na osuro se obehwe Onyankopon anim. **7** Awurade ka kyerees no se, "Mahunu amanehunu a me manfoo a wоwо Misraim no wo mu, na mate won nkotosre a efa won nnwuma wuranom ho, na menim won ahohiahia. **8** Maba se merebegye won afiri Misraimfoo nsam na mayi won afiri Misraim asase so de won aко asase pa so—asase a etre; asase a ewoo ne nufosuo wo so—asase a Kanaanfoо, Hetifoo, Amorifoo, Perisifoo, Hewifoo ne Yebusifoo te soa no so. **9** Mate Israelfoo no su, na mahunu nya a Misraimfoo di won no. **10** Afei, merebesoma wo aко Farao nkyen, akyi me oman Israel afiri Misraim." **11** Mose bisaa se, "Mene hwan a metumi aki Farao anim aksa se merebegyi Israelfoo afiri Misraim asase so?" **12** Onyankopon buaa no se, "Mekо wo ho. Adansedee a ekyerе se me na masoma wo no nie. Se woyi nnipa no firi Misraim a, mbesom Onyankopon wo saa bepo yi so." **13** Mose bisaa se, "Se meko Israelfoo no nkyen koka se, won agyanom Onyankopon na wasoma me na wobisa me se. 'Onyankopon ben na mereka ne ho asem no' a, mmuaee ben na memfa mama won'." **14** Obaa Mose se, ka se, "Mene dee ḥо ho daa no. Ka kyere won se, 'Me Ara na wasoma me mo nkyen.'" **15** Onyankopon tooa so se, "Awurade a oye mo nananom Abraham, Isak ne Yakob Onyankopon na wasoma me mo nkyen." Yei ne me edin a wode bekiae me eda biara firi awoo ntoatoasoo so kosi awoo ntoatoasoo so. **16** Onyankopon ka kyerees no se, "Fre Israelfoo mpanimfoo nyinaa hyia na ka hunu a wohunuu Awurade wo wira a na eredre mu no kyere won. Afei, ka asem a meka kyerees wo se, 'Makosa me nkurfoо na mahunu dee aba won so wo Misraim no kyere won. **17** Mehye bо se meyi won afiri amanehunu ne animguasee a wоwо

mu no mu na mede won aко asase a Kanaanfoо, Hetifoo, Amorifoo, Perisifoo, Hewifoo ne Yebusifoo te so enne yi a ewoo ne nufosuo wo so no so.' **18** 'Israelfoo mpanimfoo bетie w'asem na wone wo aко Misraimhene ho aksa akyere se, 'Awurade, Hebrifoo Onyankopon, ne yen ahyia na waka akyere yen se, yentu nnansa ekwan nko esere so nkobo afodee mma no. Enti, ma yen ekwan.' **19** Nanso, menim se Misraimhene remma mo ekwan da, gye se wohye no ketee. **20** Enti, mehye no ketee sedee ese. Menam anwanwakwan so besee Misraim na akyire no, wama mo aко. **21** "Mema mo anim aba nyam Misraimfoo no anim na woahyehye akyedee ama mo, na moanko no nsapan. **22** Obaa biara mmisa dwete ne sikakokoo adwinnee ne ntoma pa mfiri n'afipamfoo ne ne fiefoo mmaa nkyen na wоmfa nsiesie won mmamarima ne won mmammaa ho. Wоnam saa ye so bepansam Misraimfoo ahonyadet se dee wоafom asadee."

4 Na Mose buaa no se, "Wоrennye me nni. Asem a meka no, wоrenni so. Wоbeka se, 'Awurade nyii ne ho adi nkyerees wo!'" **2** Awurade bisaa no se, "Edeen na wokura yi?" Obaa se, "Odwanhwefoo poma." **3** Awurade ka kyerees no se, "To twene fam." Enti oto twenee fam ma edanee ḥо. Mose dwane firii aboa no ho. **4** Afei, Awurade ka kyerees Mose se, "So ḥо no dua mu kyere no!" Osoo ne dua mu kyeree no, esane danee poma no bio. **5** Awurade ka kyerees no se, "Koye saa na wоbegye wo adi. Ebcma wоahunu se wo agyanom Abraham, Isak ne Yakob Onyankopon ada ne ho adi akyere wo ampa. **6** "Afei, fa wo nsa hye wo bo." Ode ne nsa hye ne bo na oyii no, na kwata aye ne nsa ho fitaa. **7** Awurade ka kyerees no bio se, "Fa wo nsa hye wo bo bio." Ode ne nsa hye ne bo bio na oyii no, na kwata no agyaе ama ne nsa no ho aye sedee ete kane no. **8** Awurade ka kyerees no se, "Se wоannye anwanwadees a edi skan no anni a, wоbegye dees eto so mmieno no adi. **9** Na se nsenkyerенне mmieno yi akyiri wоannye wo anni a, kosa nsuo firi Asubonten Nil mu na behwie gu asase wesee bi so na ebendane mogya." **10** Nanso, Mose sree se, "Ao, Awurade, mennim kasa. Ebesi enne anaa efiri ebere a wo ne me kasaee mpo no, m'ano nte." **11** Awurade bisaa no se, "Hwan na oye onipa ano? Enye me Awurade na moyee? Hwan na obo onipa ma otumi kasa anaa omma no nkasa? Hwan na ema no hunu adee anaa omma no nhunu adee? Hwan na ema no tumi te asem anaa omma no nte asem? **12** Afei, ko na koye dee maka akyere wo no na meboa wo ama woatumi akasa yie, na mekyere wo dee wobeka nso." **13** Nanso Mose kaa se, "Awurade mesre wo, soma onipa foforo." **14** Awurade bo fuie enti okaa se, "Na wo nua Aaron, Lewini no nso ε? Menim se n'ano ate. Na hwе ono na orebehyia wo no, na

se ḥunu wo a, n'ani begye. **15** Wobekasa akyere Israelfoo no nkø.” **3** Nanso, Aaron ne Mose tii mu no na woaka dee ese se ḥka akyere no. Mæboa mo bio se, “Hebri Onyankopøn ne yen ahÿia. Ese se baanu ama moakasa, na makyere mo dee mobeyø. yetu nnansa ekwan kɔ esere so kɔbø afodee wø hø **16** ḥbeyø wo okyeame ḥman no anim, na wo nso de ma Awurade, yen Onyankopøn. Na se yeantie woaye se ne Onyankopøn aka asem a wope se eda no a, ḥyaredøm anaa sekan ano na yebewuwuo.” edwa akyere no. **17** Se woreko a, fa wo poma no **4** Farao bisaa se, “Mose ne Aaron, aden enti na sedee ḥbeyø a, wobetumi de aye anwanwadee a morema nkurofoo no agyaë won nnwuma? Monkø makyere wo no.” **18** Mose kɔ efie kɔbø n'ase Yetro mo nnwuma so ntøl!” **5** Farao toaa so se, “Seesei, nsem a asie no ho amannee. “Mesre wo ekwan na saa nnipa no døoso sene ḥmanfoo no, nanso mope makø Misraim makøsra m'abusuafoo. Mennim mpo se moma ahøho no gyae adwumaye.” **6** Eda no ara, se, wote ase.” Yetro penee so se, “Kø. Mehÿira wo Farao somaa nnipa maa wokoka kyereë won a wohwø kosekose.” **19** Ansa na Mose rebefiri Midian no, Israelfoo no so no se, **7** “Mommma nnipa no esere Awurade ka kyereë no se, “Nsuro se wobesane ako a wode beyø ntayaa no bio! Momma won ankasa Misraim, efiri se, won a na worehwehwø wo akum nkøtwa esere no. **8** Afei, ntayaa dodoø a wotwa wo no nyinaa awuwu.” **20** Enti, Mose faa ne yere ne no nso, monnte so baako koraa, efiri se, asem a ne mma de won tenatenaal mfunumu so se ḥreko waaka no da no adi pefee se, woyø akwadwofoo enti Misraim a na Onyankopøn poma no hye ne nsam. na woreka se woreko esere so akøbø won Awurade **21** Awurade ka kyereë Mose se, “Se woduru Misraim afodee no. **9** Momma won adwuma no mu nyé den, a, kɔ Farao hø na koye anwanwadee a makyere wo yi na emmee won na woankotie atosem biara.” **10** kyere no, nanso mema n'aso aye den, enti ḥremma Enti, adwumasohwefoo ne won akwankyerøfø no nnipa no nkø. **22** Na se eba no saa a, ka kyere no ka kyereë Hebrifoo no se, “Farao aka akyere yen se, ‘Awurade se, Israel ye m'abakan **23** na mahye se yemmma mo esere bio. **11** Mo ara monkøyini wo se, “Ma no ekwan na ḥnko na ḥnkøsom me.” nhwehwø bi, nanso ntayaa a motwa no, montwa Nanso woampene enti mekum w'abakan.” **24** Mose dodoø saa ara.” **12** Enti, Hebrifoo kyinkyinii Misraim ne n'abusuafoo nam no, adee saa won ma wøpøe asase so nyinaa se wørekøhwehwø esere no bi. baabi dae. Awurade daa ne ho adi kyereë Mose **13** Adwumasohwefoo no hyeë won atirimuoden na ḥhunahunaa no se ḥbekum no. **25** Enti, ne yere so se, “Montwa ntayaa dodoø sedee na motwa Sipora faa sekammoa de twaa ne babarima kumaa no.” **14** Afei, Misraimfoo adwumasohwefoo no kaa twetia to twenee Mose nan ase kaa se, “Mmogya Hebrifoo mpanimfoo a wøde won atuautua adwuma ayeforøkunu ne wo.” **26** Enti Awurade gyaa Mose. no ano se akwankyerøfø no mmaa, bisaa won Na Sipora kaa se, “Woyø okunu a twetiatwa ama se, “Aden enti na moanwie ntayaa a wøahye se mogya aka wo.” **27** Afei, Awurade ka kyereë Aaron montwa no nnora ne enne no nyinaa sedee na se, “Kø esere no so køhyia Mose.” Enti, Aaron kɔ moyø kane no?” **15** Mpanimfoo yi kɔ Farao nkøen Onyankopøn Bepø Horeb so køhyiaa Mose wø hø. kɔsree no se, “Yesre wo, nha yen saa, **16** efiri se, Wøhyiae no, wøde mfeano kyeakyeea won ho few wømma yen esere nso wøhye yen se yentwa ntayaa so. **28** Mose kaa nsem a Awurade ka kyereë no dodoø sedee na yetwa no. Wøka yen mmaa ḥbere ḥbere a ḥresoma no no ne anwanwadee a ḥhyeë a yenyeë mfomsoø biara. Mfomsoø no mfiri yen. no se onye nyinaa kyereë Aaron. **29** Enti, Mose ne Efiri adwumasohwefoo no, efiri se, wøhye yen se Aaron sane kɔ Misraim free Israelfoo mpanimfoo yenyø adwuma a ḥborø yen ahoøden so.” **17** Nanso, nyinaa ne won yee nhylamu. **30** Aaron kaa nsem a Farao buaa se, “Monni dwuma bi di, na se mowø Awurade aka akyere Mose no nyinaa kyereë won dwuma bi di a, anka morenka se, ‘Momma yenkøbø enti, Mose yee anwanwadee no ma wøhwøe. **31** Yei afodee mma Awurade.’ **18** Monsane nkøye adwuma maa mpanimfoo no gye dii se, ampa, Awurade na ntøl. Obiara remma mo esere, nanso ntayaa dodoø wasoma won. Afei, wøtee se Awurade akøsra won, a motwa no daa no, saa ara na mobetwa.” **19** ḥbere a wøka kyereë Israelfoo mpanimfoo a wødi adwuma n'adwene se ḥbøgye won afiri saa ḥshaw no mu no, no anim se akwankyerøfø no se ese se wotwa wøde anigyeë buu nkotodwe sørere.

5 Mose ne Aaron yee anwanwadee yi kyereë mpanimfoo no wieee no, wøkøhunu Farao. Wøka kyereë no se, “Awurade, Israel Onyankopøn se yemmekø asem bi nkøyø wo. Øse, ‘Ma me nkurofoo mfiri ha nkø esere so nkøbø afahyedwa kronkron wø hø mfa nsøre me.’” **2** Farao bisaa se, “Ampa? Na hwan ne Awurade a ese se metie no na mema Israelfoo no kɔ? Mennim Awurade biara enti meremmma

ntayaa no dodoø sedee woyø daa no, wøhunu se ahokyere aba. **20** ḥbere a wøfiri Farao anim baee a wøhunu se Mose ne Aaron retwen won wø ahemfie no ho no, **21** wøka kyereë won se, “Awurade mmu mo aten se moama Farao ne ne nkurofoo anya yen ho menasepø, na enti wama won ekwan se wønkum yen.” **22** Asem yi maa Mose kɔ Awurade nkøen køka kyereë no se, “Awurade, aden enti na woma wo manfoo bre saa? Se wonim se wobeyø won saa a, aden enti na wosomaa me? **23** Efiri ebere a mekøkaa

wo nkra no kyere Farao no, tan ara na የretan wən ani, nanso wonnyee wən እkwan biara so!”

6 Awurade ka kyere Mose se, “Wobehunu dee mede beye Farao. Menam me tumi so behye no na wama me nkurofоo no aко. Nokorem, mehye no ama wapam wən afiri asase no so.” **2** Na Onyankopon ka kyere Mose se, “Mene Awurade no. **3** Meyii me ho adi kyere Abraham, Isak ne Yakob se Onyankopon tumfo. Nanso, mammo me din se Awurade no ankyere wən. **4** Na me ne wən hyehyee apam se mede Kanaan asase a na tete no wote so se ahoo no bema wən ne wən asefоo. **5** Afei, mate Israelfoo apinisie ne nya a Misraimfoo di wən no nyinaa na makae me ne won apam no. **6** “Enti, ka kyere Israelfoo no se, ‘Me, Awurade, menam me tumi so beye anwanwadee de ayi wən afiri nkoasom mu ama woade won ho. **7** Męgye wən atom se me nkurofоo na maye wən Onyankopon. Na wobehunu se mene Awurade, wən Onyankopon a wagye wən afiri Misraimfoo nsam no. **8** Mede wən bēba asase a mehyee bō se mede bēma Abraham, Isak ne Yakob no so. Saa asase no beye mo agyapadee. Mene Awurade no.” **9** Enti, Mose kaa asem a Onyankopon ka kyere no no kyere nnipa no, nanso woantie, esiane abasamutuo a efiri ohye ntrassoo enti. **10** Afei, Awurade ka kyere Mose se, **11** “Sane ko Farao nkyen koka kyere no se የmma Israelfoo no እkwan na wənko.” **12** Nanso, Mose kaa se, “Dabi, afei dee, me ara me nkurofоo no rentie asem a meka biara bio. Na m’ano nso ntee yi, ይbeyē den na matumi akasa ama ato Farao asom?” **13** Afei, Awurade hyee Mose ne Aaron se wənsane nkо Israelfoo no ne Farao a ይe Misraimfoo ohene no nkyen nkoka nkyere no se የmma Israelfoo no እkwan na wəmfiri Misraim asase so nkо. **14** Nnipa a na wətuatua Israel mimusauku no ano no edin na edidi so yi: Ruben a ይe Israel abakan mmamarima ye: Hanok, Palu, Hesron, Karmi. Yeinom na wəwoo Ruben asefоo. **15** Simeon mmamarima: Yemuel, Yamin, Ohad, Yakin, Sohar ne Saulo a na ne maame ye Kanaanni. Yeinom na wəwoo Simeon asefоo. **16** Lewi mmamarima: Gerson, Kohat, Merari. (Lewi dili mfee oha aduasa nson.) **17** Gerson mmamarima: Libni, Simei a wəye mimusua ti. **18** Kohat mmamarima: Amram, Ishar, Hebron, Usiel. (Kohat dili mfee oha aduasa mmiensa.) **19** Merari mmamarima: Mahli, Musi. Saa nnipa a wəabobo wən edin mpanin mu no no ye Lewi abusafo. **20** Amram waree n’agya nuabaa Yokebed na wəwoo Mose ne Aaron. (Amram dili mfee oha aduasa nson.) **21** Ishar mmamarima: Kora, Nefeg, Sikri. **22** Usiel mmamarima: Misael, Elsafan, Sitri. **23** Aaron waree Aminadab babaa Elisaba a ይe Nahson nuabaa Wən mma edin nie: Nadab, Abihu, Eleasa ne Itamar. **24** Kora mmamarima: Asir, Elkana, Abiasaf. Yeinom ne Kora asefоo. **25**

Aaron babarima Eleasa waree Putiel mmammaa no baako. Na Pinehas ye wən mma no mu baako. Nnipa a wəabobo wən edin yi ne wən a na wətuatua Lewifoo mimusauku no ano. **26** Saa Aaron ne Mose yi ara na Awurade ka kyere wən se, “Monkoyi Israelfoo nyinaa mfiri Misraim asase so” no. **27** Na wən na wəkoo Farao ho kōsree no እkwan se የmma wənni Israelfoo no anim nyi wən mfiri asase no so. **28** Eda a Awurade kasa kyere Mose wə Misraim asase so no, **29** ዕkaa se, “Mene Awurade no. Ka asem biara a mereka yi kyere Farao a ይe Misraim ዘhempon no.” **30** Na Mose ka kyere Awurade bio se “M’ano ntee yi, ይbeyē den na asem a meka no bēto Farao asom ama watie me?”

7 Na Awurade ka kyere Mose se, “Mayi wo se m’ananmusini wə Farao anim na Aaron aye wo skyeame. **2** Asem biara a meka akyere wo no, ka kyere Aaron, na ዕno nso nka nkyere Farao se የmma Israelfoo no እkwan na wəmfiri Misraim. **3** Na nna no mu, mema Farao aye akomaden, na maye anwanwadee ahodoo bebree wə Misraim. **4** Anwanwadee ahodoo no akyiri, obeko so aye akomaden ara, enti metore wən ase na madi me manfoo anim, ayi won afiri asase no so. **5** Na se mekyere me tumi kyere Misraimfoo no a, wobehunu se, nokore, mene Awurade no, na woama me nkurofоo no እkwan ama wəkoo.” **6** Enti, Mose ne Aaron yee sedee Awurade kyere wən no. **7** ይbere a Mose ne Aaron kōhyiaa Farao no, na Mose adi mfee aduwotwe, enna Aaron nso adi mfee aduwotwe mmiensa. **8** Awurade ka kyere Mose ne Aaron se, **9** “Farao behwehwe se mobeye anwanwadee akyere no ama wahunu se, nokore, Onyankopon na wasoma mo. Se ዕbisa saa a, Aaron into ne poma no ntwene fam na ይedane ዕwo.” **10** Enti, Mose ne Aaron kōo Farao nkyen koyee anwanwadee sedee Awurade akyere wən no. Aaron too ne poma no twenee fam wə Farao ne ne nkurofоo anim ma ዓdanee ዕwo. **11** Farao nso free n’anyansafo ne ne nkonyaifoo a wəwo Misraim ma wən nso ይbeyee anwanwadee koru no ara bi. **12** Wən nso, wən poma tumi danee ዕwo. Nanso, Aaron ዕwo no menee wən dee no. **13** Farao kōo so yee akomaden a na ዕmpre se otie asem a Awurade kae no. **14** Awurade ka kyere Mose se, “Farao apirim n’akoma enti, obeko so asi nnipa no እkwan se ዕremma wonko.” **15** Nanso Awurade kaa se: Sane ko Farao nkyen anopa a ዕrekø asubonten no mu. Kogiyina asuo no konkon so na hyia no wə ho a wo poma a ዓdanee ዕwo no kura wo. **16** Ka kyere no se, ‘Awurade, Hebrifoo Onyankopon asane asoma me wo nkyen se ma nnipa no እkwan na wənko nkəsom me wə esere so. Woaye asooden. **17** Afei, Awurade se: Wobehunu se, mene Awurade no. Efiri se, maka akyere Mose se የmma ne Asir, Elkana, Abiasaf. Yeinom ne Kora asefоo. **25** poma no mmo Nil nsuo no mu na nsuo no bedane

mogya. **18** Nsuomnam a wəwə asubonten no mu wəawuwuo no ano akuekesees maa əman no nyinaa bewuwu ama nsuo no abon a Misraimfoo no mu bon yie. **15** Nanso, Farao hunuu se mponkyerene rentumi nnom.” **19** Afei, Awurade ka kyerees Mose no ko no, əsane pirim n’akoma bio enti wamma se, “Ka kyere Aaron na əmfa ne poma no nkyere nnipa no anko sedee Awurade aka ato ho no. **16** nsuo a əwo Misraim no nyinaa; won nsubontene, Na Awurade ka kyerees Mose se, “Ka kyere Aaron won nsuwa, won atadee ne won nsuo a etaataa ho ne na əmfa ne poma no mimo mfuturo na əbedane nsuo a əwo afie mu nyinaa so na əbedane mogya.” **17** Enti, ntontom ahye Misraim asase no so ma to. **17** Enti, Mose ne Aaron yee sedee Awurade hyee Mose ne Aaron yee dee Onyankopon hyee won no won no. Ebere a Farao ne ne mpanimfoo gyinagyina maa ntontom bəhyee əman mu no ne mu nnipa ho rehwə won no, Aaron de poma no bəo Nil ani ho rehwə won no, Aaron de poma no bəo Nil ani maa asubonten no danee mogya. **21** Nsuomnam pəe se won nso de won nyankomadee ye saa ara, a wəwə mu nyinaa wuwuie maa nsuo no bənee nanso woantumi. **19** Nkonyaayifoo no kyerees Farao enti, na Misraimfoo no ntumi nnom. Misraim asase se, “Yei dee, Onyankopon nsa wo mu.” Nanso, Farao so nyinaa danee mogya. **22** Nkonyaayifoo a wəwə pirim n’akoma enti wantie won sedee Awurade aka Misraim nso nam won nkonyaayie so maa nsuo danee mogya enti, Farao koo so pirim n’akoma a na əntie asem a Awurade aka akyere Mose ne Aaron se wənka nkyere no no. **23** Əsane koo n’ahemfie a hwee ampusu no. **24** Misraimfoo no tutuu nsubura wo asubonten no konkən so sedee wobenya nsuo anom, efiri se, na wəntumi nsa nsuo wo asubonten no mu. **25** Asubonten a edanee mogya no dii mnawotwe.

8 Awurade ka kyerees Mose se, “Ko Farao ho bio na koka kyere no se, ‘Awurade se, Ma me nkurofo no ekwan na wənkəsom me. **2** Se woampene so amma wənkə a, mema mpotorə abehye asase no so ma. **3** Wəbeyə Asubonten Nil ma, na wəabeyhe mo afie ma ma, na wəakə mo mpia mu, na afoforə ako mo mpa so. **4** Mpotorə behye efie biara a əwo Misraim no mu ma. Wəbeyhe mo fononoo ne dee mode foto asikyiresiam gu mu nyinaa ma ma. Na mpotorə no bebu afa mo so.” **5** Awurade ka kyerees Mose se, “Ka kyere Aaron na əmfa poma no nkyere nsubontene, nsuwa ne atadee a əwo Misraim nyinaa so sedee ebeyə a, mpotorə bebu so wo əman no afanan nyinaa.” **6** Aaron yee saa maa mpotorə behye əman no mu nyinaa ma to. **7** Nanso, nkonyaayifoo no nso yee saa ara maa mpotorə baa asase no so. **8** Afei, Farao ka kyerees Mose ne Aaron se, “Monkəsre Awurade na onyi mpotorə no mfiri asase yi so, na mema mo nkurofo no ekwan na wəakə no afodee.” **9** Mose nso ka kyerees no se, “Kyere me ebere ko a wope se wəkə. Me nso mebə ho mpaees ama mpotorə no nyinaa awuwu wo baabiara wo ebere a wobeyhe me no mu, na aka asubonten no mu mpotorə no nko ara.” **10** Farao kaa se, “Monye no əkyena nko ara.” Mose buaa se, “Mate, ebere mu sedee woaka no na ama woahunu se obiara nni ho se Awurade, yen Onyankopon, no nko ara. **11** Mpotorə no nyinaa bewuwu ama aka won a wəwə asubonten no mu no.” **12** Mose ne Aaron firii Farao anim kəe. Mose kəsre Awurade se onyi mponkyerene a əde won abegu Farao so no. **13** Awurade tīe Mose nkotosre no. Mponkyerene wuwu hyee əman no mu ne afie mu ma to. **14** Wəboaboaa mponkyerene a

wəawuwuo no ano akuekesees maa əman no nyinaa bewuwu ama nsuo no abon a Misraimfoo no mu bon yie. **15** Nanso, Farao hunuu se mponkyerene rentumi nnom.” **19** Nkonyaayifoo no kyerees Farao se, “Sore anopatutuut kohyia Farao na se ərebēdware asubonten no mu a, woaka akyere no se, ‘Awurade se: Ma me nkurofo no nkəsom me. **21** Na se wantie a, mema nwansenya agye Misraim afa. Mo afie mu ne asase no nyinaa bəye nwansenya manyamanya. **22** “Na nsonsonoees kesee bəda eha ne Gosen asase a Israelfoo no te so no ntam, efiri se, nwansenya biara renkə ho. Na əbəma woahunu se, me Awurade mewo tumi wo Misraim asase yi so. **23** Na mema wo nkurofo ho ada nso afiri me nkurofo ho. Əkyena nko ara nsem a maka yi nyinaa bəba mu.” **24** Awurade yee dee əkaes no, enti nwansenya bəbu faa əman no so maa ebi kohyee Farao ahemfie ne Misraim afie nyinaa mu ma to. **25** Farao hunuu saa no, ntem ara, ofree Mose ne Aaron ka kyerees won se, “Eyə, monkəbə afodee mama mo Onyankopon, nanso mommo saa afodee no wo əman yi ara mu. Monnko esere so.” **26** Nanso Mose kaa se, “Saa dee, ərenye yie. Yen afodee a yebə ma Awurade yen Onyankopon no ye Misraimfoo akyiwadee, enti se yebə saa afodee no wo ha a, wəbekum yen. **27** Esə se yetu nnansa ekwan kə esere so, na yekəbə afodee ma Awurade, yen Onyankopon, sedee wakyere yen se yenyə no.” **28** Farao kaa se, “Eyə, mema mo ekwan aks esere so akəbə afodee, na mmom, monnko akyiri. Monka mo ho na monkəkoto nsre Awurade, mo Onyankopon mama me.” **29** Mose kaa se, “Se me firi ha pe a, mebə Awurade mpaees na əkyena nwansenya bebrebe no ase betore wo wo, wo mpanimfoo ne wo nkurofo mu. Nanso, merebə wo kəkə se, hwə na woanhye bə se wobəma nnipa no akə na akyire yi, woasesa w’adwene.” **30** Enti, Mose firii Farao nkəsre Awurade se, əntore nwansenya no nyinaa ase. **31** Na Awurade yee Mose abisadec no, toree nwansenya no nyinaa ase. **32** Nanso, Farao sane pirim n’akoma, enti wamma nnipa no anko.

9 Awurade hyee Mose se, “Sane kə Farao nkyen na koka kyere no se, Awurade a əye Hebrifoo Onyankopon no pe se wobəma ne nkurofo akəbə afodee ama no.” **2** Se wampene a, **3** Awurade

tumi mu ḥyaredom bēba abekum mo apōnkō, mo mfunumu, mo nyoma, mo anantwie, mo nnwan ne mo mpōnkye nyinaa. **4** Nanso, Awurade de nsonsonoe beto Israelfoo mmoa ne Misraimfoo mmoa ntam. Israelfoo mmoa dee, ḥbaako mpo renwu. **5** Awurade ahye ebere potee a ode ḥyaredom no bēba. Ḫkaa se adee kye a, ḥbema ḥyaredom no aba asase no so. **6** Na εbaa saa. Adee kyee no, nyemmoa a wōwō Misraim no hyee ase wuuwie. **7** Farao somaa nnipa kō Israel kohwee se ampa ara eho nyemmoa no bi anwu koraa anaa. Nnipa no bebō Farao amannee se Israelfoo, nyemmoa baako mpo koraa anwu nanso, n'adwene ansesa. Wamma nnipa no anko. **8** Enti, Awurade ka kyere Mose ne Aaron se, "Monkōsa nso mfiri fononoo mu, na Mose nto mpete ewiem wo Farao anim. **9** Na εbebō apete Misraim asase so nyinaa se mfuturo ama mpōmponini asisi nnipa ne mmoa a wōwō ḥoman no mu nyinaa." **10** Enti, wōkōsaa nso firii fononoo mu de kō Farao anim, na ḥrehwe no, Mose to petee ewiem na edanee mpōmponini sisii nnipa ne mmoa a wōwō Misraim nyinaa. **11** εbaa saa no, nkonyayifoo no antumi ne Mose anni asie, efiri se, na mpōmponini no bi asisi wōn nyinaa. **12** Nanso, Farao pirim n'akoma ara, enti wantie asem a Awurade nam Mose so ka kyere no no. **13** Awurade ka kyere Mose se, "Sore kō Farao nkyen anōpahema na kōka kyere no se, Hebrifo Awurade Onyankopon no se, ma me nkurōfōo nkōsom me. **14** Afei dee, mede ḥshaw na εbēto mo so na eno na εbēta wo ne w'adwumayefoo ne Misraimfoo nyinaa ahunu se, Onyankopon biara nni asase yi so ka me ho. **15** Se mepe a anka matōre mo nyinaa ase, anka mede ḥyaredom bekum mo nyinaa. **16** Nanso manye no saa, efiri se, na mepe se meda me tumi adi wō ewiase afanan nyinaa. **17** Woaye kyenkyerenn wō me nkurōfōo so a eno enti, womma wōnkō. **18** Ḫkyena saa ebere yi ara mu, mēma asukōtweaa a ano ye den a ebi ntō Misraiman mu da atō. **19** Ntem! Monka mo anantwie a mode wōn kō adidi no mmra efie. Efiri se, asukōtweaa no bekum nnipa ne mmoa a wōbekā wiram no nyinaa." **20** Misraimfoo a asem no bōo wōn hu no de wōn anantwie ne wōn asomfoa nyinaa baa efie. **21** Na wōn a wōammu Awurade asem a ḥkaa no gyaa wōn anantwie ne wōn asomfoa wō wiram maa asukōtweaa no kaa wōn. **22** Awurade ka kyere Mose se, "Tene wo nsa kyere ḥsoro na ma ampariboo no ntō ngu nnipa, mmoa ne nnua a εwo Misraiman nyinaa so." **23** Enti, Mose de ne nsa kyere ewiem maa Awurade maa ayerēmo ne aprannaa dwidwae. **24** Na εye asem a εye hu yie. Efiri se, ebere a wōkyekyeree Misraim kōsi saa ebere no, na aprannaa mpaapae saa da. **25** Misraiman s̄ee pasaa. Biribiara a ḥkaa wiram, se εye nnipa anaa mmoa no, wōn nyinaa

wuuwie. Nnua nso bubuiε maa afudee s̄ee. **26** Baabi a ampariboo no anto wō ḥoman no mu no ye Gosen asase so a na Israelfoo no te ho. **27** Afei, Farao soma ma wokōfēe Mose ne Aaron ka kyere wōn mmoa ntam. Israelfoo mmoa dee, ḥbaako mpo se, "Afei dee, mahunu me mfomsoo. Awurade di bem na me ne me nkurōfōo aye bōne ama atra so. **28** Monsre Awurade mma me, na ḥmema aprannaa ne ampariboo dodooyi to ntwa na mēma mo akō nyemmoa a wōwō Misraim no hyee ase wuuwie, ntēm so." **29** Mose kaa se, "Se mefiri kuropon yi mu ara pe a, mēma me nsa so abō Awurade mpaee koraa anyare. **30** Nanso, menim yie se wo ne wo mpanimfoo dee, yeinom nyinaa akyiri no, mobepirim mo akoma." **31** Aprannaa no s̄ee wōn ayuo ne wōn asawa a na ereso aba no nyinaa. **32** Nanso, atokoo ne aburoo dee, ansee, efiri se, na emfifirie. **33** Enti Mose firii Farao anim wō kuro no mu maa ne nsa so kyere Awurade maa aprannaa no ne asukōtweaa no ne osuo no gyaeetō. **34** Farao ne ne mpanimfoo hunuu se biribiara aye yie wō hō no, wōkō so pirim wōn akoma yee bōne de buu εbō a wōhyee Awurade no so. **35** Enti, Farao amma nkurōfōo no anko sedee Awurade hyee ho nkōm kyere Mose no.

10 Awurade ka kyere Mose se, "Sane kō Farao nkyen na kōbisa no dee mahye se ḥnye mma wo no. Nanso, mapirim one ne mpanimfoo nyinaa akoma sedee εbēye a, metumi aye anwanwadeebebree akyere wōn ama wōahunu me tumi. **2** Na enām so ma woatumi aka anwanwadee a maye wo Misraim asase so no akyere wo mma ne wo mmanananom. Ka sedee memaa Misraimfoo no yee wōn adee se nkwaseafōo wō m'anim no ne sedee mema wōhunu se mene Awurade no kyere wōn." **3** Enti, Mose ne Aaron kohunuu Farao ka kyere se, "Awurade a ḥye Hebrifo Onyankopon se memmisā wo se, 'Nna dodooyen na wope se wode bu me animitia? Ma me nkurōfōo nko na wōnkōsom me. **4** Na se woamma wōn anko a, Ḫkyena nko ara mēma ntutumme aba w'asase yi so. **5** Wōbekātā asase no anī nyinaa. Na wōbesee biribiara a ḥkaa a asukōtweaa a εtōe no ansee no no nyinaa a wiram nnua nyinaa ka ho. **6** Mmoa no behye w'ahemfie ho, wo mpanimfoo afie mu ne Misraimfoo afie nyinaa ma to. εbēye ḥshaw a, efiri εbēre a mo agyanom beterā asase yi so de besi εnne no, ebi nsii saa da." Na Mose firii Farao anim kōe. **7** Afei, mpanimfoo a wōwō Farao asemniie no bebisaa no se, "Nkōsi da ben na wōbera saa obarima yi afa yen nnomimum? Wōhunu se Misraim nyinaa adane amamfo? Ma nnipa no εkwan na wōnko nkōsom Awurade wōn Onyankopon!" **8** Enti, wōsane de Mose ne Aaron baa Farao anim bio bebisaa Farao εkwan. Farao kaa se, "εye, monkōsom Awurade, mo Onyankopon no. Na εhefōo na mo ne wōn bēkō?" **9** Mose buaa Farao se,

“Yede mmofra ne mpanin, yen mmamarima, yen mmammaa, yen nnwan ne yen anantwie na ebeko. Yede yen agyapadee nyinaa na ebetu saa ekwan no, efiri se, ese se yen nyinaa ko Awurade afahye no.” 10 Farao de abufuo buaa se, “Se mema mode mmofra nketewa yi ko a, ennee Awurade ankasa nka mo ho. Mahunu se mowō adwemmnōne. 11 Ente Misraimfoo no na wɔmma wɔn sikakoko ne dwete se eba saa. Mo mmaprima no, monkɔsom Awurade, efiri se, eno na mobisaa me.” Farao pamoo wɔn firii n’ahemfie hɔ. 12 Awurade ka kyere Mose se, “Tene Misraim so na ntutumme mmekaza asase no nyinaa so, na wɔnni biribiara a asukotweea no so nyinaa. 13 Enti Mose maa ne poma so kyere Misraim asase so maa Awurade bɔɔ mframia bi firii ntutumme mmaa ɔman no mu saa da na ebi nso remma saa bio. 15 Mmoa no kataa asase ani nyinaa ma wosii owia ani enti womaa esum duruu asase no so. Wɔwее biribiara a asukotweea no ansee no; biribiara a eyé ahahammono anka; se eyé dua anaa afifidee a ewɔ ɔman no mu baabiara no. 16 Ntem pa ara Farao tuu abofo kofree Mose ne Aaron ka kyere wɔn se, “Maye bɔne atia Awurade, mo Onyankopon no, ne mo nyinaa. 17 Me nkotosre a edi akyire nie; momfa saa bɔne no nkyc me na monsre Awurade mo Onyankopon se ɔnyi owuo yi mfiri yen so.” 18 Enti, Mose firii Farao anim kɔsrē Awurade. 19 Awurade bɔɔ atoee fam mframia denden bi ma epiaa ntutumme no nyinaa koguu ɛpo Kɔkɔ no mu, a anka obaako pe koraa wɔ Misraim asase no so. 20 Nanso, Awurade pirim Farao akoma enti wamma Israelfoo no anko. 21 Awurade ka kyere Mose se, “Tene wo nsa kyere ɔsoro ma esum kabii mmeduru Misraim asase so.” 22 Enti, Mose tenee ne nsa hwεs soro maa esum kabii beduruu Misraim asase no so nnansa. 23 Esum no duruu saa no, na obiara ntumi ntu ne nan, nanso Israelfoo no dee, na dee wɔte hɔ ye hann. 24 Farao free Mose ka kyere se, “Kɔ na kɔsom Awurade. Wobetumi de wo mma aka wo ho akɔ; nanso wo nnwan ne w’anantwie no dee, ma wɔnka ha.” 25 Nanso, Mose buaa se, “Dabi, ese se yede yen nnwan ne yen anantwie kɔ na yede wɔn mu bi bo ɔhyee afodee ma Awurade yen Onyankopon. 26 Aboa tɔte koraa yerennya wɔ ha; ese se yebo Awurade, yen Onyankopon no afodee. Yennim dee obere gye se yeduru hɔ.” 27 Nanso, Awurade pirim Farao akoma enti wamma wɔn anko. 28 Farao teateaa Mose se, “Firi ha kɔ ntem. Mma menhunu wo ha bio. Eda a wobeba ha bio no, wobewu.” 29 Mose buaa se, “Eyε, merenhunu wo bio.”

11 Afei, Awurade ka kyere Mose se, “Mema shaw a etwa too aba Farao ne n’asase so. Na eno akyiri no, ɔbema mo akɔ. Nokorem, ne ho bεpere no se mobefiri ne ho ama ono ara apamo mo afiri no.” 10 Farao de abufuo buaa se, “Se mema mode ɔman no mu. 2 Monka nkyere Israelfoo mmaprima ne mmaa nyinaa se, wɔmmisa wɔn amannifoo nka mo ho. Mahunu se mowō adwemmnōne. 11 Ente Misraimfoo no na wɔmma wɔn sikakoko ne dwete se eba saa. Mo mmaprima no, monkɔsom Awurade, adwinnee.” 3 Awurade maa Misraimfoo no hunuu Israelfoo no mmɔbɔ, na Mose nso yεe onipa kesee a na Farao mpanimfoo ne Misraimfoo no bu no yie wɔ ɔman no mu. 4 Mose bɔɔ Farao amaneε se, “Awurade se menka nkyere wo se, ‘Anadwo ansée no no.’” 13 Enti Mose maa ne poma so kyere Misraim asase so maa Awurade bɔɔ mframia bi firii Misraim fie biara mu ɔbabarima panin bεwu. Efiri apuee fam awia ne anadwo. Adee kyeeε no, na Farao babarima panin so, ne dehyee a obedi n’adee, apuee mframia no de ntutumme no abegu asase no ne ɔsɔmfoɔ mu ɔsɔmfoɔ kumaa koraa ba panin ne so nyinaa. 14 Ntutumme no kataa Misraim asase no so mmaa nyinaa. Misraim abakɔsem kyere se, ho agyaadwotwa beduru Misraim asase so nyinaa. ntutumme mmaa ɔman no mu saa da na ebi nso remma saa bio. 15 Mmoa no kataa asase ani nyinaa ma wosii owia ani enti womaa esum duruu asase no so. Wɔwее biribiara a asukotweea no ansee no; biribiara a eyé ahahammono anka; se eyé dua anaa afifidee a ewɔ ɔman no mu baabiara no. 16 Ntem pa ara Farao tuu abofo kofree Mose ne Aaron ka kyere wɔn se, “Maye bɔne atia Awurade, mo Onyankopon no, ne mo nyinaa. 17 Me nkotosre a edi akyire nie; momfa saa bɔne no nkyc me na monsre Awurade mo Onyankopon se ɔnyi owuo yi mfiri yen so.” 18 Enti, Mose firii Farao anim kɔsrē Awurade. 19 Awurade bɔɔ atoee fam mframia denden bi ma epiaa ntutumme no nyinaa koguu ɛpo Kɔkɔ no mu, a anka obaako pe koraa wɔ Misraim asase no so. 20 Nanso, Awurade pirim Farao akoma enti wamma Israelfoo no anko. 21 Awurade ka kyere Mose se, “Tene wo nsa kyere ɔsoro ma esum kabii mmeduru Misraim asase so.” 22 Enti, Mose tenee ne nsa hwεs soro maa esum kabii beduruu Misraim asase no so nnansa. 23 Esum no duruu saa no, na obiara ntumi ntu ne nan, nanso Israelfoo no dee, na dee wɔte hɔ ye hann. 24 Farao free Mose ka kyere se, “Kɔ na kɔsom Awurade. Wobetumi de wo mma aka wo ho akɔ; nanso wo nnwan ne w’anantwie no dee, ma wɔnka ha.” 25 Nanso, Mose buaa se, “Dabi, ese se yede yen nnwan ne yen anantwie kɔ na yede wɔn mu bi bo ɔhyee afodee ma Awurade yen Onyankopon. 26 Aboa tɔte koraa yerennya wɔ ha; ese se yebo Awurade, yen Onyankopon no afodee. Yennim dee obere gye se yeduru hɔ.” 27 Nanso, Awurade pirim Farao akoma enti wamma wɔn anko. 28 Farao teateaa Mose se, “Firi ha kɔ ntem. Mma menhunu wo ha bio. Eda a wobeba ha bio no, wobewu.” 29 Mose buaa se, “Eyε, merenhunu wo bio.”

12 Ebere a na Mose ne Aaron da so wo Misraim asase so no, Awurade ka kyere won se, “Efiri enne rekoro, bosome yi beyε bosome a edi ekan wɔ Yudafoɔ asranna so. 3 Ka kyere Israelfoo nyinaa se, saa bosome yi eda a etɔ so edu no, ese se ɔbarima biara pe odwammaa baako de ma n’abusua. Ese se efie biara nya odwammaa no baako. 4 Se abusua bi mu nnipa sua a wɔrentumi nwe odwammaa no a, watumi ne abusua bi a ebɛn wɔn wɔ mpasua no so a won nso sua kye odwammaa no. Aboa no kye wɔ saa ekwan no so no gyina abusua no kesee ne enam dodoɔ a wɔbetumi awe so. 5 Ese se aboa no ye dee wadi afe. Ese se oyε odwan anaa abirekyie a ɔnnii dem. 6 Monhwe saa mmoa a moayiyi wɔn yi yie nkɔsi ɔbosome a edii ekan no eda a etɔ so dunan no anwummere. Afei Israel asafo nyinaa nkunkum wɔn nnwammaa no dasuo mu. 7 Wɔmfia wɔn mogya nsra efie biara aponnwaa ho. Odwammaa a wɔbεwe no wo fie hɔ no mogya na wɔmfia nyε saa ahyεdeε yi. 8 Anadwo, obiara bεwe aboa no a wɔatoto no nam no bi. Wɔmfia burodo a erikaeε ne awɔnwono nni. 9 Wɔnnnoa enam no na wɔnnwe no mono nso,

mmom, wɔntoto aboa mu no nyinaa, a ne ti ne nan ne n'ayamdee nyinaa ka ho. **10** Se moantumi anwe ne nyinaa anadwo no a, dee ᵇekə no, se adee kye so a, monnwé na mmom monhye no. **11** Sedee monwe ᵇenam no nie: monwe wo ᵇere a mo ntadec a mode tu ᵇekwan hyehye mo. Monsiesie mo ho mma ᵇekwan tenten twa. Monhye mo asopatere na momfa mo mpoma nkurakura. Monwe no shere so. Saa adeye yi, wobefre no Awurade Twam Afahye. **12** "Na metwam afa Misraim asase so anadwo yi na mmammarima a woye mmakan ne mmoa mmakan a wōwō Misraim asase so nyinaa, mēkum wōn, na mabu anyame a wōwō Misraim nyinaa aten, efiri se, mene Awurade! **13** Mogy a mode beye aponnwa no ho no beye agyinahyedee enti, se melhunu mogy a metwam akō, na se merekum Misraim mmakan a, merenkum mo dee bi. **14** "Yei ye eda a eṣe se mokae. Afe biara, efiri awontoatoasoo kōsi awontoatoasoo eṣe se mohye efa no se afahye sononko ma Awurade. Yei ye mmara a ᵇebetena ho eda biara. **15** Nnanson no mu, monni burodo a wōmfaa mmoreka mfrae nko ara. Afahye no eda a edi ᵇkan no, monyi mmoreka biara mfiri mo afie mu. Obiara a saa ᵇere yi mu ᵇebu saa afahye yi mmara yi so no, wobetwa no asuo afiri Israelman mu. **16** Afahye no eda a edi ᵇkan ne ne nnanson soo no, nnipa no nyinaa bedi eda no se eda a wōayi asi ho ama nhiamu kronkron. Na nna no mu, aduanenoa akyiri no, obiara nnye adwuma foforō biara. **17** "Se modi Apiti Afahye yi a, ᵇemā mo akeaa daa se, saa eda no na meyii mo firii Misraim asase so. Enti, eṣe se afe biara, modi saa daponna yi firi awo ntoatoasoo so kōsi awo ntoatoasoo so. **18** Ḏbosome a edi ᵇkan no eda a etō so dunan no anwummere kōsi n'adaduonu eda baako so no, burodo a mmoreka mfra mu nko ara na monni. **19** Saa nnanison no mu, eṣe se wohunu mmoreka kakra bi koraa wō mo afie mu. Enti, obiara a ᵇebeti aduanee a mmoreka wo mu no, wobeyi no afiri Israel asafo kuo no mu. Saa mmara yi ka amamfrafoo a wōne mo te ne wōn a wōwoo wōn wo asase yi so nyinaa. **20** Mesane meti mu bio se, saa nna no mu monnni biribiara a wōde mmoreka afra mu; monni burodo a mmoreka mfra mu." **21** Afei, Mose frē Israel mpanimfoo nyinaa ka kyere wōn se, "Monkōkyekyere odwammaa anaa abirekyie ba mma abusua biara, na monkum no se Twam Afahye aboa. **22** Montwa odwan no mogy a ngu kyensee bi mu. Momfa hisope mmo mogy a mu na momfa mpete aponnwatifati ne aponnwa mmieni a aka no ho sedee mogy a no beda ho. Mowie a, mo mu biara mmfiri nko abontene saa anadwo no. **23** Awurade betwam afa asase yi so akunkum Misraimfoo. Na se ḫunū se mogy a wo aponnwatifati no ne aponnwa mmieni no ho a, ᵇebeti saa efie no ho akō a ᵇremma ᵇeefoo no nwura ho nkunkum mo mmakan. **24** "Na monkae se yei ye mmara a ewō ho daa ma mo ne mo aseefoo. **25** Na se moba asase a Awurade de bēma mo sedee ᵇhye mo ho bō no so a, mobekō so adi afahye no. **26** Na se mo mma bisa mo se, 'Yeinom nyinaa ase ne sen; saa afahye yi fa ᵇede ho a, **27** mobebua won se, eyē Twam Afahye afōde ma Awurade. Ḏtwaal Israelfoo afie ho wo Misraim. Ḯwom se ḫenkum Misraimfoo dee, nanso ḫgyaa yen mmusua." Ḯbere a Mose kasa wiees no, nnipa no nyinaa koto sōree. **28** Na Israelfoo no dii Mose ne Aaron ahyeedee no so. **29** Eda no ara anadwo dasuo mu Awurade kunkum mmarima a woye abakan a wōwō Misraim asase so nyinaa, efiri Farao babarima panin so kōsi odeduan babarima panin ne anantwie nso mmakan nyinaa. **30** Afei, Farao ne ne mpanimfoo ne nnipa a wōwō Misraim nyinaa sōree anadwo no. Misraiman no nyinaa twaa agyaadwo, efiri se, efie biara nni ha a onipa anwu wō mu. **31** Enti, Farao frē Mose ne Aaron anadwo no ka kyere wōn se, "Mesre mo, mo nyinaa montu mfiri ha. Monkōsom Awurade sedee mokae. **32** Momfa mo nnwan ne mo anantwie na monko. Nanso monhyira me ansa na moakō." **33** Misraimfoo no nyinaa ani beree Israelfoo no so pampam wōn se wōmfiri asase no so ntēm, efiri se, wōkaa se, "Yebewuwu." **34** Israelfoo no faa wōn mmore a wōafōtō a mmoreka mfra mu, na wōde wōn ntadec kyekyeree wōn mmorefoto nnaka desisii wōn mmati so. **35** Na Israelfoo no asresre dwete ne sikakōkō adwinnee ne ntadec afiri Misraimfoo no nkyen sedee Mose kaa se wōnye no. **36** Awurade maa Misraimfoo no hunuu Israelfoo no mmōba enti wōmaa wōn wōn abisadee nyinaa. Enam saa yeso maa Israelfoo no twee Misraimfoo ahonyadee nyinaa kōe. **37** Anadwo no ara, Israelfoo no siim firii Rameses kōo Sukot. Na wōn dodooye nnipa mpem ahiansia a wōnam fam, a mmaa ne mmofra de wōankan wōn anka ho. **38** Nnipa ahodoo pii bi a wōnye Israelfoo kaa wōn ho kōe. Wōde wōn nnwan ne wōn anantwie nyinaa kaa wōn ho. **39** Wōduruu baabi a wōpe se wōdidi no, wōde mmore a wōamfa mmoreka amfra a wōde kōe no bi too burodo dii. Na mmoreka nni mu, efiri se, Misraimfoo no pamoo wōn. Eno enti wōannya mu ᵇekwan anye aduanee a ᵇebeti wō ᵇekwan so. **40** Israelfoo no tenaa Misraim mfee ahahan ne aduasa. **41** Na eda a wōdii mfee ahahan ne aduasa no pe na Awurade nkurofōo nyinaa firii asase no so. **42** Saa anadwo no ne ᵇere a Awurade yi too hō de gyee ne nkurofōo firii Misraim asase so. Enti, saa anadwo koro no ara na Israelfoo no yi de too hō se eda a Onyankopon gyee wōn no afirinhyia eda. **43** Afei, Awurade ka kyere Mose ne Aaron se, "Twam Afahye no ho mmara ni: 'Ahōho biara nnwe odwammaa no ᵇenam no bi. **44** Nanso, ḫomfoo biara a wōtee sika tōo no no, se wōatwa no twetia dee a, ḫumi we bi. **45** ḫpaani anaa ḫhōho biara nnwe bi. **46** 'Eṣe se wōwe Twam Afahye aboa

biara wō efie baako mu. **Ese** se wōwē enam no wō wōwō Misraim asase so nyinaa. Eno enti na yede fie. Ense se wōwē enam no fa biara wō abontene. mmammarima a wōyē mmakan rema Awurade yi, Ense se mobō dompe mu. **47** Ese se Israelfoo nyinaa nanso nnipa mmammarima mmakan no dee, wōtō di saa nkaeedā yi bēre koro mu. **48** “Ahohoo a mo ne won te no nso, se wōyē se wōdī Twam Afahye no bi mo nso se moye Onyankopon mma te se dee odee a, ese se mmamarima a wōwō won mu no nyinaa twa n’agyræehyēdee abo mo moma so se ədedea. Eye twetia ansa na wōaba ne mo abedi. Na se eye saa a, nkaeedē a əkyere se Awurade nam ne tumi keseē no so na əde yii yen firii Misraim.” **17** Akyire no, yi ka Israelfoo ne ahəhoo a wōne mo te no nso.” **50** Farao maa nnipa no koe. Ewom se na ese se wōfa Filistifoo asase a əkwān no da mu tee kosi Bohye Asase no so, nanso Onyankopon ma wofaa əkwan foforo so. Dee enti a Onyankopon ma wofaa əkwan foforo so no ne se, na ənsus se, ewom se wokura won akodee dee, nanso se wōkō na wokohyia akodie bi a, wōn aba mu bēbu ama wōasane aba Misraim. **18** Enti, Onyankopon dii wōn anim de wōn faa esere so kōntōnkyekwan a ərekō Epo Kōkō no ho no so. **19** Mose rekō no, əfaa Yosef nnompe de kaa ne ho koe, efiri se, na Yosef ama Israel mma aka Onyankopon ntam se, “Se ɔreyi wōn afiri Misraim a, wōde ne nnompe bekō bi, efiri se, na ənim se Onyankopon beyi won afiri Misraim asase so.” **20** Wōfiri Sukot no, wōkōkyeree sraban wō Etam esere no ano. **21** Awurade de omununkum kyere wōn əkwan awia na əde ogya nso kyere wōn əkwan anadwo. Enti na wotumi tu wōn kwan no awia ne anadwo nyinaa. **22** Ebere biara na wōhunu omununkum ne ogya no.

13 Awurade ka kyere Mose se, **2** “Te Israelfoo

mmammarima ne aboa biara abakan ho ma me; wōn nyinaa yē me dea.” **3** Na Mose ka kyere nnipa no se, “Enne yē eda a ese se mokae eda biara—eda a motu firii Misraim asase a na moye nko a wō so no. Awurade aye arwanwadē akeseē bebree akyere mo. Enti, monkae se, se afe duru na moredi afahye yi a, mommfā mmōreka mfra mo aduane; na mommfā bi nko mo afie nso mu koraa. **4** Afe biara mu Abib bosome awiee (beye Əbenem awiee), monkae saa atutena yi. **5** Awurade de mo baa Kanaanfoo, Hetifoo, Amorifoo, Hewifoo ne Yebusifo nsase a əwoa ne nufosuo sen so a əkka ho ntam se əde bema mo no so. **6** Mobedi burodo a mmōreka nni mu nko ara nnanson. Na eda a eto so nson no, monto epono kesee mma Awurade. **7** Ense se obiara kora mmōreka wō ne fie anaa mo asase no ahyee so baabiara. **8** Eduru afirinhyia na moredi nna yi a, monkyere mo mma dee enti a moredi saa afahye no. Eye afahye a mode bekae dee Awurade yē maa mo ebere a motu firii Misraim asase so no. **9** Saa afe biara mu mnawotwe afahye yi, enye nsenkyerennēe te se agyiræehyēdee a wōde abo mo nsa ho anaa mo moma so se nkae adee. Momma Awurade mmara ntēna mo anom, efiri se tumi keseē na əde yii mo firii Misraim. **10** Afe biara, ərekō Abib (beye Əbenem) awiee no, monni afahye yi. **11** “Se Awurade de mo ba asase a əhyee mo agyanom ho bō tete no a Kanaanfoo te so seesei no so a, monkae se, **12** mo mmammarima a wōyē mmakan nyinaa ne nyemmoa mmakan a wōyē mmarima no nyinaa yē Awurade dea. Enti momfa mma no. **13** Motumi de odwan ba anaa abirekyie ba kōsesa afunumu ba abakan. Na se wōyē w’adwene se woremfa afunumu no nni nsesa a, ese se wōbu afunumu no kōn mu kum no. Nanso mo mmammarima abakan dee, ese se moto wōn ti. **14** “Na se daakye bi mo mma bisa mo se, ‘Yeinom nyinaa ase ne sen a, monka nkycere wōn se, Awurade nam anwanwadē akeseē a əyee se na əyii yen firii nkoasom mu wō Misraim. **15** Na Farao mpe se əma yen əkwan ma yeko enti, Awurade kumm mmammarima ne mmoanini a wōyē mmakan a

14 Awurade ka kyere Mose se, **2** “Ka kyere nnipa no na wōmmane mfa Pihahirot a əwo Migdol ne epo no ntam na eñe Baal-Sefon di nhwēanimu no. Se wōduru hō a, wōnsi wōn ntomadan wō mpoano hō. **3** Se wōyē saa a, Farao besusu se, ‘Saa Israelfoo no aka esere no ne epo no ntam.’ **4** Na mesane mapirim Farao akoma bio ama wataa mo. Maye saa nhyeheyee yi ədēe əbēma manya animuonyam ne anidie wō Farao ne n’asraafoo mu na ama Misraimfo no nso ahunu se, mene Awurade no.” Enti, wosii ntomadan wō baabi a wōkyere wōn ho no. **5** Nnansa akyi a Misraimhene no tee se Israelfoo no abo wōn tirim se wōrensane mma Misraim bio na mmom ko ara na wōrekō no, Farao ne n’ahokaafō akoma sōree bio. Wōbisaa se, “Edeen na yeaye yi a yeama nko yi əkwan ama wōkō?” **6** Enti, Farao faa ne teaseenam dii n’asraafoo no anim taa wōn. **7** Əmaa Misraim aponkōsotefoo dōm a wōn dōdōo yē ahansia ne aponko foforo bi a asraafoo tete wōn so sram wōn. **8** Farao taa Israelfoo no so, efiri se, na wōde Misraimfo agyapadee bebree kō. **9** Farao de n’apōnkōdōm nyinaa taa Israelfoo no so betoo wōn se wōasisi wōn ntomadan wō Pihahirot mpoano wō Baal-Sefon anim. **10** Ebere a Misraim asraafoo no reben Israelfoo no, Israelfoo no hunuu wōn firi akyiri se wōde mmirika reba enti wōn akoma tui, na wōsu frēe Awurade se əmimoa wōn. **11** Əmaa wōn ani beree Mose so bisaa no

se, "Wode yen aba esere yi so se yemmwuwu wo ha, efiri se, adamena nni Misraim a se yewuwu a wobesie yen wo mu? Aden enti na womaa yetu firii Misraim? 12 Ebere a yewo nkoasom mu no, yeanka ankyere wo se ma yempe yen baabi ntena? Yekaes se yepē se yebēhye nkoasom ase wo Misraim sene se yebewuwu agu esere so ha." 13 Nanso, Mose ka kyere nnipa no se, "Monnsuro. Monnyina pintinn na monhwē biribi. Na mobehunu anwanwakwan a Awurade nam so begye mo afiri atamfoo nsam enne. Misraimfoo a mohunu wən seesei yi, morenhunu wən bio. 14 Awurade bəko ama mo a monha mo ho koraal!" 15 Afei, Awurade ka kyere Mose se, "Aden enti na wosu frē me? Ka kyere Israelfoo no na wənkə wən anim. 16 Fa wo poma no. Fa kyere nsuo no so na epo no mu bepae ama ekwan ada mu ma Israelfoo no afa asase wesee so. 17 Məpirim Misraimfoo no akoma ama wəaka mo so na di a medi Farao ne ne dəm so bəma mo ahunu m'animuonyam. 18 Na Misraimfoo nyinaa behunu se, mene Awurade." 19 Afei, Onyankopon əbəfəo a ədi Israelfoo anim no twee ne ho bedii Israelfoo no akyi. Na umununkum dum nso bedii Israelfoo no akyi. 20 Ebetwaa Israelfoo no ne Misraimfoo no ntam. Na anadwo no, ədanee ogya maa esum təo Misraimfoo no so maa ne hann no kyere Israelfoo no ekwan. Enti Misraimfoo no anhunu Israelfoo no akyiri kwan. 21 Mose tenee ne nsa wə epo no so, na anadwo no nyinaa Awurade de apuee mframaden maa epo no sanee n'akyiri ma asase no yee wesee. 22 Enti Israelfoo no faa epo ekwan a emu wesee no so. Na nsuo no yee afasuo wə benkum ne nifa maa wən. 23 Afei, Misraimfoo no nso ne Farao əpənkə, nteaseenam ne əpənkəsotefoo tii wən kəduruu epo no mfimfini. 24 Na anəpahema no, Awurade de ogya ne mununkudum no too Misraim dəm no so maa wən ho yeraa wən. 25 Wən nteaseenam no nan tutuie enti na wəntumi nkə bio. Enti Misraimfoo na kaa se, "Momma yənnwane mfiri Israelfoo anim, efiri se, Awurade reko ma wən na yen dee, əreko tia yen." 26 Awurade ka kyere Mose se, "Tene wo nsa wə epo no so, na nsuo no nsane mmra Misraimfoo ne wən nteaseenam ne əpənkəsotefoo no so." 27 Mose yee saa, na adee kyee anəpa no, epo no sane n'akyi tenee sədee na ətee. Misraimfoo no pəe se wədwane, nanso Awurade maa nsuo no faa wən. 28 Nsuo no kataa ekwan no ne nteaseenam ne əpənkəsotefoo no nyinaa so. Farao asraafoo dodo a wəfaa epo no mu taa Israelfoo no nso, anka əbaako koraa. 29 Israelfoo no nante faa asase wesee a nsuo ye əfasuo wə benkum ne nifa no so. 30 Saa əda no Awurade gyee Israelfoo firii Misraimfoo nsa mu. Na Israelfoo no hunuu Misraimfoo no se wəawuwu deda mpoano. 31 Ebere a Israelfoo hunuu tumi a Awurade ada no adie de

atia Misraimfoo no, wəsuroo Awurade, na wəgyee Awurade ne n'akoa Mose diie.

15 Afei, Mose ne Israelfoo too saa dwom yi de kamfoo Awurade: "Meto dwom mama Awurade, efiri se, wadi nkonom animuonyam mu; Wato əpənkə ne ne sotefoo no agu epo mu. 2 "Awurade ye m'ahooden, me dwom ne me nkwyagye. Əye me Onyankopon, na məkamfo no. Əye m'agyə Onyankopon—Məma no so. 3 Awurade ye əkofoo; Aane, ne din ne Awurade. 4 Farao nteaseenam ne n'akodəm, wato wən agu Ama wəamem Epə Kəkəo mu. Misraim akofoo attire awuwu asorkye ase. 5 Nsuo akata wən so. Wəmemem subunu mu se əbəo. 6 Wo nsa nifa, Ao, Awurade, tumi ne animuonyam ahye no ma. Wo nsa nifa, Ao, Awurade, atete atamfoo mu pasaa. 7 "Wo tumi kəsəe no mu, wotuu wən a wotia wo no guie. Womaa w'abufuhyeə behyee wən se ogya hye esere. 8 Wogu ahome a, nsuo mu pae. Egyinā se afasuo ma epo taa əfa ne əfa. 9 Ətamfoo de ahomasoo kaec se, 'Metəa wən, meto wən, asey wən. Na makye afodee no mu. Metwe m'akofena wən so atwitwa won asinasini.' 10 Nanso, Onyankopon əba ne mframə maa epo kataa wən so. Wəmemem se sumpi wə subunu no mu. 11 Hwan na əte se Awurade wə anyame mu? Hwan na əte se wo? Əberempən wə kronkronye mu; dee yede surokronkron ma n'animuonyam, na əye anwanwadeeyəfəo Onyankopon. 12 "Wotenee wo nsa nifa na asase menee wən. 13 Woadi nnipa a wəgyee wən no anim, w'ayamə mu. Wonam anwanwakwan so adi wən anim de wən aba w'asase kronkron no so. 14 Amanaman tee asem a esiie ma wən ho popoe. Ehu aka nnipa a wəwə Filistia. 15 Edom mpanimfoo ho adwiri wən. Atumfoo a wəwə Moab ho woso. Na nnipa a wəwə Kanaan nyinaa abo huboa. 16 Ehu ne suo afa wən so. Ao, Awurade, wo tumi enti, wəremma yən so! Wo nkurofəo a wotə wən betwa wən ho asomdwəes mu. 17 Wode wən beba abedua wən wə bepə so, wo ara wo efie ho, Awurade—Kronkronbea a woasies se wo tenabea no. 18 "Awurade bədi ohene akosi daa." 19 Farao əpənkə, n'apənkəfəo ne ne nteaseenam pəe se wəfa epo no mu; nanso, Awurade buu nsuo afasuo no guu wən so əbere a na Israelfoo no nam mu se asase wesee no. 20 Əho na Odiyifoo baa Miriam a əye Aaron nuabaa faa twene bi bəc de dii mmaa no anim ma wəsae. 21 Enna Miriam too saa dwom yi: "Monto dwom mma Awurade na wadi nkonom animuonyam mu. Wama əpənkə ne ne sotefoo amem epo ase." 22 Afei, Mose dii Israelfoo no anim ne wən tu firii Epə Kəkəo no ho kəo Sur esere so. Na wənantee esere no so nnansa a wəannya nsuo annum. 23 Wəduruu Mara no, wəntumi annum əho nsuo, efiri se, na eye nwono. Eno enti na wəfrə ho Mara no; asey ne: Nwonorwono. 24 Afei, nnipa

no danee won ani tiaa Mose se, “Osukom nku yen Awurade aka se, ‘Obiara mmoaboa dodoob biara a ana?’” 25 Mose sree Awurade se ommoa won, na eboso one ne fiefoo die ano.” 17 Enti, Israelfoo no Awurade kyerees no dua bi. Na otto dubaa no too firii adi koboaboaaduane no bi ano. Ebi faa pii nsuo no mu, na eyee de maa wotumi nomee. Mara enna ebi faa kakraa bi. 18 Wohwiewee dee woabaoa ho na Awurade hyee saa mmara yi maa won se, ano no nyinaa guu susukoraa mu no, na edooso se 26 “Se mobetie Awurade mo Onyankopon nne, na obiara banya bi. Won a wonyaa pii no, ebi anka, moaye osetie, aye ade tenenee dee a, yadee a mema enna won a wonyaa kakra bi no nso, esoo won. Efie ebao Misraimfoo no, meremma bi mmoo mo, efiri se, biara nyaa ne so ne ne dee. 19 Mose ka kyerees won mene Awurade a mesa mo nyarewa.” 27 Wobaa Elim se, “Mommma adee nkye so.” 20 Nanso, ebinom a elo na na nsubura dumieni ne mmedua aduason yee asooden maa adee kyee so. Adee kyee so no, wo enti, wosisii won ntomadan, tenaa nsubura no ho.

16 Afei, wotu firii Elim baa Sin esere so a eda Elim ne Bepo Sinai ntam. Wotu firii Misraim no, bosome a eto so mmieni dadu nnanum so na woduruu ho. 2 Woduruu ho no nso, nnipa no kasa tiaa Mose ne Aaron se, 3 “Ao! Se yewo Misraim bio na anka Awurade rekunkum yen wo ho a, anka yere. Na yewa mnuane bebree di wo ho. Nanso, mode yen abegu esere so ha ama ekom reckum yen.” 4 Enna Awurade ka kyerees Mose se, “Merebeto aduane firi soru abegu asase so ama won. Obiara betumi akoboaboa dodoob biara a ope ano ama dee obedii no eda koro. Mede yei beso won ahwe se wobedi m’ahyedee so anaase worenni so. 5 Ka kyere won na nnawotwe biara mu eda a eto so nsia no, woommoaboa aduane no ano sedee daa wobaoaboa no no, mmoho mmieni.” 6 Enti, Mose ne Aaron free Israelfoo no nyinaa ne won hyiaeek ka kyerees won se, “Anwummers yi, mobehunu ss Awurade na oyii mo firii Misraim asase so. 7 Se eduru anopa a, mobehunu n’animuonyannee bebree; efiri se, wate mo anwiinwii a monwiinwii tia no. Na yen ne hwan a monwiinwii tia yen? 8 Anwummers yi, Awurade bema mo enam awe, na wama mo aduane anopa. Efiri se, wate mo anwiinwii a monwiinwii tia no no. Moannwiinwii antia yen, na monwiinwii tiaa Awurade.” 9 Na Mose ka kyerees Aaron se, “Ka kyere Israelfoo no nyinaa se woommra Awurade anim na wommietie won anwiinwii no ho mmuae.” 10 Enti, Aaron free won boaaano, na preko pe, womaa won ani so kyerees baabi a omunukum a erekyeri won ekwan no wo no, Awurade firii mu daa n’animuonyam kesees no adi. 11 Awurade ka kyerees Mose se, 12 “Mate won anwiinwii no, ka kyere won se, ‘Anwummers, mobenya enam awe na anopa nso mobenya aduane pii adi na mobehunu se mene Awurade, mo Onyankopon, no.” 13 Anwummers no, nnomaa pii bebuu so wo won atenaes ho na anopa no, obosuo to guu esere no so ma eyee fkyee; 14 obosuo no tuies no akyire no, biribi te se nsensenees bi a ete se nkyenyenees beguu asase no so. 15 Israelfoo no hunue no, wobisabisaa won ho won ho se, “Edeeben nie?” Na Mose buaa won se, “Eye aduane a Awurade de ama mo se monni no. 16

Awurade aka se, ‘Obiara mmoaboa dodoob biara a ana?’” 17 Enti, Israelfoo no Awurade kyerees no too aduane no edin se, Mana asees ne “Eye edeen?” Eye fitaa se wisaba na eye de te se tatera e ewo wo mu. 18 Wohwiewee dee woabaoa ho na nsia so no, memaa won mmoho mmieni sedee eboso won nnanu? Awurade se momfa eda a eto so nson no se homeda; montena mo ntomadan mu. Mommfiri adi nkotase aduane mfiri asase so.” 19 Wohwiewee dee woabaoa ho na nsia so no, nnipa no bi firii adi se worekope aduane no bi, nanso na ebi nni ho. 20 Awurade bisaa Mose se, “Saa nnipa yi beye asooden akosi da ben? 21 Wohwiewee dee woabaoa ho na nsia so no, memaa won mmoho mmieni sedee eboso won nnanu? Awurade se momfa eda a eto so nson no se homeda; montena mo ntomadan mu. Mommfiri adi nkotase aduane mfiri asase so.” 22 Eda a eto so nsia no, wotasee sedee wotase no daa no mmoho mmieni. Wotasee susukoraa nsia, nanso daa na wotase susukoraa mmiensa. Mpanimfoo a wotuatuwa nnipa no ano no bebisaa Mose dee enti a aba saa. 23 Mose buaa won se, “Efiri se, Awurade aka ato ho se, ‘Okyena ye homeda. Eye homeda kronkron ma Awurade a ense se yeyee yen nnwuma biara. Enti, monnoa dodoob biara a mope enne, na dee ebeka no, monnya ma adee nkye so.’” 24 Na adee kyee so no, na eyee a nsiaama biara nni mu na emmorn nso. 25 Mose kaa se, “Enne, mo aduane nie, efiri se, enne ye Awurade homeda enti aduane biara rento ngu asase so. 26 Momfa nna nsia mmoaboa aduane ano, efiri se, eda a eto so nson no ye homeda enti morennya aduane biara saa eda no.” 27 Homeda no, nnipa no bi firii adi se worekope aduane no bi, nanso na ebi nni ho. 28 Awurade bisaa Mose se, “Saa nnipa yi beye asooden akosi da ben? 29 Wohhunu se nna nsia so no, memaa won mmoho mmieni sedee eboso won nnanu? Awurade se momfa eda a eto so nson no se homeda; montena mo ntomadan mu. Mommfiri adi nkotase aduane mfiri asase so.” 30 Enti, eda a eto so nson no, nnipa no homee. 31 Israelfoo no too aduane no edin se, Mana asees ne “Eye edeen?” Eye fitaa se wisaba na eye de te se tatera e ewo wo mu. 32 Mose kaa asem a Awurade ka kyerees no se onka kyerees won se woomfa aduane no susukoraa mmiensa na woomfa nkosisie won adekorabea afelbaa sedee ebeye a, nkyirimma behunu aduane a Awurade de maa won dii wo esere so ebere a oyii won firii Misraim no. 33 Mose ka kyerees Aaron se omfa kyensee na omfa mana lita mmiensa ngu mu na omfa nsie kronkronbea bi mma nkyirimma. 34 Aaron yee sedee Awurade kyerees Mose se onye no na okokoraa no wo Apam Adaka no mu wo kronkronbea ho. 35 Enti, Israelfoo dii mana yi mfec aduanan kosisi se woduruu Kanaan asase so a elo dee, na afuomduane wo no. 36 Omer na na wode susu mana no. Omer ye lita mmiensa.

17 Afei, Awurade hyee maa Israelfoo no firii Sin esere no so kokoo nkuro nkuro so, kodusuu

Refidim. Wôduruu ho no, na nsuo a wobenom biara əkyere asees se, "Mabeye əhəhoə ananafoo asase nni ho. 2 Eha nso, nnipa no nwiinwii bio tiaa Mose so." 4 Na ne babarima a Əto so mmieno no nso, se, "Ma yen nsuo nnom!" Mose ka kyerees won Ətoo ne edin Elieser a əkyere asees se "M'agyanom se, "Monye dinn! Aden enti na mo ne me regye Onyankopon no ye me əboafə. Əgyee me firii akyinnyees? Aden enti na mope se moso Awurade Farao akofena ano." 5 Yetro kosraa Mose. Əde Mose hwe?" 3 Na osukom a ade won no enti, woteateaam yere ne ne mmammarima baanu no kaa ne ho. se, "Aden enti na woyii yen firii Misraim? Aden Wôdurue no, na Mose ne nnipa no abo atenaeə enti na wode yen baa ha? Yen, yen mma ne yen wo Onyankopon bepo no ho. 6 Woka kyerees Mose anantwie nyinaa bewuwu!" 4 Mose su free Awurade se, "W'ase Yetro reba abesra wo. Wo yere ne wo se, "Edeen na menye saa nkurofoo yi? Wəpə se mmammarima baanu no ka ne ho." 7 Mose sore wəsi me aboo." 5 Awurade ka kyerees Mose se, "Fa kohyiaa n'ase. Əkotoo no anidie mu gyee no fe so. Israelfoo mpanimfo no bi ka wo ho na fa poma Wəbisabisaa won ho won ho sədəe won apo mu te. a wode bəo Nil mu no na di won anim fa won kə. Afei, wəkəə Mose ntomadan no mu kotooa won 6 Məhyia wo wo əbotan a əwo bepo Horeb ho. Se amanneedie so. 8 Mose kaa nsem a asisie nyinaa woduru ho a, fa wo poma no bə əbotan no mu kyerees n'ase no. Əkaa dees Awurade aye atia Farao sədəe wode bəo Nil mu no na nsuo bəfiri mu aba ne Misraimfo a ənam so agye Israelfoo, ayi won ama obiara anya bi anom amee." Mose yee dees afiri Misraim, asane ayi won afiri əshaw ne abebrese Awurade kaae no wə Israel mpanimfo no anim mu no nso kyerees no. 9 Yetro tee dees Awurade aye maa nsuo tue firii əbotan no mu. 7 Enti, Mose ama Israel, ne titire no, sədəe əyii won firii Misraim too beaəs ho edin Masa a asees ne Səhwəbea ne no, n'ani gyee yie. 10 Yetro kaa se, "Nhyira nka Meriba a asees ne Akyinnyegyebea efiri se, eho na Awurade se wagye mo afiri Misraimfo ne Farao Israelfoo ne Mose gyee akyinnyee, sə Onyankopon nsam, na wagye əman Israel nso. 11 Afei, mahunu hwəee, bisaa se, "Awurade bəhwə yen so anaase se Awurade ye kəse sene onyame biara, efiri se, ərenhwə yen so?" 8 Afei, akofoo a wəfiri Amalek wagye ne nkurofoo afiri Misraimfo ahantafəo ne beto hyee Israelfoo no so wə Refidim ne won koeə. atirimuodenfo nsam." 12 Yetro de əhyee afərebədes 9 Mose ka kyerees Yosua se, "Yi asraafoo ma yen na baəe na əbəə afədes maa Onyankopon. Akyire no, yene Amalekfoo nikəo. Əkyena megyna bepo no Aaron ne Israel mpanimfo no baa Yetro nkyen. apampam a Onyankopon poma no kura me." 10 Won nyinaa too nsa dii aforeduanne no wə Awurade Enti, Yosua ne ne dəm kotooa Amalekfoo akodəm anim. 13 Adees kyee no, Mose tenaa ase firii anəpa no ne won koeə. Saa əberə no ara, Mose ne Aaron kəsii anwummere tiee nsemə a asisi wə nnipa ne Hur foro kə bepo no apampam pəe. 11 Mmerə no mu. 14 Mose ase no hunuu bərə a ərebə nnipa dodoə a Mose kura poma no mu kyere soro na no ho no, əbisaə no se, "Aden enti na wopə se wo Israelfoo no redi nkonim na se əbərə poma no ase nko ara wodi dwuma kəsəe yi a enti nnipa gyina a, na Amalekfoo no nso redi Israelfoo no so. 12 wo so saa ara firi anəpa kəsii anwummere yi?" 15 Mose bərəə a na əntumi mma poma no so bio enti Mose buaa se, "Nnipa no de akasakasa bi a asisi Aaron ne Hur piree əbəə bi too ho ma ətenaa so. wən ntam betoo m'anim se memmisa Onyankopon Wəgyinagyinaa Mose benkum ne nifa memaa ne akwankyerə. 16 Se akyinnyees bi ba won ntam nsa mmieno no so kəsii se owia kətəə. 13 Ebəa saa a, wəba ma mesiesie. Mekyerə won Onyankopon no, Yosua ne ne dəm dii Amalekfoo no so, kunkumm mmara ne n'apədees." 17 N'ase no kaa se, "Dee wən wə akofena ano. 14 Afei, Awurade ka kyerees woreye no nyee. 18 Worekum wo ho na se wowu a, Mose se, "Twere yei ma enna ho afebəə ma wənkae nnipa yi bəye dən? Mose, adwuma yi so dodo se daa na ka kyere Yosua se, metore Amalekfoo nyinaa wo nko ara wobeyə. 19 Tie fo a merebetu wo yi na ase." 15 Mose sii afərebukyia ho na əttoo no edin Onyankopon behyira wo. Kə so ara si nnipa no anan Awurade Nissi a asees ne Awurade ne m'akofrankaa. wə Onyankopon anim na fa won haw to n'anim. 20 16 Mose kaa se, "Efiri se wəapaga wən nsa akyere Kyere won Onyankopon akwan a wəmfə so ntenu Awurade ahennwa enti, Awurade ne Amalekfoo bedi ase. 21 Na hwehwə nnipa bi a wəye nyamesurofoə wə wəye nokwafə a wəmpə adanmudegyee, na won mu baako biara nyee nnipa apem so atemmufo. Ese se saa onipa no nya atemmufoə edu hye n'ase na won mu baako biara ahwə nnipa əha so. Na won ase no, wəbeyi atemmufoə baanu a wəbehwə nnipa aduonum so, na won nso, atemmufo baanum behyə won mu biara ase na wəatu nnipa edu fo. 22 Ma saa nnipa yi nni won ho ni na wənni nokore daa. Asem biara a eho hia anaa əkyere adwene no, wəmfə mmra w'anim. Won ankasa nhwe nka nsem

18 Ankyere biara na Mose ase, Midian əsəfə Yetro, tee anwanwadəə a Onyankopon aye ama ne nkurofoo Israelfoo ne Mose, ne sədəe Awurade ayi won afiri Misraim asase so no. 2 Mose de ne yere Sipora kəee no, n'ase Yetro gyee no 3 a na ne mmammarima baanu ka ne ho. Mose too ne babarima a na əye n'abakan no edin Gersom a

ikenetenketa a εbeba won anim. Se wofa saa εkwan firii bepo no so. Totorobento bi hyεnee ntwemu yi so a, adwuma no beye mmere ama wo, εfiri se, woakyekye nnwuma no ama won. **23** Se wotie so ma nnipa a wωω hō no nyinaa ho popoe. **17** Mose dii nnipa no anim firi won atenaee ho se afotuo no na Onyankopon nso pene so a, wobetumi worekohyia Onyankopon. Won nyinaa koboaa won agyina asem biara ano na asomdwoee aba.” **24** ho ano wō bepo no ase. **18** Wisie kumənn kataa Sinai Mose tiee n’ase afotuo no dii so pepeεε. **25** Ӯyiyi Bepo no so, εfiri se, Awurade siane baa so se ogya. nnipa pa a wωω Israelman mu nyinaa de won yee atemmufoo—apem apem, ḥha ḥha, aduonum Wisie buaa ewiem nyinaa te se dee εfiri fononoo aduonum ne edu edu. **26** Na wōbuu oman no aten mu, na asasewosoo wosoo bepo no dendeenden. bere nyinaa mu. Wōde nsəm akεsee no maa Mose **19** Totorobento no hyεnee dendeenden pa ara no, na wōn nso dii nsəm nketewa no. **27** Akyire no, Mose kasaeε na Onyankopon nso de nne keseeε, Mose gyaa n’ase εkwan ma okɔ̄ ne kurom. buaeε. **20** Enti, Awurade baa Sinai Bepo no atifi, na ɔfrēe Mose maa oforo kɔ̄ ne nkyc̄. **21** Nanso,

19 Anadwo a Israelfoo no tu firii Misraim no, n'abosome mmienaa so na wode koduruu Sinai esere so. **2** Woto firii Refidim no, wobeduruu Sinai Bepo ase baa atenasee wo ho. Mose foro kao bepo no so kohyiaa Onyankopon. **3** Mose kao Onyankopon nkyen wo bepo no so na Awurade free no firii bepo no so kaa se, "Ka saa nsem yi kyere Yakob asefoo Israelman se, **4** 'Moahunu dee meyeey Misraimfoo no ne ekwan a menam so de mo baa me nkyen te se dee na mote okodee ntaban so no. **5** Se mobetie me, na moadi m'ahyedee so a, mobeye me nnwankuo ketewa wo asase so aman nyinaa mu, efiri se, asase nyinaa ye me dea. **6** Na mobeye asofoo ahemman a eye oman kronkron ama Onyankopon.' Saa nsem yi na ka kyere Israelfoo no." **7** Mose siane firii bepo no so baes no, ofree mpanimfoo a wotuatuun nnipa

no ano nyinaa na ɔcaa asem a Awurade ka kyereɛ no no kyereɛ wɔn. **8** Wɔt̄ee asem no, wɔn nyinaa bɔ gyee so se, “Yebeye biribiar a Awurade aka se yenyɛ no nyinaa.” Enti, Mose kɔkaa nsem a nnipa no aka no kyereɛ Awurade. **9** Awurade ka kyereɛ Mose se, “Merebeba wo nk̄yen se omununkum sedes ebeye na me ne wo kasa a, nnipa no bete me mne na enam so ama woagye wo adi daa. **10** “Siane kɔ nnipa no nk̄yen na kohwe se woasiesie wɔn ho rehwɛ me ekwan. Fa enne ne ɔkyena te wɔn ho. Ma wɔnsi wɔn nneɛma nyinaa. **11** Na ɔkyena akyiri mesiane aba Sinai Bepo no so a ɔmanfoa nyinaa rehwɛ ekwan. **12** Twitwa ahyee sedes nnipa no rentra na ka kyere wɔn se, ‘Monhwɛ yie. Mommforo nkɔ bepo no atifi na monnkɔ n’ahyee no nso so; obiara a ɔbebu saa mmara yi so no, obewu. **13** Se ɔyɛ onipa anaa a, obiara nso ne mu. Na mmom, wɔbesi no aboo anaase wɔbetoto agyan awowɔ no ama wawu.’ Montwe mo ho mfiri bepo no ho koraa kɔsi se totorobento bi behyene ntwemū so; se eba saa a, momforo nkɔ bepo no so!” **14** Mose siane firii bepo no so kɔɔ nnipa no nk̄yen kɔtee wɔn ho ma wɔsii wɔn nneɛma nyinaa. **15** ɔka kyereɛ wɔn se, “Monsiesie mo ho, na aka nnansa na Onyankopon aba, enti obiara nnkɔ ɔbaa ho.” **16** Nnansa so anɔpa pεrεεpεrε, aprannaa a ano ye den bobɔɔ mu, ma ayerɛmo pepaɛs, ma omununkum kabii bi siane

na ḥfrees Mose maa ḥforo koo ne nkyen. **21** Nanso, Awurade ka kyerees Mose se, "Sane w'akyi ko nnipa no nkyen na kɔba won koko se wɔnntra ahyeen no. Wonnye won adwene nso se wɔreforo aba soro ha abehwε Awurade. Won a wobeyε saa no bewuuwu. **22** Asafuo a wɔwɔ won nnwuma so no mpo nnwira won ho, anye saa a, Awurade besee won." **23** Mose nso buua Awurade se, "Nnipa no dee, wɔremforo mma bepo no atifi, efiri se, woabɔ won koko dada. Woka kyerees me se mentwitwa ahyeen mfa bepo no ho na menka nkyere nniipa no se, obiara nniko ho, efiri se, εho ye Onyankopon dea." **24** Awurade ka kyerees Mose se, "Siane kɔ fam na kofa Aaron bra. Mma asafuo no ne nnipa no ntra ahyeen no se wɔreba ha. Wɔye saa a, mesee won." **25** Enti, Mose siane koo bepo no ase kokaa asem a Onyankopon aka akyere no no kyerees won.

20 Afei, Onyankopon kaa nsəm yi kyereə wən:
2 "Mene Awurade, mo Onyankopon a meyii
mo firii nkoasom mu wə Misraim no. 3 "Monnsom
onyame foforə biara nnka me ho. 4 Monnye ohoni
anaa biribiara a εεε adee a εωω ewiem, anaa dee
εωω asase so, anaa dee εωω nsuo mu, anaa dee
εωω asase ase. 5 Monnkoto ohoni biara nsom no
ekwan biara so, na me, Awurade mo Onyankopon,
meyē ninkunfoo. Na me ne onyame foforə bi nkye
mo do a modo me no. Na se nnipa bi bōne a waye
enti metwe wən aso a, metwe won aso kosi wən
awontoatoasoo a wōtan me no nyinaa so. 6 Na
medo awoo ntoatoasoo mpem a wōdo me na wodi
m'ahyedee so. 7 Mommmmo Awurade Onyankopon
din basabasa. Se moye saa a, obebu mo fo. 8 Monkae
homeda na monni no se eda kronkron. 9 Nnansi
na momfa nyē mo nnwuma nyinaa, 10 na eda a eto
so nson no ye homeda ma Awurade Onyankopon.
Saa eda no, εεε se moye adwuma biara; εεε se
mo mmamarima, mo mmabaa anaa mo asomfo
anaa mo anantwie anaa mo ahohoo ye adwuma
biara. 11 Efiri se, Awurade de nna nsia na εωω
εsoro, asase ne εpo ne biribiara a εωω ne nyinaa
mu, enna ohomee ne nnanson so; enti ζhyiraa
homeda no so se wōmfā nhome. 12 Di w'agya ne wo
maame ni na wo nna aware wō asase a Awurade, wo
Onyankopon, de bēma wo no. 13 Nni awu. 14 Nsée

awadee. **15** Mmo korono. **16** Nni adansekurumu. **17** Mma w'ani mmere wo yonko fie anaa ne yere anaa n'asomfoa anaa n'anantwie anaa ne mfumumu anaa biribira a eyē ne dea." **18** Nnipa no nyinaa hunuu ayeremo ne wisie kumann wo bepo no so. Wōtee aprannahaa ne totorobento nne a eyē hu a erebo dendeenden. Enti, wote gyinaa e ehu ama wōn ho rewoso. **19** Wōka kyere Mose se, "Ka asem biara a Onyankopon aka akyere wo se ka kyere biara a Onyankopon ankasa nkasa nkyere yen na yeanwuwu." **20** Mose nso ka kyere wōn se, "Monnsuro na Onyankopon pe se oda ne tumi adi kyere mo sedee ebeye a, efiri enne rekə, mobesuro se mobeye bōne atia no." **21** Nanso, nnipa no tee wōn ho gyinaa akyirikyiri baabi. Mose dee, əwuraa esum kabii no mu kō baabi a Onyankopon wō ho. **22** Awurade ka kyere Mose se, "Ka saa asem dwete anaa biribi foforo aye. **24** "Dōtes afreibukyia na monye mma me. Eso na mommo mo afōdee mma me. Mo əhyee afōdee ne asomdwōee afōdee a mode nnwan ne anantwie bō no nyinaa mommo mma me. Baabi a mēkyere mo se monsi afreibukyia no na monsi na meba hō abehyira mo. **25** Motumi de aboo nso si afreibukyia, nanso aboo a wōntwaee na momfa nsi. Se mode afidie bi twa aboo no di no adwini a, enye se wōde si, efiri se, moagu ho fi. **26** Monnye atrapoe mma afreibukyia no anye saa a, obi behwe mo ntadee ase ahunu mo adagya mu."

21 "Mmara no nkaee a eṣe se woka kyere wōn no nie: **2** "Se woto akoa a ɔye Hebrini a, ma no nsom wo mfees nisia, na afe a eto so nson no, gyaa no na onkō ne baabi kwa a ɔntua hwee. **3** Se ɔbeyees w'akoa no na ɔye osigyanī na se akyire no ɔware a, ono nko ara na se mfees nson no duru a obēko. Na se nso na waware ansa na ɔrebeyē akoa dee a, one ne yere no na ebēko. **4** Se nso ne wura no na omāa no obaa warees wō ne nkoasom no mu, na se wōwo mmamarima ne mmammaraa a, oyere ne mma no bēye ouwra no dea na okunu no ako ne baabi. **5** "Na se ɔbarima no pae mu ka se 'Mepē me wura ne me yere ne me mma asem enti merenk' a, **6** ne wura no de no beba atemmufoa anim na wōde fitiē afiti n'asom badwa mu na watena ne wura no nkyen se akoa afebēo. **7** "Se ɔbarima bi tōn ne babaa se afenaa a, mfees nisia no duru a, wōrennyaa no sedee wōgyaa mmarima nkoo no. **8** Se ne som no nso onipa a eto no no anī a, onipa ko a eto no no wō ho ekwan se ɔsane beto no bio. Nanso afenaa no wura no nni ho ekwan se eto no ma ɔnanani biara, efiri se, se ɔye saa a, na wabu eto no ho nhyehee so. **9** Na se afenawaura no de afenaa no ma ne babarima aware a, afenaa no bēye ouwra

no babaa. **10** Se ono ara ankasa ware no na ɔsane ware foforo a, ense se ɔte n'aduane ne ntoma a ɔde ma no no so; na ense se ɔkame no nna se ɔyere. **11** Na se wantumi anni saa ahyedee mmienaa yi so a, afenaa a ɔye ɔyere no tuni ko kwa a ɔntua sika biara. **12** "Obiara a əbebo obi akum no no, wōbekum ərebo no bi. **13** Se eyē asiane a eyē Onyankopon nhyehee a wanhye da a, mēkyere onii no baabi a onnwane nkohinta. **14** Se obi boapa taataa ɔfoforo so pe se yen, na yebetie. Na mma Onyankopon ankasa nkasa əcum no a, onii no gyina afreibukyia anim koraa a, montwe no nkokum no. **15** "Dee əbo n'agya anaa ne maame no, kum na eṣe se wōkum no. **16** "Obi a ədome n'agya anaa ne maame no, kum na eṣe se wōkum no. **18** "Se mmarima baanu reko na wōn mu baako de əbooo anaa kuturuku bō əbaako no pira no, na wanwu, nanso əka no to mpa so, **19** na akyire no, ətumi sore nante na mpo se ətō ne nan so a, əbarima a əbōo ne yonko no di bem, nanso əbaako no bere a wasēe no no, əbetua ho sika ama no, asane atua n'ayaresa ka nyinaa kosi se ne ho beto no. **20** "Se obi hwe n'akoa anaa n'afenawa ma no wu a, eṣe se wōtwe n'aso. **21** Nanso, se nna bi akyi akoa no anwu a, ennees, owura no renkō asotwe biara mu, efiri se, akoa no ye n'agypadee. **22** "Se mmarima baanu reko na əko no mu wōpira əpemfoa ma əron, nanso wanwu a, wōbēbo əbarima a əpiraa no no ka biara a əpemfoa no kunu de beto atemmufoa anim ama wōapene so no. **23** Na se opira no mu no, əbaa no nam so wu a, wōnkum saa əbarima no. **24** Se əpemfoa no pira n'ani a, pira əbarima no nso ani; se ne te u a, tu ne dee bi. Nsa nsi nsa anan, enan nsi enan anan, **25** əhyee nsi əhyee anan, apirkuro nsi apirkuro anan na ntampes nsi ntampes anan. **26** "Se əbarima bi bō n'akoa anaa n'afenawa ani so ma n'ani bō a, əsiane n'ani no enti, eṣe se akoa anaa afenaa no kō ne baabi kwa. **27** Se owura tu n'akoa se a, ne se no enti, əmma no nkō ne baabi. **28** "Se nantwie pem obaa anaa əbarima ma no wu a, wōnsi nantwie no aboo. Wōnnwe ne nam no. Ne wura no nso, obiara mmfa ne nsa nka no, **29** gye se wōate se mmere bi a awtam no, nantwie no pem pem nnipa ma wōabō ne wura no amanee a ɔnka ho hwee; se əba saa na se əkum obi a, wōnsi nantwie no aboo na ne wura no nso, wōnkum no. **30** Se nso owufōo no abusuafo pe a, wōbēbo nantwiewura no ka. Atemmufoa na wōbekyere əka no ano. **31** Mmara kōrō no ara kyere nantwie a əbēpēm abarimaa anaa abaayewa. **32** Na se nantwie no pem akoa anaa afenaa a, wōbēma akoa anaa afenaa no wura dwetē gram ahasa ne aduanan mmienaa, na wōasi nantwie no aboo. **33** "Se əbarima bi tu abura, na wankata so, na nantwie anaa afunumu kōtō mu a, **34** əka biara a aboa no wura bēbō abura no wura no, eṣe se abura wura no tua na ɔfa aboa a wawu no. **35** "Se

obarima bi nantwie pira nantwie foforo na se ḥwu a, ense se ḥfemfo no tua ka, efiri se, wōbuu yei a, mmoawuranom baanu no bēton aboa a ḥnwue nyinaa fraa ḥfem no ho akatua mu. 16 “Se barima no na woakyē sika no mu. Wōn mu biara nso befa bi kodaadaa abaayewa bi a ḥnyee ne ho adee na ḥne aboa a wawu no fa. 36 Na se aboa no pempem dada no da a, ese se ḥyee ne ho adee na ḥware no. 17 Se na se ne wura no abu n’ani agu so dee a, enne, abaayewa no agya se ḥmpene awadee no so a, ese sika mu kye biara remma; na mmom, ḥbarima a ne se ḥbarima no tua ne tiri sika. 18 “Monkum mmaa nantwie wō hō no bētua nantwie a wawu no ho ka nyinaa na wafa no.

22 “Se obi kōwia nantwie anaa odwan na ḥkum no anaa ḥtan no a, ḥde anantwie enum besi nantwie baako ananmu. Na ḥde nnwan ḥnan asi odwan baako biara ananmu. 2 “Se mohunu ḥkoromfo se ḥrebu efie bi awura mu na wōkum no a, dee ḥkumm no no nni fo. 3 Na se asem no si awia dee a, wōmfa no se ḥye awudie enti onipa a ḥkumm ḥkoromfo no di fo. “Se mokyere ḥkoromfo bi a, momma ḥntua nneemaa a wawia no nyinaa ho ka na se wantumi antua a, mōntan no se akoa mfa no ntua eka no. 4 Se mokyere no se ḥrewia nantwie anaa afunumu anaa odwan a ḥnwue anaa biribi foforo bi a, momma no dekodee a ḥwiae no ho ka mpemanim. 5 “Se obi boapa gyaa n’aboa ma ḥko obi afuom kōdidi hō, see afudee a, ḥmfa ono ara n’afudee mu dee esō anī pa ara no mmētua ka. 6 “Se obi rehye n’afuo, na ogya no tra koto ofoforo afuo mu, hye, see n’afudee a, dee ḥsōo ogya no bētua afudee a asee no nyinaa ho ka. 7 “Se obi ma ḥofoforo sika anaa ade foforo bi se ḥmfa nsie ma no na wōwia na se wōkyere ḥkoromfo no a, ḥbētua no mpemanim. 8 Na se wōankyerē ḥkoromfo no a, wōde onipa a wade agyapadee no hye ne nsa no bēba Onyankopon anim abēhwehwē se n’ankasa na ḥwiae ne yōnko no anaase enye ono. 9 Se eba se nantwie, afunumu, odwan, ntoma anaa biribi foforo bi yera na dee n’adē ayera no de n’ani kari obi se ḥno na wafa dekodee no, na onii no sane se enye ḥno na wafa a, ese se wōde nnipa baanu no nyinaa ba Onyankopon anim ma ḥhwehwē mu. ḥhwehwē mu na dee ḥbedi fo no, ḥbētua adee a eyerae no ho ka mmoho mmienu ama obaako no. 10 “Se obi de afunumu, nantwie, odwan anaa aboa foforo bi ma ne yōnko bi ayen na aboa no wu anaa ḥpira anaa ḥdwane na se obi anhunu ammekā a, 11 ese se dee ḥgyee aboa no ayen no ka ntam wō Awurade anim se enye ḥno na wawia aboa no na dee ne dea no gye to mu a, ḥnye biribiara nsi ananmu. 12 Nanso, se wia na wōwiaa aboa no anaa dekodee no wō ne nkyen dee a, na ese se sohwefoo a wōwiaa aboa no anaa dekodee no firii ne nkyen no tua ne wura no ka. 13 Se akekaboo na ḥkumm no a, ese se ḥde aboa no funu ba bekyere. ḥyee no saa a, ḥrentua ho ka biara. 14 “Se obi fem aboa bi anaa biribi foforo bi firii ne yōnko nkyen na se aboa no wu anaa ḥpira eberē a ne wura no nni hō a, ese se onipa a ḥfem se ḥbarima biara a ḥbefira aboa bi no, wōnkum no. 20 “Obiara a ḥbefira Awurade akyiri abo onyame foforo bi afodee no, wōnkum no. 21 “Monnhye ḥhōho aniyāadee ḥkwān biara so; na monkae se, na mo nso moye ahōho wō Misraim asase so. 22 “Monnsisi akunafo a nnaa nwisiaa; 23 na se moye saa na wōsu frē me a, megue wōn so. 24 Mede m’abufuo bētia mo na mama atamfo dōm akum mo na mo yeronom nso adane akunafo a ama mo mma nso aye nwisiaa bi. 25 “Se wōbo wo yōnko Hebrini bōsea a, nnye ho mfentom biara. 26 Se wōgye ne ntoma de si awowa a, anadwo no ara, fa n’adē kōma no. 27 Efiri se, ebia na ntoma a ḥwō de kata ne ho de ka ne ho hye ara ne no; woagye yi, ebeye den na watumi ada? Se woamfa ankōma no na se ḥsu frē me a, metie na mahunu no mmōbō, efiri se, meye mmoborōshunufo. 28 “Monnkasa ntia Onyankopon na monnome aban mu mpanimfo a nnaa mo atemmufo a nnaa wōn a wōdi mo so. 29 “Momfa mo nnōbae se mu nkye mu edu mu baako mmrē me ntēm so. “Saa ara nso na montua mo mmakan mmarima nkwegyee ho ka no. 30 Ma wo nantwie anaa wo dwan abakan no ne ne maame ntēna nnanson, na eda a etō so nwōtwe no, fa no bre me. 31 “Esiane se moye kronkron ma me enti, monnw aboa biara a akekaboo akyere no akum no. Monnya ne funu no ma nkraman mmēwe.

23 “Nkeka nkontoposem. Wo ne ḥbōnefō nni nsawōsōo, na woanni adansekurumu. 2 “Mfa wo ho nhyehye nnipadōm bi a wōpē se wōyē bōne mu. Se woredi adansee a, nhwē nnipa dōdō bi so nni mma wōn. 3 Nka se obi ye ohiani enti wobedi adansee ama no. 4 “Se wohunu wo ḥtamfo nantwie anaa n’afunumu a wayera a, kyere no kōma ne wura no. 5 Se wokōtō se wo ḥtamfoo repagya n’afunumu agyina ne nan so wo adesoa duruduru ase a, ntwa ne ho nkō. Boa no. 6 “Se obi ye ohiani a, enkyere se ese se wōbu tia no. 7 Mfa asem a wonhunue nti obi so; mma wōnkum obi a ḥnyee bōne biara. Merempene so saa. 8 “Nnye adanmudee na adanmudegyee fira onipa ani. Adanmudegyee fira anyansafo aani ma wōsi gyinae de tia onyamesuronī asem. 9 “Nhye ahōho so; wonim sedēe woye ḥmamfrani a etēe. Kae dee wohunuu wō Misraim asase so hō no. 10 “Dua na twa na entoatoa so saa ara nkōsi mfee nsia. 11 Na mfee nson so dee, ma asase no nna hō kwa na ma ahiāfōo ntwa nnōbae biara a ḥbenyini wo so no; nkae se no, gya ma mmoa nwe. Wo bobē turo ne wo ngo dua turo hye saa mmara yi ase. 12

"Nnansia na fa ye adwuma na home ne nnanso so. Yei bema w'anantwie, wo mfunumu, wo fiefoo, w'asomfoo ne w'ahhoo nso ahome. **13** "Monni nsem a maka yi nyinaa so na monkae nso se, ense se mobo onyame foforo biara din. **14** "Afe biara mu, monhye fa mprensa mfa nhye me animuonyam. **15** "Dee edi ekan no, monni Apiti Afahye. Se eduru so a, nnanson mu, obiara nni burodo a mmoreka nni mu sedee mehyee mo no. Ese se afe biara mohye saa fa yi wo obosome Abib mu, bosome a mode tu firii Misraim no mu. "Eduru saa ebere no a, obiara mmre me aforebodee. **16** "Eno akyiri, Otwu Afahye na edi so. Saa afahye yi duru so a, momfa mo aduanekan mmre me. "Dee etwa too ye afudee anoboa afahye a ese se wodi no otwa bere no akyiri. **17** "Afahye ahodoo mmiensa yi mu nyinaa, ese se Israel mmaprima nyinaa ba Awurade Onyankopon anim. **18** "Mfa mmoa a wode wan bo afodee no mogya nka burodo a mmoreka wo mu ho mma me. "Saa ara nso na mmoa a wode wan bo afodee no sradee no, mommma adee nnkye so. **19** "Se motwa mo mfudee a, momfa otwakane mu nyiyimu a eso ani mmre me; wode bema Awurade mo Onyankopon. "Nnoa abirekyie ba wo ne maame nufosuo mu. **20** "Meresoma obofoo na wadi mo anim de mo akə asase a masiesie ama mo no so dwoodwoo. **21** Momfa anidie mma no na monni ne nsem so; monnsore ntia no, efiri se, oremfa mo amumuye nkye mo. Ọye m'anamusini, na me din na eda ne so. **22** Na se moto mo bo ase, na motie no, di me nsem nyinaa so a, meye otamfoo matia mo atamfoo. **23** Me obofoo bedi mo anim de mo aba Amorifoo, Hetifoo, Perisifoo, Kanaanfoo, Hewifoo ne Yebusifoo asase so na moatena ho. Na mesee saa nnipa no nyinaa wo mo anim. **24** Monnsom anyame a saa aman yi som wan no bi, na mommmma afodee mma wan eda biara da. Monnni saa abosonsomfooyi akyi. Monni wan so na mommubu wan ahoni a eye animguasedee no ngu. **25** Mo Awurade, mo Onyankopon nko ara na monsom no. Na mehyira mo ama mo anya aduane ne nsuo na meyi nyarewa nyinaa afiri mo so. **26** Apɔn anaa abonini remma mo asase no so na mema mo nna amee mo. **27** "Awurade ho hu beka aman a mobedi wan so no so nnipa nyinaa na woadwane wo mo anim. **28** Mema kotokurodu abepam Hewifoo, Kanaanfoo ne Hetifoo afiri mo anim. **29** Merenye yeinom nyinaa afe baako pe mu na asase no annane esere amma nkekaboa ammu amfa mo so. **30** Mepam wan nkakrankakra kosi se mobedoso, atumi ahye asase no so ma. **31** "Metu mo ahye afiri Epo Kokoo no ano akosi Filistifoo mpoano na mede afiri esere a ewa anafo fam no so akosi Asuo Eufrate, na mema mo adi nnipa a wote asase no so no so, na moapam wan afiri mo anim. **32** Mo ne wan nnye apam biara, na saa ara nso na mo ne wan anyame no nnye

biriabiara. **33** Mommma wommētena mo mu, efiri se, se wōbetena mo mu a, wōde wōn abosonsom no besane mo na se eba saa nso a, ebequ mo asu.”

24 Afei, Awurade ka kyere Mose se, “Wo ne Aaron, Nadab, Abihu ne Israelfoo mpanimfoa aduosoñ mforo mmra ha. Mo nyinaa, momma me ne mo ntam ntwe na monsom me. **2** Mose rko ara na obeben Awurade; na monkae nso se, erise se won a woaka no tue ben bepo no koraa.” **3** Mose kaa mmara a Awurade hyee no no nyinaa kyere nnipa no ma won nyinaa bō gyee so se, “Yebedi ne nyinaa so.” **4** Mose twere Awurade mmara no nyinaa guu ho. Adeey kyee anɔpa no, ɔsii afɔrebukyia wō bepo no ase. ɔde adum dumien twaa ho hyiae, efiri se, na Israel mmusuakuo no ye dumien. **5** Afei, osomaña mmabunu a wɔwɔ won mu no bi se wɔnkɔbø ḥhyee afodee ne asomdwoe afodee mma Awurade. **6** Mose sonee mmoa no mogya no fa de guu nkankye mu, enna ɔttoo efa a aka no petee afɔrebukyia no so. **7** ɔkan nwoma a watwera a ey Apam Nwoma a Awurade akwankyer ne ne mmara wō mu no kyere nnipa no. Nnipa no bō gyee so bō se, “Yehye bō se, yebedi mmara no nyinaa so.” **8** Afei, Mose de mogya a ewo nkankye no mu no petee nnipa no so kaa se, “Saa mogya yi hye apam a mo ne Awurade apam ne mmara a ɔde ama mo no mu den.” **9** Afei Mose, Aaron, Nadab, Abihu ne Israelfoo mpanimfoa aduosoñ no foro kɔo bepo no so. **10** Wohunuu Israel Onyankopon. Na ne nan ntiasoñ hyeren te se aboodemmo a ne hyeren te se ɔsoro hyeren. **11** Ewom se mpanimfo no hunuu Onyankopon dee, nanso wanse wōn. Nokorem, won nyinaa bō mu didii wō Awurade anim. **12** Na Awurade ka kyere Mose se, “Foro bra me nkyen wō bepo so ha na tena ha kosi se mede mmaransem a matwera agu ebō so no bema wo, na wonam so akyerekyer nnipa no.” **13** Enti, Mose ne ne ɔbaafod Yosua foro kɔo Onyankopon bepo no so. **14** ɔka kyere mpanimfo no se, “Montena ha ntwen yen kosi se yebeba. Merekoyi, se asem bi kyere mo so a, monka nkyere Aaron ne Hur.” **15** Mose foro kɔo bepo no so ho na ɔyeraa wō omununkum mu. **16** Na Awurade animuonyam hyee Sinai bepo no so ma. Na omununkum sii bepo no so nnansi. Ne nnanson so no, ɔfrees Mose firii omununkum no mu. **17** Won a wōwo bepo no ase no hunuu anwanwadee no. Na Awurade animuonyam a ewo bepo no so no te se ogya a ɔredere. **18** Na Mose yeraa wō bepo no so wo omununkum no mu. ɔdii bepo no so adaduanan.

25 Awurade ka kyere Mose se, 2 "Ka kyere Israelfoo no se, wəmmə afodee mma me. 3 "Saa nneemaa a edidi so yi mu na wəmfiri mmo me afodee no: "sikakokoo, dwete, kōbere, 4 ntoma tuntum, koogyan bibire tam; koogyan tam, serekye, abirekyie ho nwii, 5 odwennini nhoma a wəahye

no kôkô, mmirekyie nwoma a wôahye, okuo dua, nsia a mmiensa wô efa na mmiensa nso wô efa. 33
6 kanea ngo, ɔsra ngo, nnuhwam a wâhyee, 7 Momfa nhwiren mmiensa nsiesie nkorabata biara apopobibiriebo, aboodemmo a wôde betuattua ho. 34 Na kaneadua no, momfa nhwiren a eyé fe nni asafotadee ne adaaboo no mu. 8 “Mepe se Israelfoo adwini mfa nsiesie no. 35 Nhwiren no bi bewo ne si asoredan kronkron ma me, sedee ebeye a, metumi dua no ase wô nkorabata mmienu biara ase. Afei, atena wôn mu. 9 Me fie no beye ntomadan. Mekyere nhwiren no bi bewo nkorabata mmienu a ewô ase mo ekwan a mepe se mosi saa dan no ne sedee no ase, enna ebi nso bewo nkorabata mmienu a ewô mobesiesie mu na moagyina so asi. 10 “Momfa okuo ɔsoro no so. 36 Saa nneema a wôde siesie kaneadua dua nye Apam Adaka a ne ntentenemu ye basafa no ne ne nkorabata no nyinaa nye adee fua a wôde baako ne fa, ne tetrete nye anammon mmienu ne sikakôkô amapa a wôaboro aye. 37 “Monye nkanea kakra na ne koron nso nye anammon mmienu ne ne emu nyinaa. 11 Na momfa sikakôkô mapa nnura ého bi so a ne hyerén no bëto ne hann agu n'anim. 38 ne emu nyinaa. 12 Momfa sikakôkô nkawa énan Kanea ntomaban akapé no ne ne mpampaa no nso, nhyehye adaka no nan énan no ho, wô fam pëe. momfa sikakôkô amapa nye. 39 Sikakôkô kilogram Ma nkawa no mmienu nkô efa baako na mmienu a aduasa énan na ého behia se mode ye kaneadua no aka no nso nkô efa. 13 Fa okuo sene mpoma, na fa ne ého nneema nyinaa. 40 Biribiara a mobeyé no sikakôkô duradura ho, 14 na fa hyehye nkawa no nso, monye no pëpëre sëdee merekyere mo wô mu na wôde apam adaka no asoa. 15 Monnyiyi nnua bepo so ha yi no.

a wôde soa adaka no mfiri nkawa no mu. Momma enhyehye mu afebo. 16 Mowie adaka no a, momfa ébo a matwêre Mmaransem Edu no agu so no nto mu. 17 “Momfa sikakôkô nye adaka no mmuasoo a wôfre no Mpata Dwa. Ne ntentenemu ye anammon mmiensa ne fa, enna ne tetrete nso ye anammon mmienu ne fa. Éha ne beaës a mobenya mo bëne so ahummôbor. 18 Momfa sikakôkô a wôaboro nye Kerubim mmienu. Momfa òbaako nsi adaka no nkatasoo atifi na momfa òbaako nsi anafo. 19 Fa Kerubim no tetare adaka no ti ne n'anafo na ène adaka no nkatasoo no nye mua. 20 Kerubim a wôye abofoo no bëdi nhwéanimu a wôasisi won ti ase rehwé mpatadwa no na wôatretre won ntaban mu akata so. 21 Momfa ébo twerepono a mede bëma mo no nto adaka no mu, na momfa ne ti no nkata so. 22 Na mehyia mo wô hô na makasa afiri mpata beaës wô soro hô afa abofoo no ntam. Na adaka no mu na wôbekora m'apam no ho mmara. Éhô na mëda me mmaransem a mode bëma Israelfoo no adi akyeré mo. 23 “Momfa okuo dua nye epono a ne ntentenemu ye anammon mmiensa, ne tetrete ye anammon baako ne fa na ne ɔsorokô ye anammon mmienu ne fa. 24 Momfa sikakôkô nnura ho na momfa sikakôkô hankra ntwa ho nhylia. 25 Ye adaka no ho mfomfamho a ne tetrete ye nsateakwaa énan twa epono no ntentenoa ho hyia, na fa sikakôkô hankra fa ho. 26 Ye sikakôkô nkawa énan na fa nkawa énan no tuatua ne nan énan no biara akyi 27 twetwewaso wô soro. Wôde nnua no behyehye saa nkawa no mu na wôde apagya epono no asoa. 28 Fa okuo ye nnua no, na fa sikakôkô dura ho. 29 Momfa sikakôkô amapa nye nwowaa, ntere, nhina ne nsatoa. 30 Eda biara, fa burodo to epono no so wô m'anim. 31 “Momfa sikakôkô a wôaboro nye kaneadua. Kaneadua no ase, n'abaa, nkanea no nhwiren ne ého nsiesie no nyinaa nye adee baako. 32 Kaneadua a éhye mfimfini no benya nkorabata

26 “Fa asaawa a eyé fe a wôafira ye nsenanotam edu a emu bi ye tuntum, bibire ne koogyan a wôanwono Kerubim agu mu, na fa si Ahyiaeë Ntomadan no. 2 Ese se nsenanotam edu no nyinaa këséé ye pë. Emu biara tenten ye anammon aduanan mmienu na ne tetrete nso ye anammon nsia. 3 Mompam saa ntoma no enum mmo mu ma enye baako. Enum a aka no nso, monye no saa ara. 4 Momfa ntoma bibire bamma aduonum nwurawura ntoma no afa mmienu a esensen hô no mu. 5 Ese se éfa biara, mobo nkantankorowa aduonum ma edi nhweanimu. 6 Bo sikakôkô nkôtakorô aduonum na fa soso nkantankorowa no mu, sedee ebeye a nsenanotam ahodoo mmienu no beyé nsenanotam baako. 7 “Nsenanotam no akyi no, momfa ntoma nkatasoo dubaako a wôde mmirekyie nwî aye mfa mmo Ahyiaeë Ntomadan no so. 8 Ntoma nkatasoo dubaako no nyinaa tenten ne ne tetrete nye pëpëre. Ne tenten nye anammon aduanan enum na ne tetrete nye anammon nsia. 9 Ka saa nkatasoo enum yi sisi anim ma enye adee tetrete baako; na fa nsia a aka no bo mu na éno nso nye adee tetrete baako. Wôbebu nkatasoo eto so nsia no ato so ama asensen fam se edan kronkron no nkatan. 10 Fa yaawa nkantankorowa aduonum a wôabô no hyehye ntoma asinasini mmienu no ano. 11 Na ye nsosomu aduonum na fa saa nsosomu no hyehye nkantankorowa no mu na énika asoredan no mmo mu na enye mua. 12 Edan no mmosotam anammon baako ne fa besensem Ahyiaeë Ntomadan no akyi, 13 na anammon baako ne fa nso asensen animu. 14 Momfa nneema ahodoo mmienu mmo edan no so. Dees edi ékan no nye odwennini wedee a wôahye no kôkô, dees eto so mmienu nye abirekyie wedee a éso. 15 Fa okuo ye ntaaboo na fatwa Ahyiaeë Ntomadan no ho. 16 Taaboo biara ɔsorokô nye anammon dumun na ne tetrete nye anammon mmienu ne

kakra. **17** Ese se nkotokoro mmienu wo taaboo biara sofi, atam, adinam ne nsramma nkyensee nyinaa, ase, na taaboo biara ye pe. **18** Mobeye Ahyiaeeyaa waawa na fa ye. **4** Fa kobere ye otwidadee na fa Ntomadan no ntaaboo ama emu aduonu akyere dadee nkawa hyehye ne ntwea enan no so. **5** Fa n'anafoo. **19** Wode besisi dwete nsisisoo aduanan otwidadee no hye nsramma kyensee no mu na fa so; nsisisoo no mmienu mmienu nhyeheyaa taaboo si aforebukyia no basa a woaaye no so. **6** Fa okuo biara ase. **20** Ahyiaeeyaa Ntomadan no atifi fam nso, sene nnua a wode kobera adura ho a wode besoa wobeye ntaaboo aduonu awta ho. **21** Eno nso wode aforebukyia no. **7** Se moresoaa, momfa nnua no besisi dwete nsisisoo aduanan so a taaboo baako nhyeheyaa nkawa a mode atuatua aforebukyia no besi nsisisoo mmienu so. **22** Ahyiaeeyaa Ntomadan ho no mu. **8** Ntaaboo na momfa nye aforebukyia no fa a ekyere atoee fam no beye n'akyi. Eno nso, no. Momma emu nna ekwan sedee mede kyerees wode ntaaboo nsia na wode betwa ho **23** a ntaaboo mmo wobepo no so no. **9** "Twa adiho ma Ahyiaeeyaa mmienu sisi ntwea biara. **24** Wode nkotokoro besosa Ntomadan no na fa ntoma a wode asaawa a eyfe fe ntaaboo mmienu no soro ne ne fam. **25** Woka ne aye sensen ho. Nsenanotam a esen anafoo no tenten nyinaa bom a, ntaaboo wotwe na wode beye edan ho. **26** Ahyiaeeyaa Ntomadan nye anammmon oha aduonum **10** a kobera nnua no fa ho a wode besisi dwete nsisisoo dunsia so. aduonu a esisi kobera nnyinasoo aduonu mu soso Taaboo biara befa nsisisoo mmienu. **27** "Fa okuo mu. Dwete nkotokoro ne dwete ntweaa a efomfam sene mmeamu nnua bi na fa beabea ntaaboo no dwete afadum no ho no na ebessoso nsenanimu no mu. Mmeamu nnua no enum nk edan no fa baako, mu. **11** Adiho a ekyere atifi fam no nso, saa ara na **28** Bo mmeamu dua baako mu a dwete nkotokoro ne ne ntweaa fomfam ho na fa bea ntaaboo no mfimfini na emfiri tire nkoka tire. **12** "Adiho no fa a ekyere atoee fam no **29** Fa sikakoko dura ntaaboo no ho na fa sikakoko wonye no. Nsenanimu a ne tenten ye anammmon oha nkawa soso mmeamu dua no mu na ennyina. Fa tetrte beye anammmon aduoson enum a ekura nnua Sikakoko dura mmeamu dua no nso ho. **30** "Fa aduonum, na nnua aduonu sisi kobera nnyinasoo eyfe fe ye ntawamutam a woaanwono Kerubim seso mu edu a ntokuro edu deda mu mu. **13** Apuee fam nso agu mu no. **31** Fa sen okuo nnua fadum nan a wode beye anammmon aduoson enum saa ara **14** Baabi a hyehyebea a mekyerees wo wobepo no so ho no so **32** Fa sikakoko adura ho a sikakoko nsosomu nan soso **15** Baabi a ne kwan da wo n'atoee agu mu no. Ma fadum enan no mu biara nsi dwete aduonum, na nnua aduonu sisi kobera nnyinasoo ntaaboo enan no baako so. **33** Fa ntawamutam no **16** "Adiho ho no ano ekwan nye sensen nsosomu no so na fa tware edan no mu. Fa ntoma nsenanimu a ne tetrete ye anammmon aduasa. adaka a ebo a woatwero Onyankopon mmara agu **34** Afei, fa adaka no mmuasoa a **17** Ese se kronkron no ntam. **35** Fa epono no ne kaneadua no tware **18** Enti, adiho ho wode asaawa tuntum, bibire ne koogyan bedi mu kronkron ho. **36** Fa ntoma foforo a eyfe koogyan bibire ne **19** Kobera na ese se wode ye Ahyiaeeyaa koogyan asaawatam ye Ahyiaeeyaa Ntomadan no ano adwini feefefe. Wode nnua enan a esisi ne nnyinasoo nkatano. **37** Fa saa ntawamutam no sen okuo mpungan **20** "Ka kyere Israelfoo no na wommre wo enum a wode sikakoko adura ho no nsosomu no so. **21** Aaron ne mmamarima na wode nkanea a ennum da no besi Ahyiaeeyaa Ntomadan no mu. Wobehwe so Wode saa mpungan no besisi yaawa ntaeasese enum **22** "Fa okuo ye aforebukyia ma enyi ahinan an no mu. **23** Bokiti a nsobegu mu,

27 "Fa okuo ye aforebukyia ma enyi ahinan an a n'afanan no mu biara ye anammmon nson ne fa na ne osoroko nso ye anammmon enan ne fa. **2** Ye mmen enan tuatua aforebukyia no ntwea enan no nyinaa so, na fa kobera dura ne nyinaa ho. Okuo no a wode beye aforebukyia no, eno ara bi na wode beye mmen no. **3** Bokiti a nsobegu mu,

28 “Yi wo nua Aaron ne ne mmamarima Nadab, so; **24** wode sikakokoo mmobarees mmienu no Abihu, Eleasa ne Itamar na te won ho na behyehye adaaboo no nkawa mmienu no mu. **25** wonye asofoa nsom me. **2** Pam atadee kronkron ma Nhoma mmienu no a aka no, kyekyere biara ti wo nua Aaron na ama animuonyam aba n'adwuma bo sikakokoo no a ebo asofotadee no abatiri so no ho. Pam atadee no na enye fe, sedee ebema no mu. **26** Ye sika nkawa mmienu na fa hyehye afata n'adwuma no. **3** Ka kyere nnipa a mama won adaaboo ntwea mmienu a ewo asofotadee no nkyen adepam ho nyansa na wompam atadee no. Enu na mu. **27** Sane ye sikakokoo nkawa mmienu hyehye ebema ne ho ada nso wo n'afefoo mu na ama watumi asofotadee no ntwea so wo fam ma enka abowomu asom me. **4** Ntadee ahodoo a wobepam no nie: no. **28** Fa bibire nhoma kyekyere adaaboo no ase adaaboo asofotadee, asofotadee, atadee yuu, atadee na fa hyehye nkawa a ewo asofotadee no ase no konsini a eyenamedame, abotite ne abowomu. mu. Yei remma adaaboo no mfiri asofotadee no ho Wobepam ntadee kronkron bi nso de ama Aaron nte ntwantwɔn. **29** “Aaron befa saa ekwan yi so mmamarima no. **5** Wode ntoma tuntum, bibire na ode Israel mmusuakuo no din a ewo adaaboo ne koogyan a wode asaaawatam pa na anwono na no so no bek Kronkronbea ho; na yei na ebema ebepam. **6** “Ma ntomanwono mu adwumfoo papa Awurade akiae Israelman ebere nyinaa mu. **30** Se mfa sikakokoo ne bibire ne asaawa a eberebedum ne Aaron reko Awurade anim a, omfa Urim ne Tumim koogyan ne asaawa fitaa a woafira nyen asofotadee a asee ne hann ne peye nhye adaaboo a eda ne no. **7** Wobepam no asinasini mmienu a eyenamedame animu koko so no kotokuo mu. Saa ara na daa Aaron ne akyire a woapam ne mmatire no so abo mu. besoa nneema a wonam so kyere Awurade apede **8** Abowomu no beye ntoma koro no ara bi. Ebeye de ma ne nkurofuu ebere biara a obeko Awurade nsaawatam a eyenamedame, tuntum, bibire ne anim no. **31** “Wode ntoma tuntum na ebepam koogyan. **9** “Fa apopobibirieboo mmienu na twere asofotadee no **32** a woagya ekwan bi a Aaron de ne Israelfoo mmusuakuo no din gu so. **10** Aboodenboo tiri bewura mu. Ese se wotwa mfimfini tokuro ma biara, wontwore edin nsia ngu so, sedee ebeye a, ano no ye den sedee wohye a erentete. **33** Wode won nyinaa din bedidi so mpanin mu. **11** Fa ekwan ntoma tuntum, bibire ne koogyan na ebepam ato a aboodenbootwafo si fa twa edin gu adwinnee ano. **34** Ese se wode sikakokoo nnomma ne atearaba so, na twere edin ahodo no sedee Israel mma a edi afrafra twa asofotadee no mmuano ho hyia. **35** no din te, na fa sika ntotoano twa ho hyia. **12** Fa Ebere biara a Aaron bek Kronkronbea ho no, na nso nam so akyire Awurade. **13** Edon no rewoso sedee ebeye a, orenwu. **36** “Afei, Ye sikakokoo ntweaban a woakyinkyim mmienu. **14** boro sikakokoo amapa ma enye trawa se prete na Na fa mmobarees mmienu a wode sikakokoo ayetwre so sedee wokurukyire nsanodee so no se: tetare mfomfamho a ewo asofotadee no mmati so Kronkron Ma Awurade. **37** Wode ntoma tuntum no mu. **15** “Momma odwumfoo a n'adwinnie ye fe beso mu asensem Aaron abotire no anim. **38** Aaron na enye atemmuo adaaboo no. Momfa asaaawatam de saa adee no bebo ne moma so sedee ebeye a, se a eyenamedame, tuntum, bibire ne koogyan na Israelfoo no bo afodee biara na mfomso ba ho a, mompam adaaboo no sedee mode pam asofotadee echo asodie beda ne so, na Awurade agye nnipa no, no. **16** Montwa ntomasini no ahinanana na efna na ode won bene nso akye won. **39** “Fa asaaawatam biara nyen nsateakwaa nkron na mompam mfam a eye fe nwono Aaron atadee konsini no. Ma enye so mma enye se kotokuo. **17** Momfa aboodemmo damedame na fa ntoma koro no ara bi pam abotire nsasoo enan mmoboo mu. Nsasoo a edi ekan no na nwono biribi gu ne nkatakonmu no nso mu. **40** nyen bogyanamboo, dee eto so mmienu no nyen Pam atadee yuu ne abowomu ne abotire ma Aaron akaratebo na dee etwa too no nyen eboo a ete se mmamarima na momfa obuo ne anidie mma ahahammonobo. **18** Nsasoo a eto so mmienu no won. **41** Saa ntadee yi na momfa nhye Aaron ne ne nyen nsrammaboo, aboodemmo ne denkyemmo. **19** mmamarima na momfa ngo ngu won tirim mfa Nsasoo a eto so mmiensa no nso beye akutuhonobo, nhye won asofoa wo asom no mu, na momfa nte won mfrafraeboo ne beredumboo. **20** Nsasoo a eto ho se asofoa a woye me dea. **42** “Mompam serekye so nan no beye sikabereeboo, apopobibirieboo ne ntadee a efiri won sisi koka won nan ase, na wohye ahwehwewebo. Sikakokoo ntotoano ntwa ne nyinaa ansa a, woahye won ntadee no agu so. **43** Ebere ho nhya. **21** Aboodemmo no baako biara begyina biara a Aaron ne ne mmamarima no reko Ahyliae ho ama Israel mmusuakuo no baako. Na wobetwore Ntomadan mu ho anaase woreko afrebukyia no abusua ko no din agu so se nsanodee. **22** “Ekwan a anim wo kronkronbea ho no, wonhye. Anye saa a, mobefaa so de adaaboo no afam asofotadee no mu nie: afobuo beba won so ma woawuwu. “Yei ye daa apam ye sikakokoo mmobarees, **23** na ye sikakokoo nkawa a woahye ama Aaron ne ne mmamarima. mmienu, na fa tare adaaboo no apampam twetwewa

29 “Ekwan a ese se mofa so hye Aaron ne ne mma anim no mu. **24** Momfa yeinom nhye Aaron ne asfoo nie: momfa nantwie ba ne nnwennini ne mmamarima nsam na wømfa nkyere se ohim mmienu a wøn ho nni dem; **2** afei momfa esiam afrebodee mma Awurade. **25** En o akyi, monnye muhumuhu a mmoreka nni mu nye burodo a eye de mfiri wøn nsam na monhye no afrebukyia no so ne tatera a wøde ngo afra ne ofam a wøde ngo agu se ohwam afdees mma no. **26** Afei, momfa Aaron so. **3** Fa burodo no gu kenten mu na fa nantwie ba no assohyedwan no yan na monhim no Awurade ne odwennini no ka ho bra Ahyaee Ntomadan no anim, mfa nkyere se, morebo no afdees; eno akyi ano. **4** Momfa Aaron ne ne mmamarima no mmra momfa **27** odwennini a moate ne ho no yan ne Ahyaee Ntomadan no kwan ano hø, na momfa nsuo ne sre **28** mma Aaron ne ne mmamarima. Ese se nnware wøn. **5** Afei, momfa Aaron atadee yuu no daa eye Israelfoo asedees se wøbeboa saa afrebo nhye no. Monhye no atadekønsini no, ne asofotadee yi—se eye asomdwoee afrebo anaa aseda afrebo, no ne adaaboo no ne abøwomu no, **6** na momfa de hye Awurade animuonyam. **29** “Aaron ntadee abotire a sikakøko kronkron bobø mu no mmø no. kronkron yi, wøbekora na wøate ho de ama ne **7** Afei, momfa srango no na monhwie ngu ne tiri so. mmamarima a daakye wøbedi n’adee, sedee se **8** Ne mmamarima no nso, momfa wøn ntadee yuu wøn asohyø duru so a, wøbetumi de ahye wøn. **30** no nhyehye wøn. **9** Momfa wøn abøwomu no ne ekye nka wøn ho. Saa ekwan yi so na momfa nhye ntadee yi nnanson ansa na wafiri n’asofodwuma ase Aaron ne ne mma ne wøn aseføo ma wønye asaføo wø Ahyaee Ntomadan no mu ne kronkronbea hø. **31** daa nyinaa. **10** “Mode nantwie ba no beba Ahyaee “Fa odwennini no nam a wøate ho no ne odwennini nam a wøde hyeø asøføo no na monnoa no baabi a de wøn nsa agu aboa no apampam. **11** Afei, monkum eho te. **32** Aaron ne ne mmamarima bedi burodo no wø Awurade anim wø Ahyaee Ntomadan no kwan ano. **12** Momfa ne mogya nsrasra mmen wø Ahyaee Ntomadan no ano. **33** Wøn riko ara na a etuata afrebuwyia no ho no so. Momfa mo wøbewe enam no adi nnuane a wøde tee won ho no. nsateaa na eyne, na monhwie mogya a øbøka no ngu Nnipa a wømfra asøføo abusua no mu no renni bi, afrebuwyia no ase. **13** Monyi ne mu sradee no ne efiri se, wøate ho. **34** Se eba se adee kye enam anaa ne bereboø kotokuo no ne ne sawa mmienu no ne burodo no bi so a, monhye no. Ense se wødi, efiri se, sradee a øwø ho no na monhye no wø afrebuwyia eye kronkron. **35** “Yei ne ekwan a momfa so nhye no so. **14** Afei, momfa aboa no ne ne wedee ne Aaron ne ne mmamarima no asøføo. Nnanson n’agyanan no mfiri beaæs hø na monkøhye no se na wømfa nni saa asohyø no ho dwuma. **36** Eda bøne ho afrebo. **15** “Se wørebekum nnwennini no biara, mode nantwie ba bebo afdees de advira mo nso a, Aaron ne ne mmamarima no mfa wøn nsa ho. En o akyi, pra afrebuwyia no ho bøne nyinaa na ngu aboa no baako apampam **16** na wønkum no. ye no kronkron na hwie ngo gu so fa te ho. **37** Te Wønsø ne mogya no na wømfa mpete afrebuwyia afrebuwyia no ho na daa ye no kronkron saa ara no ho nyinaa. **17** Twitwa odwennini no asinasini na hohoro n’ayamdee no mu ne ne nnyawa no ho; fa ne ti no ne dee moatwitwa no gu faako **18** na monhye no wø afrebuwyia no so; eye øhyee afdees fa ne no kronkron na hwie ngo gu so fa te ho. **38** “Eda biara, momøø nnwanten a øso Awurade ani. **19** “Afei, momfa odwennini a aka no na Aaron ne ne mmamarima mfa wøn nsa ngu n’apampam, **20** na wønkum no. Monsø mogya no bi na momfa ketewaa bi nsøsø Aaron ne ne mmamarima no aso nifa, wøn kokurobetie nifa ne no ngu afrebuwyia no ho nyinaa. **21** Montwøre mogya a øwø afrebuwyia no so no bi na momfa mfra no nifa—yei ne odwennini a øwø afrebuwyia no ho nyinaa. **22** “Momfa mfra ne ne mmienu afees se afeebukyia no ho ate wø Awurade anim. **23** Momfa mfra ne ne mmienu afees se afeebukyia no ho ate wø Awurade anim. **24** “Ampa ara, mete Ahyaee mmienu afees se afeebukyia no ho ate wø Awurade anim. **25** Momfa odwammaa no baako mmo afdees no anøpa te se anøpa dees no ara. Ebeye øhyee afrehwam so ne wøn ntadee mu. Enam saa so bema wøne saa ara na momfa bobesa lita baako nyø ahwies. no wøn ntadee ho ate wø Awurade anim. **26** “Momfa mfra ne ne mmienu afees se afeebukyia no ho ate wø Awurade anim. **27** Momfa odwammaa no baako a waka no mmo mmienu afees se afeebukyia no ho ate wø Awurade anim. **28** “Saa afrebo yi bekø so eda biara mfra ne ne mmienu afees se afeebukyia no ho ate wø Awurade. **29** “Ampa ara, mete Ahyaee mmienu afees se afeebukyia no ho ate wø Awurade. **30** “Saa afrebo yi bekø so eda biara mfra ne ne mmienu afees se afeebukyia no ho ate wø Awurade. **31** Momfa odwammaa no baako a waka no mmo mmienu afees se afeebukyia no ho ate wø Awurade anim. **32** Momfa odwammaa no baako a waka no mmo mmienu afees se afeebukyia no ho ate wø Awurade. **33** Momfa odwammaa no baako a waka no mmo mmienu afees se afeebukyia no ho ate wø Awurade. **34** “Ampa ara, mete Ahyaee mmienu afees se afeebukyia no ho ate wø Awurade. **35** “Saa afrebo yi bekø so eda biara mfra ne ne mmienu afees se afeebukyia no ho ate wø Awurade. **36** “Ampa ara, mete Ahyaee mmienu afees se afeebukyia no ho ate wø Awurade. **37** Momfa odwammaa no baako a waka no mmo mmienu afees se afeebukyia no ho ate wø Awurade. **38** “Saa afrebo yi bekø so eda biara mfra ne ne mmienu afees se afeebukyia no ho ate wø Awurade. **39** “Ampa ara, mete Ahyaee mmienu afees se afeebukyia no ho ate wø Awurade. **40** Afrebo no mu baako, momfa asikyiresiam lita mfra ne ne mmienu afees se afeebukyia no ho ate wø Awurade. **41** Momfa odwammaa no baako a waka no mmo mmienu afees se afeebukyia no ho ate wø Awurade. **42** “Saa afrebo yi bekø so eda biara mfra ne ne mmienu afees se afeebukyia no ho ate wø Awurade. **43** Na mehyia mfra ne ne mmienu afees se afeebukyia no ho ate wø Awurade. **44** “Ampa ara, mete Ahyaee mmienu afees se afeebukyia no ho ate wø Awurade. **45** Na mehyia mfra ne ne mmienu afees se afeebukyia no ho ate wø Awurade. **46** Na mehyia mfra ne ne mmienu afees se afeebukyia no ho ate wø Awurade.

Mede wən firi Misraim baē sədē ebēye a, mətena wən mu. Mene Awurade wən Onyankopən.

30 “Fa okuo ye afrebukyia ketewe bi a wobehye aduhwam wo so. **2** Ma enye ahinanana a ne fa biara susu nstatekwa dunwotwe, na ne osorokoso nso nyé anammon mmiensa a wóasene mmén a efiri dua a wóde yee afrebukyia no ara mu ama etuatua ho. Ense se eyé mmén a wosene firi baabi betuatua ho. **3** Fa sikakokoo kata ne soro, ne nkynen ne mmén a ewo afrebukyia no ho no nyinaa. Na fa sikakokoo ntotoano twa afrebukyia no ho nyinaa hyia. **4** Fa sikakokoo nkawa mmienu bobo afrebukyia no afanu no nkynen mu ase na wade nnua a wóde besoa no awurawura mu. **5** Wómfia okuo na enye nnua no, na wómfia sikakokoo nnua ho nyinaa. **6** Fa afrebukyia no si ntwamutam no akyi wo mpata beaee hó a ebo faako a Apam Adaka a Mmaransem Edu no wo hó no ho ban. Mehya mo ho. **7** “Eda biara anópa, se Aaron resiesie kanea no a, obéhye aduhwam wo afrebukyia no so. **8** Anwummere biara, se oso kanea no a, obéhye aduhwam wo Awurade anim. Yei betoa so firi awoo ntoatoasoo so akosi awo ntoatoasoo so. **9** Monhye aduhwam a woama ho ekwan wo afrebukyia no so. Mommmmo ohyyee afódee ne aduane afódee wo so, na mommma ahwiesa ngu so. **10** Afe biara, ese se Aaron dwira afrebukyia no ho ye no kronkron. Óde mogya bésrasra mmén a etuatua ho no so se impatadee. Ese se afe biara wóte afrebukyia no ho ye no kronkron firi awoo ntoatoasoo so kosi awo ntoatoasoo so, efiri se, eyé Awurade afrebukyia kronkron.” **11** Awurade ka kyereé Mose se, **12** “Ebérbiara a wobékan Israelfoo no, obiara a wobékan no no mfa ne impatadee mmré Awurade mama ne kra, sedee ebéye a, óyaredóm biara remma won mu bi so. **13** Ese se obiara a wókan no no ma dwetébena fa, a emu duru ye gram nsia (sedee kronkronbea mu dwetébena boo tee no). **14** Obiara a wadi mfee aduonu rekoro no na obébo saa afódee yi. **15** Ense se adefoó ma ma eboró sika a wóatwa ato ho no so. Ense se ahiafoo nso ma dee esua sene saa, efiri se, eyé Awurade afódee a óde rete yen ho ama yen. **16** Momfa saa sika yi nsiesie Ahyiae Ntomadan no. Se moye saa a, ebémá Awurade ani aba mo, Israelfoo so, na aye impatadee nso ama mo.” **17** Awurade ka kyereé Mose se. **18** “Fa kóbere ye atam a ne nnyinasoo nso ye kóbere. Fa si Ahyiae Ntomadan no ne afrebukyia no ntam na fa nsuo gu mu. **19** Eho na Aaron ne ne mmammarima behohoro won nsa ne won nan ho **20** ebérbiara a wórekó Ahyiae Ntomadan no mu de won ho akókyere Awurade, anaase nso wórekó akóbo afódee wo afrebukyia no so ama Awurade no. Ebérbiara a wórekódi saa dwuma yi no, ese se wóhohoro won ho; anyé saa a, wóbewuwu. **21** Yei ne mmara a wóahye ama

Aaron ne ne mmammarima firi awo ntoatoasoo so kosi awo ntoatoasoo so no." 22 Afei, Awurade ka kyere Mose se, 23 "Hwehwé nnuhwam papa se kurobo, kilogram nsia, sinamon kilogram mmiensa ne mmetire hwamhwam kilogram mmiensa. 24 Kurobo dodo na mobefa no nye se sinamon no dodo na momfa ngo dua mu ngo lita enan. 25 Awurade ahye nnuhwamfrafoo a wóaben yie, se wómfra saa nnuhwam yi ma enye ngo kronkron a wóde te onipa ho. 26 Awurade kaa se, momfa yei nte Ahyaæ Ntomadan ne Apam Adaka, 27 ne epono ne ého nkyensee ne ahyee afórebukyia no ho. 28 Saa ara nso na momfa nte afórebukyia no ne ého nneema ne atam ne dee esí mu no ho. 29 Monte ho na enye kronkron; biribira a ébeká saa nneema yi ho bête. 30 "Momfa nsra Aaron ne ne mmammarima ho sedee ébeyé a won ho bete na wóatumí aye asofodwuma ama me. 31 Na monka nkyere Israelfoo se, 'Yei ne me srango kronkron. 32 Ense se wóhwie gu obiara so kwa, na ense se mo ara ankasa nso moye bi, efiri se, eye kronkron enti ese se mo nso moye no kronkron. 33 Obiara a obefra aduhwam a éte se no anaa obehwie bi agu obi a onye osfóo so no, wobetwa no asu.'" 34 Awurade hyee mmara a efa aduhwam no ho maa Mose se, "Fa nnuhwam areneduro ne nworahwam ne prékesé hwamhwam ne ohwamfufuo gyenegyene na wónsusu ne nyinaa mu duru ma enye pe, 35 na fa ye aduhwam a wóhyee a aduhwamfrani a wáben ye no bi, na wómfra nkyene mfra mu; na ébeyé aduhwam kronkron. 36 Monyam bi ma enye muhumuhu na momfa bi nsi Apam Adaka no anim baabi a mehyia mo wo Ahyaæ Ntomadan no mu ho no. Saa aduhwam yi ne dee eye kronkron koraa wo ne nyinaa mu. 37 Monnye bi mfa, efiri se, wóakora ama Awurade enti, ese se mohunu se eye kronkron. 38 Obiara a obeyé bi afá no, wobetwa no asu."

31 Awurade ka kyerɛ Mose sɛ, **2** “Mayi Besaleel a ɔyɛ Uri babarima na ɔyɛ Hur nana a ofiri Yuda abusua mu **3** de Onyankopon Honhom ahye no ma. Mama no nyansa, tumi ne adwene a ɔðe besi Ahyiae Ntomadan no aye biribira a ewo mu. **4** ɔyɛ sika, dwete ne kòbere ho dwumfookesee. **5** ɔwo agudee adwinnee ne nnusene ho niimdee nso. **6** Mayi Ahisamak ba Oholiab a ofiri Dan abusua mu se ɔnye ne aboaføo. “Eno akyi no, mama adwumayefoo no nyinaa niimdee sononko bi sedee ᵉbeye a, wòbetumi adi dwuma biara a mekyere won se wönni no; **7** “se ɔyɛ Ahyiae Ntomadan, se ɔyɛ Apam Adaka, ne ahummaborbea; se ɔyɛ Ahyiae Ntomadan no mu ahyehyedee, **8** se ɔyɛ ɛrono no ne eso nneema; se ɔyɛ sikakoko kaneadua ne ɛho nneema; se ɔyɛ ohwam aforebukyia; **9** se ɔyɛ ohye aforebukyia ne ɛho nneema; se ɔyɛ kuduo ne ne nnyinasoo; **10** se ɔyɛ ɔsøføo Aaron ntadøe kronkron

fe fe no ne ne mma ntadee sedee wəbetumi adi ara wo nkurofоo a wonam anwanwakwan ne wo asоfоo; 11 anaase ṡsra ngo no ne kronkronbea hо tumi so yii wоn firii Misraim asase so yi? 12 Wope aduhwam. “Ese se wofа ēkwan a mkyere wo no se Misraimfoo no ka se, ‘Onyankopon daadaa wоn so na wоye yeinom nyinaa.’ 13 Afei, Awurade ka se wоmmra bepo no so sedee ṡbenya wоn akum kyerees Mose se, 14 “Ka kyere wo nkurofоo Israelfoo wоn, atore wоn ase afiri asase so?” Ma wo bo nтo no se, ‘Se eduru homeda a, wоnhome, efiri se, saa wo yam na gyae adwene a woafa se wode rebetia homeda no na daa ekae apam a me ne mo apam no. wo nkurofоo no. 13 Kae εbo a wohyee w’asomfоo Eboa mo ma mokae se mene Awurade a meye mo Abraham, Isak ne Israel no. Wo ara wokaa ntam se, kronkron no. 14 “Monhome homeda no, efiri se, ‘Mema mo asefоo adоoso se esoro nsoromma na eyе eda kronkron. Obiara a ṡbebu saa mmara yi so mede saa asase a mahye mo ho bо yi nyinaa bema no, ṡbewu. Na dee ṡbeye adwuma saa eda no nso, mo asefоo na woatena so afебоо.’” 14 Na Awurade wоbekum no. 15 Nnansia na mode beye adwuma. sesaa n’adwene de wоn ho kyee wоn. 15 Afei, Moses Na nnanson so no ye homeda a wоntoto no ase a siane firii bepo no so baee a ȏkura Mmaransem Edu eyе kronkron ma Awurade. Obiara a ṡbeye adwuma no a woatwerе agu aboo apono mmienu akyi ne homeda no, wоbekum no. 16 Momfa nna nsia nyе animu no. 16 Oryankopon no ankasa na ḥtwerеe mo nnwuma nyinaa, efiri se, eda a etо so nson no mmaransem no wо apono no so. 17 Ebere a Yosua ye homeda kronkron ma Awurade. Saa mmara yi tee se nnipa bi reye gyegyeegye no, ȏka kyerees Mose ye apam ne ahyedee a ewо hо daa ma Israelfoo. 17 se, “Eyе me se wоreboaboa wоn ho aко ȏko!” 18 Ebeye daa apam a eda me ne Israelfoo ntam no ho Enna Mose nso buaa no se, “Ennye nkoniidie mu nsenkyerennee. Efiri se, nna nsia mu na Awurade de anigye anaa, nkoguo na mimom, eyе nnwontoo.” 19 Wоbeduruu atenaees hо, Mose hunuu nantwie ba no ne asa a woresa. Enti, ȏde abufuhyye too twere apono no hwеe fam ma ebubuu wо bepo no ase. 20 ḥfaa nantwie ba no nanee no wо ogya mu na ȏdwoes no, ȏyam no muhumuhu de guu nsuo mu maa nnipa no nomees. 21 Afei, ȏbisaa Aaron se, “Edeen nko ara na nnipa no ka kyerees wo a enti enam so maa wode saa bоne kесee yi baa wоn so?” 22 Aaron buaa no se, “Mma wo bo mfu. Wo ara wonim sedee wo nkurofоo yi ye nnipa bоne fa. 23 Wоn ara na wоka kyerees me se, ‘Ye onyame bi ma yen na onkyere yen ēkwan na biribi ayе saa Mose a ȏdii yen anim firii Misraim no.’ 24 Enti, me nso mekaa se, ‘Monyiyi mo sikakоkоo nsonkawa mma me.’ Wоiyi de maa me na mede guu ogya mu. Ene saa nantwie ba no.” 25 Mose hunuu se Aaron ama nnipa no adane adwamammоfoo ama wоn atamfоo anya wоn no, 26 ȏgyinaa wоn atenaees hо epopo no ano teaam se, “Mo a mowо Awurade afa no, mommra me nkyen.” Lewifoo no nyinaa kоo ne nkyen. 27 ȏka kyerees wоn se, “Awurade Israel Onyankopon se, ‘Momfa mo akofena nhуehyе mo ho na monni mo atenaees hо akoneaba, na monkunkum mo nuanom, mo nnamfonom ne mo afipamfоo.’” 28 Enti, wоyee saa maa nnipa beye mpensa totоo eda no. 29 Afei, Mose ka kyerees Lewifoo no se, “Enne, moatu mo ho akye se mobesom Awurade, efiri se, moayе osetie ama no ama mpo, monam so akunkum mo mma ne mo nuanom, enti ṡbehyira mo bebree.” 30 Adees kyee anоpa no, Mose ka kyerees nkurofоo no se, “Moaye bоne a eso bi mmaa da, nanso mesane aко Awurade nkyen wо bepo no so akohwe se ebia, menya bоnefakte ama mo anaa.” 31 Enti, Mose sane kоo Awurade nkyen kоka kyerees no se, “Ao, saa nnipa yi aye bоne a eso bi mmaa da, na wоde sikakоkоo ayе wоn anyame. 32 Enti, meredi ama

32 Mose kyerees wo bepo no so saa no, nnipa no nyinaa kоo Aaron so koka kyerees no se, “Ntem, ye anyame a wоbedi yen anim ma yen, efiri se, yenhuunu baabi a Mose a ȏdii yen anim de yen firi Misraim asase so baa ha no afa; ebia na biribi ayе no.” 2 Aaron nso ka kyerees wоn se, “Monyiyi mo sika nsonkawa nyinaa mmra.” 3 Wоiyi wоn nsonkawa no maa Aaron—mmaa ne mmariama ne mmariama ne mmaayewa nyinaa. 4 Aaron nanee sikakоkоo nsonkawa no de bоo nantwie ba ohoni. Nnipa no nyinaa teaam se, “Ao, Israel, yei ne mo anyame a oyii mo firii Misraim asase so baee no.” 5 Aaron hunuu se nnipa no ani agye sika nantwie ba ohoni no ho no, osii aforebukya sii nantwie ba no anim kaa se, “Okyena yebеhyе fa ama Awurade.” 6 Wоsoree anapahema firii asee bоo ȏhyee afodee ne asomdwоes afodee de maa nantwie ba ohoni no. Enn akyi, wоtoo epopo kesee bi, didi nomee, goroo abosomgoro, yee ahuhudee hodoo. 7 Afei, Awurade ka kyerees Mose se, “Ye ntem na siane ko wo nkurofоo a wode wоn firii Misraim asase so baee no nkyen, efiri se, wоagu wоn ho fi, 8 na wоabu me mmara nyinaa nso so. Wоaye sika nantwie ba a wоsom no, asane abo afodee nso ama no aka se, ‘Ao, Israel, yei ne mo nyame a oyii mo firii Misraim asase so baee no.’” 9 Awurade kaa se, “Mahiunu sedee saa nnipa yi ye asooden na wоsane ye adоnyefoo fa. 10 Enti afei, mede m’abufuhyye betore wоn ase na mama wo Mose mmom aye ḥman kesee.” 11 Nanso, Mose srее Onyankopon se onnye saa. ȏkоo so se, “Awurade, aden enti na wo bo afu atia wo

won se, fa won bone kyε won, na se εnte saa nso a, buaa Mose se, "Ampa ara, meye w'abisadeε ama pepa me din firi nwoma a wootwere no mu." 33 wo, εfiri se, woanya ahumməborɔ afiri me nkyen Awurade buaa Mose se, "Obiara a wayε me bone no, na woye m'adamfo." 18 Na Mose sree se ope se mεpepa no afiri me nwoma mu. 34 Enti afei, kɔ na ɔhunu Onyankopɔ animuonyam. 19 Awurade buaa di nkurɔfoo no anim kɔ beaεε a mekyereε woo no se, "Mεma mo ahunu m'adεε na mebo me din na mehyε wo bɔ se, mεma me əbofoo adi w'anim; Awurade no akyerε mo. Dee mepe se mehunu no nanso se mebesra nkurofoo no a, metwe won aso wo won bone no ho." 35 Na εsiane se nnipa no somm Aaron nantwie ba no enti, ətee yadee guu won so.

33 Awurade ka kyerεε Mose se, "Di saa nnipa a wode won firi Misraim asase so no anim kɔ asase a mede hyεε Abraham, Isak ne Yakob bɔ no so, εfiri se, mekaa se, 'Mede saa asase yi bεma w'asefoo.'

2 Mesoma əbofoo adi w'anim na wapam Kanaanfoo, Amorifoo, Hetifoo, Perisifoo, Hewifoo ne Yebusifoo.

3 Eyε asase a εwo ne nufosuo sene wo so. Na me ne mo rentu saa ɛkwan no εfiri se, moyε asooden ne basabasayefoo. Se me ne mo ko a, anhwε a, mesee mo wɔ ɛkwan so." 4 Nnipa yi tee saa nseñhyee yi, wotwaa agyaadwo. Afei, wəwɔrɔwɔrɔ won ho nkawa ne ahyeheyεdee nyinnaa. 5 Awurade ka kyerεε Mose se ərika nkyerε won se, "Moyε nnipa basabasayefoo ne asooden. Na se me ne mo tena beyε simma baako pe koraa mpo a, anka metore mo ase. Monworɔwɔrɔ mo nkawa ne agudeε a εhyεhyε mo no nyinnaa kɔsi εbere a melhuru dee meye mo."

6 Yei akyi no, obiara worɔ n'agudeε wɔ Bepo Horeb so. 7 Na Mose sii hyiabea ntomadan wɔ sraban no akyi a obiara a ope se εne Awurade di nkutahø no kɔ ho. Wotoo dan no edin "Ahyiaeε Ntomadan." 8

Εbere biara a Mose bεko Ahyiaeε Ntomadan no mu no, nnipa no nyinnaa sore begyina won ntomadan ano hwε no kɔsi se əbeduru edan no ano. 9 Drewura mu a, omununkum fadum bεhyia no wɔ ɛkwan no ano na Awurade nam mu ne Mose akasa. 10 Na nnipa no nyinnaa agyina won ntomadan apono ano akoto asore omununkum fadum no. 11 Edan no mu, na Awurade kasa kyerε Mose animu ne animu, sedee obi ne n'adamfo di nkɔmmɔ. Na se Mose sane kɔ nsraban no hɔ a, aberanteε a əbooa no a wɔfrε no Yosua (Nun ba) no deε, ətene Ahyiaeε Ntomadan no mu ara kɔsi se Mose besane aba. 12 Mose ka kyerε Awurade se, "Daa woka kyerε me se, 'Fa saa nnipa yi kɔ bɔhyε asase no so, nanso wonkyereε me onipa a ənka me he no me nkɔ. Wose woye m'adamfo a woaye me adεε bebee.' 13 Na se saa na etε a, di m'anim kyerε me baabi a εye wo pe se mefa na amate wo aseε na mafa wo kwan so pepeεre. Na mma wo wereε mfiri se saa əman yi ye wo nkurofoo." 14

Na Awurade buaa no se, "M'ankasa me ne wo bekɔ na woadi nkonom." 15 Nanso Mose kaa se, "Se wo ne yen renkɔ deε a, mma yenntu yen nan mfiri ha. 16 Se wo ne yen ankɔ a, hwan na əbehunu se me ne me nkurofoo anya wo ho adam a ama nsonsonoeε abeda yen ne asase sofoo a aka no ntam?" 17 Awurade

34 Awurade ka kyerεε Mose se, "Yε aboo twεε apono mmienu te se dee woyeε kane no na metwεre mmara kɔrɔ no ara sedee na εwo dee wobubuu mu no so ara pe ama wo. 2 Siesie wo ho na bra Sinai Bepo so anɔpa na fa wo ho bekyεε me. 3 Mfa obiara nka wo ho na εnse se obiara ben bepo no ho baabiara. Mma mmoa biara nkɔ adidi mmεn bepo no." 4 Enti, Mose twaa twεε apono mmienu te se kane dee no de kɔo Sinai Bepo so anɔpahema sedee Awurade hyεε no. 5 Awurade siane baa se omununkum fadum begyinaa Mose ho bɔɔ ne din kronkron Awurade no. 6 Awurade faa n'anim free no kaa se, "Me, Awurade, Onyankopɔ mməborɔhunufo ne adomfo a me bo kyεε fu na mewo ədɔ na medi nokore nso; 7 me Awurade, me dɔ nnipa mpempem na mede atirimuoden, atuateε ne bone kye. Metwe afodie aso na metwe Agyanom, mma ne mmanananom kɔsi awoɔ ntoatoasoo mmienaa ne εnan aso." 8 Mose kotoo Awurade somm no. 9 ɔkka se, "Se εye nokore pa ara se woagye me atom dee a, Ao Awurade, wo ne yenkɔ bɔhyε asase no so. Saa nnipa yi ye asooden dee, nanso fa yen bone kye yen na gye yen se wo ara wo nnipa." 10 Awurade buaa se, "Eyε, me ne wo beyε nhyeheyεε bi. Merebεε anwanwadeε bi a ebi nsii asase so da, na εnan so ama Israelfoo nyinnaa ahunu tumi a Awurade wo. Menam wo so na meye saa tumideε no. 11 Wo fam dee a wobεye ara ne se, wobetie nsem a mehyε wo no woayε ne nyinnaa; na se εba saa a, mεpam Amorifoo, Kanaanfoo, Hetifoo, Perisifoo, Hewifoo ne Yebusifoo no nyinnaa afiri w'anim. 12 Hwε wo ho so yie pa ara na wo ne əman a woreko mu no mufoɔ ampam, εfiri se, se woye saa a, εbεma wo nso woayε nnebone a woye no bi. 13 Babu won abosonsom aforebukyia no. See won aboo adum no na montutu won abosom no ngu. 14 Na monnsom onyame foforo biara nka Awurade ho, na əno nko ara ne Onyankopon a εse se mosom no. 15 "Wone onipa biara a ste asase no so nyie asomdwεε apam biara, εfiri se, wonni me nokore, na wəbɔ afodee ma

won anyame de tia me. Se wo ne won fa yonko a, bio kosi se obeko Onyankopon nkyen na one no wobeto nsa afre wo se ma yenkosom yen anyame na akakasa.

anhwe yie a, wobeko. **16** Afei, eyé saa a, mobegye won mmammaa aware ama mo mmamarima no akosom won yeronom no anyame bi de atia me. **17** “Monnsom ahoni biara. **18** “Bo mmoden se wobedi Apiti Afahye no nnanson sèdèe meka kyereè wo no. Di no afe biara mu obosome Abib (Yudafoo bosome a edi ekan) mu. Saa bosome no mu na motu firii Misraim. **19** “Abakan biara ye me dea, se eyé nantwie, odwan anaa abirekyie. **20** Afunumu ba a øye abakan dee, womfa no nsesa odwammaa. Na se wompe se wode no di nsesa dee a, bu ne kon mu. Mo mmamarima dee, monsesa won nyinaa. “Obiara mma m’anim a ønkura akyedee bi. **21** “Nnansia pe na momfa nye adwuma. Eda a eto so nson no dee, monnni dwuma biara. Ofuntumbere anaa otwabere mpo, momfa nna nsia nye adwuma. Eda a eto so nson no, monhome. **22** “Monkæ na monni saa afahye mmiensa a øwo afe mu no nyinaa. Yeinom ne: Otwabere Afahye (anaase Pentekoste), Atokoo a edi ekan Afahye ne Otwaa Afahye. **23** Saa afahye mmiensa yi mu biara duru so a, ese se Israelfoo mmamarima ne mmamarima nyinaa ba Awurade wo Onyankopon anim. **24** Se moko Awurade, mo Onyankopon, anim saa mprensa no nyinaa afe biara mu a, obiara nni ho a obetoo mo abedi mo asase no so. Mepam saa aman no wo mo anim na matre mo ahyee mu. **25** “Mommfa burodo a mmoreka wo mu mmø me afodee. Na Twam Afahye enam no nso, mommfia bi nsi ho mma adee nkye so. **26** “Se motwa mo mfudee a, momfa otwakane mu nyiyimu a esø ani mmre me; wode bëma Awurade mo Onyankopon. “Nnoa abirekyie ba wo ne maame nufosuo mu.” **27** Na Awurade ka kyereè Mose se, “Twere saa mmara a mede ama wo yi nyinaa gu ho, efiri se, eginya ho ma me ne wo ne Israel apam.” **28** Mose ne Awurade de adaduanan, awia ne anadwo, dñikutaho wo bepo no so, na saa ebere no, Mose annidi annom. Saa ebere no, Onyankopon twereè Mmaransem Edu no guu ebø twerépono so. **29** Ebere a Mose de twere apono no fi Onyankopon nkyen resiane bepo no, na ñnim se n’anim rehyerèn. **30** Esiane n’anim hyerèn a na ñhyerèn no enti, Aaron ne Israelfoo no hunuu Mose no, wøsuroes se wøbebèn no. **31** Nanso, Mose freeè won baa ne nkyen maa Aaron ne ñman no mu ntuanfoø ne no bekasae. **32** Akyire no, nnipa no nyinaa baa ne nkyen maa ñde mmaransem a Awurade de maa no wo bepo no so ho no maa won. **33** Mose ne won kasa wiee no, ñde nkatanimu kataa n’anim, **34** na ebere biara a obeko Ahyiae Ntomadan mu ho ne Awurade akokasa no, øyi nkatanimu no kosi se obesane aba bio; ñba saa a, asem biara a Onyankopon aka akyere no no, na ono nso aka akyere nnipa no **35** a wohunu se n’anim aye hyerèn. Akyire no, ñde nkatanimu no kata n’anim

35 Afei, Mose freeè nnipa no nyinaa ne won yee nhiamu ka kyereè won se, “Yei ne Awurade mmara a ese se modi so. **2** Monye adwuma nnansia. Na eda a eto so nson no dee, momfa nhomes; eyé eda kronkron a ese se mode som Awurade. Obiara a ñbeye adwuma biara saa eda no, obewu. **3** Eda no, ogya mpo, monnsa bi ano wo mo afie mu.” **4** Mose ka kyereè nnipa no nyinaa se, “Nsem a Awurade ahye se monye nie. **5** Obiara a øre no mfa saa aforebødee yi mu biara mmre Awurade: “sikakokø, dwete, kobere mfrafrae; **6** ntoma a wðde asaawa tuntum, bibire ne koogyan aye ne abirekyie nwi, **7** odwennini nhoma a wøahye no kókø ne mmirekyie nhoma a wøahye, okuo dua; **8** kanea ngo, osra ngo; mnuhwam a wøhye; **9** aboo a ete se apopobibirieboø ne aboodemmoø a wðde behyehye asfotadee no ne adaaboo no mu. **10** “Mo a mowo nimdee wo biribi ye ho no, mo nyinaa mommra na monye dee Awurade aka no nyinaa te se: **11** “Ahyiae Ntomadan no se ntoma ne ne nkatasoo, nkotokorø, apomnwia nnua a esisi mu, adum ne nnyinasoo; **12** Apam Adaka no ne nnua a esisi ho; Mpata Beaee ntwamutam a ekata kronkronbea ho, **13** Epono ne nnua a wðde soa ne øho nneema nyinaa, Hyiadan mu Burodo; **14** nkanea nnua ne n’akanea ne ngo; **15** aduhwam aforebukyia ne nnua a wðde besoa; srango ne aduhwam a eyi hwa pa, nseñanimu a wðde besen Ahyiae Ntomadan no epono ano; **16** kobere Aforebukyia a wðde bøø øhyee afodee, kobere otwitwadee ne nnua a wðde besoa ho nneema, ne dee wosi mu nneema ne ne ntaamu, **17** adiho ho no ntwamutam, adum ne ne nnyinasoo, ntoma a wðde bekata adiho ho ekwanano, **18** Ahyiae Ntomadan no adiho ho nnua ne ne ntampahoma, **19** asfotadee a wøapam no feføfø a wøhye ko kronkronbea ho no bree no ma ñhwæe. Afei, wðde Aaron asfotadee kronkron no nso ne ne mmamarima dee a wøbøhye de aye asofodwuma no bekyereè no.” **20** Enti, nnipa no nyinaa kóo won ntomadan mu kóyee akyedee no ho ahoboø. **21** Won a Onyankopon honhom kaa won akoma no de won akyedee a wðde besi Ahyiae Ntomadan no ne øho nneema ne dee wðde bøpam atades kronkron no bree Awurade. **22** Mmaa ne mmarima a asem no kaa won akoma no nyinaa bæe. Wðde sikakokø, agudee, nsonkawa, nkawa, kõmuadee ne sikadwinnee bebre bree Awurade. **23** Won a wøwø ntoma pa, kuntu a eyé tuntum, bibire, abirekyie nhoma a wøahye, odwennini nhoma a wøahye no kókø anaa aboa nhoma a eyé fe nso de bæe. **24** Afotofø nso de dwete ne kobere bree Awurade se won akyedee. Ebinom de okuo nnua nso bæe. **25** Mmaa no bi a wonim adepam yie no too asaawa tuntum, bibire ne koogyan de yee ntoma a eyé fe de

bree Awurade. 26 Afoforo nso de anigyeε nam wən nseñanotam ahodoø mmieno no yee nseñanotam dom akyedee so de abirekyie nwi yee ntoma. 27 baako. 14 Wode ntoma nkatasoo dubaako a wode Mpanimfoo a wodi wən anim no de aboo a ete se mmirekyie nwi na aye 15 a ne nyinaa tenten ye apopobibirieboø baee se womfa nyaa asøfotadee no anammon aduanan enum na ne tetrete ye anammon ne n'adaaboo. 28 Wode nnuhwam ne ngo a wode nsia kataa Ntomadan no so. 16 Besaleel kekaa begu nkanea mu ne dee wode befra srango no ne saa nkatasoo yi enum sisii animu ma eyeε bamma nnuhwam no ma adi mu no nso baee. 29 Yei di ho tenten baako enna øsanø de afoforo nsia sisii animu adansee se Israel mmarima ne mmaa a na wøpe se maa eno nso yee bamma tenten baako. 17 Afei, wøboa dwumadie a Awurade nam Mose so de hyee øboboo nkantankorowa aduonum wo emu biara wən nsa no firi wən pe mu de wən akyedee bree ano 18 enna øyee købere nkøtøkorø aduonum de no. 30 Mose ka kyereε Israelfoo no se, "Awurade koakooa nkantankorowa no, sèdee øbøma nkataho ayi Besaleel, Uri ba a øyε Hur a øfiri Yuda abusua no bøkyere pintinn. 19 Wøsiesiee nneøema ahodoø mu nana 31 no se øno Onyankopøn Honhom ahye mmienu de kataa edan no so. Dee edi økan no ye no ma. Wama no nyansa, tumi ne adwene a øde odwennini wedee a wøahye no køkø, dee øto so besi Ahyiaeε Ntomadan no aye biribiara a øwø mu. mmienu ye abirekyie wedee a esø. 20 Wode okuo 32 Øbetumi adi adwini afiri sikakøkø, dwete, ne yee ntaaboo de twaa Ahyiaeε Ntomadan no ho. købere mu. 33 Øwo agudee adwinnee ne nnuasene 21 Taaboo biara øsorokø no ye anammon dunum ho nimdee nso. 34 Na Onyankopøn ama øno ne na ne tetrete ye anammon mmienu ne kakra. 22 Oholiaa a øyε Ahisamak a øfiri Dan abusuakuo mu Nkøtøkorø mmienu wø taaboo biara ase, na taaboo babarima adam akyedee a wønam so kyere afoforo biara ye pe. 23 Na Ahyiaeε Ntomadan no ntaaboo adee. 35 Onyankopøn ama wən baanu akyedee aduonu kyere n'anafoø 24 a wən ase sisi dwete sononko se adwumfooø, duadwumfooø, adenwonofooø nsisisoo aduanan so. Nsisiso no mmienu mmienu a wotumi nwono nneøema a eye fe gu ntoma pa a eye tuntum, bibire ne koogyan mu. Wønim saa adwinnee yi nyinaa di ma øboro so.

36 Adwumfooø a wøaka a Onyankopøn ama wən adom akyedee no nyinaa beboea Besaleel ne Oholiaa na wøasi asiesie Ahyiaeε Ntomadan no mu, sèdee Awurade kaeε no." 2 Enti, Mose ka kyereε Besaleel ne Oholiaa ne wøn a wøaka na wøte nka se ese se wøboa dwumadie no se wønye aseε. 3 Mose de nneøema a nmipa no de bekyeεes no maa wən, na adekyeεes biara nso, na wønya akyedee fofoø. 4 Akyire no, adwumayefooø no nyinaa gyaree wən adwumayø no 5 kø Mose nkyen køka kyereε no se, "Nneøema a yen nsa aka no døoso sen dee yøhia." 6 Enti, Mose somaa obi ma økø wən nyinaa so køka kyereε wən se, afei dee, obiara mmekye wən adee bio. Na obiara amfa hwee amma bio. 7 Efiri se, na nneøema a øwø no beso dwuma no die aboro so mpo. 8 Dee edi økan, Ahyiaeε Ntomadan no sie no, adenwonofooø pa ara no de asawaaw a wøafira yee nseñanotam edu a emu bi ye tuntum, bibire ne koogyan a wøanwono Kerubim agu mu. 9 Nseñanotam edu no nyinaa kesee ye pe. Emu biara tenten ye anammon aduanan mmienu na ne tetrete nso ye anammon nsia. 10 Wøkekkaa ntoma bamma enum sisii animu nyaa nseñanotam baako. Enna wøkekkaa ntoma bamma enum a aka no nso sisii animu nyaa nseñanotam fofoø. 11 Wode ntoma bibire bamma aduonum wurawuraa nseñanotam a wøkekkaa sisii animu no mu biara ano 12 a kantankorowa baako biara ne baako di nhweanimu. 13 Afei, wøyeε sika nkøtøkorø aduonum de sosoo nkantankorowa no mu maa

tenten baako enna øsanø de afoforo nsia sisii animu maa eno nso yee bamma tenten baako. 17 Afei, øboboo nkantankorowa aduonum wø emu biara wən nsa no firi wən pe mu de wən akyedee bree ano 18 enna øyee købere nkøtøkorø aduonum de no. 30 Mose ka kyereε Israelfoo no se, "Awurade koakooa nkantankorowa no, sèdee øbøma nkataho ayi Besaleel, Uri ba a øyε Hur a øfiri Yuda abusua no bøkyere pintinn. 19 Wøsiesiee nneøema ahodoø mu nana 31 no se øno Onyankopøn Honhom ahye mmienu de kataa edan no so. Dee edi økan no ye no ma. Wama no nyansa, tumi ne adwene a øde odwennini wedee a wøahye no køkø, dee øto so besi Ahyiaeε Ntomadan no aye biribiara a øwø mu. mmienu ye abirekyie wedee a esø. 20 Wode okuo 32 Øbetumi adi adwini afiri sikakøkø, dwete, ne yee ntaaboo de twaa Ahyiaeε Ntomadan no ho. købere mu. 33 Øwo agudee adwinnee ne nnuasene 21 Taaboo biara øsorokø no ye anammon dunum ho nimdee nso. 34 Na Onyankopøn ama øno ne na ne tetrete ye anammon mmienu ne kakra. 22 Oholiaa a øyε Ahisamak a øfiri Dan abusuakuo mu Nkøtøkorø mmienu wø taaboo biara ase, na taaboo babarima adam akyedee a wønam so kyere afoforo biara ye pe. 23 Na Ahyiaeε Ntomadan no ntaaboo adee. 35 Onyankopøn ama wən baanu akyedee aduonu kyere n'anafoø 24 a wən ase sisi dwete sononko se adwumfooø, duadwumfooø, adenwonofooø nsisisoo aduanan so. Nsisiso no mmienu mmienu a wotumi nwono nneøema a eye fe gu ntoma pa a eye tuntum, bibire ne koogyan a wøanwono Kerubim agu mu feføfø na aye ntwamutam wø Ntomadan no mu. 36 Na wøyeε okuo nnua fadum enan a wode sikakøkø adura ho ne sikakøkø nsosømu enan maa ntwamutam no. Na fadum enan no mu biara si dwete nnyinasoo enan so. 37 Afei, wøyeε Ahyiaeε Ntomadan no ano nkatanimu. Wøde asaawatam a eye fe a wøde tuntum, bibire ne koogyan adi mu adwini na eyeeε. 38 Wøde nkøtøkorø enum na asosø saa nkatanimu yi de akyekyere nnua enum no. Nnua no ne elo nneøema ne mpomma no nyinaa, wøde sikakøkø adura ho na ne nnyinasoo enum no nso, wøde købere na eyeeε.

37 Afei, Besaleel yee Apam Adaka no. Ode okuo na eyee. Na ne tenten ye anammom mmiensa enna ne osoroko nso ye anammom mmiensu ne fa. 2 Na wode sikakokoo duraa elo ne emu nyinaa enna wode sikakokoo hankra twaa ho hyiae. 3 Na wode sikakokoo nkawa ahyehye ne nan enan no ho, a nkawa mmiensu wo efa baako na mmiensu a aka no nso wo efa baako. 4 Osenee okuo nnua bi de sikakokoo duraa ho. 5 Enna wode nnua no hyehye adaka no nkyen nkawa no mu, na wode asoa. 6 Afei, ode sikakokoo mapu yee ne mmuasoo a wofre no Mpata Dwa. Na ne ntentenemu ye anammom mmiensu ne fa, enna ne tetrete nso ye anammom mmiensu ne fa. 7 Oboroo sikakokoo ma eyee trawa de yee Kerubim mmiensu enna ode tetaree adaka no mmuasoo etire ne etire. 8 Wode Kerubim no tetare adaka no ti ne n'anafoo, na ene adaka no nkatasoo no yee mua. 9 Na Kerubim no di nhweanimu a wosisi won ti ase rehwe Mpata Dwa no na wootretre won ntaban mu akata so. 10 Afei, ode okuo yee epone a ne tenten ye anammom mmiensu; ne tetrete ye anammom baako ne fa enna ne osoroko ye anammom mmiensu ne fa. 11 Na wode sikakokoo adura ho, enna woaday elo sika hankra ahyia. 12 Woyee adaka no ho mfomfamho a ne tetrete ye nsateakwaa enan twaa epone no ntentenoa ho hyiae, na wode sikakokoo hankra faa ho. 13 Afei, oyee sikakokoo nkawa enan na ode hyehye epone no nan enan no nyinaa ase. 14 Ode nnua no hyehye saa nkawa no mu a wode bepagya epone no asoa. 15 Ode okuo nnua a ode sikakokoo agu ho yee nnua a wode besoa. 16 Ode sikakokoo amapa yee nwowaa, nsukuruwa ne nkora. Saa nneema yi na wode bedi ahwiesa aforebo ho dwuma. 17 Bio, ode sikakokoo a waboro yee kaneadua. Ne nnyinasoo, n'abaa, dee wode nkanea no hyehye mu ne nhwiren a wode siesiee no nyinaa bom ye adee fua. 18 Kaneadua no wo nkcorabata nsia a mmiensa wo efa na mmiensa nso wo efa. 19 Wode nhwiren mmiensa siesiee nkcorabata biara ho. 20 Na saa ara nso na kaneadua no, woadi nhwiren a eye fe bi adwini de asiesie no. 21 Nhwiren no bi wo ne dua no ase wo nkcorabata mmiensu biara ase. Afei, nhwiren no bi wo nkcorabata mmiensu a ewo asee no ase, enna ebi nso wo nkcorabata mmiensu a ewo osoro no so. Ne nyinaa ye nsia. 22 Dee wode siesiee kaneadua no ne ne nkcorabata no nyinaa ye adee fua a sikakokoo amapa a waboro na wode yee. 23 Afei, oyee nkanea nson, adaban akape, ne apaawa. Ne nyinaa wode sikakokoo amapa na eyee. 24 Na kaneadua no ne elo nneema mu duru ye kilogram aduasa enan a ne nyinaa ye sikakokoo. 25 Wode okuo na eyee aduhwam aforebukyia no. Woyee no ahinanan a ne fa biara susu nsateakwaa dunwotwe. Na ne osoroko ye anammom mmiensa a mmen a etuatua ne ntweaso ntweaso no nso nyinaa ka bom na eyee. Na ne tenten ye anammom mmiensu nkyen ne mmensu a ewo aforebukyia no ho no nyinaa. 26 Ode sikakokoo kataa ne soru, ne nkyen ne mmensu a ewo aforebukyia no ho no nyinaa. Na ode sikakokoo ntotoano twaa aforebukyia no ho nyinaa hyiae. 27 Na eyee sikakokoo nkawa mmiensu de boboo aforebukyia no afanu nkyen mu wo asee ho a wode nnua a wode besoa no bewurawura mu. 28 Nnua a na wode soa no ye okuo nnua a wode sikakokoo adura ho. 29 Ofaa nnuhwamyefoo mu abenfoo ekwan so yee srango kronkron a wode sra assofoo ne ahyeen nnuhwam nso.

38 Ohyees aforebukyia no nso, okuo na wode yee. Woyii no ahinanan a ne fa biara susu anammom nson ne fa na ne osoroko nso ye anammom enan ne fa. 2 Ne ntweaso enan no nyinaa na mmen tuatua ho a ne nyinaa ka bom ma eye adee fua a wode kobere adura ho. 3 Woyee aforebukyia no ho nneema te se nkukuo, sofi, atam, adinam ne nkyensee a wobenoa mu de kaa ho. 4 Afei, ode kobere nwonoo aforebukyia no ho otwidadee a ete se atena de sii adaka a ebbeda egya adaka no nfimfini. 5 Wode nkawa enan enan sensenee otwidadee no fa biara a wode nnua a wode besoa no hyehye mu. 6 Okuo nnua a wode kobere adura ho na wode yee nnua a wode besoa. 7 Wode nnua a wode soa no hyehye nkawa no a ebobo aforebukyia no nkyen no mu. Ntaaboo na wode yee. Na emu da ekwan nso. 8 Wode kobere a wootwa afiri kobere ahwehwae a mmaa a wosom wo Ahyiae Ntomadan no awo no de kyee no na eyee adee a wosi mu nneema ne ne ntaasee no. 9 Afei, woyee adiho. Fasuo a ewo n'anafoo no, na ne tenten ye anammom jha aduonum a wode nnurahotam a wode asaawatam a eye fe na eyee. 10 Nnua aduonum a esisi kobere nnyinasoo aduonum mu na esoso mu. Dwete nkotkoroo ne dwete ntweea a efomfam dwete afadum no ho no nso soso nsenanimu no mu. 11 Na atifi ofasuo no tenten ye anammom jha ne aduonum a kobere nnua aduonum ne ne nnyinasoo a dwete nkotkoroo ne mpomma ka ho. 12 Atoee fam ofasuo no tetrete ye anammom aduoson enum. Wade nnurahotam na eyee ofasuo no. Nnua edu, ne nnyinasoo ne dwete nkotkoroo ne ntweea na na ema saa ofasuo no gyina. 13 Apuee fam nso, na ne tre ye anammom aduoson enum. 14 Na adiho ho ekwan no wo apuee fam a wode nkatanimu mmiensu akata ho. Na nkatanimu a ewo nifa so no tenten ye anammom aduonum mmiensu ne fa. Na nnua mmiensa a esisi nnyinasodee mmiensa mu na na ekura mu. 15 Na nkatanimu a ewo berkum so no nso tenten ye anammom aduonum mmiensu ne fa a nnua mmiensa a esisi nnyinasodee mmiensa mu kura mu. 16 Asaawatam a eye fe na wode nwonoo nnurahotam a wode twaa adiho ho no ho. 17 Na dua biara wo ne kobere nnyinasodee, nanso elo

nkotokoro ne mpomma no ye dwete; nnua no atifi nyinaa na wode dwete agu so na mpomma a wode besoso nnurahotam no mu no nso, na ne nyinaa ye dwete amapa. **18** Asaawatam a wode tuntum, bibire ne koogyan anwono mu fefefe na wode yee nnurahotam kataa adiho ho ekwan no ano. Na ne tenten ye anammon aduasa na ne tetrete nso ye anammon nson ne fa te se nnurahotam a wode duraa adiho ho afasuo no ho no. **19** Nnua enan na na esen so, na nnua no nso gyina kobere nnyinasodee enan a dwete nkotokoro ne mpomma ka ho nso. Nnua no so nyinaa ye dwete. **20** Nnadewa a wode Apopobibiriebo mmuakuo no nyinaa din guu so sedee wotwre Nnua a wode Apam Adaka no besi mu no sedee Ntomadan a wode Apam Adaka no besi mu no sedee sii Ahyiaeet Ntomadan no ne adiho ho no nyinaa ye kobere. **21** Yei ne ekwan a wofaa so sii Ahyiaeet Ntomadan a wode Apam Adaka no besi mu no sedee ebeye a Lewifoo no betumi aye won asofodwuma. Adaaboo no, wopamm no te se asofotadee a wode Ekwan a Mose kyereet won se womfa so nsi no ara so na wofaae. Esfo Aaron ba Itamar na ohwee dwumadie no so. **22** Na Hur ba Uri ba Besaleel a ofiri Yuda abusuakuo mu no yee dee Awurade a ofiri Dan abusua mu ba. Na ono nso ye odwumfoo a otumi twa atwre gu nneema mu. Afei na oye adenwonofoo a otumi de asaawatam tuntum, bibire ne koogyan di advini gu ntoma mu. **24** Nnipa no de sikakoko kilogram apem bae. Wode ne nyinaa nso ye Ahyiaeet Ntomadan no ho adwuma. **25** Dwete a asafo no mu nnipa no de bae ye kilogram mpem mmiensa ne ahanan. **26** Saa dwete yi firi etoo a wotwa maa mmarima a woadi mfee aduonu rekoro a wokan won no. Woye firii mmarima mpem ahansia ne mmiensa, ahanum ne aduonum ho. **27** Kronkronbea ho nnyinasoo oha ne mpunan a esoso ntawmutam no mu no behia dwete kilogram mpem mmiensa ne ahanan. Enti nnyinasoo biara beye dwete kilogram aduasa enan. **28** Dwete kilogram aduonu a ekaes no nso, wode yee nnua no de bi duraa apampam, de bi yee mpomma no ne nkotokoro no. **29** Kobere mfrafraeet a wode bae no nso, na eye kilogram mpem mmiensi ne ahanan. **30** Eno na wode yee adum no nnyinasoo wo Ahyiaeet Ntomadan no ekwan ano. Eno bi ara na wode yee kobere mfrafraeet aforebukyia, kobere mfrafraeet otwidadee, **31** aforebukyia no so nneema, adum no nnyinasodee a ekura nnurahotam a etwa adiho no ho hyia no ne nnadewa a wode si Ahyiaeet Ntomadan no de yee adiho ho adwuma nyinaa.

se ahoma na ode boboo ntoma tuntum, bibire ne koogyan no mu. Eye nsaanoadwuma a ete apo yie. **4** Wode nhoma a woapam sosoo nkatasee no mu firi asee besii mmati nhoma mmienu no mu. **5** Enna wode abowomu no yee ntoma koro no ara bi. Na eye nsaawatam a eye akokosradee, tuntum, bibire ne koogyan, sedee Awurade ka kyereet Mose no. **6** Apopobibiriebo mmuakuo no nyinaa din guu so sedee wotwre nsateaa so kawa so no. **7** Saa aboodemmooyi sisii asofotadee no mmati so, na eye nkaedee de ma Awurade fa Israelfoo ho, na woyee ne nyinaa sedee Awurade ka kyereet Mose se wonye no no ara pe. **8** Adaaboo no, wopamm no te se asofotadee a wode nwera amapa yee, na wode sikakoko ahoma ne asaawa tuntum, bibire ne koogyan anwene mu. **9** Eye ntomasini bi a wotwa no ahinanana na efia biara susu nsateakwaa nkron a woapam afam so ama aye se kotokuo **10** a aboodemmooyi a wode Ahisamak a ofiri Dan abusua mu ba. Na ono nso asesa so nsesasoo nsesasoo enan wo mu. Nsesasoo ye odwumfoo a otumi twa atwre gu nneema mu. a edi ekan no ye bogyanamboo, akarateboo ne Afei na oye adenwonofoo a otumi de asaawatam nsrammaboo, aboodemmooyi denkyemmooy. **12** Dees mu. **24** Nnipa no de sikakoko kilogram apem bae. eto so mmiensa no ye akutuhonoboo, mfrafraeet oo ne beredumbao **13** enna dee eto so enan no ye Wode ne nyinaa nso ye Ahyiaeet Ntomadan no ho adwuma. **25** Dwete a asafo no mu nnipa no de bae ye kilogram mpem mmiensa ne ahanan. **26** Saa dwete yi firi etoo a wotwa maa mmarima a woadi mfee aduonu rekoro a wokan won no. Woye firii mmarima mpem ahansia ne mmiensa, ahanum ne aduonum ho. **27** Kronkronbea ho nnyinasoo oha ne mpunan a esoso ntawmutam no mu no behia dwete kilogram mpem mmiensa ne ahanan. Enti nnyinasoo biara beye dwete kilogram aduasa enan. **28** Dwete kilogram aduonu a ekaes no nso, wode yee nnua no de bi duraa apampam, de bi yee mpomma no ne nkotokoro no. **29** Kobere mfrafraeet a wode bae no nso, na eye kilogram mpem mmiensi ne ahanan. **30** Eno na wode yee adum no nnyinasoo wo Ahyiaeet Ntomadan no ekwan ano. Eno bi ara na wode yee kobere mfrafraeet aforebukyia, kobere mfrafraeet otwidadee, **31** aforebukyia no so nneema, adum no nnyinasodee a ekura nnurahotam a etwa adiho no ho hyia no ne nnadewa a wode si Ahyiaeet Ntomadan no de yee adiho ho adwuma nyinaa.

mmiensi no hyehyeet sikakoko nkawa a ewa adaaboo no mu no. **18** Wobekyekyere nhoma mmiensi no ti de abobo sikakoko no a ebo asofotadee no abatiri so no mu. **19** Wode sikakoko nkawa mmiensi nso hyehyeet adaaboo no ntwea mmiensi no so a egwu asofotadee no so pe. **20** Wode sikakoko nkawa mmiensi sosoo asofotadee no mmati ntaresoo no mu ma ebenee abowomu a woanwono no fefeefee ne asofotadee no ahyaee so. **21** Sedee ebeye na adaaboo no begyina pereere wabowomu fefe no so enti, wode ntoma tuntum kyekyeree nkawa a

39 Nnipa no de ntoma tuntum, bibire ne koogyan
a eye fe pam asofotadee maa asoo no a wode
besom wa kronkronbea ho. Saa ntadetam no ara
bi na wode pam Aaron ntadee kronkron no sedes
Awurade ka kyere Mose no. 2 Wode asaawatam bi
a woanwono afiri asaawa a woafira mu na wopam
asofotadee nkatasee no. 3 Besaleel boroo sikakakao
ma eyee trawa, enna otwitwaa no nteawanteewa

64

se ateaa aba no hyehyee ntam ne ntam wō batakari
 no no ase mmuano no ano de twaa ho hyiae. **26** Se aforebukyia no ntam na hye no nsuo ma. **8** Afei,
 Aaron hye asofotadee yi a wode sikakokoo nnomma siesie adiho bi twa Hyiae Ntomadan no ho hyia
 ne ateaa aba agu ano a, na ekyere se orekoso na fa nsenanimu no sen ne kwan no ano. **9** “Fa
 Awurade sedee Awurade hyee Mose se onye no. **27** strango no na pete gu Hyiae Ntomadan no so
 Wōde asaawatam a eye fe pam asofotadee no bi maa baabiara ne biribiara a ewo mu ne nneema a ewo ho
 Aaron ne ne mmamarima. **28** Wode ntoma a eye nyinaa ne nkonnwa so, na fa te ho. **10** Chye afodee
 fe na epam adaaboo, abotire, ekye ne nhyeasetam aforebukyia no ne echo nneema nyinaa nso, pete
 ahodoo no. **29** Bio, wode ntoma a eye fe na epam osra ngo no bi gu so na te ho na enye kronkron. **11**
 abowomu no na wōde asaawa tuntum, bibire ne Afei, fa ngo no bi sra atam no ne ne ntaamu no so
 koogyan dii mu advini sedee Awurade kyere Mose fa te ho. **12** “Afei, fa Aaron ne ne mmamarima no
 se onye no. **30** Na afei, wōboroo sikakokoo amapa bra Hyiae Ntomadan no ekwan ano na fa nsuo
 ma eye trawa se prete a wātwerē so: Kronkron Ma hohoro wōn ho **13** na fa atadee kronkron no hye
 Awurade. **31** Wōde ntoma tuntum na asina abonimu Aaron, na sra no ngo na ne ho nte na ommeye me
 no abo abotire no mu sedee Awurade kyere no. **32** Yei nyinaa akyi, wōwiee Hyiae Ntomadan no
 si sedee Awurade kyere Mose se wōnsi no no. **33** so sedee woyee won agya no, sedee wōbesom me
 Afei, wōde Hyiae Ntomadan no ne emu nneema se asofoo. Wōn ngosra no betena ho daa firi awo
 nyinaa bree Mose: Nkyerewa, nnyinasoo, mmeamu ntoatoasoo so akosi awo ntoatoasoo so. Na daa wōn
 nnua, mpunan ne nsisiso; **34** nnwennini nhoma a wāhye, asefоо beye asofoo.” **16** Enti, Mose ko koyee sedee
 a wāhye no kōkōo, abirekyie nhoma a wāhye, Awurade akyere no no. **17** Afe a eto so mmienu
 nsenanotam, **35** adaka no a Mmaransem Edu no no mu bosome a edi ekan no eda a edi ekan no,
 wō mu ne nnua a wōde soa Mpata Dwa no; **36** wōkeekaa Hyiae Ntomadan no sisii animu. **18** Mose
 Epono no ne echo nneema ne Hyadian mu Burodo; **37** Sika nkaneadua ne n'akanea, echo nneema ne
 ngo **38** Sikakokoo aforebukyia, strango, aduhwam nkurusoo no kuruu mponnwa no so de ne nguguso
 aforebukyia, kōbere otwidadee, nnua no ne echo guguu so sane de nguguso a edi akyire kuruu so
 nneema, dee wōsi mu nneema ne ne ntaamu; **40** se dedee Awurade se onye no. **20** Óde aboo a wātwerē
 ntwahotam a wōde twa adiho ho ofasuo ho, ne echo sii Hyiae Ntomadan no; **41** Afei, òde
 ne Hyiae Ntomadan no nsenanotam; **39** Kōbere nkataso a wōde sikakokoo aye a eye mpata nkataso
 afa, de nnyinasoo no hyehyee mu de mmeamu nnua beabeaa mu de mpunan sisii wōn afa. **19** Afei, òde
 nkaneadua ne n'akanea, echo nneema ne ne ntaamu; **40** se dedee Awurade se onye no. **20** Óde aboo a wātwerē
 ntwahotam a wōde twa adiho ho ofasuo ho, ne echo Mmaransem Edu no wō so no guu Apam Adaka
 nnua a esoso mu, nnyinasodee ne ntwahotam a no mu de nnua a wōdebesoa no sosoo mu. Óde ne
 wō adiho epono ano, ntampemhoma ne nnadewa ne nkatasoo a wōde sikakokoo aye a eye mpata nkatasoo
 biribiara a wōde boaa Hyiae Ntomadan no sie. no kataa so. **21** Afei, òde Apam Adaka no besii
41 Wōde asofotadee a wōapam no fefee a wāhye Ahyiae Ntomadan no mu de ntwamutam no twaa
 kō kronkronbea ho no bree no ma əhwēes. Afei, mu, sedee Awurade hyees no. **22** Afei, òde epono no
 wōde Aaron asofotadee kronkron no nso ne ne sii Hyiae Ntomadan no atifi fam wō ntwamutam
 mmamarima dee a wōbehye de aye asofodwuma no akyi, **23** de òkyere Burodo no too so wō Awurade
 no bekyerē no. **42** Enti, Israelfoo no dii nsem a anim sedee Awurade hyees no. **24** Óde kaneadua
 Awurade ka kyere Mose se onka nkyere wōn no enna òde sikakokoo aforebukyia sii ntwamutam
 nyinaa so. **43** Na Mose hwē nnwuma no nyinaa ho no, əhyiraa no ho pē se dedee Awurade hyees no.
 hunuu se biribiara ntō kyema wō ho no, əhyiraa anim sedee Awurade kyere no no pēpēre, **26**
 wōn, efiri se, sedee Awurade kaee no ara pe na enna òde sikakokoo aforebukyia sii ntwamutam
 wōyee. **27** Afei, no ho pē wō Hyiae Ntomadan no mu. **28** Óde Hyiae Ntomadan no ano nsenanotam
 wōde ohwam hyee nnuhwam sedee Awurade hyees no. **29** Óde aforebukyia a wōbō əhyee afodee
 senee ano. **30** Óde aforebukyia a wōbō əhyee afodee wō so no si ben Ahyiae Ntomadan ekwan no
 ano, enna òbooo so əhyee afodee ne aduane afodee sedee Awurade hyees no. **31** Yei akyi, òde atam a
 wōsi mu nneema no sii Hyiae Ntomadan no ne aforebukyia no ntam na wōhyee no nsuo ma sedee
 asofoo no benya bi ahohoro wōn ho. **32** Ebere biara a wōbefa aforebukyia no ho akō Hyiae Ntomadan no mu
 no, wōgina hohoro wōn ho sedee Awurade kyere

40 Afei Awurade ka kyere Mose se, **2** “Bosome
 a edi ekan no eda a edi ekan no na si Hyiae
 Ntomadan no. **3** Wosi wie a, fa Apam Adaka
 a Mmaransem Edu no wō mu no si mu. Na fa
 ntwamutam no tware Apam Adaka no anim ma
 enhye kronkron mu kronkron ho. **4** Afei, fa epono
 no besi ho na fa echo nneema nyinaa gu so na fa
 kaneadua no bra na so kanea no. **5** Fa sikakokoo
 aforebukyia a wōbehye aduhwam wō so no besi
 Apam Adaka no anim. Fa epono no nkatanimu sen
 Hyiae Ntomadan no ano. **6** “Fa əhyee afodee
 aforebukyia no si Hyiae Ntomadan no ekwan

Mose no. **33** Osii biribi twaa Ahyiaeet Ntomadan no ne afrebukyia no ho hyiaeet na wode nsenanotam senee ano. Enti Mose yee yei de wiee n'adwumayee. **34** Omununkum no bekataa Ahyiaeet Ntomadan no so maa Awurade animuonyam hyee no ma. **35** Esiane se na omununkum no asi wo ho no enti, Mose antumi anko mu na Awurade animuonyam hyee Ahyiaeet Ntomadan no ma. **36** Ebere biara a omununkum no bpagya ne ho atu atene no, na Israelfoo no nso di akyire. **37** Na se egyna a, na won nso agyina kosi se ebetu atene bio. **38** Awiabere mu dee, Awurade omununkum no gyina Ahyiaeet Ntomadan no so na se eduru anadwo a, na ogya aso wo omununkum no mu sedee Israelfoo no nyinnaa behunu. Yei toaa so saa ara wo won akwantuo no nyinnaa mu.

3 Mose

1 Afei, Awurade kasa firii Ahyliae Ntomadan no mu kyere Mose se, **2** "Kyere Israelfoo no se, 'se morebo Awurade afodee a, momfa mo anantwie ne mo nnwan no bi na mommo saa afodee no. **3** "Se mo aforebadee a mode rebabo ohyees afodee no ye nantwie a efiri mo nantwibuo mu a, momfa nantwie a onnii dem na momma saa afodee no sedee ebess Awurade ani. Fa aboa no ko Ahyliae Ntomadan no eporno ano na etho na asofoo no begye w'ayeyedee a wode rebre Awurade no. **4** Ese se onipa a ode aboa no reba no de ne nsa gu aboa no tiri so se mpatadee ma aforeboni no. Onyankopon bepe aboa no wuo sene se aforeboni a ode saa aboa no beba no bewu se ne bone so akatua. **5** Aforeboni no bekum aboa no wo ho wo Awurade anim. Na Aaron mmammarima asofoo no aso aboa no mogya de akyere Awurade. Na wode mogya no apete aforebukyia a esi Ahyliae Ntomadan no kwan no ano no ne etho nyinaa. **6** Afei, asofoo no bepa aboa no ho nhoma na woabobo. **7** Na ossofo Aaron mmammarima no beso ogya wo aforebukyia no so. **8** Na wode aboa no afaafa bi ne ne ti ne sradee agu nnyensin no so. **9** Wənhohoro n'ayamdee ne ne nan ho na asofoo no nhye no wo aforebukyia no so na aye ohyees afodee a eso Awurade ani. **10** "Se aboa a wode no rebo ohyees afodee no ye odwan anaa abirekyie a, ese se oye onini a he ho nni dem biara. **11** Onipa a ode no baee no bekum no Awurade anim wo aforebukyia no atifi na Aaron mmammarima asofoo no apete mogya no agu aforebukyia no so ne etho nyinaa. **12** Obehyeheyenam no na asofoo no de n'asinasini no ne bottire no ne ne sradee no agu nnyensin a egu aforebukyia no so no so. **13** Wode nsuo behohoro n'ayamdee ne ne nan no ho ansa na asofoo no ahye no aforebukyia no so de ama Awurade; efiri se, ohyees afodee so Awurade ani. **14** "Se obi pe se ode anomaa bo ohyees afodee a, omfa nturukuku anaa mmoronioma mma. **15** Ossofo no befa anomaa no de no aka aforebukyia no so na wate ne ti ahye no, na ne mogya no, obesone agu aforebukyia no nkyen. **16** Afei, ossofo no beyi ne mene ase, atutu ne ntakra no na wato agu nsō no mu wo aforebukyia no apuees fam. **17** Afei, obetwe n'atabu mu ama emu ntini no atete asensen ho. Na ossofo no ahye no wo aforebukyia no so na Awurade de anigyeet begye saa aforebo yi.

2 "Obiara a ope se obo aduane afodee de ma Awurade no, ese se ode asikyiresiam a eye fe a wahwie ngo agu so de aduhwam afra na etho. **2** Ese se osa ne nsabuo ma de si aduane no nyinaa anan de ma asofoo no mu baako hye se aforebodee, na ebeye Awurade aniso. **3** Ese se wode asikyiresiam

no nkaes ma Aaron ne ne mmammarima se wō aduan; nanso wofa ne nyinaa se afodee kronkron a woabo ama Awurade. **4** "Se wode burodo a woato no fononoo mu bre Awurade se afrebodee a, ese se wode asikyiresiam a woayam no muhumuhu a wode ngo afra ato a mmoreka nni mu na etho saa afodee no. Motumi de burodo ntrawa deede a mmoreka nni mu na mode ngo afa so nso bo afodee ma eye yie. **5** Se afrebodee no ye aduane a woato no dadee so a, asikyiresiam muhumuhu a mmoreka mfra mu na mode ngo afra na momfa mmō saa afodee no. **6** Mommubu mu asinasini na monhwie ngo ngu so na enye se atokoo afodee ara pe. **7** Se monoaa mo afodee no wo kyensee mu a, eno nso, momfa asikyiresiam muhumuhu a mode ngo afra na emmo saa afodee no. **8** Se moye aduane bi, se motooe, se mokyees anaase mohoe no, ese se mode saa afrebodee no koma ossofo na ono nso de ko afrebukyia no anim de koma Awurade. **9** Afrebodee no mu kakra bi na ese se asofoo no hye, nanso Awurade ani beso ade mu no nyinaa. **10** Deebekka no ye asofoo no dea, nanso wofa no se ne nyinaa ye ohyees afodee kronkron a woaboo de ama Awurade. **11** "Aforebo a mode asikyiresiam na etho no, mommfra mmoreka mfra mu, efiri se, ense se ohyees afodee biara a mobebo ama Awurade no, mode mmoreka anaa ewoo fra mu. **12** Mode bēbre Awurade se aduanekan aforebodee, nanso ense se wohye wo aforebukyia no so se afodee a eso Awurade ani. **13** Momfa nkyene mfra afrebodee biara, efiri se, nkyene ye nkaedes wo Onyankopon apam no mu. **14** "Se mode mo mfudee a edi ekan mu aba kane rebabo afodee a, emu aburoo no monhwane ho na monkye na momfa mma Awurade. **15** Momfa ngo ne aduhwam nyē ho, efiri se, eye atokoo afodee. **16** Na asofoo no behye aburoo no bi a wode ngo ne aduhwam afra no se nkaedes wo Awurade anim.

3 "Se obiara pe se obo asomdwhee afodee ma Awurade a, otumi de nantwinini anaa nantwiberees bo, nanso ese se aboa no ye dee ne ho nni dem biara. **2** Onipa a ode aboa no aba no de ne nsa begu aboa no apampam na wakum no wo Ahyliae Ntomadan no ano. Na Aaron mmammarima no apete aboa no mogya agu aforebukyia no ho, **3** na woahye aboa no ayamdee ne etho sradee nyinaa **4** ne ne sawa mmieru no ne ne sisia ne ne sawa kotokuo wo Awurade anim. **5** Na ebess Awurade ani yie. **6** "Se abirekyie anaa odwan na mode bēbo asomdwhee afodee ama Awurade a, ense se edem biara ba ne ho na ese se oye oniri anaa oberees. **7** Se mode odwan ba se mo akyedee a, **8** momfa mo nsa ngu n'apampam na monkum no wo Ahyliae Ntomadan no kwan ano. Afei, Aaron mmammarima no bepete mogya no agu aforebukyia no ho nyinaa. **9** Saa asomdwhee afrebodee yi, fa bi na wōmfra

mma Awurade se ḥhyee afrebodee a ne dua ne mu nneemaa ne ḥho sraadee, sraadee a ḥwo ne Yam adee nyinaa ho, **10** ne sawa mmieno ne ḥho sraadee a eben ne sisia ne ne bereboo a wōbeyi eno ne ne sawa no obi de abirekyie b̄re Awurade se n'afrebodee a, **11** ḥsfoo no behye no wō afrebukyia no so fa wo nsa gu aboa no apampam naku no wō Ahyiae Ntomadan no kwan ano. Aaron mmamarima de aboa no mogya bepete afrebukyia no ho nyinaa. **12** “Se obi de abirekyie b̄re Awurade se n'afrebodee a, **13** aboa no mu nyinaa, ese se woyi na wōhye no wō fa wo nsa gu aboa no apampam naku no wō Ahyiae Ntomadan no kwan ano. Aaron mmamarima de aboa no mogya bepete afrebukyia no ho nyinaa. **14** Ese se wōhye saa afrebodee yi fa bi ma Awurade. Saa afrebodee fa no ye aboa no Yam sraadee, **15** ne sawa mmieno ne ḥho sraadee a eben n'asene mu ne ne bereboo a wōbeyi aka ne sawa no ho. **16** ḥsfoo no behye wō afrebukyia no so se ḥhyee afdees. Awurade ani beso saa ḥhyee afdees no. Kae se sraadee no nyinaa ye Awurade dea. **17** “Yei ne mmara a monni so daa nyinaa wō asase yi so baabiara. Monnni sraadee anaa mogya.”

4 Afei Awurade hyee mmara foforo maa Mose se: **2** “Ka kyere Israelfoo se, ‘saa mmara yi na ḥwo ho ma obiara a wanhye da na ḥebu Awurade mmara no bi so. **3** “Se ḥsfoo bi anhye da na ḥfom mmara bi na enam so de afəbu ba nnipa no so a, ese se ɔde nantwinini ba a ḥnni dem bō bōne ho afdees de ma Awurade. **4** Ese se ɔde aboa no ba Ahyiae Ntomadan no ɛpono ano na ɔde ne nsa gu n'apampam na ḥkum no wō ho wō Awurade anim. **5** ḥsfoo no de aboa no mogya b̄ekə Ahyiae Ntomadan no mu. **6** ɔde ne nsateaa baako bēbo mogya no mu apete no imprenson wō Awurade anim wō ntoma a esen kronkron mu kronkron no anim. **7** Afei, ḥsfoo no de mogya no bi begu aduhwam no toa a esi afrebukyia no so no wō Awurade anim wō Ahyiae Ntomadan no mu; mogya no a ḥbekə no, wōbehwie agu afrebukyia no ase de abo ḥhyee afdees wō Ahyiae Ntomadan no kwan ano. **8** Afei ḥbetete sraadee a ḥwo ne nsono no ho nyinaa, **9** ne sawa mmieno no ne sisia sraadee ne ne bereboo kotokuo, **10** na wahye no wō ḥhyee afrebukyia no so te se nantwinini anaa nantwiberee a wōde no bō asomdwoe afdees no pe. **11** Nanso nantwie ba no ho nneemaa a ḥbekə a ḥyee ne nhoma, ne nam, ne ti, ne nan, n'ayamdee, ne ne nsono no dee, **12** wōmfā nkō afahyebea bi a ḥho te wō akyiri baabi a wōde nsō firi aforebukyia no so ko ho kohye no nnyensin so no. **13** “Se Israelfoo nyinaa ye bōne a etia Awurade, na se enye boapa ye a, nnipa no nyinaa bedi ho fo. **14** Na se wōhunu wōn bōne a, wōde nantwie ba bēba abēbo bōne ho afdees wō Ahyiae Ntomadan no mu. **15** Se wōrēbo saa afdees no a, ḥnan no mu mpanimfoo de wōn nsa begu aboa no apampam na wōkum no wō Awurade anim. **16** Na ḥsfoo no de ne mogya aba Ahyiae Ntomadan no mu, **17** na ɔde ne nsateaa baako abo mogya no mu apete no

imprenson wō Awurade ne ntoma a etwa edan no mu no anim. **18** ɔde mogya begu mmien a etuatua afrebukyia no ho no so wō Ahyiae Ntomadan no wō Ahyiae Ntomadan no kwan ano. **19** Sraadee a ḥwo obi de abirekyie b̄re Awurade se n'afrebodee a, **20** ɔbefta ekwan a wōfa so bō bone ho afdees no so pepeere. Yei bēma ḥsfoo no abeyé mpatadee ama ḥnan no na wōde obiara bone bēkye no. **21** Afei ḥsfoo no betwe nantwinini ba no de no akō beaee foforo bi so akohye no wō ho te se dee ḥrebo ḥbaakofoo bone ho afdees no. Nanso ne berēbo a wōbeyi aka ne sawa no ho. **22** “Se mpanimfoo no bi ye bōne a ḥnni se wafom Awurade Onyankopon mmara no baako **23** na wōma no te ne ho ase a, ese se ɔde ɔrapo a ne ho nni dem ba se n'afrebodee. **24** ɔde ne nsa begu aboa no apampam na wakum no wō bēeaee a wōkum ḥhyee afdees mmoa no de amia Awurade no. Yei ye ne bōne ho afrebodee. **25** Afei, ḥsfoo no de ne nsateaa baako bēbo afrebodee mogya no mu na ɔde afore afrebukyia a wōbō ḥhyee afdees wō so no mmen no ho; na afei wōahwie mogya no nkaee agu afrebukyia no ase. **26** Wōbeyie sraadee no nyinaa wō afrebukyia no so te se dee wōhye asomdwoe afdees sraadee no ara pe; ɔkyere se, ḥsfoo no nam saa afrebo yi so bēpata ama ɔpanin ko no wō ne bōne no ho na wōde ne bōne no bēkye no. **27** “Se ɔrapahwekkwa bi ye bōne a ḥnni se wafom a, odi ho fo. **28** Nanso ḥnya te ne ho ase ara pe a, ese se ɔde abirekyiberee a ne ho nni dem ba ma wōde pata ne bōne no. **29** ɔde ne beba bēeaee a wōde mmoa a wōde wōn ba ma wōkum wōn de wōn bō ḥhyee afdees ho no, na ɔde ne nsa ato bōne ho afrebodee no apampam na wakum no. **30** Na ḥsfoo no de mogya no bi afore ne nsateaa baako ho na ɔde afore ḥhyee afrebukyia mmen no ho. Afei, ḥsfoo no behwie mogya no nkaee no agu afrebukyia no ase. **31** Wōbeyi sraadee no nyinaa afiri mu te se dee wōfa bō asomdwoe afdees no ara. Na ḥsfoo no behye no wō afrebukyia no so. Na Awurade ani beso. ɔkyere se, ḥsfoo no nam saa afrebo yi so bēpata ama saa onipa no na wōde ne bōne bēkye no. **32** “Na se ɔpe se ɔde odwammaa bēbo ne bōne ho afdees nso a, ese se ɔyé ɔberere a ɔdem biara nni ne ho. **33** ɔde ne beba bēeaee a wōde mmoa a wōde wōn ba ma wōkum wōn de wōn bō ḥhyee afdees ho no, na ɔde ne nsa ato bōne no afrebodee no apampam na wakum no se bōne ho afrebodee. **34** Na ḥsfoo no de mogya no bi afore ne nsateaa baako ho na ɔde afore ḥhyee afrebukyia mmen no ho. Na wahwie mogya no nkaee no agu afrebukyia no ase. **35** Wōbeyi sraadee no sedee wōyé asomdwoe odwammaa sraadee no. ḥsfoo no behye sraadee no wō afrebukyia no so te se afdees ahodoo a wōde ogya bō ma Awurade no

ara pe. ወጪዎች no nam saa aforebዎች yi so bēpata ama onipa ko no, na wōde ne bōne békyc no.

5 “Obiara a ɔnka bɔne bi a ɔnim ho biribi ho hwee no di ho fo. 2 “Obiara a ode ne nsa ka adee bi a amanee kwan so, eho nte, te se aboa bi a ne ho ntee no funu, se ɔye wiram aboa, se ɔye afieboa anaa aboa a ɔwea fam no, mpo se wɔnnim se won ho agu fi a, wɔbefa no se won ho nte na wadi fo. 3 Se obi anhye da na ɔde ne nsa ka biribi a ɔfiri onipa mu a eho nte na ɔte ne ho ase se waye saa adee no a, odi ho fo. 4 Se obi ka ntam a, se ntam no ye anaa ɔye ntanhunu no, se ɔhunu se ɔye ntanhunu a, odi ho fo. 5 Se obi di yeinom bi ho fo a, eṣe se ɔka ne bɔne no mu nokore 6 na ɔde odwanberee anaa abirekyiberee bɔ afodee ma Awurade. ɔsɔfoo na ɔbebo onipa ko no bɔne no ho afodee ama no. ɔsɔfoo no nam saa aforebɔ yi so bepata ama no. 7 “Se ɔye ohiani a ɔrentya odwammaa mfa mma Awurade a, ɔmfa nturukuku mmieniu anaa mmorɔnoma mma mmieniu mmra se ne bɔne ho aforebodee. Nnomaa no mu baako bɔye ne bɔne no aforebodee na obaako aye ne hyee afrebodee. 8 ɔde bema ɔsɔfoo no na ɔde anomaa a odi ɔkan no abo bɔne afodee no. ɔbekyinsa aboa no kɔn nanso ɔrente ne ti mfiri so, 9 na wapete ne mogya no bi agu aforebukyia no ho. Mogya no nkae no, ɔbehwie agu aforebukyia no ase. Yei ne afrebɔ kwan a ɔrepe bɔne. 10 ɔde anomaa a oti so mmieniu no bɛbɔ ɔhyee afodee sɛdɛe ɔbɔ afodee a ɔdi ɔkan no ara pe. ɔsɔfoo no nam saa aforebɔ yi so bepata ama dee waye bɔne no, na ɛnam so ma wɔde ne bɔne akye no. 11 “Se ɔye ohiani buruburo a ɔrentumi mfa nturukuku anaa mmorɔnoma mma mmebɔ ne bɔne ho afodee a, ɔde asikyiresiam papa lita mmieniu ne fa bɛba se ne bɔne ho aforebodee. ɛnse se ɔde ɔsra ngo fra. ɛnse se ɔde aduhwam nso gu so, ɔfiri se, ɔye bɔne afodee. 12 ɔde bema ɔsɔfoo no. Na ɔsɔfoo no asa ne nsabuo ma de asi ne nyinää anan na wahye no aforebukyia no so ama Awurade se aforebodee biara. Yei bɔye ne bɔne ho afrebɔ. 13 Se eba saa a, ɔsɔfoo no nam saa afrebɔ yi so bepata ama onipa no na wɔde ne bɔne no bekye no. Asikyiresiam a aka no, wɔde bema ɔsɔfoo no te se afudee aforebodee no ara pe.” 14 Awurade hyee mmara maa Mose se, 15 “Se obi anhye da na ɔgu ade kronkron ho fi a, ɔde odwennini a ne ho nni dem a ɔfata se mpatadee wɔ ne fo no ho beba abebo Awurade afodee. 16 Ade kronkron a onipa no guu ho fi no nso, ɔde foforo besi anan na watua dekodee no boɔ ɔha mu nkycemu aduonu aka ho se asotwe. ɔde ne nyinää bema ɔsɔfoo na ɔde odwennini no abo bɔne afodee no na wɔde ne bɔne akye no. 17 “Se obi anhye da na ɔbu Awurade mmara no bi so a, odi fo enti eṣe se ɔtua afobudee a Mose behye no. 18

osofo se ne bone no ho afreboddee. Na osofo no de
aye mpatadee ama no sedee bone biara a eyee a
wanhye da no, na wode ne bone bekye no. **19** Esé se
wobo saa afodee no se afodie afreba, efiri se, odi fo
pefee wo Awurade anim.”

6 Na Awurade ka kyere Mose se, **2** “Se obi ye bōne tia me, se ebia, ḥmpe se ḥsane de biribi a wōde ama no asie koto baabi a ḫda anaase ḥbo korōno, anaa ḥsisi ne yonko, **3** anaa ḥtu ahunu na oka ntam sane wo ho se dekodee no nni ne nkyen a, **4** se obi ye bōne na ḥdi ho fo a, ḥbesane de ne korōnodee no anaa ne tintinnyedee anaa dee wōde maa no sieee anaa agyapadee a wōde ahye ne nsa, anaa adee a ayera no aba. **5** Biribiar a waka ho ntanhunu no nso, ḥbesane de ne nyinaa aba na ḥde ho mfentom ḥha mu nkycemu aduonu aka ho abre onipa ko a ne dea no, ḫda a ḥrebo afōdie ho afadee no. **6** N’afōdie ho aforebadee no beye odwennini a ḥnni dem. Ese se ḥdi ebio biara a wōbēbo no no. Ḫde no bema ḥsfooo **7** na ḥsfooo no de no aye mpatadee ama no wō Awurade anim na wōde ne bone akye no.” **8** Afei, Awurade ka kyere Mose se, **9** “Fa saa mmara a ḥfa ḥhyee afōdee ho yi ma Aaron ne ne mmammarima. ‘Wōbēya ḥhyee aforebōdee no wo ogya no so anadwo mu no nyinaa a aforebukyia ogya no gu so rehye. **10** Adee kye a, ḥsfooo no behye n’asofatadee nahanaha wo asee na wahye atadetam koro no ara bi ngugusoo na wakōpra ḥhyee afadee nsō no de agu aforebukyia no nkyen. **11** Afei, ḥbesesa ne ntadee no na wasoa nsō no afiri beaee ho de akōgu beaee foforo a woate hō no. **12** Saa ḥbere yi nyinaa ese se ogya a ḥwo aforebukyia no so no dēre. Ese se edum. Anōpa biara ḥsfooo no de ogya foforo behye mu na ḥde ḫda biara ḥhyee afōdee agu so, na wahye sradee a wōde bō ḫda biara asomdwos ee afōdee no. **13** Ese se ḥbere biara ogya no kō so dēre. Ese se edum. **14** “Atokoo afōdee ho mmara nso nie: Aaron mmammarima begyina aforebukyia no anim na wōde atokoo afōrebo no ama Awurade. **15** ḥsfooo no besa asikyiresiam a wōayam no muhumuhu no ne nsabuo ma na ḥde ngo ne aduhwam afra ahye no wō aforebukyia no so se ananmusidee ama Awurade; na Awurade ani beso. **16** ḥsa ne nsabuo ma wie a, dee ḥbeka no ye Aaron ne ne mmammarima dea a wōbēdie. Wōbēdi a wōremfa mmoreka mfra wō Ahiyae Ntomadan no adihō hō. **17** Si so dua se, se wōto a, wōmmfa mmoreka mfra mu. Mede saa ḥhyee afōdee a wōbō maa me no bi ama asōfooo no. Esiane se ne nyinaa ye bōne ne afōdie ho afōrebo enti, eye kronkron. **18** Aaron asefōoo mmarima ne asōfooo na wōnni mfiri awōo ntoatoasoo so nkosi awōo ntoatoasoo so. Nanso asōfooo no nkosi ara na wōnni aforebadee a wōbō no ogya so ama Awurade no.” **19** Awurade ka kyere Mose se, **20** “Eda a wōbesra Aaron ne ne mmammarima ngo no, ese se

wode asikyiresiam lita mmienu ne fa bre Awurade. ho. Saa ara na wømfa burodo ntrawa bi a wode Wøde fa beba anøpa na wøde fa aba anwummerø. ngo agu so ne asikyiresiam mfrafraæs a wode afra 21 Wøde ngo bøfra ato wø dadee apaawa so. Ese se ngo nka saa aførebødee no ho. 13 Wømfa burodo woto no yie na wøde bre Awurade se n'aførebødee a a wode mmøreka afra nka saa aseda asomdwøeø esø n'an iye. 22 Ósøfoo a øfiri Aaron mmammarima afødee yi ho. 14 Wøde saa aførebødee yi bi begyina mu a wørehøe no øsøfoo ma wasi n'agya anan no aførebukyia no anim na wøahim no aførebukyia de bøma Awurade sødee wøahøe ho mmara aføbøø no anim økø fa aba fa de akyere se, wøde ama se wønhye ne nyinää no. 23 Ósøfoo biara atokoo Awurade. Afei, wøbedane aførebødee no ama øsøfoo afødee a øbøø no, ese se wøhye ne nyinää. Ense se a øpete aboa a wode no beøø afødee no mogya a wødi.” 24 Afei Awurade ka kyere Mose se, 25 “Ka øboa dwumadie no. 15 Se wøde aboa no bo Awurade kyere Aaron ne ne mmammarima se bøne aførebøø afødee de ma no se asomdwøeø aførebøø de kyere ho mmara nie: Saa aførebødee yi ho ye kronkron se øye aniso ne asedadee a, wøbøwe ne nam øda yie enti ese se wøkum no Awurade anim wo beaee a no ara. Ense se ebi ka na adee kye a wøawe. 16 wøkum øhyeø aførebødee wø ho no. 26 Ese se øsøfoo “Na se obi de aførebødee bi ba a ønyeø asomdwøeø a øye aførebøø no ho adwuma no we aførebødee no afødee na mmom, se øye bohye anaa øfiri n'akoma wø Ahyiaeø Ntomadan no adiø ho. 27 Wøn a wøate mu na øde rebre Awurade dee a, dee øbøø biara wø wøn ho a wøye øsøfoo nko ara na wøwø ho kwan se aførebøø no akyi no, se adee kye so a, wotumi we. 17 wøde wøn nsa ka ønam no bi; na se øba se aboa no Biribiara a øbøø a øbedi nnansa no dee, wønhye mogya bi pete wøn ntadee mu a, ese se wøsi ntadee rennye aførebødee no; na ørenni mu se aførebødee, no wø beaee a wøate ho ho. 28 Kukuo a wønoaa na onipa a øde baee se wømfa mmøø saa afødee no ønam no wø mu no, ese se wøbøø no; na se øye økbøø rennya ho mfasøø biara. Ósøfoo a øbøø no nso nso a, ese se wøtwi mu, na wøde nsuo hohoro mu bedi ho fø, øfiri se, øye økyiwadee ma Awurade; na nyinää yie. 29 Øbarima biara a ofra øsøfoo no mu onipa a øbøø saa ønam no, ese se oyø ne ho ano no wø aførebødee no bi—wøn nko ara—øfiri se, øye kronkron yie. 30 Se wøde bøne ho aførebødee wø saa bøne no ho. 19 “Ønam biara a øka biribi a no mogya no bi kø Ahyiaeø Ntomadan mu ho de øntee ho no, wønnwe; wønhye no. Ønam biara køyø mpatadee wø kronkronbea ho a, øsøfoo biara a øntee ho no, wønnwe; wønhye no. 20 Øsøfoo biara a ne ho nte na øbedi asomdwøeø renwe bi. Ese se wøde ogya hye aboa no nyinää wø aførebødee no bi no, wøbetwa no asuo, øfiri se, wagu ade kronkron ho fi. 21 Obiara a øde ne nsa beka biribi a

7 “Amannee a øfa bøne aførebøø a øye kronkron no nie: 2 Wøbekum aboa a wøde no rebøø afødee no wø beaee a wøkum aboa a wøde no bo øhyeø afødee no na wøde ne mogya no apete aførebukyia no ho ahyia. 3 Ósøfoo no de aboa no mu sradee nyinää, ne dua, 4 ne sawa mmienu ne ne sisia sradee ne ne berøboø kotokuo no nyinää begu nkyen de abøø saa afødee no. 5 Asøfoo no behye no aførebukyia no so se øfødie ho afødee de ama Awurade. 6 Mmarima a wøfra øsøfoo no mu nko ara na wøbøwe ønam no bi. Wønnwe no beaee a øho ye kronkron, øfiri se, øye aførebødee a øho te yie. 7 “Amannee korø no ara na wøbøø so abø bone afødee ne øfødie afødee no. Øsøfoo a ødi mmaratodee no ho dwuma no na ese se øwe ønam no. 8 Se aførebøø no ye øhyeø aførebøø a, wøde aboa no ho nhoma no bøma øsøfoo a øbedi dwuma no. 9 Se øsøfoo a wøbøø atokoo ho afødee ma Awurade no wie saa aførebøø no a, wøde atokoo no nkaee bøma wøn. Se aførebødee no, wøto o, wøkye o, wønoaa o, amannee korø no ara ase na øhye. 10 Atokoo aførebøø biara a øka no, se wøde ngo fra anaa wøamfa ngo amfra a, øye Aaron mmammarima nyinää dea. 11 “Amannee a øfa asomdwøeø afødee sononko a wøbøø ma Awurade no nie: 12 “Se øye asomdwøeø afødee a, wømfa burodo a mmøreka nni mu a wøde ngo afra nka

afødebødee a øfiri aførebødee no bi no, wøbetwa no asuo, øfiri se, wagu ade kronkron ho fi.” 22 Afei, Awurade ka kyere Mose se, 23 “Ka kyere Israelfoo no se wønnni sradee, se øfiri anantwie, nnwan anaa mmirekyie mu. 24 Se yadee bi bo aboa bi na øwu anaase mmøø bøne bi taataa aboa fofoø bi so kum no a, wønnni ne sradee na mmom, wømfa nye ade fofoø. 25 Obiara a øbedi sradee a øfiri aførebødee a wøbøø no ogya so de ma Awurade no, wøbetwa no asuo. 26 Monnni mogya—se øye nnomaa anaa ntøteboa. 27 Obiara a øbøøø saa no, wøbetwa no asuo.” 28 Awurade ka kyere Mose se, 29 “Ka kyere Israelfoo se, obiara a øpe se øbo Awurade asomdwøeø afødee no, øno ara mfa nkura ne nsam mfa mmra. 30 Ømfa aførebødee a øye sradee ne ne yan a wøbøhim no aførebukyia no anim de ama Awurade no mmra. 31 Afei, øsøfoo no behye sradee no wø aførebukyia no so na ne yan no dee, Aaron ne ne mmammarima befa, 32 na øsøfoo a øredi dwuma no afa ne sre nifa no. 33 Na Aaron mmammarima no mu dee øde mogya ne sradee a øfiri aførebødee no mu beba aførebukyia no so na øbøø sre nifa no. 34 Mahye se wømfa ne yan no ne ne sre no mma se økyede a øfiri Israelfoo nkyen a wøde rebre Aaron mmammarima. Øbere biara, wømfa saa aførebødee

no kyefä yi no mma Aaron ne ne mmammarima.” nyinaa. 20 Afei, ḥobobä odwennini no nam na ḥhyee
35 Won akatua ne no: ḥhyee aförebä no, wöde bëto asinasini no a ne ti ne ne sradee ka ho. 21 Na ñde
nkyen na wöde ama won a woayi won se Awurade asoñoo a ḥye Aaron ne ne mmammarima. 36 Efiri se,
eda a Awurade sraa won ngo no, ḥhyee se Israelfoo wo aförebukyia no so maa ne nyinaa hyee pasaa wö
mfa saa kyefä no mma won; ḥye won kyefä daa Awurade anim. ḥye ḥhyee afödee a esoo Awurade
daa firi awoo ntoatoasoo so kosi awoo ntoatoasoo ani yie, efiri se, Mose dii Awurade akwankyeré no
so. 37 Yeinom ne amannee a efa ḥhyee aförebä, baako a ñye ahotee dwennini baee. Aaron ne ne
atokoo aförebä, bone aförebä, efodie aförebä, ahotee mmammarima de won nsa guu n'apampam. 23
aförebä ne asomdwoe aförebä ho. 38 Awurade de Mose kumm no na ñde mogya no bi kaa Aaron
saa mmara yi maa Mose wö Sinai Bepö so se ñno nsa mfa mma Israelfoo no sdedee ḥbeye a, wöbehunu
ñkwan a eße se wofa so bø won afödee ahodoo no de Mose kumm no na ñde mogya no bi kaa Aaron
ma Onyankopon wö Sinai esere so ho.

8 Awurade ka kyerees Mose se, 2 “Afei fa Aaron ne ne mmammarima bra Ahyiaeet Ntomadan no kwan no ano. Womfa won ntadee, ñra ngo, nantwie ba a wöde no bëbo bone afödee, nnwennini mmienu ne burodo a mmoreka nni mu nkentemma mmienu 3 na frē Israelfoo no nyinaa na wommra ha bi.” 4 Enti nmipa no nyinaa hyiaeet wö Ahyiaeet Ntomadan no kwan ano. 5 Mose ka kyerees won se, “Adee a merebeye yi, Awurade na wahye me se menyé.” 6 Afei, ñfaa Aaron ne ne mmammarima de nsuo hohoroo won ho, 7 de Aaron atadée sononko a ne mmeamu ka ho de ne batakari a asöfotadée a wöde tam a ḥye fe aye n'abowomu hyee no. 8 Afei, Mose de adaaboo fam Aaron bo de Urim ne Tumim no hyee mu. 9 ñbaa Aaron abotire a ewo sika abonimu kronkron sdedee Awurade hyee no se ñnye no ara pe. 10 Afei, Mose faa ñra ngo no de bi petee Ahyiaeet Ntomadan no ankasa ne biribira a ewo mu ho de tee ne nyinaa ho. 11 ñduruu aförebukyia no so no, ñpetee so impreñson. Afei, ñpetee nikuko a ewo aförebukyia no so no ne atam ne ne ntaamu ho de tee ho. 12 Afei, ñhwiee ñra ngo no guu Aaron tirim de tee ne ho se ñhye n'adwuma ase. 13 Dee edi ho ne se, Mose de mmatakari no hyehyeet Aaron mmammarima a abowomu ne ñkye ka ho sdedee Awurade hyee no se ñnye no. 14 Afei, ñfaa nantwinini ba se ñde no rekoba bone ho afödee. Aaron ne ne mmammarima de won nsa guu aboa no apampam, 15 ma Mose kumm no. ñde ne nsateea baako boø ne mogya mu de yee aförebukyia mmen nan no ho ne aförebukyia no ankasa ho de tee ho, enna ñhwiee mogya no nkaee no guu aförebukyia no ase de tee ho se mpatadee. 16 ñfaa n'ayamdee ho sradee ne ne bereboø ho sradee ne ne sawa mmienu ne ne ñho sradee hyee ne nyinaa wö aförebukyia no so. 17 Wähyee nantwinini ba no ne ne nhoma ne n'agyanan wo sraban no akyi sdedee Awurade hyee Mose no. 18 Afei, ñde odwennini maa Awurade se ñhyee afödee. Aaron ne ne mmammarima de won nsa guu aboa no apampam 19 na Mose kumm Ahodwira no akyi eda a eto so nwotwe no, mpanimfoo nyinaa. 20 ñka kyerees Aaron se, ñnkokyere nantwinini ba mfiri anantwie no mu na ñmfa no mmo bone afödee, na ñkyere odwennini a ne ho nni ñem mfa no mmo ñhyee afödee. ñka kyerees no

9 Ahodwira no akyi eda a eto so nwotwe no, Mose free Aaron ne ne mmammarima ne Israel mpanimfoo nyinaa. 21 ñka kyerees Aaron se, ñnkokyere nantwinini ba mfiri anantwie no mu na ñmfa no mmo bone afödee, na ñkyere odwennini a ne ho nni ñem mfa no mmo ñhyee afödee. ñka kyerees no

se ommo saa afodee yi nyinaa wo Awurade anim. 3 nkyen behyee ahye aforebadee no ne sradee a ewo Afei Mose kyere wən se, “Monka nkyere Israelfoo aforebukyia no so no. Na nnipa no hunuu yei no, na wənyi ḥapapo mfa no mmo bōne afodee mma wən won nyinaa teateam butubutuu fam wo Awurade ho, na wəmfā nantwie a wadi afe ne odwammaa a anim.

wadi afe a wən ho nni dem biara mmo won ohye afodee no. 4 Bio, ka kyere wən se wəmfā nantwinini ne odwennini mmo asomdwoe afodee na wəmfā asikyiresiam a wōde ngo afra mmo aduane afodee. Ka kyere ma wəmfā saa aforebadee yi nyinaa mma Awurade, efiri se enne, Awurade bəyi ne ho adi akyere mo.” 5 Enti wōde saa nmeemā yi nyinaa baa Ahyaæ Ntomadan no kwan ano sədee Mose hyee no. Nnipa no nyinaa begyinagyinaa Awurade anim. 6 Mose ka kyere wən se, “Se modi Awurade mmara so a, mobənya n’animuonyam.” 7 Mose ka kyere Aaron se ənko aforebukyia no so na ənkəbə bōne ne ohye afodee no mfa nyə mpatadee mma ne ho ansa na ato nnipa no sədee Awurade hyee no. 8 Enti Aaron foro kəo aforebukyia no so. Əkumm nantwie ba no de bəo əno ara ne bōne ho afodee. 9 Ne mmamarima no de mogya no bress no enna əde ne nsateea baako bəo mu foree mmən a ewo aforebukyia no ho no enna əhwiee nkaes no guu aforebukyia no ase. 10 Afei, əhyee sradee, sawa, berəbo, berəbo nkotokuo a efiri bōne aforebodee no mu sədee Awurade hyee Mose no. 11 Na enam no dee, əhyee no ne ne nhoma wo sraban no akyi. 12 Dee edi ho ne se, əkumm əhyee afodee aboa no maa ne mmamarima səo mogya no maa əde petee aforebukyia no ho nyinaa, 13 Wōde aboa no bress no asinasini a ne ti ka ho. Əhyee aboa no akwa biara wo aforebukyia no so. 14 Afei, əhoroo aboa no ayamdee ne ne nan ho hyee no aforebukyia no so se əhyee afodee. 15 Afei, əbəo afodee maa əmanfo. Əkumm abirekyie nanso əfaa əkwan koro a əfaa so bəo bōne afodee maa ne ho no so bəo afodee maa ne ho. 16 Saa əkwan no so na əfa bəo wən əhyee afodee de maa Awurade sədee Onyankopon mmara kyere no. 17 Afei, əbəo atokoo afodee no, əfaa ne nsabuo ma enna əhyee no aforebukyia no so de kaa anəpa əhyee aforebə no ho. 18 Əkumm nantwie ne odwennini no a eyə nnipa no asomdwoe aforebodee no. Aaron mmamarima no de mogya no bress no maa əde petee aforebukyia no ho nyinaa. 19 Əyii nantwie no ne odwennini no sradee. Əyii wən padua mu sradee ne wən ayamdee sradee, ne wən sawa ne wən berəbo kotokuo. 20 Wōde sradee no guu mmoa no ayan so na Aaron hyee no aforebukyia no so. 21 Na əhim ayan no ne mmoa no mmati nifa no wo Awurade anim de kyere se afodee no ye ne dea sədee Mose hyee no. 22 Afei, Aaron tree ne nsam wə nnipa no so hyiraa wən, enna əsiane firii aforebukyia no ho sii fam. 23 Mose ne Aaron kəo Ahyaæ Ntomadan mu ho na wəsane baa bio no, wəhyiraa nnipa no na Awurade animuonyam baa nnipa no nyinaa so. 24 Na ogya firi Awurade

10 Na Aaron mma Nadab ne Abihu de ogya guu wən aduhwamhye adee mu. Wōde aduhwam no petee ogya no so ma wənam saa əkwan yi so buu Awurade mmara so, efiri se wōde ogya a enye dee Awurade ahye baa n’anim. 2 Enti ogya dreee firi Awurade nkyen behyee wən. 3 Mose ka kyere Aaron se, “Awurade kaa se, “Mede me ho kronkron bekyere wən a wōben me na nnipa nyinaa ahye me animuonyam no, asee ne no.” Na asem no təree Aaron mumu. 4 Afei, Mose soma ma wəkəfə Misael ne Elsafan a woye Aaron agya nuabarima mma bress no. Əka kyere wən se, “Monkotwe nnipa a wəahye no nyinaa mfiri Ahyaæ Ntomadan no anim mfa wən nkə sraban no akyi.” 5 Na wəkəsooa wən wən ntadee mu sədee Mose aka akyere wən no. 6 Mose ka kyere Aaron ne ne mmamarima Eleasa ne Itamar se, “Monnsu. Mommma mo tırinwi nsensen ho yuu mmfa nkyere se moretwa agyaadwo. Monnsunsuane mo ntadee mu nso. Se moye saa a, Onyankopon bekum mo nso na n’abufio beba Israelfoo nyinaa so. Nanso Israelfoo a woaka no dee, esiane ogya a Awurade de baee no enti, wətumi di Nadab ne Abihu wuo no ho awerehoo tumi su wən nso. 7 Na mommfiri Ahyaæ Ntomadan no ano, anye saa a mobewuwu, efiri se, Awurade ngosra wo mo so.” Na wədii asem a Mose kae se no. 8 Afei, Awurade hyee Aaron se, 9 “Se wəko Ahyaæ Ntomadan no mu a, nnom bobesa anaan nsə a ano ye den. Woye saa a, wobewu. Saa mmara yi ka wo mmamarima ne w’asefoo nyinaa firi awoo ntoatoasoo so kəsi awoo ntoatoasoo so. 10 Wo nnwuma ne se, wobedi wo nkurofəo ntam nsəm akyere wən nsonsonoe a eda dee eho te ne dee eyə təta ntam ne dee eyə kronkron ne dee enye kronkron ntam, 11 na kyere wən mmara a Awurade nam Mose so de ama no nyinaa.” 12 Afei, Mose ka kyere Aaron ne ne mmamarima Eleasa ne Itamar se, “Se mohye Awurade aforebadee no nsabuo ma Awurade a, monni dee əbekə no wo aforebukyia no ho. Monhwe se mməka nni mu efiri se eyə kronkron. 13 Enti monni no kronkronbea hə. Eyə wo ne wo mmamarima dea, na eyə wo ne wo mmamarima no kyefə a efiri afodee a wōde ogya bō maa Awurade no mu. Yei na wəahye se menyə. 14 Nanso, ne yan ne ne sre a mohim no Awurade anim no, motumi we no beaee biara a amannee kwan so no eho tee. Eyə wo, wo mmamarima ne wo mmamarima kyefə wo Israelfoo Asomdwoe aforebodee no mu. 15 Ne sre ne ne yan a wohim no, eṣe se wōde ka sradee aforebodee a wəhyee de ma Awurade no ho. Afei əbeyə wo ne w’asefoo dea daa sədee Awurade ahye

no.” 16 Ebere a Mose bisaa dee aye abirekyie a wode 30 efiewura, əmampam, əkotere, sre so koterere, no bebe bone afodee no ho asem no, əhunuu se abosomakotere. 31 Obiara a ode ne nsa beka won woahye no. Eno enti, ne bo fuu Eleasa ne Itamar a na woye Aaron mmammarima no. 17 “Obisaa won se, ‘Aden enti na moanwe bone aforebodee no wo kronkronbea ho? Eye aforebodee kronkron! Wode maa mo se momfa nyi nnipa no afodie na eyne mpataddee mma won wo Awurade anim. 18 Esiane se wɔamfa ne mogya anko kronkronbea ho no enti, anka mobetumi awe no ho ara sedee mehyee no.” 19 Aaron sree Mose maa ne mma no se, “Enne me mma no bao won bone afodee ne əhyee afodee maa Awurade. Nanso hwé asem yi a ato me. Se mewee bone afodee enam yi bi enne a, anka Awurade ani beso anaa?” 20 Na Mose tee saa no, ogye too mu.

11 Afei, Awurade ka kyere Mose ne Aaron se,

“Monka nkyere Israelfoo no se, ‘yei ne mmoa a mobetumi awe wo asase so mmoa no mu. 3 Motumi we aboa biara a ne tote mu apae na opu wesa no. 4 “Monnnwe mmoa a edidi so yi. Yoma, əfiri se, opu wesa nanso ne tote mu mpae; 5 Atwaboa, əfiri se, opu wesa nanso ne tote mu mpae. 6 Adanko, əfiri se, opu wesa nanso ne tote mu mpae. 7 Oprako, əfiri se, ne tote mu apae nanso empu nwesa. 8 Monnnwe won nam anaa mommfia mo nsa nka won funu; woye akyiwadee nnuanne ma mo. 9 “Monni nsuomnam biara a ewo ntete ne abon a əfiri nsubontene anaa epo mu; 10 nanso nsuomnam a aka no dee, moky. 11 Ense se mowe won nam anaa mode mo nsa ka won afiru. 12 Meti mu bio se, nsuomnam biara a enni ntete anaa abon no, moky. 13 “Nnomaa a moky ni korakora nso ne: əkodese, ne əkorewa ne əkomfufuo, 14 okompete (won ahodooyinnaa), osansa, 15 anene (won ahodooyinnaa), 16 sohori, anadwokoroma, epo so akoroma, akoroma (won ahodooyinnaa), 17 əpatuo, esere so patuo, patukese, 18 bakanoma, nantwinoma, opete, 19 asukonkon (won ahodooyinnaa), asskwaa ne apan. 20 “Ntuboa a wənante no, ense se wowe 21 agye won a wohuri; 22 ntutumme ahodooyinnaa, nketekeyire, ne mmebe nyinnaa motumi we. 23 Nanso mmoanova a wotu na wəwo nan enan no dee, moky. 24 “Obiara a ode nsa beka won funu no mpo ho begu fi kosi anwummere 25 na amonom ho ara, ese se onii no si ne ntoma na otwe ne ho firi nnipa mu kosi anwummere de kyere se, ne ho agu fi. 26 “Obiara a ode ne nsa beka aboa biara a ne tote mu mpae nwiees anaa aboa a empu nnwesa no, wagu ne ho fi. 27 Aboa biara a ne nan ye enan na ənam ne mmowere so no, mokyiri ne nam. Obiara a ode ne nsa beka aboa a ote saa funu no ho agu fi kosi anwummere; eye mo akyiwadee. 28 Obiara a əbefa saa aboa no funu no, ese se osi ne ntoma na he no nnte ara kosi anwummere. 29 “Mmoa a wəwe fam a won ho nte no nie: Koko, okusie, akura,

mu bi funu no ho beye fi kosi anwummere 32 na biribiara a won funu no ho beka no nso ho begu fi, se eye dua, ntoma, kuntu, kotoku; biribiara a won ho beka no, wəmfa ngu nsuo mu nkosi anwummere. Eno akyi, wətumi de di dwuma bio. 33 Kukuo biara a ebi beto mu no, dee ewo mu biara ho begu fi enti ese se wəbo saa kukuo no. 34 Nsuo a wode behohoro nneema a elo nte wo kukuo no mu no, se ebi ka aduane bi a, egu aduane no ho fi. Na nsa biara a ewo kukuo a elo agu fi no mu no nso ho gu fi saa ara. 35 Se aboa biara a ne ho agu fi funu ka fononoo a wode əbooo anwono a, na eno nso ho agu fi enti ese se wəbubu guo. 36 Se aboa no te hwe asutire anaa abura bi a nsuo wo mu mu a, nsuo no ho nguu fi, na mimom, onipa a əbeyi aboa no ho agu fi. 37 Na se aboa no funu ka aduane a wəbedua no afuom a, elo nguu fi, 38 nanso se wəfə aba no na efunu no te to so a, aba no ho agu fi. 39 “Se yadee bi kum aboa a wəama wo ho kwan se we ne nam a, obi a ode ne nsa beka ne funu no no ho gu fi kosi anwummere. 40 Saa ara nso na onipa a əbewe ne enam no besi ne ntoma na ne ho agu fi akosi anwummere. 41 “Monnnwe mmoa a wəwea fam no enam. 42 Won a wətwe won ho ase fa won afuru so ne won a wənam won nan enan so nyinaa ka ho. Monnnwe won a wəwə nan bebree na wəwea no nam nso, əfiri se, won ho agu fi. 43 Mfa wo ho nka won na wo ho angu fi. 44 Mene Awurade wo Onyankopon. Momma mo ho nte wo saa nneema yi nyinaa ho na moye kronkron, əfiri se, moye kronkron. Yei enti, mommfia mo nsa nkəka mmoa a wəwea fam yi mu biara mfa ngu mo ho fi. 45 Mene Awurade a moyii mo firii Misraim de mo beyee mo Onyankopon no. Eno enti, ese se moye kronkron, əfiri se, moye kronkron. 46 “Yei ne mmara a efa mmoa, nnomaa, nsuomnam ne won a wəwe asase so no ho. 47 Yei ne nsonsonoe a eda mmoa a won ho te a ese se wəwe won enam ne won a won ho nte a ense se wəwe won enam wo mmoa a wəwə asase so no ntam.”

12 Awurade ka kyere Mose se ənye Israelfoo mmara se,

“Se əbaa bi wo obabarima a, ne ho nnte nnanson, te se dee əko afikyire a ne ho ntee no ara. 3 Ne nnawatwe so no, ese se wətwa abarimaa no twetia. 4 Na nnafua aduasa mmiensia a eda n'anim a ode rete ne ho no, ense se əsa biribiara a eye kronkron mu na ənni ho kwan se əko hyiadan mu nso. 5 Se əbaa bi wo əbabaa a, ne ho nnte nnawatwe mmienu, te se dee əko afikyire a ne ho ntee no ara. Afei ese se ətwen nnafua aduosia nsia ma ne ho twa. 6 “Se saa ahotee nna yi twam a (mmara a edi so yi ka əbaa a wawo abarimaa anaa abaayewa ho asem), ese se ode odwammaa a wadi afe bebe əhyee afodee

na ፕደ aborōnoma anaa aturukuku ba bēbō bōne bēpae mu aka se ne ho ato no. **18** “Se pōmpō si obi ho afodēe. Ese se ፕደ wōn kō Ahyiaeē Ntomanan na egypte 19 na se baabi a pōmpō no siie no biribi no ano kōma የዕቅዶ no, 7 na የዕቅዶ no de ama hyenn, bi anaa dee ebere kakra hono wō hō a, ese se Awurade de aye mpatadēe ama ena no; eba saa a, ፕደ ne ho kōkyere የዕቅዶ. **20** Na se የዕቅዶ no hwē ne ho te bio wo n'awoo mu mogyagoo ho. “Yei ne na yadee no adidi kō ne honam mu na enwi a ewō awoo akyi ahyeēe. **8** Na se የዕቅዶ ohiani a የዕቅዶ honam no hō no aye fitaa a, የዕቅዶ no bēpae mu odwammaa no a, ennee, ese se ፕደ mmorōnoma mmienu anaa nturukuku mma mmienu ba. Wōde baako bēbō ማሬቃ afodēe na wōde baako abo bone ho afodēe. የዕቅዶ no de yeinom beye mpatadēe ama no, sedee ማሬቃ a ne ho bēte bio.”

13 Awurade ka kyere Mose ne Aaron se, **2** “Se obi hunu se bīrībi ahono ne honam ani, anaa pōmpō anaa sowarini asi no na adidi kō ne honam mu a, የዕቅዶ se የዕቅዶ kwata. Ese se wōde saa onipa no kōma የዕቅዶ Aaron anaa ne mmammarima no mu baako **3** na የዕቅዶ ahonoee no. Se enwi a esi ahonoee hō dane ye fitaa na ahonoee no ato honam no mu a, na የዕቅዶ kwata a ese se የዕቅዶ no da no adi se የሂረቃ no ye ዕቃትና. **4** Na se ahonoee no ntōo honam no mu na se ahonoee hō nwi no nso nyee fitaa a, ese se የዕቅዶ no yi የሂረቃ no firi nnipa mu nnanson. **5** Nnanson no duru a, የዕቅዶ no behwe no bio na se ahonoee no nsesaee na entretree honam no ani a, የዕቅዶ no besane atwa no asuo nnanson bio. **6** Afei ne nnanson so no, የዕቅዶ no behwe ne honam ani bio, na se የዕቅዶ se yadee no ano abre ase a entretree a, የዕቅዶ no beka ato dwa se, የሂረቃ no ho ato no; ዕቃትና mu se የዕቅዶ nsawa bi na egū no bēre tiawa bi mu. Enti se የሂረቃ no si ne ntoma a wōbefa no se wanya ayaresa awie. **7** Na se nso የሂረቃ no ba የዕቅዶ no nkyen ma የዕቅዶ no na yadee no atretre a, ese se የሰነ ba የዕቅዶ no nkyen bio **8** na የዕቅዶ no na se yadee no atretre የሰነ honam no ani a, afei, ዕቃትና mu aka se amannee kwan so no, ne ho nte na የዕቅዶ honam ani nsaneyadee. **9** “Se obi nya የሰነ honam ani nsaneyadee a, ese se wōde no kōkyere የዕቅዶ na የዕቅዶ no. **10** Se የዕቅዶ no hunu se nwi no bi aye fitaa na ekuro ato saa beaee ho a, **11** na ekyere se የዕቅዶ የሰነ honam ani nsaneyadee, na ese se የዕቅዶ no de to dwa se amannee kwan so no, onipa no ho nte. Eba saa a, wonwhehwe yadee no mu bio, efiri se eda adi pefee se honam no aye kwata. **12** “Nnanson se የዕቅዶ no hunu se kwata no adidi ne honam nyinaa firi ne tiri so kosi ne nan ase nyinaa a, **13** የዕቅዶ no bēpae mu aka se ne ho te, efiri se, ne honam nyinaa adane aye fitaa. **14** Na se akuro no bi pue ne honam no baabi fofo a, ዕቃትና mu ka se onipa no ye ዕቃትና. **15** Ese se የዕቅዶ no pae mu ka ntēm ara a የዕቅዶ ekuro wō honam no fa baabi, efiri se akuro no kyere se kwata wō honam no mu. **16** Na se akuro no wu na edane ye fitaa se honam a aka no a, ዕቃትና no beko የዕቅዶ no ho bio. **17** የዕቅዶ no behwe no na se honam no fa hō aye fitaa dee a, የዕቅዶ no na yadee no adidi kō ne honam mu na enwi a ete se akokosradee wō ekuro no mu a, ese se የሰነ mu ka se onipa no yare kwata. **21** Nnanson se የዕቅዶ no hwē na የዕቅዶ se enwi fitaa biara nni baabi a yadee no wo hō no, na yadee no nnidi nkō honam no mu, na ahosuo no ye nsonso a, የዕቅዶ no beyi no afiri nnipa mu nnanson. **22** Saa ebere no mu se beaee hō no tretre a, የዕቅዶ no bēpae mu aka se, onipa no yare kwata. **23** Na se beaee a ይህ aye hyenn no anhono bio na antretre a, na የዕቅዶ pōmpō no twa kekē enti የዕቅዶ no bēpae mu aka se, ne ho te. **24** “Se obi hyehye na se nhyehyee no mu ye kōkō no fitaa anaa fitaa a, **25** ese se የዕቅዶ no hwē nhyehyee hō. Se nwi a ewō beaee a ይህ nnidi dem biara no dane ye fitaa na se የዕቅዶ adee a adidi kō honam no mu a, na የዕቅዶ kwata na apue afiri nhyehyee no mu, enti ese se የዕቅዶ no pae mu ka se onipa no ye ዕቃትና. **26** Na se የዕቅዶ no hwē hunu se nwi fitaa nni beaee a ይህ ye hyenn no, na se hyenn no nnidi nkō honam no mu, na yadee no regyae a, የዕቅዶ no beyi no afiri nnipa mu nnanson **27** na wahwe no bio ne nnanson so. Se yadee no trē fa የሰነ honam no ani a, ese se የዕቅዶ no pae mu ka se kwata aye onipa no. **28** Nnanson se honam no fa hō a aye hyenn no antretre honam no ani, na se የዕቅዶ se dee ይህ retwintwam no a, wōbefa no se የዕቅዶ nhyehyee twa bi, enti የዕቅዶ no beda no adi se ዕንያረ kwata. **29** “Se ekuro da የዕቅዶ anaa የሰባ bi tirim anaa n'afono ho a, **30** ese se የዕቅዶ no hwē; se የዕቅዶ na የዕቅዶ se yadee no adidi kō honam no mu na የሰነ hunu enwi a ete se akokosradee wō ekuro no mu a, ese se የሰነ mu ka se onipa no yare kwata. **31** Na se የዕቅዶ no hwē na የዕቅዶ se yadee no nnidi nkō honam no mu, na mmom, ewō honam no ani a enwi tuntum wō mu a, ese se woyi onipa no firir nnipa mu nnanson, **32** na ne nnanson so no, wosane hwē no bio. Se yadee no ntretreee na enwi a ete se akokosradee nnaa ne ho adi wō mu na nnidi nkō honam no mu a, **33** ዕበዕሮች enwi a atwa ekuro no ho ahya nyinaa (na mmom enye ekuro no mu ankasa) na የዕቅዶ no ayi no afiri nnipa mu nnanson bio. **34** Ne nnanson so, obesane ahwe no bio na se yadee no ntretreee, nnidi nkō honam no mu a, የዕቅዶ no bēpae mu aka se onipa no ho ate na se osi ne ntoma wie a, na afei wadi mu. **35** Na se akyire no saa yadee no tretre a, **36** ese se የዕቅዶ no hwē no bio a የሰነ se enwi a ete se akokosradee fra yadee no mu na የሰነ mu ka se, onipa no yare kwata. **37** Na se yadee no trē a eretretre no gyae na se enwi tuntum fu wō beaee hō a, na ekyere se, ne ho ato no a kwata biara nni ne ho enti ese se የዕቅዶ no pae mu ka se, ne ho ate. **38** “Se የዕቅዶ anaa የሰባ bi honam

ani ye fitaa nahanaha, **39** na akyire no, honam no ne ntweduro no ne koogyan ahoma no ne hisope ani dum ara na eredum a, na enkyere se kwata aye mman no behye anomaa a wokumm no no mogya onipa no, na mmom, eye yare foforo bi. **40** “Se obi no mu. **7** Na osfoo no apete mogya no agu okwatani tiri so pa a, ewom se ne tiri so apa dee, nanso eno a ne ho afiri no so mprendon, na wapae mu aka nkyere se eye okwatani! **41** Se obi tiri so pa firi ne se ne ho ate na wagyaa anomaa a wonkum no no. moma so a, na ne moma so ara na apa, na enkyere se eye kwata. **42** Na mmom, se nsisiie nkoko a fitaa nyinaa. Obeyi ne ho nwi nyinaa nso. Obeware na frafra mu wo atipa no so a, na ekyere se, ebia, kwata wasane abetena baabi a kane no na ote ho bio; pe se eye saa onipa no. **43** Se eba saa a, osfoo no nanso ese se otene ne ntomadan akyi nnanson. **9** behwe no na se biribi kokoo aboa ne ho baabi te se Nnanson no so no, obeyi ne ho nwi nyinaa bio, obeyi kwata a, **44** na ekyere se, kwata aye no, enti ese se n'abogyes ayi n'aninton nwi na wayi ne ho nwi a osfoo no pae mu ka se, onipa no yare kwata. **45** aka nyinaa, na wadware, na afei woapae mu aka se “Onipa biara a wobehunu se oyare kwata no, ese ne ho ate. **10** “Eda a edi so a eye nnawotwe so no, se ofira ntoma a atete na oma ne tirinwi fu, twa obefaa nnwammaa anini mmienu a won ho nni dem mpesempes na okata n'anim fa na onam a oteateam ne odwammaa beree baako a ono nso ho nni dem, se, ‘Me ho nte! Me ho ntel!’ **46** Na nna dodoa a yadee asikyiresiam muhumuhu lita nsia a wode ngo afra no nkoee no dee, wobefaa oyarefoo no se ne ho nte ne ngo a woomfa mfraa hwee lita fa. **11** Afei osfoo enti ese se otene kuro no akyi baabi. **47** “Se kwata a obewehwe oyarefoo no ho ahwe se ne ho ato ho nsenkyerennies bi ka atadee mu **48** kuntutam no de onipa no ne n'aforebodee beba Awurade anaa nweratam, aboa nhoma anaa biribiara a wode anim wo Ahyaees Ntomadan no ano. **12** “Osfoo no aboa nwoma aye mu, **49** na se nsisiie ahahammono befa nnwammaa no baako ne ngotoa baako no na anaa kokoo wo mu a, ebia na eye kwata, enti ese se bema osfoo no sedee woye no bome aforebo mu wode koma osfoo na ohwe. **50** Osfoo no de beka aforebukya no anim. **13** Afei, wobekum odwammaa akosie nnanson **51** na nnanson so no, wasane ahwe no wo beae a wobo bone ne ohye afodee no wo bio. Na se ohunu se nsisiie no atretre a, na ekyere kronkronbea ho. Wode saa afodie aforebodee yi se, eye kwata a etumi sane nnipa, **52** enti ese se bema osfoo no sedee woye no bome aforebo mu ode ogya hye ntoma, kuntu ne ntadetam ne aboa no ara pe. Eye aforebo a eye kronkron ankasa. **14** nhoma no nyinaa, efiri se, enam yeinom so betumi osfoo no befa saa efodie aforebodee mogya na ode ama yadee no asane nnipa. **53** “Na se ne nnanson so beka ne nsa benkum mu no, osfoo no de beka no se eye kwata enti ese se wohye adee no, efiri se, onipa no aso nifa ase ne ne nsa nifa kokurobetie ne yadee no adidi ko mu ara yie. **56** Na se osfoo no ne nan nifa kokurobetie sedee ode efodie mogya hunu se nneemasie no akyi, nsisiie no ano abre ase yees wo efodie aforebo no mu no ara pe. **18** Ode ngo a, obetwa ho afiri ntoma anaa aboa nhoma a wode ho adee ma onipa a worehohoro ne ho afiri ne adi dwuma bi no mu. **57** Na se esane ba bio dee kwata mu no ho; eno akyi, osfoo no bekuu ohyees a, na eye kwata enti ese se wohye no. **58** Se wosi ama onipa no wo Awurade anim. **19** “Afei, ese se na asem biara amma ho a, wotumi de di dwuma osfoo no bo bone afodee na osane ye mpatadee biara ebere a wosane asi bio no.” **59** Yeinom ne ho adee ma onipa a worehohoro ne ho afiri ne mmara a efa kwata a ewo ntoma anaa biribiara a kwata mu no ho; eno akyi, osfoo no bekuu ohyees wode aboa nwoma aye a wonam so da no adi se aforebodee no 20 na ode abo eue atokoo afodee wo kwata wode dekodese no mu anaa ebi nni mu no ho. Yei bekyere se, osfoo no de ne ho aye mpatadee ama onipa no wo Awurade anim. **19** “Afei, ese se kwata mu no ho; eno akyi, osfoo no bekuu ohyees aforebodee no 20 na ode abo eue atokoo afodee wo aforebukya no so de aye mpatadee ama obarima no na afei, wapae mu aka se ne ho afiri. **21** “Se eye ohiani a orentumi nt oo nnwammaa mmienu no a, ennee, ode odwammaanini baako bebo efodie afodee no de ama Awurade se mpatadee a wohim no aforebukya no anim; na wode asikyiresiam fitaa muhumuhu lita mmienu ne fa a wode ngo afra de abo atokoo afodee no a ngo akotoa ka ho. **22** Eno akyi, ode mmoronomaa mmienu anaa nturukuku mma mmienu mu biara a obenya no mu baako bebo bone afodee na ode baako a obeka no nso abo ohyees afodee. **23** “Eda a eto so nnawotwe no, ode ne nyinaa

beko akoma osofo no wo Ahyiae Ntomadan no ano na osofo no de adwira no wo Awurade anim. **24** ho na kwata no nso ko. **49** Obedi efie no ahodwira osofo no befa odwammaa no de abo efodie afodee. ho dwuma. Ode nnomaa mmienu, sida dua, asaawa Ode ngo toa ma beka ho na wahim no aforebukya koko ne hisope mman na ebedi saa dwuma no. **50** no anim de akyere se, wode rema Awurade. **25** Afei, Obekum nnomaa no baako wo nsu pa a ewo ayowaa wobekum odwammaa no de no abo efodie afodee na mu so, **51** na ode sida dua no ne hisope mman ode ne mogya no bi akeka obarima a woredwira no ne ahoma koko ne anomaa a wonkum no no anu no aso nifa ase. Ode mogya no bi beka ne nsa nifa anomaa a wakum no nsu pa no so no mogya mu na kokurobetie ne ne nan nifa kokurobetie. **26** Osofo wode apete efie no mprenson. **52** Woye yei de te no behwie ngo agu ono ara ne nsa benkum mu **27** efie no ho. **53** Afei, obegyae anomaa a onwue no na ode ne nsateaa nifa abo mu apete bi mprenson ama watu ako kuro no akyi baabi. Yei ne ekwan a wo Awurade anim. **28** Na ese se ode ngo a ewo wofa so de ye mpatadet de ma efie sane de dwira ne nsam no bi ka obarima no aso nifa ase ne ne ho no.” **54** Yeinom ne mmara a efa mmeammea a nsa nifa kokurobetie ne ne nan nifa kokurobetie kwata ba ho ho. **55** Se eyet atadee mu anaa efie mu, **56** anaa honam ani nhonhonoe, anaa ohyehye mu mpumpunnya anaa honam ani baabi a etho aye hyenn. **57** Saa ekwan yi so na wobefaa ahunu se eyet kwata anaa enye kwata. Yei enti na wohyeet saa mmara yi.

15 Awurade ka kyere Mose ne Aaron se, **2** “Monhye saa mmara yi mma Israelfoo: ‘Obarima biara a ne ho besene aguo no, ne ho agu fi. **3** Ebere a ne ho resene guo ne ebere a agyae no nyinaa ma ne ho gu fi. **4** “Mpa a obeda so ne biribira a obetena so nso ho gu fi; **5** enti obiara a ode ne ho ka obarima no mpa ho gu fi kosi anwummere, enti ese se osi ne ntoma na odware. **6** Obiara a obetena akonwa a obarima no atena so so ho gu fi kosi anwummere, enti ese se osi ne ntoma na odware. **7** “Saa mmara yi ka obiara a ode ne ho beka obarima no. **8** “Obiara a obarima no bete ntasuo agu ne so no ho nte kosi anwummere enti ese se onii no si ne ntoma na odware. **9** “Oponko adwa biara a obetena so no ho agu fi. **10** Obiara a ne ho beka biribira a aka saa onipa no ase no ho nte kosi anwummere, enti ese se osi ne ntoma na odware. **11** “Se onipa a ne ho nte no rekoso obi mu na wanhhoro ne nsa ansa a, ese se onipa ko no si ne ntoma, dware ne ho, efiri se, ne ho nte kosi anwummere. **12** “Se saa onipa no so ayowaa biara mu a, ese se wobo no na se eyet mukaase biribi a wode dua na asene des a, ese se wode nsuo hohoro ho. **13** “Se n’ahosene no twa a, ese se ode nnanson firi ahodwira ho ahosies ase na osi ne ntoma na okadware wo asubonten mu. **14** Eda a eto so nwotwe no, ode nturukuku mmienu anaa mmoromona mma mmienu beba Awurade anim wo Ahyiae Ntomadan no ano na ode ama osofo no. **15** Osofo no de won bebo afodee a baako ye bone ho afodee na baako no nso ye ohyee afodee; na ekyere se, osofo no beye mpatadet wo Awurade anim ama obarima no, enam n’ahosene no enti. **16** “Se obarima biara ahobaa gu a, ese se odware ne ho nyinaa, efiri se, ne ho nso nte kosi anwummere. **17** Ntoma anaa mpasotam biara a ahobaa no bi begu mu no, ese se wosi, efiri

se, echo nte kosi anwummere. 18 Se obarima fa obaa Afei, ode mmirekyie mmienu no beba Awurade a, won nna no akyi, ese se obaa no ne obarima no anim wo Ahyiae Ntomadan no ano 8 na wao bo nyinaa dware, efiri se, won ho nte kosi anwummere. 19 "Se obaa ko afikyire a, ne ho nte nnanson mu. wosane de no kor. 9 Aaron de abirekyie a wode no Saa ebere no mu, obiara a ode ne ho beka no no rebebo Awurade afodee no beba bone ho afodee. 10 nso ho nte kosi anwummere. 20 "Biribira a obeda Worenkum abirekyie baako a aka no na wode no aba so anaa obetena so saa ebere no mu no nso ho Agurade anim. Wobeye mpatadee ho dwumadie bi agu fi. 21 Obiara a ode ne nsa beka ne mpa anaa agu ne so na wode no aka esere so akogya no wo ho biribira a otene so no besi ne ntoma, adware, efiri se mpatadwan. 11 "Aaron de nantwinini ba no abo se, onii no ho agu fi kosi anwummere. 22 Se obi sa bone ho afodee ama ne ho ne fiefoo awie no, 12 biribi a watena so mu nso a, ese se osi ne ntoma obefaa adee a wohye aduhwam wo mu a egasramma na odware, efiri se, ne ho agu fi kosi anwummere, a wofaa no Awurade aforebulkyia no so aye no ma. 23 se eyne mpasotam anaa n'akonnwa. 24 "Se Afei ode aduhwam a woayam no muhumuhu beye obarima ne no da saa ebere yi mu a, obarima no ho ne nsam na ode aka ntwamutam no akyi. 13 Echo gu fi nnanson; na mpa biara a obarima no beda so na ode aduhwam no begu bidie no so wo Awurade no nso ho gu fi. 25 "Se ebere duru se ofiri nanso anim na ayi wisie kumonn wo mpata beae apam mogya da so ba anaase mogya ba ebere a ensse mu ne adaka (a aboo apono a wootwero Mmaransem wo bosome no mu a, mmara kor. no ara na wode Edu agu so wo mu) no so nyinaa sedee ebeye a ka ho asem, 26 na ekyere se, biribira a obeda so orenwu. 14 Na ode nantwinini ba no mogya no bi saa ebere no ho agu fi te se dee n'afikyiko bere mu beba na ode ne nsateaa baako abo mu apete mpata otene biribi so a, echo gu fi no ara pe. 27 Obiara a beae ho apuees fam na wapete no mprendon wo ode ne nsa beka ne mpa anaa biribira a otene so animu. 15 "Afei, ese se ofiri adi na ode abirekyie no ho agu fi a ese se osi ne ntoma, sane dware, efiri no kobo omanfo no bone ho afodee na wode ne se, ne ho nte kosi anwummere. 28 "Nnanson akyi, mogya no ba ntwamutam no akyi na wopete gu se afikyiko no twa a, na onni efi mu bio. 29 Eda a mpata beae ho ne animu sedee ode nantwinini eto so nwotwe no, ode nturukuku mmienu anaa ba no mogya no yees no ara pe. 16 Na ekyere se, mmoronomma mma mmienu beko akoma osafo no waye mpatadee ama beae kronkron ho, efiri se, wo Ahyiae Ntomadan no kwanano 30 na osafo Israelfo no bone ama efi aka beae ho ne Ahyiae no de baako abo bone ho afodee na ode baako abo Ntomadan no a woasi wo won mfimfini ho no. ohyee afodee na aye mpatadee ama obaa no wo 17 Se Aaron wura Ahyiae Ntomadan no mu ko Awurade anim wo n'afikyiko no ho fi no ho. 31 kronkronbea ho rekoye mpatadwuma no a, enni "Saa ekwan yi so na se Israelfo no bi ho gu fi a, ho kwan se obiara ko ho bi, gye se oye mpatadee mobefa de ate won ho anye saa a, esiane se woagu no ma ne ho ne fiefoo ne Israelfo nyinaa wie. m'Ahyiae Ntomadan a esi won mu no ho fi enti, 18 "Afei, obek fo rebukyia no ho wo Awurade wobewuwu." 32 Yeinom ne mmara a ewo ho ma obarima a ne ho sene 33 ne obaa a wako afikyire ne obiara a ode ne ho ka osakyimafo wo ebere a ne ho obetee no mu no.

16 Aaron mmammarima baanu a woawuu wo Awurade anim wuo akyi no, Awurade ka kyere Mose se, 2 "Bo wo nua Aaron koko se, onko kronkronbea ho wo ntwamutam no akyi beae apam adaka no si ne mmaborhunu beae ho kwa. Oko ho a obewu, efiri se, m'ankasa mewo omununkum a ekata mpata beae so no mu. 3 "Se ope se oko ho a, dee ese se oye nie: Ese se ode nantwinini ba ba ma wode bo bone ho afodee na ode odwennini nso ba ma wode bo ohyee afodee. 4 Ese se odware na ohyee atadee nahanahe ne ne nhyeasee na oba abowomu ne abotire. 5 Afei, Israelfo bebre no mmirekyie mmienu a wode bebo won bone ho afodee ne odwennini a wode bebo won ohyee afodee. 6 "Dee edi ekan no, ode nantwie ba no bema Awurade se bone ho afodee a orebo ama ne ho de aye mpatadee ama ne ho ne fiefoo. 7

Afei, ode mmirekyie mmienu no beba Awurade a, won nna no akyi, ese se obaa no ne obarima no anim wo Ahyiae Ntomadan no ano 8 na wao bo nyinaa dware, efiri se, won ho nte kosi anwummere. 9 Aaron de abirekyie a wode no Saa ebere no mu, obiara a ode ne ho beka no no rebebo Awurade afodee no beba bone ho afodee. 10 nso ho nte kosi anwummere. 11 "Aaron de nantwinini ba no abo se, onii no ho agu fi kosi anwummere. 12 biribi a watena so mu nso a, ese se osi ne ntoma obefaa adee a wohye aduhwam wo mu a egasramma na odware, efiri se, ne ho agu fi kosi anwummere, a wofaa no Awurade aforebulkyia no so aye no ma. 13 Echo gu fi nnanson; na mpa biara a obarima no beda so na ode aduhwam no begu bidie no so wo Awurade no nso ho gu fi. 14 Na ode nantwinini ba no mogya no bi saa ebere no ho agu fi te se dee n'afikyiko bere mu beba na ode ne nsateaa baako abo mu apete mpata otene biribi so a, echo gu fi no ara pe. 15 "Afei, ese se ofiri adi na ode abirekyie no ho agu fi a ese se osi ne ntoma, sane dware, efiri no kobo omanfo no bone ho afodee na wode ne se, ne ho nte kosi anwummere. 16 Na ekyere se, Israelfo no bone ama efi aka beae ho ne Ahyiae no de baako abo bone ho afodee na ode baako abo Ntomadan no a woasi wo won mfimfini ho no. 17 Se Aaron wura Ahyiae Ntomadan no mu ko Awurade anim wo n'afikyiko no ho fi no ho. 18 "Afei, obek fo rebukyia no ho wo Awurade anim akoye mpatadee ama aforebulkyia no. Ese se ode nantwinini ba no ne abirekyie mogya no fore mmen a etuata aforebulkyia no ho no ho, 19 na ode ne nsateaa baako pete mogya no mprendon gu aforebulkyia no so de te ho firi Israelfo bone no ho ye no kronkron. 20 "Se obetee mpatadee a efa kronkronbea ho ne Ahyiae Ntomadan no ho nsenm nyinaa ne aforebulkyia no ho a, ode abirekyie no beba anikann 21 de ne nsa mmienu agu aboa no apampam, na waka atirimuden ne atuatee a Israelfo aye, won bone nyinaa de agu abirekyie no apampam, na obi a woayi no se onye saa adwuma no de aboa no bek esere so. 22 Enti abirekyie no besoa nnipa no bone nyinaa de aka asase a obi nte so no so na onii no agyaa no wo esere so ho. 23 "Afei, Aaron beko Ahyiae Ntomadan mu ho bio akoworo n'atadee nahanahe a ohyee wo ntwamutam no akyi no na wagya no wo ho. 24 Obek fo akodware wo baabi a woate ho ho na wahye ne ntadee no bio na wafiri adi akobo ono ankasa ohyee afodee asane abo ohyee afodee ama nnipa no na waye mpatadee ama ne ho ne won. 25 Obeyee sradee de abo bone ho

afodee wo aforebukyia no so. 26 “Akyire no, ḥbarima 10 “Na medane m’ani matia obiara a obedi mogya a ḥde abirekyie no koo ḥseret so no besi ne ntoma ḥkwan biara so no; emfa ho se ḥye Israelni anaa na wadware na wasane aba beaee ho bio. 27 Na ḥhoho a ote mo mu. 11 Efiri se, ḥhonam no nkwa nantwie ba ne abirekyie a wōde bōo bōne ho afodee wo mogya no mu, na mama mo mogya se momfa no a Aaron de won mogya koo kronkronbea ho mpete aforebukyia no so se mpatadee mma mo akra; koyee mpatadee no, wōde won bēko sraban no akyiri nkwa a ḥwo mogya mu enti na wōde ye mpatadee baabi akohye a won ho nhoma ne won ayamdee ma onipa kra. 12 Eno enti, mereka akyere Israelfoo ka ho. 28 Akyire yi, onipa a ḥrebēhye aforbodee se, “Mma won anaa ahoho a wote won mu no nni no besi ne ntoma, adware na wasane akyo beaee ho mogya.” 13 “Israelni anaa ḥhoho biara a ote won bio. 29 “Yei ye mmara a ḥwo ho daa. Ḫbosome a eto mu a ḥbeko ahayo na ḥbekum aboa anaa anomaa so nson dadu so no, ense se moye adwuma biara, biara a ḥwōne ne nam no, onsonne ne mogya na omfa na mmom, momfa saa eda no nkari mo ho nhwe m futuro nkata so, 14 efiri se, aboa biara nkwa ne wō ahobreasee mu. Saa mmara yi ka won a wōwoo ne mogya. Eno enti na meka kyere Israelfoo se, won wo asase yi so anaa ahoho a wōne Israelfoo “Monnni mmogya, efiri se, nnomaa anaa aboa biara tee; 30 efiri se, eda yi na wōde kae mo mpata ne nkwa ye ne mogya. Enti obiara a ḥdi mogya no, ese mo ahodwira wō mo bōne ho wō Awurade anim. 31 se wōtwa no asuo.” 15 “Obiara a ḥwe aboafunu a Eye homeda a ese se mode home enti ese se modi eda no dinn wō ahobreasee mu. Eye mmara a ḥwo ono ara awuo anaase akekaboa bi na okumm no no, hō daa. 32 Saa ahyedee yi, awoo ntoatoasoo akyi, kosi anwummere; eno akyi, ese se wōpae mu ka se anan adi ho dwuma wō beaee ho. Ḫno nko ara na ne ho ate. 16 Na se wansi ne ntoma annware a, ḥwo ho kwan se ḥhye atadee kronkron nahahaha no wōne no bedi no sedee mmara no see.”

17 Awurade ka kyere Mose se, 2 “Hye saa mmara a efiri Awurade nkyen yi ma Aaron ne ne mma ne Israelfoo no nyinaa. 3 Israelni biara a ḥde nantwie, odwammaa anaa abirekyie bēbo afodee wō sraban mu anaa akyire no 4 a anka ese se ḥde no ba Ahyiaeet Ntomadan no ano ho de no ma Awurade se aforbodee wō Awurade Ahyiaeet Ntomadan no ano no, wōbefa saa onipa no se wahwie mogya agu enti ese se wōtwa no asuo firi ne manfoo mu. 5 Saa mmara yi bebra Israelfoo no a cremma wōmfa mmoa mmo afodee wō wiram baabiara kwa. Ḫrebēhye won ama wōde aforbodee no abre ḥsofо no wō Ahyiaeet Ntomadan no kwan ano sedee ḥsofо no betumi de ama Awurade se asomdwoee aforbodee. 6 Se wōfa saa ekwan no so a, ḥsofо no betumi apete mogya agu Awurade aforebukyia no so wō Ahyiaeet Ntomadan no kwan ano na wōahye sradee no se ohwam ama Awurade ani aso. 7 Na ama ḥmanfoo agyae afodee a wōbo ma ahonhommone wō wiram no. Yei beye mmara a ḥbetena ho daa ama mo firi awoo ntoatoasoo so akasi awoo ntoatoasoo so. 8 “Meti mu bio se, ‘Hye saa mmara yi nso ma won. Se Israelfoo anaa ahoho a wōne mo te no de ḥhyee aforbodee no anaa aforbō no ba, 9 na se wōamfa amma Ahyiaeet Ntomadan no kwan ano amfa amma Awurade a, wōbetwa mo asuo afiri ḥmanfoo mu.

18 Awurade ka kyere Mose se, “Ka kyere Israelfoo no se, 2 ‘Mene Awurade mo Onyankopon, 3 enti mommmoo mo bra se abosonsomfoo. Monnye se nnipa a na mo ne won te wō Misraim anaa Kanaan wō baabi a mede mo rekō no. Monnsuasua won. 4 Me mmara ne m’ahyedee ara so na ese se modi; na ese se modi so perepē, efiri se, mene Awurade mo Onyankopon. 5 Se modi so a, mobenya nkwa. Mene Awurade. 6 “Mo mu biara nni ho ekwan se ḥware obusuni a oben no. Mene Awurade. 7 “Ense se abaayewa ware n’agya anaase ḥabarima ware ne maame. 8 “Anaa n’agya yerenom mu bi. 9 “Anaa ne nuabaa anaa n’agya babaa anaa ne maame babaa, se wōwoo no efie no mu anaa efie foforo mu. 10 “Ense se moware mo nanabaa, se ḥye mo babarima babaa anaa mo babaa babaa, efiri se, ḥye obusuni. 11 “Ense se woware wo nuabaa a ḥye w’agya yerenom bi babaa. 12 “Anaa wo sewaa—wo agya nuabaa, efiri se, ḥye w’agya abusuani pēe. 13 “Saa ara na ense se woware wo maame a ḥye wo maame nuabaa, efiri se, ḥye wo maame abusuani pēe. 14 “W’agya nuabarima yere nso, wonni ho ekwan se woware no. 15 “Wonni ho ekwan se woware wo babarima yere, efiri se, ḥye w’ase. 16 “Saa ara nso no wontumi nnware wo nuabarima yere, efiri se, ḥye wo nuabarima dea. 17 “Worentumi nware ḥbaa bi nsane nware ne babaa anaa ne nanabaa nka ho, efiri se, won nyinaa ye abusuafō pēe na ḥye awudisem nso. 18 “Ense se woware anuanom mmaa baanu, efiri se, wōbetwe kora. Na se eba se wo yere wu na woware ne nuabaa bi dee a, ḥye. 19 “Ense se wofa ḥbaa a wākō afikyire. 20 “Ense se wofa wo yōnko yere de gu wo ho fi. 21 “Mfa wo mma mu biara mma Molek na omfma no mmo

afodee wo n'aforebukyia so. Ngu wo Onyankopon mo Onyankopon; Mene Awurade. 15 “Ese se ebere din ho fi, efiri se, mene Awurade. 22 “Obarima a biara atemmufo bu atentenenee a wənhwə se dee one ne yonko barima da ye akyiwadee kesee na eyə worebu no aten no ye ohiani anaa osikani. Ese se daa bone a eso nso. 23 “Ense seobarima fa aboa de won atemmuo ye perepe. 16 “Monnni nsekuro. gu ne ho fi. Saa ara nso na ense se obaa de ne ho “Mfa bone bi ho asem nto wo yonko so, na mene ma aboanini ma ofa no. Eyə akyiwadee kesee. 24 Awurade. 17 “Ntane wo nua. Ka obiara a eyə bone “Monngu mo ho fi wə saa akwan ahodoo yi biara so anim; mma oboneefoo mfa ne ho nni. Se woye saa a, na yeinom ne dee abosonsomfoo ye. Esiane se woye wo nso wodi ho fo saa ara. 18 “Ntō were. Nnya obi saa enti, merebeyi won afiri asase a moreko so no ho menasepo; na mmom, do wo yonko se wo ho, na so. 25 Saa ahohwibra no agu əman mu no nyinaa mene Awurade. 19 “Monnni me mmara so: “Mma ho fi; eno enti na meretwe nnipa a wote ho no aso wo nantwie mforo aboa foforo bi. “Nnua afifidee a na meyi won afiri asase no so. 26 Ese se modi me egū ahodoo mmieni wo w'afuo mu. “Nhye atadee a mmara ne m'ahyedee no nyinaa so pepepē na ense efa ye kuntu na efa nso ye serekye. 20 “Se obi bo se moye saa akyiwadee yi mu bi koraa. Saa mmara afenaa bi a obi asi no asiwaasən a, ese se wodi yi ka mo a wəwoo mo Israelman mu ne ahəhoo a wən asem wə asenniie nanso ense se wəkum wən, wəne mo te nyinaa. 27 Ampa ara, efiri se daa nnipa efiri se, afenaa no nne ne ho. 21 Obarima no na a wote saa asase a mede mo rekə so no so ye saa əde ne fodie aforebodee bebre Awurade wo Ahyaee akyiwadee yi enti, asase no ho agu fi. 28 Monnye Ntomedan no kwanano. Ese se afrebodee no ye saa adee no bi, anye saa a, mepam mo afiri asase no so sedee meye wən a wote ho seesei no. 29 “Obiara impatadee ama obarima no bone a əyees no na ama a əbeye akyiwadee yi mu bi no, wəbetwa no asuo wəde ne bone no akye no. 23 “Se moko asase bi afiri əman yi mu. 30 Enti monhhwe se mobedi me so kodus nnuuba ahodoō pii wə so a, nnəbaetwa mmara no so na monnye saa abusudee kesee yi bi. Monnkoye abususem a wən a wote asase a moreko so no ye no bi mmfa ngu mo ho fi. Mene Awurade so kodus nnuuba ahodoō pii wə so a, nnəbaetwa mo Onyankopon.”

19 Awurade ka kyere Mose se, 2 “Ka kyere Israelfoo no se, ‘Ese se moye kronkron, efiri se, me Awurade a meye mo Onyankopon no, meye kronkron. 3 “Ese se mode anidie ma mo maamenom ne mo agyanom na modi me homeda mmara no so, efiri se, meye Awurade mo Onyankopon. 4 “Monnsom ahoni, efiri se, meye Awurade mo Onyankopon. 5 “Ese se mobo asomdwoe afodee ma Awurade a momfa ekwan pa so mmo na aso Awurade ani. 6 Eda a mobebo saa afodee no, monni no eda no ara, na aboro so koraa na ese se modi no adekyee. Monhye dee ebetti nnansa no. 7 Na dee mobedi no nnansa so no ye akyiwadee ma me, enti mepo. 8 Se modi no nnansa so a, modi ho fo na moagu Awurade kronkrye nso ho fi, na wəbetwa mo asuo afiri Awurade nkurəfəo mu. 9 “Se motwa mo nnəbaee, monntwa nnəbaee a ewo mo mfuo nhanoa no. Se moretwa a, aba a ebegu fam no nso, monntase. 10 Saa ara na mo bobo so aba no nso, ense se mote so nyinaa. Na dee ebete agu asee no nso, monntase. Monnya mma ahiafəo ne akwantufo a wəbefa ho no na mene Awurade mo Onyankopon. 11 “Mommimmə korono. “Monntwa atoro. “Na monnssi obiara. 12 “Monnka ntanhunu mfa ngu mo Onyankopon din ho fi, efiri se, mene Awurade. 13 “Nwia wo yonko na monnssi obi. “Na mo apaafo nso, montua wən ka ntəm na mommma adee nkye so. 14 “Monnnome əsotifoo na monntwintwane onifirani akwan mu. Monsuro

mo Onyankopon; Mene Awurade. 15 “Ese se ebere din ho fi, efiri se, mene Awurade. 22 “Obarima a biara atemmufo bu atentenenee a wənhwə se dee one ne yonko barima da ye akyiwadee kesee na eyə worebu no aten no ye ohiani anaa osikani. Ese se daa bone a eso nso. 23 “Ense seobarima fa aboa de won atemmuo ye perepe. 16 “Monnni nsekuro. gu ne ho fi. Saa ara nso na ense se obaa de ne ho “Mfa bone bi ho asem nto wo yonko so, na mene ma aboanini ma ofa no. Eyə akyiwadee kesee. 24 Awurade. 17 “Ntane wo nua. Ka obiara a eyə bone “Monngu mo ho fi wə saa akwan ahodoo yi biara so anim; mma oboneefoo mfa ne ho nni. Se woye saa a, na yeinom ne dee abosonsomfoo ye. Esiane se woye wo nso wodi ho fo saa ara. 18 “Ntō were. Nnya obi saa enti, merebeyi won afiri asase a moreko so no ho menasepo; na mmom, do wo yonko se wo ho, na so. 25 Saa ahohwibra no agu əman mu no nyinaa mene Awurade. 19 “Monnni me mmara so: “Mma ho fi; eno enti na meretwe nnipa a wote ho no aso wo nantwie mforo aboa foforo bi. “Nnua afifidee a na meyi won afiri asase no so. 26 Ese se modi me egū ahodoo mmieni wo w'afuo mu. “Nhye atadee a mmara ne m'ahyedee no nyinaa so pepepē na ense efa ye kuntu na efa nso ye serekye. 20 “Se obi bo se moye saa akyiwadee yi mu bi koraa. Saa mmara afenaa bi a obi asi no asiwaasən a, ese se wodi yi ka mo a wəwoo mo Israelman mu ne ahəhoo a wən asem wə asenniie nanso ense se wəkum wən, wəne mo te nyinaa. 27 Ampa ara, efiri se daa nnipa efiri se, afenaa no nne ne ho. 21 Obarima no na a wote saa asase a mede mo rekə so no so ye saa əde ne fodie aforebodee bebre Awurade wo Ahyaee akyiwadee yi enti, asase no ho agu fi. 28 Monnye Ntomedan no kwanano. Ese se afrebodee no ye saa adee no bi, anye saa a, mepam mo afiri asase no so sedee meye wən a wote ho seesei no. 29 “Obiara impatadee ama obarima no bone a əyees no na ama a əbeye akyiwadee yi mu bi no, wəbetwa no asuo wəde ne bone no akye no. 23 “Se moko asase bi afiri əman yi mu. 30 Enti monhhwe se mobedi me so kodus nnuuba ahodoō pii wə so a, nnəbaetwa mmara no so na monnye saa abusudee kesee yi bi. Monnkoye abususem a wən a wote asase a moreko so no ye no bi mmfa ngu mo ho fi. Mene Awurade so kodus nnuuba ahodoō pii wə so a, nnəbaetwa mo Onyankopon.”

20 Awurade ka kyere Mose se ənka nkye Israelfoo no se, 2 “Obiara a əfiri mo mu a əde ne ba bəbo əhyee afodee ama Molek no, se

ɔye Israelni anaa ɔhəhoɔ no, wəbesi no aboo. 3 Na ɛwoɔ sen wə so. Mene Awurade mo Onyankopon a m'ankasa metia saa onipa no na matwa no asuo mama mo ada nso wo aman a aka no nyinaa mu. 25 afiri ne nkurofuu mu, ɛfiri se, ɔde ne ba ama Molek “Ese se mo nso mohunu nnomaa ne mmoa a mama ama m'Ahyiae Ntomadan adane baabi a metena mo ho ekwan se monwe wən nam ne won a ense a ɛnye yie, na wagu me din kronkron no nso ho se mowe won nam no ntam nsensoroee. Ewom se fi. 4 Na se nnipa a wote mpotam ho no nso boapa mmoa ne nnomaa a mabra se monnnwe no, wəabu ye won ho se wənnim se ɔbarima no de ne ba abo so wə asase no so dee, nanso monnnwe mfa ngu mo afodee ama Molek na wəankum no a, m'ankasa ho fi nhye me abufuo. 26 Mobeye kronkron ama me metia 5 ɔbarima no ne ne fiefoo na matwa əno ɛfiri se, me Awurade, meye kronkron na mayi mo ne nnipa a wəde won ho to anyame foforo so no afiri nnipa nyinaa mu asi nkyen se moye me dea. nyinaa asuo. 6 “Metia obiara a əko adebisafoo ne abayifoo ho abisa na əkodi won akyi adwaman kwan so, na matwa saa onipa no asuo afiri ne nkurofuu mu. 7 “Enti monte mo ho na monye kronkron na mene Awurade mo Onyankopon. 8 Ese se modi me mmara nyinaa so, ɛfiri se, mene Awurade a meye mo kronkron no. 9 “Obiara a əbedome n'agya anaa ne maame no, ekwan biara so wəbekum no, ɛfiri se, wadome n'ankasa ne honam ne ne moyga. 10 “Se ɔbarima bi kofa obi yere a, ese se wəkum ɔbarima no ne əbaa no, nyinaa. 11 “Se ɔbarima bi ne n'agya yere da a, ese se wəkum ɔbarima no ne əbaa no, ɛfiri se, won nyinaa aye bəne kesee. 12 “Na se ɔbarima bi kofa n'ase a ɔye ne babarima yere a, ese se wəkum won baanu no nyinaa; won ankasa na wəagu won ho won ho fi. 13 “Se ɔbarima bi fa ne yənko barima a, wənkum won baanu no nyinaa. Won ara na wəpə won wuo. 14 “Se ɔbarima bi fa əbaa bi na əsanə kofa əbaa no maame ka ho a, eye bəne kesee. Wəbehye saa nnipa baasa yi nyinaa anikann de apepa amumuyesem afiri mo mu. 15 “Se ɔbarima bi fa aboa a, wəbekum ɔbarima no na wəakum aboa no nso. 16 “Se əbaa nso ma aboa fa no a, monkum əbaa no ne aboa no nyinaa, ɛfiri se, saa asotwe no fata won. 17 “Se ɔbarima ne ne nuabaa da a, se eye n'agya babaa o, se nso eye ne maame babaa o, eye animguasesem, enti wəbegyina badwa mu atwa won asuo afiri Israelfoo mu. ɔbarima no ara besoa n'afodie. 18 “Se ɔbarima bi kofa əbaa a wabu ne nsa a, wəbetwa won baanu no nyinaa asuo, ɛfiri se, ɔbarima no ada əbaa no ho a ente no adi. 19 “Se obi ne n'agya nuabaa da a, eye akyiwadee. Saa ara nso na one ne maame nuabaa da a, eye akyiwadee ara ne no, ɛfiri se, won nyinaa ye moyga baako. Ese se wətwe won aso. 20 “Se ɔbarima bi fa n'agya nuabarima yere a, wafa adee a eye n'agya nuabarima no dea; won asotwee ne se, wəbesoa won bəne awu a wənwo ba. 21 “Se ɔbarima bi ware ne nua yere a, eye afidee, ɛfiri se, wafa ne nua adee na won nyinaa renwo ba. 22 “Ese se modi me mmara nyinaa so na mampam mo amfiri mo asase foforo yi so. 23 Monnni əman no amannee a maka no wo mo anim se ɛnye no akyi, ɛfiri se, nneema a wəye a ɛnye no nyinaa, mabo mo ho koko dada. Eno enti na mekyiri saa aman no. 24 Mahye mo won asase no ho bə se mede bəma mo. Eye asase a nufosuo ne

21 Awurade ka kyere Mose se, “Ka kyere əsəfoo no se, ‘Wənnisə efuru mu mfa ngu won ho fi. 2 Se wəbeso efuru mu a, na eye won fieri, se ebia, ena, agya, əbabarima, əbabaa, onubarima 3 anaa onuabaa a ɔye əbaabunu a əte ase no na ədan əsəfoo no. 4 ɛfiri se, əsəfoo no ye obi a ətua ne nkurofuu ano a ense se əgu ne ho fi sedee onipa foforo bi betumi agu ne ho fi no. 5 “Asəfoo no nni ho kwan se wəbə’, yi won abagyese anaase wəsesa won ho. 6 Ese se wəye kronkron ma won Onyankopon. Ense se əwəgu ne din ho fi. Se əba saa a, wəremfata se wəde ogya bebe aduane afodee ama Awurade won Onyankopon. 7 “Ense se əsəfoo ware odwamanfoo anaa əbaa bi a əfiri əman foforo so. Ənni ho kwan se əware əbaa bi a wagyaawadee, ɛfiri se, əsəfoo ye onipa kronkron ma Onyankopon. 8 Wayi əsəfoo no asi ha se əmma mo Onyankopon afodee; ɔye kronkron na me Awurade a mete mo ho ma moye kronkron no nso, meye kronkron. 9 “Osəfoo babaa biara a əbəbə adwaman no gu n'agya ne əno ankasa ho fi, enti ese se wohye no. 10 “Ense se əsəfopanin a wəde ngo sononko bi asra no ahye no atadee sononko no gyaa ne tirinwi ma esense wə aiyiye mu. Saa ara nso na ənni ho kwan se əsunsuane n'atadee mu. 11 Ənni ho kwan se əko efuru ho—n'agya anaa ne maame funu koraa ənni ho kwan se əko ho. 12 Se əgu so reye n'əsəfodwuma wə kronkronbea ho a, ənni ho kwan se əfiri adi. Ense se əfa m'Ahyiae Ntomadan se efie bi keke, ɛfiri se, ne Onyankopon ngo a wəde tee ne ho no da so wə ne so. Mene Awurade. 13 “Ese se əware əbaabunu. 14 Ense se əware okunafooo anaa əbaa bi a wagyaawadee anaa odwamanfoo. Ese se əbaa a əbeware no no ye əbaabunu a əfiri ne əman mu, 15 sedee əbeyə a əngu ne mma ho fi wə ne nkurofuu mu. Mene Awurade a metee ne ho no.” 16 Awurade ka kyere Mose se, 17 “Ka kyere Aaron se, ɛfiri awoo ntoatoasoo so kəsi awoo ntoatoasoo so no, n'əsəfoo biara a wəadi dem no nni ho kwan se wəbə Onyankopon afodee. 18 Obi a wadi dem mmem me: onifirani anaa apakye anaa dee əwə honam akwaa mu sinto; 19 obi a ɔye abasin anaa nansin, 20 anaa

dee ɔye afu anaa akwatoria anaa dee n'ani nyε anaa wømmaa wøn ho kwan se wønni bi no di bi, efiri dee ekuro atutu no anaa dee ɔye etwo. 21 ɔsøfoo se, Awurade na ñde saa aførebødee yi nyinaa abre Aaron aseni biara a wadi ñdem mma mmebo øhyee no. 16 Na obiara a øbebu saa mmara yi so no di afødee mma Awurade. Wadi ñdem, eno enti ense se ho fo, na asem da ne so, efiri se, wadi aførebødee ñtwe ben se ñde ne Onyankopon aduane rebre no. 22 kronkron. Na mene Awurade a mete aførebødee Nanso se wøbø afødee no wie a, ɔsøfoo no tumi ma nyinaa ho.” 17 Awurade ka kyereε Mose se, 18 no Onyankopon afødee no aduane no bi di a εmfa ho se ɔye afødee kronkron. 23 Nanso ne ñdem no enti, ɔnni ho kwan se øko ntawamutam no akyi anaa øben aførebukyia no. Yei begu me kronkronbea ho ho fi na ɔye Awurade na wate ho ho.” 24 Enti Mose ɔyε mmara yi maa Aaron ne ne mmammarima ne Israelfoo nyinaa.

22 Awurade ka kyereε Mose se, 2 “Ka kyere Aaron ne ne mmammarima se, womfa anidie mma aførebødee kronkron a Israelfoo ate ho ama me no, sedee ebeye a wønnu me din ho fi. Mene Awurade. 3 “Efiri enne rekoro, se ɔsøfoo biara a ne ho agu fi de ne nsa ka mmoa anaa akyedee biara a nnipa no de abe sa wømfa mmo afødee mma Awurade a, wøbeworø n'atadee. Mene Awurade. 4 “ɔsøfoo biara a ɔwa honam ani nsane yadee biara nni ho kwan se ñdi aførebødee kronkron no bi gye se, wøasa no yadee ama ne ho afiri ansa. ɔsøfoo biara a ñde ne nsa beka funu anaa ñnam ahosene enti ne ho begu fi no, 5 anaa ñde ne nsa beka aboa biara a ɔwea fam anaa akyiwadee bi anaa obi a biribi enti, wøagu ne ho fi no, 6 saa ɔsøfoo no ho begu fi kosi anwummere. ɔrenni aførebødee a wøate ho no bi kosi anwummere a øbedware. 7 Se owia koto a, ne ho bete na eno akyi øbetumi adi aførebødee kronkron no bi, efiri se, ɔye n'aduane. 8 Ense se ñdi aboa funu anaa dee akekaboa bi atete ne mu, na amma ne ho angu fi. Mene Awurade. 9 “Bo asøfoo no koko na wønni saa mmara yi so yie, anye saa a, wøbetwe wøn aso na wøawuwu se wøabu saa mmara yi so enti. Mene Awurade a mate won ho. 10 “Obiara nni ho kwan se ñdi aførebødee kronkron no bi gye se ɔye ɔsøfoo. ɔhøho a wabesra ɔsøfoo no nni ho kwan se ñdi bi. Na saa ara nso na ɔsømfo a wøtua no ka nni ho kwan se ñdi bi. 11 Nanso se eba se ɔsøfoo no de øno ara ne sika to akoaa a, saa akoaa no tumi di bi. Na akoaa no mma biara a øbewo wøn wø fie ho no wø ho kwan se wødi bi. 12 Se ɔsøfoo babaa køware firi abusuakuo no akyi baabi a, ɔnni ho kwan se ñdi aførebødee kronkron no bi. 13 Na se ɔye okunafoo anaa obi a wøagyaa no awadee na ɔnni babarima a øbehwe no na eno enti osane ba n'agya nkyen a, ɔtumi di n'agya aduane no bi bio. Yeinom akyi no, asøfoo no abusuaføo nko ara na wøwo ho kwan se wødi aførebødee kronkron no. 14 nhyiamu kronkron. Ense se moye adwuma biara “Se obi anhunu na økodi saa aførebødee kronkron no bi a, ese se ɔtua ho ka na osane bo ho nkyemu øha mu aduonu de ka ho. 15 Efiri se, aførebødee kronkron a Israelfoo de aba no, ense se nnipa a

wømmaa wøn ho kwan se wønni bi no di bi, efiri ho se ɔye afødee kronkron. Na obiara a øbebu saa mmara yi so no di afødee mma Awurade a, se ɔye aførebødee a ɔye bohye bi enti anaa øno ara ne pe mu na ørebo no, 19 se aførebødee no ye aboanini a ne ho nni ñdem biara a ɔye nantwie ba anaa odwan anaa abirekyie no, Awurade begye. 20 Ense se wøde biribiara a edem wø ho bo afødee, efiri se, worennye. 21 Obiara a ɔfiri n'antwie anaa ne nnwan mu se ørebo asomdwoes afødee ama Awurade no, se ɔye bohye bi ho aførebo anaa øno ara ne pe mu no, ense se ñde aboa a wadi ñdem na eba saa afødee no, efiri se, worennye. 22 Aboa a n'ani abo anaa wadi ñdem anaa wapira anaa ekuro anaa nwewee wø ne ho, anaa wedee ani yadee aye no no, ense se wøde no bo afødee ma Awurade. ɔmfata se wøde no ba aførebukyia so bøbo afødee ma Awurade. 23 Se biribi a eborø so anaa eto sin wo nantwie ba anaa odwan ba a wøde no rebre Awurade no ho a, ese se wøde no bo ɔpe mu afødee na mmom, ɔnye bohye afødee. 24 Ense se wøde aboa a wøasa no bo Awurade afødee økwan biara so. 25 Saa mmara yi da ho ma ahoho a wøfra mo mu a wøpe se wøbø afødee ne mo ankasa, efiri se, aboa biara a wadi ñdem no nyε mma saa aførebo no.” 26 Awurade ka kyereε Mose se, 27 “Se wøwo nantwie, odwan anaa abirekyie a, ese se aboa no tena ne maame nkyen nmanson. Na efiri nnawotwø rekoro no, se wøde no bo ogya afødee a, Awurade begye. 28 Ense se mokum aboa bi ne ne ba eda koro, se ɔye nantwie anaa odwan. 29 “Se morebo asomdwoes afødee ama Awurade a, ese se mofa økwan pa so, 30 ene se, mobewe aboa a wøde no bøø afødee no nam eda no ara a wøkumm no no. Mommma adee nkye ebi so. Mene Awurade. 31 “Monni me mmahayε nyinaa so na mene Awurade. 32 Ense se mogu me din kronkron ho fi. Monni me ni na me, Awurade, na metee mo ho de mo bataa me ho, 33 nam so gyee mo firii Misraim ma mobeyεe m'ankasa me nnipa! Mene Awurade.”

23 Awurade ka kyereε Mose se, 2 “Ma Israelfoo nte se, ‘Ese se wødi Awurade afahye ahodoo no mmere a Israelfoo nyinaa behyia asom me no. 3 “Mowø nna nsia a mode ye adwuma, na eda a eto so nson no ye Homeda a mode home, eda a moye nhyiamu kronkron. Ense se moye adwuma biara wø baabi a motee. Eye Homeda ma Awurade. 4 no bi a, ese se ɔtua ho ka na osane bo ho nkyemu “Yeinom ne Awurade apontøø, nhyiamu kronkron øha mi aduonu de ka ho. 5 Efiri se, aførebødee a ese se mobo ho dawuro wø øbere a wøahye: 5 kronkron a Israelfoo de aba no, ense se nnipa a Wøfiri Awurade Twam Afahye no ase wø obosome a

edi ekan no eda eto so dunan no anwummerē. 6 Ekwan se ḥye adwuma, na mommo ogya so Awurade Apiti Afahye nso, wofiri aseet saa ḥbosome afodee mma Awurade.” 26 Awurade ka kyere Mose no eda a eto so dunum; na mobedi apiti nnanson. 7 se, 27 “Saa bosome a eto so nson yi eda a eto so edu Eda a edi saa afahye yi ekan no, mobeye nhiyamu ne Mpata Eda no. Monye nhiyamu kronkron, monni kronkron, na monnye adwuma biara. 8 Nnanson no abuada na mommo ogya so afodee mma Awurade mu no, mommo ḥhyee afodee mma Awurade eda 28 Monnye adwuma biara saa eda no, ḫfiri se, ḥye biara. Na eda a eto so nson no, mobeye nhiyamu Mpata Eda, ebere a wopata ma mo wo Awurade kronkron a obiara renye adwuma.” 9 Awurade ka mo Onyankopon anim. 29 Obiara a wanni eda no kyere Mose se, 10 “Kasa kyere Israelfoo no se, ‘Se ahonu ne awerhoo so wo ne bone ho no, wobeyi no moduru asase a mede bema mo no so na motwa afiri ne nkurofōo mu. 30 Obiara a ḥbeye adwuma mo nnōbae a, momfa nnōbae a fiafi no mu baako saa eda no, mesee no. 31 Monnye adwuma biara nkoma osofōo. 11 ḥbehim no wo Awurade anim de kora. Yei beye ahayedee a ḥbetena ho daa ama awo akyere se ḥde rema no na Awurade begye se mo ntoatoasoo a ḥbeba no, wo baabiara a mobetena. 32 akyedee. 12 Eda no ara, mode odwennini a wadi ḥye Homeda a wōde home ma mo. Ese se mobre afe a onnii dēm bebo Awurade ḥhyee afodee, 13 ne mo kra ase. ḫfiri eda a eto so nkron kosi eda edu n’aduane aforebōdee a ḥye esiam kilogram mmiensa no anwummerē no, ese se modi mo Homeda.” 33 a wōde ngo afra. ḥbeye ḥhyee afodee a eyi hwa dēde Awurade ka kyere Mose se, 34 “Ka kyere Israelfoo ma Awurade. Wōde nsā lita enan ne fa aforebōdee se, ‘Bosome a eto so nson no eda a eto so dunum no, bēka ho. 14 Ese se modi burodo biara, se ḥye ḥonye Awurade Asese Afahye no ase, na mode aduane a wōato anaa ḥye fosor, kosi eda a mode nnanson na ḥbedi. 35 Eda a edi ekan no ye nhiyamu saa aforebōdee yi bebre mo Onyankopon. Yei beye kronkron eda; monnye adwuma biara. akyi eda a edi ekan a womaa atokoo fiafi mu baako no anwummerē no, ese se modi mo Homeda. so him no Awurade anim se aforebōdee no, mobefiti ḥye nhiyamu a etwa too. Monnye adwuma biara. aseet abubu nnawotwe nson. 16 Monkan adaduonum 37 “Yeinom ne afahye ahodoo a Awurade ahyeheyē a eko si homeda a eto so nson no akyi eda koro na se mommo ho dawuro se ḥye nhiyamu kronkron a momfa atokoo fosor mmebo afodee mma Awurade. wōde aforebōdee a wōhye no ogya so ma Awurade 17 Yei beye burodo mmienu a mode befiri mo afie no ba: ḥhyee afodee ne aduane afodee, aforebōdee mu bēba. Na wōbehim no wo Awurade anim se ahodoo ne nsā aforebōdee a eho hia eda biara. aforebō no. Momfa asikyiresiam lita enan a wōde 38 Monni saa afahye yi nka Awurade Homeda no mmoreka afra nto saa burodo yi. ḥye mo aduane ho. Na mode saa aforebōdee nso bēka mo ankasa a edi ekan aforebōdee a mode rema Awurade. 18 ayeyede, ḫbō a moahye ne dee mofiri mo pē mu Mode burodo ne nsā bēka nnwan mma nson a wōadi de ma Awurade ho. 39 “Enti ḫfiri bosome a eto so afe a edēm biara nni wōn ho ne nantwie ba baako nson no eda a eto so dunum no a moatwa asase no ne nnwennini mmienu ho abō ḥhyee afodee ama so nnōbae no, momfa nnanson nni afahye mma Awurade. Yeinom nyinaa ye ogya aforebōdee a esō Awurade. Eda a edi ekan ne dee eto so nnwōtwe ye Awurade ani yie. 19 Mode ḥrapo baako bēbō bōne ahomegye nna. 40 Eda a edi ekan no, montwitwa afodee. Na mode nnwammaa mmienu a wōn mu nnuaba mman a aba wō so, ne mmerenkenson no biara adi afe no abō asomdwōee afodee. 20 Asōfōo mman a nhahan wō so na momfa mmo asese na no behim saa aforebōdee yi ne burodo mmienu a esī momma mo ani nnye wō mo Awurade Onyankopon mo mfudee a edi akyire no ananmu no wo Awurade anim nnanson. 41 Ese se saa afe biara mu nnanson anim. ḥye kronkron ma Awurade na wōde bema adidie mmara yi tena ho daa firi awo ntoatoasoo so asōfōo no se wōn aduane. 21 Eda no, ese se mobō kosi awo ntoatoasoo so. 42 Saa nnanson no mu, mo nhiyamu kronkron ho dawuro, na monnye adwuma a moye Israelfoo mma no, ese se motena asese no biara. Yei beye ahayedee a ḥbetena ho daa ama awo ase. 43 Nkyerēasē a ewō mu ara ne se, ekae Israelfoo ntoatoasoo a ḥbeba no wo baabiara a mobetena. no firi awo ntoatoasoo so kosi awo ntoatoasoo so 22 “Se motwa mo mfuo mu nnōbae a, monntwa se, me na meggee mo firi Misraim ma mobetena a ntu aseet nnōbae no, na dee aporo agu fam no asese ase. Mene Awurade mo Onyankopon.” 44 nso, monntase. Monnya mma ahiafoo ne ahohoo a Yeinom ne Awurade afahye ahodoo a wahyehye wōte mo mu a wōnni asase bi a wōdidi so no. Mene a Mose ka kyere Israelfoo no. Enti, Mose kyere Awurade mo Onyankopon!” 23 Awurade ka kyere afahye ahodoo a Israelfoo no bēbō ama Awurade. Mose se, 24 “Ka kyere Israelfoo se: ‘Obosome a eto so nson no eda a edi ekan no, ese se mohome eda no, na 24 Awurade ka kyere Mose se, 2 “Ka kyere Israelfoo na wōmmre wo ngo kronn na fa moye nhiyamu kronkron na mohyen totorobento dendeenden kae. 25 Saa eda no, obiara nni ho sō kanea a ennum da, 3 adansee ntwamutam no

akyi wō Ahyiaeē Ntomadan no mu, Aaron bēhwē kwa wō Awurade anim. Monnyē so hwee. Monnnua nkanea a ēwo Awurade anim no so, firi anwummere so aba. Afe no nyinaa mu, monnyiyi mo bobe turo kosi anopa biara. Eyē daa ahyēdee ma mo awoo ntoatoasoo nyinaa. **4** Ese se wohwe nkanea a eisisi sikakokōo kaneadua so wō Awurade anim no so baako so wō sikakokōo amapa epone so wō Awurade anim. **7** Mode aduhwam pa begu kyerepēn biara na wobenya mfee aduanan nkron. **9** Afei, bosome a ho de asi burodo no anan mu aye afōrebōdee a eto so nson no eda edu no ye Mpata Eda. Monhyen wōhye wō ogya so ma Awurade. **8** Ese se wōde saa kronkronpa ara wo wō kyefā a ēwo afōrebōdee a wōhye ma Awurade na wōde no mu. **10** Eda bi aberantee bi a ne maame ye Israelni na n'agya nso ye Misraimni ne Israelfoo no baako nyaa ntōkwa wō wōn atenaeē. **11** Ntōkwa no mu no, Israelni babarima no domee Onyankopon enti wōde no baa Mose nkyēn se wōmmu no aten. Na ne maame din de Selomit a oyē Dibri a ofiri Dan abusua mu. **12** Wōde no too afiase twēn Awurade obusuyeni no firi atenaeē ha kō na kōka kyere wōn a wōtee asem a okaeē no nyinaa na wōmfa wōn nsa ngu n'apampam; afei nnipa no nyinaa nsi no aboo nku no. **15** Ka kyere Israelfoo no se, 'Obiara a obēdome Onyankopon no, ese se ḥonya ho asotwe: **16** obiara a ḥogu Awurade din ho fi no, ese se wōkum pira ne yōnko a, ḥōnko no nso bēpira no bi saa **17** Dompe mu bu nsi dompe mu bu ananmu; ese nsi ese ananmu. **20** Enti Mose kasa kyere Israelfoo no, na wōyii obusuyeni no firii atenaeē hō kōsii no aboo. Israelfoo no ye se sedee Awurade hyēe Mose no.

25 Mose wo Sinai Bepō so no, Awurade ka kyere no se, **2** "Kasa kyere Israelfoo no se, 'Se moduru asase a mede rebema mo no so a, mfee nson biara, momma asase no nya Awurade mu homeda. **3** Momfa mfee nsia nnua mo nnōbaeē wō mo mfuo mu na monyyi mo bobe turo mu na montwa mo nnōbaeē. **4** Na mfee nson so no, asase no nna ho

Se ənni obi a əbegye ama no na se n'ankasa nya Aduonum Afahye no aduro ne sika dodoə a se anka sika a, 27 wobesese eso nnəbaeə a wəatwa ansa na wade kəfaa əsomfoo a, anka əbegye saa mfee a aka Ahosepe Afe no reba na woagyina so atua əka no, no mu. 51 Se aka mfee pii ansa na Ahosepe Afe no na dee otəee no nso adane asase no ama no. 28 Na aso a, əbetua sika a əgyeeə wo ebere a əton ne ho no se dee asase no ye ne dea no ankasa antumi annye nyinaa; 52 na se mfee no pii atwam ama aka kakra a, ənneə, əbeyə dee otəee no dea ara kosi Mfirinhyia na Mfirinhyia Aduonum Afahye no aduru a, ənneə, Aduonum Afahye no, na dee otəee no de onii no əbetua sika a əgyeeə ebere a əton ne ho no mu adee asane ama no. 29 “Se obi tən efie wə kurom kakraa bi. 53 Se əton ne ho ma əhəhoə a, əhəhoə no a, owo afe a ətumi sane gye n'adəe a biribiara nsi bəfa no se ne əsomfoo a ətua no ka. Ənse se əfa no no ho əkwan. 30 Na se afe no mu wantumi annye se ne əsomfoo buruburo anaa n'agyapadee. 54 “Se a, əbeyə dee otəee no dea korakora. Ahosepe Afe Mfirinhyia Aduonum Afahye no duru na wənnyyee no mu, ərensane mfa mma onipa a kane no na eye no a, wəbeygaa one ne mma nyinaa. 55 Israelfoo ye ne dea no bio. 31 Nanso akuraase dan a wəntoo m'asomfoo. Mede wən firi Misraim na əbaeə. Mene əfasuo ntwaah ho nhyaiaeə te se agyapadee a əwo Awurade mo Onyankopon.

wiram dee, wətumi sane kəgye no ebere biara, na Mfee Aduonum Afahye mu no, əse se wəsane de ma ne wura ankasa. 32 “Asem baako bi na ənka ho. Lewifoo afie a əwo nkuro a wəde afasuo atwa ho mu no, wotumi sane gye ebere biara, 33 na wəde ama wən wuranom Ahosepe Afe no mu. Na Lewifoo no dee, wəremma wən mfuo nsase te se mmusuakuo a aka no, na mmom, wəbəma wən afie wə wən nkuro ne wən mfuo a atwa wən ho ahyia no mu. 34 Mma wənntən nsase a atwa Lewifoo nkuro ho ahyia, əfiri se, yeinom ye wən agyapadee afebəə a ənse se wəne obiara kye. 35 “Se ohia hia wo nua a, əse se woboa no; ma no mmra ma əmmetena ho bi. 36 Suro wo Onyankopon na ma wo nua ntēna wo nkyen; na se wəbəno bosea a, nnye no ho ba. 37 Kae se, worennye ho nsiho biara, na aduane a wode ma no nso, nnye ho nsiho biara. Mpə mfasoə! 38 Əfiri se, me Awurade a meye mo Onyankopon yii mo firii Misraim de Kanaan asase maa mo sədəeə meye mo Onyankopon. 39 “Se ohia hia wo yənko Israelni na əton ne ho ma wo a, nhye ne so se ədənkə 40 na mmom, ye no se obi a wotua no ne som a əsom ho ka, anaa fa no se wo əhəhoə na ənson wo nkosi Mfirinhyia Aduonum Afahye no. 41 Eduru saa mmere no a, one ne mma nyinaa tumi tu de wən agyapadee nyinaa kə wən abusuafəo nkyen. 42 Me na mede mo firi Misraim asase so baee se mommesom me sədəe obi rentumi ntən mo se nnipa hunu bi 43 na obi nso ntumi nha mo; monsuro mo Onyankopon. 44 “Nanso mobetumi atə asomfoo afiri aman foforə a atwa mo ho ahyia no so. 45 Saa ara nso na motumi tə əhəhoə a mo ne wən te no mma a əmfa ho se wəte mo mu. 46 Wəbeyə nkəa afebəə ama mo ne mo nkyirimma, nanso mo nuanom Israelfoo no dee, ənse se moye wən saa. 47 “Se əhəhoə a əte mo mu no bəye osikani, na se Israelni di hia, na əton ne ho ma əhəhoə no anaa əhəhoə no abusuafəo a, 48 ne nuanom bi tumi begye no. 49 Saa ara nso na ne wəfa, ne wəfaase anaa ne ho onipa bi a əben no tumi gye no ara ne no. Se əno ara nso benya sika a, otumi de begye ne ho. 50 N'ahogyee no gyina mfee a aka na Mfirinhyia

26 “Monnye abosom. Monnsisi ahoni anaa aboə mma mo ho. Mommfə aboə a wəatwa nsisi mo asase so se morebekoto wən. Mene Awurade mo Onyankopon. 2 “Ese se modi me Homeda, na mode anidie ma me kronkronbea. Mene Awurade. 3 “Se modi me mmara no nyinaa so a, 4 daa meto osuo ama mo ama mo nnəbaeə aye yie abu so, na mo nnua nso beso aba a əbəkyere wə nnua no so. 5 Na se eduru odua bere so bio koraa a, mo borodəma bəkə so abere. Mobədidi amee na moatena asase no so asomdwoeə mu, 6 “Efiri se, məma mo asomdwoeə, na məma mo ada a monnsuro hwee. Məpam mmoa bəne afiri mo ho. 7 Məpə pam mo atamfoə; na wəbəwu wə mo asekan ano. 8 Mo mu baanum bəka əha agu, na mo mu əha aka əpedu agu! Mo atamfoə betoto wə akofena ano wə mo anim. 9 “Məhwə mo so na mama mo adore, na madi apam a me ne mo pameeə no so. 10 Mo nnəbaeə bəbu so a se otwa bere foforə duru so a, morenhunu dee mode beye. 11 Na metena mo mu, na meremmu mo animtiaa. 12 Me ne mo benante, na maye mo Onyankopon, na moaye me nkurofəo. 13 Mene Awurade mo Onyankopon a əde mo firi Misraim asase so baee se əmpə se moye nkəa bio no. Mabubu mo nkənsənkənsən mu, na məma mo anante animuonyam so. 14 “Na se moantie me, anni m'asəm so, 15 na mopo me mmara a, 16 dee meye mo nie! Məma mo akoma atutu na mama nsamanwa aye mo, na atiridiiniñi abo mo. Mo ani betutu, na mo nkwa so ahwan. Mokedua nnəbaeə agu kwa, əfiri se, mo atamfoo na wobedie. 17 Meyi m'ani afiri mo so, na moadwane afiri mo atamfoo anim. Wən a wətan mo bedi mo so. Mokedwane ebere a obiara mpam mo. 18 “Na se moko so ye asooden a, metwe mo aso mməho nson a emu ye den wə mo bəne no ho. 19 Mesee mo ahanitan tumi no na maye mo soro se dadee ne mo fam se kobere. 20 Mokesee mo ahooeden kwa, na mo asase nnya nnəbaeə biara, na eso nnua nso renso aba. 21 “Na se tie ara na monntie me a, mo bəne enti, mede əyaredəm mməho nson begu mo so. 22 Məma nkekaboa abekunkum mo mma

na wɔakunkum mo anantwie, na mate mo dodoɔ Misraim, ɛbere a amanaman nyinaa rehwé no, yeeɛ so, na mo akwan beda mpan a obi mfa so bio. no. Me Awurade ne wɔn Onyankopɔn.” 46 Yeinom 23 “Na se yei antumi ansesa mo, na moko so tia m’apedee a, 24 me nso, metia mo apedee, na me ara m’ankasa metwe mo aso mprendon wo mo bɔne ho. 25 Menam ɔko so bebu m’apam so ako atia mo de atua mo so ka. Mobedwane ako mo nkuro mu, na mede nyarewa betoa mo wɔ hɔ. Na mo atamfoo bedi mo so. 26 Mesee mo nnuane a mobenya nyinaa kɔsi se mpo, fononoo baako burodo a ebɛto no na mmusuakuo edu bedi. Aduane kakra a mobedi no akyi, ɛkɔm bɛde mo. 27 “Na se moko so ye asooden a, 28 mo bɔne enti, me bo befu mo na matwe mo aso a emu ye den mmoho nson. 29 Mobeewe mo mmammarima ne mo mmamimaa enam. 30 Mesee mo soronsorɔmmea. Metwitwa mo aduhwam afɔrebukyia agu, na mahyehye mo afunu wɔ mo ahoni a ɛnni nkwa no so; na mepo mo. 31 Memma mo nkuro aye amamfo na masée baabi a mosom nyinaa, na mapo mo ohwam afɔrebɔ no. 32 Ampa ara, memma mo asase so ada mpan na mo atamfoo atena so, na dee meye mo no aye mo nwawana. 33 Mɛbɔ mo apete aman no a morekɔ so nyinaa, na mede oko asee mo. Mo asase beda mpan na wɔasée mo nkuro. 34 Akyire no, asase no beda ho ahome de asi mfee dodoɔ a moamma anhome no anan; ebɛda ho wɔ mmere a mowɔ atamfoɔ nsam wɔ won nsase so no nyinaa. Na asase no ahome, na anya ne home nna nso. 35 ɛbere a asase no da mpan nyinaa, ebɛnya home a moamma annya wɔ Homeda dodoɔ a motenaa soɔ no. 36 “Wɔn a wɔgyaa wɔn hɔ a wɔnwuiɛ so nso, memma wɔatwe wɔn akyirikyiri nsase so se ɔko mu nneduafɔ ne nkɔa. ɛhɔ na wɔbetena daa wɔ ehu mu. Wɔte se mframra reba ahahan koraa a, wɔbedwane te se dee obi a ɔkura akofena repam wɔn; wɔbehwehwe ase wɔ ɛbere a obi mpam wɔn. 37 Obiara rempamo wɔn nanso ehu enti, wɔbesuntisunti wɔn ho wɔn ho te se dee wɔredwane afiri akono a wɔnni tumi biara a wɔde begyina wɔn atamfoɔ anim no. 38 Mobeypa wɔ aman mu, na mo atamfoɔ asee mo. 39 Wɔn a wɔbekə no, wɔn bɔne enti, wɔn ho bɔyera wɔn wɔ atamfoɔ nsase so, bɔne a wɔn agyanom yeeɛ no enti. 40 “Nanso akyire no, me nkurofɔ beka wɔn bɔne ne wɔn agyanom bɔne. Wɔbekə sedee wɔdii me hwammɔ na wɔtiaa me no. 41 Se me nso metia wɔn te se dee esɛ na mede wɔn kɔ wɔn atamfoɔ asase so a, afei, wɔn akomaden no ano bebre ase, na wɔbetua wɔn bɔne so ka. 42 Afei, mɛkæe apam a me ne Yakob, Isak ne Abraham aye, na mɛkæe asase no. 43 Asase no da ho dinn no, ebɔdi ne homeda. Nanso akyire no, wɔbenya wɔn asotwe se wɔanni me nhyeheyɛe so na wɔtiaa me mmara. 44 Na dee wɔyee no nyinaa akyi no, merensee wɔne m’apam no korakora, cfiri se, mene Awurade wɔn Onyankopɔn. 45 Mekae tete apam a me ne wɔn agyanom a meyii wɔn firii

Misraim, ɛbere a amanaman nyinaa rehwé no, yeeɛ so, na mo akwan beda mpan a obi mfa so bio. no. Me Awurade ne wɔn Onyankopɔn.” 46 Yeinom 23 “Na se yei antumi ansesa mo, na moko so tia m’apedee a, 24 me nso, metia mo apedee, na me ara m’ankasa metwe mo aso mprendon wo mo bɔne ho. 25 Menam ɔko so bebu m’apam so ako atia mo de atua mo so ka. Mobedwane ako mo nkuro mu, na mede nyarewa betoa mo wɔ hɔ. Na mo atamfoo bedi mo so. 26 Mesee mo nnuane a mobenya nyinaa kɔsi se mpo, fononoo baako burodo a ebɛto no na mmusuakuo edu bedi. Aduane kakra a mobedi no akyi, ɛkɔm bɛde mo. 27 “Na se moko so ye asooden a, 28 mo bɔne enti, me bo befu mo na matwe mo aso a emu ye den mmoho nson. 29 Mobeewe mo mmammarima ne mo mmamimaa enam. 30 Mesee mo soronsorɔmmea. Metwitwa mo aduhwam afɔrebukyia agu, na mahyehye mo afunu wɔ mo ahoni a ɛnni nkwa no so; na mepo mo. 31 Memma mo nkuro aye amamfo na masée baabi a mosom nyinaa, na mapo mo ohwam afɔrebɔ no. 32 Ampa ara, memma mo asase so ada mpan na mo atamfoo atena so, na dee meye mo no aye mo nwawana. 33 Mɛbɔ mo apete aman no a morekɔ so nyinaa, na mede oko asee mo. Mo asase beda mpan na wɔasée mo nkuro. 34 Akyire no, asase no beda ho ahome de asi mfee dodoɔ a moamma anhome no anan; ebɛda ho wɔ mmere a mowɔ atamfoɔ nsam wɔ won nsase so no nyinaa. Na asase no ahome, na anya ne home nna nso. 35 ɛbere a asase no da mpan nyinaa, ebɛnya home a moamma annya wɔ Homeda dodoɔ a motenaa soɔ no. 36 “Wɔn a wɔgyaa wɔn hɔ a wɔnwuiɛ so nso, memma wɔatwe wɔn akyirikyiri nsase so se ɔko mu nneduafɔ ne nkɔa. ɛhɔ na wɔbetena daa wɔ ehu mu. Wɔte se mframra reba ahahan koraa a, wɔbedwane te se dee obi a ɔkura akofena repam wɔn; wɔbehwehwe ase wɔ ɛbere a obi mpam wɔn. 37 Obiara rempamo wɔn nanso ehu enti, wɔbesuntisunti wɔn ho wɔn ho te se dee wɔredwane afiri akono a wɔnni tumi biara a wɔde begyina wɔn atamfoɔ anim no. 38 Mobeypa wɔ aman mu, na mo atamfoɔ asee mo. 39 Wɔn a wɔbekə no, wɔn bɔne enti, wɔn ho bɔyera wɔn wɔ atamfoɔ nsase so, bɔne a wɔn agyanom yeeɛ no enti. 40 “Nanso akyire no, me nkurofɔ beka wɔn bɔne ne wɔn agyanom bɔne. Wɔbekə sedee wɔdii me hwammɔ na wɔtiaa me no. 41 Se me nso metia wɔn te se dee esɛ na mede wɔn kɔ wɔn atamfoɔ asase so a, afei, wɔn akomaden no ano bebre ase, na wɔbetua wɔn bɔne so ka. 42 Afei, mɛkæe apam a me ne Yakob, Isak ne Abraham aye, na mɛkæe asase no. 43 Asase no da ho dinn no, ebɔdi ne homeda. Nanso akyire no, wɔbenya wɔn asotwe se wɔanni me nhyeheyɛe so na wɔtiaa me mmara. 44 Na dee wɔyee no nyinaa akyi no, merensee wɔne m’apam no korakora, cfiri se, mene Awurade wɔn Onyankopɔn. 45 Mekae tete apam a me ne wɔn agyanom a meyii wɔn firii

27 Awurade ka kyereɛ Mose se, 2 “Ka kyereɛ Israelfoo no se, ‘Se onipa bi hye bɔ se ɔde obi bema Awurade a, na se ɔpɛ se ɔtua sika mmapom a, 3 ɔbetua dwete gram ahanum ne aduɔson ama obarima a wadi mfee aduonu kɔsi mfee aduosia, 4 se ɔyɛ ɔbaa a wadi mfee aduonu kɔsi aduosia a, wɔbetua dwete gram ahasa ne aduanan, 5 abarimaa a wadi mfee enum kɔsi aduonu no nso wɔbetua dwete gram ahanu ne aduasa. Se ɔyɛ ɔbaa a, wɔbetua dwete gram ɔha ne dunum. 6 Abarimaa a wadi bosome kɔsi mfee enum no wɔbetua dwete gram 60; na abaayewa nso wɔatua dwete gram 35. 7 ɔbarima a wadi boro mfee aduosia no wɔbetua dwete gram ɔha aduɔson; na ɔbaa nso wɔatua dwete gram ɔha ne dunum. 8 Na se obi ye ohiani a ɔrentumi ntua saa sika yi a, ɔde saa onipa no beba ɔɔfɔo anim, na ɔɔfɔo no akyere no sika a ɔbetumi atua. 9 “Se ɔde aboa hye bɔ se afɔrebɔdeɛ a efata ma Awurade a, saa aboa no a ɔde ama Awurade no beye kronkron. 10 ɛnse se ɔsesa saa aboa no. ɛnse se ɔde dee eyɛ sesa dee eyɛ anaa se ɔde dee eyɛ sesa dee eyɛ. Se ɛba se wɔyɛ saa nsesaye yi a, wɔbɛfa no se mmapo mmienu no nyinaa ho te. 11 Se aboa a ɔde rema Awurade no ho nte na ɛmfata se wɔde ye afɔrebɔdeɛ ma Awurade a, ɛse se ne wura no de bre ɔɔfɔo. 12 ɔno na ɔbehwe se aboa no di mu anaa se onté saa, na wakyere sika dodoɔ a ɛse se ɔtua de si aboa no anan. 13 Se aboa no ye dee ɛse se wɔde no bɔ afɔdee nanso onipa a ɔde no reba no pe se osane gye n’adée a, ɔbetua sika ɔha mu nkyemū aduonu aka ebɔo a ɔɔfɔo no betwa ama no se ɔntua no ho. 14 “Se obi de ne fie ma Awurade na se ɔpɛ se ɔsane gye a, ɔɔfɔo no besese ne boo a ɔnte so, 15 na saa onipa no atua, asane atua ebo koro no ara ɔha mu nkyemū aduonu aka ho ansa na efie no abeyɛ ne dea bio. 16 “Se ɔbarima bi pe se ɔde n’abusua asase fa bi bo afɔdee ma Awurade a, wɔbegyina aba kentenma dodoɔ a ebɛhia se wɔbedua wɔ so no so atwa asase no boo; aba kentenma biara boo ye dwete gram ahanum ne aduɔson. 17 Mfirimhyia Aduonum Afahye mu no, se obi de n’afuo kye a, ne boo no renseesa. 18 Na se ɔde asase no ma wɔ Mfirimhyia Aduonum Afahye no akyi a, ɔɔfɔo no begyina mfee a aka ansa na Mfirimhyia Aduonum Afahye a edi so no so asase ne boo, na wɔbetumi ate so. 19 Na se ɔbarima no pe se ɔyɛ n’asase a, ɔɔfɔo no boo a ɔbebo no, ɔbetua ɔha mu nkyemū aduonu aka ho ansa na asase no abeyɛ ne dea bio. 20 Na se nso ɔyɛ n’adwene se ɔmpɛ se ɔyɛ asase no bio, anaase se wɔtɔn asase no ama obi fofoɔ a, enneɛ ɔrentumi nnye bio. 21 Se wɔdane asase no ma wɔ

Mfirinhyia Aduonum Afahye no mu a, εβεγε asase kronkron. Wøde ato ho ama Awurade. Εβεγε asəfоо no agyapadee. **22** “Se obi bi de asase a wato ma Awurade, na se asase no nyε n’abusua asase a, **23** əsəfоо no begyina mfee a aka ama wøadi Mfirinhyia Aduonum Afahye no so asese ne boo. Εse se onipa ko no tua εboø no εda no ara, na εyε aførebødeε kronkron ma Awurade. **24** Mfirinhyia Aduonum Afahye no duru so a, asase no besane akø dee ətøneε no nkyεn anaase dee na ɔyε asase no wura no. **25** Wøbesese εho ka no nyinaa wø nnwetebena a wøgye wø hyiadan mu, a εyε gram dubaako. **26** “Εnse se obiara de aboa bi abakan ma Awurade, εfiri se abakan biara, se ɔyε nantwie anaa odwan no, yε Awurade dea dada. **27** Se ɔyε mmoa a wøn ho ntee no bi a, onipa no betumi atua ne boo no, na əde εboø no mu nkyεmu enum mu baako aka ho. Se onipa no antø bio dee a, wøbeton aboa no sεdee ne boo tee. **28** “Adeε biara a wøde ama Awurade no, se εyε nnipa, mmoa anaa abusuasase no, εnse se wøton anaa wøsane gye, εfiri se, biribiara a ete saa no yε kronkron ma Awurade. **29** “Onipa biara a Awurade ayi no asi nkyεn ama əsεee no, wømmfa biribi ntua ne tiri ka. Εse se wøkum no. **30** “Asase no so nnøbaε nkyεmu edu mu baako, se εyε aburoo anaa aduaba no yε Awurade dea. Εyε kronkron. **31** Se obi pe se əsane tø saa aduaba anaa aburoo no a, εse se əde ne boo nkyεmu enum mu baako ka ho. **32** Anantwie ne nnwan no ntotosoo dudu nyinaa, aboa biara a ətø so edu a ɔfa odwanhwefоо nsam no yε kronkron ma Awurade. **33** Aboa a ətø so edu a wøde bema Awurade no, wønhwe se ɔyε anaa ɔnyε, na wømmfa biribiara nsi n’ananmu, εfiri se, se wøde biribiara si ananmu a, ne nyinaa beyε kronkron, a obiara rentumi nnye bio.” **34** Yeinom ne mmara a Awurade de maa Mose wø Sinai Bepø so se ənka nkyere Israelfоо no.

4 Moses

1 Awurade kasa kyere Mose wə Ahyiae Ntomadan a መው Sinai anweatam so. Yei siis wə mfee mmienu a Israelfoo firii Misraim no akyi, እብሰመ a ፈቃ so mmienu no no ደዳ a ፈዲ ቅጂ. የካል ማስታ: **2** “Gyina Israelfoo no mmusuakuo ne won mmusuua so kan ወን ነይነዏ. ተወሬ ዓባሪማ በላም ደን. **3** Wo ne Aaron na mobekan mmarima a ወዓዲ mfee aduonu no ne dee ወቦርዏ saa a ወዕጥም እና ይሳ. **4** ዓባሪማ a ዓፍሪ abusuakuo biara mu a ዘይ ነቱአኖን እና የበዕባ ሙ. **5** “Mmarima a ወዕቤቦአ ሙ እና ወድን ነዚ: “Ruben abusuakuo no ቐቱአኖን ያለሁ Sedor babarima Elisur; **6** Simeon abusuakuo no ቐቱአኖን ያለሁ Surisadai babarima Selumiel; **7** Yuda abusuakuo no ቐቱአኖን ያለሁ Aminadab babarima Nahson; **8** Isakar abusuakuo no ቐቱአኖን ያለሁ Suar babarima Netanel; **9** Sebulon abusuakuo no ቐቱአኖን ያለሁ Helon babarima Eliab; **10** Yosef mmamarima no: Efraim abusuakuo no ቐቱአኖን ያለሁ Amihud babarima Elisama; Manase abusuakuo no ቐቱአኖን ያለሁ Pedahsur babarima Gamaliel; **11** Benyamin abusuakuo ቐቱአኖን ያለሁ Gideoni babarima Abidan; **12** Dan abusuakuo ቐቱአኖን ያለሁ Amisadai babarima Ahieser; **13** Aser abusuakuo ቐቱአኖን ያለሁ Okran babarima Pagiel; **14** Gad abusuakuo ቐቱአኖን ያለሁ Deguel babarima Eliasaf; **15** Naftali abusuakuo ቐቱአኖን ያለሁ Enan babarima Ahira.” **16** Yeinom ne mmarima a ወይዎ ወን firii nnipa no mu, a ወይ ነቱአኖች ወን ገያኖም mmusuua no. **17** Mose ne Aaron faa saa nnipa yi a ወአቦዕ ወን ወድን yi, **18** na ደዳ a ፈዲ ቅጂ ወ እብሰመ a ፈቃ so mmienu no mu no, ወፍሪ ወማኖች no ነይነዏ. Nnipa no nam won mmusuakuo no ወን mmusuua so kyere ወን mmusuadua na ወትወረድ mmarima a ወዓዲ mfee aduonu ne dee ወቦርዏ saa no ወድን mmaako mmaako **19** ማስታ Awurade hye Mose no. Enti ቅጂ ወን Sirai esere so. **20** Ruben a ዘይ Israel abakan asefoo: Mmarima a ወዓዲ mfee aduonu ne dee ወቦርዏ saa a ወዕጥም እና ወትወረድ ወን ወድን ወን mmusuua tee. **21** Nnipa dodo a ወፍሪ Ruben abusuakuo mu yé mpem aduanan nsia ne ahanum. **22** Simeon asefoo: Mmarima a ወዓዲ mfee aduonu ne dee ወቦርዏ saa a ወዕጥም እና ወትወረድ ወን ወድን ወን mmusuua tee. **23** Nnipa dodo a ወፍሪ Simeon abusuakuo mu yé mpem aduonum nkron ne ahasa. **24** Gad asefoo: Mmarima a ወዓዲ mfee aduonu ne dee ወቦርዏ saa a ወዕጥም እና ወን ወትወረድ ወን ወድን ወን mmusuua tee. **25** Nnipa dodo a ወፍሪ Gad abusuakuo mu yé mpem aduanan enum ahansia ne aduonum. **26** Yuda asefoo: Mmarima a ወዓዲ mfee aduonu ne dee ወቦርዏ saa a ወዕጥም እና ወን ወትወረድ ወን ወድን ወን mmusuua tee. **27** Nnipa dodo a

wofiri Yuda abusuakuo mu yé mpem aduonum enan ne ahansia. **28** Isakar asefoo: Mmarima a ወዓዲ mfee aduonu ne dee ወቦርዏ saa a ወዕጥም እና ወን ወትወረድ ወን ወድን ወን mmusuua tee. **29** Nnipa dodo a wofiri Isakar abusuakuo no yé mpem aduonum enan ne ahanan. **30** Sebulon asefoo: Mmarima a ወዓዲ mfee aduonu ne dee ወቦርዏ saa a ወዕጥም እና ወን ወትወረድ ወን ወድን ወን mmusuua tee. **31** Nnipa dodo a wofiri Sebulon abusuakuo no mu yé mpem aduonum nson ne ahanan. **32** Yosef mmamarima no: Efraim asefoo: Mmarima a ወዓዲ mfee aduonu ne dee ወቦርዏ saa a ወዕጥም እና ወን ወትወረድ ወን ወድን ወን mmusuua tee. **33** Nnipa dodo a wofiri Efraim abusuakuo no mu yé mpem aduanan ne ahanum. **34** Manase asefoo: Mmarima a ወዓዲ mfee aduonu ne dee ወቦርዏ saa a ወዕጥም እና ወን ወትወረድ ወን ወድን ወን mmusuua tee. **35** Nnipa dodo a wofiri Manase abusuakuo no mu yé mpem aduasa mmienu ne ahanu. **36** Benyamin asefoo: Mmarima a ወዓዲ mfee aduonu ne dee ወቦርዏ saa a ወዕጥም እና ወን ወትወረድ ወን ወድን ወን mmusuua tee. **37** Nnipa dodo a wofiri Benyamin abusuakuo no mu yé mpem aduasa enum ne ahanan. **38** Dan asefoo: Mmarima a ወዓዲ mfee aduonu ne dee ወቦርዏ saa a ወዕጥም እና ወን ወትወረድ ወን ወድን ወን mmusuua tee. **39** Nnipa dodo a wofiri Dan abusuakuo no mu yé mpem aduasia mmienu ne ahanson. **40** Aser asefoo: Mmarima a ወዓዲ mfee aduonu ne dee ወቦርዏ saa a ወዕጥም እና ወን ወትወረድ ወን ወድን ወን mmusuua tee. **41** Nnipa dodo a wofiri Aser abusuakuo no mu yé mpem aduanan baako ne ahanum. **42** Naftali asefoo: Mmarima a ወዓዲ mfee aduonu ne dee ወቦርዏ saa a ወዕጥም እና ወን ወትወረድ ወን ወድን ወን mmusuua tee. **43** Nnipa dodo a wofiri Naftali abusuakuo no mu yé mpem aduonum mmiensa ne ahanan. **44** Yeinom ne mmarima a Mose ne Aaron ne Israel mmusuakuo dumieno no ቐቱአኖች እና ወን. **45** Israelfoo a na ወዓዲ mfee aduonu anaa dee ወቦርዏ saa no a ወዕጥም እና ወን ወድን ወን mmusuua so kan ወን. **46** Na ወን ነይነዏ dodo yé mpem ahansia ne mmiensa ne ahanum aduonum. **47** Mmusua a ወዕ዗ Lewi abusuakuo no dee, ወአንካ ወን anka ወን a aka no ho. **48** Na Awurade aka akyere Mose se, **49** “Nkan Lewifoo abusuakuo no, na mfa ወን nka Israelfoo a ወአካ no ho. **50** Fa Ahyiae Ntomadan no ho dwumadie hye Lewifoo no nsa. ወሻነዏ nneema a ወደ ሁኔታ ሆኖ ወን ወድን ወን mmusuua so. ወን ወዕጥም እና ወን ወትወረድ ወን ወድን ወን mmusuua so. **51** ወብት ወን ወድን ወን ወትወረድ ወን ወድን ወን mmusuua so. **52** Israel abusuakuo biara benya n'atenee ne ne

frankaa. **53** Lewifoo no besisi wən ntomadan atwa Ahieser. **26** Ne dəm ano si mpem aduosia mmienu Ahyiaeē Ntomadan no ho ahya, sedee ebeyē a ne ahanson. **27** Aser abusuakuo no bədi so. Wən Onyankopən abufuhye remma Israelfoo no so. Lewifoo no na wobehwe Ahyiaeē Ntomadan no so.” **54** Israelfoo no yee yeinom nyinaa sedee Awurade hyee Mose no.

2 Awurade ka kyereē Mose ne Aaron se: **2** “Abusua biara bənya n’afa wo atenaeē hō, na ekuo biara betena n’abusua frankaa ase. Na mmusua no atenaeē ahodoo no mfimfini na wōde Ahyiaeē Ntomadan no besi.” **3** Apueeē fam, baabi a owia pue firi hō no na ese se Yuda nnipa nkyekyemu ahodoo no nyinaa bō wən atenaeē wo wən frankaa ase. Yudafos ntuanoni ne Amīnādab ba Nahson. **4** Na ne dəm no ano si mpem aduoson enan ne ahansia. **5** Isakar abusuakuo na wōbedi so. Wən ntuanoni ne Suar babarima Netanel. **6** Na ne dəm no ano si mpem aduonum enan ne ahansia. **7** Sebulon abusuakuo na wōbedi so. Wən ntuanoni ne Helon babarima Eliab. **8** Na ne dəm no ano si mpem aduonum nson ne ahansia. **9** Enti na nnipa dodoō a wōwō Yuda atenaeē no nyinaa sedes wən nkyekyemu tee no ano si mpem ḥa aduwotwē nsia ne ahansia. Se Israelfoo no tu a, saa mmusuakuo mmiensa yi na edi ekan. **10** Anafoō fam na Ruben nnipa nkyekyemu ahodoo no nyinaa bēbō wən atenaeē de wən frankaa ase. Wən ntuanoni ne Sedeur babarima Elisur. **11** Ne dəm ano si mpem aduanan nsia ne ahansia. **12** Simeon abusuakuo na wōbedi so. Wən ntuanoni ne Surisadai babarima Selumiel. **13** Ne dəm ano si mpem aduonum nkron ne ahassa. **14** Gad abusuakuo na wōbedi so. Wən ntuanoni ne Reuel babarima Eliasaf. **15** Na ne dəm ano si mpem aduanan enum ahansia ne aduonum. **16** Na mmarima a wōwō Ruben atenaeē ne sedee wən nkyekyemu tee no ano si mpem ḥa aduonum baako ahinan ne aduonum. Na se Israelfoo tu a, wən na wōtō so mmienu. **17** Afei Lewifoo no de Ahyiaeē Ntomadan befiri wən atenaeē mfimfini hō akō. Mmusuakuo no nyinaa bekō no nnidisō sedee wən atenaeē nhyeheyeeē tee, wo wən mmusuakuo mfrankaa akyi. **18** Efraim abusuakuo befa atenaeē hō atoeē fam adi wən abusua frankaa akyi. Wən ntuanoni ne Amihud babarima Elisama. **19** Ne dəm ano si mpem aduanan ne ahansia. **20** Manase abusuakuo na wōbedi so. Won ntuanoni ne Pedahsur babarima Gamaliel. **21** Ne dəm ano si mpem aduasa mmienu ne ahansia. **22** Benyamin abusuakuo na wōdi so. Wən ntuanoni ne Gideoni babarima Abidan. **23** Ne dəm ano si mpem aduasa enum ne ahansia. **24** Na mmarima a wōwō Efraim atenaeē ne sedee wən nkyekyemu tee no ano si mpem ḥa ne nnwotwē ne ḥa baako. Na se Israelfoo tu a, wən na wōtō so mmienu. **25** Dan abusuakuo befa atifi fam adi wən abusua frankaa akyi. Wən ntuanoni ne Amisadai babarima

ntuanoni ne Okran babarima Pagiel. **28** Ne dəm ano si mpem aduanan baako ne ahansia. **29** Naftali abusuakuo no bədi so. Wən ntuanoni ne Enan ba Ahira. **30** Ne dəm ano si mpem aduonum mmiensa ne ahansia. **31** Mmarima a wōwō Dan atenaeē no ano si mpem ḥa aduonum nson ne ahansia. **32** Sei na Israelfoo a wōkan wən mmusuakuo mmusuakuo no tee. Wən a wōwō atenaeē hō nyinaa, sedee wən nkyekyemu tee no ano si mpem ahansia ne mmiensa ahansia ne aduonum. **33** Sedee Awurade hyee Mose no, wōankan Lewifoo no arka Israelfoo no ho. **34** Enti Israelfoo yee biribiara sedee Awurade hyee Mose no. Wəboboo wən atenaeē, tenatenee wən frankaa ahodoo ase, na wonantee nnidisō nnidisō sedee wən mmusua ne wən afie tee.

3 Ebere a Awurade kasa kyereē Mose wō Sinai Bepo so no. **2** Na yeinom ne Aaron ne Mose abusua. Aaron mmamarima edin na edidi sooyi: Nadab, n’abakan, Abihu, Eleasa ne Itamar. **3** Yeinom ne Aaron mma a waasra wən ngo na wōayi wən asi hō se asofoo. **4** Nadab ne Abihu dee, wōwuwuu wō Awurade anim ebere a wohyee afrebodee wō ogya a emfata so wō Sinai esere so. Na wənni mma enti, Eleasa ne Itamar nko ara na wōsomm se asofoo, ebere a wən agya Aaron te ase. **5** Awurade ka kyereē Mose se: **6** “Fré Lewifoo no, na fa wən ma ɔsəfō Aaron se n’aboafoo. **7** Wōbeyē adwuma wō Ahyiaeē Ntomadan no mu ama ɔsəfō Aaron ne nnipa no nyinaa. **8** Afei, wobehwe nneema a wōde siesie Ahyiaeē Ntomadan mu no so, de asi Israelfoo no no anan mu aye asodie a wōyē wō Ahyiaeē Ntomadan no mu. **9** Fa Lewifoo no ma Aaron ne ne mmamarima; wən ne Israelfoo a wōde won bēma no korakora. **10** Ma Aaron ne ne mmamarima no nsom se asofoo; onipa foforō biara a əbəbene kronkronbea hō no, ese se wokum no.” **11** Awurade ka kyereē Mose se, **12** “Mayi Lewifoo no afiri Israelfoo no mu de won asi Israel babaa biara abakan a yē əbarima anan mu. Lewifoo no yē me dea, **13** efiri se abakan biara wō me. Ebere a mekunkum mmakan wo Misraim no, megaya Israel mmakan, se wōyē nnipa anaa mmoa. Wōyē me dea. Mene Awurade.” **14** Afei, Awurade ka kyereē Mose wō Sinai esere so se, **15** “Kan Lewifoo no wō won mmusua ne afie mu. Kan əbarima biara firi dee wadi bosome baako so.” **16** Enti Mose kaneē wən sedee Awurade hyee no no. **17** Yeinom ne Lewi mmamarima: Gerson, Kohat ne Merari. **18** Gerson asefō nie: Libni ne Simei. **19** Kohat asefō: Amram, Ishar, Hebron ne Usiel. **20** Merari asefō: Mahli ne Musi. Yeinom ne Lewifoo sedee wən mmusua ne wən afie tee. **21** Gerson asefō no na wōyē mmusua a wofiri Libni ne Simei ase. **22** Na Gersonfoo mmarima a wōadi

bosome ne dee ἑboros saa a wofiri Gerson matusua aduon son mmiensa. **44** Afei, Awurade ka kyere Mose mu no dodo o ye mpem ahanson ne ahanum. **23** se, **45** “Ma Lewifoo nsi Israelfoo mmakan ananmu. Wōn atenaeē wō Ahyiaeē Ntomadan no akyi wo atoē fam. **24** Na Gersonfoo no ntuanoni ne Lael babarima Eliasaf. **25** Saa matusua kuo mmienu yi na na wōhwe Ahyiaeē Ntomadan no ne ne nkataho no ne ekwan nsenanotam no so. **26** Afei, na wōhwe adiho nsenanotam a etwa Ahyiaeē Ntomadan no ho ne afrebukyia ne adiho nsenanotam, nhoma ne eho nneema a wode di dwuma ahodoo no nyinaa so. **27** Kohat asefoo ye matusua a wofiri Amram, Ishar, Hebron ne Usiel ase. **28** Na Kehat matusua no mu mmarima a wāadi bosome ne dee ἑboros saa dodo o ye mpem aha nwōtwe ne ahansia. Wōn na na wōhwe kronkronbea mu ho so. **29** Wōmaa wōn atenaeē wō Ahyiaeē Ntomadan no anafo fam. **30** Na Kohatfoo ntuanoni no ne Usiel babarima Elisafan. **31** Saa matusua enan yi na na wōhwe apam adaka, epono, kaneadua, afrebukyia hodo, ne dee ekeka ho a na wōde di dwuma wō kronkronbea ho, mfimfini ntawamatam ne nneema a wōde di dwuma ahodoo wō ho nyinaa no so. **32** Aaron babarima osofō Eleasa no na na ḥeye ḥapanin wō Lewifoo no nyinaa so. ḥye no panin wo asofō a wōhwe kronkronbea no so. **33** Na Merari asefō no ye matusua a wōfiri Mahli ne Musi ase. **34** Merarifoo matusua no mu na mmarima a wāadi bosome ne dee ἑboros saa dodo o ye mpem nsia ne ahanu. **35** Merari abusua no ntuanoni ne Abihail babarima Suriel, na wotena Ahyiaeē Ntomadan no atifi fam. **36** Dwumadie a wōde hyee saa matusua kuo mmienu yi nsia ne se, wōbehwe Ahyiaeē Ntomadan no nnyinasoo so. Afei, wōbehwe mmeamu nnua, mpunam, nsisiso ne eho nneema a wōde di dwuma nyinaa. **37** Afei, mpunam a ḥewo adiho ho nyinaa ne ne nsisiso, mpeewa, ne ntampehoma nyinaa, wōbehwe so. **38** Ahyiaeē Ntomadan no apuee fam, dee owia pue firi no, wōgya maa Mose ne Aaron ne ne mmamarima se wōnsi wōn ntomadan wō ho. Saa nnipa yi na na wōsi Israelfoo no anan mu di Ahyiaeē Ntomadan no ho dwuma nyinaa. Onipa foforō biara a ḥebēn kronkronbea ho no, wōbekum no. **39** Lewifoo a Awurade hyee Mose ne Aaron se wōnkan wōn sedēe wōn matusua tee a ḥabarima biara a wāadi bosome ne dee ἑboros saa ka ho no dodo o ye mpem aduon mmienu. **40** Awurade ka kyere Mose se, “Kan Israelfoo mmakan a wōye mmarima na wāadi bosome ne dee ἑboros saa no, na twere wōn edin. **41** Lewifoo no beye me dea. Ma wōnsi Israelfoo mmakan nyinaa anan mu, na Lewifoo nyemmoa mmakan nsi Israelfoo nyemmoa mmakan anan mu. Mene Awurade.” **42** Enti Mose kanee Israelfoo mmakan nyinaa sedēe Awurade hyee no no. **43** Mmamarima mmakan a wāadi bosome ne dee ἑboros saa no a ḥtweree wōn edin no ano si mpem aduon mmienu ahanu ne aduon son mmiensa. **44** Afei, Awurade ka kyere Mose Na Lewifoo nyemmoa mmakan nsi Israelfoo nyemmoa mmakan ananmu. Lewifoo ye me dea. Mene Awurade. **46** Ansa na mobegye Israelfoo mmakan ahanu aduon son mmiensa no a wōboro Lewifoo no dodo o so no, **47** momma wōntua tiadee, sedēe hyiadan mu nnwetēbena tee, a emu duru ye gram aduon nson. **48** Fa tiadee sika no ma Aaron ne ne mma.” **49** Enti Mose gyegee Israelfoo ahanu aduon son mmiensa a na wōboro Lewifoo no dodo o so no tiadee. **50** Sika a wōgyegyee no nyinaa aoi sii dwete kilogram dunum ne fa. **51** Na Mose de maa Aaron ne ne mmamarima sedēe Awurade hyee no no.

4 Afei Awurade ka kyere Mose ne Aaron se: **2** “Kan Kohatfoo no dodo a wōwō Lewifoo no abusua mu. **3** Saa nnipakan yi beye mmarima nko ara a wāadi firi mfee aduon kosi aduon a wōbetumi aye adwuma wō Ahyiaeē Ntomadan mu. **4** “Kohat mma no dwumadie ne se wōbehwe akronkronnee no so wō Ahyiaeē Ntomadan no mu. **5** Se wōretu afiri atenaeē ho a, Aaron ne ne mma mmarima na wōbedi ekan aki Ahyiaeē Ntomadan no mu akofa nkatanimu no de akata adaka no ho. **6** Afei, wōde abirekyie nwoma bekata nkatanimu no ho na wōde ntoma tuntum akata abirekyie nhoma no ho na wōde nnua a wōde soa adaka no ahyeheyē ne nkawa no mu. **7** “Afei, wōmfā ntoma tuntum nse epono a Hyiadan mu Burodo no da so no so, na wōmfā nyowaa, ntere, dwaresen akese, nkuruwa ne Burodo no ngu ntoma no so. **8** Wōde ntoma kōkō bekata so na wōasane de abirekyie nhoma akata ntoma kōkō no so. Na afei, wōde nnua a wōde besoa no ahyeheyē epono no mu. **9** “Afei, ese se wōde ntoma tuntum kata kaneadua no, nkanea no, adaawa no, nkukuo apaawa no ne ngo toa no ho. **10** Saa nneema yi nyinaa nso, wōde abirekyie nhoma bekata ho na wōde nkkyerees yi nyinaa abegu epono so. **11** “Ese se wōde ntoma tuntum kata sikakōkō afrebukyia no so na wōasane de abirekyie nhoma kata so bio na wōde nnua a wōde soa no hyeheyē afrebukyia no mu. **12** “Hyiadan no mu som no ho nneema a aka no nyinaa, ese se wōde ntoma bibire kyekyere ho a wōde abirekyie nhoma asane akyekyere ho na wōde to impata a wōde soa no so. **13** “Ese se wōtu nsō no nyinaa firi afrebukyia no mu guo, na wōde ntoma kōkō bibire kyekyere ho. **14** Ese se wōde afrebukyia no ho osom nneema nyinaa gu ntoma no so. Saa nneema no ne nkynsee a wōnoa mu, nsosomu, sofi, kyensee kesees ne nneema a wōkora mu nneema gu ntoma no so na wōde abirekyie nhoma kata ne nyinaa so. Na afei, wōde nnua a wōde soa no gu faako a ese se wōde guo. **15** “Se Aaron ne ne

mma mmarima no wie kronkronbea ho nneema no aduasa. **41** Enti na Gersonfo a wofata se wosom wo anobo a, Kohat ne n'abusuafo beba abesoa koso Ahyiae Ntomadan no mu no nyinaa dodo ne no. baabiara a woretu nneema koso. Nanso wonni ho Mose ne Aaron na wokan won sedee Awurade hyee kwan se wode won nsa ka nneema a echo te no bi. won no. **42** Merarifoo no nso, wokan won mmusuwa Waye saa a, wobewuwu. Kohat mma na ese se wosoa ne won mmusuakuo. **43** Wokan won mmarima a nneema a ewo Ahyiae Ntomadan no mu. **16** "Aaron woadi mfee aduasa kosi aduonum a wofata se woye babarima Eleasa na obehwe ngo a wode beso kanea, adwuma wo Ahyiae Ntomadan no mu. **44** Won nnuhwam, daa aduane a wode bo afodee, osra ngo nyinaa dodo yee mpem mmiensa ne ahanu. **45** Enti ne Ahyiae Ntomadan no nyinaa so. Biribibira Merarifoo a wofata se wosom wo Ahyiae Ntomadan a ewo Ahyiae Ntomadan no mu no nso, obehwe no mu no nyinaa dodo ne no. Mose ne Aaron na so." **17** Afei, Awurade ka kyere Mose ne Aaron wokan won sedee Awurade hyee Mose no. **46** Enti se, **18** "Monntwa Kohatfoo abusaukuo no mfiri Mose ne Aaron ne Israel mpanimfoo nam Lewifoo Lewifoo mu. **19** Se woresoa nneema a echo te no a, no mmusuwa ne won afie so kan won nyinaa. **47** dee ese se woye a worenwuwu nie: Ese se Aaron Mmarima a na woadi firi mfee aduasa kosi mfee ne ne mma mmarima no ne won ko ho kokyere aduonum no nyinaa a na wofata se woye adwuma won adee a ese se won mu biara soa. **20** Se woye wo Ahyiae Ntomadan no mu ho no ne won a saa a, enise se woko kronkronbea ho koraa. Se woye wobesoa akoso no **48** dodo yee mpem aha nwotwe saa a, wobehunu nneema a echo te no na erenkyere ahanum ne aduwotwe. **49** Awurade hye a ohye koraa wawuu." **21** Awurade ka kyere Mose se, **22** "Kan Gerson asefoo a wofra Lewifoo abusua mu no, **23** firi mmarima a woadi mfee aduasa kosi aduonum a wobetumi aye adwuma kronkron wo Ahyiae Ntomadan mu ho so. **24** "Gerson mmusuwa no dwuma a wobedie nie: **25** Wobesoa ntoma a etwa Ahyiae Ntomadan mu ho, Ahyiae Ntomadan no ankasa ne dee ekata ho, abirekyie nhoma nkurusoo ne ntoma a esen Ahyiae Ntomadan no ano no. **26** Afei, wobesoa nkataho a ekata adiho ho ofasuo no ho no. Wobesoa ntoma a etwa adiho ho ekwan no ano ne aforebukyia ne Ahyiae Ntomadan no ntam no. Wobesoa aforebukyia no, ntampehoma ne dee ekeka ho nyinaa. Won na ese se wohwe, twe yeinom nyinaa. **27** Aaron anaa ne mmamarima no bi tumi ma Gerson asefoo no bi dwuma di. **28** Nanso Gersonfo no behye Aaron Itamar ase. **29** "Afei, kan Merari asefoo a wofra Lewifoo abusua mu no **30** efiri mmarima a woadi mfee aduasa kosi aduonum so a wobetumi aye adwuma wo Ahyiae Ntomadan mu ho. **31** Se wopagya Ahyiae Ntomadan no a, won na ese se wosoa ne nnyinasoo, nnua a esisi mu, ne nsisisoo **32** mpuhan a wode yee adiho ho afasuo no ne ne nsisisoo, mpeewa, ntampehoma ne biribiri a wode di ho dwuma. Fa dwumadie ahodo no hye nnipa a wobebobo won edin nsa. **33** Merari asefoo no, Aaron babarima Itamar na obehwe won so." **34** Enti Mose ne Aaron ne mpanimfoo no bi kakan Kohatfoo **35** a mmarima a woadi mfee aduasa kosi aduonum nyinaa a wobetumi aye Ahyiae Ntomadan mu adwuma ka ho, **36** na wohunuu se won nyinaa dodo yee mpem mmienu ne ahanson aduonum. **37** Woyee yeinom nyinaa de dii Awurade ahyedee a ohye Mose no so. **38** Wokan Gersonfo no mmusuwa ne won mmusuakuo. **39** Wokan mmarima a woadi mfee aduasa kosi aduonum a wobetumi aye adwuma wo Ahyiae Ntomadan no mu. **40** Won nyinaa dodo yee mpem mmienu ahansia ne

5 Yei ne mmara a Awurade sane hye maa Mose: **2** "Ka kyere Israelfoo no se, ese se wopam akwatafao nyinaa firi atenaes ho. Won a ekuro atutu won ne won a wode won nsa akoka efumu enti won ho agu fi nyinaa no, ese se wopam won. **3** Mmarima ne mmaa nyinaa ka ho. Yi won nyinaa firi ho sedee ebeye na atenaes ho a me ne mo betena no ho rengu fi". **4** Wodii Awurade mmara no so. **5** Afei, Awurade ka kyere Mose se, **6** "Ka kyere Israelfoo no se, se obarima o, obaa o, odi Awurade hwammo a, eye bone. **7** Ese se oka ne bone na adee a owaes no, etua ho ka nyinaa na osane de echo ka no nkyemu oha mu aduonu ka ho de ma onipa ko a obaa no korono no. **8** Na se onipa ko a oyee no bone no awu na onni obusuan biara a oben no a wobetua ho ka ama no no a, ese se, se etua ka no ma osoo a, odwennini ka ho se mpatadee. Eye Awurade dea. **9** Akyedee kronkron a Israelfoo de bekye osoo no ye ne dea. **10** Osoo biara befa akyedee kronkron biara a ne nsa beka." **11** Awurade ka kyere Mose se, **12** "Ka kyere Israelfoo no se, se obarima bi yere koba adwaman **13** nanso onhunu asem no mu nokore na onnya odansen. **14** na otwe ho ninkunu na onte ne ho ase a, **15** obarima no de ne yere no bek osoo anim a obaa no ho aforebodee a eye atokosiam a womfaa ohwam ngo mfraee lita mmienu ka ho. Efiri se, eye ninkuntwe aforebo. Ena na ebema nokore ada adie ama wahanu se obaa no di fo anaa odi bem. **16** "Osoo no de obaa no beba Awurade anim, **17** na wasa Ahyiae Ntomadan no mu mifuturo de afra nsuo kronkron a egu ansansu kesee bi mu no. **18** Obesane ne ti a wakyekere no na ode ninkunu aforebodee no agu ne nsam de ahwe se obarima no nsusuie no ye nokore ampa ara anaase enye nokore. Osoo no begyina n'anim a okura nsuo nwononwono a ede mmusuwo ba no. **19**

Obema no aka ntam se onnim asem no ho hwee na bohye a edi ekan no so no nyinaa ahye agu. Obehye waka akyere no se, se wo ne obarima biara nnaee. Awurade bo foforo de afiri ase, na ode odwennini ka wo kunu nko ara ho dee a, ennee, wo ho nte ba a wadi afe beba abebo efodee ho afodee. 13 “Eda a mfiri nsuo nwonorwono a ede mmusuo ba yi ho. Na se woab adwaman a, ennee, Awurade bedome ne bohye a ete ono ne Awurade ntam no wie duru no, ese se oko Ahyiae Ntomadan no ano 14 kobo wo wo nkurofoo mu. Obema wo sre aporo na obyee afodee ma Awurade. Ode odwan ba a wadi wo yafunu ahono. Na obaa no beka se, ‘Aane, saa na ese se eba.’ 23 “Osfooo no betwre nnome yi nyinaa agu nwoma bi mu na wahohoro agu nsuo nwonorwono no mu. 24 Se ese se obaa no nom nsuo no na se onom wo ebere a waye bone a, eya a mmoreka mfra mu, asikyiresiam tatera a wode nwonorwononwono wo ne mu. 25 Afei, osfooo no begye ninkunu aforebodee no afiri obaa no nsam na a wode ngo aye so a aduane ne ns a forebodee ka wahinhim no Awurade anim na ode ako aforebukyia ho. 16 “Osfooo no de saa aforebodee yi nyinaa beba no so. 26 Obesa ne nsabuo ma de asi ne nyinaa anan na wahye no wo aforebukyia no so na wama obaa no anom nsuo no. 27 Se ne ho agu fi na wabo adwaman no atia ne kunu a, nsuo a wanom no beye nworwononwono wo ne mu na ne yafunu ahono na ne sre aporo na waye nnome wo ne nkurofoo mu. 28 Se oye kronn a omoco adwaman a, worenha no, na erenkyere, obenyinsen. 29 “Yei ne mmara a efia obaa a ne bra nye na ne kunu twe ne ho ninkunu 30 de hwehwe mu hunu se odi ne kunu nokore anaa onni no nokore no ho. Ode ne beba Awurade anim na osfooo no adi dwuma a waboboo so no nyinaa. 31 Worenni ne kunu no asem wo baabiara se wama yare bone bi aba ne yere so, efiri se, eya ono ara na oma ebaa saa.”

6 Awurade sane ka kyerees Mose se 2 onka nkyere Israelfooo no se, “Se obarima anaa obaa koye Nasareni de te ne ho wo Awurade anim a, 3 eno akyi, saa ebere a owo ahotee no mu no, onni ho kwan se onom ns a eya den anaa bobesa anaa ns a emu ka. 4 Saa ebere no mu no, onni ho kwan se odi biribira a efiri bobe mu, se eye n'aba anaa ne hono. 5 “Saa ebere no mu no, ense se oyi ne tirinwi, efiri se, oye kronkron na watae ne ho ama Awurade; eno enti na ese se oma ne tirinwi fu no. 6 “Awurade bohye no nna no mu no, onni ho kwan se oko owufoo ho. 7 Se owufoo no ye n'agya, ne maame, ne nuabarima anaa ne nuabaa koraa a, onnko ne ho, efiri se, ne bo a ohye de tee ne ho no, oda so hye ase, 8 na saa ebere no mu nyinaa, watae ne ho ama Awurade. 9 “Se obi wu to ne nkyen de gu ne ho fi a, nnanson akyi, ese se oyi ne tirinwi a elo agu fi no. Afei, wobedwira ne ho afiri efi a owufoo no de aka no no. 10 N'adekyees a eya eda a eto so nwotwe no, ese se ode nturukuku mmieni anaa mmoromona mma mmieni bre osfooo wo Ahyiae Ntomadan no kwan ano. 11 Osfooo no de nnomaa no mu baako bebo bone ho afodee na ode obaako abo obyee afodee, na aye mpatadee ama dee ne ho agu fi no. Na eda no ara, ese se oti ne bohye mu na osane ma ne tirinwi no fu bio. 12 Nna dodo a odi ne

bahye a ete ono ne Awurade ntam no wie duru no, ese se oko Ahyiae Ntomadan no ano 14 kobo wo wo nkurofoo mu. Obema wo sre aporo na obyee afodee ma Awurade. Ode odwan ba a wadi afe a onni dem na ebeba saa afodee no. Ese se ode odwanberee a wadi afe a onni dem bo bone afodee na ode odwennini a onni dem bo asomdwos afodee. 15 Nneema a ode beka ho no ne burodo nsuo no na se onom wo ebere a waye bone a, eya a mmoreka mfra mu, asikyiresiam tatera a wode ngo afra; burodo ntrawa bi a mmoreka mfra mu a wode ngo aye so a aduane ne ns a forebodee ka wahinhim no Awurade anim. Dee ode bedi ekan aba no ye bone ho afodee ne ohye afodee, 17 afei, odwennini a wode no beba asomdwos afodee a burodo kentenma a mmoreka nni mu nso ka ho. Na dee etwa too a ode beba no ne aduane ne ns a afodee a ode beba Awurade. 18 “Afei, ohotuafio no beyi ne tirinwi a afu kuhaa no; eno ne nsenkyerennedee a ekyere se, onhye bohye no ase bio. Wobeyey yei wo Ahyiae Ntomadan no ano, na wode nwi no agu asomdwos afodee a worebo no wo ogya mu no ahye no. 19 “Woayi obarima no tirinwi no awie no, osfooo no de odwennini no basa a woototo, tatera a mmoreka nni mu no baako ne burodo ntrawa a mmoreka nni mu behye obarima no nsam. 20 Osfooo no behim no aks nanim aba n'akyi wo Awurade anim a ekyere ma a ode rema Awurade. Ne nyinaa ye kyef a elo te ma osfooo no. Wobeyey no sedes woye odwennini no basa mu mfempadee a wohim no wo Awurade anim no. Yei akyi no, ohotuafio no tumi nom bobesa a ekyere se, woayi no afiri ne bohye no mu. 21 “Yeinom ne mmara a eda ho ma Nasareni a wahye n'ahofama ho bo awie, na ode aforebo ahodoob bre Awurade. Saa aforebo yi akyi no, etumi de aforebodee biara a orebeey Nasareni no, ohye ho bo se ode beba no ba.” 22 Afei, Awurade ka kyerees Mose se, 23 “Ka kyere Aaron ne ne mmamarima no se ese se wohyira Israelfooo yi sononko se: 24 “Awurade nhirya mo na onhw mo so. 25 Awurade nte nanim nkyere mo na onnom mo. 26 Awurade mma n'ani so nhire mo na omma mo asomdwos.” 27 “Saa na ese se Aaron ne ne mmamarima hyira Israelfooo, na m'ankasa nso mehyira won.”

7 Eda a Mose wiee Ahyiae Ntomadan no hyehye no, osraa ho nyinaa ngo, tee ho nyinaa a forebukyia no ne elo nneema nyinaa ka ho. 2 Afei, Israel mpanimfooo ne mmusaukuo no mu mpanin a wohwes mnpakan no so no nyinaa de won aforebodee baee. 3 Wode nteaseenam nsia a wakatakata ho ne anantwie dumieni na wode baee. Na nteaseenam no baako biara ye mpanimfooo mmieni dea, a nantwie baako ye won mu biara

dea. Wôde ne nyinaa maa Awurade wô Ahyiaeë wadi afe baeë se öhyeeë afôdeës, **28** ɔrapo se bône Ntomadan no anim. **4** Awurade ka kyereë Mose ho afôdeës; **29** ne anantwie mmieni, nnwennini se, **5** "Gye wôn akyedee no na fa nteaseenam no ye enum ne mmirekyinini enum se asomdwoës afôdeës. Ahyiaeë Ntomadan no ho adwuma. Fa ma Lewifoo Yei ne afôdeës a Helon babarima Eliab de baeë no na wömfä nni dwuma biara a øho hia wôn." **30** Ne nnanan so no, Sedeur babarima Elisur a **6** Enti Mose de nteaseenam no ne anantwie no ñda Ruben abusuakuo ano no de n'afôrebôdeës maa Lewifoo no. **7** ðmaa Gerson ne ne nkurofôo baeë. **31** Na n'afôrebôdeës no ye: dwete prete a øye nteaseenam mmieni ne anantwie enan **8** enna kilogram baako ne fa ne dwete kyensee a emu ñmaa Merari ne ne nkurofôo nso nteaseenam enan duru ye kilogram baako a wôde afôrebôdeës a øye ne anantwie nwotwé a Aaron babarima Itamar asikyiresiam a wöayam no muhumuhu a wôde na na ñdi so panin. **9** Wøamma Kohat nkurofôo ngo afra ahye no ma ma. **32** Afei, ñde sikakôkôo nteaseenam no bi, efiri se, na eëse se wosoa wôn akoradeës a emu duru ye gram oha ne dunan a wôde kyefä a efa Ahyiaeë Ntomadan no ho nneema no aduhwam ahye no ma nso baeë. **33** ñde nantwie ho no wô wôn mmatiire. **10** Eda no, mpanimfoo a ba, odwennini ne odwammaanini a wadi afe baeë wôdi anim no nso de atenaseebô akyedee beguu se öhyeeë afôdeës, **34** ɔrapo se bône ho afôdeës; **35** aforebukyia no anim da a wôresra aforebukyia no ne anantwie mmieni, nnwennini enum, mpapo ngo no. **11** Awurade ka kyereë Mose se, "Kyekye enum ne nnwammaa enum a wôn mu biara adi afe. nna a obiara de n'atenasebôdeës bëba aforebukyia Yei ne afôdeës a Sedeur babarima Elisur de baeë. no so." **12** Aminadab babarima Nahson a ñfiri Yuda **36** Ne nnanum so no, Surisadai babarima Selumiel abusuakuo mu na ñde n'atenasebôdeës baa eda a edi a ñda Simeon abusuakuo ano no de n'afôrebôdeës ñkan no. **13** Nneema a ñde baeë no ye: dwete prete baeë. **37** Na n'afôrebôdeës no ye: dwete prete a øye baako a emu duru ye kilogram baako ne fa, dwete kilogram baako ne fa ne dwete kyensee a emu duru kyensee bi a øbeyë kilogram baako a ne nyinaa na ye kilogram baako na wôde atokôo afôrebôdeës a wôde asikyiresiam muhumuhu a wôde ngo afra øye asikyiresiam a wöayam no muhumuhu a wôde ahye no ma ma. **14** Afei, ñde sikakôkôo adaka ketewa ngo afra ahye no ma ma. **38** Afei, ñde sikakôkôo bi a ekari gram oha ne dunan a wôde aduhwam akoradeës a emu duru bëye gram oha ne dunan ahye no ma baeë. **15** ñde nantwinini ba, odwennini a wôde aduhwam ahye no ma nso baeë. **39** ñde ne odwammaa a wadi afe baeë se öhyeeë afôrebôdeës. nantwie ba, odwennini ne odwammaanini a wôadi **16** Wôde abirekyie baeë se bône ho afôrebôdeës **17** na afe baeë se öhyeeë afôdeës, **40** ɔrapo se bône ho asomdwoës afôrebôdeës no dee, anantwie mmieni, afôdeës, **41** ne anantwie mmieni, nnwennini enum, nnwennini enum, mmirekyie enum ne nnwammaa mmirekyinini enum ne nnwammaa enum a wôn mu enum a wôadi afe na wôde wôn baeë. Yei ne afôdeës biara adi afe se asomdwoës afôdeës. Yei ne afôdeës a a Nahson babarima Aminadab de baeë. **18** Eda a Surisadai ba Selumiel de baeë. **42** Ne nna nsia so etô so mmieni no, Suar babarima Netanel a ñda no, Deguel babarima Eliasaf a ñda Gad abusuakuo Isakar abusuakuo ano no de n'afôrebôdeës baeë. **19** ano no de n'afôrebôdeës baeë. **43** Na n'afôrebôdeës Na n'afôrebôdeës no ye: dwete prete a øye kilogram no ye: dwete prete a øye kilogram baako ne fa baako ne fa ne dwete kyensee a emu duru ye ne dwete kyensee a emu duru ye kilogram baako. kilogram baako a wôde atokôo afôrebôdeës a øye Na wôde atokôo afôrebôdeës a øye asikyiresiam asikyiresiam muhumuhu a wôde ngo afra ahye ahye muhumuhu a wôde ngo afra ahye ahye no ma ma. no ma ma. **20** ñde sikakôkôo akoradeës bi a ekari gram **44** ñde sikakôkôo akoradeës bi a ekari gram oha ne oha ne dunan a wôde aduhwam ahye no ma nso dunan wôde aduhwam ahye no ma nso baeë. **45** ñde baeë. **21** ñde nantwie ba, odwennini ne odwammaa nantwie ba, odwennini ne odwammaa a wadi afe a wadi afe baeë se öhyeeë afôdeës, **22** ɔrapo se bône ho baeë se öhyeeë afôdeës, **46** ɔrapo se bône ho afôdeës; afôdeës **23** ne anantwie mmieni, nnwennini enum, **47** ne nantwie mmieni, nnwennini enum, mpapo mpapo enum ne nnwammaa enum a wôn mu biara enum ne nnwammaa enum a wôn mu biara adi adi afe se asomdwoës afôdeës. Yei ne afôdeës a Suar afe se asomdwoës afôdeës. Yei ne afôdeës a Deguel babarima Netanel de baeë. **24** Ne nnansa so no, ba Eliasaf de baeë. **48** Ne nnanson so no, Amihud Helon babarima Eliab a ñda Sebulon abusuakuo ano babarima Elisama a ñda Efraim abusuakuo ano no no de n'afôrebôdeës baeë. **25** Na n'afôrebôdeës no ye: de n'afôrebôdeës baeë. **49** Na n'afôrebôdeës no ye: dwete prete a øye kilogram baako ne fa ne dwete dwete prete a øye kilogram baako ne fa ne dwete kyensee a emu duru ye kilogram baako. Na wôde kyensee a emu duru ye kilogram baako. Na wôde atokôo afôrebôdeës a øye asikyiresiam a wöayam atokôo afôrebôdeës a øye asikyiresiam muhumuhu a no muhumuhu a wôde ngo afra ahye no ma ma. wôde ngo afra ahye ahye no ma ma. **50** ñde sikakôkôo **26** ñde sikakôkôo akoradeës a emu duru ye gram akoradeës bi a ekari gram oha ne dunan a wôde oha ne dunan a wôde aduhwam ahye ma nso baeë. aduhwam ahye no ma nso baeë. **51** ñde nantwie **27** ñde nantwie ba, odwennini ne odwammaa a ba, odwennini ne odwammaa a wadi afe baeë se

əhyee afodee; 52 ərapo se bōne ho afodee; 53 nantwie ba, odwennini ne odwammaanini a wadi ne nantwie mmieni, nnwennini enum, mpapo afe baee se əhyee afodee; 76 ərapo se bōne ho enum ne nnwammaa enum a wōn mu biara adi afodee; 77 ne anantwie mmieni, nnwennini enum, afe se asomdwoee afodee. Yei ne afodee a Amihud mmirekyinini enum ne nnwammaa enum a wōn babarima Elisama de baee. 54 Ne nnawotwe so mu biara adi afe se asomdwoee afodee. Yei ne no, Pedahsur babarima Gamaliel a əda Manase afodee a Okran babarima Pagiel de baee. 78 Ne abusuakuo ano no de n'afrebodee baee. 55 Na dadu nna mmieni so no, Enan babarima Ahira n'afrebodee no ye: dwete prete a əye kilogram a əda Naftali abusuakuo ano no de n'afrebodee baako ne fa ne dwete kyensee a emu duru ye baee. 79 Na n'afrebodee no ye: dwete prete a əye kilogram baako. Na wōde atokoo afrebodee a əye kilogram baako ne fa ne dwete kyensee a emu duru asikyiresiam muhumuhu a wōde ngo afra ahyeheyē ye kilogram baako. Na wōde atokoo afrebodee no ma ma. 56 Əde sikakökəo akoradee bi a əkari gram a əye asikyiresiam a wōayam no muhumuhu a əha ne dunan a wōde aduhwam ahye no ma nso wōde ngo afra ahyeheyē no ma ma. 80 Afei, əde baee. 57 Əde nantwie ba, odwennini ne odwammaa sikakökəo akoradee a əkari gram əha ne dunan a wadi afe baee se əhyee afodee, 58 ərapo se bōne a wōde aduhwam ahye no ma nso baee. 81 Əde ho afodee; 59 ne nantwie mmieni, nnwennini nantwie ba, odwennini ne odwammaanini a wadi enum, mponkyenini enum ne nnwammaa enum afe baee se əhyee afodee; 82 ərapo se bōne ho a wōn mu biara adi afe se asomdwoee afodee. Yei ne afodee a Pedahsur ba Gamaliel de baee. 60 mpapo enum ne nnwammaa enum a wōn mu biara Ne nna nkron so no, Gideoni babarima Abidan a adi afe se asomdwoee afodee. Yei ne afodee a Enan əda Benyamin abusuakuo ano no de n'afrebodee babarima Ahira de baee. 84 Enti, yei ne afrebukyia baee. 61 Na n'afrebodee no ye: dwete prete a əye no afrebodee a Israel mpanimfoo de ba besraa kilogram baako ne fa ne dwete kyensee a emu duru ye kilogram baako. Na wōde atokoo afrebodee a əye imprete dumieni, dwete hweaseammo dumieni asikyiresiam muhumuhu a wōde ngo afra ahyeheyē ne sikakökəo aduhwam akoradee dumieni. 85 Ne no ma ma. 62 Əde sikakökəo akoradee bi a əkari gram nyinaa mu, na dwete nneemaa no nyinaa kari bęye əha ne dunan a wōde aduhwam ahye no ma nso kilogram aduasa. Na prete biara kari kilogram baako baee. 63 Əde nantwie ba, odwennini ne odwammaa ne fa, na dwete kyensee no nso kari kilogram baako. a wadi afe baee se əhyee afodee, 64 ərapo se bōne 86 Sikakökəo a wōde bękyeęe no mu duru yęe bęye ho afodee 65 ne anantwie mmieni, nnwennini kilogram baako ne fa a əkyere se, sikakökəo no enum, mpapo enum ne nnwammaa enum a wōn mu akoradee no mu biara duru ye nnwetebena edu a biara adi afe se asomdwoee afodee. Yei ne afodee a 87 Wōde anantwie Gideoni babarima Abidan de baee. 66 Ne dadu so no, dumieni ne nnwennini a wōn mu biara adi afe Amisadai babarima Ahieser a əda Dan abusuakuo na wōde bębəo əhyee afodee no a atokoo afrebo ano no de n'afrebodee baee. 67 Na n'afrebodee no nso ka ho. Wōde mpapo bębəo bōne ho afodee. ye: dwete prete a əye kilogram baako ne fa ne dwete 88 Asomdwoee afodee nneemaa a wōde baee nie: kyensee a emu duru ye kilogram baako. Na wōde anantwinini mma aduonu enan, nnwennini aduosia, atokoo afrebodee a əye asikyiresiam a wōayam no mmirekyie aduosia, nnwammaanini a wōn mu muhumuhu a wōde ngo afra ahyeheyē no ma ma. 68 əbiarada adi afe aduosia. 89 Ebere a Mose kəo Ahyaies Afei, əde sikakökəo akoradee a əkari gram əha ne Ntomadan no mu se əne Awurade rekokasa no, dunan a wōde aduhwam ahye no ma nso baee. 69 ətee nne bi firi soro a ərekasa kyere no firi Mpata Əde nantwie ba, odwennini ne odwammaanini a Beaeę no atifi ho, wō adaka no ho baabi a Kerubim wadi afe baee se əhyee afodee, 70 ərapo se bōne mmienu no sisi no ntam.

8 Awurade ka kyereę Mose se, 2 "Ka kyereę Aaron se, se əsa nkanea nson a əwo kaneadua no so no a, ənsa no sedee ebeyę a, ebeto ne hann no ako n'anim." 3 Enti, Aaron yęe saa. 4 Kaneadua no ne nhwiren a wōde asiesie n'ase ne ne mman no nyinaa, sikakökəo a wōaboro na wōde yęeę. 5 əyeę no sedee Awurade kyereę Mose se wonyę no no. 5 Afei, Awurade ka kyereę Mose se, 6 "Yi Lewifoo no firi Israelfoo no mu na te wōn ho. 7 Fa ahodwira nsuo pete wōn so. Ma wonyi wōn ho nwi nyinaa, na wōnsi wōn nneemaa nyinaa, afei wōn ho bęte. 8 Afei, ma wōmfā nantwinini ba ne

aduane aforebodee a εγε asikyiresiam a woayam Εσε σε modi mmara biara a εfa saa afahye yi die ho no muhumuhu a wode ngo afra a nantwinini ba so.” 4 Enti Mose kaa se, wobchye Twam Afahye no baako ka ho a wode no bebo bone ho afodee mmra. die ase eda a eto so dunan no anwummere 5 wo Sinai 9 Afei, fre Israelfoo no nyinaa hyia na fa Lewifoo no asase po no so sedee Awurade ahye no. 6 Na asem a bra Alyiae Ntomadan no epono ano. 10 Εχο, ωσιε ne se, afei na na nnipa no bi firi ayie aba enti, Awurade anim, mpanimfoo a wotuatu mmusuakuo esiane se wode won ho aka owufoo enti, na won ho no ano no de won nsa begu won so 11 na Aaron agu fi. Yei enti anadwo no, woantumi anwe Twam aye nsenkyerennee bi se ode won rema Awurade se Afahye dwammaa no bi. Wobaa Mose ne Aaron akyedee a efiri Israel manfoo nyinaa nkyen. Lewifoo nkyen 7 bekyerakyere nsem a eha won mu kyere besi mnipa no nyinaa anan asom Awurade. 12 “Afei, ωσων. Wobisaa se, “Yede yen ho aka funu, nanso Lewifoo mpanimfoo no de won nsa begu nantwie edeen enti na yene Israelfoo nyinaa rentumi mfa mma no apampam na wode won ama Awurade. yen aforebodee mmre Awurade sedee nhyeheees no Wode baako bebo bone ho afodee na wode baako tee no?” 8 Mose kaa se obebisa Awurade. 9 Obisaa nso abo οhyee afodee de aye mpatadee ama Lewifoo Awurade no, mmuaes a οnyaeς nie: 10 “Israelni no. 13 Afei, ωδε Lewifoo no bema Aaron ne ne biara a οbeso efunu mu, se εγε nnemma anaa οfiri mma te se dee wode afοrebodee biara fa asofoo so awoo ntoatoasoo a ereba no mu no, se εγε Twam de ma Awurade no. 14 Monam saa εkwan yi so beyi Afahyeberε a, ne ho agu fi, efiri se, waso efunu mu. Lewifoo no afiri Israelfoo no mu ama me, na woaye Se wonam akwantuo mu enti woantumi amma a, me dea. 15 “Se mote won ho na mofa saa εkwan yi so wotumi di Awurade Twam Afahye no bosome akyi; de won ma me a, afei, wobedi ahyenfirie wo Ahyiae 11 bosome a eto so mimienu no eda a eto so dunan Ntomadan no mu, adi won dwuma. 16 Israelfoo no anwummere na ese se wohye asee. Saa εberε no mu nyinaa, won na woye me nkurofou, na magye na ese se wowe odwammaa no a burodo a mmoreka won atom asi Israelfoo mmakan nyinaa anan. Mafa nni mu ka ho a ahahan nwonoronwono bi ka ho. 12 Lewifoo no se won ananmusifoo. 17 Efiri se, Israelfoo Εnse se wogya bi ma adee kye so. Εnse se wobø ne mmakan nyinaa ye me dea—nnipa ne mmoa nyinaa. dompe mu. Na ese se wodi Twam Afahye no mmara Anadwo a mekumm Misraimfoo mmakan nyinaa no nyinaa so pepeere. 13 Nanso obiara a ne ho nguu no ara na mefaa won de won yee me nkurofou. fi anaa obi a οntuu kwan no nanso wanni Twam 18 Mafa Lewifoo no asi Israelfoo mmakan nyinaa Afahye no wø ne bere ano no, wobetwa no asuo afiri anan mu. 19 Na mede Lewifoo no bekye Aaron ne Israelfoo no mu, efiri se, οboa pa se οremmo afodee ne mmamarima. Lewifoo no na wobeyε Ahyiaeς mma Awurade εberε a ese mu, enti ese se εho afodie Ntomadan no mu nnwuma kronkron a anka ese se ba ne so. 14 “Se οhoho bi fra mo mu na ορε se οdi Israelfoo no na woye, na won na wobεbo afodee ama Twam Afahye no bi de hye Awurade animuonyam nkurofou de aye mpatadee ama won. Οyaredom biara a, ese se οdi mmara korø no ara so. Mmara baako na renka Israelfoo no, nanso se nnipa afoforo biara εwø hø ma mo nyinaa.” 15 Eda a womaa Ahyiaeς ko Ahyiae Ntomadan no mu a, wobeyareyare.” Ntomadan no so sii hø no, omununkum kataa so. 20 Enti, Mose ne Aaron ne Israelfoo no nyinaa faa Anwummere no ara, omununkum no dane yee se εkwan a Awurade kyereε Mose no so pepeere de ogya na εyee saa ara anadwo mu no nyinaa. 16 Lewifoo no maa Awurade. 21 Lewifoo no dwiraa Saa ara na εte εberε biara, na εduru anadwo a, won ho, sii won mneema εnna Aaron de won hyee omununkum no dane ye se ogya. 17 Omununkum Awurade nsa. Οyee won ho mpatadwuma de tee no maa ne ho so no, Israelfoo no dii akyire kɔsii won ho. 22 En okyi, wokø Ahyiae Ntomadan no baabiara a εko kɔgynaεs ma wobø hø atenaes. 18 mu se Aaron ne ne mmamarima aboafou. Woyee Yei kyere se, se Awurade ka se wonko a, wokø, na se biribiara sedee Awurade hyee Mose se wonye no. 23 εka se wοnnyina a, wogyna. Na se Omununkum Awurade ka kyereε Mose se, 24 “Se Lewini biara di no gyina a, won nso gyina kɔsi mmere dodoø a mfee aduonu enum a, ma no mfiri asee nsom wo Ahyiae Ntomadan mu, 25 na wodi mfee aduonum no gyina hø no nyinaa. 19 Se egyna baabi kye a, won nso gyina hø kye. Na se egyna hø nna kakra bi a, a, wøapøn won ho. 26 Se wøpon won ho a, wotumi won nso gyina hø nna kakra bi saa ara, efiri se, di dwuma nketenkete wo Ahyiae Ntomadan mu saa na Awurade ahye won se wonye. 20 Etø da bi ho. Wørenye nnwuma a daa εbøgeye won bere.” a, omununkum no tena Ahyiae Ntomadan no so

9 Bosome a edi εkan no mu afe a eto so mmienu no mu a woafiri Misraim no na Awurade kaa saa asem yi kyereε Mose εberε a one Israelfoo wo Sinai esere no so no se, 2 “Εσε σε afe biara mu bosome a edi εkan no dadu nna εnan no, Israelfoo di Twam Afahye no. 3 Εσε σε wohye afahye no ase owiatøbere.

anaa afe a, saa nna no ara so na Israelfoo no hwe de tena ho. Nanso enya tu ara pe, na wən nso atu. **23** Yei kyere se, wən atenaseebə ne wən akwantuo nyinaa gyina Awurade mmara a əhye ma won so; na biribiara a Awurade ka kyerees Mose se wonye no, wəyee.

10 Afei, Awurade ka kyerees Mose se, **2** “Fa dwetə a woaboro ye ntotorobento mmienu na woahyen de afre nnipa no, na watu ntomadan no aksø. **3** Se wəhyen ntotorobento mmienu no a, nnipa no behunu se, ese se wəboea wən ho ano wo Ahyaiae Ntomadan no ano. **4** Na se wəhyen baako pe a, na ekyere se Israel mmusua no mu mpaniimfoo na ese se wəba wo nkyen. **5** Se mohyen de kyere se monko mo anim a, mmusuakuo a wəwə Ahyaiae Ntomadan apuees fam no betu wən atenaes ha na wəako. **6** Se mohyen dee etə so mmienu no a, mmusuakuo a wəwə anafoa fam no bedi so. Monhyen no ntiantia mu mfa nkyere se wənkə. **7** Na se mofre nnipa no ma wəbehya a, momfa ekwan foforø so nhylene ntotorobento no. **8** “Aaron mmammarima asofoo riko ara na wəbema wən ekwan ama wəahyen ntotorobento no. Yei ye mmara a əbetena ho daa afiri awoo ntoatoasoo so akosi awoo ntoatoasoo so. **9** Se moduru Bohye Asase no so na mo ne mo atamfoo ko na mohyen ntotorobento no a, Awurade, mo Onyankopon bétie mo na wagye mo afiri mo atamfoo nsam. **10** Anigyeberē mu nso, monhyen ntotorobento no. Afe mu daponna nso, monhyen. Bosome biara ahyeases nso, monhye mfa mnye mo ani wo əhyeef afoddees ne asomdwoees afoddees ho. Se moye saa a, əbekae Onyankopon apam a əne mo apam no. Na mene Awurade mo Onyankopon.” **11** Bosome a etə so mmienu no eda a etə so aduonu no a eyə mfee mmienu a Israelfoo firii Misraim no, omununkum no paguya ne ho firii Ahyaiae Ntomadan no so, **12** enti Israelfoo no firii Sinai esere so ho dii omununkum no akyi kosii se ekogynina Paran esere so. **13** Ebere a ese se wətu no duruie no, Awurade nam Mose so ka kyerees wən. **14** Akwantuo no mu no, mmusua a wəhye Yuda abusuakuo no ase, a Aminadab babarima Nahson tua ano na ətu wən frankaa na wədi ekan. **15** Wən a wədi so ne Isakar abusuakuo a Suar babarima Netanel na ədi wən anim. **16** Sebulon abusuakuo na wodi ho a Helor babarima Eliab na ədi wən anim. **17** Wətutuu Ahyaiae Ntomadan no, na Gerson ne Merari mmusua a wəfiri Lewifoo mu no soaa Ahyaiae Ntomadan no dii wən afa wə santen no mu. **18** Afei, Ruben abusuakuo tuu wən frankaa de dii so a Sedeur babarima Elisur na na ədi wən anim. **19** Wən a na wədi so ne Simeon abusuakuo a Surisadai babarima Selumiel na na ədi wən anim; **20** Gad abusuakuo nso, na Deguel babarima Eliasaf na na ədi wən anim. **21** Enna Kohatfoo no nso

na na wədi ho a wəsoso kronkronbea ho nneemaa. Wəduruu ho no, na wəahyehye Ahyaiae Ntomadan no wə beaee foforø ho dada. **22** Wən a na wədi so ne Efraim abusuakuo a na wədi wən frankaa akyi a Amihud babarima Elisama na ədi wən anim; **23** enna wən a na wədi so ne Manase abusuakuo a Pedahsur babarima Gamaliel na na ədi wən anim; **24** afei, Benyamin abusuakuo na na wədi so a Gideoni babarima Abidan na na ədi wən anim. **25** Wən a na wotwa too koraa no ne abusuakuo a na Dan abusuakuo frankaa di wən anim a na wən panin ne Amisadai babarima Ahieser no. **26** Okran babarima Pagiel na na ədi Aser abusuakuo anim. **27** Enna na Enan babarima Ahira nso di Naftali abusuakuo anim. **28** Saa nhyeheees yi na mimusuakuo yi faa so tuu wən kwan no. **29** Eda bi, Mose ka kyerees n'akonta Hobab, Midiani Reuel ba se, “Yei nyinaa akyi no, yerekə Bohye Asase no so. Bra na yenkə na yebewhe wo so yie; efiri se, Awurade ahye Israelfoo bə a emu ye den!” **30** Nanso n'akonta no buaa no se, “Dabi, ese se mekə m'asase so ne m'abusuafoo nkyen.” **31** Mose sree se, “Tena yen nkyen, efiri se, wo na wonim sedee esere so asetenā tee enti wo ho beba mfasoo ama yen. **32** Se wəba a, nneemaa pa a Awurade de bəma yen no nyinaa, wəbenya bi.” **33** Wəfiri Awurade Bepo so no, wənanteen nnansa a Awurade Adaka no di wən anim se wərekəpə baabi a wəbesoee. **34** Wəfiri wən akwantuo no ase awia a wərekə no nyinaa na Awurade omununkum no di wən anim. **35** Wəmaa adaka no so kəo wən anim kakra no, Mose teaam se, “Ao, Awurade, sore! Na hwete w'atamfoo; ma wən nyinaa nnwane mfiri w'anim.” **36** Wəsoee adaka no, əkaa se, “Ao, Awurade, sane bra Israelfoo ɔpepe no mu.”

11 Ankyere biara na nnipa no firii asee nwiinwii se nneemaa nkə yie mma wən, na Awurade tee. N'abufuhye kəo wən so wə wən anwiinwii no ho. Yei enti, Awurade maa ogya behyee beaee a na wəte ho no mfikyire. **2** Wəteateaam freee Mose se əmmegye wən. Mose bəo mpaee sreee Awurade maa wən na ogya no dumii. **3** Efiri saa ebere no, wotoo beaee ho edin se Tabera a aseyekyere ne “Ahye”, efiri se, ogya a efiri Awurade nkyen no hyee wən atenaes ho. **4** Misraimfoo a na wəwə wən ntam no kən dəo nneemaa pa a na ewo Misraim no. Yei amma Israelfoo no ani anso baabi a na wəwo ho no, enti wəssu se, “Hwan na əbema yen aduane adi? **5** Ebere a na yewo Misraim no, na yənya enam ne nsiuonnā we. Saa arə nso na na yənya kokumba, efere, gyeene ne galik nso die. **6** Nanso, seesei dee, yen ahoođen so ate na əda biara yənnya biribiara se mana nkə ara.” **7** Na mana no kəsees te se wisa aba na ese ehye a awaawae firi dubona ho agu fam. **8** Njipa no tasee firi fam na woayam anaa wəasi no waduro mu ama adane esiam. Wəwie a, wənoa de

bi ye taterc. Woka w'ano a, ete se taterc a woakye wo nhahamma ngo mu. **9** Anadwo bosuo mu na mana no to. **10** Mose tee se immusuakuo no nyinaa gynagyina, atwa w'on ntomadan ho ahyia resu. Yei hyee Awurade abufuo yie. Na anye Mose nso abodwo koraa. **11** Mose bisaa Awurade se, "Aden enti na woye me saa na wode saa nnipa a wote seyie yi nyinaa adesoa abesoa me? **12** Woye me mma anaase me nsomeye w'on agya? Yei enti na wode w'on ama me se menhwé w'on se nkókoaa kosi se yébeduru asase a wohyee w'on agyanom ho b'o no? **13** Ehefa na merekofa énam abre nnipa yi? Wosu kyere me se, 'Ma yen énam!' **14** M'ankasa merentumi nsoa óman yi! Adesoa no mu ye duru ma me dodo! **15** Na se saa na wo ne me bedi no dee a, mesre, kum me seesei ara; ebeye adom ama me! Yi me firi saa ahokyere yi mu!" **16** Awurade ka kyere Mose se, "Fré Israelfoo mpanimfoó no mu aduóson ma me; fa won bra Ahyiae Ntomadan no mu na wo ne w'on nnyina ho. **17** Meba h'o na me ne wo abekasa na honhom a ewo wo so no, mèfa na mede akogu w'on nso so bi; eba saa a, wone wo besoa nnipa no adesoa sèdee erenyé wo nko ara w'adesoa. **18** "Ka kyere nnipa no na wànnwira w'on ho na okyena, wòbènya énam awe. Ka kyere w'on se, 'Awurade ate mo sufre a éfa nneëma a mogyaa no Misraim no ho na orebëma mo énam. Mobeve; **19** enye eda koro anaa nnanu anaa nnanum anaa dadu anaa adaduonu! **20** Na bosome baako mu, mobewe énam ara ma apuro mo ama afa mo hwene mu. Efiri se, moapo Awurade a òka mo ho wo ha no, na moasu ama Misraim nso." **21** Mose kaa se, "Mmarima nko ara mpem ahansia na wòwo ha, enna woahye w'on b'o se wobëma w'on énam awe ara bosome! **22** Se yekum yen nnwan ne yen anantwie nyinaa koraa a, erenso w'on so. Ese se yekyere epo mu énam nyinaa ansa na yeatumi adi wo bòhye no sol!" **23** Na Awurade bisaa Mose se, "Da ben na meyee mmire? Afei wobëhunu se m'asëm ye nokore anaa enye nokore." **24** Enti Mose firii Ahyiae Ntomadan no mu ho kókaa nsem a Awurade ka kyere no no nyinaa kyere nnipa no. Òboabooa mpanimfoó aduóson ano ma wotwaa Ahyiae Ntomadan no ho hyiae. **25** Na Awurade nam omununkum mu baa fam ne Mose kasae, na òfaa honhom a ewo Mose so no de guu mpanimfoó aduóson no so. Ebere a honhom no baa w'on so kakra no, wohyee nkòm mmire tiawa bi mu. **26** Nanso na mpanimfoó aduóson no mu baanu a wòfre w'on Eldad ne Medad da so w'o w'on atenae h'o. Na mmire a honhom no baa w'on so w'o h'o no, wohyee nkòm w'o h'o. **27** Mmerante bi tuu mmirika kòbò Mose asëm a asie no ho amanee **28** na Nun babarima Yosua a na woayi no se enye Mose òboafòò no ampene so, na òkaa se, "Owura, ma wònnaya!" **29** Mose bisaa no se, "Me ho na woretwe ninkunu yi? Ekaa me nko a, na anka

Awurade nkurofoo nyinaa ye adiyifoo a Awurade de ne honhom agu wən nyinaa so! **30** Afei, Mose ne Israel mpanimfoo no sane koo wən atenaee hə. **31** Awurade bəo ahum maa ede mmoko firi epo mu beguu atenaee hə ne εho mmaa nyinaa. Baabiara a obi befa no, na nnomaa yi bi atu nenam asase ani beye anammon εnan. **32** Enti εda mu no nyinaa, nnipa kyekyeree mmoko no bi kunkumm won awia ne anadwo ne n'adekyeee nso. Dee wannya bi no koraa na οnyaa susukora όha! Mmoko buu so wə atenaee hə nyinaa. **33** Na nnipa no firii aseε wee mmoa no bi. Wəhyee aseε weee no, Awurade bo sane fuu wən maa əde ɔyaredəm kumm wən mu fa kεsεe no ara. **34** Eriti wətoo beaεe hə edin se Kibrot-Hataawa a aseykyere ne, “Akόnno damena” εfiri se, wən a na wən ani bere εnam na wən kən adə Misraim tena no na wəsīee wən wo hə. **35** Ωman no tu firii hə kōtenaa Haserot kakra.

12 Eda koro bi Miriam ne Aaron kasa tiaa Mose se ne yere ye Etiopiani. **2** Afei, wókka se, "Mose nko ara na Awurade akasa afa ne so? Na yen nso onnkasa mfa yen so bi anaa?" Na Awurade tee wón anwiinwii no. **3** Na Mose ye ḥobreaseni sene obiara a ote asase yi so. **4** Ntém so, ofrēe Mose, Aaron ne Miriam kōo Ahyiaeē Ntomadan no mu. Ḫyee wón se, "Mo baasa no mommra ha." Enti wóbeginyaginaa Awurade anim. **5** Afei, Awurade nam omununkum no mu siane ba begyinaa Ahyiaeē Ntomadan no kwan ano, na ofrēe Aaron ne Miriam. Ebere a wótwē kōo wón anim no, **6** ḫka kyere wón se, "Montie me, "Se Awurade odiyifoo wó mo mu a, menam anisoadehunu so da me ho adi kyere no, me kasa kyere no daee mu. **7** Nanso ente saa wó me ḥsomfooo Mose ho. Me fie nyinaa mu, ḫye ḥnokwafoo. **8** Me ne no kasa animu ne animu, kasa a emu da hó na ḫnye abebuo. Na ḫhunu Awurade sēdee otee. Aden enti na moansuro se mobekasa atia me ḥsomfooo Mose?" **9** Afei, Awurade bo fuu wón denden pa ara enna ḫfirii hó koe. **10** Ebere a omununkum no refiri Ahyiaeē Ntomadan no atifi no, amonom hó ara, kwata beduruu Miriam ho fitaa. Aaron hunuu asem a asi no, **11** ḫteeam se, "Ao, Owura, nnyina saa bōne yi so nntwe yen aso; yeye nkwasafuu se yeyee adee a eṭe saa. **12** Mma no nyé se owufooo a ne fa aporo firi n'awoo mu." **13** Na Mose teaam free Awurade se, "Ao, Onyankopon, mesre wo se sa no yadee!" **14** Awurade ka kyere Mose se, "Se n'agya tee ntasuo guu n'anim a, anka ne ho begu fi nnanson. Monyi no mfiri atenaee ha nkohye baabi nnanson na akyire no, ḥbeturni aba bio." **15** Enti wotwaa Miriam asuo firii atenaee hó ma okodii nnanson. Nnipa no twēn kosisi se wosane de no baes ansa na wōretu kwan no bio. **16** Ḫno akyi, wōfirii Haserot bebooo atenaee wó Paran eseré so.

13 Afei, Awurade ka kyerees Mose se, 2 “Soma wotete ho no ye den. Wən nkuro no soso na wəabo akwansrafoo na wonko Kanaan asase so—asase a mede rema; soma mmusuakuo dumieno mu biara ntuanoni.” 3 Enti Mose yee sedee Awurade hyee no no. Əsoma mmarima dumieno a won nyinaa ye mmusuakuo ntuanofoo firi won atenaeet wə Paran esere so. 4 Saa mmusuakuo no ne won mpanimfoo no edin na edidi so yi: Ruben abusuakuo no ntuanoni ne Sakur babarima Samua; 5 Simeon abusuakuo no ntuanoni ne Hori babarima Safat; 6 “Nanso eyne ahooedenfoo sei na ese se yene won di Yuda abusuakuo no ntuanoni ne Yefune babarima Kaleb; 7 Isakar abusuakuo no ntuanoni ne Yosef babarima Igal; 8 Efraim abusuakuo no ntuanoni ne Nun babarima Hosea; 9 Benyamin abusuakuo no ntuanoni ne Rafu babarima Palti; 10 Sebulon abusuakuo no ntuanoni ne Sodi babarima Gadi; 11 Manase abusuakuo (a eyne Yosef abusuakuo no mu fa) no ntuanoni ne Susi babarima Gadi; 12 Dan abusuakuo no ntuanoni ne Gemali babarima Amiel; 13 Aser abusuakuo no ntuanoni ne Mikael babarima Setur; 14 Naftali abusuakuo no ntuanoni ne Wofsi babarima Nahbi 15 Gad abusuakuo no ntuanoni ne Maki babarima Geuel. 16 Nnipa yi na Mose somaa won ma wəkəsraa Kanaan asase no. Mose na ommaa Nun ba Hosea edin Yosua. 17 Mose ka kyerees won se, “Monkə atifi fam wə Negeb bəpə no so 18 na monhwə sedee ehə asase no te; afei, monhwə won a wəte ho no nso tebea mu se wəwə ahooeden anaawəye mimerə, se wədəcəo anaawəsua 19 anaase asase no mu wə sradee anaase nso sradee nni mu, ne nkuro a ewə ho, se eyə nkuraa anaawəabo ho ban, 20 se asase no ye asaseberee anaasenini anaase nnua pii wə so. Monnsuro na momfa ehə nnəbae no bi mmira.” Saa ebere no na wərete bobe atekane. 21 Enti wəkəsraa asase no firi Sin esere so kəsii Rehob a eben Hamat no. 22 Wərekə atifi fam no, wədii ekan faa Negeb beduruu Hebron. Ehə na wəhunu Anak asefəo a wəfre won Ahiman, Sesai ne Talmai. Hebron ye kuro dada. Wəkyekyeree saa kuro no ansa na wərekyekyere Soan a ewə Misraim no. 23 Afei, wəbaa baabi a seesei wəfre ho “Eskol” a aseet ne “Siaka”, efiri se, wəhunu bobe siaka bebree wə ho! Wətwa siaka baako a nnipa baanu na wəwuraa no dua soaee. Ənna wəfaa ateaa ne borədəma aba se adekyerədees de kəee. 24 Saa ebere no, Israelfoo no too subənhwa ho edin se “Eskol” a aseykere ne “Siaka”, efiri se, wəhunu bobe no siaka pii wə ho. 25 Adaduanan akyi, wəfirii won akwantuo no mu baee. 26 Wəkaa dee wəkəhunuue nyinaa kyerees Mose ne Aaron ne nnipa a wəwə Israel nyinaa ne won a wəwə Paran esere so wə Kades na wəde aduaba a wəde baee no kyerees. 27 Asem a wəbekae ne se, “Yeduruu asase a wosomaa yen se yenkəsra so no so, na nokwasem, eyə oman a eyə fe—asase a ewoo ne nufosuo sen wə so. Aduaba a yede baee yi di ho adanee. 28 Nanso na nnipa a wətete ho no ye den. Wən nkuro no soso na wəabo ho ban nso. Yehunuu Anak asefəo akantinka nso wə ho. 29 Amalekfoo te anafoo enna Hetifoo, Yebusifoo ne Amorifoo nso tete mmepe so. Enna Kanaanfoo nso tete ntam epo no ne Yordan subənhwa ntam.” 30 Na ebere a nnipa no gyina Mose anim no, Caleb sane hyee won nkuran se, “Momma yemforo nkə ho preko pe na yenkəgye won nsam, efiri se, yebetumi no adi won so nkonom.” 31 Akwansrafoo no bi kaa se, abusuakuo no ntuanoni ne Hori babarima Safat; 6 “Nanso eyne ahooedenfoo sei na ese se yene won di asie. Wəbetore yen ase!” 32 Akwansrafoo no mu fa kesee no ara asem a wəkəae no maa Israelfoo no aba mu buie. Wokaa se, “Akofoo bebree wə asase no so na ehə nnipa nso ye ahooedenfoo, 33 na yehunu Anakfoo no bi a efiri awoo ntoatoasoo mu wəye abrane no. Se yene won gyina ho a, na yeaye te se mmebe wə yen ani so. Na saa nso na yeyee wə won ani soo.”

14 Afei, nnipa no nyinaa firii aseet suu dendeenden anadwo no nyinaa. 2 Wəde nne koro kasa tiaa Mose ne Aaron. Wəsuu se, “Se yewuuuw wə Misraim anaa esere so ha a, anka yəpə no saa ara 3 sen se wəde yen bekə kuro a ewə yen anim no so. Awurade bekum yen wə ho na yen yeronom ne yen mma aye nkao wə ho. Momma yemfiri ha na yenkə Misraim!” 4 Saa asem yi dii won nyinaa tirim dem. Enti wəteaam se, “Momma yənyi əpanin bi na ənni yen anim nsane mfa yen nkə Misraim.” 5 Afei, Mose ne Aaron de won anim butubutuu fam wə Israelfoo no anim. 6 Akwansrafoo baanu, a won ne Nun babarima Yosua ne Yefune babarima Kaleb sunsunanee won ntadee mu 7 na wəkaa kyerees nnipa no nyinaa se, “Asase a eda yen anim no ye asase pa. 8 Na se yeso Awurade ani a, əde yen beduru asase no so dwoodwoo na əde ho ahye yen nsa. Eyə asase beree, asase a nufosuo ne ewoo sen wə so, na əde bəmaa yen. 9 Ao, monnye dəm ntia Awurade, na monnsuro nnipa a wəwə asase no so no nso. Na wote se burodo bi a yedie ma yen! Awurade ne yen wə ho na won dee, wayi ne nsa afiri won so! Monnsuro won!” 10 Nanso mmuaee a nnipa no maeet ara ne se, wəbesi won aboo. Afei, Awurade aniuonyam baeet 11 na Awurade bisaa Mose se, “Nnipa yi bəbu me animtia akosi da ben? Anwanwadee dodoə a maye akyere won yi nyinaa akyi no, wənnye me nni? 12 Məgye won nsam nneetma a mede ama won nyinaa na mama əyaredəm aseet won na maye mo oman kesee a eso sene won!” 13 Mose sree Awurade se, “Na se Misraimfoo yi te a, ədeen asem na wəbedwene? Won nyinaa hunuu tumi a wonam so de gyee wo nkurəfoo. 14 Wəkaa saa asem yi akyere won a wəte asase yi so a wənim, Awurade, se wəwə Israel afa, na wo ne won kasa anim ne anim. Wəhunu omnunkum dum ne ogya se eginya yen atifi, na wənim se wodi yen anim bo yen ho

ban awia ne anadwo. **15** Na se wokum wo nkurofоo wоn nyinaa were hoe. **40** Wоsоree anopahema se nyinaa a, aman a wоate wo din no beka se, **16** ‘esе se woreko Bоhye Asase no so. Wоkaa se, “Yeahunu se Awurade kum wоn, efiri se, wantumi anhwе won so yeayе bоne, nansо, yeasiesie yen ho se yebekо asase wo esere so ho. Onni ahоoden a onam so betumi a Awurade hyee yen ho bo no so.” **41** Nansо, Mose de won aba asase a okaa ho ntam se оde bеma kaa se, “Aka akyi. Afei, morebu Awurade asem a wоn no so.’ **17** “Ao, mesre wo, fa wo tumi kesee a okaa se monsane nkо esere so no so. **42** Monnkо ntoboasee wо mu no so fa yen bоne kyе yen, na do sеdеe moasusu no, anye saa a, atamfoo no bedi yen yie. Ewom se woaka se, **18** ‘Awurade bo kyere mo so, efiri se, Awurade nni mo afa. **43** Mo werе fu na n’adоes dоoso. Nansо өbоnefоo remfa ne ho afiri se Amalekfo ne Kanaanfоo wо ho? Moapa nni a wоntwe n’aso; nansо, fa yen bоne kyе yen. Awurade enti ono nso bepa mo.” **44** Nansо, wоtoaa Yenim se wonam agyanom bоne so twee won mma a wоwо awоo nтоatoasо mmiena ne nan mu no aso.’ **19** Ao, mesre wo, fa saa nnipa yi bоne kyе wоn, efiri se, wo do enti, wode wоn bоne akyе wоn firi Misraim abesi saa ebere yi.” **20** Awurade kaa se, “**21** Nansо, se mete ase yi, na Awurade animuonyam ahye asase nyinaa ma yi, **22** saa nnipa yi mu biara rensi asase no so eda biara da. Wоahunu m’animuonyam ne anwanwadee a meyee wо Misraim ne esere so no, nansо ebere biara wоyе asooden de so me hwe. **23** Wоrenhunu asase a mede hyee wоn agyanom bo no. Wоn a wоyе asooden kyereе me no mu biara rensi ho. **24** Nansо, m’akoa Caleb ye onipa sononko. Wadi me nsem so pepere. Mede no bеko asase a okoo so se okwansrafo no, na n’asefоo anya eho mu kyef. **25** Nansо, esiane se Israelfоo suro Amalekfo na Kanaanfоo tete bоnhwa mu no enti, okyena, esе se mosane de mo ani kyere Po Kоkо no kо esere so.” **26** Awurade bisaa Mose ne Aaron se, **27** “Da ben na saa nnipa bоnefоo yi begyae me ho nkommodie? Na mate nsem a woka fa me ho nyinaa. **28** Ka kyere wоn se, ‘Awurade ka ntam se obeyе dee mosuro. **29** Mo nyinaa mobewuuw wо esere so ha: Efiri wоn a wоadi mfee aduonu rekoro no a wоadi me ho nkommа no, **30** wоn mu biara renko Bоhye Asase no so. Wоn a wоbekо ho ara ne Yefune babarima Caleb ne Nun babarima Yosua. **31** Moka se mo mma beyе nnipa a wote asase no so no nikoa. Eуe, mede wоn bеko asase no so dwoodwoo ama wоakоfa dee mose mompe no. **32** Na mo dee, mo amu na ebeka esere so ha. **33** Esе se mokyini esere so ha se atutenafo mfee aduanan. Saa ekwan yi so na mobefa atua mo gyidie a monni ho ka kosi se onipa a otwa too no bewu atо esere so ha. **34** Esiane se akwansrafo no tenaa asase no so aduanan no enti, esе se mo nso mokyinkyini esere no so mfee aduanan aafe biara gyina ho ma eda koro a eyе mo bоne so akatua. Se meye obi otamfo a mobehunu sеdеe etee.’ **35** Me, Awurade, na makasa. Mo mu biara a waye dom atia me no bewu wо esere so ha.” **36** Akwansrafo edu no a wоbоo nnipa no hu ma wоyе dom tiaa Awurade no, **37** wоkunkumm wоn wо Awurade anim. **38** Akwansrafo no nyinaa, Caleb ne Yosua nko ara na wоtenaa ase. **39** Mose kоkaa nsem a Onyankopоn ka kyereе no no kyereе nnipa no no, so foro kоo bepa no so a emfa wоn ho se Awurade adaka no ne Mose mu biara amfiri atenae ho. **45** Afei, Amalekfo ne Kanaanfоo a wote bepa no so no siane baa fam beto hyee wоn so boroo wоn ara kosii Horma.

15 Awurade ka kyereе Mose se, **2** “Ka kyereе Israelfоo no se, ‘Se mokotena asase a mede ama mo no so **3** na mope se mobo shyeе afodee anaa afodee biara a wоbо no ogya so ma esо Awurade ani a, esе se afrebodee no ye aboa a ofiri mo nnwankuo anaa anantwibuo mu. Se eyе shyeе afodee, anaa afrebo a wode hye bo, anaa afrebo a efiri oре mu, anaa afrebo a wоbо no afirinhyia mu nnaponna bi mu no a, esе se wоde aduanе afrebodee ka ho. **4** Dees оde ba no, esе se оde aduanе afrebodee a eyе esiam kilogram mmienu a wode ngo lita baako afra ka ho Awurade. **5** Odwammaa biara a wоde bо shyeе afodee no, esе se wоde nsа afrebodee a eyе bobesa lita baako ka ho. **6** “Se odwennini na wode rebo afodee a, fa esiam lita mmiensa fra ngo lita baako, **7** ne bobesa lita baako se onom afrebodee. Yei ne afrebo a ebесо Awurade ani. **8** “Se wosiesie nantwie ba ma shyeе afodee anaa afrebodee de hye bо sononko bi anaa ayonkofa asikyiresiam afodee a worebo ama Awurade a, **9** fa atokoo afrebodee a eyе asikyiresiam a wоyam no muhumuhu lita nsia ne fa ne ngo lita mmienu ka nantwie no ho **10** a bobesa lita mmienu ka ho se onom afrebodee. Egya na wоde bebo saa afodee yi na asо Awurade ani. **11** Yei ne mmara a eka nantwie, odwennini, odwammaa anaa abirekyie ba a wоde bо afodee ho. **12** Afrebodee biara a mo mu biara de bеko no, esе se ofa saa ekwan yi so. **13** “Esе se Israelfоo ne ahоho a wоne mo tee a wоре se wоfa ogya afrebo so so Awurade ani no nyinaa di saa mmara yi so. **14** Na se ahоho a wote mo mu no pe se wоbо shyeе afodee ma esо Awurade ani a, esе se wоfa saa ekwan koro no ara so. **15** Mmara no wо ho ma mo nyinaa—omanfоo ne ahоho; na eyе nokore a etim ho daa firi awоo nтоatoasо so kosi awоo nтоatoasо so se wоn nyinaa ye pe wо Awurade anim. **16** Mmara baako na ewо ho ma mo nyinaa.” **17** Awurade ka kyereе Mose saa ebere no se, **18** “Ka kyereе Israelfоo no se, se wоduru asase a mede rebemа wоn no so **19** na wоdi asase no so aduanе a, wоmfа bi mmo

afodee mama Awurade. **20** Atokoo a mobeyam a edi baasa no firi Ruben abusuakuo mu baa po **2** tiaa ekan no, momfa nto ofam nto nyinaa se akyedee Mose. Na mpanimfo atitire ahanu aduonum a sedee moye atokoo otwakane no wo ayuporobeaa no. **21** Efiri awo a ntoatoasoo a ebeba no, ese se mode saa Wokoo Mose ne Aaron ho koka kyerees won se. afodee a efiri mo aduane a edi ekan a moanya mu yi “Mo ahomasoo no amee yen; monnye kronn nsene ma Awurade. **22** “Se mo mu bi firi awerefirie mu bu obiara. Awurade na wayi obiara a owo Israel ha saa mmara a Awurade nam Mose so de ama mo yi na oka yen nyinaa ho. Aden enti na moma mo ho so, **23** na se daakye mo asefoo bu mmara ahodoo a so sene obiara wo ebere a yen nyinaa ye Awurade Awurade nam Mose so de ama mo yi so, **24** na se mma?” **4** Mose tee saa asem yi no, ode n’anim butuu wofom awerefirie mu a nnipa no nnim a, ese se wode fam. **5** Oka kyerees Kora ne won a woka ne ho no se, aduane aforebodee ne onom aforebodee ne opapo a “Anopa, Awurade bekyere mo won a woye ne dea ne wode no bebo bone ho afodee ka ho ma Awurade. **25** dee oyey kronkron ne dee woayi no se ne osoco. **6** Na osoco no aye mpatadee ama Israelfoo nyinaa na Dee ese se moye nie: Wo, Kora, ne won a woka wo ho, wode won bone akye won; efiri se, eyemfomsso, na okyena momfa aduhwamhyee nkukuo **7** na monhye wonam ohyee aforeba so abo afodee wo Awurade aduhwam wo mu wo Awurade anim. Na yebehunu anim a won bone aforebodee ka ho. **26** Wode nnipa dee Awurade ayi no se ne kronkronni. Afei dee, no nyinaa a ahohoo a wote won mu ka ho no bone Lewifoo moaye ama aboro so.” **8** Mose sane bisaa bekye won, efiri se, omanfo no nyinaa na woyee Kora se, **9** “Yi a Israel Onyankopon ayi wo afiri nnipa mfomsso a woanhye da; na wode akye won nyinaa. bebree mu ama woaben no pee no, a woye Awurade **27** “Se obi ye mfomsso awerefirie mu a, ese se ode Ahyiae Ntomadan mu adwuma, na wotumi gyina abirekyibere ba a wadi afe bebo bone ho afodee **28** nnipa anim ye asofodwuma no ye wo ade kumaa? na osoco no aye mpatadee ama no wo Awurade **10** Eneye wo aniso se ode saa adwuma yi ahye Lewifoo anim na wode ne bone akye no. **29** Saa mmara yi wo nko ara nsa? Afei dee, woagyina pintinn se woregye ho ma Israelfoo ne ananafoo a wote mu mu no. **30** asofodwuma no aye? **11** Dee worehwehwe ara ne “Na se obi boapa ye mfomsso a, se oyey Israelti anaa nol Enyo enti na woreye dom atia Awurade. Na edeen onanani no, ɔgu Awurade din ho fi, enti wobeyi na Aaron aye a wompe?” **12** Afei Mose free Eliab no afiri nnipa no mu. **31** Mpere dodo a woabu mmammarima Datian ne Abiram, nanso waanko. **13** Awurade asem animtiaa na woboapa abu Awurade Wokaa se, “Wosusu se eyemfomsso a se wode yen mmara so no, ese se woyi no firi nnipa no mu na firi yen asase pa Misraim so de yen aba esere so se ne bone gu ne tiri so.” **32** Eda bi a Israelfoo no wo worebekum yen, na afei, wope se wodi yen so ohyene? esere so no, wokyere won mu baako se orebubu **14** Afei, womfaa yen mmaas asase pa a wohyee yen mmabaa homeda. **33** Wokyere no de no koo Mose ho bo no so, enna nso wommaa yen asase biara ne Aaron ne atemmufo bi anim. **34** Wode no too a yenye so adwuma. Hwan na worepe no abu no afiase kossi se woahunuu Awurade adwene a owo wo kwasea? Yeremma”. **15** Mose bo fuie na oka kyerees saa onipa no ho. **35** Afei, Awurade ka kyerees Mose Awurade se, “Nnye won aforebodee biara! Menwiaa se, “Ese se wokum saa onipa no. Nnipa no nyinaa won afunumu baako mpo na menyee won mu biara nsi no abo wo atenae no akyi baabi.” **36** Enti bone bi.” **16** Mose ka kyerees Kora se, “Okyena wode no koo atenae no akyi baabi kossi no abo wo ne wo nnamfonom nyinaa mmra Awurade sedee Awurade hyeey no. **37** Awurade ka kyerees anim wo ha. Aaron nso beba ha bi. **17** Monkae na Mose se, **38** “Ka kyere Israelfoo na wommama biribi momfa mo aduhwamhyee nkukuo a aduhwam gu so nsensene won ntadee ano mfiri awo a ntoatoasoo so mmra. Obiara mfa aduhwamhyee kukuo mmra. Ne nkossi awo a ntoatoasoo so a ebeye mmara a etim nyinaa dodo ye ahanu aduonum, na momfa mmre ho daa na wofma ahoma tuntum nkyekyere se Awurade. Na Aaron nso de ne dee beba ha bi.” **18** nkaees adee mfam ntadee ano. **39** Saa mmara yi Enti woyee saa. Wode won aduhwamhyee nkukuo botae ne se, ebere biara a mobehunu saa adee yi baee. Wosoano de aduhwam guu so na wone Mose no, mobekae Awurade mmara a woahye mo no, ne Aaron beginyaginaya Ahyiae Ntomadan no ano. na moadi n’apedeet so, na moamfa mo ankasa mo **19** Na Kora ahwanyane oman no nyinaa atia Mose akwan sedee na moye de som anyame afoforo no. **40** ne Aaron enti, na won nyinaa aboa won ho ano Ebekae mo ama moaye kronkron ama Onyankopon. rehwe. Afei, Awurade de animuonyam baa nnipa no **41** Mene Awurade mo Onyankopon a mede mo firi nyinaa so **20** na Awurade ka kyerees Mose ne Aaron se, **21** “Montwe mo ho mfiri saa nnipa yi ho na manya ekwan asee won item.” **22** Nanso, Mose ne Aaron de won anim butubutuu fam wo Awurade anim. Wosree se, “Ao, Onyankopon, amansan nyinaa Onyankopon, se onipa baako ye bone a, na ese se wo bo fu nnipa no nyinaa?” **23** Awurade ka kyerees

16 Eda koro bi Kora, Ishar a oyey Lewi babarima
Kohat aseni ne Datian ne Abiram a woye Eliab mmammarima ne On a oyey Pelet babarima a won

Mose se, 24 “Ennee ka kyere nnipa no na womfiri Awurade ka kyere Mose se, 45 “Twe wo ho firi saa Kora, Datan ne Abiram ntomadan no mu.” 25 Enti, nnipa yi mu na matumi asee won preko pe.” Nanso, Mose yee ntém koo Datan ne Abiram ntomadan no Mose ne Aaron de won anim butubutuu fam wo mu a Israel mpanimfo ahanu aduonum di n’akyi. Awurade anim. 46 Na Mose ka kyere Aaron se, Ḍka kyere nnipa no se, 26 “Ntem, momfiri saa “Ntem, fa aduhwamhyee kukuo no na yi ogya firi nnipabonefoo yi ntomadan mu na mommfa mo aforebukyia no so gu mu. Fa aduhwam gu so na fa nsa nka won biribira. Se moye saa a, wode mo fa nnipa no mu ntém so fa koye mpatadée ma won, beka won bone a woaye no ho na wobesee mo ne efiri se, Awurade abufuo aduru won so. Ḍyaredom won nyinaa.” 27 Enti, nnipa no firi Kora, Datan no afiri asee.” 47 Aaron yee dee Mose hyee no se ne Abiram ntomadan no mu koginagyinaa akyire. Ḍnye no, na otuu mmirika faa nnipa no mu. Na Enna Datan ne Abiram nso ne won yeronom ne Ḍyaredom no aba ampa, na Ḍhyee aduhwam no de won mma beginagyinaa won ntomadan no akwan yee mpatadée maa won. 48 Na ogyinaa ateasefoo ne ano. 28 Mose kaa se, “Enam yei so bema moahunu se, Awurade na osomaa me se menyé dee maye yi nnipa mpem dunan ne ahanson awuwu dada abeka nyinaa. Ḍnye me ara me tumi mu na nefiri yee saa. 29 Se owuo nko ara na ebeto saa nnipa yi, anaa se wohunu dee etaa ba nnipa so nko ara a, na Ḍnye Awurade na wasoma me. 30 Na se Awurade nam anwanwakwan so pae asase mu ma emu bue na emene won ne won ahodee na se woko asamando anikann a, ebema moahunu se, saa nnipa yi bu Awurade animtia.” (Sheol h7585) 31 Wankasa anwie koraa, asase a ewo won ase no mu pae preko pe, 32 na emenee won ne won ntomadan, won abusuafao, won nnamfonom a na woginagyina won ho ne won agyapadee nyinaa. 33 Enti, wōwuraa asase mu anikan koo asamando na asase no sane ka too mu ma woyerae. (Sheol h7585) 34 Israelfoo nyinaa de nteateamu dwanee, efiri se, “Nna wōsuro se asase no bermene won nso!” 35 Afei, ogya firi Awurade nkyen behye nnipa ahanu aduonum a na wōrehye aduhwam no nyinaa. 36 Awurade ka kyere Mose se, 37 “Ka kyere osoco Aaron babarima Eleasa se Ḍnyi aduhwamhyee nkukuo no mfiri ogya no mu, efiri se, eye kronkron, na Ḍnyi gyasramma no 38 mfiri saa nnipa a woaye bone avu no aduhwamhyee nkukuo no asee. Ḍbeboro aduhwamhyee nkukuo no ama aye trawa na ode akata aforebukyia no so. Saa aduhwamhyee nkukuo yi ye kronkron, efiri se, wode adi dwuma wo Awurade anim. Na aforebukyia no nkatasoo yi beye koko amo Israelfoo.” 39 Enti, osoco Eleasa faa aduhwamhyee nkukuo ahanu aduonum no na oboro ma eyee ntrawa na ode kataa aforebukyia no so, 40 na Israelfoo no nam so akaa se obiara a wōmmaa no ho kwan anaa Ḍmfiri Aaron ase no, Ḍnni ho kwan se Ḍba Awurade anim behye aduhwam. Se oye saa a, asem a etoo Kora ne n’ahokafo no bi beto no. Sei na Mose yee dee Awurade ka kyere no se Ḍnye no. 41 Adee kyee anopa no, nnipa no nyinaa firi asee nwiinwi tiaa Mose ne Aaron se, “Moakum Awurade nkurofo.” 42 Ankyere koraa, nnipa no nyinaa boaa won ho ano. Wōgu so rehwé Ahyiae Ntomadan no, preko pe, omununkum no puee ma wohunu Awurade animuonyam nwawasoo no. 43 Mose ne Aaron beginaya Ahyiae Ntomadan no kwan ano, 44 na

17 Afei, Awurade ka kyere Mose se, 2 “Ka kyere Israelfoo no se, abusua biara Ḍdaanoni no ntwa poma na Ḍntwēre ne din wo ho. 3 Aaron din na wōbetwēre agu Lewi abusuakuo poma no ho. 4 Momfa mpoma yi ngu Ahyiae Ntomadan no mu ahyaieem wo baabi a mehyia mo wo adaka no anim ho no. 5 Menam mpoma yi so bekyere onipa a meyi no no, na ne poma no ho befe! Ḍno akyi, anwiinwi a wōwiinwi tia wo no nyinaa to betwa.” 6 Enti, Mose hyee saa mmara yi maa nnipa no maa ahemfo dumieno no a Aaron ka won ho de won mpoma bree no. 7 Ḍde guu Awurade anim wo Adansee Ntomadan no mu ho. 8 Adee kyee a Ḍko mu no, Ḍhunuu se Aaron poma a ewo ho ma Lewi abusuakuo no afefe aye frōmm, aso aba a esense so. 9 Ḍbere a Mose de firii Awurade ho baee se ode rebekyere nkurofo no, wohunuie no, won ho dwirii won. Afei, obiara gyee ne poma, gye Aaron nko. 10 Awurade ka kyere Mose se Ḍmfia Aaron poma no nto adaka no ho pee na Ḍmfia nkae saa adonye no. Na ese se ode ba bekyere nnipa no bio na se anwiinwi bi wo ho a etia Aaron tumi a, ebesi amanehunu foforo a anka ebeba nnipa no so no ano. 11 Enti, Mose yee dee Awurade hyee no se Ḍnye no. 12 Nanso Israelfoo no koo so nwiinwi se, “Yeye teaseawuo. 13 Obiara a obeben Awurade Ahyiae Ntomadan no ho no wu. Ese se yen nyinaa ase hye anaa?”

18 Awurade kasa kyere Aaron se, “Wo, wo mmamarima ne w’abusuafo a wofiri Lewi abusuakuo mu no, mfomsoo biara a efa kronkronbea ho no ho asodie beda mo so. Na se biribi anko so yie wo asafodwuma no mu a, wobebisa wo ne wo mmamarima ho asem. 2 Fa wo nkurofo a wōwo Lewi abusuakuo no mu ma wōmmo wo mmamarima wo dwumadie kronkron no a woaye no Ahyiae Ntomadan no anim. 3 Ese se Lewifoo no hwe yie na wōanso biribira a eye kronkron

wə afrebukyia no so mu. Se wəye saa a, mesee Awurade ka kyereə Aaron se, "Mo asəfoo no nso, wo ne won. 4 Obiara a əmfiri Lewi abusua mu nni ense se mope agyapadee ne akatua foforo biara. Na ho kwan se əboya wo əkwan biara so. 5 "Kae se me ara na me ho hia mo. 21 "Na Lewi abusuakuo asəfoo no nko ara na eṣe se wodi dwuma a əho te dee, wofiri Israel asase so ho adwumadee ntotosoo wə kronkronbea ho ne afrebukyia no so. Se wodi dudu no mu na əbetua won ka. 22 Efiri enne rekoro, saa mmara yi so a, Onyankopon abufuo no remma Israelfoə a wənye asəfoo ne Lewifoo no nni ho Israelfoə no so bio se wəabu mmara yi so. 6 Meka kwan se wəko kronkron mu kronkron ho. Wəye bio se, Lewifoo a wəye wo nkurofoə no na wəmmoa saa a, wəbebə won fə na wəawuwu. 23 Lewifoo wo wo Ahyaæ Ntomadan no mu dwumadie no. no nko ara na wəbeyə adwuma wə hə. Se wəanye Wəye akyedee firi Awurade ho ma wo. 7 Namsø, wo a, wəbebə won fə. Eṣe mmara a əda ho afrebə se ne wo mmammarima asəfoo no ankasa na mobedi ense se Lewini biara nya agyapadee wə Israelman dwuma a əho te wo afrebukyia no so ne dee ewo mu. 24 Mmom, ntotosoo dudu a əmanfoo de ba ma ntwamutam no mu, na asəfodwuma no dee, eyə wəhim no afrebukyia no anim de ma Awurade no mo ara mo dom akyedee dwumadie. Onipa fofora na eṣe se Lewifoo no fa. Yei ye agyapadee, enti əho biara a obeyə n'adwene se əbedi dwuma no bi no nhia se wəpə agyapadee foforo bi bio." 25 Awurade bəwu." 8 Awurade sane ka kyereə Aaron se: "Mede sane ka kyereə Mose se, 26 "Ka kyere Lewifoo no akyedee a nkurofoə de abre Awurade no nyinnaa ama se, ntotosoo dudu a wənye no, wəmfa nkyemü edu asəfoo no; saa akyedee yi a wohim no Awurade anim mu baako mma Awurade. Ebeye ntotosoo dudu nam so de kyee no wə afrebukyia no anim no no, mu ntotosoo dudu a wənam him a wəbehim no daa daa mmara enti, eyə mo ne mo mmammarima aforebukyia no anim de ama Awurade no so. 27 dea. 9 Aduane afrebə, bəne afrebə ne afəbuo Na Awurade begye no se mo afrebədees a ədi əkan afrebə nyinnaa ye mo dea, agye emu bi a wəhye a eye aduane ne nsā a mode rema no sədee efiri no wə afrebukyia so de kyee Awurade no nko ara. mo ara mo agyapadee mu. 28 Saa ntotosoo dudu Yeinom nyinnaa ye afrebədees a eye kronkron pa na eyə kronkron no mma Awurade. 30 "Na wəbəfa no so de bəkye me no ye wo ne w'abusuafoə, wo no se dee efiri mo ankasa mo ayuporobe ne mo mmammarima ne wo mmammaa nyinnaa dea. Na nsakyibea ho. 31 Aaron ne ne mmammarima ne w'abusuafoə nyinnaa tumi di bi, agye obi a saa ebere n'abusuafoə betumi adi no wə won fie anaa baabiara no na ne ho nte. 12 "Otwa bere a ədi əkan mu a wəpə, efiri se, eyə wən adwuma a wəye no wə akyedee a nnipa no de beba se afrebədees a wəde Ahyaæ Ntomadan mu no ho akatua. 32 Mo Lewifoo rebre Awurade no a eyə ngo pa, bobesa pa, aburoo no, se mogye Awurade ntotosoo dudu no na mode ne afudee biara no, ne nyinnaa ye mo dea. 13 Se mo emu nkyemü edu a eṣə ani mu baako ma asəfoo abusuafoə hwə na wən ho te a, wətumi di yeinom no a, monni afəbuo biara. Namsø, monhwə yie na nyinnaa bi. 14 "Dee wəde bəma Awurade biara ye mo dea. 15 Israelfoə abakan ne wən mmoa nyinnaa akyedee kronkron a Israelfoə de aba no, moammu abakan a wəde bre Awurade ye mo dea. Namsø mmoa a memmaa mo əkwan se wənwə won nam no dee, monnnye won abakan. Na mmom, eṣe se wətua sika kakra de si abakan biara anan. 16 Se abakan no di bosome a, na eṣe se wəde əgye boə a eyə dwete gram aduonum nsia sədee kronkronbea ho nkariboə a eyə gram dubaako ne nkyemü anum mu baako no tee no ba. 17 "Namsø anantwie, nnwan ne mponkye mmakan dee, ense se wəgye won. Eṣe se wəde won bo afədees ma Awurade. Won mogya na eṣe se wəde pete afrebukyia no so na wəhye won sradee no se ogya afədees. Eṣe adee a Awurade ani so. 18 Saa mmoa yi nyinnaa ename beye mo dea. Ne yan ne ne sre nifa a wəbehim no afrebukyia no anim de akyere se wəde ama Awurade no nso, mobefə. 19 Mede afrebədees a Israelfoə de bəbre Awurade a wəbehim no no nyinnaa ma mo ne mo abusuafoə. Mo ne mo abusuafoə mfa na monni. Yei ye bohye a əda mo ne Awurade ne mo asefoo ntam daa nyinnaa." 20

19 Awurade ka kyereə Mose ne Aaron se, 2 "Me som ho mmara foforo nie: Ka kyere Israelfoə se wəmfa nantwie ba bəree kokoə a ənnii dem na əntwie nneemə da mmre me. 3 Momfa no mma asəfoo Eleasa na ode no bəko atenae no akyi baabi a obi akum no ebere a əno ara nso rehwe. 4 Eleasa de ne nsateaa bəbə mogya no mu na əde apete Ahyaæ Ntomadan no anim impreñson. 5 Afei, əbəhwə ama obi ahye nantwie ba no. Əbəhye ne ho nwoma, ne nam, ne mogya ne n'agyanan nyinnaa. 6 Na egū so rehwe no, Eleasa bəfa odum dua ne hisope mman ne asaawa kokoə na wato agu nneemə a wərehye no mu. 7 Yei akyi, eṣe se əsi ne ntadees na ədware na afei əko atenae hə a wəfa no se ne ho agu fi kosi anwummerē. 8 Onipa a ohyye aboa no nso, eṣe se əsi ne ntadees, na ədware, efiri se, əno nso ho agu fi kosi anwummerē. 9 "Afei, obi a ne ho nguu fi no besesa aboa a wəhyee no no nsō

de aki atenae no akyi baabi a eho ye kronkron na bōne yi so? Borodoma, bobe ne ateaa nni wakokora no wo ho. Israelfoo no de begu won nsuo asase yi so. Nsuo a yebenom nso nni ha.” 6 Mose a wode dwira won ho de pam won bōne no mu. 10 ne Aaron sore koo Ahyiaeet Ntomadan no ano de Onipa a obəboaboa nantwie ba no nsō no ano no won anim butubutuu fam wo Awurade anim; na nso, ese se osi ne ntadet, efiri se, ne ho gu fi kosi wohunuu Awurade animuonyam. 7 Na Awurade ka anwummercet; yei ye mmara a ewo ho daa a eho wo kyereet Mose se, 8 “Mommfa Aaron abaa no na wo mfaso ma Israelfoo no ne ahohoo a wote won mu ne Aaron mfre nnipa no nyinaa. Worehwē mo no, no nyinaa. 11 “Obiara a obeso efunu mu no ho begu kasa kyere obotan a ewo noho no se nsuo mfiri fi nnanson. 12 Na ne nnansa ne ne nnanson so no, mu mmra. Moberya won nsuo a obeso wonne won əde nsuo a wode dwira won ho no adwira ne ho ama anantwie afiri obotan no mu!” 9 Mose yee dee ne ho ate. Se ne nnansa so wanye yei a, ne nnanson Awurade kaees no. Ofaa abaa no firii baabi a wode akyi nyinaa na ne ho agu fi. 13 Won a woso efunu asie wo Awurade anim, 10 na Mose ne Aaron free mu na wannwira won ho sedee makyere yi no, wogu nnipa no nyinaa ma wobəboaa obotan no ho na Awurade Ahyiaeet Ntomadan ho fi, na ese se woyi waka kyereet won se, “Adonyefoo, montie! Yemma saa nnipa no firi Israelfoo mu. Esiane se woamfa nsuo mfiri saa obotan yi mu mmra anaa?” 11 Afei ahodwira nsuo no bi ampete won ho no enti, won Mose maa abaa no so de bo obotan no mprenu maa ho agu fi ara. 14 “Se obi wu wo ntomadan mu a, nsuo bebree firii mu baee maa nnipa no ne won eho mmara nie: Obiara a obewura saa ntomadan anantwie nomees. 12 Nanso, Awurade ka kyereet no mu ne won a wōwō mu dada ansa na onipa no Mose ne Aaron se, “Esiane se moante me ho wo rewuo no nyinaa ho gu fi nnanson. 15 Adeet biara a Israelfoo no anim no enti, moremfa won nkō asase wōde biribi gu mu a enni mmuasoo no nso ho gu a mehyee won ho bo no so!” 13 Wōfrees beaees ho fi. 16 “Se obi a əwo abontene de ne nsa ka obi a Meriba a see ne: Adonye Nsuo, efiri se, eho ne baabi ətəo wō akofena ano funu anaa se obi a ənye otəfəo a Israelfoo tee Awurade atua na, eho ara nso na funu, anaase obi de ne nsa ka onipa dompe anaa Awurade daa ne ho adi kyereet won se əye kronkron. damena a, ne ho begu fi nnanson. 17 “Ansa na ne 14 Eberet a Mose wo Kades no, əsomaan nnipa ma ho bete bio no, gye se wōde nantwie ba kōkō no nsō a wōde bo bōne ho afodee no fra nsuo a wōde agu asuhina mu. 18 Na obi a ne ho te afa hisope mman na əde abo nsuo no mu de apete ntomadan no so ne nkuku ne nkaka a ewo ntomadan no mu no nso so ne obiara a na əwo ntomadan no mu a ne ho agu fi no so. Saa ara nso na obi a əsəo dompe mu anaa əsəo obi a wōakum no anaa dee əde ne ho aka damena no nso, wōdwira ne ho. 19 Wōyē yei ne nnansa ne ne nnanson so. Na dee ne ho agu fi no nso, ese se osi ne ntadet, na obiara a əde ne nsa efi se, wōagu Awurade kronkronbea ho ho fi. Efiri se wōmfaa nsuo a ese se wōde pete ne so no mpetee se so no enti, ne ho agu fi. 21 Yei ye mmara a ewo beka nsuo no nso ho gu fi kosi anwummercet. 22 Na biribiara a obi a ne ho agu fi no beso mu no nso ho se akyire no, osi ne ntadet, na obiara a əde ne nsa bi.” 20 Nanso Edomhene buaa se, “Mommfa yen asase so!” Əboaboaan n'akodəm ano de won koo ehyeet no so. 21 Esiane se Edom amma won əkwan amma Israelfoo no amfa won əman mu no enti, əmanne faa nkyen. 22 Wōfirii Kades koo Bepo Hor so. 23 Afei, Awurade ka kyereet Mose ne Aaron wo Bepo Hor a ewo Edom hyee so se, 24 “Eberet aduru se Aaron wuo, na ərenko asase a mede ama Israelfoo no so bi, efiri se, mo baanu yee me dom wo Meriba nsuo no ho. 25 Afei, fa Aaron ne ne babarima Eleasa koo Bepo Hor so. 26 Eho na wobeyi Aaron asəfotadee no de ahye ne babarima Eleasa. Eho na Aaron bewu na watoa n'agyanom.” 27 Enti, Mose yee dee Awurade hyee no se ənye no. Won baasa nyinaa koo bepo Hor

20 Israelfoo no duruu Sin eseret so bosome a edi ekan no mu. Wōsisii won ntomadan wo Kades, na eho na Miriam wuiet ma wosiee no. 2 Na nsuo a wōbenom nni ho enti, nnipa no sore tiaa Mose ne Aaron. 3 Nnipa no bo Mose soboo se, “Se yene yen nuanom wuwuu wō Awurade anim a anka yere. 4 Mode Awurade əman ne yen nnwan ne yen anantwie aba eseret yi so se yemmewuwu? 5 Aden enti na moyii yen firii Misraim de yen baa asase

so a mipmap no nyinaa hwē wōn. **28** Wōduruu bepo no apampam no, Mose yii Aaron asofotadee no de hyee ne babarima Eleasa, na Aaron wuu wō bepo no apampam. Mose ne Eleasa sane wōn akyi, **29** na wōbaa nnipa no wu a Aaron awuo no ho amanee no, wōsuu no adaduasa.

21 Arad əhene a əye Kanaanni a əte Negeb tee se Israelfoo nam Atarim əkwan so reba. Əboaboaan n'akodəm ano koto hyee Israelfoo no so kyekyeree binom se mneduafoo. **2** Afei, Israelfoo no kaa ntam kyerees Awurade se, se əbeboa wōn ama wōadi Arad əhene ne de dom so a, anka wobegu nkuro akesees a ewō ho nyinaa. **3** Awurade tiee wōn abisadee no, enti əmماa wōdii Kanaarfioo no so; Israelfoo no seee wōn ne wōn nkuro akesees pasaa. Wōtoo ho edin Horma a asee ne “Ceees.” **4** Afei, Israelfoo no sane kōo Bepo Hor so. Wōfiri ho no, wōkōo anafoo fam əkwan a ekə Eρο Κάκω no so no so sedee ebeye a, wōbetumi atwa kanko afa Edom ho. Nnipa no aba mu buie. **5** Wōhyee asee nwiinwii tiaa Onyankopon enti wōkāa wōn ahiasem kyerees Mose se, “Aden enti na woayi yen afiri Misraim de yen aba se yemmewuwu esere yi so? Aduane a yebedie nni ha. Nsuo a yebeñom nso nni ha. Mana yi nso dee, afono yen.” **6** Enti, Awurade maa awō a wōn ano wō boro yie kokekaa wōn mu bebre ma wōwuwui. **7** Afei, mipmap no baa Mose nkyen bēsree se, “Yeaye bōne, əfiri se, yekakasa atia Awurade ne wo. Bō mpaees kyere Awurade na awō no nkō.” Mose bōo mpaees maa nnipa no. **8** Awurade ka kyerees Mose se, “Fa kobere ye saa awō yi mu baako seso na fa no sen poma bi so, na se awō no bi ka obi na onii no hwe no keke a, ərenwu.” **9** Enti, Mose yee əwō seso no; na obiara a əwō no bi beka no, se əpagya n'ani hwe no a, ənwu. **10** Israelfoo no firi ho no, wōtoaa wōn akwantuo no so kōo Obot kōtenaa hō. **11** Afei, wōtoaa so kōo Iye-Abarim wō esere so wō Moab apuees fam. **12** Wōfiri ho no, wōtoaa so kōo asuwa Sered Subonhwa mu kōbōo atenaes wō hō. **13** Afei, wōtu kōo akyirikyiri fam wō Asubonten Arnon nkyen hō baabi a wōne Amorifoo bō hyee. Asubonten Arnon na əye əhyee a eda Moabfoo ne Amorifoo ntam. **14** Enti, wōkāa saa asem yi wō Awurade akodie nwoma no mu se, asubonten Arnon subonhwa ne kuro Waheb **15** da Amorifoo ne Moabfoo ntam. **16** Afei, Israelfoo no toaa wōn akwantuo no so kōo Beer a asec ne “Abura.” Əha na Awurade ka kyerees Mose se, “Frefre nnipa no nyinaa bra na mema wōn nsuo.” **17** Əha na Israelfoo too dwom se, “Tue Ao, Abura! To ho dwom! **18** To abura yi ho dwom, mmapomma na wōtue; na akunini titii mu wōde wōn ahempoma ne wōn poma.” Afei, Israelfoo no firi esere no so kōfaa Matana, **19** Nahaliel ne Bamot. **20** Afei wōkōo Pisga atifi a ewō Moab bōnhwa no mu, baabi a wogyna a wohunu asase tamaa no. **21** Afei, Israelfoo tuu

abofoo ma wōde nkra yi kōmaa Amorifoo hene Sihon se: **22** “Momma yentwa mu mfa mo əman yi mu. Yebefə əkwan tempon so, na yēremfiri so kōsi se yebetra mo hyee. Yērentiatia mo mfudee so, yēremfa yē nsa nka mo bobe nturo, na yērennom mo abura mu nsuo.” **23** Nanso əhene Sihon ampene so. Na mmom, əboaboaan n'akodəm ano koto hyee Israelfoo so wō esere so ho ne wōn koo wō Yahas. **24** Nanso Israelfoo no kunkumm wōn faa wōn asase a əfiri Asubonten Arnon kōsi asuo Yabok ho toaa so kōsii Amorifoo ahyyes so, nanso wōkōhyiaa Amon mma ahodenfōo bi a wōakyere sraban enti wōantumi anko ankō wōn anim bio. **25** Enti Israelfoo no faa Amorifoo no nkuro akesees nyinaa a Hesbon kuropon ne ne nkuraase nyinaa ka ho tenaa mu. **26** Na Hesbon ye Amorifoo hene Sihon Kuropon. Sihon na əda bi əko tiaa Moabhene faa ne nsase nyinaa besii Asubonten Arnon no. **27** Ne sei enti tete, anwensem twerfōo twerse yei faa ne ho se, “Bra Hesbon, Sihon kuropon, yēkyekyere na ensi ne dada mu.

28 “Egya turi firii Hesbon Ogyaframa firii Sihon ahenkuro mu, Ehyye Ar kuropon a ewō Moab; esee sodifoo a wōwō Arnon mmepo so. **29** Ao Moabfoo, moscée beba mul! Wōawie mo, mo a mosom Kemos! Kemos agya ne mmamarima se atutenafo. Ne ne mmammarima se Amorifoo hene Sihon nnommumfōo.

30 “Yēasē wōn pasaa, əfiri Hesbon tōnn kōsi Dibon. Yēasē wōn ara akosi Nofa De kō ara kōsi Medeba.”

31 Enti Israelfoo no tenaa Amorifoo asase so. **32** Mose somaa akwansrafoo se wōnkōrasrasa Yaser fa mu hō. Əde asraafoo toaa wōn, faa wōn nkuro nyinaa, pamoo Amorifoo no. **33** Afei, wōde wōn ani kyerees kuro kēsē Basan, nanso Basanhene Og de n'asraafoo hyiaa wōn wō Edrei. **34** Awurade ka kyerees Mose se ənnnsuro na wadi atamfōo no so dada. Awurade sane hyee Mose nkuran se asem a etoo əhene Sihon wō Hesbon no, saa asem korō no ara bi na ebeto no. **35** Ampa ara, Israelfoo dii nikonom na wōkumm əhene Og ne ne mmamarima ne ne nkurəfōo nyinaa a anka wōn mu baako mpo. Enti Israelfoo no tenaa asase no so.

22 Afei, Israelfoo no kōo Moab tata so kōtenaa Asubonten Yordan apuees fam a əho ne Yeriko di nhwēanimu no. **2** Sipor babarima Moabhene Balak hunuu dee Israelfoo ayə Amorifoo. **3** Əberə a əhunuu Israelfoo dodoa a wōwō ho no, one ne nkurəfōo bōo huboa. **4** Ntem ara, wōne Midian mpanimfōo tuu agyina. Wōkāa se, “Saa dōm yi bewe biribiara a wōhunu sedee nantwie we sere.” Enti, Moab əhene Balak **5** somaa nnipa ma wōkōo Beor babarima Balaam nkyen wō Petor a eben Asubonten Eufrate ho. Əsree Balaam se əmmēboaa no. Əkaa se, “Nnipedəm bi firi Misraim aba. Wōkata asase ani nyinaa na wōrehunahuna me. **6** Mesre wo, bra na bēdome wōn ma me, əfiri se wōdəsə dodo. Ebia

metumi adi won so nkonom na mapam won afiri asase no so. Na menim nhylira a eba won a wohyira won so, enna menim musuo a eba won a wodome won so." 7 Nnipa a osomaa won no ye atitire a wofiri Moab ne Midian. Wofaa sika se wode rekotua Balaam ka ama wadome Israelfoo. Enti wokoo Balaam nkyen kookaa dee ehia Balak kyere no. 8 Balaam kaa se, "Monna ma adee nkye mo. Adeey kye a, dee Awurade bokyere me se menyé no, mëka akyere mo." Enti wodaee. 9 Anadwo no, Onyankopon baa Balaam nkyen bëbisaa no se, "Saa nnipa yi ye ehefoo?" 10 Õbuua se, "Wofiri Moabhene Balak nkyen. 11 Na nnipadom bi firi Misraim aba ne hyee so, na õbëföö no se, "Mafom. Na mennim se wowo ha. Se ope se meko ho ntëm so na mekodome won sedee ebeye a, ñbetumi adi won so." 12 Onyankopon ka akø efie." 13 Adeey kyeee no, anopa, Balaam ka kyere nnipa no se, "Monsane nko fie! Awurade rempene mma mennye saa." 14 Enti, ohene Balak akyere wo no nko na ka." Enti Balaam ne won koe. 15 Balak so hwëe bio. Saa ebere no dee, wokyee saa? Anaase, mehyee wo bo se mehyee wo osomaa nnipa dodo pa ara a animuonyamfoo a wokyen kane dom no fra won mu. 16 Wobaa Balaam nkyen beka kyere no se, "Ohene Balak se ñsre wo a meka asem biara agye asem a Onyankopon beka se bra. 17 Ñbëhye wo animuonyam na sika biara a wobegye no no nso, ñbetua. Ka sika a wobegye! 18 Nanso, Balaam buaa se, "Se ñoma me ahemfie a wode dwete ne sikakökö ahye no ma to koraa tenaa ne so ne won hyee aseey koe. 22 Nanso, Onyankopon bo fuu Balaam ahopere a ode koe no; enti osomaa ñsoro Awurade õbëföö kogyniaa akwantemfi se ñnkum no wo ho. Ebere a Balaam ne asomfo baanu rekoro no, 23 preko pe, Balaam afunumu no hunuu Awurade õbëföö no se okura sekhan gyina ekwan no mfimfini. Aboa no kwa fa wiram nanso Balaam kaa ne so sedee ebeye a, ñbefa ekwan mu. 24 Baabi a na Awurade õbëföö no gyina ho no ye bobefuo afasuo mmieni ntam. 25 Ebere a afunumu no hunuu Awurade õbëföö no, ñde ne ho twee ñfasuo no ho maa Balaam nan pekyees. Nanso, Balaam koo so hwëe aboa no bio. 26 Afei, Awurade õbëföö no koo ekwan no anafo kogyniaa baabi a eho kyere pa ara a na afunumu no nnya baabi mfa. 27 Enti, ñbutuu ekwan no mu. Balaam de abufuo kaa aboa no mmaa. 28 Afei, Awurade hyee afunumu no ma okasae! Ñbisaa ne wura no se, "Edeen na maye enti a ese se wohwe me mprensa?"

29 Balaam nso buaa no se, "Efiri se, woama mase okwasea. Na se mekura sekhan a, anka mekum wo." 30 Afunumu no nso bisaa no se, "Me ne wo tenaes yi, maye sei pen?" Ne wura no buaa se, "Dabi." 31 Afei, Awurade buee Balaam ani ma ñhunu osoro õbëföö no se watwe sekhan gyina ekwan no mfimfini enti kookaa dee ehia Balak kyere no. 32 Awurade õbëföö no bisaa no se, "Aden enti na wohwe w'afunumu no mprensa saa? Maba se merebeka ama woagyae, efiri se, worepe adeey asee. 33 Afunumu no hunuu me mprensa a emu biara ñkwae faa baabi; anye saa a, anka mekum wo na magyaa no." 34 Afei, Balaam ka kyere Awurade na magyaa no." 35 Nanso, Awurade õbëföö no ka kyere kyere no se, "Wo ne nnipa no nko, nanso asem a meka malyira won!" 36 Ebere a ñhene Balak tee se Balaam reba no, ñfiri kuro no mu kohyiaa no Asubonten Arnon ho wo ne hyee so. 37 Ñbisa Balaam se, "Aden enti na ñremma. 38 Balaam buaa se, "Ewom se maba dee, nanso menni tumi biara akyere me se menka no nko na meka." 39 Balaam kaa ñhene no ho ne no koo Kiria-Husot, 40 baabi ñsre, wo dee, bra na bedome saa nnipa no ma yen." 41 Adeey kyee anopa no, a, merentumi nye biribiara mmu saa ahyeede a Awurade a øye me Onyankopon no ahye no so. 42 Balaam na ñde mmoa no bi maa Balaam ne ne mpänimföö se wömfä mimo afödee no. 43 Adeey kyee anopa no, a, merentumi nye biribiara mmu saa ahyeede a Balaam faa Balaam de no koo Bamot-Baal atifi. Ñfiri ho too n'ani hunuu se Israelfoo no sam asee ho.

19 Nanso, monna ha ma adeey nkye na yenhwe se Awurade beka asem fofor bi aka dee waka dada no ho anaa." 20 Anadwo no, Onyankopon ka kyere Balaam se, "Sore na wo ne saa nnipa no nko na mmom, hwe yie na ye dee mekyere wo se ye no nko ara." 21 Adeey kyee anopa no, ñhyehyee ñ'afunumu, Balaam ake ñsre, "Sore gyina wo ñhyehyee aseey koe. 22 Nanso, Onyankopon bo fuu Balaam ahopere a ode koe no; enti osomaa ñsoro Awurade õbëföö kogyniaa akwantemfi se ñnkum no wo ho. Ebere a Balaam ne asomfo baanu rekoro no, 23 preko pe, Balaam afunumu no hunuu Awurade õbëföö no se okura sekhan gyina ekwan no mfimfini. Aboa no kwa fa wiram nanso Balaam kaa ne so sedee ebeye a, ñbefa ekwan mu. 24 Baabi a na Awurade õbëföö no gyina ho no ye bobefuo afasuo mmieni ntam. 25 Ebere a afunumu no hunuu Awurade õbëföö no, ñde ne ho twee ñfasuo no ho maa Balaam nan pekyees. Nanso, Balaam koo so hwëe aboa no bio. 26 Afei, Awurade õbëföö no koo ekwan no anafo kogyniaa baabi a eho kyere pa ara a na afunumu no nnya baabi mfa. 27 Enti, ñbutuu ekwan no mu. Balaam de abufuo kaa aboa no mmaa. 28 Afei, Awurade hyee afunumu no ma okasae! Ñbisaa ne wura no se, "Edeen na maye enti a ese se wohwe me mprensa?"

23 Balaam ka kyere ñhene no se, "Si aforebukyia nson wo ha, na siesie anantwie mma nson ne nnwennini nson fa won bo afödee." 2 Balak tiee Balaam asem no, enti ñde nantwie ba ne odwennini ba bo aforebukyia nson no biara so afödee. 3 Afei Balaam ka kyere ñhene no se, "Sore gyina wo ñhyehyee aseey koe no ho na mehwë se Awurade behyia me, na asem a ñbekaa akyere me no nso, meka akyere wo." Enti, sforo koo apampam baabi. 4 Eho na Onyankopon hyiaa no. Balaam ka kyere Awurade se, "Masiesie aforebukyia nson. Mabo aforebukyia no biara so nantwie ba ne odwennini ba afödee." 5 Afei, Awurade de nkra maa Balaam se ñnkoka nkyere ñhene Balak. 6 Ebere a Balaam sane baee no, na ñhene no ne ahenemma a wofiri Moab no gyina ñhyehyee afödee no ho. 7 Ñkomhye a Balaam de maaee no nie: "Ohene Balak soma befreë me firii Aram. Moabhene free me firii apuee fam nkoko so. ñkkaa se, 'Bra bedome Yakob ma me! Bra beka mmusuo a ebeba Israelfoo so.' 8 Ebeye den na matumi madome won a Onyankopon nnomme won? Ebeye den na matumi abu won fo, nnipa a Awurade mmuu won fo? 9 Mehunu won firi abotan atifi; mehwë won firi nkoko so. Mehunu nnipa a wote won ho ase, a

wəayi wən afiri amanaman mu. **10** Hwan na əbetumi nkomye a əmaae: “Beor ba Balaam nkomye no akan Yakob asefoo, wədəoso se mfuturo? Hwan na nie; nkomye a əfiri əbarima a n'ani hunu adee yie, əbetumi akan Israelfoo nkyemu ənan mu baako? Ma **4** dee ote Onyankopon asem; dee əhunu anisoadee menwu se oteneneeni; na mawiee nyə se wən dee.” **5** a əfiri Otumfoo ho; na əda fam, a n'ani gu so: **11** Əhene Balak bisaa Balaam se, “Edeen na woaye “Ao Yakob, mo ntomadan ye fe, Ao Israel, mo afie me yi? Mede wo baa se bedome m'atamfoo, nanso ye ahomeka. **6** “Esam m'anim te se mmefuo, te se woahyira wən!” **12** Nanso, Balaam buaa se, “Metumi nturo frəmfrəm wə asubonten ho. Wəte se pepere a aka biribi a Awurade nkaa se menka anaa?” **13** Awurade adua, te se ntweneduro a əben nsuo ho. **7** Afei, Balak ka kyerees no se, “Bra na yenko baabi Wəbenya nsuo bebree. Wən mma bənya dee əhia foforo. Yəduru hə a, wobehunu əman Israel fa bi wa wən nyinaa. “Wən əhene beye kese akyen Agag; hə. Dome wən a wobehu wən wə hə no nyinaa.” **14** Əhene Balak faa Balaam de no kəo Sofim bepo Misraim abə; ətwee wən se wiram nantwie. Əsəe Pisga atifi. Əsii aforebukyia nson wə ho. Enna əde amanaman a wotia no nyinaa, əbubu wən nnompe nantwie ba ne odwennini bəo aforebukyia biara mu asinasini, əto bəmma wowo wən. **9** Israel butu so afədee. **15** Afei, Balaam ka kyerees əhene no se, hə se gyata; əte se gyataburu, na hwan na əbetumi “Gyina wo əhyee afədee no ho wə ha na me nso anyane no? “Ao Israel, nhŷira nka obiara a əhyira merekəhyia Awurade.” **16** Awurade hyiaa Balaam wo, na nnome nka obiara a ədome wo.” **10** Əhene na əkaa asem a ənkokka kyerees no. **17** Enti, əsanee Balak bo fuu Balaam. Əde Abufuo bəo ne nsam guu baa baabi a ohene no ne Moab ahenemma no wə ne so teaam se, “Mefree wə se bedome, m'atamfoo a wəgyina wən əhyee afədee no ho. Əhene no de nanso woahyira wən mprensa. **11** Firi me so kə! ahopere bisaa se, “Awurade aka sen?” **18** Nkomye Sane kə wo nkyi! Meyee m'adwene se anka mehye a Balaam de maaee no nie: “Balak, sore na tie; wo animuonyam, nanso, Awurade de akame wo!” Sipor babarima tie me. **19** Onyankopon nnye onipa əwəgyina wən əhyee afədee no ho. Əhene no de wə'somafoō no? Mekaa se, **12** Balaam buaa no se, “Wonkae asem a meka kyerees na wadi ator; Ənye onipa na wasesa n'adwene. wə'somafoō no? Mekaa se, **13** ‘Se Balak ma me Wakasa a wanye anaa? Wahye bə bi pen a wanni so anaa? **20** Wəhyee me se menhyira; wahyira, na əhene no de wəde dwetə ne sikakəkə ahye hə ma merentumi nnane no! **21** “Menhunu amanehunu bi koraa a, menni tumi se meye biribi atia Awurade a ebeba Yakob so. Əhaw biara nni hə mma Israel! apədee.’ Meka kyerees wo se asem a Awurade aka Awurade, wən Onyankopon ka wən ho. Əne wən əhene! **22** Onyankopon ayi wən afiri Misraim; əte nkuəfəo nkyen. Nanso, dee edi əkan no, ma menka əhene! **23** Nname biara wo.” **15** Yei ne nkomye a Balaam de maec: “Beor ba renka Yakob, abayisəm biara nni tumi wə Israel so. Balaam nkomye no nie; nkomye a əfiri əbarima a Na wəbəka wə Yakob ho se, ‘Hwə anwanwadee a n'ani hunu adee yie, **16** dee ote Onyankopon asem; Onyankopon aye ama Israel!’ **24** Saa nnipa yi sore se dee əwə nyansa a əfiri Əsorosoroni no dee əhunu gyataburu. Wəgyina hə se gyata hoodenfoō. Ənnye anisoadee a əfiri Otumfoō ho; na əda fam, a n'ani gu n'ahome kəsi se əbewe n'ahaboa awie na wanom so: **17** “Məhunu no, nanso ənye seesei; mehwə no ne mogya nyinaal!” **25** Əhene no ka kyerees Balaam wə daakye akyirikyiri. Nsoromma bəpue afiri Yakob se, “Se worennome wən a, ənnees nhŷira wən.” **26** mu! Ahempoma befiri Israel mu. Əbeyam Moabfoō Nanso Balaam buaa no se, “Manka ankyere wo se tiri, na wapaapae Moab mma tikwankora. **18** Wəbəfa asem a Awurade bəka akyere me se menka no na Edom, na Seir a əyə ne otamfoō no, wəbədi ne so meka?” **27** Afei, əhene no ka kyerees Balaam se, nkonom, na Israel bekə so adi nkonom. **19** Əhene bi “Mede wo bekə baabi foforo. Ebia, əho beye aniso ka kyerees əhene no se ənsi aforebukyia nson na ənsiesie nantwie mma nson ne nnwennini mma nson mma aforebə. **30** Əhene no yee dee Balaam kaez no, enti əde nantwie ba ne odwennini ba bəo afədee wə aforebukyia nson no biarə so.

24 Afei, Balaam hunuu se Awurade pə se əhyira Israel. Yei enti, wankə abisa sedee ətaa yə no. Na mmom, ətoo n'ani hwəe esere no so, **2** hunuu se Israelfoo mmusuakuo no abobə wən atenae. Afei, Onyankopon honhom baa ne so, **3** na yei ne

25 Eberə a Israelfoo bəo atenasee wə Sitim no, wən mu mmarima no bi hyee asee ne Moab

mmabaawa no bœo adwaman de guu wœn ho fi. 2 nie. 5 Yeinom ne mmusua a wœye Yakob babarima Saa mmabaawa yi too nsa freee won se wœmmra wœn panin Ruben asefoo: Hanokfoœ abusua, wœde too afodee a wœbœ ma wœn anyame no ase. Ankyere wœn tete agya Hanok; Palufoœ abusua, wœde too biara, mmarima no kœo wœn apontoœ ase na wœsomm a wœn tete agya Palu; 6 Hesronfoœ abusua, wœde Moab anyame. 3 Ebere tiawa bi akyi, Israelfoœ no too wœn tete agya Hesron; Karmifoœ abusua, wœde nyinaa kœsom Baal-peor a œye Moabfoœ nyame. Yei too wœn tete agya Karmi. 7 Mmarima a na wœwœ maa Awurade bo fuu ne nkurofœ no yie. 4 Ùhyœ Ruben mmusua nyinaa mu no dodoœ ye mpem saa mmara yi maa Mose se, "Kunkum mpanimfoœ a aduanan mmiensa ahanson aduasa. 8 Na Palu ye wœtuatua Israel mmusukuo no ano no nyinaa. Sen Eliab aseni, 9 na Nemuel na œwo Eliab, Daten ne wœn wo Awurade anim awia ketee sœdee ebœye a, Abiram. Saa Daten ne Abiram yi ara na wœye nnipa n'abufuo a ano ye den no befiri wœn so." 5 Enti, no ntuanofœ a wœne Kora yœe adwene tiaa Mose Mose hyœ atemmufoœ no ma wœkunkumm wœn a ne Aaron, de buu Awurade animtia. 10 Na asase wœsomm Baal-peor no nyinaa. 6 Nanso, Israelni mu bue menee wœn ne Kora. Egya firi Awurade ðhantanni bi de Midiani ababaawa bi baa wœn nkyen besœee won akyidifoœ ahanu aduonum. Yei atenaœ hœ maa Mose ne nnipa no nyinaa hunuu no yœe kokœbo maa Israelman nyinaa. 11 Nanso, Kora Ebere a na wœn nyinaa gyina Ahyiaeœ Ntomadan no mmamarima deœ, wœanwuwu da no. 12 Yeinom epono akyi retwa adwo no. 7 Ebere a Pinehas a œye ne mmusua a wœfiri Simeon mmamarima mu: Eleasa babarima a na œye œsofœ Aaron nana hunuu Nemuelfoœ abusua, wœde too won tete agya Nemuel. yei no, ohuri sœo pea mu 8 taa saa obarima no so de Yaminfoœ abusua, wœde too wœn tete agya Yamin. no kœwuraa ne ntomadan mu baabi a œfaa œbaa no. Yakinfoœ abusua, wœde too wœn tete agya Yakin. Ðde pea no wœwœ œbarima no sane de wœa œbaa no 13 Serafoœ abusua, wœde too wœn tete agya Serah; yafunu mu. Enti, ðhaw no to twaa wo Israelfoœ no Saulfoœ abusua, wœde too wœn tete agya Saulo. 14 mu, 9 nanso ekœsi saa Ebere no, na nnipa mpem Mmarima a na wœwœ Simeon mmusua mu nyinaa aduonu enan awuwu dada. 10 Afei, Awurade ka dodoœ ye mpem aduonu mmienu ne ahanu. 15 kyereœ Mose se, 11 "Eleasa babarima Pinehas a œye Yeinom ne mmusua a wœfiri Gad mmamarima œsofœ Aaron nana adwodwo m'abufuo ano, efiri mu: Sefonfoœ abusua, wœde too wœn tete agya Sefon; se, œbaa mmœden te se me ara wœ m'animuonyam Hagifoœ abusua, wœde too wœn tete agya Hagi. ho, enti sœdee meyœœ m'adwene se mesœœ Israelfoœ Sunifoœ abusua no, wœde too wœn tete agya Suni. 16 nyinaa no, magyae. 12 Enti ka kyereœ no se, me ne Osnifoœ abusua, wœde too wœn tete agya Osni. Erifoœ no rebœye asomdwœœ apam. 13 Saa apam yi mu, abusua, wœde too wœn tete agya Eri; 17 Arodfœ œno ne n'asefœœ beye œsofœœ afœbœœ, efiri se watwe abusua, wœde too wœn agya Arod. Arelifoœ abusua, me, ne Onyankopon, ho ninkunu wœ Israelfoœ mu wœde too wœn tete agya Areli. 18 Mmarima a na de aye mpata ama wœn." 14 œbarima a wœkumm wœwœ Gad mmusua mu no dodoœ ye mpem aduanan no ne Midiani ababaawa no, na ne din de Simri ne ahanum. 19 Na Yuda wœ mmamarima baanu a a na œye Salu a ðtua Simeon abusuakuo ano no wœn edin de Er ne Onan a na wœawuwu wœ Kanaan babarima. 15 œbaa no nso, na ne din de Kosbi a asase so. 20 Nanso, mmusua a edidi so yi firi Yuda na œye Midianhene babarima Sur babaa. 16 Afei, mmamarima a na wœte ase no ase. Selafoœ abusua, Awurade ka kyereœ Mose se, 17 "To hyœ Midianfoœ wœde too wœn tete agya Sela. Peresfoœ abusua, wœde no so na see wœn, 18 efiri se, wofaa mo se atamfoœ, too wœn tete agya Peres. Serafoœ abusua, wœde na wœdaadaa mo ma mosomm Baal-peor, ne Kosbi a too wœn tete agya Serah. 21 Yeinom ne mmusua œye Midian ntuanoni babaa a wœkumm no wœ Peor nketewa wœfiri Peresfoœ ase. Hesronfoœ abusua, a wœde too wœn tete agya Hesron. Hamulfoœ abusua, wœde too wœn tete agya Hamul. 22 Mmarima a na wœwœ Yuda mmusua mu no nyinaa dodoœ ye mpem aduonu nsia ne ahanum. 23 Yeinom ne mmusua a wœfiri Isakar mmamarima ase: Tolafoœ abusua, wœde too wœn tete agya Tola. Puwafoœ abusua, wœde too wœn tete agya Puwa. 24 Yasubfoœ abusua, wœde too wœn tete agya Yasub. Simronfoœ abusua, wœde too wœn tete agya Simron. 25 Mmarima a na wœwœ Isakar mmusua no mu no nyinaa dodoœ ye mpem aduonia nan ne ahasa. 26 Yeinom ne mmusua a wœfiri Sebulon mmamarima ase: Seredfoœ abusua, wœde too wœn tete agya Sered. Elonfoœ abusua, wœde too wœn tete agya Elon. Yakleefœ abusua, wœde too wœn tete agya Yakleel. 27 Mmarima a na wœwœ

26 ðyaredom no akyi no, Awurade ka kyereœ Mose ne œsofœœ Aaron babarima Eleasa se, 2 "Monkan Israelfoœ mmamarima a wœadi mfee aduonu ne dee ðboro saa nyinaa na monhwœ dodoœ a wœbetumi akœ œsa wœ abusua biara mu." 3 Saa Ebere no, na Israelman no nyinaa abœ atenaœ wœ Moab tata so, wœ Asubonten Yordan ho a na wœne Yeriko di nhwœanimu. Enti Mose ne œsofœœ Eleasa kaa nhyehyœœ a efa nnipakan no ho kyereœ Israelfoœ ntuanofœ no se, 4 "Monkan mmamarima a wœwœ Israel a wœadi mfee aduonu ne dee ðboro saa sœdee Awurade hyœœ Mose no." Sœdee nnipakan no a efa Israel mma a wœfiri Misraim baæe no ano kœsiiœ

Sebulon mmosua no mu no nyinaa dodooye mpem aduosia ne ahantom. **28** Enam Manase ne Efraim so na mmosua mmieni firii Yosef mu baes. **29** Manase asefoo: Makirfoo abusua, wode too won tete agya Makir. Gileadfoo abusua, wode too won tete agya, Makir babarima, Gilead. **30** Yeinom ne mmosua nketewa a wofiri Gileadfoo ase: Yeserfoo abusua, wode too won tete agya Yeser. Helekfoo abusua, wode too won tete agya Helek. **31** Asrielfoo abusua, dodooye. **32** Semidafoo abusua, wode too won tete agya Sekem. **33** Na Hefer abusua, wode too won tete agya Hefer. **34** Mmarima a na wowa Manase mmosua no nyinaa mu dodooye mpem aduonum mmieni ne ahanson. **35** Yeinom ne mmosua a wofiri Efraim mmamarima ase: Sutelafoo abusua, wode too won tete agya Sutela. Bekerfoo abusua, wode too won tete agya Beker. Tahanfoo abusua, wode too won tete agya Tahan. **36** Na yei ye abusua nketewa a wofiri Sutela ase: Eranfoo abusua, wode too won tete agya Eran. **37** Mmarima a na wowa Efraim mmosua nketewa no nyinaa mu dodooye mpem aduasa mmieni ne ahantom. Manase ne Efraim mmosua nyinaa ye Yosef asefoo. **38** Yeinom ne mmosua a wofiri Benyamin mmamarima mu. Belafoo abusua no, wode too won tete agya Bela. Asbelfoo abusua no, wode too won tete agya Asbel. Ahiramfoo abusua no, wode too won tete agya Ahiram. **39** Sufamfoo abusua no, wode too won tete agya Sufam. Hufamfoo abusua no, wode too won tete agya Hufam. **40** Yeinom ne mmosua a wofiri Belafoo mu. Ardfoo a wode too won tete agya Ard. Naamanfoo a wode too won tete agya Naaman. **41** Na mmamarima a na wowa Benyamin mmosua no mu nyinaa dodooye mpem aduanan enum ne ahansia. **42** Yei ne abusua a efiri Dan babarima asefoo mu. Suhamfoo abusua no, wode too won tete agya Suham. Na Dan mmosua no nyinaa ye Suhamfoo. **43** Mmarima a na wowa saa mmosua no mu nyinaa dodooye mpem aduosia enan ne ahanan. **44** Yeinom ne mmosua a wofiri Aser mmamarima mu. Yimnafoo abusua no, wode too won tete agya Yimna. Isuifoo abusua no, wode too won tete agya Isui. Beriafoo abusua no, wode too won tete agya Beria. **45** Yeinom ne mmosua a wofiri Beriafoo mu. Heberfoo de won ho too won tete agya Heber. Malkielfoo de won ho too won tete agya Malkiel. **46** Na Aser wo obabaa bi a ne din de Sera. **47** Mmarima a na wowa Aser mmosua nyinaa mu no dodooye mpem aduonum mmieni ne ahanan. **48** Yeinom ne mmosua a wofiri Naftali mmamarima mu. Yakseelfoo abusua no, wode too won tete agya Yakseel. Gunifoo abusua no, wode too won tete agya Guni. **49** Yeserfoo abusua no, wode too won tete agya Yeser. Silemfoo abusua no, wode too won tete agya Silem. **50** Mmarima a na wowa Naftali mmosua nyinaa mu no dodooye mpem aduanan enum ne ahanan. **51** Enti, nnipa dodooye a wokan won no ano si mpem ahansia ne baako ahanson aduasa. **52** Afei, Awurade ka kyerees Mose se, **53** "Kyekye asase no ma mmosua no sedes won ntontobo so bakyekye asase no. Dee ese se ekubo biara nya no begyina n'agyanom abusuakuo edin dodooye. **56** Ese se wobo ntonto wo agyapadee no kyekye so wo akuo akese ne nketewa no mu." **57** Nnipakan no, na Lewifoo mmosua no mu nnipa nie: Wode Gersonfoo too won tete agya Gerson. Wode Kohatfoo too won tete agya Kohat. Wode Merarifoo too won tete agya Merari. **58** Yeinom nso ye Lewifoo mmosua: Libnifoo, Hebronfoo, Mahlifoo, Musifoo ne Korafoo. Kohat ye Amram tete agya; **59** Ebere a Lewi wo Misraim no, woooo obabaa a ne din de Yokebed. Kehat babarima Amram waree no. Won na woooo Aaron, Mose ne Miriam. **60** Aaron woo Nadab, Abihu, Eleasa ne Itamar. **61** Nanso, ebere a Nadab ne Abihu de ogya e nyenye kronkron bree Awurade no, wwwwui. **62** Nnipakan no mu na Lewifoo nyinaa dodooye mpem aduonum mmieni. Wokan mmamarima a woadi firi bosome kosi mpanimfoo so. Nanso, woammu Lewifoo no ano anka Israel nnipakan no ho, efiri se, worekye nsase no ama mmosuakuo no, woamma Lewifoo no bi. **63** Enti, sedes Mose ne osofoo Eleasa fa kyerees nnipa no ano wo Moab bepo a eben Asubonten Yordan na ene Yeriko di nhweanimu no ne no. **64** Saa nnipa yi nyinaa, won mu baako mpo nni ho a nnipakan a edi ekan no, wokan no wo Sinai esere so ho, **65** efiri se, na mfee aduanan atwam enti na won a wokan won kane no nyinaa awuuw se des Awurade kaee se. "Wobewuu wo esere so" no. Won a ekaa won ara ne Yefune ba Kaleb ne Nun babarima Yosua.

27 Eda koro bi, Hefer babarima Selofehad mmmamaa a won edin ne Mahla, Noa, Hogla, Milka ne Tirsa baa Ahyiaeet Ntomadan no ayo se wode adresre bi rebeto Mose, osofo Eleasa ne mimusua panin ne afoforo a wowa ho no anim. 2 Na mmaa no ye Yosef babarima Manase abusuafo fa bi. Na won ase firi Makir a yee Manase babarima no fie. Na Manase babarima Gilead ye won nana nkansowa enna ne babarima Hefer nso ye won nana enna won babarima Selofehad ye won agya. 3 Wokaa se, "Yen agya wuu esere so nanso na onka won a wone Kora yee dom tiaa Awurade a enti emaa wawuwue no ho. Ono ankasa bone enti na ewuue. 4 Aden enti na esiane se yen agya anwo obabarima enti ne din ayera? Yegye di se, ese se woma yen agyapadee a

yen agya nuamarimanom anya no bi." 5 Enti a wəhyee aseē wə Sinai Bepo so a eſe se wobə Mose de wən asem too Awurade anim. 6 Awurade no wə bere-anə-bere-anə ma eyi hwa. E耶 afədees buaa Mose se, 7 "Asem a Selofehad mmammaa no a wəde ogya bə de ma Awurade. 7 Eſe se wode ka no ye nokore. Ma wən ne won agya nuanom ənom afərebədees a eye nsā a apae lita baako a no asase. Fa agyapadees a se won agya no te ase odwammaa ka ho ka afərebədees no ho a wobəhwie a anka əbenya no ma wən. 8 "Dee edi ho bio ne agu beaee bi a eho ye kronkron wə Awurade anim. 8 se, esiane se eye mo mmara se, se obi wu na ənni Momfa odwammaa a əto so mmieno no mmo afədees mmammarima a wəbedi n'adee a eſe se n'agyapadees anwummersə a aburoo ne nsā afərebədees ka ho. kə ne mmammaa ho enti, monye no saa. 9 Na Eno nso ye Awurade hwam. E耶 əhyee afrebo. 9 se ənni əbabaa nso a, eſe se agyapadees no kə ne "Se əduru homeda a, momfa nnwammaa a wəadi nuamarima nkyen. 10 Na se ənni nuamarima afe a wənnii dem biara ne afərebədees ahodoo a a, eko ne wofanom nkyen. 11 Na se ənni won mu eſe se mode ka ho no mmo afədees. Eſe se aburoo biara bi a, eko ne busuani bi a əben no nkyen. Eſe se afərebədees lita ənan ne fa a wəayam no muhumuhu Israelfoo di saa mmara a Awurade hyee Mose no so." de ngo afra a nsā ka ho saa ara na wəde bə saa afədees 12 Edə bi, Awurade ka kyerees Mose se, "Kə bepo a no. 10 Yei ne əhyee afədees a wobə no homeda biara əwə Abarim mmepe so no na to w'ani fa asubənten de ka əbere ano əhyee afədees ne nsā afrebo ho no. a edə ho no so ma enkosi asase a mede maa Israelfoo 11 "Saa ara nso na eda a edi əkan wə bosome biara no so. 13 Se wohwe wie a, wobəwu sədees wo nua mu no, eſe se mobə əhyee afədees foforo bi ka ho de Aaron wuiə no, 14 efiri se, wosore tiaa me mmara ma Awurade. Afərebədees no beye nantwinini mma wə Sin esere so ho. Əbere a Israelfoo no sore tiaa me mmienu, odwennini baako ne nnwammaa nson a no, woamma wəanhunu me kronkronye wə nsuo no wəadi afe a wənnii dem biara. 12 Dee eſe se mode ho." Na əretwe n'adwene aba Meriba nsuo "Akoe" ka ho ne asikyiresiam lita nsia ne efa a wəayam a əwə Kades a əwə Sin esere so no so. 15 Mose ka no muhumuhu de ngo afra. Eno na mode beka kyerees Awurade se, 16 "Ao Awurade, Onyankopən a nantwie baako biara ho. Afei, mode asikyiresiam woye nnipa nyinaa honhom ti ansa na worebəfa me a wəayam no muhumuhu lita ənan a wəde ngo no, mesrə, yi obi si m'anən 17 a əde wən beko əko afra bəbə aburoo afədees a odwennini no ka ho; 13 na əbehwe wən so sədees ebeye a Awurade nnipa na odwammaa biara nso, mode asikyiresiam lita benya odwanhwəfəo a əbehwe wən so." 18 Awurade mmienu ne efa. Saa afərebədees yi wəde ogya na buaa no se, "Kə na kəfrə Nun babarima Yosua a əbehye, na ebəsə Awurade ani. 14 Afərebədees biara əwə Honhom no wə ne mu no, 19 na fa no kə no, nsā afrebo ka ho. Nantwie biara, nsā ntoa əsəfəo Eleasa nkyen, na nnipa no nyinaa rehwə nsia ka ho. Odwennini biara, nsā ntoa ənan ka ho. mo no, fa nnipa no animdie so tumi hye ne nsa. Odwammaa biara nso, nsā ntoa mmiensa ka ho. Afe 20 Fa wo tumi ma no wə badwam sədees ebeye a, mu no nyinaa mu, yei na ebeye əhyee afədees wə Israelfoo nyinaa betie no. 21 Se wohia akwankyere bosome biara mu. 15 Afei, bosome biara mu eda a efiri Awurade ho a, Yosua begyina əsəfəo Eleasa a edi əkan no, mode ərapo bəbə bəne ho afədees anim, na əsəfəo Eleasa abə ntonto kronkron de ama Awurade. Mobebo saa afədees yi de aka əhyee afədees ne nsā afədees a mobə no wə bere-anə-bere-Israelfoo no befa so ahwehwə dee eſe se woye." 22 Afei, bosome biara mu eda a etə so dunan no nso, mobedi Awurade Twam Afahye no. 17 Edə a edi so no, mobefiti aseē adi daponna a wəde anigyees di no nnanson no, nanso, morenni burodo a mmoreka wə mu. 18 Afahye no eda a edi əkan no, nnipa no nyinaa bəbə ahotees dwa na obiara renye adwuma biara. 19 Mode nantwie mma mmienu, odwennini baako ne nnwammaa a wəadi afe a wənnii dem bəbə əhyee afədees ama Awurade. 20 Mode esiam lita nson a mode ngo afra beka nantwie baako biara ho. Afei, mode esiam lita enum beka odwennini no ho, 21 na nnwan nson no biara nso, mode esiam lita mmiensa aka ho. 22 Eſe se mode ərapo bə bəne ho afədees se impatadees ma mo ho. 23 Mode saa afərebədees yi beka dee daadaa mobə no ho. 24 Nna nson no mu eda biara adidie mu no, mobebə saa afədees koro yi arabi. Ebeye Awurade aniso yie. 25 Edə a etə so nson no, ebeye eda kronkron bio a nnipa no nyinaa

behylia mu na saa eda no, obiara renye adwuma adwuma. Eye nnanson afahye ahyeasee wō Awurade biara. 26 “Aduanekan eda no a wofre no Nnawotwe anim. 13 Nneema a mode bebō saa afodee sononko mu Afahye anaase Pentekoste no, ese se nnipa no yi ama Awurade ani aso no beye nantwie mma nyinaa bo nhiamu kronkron ho dawuro de di Otwa dumienfa, nnwennini mmienu ne nnwammaanini bere Afahye no. Eda no, ese se mode mo mifuo mu a woadi afe a wonnii dem biara dunan. 14 Ese se, nnobaee foforo bebō Awurade aduane afodee. Ense sedee moye no daa no, mode atokoo aforebōdee, se mo mu biara ye adwuma saa eda no. 27 Ohyye asikyiresiam a woayam no muhumuhu lita nsia ne afodee sononko a eso ani na ese se saa eda no, fa ka anantwie mma dumienfa no biara ho. Lita mobo ma Awurade. Aforebōdee no beye anantwie enan ka nnwennini no baako biara ho 15 enna lita mma mmienu, odwennini baako ne nnwammaa mmienu ne fa aka nnwammaa dunan no baako anini a woadi mfee nson. 28 Mode mo aburoo lita biara ho. 16 Ese se mode opapo bo bone ho afodee nsia ne fa a woayam no muhumuhu a mode ngo ka daa ohyye afodee a mobo no ho a aburoo ne afra beka nantwie baako ho. Mode lita enan beka nsā afodee ka ho. 17 “Eda a eto so mmienu wo saa odwennini no ho; 29 na mode lita mmienu ne fa nnanson afahye no mu no, mode anantwie mma beka nnwammaa nson no biara ho. 30 Afei, momfa dumienfa, nnwennini mmienu ne nnwammaanini a opapo baako nye mpatadee mma mo ho. 31 Saa woadi afe dunan a wonnii dem biara bebō afodee. afodee ahodoa sononko yi ka daa ohyye afodee, 18 Saa aforebōdee yi mu biara, mode anantwinini, aburoo afodee ne nsā afodee no ho. Monlhwe se nnwennini ne nnwammaa no ho aduane ne nsā mimoa a mode won rekobō saa afodee no nnii dem a forebōdee a woahye no beka ho. 19 Ohyye aforebōdee a mobo no daa akyi no, mode opapo beka atokoo aforebōdee ne nsā aforebōdee no ho abo bone ho afodee. 20 “Afahye eda a eto so mmiensa no so no, mode anantwie mmaa dubaako, nnwennini mmienu, nnwammaanini a woadi afe no dunan a wōnnii dem biara 21 a sedee moye no daa no, mode anantwie, nnwennini ne nnwammaa no ne aduane ne nsā aforebōdee beka aforebōdee biara ho. 22 Ese se mode opapo bo bone ho afodee de ka daa ohyye aforebōdee no ho a atokoo aforebōdee ne nsā aforebōdee ka ho. 23 “Afahye a eto so nan no, mode anantwie mma edu, nnwennini mmienu, ne nnwammaanini a woadi afe no dunan a wōnnii dem biara 24 a mode atokoo aforebōdee ne nsā aforebōdee beka won mu biara ho. 25 Afei, momfa opapo a sedee moye daa no atokoo ne nsā aforebōdee ka ho nka aforebōdee a mobo no daa no ho. 26 “Afahye eda a eto so enum no, momfa anantwie mma nkron, nnwennini mmienu ne nnwammaanini a woadi afe no dunan a wōnnii dem biara. 27 Sedee moye no daa no, mode atokoo aforebōdee ne nsā aforebōdee beka ho. 28 Momfa opapo a aburoo aforebōdee ne nsā aforebōdee ka ho mmo bone ho afodee sononko nka afodee ahodoa a mobo no daa no ho. 29 “Afahye eda a eto so nsia no, mode anantwie mma nwōtwe, nnwennini mmienu ne nnwammaanini a woadi afe a wōnnii dem biara dunan 30 beka won atokoo ne won nsā aforebōdee no ho sedee moye no daa no. 31 Momfa opapo a atokoo aforebōdee ne nsā aforebōdee ka ho mmo bone ho afodee sedee moye no daa no. 32 “Afahye eda a eto so nson no, mode anantwie mma nson, nnwennini mmienu ne nnwammaanini a woadi afe a wōnnii dem biara dunan 33 a mode atokoo ne nsā aforebōdee beka won mu biara ho bebō afodee. 34 Afei, mode opapo baako bebō bone ho afodee a atokoo ne nsā aforebōdee ka ho aka daa aforebōdee no ho sedee moye no daa no. 35 “Eda a

29 “Bosome a eto so nson no eda a edi ekan wo afe biara mu no, monhye totorobento afahye no. Nnipa no nyinaa de kommye behylia na obiara renye adwuma biara. 2 Saa eda no, mode nantwie ba baako, odwennini baako ne nnwammaanini nson a woadi afe a wonnii dem bebō ohyye afodee. Yeinom ye aforebōdee a Awurade ani besso na n'ani nso begye ho. 3 Mode aburoo lita nsia ne fa a woayam no muhumuhu a wōde ngo afra bebō aburoo afodee no a nantwie no ka ho. Wōde lita enan beka odwennini no ho 4 enna lita mmienu ne fa nso ka nnwammaa no baako biara ho. 5 Ese se mosane de opapo bo bone ho afodee de yei ye mo mpatadee. 6 Saa aforebōdee sononko yi ka ohyye afodee a mobo no bosome biara ne eda no dec no ho; afei nso, eka daa ohyye afodee a mobo a aburoo ne nsā aforebōdee ka ho no ho sedee aforebōdee no ho mmara tee no. Eye ohyye afodee a eso Awurade ani. 7 “Bosome a eto so nson no eda a eto so edu no, ese se nnipa no nyinaa sane hyia bio. Eye eda a ese se nnipa no nyinaa ye komm ahobreasee mu wo Awurade anim, na ense se won mu biara ye adwuma biara. 8 Saa eda no, mobebo ohyye afodee ama Awurade—n'ani besso. Aforebōdee no ye nantwie ba baako, odwennini baako, nnwammaanini nson a woadi afe a wonnii dem biara. 9 Fa nantwie ba no siesie atokoo afodee a mode asikyiresiam a woayam no muhumuhu ne ngo lita nsia ne fa afra. 10 Lita enan na mode beka odwennini no ho enna mode lita mmienu ne fa aka odwammaa baako biara ho. 11 Ese se mode opapo baako bo bone ho afodee. Yei ka bone aforebōdee a wōbo de pata ne ohyye afodee a wōbo no daadaa a aduane aforebōdee ne nsā afodee ka ho. 12 “Bosome a eto so nson no eda a eto so dunum no, ese se nnipa no nyinaa sane hyia bio. Ense se eda no, obiara ye

eto so nwotwe no, frē nnipa no nyinaa na wōnhyia mu. Ḍəfōo Eleasa babarima Pinehas na ədii wōn kommye so. Ense se moye adwuma biara saa əda anim kəo əko no. Wōrekə no, wōde kronkronnee a no. 36 Mommo əhyee afədee. Awurade ani so saa əwa kronkronbea ho ne totorobento a wōbəheyen afədee no. Momfa nantwie ba baako, odwennini akanyane akodəm no koe. 7 Na sədəe Awurade baako, nnwammaanini a wōadi afe a wōnnii dem hyee no, wōkumm Midian mmarima nyinaa wōnson mmo afədee. 37 Na se morebo saa afədee no a, əko no mu. 8 Wōn a wōkumm wōn no bi ne Midian momfa atokəo ne nsā afərebədee nka ho. 38 Afei, ahemfo baanum a wōn edin de Ewi, Rekem, Sur, mode əpapo baako bəbə bone ho afədee a atokəo ne Hur ne Reba. Beor babarima Balaam nso, wōkumm nsā afərebədee ka ho a daa afədee a mobo no nso ka no. 9 Afei, Israel asraafoo no kyekyeree Midian ho. 39 “Sé mohyia didi afirinhyia no mu a, twa ara mmaa ne mmořfa nyinaa ne wōn anantwie ne wōnnwan fom nneema pii kaa ho. 10 Wōtoo Midian mo pe mu a eyə əhyee afədee, atokəo afədee, nsā afədee anaa asomdwōee afədee no ho.” 40 Mose mmaa ne mmořfa nyinaa ne wōn anantwie ne wōnnwan fom nneema pii kaa ho. 10 Wōtoo Midian kuro ne nkuraa nyinaa mu ogya, hyee no pasaa. 11 Wofaa asadee ne afədee a mnipa no ne mmořfa ka ho. 12 Wōde nneduafōo no ne əko no mu nneema a wonyae no nyinaa břee Mose, ḥəfōo Eleasa ne Israelfoo a na woabə wōn atenasee wō Moab bepō so baabi a na əben Asubonten Yordan a wōtwa firi Yeriko ba ho no. 13 Mose ne ḥəfōo Eleasa ne mpanimfōo a wōtuatua nnipa no ano no kohyiaa nkonomidfōo no ekwan. 14 Nanso, Mose bo fuu mpanimfōo a wōtuatua akodəm no ano no. 15 Əbisaa wōn se, “Aden enti na moankunkum mmaa no? 16 Yeinom ara ne nnipa no a wōtie Balaam enti wōmaa Israelfoo gyaa Awurade kōsom abosom wō bepō Peor so a enti emaa ohaw ne abebrešə bebree baa yen so bəsəee yen no. 17 Monkunkum mmarima no nyinaa. Afei, monkunkum mmaa a wōne mmarima adeda no nyinaa. 18 Mommaa mo nsa nka mmaayewa nketewa no. Wōn dee, momfa wōn na mo ne wōn nkōtena. 19 “Afei, momfiri atenae ha nkōtena baabi nnanson, əfiri se, mo nyinaa moakum nnipa anaa mode mo nsa aka efunu. Monnwira mo ho ne mo nneduafōo ne nnansa ne ne nnanson so. 20 Monkae na monnwira mo ntadee ne biribiara a wōde aboa nwoma, abirekyie nwi anaa dua ayē.” 21 Afei, ḥəfōo Eleasa ka kyere mmarima a wōkəo əko no se, “Yei ne mmara a Awurade ahye a waka akyere Mose. 22 Biribiara a etumi gyinaa ogya ano te se sikakəkəo, dwetə, kōbere, dadee, sanya anaa sumpii no, 23 eſe se wōde ka ogya sədēe əho bete. Yei akyi, eſe se wōde ahodwira nsuo dwira ho ma əho te. Nanso, biribiara a ərentumi nnyina ogya ano no dee, wōmfā nsuo nnwira ho. 24 Nnanson so, eſe se mosi mo ntadee na modwira mo ho ansa na moasane aba atenae hō.” 25 Awurade ka kyere Mose se, 26 “Eſe se wo ne ḥəfōo Eleasa ne mmusua no mpanimfōo nyinaa twere afodee a nnipa ne mmořfa ka ho a monyaa no əko no mu. 27 Afei, monkye afodee no mu mmienu. Momfa əfa mma mmarima a wōkəo əko no na momfa əfa a aka no mma nnipa a aka no. 28 Nanso, dee edi ekan no, eſe se Awurade nya kyefə a eyə nneduafōo, anantwie, mfunumu, ne nnwan a əfiri akoko no kyefə mu. Awurade kyefə no beye ahanum biara mu baako. 29 Fa saa kyefə yi ma ḥəfōo Eleasa na ənhim no afərebukyia no

30 Afei, Mose hyiaa Israel mmusua no mu mpanimfōo no ka kyere wōn se, “Awurade ahye se, 2 se obi hye Awurade bō anaa əka ntam hye bō no, ense se əbu so. Eſe se əye dee əka se əbeyə no pereępe. 3 “Sé ababaawa bi hye Awurade bō anaa əka ntam hye bō ebere a əda so te n'agya fie, 4 na n'agya no te se ne ba no ahye bō, na wanka hwhee a, ne bōhye no di mu. 5 Nanso se əba se n'agya no si no bōhye no ho ekwan əda a obete no a, əde see bōhye no. Awurade de bek̄ye ababaawa no, əfiri se, n'agya ampene se obedi so. 6 “Sé əhye bō a ənye na akyire no əkōware 7 na ne kunu no te saa bōhye no ho asem nanso wanka ho hwhee əda no ara a, ne bōhye no di dwuma. 8 Na se ne kunu no po bōhye bōne no a, po a əpoes no di mu enti, Awurade de bek̄ye no. 9 “Sé əbaa ye okunafo anaa wōagyaa no aware a, ekwan biara so, eſe se ədi ne bōhye nyinaa so. 10 “Sé waware na ote ne kunu fie a əho na əhyee əbo no, 11 na ne kunu no tees na wanka ho hwhee a, ne bōhye no di mu. 12 Na se əda no ara a otee no, se wampene so a, ne bōhye no nni mu na Awurade de bek̄ye no. 13 Enti, ne kunu na obesi so dua anaase əbekasa atia bōhye no. 14 Sé əda mu no nyinaa wanka ho hwhee dee a, na əkyere se, əpene so. 15 Sé ətwen ma əda koro fa so na se əbekə se bōhye no nni mu a, əho asotwe biara a əbaa no penee so no bēba əbarima no so.” 16 Yei ne mmara a Awurade nam Mose so de maa əbarima ne ne yere ne agya ne ne babaa a wōn nyinaa te efie baako mu no.

31 Afei, Awurade ka kyere Mose se, 2 “Esiane se Midianfōo daadaa mo de mo kō abosonsom mu no enti, tō wōn so awere. Yei akyi no wōbəwu na woakə wōn agyanom nkynen.” 3 Mose ka kyere nkurafo no se, “Monyi mmarima no mu bi na wōnkō Awurade awereto sa a əde tia Midianfōo no. 4 Momfa Israel abusua biara mu nnipa apem nkō əsa no.” 5 Wōyee saa nyaa mmarima mpem dumieni siesie wōn maa əko no. 6 Afei Mose ma wōkəe, nnipa apem baako a wofiri abusuakuo biara

anim mfa mma Awurade. **30** Afei Israelfoo a woaka Yordan fa noho a mope se mode ma yen no.” **6**
 no kyefā no, monyi aduonum biara mu baako. Mose nso bisaa Rubenfoo ne Gadfoo no se, “Mokyerē
 Momfa yei mma Lewifoo a wōhwē Awurade Ahyiae se, mope se motena ha wo ēberē a mo nuanom atwa
 Ntomadan no so no.” **31** Enti, Mose ne osofoo mu rekoko? **7** Mope se mobu nnipa a aka no aba mu
 Eleasa yee dee Awurade hyee won se wōnye no. **32** ma wōsane se wōrenkō asase a Awurade de ama
 Afodee a ekaee a akofoo no faee no dodoō ye nnwan wōn no so no? **8** Ade koro yi ara na mo agyanom
 mpem ahansia aduoson enum; **33** anantwie mpem yee. Mesomaa wōn firii Kades-Barnea se wonkōsra
 aduoson mmieni; **34** mfunumu mpem aduosia asase no **9** nanso ēberē a wōwiee nsra no na wōfiri
 baako; **35** ne mmaayewa mpem aduasa mmieni. **36** Eskol subōnhwa mu baee no, wōbuu nnipa no aba
 Nneēma no fa a wōde maa asraafoo no dodoō nie: mu se wōrenkō Awurade Bōhyē Asase no so. **10** Na
 Nnwan mpem ahasa aduasa nson ne ahanum **37** a Awurade bo fuu wōn enti ōkaa ntam se, **11** wōn a
 wōde mu ahansia aduoson enum maa Awurade; **38** wōayi won afiri Misraim asase so no, wōn mu biara
 Anantwie mpem aduasa nsia a wōde mu aduoson nni ho a wadi boro mfirinhyia aduonu a ōbehunu
 mmieni maa Awurade; **39** mfunumu mpem aduasa asase a ȳhyee Abraham, Isak ne Yakob ho bō no,
 ne ahanum a emu aduosia baako ye Awurade efiri se, wōanni ne mmara so. **12** Agye Kenesini
 kyefā; **40** mmaayewa mpem dunsia; wōde wōn mu Yefune babarima Caleb ne Nun babarima Yosua
 aduasa mmieni maa Awurade. **41** Wōde Awurade na wōnka ho, efiri se, wōde wōn akoma nyinaa dii
 kyefā no nyinaa maa osofoo Eleasa sēdee Awurade Awurade akyi, hyee nnipa nkuran se wōnko Bōhyē
 kyereē Mose se ȳnye no ara pe. **42** Afodee no a Asase no so. **13** Awurade ma yekyinkynii esere
 Israelfoo no nyaa no na edidi soō yi: **43** nnwan no so ho mfirinhyia aduanan kōsi se saa awoo
 mpem ahasa aduasa nson ne ahanum, **44** anantwie ntoatoasoo amumuyefoo no nyinaa wuwuie. **14**
 mpem aduasa nsia, **45** mfunumu Mpem aduasa ne “Nanso, monhwē, abōnefōo, moreye saa bōne koro
 ahanum ne **46** mmaayewa mpem dunsia. **47** Nnipa no ara bi. Esiane se mo dōsō enti, Awurade bo a afu
 no kyefā a wōnyae no, Mose yiyii nneduafoo ne Israel no ano beyē den sen kane no. **15** Se motwe
 mmoa aduonum biara mu baako de maa Lewifoo a mo ho firi Onyankopon ho sei a, ȳbēma nnipa no
 wōhwē Awurade Ahyiae Ntomadan so no. **Wōyee** atena esere so ho akyere na se nnome bi ba wōn
 yei nyinaa sēdee Awurade hyee Mose no. **48** Afei, so a, etho asodie da mo so.” **16** Wōteam se, “Ente
 asraafoo mpanimfoō baa Mose nkyen bēka kyereē saa koraa! Yebeyē yen nnwammuo na yéakyekyere
 no se, **49** “Owura yēabu nnipa a yēde wōn kōo ȳko nkuro akēsē asi nketewa no anan. **17** na yen ankasa
 no nyinaa ano akyere wo na yen mu baako koraa de akodee behyehye yen ho adi Israelfoo a aka no
 anyera. **50** Eno enti, yefiri dee yēnyaa no oko no anim kōsi se yede wōn bēba asomdwoee mu ama
 mu no bi mu rebeda Awurade ase. Yēn asedadee wōabēfa wōn agyapadee. Na dee edi ēkan no, ese se
 no ye sika adwinnee, nkapo, nkawa, nsonkawa ne yekyekyere nkuro a yebegye afasuo afa ho ama yen
 kōmuadē. Yeinom bēye mpatadē ama yen kra nkurōfōo atena mu na ethōfōo no ankōto anhye wōn
 wō Awurade anim.” **51** Mose ne osofoo Eleasa gyee so. **18** Se Israelfoo no nsa nkaa wōn agyapadee no
 saa akyedē yi a eyē sikakōkō ne adwinnee firii a, yerentena ha. **19** Yēmpe Yordan ha asase biara.
 asraafoo mpanimfoō no nkyen. **52** Ne nyinaa mu Mmom, yērē asase a ēda apueeē fam hō no.” **20**
 sikakōkō a asahene no de baee se akyedē a wōde Mose kaa se, “Eyre. Se mobeyē sēdee moaka no, na
 rebre Awurade no ano si nkaribō kilogram ḥa mode akodee ahyehye mo ho ama Awurade ȳko
 ne aduōkron. **53** Na asraafoo no afa ȳko no mu no, na nneēma a wōnyae no bi. **54** Enti Mose ne Eleasa
 gyeē akyedē no firii asraafoo mpanimfoō no hō, na Mose kaa se, “Eyre. Se mobeyē sēdee moaka no, na
 wōde sikakōkō no baa Ahyiae Ntomadan no mu se aseē aseē mma Awurade se Israelfoo ye ne
 dea. motumi sane ba. Eba saa a, na ēkyere se, moaye mo
32 Na Ruben ne Gad mmusuakuo no wō nyēmmoa
 pii, enti wohunuu se Yaser ne Gilead nsase
 no beyē ama wōn nnwan ne anantwie no, **2** wōkō Mose ne osofoo Eleasa ne nnipa no ntuanofoo no
 nkyen. Wōka kyereē wōn se, **3** “Atarot, Dibon, Yaser, Nimra, Hesbon, Eleale, Sebam, Nebo ne Beon. **4** Saa
 nsase yi nyinaa, Awurade akyi, agye ama Israelfoo. Ebeye ama yen nnwan ne yen anantwie. **5** Se yēanya
 adom wō mo anim a, yesrē mo momfa saa asase yi mma yen se yen kyefā na monnyae Asubonten
 motumi sane ba. Eba saa a, na ēkyere se, moaye mo
 aseē aseē mma Awurade ne Israelfoo nyinaa. Na asase a
 ēda apueeē no nso, Awurade de bēma mo. **23** “Se
 moanni aseē a moaka no so a, na moaye bōne atia
 Awurade, na se eba saa a, monhunu se, etho asotwe
 bēba mo so. **24** Monkō so nkyekyere nkuro mma
 mo fieffō na monyye nnwammuo mma mo nnwan
 na monni aseē a mokaee no nyinaa so.” **25** Ruben
 ne Gad nkurōfōo no kaa se, “Yebedi wāhyedē
 no so pēpērē. **26** Yēn mma, yen yerenom, yen
 nnwan ne yen anantwie betena Gilead nkuropon
 mu. **27** Nanso, yen a wōakyere yen se asraafoo no
 bēko ama Awurade sēdee woaka no.” **28** Enti, Mose
 penee so ka kyereē Eleasa, Yosua ne mpanimfoō

a wotuatua Israel mmusuakuo ano no se, 29 “Se Alus kəbəo atenae wō Refidim, baabi a na wənnya Gad ne Ruben abusuakuo mu mmarima nyinaa nsuo mma nnipa no nnom. 15 Wəfirii Refidim a woakyere wən ahye sraa mu se wənkoko mma no, wəkəo Sinai esere so. 16 Wəfirii Sinai esere so Awurade no ne me kō Yordan na se wəkoko di no, wəkəo atenae wō Kibrot-Hataawa. 17 Wəfirii nkonom wō ho a, momfa Gilead asase no mma wən; Kibrot-Hataawa kō Haserot. 18 Wəfirii Haserot kō 30 na se wəankə a, ennee wəmpene so mfa nsase a Ritma. 19 Wəfirii Ritma kō Rimon Peres. 20 Wəfirii mowō wō Kanaan asase so no bi.” 31 Gad ne Ruben Rimon Peres kō Libna. 21 Wəfirii Libna kō Risa. 22 abusuafōo kaa bio se, “Yebədi Awurade asem so; Wəfirii Risa kō Kahelata. 23 Wəfirii Kahelata kəbəo 32 yede akodee bəhyehye yen ho adi Awurade akyi atenae wō Sefer Bepō so. 24 Wəfirii Sefer Bepō ako Kanaan nanso, yen ara yən asase beda Yordan so kō Harada. 25 Wəfirii Harada kō Makhelot. fa ha.” 33 Enti, Mose maa wōde Amorifohene 26 Wəfirii Makhelot kō Tahat. 27 Wəfirii Tahat Sihon ne Basanhene Og nsasetam ne wən nkuro kəbəo atenae wō Tera. 28 Wəfirii Tera kō Mitka. akesee maa Gad, Ruben ne Yosef babarima Manase 29 Wəfirii Mitka kō Hasmona. 30 Wəfirii Hasmona mmusuakuo. 34 Gad nkurofoo na wəkyekyeree saa kō Moserot. 31 Wəfirii Moserot kō Benuyaakan. nkuro yi: Dibon, Atarat, Aroer. 35 Atrot-Sofan, Yaser 32 Wəfirii Benuyaakan kō Horhagidgad. 33 Wəfirii Yogbeha, 36 Bet-Nimra ne Betharan. Na eye nkuro Horhagidgad kō Yotbata. 34 Wəfirii Yotbata kō a nnwan wō mu yie. 37 Ruben mmamarima na Abrona. 35 Wəfirii Abrona kō Esion-Geber. 36 wəkyekyeree saa nkuro a edidi so yi: Hesbon, Eleale Wəfirii Esion-Geber kəbəo atenae wō Kades, wō Sin Kiriataim, 38 Nebo, Baal-Meon ne Sibma. Wətotoo esere so. 37 Wəfirii Kades kəbəo atenae wō Bepō nkuro a woakyere no edin foforo. 39 Afei, Makir Hor so, wō Edom hyee ano. 38 Ebere a wəduruu asefoo a wəfiri Manase abusuakuo mu kō Gilead Bepō Hor ase no, Awurade ka kyere eoso Aaron kōko dī hō so pamoo Amorifoo a saa ebere no se ənko bepō no atifi, na elo na əkwui. Asem na wote hō no nyinaa. 40 Enti, Mose de Gilead yi sii mfee aduanan so a Israelfoo tu firii Misraim maa Makirfoo, Manase asefoo, ma wətenaa hō. 41 no. 39 Aaron dī mfee oha aduonu mmiensa, na Manase abusuakuo mu nnipa foforo bi a wəfiri Yair əwui wō Bepō Hor so. 40 Saa ebere no ara mu nso tenatena Gilead nkuro bebree so, sesaa beae na Kanaanhene Arad a otenaa Negeb wō Kanaan a wōwō hō no din frē hō Hafrotayir. 42 Əbarima bi asase so no tee se Israelfoo no reba n'asase so. 41 a ne din de Noba dī asraafoo bi anim de wən kō Israelfo no toaa wən akwantuo no so firi Bepō Hor Kenat ne ne nkuraasee kəbəo wən atenae wō hō, so kəbəo atenae wō Salmona. 42 Wəfirii Salmona enti əde ne din Noba too saa beae hō. kətenaa Punon. 43 Wəfirii Punon kətenaa Obot. 44

33 Yei ne akwantuo nhyeheyee a Israelfoo dī so ebere a Mose ne Aaron de wən firi Misraim no. 2 Mose tweree faako a wəfaee nyinaa sedee Awurade kyere e no se ənye no. Yeinom ne mmea mmea a wosoe wō won akwantuo no mu. 3 Wəsiim firii Rameses kuperon no mu wō Twam Afahye a edi ekan no akyi bosome a edi ekan eda a etō so dunum. Wōde akokoduru firii hō a Misraimfoo no rehwē wən. 4 Saa ebere no, na Misraimfoo no resie won mmakan a Awurade kunkumm won anadwo a adee rebekye ama wōatu ekwan no no. Awurade nam atemmuu niwuma akesee yi so dī Misraimfoo anyame no nyinaa so nkonom. 5 Wəfirii Rameses no, wəbaa Sukot. 6 Wəfirii Sukot bəbəo atenae wō Etam, esere no ano. 7 Wəfirii Etam sane wən akyi baa Pihahirot a eñe Baal-Sefon di nhweanimu, na wəbəo atenae wō bepo Migdal ho. 8 Wəfirii Pihahirot, na wətwaas Epo Kokəo no kō esere so. Wōde nnansa nante kō Etam esere so kəbəo atenae wō Mara. 9 Wəfirii Mara no, wəbaa Elim; baabi a na nsuwa dumieni ne mmedua aduəson wō hō. 10 Wəfirii Elim no, wəbəo atenae wō Epo Kokəo no ho. 11 Wəfirii Epo Kokəo no ho, kəbəo atenae wō Sin anweatam so. 12 Wōtu firii Sin kō Dofka. 13 Wəfirii Dofka kəbəo atenae wō Alus. 14 Wəfirii

34 Awurade ka kyere Mose se, 2 “Ka kyere Israelfoo no se, ‘Se mobeduru Kanaan asase no

so a, asase a mede rema mo se mo ankasa asase no
 no dwanekøbea nkuronpø nsia, baabi a obi a wafom
 a, sei na mo ahyeey beye: 3 “Asase no anafoo fam akum øfotø no betumi adwane øko. Momfa nkuro
 no beye Sin esere so a øda Edom ano. Anafoo hyee aduanan mmienu nka won ho. 7 Ne nyinnaa beye
 no ano befiri Nkyene Epo no. 4 Ebætoa so akotra nkuro aduanan nwøtwe ne ho adidibea. 8 Saa nkuro
 Akrabbim wo anafoo ho a ørekø Sin no. N’anafoo pa yi befiri Israelfoo no agyapadee mu. Mmusuakuo
 ara no beye Kades-Barnea, na øfirø ho akosi Hasarada no mu akeseem bema Lewifoo no nkuro bebree na
 de akowie Asmon. 5 Efiri Asmon a, øhyee no beko mmusuakuo nketeewa no ama kakraa. Abusuakuo
 ara akosi Misraim asuwa no mu na ano akøpem Po biara bema sedee n’agypadee kesee tee.” 9 Awurade
 Kesee no ano. 6 Mo hyee a øwo atoee no beye Po ka kyerees Mose se, 10 “Ka kyere nnipa no se, se
 Kesee a øda ho no. 7 Mo hyee a øda atifi no befiti wøduru asase no so a, 11 wønyi Dwanekøbea Nkuro
 aseee wo Po Kesee no ano, na atoa so akø apuees fam a wode bema obiara a wafom akum onipa na øpe se
 akosi bepo Hor, 8 de akø Lebo Hamat na akø Sedad 9 ødwane ko ho. 12 Saa nkuro yi beye dwanekøbea
 ne Sifron øko Hasar-Enan. 10 Apuees hyee no befiri ama owudifoo no afiri owufoo no abusuafoa a wøpe
 Hasar-Enan anafoo øko Sefam 11 akosi Ribla wo Ain se wøtø owufoo no wuo so aware; na ense se wøkum
 apuees fam. Efiri ho a, øbekø akøpem Kineret epo owudifoo no, gye se wøadi n’asem abu no kumfø. 13
 no wo apuees fam, 12 na asiane afiri Asubonten Esse se wøsisi Dwanekøbea Nkuro yi mu mmienaa
 Yordan, na akøpem Nkyene Epo no. “Sedee mo wo Kanaan asase so 14 na wøsisi mmienaa nso wo
 asase ahyeey tee nie.” 13 Afei Mose ka kyerees Asubonten Yordan apuees fam. 15 Enye Israelfoo
 Israelfoo no se, “Yei ne asase a mobøbo so ntonto nko na øho beye won dwanekøbea, na mmom, øbeye
 akyekye afi no. Awurade ahye se mmusua nkron ne dwanekøbea ama ahøho ne akwantuføo nyinnaa. 16
 fa a aka no na wøbekyekye mu afi. 14 Ruben ne Gad “Nanso, se obi de dadee poma sin bi bø obi kum no
 mmusuakuo no ne Manase abusua fa no dee, wøama a, wøfa no se wadi awu, enti ese se wøkum owudifoo
 won asase no bi 15 wo Yordan apuees fam a ene no. 17 Anaase, se wøde øboø kesee bi bøø owufoo no
 Yeriko di nhweanimu no.” 16 Awurade ka kyerees a, øye awudie enti ese se wøkum owudifoo no. 18
 Mose se, 17 “Nnipa a won edin didi so yi na mayi Saa ara nso na se wøde dua na wøde kumm no a,
 won se wønkyekye asase no mu: øsøfoo Eleasa, Nun øte ara ne no. 19 Se øweretøfoø no hyia owudifoo
 babarima Yosua. 18 Yi abusua biara mu øpanin baako no baabiara a, øwo ho kwan se økum no bi. 20 Enti,
 na ømmoaa won nni saa dwuma yi. 19 “Won edin na se obi nam øtan so to biribi bø obi, anaase øtete
 edidi soø yi: “Yuda abusua kuo ntuanoni, Yefune no, 21 anaa øde abufuo bø no kuturuku na onii
 babarima Kaleb; 20 Simeon abusua kuo ntuanoni, no wu a, øye owudifoo enti ese se øweretøfoø no
 Amihud babarima Semuel; 21 Benyamin abusua kuo kum owudifoo no. 22 “Na se nkwanhyia no mu, se
 ntuanoni, Kislon babarima Elidad; 22 Dan abusua kuo obi anhye da na øtoo biribi anaa øboø bi a wanto
 ntuanoni, Yogi babarima Buki; 23 Yosef babarima no abufuo so, na ønnim se øbeøø obi 23 anaase
 Manase abusua kuo ntuanoni, Efod babarima Haniel; øye n’advene se øbeha ne øtamføo, na se onipa
 24 Yosef babarima Efraim abusua kuo ntuanoni, ko no wu a, 24 ese se wødi asem no. Wøbehwe se
 Siftan babarima Kemuel; 25 Parknak babarima øye nkwanhyia anaa enye nkwanhyia, anaase ese
 Elisafan, Sebulon abusua kuo ntuanoni; 26 Asan se wøde saa onipa no hye owufoo no weretøni nsa
 babarima Paltiel, Isakar abusua kuo ntuanoni; 27 anaa wømmfa no nhye ne sa. 25 Se wøsi gyinaee se
 Selomi babarima Ahihud, Aser abusua kuo ntuanoni; 28 Amihud babarima Pedahel, Naftali abusua kuo
 no se øye awudie, 28 efiri se, anka ese se owudifoo no tena kuro no mu køsi mmere a øsøfopanin no
 ntuanoni.” 29 Saa nnipa yi na Awurade yii won obi anhye da na øtoo biribi anaa øboø bi a wanto
 se wønhwe nkyekye Kanaan asase no mu mma bewu. 26 “Se owudifoo no firi kuro no mu 27 na
 se øweretøni no hyia no na økum no tua ka a, wømmfa no se øye awudie, 28 efiri se, anka ese se owudifoo
 no se øye awudie, 28 efiri se, anka ese se owudifoo no tena kuro no mu køsi mmere a øsøfopanin no
 bewu. Øsøfopanin no wuo akyi no, owudifoo no tumi kø ne kurom. 29 “Yei ye Israelfoo mmara a øwo
 ho daa firi awoo ntoatoasoo so køsi awoo ntoatoasoo so. 30 “Ese se wøkum awudifoo nyinnaa. Nanso gye
 se adaneføo boro onipa baako di tia no ansa na ese se wøkum no. Se onipa baako di adansee tia no nso
 a, ense se wøkum no. 31 “Efere biara a wøbeba obi kumfø no, ese se øwuø a wønnye mpata biara.
 32 “Odwaneeføo bi a øhye Dwanekøbea Kropøn no mu no nso nni ho ekwan se øtua sika ma wøma no
 ekwan kø ne kurom ansa na øsøfopanin no awu.

35 Efere a Israelfoo bøø atenasee wo Yordan ho,
 Moab tata so a ene Yeriko di nhweanimu no,
 Awurade ka kyerees Mose se, 2 “Ka kyere Israelfoo
 no na wømfa won agyapadee no mu bi a øye nkuro
 ne øho mmøa adidibea mma Lewifoo. 3 Nkuro no
 mu na wøbetena na won anantwie, won nnwan
 ne won mmøa a aka no nso aka adidi wa adidibea
 ho. 4 “Won mmøa adidibea no kesee befiri kuro no
 afasuo ho a ne fa biara tetrete ye anammon apem
 ne ahanum. 5 Monsusu anammon mpensa mfiri
 kuro no afasuo no ho wo n’afanan nyinnaa. Yei beye
 adidibea kesee ama nkuro no. 6 “Momma Lewifoo

33 “Yei na ebema awerəhyəmu se asase a mote so no ho rengu fi, efiri se, awudie gu asase ho fi. Worentumi nye mpatadəe foforə biara mma awudie gye se wəkum owudifoo no. **34** Monngu asase a morekətena so no ho fi, efiri se, Me, Awurade mete hə bi. Mene Awurade a mete Israelfoo mu no.”

36 Afei, Gilead abusua no ntuanofoo, Makir a əyə Manase babarima ne Yosef nana asefəo kəo Mose ne Israel ntuanofoo nkyen de adesrədəe kotoo wən anim. **2** Wəkkaa se, “Awurade ka kyereə wo se bo ntonto kronkron na gyina so kyekye asase no ma Israelfoo. Awurade ka kyereə wo se fa yən nuabarima Selofehad agyapadee ma ne mmamimaa. **3** Na se eba se wən mu bi kəware wa abusua foforə mu a, əde asase a wəde ama no no bekə awadee. Se eba saa a, yən abusua no asase kəsəe so bete. **4** Se Mfirinhyia Aduonum Afahye no duru so a, saa agyapadee no beka hə ara. Na ebefiri abusuakuo a anka ewə no no nsam koraa.” **5** Enti Mose de saa əhyə nsəm a efiri Awurade yi maa Israelfoo no: “Yosef abusuakuo mu nnipa no asem no ye nokore. **6** Awurade əhyə nsəm a efa Selofehad mmamimaa no ho no nie: wotumi ware əbarima biara a wəpə a əfiri wən agya abusuakuo mu. **7** Ense se agyapadee biara firi abusuakuo bi nsam kə abusuakuo foforə nsam, efiri se, eṣe se abusuakuo biara agyapadee tena hə sedee etee firi kane no. **8** Mmammaa wəwə Israel mmusuakuo mu nyinnaa a agyapadee tumi kə wən nsam no, eṣe se wəwareware wə wən mmusuakuo mu na wən agyapadee amfiri wən abusuakuo mu. **9** Ense se agyapadee biara firi abusuakuo bi nsam kədi əfoforə nsam, eṣe se Israel abusuakuo biara bə n'agyapadee ho ban.” **10** Selofehad mmammaa no ye se dedee Awurade hyee Mose no. **11** Mahla, Tirsa, Hogla, Milka ne Noa nyinnaa warewaree wən agyanom nuamarima mma. **12** Wəwarewaree wə Yosef babarima Manase mmusua mu enti wən agyapadee no kaa wən abusuakuo mu. **13** Yei ne mmara ne nhyehyee a Awurade nam Mose so de maa Israelfoo əberə a wəbəo atenaeə wə Moab tata so so, wə Asubənten Yordan a eñe Yeriko di nhweanimu no ho.

5 Moses

1 Yei ne nsem a Mose ka kyerees Israelfoo nyinaa wo esere no so wo Yordan apuee. Woboo atenaes wo Yordan bonhwa a eben Suf, wo Paran, Tofel, Laban, Haserot ne Di-Sahab ntam no. **2** Efiri Horeb de ko Kades-Barnea no, ekwan a efa bepo Seir no ye nnafua dubaako kwan. **3** Israelfoo firii Bepo Sinai no, afe a eto so aduanan no bosome dubaako no eda a edi ekan no, Mose kaa nsem a Awurade hyee no se onka nkyere Israelfoo no peperepe kyerees won. **4** Okaa saa asem yi wo ebere a na woadi Amorifoo ohene Sihon a na odi adee wo Hesbon ne Basanhene Og a na odi adee wo Astarot ne Edrei so nkonom. **5** Yordan agya a ewo Moab asase so na Mose firii asees kyerekyerees mmara no mu se: **6** Awurade ka kyerees yen wo Horeb se: "Moatena saa bepo yi so akyere dodo. **7** Montutu nkotena Amorifoo nkoko so; monkotena nnipa a wobemmen Araba mmepe no mu ne atoees mmepe ayaase nyinaa mu; monk Negeb na momfa mpoano nkosi Kanaanfoo asase so ne Lebanon nkoduru Asubonten Eufrate ho. **8** Montie! Mede saa asase yi ama mo. Monk na monkofa asase a Awurade hyee bo se ode bema mo agyanom Abraham, Isak ne Yakob ne won asefao no." **9** Saa ebere no, meka kyerees nnipa no se, "Me nko ara merentumi nyi mo ho adwuma. **10** Awurade, mo Onyankopon, ama moadore enti enne yi, mo ase afee te se osoro nsoromma. **11** Awurade mo agyanom Onyankopon mma mo mnore mmoho mpempem na onhyira mo sedee wahye mo bo no. **12** Na ebeye den na me nko metumi masoa mo haw ne mo nnesoa ne mo aperedie? **13** Monyi mmarima bi a wowa nyansa, nteasee, na wowa edin pa mfiri abusuakuo biara mu na memfa won ntuatua mo ano." **14** Mobiua me se, "Dwuma a woasusse we wobedi no ye." **15** Enti, mede mo mmusuakuo mu mmarima atiture, anyansafao a won anim wo nyam no tuatuaa mo ano apem apem, oha oha, aduonum aduonum ne edu edu so mpanin ne mo mmusuakuo so se ahwefoo. **16** Na atemmufoa a wowa ho saa ebere no nso, mehyee won se, se akasakasa ba anuanom ntam, se asem no ye Israelni ne ne nua bi anaa Israelni ne ohohoo bi a, monhwae na mommu atentenenee. **17** Mo atemmufoa mu, mommmu ntencyea. Montie oketewa ne okesee pe. Monnsuro onipa biara, efiri se, Onyankopon na obu aten. Asem a eyee den ma mo no, momfa mmre me na menni. **18** Na saa ebere no, mekaa biribiara a ese se moye kyerees mo. **19** Na sedee Awurade hyee yen no, yefirii Horeb de yen ani kyerees Amorifoo bepo a yenam esere pradada a moahunu no so kodusuu Kades-Barnea. **20** Afei, meka kyerees mo se, "Moaduru Amorifoo bepoman a Awurade de rema yen no so. **21** Awurade, mo Onyankopon, de asase no ama mo. Momforo

nkofa sedee Awurade, mo agyanom Onyankopon, ka kyerees mo no. Monnsuro: mommma obi ntu mo aba mu." **22** Enna mo nyinaa baa me nkyen bekaa se, "Momma yensoma mmarima nni yen anim na wondorsa asase no mma yen na wommekaa dee wobehunu nkyere yen na eno na ebekyere yen ekwan ne nkuro ko a yebefaa so." **23** Na saa nsusue yi ye ma me enti meyii akwansrafo dumieni a ohaako biara firi mo mmusuakuo dumieni no mu. **24** Woforo bepo no na wokodurru Eskol subonhwa mu sraa ho. **25** Na wofaa asase no so aba bi de bree yen. Na wokaa se, asase a Awurade yen Onyankopon de ama yen no ye asase pa. **26** Nanso, na mompe se moforo ko soro. Motee Awurade asem so atua. **27** Monwiiniwii wo mo ntomadan mu kaa se, "Awurade tan yen enti na ode yen firi Misraim de yen abehye Amorifoo nsam se wondunkum yen. **28** Yerekoo no sen? Yen akwansrafo no amanneebao no abu yen aba mu. 'Woka se asase no so nnipa ye atentene ahodenfoo sene yen. Won nkuro ye akesee a fasuo a woototo afa ho no ko osorosoro. Na mpo, yehunuu Anakfo mma no bi wo ho!" **29** Na meka kyerees mo se, "Monnsuro! **30** Awurade di mo anim. Obeko ama mo sedee mohunuu no se oyee wo Misraim no. **31** Na mohunuu nso sedee Awurade koo so hwes mo ntoatoasoo wo esere so ha sedee agya hwe ne ba no. Afei, ode mo abeduru beaee ha." **32** Nanso, dee oyee maa mo no nyinaa akyi no, moannye Awurade anni. **33** Odi mo anim pess beaee pa maa mo tenaes, de ogyadum kyerees mo ekwan anadwo de umununkum dum kyerees mo ekwan awia. **34** Awurade tee se morenwiiniwii no, ne bo fuu yie na okaa ntam se, **35** "Saa awoo ntoatoasoo bone yi mu, onipa baako koraa nni ho a obehunu asase pa a maka ho ntam se mede bema mo agyanom **36** agye Yefune babarima Caleb. Ono na obehunu saa asase yi. Mede asase a ne nan sii so no bema one n'asefao, efiri se, wadi Awurade akyi nokorem." **37** Me nso, esiane mo enti, Awurade bo fuu me. Okaa kyerees me se, "Wo nan rensi Bohye Asase no so da! **38** Na mmom, wo oboafao Nun babarima Yosua na obedi omanfoa no anim akoo asase no so. Na se oreboa ne ho akoo ho a, hye no nkuran. **39** Mede asase no bema wo mma a wonnim biribiara. Wo mma a wonnim papaa nnim bone no. Na mosuro se wobefaa won nnommum, nanso won na mede asase no bema won. Won na wobetena asase no so. **40** Na mo dees, monnane mo ani inkoo esere so a erekoo Epo Kokoo no so ho." **41** Enna mogye too mu se "Yeaye bone atia Awurade. Yebeko asase no so akoko sedee Awurade aka akyere yen no." Enti, wofaa won akodee miaes. Na wogye di se elo sodie beye mmire ama won. **42** Nanso, Awurade ka kyerees me se, "Ka kyere won se, 'Mma wonnkoko, efiri se, woko a merenni won akyi. Won atamfoo no bedi won so.'" **43** Asem a meka kyerees mo ni, nanso moantie. Na mmom, mosore

tiaa Awurade ahyedee no bio nam ahomasoo so te se Anakfoo no. Na Awurade scee Samsumifo no koo asase no so kokoee. **44** Amorifoo a wote bepo wo Amonfoo anim ma wotuu won tenaa won anan no so nso sore baa se nwowa ne mo koe. Wotaa mu. **22** Saa ara na Awurade scee Horifoo wo Esau mo kunkumm mo firii Seir koduruu Horma. **45** asefoo a na wote Seir no anim ma wotuu won, tenaa Afei, mosane baa mo akyi besuu wo Awurade anim, won anan mu de besi enne yi. **23** Na Awifoo nso a nanso wantie. **46** Enti, motenaa Kades nna bebree.

2 Afei, yesane yen akyi de yen ani kyerees esere so wo baabi a Epo Kokoo no da ho sedee Awurade kyerees me se menyé no. Yenantenante faa Seir bepo ho nna bebree. **2** Akyire no, Awurade ka kyerees me se, **3** “Moatwa afa saa bepo yi ho akyere yie enti monnane mo ani nykere atifi fam. **4** Hye oman no se, ‘Mobefaa mo nuurom Edomfoo a woye Esau asefoo a wote Seir no asase so. Edomfoo no besuro mo, nanso monhwye yie. **5** Monnhye won abufuo a ede oko beba, na meremfa won nsase no mu biara mma mo; mpo, baabi a mode mo nan betia, efiri se, mede Seir bepo kuro ama Esau se n’atanea. **6** Aduane biara a mobedi ne nsuo biara a mobenom no, montua won ho ka.” **7** Awurade ahyira mo nsa ano nnwuma nyinaa. Wahwe mo so wo mo akwantuo wo esere kakraa yi nyinaa so. Saa mfee aduanan yi nyinaa mu, Awurade aka mo ho na hwhee ho anhia mo. **8** Yetwa faa yen nuurom a woye Esau asefoo a wote Seir no ho. Yefaa Araba subonhwa ekwan no a efiri Elat ne Esion-Geber no so na yebfaa Moab esere so ekwan no so. **9** Awurade ka kyerees me se, “Monnha Moabfo no anaa monntetee won sedee ede oko beba, na meremfa won nsase no mu biara mma mo. Efiri se, mede Ar ama Lot asefoo se agyapadee.” **10** Kane no na Emifo na wote ho. Na woso na wodooso a wowoware te se Anakfoo no. **11** Won nso, na woye abrane se Anakfoo no ara pe, a na wofre won Refaimfoo, nanso Moabfoo dee, na wofre won Emifo. **12** Kane no na Horifoo na wote Seir, nanso Esau asefoo tuu won firii ho. Woseee Horifoo no tenaa won ananmu sedee Israel yee wo asase a Awurade de maa won se won agyapadee no so no pereerpe. **13** Awurade kaa se, “Afei, sore na kotaaw asuwa Sered no.” Na yekotwaa asuwa Sered. **14** Na nna dodox a yede nante firi Kades-Barneea besii se yetwaa asuwa Sered no ye mfirinhyia aduasa nwotwae. Saa ebere no, na mmaprima a woanyinyini yie a wobetumi ako oko no nyinaa awuu wo esere no so sedee Awurade kaeo no. **15** Na Awurade nsa tiaa won ara kosi se won nyinaa bewuuuw wo won atenae hoo. **16** Akofoo no nyinaa wuuuw firii nnipa no mu pe, **17** Awurade ka kyerees me se, **18** “Enne, ese se wofa Ar kosi Moab mantam mu. **19** Na se woduru Amonfoo mu a, nha won anaa nhye won ahometee a ede won bekoo oko mu, efiri se, meremma mo Amorifoo nsase no bi. Mede ama Lot asefoo se agyapadee.” **20** Saa beaee ho na abrane akesee a na Amonfoo fré won Samsumin no na wote kane no. **21** Na woye nnipa ahoodenfoo a wodooso na wowoware

te se Anakfoo no. Na Awurade scee Samsumifo no koo asase no so kokoee. **44** Amorifoo a wote bepo wo Amonfoo anim ma wotuu won tenaa won anan no so nso sore baa se nwowa ne mo koe. Wotaa mu. **22** Saa ara na Awurade scee Horifoo wo Esau mo kunkumm mo firii Seir koduruu Horma. **45** asefoo a na wote Seir no anim ma wotuu won, tenaa Afei, mosane baa mo akyi besuu wo Awurade anim, won anan mu de besi enne yi. **23** Na Awifoo nso a nanso wantie. **46** Enti, motenaa Kades nna bebree. **24** “Sore kotaaw Arnon subonhwa. Mede Hesbonhene Sihon a oyee Amorini no ne n’asase ahye wo nsa. Koto hye ne so, na monkoo, na fa n’asase no. **25** Efiri enne yi ara, mede mo ho suro ne hu behye aman a wowa osoro ase nyinaa mu. Wobete mo ho nsim na won ho bepopo na mo enti, woaanya adweniemhaw.” **26** Metuu abofoo firii Kedemot esere so koo Hesbonhene Sihon nkyen asomdwoee so koka kyerees no se, **27** “Ma yentwam w’asase so ha. Yebefaa ekwan tempon mu a yeremmane mfa benkum anaa nifa so baabiara. **28** Ton aduane ma yenni na ton nsuo nso ma yennom. Dee yerehwehwe ara ne ekwan a wobetma yen ama yeastwam wo w’asase so, **29** sedee Esau asefoo a na wote Seir ne Moabfoo a na wote Ar yee yen no. Ma yentwam nkosi se yebetwam Yordan akosi asase a Awurade de ama yen no so.” **30** Nanso, Hesbonhene Sihon amma yeastma n’asase so antwam. Efiri se, Awurade yee ne honhom sisirii, pirim n’akoma sedee onam so de no behye wo nsam nam so adi won so nkonim sedee waye no enne yi. **31** Awurade ka kyerees me se, “Mafiti asee de Sihon ne ne oman ahye wo nsam. Afei, fiti asee na di won so, na fa n’asase no.” **32** Ebere a Sihon ne ne dom behyiaa yen oko so wo Yahas no, **33** Awurade de no maa yen ma yedii ono, ne ne manfoo nyinaa so. **34** Na yefaa ne nkuro nyinaa saa ebere no scee ne mmaprima, mmaa ne mmofra a wowa kuropon biara mu a yeannya obiara, **35** gye afieboa nko na yefomm won faee, enna nkuro a yefae no mu asadee. **36** Efiri Aroer a eda Arnon subonhwa ano ne kuro a eda subonhwa no mu no so de kosi Gilead no, kuro biara nni ho a na esodie ye den ma yen; Awurade de ne nyinaa hyee yen nsa. **37** Nanso, yeastma Amorifoo a na wowa Asubonten Yabok ho ne mmepe no so nkuro no baabiara a Awurade yen Onyankopon hyee yen se yennko no.

3 Afei, yede yen ani kyerees Basan ekwan so. Basanhene Og ne n’asraadom firi behyiaa yen wo Edrei ne yen koe. **2** Nanso, Awurade ka kyerees me se, “Nsuro no, efiri se, mede ono ne n’akodom ne n’asase nyinaa ahye wo nsa. Asem a etoo Amorifohene Sihon wo Hesbon no, saa asem koro no ara bi na ebeto no.” **3** Enti, Awurade, yen Onyankopon, sane de Basanhene Og ne n’akodom nyinaa hyee yen nsa. Yebao won guie a anka won mu baako koraa. **4** Saa ebere no, yefaa won nkuropon nyinaa. Nkuropon aduasia no mu baako koraa nni ho a yeannya amfiri won nsam. Argob mantam a

eye Og ahenkuro wo Basan nyinaa ka ho. 5 Saa nkuron yi nyinaa, na woato afasuo atentene afa ho de nnadec apono atoto ano. Saa ebere koru no ara mu, yefaa nkuraa a na wɔntoo afasuo mfaa ho bebree. 6 Yesee Basan kuron no korakora sedee yesee Hesbonhene Sihon no. Yesee nkuro no ne emu mmaprima, mmaa ne mmofra nyinaa pasapasa. 7 Nanso, afieboya nyinaa ne nkuro no mu asadee dee, yefom faee. 8 Amorifoo ahemfo baanu nsase a na ededa Asubonten Yordan apuee fam no nyinaa, yefae—nsase a efiri Arnon subonhwa kosi bepo Hermon so nyinaa. 9 Sidonfoo fre no Hermon Sirion enna Amorifoo fre no Senir. 10 Yeadi nkuron a ewo bepo no apampam no nyinaa so a Gilead ne Basan ka ho de kosi nkuro a ewo Saleka ne Edrei, a na eye Og ahemman wo Basan no nso ka ho bi. 11 Abrane no dee, Basanhene Og nko na na waka. Ne dadee mpa tenten boro anammon dumensa enna ne tetrete ye anammon nsia. Eda so wo Amonfoo kuron Raba mu seesei ara. 12 Yefaa asase no, mede asase no fa a eda firi Aroer Arnon subonhwa mu ne Gilead bepo fa ne ne nkuro no maa Rubenfoo ne Gadfoo. 13 Afei, mede asase no nkaee a eye Gilead ne Basan nyinaa a eye na anka eye Og ahemman no maa Manase abusua fa no. Saa Basan no nyinaa na wofre no abrane asase. 14 Manase abusua okannifoo Yair faa Argob asase no nyinaa a eue Basan kossii Gesurfoo ne Maakatfoo hyee so. Ode ne din too asase no free ho Hawot-Yair de besi enne. 15 Mede Gilead maa Makir, 16 Rubenfoo ne Gadfoo no, memaa won asase bi a efiri Gilead fa bi, kosi Arnon subonhwa ho, de kosi Asubonten Yabok a eye Amonfoo hyee no so. 17 Atoeey hyee no firi Asubonten Yordan a eda Araba a efiri Kineret kosi Nkyene Epo a eda Pisga bepo ayaase no. 18 Na mehyee mo saa ebere no se, “Awurade mo Onyankopon de asase yi ama mo se momfa. Nanso mo mmaprima akofra nyinaa nhye akodee nni mo nuanom Israelfoo anim ntwa Yordan. 19 Mo yerenom, mo mma ne mo afieboya bebrebe no dee, monnya won wo mo akyi wo nkuro a mede ama mo no so. 20 Se Awurade bo Israelfoo a woaka no ho ban na wotena asase a Awurade de ama won a etwam Asubonten Yordan no so a, afei motumi sane mo akyi ba asase a mede ama mo no so.” 21 Saa ebere no, meka kyereey Yosua se, “Woahunu dee Awurade wo Onyankopon aye saa ahemfo baanu yi. Saa ara na obeye ahemman a ewo Yordan atoeey fam no nyinaa. 22 Nsuro aman a wovo ho no na Awurade beko ama wo.” 23 Saa ebere no, mesree Awurade se, 24 “Ao Otumfoo Awurade, meye w’akoa. Afei, na worekyere me wo keseyle ne wo tumi. Onyame ben na owo osoro anaa asase so a obetumi aye mmaprinnee te se wo? 25 Mesre wo, ma me ntwa Yordan nkohwe asase nwaniwa a eda efa ho, oman fefe no ne Lebanon mmepo no.” 26 Nanso esiane mo enti, Awurade bo fuu me. Na wantie me.

4 Afei, Israel montie mmara ne nhyeheyee merebekyeryere mo yi yie. Monni so na moanya nkwa, na moatumi aka asase a Awurade mo agyanom Onyankopon de rema mo no so na moatena ho. **2** Mommfa bi nka ho, na monnyi biribira nso mfiri mmara a Awurade mo Onyankopon de ama me se memfa mama mo no mu, na mmom monni so. **3** Mode mo ani hunuu dee Awurade yee mo wɔ Baal-peor no. Ðssee nnipa pii a na wɔsom abosom no. **4** Nanso, won a na wɔdi Awurade mo Onyankopon nokore nyinaa da so te ase besi enne. **5** Se moduru asase a mobetena so no so a, yeinom ne mmara a ese se modi so. Efiri Awurade, yen Onyankopon, nkyen. Ðde ama me se memfa mama mo. **6** Se modi so a, ebema mo agye nim wɔ adwene ne nyansa mu. Na se aman a wɔatwa mo ho ahyia no te saa mmara yi a, wobeteam se, “Óman ben na wowo nyansa ne adwene se Israel!” **7** Óman kesee ben na ewɔ onyame a ñben won pɛe te se Awurade, yen Onyankopon, a yɛfɛ no a ogye yen so yi? **8** Na oman ben na ewɔ edin sei a ewɔ mmara pa te se saa mmara yi a mede rema mo enne yi? **9** Monhwɛ yie! Monhwɛ yie pa ara na mo were amfiri dee moahunu se Awurade ye ma mo. Se mote ase yi, mommma saa nsem yi mfiri mo adwene mu da! Na monhwɛ nso se mo mma ne mo nananom nso bete. **10** Ka kyere won, ne titire no, ðeda a mokɔgyinaa Awurade mo Onyankopon anim wɔ bepo Horeb a ñka kyere me se, “Fr ɔmanfo no wɔ m'anim na mekyere won dee wɔnye no. Se eba saa a, wɔbesua sɛdɛe wɔbedi me ni bere dodoɔ a wote ase no, na enem so ma wɔatumii akyere won mma mmara no.” **11** Mobegyina bñenee bepo no ayaase ebere a na bepo no rehye no. Egyaframa no tu kɔo soro a omununkum ne esum kabii aduru no. **12** Na Awurade kasa faa ogya no mu kyere mo. Motee nsem no, nanso moanhunu no. Enne keke na ebae. **13** Ðdaa n'apam a òkyere mo se monni so no adi; mmaransem edu a òtweree giu aboa epono mmienu so no. **14** Saa ebere no na Awurade hye me se memfa mmara a ese se modi so wɔ asase a morebeyene so akotena so no mma mo. **15** Monhwɛ yie! Ebere a Awurade kasa faa ogya mu kyere mo firi bepo Horeb so no, moanhunu no. **16** Eno enti, Monnnaadaa mo ho nyɛ mfoni hunu bi wɔ mo tirim se ñye ñbaa anaa ñbarima, **17** aboa anaa anomaa, **18** aboa a ñwea fam anaa nsuonnam. **19** Na se mohwe ewiem na mohunu

owia, ɔsrane ne nsoromma a, mma wɔnnwtewte Misraim no. 38 ɔpamoo saa aman yi a na wɔn ho mo nkɔsom wɔn. Awurade, mo Onyankopɔn, yee ye den sene mo wɔ mo anim sèdee mobebea wɔn saa ewiem abɔdee yi maa nnipa a wɔwɔ asase so asase so abedi so sèdee ete enne yi. 39 Enti, monkae nyinaa. 20 Na mo dee, Awurade yii mo firii dadee na momma no ntim mo akoma mu: Awurade ye fononoo mu wɔ Misraim se mommeyé n'adedifoo Onyankopon wo ɔsoro ne asase so, na onyame bi sèdee mote enne yi. 21 Mo enti, Awurade bo fuu me nka ne ho bio! 40 Se moye ɔsetie ma mmara no yie. ɔkaa ntam se, merentwa Asubɔnten Yordan ne ahyeedee no a mede bɛma mo enne no a, ebesi nko asase pa a Awurade, mo Onyankopon, de rema mo ne mo mma yie. Mobeñyini akyere wɔ asase a mo se mo agyapadee sononko no so da. 22 Ewom se Awurade mo Onyankopon de rema mo afebɔo no so. mobetwa Yordan akotena hɔ asase no so, na me 41 Afei, Mose yii nkuropon mmiensa bi wɔ Yordan dee, mewu wɔ asuo no fa ha. 23 Enti, monlhwe yie apuees fam 42 a, se ɛba se obi akum obi a wanhye na moammu apam a Awurade, mo Onyankopon, da na onni onipa ko no ho menasepo bi a, ɔtumi ne mo aye no so. Se moye abosom seso biara a dwane kɔ ho kɔbɔ ne ho adwaa. 43 ɔyii Beser a eda mo Awurade mo Onyankopon abra mo no a, na esere ne asase tata so no maa Rubenfoo. ɔde Ramot ɔkyere se, moabu apam no so. 24 Awurade, mo a ɛwo Gilead no maa Gadfoo enna ɔde Golan a ɛwo Onyankopon, ye Onyame ninkunfoo ne ogya a ɔhye Basan no nso maa Manase abusuakuo. 44 Yeinom adee Onyankopon. 25 Moawowo mma ne mmanana ne mmara a Mose de maa Israelfoo no. 45 Israelfoo akyi, na moatena asase no so akyere no, se bone fa no firii Misraim no, yeinom ne akwankyeré, mmara mo na moye ohoni bi nam so ye bɔne wɔ Awurade ne ahyeedee a Mose de maa wɔn 46 ɔbere a wɔduruu mo Onyankopon ani so nam so hye no Abufuo a, 26 bɔnhwa a ɔben Bet-Peor a eda Asubɔnten Yordan mefre ɔsoro ne fam se m'adansefoo de tia mo saa apuees fam. Kane no, na Amorifoo na wɔte asase eda yi se, ntɛm so, mobehye afiri asase a moretwam yi so ɔbere a wan ohene Sihon a ofiri Hesbon di wɔ so akɔ Yordan akɔfa no so. Morentena hɔ nkye adee. Mose ne Israelfoo firi Misraim ereba no, wɔsɛe na wɔasɛe mo pasapasa. 27 Na Awurade bɛbɔ mo ɔhene yi ne nkurøfø. 47 Wofaa n'asase no sane faa apansam aman mu a mo mu kakra bi na wɔbètena Basanhene Og asase nso kaa ho. Saa ahemfo baanu ase. 28 Ehɔ a eyɛ ahɔhosase no so na mobesom yi na wɔyɛ Amorifoo ahemfo a wɔte Yordan apuees. ahoni a wɔde nnua ne aboɔ na aye, anyame a ɔrennuu adee na wɔnte asem na wɔnnidi nte hwa no. 29 Ehɔ na mobèpere bio ahwehwɛ Awurade mo Onyankopon. Na se mode mo akoma ne mo kra nyinaa hwehwɛ no a, mobehunu no. 30 Se ɔhaw 5 Mose free Israelfoo nyinaa ka kyereɛ wɔn se: bi to mo na yeinom nyinaa ba mo so a, akyire no, mobesane akɔ Awurade mo Onyankopon nkyen na moaye ɔsetie ama no. 31 Efiri se, mo Awurade mo Onyankopon no ye mmɔborɔhunu Onyankopon. ɔrennya mo na ɔrensee mo anaa ne were remfiri apam a ɔne mo agyanom pamées a ɔkaa ntam sii so no. 32 Hwehwɛ abakɔsem mu firi ɔbere a Onyankopon bɔɔ nnipa wɔ asase so besi enne yi. Afei, hwehwɛ firi ɔsoro ano kɔsi ɔsoro ano. Hwe se biribi kesee a ete se yei asi pen anaase woate biribi saa pen? 33 ɔman bi ate Onyankopon nne se ɔrekasa afiri ogya mu sèdee moteeɛ na wɔda so te ase yi anaa? 34 Onyame fofo bi nam ogye a ɔnam amanehunu, nsenkyerɛnne a eyɛ nwawwa, ɔko, tumidie ne ahodwiredee so agye ɔman bi afiri ɔman fofo bi nsam afa se ne dea anaa? Nanso, saa na Awurade, mo Onyankopon, ye maa mo wɔ Misraim a mo ani hunui. 35 ɔdaa yeinom nyinaa adi kyereɛ mo sèdee ebeye a mobehunu se Awurade ye Onyankopon a n'akyi obi nni ho. 36 ɔmaa motee ne nne firii soro nam so tenetenee mo so. ɔmaa mohunuu ne ogya fadum wɔ asase so, enna motee ne nne firii ogya no mfimfini. 37 Esiane se na ɔpe mo agyanom asem, na ɔpɛɛ se ɔhyira wɔn asefoo enti na ɔno ara nam ne tumi kesee so yii mo firii

Montie mmara ne ahyeedee a mede rema mo enne no yie. Monsua na monni so. 2 ɔbere a yewɔ Horeb no, Awurade yen Onyankopon ne yen yee apam bi. 3 Enye yen agyanom na Awurade ne won yee apam tete no, na mmom, ɔne yen a yete ase enne yi na eyeeɛ. 4 Awurade ne mo kasaa animuanimu firi ogyaframa no mu. 5 Megyinaa mo ne Awurade ntam, efiri se, na mosuro ogya no enti, moamforo bepo no. ɔkasa kyereɛ me na me nso mekaa nsem a ɔkaeɛ no kyereɛ mo. Nsem a ɔkaeɛ no nie: 6 “Mene Awurade mo Onyankopon a meyi mo firii nkoasom wɔ Misraim no. 7 “Monnsom onyame fofo biara nka me ho. 8 Monnyɛ ohoni anaa biribiara a ese adee a ɛwo ewiem, anaa dee ɛwo asase so, anaa dee ɛwo nsu mu, anaa dee ɛwo asase ase. 9 Monnkoto ohoni biara nsom no ɔkwan biara so, na me, Awurade mo Onyankopon, moye ninkunfoo. Na me ne onyame fofo bi nkye mo do a modo me no. Na se nnipa bi bɔne a waye enti metwe won aso a, metwe wɔn aso kɔsi wɔn awontoatoasoo a wɔtan me no nyinaa so. 10 Na medo awoɔ ntoatoasoo mpem a wɔda me na wodi m'ahyeedee so. 11 Mommmɔ Awurade Onyankopon din basabasa. Se moye saa a, ɔbebū mo fo. 12 Monkae homeda na monni

no se eda kronkron, sedee Awurade ahye no. 13 6 Yeinom ne ahyedee, mmara ne nhyeheyee a Nnansia na momfa nyé mo nnwuma nyinaa, 14 Awurade mo Onyankopon ka kyere me se na eda a eto so nson no ye homeda ma Awurade menkyere mo na monni so wó asase a moretwa Onyankopon. Saa eda no, ense se moye adwuma Yordan akotena so no, 2 sedee ebeye a mo, mo biara; ense se mo mmammarima, mo mmabaa anaa mma ne won mma besuro Awurade mo Onyankopon mo asomfoo anaa mo anantwie ne mo afunumu mmeré dodox a mote ase. Se modi ne mmara ne anaa mo ahohoo ye adwuma biara. 15 Monkae se n'ahyedee nyinaa so a, mo nkwa nna beware. 3 bere bi a atwam no na moye nkua wo Misraim, na Montie, Ao Israel, na monhwé yie nni so sedee Awurade, mo Onyankopon, nam anwanwa tumi ne ebeye a, ebesi mo yie na mo ase atre yie wó asase a tumi nnwuma so na oyii mo firii hó. Eno enti na nufosuo ne ewoo resene wó so sedee Awurade, mo Awurade mo Onyankopon hye mo se monni homeda agyanom Onyankopon, hye mo ho bo no. 4 Tie, Ao no. 16 Di w'agya ne wo maame ni sedee Awurade, Israel, Awurade yen Onyankopon ye Awurade koro. mo Onyankopon, hye mo no. Na ebéma wo nkwa 5 Dó Awurade wo Onyankopon firi w'akoma mu nna aware wó asase a Awurade wo Onyankopon de nyinaa ne wo kra nyinaa mu ne w'ahooden nyinaa bema wo no so. 17 Nni awu. 18 Nséee awadee. 19 mu. 6 Momma saa mmaramsem a mede rema wo Mmá korónó 20 Nni wo yónko ho adansekuru mu enne yi nténa mo akoma mu. 7 Momfa nhye mo 21 Mma w'ani mmere wo yónko yere. Mma w'ani mma mu. Se mowó fie anaa monam ekwan so, se mmere wo yónko fie anaa n'asase anaa n'akoa moda ho anaa mosore anópa a, monkyerekyere won. anaa n'afenawa, ne n'anantwie, n'afunumu anaa 8 Monkyekyere no se agyinahyedee mmo mo nsa na biribira a eye wo yónko dea." 22 Awurade de nne momfa bi mmo abotire. 9 Montwére ngu mo fie késé a efiri ogyaframa no mu ka kyere mo firii aponnwa ne mo aboboanopono ho. 10 Erenkyere omunkum a esum kabii atwa ho ahyia mu. Nsem aokaa ntam se ode bema mo agyanom Abraham, Isak epóno mmienu so na ñde maa me. 23 Motee nne no ne Yakob no. Eye asase a animuonyam nkuronpón a firii esum mu ebere a bepo no ogya redere framfram enye mo na mokyekyeree ahye so ma. 11 Wóde no, mmusuakuo mu ntuanofoo no nyinaa baa me biara, Awurade mo Onyankopon de mo beba asase a a ñkae ara ni na ñtweré ne nsem no guu aboo ñkaa ntam se ode bema mo agyanom Abraham, Isak akyere yen n'animuonyam ne ne tumi na yeate ne na mobedidi afiri turo a eyé mo na moyees mu ne nne afiri ogya mu. Enne, yeahunu se, se Onyankopon ngo nnua a eyé mo na moduae. Se modidi mee ne onipa kasa koraa a, onipa tumi tena ase. 25 wó saa asase yi so wie a, 12 monhwé yie na mo Na afei, aden enti na ese se yewuwu? Se Awurade, were amfiri Awurade a ñgyee mo firii nkosaom mu yen Onyankopon, kasa kyere yen bio a, akyinnyee Misraim asase so no. 13 Ese se mosuro Awurade, biara nni ho se yebewuwu na ogya no ahye yen mo Onyankopon, na mosom ñno nko ara. Ne din pasaa. 26 Enti, okra teasefóo betumi ate Onyankopon nko ara na momfa nka ntam. 14 Monnni anyame teasefóo no nne afiri ogyaframa no mu na watena foforó akyi—anyame a wóye nnipa a wóatwa mo ase anaa? 27 Wo, kó na kótie dee Awurade yen ho ahyia no dea; 15 na Awurade mo Onyankopon Onyankopon no ka. Na afei, bra na beka biribira a a ñwó mo ntam no ye Onyankopon ninkunfóo oka kyere wo no kyere yen, na yebetie na yeadi so." a n'abufuhyeé no behye mo na ñbesee mo afiri 28 Awurade tee mo nne ebere a mokasa kyere me asase so. 16 Monnsó Awurade, mo Onyankopon, no, Awurade ka kyere me se, "Mate nsem a nnipa nhwe sedee moyees ebere a na mowó Masa no. 17 ka kyere wo no. Nsem a wókaaes no nyinaa ye. 29 Ese se modi Awurade mo Onyankopon ahyedee so Ao, se daa wóbenya akoma sedee ebéma wóasuro pepeére—monni mmara no mu nsem nyinaa so me na wóadi m'ahyedee nyinaa so a, anka ebeye sedee ñde ama mo no. 18 Monye dee etene na eyé wó ama wón ne wón asefóo nyinaa afeboó. 30 "Kó na Awurade ani so na biribira awie mo yie. Na moaka kóka kyere wón se, wónsane mmara wón ntomadan akotena asase pa a Awurade hye ho bo kyere mu. 31 Nanso, wo dee, wo ne me nténa ha sedee mo agyanom no. 19 Mobeepam atamfóo a wóte mo ebeye a metumi de me nhye ne me mmara ama asase no so nyinaa sedee Awurade ka kyere mo se wo. Wobekyerekyere nnipa no sedee wóbetie wó obeye no. 20 Daakyé bi, mo mma bëbisa mo se, "Saa asase a mede rema wón no so se wón agyapadee." mmara ne n'ahyedee a Awurade, yen Onyankopon 32 Enti, Mose ka kyere nnipa no se, "Monye ñsetie de ama yen yi ase se sen?" 21 Monka nkyere wón mma Awurade mo Onyankopon ahyedee nyinaa, se "Na yeeye Farao nkua wó Misraim, nanso Awurade na monni ne nkyerekyere so pepeére. 33 Akwan a nam anwanwatumi so yií yen firii Misraim. 22 Awurade mo Onyankopon ahye mo se monnante so Yehunuu Awurade nsenkyerennée nnwuma a ñye no so, monnante so. Na moatena ase nna tenten na tiaa Misraim, Farao ne ne nkurafoó nyinaa. 23 Ýii asi mo yie wó asase a morebekó akotena so no so." yen firii Misraim sedee ebeye a, obetumi de asase a wahye yen agyanom ho bo no ama yen. 24 Na

Awurade yen Onyankopon hyee yen se yenni mmara na monnsom won anyame. Se moye saa a, ebésüm no nyinaa so na yemfa obuo ne anidie mma no mo afidie. 17 Mobebisaa mo ho se, “Na se saa aman sedee ebéma daakye asi yen yie sedee ete enne yi. yi ye den kyen yen a, ebeyé den na yeatumi apamo 25 Efiri se, se yedi mmara no nyinaa a Awurade, won?” 18 Nanso, monnsuro won. Monkae adee a Awurade, mo Onyankopon, de yee Farao ne ne manfoo nyinaa wo Misraim. 19 Mode mo ankasa mo ateneneefoo.”

7 Se Awurade mo Onyankopon de mo ba asase a morebeko akótena so no so a, ebépam amanaman pii a wówo mo anim no a wóye Hetifoo, Girgasifoo, Amorifoo, Kanaanfoo, Perisifoo, Hewifoo ne Yebusifoo. Yeinom ye aman nson a wóoso na wóye den sen mo. 2 Se Awurade mo Onyankopon de saa aman yi hye mo nsa na modi won so a, monsee won pasapasa. Mo ne won nrhyehye apam biara na monnhunu won mmaboo. 3 Mo ne won nni awadee na mommma mo mmammaa ne mo mmamarima nnware won mmamarima ne won mmammaa. 4 Efiri se, waakosom won ariyame foforo. Na Awurade abufuo behuru atia mo na wasee mo. 5 Dee ese se moye won ne se, mommubu won aforebukyia na monnwiri won abosom adum no ngu. Montwitwa won abosompo ngu na monhye won ahoni. 6 Na moye nnipa kronkron a moye Awurade mo Onyankopon dea. Nnipa a wówo asase so nyinaa, mo na Awurade mo Onyankopon ayi mo se n'agypadée sononko. 7 Enye se modoojoo sene nnipa a aka no enti na Awurade anya mo ho do no, na mo na mosua koraa wo nnipa no nyinaa mu. 8 Na mmom, eyé Awurade dà a òdò mo, ne ne ntam a òdii so no: ntam a jka kyere mo agyanom se òde ne nsa a tumi wo mu no beyi mo afiri nkoasom asase so ne Misraimhene Farao tumi ase no. 9 Monhunu se Awurade mo Onyankopon ye Onyankopon; eyé nokore Onyankopon a òdi ne do apam so kosi awo ntoatoasoo apem a wòðo no na wòði n'ahyedee so. 10 Nanso, óntwentwen na osee. Òtwe won a wómpé n'asem aso, see won. 11 Eno enti, monni ahyedee ne mmara a mede rema mo enne yi nyinaa so. 12 Se motie mmara yi na modi ne nyinaa so nokorem a, Awurade, mo Onyankopon, nso bedi n'apam a òfiri ne nokore òmu ne mo agyanom pamees so no. 13 Òbeda mo na wahyira mo na waye mo óman kesee. Òbema mo awo mama bebree na wama mo asase adore na mo nyemmoa ase aye bebree. Se moduru asase a òhyees ho bò se òde bema mo agyanom

na monnsom won anyame. Se moye saa a, ebésüm mo afidie. 17 Mobebisaa mo ho se, “Na se saa aman sedee ebéma daakye asi yen yie sedee ete enne yi. yi ye den kyen yen a, ebeyé den na yeatumi apamo 25 Efiri se, se yedi mmara no nyinaa a Awurade, won?” 18 Nanso, monnsuro won. Monkae adee a Awurade, mo Onyankopon, de yee Farao ne ne manfoo nyinaa wo Misraim. 19 Mode mo ankasa mo ani hunuu amanehunu, nsenkyerenné a eyé hu ne anwanwasem a ébaa won so. Mohunuu tumi nsa ne abasa a wóatre mu a Awurade, mo Onyankopon, nam so yii mo firii ho no. Nnipa a mosuro won seesei no, Awurade Onyankopon de won bëfa saa ekwan koro no ara so. 20 Eno akyi, Awurade, mo Onyankopon, bëma mmaboo abépam kakra a aka no afiri won atées mu kosi se won ase behye. 21 Monnsuro saa aman no, efiri se, Awurade, mo Onyankopon, a oso na ne ho ye nwawanwa no wo mo afa. 22 Nkakrankakra, Awurade, mo Onyankopon, bëpamo saa aman no adi mo anim ékan. Òrenyi won nyinaa mfiri ho preko pe; anye saa a, nkekaboa no ase bëdore ntém na woaba mo so. 23 Nanso, Awurade, mo Onyankopon de won behye mo nsa, na ebéma won adwene aye basabasa kosi se ébësée won. 24 Òde won ahemfo behye mo nsa na mobépepa won din afiri ósoro ase. Obiara rentumi nsore ntia mo; mobësée won. 25 Won anyame ahoni no, momfa ogya nhye won. Mommma mo ani mmire eso dweté anaa sikakoko no, na mommma nito mo ho na anye afidie anyi mo, efiri se, eyé Awurade, mo Onyankopon, akyiwadee. 26 Mommma akyiwadee biara mma mo fie, na moankoyé nname se saa nneemaa no, na amma wóansee mo. Ese se mokyi saa nneemaa no korakora, efiri se, eyé abusudee.

8 Monhwe yie na monni mmara a merehyé ama mo enne yi so, sedee ebeyé a, mobetena ase na moadáoso na moakó asase a Awurade kaa ntam de hyee mo agyanom bò no na moatena so. 2 Monkae sedee Awurade mo Onyankopon dii mo anim faa esere so mfée aduanan, nam so břee mo ase de sôò mo suban hweeë se mobedi ne mmara so anaase morenni so no. 3 Nokorem, ómaa ékom dee mo nam so břee mo ase, enna ómaa mo mana, aduiane a na anka mo ne mo agyanom nnii bi da. Òyees saa de kyere mo se, enye aduane niko ara na hia onipa wo n'asetena mu, na mmom, dee chia titire ne Awurade asem. 4 Mfée aduanan yi no so a, mobenya aburoo, nsâ, ngo, anantwie, nyinaa mu, mo ntadæe antete, na mo nan ammo nnwan ne mpónkye bebree. 14 Wóbehýira mo aboro mpumpunnya na anhonhono nso. 5 Enti, dee ese se aman a wówo asase so nyinaa so. Mo mmarima mohunu ne se, sedee óbaatan tea ne ba no, saa ara renye saadwe, na mo mmaa nso renye abonini, nso na Awurade mo Onyankopon tea mo de boa na mo nyemmoa nso bewowo. 15 Na Awurade mo. 6 Monni Awurade mo Onyankopon ahyedee so bebo mo ho ban afiri yadee nyinaa ho. Òremma na monnante n'akwan so na momfa anidie mma owuyadee a ebi bòò mo wó Misraim no bi mmaboo. 7 Efiri se, mo Awurade de mo rekò asase pa mo, na òde saa yadee no nyinaa bema mo atamfoo. so—asase a asutene, mmura ne nsutire resene wo 16 Monsee aman a Awurade mo Onyankopon de bonhwa ne mmeþo mu; 8 asase a atokoo, ayuo, behye mo nsa no nyinaa. Monnhunu won mmaboo bobe, borodoma, ateaa, ngo dua ne ewoo wó so. 9

Σε asase a aduane abu wō so a biribiara wō so; Σε sedee mohyee Awurade, mo Onyankopon Abufuo asase a fagudee dadee abu so te se aboo, na sumpii wō esere so ho no. Efiri ebere a motu firii Misraim nso nyε na wo ne mmepo mu. 10 Se modidi mee a, besi se moduruu ha yi, moate Awurade anim atua. monhyira Awurade mo Onyankopon wō asase pa a 8 Mohyee Awurade abufuo wo Horeb a anka ḥope ḥode ama mo no enti. 11 Nanso, monhwε yie na mo se ḥosee mo. 9 Mekao bepo no so se merekogye were amfiri Awurade mo Onyankopon a morenni aboo twerepono a na wōatwεre apam a na Awurade ne mmara ne n'ahyedee a merehyε mo enne yi so. ne mo apam no agu so no, metenaa ho nnafua 12 Anyε saa a, se modidi na momee na mosisi mo aduanan. Mannidi na mannom. 10 Awurade de afie fefe, na mokotena mu 13 na mo anantwie ne apam a εwō aboo twerepono so a Onyankopon nnwan ase dore, na monya dwetε ne sika pii, na ankasa atwεre so nsem maa me. Efiri ogya a εwō mo agyapadee nyinā dōoso 14 a, saa ebere no na bepo no so no mu na ḥode maa me. 11 Na adaduanan εse se mohwe yie. Monnyε ahomasoo na mommma awia ne anadwo no baa awieee no, Awurade de mo were mfiri Awurade mo Onyankopon a oyii mo aboo epono mmienu a wōatwεre apam no wō so no firii Misraim nkoadasom asase so no. 15 Mommma maa me. 12 Afei, Awurade ka kyerees me se, "Siane mo were mfiri se ḥono na ḥodii mo anim yii mo firii firi ha ntēm kō, efiri se, nnipa a wodii wōn anim esere a na eso ye hu so. ḥono na oyii mo firii asase a firi Misraim no adane abonefō. Wōamane afiri eso ye hye, a awō ne anyanyankyerε a wōn ano wo εkwān a mehyee wōn se wōntena ase no so dada, na boro wō so no so. ḥoma mo nsuo firi əbotan mu. 16 wōdē sikakokōo aye ohoni afa." 13 Na Awurade ka ḥoma mo mana aduanie a mo agyanom nnim dii kyerees me se, "Mahwε saa nnipa yi ara ahunu se, wō esere so. ḥyeε yei de bres mo ase, de sōo mo wōn aso ye den pa ara. 14 Ma me εkwān na mensie hwees wō mo ankasa yiedie mu. 17 ḥyeε saa de na mempepa wōn din mfiri osoro ase. Na menam kyerees mo se, ense se modwene se mo ahonya no so maye w'asefō ḥoman kesee; ḥoman a eso na εwō firi mo ankasa mo ahooden mu. 18 Daa monkae se, ahooden sene sedee ete enne yi." 15 Enti, mesiane Awurade mo Onyankopon a ḥoma mo tumi ma moye firii ogya bepo no so a aboo apono mmienu a apam adefo no, εye saa de dii apam a ḥone mo agyanom hyeε no so. 19 Na mereka akyere se, se mo anyame foforō akyi, som wōn, koto wōn a, seεε na wōbesee mo. 20 Sedee Awurade ase amanaman a na wōwō mo anim no, mo nso se moantie Awurade mo Onyankopon a, saa ara na wōbesee mo.

9 Ao Israel, montie! Morekōtwa Yordan na moawura mu akogye aman a εsoso na wōwō ahooden kyεn mo na wōwō nkuropon akesee na wōn afasuo kōka sorosoro no agyapadee. 2 Nnipa no wō ahooden na wowoware—Anakfoo. Moate wōn nka na moate se wōka se, "Hwan na obetumi ne Anakfoo agyina?" 3 Nanso, merehyε mo ase enne se, Awurade mo Onyankopon na ḥredi mo anim te se ogya deree a εresee adee. ḥbesee wōn. ḥebere wōn ase wō mo anim. Na moapam wōn na moatōrē wōn ase ntēm pa ara sedee Awurade hyeε mo bo no. 4 Se Awurade, mo Onyankopon, tu wōn gu a, monnka no wō mo akoma mu se, "Esiane yen tenenee enti na Awurade de saa asase yi ama yen." Dabi. Esiane se aman no ye amumuyefōo no enti na Awurade reye saa. 5 Enye se moye ateneneefōo ne nokwafōo no enti na morekōfa wōn asase no. Esiane wōn amumuyε enti, Awurade, mo Onyankopon, bepamo saa aman yi adi mo anim de akyere se, wadi ntam a oka kyerees mo agyanom Abraham, Isak ne Yakob no so. 6 Meka bio se, enye se moye teneneefōo enti na Awurade, mo Onyankopon, de saa asase pa yi rema mo. Ente saa. Moye ḥoman a asooden ahyc mo ma. 7 Monkae yei na mommma mo were mfiri

sedee mohyee Awurade, mo Onyankopon Abufuo wō esere so ho no. Efiri ebere a motu firii Misraim nso nyε na wo ne mmepo mu. 8 Mohyee Awurade abufuo wo Horeb a anka ḥope ḥode ama mo no enti. 9 Mekao bepo no so se merekogye were amfiri Awurade mo Onyankopon a morenni aboo twerepono a na wōatwεre apam a na Awurade ne mmara ne n'ahyedee a merehyε mo enne yi so. ne mo apam no agu so no, metenaa ho nnafua 10 Awurade de afie fefe, na mokotena mu 11 na mo anantwie ne apam a εwō aboo twerepono so a Onyankopon nnwan ase dore, na monya dwetε ne sika pii, na ankasa atwεre so nsem maa me. Efiri ogya a εwō mo agyapadee nyinā dōoso 12 Afei, Awurade ka kyerees me se, "Siane mo were mfiri se ḥono na ḥodii mo anim yii mo firii firi Misraim no adane abonefō. Wōamane afiri εkwān a mehyee wōn se wōntena ase no so dada, na boro wō so no so. ḥoma mo nsuo firi əbotan mu. 13 Na Awurade ka ḥoma mo mana aduanie a mo agyanom nnim dii kyerees me se, "Mahwε saa nnipa yi ara ahunu se, wōn aso ye den pa ara. 14 Ma me εkwān na mensie hwees wō mo ankasa yiedie mu. 15 Enti, mesiane firii ogya bepo no so a aboo apono mmienu a apam no wō so no kura me. 16 M'ase hō no, mehunuu sikakokōo nantwie ba a mofiri mo bōne kesee mu aye atia Awurade, mo Onyankopon. Ankyere koraa na modane firii Awurade εkwān a ḥokyerees mo se momfa so no so. 17 Enti, mepagyaa boō apono no kōo soro εnna meto hwē fam. Mebubuu no wō mo anim. 18 Afei, medaa Awurade anim awia ne anadwo adaduanan a manni burodo. Mannom nsuo. Meyεε yei, efiri se moye adee a Awurade kyi, na εnam so maa ne bo fuu yie. 19 Mesuro maa mo, efiri se, na Awurade aye n'adwene se ḥbesee mo. Nanso, ḥtēe me bio. 20 Awurade bo fuu Aaron ara kōsii se anka ḥope se ḥosee no. Nanso, mebōo mpaeε maa Aaron nso. 21 Mefaa mo bōne no, nantwie ba a moaye no, na menanee no wō ogya mu yamoo no muhumuhu. Metoo ne mfturo no guu asuwa a etene firi bepo no so no mu. 22 Mohyee Awurade abufuo wo Tabera, Masa ne Kibrot-Hataawa nso. 23 Kades-Barnea nso, Awurade somaa mo wō saa ḥyeε yi so se, "Monkōsoro hō nkōfa asase a mede ama mo no". Nanso, motiaa Awurade mo Onyankopon ahyedee no na moamfa mo ho anto no so antie n'asem. 24 Aane, efiri se mehunuu mo no, daa mosore tia Awurade. 25 Eno enti na ebere a Awurade sii n'adwene pi se ḥope se ḥosee mo no, mekōdaa n'anim awia ne anadwo nnafua aduanan no. 26 Mebōo mpaeε kyerees Awurade se, "Otumfoō Awurade, nsée wo ḥoman ne w'agypadee a wode wo kεseye agye asi hō na wode wo nsa a εye den ayi wōn afiri Misraim no. 27 Yi w'ani firi saa nnipa asoodenfōo yi so na kae w'asomfōo Abraham, Isak ne Yakob. 28 Se wosee saa nnipa yi a, Misraimfōo beka se, 'Awurade seee wōn,

efiri se, wantumi amfa wən ankə asase a əkka ntam wən aduane ne ntoma. **19** Mo nso, eſe se modo se əde bema wən no so. Anaase nso, wobeka se, ahəhoo, efiri se, mo nso əbere bi na moye ahəhoo əssee wən, efiri se, ətan wən; əde wən baa esere so wo Misraim asase so. **20** Eſe se modi Awurade mo se orekunkum wən.' **29** Nanso, woye wo nkurofо Onyankopon ni na mosom no, na moka mo ho bata ne w'agyapadee a wonam tumi a eso ne w'abasa a ne ho. Monka ntam wo ne din nko ara mu. **21** Əye mo Onyankopon a eſe se mokamfo no. Əno na waye anwanwadee akəsəe a mo nyinaahunu bi. **22** Əbere a mo agyanom siane kəo Misraim no, na wən dodooye aduosen. Nanso afei, Awurade, mo Onyankopon ama moadore te se əsoro nsoromma.

10 Saa əbere no, Awurade ka kyere se me se, "Twa aboo əpono no mmieni te se kane dee no na foro bra me nkyen wə bepo no so. Afei, ye dua adaka a wobekora wo mu. **2** Metwre nsem a metwre guu aboo əpono mmieni a edi əkan a wobubuu mu no bi pepeepē agu so. Na wode ahye adaka no mu." **3**

Na mede dua okuo yee adaka, senee aboo əpono mmieni se kane dee no, na meforo bepo no a apone mmieni no kura me nsam. **4** Awurade tweree Mmaransem Edu no a ədii əkan twere firii ogya mu wə bepo no so wə mo nhiyamu ase no guu apone no so. Na Awurade de maa me. **5** Na mesiane firii bepo no so na mede aboo apone no behye adaka a meyee no mu sedee Awurade hyee me se menyé no, na ewə ho besi enne. **6** Na Israelfoo tu firii Beerot-Bene-Yaakan kəo Mosera. Ehə na Aaron wuij na wəsiee no. Aaron babarima Eleasa sii n'anān mu, dii əsəfоо. **7** Wəfiri hə no, wətu kəo Gudgod. Wofiri Gudgod hə no, wəkəo Yotbata, asase a nsuo abu so wə so. **8** Ehə na Awurade yii Lewifoo abusuakuo se wənsua Awurade apam adaka no na wənyina Awurade anim nsom no na wəmfa ne din so nhiyira. Yeinom da so yə wən nnwuma de besi enne. **9** Ne saa enti na Lewifoo no nni agyapadee a wənya mu mfasodee wə Israelfoo mmusuakuo mu no. Awurade no ankasa ne wən agyapadee sedee Awurade mo Onyankopon ka kyere wən no. **10** Sedee maka dada no, metenaa bepo no so Awurade anim adaduanan awia ne anadwo ne mprenu so. Na bio, Awurade tiee me sufre enti, wansee mo. **11** Awurade ka kyere se me se, "Sore na di əmanfоо no anim fa wən kə asase a məkkaa ntam se mede bema wən agyanom no so na wəmfa no se agyapadee." **12** Enti Israel, eđeen na Awurade, mo Onyankopon, hwehwə afiri mo nkyen? Əhwehwə se mosuro no na moye n'apedeey, na mode mo akoma ne mo kra nyinaad do na na yie. **14** Əsorosoro mu sorø ne asase ne dee ewə mu nyinaa ye Awurade mo Onyankopon, dea. **15** Nanso, Awurade yii mo agyanom se ne do nhwesodee. Na əyii mo a moye wən asefоо gyaa əman biara sedee ete enne yi. **16** Eno enti, momma wonte mo akoma mu na monnyae asooden no. **17** Awurade mo Onyankopon ye ahene mu hene ne anyame mu nyame. Əye Onyankopon kokuroko, otumfоо ne ənwanwani a ənkyea n'aso na ənnye adammudee nso. **18** Əbu nwisiaa ne akunafaa atentenenee. Əda ne də adi kyere ahəhoo a wote mo mu. Əma

ne mmara ne n'ahyedee so bere nyinaa. **2** Montie enne se, enye mo mma na wənyaa osuahunu hunuu Awurade mo Onyankopon ntenesoo, ne tumi, ne basa kəsəe, ne nsa a watene mu, **3** nsenkyerənneə a əyee se ne pneeə a woyee wə Misraim pəe maa ebi kaa Misraimhene Farao ne əman mu no nyinaa. **4** Wəanhunu dwuma a mo Onyankopon dii Misraim asraafоо, wən aponkə ne wən nteaseənam, anaa sedee əmما Epo Kəkəo yiri faa wən əbere a wətaa mo no ne sedee Awurade seee wən əbere a wətaa mo no ne sedee Awurade seee wən de besi enne yi. **5** Wəanhunu sedee na Awurade hwe mo so yie wə esere so hə kəsii se mobeduruu ha. **6** Na wənni hə enti, wəanhunu dee wəde yee Eliab a əye Ruben aseni mma Datan ne Abiram əbere a woyee bone na asase mu bue menee wən ne wən afie ne wən ntomadan ne biribiara a na nkwa wə mu a eye wən agyapadee no. **7** Na mode mo ani ahunu Awurade tumi nnwuma a əyee nyinaa. **8** Monni mmara a merehye ama mo enne yi so sedee əbeye a, mobenya ahooden akəfa asase a morebetwa Yordan akə so akəfa yi, **9** na mo nna aware asase a nufosuo ne əwoo resene wə so a Awurade kaa ntam kyere se agyanom se əde bema wən ne wən asefоо no so. **10** Asase a morebekə so no nte se Misraim asase a mofiri so baee no a na modua mfudee a mode mo nan twa nsuka te se dee moredua nhahannuane no. **11** Na asase a moretwə Yordan akəfa no ye mmeþo mmeþo ne bənhwa a osuo tə wə hə yie **12** a eye asase a Awurade, mo Onyankopon, hwe so yie. Na daa Awurade mo Onyankopon ani wə so firi afe no ahyeasə kəsii n'awiee. **13** Se moto mo bo ase tie me mmara a merehye ama mo enne yi na mode mo akoma ne mo kra nyinaa do Awurade, mo Onyankopon, na mosom no a, **14** ənnər, əbətə osuo ne berə mu ama mo na moatumi atwa nnəbaeə de bi aye nsə ne ngo. **15** Əbəma mo eserə pii na mo anantwie awe na mo nso mobədidi amee. **16** Monnnane mo akoma mfiri Awurade so nkəsom anyame foforə. **17** Se moye saa a, Awurade Abufuo no behuru atia mo. Əbətə osoro mu, agyina osuto, na mo nnəbaetwa aye basaa. Na ntəm so, mobewuwu wə asase a Awurade de rema mo no so. **18** Enti, momma me nsem yi ntəna mo akoma mu. Momfa

nkyekyere mo nsa se nkaedee na momfa mmɔ̄ efiri akoma pa mu, mo anantwie ne mo nnwan abotire. **19** Monkyerɛkyere mo mma. Se mowa fie mu mmakan nso ka ho. **7** Ehø na Awurade mo anaa monam ɛkwan so, se moda ho anaa mosore Onyankopɔ̄ anim, mo ne mo abusuafɔ̄ bedidi anɔ̄pa a, monkyerɛkyere wɔ̄n. **20** Montwere ngu na mo ani agye wɔ̄ biribiara a mo nsa aka wo ho, mo afie aponnwá ne mo abontenpono ho, **21** sedee efiri se, Awurade, mo Onyankopɔ̄, ahýira mo. **8** ebeye a, òsoro da so kata asase ani yi, mo ne mo Enne yi, dee mope biara na moye, nanso, enye ne mma ase bedore wɔ̄ asase a Awurade kaa ntam se kwan ne no, **9** efiri se, monnuruu ahomegyebea òde bema mo agyanom no so. **22** Monhwɛ yie na a Awurade mo Onyankopɔ̄ de rebëma mo no ho. monni mmara a merehye ama mo yi so; monnante **10** Erenkyere biara, mobetwa Asubonten Yordan Awurade, mo Onyankopɔ̄, akwan so na momfa akötene asase a Awurade, mo Onyankopɔ̄, de mo ho mmata ne ho mfa nkyere òðo a modo no. rema mo se agyapadee sononko no so. Se òma mo **23** Èwom se aman a wɔ̄wɔ̄ mo asase so ye den sen ahomegye ne banbɔ̄ wo mo atamfoo ho a, **11** momfa mo dee, nanso Awurade bëpamo wɔ̄n nyinnaa. **24** biribiara a mèhye mo se momfa mmra a eye mo Baabiara a mode mo nan betia no, asase no beye òhyeë afɔ̄rebɔ̄dee, ntotosoo dudu, akyedee sononko mo dea. Mo ahyeë beye efiri esere so anafoo kɔ̄si ne mo òma ahodoo ne mo bɔ̄hye afɔ̄dee. Momfa Lebanon wɔ̄ atifi fam de firi Asubonten Eufrate wo nko beaee a Awurade mo Onyankopɔ̄ bëyi ama apuee fam kɔ̄si Ntam Po no fam. **25** Obiara rentumi mo a mobékamfo ne din wɔ̄ ho no. **12** Mo ne mo nsore ntia mo, efiri se, Awurade, mo Onyankopɔ̄, mmamarima, mo mmammaa ne mo nkoo nyinnaa beto mo ho hu ne mo ho suro adi mo anim sedee nnye mo ani wo ho wɔ̄ Awurade, mo Onyankopɔ̄, òhyeë mo bɔ̄ no wɔ̄ baabiara a mobékɔ̄ wo asase anim. Na monkæ Lewifoo a wòtete mo nkuro so no so. **26** Hwɛ, enne mede nhýira ne nname resi no se, wɔ̄nni asase a eye wɔ̄n dea. **13** Monhwɛ yie mo anim, **27** Se modi Awurade, mo Onyankopɔ̄, na moammo mo hyeë afɔ̄dee wɔ̄ baabiara kwa. **14** mmara a merehye ama mo enne yi so a, ebeye Motumi ye saa wɔ̄ baabi pòtee a Awurade ayi afiri nhýira. **28** Na se mopo Awurade, mo Onyankopɔ̄ mo mmusua asase bi mu ama mo. Ehø na motumi mmara dane firi n'akwan a merehye mo enne yi bɔ̄ òhyeë afɔ̄dee na moye biribiara a mèhye mo so, kɔ̄som anyame foforɔ̄ a, ebeye nname. **29** Na se monye no. **15** Nanso, kuro biara a mope so no, se Awurade, mo Onyankopɔ̄, de mo duru asase a morekɔ̄ so akofa no a, monka nhýira nsem mfiri Gerisim Bepɔ̄ no so na monka nname nsem nso mfiri Ebal Bepɔ̄ so. **30** Saa mmepe mmienu yi wɔ̄ Asubonten Yordan atɔ̄ee fam, asase a na Kanaanfɔ̄ a na wòte Yordan subonhwá a ñben kuro Gilgal no te ho. Na wɔ̄wɔ̄ atɔ̄ee fam a ñben More kwaeë no. **31** Moreye atwa Yordan akötene asase a Awurade, mo Onyankopɔ̄, de rema mo no so. Se mokoña saa asase no kötene so a, **32** monhwɛ yie na monni mmara ne ahyedee a mede rema mo enne yi so.

12 Yeinom ne mmara ne ahyedee a eße se modi so, eberɛ a mote asase a Awurade, mo agyanom Onyankopɔ̄, de ama mo no so. **2** Se motu amanaman a wòtete ho no firi ho a, eße se mosée mmeammea a wɔ̄son wɔ̄n anyame no nyinnaa—mmepe no atifi, nkokoɔ̄ no atifi ne nnua a eyi nhahammono no ase nyinnaa. **3** Mommubu wɔ̄n afɔ̄rebukyia nyinnaa na monyam wɔ̄n ɔ̄som adum no. Momfa ogya nhye wɔ̄n abosompe na mommoba wɔ̄n ahoni a wɔ̄ayeye no. Mompepa wɔ̄n ahoni no din mfiri mmeammea ho. **4** Mommfa wɔ̄n akwan no so nsom Awurade, mo Onyankopɔ̄. **5** Na mmom, monhweliwe baabi a Awurade, mo Onyankopɔ̄, bëyi afiri mo mmusuaku mo amma mo no na montim ne din ho se n'atenaee. Beaae ho na eße se moko. **6** Ehø na momfa mo hyeë afɔ̄rebodee mmra mmebo a mo ntotosoo dudu, akyedee sononko, adee a moaka ho ntam se mode bëba ne afɔ̄rebodee a

Motumi kum mmoa we se ðdee mokum atwe ne adabo no. Motumi we ènam dodoa biara a Awurade, mo Onyankopɔ̄, de bëma mo. Mo nyinnaa, se mo ho te anaa mo ho nte no, motumi we bi. **16** Mmara a èbata ho ara ne se, monnni mogya no. Montwa ngu fam te se nsuo. **17** Ènse se modi mo afɔ̄dee, ntotosoo dudu a efiri mo aburoo mu, mo nsà foforɔ̄ ne ngo anaa mo anantwie ne mo nnwan abakan wɔ̄ mo kuro mu. Biribiara a moaka ho ntam se mode bëma Awurade anaa dee mofiri akoma pa mu ahye ho bɔ̄ anaa akyedee sononko biara, ènse se modi. **18** Mmom, eße se modi no wɔ̄ Awurade, mo Onyankopɔ̄, anim wɔ̄ baabi a Awurade, mo Onyankopɔ̄, bëkyere mo no a mo, mo mmamarima ne mo mmammaa mo nkoo ne mo mfena ne Lewifoo a wòfiri mo nkuro mu ka mo ho. Monnye mo ani wɔ̄ Awurade, mo Onyankopɔ̄ anim wɔ̄ biribiara a mobeye no ho. **19** Monhwɛ yie na moantwa Lewifoo no annya wɔ̄ mmerɛ dodoa a mote mo asase so yi. **20** Se Awurade, mo Onyankopɔ̄, tre mo asase mu se ðdee wahye mo ho bɔ̄ no a, ènne, mobetumi awe ènam mmerɛ biara a mope. **21** Ètumi ba se baabi a Awurade, mo Onyankopɔ̄, ayi ama mo se monkamfo ne din ho no ne mo fie kwan ware. Se éba saa a, motumi kum mo anantwie anaa nnwan a Awurade de ama mo no bi we ènam no wɔ̄ mo fie se ðdee mahye mo no. **22** Obi a ne ho te anaa ne ho nte tumi we ènam no bi se ðdee mowe otwe ne òdabø no. **23** Mmara a èwɔ̄ ho ara ne se, monnni mogya no, efiri se, mogya no yé nkwa enti ènse se modi nkwa no fra ènam no.

24 Mmom, monhwie mogya no ngu fam se nsuo. Onyankopon, a oyii mo firii Misraim nkoasom asase
25 Monnni mogya no, na asi mo ne mo mma yie, so no ho. **11** Afei, Israel nyinaa bête na woasuro
efiri se, moaye dee eso Awurade ani. **26** Momfa mo na obiara nni ho a obefiri mo mu a, obeye saa adee
akyedee kronkron ne mo bohye afrebadee nkø no bio. **12** Se éba se mote wo nkuro a Awurade,
beaee a Awurade akyere. **27** Ese se mode énam ne mo Onyankopon, de rema mo no baako so se **13**
mogya a mode bo òhyee afadee no gu Awurade nnipa bonefoo bi asore wo wøn mu adi nnipa a
mo Onyankopon no afrebukyia so. Mogya a éka wovo kuro no mu anim de wøn akøsi bone mu aka
mo afødee foforo bi a mobo ho no, monhwie ngu se, "Momma yenkøsom anyame foforo," anyame a
Awurade, mo Onyankopon, afrebukyia no nkyen monhunu bi da a, **14** ese se mobisa mu, hwehwé
nanso motumi we énam no. **28** Monhwé yie na mu yie. Na se eyé nokore na se nhwehwemu ada no
monni me mmara so na biribira bekø yie ama mo adi se nnebøneye bi akø so wø mo mu a, **15** ese se
ne mo mma, efiri se, mobeye dee eso Awurade mo wøde akofena kunkum wøn a wøwø kuro no mu
Onyankopon ani. **29** Se Awurade, mo Onyankopon, nyinaa. Monsee kuro no pasapasa, emu nnipa ne
sæ aman no na mopam wøn kotena wøn asase no so afieboa. **16** Afei, mommoaboa asadee no nyinaa
a, **30** mommma ekwan a wøfa so som wøn anyame ano wø kuro no adwabøee na monhye no. Monhye
no nye afidie mma mo. Mommmisa se "Ekwan ben kuro mu no ne emu nneema nyinaa mma eyé se
so na saa aman yi fa som wøn anyame? Yépe se òhyee afødee mma Awurade, mo Onyankopon. Saa
yedi wøn akyi." **31** Mommfa saa ekwan yi so nsom kuro no nye amamfo daa; ense se wøsane kyekyere
Awurade, mo Onyankopon, efiri se, wøn anyame no som mu no, wøyeé akiywadee bebree a Awurade
mpø. Mpo, wøhyee wøn mmammarima ne wøn n'abufuhyeé no ho na wahunu mo mmøbo. Ne yam
mmammaa wø ogya a wøde rebø afødee ama wøn behyehye no ama mo na wama mo adøre sèdee økaa
anyame no mu. **32** Monhwé se, dee mahye mo no ntam hyéé mo agyanom bø no, **18** efiri se, moye
nyinaa mobedi so; mommfra bi nka ho na monnyi bi øsetie ma Awurade mo Onyankopon, na modi ne
nso mfiri mu.

13 Se odiyifoo anaa obi a énam daeeso so ka ahintasem sore wø mo mu na øka
nsenkyerennæe a eyé hu ne anwanwasem kyere
mo, **2** na se nsenkyerennæe anaa anwanwasem no
ba mu na øka se, "Momma yenni anyame foforo
akyi (anyame a monnim wøn) na yensom wøn" a,
3 monntie saa odiyifoo anaa òdaeesofoo no nsem.
Awurade, mo Onyankopon, reso mo ahwe se modo
no firi mo akoma ne mo kra mu nyinaa anaa. **4**
Awurade, mo Onyankopon, na ese se modi n'akyi na
ono na ese se mode obuo ne anidie ma no. Monni
ne mmara so na monye øsetie mma no; monson no
na momfam ne ho den. **5** Ese se wøkum saa odiyifoo
anaa òdaeesofoo no, efiri se, okasa tia Awurade,
mo Onyankopon, a oyii mo firii Misraim nkoasom
asase no so no; wayere ne ho se øpe se otwe mo
firi ekwan a Awurade, mo Onyankopon, ahye se
momfa so no so. Ese se motutu abønefoo nyinaa
firi mo mu. **6** Se wo nuabarima, wo babarima,
wo babaa, wo yere a wodo no anaa w'adamfo pa
bi fa sum ase ba wo nkyen beka kyere wo se,

"Momma yenkøsom anyame foforo, anyame a wo
anaa w'agyanom nhunu bi da," **7** anyame a eyé
nnipa a atwa wo ho ahyia dea, se wøben anaa wøwø
akyiri firi asase ano kosi ano no a, **8** mfa wo ho
mma no, anaase ntie no. Nhunu no mmøbo. Mfa ne
ho nkye no na mmo ne ho ban nso. **9** Kum na ese se
wokum no. Fa wo nsa di ékan kum no ansa na nnipa
nyinaa de won nsa abeka ho. **10** Monsi no aboo
nku no, efiri se, øpe se otwe wo firi Awurade, mo

14 Moye Awurade mo Onyankopon mma. Eno
enti mommotabota mo ho anaa monnnyi mo
moma so mma awufoø, **2** efiri se, moye nnipa
kronkron ma Awurade, mo Onyankopon. Nnipa
a wøwø asase so nyinaa, mo na Awurade ayi mo
se n'agypadee a esom bo. **3** Monnni akiywadee
biara. **4** Yeinom ne mmoa a ese se mowe: nantwie,
odwan, abirekyie **5** aforotee, adowa, øwansane,
eyuo, øtwe, økoo ne aberee. **6** Na monni atøteboa
biara a ne tote mu apae mmienu na øpu wesa. **7**
Nanso, ntøteboa a wøpu wesa anaa won tote mu
apae mmienu koraa mu no, monnwé yoma, adanko
ne atwaboa, efiri se, wøpu wesa dee, nanso wøn
tote mu mpaee; wøn ho nte mma mo. **8** Øprako
nso ho nte. Èwom se ne tote mu apae dee, nanso
ompø nwesa. Ense se mowe ne nam anaa mode
mo nsa so ne funu mu koraa. **9** Nsuomnam a
wøwø tote ne abon nyinaa motumi we. **10** Nanso,
nsuomnam a wønni tote ne abon dee, monnwé.
Wøn ho nte mma mo. **11** Anomaa biara a ne ho te
no, monwe. **12** Nnomaa a ense se mowe nie: økødee,
opete, asuo so økødee, **13** økompete, nkøroma
ahodoo nyinaa **14** kwaakwaadabi ahodoo nyinaa,
15 sohori, anadwo akorøma, epo so asomfena ne
akorøma ahodoo nyinaa, **16** øpatuo, øpatukøsesø,
bakanoma **17** nantwinoma, opete ne epo so anene,
18 ne asukønkøn ahodoo nyinaa, asøkwa ne apan.
19 Ntuboa a wønante nyinaa ho nnte mma mo;
monnwé. **20** Nanso ntuboa a wøn ho te nyinaa dee,

monwe. **21** Monnwe aboa bi a ɔno ankasa awuo. mo tirim se ɛka mu twa bere no reye aduru so enti, Momfa ma ɔhohoo a ɔne mo te, anaase monton obi bəbisa mo bosea a moremma no. Se moammo ma ɔnanani. Na mo ankasa dee, monnwe, efiri ahiafoo no bosea na se wosu fre Awurade a, wəbebu se, woayi mo asi nkyen se ɔman kronkron ama mo fo se moaye bone. **10** Momma no akoma pa mu na Awurade, mo Onyankopon. Monhoa abirekyie ba wo Awurade, mo Onyankopon, behyira mo ne biribiara ne maame nufosuo mu. **22** Mo mfuo mu nnobaeɛ a mobeyɛ so. **11** Ebere biara, mobehunu ahiafoo no, monyi mu ntotoso dudu a ɛye nkyemu edu wō mo mu. Eno enti na merehye mo se, biribiara a mu baako wō mo nnobaeɛ mu afe biara otwabere mowo no, mo ne ahiafoo ne mo nuanom Israelfoo mu. **23** Momfa saa ntotoso dudu yi mmra baabi a nkye. **12** Se wo nua Hebrini barima anaa ɔbaa tōn ne Awurade, mo Onyankopon, bekerye mo na momfa ho ma wo na ɔsom wo mfirinhyia nsia a, afe a eto so nkamfo ne din na monni wo n'anim. Mo aburoo, mo nson no, gya no ekwan. **13** Na se woregya no ekwan nsa, mo ngo ne mo anantwie ne mo nnwan abakan a, mma no nkɔ nsapan. **14** Fa nsa a emu go gya no mmarima nso, monye wōn saa ara. Ntotoso dudu no botaeɛ ne se, ekyere mo se, esɛ se daa mosuro ɛkwan na ma no wo nnwan no, w'ayuporebea mu afudeɛ ne wo nsakyimena mu adee bi. Wo ne no nkye Awurade, mo Onyankopon. **24** Se beaɛ a Awurade, w'adonnee bi a Awurade, wo Onyankopon, de ahiry mo Onyankopon, bekerye mo se monkamfo ne din wo no bi. **15** Monkae se na moye nkoo wō Misraim no kwan ware firi mo fie a, **25** motumi tōn mo na Awurade, mo Onyankopon yii mo firi hō. Eno afudee ne mo nyemmoa ntotoso dudu no kyɛfa enti na mede saa mmara yi rema mo enne yi. **16** Na gye sika de kō faako a Awurade, mo Onyankopon, se eba se w'akoa ka kyere wo se, "Merennya wo ho akyere mo hō. **26** Se moduru hō a, momfa sika nkɔ", efiri se, ɔpɛ wo ne w'abusuafo aseɛ na ne no nto biribiara a mo kōn dō, se ebia, nantwie, ho tō no wō wo nkyen a, **17** enne, fa fitiie bōne odwan, bobesa, anaa nsā biara a ɛye den ne adee n'aso mu na ɔnye w'akoa daa. Wo mfenea nso, ye biara a mo kra pe na monni wō hō wō Awurade mo wōn saa ara. **18** Mma no nyé wo ya se woregya Onyankopon anim, na mo ne mo fiefoo ani nnye. w'asomfo no ama wəafa wōn ho akodie. Monkae se, **27** Lewifoo a wōfra mo mu no, mommma mo were mfee nsia ni no, wəasom wo a se wokofaa apaafao mfiri wōn, efiri se, wōnni kyɛfa biara a wōdi so se wōnsom wo a, anka wobetua apaafao no sika sdeɛ mowō no. **28** Mfee mmiensa biara awieeɛ mmoho mmienu, na Awurade mo Onyankopon no, momfa mo mfudee ntotoso dudu no mmra behyira mo wō biribiara a moye ho. **19** Mo anantwie mmekora no wō kuro a əben mu. **29** Momfa mma ne mo nnwan mmakan anini no, monyi nsī hō mma Lewifoo a wōnni kyɛfa wō mo mu no ne ananafo a Awurade, mo Onyankopon. Mo anantwie mmakan a wōwō mo nkuro so no, nwisiaa ne akunafo a no, mommfa wōn nkō mo mfuo mu nkoye nnwuma wōwō mo nkuro so sdeɛ wōbetumi adidi amee. Na na monntwitwa mo nnwan mmakan ho nwi nso. **20** Awurade, mo Onyankopon, behyira mo nnwuma Mmom, mo ne mo abusuafoo, afe biara, monnwae saa mmoa yi wō baabi a Awurade, mo Onyankopon bəyi nyinaa so.

15 Mfirinhyia nson biara awieeɛ, montwa mo aka mu. **2** Ekwan a esɛ se mofa so nie: Esɛ se boseabəni biara a wabo ne yonko Israelni bosea no, ɔde kye no. Ense se wōdari wōn yonko anaa wōn busuani ka, efiri se, Awurade ebere a wōde bosea kye no aduru. **3** Saa bosea a wōtwa mu yi ka mo yonkonom Israelfoo nkoo ara. Ahohoo a wote mo mu no nkoo ho. **4** Ense se ahiafoo ba mo mu efiri se, Awurade, mo Onyankopon behyira mo wō asase a ɔde rema mo se mo agyapadee sononko no so. **5** Se moto mo bo ase di Awurade mo Onyankopon mmara a mede rema mo enne yi so a, mobenya saa nhyyira yi. **6** Awurade mo Onyankopon behyira mo sdeɛ wahye mo bō no. Mobebo aman bebree bosea nanso mo dee, morenko aboseabō da. Mobebo aman bebree so nanso wōremni mo so. **7** Se moduru nkuro a Awurade, mo Onyankopon, de rema mo no so na se ahiafoo wō hō a, mommpirim mo akoma anaa mommma mo nsam nyé den wō wōn so. **8** Mmom, mongo mo nsam na momfem wōn dee ehia wōn. **9** Monhwie na moannya saa adwemmmone yi wō

16 Daa monni Twam Afahye no wō obosome Abib no mu mma Awurade, mo Onyankopon, efiri se, obosome Abib mu eda bi anadwo na Onyankopon yii mo firi Misraim. **2** Monkum anantwie anaa nnwan se Twam Afahye afōrebōdees mma Awurade, mo Onyankopon, wō baabi a Awurade bəyi se atenaeɛ wo ne din mu. **3** Monnni burodo a mmoreka wō mu; monni burodo a mmoreka nni mu nnanson, efiri se, shere so na mofirii Misraim sdeɛ ebeye a, mo nkwa nna nyinaa mobekae ebere a motu firii Misraim no. **4** Mommma wōnhunu mmoreka wō mo nkyen wō mo nsase nyinaa so nnanson. Mommma ɛnam a mode bōo afdeɛs eda a edi ɛkan no anwummere no

nnka ogya so nkosi anɔpa. 5 Monnni Twam Afahye ɔbaa a ɔka mo ho wɔ kuro baako bi a Awurade, no wo nkuro a Awurade, mo Onyankopon, de rema mo Onyankopon, de rema mo no mu aye bone wɔ mo no so. 6 Baabi a Awurade mo Onyankopon beyi Awurade, mo Onyankopon, anim, atia apam no 3 se se wɔnkamfo ne din wo ho no na monni Twam ɔresom anyame foforo anaa ɔresom owia, ɔsrane Afahye no. Se owia rekɔtɔ a na monni mfa nkae anaa ɔsoro atumfoɔ bi a mabra no, na 4 se mote mo Misraim firi bere no. 7 Montoto na monwe no saa asem no a, monhwehwe mu yie. Se eye nokore wɔ faako a Awurade, mo Onyankopon, beyi ama na wɔkɔ mu hunu se eye akyiwadee na waye wɔ mo no. Na adee kye a, monkɔ mo ntomadan mu. 8 Israel a, 5 momfa saa ɔbarima anaa ɔbaa no a Nnansia na momfa nni burodo a wɔmfaa mmɔreka waye saa bone no mmra mo kuropon eporno ano mfræe. Na ne nnanson so, nnipa no nyinaa nhylia na monsi no aboo nkum no. 6 Adanseføo baanu wɔ Awurade, mo Onyankopon, anim. Na saa eda anaa baasa ano asem so na ese se wɔgyna kum saa no, obiara nnye adwuma. 9 Ebere a wɔrebefiri asee ɔbarima no. Nanso, ense se wɔgyna ɔdansenii baako atwa aburoo no na monkan nnanson no. 10 Monni ano asem so kum obi. 7 Adanseføo no to əboɔ a Nnapen Daponna ma Awurade, mo Onyankopon, na ɛdi ekan a, nnipa a wɔwɔ ho no nyinaa nso beto mommɔ ayamyé afodee sdees nhylia a Awurade, wɔn dee de akum onipa no. Saa ekwan yi so na mo Onyankopon, ahyira mo no seso so. 11 Na mobefø a onipa bɔnefø ase afiri mo mu. 8 Se monnye mo ani wɔ Awurade, mo Onyankopon, anim wɔde nsem bi ba mo aseenniie a ne die ye mo den wɔ baabi a obeyi se atenaee a wɔbekamfo ne din se mobebu ho aten, se eye awudie, aseenniie, anaase no—mone no mo mmamarima ne mo mmamimaa, ntɔkwa a, momfa wɔn nkɔ baabi a Awurade, mo mo nkɔa ne mo mfena, Lewifoo a wɔwɔ mo nkuro Onyankopon, bɔkyere mo no. 9 Monkɔ asɔfɔ a mu ne ahɔhoɔ, nwisiaa ne akunafoɔ a wɔne mo wɔye Lewifoo ne ɔtemmufoɔ a ɔte adwa mu saa teε. 12 Monkae se, na moye nkɔa wɔ Misraim enti ebere no nkyen. Mommisa wɔn na wɔnkyere mo monhwε yie na monni saa mmara yi nyinaa so. 13 Se aten a mommuo. 10 Monni gyinaeε a wɔbesi no so moboaboa mo ayuporobe a ne mo nsakyimena mu pεrεεpε wɔ beaεε a Awurade, mo Onyankopon, beyi adee ano wie a, momfa nnanson nni Asese Afahye ama mo no hɔ. Monhwε yie na monni biribiara a no. 14 Saa afahye yi bɔye ahoto ne ahosepε bere wɔbɔkyere mo se monye no so pεrεεpε. 11 Monni ama mo ne mo abusuafoɔ, mo asomfoɔ ne Lewifoo, mmara a wɔkyere mo ne gyinaeε a wɔbesi ama ahɔhoɔ, nwisiaa ne akunafoɔ a wofiri mo nkuro mu. mo no so pεrεεpε. Monnnane dee wɔka kyere mo 15 Nnanson na momfa nni saa afahye yi mfa nhylia no ani. Monnkɔ nifa anaa benkum. 12 ɔbarima a Awurade, mo Onyankopon, animuonyam wɔ baabi a ɔbebu ɔtemmufoɔ anaa ɔsɔfɔ a ɔgyina ho resom obeyi, efiri se, Awurade mo Onyankopon na ɔma mo Awurade mo Onyankopon animtia no, wɔnkum no. mfudee bɔ pii na obyira mo nnwuma nyinaa so. Ese se motore amumuyesem ase wɔ Israel. 13 Nnipa Saa afahye yi ye ahosepε ma obiara. 16 Afe biara nyinaa bete na wɔasuro na wɔremmu animtia bio. mu, ese se mo mmarima hyia wɔ mo Awurade, mo 14 Se moduru asase a Awurade mo Onyankopon Onyankopon anim baabi a obeyi no mprensa de ma de rema mo no so na mofa tena so na moka se. Apiti Afahye, Otwa bere Afahye ne Asese Afahye “Momma yensi yen so ohene te se aman a atwa yen no. Ense se obiara ba Awurade anim nsapan. 17 ho ahyia no nyinaa a,” 15 monhwε se mobεpε obi a Obiara mma dee ne nsa bεso so wɔ sdees Awurade Awurade mo Onyankopon beyi no asi mo so ohene. mo Onyankopon ahyira no. 18 Monsisi atemmufoɔ Ese se oyε mo nuanom no mu bi. Mommfa ahɔhoɔ ne mpanimfoɔ mfiri mo mmusuakuo biara mu wɔ a ɔnye mo nua Israeli nsi mo so ohene. 16 Ense nkuro a Awurade, mo Onyankopon de rema mo se saa ohene no pe aponkɔ dodoɔ se n'agypadee no mu. Wɔbebu atentenenee wɔ nsase no nyinaa anaase ɔma nnipa sane kɔ Misraim kɔtɔ aponkɔ so. 19 Mommmu ntenkyea da biara da. Monnnye dodoɔ wɔ hɔ, efiri se, Awurade aka akyere mo se. adanmudee, efiri se, adanmudee fira anyansafoɔ “Ense se mosane kɔ mo akyi bio.” 17 Ense se ɔware ani ma wɔsi gyinaeε de tia onyamesuron i asem. 20 yeronom bebree anye saa a, n'akoma befiri Awurade Momma aseentenenee nna adi sedes ebema moatumi so. Ense se ɔboaboa dwete ne sika pii ano. 18 Se atena asase a Awurade mo Onyankopon de rema ɔtena ahennwa no so se ohene a, ese se ɔtwere mo no so. 21 Monnnsisi nnua biara se abosompo wɔ mmara nwoma no wɔ mmobøes so wɔ Lewifoo Awurade mo Onyankopon afɔrebukyia a morebesi asɔfɔ anim na ofa. 19 Mmere dodoɔ a ɔte ase no, ama no no ho. 22 Saa ara nso na monnsi aboo adum ese se ɔkora mmara a εwɔ ne nkyen no na ɔkenkan nsom wɔn, efiri se, eye Awurade mo Onyankopon no daa sedes ebeye a, obedi mmara no so na wasuru akyiwadee.

17 Mommfa anantwie anaa nnwan a wɔadi dem mmo afodee mma Awurade, mo Onyankopon, ho kakra mpo afiri saa mmara yi ho. Yei besi no efiri se, eye n'akyiwadee. 2 Se eba se ɔbarima anaa

gyinae se one n'asefoo bedi adee awo ntatoasoo adiyisem no firi Awurade anaase emfiri no?" 22
bebree so wo Israel.

18 Asəfoo a wɔye Lewifoo, nokorem Lewi abusuakuo nyinaa nni kyefaa ne agyapadee biara wo Israel ḥman mu te se mmusuakuo a aka no. Minom, asfoo no ne Lewifoo no bedi ogya afodee a wɔba ma Awurade no bi se wɔn agyapadee. 2 Israelfoo mu dee, wörennya agyapadee biara se wɔn ankasa kyefaa. Awurade ankasa bęye won kyefaa sedee ḥhyee wɔn bɔ no ara. 3 Yei ne kyefaa a asfoo no benya afiri anantwie ne odwan a nnipa no de bęba afodee no mu: n'abati, n'apantan ne n'ayamdee. 4 Afei, momma won mo aburookan mu adee, nsā foforo ne ngo ne nwı a edi ekan a wotwitwa firi odwan ho. 5 Efiri se, Awurade, mo Onyankopon, ayi Lewifoo afiri mo mmusuakuo nyinaa mu se wɔnnyina, nsom daa wo Awurade din mu. 6 Se ho nkwa. 5 Se ebia, obi ne ne yɔnko bi kɔ wiram Lewini bi pɛ na ɔfiri mo nkuro no mu biara a ɔte rekobu nnua na se ɛba se ɔbaako de abonnua rebu so mu wo Israel kɔ baabi a Awurade ayi a, 7 atumi dua bi na se abonnua no hɔn firi ne dua mu kumm som wo Awurade, ne Onyankopon, din mu te se dee ne yɔnko no a, saa asem yi mu no, onipakumfoo no ne nkuroføo Lewifoo a wɔsom wo hɔ wo Awurade tumi dwane kɔ saa nkuropon yi biara so de gye ne ho anim no ye no ara. 8 Se mpo wanya sika bi afiri abusua agyapadee bi tɔn mu a, wode ne kyefaa a ewo afɔrebødee no mu se Lewini no bema no se asedee. 9 Se monya duru assase a Awurade, mo Onyankopon, de rema mo no so a, monhwe yie na moansua amanaman a ewo hɔ no amannee a eyee akyiwadee. 10 Mommma wɔnnhunu se mo mu bi de ne babarima anaa ne babaa abo ḥhyee afodee. Na mommma mo nnipa no nnye akomfo a wɔhye abosom nkɔm, abayifoo ne abisakorøføo, ne ntafowayifoo 11 ne eße se moyi nkuropon mmiensa si nkyen. Se moto nkaberɛkyerefoo ne asamanreføo, adutoføo a ɔbisa afunu. 12 Obiara a ɔyé saa adee yi bi no ye Awurade se monno Awurade mo Onyankopon na monnante akyiwadee na saa akyiwadee yi enti, Awurade, mo Onyankopon, bɛpamo saa aman no afiri mo anim. 13 Na wɔmmfa so bi nto mo so wo Awurade, mo Onyankopon, anim. 14 Aman a morekøtu wɔn yi tie won a wɔpø abayisem ne nkɔmhyesem. Narso mo dee, Awurade, mo Onyankopon, mma mo kwan se monye saa. 15 Awurade, mo Onyankopon, beyi odiyifoo a ɔte se me afiri mo Israelføo yi ara mu. Eße moye osetie ma no. 16 Saa na mo ankasa mobisaaw se monope abisadee ama wɔn. 18 Meda odiyifoo te se wo adi afiri wɔn nkuroføo Israelføo mu. Mekyerɛ saa odiyifoo no asem a mehye no se ḥnka nkyerɛ nnipa no, na ɔbeka akyerɛ won. 19 Obiara a wantie asem a odiyifoo no beka wo me din mu no, m'ankasa me ne osoodenføo no bedi. 20 Na odiyifoo biara a ḥnam onyame foforo bi so ka asem anaa ḥdi atorɔ wo me din mu no bewu." 21 Mobebisaa mo ho se, "Ebeye dɛn na yehunu se

adiyisem no firi Awurade anaase emfiri no?" 22
Se odiyifoo no hye nkɔm wo Awurade din mu na amma mu a, na εŋye Awurade na ɔde asem no maes. Na ekyere se, saa odiyifoo no ara kaa ḥnka ankasa n'asem bi kwa enti εnse se wɔsuro no.

19 Se Awurade mo Onyankopon see aman a ɔde wɔn nsase rema mo na se mopam wɔn na motena wɔn nkuro no mu ne wɔn afie mu a, 2 monyi nkuropon mmiensa a εwɔ asase no mfimfini a Awurade, mo Onyankopon, de rema mo se agyapadee no mu mo Onyankopon, de rema mo se agyapadee no mu mmiensa sedee εbeye a, se obi kum obi a, ɔbedwane aho. 4 Se obi anhye da na ɔkum obi a ḥnni ne ho menasepø anaa antan no dada a, onipakumfoo no tumi dwane kɔ nkuropon yi biara so de gye ne ho tumi dwane kɔ nkuropon no baako so de gye ne ho nkwa. 5 Se ebia, obi ne ne yɔnko bi kɔ wiram rekom kɔmnen hɔ a, ɔtaaføo bi betumi ataa onipakumfoo no akum no. Se ɛba saa a, ekyere se, waakum onipakumfoo no wo εbere a 6 Se dwanekøbea biara mmen hɔ a, ɔtaaføo bi 7 Ne saa enti na merehye mo deyoyee ye asiane. 8 Se monyi nkuropon mmiensa nsi nkyen no. 9 Se Awurade mo Onyankopon tre mo ḥman mu sedee aakaa ho ntam kyeree mo agyanom na ɔde asem no nkuropon no akum no. Se ɛba saa a, ekyere se, waakum onipakumfoo no wo εbere a 10 Mommma wɔnnhunu se mo mu bi de ne babarima 11 ne eße se moyi nkuropon mmiensa si nkyen. Se moto nkaberɛkyerefoo ne asamanreføo, adutoføo a ɔbisa 12 eße se mpanimføo a wɔwo ne kuro no de rema mo se agyapadee no so, na moanni tie won a wɔpø abayisem ne nkɔmhyesem. Narso mogyahwiegu no ho fo. 11 Se obi tan obi enti shye mo bo ase di mmara a mehye mo no so enne yi afunu. 12 Obiara a ɔyé saa adee yi bi no ye Awurade se monno Awurade mo Onyankopon na monnante akyiwadee na saa akyiwadee yi enti, Awurade, mo n'akwan so a, εnne, ɔde asem no bema mo. 10 Onyankopon, bɛpamo saa aman no afiri mo anim. Monye yei, sedee εbeye a, wɔnhwie mogya a εnni fo 13 Na wɔmmfa so bi nto mo so wo Awurade, mo Onyankopon, anim. 14 Aman a morekøtu wɔn yi de rema mo se agyapadee no so, na moanni tie won a wɔpø abayisem ne nkɔmhyesem. Narso mogyahwiegu no ho fo. 11 Se obi tan obi enti shye no ngu wo mo asem no bema mo. 10 Onyankopon, de rema mo se agyapadee no so, na moanni tie won a wɔpø abayisem ne nkɔmhyesem. Narso mogyahwiegu no ho fo. 11 Se obi tan obi enti shye da kote no kumm no na ɔdwane kɔ nkuropon no bi se monope abisadee ama wɔn. 18 Meda odiyifoo te se wo adi afiri wɔn nkuroføo Israelføo mu. Mekyerɛ saa odiyifoo no beka wo me din mu no, m'ankasa me ne osoodenføo no bedi. 12 eße se mpanimføo a wɔwo ne kuro no de rema mo se agyapadee sononko no so a, monntutu εhye a mo agyanom atoto ngu mmfa so nwia obi asase. 15 Mommmu obi a ḥdansenii baako abedi atia no no fo. Soboo bedi mu εbere a nnipa baanu Obiara a wantie asem a odiyifoo no beka wo me din mu no, m'ankasa me ne osoodenføo no bedi. 16 Se atorɔ ḥdansenii bi ba beba obi amurmuye bi ho kwaadu a, 17 εnne, eße se kwaadubøni no ne onipa a wabɔ no kwaadu no nyinaa ba asføo ne atemmufoa a wɔreye Awurade adwuma no anim. 18 Eße se woto wɔn bo bisa nnipa

no nsem mu yie. Na se wohunu se kwaaduboni no bone a emu ye duru atia Awurade, mo Onyankopon, retwa atoro a, 19 wode asotwe a anka ese se wode no. 19 Se moretua kuropon bi na oko no rek so a, ma onipa a woabo no kwaadu no bema no. Se mofa monnsee nnua. Monni nnuaba no na monntwitwa saa ekwan yi so a, mobetu amumuyesem nyinaa nnua no ngu. Nnua no nye atamfoo a ese se moto afiri mo mu. 20 Won a wobete no besuro se wobeye hys so! 20 Nanso, motumi twa nnua a monim se saa bone no bi. 21 Monnhunu obiara mmbo! Mo enye aduane. Momfa nye dee eho hia mo mfa ntua mmara a ese se modi so no ye nkwa nsi nkwa kuro no kosi se ebedi nkoguo.

ananmu, ani nsi ani ananmu, ese nsi ese ananmu, nsa nsi nsa ananmu, enan nsi enan ananmu.

20 Se moko oko de tia mo atamfoo na mohunu aponko ne nteaseenam ne akodom a wodooso sen mo a, monnsuro won. Awurade, mo Onyankopon, a oyii mo firii Misraim no beka mo ho. 2 Se morebeko oko a, ossofo no beba abekasa akyere akodom no. 3 Obeka se, “Montie me, mo Israel mmaprima! Enne, moreko osa yi, mommma mo akoma ntu! Mommma mo abasa mu mmu, na momma mo ho mpopo. 4 Na Awurade, mo Onyankopon, na one mo rek. Obeko atia mo atamfoo no ama mo, na moadi nkonim.” 5 Akodom mpanimfoo no bebis aakodom no se, “Mo mu bi asi edan foforo a ontenea mu da? Se obi wo ha saa a, onsanre nk! Ebia na woakum no wo oko no mu na ama obi akotena mu! 6 Obi wo ha a wado bobefuo na onnii mu aba da? Se obi wo ha saa a, onsanre nk! Ebia na woakum no wo oko no mu, na ama obi akodi mu aba. 7 Obi wo ha a wagye ebba bi awadee? Se obi wo ha saa a, onsanre nk! Ebia na woakum no wo oko no mu, na ama obi akoware ne siyere no.” 8 Afei, mpanimfoo bek so abisa se, “Mo mu bi suru anaa n’akoma atu? Ennee, onko fie sedee ebeye a, ne nuammarama nso akoma ntu.” 9 Se mpanimfoo no wie akodom no kasakyere a, afei wobepa asahene assisi won ano. 10 Se moben kuro biara a morekodi ahye won so no ano a, dee edi ekan no, monkypere nnipa no asomdwoes nhyeheyees a mowu ma won. 11 Se wopene mo nhyeheyees no so na wobue won apono ma mo a, nnipa a wowa mu no nyinaa, mobchye won ama wasom mo. 12 Na se woampene asomdwoes nhyeheyees no so na se wose wone mo beko a, ennee, monto nhye kuro no so. 13 Se Awurade, mo Onyankopon, dane kuro no hye mo nsa a, monkum kuro no mu mmaprima nyinnaa. 14 Nanso, eya a momfa kuro no mu mmaa, mmofra, nyemmoa ne asadee a aka nyinnaa se agyapadee. Momfa asadee no nyinnaa a Awurade de ama mo no. 15 Saa nhye yi fa nkuro a ewa akyirii nko ara ho, na enye nkuro a ewa bonye asase no so. 16 Na amanaman nkuro a Awurade, mo Onyankopon, de rema mo se agyapadee sononko no dee, monsee biribiara a nkwa wo mu wo ho no. 17 Monsee Hetifoo, Amorifoo, Kanaanfoo, Perisifoo, Hewifoo ne Yebusifoo pasaa sedee Awurade, mo Onyankopon, hye mo no. 18 Se eba saa a, cremma nnipa a wote asase no so no nkyere mo akyiwadee ho amannee a wonam so somm won anyame a anka ebema mo ay

bone a emu ye duru atia Awurade, mo Onyankopon, de rema mo no so, na se monniowudifo no a, 2 mo ntuanofoo ne atemmufo beko akosusu ekwan a eda dee owufoo no da ho ne kuro a eben no ntam. 3 Afei, mpanimfoo a wowa kuro a eben owufoo no pess no mfa nantwie ba a onyeed adwuma da na ontwee funtumfidie da, 4 na wonnini n’anim mfa no nk subonhwaa a wofumfuntum anaa wonnaa hwee wa ho da na nsuo resene wo mu mu. Subonhwaa no mu na ese se wobu nantwie ba no kon mu. 5 Lewifoo assofo beba ho, efiri se, Awurade, mo Onyankopon, ayi won se wonka asem na wohnyira wo Awurade din mu. Na won na wosi aseennie ne asotwe so dua. 6 Kuro a eben efunu no mu mpanimfoo no, ese se wohohoro won nsa gu nantwie ba a wobuu ne kon mu no so. 7 Na afei wobeka se, “Enye yen nsa na yehwhee mogya yi giue na yeanhunu nso. 8 Ao, Awurade, fa kyewo oman Israel a wogyeew won no. Mfa mogya a edi bem yi ho so nto wo nnipa Israel so.” Wowie yei a, na ekyer se, woyai eso a eda won so no afiri won so. 9 Se wodi saa nkyerkyere yi so na woye dee etene wo Awurade ani so a, na moayi awudie no ho afobuo afiri mo atenae ho. 10 Se moko oko tia mo atamfoo na Awurade mo Onyankopon dane won hye mo nsa na mofa won nnomum, 11 na se won mu no, mohunu ebba ahoofefoo bi a mope se mofa no se oyere a, motumi ware no. 12 Momfa no mmaprima fie na monyi ne ti, ntwitwa ne mmowere, 13 na monyi ntadee a na ehye no wo ebere a mokypere no no ngu ho. Na watena mo fie asu n’agya ne ne maame bosome akyi no, motumi ko ne ho ma oyeyere. 14 Se mo ani nnye ne ho a, momma no nk baabiara a ope se oko. Monntan no na monnye no se afenaa, efiri se, moagu n’anim ase. 15 Se obarima wo yerenom baanu na odo obaako kyen dee aka ho no, na won baanu no nyinaa, won mu biara ne no wo obabarima nanso n’abakan no ye oyere a ompe n’asem no babarima, 16 na se ohye nsamanee de ma ne mmaprima a, enses se odo kyefaa kesee no ma obabarima kumaa a oyeyere ne yere a odo no no babarima. 17 Obefaa ne babarima a oyeyere a ompe n’asem no se n’abakan no, na wanam so ama no n’agypadee no mmoho mmienu. Saa obabarima no ye n’agya no ahooden nsenkyerennie a edi ekan. Eno enti, abakan kyefaa ye ne dea. 18 Se obarima bi wo obabarima a oyeyese asoodeen ne otuatefoo a ontie n’agya ne ne maame asem a nso wotene ne so a,

19 dee ese se eba ara ne se, agya no ne maame no de wən babarima no bekə mpanimfo a wohwə kuro no so no anim. **20** Ese se wopae mu ka se, “Yen babarima yi ye asooden ne otuatefoo a ḥontie yen asem. Ḫye onipa teta kōwensani.” **21** Eba saa a, ese se mmaprima a wōwō kuro no mu nyinaa si no aboo kum no. Ne saa no, monam so bēpamo saa bone a aba mo mu no, na Israel nyinaa bete, na abo wən hu. **22** Se obi ye amumuyesem bi a ḫafata owuo na enti wōkum no na wōde no sən dua so a, agyapadee sononko no ho fi.

22 Se wohunu se obi nantwie anaa se ne dwan nam basabasa a, ḥnye sedee wonhunuu no.

Kyere no kōma ne wura. **2** Se ne wura nte mm̄en wo, anaase wonnim no a, fa no kō wo fie kōsi se ne wura no beba abehwehwē no na fa n'abo ma no. **3** Se wohunu wo nua bi afunumu anaa ne ntoma anaa ne biribi a ayera wō ekwan no so a, ye no saa ara. Mmu w'ani ngu so. **4** Se wohunu se wo nua bi afunumu anaa ne nantwie da ekwan mu a, nhwe nkyen. Kōboa wo yōnko no na ɔmma aboa no nsore. **5** Ense se obaa hye mmaprima atadee, saa ara nso na ense se ɔbarima hye mmaa atadee, efiri se, wən a woye yei ye Awurade, mo Onyankopon, akyiwadee. **6** Se wokoto se anomaa pirebuo da ekwankyen, se elye dua mu anaa eda fam na se anomaa no maame te ne ba no ho anaa ɔbutu nkosua so a, mfa anomaa no maame ne ne ba no nk. **7** Wotumi fa ne ba no, nanso hwē no yie se wobema ne maame no aksedee ebesi wo yie, na wo nkwa nna aware. **8** Se wosi edan foforo a, si ban fa wo edan no atifi ho nyinaa, na obi amfiri ho ante anhwe na woamfa moghyawie ho asodie anto wo ne wo edan no so. **9** Wo bobefuo no, nnuu nnɔbae foforo biara wō bobe no ntam. Se woye saa a, wonni ho kwan se wote bobe aba wō bobefuo no mu anaase nnɔbae foforo no so aba biara. **10** Mfa nantwie ne afunumu mma mu mfuntum afuo. **11** Mfira ntoma a wōde kuntu ne serekye afra anwono. **12** Se wopam atadee a, ye mpesee wō n'ahinan anan no biara ano. **13** Se ɔbarima ware obaa na one no da na akyire no, ɔmpe no bio, **14** na enti oka ne ho asemmane, ba no edin bone se, “Mewaree no no, manhunu se ḥye ɔbaabunu,” **15** a, obaa no agya ne ne maame wō ho ekwan se wōde adansedie a ekyer se wōn babaa no ye ɔbaabunu bekycer kuro no mpanimfo wō kuro no eporno ano. **16** Ese se obaa no agya ka kyere wō se, “Mede me babaa maa ɔbarima yi awadee nanso ɔse ɔmpe no bio. **17** Wabō no kwaadu agu n'anim ase aka se, ɔwaree no no wahunu se ḥnye ɔbaabunu. Nanso adansedee a ekyer se ḥye ɔbaabunu no

nie.” Afei, wōbetre ntoma no mu wo atemmufoa no anim. **18** Atemmufoa no betwe ɔbarima no aso. **19** Wōbēbo no ka dwete kilogram baako se wahye da agu Israel ɔbaabunu no anim ase se ḥnye ɔbaabunu. Wōbetua sika no ama ɔbaa no agya. Afei, ɔbabaa no bēye ɔbarima no yere a ɔrennyaa no bio. **20** Se ɛkoba se kwaadu a wōde bō no no ye, na wōannya adansedee a ḫfa ne baabunuye no ho ankyere a, **21** wōde ɔbaa no bēba n'agya fie abōntenpono ano na kurom hō mmaprima asi no aboo wō hō akum no. **22** ɔnam adwamammo so aye animguasee bone wō Israel ɔbere a one n'awofoo te. Ese se wōpepa saa bone no firi mo mu. **23** Se wohunu se ɔbarima bi ne ɔbarima foforo bi yere da a, ese se wōkum ɔbarima a one ɔbaa no daee no ne ɔbaa no nyinaa. Ese se motu saa bone no ase wō Israel. **24** Se ɔbarima bi hyia ababaawa a ḥye ɔbaabunu a one obi ahyehye awadee na ɔbarima no ne ababaawa no da, na se saa asem no sii kuro no mu a, **25** ese se mode wōn baanu no kō kuro no apono ano kōsi wōn aboo kum wōn. Ababaawa no di fō, efiri se, wōanteateam ampe mimoa. Ese se ɔbarima no nso wu, efiri se, wafa obi yere. Saa ekwan yi so na monam betu bone afiri asase no so. **26** Se ɔbarima bi hyia ɔbaa o obi ahyehye no awadee wō baabi a ḥnye wōn ɔman mu, na ɔbarima no hye no ne no da a, ese se wōkum saa ɔbarima no. **27** Monnye ababaawa no biribira, efiri se, ḥnye akunnee biara. Saa asem yi te se obi a wato ahye ne yōnko so akum no. **28** Esiane se ɔbarima no hye no ne no daee wō wiram enti, wōfa no se, ḫteateeam nanso wannya ɔgyefoo biara annye no. **29** Se wōkyere ɔbarima bi a one ababaawa bi a obi ne no nhyeheyee awadee ada a, **30** ese se otua dwet kilogram mmienu ne fa ma ababaawa no agya. Na eno akyi, ese se ɔbarima no ware ababaawa no, efiri se, wagu n'anim ase na ɔrentumi nnyae no awadee da. **31** ɔbarima biara nni ho ɔkwan se one n'agya yere da, ense se ɔgu n'agya mpa ho fi.

23 ɔbarima a wōasa no anaa wōatwa ne barima atwene no mm̄ma Awurade badwa ase. **2** Wōn a woye mpena mma ne wōn asefō kōsi awō ntoatoasoo a etō so edu no mm̄ma Awurade badwa ase. **3** Amonfoa anaa Moabfoa anaa se wōn asefō kōsi awō ntoatoasoo edu no mu biara mm̄ma Awurade badwa ase. **4** Saa aman yi anniye mo, amma mo aduanee anaa se nsuo ebere a mofiri Misraim reba no. Mmom, wōkəbō Beor babarima Balaam a ḫfiri Petor a ḫwō Mesopotamia paa se ommedome mo. **5** Nanso Awurade, mo Onyankopon, antie Balaam. ɔdanee nname no ma eyee nhyyira maa mo, efiri se, Awurade mo Onyankopon dō mo. **6** Na se mote ase yi, mommmoa Amonfoa ne Moabfoekwan biara so da biara da. **7** Monnkyiri Edomfoa anaa Misraimfo, efiri se, Edomfooye mo Nanso adansedee a ekyer se ḥye ɔbaabunu no nuanom na motenaa Misraimfo nso mu se ahəhoo.

8 Misraimfoo awoɔ ntoatoasoo mmiensa a wone mo anaase nso wode dwuma bi die to no so. Ese se otene firii Misraim no beko Awurade badwa ase. 9 Se moko fie afe a ɔnye adwuma biara sedee ɛbeyɛ a, obema əko de tia mo atamfoo a, montwe mo ho mfiri dee ne yere foforɔ a waware no no anya ahotu. 6 Obi əho nte biara ho. 10 Se əbarima bi ho gu fi esiane nnye adeyam boba keseɛ no ne ne ketewa no anaa anadwo mu ahobaa a, ese se ɔfiri atenaee ho kɔtena adeyam boba ketewa no nko ara awowa, ɔfiri se, dee baabi ɛda mu no nyinaa. 11 Eduru anwummere a, ese ɛye ne dea no, eno ho na əddidi. 7 Se obi kyere ne se ədware na owia koto a, ɔnsane mmra atenaee ho. yonko Israelni na ədi no nya se ədənko anaa əton 12 Montwa baabi a mobegya mo anan wo asraafoo no a, ese se onyadifoo no wuo. Ese se motu bɔne atenaee ho. 13 Mo mu biara mfa sofi nka ne nneemaa ase firi mo mu. 8 Monhwɛ honam ani nsaneyadee ho. Ebere biara a mobegya mo anan no, momfa nyinaa yie na monni əho mmara a Lewifoo asəfoo sofi no ntu amena na monkata agyanan no so. 14 Bekyerɛ mo no so; monni mmara a mahye ama mo Ese se asraafoo atenaee ho ye kronkron, ɔfiri se, no so. 9 Monkae dee ebere a mofiri Misraim reba no Awurade, mo Onyankopon, nam mo atenaee no so Awurade, mo Onyankopon, yee Miriam. 10 Se wode bɔ mo ho ban, na moadi mo atamfoo so nkonim. biribi fɛm wo yonko a, nko wo yonko fie nkogye Ense se əhunu animguasedee biara wo mo mu; se awowasidee. 11 Gyina afikyire na ɔyonko a əfɛm əba saa a, obedane n'akyi akyere mo. 15 Se əba se w'addee no de awowasidee no bɛbre wo. 12 Se ɔyonko nkoo dwane firi won wuranom nkyen na wɔba mo no ye ohiani na əwo ntoma baako a ɔpɛ se əde si wo nkyen begye wɔn ho dwanekobia a, mommpam awowa a, nkora ntoma no nkɔsi adekyeee. 13 Fa wɔn mma wɔnnsane wɔn akyi. 16 Momma wɔntena ntoma no koma wo yonko no owiatsəbere sedee əde mo mu wo kuro biara a wɔpɛ so a monnnye wɔn beda na wahyira wo. Na Awurade, wo Onyankopon, anieyaadee. 17 Ense se Israelni barima anaa əbaa beka se woayɛ wo nyamedwuma na wahyira wo. ye no ho hyiadan mu odwamanfoo. 18 Mommfa 14 Nyɛs ɔpaani mmɔborɔni a ɔyɛ wo nua Israelni afɔrebɔdee anaa adenya bi a ɔfiri odwamanfoo anaa əhɔhoɔ a əte mo nkuro baako mu no so. 15 nkyen, se ɔyɛ əbarima anaa əbaa, mma Awurade Tua n'apaadee ma no əda biara ansa na owia akɔtɔ, mo Onyankopon fie, ɔfiri se, ɛye Awurade mo ɔfiri se, ɔyɛ ohiani na n'an da saa akatua no so. Onyankopon akyiwadee. 19 Bosea a mboɔ mo yonko Anye saa a, əbesu afre Awurade atia wo, na wobedi Israelni no, se ɔyɛ sika, aduane anaa biribi foforo bɔne ho fo. 16 Ense se mma bɔne bi a woayɛ enti no, monnnye ho mfentom. 20 Motumi gye bosea wokum wɔn awofoo de si anan. Saa ara nso na ense ho mfentom firi ahɔhoɔ nkyen, na ɛnye Israelfoo se awofoo bɔne bi a woayɛ enti wokum wɔn mma de nkyen, sedee Awurade, mo Onyankopon, behyira si anan. Wɔn a ouwo se wɔn no, ese se wokum wɔn mo wo biribiara a moyɛ mu wo asase a morekɔ so wɔn ankasa bɔne ano. 17 Ense se wɔbu ahɔhoɔ a akɔfa no. 21 Se moye Awurade mo Onyankopon bɔ wote mo mu no ne nwisiaa atentenenee, na ense a, biribiara a moyeɛ no ho bɔ no, monye no ntem se mogye okunafoɔ əbaa ntoma de si ɛka a əde so. ɔfiri se, Awurade, mo Onyankopon hwehwɛ se, ho awowa. 18 Daa monkae se, na mo nso moye ɛbɔ a moahye no no, mobedi so ntem so. Se moanye nkoo wɔ Misraim na Awurade, mo Onyankopon, na a, mobedi ho fo. 22 Nanso, se moanhye biribiara ho ɔgyee mo. Eno enti na mede saa mmara yi ama bɔ a, monyeɛ bɔne biara. 23 Na se wo ara wofiri wo mo no. 19 Se woretwa w'afuo mu nnɔbae, na wo pe mu hye bɔ a, hwe yie na di asem a woaka no so, were firi afi bi wɔ afuom hɔ a, nsane nkɔfa. Gya wɔ ɔfiri se, Awurade, mo Onyankopon na woahye no bɔ no. 24 Wotumi di bobe aba dodoɔ biara wɔ wo yonko bobe turom nanso, mfa bi ngu kenten mu nkɔ. 25 Saa ara na mobetumi de mo nsa apempan aburoo mmetem kakra wɔ mo yonko afuom, nanso ense se mode sekan twa.

24 Se əbarima ware yere na se n'an i nnye ne ho bio, ɔfiri se wahunu ade bɔne bi wɔ ne ho, na se ətwere awaregyaeɛ krataa de ma no, na ɔpamoo no firi ne fie, 2 na ɔfiri fie hɔ na əbarima foforɔ kɔware no, 3 na ne kunu a ətɔ so mmienu no gyaa no anaa se ɔwu a, 4 ne kunu a ədi ekana a ɔgyaa no no nni ho ekwan se ɔware no bio, ɔfiri se, wagu ne ho fi. Egye akyiwadee wɔ Awurade ani so. Mommfa afɔbu mma asase a Awurade, mo Onyankopon, de rema mo se agyapadee no so. 5 Nanso, ense se wɔtwa no mmaa boro aduanan. Se Se əbarima aware foforɔ a, ense se wɔde no kɔ əko

25 Se akasakasa si mmarima baanu ntam a, wɔmfa asem no nkɔ asenniie na ətemmufoɔ no nni asem no. ɔbgyaa dee ədi bem no na wɔatwe dee ədi fo no aso. 2 Se əbarima a ədi fo no fata se wɔtwa no mmaa a, ətemmufoɔ no bema no ada hɔ na watwa no mmaa dodoɔ a ɔfata ne bɔne no wɔ n'anim. 3 Nanso, ense se wɔtwa no mmaa boro aduanan. Se Se əbarima aware foforɔ a, ense se wɔtwa no boro saa a, na wɔagw wo nua anim ase wɔ

26 Se moduru asase a Awurade, mo Onyankopon, de rebema mo se mo agyapadee sononko no so, na moko gye tena so a, **2** momfa otwakane wo otwa bere biara mu no ngu kenten mu na momfa mmra baabi a Awurade, mo Onyankopon, beyi se wonkamfo ne din wo ha no. **3** Monko osofoo a awo ho saa eberé no nkyen na monka nkyeré no se, "Menam saa akyedee yi so reda no adi se Awurade, yen Onyankopon, de me aba asase a ohyeé m'agyanom bø no so." **4** Afei, osofoo no begye kenten no afiri wo nsam de asi Awurade, mo Onyankopon aforebukyia no anim. **5** Na wobéka saa nsém yi wo Awurade, mo Onyankopon, anim se, "Na me tete agya Yakob ye

27 Mose ne Israel mpanimfoo hyeə ḥmanfoo no se, "Monni mmara a mede rema mo enne yi nyinaa so. **2** Se motwa Yordan kōduru asase a Awurade, mo Onyankopon de rema mo no so a, monhyehye aboo akesee na momfa akaadoo nsra ho. **3** Se motwa Yordan kō asase a Awurade, mo Onyankopon de rema mo no so, asase a ewoo ne nufosuo resene so no so a, montwēre mmara no nyinaa ngu so sēdee Awurade, mo agyanom

Onyankopon, hyee mo bo no. 4 Na se motwa Yordan a wəwə ewiase nyinaa. 2 Se motie Awurade, mo a, monhyehye aboo no wo Ebal bepo so sedee Onyankopon a, mobenya saa nhhyira yi nyinaa: 3 merehye mo enne yi na momfa akaadoo no mfa ho. Wəbehyyira mo wo mo nkuro ne mo əman mu. 4 5 Monsi aforebukyia, aboo aforebukyia wo ho mama Wode mama bebree ne nsase beree behyira mo. Wode Awurade, mo Onyankopon. Mommfa dadee biribiara anantwie ne nnwan a won ase dore behyira mo. 5 nka. 6 Momfa aboo nkunkuma nsi Awurade, mo Wode nnuaba nkenten ma ma, ne mmore kodo a Onyankopon aforebukyia no na mommo ohyye burodo ahye so ma behyira mo. 6 Wəbehyyira mo wo afodee wo so mama Awurade, mo Onyankopon. 7 baabiara a mobek, mo fieba mu ne mo adifire mu. Mommo asomdwoes afodee nso wo so na momfa 7 Se atamfoo to hye mo so a, Awurade bedi won so. anigye nnidi wo ho wo Awurade, mo Onyankopon, Wobefiri baabi ato ahye mo so na woafa akwan nson anim. 8 Montwera mmara no mu nhhyehye nyinaa so ahwete afiri mo anim. 8 Biribiara a mobeye no, pereerpe ngu aboo a wode akaadoo aka so no so.” 9 Awurade behyira so na ode aburoo ahye mo apata Afei, Mose ne Lewifoo asofoo kasa kyere Israelfoo ma ma. Awurade, mo Onyankopon, behyira mo wo no se, “Ao Israel, monye komm na montie! Enne, asase a əde rema mo no so. 9 Se modi Awurade, mo moabeye Awurade, mo Onyankopon manfo. 10 Onyankopon, mmara no so na monante n’akwan so Monye əsetie mama Awurade, mo Onyankopon, a, Awurade begyina mo se ne nnipa kronkron sedee na monni ne mmara ne n’ahyedee a mede rema əhyee mo bo se əbeye no. 10 Afei, ewiase aman mo erne yi so.” 11 Saa eda no ara, Mose hyee nyinaa behunu se, moye nnipa a Awurade afa mo, əmanfo no se, 12 Se motwa Asubonten Yordan na wobesuro mo. 11 Awurade bema mo mneema pa a, Simeon, Lewi, Yuda, Isakar, Yosef ne Benyamin ma aboro so ma—nyemmoa ne afudee pii wo asase mmusuakuo na wonnyina Gerisim bepo so nhhyira a əhyee mo agyanom bo se əde bema won no so. əman no. 13 Ruben, Gad, Aser, Sebulon, Dan ne 12 Awurade firi n’ahonya dodo a əwo soro no mu Naftali mmusuakuo nso nnyina Ebal bepo so nname. bema osuo atoto wo ne bere mu, nam so ahyyira 14 Na afei, Lewifo nteam ngu nnipa a wəwə Israel mo nnwuma a moye so. Mobefer aman pii nanso, nyinaa so se: 15 “Nname nka onipa a əbeye ohoni mo dee, moremfer hwee mfiri won nkyen. 13 Se a woasene anaa dee wəagu de ahye kokoam. Saa motie saa Awurade, mo Onyankopon, mmara yi na ahoni adwumfo nsaano nnwuma yi ye Awurade modi so a, Awurade beye mo ti na enye nan, na akyiwadee.” Na əman no nyinaa begye so se, moakorən. 14 Ense se motwe mo ho firi immara a “Amen!” 16 “Nname nka obiara a əbebu n’agya anaa mede rema mo enne yi biara ho se morekodi anyame ne maame animtia.” Na əman no nyinaa begye so foforo akyi asom won. 15 Na se moantie Awurade, se, “Amen!” 17 “Nname nka obiara a əsesa hyee mo Onyankopon, anni ne mmara nyinaa a mede nam so bo ne yənko korəno.” Na əman no nyinaa rema mo enne no so a, saa nname yi nyinaa beba begye so se, “Amen!” 18 “Nname nka obiara a əma abebunkam afa mo so. 16 Nname beka mo wo mo onifirani fom ekwan.” Na əman no nyinaa begye so onkuro ne mo əman mu. 17 Wode nkenten a aduaba se, “Amen!” 19 “Nname nka obiara a əsisi ahəho, biara nni mu ne mmore kodo a burodo nni mu nwisiaa ne akunaafoo.” Na əman no nyinaa begye so bedome mo. 18 Wode mama kakra bi ne nsase bonini se, “Amen!” 20 “Nname nka obiara a əne n’agya bedome mo. Wode anantwie ne nnwan abonini yere beda, efiri se, wagu n’agya mpa ho fi.” Na əman bedome mo. 19 Baabiara a mobek, mo fieba ne no nyinaa begye so se, “Amen!” 21 “Nname nka mo adifire mu, wəbedome mo. 20 Awurade bema obiara a əne aboa beda.” Na əman no nyinaa begye nnome, basabasaye ne hwammədie aba adee biara so se, “Amen!” 22 “Nname nka obiara a əne ne a moye mu, kosi se awiees no wobesee mo koraa nuabaa beda, se əye n’agya babaa anaa ne maame se moaye bəne na moagya me enti. 21 Awurade babaa.” Na əman no nyinaa begye so se, “Amen!” 23 de nyarewa beba mo so akosi se əbesee mo nyinaa “Nname nka obiara a əne n’ase baa beda.” Na əman wo asase a morebek, akəfa no so. 22 Awurade de no nyinaa begye so se, “Amen!” 24 “Nname nka yadee a ebema mo afonfən beka mo. Ebema huraes obiara a əbekum əfotərə wo kokoam.” Na əman no ne ahonhono abo mo na wama əhyee a ano ye nyinaa begye so se, “Amen!” 25 “Nname nka obiara den, mfudee nyarewa ne kakawirewire aba mo so a əgye apaabədee na əkum onipa a ənyee bəne na aha mo ara kosi se mo ase behye. 23 Əsoro a biara.” Na əman no nyinaa begye so se, “Amen!” 26 ekata mo tiri so no bedane sumpii na efam adane “Nname nka obiara a wanni mmaparansem yi so na dadee. 24 Awurade bedane osuto a əwo mo əman wannye anto mu.” Na əman no nyinaa begye so se, mu no mfturo; ebepore afiri soro agu mo so kosi se “Amen!” 25 Awurade bema mo atamfo adi mo so nkonim. Mobefi baabi akəto ahye mo atamfo so, nanso, mobefi akwan nson so adwane afiri won yi so nyinaa ani so. 26 Mo afunu beye nnomaa ne

28 Na se motie Awurade, mo Onyankopon, na
modi mmara a mede rema mo enne yi so a,
Awurade, mo Onyankopon, bepagya mo asene aman

wiram mmoa aduane, na obiara nso nni ho saa ebere
no a əbəpam wən. 27 Awurade bema mpompo a
esisii mo wə Misraim no bi asisi mo. Na əde nsisiwa,
ntutue ne ntowm a worentumi nsa bebobo mo. 28
Awurade de adammo, anifirae ne ayamhyehye
beto mo so. 29 Mode mo nsa behwehwə ekwan awia
ketee te se dee onifirani de ne nsa keka anadwo.
Biribiara a moye no, morenni mu nkonom. Wəbehye
mo so, abo mo korno daa na obiara mmegye mo.
30 Mobegye əbaa aware nso obi ne no beda. Mobezi
dan nso obi hunu na əbetena mu. Mobezi bobefuo
nanso monnni mu aba. 31 Wəbekum mo nantwie
wo mo anim nanso morennya ne nam bi nwe.
Wəbegye mo afunumu afiri mo nsam a, ərensane
mma bio. Wəde mo dwan bema mo atamfoo na
morennya əboafao a əbegye no ama mo. 32 Wəde
mo mmamarima ne mo mmammaa bema əman
foforo na daa mobehwe wən ara ama mo ani atore
sia, nanso morentumi nye ho hwhee. 33 Nnipa a
monnim won na wəbefo mo mfuu mu nnəbae adi,
na daa wəasane ahye mo so. 34 Na mo ani so adee
a mobehunu no bəbə mo dam. 35 Awurade bema
mpompo a eyə ya a wəko a enko abobo mo kotodwe
ne mo nan ho na atre afiri mo nan asee akosi mo tiri
so. 36 Awurade əpamo mo ne mo əhene a odi mo
so no akə əman bi a mo ne mo agyanom nniim so
so. Ehə na mobesom anyame foforo, anyame a wəde
nnua ne aboo aye. 37 Aman a Awurade de mobeko so
no nyinaa so, mobeye akyiwadee ne aseredee ama
wən. 38 Mobezia beebree nanso mobetwa kakraa bi,
efiri se, ntutumme bewe mo mfudee. 39 Mobezye
bobe nturo ahwe so yie nanso monnnom anaa
monnni so aba, efiri se, asonson besee bobe no. 40
Mobezia ngo nnua afa mo nsase so nyinaa nanso
monnnya mu ngo biara, efiri se, aba no bəte agu
fam ebere a emmeree. 41 Mobezo mmamarima ne
mmammaa nanso ənye mo na mobetete wən, efiri
se, wəbekyere wən de wən akə nkoasom mu. 42 Mo
mfuu nyinaa, mmoawa besee no. 43 Ahəho a wəte
mo mu no benya ahəoden anya no mmoroso, na
mo dee, mobeye mmire aye mmire mmoroso. 44
Wəbəbə mo bosea a moremmo won bi. Wəbeyə tiri
na moaye nan. 45 Se moanye əsetie amma Awurade,
mo Onyankopon, anni mmara a əde ama mo no so
a, saa nname yi nyinaa bedi mo akyi na abunkam
afa mo so kəsi se wəbesee mo. 46 Saa nsem a eyə hu
yi beba se nsenkyerennet ne kəkəba ama mo ne mo
asefоо daa nyinaa. 47 Esiane se moamfa anigye
ne ahosepe ansom Awurade mo Onyankopon wa
mfasoо dodoо a moanya no ho enti, 48 mobesom
mo atamfoo a Awurade, mo Onyankopon, besoma
wən abetia mo no. Əkəm bəde mo; sukəm bəde mo;
mobeda adagya na biribiara ho ahia mo. Wəbehye
mo kənnua kəsi se wəbesee mo. 49 Awurade de
əman bi a əwo akyirikyiri baabi wə asase ano beba
abetia mo na wəato ahye mo so te se əkədees. Eyə
əman a monte wən kasa; 50 əman a wən ho ye
hu na won akoma apirim na wəmmu əpanin, nni
ahummoboro ma abofra. 51 N'asraadom beto ahye
yie ama moawuwu. Wərennya aburoo, nsə, ngo,
nantwie mma anaa nnwan mma mma mo, na enam
so ama mo asee. 52 Wəbetua mo nkropon nyinaa.
Afasuo denden a mode mo ho too so se əbəbə mo
ho ban wə mo asase no so no nyinaa, wəbəka agu
fam. Wəbəto ahye nkuro a əwo asase a Awurade mo
Onyankopon de ama mo no so. 53 Esiane əshaw ne
abebrese a ətamfoo de bəba mo so wə otua no mu
no enti, mobewe mo mmamarima ne mmammaa
a Awurade de ama mo no enam mono. 54 Mpo, mo
mu əhobreaseni ne mmoboroni a əwo mo mu no
renhunu əno ara ne nuabarima anaa ne yere a əda
no no ne ne mma a wote ase no so mməbə, 55 na
əremma wən mu biara ənam no bi nwe. Esiane se,
ənni biriba aka a əbewe wə otua no a mo atamfoo
no bətua mo nkropon no nyinaa enti. 56 Mo mu
əbaa a əbre ne ho ase na əwo nkatedee wə ne mu,
mpo əmpe se əde ne nan bəsi fam no, əbenya ne
kunu a ədo no ne əno ara ne mmamarima anaa
ne mmammaa ho menasep. 57 Əbaa no de awodee
ne abofra a wawo no foforo no bəsie wən sədəe
əbetumi awe ne nyinaa kəkoam. Esiane əshaw ne
abebrese a mo atamfoo de bəba mo nkuro nyinaa so
no enti, biribiara renka a wəbəwe wə otua no mu.
58 Se moanni mmara no nyinaa a wəatwəre wə saa
nwoma yi mu no so na moansuro onimuonyamfoo
ne ənwanwani Awurade mo Onyankopon no din a,
59 Awurade de əyaredəm a eyə hu bəbre mo ne mo
asefоо. Saa yaredəm yi ano bəye den na ərennyae.
Mobeza nnompe na moaye mməbə. 60 Əde yadee a
əbaa mo so wə Misraim a əbəbə mo hu no bəbre mo a
əremfiri mo so da. 61 Awurade besane de nyarewa
ahədəo beebree ne amanəhunu a wəntwəre no
mmara nwoma no mu bəbre mo kəsi se mobesee.
62 Mo a na modəsə te se əsoro nsoromma no,
mo so bəte koraa, efiri se, moantie Awurade, mo
Onyankopon. 63 Sədəe na eyə Awurade anisə se
əbəma mo akə so no, saa ara nso na əbəye no anisa
se əbədwəre mo na wasəe mo. Əbetutu mo ase afiri
asase a morekə so akəfa no so. 64 Na Awurade bəba
mo apansam afra aman nyinaa firi asase ano kəsi
asase ano. Ehə na mobesom ahəho anyame a mo
anaa mo agyanom nhunuu bi da; anyame a wəde
nnua ne aboo aye! 65 Saa aman no so morennya
dwanekəbea anaa ahomegyee. Na Awurade bema
mo akoma atutu na mo ani aye siamoo na mo kra
akusa. 66 Mo asetena bədi nsensenmu. Anadwo ne
awia nyinaa mobəbə ehu a morennya gyidie biara
se mobehunu anəpa hann. 67 Anəpa mobeka se, "Se
eyəe anadwo al!" Na anwumimere nso mobeka se, "Se
eyəe anəpa al!" Mobeza saa, efiri se, mohunu se ehu
atwa mo ho ahya. 68 Na Awurade bema mo asane

ako Misraim wo ahyen mu, akwantuo a mehyee mo
bo se morentu bio no. Eho na mode mo ho bema mo
atamfoo se wonto mo se nkoa, nanso obiara rempe
se obeto mo.

nyinaa mu na wahwie apam no mu nnome nyinaa a
woatwre wo saa mmara nwoma no mu agu won so.
22 Afei, nkyirimma a wobeba, won a wofiri mo ase
ne won a wofiri ahohoo ase a wofiri akvirikyiri asase

29 Yei ne nhyeheyee a εω̄ apam a Awurade hyε Mose se ḥone Israelfoo no nyε wo Moab nka apam a ḥone won yεε no wo Horeb no. **2** Mose free Israelfoo no nyinaa ka kyereε won se: Mo ahunu dee Awurade yεε Farao ne ne mpanimfoo ne ne ḥaman nyinaa wo Misraim no. **3** Mo ankasa mohunuu sōhwε akεsee, nsenkyerennee a εye hu ne anwanwadεe akεsee no. **4** Nanso, εbesi enne yi, Awurade mmaa mo adwene a εte asēm ase anaa ani a εhunu adee anaa aso a εte asēm. **5** Mfee aduanan mu a medii mo anim faa εsere so no, mo ntoma antete; saa ara na mo mpaboa a εhyε mo nan nso anhi. **6** Moanni aduane, annom nsā anaa nsā a ano yε den. Meyεε saa sedee mobεhunu se mene Awurade, mo Onyankopon, no. **7** Yeduruu ha no, Hesbonhene Sihon ne Basanhene Og ba bεko tiaa yεn, nanso, yedii won so. **8** Yεfaa won asase de maa Ruben ne Gad mmusuakuo ne Manase abusuakuo fa no se wɔn agyapadee. **9** Eno enti, monni saa apam yi so sedee εbεye a, biribiara a mobεye no bεye yie. **10** Mo nyinaa—mo mmusuakuo mpanimfoo, mo atemmufo, mo ahwεfoo ne Israel mmaprima nyinaa, enne mogyina Awurade, mo Onyankopon,

30 Se nhyira ne nname a mede ato mo anim no

nyinaa ba mo so wo baabiara a Awurade mo Onyankopon behwete mo aks wo aman no mu, 2 na mo ne mo mma sane ba Awurade, mo Onyankopon, nkyen, na mode mo akoma ne mo kra nyinaa ye osetie ma no sedee merekyere mo enne yi a, 3 ennee, Awurade, mo Onyankopon de mo akradee bema mo, na wahunu mo mmobo, na waboaboa mo ano bio afiri amanaman a obaa mo hwete koo so no nyinaa, asane de mo aba bio. 4 Se mpo, woapam mo ko akyirikyiri asase bi a ewa osoro ase a, efiri ho no, Awurade, mo Onyankopon, beboaboa mo ano asane de mo aba bio. 5 Awurade Onyankopon de mo beba asase a eye mo agyanom dea so, na moafa se agyapadee. Obema mo adi yie na mo adoooso asene mo agyanom. 6 Awurade, mo Onyankopon, betene me ne mo asefoo akoma so sedee ebeye a, mode mo akoma ne mo kra nyinaa bedo no na moatena. 7 Awurade, mo Onyankopon, de saa nnome yi nyinaa begu mo atamfoa ne won a wotaa mo no so. 8 Afei, mobesane atie, adi Awurade mmara a mede rema mo enne no so. 9 Awurade, mo Onyankopon, bema biribiara a moye no asi mo yie. Obema mo mama pii. Mo nyemmoa bedooso. Na mo mfuo mu nnobae s nso bebu so, efiri se, Awurade, mo Onyankopon, ani begye se obema mo adi yie sedee na eye mo agyanom no. 10 Se motie Awurade, mo Onyankopon, nne, na modi n'ahyedee ne ne mmara a wootwere

so saa mmara nwoma no mu no so, na mode mo se, "Mfee nson biara awieee, Asese Afahye mu no, akoma ne mo kra do no a, n'ani begye mo yiedie womfa obiara ka a ode no nkye no. 11 Israelfoa ho. 11 Nokorem, saa mmara a merehye ama mo enne yi sodie nye den, na enye adee a morentumi nyinaa nhylia wo Awurade mo Onyankopon anim wo baabi a obekyeré no, na moakan saa mmara yi nye nso. 12 Enni soro a enti mobeka se, "Hwan wo won anim ama woate. 12 Fre nnipa no nyinaa, na obeko soro ama yen na wakogye abre yen, na mmarima, mmaa, mmofra ne ahohoo a wote mo yeate adi so?" 13 Saa ara nso na enni epo agya nkuro so nso sedee ebeye a, wobete na wobesua a enti mobeka se, "Hwan na obetwa aks epo fa se, ese se wosuro Awurade, mo Onyankopon, na nohoaa ama yen na wakogye abre yen, na yeate adi wobedi mmara no so pereere, 13 na ama won so?" 14 Dabi, asem no aben wo. Eda w'ano, na ewo mma a wonnim mmara no ate na wosasua sedee w'akoma mu. Eno enti, monni so. 15 Montie, enne, ese se wosuro Awurade, mo Onyankopon, mmerede nkwa ne nkoso, owuo ne osese asi mo anim. dodo a mote asase a moretwam afa Yordan akofa 16 Se motie Awurade, mo Onyankopon, mmara a se agyapadee so no." 14 Afei, Awurade ka kyere merehye ama mo enne yi, nam so do Awurade, mo Mose se, "Wo owuo beres aso. Fre Yosua na fa no Onyankopon, nante n'akwan mu, di ne mmara so ko ntomadan no mu na mede n'adwuma behye a, mobanya nkwa na mo ase adore, na Awurade, ne nsa wo ho." Enti Mose ne Yosua kódaa won mo Onyankopon behyira mo wo asase a moreko ho adi wo ntomadan no mu. 15 Na Awurade yii akótena so no so. 17 Nanso se mo akoma dane, se ne ho adi kyere won wo fadum omununkum mu moanye ossetie, na se wotwe mo kókoto anyame wo ntomadan kronkron no aboboano. 16 Awurade fofora, na mosom won a, 18 mepae mu ka kyere mo ka kyere Mose "Erenkyere, wobewu na woakóka enne se, nokorem wobesee mo; morentena asase w'agyanom ho. Wo wuo akyi no, saa nnipa yi befiti a moretwa Yordan aks so akofa se agyapadee no ase asom anyame ahohoo, anyame a wówo asase a so nkye. 19 Nne mede nkwa ne owuo, nhylia ne wrekó so no. Wobepa me na woabu apam a me nname, asi mo anim se monyi dee mope. Mefre ne won hyehyee no so. 17 Eba saa a, m'abufuo osoro ne asase se adansefóo. Momfa nkwa, sedee bedere atia won. Mepa won, na mede m'aním asie ebeye a, mo ne mo asefóo benya nkwa! 20 Monno won na wobesee won. Jhaw a emu ye den bëba Awurade, mo Onyankopon. Monye ossetie mma no, won so ama woaka se, 'Saa jhaw yi twa se eba, na momfa mo ho mma no, efiri se, owo ne mo nkwa. Efiri se, Onyankopon nni yen nkyen bio.' 18 Saa Eno na mobetena ase akyere wo asase a Awurade ebere no mede m'aním besie won esiane won bøne kaa ntam se ade bëma mo tete agyanom Abraham, ahodoo a woaye afa anyame fofora a wosom no ho Isak ne Yakob no.

31 Ebere a Mose kaa saa nsem yi kyereé Israelfoo
wheeé no, **2** əkaa bio se, “Seesei madi mfeé
sha ne aduonu enti, merentumi nni mo anim bio.
Awurade aka akyeré me se merentwa Asubonten
Yordan. **3** Nanso Awurade, mo Onyankopon, ankasa
bedi mo anim awta. Əbesee aman a wôte ho na
mobefá won asase no. Yosua ne onipa foforo a əbedi
mo anim sedee Awurade hyee mo bo no. **4** Awurade
bësée amanaman a wôte asase no so no sedee əssee
Sihon ne Og a na wöye Amorifoo ahemfo no. **5**
Awurade de nnipa a wôte ho no behye mo nsa na mo
ne won bedi no sedee mëhye mo no. **6** Monye den
na mo bo nye duru! Monnsuro wón! Awurade, mo
Onyankopon, bedi mo anim. Ərenni mo hwammo na
ərennya mo nso.” **7** Afei, Mose free Yosua ka kyereé
no Israelfoo no nyinaa anim se, “Ye den na ye nnam,
na wo na wode oman yi bëko asase a Awurade kaa
won agyanom ntam se əde bëma wón no so; na wo
na wobekye ama wón. **8** Awurade na ɔredi w'anim.
Əbeká wo ho; ərenni wo hwammo na ərennya wo,
enti nsuro na mma w'akoma ntú!” **9** Afei, Mose
twereé mmara yi too ho; əde maa asçfoo a wöye
Lewi mmamarima a wosoaa Awurade apam adaka
no ne Israel mpanimfóo nyinaa. **10** Mose hyee won

se, "Mfee nson biara awieee, Asese Afahye mu no, womfa obiara ka a odee no nkye no. **11** Israelfoo nyinaa nhya wo Awurade mo Onyankopon anim wo baabi a obekyere no, na moakan saa mmara yi wo won anim ama woate. **12** Fre nnipa no nyinaa, mmaprima, mmaa, mmofra ne ahohoo a wote mo nkuro so nso sedee ebeye a, wobete na wobesua se, ese se wosuro Awurade, mo Onyankopon, na wobedi mmara no so perepere, **13** na ama won mma a wönnim mmara no ate na wöasua sedee ese se wosuro Awurade, mo Onyankopon, mmere dodo a mote asase a moretwam afa Yordan akofa se agyapadee so no." **14** Afei, Awurade ka kyere Mose se, "Wo owuo bere aso. Fre Yosua na fa no kó ntomadan no mu na mede n'adwuma behye ne nsa wo ho." Enti Mose ne Yosua kódaa won ho adi wo ntomadan no mu. **15** Na Awurade yii ne ho adi kyere wöñ wöfadam omununkum mu wo ntomadan kronkron no aboboano. **16** Awurade ka kyere Mose "Erenkyere, wobewu na woakaka w'agyanom ho. Wo wuo akyi no, saa nnipa yi befiti asee asom anyame ahohoo, anyame a wöwö asase a wörekö so no. Wöbepa me na wöabu apam a me ne won hyehyee no so. **17** Eba saa a, m'abufuo bedere atia won. Mëpa won, na mede m'anim asie won na wobesee won. Jhaw a emu ye den beba won so ama woaka se, 'Saa jhaw yi twa se eba, efiri se, Onyankopon nni yen nkycen bio.' **18** Saa ebere no mede m'anim besie won esiane won böne ahodoo a woaye afa anyame foforo a wosom no ho enti. **19** "Afei, montwëre saa dwom yi mu nsem mfa na monkyere Israelfoo no, na wönto sedee ebeye adansedee ama me, na mede atia won. **20** Mede won beba asase a nufosuo ne ewoa resene wo so sedeemekaa ntam hyee won agyanom bo no. Na wödidi mee ye akesee a, afei, wobedane won ani akosom anyame afoforo apo me, na wonam so abu m'apam no so. **21** Afei, jhaw ne akwansidee bebree ba won so a, edwom yi betia won, efiri se, won asefoo were remfiri da. Menim dee ese se wöye ansa koraa na mede won beba asase a maka ho ntam ahye bo no so." **22** Enti, Mose twerëe dwom no guu ho saa eda no, na okyerëe Israelfoo no. **23** Afei, Awurade hyee Nun babarima Yosua se, "Ye den na ye nnam, efiri se, wo na wode Israelfoo beba asase a mekaa ntam hyee ho bo no so, na m'ankasa meka mo ho." **24** Ebere a Mose twerëe mmaparansem no nyinaa guu nwoma mu wieee no, **25** odee saa ohye nsem yi maa Lewifoo a wosooa Awurade apam adaka no: **26** "Momfa saa Mmara Nwoma yi nkoto Awurade, mo Onyankopon, apam adaka no nkyn. Ehö na ebeda se adansedee a etia Israelfoo. **27** Efiri se, menim sedee moye atuateföö ne asooden. Mpo, me ne mada so wo ho yi, moate Awurade so atua. Na me wuo akyi no, atua ben na morente! **28** Momfre mpanimföö nyinaa ne mo mmusuaküo ptuanföö

nyinaa sedee metumi akasa akyere won na mafre
osoro ne asase de adi adansee atia won. 29 Menim se
me wuo akyi, mobesee koraa na moapae afiri ekwan
a makyere mo se momfa so no so. Mmere a ereba
no mu, amanehunu beba mo so, efiri se, monam
bone a mobeyee wo Awurade anim no so behye no
abufuhyye.” 30 Enti, Mose kaa dwom no mu nsem
nyinaa kyere Israelfoo a woahyia wo ho no.

32 Monye aso, Ao osoro na mekasa! Tie, Ao asase,
nsem a efiri m’anon. 2 Me nkyerkyere beto
agu mo so se nsuo; me kasa begu se obosuo. Me
nsem beto se osuo a egwu esere foforo so, te se nsuo
a epete affidee foforo so. 3 Mewo Awurade din;
Animuonyam wo yen Onyankopon. 4 Dye ɔbotan;
n’adwuma ye pe; Biribira a ɔye nam ne kwan so,
na eye. Dye Onyankopon nokwafo a ɔnye mfomsoo;
Oteneneeni ne nokwafo ne no. 5 Nanso woay
amumuyesem atia no; se woye saa a, na woye
ne mma anaa? Woye adaadaafoo ne nkyirimma
kontonkye. 6 Saa na ese se mo ne Awurade di no?
Mo nkwasearfoo ne adwenemherefoo. Enye ono ne
mo Agya, mo yefoo? Enye ono na ɔbaa mo na emaa
mo nnyinasoo? 7 Monkae tete nna; monnwene
awoo ntoatoasoo a awtam ho. Mommisa mo agya na
ɔbekyere mo. Mommisa mo mpanimfoo na wobeka
akyere mo. 8 Ebere a Osorosoroni kyekye nsase
maa amanaman, na okyekye adasamma mu no,
ɔtotoo ahye maa nnipa no sedee Israelfoo no ano
sie. 9 Efiri se, Israelfoo ye Awurade dea; Yakob ye
n’agypadee sononko. 10 Jhunuun won wo esere
asase so Asase kesee a hwhee mni so so. ɔtwaa won
ho hyiae, hwee won so; Wen won se n’agypadee a
esom bo. 11 Sedee ɔkdeeb hwanyan ne mma, na ɔbo
mpempen fa won ho, saa ara na ɔtreえ ne itaban mu
bumaa won, soo won mu den de won tu koo soro. 12
Awurade nko na ɔkyere won ekwan. Wotena ase a
wonni ananafoo anyame biara. 13 ɔma wonante
faa nkoko so; ɔma wodi mfuo so nnobae; ɔde
abotan mu wo, ne ngo a efiri abohema mu
siesie won. 14 ɔde anantwie nufosuo mu sradee ne
nnwan nufosuo, nnwan ne mmirekyie mu sradee ma
wodiie. ɔde Basan nnwennini ne nnwan a woadore,
ne atokoo papa maa won. Monom bobesa papa a
efiri bobo mu. 15 Nanso, ankyere Yeshurun doree
sradee yee ahomasoo; nnipa no mu yee duru, yee
abrane, yee pemee! Afei, wɔpaa Onyankopon a ɔbaa
won; woammu won Botan a ɔye won nkwygye no.
16 Wɔkanyane ne ninkunutwe, efiri se wosomm
anyame foforo; woyee akyiwadee pii de hyee no
abufuo. 17 Wɔbaa afdeeb maa ahonhom fi, anyame
huhuo, anyame a na wɔnnim won dada, anyame a
wɔbaa nnansa yi ara, anyame a na won agyanom
nsuro won. 18 Mopaa ɔbotan a ɔye mo agya no. Mo
were firii Onyankopon a ɔwoo mo no. 19 Awurade
hunuu yei na won ho yee no nwunu. Ono ankasa

mmammarima ne ne mmammaa hyee no abufuo. 20
ɔkaa se, “Megya won ho; Mema won awiees abal! Efiri
se, woye awoo ntoatoasoo kontonkye; mama a wonni
nokore. 21 Wode anyame foforo som akanyane me
ninkuntwe; wode anyame huhuo ahye me abufuo.
Afei, mehyira aman a wonye me ɔman mpo ama
won ani abere; mehyira aman amanmufoo a wonni
nteasee ahye won abufuo. 22 M’abufuo dere se ogya,
na ehye kosi damena mu. Esee asase ne so nnobae
nyinaa na ɛpaapae mmepe fapem. (**Sheol h7585**) 23
“Mehore amanehunu wo won so na mato me bɛmma
awowo won. 24 Mede ɔkom kesee, huraeenini ne
owuyadee beba won so. Wode wiram mmoa se ne
awo a won ano wo boro a wɔwea fam beha won. 25
Mmɔntene so no wɔbeewuwu akofena ano, na afie
mu, ehu beto won so. Mmerante ne mmabaawa
mmɔfra ne mpanin nyinaa. 26 Meyee m’adwene se
mebo won ahwete ama won nkaee ayera. 27 Nanso,
mesuroo ɔtamfoo fedie, se ebia atiafoo rente ase
na woaka se, ‘Yen tumi adi nkonim! Enye Awurade na
ɔyeeel!’” 28 Israel ye ɔman a wonni adwene. Nnipa no
ye nkwasearfoo, na wonni nteasee. 29 Ao, se wonim
nyansa a, anka wɔbete yei ase! Ao, anka wɔbehunu
won hyeber! 30 Ebeye den na onipa baako ataa
nnipa apem, na baanu bema ɔpedu adwane, gye se
won Botan aton won. Gye se Awurade ayi won ama.
31 Na won botan nte se yen Botan, sedee wohunu
no. 32 Won bobe nyini firi Sodom bobe mu firi
Gomora bobe nturom. Won bobe aba ye awuduro
na won siaka nso ye nwono. 33 Won bobesa ye
awo ano boro; aprammire ano boro kɔdiawuo. 34
“Merekora saa nneemaa yi nyinaa, aso ano de asie
m’adekoradan mu. 35 Meto aware; won a efata won
no, ebetua won so ka. ɔrenkyere won nan bewatiri.
Won amanehunu da no beduru, na won hyeber
beto won.” 36 Awurade bebu ne nkurofoo aten na
wasesa n’adwene wo ne nkoo ho, Ebere a wahunu
se won ahoden asa, na enkaa obiara, akoaa anaa
ɔdehyee. 37 ɔbebisa se, “Afei won anyame no wo he,
ɔbotan a wode yee won dwanekɔbea no, 38 anyame
a wodiie won afɔrebødee mu sradee no na wɔnom
won afɔrebødee mu nsā no? Ma saa anyame no
nsore mmeboa mo! Ma wonye mo dwanekɔbea! 39
“Afei, monhunu se, me ara me ne no! Onyame biara
nni ho se me! Me na mekum na mema nkwa: Me
na mepira, na mesa; obi ntumi nnye wo mfiri me
nsam. 40 Afei, mepagya me nsa kyere soro Ka se: Se
mete ase yi, 41 Se mese m’akofena a ɛpa yere yere
ano na nefiri atemmuo ase a, meto m’atamfoo so
aware na matua won a wɔtan me so ka. 42 Mema
me bɛmma anom mogya abo, na m’akofena ase
honam, atofoo ne nnommumfø mogya, ne atamfoo
ntuanoo tiri.” 43 Ao osorosoro, mo ne no nni
ahurisie, efiri se, obeto n’asomfoo mogya so were.
Obeto n’atamfoo so aware na wadwira n’asase ne
ne nkurofoo ho. 44 Mose ne Nun babarima Hosea

baes bækka dwom yi mu nsem nyinaa kyerees nnipa asase ase pœ no, **14** ne nnepa a enyini wœ owia mu no. **45** Mose wiee saa dwom no mu nsem no ka no, ne adonnee a eba obosome biara mu; **15** ne nnœbaes **46** ñka kaa ho se, "Momfa nsem a maka akyere mo pa a efiri tete mmepo mu ne dee abu so wœ nkokoø no nyinaa nsie mo akoma mu. Monka nkyere mo a etim ho daa mu **16** ne akyedee amapa dodox a mma nso sedee ebeye a wobedi emu asem biara so efiri asase mu, ne adom a efiri dee opuee wœ ogya a se mmara. **47** Saa nkyerékyere yi nyœ nsem bi kwa, eredere no mu. Saa nhýira yi nyinaa mmra Yosef eyœ mo nkwa! Se modi so a, mo nkwa rina beware so nhye no ahenkye wœ ne nuanom mu. **17** Yosef wœ asase a moretwia Asubonten Yordan akotena so wo ahoden ne tumi se nantwie ba. N'ahoden no so." **48** Eda no ara, Awurade ka kyerees Mose se, te se atrom mmen. Ðde bewowœ akyirikyiri aman, **49** "Kœ Moab, kœ mmepo a ewœ asuo no apuees no apamo won akœ asase ano. Yei ne me nhýira a mede so, na foro Nebo bepo a eñe Yeriko di nhwæanim rema Efraim bebrebe ne Manase mpempem no." **18** no. To w'ani hwe Kanaan asase no, asase a mede Asem a Mose ka faa Sebulon ne Isakar mmusuakuo rema Israelfoo se wœn agyapadee no. **50** Ëho na ho nie: "Sebulon asefoœ, monnya nkœsoœ wœ mo wobewu wœ bepo no so, na woakœka w'agyanom akwantuo biara mu. Isakar asefoœ, monnya nkœsoœ ho, sedee wo nua Aaron wuu wœ Hor bepo so kœkaa wœ mo fie ntomadan mu. **19** Wœfre nnipa no kœ n'agyanom ho no. **51** Efiri se, mo baanu dii me bepo no so kœba afœdee a edi mu wœ ho. Wœnya hwammo wœ Israelfoo mu wœ Meriba ne Kades asuo mfasœ firi epo mu nnepa ne ademudee a ahinta wœ ho wœ Sin esere so. Moanni me kronkronyœ ho anwea mu." **20** Asem a Mose ka faa Gad abusuakuo adansee ankyere Israelfoo no wo ho. **52** Eno enti, mobehunu asase no afiri akyiri, nanso mo nan rensi ho nie: "Nhýira nka obi a otre Gad mantam mu! asase a mede rema Israelfoo no so."

33 Yei ne nhýira a Onyankopon onipa Mose de hyiraa Israelfoo no ansa na œrewu: **2** Ñkaa se, "Awurade firi Sinai ba bepue yen so firii Seir; ohran firii Paran bepo so. Ðde akronkronfoœ pii ba firii anafoœ fam ne mmepo nsianee so. **3** Nokore mu, wo wodo wo nnipa no, akronkronfoœ nyinaa wo wo nsam. Wakoto wo nan ase, na wœnya nkyerékyere firi wo ho; **4** mmara a Mose de maa yen no: Yakob nkœrœfœœ agyapadee. **5** Awurade yœœ shene wo Yeshurun ebere a nnipa no ntuanfoœ hyiaa Israel mmusuakuo no. **6** "Ma Ruben nya nkwa. Mma n'ase ntore. Na ne mmarima nso, mma won so nhwan." **7** Asem a Mose ka faa Yuda abusuakuo ho nie: "Tie Ao Awurade, tie Yuda sufœ fa no bre ne nkœrœfœœ. Ðde n'ankasa ahoden bo ne ho ban. Ye ne œboafœœ na tia n'atamfoœ!" **8** Asem a Mose ka faa Lewi abusuakuo ho nie: "Ao Awurade, wode ade kronkron ama w'asomfoœ nokwafœœ Lewifœœ. Wosœœ wœn hwee wo Masa wone wœn koeœ wœ Meriba asuo ho. **9** Lewifœœ tiee w'asem boœ w'apam no ho ban. Wœdii wo nokore serie sedee wœdii wœn awofœœ, wœn abusuafœœ ne wœn mma nokore. **10** Afei, ma wœnkyere Yakob wo mmara no. Ma wœmfa wo nkyerékyere no mma Israelfoo. Wœde aduhwam beba w'anim Abœœ shyeœ afœdee wa afœrebukyia so. **11** Hyira Lewifœœ, Ao Awurade na ma won nnwuma nyinaa nso w'ani. Bubu wœn atamfoœ nnwonku; bo wœn atamfoœ hwe fam a wœnsore bio." **12** Asem a Mose ka faa Benyamin abusuakuo ho nie: "Awurade do Benyamin nkœrœfœœ na wœnya banbo wœ ne mu. Ðtwa won ho hyia ebere biara na œbo wœn ho ban firi ðhaw biara mu." **13** Asem a Mose ka faa Yosef mmusuakuo ho nie: "Awurade nhýira wœn nsase; omfa ne bosuo pa a efiri sorosoro ne nsuo a efiri

asase ase pœ no, **14** ne nnepa a enyini wœ owia mu no. **45** Mose wiee saa dwom no mu nsem no ka no, ne adonnee a eba obosome biara mu; **15** ne nnœbaes **46** ñka kaa ho se, "Momfa nsem a maka akyere mo pa a efiri tete mmepo mu ne dee abu so wœ nkokoø no nyinaa nsie mo akoma mu. Monka nkyere mo a etim ho daa mu **16** ne akyedee amapa dodox a mma nso sedee ebeye a wobedi emu asem biara so efiri asase mu, ne adom a efiri dee opuee wœ ogya a se mmara. **47** Saa nkyerékyere yi nyœ nsem bi kwa, eredere no mu. Saa nhýira yi nyinaa mmra Yosef eyœ mo nkwa! Se modi so a, mo nkwa rina beware so nhye no ahenkye wœ ne nuanom mu. **17** Yosef wœ asase a moretwia Asubonten Yordan akotena so wo ahoden ne tumi se nantwie ba. N'ahoden no so." **48** Eda no ara, Awurade ka kyerees Mose se, te se atrom mmen. Ðde bewowœ akyirikyiri aman, **49** "Kœ Moab, kœ mmepo a ewœ asuo no apuees no apamo won akœ asase ano. Yei ne me nhýira a mede so, na foro Nebo bepo a eñe Yeriko di nhwæanim rema Efraim bebrebe ne Manase mpempem no." **18** no. To w'ani hwe Kanaan asase no, asase a mede Asem a Mose ka faa Sebulon ne Isakar mmusuakuo rema Israelfoo se wœn agyapadee no. **50** Ëho na ho nie: "Sebulon asefoœ, monnya nkœsoœ wœ mo wobewu wœ bepo no so, na woakœka w'agyanom akwantuo biara mu. Isakar asefoœ, monnya nkœsoœ ho, sedee wo nua Aaron wuu wœ Hor bepo so kœkaa wœ mo fie ntomadan mu. **19** Wœfre nnipa no kœ n'agyanom ho no. **51** Efiri se, mo baanu dii me bepo no so kœba afœdee a edi mu wœ ho. Wœnya hwammo wœ Israelfoo mu wœ Meriba ne Kades asuo mfasœ firi epo mu nnepa ne ademudee a ahinta wœ ho wœ Sin esere so. Moanni me kronkronyœ ho anwea mu." **20** Asem a Mose ka faa Gad abusuakuo ho nie: "Nhýira nka obi a otre Gad mantam mu! Gad aye krado se gyata a orebetu abasa anaa wate etire. **21** Gad nkœrœfœœ gyee asase pa no maa won ho; okannifoœ kyefœœ na wœde maa won. Ebere a nkœrœfœœ no mpanimfoœ hyiaeœ no, wœde Awurade atentenenee yœœ adwuma, na wœdii mmara a wœde maa Israelfoo no so." **22** Asem a Mose ka faa Dan abusuakuo ho nie: "Dan ye gyata ba a orehurihuri firi Basan." **23** Asem a Mose ka faa Naftali abusuakuo ho nie: "Ao Naftali, wowœ adam bebree na Awurade nhýira aye wo ma; atœœ fam ne anafoœ fam bœye wo kyefœœ." **24** Asem a Mose ka faa Aser abusuakuo ho nie: "Aser nnya animuonyam wœ ne nuanom anim; ne nuanom mfa anidie mma no; wœmfa ngo nsra ne nan ho. **25** W'apono ho nkyerewa nyœ dadee ne kobere mfräfraœœ; Awurade mmo wo ho ban wo nkwa nna nyinaa. **26** "Onyankopon biara nni ho se Yeshurun Onyankopon; Õnam ãsorosoro beboa wo, ðde ne tumi nante omunkum mu. **27** Onyankopon a œwo ho daa ye wo dwanekœœ; n'abasa a ewœ ho daa no kura wo. ðberpam w'atamfoœ afiri w'anim; Õno na ðteam se, 'See wœn!' **28** Enti, Israel betena ase asomdwœœ mu; Yakob a wanya nkœsoœ bœnya banbo wœ asase a aduane ne nsœ wœ so, na ãsoro tœ bosuo gu so. **29** Nhýira nka mo, Ao Israel! Hwan na ðte se mo, nnipa a Awurade aye mo nkwa. ðye mo akokyem ne mo œboafœœ ne mo nkoniimdie akofena! Mo atamfoœ bekoto mo anim, na moatiatia won so."

34 Na Mose firi Moab asase tata so foro kœ Nebo Bepo so, sane foroo Pisga kokœ no wœ Yeriko ntentenesoo. Na Awurade kyerees no asase no nyinaa, efiri Gilead kœsi Dan; **2** Naftali nsase nyinaa; Efraim ne Manase nsase; Yuda nsase nyinaa kœsi Ntam Po no ho; **3** Negeb; ne nsase a efiri Yeriko bœnhwa no de kœsi Soar. **4** Na Awurade ka kyerees Mose se, "Yei ne asase a mekaa ntam hyœœ ho bo kyerees Abraham, Isak ne Yakob se mede bœma won

asefoo no. Afei, mama wo de w'ani ahunu, nanso wo nan rensi so.” **5** Enti Mose, Awurade ɔsomfoo wuu wo Moab asase so sèdee Awurade kaeε no. **6** Wøsieve no wo bonhwa bi a εben Bet-Peor nanso εbesi εnne, obiara nnim beaee ko pøtee. **7** Mose dii mfirinhyia ɔha ne aduonu, na ɔwuε nanso na n'ani hunu adeε yie na ne ho nso yε den. **8** Israelfoo suu no nnafua aduasa de wiee n'ayie wo Moab tata so. **9** Afei, Nun babarima Yosua nyaa nyansa honhom εfiri se, Mose de ne nsa guu ne so. Enti, Israelfoo yεε ɔsetie maa no na wøyεε biribiara sèdee Awurade hyεε Mose no ara pe. **10** Mose akyi no, odiyifoo biara mmaεε a Awurade nim no animu ne animu. **11** Awurade somaa Mose ma ɔkøyεε anwanwadeε ne nsenkyerennεε a εyε hu wo Misraim asase so de tiaa Farao, n'asomfoo ne asase no nyinaa. **12** Na εnam Mose so na Awurade daa ne tumi kεsεε ne ahodwirie nneyεε adi kyεrεε Israel nyinaa.

Yosua

1 Mose a ɔyε Awurade ɔsomfoɔ wuo akyi no, Awurade ka kyereɛ Nun babarima Yosua, Mose ɔboafoo no se, **2** “Afei a me ɔsomfoɔ Mose awuo no, ese se wodi me nkurofоo no anim kɔtwa Asubonten Yordan kɔ asase a mede rema won no so. **3** Mehye wo bo a mehyε Mose no se, baabiara a wode wo nan besi no beyε asase a mede ama woo. **4** Efiri Negeb esere a ewo anafoɔ fam kosi Lebanon mmepo a ewo atifi fam, efiri Asubonten Eufrate a ewo apuee fam kosi Epo Kesee a ewo atoeɛ fam, ne Hetifoo asase nyinaa. **5** Obiara rentumi nsore ntia wo wɔ wo nkwa mma nyinaa. Sedee na meka Mose ho no, saa ara na meka wo ho. Merennya wo na merempa w'akyi da. **6** Wo ho nyε den na ye nnam, efiri se, wobedi me nkurofоo yi anim akofa asase a mekaa ntam se mede bema wɔn agyanom no nyinaa. **7** “Wo ho nyε den na ye nnam. Di mmara a Mose de maa wo no nyinaa so. Mfiri ho, na wobedi nkonom wɔ biribiara a woye mu. **8** Sua saa Mmara Nwoma yi ebere biara. Dwene ho awia ne anadwo sedee ebema woaye biribiara a wootwere wɔ mu no. Saa na ebema asi wo yie. **9** Mehye wo se, ye den na ye nnam! Nsuro na mma w'aba mu mmu, na Awurade wo Onyankopon ka wo ho baabiara a wobek.” **10** Afei, Yosua hyε Israel ntuanfoo no se, **11** “Momfa atenaeɛ no mu na monka nkyere nnipa no ma wɔnsiesie wɔn nnuane. Nnansa akyi no, mobetwa Asubonten Yordan na moakofa asase a Awurade, mo Onyankopon, de ama mo no.” **12** Afei Yosua free Ruben ne Gad mmusuakuo ne Manase abusua no fa nyinaa. ɔka kyereɛ wɔn se, **13** “Monkæ ahyeɛdeɛ a Awurade ɔsomfoɔ Mose maa mo no: ‘Awurade, mo Onyankopon, rema mo ahomee na oðe asase yi ama mo.’ **14** Mo yerenom, mo mma ne mo anantwie betena Yordan apuee fam ha. Nanso, mo akofoa a wɔasiesie won ho ama okɔ no bedi mmusuakuo a aka no anim atware Yordan, na woabo ma woafa asase no. Mo ne wɔn ntena hɔ **15** nkɔsi se Awurade bema won ahomee sedee wayε ama mo no. Na won nso bedi asase a Awurade, mo Onyankopon de rema wɔn no so. Eno ansa na mode Yordan apuee fam ha asase a Mose a ɔyε Awurade ɔsomfoɔ de maa mo no, beyeɛ mo atenaeɛ.” **16** Wɔbuua Yosua se, “Deeɛ woahye yen se yenyε nyinaa yεbeyε, na baabiara a wobesoma yen nso, yεbεkɔ. **17** Yεbεyε ɔsetie ama wo sedee yεyε maa Mose no. Awurade wo Onyankopon, nni w'akyi sedee ɔdii Mose akyi no. **18** Obiara a obete w'asem so atua na wanni w'ahyeɛdeɛ mi biara so no, wɔnkum no. Enti, hyε wo ho den na ma wo bo nyε duru!”

2 Afei, Yosua somaa akwansrafoɔ baanu wɔ kokoam firii Israelfoo atenaeɛ a ewo Sitim. ɔka kyereɛ wɔn se, “Monkɔsra asase a eda Yordan agya no,

ne titire ne dee atwa Yeriko ho ahyia no.” Enti, mmaprima baanu no sii mu kɔduruu odwamanfoo bi a ne din de Rahab fie na wɔtenaa ho anadwo no. **3** Obi kɔka kyereɛ Yerikohene se, “Anadwo yi ara, Israelfoo no bi aba ha a wɔrebɛsra asase yi.” **4** Enti Yerikohene soma kɔɔ Rahab nkyen kɔka kyereɛ no se, “Fa mmaprima a wɔabesoe wo no ma yεn. Wɔyε akwansrafoɔ a wɔrebɛsra yen asase yi ahwehweɛ ɛkwan a wɔbefa so ato ahye yεn so.” **5** Rahab a na òðe mmaprima baanu no asie no buaa se, “Mmaprima no baa me ha dee, nanso mennim baabi a wɔfiri baee. **6** Adeɛ reye asa a wɔrebetoto kuropon no apone mu no na wɔkɔeɛ, nso manhunu baabi a wɔfaeɛ. Se moye ntam ti wɔn a, ebia, mobeto wɔn.” **7** (Nanso, na òðe wɔn akɔhye ɛdan atifi, akɔhinta ɔkyenkyen a waboa ano akuakuo ase.) **8** Enti, ohene asomafoɔ no sii mu se wɔrekohwehwe akwansrafoɔ no wɔ ɛkwan a ekɔ Asubonten Yordan atwareeɛ ho. Asomafoɔ no firii hɔ ara pe na wɔtotoo kuropon no apone mu. **9** Ansa na akwansrafoɔ no rebeda anadwo no, Rahab kɔɔ ɛdan no atifi ne wɔn kɔkasaeɛ se, **10** “Menim se Awurade de saa asase yi ama mo. Yεn nyinaa suro mo. Yεn mu biara abɔ huboa. Yeate sedee Awurade maa Epo Kɔkɔ no weeɛ ma monyaa ɛkwan faa mu ebere a mofirii Misraim no. Na yεnim sedee moyeɛ Sihon ne Og a na wɔyε Amorifoo ahemfo wɔ Asubonten Yordan apuee fam no ne sedee mosée wɔn nkurofоo pasaa no. **11** Enye nwanwa se yεn akoma atu na yεabo huboa. Obiara nni akokoðduru a se òte nsem a ete sei a, obeko. Na Awurade, mo Onyankopon no, ne otumfoɔ Onyankopon a ɔwɔ sorosoro ne asase ase. **12** “Enti momfa Awurade nka ntam nkyere me se, esiane se maboa mo enti, mobeyε me ne m'abusuafoɔ adom. Momfa biribi nsi mo bɔhye so se, **13** moko fa Yeriko a, morenkum me ne m'agya ne me maame, me nuamarima ne nuammaa ne wɔn m'abusuafoɔ nyinaa.” **14** Mmaprima no penee so kaa se, “Yεde yεn nkwa si yεn bɔhye so. Se woanyi yεn amma na se Awurade de asase no ma yεn a, yεbedi yεn bɔhye so.” **15** Esiane se wɔsii Rahab fie sii kuro no ɔfasuo so enti, òðe ahoma sianee won faa mpomma mu ma wɔsii fam. **16** Afei ɔka kyereɛ wɔn se, “Monnwane mfa bepɔ so ɔman no so. Momfa mo ho nsie nnansa kɔsi se atifoɔ no a wɔrehwehwe mo no besane wɔn akyi ansa na moakɔ mo kwan.” **17** Ansa na mmaprima no bekɔ no, wɔka kyereɛ no se, “Yεbεbε mo nkwa ho ban **18** na mmom, gya ahoma kɔkɔ a esen wo mpomma ano no na ma w'abusuafoɔ a eyε w'agya, wo maame, wo nuamarima ne wɔn mmusuaføo nyinaa mmehye efie no mu a wɔnnkɔ baabiara. **19** Se wɔpue si abontene a, wɔbekum wɔn nyinaa na obi rentumi mma yεn sobeo se yeabu yεn ntam so. Na yeka ntam se, obiara a ohye efie yi mu no, wɔrenkum no. Obiara nso rentene ne nsa wɔ wɔn so. **20** Na se wodi yεn hwammø dee a,

ntam yi renkyekyere yen wo ekwan biara so.” 21 kuropən no. 17 Saa əberə no mu, asəfоo a wəso Əbaa no buaa sə, “Mepene mo nhyeheyee no nyinaa Awurade Apam Adaka no gyinnaa asase kesee so wo so.” Əgyaa wən ekwan wə əberə a ahoma kokəo no subənhwa no mfimfini ma nnipa no nyinaa twaa sene efie no mpomma no ano. 22 Akwansrafoo no mu. Wətwəneeyo hə kəsii se obiara faa asase kesee kəo bepo asase no so kətenaa hə nnansa. Atifoo so twaa Yordan.

no hwehwəe ekwan no so baabiara, sane kəo wən kurom a wəanhunu akwansrafoo no wə baabiara. 23 Afei akwansrafoo baanu no siane firii bepo asase no so twaa Asubənten Yordan bəkaa nsem a etoo wən nyinaa kyerees Yosua. 24 Wəkkaa sə, “Ampa ara Awurade de asase no nyinaa bəma yen, əfiri sə, yen ho hu ato nnipa a wəwə asase no so nyinaa so.”

3 Adeeyee anopahema no, Yosua ne Israelfoo

no nyinaa tu firii Sitim kəduruu Asubənten Yordan nsunoa, baabi a wotənaa nna kakra ansa na woretwa. 2 Nnansa akyi no, Israelfoo ntuanfooo no faa atenaee ho nyinaa 3 maa nnipa no akwankyerse se, “Se mohunu se Lewifoo asfoo no so Awurade, mo Onyankopon Apam Adaka no a, monni wən akyi. 4 Esiane se momfaa ha da no enti, wəbekyere mo ekwan. Momma akwansini fa nna mo ne wən ntam, na moammən Apam Adaka no. Monhwə na moammən ho.” 5 Yosua ka kyerees nkuroffoo no se, “Monnwira mo ho, əfiri sə, əkyena Awurade bəye anwanwadee wə mo mu.” 6 Anəpa no, Yosua ka kyerees asfoo no se, “Mompagya Apam Adaka no na momfa nni nnipa no anim ntwa asubənten no.” 7 Awurade ka kyerees Yosua se, “Enne, məhye asee aye wo keseeyo hə Israelfooyi ma asəfоo a wəso Apam Adaka no: ‘Se moduru Asubənten Yordan nsunoa ho a, monnante nkə nsuo no mu kakra na monnyina.’” 9 Na Yosua ka kyerees Israelfoo no se, “Mommra mmətiet aseem a Awurade, mo Onyankopon aka. 10 Enne mobehunu se Onyankopon teasefəo no ka mo ho. Ampa ara əbəram Kanaanfooyi, Hetifoo, Hewifoo, Perisifoo, Girgasifoo, Amorifoo ne Yebusifoo. 11 Monnwene ho! Apam Adaka a eyə Awurade a asase nyinaa ye ne dea no bədi mo anim de mo atware Asubətent Yordan. 12 Afei, monyyi nnipa dumieni a əbaako biara firi mmusuakuo dumieni no mu. 13 Asəfоo no besoa Awurade a eyə asase nyinaa wura no Adaka no. Se wən nan nya si nsuo no mu ara pe, asuo no betwa afiri atifi amma ano aboa wə ho.” 14 Əberə a nnipa no səree se wərekətwa Yordan no, asəfоo a na wəso Apam Adaka no dili wən anim. 15 Na eyə otwabere mu enti na Yordan no ayiri aba nsunoa. Nanso, asəfоo a wəso Adaka no nan sii asuo no ano pe, 16 asuo no ano hyee aseeə boaa wə n'atifi fam, baabi a wəfre hə Adam a əben Saretan. Na asuo a ewə anafooyi no nso tene kəgguu Nkyene Epo no mu kəsii se asuo no subənhwa no weee. Enti, te se kane no. 19 Bosome a edi ekan no əda eto so

4 Əberə a əman no nyinaa twaa Yordan wieee no, Awurade ka kyerees Yosua se, 2 “Yiyi mmarima dumieni firi əmanfooyi no mu a əbaako biara firi abusukuo no bi mu 3 na ka kyerees won se, wəmfə aboo dumieni mfiri Yordan mfimfini nifa so wə baabi a na asfoo no gyina hə, na wənsoa mfa ntwa mmra mmegeu baabi a mobetəna anadwo yi.” 4

Enna Yosua free mmarima dumieni a oyii won firii Israelfoo no mu no a əbaako biara firi abusukuo bi mu no, 5 na əka kyerees won se, “Monkədi wətənaa nna kakra ansa na woretwa. 6 na enye nsenkyerennəe wə mo mu. Se daakyə bi, mo mma bisa mo se, ‘Saa aboo yi ase kyerees Yordan mfimfini. Əbaako biara mfa əbooyi nto ne batiri so sedee Israelfoo mmusuakuo no dodooyi te, mo Onyankopon Apam Adaka no a, monni wən akyi. 7 monka nkycerees won se, Yordan asutene “Monnwira mo ho, əfiri sə, əkyena Awurade bəye anwanwadee wə mo mu.” 8 Enti, mmarima no yee kyerees asfoo no se, “Mompagya Apam Adaka no na momfa nni nnipa no anim ntwa asubətent no.” 9 Na Yosua ka kyerees Israelfoo daa nyinaa.” 10 Enti, mmarima no yee kyerees asfoo no se, “Mompagya Apam Adaka no na momfa nni nnipa no anim ntwa asubətent no.” 11 Na əberə a obiara dumieni sii nkaeedum wə Yordan mfimfini wə gyinnaa ho ma abusukuo baako, sedee Awurade hyee “Enne, məhye asee aye wo keseeyo hə Israelfooyi ma asəfоo a wəso Apam Adaka no: ‘Se moduru Asubətent Yordan nsunoa ho a, monnante nkə nsuo no mu kakra na monnyina.’” 12 Na əberə a na wəso adaka no gyinnaa asuo no mfimfini hə ara kəsii se Awurade ahayeedə a ənam Mose so de maa Yosua no, wəyee ne nyinaa. Saa əberə no, nnipa no yee ntəm twaa asuo no kəsii ne konkən so. 13 Saa əberə a obiara dumieni sii nkaeedum wə Yordan mfimfini wə gyinnaa asuo no fa ho no, asəfоo no nso de Awurade adaka no tware kəo efa hə bi. 14 Saa əberə a wəahyə wən akodee a wəfiri Ruben abusukuo mu, Gad abusukuo mu ne Manase abusukuo fa mu akofoo no dili Israelfoo no anim twaa Yordan sedee Mose kyerees won no pərepeyə. 15 Na əberə a obiara dumieni sii nkaeedum wə Yordan mfimfini wə gyinnaa asuo no fa ho no, asəfоo no nso de Awurade adaka no tware kəo efa hə bi. 16 Saa əberə a wəahyə wən akofoo yi, na wən dodooyi imperə aduanan a wəasiesie won ho ama əko. Wotwa kəo Yeriko asase so wə Awurade anim. 17 Enti, Yosua hyee won. 18 Na əberə a asəfоo a wəso Awurade apam adaka no firii subənhwa no mu ara na Asubətent Yordan sane ka sram so tententen nnipa no nyinaa twaa wə beaee bi a əben Yeriko te se kane no. 19 Bosome a edi ekan no əda eto so

edu no nnipa no foro firii Yordan kōbō atenaeε wo Gilgal, Yeriko apueε. **20** Gilgal ha na Yosua boaa aboo dumienu a wōde firi Asubonten Yordan mu baεε no ano. **21** Afei, Yosua ka kyereε Israelfoo no se, “Daakye bi mo mma bēbisa se, ‘Saa aboo yi kyere sen?’ **22** Na mo nso moaka akyere won se, ‘Eha ne beaεε a Israelfoo twaa Yordan wō asase wesee so no.’ **23** Awurade, mo Onyankopon, maa nsuo no wee wō mo anim na okaa so ma eweeε ara kōsii se mo nyinaa twareeε, sedee ɔyeeε wō Epō Kōkō no. ɔmaa no weeε ara kōsii se yen nyinaa twareeε. **24** ɔyeeε yei sedee aman a wōwō ewiase nyinaa behunu Awurade tumi na mo nso moasuro Awurade, mo Onyankopon, daa nyinaa.”

bisaa no se, “Wowo yen afa anaa woye ɔtamfooo?” **14** Na ɔbarima no buaa se, “Menye won mu biara, meye Awurade asraadom so safohene.” Yosua tee yei no, ɔdaa hō de n'anim butuu fam wo anidie mu na okaa se, “Kyere me dee menye, edeeñ na wope se wo ɔsomooye?” **15** Awurade asraadom safohene no buaa se, “Yi wo mpaboa na eha ye asase kronkron.” Na Yosua yee dee ɔkyereε no se ɔnye no.

6 Wōtotoo Yeriko apono mu pampee, εfiri se na wōsuro Israelfoo no. Wōamma obiara ekwan ma wanko mu anaa wamfiri adi. **2** Awurade ka kyereε Yosua se, “Mede Yeriko, εhō ɔhene ne εhō akofoo nyinaa ahye wo nsa. **3** Ma w'asraadom no nyinaa

5 Ebere a Amorifoo ahemfo nyinaa a wōwō Yordan atēee fam ne Kanaanfōo ahemfo a wōwō ḥpo Keseē no mpoano tee se Awurade ama Asubonten Yordan awe wō Israelfoo anim ama wōatwa no, wōn akoma tuie na ehu kyekyeree wōn. **2** Saa ebere no, Awurade ka kyereē Yosua se, “Ye twerēbo sekammoa na fa twa Israelfōo no twetia bio.” **3** Enti, Yosua yee twerēbo sekammoa no de twitwaa Israelfoo nyinaa twetia wō Aaralot kokoo so. **4** Na ese se Yosua twitwa wōn twetia, efiri se, mmarama a na wōanyinyini a wōtumi ko wō ebere a wōfirii Misraim no nyinaa awuwu wō esere no so. **5** Nnjip a wōtu firii Misraim baee no, na woatwitwa wōn nyinaa twetia. Nanso wōn a wōwōwoo wōn wo esere no so wō Otukorō bere no mu no dee, na wontwitwaa wōn twetia. **6** Israelfoo no kyinkiyinii wō esere no so mfee aduanan kōsii se mmarama a wōtumi ko wō ebere a wōrefiri Misraim no nyinaa wuuwue. Efiri se, wōyee asoōden maa Awurade, na okaa ntam se əremma wōn nan rensti asase a waka ntam se əde bēma yen no so, asase a nufosuo ne əwoō resene wō so no. **7** Enti Yosua twitwaa won mmarama a wontwaa won twetia no twetia wō ebere a na wōrekō Bōhye Asase no so no. Yeinom ye wōn a na wōanyinyini a wōtumi si wōn agyanom anan mu no. **8** Ḧtwaa mmarama no nyinaa twetia wieee no, wōyee wōn ahome wō atenaeē hō kōsii se wōn ho tōo wōn. **9** Afei, Awurade ka kyereē Yosua se, “Enne mayi mo nkoye wō Misraim ho animguasee no afiri mo so.” Eno enti, wōfrē beaee hō Gilgal de besi enne. **10** Ebere a Israelfoo no wō Gilgal atenaeē hō wō Yeriko asase parada no so no, wōdii Twam Afahye no wō bosome a edi əkan no əda a əto so dunan no anwummere. Saa bosome no na wōde kae ebere a wōtu firii Misraim no. **11** Əda no ara, wōhyee asee dii apiti ne aburoo a wōtwa firii asase no so a wōakyē. **12** Mana amma əda no na wōanhunu bi nso bio. Enti, efiri saa ebere no, Israelfoo no dii Kanaan asase no so nnabae. **13** Ebere a Yosua reben Yeriko kuropōn no, əpagyaa n'ani hunuu əbarima bi a əkura akofena rehyia no. Yosua kōo ne nkyni eda biara nna nsia. **4** Əsəfōo baason a obiara kura nnwennini aben bedi Adaka no anim. Əda a əto so nson no, ese se mobo nsra twa kuropōn no ho mpreñson, a asofoo no rehyen nnwennini mmen no. **5** Se mote se asofoo no hyen mmen no dendeenden ma əkyere a, nnipa no nyinaa mmo nnye so. Afei kuropōn no afasuo nyinaa bedwiri agu fam, na nnipa no betumi ato ahye kuropōn no so.” **6** Na Yosua freee asofoo no ka kyereē wōn se, “Momfa Awurade Apam Adaka no na mo mu baason nni animu a obiara kura nnwennini aben.” **7** Enti, jhyee nnipa no se, “Mommma nsra mfa kuropōn no ho na wōn a wōkurakura akodee no bedi Awurade adaka no anim.” **8** Yosua kasa kyereē nnipa no wieee no, asofoo baason a wōkura nnwennini mmen no hyee asee bōo nsra wō Awurade anim a wōrehyen mmen no. Na asofoo a wōso Awurade Apam Adaka no dii wōn akyi. **9** Wōn a wōkurakura akodee no bi bōo nsra wō asofoo no a wōrehyen mmen no anim, na ebi nso bōo nsra wō asofoo a wōso Adaka no akyi wō ebere a asofoo no gu so rehyen mmen no. **10** Yosua hyee se, “Monnteam na monnkasa mpo. Mommma asem biara mfiri mo anom, kōsii se meka əkyere mo se monteam na moateam.” **11** Enti, əda no, wōsooa Awurade Adaka no twaa kuropōn no ho preko. Na afei obiara sane kōo atenaeē ha kōhomēe anadwo no. **12** Adee kyeee no, Yosua sōree anopahema, na asofoo no soaa Awurade Adaka no bio. **13** Əsəfōo baason a wōkurakura nnwennini mmen no bōo nsra wō Awurade Adaka no anim wō ebere a wōrehyen wōn mmen. Wōn a wōkurakura akodee no bi nso bōo nsra wō asofoo a wōkurakura mmen no anim ne Awurade Adaka no akyi. Saa ebere no nyinaa na asofoo no rehyene wōn mmen no. **14** Əda a əto so mmieni no, wōbōo nsra twaa kuropōn no ho preko, na wōsane kōo atenaeē hō. Wōkōo so yee saa ara nnansi. **15** Əda a əto so nson no, Israelfoo no sōree anopahema, bōo nsra twaa kuropōn no ho hyiae, sēdee wōaye dada no. Nanso, saa ebere yi dee, wōbōo nsra twaa kuropōn no ho mpreñson. **16** Ne mpreñson so no, ebere a asofoo

hyeenee wən mmən dendeenden ma ḥkyereee no, ehu bəo Israelfoo no ma wobotoe. **6** Yosua ne, Yosua hyeē ḥmanfoo no se, “Monteateam! Na ḥman ntuanofoo de abasamutuo tetee wən ntadee Awurade de kuropon no ama mo! **17** Kuropon no mu, too m futuro guu wən tirim, bəo won mu ase, ne emu nneema no, eṣe se mosēe ne nyinaa se wo Awurade Adaka no anim kəsii anwummere. **7** aforebodee ma Awurade. Odwamanfōo Rahab ne Afei, Yosua su free Awurade se, “Otumfoo Awurade, n’afifoo nko na eṣe se wogya wən, ḫfiri se, ḥbəo aden na wode yen twaa Asubonten Yordan a wonim akwansrafoo no ho ban. **18** Mommfa nneema a eṣe se Amorifoo no bekunkum yen? Se yenim a, anka se wəsēe no no mu biara, se mofa a, mo ankasa yetenaa Asubonten Yordan agya ho ara. **8** Awurade, na wəbəsēe mo korakora na mode ḥhaw bebre seesei a Israelfoo adwane afiri wən atamfoo anim yi, Israel nyinaa. **19** Biribira a wəde dwete, sikakəkə, asem ben na menka? **9** Na se Kanaanfoo ne nnipa a kəbere mfrafraee anaa dadee aye no ye kronkron aka a wotete asase yi so te saa asem yi a, wəbetwa ma Awurade, enti eṣe se wode ba n’adekoradan mu.” yen ho ahyia na waotore yen ase afiri asase yi so. **20** Eberē a nnipa no tee mmən no nnyegyee no, Na afei edēen na wobeyē de ahye wo din kesee a woteateam dendeenden sedēe wobetumi. Preko pe ḥwo animuonyam no?” **10** Na Awurade ka kyereē Yeriko afasuo no dwiri guu fam maa Israelfoo no Yosua se, “Sore! Aden enti na wode w’anim abutu firi afanen nyinaa to hyeē kuropon no so na wəfae. ho saa? **11** Israel aye bəne. Wəabu m’apam no so. **21** Wəsēe biribira a ḥwo kuropon no mu pasaa, Woawia nneema a mehyē se wənnyia mmaa me mmarima ne mmaa, mmofra ne mpanin, anantwie, no. Na enye se wəawia nko, na mmom, wəatwa ho nnwan, mfunumu ne biribira. **22** Afei, Yosua ka nkontompo de asie won nneema mu. **12** Eno enti kyereē akwansrafoo baanu no se, “Monni mo bohye na Israelfoo adi nkoguo na woredwane afiri wən no so. Monko odwamanfoo no fie na monkofa no atamfoo anim. Seesei dee, wəayi Israel asi ho ama ne n’abusuafoo nyinaa mmra.” **23** Mmerantee no ḥsēe. Merenka mo ho bio, gye se mosēe biribira a kəfaa Rahab, n’agya, ne maame, ne nuammarima ḥwo mo nkyen a anka eṣe se mosēe no. **13** “Sore! ne abusuafoo a na wəwə ne nkyen no nyinaa baee. Kəka kyere nnipa no se, ‘Obiara nkədwira ne ho Wode abusuafoo no nyinaa kəsīe baabi a ḥhaw mma ḥkyena, na saa na Awurade, Israel Onyankopon biara nni ho na ebēn Israelfoo atenae. **24** Afei, see: Ao, Israel, mode nneema a anka eṣe se wogya Israelfoo no hyeē kuropon no ne emu nneema ma Awurade no ahinta mo mu. Morentumi nni nyinaa. Nneema a wəanhye no ye dee wode dwete, mo atamfoo so da kəsi se moyi saa nneema no ne sikakəkə, kəbere mfrafraee anaa dadee aye. Wəde firi mo mu. **14** “Adekyee mu no, abusuakuo biara ne nyinaa kəsīe Awurade fie adekoradan mu. **25** bəba, na Awurade bəkyere abusuakuo a wən ho wo Enti, Yosua amfa ne nsa anka odwamanfoo Rahab asem no. Saa abusuakuo no de won mmusuban ne n’abusuafoo a na wəka ne ho wə efie no, ḫfiri no nso bəba, na Awurade bəkyere abusuab an e se, ḥde akwansrafoo a Yosua somaa won Yeriko no ho wə asem no. Saa abusuab no nso bəba, na siee. Enti, ote Israelfoo mu besi enne. **26** Saa eberē Awurade bəkyere efie a ne ho wə asem no. Awiee no, Yosua kaa saa nname nsem yi: “Awurade nname no, efie a ne ho wə asem no mu nnipa bəba mmaako mmra obiara a ḥye n’adwene se ḥbəkyekyere Yeriko mmaako. **15** Onipa a wawia nneema a anka eṣe kuropon no bio. “Ḥde n’abakan na ebēhye aseē, na se wəsēe no, wəbehye no ne n’agypaddee nyinaa, ḥde n’akumaa na ebēsisi ano apono.” **27** Na Awurade ḫfiri se wabu Awurade apam no so na waye dee kaa Yosua ho na ne din hyetaa asase no so nyinaa. ḥmfra koraa wə Israel.” **16** Adee kvee anpahema

7 Nanso, Israel anni nokoré wó nneemá a wogya maa Awurade no ho. Óbarima bi a wofré no Akan wiaa saa nneemá no bi, enti Awurade bo fuu Israelfoo no yie. Akan ye Karmi a ofiri Simri efie mu, na óbo Serah abusua a ewó Yuda abusuakuo mu no babarima. 2 Yosua somaa ne nnipa no bi firi Yeriko se wónkóssra Ai kuropón a ewó Bet-El apueeë a ében Bet-Awen no. 3 Wóssane baës no, wobékä kyereë Yosua se, "Kuro no sua enti, erenhia nnipa mpenu anaa mpensa se wóbesee kuropon no. Echo nhia se yen nyinaa bekò ho." 4 Enti, wóde akofoo bëye mpensa koo ho nanso wodii Israelfoo no so pasaa. Ai mmarima 5 taa Israelfoo no firi kuropón no epono ano kossi Sebarim, na wókunkumm won mu nnipa bëye aduasa nsia a na woredwane afiri akono wó nsianeeë bi so. Ébaa saa

rio, Yosua de Israel mmusuakuo no baa Awurade anim, na woyii Yuda abusuakuo no. **17** Afei Yuda mmusuaban baa anim, na woyii Serafoo. Afei Sera efie biara baa Awurade anim, na woyii Simri efie. **18** Na Simri efie baa mmaako mmaako na woyii Akan, Karmi ba. **19** Afei, Yosua ka kyere Akan se, "Me ba, fa animuonyam ma Awurade, Israel Onyankopon, na ka nokore. Ka wo bone ne dee waye kyere me. Mfa nsie me." **20** Akan buua se, "Maye bone atia Awurade, Israel Onyankopon. **21** Mehunuu atadee ngugusoo fefe bi a wôkra firii Babilonia, dwete kilogram mmienu ne fa ne sikakokoo poma baako a ano si gram ahanum ne adusoon. M'ani beree enti, mefaæs. Mede asie fam wô me ntomadan mu, na dwete no dee, ehye fam kyen nkaæs no." **22** Enti, Yosua somaa mmaprima bi se wôrkokhwewhe. Wôtutuu mmirika koo ntomadan no mu kahunuu

awifodee no se wode asie wo ho, sedee Akan kae no ara pe, na ode dwete no asie nneema a aka no firii kuropon no mu de bree Yosua ne Israelfoo no nyinaa. Wode ne nyinaa guu fam wo Awurade anim. 24 Afei, Yosua ne Israelfoo no nyinaa faa Serah babarima Akan, dwete no, atadee ngugusoo no, sikakoko poma no, ne mmammarima, ne mmammaa, n'anantwie, ne mfunumu, ne nnwan, ne ntomadan ne n'agypadee nyinaa na wode no baa Akor bonhwa mu. 25 Yosua bisaa Akan se, "Aden enti na wode saa oshaw yi abre yen? Wo nso, Awurade de oshaw bibre wo." Na Israelfoo nyinaa sii Akan ne n'abusuafoo aboo, so horee no esie a eda so wo ho besi enne. Enti, na woafré saa beaee ho Akor Bonhwa no. Afei, Awurade bo dwoee.

8 Afei, Awurade ka kyere Yosua se, "Nsuro anaase mma w'akoma nntu. Fa w'asraadom no nyinaa na koto hye Ai so, efiri se, mede Aihene, ne nkurofоo, ne kuropon ne n'asase ama wo. 2 Wobesee won sedee woseee Yeriko ne ne ohene no. Nanso, saa ebere yi dee, motumi fa asadee ne anantwie no. Ma w'asraafоo no nkote kuropon no akyi." 3 Na Yosua ne Israel akodom no siim se worekoto ahye Ai so. Yosua yii akodom opeduasa, somaa won anadwo, 4 hye won se, "Monkote wo ateee a ewo kuropon no akyi na monye krado mma oko. 5 Se yen asraafоo no to hye Ai so a, Ai mmarima befiri adi abeko, sedee woyee kane no, na yebedwane. 6 Yebema wootaa yen ara kosi se won nyinaa befiri kuropon no mu. Na wobeka se 'Israelfoo no redwane sedee woyee kane no.' 7 Afei mobefiri mo ateee ho ntam so akofa kuropon no, efiri se, Awurade, mo Onyankopon de bema mo. 8 Monto kuropon no mu ogya sedee Awurade ahye no. Monim dee ese se moye." 9 Enti, wofirii ho anadwo no kote Bet-El ne Ai ateee fam ntam. Nanso, Yosua dee, okaa niipa no mu wo won atenaee ho anadwo no. 10 Adeeyee anopahema no, Yosua nyanee n'akodom maa wode won ani kyere Ai a Israel ntuanofoo ka won ho. 11 Wokobo atenaee wo Ai atifi fam a bonhwa da wone kuropon no ntam. 12 Anadwo no, Yosua somaa akodom mpem enum se wokote Bet-El ne Ai ntam wo kuropon no ateee fam. 13 Enti, omara akodom no mu fa keseeyee gyinaa kuropon no atifi fam a na atefoo no bi nso wo kuropon no ateee fam. Yosua ankasa dee, otenaa bonhwa no mu anadwo no. 14 Aihene hunuu se Israelfoo no wo bonhwa no fa noho no, ntam so, one ri akodom nyinaa soree anopahema kotoaa Israelfoo no, to hye won so wo Araba. Nanso, na onnim se atefoo bi wo kuropon no akyi. 15 Yosua ne ne Israel akodom no dwane koo esere no so yee sedee Aifoo no adi won so, 16 enti Aifoo no freee mmarima a wewo kuropon no mu no nyinaa ma

wobetaa Israelfoo no. Eyee saa maa won nyinaa firii kuropon no mu. 17 Anka obi biara wo Ai anaa Bet-El a wankotaa Israelfoo, na wogya kuro no maa ano daa ho. 18 Awurade ka kyere Yosua se, nyinaa guu fam wo Awurade anim. 19 Afei, Yosua "Fa wo pea no kyere Ai so, na mede kuropon no ne Israelfoo no nyinaa faa Serah babarima Akan, bema wo." Enti, Yosua yee sedee wohyee noo no. Yosua nyamaa atefoo no ara pe, wosree pankran bo wuraa kuropon no mu. Wofaa kuropon no na wotoo mu ogya. 20 Aifoo no hwhee won akyi hunuu se wisie kumonn aduru soro, na woannya baabi anko, efiri se Israelfoo no a wodwane koo esere so no danee won ani taa won. 21 Ebere a Yosua ne Israelfoo a woaka Na Israelfoo nyinaa sii Akan ne n'abusuafoo aboo, no hunuu se atefoo no afa kuropon no, na wisie aye hyee won amu no. 22 Israelfoo a na wewo kuropon no mu firii akyire hye aseee kunkumm atamfoo no. Enti Ai mmarima no dii nsensee mu na won nyinaa wuwui. Anka obi biara. 23 Ai ohene nko ara na wokyere no anikann de no bree Yosua. 24 Ebere a Israelfoo akodom kunkumm Ai mmarima a wopue firii kuropon no mu wieee no, wosane koo kuropon no mu kokunkumm won a woaka wo mu nyinaa. 25 Enti eda no, wokunkumm nnipa a wewo Ai nyinaa; na won ano si mpem dumien. 26 Yosua sao ne pea no mu saa ara kosi se obiara a ote Ai no, wosree no pasaa. 27 Anantwie ne agypadee a ewo kuropon no mu nko ara na woansee no; Israelfoo no ankasa faee, sedee Awurade hye Yosua no. 28 Enti, Ai bedanee mmubui esie ne asase bonini de besi enne. 29 Yosua senee Ai ohene wo dua bi so gyaa no dua no so kosi anwummers. Owia kotoee no, Israelfoo no yii amu no de no kotoo kuropon no erpono ano. Wohyee aboo esie wo ne so a eda so wo ho besi enne. 30 Yosua sii aforebukyia maa Awurade, Israel Onyankopon, wo Ebal bepo so. 31 Ondii nkyerekyere a Mose a eyee Awurade osomfo atwere wo Mmara Nwoma no mu se, "Fa aboo a wontwae na wemfaa adwinnadee nsensemee ho si aforebukyia ma me." Na wobea ohyee afodee ne asomdwoee afodee maa Awurade wo aforebukyia no so. 32 Na Yosua tweree Mose Mmara no guu aforebukyia no aboo no so wo ebere a na Israelfoo no rehw no. 33 Afei, Israelfoo nyinaa, ahoho ne emanfo, ntuanofoo, adwumayefoo ne atemuufoo nyinaa, wokyeew won mu akuo mmienu. Ekuo baako gyinaa Gerisim bepo ayaase enna ekuo baako nso gyinaa Ebal bepo ayaase. Akuo mmienu yi dili nhweanimu. Na Lewifo asafoo a woso Awurade Apam Adaka no gyinaa won mfimfini. Woyee yeinom nyinaa sedee Awurade osomfo Mose nkyerekyere a onam so hyira Israelfoo no tee. 34 Afei, Yosua kenkanee nhyyira ne nname nsem a Mose atwere wo Mmara Nwoma no mu no kyere won. 35 Asem biara a Mose ahye no, Yosua kenkan kyere oman mu no a mmaa, mmofra ne ahoho a wone Israelfoo no tee no nso ka ho.

9 Afei, ahemfo a wōwō Yordan atoe fam no nyinaa Israelfoo no dii eba a wōahye Gibeonfoo no so. tee nsəm a asisi. (Yeinom ne Hetifoo, Amorifoo, 22 Na Yosua free Gibeonfoo mpanimfoo no bisaa Kanaanfoo, Perisifoo, Hewifoo ne Yebusifoo ahemfo won se, “Aden enti na motwaa atoro kyerεε yen? a na wotete mmepo nsase a εω atoe fam mmepo Aden enti na mokaa se mote akyirikyiri asase so ayaase ne Ερο Κεσεε no mpoano kɔsi Lebanon wo εberε a mote yen mu pεe? 23 Nname mmra atifi fam mmepo so tonn.) 2 Saa ahemfo yi boaa mo so! Efiri enne rekoro, mobebu nnua, atwe nsuo won akodom ano ntεm so se wōbeko atia Yosua de ako me Onyankopon fie.” 24 Wōbuua Yosua se, ne Israelfoo. 3 Nanso Gibeonfoo tee asem a ato “Yεyεε saa, efiri se, wōka kyerεε yen se, Awurade, Yeriko ne Ai no, 4 wōfaa nnaadaa kwan so de gyee mo Onyankopon hyεε ne əsomfoo Moses se əmmeko won ho nkwa. Wōsomaan ananmusifoo kɔo Yosua nni saa asase yi nyinaa so na ənsée nnipa a wōte so nkyen. Wōde nkotokuo a atete ne mmoa nwoma nyinaa. Yesuroo se mobekum yen. Eno enti na εma nsā nkotokuo a aye dada na wōatete mu soaa won yεyεε saa. 25 Seesee yedan mo. Dee mosusu se εyεε mfunumu. 5 Wōhyehyεε ntadee dada ne mpaboa a ma mo biara no, monyε.” 26 Yosua amma Israelfoo akyere na wōapempam. Afei wōfaa burodo a abo no ankum won. 27 Na εda no, əmaa Gibeonfoo ntu se won aduane. 6 Wōduruu Israelfoo atenaεε wō Gilgal no, wōka kyerεε Yosua ne Israel mmarimma no se, “Efiri akyirikyiri əman bi so na aba rebesre mo se mo ne yen nyε asomdwōee apam.” 7 Israelfoo no buua saa Hewifoo yi se, “Εbeγε den na yeahunu se monntie mmεn ha? Efiri se, se ete saa a, yerentumi ne mo nnyε apam.” 8 Wōbuua se, “Εbeγε mo asomfoo.” Yosua bisaa won se, “Moye εhefoo na mofiri he?” 9 Wōbuua se, “Efiri akyirikyiri asase bi so. Yeate Awurade, mo Onyankopon no keseye ne dee əyεε wō Misraim nyinaa. 10 Afei yeate dee əyεε Amorifoo ahemfo baanu wō Asubonten Yordan apuee fam, Hesbonhene Sihon ne Basanhene Og (a ətenaa Astarot no). 11 Eno enti, yen mpanimfoo ne əmanfoo no ka kyerεε yen əyεε so se, ‘Monsiesie mo ho mma akwantuo tenten. Monkohyia Israelfoo na mompae mu nka se, “Yεn nkurəfōo bεyε won asomfoo na mompere asomdwōee.”” 12 Yeresi mu no, na burodo yi ye hyeehyeehye a efiri fononoo mu. Nanso sεdee mohunu no, akyenkyene na abo ntu. 13 Saa mmoa nwoma nsā nkotokuo yi, εberε a yεde nsā guu mu no na εyε foforø, nanso seesei, apaapae aye dada. Na yen ntadee ne mpaboa nso, εsiane akwantuo tenten enti, atete.” 14 Enti, Israelfoo no hwehwεe won burodo no ho nanso wōammisa Awurade. 15 Yosua kɔo so ne won yεε asomdwōee apam no na Israel mpanimfoo no kekaa ntam a emu ye den nam so gye too mu. 16 Nnansa akyi no, nokore no daa adi se saa nnipa a wōyε Gibeonfoo no te ben. 17 Enti, Israelfoo no anna so koraa na wōyεε se wōbεyε nhwehwεmu. Nnansa akyi no wōduruu won nkuro no so. Saa nkuro no ne Gibeon, Kefira, Beerot ne Kiriat-Yearim. 18 Nanso, Israelfoo no anto anhye nkuro no so, efiri se, na won mpanimfoo aka ntam akyere Awurade, Israel Onyankopon. Esiane Apam no enti, Israelfoo no nwiinwi hyεε won mpanimfoo no. 19 Na mpanimfoo no buua se, “Yeaka ntam wo Awurade, Israel Onyankopon anim. Yerentumi mfa yen nsa nka won. 20 Ese se yema wōtena. Se yebu yen ntam no so a, Onyankopon bo befu yen. 21 Momma wōntena. Nanso, yebema wōabu nnua, ako asuo ama asafo no nyinaa.” Enti

10 Yerusalemhene Adoni-Sedek tee se Yosua afa Ai na wasee no pasaa, akum εho əhene, sεdee wasee Yeriko kuropon akum εho əhene no. Ətee nso se Gibeonfoo ne Israelfoo aye asomdwōee apam, na wōayε baako. 2 Eno enti, one ne nkurəfōo bo tuu yie, efiri se, Gibeon ye kuropon kesee te se ahemman no nkuronpō no bi a εso sene Ai. Na Gibeon mmarima no nyinaa nso ye akofoo a wōyε dene. 3 Enti, Yerusalemhene Adoni-Sedek soma ma wōkōo ahemfo afoforø bebree nkyen: Hebronhene Hoham ne Yarmuthene Piram ne Lakishene Yafia ne Eglonhene Debir koka kyerεε won se, 4 “Mommra mmeboea me na yensee Gibeon, efiri se, wone Yosua ne Israelfoo aye asomdwōee apam.” 5 Enti, Amorifoo ahemfo baanum no de won akodom bōo mu maa əko. Wōde won akodom no gyinagyinaεε, na afei woto hyεε Gibeon so. 6 Na Gibeonfoo no soma kɔo Yosua nkyen wō Gilgal. Wōkōka kyerεε no se, “Nnyaa w'asomfoo. Bra yen nkyen ntεm begye yen nkwa! Beboaa yen, efiri se, Amorifoo ahemfo a wote mmebo so de won akodom rebekø atia yen.” 7 Enti, Yosua ne Israel akodom nyinaa firii Gilgal se worekobia Gibeonfoo. 8 Awurade ka kyerεε Yosua se, “Nnsuro won; mēma woadi won so nkoriim. Won mu biara rentumi ne wo nnyina.” 9 Yosua nantee anadwo mu no nyinaa firii Gilgal kofuu Amorifoo akodom no mu. 10 Awurade ma wōbōo hu wō Israelfoo no anim, na wokunkumm won mu bebree wō Gibeon. Israelfoo no taa atamfoo no faa εkwan a εko Bet-Horon no, na woto hyεε won so kunkumm won wō Aseka ne Makeda. 11 Ebere a Amorifoo redwane wō εkwan a εko Bet-Horon so no, Awurade himm aboo akεsεeε guu won so kɔsii se wōduruu Aseka. Aboo no kunkumm won mu bebree sene dodo a Israelfoo de akofena kunkumm won no. 12 Eda a Awurade de Amorifoo no hyεε Israelfoo no nsa no, Yosua bōo Awurade mpaεε wō Israelfoo no anim se,

"Ma owia nnyina dinn wō Gibeon so na əsrane nso nyinaa. **34** Enna Yosua ne ne Israel akodōm no kōo ntae wō Ayalon bōnhwa mu." **13** Na owia ne əsrane Eglon kōto hyee so. **35** Wōde eda koro faa kuro no gyinaa dinn, kōsii se Israelfoo dii atamfoo no so. dommum na eħo nso, wokumm obiara wō kuropon Wōntwerēe saa nseem yi wō Teefoo Nwoma no mu no mu sedee wōyee Lakis. **36** Wōfiri Eglon no, wōkoto anaa? Owia gyinae wō ewiem mfimfini na ankota sedee eħye daa no. **14** Awurade ko maa Israel eda no nyinaa nnommum. Na sedee wōyee Eglon no, no. Ebi nsii saa da na ebi rensi da se saa da no a Awurade tiee abisadee sei firri onipa nkyn. **15** Na anka. **38** Afei, wosane won akyi kōto hyee Debir so. Yosua ne Israel akodōm no sane kōo Gilgal atenae hō. **16** Əko no mu, ahemfo baanum no dwane kōhyee ho ahya no nyinaa nnommum. Na wokumm obiara Makeda əboden mu. **17** Yosua tee se wōahunu won a əwō mu a anka əbaako mpo. Wōssee Debir pasaa no, **18** Əhyee se, "Momfa abotan akesee nsi əboden sedee wōssee Libna ne Hebron no. **40** Na Yosua dīi no ano kwan, na momma awemfoo no nnwen ano əmantam no nyinaa so. Ədii ahemfo no, nnipa a na ahemfo no nhye mu. **19** Mo a moaka no nso, wōte mmepo əman no so, Negeb, atoe fam nkoko montaa atamfoo no na monkunkum won mfiri ne won a wōte mmepo nsianee so no nyinaa so. akyire. Mommma wōnnko won nkuro so, efiri se, Əssee won nyinaa pasaa a anka əteasefuu fua mpo Awurade, mo Onyankopon bēma mo adi won so ədii ahemfo no, nnipa a nkonom." **20** Enti, Yosua ne Israel akodōm toaa Yosua kunkumm won firi Kades-Barnea kōsii Gasa, so kunkumm won, tōree akodōm enum no ase de firri Gosen kōduruu Gibeon. **42** Akodie baako mu ma ekka edōm no kakra bi a wotumi dwane kōo, won nkropōn a wōabō ho ban no mu. **21** Afei, no, Yosua dīi ahemfo yi nyinaa so faa won asase, Israeloo no sane baa Yosua nkyn asomdwoee mu efiri se, na Awurade, Israel Onyankopon, reko ma ne manfoo. **43** Afei, Yosua ne Israel akodōm no sane wō Makeda. Eno akyi, obiara sūroo se əbekasa atia kōo won atenae wō Gilgal.

11 Eber a Hasorhene Yabin tee asem a asi no, otoo ahemfo a wōdidi so yi nkra dendeenden: Madonhene Yobab, Simronhene ne Aksafhene; **2** ahemfo a wōwō atifi fam mmepo so, ahemfo a wōwō Yordan Bonhwa a eda Galilea anafoo fam; ahemfo a wōwō atoe fam nkoko so; ahemfo a wōwō Nafot Dor atoe fam; **3** Kanaan ahemfo a wōwō apuee ne atoe; Amorifo ahemfo ne Hetifo ahemfo ne Perisifo ahemfo ne ahemfo a wōwō Yebusifo mmpo asase so; ne Hewifoo a wōwō nkuro a əwō Hermon bepo ase wō Mispa asase so. **4** Saa ahemfo yi nyinaa gyee pene, boaboa won akodōm ano se wōbekā abō mu aks atia Israel. Won akodōm no nyinaa, aponko dodo ne əteaseenam yee asase no so ma te se mpoano anwea. **5** Wōbōa won atenae wō asuo a eben Merom ho se wōrebekō atia Israel. **6** Awurade ka kyere Yosua se, "Nsuro won. Əkyena sesee bere mu na won nyinaa atoto. Babu won aponko no nan na hye won əteaseenam no." **7** Na Yosua ne n'akodōm kōo Merom asuo no ho kōto hyee won so mpofirim. **8** Na Awurade ma wadii won atamfoo no so nkonom, Israelfoo no taawon ara kōsii Sidon Kesee ne Misrefot-Maim ho ne Mispa Bonhwa no mu wō apuee fam, kōsii se atamfoo no aks fo baako mpo anka. **9** Enna Yosua bubuu aponko no nan, sane hyee əteaseenam no sedee Awurade hyee won no. **10** Yosua sane n'akyi begyee Hasor kuro no faee, kumm eħo ahene. (Na anka Hasor ye saa ahemman nkabom no nyinaa kuropon.) **11** Israelfoo no seee biribiara a nkwa wō mu wō kuropon no so. Wōannya əkra fua mpo. Na Yosua too Hasor kuropon no mu ogya. **12** Yosua

kunkumm ahemfo a aka no nyinnaa ne wən manfoə asase maa Ruben ne Gad mmusuakuo ne Manase səee wən pasaa sədeə Mose, Awurade əsomfoə, abusua fa no. 7 Saa ahemfo a wən din didi sooyi hyeə no pəpəepe. 13 Mmom, Yosua anhye kuropon na Yosua ne Israel akodəm dii wən so wə Yordan biara a esı esie so gye Hasor. 14 Na Israelfoo no atoeə fam firi Baal-Gad wo Lebanon bōnhwa mu de faa asadee ne anantwie a wowo nkuro mmubuike kosi Halak bepo a ekəsi Seir no. Na Yosua de asase no mu nanso wəkumm emu nnipa no nyinnaa. 15 no maa Israel mmusuakuo no se wən agyapadee, Sedeə Awurade hyeə ne əsomfoo Mose no, saa ara 8 a eñe bepo so əman, atoeə fam nkokoə, Yordan na Mose nso hyeə Yosua. Na Yosua nso yee sedee Bōnhwa, mmepo mmepo nsianee, Yudea esere so woka kyereə no no, dii dee Awurade hyeə Mose ne Negeb. Nnipa a na wôte saa beaee ho no ye no nyinnaa so. 16 Enti, Yosua ko gyee əmantam no Hetifoo, Amorifoo, Kanaanfoo, Perisifoo, Hewifoo nyinnaa a eye mmepo əman, Negeb, Gosen asase, ne Yebusifoo. Yeinom ne ahemfo a Israel dii wən atoeə fam nkokoə, Yordan Bōnhwa, Israel mmepo so nkonom: 9 Yerikohene baako Ai a eben Bet-El ne nsase tata faee. 17 Enti afei, Israel nsase beyee əhene baako 10 Yerusalemhene baako Hebronhene dee efiri Halak bepo a ekosi Seir wə atifi fam toaso baako 11 Yarmuthene baako Lakishene baako 12 kə Baal-Gad a ewə Bepo Hermon ase wo Lebanon Eglonhene baako Geserhene baako 13 Debirhene bōnhwa mu. Yosua kunkumm nsase no so ahemfo baako Gederhene baako 14 Hormahene baako nyinnaa, 18 wə mimere tenten akokoakoko mu. 19 Aradhene baako 15 Libnahene baako Adulamhene Kuro biara nni əmantam yi mu a one Israelfoo yee baako 16 Makedahene baako Bet-Elhene baako 17 asomdwoee apam gye se Hewifoo a wôte Gibeon no. Tapuahene baako Heferhene baako 18 Afekhene Wədii wən a aka no nyinnaa so nkonom. 20 Awurade baako Lasaronhene baako 19 Madonhene baako pirim wən akoma ma wəko tiaa Israelfoo wə ebere a Hasorhene baako 20 Simronhene baako Aksaghene anka ese se wə ne wən ye asomdwoee nhyeheyee. baako 21 Taanakhene baako Megidohene baako Enti wəsəee wən pasaa a humməborə biara nni 22 Kedeshene baako Yokneam a ewə Karmel ase mu sədeə Awurade hyeə Mose no. 21 Saa ebere əhene baako 23 Dor a ewə Dor kokoo so əhene baako amanaman a ewə Gilgal no əhene baako 24 nkuro Hebron, Debir, Anab ne bepəman Yuda ne Tirahene baako Ahemfo a wəsəee wən ne wən nkuro nyinnaa ase. Əkumm wən nyinnaa na əsəee wən nyinnaa no pasaa. 22 Wən mu fua koraa anka wə Israel asase so, mmom, wən mu bi kaa Gasa, Gat ne Asdod. 23 Enti, Yosua faa asase no nyinnaa sədeə Awurade hyeə Mose no. Əde maa Israelfoo se wən agyapadee sononko kyekyeə mu maa mmusuakuo no. Enti awieeə no asase no so dwoee.

12 Yeinom ne ahemfo a wəwə Asubonten Yordan apueeə fam a wakunkumm wən na wəfaa wən nsase. Won nsase no firi Arnon Subənhwa kosi Bepo Hermon so a Yordan Bōnhwa asase a ewə apueeə fam nyinnaa ka ho. 2 Wədii Amorifoo hene Sihon a na əte Hesbon so. Na n'ahemman bi ne Aroer a ewə Arnon Subənhwa ano na etene firi ne mfimfini kosi Asubonten Yabok a eda ho se əhyee ma Amorifoo no. Ənnə yi, Gilead fa a eda Asubonten Yabok atifi no ka əmantam no ho. 3 Efiri Yordan bōnhwa atifi a eben Galilea əpo no atoeə fam mpoano na esiane ba anafoo fam besi Nkyene Əpo, firi Bet-Yesimot kosi Pisga nsianee so hyeə Sihon ase. 4 Basanhene Og a ətwa Refaimfoo to no tenaa Astarot ne Edrei asase so. 5 Na ədii əhene wə əman a efiri Bepo Hermon so de kosi Saleka wə atifi fam ne Rubenfoo ne Gadfoo dee, na woanya wən agyapadee kosi Gesurfoo ne Maakatfoo ahemman əhyee so. 6 Na Mose a ətwa apueeə fam, əfiri se na Mose a eye Gilead fa a ewə atifi fam, ne əfa a aka a na ewə Hesbonhene Sihon asase mu no ka ho. 7 Fa saa Basan a ewə apueeə fam nyinnaa, de kə atoeə fam əworekyekye mu ama mmusuakuo nkron no ne əworekyekye mu ama mmusuakuo nkron no ne Manase abusua fa no.” 8 Manase abusua no mu fa ne əworekyekye mu ama mmusuakuo nkron no ne Rubenfoo ne Gadfoo dee, na woanya wən agyapadee wə Yordan apueeə fam, əfiri se na Mose a eye Awurade əsomfoo no ne Israelfoo atore əhene 9 Wən asase no firi Aroer a eda Arnon Subənhwa no əyə Awurade əsomfoo no ne Israelfoo atore əhene əno (ne kuro a eda nsuka no mfimfini) de kə esere a Sihon ne əhene Og nkurofəo ase. Mose de wən ətoa Medeba so kosi Dibon. 10 Amorifoo hene Sihon

a ḥodi aadee wō Hesbon kōsi Amonfoo ḥhyee so nkuro nyinaa nso ka ho. 11 Gilead, asase a ḥwō Gesur ne Maaka ahemman mu, Bepo Hermon nyinaa, Basan nyinaa de kōsi Saleka ka ho, 12 enna Basanhene Og a ḥodi ḥhene wō Astarot ne Edrei nsase nyinaa nso ka ho. ḥhene Og ye Rafatni a ḥtwa too, ḫfiri se na Mose ne wōn ake apamo wōn. 13 Nanso, Israelfoo no antu Gesurfoo ne Maakafoo enti wōtēnaa Israelfoo no mu de besi enne. 14 Na Lewi abusuakuo no dee, wamma wōn agyapadee biara. Wōn agyapadee firi afōrebodee a wōhye wō aforebukyia so ma Awurade, Israel Onyankopon no. 15 Mose de saa beae yi maa mmusua a ḥwō Ruben abusuakuo mu. 16 Wōn asase no firi Aroer a ḥda Arnon Subōnhwa no ano (ne kuro a ḥda nsuka no mfimfini) de kō esere a ḥtwa so. 17 Nkuro ne nkuraase a ḥekka hoo nie: Hesbon ne nkuro a ḥdeda esere so te se Dibon, Bamot-Baal ne Bet-Baal-Meon, 18 Yahas, Kedemot, Mefaat, 19 Kiriataim, Sibma ne Seret-Sahar, a ḥdeda bōnhwa no kokoo so, 20 Bet-Peur, Pisga nsianee mu ne Bet-Yesimot. 21 Nkuro a ḥwō tata so nyinaa a ḥtwa so. 22 Bet-Peur, Pisga nsianee a ḥtwa so. 23 Yordan Asubonten no ye Ruben asase no ḥhyee wō atoe fam. Wōde nkuro ne nkuraase a ḥwō saa beae yi maa mmusua a ḥtwa so. 24 Mose de saa asase yi maa mmusua a ḥwō Gad abusuakuo mu: 25 Wōn asase no ye Yaser, Gilead nkuro nyinaa, ne Amon asase no fa, kōsi Aroer kuro a ḥwō Raba atoe fam p̄e. 26 Na ḫfiri Hesbon de wōn asase no fa, kōsi Aroer kuro a ḥwō Raba atoe fam p̄e. 27 Bōnhwa no mu na na Bet-Haram ne Bet-Nimra ne Sukot ne Safon ne Hesbonhene Sihon aḥhemman no nkae wō; Asubonten Yordan na na eyē atoe fam hō ḥhyee na etoa so de kōsi Galilea epo no mu. 28 Nkuro ne nkuraase a ḥwō saa beae yi na wōde maa mmusua a ḥwō Gad abusuakuo mu a ḥwō Yair a ḥwō Basan no. 31 Gilead fa ne ḥhene Og kane tete aḥhemman nyinaa ne nkuro aduosis a ḥwō Yair a ḥwō Basan no. 31 Gilead fa ne ḥhene Og kane tete aḥhemman nyinaa ne nkuro aduosis a ḥwō Yair a ḥwō Basan no. 32 Yeinom ye nkyekyemu a Mose yee ebere a na ḥwō Moab tata so, wō Asubonten Yordan akyi, Yeriko apuee fam. 33 Nanso, Mose amma Lewi abusuakuo no asase biara, ḫfiri se, na Awurade, Israel Onyankopon ahye bō se ḥno na ḥbeyē wōn agyapadee.

14 Israelfoo mmusuakuo nkae no nyaa nsase wō Kanaan se agyapadee, sedee ḥsāfoo Eleasa, Nun babarima Yosua ne Israel mmusuakuo ntuanofoo no de maa wōn. 2 Saa mmusuakuo nkron ne fa yi nam ntontobō so na wōnyaa wōn agyapadee no sedee Awurade faa Mose so hyee no. 3 Na Mose ama mmusuakuo mmieni ne fa no nsase se wōn agyapadee wō Asubonten Yordan apuee fam dada. 4 Yosef abusuakuo no dee, na abeyē mmusuakuo mmieni a wōn ne Manase ne Efraim. Lewifoo no a wōbetena so ne adidibea a wōn nnwan ne wōn anantwie bēko so adidi. 5 Enti, asase no mu kyekye no, wōgyinaa mmara a Awurade de maa Mose no so Mose, Onyankopon onipa, a ḫfa me ne wo ho wōn ebere a na yewo Kades-Barnea no. 7 Ebere a Mose, mu a Caleb a ḥye Kenesini, Yefune babarima di nie: Hesbon ne nkuro a ḥdeda esere so te se Dibon, wōn anim baa Yosua nkyen wo Gilgal. Caleb ka Bamot-Baal ne Bet-Baal-Meon, 18 Yahas, Kedemot, kyerees Yosua se, “Kae asem a Awurade ka kyerees Mefaat, 19 Kiriataim, Sibma ne Seret-Sahar, a ḥdeda bōnhwa no kokoo so, 20 Bet-Peur, Pisga nsianee a ḥtwa so. 23 Yordan Asubonten no ye Ruben asase no ḥhyee wō atoe fam. Wōde nkuro ne nkuraase a ḥwō saa beae yi maa mmusua a ḥtwa so. 24 Mose de saa asase yi maa mmusua a ḥwō Gad abusuakuo mu: 25 Wōn asase no ye Yaser, Gilead nkuro nyinaa, ne Amon asase no fa, kōsi Aroer kuro a ḥwō Raba atoe fam p̄e. 26 Na ḫfiri Hesbon de wōn asase no fa, kōsi Aroer kuro a ḥwō Raba atoe fam p̄e. 27 Bōnhwa no mu na na Bet-Haram ne Bet-Nimra ne Sukot ne Safon ne Hesbonhene Sihon aḥhemman no nkae wō; Asubonten Yordan na na eyē atoe fam hō ḥhyee na etoa so de kōsi Galilea epo no mu. 28 Nkuro ne nkuraase a ḥwō saa beae yi na wōde maa mmusua a ḥwō Gad abusuakuo mu a ḥwō Yair a ḥwō Basan no. 31 Gilead fa ne ḥhene Og kane tete aḥhemman nyinaa ne nkuro aduosis a ḥwō Yair a ḥwō Basan no. 32 Yeinom ye nkyekyemu a Mose yee ebere a na ḥwō Moab tata so, wō Asubonten Yordan akyi, Yeriko apuee fam. 33 Nanso, Mose amma Lewi abusuakuo no asase biara, ḫfiri se, na Awurade, Israel Onyankopon akyi. 15 (Kane no na wōfrē Hebron se Kiriat-Arba. Wōde Arba yi too Anakfoo mu okunini kesees pa ara bi.) Na akokoakoko firii asase no so.

15 Asase a wōde maa mmusua a wōbom ye Yuda abusuakuo no kōduruu Edom ḥhyee so wō anafoo fam, na Sin esere so na ekōpem. 2 Anafoo fam ḥhyee no hyee ase wō Nkyene Epō no mpoano a ḥwō anafoo fam, 3 tene faa Akrabbim kōsii Sin esere so.

Etoaa so koo Kades-Barnea anafoo fam kossi Hesron. ne Bisotia, **29** Baala ne Iim ne Esem, **30** El-Tolad ne Afei ekoo soro kossi Adar, enna edane koo Karka. Kesil ne Horma, **31** Siklag ne Madmania ne Sansana, **4** Etwaam koo Asmon koduruu Misraim asuwa no **32** Lebaot ne Silhim ne Ain ne Rimon. Na saa nkuro ho, na efaa ho ara kowiee wo epo kesee no mu. Yei yi nyinaa ne won nkuraasee a atwa ho ahya dodox ne won anafoo fam elhyee. **5** Apuee fam elhyee no ye aduonu nkron. **33** Saa nkuro a na ewo atoee fam firi Nkyene Epoo no koduruu Asubonten Yordan ano. nkoko no so a wode maa Yuda nie: Estaol ne Sora Atifi fam elhyee no firi beaeet a Asubonten Yordan ne Asna. **34** Sanoa ne En-Ganim, Tapua ne Enam, bo Nkyene Epoo no mu, **6** na etwam ko Bet-Hogla, **35** Yarmut ne Adulam, Soko ne Aseka, **36** Saaraaim na afei aka Bet-Araba atifi fam, akoo Bohan boo ne Aditaim ne Gedera ne Gederotaim. Saa nkuro no ho. Na Bohan ye Ruben babarima. **7** Efiri ho a, yi ne nkuraasee a atwa ho ahya nyinaa dodox ye ekofa Akor bohnwa no mu koka Debir, na edane wo dunan. **37** Deet eka ho bio ne Senan ne Hadasa ne atifi fam kyere Gilgal, a etwam firi Adumim nsianee Migdal-gad, **38** Dilean ne ne Mispe ne Yokeel, **39** mu wo anafoo fam wo bohnwa no nkyen mu. Efiri Lakis ne Boskat ne Eglon, **40** Kabon ne Lahmam ne ho a, elhyee no tenie kosi En-Semes nsuo no ano, Kitlis, **41** Gederot, Bet-Dagon ne Naama ne Makeda. na akopem En-Rogel. **8** Afei, elhyee no fa Hinom Saa nkuro yi ne nkuraasee a atwa ho ahya nyinaa babarima bohnwa no mu, kofa Yebusifoo anafoo dodox ye dunsia. **42** Yeinom akyi no na Libna ne nsianee so, deet Yerusalem kuropoon no da. Afei eko Eter ne Asan, **43** Yifta ne Asna ne Nesib, **44** Keila ne atoee fam wo bepo no apampam, toa so ko Hinom Aksib ne Maresa ka ho. Saa nkuro yi ne nkuraasee a bohnwa no so kosi Refaim bohnwa ano wo atifi fam. atwa ho ahya nyinaa dodox ye nkron. **45** Ekron **9** Efiri ho a, elhyee no toa so kofa bepo no apampam nkuro ne nkuraasee nyinaa ka Yuda asase ho, **46** ko Neftoa asuo no asutire no ho. Efiri ho ko nkuro efiri Ekron no, elhyee no tre de ko atoee fam a nkuro a ededa Efron bepo so no. Na elhima ko Baala (a a eben Asdod ne won nkuraasee a atwa ho ahya ka eye Kiriat-Yearim.) **10** Elhyee no twa fa Baala ho wo atoee fam kosi bepo Seir so, eko ara kosi Kesalon Gasa nkuro ne ne nkuraasee kosi Misraim asuwa no, kurom wo bepo Yearim atifi nsianee so, na ako fam de kofa Epoo Kesees no mpoano ka ho. **48** Yuda sane akosi Bet-Semes ne Timna. **11** Elhyee no ko ara kosi nya nkuro a edidi so yi a na ewo nkoko asase so: bepo no nsianee a ewo Ekron atifi fam, baabi a Samir ne Yatir ne Soko, **49** Dana ne Kiriat-Sana a edane hwe Sikron ne Baala bepo no. Etra Yabneel eene Debir, **50** Anab ne Estemo ne Anim, **51** Gosen ne na akopem Epoo Kesees no. **12** Na atoee fam elhyee Holon ne Gilo, Saa nkuro yi ne nkuraasee a atwa ho no nso ne Epoo Kesees no mpoanompoano. Yeinom ahya nyinaa dodox ye dubaako. **52** Na saa nkuro yi ne mmusua a woboo mu ye Yuda mmusuakuo no ka ho: Arab ne Duma ne Esan, **53** Yanum ne Bet-ahyees. **13** Awurade hyee Yosua se omfa Yuda asase Tapua ne Afeka, **54** Humta ne Kiriat-Arba (a eye no bi mma Yefune babarima Caleb. Enti, wode Hebron) ne Sior. Nkuro nkron ne ne nkuraasee atwa kuropoon Arba (a eye Hebron) a wode too Anak tete ho ahya. **55** Nkuro a edidi so yi nso ka ho: Maon, agya no maa no. **14** Na Caleb tuu Sesai, Ahiman Karmel, Sif ne Yuta, **56** Yesreel ne Yokdeam ne ne Talmai a woye Anak asefuu no firii ho. **15** Afei, Sanoa, **57** Kain, Gibeal ne Timna, nkuro edu ne ne oko tiaa nnipa a na wote kuro Debir (a kane no na nkuraasee a atwa ho ahya. **58** Bio Halhul, Bet-Sur wofre no Kiriat-Sefer) no. **16** Caleb kaa se, "Obiara a ne Gedor, **59** Maarat ne Bet-Anot ne Eltekon ka ho, obeto ahye Kiriat-Sefer so na wafa no, mede me nkuro nsia ne ne nkuraasee atwa ho ahya. **60** Saa babaa Aksa bema no aware." **17** Enna Caleb nua ara na Kiriat-Baal (a eene Kiriat-Yearim) ne Raba ka Kenas babarima Otniel dii so enti, Aksa beyee Otniel ho, nkuro mmienu ne ne nkuraasee atwa ho ahya. yere. **18** Aksa waree Otniel no, ohyees no se ommisa **61** Esere so nkuro no nso ne: Bet-Araba, Midin ne n'agya Caleb na omfa asase no bi nka ho. Aksa firii Sekaka, **62** Nibsan ne Nkyene kuropoon no ne En-nafunumu so sii fam no, Caleb bisaa no se, "Asem Gedi, nkuro nsia ne ne nkuraasee atwa ho ahya. ben? Edeen na menyee mma wo?" **19** Oka kyerees no **63** Na Yebusifoo a wote Yerusalem no dees, Yuda se, "Hyira me bio. Woayee adam ama me Asase wo abusuakuo no antumi antu won enti, Yebusifoo ne Negeb; ma me nswansuwa asase nso." Enti, Caleb Yuda abusuakuo no tenae de besi enne. maa no atifi ne anafoo fam nswansuwa asase. **20** Yei ne mmusua a woboo mu ye Yuda abusuakuo no agyapadee. **21** Na Yudafooo nkuro a ededa Edom ahyee so wo anafoo pree no ne: Kabseel ne Eder ne Yagur, **22** Kina ne Dimona ne Adada, **23** Kedes ne Hasor ne Itnan, **24** Sif ne Telem ne Bealot, **25** Hasor-Hadata ne ne Keriot Hesron (a eene Hasor), **26** Amam ne Sema ne Molada, **27** Hasar-Gada ne Hesmon ne Bet-Pele, **28** Hasar-Sual ne Beer-Seba **16** Yosef asefuu no kyefaa firi Asubonten Yordan fa a eben Yeriko, wo Yeriko nswua no apuees fam, kofa eserc no so kopee Bet-El bepo asase no so. **2** Efiri Bet-El (a eye Lus) a, efa Atarot a ewo Arkifoo mantam mu. **3** Esiane fa atoee fam kosi Bet-Horon Anafooo a ewo Yafletifoo mantam mu. Etoa so ko Geser na afei akosi Epoo Kesees no mu. **4** Yosef mmammarima Manase ne Efraim mmusua nyaayaa

won agyapadee. 5 Wade saa asase yi maa Efraim Yibleam, Dor (a eye Nafot Dor), En-Dor, Taanak mmusua se won agyapadee. Won agyapadee no ne Megido ne won nkuraasee. 12 Nanso, Manase ehyee a ewo apuee fam no firi Atarot-Adar. Efiri ho ko Bet-Horon Soro, 6 na aka Epo Kese no ho. Atifi fam ehyee no firi Epo Kese no, efa apuee fam, twam wo Mikmetat, na akontono afa apuee fam, atwam wo Taanat-Silo aka Yanoa apuee fam. 7 Efiri Yanoa a, edane fa anafoo fam ko Atarot ne Naara, eka Yeriko, na akopem Asubonten Yordan. 8 Efiri Tapua a, ehyee no ko atoe fam, nam Kana Suka no mu kosi Epo Kese no. Saa agyapadee yi na wode maa mmusua a wobo mu ye Efraim abusuakuo no. 9 Wade nkuro bi ne won nkuraasee a ewo Manase abusuakuo no fa mantam mu maa Efraim. 10 Wøampamo Kanaanfoo no amfiri Geser, enti Geserfoo te ho se nko besi enne.

17 Wade asase no fa a eda atoe fam no maa Manase abusuakuo no fa a oye Yosef babarima panin no asefoo. Na wode Gilead ne Basan a eda Yordan apuee fam no ama Makir abusua no dada, efiri se, na oye ekofoni kese. (Na Makir ye Manase babarima panin ne Gilead agya.) 2 Asase a eda Yordan atoe fam no, wode maa mmusua nkaee a wøwo Manase abusuakuo mu a won ne: Abieser, Helek, Asriel, Sekem, Hefer ne Semida. 3 Nanso, Hefer babarima Selofehad a na ono nso ye Manase, Makir ne Gilead aseni no na onni mmamarima. Mmom, na ewo mmamarima baanum. Na won edin de Mahla, Noa, Hogla, Milka ne Tirsa. 4 Saa mmaa yi baa osofoo Eleasa ne Nun babarima Yosua ne Israel ntuanfoo no nkyen bekaa se, "Awurade hyee Mose se emma yen ne mmamarima a wøwo yen abusuakuo mu no agyapadee." Enti, Yosua maa won won agyanom agyapadee sedee Awurade hyee no. 5 Endi Manase agyapadee beyee nsasetea edu a Gilead ne Basan a ededa Asubonten Yordan agya no ka ho, 6 efiri se, Manase asefoo a wøye mmaa no ne won a wøye mmamarima nyaa agyapadee. (Wode Gilead asase no maa Manase asefoo a wøye mmamarima nkaee no). 7 Manase abusuakuo no ehyee no firi Aser ehyee ano kosi Mikmetat, a ewo Sekem apuee fam. Afei, ehyee no firi Mikmetat ko anafoo fam, kosi nnipa a wote ben Tapua asuo no ho no. 8 (Asase a atwa Tapua ho ahya no ye Manase dea, nanso, Tapua kuro no a eda Manase mantam no ehyee so no ye Efraim abusuakuo no dea.) 9 Manase ehyee no firi Tapua asuo no, nenam Kana suka atifi kosi Epo Kese no. (Nkuro bebree a ewo Manase mantam mu no ye Efraim abusuakuo no dea.) 10 Asase a eda suka no anafoo fam no ye Efraim dea, na dee eda atifi fam nso wo Manase, na Epo kesee no ye Manase asase no ehyee wo atoe fam. Aser asase no da Manase dee no atifi fam, na Isakar asase no nso da apuee fam. 11 Wade saa nkuro a ewo Isakar ne Aser mantam mu no maa Manase: Bet-Sean,

antu Kanaanfoo a na wote ho no. 13 Akyire yi, ebere a Israelfoo nyaa ahoden no, wohye Kanaanfoo no fam, twam wo Mikmetat, na akontono afa apuee fam, atwam wo Taanat-Silo aka Yanoa apuee fam. 14 Amfiri asase no so. 15 Yosua buaa se, "Se Efraim bepo asase no sua ma mo dea, monkodo kwaee a Perisifoo ne Refaimfoo te yi na wode maa mmusua a wobo mu ye Efraim so no." 16 Na wøbuua se, "Bepo so asase no sua ma yen, na Kanaanfoo a wøwo bepo no ase nsase a awta Bet-Sean ne Yesreel bonhwa ho ahya no wo nnadee nteaseenam na won ho ye den dodo ma yen." 17 Na Yosua ka kyere Efraim ne Manase mmusuakuo a wøye Yosef asefoo no se, "Esiane se mo dooso na mo ho ye den enti, mobenya nsasetam no bi aka baako no ho. 18 Wade kwaee a eda bepo no so no beka mo ho. Monna asase no sedee mobetumi biara na montena ho. Ewom se Kanaanfoo no ho ye den na wøwo nnadee nteaseenam, nanso mewo awarehyemu se mobetumi apamo won afiri bonhwa no mu."

18 Afei a asase no abedi Israelfoo nsam no, Israelfoo nyinaa boaa won ho ano wo Silo na wosii hyiadan. 2 Nanso, na aka mmusuakuo nson a wømfaa won kyefa no mmaa won. 3 Enti, Yosua bisaa won se, "Moretwen akosi da ben ansa na moafa asase no nkaee a Awurade, mo agyanom Onyankopon de ama mo no? 4 Monyi nnipa baasa mfiri abusuakuo biara mu na mesoma won ama waakorsa baabi a wønnii ho so no. Wøsane ba a, wøbetwere dee wohunui agu krataa so aktere me sedee wøbekyekye agyapadee no. 5 Akwansrafoo no bekyekye asase no mu nson, na woremfa Yuda asase a eda anafoo fam ne Yosef asase a ewo atifi fam no nka ho. 6 Afei, mebo ntonto a eho te wo Awurade, yen Onyankopon anim, ape baabi a wøde bema abusuakuo biara. 7 Nanso, Lewifoo no rennya asase biara. Won dwumadie se Awurade asfoo no beyee won agyapadee. Na Gad ne Ruben mmusuakuo ne Manase abusuakuo fa no nso rennya asase no bi bio, efiri se, woanya won agyapadee a Mose a oye Awurade osomfoo de maa won wo Asubonten Yordan apuee fam no dada." 8 Mmarima a worekusu asase no rebeko no, Yosua hyee won se, "Monkokyekye asase no, na monsane mfa dee mohunuui ho nsem a moatwere agu krataa so mmire me, na menam ntortobø kronkron a wøbøbo no Awurade anim wo Silo no so de asase no bema mmusuakuo no." 9 Mmarima no yee sedee wøhyee won no, kyekyee asase no nyinaa mu nson, tweree nkuro a ewo asase no nkyekyemu biara so. Wøsane koo Yosua nkyen wo Silo atenae hø. 10 Silo ho na

Yosua bō ntonto kronkron wō Awurade anim de so dodo ma won. Eno enti, Simeon abusuakuo no pēe asaseta a eṣe se abusuakuo biara fa. **11** Asase nyaa won agyapadee firii Yuda asase no mu. **10** no nkyekyemū a edi ekan no kōo mensusa a ewō Asase no kyefā a etō so mmensiā no kōo mensusa a Benyamin abusuakuo no nsam. Na eda nsase a wōde wōbō mu ye Sebulon abusuakuo no nsam. Sebulon maa Yuda ne Yosef mensusakuo no. **12** Atifi fam agyapadee ehyee no hye aseē wō Sarid. **11** Efiri hō ehyee no firi Asubonten Yordan kō Yeriko nsianee kō atōee fam, kōpa Marala ho na akōka Dabeset. Efā no atifi, na afei, afa bepo mantam ne Bet-Awen esere ho kō Yokneam apuee fam asuwa ho. **12** Ehyee no so ako atōee fam. **13** Ehyee no firi hō kō Lus (a eyē fa firi Sarid kō apuee fam kōsi Kislot-Tabor; etō so Bet-El) wō anafoo fam, na etō so kō Atarot-Adar kō Daberat na aforo ako Yafia. **13** Afei, etō so kō ne bepo atifi a ewō Bet-Horon Anafoo wō anafoo apuee fam kōduru Gat-Hefer, Et-Kasin ne Rimon, fam. **14** Afei ehyee no fa anafoo fam, nam bepo a na ahima ahwe Nea. **14** Sebulon ehyee a eda atifi anim hwe Bet-Horon wō atōee fam no ntentenesoo, fam no fa Hanaton na ebewiee wō Yifta-El bōnhwa kōsi Kiriat-Baal akuraa (a eyē Kiriat-Yearim), Yuda mu. **15** Nkuro ewō asase yi so ne: Katat, Nahalal, abusuakuo no nkuro no mu baako. Yei ne atōee Simron, Yidala ne Betlehem. Nkuro dumienu ne fam ehyee. **15** Anafoo fam ehyee no, firi Kiriat-Yearim mfikyire. Efiri hō fa atōee fam kō Neftoa a ebō mu ye Sebulon abusuakuo no agyapadee. **17** nsuwansuwa asutire ho, **16** na esiane ako bepo a Asase no kyefā a etō so enan no kōo mensusa a ewō Hinom bōnhwa a ewō Refaim bōnhwa no atifi wōbō mu ye Isakar abusuakuo no nsam. **18** N'ahye fam no ase. Eto a so kō Hinom wō anafoo fam, na nenam saa nkuro yi so: Yesreel, Kesulot ne Sunem, atwam wo nsianee a na Yebusifoo tee no anafoo fam a ebō mu ye Sebulon abusuakuo no agyapadee. **19** Hafraim, Shion ne Anaharat, **20** Rabit, Kision ne na akōduru En-Rogel. **17** Ehyee no firi En-Rogel Abes, **21** Remet, En-Ganim, En-Hada ne Bet-Pases. a eko atifi fam, kōsi En-Semes na ato so akōpem **22** Ehyee no kōfa Tabor, Sahasima ne Bet-Semes na Gelilot a eñe Adumim di nhweanimu na afei esiane akōwie Asubonten Yordan ho. Nkuro dunisia ne wōn ako Bohan bō ho (Na Bohan ye Ruben babarima). nkuraasee na atwa ho ahyia. **23** Yei ne mensusa a **18** Eto so fa nsianee a ehwe Yordan Bōnhwa no atifi wōbō mu ye Isakar abusuakuo no agyapadee. **24** fam. Afei ehyee no kō bōnhwa no mu, **19** eko fa Bet-Hogla nsianee no atifi fam na akōpem Nkyene Epo wōbō mu ye Aser abusuakuo no nsam. **25** N'ahye no atifi faka ano a eyē Asubonten Yordan anafoo no fa saa nkuro yi so: Helkat, Hali, Beten ne Aksaf, fam abōe. **20** Apuee fam ehyee no ye Asubonten **26** Alamelek, Amad ne Misal. Ehyee a eda atōee Yordan. Yei ne agyapadee a wōde maa mensusa a Asase no kyefā a etō so enum no kōo mensusa a wōbō mu ye Benyamin abusuakuo no. **21** Nkuro apuee fam kō Bet-Dagon, kō ara kōsi Sebulon wō a wōde maa mensusa a wōbō mu ye Benyamin abusuakuo na edidi sooyi: Yeriko, Bet-Hogla ne Yifta-El bōnhwa no mu, kō atifi fam kōduru Bet-abusuakuo ne Beerot, **26** Mispa, Kefira ne Mosa, **27** Rekem, Emek ne Neiel. Eto so kō atifi fam, kōfa Kabul, **28** Emek-Kesis, **22** Bet-Araba, Semaraim ne Bet-El, **23** ne Ebron ne Rehob ne Hamon ne Kana, kō ara kōsi Awim, Para ne Ofra, **24** Kefar-Amonai, Ofni ne Geba, Sidon Kese. **29** Afei ehyee no dane kōfa Rama ne nkuro dumienu ne wōn nkuraasee. **25** Gibeon, Rama Kupropō Tiro a wōabō ho ban no besi Epo Kese ne ne Beerot, **26** Mispa, Kefira ne Mosa, **27** Rekem, ho wō Hosa. Nkuro a ewō asase no so bi ne Mehebel Yirpeel ne Tarala, **28** Sela, Ha-Elef ne Yebusifoo ne Aksib, **30** Uma, Afek ne Rehob. Nkuro aduonu kuropon (a eyē Yerusalem), Gibeon ne Kiriat-Yearim, mmienu ne wōn nkuraasee na atwa ho ahyia. **31** nkuro dunian ne wōn nkuraasee. Yei ne agyapadee Yei ne mensusa a ebō mu ye Aser abusuakuo no a wōde maa mensusa a wōbō mu ye Benyamin agyapadee. **32** Asase no kyefā a etō so nsia no kōo abusuakuo no. mensusa a wōbō mu ye Naftali abusuakuo no nsam. **33** Ne ehyee no firi Helef, Saananim dupon no ho, kōfa Adami-Nekeb ne Yabneel, toa so kō Lakum kōpem Asubonten Yordan. **34** Atōee fam ehyee no twam wō Asnot-Tabor kō Hukok, kōsi Sebulon ehyee no wō anafoo fam, Aser ehyee wō atōee fam ne Asubonten Yordan wō apuee fam. **35** Mantam yi mu nkuropon a na wōabō ho ban no ne Sidim, Ser, Hamat, Rakat ne Kineret, **36** Adama, Rama ne Hasor, **37** Kedes, Edrei ne En-Hasor, **38** Yiron, Midgal-el, Horem, Bet-Anat ne Bet-Semes. Nkuro dunkron ne wōn nkuraasee na atwa ho ahyia. **39** Yei ne mensusa a wōbō mu ye Naftali abusuakuo no agyapadee. **40** Asase no kyefā a etō so nson no kōo mensusa a wōbō mu ye Dan abusuakuo no nsam. **41** Nkuro a na

ewo Dan agyapadee mu no bi ye: Sora, Estaol ne Ir-Semes, **42** Saalabin, Ayalon ne Yitla, **43** Elon, Timna ne Ekron, **44** Elteke, Gibeton ne Baalat, **45** Yehud, Bene-Berak ne Gat-Rimon, **46** Me-Yarkon, Rakon ne asase a eda Yopa anim. **47** Nanso, Dan abusuakuo no nyaa akwansidee wō wōn asase no fa ho enti wōkō tiaa Lesem. Wōdii kuro no so, kunkumm mu nnipa, faa hō, tenaa hō. Wōde wōn tete agya Dan din too kuro no. **48** Yei ne mmusua a wōbo mu ye Dan abusuakuo no agyapadee, saa nkuro yi ne wōn nkuraasee. **49** Wōkyekye asase no mu maa Israel mmusuakuo no wieee no, Israelfoo no maa Yosua asase sini sononko bi se n'agyapadee. **50** Na Awurade aka se kuro biara a Yosua pe no, omfa. Yosua faa Timmat-Sera a ewo Efraim bepo asase no so. Ḥkyekyeree kuro no foforo na otenaa hō. **51** Yeinom ne agyapadee a əsəfō Eleasa, Nun babarima Yosua ne mmusuakuo mpanimfoo no nam ntontoba kronkron a wōbōo wō Awurade anim wo hyiadən epone no ano wō Silo no de maa Israel mmusuakuo no. Enti, emaa asase no mu kyekye baa awieeē.

20 Awurade ka kyerēe Yosua se, **2** “Afei, ka kyerēe Israelfoo no na wōnyiyi dwanekōbea nkuronon no sedee mehyee Mose no. **3** Obiara a wanhye da na ḥbekum obi no tumi dwane kō nkuronon yi bi so, kobo ne ho adwaa, sedee owufooo no abusuafao no ntumi nto okum no so were. **4** Se onipa a wanhye da na okum obi no duru kuronon no bi so a, ḥnkōhunu kuronon no mu mpanimfoo wō kuronon no epone ano na ḥkyere wōn dee esie. Ese se wōma ho kwan ma ḥwura kuronon no mu, na wōne no tena. **5** Se owufooo no abusuafao ba se wōrebētō okum no so were a, ense se mpanimfoo no yi okumfoo no ma, ḫfiri se, eye esiane. **6** Nanso, ese se okumfoo no tena kuronon no mu na ḥmanfoo di n'asem bu no bem. Na ese se okumfoo no kō so tena kuro no mu, ḫfiri se, ouwo no ye asiane. ḥbetena hō akosi se ḥsofopanin a ḥwō hō saa ebere no a asem no siie no bewu. Eno akyi, okumfoo no wō ho kwan se ḥsane kō ne kuroom.” **7** Nkuronon a edidi so yi na wōnyiyi yee hō dwanekōbea nkuronon: Kedes a ewo Galilee wō Naftali bepo asase so, Sekem a ewo Efraim bepo asase so, Kiriat-Arba a wōfrē no Hebron a ewo Yuda bepo asase so. **8** Na Asubonten Yordan apuee fam nso a etwam firi Yeriko no, saa nkuronon a edidi sooyi na wōnyiyi se dwanekōbea nkuronon: Beser a ewo esere pradada so a eye Ruben abusuakuo dea no, Ramot a ewo Gilead a ewo Gad abusuakuo asase so ne Golani a ewo Basan a eye Manase abusuakuo no asase. **9** Yeinom ne nkuronon a wōyiyi maa Israelfoo ne ahōhōo a wōne wōn tee no. Obiara a wanfiri boapayé mu ankum ḥfoforo no, ḥtumi kōpe dwanekōbea wō saa nkuronon yi mu biara so. Se wōfa saa ekwan yi so a wōn a wōrepē awereto nso, wōnyaa nkuro mmienu ne wōn adidibea firii Manase abusuakuo fa no nkynen. Nkuro no ne Golani renka awudifoo no nkum wōn ansa na wōaba ḥomanfoo asenniie abeyi wōn ho ano.

21 Afei, Lewifoo abusua mu ntuanofoo kōo əsəfōo Eleasa ne Nun babarima Yosua ne Israel mmusuakuo a aka mu ntuanofoo nkynen. **2** Wōka kyerēe won wo Silo a ewo Kanaan asase se, “Awurade hyee Mose se, ḥmma yen nkuro na yentena mu ne adidibea mma yen anantwie.” **3** Na sedee Awurade hyee no, wōde nkuro a edidi sooyi a wōn adidibea ka ho maa Lewifoo se wōn agyapadee. **4** Aaron əsəfōo a na wōye Kohat abusua mma, na wōfria Lewi abusuakuo mu no nyaa nkurotooo dumienisa a na anka eye Yuda, Simeon ne Benyamin mmusuakuo no dea. **5** Afie a aka wo Kohat abusua mu no, wōmaa wōn nkurotooo edu firii Efraim ne Dan mmusuakuo no ne Manase abusuakuo fa no nsase mu. **6** Gerson abusua no nso, wōmaa wōn nkurotooo dumienisa firii Isakar, Aser, Naftali ne Manase abusuakuo fa no wō Basan. **7** Merari abusua no nyaa nkurotooo dumienisa firii Ruben, Gad ne Sebulon mmusuakuo no nkynen. **8** Enti, Israelfoo no dii Awurade ḥhye nsem a əde maa Mose no so. Wōbōo ntonto kronkron, nam so yiyii saa nkuro yi ne adidibea a ḥekka ho maa Lewifoo. **9** Israelfoo no de saa nkuro a eye Yuda ne Simeon mmusuakuo no dea no **10** maa Aaron əsəfōo a wōfria Kohat abusua mu na eka Lewi abusuakuo ho no, ḫfiri se, ntonto kronkron a edi ekan no bōo wōn. **11** Kiriat-Arba a (wōfrē no Hebron), a ewo Yuda bepo asase so ne echo adidibea. (Arba ye Anak tete agya.) **12** Nanso, nsase ne nkuraasee a atwa kuro no ho ahyia no dee, wōde maa Yefune babarima Kaleb. **13** Nkuro a edidi sooyi ne wōn adidibea no, wōde maa əsəfōo Aaron əsəfōo: Hebron, (dwanekōbea Kuronon), Libna, **14** Yatir, Estemoa, **15** Holon, Debir, **16** Ain, Yuta ne Bet-Semes a eye nkurotooo nkron a wōnyia firii saa mmusuakuo mmienu yi nkynen. **17** Wōfiri Benyamin abusuakuo mu de saa nkuro yi ne adidibea a atwa ho ahyia no maa asəfōo: Gibeon, Geba, **18** Anatot, Almon—a eye nkurotooo enan. **19** Enti, nkurotooo dumienisa na wōde maa asəfōo a wōfria Aaron əsəfōo no. **20** Kohat abusua nkaeefoo a wōfria Lewi abusuakuo mu no nso, wōde saa nkuro yi ne adidibea a ḫfiri Efraim abusua nkynen maa wōn: **21** Sekem, (dwanekōbea kuronon), Geser. **22** Kibsaïm ne Bet-Horon, a eye nkurotooo enan. **23** Saa nkuro ne adidibea yi nso, wōde maa asəfōo a wōfiri Dan abusuakuo mu: Elteke ne Gibeton, **24** Ayalon ne Gat-Rimon, eye nkurotooo enan. **25** Manase abusuakuo fa no de saa nkuro ne wōn adidibea maa asəfōo no: Taanak ne Gat-Rimon, eye nkurotooo mmienu. **26** Enti, nkuro edu ne wōn adidibea na wōde maa Kohat abusua nkaeefoo no. **27** Gerson abusua a wōye Lewi abusuakuo no fa bi no nso, wōnyaa nkuro mmienu ne wōn adidibea firii Manase abusuakuo fa no nkynen. Nkuro no ne Golani

εω Basan (dwanekøbea kuropon) ne Beestra. **28** no, mo dwetē ne sikakøkø, mo købere mfrafraee, Isakar abusuakuo no nso maa won: Kision, Daberat, dadee ne aduradee no nyinaa, mo ne won nkye.” **9** **29** Yarmut ne En-Ganim, nkurotoø εnan a wøn Enti, Rubenfoo, Gadfoo ne Manase abusuakuo fa no adidibea ka ho. **30** Aser abusuakuo no maa Misal, gyaa Israelfoo nkaee no hø wo Silo a εwo Kanaan Abdon, **31** Helkat ne Rehob, a εye nkurotoø εnan a asase so. Wøhyee won akwantuo ase se wøresane won adidibea ka ho. **32** Naftali abusuakuo no maa ako won ankasa asase a εwo Gilead, asase a na εye won Kedes a εwo Galilea (dwanekøbea kuropon), won dea dada a Awurade hyee Mose ma øde maa Hamot-Dor ne Kartan nkuro mmiensa ne won won no so. **10** Wøda so wø Kanaan no, ansa na adidibea. **33** Enti, nkuro dumiensa ne εho adidibea wobøtwa Asubonten Yordan no, Rubenfoo, Gadfoo na wøde maa Gerson mmusua no. **34** Lewifoo nkaee ne Manase abusuakuo fa no sii aførebukyia keseε a wøye Merari abusua no nso, wønyaa saa nkuro yi a bi wo Asubonten Yordan nkyen, wø faako a wøfre εfiri Sebulon abusuakuo nkyen: Yokneam, Karta, **35** ho Gelilot no. **11** Israelfoo a wøaka no tee se wøasi Dimna ne Nahalal—nkurotoø εnan ne εho adidibea. aførebukyia wo Gelilot wø Asubonten Yordan atøε **36** Ruben abusuakuo no nso maa won Beser, Yahas, fam, wø Kanaan asase so no, **12** won nyinaa boaa **37** Kedemot ne Mefaat—nkurotoø εnan ne won won ho ano wo Silo, siesiee won ho se wørekøko adidibea. **38** Gad abusuakuo no maa won Ramot a atia won nuurom. **13** Dee edi εkan no, wøtuu nnipa εwo Gilead (dwanekøbea kuropon), Mahanaim, **39** a øsøfo Eleasa babarima Pinehas tua won ano køo Hesbon ne Yaser, nkurotoø εnan ne ho adidibea. Gilead. Wotwaa asubonten no se wøne Rubenfoo, **40** Enti, nkurotoø dumienu na wøde maa Merari Gadfoo ne Manase abusuakuo fa no rekokø. **14** abusua. **41** Nkuro dodoø ne εho adidibea a na εwo Nnipa a wøtuu won no ye mpanimfoo edu a obiara Israelman mu a wøde maa Lewifoo no nyinaa ye gyina ho ma Israel mmusuaedu no mu baako, aduanan nwøtwe. **42** Na kuro biara wø adidibea na osane ye okandifoø ma Israel mmusua no mu da ho. **43** Enti, Awurade de nsase a økaa ho ntam baako. **15** Na wøduruu Gilead asase so no, wøka se øde bøma won agyanom no maa Israelfoo no, kyereε Rubenfoo, Gadfoo ne Manase abusuakuo fa na wødii so nkonom, tenaa ho. **44** Na Awurade ma no se, **16** “Awurade asafokuo nyinaa pe se wøhunu wønyaa ahomes wø afanan nyinaa, sedee øhyee won dee enti a moredi Israel Onyankopøn no hwammo. agyanom bø no. Won atamfoo biara antumi annyina Aden enti na motumi dane mo ho firi Awurade ho, wø anim, efiri se, Awurade boaa won ma wødii won køsi aførebukyia de tia no? **17** Bøne a yeyee no Peor atamfoo so nkonom. **45** Bøhye pa biara a Awurade no nnoøo mmaa yen anaa? Yønnwira a yen ho mfirii hyee Israel no nyinaa baa mu. ho, oyaredøm a εbøtøø Awurade asafokuo no nyinaa so akyi no mpo. **18** Nanso εnne yi, moretwe mo ho afiri Awurade ho se morenni n’akyi? “Se mosore tia Awurade εnne a, økyena ne bo bøfu yen nyinaa. **19** Se mosusu se efi aka mo asase enti aførebukyia ho hia mo a, εnne mommekøa yen ho wø asuogya ha wø faako a Awurade ne yen te wø n’Asørefie na yene mo bekøye yen asase mu. Na monnsøre nntia Awurade na mommfø a aførebukyia fofø a moasi ama mo ho so ntwe yen nkø atuatee mu. Awurade, yen Onyankopøn nokøre aførebukyia ye baako pe. **20** Eberø a Akan a ofiri Serah abusua mu nam korøø a øbøø wø nneøma a wøayi asi hø ama Awurade, nam so yee bøne no, Onyankopøn antwe Israel manfoo nyinaa aso? Enye øno nko ara na esiane bøne no enti øwuie.” **21** Rubenfoo, Gadfoo ne Manase abusuakuo fa no buaa mpanimfoo no se, **22** “Awurade nko ara ne Onyankopøn! Awurade nko ara ne Onyankopøn! Yeansi aførebukyia no se yede retia Awurade. Se saa na yeaye a, εnne, momfa yen ho nkye yen. Nanso Awurade nim na Israel nyinaa nso nhunu se, **23** yønnii aførebukyia mmaa yen ho se yørefiri Awurade nkyen. Na yøremmo øhyee afødee ne aduane afødee anaa asomdwøee afødee wø so nso. Se yei enti na yesii aførebukyia no a, Awurade no ankasa ntwe yen aso. **24** “Yeasi saa aførebukyia yi, efiri se yesuro se daakye bi mo aseføø bøbøsa yen

asefoo se, ‘Tumi bən na mowo se mobesom Awurade, pəpəepe. Monntwe mo ho mfiri ho kwan biara Israel Onyankopən? 25 Awurade de Asubonten so. 7 Monhwə yie se mo ne nnipa foforo a wəda Yordan ato yen nkurofoo ne ne nkurofoo ntam so te asase no so no nnya ayənkofa biara. Mpo, əhyee. Monni kyefə wə Awurade mu! Enti, mo mommimo wən anyame din na moabo wən din aka asefoo bema yen asefoo agya Awurade som. 26 ntam anaase mosasom wən. 8 Na monni Awurade, “Əno enti yeyee yen adwene se yəbesi afərebukyia, mo Onyankopən no nokore sedee moaye abesi enne na enye se yebəbo əhyee afədee wə so, 27 na mmom yi. 9 “Efiri se, Awurade apamo amanaman akəsəe a se nkaeedum. Əbəbo yen asefoo ne mo asefoo nkae wəye dene ama mo, enti obiara nni ho a watumi adi se, yen nso, yewə ho kwan se yəbesom Awurade mo so nkoni. 10 Mo mu biara betumi atu atamfoə wə ne kronkronbea, abo yen əhyee afədee, aduane apem agu, efiri se, Awurade, mo Onyankopən ko afədee ne asomdwoee afədee. Na daakye bi no, mo ma mo sedee wahye bə no. 11 Enti, monhwə yie na asefoo rentumi nka nkyere yen asefoo no se, ‘Monni monno Awurade, mo Onyankopən no. 12 “Nanso se kyefə wə Awurade mu.’ 28 “Se woka sei a, yen asefoo motwe mo ho firi ne ho, na mone saa amanaman yi betumi aka se, ‘Monhwə Awurade afərebukyia seso a nkaeefoo a wəwə mo mu yi di awadee a, 13 ennes yen agyanom siie. Wəansi amma əhyee afərebo anaa akyinnyee biara nni ho se Awurade, mo Onyankopən afərebo, na mmom, eyə nkae adee a əkyere ayənkofa rempamo wən mfiri mo asase so. Mmom, wəbəye a yen nyinaa wə wə Awurade mu.’ 29 “Empare yen afidie ama mo, əyea wə mo mfe mu ne kasse a əhye se yəbesəre atia Awurade, anaase yəbetwe yen ho mo aniwa mu, na wəbetəre mo ase afiri asase pa afiri ne ho akəsi yen ankasa afərebukyia ama əhyee yi a Awurade, mo Onyankopən de ama mo yi so. afədee, aduane afədee anaa afərebo. Awurade, yen 14 “Erenkyere biara mewu, sedee obiara korə no. Onyankopən afərebukyia a esi ne Ahyiae Ntomanan Mo akoma mu no monim se ebo biara a Awurade, anim no so na wədi saa dwuma no.” 30 Əsəfoo mo Onyankopən hyeəs no aba mu. Bəhye no mu Pinehas ne mpanimfoo edu no tee nsəm yi firii biara nni ho a amma mu! 15 Nanso, sedee Awurade, Ruben ne Gad mmusuakuo ne Manase abusuakuo mo Onyankopən de nnepa a əhyee ho bə maa mo fa hə no, wən bo təo wən yam. 31 Əsəfoo Eleasa no, saa ara na se moannye əsetie amma no a əde babarima Pinehas buaa wən se, “Ənne yəzahunu amanehunu bəba mo so. Əbəra mo afiri saa asase se Awurade wə yen ntam, efiri se, monyee bəne pa a əde ama mo yi so. 16 Se mobu Awurade, mo ntiaa Awurade sedee yesusui no, mmom moagye Onyankopən apam no so na mosore anaa mosom Israel nkwa afiri əsəee a anka Awurade de reba wən se.” 32 Afei, Pinehas, əsəfoo Eleasa babarima ne anyame foforo. 3 Nanso, məfaa mo agya Abraham mpanimfoo edu no firii Ruben ne Gad mmusuakuo no nkyen wə Gilead sane kəo Kanaan asase so kəbəo Israelfoo no amanee. 33 Na Israelfoo no nyinaa bo təo wən yam, wəyii Onyankopən ayə na wəanka əko a wəbeko atia Ruben ne Gad ho asem bio. 34 Na Rubenfoo ne Gadfo too afərebukyia no edin se “Ədansenı,” əye ədansenı wə yene wən ntam se Awurade ye yen nso Onyankopən.

23 Mfeebebree twaam a Awurade maa Israelfoo no ahoto a wən atamfoə no mu biara anha wən bio. Yosua a afei na wanyini yie no 2 free mpanimfoo, ntuanofoo, atemmufoə ne adwumayefoo a wəwə Israel nyinaa. Əka kyereə wən se, “Seesei, mabə akəkoraa. 3 Moahun biribiari a Awurade, mo Onyankopən ayə ama mo me nkwa nna yi mu. Awurade, mo Onyankopən ako atia mo atamfoə. 4 Mede amanaman no nsase a yennya mniı soə ne dee yəadi soə ama mo se mo agyapadee, efiri Asubonten Yordan kəsi Əpo Kəsəe a ewə atəee fam no. 5 Saa asase yi beye mo dea, efiri se, Awurade, mo Onyankopən bəpamo nnipa a wətete so seesei no nyinaa. Mobesi wən anan mu atena hə, sedee Awurade, mo Onyankopən hyeə mo bə no. 6 “Enti, monye den! Monhwə na monni nkyerkyere a wəatwəre wə Mose Mmara Nwoma no mu no so

24 Na Yosua free Israelfoo nyinaa, wən mpanimfoo, ntuanofoo, atemmufoə ne adwumayefoo kəo Sekem. Na won nyinaa baa Onyankopən anim. 2 Yosua ka kyereə won se, “Sedee Awurade, Israel Onyankopən see nie: Mo tete agyanom, Tera a əye Abraham agya ne Nahor tenaa Asubonten Eufrate agya noho na wəsomm anyame foforo. 3 Nanso, məfaa mo agya Abraham firii asase a əda Eufrate agya hə de no ba a Kanaan asase so. Məfaa ne ba Isak so maa n'asefoo dəəso. 4 Mede Yakob ne Esau maa Isak. Mede Seir bepəman no maa Esau, ənna Yakob ne ne mama siane kəo Misraim. 5 “Na mesomaa Mose ne Aaron, na mede əyaredəm a əye hu baa Misraimfoo no so na akyire yi, meyyi mo firii hə ma monyaa ahofadie. 6 Əbere a mo agyanom duruu Əpo Kəkə ho no, Misraimfoo no de won nteaseənam ne wən aponkəkafoə taa wən. 7 Mosu free Awurade no, mede esum betoo mo ne Misraimfoo no ntam, memaa Əpo no bu faa wən so kətəə wən so. Mo ankasa mode mo ani hunuu dee meyee. Afei motenaa esere so mfeebebree. 8 “Mede mo baa Amorifoo asase so wə Yordan apuee fam. Wəne mo koeə, nanso memaa modii wən so nkoni na mofaa wən asase. 9 Na Moabhene Sipor bararima Balak hyeə asee ko tiaa Israel. Əka kyereə

Beor babarima Balaam se ḥonname mo. **10** Nanso, gyaa nnipa no kwan maa obiara koo n'agyapadee so. mantie no, na mmom mema ḥhyiraa mo, na meghee **29** Asem yi akyi, ankyere na Nun babarima Yosua, mo firii Balak nsam. **11** “Na motwaa Asubonten Awurade ḥosomfooo wui. Ḫdii mfirinhyia aha ne edu. Yordan baa Yeriko no, Yeriko mmarima ko tiaa **30** Wosiee no wo n'agyapadee asase so wo Timnat-mo. Na nkurofoo pii nso ko tiaa mo a Amorifoo, Sera a ewo Efraim bepo asase so, wo Gaas Bepo Perisifoo, Kanaanfoo, Hetifoo, Gergasifoo, Hewifoo atifi fam. **31** Na Israel somm Awurade wo Yosua, ne Yebusifoo ka ho. Nanso, mema modii wɔn so ne mpanimfooo a woanyinyini sene noo a wɔhunuun nkonom. **12** Afei, mesomaa nnowa dii mo anim ma dee Awurade ye maa Israel wɔn nkwa nna nyinaa wɔkɔpamoo Amorifoo ahemfo baanu no. Enye mo mu. **32** Na Yosef nnompe a Israelfoo de firi Misraim akofena anaa mo agyan na ema modii nkonom. **13** baee no, wɔsiee wɔ Sekem wo asasetam bi a Yakob Memaa mo asase a enye mo na modii ho dwuma, tɔo no dwete mpo aha firii Hamor mmamarima maa mo nkuropon a enye mo na mokyekyerees, nkyen no so. Na saa asase yi wɔ Efraim ne Manase nkuropon a mote mu seesei no. Memaa mo bobo mmusuakuo a wɔye Yosef asefooo asase kyefaa wɔde nturo ne ngo dua mfuoo se mobeṇya aduane, a mpo maa wɔn no so. **33** Aaron babarima Eleasa nso wui. enye mo na moduaes. **14** “Enti, monni Awurade Wosiee no wɔ Efraim bepo asase no so wɔ Gibeani, na momfa mo akoma nyinaa nsom no. Monto kuro no a na wɔde ama ne babarima Pinehas no ahoni a mo agyanom somee no wɔ ebere a na wote mu.

Asubonten Eufrate agya ne Misraim no nyinaa ngu korakora. Monsom Awurade nko ara. **15** Se nso mompe se mosom Awurade a, enne yi ara, monkyere dee mobesom no. Anyame a mo agyanom somm wɔn wɔ ebere a na wɔwɔ Eufrate agya no na mope? Anaa Amorifoo a mote wɔn asase so seesei no anyame? Na me ne me fie dee, yebesom Awurade.”

16 Na ḥoman no buaa se, “Yerempa Awurade akyi nkɔsom anyame foforo. **17** Efiri se, Awurade, yen Onyankopon na ḥogyee yen ne yen agyanom firii nkoasom mu wɔ Misraim. Ḫye anwanwadee akesee wɔ yen anim. Na yefaa esere so wɔ yen atamfooo mu no, ḥbɔɔ yen ho ban. **18** Eye Awurade na ḥopamoo Amorifoo ne aman foforo a na wote asase yi so no. Enti yen nso, yebesom Awurade, efiri se, ḥono nko ne yen Onyankopon.” **19** Na Yosua ka kyerees nnipa no se, “Morentumi nsom Awurade, efiri se, ḥye kronkron ne ninkunfooo Onyankopon. Ḫremfa mo atuatee ne mo bɔne nkye mo. **20** Se mopa Awurade akyi na mosom anyame foforo a, ḥbedane atia mo, ase mo a emfa ho se ḥone mo adi no yie.” **21** Nnipa no buaa Yosua se, “Dabi, yeasi yen adwene pi se yebesom Awurade.” **22** Yosua nso kaa se, “Mobebu saa gyinaes yi ho akonta. Moaka se mobesom Awurade.” Wobuaes se, “Aane, yebebu ho akonta.” **23** Yosua kaa se, “Eye, monsee ahoni a mowɔ nyinaa na momfa mo akoma nto Awurade, Israel Onyankopon so.” **24** Nnipa no ka kyerees Yosua se, “Yebesom Awurade, yen Onyankopon. Yebeyε ḥosetie ama ḥono nko ara.” **25** Enti, Yosua ne nnipa no yε apam saa eda no wɔ Sekem, de wɔn hyεe nhyehyεes a emu ye den na ebetena hɔ daa wɔ wone Awurade ntam. **26** Yosua twerees yeinom nyinaa guu Onyankopon Mmara Nwoma no mu. Ḫfaa ḥbotan kesee bi pire kotoo odum dua bi a ebeñ Awurade ntomadan no ase se nkaes adee. **27** Yosua ka kyerees nnipa no se, “Saa ḥbotan yi ate biribiara a Awurade aka akyere yen no. Se moanni mo Onyankopon nokore a, ebeye adansedee atia mo.” **28** Afei, Yosua

Atemmufoō

1 Yosua wuo akyi no, Israelfoo bisaa Awurade se, “Abusuakuo ben na ese se wokoto hye Kanaanfoo no so kane?” **2** Awurade buaa se, “Yuda na ese se oko; mede asase no so die ahye won nsam.” **3** Enti, Yuda ntuanofoo ka kyerees won nuurom Simeon abusuakuo no se, “Mommeka yen ho na yenko ntia Kanaanfoo a wote asase a wode ama yen no so. Yen nso, yebbeoa mo ama moako afa mo asase.” Enti, Simeonfoo mmarima no ne Yudafoo no koe. **4** Ebere a Yuda koo won so no, Awurade ma wodii Kanaanfoo ne Perisifoo no so nkonom, na wokunkumm atamfoo akofoo apedu wo Besek. **5** Besek ho, wone ohene Adoni-Besek hyiae, na woko tiaa no, dii Kanaanfoo no ne Perisifoo no so nkonom. **6** Adoni-Besek dwanee, nanso ankyere na Israelfoo kokyere no twitwa ne nsa ne ne nan kokurobetie. **7** Emaa Adoni-Besek kaa se, “Ebere bi na mewo Ahemfo aduoso a woatwitwa won kokurobetie betassee mporoporowa wo me didipono ase. Afei, Awurade atua me dee meyee won no so ka.” Wode no koo Yerusalem na owwu wo ho. **8** Yuda mmarima no to hyee Yerusalem so, dii so nkonom. Wokunkumm kuropo no so nnipa nyinaa, too mu ogya. **9** Eno akyi, wodane faa anafoo fam, koto hyee Kanaanfoo a wotete bepo asase, Negeb ne atoee fam nkoko so no so. **10** Yuda bo wuraa Kanaanfoo a na wote Hebron a kane no na wofre ho Kiriat-Arba no mu, dii Sesai, Ahiman ne Talmi so. **11** Wofiri ho kotooa nnipa a wote Debir a kane no na wofre ho (Kiriat-Sefer no). **12** Na Caleb kaa se, “Obiara a obeto ahye Kiriat-Sefer so na wafa no, mede me babaa Aksa bema no aware.” **13** Enna Caleb nua kumaa Kenas babarima Otniel kofae. Enti, Aksa beyee Otniel yere. **14** Aksa waree Otniel no, oka kyerees no se ommissa n’agya Caleb na omma won asase rka dee wwo no ho. Ofirin n’afunumu so sii fam ara pe, Caleb bisaa no se, “Asem ben? Edeen na menyee mma wo?” **15** Obuaa se, “Ma me nhiyira bio. Woadom me ama me asase wo Negeb, na mesre wo ma me asase a nsuo wo so.” Enti, Caleb maa no atifi ne anafoo fam nsuwansuwa asase. **16** Ebere a Yuda abusuakuo firii Yeriko no, Kenifoo a woyee Mose ase barima asefoo ne won koo Yuda esere no so. Wteneaa nnipa a wwo ho no mu wo beeae bi a eben Arad a ewo Negeb. **17** Afei, Yuda ne Simeon ka bao mu ko tiaa Kanaanfoo a wote Sefat no seee kuro no pasaa. Enti, wotoo kuro no edin Horma. **18** Eno akyi, Yuda ko faa nkuropon Gasa, Askelon ne Ekron ne won nsase a awta won ho ahya. **19** Na Awurade ka Yuda nkurfooo enti, emaa wofaa bepo nsase no. Nanso, woantumi ampam nnipa a wote tata so no amfiri ho, efiri se, na wwo mnadee nteaseenam. **20** Wode Hebron kuropo maa Caleb sedee na Mose ahye ho bo no. Na Caleb pamoo nnipa a na woyee Anak mmamarima baasa no asefoo no firii ho. **21** Benyamin abusuakuo no antumi ampam Yebusifoo a na wote Yerusalem no. Enti, ebiesi enne yi, Yebusifoo ne Benyamin nkurfooo da so te Yerusalem. **22** Yosef asefoo koto hyee Bet-El kuro no so, na Awurade kaa won ho. **23** Wosomaak awansrafoo koo Bet-El (a kane no na wofre no Lus) ho. **24** Wode nsemmissa puapuaa obarima bi a na ofiri kuropo no mu reba. Woka kyerees no se, “Kyere yen ekwan a wode ko kuropo no mu na yen nso, yebbehunu wo mmoboo.” **25** Enti, okyerees won kuropo no kwan ma wokokunkumm kuropo no mu nnipa nyinaa, na wogya obarima no ne n’abusuafoo. **26** Akyire no, obarima no tutu koo Hetifoo asase so. Okyekyeree kuropo wo ho. Otoo kuropo no edin Lus. Na saa edin no da kuropo no so de besi enne. **27** Manase abusuakuo no nso antumi ampam nnipa a na wote Bet-Sean, Taanak, Dor, Yibleam, Megido ne won nkuraasee no, efiri se, na Kanaanfoo no aka se, sedee etee biara, etho ara na wope se wotena. **28** Israelfoo no nyaa ahoden kakra no, wohye Kanaanfoo no ma woyee nnwuma se nkoaa maa won a woampamo won amfiri asase no so. **29** Efraim abusuakuo no nso antumi antu Kanaanfoo a na wote Geser no enti Kanaanfoo no koo so ne won tenae. **30** Sebulon abusuakuo no antumi antu Kanaanfoo a na wote Kitron ne Nahalol, enti wokoo so ne won tenae. Nanso, wohye won ma woyee adwuma se nkoaa. **31** Aser abusuakuo no nso antumi antu won a na wote Ako, Sidon, Ahlab, Aksib, Helba, Afik ne Rehob. **32** Nokorem, esiane se woantumi antu won no enti, Kanaanfoo no doso wo asase a Aserfoo no te sooo no so. **33** Naftali abusuakuo no nso antumi antu won a na wote Bet-Semes ne Bet-Anat. Mmom, Kanaanfoo no doso wo asase a wote sooo no so. Nanso wohye nnipa a wote Bet-Semes ne Bet-Anat ma woyee adwuma se nkoaa maa Naftali nkurfooo. **34** Dan abusuakuo no dees, Amorifoo hyee won maa wotu koo bepo nsase no so na woamma won amma tata so ho. **35** Amorifoo no sii won adwene pi se, wobetena Heres bepo so wo Ayalon ne Saalbim, nanso Yosef asefoo no yee den mmoroso no, wohye Amorifoo no ma woyee adwuma se nkoaa. **36** Na Amorifoo hyee firi Akrabbim aforoee koo Selaa eta so koo atifi fam.

2 Na Awurade obafoo firi Gilgal koo Bokim de nkra komaa Israelfoo se, “Meyii mo firii Misraim, de mo baa asase a mekaa ho ntam se mede bema mo agyanom no so. Mekaa se, Meremmu m’apam a me ne mo aye no so. **2** Mo fam dee ne se, mo ne nnipa a wote asase yi so no nnye apam biara na mmom mobesee won aforebukya nyinaa. Na aden enti na moanni me mmaransem so? **3** Dee moaye yi enti, merempam nnipa a wotete mo asase so no.

Wəbeyə mo nkyenmu nkasee na wən anyame nso aye mfidie ama mo.” 4 Awurade əbofoo kasa wieee no Israelfoo no suu denden. 5 Enti wootoo beaee həwə. 2 Əyee saa de kyerees Israel nkyirimma a wənkoo edin “Agyaadwotwa”. Na wəbəo afodee wə ho maa əko da no sedee wəbenya akodie ho nimdee. 3 Saa Awurade. 6 Yosua gyaa nkurofuu no kwan akyi no, aman no nie: Filistifoo (wən a na wohye Filistifoo mmusuakoo no mu biara kəfaa n’agypaddee a wode ahemfo baanum bi ase no), Kanaanfoo nyinaa, maa no se ne kyefə no. 7 Na Israelfoo no somm Sidonfoo, Hewifoo a na wəte Lebanon bepo no so firi Awurade wə Yosua ne impanimfoo a wəanyini sene Baal Hermon bepo ho de kəsi Lebo Hamat. 4 Wəgyaa Yosua a wohunuu nneemaa akesees a Awurade yə maa saa nkurofuu yi de səo Israelfoo no hwəee, pəe se Israel, Yosua nkwa nna nyinaa mu no. 8 Afei, Nun wohunu se wəbedi mmara a Awurade nam Mose so babarima Yosua, Awurade əsomfoo wuiə a na wadi hyə maa wən agyanom no so anaa. 5 Enti, Israelfoo mfirinhyia oha ne edu. 9 Wəsieve no wə n’awunya no tenaa Kanaanfoo, Hetifoo, Amorifoo, Perisifoo, asase a na əwə Timnat-Heres, Efraim bepo asase Hewifoo ne Yebusifoo no mu. 6 Na wədii wən ho no a əwə Gaas bepo no atifi fam no. 10 Saa awoo awadees. Israelfoo mmammarima no warewaree wən ntoatoasoo no akyi no, awoo ntoatoasoo foforo mmammaa ənna wəde Israelfoo mmammaa nso maa nyiniie a na wənnim Awurade, na wənkae nneemaa wən mmammarima awadees. Na Israelfoo no somm akesees a wayə ama Israel. 11 Na Israelfoo no yee dee wən anyame. 7 Israelfoo no yee dee eyə Awurade ani enye wo Awurade ani so, na wosom Baalim ahoni. so bəne. Wən were firii Awurade wən Onyankopən, 12 Wəgyaa Awurade, wən agyanom Onyankopən a na wosomm Baalim ahoni ne Asera afərebukyia. əyii wən firii Misraim no. Wədii anyame foforo akyi, 8 Awurade abufuo mu yee den tiaa Israel enti, somm saa anyame no a eyə nnipa a wəatwa wən əde wən hyee Aramhene Kusan-Risataim nsam. ho ahyia no dea. Na wəmama Awurade bo fuie. 13 Na Israelfoo yee Kusan-Risataim nkoo mfirinhyia Wəgyaa Awurade akyi die, kəsəm Baalim ne Astoret nwətwe. 9 Nanso, Israelfoo su free Awurade no, ahoni. 14 Yei maa Awurade bo fuu Israel, enti əde əyii əbarima bi se əgyefoo maa wən. Ne din ne wən hyee afomfafoo nsa, ma wəwiaa wən ahodees. Otniel a əye Kaleb nua kumaa Kenas babarima. Əton wən maa wən atamfoo a wəatwa wən ho ahyia, 10 Awurade honhom baa ne so, enti əbeyee Israel na wəantumi annyina wən ano. 15 Ebere biara a ətemmufo. Əko tiaa Aramhene Kusan-Risataim Israelfoo bəkə əko no, Awurade ko tia wən ma wədi na Awurade maa Otniel dii ne so nkoniim. 11 Enti, nkoguo, sədees əhyee bə no. Enti, wən ho hiahiaa asomdwəee baa asase no so mfirinhyia aduanan. wən papaapa. 16 Afei, Awurade pagyaa atemmufo. Na Kenas babarima Otniel wuiə. 12 Bio, Israelfoo ma wəbəgyee Israelfoo firi wən atamfoo nsam. 17 no yee dee eyə Awurade ani so bəne, na eno enti, Nanso, Israelfoo no antie atemmufo no. Wəkəo so Awurade de tumi hyee Moabhene Eglon nsa ma ədii de wən ho bəo anyame foforo, kotoo wən. Wotwee Israel so. 13 Eglon boabooa Amonfoo ne Amalekfoo wən ho ntəm so firii wən agyanom a wəyee əsetie ano ma wəbekaa ne ho na wəkəto hyee Israelfoo so. maa Awurade mmaransem no kwan so. 18 Ebere Wədii wən so, faa kuropən Yeriko. 14 Israelfoo no biara a Awurade de ətemmufo bi bedua Israel so somm Moabhene Eglon mfirinhyia dunwətwe. 15 no, na əka saa ətemmufo no ho na əgye nnipa no Nanso Israelfoo no su free Awurade bio no, Awurade firi wən atamfoo no nsam wə saa ətemmufo no maa wən əgyefoo. Ne din ne Ehud, Gera babarima a nkwa nna nyinaa mu. Efiri se, Awurade hunuu ne əye abenkumma na əfiri Benyamin abusuakoo mu. nkurofuu a wəredi wən nya na wərehunu amane Israelfoo no somaa Ehud se əmfa wən apeato sika no mməbə. 19 Nanso, atemmufo no wuo akyi no, nkoma Moabhene Eglon. 16 Enti, Ehud bəo sekan nnipa no sane kəo wən bra bəne no mu a, afei na anofanu a ne tenten ye nsateakwaa dunwətwe. Əde wəasəsesee sene wən a wədii wən anim əkan no. hyee ne sre nifa ho de siee n’atadee mu. 17 Əde Wədii anyame foforo akyi. Wəkotoo wən, somm apeato sika no brəe Eglon a wayə kəse twofee no. wən. Na wəampə se wəgyae wən nnebənesem ne 18 Əde sika no maa no wiees no, Ehud gyaa wən a kənseneeesem no. 20 Enti, Awurade bo fuu Israel. na wəso sika no kwan ma wəkəo fie. 19 Nanso, ebere Əkaa se, “Esiane se saa nnipa yi abu apam a me ne a Ehud duruu aboo ahoni a əben Gilgal no, əsane wən agyanom yee so, na wəapo me mmaransem n’akyi baa Eglon nkyen bəka kyerees no se, “Mewə enti, 21 merempamo aman a Yosua anni wən so kokoamsem bi meka kyere wo.” Enti əhene no maa ansa na ərewuo no. 22 Meyee yei de səo Israel hwəee n’asomfoo no nyinaa yee dinn na əmma wən nyinaa se wəbetie Awurade sədees wən agyanom yee so.” firi ədan mu ho. 20 Afei, Ehud kəo Eglon nkyen. 23 Eno enti na amma Awurade ampam aman no Na əte aborəsan dan bi a emu dwoə mu. Ehud ka ntəm so na wamma Yosua ammedi wən nyinaa so kyerees no se, “Mewə asem bi a efiri Onyankopən nkyen ka kyere wo!” Ebere a əhene Eglon sore firii n’akonnwa mu ara pe, 21 Ehud de ne nsa benkum tweek sekan a əde ahye ne sre nifa ho no de wəə.

əhene no yafunu mu. 22 Sekan no koo akyiri kɔsii se wɔn ho koe. 11 Na Kenini Heber atwe ne ho afiri n'abona no mpo wuraa əhene no sradee mu maa eso Kenifo a wɔye Mose akonta Hobab asefօo no ho, kataee. Enti, Ehud gyaa sekān no wɔ yafunu no mu maa ne nsone tu guie. 23 Afei, Ehud totoo apono no mu foroo agyanan dan no, faa ne nsusenee no mu dwane koe. 24 Ehud koe akyi no, əhene asomfo no baa ho behunuu se, apono a eko aborosan no so no, woatoto mu. Na wɔdwene se əwo agyananbea ho, 25 enti, wɔtwenee. Wɔtwenee ara na əhene no mma no, ehaa wɔn ma wɔkopee safoa bi. Na wobuee əpono no, wəhunuu se wɔn wura awu da fam. 26 Əbere a asomfo no retwen no, Ehud dwane faa aboo ahoni no so a əreko Seira. 27 Əduruu Efraim bepo asase no so no, Ehud hyenee totorobento kyeree əman no se wəmfa akodee mmra. Enti, əddii Israelfoo kuo bi anim sianee bepo no. 28 Əka kyeree wɔn se, "Monni m'akyi. Awurade ama moadi Moabfo a wɔye mo atamfo no so nkonom." Enti, wɔtu dii 30 Enti, Israelfoo dii Moabfo so nkonom saa eda no, na asomdwoee baa asase no so mfirinhyia aduowotwé. 31 Ehud akyi no, Anat babarima Samgar gyeey Israelfoo. Əde nantwika abaa kumm Filistifoo aha nsia.

4 Ehud wuo akyi no, Israelfoo no yee bɔne wɔ Awurade ari so bio. 2 Enti, Awurade de wɔn hyee Kanaanhene Yabin a na ədi adee wɔ Hasor no nsa. Na əshene a otua n'akodom ano no din de Sisera a na əte Haroset-Hagoyim. 3 Na Sisera wɔ nnadee nteaseenam aha nkron, na odee atirimuuden hyee Israelfoo no so mfirinhyia aduonu. Afei Israelfoo no su free Awurade pεeem mmoa. 4 Debora a na əyε Lapidot yere ne odiyifoo baa na əbeyee Israelfoo ətemmuufo. 5 Na otēnaa Debora Abc Dua ase a ewa Rama ne Bet-El ntam wɔ Efraim bepo asase no so. Ehoo na na Israelfoo no kɔ ma odi wɔn nsem. 6 Eda bi, əsoma ma wokofree Abinoam babarima Barak a na əte Kedes wɔ Naftali asase so. Əka kyeree no se, "Sei na Awurade, Israel Onyankopon hye wo se ye: Kəboaboa akofo əpedu ano firi Naftali ne Sebulon mimusuakuo mu wɔ Tabor bepo so ho. 7 Medaadaa Yabin akodom sahene Sisera ne nteaseenam ne akofo aks Asubonten Kison ho. Ehoo na mema woadi ne so nkonom." 8 Barak ka kyeree no se, "Se wo ne me bekə dea, meko!" 9 Debora buaa no se, "Mate, me ne wo bekə, namsa worenyya animuonyam biara wɔ dwumadie yi mu, efiri se, Awurade nkonomidie wɔ Sisera so no befiri əbaa nsam." Enti, Debora ne Barak koo Kedes. 10 Kedes ho, Barak frefree Sebulon abusuakuo ne Naftali abusuakuo mu nnipa nyinaa, na akofo əpedu ne no koe. Debora nso kaa

won ho koe. 11 Na Kenini Heber atwe ne ho afiri n'akofoo nyinaa, na wotu tene firii Haroset-Hagoyim koo Asubonten Kison ho. 14 Afei, Debora ka kyeree Barak se, "Yε ahobo! Enne ne eda a Awurade de Sisera so nkonomidie bema wo, efiri se, Awurade atu sa adi w'anim." Enti, Barak dii n'akodom əpedu anim sianee Tabor bepo no koo koe. 15 Əbere a Barak to hyee wɔn so no, Awurade maa huboa baa Sisera, ne nteaseenamkafo no n'akofoo no nyinaa. 16 Barak dwane kohyee Kenini Heber mu sii fam dwanee. 17 Sisera kohyiaa Sisera ka kyeree no se, "Owura, bra baako mpo. 18 Yael firii Moabfo no akodom no ara kɔsii Haroset-Hagoyim, kunkumim Sisera akofo no nyinaa. Anka wɔn mu nyinaa. 19 Enti, əkoo ntumfi no akodom no ara kɔsii Haroset-Hagoyim, ne Hasorhene Yabin wɔ ayonkofa. 20 Yael firii adi kohyiaa Sisera ka kyeree no se, "Owura, bra me ntomadan yi mu. Bra mu. Nsuro." Enti, əkoo ntomadan no mu maa əde nnasoo kataa ne so. 21 Nanso, əbre enti, Sisera faa mu dae. Yael, a əyε Heber yere, yee breeo koo ne so. Əde hamre ne pεewa na ekoe. Əde pεewa no sii ne moma so de hama no baa so, kɔsii se əhwiree ne moma mu sii fam ma əwui. 22 Əbere a Barak baa se ərebəhwehwe Sisera no, Yael pue behyiaa no. Əka kyeree no se, "Bra na menkyere wə əbarima a worehwehwe noo no." Enti, əddii n'akyi koo ntomadan no mu kohunuu Sisera se wawu da ho a pεewa si ne moma so. 23 Eda no na Israel hunuu se Onyankopon adi Kanaanhene Yabin so nkonom. 24 Na eno akyi no, Israel nyaa ahoođen tiaa əhene Yabin ara kɔsii se akyire yi, wɔssee no.

5 Eda no, Debora ne Abinoam babarima Barak too saa dwom yi: 2 "Israel mpanimfo sore dii animu, na nnipa no de anigye dii wɔn akyi. Nyira nka Awurade! 3 "Mo ahemfo, montie! Mony aso, mo aberempən! Na meto dwom ama Awurade. Memə me nne so ama Awurade, Israel Onyankopon. 4 "Awurade, əbere a wofirii Seir, na woboo nsra faa Edom mfuo so no, asase wosoe na əsoro omununkum tuee nsuo. 5 Awurade ba no maa mmpə wosoe. Sinai Bepo mpo wosoe na əsoro omununkum tuee nsuo. 6 "Anat ba wɔ Awurade, Israel Onyankopon anim. 7 Anat ba Samgar ne Yael berə so, nnipa amfa akwantempən so, na akwantufoo faa anammənkwan kontənkye so. 7 Nnipa kakra na wokaa Israel nkuraasee kɔsii

se Debora soree se ena maa Israel. **8** Ebere a Israel somm anyame foforo no, øko soree kuropon no apono ano. Nanso woanhunu kyem anaa pea wo ahodoo na woanwono mu feefe.' **31** "Awurade, ma akofoo opeduanan a wøwo Israel mu! **9** Mewo Israel w'atamfoo nyinaa nwu se Sisera! Nanso, ma won a ntuanofoo afa ne won a wode anigyeet dii won wodo wo no nkoso se owigynaee." Afei, asomdwoes baa asase no so mfirinhyia aduanan.

6 Israelfoo no yee dee eyen Awurade ani so bone bio. Eno enti, Awurade de won hyee Midianfoo nsa mfee nson. **2** Esiane se na Midianfoo no ye atirimuodenfoo enti, Israelfoo no dwane koo mmepo so kopees ahintaees wo aboden ne atu mu. **3** Ebere biara a Israelfoo duaa won mnobae no, Midianfoo, Amalekfoo ne nnipa a wote apuees fam no koto hye won so. **4** Wøbeye aternae wo won asase no so see mfudee no firi Gasa a wønnya Israelfoo aduane biribiara. Wøfa nnwan, anantwie ne mfunumu. **5** Saa atamfoo dom yi de won nyemmoa ne won ntomadan foro ba te se ntutumme. Wøtete nyoma a wontumi nkane won dodo so na wøba. Na wotena asase no so kosi eso nneema nyinaa besa. **6** Enti Midianfoo no maa ekom baa Israel. Afei Israelfoo no su freez Awurade pøe mmoa. **7** Ebere a Midianfoo enti, Israelfoo su freez Awurade no, **8** Awurade somaa odiyifoo koo won nkyen. Okaa se, "Asem a Awurade, Israel Onyankopon, ka nie: Meyii mo firii Misraim nkoasom mu **9** Meyii mo firii Misraim tumi ne won a wøhye mo so nyinaa ase. Mepamoo mo atamfoo de won asase maa mo. **10** Meka kyerees mo se, 'Mene Awurade, mo Onyankopon. Monnsom Amorifoo a mote won asase so no anyame.' Nanso moantie me." **11** Na Awurade øbofoo betenaa odupon a esi Ofra a eyen Yoas a øfiri Abieser abusua mu dea no ase. Na Yoas babarima Gideon reporo ayuo wo nsakyiamena ase se ode resie Midianfoo no. **12** Awurade øbofoo yii ne ho adi kyerees Gideon, kaa se, "Dømmarima, Awurade ka wo ho." **13** Gideon buaa se, "Owura, se Awurade ka yen ho a, aden enti na saa nsem yi nyinaa aba yen so? Na anwanwadec a yen agyanom kaa ho asem kyerees yen no nso wo he? Wøanka se, 'Awurade yii yen firii Misraim anaa?' Nanso, seesei dees, Awurade agyaa yen de yen ahye Midianfoo nsam." **14** Na Awurade danee ne ho ka kyerees no se, "Fa ahooeden a wøwo no koo na køgye Israelfoo firii Midianfoo no nsam. Me na meresoma wo." **15** Gideon buaa se, "Na Awurade, meye den magye Israelfoo? M'abusua na eye mmire koraa wo Manase abusuakoo mu na me na mesua koraa wo me fiefoo nyinaa mu." **16** Awurade ka kyerees no se, "Meka wo ho. Wobesee Midianfoo no sedees woresee onipa fua." **17** Gideon buaa se, "Se wobeba me ampa ara dee a, ye nsenkyerennee bi ma menhunu se, nokorem, eye wo Awurade na worekasa kyere me yi. **18** Nko, kosi se mesane m'akyi aba de m'aførebødee abre wo." Awurade buaa se, "Metena ha atwen kosi se wobeba." **19** Gideon yee ntem koo efie. Økøsiesie

abirekyie ba, too burodo asikyiresiam lita aduonu akodom, na won nyinaa penee so. **36** Gideon ka mmieni a mmoreka nni mu. Afei, osooa enam no wo kyere Onyankopon se, "Se wonam me nsa so begye kenten mu a nkwan no nso wo esen bi mu de bae. Israel sedee woahye bo no a, **37** fa saa ekwan yi so Ode breo obofoo no wo odupon no ase. **20** Awurade kyere me, mede odwannwi bekata ayuporobeaa ho obofoo no ka kyere no se, "Fa enam no ne burodo a anadwo yi. Se obosuo fo odwannwi no, na se elo enkae no gu obotan yi so na hwie nkwan no gu amfa a, na mahunu se ampa ara, wonam me nsa so so." Na Gideon yee dee obofoo no kyere no se o nye begye Israel sedee woahye ho bo no." **38** Na saa na no. **21** Afei, Awurade obofoo no de poma a ekura no mu nyaa nsuo adee ma. **39** Afei, Gideon ka kyere no kaa enam ne burodo no, na ogya pue firii obotan mu nyaa nsuo adee ma. **40** Anadwo no, no mu hyee dee adee bae no nyinaa. Na obofoo no Onyankopon se, "Mma wo bo mfu me. Ma memmis yerae. **22** Ebere a Gideon hunuu se eyee Awurade adee baako. Ma memfa odwannwi no nso biribi obofoo no, oteaam se, "Asafo Awurade, mahunu nhwe. Saa ebere yi dee, ma odwannwi no nyee wese Awurade obofoo animu ne animu." **23** Awurade na baabi a eda ho no nyinaa mfo." **41** Anadwo no, buua se, "Nsuro na worenwu." **24** Na Gideon sii Onyankopon yee sedee Gideon bisaee no. Anapa aforebukyia wo ho maa Awurade na otto no edin no odwannwi yee wese a na obosuo afi fam ho "Awurade Ye Asomdwoee." Aforebukyia no da so nyinaa.

7 Anopahema, Yerubaal (a one Gideon) ne n'akodom koo ara kosii Harod nsuo ho. Midian akodom nso bao dompem wo atifi fam wo bonhwa bi a ebene More bepo no. **2** Awurade ka kyere Gideon se, "Akofoo a woka wo ho no daoso dodo. Se mema mo nyinaa ko tia Midianfoo a, Israelfoo no behoahoa won ho akyere me se won ara nam won ahooden so na wogyeet won ho sii ho. **3** Eni enti, ka kyere nnipa no se, 'Obiara a eyee tebco anaa osuro no, onyi ne ho mfiri mu na onko efie.'" Won mu opeudonu mmieni na woko fie, enna ekaa won mu ɔpedu a woppe se wobeko. **4** Nanso, Awurade ka kyere Gideon se, "Wodocoara. Fa won bra asuo no ho na mesa won mu ayi won a wo ne won beko ne won a wone wo renko." **5** Ebere a Gideon de n'akofoo no koo nsuo no ho no, Awurade ka kyere no se, "Kye nnipa no mu akuo mmieni. Fa nnipa a woboo nsuo gu won nsam na wode won tskrema taferre no se nkraman no koo ekuo baako mu. Ekuo a eto so mmieni no nso, fa won a woboo nkotodwe de won ano nom nsuo wasuwa mu no hye mu." **6** Mmarima no mu ahasa pe na na wonom nsuo firi won nsa mu. Won a aka no nyinaa nso, na woboo nkotodwe de won ano nom nsuo firi asuwa no mu. **7** Awurade ka kyere Gideon se, "Menam saa mmaprima ahasa yi so begye mo, na mama moadi Midianfoo no so nkonom. Ma won a aka no nyinaa nkoo fie." **8** Enti, Gideon gyegyee won akwansoduane ne ntotorobento firii akofoo no nkyen ma woko fie. Enna emaa mmaprima ahasa no kaa ne nkyen. Na Midianfoo no atenaee wo bonhwa a ewo Gideon ase pae. **9** Anadwo no, Awurade kaa se, "Sore! Ko Midianfoo no atenaee no mu wo asee ho, na mema mo adi won so nkonom! **10** Na se wosuro se wobekoto ahye won so a, wo ne wo osomfoo Pura nko ho. **11** Tie dee Midianfoo no reka na ebeye wo nkuran. Na wo ho bepera wo ama woato ahye won so." Enti, Gideon faa Pura kaa ne ho ne no koo atamfoo no atenaee no mfikyire. **12** Saa ebere no na Midianfoo, Amalekfoo ne nnipa

no nkaees a wofifiri apuees fam no abeyē bitibiti te na maye a mede betoto mo ho? Na Efraim bobe aba se ntutumme wo bonhwa no mu. Na wən nyoma a eka wo twabere akyi no nyę nsene Abieser bobe nso dodo te se mpoano anwea. Wədəoso dodo! **13** a wöntee nyinaa? **3** Onyankopon ma modii Oreb Gideon weawea koduruu hō no, na obarima bi reka ne Seeb a na woye Midian asahene no so. Edeen ne daee a əsoees akyere n'adamfo bi se, “Mesoo daee na matumi aye a eę yei?” Efraim mmarima no tee na burodo kurukuruwa bi ate abehwe Midianfoo Gideon ntuanofoo a wōwo hō no se, “Momma m'akofoo no Gideon, Israelni no nsa.” **15** Ebere a Gideon tee daee aduane nni na wōabre. Meretaa Midian ahemfo no ne n'asekyere no, əkoto soree Onyankopon. Əsane Seba ne Salmuna.” **6** Na Sukot ntuanofoo no buaa baa Israel atenaees mu teaam se, “Monsore! Awurade se, “Kyere Seba ne Salmuna ansa na yeama w'akofoo de Midianfoo ahye mo nsa.” **16** Əkyee mmarima no aduane adi.” **7** Gideon buaa se, “Se Awurade ma ahasa no mu akuakuo mmiensa. Əde ntotorobento medi Seba ne Salmuna so nkonim a, mesane aba ne dötee kuruwa a ogyaten hyehye mu maa wən. de esere so nkases ne akraatee abesunsuane mo **17** Afei, əka kyerees wən se, “Monhwę me. Monni honam ani.” **8** Na Gideon firii hō kō Penuel kəsręe m'akyi. Se meduru atenaees no mfikyire a, dee meye aduane bio, na onyaa mmuaees koro no ara. **9** Na biara no, monye bi. **18** Se me ne wən a woka me əka kyerees Penuelfoo no se, “Se mefiri nkonimdie ho nyinaa hyen ntotorobento no a, mo a moatwa mu ba a, mebibu saa abantenten yi.” **10** Saa ebere atenaees no ho ahyia no nyinaa, mo nso monhyen yi na Seba ne Salmuna ne akofooo mpem dunum mo dee na monteam se, ‘Yeko ma Awurade ne wō Karkor, aboafuu a wofiri apuees fam a na emu Gideon.’ **19** Anadwo dasuo mu a wəsesa awemfoos əpeha aduonu atoto dada no nkaeofoo. **11** Gideon faa no awie pe, na Gideon ne mmarima əha a wəka atutenaafuu əkwani a eda Noba ne Yogbeha apuees ne ho no kəduruu Midianfoo atenaees mfikyire. fam no ho hyiae, na wōto hye Midian akodom Mpofirim wəhyenee wən ntotorobento no, bobəa a na wən ani mna wən ho soō no so. **12** Midian dötee nkuruwa a na əhyehye wən nsam no. **20** Afei ahemfo baanu a wən din de Seba ne Salmuna no akuo mmiensa no nyinaa hyenee wən ntotorobento dwanee, nanso Gideon taa wən faa wən akofooo bobəa wən nkuruwa. Na wəkurakura ogyaten a nyinaa nnommum. **13** Yei akyi no, Yoas ba Gideon əredere no wō wən nsa benkum mu na wəkurakura faa Heres kwantempən so saneee. **14** Ehə na əkyeree ntotorobento wō wən nsa nifa mu, wəteaam se, aberantees bi a ofiri Sukot. Əhyee no se əntwære “Awurade akofena ye Gideon akofena!” **21** Əbarima nnipa aduəson nson a woye sodifoo ne ntuanofoo a biara gyinaa n'afa wō atenaees no ho, hwę Midianfoo wōwō kuro no mu no din mma no. **15** Afei, Gideon no se wəabə huboa reteateam na wōredwane. **22** sane kō Sukot kəka kyerees ehə ntuanofoo no se, Ebere a Israelfoo ahaha no hyenee wən ntotorobento “Seba ne Salmuna nie. Yebaa ha no modii me ho no, Awurade maa wən atamfooo akofooo a wəwə fe, kaa se, ‘Kyere Seba ne Salmuna ansa na yeama atenaees hō no twaa wən ho de akofena ne wən ho w'akofoo a wōabre no aduane adi.” **16** Afei Gideon koe. Wən a wəanwu no dwane kəduruu Bet-Sita faa kuro no mu ntuanofoo kyerees wən nyansa. Əde a əben Serera ne Abel-Mehola hyee a əben Tabat esere so nkases ne akraatee twee wən aso. **17** Əsane so. **23** Afei, Gideon soma kəfaa Naftali, Aser ne dwirii Penuel abantenten no guu fam, kunkumm Manase akofooo a wəbeboa ma wətaa Midian akodom kuro no mu mmarima nyinaa. **18** Afei, əbisaa Seba a wōredwane no. **24** Gideon tuu abəfooo kō Efraim ne Salmuna se, “Mmarima a mokumm wən wō Tabor mmepe aman no so kəkaa se “Mommra mmeto nhęe no, na wōte sen?” Wəbuua se, “Mmarima no te se Midianfoo so. Montware wən wō Yordan aworəso a wo. Na wən mu biara te se əheneba.” **19** Gideon ka əwə Bet-Bera hō no.” Na Efraim mmarima no yee kyerees wən se, “Na woye me nuanom. Se Awurade te sedes wəka kyerees wən no. **25** Wəkyeree Oreb ne yeter se, “Ku wən.” Nanso Yeter antwe n'akofena, nsakiyamena ho. Na wəkəa so taa Midianfoo no. **20** Ədanee n'ani kyerees ne babarima panin Oreb botan so enna wəkumm Seeb nso wō Seeb Yeter se, “Ku wən.” Nanso Yeter antwe n'akofena, efiri se, na oyę abarimaa enti na əsuro. **21** Seba ne Salmuna ka kyerees Gideon se, “Mma abarimaa nye əpanin adwuma! Wo ankasa ye!” Enti, Gideon kumm wən baanu, faa adehyee agudee a esensen won yoma kən mu no. **22** Na Israelfoo no ka kyerees Gideon se, “Di yen so əhene. Wo ne wo babarima ne wo nana bęye yen ahemfo, efiri se, woagye yen afiri Midianfoo nsam.” **23** Nanso, Gideon buaa se,

8 Afei, Efraimfoo no bisaa Gideon se, “Aden enti na woye yen saa? Aden enti na worekoko atia Midian kane no, woamfre yen?” Na wəne Gideon kasaaniberees so. **2** Na Gideon buaa wən se, “Edeen

"Merenni mo so ohene na me babarima nso renni atifi na oteaam ka kyereə wən sə, "Sekemfoə montie mo so ohene. Awurade na obedi mo so." 24 Mmom me! Se mope se Onyankopon tie mo dee a, montie Gideon ka kyereə wən sə, mewə adebisa baako. 8 Ebere bi, nnua nyinaa pəe se wəsi wən so "Mo mu biara mma me asomuaadə baako a mofa ohene. Dee edi ekan no, woka kyereə ngo dua sə, firii asadeə a monya firii mo atamfoə a modii wən 'Bedi yen so ohene!' 9 "Nanso, wampene so kaa sə, so no nkyen." (Atamfoə a na wəye Ismaelfoo no 'Aden? Mennyaε me ngo a wəde hye Onyankopon na obiara hye sikakəkə asomuaadə). 25 Wəbuua ne nnipa animuonyam no, na menkokyinkyin nnua sə, "Yepene so dodo." Wəde akatasoo səe fam. Na a aka so anaa?" 10 "Afei, woka kyereə borodəma obiara de ne sikakəkə asomuaadə a ənyaeε beguu sə, 'Bedi yen so ohene!' 11 "Borodəma nso buaa so. 26 Na sikakəkə asomuaadə dodoə a wənyaeε sə, 'Na mennyaε aba so na menkyini nnua foforo no karii kilogram aduonu a asrane nketewa ne so?' 12 "Afei woka kyereə bobe sə, 'Bedi yen so kənmuadə, Midian ahemfo adehyee ahyeheyedə ohene.' 13 "Na bobe no buaa sə, 'Se megaye me ne nkonsenkənson a egū wən yoma kən mu nka nsa pa a əma anyame ne nnipa anigyeε no ma ho. 27 Gideon de yee asəfotadə kronkron na əde a, na afei na merebekyini nnua bi so?" 14 "Ne sii kuro Ofra, ne kurom, mu. Nanso, ankyere na korakora ne sə, nnua no nyinaa ka kyereə nkaseə Israelfoo no kəsom no de guu wən ho fi na edanee sə, 'Bedi yen so ohene.' 15 "Na nkaseə buaa sə, afidie maa Gideon ne ne fiefoo. 28 Yei ne abasəm a 'Se əye mo adwene kann se mode me besi mo so ekyere sədə Israelfoo dii Midianfoə so nkonim a ohene a, momimra mmehye me nwunu yi ase. Se wantumi ansore bio. Gideon nna a ətwa too bəye mfee aduanan mu no, na asomdwoeə wə asase no so. 29 Afei, Yoas babarima Yerub-Baal sane kəa ne kurom. 30 Na əwə yerenom bebree enti əwoo mmammarima aduəson. 31 Na əwə mpena nso wə Sekem a əne no woo əbabarima, too ne din Abimelek. 32 Gideon wuiε no na wanyini yie. Na wəsieve no wə n'agya Yoas damena mu wə Ofra, wə Abieserfoo abusuasase so. 33 Gideon wuiε ara pə, Israelfoo no kəsom Baal ahoni, de bəə wən ho aholwi. Wənam so yee Baal-Berit wən nyame. 34 Wən were firii Awurade, wən Onyankopon a əgyee firii wən atamfoə a wəatwa wən ho ahylia no nsam no. 35 Na mpo, wəanni nokore ankyere Yerub-Baal (a əne Gideon) fiefoo wə nmeεma pa a əye maa Israelfoo no ho.

9 Eda koro bi, Yerub-Baal babarima Abimelek kəə Sekem kəsraa ne wəfanom a wəye ne maame nuanom mimarima. Əka kyereə wən ne ne maame fiefoo nkaeεfəo sə, 2 "Mominisa əmarfoə a wəwa Sekem no sə, wəpə se Yerub-Baal mmammarima aduəson no nyinaa di wən so anaase wəpə se əbarima baako di wən so? Na monkəse meyeε mo bogyan!" 3 Enti, Abimelek wəfanom gyinaa n'anən mu kasa kyereə nnipa a wəwa Sekem nyinaa. Na wətiee wən adwenkyere no, wəpenee so faa Abimelek, əfiri sə, əye wən busuani. 4 Wəfaa dwetə sika pranpran aduəson firi Baal-Berit asoreee so de maa Abimelek, na əde faa asraafə a wəpenee so se wobedi n'akyi. 5 Əde asraafə no kəə n'agya kurom wə Ofra. Na əho, əbəə bi so, na okunkumm n'agya mmammarima aduəson no nyinaa. Nanso ne nuanom mu akumaa koraa a wofre no Yotam no dwane kətəə baabi. 6 Enti, Sekemfoə ne Bet-Milofoə yee nhiyamu wə odupon a əben nkaeedum a əwə Sekem no ase. Wəsii Abimelek wən so ohene. 7 Yotam tee asem yi no, əforo kəə Gerisim bepo no

atifi na oteaam ka kyereə wən sə, "Sekemfoə montie me! Se mope se Onyankopon tie mo dee a, nnua nyinaa pəe se wəsi wən so "Mo mu biara mma me asomuaadə baako a mofa ohene. Dee edi ekan no, woka kyereə ngo dua sə, firii asadeə a monya firii mo atamfoə a modii wən 'Bedi yen so ohene!' 9 "Nanso, wampene so kaa sə, so no nkyen." (Atamfoə a na wəye Ismaelfoo no 'Aden? Mennyaε me ngo a wəde hye Onyankopon na obiara hye sikakəkə asomuaadə). 25 Wəbuua ne nnipa animuonyam no, na menkokyinkyin nnua sə, "Yepene so dodo." Wəde akatasoo səe fam. Na a aka so anaa?" 10 "Afei, woka kyereə borodəma obiara de ne sikakəkə asomuaadə a ənyaeε beguu sə, 'Bedi yen so ohene!' 11 "Borodəma nso buaa so. 26 Na sikakəkə asomuaadə dodoə a wənyaeε sə, 'Na mennyaε aba so na menkyini nnua foforo no karii kilogram aduonu a asrane nketewa ne so?' 12 "Afei woka kyereə bobe sə, 'Bedi yen so kənmuadə, Midian ahemfo adehyee ahyeheyedə ohene.' 13 "Na bobe no buaa sə, 'Se megaye me ne nkonsenkənson a egū wən yoma kən mu nka nsa pa a əma anyame ne nnipa anigyeε no ma ho. 27 Gideon de yee asəfotadə kronkron na əde a, na afei na merebekyini nnua bi so?" 14 "Ne sii kuro Ofra, ne kurom, mu. Nanso, ankyere na korakora ne sə, nnua no nyinaa ka kyereə nkaseə Israelfoo no kəsom no de guu wən ho fi na edanee sə, 'Bedi yen so ohene.' 15 "Na nkaseə buaa sə, afidie maa Gideon ne ne fiefoo. 28 Yei ne abasəm a 'Se əye mo adwene kann se mode me besi mo so ekyere sədə Israelfoo dii Midianfoə so nkonim a ohene a, momimra mmehye me nwunu yi ase. Se wantumi ansore bio. Gideon nna a ətwa too bəye mfee aduanan mu no, na asomdwoeə wə asase no so. 29 Afei, Yoas babarima Yerub-Baal sane kəa ne kurom. 30 Na əwə yerenom bebree enti əwoo mmammarima aduəson. 31 Na əwə mpena nso wə Sekem a əne no woo əbabarima, too ne din Abimelek. 32 Gideon wuiε no na wanyini yie. Na wəsieve no wə n'agya Yoas damena mu wə Ofra, wə Abieserfoo abusuasase so. 33 Gideon wuiε ara pə, Israelfoo no kəsom Baal ahoni, de bəə wən ho aholwi. Wənam so yee Baal-Berit wən nyame. 34 Wən were firii Awurade, wən Onyankopon a əgyee firii wən atamfoə a wəatwa wən ho ahylia no nsam no. 35 Na mpo, wəanni nokore ankyere Yerub-Baal (a əne Gideon) fiefoo wə nmeεma pa a əye maa Israelfoo no ho.

Ente saa a, momma ogya mfiri nkaseə mu mmehye Lebanon ntwenduro nyinaa. 16 "Afei mogye di se moaye dee əho wo nyam, na enam ne kwan mu se mode Abimelek asi mo so ohene, na moaye Yerub-Baal ne n'asefəo nyinaa apedəe. Moaye dee əfata ama m'agya anaa? 17 Na oko maa mo de ne ho bəə afədəe ebere a əgyee mo firii Midianfoə nsam no. 18 Na enne moasəre atia m'agya ne n'asefəo, akunkum ne mmammarima aduəson wə ebəə baako so. Mode Abimelek a əye ne əssomfoə baa babarima asi Sekem manfoə so ohene, se əye mo busuani enti. 19 Se moaye dee əho wə nyam na enam ne kwan mu ama Yerub-Baal ne n'asefəo a, enne mobenya ahosepə wə Abimelek mu na əno nso anya ahosepə wə mo mu. 20 Se dee moaye no mfa ne kwan mu dee a, enne ogya mfiri Abimelek nkyen mmehye mo, Sekemfoə ne Bet-Milofoə. Na ogya nso mfiri Sekemfoə ne Bet-Milofoə nkyen mmehye Abimelek!" 21 Na esiane Abimelek ho suro enti, ne nuabarima Yotam dwane kətenaa Beer. 22 Abimelek dii Israel so mfee mmiensə akyi no, 23 Onyankopon somaa honhom fi bi maa əde əshaw baa Abimelek ne Sekem mpanimfoə ntam na wətee atua. 24 Nsem a esisii akyire no mu no, Onyankopon twee Abimelek ne Sekemfoə aso se wəkunkumm Yerub-Baal mmammarima aduəson no. 25 Sekem mmarima bi kətəə Abimelek wə mmeəpə atifi, na wəbəə obiara a ətwaam wə hə no apoo. Nnipa bi kəə Abimelek nkyen kətii n'a. 26 Saa ebere no, Ebed babarima Gaal ne ne nuammarima kəə Sekem. Na Sekemfoə no nyaa wən mu awerehyemu. 27 Ebere a woredi otwa afahye wə Sekem wə əho nyame bi asoreee so no, bobesa buu so hə maa obiara hyeε ase domée Abimelek. 28 Ebed babarima Gaal teama se, "Hwan ne Abimelek? Ənye Sekem aseni kann, na aden enti na eṣe se yeye n'asomfoə? Əye Yerub-Baal babarima keke na Sebul na ətoto ne əman ho nhiyehyee ma no. Monsom nnipa a wofiri Hamor,

won na woye Sekem asefoō kann. Aden enti na ese se yesom Abimelek? 29 Se mewo tumi a, anka meyi Abimelek afiri ho. Anka mēka akyere no se, ‘Pē asraafoo bebree bra bēko!’” 30 Na Sebul a otua kuro no ano tee dee Ebed babarima Gaal rekeka no, ne bo fui. 31 Ḍosomaab abfōo koo Abimelek nkyen wo ne nuammarima abetena Sekem na wōretu ḍomanfoo no aso se wōnsore ntia wo. 32 Fa akodōm bra anadwo akuo enan de twaa Sekem ho hyiae. 33 Adees kyee ara pe, to hye Ebed babarima Gaal ne n'apamfoo ba betia wo ne ne mmarima koo anadwo no, na wōkyee won mu akuo nnipaa de firii Sekem ho hyiae. 34 Na Abimelek akudoor ne mmarima koo anadwo no, na wōkyee won mu akuo enan de twaa Sekem ho hyiae. 35 Ebere a Abimelek ne n'akodōm pue firii atēee mu no, na mmarima koo anadwo no, na wōkyee won mu akuo enan de twaa Sekem ho hyiae. 36 Ebere a Gaal hunuu won no, ōka kyere Sebul se, “Hwe, nnipa bi firi bepo no so reba!” Sebul buaa “Eye mmpēo no sunsum na aye se nnipa no.” 37 Nanso Gaal sane kaa se, “Dabi, nnipa bi resiane mmpēo no. Na ekuo foforo nso nam ekwan a efa Akōmfoo Dupōn ho no reba.” 38 Afei, Sebul dane guu ne so se, “Anosem a na woyeyē no asec se sen? Enye wo ara na wokaa se ‘Hwan ne Abimelek, na aden enti na ese se ye耶 ne nkoo’ no? Nnipa a wodii won ho fe no, wōaduru yen mfikyire ha yi ara! Kō na wo ne won nkoko!” 39 Enti Gaal dii Sekem mmarima anim se wōrekōko atia Abimelek, 40 nanso, ōdii nkoguo na ḍwanees. Wokunkumm Sekem akofoo bebree see won afunu kete wō ekwan a eko kuropōn no epōno ano no so. 41 Abimelek tenaa Aruma enna Sebul pamoo Gaal ne ne nuanom mmarima firii Sekem. 42 Adees kyee no, Sekemfōo no koo wira mu se wōrekōko. Abimelek tees no, 43 ḍkyee ne mmarima mu akuakoo mmiensa ma wōkötetee wira mu. Ebere a Abimelek hunuu se nnipa no firi kuropōn no mu reba no, ḍne ne mmarima no firii won atēee mu to hyee won so. 44 Abimelek ne ne kuo no kōgyee kuropōn no epōno ano hō faee sedee ebeye a Sekemfōo rentumi nsane won akyi. Afei, akuo mmienu to hyee Sekemfōo a wōwō wiram hō no so kunkumm won. 45 ḍko no koo so eda mu no nyinaa ansa na Abimelek redi kuropōn no so koraa. ḍkunkumm nnipa no, ssee kuropōn no, na ḍpetee nkyene wō ho nyinaa. 46 Nnipa a wōte Sekem abantenten mu tee asem a asi no, wōkōhintaa Baal-Berit asorees so. 47 Obi kēbōo Abimelek amanees se nnipa no bi aboa won ho ano wō asorees so ho, 48 enti ōdii n'akodōm anim koo Salmon Bepō so. ḍfaa akuma twaa mman bi firii dua bi so na ḍde guu ne mmati so. ḍka kyere ne dōm no se, “Ntem, dee maye yi, monye bi!” 49 Enti, won mu biara twitwaas dua mman no bi, sedee Abimelek yee no. Wōboaa mman no ano wō asorees no afasuo ho de ogya too mu. Enti, nnipa a na wōte Sekem abantenten mu a won dodoor bēye mmarima ne mmaa apem no

nyinaa wuwui. 50 Afei Abimelek to hyee kuropōn Tebes so dii so. 51 Nanso, na abandenden bi wō Abimelek afiri ho. Nyinaa dwane kohye mu. Wōtoo won ho epōno mu, fofo koo abandenden no atifi pē. 52 Abimelek bo fui. 53 obaa bi a ḍwō ne nuammarima abetena Sekem na wōretu ḍomanfoo abandenden no atifi gyaa ayuyammoō mu ma ebebaa no aso se wōnsore ntia wo. 54 Abimelek moma so na ḍpekyee ne ti kwankoraa. Abimelek ka kyere aberantee a ḍkura n'akodee se, “Twe w'akofena na kum me! Na nnipa anka se a, dee wope biara wotumi ye won.” 55 Ebere a Abimelek de n'akofena wōo no ma ḍwui. 56 Saa na Onyankopōn Ebed babarima Gaal gyina kuro no epōno ano. 57 Saa ara na “Twe w'akofena na kum me! Na nnipa anka se a, dee wope biara wotumi ye won.” 58 twe Abimelek aso wō bōne a ḍye de tiaa n'agya se Ebere a Gaal hunuu won no, ōka kyere Sebul se, ḍkumm ne nuammarima aduason no. 59 Saa ara na Onyankopōn twees mmarima a wōwō Sekem aso wō bōne ahodoo a wōyee no ho. Eno enti, Yerub-Baal babarima Yotam nname no baa mu.

10 Abimelek wuo akyi no, Pua a ḍye Dodo aseni no babarima Tola ba ḍegyee Israel. Na ḍfiri Isakar abusuakuo mu, nanso ḍtenaa Samir a ḍwō Efraim bepo asase so. 2 ḍyee Israel so ḍtemmufoō mfee aduonu mmiens. ḍwui no wōssee no wō Samir. 3 Tola wuo akyi no, Yair a ḍfiri Gilead ḍye Israel so ḍtemmufoō mfee aduonu mmienu. 4 Ne mmamarima aduasa tena won mfunumu so kyinkyini, na wōdi nkuro aduasa so wō Gilead asase so, a ḍbesi enne wōfri ho Yair Nkuro. 5 Yair wuij na wōssee no Kamon. 6 Bio, Israelfoo yee Awurade ani bōne. Wosomm Baal ne Astoret ahoni ne Aram, Sidon, Moab, Amon ne Filistia anyame. Wōtwee won ho firii Awurade ho a wōansom no koraa. 7 Enti Awurade bo fuu Israelfoo, na ḍde won hyee Filistifoo ne Amorifoo nsa, 8 na wōfrii asec hyee won so saa afe no. Wāhyee Israelfoo a wōwō Asubanten Yordan apuees fam wō Amorifoo (wō Gilead) asase no so mfee dunwōtwe. 9 Amorifoo no nso twaa Yordan kōo atēee fam koto hyee Yuda, Benyamin ne Efraim so, Israelfoo koo ahokyere kesee mu. 10 Afei Israelfoo su freee Awurade se, “Yeaye bōne atia wo, ḍfiri se yeatwe yen ho afiri yen Onyankopōn ho na yeasom Baal ahoni.” 11 Awurade buaa se, “Manny mo amfiri Misraimfoo, Amorifoo, Amonfoo, Filistifoo 12 Sidonfoo, Amalekfoo ne Maonfoo nsam? Ebere a wāhyee mo so no, mosu freee me na megjee mo. 13 Nanso, moagya me akosom anyame fofo. Eno enti, merennye mo bio. 14 Monkōsu nkyere anyame a moafa won no. Momma wōnye mo ebere a morehunu amanees yi.” 15 Nanso, Israelfoo no kōo so sreee Awurade se, “Yeaye bōne. Twe yen aso sedee ḍfata. Nanso, gye yen firi yen atamfoo nsam enne.” 16 Na Israelfoo no too ananafoo anyame no guu nkyen besom Awurade. Na Awurade ho yeraa

no wō won ahokyere no ho. 17 Saa ēberē no na dōm ano wō Yahas maa wōtō hyee wōn so. 21 “Na Amonfōo asraadōm aboa wōn ho ano wō Gilead, se Awurade, Israel Onyankopōn, maa ne nkurofōo dīi wōrekōtō ahyē Israel akodōm so wō Mispa. 18 Na Gilead ntuanfōo no keka kyereē wōn ho wōn ho se, “Obiara a ḥebētē ekan ato ahyē Amonfōo so no, bēye deē ḥebētē Gileadfōo nyināa so.”

11 Gileadni Yefta ye ḥekofōo kēsē. N’agya din de Gilead. Nanso ne maame ye ḥoba dwamanfōo. 2 Gilead yere woo mmammarima bebree, na saa mmammarima no nyinyiinē no, wōpamoo Yefta firii asase no so. Wōka kyereē no se, “Worennya yen agya agyapadee biara, efiri se, wōye ḥoba dwamanfōo bi ba.” 3 Enti Yefta dwane firii ne nuanom nkuyen kotenaa Tob asase so. Ankyere, ḥiyaa atuatefōo bebree bedii n’akyi. 4 Ēberē koro yi ara, Amonfōo de ḥoko bekāa Israel. 5 Ēberē a Amonfōo to hyee Israelfōo so, Gilead mpanimfōo soma kōfaa Yefta firii Tob asase so bae. Wōka kyereē no se, 6 “Bra na bēye yen so ḥahene! Boa yen ma yene Amonfōo nko.” 7 Yefta bisaa wōn se, “Enye mo na motane me, pamoo me firii m’agya fie no? Aden enti na afei a mowa jshaw mu no, morebefre me?” 8 Gilead mpanimfōo no ka kyereē Yefta se, “Wo ho hia yen. Se wodi yen anim ma yeko tia Amonfōo a, yebeyē wo Gileadfōo nyināa sodifōo.” 9 Yefta buaa se, “Se me ne mo kō na Awurade ma medi Amonfōo so nkonom a, ampa ara se mode me bēye nnipa no nyināa sodifōo anaa?” 10 Gilead ntuanfōo no buaa no se, “Awurade ne yen danseni. Yebeyē sēdēe wōka biara.” 11 Enti, Yefta ne ntuanfōo no kō Gilead. Na wōde no yee wōn sodifōo ne ḥahene. Na Yefta tii nsem no nyināa mu wō Mispa wō Awurade anim. 12 Afei, Yefta somaa abōfōo kō Amonfōo ḫene nkuyen se wōnkōbisa no dee enti a ḥrebētō ahyē Israel so. 13 Amonfōo ḫene buaa Yefta abōfōo no se, “Ēberē a Israel firii Misraim bae no, wōfaa m’asase a efiri Asubōntē Arnon de kōsi Asubōntē Yabok, toaso kōsi Yordan. Enti, sane fa m’adēe ma me asomdwōe mu.” 14 Na Yefta sane somaa abōfōo kō Amonfōo ḫene hō se, 15 “Sēdēe Yefta see nie: Israel amfa Moab asase anaa Amonfōo asase biara. 16 Ēberē a Israelfōo tuu kwan firii Misraim, twaa Ḫepo Kōkō na wōduruu Kades no, 17 wōsomaab abōfōo kō Edomhene hō se ḥmma wōn ekwan na wōmfā n’asase no so. Nanso Edomhene ampene. Wōsoma ma wōkōo Moabhene hō, nanso ono nso ampene. Enti, Israelfōo tenaa Kades. 18 “Ne korakora ne se, wōnam eserē so twa faa Edom ne Moab ho hyiae. Wōfaa Edom apuee fam hyee so kyereē sraban wō Asubōntē Arnon fa ho. Nanso, wōantwa Asubōntē Arnon ankō Moab asase so. 19 “Afei, Israelfōo somaa abōfōo kō Amorifōohene Sihon a ḥdii adee firi Hesbon na wōbisa ekwan se wōpē se wōfa n’asase so ka baabi a woreko. 20 Nanso, esiane se na ḫene Sihon nni Israelfōo mu gyidie enti oboabooa ne

Awurade, Israel Onyankopōn, maa ne nkurofōo dīi ḫene Sihon so. Enti, Israelfōo faa Amorifōo asase a wōtē so wō ḥmantam no mu 22 firi Asubōntē Arnon de kōsi Asubōntē Yabok, firi eserē no so de kōsi Yordan nyināa dīi so. 23 “Enti, moahunu, eyē Awurade, Israel Onyankopōn na ḥgyee asase no firii Amorifōo nsam na ḥde maa Israel. Enti, aden na esē se yēde ma mo? 24 Dee mo nyame Kemos de maa mo no momfa, na yen nso, dee Awurade, yen Onyankopōn de maa yen biara no yēafa. 25 Mosene Sipor babarima Balak a na ḥye Moabhene no? Ḫne Israel twee asase bi so manso anaa? Ḫkōo ḥko anaa? Dabi. 26 Na afei, mfeē ahasa akyi, na woama saa asem yi so? Israel atena ha saa ēberē tenten yi, wōatré afiri Hesbon asase so, akōsi Aroer ne nkuro no nyināa so, akōfa Asubōntē Arnon ano. Aden enti na dadaada yi moanye mo adwene se mobegye asase yi? 27 Menyee mo bōne. Mmom, mo na moaye me bōne se moto hyee me so. Momma Awurade a ḥye otēmmufo no mmua ḥnnē, se yen mu hwan na n’asem ye de? Israel anaa Amon.” 28 Nanso, Amonhene amfa Yefta asem no asemhia. 29 Saa ēberē no, Awurade Honhom baa Yefta so ma ḥkōo Gilead ne Manase nsase nyināa so a, Mispa a ḥwo Gilead ka ho. Na ḥdii akodōm anim to hyee Amonfōo so. 30 Na Yefta hyee Awurade bō. Ḫkāa se, “Se woma medi Amonfōo so a, 31 mede adee a ḥbedi ekan afiri me fie abehyia me ēberē a mede nkonomidie reba no, bēma Awurade. Mede bēma no se ḥhyee afodee.” 32 Ḫenna Yefta dīi n’akodōm anim tīaa Amonfōo, na Awurade ma ḥdii nkonom. 33 ḥdii Amonfōo so pasaa, sēee nkuro bēye aduonu, firii Aroer de kōsi baabi a ḥben Minit, kōsi arā kōsi Abel-Keramim. Saa ḥkwan yi na Israelfōo faa so kaa Amonfōo hyee. 34 Ēberē a Yefta firi akono kō ne fie wō Mispa no, ne babaa, a ḥye ne ba kōrō no, tuu mmirika behyiaa no a ḥrebō akasae, na anigye enti, ḥresa. 35 Yefta hunuu no no, ḥde awerēhōo sunsuanee ne ntadēe mu, teaam se, “Ao, me ba, m’akoma retē! Edeen ahometesem se woaba, rebehyia me. Na maka Awurade ntam na merentumi mmu so.” 36 Ne babaa no buaa se, “M’agya, woahye Awurade bō. Ye me sēdēe woahye bō no, efiri se Awurade ama wōadi w’atamfōo a wōye Amonfōo no so nkonom. 37 Nanso, dee ḥdi ekan no, ma memforo mmepeo nkōkyinkyini so na me ne me nnafonom nsu abosome mmienu, efiri se, mewu se ababaawa a menhunuu ḥbarima da.” 38 Yefta ka kyereē no se, “Wotumi kō.” Enti, ḥmaa no kō kādii abosome mmienu. Ḫne ne nnafonom kōo mmepeo no so kōsuie, efiri se, ḥrennya mma. 39 Ēberē a ḥsane baa fie no, n’agya dīi ne bohye so. Enti ḥwu se ababaawa a ḥnhunuu ḥbarima da. Yei abeyē amannee wō Israel 40 ama Israel mmaabunu se afe biara wōbēkō baabi akōdi mna enan na wōakōsu Yefta babaa no nkrebbea.

12 Efraim abusuakuo no boaboa akodom ano woayi no asi ho ama Onyankopon firi awoɔ mu. twa koo Safon. Wode nkra yi komaa Yefta: Ḍbegye Israel afiri Filistifoo nsam.” 6 Ḍbaa no de “Aden enti na woansoma ammekə ankyerɛ yen mmirika koo ne kunu nkyen koboɔ no amanee se, se yemmeboa mo nko ntia Amonfoo? Yerebehye “Onyankopon onipa bi yi ne ho adi kyereɛ me. Na wo ne wo fie nyinnaa pasaa!” 2 Yefta buaa se, ote se Onyankopon abafoo no mu baako a ne ho ye “Mansotwe no ahyeasee no, mafree mo, nanso hu yie. Mammisa no baabi a ɔfiri baee, na ono nso moamma. Moammēboa yen wɔ yene Amonfoo ammo ne din ankyerɛ me. 7 Nanso, oka kyereɛ me apereapere no mu. 3 Mede me nkwa too me nsam se, “Wobenyinsen na woawo obabarima. Enti nnom kokoee a monnka ho, nanso Awurade ma medii bobesa anaa nsā a ano ye den na nni biribira a eyɛ Amonfoo so nkoniim. Na aden enti na afei woaba akyiwadee. Na wo babarima no bęye obi a woayi se wo ne me rebekoo?” 4 Efraimfoo ntuanfoo no no asi ho ama Onyankopon se Nasareni firi awoɔ buaa se, “Gileadfoo nye nnipa biara se adwanefoo a mu kosi ebere a obewu.” 8 Na Manoa bɔɔ Awurade wɔfiri Efraim ne Manase.” Enti Yefta free n’akodom, mpaes se, “Ao Awurade, mesre wo, ma Onyankopon wɔtɔ hyee Efraimfoo so, dii won so nkoniim. 5 Yefta onipa no nsane mmira yen nkyen na ɔmmekyerɛ ko faa Yordan aworoso. Ebere biara a odwanefoo yen nhyeheyee a efa abarimaa a yebewo noo no ho.” bi a ɔfiri Efraim pe se ofa ho dwane kɔ n’akyi no, 9 Onyankopon tiee Manoa. Obafoo no yi ne ho adi Gileadfoo no bisa no se, “Wofiri Efraim abusua kyereɛ no bio wo ebere a ɔwo afuom. Nanso, na ne mu anaa?” Se ɔbarima no bua se, “Dabi” a, 6 kunu Manoa nka ne ho wo ho. 10 Ḍbaa no yee ntem wɔka kyere no se, onka “Sibole.” Se ɔfiri Efraim koboɔ ne kunu amanee se, “ɔbarima a ɔyi ne ho a, oka, “Sibole.” Efiri se, nnipa a wofiri Efraim adi kyereɛ me eda no no asane aba bio!” 11 Manoa no ntumi nka saa asem no yie. Se ɔba saa a, yee ntem dii ne yere akyi. ɔduruu ɔbarima no ho na woakyne no akokum no wɔ Asubonten Yordan no, obisaa no se, “Wo na wokaa biribi kyereɛ me aworoso ho. Enti, Efraimfoo sp̄eduanan mmienu na yere no anaa?” ɔbuua se, “Aane, eyɛ me.” 12 Enti, wɔkunkumm wɔn saa ebere no. 7 Yefta yee Israel Manoa bisaa no se, “Se nsem a woaka no ba mu a, so ɔtemmufoɔ mfee nsia. ɔwuiie no, wɔsieve no wo mmara ben na ewɔ ho ma abarimaa no asetena ne Gilead nkuro no baako so. 8 Yefta akyi no, Ibsan na n’adwumayee?” 13 Awurade obafoo no buaa se, “Hwɛ obeyee ɔtemmufoɔ wɔ Israel. ɔtenaa Betlehem. 9 se wo yere bedi nhyeheyee a mekyereɛ noo no so. Na ɔwɔ mmamarima aduasa ne mmammaa nso 14 Ense se ɔdi bobe anaa biribira a efiri bobe mu. aduasa. ɔmaa ne mmammaa no warewaree firii Ense se ɔnom bobesa anaa nsā a ano ye den. Ense se mmusua foforɔ mu. Ne mmamarima no dee, ofaa ɔdi aduane biara a eyɛ akyiwadee.” 15 Enti, Manoa mmaabunu aduasa firii mmusua foforɔ mu ma ka kyereɛ Awurade obafoo no se, “Mesre wo, tena wɔbewarewaree wɔn. Ibsan buu Israel aten mfee ha kosi se yebesiesie abirekyie ba bi ama woadi ansa nson. 10 ɔwuiie no, wɔsieve no wo Betlehem. 11 Ibsan na woakɔ.” 16 Awurade obafoo no buaa se, “Metena, akyi no, Elon a ɔfiri Sebulon na obeyee ɔtemmufoɔ nanso, merenni biribira. Mmom, motumi siesie wɔ Israel. ɔbuu Israel aten mfee edu. 12 Ebere a ɔhyee afodee se aforebodee de ma Awurade.” (Na ɔwuiie no, wɔsieve no wɔ Ayalon, Sebulon asase so. Manoa anhunu se ɔye Awurade obafoo.) 17 Afei, 13 Elon wuo akyi no, Hilel babarima Abdon a ɔfiri Manoa bisaa Awurade obafoo no se, “Wo din de Piraton na obeyee ɔtemmufoɔ wɔ Israel. 14 ɔnyaa sen? Se nsem yi nyinna ba mu a, yepɛ se yehye wo mmamarima aduanan ne mmamananom aduasa a na wɔn mu biara tena mfunumu so. ɔyee ɔtemmufoɔ animuonyam.” 18 Awurade obafoo no bisaa no se, “Aden enti na wobisa me din? Se mebo me din kyere wɔ Israel mfee nwɔtwe. 15 ɔwuiie ma wɔsieve no wo a, worente asee.” 19 Afei, Manoa faa abirekyie ba wɔ Piraton wɔ Efraim asase a ewɔ Amalekfoo bepo no ne aduane aforebodee de bɔɔ afodee wɔ ɔbotan bi so maa Awurade. Na Manoa ne ne yere rehwɛ no, Awurade yee anwanwadee bi. 20 Egyadereɛ a ewɔ aforebukyia no mu no tene koo ewiem no, Awurade obafoo no faa mu foro koeɛ. Na Manoa ne ne yere hunuu saa no, wode wɔn anim butubutuu fam. 21 Obafoo no anyi ne ho adi bio ankyere Manoa ne ne yere. Afei, Manoa hunuu se eyɛ Awurade obafoo, 22 na onka kyereɛ ne yere se, “Yebewuwu, efiri se, yeahunu Onyankopon!” 23 Nanso, ne yere kaa se, “Se Awurade bekum yen a, onka wannye yen ɔhyee afodee ne aduane afodee no. Anka ɔrenyi ne ho adi nkyere yen, nka anwanwasem nkyere yen, nyɛ saa anwanwadee yi nso.” 24 Ḍbaa no woo ne babarima no, wɔtoo ne din Samson. Na abafra no renyini no,

13 Bio, Israelfoo no yee dee eyɛ bone wɔ Awurade ani so, enti Awurade de wɔn hyee Filistifoo nsam ma wɔhyee won so mfee aduanan. 2 Saa ebere no, obarima bi tenaa Sora a ne din de Manoa a ɔfiri Dan abusuakuo mu. Na ne yere nnya awoɔ, enti na wɔnni mma. 3 Awurade obafoo yi ne ho kyereɛ Manoa yere kaa se, “Ewom se wonnyaa awoɔ dee, nanso, ɔrenkyere worebenyinsen na woawo ɔbarima. 4 Ense se wonom bobesa anaa nsā a ano ye den biara. Na nni biribira nso a eyɛ akyiwadee. 5 Wobenyinsen na woawo ɔbarima, na hwɛ se oyiwani nka ne tire, efiri se, esɛ se ɔye Nasareni a

Awurade hyiraa no. 25 Na εberε a əwə Mahane Dan a əwə Sora ne Estaol ntam no, Awurade Honhom hyee asee baa ne so.

nso kaa aborōmē aseyere no kyere no mmerante no. 18 Na mnanson so, ansa na owia rebetō no, kuro no mu mmarima baa Samson nkyen békeryere no ase se, “Edeen na eyé de sene woo? Edeen na ewo ahoođen sene gyata?” Samson buaa wón se, “Se mo ne ofatwafoo no antu agyina, anka morennya aborōmē no aseyere.” 19 Afei, Awurade Honhom de ahoođen kesee bi baa ne so. Ḍkɔ Askelon kuro mu. Ḍkunkumm mmarima aduasa faa wón agyapadee nyinnaa. Óde wón ntadee maa mmarima a wɔyii aborōmē no ano no. Na Samson bo annwo dee ἑbae no ho yie enti Ḍkɔ ne fie na one n'awofoo kótenae. 20 Enti, wode ne yere no maa ḥbarima a na ḥdi Samson nan ase wo wón ayeforhyia mu no awadee.

14 Dabi a na Samson wo Timna no, ḥunini Filistini ababaawa bi. **2** Ḫasane koo efie no, ḥka kyerees n'agya ne ne maame se, "Mahunu Filistini ababaawa bi wo Timna a mepe se meware no." **3** N'agya ne ne maame ampene so kaa no aniberees so se, "Enti, yen abusua yi mu anaa Israelfoo yi mu, ḥbaa baako mpo nni mu a wotumi ware no? Aden na ese se woko Filistifoo abosonsomfoo mu kope oyere?" Nanso, Samson ka kyerees n'agya se, "Koye ne ho adee ma me. Ḫno ara na mepe." **4** N'agya ne ne maame anhunu se Awurade na ḥreye n'adwuma, repe akwannya bi a ḥbeffa so atia Filistifoo a saa ebere no na wodi Israelfoo so. **5** Samson ne n'awofoo reko Timna no, gyata ba bi to hyee Samson so wo beaee bi a eben Timna bobe nturo. **6** Amonom ho ara, Awurade Honhom baa ne so wo ahoođen mu, na ḥde ne nsa hunu waee gyata no apantan. Ḫwaee te se dee ḥrewae abirekyie ba bi apantan. Nanso, wanka dee ḥyee yi ankyere n'awofoo. **7** Samson duruu Timna no, ḥne ḥbaa no kasaee na n'ani gyee ne ho. **8** Akyire no a ḥresane aks Timna akohyia ayeфоро no, ḥmane kohwes gyata no funu no. Ḫhunu se nwowa kuo akoye ewoo wo mu. **9** Ḫkötii ewoo no bi dii wo ekwan so. ḥmaa n'awofoo no bi ma wodiie. Nanso, wanka ankyere won se ḥnyaa ewoo no wo gyata funu no mu. **10** Afei, ebere a n'agya reye ahoboa ama awaregyee no, Samson too ḥpono wo Timna, sdees amannee kyere saa ebere no. **11** Wətoo nsa free mmerantees aduasa a wofiri kuro no mu se wommeka ne ho. **12** Samson ka kyerees won se, "Momma menka aborome bi nkypere mo. Se nnanson apontooyi mu, motumi yi ano a, mema mo serekyetam ntadee aduasa ne ntadee ahodoo bi nso aduasa. **13** Se moantumi anyi ano nso a, mo nso mobema me serekyetam ntadee aduasa ne ntadee ahodoo bi nso aduasa." Wəka kyerees no se, "Ka aborome no ma yentie." **14** Ḫkaa no se, "Dee ḥdie mu na wonya biribi a wodie; ḥhoodenfoo mu na ḥde firi ba." Nnansa akyi no, na wontumi nyii ano. **15** Ne nna enan so no, woko kyerees Samson yere se, "Gye aborome no mmuaees firi wo kunu ho ma yen, anye saa a, yebheye wo ne w'agya fie ama woawu. Motoo nsa free yen wo ha se morebesisi yen anaa?" **16** Enti, Samson yere de su baa ne nkyn bekaa se, "Wonnō me. Wotan me! Woaka aborome bi akyere me nkurofoo, nanso, wonkyerees me asees." Samson buaa ne yere no se, "Saa ara na m'agya ne me maame nso menkyerees won asees. Na aden enti na ese se meka kyere wo?" **17** Enti, ḥsu guu ne so biribiara ḥne no wo ho. Ḫkoo so saa ara nna a aka na apontooyi no aba n'awiees nyinaa. Nnanson so no, esiane ha a ḥhaa no enti, ḥkyerees no asees. Ḫno

15 Akyire yi, ayuotwabere mu no, Samson faa abirekyie ba se ode rekokyé ne yere. Øpse se anka økoda no nkyen nanso, obaa no agya amma no mu ekwan. **2** Obaa no agya no kaa se, "Medwenee se na wotan no, eno enti, mede no amaobarima a na odi w'an'an ase wo mo ayeforohyia mu no. Nanso, hwe ne nuabaa ho ye fe sen no. Ware no si anan." **3** Samson kaa se, "Saa ebere yi, obiara rentumi mmo me soboo wo biribiaro a merebeye mo Filistifoo ho." **4** Afei øfiri ho koe, kokyeree asakraman ahasa. Økyekyeree sakraman mmienu mmienu dua bao ho. Mmienu biara nso, økyekyeree ogyatén fam ho. **5** Øsaa ogyatén no na ømaa asakraman no tuu mmirika faa Filistifoo mfuo mu. Øhyee won ayuo nyinaa pasaa; dee wøahyehye no apa so ne dee wønnntwae nyinaa. Øseee won bobefuo ne ngo nnua nyinaa. **6** Filistifoo no bisaa se, "Na hwan na øyee saa amumuye yi?" Won ara buaa se, "Eye Samson øfiri se, n'ase barima a øfiri Timna de Samson yere amaobarima a na odi ne nan ase wo won ayeforohyia mu no awadee." Enti, Filistifoo kokyeree obaa no ne n'agya hyee won ma wøwuie. **7** Samson suaae se, "Esiane dee moaye yi enti, metua mo so ka na merennyae ara da kosi se me bo beto me yam!" **8** Enti, øde abufuo koto hyee Filistifoo no so kunkumm won mu bebree. Afei, økótenaa oboden bi a ewo obotan bi mu wo Etam. **9** Filistifoo no nso kyeree sraban wa Yuda seee Lehi kuro no de tuaa ne so ka. **10** Yuda mimarima bisaa Filistifoo no se, "Aden enti na moto hye yen so saa?" Filistifoo no buaa se, "Yeaba se yerebekyere Samson. Dee øyee yen no, yerebetua no so ka." **11** Enti, Yudafoo mpensa koo oboden a ewo obotan mu wo Etam no se wørekokyere Samson. Wøka kyeree Samson se, "Wonnim se Filistifoo na wodi yen so? Edeen na woreye yen yi?" Nanso, Samson buaa won se, "Dee woyee me no na metuaa won so ka." **12** Nanso, Yuda mimarima ka kyere no se, "Yeaba se yerebekyere wo na yede wo akoma Filistifoo." Samson kaa se, "Eve, nanso, monhye me bo se mo ankasa dee,

morenkum me.” 13 Wəbuua se, “Yεbεkyekyere wo fe, twaa me nkontompo. Afei, mesre wo kyere me de wo akoma Filistifoo. Yerenkum wo.” Enti, wode sedee wobetumi akyekyere wo pampee.” 11 Samson ahoma foforo mmieno guu ne so kyekyeree no buaa no se, “Se wode ntampehoma mono a womfa pampee, twee no firii əbotan no mu. 14 Samson nnii dwuma biara da kyekyere me a, meye mmire te duruu Lehi no, Filistifoo no bao ose. Na Awurade se onipa obiara.” 12 Enti, Delila kofaa ntampehoma Honhom tumi mu ahoden baa Samson so. Ətete mono de kyekyeree no. Saa ebere no na mmarima nhoma a egū ne nsa so no mu te se nhoma nketewa no akote wo dan mu te se kane no. Bio, Delila teaam bi a ogya aka, maa ne nyinaa tete firii n'abakon guu free no se, “Samson! Filistifoo aba se wɔrebεkye fam. 15 Afei, əmaa afunumu apantan bi a na əda wo!” Nanso, Samson tetee ntampehoma no mu firii fam so de kunkumm Filistifoo apem. 16 Na Samson ne nsa so te se asaawa bi. 13 Delila ka kyere se, “Mede afunumu apantan, Ahore wən se “Wodii me ho fe, twaa me nkontompo! Worenkyere esie! Mede afunumu apantan, akunkum mmarima me sedee wobetumi akyekyere wo pampee anaa?” apem!” 17 Na əwhee kasa no, ətoo apantan no Samson buaa no se, “Se wonwono me tirinwi mmesa twenees. Na wətoor beaee hə edin Ramat-Lehi a asee no mu a, meye mmire te se obiara.” Enti ədaes enti əsu free Awurade se, “Wonam w'akoa ahoden no, Delila bao ne tirinwi mmesa nson no 14 de so adi saa nkonim kesee yi. Na enti osukom nku me, bao ntoma bamma a ewo akurokurowa no so. Bio, na mento wo saa abosonsomfoo yi nsam?” 19 Enti, əteaam se, “Samson! Filistifoo no aba rebekye wo!” Awurade maa nsuo pue firii tokuro bi mu wo Lehi əho ara, Samson nyanees, twee akurokurowa no yii asase so baabi. Na Samson nom bi no, ne ho sanee no. Na ətoo hə din se En-Hakore, na əda so wo Lehi de besi enne. 20 Samson yee Israel so ətemmufo mfec aduonu ebere a na Filistifoo di Israel asase so fe imprensa, nanso wonkaa dee ema wo ahoden no no. nkyere se!” 16 Odwan ne ho adekyee biara kəsii se afei na wabre no. 17 Ne korakora no, Samson kaa n'ahintasem kyere se, “Wonyii me tirinwi da, əfiri se, wode me maa Onyankopon se Nasareni firi awoo mu. Se woyi me tirinwi a, m'ahoden no befiri me mu ama maye mmire te se obiara.” 18 Delila hunuu se afei dee waka nokore akyere no no, əsoma kəfre Filistifoo ntuanofoo no se, “Mommra bio, əfiri se waka biribiara akyere me.” Enti, Filistifoo ntuanofoo no sane wən akyi kofaa sika no bae. 19 Delila defedefee Samson ma ədaes a, ne ti da ne sre so. Əfre obarima bi bae ma əbeyii ne tirinwi sedee ne kyere no bεye yie. Na n'ahoden no firii ne mu. 20 Afei, əteaam se, “Samson! Filistifoo no aba rebekye wo!” Ənyanees no, əkaa wo ne tirim se, “Meye sedee kane no na meye no mewoso me ho agye me ho.” Nanso na ənnim se Awurade afiri ne mu. 21 Na Filistifoo no kyere no, tutuu n'ani. Wode no kə Gasa na wəguu no kəbere mfrafraes mpokyere ma əyamm atokoo wə nnedua fie. 22 Nanso, ankyere na ne tirinwi no hyee asee fuie. 23 Filistifoo ntuanofoo hyee fa kesee bi, bao afodee maa wən nyame Dagon dii ahurisie kaa se, “Yen nyame de Samson a əye yen ətamfoo no ahye yen nsam!” 24 Ebere a nnipa no hunuu no no, wəkamfoo wən nyame kaa se, “Yen nyame de yen ətamfoo ahye yen nsam; dee əkunkumm yen mu bebree no yen nsa aka no!” 25 Nnipa no boroo nsā kakra no, wəhyee se, “Momfa Samson mmra na əmmegye yen ani.” Enti, woyi Samson firii nnedua fie. Wode no gyinaa asoredan no mfimfini wə adum mmieno a ekura edan no mməsəo no ntam. 26 Samson ka kyere əsəmfoo a əkura ne nsa rekyere no kwan no se,

16 əda bi, Samson kə Filistifoo kuropon Gasa mu, na one əbaa dwamanfoo bi kədaa anadwo no. 2 Ankyere na kuro mma no tee se Samson wə ho, enti Gasa mmarima boaboa wən ho ano na wətwee kuro no əpono ano anadwo mu no nyinaa. Wəyee komm anadwo no kaa se, “Adee kye a yebekum no.” 3 Na Samson daa hə ara kəsii dasuo mu. Əsore soa kuro no apono no ne n'aponnwa mmieno mu hodwoo no, na ətutuu dadee abaa a əda akyire ne dee əkəka ho nyinaa. Əde ne nyinaa giu ne mmatire so, soa de kəo bepo bi a eñe Hebron di nhweanimu no atifi. 4 Akyire no, Samson nyaa əbaa bi wə Sorek bənhwa no mu a na wofrə no Delila. 5 Filistifoo ntuanofoo kə əbaa no nyken kəka kyere se, “Hwe se wobetumi adaada Samson ma wakyere wo dee ema ənya ahoden saa ne sedee yebetumi adi ne so, akyekyere no pampee. Na yen mu biara bema wo nnwetebena kilogram dumieni ne fa.” 6 Enti, Delila ka kyere Samson se, “Mesre wo kyere me dee ema wo ahoden saa ne dee əbeyee a yebetumi akyekyere wo pampee.” 7 Samson buaa no se, “Se obi de agyan so nhoma nson a ənwoe kyekyere me a, meye mmire te se onipa biara.” 8 Enti, Filistifoo ntuanofoo no de agyan so nhoma nson a ənwoe bəree Delila maa əde kyekyeree Samson. 9 Saa ebere yi na əde mmarima atə wə adan a ewo ne fie no mu baako mu, na əteaam se, “Samson, Filistifoo no aba rebekye wo!” Nanso, ətete agyan nhoma nson a ənwoe no mu te se ahoma bi a wode aka ogya deree. Enti, wəanhunu n'ahoden no ahintasem. 10 Akyire yi, Delila ka kyere se, “Wodii me ho

"Ma memfa me nsa nsoso adum mmienu no mu, na duruu Efraim bepo asase so no, wəkəo Mika fie mennye m'ahome." 27 Na nnipa ahye asorefie hə kədaa hə anadwo no. 3 Wəttee Lewini aberantees ma to. Filistifoo ntuanofoo no nyinaa wo ho bi. Na edan no so mməsoso no nso na mmarima ne mmaa beye mpensa wə so a wərehwe Samson na wəredi so ka wo m'ani a wəatutu no so." 29 Afei Samson soso adum mmienu a ewə asorefie no mfimfini no mu. Əde n'ahoden nyinaa piae. 30 Samson bəo mpaes se, "Ma me ne Filistifoo no nwu." Na asorefie no dwiri guu Filistifoo ntuanofoo no ne nnipa no nyinaa so. Enti, əkumim nnipa bebree sene dodo a əkumim wən ebere a na əte ase no. 31 Akyire yi, ne nuammarima ne n'abusuafoo a wəaka kəfaa no. Kaa se, "Awurade nhŷira wo se woaka nokore." 3 Əde sika no maa no no, ne maame no kaa se, "Mede saa nnwetebena kilogram dumieni ne fa yi ma Awurade. Məma wəayə nsesodee ne ohoni a wəagu de ahye me babarima animuonyam." 4 Enti ne maame de nnwetebena anahu kəmaa dwetewumfo na əde yee nsesodee ne ohoni. Na wəde sii Mika fie. 5 Mika yee asorees na əyee asəfotadee ne efieeo ahoni kaa ho. Enna əhyee ne mmammarima no mu baako əsəfəo. 6 Saa ebere no na Israel nni əhene, enti na nnipa no ye dees wəpə biara. 7 Eda bi, Lewini aberantees bi a əfiri Betlehem a ewo Yuda 8 beduruu saa beae hə wə Efraim asase so a ərepe baabi pa atena. Ebaa se, əkəsəo Mika fie. 9 Mika bisaa no se, "Ehe na wofiri?" Ono nso buaa se, "Meyə Lewini a mefiri Betlehem wə Yuda na merepe baabi matena." 10 Mika ka kyere no se, "Wo ne me ntēna ha, na wobeyə agya ne əsəfəo ama me. Məma wo nnwetebena gram əha ne dunan afe biara; məma wo ntadee ne aduane." 11 Lewini no penee so na əbeyee se Mika mmammarima no mu baako. 12 Enti, Mika hyee Lewini no əsəfəo, na otenaa Mika fie. 13 Na Mika kaa se, "Menim se Awurade behyira me, efiri se, mewə Lewini a əresom se me əsəfəo."

17 Əbarima bi tenaa Efraim bepo asase so a na wəfre no Mika. 2 Eda koro bi, əka kyere se maame se, "Metee se wodomee əkorəmfo a əwiaa wo nnwetebena kilogram dumieni firii wo nkyen no. Əye, ənie. Me ara na mafae." Ne maame kaa se, "Awurade nhŷira wo se woaka nokore." 3 Əde sika no maa no no, ne maame no kaa se, "Mede saa nnwetebena kilogram dumieni ne fa yi ma Awurade. Məma wəayə nsesodee ne ohoni a wəagu de ahye me babarima animuonyam." 4 Enti ne maame de nnwetebena anahu kəmaa dwetewumfo na əde yee nsesodee ne ohoni. Na wəde sii Mika fie. 5 Mika yee asorees na əyee asəfotadee ne efieeo ahoni kaa ho. Enna əhyee ne mmammarima no mu baako əsəfəo. 6 Saa ebere no na Israel nni əhene, enti na nnipa no ye dees wəpə biara. 7 Eda bi, Lewini aberantees bi a əfiri Betlehem a ewo Yuda 8 beduruu saa beae hə wə Efraim asase so a ərepe baabi pa atena. Ebaa se, əkəsəo Mika fie. 9 Mika bisaa no se, "Ehe na wofiri?" Ono nso buaa se, "Meyə Lewini a mefiri Betlehem wə Yuda na merepe baabi matena." 10 Mika ka kyere no se, "Wo ne me ntēna ha, na wobeyə agya ne əsəfəo ama me. Məma wo nnwetebena gram əha ne dunan afe biara; məma wo ntadee ne aduane." 11 Lewini no penee so na əbeyee se Mika mmammarima no mu baako. 12 Enti, Mika hyee Lewini no əsəfəo, na otenaa Mika fie. 13 Na Mika kaa se, "Menim se Awurade behyira me, efiri se, mewə Lewini a əresom se me əsəfəo."

18 Saa ebere no mu na Israel nni əhene. Na Dan abusuakuo rehwehwe baabi atena, efiri se, na wəntumi mpamoo nnipa a wəte asase a wəde maa wən no so. 2 Enti, mmarima a wofiri Dan abusuakuo yi akofoo enum a na wəte Sora ne Estaol se wənkəpe asase a wəbetumi atena so. Ebere a saa akofoo yi

duruu Efraim bepo asase so no, wəkəo Mika fie Hwan na əde wo baa ha na ədeen na woreye? Na aden enti na wəwə ha?" 4 Əkaa nhŷehyee a əne Mika ayə kyere wən na əkyerəe mu se, əye əsəfəo ma Mika. 5 Na wokaa se, "Bisa Awurade ma yen se yen akwantuo yi besi yie anaase ərensi yie." 6 Əsəfəo no kaa se, "Monkə no asomdwoee mu, əfiri se, Awurade bedi mo anim wə mo akwantuo no mu." 7 Na mmarima baanum no kəo kuro bi a wəfre no Lais mu. Wolhunuu se nnipa a hwhee mfa wən ho te se Sidonfoo na ete hə. Na wəwə asomdwoee ne banbə. Na nnipa no wə sika, əfiri se, na wən asase no ye asase beree. Na wəne Sidon ntam twe yie, na wənni adomfoo a wəben. 8 Ebere a wəsane kəo Sora ne Estaol no, wən nuanom bisaa wən se, "Edeen na mohunui?" 9 Na wəbuua se, "Momima yənkəto nhŷe wən so! Yeahunu asase no na əye pa ara. Monntwentwen mo nan ase koraa, monkəfa asase no. 10 Se moduru hə a, mobehunu nnipa a hwhee mfa wən ho wə hə. Onyankopon ama yen asase beree yantamm a biribiara wə so." 11 Enti, əkofo ahansia a wofiri Dan abusuakuo mu sii mu firii Sora ne Estaol. 12 Wəkyeree nsraban wə beae bi a ewə Kiriat-Yearim atoe fam wə Yuda asase so. Wofri hə Mahane Dan besi enne. 13 Wofiri hə no, wəkəo Efraim bepo asase no so, baa Mika fie. 14 Enti, mmarima baanum a wəkəsraa Lais asase no ka kyere wən a aka no se, "Asorees bi wə ha a əsəfotadee kronkron, abusua ahoni, nsesodee a wəasene ne ohoni a wəagu ho wə hə. Monim dees ees se əyee." 15 Enti, mmarima baanum no kəo Mika fie, baabi a Lewini aberantees no tee na wəkyeara no fe so. 16 Saa ebere no na akofoo ahansia a wofiri Dan abusuakuo mu no gynagyna abəntenpono no ano pəe, 17 na akwansrafoo baanum no kəo asorees hə, kəfaa nsesodee a wəasene, əsəfotadee kronkron, abusua ahoni ne ohoni a wəagu no. 18 Ebere a əsəfəo no hunuu se mmarima no retwe akronkronnee no afiri Mika asorees hə no, əbisaa wən se, "Edeen na moreye yi?" 19 Wəbuua no se, "Mua w'ano! Di yen akyi na beye yen nyinaa agya ne yen əsəfəo. Wonnye nni se əye se wobeyə Israel abusuakuo bi əsəfəo sene se wobeyə onipa baako fidua mu əsəfəo?" 20 Əsəfəo aberantees no ani gyees se əne wən bekə. Enti əfaa əsəfotadee kronkron no, abusua ahoni ne nsesodee a wəasene no. 21 Wəsim bio de wən mma, nyemmoa ne wən agyapadee, dii wən anim. 22 Ebere a Dan abusuakuo mu nnipa no afiri Mika fie kə akyirikyiri no, Mika ne n'afipamfo mu bi tii wən. 23 Wəben wən no wəteateam. Na Dan mmarima no danee wən ani kaa se, "Edeen na morehwehwe? Aden enti na woafre nnipa yi aboa ano na moretaa yen sei?" 24 Mika buaa se, "Wobisa se edeen na morehwehwe a na wokyere sen? Moafa

m'anyame nyinaa ne me əsəfoo, na menni hwee se, "Adee reye asa, enti momma yenna Yebusifoo bio!" 25 Dan mmarima no buaa se, "Hwe dee woka kuropon yi mu anadwo yi." 12 Ne wura no buaa no yie! Yen mu bi bo nkyere fu, anhwé a wən bo se, "Dabi, yrentumi ntena ananafoo kuropon a befu na woakum wo ne w'abusuafoo." 26 Enti, Dan mmarima no toaa so kəo wən kwan. Mika hunuu Yebenya dabere anadwo yi wo Gibeaa anaa Rama." se nnipa no dəoso a enti ḥontumi nto nhye wən so 14 Enti, wotoaa so. Worebeduru kuro Gibeaa εwə no, oðanee ne ho kəo efie. 27 Dan mmarima faa Benyamin asase so no, na owia rekətə, 15 Enti Mika ahoni ne ne əsəfoo no de wən baa kuro Lais a wodaa hə anadwo no. Wədaa kuro no abontene emu nnipa wo asomdwos ne banbə no mu. Woto kəsees so, na obiara amfa wən anko fie ankəsom wən hyee emu nnipa no so, kunkumm wən nyinaa, hyee həhəo. 16 Anwummers no, akəkoraa bi firii n'afuom kuro no dworobee. 28 Na obiara nni ho a əbgeye baa fie. Na əfiri Efraim bepo asase so, nanso na əte kuro no mufo, əfiri se, na dee wəte no ne Sidon Gibeaa wo Benyamin asase so. 17 Ebere a əhunuu mu twe na wənni adəmfoo a wəben nso. Saa asem akwantufo yi se wotete kuro no abontene kəsees so yi sii bənhwa a ebən Bet-Rehob no mu. Afei, Dan abusuakuo no mma sane kyekyeree kuro no, na 18 Əbarima no buaa no se, "Yefiri Betlehem a εwə wətenaa hə. 29 Wəde kuro no too Dan a əye wən Yudea na yerekə Efraim bepo asase no so kuro bi a tete agya Israel no ba, na kane no wəfrə ho Lais. 30 εwə akyirikyiri, na yerekə Awurade Asorefie. Nanso Afei, wəgyinaa nsesodee a wəasene no na wofaa obiara amfa yen anko ne fie ankəpe yen dabere, 19 Gersom babarima Yonatan a əye Manase aseni se εwom se yewə dee εhia yen biara. Yewə esere ne wən əsəfoo. Saa fie yi mu nnipa kəo so yee asofoo aduane a yede bema yen mfunumu; yewə burodo ne maa Dan abusuakuo kəsii Otukoro bere. 31 Enti Dan nsā." 20 Akəkoraa no kaa se, "Mommra mmesoe me. abusuakuo no toaa so somm nsesodee a əye Mika Məma mo biribira a ebehia mo. Na mmom, anadwo dea no wə ebere tenten a na Onyankopon Ahyiae Ntomadan no wə Silo.

19 Saa ebere no na Israel nni ohene. Na əbarima bi a əfiri Lewi abusuakuo mu te Efraim bepo asase no so akyirikyiri baabi. Eda bi, əde əbaa bi firi Betlehem a εwə Yuda baa fie se ne mpene. 2 Nanso, əbaa no anni no nokore enti əsane kəo n'agya fie wə Betlehem. Abosome enan akyi, 3 ne kunu no faa əsomfo ne afunumu foforo kaa ne ho kəo Betlehem se əde rekəkorokoro no na wasane n'akyi aba. Əduruu obaa no agya fie no, əde no kəo efie no mu maa n'agya no gye no fe so. 4 Əbaa no agya ka kyerees no se ḥontena nkye kakra. Enti, ədii mnansa, didiie, nomees, daa ho. 5 Ne nna enan so no, əbarima no soree anəpa, pəe se əko. Nanso, obaa no agya ka kyerees no se, "Didi ansa na woakə." 6 Enti, wən baanu no tenaa ase didiie, nomees. Afei, əbaa no agya ka kyerees no se, "Mesre wo, da anadwo yi na gye w'ani." 7 Əbarima no soree se anka orekə, nanso, n'ase no hyee no se ḥontena. Enti, openee so daa ho anadwo no. 8 Nnanum so anəpa no, əsoree bio a əpəe se əko. Nanso, bio, əbaa no agya kaa se, "Didi ansa, na awiam kakra no wobetumi aksə." Enti, wəsanee didiie bio. 9 Awia no, əbarima no ne ne mpene no ne ne əsomfoa boaboaas wən ho pəe se wəkə. Nanso, n'ase no ka kyerees no se, "Moritie! Adee reye asa. Montena na monnye mo ani anadwo yi. Əkyena mobetumi asim anopahema." 10 Nanso, afei dee əbarima no pəe se əbekə. Enti əfaa ne mfunumu mmieni a wəahyehye wən no ne mpene no, na wəde wən ani kyerees Yebus (a əye Yerusalem). 11 Ebere a wədürüu Yebus no na adee reye asa, na əsomfo no ka kyerees ne wura no

se, "Dabi, yrentumi ntena ananafoo kuropon a befu na woakum wo ne w'abusuafoo." 26 Enti, Dan mmarima no toaa so kəo wən kwan. Mika hunuu Yebenya dabere anadwo yi wo Gibeaa anaa Rama." 14 Enti, wotoaa so. Worebeduru kuro Gibeaa εwə no, oðanee ne ho kəo efie. 27 Dan mmarima faa Benyamin asase so no, na owia rekətə, 15 Enti Mika ahoni ne ne əsəfoo no de wən baa kuro Lais a wodaa hə anadwo no. Wədaa kuro no abontene emu nnipa wo asomdwos ne banbə no mu. Woto kəsees so, na obiara amfa wən anko fie ankəsom wən hyee emu nnipa no so, kunkumm wən nyinaa, hyee həhəo. 16 Anwummers no, akəkoraa bi firii n'afuom kuro no dworobee. 28 Na obiara nni ho a əbgeye baa fie. Na əfiri Efraim bepo asase so, nanso na əte kuro no mufo, əfiri se, na dee wəte no ne Sidon Gibeaa wo Benyamin asase so. 17 Ebere a əhunuu mu twe na wənni adəmfoo a wəben nso. Saa asem akwantufo yi se wotete kuro no abontene kəsees so yi sii bənhwa a ebən Bet-Rehob no mu. Afei, Dan abusuakuo no mma sane kyekyeree kuro no, na 18 Əbarima no buaa no se, "Yefiri Betlehem a εwə wətenaa hə. 29 Wəde kuro no too Dan a əye wən Yudea na yerekə Efraim bepo asase no so kuro bi a tete agya Israel no ba, na kane no wəfrə ho Lais. 30 εwə akyirikyiri, na yerekə Awurade Asorefie. Nanso Afei, wəgyinaa nsesodee a wəasene no na wofaa obiara amfa yen anko ne fie ankəpe yen dabere, 19 Gersom babarima Yonatan a əye Manase aseni se εwom se yewə dee εhia yen biara. Yewə esere ne wən əsəfoo. Saa fie yi mu nnipa kəo so yee asofoo aduane a yede bema yen mfunumu; yewə burodo ne maa Dan abusuakuo kəsii Otukoro bere. 31 Enti Dan nsā." 20 Akəkoraa no kaa se, "Mommra mmesoe me. Məma mo biribira a ebehia mo. Na mmom, anadwo yi dee, ənse se moda abontene kəsees so hə." 21 Enti, əfaa wən de wən kəo ne fie, na əmaa wən mfunumu no aduane. Wəhohoroo wən nan ase wiees no, wəbəo mu didiie. 22 Ebere a əregye wən ani no, kuro no mu nnipa bənefəo bi bətwaas fie no ho hyiae. Wəhyee asees pemperə əpono no teateam guu akəkoraa no so se, "Fa əbarima a wəbesoe wo no ma yen sedes yebetumi ne no ada." 23 Akəkoraa no firi baeə, bəkasa kyerees wən se, "Dabi, anuanom, monnye bəne a əte saa. Saa əbarima yi ye me həhəo na se moye saa a, əbeyə animguases. 24 Me babaa əbaabunu ne əbarima yi mpene nie. Mede wən bema mo. Na dee mope biara no monye wən. Na mo ne saa əbarima yi nyə saa animguases yi." 25 Nanso, wəantie no. Enti, Lewini no faa ne mpene no piaa no firi adi. Na kuro no mu mmarima no faa no nnidisoɔ nnidisoɔ kəsii adekyees. Ahemadakte no na wəgyaa no ma əkəes. 26 Əbaa no kədürüu fie a ne kunu no te mu no əpono ano ara pe na ətəə mum. Ədaa ho ara kəsii se anim teteees. 27 Ebere a ne kunu buee əpono se ərepue pe na əhunuu se əda ho. Na n'anim butu hə a ne nsa gu aponnwa no so. 28 Əhunuu no no, əkaa se, "Sore! Ma yenkə!" Nanso, wəmmua. Enti, əde no too n'afunumu no so de no kəo efie. 29 Əduruu fie no, ətwee sekən de twitwaas ne mpene no mu asinasini dumieni. Na əde esini baako biara kəo Israel mmusuakuo dumieni no mu. 30 Na obiara a əhunuu saa aninyannes yi kaa se, "Efiri ebere a Israel firii Misraim no, obi nnii saa amumuyesem yi bi da. Aden enti na ənse se yekasa na yeye ho biribi?"

20 Afei, Israelfoo nyinaa; əfiri Dan kəsi Beer-Seba ne Gilead asase so bəhyiaa Awurade anim se

nnipa baako wō Mispa. 2 Nnipa no nyinaa ne Israel Israelfoo no kōo Bet-El kōosuu wō Awurade anim mmmusuakuo no nyinaa ntuanoo, akofoo mpem kyenee kom kosii anwummercē. Wōbōo shyeet afodēs ahanan a wōkurakura akofena kōo Onyankopon ne aduane afodēs maa Awurade. 27 Na Israelfoo mma dwabo no ase. 3 (Nkra duruu Benyamin asase kōo Awurade anim kōpeē akwankyerē. (Saa ebere so se Israelfoo mmmusuakuo a wōaka no kō Mispa.) na Onyankopon apam adaka no wō Bet-El, 28 Israelfoo no bisaa dee eyee a saa awudisēm yi siē. na Eleasa babarima Pinehas a ḥye Aaron nana no 4 Enti, Lewini a ḥye ḥbaa a wōkumm no no kunu na na ḥye ḥsofōo). Israelfoo no bisaa Awurade, se, no kaa se, “Me ne me mpēna baa Gilead a ewo “Ese se yeko tia yen ara yen abusuafoo Benyamin Benyamin asase so bedaa hō. 5 Anadwo no Gilead bio anaase yennyaē?” Awurade buaa se, “Monko! ntuanoo no mu bi betwaa fie no ho hyiaeē, pē se ḥkyena mēma moadi wōn so nkōnim.” 29 Enti, wōkum me, na wōtoo me mpēna no monnaa ma Israelfoo de atēfōo twaa Gibeā ho nyinaa hyiaeē. 30 ḥwuie. 6 Mefaa me mpēna no twitwaa no asinasini Ne nnansa so no, wōboaa wōn ho ano wō beaē korō de esini baako biara kōo Israel mantam biara so. ḅfiri hō ara. 31 Ebere a Benyaminfoo akofoo pue baē wō se, saa mmarima yi aye atantanāsem ne aniwusem ḥko so no, wōtwee wōn firii kuro no mu. Na sedēs wō Israel. 7 Enti, seesei, eṣe se Israelfoo nyinaa fa na wōaye pen no, wōhyē aseee kunkumm Israelfoo adwene wō yei ho.” 8 Nnipa no nyinaa sore buaa se, no. Ebere Israelfoo aduasa na wōwuwie wō akono “Yen mu biara rensane nkō fie. 9 Mmom, yebēbo petee mu hō a ebi deda akwan a eko Bet-El ne Gibeā ntonto na yēahunu wōn a wōbekō akōto ahye Gibeā ho. 32 Afei Benyamin akofoo no teaam se, “Yēredi so. 10 Abusuakuo biara mu mmarima nkyēmu edu wōn so sedēs yedii wōn so wō ḥko a eđi ekan no mu no!” Na saa ebere no na Israelfoo no apene so nnuane, na yen a yēaka no nso ato Geba so weree dada se wōbedwane ama Benyamin mmarima no wō animguasedee a wōayē wō Israel no.” 11 Enti, ataa wōn wō akwan no so, na ama wōatwe wōn afiri Israelfoo nyinaa ano kōo bēnkōrō mu boaa wōn ho kuro no mu. 33 Ebere a Israelfoo akodōm kesēe no ano se wōbekō akōto ahye kuro no so. 12 Israelfoo duruu Baal-Tamar no, wōdāne wōn ho kōe. Ehō na no somaa abōfōo kōo Benyamin abusuakuo no mu Israelfoo a wōate wō Geba no puee pēkō pe firi wō kobisaa wōn se, “Edeēn awurukasēm na moayē wō atēeem. 34 kōsii Benyaminfoo no akyi tohyē wōn mo mu yi? 13 Monyi saa amumuyefōo a wōfiri Gibeā so. ḅko no mu yē den ara kōsii se na Benyaminfoo no mmra, na yēnkum wōn na yēntu saa awurukasēm no ntumi nhunu amanehunu a ebeba. 35 Enō enti, yi ase mfiri Israel.” Nanso, Benyaminfoo no antie. 14 Awurade boaa Israel ma wōdii Benyamin so nkōnim. Mmom, wōfifiri wōn nkōro mu boaa wōn ho ano wō Gibeā se wōne Israelfoo no rebeko. 15 Akofoo mpēna Gibeā se wōne Israelfoo aduonu enum ne ḥha, a na wōn nyinaa nim aduonu nsia a wōkurakura akofena kōduruu Gibeā, akofena ano ko yie. 36 Afei, Benyaminfoo no hunuu kōkaa akofoo ahanson a na wōte hō dada no ho. 16 Saa eda no, Israelfoo kunkumm Benyamin akofoo no Na Benyamin akofoo no mu ahanson yē abenkumma mpēm aduonu enum ne ḥha, a na wōn nyinaa nim a wōn mu biara yē toamfom wō ahwimmoō toa benya ekan aye wōn adwuma. 37 Afei, wōn a na mu. 17 Na Israelfoo wō akofoo mpēm ahanan a wōate no firii afanan nyinaa kōo Gibeā, kunkumm wōkurakura akofena a Benyamin akofoo nkō ho. obiara a ḥwō kuro no mu. 38 Wōtuee wisie kumōn 18 Ansa na wōrebefiri ḅko no ase no, Israelfoo no wō kuro no so, 39 a ḥye nsenkyerēnneē ma Israelfoo kōo Bet-El kobisaa Onyankopon se, “Abusuakuo ben no se wōnsane mmra mmēto nhȳe Benyamin akofoo na eṣe se wōdi ḅko no anim tia Benyaminfoo no?” no so. Saa ebere no na Benyamin akofoo no akum Awurade buaa se, “Yuda na eṣe se wōdi animu.” 19 Israelfoo no aduasa, a woteam se, “Yēredi wōn so Enti, Israelfoo no siim anōphēma kōkyeree sraban sedēs yedii wōn so ḅko a eđi ekan no mu no!” 40 wō baabi a ḥben Gibeā. 20 Afei, wōtu teneeē de Nanso, ebere a Benyamin akofoo no hwēe wōn akyi, wōn ani kyereē Gibeā se wōrekōto ahye Benyamin na wōhunuu wisie a atu nam ewiem wō kuro no mu mmarima no so. 21 Nanso, Benyamin akofoo a na baabiara no, 41 Israelfoo no sane baēs beto hyēe wōrebo kuro no ho ban no pue kunkumm Israelfoo wōn so. Afei, Benyamin akofoo no hunuu se asem no ḥpeduonu mmienu wō akono hō eda no ara. 22 aba na wōbōo huboa. 42 Enti, wōdwane de wō Nanso, Israelfoo nyaa akokooduru boaa wōn ho ano ani kyereē esere so. Nanso, Israelfoo no taa wōn wō baabi a wōkōo eda a eđi animu no. 23 Na wōakō kunkumm wōn. 43 Israelfoo no twaa Benyaminfoo Bet-El akōsu wō Awurade anim akōsi anwummercē. no ho hyiaeē, taa wōn anibereē so, kōtōo wōn wō Afei, wōbisaa Awurade se, “Yene yen ara abusuafoo Gibeā atēe fam. 44 Eda no, Benyamin akofoo akēsēe a wōfiri Benyamin nkō bio anaā?” Na Awurade mpēm dunwōtwe na wōtōtōo ḅko no mu. 45 Wōn buaa se, “Monko! na mo ne wōn nkōko.” 24 Enti, a wōanwuwu no dwane kōo esere so baabi a ḥben wōkōko tiaa Benyamin akofoo no, 25 na Benyamin Rimon botan no ho. Nanso, Israelfoo no kunkumm mmarima no sane kumm Israelfoo akofoo a wōnīm wōn mu mpēm enum wō ekan no so. Wōtōaa so akofena akodie yie no mpēm dunwōtwe. 26 Enna taa wōn, kōsii se wōkumm mpēnu wō baabi a ḥben

Gidom kaa ho. **46** Enti, Benyamin abusuakuo no ho, dee wodi wō Silo, a ewō Lebona ne Bet-El ntam, hwereekoko akokođurufoo ḥpedeuonunum saa wo ekwan a ḫfiri Bet-El kosi Sekem no apuee fam. eda no, **47** ma ekaa mmarima ahansia pe a wodwane **20** Na woka kyere Benyamin mmarima a woda so koo abotan Rimon ho kotenaa ho abosome enan no. hwehwe yerenom no se, “Monkōte wo bobe nturo **48** Afei Israelfoo no sane baee bekunkumm abodee no mu. **21** Se mmaa a wofiri Silo no ba besa wōn asa biara a nkwa wō mu wō nkuro no nyinaa mu, firi no a, mompue mfiri bobe nturo no mu, na mo mu nnipa so kosi anantwie ne biribira so. Na kuro biara betumi afa wōn mu baako de no ako efie se biara a wōduruu so no, wohyee no dworbee.

21 Israelfoo aka ntam wo Mispa se, wōremfa wōn mmammaa mmaa əbarima biara a ofiri Benyamin abusuakuo mu awadee. **2** Nnipa no koo Bet-El kotenaa Onyankopon anim kōsii anwummmere, maa wōn nne so, suu dendeenden kaa se, **3** “Ao Awurade, Israel Onyankopon, aden enti na saa asem yi asi? Seesei yen mmusuakuo no mu baako ayera!” **4** Adekyee mu no, nnipa no tuaa nhema sii afrebukyia, na wōbōo ḥhyee ne asomdwoe afodee. **5** Wōbisaa se, “Abusuakuo bi wō ho a wannya ənanmusini ebere a yekōo nhiyamu kesee wo Awurade anim wō Mispa no anaa?” Saa ebere no, na wōaka ntankesee wo Awurade anim se, obiara a wamma no, ese se əwu. **6** Na Israelfoo no dii yea wō Benyaminfoo no ho kaa se, “Ennē yi, abusuakuo baako afiri yen mu; na n’ase reye atore. **7** Na əbeyē den na yeanya yerenom ama won a wōaka no, esiane se, yeaka Awurade ntam se yēremfa yen mmammaa mu biara mmaa won awadee?” **8** Enti wōbisaa se, “Ebere a yede yen ho kyere Awurade wō Mispa no na obi nni ho bi anaa?” Ehō na wōhunuu se, obiara amfiri Yabes Gilead ammaa saa badwa no mu bi. **9** Na wōkan nnipa no nyinaa no, wōannya obiara a ofiri Yabes Gilead. **10** Enti, wōsomaa akofoo mpem dumieni koo Yabes Gilead se wōnkōkunkum obiara a əwo ho a mmaa ne mmofo ka ho. **11** Wokaa se, “Yei na ese se moye. Monkum əbarima ne əbaa biara a ənye əbaabunu.” **12** Yabes Gileadfo mu no, wohunuu mmaabunu ahanan a wōne mmarima nncaa da, na wōde wōn baa nsraban a ewō Silo wō Kanaan asase so ho. **13** Na Israelfoo badwa no somaa asomdwoe abofoo ma wōkōo Benyaminfoo nkaes no a na wōte Rimon botan ho no nkyen. **14** Na Benyaminfoo no sane koo wōn afie mu, na wōde mmaabunu a wofiri Yabes Gilead a wōankum bi no maa wōn awadee. Nanso, mmaa no anso wōn so. **15** Nnipa no dii Benyaminfoo no ho yea, se Awurade ama mpaapaemu aba Israel mmusuakuo no mu. **16** Enti, Israel ntuanofoo no bisaa se, “Se wōatore mmaa a wofiri Benyamin ase yi, əbeyē den na yeanya yerenom ama mmarima a aka no?” **17** Ese se Benyamirifo a aka no nya adedifoo sedee əbeyē a, Israel abusuakuo bi ase ntore. **18** Nanso yērentumi mfa yen mmammaa mmaa wōn awadee, ḫfiri se, yeaka ntankesee se, obiara a ode ne babaa bēma Benyaminni awadee no, Awurade nmome mīmra ne so.” **19** Afei wōdwenee Awurade afeafe afahye no

20 Na woka kyere Benyamin mmarima a woda so hwehwe yerenom no se, “Monkōte wo bobe nturo no mu. **21** Se mmaa a wofiri Silo no ba besa wōn asa no a, mompue mfiri bobe nturo no mu, na mo mu biara betumi afa wōn mu baako de no ako efie se ne yere. **22** Na se wōn agyanom ne wōn nuanom mmarima ba se wōmpene so a, yebeka akyere wōn se, ‘Yesre mo, monte ase. Momma wōmfā mo mmammaa no, ḫfiri se, ebere a yekunkumm Yabes Gileadfoo no, yeannya mmaa a əbeso wōn nyinaa so amma wōn. Monnni ntam no ho fo, ḫfiri se, ənye mo na mode mo mmammaa maa wōn awadee.’” **23** Enti, Benyamin mmarima no yee sedee wōkyere wōn no. Wōwiawiaa mmaa a wōbaa afahye no ase, de wōn koo asase a eyē wōn agyapadee no so. Na wōkyekyeree won nkuro no bio tenaa mu. **24** Na Israelfoo mmusuakuo ne mmusua no firii ho sane koo wōn ankasa afie mu. **25** Saa əbere no na Israel nni əhene, enti na dee nnipa no gye di se eyē wō wōn ani so no na wōye.

Rut

1 Ebere na atemmufo di Israel so no, ekom baa asase no so. Obarima bi a ofiri Betlehem wo Yuda ne ne yere ne ne mmamarima baanu tutu firii asase no so kotenaa Moab. **2** Na obarima no din de Elimelek enna ne yere nso din de Naomi. Ne mmamarima baanu no nso, na won din de Mahlon ne Kilion. Woye Efratifoo a wofiri Betlehem wo Yuda. Wokoo Moab kotenaa ho. **3** Ebbaa se Naomi kunu Elimelek wuiie ma ekaa ne mmamarima baanu no. **4** Wōwarewaree Moabfo mmaa. Na obaako din de Orpa na dee oka ho no nso din de Rut. Wotenaah ho beye se mfee edu no, **5** Mahlon ne Kilion nso wuwuiie. Enti, emaa Naomi tenaa ase a wahwere ne mmamarima baanu no ne ne kunu. **6** Ebere a otee wo Moab ho se Awurade abedom ne nkurofo a wōwō Yuda na wama won aduane no, Naomi ne ne nsenom yi yee ahoboa se worefiri Moab asane ako ne kurom. **7** One ne nsenom baanu yi tutu firii beaez ho faa ekwan a ede won bekō akosi Yuda so. **8** Afei, Naomi ka kyerees ne nsenom yi se, “Monsane nkō mo maamenom fie. Awurade ne mo nni no yie sēdē mo ne awufoo ne me dii no yie no. **9** Awurade mmoa mo mu biara na ḥonya ḥome wo okunu foforo fie.” Afei, ḥefee won ano na won nyinaa maa won nne so siue. **10** Na woka kyerees Naomi se, “Yene wo besane ako wo nkurofo nkyen.” **11** Nanso, Naomi kaa se, “Me mma, monsane nkō fie. Aden enti na ese se mo ne me kō? Merekōwo mmamarima bio a wōbetumi awareware mo anaā? **12** Me mma, monsane nkō fie. Manyini, se meware kunu bio a, erenyē yie. Mpo, se medwene se anidasoo bi wo ha ma me se nso anadwo yi ara menya kunu na me ne no wo mmamarima a, **13** mobetwēn kosi se wōbenyinyini? Mobetena atwēn won anaā? Dabi, me mma. Asem no ye den ma me sen mo, efiri se, Awurade ayi ne nsa afiri me sol!” **14** Wōsane twaa adwo bio. Afei, Orpa fee n’ase ano de gyaa no kwan, nanso Rut bebaree Naomi se one no betena. **15** Nanso, Naomi ka kyerees no se, “Hwe, wo koraa asane kō ne nkurofo ne n’anyame nkyen. Ese se wo nso woye saa ara.” **16** Na Rut buaa se, “Nyē me se memfiri wo nkyen nsane nkō. Baabiara a wobekō no, mekō ho bi na baabiara a wobetena no nso, metena ho bi. Wo nkurofo beye me nkurofo na wo Onyankopon aye me Onyankopon. **17** Baabi a wobewuo no, mewu ho bi na woasie me ho. Se mamma ouwio antete me ne wo ntam na enam biribi foforo biara so a, Awurade ntwe m’aso.” **18** Enti, Naomi hunuu se Rut aye n’adwene se one no bekō no, ogyaa ne pē maa no. **19** Eno enti, won baanu no toaa won akwantuo no so. Ebere a woduruu Betlehem no, won enti kuro mu no nyinaa baō twi. Mmaa no bisaa se, “Naomi nie anaā?” **20** ḥekaa

se, "Momimfre me Naomi, na mmom, momfré me Mara, efiri se, Awurade ama asetena aye nwono ama me. **21** Merefiri ha ako no na mewo biribira nanso, Awurade de me aba fie nsapan. Aden enti na mofre me Naomi wo ebere a Awurade ama me ahunu amane na Otumfoo de saa abebrese yi aba me so?" **22** Enti, Naomi firi Moab baee a, n'ase Rut, Moabni babunu ka ne ho. Wôduruu Betlehem atokotwa bere ahyeasee no mu.

2 ḥbarima odefoo a na ḥye okunini bi tenaa Betlehem a na wōfre no Boas. Na ḥye Naomi kunu Elimelek busuani. **2** Eda koro bi, Rut, Moabini, ka kyere& Naomi se, “Ma menko afuo mu na menk&boaboa atokoo nkasee na menni obi a ḥbema me adi n’akyi.” Na Naomi kaa se, “E&y, me babaa, k&.” **3** Enti, Rut koo kodii atwafoo no akyi. Na sedee &bae& ne se, ḥshunu se ḥreye adwuma wo Boas a ḥye n’ase Elimelek busuani no afuo mu. **4** Eber& a ḥwo h& no, Boas firi Betlehem baee. ḥkyeaa atwafoo no se, “Awurade ne mo ntene!” Atwafoo no gye& so se, “Awurade nhylira wo.” **5** Enna Boas bisaa ne sohw&fuu se, “Ababaawa ben na ḥwo nohoa h& no?” **6** Sohw&fuu no buaa se, “&ye ababaawa bi a &firi Moab a one Naomi baee. **7** An&a yi ara na obisaa me se, ḥbetumi aboaboa atokoo ano adi atwafoo no akyi anaa. &ye nsiyefoo a &ber& kakra bi na ode homee wo pata no ase h&.” **8** Boas koo h& koka kyere& Rut se, “Me babaa tie. Wo ne yen ntene ha ara na boaboa atokoo; mma nk& afuo foforo biara mu. Di mmaa a woreye adwuma wo m’afuo yi mu no akyi p&e. **9** Hwe faako a w&retwa wo afuo no mu na di won akyi. Mabo mmerantee no koko se w&nnha wo. Na se suk& de wo a, nom nsuo a woakosa afiri abura no mu no bi.” **10** Rut butui&, de n’anim kyere& fam daa no ase. Na əkaa se, “Aden enti na manya saa adam yi wo w’ani so, me a meye &nananani yi?” **11** Boas buaa se, “Dee woay& ama w’ase &firi wo kunu wuo akyi no nyinaa, woaka akyere& me, se wofirii w’agya ne wo maame ne wo oman na wo ne nnipa a wonnim won baabiara no b&tenae& no. **12** Awurade, Israel Onyankop& a woanya dwanek&bea wo ne ntaban ase no nnom wo.” **13** Na oño nso kaa se, “Ma menko so nnya w’anim adam daa, me wura. Woama me awer&kyekyere na woakasa akyere& w’afenaa ayamy& so, me a mense na memfata wo nnwumay&fuu no mu baako mpo no.” **14** Eduruu adidibere& no, Boas free& no se, “Bra ma yennidi. Wotumi de wo burodo no bo ns& biara a wope& mu.” Enti, one n’ayutwafoo no tenaa ase na Boas maa no aduane sene sedee &betumi adi mpo. **15** Eber& a Rut sane koo n’adwuma so bio no, Boas ka kyere& ne mmerantee no se, “Momma no mmoaboa atokoo no ano mfiri n’afiafi no mu na monnisi no kwan. **16** Na monyyi& afiafi no mu dee no bi nnyae mu ngu fam mma no na onsesa, na monnha no.” **17**

Enti, Rut sesaa atokoo no wo ho da mu no nyinaa wo ho a øye obusuani nimpon sene me. 13 Tena ha na aþoroo atokoo no saa anwummere no, onyaa anadwo yi na se adee kye a, me ne no bekasa. Se bøye lita aduonu mmienu. 18 Øsoa de koo kurom, øye ne pe se øbegye wo a, ennee ma ho kwan na de køkyere n'ase. Afei, Rut de n'awiadiuane a øgya ønware wo. Na se enye ne pe nso a, ennee, økwan sii ne ho no maa no. 19 Naomi hunuié no, oteam biara so, se Awurade te ase yi, meware wo! Enti se, "Edøoso yie! Na øhe na enne woboaboa saa da ha ma adee nkye." 14 Enti, Rut daa ne nan ho atokoo yi nyinaa ano fir? Øhe na wokøye adwuma? køsii adekyee nanso øsoree øbere a na anim aye Awurade nhylira dee øboaawo no!" Rut kaa øbarima hwanihwani no. Na Boas ka kyere no se, "Ense se a øyee adwuma wo n'afuom no ho asem kyere n'ase obi hunu se øbaa bi bedaa ayuporeeha." 15 Boas no, otoaa so kaa se, "Dee meyee adwuma wo n'afuom toaa so kaa se, "Fa w'atadee ngugusoo no bra na no, wøfre no Boas." 20 Naomi ka kyere n'ase no se, tre mu." Øsesaa atokoo no susukora nsia guu mu "Awurade nhylira no. Ørekyere yen ne wo kunu a na øboaawo no maa øde hyee n'akyi. Na Boas sane wawuo no n'ayamy. Saa øbarima no ye abusuafoø koo kuro no mu. 16 Rut baa n'ase Naomi nkyen a wøben yen peé no mu baako a øye abusua no mu no, øbisaa no se, "Me babaa, økøsii sen?" Rut kaa øgyefoo baako." 21 Rut kaa se, "Dee øka ho bio ne biribiara a Boas ye maa no kyere Naomi, 17 na se, mpo, Boas ka kyere me se, mensane mmra na otoaa so se, "Ømaa me atokoo susukora nsia kaa me ne n'atwafoo no mmetena kosi øbere a wøbewie se, 'Mfa nsapan nko w'ase nkyen.'" 18 Afei, Naomi otwa no." 22 Naomi teama se, "Anwanwasem nie! kaa se, "Me ba, twen kosi se wobehunu dee øbesi. Ye dee øka no. Wo ne n'adwumayefoo no ntene kosi Øbarima no renna so kosi se øbewie dwumadie no. se wøbewie otwa no. W'asom bedwo wo wo ho sen Øbema asi enne dua yi ara."

3 Eda bi Naomi ka kyereə Rut se, "Me babaa, ebere aduru se mehwehwie fie a wobetena mu na wobenya dee ehia wo biara. **2** Boas ye yen busuani pec na waye adoe mmorosoō se wama wo ne n'adwumayefoo aboaboa atokoo ano. Anadwo yi, obehuhu atokoo so wo ayuporobeaa ho. **3** Enti, ye dee merekyere wo yi. Dware na tutu aduhwam gu wo ho na fa wo ntadee pa bi hye. Afei, ko ayuporobeaa ho, nanso mama Boas nhunu wo kosi se obedidi awie. **4** Hwe na hunu baabi a oda ho yie, afei, ko na koyi ne nan ho akatasoo na da ho. Obeka dee ope se woye akyere wo." **5** Rut kaa se, "Biribiaa a wobeka akyere me se menyé no, meye." **6** Enti, okoo ayuporobeaa ho anadwo no, na odiil akwankyere a n'ase de maa no no so. **7** Boas didi wieee no a ne honhom aba ne ho no, okyeaa ne ho too atokoo mmoano no ho, na ofaa mu dae. Rut yee nwaa koyii ne nan ho akatasoo na odaa ho. **8** Anadwo dasuo mu no, Boas bao pitiri danee ne ho. Eyee no nwanwa se ohunuu se obaa da ne nan ase. **9** Obisaa se, "Na hwan nie?" Obuaa se, "Eyee me wo osomfo Rut. Tre wo nkatasoo no mu kakra gu me so na woye m'abusua gyefoo." **10** Na Boas kaa se, "Awurade nhiyira wo, me babaa! Worekyere abusua do a ebi mmaa da se woankodi aberantewaa bi akyi, se owo sika anaa oye ohiani. **11** Afei, me babaa, mma hwhee nha wo. Meye dee ehia, efiri se, obiara a owo kuro yi mu nim se woye obaa a wodi wo ho ni. **12** Nanso, akwansidee baako wo ho. Eyee nokore turodoo se meye mo abusua agyefoo mu baako dee, nanso, obarima foforö bi

4 Boas koo kuro no epono ano kotenaa ase wo ho. Ebere a obusuani gyefoo nimpon a okaa ne ho asem no baa ho no, Boas freee no kaa se, "M'adamfo, mesre wo bra na mepe se me ne wo twetwe nkommoo." Enti, wotenaa ase. **2** Na Boas freee kuro no mu ntuanofoo edu se wɔmmetena ase se adansefoo. **3** Na Boas ka kyereえ obusuani gyefoo nimpon no se, "Wonim Naomi a ɔfiri Moab baee no. Oretɔn asase a na eye yen busuani Elimelek dea no. **4** Mesus se, eese se, me ne wo di ho nkommoo na se wope a, woagye. Se wope asase no a, to no ha yi ara wo saa adansefoo yi anim. Na se wompe nso a, ma mente no seesei ara, ɔfiri se, se woantumi annye a, me ne onipa a medi w'akyi wo abusua no mu a eese se meggye." Na ɔbarima no buua se, "Meggye." **5** Afei, Boas ka kyereえ no se, "Se woto asase no firi Naomi nkyen a, na eese se woware Moabni okunafoo Rut no. Se eba saa a, obewo mma a ne kunu din beda wɔn so na asase no betena abusua no mu." **6** Eho ara na abusua mu gyefoo nimpon no kaa se, "Ennee merentumi ntɔ asase no, ɔfiri se, ebɛha m'agyapadee. Tɔ asase no na merentumi ntɔ." **7** Saa ebere no, na eye Israel amannee se, se obiara redane n'adee bi a watɔ no ekwan pa so ama obi foforo a, ɔwɔrɔ ne mpaboa de ma ɔtɔfoo no. Wɔyɛ saa wo badwa mu de hye adeto no mu den. **8** Enti, abusua gyefoo nimpon no worɔɔ ne mpaboa ka kyereえ Boas se, "Wo ara to asase no." **9** Na Boas ka kyereえ ɔman no ntuanofoo no ne edam a woatwa ahyia ho no se, "Enne matɔ Elimelek, Kilion ne Mahlon agyapadee a ewɔ Naomi nsam, na moye eho adansefoo. **10** Menam asase no tɔ so afa Rut a ɔye Moabni a ɔye Mahlon kunafoo no se me yere. Eno enti, se ɔwo ɔbabarima a, obefia ne kunu a wawu no abusua din na wafa abusua

agyapadee a ewo ne kurom ha nso. Enne, mo nyinaa moye adansefoo.” **11** Afei, ntuanofoo no ne omanfoo no nyinaa sore gyinaee kaa se, “Yeye adansefoo! Awurade mmoa mma obaa a afei na oreba wo fie no nye se Rahel ne Lea a won mu na Israel aman nyinaa firi no. Wobeyé kese wo Efrata na woagye edin wo Betlehem. **12** Na Awurade mfa ababaawa yi so mma wo asefoo a wobeyé se yen agya Peres a oye Tamar ne Yuda babarima no.” **13** Enti, Boas waree Rut de no koo ne fie. Afei, okoo ne ho na Awurade ma onyinsenee na owoo obabarima. **14** Na kuro no mu mmaa ka kyere Naomi se, “Animuonyam nka Awurade se enne eda yi, wama woanya abusua gyefoo! Ommeye okunini wo Israel. **15** Akokoa yi mma wo nsi wo mmabaawabere mu na onhwé wo wo wo mimerewabo mu. Efiri se oye w’ase a odoo wo na osene mmamarima nson ma wo no babarima.” **16** Na Naomi faa akokoa no, na ohwé no te se ono ankasa yafunu ba. **17** Na mmaa a wone no bo fipam kaa se, “Afei dee Naomi anya obabarima bio.” Na wotoo no din Obed. Ono na obeyee Yisai agya ne Dawid nana. **18** Tete agya Peres awoo ntoatoasoone: Peres woo Hesron. **19** Hesron woo Ram, enna Ram woo Aminadab. **20** Aminadab woo Nahson, enna Nahson woo Salmon. **21** Salmon woo Boas, enna Boas woo Obed. **22** Obed woo Yisai, enna Yisai woo Dawid.

1 Samuel

1 Na əbarima bi firi Ramataim-Sofim a əwo Efraim bepo asase so a ne din de Elkana. Na Elkana yi ye Yeroham babarima ne Elihu nana nso. Na wofiri Tohu fie, a əwo Suf abusua mu. **2** Na Elkana wɔ yerenom baanu. Na wɔn din de Hana ne Penina. Na Penina wo mma. Hana dee, na ənni ba. **3** Afe biara, na Elkana ne n'abusuafoō kɔ Silo kɔsom, bo afodee ma Otumfoo Awurade wɔ Awurade fie. Na Eli mmammarima baanu a wɔn din de Hofni ne Pinehas na wɔyε Awurade asəfoo wɔ hɔ saa əbere no. **4** Da biara a Elkana bəba abebo afodee no, əde ənam no mu rikyemu bi ma ne yere Penina ne ne mma no mu biara. **5** Nanso, Hana dee, na ne kyeفا ye soronko, efiri se, na odo no yie, əwom se na Awurade mmaa no mma. **6** Nanso na Awurade ato n'awodee mu enti, na Penina di ne ho few. **7** Na saa asem yi kɔ so afe biara. Əbere biara a wobəko Awurade fie no, Penina bɔ Hana akutia. Na yei ma Hana su na ənnidi mpo. **8** Əba saa a, ne kunu Elkana bisa no se, "Hana, eðeen asem? Aden enti na wonnidie? Aden enti na wo were ahoo, se wonni mma ntí? Mensom bo mma wo, nsen se anka wowo mmammarima edu mpo?" **9** Eda koro bi na wɔwo Silo no, Hana firii adi anwummere bi a woadidi awie se ərekə Awurade fie akəbə mpaee. Na əsəfoo Eli te baabi a ətəna daa wo Awurade fie əpono an hɔ. **10** Hana firi awerehoo a ano yε den mu suie, əbere a na ərebo Awurade mpaee. **11** Na əhyee bo se, "Ao Awurade Otumfoo, se wobehwε wo əsəmfoo awerehoodie so, na wotie me mpaebo ma me obabarima a, ənnée mede no besane ama wo. Ne nna a əbedi nyinaa əbeyε wo dea. Dee əbeyε adansiede se wode no ama Awurade ne se wɔremfa yiwan nka ne ti da." **12** Əgu so rebo Awurade mpaee no, na Eli rehwε no. **13** Əhunuu se orebesebese n'ano, nanso onté nne biara no, Eli susuu se wanom nsā. **14** Əbisaa no se, "Ese se woba ha əbere a waboro nsā anaa? Ma w'ani nna ho!" **15** Na Hana buua se, "Dabi, me wura, memmoroo nsā, na mmom, me were na ha enti na mereka m'ahiasem akyere Awurade. **16** Mesr wo, mfa no se meye əbaa omumuyefoo. Na aniberee ne awerehoo so na merebo mpaee." **17** Enna Eli kaa se, "Se saa na ete dee a, ma w'ani nnye! Israel Onyankopɔn nye w'abisadee mma wo." **18** Hana team se, "Meda wo ase, awural" Əsane kɔ kɔdidiis, na wannı awerehoo bio. **19** Adees kyee anəpahema no, efie no mu nnipa sore kɔsom Awurade bio. Afei, wɔsane kɔ Rama. Əbere a Elkana de ne ho kaa Hana no, Awurade kaae Hana adebisa no, **20** na anni da bi, əwoo obabarima. Ətoo no edin Samuel na əkkaa se, "Mebisaa no firii Awurade nkyen." **21** Afe akyi no, Elkana, Penina, ne wɔn mma kɔ se wɔrekəbə afirinhyia afodee ama Awurade. **22** Hana ankə bi. Əka kyerees ne kunu se,

"Se abofra no twa nufoo a, mede no bəkə Awurade fie na makəgya no hɔ ama Awurade afəbəo." **23** Elkana kaa se, "Dee wogye di se εye ma wo biara no, ye. Tena ha ansa na Awurade mmoa wo mma wonni wo bɔhyε so." Enti əbaa no tenaa fie hwεe ne babarima no. **24** Ətwaa no nufoo wieee no, əde no kɔ Awurade asorefie wɔ Silo. Wode nantwinini a wadi mfee mmiensa ne esiam lita dunsia ne bobesa kakra baeε. **25** Wode nantwinini no bɔo afodee wieee no, wode abofra no břee Eli. **26** Hana bisaa no se, "Owura wokae me anaa? Me wura, me ne əbaa a əbegyinaa ha mfee bebree ni bɔo Awurade mpaee no. **27** Mebəo saa abofra yi ho mpaee, na Awurade aye m'abisadee ama me. **28** Enti, seesei, mede abofra yi rema Awurade. Ne nkwa nna nyinaa, əbeyε Awurade dea." Na wosomm Awurade wɔ ho.

2 Na Hana bɔo mpaee se, "M'akoma di ahurisie wɔ Awurade mul! Ao, Awurade mu na me nhiyira wɔ! Afei, manya mmuaee ama m'atamfoo, na m'ani gye wɔ wo gyee no ho. **2** "Obiari nyε kronkron se Awurade! Obi bi nka wo ho; Əbotan bi nni hɔ se yen Onyankopɔn. **3** "Gya ahantansu ne ahomasoo no, nkasa wɔ ahantan so saal! Efiri se, Awurade ye Onyankopɔn a ənim wo nneyee na əbebu wo dees woaye no so aten. **4** "Wɔn a na wɔyε atumfoo no nnye atumfoo bio; na wɔn a na wɔyε mmere no nso, afei, wɔayε den. **5** Wɔn a na wədidi mee pintinn no afei əkəm rekum wɔn. Na wɔn a əkəm rekum wɔn no nso afei wɔamee pintinn. Afei, obonini wɔ mma baason, na əbaa a na əwo mma pii no mma bəbo no. **6** "Awurade de nkwa ne owuo nyinaa ba; Əka ebi hyε damena mu, na ənyane ebinom. (**Sheol h7585**) **7** Awurade ye obi ohiani na wayε obi ədefoo; obre obi ase na wapagya obi. **8** Əpagya ohiani firi mfuturo mu aane, əyi no firi nsosie mu; əye wɔn se mmapəmμa de wɔn tena animuonyam nkonnua so. "Efiri se, asase fapem ye Awurade dea, na watoto ewiase sedee ese. **9** Əbebo nyamesurofoo ho ban, na amumuyefoo beyera esum mu. "Se ahoođen mu nko dee a, obi renni nim; **10** Wɔn a wəko tia Awurade no, əbedwere wɔn. Ədwa aprannah firi ewiem gu wɔn so; Awurade bu aten wɔ asase so baabiara. "Əma ne əhempon ahoođen kəsəe; dee wasra no no, əhyε n'ahoođen mu den." **11** Afei, Elkana ne Hana gyaa Samuel ho kɔ efie wɔ Rama. Na abarimaa no beyeε Awurade əboafoo, efiri se, əboaa əsəfoo Eli. **12** Eli mmammarima no ye asansafoō a wəmfere Awurade, **13** anaa wɔn asəfodwuma. Əbere biara a obi bəba abebo afodee no na wɔrenoaa ənam no, Eli mma no soma osomfoo de adinam a əwo ano mmiensa ba. Əbere a ənam no si ogya so no, **14** osomfoo no de adinam no wɔ dadesen no mu. Na wɔhyε se dee adinam no bəwo mu no nyinaa ye Eli mma no dea. Wode Israelfoo a wɔba Silo ho nyinaa faa saa əkwan yi so. **15** Etó dabi a, ansa na wɔbəhεye

sradee no, əsəfōo no əsomfoa ba bēka kyere onipa a mu biara nni ho a əbəbə akəkoraa. **33** Wən a wəbekə ərebo afədee no se, “Ma əsəfōo no ənam no bi, na akyire no betena ase awerəhoo ne ntəhem mu. Na əntoto. Əmpə wo ənam a woanoa, na mmom, ənam won mma bewuwu atəfowuo. **34** “Na sedee əbəye mono nko ara.” **16** Onipa a ərebo afədee no ka se, na wobəhunu se dee maka no bēba mu saa no enti, “Fa dodo biara a wope, nanso sradee no dees, ees se mema wo mmammarima baanu no a əye Hofni wəhye ansa.” Eho na əsomfoa no bēka se, “Dabi, fa ne Pinehas no awuwu da korə mu. **35** Enə akyi ma me seesei ara, anye saa a, mede tumi befa.” **17** Na saa bōne a mmerantee yi ye yi ye akyiwadee wo na waye dee məkyere no se ənye biara. Məhyira Awurade anim, əfiri se, na wobu Awurade aforebo n'asefōo, na ne fiefōo bēye ahene a mesra wən ngo no animtia. **18** Samuel dee, əwom na əye abarimaa, no asefōo akəsi daa. **36** Na w'asefōo nyināa békoto n'asefōo, asresre wən sika ne aduane. Wobəka se, “Mesre mo, momma yen nnwuma bi nyé wə asəfōo no mu sedee əbəma yeanya aduane adi, amee.””

3 Abarimaa Samuel dii Eli nan ase, somm Awurade. Saa ebere no na asem a wote firi Awurade nkyen ne anisoadehunu ye adee a əho ye na. **2** Anadwo bi, na Eli a n'aní reye afira koraa no kôdaee nkyeree koraa. **3** Na Onyankopon kanea no nnya nnumii. Saa ebere no na Samuel da Ahyiaeet Ntomadan no mu baabi a əben Onyankopon adaka no. **4** Preko pe, Awurade free se, “Samuel! Samuel!” Samuel buaa se, “Menie.” **5** Na əyee ntəm kəo Eli nkyen kôka kyere no se, “Menie! Wofree me?” Eli nso buaa no se, “Memfree wo, na sane kôda.” Enti əsane kôdaee. **6** Awurade sane free bio se, “Samuel!” Bio, Samuel sane yee ntəm kəo Eli nkyen kôka kyere no se, “Menie! Wofree me?” Eli buaa no se, “Me ba, memfree wo, na sane kôda.” **7** Na Samuel nnya nhunuu Awurade, əfiri se, na Awurade asem mmaa ne nkyen da. **8** Enti afei, Awurade free Samuel ne mprensa so. Na Samuel yee ntəm kəo Eli nkyen kôka kyere no se, “Menie! Wofree me?” Eho na Eli hunuu se eye Awurade na ərefre abarimaa no. **9** Enti, əka kyere Samuel se, “Kə na kôda bio, na se wote se obi refre wo a, gye so na ka se, ‘Menie, Awurade kasa na w'akoa retie.’” Enti, Samuel kôdaa bio. **10** Na Awurade ba befre bio se, “Samuel! Samuel!” Na Samuel buaa se, “Menie, Awurade kasa na w'akoa retie.” **11** Na Awurade ka kyere Samuel se, “Merebeye akomatuo adee bi wo Israel. **12** Merebeye dee maka atia Eli ne n'abusuafoo no nyināa. **13** Mabo no kôkə mpen bebree se, atemmuo reba əne n'abusuafoo so, əfiri se, ne mmammarima abə mmusuo atia Onyankopon, nanso wankasa ankyere wən. **14** Na maka ntam se, Eli ne ne mmammarima bōne no, se wəbə okum afədee anaa aduane afədee koraa a, woremfa nkye won da.” **15** Samuel daa ho ara kəsii se adee kyee. Əbuebuee ntomadan ho mfensere sedee ottaa ye no. Na əsuro se əbəka asem a Awurade ka kyere no no akyere Eli. **16** Nanso, Eli free no se, “Samuel, me ba.” Samuel buaa se, “Menie!” **17** Eli bisaa no se, “Asem ben na Awurade ka kyere wo? Ka biribiara kyere me. Se wode biribiara sie me a, Onyankopon ntwe w'aso.” **18** Enti, Samuel kaa biribiara kyere

Eli a wamfa hwee ansie no. Eli ka səo so se, “Eye mfee aduokron nwətwe na n’ani afira no nkyen. Awurade pə. Ḍnye dee əsusu se eye na efata biara.” **16** Ḍka kyere Eli se, “Seesei ara na mafiri akono ho baee. Nne yi ara, na mewo ho.” Eli bisaa se, “Na biribiara a Samuel kae no, na eye nyansasem a ekosii sen?” **17** Ḫbofoo no buaa se, “Israelfoo adi əboa. **20** Nnipa a wəwo Israelman mu nyinaa, efiri nkoguo. Israel akodom no mpem mpem atoto wə asase no ti kosi n’anafoo, na wənim se wəahye akono ho. Afei, wo mmammarima baanu a eye Hofni Samuel Awurade odiyifoo. **21** Awurade koo so daa ne ho adi wə Silo, na əde nsem maa Samuel wo ntomadan mu ho.

4 Na nnipa a wəwo Israel nyinaa tee nsem a efiri Samuel ho. Saa əbere no, na Israelfoo ne Filistifoo reko. Israelfoo akodom kyeree sraban wə Ebeneser enna Filistifoo nso kyeree sraban wə Afek. **2** Filistifoo no to hyee Israelfoo akodom no so, dii wən so nkoniim, na wəkumim nniipa mpemnan. **3** Ḍko no baa awiee, na Israel akodom sane kəo wən sraban mu ho no, Israel mpanimfoo no bisaa se, “Aden ntı na Awurade ama yeadi nkoguo eme yi wə Filistifoo anim yi? Momma yenkəfa Awurade Apam Adaka no mfiri Silo. Se yede kəo əsa a, əbegye yen afiri yen atamfoo nsam.” **4** Enti, nnipa no somaa mmamarima kəo Silo, na wəde Otumfoo Awurade a əte Kerubim ntam Apam Adaka no baee. Saa əbere no na Eli mmamarima baanu Hofni ne Pinehas ka wən a wəsooa Onyankopon Apam Adaka no kəo akono ho no. **5** Əbere a Israelfoo no huriu se wəde Awurade Apam Adaka no reba nsraban no mu no, wən nyinaa bəo ose maa asase wosoee. **6** Filistifoo no bisaa se, “Edeen na əreko so yi? Edeen osebə na ewə Hebrifoo sraban mu ho yi?” Wjtee se Awurade Apam Adaka no na abeduru sraban mu ho no, **7** wəsuroee. Na wəkaa se, “Anyame no aba wən sraban mu ho. Ənne, asem ato yen! Yənhyiaa asem a əte sei bi da. **8** Hwan na əbegye yen afiri saa Israel anyame atumfoo yi nsam? Wəne anyame a wəde owu yadee ahodo nyinaa bi see Misraimfoo, əbere a Israelfoo wə esere so ho no. **9** Monnyere mo ho, Filistifoo! Monnyina se mmarima; anye saa a, Hebrifoo no befa mo nkoo sədəe wəyee yen nkoo no.” **10** Enti, Filistifoo no koo aniberee so, dii Israelfoo no so bio. Wən a wəkunkumm wən no dəoso. Israelfoo əpreduasa na wəkunkumm wən eda no. Wən a wənyaa wən ti didii mu no dwane kəo wən ntomadan mu. **11** Wofaa Onyankopon Apam Adaka no, na wəkunkumm Eli mmamarima baanu a wəye Hofni ne Pinehas no. **12** Eda no ara, əbarima bi firi Benyamin abusuakuo mu dwane firii akono ho beduruu Silo. Na watete ne ntadəe mu, de mfuturo ahura ne tiri mu, de kyere n’awerchəo. **13** Na Eli retwən wə kwankyen baabi, pe se ote øko no mu nsem, efiri se, na ne bo ntə ne yam koraa wə Onyankopon Apam Adaka no ho. Ḫbofoo no ba bekaa asem a asie no, wətee nteateamu bi wə kuro no mu nyinaa. **14** Eli bisaa se, “Saa nteateamu yi ase ne sen?” Ḫbofoo no yee ntəm kəo Eli, **15** a na wadi

mfee aduokron nwətwe na n’ani afira no nkyen. ho baee. Nne yi ara, na mewo ho.” Eli bisaa se, “Na biribiara a Samuel kae no, na eye nyansasem a ekosii sen?” **17** Ḫbofoo no buaa se, “Israelfoo adi əboa. **20** Nnipa a wəwo Israelman mu nyinaa, efiri nkoguo. Israel akodom no mpem mpem atoto wə asase no ti kosi n’anafoo, na wənim se wəahye akono ho. Afei, wo mmamarima baanu a eye Hofni Samuel Awurade odiyifoo. **21** Awurade koo so daa ne ho adi wə Silo, na əde nsem maa Samuel wo ntomadan mu ho. **18** Ḫbofoo no kaa Onyankopon Apam Adaka no nso, wəafa.” **19** Ḫbofoo no kaa Onyankopon Apam Adaka no ho asem ara pə, Eli firi akonnwa a əte so mu wə abontenpono ho no te hwee n’akyi. Ne kən mu buie, efiri se, na wabo akokraa a ne mu nso yə duru. Na wadi Israel anim mfirinhya aduanan. **20** Saa əbere no na n’ase baa a əye Pinehas yere nyem a əreye awoo. Ətee se wəafa Onyankopon Apam Adaka no, na n’ase ne ne kunu awuwuo no, awoo kaa no amonim ho. **21** Əwuu wə awokoo mu, nanso ansa na ərebewu no, mmaa a wəregye no awoo no kaa se, “Nsuro woawa abarimaa.” Nanso, wammua wən na wankasa wən ho nso. **22** Əbesebesee n’ano too abarimaa no edin Ikabod, “Animuonyam no wə he, Israel animuonyam no asa,” efiri se, wəafa Onyankopon Apam Adaka no na n’ase ne ne kunu nso awuwu. **22** Əkaa se, “Animuonyam afiri Israel mu, efiri se, wəafa Onyankopon Apam Adaka no.”

5 Filistifoo no faa Onyankopon Apam Adaka no akyi, womaa so firi Ebeneser akono ho kəo kuropon Asdod mu. **2** Wəsooa Onyankopon Apam Adaka no kəo Dagon abosonnan mu. Wəde kəsii ohoni Dagon nkyen. **3** Nanso, əbere a adee kyee a Asdod kuro mma no kəhwəe no, na Dagon ahwe fam wo Awurade Apam Adaka no anim a n’anim butu fam. Enti, womaa ohoni no so gyinaa ho bio. **4** Nanso, adee kyee anəpa no, na asem koro no ara asi bio. Na Dagon no ahwe fam wə Awurade Apam Adaka no anim a n’anim butu fam. Saa əbere yi dee, na ne ti ne ne nsa abubu afiri so deda əpono ano. Ne kuntunsini na na aka da ho a ammubu. **5** Eno enti na ebəsi enne yi, Dagon asəfəo anaa obiara a əbewura abosonnan mu ho no ntia aponnwa no so no. **6** Na Awurade maa mpompo bobəo Asdodfoo ne ne mpotam hofoo no. **7** Əbere Asdodfoo hunuu asem a abə no, wəkaa se, “Yərentumi mma Onyankopon Apam Adaka no ntena yen nkyen. Ətia yen! Əbesees yen ne yen nyame, Dagon nyinaa.” **8** Enti, wofree Filistifoo nkuropon enum mu sodifoo nyinaa bisaa wən se, “Edeen na yenyə Israel Onyankopon Apam Adaka yi?” Sodifoo no susuu asem no ho na wəbuua se, “Momfa Israel Onyankopon Apam Adaka no nkə Gat.” Enti, wode Onyankopon Apam Adaka no kəo Gat. **9** Nanso, əbere a Onyankopon Apam Adaka no duruu Gat no, Awurade maa mpompo bobəo kuro no mufo, mpanin ne mmofra, na wəsuroo yie. **10** Enti, wode Onyankopon Apam Adaka no kəo Ekron kuropon mu, na wode rewura ho no, Ekronfoo no suu se, “Wəde Israel Onyankopon Apam Adaka no

reba yen nkyen de abekkumkum yen nso.” **11** Enti, a wofre no Yosua a ofiri Bet-Semes afuo mu no, nnipa frēe sodifoo no bio, sree wən se, “Monsane egyptinaa əbotan kesee bi ho. Nnipa no twitwaa nnua mfa Onyankopon Apam Adaka no mfiri ha nkɔ ne a wode yee teaseenam no mu. Na wode anantwie no ḡoman mu, anye saa a, ebekkumkum yen nyinaa.” Saa bao əhyee afodee maa Awurade. **15** Lewifoo no mu ebere no na ḡaredom a ofiri Onyankopon nkyen no ahye aseē dada ama huboa abeo kuropon no so. **12** mu no, na wōde guu əbotan kesee no so. Saa eda no, Won a wōanwuwu no, wōmaa mpōmpo bobao won. Bet-Semesfoor bao əhyee afodee ne aduane afodee Na agyaadwotwa baa baabiara. bebree maa Awurade. **16** Filistifoo sodifoo baanum

6 Awurade Apam Adaka no dii Filistifoo asase so abosome nson. **2** Na Filistifoo no freee wɔn asfoo ne wɔn nsamanfrefoo bisaa won se, “Edeen na yenyen Awurade Apam Adaka yi? Monkyere yen ekwan a yemfa so nsane mfa nkɔ asase a efiri soot no so.” **3** Wɔka kyereɛ won se, “Monsane mfa Israel Onyankopon Apam Adaka no nkɔ baabi a mokofaa no, na momfa akyedee nka ho. Momfa afodie afodee nka ho, na ama ḥyaredom no agya. Na se ḥyaredom no amnyae a, ḥbema moahunu se enye Onyankopon na oðe baee.” **4** Wɔbisaa se, “Ennee, na afodie afodee ben na yemfa nkɔ?” Na wɔka kyereɛ wɔn se, “Esiane se ḥyaredom no abo mo ne mo sodifoo baanum enti, monye sikakokoo te se mpompo seso enum ne sikakokoo akusie seso enum te se dee sodifoo no dodoor tee.” **5** Momye saa neema yi nyinaa fa nkyere anidie a mowɔ ma Israel Onyankopon. Na ebia, ḥbegyae mo, mo anyame ne mo asase amanehunu no. **6** Momnye asooden, nye adonyefoo, sedee Farao ne Misraimfoo yeeɛ no. Wɔamma Israelfoo ankɔ kɔsii se Onyankopon maa ḥyaredom te guu won so. **7** “Afei, monye teaseenam foforo, na monhwelhwe anantwiberee mmienu a afei na woawo mma foforo. Monhwé se wɔntwee teaseenam da. Momfa anantwie no nsesa teaseenam no na montete wɔn mma no mfiri wɔn ho, mfa wɔn nkɔgu wɔn buo mu. **8** Momfa Awurade Apam Adaka no nsi teaseenam no mu, na momfa adakawa a sikakokoo akusie seso ne sikakokoo mpompo seso wo mu no nsi nkyen. Afei, momma anantwie no nkɔ baabiara a wɔrɛ. **9** Na se wɔtra yen asase hyee, na wɔkoduru Bet-Semes a, ḥbema yehunuu se, eyɛ Awurade na oðe saa amanehunu kesee yi baa yen so. Na se amma no saa a, yebəhunu se saa ḥyaredom a ḥbaa yen so no ye akwanhyia bi, na mmom, emfiri Awurade, ekwan biara so.” **10** Wɔyeeɛ saa. Wofaa anantwie mmienu a woawo foforo de won saa teaseenam no so, na wɔde wɔn mma no guu buo mu. **11** Wɔde Awurade Apam Adaka no sii teaseenam no mu. Wɔde adakawa a sikakokoo akusie seso ne sikakokoo mpompo seso wo mu no sii ho. **12** Afei, anantwie no de su faa tempon a eko Bet-Semes no so tee. Filistifoo sodifoo dii won akyi ara kɔsii Bet-Semes hyee so. **13** Saa ḥberɛ no, na Bet-Semesfoo retwa won atoko wɔ bɔnhwa no mu. Enti, wɔpagyaa won ani hunuu Adaka no, wɔdii ahurisie. **14** Teaseenam no kɔduruu ḥbarima bi no hwee yeinom nyinnaa, na eda no ara, wɔsanee kɔo Ekron. **17** Sikakokoo mpompo seso a Filistifoo no de kɔo se asodie afodee, de maa Awurade no ye akyedee a efiri Asdod, Gasa, Askelon, Gat ne Ekron sodifoo nkyen. **18** Sikakokoo akusie seso enum no nso gyina hɔ ma Filistifoo nkurotopon enum no ne nkurotooa atwa ho ahya no a na sodifoo baanum no hwe so no. ḥbotan keseɛ a na ewɔ Bet-Semes a wode Awurade Apam Adaka no siie no nso da so tim Yosua afuom besi enne se nkaedee a ḥkyere asem a esii ho no. **19** Na Awurade kunkumim Bet-Semesfoo no mmaprima aduɔson se wɔahwɛ Awurade Apam Adaka no mu. Na dee Awurade yeeɛ no enti, nnipa no twaa agyaadwoɔ pa ara. **20** Wɔsu bisaa se, “Hwan na ḥbetumi agyina Awurade, ḥkronronni Onyankopon anim? ḥhe na ḥbetumi de adaka yi afiri ha aksɔ?” **21** Enti, wɔsomaah abɔfɔo kɔo Kiriat-Yearimfoo nkyen kɔka kyereɛ won se, “Filistifoo no asane de Awurade Apam Adaka no aba. Yesre mo, mommra ha mmegye!”

ba a ḥnyiniie de ne mua no baa ḥhyee afodee maa firi asees se wātwa yēn ho ahyia no. Yēn ḥbeni abelesi. 8 Samuel baa akokoraa no, ḥyiae mpanimfoa nysinaa. 9 Enti, na ḥane ba ne kurom Rama bedi nsem wō hō nso. Na Samuel sii afɔrebukyia wō Rama de maa Awurade.

8 Samuel baa akokoraa no, ḥyiae mpanimfoa nysinaa. 2 N'abakan no din de Yoel enna ne ba a ḥta so mimienu no din de Abiya. Na ḥwōye atemmufoa wō Beer-Seba. 3 Nanso, na ne mmammarima no nte se wōn agya. ḥwōye sikanibere. ḥwōye adanmudee, buu ntenskyea. 4 Enti, Israel mpanimfoa nysinaa hyiae Samuel wō Rama ne no bedii saa asem yi ho nkommoo. 5 Woka kyere se, "Woabo akokoraa, na wo mmammarima nso nnante w'akwan so; enti, si ḥhene na ḥnni yen anim sēdē aman bebree ye noo no." 6 Wōn abisadee no anye Samuel dē enti, ḥkoo Awurade anim kōbisaa akwarkyere. 7 Na Awurade ka kyere Samuel se, "Tie nsem a ḥmanfoa no reka kyere wo no na ye. ḥnye wo na wōapo, na mmom, me na wōapo me, se mennni wōn so ḥhene bio. 8 ḅfiri ebere a mayii wōn firi Misraim no besi ḥnne yi no, ḥwākō so apo me akōdi anyame foforo akyi; na ḥnne yi, saa ara na wōde reye wo. 9 Enti, tie wōn, nanso bā wōn kōkō anibere so, na ma ḥnhunu ekwan a ḥhene a ḥrebedi wōn so no de wōn befa so." 10 Enti, Samuel kaa Awurade kōkō so no kyere nnipa no. 11 "Sei na ḥhene ne mo betena. ḥhene betwe mo mmammarima akōfra n'asradom mu, na wōama wōn atu mmirika adi ne teaseenam anim. 12 Ebinom beye n'akodom mu asahene, na ebinom nso aye nkoo mu asomfoo. ḥwōbeyē ebinom ma wōafuntum n'afuo, na wōatwa n'afudee, na afofor aye n'akodee ne ne teaseenam ho nneema. 13 ḥhene no begye mo mmammarima afiri mo nsam, na

wahye wōn ama wōanoo nnuane, na wōato nnuane, Awurade. ḅsree Awurade maa Israelfoo, na Awurade na wōaye nnuhwam nso ama no. 14 ḅbegye mo tiee. 10 Ebere a Samuel gu so rebo ḥhyee afodee no, mfuo ne mo bobe mfuo ne mo ngo mfuo a eyē no Filistifoo no baa se wōrebēko. Nanso, Awurade de afiri mo nsam, na ḥde ama ḥno ankasa n'asomfoo. apranna a emu ye duru yie kasa firi soro, maa 15 ḅbegye mo mfudee mu nkyemoo edu mu baako, basabasaye sii Filistifoo no mi, maa Israelfoo no na wakyekye ama n'adwumayefoo ne n'asomfoo. dii won so nkonim. 11 Israel mmarima pamoo wō firi Mispa, kosii Bet-Kar, kunkumm wōn guu ekwan so. 12 Enna Samuel faa oboō kesee bi de sii Mispa ne Sen ntam. Na ḥto no edin Ebeneser a asees ne mu baako na moaye n'asomfoo. 13 Se eda no duru a, "Oboa boo" na okaa se, "Eha na Awurade aboa yen mobesre ahomegyee afiri saa ḥhene a morepe no abesi!" 13 Enti, wōdii Filistifoo no so, na woantumi no nkyen, nanso Awurade remmoa mo." 19 Nanso, ammgye Israelfoo nsase amfa wō ebere tenten bi ḥomanfoa no antie Samuel kokobo no. Asem a wokae mu. Na Samuel nkwa nna mu nyinaa, Awurade nsa ara ne se, "Se ete sen koraa a, yērē ḥhene. 20 Yērē a eyē den no tiaa Filistifoo. 14 Na Israel nkuro a se yērē se aman a wōatwa yen ho ahyia no. Yēn ḥbeni Ekron ne Gat no a na Filistifoo no agyegye no. ḥhene bedi yen so, na wadi yen anim aks oks." 21 Wōde asase a aka a Filistifoo no agyegye no kaa ho. Enti, Samuel kaa asem a nkurofoo no ka kyere no Emaa asomdwōee baa Israel ne Amorifoo ntam saa no kyere Awurade, 22 na Awurade buaa se, "Yē dees wōreka no ma wōn, na ma wōn ḥhene." Afei, Samuel penee so, na ḥoma obiara kōo ne kurom.

9 ḅbarima ḅdefoo bi a ḅdi mu tenaa ase a na ne din de Kis na ofiri Benyamin abusuakuo mu. Na ḥyiae Abiel babarima, na ne nana ne Seror a ḅfiri Bekorat fie ne Afia abusua mu. 2 Na ne babarima Saulo ho ye fē yie sene obiara wō Israel. Na ḥware sene obiara firi n'abati kōi ne tiri so wō asase no so. 3 Eda bi Kis mfunumu yerae, na ḥka kyere Saulo se, "Fa asomfoo no mu baako, na wone no nkōhwehwe mfunumu no." 4 Enti, Saulo faa asomfoo no mu baako. Wōkofaa Efraim bepo asase, Salisa asase, Saalim fam ne Benyamin asase nyinaa so, nanso woanhunu mfunumu no baabiara. 5 Na wōduruu Suf mansini mu no, Saulo ka kyere ḥsomfoo a ḥka ne ho no se, "Bra, ma yēnsane nkō baabi a yēfiri baee, na ebia, m'agya agyae mfunumu no ho dwene, eredwene yen ho mmom." 6 Nanso, ḥsomfoo no buaa se, "Manya adwene bi, Onyame onipa bi te kuro yi mu a wōbu no yie. Na asem biara a ḥbeka nso ba mu. Ma yēnko ne ho seesei ara, ebia ḥbetumi akyere yen baabi a eṣe se yefaa." 7 Saulo buaa no se, "Yenni hwee a yēbetumi de akye saa ḅbarima no, yen nnuane mpo asa, yenni biribiara a yede bēma no." 8 ḅsomfoo no buaa no bio se, "Hwē! Mewo dwetē gram mmiensa. ḅbetumi de ama no, na yeahwe dee ebiesi." 9 (Saa ebere no, se nnipa rekobisa Onyankopon ho adee a, woka se, "Momma yēnkobisa ademuhununi" ḅfiri se, saa ebere no na wōfre adiyifo ademuhunufoo.) 10 Saulo penee so ka kyere ne ḥsomfoo no se, "Eyē, ma yēnsō nhwē!" Enti, wōsii mu kōo kuro a Onyame onipa wō mu no so. 11 Wōreforo bepo bi akō kuro no mu no, wohyiae mmabaawa bi a wōrekōsa nsuo. Enti, Saulo ne ne ḥsomfoo no bisaa wan se "Ademuhununi no wō ha enne?" 12 Wōbuua se, "Aane. Momfa ekwan yi so tee, na mobehunu se ḥte kuro no apono

ano ho. Ḍrebéduru ha ara nie, na əno nso rebəbə no. Wəbeka akyere wo se, ‘Mfunumu a motuu ho omanfoo afədee no bi wə bepo no so ho. **13** Monka anammən kohwehwəe won no, wəahu wən. Enti, mo ho nkoto no, ansa na waforo aks bepo no so seesei, w'agya agyae won ho dwene, na mmom, akədidi. Nnipa no mfiri aseē nnidi kosi se obəhyira mo ho na ḍədwene. Ḍtaa bisa se, “Obi ahunu me aduane no so.” **14** Enti, wəkəo kuro no mu. Na babarima no anaa?”” **3** “Moduru dua keseē bi a wərewura apono no mu no, na Samuel ani kyere esı Tabor ho a mobəhyia mmaprima baasa bi a wən so a ḍəkəforo bepo no. **15** Na Awurade aka wəfiri Bet-El reko akəsom Onyankopon. Ḍbaako so akyere Samuel, eda a atwam no se, **16** “Okyena mmirekyie mma mmiensa, Ḍbaako nso so burodo sese, mesoma obi afiri Benyamin asase so. Sra no mua mmiensa enna dee əka ho no nso so nsā aboa ngo, na əmmeyə me nkurofoo Israelfoo kannifoo. nwoma kotokuo baako. **4** Wəbəkyea mo, na wəama ḍəggeye won afiri Filistifoo nsam. Mede ahummoboro mo burodo mua mmienu, na ese se mogye firi ahwe me nkurofoo, na mate won sufre.” **17** Ebere won nkyen. **5** “Na se moduru Onyankopon kokoo a Samuel hunuu Saulo ara pe, Awurade kaa se, a ewo Gibe a Filistifoo akodom abo kyempem wo “Yei ne əbarima a mekaa ne ho asem kyerees wo hə no a, mobəhunu adiyifoo asafodəm se wofiri no. Ḍno na əbedi me nkurofoo so no.” **18** Eho aforebukyia a ewo bepo no so ho resiane ba. Eho ara, Saulo kəo Samuel nkyen wo abəntenpono no na mobəhyia adiyifoo asafo a wəresiane firi bepo ano kəbisaa no se, “Wobətumi akyere me baabi a no so ho reba na benta ne mpintin ne mmən ne ademuhununi no fie wə anaa?” **19** Samuel buaa nsankuo di won anim a wərehye nkəm. **6** Saa ebere se, “Mene adehunumuni no. Di m'anim əkan wo no, Awurade Honhom beba wo so wə tumi mu, na bepo no so, kə baabi a wəbo afədee hə, na yen wo ne won bəhye nkəm. Wobesakyera aye onipa nyinaa bedidi wə ho. Anəpa, mekyere wo dee wope fofo. **7** Saa nsenkyerənnee yi akyi no, ye dee se wohunu, na magya wo ekwan. **20** Na mfunumu a wogye di se eyə biara, na Onyankopon beka wo wəyeraes nnansa ne enne no, mma won ho asem ho. **8** Afei, siane di m'anim kə Gilgal na kətwen nha wo koraa, əfiri se, wəahunu wən. Na mepe se me wo ho nnanson. Meba abəka wo ho wə ho, na meka kyere wo se, Israel anidasoo nyinaa ye wo ne yeabə əhyee afədee ne asomdwoee afədee. Na se wo fiefoo.” **21** Saulo buaa se, “Mefiri Benyamin a meduru hə a, mekyere wo dee ese se woye bio.” **9** Saulo danee ne ho pəe se əko ara pe, Onyankopon sesaa n'akoma, na Samuel nsenkyerənnee nyinaa no nyinaa mu. Na aden enti na woka yei kyere ba a mu da no. **10** Ebere a Saulo ne ne əsomfoo no me?” **22** Enti, Samuel de Saulo ne ne əsomfoo no Onyankopon honhom baa Saulo so, na əno nso hyee wən no əpono ti, de hyee won animuonyam wə asees hyee nkəm. **11** Ebere a ne nnamfonom tee nnipa dodoə bəye se aduasa no anim. **23** Samuel saa asem yi no, wəteam se, “Asem ben na moreka ka kyerees osoodoni no se, “Fa ənam sini a mede yi? Saulo nso abeye nkəmhyeni?” Eyee den na Kis maa wo no bra, dee wəde asie ama dee wərehye babarima tumi bəye nkəmhyeni?” **12** Nanso, əhəni no animuonyam no.” **24** Enti, osoodoni no de ba bi kaa se, “Sedee n'agya te dee, emfa ho; obiara betoo Saulo anim. Samuel kaa se, “Di dee wəde tumi bəye nkəmhyeni.” Enti, ebeyee sennahə se, asi w'anim no. Mede sie maa wo ansa na mereto “Enti, Saulo nso abeye nkəmhyeni?” **13** Saulo gyaeen nsa afre afəforo yi.” Enti Saulo ne Samuel didiie. nkəmhye no, əforo bepo no kəo aforebukyia no so. **25** Aponto no akyi a wəsane baa kuro no mu no, **14** Ḍduruu hə no, Saulo wəfa bisaa no se, “Ehefa na Samuel de Saulo kəo atifi dan mu kəsiesie dabere wokəe a dadaada yehnunu wo yi?” Saulo buaa maa no. **26** Adees kyee anəpa no, Samuel kəo Saulo se, “Yekəhwehwəe mfunumu a wəayera no, nanso nkyen kəfrees no se, “Sore! Anka ese se saa ebere yi yəanhunu wən. Eno enti, yekəo odiyifoo Samuel wonam ekwan so.” Enti, Saulo siesiee ne ho na əne nkyen kəbisaa no baabi a wəwo.” **15** Ne wəfa bisaa se, “Saa? Na asem ben na əkae?” **16** Saulo buaa se, “Əkaa se, wəahunu mfunumu no.” Nanso, Saulo anka ankyere ne wəfa no se Samuel asra no ngo se wəbesi no əhene. **17** Samuel free Israelfoo nyinaa baa Awurade anim wə Mispa, **18** na əka kyerees won se, “Sedee Awurade, Israel Onyankopon, see nie, ‘Mede Israelfoo firi Misraim baee, na meggee mo firii Misraim tumi ne won a wədi mo nya no nyinaa ase.’ **19** Nanso, ewom se maye bebree ama mo dee, nso moapo me aka se, ‘Yere əhene.’ Enti, afei, momfa mo mmusuakuo ne mo mmusuakuo mmra Awurade anim.” **20** Samuel maa Israel mmusuakuo

10 Afei, Samuel faa ngotoa a ngo wə mu hwie guu Saulo tirim, fee n'afon ho, kaa se, “Mereye yei de akyere se Awurade apa wo se əkannifoo ama ne əman Israel. **2** Se wogya me ha enne na worekə a, wəbəhyia mmaprima baanu wo baabi a əben Rahel eda a ewo Selsa a əben Benyamin hyee

nyinaa baeε no, Benyamin abusuakuo na wøyii no, na Saulo aduru hø dada. Økyekyee n'akodøm won. 21 Afei əmaa Benyamin abusuakuo no mu no mu akuo mmiensa. Øto hyee Amonfoø no so mmusua nyinaa baa Awurade anim na wøyii Matri mpofirim, kunkumm won anøpa mu no nyinaa. abusua, enna awieε no wøyii Kis babarima Saulo. Won akodøm nkaεε no bø hwetee baabiara a obi Na wohwehwæe no no, na wonhunu baabi a wafa. 22 mpo nhunu se won mu baanu bi gyina baabi. 12 Enti, wobisaa Awurade se, "Na øwo he?" Na Awurade Afei, nnipa no team free Samuel se, "Nnipa a wøka buaa se, "Aane, øde ne ho ahinta nneema mu." 23 se εnse se Saulo di yen so øhene no wo he? Momfa Enti, wotuu mmirika køføa no baeε. Na øbegyinaa won mmra na yenkum won." 13 Nanso, Saulo buaa nnipa no mu no na ne tenten bunkam fa obiara so. se, "Wørenkum obiara εnne, efiri se, Awurade agye 24 Samuel ka kyereε nnipa no nyinaa se, "Øbarima a Israel εnne." 14 Na Samuel ka kyereε nnipa no se, Awurade apa no se mo øhene nie. Obiara nni Israel "Mommra na yøn nyinaa nko Gilgal nkoøi Saulo ha a øne no se." Afei, nnipa no nyinaa bø gyee so se, ahennie no so dua." 15 Enti, won nyinaa koo Gilgal, "Øhene nkwa so!" 25 Samuel kyereεkyereε mmara a na wøhyee Saulo sahenekye wø Awurade anim. Na εbata saa ahennie no ho kyereε nnipa no. Øtwere wobøø asomdwoee afødee maa Awurade, na Saulo ne Israelfoo nyinaa ani gyeeε.

Afei, Samuel gyaa omanfoo no kwan ma wøkøø won afie. 26 Saulo nso koo ne fie wø Gibeaa na nnipakuø bi a Onyankopøn aka wøn akoma de wøn ho bøbøø no. 27 Nanso, amumuyefoo bi kaa se, "Ebeye den na saa onipa yi atumi agye yøn?" Wøsopaa no a wøammre no akyedee biara. Nanso Saulo ammuø wøn.

11 Ebeye bosome akyi, Amonhene Nahas dii n'akodøm anim betoaa Israel kuropon Yabes Gilead. Na Yabesman mma bisaa asomdwoee. Wøsree se, "Momma yene mo nyø apam, na yebeye mo asomfoo." 2 Nahas kaa se, "Eyø, na adee baako pe na εse se mopene so. Ene se, metu obiara ani nifa baako de agu Israel nyinaaa anim ase." 3 Na Yabes mpaniaa no buaa se, "Ma yøn mnanson, na yemfa nsoma abøføø mfa Israel nyinaa, na se yøn abusuaføø amma ammøgø yøn deø a, yøbepene wo nhøhyøeε no so." 4 Abøføø no beduruu Gibeaa se, "Ampa ara, eyø nokore!" 5 Samuel kaa se, "Awurade na wonnii yøn nya økwan biara so, na wonnyee adammudee fua pø mpo." 5 Samuel kaa se, "Awurade ne ne onipa a wøasra no no yø m'adanefoo se morentumi nka se mabo mo korøno." Won nyinaa kaa se, "Ampa ara, eyø nokore!" 6 Samuel toaa so se, "Eyø Awurade na øyii Mose ne Aaron. Øno na øyii mo agyanom firii Misraim asase so. 7 Seesei, monnyinaa ha dirin wø Awurade anim εbere a megø so rekaakae mo nneema økesee a Awurade aye ama mo ne mo agyanom no. 8 "Ebeye a na Israelfoo wø Misraim na wøsu free Awurade no, øsomaal Mose ne Aaron se, wønniyi wøn mfiri Misraim, na wømføø won mmra saa asase yi so. 9 "Nanso, ankyere biara na nnipa no were firii Awurade, wøn Onyankopøn, enti əmaa Sisera a øyø Hasor akodøm sahene no ne Filistifoo ne Moabhene dii won so. 10 Afei, wøsu free Awurade bio, na wøpaae mu kaa won bøne se, "Yøaye bøne se yøatwe yøn ho afiri Awurade ho, na yøresom ahoni Baalim ne Astoret. Na se wogye yøn firii yøn atamføø nsam a, yøbesom wo, na wo nko ara na yøbesom." 11 Na Awurade somaa Yerub-ye øphøhaa ne Yudafoø a wøn dodoø yø øpøduasa. 9 Baal, Barak, Yefta ne Samuel, na øgyee mo firii mo atamføø nsam na mobetennaa asomdwoee mu.

koo Yabes Gilead køka kyereε won se, "Økyena awia premtobere mu, yebeyi mo afiri mo ahokyere no mu." Abøføø no duruu kuro no mu no, anigyeε bunkam faa ho. 10 Na Yabes mmarima ka kyereε won atamføø no se, "Økyena yøeba mo so, na dee mope no, monye yøn." 11 Nanso, ansa na adee rebekye

12 Afei, Samuel kasa kyereε oman no bio se, "Deε mopeε se meye no maye, mama mo øhene. 2 Matwa me mmamarima ho ayi no, na megyina ha se økokoraa tidwono. Masom se mo økannifoo firi me mmoøraase. 3 Afei, monka nkyere me, εbere a megyina Awurade ne dee wøasra no wo ne din mu anim yi, hwan nantwie anaa n'afunumu na mawia? Masisi mo mu bi pen anaa? Madi mo nya pen anaa? Magye adanmudee bi pen anaa? Se maye bøne bi a, monka nkyere me, na metenetene dee manye no yie." 4 Wøbuua se, "Dabi, wonsissi yøn, na wonnii yøn nya økwan biara so, na wonnyee adammudee fua pø mpo." 5 Samuel kaa se, "Awurade ne ne onipa a wøasra no no yø m'adanefoo se morentumi nka se mabo mo korøno." Won nyinaa kaa se, "Ampa ara, eyø nokore!" 6 Samuel toaa so se, "Eyø Awurade na øyii Mose ne Aaron. Øno na øyii mo agyanom firii Misraim asase so. 7 Seesei, monnyinaa ha dirin wø Awurade anim εbere a megø so rekaakae mo nneema økesee a Awurade aye ama mo ne mo agyanom no. 8 "Ebeye a na Israelfoo wø Misraim na wøsu free Awurade no, øsomaal Mose ne Aaron se, wønniyi wøn mfiri Misraim, na wømføø won mmra saa asase yi so. 9 "Nanso, ankyere biara na nnipa no were firii Awurade, wøn Onyankopøn, enti əmaa Sisera a øyø Hasor akodøm sahene no ne Filistifoo ne Moabhene dii won so. 10 Afei, wøsu free Awurade bio, na wøpaae mu kaa won bøne se, "Yøaye bøne se yøatwe yøn ho afiri Awurade ho, na yøresom ahoni Baalim ne Astoret. Na se wogye yøn firii yøn atamføø nsam a, yøbesom wo, na wo nko ara na yøbesom." 11 Na Awurade somaa Yerub-ye øphøhaa ne Yudafoø a wøn dodoø yø øpøduasa. 9 Baal, Barak, Yefta ne Samuel, na øgyee mo firii mo atamføø nsam na mobetennaa asomdwoee mu.

12 "Nanso, mosuero Amonfoø øhene Nahas enti, moka kyereε me se, 'Dabi, yerepø øhene ama wadi yøn so'—nanso na Awurade mo Onyankopøn yø mo so øhene. 13 Afei, mo øhene a moayi no nie; dee mobisæe no. Hwø, Awurade aye mo apedee ama mo, na mosuero Awurade, na mosom no, tie n'asem, na

so moammu ne mmara so, na mo ne mo ḥene a ḥdi mu. 8 Ədii nnanson wo ho sədee Samuel hyee no se
mo so no nyinaa di Awurade, mo Onyankopon akyi ənni no; nanso, Samuel dee, wamma Gilgal, na Saulo
a, biribira beye yie. 15 Na se moantie Awurade, na hunuu se mmarima no rebo pete. 9 Enti, ḥhyee
motia ne mmara a, ne nsa beye duru wo mo so sədee se, "Momfa ḥhyee afodee ne asomdwoe afodee no
eyee mo agyanom so no. 16 "Enti afei, monnyina mmre me." Na Saulo ankasa bəo ḥhyee afodee no
ho dinn, na monhwé ade kesee a Awurade rebeye. 17 Monim se saa ἐbere yi a εγε ayuotwabere yi, ho. Enti, Saulo pue kohyiaa no maa no akwaaba. 11
osuo nnto. Mema Awurade adwa aprannaa na ama osuo ato. Afei mobəhunu bəne a moyee se mobisaa Samuel bisaa no se, "Edeen na woaye yi?" Saulo
buua se, "Mehunuu se mmarima no rehwete, na buua no, na Filistifoo no nso reboa wən ho
no ara, Awurade dwaa aprannaa, təo osuo. Nnipa ano wo Mikmas no, 12 medwenee se, 'Afei dee,
no nyinaa suroo Awurade ne Samuel. 19 Nnipa Filistifoo no besiane abətoa me wə Gilgal, nanso
no nyinaa ka kyeree Samuel se, "Bə Awurade, wo memmisaa Awurade nkycen adom.' Enti, metee nka
Onyankopon, mpaee ma w'asomfoo sədee yerenwo, se, eṣe se mebo ḥhyee afodee ansa na woaba." 13
na yerenye bəne nka yen bone ahodoo nyinaa ho Na Samuel kaa se, "Woadi nkwasasəm. Woanni
se yeabisa ḥene." 20 Samuel buua se, "Monnsuro. mmara a Awurade, wo Onyankopon, hyee wo no so.
Moaye saa bəne yi nyinaa bi dee, nanso monnnane Se wodii so a, anka obətim w'ahennie ase wo Israel
mo ani mfiri Awurade so, na momfa mo akoma nyinaa nsom Awurade. 21 Monnsane nkodi ahoni afebəo. 14 Na seesei, w'ahennie no rentim. Awurade
huhuo a worenye mo papa biara, na worentumi ape obarima bi a εγε n'akoma apedee na woayi no
nnye mo nkwa no akyi, efiri se, wən ho nni mfasoo. se ne nkurofоo ḥkannifoo, efiri se, woanni Awurade
22 Esiane ne din kesee no enti, Awurade rempo ne mmara no so." 15 Na Samuel firii Gilgal kəo ne
nkurofоo. Awurade afa mo se n'ankasa n'adee. 23 Na baabi na akodom no nkae no ne Saulo kohyiaa
me dee, merenyē bone ntia Awurade se meremma atamfoo no. Wəfiri Gilgal kəo Gibe a ewo Benyamin
mpaee mma mo. Na məkə so akyere mo papa ne asase so. Saulo kanee mmarima a na woka ne ho
bone. 24 Nanso, monhwé se mobesuro Awurade na no, na wən ano si aha nsia. 16 Na Saulo ne ne
moasom no nokorem. 25 Na se moko so ye bəne a, babarima Yonatan ne mmarima a eka ne ho no te
wobesee mo ne mo ḥene nyinaa." Geba a eben Gibe a ewo Benyamin asase so. Saa ἐbere
no na Filistifoo no akyere sraban wə Mikmas. 17

13 Ebere a Saulo dii adee no, na wadi mfirinhyia aduasa. Na ədii adee mfirinhyia aduanan mmienu. **2** Saulo yii akodom sononko bi a won dodoø ye mpensa firii Israel, na əmaa nkaeø no koo efie. Əfaa akodom no mu mpenu kaa ne ho, de won koo Mikmas ne bepø nsase a əwo Bet-El no so. Akodom apem a aka no kaa Saulo babarima Yonatan ho koo Gibeaa wo Benyamin asase so. **3** Yei akyi no, ankyere, Yonatan kətuuaa Filistifoo asraafoo no dii won so wo Geba. Asem no tree ntem so wo Filistifoo no mu. Enti Saulo hyen torobento wo Israel nyinaa se, “Hebrifoo, monsore!” **4** Israelfoo nyinaa tee se Saulo atore Filistifoo asraafoo a wəwə Geba no ase, na ne saa enti, Israelfoo ho aye Filistifoo no ahi. Enti, Israel akodom no nyinaa boaa won ho ano bio hyiaa Saulo wo Gilgal. **5** Filistifoo boaboaasraadom kəseø pa ara ano a wəkura nteaseenammpensa, apənəkosotefoo mpeø nsia ne akodøm a won dodoø te se mpoano anwea ano. Wəkyereesraban wo Mikmas wo Bet-Awen apueeø fam. **6** Ebere a Israel mmaprima no hunuu atamfoo no akodøm mpempem no, won ho dwodwoeø enti, woyee se wəbekø akosuma won ho wo aboden, mmaprima, abotan, aboda ne nsukoraeø mu. **7** Ebinom twaa Asubonten Yordan dwane koo Gad ne Gilead asase so. Saa ebere no, na Saulo wo Gilgal a ne mmaprima a woka ne ho no wə ahopopoø ne suo

mu. 8 Əddii nnanson wo ho sedee Samuel hyee no se
ənni no; nanso, Samuel dees, wamma Gilgal, na Saulo
hunuu se mmaprima no rebo pete. 9 Enti, əhyee
se, "Momfa əhyee afodee ne asomdwoe afodee no
mmre me." Na Saulo ankasa bao əhyee afodee no.
10 Ərewie afodee no bo ara pe, na Samuel kôduruu
ho. Enti, Saulo pue kohyiaa no maa no akwaaba. 11
Samuel bisaa no se, "Edeen na woaye yi?" Saulo
buua se, "Mehunuu se mmaprima no rehwete, na
womma no, na Filistifo no nso reboa wən ho
ano wə Mikmas no, 12 medwenee se, 'Afei dees,
Filistifo no besiane abetoa me wə Gilgal, nanso
memmisaa Awurade nkyn adom.' Enti, metee nka
se, eese se mebo əhyee afodee ansa na woaba." 13
Na Samuel kaa se, "Woadi nkwasaeasem. Woanni
mmara a Awurade, wo Onyankopon, hyee wo no so.
Se wodii so a, anka əbetim w'ahennie ase wə Israel
afebəo. 14 Na seesei, w'ahennie no rentim. Awurade
ape əbarima bi a əye n'akoma apedeet na wəayi no
se ne nkurjoo əkannifoo, efiri se, woanni Awurade
mmara no so." 15 Na Samuel firii Gilgal koo ne
baabi na akodəm no nkaes no ne Saulo kohyiaa
atamfoo no. Wofiri Gilgal koo Gibe a ewə Benyamin
asase so. Saulo kanee mmaprima a na wəka he ho
no, na wən ano si aha nsia. 16 Na Saulo ne ne
babarima Yonatan ne mmaprima a eka ne ho no te
Geba a eben Gibe a wə Benyamin asase so. Saa əbere
no na Filistifo no akyere sraban wə Mikmas. 17
Ntohyesofoo akuo mimiensa firii Filistifo sraban
mu. Ekuo baako de n'ani kyere Ofra ekwan so, koo
Sual mpotam hə. 18 Afoforo faa Bet-Horon kwan
so enna wən a wəka ho nso faa əhyee a əkyere
Seboim bənhwa no kwan so, koo esere so fam. 19
Saa əbere no, na otomfoo biara nni Israel asase no
so baabiara. Filistifo no amma atomfoo no kwan,
efiri se, wosusuu se atomfoo no bebo akofena ne
mpea ama Hebrifoo no. 20 Enti, na Israelfoo no
nyinakə Filistifo nkyn kose won funtum nnadee,
nso, nkuma ne dətetuo nnadee ano. 21 (Na woyge
funtum nnadee ne asoso a wəse no biara ho dwet
gram nwotwe, na se wəse mmaprima anaa nnadee a,
woyge dwete gram enan.) 22 En enti na Israelfoo
no mu biara nni akofena anaa pea, gye se Saulo ne
Yonatan. 23 Saa əbere no mu, na Filistifo asraafoo
no fa bi ako akofa tempon a eda Mikmas no.

Na Eli ye Awurade օօֆօօ a na օօմ wօ Silo.) Na 24 Afei, saa էda no na Israelfoo no abrebre, էfiri se, obiara nnim se Yonatan afiri Israel sraban mu. 4 na Saulo ama woaka ntam se, “N nome mmra obiara Ansa na Yonatan beduru Filistifoo sraban mu no, na a տօծdidi ansa na onwunu atօ, anaase ansa matօ էse se օsiane fa abotan mmpo mmieni bi a wօfre m’atamfoo no so were.” Enti, obiara amfa hwee no Boses ne Sene no ntam. 5 Ջbotan a տtware ho a աnka n’ano էda mu no nyinaa, 25 շwom, wօhunuu na շwօ atifi fam no, na էkyere Mikmas anim, na dee տe շwօo kyem da fam wօ kwae ո no ase. 26 Wօamfa շwօ anafo ֆam no nso, na էkyere Geba anim. 6 wօn nsa anso շwօo no mu mpo, էfiri se, na wօn Yonatan ka kyere Տaberantee a օye n’akodeesoafօo nyinaa suro ntam a woaka no. 27 Nanso, na Yonatan no se, “Ma yentwam nkօ abosonsomfoo no nkyen. Տee, ոntee n’agya ntam no ho hwee. Ջde abaa bi Ebia, Awurade bəboya yen, էfiri se, biribiara ntumi nuu շwօo kyem no mu, dii շwօo no bi. Ջdi wiees no, nsi Awurade kwan. Ջbətumi adi օko mu nkonom ne ho baee no. 28 Nanso, mmarima no mu baako a շwօa ho se n’akodօm dօoso anaa wօsua.” 7 hunuu no, ka kyere se, “W’agya maa asraafօo Aberantee no kaa se, “Ye dee wogye di se յe biara. no kaa ntam a emu ye den se, obiara a տօծdidi enne Gyinae բiara a wobesie no, metaa w’akyi pintinn.” no, nmome beba ne so. Եno enti, na obiara ahodwo 8 Yonatan kaa se, “Ye, yebətwam akօ hօ, na yeama no.” 29 Na Yonatan teaam se, “M’agya de շhaw wօahunu yen. 9 Na se woka se, ‘Monnyina baabi abeto yen nyinaa so. Mmara a եte seyie no pira yen. a moaduru hօ ara na anye saa a, yebəkum mo’ Monhwե se շwօo kakra a mediie yi, me ho asisi me a, enne, yebegyina a yerenko wօn nkyen. 10 Na ho so. 30 Se mmarima no nyaa էkwān dii nnuane se woka se, ‘Momforo mmra mmekօ’ a, enne, a wohunuu wօ yen atamfoo no nkyen a, anka mo yebeforo akօ օsoro. Եbeye Awurade nsenkyerənne աra mobəhunu wօn dodo ա yebekum aka ho.’” 31 se տəboya yen, ama yeadi wօn so nkonom.” 11 Nanso, էkom no nyinaa akyi, wotaa Filistifoo no էda Եbere a Filistifoo no hunuu se woreba no, woteam mu no nyinaa firi Mikmas, kosii Ayalon. Na afei, se, “Monhwե o! Hebrifoo no na woreweawea afiri wobrebree mmoroso. 32 Anwummers no, wōtō guu wօn abօn mu no!” 12 Na woteam free Yonatan se, asadee no so, faa nnwan, anantwie ne anantwie “Foro bra ha na yenkyere wo nyansa!” Yonatan mma. Wəkunkumm wօn, wee wօn enam ne wօn ka kyere n’akodeesoafօo no se, “Bra; foro di mogya nyinaa frae. 33 Afei, obi ka kyere Saulo se, m’akyi na Awurade bəboya yen, ama yeadi wօn “Hwe! Mmarima no reye bօne atia Awurade, էfiri so nkonom.” 13 Enti, wօde wօn nsa mmieni ne se, worewe enam a mogya fra mu.” Na Saulo kaa se, wօn nan foroe, na Yonatan ne n’akodeesoafօo “Ye bօne pa ara. Mompire ebօo kesee bi mmeto ha. no kunkumm Filistifoo no benkum ne nifa, ma 34 Na afei monkօ mmarima no mu nkօka nkyere wətete kօguie. 14 Wəkunkumm mmarima bəye wօn se, ‘Momfa anantwie no ne nnwan no mmra ha aduonu maa wօn amu no dedaa asase no bəye se mmekum wօn na monsone wօn mogya mfiri wօn eka fa so. 15 Էhօ ara, ehu bօo Filistifoo nsraadօm mu. Monnnwe enam a mogya da so wօ mu mmfa no wօ sraban no mu ne akono hօ nyinaa, na ekaa so nnye bօne nntia Awurade.” Enti anadwo no, ntohyesofօo no mpo. Էhօ ara asase wosoe, maa asraafօo no de wօn anantwie bae, bekunkumm obiara akoma tuie. 16 Saulo awemfօo a wօwə Gibea wօn wօ hօ. 35 Na Saulo sii afərebukyia wօ hօ, de no hunuu biribi a յe wօn nwana. Եno ara ne se, maa Awurade, dee edi էkan a օsii. 36 Na Saulo kaa Filistifoo akodօm no abօ ahwete mmaa nyinaa. 17 se, “Momma yenkօ Filistifoo no so anadwo yi, na Afei, Saulo ka kyere mmarima a woka ne ho no se, yenkօsee wօn ara nkօsi ahemadakte a yerenny “Monhwե akodօm no mu nhwe se obi nni hօ anaa.” wօn mu baako koraa.” Na wəbuaa se, “Biribiara a Wəhwehwee hunuu se Yonatan ne n’akodeesoafօo wogye di se յe no, yebeye.” Nanso, օօֆօo no kaa se, no na na wօnni hօ. 18 Saulo ka kyere Ahiya se, “Momma yenni էkan mmisa Awurade ansa.” 37 Enti, “Kօfa Onyankopօn Apam Adaka no bra.” (Saa էberes Saulo bisaa Awurade se, “Menkօ so ntaa Filistifoo no na շwօ Israelfoo nkyen.) 19 Եberes a Saulo rekasa no? Na wobeboya yen ama yeadi wօn so anaa?” akyere օօֆօo no, na basabasa a asi Filistifoo sraban Nanso, Awurade amma wօn mmuae բiara saa էda no mu no ano den ara na շreye. Enti, Saulo ka no. 38 Enti, Saulo ka kyere ntuanofօo no se, “Biribi kyere օօֆօo no se, “Gyae! Ma yenkօ.” 20 Afei, atօ kyima, enti mehwehwe m’asahene nyinaa. Եse Saulo ne ne mmarima ahansia no kaa wօn ho ntəm se yehunu bօne a յeaye enne. 39 Mede Awurade a so, firii akono hօ kəhunuu se, Filistifoo no atwa wօn օyi Israel din ka ntam se dee woaye bօne no bewu, ho rekunkum wօn ho wօn ho. Na էhօ nyinaa ayε mpo se օye me babarima Yonatan!” Na mmarimma kitikiti ne basabasay նko ara. 21 Mpo, Hebrifoo a na no mu baako mpo antumi anka hwee. 40 Afei, wօdօm Filistifoo akodօm no kօdօm Saulo, Yonatan Saulo ka kyere Israelfoo no nyinaa se, “Monnyina ne Israelfoo nkae no. 22 Saa ara na mmarima a na noho; me ne me babarima Yonatan nso begyina wəakətətə wօ mmpo mu no hunuu se Filistifoo no ha.” Nnipe no penee so. 41 Enti, Saulo bօo Awurade, redwane no, kaa wօn so bi. 23 Enti, Awurade gye Օsrael Onyankopօn, mpaee se, “Ao Awurade Օsrael Israel էda no. Na օko no kօo so ara traa Bet-Awen. Onyankopօn, yesre wo kyere yen dee օdi fo ne dee

odi bem. Mene Yonatan di fo anaase bōne no wō ne anantwie ne nnwan mma a wōadodore sraade nkurōfōo no mu? Mfomsoo no bētōo Yonatan ne ne biribiara a wōn ani gye ho. Wōsēe dee eho nni Saulo so, na nnipa no dii bem.” **42** Na Saulo kaa se, won mfasoo na enni mu nyinaa. **10** Na Awurade ka “Mommo me ne me babarima Yonatan so ntonto.” kyereē Samuel se, **11** “Manu me ho se masi Saulo Na ntonto no bōo Yonatan se odi fo. **43** Saulo bisaa ḥene, efiri se, wanni me nokorē, na afei waye Yonatan se, “Ka dee woaye kyere me.” Yonatan gye n’adwene se ḥrentie m’asem.” Asem no haa Samuel, too mu se, “Mede ewoo kakra kaa m’ano. Eye kakra na osu free Awurade anadwo mu no nyinaa. **12** Adeebi a na ewo abaa bi ti so. Na yei ye owuo asem?” kyee no, Samuel soree ntem kohyiaa Saulo, nanso **44** Saulo kaa se, “Aane, Yonatan, ese se wowuo. Se obi ka kyereē no se, “Saulo kōo Karmel se ḥrekosi woanwu wo saa asem yi ho a, Onyankopon nka me nkaedum de ahye ne ho animuonyam, na ḥifirii na menwu.” **45** Eho ara na nnipa no sore teaam hō kōo Gilgal.” **13** Na Samuel hunuu no akyire no, ka kyereē Saulo se, “Enti, ḥfata se Yonatan a ḥgyee Saulo kyeaa no anigye so se, “Awurade nhiyira wo. Israel enne no owuo anaa? Onyame mpa ngu. Ebere Madi Awurade ahyedee no so.” **14** Samuel bisaa se, dodoō no a Awurade te aseeyi, ne tirinwi baako “Na aden ne nnwan ne anantwie su a mete yi?” koraa ho nka, efiri se, Onyankopon afa ne so aye **15** Saulo gye too mu se, “Eye nokore se akodōm no anwanwadee enne.” Enti, nnipa no gyee Yonatan, amfa wōn nsa anka nnwan pa ne anantwie pa no. na wōankum no. **46** Na Saulo free akodōm no se Nanso, wōde yei rebēbō afodee ama Awurade, wo wōnntaa Filistifoō no so bio. Enti, Filistifoō no Onyankopon. Biribiara a eka ho no dee, yeasē no.” sane kōo efie. **47** Saulo nyaa Israel ahennwa no so **16** Afei, Samuel ka kyereē Saulo se, “Gya! Tie asem tenaee a ḥshaw biara mma no, ḥko tiaa n’atamfoō wō a Awurade ka kyereē me anadwo a atwam yi.” Saulo afanan nyinaa. ḥko tiaa Moab, Amon, Edom Soba bisaa se, “Edeen asem?” **17** Samuel ka kyereē no ne Filistifoō ahemfo. Na baabiara a ḥkōee no, odii se, “Ebia wobu wo ho abomfiaa, nanso eyē wo na nkonim. **48** ḥkoo mmarima so, dii Amalekfoō so, godii Israel mmusuakuo nyinaa so no? Awurade gyee Israelfoo firii wōn afomfafoo nyinaa nsam. **49** asra wo ngo se ḥhene wō Israel so. **18** Na osoma Na Saulo mmamarima ne Yonatan, Iswi ne Malki-Sua na ne mmammaa baanu nso ne Merab a ḥye panin ne Mikal nso a ḥye akumaa. **50** Na Saulo yere din de Ahinoam a na ḥye Ahimaas ba. Na ne sahene din de Abner a na ḥye Saulo agya nua Ner babarima. **51** Na Saulo agya Kis ne Abner agya Ner ye anuanom a wōye Abiel mma. **52** Ebere a Saulo dii adee nyinaa, na Filistifoō taa ne Israelfoo di aiko. Enti ebere biara a Saulo behunu aberante biara a ne bo ye duru na ḥwō ahoōden no, ḥtwe no de no fra n’akodōm mu.

15 Eda koro bi Samuel ka kyereē Saulo se, “Me na Awurade somaa me se memmesra wo ngo se Israel ḥhene. Afei tie nkra a efiri Awurade nkyen no. **2** Asem a Oturifoo Awurade see niie, ‘Me ne Amalekfoō bedi wō dee wōye de tiaa Israelfoo ebere a na wōfiri Misraim reba no. **3** Enti, kō na kosee Amalek mantam no pasaa. Kunkum mmarima ne mmaa, mmofra ne nkōoaa, anantwie ne nnwan, nyoma ne mfunumu.’” **4** Enti, Saulo free n’akodōm boaa wōn ano wō Telaim. Na wōn dodoō ye asraafou ḥpehanu ne ḥpedu nso a wōfiri Yuda. **5** Saulo kōo Amalek kuropon no mu, kōtēe bōnhwa no mu. **6** Na ḥttoo Kenifoo no nkra se, “Momfiri dee Amalekfoō tee ho na mansē mo ne wōn, efiri se, Israelfoo no firi Misraim reba no, mo ne wōn dii no yie.” Enti, Kenifoo no tweew won ho firi Amalekfoō no ho. **7** Na Saulo kunkumm Amalekfoō no firi Hawila kōsii Sur wō Misraim apuee fam. **8** ḥkyereē Amalekfoō ḥhene Agag anikann, nanso ḥkunkumm nnipa no nyinaa. **9** Na Saulo ne n’akodōm no anye Agag bōne biara, na mmom wōfaa wōn nnwan pa, anantwie pa

ne biribiara a won ani gye ho. Wōsēe dee eho nni Saulo so, na nnipa no dii bem.” **42** Na Saulo kaa se, won mfasoo na enni mu nyinaa. **10** Na Awurade ka “Mommo me ne me babarima Yonatan so ntonto.” kyereē Samuel se, **11** “Manu me ho se masi Saulo Na ntonto no bōo Yonatan se odi fo. **43** Saulo bisaa ḥene, efiri se, wanni me nokorē, na afei waye Yonatan se, “Ka dee woaye kyere me.” Yonatan gye n’adwene se ḥrentie m’asem.” Asem no haa Samuel, too mu se, “Mede ewoo kakra kaa m’ano. Eye kakra na osu free Awurade anadwo mu no nyinaa. **12** Adeebi a na ewo abaa bi ti so. Na yei ye owuo asem?” kyee no, Samuel soree ntem kohyiaa Saulo, nanso **44** Saulo kaa se, “Aane, Yonatan, ese se wowuo. Se obi ka kyereē no se, “Saulo kōo Karmel se ḥrekosi woanwu wo saa asem yi ho a, Onyankopon nka me nkaedum de ahye ne ho animuonyam, na ḥifirii na menwu.” **45** Eho ara na nnipa no sore teaam hō kōo Gilgal.” **13** Na Samuel hunuu no akyire no, ka kyereē Saulo se, “Enti, ḥfata se Yonatan a ḥgyee Saulo kyeaa no anigye so se, “Awurade nhiyira wo. Israel enne no owuo anaa? Onyame mpa ngu. Ebere Madi Awurade ahyedee no so.” **14** Samuel bisaa se, dodoō no a Awurade te aseeyi, ne tirinwi baako “Na aden ne nnwan ne anantwie su a mete yi?” koraa ho nka, efiri se, Onyankopon afa ne so aye **15** Saulo gye too mu se, “Eye nokore se akodōm no anwanwadee enne.” Enti, nnipa no gyee Yonatan, amfa wōn nsa anka nnwan pa ne anantwie pa no. na wōankum no. **46** Na Saulo free akodōm no se Nanso, wōde yei rebēbō afodee ama Awurade, wo Onyankopon. Biribiara a eka ho no dee, yeasē no.” **16** Afei, Samuel ka kyereē Saulo se, “Gya! Tie asem a Awurade ka kyereē me anadwo a atwam yi.” Saulo bisaa se, “Edeen asem?” **17** Samuel ka kyereē no se, “Ebia wobu wo ho abomfiaa, nanso eyē wo na wodii Israel mmusuakuo nyinaa so no? Awurade asra wo ngo se ḥhene wō Israel so. **18** Na osoma wo se kōdi dwuma bi ma no, na ḥsee wo se, ‘Kō na kosee amumuyefoo a ḥye Amalekfoō no pasapasa, kōsi se mobetore wōn ase dworobee.’ **19** Aden enti na woantie Awurade? Aden enti na mopere fom naeema, na moyee dee Awurade kaa se monyye?” **20** Saulo nso kaa no dendeenden se, “Metiee Awurade. Dee ḥkyereē me se menyē no, meyee. Mede ḥhene Agag sane baee. Na wōn a aka no dee, mesee wōn nyinaa. **21** Na m’akodōm no nso de nnwan pa, anantwie pa ne asadee baee se wōde rebēbō afodee ama Awurade, wo Onyankopon wō Gilgal.” **22** Na Samuel buaa se, “Edeen na esā Awurade ani: se wōbēbō ḥhyee afodee ne okum afodee anaase wōbēye ḥsetie ama Awurade nne? Osetie ye sene afōrebō, se wōbētie no no ye sene se wōde nnwennini akēses radee bēma. **23** Adonye te se bayie, ena asoōden nso te se ahonisom. Esiane se woapo Awurade asem no enti, ḥko nso apo w’ahennie.” **24** Na Saulo ka kyereē Samuel se, “Maye bōne. Manni Awurade ahyedee ne wo nkōryekyere so. Na mesuro nnipa no enti na moyee wōn apēdee maa wōn no. **25** Enti, mesre wo, fa me bōne kyē me na wo ne me nkōsom Awurade.” **26** Samuel ka kyereē no se, “Merensane ne wo nkō. Woapo Awurade ahyedee enti Awurade nso apo w’ahennie!” **27** Samuel yee se ḥrekō no, Saulo sōo n’atadee mu pēe se ḥsane noō, na atadee no mu suanee. **28** Samuel ka kyereē no se, “Hwē efiri enne, Awurade ate Israel ahemman mu afiri wo ho de ama obi foforā a ḥye sene wo. **29** Dee ḥye Israel Animuonyam no nni atoro na ḥsesea n’adwene; efiri se, ḥnyye onipa na wasesa n’adwene.” **30** Saulo sree bio se, “Menim se maye bōne. Na mesre wo

se, hye me animuonyam wo me mpanimfoa ne me əshaw honhom bəhyee no ma. Əmaa ətənaa ase ehu nkurofоo anim; wo ne me nkəsom Awurade, wo ne suro mu. 15 Əbaa saa no, Saulo asomfoa no bi Onyankopon.” 31 Enti, Samuel pene ne Saulo sane kyereə adwene bi se, “Akyinnyee biara nni ho se koeə, na Saulo somm Awurade. 32 Afei, Samuel kaa honhommone bi na əreha wo. 16 Se saa a, ənneə, se, “Fa əhene Agag bə me.” Agag baa ne nkyen momma yempe sankubofoo papa bi, na se honhom gyidie mu, susuu se əho a wakə no dee, owuo apare no ba beha wo a, wabo nnwom ama wo. Sankuo so no. 33 Nanso, Samuel kaa se, “Sedee w'akofena akum nnwom bedwodwo wo. Na ərenkyere, wo ho betə wo mmaa bi mmamarima no, wo nso wo maame beye əbaa a ənni ba.” Enti, Samuel twitwaa Agag mu sankuboni papa bi na momfa no mmra ha.” 18 nketerkete Awurade anim wo Gilgal. 34 Na Samuel Asomfoa no mu baako ka kyereə Saulo se, “Yisai a firi ho kəo Rama ena Saulo nso kəo ne fie wo Gibe. əfiri Betlehem babarima baako niim sankuo bə yie. 35 Samuel anhyia Saulo bio nanso ədii ne ho yea bebree. Na əyee Awurade yea se wasi Saulo əhene əyee əbadwemma nso. Əye aberantee a ne ho yə fe, na Awurade ka ne ho.” 19 Enti, Saulo tuu abofoo kəo wə Israel so.

16 Awurade bisaa Samuel se, “Wəadi Saulo ho awerəhoo sedee əse. Mapo no se Israel əhene. Fa ngo gu wo toa mu, na tutu so kə Betlehem. Hwewhe obi a wəfrə no Yisai na mayi ne mmamarima no mu baako se ənye me əhene foforo.” 2 Samuel bisaa se, “Meye den aye yei? Se Saulo te a əbekum me.” Na Awurade ka kyereə no se, “Fa nantwie ba ka wo ho, na ka se, maba se merebebo afodee ama Awurade. 3 To nsa frē Yisai na əmmra aforebo no, na mekyere wo ne mmamarima no mu dee wobesra no ngo ama me.” 4 Samuel yee dee Awurade kyereə no se ənye no. Əbere a əduruu Betlehem no, əho mpanimfoa no bəo hu. Wəbisaa no se, “Wobaa no asomdwos mu anaa?” 5 Samuel buua se, “Aane, asomdwos mu. Merebebo afodee ama Awurade. Monnwira mo ho, na mommekə me ho na yemmo.” Enti, Samuel dwiraa Yisai ne ne mmamarima no na ətoo nsa frē won aforebo no ase. 6 Wəduriue no, Samuel hunuu Eliab na ədwenee se, “Ampa, dee Awurade asra noo no ni.” 7 Nanso, Awurade ka kyereə Samuel se, “Nhwe n'ahoofe ne ne tenten, əfiri se, mapo no. Awurade nhwe nneema sedee nnipa hwe no. Onipa hwe dee aniya hunu, na Awurade dee, əhwe akoma mu.” 8 Na Yisai frē Abinadab maa ətwaam Samuel anim. Nanso, Samuel kaa se, “Yei nye dee Awurade ayi no.” 9 Yisai maa Sama twaam, nanso Samuel kaa se, “Saa ara na Awurade nyii yei.” 10 Yisai maa ne mmamarima baason befaa Samuel anim, na Samuel ka kyereə no se, “Awurade nyii won mu biara.” 11 Enti, əbisaa Yisai se, “Mmamarima a wowo nyinaa ni anaa?” Yisai buua se, “Akumaa pa ara wo hə, nanso ərehwe nnwan.” Samuel kaa se, “Soma na wənkəfa no mmra seesei. Se əmmaes a, yerentena ase mnidi.” 12 Enti, Yisai soma ma wokofaa no baeə. Na oyə bokə a ahoofe adware no na n'an iye fe. Awurade kaa se, “Sore na sra no ngo. Əno nie.” 13 Enti, Samuel faa toa a ngo wo mu no sraa no wo ne nuanom anim. Na, əfiri saa eda no, Awurade honhom baa Dawid so wo tumi mu. Samuel kəo Rama. 14 Saa əbere yi na Awurade honhom afiri Saulo so. Na Awurade maa

kyereə adwene bi se, “Akyinnyee biara nni ho se bio.” 17 Saulo kaa se, “Əye asem papa. Monhwehwə sankuboni papa bi na momfa no mmra ha.” 18 Asomfoa no mu baako ka kyereə Saulo se, “Yisai a əfiri Betlehem babarima baako niim sankuo bə yie. Əyee əno nko. Əye əkokoðurufoo hoðdenfoa, na əyee əbadwemma nso. Əye aberantee a ne ho yə fe, na Awurade ka ne ho.” 19 Enti, Saulo tuu abofoo kəo Yisai ho kəka kyereə no se, “Fa wo babarima Dawid a əyə odwanhwefoo no bə me.” 20 Yisai penee so de Dawid kəmaa Saulo a abirekyie ba ne afunumu a woahyehye aduane ne nsā wə ne so ka ho. 21 Enti, Dawid kəo Saulo nkyen kosom no. Na Saulo pe Dawid asem yie, enti əbeyee Saulo akodeekurafoa no mu baako. 22 Na Saulo too Yisai nkra se, “Mesre wo, ma Dawid mmeke m'adwumayefoo ho, əfiri se, mepe n'asem yie.” 23 Na əbere biara a honhommone a əfiri Onyankopon beba Saulo so abeha no no, Dawid bə sankuo no. Əba saa a, Saulo ho to no, na honhommone no nso kəo.

17 Afei, Filistifoo boaboa wən akodəm ano wə Soko a əwə Yuda se wərebeko. Əkyereə sraban wə Soko ne Asekə ntam wo Efes-Damim. 2 Saulo yee saa ara, boaboa ne dəm ano wo baabi a əben Ela bənhwa. 3 Filistifoo faa bepo baako, ena Israelfoo no nso faa baako a bənhwa no da wən ntam. 4 Əbarima tenten hoðdenfoa bi a ne din de Goliat a əfiri Gat no pue firii Filistifoo no sraban mu baeə. Na ne tenten beboru anammən nkron. 5 Na əhye kəbere kye, hye kəbere akotaadee a akodee bobo mu, na emu duru yə dwetə kilogram aduonum nson. 6 Na ne nan nso, kəbere nkatanan kata ho ena kəbere pea nso sen n'akyi. 7 Na ne pea ano dadee no te se ntomanwomfoa nsadua mu tonton, na ano dadee no kari dwete beye kilogram nson. Na əkyemkurani di n'anim. 8 Goliat begyinaa hə teama guu Israelfoo no so se, “Akodəm yi nyinaa no morebekə anaa? Monyi mo mu baako na əmmekə mma mo, na me nso mesi Filistifoo anan mu. Yebeko de awie asem no ka! 9 Se mo onipa no tumi kum me a, yəbeyə mo nkəa. Na se mekum no a, mobeyə yən nkəa.” 10 Filistini no kaa se, “Memmfə Israel akodəm nyə hwee. Momma me əbarima a əne me beko.” 11 Əbere a Saulo ne Israelfoo tee yei no wəbəo huboaa na wən ho popoe. 12 Na Dawid yə əbarima bi a wəfrə no Yisai a əyə Efratni na əfiri Betlehem wə Yuda asase so no babarima. Na Yisai wə mmamarima baawətwe, na Saulo əbere so no, na wabo akokoraa a ne mfee a wadi no ko anim

yie. 13 Na Yisai mmamarima mpanimfo baasa nanso, ḥono dee, ḥye ḥsraani firi ne mmofraase.” 34 na wōdii Saulo akyi kōo ako no. Na abakan no din Na Dawid ka tii mu se, “Mahwe m’agya nnwan ara, de Eliab, n’akyiri ba din de Abinadab, ḥna dee oto so mmiensa no din de Sama. 14 Dawid dee, na ḥno na se gyata anaa sisi bi ba se ḥrebekyere odwan ba so akumaa koraa. Mpanimfo baasa no na wodii n’akyi gye aboa no firi n’nom. Na se aboa no dane Saulo akyi, 15 nanso, na Dawid di akoneaba; ḥkōsom n’ani ba me ho a, meso n’aboye, kyere no, de abaa Saulo na wakohwe n’agya nnwan wo Betlehem poriwa no bo no, kum no. 36 Maye saa akum gyata nso. 16 Filistini yi pue mema ne ho so wo Israelfoo ne sisi, na saa na meye Filistini ḥbosonsomni no nso, akodōm n’anim anopa ne anwummerē, saa ara efiri se, wagu Onyankopon Teasefuu akodōm ho fi. adaduanan. 17 Eda koro bi, Yisai ka kyerees Dawid 37 Awurade a ḥgyee me firii gyata ne sisi mmowere se, “Fa nkyewee lita aduonu mmieni yi ne burodo ano no, ḥno ara na ḥbeyye me afiri Filistini yi mua edu yi kōma wo nuurom mmarima. 18 Na fa nsam.” Saulo penee so kaa se, “Eyē, kō. Awurade kyiisi edu a wōatwitwa yi ma ḥsaohene no. Eyē a nka wo ho.” 38 Afei, Saulo de ḥno ankasa akodee hwē sedee wo nuurom mmarima no ho tee, na gye maa Dawid. Ḫde kōbere kye ne akotaadee kaa ne krataa firi wōn nkyen b̄re me. 19 Na Dawid nuurom ho. 39 Dawid de hyee, de akofena kyekyere taree ne Israel akodōm no wo Ela bōnhwa no mu a woreko so, tuu anammon b̄eyye mmieni, kō n’anim hwē tia Filistifoo.” 20 Adee kyee anopa no, Dawid gyaa sedee etee, efiri se, na ḥnhyee biribi a ete saa da. nnwan no maa odwanhwefoo bi na ḥfaa akyedee no Afei, ḥkaa se, “Merentumi mfa yeinom nhyeheyē me kōee. Ḫduruu sraban mu ho ebere a na akodōm no ho niko, efiri se, menhyee bi saa da.” Enti, ḥworoo ne reko m̄pasua ahodoo no so. Wōrekō no, na wōreteam nyinaa guu ho. 40 Ḫfaa kokwaboo enum firii asuwa reto oko nnwom. 21 Ankyere na Israel ne Filistifoo bi mu, de guu ne nnwanhwefoo kotokuo mu. Ḫfaa ne no bēnee wōn ho a wōdi nhweanimu. 22 Dawid gyaa nnwanhwefoo poma ne n’ahwimmo nko ara. Afei, ne nneema maa akodee sohwefoo no, yee ntem kōo ḥsii ekwan so se ḥne Goliat rekoko. 41 Goliat twe akono ho kōkyeaa ne nuurom. 23 Ebere a Dawid ne pinii Dawid a n’akokyemkuraafu di n’anim. 42 Goliat wōn rekasa no, Filistini tenten hoodiefoo Goliat a hunuu Dawid no, obuu no abomfiaa. 43 Ḫworoo so ḫfiri Gat, firii Filistifoo akodōm no mu teateaa mu kyerees Dawid se, “Meye ḥkraman na wode poma kasatwie so kyerees Israel akodōm no. 24 Ebere a aba me so?” Na ḥkaa n’anyame din ntam de domee Israelfo no hunuu ḥbarima no, wōn nyinaa de ehu Dawid. 44 Goliat woroo so se, “Bra m’anim ha, dwane kōee. 25 Afei, na Israelfoo keka wō wōn mu na mede wo enam bēma nnomaa ne nkekaboo.” se, “Woahunu ḥbrane no? Ḫba bekasa tiaa Israel da 45 Enna Dawid nso teaam guu ne so se, “Wode, biara. Na woate akatua a ḥhene ahye se ḥde bēma akofena, pea ne bēmma na ereba me so, na me dee, obiara a ḥbetumi akum noo no? Ḫhene ahye se ḥde mede Awurade Otumfo Israel akodōm Onyankopon ne babaa bēma no aware, na ne fiefoo nso, ḥhene a woagu ne din ho fi no din na mede reba wo so. 46 remma wōntua etoo biara a wōgye no Israelman 46 Enne, Awurade bedi wo so nkonom, na mēkum wo, mu.” 26 Dawid bisaa mmarima a wōgyina ne ho atwa wo ti. Na mede wo mmarima a wōdi w’akyi no se, “Edeen na mobeyē ama ḥbarima a ḥbekum no afunu mama nnomaa ne nkekaboo, na ewiase saa Filistini yi, na ḥnam so ayi saa animguasee yi nyinaa behunu se, Onyankopon bi wō Israel! 47 Na afiri Israel so? Hwan ne saa Filistini ḥbosonsomni yi obiara behunu se, Onyankopon mfa akodee na egee a eee se ḥgū Onyankopon Teasefuu akodōm anim ne nkurofoo. Eyē ne ko, na enye yen ko. Awurade de ase?” 27 Wōtii asem a wōaka dada no mu kyerees no wo bēma yen!” 48 Goliat yee se ḥreba Dawid so no, se, “Dee woate dada no ye nokore. Eno na yebeyē ntēm ara, na Dawid nso tuu mmirika kōhyiaa no. 49 ama onipa a ḥbekum ḥbrane no.” 28 Ebere a Dawid Ḫde ne nsa hyee nnwanhwefoo kotokuo no mu, yee nua panin Eliab tee se ḥne mmarima no rekasa saa kokwaboo baako de hyee n’ahwimmo no mu toe, no, ne bo fuu no, na ḥbisaa se, “Adē enti na woaba ma ḥkōba Filistini no moma so. Kokwaboo no wuraa ha? Na nnwan kakra a wōwō eserē so no, wode wōn Goliat tirim ma ḥbu hwee, maa n’anim kōbutuu gyaa hwan? Menim sedee wogye wo ho die ne sedee fam. 50 Enti, Dawid de ahwimmo ne kokwaboo w’akomapirim tee. Ḫko yi hwe ara enti na wobaez.” baako dii Filistini ḥkwabrene no so. Na esiane se 29 Dawid bisaa se, “Maye ḥdeen? Nti, ense se mekasa na ḥnni akofena enti, 51 ḥkō Goliat so kōtwee mpo?” 30 Afei, ḥdanee ne ho ne afoforā kōkasae. n’akofena firii ne bōha mu. Dawid de akofena no Ḫde asem koro no ara baee, na mmarima no buaa kumm ḥkwabrene no twaa ne ti. Ebere a Filistifoo no sedee wōaka dada no. 31 Asem a Dawid kaee no hunuu se wōn kwabrene no awuo no, wōtete sane twaa nnipa bi asom, ma wōkōba Saulo amannee, wōn akyi, dwanee. 52 Afei, Israelfoo no bō ose enti ḥsoma kōfree no. 32 Dawid ka kyerees Saulo kesee nkonomdie so, taa Filistifoo no ara kōduruu se, “Mma hwee nha wo. Mēkō na me ne Filistini yi Gat ne Ekron apono ano. Na Filistifoo a wōawuwuo akoko.” 33 Saulo buaa Dawid se, “Nka ahohwisem! no afunu ne apirafo no gugu ekwan so, de firi Worentumi ne saa Filistini yi nko. Woye abarimaa Saaraim de kōduruu Gat ne Ekron. 53 Afei, Israelfoo

akodōm sane wōn akyi bēbō wuraa Filistifoo sraban ko no.” Na Saulo kaa wo ne tirim se, “Merentene a woadwane afiri hō no mu faa wōn nneema. **54** me nsa wo ne so. Mēma wakoko atia Filistifoo no Dawid faa Goliat ti de kōo Yerusalem, ena əkora na wōakum no.” **18** Na Dawid ka kyerees Saulo se, Filistini no akodee wō ono ankasa ne ntomadan “Me sēe ne hwan a mēye ohene ase? Me fie, me mu. **55** Ebere a Saulo hunuu Dawid se oreko Goliat m’agya abusua a ēwo Israel nka hwhee?” **19** Enti, berē anim no, əbisaa Abner a na əyē n’akodōm sahene no duruu se wōde Saulo babaa Merab ma Dawid se, “Abner, hwan ba ne saa aberantee yi?” Abner buaa se, “Nokore nie, mennim.” **56** Ohene no ka kyerees no se, “Eyē, bisa.” **57** Dawid kumm Goliat eberē a Saulo teeē no, eyē no anigye. **21** Saulo kaa wo ne tirim se, “Akwannya foforo a əbēma Filistifoo nsa aka no akum no nie.” Na əka kyerees Dawid se, “Afei, manya əkwan foforo ama wo a wonam so bēye ohene ase.” **22** Na Saulo hyēe ne nkoo se, “Monka no kōkoam nkyere Dawid se, ‘Hwe, ohene ani sō wo, na yēn nyinaa pe w’asem. Aden enti na wompe se woyē ohene ase barima?’” **23** Wōtii saa nsem yi mu kyerees Dawid. Nanso, Dawid kaa se, “Ohianiwa a me fie nni bi, ehe na menya ohene babaa tirinsa?” **24** Nkoo no kōkaa asem a Dawid ka kyerees wōn no kyerees Saulo no, **25** Saulo kaa se, “Monkōka nkyere Dawid se, ‘Ohene nhwehwē tirinsa biara se Filistifoo əha mmaprima ano wedee. M’atamfoo so awereto nko ara ne adee a mēre.’” Na Saulo adwene ara ne se wōbekum Dawid wō akono. **26** Dawid de anigye penee adepisa no so. Enti ansa na bere no beduru no, **27** Dawid ne ne mmaprima kōee kōkumm Filistifoo no ahanu. Əde wōn mmaprima ano wedee bēye ohene. Enti, Saulo de ne babaa Mikal maa Dawid awadee. **28** Saulo hunuu se Awurade ka Dawid ho, na ne babaa Mikal nso dō Dawid no, **29** Saulo kō so surroo no, na ne nna a aka no mu, Dawid kō so yēe Saulo ətamfoo. **30** Ebere biara a Filistifoo akodōm to hyēe Israel so no, Dawid dii nkonom sene Saulo asahene a wōaka no. Yei maa Dawid gyee edin asase no so nyinaa.

18 Ebere a Dawid ne Saulo kasa wieee no, jhyiaa ohene babarima Yonatan. Wōn baanu no dōdō wōn ho preko pe na wōbēyees nnamfo pa ara. **2** Efiri saa eda no, Saulo gyee Dawid tenaa ahemfie hō a wampē se əbesane ake ne fie. **3** Na Yonatan ne Dawid yēe apam se, wōbēyees nnamfo. **4** Na Yonatan de ne batakari, nhyeasee, akofena, agyan ne abowomu maa Dawid de sōo apam no ano. **5** Biribiara a Saulo ka kyerees Dawid se ənyē no, Dawid yēe no pēpērē. Enti, Saulo yēe no n’asraafō so əsahene, maa n’akofōo ne wōn mpanimfoo nyinaa de anigyees penee so. **6** Nanso, ebere a Israelfoo nkonomdifoō reko fie, na Dawid akum Goliat no, asem bi siie. Mmaa fifiri nkuro a əbemmen əkwan no ho no betwee mimomone maa ohene Saulo. Wōtoo nnwom, saa ano, bōo akasae ne kyankyan. **7** Wōn dwom a wōtoes no nie: Saulo akum ne mpempem, na Dawid dee, əpedupedu! **8** Yei maa Saulo bo fuu yie. Əkaa se, “Yei ase ne sen? Wōde əpedu əpedu abata Dawid din ho, na me dee, wōde mpempem. Dee edi hō ne se, wōbesi no ohene.” **9** Enti, efiri saa ebere no, Saulo tuu n’ani sii Dawid so. **10** Adee kyeee no, nokorem, Onyankopon honhommōne sii Saulo so ma ohyees asee kasakasaah ohyew so se əbōdamfoo. Dawid hyēe asee bōo ne sankuo sēdee saa asem yi si a, əyē no. Nanso, Saulo a na əkura pea no, **11** too pea no preko pe kyerees Dawid so se anka ode rewo, no aka no atare fasuo. Nanso, Dawid huri sii nkyen na ədwanees. Saa asem kōra yi ara sii bio, **12** efiri se na Saulo suro Dawid, na n’ani bere no nso se, Awurade agya no aksa Dawid afa. **13** Ne korakora ne se, Saulo pamoo no firi n’anim na əma əyēe əsafohene wa asraafō apem pe so. Nanso, Dawid de adwenemutee dii saa akodōm no anim de wōn kōo sa. **14** Biribiara a Dawid yēe no, ədi nkonom wō mu, efiri se, na Awurade ka ne ho. **15** Ebere a Saulo hunuu yei no, emaa əsuroo no mmoroso. **16** Nkwa too ne nsam, kōkumm Filistini obrane, na Nanso, Israel nyinaa ne Yuda dōo Dawid, efiri se, na ədi n’akodōm anim kōo sa a, ədi nkonom. **17** Eda bi Israel no? Saa ebere no, akyinnyee biara nni ho se, Saulo ka kyerees Dawid se, “Mepe se mede me babaa w’ani gyee. Aden enti na ese se wokum onipa a ne panin Merab ma wo awadee. Dee edi əkan ne se ho nni asem se Dawid? Nkyereasee pa biara nni so wobekyere se woyē əkofōo kēsē a wobeko Awurade koraa.” **6** Enti, Saulo teeē Yonatan, na əkaa ho ntam

dii nse se, "Se Awurade te ase yi, wörenkum Dawid." nyinaa kyere me; mpo, ne nsem nketenkete nyinaa 7 Akyire yi, Yonatan free Dawid kaa asem a asi no əma m'aso te. Menim se ḥrentumi mfa saa asem kyere no. Enti, əfaa Dawid de no kohunuu Saulo, a ete sse nsie me da. Ente saa ara da!" 3 Ehə ara, na biribira totø yie, sedee kane no na etee no ara Dawid kaa ntam wə Yonatan anim se, "W'agya nim pe. 8 Ankyere biara na øko bi siie, maa Dawid dii yen ayonkofa yi mu pefee enti, waka wo ne tirim se, n'akodom anim koko tiaa Filistifo. 9 De aniberee 'Merenga nkyere Yonatan. Aden enti na ese se mede tuua wən, maa wən nyinaa dwanee. 9 Nanso, eda əhaw to no so?" Nanso, meka wo ntam se, mene bi Saulo te fie ara na honhommøne a efiri Awurade owuo ntam kwan nware koraa! Mede Awurade ne behyee ne mu preko pe bio. Eberə a Dawid rebo ne wo ara wo økra ka ntam!" 4 Na Yonatan ka kyere sankuo ama əhene no, 10 Saulo too ne pea kyere Dawid se, "Kyere me dee menyel!" 5 Dawid buua Dawid so, pée se økum no. Nanso, Dawid twee ne se, "Əkyena yəbedi Əbosome Foforo Afahye. Eberə ho, totø esum mu dwanee maa pea no kaa əfasuo biara, se daponna no duru saa a, me ne w'agya no mu. 11 Saulo somaa mmaprima koo Dawid fie to nsa didi. Nanso, əkyena dee, məkora me ho wə kowen hə se, əpue anopə a wənkum no. Nanso, wiram ara kosi ne nnansa so anwummere. 6 Na se Dawid yere Mikal bəo no koko se, "Se woannwane w'agya bisa se mewo he a, ka kyere no se, 'mesrə ampe wo nkwa anadwo yi a, əkyena, wəbekum əkwən se mereko me kurom Betlehem, na me ne wo.' 12 Enti, Mikal de Dawid faa mpommə mu me fiefoo akəbo afirinhyia afədəe." 7 Se əka se, 'Eye' ma ədwanee. 13 Na Mikal faa ohoni bi de no too a, wobehunu se biribira da yie. Na se nso ne bo fu, mpa so de atadee kataa ho, na te ti ho no nso, əde na əgye hwanyan a, wobehunu se, ərehyehye ho abirekyie ho nwi kataa so. 14 Eberə a Saulo somaa se, əbekum me. 8 Eda saa adoe yi adi kyere me, mmaprima se wənkokyere Dawid no, Mikal ka kyere se adamfo a maka ntam adi nse akyere wo, efiri wən se, "Çyare a əntumi nsore mfiri mpa so." 15 se, yen nyinaa wə apam wə Awurade anim. Na se Saulo sane somaa mmaprima no bio se, "Monkofa ente saa, na maye bəne atia w'agya a, wo ara kum no mfiri ne mpa so mmra, sedee metumi akum me. Nanso, mesre wo, nyi me mma." 9 Yonatan no." 16 Nanso, mmaprima no wuraa ədan no mu no, teaam se, "Empare me! Wo ara wonim se, se menim na ohoni na əda mpa no so a abirekyie ho nwi na m'agya nsusue no ho biribi a, anka maka akyere wo ekata so. 17 Saulo bisaa Mikal se, "Aden enti na dada." 10 Na Dawid bisaa Yonatan se, "Ebeye den woadaadaa me, ama me ətamfoo adwane?" Mikal na mahunu se w'agya bo afu anaase ne bo mfuie?" buua no se, "Na ese se meye saa efiri se əka kyere 11 Yonatan buua se, "Bra na yenko wiram hə." Na me se, 'Mammoa no a, əbekum me.'" 18 Eberə a wən nyinaa koo hə. 12 Yonatan ka kyere Dawid se, Dawid dwanee no, əkəo Samuel nkyen wə Rama "Əkyena akyi sesee, mehyə bə wə Awurade Israel kəkaa dees Saulo aye noo no nyinaa kyere no. Enti, Onyankopon din mu se me ne m'agya bekasa, na Samuel de Dawid kətenaa Naiot. 19 Eberə a Saulo mema woahunu dee əka fa wo ho. Se ədi wo ho tee se Dawid te Naiot a əwə Rama no, 20 əsomesee adansee pa a, mema woate no ntem. 13 Nanso se akodom se wənkokyee no mmra. Nanso, wəduruiə a m'agya bo afu, na əpe se økum wo, na se manka wəhunuu Samuel ne adiyifo bi se wərehye nkəm no, Onyankopon honhom baa Saulo mmaprima no, Onyankopon honhom baa Saulo mmaprima no, Awurade nka wo ho sedee əkaa m'agya ho no. 14 Na so, maa wən nso hyee nkəm. 21 Saulo tee asem a awurade nokore də no bi də me eberə a mete aba no, əsane somaa akodom foforə, nanso wən ase yi. Na se mewu, 15 na əba se Awurade twa nso kohyee nkəm! Asem koro no ara sii ne mprensa Dawid atamfoo nyinaa gu firi asase ani mpo a, nyi so. 22 Akyire no koraa, Saulo no ankasa koo Rama, w'adoees mfiri me fiefoo so da biara da." 16 Enti, kəduruu abura kese bi a əwə Seku ho. əbisaa se, Yonatan ne Dawid yee apam se, "Awurade ntore "Samuel ne Dawid wə he?" Obi ka kyere no se, Dawid atamfoo nyinaa ase." 17 Esiane ədo a Yonatan "Wən baanu wə Naiot a əwə Rama hə." 23 Na ərekə wə ma Dawid no enti, əmaa no tii ne ntam no mu Naiot no, əkwən no so na Onyankopon honhom bio, efiri se, na ədo no sedee ədo əno ankasa ho. baa Saulo so, na əno nso hyee ase yi. 24 18 Afei, Yonatan ka kyere Dawid se, "Əkyena na Əsunsuanee n'atadee mu, de ne ho too fam, daa eyə obosome foforə afahye no. Yerenhunu wo, efiri se, w'akonnwa so beda hə. 19 Əkyena akyi, ərekə Samuel anim. Nnipe a wərehwe no no teateam se, anwummere no, kə baabi a saa nsem yi refiti ase yi, no, wokosumaa wo ho no, na twən wə aboo esie no ho. 20 Meto agyan mmiensa afa ne nkyen, te se dede mereto abo biribi no. 21 Afei, mesoma abarimaabika a se, 'Kə na kohwehwə bəmma no.' Se meka kyere no se, 'Hwe, bəmma no wə fa ha; tase bre me a,' bra, efiri se, mmere dodoə ko a Awurade te ase yi, wo ho sənn; bəne bi nni hə. 22 Na se

20 Dawid dwane firii Naiot a əwə Rama kohunuu Yonatan. əbisaa se, "Bəne ben na maye? Bəne ben na maye w'agya, a enti əpe se økum me yi?" 2 Yonatan teaam se, "Enye nokore. Menim yie se ənnwenee biribi a ete saa ho, efiri se, əka ne nsem

meka kyere abarimaa no se, ‘Hwe, bemma no wo yeayé apam wo Awurade din mu. Yede yen mu biara w’anim’ a, enneé, na ese se woko, efiri se, Awurade ne yen mu biara mma ahye Awurade nsa afeboo.’ na ose kó. **23** Na Awurade mmoa yen na yenni ebo Na Dawid kóee, enna Yonatan nso sane kóo kuro no a yeahyehé yen ho yen ho no so, efiri se óno ne mu. yen danseni.” **24** Na Dawid kóee wiram, na ebere a óbosome foforo afahye no duruie no, óhene no tenaa ase se órebedidi. **25** Ótenaa n’atenaee a eben ófasuo ho a éne Yonatan di nhweanim, na Abner tena dii Saulo so, nanso Dawid atenaee ho dee, edaa ho bio. **26** Na éda no, Saulo anka asem biara. Na ódwenee se, “Gyama asem bi ato Dawid a emma ne ho nte mma saa afahye no ase. Eno enti na ónni ha enneé no.” **27** Na adee kyeee a Dawid afa ho ada mpan bio no, Saulo bisaa ne ba Yonatan se, “Aden enti na Yisai babarima no amma adidie nnora ne enneé?” **28** Yonatan buaa se, “Nokorem, Dawid sree me ekwan se órekó Betlehem. **29** Ókaa se, ‘Ma menko, efiri se, me fiefoo rebo afódees wo kuro no mu enti, me nuabarima ahye me se, ese se mewo ho bi. Se afei, manya w’anim animuonyam a, ma me kwan na menkohwe me nuanom mmaprima.’ Eno enti na wamma óhene didipono ho no.” **30** Saulo bo fuu Yonatan, ka kyere no se, “Wo óba kwasea, obaa brakyewni tuateni ba! Wosusu se mennim se wope se Dawid di ohene si wo anan mu de hye wo ne wo maame aniuwo? **31** Mmeré dodoa a Yisai babarima no te ase wo asase yi so no, worennya óhene nni da. Soma seesei ara na wonkófa no mmre me, na menkum no!” **32** Yonatan bisaa n’agya se, “Aden enti na ese se wókum no? Edeeben na waye?” **33** Eho ara, Saulo too pea se óde rewó no, akum no. Afei Yonatan hunuu se n’agya asi n’adwene pi se óbekum Dawid. **34** Yonatan de abufuden sare firii didipono no ho. Na éda a éto so mmienu wo bosome no mu no, wannidi, efiri se, ne were hoo wo n’agya animguasedee a ópe se óye Dawid no ho. **35** Ade kyeee no, Yonatan kóo wiram. Sedeé wóahyehé ho no. Jfaa abarimaa ketewa bi kaa ne ho a óbeboaboa ne bemma ano. **36** Óka kyere abarimaa no se, “Hyé aseee tu mmirika kóhwehwé bemma a metoto no.” Na abarimaa no retu mmirika akó no, Yonatan too bemma no baako traa no. **37** Na ebere a abarimaa no duruu baabi a Yonatan bemma no akó no, Yonatan freee no se, “bemma no ntraa wo anaa?” **38** Enti, Yonatan teaam se, “Ka wo ho! Kó ntem! Nnyina.” Abarimaa no faa bemma no sane baa ne wura nkyen. **39** Na abarimaa no nnim yei ho hwee; Yonatan ne Dawid nko ara na na wónim. **40** Na Yonatan de n’akodee maa abarimaa no kaa se, “Kó, soa sane fa kó kurom.” **41** Ebere a abarimaa no kóee ara pe, Dawid pue firii baabi a ókóhaintae hó a eben aboo sie no baee. Na Dawid bao ne mu ase wo Yonatan anim, de n’anim butuu fam. Na wófeefee won ho ano, na wómaa won ho won ho nante yie, na wósuie, ne titire no, Dawid. **42** Akyire no, Yonatan ka kyere Dawid se, “Kó asomdwoe mu, efiri se,

21 Dawid kóo Nob ósófóo Ahimelek nkyen. Ebere a ósófóo Ahimelek hunuu no no, ne ho popoe. Obisaa no se, “Aden enti na aka wo nko? Aden enti na obi nka wo ho?” **2** Dawid buaa ósófóo Ahimelek se, “Óhene somaa me kokoamsem bi ho. Óka kyere me se, mennka dee enti a mewo ha nkyere obiara. Makyere baabi a me mmaprima nhyia me akyire yi. **3** Afei, edeen na ewo ho a menya adi? Ma me burodo mua enum anaa biribiara a wowo.” **4** Na ósófóo no buaa Dawid se, “Menni burodo teta yi bi wo ha. Buero kronkron dee, ebi wo ha, nanso mede bema wo a, gye se mmaprima no ne mmaa bi nnaa nnansa yi.” **5** Dawid buaa se, “Mma hwee nha wo. Se me mmaprima no kódi dwuma bi baabi a, memmmma won kwan mma wómmfa won ho nka mmaa. Na se wótena ase kronn wó akwantuo teta mu a, aden enti na saa dwumadie a ého hia yie yi, wóntumi nténa kónnye mu.” **6** Na esiane se aduane foforé biara nni ho no enti, ósófóo no de buero kronkron a wóde burodohyew asi ananmu wó Awurade hyiadan no mu maa Dawid. **7** Doeg, Edomni a óye Saulo nantwiakafo panin no kodwira ne ho wo Awurade anim saa éda no. **8** Dawid bisaa Ahimelek se, “Wowo pea anaa akofena? Óhene adwuma no ho hia a na ehia enti, mannya bere amfa akodee biara.” **9** Ósófóo no buaa se, “Akofena a mewa ara ye Filistini Goliat a wokumm no wo Ela bónhwa mu no dea. Wóde ntoma akyekyere ho da asofotadee no akyi. Se wope a, fa eno, efiri se, biribiara nni ha bio.” Dawid buaa se, “Biribiara nkyen no. Fa ma me.” **10** Na Dawid dwanee firi Saulo ho, kóo Gathene Akis nkyen. **11** Nanso, na Akis mpanimfo no ho ntó won se ówo ho. Wóbisaa se, “Enye saa Dawid yi na óye asase yi so óhene no? Enye óno na nnipa nam asa ne nnwontoo so hyee no animuonyam se, ‘Saulo akum ne mpempem na Dawid nso akum ópedupedu no?’” **12** Dawid tee saa akekakeka yi no, ósuroo se ebia óhene Akis býe no biribi. **13** Eno enti, óhyee da yee ne ho se bódamfo, ówereweree apono ho maa ntasuo tene faa n’abógyesé mu. **14** Dee edi akyire ne se, óhene Akis ka kyere ne mmaprima se, “Bódamfo na ese se mode no bre me? **15** Yewo pii wo ha dada! Aden enti na ese se mema obi a óte see yi býe me óhóhoo?”

22 Dawid dwane firii Gat kóee óboden a ewo Adulam no mu. Ankyere biara na ne nuanom mmaprima ne ne fieoo bi kókaa ne ho wo ho. **2** Afoforo bi nso kókaa ne ho wo ho. Na saa nnipa no ye nnipa a óshaw da won so anaa won a wódede aka ne won a asetena nkó won yie. Wóbæe ara kósií se

Dawid bεyεe əkannifoo maa nnipa bεye se ahanan. dwane koo Dawid nkyen. **21** Ebere a əka kyereə 3 Akyire yi, Dawid koo Mispe a εwɔ Moab. Ehø na Dawid se Saulo akunkum Awurade asəfoo no, **22** obisaahene no se, "Wobema m'agya ne me maame abetena ha, na woabø won ho ban kosi se məhunu dee Onyankopon bεye ama me anaa?" **4** Əhene no penee so, maa Dawid awofoo tenaa Moab a na Dawid nso te n'abanboee mu. **5** Eda bi, odiyifoo Gad Dawid teaam se, "Na menim! Ebere a mehunu Doeg wø hø saa eda no, na menim se əbekə akyere Saulo. Seesei, mama w'agya fiefoo nyinaa awuwu. **23** Wo ne me ntēna ha, na mede me nkwa bεbø wo ho ban, efiri se, onipa korø no ara na ərehwehwε ka kyereə Dawid se, "Firi abanbøe mu ha, na sane yen baanu akum yen."

6 Əkøo Yuda hø no, ankyere na Saulo tee asem no. Saa ebere no, na əhene no te gyedua bi ase wo Gibea bepo so a əkura ne pea na ne mpaniimfoo atwa ne ho ahyaia. **7** Saulo tee asem no, əteaam se, "Monye aso, mo mmaprima a mofiri Benyamin fie! Dawid ahye mo mfuo ne bobe nturo ho bo bi anaa? Wahye mo bo se mobeye n'asafohene wø n'akodøm so anaa? **8** Enti na moaye apam atia me yi? Na mo mu biara antumi anka biribi ankyere me se me ara me babarima wo Dawid afa. Na εnha mo koraa mma me. Monnwene ho! Me ara me babarima hye Dawid nkuran se əmpre me nku me!" **9** Ehø na Edomni Doeg a na əne Saulo akofoo gyina hø no kaa se, "Mehunuu Yisai ba no se əbaa Ahitub ba Ahimelek nkyen wø Nob. **10** Ahimelek bisaa Awurade dee Dawid nyε. Əsane maa no nnuane, na əde Filistini Goliat akofena no kaa ne ho." **11** Əhene no somaa se wønkøfa əsəfoo Ahimelek ne ne fiefoo a na wøye asəfoo wø Nob no nyinaa mmra. **12** Wøbaeε no, Saulo kaa se, "Tie! Ahitub ba." Əbuua se, "Nana asem ben." **13** Na Saulo bisaa no se, "Aden enti na wo ne Dawid apam me tiri so, na womaa no burodo ne akofena, sane bisaa Awurade maa no. Aden enti na wohye no nkuran se ənye døm ntia me na əmmeto nhye me so wø ha?" **14** Ahimelek buua se, "Nana, mesre mebisa se, w'asomfoo yi nyinaa mu no, obi wø hø a əye nokwafo te se w'ase Dawid anaa? Hwε əye w'awəmfoo nyinaa so safohene, na wøbu no yie wø wo fidua mu. **15** Enye saa eda no ne eda a edi əkan a mabisa Awurade ama no. Dabi! Ənse se əhene no de sobø bø ne əsomfoo ne ne fiefoo, efiri se, w'akoaa nnim saa asem yi ho biribiara." **16** Na əhene kaa se, "Ekwan biara so, wobewu. Ahimelek, wo ne wo fiefoo nyinaa bεwu." **17** Na əhene ka kyereə n'awəmfoo a wøwø hø no se, "Monkunkum Awurade asəfoo no nyinaa, efiri se, won nso koo Dawid afa. Na wønim se əredwane, nanso wøanka ankyere me." Nanso, na əhene asraafø no mpe se wøde won nsa ka Awurade asəfoo no. **18** Enti, əhene hyεe Doeg se, "Dane wo ho na kunkum asəfoo no." Enti, Edomni Doeg danee ne ho kunkumm wøn. Eda no, əkumm mmaprima a na wohye serekye asəfotadee aduəwøtwe enum. **19** Afei, əkøo Nob a εye asəfoo no kurom, kəkunkumm asəfoo no fiefoo mmaprima, mmaa, mmofra ne mmaprima, anantwie, mfunumu ne nnwan nyinaa. **20** Na Ahitub ba Ahimelek babarima baako a wøfrø no Abiatar

Dawid bisaa Awurade se, "Menkoto nhye wøn so anaa?" Awurade buua se, "Aane, koo na koye Keila." **3** Nanso, Dawid mmaprima no kaa se, "Yuda ha mpo yesuro. Yempe se yebekø Keila akoko atia Filistifoo akodøm no nyinaa." **4** Enti Dawid bisaa Awurade bio maa Awurade buua no se, "Koo Keila na məboaa wo ama woadi Filistifoo no so nkonom." **5** Enti, Dawid ne ne mmaprima koo Keila. Wøkunkumm Filistifoo no nyinaa, faa wøn nyemmoa, gyee Keilafo no. **6** Ahimelek ba əsəfoo Abiatar redwane aksa Dawid nkyen wø Keila no, ofaa asəfotadee se orekoye mmapiae afiri Awurade nkyen ama Dawid. **7** Ankyere, Saulo tee se Dawid wø Keila. Əteaam se, "Eye. Afei, yen nsa aka no. Afei, Onyankopon de no ama me. Əno ara ama kuro yi ho afasuo ayi no!" **8** Enti, Saulo boabooa n'akodøm nyinaa ano se əde wøn reko Keila akotua Dawid ne ne mmaprima. **9** Nanso Dawid hunuu Saulo nhyeheyee, na əka kyereə əsəfoo Abiatar se, əmfa asəfotadee no mmra, na əmmisa Awurade dee eε se əye. **10** Na Dawid bøo mpaæs se, "Ao, Awurade, Israel Onyankopon, mate se Saulo aye nhyeheyee se əbeba abesee Keila, efiri se, mewo ha. **11** Merebisa se, enti Keila mmaprima bεyi me ama no anaa? Na Saulo bεba ampa ara sədée mete no? Ao, Awurade, Israel Onyankopon, ka kyere me." Na Awurade buua no se, "Əbeba." **12** Bio, Dawid bisaa se, "Enti, Keila mmaprima bεyi me ne me mmaprima ama Saulo anaa?" Na Awurade buua se, "Aane, wøbeyi mo ama." **13** Na Dawid ne ne mmaprima bεye se ahansia firii Keila, na wokyinkyinii baabiara a wøbetumi aksa. Na Saulo tee se Dawid afiri Keila no, əgyaeen n'akyi die. **14** Afei, Dawid tenaa n'abanboe hø wo esere so ne Sif mmepe asase no so. Saulo hwehwε ne adekyee ne adesaec biara, nanso Awurade amma no anhunu no. **15** Dabi a Dawid wø Hores wo Sif esere so no, ətee se Saulo nam ekwan so reba hø abehwehwε no akum no. **16** Na Yonatan koo Dawid nkyen wø Hores kəhyεe no den wø Onyankopon hø gyidie mu. **17** Yonatan hyεe no den se, "Nsuro! M'agya Saulo rerlhunu wo da. Wobeye əhene wø Israel, na maye w'abadiakyire, sədée m'agya Saulo nim no." **18** Won baanu no hyεe wøn ayonkofa apam mu den wø Awurade anim. Afei, Yonatan koo efie na Dawid dee, stenaa Hores hø. **19** Enna Sififoo no koo Saulo nkyen wø Gibea koyii Dawid maee se, "Yenim

baabi a Dawid akohinta. ḥwā banboē mu, wō Hores Awurade asra no.’ 11 M’agya, hwē adee a mekura yi. a ḥwo Hakila mmepo mu, wō Yesimon anafoo fam Εyε w’atadee sin bi. Metwaε̄, nanso mankum wo. ha yi. 20 ḥhene, ḥbere biara a wobenya kwan no, Yei da no adi pefee se merenha wo, na menyee wo bra na yebekyere no ama wo.” 21 Saulo kaa se, bōne biara nso, na mmom, wo na woataataa me “Awurade nhirya mo! Afei, mahunu se, m’asem fa so repe me akum me. 12 Awurade na obehwe me obi ho. 22 Monkō mu bio, nkohwehwe, nhunu baabi ne wo ntam asem. Ebia, dee woayé enti, Awurade a ote ne obi a wahunu no wo ha, efiri se, menim se betwe w’aso wo dee wope se woye me no ho, na me ḥye onifereføo. 23 Monhwehwe n’ahintaeem, na dee, merenha wo da. 13 Ebe no se, ‘Aboneføo mu monsane mmra mmeka biribi pōtee nkyere me. Na na bōne firi ba.’ Enti, gye di se, merenha wo. 14 me ne mo bekø. Na se ḥwo epo mu ho nko ara dee a, “Hwan na Israelhene repe no akye no yi? Ese se osse menya no, na mpo, se ese se mehwewhe ahintae ne bere taataa obi a ne ho nni infasoo se okraman biara a ḥwo Yuda a,meye!” 24 Na Sif mmarima dii funu anaa edwie? 15 Ma Awurade mmu aten nkyere Saulo ḥkan koo wɔn kurom. Saa ḥbere no mu na yen mu dee ḥdi bem, na ḥntwe efodifo no aso. Dawid ne ne mmarima ko Maon esere a ḥwo Araba ḥno ne me kamafoo, na obegye me afiri wo tumi bonhwa a ḥwo Yesimon anafoo fam no so. 25 ḥbere ase.” 16 Saulo buua se, “Me babarima Dawid, wo na a Dawid tee se Saulo ne ne mmarima rehwehwe no worekasa yi?” Na ḥhyee ase suie. 17 ḥtcaa so se, no, ḥdoo mu koo esere so akyirikyiri, kɔsii ḥbotan “Wotene sene me. Wode papa atua me bōne so ka, kesees no ho, tenaa Maon esere so ho. Nanso Saulo nanso me dee maye wo bōne. 18 Ampa ara woaye koo so p̄ee no. 26 Afei Saulo ne Dawid kodii afa ne me papa a ḥborø so, efiri se Awurade de me hyee afa wo bepo no so. Ebaa se Saulo ne ne mmarima wo nsa a, anka wobetumi akum me nanso woanku hyee ase se woreben Dawid no, 27 Saulo nyaa nkra me. 19 Se obi nsa ka ne ḥtamfoo a, ḥgyaa no ma bi a emu ye den se, Filistifoo abeto ahye Israel so no koo kwa? Awurade nhirya wo wo ḥkwani a wode refom wɔn nneema bio. 28 Eno enti, Saulo gyaē me afa so enne yi ho. 20 Afei mahunu se, dee ḥbeye Dawid akyidie, na ḥsane n’akyi se ḥne Filistifoo no biara, wobesi wo ḥhene, na Israel ahemman no bedi rekoko. Efiri saa ḥbere no, baabi a Dawid tenaee ho yie wo wo pen so. 21 Afei, suā Awurade din mu no, wɔtoo no edin Dwaneē Botan. 29 Enti, Dawid kyere me se, se wobedi adee a, worentwa m’aseføo kotenaa En-Gedi banboē.

24 Saulo ne Filistifoo no ko wieee no, wóka kyere
no se, "Dawid hye En-Gedi esere so ho." **2** Eno
enti, Saulo yii mmaprima mpensa firii Israel mmaa
nyinaa, de wón kóoe se wórekohwehwé Dawid ne
ne mmaprima wo beaeé bi a ében Wíram Mmirekyie
Abotan no. **3** Óbeduruu nnwammuo bi ho a ého
ara nso na óboden bi wo no, Saulo wuraa mu se,
órekoye n'ahome. Na Dawid ne ne mmaprima no wo
saa óboden no mu akyirikyiri. **4** mmaprima no kaa se,
"Enne ne éda a Awurade kaa se, 'Mede wo ótamfoo
behye wo nsa, na woaye no dee wope biara' no".
Na Dawid weawea koo Saulo ho, kóttwaan n'atadee
ano. **5** Na Dawid adwenem antene no se watwa
Saulo atadee ano. **6** Óka kyere se mmaprima no se,
"Awurade nim se ense se meye saa. Éye musuo se obi
métene me nsa wó obi a Awurade asra no ngo so;
efiri se, Awurade ankasa na wapa no." **7** Ónam saa
nsem yi so kaa ne mmaprima no anim, na wamma ho
kwan amma woankó Saulo so. Na Saulo firii óboden
no mu koo ne kwan no. **8** Dawid pue baeé, teateeam
dii n'akyi se, "Me wura óhenel!" Saulo twaa n'ani no,
Dawid boo ne mu ase. **9** Afei, óteaam, bisaa Saulo se,
"Aden enti na wotie nkurofóo ano se merepe wo
aha wo? **10** Enne dua yi, w'ankasa w'ani tua se énye
nokore. Efiri se, Awurade de wo hyee me nsa wó
óboden no mu, na me mmaprima no bi ka kyere se
me se, menkum wo, nanso mankum wo. Na mekaa
se, 'Merenyé no bône biara da, efiri se, óye obi a

Awurade asra no.' 11 M'agya, hwe adee a mekura yi. Eye w'atadee sin bi. Metwaee, nanso mankum wo. Yei da no adi pefee se merenha wo, na menyee wo boone biara nso, na mmom, wo na woataataa me so repe me akum me. 12 Awurade na obchwe me ne wo ntam asem. Ebia, dee woayee enti, Awurade oetwe w'aso wo dee wope se woye me no ho, na me dee, merenha wo da. 13 Ebé no se, 'Abonefó mu na bône firi ba.' Enti, gye di se, merenha wo. 14 "Hwan na Israehene repe no akye no yi? Ese se osee ne bere taataa obi a ne ho nni mfasoo se okraman funu anaa edwie? 15 Ma Awurade mmu aten nkyere yen mu dee odi bem, na ontwe efodíoo no aso. Ono ne me kamafoa, na obegye me afiri wo tumi case." 16 Saulo buaa se, "Me babarima Dawid, wo na worekasa yi?" Na ohyee asee suie. 17 Otooa so se, "Wotene sene me. Wode papa atua me bône so ka, nanso me dee maye wo bone. 18 Ampa ara woayee me papa a ebora so, efiri se Awurade de me hyee wo nsa a, anka wobetumi akum me nanso woanku me. 19 Se obi nsa ka ne otamfoo a, oggya no ma no kô kwa? Awurade nhirira wo wô ekwan a wode me afa so enne yi ho. 20 Afei mahunu se, dee ebeye biara, wobesi wo ohene, na Israel ahemman no bedi yie wô wo pen so. 21 Afei, suaed Awurade din mu kyere me se, se wobedi adee a, worentwa m'asefou anaa worempepa me din mfiri m'agya fie." 22 Enti, Dawid suaed kyere Saulo. Na Saulo sane kô efie, na Dawid ne ne mmaprima kô wôn banboee mu.

25 Afei, Samuel wuie na Israel nyinaa hyia yee no ayie. Na wosiee no wô ne kurom Rama. Na Dawid tu kô Maon esere so. 2 Na obarima odefoo bi a ofiri Maon a na owo agyapadee wô baabi a ebén akuraa Karmel. Na owo mmirekyie apem ne nnwan mpensa. Na eye mmoa ho nwi twitwa bere. 3 Saa obarima no din de Nabal. Ne yere nso din de Abigail. Na eye obaa a onim nyansa na he ho nso ye. Nanso, na ne kunu a eye Kalebni no mpoe, na ne suban nso nye fe. 4 Ebere a Dawid tee se Nabal retwitwa ne mmoa ho nwi no, 5 osomaa mmaprima mmabunu edu kô ne nkyn. Óde nkra maa wôn se, 6 "Wo nkwa so! Wo ne wo fiefoo nyinaa nnya ahooden! Na w'agyapadee nyinaa nso nye nhirira. 7 "Mate se woretwitwa wo nnwan ne mmirekyie ho nwi. Ebere a na mo nnwanhwefoo wô yen nkyn ha no, yeanye wôn basabasa. Na mmere dodo a wôdii wô Karmel no nso, wôn biribiara annyera. 8 Bisa wo ara w'asomfoo na wobeka akyere wo. Yeaba ha wo afahye eda, eno enti, mesre wo, ma yen aduane biara a wo nsa beso so." 9 Dawid mmaprante no de nkra no maa Nabal na wotwenee ne mmapuae. 10 Nabal buaa Dawid asomfoo no se, "Hwan ne saa Dawid yi? Saa Yisai babarima yi dwene se one nnwan? Nnansa yi, asomfoo bebree retete wôn ho afiri wôn wuranom ho. 11 Aden enti na ese se

mede me burodo ne me nsuo ne m'abo a makum mogyakaguo ne awereto a eho nni mfasoo ho. Na se no enam a mede rebema me nwitwitwafoo no ma Awurade ye saa nneemaa akese yi ma wo a, mesre akwanmukafoo a obi nnim baabi a wofiri?" **12** Na wo, kae me!" **32** Dawid buaa Abigail se, "Nhyira nka Dawid mmarima no sane koe, koka dees Nabal Awurade, Israel Onyankopon a wama woabehiya kaee no kyere no. **13** Dawid ka kyere ne mmarima me enne. **33** Eda Awurade ase wo w'adwene pa ho. no se, "Momfa mo akofena." Na Dawid nso faa ne Nhyira nka wo se woamma me ankum obarima dees. Mmarima beye se ahanan na wokaa Dawid ho no, na woamma mamfa me nsa anto wedee. **34** koe, enna mmarima ahanu nso tena wenee akodee Na meka Awurade, Israel Onyankopon a wamma no. **14** Nabal asomfoo no mu baako koka kyere me manye wo bone no ntam se, se woanka wo ho Nabal yere Abigail se, "Dawid somaa abofoo firi ammehyia me a, anka ebeduru okyena anopa no, esere no so se wo ne yen wura mmekasa, nanso na Nabal mmarima no mu baako koraa nte ase." odidii won atem. **15** Nanso Dawid nnipa no ye ma **35** Na Dawid gyee n'akyedee no, ka kyere no se, yen. Woannye yen bone biara. Eber a yene won wo "Sane koe efie asomdwoee mu. Yerenkum wo kunu ho no, woamfa yen biribiara. **16** Anadwo ne awia no." **36** Eber a Abigail duruu fie no, ohunuu se nyinaa, na wobo yen ne nnwan no ho ban. **17** Enti, Nabal ato epono kesee se ohene. Na waboro nsā dwene ho yie, anye saa a asem beto yen wura ne enti, wanka biribiara a efa one Dawid nhyiamu no n'abusua nyinaa. Oye obi a ne bo ha no na obiara ho ankyere no kossi adekyees. **37** Adees kyees a n'ani ntumi nkasa nkyere no." **18** Abigail ansee bere so ada ho no, Abigail kaa nsem a asisi no kyere koraa. Ofaa burodo mua ahanu, nsā aboa nwoma no. Nabal tee nsem no, obubu kaa mpa so. **38** Dadu mmienu, nnwan enum a woakum won asiesie won, akyi no, Awurade bao no ma owinie. **39** Dawid tee nkyewee susudee enum, bobe ofam oha ne bobe aba se Nabal awu no, okaa se, "Nhyira nka Awurade a a woaboo no ntowantowa ahanu de soaa mfunumu. watua Nabal ka na wamma mankum no. Nabalanya **19** Na oka kyere n'asomfoo se, "Monni ekan nkoe. ne bone so akatua." Na Dawid yee ntem soma koo Meti mo." Nanso, wanka dees na oreye no ankyere Abigail nkyen, maa wokoka kyere no se, obeware ne kunu Nabal. **20** Ote n'afunumu so nam ara kossi no. **40** Asomfoo no koo Karmel koka kyere Abigail bepo bi nsiane mu no, ohunuu Dawid nso ne ne se, "Dawid asoma yen se yemmra mmebisaa wo se mmarima se woresiane hyia no. **21** Na Dawid aka kyere fam kaa se, "Aane, masiesie me ho se mesom agyapadee so wo esere so a ne biribiara annyera. Dawid asomfoo mpo." **42** Ntem ara, Abigail huri Ode bone atua me papa a meyee no no so ka. **22** Se tenaa n'afunumu so, faa ne mmaawa baanum kaa eba se okyena ne fieni bi da so te ase a, Onyankopon ne ho, na one Dawid asomfoo no koe, na obeyee ne me nni no denden so pa ara." **23** Abigail hunuu Dawid yere. **43** Dawid waree Ahinoam a ofiri Yesreel, Dawid no, ntem ara, ohuri firii n'afunumu no so sii na won baanu beye ne yerenom. **44** Na Saulo de fam, bao ne mu ase wo n'anim. **24** Ohwee ne nan ne babaa Mikal, Dawid yere, ama obarima bi a ofiri ase kaa se, "Me wura, meguee saa asem yi ho afodie Galim a ne din de Palti a na oyee Lais babarima. nyinaa to me ho so. Mesre wo se, tie asem a mewo ka. **25** Menim se Nabal ye otirimuodenfoo a ne bo nso ha no; mesre wo, ntie no. Oye okwasea sedee ne din kyere no. Na mpo, abofoo a wosomaa won no, manhunu won. **26** Afei, me wura, mpen dodo a Awurade te ase, na wo nso wote ase na Awurade amma woamfa awudie ne awereto anhye wo nsam yi, ma mmusuo mmra w'atamfoo nyinaa so, sedee ebi aba Nabal so yi. **27** Akyedee a mede abre wo ne wo immerante no nie. **28** "Mesre wo, se mafom a, fa kyee me. Akyinnyee biara nni ho se Awurade de efie a n'ahennie ase betim bedom wo, efiri se, woreko Awurade ko. Na wonyee bone biara nso wo w'asetena mu. **29** Na se eba se won a wope wo kra no taataa wo so a, Awurade, wo Onyankopon, begye wo, abo wo ho ban sedee wobo ademudee ho ban. Na w'atamfoo nkwa dees, ebeyera te se aboo a woato firi ahwimmo mu. **30** Se Awurade di ebo a ohye wo no nyinaa so ma wo, na ode wo di Israelhene a, **31** mma yei nnyee nkekaawa wo w'abraboo mu. Na worensoa w'ahonom adesoa duruduru a efiri

26 Sififo koo Saulo nkyen wo Gibeaa koka kyere no se, "Dawid akohinta ne ho wo Hakila bepo a ekyere Yesimon no mu." **2** Enti, Saulo yii n'akodom mpensa kaa won ho koo Sif esere se worekohwehwé Dawid. **3** Saulo bao n'atenaes wo kwankyen wo ekwan a eben Hakila bepo a ene Yesimon di nhweanimu, baabi a Dawid akohinta ho. Dawid tee se Saulo aba ho, enti **4** osomaa akwansrafoo se won tetee no. **5** Dawid kopuee baabi a Saulo abo ne ho atenasee ho anadwo bi. Ohunuu se Saulo ne Abner a oyee Ner babarima a oyee safohene adeda atenaees no mu a asraafo a woaddeda atawa ne ho ahyia. **6** Dawid bisaa Hetini Ahimelek ne Seruia babarima Abisai, Yoab nua se, "Hwan na ode ne ho bebo afodee one me beko Saulo nkyen atenaees no mu ho?" Abisai buaa se, "Me ne wo beko." **7** Enti, Dawid ne Abisai koo asraafo no nkyen anadwo, kotoo Saulo se wada wo atenaees no mu a, ode ne pea apoma fam wo ne tiri ho pse. Na Abner ne asraafo no nso atawa ne ho ahyia a

woadeda. 8 Abisai ka kyereə Dawid breoo se, “Enne dee, Onyankopon ayi wo otamfoo ahye wo nsa. Enti, ma memfa me pea no nwo no pen koro, nka no se, medwane ako Filistifoo nkyen. Eba saa a, Saulo ntim fam. Merenwo no mprenu.” 9 Nanso, Dawid ka begyae m’akyi die na menya banbo.” 2 Na Dawid ne kyereə Abisai se, “Dabi, nsse no. Hwan na obetumi mmarima ahansia tutu kotenaa Gat kohyeə Maok de ne nsa aka onipa a Awurade asra no, na onni ho babarima ohene Akis ase. 3 Na Dawid de ne yeronom fo? 10 Nokore nie, Awurade bəbə Saulo ahwe da koro, anaase obəto wo oko mu, anaase obenyini na wawu. 11 Awurade mma empare me se mede me nsa beka onipa a Onyankopon asra no. Na wonim bi, biribi? Yebefə ne pea ne ne sukuruwa na yeako.” 12 “Se ərenha wo a, ma yen baabi wo nkuro no bi Na Dawid faa pea no ne sukuruwa a esi Saulo tiri ho so na yenkotena hə sene se yebetena ahenkuro no, na wəkəee a obiara anhunu wən na wən mu yi mu.” 6 Enti, Akis de Siklag kuro maa no, (na biara nso annyane mpo. Na wən nyinaa adeda, efiri efiri saa əda no, əhə abeyə Yuda ahemfo atenaeə se, Awurade de nnahə too wən so. 13 Dawid foroo de besi enne), 7 na wətenaa Filistifoo no mu afe bepo a əne atenaeem hə di nhweanimu kəsii se ne abosome enan. 8 Afei, Dawid ne ne dəm koto ədürüu baabi a bone bi ntumi nka no. 14 Əteaam free hyee Gesurfoo, Girsifoo ne Amalekfoo so. Saa nnipa Abner ne Saulo se, “Sore oo! Abner.” Abner bisaa se, yi na na kane no, wətete asase a etene kə Sur a “Hwan nie?” 15 Dawid goroo ne ho se, “Abner, woye onipa kəsəe, ente saa? Israelman mu nyinaa, əhe na otumfo bi wo? Na aden enti na woannwen wo wura, əhene no əbere a obi baa se ərebəkum no no? 16 Saa asem yi nyə koraa! Meka ntam wo Awurade din mu se, wo ne wo mmarima no nyinaa se owuo, əfiri se, moantumi ammə mo wura, dees Awurade asra noo no ho ban. Monhwə mo ho nhylia. Əhene no peea ne ne sukuruwa a na esi ne tiri ho no wo he?” 17 Saulo tee Dawid nne enti ofree se, “Wo nie me ba Dawid?” Na Dawid buaa no se, “Nana, əye me. 18 Aden enti na wotaa me? Ədeen na maye? Me bəne ne sən? 19 Na afei mepə se me wura tie ne əsomfo, Nana. Se Awurade na wahwanyan wo atia me a, enne ma ənnye m’afədee. Na se nso əye onipa nhyeheyee a, enne, Awurade nname wən a woyee saa nhyeheyee no. Efiri se, moapam me afiri me fie sədee əbeyə a, merentumi ne Awurade nkurofoa ntəna, nsom sədee əse. 20 Menwu wə ananafoa asase so a əho ne Awurade anim ekwan ware anaa? Aden enti na Israelhene atu sa, rehwehwə edwie baako pə? Aden enti na moko me atwee sədee əbəfoa kə ha pe akokhwedes wə mmpə so?” 21 Enna Saulo kaa nokore se, “Maye bəne. Sane bra fie, me ba na merenha wo bio, efiri se enne, woama me nkwa asom wo bo. Maye nkwasadee na mafom yie.” 22 Dawid buaa se, “Ao, əhene, wo pea nie. Ma wo mmeranteə no mu baako mmra mmegeye. 23 Awurade na əma papayə ne nokoredie so akatua. Awurade de wo hyee me tumi ase mpo, mampe se mekum wo, efiri se woye obi a Awurade asra no. 24 Afei, me kra nsom Awurade bo, sədee wo dee asom me bo enne yi. Ənnye me mfiri me haw nyinaa mu.” 25 Na Saulo ka kyereə Dawid se, “Nhyira nka wo, me ba Dawid. Wobeyə mmaninnee ne nkonimdini kəsəe.” Na Dawid kəee ena Saulo nso kəo eifie.

27 Na Dawid dwenee ho se, “Eda bi, metə wə Saulo nsa ano. Na dee meye a əbeyə pa ara ne baanu a woye Ahinoam a əfiri Yesreel ne Abigail a əfiri Karmel a na əye Nabal kunabaa no kəee. 4 Saulo tee se Dawid adwane kə Gat no, wanni n’akyi anhwehwə no bio. 5 Na Dawid ka kyereə Akis se, Awurade de besi enne), 7 na wətenaa Filistifoo no mu afe bepo a əne atenaeem hə di nhweanimu kəsii se ne abosome enan. 8 Afei, Dawid ne ne dəm koto ədürüu baabi a bone bi ntumi nka no. 14 Əteaam free hyee Gesurfoo, Girsifoo ne Amalekfoo so. Saa nnipa Abner ne Saulo se, “Sore oo! Abner.” Abner bisaa se, yi na na kane no, wətete asase a etene kə Sur a “Hwan nie?” 15 Dawid goroo ne ho se, “Abner, woye onipa kəsəe, ente saa? Israelman mu nyinaa, əhe na otumfo bi wo? Na aden enti na woannwen wo wura, əhene no əbere a obi baa se ərebəkum no no? 16 Saa asem yi nyə koraa! Meka ntam wo Awurade din mu se, wo ne wo mmarima no nyinaa se owuo, əfiri se, moantumi ammə mo wura, dees Awurade asra noo no ho ban. Monhwə mo ho nhylia. Əhene no peea ne ne sukuruwa a na esi ne tiri ho no wo he?” 17 Saulo tee Dawid nne enti ofree se, “Wo nie me ba Dawid?” Na Dawid buaa no se, “Nana, əye me. 18 Aden enti na wotaa me? Ədeen na maye? Me bəne ne sən? 19 Na afei mepə se me wura tie ne əsomfo, Nana. Se Awurade na wahwanyan wo atia me a, enne ma ənnye m’afədee. Na se nso əye onipa nhyeheyee a, enne, Awurade nname wən a woyee saa nhyeheyee no. Efiri se, moapam me afiri me fie sədee əbeyə a, merentumi ne Awurade nkurofoa ntəna, nsom sədee əse. 20 Menwu wə ananafoa asase so a əho ne Awurade anim ekwan ware anaa? Aden enti na Israelhene atu sa, rehwehwə edwie baako pə? Aden enti na moko me atwee sədee əbəfoa kə ha pe akokhwedes wə mmpə so?” 21 Enna Saulo kaa nokore se, “Maye bəne. Sane bra fie, me ba na merenha wo bio, efiri se enne, woama me nkwa asom wo bo. Maye nkwasadee na mafom yie.” 22 Dawid buaa se, “Ao, əhene, wo pea nie. Ma wo mmeranteə no mu baako mmra mmegeye. 23 Awurade na əma papayə ne nokoredie so akatua. Awurade de wo hyee me tumi ase mpo, mampe se mekum wo, efiri se woye obi a Awurade asra no. 24 Afei, me kra nsom Awurade bo, sədee wo dee asom me bo enne yi. Ənnye me mfiri me haw nyinaa mu.” 25 Na Saulo ka kyereə Dawid se, “Nhyira nka wo, me ba Dawid. Wobeyə mmaninnee ne nkonimdini kəsəe.” Na Dawid kəee ena Saulo nso kəo eifie.

28 Saa əbere no mu, Filistifoo no boaboa wən akodəm ano se wərebəko atia Israel. Akis ka kyereə Dawid se, “Merehwe kwan se, wo ne wo mmarima beka me ho aksə oksə no.” 2 Dawid penee se, “Eyə pa ara, woankasa behunu des yebetumi aye.” Akis kaa se, “Meyə wo me hobanbofo afebo.” 3 Saa əbere yi na Samuel awu, ama Israel nyinaa atwa agyaadwo. Wəsieu no wə əno ara ne kurom Rama. Saa əbere no, na Saulo apamo asamanfrəfəo ne ahohomfrəfəo afiri asase no so. 4 Filistifoo no boaa wən ho an, kyereə sraban wə Sunem. Enna Saulo nso boaboaas Israelfoo no nyinaa an, kyereə sraban wə Gilboa. 5 Əbere a Saulo hunuu Filistifoo akodəm dodoə no, əsuroə, maa ehū bəheyəs n’akoma ma. 6 Əbisaa Awurade dec ənyə nanso Awurade ammuə no, wə adaeəsəo anaa ntontəbə kronkron anaa adiyifo so. 7 Saulo ka kyereə n’afutufo se, “Monhwə əbaa samanfrəfəo bi mma me, na menkə ne ho abisa.” N’afutufo no buaa se, “Əbaa samanfrəfəo bi wə Endor.” 8 Enti, Saulo sesaa ne ho, hyee ntadee afoforo nsakyeramu bi a ənyə əhene afadee, na əne mmarima no mu baanu kəo əbaa no nkyen anadwo. Saulo kaa se, “Ese se me ne obi a wawu kasa. Wobetumi afre ne sunsum ama me

anaa?" 9 Өbaa no bisaa se, "Wope se wökum me Saulo hō besi enne yi, menhunuun ne ho mfomsoo anaa? Wonim se Saulo apamo asamanfreoo ne biara." 4 Na Filistifoö asahene no bo fuu no kaa ahohomfreoo nyinaa afiri asase yi so. Aden enti se, "Ma obarima no nsane nko, sedee əbeko baabi a na wosum me afidie?" 10 Saulo de Awurade din wode maa no no. Ense se əka yen ho kō əko no, efiri kaa no ntam se, "Mmtere dodox a Awurade te ase se, se anhwe a, əbedane n'ani ako atia yen wō əko yi, wōrentwe w'aso wo yei ho da." 11 Afei, əbaa no no mu. Ekwan foforo bi wō ho a əbefa so ne ne wura bisaa se, "Hwan na memfre no mma wo?" Əbaa Saulo aka abo mu a esene se əbeko atia yen anaa? 5 se, "Fre Samuel ma me." 12 Na əbaa no hunuu Enye saa Dawid yi na wotoo dwom faa ne ho wō won Samuel no, ode nne kəsəe teama ka kyere Saulo asa mu se: "Saulo akum ne mpempem na Dawid se, "woadaadaa me! Wone Saulo!" 13 Əhene no dee, wakum əpedu əpedu no?" 6 Na Akis free Dawid ka kyere se, "Nsuro. Ədeebeen na wohunu?" ka kyere se, "Mmtere dodox a Awurade te ase yi, Əbaa no buaa se, "Mehunu honhom bi se apue afiri menhyiaa mmarima a wote se mo, anka mepē se fam reba." 14 Saulo bisaa se, "Ote sen?" Əbaa se, mo ne yen kō əko, nanso Filistifoö sodifoo a aka no "Akəkora bi a əhye batakari, na əreba." Əho na mpene so. 7 Enti, sane w'akyi na kō no asomidwoees Saulo hunuu se eye Samuel enti, əbəo ne mu ase de de n'anim butuu fam. 15 Samuel bisaa se, "Aden enti na wofre me de ha me saa?" Saulo buaa se, "Efiri se, əhaw ne abəbrese amene me. Filistifoo de əko attentam yen. Na Onyankopon nso agya me. Mente ne nka wō adiyifoo nkyen anaa daeeso mu. Enti, mafre wo se kyere me dee menyē." 16 Na Samuel buaa se, "Se Awurade agya wo, abeyə wo otamfoo a, aden enti na worebisa me? 17 Awurade aye dee əkaa se əbeyə no pəpərəpə. Wagye ahennie no afiri wo nsam de ama Dawid a one wo resi akan. 18 Awurade aye saa, efiri se, woanni ne mmaria a əfa Amalekfoö ho no so. 19 Dees əka ho ne se, əkyena, Awurade de wo ne Israel asraafodom nyinaa bema Filistifoö, na wo ne wo mma abeka me ho wō ha. Awurade bema Israel akodom no nyinaa adi nkoguo." 20 Samuel nsem a Saulo teeə no enti, ehu kyekyeree no ma əhwhee fam tim. Afei nso, na ənni ahoođen biara, efiri se, na ənnidii da mu no ne anadwo mu no nyinaa. 21 Əbaa no hunuu adwenem haw a əwa mu no, əka kyere se, "Owura, mede me nkwa too hō, yee w'abisadee. 22 Enti, ye dee məkyere wo se ye no, na mama wo biribi adi sedee əbema woanya ahoođen, asane akə w'akyi." 23 Nanso, Saulo antie. Mmarima a woka ne ho no hyee no se ənnidi. Enti, akyire yi, əpenee so sore firi fam hō, tenaa akonnwa so. 24 Na əbaa no ayen nantwie ba ama wadore sradee enti, oyee ntem kəkumm no, na əfəo asikyiresiam, fotəee de too apiti. 25 Əde aduane no besii Saulo ne ne mmarima no anim, ma wədiie. Na wəfiri hō kō anadwo no.

29 Filistifoö no boaboa wōn akodom nyinaa ano wō Afek, na Israelfoo nso kəkyeree sraban wō asutire bi ho wō Yesreel. 2 Əberə a Filistifoo ntuanofoo de wōn nsraadom akuaku oħa oħa mu ne mpempem retu əsa no, na Dawid nso ne ne dom retu sa wō wōn akyi a, Akis ka wōn ho. 3 Filistifoo asahene no bisaa se, "Edeen na Hebrifoo yi reye wō ha?" Akis buaa se, "Oyi ne Dawid, əbarima a ədwane firii Israhelhene Saulo anim no. Waba me nkyn ha ne me abetena bəboro afe nie. Na efiri əberə a əgyaa

Saulo hō besi enne yi, menhunuun ne ho mfomsoo anaa? 5 6 Na Akis free Dawid ka kyere se, "Mmtere dodox a Awurade te ase yi, menhyiaa mmarima a wote se mo, anka mepē se fam reba." 14 Saulo bisaa se, "Ote sen?" 15 Samuel buaa se, "Se Awurade agya wo, abeyə wo otamfoo a, aden enti na worebisa me? 16 Awurade aye dee əkaa se əbeyə no pəpərəpə. Wagye ahennie no afiri wo nsam de ama Dawid a one wo resi akan. 17 Awurade aye saa, efiri se, woanni ne mmaria a əfa Amalekfoö ho no so. 18 Dees əka ho ne se, əkyena, Awurade de wo ne Israel asraafodom nyinaa bema Filistifoö, na wo ne wo mma abeka me ho wō ha. Awurade bema Israel akodom no nyinaa adi nkoguo." 19 Samuel nsem a Saulo teeə no enti, ehu kyekyeree no ma əhwhee fam tim. Afei nso, na ənni ahoođen biara, efiri se, na ənnidii da mu no ne anadwo mu no nyinaa. 20 Na əbaa no hunuu adwenem haw a əwa mu no, əka kyere se, "Owura, mede me nkwa too hō, yee w'abisadee. 21 Əberə a Dawid ne ne mmarima no hunuu sedee Siklag aseə ne asem a ato wōn abusuafoo no, 22 wōtwaagyaadwoor arosi se afei na wəntumi ntwa agyaadwoor no bio. 23 Dawid yerenom baanu a wōn Yesreeli Ahinoam ne Karmelni Abigail a na əye Nabal yere no ka wōn a wōsoaa wōn kōe no ho. 24 Dawid ho yeraa no yie, efiri se, na mmarima no adwene ho se wōbesi no aboo, əsiane, wōn mmamarima ne wōn mmamarriaa a wōakyeyə wōn no enti. Nanso, Dawid nyaa ahoođen wō Awurade, na Onyankopon mu. 25 Na Dawid ka kyere se əsofoo Abiatar, se, "Fa asofatadee no bre me." Na Abiatar de bae. 26 Na Dawid bisaa Awurade se, "Menti ədom no anaa? Meto wōn anaa?" Awurade buaa no se, "Aane, ti wōn. Na biribiara a wōħħa afiri mo nkyn no, mo nsa beka ne nyinnaa." 27 Enti, Dawid ne ne mmarima ahansia no sii ekwan so. Ankyere biara na wōduruu Besor asuwa no so. 28 Nanso, mmarima no mu ahanu dee, na wōabrebre yie enti, wəantumi antwa asu no. Eno enti, Dawid de akodom ahanan a wōħħa no toaa so. 29 Dawid akodom no bi hunuu Misraimni barima bi wō wiram hō na wōde no bre Dawid. Wōħħa no burodo se ənni ne nsuo se ənnom. 30 Wosane maa no bordōma əfam sin bi ne bobè aba abonta, efiri se, na hwee nkkaa

n'ano nnansa awia ne anadwo. Ankyere na onyaa wo Gilboa bepo so. **2** Filistifoo no koo Saulo ne ne ahoden. **13** Dawid bisaa no se, "Hwan onipa ne mmamarima so, kunkumm won mu baasa a ey wo, na wofiri he?" Obuaa se, "Meye Misraimni, na Yonatan, Abinadab ne Malki-Sua. **3** Oko no mu yee Amalekni bi ako ne me. Nnansa ni na me wura gyaa den wo baabi a na Saulo wo ho. Filistifoo agyatofoo me ho, efiri se, na mayare. **14** Yekotuaa Keretifoo no ben no, na wopiraa no kese pa ara. **4** Saulo firi wo Negeb a ey Yudaman wo Kaleb asase so, na yea mu ka kyere n'akodeekurafoo no se, "Twe wo yehye Siklag nkyereee." **15** Dawid bisaa no se, akofena no, na fa wo me, na won a wontwaa twetia "Enti, wobedi m'anim ako won nkyen?" Aberante no amfa won akofena ammewo me, angu m'anim no buaa se, "Se wode Onyankopon din beka ntam se ase." Na n'akodeekurafoo no suroo se obeyee saa. worenkum me anaa worensane mfa me mma me Enti, Saulo twee ono ankasa akofena sinaa ne ho wo wura dee a, enne, medi w'anim de wo ako." **16** so. **5** Eber a n'akodeekurafoo no hunuu se wawuo Na Misraimni no dii won anim koo Amalekfoo no no, ono nso sinaa ne ho wo n'ankasa akofena no atenae. Eber a Dawid ne ne mmarima no duruu so, na owo daa ne ho. **6** Enti, Saulo ne ne mma ho no, na Amalekfoo no ahwete wo esere no so a mmarima baasa, n'akodeekurafoo ne n'akodom woredidi nom na wode ahosepe resa, efiri se, na nyinaa totso saa eda no. **7** Eber a Israelfoo a wowa woanya asadee bebree afiri Filistifoo nkyen ne Yuda Yesreel bohnwa no fa baabi ne Yordan agya no asase so. **17** Dawid ne ne mmarima to hyee won hunuu se Israel akodom no adi nkoguo, na Saulo so, kunkumm won wo akofena ano anadwo mu no nso ne ne mmamarima no nso atoto no, wogyaan nyinaa, kosis adekyees no anwummer. Amalekfoo won nkuro ho dwanee. Na Filistifoo no betenaa no mu biara antumi annwane, agye mmarima ho. **8** Ade kyee a Filistifoo koyiyii atofoo no ho ahanan a wotenatena nyoma so dwanee. **18** no, wohunuu Saulo ne ne mmamarima baasa no Dawid gyee biribiara a Amalekfoo no faee, sane amu wo Gilboa bepo so. **9** Enti, wotwaa Saulo ti, gyee ne yeronom baanu no. **19** Biribiara anyera: se yiyii n'akodee nyinaa. Afei, woboa Saulo wuo no eye ketewa anaa kese, obabarima anaa obabaa anaa dawuro wo won abosomfie, ne oman no mu nyinaa. biribiara a wofom faee no, Dawid de ne nyinaa sane **10** Wode n'akodee no koguu Astoret asorees so, na bae. **20** N'akodom no kaa nnwan ne anantwie no wokyekyeree n'amu no fam kuropon Bet-San ofasuo so, de won bae. Na wokaa se, "Yeinom nyinaa wo ho. **11** Na Yabes Gileadfoo tee dee Filistifoo aye Dawid se n'adwuma pa so akatua." **21** Na woduruu Saulo no, **12** won akofoo twaa ekwan anadwo mu no Besor asuwa no so na wohunuu mmarima ahanu a nyinaa koo Bet-San kofaa Saulo ne ne mmamarima obre dodo enti, wointumi ne won ank no. Dawid baasa no amu firii ofasuo no ho. Wode koo Yabes kyeaa won anigye so. **22** Nanso, Dawid mmarima behyee won. **13** Afei, wofaa won nnompe kokoraa no mu asempefo bi kaa se, "Wone yen ank enti, no odum dua no ase wo Yabes, na wodii immuada worennya asadee no bi. Momfa won yeronom ne nnanson.

won mma mma won, na monka nkyere won se, wofiri yen ani so nk. **23** Nanso, Dawid kaa se, "Dabi, anuanom! Monnye dee Awurade de ama yen no ho pesemenkomonya. Wakora yen so, aboa yen ama yeadi yen atamfo so nkonom. **24** Mogye di se se moka no saa a, obi betie mo? Se yerekye a, momma yenkye no pe mma won a wok sa ne won a wohwe akodee so nyinaa." **25** Efiri saa eber no, Dawid yee yei mmara, maa Israel nyinaa na wogu so di so saa ara de besi enne. **26** Eber a Dawid duruu Siklag no, osoma maa wode asadee no bi komaa Yuda mpanimfo a na woye ne nnamfonom kaa se, "Mo akyedee a yefaa firi Awurade atamfo nsam nie." **27** Wode akyedee no komaa ntuanofoo a wowa Bet-El, Ramot a ewo anafo fam, Yatir. **28** Aroer, Sifmot, Estemoa, **29** Rakal ne won a wowa Yerahmeelfoo nkuro mu ne won a wowa Kenifoo kuro mu, **30** ne won a wowa Horma, Bor-Asan, Atak, **31** Hebron ne mmeaemmeae a Dawid ne ne mmarima kyinkyinii ho nyinaa.

31 Afei, Filistifoo no ko tiaa Israel. Israelfoo no dwanee wo won anim, na wokunkumm pii

2 Samuel

1 Saulo owuo akyi no, Dawid sane firii nkonom a ḥodi Amalekfoo so no mu betenaa Siklag nnanu. **2** Ne mnansa so no, ḥobarima bi firi Saulo sraban mu a wateete ne ntadee mu, atu mfuturo agu ne tiri mu, de rekyere se ḥoretwa adwo bae. Ḫduruu Dawid nkyen no, ḥdanee ne ho hwee fam anidie mu. **3** Dawid bisaa no se, “Ehe na wofiri?” Ḫbuua se, “Madwane afiri Israel sraban mu.” **4** Dawid bisaa no se, “Na eyee den? Ḫko no kosii sen?” Ḫkaa se, “Mmarima no dwane firii akono. Bebree totee. Na Saulo ne ne babarima Yonatan nso atoto.” **5** Enti, Dawid bisaa aberantee a ḥebbaa no saa amanee no se, “Eyee den na wohunuu se Saulo ne ne babarima Yonatan awuwu?” **6** Aberantee no buua se, “Mekofirii Gilboa bepo so, na mekotoo se Saulo sina ne pea so a atamfoa no nteaseenam ne n’apokosotefoo aben no ara. **7** Ḫdanee ne ho a ḥshunu me no, ḥteam free me se memmra. Mebisaa no se, ‘Menye ḫdeene?’ **8** “Obisaa me se, ‘Wone hwan?’ Mebuua no se, ‘Meye Amalekni.’ **9** “Na osree me se, ‘Begyina me so na kum me, na me ho yera me yie, na mepe se mewu.’ **10** “Enti, megyinaa ne so kumm no, efiri se, na menim se tebea a ḥwo mu no, ḥrennya nkwa. Na metuu n’ahenkya a ḥhye no no ne n’abasa so kapo no se mede rebre wo, me wura.” **11** Dawid ne ne mmarima no tee asem no, wode awerchoo sunsuuee won ntadee mu. **12** Wotwaa ho agyaadwoo, suie, bua daa da mu no nyinaa wo Saulo ne ne babarima Yonatan wuo ne Awurade akodom ne Israelman se won mu pii wuwuu saa da no. **13** Na Dawid bisaa aberantee a ḥebbaa won saa amanee no se, “Wofiri he?” Na Ḫbuua se, “Meye ḥshoo Amalekni a mete mo asase so.” **14** Dawid bisaa no se, “Na wonsuro se wobekum obi a Awurade asra no no?” **15** Dawid ka kyere ne mmarima no mu baako se, “Ku no!” Enti, ḥbarima no twee n’akofena de wo Amalekni no, kumm no. **16** Na Dawid kaa se, “W’ano ayi mmusuo ama wo ama woawu, efiri se, wo ara na wokaa se woakum obi a Awurade asra no no.” **17** Na Dawid too kwadwom maa Saulo ne Yonatan. **18** Na ḥhyee se ḥwonyere nnipa a ḥwo Yuda nyinaa to. Wotoo no edin se agyan dwom a wootwre wo Yasar Nwoma mu. **19** “W’animuonyam ne w’ahosepe, Ao Israel, awu da mmpo so! Akofoo akcesec atot! **20** “Monnka asem yi wo Gat, na Filistifoo abo ose! Monnka wo Askelon mmontene so, na abosonsomfoa ansere ahosepe mu. **21** “Ao Gilboa mmpo, mma bosuo anaa osuo ntɔ ngu wo so, anaa wo nsianee so. Efiri se, eho na wɔguu ḥkofoa kesee no akokyem ho fi; wɔremfa ngo nsra Saulo akokyem ho bio. **22** “Saulo ne Yonatan kunkumm won atamfoa ahodenfo! Wɔamfiri akono amma no nsapan. **23** Ḫdo ne ahofe ben na na Saulo ne Yonatan nni, won mu antete

da, nkwa ne owuo mu. Na won ho ye hare kyen akadee; na won ho ye den kyen agyata. **24** “Ao, Israel mmaa, monsu Saulo, efiri se, ḥfira mo ntoma pa, hyehye mo sikakoko agudee. **25** “Akofoo akesee atoto akono. Yonatan awu da mmpo no so. **26** Hwe sedee mesu wo, me nua Yonatan; Ao, hwe ḥdo a mede dɔ̄ wo! Na wo do a wode dɔ̄ me no mu dɔ; emu do sene mmaa do! **27** “Hwe sedee akofoo akesee atoto! Wɔayiyi won akodee afiri won ho, na wɔawuu deda ho.”

2 Mmero no ara mu, Dawid bisaa Awurade se, “Mensane nko Yuda anaa?” Awurade buaa no se, “Ko.” Dawid bisaa no se, “Kuro ben na menko so?” Awurade buaa no se, “Hebron.” **2** Na Dawid yerenom ne Ahinoam a ḥfiri Yesreel ne Abigail a ḥfiri Karmel a na oyε Nabal yere no. Enti Dawid ne ne yerenom, **3** ne ne mmarima ne won fiefoo nyinaa tu kɔ̄ Yuda, na wokotenaa Hebron ne ne nkuro so. **4** Afei, Yuda ntuanofoo kɔ̄ Hebron, kɔ̄sraa Dawid ngo sii no ohene wo Yuda abusuakuo so. Na ebere a Dawid tee se Yabes Gilead mmarima asie Saulo no, **5** ḥto won nkra se, “Awurade nhiryia mo se moayi nokore a ete saa adi, ama mo wura Saulo, na moasie no animuonyam so. **6** Na afei, Awurade ne mo nni no yie na ḥntua mo do sononko yi so ka. Na me nso metua mo dee moaye yi so ka. **7** Afei a Saulo awu yi, mepe se mobeyε m’asomfoa nokwafo se Yudafoa a wɔasra me ngo se menni won so ohene no.” **8** Na Ner babarima Abner a na oyε Saulo safhene wo n’akodom so ne Saulo babarima Is-Boset kɔ̄ Mahanaim. **9** Ḫlo na ḥsii Is-Boset ohene wo Gilead, Yesreel, Efraim, Benyamin, Asurifoasase ne Israel nyinaa so. **10** Ebere a Is-Boset dii adee no, na wadi mfirinhyia aduanan, na ḥodi adee firi Mahanaim mfee mmienu. Na Yuda abusuakuo no dii Dawid nokore. **11** Dawid yee Hebron ne kuropon. Na ḥodi Yuda so ohene mfirinhyia nson ne fa. **12** Eda koro bi, Abner dii Is-Boset akodom anim, firi Mahanaim kɔ̄ Gibeon. **13** Saa ebere koro na ara mu, Seruia babarima Yoab nso dii Dawid akodom anim, firi Hebron na wɔhyiaa Abner wo Gibeon ḥtadee ho. Akuo mmienu no tenetanaa ase a na wodi nhweanimu. **14** Afei, Abner susuu ho kyere Yoab se, “Ma yemfa yen akofoo no mu kakra, na wɔmfia won nsa nni ako nyε oyikyere.” Yoab penee so kaa se, “Wonsore nko ε.” **15** Enti, wɔyii mmarima dumieni firi ekuo biara mu se wɔnni won ho ake. **16** Obiara sɔ̄o ne tiafoo tirinwi mu, de n’akofena wɔwɔ won ho, maa won nyinaa wuwui. Enti, wɔfrɛ atoe mu ho se Akofena Afuo de besi enne. **17** Afei, akodom mmienu no de ḥko hyehye so, na saa da no baa awiee no, na Dawid akodom no adi Abner ne Israel so nkonom. **18** Na Yoab, Abisai ne Asahel a wɔye Seruia mmamarima baasa no ka Dawid akodom no ho saa da no. Na Asahel tu

mmirika te se oforotee, 19 na ḥpamoo Abner ara se, Abner ye ntuanoni a ḥwo tumi wo won a wodi Saulo obekyere no. 20 Ebere a Abner twaa n'ani hunuu se akyi no so. 7 Emu ho Is-Boset baa Abner kwaadu se ḥgu ne so no, oteaam se, "Wo nie, Asahel!" ḥbuua ḥne n'agya Saulo mpene a wōfre no Rispa, a ḥye se, "Aane, ḥye me!" 21 Na Abner ka kyerees no se, Aya babaa, ada. 8 Abner bo fuu yie kaa se, "Meye ḥnnee, kope obi foforo, na wone no nko. Kaa na kosi mmerantees no baako so, na gye n'akodee a ḥwo ne ho nyinaa." Nanso, Asahel, kaa so taa no. 22 Bio, Abner teama ka kyerees Asahel se, "Firi ha ko! Se mekum wo a, merentumi nhwe wo nuabarima Yoab anim." 23 Nanso, Asahel antie ara, enti Abner de ne pea no ḥwo ne yafunu mu, maa pea no pue firii n'akyi. ḥbu hwee fam ho wuie. Na obiara a oduruu atoee mu ho no gyinaa dinn hwē Asahel se ḥda ho. 24 Ebere a Yoab ne Abisai tee asem a asi no, wokoo se worekohwehwe Abner. Ebere a ḥdūruru Amma bepo a ḥben Gia a ḥwo ḥkwan a eda ho kaa Gibeon esere so no, na onwunu adwo. 25 Abner akodom a wofiri Benyamin abusuakuo mu no boaa won ho ano wo bepo no so yee krado maa ḥko. 26 Eho na Abner teaam, ka kyerees Yoab se, "Enti, eṣe se daa yefaa akofena so de ka yen ntam asem anaa? Monnhunu se, saa ḥkwan no de nitan beto yen ntam? Da ben na wobefre wo mmarima no aka akyere won se, wonnyae won nuanom Israelfoo akyidie?" 27 Na Yoab kaa se, "Se woankasa a anka, Onyankopon nko ara na ḥnim dee ḥbeba; anka yebetaa wo anadwo mu no nyinaa." 28 Enti, Yoab hyen ne totorobento, maa ne mmarima no gyaae Israel akodom no so taa. 29 Anadwo mu no nyinaa, Abner ne ne mmarima nante kaa Araba. ḥtawaa Yordan bōnhwa, toaa so kaa Bitron, beduruu Mahanaim. 30 Na Yoab gyaae Abner akyidie, na ḥboaboa ne mmarima ano. Asahel akyi no, wohunuu se Dawid mmarima no mu dunkron ayera. 31 Nanso, na Dawid mmarima no akunkum Benyaminfoo no mu nnipa ahansia ne aduosia a na woka Abner ho no. 32 Wofaa Asahel sive no wo n'agya ḥboda mu wo Betlehem. Na Yoab ne ne mmarima nante anadwo mu no nyinaa kōduru Hebron adekyees.

3 ḥko a ḥbetoo won a ḥwōwā Saulo afa ne won a ḥwōwā Dawid afa no kyerees yie, na ne ahyeasee nie. Ebere a Dawid adedie renya ahōoden no, na Saulo adedie no resee. 2 Yeinom ne Dawid mmamarima a ḥwoowoo won wo Hebron: N'abakan no din de Amnon a ḥye Ahinoam a ofiri Yesreel no babarima. 3 Dee ḥto so mmieno no din de Kileab a ḥye Abigail a na ḥye Nabal a ofiri Carmel no kunabaa babarima; dee ḥto so mmiena no din de Absalom a ḥye Gesurhene Talmi babaa Maaka babarima. 4 Dee ḥto so enan no din de Adoniya a ḥye Hagit babarima; dee ḥto so enum no din de Sefatia a ḥye Abital babarima. 5 Na dee ḥto so nsia no din de Yitream a ḥye Dawid yere Egla babarima. ḥwoowoo saa mma yi maa Dawid wo Hebron. 6 Ebere a na øko a eda Saulo fie ne Dawid fie no gu so no, na

Abner ye ntuanoni a ḥwo tumi wo won a wodi Saulo saa? Dee maye ama wo ne w'agya, a mannyi mo amma Dawid no, m'ayeyie ne se, mode obaa yi ho asem rekyekyere me? 9 Se mammoa Dawid ma ne nsa anka dee Awurade hyee ho baa no a, Onyankopon ne me nni no nwonorwono. 10 Mede Saulo ahennie bēko akoma Dawid na matim Dawid ahennwa ase wo Israel ne Yuda so afiri Dan akosi Beer-Seba." 11 Esiane se na Is-Boset suro Abner enti, wantumi ankasa bio. 12 Afei, Abner tuu abōfoo kaa Dawid nkyen kōka kyerees no se, "Ma yēnē nhyeheyee na mēboa ama yeadane Israelman mu no nyinaa ama wo." 13 Dawid buaa se, "Eyen asem papa, nanso me ne wo renye saa nhyeheyee no gye se, se woreba a, wode me yere Mikal a ḥye Saulo babaa no b̄re me." 14 Enti, Dawid soma ma wokobo Saulo babarima Is-Boset amanees se, "Ma me nsa nka me yere Mikal, efiri se, mede Filistifoo ḥba nkwa na etoo no." 15 Enti, Is-Boset gyee Mikal firii ne kunu Paltiel a ḥye Lais babarima no nsam. 16 Na Paltiel de su dii ḥbaa no akyi kōduru Bahurim. Na Abner ka kyerees no se, "Sane ko efie." Na Paltiel sane kaa efie. 17 Na Abner ne Israel ntuanofoo adidi nkōmmo. ḥka kyerees won se, "Mmire kakra a atwam nie no, na mope se mosi Dawid ḥhene. 18 Ebere no nie. Efiri se, Awurade aka se, 'Mayi Dawid se ḥnnye me nkurofoo mfiri Filistifoo ne won atamfoo nyinaa nsam.'" 19 Abner sane ne Benyamin abusua mu ntuanofoo kasaes. Afei, ḥkao Hebron kōbō Dawid amanees se, Israel nyinaa ne Benyamin taa w'akyi. 20 Ebere a Abner ne ne mmarima aduonu baa Hebron no, Dawid too won epono kesees. 21 Na Abner ka kyerees Dawid se, "Ma menko na menkōfre Israel nnipa nyinaa na wommra w'afa. Wōne wo beye apam, na woasi wo ḥhene. Na ḥbema woadi biribiara a w'akoma pe so." Enti, Dawid maa Abner kaa dwoodwoo. 22 Abner kōee ara pe, Yoab ne Dawid akodom no bi firi oṣa mu baee a wokura asadee bebree. 23 Ebere a woka kyerees Yoab se Abner baa ho nkyere koraa, na ḥbesraa ḥhene, ama ḥhene ama no kō asomdwōee mu no, 24 Yoab yee ntēm kohunuu ḥhene bisaa no se, "Edeen na woaye yi? Abner kaa womaa no kōee yi, wokyere sen? 25 Wonim pefee se, ḥbaa wo so se ḥkwansrafoo, behwehwee dee woreye nyinaa mu anaa?" 26 Eho ara, Yoab firi Dawid nkyen, na oṣomaab ofoo se wōnti Abner. ḥkōtoo no Siratadee ho, tweee no de no baee. Nanso, na Dawid nnim ho hwee. 27 Afei, Abner sane kaa Hebron no, Yoab free no kaa nkyen kōsii epono ano te se dee ḥrekōka kokoamsem akyere no no. Na eho no na esiane se ḥope se ḥto ne nuabarima Asahel so wedee no enti, Yoab wo Abner yafunu mu sekan

ma ḥwui. **28** Akyire no a Dawid tee saa asem yi twaa ne ho koo Is-Boset pia mu, kowoo ne yafunu no, əkaa se, “Me ne m’ahemman nnim saa asem mu sekan, na wodwanee. **7** Ansa na wobeko no, a efa Abner yi ho hwhee wo Awurade anim. **29** Ne wotwaa ne ti ebere a oda ne mpa so. Wofaa ne ti no mogya ngu Yoab ne n’agya fie so! Yoab efie dee, kowtwa Yordan bonhwa no, nantee anadwo mu no awoo ntoatoasoo mu nyinaa, obi a watutu akuro nyinaa koe. **8** Wode Is-Boset tire no bree Dawid wa anaa ḥyare kwata, dee ḥnam poma ho nantee anaa Hebron, na woka kyere əhene no se, “Wo ḥtamfoos dee ḥwu akofena ano ne dee ḥsresre aduane rempa Saulo a anka ərep wo akum wo no babarima Is-ho da.” **30** Yoab ne ne nuabarima Abisai kumm Boset tire nie. Enne, Awurade ama me wo awereto Abner, efiri se, Abner kumm wɔn nuabarima Asahel ho kwan atia Saulo ne n’abusua.” **9** Na Dawid buaa wɔ akono wo Gibeon. **31** Na Dawid ka kyere Yoab Beerotni Rimon mma Rekab ne ne nua Baana se, ne nnipa a woka ne ho no nyinaa se, “Monsunsuane “Mmere dodo a Awurade a ḥgyee me firi ḥhaw ne mo ntoma mu, na momfira ayitoma. Montwa Abner abebrese mu te ase yi, meka nokore akyere mo. **10** agyaadwoo.” Na əhene Dawid ankasa dii santen Ebere a onipa bi beka kyere se, ‘Saulo awu’ a na a wɔato no akyi, koo eda no so. **32** Wɔsieve Abner ədwene se əreka asem pa akyere me no, mekyeree wɔ Hebron, na əhene Dawid ne nnipa no nyinaa no kumm no wɔ Siklag. N’asem a əbeka kyere se suu wo ne damena no ho. **33** Afei, əhene too saa no so akatua a mede maa no ne no. **11** Na akatua kwadwom yi maa Abner: “Ese se Abner wu sedee ben na memfa mma amumuyefoo a wɔakum obi a nkwareafoo wuo anaa? **34** Woankyekeyere wo nsa; ne ho nni asem wɔ ne fie ebere a oda ne mpa so. wɔangu wo nan nkɔnsɔnkɔnson. Dabi, wɔdii wo Ente se mebis a ne mogya firi mo nsam anaa?” **12** awu; amumuyefoo atirimpɔ so adee.” Nnipa no Enti, Dawid hyee ne mmarima ma wɔkunkumm nyinaa suu Abner bio. **35** Eda a woreye ayie no, wɔn. Wɔtwitwaa wɔn nsa ne wɔn nan, na wɔde Dawid annidi da mu no nyinaa, maa afei, obiara kuntunsini no sensen Hebron otadee ho. Na wɔfaa sree no se ḥnnidi. Nanso, na Dawid aka ntam se, Is-Boset tire no kosiee no wɔ Abner əboda mu wɔ Hebron.

“Se medidi ansa na owia akoto a, Onyankopon nku me.” **36** Yei sɔɔ nnipa no ani yie. Nokorem, biribiar a əhene no yee se no sɔɔ ḥmanfo no ani. **37** Yei maa obiara a ote Yuda ne Israel no hunuu se, εnye əhene Dawid na əkumm Abner. **38** Na əhene Dawid bisaa ḥmanfo no se, “Monhunu se əkannifoo kesee ne onipa kesee ato fam enne wɔ Israel anaa? **39** Na εwom se me ne əhene a wɔasra no dee, nanso Seruia mmamarima Yoab ne Abisai dee, wɔye den dodo ma me se metumi aka wɔn ahye. Eni enti, Awurade ntua saa mmarima amumuyefoo yi so ka wɔ wɔn amumuyesem ho.”

4 Ebere a Is-Boset tee se Abner awu wɔ Hebron no, ne bo tuie, na saa ara nso na ne nkurfo no bɔɔ huboa. **2** Afei, na anuanom baanu a wɔn din de Baana ne Rekab na na wɔye asafohene ma Is-Boset akofoo no. Na wɔye Rimon a əfiri Benyamin efie wɔ Beerot kuro mu no mmamarima. Seesei, na kuro Beerot ka Benyamin ho, **3** efiri se, wɔn a na wote Beerot dadaada no dwane koo Gitaim a wɔda so te ho se ahəho de besi enne yi. **4** Na Saulo babarima Yonatan wɔ əbabarima bi a ne din de Mefiboset a na əye obubuafoo firi ne mmofraase. Wokumm Saulo ne Yonatan wɔ Yesreel akono no, na abofra no adi mfee enum. Ebere a əko no ho asem duruu kuro no mu no, obi a əhwe abofra no kyekyere no de no dwaneec. Nanso, ebere a ɔredwane no, əhwee ase maa abofra no bɔɔ fam, ma əye obubuafoo. **5** Dabi Beerotni, Rimon mmamarima baanu a wɔn din de Rekab ne Baana koo Is-Boset fie awia bere mu a na əregye n’ahome. **6** Epono ano hweefoo a na ərepoto ayuo no, na wada. Enti Rekab ne Baana

5 Afei, Israel mmusuakuo no nyinaa koo Dawid nkyen wɔ Hebron koo kyere se, “Yen nyinaa ye w’abusuafoo. **2** Mmere bi a atwam no a mpo na Saulo ye yen əhene no, wo ara na wodii Israel anim. Na Awurade aka akyere wo se, ‘Wobeye me manfoos Israel so odwanhwefoo. Wobeye wɔn kannifoo.’” **3** Enti Hebron ho, Dawid ne Israel ntuanofoo no yee apam wo Awurade anim. Na wɔsraa no ngo sii no Israelhene. **4** Dawid dii adee no, na wanya mfrinhyia aduasa. Na ədii adee mfrinhyia aduanan. **5** Otenaa Hebron dii adee wɔ Yuda so mfrinhyia nson ne abosome nsia. Na otenaa Yerusalem no nso, ədii Israel ne Yuda nyinaa so əhene mfrinhyia aduasa mmiensa. **6** Dawid dii n’akodɔm anim koo Yerusalem koko tiaa Yebusifoo. Yebusifoo no dii wɔn ho fe se, “Morentumi mma ha. Na mpo, anifirafoo ne mmubaafoo betu mo afiri ha.” Efiri se, na Yebusifoo no dwene se wɔwɔ banbo. **7** Nanso, Dawid ko faa Sion aban no a seesei wofre no Dawid Kuropon no. **8** Ebere a atennidie nkra firi banbofoo a wɔwɔ kuro no mu duruu Dawid asom no, əka kyere se ne dom no se, “Morifa nsudoroberi no mu nko kuro no mu, na monkosee Yebusifoo mpakye ne anifirafoo no, efiri se mekyiri wɔn! ‘Anifirafoo ne mpakye’ nnko efie no mu” no abosee nie. **9** Enti, Dawid yee aban no n’ateneae, na ofree ho Dawid Kuropon. Osisiibanbodan bebree twaa kuro no ho kaa ho. Wɔhyee dwumadie no ase wo Milo de baa mu. **10** Na Dawid koo so yee kesee, efiri se, Asafo Awurade Onyankopon ka ne ho. **11** Afei, Tirohene Huram somaa abofoo koo Dawid nkyen a nnuu dwumfoos

ne aboo adansifoo ka won ho se wonkosi ahemfie Dawid suro Awurade enti obisaa se, "Ebeye den na mma no. Huram de ntweneduro nnua bebree koo metumi de Awurade adaka no aba me nkyen, na ho se wompae. **12** Na Dawid hunuu se, ne nkurofо mahwe so?" **10** Na Dawid yee n'adwene se, oremma Israelfoo enti, Awurade asi no ohene, na waye Awurade Adaka no so nkо Dawid Kuropon no mu. n'ahemman kesee. **13** Dawid tu firi Hebron baa Na mmom, omaa so de koo Obed-Edom a oyе Gatni Yerusalem no, awaree mmaa bebree faa mpenafoo fie. **11** Na Awurade adaka no sii Gatni Obed-Edom nso. Eno enti, owo mmamarima ne mmammaa fiefoo nkyen abosome mmiensa, na Awurade hyiraa bebree. **14** Yeinom ne Dawid mmamarima a no ne ne fidua mu nnipa nyinaa. **12** Afei, woka wоwowoo won wo Yerusalem no: Samua, Sobab, kyereе ohene Dawid se, "Esiane Awurade Adaka no Natan, Salomo **15** Yibhar, Elisua, Nefeg, Yafia **16** enti, Awurade ahyira Obed-Edom fie ne biribiara Elisama, Eliada ne Elifelet. **17** Ebere a Filistifoo tee se a owo so." Enti, Dawid koo ho kofaa Adaka no, de woasra Dawid, de no asi Israelhene no, woboabooa osebo kesee baa Dawid Kuropon no mu. **13** Nnipa won akodом ano, kohwehwee Dawid se wоbenya a Awurade Adaka no so won no tuu anammor no akye no. Na Dawid tees no, owo nso koo ne nsia pe, wоgyinaa ho twenees, sedee Dawid betumi banbaeem. **18** Afei, Filistifoo no beduruu Refaim de nantwie ne nantwie ba a wадore sradee abo bonhwa mu, na wоtretreee won ho mu wo ho. **19** Enti, afodee. **14** Na Dawid firii n'ahooden nyinaa mu Dawid bisaa Awurade se, "Menkoto nhye Filistifoo saa wo Awurade anim a na ohye asofotadee yuu. yi so anaa? Wobedane won ahye me nsa anaa?" **15** Enti, Dawid ne Israel nyinaa de nteateam ne Awurade buaa no se, "Aane, ko na medane Filistifoo ntotorobentohyen maa Awurade Adaka no so kooe. no ahye wo nsa." **20** Enti, Dawid koo Baal-Perasim, **16** Ebere a wоde Awurade Adaka no rewura Dawid na ehо na ədii Filistifoo no so nkonom. Okaa se, Kuropon no mu no, Saulo babaa a ne din de Mikal "Awurade aye! Obo wuraa m'atamfoo no mu se no kotee mpomma mu hwее. Ohunuu se ohene nsuyire a əreworo so!" Enti Dawid too beaee ho din Dawid rehurihuri, resa anigye se wo Awurade anim se Baal-Perasim. **21** Filistifoo no gyaa won ahoni wo no, n'ani annye. **17** Wоde Awurade Adaka no kosis ho, maa Dawid ne ne mmamarima no soaa ne nyinaa n'afa wo ntomadan a eno enti, Dawid asi no mu, na kooe. **22** Filistifoo no sane baa bio behwetee won Dawid baa ohye afodee ne asomdwoe afodee wo ho mu wo Refaim bonhwa ho, **23** enti, Dawid bisaa Awurade anim. **18** Əwiees no, ohyiraa nnipa no wo Awurade dee onye. Awurade buaa se, "Nko tee, Awurade Otumfoo din mu. **19** Afei, omaa Israel dom mmmom, twa fa won ho wo won akyi, na to hye won no mu nnipa biara burodo mua, nankum ne bobe so wo baka nnua no anim. **24** Na se wote nnyegyees abo əfam. Na won mu biara koo ne fie. **20** Ebere a te se nsrabо bi wo baka nnua no atifi a, kотua won! Ekyere se, Awurade atu di w'anim rekokunkum Filistifoo no." **25** Enti, Dawid yee dee Awurade ka kyere no no, na əssee Filistifoo no firi Geba de kosis Geser.

6 Na Dawid boabooa akodом sononko əpeduasa ano. **2** Ədii won anim firi Baala a ewо Yuda, se wоrekofа Onyankopon Adaka a kur Awurade Otumfoo no a wоde no asi Kerubim ntam no din. **3** Wоde Onyankopon Adaka no sii teaseenam foforo so, de firii Abinadab fie a na ewо bero so no bae. Usa ne Ahio a na wоye Abinadab mmamarima no na na wоkyere teaseenam foforo no **4** a na Onyankopon Adaka no si mu no kwan. Na Ahio na ədi animu. **5** Dawid ne Israel manfoo gyeew won ani wo Awurade anim wo ahooeden so a wоreto nnwom, na wоde nsankuo, benta, akasae, mfirikyiwa ne kyanyan nenam mu. **6** Na wоduruu Nakon ayuporobeaa no, nantwie no nan totoee, maa Usa tenee ne nsa soa Onyankopon Adaka no mu se əretene no. **7** Na Awurade bo fuu Usa se oyee saa, na Onyankopon bao no, maa əwu daa adaka no ho. **8** Dawid nso bo fuiе, efiri se, Awurade abufuo atia Usa. Ətoo saa beaee ha edin Peres-Usa a asee ne abufuhye a see nie: Wone obi a eee se wosi edan ma me na etia Usa. Wоfre ho saa ara de besi enne. **9** Afei, na

7 Ebere a wобoo ohene no atenasee wo n'ahemfie na Awurade ama asomdwoe abo asase no so no, **2** Dawid freee nkohmyeni Natan se, "Hwe, mete ahemfie a wоde ntweneduro asi mu, na Onyankopon Adaka no nso si ntomadan mu." **3** Na Natan buaa shene no se, "Biribiara a woadwene ho se wobeye no, kо so na ye, na Awurade ka wo ho." **4** Na anadwo no, Awurade asem baa Natan so se, **5** fuiе, efiri se, Awurade abufuo atia Usa. "Kоka kyere me əsomfoo Dawid se, 'Sedee Awurade see nie: Wone obi a eee se wosi edan ma me na metena mu anaa?" **6** Efiri ebere a mede Israelfoo

firi Misraim baee de besi enne no, mentenaa edan mu da. Daa wotu m'ase firi beaee kô beaee. **7** Efere biara a wotu m'ase a Israelman nyinaa ka me ho no, motee se mebisaa won sodifoo, won a mehye won se wônhwe me nkurofoo Israelfoo no se, “Aden enti na momfaa ntwendeduro nsii fie mmaa me da?”” **8** “Afei, kôka kyere me osumfoo Dawid se, ‘Sedeet Awurade Otumfoo see nie: Meyii wo firii mmoa adidibea ne nnwan akyidie mu, de wo besii me nkurofoo Israel so ñhene. **9** Na baabiara a woko no, meka wo ho, na matwa w'atamfoo nyinaa afiri w'anim. Na mema woagye din wô asase yi nyinaa so. **10** Na mape tenabere ama me nkurofoo Israel; beaee bi a ewô banbo a obiara renha won. Eho beye won ankasa asase a aman amumuyefoo renhye won so, sedeet woyee wô ebere bi a atwam no, **11** efiri ebere a mepaa atemmufo se wonni me nkurofoo so no. Mesane ama mo banbo afiri mo atamfoo nyinaa nsam. “Na Awurade aka akyere wo se, ñono Awurade na ñbekyekyere efie ama wo; ahemfo ntoatoasoo efie. **12** Na se wo nna to twa a, mema w'aseni a ofiri w'asenem adi w'adee, na matim n'ahemman ase. **13** Ñono ne obi a obesi dan de me din ato so. Na matim n'ahemman mu ahennwa ase afebôo. **14** Meyee n'agya, na waye me ba. Se ñye bône a, mema aman bi atwe n'aso. **15** Nanso, merenyi me do mfiri ne so da, sedeet meyi mefirii Saulo a meyii no firii w'anim no so ansa na wobedii n'adee no. **16** Wo fie ne w'ahemman betim wô m'anim afebôo; na w'ahennwa betena ho daa.”” **17** Natan kaa saa adiyisem yi nyinaa kyerees Dawid. **18** Na ñhene Dawid kótenaa Awurade anim bôo mpaes se, “Ao, Awurade Otumfoo, mene hwan, na me fiefoo ye edeen a wode me abeduru enne? **19** Na afei Otumfoo Awurade, yeinom nyinaa akyi no, woka se wobëma me ahennie a ete ho daa. Woye nnipa nyinaa sei anaa, Ao Awurade Otumfoo? **20** “Edeeben bio na metumi aka? Efiri se, wonim sedeet w'akoa te, Ao Awurade Otumfoo. **21** W'asem ne wo pe mu enti, woaye nneema keseet yi nyinaa akyere wo osumfoo. **22** “Wo keseye ye kokuroo, Ao Awurade Otumfoo! Obi biara nte se wo, Onyankopon bi nni ho se wo, na yentee onyame fofora bi mpo ho asem! **23** Ñman ben na ewô asase yi so a ete se Israel? Ñman fofora ben na woayi no afiri nkoasom mu de won aye wo ñman? Ebere a woyii wo nkurofoo firii Misraim no, wogye edin. Woyee anwanwadee akësee de pamoo aman ne ahoni ahodoo a na woaye akwansidee ma wo nkurofoo. **24** Woatim wo nkurofoo Israel se w'ankasa w'adee afebôo, na wo Ao Awurade, woabeyé won Onyankopon. **25** “Na afei, Awurade Onyankopon, di ebo a wohye faa w'akoa ne ne m'abusuafoo ho no so. Ma enye bohye a ebetena ho daa. **26** Na ma wo din nkron afebôo na ewiase nyinaa nka se, ‘Awurade Otumfoo ye Israel so Onyankopon.’ Na ma wo osumfoo Dawid ahennie

ase ntim wo w'anim. **27** “Ao, Awurade Otumfoo, Israel Onyankopon, masi me bo abo saa mpaes yi efiri se woakyere se wobekyekyere fie a eyé daa ahennie ama me. **28** Ao, Awurade Otumfoo, woye Onyankopon! Wo nsem mu wo ahotosoo, na woahye wo osumfoo nnepa ho bo. **29** Afei, ma enye wo pe se wobehyira w'akoa fie so, na atoa so afebôo wo w'anim, na wo, Ao Awurade Otumfoo, woakasa, na wo nhylira a wode behyira wo osumfoo fie no beye daapem nhylira.”

8 Akyire yi, Dawid dili Filistifo no so, bres wô ase. ñko gye Gat a eyé won kuropon keseet no. **2** Dawid sane dili Moabfoo so. ñmaa nnipa no dedaa fam, na ñde ahoma susuu won. ñsusu ahoma no mmieni a, na wakyere se wônkum saa nnipa no. Enna ñsusu ahoma no baako a, na wakyere se wônnaya saa nkurofoo no. Enti, Moabfoo a wônyaa won ti didii mu no beyes Dawid asomfoo a na afe biara woyi etoo bre no. **3** Dawid see Rehob babarima Hadadeser a na ñdi ñhene wô Soba no akodom, ebere a Hadadeser kôo Asubonten Eufrate ho, pëe se okohye ne nnisoç mu den. **4** Dawid kyeree ne nteaseenam apem, nteaseenamkafoo mpem nson ne nammontwa asraafoo opeduonu. Dawid twitwaa nteaseenam aponkô no nyinaa nantin ntini, ma ekka oha pe. **5** Ebere a Aramfoo a wofiri Damasko baa se worebebooa Sobahene Hadadeser no, Dawid kummum won mu opeduonu. **6** Na ñde akodom a woye bansifoo kótenaa Damasko, ma Aramfoo beyee Dawid nkurofoo a na woyi too bre no. Baabiara a Dawid bekô no, Awurade ma no di nkonim. **7** Dawid faa sikakokôo nkuruwa a na eyé Hadadeser mpanimfoo dea no de ne nyinaa kôo Yerusalem. **8** ñde Beta ne Berotai a na eyé Hadadeser nkuro no mu kôbere bebree kaa ne ho kôee. **9** Ebere a Hamathene Toi tee se Dawid atore Hadadeser akodom no ase pasaa no, **10** ñsoma a ne babarima Yoram wo Dawid nkyen, bekyiaa no maa no amo. Na Hadadeser ne Toi ye atamfoo firi teteete a woako atia won ho mpren bebree. Yoram kôkyee Dawid nneema bebree a eyé, dwete, sikakokôo ne kôbere mfrabrae. **11** ñhene Dawid too akyedee no nyinaa din de maa Awurade a, dwete ne sikakokôo a ñnya firii aman bi a ñdii won so no nyinaa ka ho. **12** Saa aman no ne Edom, Moab, Amon, Filistia, Amalek ne dee efiri Sobahene Rehob babarima Hadadeser nkyen nso. **13** Yei maa Dawid gyee edin. ñsane ñ'akyi kôee no, ñkunkumm Edomfoo mpem dunwotwe wo Nkyene Bônhwa mu. **14** ñde akodom bansifoo siisii Edom nyinaa ano. Na Edomfoo nyinaa beyee Dawid nko. Yei ye nhwesoo fofora a ekyerees nkonim a Awurade maa Dawid dili no baabiara a ñkôee no. **15** Dawid dili Israel nyinaa so ñhene, na one obiara tenaa yie. **16** Seruia babarima Yoab na na ñye osafohene. Ahilud babarima Yehosafat na na

oye adehyee abakosemtwereni. 17 Sadok a na oye obiara abogyes fa, twitwaa won ntadee to mfimfini Ahitub babarima ne Abiatar babarima Ahimelek ho, tutuu mu, na wogyaan won ekwan, maa wode na na woye asofo. Na Seraia ye asenniie twerefou. 18 Yehoiada babarima Benaya na na odi Keretifo no, atuu abofoo ma wokohyiaa mmarima no, efiri se, woguu won anim ase yie. Ohene ka kyereen won se, “Montena Yeriko kosi se mo abogyes befu ansa na moasane aba.” 6 Ebere a Amonfoa hunuu se woahye Dawid abufuo no, wokoboo Aramfoa asraafao opeduonu paa firii Bet-Rehob ne Soba. Saa ara na Maakahene nso maa won mmarima apem firii ne nkyen, na Tob nso wonyaa mmarima mpem dumieni. 7 Ebere a Dawid tee saa asem yi no, osoma Yoab ne n’akofoo se wone won nkoko. 8 Amonfoa no gyinaa won kuro no eporno ano. Saa ebere no na Aramfoa a wofiri Soba ne Rehob ne mmarima a wofiri Tob ne Maaka no wo mfikyire baabiara retwen otamfoo no. 9 Ebere a Yoab hunuu se obeko akofanu no, oyii akodom a woye nnam. Oho ara dii won so safohene, dii won anim, koko tiaa Aramfoa no wo mfikyire ho. 10 Ogyaa akodom a woaka no maa ne nuabarima Abisai se onkoto nhye Amonfoa no so. 11 Yoab ka kyereen ne nuabarima no se, “Se Aramfoa no ye den dodo ma me a, eya a, beboa me. Na se Amonfoa no nso ye den dodo ma wo a, me nso, meba abeboa wo. 12 Heye wo ho den. Ma yemfa akokooduru nko nnye yen nkurofou ne yen Onyankopon nkuro. Awurade pe nyey ho.” 13 Ebere a Yoab ne n’akodom to hyey Aramfoa no so no, wohyeasee dwaneey. 14 Na Amonfoa no hunuu se Aramfoa no redwane no, wodwane firii Abisai ho kohye kuro no mu. Oho no guise no, Yoab sane koo Yerusalem. 15 Afei, Aramfoa no hunuu se enye won afe ne Israelfoo. Enti, woboaan won ho ano bio no. 16 Aram akodom foforo bi bekaa won ho a Hadadeser na osoma ma wokofaa won firii Asubonten Eufrate fa noho bae. Saa akodom yi beduruu Helam a Sobak na na oye won osahene, na oye osahene a otua Hadadeser akodom nyinaa ano nso. 17 Ebere a Dawid tee dees ereba no, oboaboa Israel nyinaa ano, de won twaa Asubonten Yordan, dii akodom no anim, kodusuu Helam. Eho na Aramfoa no fifirii won impasua so to hyey Dawid so. 18 Nanso, bio, Aramfoa no dwane firii Israelfoo no anim. Saa ebere yi, Dawid akodom no kunkumm nteaseenamkaoo ahanson ne apokosotefoo mpem aduanan a Sobak a na oye won sahene no ka ho. 19 Hadadeser ne n’adomfoa Aramfoa hunuu se Israel adi won so nkonim no, womaa won nsa so, na wobeyee Israelfoo nkoaa. Eno akyi, Aramfoa suroo se wobeba Amonfoa.

10 Akyire no, Amonhene Nahas wui. Ne babarima Hanun na odi n’adee se ohene. 2 Dawid kaa se, “Meye Nahas babarima Hanun adoe, sedee n’agya yee me adoe no.” N’agya wuo enti, Dawid tuu abofoo koo ne nkyen komaa no hyeden. Ebere a Dawid abofoo baa Amonfoa asase so no, 3

Amonfoa atitire no kobsaa won wura Hanun se, “Wogye di se ba a Dawid somaa n’abofoo baa wo nkyen bema wo hyeden no kyere anidie ampa ara anaa? Wonnye nni se Dawid somaa won akwansra so, se wommehwe wo kuropon na wobabetu agu?” 4 Eno enti, Hanun kyereen Dawid abofoo no, yii

obiara abogyes fa, twitwaa won ntadee to mfimfini Ahitub babarima ne Abiatar babarima Ahimelek ho, tutuu mu, na wogyaan won ekwan, maa wode na na woye asofo. Na Seraia ye asenniie twerefou. 18 Yehoiada babarima Benaya na na odi Keretifo no, atuu abofoo ma wokohyiaa mmarima no, efiri se, woguu won anim ase yie. Ohene ka kyereen won se, “Montena Yeriko kosi se mo abogyes befu ansa na moasane aba.” 6 Ebere a Amonfoa hunuu se woahye Dawid abufuo no, wokoboo Aramfoa asraafao opeduonu paa firii Bet-Rehob ne Soba. Saa ara na Maakahene nso maa won mmarima apem firii ne nkyen, na Tob nso wonyaa mmarima mpem dumieni. 7 Ebere a Dawid tee saa asem yi no, osoma Yoab ne n’akofoo se wone won nkoko. 8 Amonfoa no gyinaa won kuro no eporno ano. Saa ebere no na Aramfoa a wofiri Soba ne Rehob ne mmarima a wofiri Tob ne Maaka no wo mfikyire baabiara retwen otamfoo no. 9 Ebere a Yoab hunuu se obeko akofanu no, oyii akodom a woye nnam. Oho ara dii won so safohene, dii won anim, koko tiaa Aramfoa no wo mfikyire ho. 10 Ogyaa akodom a woaka no maa ne nuabarima Abisai se onkoto nhye Amonfoa no so. 11 Yoab ka kyereen ne nuabarima no se, “Se Aramfoa no ye den dodo ma me a, eya a, beboa me. Na se Amonfoa no nso ye den dodo ma wo a, me nso, meba abeboa wo. 12 Heye wo ho den. Ma yemfa akokooduru nko nnye yen nkurofou ne yen Onyankopon nkuro. Awurade pe nyey ho.” 13 Ebere a Yoab ne n’akodom to hyey Aramfoa no so no, wohyeasee dwaneey. 14 Na Amonfoa no hunuu se Aramfoa no redwane no, wodwane firii Abisai ho kohye kuro no mu. Oho no guise no, Yoab sane koo Yerusalem. 15 Afei, Aramfoa no hunuu se enye won afe ne Israelfoo. Enti, woboaan won ho ano bio no. 16 Aram akodom foforo bi bekaa won ho a Hadadeser na osoma ma wokofaa won firii Asubonten Eufrate fa noho bae. Saa akodom yi beduruu Helam a Sobak na na oye won osahene, na oye osahene a otua Hadadeser akodom nyinaa ano nso. 17 Ebere a Dawid tee dees ereba no, oboaboa Israel nyinaa ano, de won twaa Asubonten Yordan, dii akodom no anim, kodusuu Helam. Eho na Aramfoa no fifirii won impasua so to hyey Dawid so. 18 Nanso, bio, Aramfoa no dwane firii Israelfoo no anim. Saa ebere yi, Dawid akodom no kunkumm nteaseenamkaoo ahanson ne apokosotefoo mpem aduanan a Sobak a na oye won sahene no ka ho. 19 Hadadeser ne n’adomfoa Aramfoa hunuu se Israel adi won so nkonim no, womaa won nsa so, na wobeyee Israelfoo nkoaa. Eno akyi, Aramfoa suroo se wobeba Amonfoa.

11 Osutobere a edi so no mu, ebere a eese se ahemfo ko osa no, Dawid somaa Yoab ne Israel akodom nyinaa se wokosse Amonfoa. Wokotuaa kropon Raba, na Dawid dee, okaa Yerusalem. 2 Eda bi anwumimere a Dawid ayi n’ani so kakra no, osore firii ne mpa so nante faa n’ahemfie no atifi.

Ḫgyina hō no, ḫhunuū ḥbaa bi se ḥredware. Na ḥbaa ho nko ḥkoden na monni kuropon no so nkonom.”
 no ho ye fe yie, **3** na Dawid somaa obi se ḥnkəbisa **26** Ḫbere a Batseba tee se ne kunu awuo no, ḫsun no.
 ne ho nsem. Ḫbarima no békaa se, “Eye Eliam babaa **27** Na osu no akyi no, Dawid soma ma wokofaa no
 Batseba, a ḫye Hetini Uria yere.” **4** Na Dawid tuu baa ne fie. Ḫbeyee ne yere, na ḥwoo ḥabarima. Na
 abofoo se ḥwñkofre no mmrē no. Ḫbaa Dawid nkyen.
 Dawid ne no dae. (ᬁdwiraa ne ho firii ne nsabuo
 mu no, na enkyere.) Afei, osane koo efie. **5** Ḫbere a
 Batseba hunuu se wanyinsen no, ḫsoma maa wokoka
 kyere Dawid. **6** Enti, Dawid soma koo Yoab nkyen
 koka kyere no se, “Fa Hetini Uria br̄ me.” **7** Ḫbere
 a Uria duruu Dawid nkyen no, ḥbisaa gynabere a
 Yoab ne akodom no wo mu ne sđdee ḥko no reko
 so. **8** Na ḥka kyere Uria se, “Ko efie na kohome.”
 Na mpo, Uria firii ahemfie hō no, Dawid soma maa
 wōde akyedee bi koma no. **9** Nanso, Uria ankō fie.
 Ḫne ohene asomfoo no bi tenaa ahemfie ḥpono no
 ano. **10** Ḫbere a Dawid tee dee Uria aye no, ḥfre no
 bisaa no se, “Edeen na ḥha wo? Wofirii fie akyere na
 aden na woankō ho ennora anadwo?” **11** Uria buaa
 se, “Apam Adaka no ne Israel akodom ne Yuda tete
 ntomadan mu, enna Yoab nso ne ne mpanimfoob abo
 atenaee wō wiram baabi petee mu. Na ḫbeye den na
 matumi akō efie akōnom nsā, adidi na me ne me
 yere akōda? Meka ntam se merenyē yei na madi
 ho fo.” **12** Na Dawid ka kyere no se, “Eye, tena ha
 anadwo yi, na okyena wobekō akodom no mu.” Enti,
 Uria tenaa Yerusalem ḫda no ne n’adekyee. **13**
 Na Dawid frē no anadwoduane aponto, na ḫmaa
 no nsā ma ḥboroe. Na eno mpo, Uria ankō efie
 ankōhunu ne yere. ḫdaa ahemfie no ekwan ano
 bio. **14** Adeey kyee anpō no, Dawid tweree krataa
 maa Uria se ḥmfa nkōma Yoab. **15** Krataa no mu
 nsem kyere Yoab se, “Ma Uria nkō akono baabi
 a ḥko no ano ye den pa ara. Wo dee, sane w’akyi,
 sđdee ḫbeye a, wōbekum no.” **16** Enti, Yoab maa
 Uria kogyinna baabi a eben kuro no fasuo, a ḥho na
 ḫnim se atamfo no mmarima a wōye den no reko.
17 Ḫho na wōkumm Hetini Uria ne Israel asraafoo
 no bebree. **18** Na Yoab de ḫsa mu amanee kōbō Dawid.
19 ḥka kyere n’abōfō no se, “Monka ḫsa mu
 nsem no nyinnaa nkyere ohene. **20** Nanso, ebia
 ne bo befu, ama wabisaa se, ‘Aden enti na akodom no
 kōben kuro no pēe saa? Na wōnnim se wōbeto agyan
 afiri afasuo no mu?’ **21** ḥbaabasia anto ayuyammo
 ammo Gideon babarima Abimelek wō Tebes ankum
 no?’ Afei, monka nkyere no se, wōkum Hetini Uria
 nso.” **22** Enti, abōfō no kō Yerusalem kōbō ḫsa
 no mu amanee kyere Dawid sđdee Yoab somaa
 no se ḥnkōka. **23** Abōfō no ka kyere Dawid se,
 “Mmarima no bu faa yē so, na wōtiaa yē petee
 mu dee, nanso yepiaa wōn kō kuro no ḥpono ano.
24 Ḫho na agyantofō too w’asomfoob firii ofasuo ho,
 maa ohene mmarima no bi wuwui. Na wo ḫsomfoob
 Hetini Uria nso awu.” **25** Dawid ka kyere abōfō no
 se, “Eye, Monka nkyere Yoab se ḥmmma n’aba mu
 mmu, na ḥko mu dee obiara tumi wu. Monyere mo

ho nko ḥkoden na monni kuropon no so nkonom.”
26 Ḫbere a Batseba tee se ne kunu awuo no, ḫsun no.
27 Na osu no akyi no, Dawid soma ma wokofaa no
 baa ne fie. Ḫbeyee ne yere, na ḥwoo ḥabarima. Na
 dee Dawid yee no anso Awurade ani.
12 Awurade somaa odiyifoo Natan se ḥnkōka
 abasem yi nkyere Dawid: “Na mmarima baanu
 bi te kuro bi so. Na mmarima no mu baako ye
 osikani, na dee ḥka ho no nso ye ohiani. **2** Na osikani
 no wo nnwan ne anantwie bebree, **3** ohiani no dee,
 na ḫnni hwhee ka odwanberee ketewa bi a ḥtāo no
 ho. ḫyen no maa ḫne ḫno ankasa mma nyini boom.
 Na ḫne aboa no di n’aduane, nom firi ne kuruwa
 mu, na nna mu nso, na daa ḫda n’abasa so. Na ḫte
 se ḥbabaa ma no. **4** “Eda koro bi, ḥhōho bi baa
 osikani no nkyen, nanso wankum ne nnwan anaa
 ne nantwie annoa aduane amfa anson no hōhōo.
 Na mmom, ḥkōkyeree ohiani no odwanberee no,
 de yee aduane maa ḥhōho a wabesoe no no.” **5**
 Dawid tee asem no, ne bo fuu saa ḥbarima no yie,
 na ḥka kyere Natan se, “Mmere dodox a Awurade
 te ase yi, ḫfata se ḥbarima a yee saa no wuo. **6**
 Ese se ḫtua odwanberee no ka mm̄ ho enan se
 yee bone saa a wannya ahummōboro biara.” **7** Ḫho
 a, Natan ka kyere Dawid se, “Wone saa ḥbarima
 no! Awurade, Israel Onyankopon, se, ‘Mesraa wo se
 Israelhene, gyee wo firii Saulo tumi ase. **8** Mede
 ne fie ne ne yerenom ne Israel ne Yuda ahemman
 maa wo. Na se na enonom nnōoso a, anka mema
 wo bebree aka ho. **9** Aden enti na woabu Awurade
 asem animtia, na woaye bone a ete saa? Woakum
 Hetini Uria, awia ne yere. **10** Efiri enne rekoro,
 akofena na ḫbeye ahunahunadee ama wo fiefoo,
 efiri se, woabu me animtia, afa Hetini Uria yere de
 no aye wo yere.’ **11** “Esiane dee woaye yi enti, me
 Awurade, mema w’ankasa fidua mufoob asore atia
 wo. Mede wo yerenom bēma ḥbarima foforo, na
 ḫne wōn beda ama obiara ahunu. **12** Woyee yei wō
 kōkōam, nanso mema dee ḫreba wo so no ada dwa,
 ama Israel nyinna ahunu.” **13** Na Dawid ka kyere
 Natan se, “Maye bone atia Awurade.” Natan buaa
 se, “Awurade ayi wo bone no afiri wo so. Worenwu.
14 Nanso, se woama Awurade atamfoob ekwan se
 wōmmu no animtia, ngu ne din ho fi enti, ḥba a
 wōbēwo no ama wo no bewu.” **15** Natan kō ne fie
 ara pe, Awurade maa abōfra a Uria yere Batseba wo
 maa Dawid no yaree dendeenden. **16** Dawid s̄rē
 Onyankopon se ḫmma abōfra no nkye. ḥkyenee ho
 kōm, na ḥkō fie, na anadwo mu no nyinnaa, ḫdaa
 fam tim. **17** Mpanimfoob a wōwō ne fie s̄rē no se
 ḫnsore na ḫne wōn nnidi, nanso wampene. **18** Ne
 nnanson so, abōfra no wuie. Na Dawid afotufoo no
 suro se wōbēbo no amanee se abōfra no awu, efiri
 se, na wōn adwene ne se, “Ebere a na abōfra no te
 ase no, yekasa kyere Dawid, nanso wantie yēn. Na

εβεγε den na yeatumi aka akyere no se abofra no no se ḥnka nkyere Tamar, na ḥmmeyε aduane bi awu? Anhwε a, obεye ne ho biribi.” 19 Na Dawid mma wo nni. Ka kyere no se, se ono bre wo aduane hunuu se n’afotufoo no reye huhuhuhu no, otee nka di a, wo ho bεto wo.” 6 Enti, Amnon boapa yareeε. se abofra no awu. Obisaa se, “Abofra no awu anaa?” Na ohene no besraa no no, Amnon ka kyere no se, Wøbuua se, “Aane, wawu.” 20 Na Dawid sore firii fam “Mesre wo, ma Tamar mmehwε me, na ḥnnoa biribi hø. Afei, odware wieee a opetee ne ho aduhwam, na mma menni.” 7 Dawid penee so, somaa Tamar køø osesaa ne ntadee no, økøø Awurade efie kosomee. Amnon fie, konoaa aduane maa no. 8 Ebere a Tamar Afei, økøø n’ankasa efie, na ono ankasa bisa ma duruu Amnon efie hø no, økøø edan a na ḥda mu no wøbreε no aduane, na ḥdidiε. 21 N’afotufoo no bisaa mu, sεdeε se Tamar refoto asikyiresiam a ḥbehunu. no se, “Dee woreye yi, aseε ne sen? Ebere a abofra Enti, otoo burodo sononko bi maa no. 9 Nanso, odee no te ase no, wodii mmuada, twaa agyaadwoø. Medwenee se, 10 Afei, øka kyereε Tamar se, “Fa aduane no bre me ‘Hwan na ḥnim? Ebia, Awurade behunu me mmøbø wo me pia mu, na bubu hyε m’ano.” Enti, Tamar ama abofra no atena.’ 23 Na afei a wawu yi, aden maa so de køø hø. 11 Na ebere a øgu so de rema enti na eεε se medi abuada? Metumi asane de no no no, øto hyεε ne so, na økaa se, “Wo ne me nna, aba nkwa mu bio anaa? Mεkø ne nkyen da bi, na me nuabaa ødøfø.” 12 Na Tamar teaam se, “Dabi, onua barima! Nni saa nkwaseasem no! Enye me Dawid kyekyeree ne yere Batseba were, na one no saal! Wonim se, se woye a, εye bøne kesee wø Israel. daεε. ḥnyinsεneeε, woo ḥbabarima, na wøtoo no 13 Na εhe na anka mede saa aniuuo no befa? Na edin Salomo. Awurade pεø abofra no asem, 25 na wøbeka se, wo nso woye nkwaseafø økesee a wøwø øde asem faa odiyifø Natan so se, eεε se abofra Israel no mu baako. Mesre wo, ka biribi keke kyere no din ye Yedidia, efiri se na Awurade dø no. 26 øhene, na ḥbema woaware me.” 14 Nanso, Amnon Saa ebere no, na Yoab ne Israel akodøm no reye ampene so. Na εsiane se øwø ahooðen sene Tamar awie Amon ahenkuro Raba tua no nkonomdie so. 27 enti, otoo no monnaa. 15 Ehø ara, Amnon dø no Yoab somaa aboføø køø Dawid nkyen, køka kyereε danee ñtan. ñtan no mu yεε den sen øðø a na øðø no no se, “Mako atia Raba, afa dee wønya wøn nsuo no. ñteateam se, “Firi ha kø ntεm!” 16 Tamar nso firie. 28 Afei, fa akodøm a wøaka no bra na wønwie teateam se, “Dabi. Se worepam me afiri ha seesei adwuma no, sεdeε εbεye a, wøbønya nkonomdie no yεø bøne kesee koraa sene dee woayε me dada animuonyam no sene se εbεye me dea.” 29 Enti, no.” Nanso, Amnon ampe se ḥbetie no. 17 ñteaam Dawid døi n’akodøm a wøaka no anim køø Raba køfaa free ne øsomfoø hyεε no se, “Pam saa ḥbaa yi firi ha, hø. 30 Dawid tuu øhene no ahenkye, na nnipa no de na to epono no mu!” 18 Enti, øsomfoø no pamoo no. hyεε Dawid. Wøde sikakøø na εyeε ahenkye no a Na øhyε batakari tenten fefe bi sεdeε na amannee aboødemmoø bobo mu. Na emu duru yε kilogram kyere wø øhene babaa a øye ḥbaabunu ho no. 19 aduasa εnan. Dawid foo asadee bebree wø kropøø Nanso, Tamar sunsuanee ne batakari no mu, de no mu. 31 ḥsane faa nnipa a wøwø Raba no se nkøø, nsø guu ne tiri mu. Afei, øde ne nsa kataa n’ani, de hyεε wøn, ma wøde εwan, pinkase ne nkuma yεε esu sii εkwaa so. 20 Ne nuabarima Absalom hunuu adwuma wø ntayaa fononoo ho. Saa ara na one no bisaa no se, “Wo nuabarima Amnon ne wo ada ana? Ye dinn, me nuabaa; øye wo nuabarima. Mfa saa asem yi nhye w’akoma mu.” Na Tamar tenaa ase se ankonam werchoni baa wø Absalom fie. 21 Ebere a øhene Dawid tee asem yi no, ne bo fuu yie. 22 Absalom nso anka ho hwhee ankyere Amnon. Nanso, ñtan Amnon yie, efiri se, wagū ne nuabaa Tamar anim ase. 23 Mfee mmienu akyi, eda koro bi a na wøretwitwa Absalom nnwan ho nwi wø Baal-Hasor a eben Efraim hyee so no, Absalom too nsa free øhene mmammarima nyinaa se wømmra hø. 24 Absalom køø øhene nkyen køka kyere no se, “Me nnwan nwitwitwafø reye adwuma. Øhene ne n’asomfoø beba abeka me ho anaa?” 25 Øhene buua se, “Dabi, me ba. Ense se yen nyinaa køø; yebεye εhaw ama wo.” εwom se Absalom hyεε no dee, nanso wampene se øbekorø, na øhyiraø no kosekose. 26 Na Absalom kaa se, “Se saa na ete dee a, ma

13 Na Dawid babarima Absalom wø nuabaa bi a na ne ho yε fe yie. Na saa ḥbaa no din de Tamar. Na Amnon a øye ne nuabarima no køø døø no. 2 Amnon tuu n’ani sii Tamar so ara køsi se εbøø no yadee. Na øye ḥbaabunu enti, na Amnon susu se ne dø no nkøø hwee. 3 Na Amnon wø adamfo onifereføø bi a wøfrø no Yonadab. Na øye Dawid nuabarima Simea babarima. 4 Eda koro bi, Yonadab bisaa Amnon se, “Asem ben na abø? Aden enti na eεε se øhene babarima yε bosaa anøpa biara saa?” Na Amnon buua no se, “Medø Tamar, Absalom nuabaa no.” 5 Yonadab kaa se, “εye, mεkyere wo dee wøbøye. Sane køø na køø wo mpa so, na hye da yε se dee woyare no. Se w’agya behunu wo a, ka kyere

me nuabarima Amnon mmeka yen ho." Ḏhene no bisaa no se, "Aden enti na wobisa Amnon?" 27 efie agyapadee so.' Na se meye saa nso a, na menni Nanso, ohyee no enti, Ḏhene Amnon ne ahenemma obiara a waka, na me kunu din ne me fie b̄eyera wo no nyinaa bekaa ne ho. 28 Absalom ka kyerees asase so ha." 8 Ḏhene ka kyerees no se, "Gyaε asem ne nkurofōo no se, "Montie! Montwen na Amnon no ma me. Ko efie na m̄ehwe se obiara remfa ne nsa mmoro nsa, na afei meye nsenkyerēnne na moakum nka no." 9 Ḏkaa se, "Ao, me wura, meda wo ase. Na no. Monnsuro. Me ara na mahye mo se monye se mmoa a woaboa me yi enti, se obi kasa tia wo a, saa. Momfa akokooduru nye." 29 Enti, Absalom m̄efā ho soboo no." 10 Ḏhene no kaa se, "Mma yei mmarima no yee Amnon saa, s̄edee Absalom hyee nha wo. Se nnipa bi mpene a, fa won bre me wo ha. w̄on no. Afei, ahene mmamarima no nyinaa sore Na metumi ama wo awerehyemu se, obiara nwiinwii tenatena w̄on mfunumu so, na w̄odwanee. 30 w̄o ho bio." 11 Afei, Ḏbaa no kaa se, "Fa Awurade, wo Eberε a w̄oresane ak̄o Yerusalem no, saa asem Onyankopon, no din ka ntam kyere me se, woremma yi duruu Dawid asom se, "Absalom akunkum wo obiara ntō me babarima no so were. Merenhwewhe mmamarima no nyinaa a anka Ḏbaako koraa." 31 mogyahwiegu bio." Ḏhene no nso kaa se, "Mmire Ḏhene no huri sii fam, sunsuanee n'atadee mu, daa dodox a Awurade te ase yi, wo ba no tirinwi a ewo fam. N'afotufōo nyinaa de ahodwirie ne awerehoo ne tiri so mu baako mpo ho renka." 12 Afei, Ḏbaa sunsuanee w̄on ntadee mu, dedaa fam saa ara. no kaa se, "Ma wo Ḏsommfoa nka biribi nkyere me 32 Nanso, ankyere biara na Yonadab a yee Dawid wura Ḏhene." Ḏbuua se, "Ko so kasa." 13 Ḏbaa no nuabarima Simea babarima no beduruu ho kaa bisaa se, "Aden enti na wonye mma Onyankopon se, "Dabi, ente saa. Enye wo mma no nyinaa na nkurofōo s̄edee woahye bo se wobeye ama me no. w̄oakunkum w̄on. Amnon nko ara na w̄oakum no. Woabu wo ho fo se woasi saa gyinae yi. Wompe se Efiri eberε a Amnon too ne nuabaa Tamar monnaa woma w̄ankasa wo ba a w̄oatwa no asuo no ba efie. no, na Absalom yee n'adwene saa. 33 Dabi, wo mma 14 Se ekosi sen ara, obiara bewu. Na sedee nsuo hwie no nyinaa nwuwue saa. Enye Amnon nko ara." 34 gu fam a wosesa a enye yie no, saa ara na nkwa tee. Saa eberε no, na Absalom adwane. Ḏwemfōo a owo Eno enti na Onyankopon sane de yen ba ne nkyen Yerusalem ɔfasuo so no hunuu se edom kesee firi ebere a yeate yen ho afiri ne ho no. W̄on a Ḏhwe atoee fam reba kuro no mu. Ḏtuu mmirika kōbōa w̄on no, omma w̄onnhwere w̄on kra; enti wo nso, Ḏhene amanees se, "Mahunu se edom firi Horonaim ense se woye saa. 15 "Na maba se merebedi ama ekwan a eda bepo no nkyen mu h̄o no so reba." 35 me babarima, efiri se, w̄ode owuo hunahuna me Yonadab ka kyerees Ḏhene no se, "W̄on na w̄oreba ne me ba no. Meka kyerees me ho se, 'Ebia, Ḏhene no! Wo mma no reba s̄edee mkaees no." 36 Ankyere betie me, 16 na wagye yen afiri w̄on a w̄obetwa yen na w̄obedurui a, w̄oretwa adwo, te anisuo, na afiri Onyankopon nkurofōo ho no nsam." 17 "Aane, Ḏhene ne ne mpanimfōo nso twaa agyaadwo. 37 Ḏhene no bema yen asomdwoe bio. 'Menim se wote Na Dawid suu ne babarima Amnon nna bebree. Na se Onyankopon Ḏbōfōo a w̄obetumi ahunu papa ne Absalom dwane kō ne nana barima Talmai a na yee nkyen Gesur no babarima nkyen. Amihud a na yee Ḏhene Gesur no babarima nkyen. 38 Ḏkotenaas Gesur h̄o mfee mmiensa. 39 Na Dawid a afei wagyaε Amnon wuo no ho asem no p̄ee se one bepree. 40 Na kō Ḏhene no bisaa se, "Yoab na Ḏsomaah wo ha ne babarima Absalom sane ka bom.

14 Na Yoab hunuu se Ḏhene pe se Ḏhunu Absalom. 2 Enti, Ḏsoma ma w̄okōo Tekoa kōfāa Ḏbaa nyansafoō bi a wagye edin yie b̄ree no. Yoab ka kyerees no se, "Hye da ye wo ho se wōwo ayie mu, na fira ayitoma. Nnware anaa mfa aduhwam mpete wo ho nso. Ye wo ho se Ḏbaa a wadi awerehoo nna bebree. 3 Na kō Ḏhene nkyen kōka asem a merebekā akyere wo yi kyere no." Na Yoab kaa asem a yee se Ḏbaa no kōka no kyerees no. 4 Na Tekoani baa no duruu Ḏhene no anim no, Ḏhwee fam de n'anim butuu fam teaam se, "Ao Nanal Boa me!" 5 Ḏhene no bisaa no se, "Enye asem ben?" Ḏbuua no se, "Meye okunafōo. 6 Me mma baanu kodii ako w̄o akono. Na esiane se na obiara nni h̄o a Ḏbepata Ḏko no enti, w̄okumm w̄on mu baako. 7 Nanso, abusua no nkae no bisaa se, 'Ma yen nsa nka wo ba no. Yεbekum

Afe biara, na ɔyi ne ti penkorø, efiri se, ne nwi no ye se wɔayø døm atia wo.” 14 Ehø ara, Dawid ka kyereɛ adeso ma no. Na se ɔyi na ɔkari a, na eyø kilogram ne mmaprima se, “Monye no ntøm na yennwane mmienu ne fa. 27 Na ɔwø mmammarima baasa ne mfiri ha, ansa na waduru ha, sedee amanehunu ɔbabaa baako. Na ne babaa no din de Tamar. Na bøpare yen ne Yerusalem kuro mu no nyinaa.” 15 Tamar nso kura ahoofe a emma ɔka. 28 Absalom N'afotufoo no buaa se, “Yegyina w'akyi. Biribiara a tenaa Yerusalem mfee mmienu a wanhunu ohene wogye di se eyø no, ye.” 16 Enti, ɔhene no ne ne no da. 29 Afei, Absalom soma kofree Yoab se ɔnkøka fieoo sii so koo preko pe a wannya biribiara wø bi mma no, nanso Yoab ankø. Absalom somaa ne akyire se ne mpenaføo edu bi a wobehwe n'ahemfie mprenu so, nanso Yoab ankø. 30 Eno enti, Absalom no so. 17 ɔhene no ne ne nkurofoo no faa fam, na ka kyereɛ n'asomfoø se, “Monkø na momfa ogya wofaa kuropon no fa bi, 18 maa Dawid akodøm no nkoto Yoab atokø afuo a øben me dee no ho mu.” betwaa won ho dii won anim. Nnipa a wøkaa Dawid Na wøde ogya kotoo afuo no mu, sedee Absalom ho kœe no ye Gitifoo ahansia a wofiri Gat a ne hyøe won se wønye no. 31 Na Yoab baa Absalom banbofoo nso ka ho. 19 Na ɔhene no bisaa Gatni Itai nkyen bøbisaa no se, “Aden enti na w'asomfoø akøto a eyø ɔsaohene no se, “Aden enti na woka yen ho m'afuo mu ogya?” 32 Na Absalom buaa no se, “Efiri reko? Sane køka wo nkuraføo ho, na monkø ɔhene se, na mepe se wokøbisa ohene ma me se, aden enti na ɔmaa me sane firi Gesur baeø, nanso ɔmpø se ɔhunu m'anim koraa? Ènneø, se anka metenaa me dada mu ho ara a, anka eyø. Ma menhunu ɔhene no, na se medi fo wo biribi ho a, otumi kum me.” 33 w'akyi na køfa w'akodøm ka wo ho, na Awurade Enti, Yoab kaa asem a Absalom aka akyere no no kyereɛ ohene no. Afei, Dawid frøe ne ba a wate ne ho no, ma obaa n'anim. Absalom beduruu ohene no anim no, ɔbøø ne mu ase, na Dawid fee n'ano.

15 Yei akyi no, Absalom tøø teaseenam ne aponkø, na ɔbøø mmaprima aduonum paa se wøbedi n'anim. 2 Adekyee biara, ɔsøre ntøm na wakøtena kuropon no epono ano. Na se nnipa bi de asem beto ɔhene no anim se ommu ho aten a, Absalom bøbisa faako a wofiri, na wøakyere abusuakuo a wofiri mu. 3 Na Absalom beka se, “W'asem ye de dee, nanso ɔhene nni obiara a ɔbetie. 4 Se meye ɔtemmufoø anka mepe. Anka nnipa de won nsem beba m'anim, na mabu won aten.” 5 Se nnipa pe se wokoto no a, Absalom mma won nye saa na mmom ɔso won nsa, ye won attu. 6 Absalom yee saa de nyaa Israelføo no nyinaa wo n'afa. 7 Mfirinhyia enan akyi, Absalom ka kyereɛ ohene no se, “Ma menkø Hebron na menkøø afodee mma Awurade sedee mahye no bo no. 8 Ebere a na mewo Gesur no na mehyøe saa bo no se, ‘Se Awurade de me sane ba Yerusalem a, mebo afodee ama no wo Hebron.’” 9 ɔhene no kaa se, “Eyø, kø na kodi wo bohyø so.” Enti, Absalom køø Hebron. 10 Ebere a ɔwø hø no, ofaa sum ase somaa abofoo køø Israel afanan nyinaa køhwanyanee ɔmanfoø de tiaa ohene no. Ne nkra ne se, “Se mote totorobento inne pe a, monkø se, ‘Absalom adi ɔhene wø Hebron.’” 11 Absalom faa mmaprima ahanu firii Yerusalem kaa ne ho a na wønnim Absalom nsusue yi ho hwhee. 12 Ebere a Absalom rebø afodee no, ɔsoma ma wøkøfaa Giloni Ahitofel a na eyø Dawid fotufoo firne kurom Gilo baeø. Ankyere nnipa bebree no ara bekaa Absalom ho, na atirisopam no mu yee den. 13 Ankyere, ɔbøfoo bi baa Yerusalem beka kyereɛ ohene Dawid se, “Israel nyinaa atu di Absalom akyi

ne mmaprima se, “Monye no ntøm na yennwane mmienu ne fa. 27 Na ɔwø mmammarima baasa ne mfiri ha, ansa na waduru ha, sedee amanehunu ɔbabaa baako. Na ne babaa no din de Tamar. Na bøpare yen ne Yerusalem kuro mu no nyinaa.” 15 Tamar nso kura ahoofe a emma ɔka. 28 Absalom N'afotufoo no buaa se, “Yegyina w'akyi. Biribiara a tenaa Yerusalem mfee mmienu a wanhunu ohene wogye di se eyø no, ye.” 16 Enti, ɔhene no ne ne no da. 29 Afei, Absalom soma kofree Yoab se ɔnkøka fieoo sii so koo preko pe a wannya biribiara wø bi mma no, nanso Yoab ankø. Absalom somaa ne akyire se ne mpenaføo edu bi a wobehwe n'ahemfie mprenu so, nanso Yoab ankø. 30 Eno enti, Absalom no so. 17 ɔhene no ne ne nkurofoo no faa fam, na ka kyereɛ n'asomfoø se, “Monkø na momfa ogya wofaa kuropon no fa bi, 18 maa Dawid akodøm no nkoto Yoab atokø afuo a øben me dee no ho mu.” betwaa won ho dii won anim. Nnipa a wøkaa Dawid Na wøde ogya kotoo afuo no mu, sedee Absalom ho kœe no ye Gitifoo ahansia a wofiri Gat a ne hyøe won se wønye no. 31 Na Yoab baa Absalom banbofoo nso ka ho. 19 Na ɔhene no bisaa Gatni Itai nkyen bøbisaa no se, “Aden enti na w'asomfoø akøto a eyø ɔsaohene no se, “Aden enti na woka yen ho m'afuo mu ogya?” 32 Na Absalom buaa no se, “Efiri reko? Sane køka wo nkuraføo ho, na monkø ɔhene Absalom nkyen, efiri se, woye ɔhøhoø wø Israel ne ɔmamfrani a wøatwa wo asuo. 20 Woduruu ha nnora nkyerø wo ne do ne ne nokore.” 21 Nanso, Itai ka kyereɛ ɔhene no se, “Mede Awurade din ne wo ara wo nkwa ka ntam se, baabiara a wobekø no, mekø bi a dee ebøsi biara mfa me ho, se eyø nkwa anaa owuo.” 22 Dawid buaa no se, “Eyø, kø yen ho.” Eno enti, Itai ne ne mmaprima ahansia ne won fieoo kaa won ho kœe. 23 Awerehøo kesee sii asase no so, ebere a ɔhene ne n'akyidifoø resene korø no. Wotwaa Kidron bønhwa no de won ani kyereɛ esere so. 24 Abiatar ne Sadok ne Lewiføo no faa Apam Adaka no, na wøde sii kwankøen. Na wøbøø afodee wø ho køsii se obiara senees. 25 Na ɔhene no ka kyereɛ Sadok se, “Sane fa Onyankopøn Adaka no kø kuropon no mu. Se menya Awurade anim adom a, ebøsane de me aba ama mahunu Adaka no ne ne ntomadan no bio. 26 Nanso, se one me awie a, ma onye dee eyø ma no.” 27 Na ɔhene no ka kyereɛ ɔsøfoo Sadok se, “Me nhyeheyee nie: Wo ne Abiatar nye kodese nsane nkø kuropon no mu a wo babarima Ahimaas ne Yonatan a eyø Abiatar babarima ka ho. 28 Metwen wø faako a wøtwa Asubønten Yordan kø esere no so ho køsi se mete mo nkra. Momma mente asem a ebøsi Yerusalem, ansa na makø esere so.” 29 Enti, Sadok ne Abiatar faa Onyankopøn Adaka no de sane køø Yerusalem, na wøtenaa ho. 30 Dawid faa ekwan a økø Ngo Bepø so no so a, ørekø no nyinaa, na øretwa adwo. Na wakata ne tiri so, enna ne nan sisi fam saa ara a ekkyere awerehøodie. Na nnipa a wøka ne ho no nso katakataa won tiri so, twaa adwo ebere a wøgu so reforo bepo no. 31 Ebere a obi ka kyereɛ Dawid se, afei dee ne ɔfotufoo Ahitofel taa Absalom akyi no, Dawid bøø mpaec se, “Ao Awurade, ma Ahitofel ntu Absalom efo bøne!” 32 Wøduruu Ngo Bepø no atifi baabi a nnipa som Onyankopøn no, Dawid hunuu Husai a ɔfiri Arki a øretwen no. Na Husai asunsuane n'atadee mu, de døtee afore ne

tirim, de kyere awerhoodie. **33** Na Dawid ka kyere əredome, toto aboo bō Dawid, tu mfuturo gu ewiem. no se, "Se wo ne me kō a, wobeye adeso a ma me. **34** Sane kō Yerusalem, na ka kyere Absalom se, 'Afei, enti, woduruu Asubonten Yordan ho no, wogyeey meye wo fotufou sedee da bi ho no na meye w'agya won ahome. **15** Absalom ne Israel mmarima nyinaa fotufou no.' Eba saa a, wobetumi atia Ahitofel afotuo baa Yerusalem a Ahitofel ka won ho. **16** Na Husai mu, aseē no. **35** Asofoo Sadok ne Abiatar wō hō. Ka a əfiri Arki a ɔye Dawid adamfo no, kōo Absalom adwene a wōafa wo me ho, pē se wōkyere me no kyere wōn, **36** na wōbesoma wōn mmamarima nkyen kōka kyere no se, "Əhene nkwa so! Əhene nkwa so!" **17** Na Absalom bisaa Husai se, "Yei ne Ahimaas ne Yonatan na woabehwehwē me, aka dee əkwan a wode w'adamfo Dawid fa soō? Aden enti na ərekō so akyere me." **37** Enti, Dawid adamfo Husai wo ne w'adamfo anko?" **18** Husai ka kyere Absalom sane kōo Yerusalem, kōduruu hō bere korō no a se, "Mewō ha əfiri se meye adwuma ma əbarima a Absalom nso duruu hō no mu.

16 Dawid sianee bepo no pē na one Mefiboset

əsosmfoo Siba hyiae. Na ədi mfunumu mmienu a wōahyehye burodo mua ahanu, bobe aba a woabo no ntowantowa ḥha ne nsā nwoma kotokuo ma wo wōn so. **2** Əhene no bisaa Siba se, "Na yeinom nso ε?" Na Siba buaa se, "Mfunumu no, mo nkurfooo ntena wōn so, na burodo no ne aduaba no, wōmfā mma mmerantee no na wōnni. Na nsā no nso, momfā nkō esere so hō, na wōn a əbře enti wōbeto baha no, anom." **3** Na əhene no bisaa no se, "Na Mefiboset wō he?" Siba buaa se, "Okaa Yerusalem. Okaa se, 'Enne, mesane agye me nana Saulo ahemman no."

4 Əhene no ka kyere Siba se, "Se saa na əte dee

a, mede biribiara a ɔye Mefiboset dea no mema wo." Siba buaa se, "Meda wo ase awura. Ebere biara, biribiara a wobeka akyere me se menyé no, meye."

5 Ebere a əhene Dawid ne ne nkurfooo retwam wo Bahurim no, əbarima bi pue firii akuraa no ase bedomée wōn. Na saa əbarima no din de Simei, Gera a ɔye Saulo busuani babarima. **6** Əpaa Dawid ne ne mpanimfoo ne akodōm a woatwa wōn ho ahya no nyinaa aboo. **7** Əteam guu Dawid so se, "Firi hanom kō! Mogyapefoo a əte se wōo! Əsansani!

8 Nyinaa ani. **5** Nanso, Absalom kaa se, "Momfrē Awurade atua wo ka se wohwice Saulo ne ne fiefoo

mogya guie. Wowiaa n'ahennwa, na afei Awurade Husai baes no, Absalom kaa dee Ahitofel aka no de ahemman no ahye wo babarima Absalom nsa.

9 Kyere no. Afei obisaa no se, "W'adwene ne sen? Wobenom w'ankasa aduro, wo mogya pefoo." **10** Yemfa Ahitofel afotuo no anaa? Na se ente saa

Ənna Seruia babarima Abisai bisaa ohene no se, a, kyere yen w'adwene." **7** Husai buaa Absalom "Aden enti na əsse se əkraman funu yi tumi dome se, "M'adwene ne se saa ebere yi dee Ahitofel aye

me wura, əhene? Ma menkō na menkōtwa ne ti." **11** Na Dawid ka kyere Abisai ne ne mpanimfoo se, "Me babarima a ɔye m'ankasa mogya pe se əkum me. Na ədeen na esi Saulo busuani ho kwan se ənyae saa ara. Monnya no, momma

ənnome a, me ne hwan a metumi aka akyere no se, efiri se, Awurade na waka akyere no se ənye saa.

12 Ebia, Awurade behunu se wōreye me bōne, na əde papa atua me nnome a me nsa aka no se w'agya ye əkofoo, na wōn a wōka ne ho no nso bo ənnye yi no so ka." **13** Enti, Dawid ne ne mmarima tooa so kōo won əkwan a saa ebere no, na Simei nso

əredome, toto aboo bō Dawid, tu mfuturo gu ewiem. **14** Əhene ne ne nkurfooo nyinaa brēee wo əkwan so enti, woduruu Asubonten Yordan ho no, wogyeey meye wo fotufou sedee da bi ho no na meye w'agya won ahome. **15** Absalom ne Israel mmarima nyinaa fotufou no." Eba saa a, wobetumi atia Ahitofel afotuo baa Yerusalem a Ahitofel ka won ho. **16** Na Husai a əfiri Arki a ɔye Dawid adamfo no, kōo Absalom adwene a wōafa wo me ho, pē se wōkyere me no kyere wōn, **36** na wōbesoma wōn mmamarima nkyen kōka kyere no se, "Əhene nkwa so! Əhene nkwa so!" **17** Na Absalom bisaa Husai se, "Yei ne Ahimaas ne Yonatan na woabehwehwē me, aka dee əkwan a wode w'adamfo Dawid fa soō? Aden enti na ərekō so akyere me." **18** Husai ka kyere Absalom sane kōo Yerusalem, kōduruu hō bere korō no a se, "Mewō ha əfiri se meye adwuma ma əbarima a Awurade ne Israel ayi no. **19** Dee əka ho bio ne se, hwan na əsse se mesom no? Sedeē mesom w'agya no, saa ara na mesom wo." **20** Ənna Absalom danee ne ho bisaa Ahitofel se, "Edeen bio na menyē?" **21** Ahitofel buaa no se, "Kō na wo ne w'agya mpenafoo no nna, əfiri se, wagya wōn hō se wōnhwe ahemfie hō. Əno bema Israel nyinaa ahunu se, woabu no animtia a eboro nkabom so, na wōde wōn ho bema wo." **22** Enti, wōsii ntomadan wō ahemfie no atifi baabi a obiara behunu, na Absalom kōo ntomadan no mu, na one n'agya mpenafoo no daee. **23** Absalom tiee Ahitofel afotuo sedee Dawid yeeē no pēpēree. Na asem biara a əfiri Ahitofel anom baee no mu nyansa no, yee sedee əfiri Onyankopon anom.

17 Ahitofel ka kyere Absalom se, "Meyi akodōm

əpmep dumieno, na mafiri ha anadwo yi akotaa Dawid so. **2** Ətē no wō ebere a wabre na n'aba mu abu. One n'akodōm nyinaa bebō hu na wōadwane.

Əhene no nko ara na mebō no ahwe, **3** na mede nnipa no asane abre wo, sedee ayeforō kō ne kunu nkyen. Saa onipa yi nkwa nko ara na worehwehwē. Afei nnipa no nyinaa bekā a wōrenha obiara." **4**

Saa nyehyee yi sōo Absalom ne Israel mpanimfoo nyinaa ani. **5** Nanso, Absalom kaa se, "Momfrē Husai a əfiri Arki no mmra na yentie dee əwo ka." **6**

mogya guie. Wowiaa n'ahennwa, na afei Awurade Husai baes no, Absalom kaa dee Ahitofel aka no de ahemman no ahye wo babarima Absalom nsa.

7 Əteam guu Dawid so se, "Firi hanom kō! Mogyapefoo a əte se wōo! Əsansani!" **8** Wonim w'agya ne ne dōm; wōyē akofoo

akesee. Saa ebere yi, wōn anī abre se sisire a wōawia ne mma wō wiram. Əno da nkya a, w'agya nim de wōakodie mu. One n'akodōm no rentena anadwo

se ənyae?" **11** Na Dawid ka kyere Abisai ne ne mpanimfoo se, "Me babarima a ɔye m'ankasa mogya pe se əkum me. Na ədeen na esi Saulo busuani mu kakra bi mpo totō a, ehu betō wo dōm no so na

ənnome a, me ne hwan a metumi aka akyere no se, efiri se, Awurade na waka akyere no se ənye saa.

12 Ebia, Awurade behunu se wōreye me no kora, ehu bema wabō hu. Na Israel nyinaa nim se w'agya ye əkofoo, na wōn a wōka ne ho no nso bo ənnye yi no so ka." **13** Enti, metu wo fo se, boa Israel nyinaa ye duru. **11** "Enti, metu wo fo se, boa Israel nyinaa ano, efiri Dan kōi Beer-Seba. Woye saa a wobenya nam bepo bi a eben wōn so. Ərekō no nyinaa, na akodōm a wōn dōdoo beye se mpoano anwea. Na

megye medi se w'ankasa bədi akodəm no anim. **12** Əfiri Rogelim nso gyee no fe so. **28** Wəbreə no kete, Na se yehunu Dawid a, yebəto ahye no so, sədeə nkuku ne nkaka, atokoo, asikyiresiam, nkyewee, bosuo gu asase so, a əno ne mmarima no mu baako ase ne asedua, **29** əwoə ne nufosuo ani sradee ne mpo nka. **13** Na se Dawid adwane kə kuropon bi so a, anantwie nufosuo a akyenkyene mua. Wəde bree wode Israel akodom nyinaa bekə hə. Afei, yebətumi Dawid ne ne nkurəfəo a wəka ne ho no. Na wəkaaafa ntampehoma de atwe kuro no afasuo, akogu se, “Mo nyinaa moabrébre, na ekəm ne sukəm de bənhwa a əben mu, kəsi se əboø biara a əwə mu mo efiri se moanante əkwan tenten wə esere so.”

18 Afei, Dawid yiyii asahene ne asafohene dii n'akodəm anim. **2** Yoab na otuaa wən mu nkyemu mmiensa mu baako ano. Yoab nuabarima Abisai a na əye Seruia babarima na otuaa nkyemu mmiensa mu baako nso ano. Enna nkyemu mmiensa mu baako a aka no, Gatni Itai na otuaa ano. Əhene no ka kyereə n'akodəm no se, “Me ne mo na əreko.” **3** Nanso, ne mmarima no tiaa mu dendeenden se, “Ense se woko bi. Na se əba se, ese se yewae, na yedwane, na se mpo, yen mu fa koraa wuuu a, erennuru Absalom akodəm no ho hwhee. Wo ara na wəbehwehwə. Wo nko ara ye yen mu əpedu enti, eyə se wobetena kurom na se mmoa bi ho hia yen a, wode beba.” **4** Əhene penee so se, “Se modwene se eno ne adwene pa dee a, mate.” Enti, əkəgyinaa kuro no əpono ano, əbere a akodəm no reko no. **5** Na əhene no hyee Yoab, Abisai ne Itai se, “Me enti mo ne abəfra Absalom nni no bəkə so.” Na akodəm no nyinaa tee saa nhye a əhene hyee n'asafohene no. **6** Enti, oka no hyee aseə wə Efraim kwaəs mu. **7** Na Dawid mmarima no yee Israel akodəm no pasaa. Eyə akofena ano kum, na da no, mmarima əpeduonu na wəhweree wən nkwa. **8** Əko no didi kə nkuro so, na esiane kwaəs no enti, nnipa pii wuwie sene wən a wowuu wə akofena ano no. **9** Əko no gyina mu no, Absalom puee preko pe wə Dawid mmarima no bi mu. Əree se ədwane wə n'afunumponkə so, nanso ədwane kəfaa doto bi mu wə odum bi ase. Ədoto no kyekyeree ne tirinwi, ma əkəa mu. N'afunumponkə no dee, na kə ara na əreko enti, əgyaa no hə a, əsensen doto no mu a əreto adonko wə ewiem. **10** Dawid mmarima no baako hunuu asem a asi no, oka kyereə Yoab se, “Mehunuu Absalom se əsensen dua bi so wə doto mu.” **11** Yoab bisaa se, “Asem pa ara? Wohunuu no na woanku no? Anka mema wo dwetə gram oha ne dunan ne akokoöduru abowomu se akradee.” **12** Əbarima no buaa se, “Se anka wobema me dwetə kilogram dubaako ne fa koraa a, anka merenyə saa. Yen nyinaa tee se, əhene ka kyereə wo, Abisai ne Itai se, ‘Me enti, obiara nnye aberantee Absalom bəne.’” **13** Na se mebu əhene asem so kum ne babarima a, anka dee əbeyə biara, əhene bəhwehwə dee əyee saa. Na anka w'ankasa ne onipa a anka wobeyi me ama.” **14** Yoab kaa se, “Saa nkwasəasəm yi aye yie.” Enti, ətwee mpəmə mmiensa de wəwə Absalom akoma mu əbere a na əsensen odum no so a na ənwuiə no. **15** Yoab akodekurafoə no mu mmerantee edu twaa

Absalom ho hyiaeε, na wokumm no. **16** Na Yoab hyenee totorobento, maa akodōm no gyaeε Israel so taa. **17** Wøfaa Absalom amu no to twenee amena donkudonku bi mu wo kwaεε mu hø, na wøsoaa abotan guu ne so. Na Israelfoo no nyinaa dwane koo won afie. **18** Eberε a Absalom te ase no, osii nkaedum bi wø ohene bønhwa mu de kaee ono ara ne ho, εfiri se, ḥdwenee se, “Menni ḥabarima biara a ḥbøye nkaedee biara de akae me din.” Ḫde nkaedum no too ne ho, na wøfre no Absalom Nkaedum de besi εnne. **19** Na Sadok babarima Ahimaas kaa se, “Momma mentu mmirika nkøbo ohene amaneε se, Awurade ayi no afiri atamfoo nsam.” **20** Na Yoab nso ka kyereε no se, “Se ohene ba awu a, εnye asem papa mma no. Wobetumi akøbo saa amaneε no eda foforo bi, na εnye εnne.” **21** Na Yoab ka kyereε Kusni bi se, “Kø na køka dee woahunu no kyere ohene.” Eho ara na Kusni no bøa ne mu ase wø Yoab anim, na ɔtuu mmirika køεε. **22** Bio, Sadok babarima Ahimaas ka kyereε Yoab se, “Dee εbøba biara mmira, ma me ne Kusni no nkø.” Nanso, Yoab bisaa no se, “Me ba, aden enti na wope se woko? Wonni amanneebø biara a εbøma wo abasobødee biara.” **23** Ḫkaa se, “Mepene so, nanso ma menkø.” Enti Yoab ka kyereε no se, “Kø!” Na Ahimaas faa tata no so køεε, kɔsianee Kusni no ho. **24** Eberε a Dawid te kuro no eporno ano no, ne wemfoo no køo kuro no eporno no atifi wø ḥfasuo no so. Ḫtoo n’ani no, jhunuun se obi de mmirika reba. **25** Ḫwemfoo no teaam ka kyereε Dawid na ohene no buaa se, “Se ono nko ara na ɔnam dee a, ebia, na ɔde asem pa nam.” Na ɔreba ara, na ɔpinkyeε. **26** Afei ḥwemfoo no hunuu se ɔbarima foforo nso di so reba, na ɔteaam se, “Hwe onipa foforo bi de mmirika reba!” Ḫene no kaa se, “Ebia, na ono nso de asem pa na εnam.” **27** Ḫwemfoo no kaa se, “Obarima a ɔdi ɔkan no se Sadok babarima Ahimaas.” Ḫene no kaa se, “ɔye onipa pa a, ɔde asem pa nam.” **28** Na Ahimaas teaam, freeε ohene no se, “Biribiari yaε!” Ḫkotoo wø ohene no anim, de n’anim butuu fam kaa se, “Animuonyam nka Awurade, wo Onyankopøn. Ḫde nnipa a wøye døm tiaa me wura ohene ahye ne nsa.” **29** Ḫene bisaa se, “Na aberantεε, Absalom ho ye anaa?” Ahimaas buaa se, “Eberε a Yoab yee n’adwene se ɔpe se ɔsoma ohene ɔsomfoo ne me wo ɔsomfoo no, mehunuun se nneεma ayε basaa a na menhunu mu yie.” **30** Ḫene ka kyereε no se, “Gyina nkyen ha na twen.” Enti, ɔgyinaa nkyen twenee. **31** Na Kusni no bedurue kaa se, “Me wura, Nana, tie asem pa a mede nam! Enne, Awurade ayi wo afiri won a wøsore tiaa wo no nyinaa nsam.” **32** Na ohene bisaa Kusni no se, “Na aberantεε Absalom ho te sen?” Kusni no buaa se, “Me wura ohene, atamfoo nyinaa ne won a wøsore tia wo, pe se wøye wo bøne no, nhunu amane se saa aberantεε no.” **33** Ḫene ho wosoeε. Jfaa ekwan ano eporno no mu køo

ne dan mu køsuiε, twaa adwo. Ḫreko no, ɔkaa se, “Ao, me ba Absalom! Me ba, me ba Absalom! Anka menwu nnya wo! Ao, Absalom, me ba, me ba!”

19 Ankyere na nkra duruu Yoab nkyen se ohene no resu, redi awerøho wø Absalom ho. **2** Eberε a akodøm no tee ohene no awerøho a ɔredi wø ne ba no ho no, nkoniimdie mu anigyeε a na wøwo mu saa da no danee awerøho. **3** Wøwiaa wøn ho køo kuro no mu sèdee wøn a wøadi nkoguo de aniwiø dwane firi øko mu. **4** Ohene de ne nsa kataa n’anim, køo so twaa adwo se, “Ao, me ba Absalom! Ao, Absalom, me ba, me ba!” **5** Na Yoab køo ohene no dan mu køka kyereε no se, “Enne yeagye wo, ne wo mmamarima, ne wo mmammaa, ne wo yerenom, ne wo mpenafoø nkwa. Nanso, woreye yei de gu yøn anim ase te se dee yeayø bøne bi. **6** Wodo w’atamfoo, na wotan w’adøfoo. Woda no adi εnne se, yense hwee mma wo. Se Absalom te ase, na yøn nyinaa awuwu a, anka wope no saa. **7** Afei, firi kø seesei, na køma akodøm no amo, na mebo Awurade din, ka ntam se, se woanyε saa a, wøn mu baako koraa nka ha anadwo yi. Na εbøma woagygø asene kane no.” **8** Na ohene no firii adi køtenaa kuro no abøntenpono no ano. Na asem no træe kuro no mu nyinaa se ɔwo hø no, obiara køo ne nkyen. Saa εberε no na Israelfoo a wøtaa Absalom akyi no nyinaa adwane kø wøn afie mu. **9** Na Israel mmusuakuo no nyinaa mu, na wøredi abooboo, gye akyinnyeε. Na nnipa no reka se, “Ohene no yee yøn firii atamfoo a wøye Filistifoø nsam, nanso Absalom taa no so, pamoo no firii ɔman no mu. **10** Na seesei Absalom a yesraa no se ɔmmedi yøn so ohene no nso awu. Momma yenkøka nkyere Dawid na ɔnsane mmra mmedi yøn so.” **11** Na ohene Dawid somaa asøfoo Sadok ne Abiatar, ma wøkøbisaa Yuda mpanimfoo se, “Aden enti na mo dee, mompe se mode ohene ahennie besane ama no? Na mate se Israel nyinaa aye krado, na mo nko ara na motwentwen mo nan ase. **12** Moyε m’abusuafoo, m’abusuakuo, m’ankasa me honam ne me moyga. Na eno enti, aden enti na motwa too wo won a wøpene se mesane aba no mu?” **13** Dawid ma wøkøka kyereε Amasa se, “Se wøye me wøfaase yi, se manye wo osahene ansi Yoab ananmu a, Onyankopøn ne me nni no nwononwono.” **14** Afei, Amasa korokorø Yuda ntuanofoo nyinaa, ma wotiee no se nnipa korø. Wode saa asem yi kotoo ohene anim se, “Wo ne wøn a wøne wo wø hø no nyinaa mmra yøn nkyen.” **15** Na ohene no de n’ani kyereε Yerusalem. Ḫduruu Asubønten Yordan ho no, Yudafoo behyiaa no se wode no retwa asuo no. **16** Gera a ɔye Benyaminni a εfiri Bahurim babarima Simei ne Yuda mimarima yee ntøm kohyiaa ohene Dawid. **17** Ḫreko no, na Benyaminfoo apem ka ne ho a, na Siba a na ɔye Saulo fidua mu soodon, ne ne mmamarima dunum ne n’asomfoo aduonu ka

ho. Woyee ntem dii ohene no ekan kôduruu Yordan **40** Ohene faa Kimham kaa ne ho koo Gilgal. Yuda ho. **18** Wotwa koo konkonoa kofaa ohene fiefoo de akodom nyinaa ne Israel akodom no mu fa de ohene won twaa asuo no, na woboaa won wo ekwan biara twaa asuo no. **41** Nanso, Israel mmarima nyinaa a wobetumi so. Ebera a ohene no rebetwa asuo benwiinwii kyerees ohene se, “Aden enti na yen no, Gera babarima Simei kohwee n’anim. **19** Osree nuanom Yuda mmarima awia wo ko, na wode Ohene no se, “Me wura ohene, fa me bone kye me. Nkai ne ne fiefoo ne Dawid mmarima nyinaa a woka amumuyesem a meyeee ebere a wofirri Yerusalem. ne ho no akotwa Yordan aba?” **42** Yuda mmarima **20** Mahunu bone a maye, enti na madi ekan wo Yosef nyinaa buaa Israel mmarima no se, “Yeyee saa, efiri abusua nyinaa mu rebekya wo yi.” **21** Na Seruia se, ohene no ye yen busuani pse. Aden enti na mo babarima Abisai kaa se, “Simei se owuo, efiri se, bo afu saa asem yi ho? Yeannye no hwee na ono odomee dee Awurade asra no no.” **22** Na Dawid bisaa nso amma yen aduane anaa akyedee biara nso. **23** Na Israel mmarima buaa Yuda mmarima no se, Enne myye da a wokum obi. Eye anigyeel Masane “Yewo mmusuakuo edu wo Israel na eno enti yewo abedi ohene wo Israel so bio!” **24** Enti, ohene no kaa ntam kyerees Simei se, “Worenkum wo.” **25** Mefiboset a oye Saulo nana nso kohyiaa ohene no bi. Efiri ebere a ohene no koe no, na onnwaree ne nan ase, mmubuu ne hweneanoni so, nsii ne ntadee da, kossii se ohene baa asomdwoee mu no. **26** Ohene no bisaa no se, “Mefiboset, aden enti na wo ne me ankoo?” **27** Obuaa se, “Nana, me osomfo Siba daadaa me. Meye obubuafo enti, mekaa se, ‘hyehye m’afunumu ma me, na mentena ne so, sedee metumi ne ohene ako.’” **28** Siba abesee me akyere me wura ohene se mampe se meba. Nanso menim se wote se Onyankopon obofoo; ne saa enti, ye dee wogye di se eye. **29** Biribiara mfata me ne m’abusuafoo se owuo a ebfiri me wura, ohene, nanso, woahye me animuonyam wo won a wodidi wo epone so no mu. Enti, tumi ben na mewo se mebisa ohene dee mehwehwe?” **30** Ohene ka kyerees no se, “Aden enti na w’asem aware? Mehye mo se, wo ne Siba nkye nsase no mu.” **31** Mefiboset ka kyerees ohene no se, “Edoo me so se me wura ohene asane aba efie dwoodwoo yi, ma Siba mfa biribiara.” **32** Na Gileadni Barsilai nso firi Rogelim baa se orebeboa ama ohene atwa Yordan. **33** Na Barsilai abo akokoraa a wadi mfees aduwotwe, na oye odefoo kesee. Ono na emaa ohene biribi dii ebere a na ate Mahanaim no. **34** Ohene no ka kyerees Barsilai se, “Wo ne me ntwa, na wo ne me nkotena Yerusalem, na mehw wo.” **35** Nanso, Barsilai buaa ohene se, “Aka me nna ahe a ese se me ne wo kotena Yerusalem, Nana? **36** Madi mfrinhyia aduwotwe, na biribiara nye me akonno. Aduane ne nsaa nye me de. Nnwontofoo nne so, merente na adesoa nko ara na meye ama Nana. **37** Ma wo osomfo nsane n’akyi, sedee mewu wo me ara me kurom faako a wosiee m’awofoo. Na me babarima Kimham nie. Ma one me wura ohene nko na ade pa biara a wope no, ye ma no.” **38** Ohene no gye too mu kaa se, “Eye, Kimham ne me bekoo, na dee anka meye ama woo no, meye ama no.” **39** Enti, nnipa no nyinaa ne ohene no twaa Yordan. Ohene no yee Barsilai atuu, hyira no. Na Barsilai sane n’akyi koo ne kurom.

20 Ntakwapeni bi a wofre no Seba na oye Bikri a efiri Benyamin babarima, hyenee totorobento teama se, “Yene Dawid nni hwee ye. Yenni agyapadee biara wo Yisai babarima no nkyen. Israel mmarima, mommra na yen nyinaa nko yen kurom!” **2** Enti, Israel mmarima gyaa Dawid ho, kodi Seba akyi. Nanso, Yuda mmarima no dee, wotena won ohene nkyen, na wowowaa no firi Asubonten Yordan ho, kosisi Yerusalem. **3** Ebere a oduruu n’ahemfie ho wo Yerusalem no, ahye se ne mpenafoo edu a ogyaa won no, womfa won nkohye kokoam baabi. Na ese se woma won won ahialee nyinaa, nanso one won nna bio. Enti, won mu biara tenaa ase se okunafoo, kossii ne wuda. **4** Ohene no hyee Amasa se omfa nnansa mmoaboa Yuda akodom ano, na ommeke biribi nkyere no saa ebere no mu. **5** Enti, Amasa kobbao akodom no amanee, nanso n’ahoboa no boroo nnansa no. **6** Na Dawid ka kyerees Abisai se, “Saa ntakwapeni Seba no rebetha yen asene se dee Absalom haan yen no. Ntem, fa m’akodom no, na taa ne so ansa na wabo ne ho adwaa wobanboses nkuro no mu baabi a yen nsa renka no.” **7** Enti, Abisai ne Yoab iyiji awemfoo a wodi mu firi Yoab akodom ne ohene no ankasa dee mu de tii Seba. **8** Na woduruu Gibeon obo kesee no ho no, Amasa hyiaa won. Na Yoab hye n’akotadee a ode akofena abo n’ataaso. Otuu nten koo n’anim se, orekoyea Amasa pe, oyee nwaa tweec akofena no firi boha mu. **9** Yoab bisaa no se, “Me nua, wo ho te sen?” Eho ara na Yoab de ne nsa nifa soa n’abogyes mu, se dee orefe n’ano. **10** Amasa anhunu se akofena no hye ne nsa benkum mu. Na Yoab de akofena no woo ne yam, maa ne nsongo tu guu fam. Eho anhia se Yoab betia ne so koraa, na Amasa wui. Yoab ne nuabarima Abisai gyaa no ho, toaa so tii Bikri babarima Seba. **11** Yoab akodom no mu aberantee a oye panin wo akodom no so no mu baako teaam kyerees Amasa akodom no se, “Obiara

a ḥṭaa Yoab akyi ne obiara a ḥōwā Dawid afa no, koo so bisaa wōn se, “Enti, ḫdeen na menyē? Monka ḥommēdi Yoab akyi.” 12 Amasa daa ne mogiyabura nkyere me, na menyē ama mo.” 5 Na wobuaa se, mu, wo ḥkwā no mfimfini. Na ḥbarima no hunuu “Eyē Saulo na ḥdwenee ho se ḥbese yē, sedee se akodōm no aduru hā a ḥoagyina rehwē Amasa yērennya afa biara wō Israel. 6 Enti, wonyi Saulo no, ḥtwee no firii ḥkwā no mu, de no too wiram, mmamarima anaa ne nananom mmarima baason de atadee kataa ne so. 13 Woyii Amasa firii ḥkwā mma yē, na yebekum wōn wo Awurade anim wō no mu akyi no, mmarima no nyināa dii Yoab akyi se Gibeā bepo no so.” Ḫhene no kaa se, “Eyē. Meye.” ḥwrekokyere Bikri babarima Seba. 14 Saa ḥberē no, 7 Dawid gyae Yonatan babarima Mefiboset a na Seba kyinii Israel nyināa boabooa ne fiefōo Bikrifoo ḥye Saulo nana no, esiane ntam a na Dawid ne ano wo Abel-Bet-Maaka. 15 Yoab akodōm no duruu Yonatan aka wō Awurade anim no enti. 8 Nanso, ho no, woto hyē Abel-Bet-Maaka so. Wosisii epie ḥde Saulo mmamarima baanu a na wōn edin de wō kuro no akyi, de bōo wōn ho ban firii atamfoo Armoni ne Mefiboset a na wōn maame Rispa no ye ho na ḥōpempem afasuo no, pēe se ḥōdwiri guo. Aia babaa maa wōn. Ḫsane de Saulo babaa Mikal 16 Na ḥbaa nyansafōo bi teaam firi kuro no mu se, a na ḥye Adriel a na ḥye Barsilai a ḥfiri Mehola “Montie! Montie! Monka nkyere Yoab se, ḥommra no yere mmamarima baanum no mae. 9 Na ha, na menka asem bi nkyere no.” 17 Yoab koo ne Gibeon mmarima no kunkumm wōn wo bepo no so nkyen, na ḥbisa no se, “Wo na wōfre wo Yoab no?” wō Awurade anim. Enti, nnipa baason no nyināa, ḥbuua se, “Aane.” Ḫkaa se, “Tie asem a w'afenaa pe ḥōkunkumm wōn wō ḥberē a ḥōrefiri atokotwa se ḥka no.” ḥbuua se, “Meretie.” 18 Ḫkaa se, “Tete afahye no ase no. 10 Rispa a ḥye mmarima no no, na yeka se ‘Yērekōpē afotuo wō Abel.’” 19 Yēpē mu baanu maame no de ayitoma sēe ḥbotan bi so, asomdwoes ne nokore wō Israel. Wope se wosee tenaa hō otwabere no nyināa mu. Wamma apete kuro a adi nokore wō Israel. Aden enti na wope ammetete wōn amu no awiabere mu, na anadwo se wosee ade a ḥye Awurade dea?” 20 Yoab buaa nso, ḥsii nkekaboa ho kwan. 11 ḥberē a Dawid tee se, “Enyē se mepe se mesee wo kuropōn. 21 Deē dee Rispa a na ḥye Saulo mpēna no aye no, 12 ḥkōo merehwehwe no ara ne ḥbarima bi a ne din de nkurōfōo a ḥōfiri Yabes Gilead nkyen, kōbisaa wōn Seba a ḥye Bikri babarima a ḥfiri Efraim bepo so, Saulo ne ne babarima Yonatan nnompe ase. (Eberē na wama ne ho so atia ohene, ḥhene Dawid. Fa saa ḥbarima no bra, na ḥfiri kuro no mu.” ḥbaa no ka kyere Yoab se, “Wōbēto ne ti afiri ofasuo no so ama wo.” 22 Afei, ḥbaa no kōkaa n'afotu pa no kyere nnipa no nyināa. Na wotwaa Bikri babarima mmarima a Gibeonfōo kunkumm wōn no nnompe Seba ti, to maa Yoab. Enti, ḥhyēne totorobento, bae. 14 Ḫsīe wōn nyināa wō Saulo agya Kis oboda maa ne mmarima no bō hwetee, maa obiara koo ne a ḥwō kuro Sela a ḥwō Benyamin asase so no mu. fie. Na Yoab sane koo ḥhene nkyen wō Yerusalem. Eno akyi, Onyankopōn twaa ḥkōm no so wō Israel 23 Yoab bēyē Dawid akodōm so sahene bio. Na asase so. 15 Bio, Filistifōo ne Israel koe. Na ḥberē a Yehoiada babarima Benaiā nso ye ḥhene banbōfōo əko no duruu ne mpōmpōnsō no, Dawid tōo baha. so panin. 24 Adorinam na na ḥhwē adwumayefōo so, 16 Na Yisbi-Benob ye abrane no asefōo mu baako. na Yehosafat a ḥye Ahilud babarima twere ahemfo Na ne pea mu duru kari boro kilogram mmiensha ho abakōsem. 25 Na Sewa ye aseenniie twerefōo. Na ne fa, a wōde akofena foforo ahyeyē ne ho. Na Sadok ne Abiatar nso ye asefōo. 26 Enna Yairini Ira waka Dawid ahyē a anka ḥrebekum no. 17 Nanso, nso ye Dawid ḥsōfōo. Seruia babarima Abisai begyee Dawid, na ḥkumm Filistini no. Eno akyi, Dawid mmarima no kaa ntam se, “Wo ne yē renkō ḥko bio. Anyē saa a, Israel kanea bedum.” 18 Yei akyi, ḥko foforō ba de tīa Filistifōo no wō Gob. Wōgu so reko no, Sibekai a ḥfiri Husan, kumm Saf a na ḥno nso ye abrane no asefōo no bi. 19 Ḫko foforō bi a wōkoo wō Gob no nso, Yair babarima Elhanan a ḥfiri Betlehem kumm Gatni Goliat nuabarima bi. Na ne pea nsa mu duru bēyē se ntomanwomfōo nsadua. 20 Ḫko bi a esii bio wō Gat nso, ḥbarima tetetu bi a na ḥye nsansia ne nansiia a ḥye abrane no aseni no 21 pēe se ḥbu u Israel so, gu n'anim ase. Ḫno nso, Dawid nua Simea babarima Yonatan na ḥkumm no. 22 Saa Filistifōo abrane baanan yi ye Gat abrane no asefōo. Na Dawid ne n'akofōo na ḥōkunkumm wōn nyināa.

21 Dawid ahennie so no, ḥkōm baa asase no so mfee mmiensha, enti Dawid bisaa Awurade ḥkōm no ho asem. Na Awurade kaa se, “Esiane efs a Saulo ne ne fiefōo di wō kunkum a ḥōkunkumm Gibeonfōo no ho enti na ḥkōm saa aba no.” 2 Enti, ḥhene Dawid frēe Gibeonfōo no nyināa. Na wōnka Israelfōo no ho, na mmom, wōyē Amorifōo nkaefōo bi. Israel kaa ntam se, wōrenkum wōn, nanso esiane Saulo ahoperec enti, ḥpēe se ḥtore wōn ase. 3 Dawid bisaa Gibeonfōo no se, “Edeen na metumi aye de apata mo? Monka, sedee ḥbeyē a Awurade behyira ne nkurōfōo bio.” 4 Gibeonfōo no buaa se, “Anokwa, sika rentumi, na yempe nso se wōbekunkum Israelfōo aweretō so.” Enti, Dawid

22 Eberet a Awurade gyee Dawid firii n'atamfoo m'aban a eyé den; wagye me, na wama me kwan so nyinaa ne Saulo nsam akyi no, ḥtoo saa dwom aye pe. **34** Ḫma m'anammon ho ye hare se aforotet yi de yi Awurade aye. **2** Nsem a ḫwo dwom no mu dee; Ḫma me gyina sorɔnsorɔmmea. **35** Ḫsiesie me nie: "Awurade ye me botan, m'aban ne m'agyenkwaa; ma oko; na m'abasa tumi kuntunu kɔbere mfratrae. **3** me Onyankopon ye me botan; ne mu na menya tadau. **36** Woama me wo nkwegyee kyem. Wo mmoa banba. Ḫye me kyem, me nkwegyee mu ahooeden ama maye ḥkese. **37** Woabo ekwan tetree ama me ne me banbœe, m'abantenten, m'agyenkwaa, dee nan sèdee ḫrenwatiri. **38** "Metaa m'atamfoo so sèee ḥgye me firi basabasaye mu. **4** "Mesu fre Awurade; won; mannyina kosii se wodii nkogoo. **39** Meyamoo ḥno na ayeyie se no, ḫfiri se, ḥgye me firi m'atamfoo won, meboø won hwhee fam, na woantumi ansore; nsam. **5** Owuo asorokyee twaa me ho hyiae; ḥsèee wohwehwee ase wò me nan ase. **40** Wohye me yiri faa me so. **6** Damena nhoma kyekyereet me; ahooeden maa oko; woaka m'atamfoo ahye me nan owuo ankasa too me anihaa. (**Sheol h7585**) **7** "Na ase. **41** Womaa wôdanee won ani dwanee, na mesee m'amanehunu mu no, mesu mafree Awurade. Aane, won a wotan me nyinaa. **42** Wôsu p   mmoa, nanso mafree me Onyankopon p   mmoa. Ḫtee me nne obiara ammegye won. Wôsu free Awurade, nanso firii ne kronkronbea. Me sufre duruu n'asom. **8** Na wannye won so. **43** Meyamoo won ma w  ye se asase wosoe na ehhimee; ḥsoro fapem wosoe; asase so mfuturo; mepraa won guu nsuka mu se w  wosoe, n'abufuo enti. **9** Wisie firii ne hwene wira. **44** "Womaa me nkonomidie w   won a w  b   me mu; ogyaframa firii n'anom; na egyasramma d  re kwaadu so. Woahwe se meye amanaman sodifoo; firii mu. **10** Ḫfirii ḥsoro baa fam; na omununkum na nnipa a mennim won som me. **45** Ananafoo br   kabii duruu ne nan ase. **11** Ḫte Kerubim so tuie; won ho ase ma me; w  te me nka pe ara a, w  de gyaagyaa ne ho wo mframa ntaban so. **12** Ḫde won ho ma me. **46** Won nyinaa bo huboa, na w  de sum kataa ne ho hyiae; ḥde osuo omununkum dii ahopopo firi won nsraban mu ba. **47** "Awurade te n'anim ekan. **13** Hann ḥkese hyer   w   n'anim, na ase! Ayeyi nka me botan, ma w  mma Onyankopon, anyinam pa firi mu. **14** Awurade bob   mu firi soro; me nkwegyee botan so. **48** Ḫno ne Onyankopon ḥsorosoroni no teaam denden. **15** Ḫtoo n'agyan a oto won a w  ha me so aware; ḥka amanaman maa n'atamfoo hwetee; anyinam dwaee ma w  ye no hye m'ase **49** na ḥgye me firi m'atamfoo nsam. basaa. **16** Awurade kasaee, na ewiase nnyinaso no Wode me si baabi a m'atamfoo nnuru, wogye me nyinaa daa ho. Wotumi hunuu   po ase, na asase fapem ho daa ho. **17** "Firi ḥsoro baa ḫfam bes   me firi atutup  foo a w  tia me nsam. **50** Ao Awurade firi m'atamfoo a w  ye den nsam, atamfoo a w  kyiri yei enti, mekamfo wo w   amanaman mu nyinaa; mu; ḥtwee me firi nsuo a emu do mu. **18** Ḫgyee me na meto ayeyie nnwom ama wo edin. **51** "Wode firi m'atamfoo a w  ye den nsam, atamfoo a w  kyiri nkonomidie ak  see ama wo ohene; woda ḥdo a ensa me na won ho ye den pa ara ma me. **19** W  baa da adi kyere dee woasra no ngo, wode kyere Dawid, me so wo m'amanehunu da mu, nanso Awurade ne n'asef   afebo  ."

pagyaa me. **20** Ḫde me baa baabi a ban   w  ; ḥgyee me, ḫfiri se, n'ani ku me ho. **21** "Awurade ne me adi no s  dee me tenenee tee; wahwe me nsa a eho tee so atua me ka. **22** ḫfiri se, manante Awurade akwan so; Mentwee me ho mfriri me Onyankopon ho nk  ye b  ne. **23** Ne mmara nyinaa gu m'anim; mentwee me ho mfriri ne nhyehey  e ho. **24** Me ho nni asem wo Onyankopon anim; matwe me ho afiri b  ne ho. **25** Awurade tuaa me papaye so ka, ḫfiri se menni fo wo n'anim. **26** "Woda wo ho adi se ḥnokw  o kyere won a w  di nokore, won a w  di mu nso wo kyere won se wodi mu. **27** Woyi wo kronkronye kyere ḥkronkronni, nanso amumuyef  o dee wokyiri won. **28** Wogye ahobreasef  o, nanso w  ani k   ahantanf  o so se wob  bre won ase. **29** Ao Awurade, w  ye me kanea. Aane, Awurade woma me sum dane hann. **30** W  hooeden a wode ma me enti, metumi ka akod  m gu; me Onyankopon enti, metumi foro ḥfasuo. **31** "Onyankopon dee, n'akwan ye pe; Awurade b  hye nyinaa ba mu. Ḫye akokyem ma won a wohwehwe ban   w   ne mu. **32** Hwan ne Onyankopon, gye se Awurade? Hwan ne ḥbotantim no, gye se yen Onyankopon? **33** Onyankopon ne

23 Yei ne Dawid nsem a etwaa too: "Dawid, Yisai ba barima a Onyankopon maa no nkoso a ey   nwanwa, na Yakob Onyankopon sraa no ngo no, ne nnwomsiaani papa bi nie: **2** "Awurade honhom kasa fa me mu; ne nsem wo me tekrem a. **3** Israel Onyankopon kasaee, Israel botan ka kyere me se: 'Onipa a ḥdi ḥhene tenenee mu, na ḥde Nyamesuro di ḥhene no, **4** ḥte se anopa hann, ḥte se owiapue a ḥhyer   ebere a omununkum nni ho; ḥte se osuto a ema ahodwo  , na ema esere foforo pue firi asase mu.' **5** "Eyre me fie na Onyankopon ayi. Aane, one me aye apam a ḫwo ho daa. Ne nhyehey  e ye afebo  , ebi nni ho bio, na w  a  o a. Ḫbehwe me yiedie ne me nkoso daa. **6** Na won a wonnim Onyame no te se nkasee a w  b  eto aguo, ḫfiri se, w  owowo nsa a eso mu. **7** Es   se obi k   amia mu ansa na watwa won agu; w  de ogya b  hye won dworob  e." **8** Edin a edidi soo yi ye Dawid nnommarima: Dee odi ekan ne Yoseb-Basebet a ḫfiri Tahkemon, na ḥye ḥsahene wo akof  o ak  see Baasa bi so wo Dawid mmarima no mu. Ḫno na ḥde ne pea kumm atamfoo akof  o aha nwotwe wo ḥsa baako pe mu. **9** Dee ḥto so mmienu

wo Baasa no mu no ne Dodo babarima Eleasa a øye a øfiri Netofa babarima; Itai, Ribai a øfiri Gibea Ahohi aseni. Ebere bi Eleasa ne Dawid ka boom, (Benyamin abusuakuo mu) babarima; 30 Benaia a te gyinae, de tiaa Filistifoo ebere a Israel akodom øfiri Piraton; Hidai a øfiri Nahale-Gaas; 31 Arbatini no nyinaa adwane. 10 Økunkumm Filistifoo no ara Abi-Albon; Asmawet a øfiri Bahurim; 32 Eliahba a kɔsii se afei, na øntumi mpagya ne pea. Nanso, øfiri Saalbon; Yaasen mmammarima; 33 Yonatan, Awurade maa no dii nkonom saa da no. Akodom a Sama a øfiri Harar babarima; Sarar, Ahiam a øfiri aka no ansane amma, kɔsii ebere a øse se wokotase Maaka babarima; 34 Elifelet, Ahasbai a øfiri Maaka won asadee no. 11 Dee odi ho ye Sama a øye Aggee øfiri Harar babarima. Eda koro bi, Filistifoo no boaa won ho ano wo Lehi, na wøto hyee Israelfoo no so asedua afuo bi mu. Israel akodom no dwanee, Selek a øfiri Amon; Naharai a øfiri Beerot (Yoab 12 nanso, Sama gyinnaa ne nan so pintinn wø afuo akodekurafoo); 38 Ira a øfiri Yitri; Gareb a øfiri no mfimfini, kaa Filistifoo no guie. Enti, Awurade Yitri; 39 Hetini Uria. Won nyinaa dodox yø aduasa ma odii nkonom. 13 Ebere bi, eduruu twabere no a nson.

Dawid wô Adulam ôboden mu no, Filistia akodom bêkyeree sraban wô Refaim bonhwa mu. Baasa no (a na woka Aduasa no ho no, won a na woye nimdefoo wô Dawid akofoo mu no) siane kôhyiaa no wô ho. **14** Saa ebere no na Dawid te sraban mu hô a na Filistifoô akodom no fa bi nso akotena Betlehem. **15** Dawid daa n'akonno adi se, "Ao, se menya nsu pa a ewo Betlehem abura a ewo kuro no eporno no ano ho no bi a, menom." **16** Enti, Baasa no bu faa Filistifoô no mu kôsaa nsuo no bi firii abura no mu, de bree Dawid. Nanso, wannom. Mmom, shwie guu Awurade anim. **17** Oteaam se, "Awurade ma empare me se menom ye! Saa nsuo yi som bo te se saa mmarima yi a wôde won nkwa too ho, kôsaa nsuo yi bree me yi mogya." Enti, Dawid annom. Aninsem a Baasa no yeeë nhwesoo bi nie. **18** Na Yoab nua Seruia babarima Abisai nso dii Aduasa no anim. Eda bi, òde ne pea kumm atamfoo akofoo ahasa wo osa baako pe mu. Saa mmaninsem yi enti na öggee edin te se Baasa no. **19** Abisai na öggee edin pa ara wô Aduasa no mu. Eworn na onka Baasa no ho dee, nanso na ono ne Aduasa no safohene. **20** Na Yehoïada babarima Benaia nso ye økofoo kokodurufô a ɔfiri Kabseel. Òdii aninsem bebree a ebi ne se, økumm Moab akofoo akese baanu. Ebere bi nso, ɔtaa gyata, ma wôkotoo amena mu. Na sukyeremma ato, ama fam aye toro dee, nanso økyeree gyata no, kumm no. **21** Ebere bi nso, na akontibaa na ekura no, nanso òde kumm Misraimni økofoo kesee bi a na ono kura pea. Benaia hwam pea no firii Misraimni no nsam, na òde kumm no. **22** Yeinom ne mmaninsem a emaa Yehoïada babarima Benaia gyee edin te se Baasa no. **23** Na ɔwo animuonyam sene won a na wofra Aduasa no mu, nanso na onka Baasa no ho. Na Dawid yee no n'awemfoo no so ɔsahene. **24** Won a aka a wofra Aduasa no mu nie: Yoab nuabarima Asahel; Dodo a ɔfiri Betlehem babarima Elhanan; **25** Sama a ɔfiri Harod; Elika a ɔfiri Harod; **26** Heles a ɔfiri Palti; Ira, Ikes a ɔfiri Tekoa babarima; **27** Abieser a ɔfiri Anatot; Sibekai a ɔfiri Husa; **28** Salmon a ɔfiri Ahoa; Maharai a ɔfiri Netofa; **29** Heleb, Baana

24 Bio, Awurade abufuo baa Israel so enti, ḥhyee
Dawid se ḥmfa nnipakan so nha won a wōwō
Israel ne Yuda nyinaa. Awurade see Dawid se, “Ko
na kōkan Israelfoo ne Yudafoo nyinaa.” **2** Enti,
ḥhene no ka kyereę ne sahene Yoab se, “Kan nnipa
a wōwō asase yi so nyinaa, ḫfiri Dan a ḥwō atifi
fam, de besi Beer-Seba a ḥwō anafoo fam, na ama
mahunu nnipa dodo a wōwō ha.” **3** Na Yoab buua
ḥhene no se, “Awurade mma wo ntena ase kōsi se
nnipa a wōwō w’ahennie yi mu ase bētē mmoho
oha. Na aden enti na wope se woye yei?” **4** Na ḥhene
no hyee no ketee se, wonkan nnipa enti, Yoab ne
n’adwumayefoo kōkanee nnipa a wōwō Israel. **5**
Dee edi ekan no, wōtwaaw Yordan kōtenaa Aroer,
kuro a ḥwō bōnhwa no anafoo a ekyere Gad no. Afei,
wōkōo Yaser, **6** toaa so kōduruu Gilead a ḥwō Tatim-
hodsi, toaa so kōo Dan Yaan ne Sidon fa mu. **7**
Afei, wōbaa Tiro aban mu ne Hewifoo ne Kanaanfo
nkuropon nyinaa mu. Wōkōo Yuda anafoo, kōduruu
Beer-Seba de wieee. **8** Wōwurawuraa asase no
nyinaa so, de abosome nkron ne nnafua aduonu
wiee nnipakan no, sane kōo Yerusalem. **9** Yoab
de ne nnipa dodo a wōnyaeet bree ḥhene no. Na
mmarima a wōaduru sraadie mfēe so wō Israel no
dodo aye mpem aha nwotwe, na mpem ahanum nso
wō Yuda. **10** Dawid kan nnipa no nyinaa wieee no,
n’atiboa buu no fō, enti ḫka kyereę Awurade se, “Dee
meyee yi enti, maye bōne kesee. Enti, Awurade,
mesre wo, yi saa afobuo yi firi wo ḥsomfo so. Maye
nkwaseadee.” **11** Adeey kyeey no, Awurade asem baa
odiyyifoo Gad a ḫye Dawid ḥdehunufoo nkyen se:
12 “Kōka kyere Dawid se, Sēdee Awurade see nie:
‘Mede nsem mmiensa reto w’anim. Yi mu baako
na meye.’” **13** Enti, Gad kōo Dawid nkyen kōbisaa
no se, “Okōm mmra w’asase yi so mfēe mmiensa
anaa? Anaa, atamfo a wogu wo so no wobedwane
won abosome mmiensa? Anaa, ḫyaredom mmra wo
oman yi mu nnansa? Enti afei, dwene ho yie, na
ma menhunu mmuaee a memfa nkōma Awurade.”
14 Dawid ka kyereę Gad se, “Yewō ahohiahia mu.
Mmama wofaa uza ka ukuu Awurade uza, ḫfiri

se, n'adoeε døoso; nanso, mma me nkoto nnipa nsam.” **15** Enti, Awurade too ɔyaredøm guu Israel so anopa no ma edii nnansa. Na nnipa ɔpeduøson firii Dan kosi Beer-Seba wuuuiε. **16** Ɛberε a əbøføø no reye ahoboa akosée Yerusalem no, Awurade nuu ne ho wo asem no ho, na əka kyereε no se, “Eyε! Gyae.” Saa εberε no na Awurade əbøføø no aduru Yebusini Arauna ayuporobeia hø. **17** Ɛberε a Dawid hunuu əbøføø no, əka kyereε Awurade se, “Me na maye bøne. Yeinom dees wønnim ho hwhee, εdeen na wøayε? Ma wo əbøføø nsæe me ne me fieføø.” **18** Eda no, Gad køø Dawid nkyen køka kyereε no se, “Kø na kosi aforebukyia ma Awurade wo Yebusini Arauna ayuporobeia hø.” **19** Na Dawid køyεε dees Awurade hyεε no se ɔnyε no. **20** Ɛberε a Arauna hunuu se əhene ne ne mmaprima reba no, ɔrueεε, bækotoo əhene, de n'anim butuu fam. **21** Arauna bisaa se, “Aden enti na woaba, me wura?” Dawid buaa se, “Merebetø ayuporobeia hø, na masi aførebukyia wø hø ama Awurade, sèdee Awurade bøma ɔyaredøm no agyae.” **22** Arauna ka kyereε Dawid se, “Me wura fa na faye dees wope. Nantwie a wøde bøø əhyee afødeε nie. Wobetumi de ayuporeεε nnua ne nantwie mpamho nnua no aye anyina wø aførebukyia no so. **23** Mede ne nyinaa bøma wo, na mesre se, Awurade, wo Onyankopøn nnye afødeε yi.” **24** Na əhene no buaa Arauna se, “Dabi, mepε se metø, na merentumi mmo əhyee afødeε mma Awurade, me Onyankopøn, a mammø ho ka biara.” Enti, Dawid tuaa dwete bøye gram ahanum aduøson enum de tøø ayuporobeia ne nantwie no. **25** Dawid sii aførebukyia wø hø maa Awurade, na əbøø əhyee afødeε ne asomdwøee afødeε hø. Na Awurade tiee ne mpaeebøø maa ɔyaredøm no gyae.

1 Ahemfo

1 Afei, na ɔhene Dawid anyini yie, na se wɔde nnasoo ahe ara kuru ne ho koraa a, enka ne ho hye koraa. **2** Enti, n'afotufoo ka kyereɛ no se, "Yεbepe ɔbaabunu bi ama wo a ɔbetena wo ho ahwe wo. ɔbeda wo kokom, na ama wo ho aye wo hye." **3** Enti, wɔkyinii ɔman no mu nyinaa, hwehweɛ ɔbaa hoɔfɛoo bi. Wokonyaa Abisag a ɔfiri Sunam, na wɔde no bres ɔhene no. **4** Na ɔyε abaayewa hoɔfɛoo, na ɔno na ɔbehweɛ ɔhene. Nanso, na ɔhene no ne no nni nna mu ayonkofa biara. **5** Saa ebere no mu Dawid babarima Adoniya a na wɔfrɛ ne maame Hagit no yε ahomasoo kaa se ɔbesi ne ho ɔhene, ahye n'agya a wabo akɔkoraa no ananmu. Enti, ɔyε nteaseenam, pεe aponko kaa ho. ɔpεe mmamarima aduonum, twii nteaseenam no ne aponko no dii n'anim. **6** Na n'agya, ɔhene Dawid, nteaa no da, mpo se ɔbebisa no se, "Edeen na woreye yi?" Na Adoniya ye ɔbarima hoɔfɛoo. ɔno na na ɔdi Absalom akyi wo awɔ mu. **7** Adoniya gye Seruia babarima Yoab ne ɔsofɔo Abiatar too mu, na wɔn nso penee se wɔbeboaa no ama wadi ɔhene. **8** Na wɔn a wotaa Dawid akyi, na wɔampe se wɔboaa Adoniya na odi ɔhene no bi ne ɔsofɔo Sadok, Yehoiada babarima Benaia, odiyifoo Natan, Simei, Rei ne Dawid ho banbɔfɔo. **9** Adoniya koo Sohelet boo a ɔben En-Rogel asutire ho. Ehø na ɔde nnwan, anantwie ne anantwie mma boo afodee. ɔtoo nsa freez ne nuammarima nyinaa, ɔhene Dawid mmamarima no, ne Yuda adehyee mpanimfo. **10** Nanso, wamfrɛ odiyifoo Natan anaa Benaia anaa ɔhene ho banbɔfɔo anaa ne nuabarima Salomo. **11** Na odiyifoo Natan koo Batseba a ɔye Salomo maame no nkyen kɔbisaa no se, "Wonim se Hagit babarima Adoniya asi ne ho ɔhene a yεn wura Dawid mpo nnim ho hwee? **12** Se wopε se wonya wo tiri didi mu, na wogye wo babarima Salomo nso nkwa a, tie m'afotuo yi. **13** Ko ɔhene Dawid nkyen ntɛm so, na kɔbisa no se, 'Me wura, enye wo na wohyeɛ me bɔ se, me babarima Salomo na da bi ɔbedi w'adεe se ɔhene, na watena w'ahennwa no so? Na aden enti na Adoniya aye ɔhene?' **14** Na ebere a wogu so ne no rekasa no, meba abesi asem biara a woaka no so dua." **15** Na Batseba koo ɔhene piam. Afei, na wabo akɔkoraa posoposo a Abisag na na ɔhwɛ no. **16** Batseba kotoo no, na ɔhene no bisaa no se, "Edeen na menyɛ mma wo?" **17** ɔbuua no se, "Me wura, wogyna Awurade, wo Onyankopon, anim hyεɛ me bɔ se, me babarima Salomo na ɔbedi w'adεe, na watena w'ahennwa so. **18** Nanso, ɛwieg ase no, Adoniya na wabεye ɔhene foforɔ a mpo, wonnim ho hwee. **19** ɔde anantwie ne anantwie mma a wɔadore sradee ne nnwan abo afodee. Na ɔtoo nsa freez wo mmamarima nyinaa ne ɔsofɔo

Abiatar ne Yoab a ɔyε akodɔm sahene no. Nanso, wanto nsa amfre wo ɔsomfo Salomo bi. **20** Na, me wura ɔhene, Israel nyinaa retwɛn dee wobεkyere se ɔnni w'adεe se ɔhene. **21** Na se woanye biribi na se wonya ko wo kra akyi pe a, wobεye me ne me ba Salomo se awudifoo." **22** ɔgu so ne no rekasa no ara pe na, odiyifoo Natan beduruu ho. **23** ɔhene afotufoo no ka kyereɛ no se, "Odiyifoo Natan aba ha, na opε se ɔhunu woo." Natan koo mu kɔkotoo ɔhene no. **24** ɔbisaa se, "Me wura, woayε w'adwene se Adoniya na ɔnni w'adεe, na ɔntena w'ahennwa so anaa? **25** ɔnne, ɔde anantwie, anantwie mma a wɔadore sradee ne nnwan abo afodee, na ɔtoo nsa freez wo mmamarima nyinaa, ma wɔbaa afahye no ase. ɔfrɛe Yoab a ɔyε akodɔm sahene no ne ɔsofɔo Abiatar nso. Merekasa yi, wɔne no redidi, nom, teateam se, 'ɔhene Adoniya nkwa so!' **26** Na me ameye wo ɔsomfo no, wanto nsa amfre me; saa ara nso na wamfrɛ ɔsofɔo Sadok, Yehoiada babarima Benaia ne Salomo nso. **27** Eye nokore se me wura aye saa a wamma n'asomfo no mu biara ante onipa a ɔbedi n'adεe se ɔhene no ho hwee?" **28** Dawid kaa se, "Momfrɛ Batseba mma me." Na ɔbaa ɔhene anim begyinaa ho. **29** Na ɔhene hyεɛ bo se, "Mmere dodoɔ a Awurade a ɔgyee me firii ɔshaw ne abebressɛ mu da so te ase yi, **30** ɔnne, mehyε mmara se, wo babarima Salomo na ɔbedi adεe se ɔhene, na ɔbetena m'ahennwa so, sεdεe mekaa ntam kyereɛ wo wɔ Awurade, Israel Onyankopon, anim no." **31** Na Batseba sane kotoo no bio, na ɔteaam se, "Me wura, ɔhene Dawid, ntena ase afebow!" **32** Na ɔhene Dawid hyεɛ se, "Momfrɛ ɔsofɔo Sadok, odiyifoo Natan ne Yehoiada babarima Benaia mma me." Wɔbaa ɔhene anim no, **33** ɔhene ka kyereɛ wɔn se, "Momfa Salomo ne me mpanimfo no nkɔ Gihon asutire no ho. Salomo ntena m'afunumpɔnko so. **34** Ehø na ɔsofɔo Sadok ne odiyifoo Natan besra no ngo se Israelhene. Monhyen totorobento, na monteateam se, 'ɔhene Salomo nkwa so!' **35** Na se mosane de no ba ha a, ɔbetena m'ahennwa so. ɔbedi m'adεe se ɔhene, ɔfiri se, mayi no se ɔnyε ɔhene wɔ Israel ne Yuda so." **36** Yehoiada babarima Benaia gye se, "Amen! Awurade a ɔyε me wura, ɔhene Onyankopon no mmara no mmira mu saa. **37** Na Awurade nka Salomo ho sεdεe ɔkaa wo ho no, na Salomo ahennie nyε yie nkyen wo deε no mpo." **38** Enti, ɔsofɔo Sadok, odiyifoo Natan ne Yehoiada babarima Benaia ne ɔhene ho banbɔfɔo faa Salomo de no koo Gihon asutire no ho a, na Salomo te ɔhene Dawid afunumpɔnko so. **39** Ehø na ɔsofɔo Sadok faa ngotoa firii ntomadan kronkron mu hɔ behwie guu Salomo tirim. Afei, wɔhyen totorobento maa nnipa no nyinaa teateam se, "ɔhene Salomo nkwa so!" **40** Na nnipa no nyinaa sane ne Salomo koo Yerusalem a wɔrebɔ mmɛn, di ahurisie. Na anigyeɛ ne ahosepe ne nteateam no ano yεɛ den

ara kosisi se, won nne no wosoo asase. **41** Adoniya ne awie won aponto no. Na Yoab tee totorobento nne no, obisaa se, “Na asem ben na asie? Na aden nso na kuro no mu aye gyegyeegyi?” **42** Eber a ogu so rekasa no, Yonatan a eyo osofoo Abiatar ne n'ahhoho tee osebo ne ntateam ebere a woreye n'asene mu ne ne mpaboa a elhye ne nan so. **6** Wo ne nne no nni, na mma no mmfa ne ti dwono nko damena mu asomdwoee mu. (**Sheol h7585**) **7** “Na ye Barsilai a ɔfiri Gilead no mmamarima adoe, na ma wonka won a wodidi wo wo didipono so no ho. Ebere a babarima no koo ho. Adoniya ka kyere se, medwane firii wo nuabarima Absalom ho no, woyee “Bra mu, ɔfiri se, woye onipa papa. Minim se asem me adoe. **8** “Kae Gera Benyaminni a ɔfiri Bahurim pa wo w'ano.” **43** Yonatan buaa se, “Dabi! Seesei no babarima Simei. Odomee me dendeenden, da ara, yen wura ohene Dawid, asi Salomo ohene. **44** a meredwane ako Mahanaim no. Na obeyia me ohene no maa one osofoo Sadok, odiyifoo Natan, Yehoiada babarima Benaia a ohene ho banbofoo rebo won ho ban, koo Gihon asutire ho. Womaa no tenaa ohene afunumpenkoo so, **45** enna Sadok ne Natan sraa no ngo se ohene foforo. Woreba ara ni, na kuro mu no nyinaa agye bum ahokeka so. Gyegyeegye no aseyere ara ne no. **46** Afei, seesei, Salomo te ahennwa so se ohene. **47** Adehyee mpanimfoo nyinaa koo ohene Dawid nkyen, komaa no amo, kaa se, ‘Onyankopon mma Salomo ahennie nhjeta nkyen wo dee no, na Salomo ahemman nso nye kesee nsene wo dee no!’ Na ohene sii ne tiri ase yii Awurade aye, ebere a na oda ne mpa mu, **48** na okaa saa nsem yi, ‘Nhyira nka Awurade, Israel Onyankopon, a enne da yi wayi obi se ontene m'ahennwa so wo ebere a mete ase, na mehunu ankasa suro Salomo, enti odwane koo ntomadan kronkron no mu kososo mmien a esisi afrebukyia no so no mu. **51** Ankyere na Salomo tee se Adoniya akososo mmien a esisi afrebukyia no so, na oresre se, “Momma Salomo nsuae nkyere enne yi ara, na wankum me!” **52** Salomo buaa se, “Se obedi me nokore dee a, worenha no. Na se wanye saa dee a, wobekum no.” **53** Enti, ohene Salomo free Adoniya, se, “Merekba baabi a ese se da bi oteasefoo biara koo, enti ye den na kyere wo mmaninye, **3** na ye dee Awurade, wo Onyankopon, hwelhwel se woye, nante n'akwan mu, na di ne mmara ne n'ahyede so sedee woatwere wo Mose mmara no mu no, sedee ebeye a, wobekoo so wo biribiara a wobeye mu ne baabiara a wobekoo nso. **4** Se woye yei a na Awurade bedi ne bo a ohye se me no so se, ‘Se w'asefoo hwelhwel se woye, na wofiri won akoma ne won kra nyinaa mu nante nokore mu wo m'anim a, won mu baako betena Israel ahennwa no so.’ **5** “Wonim se Seruia babarima Yoab kumm m'akodom asahene baanu no a eyo Ner babarima Abner ne Yeter babarima Amasa no. Okunkumm won, hwiee won mogyo guie asomdwoee bere mu a eyo oko bere mu, na ode won mogyo kekaa n'abowomu a ebo n'ahhoho tee osebo ne ntateam ebere a woreye n'asene mu ne ne mpaboa a elhye ne nan so. **6** Wo ne no nni, na mma no mmfa ne ti dwono nko damena mu asomdwoee mu. (**Sheol h7585**) **7** “Na ye Barsilai a ɔfiri Gilead no mmamarima adoe, na ma wonka won a wodidi wo wo didipono so no ho. Ebere a babarima no koo ho. Adoniya ka kyere se, medwane firii wo nuabarima Absalom ho no, woyee “Bra mu, ɔfiri se, woye onipa papa. Minim se asem me adoe. **8** “Kae Gera Benyaminni a ɔfiri Bahurim pa wo w'ano.” **43** Yonatan buaa se, “Dabi! Seesei no babarima Simei. Odomee me dendeenden, da ara, yen wura ohene Dawid, asi Salomo ohene. **44** a meredwane ako Mahanaim no. Na obeyia me ohene no maa one osofoo Sadok, odiyifoo Natan, Merenku no. **9** Nanso, ntam no mma onni bem. Woye onyansafaa na wobehunu ekwan a wobefaa so aka ne mogyo agu.” (**Sheol h7585**) **10** Na Dawid wuie, na wosiee no wo Dawid kurom. **11** Odii ohene wo Israel mfee aduanan a ne nkyeremu ne se, odii Hebron so mfee nson enna Yerusalem nso, odii adoe mfee aduasa mmiensa. **12** Enti, Salomo tenaa n'agya Dawid ahennwa so, na n'adedie ase timiee yie. **13** Na Hagit babarima Adoniya koo Salomo ne maame Batseba nkyen. Batseba bisaa se, “Wobaa no asomdwoes so anaa?” Obuaa no se, “Eyes asomdwoes so.” **14** Na oka kaa ho se, “Mepse se woye me adoe bi.” Na Batseba bisaa se, “Adoe ben.” **15** Adoniya kaa se, “Sedee wonim no, na ahemman no ye me dea. Na Israel nyinaa hwel me kwan se won ohene. Nanso, dee ereko so nyinaa.” **49** Eho ara, Adoniya ahhoho no nyinaa de ehu gyee bum, firii aponto no ase, na ntam so, obiara koo ne kwan. **50** Na Adoniya no ankasa suro Salomo, enti odwane koo ntomadan kronkron no mu kososo mmien a esisi afrebukyia no so no mu. **51** Ankyere na Salomo tee se Adoniya akososo mmien a esisi afrebukyia no so, na oresre se, “Momma Salomo nsuae nkyere enne yi ara, na wankum me!” **52** Salomo buaa se, “Se obedi me nokore dee a, worenha no. Na se wanye saa dee a, wobekum no.” **53** Enti, ohene Salomo free Adoniya, se, “Merekba baabi a ese se da bi oteasefoo biara koo, enti ye den na kyere wo mmaninye, **3** na ye dee Awurade, wo Onyankopon, hwelhwel se woye, nante n'akwan mu, na di ne mmara ne n'ahyede so sedee woatwere wo Mose mmara no mu no, sedee ebeye a, wobekoo so wo biribiara a wobeye mu ne baabiara a wobekoo nso. **4** Se woye yei a na Awurade bedi ne bo a ohye se me no so se, ‘Se w'asefoo hwelhwel se woye, na wofiri won akoma ne won kra nyinaa mu nante nokore mu wo m'anim a, won mu baako betena Israel ahennwa no so.’ **5** “Wonim se Seruia babarima Yoab kumm m'akodom asahene baanu no a eyo Ner babarima Abner ne Yeter babarima Amasa no. Okunkumm won, hwiee won mogyo guie asomdwoee bere mu a eyo oko nneemaa sesaee, na ahemman no koo me nuabarima nkyen, ɔfiri se, Awurade pe no saa. **16** Seesei, adoe baako na mepse se mebisa wo. Mfa nkame me.” **17** Na otcaa se, “Wotumi bisa me.” **18** Na Batseba buaa se, “Eyes, meka ho asem akyere ohene ama wo.” **19** Enti wankum me!” **20** Salomo buaa se, “Se obedi me nokore dee a, worenha no. Na se wanye saa dee a, Adoniya. Ohene no saree se ɔrebeyia no, bo ne wobekum no.” **21** Enti, ohene Salomo free Adoniya, se, “Merekba baabi a ese se da bi oteasefoo biara koo, enti ye den na kyere wo mmaninye, **3** na ye dee Awurade, wo Onyankopon, hwelhwel se woye, nante n'akwan mu, na di ne mmara ne n'ahyede so sedee woatwere wo Mose mmara no mu no, sedee ebeye a, wobekoo so wo biribiara a wobeye mu ne baabiara a wobekoo nso. **4** Se woye yei a na Awurade bedi ne bo a ohye se me no so se, ‘Se w'asefoo hwelhwel se woye, na wofiri won akoma ne won kra nyinaa mu nante nokore mu wo m'anim a, won mu baako betena Israel ahennwa no so.’ **5** “Wonim se Seruia babarima Yoab kumm m'akodom asahene baanu no a eyo Ner babarima Abner ne Yeter babarima Amasa no. Okunkumm won, hwiee won mogyo guie asomdwoee bere mu a eyo oko nneemaa sesaee, na ahemman no koo me nuabarima nkyen, ɔfiri se, Awurade pe no saa. **16** Seesei, adoe baako na mepse se mebisa wo. Mfa nkame me.” **17** Na otcaa se, “Wotumi bisa me.” **18** Na Batseba buaa se, “Eyes, meka ho asem akyere ohene ama wo.” **19** Enti wankum me!” **20** Salomo buaa se, “Se obedi me nokore dee a, worenha no. Na se wanye saa dee a, Adoniya. Ohene no saree se ɔrebeyia no, bo ne wobekum no.” **21** Enti, okaa se, “Ma wofira Sunamni Abisag mma wo nuabarima Adoniya awadee.” **22** Ohene Salomo bisaa ne maame se, “Aden enti na wope se Adoniya ware Sunamni Abisag? Ennee, se wobebisa ahemman nso ama no. Wonim se oyee me nua panin na osofoo Abiatar ne Seruia babarima Yoab nso boano!” **23** Na ohene Salomo de Awurade edin kaa ntam se, “Se Adoniya amfa ne nkwa antwa saa abisadee yi so a, Onyankopon ne me nni no denden so pa ara. **24** Na seesei dee, mmiree dodoo a Awurade te ase yi, ono a watim m'ase wo m'agya Dawid ahennwa so, na wabo me fie ahennie mu nnidisoo atenasee ama me, sedee ohye se me bo no, Adoniya dee, twa ara na etwa se zwu enne yi ara.” **25** Enti, Salomo hyee Yehoiada babarima Benaia se onkum no, na

əkumm Adoniya. **26** Na əhene no ka kyereə əsəfəo əhene Dawid. Awurade betwe w'aso wo ho. **45** Na Abiatar se, "Sane ko wo kurom Anatot. Wofata se medee, menya Awurade nhŷira, na daa Dawid aseni wowuo, nanso merenku wo seesei, efiri se, wosoaa atena ahennwa no so." **46** Na əhene no nhŷe so, Awurade Otumfoo Adaka no maa m'agya, na wo Yehoiada babarima Benaia faa Simei de no firii adi ne no nyinaa na mohunuu amane wo n'abebrese kükumm no. Enti ahemman no timiie wo Salomo nyinaa mu." **27** Enti, Salomo woroo Abiatar atadee se əsəfəo, nam so dii mmara a Awurade hyee wo Silo fa Eli asefəo ho no so. **28** Ewom, ahŷeasə no na ənni Absalom akyi, nanso Yoab de ne ho kôdōm Adoniya adənye no. Ebere a Yoab tee Adoniya wuo no, ətūu mmirika koo Awurade ntomadan kronkron no mu, na əkəsəsəo mmən a etuata aforebukyia no ho no mu. **29** Ebere a əhene Salomo tee asem yi, əsomaai Yehoiada babarima Benaia se ənkokum no. **30** Na Benaia koo Awurade ntomadan kronkron no mu kôka kyereə Yoab se, "Əhene se firi adi." Nanso, Yoab buaa se, "Dabi, mewu wo ha." Enti, Benaia sane koo əhene no nkyen kôkaa asem a Yoab aka no kyereə no. **31** Əhene no tee asem a Yoab kaeə no, əka kyereə Benaia se, "Ye dee əkaeə no. Ku no wo aforebukyia no ho, na sie no. Yei bəyi adwenemhere mogyahwiegua ho afədie afiri me ne m'agya fiefo so. **32** Na Awurade bətua no kum a əkumm mmarima ateneneefoo amapa baanu a na woye sene no no so ka. Na m'agya nnim Ner babarima Abner a na əye Israel akodōm sahene ne Yeter babarima Amasa a na əno nso ye Yuda akodōm sahene no wuo ho hwee. **33** Yoab ne n'asefəo dee, saa awudie ahodoa yi ho afədie ntēna wən so, na Awurade mma Dawid ne n'asefəo ne n'ahennwa asomdwoeə afəbəo!" **34** Enti, Yehoiada babarima Benaia sane koo ntomadan kronkron no mu, kükumm Yoab, na wəssee Yoab wəne kurom wiram baabi. **35** Na əhene no yii Yehoiada babarima Benaia se ənsi Yoab anan se əsafohene. Na əyii əsəfəo Sadok de no sii Abiatar anan. **36** Əhene no soma ma wokəfrees Simei ka kyereə no se, "Si efie wə Yerusalem ha na tena mu. Nanso, mfiri kuro no mu nkə baabiara. **37** Na da a wobetwa Kidron bənhwa no, wobewu; na wo mogya begu w'ankasa wo tiri so." **38** Na Simei buaa se, "W'atemmoo no ye kronn. Biribiara a me wura əhene bəhye se menyə no, meye." Enti, Simei tenaa Yerusalem kyereə yie. **39** Na mfee mmiensə akyi no, Simei asomfəo baanu dwane koo Gathene Akis, Maaka babarima nkyen. Ebere a Simei hunuu baabi a wəwə no, **40** Əhyehyeə n'afunumu, koo Gat, kəhwəhwəe wən. Əhunu wən no, əde wən sane baa Yerusalem. **41** Salomo tee se Simei afiri Yerusalem akə Gat asane aba. **42** Enti, wəsoma ma wokəfrees Simei baes, na əbisaa no se, "Mamma woanka ntam Awurade edin mu se, worenkə baabiara, na se anye saa a, wobewu? Na wobuaa se, 'Atemmuu no ye kronkron; na medi asem a woaka no so.' **43** Na aden enti na woanni wo ntanka no so amma Awurade, na woantie me nhŷe?" **44** Na əhene no ka kaa ho se, "Akyinnyee biara nni ho se wokae amumuye a woyee m'agya,

əhene Dawid. Awurade betwe w'aso wo ho. **45** Na medee, menya Awurade nhŷira, na daa Dawid aseni wowuo, nanso merenku wo seesei, efiri se, wosoaa atena ahennwa no so." **46** Na əhene no nhŷe so, Yehoiada babarima Benaia faa Simei de no firii adi ne no nyinaa na mohunuu amane wo n'abebrese kükumm no. Enti ahemman no timiie wo Salomo nyinaa mu." **27** Enti, Salomo woroo Abiatar atadee se əsəfəo, nam so dii mmara a Awurade hyee wo Silo fa Eli asefəo ho no so. **28** Ewom, ahŷeasə no na ənni Absalom akyi, nanso Yoab de ne ho kôdōm Adoniya adənye no. Ebere a Yoab tee Adoniya wuo no, ətūu mmirika koo Awurade ntomadan kronkron no mu, na əkəsəsəo mmən a etuata aforebukyia no ho no mu. **29** Ebere a əhene Salomo tee asem yi, əsomaai Yehoiada babarima Benaia se ənkokum no. **30** Na Benaia koo Awurade ntomadan kronkron no mu kôka kyereə Yoab se, "Əhene se firi adi." Nanso, Yoab buaa se, "Dabi, mewu wo ha." Enti, Benaia sane koo əhene no nkyen kôkaa asem a Yoab aka no kyereə no. **31** Əhene no tee asem a Yoab kaeə no, əka kyereə Benaia se, "Ye dee əkaeə no. Ku no wo aforebukyia no ho, na sie no. Yei bəyi adwenemhere mogyahwiegua ho afədie afiri me ne m'agya fiefo so. **32** Na Awurade bətua no kum a əkumm mmarima ateneneefoo amapa baanu a na woye sene no no so ka. Na m'agya nnim Ner babarima Abner a na əye Israel akodōm sahene ne Yeter babarima Amasa a na əno nso ye Yuda akodōm sahene no wuo ho hwee. **33** Yoab ne n'asefəo dee, saa awudie ahodoa yi ho afədie ntēna wən so, na Awurade mma Dawid ne n'asefəo ne n'ahennwa asomdwoeə afəbəo!" **34** Enti, Yehoiada babarima Benaia sane koo ntomadan kronkron no mu, kükumm Yoab, na wəssee Yoab wəne kurom wiram baabi. **35** Na əhene no yii Yehoiada babarima Benaia se ənsi Yoab anan se əsafohene. Na əyii əsəfəo Sadok de no sii Abiatar anan. **36** Əhene no soma ma wokəfrees Simei ka kyereə no se, "Si efie wə Yerusalem ha na tena mu. Nanso, mfiri kuro no mu nkə baabiara. **37** Na da a wobetwa Kidron bənhwa no, wobewu; na wo mogya begu w'ankasa wo tiri so." **38** Na Simei buaa se, "W'atemmoo no ye kronn. Biribiara a me wura əhene bəhye se menyə no, meye." Enti, Simei tenaa Yerusalem kyereə yie. **39** Na mfee mmiensə akyi no, Simei asomfəo baanu dwane koo Gathene Akis, Maaka babarima nkyen. Ebere a Simei hunuu baabi a wəwə no, **40** Əhyehyeə n'afunumu, koo Gat, kəhwəhwəe wən. Əhunu wən no, əde wən sane baa Yerusalem. **41** Salomo tee se Simei afiri Yerusalem akə Gat asane aba. **42** Enti, wəsoma ma wokəfrees Simei baes, na əbisaa no se, "Mamma woanka ntam Awurade edin mu se, worenkə baabiara, na se anye saa a, wobewu? Na wobuaa se, 'Atemmuu no ye kronkron; na medi asem a woaka no so.' **43** Na aden enti na woanni wo ntanka no so amma Awurade, na woantie me nhŷe?" **44** Na əhene no ka kaa ho se, "Akyinnyee biara nni ho se wokae amumuye a woyee m'agya,

3 Salomo ne Misraimhene Farao yee apam, nam so waree ne babaa. Əde no betena Dawid kurom kəsii se əsii n'ahemfie, sii Awurade Asoredan, na ətəo Yerusalem ho əfasu nso wieee. **2** Saa ebere no mu, na Israelfoo gu so bo afədee wə sorənsorəmməa, efiri se, na wənsii asoredan, mfaa Awurade din ntəo so. **3** Salomo kyereə ne do a əwo maa Awurade, efiri se, na əniam ri'agya Dawid əkyerəkyere anammon so pepeərə. Mmom na əbə afədee wə sorənsorəmməa hə, hye aduhwam wə ho nso. **4** Gibeon na na aforebukyia no mu atitire wə, əho na Salomo kəbəə əhyee afədee apem wə aforebukyia so. **5** Anadwo no, Awurade daa ne ho adi kyereə Salomo wə daeə mu. Onyankopon ka kyereə no se, "Edeən na wope? Bisa na mede bema wo." **6** Salomo kaa se, "Woada adəee kəsəe pa ara adi akyere m'agya Dawid, efiri se, na odi wo nokore, ye ətənenenei a n'akoma mu nso da hə. Woatoa so aye no saa adəee kəsəe yi ara, na ənne yi ara, woama no obabarima se əntəna n'ahennwa nso so. **7** "Afei, Ao Awurade, me Onyankopon, woasi w'akoa əhene, se mensi m'agya Dawid anan mu, nanso meye abəfra ketewaa bi a mennim sədəe mesi aye m'adwuma. **8** Əha na w'akoa abeduru wə nnipa a woapa wən no mu; nnipa a wən dodoə enti, obi ntumi nkan wən. **9** Əno enti, ma w'akoa nhunumu akoma a əbetumi de adi wo nkurofəo so, na əbetumi ahunu papa ne bəne ntam nsonsonoe. Na hwan koraa na əno nko ara betumi adi saa əman a wədi mu, a woye wo dea yi so?" **10** Awurade ani səə Salomo mmuaəe no, na n'ani gyee se əbisaa nyansa. **11** Enti, Awurade buaa se, "Esiane se woabisa nyansa a wode bedi me manfəo so, na woammisa nkwa tenten anaa sika amma wo ho anaa woammisa se wo ətamfəo bi nwu no enti, **12** mede dee woabisa no bema wo. Memə wo nyansa ne nteasee a obiara nnyaa bi da, na obiara nso nnya bi da. **13** Na dee woammisa no nso, mede beka wo ho—sika ne animuonyam. Na əhene biara a əwo ewiase nso rentumi mfa ne ho nto wo ho, wo nkwa nna nyinaa mu. **14** Na se wodi m'akyi, na wodi me mmara so se w'agya Dawid a, məma wo nkwa tenten." **15** Na Salomo nyanees, na əhunu se eye daeə. Əkəo Yerusalem kəgyinaa Awurade Apam Adaka no anim, na əbəə əhyee afədee ne asomdwoeə afədee. Na əhyiaa ne impanimfəo nyinaa, too wən əpono. **16** Akyire yi, mmaa nnwamanfəo baanu bi baa əhene no nkyen, pəe se əka wən asem bi ma wən. **17** Won mu baako hyee asee se, "Me wura, mesre wo meka se, saa obaa

yi ne me te fi koro mu. Mewoo əba əbere a əne me Na Ben-Abinadab wō Nafat-Dor. (Əwaree Salomo te efie ho. **18** Nnansa akyi no, əno nso woo ba. Na babaa Tafat). **12** Na Ahilud babarima Baana hwē yen nko ara na yete fie ho a obiara nka yen baanu Taanak ne Megido ne Bet-Sean a əben Saretan a əwo ho. **19** “Nanso, anadwo no, əpere kədāa ne ba no Yesreel anafoa ne nkuro a əfiri Bet-Sean, de kəsi so, kumm no. **20** Na əsoree anadwo no faa me ba Abel-Mehola, tra kəsi Yokmeam akyi no so. **13** Na firii me nkyen əbere a mada. Əde ne ba a wawu no Ben-Geber wō Ramot-Gilead a Yair nkuro (a wōde too m'abasa so, na əfaa me dee no kətoon ne nkyen, too Manase babarima Yair) a əwo Gilead ka ho, wō ma ədaəs. **21** Adeec kyeeə a mepeə sə mema me ba Argob mantam a əwo Basan a nkuropon aduosia no nufoo no, na wawu. Nanso, anim teteekakra a a wōde kobere apono asisi ano ka ho. **14** Na Ido mehwəə abofra no yie no, mehunuu sə, ənye me babarima Abinadab wō Mahanaim. **15** Na Ahimaas ba no koraa.” **22** Əho ara na əbaa baako no gyee wō Naftali (Əno nso waree Salomo babaa Basmat.) hwanyan kaa sə, “Abofra a wawuo no yē wo ba no, **16** Na Husai babarima Baana wō Aser ne Alot. **17** ənna dee ənwuiə no nso yē me dee no.” Ənna əbaa Na Parua babarima Yehosafat wō Isakar. **18** Na Ela a ədi ekan no nso se, “Dabi, dee wawuo no yē wo babarima Simei wō Benyamin. **19** Na Uri babarima ba no, ənna dee ənwuiə no nso yē me dee no.” Geber wō Gilead asase so a Amorihene Sihon ne Enti, wotwee asem no saa ara wō əhene no anim. Basanhene Og amantam ka ho. Na amrado baako pə **23** Əhene no kaa sə, “Momma yempe asem no mu na əhwē Yuda asase so. **20** Na nnipa a wōwo Yuda nokore yie. Mo baanu nyinaa, obiara se abofra a ne Israel no dodox te sə mpoano anwea. Dee wōnya ənwuiə no yē ne dea, na abofra a wawuo no dee, di ne dee wōnya nom no, na wōn ani so. **21** Salomo ənye obiara dea. **24** “Sə saa na əte dee a, mommrə dii ahemman nyinaa so, firi Asubonten Eufrate kəsi me akofena.” Enti, wōde akofena bres əhene no. Filistifoa asase so, de kəsi Misraim hyee so. Na nnipa **25** Afei, əkaa sə, “Mompae abofra a ənwuiə no mu a wadi wōn so wo saa nsase no so no de apeatoo bre mmienu, na momfa əfa mma mmaa no mu biara.” Salomo, na wōkəə so somm no ne nkwa nna nyinaa. **26** Na əbaa a nokorem, əye abofra a əte ase no **22** Nnuane a na wōhia daa wō Salomo ahemfie no maame a əpə ne ba yi asem yie no teateaam sə, “Ao! əye asikyiresiam pa susukora əha ne aduonum ne Dabi me wura! Fa abofra no ma no. Mesre wo nku atokosiam susukora ahasa, **23** anantwie a wōadodore no!” Nanso, əbaa baako no kaa sə, “Eyə, əbeə yən a wōde wōn firi buo mu edu, anantwie a wōde wura baanu nyinaa. Kye ne mu ma yən!” **27** Əho na əhene ayən wōn aduonu, nnwan anaa mmirekyie əha, no kaa sə, “Monnku no, na mmom, momfa abofra atwe, nnowa, awansane ne nkoko a wōadōre. **24** no mma əbaa a əpə se abofra no tena ase no, na əno Na Salomo amantoo no yē ahennie ahodoə a əwo ne ne maame no.” **28** Əhene yi atemmuo no tre faa Asubonten Eufrate atoeə fam nyinaa de firi Tifsa Israel mmaa nyinaa, na əmanfoə no ho dwirii wōn kəsi Gasa. Na asomdwōeə wō asase no so mmaa wō nyansabun a Onyankopon de ama no, a ema no nyinaa. **25** Salomo nkwa nna mu nyinaa, Yuda ne Israel nyaa banbə tenaa ase asomdwōeə mu. Na əfiri Dan kəsi Beer-Seba no, na abusua biara wō ne fie ne ne bobe ne borədəma mfikyifuo. **26** Na Salomo wō aponkədan mpem ənan ma ne nteaseənam aponkə ne aponkə mpem dumien. **27** Amansini mu amradofoə na na wōma əhene Salomo ne n'asenniə nnuane pəpərəpə wō wōn bosome bosome nnuanema no mu. **28** Na wōde atokoo ne əsere a əho hia bre adehyee aponkə no wō wōn dabere. **29** Onyankopon maa Salomo nyansa, nteaseə ne nhunumu a emu nni hwehwebea. **30** Nokorem, ne nyansa no boro anyansafoə a wōwo apueeə ne anyansafoə a wōwo Misraim nyinaa nyansa so. **31** Na ənim nyansa sene obiara a Esrahini Etan ne Heman ne Kalkol ne Darda a wōye Mahel mmamarima no ka ho. Na ne din hyetaa wō aman a atwa ne ho ahyia no so. **32** Əbuu mme mpem mmiensa, ənna ətwereə nnwom apem ne enum. **33** Na otumi ka afifidee biara ho nsem, əfiri Lebanon ntwenduro so de kəsi hisope a əfifiri əfasuo mpaapaeə mu so. Na ətumi ka mmoa, nnomaa, mmoa a wōwea fam ne nsuonnam ho nsem nso. **34** Enti, na ahemfo a wōwo aman afofor a Soko ne nsase a əwo Hefer nyinaa ka ho no so. **11**

4 Enti, Salomo dii Israel nyinaa so əhene. **2** Na yeinom ne ne mpanimfoə: Sadok babarima Asaria na na əye əsəfoə. **3** Sisa mmamarima Elihoref ne Ahiya na na wōye asemniie atwerefə. Ahilud babarima Yehosafat na na əye adehyee abakəsem twerefə. **4** Yehoiada babarima Benaia na na əye akodəm sabene. Sadok ne Abiatar na na wōye əsəfoə. **5** Natan babarima Asaria na na əye amansini amradofoə titenani. Natan babarima Sabud a na əye əsəfoə no, na na əye ohene fotufə a əde ne ho to ne so. **6** Ahisar na na əye ahemfie sohwefoo. Abda babarima Adoniram na na əhene adwumayefoo so. **7** Na Salomo wō amansini amradofoə dumien wō Israel nyinaa mu. Na wōn adwuma ne sə, wōgye nnuane firi əmanfoə nkyen de kəma ahemfiefoə. Wōn mu biara hwē, di saa dwuma yi obosome baako wō afe biara mu. **8** Saa amradofoə dumien no edin na ədidi soə yi: Na Ben-Hur wō Efraim bepo asase so. **9** Na Ben-Deker hwē Makas, Saalbim, Bet-Semes ne Elon-Bet-Hanan so. **10** Na Ben-Hesed hwē Arubot a Soko ne nsase a əwo Hefer nyinaa ka ho no so. **11**

so tu wən ananmusifoo ba Salomo nkyen bétie ne adansifoo no, ma wəsiesiee nnua ne aboo no maa nyansasem no bi. Asoredan no sie.

5 Na Tirotene Huram ye ḥene Dawid adamfo nkokwafaa, enti ḫbere a ḥtee se woaṣra Salomo ngo se ḥene se ḥnni n'agya Dawid adee no, ḥsomaa n'asomafoo koo Salomo nkyen, koomaa no tiri nkwa. **2** Salomo too saa nkra yi se wōmfa nkoma Huram se, **3** "Wo ara wonim se m'agya Dawid antumi ansi asoredan anhye Awurade ne Onyankopon din animuonyam, esiane akokoakoko a ḥne aman a woatwa he ho ahya no diie enti. Wantumi anye kossii se Awurade de n'atamfoo hyee ne nan ase. **4** Nanso, seesei, Awurade, me Onyankopon ama me ahoto wo afa nyinaa, menni otamfoo biara na biribiara reko yie. **5** Ne saa enti, maye adwene se mesi asoredan ama Awurade, me Onyankopon sedee Awurade ka kyere m'agya Dawid se me na meye no. 'Wo ba a mede no betena ahennwa so, asi w'anamu no besi asoredan ahye me din animuonyam.' **6** "Eno enti, hye ma wōnkōtwa ntweneduro a efiri Lebanon mmre me. Me mmarima ne wo mmarima beye adwuma, na akatua biara a wobegye ama wōn no, metua. Wo ara wonim se, obiara nkyen Sidonfoo wō nnuabuo mu." **7** ḫbere a Huram tee Salomo nkra no, n'ani soa yie kaa se, "Ayeyie nka Awurade ḥnne, efiri se, wana Dawid ḥba nyansafoo se ḥmmmedi saa ḥman kesee Israel yi so." **8** Enti, Huram soma maa wōde saa nkra yi koomaa Salomo se, "Me nsa aka nkra a wode bree me no, na meye w'abisadee a efa nnua no ho no. Metumi de ntweneduro nnua ne pepeaa nnua abre wo. **9** M'asomfoo de nnua no befiri Lebanon mmepo so aba Po Kesees so, na wōakyekyere abobo mu se mpata. Afei wōde befa nsuo no ani de akoo baabiara wobekyere. Eno akyi yebesane mu, na yede nnua no abre wo. Wōde aduane a me fiefoo bedi betua me ka." **10** Enti, Huram maa Salomo ntweneduro ne pepeaa nnua sedee ḥpe. **11** Na Salomo maa Huram atokoo afeduane akatua tono 3,600 de maa ne fidua ne ngo kronkron galon 120,000. **12** Na Awurade maa Salomo nyansa a emu dō, sedee ḥhyee no bō no. Na Huram ne Salomo yee asomdwoee apam. **13** Na ḥene Salomo tweree adwumayefoo ḥpeduasa a wofiri Israel nyinaa din. **14** ḥsomaa won akuakuoo koo Lebanon, bosome biara mu, nnipa ḥpedu kō, sedee ḥbeye a, ḥbarima baako biara bedi bosome baako wō Lebanon, na wadi abosome mmieni wo effie. Adoniram na na ḥhwē saa adwumayefoo yi so. **15** Salomo nso faa nnesoasoafoo ḥpeduoso; faa abopaeefoo ḥpeduowtwe firii bepo asase no so **16** ne wōn so sohweefoo impem ahasa ne ahansia a, wōbehwē adwuma no so. **17** ḥhene no hyee ma abotwafaa no paee, twaa aboodenboo no, yiyii ho sedee wōde behye Asoredan no fapem. **18** Mmarima a wofiri Gebal kuropon mu boaa Salomo ne Huram

6 Mfee ahanan aduwōwtwe a wogye Israelfoo firii nkoasom mu wo Misraim no a na Salomo nso adi Israel so ḥene mfee ḥnan no bosome Siv (beye Kotonima) mu no, shye asee sii Awurade Asoredan no. **2** Asoredan a ḥene Salomo si maa Awurade no tentenemu ye anammon aduwokron, ne tetrete ye anammon aduasa ḥnna ne ḥoroko ye anammon aduanan enum. **3** Ntwonoo a eda asoredan no anim no tentene ye anammon aduasa a, eñe asoredan no ntremu ye pe. Na, ne tetrete nso ye anammon dunum. **4** Salomo yee ntokuwa wō ḥfasuo no soro hyiae. **5** Asoredan no fasukyire no nso, wosisii adan bebree fomfam ho hyiae. **6** Na eyē aborosan a etoa so mmien a aseee dan no tetrete mu ye anammon nson ne fa. Aborosan a etoa so mmien no tetrete ye anammon nkron ḥnna apampam dan no tetrete ye anammon edu ne fa. Wōde mpunan a egugu nnannua bi a ḥhyehye ḥfasuo no mu na aka adan no afomfam ḥfasuo no ho. Enti, ekyere se wōamfa mpunan no anhyehye ḥfasuo no ankasa mu. **7** Na aboo a wōde sii asoredan no nso, wōsiesiee ho wō abopaebea hō enti, edan no sie no, obi ante hama, pree anaa dadee biara nnyegyee wō adansiis hō. **8** Na ekwan a wōde kō aseee adan no mu no da Asoredan no anafoo fam. Atwedee kyinkyimie na wōforo kō edan a etoa so mmien no so na foforo nso wō adan a etoa so mmien no mmien no ntam. **9** Wōwiee asoredan no sie no, Salomo de nnua ne ntweneduro mpunan yee ani nsamsoo no. **10** Sedee wōaka no, na adan wōwō edan no afanan nyinaa a wōnam ntweneduro so de afam Asoredan no afasu no ho. Edan no mu biara ḥoroko ye anammon nson. **11** Na Awurade de saa asem yi bree Salomo se, **12** "Efa saa Asoredan a woresie yi ho no, se woye ḥsetie ma me mmara nyinaa ne me nhyeheyee a, na wodi me ḥhye nsam so a, menam wo so bedi ebo a mehyee w'agya Dawid no so. **13** Metena Israel mamfoo mu, na merempa me nkuroffoo akyi da." **14** Na Salomo wiee asoredan no sie. **15** Na emu nyinaa, efiri fam kosi nsamsoo no, wōde nnua na ekataa ḥfasuo no anim. Wōde tweneduro na ekataa ḥfasuo no anim, na wōde pepeaa kataa abrannaa no so. **16** ḥtwa mu, nyaa kronkronbea a eho ye kronkron mu kronkron wō asoredan no tiri mu hō pree. Na eho atweeemū ye anammon aduasa a wōde ntweneduro asam fam hō, de kosi ani nsamee no so. **17** Asoredan no ankasa a na ewo kronkron mu kronkron no akyi no, na ne ntentenemu ye anammon aduasia. **18** Wōde ntweneduro na esam aboo ḥfasuo a ewo asoredan no nyinaa so, na wōsenee nkora fefe ne nhwiren, de dii nsamee no ani adwini. **19** Salomo siesiee kronkron mu kronkron a etoa asoredan no esas fakaa a wōde Awurade Asam Adoko ha kesi.

Saa kronkron mu kronkron no, na ne ntentenemu mpunan aduanan enum a eno nso gugu fadum a ye anamm̄on aduasa na ne tetrete ye anamm̄on woatoto, ahyehye no ntentenesoo mmiensa mu a, aduasa, enna ne ɔoroko nso ye anamm̄on aduasa. Na Salomo de sikakokoo amapa duraa n'afasu no fa biara, mpomma sesa so mmiensa mmiensa a ne ne nsamsoo no ho nyinaa. Saa ara na ɔduraa edidi nhweanimu. 5 Apono no akwan nyinaa, wɔayé aforebukyia a wōde ntweneduro aye no ho. 21 Afei, no ahinanen mmiensa mmiensa a edidi nhweanimu. asoredan no mu nkae no, odoe sikakokoo amapa sam 6 ɔsii afadum asa a ne ntentenemu ye anamm̄on ho nyinaa, na odoe sikakokoo yee nkɔnsɔnkɔnsɔn aduoso enum, na ne tetrete ye anamm̄on aduanan de guu ɛkwan a wōde ko kronkron mu kronkron enum. Na ntwonoo a wɔakuru so wō animu a esi ho, de bɔo hō ano ban. 22 Enti, odoe sikakokoo sam afadum so. 7 Na ahennwa asa a na wɔnim no se Asoredan no ho nyinaa, kronkron mu kronkron ne atemmuo asa nso wo hō. Ehō na na Salomo tena, aforebukyia no nyinaa ho, de wieee. 23 Kronkronbea di nsɛm. Na wōde ntweneduro asam firi fam, de mu hō, odoe ngo dua senee Kerubim mmienu a emu kɔsi nsamsoo so. 8 Baabi a na Salomo tee no twa biara ɔoroko ye anamm̄on dunum, de sisii ho. 24 asenniie a ewo asa no akyi no ho hyia. Ekwan korɔ Kerubim baako biara ataban mu tre ye anamm̄on no ara so na wɔfa de siie. ɔsii ne dan no seso de dunum a, ataban baako biara tenten ye anamm̄on maa Farao babaa a na ɔye ne yerenom no mu baako. nson ne fa. 25 Na Kerubim mmienu no nyinaa tebea 9 Aboo akese a wɔatwa no pereere a ne boø ye ne wɔn keseé ye pe 26 a ɔbaako biara ɔoroko ye den yie na wōde sii saa adan no. 10 Aboo a wōde anamm̄on dunum. 27 Salomo de wɔn sisi bñnee too edan no fapem no ntentenemu ye anamm̄on wɔn ho wɔn ho wo asoredan kronkronbea mu hō. dunum, enna ebi nso ntentenemu ye anamm̄on Wɔn ataban mu tre no firi ofasuo baako kɔka ɔfasuo dumieni. 11 Aboo a ne boø ye den yie a wōde baako. Na wɔn ntaban a ewo ntam no hyia edan sii afasuo no nso, na wɔasusu, atwa no pereere a no mfimfini. 28 Na odoe sikakokoo duraa Kerubim ntweneduro mpunan nso ka ho. 12 Adihō keseé mmienu no ho. 29 Na kronkronbea mu afasuo ne edan mu no, ɔdii adwini a ɔye Kerubim mmedua ne dunum, enna ebi nso ntentenemu ye anamm̄on 13 ɔhene Salomo bisaa ɔbarima bi a ɔfiri Tiro a ne apono mmienu a emu biara wō twetwewa enum. 32 din de Huram ase se ɔmfiri Tiro mmra, 14 ɔfiri Saa apono no ho nso, na wɔadi Kerubim, mmedua se, na ɔye odwumfo a ɔnim kɔbere mfrafrae ho ne nhwiren adwini, na ne nyinaa nso, odoe sikakokoo adwinneé yie. Na ɔye Israelni fa, ɔfiri se, ne maame duraa ho. 33 Afei, odoe ngo dua yee apornwa a emu ye okunafo a ɔfiri Naftali abusuakuo mu. N'agya biara wō twetwewa enan a wɔfa hō kō asoredan nso na ɔye adwuma wō baabi a wɔnanne nnadee no mu. 34 ɔde pepeaa nnua yee apono mmienu a wō Tiro. Enti, ɔbeyee adwuma maa ɔhene Salomo. wɔbobo, na wɔsii ɔpono no biara ekwan bi so se, 15 Huram twaa kɔbere mfrafrae afadum mmienu emu biara tumi bobo gu eno ara so. 35 Saa apono yi, a emu biara ɔoroko ye anamm̄on aduonu nson, wōde Kerubim, mmedua, ne nhwiren adi ho adwini, enna ne kankomu nso ye anamm̄on dunwɔtwe. 16 na wōde sikakokoo adura ho. 36 Wɔsii adihō hō Afadum no apampam no, odoe kɔbere mfrafrae afasuo no kwan bi so a ntweneduro nnua ntosoo yee aduntire a emu biara ɔoroko ye anamm̄on baako wō aboo a wɔatwa ntotosoo mmiensa biara nson ne fa. 17 Ntaasoo biara nso, wōde atena a so. 37 Wōtwaa Awurade Asoredan fapem no bosome wōanwono nson ne nkɔnsɔnkɔnsɔn na ahyehye Siv (beyε Kötönimaa) mfimfini a saa ebere no na ho. 18 Na ɔye ateara nseso a esesa so tee mmienu Salomo adi ɔhene mfee enan no. 38 Wōwieve edan bebare atena a wōanwono no de siesiee aduntire a no ho biribiara bosome Bul (beyε Obubuo) mfimfini ɛwɔ afadum no atifi. 19 Ntaasoo a ewo afadum a no a na wadi ɔhene mfee dubaako. Enti, mfee nson wōntweneduro no mu no, na wɔayé no se sukooko a na wōde sii asoredan no. 20 Ntaasoo biara a na ɔsoroko ye anamm̄on nsia. 21 Huram de afadum no sisii Asoredan no ekwan ano a baako kyere anafo fam na baako nso kyere atifi fam. ɔtoo baako a ɛkyere anafo fam no din Yakin (ɔde atim hō) enna dee ɛkyere atifi fam no, ɔtoo no Boas (Ne mu na ahoden wō). 22 Afadum no aduntire no, wɔyee no se sukooko. Saa na ɔye de wiee afadum no ho adwuma. 23

7 Salomo sane sii ɔno ankasa n'ahemfie. Na mifirinhyia dumieni na odoe wiee ahemfie no sie. 2 Na wōfre Salomo adan no mu baako Lebanon Kwaem Ahemfie. Na ne ntentenemu ye anamm̄on ɔha ne aduonum. Ne tetrete ye anamm̄on aduoso enum, enna ne ɔoroko ye anamm̄on aduanan enum. Na ntweneduro nsamsoo no mpunan no deda ntweneduro fadum enan a wɔatoto ahyehye no tee so. 3 Na woabo ntweneduro nsamsoo a etwere

Afei, Huram twaa dwaresen kurukuruwa kesee bi a efiri ano kôka ano no ye anammon dunum. Wôto no edin Epo. Na emu tenten ye anammon nson ne fa, na ne kankomu nso ye anammon aduanan enum. **24** Epo no ano p  e na na wode nkora a woadi no adwini atwa ho ahyia. Na nkora beye nsia a ekwan a ededa w  n ntam ye anammon baako. Na woay   ama aye se dwaresen no fa bi. **25** Na Epo no si nsias   a eye kobere mfrafae anantwie dumieno seso so. Na w  n nyinaa ani kyerekyere abontene. Mmiensa ani kyere atifi fam. Mmiensa enna mmiensa nso ani kyere apuee fam. **26** Na Epo no afasuo mu pipiripie beye nsateakwaa mmiensa, na ano no ntremu te se bonsua, na na ete se sukooko a apae. Na ebetumi akora nsuo beye gyare mpem dubaako. **27** Huram sane ye   nteaseenam edu a wode twe nsuo a emu biara tentenemu ye anammon nsia na ne tretremu nso ye anammon nsia, enna ne   oroko ye anammon enan ne fa. **28** Na sedee w  y   nteaseenam no ne se,   owo mfomfamsoo ntrawantrawa a woabram so. **29** W  de agyata, anantwie ne Kerubim a waasene siesiee mfomfamsoo no ne nnadee a w  de bram   pono akyi no. Agyata no ne anantwie no so ne w  n ase na woagu nhwiren a w  ahyeh  , de asiesie won. **30** Na saa nteaseenam no mu biara wo kobere mfrafae ntwahonan enan ne kobere mfrafae ntwahodadee. **31** Nteaseenam no biara wo nnyinasoo afadum de ma kobere mfrafae dwaresen no; saa nnyinasoo no ho na woadi nhwiren a w  ahyeh   adwini. **32** Mfomfamsoo no ase na ntwahonan enan a w  de atoa ntwahodadee so a woagu ne nyinaa atoa mu aye baako no hyeh  . Na efiri ntwahonan no kanko ano kosi ano ye anammon mmienu ne nsateakwaa mmiensa, **33** a na ete se teaseenam a ewo ntwahonan mmienu. Emu ntwahodadee, mpadee, hankra ne ne b  emo no nyinaa, w  de kobere mfrafae na ey  e. **34** Na teaseenam no ahanan nyinaa nsos  mu w  o h  , na ne nyinaa nso, woagu atoa mu baako, ma e  ne teaseenam no atoa mu. **35** Nteaseenam no mu biara atifi no, na na hankra bi a ne tretre ye nsateakwaa nkron wo. Nsos  mu no ne nkyenkyen mfomfamsoo no nso, woagu ma e  ne teaseenam no atoa mu. **36** W  de Kerubim, agyata ne mmmedua a waasene siesiee mfomfamsoo no ne nnyinasoo ahodoo no ho baabiara a ekwan wo. Na woagu nhwiren a w  ahyeh   atwa ho nyinaa ahyia. **37** Nsuo nteaseenam edu no, na ne nyinaa ak  es   ye pe, na ne nyinaa ses  , na woguu ne nyinaa wo ade kora mu. **38** Huram sane ye   kobere mfrafae dwaresen edu de maa nteaseenam no mu biara. Na dwaresen no mu tretre ye anammon nsia a etumi kora nsuo gyare ahanu aduonu. **39**   hyeh  e nsuo nteaseenam no enum wo Asoredan no anafo fam enna enum nso wo atifi fam. W  de Epo no sii Asoredan no anafo apuee fam twetw  wa so. **40** Afei,   y  e nkukuo, sofi ne dwaresen a echo hia. Ne korakora no, Huram wiee biribira a ohene Salomo kyere no ani kyere atoe fam. Mmiensa kyere anafo fam, se   onye wo Awurade Asoredan no ho: **41** afadum mmienu, aduntire a woay   no se asansuo mmienu a esisi afadum no atifi, nkonsenk  son mmienu a wode asiesie aduntire no, **42** ateeda nseso ahanan a esensen nkonsenk  son a egu aduntire no so (ateaa a woahyeh   no ntenteneso mmienu a ebiara sa nkonsenk  son a esensen aduntire a ewo afadum no atifi no so no), **43** nsuo nteaseenam edu a dwaresen edu sisi soa, **44** Epo no ne anantwie dumieno a   hyeh  e ase  , **45** Nkukuo, sofi ne dwaresen. Na nkukuo ne nkaka a Huram ye maa ohene Salomo de guu Awurade Asoredan mu no nyinaa ye kobere mfrafae a woapo ho. **46** Ohene ma woguu no kankua a na ewo Yordan b  nhwa a na ewo Sukot ne Saretan ntam no mu. **47** Salomo ankari nkuku ne nkaka no, efiri se, na edo  so dodo; na kobere mfrafae no mu duru nso, woantumi ankari. **48** Na Salomo de saa nneema yi nyinaa siesiee Awurade Asoredan no mu: sikak  ko afrebukya, sikak  ko kyere   pono a Hyiadan mu Burodo no gu so, **49** sikak  ko kaneadua a ennum sisi anafo fam, na enum sisi atifi fam wo kronkron mu kronkron animu ho; nhwiren a w  de asiesie ho, nkanea ne nkape a ne nyinaa ye sikak  ko, **50** nkuruwa, nkanea akape, nsiso  , nyowaa ne nkyensee a w  noa mu nyinaa ye sikak  ko nko ara; ekwan ano apono a eko kronkron mu kronkron ne Asoredan no mu ne animu nyinaa, w  de sikak  ko duraa ho. **51** Ohene Salomo wiee Awurade asoredan no ho adwuma nyinaa. Na Salomo de akyedee a n  agya Dawid ato edin no nyinaa a eye dwete, sikak  ko ne nkuku ne nkaka ba bekorra wo adekoradan mu wo Awurade Asoredan mu ho.

8 Afei, Salomo free Israel mmusuakuo ne mmusua biara mu ntuanfoo nyinaa, se w  nhya wo Yerusalem. Na ese se w  fa Awurade Apam Adaka no firi baabi a ewo wo Dawid kuro a w  fre no Sion no mu, de ba baabi foforo wo Asoredan mu ho. **2** W  n nyinaa behyiaa wo ohene anim wo afirinhyia afahye a wfre no Dwanek  bea Afahye no ase wo bosome Bul (b  ye Ahinime) mu. **3** Ebere a mpanimfoo no duruu Israel no, as  fo no maa Adaka no so. **4** Afei, as  fo no ne Lewifoo maa Awurade Adaka no ne Ntomadan no so, soa de ko  

8 Afei, Salomo frēe Israel mmusuakuo ne mmusuabia mu ntuanofoo nyinaa, se wənhyia wə Yerusalem. Na ese se wofa Awurade Apam Adaka no firi baabi a ewə wa Dawid kuro a wəfre no Sion no mu, de ba baabi foforo wə Asoredan mu hə. **2** Wən nyinaa behyiaa wə ohene anim wə afirinhyia afahye a wəfre no Dwanekəbea Afahye no ase wə bosome Bul (beyə Ahinime) mu. **3** Ebere a mpanimfoō no duruu Israel no, asofoo no maa Adaka no so. **4** Afei, asofoo no ne Lewifoō maa Awurade Adaka no ne Ntomadan no so, soa de koo

Asoredan no mu a echo nkuku ne nkaka a woate no se, ‘Se w’asefoo ba wan bra yie, na wodi me ho no ka ho. 5 Ohene Salomo ne Israel manfoo no mmara so sedee woahye no a, wobedi Israel so ohene nyinaa de nnwan ne anantwie a wan dodoa nni daa daa.’ 26 Enti afei, Ao, Israel Onyankopon, di ano boo afodee wo Adaka no anim. 6 Afei, asofoo ebo a woahye wo osomfoo, m’agya Dawid no so. no soaa Awurade Adaka no de koo Asoredan no 27 “Na eya ampa se Onyankopon betena asase so? kronkron mu kronkron ho. Wode sii Kerubim no Mpo, se osorosoro sua ma wo a, edeen na yebeka ntaban ase. 7 Kerubim no treee wan ntaban mu afa Asoredan a masi yi ho! 28 Tie me mpaeebo ne wo Adaka no so, ma eyee se kyiniie wo Adaka no m’adesredee, Ao, Awurade, me Onyankopon. Tie su ne ne nnua a esoso mu no so. 8 Na nnua a esoso a wo osomfoo resu ne mpaee a wo osomfoo rebo mu no woware ara kosi se, se obi gyina Asoredan akyere wo enne. 29 Wobehwe Asoredan yi so awia no kwan a ewo anim dan kesee a eya kronkronbea ne anadwo; saa beaee a woaka se wode wo din beto no ano a, ohunu, nanso se ogyina akyire dee a, so no. Wobetie mpaee a mebo wo beaee yi daa. 30 ohunu. Ne nyinaa da so wo ho besi enne. 9 Na Tie m’ahobreasee ne nokore abisadee a efiri me biribiara nni Adaka no mu ka aboo apono mmieni ne wo nkurofoo Israelfoo nkyen, ebere a yerebo a Mose de guu mu wo Horeb no, baabi a Awurade mpaee wo beaee ha no. Aane, tie yen firi soro a ne Israelfoo yee apam, ebere a wofirii Misraim no. wote ho no, na se wote a, fa kye. 31 “Se obi fom 10 Asofoo no refiri Kronkron mu Kronkron ho no, obi, na echo hia se oka ho ntam se onnim ho hwhee omununkum behye Awurade Asoredan no ma. wo aforebukyia a esi asoredan mu no anim a, 32 11 Asofoo no antumi antoa wan dwumadie no so, tie firi soro, na bu w’asomfoo baanu no a eyee dee efiri se, Awurade animuonyam behye Awurade waaboo no soboo no ne sobooboo no ntam aten. no ma. 12 Na Salomo bao mpaee se, “Ao, Awurade, Dee odi fo no, twe n’aso na gyaa dee odi bem no. 33 woaka se wobetena omununkum kusuu mu. 13 “Se wodi wo nkurofoo Israel so, efiri se, woahye bone Nanso, masi Asoredan a ewo animuonyam ama wo atia wo, na se wodane ba wo nkyen, na wobo wo din a wobetumi atena mu afebo.” 14 Na ohene no fré wo, na wobo wo mpaee wo Asoredan mu ha a, 34 danee ne ho kyerees omanfoo a wogyna n’anim no enne, tie firi soro, na fa wan bone kye wan, na ma nyinaa, hyiraa wan se, 15 “Nhyira nka Awurade, wonsane nkoo asase a wode maa wan agyanom no Israel Onyankopon a wadi ebo a ohye m’agya Dawid so. 35 “Se osoro mu ato, na osuo ntø, efiri se, wo no so. 16 Na oka kyerees m’agya se, ‘Efiri da a mede nkurofoo aye bone atia wo, na afei, wobo mpaee me nkurofoo Israel firi Misraim baee no, mannyi wo Asoredan mu ha, bo wo din, ka wan bone, na kuro biara wo Israel mmusuakuo no mu a ese se wodane firi wan bone ho, efiri se, wootwe wan aso a, wosi asoredan, de hye me din animuonyam. Nanso, 36 enne, tie firi soro, na fa w’asomfoo, wo nkurofoo seesei mayi Dawid se onni ohene wo me nkurofoo Israelfoo bone no kye. Kyere wan dee eyee, na ma so.” 17 Na Salomo kaa se, “M’agya pree se anka oso osuo ntø ngu w’asase a wode ama wo nkurofoo se Asoredan yi de hye Awurade, Israel Onyankopon wan agyapadee sononko no so. 37 “Se ekom si asase din animuonyam. 18 Nanso, Awurade ka kyerees no no so anaa oyaredom ba so anaa mfudee nyarewa se, ‘Eyye se wope se wosi Asoredan de hye me din ba anaa ntutumme ne asa begu mfudee so, anaa animuonyam, 19 nanso enye wo na wobeye. Mmom, wo nkurofoo atamfoo ba asase no so betua wan wo mmamarima no mu baako na obesi.’ 20 “Na nkuro a, sedee ohaw no te biara no, 38 na se wo seesei, Awurade aye dee ohye ho bo no, efiri se, nkurofoo bo mpaee wo wan haw ne awerhoo ho, madi adee se ohene, asi m’agya anan mu. Masi saa na wopagya wan nsa wo asoredan yi mu a, 39 tie Asoredan yi de ahye Awurade, Israel Onyankopon firi soro, dee wote ho, na fa kye. Fa biribiara a eyee din animuonyam. 21 Na masiesie baabi wo ho ama ma wo nkurofoo ma wan, na wo nko ara na wonim Adaka a Awurade Apam a one yen agyanom yee wo onipa akoma mu. 40 Na wobesuro wo, na woonante ebere a oyii wan firii Misraim no.” 22 Na Salomo w’akwan so, bere dodoa a wote asase a wode maa gyinaa ho, pagyaa ne nsa kyerees soro wo Awurade yen agyanom yi so no. 41 “Na se ananafo te wo aforebukyia no anim wo Israelfoo no nyinaa anim. nka, na wofiri akyirikyiri nsase so ba besom wo din 23 Obaa mpaee se, “Ao, Awurade, Israel Onyankopon, kesee no a, 42 wobete wo nka, wo nsenkyerennet Onyame biara nni ho a ote se wo wo osoro anaa akesee no ne wo tumi ho asem, na se wobo mpaee asase so. Wodi wo bohye so, na woda wo do a enni wo saa asoredan yi mu a, 43 tie firi soro ho a wote awiees adi kyere wan a wotie wo, na wope se woye no, na ye wan abisadee ma wan. Na ebema nnipa w’apedee nso. 24 Wo bo a wohye wo osomfoo a wowa asase so nyinaa ahunu, na woasuro wo, Dawid a oye m’agya no, woadi so. Wankasa w’ano sedee wo ara wo nkurofoo Israelfoo ye no. Wan na wode hye bo no, na enne, wonam wankasa wo nso behunu se, wo din da saa Asoredan a masi yi nsa so ama aba mu. 25 “Afei, Ao Awurade, Israel so. 44 “Se wohye wo nkurofoo ma wopue, koko tia Onyankopon, ma ebo a wokoo so hye wo osomfoo wan atamfoo, na se wobo mpaee, sre Awurade fa Dawid a oye m’agya no mmra mu. Woka kyerees saa kuro yi a woayi yi, ne saa Asoredan a masi de

wo din ato so yi ho a, **45** enneē, tie won mpaeebo ebetumi akora afōrebōdee bebree. **65** Na Salomo firi soro, na ye won abisadee ma won. **46** “Se wōye ne Israel nyinaa boom, dii Dwanekobea Afahye wo bone tia wo a, na hwan na onyee bone da? Wo bo befu won, na woama won atamfoo adi won so, na woafa won nnomimum de won aks ananasase a ewo akyiri anaase eben so. **47** Na saa ahohosase no so, na wōde ahonu sane ba wo nkyen, bo mpaee se, ‘Yeaye adi, enna wōde mu nnanson nso dii Dwanekobea bone; yeaye amumuyesem ne atirimuodensem,’ **48** Afahye no. **66** Afahye no twaam no, Salomo maa Na se wōde won akoma ne won kra nyinaa dane ḥomanfoo no koo won kurom. Wōrekō no nyinaa na ba wo nkyen, na wōba mpaee ma asase a wōde wōrehyira ḥene no. Na won nyinaa nyaa ahosepe maa won agyanom no ho, saa kuro a woayi ne ne ahoto, efiri se, Awurade ne ne ḥosomfoo Dawid ne saa Asoredan a masi de ahye wo din animuonyam Israelfoo adi no yie.

49 Enneē, tie won mpaeebo firi soro baabi a wote ho. Ye won apedee ma won, **50** na fa wo nkurofōo a wōaye bone atia wo no bone kye won. Ma won nnomimumfafoa nhunu won mmabō, **51** efiri se, wōye wo nkurofōo, w'agyapadee sononko a woyii won firii Misraim dadenan fononoo mu. **52** “Bue w'ani ma m'abisadee ne wo nkurofōo Israelfoo abisadee. Ebere biara a wōbesu afre wo no, tie won, na gye won so. **53** Efiri se, ebere a woyii yen agyanom firii Misraim no, Ao, Otumfōo Awurade, woka kyere wo ḥosomfoo Mose se, woate Israel afiri aman a aka nyinaa a ewo asase yi so ho se, wōnye w'agyapadee sononko.” **54** Ebere a Salomo wiee saa mpaeebo ne n'abisadee a ḥode danee Awurade yi no, ḥoyinaa Awurade afōrebukyia anim, baabi a na otaa bu nkotodwe, na opaga ne nsa kyere soro. **55** Ḥoyinaa ho teaam, hyiraa Israelfoo no so se, **56** “Ayeyie nka Awurade a wama ne nkurofōo Israelfoo ḥome, sedee ohye ho bō no. Ebo nwawna a ḥonam Mose so daa no adi no mu baako koraa nni ho a amma mu. **57** Awurade, yen Onyankopon, nka yen ho sedee okaa yen agyanom ho no; ḥrennya yen da biara da. **58** Ḥamma yenya ḥope a yede bēye n'apēdeew wō biribiara mu, na yenni mmara ne ahyeede a ohye de maa yen agyanom no nyinaa so. **59** Na ma ḥonkae saa nsem a magyina so de abo saa mpaee wō Awurade anim yi daa awia ne anadwo, sedee Awurade, yen Onyankopon, betie me ne Israelfoo, na waye dee ḥchia yen daa ama yen. **60** Ma nnipa a wōwō asase so nyinaa nhunu se Awurade ye Onyankopon, na onyame foforo biara nni ho. **61** Na mo a moye ne nkurofōo no, nni Awurade, yen Onyankopon, no nokore daa. Monni ne mmara ne n'ahyeede so daa, sedee moye no enne yi.” **62** Na ḥene no ne Israelfoo a wōka ne ho no bōo afōdee maa Awurade. **63** Salomo bōo asomdwoee afōdee maa Awurade. N'afōrebōdee no ye anantwie opeduonu mmienu ne nnwan ḥopeha aduonu. Na ḥene no ne Israel nyinaa daa Asoredan no adi, de maa Awurade. **64** Saa eda no ara, ḥene no daa Asoredan no adiho no mfimfini a eka Awurade Asoredan ho no adi. ḥebōo ohye afōdee, atokoo afōdee ne asomdwoee afōdee ho sradee no wō ho, efiri se, na kōbere mfrafraee afōrebukyia a ewo Awurade anim no sua dodo se

9 Ebere a Salomo wiee Awurade asoredan no ne ahemfie no sie no, ḥunuu se waye dee ḥope se ḥope no nyinaa awie. **2** Awurade daa ne ho adi kyere no ne imprenu so, sedee na wada ne ho adi akyere no wo Gibeon dada no. **3** Awurade ka kyere se: “Mate wo mpaeebo ne w'adesrē. Mate saa asoredan yi a woasi no ho, sedee wōbehye me din animuonyam wō ho afebo. Mēhwē so na mama m'ani aku ho. **4** “Na wo, se wōde nokore ne nyamesuro di m'akyi, sedee w'agya Dawid yee, na ḥidi me mmara ne m'ahyeede nyinaa so no a, **5** metim w'ahennie nnidisoo ase wo Israel afebo, sedee meka kyere w'agya Dawid se, ‘Eremma se worennya ḥabarima bi mitterna Israel ahennwa no so da no.’ **6** “Na se wo anaa wo mmamarima dane firi me ho, na wōbu me mmara ne m'ahyeede a mede ama mo no so, na se wōfiri akyire kōsom anyame afoforo sore won a, **7** enneē, metwa Israel afiri asase a mede ama won no so, na mapo saa asoredan a mate ho wō me din mu no. Ebema Israel ato sin, na aye aseredee wō nnipa nyinaa mu. **8** Na ewom se saa Asoredan yi ye fe dee, nanso, won a wobetwam wō ho no bētwiri no, adi ho aabooboo, abisa se, ‘Aden enti na Awurade aye asase yi ne Asoredan yi saa?’ **9** Nnipa beuba se, ‘Efiri se, wōapa Awurade, won Onyankopon, a yiji won agyanom firii Misraim no akyi, na wōde won ho akōdan anyame afoforo a wōresom won, sore won. Eno enti na Awurade ama saa ḥaw ne abēbressē yi aba won so no.’ **10** Mfēe aduonu Salomo de sii Awurade asoredan no ne ahemfie no akyi, **11** ḥene Salomo de nkurotō aduonu a ewo Galilea maa Tirohene Huram, efiri se, Huram maa no ntweneduro nnua ne pepeaa nnua ne sikakkōo a na ḥhia. **12** Huram firii Tiro kōhwēe nkuro a Salomo de ama no no, nanso n'ani ansa koraa. **13** ḥbisaa se, “Me nua, na nkuro ben na wōde ama me yi? Saa nkuro yi nni mul!” Enti, ofree ho Kabul, “Dee enni mu” de besi enne. **14** Na Huram asoma ma wōde sikakkōo tōno 4 akōma Salomo. **15** Ekwan a ḥene Salomo faa so tintim, hyee nnipa, ma wōsii Awurade asoredan no ne n'ahemfie, Milo, Yerusalem ofasuo ne Hasor, Megido ne Geser nkuro no nie: **16** Misraimhene kōtuaa

Geser, gyee ho faeε. ḥkumm Kanaanfoo a wote ye nokore! 7 Na mennye nni kɔsii se mebeduruu kuro no mu nyinaa, hyee ho pasaa. ḥde kuropɔn ha a m'ankasa mede m'ani abehunu yi. Nokorem, no maa ne babaa no se akyedee εbere a ɔwaree see manntε asem no mu fa mpo. Wo nyansa ne wo Salomo no. 17 Enti, Salomo sane kyekyeree Geser nkɔsoo no boro dee wɔka kyereε me no so koraa. kuropɔn no. Afei, ɔsane kyekyeree nkuro a εwɔ 8 Amigyeε ben na saa nnipa yi renya? Adom ben Bet-Horon anafoo, 18 Baalat ne Tamar wɔ εsere na wo impanimfoa a wɔne wowo ha anɔpa ne awia so, n'asase so. 19 ḥkyekyeree nkuro a na wɔkora tie wo renya mfiri wo nyansa yi mu? 9 Awurade, nnuane wɔ ho, kyekyeree nkuropon nso a na wɔkora wo Onyankopon no ye kesee ampa. N'ani gye wo ne nteaseenam ne n'apɔnko wɔ ho. ḥkyekyeree ho, enti ḥde wo asi Israel ahennwa so. Efiri se, ḥdo Yerusalem ne Lebanon ne n'ahemman nyinaa, sεdee a Awurade de do Israel no ye ḥdo a ensa da. Wasi n'akoma pe. 20 Na nnipa bi da so te asase no so a wo ohene se wode atentenenee ne teneneeye bebu wɔnye Israelfoo. Wɔne Amorifoo, Hetifoo, Perisifoo, ḥman no." 10 Na ḥkyεε ohene no sikakɔkɔ tono 4 Hewifoo ne Yebusifoo. 21 Yeinom ne aman a na Israel ne fa, nnuhwan bebree ne aboødemmo. Obiara nwiee wɔn assetore korakora no asefoo. Enti, Salomo ammfa nnuhwam dodoø saa ammekye Salomo bio, hyεε wɔn ma wɔyεε n'adwumayefoo, na wɔda so sεdee Sebahemmaa de bεkyεε no no. 11 Nanso, ye de besi enne. 22 Nanso, Salomo anhye Israelfoo εbere a Huram ahyen no firi Ofir de sikakɔkɔ baεs amma wɔanye ohye nnwuma. Mmom, ɔmaa wɔyεε no, na samfona nnua bebree ne aboødemmo ka asraafoo, aban adwumayefoo. ɔmaa ebinom yεε ho. 12 ḥhene de samfona nnua no yεε aforoe wɔ n'akodøm, ne nteaseenam ne nteaseenamkafoo Awurade Asøredan ne ahemfie no mu, enna ḥde so asahene. 23 Afei, ɔyii wɔn mu ahanum ne bi yεε asankuo ne mmenta maa nnwomsiaafoo. aduonum maa wɔhwεε ne nkɔso nnwuma ahodoo εbesi saa εbere no ne saa εbere no akyi, na obiara so. 24 εbere a Salomo yii ne yere a εye Farao babaa mfaa samfona nnua a εye fe saa nkɔo ho da. 13 no firii Dawid kuro no mu, de no kɔø ahemfie foforo Biribiara a Sebahemmaa bisaa ḥhene Salomo no, a wasi ama no no mu no, osii Milo. 25 Afe biara ḥde maa no kaa dee amanneε enti, onam ayamye mu, na Salomo bɔ ḥhyεε afødee ne asomdwøeε so de maa no no ho. Enø akyi, Sebahemmaa ne afødee ma Awurade wɔ aførebukyia a ɔsiø no so n'asomfoa no sane kɔø wɔn kurom. 14 Afe biara, na mprensa. Na ḥhye aduhwam nso ma Awurade. Enti, Salomo nya sikakɔkɔ beye tono 25. 15 Adwadee a ḥde wiee asøredan no si. 26 Akyire no, ohene Salomo na ɔnya firi adwadifoo, Arabia ahemfo ne asase no yεε epo so ahyen wɔ Esion-Geber, hyεngyinabea so amradofoo no nkyen nka ho. 16 ḥhene Salomo a εben Elot a εwɔ Edom asase so hɔ a εwɔ Epø maa wɔde sikakɔkɔ a wɔaboro, yεε akyεem akεsεe Kɔkɔ no mpoano. 27 Na Huram maa n'ahyen mu adwumayefoo a wɔnim hyen mu adwuma yie no, ahanu a emu biara sikakɔkɔ a εwɔ mu no mu duru yεε kilogram nson. 17 ɔsanε yεε sikakɔkɔ akoyεm ne Salomo nkurøfo de ahyen no yεε adwuma. 28 nkεtewa ahasa a wɔde hamre boroeε a na sikakɔkɔ a wɔde yεε emu biara no mu duru beye kilogram tøno 16 bøeε Salomo.

10 εbere a Sebahemmaa tee Salomo edin a ahyeta na εhyε Awurade din animuonyam no, ḥde nsemmissa a anoyie ye den bøsø Salomo hwhee. 2 ḥde n'asomfoa a wødøso yie kaa ne ho baa Yerusalem. Na nyoma a wɔsoso nnuhwam, sikakɔkɔ bebree ne aboødemmo ka wɔn ho. εbere a ɔhyiaa Salomo no, wødwennwenee nsembebree a na εwɔ ɔhemmaa ani so no ho. 3 Wødii biribiara a enti ɔbaa saa nsrahwe no ho nkɔmøø, maa Salomo yii ne nsemmissa biara ano sεdee εse. 4 Seba ɔhemmaa hunuu nyansa a Salomo wɔ ne ahemfie a wasi no, 5 ne ho dwirii no. Nnuane a ɔhunuu se εsisi ne didipono so no yεε no nwanwa. Sεdee na wahyεye ne fie so ahwefoo no ne wɔn ntadee papa bi a εhyεhyε wɔn, ne sεdee nkuruwakuraføo ne wɔn ntadee yuu ne ɔhyεε afødee a Salomo bɔ no Awurade Asøredan mu hɔ no yεε no ahodwirie. 6 ɔhemmaa no firii ahodwirie mu ka kyereε ohene no se, "Nsem a metee wɔ me ɔman mu a εfa dwuma a woatumi adi ne wo nyansabunu ho no nyinaa

mmiensaa ne fa. ḥhene no kɔkoraa saa akoyεm yi wɔ Lebanon Kwaεs Ahemfie mu. 18 Na ḥhene no de asonse yεε ahennwa kεsε bi, na ḥde sikakɔkɔ amapa huraa ho. 19 Na ahennwa no wɔ atwedeε ntiasøø nsia na n'akyi ye kurukuruwa. Ahennwa no wɔ nsa wɔ benkum ne nifa, na wɔyεε agyata sesø mmiensaa asisi ho. 20 Salomo sane yεε agyata sesø dumienu a obaako biara gyina atwedeε ntiasøø nsia no mu biara benkum ne nifa. Ahennwa biara nni ewiase a wøbetumi de atoto Salomo deε no ho. 21 ḥhene Salomo nkuruwa nyinaa, sikakɔkɔ amapa na wɔde yεε. Saa ara na nneεma ahodoø a εwɔ Lebanon Kwaεs Ahemfie mu no nso teε. Wøamfa dwete anyε, efiri se, Salomo berε so no, na wøbu dwete ade tetø bi. 22 Na ḥhene no wɔ epo so adwadihyεnbebree a εne Huram deε no ye adwuma bɔ mu. Mfεε mmiensaa biara, ahyen no ba preko a sikakɔkɔ, dwete, asonse, nkaatia, nkrontromfi ne kohaa ahyεhyε wɔn ma. 23 Enti, ḥhene Salomo beyeε ɔdefoo ne onyansafoo sene ɔhene biara wɔ asase so nyinaa. 24 Ahemfie fifiri aman nyinaa so besraa no, tiee ne nyansasεm a

Onyankopon de adam no no bi. **25** Afe biara mu, ne Yoab a na ɔye n'akodom sahene no koo Edom obiara a obeba abesra no no bre no akyedee te se kɔssee Israelfoo bi a wototoo akono no. Ebere a dwete, sikakoo, ntadee, akodee, nnuhwam, aponko ne mfunumponko. **26** Salomo nyaa nteaseenam ne aponko bebree. Na ɔwo nteaseenam apem ahanan ne aponko ɔpedumieni. ɔde emu fa kesee guguu nteaseenam nkuronno so enna ɔmaa ebi nso kaa Yerusalem. **27** ɔhene no maa dwete buu te se aboo wɔ Yerusalem. Na ntweneduro nnua a esom bo no nso buu so se akyee nnua a ɔfifiri wɔ mmepo ase wo Yuda asase so. **28** Na wokra Salomo aponko no firi Misraim ne Kilikia, ɔfiri se, na ɔhene adwadifoo no nya no yie wɔ Kilikia. **29** Saa ebere no, na wotumi to Misraim nteaseenam a wode ba Yerusalem no nnwetebena kilogram nson, na aponko nso, wotumi to no nnwetebena kilogram mmienu. Won nso kɔtontɔnn won mu pii nso maa Hetifoo ne Aram ahemfo.

11 Farao babaa no akyi no, ɔhene Salomo doo ananafoo mmaa bebree a na wɔye Moabfoo, Amonfoo, Edomfoo, Sidonfoo ne Hetifoo. **2** Na Awurade aka no pefee akyere ne nkurofoo se, wɔne saa aman no nni awadee, ɔfiri se, mmaa a wɔbeware won no betwetwe won ama woakosom won anyame. Nanso, Salomo waree won ara. **3** Na ɔwo yerenom ahanson ne mpenafoo ahasa. Na ampa ara wotwee ne ɔkra firii Awurade ho. **4** Ebere a Salomo bɔa akɔkoraan no, wotwee n'akoma koo anyame afoforo so, na wamfa ne ho anto Awurade, ne Onyankopon so, sedee n'agya Dawid yee no. **5** Salomo dii Sidonfoo nyamebaa Astoret ne Amonfoo nyame Molek a na wɔkyiri no no akyi. **6** Enti, Salomo yee bɔne wɔ Awurade ansi so. Wanni Awurade akyi, sedee n'agya Dawid yee no. **7** Salomo sii abosonian maa Moabfoo nyame Kemos, a na ɔye akyiwadee, wo Ngo Bepo a ɔwo Yerusalem apuee fam, na osii bi nso maa Amonfoo nyame Molek, a na ɔye akyiwadee. **8** Salomo sisii abosonian yi maa n'anianayerenom nyinaa, se wɔnhye nnuhwam, na wɔmmo afodee mmaa won anyame wɔ ho. **9** Na Awurade bo fuu Salomo, ɔfiri se, n'akoma adane afiri Awurade, Israel Onyankopon, a wada ne ho adi akyere no mprenu no ho. **10** ɔbɔ Salomo kɔko se ɔnni anyame foforo akyi, nanso Salomo anni Awurade akyedee so. **11** Enti, Awurade ka kyere Salomo se, "Esiane se woanri m'apam so, na woapo me mmara enti, ampa ara, mete ahemman no afiri wo ho, na mede ama w'asomfoo no mu baako. **12** Nanso, esiane w'agya Dawid enti, merenyɛ saa ebere a wote ase. Megye ahemman no afiri wo babarima nsam. **13** Enso mpo, mɛma wadi abusuakuo baako so, esiane me ɔsomfoo Dawid ne kuropo Yerusalem a mayi asi ho no enti." **14** Na Awurade pagyaa Edomni Hadad a na ofiri Edom adehyebusua mu, se ɔnye ɔtamfoo ntia Salomo. **15** Mfee bi a atwam no, Dawid

ne wɔwo ho no, anka Israel akodom no reye akunkum mmarima a wɔwo Edom nyinaa. **16** Yoab ne akodom no tenaa ho abosome nsia kunkumm won. **17** Nanso, Hadad ne n'agya adehyee ntuanofoo no mu kakra dwanee. (Saa ebere no na Hadad ye abofra ketewa bi.) **18** Wodwane firii Midian koo Paran. Paran ho na ebinom kɔkaa won ho. Afei, wokoo Misraim, Farao nkyen, na ɔmaa won baabi a wobetena, aduane ne asase. **19** Farao pee Hadad asem yie, na ɔmaa no ɔyere a na ɔye ɔhemmaa Tapanhes nuabaa. **20** ɔne no woo ɔbabarima a wɔtoo no edin Genubat, na wotetee no fraa Farao mmamarima mu wɔ Farao ahemfie. **21** Ebere a Hadad tee wo Misraim se Dawid ne ne sahene Yoab awuu no, ɔka kyere Farao se, "Ma mensane nkɔ m'ankasa me ɔman mu." **22** Farao bisaa no se, "Aden? Edeen na elo hia wo wɔ ha? Edeen ho na yeady wo hwammo a enti wope se woko wo kurom?" ɔbuua se, "Biribiara nkɔ bɔne, nanso kɔ ara na mepɛ se mekɔ efie." **23** Onyankopon pagyaa Eliada babarima Reson nso ma ɔbeyee ɔtamfoo tiaa Salomo. Reson dwane firii ne wura ɔhene Hadadeser a ɔfiri Soba nkyen **24** beyee adonyefoo panin. Dawid dii Hadadeser so nkonom no, Reson ne ne mmarima dwane koo Damasko, kɔdiil ɔhene wɔ ho. **25** Reson beyee Israel ɔtamfoo kesee wɔ Salomo ahennie nkae no nyinaa mu; na ɔye ɔteeteefoo sedee Hadad yee no. Reson koo so tanee Israel dendeenden, na otoaa so dii ɔhene wɔ Aram. **26** Otuateefoo panin foforo bi nso ne Nebat babarima Yeroboam. Na ɔye Salomo ankasa mpanimfoo no mu baako. Na ɔfiri kuro Sereda a ɔwo Efraim mu. Na wɔfre ne maame Senua a ɔye okunafoo. **27** N'atuatee no aseyere nie: Na Salomo rekyekyere Milo, na ogu so resiesie n'agya Dawid kuro no afasuo no, **28** na Yeroboam ye nsiyefoo. Salomo hunuu no se ɔye ɔdeyefoo no, ɔde no tuua adwumayefoo a wɔfiri Efraim ne Manase mμmusuakuo mu no ano. **29** Eda bi a Yeroboam refiri Yerusalem no, ɔhyiaa odiyifoo Ahiya, Siloni, wɔ ekwan so a ɔhye atadee foforo. Na won baanu nko na wɔwo wiram ho. **30** Ehø na Ahiya worɔ n'atadee foforo a na ɔhye no no, tetee mu asinasini dumieni. **31** Na ɔka kyere Yeroboam se, "Fa asinasini yi mu edu, na sei na Awurade, Israel Onyankopon, reka: 'Merebegye ahemman no afiri Salomo nsam, na mede mμmusuakuo no mu edu bema wo. **32** Na esiane me ɔsomfoo Dawid ne Yerusalem a mayi afiri Israel mμmusuakuo no nyinaa mu no enti, megya no abusua baako. **33** ɔfiri se, Salomo agya me ho, akɔsɔm Astoret a ɔye Sidonfoo nyamebaa ne Kemos a ɔye Moabfoo nyame ne Amonfoo nyame Molek. Wamfa m'akwan so anye dee esɔ m'ani. Wanni me mmara ne m'ahyedee so te se n'agya Dawid. **34** "Nanso, merennye ahemman no nyinaa

mfiri Salomo nsam saa ἑberε yi. Esiane me ὥsomfoō montwēn na monhwē sēdēe meye.’ 11 Aane, m’agya Dawid, dee meyeii no no, na otiee m’ahyēdee, dii me yēe den wō mo so, na meye aboro saa. M’agya kaa mmara so no enti, mēma Salomo adi adee mfee a mo mpire a, me dee mede anyanyankyerē bēkēka aka no wō ne nkwa mu. 35 Na meye ahemman no mo.” 12 Nnansa akyi, Yeroboam ne nnipa no nyinaa afiri ne babarima nsam, na mede mmusuakuo no sane baa se worebetie Rehoboam mmuaee, sēdēe mu edu ama wo. 36 Ne babarima benya abusuakuo ἑkae no. 13 Ὁhene no buaa nnipa no abufuo so. baako, sēdēe ἑbeye a, me ὥsomfoō Dawid asefōo Wamfa mpanimfoō no afotuo no; 14 ἑfaa mmabunu bēkō so adi Ὁhene wo Yerusalem, kuro a mayi se me no afotuo. Ὁka kyere nnipa no se, “M’agya yēe din nna so no. 37 Na mede wo besi Israel ahennwa den wō mo so, na meye aboro saa. M’agya hwee no so, na wobedi adee no sēdēe w’ankasa w’akoma mo mpire na me dee mede anyanyankyerē bēkēka pe. 38 Se wotie asem a meka kyere wo, na wonante mo.” 15 Enti, Ὁhene no antie nnipa no adesre. Sēdēe m’akwan mu, na woyē dee medwene se eye, na wotie nneēma mu daneeē no nyinaa firi Awurade, efiri me mmara, di m’ahyēdee so, sēdēe me ὥsomfoō se, emaa asem a Awurade nam Ahiya a ἑfiri Silo Dawid yēe no a, enneē, daa meka wo ho. Metim so ka kyere Nebat babarima Yeroboam no baa wo fie adedie ase, sēdēe meye maa Dawid no, na mu. 16 ἑberε a Israel nyinaa hunuu se Ὁhene anye mede Israel bēma wo. 39 Nanso, esiane Salomo won abisadee amma wōn no, wōtateaam se, “Yene bōne a waye enti, metwe Dawid asefōo aso, nanso Dawid nni hwee ye! Yene Yisai babarima no nni erenye afebōo.” 40 Salomo pēe se ὥkum Yeroboam, hwee ye! Israel, momma yēnko yen nkyi! Dawid, hwe nanso ὥdwane kō Misraim, Misraimhene Sisak w’ankasa wo fie so!” Enti, Israelfoo no sane kō wōn nkyen, kōsii se Salomo wuiē. 41 Na Salomo ahennie fie. 17 Na Rehoboam toaa so dii Israelfoo a wōtenaa ho nsem nkaeē, dee ὥyeē ne ne nyansa no dee, Yuda nkuro so no nyinaa so Ὁhene. 18 Na Ὁhene wōatwē wō Salomo Ho Nsem Nwoma no mu. 42 Rehoboam somaa Adoram a na otua adwumayefōo Salomo dii Ὁhene wo Yerusalem ne Israel nyinaa so ano no se ὥnkōhwē, na asomdwoee mmra, nanso m̄firinhyia aduanan. 43 ἑberε a Salomo wuiē no, Israel nyinaa sii no abōo, kumm no. ἑberε a Ὁhene Rehoboam tee saa asem yi no, ntēm ara, Ὁhuri tenaa ne teaseēnam mu, dwane kō Yerusalem. 19 Israel mmusuakuo a wōwō atifi fam no ampene se Dawid aseni bedi wōn so, de besi enne. 20 ἑberε a Israelfoo tee se Yeroboam firi Misraim asane aba no, woyēe nhiyamu, sii no ohene wō Israel nyinaa so. Enti, Yuda abusuakuo no nko ara na wōkaeē, somm Dawid fie nokore mu. 21 ἑberε a Rehoboam duruu Yerusalem no, ὥboaboaa Yuda ne Benyamin akodōm ano. Ὁyii akofoō mpem oha ne aduwōtwe, se wōrekō atia Israel akodōm, na wōafa ahemman no adi so. 22 Nanso, Onyankopon ka kyere Semaia, Onyankopon onipa no se, 23 “Ka kyere Salomo babarima Rehoboam, Yudahene ne nnipa a wōfiri Yuda ne Benyamin se, 24 ‘Sēdēe Awurade see nie, Mo ne mo nuahom Israelfoo nntwa mo ho nko. Monsane nko mo akyi, na dee asi no nyinaa firi me!’” Enti, wotiee Awurade asem no, sane kō wōn fie sēdēe Awurade hyēe no. 25 Yeroboam kyekyere Sekem kuro wō Efraim bepō asase so, ma ἑbeyeē ne kuropon. Akyire yi, ὥkakyekyeree kuro Penuel. 26 Yeroboam dwenee ho dinn, see n’akomam se, “Se manhwē yie a, ahemman no besane aka Dawid fiefōo adedifōo nsam. 27 Na se wōkō Yerusalem, kōbō afadēe wō Awurade Asōredan mu nso a, wōbesom Yudahene Rehoboam. Ὁba saa a, wōbekum me, de ὥno mmom asi wōn so Ὁhene.” 28 Enti, ὅtiee dee n’afotufoō ka, na ὥyeē sikakōkō anantwie mma m̄mienu. Ὁka kyere nnipa no se, “Eye ὅbre bebree se mobeforo aka Yerusalem akosom. Enō enti, Israel, yeinom ne anyame a wōyii mo firii Misraim!” 29 ὅde nantwie mma ahoni yi sisii Israel anafoō ne

12 Rehoboam kō Sekem, efiri se, na Israelfoo nyinaa aka hō se wōrekōsi no Ὁhene. 2 ἑberε a Nebat babarima Yeroboam tee se Salomo awuo no, ἑfiri Misraim baec, efiri se ὥdwane firii Ὁhene Salomo nsam kōtenaa Misraim. 3 Enti, Israel mpanimfoō soma ma wōkōfaa Yeroboam, na Israel nnipadōm no nyinaa kō Rehoboam nkyen, ne no kokasaeē se, 4 “W’agya hyēe yen ma yēeē adwumaden. Yesre wo, te saa adwumaden ne apeatoō adesoa durudura u w’agya de soaa yen no so. Woyē saa a, yebesom wo nokore mu.” 5 Rehoboam buaa se, “Momma me nnansa na menwene mo asem yi ho. Enō akyi, momma m̄meyye me mmuaee.” Enti, nnipa no sane kōee. 6 Na Ὁhene Rehoboam ne ne mpanimfoō a wōsom n’agya Salomo ἑberε a ὅte ase no tuu asem no ho agyina. Ὁbisaa mpanimfoō no se, “Moka asem no ho edeen? Mmuuaeē ben na memfa mma saa nnipa yi?” 7 Wōbuua no se, “Se enne yi, wōpē se woyē ὥsomfoō ma saa nnipa yi, na woma wōn mmuaee pa a, enneē, daa wōbesom wo nokore mu.” 8 Nanso Rehoboam amfa afotuo a mpanimfoō no tuu no no. Mmom, ὥkō n’atipenfōo mmabunu bi a ὅne wōn sii so a na wōtu no fo no nkyen. 9 Ὁbisaa wōn se, “Mo nso mo adwene ne sen? Mmuuaeē ben na memfa nkōma nnipa a wōpē se mete adesoa a m’agya de soaa wōn no so?” 10 N’atipenfōo mmabunu buaa no se, “Ka kyere wōn a wōnwiinwii no se, ‘Me kōkorōbeto mu pi sene m’agya asene; se modwene se ὥhyēe mo so dodo a,

atifi, wo Bet-El ne Dan. **30** Yei bεyε bøne kεsε, ne mmammarima no sε, "Monhyehyε afunumu εfiri sε, nnipa no somm ahoni no, a na mpo wøtwa no mma me ntεm." Na wøhyehyε afunumu no εkwan kø Dan. **31** Yeroboam sisii abosonnan wo nkoko so, na ɔpaa asøfoo firii nnipa no mu a na wømfiri Lewi asøfoo abusua mu. **32** Yeroboam hyehyε nyamesom daponna wo Bet-El a na wødi saa nna no Bul bosome (bεyε Ahinime) mu a na etε too hø, Bul bosome (bεyε ɔsanna) mfimfini mu hø, na Yeroboam købøø afødee wø aførebukyia so wo Bet-El. ɔhyε anyamesom afahyε ase maa Israel, na ɔforo køø aførebukyia no so kohyee aduhwam.

13 Awurade hyε Onyame onipa bi ma økoø Bet-El, na ɔduruu ho ebere a na Yeroboam reko aførebukyia no ho akøø afødee. **2** Na ofiri Awurade ɔhyε nsøm mu teaam guu aførebukyia no sε, "Ao, aførebukyia! Aførebukyia! Sødee Awurade see nie: 'Wøbøø øbabarima bi a wøbeto no edin Yosia ato Dawid fie, na wo so na ode asøfoo a wofiri asoree so ha a wøhye aduhwam ne nnipa nnompe no beøø afødee!" **3** Eda no ara, Onyankopøn onipa no yεe nsønkyerennøe, na økaa sε, "Yei ne nsønkyerennøe a Awurade ada no adi. Aførebukyia no mu bøpæ mmieni, na nsø a ɔgu so no ahwie agu." **4** ɔhene Yeroboam bo fuu Onyame onipa yi se wakasa atia aførebukyia yi. Enti otenee ne nsa wø ne so, teaam sε, "Monkyere no!" Nanso, ne nsa a øteree wø øbarima no so no sensenee a wantumi anye ho hwee. **5** Na aførebukyia no mu paae mmieni, na nsø a ɔgu so no hwiø guie, sedeø nsønkyerennøe a Onyankopøn onipa nam Awurade ɔhyε nsøm so daa no adi kyerees no. **6** Afei, ɔhene no sree Onyankopøn onipa no sε, "Søre Awurade, wo Onyankopøn, ma me na me nsa no nnyø ahoøden." Enti, Onyankopøn onipa no sree Awurade maa no, na ɔhene no nsa nyaa ahoøden ma εyεø sedeø na etεe kane no. **7** Afei, ɔhene no ka kyerees Onyankopøn onipa no sε, "Ma yenko fie, na kødidi, na mema wo akyedee bi." **8** Nanso, Onyankopøn onipa no buaa no sε, "Mpo, se wode w'agypadee mu fa bekøye me koraa a, me ne wo renko, na burodo nso, merenni na manom nsuo wø ha. **9** Awurade asem so na wønam hyεø me sε, 'Ense se wodi burodo anaa wonom nsuo wø ha. Afei, nsane mfa ekwan a wofaa so køø Bet-El no so.'" **10** Enti, ofiri Bet-El faa ekwan fofoø so, se ørekø efie. **11** Na εbaa se na odiyifoo økøkøraa bi te Bet-El. Ne mmammarima bøkøa dee Onyankopøn onipa no aye wø Bet-El da no nyinaa kyerees no. Afei, wøkøa asem a waka akyere ɔhene no nyinaa, kyerees wøn agya no. **12** Odiyifoo økøkøraa no bisaa wøn sε, "Na ɔfaa he?" Na ne mmammarima no kyerees no kwan a Onyankopøn onipa no faa so køø. **13** Øka kyerees

maa no no, ɔhuri tenaa ne so **14** tii Onyankopøn onipa no. Økøto no se øte odum bi ase, na odiyifoo økøkøraa no bisaa no sε, "Wo ne Onyankopøn onipa a wofiri Yuda no anaa?" Øbuua no sε, "Aane, me a." **15** Afei, odiyifoo no ka kyerees no sε, "Ma yenko efie, na kødidi." **16** Onyankopøn onipa no ka kyerees no sε, "Merentumi nsane m'akyi. Menni ho εkwan se medidi anaa menom nsuo wø ha. **17** Awurade hyεø me sε, 'Ense se wodi aduanø biara anaa wonom nsuo ebere a wowø hø, anaa wofa økwan a wofaa so køø hø no so sane w'akyi.'" **18** Odiyifoo økøkøraa no buaa se, "Me nso, meye odiyifoo se wo ara. Na øboøoo bi kaa Awurade asem kyerees me sε, 'Fa no sane bra wo fie, na ømmmedii na ønnom nsuo.'" Nanso na odiyifoo økøkøraa no redaadaa no. **19** Enti, Onyankopøn onipa no ne no sane køø, kødidi nomee wo ne fie. **20** Ebere a wote didipono ho redidi no, nkra firi Awurade nkyen baa odiyifoo økøkøraa no so. **21** Øteaam guu Onyankopøn onipa a ofiri Yuda no so sε, "Sei na Awurade ka: Woabu Awurade asem so, na woanni ahyedee a Awurade, wo Onyankopøn, hyεø wo no so. **22** Wosane baa ha bedii aduanø, nom nsuo, nanso oka kyerees wo se nni hwee, nnom hwee. Esiane yei enti, wørensie w'amu wø w'agyanom damena mu." **23** Na Onyankopøn onipa no didi nom wieeø no, odiyifoo no hyehyεø n'afunumu no maa no, **24** na Onyankopøn onipa no sii økwan so bio. Na ørekø no ara, gyata bi ba bekumm no. N'amu no daa økwan mu a, na afunumu no ne gyata no gynagyna ho. **25** Nnipa ba betoo se amu no da økwan mu a gyata no gyna ho. Enti, wøkøøø amaneø wø Bet-El baabi a odiyifoo økøkøraa no te hø. **26** Ebere a odiyifoo økøkøraa no tee asem no, økaa sε, "Eyεø Onyankopøn onipa no a wannø Awurade ahyedee so no. Awurade ama n'asem no aba mu se ømaa gyata to hyεø no so, kumm no." **27** Na odiyifoo no ka kyerees ne mmammarima no sε, "Monhyehyε afunumu no mma me." Na wøhyehyε afunumu no. **28** Økøøø køhunuu se amu no da økwan mu. Na afunumu no ne gyata no da so gynagyna ne ho a, gyata no nwhee amu no, nto nhyeø afunumu no nso so. **29** Enti, odiyifoo no faa Onyankopøn onipa no amu no de no too n'afunumu no so, sane de no køø kurom, køsuu no, siee no. **30** Øde amu no too n'ankasa ne damena mu, firii awerehøø mu, suu no sε, "Ao, me nua!" **31** Akyire yi, odiyifoo no ka kyerees ne mmammarima no sε, "Se mewu a, monsie me wø damena a wøasie Onyankopøn onipa wø mu no mu. Momfa me nnompe ngu ne nnompe ho. **32** Na asem a Awurade ka kyerees no se ønka ntia aførebukyia a øwø Bet-El ne abosomfie no a øwø Samaria nkuro so no, øbeba mu." **33** Nanso, yei akyi koraa no, Yeroboam annane ne ho amfiri n'akwammøne no so. Økøøø so yii asøfoo firi nnipa no mu. Obiara

a ሥያ ነው, መሆኑን የዚህ ደንብ ይመለከት ነው እና በዚህ ደንብ የሚከተሉት ውስጥ የሚያሳይ ይችላል፡፡

14 Saa ebere no, Yeroboam babařima Abia yaree dendeenden. **2** Enti, Yeroboam ka kyere e ne yere se, "Sesa wo ho, sedee ebeye a, obiara renhunu wo se wone ȣhemmaa no. Na kɔ odiyifoo Ahiya, obarima a ȣka kyere me se medi ȣhene no, nkyen wo Silo. **3** Fa burodo mua edu, ȣfam ne ȣwooo akotoa kokye no, na bisa no dee ebeba abarimaa no so." **4** Na Yeroboam yere no koo Ahiya fie wo Silo. Saa ebere no na wabo akokoraa a ȣnhunu adee. **5** Nanso, na Awurade aka akyere Ahiya se, "Yeroboam yere beba ha, na ȣbehye da aye ne ho se obi foforo. ȣbebisa wo ne babarima no ho asem, efiri se, ȣyare dendeenden. Se ebä saa a, fa mmuaee a mede bema wo no ma no." **6** Na Ahiya tee ne nan ase wo eporno ano no, ȣfre se, "Yeroboam yere, bra mu! Aden enti na woahye da aye wo ho se obi foforo?" Na ȣka kyere no se, "Mewo asemimmone ka kyere wo. **7** Fa saa nkra yi a efiri Awurade, Israel Onyankopon, nkyen koma wo kunu Yeroboam se, 'Mepagya wo firi mpapahwekkwa mu, de wo besii me nkuroofoo Israel so ohene. **8** Metuu ahemman no ase firii Dawid fie, de maa wo. Nanso, woammu wo bra, te se me osomfoo Dawid a ȣdii m'ahyedes so a ode n'akoma nyinaa dii m'akyi, na daa ȣyee biribiara a mepé se ȣye no. **9** Bone a woayé no dooso kyen won a wótenaa ase ansa na wórewo wo no. Woaye anyame afoforo ma enam so ama me bo afu wo, wo sikakoko nantwie mma no enti. Na esiane se woadane w'akyi akyere me enti, **10** mede amanehunu beba wo fie ahennie nnidisoo so, na makum wo mmammarima nyinaa, ako a ne dee ȣdi ne ho so nso. Mëhye w'ahennie nnidisoo no ase, sedee obi hye wura ma asee tu koraa no. **11** Me, Awurade, meka ntam se, wo fiefoo a wòbewuwu wo kuro no mu no, nkraman na wòbewe won enam, na won a wòbewuwu wiram no nso, apete na wòbesoso won enam." **12** Na Ahiya ka kyere Yeroboam yere se, "Kɔ efie, na se wowura kuro no mu ara pe a, abøfra no bewu. **13** Na Israel nyinaa besu no, na woasie no. Ono nko ne onipa a ofiri mo fie a wobesie no yie, na saa abøfra no nko na Awurade, Israel Onyankopon, hunu no se ade pa wò Yeroboam fiefoo nyinaa mu. **14** Na Awurade bëpagya ȣhene adi Israel so. Ono na ȣbetore Yeroboam fiefoo ase. Saa asem no besi enne yi ara, saa donhweree yi ara mu. **15** Na Awurade bewoso Israel te se sibire a ehinhim wo asuwa ani. ȣbetutu Israelfoo ase afiri saa asase pa a ode maa won agyanom no so. Na ȣbebä won apete, atra Asubonten Eufrate, efiri se, wonam som a wòsom Asera aforebukyia no so ahye Awurade abufuo. **16** ȣbeto Israel asaworam, efiri se, Yeroboam yee bone, nam so maa Israel nyinaa ne no

15 Yeroboam dii adee wo Israel ne mfée dunwotwé
soo no, Abiyam hyee n'adedie ase se ñhene wo
Yuda. **2** Õdii ñhene wo Yerusalem mfée mmiensa.
Na ne maame din de Maaka a ÿe Absalom babaa. **3**
N'agya bñe a ÿeess nyinaa no, ÿeess bi. Na n'akoma
nni Awurade ne Onyankopon mu, sëdees ne nana
Dawid yeees no. **4** Nanso, esiane Dawid enti, Awurade,
ne Onyankopon maa n'asefõo kwan ma wokõ so dii
adee, na ñmaa Abiyam obabarima a õbedi n'adee wo
Yerusalem. **5** Na Dawid aye dees eye wo Awurade ani
so. Õdii Awurade ahyedee so ne nkwa nna nyinaa,
agye Hetini Uria no ho asem no nko ara. **6** Abiyam

nkwa nna mu nyinaa, na akokoakoko da ɔno ne 26 Na ɔyee bɔne wɔ Awurade ani so. ɔdii n'agya Yeroboam ntam. 7 Nsem a aka a esisii wɔ Abiyam anammon akyi, tooa so yee bone, somm abosom ahennie mu ne dee ɔyee no, woatwere wɔ Yuda sedee na Yeroboam adi Israel anim ama woayee no. Ahemfo Abakɔsem Nwoma no mu. ɔko daa Abia ne 27 Na Ahiya babarima Baasa a ofiri Isakar abusuakuo Yeroboam ntam ebere biara. 8 Na Abiyam wuiɛ no, mu no pam Nadab tiri so, kumm no ebere a na one wɔsiee no Dawid kuropon mu. Na ne babarima Asa Israel akodɔm akyere sraban, retua Filistifoo kuro dili n'addee se ɔhene. 9 Yeroboam dili ɔhene wo Israel Gibeton no. 28 Baasa kumm Nadab wɔ ɔhene Asa ne mfee aduonu so no, Asa bedii ɔhene wɔ Yuda. adedie wo Yuda mfee mmiensa mu no so, na ɔbeyee 10 ɔdii ɔhene Yerusalem mfee aduanan baako. Na Israelhene a ɔdi ho. 29 Ntem ara, okunkumm ɔhene wɔfre ne nanabaa Maaka a na ɔye Absalom babaa. Yeroboam asefuu nyinaa a adehyee abusua no mu 11 Asa yee dee eso Awurade ani, sedee ne nana Dawid baako koraa anka, sedee Awurade nam odiyifoo yee no. 12 ɔpamoo asoree so nnwamanfoo nyinaa Ahiya a ofiri Silo ahye bɔ afa Yeroboam ho no. firii asase no so, na ɔyiyyi ahoni a n'agyanom yee 30 Saa asem yi sii, efiri se, Yeroboam di a ɔdii no nyinaa. 13 Na impo, ɔtuu ne nanabaa Maaka Israel anim ma wɔyee bone no, ehyee Awurade, firii ahemaadwa no so, efiri se, na waye Asera Israel Onyankopon, abufuo. 31 Nadab ahennie ho ahoni dua a na ɔye akyiwadee. Asa twaa dua no na ɔhyee no wo Kidron bɔnhwa mu. 14 ɔwom se agu Israel Ahemfo Abakɔsem Nwoma mu. 32 Na wɔansse abosonnan no nyinaa koraa dee, nanso, Asa kɔo so de n'akoma hyee Awurade mu n'asetena Ahiya ba Baasa hyee asee dili Israel so wɔ ɔhene nyinaa mu. 15 ɔde dwete, sikakɔkɔ no nneema a Asa adedie wo Yuda no mfee mmiensa mu. Baasa ɔno ne n'agya too edin de maa Awurade Asoredan dili addee Tirsa mfee aduonu enan. 34 Na ɔyee bone no bae. 16 Na akokoakoko wɔ Yudahene Asa ne Israelhene Baasa ntam. 17 Israelhene Baasa kɔko tiaa Yuda, na ɔmaa Rama banbo sedee obi ntumi nni ahyenfirie wɔ Yudahene Asa asase so. 18 Asa tasee dwete ne sikakɔkɔ no a ɛkaa wɔ Awurade Asoredan no akoradan mu ne dee na ewo ahemfie no akoradan no mu. ɔde hyee ne mpanimfoo no mu bi nsa, na ɔsomaan wɔn ma wɔkɔ Hesion babarima Tabrimon babarima Siriahene Ben-Hadad a na ɔdi ɔhene wɔ Damasko no nkyen, na ɔde saa nsɛm yi kaa ho. 19 "Ma yenyen apam a na ɛda w'agya ne m'agya ntam no fofor. Tie, mede akyedee a ɔye dwete ne sikakɔkɔ resoma de abre wo. Afei, twa wo ne Israelhene Baasa apam no mu, sedee oremfa ne nsa nka me." 20 Ben-Hadad penee ɔhene Asa abisadee no so, na ɔsomaan n'akodɔm, ma wɔkɔto hyee Israel so. Wɔdii nkuro Lyon, Dan, Abel-Bet-Maaka ne Kineret a Naftali nsase nyinaa ka ho no so. 21 Na Israelhene Baasa tee asem a asi no, ɔgyaee n'adwuma a na ɔreye de abɔ Rama ho ban no, kɔo Tirsa kɔtenaa ho. 22 Afei, ɔhene Asa soma kɔo Yuda mmaa nyinaa, kɔkaa se ɔhwehwɛ se obiara biara beboa asoa ɛdansie abɔo ne nnua a na Baasa de reye banbɔdwuma wɔ Rama no afiri ho. Asa de saa banbo nneema no kyekyeree kuro Geba a ewo Benyamin ne Mispa kuro no. 23 Asa ahennie ho nsɛm nkae ne dee ne tumi koduruie no, ne nkuro a ɔkyekyere no nyinaa din no, woatwere agu Yuda Ahemfo Abakɔsem Nwoma no mu. Ne nkɔkoraboo mu no, ɔyaree ne nan. 24 Ebere a Asa wuiɛ no, wɔsiee no n'agyanom nkyen wɔ Dawid kuropon mu. Na ne babarima Yehosafat bedii n'addee se ɔhene. 25 Yeroboam babarima Nadab hyee asee dili addee wɔ Israel ebere a na ɔhene Asa adi addee wɔ Yuda mfee mmienmu. ɔdii addee Israel mfee mmienmu.

16 Na Awurade asem baa Hanani babarima Yehu so tiaa Baasa se, 2 "Mepagyaa wo firii mfuturo mu, de wo tuua me nkurooo Israel ano. Nanso, wofaa Yeroboam kwan bone no so, maa me nkurooo Israel yee bone, maa wɔn bone a wɔyee no hyee me abufuo. 3 Enti, merebesee Baasa ne fie, na meye wo fie te se Nebat babarima Yeroboam dee. 4 Wɔn a wɔbewu wɔ kuro no mu a wɔyee Yeroboam dea no dee, nkraman bewe won enam. Na ewiem nmoomaa na wobesoso wɔn a wɔbewu wiram no."

5 Na Baasa adedie ne echo nsɛm nkae, dee ɔyee ne ne mpontuo no, woatwere agu Israel Ahemfo Abakɔsem Nwoma no mu. 6 Baasa wuiɛ no, wɔsiee no wo Tirsa. Na ne babarima Ela dili n'addee se ɔhene. 7 Na Awurade asem nam Hanani babarima odiyifoo Yehu so baa Baasa ne ne fiefoo so, esiane bone dodo a na waye wɔ Awurade ani so no enti. Saa inyee no hyee Awurade abufuo. Na ɔyee sedee ɔyee Yeroboam fie no ara pe, efiri se, Baasa nso seee Yeroboam fie. 8 Baasa babarima Ela hyee asee dili Israel so wɔ Tirsa a saa ebere no, na ɔhene Asa adi addee wɔ Yuda mfee aduonu nsia. ɔdii ɔhene wɔ Israel mfee mmienmu. 9 Na Simri, a na ɔye safohene wɔ adehyee nteaseenam no mu fa so, bɔo ne tirim po se obekum Ela. Eda bi, Ela boroo nsā wɔ Arsaa a na ɔye ahermfie sohweefoo no fie wɔ Tirsa. 10 Simri kɔo ho de addee kɔbɔ no ma ɔhwee fam wuiɛ. Saa asem yi sii ɔhene Asa adedie wo Yuda no afe a etɔ so aduonu nson mu. Enti, Simri beyeɛ ɔhene a ɔdi so. 11 Echo ara, Simri kunkumm Baasa adehyee abusua no mu nnipa nyinaa a wannya abarimaa

baako koraa. Mpo, əkunkumm ne ntetebusuafoo abosomfie ne aforebukyia maa Baal wō Samaria. 33 ne ne nnamfonom. 12 Simri seee Baasa ahennie Afei, əsii Asera aforebukyia. Əko so yee pii de hyee nnidiso no, sedee Awurade nam odiyifoo Yehu Awurade, Israel Onyankopon abufuo sene ahemfo a so ahye no. 13 Yeinom siie esiane Baasa ne ne woadi n'anim wō Israel no nyinaa. 34 N'ahennie so babarima Ela bōne ne won bōne dodox a wodii Israel na əbarima bi a wofre no Hiel a ofiri Bet-El sane anim ma woyee no enti. Wode won abosom huhuo kyekyeree Yeriko. Ətoo fapem no, n'abakan Abiram hyee Awurade, Israel Onyankopon, abufuo. 14 Ela wui. Na otintim abontenpono de wieee no nso, ne ahennie ho nsəm nkaee ne dwuma a odiie nyinaa kaakyire Segub nso wui. Yei nyinaa sisie, sedee no, wootwērē agu Israel Ahemfo Abakōsem Nwoma asem a efiri Awurade nkyen fa Yeriko ho a Nun no mu. 15 Simri tenaa Tirsa dii adee Israel, əbere babarima Yosua kaece no tee.

a na əhene Asa adi adee wo Yuda mfee aduonu nson mu, nanso əddi adee nnanson pe. Əbere a Israel akodom a na worekoto ahye Filistifoo kuro Gibeton so no 16 tee se Simri akum əhene no, woyii əsahene Omri de no dii adee se won əhene foforo. 17 Enti, Omri dii Israel akodom anim, fir Gibeton kōtuua Tirsa a eye Israel ahenkuro no. 18 Əbere a Simri hunuu se wəafa kuro no, əko əhene no abankesewa mu wo ne fie, na əhyee ho ne ne ho fraee, ma əwuu egjaderee no mu. 19 Na ono nso aye bōne wo Awurade ani so. Ədii Yeroboam anammon akyi, toaa bōne a Yeroboam dii Israel anim yee no so. 20 Simri adedie ho nsəm nkaee ne ne po bōne a obəee no, wootwērē agu Israel Ahemfo Abakōsem Nwoma no mu. 21 Na afei, na Israelfoo no mu akye mmieni. Na nnipa no mu fa pe se wōma Ginat babarima Tibni di won so əhene, enna efa a aka no nso gyinaa Omri akyi. 22 Nanso, Omri akyidifo no bu faa Ginat babarima Tibni akyidifo no so. Enti, wəkumim Tibni, ma Omri dii əhene. 23 Omri hyee asee dii əhene wo Israel əbere a əhene Asa adi adee wo Yuda mfee aduasa baako mu. Ne nyinaa mu, əddi adee mfee dumieni a əde emu nsia tenaa Tirsa. 24 Na Omri təo bepo bi a seesei wofre no Samaria, firii Semer a na eye ne dea no nkyen, dwete kilogram aduosia nnwətwe. Əkyekyeree kuro wo so, na ətoo kuro no edin Samaria, de hyee Semer animuonyam. 25 Nanso, Omri yee bōne Awurade ani so, na mpo, ne bōne no so sene ahemfo a wodi n'anim no dee. 26 Ədii Yeroboam anammon akyi, əko so somm abosom, sedee Yeroboam dii Israel anim, ma woyee no. Əde yei hyee Awurade, Israel Onyankopon, abufuo. 27 Omri adedie ho nsəm nkaee no ne dee ne tumi ano kosi ne ne dwuma a ədiie no, wootwērē agu Israel Ahemfo Abakōsem Nwoma no mu. 28 Omri wui no, wosiee no Samaria. Na ne babarima Ahab na əddi n'adee se əhene. 29 Omri ba Ahab hyee asee dii Israel so əhene əberə a na əhene Asa adi adee Yuda mfee aduasa nwətwe mu. Ədii adee Samaria mfee aduonu mmieni. 30 Nanso Omri ba Ahab yee bōne wō Awurade ani so. Mpo, na ne bōne no so sene ahemfo a wodi n'anim no nyinaa mu biara dee. 31 Na əyee dee Yeroboam yee wō bōneye mu no bi. Wamma no anso ho ara. Əwaree Isebel a na əye Sidonfohene Etbaal babaa, na əhyee asee somm Baal, sōree no. 32 Dee edi əkan no, əsii abosomfie ne aforebukyia maa Baal wō Samaria. 33 Afei, əsii Asera aforebukyia. Əko so yee pii de hyee Awurade, Israel Onyankopon abufuo sene ahemfo a so ahye no. 13 Yeinom siie esiane Baasa ne ne woadi n'anim wō Israel no nyinaa. 34 N'ahennie so babarima Ela bōne ne won bōne dodox a wodii Israel na əbarima bi a wofre no Hiel a ofiri Bet-El sane anim ma woyee no enti. Wode won abosom huhuo kyekyeree Yeriko. Ətoo fapem no, n'abakan Abiram hyee Awurade, Israel Onyankopon, abufuo. 14 Ela wui. Na otintim abontenpono de wieee no nso, ne ahennie ho nsəm nkaee ne dwuma a odiie nyinaa kaakyire Segub nso wui. Yei nyinaa sisie, sedee asem a efiri Awurade nkyen fa Yeriko ho a Nun babarima Yosua kaece no tee.

17 Afei, Elia a əfiri Tisbi a əwo Gilead no ka kyereə shene Ahab se, "Mmerə dodox a Awurade, Onyankopon a mesore no som no, Israel Onyankopon te ase yi, əbo rensi, na osuo nso rento mfeeckakra bi mu, gye se enam m'asəm so." 2 Na Awurade ka kyereə Elia se, "Ko asuo Kerit a əwo apuees fam no a əbo Asubonten Yordan mu no, na kohinta hə. 4 Nom asuo no mu nsuo, na di dee anene no de bebre wo, efiri se, mahye se wəmmre wo aduane." 5 Enti, Elia yee sedee Awurade aka akyere no no. Əbə atenaee wə asuo Kerit ho. 6 Anene no brees no burudo ne enam anəpa ne anwummere biara, na ənom nsuo firii asuo no mu. 7 Na akyire yi, asuo no weee, cfiri se, na osuo ntə wə asase no so baabiara. 8 Na Awurade ka kyereə Elia se, "Ko na kətena akuraa Sarefat a əben Sidon kuro no mu. Okunafo bi wə hə a əbəma wo aduane adi. Makyerə no dee ony." 10 Na Elia əko Sarefat. Əduruu kuro no abontenpono no ano no, əshunuu okunafo bi a ərehwehwe mmabaa. Əbisaa no se, "Mesre wo, wobetumi ama me nsuo kuruwama bi?" 11 Ərekəsə nsuo no abo no, əsree no se, "Eye a fa burudo sini bi nso ka ho." 12 Okunafo no kaa se, "Meka Awurade, wo Onyankopon no ntam se, menni burudo sini koraa wə fie. Na dee mewo wə efie ye asikyiresiam kakra ne ngo toa ase kakra bi. Mekəpəs mmabaa kakra a mede bənoa aduane a etwa too, na me ne me babarima adi, na afei yeawuwu." 13 Nanso, Elia ka kyereə no se, "Nsuro! Ko na konoa aduane a etwa too no. Nanso, eye a, to burudo ketewa bi di ekan ma me ansa. Na eno akyi no, aduane bebre bekə ama wo ne wo ba no. 14 Na dee Awurade, Israel Onyankopon ka ne se, "Daa asikyiresiam ne ngo pii beka wo wə adekoradee no mu kosi ebers a Awurade bema osuo ato, ama mnəbaee anyini bio." 15 Na əyee sedee Elia kaece no. Enti ono, Elia ne ne ba no əko so dii asikyiresiam ne ngo a na əwo no ara nna bebre. 16 Əbere biara na wəwə asikyiresiam ne ngo a ebəsə won di wə won adekoradee mu sedee Awurade nam Elia so hyee ho bə no. 17 Akyire yi, əbaa no babarima no yaree. Yadee no əko so ara kosi se abofra no wui. 18 Əbaa no bisaa Elia se, "Ao, Onyankopon onipa, edeen na woaye me yi? Wobaa ha se worebetwe m'aso wə me bōne a maye ho enti na woakum me ba yi?" 19 Nanso, Elia ka kyereə no

se, "Fa wo ba no ma me." Na ḥgyee abarimaa no firii ne nsam. Ḫde no koo esoro dan bi a wosoe no mu no mu. Ḫde owufuo no too ne mpa so. **20** Elia su guu Awurade so se, "Ao, Awurade, aden enti na wode saa awerehoo yi abeto okunafoo yi a ḫde ne fie asom me hoho yi so, na wama ne ba awuo yi?" **21** Ḫbutuu abofra no so mprensa, su guu Awurade so se, "Ao Awurade, me Onyankopon, mesre, ma abofra yi nnya nkwa bio." **22** Awurade tiee Elia mpaebo, na abofra no nyaa nkwa bio. **23** Enti, Elia de no firi soro ho bres ne maame, ka kyere no se, "Hwe, wo ba no anyane." **24** Na obaa no ka kyere Elia se, "Afei, mahunu pefee se woye Onyankopon onipa, na Awurade kasa fa wo so ampa."

18 Mfee mmiensa akyi, Awurade asem baa Elia nkyen se, "Fa wo ho kokyere ḫene Ahab na ka kyere no se enkyere biara, mema osuo ato asase no so." **2** Elia de ne ho kokyere ḫene Ahab. Na ekom no ano yee den yie wo Samaria. **3** Ahab free Obadia a na ohwe n'ahemfie so no. Na Obadia gye Awurade di yie. **4** Ebere a na Isebel rekunkum Awurade adiyifoo no, Obadia faa adiyifoo no ḫha de won kosiee aboden mmienu mu a, won mu aduonum biara da oboden baako mu. Na ommaa won aduane ne nsuo. **5** Ahab ka kyere Obadia se, "Ese se yehwewhe asase no so nsuwa ne bōnhwa nyinaa se ebia yebanya esere ama aponko no mfunumu yi awe sedee worenwu." **6** Enti, wokyee asase no mu maa won ho. Ahab faa efa na Obadia nso faa efa. **7** Obadia nam, nam no, Elia hyiaa no. Obadia hunuu no, kaee no enti, ḫkotoo no wo fam kaa se, "Enti, wo nie, me wura Elia?" **8** Elia buaa se, "Aane, koka kyere wo wura se, 'Elia wo ha.'" **9** Obadia bisaa se, "Me wura, edeen bōne na maye a enti woesoma me Ahab nkyen ama wōakum me? **10** Mmere dodox a Awurade, wo Onyankopon te ase yi, ḥman anaa ahemman biara nni ho a me wura nsomaa obi wo so se ḥnhwewhe wo. Na ḥman anaa ahemman biara a wōbek se wonni so no, ḥma wōka ntam, ka se wōanhunu wo. **11** Na afei, woka kyere me se menko me wura nkyen nkoka nkyere no se, 'Elia wo ha.' **12** Mennim baabi a se megya wo ho ko a, Awurade honhom bepagya wo akosi. Se mekoka kyere Ahab, na wanhanu wo a, obekum me. Nanso, me, wo ḥsomfoo, masom Awurade firi me mmofraase. **13** Me wura, wontee dee meyee ebere a na Isebel rekunkum Awurade adiyifoo no anaa? Mede Awurade adiyifoo no oha sied aboden mmienu mu a, na won mu aduonum wo oboden baako biara mu. Memaa won aduane ne nsuo nso. **14** Na afei, woka kyere me se menko me wura nkyen nkoka nkyere no se, 'Elia wo ha!' Ḫbekum me!" **15** Elia kaa se, "Mmere dodox a Awurade a mesom te ase yi, dee ebeye biara, mede me ho bema Ahab enne." **16** Enti, Obadia kohyiaa Ahab, ka kyere no, na Ahab kohyiaa Elia. **17** Ḫunuu Elia no, obisaa no se, "Wo

nie, wo a woha Israelfoo?" **18** Elia buaa se, "Menhaa Israel ekwan biara so. Na mmom, wo ne w'agya fiefo na moaha Israel. Moagyae Awurade mmara so die, akodi Baal akyi. **19** Enti, frē Israel nnipa nyinaa na wommehyia me Karmel bepo so. Na fa Baal adiyifoo ahanan aduonum ne Asera adiyifoo ahanan a wōdidi Isebel didipono so no nso bra." **20** Na Ahab soma koo Israel nyinaa koboaboa adiyifoo no ano wo Karmel bepo so. **21** Elia dii nnipa no anim kaa se, "Moadwene beye ntanta wō saa asem yi ho akosi da ben? Se Awurade ye Onyankopon a, monni n'akyi, na se Baal nso ye Onyankopon a, monni n'akyi." Nanso, nnipa no yee dinn. **22** Elia ka kyere ḥman no se, "Me nko ara ne Awurade odiyifoo a maka, nanso Baal wo adiyifoo ahanan aduonum. **23** Momma yen anantwinini mmienu. Momma wonyi mu baako, na wōntwitwa no asinasini mfa ngu gyenyina so, nso won mu ogya. Nantwinini baako a aka no, meye ne ho adwurna, de agu gyenyina so a merento mu ogya. **24** Na mobefre mo nyame na me nso mafre Awurade. Nyame a ḥnam ogya so gye so no, ḥno ne Onyankopon." Ḫmanfo no nyinaa penee so. **25** Elia ka kyere Baal adiyifoo no se, "Momfa anantwinini no baako, na monni ḥkan nsiesie no, efiri se, mo dōoso. Momfre mo nyame a monnto mu ogya." **26** Enti, wōfaa nantwinini a wōkaa se wōmfā no no, siesiee no too afōrebukyia no so. Afei, wōfrē Baal, frē no, frē no firi anōpa mu nyinaa se, "Ao, Baal! Tie yen oo!" Woteateam saa ara, nanso woannya mmuaee biara! Afei wōde anibere sa faa afōrebukyia a wōasi no ho hyiae. **27** Eduruu owigynaee no, Elia dii won ho fe se, "Monteateam den! Ḫye onyame! Ebia, ḥredwene biribi ho dendeenden anaa ḥregye n'ahome, ḥnnyaa adagyee anaa watu ekwan. Ebi nso a, wada a ese se wōnyane no." **28** Enti, wōteateam den, de asekān twitwaā wōn ho wōn ho, wōwō wōn ho wōn ho pea sedee won amannee tee, maa mogya pram won. **29** Owigynaee no twaa mu mpo no wōtoaa wōn nkōmhye no so, kōsii anwummmere afōrebō bere no mu. Nanso, mmuaee biara amma. Wōante obiara nne na obiara annye won so. **30** Afei, Elia ka kyere ḥmanfo no nyinaa se, "Mommra me nkyen ha." Wōkō ne nkyen, na osiesiee Awurade afōrebukyia a na abubuo no. **31** Elia faa abo dumieni a baako biara gyina ho ma Israel abusuakoo baako, **32** na ḫde abo no sane sii Awurade afōrebukyia no. Na otwaa amena a ne tetrete beye anammā mmiensa faa afōrebukyia no ho hyiae. **33** ḫde nnyensin guu afōrebukyia no so, twitwaā nantwinini no asinasini guu so. Afei, ḫkaa se, "Monhye pore akese no nsuo ma ma, na monhwie ngu afōrebōdee no ne nnyensin no so." Wōyee dee ḫkaa no wiees no, **34** ḫkaa se, "Monye saa ara bio!" Na wōyee saa wiees no, ḫkaa se, "Monye saa ne mprensa so." Wōyee sedee ḫkaa no, **35** maa nsuo no tene faa afōrebukyia no ho, maa

mpo, εbu faa amena no so. **36** Eduruu εbere a εse baa bio bekaa no kaa se, “Sore na didi pii ka ho, na se wōbo anwummersε afodee, sεdeε wōn amannee εkwan a εda w'anim no ware.” **8** Enti, osore didiiε, kyere no, odiyifoo Elia koo aforebukyia no so, bōo nomee. Aduane no maa no nyaa ahoden a əde mpaεs se, “Ao, Awurade, Abraham, Isak ne Yakob bētwa εkwan adaduanan, awia ne anadwo aks Horeb Onyankopon, kyere enne se woye Onyankopon wō a εye Onyankopon bεpō no so. **9** Ḍokduruu əboden Israel, na meye wo osomfoa. Kyere se, dee mereye bi ho, na ədaa mu anadwo no. Na Awurade bisaa no yi nyinaa firi wo. **37** Ao, Awurade, tie me! Tie me na se, “Elia, εdeen na woreye wo ha?” **10** Elia buaa se, saa nnipa yi nyinaa nhunu se, Ao, Awurade, woye “Mede ahoden asom Asafo Awurade Onyankopon. Onyankopon a woatwe wōn asane aba wo nkyen.” Nanso, Israelfoo abu apam a wōne wo hyehyee no **38** N'ano siie pe, na ogya a εfiri Awurade nkycen so, nam so abubu w'aforebukyia nyinaa, akunkum te firii soro behyee nantwinini ba no, nnyensin w'adiyifoo a anka obiara. Me nko ara na maka, no, aboo no ne mfuturo no. Mpo, εwee amena no nanso wōrepε me akum me nso.” **11** Awurade ka mu nsuo no nyinaa. **39** Nnipa no hunue no, wōde kyere se, “Firi adi kogyna m'anim wo bεpō no wōn anim butubutuu fam, teateaam se, “Awurade so.” Na εbere a Elia gyina hō no, Awurade bεfaa ye Onyankopon! Awurade ye Onyankopon!” **40** Na hō, na mframa denden bi bō sii bεpō no mu. Na Elia hyεs se, “Monkyere Baal adiyifoo no nyinaa. mframa no ano den no dwidwaa abotan no mu. Mommma wōn mu baako koraa nnwane.” Enti, Nanso, na Awurade nni mframa no mu. Mframa əmanfoa no kyekyere wōn nyinaa. Na Elia de wōn no akyi no, asase wosooε. Nanso, na Awurade nni koo Kison bōnhwa mu kōkunkumm wōn wo hō. **41** asasewosoo no mu. **12** Na asasewosoo no akyi, ogya Elia ka kyere se, “Kō na kodi aduane pa, ma pueε. Nanso, na Awurade nni ogya no mu. Na wo ho ntō wo! Na mate se osu kεsε bi rebεto.” ogya no akyi, nne bi a εye bōkō te se dee wōde ka **42** Enti, Ahab too εpono. Na Elia foro koo Karmel asomusem baeε. **13** Elia tee nne no, əde n'atadeε bεpō atifi, kōbutuu fam, bōo mpaεs. **43** Na əka kataa n'anim enna əfiri əboden no mu, kogynaaiε kyere se, “Kō na fa w'ani kyere ερo ano kwan no ano. Na nne bi bisaa se, “Elia, εdeen so.” Əsomfoa no kō kohwεs hō, na əba bēka kyere se, “Mehunuu omununkum bi a ete na woreye wo ha?” **14** Ḍbuua bio se, “Mede ahoden Elia se, “Manhunu hwhee.” Elia kaa saa kyere se, “Ntēm! Kō Ahab nkycen kōka abu apam a wōne wo hyehyee no so, nam so abubu mprenson se omfa n'ani nkoyere hō. Əno nso koo abu apam a wōne wo hyehyee no so, nam so abubu mprenson. **44** Ne mprenson so no, ne əsomfoa no w'aforebukyia nyinaa, akunkum w'adiyifoo a anka obiara. Me nko ara na maka, nanso wōrepε me se onipa abasa a, apue afiri ερo no so reforo.” Ehō abu apam a wōne wo hyehyee no so, nam so abubu mprenson. **45** Aramhene. **16** Afei, sra Nimisi babarima Yehu, na Ankyere biara na osuo munaa tumm. Osuframa ənye Israelhene, na sra Safat babarima Elisa a əfiri bōεs, na osu kεsε tōεs, na ntem so, Ahab koo Abel-Mehola, na ənsi w'anamu se me odiyifoo. **17** Yesreel. **46** Afei, Awurade maa Elia ahoden sononko bi. Əkekaa n'atadeε hyεs n'abōsōo mu, na əddi Ahab Obiara a əbedwane afiri Hasael ho no, Yehu bekum no, na obiara a əbedwane afiri Yehu ho nso no, Elisa teaseenam no əkan ara kōsii Yesreel εkwan ano. bekum no. **18** Yeinom akyi no, mebō nnipa afoforō mpem nson bi a wōwō Israel a wōnkotoo Baal, mfee n'ano da no ho ban.” **19** Na Elia kōhunuu Safat babarima Elisa se əde anantwie refuntum afuo. Na anantwie mpamho dubaako na wōdi n'anim, enna Elisa nso de mpamho a etō so dumieni refuntum. Elia koo ne nkycen kōtoo n'atadeε guu ne mmati so, na əsane n'akyi kōεs. **20** Elisa gyaa anantwie no hō, tuu mmirika dii Elia akyi, ka kyere se, “Dee edī əkan no, ma menkōkra m'agya ne me maame ansa na me ne wo aks.” Elia buaa se, “Sane w'akyi na kō. Na dee maye wo no, dwene ho.” **21** Afei, Elisa sane kōo anantwie no ho kōkunkumm wōn. Əde funtumfidie no ho nnua no yεs nnyensin de totoo enam no. Əde enam no kōmaa mmarima a wōde funtumfidie a aka no reye adwuma no nyinaa, ma wōwεes. Na əne Elia kōεs se ne əboafao.

19 εbere a Ahab duruu fie no, əkaa dee Elia aye nyinaa ne sεdeε wakunkum Baal adiyifoo nyinaa no kyere se Isebel. **2** Enti, Isebel de saa nkra yi komaa Elia se, “Sεc əkyena sesse na menkum wo, sεdeε woakum nkurəfoa yi a, anyame no nku me bi.” **3** Elia tee nkra no, əsuroε, enti ədwane de peree ne ti. Əkōo kuro bi a εwo Yuda a wōfε no Beer-Seba, gyaa ne əsomfoa wo hō. **4** Na ono nko ara nantee da mu nyinaa kōo εsere so. Əkōtenaa dutan bi a na aye frōmm ase, na əbōo mpaεs se anka ənwu. Əkaa se, “Dee mahunu no ara dōo me so, Awurade. Twa me nkwa so na mennye nsene m'agyanom.” **5** Na ədaa dua no ase. Na ne nna mu no, əbōfoa bekaa no, ka kyere se, “Sore na didi.” **6** Əhwεs ne ho hyiae hunuu burodo bi a wōato no ogyasramma so, ne kuruwa a nsuo wo mu. Enti, ədidiie, nom nsuo no, sane daa bio. **7** Na Awurade əbōfoa no sane

20 Yeinom akyi, Aramhene Ben-Hadad boaboa no, na Ahab amansini asahene no adi akodōm no n'akodōm ano, a nteaseenam ne aponkō a anim, kō əko no. **20** Na Israel əsraani biara kumm wɔyé ahemfo aboafoo aduasa mmienu dea ka ne ho. ne ətamfoo Aram əsraani a one no dii asie. Eno enti, Wəkötua Israel kuropōn Samaria, to hyee so. **2** Ben- amonam hō ara, Aram asraafō no bō hu, dwanee. Hadad somaa aboafoo kōo kuro no mu se wonkōka Israelfoo no taa won, nanso əhene Ben-Hadad ne ne nkyere əhene Ahab se, “Ben-Hadad se, **3** ‘Mo dwete nkurfooo kakra bi dee, wotena aponkō so dwanee. ne mo sikakōkōo yé me dea. Saa ara na mo yeronom **21** Nanso wossee aponkō ne nteaseenam a ekaa ho ne mo mma mu papa no nso yé me dea.’” **4** Ahab no nyinaa, kunkumm Aramfooo no. **22** Akyire yi, buaa se, “Mate, me wura! Dee mewo nyinaa yé wo odiyifoo no ka kyere Ahab se, “Siesie wo ho ma əko dea.” **5** Ankyere biara Ben-Hadad aboafoo sane baa fofooo na Aramhene bēba osutəbere mu.” **23** Wədii bio bekaa se, “Ben-Hadad se, ‘Maka dada se momfa Ben-Hadad so no, ne mpanimfooo no ka kyere no mo dwete, sikakōkōo, mo yeronom ne mo mma se, ‘Israel anyame no yé mmepo anyame, na eno mma me. **6** Əkyena səsəe, mesoma me mpanimfooo, enti na ema wodii nkonom no. Na se woduru tata na wəabəhwehwə mo ahemfie ne mo nkurfooo afie. so a, yəbedi wən so nkonom a yəremmire ho koraa. Na biribiara a esom bo ma mo no, wəbefa de akə.’” **24** Dee əho hia ara ne se, saa əbere yi, eṣe se wode **7** Na Ahab free asase no so ntuanofoo no nyinaa, akono asahene sisi ahemfo no ananmu. **25** Momfa ka kyere wən se, “Monhwə sedee saa əbarima yi asraafō fofooo a wən dodoō te se wən a wohweree pe se əde əshaw ba. Mapene so dada se mede me wən no ara. Ma yen aponkō no dodoō, nteaseenam yeronom, me mma, me dwete ne me sikakōkōo ne mmarima dodoō saa ara, na yebetumi ne wən adi bəma no.” **8** Ntuanofoo ne nnipa no nyinaa kaa se, asie wə tata so. Akyinnyee biara nni ho se yəbedi “Se əbisaa biribi fofooo biara bio a, mfa mma no.” **26** Na afe so no, əfree Aram asraafō, tuu nkyen baee no se, “Monkōka saa aseṁ yi nkyere nten kōo Israelfoo so wə Afek se wəne wən rekoko. me wura əhene se, ‘Biribiara a obisaa kane no dee, **27** Israel boaboaas n'asraafō ano, twaa sa, de wən mede bəma no. Na dee obisaa no akyire no dee, ho hyee əko no mu. Na se wəde Israel akodōm no merentumi mfa mma no.” Enti, Ben-Hadad aboafoo toto Aram akodōm no dodoō a wəahye ho ma no ho no sane kōbōo no amanees. **10** Na Ben-Hadad soma a, na Israel akodōm no dodoō te se mmirekyikoo kōka kyere Ahab se, “Se mansee Samaria pasaa, na nketewa mmienu bi. **28** Onyankopōn onipa no emu mfuturo dodoō bi ka a əbebboro asraafō no mu kōo Israelhene nkyen kōka kyere no se, “Sedee biara nsabuo ma a, anyame no ntwe m'aso denden Awurade see nie: Aramfooo no aka se, ‘Awurade ye so.’” **11** Israelhene nso soma ma wəkōka kyere mmeepo Awurade na ənye tata so Awurade. Enti, no se, “Ense se əkofoo kəsəe a ərefa n'akofena aka məboa wo ma wəodi akodōm buburugyaayi so. akono, tu ne ho se əkofoo kəsəe a wadi nkonom Na əbema woahunu se, mene Awurade no.” **29** dada.” **12** Ahab mmuaee yi duruu Ben-Hadad ne Asraadōm mmienu yi bobəo wən atenaee, ma edii ahemfo a wəaka no asom əbere a na wərenom nsā nhwəanimu nnanson. Na nnanson so no, əko no wə wən ntomadan mu. Əhyee ne mmarima no se, hyee asee. Eda no ara, Israelfoo no kunkumm Aram “Monsiesie mo ho nkoko.” Enti, wəsiesiee wən ho anammontwa asraafō no əpeha. **30** Nkaee no dwane se wərekōto ahye kuropōn no so. **13** Na odiyifoo kətee Afek ofasuo akyi, nanso ofasuo no bu guu wən bi behunuu əhene Ahab ka kyere no se, “Sedee so, kumm əpeduonu nson. Ben-Hadad dwane kətee Awurade see nie, ‘Wohunu saa atamfooo dom yi? kəkoam dan bi mu wə kuro no mu. **31** Ben-Hadad Enne, mede wən behye wo nsa. Na wobehunu se mpanimfooo ka kyere no se, “Owura, yeate se Israel mene Awurade.” **14** Ahab bisaa se, “Na sen na əbeyə ahemfo wə ahumməborə. Eno enti, momma yemfira no?” Na odiyifoo no buaa se, “Sedee Awurade see ayitoma, mfa ahoma mmə yen ti ase, mfa nkyere nie, ‘Akodōm asahene a wətuatua amansini ano no ahobreasee. Na ebia, əhene Ahab bəma woatena na wəbeyə.’” Ahab bisaa se, “Enti, yenni əkan nto ase.” **32** Enti, wəfirafiraa ayitoma, de nhoma bobəo nhye wən so?” Odiyifoo no buaa se, “Aane.” **15** Enti, wən ti, kōo Israelhene nkyen kəsree no se, “Wo Ahab boaboaas əmansin no asahene ahanu aduasa əsomfooo Ben-Hadad se, ‘Mesre wo, ma me ntene mmienu akodōm ano. Afei, əfree n'akodōm a wəaka nkwa mu.’” Israelhene no bisaa se, “Oda so te ase a wən dodoō yé mpem nson no. **16** Əbeyə owigiyinaee anaa? Əye me nuabarimal!” **33** Mmarima no yee a Ben-Hadad ne n'apamfooo ahemfo aduasa mmienu ntem soa anidasoo a enni nnyinasoo yi mu, buaa se, gu so reboroo nsā wə wən ntomadan mu no, **17** “Aane, wo nua Ben-Hadad.” Israelhene no ka kyere amansini asahene akodōm no tuu nten, firii kuro wən se, “Monkōfa no mmra.” Əbere a wəde Ben-no mu. Wəreben no, Ben-Hadad akwansraafō ka Hadad baee no, Ahab ma əkotenaa ne teaseenam kyere no se, “Akodōm bi firi Samaria reba.” **18** Ben- mu. **34** Ben-Hadad ka kyere no se, “Mede nkuro Hadad hyee se, “Se wəbaa asomdwəee anaa əko so a m'agya gye firii w'agya nsam no besane ama a, monkypere wən anikann.” **19** Nanso, saa əbere wo, na woahyehye adwadie wə Damasko, sedee

m'agya yee wə Samaria no." Na Ahab kaa se, "Saa momfa no mfiri adi, nkosi no aboo nku no." 11 Enti, nhyeheyee yi so na megyina na magyaa wo." Enti, mpanimfoo ne atitire a wote Nabot kuro no mu woyee apam, na wogya Ben-Hadad. 35 Ebere no no yee dee Isebel kaa wo nkrtataa no mu se wonye ara mu, Awurade see adiyifokuo no mu baako se, no. 12 Wəhyee akonkyene no ase, de Nabot tenaa ḥnka nkyere ofoforo se, "Fa w'akodee no bo me." animuonyambea wo nnipa no mu. 13 Na ahuhufoo Nanso wanye. 36 Na saa odiyifoo no ka kyere baanu no bəbəo Nabot kwaadu wə nnipa no anim ofoforo se, "Se wantie Awurade nne enti, se se, wadome Onyankopon ne ḥhene. Enti, wade no wofiri ha ara pe a, gyata bəkye wo, akum wo." Ampa kəo kurotia, kəsii no aboo kumm no. 14 Na wəsoma ara, ḥfiri ho ara pe na gyata kyeree no kumm no. kəo Isebel nkyen, kəka kyere se, "Wəasi Nabot 37 Na odiyifoo no kəo ḥbarima foforo nkyen kəka aboo, ama wawu." 15 Ebere a Isebel tee se wəasi kyere se, "Fa w'akodee yi bo me." ḥno dees, obəo Nabot aboo, akum no no ara pe, oka kyere Ahab se, odiyifoo no, pira no. 38 Odiyifoo no twən ḥhene "Sore na kəfa Nabot, Yesreelni no bobeturo no a no wə kwankyen a ḥde ntomaban akyekyere n'ani, ḥde kamee wo se ḥrenton mma wo no. ḥnte ase bio, de pes se ḥsakyera ne ho. 39 ḥhene no retwam no, na wawu." 16 Enti eho ara, Ahab siane kəfaa Nabot odiyifoo no frēe no se, "Owura, na mewə akono na ḥbarima bi de odeduani b̄rēe me. ḥkaa se, 'Wen saa ḥbarima yi, na se biribi enti ḥdwane a, wobekum wo anaase wobəo wo ka dwete kilogram aduasa 40 Na ebere a m'ani abere redi dwuma bi 'Ennəəso se wokum Nabot? Ese se wobə no korono no, odeduani no dwanees. Na ḥhene no kaa se, 'Eye w'ankasa wo mfomsoo. Wo ara woabu wo ho aten.'" 41 Eho ara na odiyifoo no sanee ntomaban no firii 42 Na odiyifoo no ka kyere se, "Sedee Awurade see nie: Esiane se woagyaa ḥbarima a mekaa se, ese se wokum no no enti, ese se wokum wo seesei si n'anā mu. Na anka ese se ne nkurofоo na mokunkum wən, na mmom, wo nkurofоo na wobekunkum wən." 43 Enti, Israelhene a ne bo afu ne ho no kəo Samaria.

21 Na ḥbarima bi a wəfre no Nabot a ḥfiri Yesreel wə bobeturo bi a ḥben Samariahene Ahab ahemfie. 2 Ahab ka kyere Nabot se, "Fa wo bobeturo no ma me, na memfa asase no nyē atosodeefuo, ḥfiri se, ḥben m'ahemfie pes. Se wopene so de ma me a, mema wo bobeturo papa, na se nso wope a, eboō biara a asase no die no, metua." 3 Nanso, Nabot buaa se, "Awurade mma empare me se mede m'agyanom agyapadee bəma wo." 4 Enti, Ahab sane kəo ahemfie ho a ne bo afu ne ho potoo. ḥkodae a wannidie, de n'anim kyere fasuo. 5 Ne yere Isebel bəbisaa no se, "Aden enti na woagyaa bosaa saa? Aden enti na wompe se wodidie?" 6 ḥbuua no se, "Meka kyere Nabot, Yesreelni no se, ḥntoo ne bobeturo no mma me anaase, mema no bi ahye anan, nanso wampene." 7 Ne yere Isebel bisaa se, "Wonye Israelhene anaa? Sore na didi! Mma yei nha wo. Məgye Nabot bobeturo no ama wo!" 8 Na Isebel tweree nkrtataa wo Ahab din mu, de ne nsano səo ano, de komaa mpanimfoo ne akunini a wone Nabot te kuropon no mu no. 9 Krataa no mu nsem ne se: "Yi eda bi to ho a wode bəye akonkyene, na ma Nabot ntena animuonyambea wo nnipa no mu. 10 Monhwehwe ahuhufoo baanu na wommoo no kwaadu se, wadome Onyankopon ne ḥhene. Na afei,

momfa no mfiri adi, nkosi no aboo nku no." 11 Enti, nhyeheyee yi so na megyina na magyaa wo." Enti, mpanimfoo ne atitire a wote Nabot kuro no mu woyee apam, na wogya Ben-Hadad. 35 Ebere no no yee dee Isebel kaa wo nkrtataa no mu se wonye ara mu, Awurade see adiyifokuo no mu baako se, no. 12 Wəhyee akonkyene no ase, de Nabot tenaa ḥnka nkyere ofoforo se, "Fa w'akodee no bo me." animuonyambea wo nnipa no mu. 13 Na ahuhufoo Nanso wanye. 36 Na saa odiyifoo no ka kyere baanu no bəbəo Nabot kwaadu wə nnipa no anim ofoforo se, "Se wantie Awurade nne enti, se se, wadome Onyankopon ne ḥhene. Enti, wade no wofiri ha ara pe a, gyata bəkye wo, akum wo." Ampa kəo kurotia, kəsii no aboo kumm no. 14 Na wəsoma ara, ḥfiri ho ara pe na gyata kyeree no kumm no. kəo Isebel nkyen, kəka kyere se, "Wəasi Nabot 37 Na odiyifoo no kəo ḥbarima foforo nkyen kəka aboo, ama wawu." 15 Ebere a Isebel tee se wəasi kyere se, "Fa w'akodee yi bo me." ḥno dees, obəo Nabot aboo, akum no no ara pe, oka kyere Ahab se, odiyifoo no, pira no. 38 Odiyifoo no twən ḥhene "Sore na kəfa Nabot, Yesreelni no bobeturo no a no wə kwankyen a ḥde ntomaban akyekyere n'ani, ḥde kamee wo se ḥrenton mma wo no. ḥnte ase bio, de pes se ḥsakyera ne ho. 39 ḥhene no retwam no, na wawu." 16 Enti eho ara, Ahab siane kəfaa Nabot odiyifoo no frēe no se, "Owura, na mewə akono na ḥbarima bi de odeduani b̄rēe me. ḥkaa se, 'Wen saa ḥbarima yi, na se biribi enti ḥdwane a, wobekum wo anaase wobəo wo ka dwete kilogram aduasa 40 Na ebere a m'ani abere redi dwuma bi 'Ennəəso se wokum Nabot? Ese se wobə no korono no, odeduani no dwanees. Na ḥhene no kaa se, 'Eye w'ankasa wo mfomsoo. Wo ara woabu wo ho aten.'" 41 Eho ara na odiyifoo no sanee ntomaban no firii 42 Na odiyifoo no ka kyere se, "Sedee Awurade see nie: Esiane se woagyaa ḥbarima a mekaa se, ese se wokum no no enti, ese se wokum wo seesei si n'anā mu. Na anka ese se ne nkurofоo na mokunkum wən, na mmom, wo nkurofоo na wobekunkum wən." 43 Enti, Israelhene a ne bo afu ne ho no kəo Samaria.

22 ḥko biara ansi Aram ne Israel ntam mfee mmiensa. 2 Na mfee mmiensa no mu, ḥhene Yehosafat a ḥdi adee Yuda kəo Israelhene Ahab nkyen. 3 Na Ahab abisa ne mpanimfoo se, "Moahunu se Aramfоo da so te yen kuro Ramot Gilead mu? Nanso, yenyee ho hweel!" 4 Enti obisaa Yehosafat se, "Wobəka me ho, na yeako atia Ramot Gilead anaa?"

Yehosafat buaa ḥene Ahab se, "Adeñ? Ḫye asem a eda ne kwan mu. Wo ne me ye anuanom, na m'akodom ye wo dea, se wobeka asem a wope akyere won. Mpo, m'aponko da wo da." 5 Na Yehosafat kaa ho se, "Dee edi ekan no, ma yemmisā Awurade ḥo afotuo." 6 Enti, ḥene Ahab free n'adiyifoo a won dodooye ahanan no nyinaa, bisaa won se, "Menkoko ntia Ramot Gilead anaa mennkō?" 7 Nanso, Yehosafat bisaa se, "Enti, Awurade odiyifoo biara nso nni ha? Anka mepe se mebisa no saa asem korō no ara." 8 Ḥene Ahab buaa se, "Awurade odiyifoo baako da so wo ha, nanso metane no. Ḫnye nkōm pa biara se nkōm bōne, na ḫhye fa me ho. Ne din de Mikai a ḫye Imla babarima." Na Yehosafat kaa se, "Nkasa saa. Momma yentie asem a ḥō ka." 9 Enti, Israelhene free ne mpanimfoo no mu baako, ka kyere se, "Ka wo ho kōfā Imla babarima Mikai bra." 10 Israelhene Ahab ne Yudahene Yehosafat hyee won ahemfo ntadee, tenaa won ahennwa mu wo aponnwa a eben Samaria ḫwan no ano. Saa ebere no, na Ahab adiyifoo no rehye nkōm wo won anim. 11 Won mu baako a wofre no Sedekia a ḫye Kenaana babarima yee dadee mmen bi ka too dwa se, "Sedee Awurade ka nie: Mode saa mmen yi bewowō Aramfoo no akunkum won." 12 Adiyifoo a wōwō ha no nyinaa penee so, kaa se, "Aane, monkō Ramot-Gilead, na monkōdī nkōnim, efiri se, Awurade bēma moadi nkōnim." 13 Na ḥōfōo a ḥōfā Mikai no ka kyere se, "Tie, adiyifoo no nyinaa hye nkōnimdie ho nkōm ma ḥene. Hwe se wo ne won adwene bēye baako, na wo nso, wobehye nkōnimdie ho nkōm." 14 Nanso, Mikai kaa se, "Mmere dodoo a Awurade te asee yi, dee Awurade aka akyere me se menka no na meka." 15 Ebere a Mikai beduruu ahennimu no, Ahab bisaa se, "Mikai, yenkōko ntia Ramot-Gilead anaa yennkō?" Na Mikai buaa se, "Monkō! Na Awurade bēma ḥene adi nkōnim animuonyam so." 16 Nanso, ḥene no so se, "Mpen ahe na menka se, ebere biara a wobekasa ama Awurade no, ese se woka nokore?" 17 Na Mikai ka kyere se, "Anisoadehunu mu, mehunuu se Israel abo apete mmepe no so, te se nnwan a wonni ḥhwefoo. Na Awurade kaa se, "Wōakum won wura. Ma wonko efie asomdwōee mu." 18 Israelhene ka kyere Yehosafat se, "Manka saa ankyere wo? Eda biara saa na ḫye. 19 Mikai toaa so se, "Tie dee Awurade ka. Mehnunu Awurade se ote n'ahennwa so a ne sorofoo akodom nyinaa atwa ne ho ahyia wo ne nifa ne ne benkum so." 20 Na Awurade bisaa se, "Hwan na ḥōfumi adaadaa Ahab, ama wako ḥō atia Ramot Gilead, a ebetumi aba se wōbekum no wo ḥō?" Wōsusuu nsem ahodoo bebree ho wo ḥō, 21 kōsii se ne korakora no, honhom bi kō Awurade nk̄yē kōkā se, "Metumi aye!" 22 Awurade bisaa se, "Ekwan ben so na wobefā aye yei?" Na honhom no buaa se, "Meko akodaadaa Ahab adiyifoo, ama wōadi atoro." Awurade kaa se, "Kō so ye, na wobedi nkōnim. 23 Enti afei, Awurade de nkontompo honhom ahye w'adiyifoo anomu. Na Awurade adwene ḫhaw ne abebresse ama wo." 24 Enna Kenaana babarima Sedekia kō Mikai so, kōbōo n'ani so. Ḫbisaa no se, "Da ben na Awurade honhom firii me mu, bekasa kyere se?" 25 Na Mikai buaa se, "Erenkyere biara, wobehunu nokore no wo ebere a wobedwane akōtē kōkōam dan bi mu." 26 Israelhene Ahab hyee se, "Monkyere Mikai, na momfa no nkōma Amon a ḫye kuro no mu amrado, na momfa no nkō me babarima Yoas nkyen. 27 Monka saa nhye a efiri ḥene nk̄yē babarima." Na Yehosafat kaa se, "Nkasa saa. Momma yentie asem a ḥō ka." 28 Nanso, Mikai buaa se, "Se wosane ba asomdwōee mu a, na ekyerē se, Awurade amfa me so ankasa." 29 Na Israelhene ne Yudahene Yehosafat dii won akodom anim, kōtō hyee Ramot-Gilead so. 30 Afei, ḥene Ahab ka kyere Yehosafat se, "Yereko ḥō yi, mesakyera me ho, sedee ebeye a, obiara renhunu me. Nanso, wo dee, hye w'ahentadee." Enti, Ahab sakyera ne ho, na wōkōo ḥō no. 31 Saa ebere no, na Aramhene ahye ne nteaseenamkafoo aduasa mmieno se, "Monto nhye Israelhene nko ara so!" 32 Enti, ebere a Aramhene nteaseenamkafoo no hunuu Yehosafat se ḫhye n'ahentadee no, wōtaa no. Wōteateam se, "Israelhene no ne no." Nanso, ebere a Yehosafat teama no, 33 nteaseenamkafoo no hunuu se ḫhye oño ne Israelhene no enti, wogya n'akyidie. 34 Aram sraani bi de anibiannasoo too agyan kyere Israel asraafoo no so, ma ekowōo Israelhene wo ne nkataboo ahyiae so. Ahab teama kyere ne teaseenamkafoo no se, "Fa me firi ha ntēm, na wōapira me pa ara." 35 ḥō no kō so saa ara da mu no nyinaa, na wode Ahab tweree biribi wo ne teaseenam mu a n'ani kyere Aramfoo no. Mogya tuu no firi n'apirakuro no mu, guu teaseenam no mu, na onwunu dwoee no, ḥōwue. 36 Onwunu reye adwo no, wōteateam faa akodom no nyinaa mu se: "ᬁno no aba awiee. Monsane nko efie!" 37 Na ḥene no wuié no, wode n'amū no kō Samaria, kōsīe no wo ḥō. 38 Na wōhoroo ne teaseenam no ho wo asubura bi a ḥō Samaria a adwamanfoo dware ho, na nkraman betaferee ḥene no mogya no, sedee Awurade aka ato ho no. 39 Nsem a efa Ahab ahennie ho ne asonse ahemfie ho asem ne nkuro a ḫkyekyeree nyinaa no, wōatwre agu Israel Ahemfo Abakōsem Nwoma no mu. 40 Ebere a Ahab wuié no, wōsīe no wo n'agyanom mu. Na ne babarima Ahasia dii n'adee se ḥene. 41

Asa babarima Yehosafat bədii Yuda so əberə a na Ahab adi adee wō Israel ne mfee ənan so no. **42** Ədii adee no, na wadi mfee aduasa enum, na ədii adee Yerusalem mfirinhyia aduonu enum. Na ne maame din de Asuba a ɔyε Silhi babaa. **43** Na Yehosafat yε əhene papa a ədii n'agya Asa anammon akyi. ɔyεe adee a ɛsə Awurade ani. Nanso, n'ahennie mu no, wantumi ammubu abosonnan enti, nnipa kəo so bəo afodee, hyee aduhwam wō ho. **44** Yehosafat ne Israelhene tenaa ase asomdwoeə mu. **45** Nsəm a ɛfa Yehosafat ahennie ho nkaeə no, faako a ne tumi kəduruiə ne ako a ədiə no nyinaa, wəatwərə agu Yuda Ahemfo Abakəsəm Nwoma no mu. **46** ɔpamoo abosomfie so adwamanfoo a na wəgu so bə adwaman, firi n'agya Asa bereə so no nyinaa. **47** Saa əberə no, na əhene nni Edom gye kuro no sohwəfəo nko. **48** Yehosafat yεə adwadihyen bebree se ənko Ofir nkɔpə sikakəkəo. Nanso, ahyən no antumi anye adwuma, ɛsəee wō Esion-Geber. **49** Saa əberə no, Ahab babarima Ahasia susuu ho kyereə Yehosafat sə, “Ma me mmarima ne wo mmarima nkɔ əpo so akwan nsrahwe.” Nanso, Yehosafat ampene so. **50** Yehosafat wuiə no, wosiee no n'agyanom nkyen wō Dawid kurom. Ne babarima Yehoram na ədii n'adəe se əhene. **51** Ahab babarima Ahasia hyεə aseə dii Israel so eberə a na Yehosafat adi adee mfee dunson wō Yuda. Ədii adee Samaria mfeeə mmienu. **52** Na ofaa n'agya ne ne maame ne Nebat babarima Yeroboam anammon so, somm ahoni, yεə bəne wō Awurade ani so. **53** Əsomm Baal, səree no, nam so fuu Awurade, Israel Onyankopən, bo sədeə n'agya yεəə no.

2 Ahemfo

1 Ḷhene Ahab wuo akyi, Moabman tee wɔn ho firii Israel ho, nyaa n'ahofadie. **2** Eda bi, Israelhene foforɔ Ahasia firii n'abansoro dan a ewɔ Samaria ahemfie mpomma mu te hwee fam, ma spiraa yie. Enti ɔsomaɑ abɔfɔo kɔɔ Baal-Sebub Ekron nyame nkyen abisa, kɔbisaa se obenya ahooden anaa. **3** Na Awurade ɔbɔfɔo ka kyereɛ Tisbini Elia se, “Ko na kɔhyia Samariahene abɔfɔo no, na bisa wɔn se, ‘Aden enti na morekɔ Baal-Sebub, Ekron nyame nkyen abisa, se shene bonya ahooden anaa? Onyankopon nni Israel anaa?’” **4** Seesei, sèdèe Awurade see nie: “Worensore mfiri mpa a woda sooo no so da. Na dees ebeye biara, wobewu.” Na Elia kɔkaa nkra no. **5** Ebere a abɔfɔo no sane baa ohene nkyen no, obisaa wɔn se, “Aden enti na moaba ntɛm saa?” **6** Wɔbuua se, “Obarima bi behyiaa yen, ka kyereɛ yen se yensane nko ɔhene nkyen, na nkra a ɔde firi Awurade nkyen a ɔde kaa ho ne se, ‘Aden enti na morekɔ Baal-Sebub, Ekron nyame nkyen abisa se shene ho bɛtɔ no anaa? Onyankopon nni Israel anaa? Esiane se woayɛ saa enti, worensore mfiri mpa a woda sooo no so da. Na dees ebeye biara, wobewu.” **7** Ḷhene no bisaa se, “Na saa obarima no ye hwan? Na ɔte sen?” **8** Wɔbuua se, “Na ne ho wo nwɔ a ɔbɔ aboa nwoma abɔsoo.” Ḷhene no team se, “Eyɛ Tisbini Elia.” **9** ɔsomaɑ asraafoo so safohene ne asraafoo aduonum se wɔnkɔkye no. Wɔhunuu se ate bepo bi atifi. Ḷsafohene no ka kyereɛ no se, “Onyankopon onipa, ɔhene asoma yen se yɛmmɛfa wo mmra.” **10** Na Elia buaa ɔsahene no se, “Se meye Onyankopon onipa dee a, enneɛ, ma ogya mfiri osoro mmra mmehye wo ne wo mmaprima aduonum no!” Na ogya firi ɔsoro bekunkum wɔn nyinaa. **11** Enti, ɔhene no sane somaa Ḷsafohene foforɔ a twareeɛ. **9** Wɔbaa asuo no fa no, Elia bisaa Elisa se, asraafoo aduonum ka ne ho. Ḷsafohene no ka kyereɛ “Edeen na menye mma wo ansa na woahwim me no se, “Onyankopon onipa, shene se bra seesei ara.” **12** Elia buaa se, “Se meye Onyankopon onipa dee a, enneɛ, ma ogya mfiri ɔsoro mmra mmehye wo ne wo mmaprima aduonum no!” Na bio, ogya firi ɔsoro bekunkum won nyinaa. **13** Bio, shene no somaa Ḷsafohene bi ne asraafoo aduonum. Saa ebere yi dees, Ḷsafohene no kɔbuu Elia nkotodwe. Ḷsreɛ no se, “Ao, Onyankopon onipa, mesre se, fa me ne saa asomfɔo aduonum yi nkwa kye yen.” **14** Hwɛ sedee ogya firi ɔsoro abɛhye akwo mmienu a wodi ekan no. Nanso, seesei mesre se, fa me nkwa kye me!” **15** Na Awurade ɔbɔfɔo ka kyereɛ Elia se, “Nsuro, Wo ne no nkɔ.” Na Elia sore kɔɔ shene no nkyen. **16** Na Elia ka kyereɛ ɔhene no se, “Sèdèe Awurade see nie: Aden enti na wosomaa abɔfɔo kɔɔ Baal-Sebub, Ekron nyame nkyen abisa, se shene bonya ahooden anaa? Onyankopon nni Israel anaa? Esiane se woayɛ saa enti, worensore mfiri mpa a woda sooo

no so da. Na dees ebeye biara wobewu.” **17** Na Ahasia wuiɛ sèdèe Awurade nam Elia so hyeɛɛ no. Esiane se na Ahasia nni obabarima a obedi n'addee enti, ne nuabarima Yoram na ɔdii n'addee se shene. Saa asem yi sii Yehosafat a na ɔyɛ Yudahene babarima Yehoram adedie mfee mmienu mu. **18** Nsem a esisi wɔ Ahasia ahennie mu no nkaeɛ no, woatwera agu Israel Ahemfo Abakɔsem Nwoma no mu.

2 Ebere a Awurade pɛɛ se ɔnam ahum so fa Elia kɔɔsoro no, na Elia ne Elisa nam Gilgal ekwan so. **2** Na Elia ka kyereɛ Elisa se, “Tena ha na Awurade aka akyere me se, menko Bet-El.” Na Elisa buaa se, “Mmere dodoɔ a Awurade te ase, na wo nso wote ase no, merennya wo da.” Enti, wɔnante kɔɔ Bet-El. **3** Adiyifoo kuo a wofiri Bet-El no baa Elisa nkyen bɛbisaa no se, “Na wonim se Awurade rebefaa wo wura afiri wo nkyen enne?” Elisa buaa se, “Aane, menim saa. Nanso, monnka nkyere obiara.” **4** Na Elia ka kyereɛ Elisa se, “Tena ha, na Awurade aka akyere me se, menko Yeriko.” Nanso, Elisa buaa bio se, “Mmere dodoɔ a Awurade te ase, na wo nso wote ase yi, merennya wo da.” Enti, wɔnante kɔɔ Yeriko. **5** Na adiyifoo kuo a wofiri Yeriko baa Elisa nkyen bɛbisaa no se, “Na wonim se Awurade rebefaa wo wura afiri wo nkyen enne anaa?” Obuaa bio se, “Eyɛ nokore turoodo, menim. Nanso, monnka nkyere obiara.” **6** Na Elia ka kyereɛ Elisa se, “Tena ha, na Awurade aka akyere me se, menko Asubonten Yordan ho.” Nanso, Elisa buaa bio se, “Mmere dodoɔ a Awurade te ase, na wo nso wote ase yi, merennya wo.” Enti wotoaa so kɔeɛ. **7** Mmarima aduonum firi adiyifoo kuo no mu nso kɔeɛ, kogyinaa akyirikyiri baabi, hwɛ se Elia ne Elisa gyina Asubonten Yordan ho. **8** Na Elia boboo n'atadee, de bɔɔ nsuo no ani. **9** Nsuo no mu kyɛɛ mmienu, ma wofaa asase kesee so **10** Elia kaa se, “Woabisa Elisa se, “Tena ha, na wohunu se wɔrefa me afiri wo nkyen a, wo nsa beka w'abisadee no. Na se amma saa dee a, wo nsa renka.” **11** Wɔnam na wɔredi nkɔmmo no, preko pe, ogya teaseenam baee a ogya aponko retwe. Efaa wɔn ntam ma wɔn ntam teteɛɛ, na alhum bi faa Elia de ne kɔɔ ɔsoro. **12** Elisa hunuui, team se, “M'agya! M'agya! Israel nteaseenam ne nteaseenamikafo!” Na woyeraeɛ no, Elisa suanee n'atadee mu mmienu. **13** Na Elisa faa Elia atadee ngugusoo a efiri ne ho guie no, na ɔsane kɔɔ Asubonten Yordan korokon no so. **14** Ode atadee ngugusoo no bɔɔ nsuo no ani team se, “Awurade, Elia Onyankopon wɔ he?” Ehɔ ara nsuo no mu paee mmienu maa Elisa faa mu. **15** Ebere a adiyifoo kuo a wɔwo Yeriko hunuui asem a asie no, wɔteam se, “Elisa abedi Elia adee!” Na wɔkɔhyiaa

no, kotoo no. **16** Wøkaa se, “Owura, ka biribi na ha se Moabhene nni yen so.” **11** Nanso, Yudahene yen mu ahwoodenfoo aduonum bekinyi esere no so, Yehosafat bisaa se, “Enti Awurade odiyifo biara nka ahwehwe wo wura. Ebia na Awurade honhom agyaa yen ho ha? Se wøn mu bi wø ha a, yøbetumi abisa no asi bepo bi so anaa bønhwa bi mu.” Elisa kaa se, Awurade dee yønye. Øhene Yoram mpanimfoo no “Dabi, monnsoma won.” **17** Nanso, wøkø so haa no mu baako kaa se, “Safat babarima Elisa wo ha. Na ara, køsii se, onhunu dee ønye ne ho, enti akyire øye Elia oboafoo.” **12** Enti, Yehosafat kaa se, “Ønnee, no økaa se, “Øye, monsoma won.” Enti, mmarima Awurade betumi akasa afa ne so.” Na Israelhene, aduonum, de nnansa kyinkyini, hwehwæe, nanso Yudahene ne Edomhene kø Elisa nkyen abisa. **13** woanhunu Elia. **18** Øbere a wosane wøn akyi no, Elisa ka kyere Israelhene se, “Wo ho nhia me. na Elisa da so wo Yeriko. Øbisaa wøn se, “Manka Kø w’agya ne wo maame adiyifo abosonsomfoo ankyere mo se monnko?” **19** Afei, Yeriko mpanimfoo no nkyen.” Nanso, Øhene Yoram kaa se, “Dabi! Na køsraa Elisa. Wøka kyere no se, “Ødeefoo, yewø øye Awurade na øfræe yen ahemfo baasa yi baa dadwene bi. Saa kuro yi dabere ne nneema a atwa ha, se Moabhene nsæe yen!” **14** Na Elisa buaa se, ho ahyia ye fe, sedee wohunu no. Nanso, nsuo no “Mmerø dodoa a Awurade Otumfoo a mesom no nyæ, na asase no nso mma nnøbaæs.” **20** Elisa kaa se, te ase yi, se ønye Yudahene Yehosafat a mebu no “momma me nsukoradee foforo a wøde nkyene agu mu.” Na wøde baæs. **21** Afei, økø nsuo no a kurom høfoo sa nom no mu, kotoo nkyene no guu mu. Na økaa se, “Yei ne dee Awurade see: Mayø nsuo yi se, “Sedee Awurade see nie: Saa bønhwa a emu nsuo yie. Eremma owuo, na asase no bøma ne nnøbaæs.” awe yi, wøde nsuo bøhye no ma. **17** Worenhunu **22** Na ampa ara, øfiri saa øbere no, nsuo no ayø nsu pa sedee Elisa kaa se. **23** Elisa firii Yeriko kø bønhwa yi, wøbøhye no nsuo ma. Mobeñya bi ama Bet-El. Ørekø no, mmarimaa bi a wøfiri kuro no mu dii ne ho fe, sere no se, “Tipa, foro kø ε! Tipa, foro kø ε!” **24** Elisa danee ne ho hwæe wøn na øde Awurade din domee wøn. Na sisire mmienue pue firii wiram, bekunkum wøn mu aduanan mmienue. **25** Elisa firii ho no, økø bepo Karmel so, na øfirii ho kø Samaria.

3 Ahab babarima Yoram na ødii Øhene wo Israel øbere a na Yudahene Yehosafat adi adee mfee dunwøtwe wø Yuda no. Ødii adee wø Samaria mfee dumienu. **2** Øyee Awurade ani so bøne. Nanso, na n’amumuye no nte se n’agya ne ne maame dee no. Øsee Baal adum kronkron a n’agya siie no. **3** Nanso øtoaa ahonisom so, sedee Nebat babarima Yeroboam dii Israelfoo anim, ma wøyee no. **4** Na Moabhene Mesa ne ne nkurofoo yen nnwan. Na wotua apeato øye nnwan mma øpeha ne nnwennini øpeha ho nwi ma Israelhene afe biara. **5** Nanso, Ahab wuo akyi no, Moabhene sore tiaa Israelhene. **6** Enti, Øhene Yoram firii Samaria boaboa Israel akodom ano. **7** Økwan so no, øtooo nkra yi kømaa Yudahene Yehosafat se, “Moabhene asore atia me. Wøbøboa me na me ne no ako anaa?” Na Yehosafat buaa se, “Adøn enti na meremmoa wo. Wo ne me ye anuanom, na m’akodom ye wo dea na wotumi di wøn anim. Mpo m’apønø da wo da.” **8** Na Yehosafat bisaa se, “Økwan ben na yøbefa so økø?” Yoram buaa se, “Yøbøtoa wøn afiri Edom esere so.” **9** Edomhene ne n’akodom køkaa wøn ho, na asraadøm mmiensa no de nnanson twaa ntwhokwan a efa esere so no. Nanso, na nsuo nni ho ma mmarima no anaa wøn mmoa. **10** Israelhene team bisaa se, “Yønye yen ho edeen? Awurade de yen baasa aba

a, anka merenha me ho wo wo ho. **15** Afei, ma obi a øbetumi abø sankuo mmra.” Øbere a wørebo sankuo no, Awurade tumi baa Elisa so, **16** ma økaa se, “Sedee Awurade see nie: Saa bønhwa a emu nsuo yie. Eremma owuo, na asase no bøma ne nnøbaæs.” awe yi, wøde nsuo bøhye no ma. **17** Worenhunu mframå anaa osuo sedee Awurade ka no, nanso saa mo ho, mo anantwie ne mo mmoa a aka no. **18** Na mu dii ne ho fe, sere no se, “Tipa, foro kø ε! Tipa, foro kø ε!” **24** Elisa danee ne ho hwæe wøn na øde Moab akodom so nkonom. **19** Mobedi wøn nkuronpø papø so nkonom, mpo, nkuronpø a wøabø ho ban no. Mobøtwitwa wøn nnua nyinaa agu. Mobeñya wøn nsuo aniwa, na mode abøo ase wøn nsase pa.” **20** Na adee kyee; eduruu øbere a wøbø anøpa afødee no, nsuo puee preko pe. Na etene firii Edom, na ankyere biara na nsuo abu baabiara. **21** Øbere a Moabfoo tee se akodom mmiensa reba wøn so no, wøn nso boaboa mmarima a wøbetumi ako, mmøfra ne mpanin ano, de wøn sisii wøn ahyee so. **22** Na adee kyee; a wøsøreee no, na owia no abø wø nsuo no so, ama ani abere se mogya. **23** Moabfoo no teaam se, “Øye mogya. Akodom mmiensa no atwa wøn ho ako, akunkum wøn ho wøn ho! Momma yønkøfa asadee no!” **24** Øbere a wøduruu Israelfoo nsrabø mu no, Israel akodom gyee bum, køtoaa Moabfoo, ma wødwanee. Israel akodom no taa wøn køduruu Moab asase so. Wøgu Moabfoo no so nyinaa no, na wøresee wøn nneema. **25** Wøsøee wøn nkuro akese, de abø kataa wøn nsase pa so, sisii asutire nyinaa, twitwa nnua pa nyinaa. Kir-Haraset nko ara na økae, na øno mpo, wøto hyee so. **26** Øbere a Moabhene hunuu se øredi nkoguo no, ødii n’akofø ahanson anim, miaa wøn ho, peø se wøpøm fa atamfoo no nsrabø a øben Edomhene no mu, nanso wøantumi. **27** Enti, øfaa ne babarima panin a anka ese se ødi n’adøe se øhene no, de no bøø ohyeø afødee wø afasuo no ho. Yei enti, abufuo kesee baa Israel so, na wøsane wøn akyi kø wøn ankasa asase so.

4 Eda bi, Elisa mfefoo adiyifoo no mu baako kunafooo so. Øtoo epono no mu gyaa no hø køe. **22** Øsomaan baa ne nkyen, besu kyerees no se, “Me kunu a øbofoo købaa ne kunu amanees se, “Soma apaafloo na øsom wo no awu. Na wonim sdees na øsuro no baako na ømfia afunumu mmra, sdees metumi Awurade. Nanso, seesei obi a mede no ka aba, akaduru Onyankopon onipa no ho ntøm, asane aba.” rehunahuna se, øbefa me mmammarima baanu se **23** Øbisaa se, “Adeen enti na wope se woko ønnø yi nkoaa.” **2** Elisa bisaa no se, “Edeen na metumi aye de ara? Enye Øbosome Foforø Afahye, na enye homeda aboa wo? Kyerø me nneema a wowa wo efie.” Øbuu nso.” Nanso, økaa se, “Efom saa.” **24** Enti, ohyehyee se, “Menni hwhee se ngo ahina baako.” **3** Elisa ka afunumu no, ka kyerees øpaani no se, “Ka wo ho. kyerees no se “Kofem nhina dodoo biara a wobenya Enye me enti na wobeto wo bo ase, na mmom, ko firi wo nnamfonom ne wo mfeefoo nkyen. **4** Afei, fa ara, gye se maka se to wo bo ase.” **25** Ørebedula wo mmammarima no kø wo fie, na to epono mu. Onyankopon onipa no nkyen wo bepø Karmel so no, Hwie ngo no firi w’ahina no mu, gugu nhina no Elisa hunuu no wo akyirikyiri. Øka kyerees Gehasi se, mu. Dee øbeyø ma biara, yi si nkyen.” **5** Enti, øyee “Hwe, øbaa a øfirø Sunam no reba. **26** Tu mmirika saa. Ne mmammarima no de nhina bebree bree no, køhyia no, na bisa no se, ‘Wo ne wo kunu ne wo ma øhyehyee no ma ma. **6** Ankyere na emu biara ba ho ye anaa?” Øbaa no buaa Gehasi se, “Yen yee ma tenn. Øka kyerees ne mmammarima no mu nyinnaa ho ye.” **27** Nanso, øbaa Onyankopon onipa baako se, “Brø me ahina foforø.” Øka kyerees no se, no nkyen wo bepø no so no, øhwee ne nan ase, soø “Ebi nni hø bio.” Na afei ngo no a ørehwieg no saeø. n’anammøn mu. Gehasi sum no, nanso Onyankopon **7** Øbere a økaa asem a asi no kyerees Onyankopon onipa no kaa se, “Gyaa no. Biribi reteetee no, na onipa no, øka kyerees no se, “Afei, ton ngo no, na fa Awurade nso nkyerees me dekodøe no.” **28** Na øbaa tua w’aka, na sika no bi beka ama wode ahwø wo no kaa se, “Wo ara me wura, wo na wokaa se, menya ho ne wo mmammarima no.” **8** Eda koro bi, Elisa øbabarima. Na manka ankyere wo se mma memfa kø Sunem kurom. Na øbaa ødefoo bi te kuro no m’ani nto so?” **29** Na Elisa ka kyerees Gehasi se, “Boa mu. Øtoo nsa frø Elisa se ømmmedi. Efiri saa øbere wo ho, na mensoma wo, fa me poma no, na kø. no, øbere biara a øbetwam hø no, ofa hø kødidi. **9** Nkasa obiara ho wo økwan so. Ko na fa poma no Øka kyerees ne kunu se, “Megye di se saaobarima køto abøfra no anim.” **30** Na abarimaa no maame yi a øtaa ba ha yi ye Onyankopon onipa kronkron. kaa se, “Mmerø dodoø a Awurade te ase, na wo nso **10** Ma yensiesie ødan bi mma no wø esoro hø na wote ase yi, merenkø efie gye se woka me ho.” Enti, yemfa mpa, epono, akonnwa ne kanea nsi mu mma Elisa sane ne no køe. **31** Gehasi yee ntøm dii økan, no. Na øbere biara a øbeba ha no, wanya baabi de poma no køto abøfra no anim, nanso biribira asoøe.” **11** Eda bi, Elisa sane baa Sunem. Økø ne ansi. Nkwa ho nsenkyerønne biara amma. Øsane sorø dan no mu køsøe. **12** Øka kyerees ne øsomfoø n’akyi køhyiaa Elisa, bøø no amanees se, “Abøfra no Gehasi se, “Ka kyere øbaa no se, mepe se meka asem nnyanees.” **32** Øbere a Elisa duruu hø no, ampa na bi kyere no.” Øbaa no baæø no, **13** Elisa ka kyerees abøfra no awu da odiyifoo no mpa so. **33** Øno nko Gehasi se, “Ka kyere no se, yen ani asø ne som pa a køø hø, too ne ho epono mu, bøø Awurade mpaæø. wasom yen no. Na bisa no dee yen so yebetumi aye **34** Afei, øbutuu abøfra no so, de n’ano tuua abøfra ama no. Øpe se medi ne ho adansee kyere øhene no ano, de n’ani fam abøfra no ani, de ne nsa sosø anaa asraafø sahene no?” Øbuu se, “Dabi, efiri se, abøfra no nsa. Afei, abøfra no ho hyee aseø yee m’abusuafoø hwe me yie.” **14** Akyire yi, Elisa bisaa hye bio. **35** Elisa sore, dii akøneaba wø ødan no mu Gehasi se, “Edeen na wogye di se yebetumi aye ama kakra. Afei, ødaa abøfra no so bio. Saa øbere yi, no?” Øto maa no se, “Ønni babarima na ne kunu abøfra no nwansii mpreñson, na øtee n’ani. **36** Afei, nso abø akøkoraa.” **15** Elisa ka kyerees no se, “Frø no Elisa somaa Gehasi se, “Frø abøfra no na bra.” Ne bra bio.” Øbaa no baæø no, Elisa ka kyerees no wø maame no baæø no, Elisa ka kyerees no se, “Wo ba epono no ano se, **16** “Afe sesøe saa øbere yi ara mu, no nie, fa no kø.” **37** Øfiri ahodwirie mu hwhee ne na øbabarima da wo sre so.” Øteaa mu se, “Dabi, nan ase daa no ase. Afei, øfaa ne ba no, de no siane me wura, mesøe wo, ntwa me nkontompo saa. Ao, køø fam. **38** Elisa sane køø Gilgal, nanso na økøø Onyankopon onipa.” **17** Na ampa ara, øbere tiawa bi asi asase no so. Eda bi a adiyifokuo tete n’anim no, akyi, øbaa no nyinsenee. Na afe saa øbere no ara, øka kyerees ne øsomfoø se, “Fa esen kesøe si ogya øwoø øbabarima sdees Elisa kaæø no øpøøse. **18** so, na ye abømu ma saa mmarima yi.” **39** Wøøn mu Ne ba no nyiniø no, da bi, økørra n’agya a na øne baako køø wiram se ørekøø atosodees, na ønyaa n’apaafø reye adwuma. **19** Preko pe, økaa se, “Me ti efere botø ma de baæø. Øtwitwa de guu esen no mu pae me! Me ti pae me!” N’agya ka kyerees n’apaafø a na ønnim se awuduro wø mu. **40** Na wøødøi kakra bi no mu baako se, “Fa no kø efie køma ne maame.” **20** pe, woteateam se, “Onyankopon onipa, awuduro Øpaani no de no køø efie. Ne maame gyee no too ne wø abømu no mu!” Enø enti, wøøanni bio. **41** Elisa sre so. Nanso, eduruu owigyinaeø mu no, øwuie. **21** kaa se, “Mommre me asikyiresiam kakra.” Øde guu Øpagyaa no de no køø Onyankopon onipa no mpa esen no mu, kaa se, “Afei, aye yie enti monkødi.”

Na anha wən bio. **42** Eda bi, əbarima bi a oyə Baal- bi a, anka worenye anaa? Eno enti, tie asem a waka Salisani břee Onyankopon onipa no atokoo foforo se kohohoro wo ho keke, na wo ho bətə wo no, na di bətə ma, ne burodo mua aduonu. Elisa kaa se, "Fa so." **14** Enti, Naaman koo Asubonten Yordan mu, ma adiyifokuo no, na wənni." **43** Əsomfoo no teaam kədəo asuko mprenson, sədeə Onyankopon onipa se, "Wose sen? Kakra yi na yemfa mma mnipa oha yi no hyee no se onye no. Ne honam ani daa ho te se anaa?" Nanso, Elisa tii mu se, "Fa ma adiyifokuo no, abofra, maa ne kwata no nyinaa koe." **15** Naaman na wənni, na Awurade ka se, 'Obiara bedi amee, na ebi mpo beka akyire.'" **44** Na ampa ara, obiara didi meeə ma ebi mpo kaae, sədeə Awurade hyee ho bo no.

5 Na Araghene bu Naaman a oyə akodəm sahene no yie. Efiri se, enam ne so na Awurade maa Aram dii nkonim akesee bebree. Əwom se na Naaman ye əkofoø kesee dee, nanso na oyare kwata. **2** Afei, na Aram akofoo adi Israel asase so, na abaawa ketewa bi ka wən a wəkyeree wən nnommum no ho. Wəde saa abaayewa no maa Naaman yere se n'abaawa. **3** Eda bi, abaawa no ka kyere se n'awuraa se, "Se me wura kohunu odiyifoo no wə Samaria a, anka mepe. Anka obesa no yadee ama kwata no afiri ne honam ani." **4** Enti, Naaman kaa asem a abaawa a əfiri Israel no ka kyere se no kyere əhene. **5** Əhene no ka kyere se, "Ko, na kəsra odiyifoo no. Metwəre krataa aka wo ho, na wode akəma Israelhene." Enti, Naaman hyee n'akwantu no ase. Əfaa dwete akyedee kilogram ahasa aduanan, sikakəkə kilogram aduosia nkron ne ntadee mməho edu. **6** Krataa a əde rekəma Israelhene no mu asem ne se, "Menam krataa yi so reda me əsomfoo Naaman adi, akyere wo. Mepe se wosa no yadee ma ne kwata no firi ne honam ani." **7** Əbere a Israelhene kenkan krataa no, əde ahometee sunsuanee n'atadee mu, kaa se, "Saa əbarima yi asoma okwatani aba me nkyen, se mensa no yadee! Meyə Onyankopon a metumi kum, sane ma nkwa? Ərepe ekwan bi afa so, anya nnyinasoo bi, na wabeto ahye yen so bio." **8** Əbere a Elisa, Onyankopon onipa, tee əhene no nsənkaee no, otuo nkra komaa no se, "Aden enti na woasunsuane wo ntadee mu saa? Soma Naaman na əmmra me nkyen na obəhunu se, odiyifoo papa bi wo Israel." **9** Enti, Naaman faa n'apənko ne ne nteaseenam, kətwen wo Elisa fie əpono ano. **10** Na Elisa somaa əbofoø kəkə kyere se, "Kəhohoro wo ho mprenson wə Asubonten Yordan mu, na wo honam beba mu, ama wo kwata no ako." **11** Na Naaman bo fui, na əsii ekwan so. Əkka se, "Na menim se, dee əbeyə biara no, obəba abəhyia me! Na menim se ebia, əde ne nsa befa kwata no so, na wabə Awurade a, oyə ne Onyankopon no din, nam so asa me yadee. **12** Nsubontene Abana ne Parpar a əwo Damasko nsene nsənbaa ne Parpar a əwo Israel nyinaa? Aden enti na menkəhohoro me ho wə mu, na mennya ayaresa?" Enti, Naaman danee ne ho de abufuo sii mu. **13** Nanso, ne mpanimfoø bəo mməden kasa kyere se, "Owura, se odiyifoo no kaa se ye adwuma kəsəe

bi a, anka worenye anaa? Eno enti, tie asem a waka ne ne dom no sane koe, kohwehwəe Onyankopon onipa no akyiri kwan. Wəkogyinaa n'anı, maa Naaman kaa se, "Afei na mahunu se Onyankopon nni ewiase ha baabiara se Israel nko ara. Afei, mesre wo se, gye m'akyedee yi." **16** Nanso, Elisa buaa se, "Mmere dodoø a Awurade a mesom no te ase yi, merennye akyedee biara." Əwom se Naaman hyee no biara se ənnye akyedee no, nanso Elisa annye. **17** Afei, Naaman kaa se, "Eyə, ənne, ma me ekwan na memfa əha dotee atifi mmienu nsoa me mfunumpənko mmienu, na memfa nka me ho nkə me kurom. Efiri ənne, Awurade akyi no, meremmo əhyee afədees anaa afədees biara mma onyame bi bio. **18** Na mesre se, Awurade mfa saa bəne yi nkye me. Se me wura əhene reko Rimon abosomfie akəsom, na mesoso ne mu a, me nsomekoto enti, Awurade mfa nkye me." **19** Elisa kaa se, "Ko asomdwəeə mu." Enti, Naaman sane sii ekwan so. **20** Nanso, Elisa əsomfoo Gehasi kaa wə ne tirim se, "Anka ənse se me wura ma Aramni yi ko a wannye akyedee yi. Mmere dodoø a Awurade te ase yi, meti no, na makogye biribi afiri ne nkyen." **21** Enti, Gehasi tii no. Əbere a Naaman hunuu no se əde mmirika reba ne so no, osi firii ne teaseenam mu kəhyiaa no. Naaman bisaa no se, "Wobaa no asomdwəeə mu anaa?" **22** Gehasi buaa se, "Aane, nanso me wura asoma me se memmekə nkyere wo se, mmabunu baanu bi a wəye adiyifoo a wəfiri Efraim kuro a eda bepo so no mu abəduru seesei ara. Əse ərepe dwete kilogram aduasa ənan ne ntadee nsəkyeramu mmienu de ama wən." **23** Naaman kaa se, "Eyə asem a eyə den, gye dwete kilogram aduasa ənan yi." Əmaa no ntadee nsəkyeramu mmienu, kyekyeree sika no wə nkotokuo mmienu mu, yii asomfoø baanu soaa akyedee no, maa Gehasi. **24** Nanso, wəduruu bepo no so no, Gehasi gyee akyedee no firii asomfoo no nkyen, ma wəsane wən akyi koe. Afei, əde akyedee no kəssee efie no mu. **25** Əbere a əkəo ne wura Elisa nkyen no, obisaa no se, "Gehasi, wəkəo he?" Əbuua se, "Menkəo baabiara." **26** Nanso, Elisa bisaa no se, "Woanhunu se əbere a Naaman si firii ne teaseenam mu behyiaa wo no, na mewə hə honhom mu? Saa əbere yi na əse se wogyə sika ne ntadee ne ngo dua mfuø ne bobə mfuø ne nnwan ne anantwie ne asomfoo?" **27** Dee woayə yi enti, wo ne wo mma ne wo mma mma beyare Naaman kwata no bi afeboø." Əbere a Gehasi firii dan no mu no, na kwata aye no a ne ho ahoa aye se sukyerəmma.

6 Eda bi adiyifoo kuo baa Elisa nkyn beka kyere se, "M'agya, menkunkum wən anaa?" 22 Elisa buaa no se, "Sedee wo ara wohunu no, baabi a yene se, "Dabi. Ese se yekunkum əko mu nnommumfoos ho hyia ha yi sua." 2 Ma yenko Asubonten Yordan anaa? Ma wən aduane ne nsuo, na ma wonsane ho a nnua bebree wə hə. Ehə dee, yebetumi asi nkə won wura nkyen wə wən kurom." 23 Enti, edan foforo, ahyia mu wa ho." Əka kyere se, əhene no too wən epono kesee, ma wəsane kəo won "Eye, monkoye." 3 Obi kaa n'adwene se, "Mesre wo, əhene nkyen wə wən kurom. Eno akyi, Aramfoos beka yen ho na yenko." Əkaa se, "Mate yebəko." ntioyesoo no tweee wən ho firii Israel asase ho 4 Ebere a waduruu Yordan ho no, wəhyee asee koraa. 24 Akyire no, Aramhene Ben-Hadad boaboa buu nnua. 5 Nanso, won mu baako rebu dua no, n'akodəm nyinaa ano, de won kotuaa Samaria. 25 n'abonnua hon təo nsuo no mu. Əteaam se, "Aa! Me Ebbaa saa no, ekəm kesee baa kuro no mu. Eyye kakra wura, eyə abonnua a mekəsreeel!" 6 Onyankopon onipa no bisaa se, "Ehefa na etəee?" Əkyere se Elisa enna wətən aborənoma bini kuruwa ma dwete gram baabi ko no, Elisa twaa poma, na oto twenee nsuo no mu. Ehə ara abonnua tire no pagyaa ne ho, no əfasuo ho no, əbaa bi kəo ne nkyen kəsree no betee nsuo no ani. 7 Elisa ka kyere se, "Ma so se, "Me wura əhene, mesre wo, boa me." 27 Əbuu yi." Na əbarima no tenee ne nsa yiie. 8 Ebere a no se, "Se Awurade ammoa wo a, edee na metumi Aramhene ne Israel redi ako no, əne ne mpanimfoos ayə? Menni aduane anaa nsa a mede bəma wo." tuu agyina, kaa se, "Yəbeboaboa yən akodəm ano 28 Əhene no bisaa no se, "Edeen asem?" Əbuu se, "Saa əbaa yi kaa se, yenwe me babarima da bi, na Elisa bəo Israelhene kəko se, "Ntwe mməen beaee no adee kye a, yəawə ənə nso dee. 29 Enti, yənoaa me hə, efiri se, Aramfoos no reye nhyeheyee, aboaboa no nam ofasuo no ho no, nnipa no hunuu se əhye were hoo wo asem yi ho. Əfrees ne mpanimfoos bisaa ayitadee wo n'ase. 31 Əhene no kaa ntam se, "Se won se, "Mo mu hwan na əye əfatwafoo no? Hwan enne mankum Safat babarima Elisa a, Onyankopon na əka me nhyeheyee a maye kyere Israelhene?" nku me." 32 Elisa te ne fie a əne Israel mpanimfoos 12 Mpanimfoos no mu baako buaa se, "Me wura, reye nhiyamu na əhene somaa abəfoo kəfrees no. enye yen. Elisa a əye odiyifoo wo Israel no na Nanso, ansa na abofoos no rebeduru no, Elisa ka əka wo kokoamsem kyere Israelhene." 13 Əhene kyere mpanimfoos no se, "Owudifoo asoma əbarima no hyee se, "Monkəhwəhə baabi a Elisa wə, na bi se əmməkum me. Se əduru ha a, to epone no yəbesoma akodəm ama woakokyə no." Na nkra bae se, "Elisa wə Dotan." 14 Enti, anadwo bi, Aramhene mu, na ənka akyire. Na ərenkyere ne wura no bedi somaa akodəm bebree ne won nteaseenam ne won aponkə kətwaa kanko faa kuropon no ho. 15 Ebere a n'akyi aba." 33 Elisa gu so rekasa no, əbəfoos no Onyankopon onipa no əsomfoos səree ahemadakyə, bae. Na əhene no kaa se, "Eye Awurade na əde saa sii afikyire no, na akodəm, aponkə ne nteaseenam atwa ho ahyia. Əteaam kyere se, "Aa, me wura, ayəsh yi abre yen! Aden enti na ese se mekə so twen edee na yene?" 16 Elisa ka kyere se, "Nsuro na yewə ədam sene wən." 17 Afei, Elisa bəo mpae se, "Ao, Awurade, bue n'ani na ma ənhunu adee," Awurade buee ne əsomfoos ani, na əpagyaa n'ani no, əhunuu se Elisa nkyen mu a əkyere bepo no, oyga aponkə ne nteaseenam na ayə ho ma. 18 Ebere a na əkyi, na əhene somaa abəfoo kəfrees no. 19 Na Elisa firii Aramfoos asraadəm bə puua wən no, Elisa bəo mpae se, "Ao, Awurade, mesre wo, ma wən ani mfirafira." Na Awurade yee dee Elisa bisae se. 20 Na woduruu Samaria pe, Elisa bəo mpae se, "Ao, Awurade, afei bue wən ani, na ma wənhunu adee." Na Awurade yee, na wəhunuu se wəwə Samaria. 21 Ebere a Israelhene hunuu wən no, əteaam, bisaa Elisa se, 22 Elisa buaa no se, "Tie saa asem yi firi Awurade nkyen! Sedee Awurade see nie: Əbeduru əkyena səses, wəbəton asikyiresiam a wəayam no muhumuhu lita nsia agye dwete gram dubaako wə Samaria edwa biara so. Na atokoo nso, wəbəton lita edu agye dwete gram dumieni pe." 2 Əparin a əbəa əhene no ka kyere Onyankopon onipa no se, "Se Awurade bue əsoro mfensere mpo a, əremma saa dal!" Na Elisa kaa se, "Wobehunu se əbeba mu saa, nanso worensumi nni emu biara bi." 3 Afei, mmarima akwatafoos baanan bi bətenatenaa kuro no apono ano. Wəbisabisa wən ho wən ho se, "Aden enti na ese se yetena ha twən ara wuwuio? 4 Se yetena ha a, ekəm bede yən dodo; saa ara nso na se yesane kə kuro no mu nso a, ekəm bewe yən ara ne no. Enti əbeyə se yebəko, na yede yən ho bəma Aramfoos akodəm no. Na se wəmə yetena ase a, na ne yie mu ne no. Na se wokunkum yən nso a, na əno

39

2 Ahemfo

ara ne no.” 5 Enti, saa anwummerε no, wɔsiim koo Aramfoo nsraban no mu, nanso na obiara nni ho. 6 Na Awurade ama akodom no nyinaa ate nteaseenam a erekɔ mmirikaden no nan ase ne aponko no ne akodom kesee a woreben won no nan ase. Woteateaam se, “Israelhene afa Hetifoo ne Misraimfoo se wɔmmeto nhye yen so.” 7 Enti, wɔboø huboa, na wɔdwanee anadwo no, gyaa wɔn ntomadan, aponko, mfunumu ne won biribiara, de peree won nkwa. 8 Ebere a akwatafoo no duruu sraban no ano no, won nyinaa wurawuraa ntomadan no mu mmaako mmaako didiie, nom nsã, tasee dwete, sikakɔkɔ no ntadee de kɔsiee. 9 Akyire yi, wɔkeka kyerekyere wɔn ho wɔn ho se, “Dee yereye yi ny. Yei ye asem papa a yemmo obiara amanee. Na se yetwɛn kɔsi adekyee a, dee ebeye biara, asotwe bi beda yen so. Mommra ma yensane nkɔbo nnipa a wɔwɔ ahemfie no amanee.” 10 Enti, wɔsane wɔn akyi, baa kuro no mu, bɛbɔø apono anohwefoo no asem a asi no ho amanee se wɔakɔ Aramfoo sraban mu, na na obiara nni ho. Na woasesa aponko ne mfunumu no nwoma, na ntomadan no dee, na ne nyinaa wɔ ho pepeere, nanso na onipa baako koraa nni ho. 11 Apono anohwefoo no teateaam, kaa asem no maa nnipa a wɔwɔ ahemfie ho no tee. 12 Odasuom, ohene no sore firii ne mpa so, ka kyere ne mpanimfo se, “Menim asem a asi. Aramfoo nim se ekɔm rekum yen enti, wɔatuu afiri wɔn sraban mu, akɔtete wiram baabi. Wɔrehwehwε se yebefiri kuro no mu, na woakyekye yen anikann, na wɔafa kuro no.” 13 Mpanimfo no mu baako kaa se, “Ey se yebesoma akwansrafoø, na wɔakɔhwehwε mu. Momma wɔmfia aponko a wɔaka no mu enum. Se asem bi to wɔn koraa a, εrenyε adehweree kesee biara se wobetena ha ne yen a yækä no bewuwu.” 14 Enti, wɔsiesiee nteaseenam mmieni ne aponko, na ohene no somaa akwansrafoø kɔhwε asem a ato Aramfoo akodom no. 15 Wɔkɔee ara kɔduruu Asubɔnten Yordan, dii ntadee ne ahyehyedee a Aramfoo ato agu no akyi, ebere a na wɔde anikrakra redwane no. Akwansrafoø no sane bɛbɔø ohene no amanee. 16 Enti, Samariafoø bɔø twi, kɔfoo Aramfoo sraban no. Eno enti, na eyε nokore se wɔtɔn asikyiresiam a wɔayam no muhumuhu lita nsia saa da no de gye dwete gram dubaako, atokoo lita edu nso, na wɔtɔn de gye dwete gram dumieni, sedee Awurade hyee ho bɔ no pepeere. 17 Ohene no yii ne panin, ma ohwε ɛpono no mu ahyenfirie so, nanso nnipadom no twi faa ne so ma ɔwui. Enti, biribiara baa mu pepeere, sedee Onyankopon onipa no hyee ho nkɔm ebere a ohene no baa ne fie no. 18 Onyankopon onipa no ka kyere ohene no se, “Ebeduru ɔkyena sesee, wobetɔn asikyiresiam muhumuhu lita asia agye dwete gram dubaako wɔ Samaria edwa biara so. Na atokoo nso, wobetɔn lita edu agye dwete gram dumieni.” 19 Ohene no panin

no buaa se, “Se Awurade bue osoro mfensere mpo a, eremma saa da!” Na Onyankopon onipa no kaa se, “Wobehunu se ebeba mu saa, nanso worenni emu biara bi.” 20 Eno ara na ebba mu, nnipa twi faa ne so, kumm no wo ɛpono no ano no.

8 Na Elisa aka akyere ɔbaa a onyanee ne ba no se, “Wo ne wo fiefoo ntu nkɔ baabi fofɔrɔ, ɛfiri se, Awurade ahye se ekɔm mmira Israel mfee nson.” 2 Enti, ɔbaa no yee sedee Onyankopon onipa no hyee no. ɔfaa ne fiefoo kɔtenaa Filistifoo asase so mfee nson. 3 Ekɔm no twaa mu no, ɔsane baa Israel asase so, kɔhunuu ɔhene no se ɔregye ne fie ne n'asase. 4 ɔbaa mu no, na ɔhene no ne Gehasi a ɔye Onyankopon onipa no ɔsomfoo rekasa. Na shene no rebisa se: Ka nneema akesee a Elisa aye no bi kyere me. 5 Saa ebere no ara na na Gehasi reka nyane a Elisa nyane abarima bi no ho asem akyere no. Ebere kɔro no ara mu, abarima no maame kɔø ɔhene no anim, kɔsreø ɔhene no fa n'abisadee no ho. Gehasi team se, “Hwe, me wura! ɔbaa no nie na ne babarima no nso nie—ɔno na Elisa nyane no nol!” 6 ɔhene no bisaa ɔbaa no se, “Ey nokore anaa?” ɔbaa no buaa se eyε ampa. Enti, shene no ka kyere ne mpanimfo no mu baako se ɔnhwε na biribiara a wahwere no, wɔmfia mma no. N'afudee a wotwae a na ɔnni ho nyinaa, wode maa no. 7 Na Elisa kɔø Damasko a ɔye Aram kuropon no mu a na ɔhene Ben-Hadad yare da no. Obi ka kyere ɔhene no se, “Onyankopon onipa no aba ho,” 8 ebere a ɔhene no tee saa asem no, ɔka kyere Hasael se, “Fa akyedee kɔma Onyankopon onipa no. Na ka kyere no, na ɔmmisa Awurade se, ‘Me ho beto me bio anaa?’” 9 Na Hasael hyehyee nyoma aduanan so mpea a ɛfiri Damasko, se akyedee a ɔde rekoma Elisa. ɔkɔø ne nkɔyɛ ka kyere se, “Wo ɔsomfoo Ben-Hadad a ɔye Aramhene asoma me wo nkɔyɛ se, memmɛbisa se ne ho beyε no den anaa.” 10 Na Elisa ka kyere se, “Kɔ na kɔka kyere no se, ‘Wo ho beyε wo den.’ Nanso, Awurade ada no adi akyere me se, dee ebeye biara, ɔbewu.” 11 Elisa hwee Hasael anim, kɔsii se Hasael yε basaa. Na Onyankopon onipa no hyee asee suie. 12 Hasael bisaa no se, “Me wura, eyε ɛdeen asem? Elisa buaa se, Menim nneema a eyε hu a wobeyε Israelfoo. Wobehye wɔn nkuro a wɔabobo ho ban, akurkum wɔn mimerantee, de won mma nketewa aweradwera fam, apaapae apemfoø yafunul!” 13 Na Hasael buaa se, “Ebeye den na me a mense hwee yi, bɛtumi adi dwuma kesee a ete sɛe yi?” Nanso, Elisa buaa se, “Awurade akyere me se, wo na wobeyε Aramhene.” 14 Ebere a Hasael sane kɔee no, ohene no bisaa no se, “Asem ben na Elisa ka kyere se?” Hasael buaa se, “ɔka kyere se me se, dee ebeye biara, wo ho beyε wo den.” 15 Nanso, adep kyees no, Hasael faa nnasoo, de nuu nsuo mu, de kataa

ዽhenе no anim, kosii se ዝwuiε. Na Hasael sii n'anan efie. Na odiyifoo kumaa no hwiee ngo no guu Yehu mu se Aramhene. **16** ዽhenе Yehosafat babarima tirim, kaa se, "Sedee Awurade, Israel Onyankopon, Yehoram bedii Yuda so ዝbere a ዽhenе Yoram adi see nie: Mesra wo ngo se, di Awurade nkurofоo adee wo Israel mfee enum so. Na Yoram ye Ahab Israelfoo so ዽhenе. **7** Ese se wosе Ahab, wo wura, babarima. **17** ዝbere a Yehoram dili ዽhenе no, na no fie. Saa ዝkwан no so na mēfa atua m'adiyifoo a wadi mfee aduasa mmienу. ዓdii adee wo Yerusalem wokunkumm won ne Awurade asomfоo no nyinaa a mfirinhyia nwotwe. **18** Nanso, Yehoram yee sedee Isebel kunkumm won no so ka. **8** Ese se wōpepa Israel ahemfo yee. Na ዝye otirimuodenfoo te se Ahab fiefoo nyinaa firi ho—obarima biara, ዝomfоo ዽhenе Ahab, ዝfiri se, na waware Ahab mmammaa no ne dee ዕde ne ho nyinaa a wōwo Israel. **9** Mesee mu baako. Enti Yehoram yee bōne wō Awurade ani Ahab fie, sedee mesee Nebat babarima Yeroboam so. **19** Nanso, na Awurade mpe se ዝsee Yuda, ዝfiri ne Ahiya babarima Baasa afie no. **10** Na nkraman se, na one Dawid aye apam, ahye bo se, n'asefоo na bewe Isebel enam wo Yesreel asase so, na obiara wōbeko so adi ዕman no so afebo. **20** Yehoram bere rensie no." Afei, odiyifoo kumaa no buee ዝpono so na Edomfoo sōre tiaa Yuda, na wosii won ankasa no, tuu mmirika dwanee. **11** Yehu sane koo ne wōn ዽhenе. **21** Enti, Yehoram faa ne nteaseenam nkurofоo mpanimfoo no nkyen. Won mu baako bisaa nyinaa, koto hyee Sair kuro so. Edomfoo twaa one no se, "Edeen na damfo a ne ti asee no rehwehwe? ne nteaseenamkafo ho hyiae, nanso ዝfaa anadwo Biribiara ye anaa?" Yehu buaa se, "Wo ara wonim, sum no mu dwanee. Yehoram akodom nso gyaa sedee ዝbarima no keka ne nsem fa." **12** Won nyinaa no ho dwanee. **22** Edom ate Yuda so atua de besi kaa se, "Woboa. Ka nokore." Enti, Yehu kaa se, ሙnne. Saa ዝbere no ara mu na Libna kuro nso sōre odiyifoo no ayi akyere no se Awurade asra no ngo tiae. **23** Nsem a ዝsisii wō Yehoram ahennie mu ne dee ዝyees nyinaa, wōatwere agu Yuda Ahemfo neesee ntwedee no so ntēm ara, hyenee totorobento, Abakosēm Nwoma no mu. **24** ዝbere a Yehoram wui teateam se, "Yehu ye ዽhenе." **14** Enti, Yehosafat no, wosiee no wō ne mpanimfoo nkyen wō Dawid babarima Yehu a ዝye Nimsi nana pam ዽhenе Yoram kurom. Na ne babarima Ahasia na ዓdii n'adee se tiri so. Afei, na Yoram de ne ho akobō akodom wō ዽhenе. **25** Yehoram babarima Ahasia hyee asee dili Ramot-Gilead a na wōgyina de tia Aramhene Hasael ዽhenе Yuda wō ዽhenе Yoram adedie wō Israel ne akodom. **15** Nanso, na wōapira Yoram wō ዕko no mfee dumienу mu no mu. Na Ahab babarima ne mu, ama wasane aba Yesreel se ዝrebesa ne ho yadee. ዽhenе Yoram no. **26** ዝbere a Ahasia dili adee no, Enti, Yehu ka kyere mmarima a woka ne ho no na wadi mfee aduonu mmienу, na odii adee wō se, "Esiane se mope se medi ዽhenе no enti, mma Yerusalem afe. Ne maame ne Atalia a ዝye Israelhene obiara nnwane nko Yesreel nkoka dees yeyae wō Omri nana. **27** Ahasia dili amumuyesem, dili bōne ho." **16** Na Yehu kotenaa teaseenam mu, koo Yesreel a ዽhenе Ahab fiefoo yee no anammon akyi. ዝyees kohwehwee ዽhenе Yoram a na wapira da ho no. Na amumuyesem wō Awurade ani so ዝfiri se, wōbōne Yudahene Ahasia nso wō ho bi. **17** ደwemfоo a na din bataa awadee a ዝkōwaree Ahab efieni no ho. **28** Ahasia de ne ho kōbō Israelhene Yoram ho wō ne ko a ዕko tiaa Aramhene Hasael wō Ramot-Gilead no. Enti, ዝane baa Yesreel se ዝrebesa n'apirakuro no. ዝbere a Yoram wō ho no, Yudahene Ahasia kōsraa no.

9 Na odiyifoo Elisa afre adiyifoo no mu baako afiri adiyifoo kuo no mu. ዕka kyere se, "Siesie wo ho, na ዕ Ramot-Gilead. Fa saa toa a ngo wo mu yi ka wo ho ዕ. **2** Hwehwe Yehosafat babarima Yehu a ዝye Nimsi nana no. Fre no firi ne nnamfo mu, na fa no ዕ piام, **3** na hwie ngo no gu ne tirim. Ka kyere se, 'Sedee Awurade see nie: Meresra wo ngo, ama woabedi Israel so ዽhenе.' Afei, bue ዝpono no na dwane, gye wo kra nkwa!" **4** Enti, odiyifoo kumaa no yee dee wōka kyere se no, na ዕkō Ramot-Gilead. **5** ዕduruu ho no, ዘshunu Yehu se one asraafoo mpanimfoo bi reye nhiyamu. ዕkaa se, "Osahene, mewō nkra bi de ma wo." Yehu bisaa se, "Yen mu hwan?" ዘbuua se, "Wo a woye osahene no." **6** Enti, Yehu gyaa won a aka no ho, koo

Yehu?" Yehu buaa se, "Mpəen dodoə a wo maame əhene, na monsiesie mo ho nko mma Ahab fie." 4 Isebel abosom ne ne bayie atwa yen ho ahya yi, Nanso, wobəə huboa kaa se, "Ahemfo baanu mpo əbeyə den na maba no asomdwoeə so?" 23 Enna antumi annyina, antia saaobarima yi! Na ədeen əhene Yoram twee ne teaseenam pənko no ahoma, na yebetumi aye?" 5 Enti, mpanimfoo a wəhwə de danee əpənko no ani, dwanees a əreteateam se, ahemfie hə ne kuro no so ne ntuanofoo ahodoə no "Əmamməfə Ahasia!" 24 Na Yehu twee n'agyan to ne wən a wəhwə əhene mmammarima so no de saa wəo Yoram mmati ntam. Agyan no hwiree n'akoma nkra yi komaas Yehu se, "Yeye wo nkao, na biribiara mu, ma obu hwhee ne teaseenam no mu, wuiə. 25 a wobəka se yeyəne no, yəbeyə. Yerensi obiara əhene. Yehu ka kyereə ne kunini Bidkar se, "To no twene Deəs wogye di se eyə biara no, ye." 6 Yehu twereə Nabot, Yesreelni no asase no so. Wokae əberə a krataa e tə so mmienu de buaa se, "Se mowə m'afa, na yetete nteaseenam mu di n'agya Ahab akyi no? na mobetie m'asəm dee a, əkyena əbeyə sesəs mmire Awurade kaa se, 26 'Meka ntam di nse se, metua no mu, momfa əhene no mmammarima tiri mmre me so ka wo Nabot agyapadee yi mu. Se əkum Nabot ne wo Yesreel." Na Samaria ntuanofoo bi na wəhwə ne mmammarima nnora a mehunuu no enti, metua əhene mmammarima aduəson no so a wətete wən no ka. Enti, to no twene wə Nabot asase yi so." firi wən mmofraase pəs. 7 Krataa no duruiə ara pə, 27 Əberə a Yudahene Ahasia humuu asəm a asi no, na ntuanofoo no kunkumm əhene no mmammarima ədwane kəo Bet-Hagan. Yehu taa no teateeam se, aduəson no nyinnaa. Wəde won tiri no guu nkenten "Monkum ono nso bi." Enti, wətoo Ahasia agyan wə mu, na wəde komaas Yehu wo Yesreel. 8 Əbəfəo ne teaseenam mu wə Gur aforoəs a əben Yibleam. kəo Yehu nkyen kəka kyereə no se, "Wəde əhene Ətumi kəee ara kəduruu Megido, na əwuu wə ho. mmammarima no tiri no aba." Enti, Yehu hyee se, 28 Ne mpanimfoo de no too teaseenam mu, kəo "Mommoaboa ano akuo mmienu wə kuro no epopo Yerusalem, əkisee no ne mpanimfoo ho wə Dawid ano, na monnya hə nkəsi adekyeeə." 9 Adee kyeeə kurom. 29 Na Ahasia dii adee wə Yuda no, na no, əkəkasa kyereə edəm a ahya hə no se, "Ense se Israelhene Yoram nso adi adee mfeə dubaako. 30 obi bə mo soboo. Me na mebəə pə de tiaa me wura, Əberə a əhemmaa Isebel tee se Yehu aba Yesreel no, nam so kumm no. Na hwan na əkunkumm yeinom? əkeekaa n'anintən, yee se ti fefəfə, təs mpomma mu. 10 Deəs ewə hə ne se, esə se asəm a efiri Awurade 31 Əberə a Yehu wuraa ahemfie əpono no mu no, nkyen a wəka faa Ahab fie ho no ba mu. Awurade əhemmaa no teaam guu ne so se, "Owudifoo, wobaa nam ne əsomfoo Elia so daa no adi se yei bəba mu." no asomdwoeə so anaa? Wote se Simri a əkum 11 Na Yehu kunkumm Ahab abusuafəo a wətete ne wura no." 32 Yehu pagyaa n'ani hunuu no wə Yesreel no ne ne mpanimfoo atitire ne nnafonom mpomma no mu teaam se, "Hwan na əwo m'afa!" ne n'abosomfoo nyinnaa. Enti, anka Ahab aseni biara. Na apiafəo baanu anaa baasa hwəe no. 33 Yehu 12 Na Yehu firii hə kəo Samaria. Ərekə no, əkədaa teaam se, "Monto no ntwene fam." Enti, wətoo no Bet-Eked nnwahnhwəfəo ahəhodan mu. 13 Əhyiaa firii mpomma no mu, maa ne mogya bi bə petee Yudahene Ahasia abusuafəo bi. Əbisaa se, "Moyə əfasuo no ne n'apənko ho. Na Yehu maa n'apənko əhefəo?" Əbuaa se, "Yeye əhene Ahasia abusuafəo. tiatiaa n'amu no so. 34 Na Yehu kəo ahemfie hə Yerekəsra əhene Ahab mmammarima ne əhemmaa kədidi, nomeeə. Akyire yi, əkaa se, "Monkə nkəsие no." 14 Yehu teaam, ka kyereə ne mmariama se, əbaa a wəadome no yi, efiri se, əye əhene babaa." 35 "Monkyere wən anikann." Na wəkyekyeree nnipa Nanso, wəkəə se wərekəsie no no, ne tikwankoraa, aduanan mmienu no nyinnaa kunkumm wən wə Bet-ne nan ne ne nsa nko ara na wəhunuue. 36 Əberə a 12 Na Yehu firii hə no, əhyiaa Rekab babarima Yehonadab Eked abura so. Wən mu biara annwane. 15 Əberə a wəbebəə Yehu amanees no, əkaa se, "Yei hye asəm a Yehu firii hə no, əhyiaa Rekab babarima Yehonadab Awurade nam ne əsomfoo Tisbini Elia so kaees no a na ərebəhyia no. Wəkyeakeyaa wən ho wiees no, ma se, 'Asase tam bi a əda Yesreel no so na nkraman Yehu bisaa no se, "Wowə me ho adwene pa, sədəs bewe Isebel ənam. 37 Na n'amu bəbə apete, te se mewə wo ho adwene pa no anaa?" Yehonadab buaa wura wə Yesreel haban mu a ne saa enti, obiara se, "Aane." Yehu toaa so se, "Se wowə me ho adwene ntumi nhunu no."

10 Na Ahab wo mmammarima aduəson a wətete Samaria. Na Yehu twereə krataa, kyekye maa kuro no mpanimfoo, ntuanofoo ne wən a wəhwə Ahab mmammarima no so no. Na krataa no ka se, 2 "Əhene mmammarima no wə mo nkyen. Ne nteaseenam, n'apənko, kuro a wəabə ho ban ne akodee nyinnaa nso saa ara. Se mo nsa ka saa krataa yi ara pə a, 3 monyi əhene Ahab mmammarima no mu dee əfata a əwo mu no, na monsi no mo so

15 Əberə a Yehu firii hə no, əhyiaa Rekab babarima Yehonadab a na ərebəhyia no. Wəkyeakeyaa wən ho wiees no, Yehu bisaa no se, "Wowə me ho adwene pa, sədəs mewə wo ho adwene pa no anaa?" Yehonadab buaa se, "Aane." Yehu toaa so se, "Se wowə me ho adwene pa dee a, enneə, kyea me." Yehonadab tenee ne nsa ma Yehu kyeaa no, de no tenaa teaseenam no mu. 16 Na Yehu kaa se, "Afei, wo ne me nko, na hunu sədəs mede me ho ama Awurade no." Enti, Yehonadab ne no tenaa teaseenam no mu kəee. 17 Əberə a Yehu duruu Samaria no, əkunkumm Ahab fiefəo a wəaka wə hə no nyinnaa, sədəs Awurade nam Elia so hyee se. 18 Na Yehu freee nnipa a wəwə kuro no mu no nyinnaa nhiyamu, ka kyereə wən se, "Ahab somm Baal kakra; Yehu besom no yie. 19 Momfre Baal adiyifoo, asomfoo ne n'abosomfoo

nyinaa mmra. Monhwē se wōn mu biara beba, efiri se, merebēbō Baal afōdee kesee. Obiara a ōsom Baal a wamma no, wōbekum no.” Na Yehu adwene ne 11 Eberē a Yudahene Ahasia, ne maame Atalia tee se ne babarima no awuo no, ōkōee se ōrekōsee adehyebusa a aka no. 2 Nanso, Ahasia əbēsēe wōn a wōsom Baal no nyinaa. 20 Afei, nuabaa Yehoseba a na əyē əhene Yehoram babaa Yehu hyēe se, “Monhyia, mma dwa aniberee so, na no faa Ahasia ba abarimaa ketewa Yoas, yii no firii monsore Baal!” Enti, wōyēe saa. 21 Əsomaa abofoo əhene no mma a anka wōrebekunkum wōn no mu. kōo Israel afanan nyinaa, kōfreee wōn a wōsom Baal Yehoseba de Yoas ne ne bagyegyefoo kōhintaa pia no nyinaa. Wōn nyinaa ba behyēe Baal abosomfie ho bi mu, sēdee Atalia renhunu no. Əno enti, wōannya ma to, firi tire kōsi tire. 22 Na Yehu hyēe dee əhwe abofra no ankum no. 3 Yoas ne dee əgyegye no ntadadedaka no so no se, “Hwē ma obiara a əsom hintaae, wō Awurade asōredan mu mfee nsia, əbere Baal no nhye batakari yi baako.” Enti, wōkyekyēe a na Atalia di əhene wō asase no so no. 4 Atalia batakari maa wōn. 23 Na Yehu ne Rekab babarima adedie mfee nson mu no, əsofoo Yehoiada soma ma Yehonadab kōo Baal abosomfie ho. Yehu ka kyereə wōkofaa Karifoo asraafao apaafo no awemfoo baa Baal asomfoo no se, “Monhwē se wōn a wōyēe Baal Awurade asōredan mu ho. Əne wōn yēe nhyehyēe, asomfoo no nko ara na wōwō ha. Mommma obiara na əma wōkkaa ntam se wōbedi nokore wō Awurade a əsom Awurade no mma mu.” 24 Enti, na wōn asōredan mu ho. Afei, əde əhene babarima Yoas nyinaa wō abosomfie ho rekobo afōdee ne əhyēe kyereə wōn. 5 Yehoiada ka kyereə wōn se, “Dee eṣe afōdee. Yehu de n’asraafao aduwōtwe twaa ədan se moye nie. Mo mu nkyēmu mmiensa mu baako a no ho hyiae, hyēe wōn se, “Se moma obi dwane a, moye adwuma homeda no bewen ahemfie no. 6 mo ara mode mo nkwa betwa so.” 25 Yehu wiee Nkyēmu mmiensa mu baako nso, nnwēn wō Sur əhyēe afōdee no bō ara pe, əhyēe n’awemfoo ne əpono no ano. Na nkyēmu mmiensa mu baako a aka ne mpanimfoo no se, “Monkōkunkum wōn nyinaa. no nso, bewen ahemfie no akyi. Saa akuo mmiensa Mommma obaako koraa nnwane!” Enti, wōde wōn yi nyinaa bewen ahemfie no. 7 Akuo mmienu a akofena kunkumm wōn nyinaa. Na awemfoo no ne wōamma adwuma homeda no nso bewen ama əhene mpanimfoo no twee wōn amu no beguu abontene. no wō Awurade asōredan mu. 8 Mobejē əhene ho Yehu asraafao no kōo Baal abosomfie no aban mu. awemfoo kuo, a mokurakura mo akodee. Onipa 26 Wōtwee Baal adum no a na wōde som no no, sēee biara a wōmmaa no kwan a əbebēn mo no, monkum no. 27 Wōbubuu Baal adum no, sēee n’abosomfie no. Əberē biara, mommen əhene no.” 9 Na asahene no pasaa, de hō yēe əmanfoo agyananbea. Na eda no dii biribiara a əsofoo Yehoiada hyēe se wōnyēe so yē agyananbea de besi enne. 28 Yehu nam saa no so pērēpērē. Asahene no faa asraafao a wōbaa ekwan yi so, de tōree Baalsom ase korakora wō adwuma homeda no ne wōn a wōakā adwuma da Israelman mu. 29 Nanso, Yehu ansee sika anantwie no no. Wōde wōn nyinaa baa əsofoo Yehoiada anim. mma a əwō Bet-El ne Dan no, bōne kesee a Nebat 10 Əmaa wōn mpea ne akyēm a na berē bi əyē əhene babarima Yeroboam dii Israelfoo anim ma wōyēe. Dawid dea a na wōakora no Awurade asōredan mu 30 Na Awurade ka kyereə Yehu se, “Woayē ade se hō no. 11 Awemfoo no gynagyna əhene no ho wotiee m’asēm, nam so sēee Ahab fiefoo. Ne saa hyiae a wōkurakura wōn akodee. Wōsaa so tee enti, mēma w’asefō adi ahene wō Israel, akōsi firii asōredan no anafoo fam, de kōfaa atifi fam, ne awontoatoasoo enan so.” 31 Nanso, Yehu amfa afōrebukyia no ho nyinaa. 12 Na Yehoiada de əhene n’akoma anni Awurade, Israel Onyankopon mmara babarima Yoas no puee, hyēe no ahenkye. Əmaa no so. Wantwe ne ho amfiri ahonisom a Yeroboam Yoas Onyankopon apam no nhwēso no bi, sii no dii Israelfoo anim, ma wōyēe no ho. 32 Nna no əhene. Wōsraa no, na nnipa no nyinaa bōo wōn mu, Awurade hyēe asees tee Israel asase no kesee so. nsam, teateam se, “Əhene nkwa so!” 13 Atalia tee Əhene Hasael dii əman no afafa bebree so 33 wō gyegyegye no a awemfoo no ne nnipa no reye no, Asubōtent Yordan apuee fam a Gilead nyinaa, Gad, əyēe ntēm kōo Awurade asōredan mu ho, kōhwē Ruben ne Manase ka ho. Ədii asase a əfiri Aroer dees ərekō so. 14 Əhunuu se əhene foforo no gyina kuro a eda Arnon Subənhwa ho, de kōsi atifi fam beae bi a əkyere ne tumi wō afadam no ho, sēdee wō Gilead ne Basan. 34 Na Yehu ahennie mu nsem amannee kyere wō ahensie mu no. Na mpanimfoo a esisie, ne dwuma ahodoo a ədiie ne dee ətumi ne totorobento hyenfoo atwa ne ho ahylia. Na nnipa yēe no, wōatwere agu Israel Ahemfo Abakōsem a wōfiri asase no so afanan nyinaa redi ahurisie Nwoma no mu. 35 Əberē a Yehu wuié no, wōsīee rehyen totorobento. Əberē a Atalia hunuu yeinom no wō ne mpanimfoo nkyen wō Samaria. Na ne babarima Yehoahas na ədii n’adēe se əhene. 36 Ne nyinaa no, əde ahometee sunsuanee ne ntadēe mu nyinaa mu, Yehu dii adēe Israel firii Samaria mfee teateam se, “Amammœesem! Amammœesem!” aduonu nwōtwe.

15 Na əsofoo Yehoiada hyēe asafohene a wōhwē nsraadom no so no se, “Momfa no mfiri asōredan mu ha, na monkum obiara a əpē se əgye no. Monnkum no wō Awurade asōredan mu ha.” 16 Enti, wōkyeree

no de no puee ԑpono no ano wō baabi a apɔnko fa ԑka biara a ԑba Asoredan no nsiesie ho no, wotua. ba ahemfie ho no, kumm no wō ho. 17 Na Yehoiada 13 Na wōamfa sika a wōde bēba Asoredan mu hō yee apam de too Awurade ne ԑhene ne nnipa no no anye dwete nkuruwa, nkanea akape, nkyensee ntam se, wōbeyé Awurade nkurofоо. ԑsane yee apam akese, ntotorobento anaa mneema a wōde sikakōo too ԑhene no ne nnipa no ntam. 18 Na nnipa a anaa dwete ye ma Awurade Asoredan no. 14 Na wōwō asase no so nyinaa kōo Baal abosonnan mu, wōde tuaa adwumayefoo no ka, ma wōde siesiee kōbubu guu fam. Wōbubuu aforebukyia ne ahoni asoredan no. 15 Na adwuma no hwefoo akontabuo ahodoo nyinaa no asinasini, kumm Baal obosomfоо biara ho anhia, ԑfiri se, na wōye adwumayefoo Matan nso wō aforebukyia no anim. ԑsfooo Yehoiada nokwafoo. 16 Nanso, afodie ne bōneye ho aforebōdee maa awemfоо wenee Awurade asoredan no. 19 no dee, na wōmfa nkō Awurade Asoredan mu ho. Na asahene, Karifoo asraafoo apaafoo, awemfоо Na wōde ma asfоoo no se won kyefa. 17 ԑbeyé saa no ne nnipa a wōwō asase no so nyinaa dii ԑhene ԑbere yi, Aramhene Hasael koko tiaa Gat fae. Afei, no akyi, de no pue firii Awurade asoredan no mu. ԑdanee ne ho koto hye耶 Yerusalem so. 18 ԑhene Wōfaa awemfоо no ԑpono no ano, kōo ahemfie Yoas boaboa akronkronnee a Yehosafat, Yehoram hō, na ԑhene no kōtenaa ahennwa no so. 20 Enti, nnipa a wōwō asase no so nyinaa dii ahurisie, na asomdwōeet baa kuropōn no mu, ԑfiri se, wōakum Atalia wō ahemfie. 21 Yoas bedii adee no, na wadi mfririnhyia nson.

12 ԑhene Yehu adedie wō Israel no mfee nson so, na Yoas nso dii adee wō Yuda. ԑdii adee wō Yerusalem mfee aduanan. Na ne maame Sibia firi Beer-Seba. 2 Yoas asetenā mu nyinaa, ԑyee dee esō Awurade ani, ԑfiri se, na ԑsfooo Yehoiada kyerekyerē no. 3 Na Yoas ye ԑhene papa a ԑdii n’agya Asa anammon akyi. ԑyee adee a esō Awurade ani. Nanso, n’ahennie mu no, wantumi ammubu abosonnan enti, nnipa kōo so bōo afōdee, hyee aduhwam wō ho. 4 Eda bi, ԑhene Yoas ka kyerees asfоoo no se, “Mommaboaa sika a wōde ba Awurade asoredan mu se afōrebōdee kronkron no, se ԑye daa daa tuo tua, aboadee anaa akyedee a ԑfiri ԑpe mu no. 5 Momma asfоoo no mfa sika no bi nkotua asoredan no nsiesie ho ka biara.” 6 Nanso, ԑhene Yoas dii adee mfee aduonu mmiensa no, na asfоoo no nsiesiee Asoredan no. 7 Enti, ԑhene Yoas soma kōfreē Yehoiada ne asfоoo a aka no, bisaa won se, “Aden enti na monsiesiee asoredan ԑhene wō Israel no, na ԑhene Yoas nso adi adee mfee aduonu mmiensa wō Yuda. ԑdii adee mfee dunson wō Samaria. 2 Nanso, ԑyee bōne wō Awurade ani so. ԑdii Nebat babarima Yeroboam nhwesoo akyi, toaa ahonisom a ԑdii Israelfoo no na asfоoo no nsiesiee Asoredan no. 8 Enti, ԑhene Yoas soma kōfreē Yehoiada ne asfоoo a aka no, de nnipa no ntoboa nyinaa guu adaka no mu. 10 7 Ne korakora ne se, Yehoahas akodōm no so te ԑbere biara a adaka no beye ma no, asore twerefоо ԑbeyе apɔnko sotefоо aduonum, nteaseenam edu ne ԑsōfapanin no kan sika a wōde aba Awurade ne anammontwa asraafoo ԑpedu. Na Aramhene Asoredan no mu no nyinaa, de gu nkotokuo mu. 11 akunkum nkae no, te se dee wōye mfuturo wō ne Afei, wōde sika no ma dwumadie hwesofoo no, ma wōde tua nnipa a wōresiesie Awurade Asoredan no dwuma a ԑdii ne dee ne tumidie kōsooe nyinaa, ka, nnua adwumfоо, adansifoo, 12 abohyehyefoo ne wōatwēre wō Israel Ahemfo Abakōsem Nwoma mu. abotwafoo. Wōde sika no bi nso to nnua ne aboo a 9 ԑbere a Yehoahas wuij no, wosiee no Samaria wōatwa, a wōde besiesie Awurade asoredan no. Na wō ne mpanimfоо nkyen. Na ne babarima Yehoas

Na wōde ma asfоoo no se won kyefa. 17 ԑbeyé saa ԑbere yi, Aramhene Hasael koko tiaa Gat fae. Afei, ne Ahasia a na wōye Yuda ahemfоо a wōatwam no ato edin ama Awurade ne dee ԑono ankasa nso ato edin ama Awurade no nyinaa ano. ԑde ne nyinaa a sikakōo a ԑwo akorae a ԑwo Awurade asoredan mu hō ne ahemfie no ka ho no kōmaa Aramhene Hasael. Enti, emaa Hasael gyaeet a anka ԑrekoto ahye Yerusalem soō no. 19 Nsēm a esisii wō Yoas ahennie mu ne dee ԑyee no nyinaa, wōatwēre wō Yuda Ahemfоо Abakōsem Nwoma no mu. 20 Nanso, ne mpanimfоо pam ne tiri so, kumm no wō Bet-Milo ԑkwan a ԑko Sila no so. 21 Awudifoo no ye Simeat babarima Yosabad ne Somer babarima Yehosabad a na wōn nyinaa ye afotufoo nokwafoo. Wōsiee Yoas wō n’agyanom nkyen wō Dawid kurom. Na ne babarima Amasia na ԑdii n’adee se ԑhene foforo.

13 ԑbere a Yehu babarima Yehoahas hyee asees dii ԑhene wō Israel no, na ԑhene Yoas nso adi adee mfee aduonu mmiensa wō Yuda. ԑdii adee mfee dunson wō Samaria. 2 Nanso, ԑyee bōne wō Awurade ani so. ԑdii Nebat babarima Yeroboam nhwesoo akyi, toaa ahonisom a ԑdii Israelfoo no na asfоoo no nsiesiee Asoredan no. 3 Enti, ԑhene Yoas soma kōfreē Yehoiada ne asfоoo a aka no, na omaa ԑhene Hasael a ԑfiri Aram ne ne babarima Ben-Hadad kwan ma wōdii won so mfee bebree. 4 no? Mommfa akyedee no nhye mo ho bio. ԑfiri Na Yehoahas bōo Awurade mpaee, sree ne mmoa. enne rekō, ԑse se mode ne nyinaa siesie asoredan Awurade tiee ne mpaeebō. Na Awurade hunuu no. 5 sika mfririnhyia wōtua reyee akyi. Na mpo, wosiee Asera aforebukyia wō Samaria. de nnipa no ntoboa nyinaa guu adaka no mu. 10 7 Ne korakora ne se, Yehoahas akodōm no so te ԑbere biara a adaka no beye ma no, asore twerefоо ԑbeyе apɔnko sotefоо aduonum, nteaseenam edu ne ԑsōfapanin no kan sika a wōde aba Awurade ne anammontwa asraafoo ԑpedu. Na Aramhene Asoredan no mu no nyinaa, de gu nkotokuo mu. 11 akunkum nkae no, te se dee wōye mfuturo wō ne Afei, wōde sika no ma dwumadie hwesofoo no, ma nan ase. 8 Yehoahas ahennie mu nneema a esisii, wōde tua nnipa a wōresiesie Awurade Asoredan no dwuma a ԑdii ne dee ne tumidie kōsooe nyinaa, ka, nnua adwumfоо, adansifoo, 12 abohyehyefoo ne wōatwēre wō Israel Ahemfo Abakōsem Nwoma mu. abotwafoo. Wōde sika no bi nso to nnua ne aboo a 9 ԑbere a Yehoahas wuij no, wosiee no Samaria wōatwa, a wōde besiesie Awurade asoredan no. Na wō ne mpanimfоо nkyen. Na ne babarima Yehoas

dii n'adee se ḥene. **10** Yehoahas babarima Yehoas abosonnan a na nnipa kōbō afodee, kōhye nnuhwam hyee asee dii Israel so wō ebere a na ḫene Yoas wō ho no. **5** Ebere a Amasia ase timiie se ḫene adi adee Yuda ne mfee aduasa nson so. Ədii adee no, okunkumm mpanimfoo a wokumm n'agya no Samaria mfee dunsia. **11** Na oyee bōne Awurade nyinaa. **6** Nanso, won a wokunkumm won no mama ani so. Wantwe ne ho amfiri abosonsom a Nebat dee, wankum won, sedee wōatwēre wō Moses Mmara babarima Yeroboam dii Israel anim ma wōyee Nwoma no mu no, ne sedee Awurade ahye no se: no ho. **12** Yehoas dwuma a odiie no nkaee wo Mma wōnkunkum agyanom wō won mma bōne a n'ahennie mu ne ne mmaninye nyinaa ne ne tumi a wōaye nti; na wōnkunkum mma wō won agyanom na ḥeo no ne oko a one Yudahene Amasia koe no, bōne a wōaye enti. Ese se obiara wu wō ne bōne wōatwēre wō Israel Ahemfo Abakōsem Nwoma mu. ho. **7** Amasia na okunkumm Edomfoo əspedu wō **13** Ebere a Yehoas wuié no, wōsieve no Samaria wo Nkyene Bōnhwa no mu no. Əno ara nso na ədii ne mpanimfoo nkyen. Na ne babarima Yeroboam Sela so nkonom, na ətoo ho edin Yokteel, edin a a əto so mmienu dii n'adee se ḫene. **14** Ebere a wōde frē ho de besi enne no. **8** Eda bi, Amasia ka sii yarewuō bō Elisa no, Israelhene Yehoas kōsraa no, Israelhene a ɔye Yehoahas babarima ne Yehu nana na əsūn no se, “M'agya! M'agya! Israel nteaseenam anim se, “Behyia me ma yenko.” **9** Na Israelhene ne nteaseenamkafool” **15** Elisa ka kyerees no se, Yoas de abasem buaa Yudahene Amasia se, “Nkasəe “Hwehwe tadua ne bəmma.” Na ḫene no yee dee a ewə Lebanon mmepe so somaa abəfōo kō dutan əkaes no. **16** Na Elisa ka kyerees Israelhene no se ntweneduro nkyen kōka kyerees no se, ‘Fa wo babaa əmfa ne nsa nto tadua no so. Na Elisa de əno ankasa ma me babarima awadee.’ Əho ara na aboa bi firi ne nsa too ḫene no nsa so. **17** Afei, əhyee se, “Bue wiram betiatiaa nkasee no so sée no. **10** Nokorem, mpomma a ekyere apuees fam no.” Na əbuees. woadi Edom so nkonom, ama woaye ahantan. Ma Na əkaa se, “To!” Na ətosee. Na Elisa kaa se, “Yei w'ani nsə wo nkonomdie no, na tena wo fie. Aden ne Awurade agyan a eye Aram so nkonomdie, əfiri enti na wopere wo ho kō ḫaw a ede amanehunu se, wobedi Aramfoo so pasaa wō Afek. **18** Afei, beba wo ne Yudafoo nyinaa so yi?” **11** Na Amasia tase bəmma a aka no na toto wowə fam.” Enti, antie enti, Israelhene Yoas boabooa n'akodōm ano ḫene no tasees, na ətoto wowə fam mprensa. ne no kōkoe. Akodōm mmienu no hyiaa mu koe. **19** Nanso, Onyankopon onipa no bo fuu no, kaa wō Bet-Semes a ewə Yuda. **12** Israel akodōm dii se, “Anka esee se wototo sisi fam mpen enum anaa Yuda so nkonom, maa Yuda akodōm no bō hwetee, nsia. Eno ansa a na anka wobedi Aram so, kosi se dwane kō wōn kurom. **13** Israelhene Yoas kyeree wobetore wōn ase. Enti, wobedi nkonom mprensa.” Yudahene, Yoas babarima Ahasia babarima Amasia **20** Elisa wuié, na wōsieve no. Na Moaboo afomfafoo wō Bet-Semes. Na Yoas bō nsra kō Yerusalem. Afei kōfom asase no so nneema afe biara. **21** Ebere bi əhyee n'akodōm no ma wōdwrīi Yerusalem əfasuo a Israelfoo resie obi no, wōhunuu afomfafoo bi. no, firi Efraim Əpono no de kōsii Twətwəwaso Əpono Eno enti, wōyee no ntem too amu no twenee Elisa no, a ne tenten beye se anammon ahansia no. **14** əboda mu. Amu no kōkaa Elisa nnompe ara pē na Əfaa sikakōkō, dwete ne nnwinnee nyinaa firii ouwifo no nyanees, huri gyinnaa ne nan sol! **22** Na Awurade asoredan mu ne ahemfie akoradan mu ho. Aramhene Hasael hyee Israelfoo so ebere a ḫene Əfaa nnipa no nnommum, na əsane kō Samaria. **15** Yehoahas dii adee no nyinaa. **23** Nanso, Awurade Yoas ahennie mu nsem nkaee ne dee ne tumi kōsii hunuu Israelfoo mməbō enti, wōn ase antore. Esiane ne ako a one Yudahene Amasia dii no nyinaa, apam a na one Abraham, Isak ne Yakob aye no wōatwēre agu Israel Ahemfo Abakōsem Nwoma no enti, əhunuu wōn mməbō. Na ebiesi enne, əntoree mu. **16** Ebere a Yoas wuié no, wōsieve no wō ne wōn ase, na əmpamoo wōn mfirii n'anim. **24** Afei, mpanimfoo nkyen wō Samaria. Na ne babarima Aramhene Hasael wuié, na ne babarima Ben-Hadad Yeroboam a ətō so mmienu na ədii n'adee se ḫene. bedii n'adee se ḫene. **25** Na Yehoahas babarima **17** Israelhene Yoas, Yehoahas babarima owuo akyi Yehoas sane kōgyegyee nkuro a Hasael gyegye firii no, Yudahene Amasia tenaa ase mfee dunum. **18** n'agya Yehoahas nsam. Yehoas dii Ben-Hadad so Amasia ahennie mu nsem nkaee no, wōatwēre agu nkonom mprensa, nam so gyegyee Israel nkuro no. **22** N'agya wuo akyi no, Asaria sane kyekyeree Elat kuro, dane maa Yuda. **23** Yudahene Yoas babarima Amasia adedie mfee dunum mu no, Israelhene Yoas

14 Ebere a Yoas babarima Amasia hyee asee dii adee wō Yuda no, na ḫene Yehoas adi adee wō Israel mfee mmienu. **2** Amasia dii adee no, na wadi mfee aduonu enum, na ədii adee wō Yerusalem mfee aduonu nkron. Na wōfrē ne maame Yehoadin a əfiri Yerusalem. **3** Əyee dee etene wō Awurade ani so, nanso anto dee n'agya Dawid yee. Əhwēe n'agya Yoas nhwesoo so. **4** Amasia ansee

babarima Yeroboam a ḥto so mmieni bedii zhene babarima Salum so kumm no, na ḥtenaa akonnwa wo Israel. Ḫdii adee wo Samaria mfirinhyia aduanan no so. **15** Salum ahennie ho nsem nkaee ne po a baako. **24** Ḫye e bōne Awurade ani so. Na wantwe ne ḥbōee no, wōatwēre agu Israel Ahemfo Abakōsem ho amfiri abosonsom a Nebat babarima Yeroboam Nwoma no mu. **16** Saa ḥbere no mu, Menahem ma Israelfoo kōo mu no ho. **25** Yeroboam a ḥto so firii Tirsa kōoaa Tifsa ne obiara a ḥwo hō ne ne mmieni gyegyee Israel nsase a eda Lebo Hamat nkurotoo nyinaa, efiri se, ḥhōfōo no ampene so ne Nkyene Epo no ntam no sedee Awurade, Israel se wōde kuro no bēma. Ḫunkumm kuro no mu Onyankopon nam Amitai babarima Yona, odiyifoo a nnipa nyinaa, paapae emu apemfoo nyinaa yafunu ḥfiri Gat-Hefer so, hye e ho bo no. **26** Awurade hunuu mu. **17** Gadi babarima Menahem hye e aseee dii sedee obiara a ḥwo Israel no reteetee, na wōnni Israelhene ebere a na Usia adi adee Yuda ne mfee obiara a ḥbeoa wōn nso. **27** Esiane se Awurade aduasa nkron so. Ḫdii ḥhene wo Samaria mfirinhyia nkaa se ḥbepepa Israel din koraa no enti, ḥnam Edu. **18** Nanso, Menahem yee bōne wo Awurade Yoas babarima Yeroboam nso so gyee wōn nkwa. **28** Yeroboam a ḥto so mmieni ahennie mu nsem nkaee Israelhene ebere a na Usia adi adee Yeroboam adi ne dwuma a ḥdiis nyinaa, dee ne tumi ano kōsiie, Israelfoo anim de wōn asom no. **19** Afei, Asiriahene n'akodie ne nsase a ḥgyegyee maa Israel a Damasko Pul bedii asase no so. Na Menahem tuaa dwetē ne Hamat a na ḥwo Yuda nsam no nyinaa ka ho no, nkariboo tōo aduasa nson no sedee ḥbetaa n'akyi wōatwēre agu Israel Ahemfo Abakōsem Nwoma no mu. **29** Ebere a Yeroboam wui e no, wōsieve no ne so gyegyee Israel asikafōo no mu biara nkyen dwetē mpanimfoo a na wōye Israel ahemfo no nkyen. Na gram ahanum aduason se akwabrantoo. Eni enti, ne babarima Sakaria na ḥdii n'adee se ohene. Asiriahene ankoto anhye Israel so, na wantena asase no so nso. **21** Na Menahem adedie ho nsem nkaee ne dwuma a ḥdiis nyinaa, wōatwēre agu Israel Ahemfo Abakōsem Nwoma no mu. **22** Ebere a Menahem wui e no, ne babarima Pekahia na ḥdii n'adee se ḥhene. **23** Menahem babarima Pekahia hye e aseee dii Israelhene wo Yudahene Usia ahennie ne mfee aduounum so. Ḫdii ḥhene wo Samaria mfee mmieni. **24** Nanso, Pekahia yee bōne wo Awurade ani so. Wantwe ne ho amfiri ahonisom a Nebat babarima Yeroboam dii Israelfoo anim, ma wōsomee e no ho. **25** Na Remalia babarima Peka a na ḥye Pekahia asraadōm sahene no bōo po tiaa no. Ḫfaa mmarima aduounum firii Gilead, kaa ne ho, kōkumm ḥhene no ne Argob ne Arie wo Samaria ahemfie abankesewa mu. Peka na afei ḥbedii ḥhene wo Israel. **26** Pekahia ahennie ho nsem nkaee ne dwuma a ḥdiis nyinaa, wōatwēre agu Israel Ahemfo Abakōsem Nwoma no mu. **27** Remalia babarima Peka bedii ḥhene Israel wo ebere a na Usia adi ḥhene wo Yuda mfee aduounum mmieni. Ḫdii adee Samaria mfirinhyia aduoun. **28** Nanso, Peka yee bōne Awurade ani so. Wantwe ne ho amfiri ahonisom a Nebat babarima Yeroboam dii Israel anim, ma wōsomee e no ho. **29** Peka ahennie so no, Asiriahene Tiglat-Pileser kōtuaa Israelfoo bio, faa nkuro Iyon ne Abel-Bet-Maaka ne Yanoa ne Kedes ne Hasor ne Gilead ne Galilea ne Naftali nsase nyinaa. Na ḥfaa nnipa no nnommum kōo Asiria. **30** Na Ela babarima Hosea bōo po tiaa Peka, na ḥkumm no. Ḫhye e aseee dii Israel so ḥhene ebere a na Usia babarima Yotam nso adi adee mfee aduoun wō Yuda. **31** Peka adedie mu nsem nkaee ne dwuma a ḥdiis nyinaa, wōatwēre agu Israel Ahemfo Abakōsem Nwoma no mu. **32** Usia babarima Yotam dii ḥhene wo Yuda ebere a na ḥhene Peka adi adee wō Israel mfirinhyia mmieni.

15 Ebere a Yeroboam a ḥto so mmieni di adee wo Israel no, ne mfee aduoun nson so na Amasia babarima Asaria hye e aseee dii adee wo Yuda. **2** Ḫbedii ḥhene no, na wadi mfee dunsia. Na ḥdii adee Yerusalem mfirinhyia aduounum mmieni. Na ne maame din de Yekolia a ḥfiri Yerusalem. **3** Na ḥtene wo Awurade ani so, sedee n'agya Amasia tee no. **4** Wammubu abosonnan no enti, na ne nkurofōo no kō hō kōbo afodee, hye nnuhwam. **5** Awurade maa kwata yee ḥhene no, kōsii da a ḥwui e. Ne saa enti, na ḥno nko te efie bi mu. Yotam a na ḥye ḥhene no babarima na ḥhwee ahemfie no so, na ḥdii nnipa a wōwō asase no so so. **6** Na Asaria adedie ho nsem nkaee ne dwuma a ḥdiis nyinaa no, wōatwēre agu Yuda Ahemfo Abakōsem Nwoma no mu. **7** Asaria wui e no, wōsieve no ne mpanimfoo nkyen wo Dawid kuro mu. Na ne babarima Yotam na ḥdii n'adee se ḥhene. **8** Yudahene Asaria dii adee ne mfee aduasa nwōtwe mu no na Yeroboam a ḥto so mmieni babarima Sakaria nso dii adee Israel wo Samaria. Ḫdii adee abosome nsia. **9** Ḫye e bōne wo Awurade ani so, sedee n'agyanom yee e no. Wamfiri ahonisom a Nebat babarima Yeroboam maa Israelfoo somee no ho. **10** Na Yabes babarima Salum bōo po, de tiaa Sakaria, kumm no wō badwam, dii akoniwa no. **11** Sakaria dwuma a ḥdiis nkaee no, wōatwēre agu Israel Ahemfo Abakōsem Nwoma no mu. **12** Enti, Awurade asem a oka kyere e, Yehu se, "W'asefōo na wōbeyē Israel ahemfo akosi awontoatoasoo a ḥtō so enan" mu no, baa mu. **13** Yabes babarima Salum bedii Israel so ḥhene no, na ḥye Yudahene Usia adedie mfee aduasa nkron mu. Salum dii adee Samaria bosome baako pe. **14** Afei, Gadi babarima Menahem firii Tirsa kōo Samaria. Ḫkōo hye e Yabes

33 Əddi adee no, na wadi mfirinhyia aduonu enum, na əddi Yerusalem so əhene mfec dunsia. Na ne maame a əye Sadok babaa no din de Yerusa. 34 Yotam yee dee esə Awurade ani, sedee n'agya Usia yeees no ara pe. 35 Nanso, wansee abosonnan a nnipa no bo afodee hye nnuhwam wo ho no. Əno ne obi a əsane sii Awurade Asoredan no atifi əpono. 36 Yotam ahennie ho nsem nkaes ne dee oyee nyinaa, woatwera agu Yuda Ahemfo Abakɔsem Nwoma no mu. 37 Saa mimeres no mu, Awurade hyee asee somaa Aramhene Resin ne Israelhene Peka, se wonkoto nhye Yuda so. 38 Ebere a Yotam wuij no, wɔsiee no wo ne mpanimfoɔ nkyen wo Dawid kuro mu. Na ne barbarima Ahas bedii n'adee se əhene.

no, anwummeric atokoo afodee no, əhene əhyee afodee ne atokoo afodee ne nnipa no nyinaa afodee a won nsa afodee ka ho wo so. Mogy a əfiri əhyee afodee no nyinaa mu no, womfa mpete aforebukyia foforo no so. Me nko ara na mede kəbere mfrafares aforebukyia dada no bedi dwuma." 16 Na əsəfoo Uria yee dee əhene Ahas ka kyerees no se ənye no pepeere. 17 Na afei, əhene no tutuu afasuo no nkatanimu nnua ne nsuhina nso firi nsuo teaseenam no so. Afei əyii Po no firii kəbere mfrafares anantwie no akyi de sii aboo nsamees no so. 18 Na anidie a əde ma Asiriahene no enti, əyii kyiniis bi a na wɔayɛ wo ahemfie no mu a na wode di dwuma homeda no ne əhene no abɔntenkwani a eko Awurade Asoredan

16 Ebere a ɔhene Peka adi ɔhene wə Israel mfees dunson no, na Yotam babarima Ahas nso bedii adee wo Yuda. **2** Ahas dii ɔhene no, na wadi mfirinhyia aduonu. Na ɔdii Yerusalem nso so ɔhene mfirinhyia dunsia. Wanye dee *eso* Awurade, ne Onyankopɔn ansi, sedee ne panin Dawid yeee no. **3**

Mimom, əhwəe Israel ahemfo nhwesoo so, na mpo əde əno ankasa ne babarima bəo afədee wə ogya mu. Əsuasuaa abosonsom aman no nneema a εye akyiwadee ma Awurade a əno enti əpamoo wən firii Israelfoo anim no. 4 Əbəo afədee, hyee nnuhwam wo abosomfie, mmepo so ne dua fromfrom biara ase. 5 Afei, Aramhene Resin ne Israehene Peka tuu sa wo Ahas so. Wəkətuua Yerusalem, nanso wəanni so nkonim. 6 Saa əbere no, Edomhene gyee Elat kuro maa Edom. Əpamoo Yudafoo, na əmaa Edomfoo no kətenaa hə, sədəe eṭe enne yi. 7 Əhene Ahas somaa abofoo kəo Asiriahene Tiglat-Pileser nkyen, de nkra kəmaa no se, “Meyə wo əsomfoo ne wo ba. Bra na begye me firi Aram ne Israel akodəm a wəaka me ahye no nsam.” 8 Na Ahas faa dwete ne sikakəkəo firii Awurade Asoredan mu hə, faa ahemfie hə sika de kyee Asiriahene no. 9 Enti, Asiriafoo no kətuua Aramfoo no wo wən kuropən Damasko mu, kyekyeree əhəfoo no nnommum, de wən ko kətenaa Kir. Wokumm əhene Resin. 10 Əhene Ahas kəo Damasko, kəhyiaa Asiriahene Tiglat-Pileser. Əbere a əwa hə no, əhunuu afərebukyia sononiko bi. Enti, əde saa afərebukyia no seso ho mfoni, kəmaa əsəfoo Uria. 11 Uria nam əhene no asem so yee saa afərebukyia no bi pepeərə, na əberə a əfiri Damasko baeə no, na wəaye awie. 12 Əhene no firi Damasko baeə no, əhwəe afərebukyia no ho hyiaeə, bəo so afədee. 13 Əhene no bəo əhyee afədee ne atokoo afədee, hwiee nsə afədee guu so, na əpetee asomdwooe afədee ho mogya guu so. 14 Na əhene Ahas yii kəbere mfrafraeə afərebukyia a na esı əkwan no ano ne afərebukyia foforə yi ntam no, firii Awurade Asoredan no anim, de kəsii afərebukyia foforə no atifi fam. 15 Əka kyereə əsəfoo Uria se, “Bə ançə afədee nyinaa a εye əhyee afədee

no, anwummerc atokoo afodee no, shene ɔhyee afodee ne atokoo afodee ne nnipa no nyinaa afodee a won nsa afodee ka ho wo so. Mogya a efiri ɔhyee afodee no nyinaa mu no, womfa mpete aforebukyia foforo no so. Me nko ara na mede kɔbere mfrafaaree aforebukyia dada no bedi dwuma.” **16** Na ɔsəfoo Uria yee dee ɔhene Ahas ka kyerees no se ɔnye no perepere. **17** Na afei, shene no tutuu afasuo no nkatanimnuu ne nsuhina nso firi nsuo teaseenam no so. Afei ɔyii Po no firii kɔbere mfrafaaree anantwie no akyi de sii aboo nsamee no so. **18** Na anidie a ɔde ma Asiriahene no enti, ɔyii kyiniie bi a na wɔayɛ wo ahemfie no mu a na wode di dwuma homeda no ne ɔhene no abontenkwan a eko Awurade Asoredan mu no firii ha. **19** Ahas ahennie ho nsɛm nkae no ne dwuma ahodoo a ɔdiie no, wɔatwɛre agu Yuda Ahemfo Abakɔsem Nwoma no mu. **20** Ebere a Ahas wuiie no, wɔsiee no ne mpanimfoo nkyen wo Dawid kuro mu. Na ne babarima Hesekia bedii n’adee se ɔhene.

17 Ela babařima Hosea hyeë aseë dìi ohene wo Israel no, na ohene Ahas nso adi ohene wo Yuda mfirinhyia dumieni. Õdìii ohene wo Samaria mfee nkron. **2** Ýeë bøne wo Awurade ani so, nanso na ne bøne no nnøoso se Israel ahemfo a wodii adee ansa na orebedi adee no. **3** Asiriahene Salmaneser koo ohene Hosea so, kodiïi ne so nkonom enti, ohyeë Israel ma wotuaa apeatoa a emu ye duru maa Asiria. **4** Afei, ohene Hosea bisaa mmoa firii Misraimhene a wofre no So nkyen, se ommoa no na ontete ne ho mfiri Asiriahene tumi ase. Òbø po tiaa Asiriahene. Eberë a Asiriahene hunuu epa bøne a wabo no, økyeree no de no too afiase wo n'atuatee ho. **5** Na Asiriahene ko faa asasetam no nyinaa, na òtuaa Samaria mfee mmiensa. **6** Akyire yi, ohene Hosea ahennie mfee nkron mu no, Samaria hwhee ase, ma wotuaa Israelfoo asuo koo Asiria. Wøbøo won atenasee wo Halah nkuro wo asuo Habor a ewo Gosan a efra Media nkuronpøn no mu no so. **7** Saa amanehunu yi baa Israelman so, efiri se, nnipa no somm anyame foforo, yee bøne tia Awurade, won Onyankopøn a øyii wøn firii wøn nkoasom mu wo Misraim. **8** Wøsuasuaa abosonsom aman nneyee a enti Awurade pamoo wøn firii asase a eda won anim no so, ne øsom a Israel ahemfo de aba no. **9** Na Israelfoo no nso nam esum ase, aye mneema pii a na enso Awurade wøn Onyankopøn ani. Wøsisii abosonnan maa wøn ho wo wøn nkuro nyinaa so, efiri wøn nkuro akeseë a wøatwa afasuo afa ho, kosi nkuraasee. **10** Wøsisii afadum kronkron ne Asera aforebukyia wo kokoo biara so ne dua biara a eyé frømm ase. **11** Wøhyee nnuhwam wo asoreee ho, te se dee aman a Awurade apamo wøn afiri asase a eda wøn anim no so no yeeë pe. Enti, Israelfoo yee bøne bebree hyeë Awurade abufuo. **12** Aane,

Awurade kôkôbo potee ne ne ntumu no nyinaa akyi, Awurade. **29** Nanso, saa ahohoo akuakuo ahodoô wôsomm ahoni. **13** Awurade somaa n'adiyifoo ne yi kô so somm wôn ankasa anyame. Kuro biara a ademuhunufoo ntoatoasoo ma wôkôbôo Israel ne wotete mu no, wôde wôn ahoni kosisii abosonnan a Yuda kôkô se, "Monnane mfiri mo akwammone Israelfoo no asisi no mu. **30** Wôn a wofiri Babilonia nyinaa ho. Monye osetie mma m'ahyedee ne me no somm wôn nyame Sukot-Benot ahoni. Wôn a mmara, dee mehyee mo agyanom se wônni so no wofiri Kut somm wôn nyame Nergal. Na wôn a nyinaa, dee menam m'asomfoô adiyifoo no so de wofiri Hamat somm Asima. **31** Awifoo somm wôn maa mo no." **14** Nanso, Israelfoo no antie. Na woyee anyame Nibhas ne Tartak. Na mpo, nnipa a efiri asoden se wôn agyanom, na wôannyae Awurade, Sefarwain hyee wôn ankasa mma se afrebôdee, wôn Onyankopon, anni. **15** Wôpoo ne mmara ne de maa Adramelek ne Anamelek. **32** Saa ahohoo n'apam a one wôn agyanom yee no. Na wôamfa yi somm Awurade dee, nanso woyi asafoo bi firii ne kôkôbô no anye hwee. Wôsomm abosomhuhuo, wôn mu a, na wobo afôdee wo abosonnan mu. **33** Na ma wôdanee nnipa teta. Wôhwêe aman a atwa wôn wôsom Awurade dee, nanso wôkô so faa amannee ho ahyia no nhwesoo so, nam so yee asoden maa kwan a wôn aman a wofiri so fa so som no so. **34** Na Awurade nhye a  hyee se wônnisuasua wôn no. **16** yei da so kô so wô wôn mu de besi enne. Na wôda so Wôantie Awurade wôn Onyankopon nhye no nyinaa, ye kane nnebône no a anka ese se wôsom Awurade, na woyee nantwie mma mmienu ahoni a wôagu. di ne mmara, ne nkyerekyere ne ahyedee a ôde maa Wôsii Asera afrebukyia, somm Baal ne ewiem Yakob a  sesaa ne din ma ebeyee Israel asefôo no so. atumfoô nyinaa. **17** Na mpo, wôde wôn ankasa **35** Nanso, na Awurade ne Yakob asefôo aye apam, mmammarima ne wôn mmammaa bôo afôdee wô ahye wôn se, "Monnsom anyame foforô, monnkoto ogya mu. Wôkô abisa, woyee abayisem, nam so wôn, na monnsom wôn, na mommmô afôdee mma ton wôn ho maa bône, de hyee Awurade abufuo. **36** Awurade a  nam nsenkyerennêe akese ne **18** Na esiane se Awurade bo fui enti, opepaa wôn tumi so yii mo firii Misraim no nko ara na monsom firii n'anim. Yuda abusuakoo nko ara na ekaa wôn no. **37** Monhwe yie, na anni Awurade, wôn Onyankopon, ahyedee so. Wôfaa monni mmara, nkyerekyere ne ahyedee a  twere ekwan bône a Israel faa so no so. **20** Eno enti, awurade poo Israel asefôo nyinaa.  de wôn maa tumi se mosom anyame foforô biara. **38** Mommma mo were mfiri apam a me ne mo yee no, na monnsom anyame foforô biara. **39** Monsom wôn atamfoô, nam so twee wôn aso, kosii se wôskee wô asase no so. **19** Na mpo, nnipa a wôwo Yuda **40** Nanso, nnipa no antie, kô so faa wôn akwan dada no so. **41** Enti, gyae Awurade akyidie, ma woyee bône kesee. **22** Na Awurade, mo Onyankopon nko ara.  no na  beyge anamman ho no, wôfaa Nebat babarima Yeroboam, de no dii wôn so ohene. Na Yeroboam maa Israelfoo mo afiri mo atamfoô nyinaa nsam." **40** Nanso, nnipa gyaee Awurade akyidie, ma woyee bône kesee. **22** Na monni mmara, nkyerekyere ne ahyedee a  twere Israelfoô no kô so nantee Yeroboam akwammone asefôo ye ade korô no ara.

18 Ahas babarima Hesekia hyee aseee dii ohene wo Yuda no, na Ela babarima Hosea adi ohene wo Israel mfee mmiensa. **2**  dii ohene no na wadi mfirinhyia aduonu enum, na  dii ohene wo Yerusalem mfirinhyia aduonu nkron. Na ne maame ye Sakaria babaa a wôfre no Abi. **3**  yee dee efata wo Awurade ani so, sedee ne tete agya Dawid yee no. **4**  tutuu abosonnan, bubuu afadum kronkron no, kaa Asera afrebukyia no guu fam.  babuub kôbere mfrafraee  wô a Mose aye no, efiri se, na nnipa no hye mnuhwam ma no de som. Na wôfre  wô a wôde kôbere mfrafraee aye no Nehustan. **5** Hesekia de ne ho too Awurade, Israel Onyankopon so. N'akyi ne n'anim no, na ohene biara nni hô a ôte se no wo Yuda asase so. **6** Biribiara mu,  dii Awurade nokore, na  de ntoboasee dii ahyedee a Awurade de maa Mose no nyinaa so. **7** Ne saa enti, na Awurade ka ne ho, na Hesekia kô so wô biribiara a  yee mu.  yee dam tiaa Asiriahene, na wantua apeatoo amma no. **8** Afei, okodii Filistifoo so nkonom, de kosii Gasa ne

n'ahyeε so, firi ne nkuraaseε, de kɔsii wɔn kuropon ne me wura akodɔm no mu fa bi a wɔyε mmere a wɔato ɔfasuo atwa ho no. **9** Hesekia ahennie no mpo adi asie. Menim se wode wo ho ato Misraim mfee enan so a na ɔhene Hosea nso wo n'ahennie nteaseenam ne apɔnkɔsotefoo mmoa so. **25** Deε wɔ Israel mfee nson mu no, Asiriahene Salmaneser ɛka ho ne se, wogye di se yeadi mo asase yi so a kɔtuaa Israel, hyee asec kaa Samaria kuropon hyeeε. Awurade akwankyerε nni mu? Awurade ankasa **10** Mfee mmiensa akyi a, na ɔhene Hesekia adi adee na ɔka kyereε yen se, Kɔ na kɔsε no!" **26** Afei, mfee nsia mu a, na εyε ɔhene Hosea nso adedie Hilkia babarima Eliakim ne Sebna ne Yoa ka kyereε wɔ Israel mfee nkron mu no, Samaria boεε. **11** ɔhene no ananmusini no se, "Kasa wɔ Arameike Saa εbere no, Asiriahene twaa Israelfoo no asuo, mu kyere yen, na saa kasa no na yete asec yie. Nka kɔɔ Asiria, de wɔn hyehyeε aman so wɔ Halah Heibri nkyere yen, efiri se nnipa a wɔwɔ ɔfasuo wɔ Asubonten Habor a εwɔ Gosan nkonkɔnoa ne no so no bete." **27** Na ɔsahene no buaa se, "Me nkuro akesee a εwɔ Media mu. **12** Efiri se, woantie wura pe se obiara a ɔwɔ Yerusalem te saa asem Awurade, wɔn Onyankopon no. Wobuu n'apam no yi, na εnye mo nko. ɔpe se wote se, se moamma so, mmara a Awurade nam Mose so hyehye maa mo nsa so a, wobetua kuropon yi. Ekɔm ne sukɔm wɔn no. **13** ɔhene Hesekia adedie mfee dunan so, weremfoo bede nkurofɔo no ara kɔsi se, wɔbedi wɔn Asiriahene Sanaherib bɛto hyee Yuda nkuro a na ara agyanan, anom wɔn dwonsɔ." **28** Afei, ɔsore wɔabo ho ban no so, dii wɔn so nkoniim. **14** Na gyinaεε, maa ne nne so kasaa wo Heibri mu, kyereε Hesekia de saa nkra yi kɔmaa Asiriahene wo Lakis nnipa a wɔwɔ ɔfasuo no so se, "Montie nkra a efiri se, "Mayε mfomsoo. Se wobefiri ha ako nko ara Asiria ɔhene kesee no nyien! **29** Sedee ɔhene see nie: deε a, apeatoo biara a wobegye me no, metua." Na Momimma ɔhene Hesekia nnaadaa mo. Orentumi Asiriahene bisaa mpatadeε a eboro dwete tɔno 11 nnye mo mfiri me tumi ase. **30** Momimma onnaadaa ne sikakɔkɔo nso beye tɔno baako. **15** Enti, ɔhene mo se, momfa mo ho nto Awurade so, nnka se, Hesekia de dwete a woakora no Awurade Asoredan 'Awurade begye yen! Woremfa saa kuropon yi mma no mu ne deε εwɔ ahemfie adekoraeε hɔ nyinaa Asiriahene da.' **31** "Monntie Hesekia. Yeinom ne maεε. **16** Mpo, Hesekia waawae sikakɔkɔo a wɔde nhyeheyεε a Asiriahene reye. Mo ne me nni no aduradura Awurade asoredan no apone ho, de ne asomdwoeε so. Momimue apone no, na mompue nyinaa maa Asiriahene. **17** Yeinom nyinaa akyi, mmra. Na mɛma mo mu biara ɛkwan, na moatoo Asiriahene somaa ne sahene, n'asraadomhene ne so adidi afiri mo bobe ne borɔdɔma mfikyifuo n'anamusini firii Lakis ne akodɔm a wɔn mu ye mu, anom nsuo afiri mo ara mo abura mu. **32** Na duru, kɔɔ Hesekia so wɔ Yerusalem. Asiriafɔo no meye nhyeheyεε de mo ako asase foforɔ bi a ete gyinaa nsukwan bi a ema atifi otadeε nsuo a εben se yei so. εyε ɔman a atokoo, nsã, burodo, bobe ɛkwan a ede kɔ baabi a wɔpa ntoma ani no ho. nturo, ngo nnua ne εwo abu so hɔ. εyε asase a **18** Wɔfrεε Hesekia, nanso ɔsomaε ne mpanimfɔo nneεma pa abu so hɔ. Mompere nkwa, na monyi yi se wɔnkɔhyia wɔn: Hilkia babarima Eliakim owuo akwa! "Momimma Hesekia nnaadaa mo nka a ɔhwe ahemfie hɔ so, ɔtwerefɔo Sebna ne Asaf se, 'Awurade begye yen!' **33** Anyame a wɔwɔ aman babarima Yoa a εyε ahemfie abakɔsem twerefɔo. **19** so no atumi agye wɔn nkurofɔo afiri Asiriahene Na Asiriahene no ara ananmusini no ka kyereε wɔn nsam da? **34** Asem ben na etoo Hamat ne Arpad se, "Monka nkyere Hesekia se, "Asem a otumfɔo anyame no? Na Sefarwaim, Hena ne Iwa anyame Asiriahene ka nie: Edεen na wode wo ho to so a ema nso, wɔwɔ he? Wɔtumi gyee Samaria firii me tumi wogye wo ho di saa? **20** Wogye di se wobetumi de ase anaa? **35** ɔman ben so anyame na watumi agye anosem hunu asi akodie mu nyansa ne n'ahoođen ne nkurofɔo afiri me tumi ase? Mommo baako pε anan? W'akyitaafɔo ben na wobetaa w'akyi, ama din. Na afei, edεen na ema mo dwene se Awurade woatumi ako atia Asiria? **21** Misraim anaa? Se betumi agye Yerusalem?" **36** Na nnipa no yεε komm wotwere Misraim a, wobehunu se, ete se abaa a a wɔamma mmuaε biara, efiri se, na Hesekia aka wo mu duru bebu no, na awɔ wo ahwire wo nsam. akyere wɔn se wɔnnkasa. **37** Afei, Hilkia babarima Misraim Farao mpo mu nni aphotosoo korakora. **22** Eliakim, ahemfie sohwefɔo ne ɔtwerefɔo Sebna ne Ebia, wobeka se, "Yede yen ho to Awurade, yen Onyankopon so!" Nanso, εnye ono na ɔhene Hesekia didii n'atem no? Hesekia ammuβ abosonnan ne afɔrebukyia nyinaa, anhye Yudafoa se wɔnsom wɔ afɔrebukyia a εwɔ Yerusalem ha nko ara no so? **23** "Meka asem bi akyere wo! Me wura Asiriahene ne wo beye nhyeheyεε bi. Se wobenya apɔnkɔsotefoo mpenu, afiri w'asraadom mu a, ɔbema wɔn apɔnko mpenu ama woatenatena wɔn so. **24** Na w'asraadom ketewa seε yi, εbeye den na woaso daεε se wobetumi

19 Eberε a ɔhene Hesekia tee yeinom no, ɔsunsuaneε ne ntadeε mu, enna ɔfiraa ayitoma, na ɔkɔɔ Awurade asoredan mu. **2** Na ɔsomaε ahemfie sohwefɔo Eliakim, ɔtwerefɔo Sebna ne asofɔo mpanin a wɔn nyinaa hyehye ayitadeε kɔɔ

Amos babarima odiyifoə Yesaia nkyεn. 3 Wɔka ho fi yi? Hwan na woama wo nne so atia no na kyere no se, “Sedeə əhene Hesekia ka nie: Saa əda wohwεe no ahantan so? Eye Israel əkronkronni no! yi ye ohaw, animka ne animguasee da. Aye te se dee 23 Wonam w'asomafoo so adi Awurade ho few. Na mmofra awoo duru so na ahoden a wode bεwo wɔn woaka se, “Mede me nteaseenam bebrebe no adi nni ha. 4 Nanso, ebia Awurade, mo Onyankopon ate bepo tentene pa ara so, aane, Lebanon nkokoo a εwo se Asiria ənanmusini no regu Onyankopon teaseføo akyirikyiri no. Matwitwa ntwendeduro attentene pa no anim ase, na wobetwe n'aso wo ne nsenkeka no ara ne ne pepeaa a edi mu no nso agu fam. Maduru ho. Enti mommo mpaee mama nkaeefoo a wote nkwa ne twetwεwa so akyirikyiri na manantenante ne mu no.” 5 Na əhene Hesekia mpanimfoo no kókaa kwaeebirentu mu. 24 Matutu nsubura wɔ ahəhoo əhene nkra no kyere Yesaia, 6 na Yesaia buua se, nsase bebree so de ne nsu pa no adwodwo me “Ka kyere wo wura se, ‘Sedeə Awurade see nie: Mma ho. Mpo, mepaee Misraim nsubontene mu sedeə abususem a Asiriahene asomafoo no ka tiaa me no m'akodøm bətumi atwa!’” 25 “Na Montee? Ebere nha wo. 7 Montie! Mede honhom bi rebεhye ne mu, tentene a atwam na mehye too ho. Ebere bi a atwam sedeə εbεye a se ətə asem bi a əbesane akø ne əman no na medweniee ho; afei mama aba mu se, moadane mu, na εho na mema wode akofena akum no.” 8 nkupropø a mossee nkuro a wɔwɔ banbo ma wɔdane Ebere a əsahene no tee se Asiriahene afiri Lakis aboo asie. 26 Wɔn nkurøfoə a tumi afiri won nsa no no, əsanee n'akyi kɔhunuū se əhene no ne Libna ho adwiri wɔn na animguasee aka wɔn. Wote se reko. 9 Ankyere, əhene Sanaherib nyaa nkra se, afuo so nnua, ne afifidee foforø a εye mmrε; wote Etiopiahene Tirhaka adi akodøm anim, rebeko atia se εsere a εfifiri ədan atifi a owia tumi hye so sεe no. Na ansa na əbesane akohyia akodøm no, otøo no. 27 “Nanso, menim dee woteε εbere a woba ne saa nkra yi se wɔmfa nkɔma Hesekia wɔ Yerusalem. εbere a wokorø ne sedeə wo bo huru tia me. 28 Na 10 “Monka nkyere Yudahene Hesekia se: Emma εsiane mo ahomasoo a etia me, na m'ankasa mate onyame a wode wo ho ato no so no nnaadaa mo no enti, mede me darewa bεsø mo hwene mu, na nka se, ‘Asiriahene rentumi mfa Yerusalem.’ 11 mede nnareka ato mo ano, na mama mo afa ekwan Moate dee Asiria ahemfo aye amanaman no nyinaa. a mofaa so baεs no so, asane mo akyi.’” 29 “Yei na Wɔasεe wɔn pasaa. Na mo dee wəbεgye mo anaa? εbεye nsenkyerennεe ama woɔ, Ao Hesekia: “Saa 12 Anyame a wɔwɔ aman a me nananom seee wɔn afe yi wobedi dee εno ankasa fifirie, afe a etø so no, aman te se Gosan, Haran, Resef ne Edenfoə a na mmienu no, wobedi dee εfiri mu ba. Na afe a etø wɔwɔ Telasar no anyame gyee wɔn anaa? 13 Ehe so mmiensa so no, mobedua mfudeε, na moatwa, na Hamathene ne Arpadhene, kuropon Sefarwaim Mobεye bobø nturo, na moadi n'aba no. 30 Na mo a anaa Hena anaa Iwa ahemfo no wɔ?” 14 Hesekia moaka Yuda a moatumi agyina ntua no mu əhaw nsa kaa krataa a abøføo no de baεs no, okenkanee. ne abεbresε no ano no, mobesane atena mo asase Afei ɔforø kɔɔ Awurade asoredan no mu kɔtreε mu so, na mobedi yie na moadøre. 31 Na nkaeefoo bi wɔ Awurade anim. 15 Na Hesekia bɔɔ mpaee kyere befiri Yerusalem aba, na nkaeefoo døm afiri Bεpø Awurade se: “Ao, Awurade, Israel Onyankopon a Sion so. Asafo Awurade di nsiye behwε ama yei aba wodi əhene firi Kerubim ntam, wo nko ara na mu. 32 “Yei ne asem a Awurade ka fa Asiriahene ho: woyε Onyankopon wɔ asase so ahennie nyinaa so. “Drenhyene saa kuropon yi mu na ərento bεmma Wo na wobøɔ əsoro ne asase. 16 Brε w'aso ase, wɔ ha. Dremfa akokyem mmennyina kuropon no Ao Awurade, na tie! Bue w'ani, Ao Awurade, na akyi na ərensi otua pie ntia no. 33 Əhene no kwan a hwe! Tie Sanaherib nsem a əka de bu Onyankopon əfaa so baεs no ara so na əbesane afa akø n'ankasa teaseføo no animtiaa. 17 “Awurade, εye nokore se əman mu. Awurade ka se, ərenwura saa kuro yi Asiria ahemfo ase aman yi nyinaa, sedeə nkra no mu. 34 Esiane m'ankasa m'animuonyam ne m'akoa ka no. 18 Na woato aman yi anyame agu ogya mu, Dawid enti, mebø ho ban.” 35 Saa anadwo no, ahye wɔn. Asiriaføo no tumi see wɔn εfiri se na Awurade əbøføo kɔɔ Asiria sraban mu, kɔkumm wɔnyε anyame koraa. Na woyε nnua ne aboo ahoni Asiria akodøm no mpem əha aduwøtwe enum. a nnipa de wɔn nsa aye. 19 Afei, Ao Awurade, yen Asiriaføo a wɔkaεs no nyaneε anɔpa no, wɔhunuū se Onyankopon, gye yen firi ne tumi ase, na εbεma afunu gugu mmontene so baabiara. 36 Na Asiriahene ahennie a εwo asase so nyinaa ahunu se wo nko ara, Sanaherib gyaeε əko no, kɔɔ n'ankasa n'asase so. Ao Awurade, na woyε Onyankopon.” 20 Na Amos Əkötənaa n'ahenkuro Ninewe mu. 37 Eda koro bi babarima Yesaia too saa nkra yi kɔmaa Hesekia a ɔresom wɔ ne nyame Nisrok abosonnan mu no, se, “Sedeə Awurade, Israel Onyankopon, see nie: ne mmammarima Adramelek ne Sareser de wɔn ‘Mate wo mpaæεbø a εfa Asiriahene Sanaherib akofena kɔkumm no. Wɔdwane firii ho kötənaa ho no. 21 Yei ne asem a Awurade aka atia no: Ararat asase so, na ne babarima foforø Esarhadon “Əbababunu Sion sopa wo, na əsere wo. Əbabaa bedii n'adec se Asiriahene.

Yerusalem di wo ho fe, na əwoso ne ti εbere a woredwane. 22 Hwan na wasopa no na woagu ne

20 Saa eberē no mu, ḥene Hesekia yaree apiafoo a wōbēsom wō Babiloniahene ahemfie.” yarewuo, enna Amos babarima odiyifoo Yesaia 19 Na Hesekia ka kyereē Yesaia se, “Saa asem yi a kōsraa no. Ḍkaa saa asem yi kyereē ḥene no, ḋfiri Awurade nkyen a woaka akyere me yi ye asem “Sēdee Awurade see nie: Hye wo nsamansee, ḋfiri se, papa.” Nanso, na ḥene no redwene se, “Me bēre so wobewu. Wo yadēe no rennyae.” 2 Eberē a Hesekia tee asem yi, ḍtwaan n'ani hwēe fasuo, bōo Awurade mpaee se, 3 “Kae, Ao, Awurade, sēdee manante w'anim nokorem na mede m'akoma aye dee ዝfata wo w'anim.” Na Hesekia suu bebree. 4 Na ansa na Yesaia befiri adiho no mfimfini no, Awurade de asem yi besii ne so se, 5 “Sane kō Hesekia a ዝye me nkurfoo የkannifoo no nkyen, na kōka kyere no se, ‘Sei na Awurade a ዝye w'agya Dawid Onyankopon see: Mate wo mpaeebo no, ahunu wo nisuo no. Mesa wo yadēe, na nnansa akyi no, wobesore afiri mpa so, na woaka Awurade Asoredan mu. 6 Mede mfee dunum bēka wo mfee ho, na megye wo ne saa kuropōn yi afiri Asiriahene nsam. Me ዩsomfoō Dawid enti, meye yei, de agye m'animuonyam.’” 7 Na Yesaia ka kyereē Hesekia asomfoō no se, “Momfa borōdōma nyē ngo, na momfa nsrasra pōmpō no so.” Wōyēe saa, na Hesekia nyaa ahooden. 8 Ansa na ṭrebēya ayaresa no, Hesekia bisaa Yesaia se, “Nsenkyerennēe bēn na Awurade bēye, de akyere se ḥbesa me yadēe, na matumi ako Awurade Asoredan mu nnansa so?” 9 Yesaia buaa se, “Yei ne nsenkyerennēe a Awurade bēye akyere wo se ḥbedi ne bōhyē so. Wōpe se sunsum a eda sunsumma susuniwa no kō n'anim anammōntuo edu anaa esane n'akyi anammōntuo edu?” 10 Hesekia buaa se, “Sunsum no kō n'anim eberē biara. Na mmom, ma enka n'akyi.” 11 Enti, Yesaia bisaa Awurade se ወnyē yei, na ḥmaa sunsum no tete sane n'akyi anammōntuo edu wō Ahas sunsumma susuniwa no so. 12 Yei akyi, Babiloniahene Baladan babarima Merodak-Baladan soma ma wōkōmaa Hesekia tirinkwa ne akyedē, ḋfiri se, na wate se yare denden bi bōo Hesekia. 13 Hesekia gyee Babilonia ananmusifoo yi, kyereē wōn biribiara a ዕwo wō n'adekoradan mu a ዝye dwēte, sikakōo, nnuhwam ne ngo a ዝye hwam. Afei nso, ḍde wōn kōo n'adekorabea, sane kyereē wōn n'adekoradan mu biribiara. Biribiara nni n'ahemfie hō anaa n'ahemman mu hō a Hesekia ankyere wōn. 14 Na odiyifoo Yesaia kōo ḥene Hesekia nkyen, kōbisaa no se, “Edeen na saa nnipa no repe? Na wōfiri he na wōbae?” Hesekia buaa se, “Wōfiri Babilonia akyirikyiri asase so pēe.” 15 Yesaia bisaa no se, “Edeen na wōhunuū wō w'ahemfie hō?” Hesekia buaa se, “Wōhunuū biribiara a ዕwo m'ahemfie ha. Biribiara nni m'adēmudec mu a mamfa ankyere wōn.” 16 Na Yesaia ka kyereē Hesekia se, “Tie saa asem a ḋfiri Awurade nkyen yi: 17 Eberē bi reba a biribiara a wōwō no, agyapadee a w'agyanom akora no nyinaa, wōbetwe ako Babilonia a ዕrenka hwēe. Sēdee Awurade see nie: 18 W'ankasa w'asefoo bi mpo, wōbēfa wōn nnommum. Wōbēye

19 Na Hesekia ka kyereē Yesaia se, “Saa asem yi a kōsraa no. Ḍkaa saa asem yi kyereē ḥene no, ḋfiri Awurade nkyen a woaka akyere me yi ye asem “Sēdee Awurade see nie: Hye wo nsamansee, ḋfiri se, papa.” Nanso, na ḥene no redwene se, “Me bēre so wobewu. Wo yadēe no rennyae.” 20 Nsem a ዩsisi Hesekia ahennie mu nkae no a ne tumidie ka ho, ne sēdee ዝye subunu, twaa suka maa nsuo baa kuro no mu no nyinaa, wōatwērē agu Yuda Ahemfoō Abakōsem Nwoma no mu. 21 Eberē a Hesekia wui no, ne babarima Manase na ዓdii n'adēe se ḥene.

21 Eberē a Manase dii ḥene no, na wadi mfee dumienu, na ዓdii ḥene Yerusalem mifirinhyia aduonum enum. Na ne maame din de Hefsiba. 2 ዝye bōne wō Awurade ani so, suasuaa abosonsomfoō aman nneyeeē a ዝye akyiwadee. ወsuaa dees enā so maa Awurade pamoo abosonsomfoō no firii asase a eda Israel anim no so no. 3 ወsane sisii abosonsomfoō abosonnan a n'agya Hesekia bubu guie no. ዝye aforebukyia pii maa Baal, enna ዩsii Asera dua, sēdee Israelhene Ahab yeeē ara pe. Afei, ḍkoto sōree ewiem atumfoo. 4 Na mpo, ዩsisi abosonnan a forebukyia pii wō Awurade asoredan mu; baabi a Awurade aka se wōnhyē ne din animuonyam no. 5 ዩsisi saa aforcebukyia no wō Awurade Asoredan no adiho mmienu hō. 6 Na mpo, Manase de ono ankasa babarima bōo afdeec wō ogya mu. Na ዝyeabayisem, kō abisa. Ḍkōo asamanfrefoō hō ne asumanfoō so. ዝye bōne bebree Awurade ani so, ma chyeē no abufuo. 7 Manase faa Asera dua a waye no, de kōsii asoredan mu, beaee koro no ara a Awurade ka kyereē Dawid ne ne babarima Salomo se, “Wōbēheye me din animuonyam wō ha daa nyinaa wō saa asoredan yi mu wō Yerusalem. Yerusalem ye kuro a mayi afiri Israel mmusuakuo a aka no nyinaa mu. 8 Na se Israelfoō betie m'ahyēdeee a menam m'akoa Mose so hyē maa wōn no a, merentwa wōn asuo mifiri asase yi a mede maa wōn agyanom no so.” 9 Nanso, nnipa no antie. Manase dii wōn anim, ma wōyēe bōne bebree a esene abosonsom aman a Awurade sēee no ḥberē a Israelfoō kōo saa asase no so no mpo. 10 Awurade nam n'asomfoō a wōyēe n'adīyifoo so kaa se, 11 “Yudahene Manase aye akyiwadee bebree. Na mpo, ዝye omumuyefoo sene Amorifoo a wōbētēnaa asase yi so ansa na Israel reba no. Wadi Yudafoō anim, de wōn ako ahonisom mu. 12 Enti, sei na Awurade, Israel Onyankopon, see: Mede ḥaw ne abēbresē beto Yerusalem ne Yuda so ama aso a ḋbete saa nsem no mu aye no gyenn. 13 Mefa ekwan a menam so buu Samaria ne Ahab abusua aten no so mabu Yerusalem aten. Mēpepa nnipa a wōwō Yerusalem nyinaa, te se dees obi hohoro ayowaa mu, na ዕdane butu no. 14 Na mpo, mepo me nkurōfoō kakra a woaka no, na mede wōn bema won atamfoo se asadee. 15 ወfiri se, wōyēe bōne kesee wō m'anim, nam so ahye me abufuo, firi ḥberē a wōn agyanom

firii Misraim no.” **16** Manase kunkumm nnipa a me.” Na Safan kenkan kyere^e ohene no. **11** Ebere a wonyee bone nso bebree kɔsi se, mogya a edi bem ohene no tee nsem a ewo Awurade Mmara Nwoma hye^e Yerusalem ma, firi tire kosi tire. Yei ka bone a no mu no, ode ahometee sunsuanee ne ntadee mu. **12** Na ohye^e osɔfɔo Hilkia, Safan babarima Ahikam ne Awurade ani so no ho. **17** Manase ahennie ho nsem Mikaiia babarima Akbor ne asenniie tweref^e Safan nkaes ne dwuma a odiie nyinaa ne bone a ɔyee^e no, ne ohene fotuf^e Asaia se, **13** “Monkɔ asoredan no woatwere agu Yuda Ahemfo Abakɔsem Nwoma no mu, na monkɔkasa nkyere Awurade mma me, mma mu. **18** Manase wuie no, wɔsiee no wɔ ahemfie no nnipa no ne Yuda nyinaa. Mommisa no nsem a turo a na eye Usa dea no mu. Na ne babarima Amon woatwere agu nwoma mmoboe^e no a wahunu no na odiⁱ n'adet se ohene. **19** Amon dii ohene no, na ho asem. Awurade abufuhye^e aba yen so, efiri se, wadi mfee aduonu mmieni. Odiⁱ ohene Yerusalem yen agyanom anni nwoma yi mu nsem so. Enye dee mfee mmieni. Na wofre ne maame Mesulemet a na eye Harus a ɔfiri Yolba no baba. **20** ɔyee^e bone wo Hilkia, Ahikam, Akbor, Safan ne Asaia kɔo Yerusalem Awurade ani so, sedee n'agya Manase yee^e no ara Fa Foforo Misne kɔhunu odiyifoo Hulda. Na eye pe. **21** ɔfaa n'agya nhwesoo so, somm ahoni korɔ no Tikwa babarima Salum yere, a na eye Harhas a ohwe ara a na n'agya somm wɔn no. **22** ɔgyaa Awurade, ntadee adaka a ewo asoredan mu so no nso nana. **15** n'agyanom Onyankopɔn no na wampe se ɔbefa ɔka kyere^e wɔn se, “Awurade, Israel Onyankopɔn Awurade akwan so. **23** Na Amon no ankasa asomfo^a akasa. Monkɔka nkyere onipa a osomaa mo no se, bɔɔ ne ho pɔ, kumm no wɔ n'ahemfie. **24** Na nnipa a wɔwɔ asase no so nyinaa kunkumm nnipa a wɔbɔ ohene Amon ho po no, na wɔde ne babarima Yosia dii adet se ohene. **25** Amon ahennie ho nsem nkaes ne dwuma a odiie no nyinaa, woatwere agu Yuda Ahemfo Abakɔsem Nwoma no mu. **26** Wɔsiee no wɔ ne boda a ewo Usa turo mu hɔ no mu. Na ne babarima Yosia dii adet se ohene.

22 Ebere a Yosia dii ohene wɔ Yuda no, na wadi mfirinhyia nwɔtwe, na odiⁱ adet Yerusalem mfee aduasa baako. Na ne maame din de Yedida a eye Adaia a ɔfiri Boskat no baba. **2** ɔyee^e dee esɔ Awurade ani, na ɔfaa ne tete agya Dawid nhwesoo. Wammame ankɔ nifa anaa benkum. **3** Ohene Yosia dii mfirinhyia dunwɔtwe wɔ n'ahennie mu no, osomaa Asalia babarima Safan, asenniie tweref^e Mesulam nana, kɔo Awurade Asoredan mu. ɔka kyere^e no se, **4** “Kɔ osɔfopanin Hilkia nkyen, na ma ɔnkan sika a apono anohwefoo no agyegye afiri nnipa no nkyen wɔ Awurade Asoredan mu no. **5** Fa saa sika yi hye nnipa a wɔayi wɔn se wɔnhwe asoredan no ho nsiesie no nsa. Na wɔde atua adwumayefoo a wɔbesiesie Awurade Asoredan no ho ka. **6** Eho behia se wɔbefa nnua adwumayefoo, adansifoo ne abohyehyefoo. Afei, ma wɔntɔ nnua ne aboo a woatwa a wɔde besiesie asoredan no. **7** Nanso, eho nhia se adansie no sohwefoo bebu sika a wɔn nsa beka no ho nkonta, efiri se, waye nokwafoo.” **8** Osɔfopanin Hilkia ka kyere^e asenniie tweref^e Safan se, “Mahunu Mmara Nwoma no wɔ Awurade Asoredan mu hɔ.” Na Hilkia de nwoma mmoboe^e no maa Safan, na ɔkenkanee. **9** Safan sane kɔo ohene no nkyen kɔkaa se, “Wo mpanimfo^a no de sika a wɔgyegyee wɔ Awurade asoredan no mu no ama adwumayefoo no ne sohwefoo a wɔwɔ asoredan no ho no.” **10** Safan sane ka kyere^e ohene no se, “Osɔfɔo Hilkia de nwoma mmoboe^e bi ama

no mu, na monkɔkasa nkyere Awurade mma me, mma mu. **12** Na ohye^e osɔfɔo Hilkia, Safan babarima Akbor ne asenniie tweref^e Safan ne ohene fotuf^e Asaia se, **13** “Monkɔ asoredan no mu, na monkɔkasa nkyere Awurade mma me, mma mu. **16** ‘Sedee Awurade see nie: Mesee kuropɔn yi ne mu nnipa, sedee matwere wɔ nwoma mmoboe^e a mokenkanee no mu no. **17** Efiri se, me nkurofɔo agya me, na wɔsom anyame huhuo, na biribiara a wɔaye no, ahye me abufuo. M'abufuhye^e redere wɔ ha, na erenum.’ **18** Na monkɔ Yudahene a osomaa mo no nkyen nkɔhwehwe Awurade, na monka nkyere^e no se, Sei na Awurade, Israel Onyankopɔn ka fa asem a woate no seesei no ho. **19** Wotee asem a meka de tiaa kuropɔn no ne emu nnipa no se, wɔbedome saa asase yi na ada mpan no, eyee wo ya, ma wobres wɔ ho ase Awurade anim. Wode ahometee sunsuanee wo ntadee mu, suu wɔ m'anim ahonu mu. Enti, nokore^m, Awurade se, ‘mate wo sufre. **20** Amanehunu a mehyee ho bɔ de tiaa kuropɔn yi no beba wo wuo ne wosie akyi. Worenhunu amanehunu a mede beba kuropɔn yi so no.” Enti, wɔsane de ne nkra no kɔmaa ohene no.

23 Afei, ohene no free Yuda ne Yerusalem mpanimfo^a nyinaa. **2** Na ohene no ne Yuda ne Yerusalem manfo^a ne asɔfɔo ne adiyifoo a efiri akumaa so kɔsi ɔkesee so, foro kɔo Awurade Asoredan no mu. Eho na ohene no kenkanee Apam Nwoma a wɔahuunu wɔ Awurade Asoredan mu hɔ no nyinaa kyere^e wɔn. **3** Ohene no tenaa beaee bi a ekyere^e ne tumi wɔ afadum no ho, hye^e apam no mu den bio wɔ Awurade anim. ɔhyee bɔ se, efiri n'akoma ne ne kra nyinaa mu bedi Awurade mmaparansem ahyedee ne mmara nyinaa so. ɔfaa saa ekwan yi so sii apam no mu nhyeheyee ahodoo a na woatwere wɔ nwoma no mu no nyinaa so dua, maa nnipa no nyinaa hye^e bɔ se wɔbedi so. **4** Afei, ohene hye^e osɔfopanin Hilkia ne asɔfɔo akunini ne asoredan sohwefoo nyinaa se, wɔnyiyi nneema a na wɔde som Baal ne Asera ne ewiem atumfo^a no nyinaa mfiri Awurade asoredan no mu. Ohene no ma wɔhyee ne nyinaa wɔ Kidron bɔnhwa a ewo

Yerusalem mfikyire no, soaa ne nsō de kōo Bet- Awurade nam Onyankopon onipa so ahye no, ebere El. 5 Opamoo abosom akōmfoo a Yuda ahemfo a a Yeroboam kōgyinaa aforebukyia no ho wo afahye wōdii ekan no yii wōn no nyinaa, efiri se, na wohye da no. Afei Yosia danee ne ho hwēe Onyankopon nnuhwam wo Yuda abosomfie nyinaa mu a mpo, na onipa a ḥyēe yeinom nyinaa ho nkōm no damena. ereye akōduru Yerusalem kurom. Wōhyee nnuhwam 17 Yosia bisaa se, “Nkāedum ben na ewō nohoaa maa Baal ne owia, ḥsrane ne nsoromma ne ewiem no?” Na nnipa a wōwo kuro no mu ka kyere no atumfoo. 6 ḥhene no tuu Asera aforebukyia no firii se, “Eye Onyankopon onipa no a ḫfiri Yuda a ḥyēe Awurade asōredan mu, de kōo Yerusalem mfikyire nkōm faa dwuma a woadi seesei wo aforebukyia a wo Kidron bōnhwa mu ho kohyee no. Afei, oyam ewō Bet-El ho no ḥboda.” 18 Yosia buaa se, “Momma dua no muhumuhu, kōtoo ne mfuturo no guu no nwō ho. Obiara mmfa ne nsa nka ne nnompe amusiee. 7 ḥdwirii asōreee adwamanfoo adan a no.” Enō enti, wōanhye ne nnompe no anaa odiyifoo na ewō Awurade Asōredan no mu no, baabi a na akōkoraa a ḫfiri Samaria no dee nso. 19 Na Yosia mmaa no nwono nkatahotam, de kata Asera dua bubuu abosonnan no a ewō Samaria no, sedee ḥyēe no ho no nyinaa guie. 8 Yosia sane de Awurade wō Bet-El no. Israel ahemfo ahodoo bi na wōsisiee asōfoo no a na wōtete Yuda nkuro afoforo so no de ḥyēe Awurade abufuo. 20 ḥunkumm asōreee so nyinaa baa Yerusalem. Efiri Geba kōsi Beer-Seba, abosomfoo no wo wōn ankasa aforebukyia so, na ḥsēee ḥhoyee abosonnan no nyinaa. Saa beaeet no na ḥhoyee nnipa nnompe wō aforebukyia ahodoo no so, na wōhyee nnuhwam no. ḥubuu abosonnan a ewō de guu ho fi. Akyire yi, ḥsane kōo Yerusalem. 21 Yosua a na ḥyēe Yerusalem amrado no eporno ano. Se ḥhene Yosia ḥyēe nnipa no nyinaa se, “Ese se modi obi rewura kuropon no mu a ḥbehunu saa eporno Twam Afahye ma Awurade, mo Onyankopon, sedee no wo kuropon eporno no benkum so. 9 Asōfoo a ḥwātwerē wō Apam Nwoma mu no.” 22 Efiri ebere na wōsom abosonnan no mu no, na wōmma wōn a atemmufoo dii Israel so mfee bebree a atwam ekwan mma wōnnson wō Awurade aforebukyia a wō Israel ne Yuda ahemfo so no, wōnnii Twam ewō Yerusalem no so, nanso na wōma wōne asōfoo Afahye no bi saa da. 23 Ebere a ohene Yosia dī mfee a aka no di burodo a mmōreka nni mu no. 10 Afei, dunwōtwe wō akonnwa so no na wōdii saa Twam ḥhene no s̄ee Tofet aforebukyia a na ewō Ben- Afahye yi wō Yerusalem maa Awurade. 24 Yosia tōre Hinom bōnhwa no mu no enti, na obiara ntumi asamanfrēfoo ne adunsifoo ne afie mu anyame ne mfa ne babarima anaa ne babaa mmo afodee wō ahonisom biara ase wō Yerusalem ne Yuda asase ogya mu wō so se aforebōdee a wōde ma Molek so baabiara. ḥyēe saa de dii mmara a ḥwātwerē bio. 11 ḥtutuu aponkō seso a wōagu a esisi Awurade wō nwoma mmobōe a ḥsōfoo Hilkia kōhunuu wō Asōredan ekwan no ano a Yuda ahemfo too edin Awurade Asōredan mu no so. 25 ḥhene biara mmaeet maa owia no nyinaa firii ho. Na ne nyinaa wōwō a ḥte se Yosia a ḥde n'akoma, ne kra ne n'ahōoden adiho a ḥben opiani bi a wōfrē no Natan-Malek ama Awurade na ḥnam so adi Mose mmara nyinaa dan ho. Yosia hyee nteaseenam a na wōato edin so. Na ohene biara nso mmaeet a ḥte se ḥno. 26 ama owia no. 12 Yosia bubuu aforebukyia a Yuda Nanso, yei nyinaa akyi no, Awurade abufuo no ahemfo sisii wō ahemfie no atifi wō Ahas dan dere tiaa Yuda, esiane bōne akēsē a ḥhene Manase apampam no nyinaa. ḥhene no bubuu aforebukyia yēee no. Enō enti, wanyi n'abufuhye no amfiri a Manase sisii wō Awurade Asōredan no adiho wōn so. 27 Awurade kaa se, “Mesee Yuda, sedee mmienu ho no nyinaa guie. ḥdwirii no pasapasa, mesee Israel no. Mepam nnipa no afiri m'anim, too ne nkunkumabōo no petee Kidron bōnhwa na mapo me kuropon Yerusalem ne Asōredan a no mu. 13 ḥhene no sane guu abosonnan a ewō anka esē se wōhyee me din animuonyam wō mu Yerusalem apuees fam no ne dee ewō ḥsēee Bepo no no.” 28 Yosia ahennie ho asem nkaeet ne dwuma anafoo fam no. Saa beaeet no na Israelhene Salomo a ḥdiis nyinaa no, wōatwerē agu Yuda Ahemfo sisii abosonnan maa Astoret, a eye Sidonfoo bosom Abakōsem Nwoma no mu. 29 Ebere a Yosia di ḥhene bōne, ne Kemos, Moabfoo bosom bōne, ne Molek, no, Misraimhene Farao Neko kōo Asubōtent Eufrate Amonfoo bosom bōne. 14 Yosia dwerēe afadum ho kōboaa Asiriahene. ḥhene Yosia de n'akodōm tuu kronkron no nyinaa, bubuu Asera aforebukyia no. sa, kōko tiaa no, nanso ebere a wōhyiaa wō Megido ḥde nnipa nnompe guguu ne nyinaa so. 15 ḥhene no, ohene Neko kumm no. 30 Yosia akodōm mu no sane bubuu aforebukyia a ewō Bet-El abosonnan mpanimfoo no de n'amu no too teaseenam mu firii a Nebat babarima Yeroboam yēee ebere a ḥdiis Israel Megido, baa Yerusalem besiee no ḥno ankasa ḥboda anim, de wōn kōo bōne mu no. Yosia Yam aboo no, mu. Na nnipa no sraa ne babarima Yehoahas ngo, ma edanee mfuturo, hyee Asera dua no. 16 Ebere sii no ḥhene. 31 Ebere a Yehoahas dī ḥhene no, na a Yosia retoto n'ani no, ḥhunuu damena pii wō wadi mfee aduonu mmiensa, na ḥdiis adee Yerusalem kokoo no nkyenmu. ḥyēe se wōntu nnompe no, abosome mmiensa. Na ne maame ye Yeremia a na ḥyēe ne nyinaa wō aforebukyia a ewō Bet-El ḫfiri Libna no babaa a na ne din de Hamutal. 32 no so, de guu aforebukyia no ho fi. Yei siit sedee ḥyēe bōne wō Awurade ani so, sedee n'agyanom

yees no pereere. 33 Farao Neko de Yehoahas too a wodi mu ka ho. Eno enti, ahiafoo nko ara na ogyaan afiase wo Ribla wo Hamat asase so, sedee ebeye won wo asase no so. 15 Nebukadnessar faa ohene a, orentumi nni ohene wo Yerusalem. Afei, obisaa Yehoiakyin de no koo Babilonia se odeduani a ne se Yuda ntua too dwete tono mmiensa ne fa ne yeronom ne ne mpanimfoo, ohemmaa ne Yerusalem sikakokoo kilogram aduasa enan se apeato. 34 Afei, nnipa atitire ka ho. 16 Afei, ofaa akofoo a wote apo Farao Neko de Eliakim a oye Yosia babarima, dili no mpem nson, adwumfoo ne atomfoo apem a won adee, ma osii n'agya ananmu. Osesa Eliakim din nyinaa ye mmaprima a won ho ye den na wofata free no Yehoiakim. Wode Yehoahas koo Misraim akodie. 17 Afei, Babiloniahene de Yehoiakyin wofa se odeduani, na owuu wo ho. 35 Sedee ebeye a Matania dili adee se ohene foforo. Osesa Matania obenya dwete ne sikakokoo too a Farao Neko regye din free no Sedekia. 18 Ebere a Sedekia dili adee no, no, Yehoiakim gyegyee akwabrantoo firii Yudafoo na wadi mfirinhyia aduonu baako. Odii adee wo nkyen. Obiara tuaa sedee n'ahonya tee. 36 Ebere a Yerusalem mfirinhyia dubaako. Na ne maame din Yehoiakim dili adee no, na wadi mfirinhyia aduonu de Hamutal a oye Yeremia a ofiri Libna no babaa. enum, na odiil adee Yerusalem mfee dubaako. Na ne 19 Na Sedekia yees bone wo Awurade ani so, sedee maame din de Sebuda a oye Pedaia a ofiri Ruma babaa. 37 Oye bone wo Awurade ani so, sedee Yehoiakim yees no. 20 Eno enti, Awurade abufuo n'agyanom yees no.

24 Yehoiakim ahennie mu no, Babiloniahene Nebukadnessar beto hyee Yuda asase so.

Yehoiakim maa ne nsa so, na otuua too maa no mfee mmiensa, nanso otee Nebukadnessar so atua. 2 Na Awurade somaa akofoo firii Babilonia, Aram, Moab ne Amon, koko tiaa Yuda, seee no, sedee Awurade nam n'adiyifoo so hyee ho nkrom no. 3 Saa amanehunu yi baa Yuda so, sedee Awurade hyees no, sedee ebeye a obeyi no afiri n'anim, esiane bone dodoa a Manase yees no enti. 4 Manase kaa mogya a edi bem guie de hyee Yerusalem ma, eno enti, Awurade amfa yei ankye. 5 Yehoiakim ahennie ho nsem nkae ne dwuma a odiis nyinaa, woatwere agu Yuda Ahemfo Abakosem Nwoma no mu. 6 Ebere a Yehoiakim wuie no, ne babaime Yehoiakyin na odiil n'adee se ohene. 7 Na eno akyi, Misraimhene ansane amma bio. Na Babiloniahene na ofaa asase a anka na Misraimfoo no agye no nyinaa, efiri Misraim asuwa no so, kosi Asubonten Eufrate ho. 8 Ebere a Yehoiakyin dili adee no, na wadi mfee dunwotwe, na odiil ohene Yerusalem abosome mmiensa. Na ne maame ye Elnatan a ofiri Yerusalem no babaa Nehusta. 9 Yehoiakyin yees bone wo Awurade ani so, sedee n'agya yees no ara pe. 10 Yehoiakyin ahennie mu no, Babiloniahene Nebukadnessar akodoom mu mpanimfoo betuua Yerusalem. 11 Otuu no mu, Nebukadnessar ankasa baa kuropon no mu. 12 Na ohene Yehoiakyin ne n'afotuoo, atitire, mpanimfoo ne ohemmaa de won ho maa Babiloniafoo. Nebukadnessar dili adee ne mfee nwotwe so no, okyeree Yehoiakyin, de no too afiase. 13 Sedee Awurade aka dada no, Nebukadnessar tasee agyapadee a ewo Awurade Asoredan mu ho no ne ahemfie ho nyinaa. Wossee sikakokoo akoradee a Israelhene Salomo de sisii asoredan mu ho no nyinaa. 14 Ohene Nebukadnessar kokyeree nneduafooo opedu firii Yerusalem a ahenemma nyinaa ne asraafoo akodifoo, adwumfoo ne atomfoo

25 Obosome Tebet (beye Opepon) da a eto so dunum wo Sedekia ahennie mfee nkron so

no, ohene Nebukadnessar dili n'akodom nyinaa anim, beko tiaa Yerusalem. Wotwaa kuropon no ho hyiae. Wobobo mpampimp wo kuropon no afasuo ho. 2 Wokaa Yerusalem hyee kosii ohene Sedekia ahennie no mfee dubaako so. 3 Eduruu Tammus bosome (beye Kitawonsa) da a eto so dunwotwe no, Sedekia ahennie mfee dubaako mu no, na ekom a aba kuropon no mu no ano aye den yie, ama won aduane a aka no nyinaa asa. 4 Na kuropon no ofasuo fa bi abu agu fam enti, asraafoo no nyinaa yee adwene se, wobedwane afiri kuropon no mu. Nanso, esiane se na Babiloniafoo atwa kuropon no ho ahuya enti, wotwen kosii anadwo, na wodwane faa epono a eda afasuo mmienu a ewo ohene no nturo no mu mu. Woyee item faa wiramkwani de won ani kyere Yordan bonhwaa no. 5 Nanso, Babiloniafoo no tii won, kokyeree ohene no wo Yeriko tata so, efiri se, saa ebere no, na ne mmaprima no nyinaa adwane agya no. 6 Wode no bree Babiloniahene wo Ribla, ma wobuu no aten. 7 Babiloniahene maa Sedekia de n'ani kann hwee se, worekumkum ne mmaprima nyinaa. Afei, wotutuu Sedekia ari, de koberne nkonsenkonsen guu no, na wode no koo Babilonia. 8 Ab bosome (beye Osanna) eda a eto so dunan wo afe a eyee Nebukadnessar mfee dunkron adiedie mu no, Nebusaradan a oye awemfoo so panin a oye Babiloniahene mpanimfoo nu mu baako no koo Yerusalem. 9 Ohyee Awurade Asoredan ne ahemfie ne afie a ewo Yerusalem nyinaa. Adam pa a ewo kuropon no mu no, ossee ne nyinaa. 10 Awemfoo so panin no hwe maa Babilonia akodoom no bubuu Yerusalem afasuo no. 11 Nebusaradan a oye awemfoo so panin no kokyeree won a wokaa kuropon no mu no, twaa won ne nnipa a aka no ne akodoom a wodaa won ho adi se wotaa Babiloniahene akyi no asuo.

12 Na awemfo so panin no maa mmoborfo no mmobo, enti oyii no firii afiase saa afe no ara mu mu bi tenaa Yuda, se wohnwe bobe mfuo ne mfuo Adar bosome (beye Oforisuo) da a eto so mmienu. foforo a eka ho no so. **13** Babiloniafoo no bubuu 28 Okaa abodwossem kyere no, na emaa no diberē kobere mfrafrae afadum, kōbere mfrafrae nsuo a ewo animuonyam sene ahemfo a wone no wo nteaseenam ne Po a na ewo Awurade Asoredan Babilonia no dee. **29** Enti Yehoiakyin yii n'afiase mu ho no, na wosoaa ne nyinaa koo Babilonia. **14** ntadee guu nkyen, na efiri saa eda no odidii wo Wōtasee nkukuo, sofi, nkanea akape, nyowaa ne əhene didipono so ebere biara, kosi ne wu da. **30** Na kobere mfrafrae nneema ahodoo a wōde di wōn Babiloniahene no sane maa Yehoiakyin sika ebere-afōrebo ho dwuma wo Asoredan no mu no nyinaa. **15** ano-berē-an, ma ode tuatua ne ho aka, kosi ne wu Nebusaradan a ɔye awemfo so panin no sane tasee da.

nkyensee a wōnoa mu ne nhweaseammō ne nkuku ne nkaka nkae a wōde sikakoko ne dwete aye no nyinaa. **16** Kōbere mfrafrae a wōnya firii afadum mmienu, nsuo teaseenam ne Epo no mu no, na emu ye duru dodo se wōbetumi akari. Əhene Salomo bere so na oyee saa nneema yi guu Awurade Asoredan mu. **17** Na afadum no mu biara ɔsoroko ye anammon aduonu nson. Kōbere mfrafrae no ntaasoo a ededa afadum no mu biara so no ɔsoroko ye anammon nson ne fa a wōde kobere mfrafrae no ara bi a eyē atena seso ne ateara aba seso atwa ho nyinaa ahyia de asiesie no. **18** Awemfo so panin no kyekyeree ɔsəfopanin Seraia, n'abadiakyire Sefania ne apono ano sohwefo mpanimfo baasa se nneduafō. **19** Nnipa a na wōakötete no mu nso, ɔkyeree Yuda asraadom no mu panin baako, əhene no ankasa afotufoo baanum, asraadom sahene no twerēfoo panin a na ɔfa nnipa wō adwuma mu ne əmanfo aduosia. **20** Əsahene Nebusaradan de wōn nyinaa koo Babiloniahene anim wō Ribla. **21** Wō Ribla a ewo Hamat ho no, əhene no ma wōkunkum wōn. Enti wōtwaay Yuda asuo firii n'asase so. **22** Əhene Nebukadnessar yii Ahikam babarima Gedalia a na ɔye Safan nana no se amrado a na əhwē nnipa a wōkāa Yuda no so. **23** Ebere a asraadom asahene ne wōn mmarima tee se Babiloniahene asi Gedalia amrado no, wōkāa ne ho wō Mispa. Nnipa a wōkāa ne ho no ne Netania babarima Ismael, Karea babarima Yohanan, Tanhumet a ɔfiri Netofa babarima Seraia ne Maakatni babarima Yaasania ne wōn mmarima nyinaa. **24** Gedalia dii nse, kyere wōn se, Babilonia mpanimfo no amma ho əhaw so. Ətuu wōn fo se, “Monnsuro se mobesom Babiloniafo. Montena asase no so na monsom Babiloniahene, na əbesi mo yie.” **25** Tisri bosome (beye Ebō ne Ahinime ntam) no mpaemu wō saa afe no mu no, Netania babarima Ismael a ɔye Elisama nana a na ɔfiri adehyee abusua mu no de mmarima edu koo Mispa, kōkumm Gedalia ne nnipa a na wōka ne ho a wōye Yudafo no Babiloniafo no nyinaa. **26** Afei, nnipa a wōwō Yuda nyinaa, ɔfiri akumaa so, kosi əkəsəc so ne akodom asahene, bōo huboa, na wōdwane koo Misraim, ɔfiri se, na wōsuro se Babiloniafo no beye wōn biribi. **27** Əhene Yehoiakyin dii mfeə aduasa nson wō n'asutwa mu wō Babilonia no, Ewil-Merodak bedii Babiloniahene. Əhunuu Yehoiakyin

1 Beresosem

1 Adam asefoo ye Set, Enos, **2** Kenan, Mahalalel, Yared, **3** Henok, Metusela, Lamek, **4** Noa mma ne, Sem, Ham, ne Yafet. **5** Na Yafet asefoo ne Gomer, Magog, Media, Yawan, Tubal, Mesek ne Tiras. **6** Na Gomer asefoo ne Askenas, Rifat ne Togarma. **7** Na Yawan asefoo ne Elisa, Tarsis, Kitim ne Rodanim. **8** Na Ham asefoo ne Kus, Misraim, Put ne Kanaan. **9** Na Kus asefoo ne Seba, Hawila, Sabta, Raama ne Sabteka. Na Raama asefoo ye Saba ne Dedan. **10** Kus woo Nimrod. Na Nimrod beyee ɔkofoø keseø wo asase so. **11** Misraim ye tete agya ma Ludfoo, Anamfoo, Lehabfoo, Naftuhfoo, **12** Patrusfoo, Kasluhfoo ne Kaftorfoo a won ase na Filistifoo firi. **13** Na Kanaan abakan din de Sidon a na øye Sidonfoo tete agya. Na Kanaan nso ye Hetifoo, **14** Yebusifoo, Amorifoo, Gergasifoo, **15** Hewifoo, Arkifoo, Siniifoø, **16** Arwadfoo, Semarifoo ne Hamatifoo tete agya. **17** Na Sem asefoo ye Elam, Asur, Arfaksad, Lud ne Aram. Aram asefoo ne Us, Hul, Geter ne Mas. **18** Na

Arfaksad woo Sela na Sela woo Eber. **19** Eber woo mmammarima baanu. Abakan no din de Peleg a asekyere ne “nkyekyem” efiri se, ne bere so na nnipa a wɔwɔ ewiase mu kyekye kɔɔ kasa ahodos mu na wɔbɔ hweteee. N’akyiri ba no din de Yoktan. **20** Yoktan woo Almodada, Selef, Hasarmawet, Yera, **21** Hadoram, Usal, Dikla, **22** Obal, Abimael, Seba, **23** Ofir, Hawila ne Yobab. Yeinom nyinaa ye Yoktan asefoɔ. **24** Eno enti, yei ne abusuadua a efiri Sem: Arfaksad, Sela, **25** Eber, Peleg, Reu, **26** Serug, Nahor, Tera, **27** ne Abram a akyire yi, wofree no Abraham no. **28** Abraham mmammarima ye Isak ne Ismael. **29** Na Ismael mmammarima nso ne Nebaiot a ɔye n’abakan, Kedar, Adbeel, Mibsam, **30** Misraim, Duma, Masa, Hadad, Tema, **31** Yetur, Nafis ne Kedema. Yeinom ne Ismael mmammarima. **32** Na Abraham mpena Ketura mmammarima ne Simran, Yoksan, Medan, Midian, Yisbak ne Sua. Na Yoksan asefoɔ ye Seba ne Dedan. **33** Na Midian mmammarima ne Efa, Efer, Henok, Abida ne Eldaa. Yeinom nyinaa ye Abraham ne ne mpena Ketura mmammarima. **34** Abraham woo Isak. Isak mmammarima ye Esau ne Israel. **35** Na Esau mmammarima ye Elifas, Reuel, Yeus, Yalam ne Kora. **36** Na Elifas mmammarima ye Teman, Omar, Sefi, Gatam, Kenas, Timna ne Amalek. **37** Na Reuel mmammarima ye Nahat, Serah, Sama ne Misa. **38** Na Seir mmammarima ye Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, Dison, Eser ne Disan. **39** Na Lotan mmammarima ye Hori ne Homam. Na Lotan nuabaa din de Timna. **40** Na Sobal mmammarima ye Alian, Manahat, Ebal, Sefi ne Onam. Sibeon mmammarima ye Aya ne Ana. **41** Na Ana babarima ye Dison. Na Dison mma ye Hemdan, Esban, Yitran ne Keran. **42** Na Eser mmammarima ye Bilhan, Saawan ne Akan.

Na Disan mmammarima ye Us ne Aran. **43** Yeinom ne ahemfo a wodii Edom so ansa na Israelfoo renya ahemfo: Beor babarima Bela, a otenaa kuropon Dinhaba so dii ohene. **44** Na Bela wuie no, Serah babarima Yobab a ofiri Bosra bedii n'adee se ohene. **45** Na Yobab wuie no, Husam a ofiri Teman asase so bedii n'adee se ohene. **46** Husam owuo akyi Hadad a oye Bedad babarima a okodii Midian so nkonom wo Moab asase so no na odii n'adee se ahempson. Wotoo n'ahenkuro no edin Hawit. **47** Hadad wuie no, Samla a ofiri Masreka kuropon mu beyee ohene. **48** Samla wuie no, Saulo a ofiri Rehobot a eda asuo Eufrate ho no bedii ohene. **49** Na Saulo wuie no, Akbor babarima Baal-Hanan bedii ohene. **50** Baal-Hanan wuie no, Hadad tenaa kuropon Pai mu dii ohene. Na ne yere a wofre no Mehetabel no ye Matred babaa ne Me-Sahab nso nana. **51** Na Hadad nso wuie. Na Edom matusua no ntuanofoo ne Timna, Alwa, Yetet, **52** Oholibama, Ela, Pinon, **53** Kenas, Teman, Mibsar, **54** Magdiel ne Iram. Yeinom na na woye Edom matusua ntuanofoo.

2 Israel mmammarima ye Ruben, Simeon, Lewi, Yuda, Isakar, Sebulon, **2** Dan, Yosef, Benyamin, Naftali, Gad ne Aser. **3** Yuda ne Kanaanni baa Bat-Sua woo mmammarima baasa. Na wən din de Er, Onan ne Sela. Nanso, na abakan Er no ye omumuyefoo enti, Awurade kumm no. **4** Akyire no, Yuda ne n'ase kunafoo Tamar woo ntafoo. Na wən din de Peres ne Serah. Enti Yuda woo mmammarima baanum. **5** Na Peres mmammarima din de Hesron ne Hamul. **6** Serah mmammarima din de Simri, Etan, Heman, Kalkol ne Dara; woye enum. **7** Akar a øye Karmi babarima ne Serah asefoo no mu baako nam fa a øfaa asadee a wøgya maa Awurade no so, de amanehunu baa Israelfoo so. **8** Na Etan babarima ne Asaria. **9** Hesron mmammarima edin de Yerahmeel, Ram ne Kaleb. **10** Ram ye Aminadab agya. Aminadab ye Nahson a na øye Yuda ntuanoni no agya. **11** Nahson ye Salma agya. Na Salma nso ye Boas agya. **12** Boas ye Obed agya. Obed ye Yisai agya. **13** Yisai abakan ye Eliab. Dee oto so mmienu ye Abinadab enna dee oto so mmiensa ye Simea. **14** Na dee oto so enan ye Netanel enna Radai to so enum. **15** Ne babarima a oto so nsia no din de Osem, na Dawid na na oto so nson. **16** Na wən nuanom mmaa din de Seruia ne Abigail. Na Seruia woo mmammarima baasa a wən din ye Abisai, Yoab ne Asahel. **17** Abigail wareeobarima bi a ne din de Yeter a øye Ismaelni na wøwoo øbabarima a wotoo no edin Amasa. **18** Na Hesron babarima Kaleb wo yerenom baanu a wøne Asuba ne Yeriot. Na Asuba mmammarima edin de Yeser, Sobab ne Ardon. **19** Asuba owuo akyi no, Kaleb waree Efrata. Wøwoo øbabarima too no edin Hur. **20** Hur woo Uri. Uri nso woo Besaleel. **21** Ebere a Hesron dii mfees aduosia

no, ɔwaree Gilead nuabaa a na ɔye Makir babaa. Wəwoo obabarima too no edin Segub. **22** Segub woo Yair a ɔdii nkuro aduonu mmienaa so wə Gilead asase so no. **23** (Akyire no, Gesur ne Aram gyee Yair nkuro, sane gyee Kenat ne ne nkuraa aduosia a atwa ho ahya no nyinaa.) Na yeinom nyinaa ye Makir a ɔye Gilead agya no asefo. **24** Hesron wuu wə kuro Caleb-Efrata mu no, ankye na ne yere Abia woo obabarima a wətoo no edin Asur (Tekoa agya). **25** Hesron abakan Yerahmeel mmamarima a ɔwoo wən no edin ye Ram (abakan), Buna, Oren, Osem ne Ahiya. **26** Yerahmeel wə yere a ɔtə so mmienaa wəfre no Atara, na ɔno na ɔwoo Onam. **27** Ram a ɔye Yerahmeel abakan no mmamarima ye Maas, Yamiin ne Eker. **28** Onam mmamarima ye Samai ne Yada. Na Samai mmamarima ye Nadab ne Abisur. **29** Na Abisur ne ne yere Abihail mmamarima ye Ahban ne Molid. **30** Na Nadab mmamarima ye Seled ne Apaim. Seled wui a wanwo mma; **31** na Apaim dee, ɔwoo obabarima a wəfre no Yisi. Na Yisi woo Sesan. Na Sesan nyaa n'aseni bi a wəfre no Ahlai. **32** Na Samai nuabarama Yada woo Yeter ne Yonatan. Na Yeter wui a wanwo ba biara, **33** nanso Yonatan woo mmamarima baanu a na wofre won Pelet ne Sasa. Na yeinom nyinaa ye Yerahmeel asefo. **34** Na Sesan annya mmamarima, ɔnyaa mmammaa. Na ɔwo Misraimni ɔsomfo bi a ne din de Yarha. **35** Sesan de ne mmammaa no mu baako maa Yarha awadee na wəwoo obabarima too no edin Atai. **36** Atai woo Natan na Natan woo Sabad. **37** Sabad woo Efial. Efial woo Obed. **38** Obed woo Yehu na Yehu woo Asaria. **39** Asaria woo Heles. Heles woo Eleasa. **40** Eleasa woo Sisemai na Sisemai woo Salum. **41** Salum woo Yekamia, na Yekamia woo Elisama. **42** Yerahmeel nua Caleb babarima piesie ne Mesa a ɔye Sif agya. Na Caleb babarima a ɔtə so mmienaa din de Maresa a ɔye Hebron agya. **43** Na Hebron mmamarima ye Kora, Tapua, Rekem ne Sema. **44** Na Sema woo Raham. Raham woo Yorkeam. Na Rekem woo Samai. **45** Na Samai woo Maon. Maon woo Bet-Sur. **46** Na Caleb mpene Efa woo Haran, Mosa ne Gases. Na Haran woo Gases. **47** Na Yahdai mmamarima ye Regem, Yotam, Gesan, Pelet, Efa ne Saaf. **48** Caleb mpene foforə bi a wəfre no Maaka woo Seber ne Tirhana. **49** ɔsane woo Saaf a na ɔye Madmana agya ne Sewa a na ɔye Makbena ne Gibea agya. Na Caleb woo obabaa a ne din de Aksa. **50** Yeinom nyinaa ye Caleb asefo. Caleb yere Efrata abakan Hur mmamarima ye Sobal a ɔye Kiriay-Yearim agya. **51** Salma a ɔye Betlehem agya ne Haref a ɔye Bet-Gader agya. **52** Sobal a ɔye Kiriay-Yearim agya no mmamarima ye Haroe a ne fa ye Manahatini **53** na ne fa a aka no firi Kiriay-Yearim mmusua mu. Sobal asefo a wəka ho ne Yitrifoo, Putifoo, Sumatifoo ne Misraimfoo. Wən mu na Sorafo ne Estaolfo firie. **54** Salma

asefo ye Betlehem, Netofafo, Atrot-Bet-Yoabfo, Manahatfo fa bi, Sorifoo, **55** ne atwerefou mmusua a wote Yabes no, Tirafo, Simeafoo ne Sukatfo. Yeinom nyinaa ye Kenifoo, Hamat a ɔye Rekab agya no asefo.

3 Yeinom ne mmamarima a wəwowoo wən maa Dawid wo Hebron. Na n'abakan din de Amnon a ne maame a na ofiri Yesreel no din de Ahinoam. Ne ba a ɔtə so mmienaa no, na ne din de Daniel. Na ne maame a ofiri Karmel no din de Abigail. **2** Ne ba a ɔtə so mmienaa no, na wafre no Absalom. Na ne maame din de Maaka a na ɔye Gesurhene Talmai babaa. Ne ba a ɔtə so enan din de Adoniya a ne maame din de Hagit. **3** Ne ba a ɔtə so enum no, na wafre no Sefatia. Na wafre ne maame Abital. Ne ba a ɔtə so nsia no din de Yitream a na wəfre ne maame Egla. **4** Wəwowoo mmamarima baasia yi nyinaa maa Dawid wo Hebron. ɔdii adee wə hə mfirinhyia nson ne fa. Dawid yii kuropən no kəo Yerusalem, na ɔdii adee mfirinhyia aduasa mmienaa wo ho. **5** Mmamarima a wəwowoo wən maa Dawid wo Yerusalem no ne: Simea, Sobab, Natan ne Salomo. Amiel babaa Batseba na ɔwoo saa mmamarima yi. **6** Wəsane wowoo mmamarima baakron bi maa Dawid. Wəne Yibhar, Elisua, Elifelet, **7** Noga, Nefeg, Yafia, **8** Elisama, Eliada ne Elifelet. **9** Yeinom ne Dawid mmamarima a ne mpene mma nka ho. Na Dawid wə ɔbabaa bi a wəfre no Tamar. **10** Na Salomo asefo ye Rehoboam, Abia, Asa, Yehosafat, **11** Yehoram, Ahasia, Yoas, **12** Amasia, Asaria, Yotam, **13** Ahas, Hesekia, Manase, **14** Amon ne Yosia. **15** Na Yosia mmamarima ne Yohanān a ɔye abakan, Yehoiakim a ɔtə so mmienaa, Sedekia a ɔtə so mmienaa, enna Salum a ɔtə so enan. **16** Yehoiakim babarima Yehoiakyin na ɔdii n'adee, enna ɔno nso ne wofa Sedekia bedii n'adee. **17** Yehoiakyin a Babiloniafo kyeree no kətoō afiae no mmamarima ne Sealtil, **18** Malkiram, Pedaia, Senasar, Yekamia, Hosama ne Nedabia. **19** Na Pedaia mmamarima ye Serubabel ne Simei. Na Serubabel mmamarima ye Mesulam ne Hanania. Na ɔwo sbabaa nso a ne din de Selomit. **20** Na ne mmamarima baanum bi nso din ne Hasuba, Ohel, Berekia, Hasadia ne Yusab-Hesed. **21** Na Hanania mmamarima din de Pelatia ne Yesaia. Na Yesaia babarima din de Refaia. Na Refaia babarima din de Arnan. Na Arnan babarima din de Obadiah. Na Obadiah babarima din de Sekania. **22** Na Sekania asefo ye Semaia ne ne mmamarima Hatus, Igal, Baria, Nearia ne Safat. Na wən nyinaa ye baasia. **23** Na Nearia mmamarima din de Elioenai, Hiskia ne Asrikam. Na wəye baasa. **24** Na Elioenai mmamarima din de Hodawia, Eliasib, Pelαιa, Akub, Yohanan, Delaia ne Anani. Na wəye baason.

4 Yuda asefoo no bi edin de Peres, Hesron, Karmi, nni abusua keseet saa. Eno enti, Simeon abusua Hur ne Sobal. 2 Sobal babarima Reaia na owoo annore te se Yuda abusua no. 28 Wotena Beer-Seba, Yahat. Yahat woo Ahumai ne Lahad. Yeinom na na Molada ne Hasar-Sual, 29 Bilha, Esem ne Tolad, 30 woye Sorafooo mmusua. 3 Na Etam asefoo no ne Betuel, Horma ne Siklag, 31 Bet-Markabot, Hasar-Yesreel, Yisma, Yidbas, enna Hasleponi a na oyee ne Susim, Bet-Biri ne Saaraaim. Na saa nkuro yi nyinaa babaa, 4 Penuel a na oyee Gedor agya ne Eser a na hyee won ase kosii ohene Dawid beret so. 32 Won aseye Husa agya. Yeinom na na woye Hur a na oyee asefoo nso tenaa Etam, Ain, Rimon, Token ne Asan Efrata abakan ne Bethlehem agya no asefoo. 5 Na a eye nkurotooa enum yi so, 33 ne ne nkuraasee a Tekoa agya a ne din de Ashur no wo yerenom baanu atwa ho ahya no kosii Baal. Na won atenaeet nie, na a wofre won Hela ne Naara. 6 Naara woo Ahusam, waahyeheh saa edin yi nyinaa wo won abusuadua Hefer, Temeni ne Ahastari. 7 Hela woo Seret, Sohar, nkrataa mu. 34 Won a woka Simeon asefoo ho no Etnan, 8 ne Kos a n'asefoo ne Anub, Hasobeba ne bi nso ne Mesobab, Yamlek ne Amasia babarima Harum babarima Aharhel, Harum ne ne mmusua nyinaa. 9 Na obarima bi wo ho a wofre no Yabes a oyee okesee sene ne nuammarama nyinaa. Ne maame too no edin Yabes, efiri se, onyaa oyee wo 35 Yoel, Yosibia babarima Yehu a oyee Seraia n'awoo mu. 10 Yabes ne obi a obao mpaee kyere Israel Onyankopon se, "Ao, hyira me na tre m'ahye barima, na ono nso ye Asiel babarima, 36 Elioenai, a oyee okesee sene ne nuammarama nyinaa. Ne Mesre wo, ka me ho wo dee meye biara mu, na 37 Sifi babarima Sisa a n'agya ye Alon babarima, na ono ye Yedaia babarima, na ono nso ye Simri Onyankopon se, "Ao, hyira me na tre m'ahye barima a n'agya ye Semaia. 38 Edin a yeabobo yi mu. Na asase no so dwo na basabasaye biara mni Yeinom ne Reka asefoo. 13 Kenas mmammarima ne ho. Na Ham asefoo no bi akotena Gedor fa mu ho Otniel ne Seraia. Otniel mmammarima ne Hataat ne dada. 41 Yudahene Hesekia ebere so no, Simeon Meonotai. 14 Meonotai woo Ofra. Na Seraia woo ntuanofoo no ko dii ho so, seee Ham ne Maonfoo Yoab a oyee Adwumfoo Bonhwa ase, efiri se, na afie pasaa. Wakumm obiara a na ote ho, faa asase no, adwumfoo pii tete ho. 15 Na Yefune babarima Caleb Akofoo no mu ahanum a wofiri Simeon abusuakoo ye Kenas. 16 Yehalelel mmammarima ne Sif ne Sifa, mu no koo bepo Seir so, a na Pelatia, Nearia, Refaia Tiria ne Asarel. 17 Esra mmammarima ye Yeter, ne Usiel a won nyinaa ye Yisi mmammarima no na Mered, Efer ne Yalon. Mered waree Misraimni baa na wodi won anim. 43 Amalekfoo kakra a wokae ma owoo Miriam, Samai ne Yisba a obeyee Estemoa agya no. 18 Mered nso waree obaa a efiri Yuda. ho.

Ono nso woo Yered a obeyee Gedor agya, Heber a oyee Soko agya, ne Yekutiel a oyee Sanoa agya. Na wofre Mered yere Misraimni no Bitia a na oyee Misraimhene babaa. 19 Na Hodia yere ye Naham nuabaa. Ne mmammarima no mu baako na owoo Keila a oyee Garmini na obaako nso woo Estemoa a oyee Maakatni. 20 Simon mmammarima ne Amnon, Rina, Ben-Hanan ne Tilon. Na Yisi asefoo no ne Sohet ne Ben-Sohet. 21 Na Sela ye Yuda mma no mu baako. Na Sela asefoo no ne Er a owoo Leka, Lada a owoo Maresa a na woye nweratam ho adwuma wo Bet-Asbea, 22 Yokim, Koseba mmarima, Yoas, ne Saraf a na wodi Moab ne Yasubi-Lehem so no. Saa edin yi nyinaa, wonya firii tete atwere a na wootwere agu ho mu. 23 Na woye nkukuonwomfoo a na wote Netaim ne Gedera. Na won nyinaa ye nnwuma ma ohene. 24 Na Simeon mmammarima no edin de Nemuel, Yamin, Yarib, Serah ne Saulo. 25 Na Saulo asefoo ye Salum, Mibsam ne Misma. 26 Na Misma asefoo ye Hamuel, Sakur ne Simei. 27 Simei woo mmammarima dunsia ne mmammaria baasia. Ne nuammarama no dee, na won mu biara

5 Na Israel babarima panin ne Ruben. Nanso, Esiane se wammu n'agya, na one n'agya mpenafoo no mu baako kodaee no enti, odee n'abakanye maa ne nua Yosef mmammarima. Esiane saa asem yi enti, woomfa Ruben din anka abusuadua no ho se abakan. 2 Yuda asefoo na woyee abusuakoo a wowa tumi pa ara, ne saa enti woyii oman no sodifoo firi won mu, nanso, mpaninnie no dee, na eye Yosef dea. 3 Israel abakan Ruben no mmammarima ne: Hanok, Palu, Hesron ne Karmi. 4 Yoel asefoo ne Semaia, Gog, Simei, 5 Mika, Reaia, Baal, 6 ne Beera. Ebere a Asiriahene Tilgat-Pilneser de Rubenfoo koo nnommumfa mu no, Beera na na odi Rubenfoo no anim. 7 Wootwere Beera nikurofoo din sedee won mmusua ne abusua no tee: Yeiel ne won ntuanoni, enna Sakaria 8 ne Asas babarima Bela a oyee Sema babarima a oyee Yoel babarima. Saa Rubenfoo yi tenaa beaeet a efiri Aroer de kosi Nebo ne Baal-Meon. 9 Esiane se na wowa anantwie bebree wo Gilead asase so no enti, wodidi koo apueet fam wo anweatam a etre ko Asubonten Eufrate no ho.

10 Ɂhene Saulo pen so, Rubenfoo dii Hagarfoo so Ahimaas woo Asaria, Asaria woo Yohanan, **10** nkonom wō əko mu. Enti, wotu koo Hagarfoo atenaec Yohanan woo Asaria, a əno na na əye əsopanin a əwo Gilead apuees fam ho no. **11** Basan asase so wo asoredan a Salomo sii wō Yerusalem no mu. no, na Gad asefoo na wōtete asase a edi Rubenfoo **11** Asaria woo Amaria, Amaria woo Ahitub, **12** dee no so. Wotre koo apuees fam kōsii Saleka. **12** Na Ahitub woo Sadok, Sadok woo Salum, **13** Salum woo Yoel na otua wōn ano wō Basan asase so. Na Safam, Hilkia, Hilkia woo Asaria. **14** Asaria woo Seraia, Yanai ne Safat ye n'aboafoo. **13** Na wōn abusuafoo Seraia woo Yehosadak. **15** Wōtwaa Yehosadak asuo a wōye ntuanofoo ma matusua afoforō nson din əbere a Awurade de Yudafoo ne Yerusalemfoo koo ne: Mikael, Mesulam, Seba, Yorai, Yakan, Sia ne nnommum mu a na wōhye Nebukadnessar ase no. Eber. **14** Yeinom nyinaa ye Huri babarima Abihail **16** Na Lewi mmammarima din de: Gersom, Kohat ne a əye Yaroa babarima, Gilead babarima, Mikael Merari. **17** Na Libni ne Simei ka Gerson asefoo ho. **18** babarima, Yesai babarima Yahdo babarima, Bus Na Amram, Ishar, Hebron ne Usiel ka Kohat asefoo babarima. **15** Abdiel babarima Ahi, Guni babarima no ho. **19** Na Mahli ne Musi ka Merari asefoo no ho. no na na əye wōn matusua no ntuanoni. **16** Gadfoo Yeinom ne Lewifoo matusua sēdees wōn mpanimfoos no tenaa Gilead asase a əwo Basan ne ne nkuraasee nnidisoō tee. **20** Na Gerson asefoo ye: Libni, Yahat, ne Sharon tata no nyinaa so. **17** Yudahene Yotam Sima, **21** Yoa, Ido, Serah ne Yeaterai. **22** Na Kohat ne Israelhene Yeroboam əbere so na wōtwerē asefoo ne Aminadab, Kora, Asir, **23** Elkana, Ebiasaf, yeinom nyinaa guu abusuadua nkrataa mu. **18** Asir, **24** Tahat, Uriel, Usia ne Saulo. **25** Na Elkana Na akofoo akēsēe a wōwō Ruben, Gad matusua ne asefoo ne: Amasai, Ahimot, **26** Sofai, Nahat, **27** Manase abusua fa mu no ano si əpeduanan enan Eliab, Yeroham, Elkana ne Samuel. **28** Na Samuel ahanson ne aduosia. Wōkurakura akokyem, akofena mmammarima din ne: Yoel a əye əpanin ne Abiya a ne agyan, na wōn nyinaa akwadare wō akodie əto so mmienu no. **29** Na Merari mma ne: Mahli, mu. **19** Wōko tiaa Hagarfoo, Yeturfoo, Nafisfoo ne Libni, Simei, Usa, **30** Simea, Hagia ne Asaia. **31** Dawid Nodabfoo. **20** Wōsu frēe Onyankopon wō əko no mu, maa saa nnipa a wōn din didi soō yi dii Awurade na otiee wōn mpaebo, əfiri se, wōde wōn ho too fie nnwom anim, əbere a wōde Apam Adaka no no so. Enti, wōdii Hagarfoo no ne wōn dōm nyinaa sii hō no. **32** Wōde nnwom kaa wōn som ho wō so nkonom. **21** Asadee a wōfa firii Hagarfoo no Ahyiaeet Ntomadan no mu ho, kōsii se Salomo sii nkyen no ye nyoma əpeduonum, nnwan əpehanu Awurade asoredan no wō Yerusalem. Afei, wōnam aduonum, mfunumu mpenu ne nneduafoo əpeha. mmara a wōde maa wōn so dii wōn dwuma wō **22** Wōkunkumm Hagarfoo no bebree əko no mu, ho. **33** Saa mmarima yi na wōne wōn mma somm efiri se, na Onyankopon reko tia wōn. Enti, wōtenaa wō ho no. Heman, dwom ho nimdefoo no, na ofiri wōn asase so, kōsii se wōtwaa wōn asuo. **23** Manase Kohat abusua mu. Wōto n'abusuadua ana firi Yoel, abusua fa no trēe wō asase no so firi Basan kōsii Baal-Samuel, **34** Elkana, Yeroham, Eiel, Yoa, **35** Suf, Hermon, Senir ne bepo Hermon ho. Na wōdōso yie. Elkana, Mahat, Amasai, **36** Elkana, Yoel, Asaria, **24** Yeinom ne wōn matusua no ntuanofoo: Efer, Yisi, Sefania, **37** Tahat, Asir, Ebiasaf, Kora, **38** Ishar, Eiel, Asriel, Yeremia, Hodawia ne Yahdiel. Na wōn Kohat, Lewi ne Israel ase; **39** Herman abadiakyire a mu biara agye edin se əkofoos kesees ne əkandifoos. **25** ədi ekan no din de Asaf, a na əfiri Gerson abusua Nanso, na wōnni nokore, na wōbuu wōn agyanom mu. Wōto Asaf abusuadua ana firi Berekia, Simea, ne Onyankopon apam no so. Wōsomm aman a **40** Mikael, Baaseia, Malkia, **41** Etai, Serah, Adaia, **42** Onyankopon sēee wōn no anyame. **26** Enti, Israel Etan, Sima, Simei, **43** Yahat, Gersom ne Lewi ase. Onyankopon de hyēe Asiriahene Pul (a na wōsane **44** Herman abadiakyire a əto so mmienu no din frē no Tiglat-Pileser) akoma mu se ənko mfa asase de Etan, a na əfiri Merari abusua mu. Wōto Etan abusuadua ana firi Kisi, Abdi, Maluk, **45** Hasabia, abusua fa se nneduafoo. Asiariafoo no twaa wōn Amasia, Hilkia, **46** Amsi, Bani, Semer, **47** Mahli, asuo kō Halah, Habor, Hara ne Asubonten Gosan Musi, Merari ne Lewi ase. **48** Na wōn abusuafoo a ho a wōda so te hō besi enne. wōye Lewifoo no nso, wōmaa wōn dwuma ahodoob*bi* dii wō Ahyiaeet Ntomadan a əye Onyankopon fie no mu. **49** Aaron ne n'asefoo nko na wōsom se asofoo. Na wōde afōrebōdee gu əhyēe afōrebukyia ne ohwam afōrebukyia so, na wōdi dwuma biara a efa kronkron mu kronkron hō ho. Wōnam mmara a Onyankopon əsomfoo Mose de maa wōn no so yēe mpatadee maa Israel. **50** Na Aaron asefoo ye: Eleasa, Pinehas, Abisua, **51** Buki, Usi, Serahia, **52** Meraiot, Amaria, Ahitub, **53** Sadok ne Ahimaas. **54** Yei ne abakōsem a efa nkuro ne asase a wōnam

6 Na Lewi mmammarima ye: Gerson, Kohat ne Merari. **2** Na Kohat asefoo nso ye: Amram, Ishar, Hebron ne Usiel. **3** Na Amram mma ye: Aaron, Mose ne Miriam. Na Aaron mmammarima ye: Nadab, Abihu, Eleasa ne Itamar. **4** Eleasa woo Pinehas. Pinehas woo Abisua. **5** Abisua woo Buki, na Buki woo Usi, **6** Usi woo Serahia, Serahia woo Meraiot, **7** Meraiot woo Amaria, na Amaria woo Ahitub, **8** Ahitub woo Sadok, na Sadok woo Ahimaas, **9**

ntontobo kronkron so de maa Aaron ne n'asefo a dodo a wəwə saa mmusua yi mu a wəyə asraafoo a wofiri Kohat abusua mu no. **55** Na Hebron ne no dodo a ye əpeduonu mmieni ne ahansia. **3** mmoa adidibea nsase a atwa ho ahyia wə Yuda no Na Usi babarima din de: Yisrahia. Na Yisrahia ka ho. **56** Nanso, kuro no ho mfuo ne elo nkuraa no mmammarima din de: Mikael, Obadia, Yoel ne Yisia dee, wəde maa Yefune babarima Kaleb. **57** Enti, saa a na wən baanum tuatua mmusua ano. **4** Mmarima nkuro yi a mmoa adidibea atwa ebiara ho ahyia na dodo a na wəwə hə a wəyə asraafoo no dodo a ye wəde maa Aaron asefo: Hebron a eyə dwanekobea əpeduasa nsia. Na wən baanum no nyinaa yeronom kuro, Libna, Yatir, Estemoa, **58** Hilen, Debir, **59** ne wən mmammarima ye bebree. **5** Mmarima a Asan, Yuta ne Bet-Semes. **60** Na wəmaa wən Gibeon, na wəwə hə a wofiri Isakar mmusua no nyinaa Geba, Alemet ne Anatot firii Benyamin asase mu a mu a wəyə asraafoo no dodo a ye əpeduəwətwe mmoa adidibea ka emu biara ho. Enti, nkuroto o nson. Wətwerəs wən nyinaa din nnidisoo nnidisoo dumiena na wəde maa Aaron asefo. **61** Na Kohat guu wən abusuadua krataa mu. **6** Na Benyamin asefo a wəkae s no nso, wənyaa nkuroto o edu a mmammarima baasa no din de: Bela, Beker ne wənam ntontobo kronkron so firii Manase abusua Yediael. **7** Na Bela mmammarima ye: Esbon, Usi, fa no asase so. **62** Gerson asefo nam ntontobo Usiel, Yerimot ne Iri. Na saa akofoo baanum yi ye kronkron so nyaa nkuroto o dumiena firii Isakar, mmusua ntuanofoo. Nniipa a wofiri wən asefo mu Aser ne Naftali nsase so. Wənyaa bi nso firii Basan ye asraafoo no dodo a ye əpeduonu mmieni ne pə mu a eyə Manase dea, a ewə Yordan apuees aduasa ənan. Wətwerəs wən nyinaa din guu wən fam no. **63** Merari asefo nam ntontobo kronkron abusuadua krataa mu. **8** Na Beker mmammarima din so, nyaa nkuroto o dumieni firii Ruben, Gad ne de: Semira, Yoas, Elieser, Elioenai, Omri, Yeremot, Sebulon nsase so. **64** Enti, Israelfoo de saa nkuro Abia, Anatot ne Alemet. **9** Sdede na wən abusuadua yi ne mmoa adidibea yi nyinaa maa Lewifoo. **65** kyere no, na wən abusua ntuanofoo akyi no, wən Wənam ntontobo kronkron so na wəde nkuro a asefo əpeduonu ne ahanu wə hə a wotumi dəm ewowo Yuda, Simeon ne Benyamin nsase so mae sraa. **10** Na Yediael babarima ne: Bilhan. Na Bilhan sdede wəaka dada no. **66** Saa nkuroto o yi ne elo mmammarima ne: Yeus, Benyamin, Ehud, Kenaana, mmoa adidibea na Kohat asefo nya firii Efraim Setan, Tarsis ne Ahisahar. **11** Na wəyə Yediael asase so: **67** Sekem a eyə dwanekobea kuro a ewə mmusua no mu ntuanofoo a wən asefo a na Efraim bepə asase so no, Geser, **68** Yokmeam, Bet-wəka wən ho a wotumi dəm sraa no dodo a ye Horon, **69** Ayalon ne Gat-Rimon. **70** Kohat asefo əpedunson ne ahanu. **12** Na Ir mmammarima ne nkae s no, wəde saa nkuroto o a firi Manase abusua Supim, ne Hupim. Aher na əwoo Husim. **13** Na fa no mu na əmaa wən: Aner ne Bileam a emu biara Naftali mmammarima ye: Yahsiel, Guni, Yeser ne mmoa adidibea ka ho. **71** Gerson asefo nya kuro a Salum. Na wən nyinaa ye Yakob yere Bilha asefo. wəfre no Golan a ewə Basan no firii Manase abusua **14** Manase mmammarima a əne ne mpene Aramni fa asase so a Astarot ka ho, a ne nyinaa mmoa wowoo wən ne Asriel ne Makir. Makir na əwoo adidibea da ho. **72** Isakar asase so nso, wəmaa wən Gilead. **15** Makir pəe əyerenom maa Hupim ne Kedes, Daberat, **73** Ramot ne Anem a wən mmoa Supim. Na wəfre Makir nuabaa Maaka. Na Makir adidibea ka ho. **74** Aser asase so, wənyaa Masal, asefo no mu baako a wəfre no Selofehad wowoo Abdon, **75** Hukok ne Rehob a na emu biara mmoa mmammaa nko ara. **16** Makir yere Maaka woo adidibea ka ho. **76** Naftali asase so, wəde Kedes a əbabarima a ətoo no edin Peres. Na ne nuabarima ewə Galilea, Hamon ne Kiriataim maa wən, a na din de Seres. Peres mmammarima din de Ulam ne mmoa adidibea ka emu biara ho. **77** Merari asefo Rekem. **17** Na Ulam babarima din de: Bedan. Na nkae s no nyaa Yokneam, Karta, Rimon ne Tabor wən nyinaa ye Gileadfo a wəyə Manase babarima nkuro firi Sebulon asase so, a na mmoa adidibea Makir asefo. **18** Makir nuabaa Moleket woo Is-Hod, ka ebiara ho. **78** Ruben asase a əda Asubonten Abieser ne Mahla. **19** Na Semida mmammarima ye: Yordan apuees fam a əne Yeriko di nhwəanim no Ahian, Sekem, Likhi ne Aniam. **20** Efraim asefo nso, wənyaa Beser a eyə anweatam kuro, Yahas, **79** ne: Sutela, Bered, Tahat, Elada, Tahat, **21** Sabad ne Kedemot ne Mefaat a mmoa adidibea ka emu biara Sutela. Wəkunkumm Efraim mmammarima Eser ne ho. **80** Na Gad asase so nso, wənyaa Ramot a ewə Elad wə Gat, efiri se, wəpəe se wəwia nyəmmoa firi Gilead, Mahanaim, **81** Hesbon ne Yaser a mmoa akuafao a wəben hə no. **22** Wən agya Efraim suu wən adidibea ka ebiara ho. **23** Eno akyi, Efraim kəo ne yere ho, na ənyinsenee, woo obabarima. Efraim too no edin Beria esiane abebres a n'abusuafo faa mu no enti. **24** Efraim woo obabaa too no edin Seer. Eno na əkyekyeree nkuro Bet-Horon Anafo, Atifi ne Usen-Seera. **25** Efraim asefo nnidisoo ne Refa, Resef, Tela, Tahan

7 Na Isakar mmammarima baanan no din de Tola,

Pua, Yasub ne Simron. **2** Tola mmammarima no ne: Usi, Refaia, Yeriel, Yahmai, Yibsam ne Samuel. Na wən mu biara ye wən agyanom mmusua ntuanofoo. Əhene Dawid əbere so no, na mmarima

26 Ladan, Amihud, Elisama, **27** Nun ne Yosua. **28** Sikri. **28** Yeinom ne agyanom matusua ntuanofoo Efraim asefoo no tenaa asase Bet-El ne ne nkurotoot a waatwero won din wo won mu biara abusuadua a atwa afa anafoo fam, Naaran a eda apuee fam, nkrataa mu. Na won nyinaa tenaa Yerusalem. **29** Geser ne ne nkuraasee a eda atoee fam ne Sekem ne Yeiel (Gibeon agya) tenaa Gibeon. Na ne yere din de ne nkuraasee a atwa ho ahylia, kofa atifi fam, de Maaka **30** a na ne babarima piesie din de Abdon. kosi Aya a nkuraasee ka ho no so. **29** Manase hyee Na Yeiel mmammarima a waaka no din de Sur, so no, na nkuro a ededa ho ye Bet-Sean, Taanak, Kis, Baal, Ner, Nadab, **31** Gedor, Ahio, Seker, **32** Megido, Dor ne won nkuraasee a atwa ho ahylia no. ne Miklot a oye Simea agya. Na saa matusuafooo Israel ba Yosef asefoo tenaa saa nkuro yi so. **30** yi tete bemmeh won ho won ho wo Yerusalem. Na Aser mmammarima ye: Yimna, Yiswa, Yiswi ne **33** Ner na owo Kis. Kis na owo Saulo, Saulo na Beria. Na wowa nuabaa a ne din de Sera. **31** Na Beria owo Yonatan, Malki-Sua, Abinadab ne Esbaal. **34** mmammarima din de: Heber ne Malkiel a owo Yonatan babarima ne: Merib-Baal (anaa Mefiboset) Birsait no. **32** Na Heber mmammarima din de Yaflet, na Merib-Baal woo Mika. **35** Mika mmammarima ne: Somer ne Hotam. Na wowa nuabaa a ne din de Sua. Piton, Melek, Tarea ne Ahas. **36** Ahas woo Yehoada **33** Na Yaflet mmammarima din de: Pasak, Bimhal na Yehoada woo Alemet, Asmawet ne Simri. Na ne Aswat. **34** Na Semer mmammarima din de: Ahi, Simri woo Mosa. **37** Mosa woo Binea. Binea woo Rohga, Hubah ne Aram. **35** Na ne nuabarima Helem Rafha. Rafha woo Elasa. Elasa woo Asel. **38** Asel woo mmammarima din de: Sofa, Yimna, Seles ne Amal. mmammarima baasia a wone: Asrikam, Bokeru, **36** Na Sofa mmammarima din de: Suah, Harnefer, Ismael, Searia, Obadiah ne Hanan. Na yeinom ye Asel Sual, Beri, Yimra, **37** Beser, Hod, Sama, Silsa, Yitran mma. **39** Na Asel nuabarima Esek wo mmammarima ne Beera. **38** Na Yeter mmammarima din de: Yefune, baasa a wone Ulam a oye abakan, Yeus a otso so Pispa ne Ara. **39** Na Ula mmammarima din de: Arah, mmienu ne Elifelet a otso so mimiensa. **40** Ulam Haniel ne Risia. **40** Na Aser asefoo no mu biara ye mmammarima nyinaa ye akofoa a waakwadare won agyanom abusua odaanoni. Na wone nyinaa ye wo akodie mu, na woye agyantofoo toamfom. Na akofoa pa ne ntuanofoo a wodi mu. Na mamarima wowa mma ne mmanananom bebree a na won opeduonu nsia na wowa ho a waatwero won din nyinaa dodooye oha aduonum. Yeinom nyinaa ye agu won matusua nwoma mu a woye akofoa a Benyamin asefoo. woye edin.

8 Benyamin mmammarima na edidi sooyi: Bela (abakan), Asbel, Ahra, **2** Nolha ne Rafha. **3** Bela mmammarima ye: Adar, Gera, Abihud, **4** Abisua, Naaman, Ahoa, **5** Gera, Sefufan ne Huram. **6** Ehud mmammarima, matusua ntuanofoo, a na wote Geba a wopamoo won firii ho koo Manahat nie: **7** Naaman, Ahiya ne Gera. Gera a na oye Usa ne Ahihud agya no na ebere a woretu no, odiw won anim. **8** Saharaim gyaeet ne yerenom Husim ne Baara akyi no, owo mma wo Moab asase so. **9** Ne yere fofora Hodes woo Yobab, Sibia, Mesa, Malkam, **10** Yeus, Sakia ne Mirma. Saa mmammarima yi beyee matusua ntuanofoo. **11** Na Saharaim yere Husim awo Abitub ne Elpaal dada. **12** Elpaal mmammarima ye: Eber, Misam ne Semed a okyekyeree Ono ne Lod ne won nkuraasee no, **13** Beria ne Sema. Na woye matusua ntuanofoo a na wote Ayalon, na wopamoo omanfo a wote Gat no. **14** Beria mmammarima ye Ahio, Sasak, Yeremot, **15** Sebadia, Arad, Eder, **16** Mikael, Yispa ne Yoha. **17** Elpaal mmammarima ye Sebadia, Mesulam, Hiski, Heber, **18** Ismerai, Yislia ne Yobab. **19** Simei mmammarima ye Yakim, Sikri, Sabdi, **20** Elienai, Siletai, Eliel, **21** Adaia, Beraia ne Simrat. **22** Sasak mmammarima ye Yispan, Eber, Eliel, **23** Abdon, Sikri, Hanan, **24** Hanania, Elam, Antotia, **25** Yifdeia ne Penuel. **26** Yeroham mmammarima ye: Samserai, Seharia, Atalia, **27** Yaaresia, Elia ne

9 Wotworee Israel abusuadua biara mu nnipa din guu Israel ne Yuda Ahemfo nwoma mu. Esiane se na Yudafooo no nni Awurade nokore no enti, wotwaa won asuo koo Babilonia. **2** Won a wosane baee befaa won agyapadee wo won nkuro dada mu no ye Israelfoo bi, asofoo, Lewifoo ne asoredan mu aboafaa. **3** Nnipa a wofiri Yuda, Benyamin, Efraim ne Manase matusuakuo mu ba betenaa Yerusalem ne ye: **4** Amihud babarima Utai a oye Omri babarima na ono nso ye Imri babarima na ono nso ye Bani babarima a woye Yuda babarima Peres asefoo. **5** Won a wofiri Silonfooo abusua mu no ye: Asa a oye abakan no ne ne mmammarima. **6** Serah abusua mu no: Yuel ne n'abusuafoo na wosane baee. Yuda abusuakuo no mu matusua ahansia aduokron na wosane baee. **7** Won a wofiri Benyamin abusuakuo mu a wosane baee no ne: Mesulam babarima Salu, a oye Hodawia babarima na ono nso ye Hasenua babarima; **8** Yibneia a oye Yeroham babarima; Ela a oye Usi babarima, Mikri babarima; Mesulam a oye Sefatia babarima, Reuel babarima, Yibnia babarima baee. **9** Saa mamarima yi nyinaa, na woye matusua ntuanofoo, na waatwero won din wo won matusuakuo matusua nwoma mu. Benyamin abusuakuo mu matusua alha nkron ne aduonum nsia na wosane baee. **10** Asofoo a wosane baee no bi ne: Yedaia, Yehoriarib, Yakin; **11** Asaria a oye Hilkia babarima, a ono nso ye

Mesulam babařima, na əno nso ye Sadok babařima, na woresane de akogu hō no nyinaa a, wohwe se na əno nso ye Meraiot babařima, na əno nso ye ebi nnyera. **29** Afoforə nso hwē nneema a wōde Ahitub babařima. Na Asaria ye Onyankopon fie asiesie hō, nneema a ēwo kronkronbea hō, nneema ahwefoo so panin. **12** Asəfōo a wosane baee no bi ne a wōde bre wōn, se ebia, asikyiresiam a woayam no Adaia a ɔye Yeroham babařima, a na əno nso ye muhumuhu, nsā, ngo, nmuhwam ne kurobo ahodoo Pashur babařima, na əno nso ye Malkia babařima ne so. **30** Nanso, na asəfōo no na wōdi nmuhwam no ne Masai a ɔye Adiel babařima, na əno nso ye Yahsera kurobo no ho dwuma. **31** Matitia a ɔye Lewini, na babařima, na əno nso ye Mesulam babařima, a əno ɔye Korani Salum abakan no na na əto burodo a nso ye Mesilemit babařima, na əno nso ye Imer wōde bō afədəe no. **32** Na nnipa bi a wofiri Kohat babařima. **13** Asəfōo a wosane baee nyinaa dodoč ye abusua mu nso na na wohwe, siesie burodo a wōde apem ahanson aduosia. Na wōye mmusua ntuanofoo to epono Homeda no. **33** Nnwom ho nimdefoo a na a wōye nsiyefoo. Na wōn adwuma ne se, wōsom wō wōn nso ye Lewifoo atitire no nyinaa, na wōtete Onyankopon fie. **14** Lewifoo a wosane baee no ye: Asoredan no mu. Na wōmma wōnnye adwuma foforo Semaia a ɔye Hasub babařima, a na ɔye Asrikam biara, esiane wōn adwuma a wōye no mimerē nyinaa babařima, a na əno nso ye Hasabia babařima, a na enti. **34** Na saa nnipa yi nyinaa tete Yerusalem. ɔye Merari aseni; **15** Bakbakar; Heres; Galal; Mika Na wōye Lewifoo mmusua no nyinaa ntuanofoo a babařima Matania a ɔye Sikri babařima, na əno nso wōatwēre wōn din ahyē wōn mmusuadua krataa ye Asaf babařima, **16** Obadia a ɔye Semaia babařima, mu. **35** Yeiel (Gibeon agya) tenaa Gibeon. Na ne a ɔye Galal babařima, na əno nso ye Yedutun yere din de Maaka, **36** a na ne babařima piesie babařima, ne Asa a ɔye Elkana babařima Berekia a din de Abdon. Na Yeiel mmamarima a wōaka no wōtenaa Netofa asase so. **17** Apono anhwefoo a din de Sur, Kis, Baal, Ner, Nadab, **37** Gedor, Ahio, wosane baee no ye: Salum, Akub, Talmon, Ahiman Sakaria ne Miklot. **38** Miklot na ɔye Simeam agya. ne wōn mmusuafoo. Salum na na ɔye əpono ano Na saa mmusuafoo yi tete bermien wōn ho wōn hwefoo panin. **18** Kane no nso, na anka won na ho wo Yerusalem. **39** Ner na əwoo Kis. Kis na əwoo wōhwe əhene əpono a əkyere apuees fam no so. Saulo, Saulo na əwoo Yonatan, Malki-Sua, Abinadab Na saa mmarima no som se Lewifoo atenae apono ne Esbaal. **40** Yonatan babařima ne: Merib-Baal ano ahwefoo. **19** Na Salum ye Kore babařima a (anaa Mefiboset) na Merib-Baal woo Mika. **41** Mika ɔye Ebiasaf a əfiri Kora abusua mu aseni. Na əne mmamarima ne: Piton, Melek, Tarea ne Ahas. **20** Eleasa babařima Pinehas na kane no na əhwe apono ano ahwefoo no so, na Awurade ka ne ho. **21** **42** Ahas woo Yara. Yara woo Alemet, Asmawet ne Simri. Na Simri woo Mosa. **43** Mosa woo Binea. Akyire no, Meseleemia babařima Sakaria na na əwen Binea woo Refaia. Refaia woo Elasa. Elasa woo Asel. **22** əkwan a əko Ahyiaeet Ntomadan no mu no ano. **23** Ne nyinaa mu, saa əberə no, na apono ano ahwefoo no dodoč ye ahanu ne dumieni a na wōatwēre wōn din wō wōn mmusuadua nkrataa mu wō wōn nkuraasee. Dawid ne Samuel a na ɔye ədehunufo no yiyii wōn agyanom, əfiri se na wōye nokwafo. **24** Wōde apono ano ahwefoo yi ne wōn asefōo no, na wōkyekyē wōn mu kōwen əkwan a əko Awurade efie, a kane no na ɔye ntomadan no ano. **25** Wōde apono ano ahwefoo no gynagyinaa afanan no nyinaa a ɔye apuees, atæes, atifi ne anafo. **26** Əberə-anobere-ano, na wōn abusuafo a wōwō nkuraasee no beboa wōn wō wōn nnanson nnanson dwumadie mu. **27** Saa apono ano ahwefoo mpanimfo baanan a na wōye Lewifoo no, na wōn adwuma no ye dee əkura asodie keseet, əfiri se, wōn na na wōhwe adan ne sikakoradan a ēwō Onyankopon fie hō no so. **28** Na apono ano ahwefoo no bi adwuma ne se wōhwe nneema ahodoo a wōde ye əsom adwuma no so. Se wōrekofa,

10 Afei, Filistifoo no beto hyee Israel so, ma Israelfoo no dwaneee. Wōkunkumm wōn mu pii wo bepo Gilboa so. **2** Filistifoo no kaa Saulo ne ne mmamarima hyee. Wōkunkumm wōn mu baasa a won ne Yonatan, Abinadab ne Malki-Sua. **3** Əko no ano yee den wō Saulo ho hyiaeet, ma Filistifoo agyantofoo no nyaa Saulo piraat no yie. **4** Saulo firi apenesie mu ka kyereet n'akodeekurafo no se, “Twe w'akofena, na fa wō me kum me na Filistifoo abosonsomfo yi ammeto me, angu m'anim ase.” Nanso, na n'akodeekurafo no suro enti, wanyee saa. Enti, Saulo twee əno ara n'akofena, de kumm ne ho. **5** Əberə a n'akodeekurafo no hunuu se Saulo awuo no, əno nso de n'akofena kumm ne ho. **6** Eno enti, Saulo ne ne mmamarima baasa no wuwwu wō ho ara, ma n'ahennie nnidisoo no baa awiees. **7** Əberə a Israelfoo a wōwō Yesreel bōnhwa no mu no hunuu se wōadi wōn akodəm no so, na Saulo ne ne mmamarima baasa no awuwu no, wōdwane gyaa wōn nkuro hō. Eno enti, Filistifoo no kofaa wōn nkuro no. **8** Adeet kyees a Filistifoo no kōo

se wōrekoyiyi atafoo no ho nneema no, wōhunuu Israel asraafoo no dwanee. **14** Nanso, Eleasa ne se Saulo ne ne mmammarima no amu gugu bepo Dawid gyinaa wōn nan so wō afuu no mfimfini, Gilboa so. **9** Enti, wōyiyii Saulo akodee firii ne ho, bō Filistifoo guie. Na Awurade maa wōdii nkonom twaa ne ti. Afei wōbōo Saulo wuo no ho dawuro, de gyee wōn. **15** Eda bi a Dawid wō obotan bi a maa wōn ahoni ne nnipa a wōwo Filistia nyinaa eben Adulam obodan ho no, na Filistifoo asraadom tee. **10** Wōde n'akodee no guu wōn anyame no akyere sraban wō Refaim bōnhwa mu. Baasa no a na abosonnan mu, na wōkyekyeree ne ti no fam Dagon asōredan no ḥasuo ho. **11** Nanso, Yabes Gileadfoo mu no siane kōhyiaa no wō ho. **16** Saa ēbere no, na tee dee Filistifoo aye Saulo no, **12** wōn akofoo kōfaa Dawid te abanbōe mu hō a na Filistifoo akodōm Saulo ne ne mimammarima baasa no amu baa Yabes. kuo bi akōtena Betlehem. **17** Dawid firi akōnno mu Na wōsīee wōn amu wō odum dua bi a ēwo Yabes kaeē se, “Ao me kōn dō nsu pa a ēwo abura a ēwo ase, na wōdii mmuada nnanson. **13** Na Saulo wuiē, Betlehem no bi; dee eben ēpono ano no bi.” **18** Enti, efiri se, wanni Awurade nokore. Wanni Awurade Baasa no bō wuraa Filistifoo no mu, kōsaa abura ahyeēde so, na mpo, ḥkō asamanfrē, **14** wō ebere a no mu nsuo no bi de bōe Dawid. Nanso, Dawid enti, Awurade kumm no, de n'ahennie hyee Yisai se, “Empare me se mēnom saa nsuo yi. Esom bo babarima Dawid nsa.

11 Na Israel nyinaa kōo Dawid nkyen wo Hebron kōka kyere se, “Yēn nyinaa ye w'abusuafoo. **2** Mmerē tenten bi a atwam, mpo ēberē a Saulo di yen so ḥene no, na wone obi a nokorem na wodi Israel anim. Na Awurade, wo Onyankopon, aka kyere wo se, ‘Wobeye odwanhwefoo ama me nkurōfoo Israel. Wobeye won sodifoo.’” **3** Enti, Dawid ne Israel ntuanofoo no yee apam wō Awurade anim wō Hebron. Wosraa no ngo, sii no Israelhene sedee Awurade nam Samuel so hyee ho bo no. **4** Na Dawid ne Israel nyinaa kōo Yerusalem anaa Yebus, sedee na wōfre hō kane no, efiri se, Yebusifoo na wōkōtēnaa asase no so kane kyekyeree. **5** Nnipa a wōfiri Yebus no ka kyere Dawid se, “Worentumi mma ha da biara da.” Nanso, Dawid faa aban a na ēwo Sion a wōfre no Dawid Kuro no. **6** Dawid ka kyere n'akodōm no se, “Mo mu biara a ḥbedi anim na yeakōto ahye Yebusifoo no so no, ono na obeye m'akodōm so sahene.” Na Dawid nuabaa Seruia babarima Yoab dii nthoyesoo no anim, enti obeyee Dawid akodōm so sahene. **7** Dawid tenaa aban no mu, na eno enti na wōfre hō Dawid kuro no. **8** Dawid kyekyeree kuro no, tree mu firi Milo de twaa ho hyiae, ēberē a na Yoab nso rekyekyere Yerusalem nkaeē no. **9** Na Dawid tumi yee keseē, efiri se, na Asafo Awurade ka ne ho. **10** Yeinom ne Dawid nnōmmarima ntuanofoo. Wōne Israel nyinaa boom, sii gyinaeē se wōde Dawid bēye wōn so ḥene sedee Awurade ahye bo afa Israel ho no. **11** Dawid nnōmmarima no ho nsem nie: Dee odi ḥkan no ne Yasobeam, a ḥye Hakmonini a na ḥda Baasa no ano se ḥsahene—Baasa no ye nnōmmarima akatakyie a na wōwō Dawid asraafoo mu. Ebere bi, ḥde ne pea kunkumm atamfoo ahasa wō akodie baako mu. **12** Dee oti so mmieno wō Baasa no mu no ye Dodo babarima Eleasa a ḥye Ahoa aseni. **13** Ebere a Dawid sore tiaa Filistifoo wo Pas-Damim no, na oka ne ho. ḥko no sii wō baabi a na eye atokofuo nko, na

Israel asraafoo no dwanee. **14** Nanso, Eleasa ne Dawid gyinaa wōn nan so wō afuu no mfimfini, Gilboa so. **9** Enti, wōyiyii Saulo akodee firii ne ho, bō Filistifoo guie. Na Awurade maa wōdii nkonom twaa ne ti. Afei wōbōo Saulo wuo no ho dawuro, de gyee wōn. **15** Eda bi a Dawid wō obotan bi a maa wōn ahoni ne nnipa a wōwo Filistia nyinaa eben Adulam obodan ho no, na Filistifoo asraadom tee. **16** Saa ēbere no, na tee dee Filistifoo aye Saulo no, **17** wōn akofoo kōfaa Dawid te abanbōe mu hō a na Filistifoo akodōm Saulo ne ne mimammarima baasa no amu baa Yabes. kuo bi akōtena Betlehem. **18** Dawid firi akōnno mu kaeē se, “Ao me kōn dō nsu pa a ēwo abura a ēwo Betlehem no bi; dee eben ēpono ano no bi.” **19** Enti, Baasa no bō wuraa Filistifoo no mu, kōsaa abura annom. Mmom, ḥhwie guu Awurade anim **20** teama no mu nsuo no bi de bōe Dawid. Nanso, Dawid annom. Mmom, ḥhwie guu Awurade anim **21** teama se, “Empare me se mēnom saa nsuo yi. Esom bo te se saa mmamarima yi a wōde wōn ho bōo afōdee kōsa bōe me no mogya.” Enti, Dawid annom. Yei ye Baasa no mmāinsem no bi nhwesoo. **20** Yoab nuabarima Abisai na na ḥtua Aduasa no ano. ḥno na ḥde ne pea kunkumm atamfoo no mu ahasa. Saa mmāinsem yi enti na ḥgyee edin te se Baasa no. **21** Abisai na na ne din ahjeta yie wō Aduasa no mu se wōn sahene, nanso na ḥnka Baasa no ho. **22** Na Yehoiada babarima Benaia a ḥfiri Kabseel no nso wō ho. Na ḥno nso di mmāinsem. ḥyeē bebree a emu baako ne se ḥkunkumm Moab akofoo akēsē baanu bi. Ebere foforo bi nso, ḥtaa gyata maa aboa no kōtō amena mu. Na sukyeremma ama fam aye toro, nanso, ḥkyere gyata no kumm no. **23** Eda bi a na ḥkura aporibaa nko ara no, ḥkumm Misraimni ḥkofoo bi a na ne tenten ye anammōn nson ne fa. Na ne pea no mu pipiripie te se ntomanwomfoō nsadua. Benaia hwam pea no firii Misraimni no nsam, de kumm no. **24** Yeinom ne mmāinsem a emaa Yehoiada babarima Benaia gyee edin te se Baasa no. **25** Wōhyee no animuonyam sene nkaeē a wōka Aduasa no ho no, nanso na ḥmfra Baasa no mu. Na Dawid yee no ne ho awemfoo no so sahene. **26** Nnipa a na wōka Dawid nnōmmarima no ho nie: Yoab nuabarima Asahel; Dodo babarima Elhanan a ḥfiri Betlehem; **27** Samot a ḥfiri Harori; Heles a ḥfiri Pelon; **28** Ikes babarima Ira a ḥfiri Tekoa; Abieser a ḥfiri Anatot; **29** Sibekai a ḥfiri Husa; Salmon a ḥfiri Ahoa; **30** Maherai a ḥfiri Netofa; Baana a ḥfiri Netofa babarima Heled; **31** Ribai a ḥfiri Gibe a babarima Itai (wōfiri Benyamin abusuakuo mu); Benaia a ḥfiri Piraton; **32** Hurai a ḥfiri baabi a eben Nahale-Gaas; Abiel a ḥfiri Araba. **33** Asmwet a ḥfiri Baharum; Eliahba a ḥfiri Saalbon. **34** Hasem mmamarima a wōfiri Gison; Sage babarima Yonatan a ḥfiri Harar. **35** Sakar babarima Ahiam a ḥfiri Harar; Ur babarima Elifar. **36** Hefer a ḥfiri Mekera; Ahiya a ḥfiri Pelon. **37** Hesro a ḥfiri Karmel; Esbai babarima Naarai. **38** Natan nuabarima Yoel; Hagri babarima Mibhar. **39** Selek a ḥfiri Amon; Naharai a ḥfiri Beerot (a

na øye Yoab akodeekurafoo); **40** Ira a ofiri Yitri; maa wobekaa ne ho, na øye won impanimfoo wo Gareb a ofiri Yitri; **41** Hetini Uria; Ahlai babarima n'akodom mu. **19** Manase mmaprima no bi tee won Sabad; **42** Sisa babarima Adina a na oda Rubenfoo ho kodommu Dawid wo ebere a na one Filistifoo no ano, a na mmaprima aduasa ka ne ho; **43** Maaka rekoko atia Saulo no. Nanso, asem no ani danee babarima Hanan; Yosafat a ofiri Mitna; **44** Usia a a Filistifoo ntuanofoo ampene so se Dawid ne ne øfiri Astera; Hotam a ofiri Aroer mmaprima mmaprima no beka won ho ako. Wôwendwenee ho Sama ne Yeiel; **45** Simri babarima Yediael; Yoha ara no, wômaa wôsanee won akyi kaa se, "Se Dawid ne nuabarima a ofiri Tis; **46** Eliel a ofiri Mahawii; dane n'ani ko Saulo afa de tia yen a, yen nkwa Elnaam mmaprima Yeribai ne Yosawia; Yitma a na yede betwa so." **20** Manase mmaprima a wôwae øfiri Moab; **47** Eliel ne Obed; Yaasiel a ofiri Soba. koo Dawid afa wo ebere a na øresane ako Siklag

12 Ebere a Dawid dwane firii Kis babarima Saulo anim kohintaa wo Siklag no, saa mmarima yi kodaam no. Na woka nnommarima a woboa Dawid wa akodie mu. **2** Na won nyinaa ye agyantofoo toafomfomfoo. Na wotumi de won nsa benkum ne nifa nyinaa to agyan ne ahwimmoo. Na won nyinaa ye Saulo abusuafao a wofiri Benyamin abusuakuo mu. **3** Na dee otua won ano ye Semaa a ofiri Gibeon ne babarima Ahieser. Na ne nuabarima ne Yoas a oye n'abadiakyire. Yeinom ne nnommarima no nkaee: Asmawet mmamarima Yesiel ne Pelet; Beraka ne Yehu a wofiri Anatot; **4** Ismaia a ofiri Gibeon, okofoo kesee ne ntuanoni wo Aduasa no mu; Yeremia, Yahasiel, Yohanah ne Yosabad a wofiri Gedera; **5** Elusai, Yerimot, Bealia, Semaria, ne Sefatia a ofiri Harif; **6** Elkana, Yesia, Asarel, Yoeser, Yasobeam a woye Korafo; **7** Yoela, Sebadia, Yeroham mmamarima a wofiri Gedor. **8** Gadfoo akofoo akokoordurufoo bi a woakwadare akodie mu dwane ko Dawid afa ebere a na owo abanboee mu wo esere no so. Na woye anintini wo nkataboo ne pea akodie mu a won ho ye hu se gyata, na won ho ye hare te se mmpes so atwe. **9** Eser na na otua won ano. Obadia ye abadiakyire. Eliab na oto so mmiensa. **10** Dee oto so enan ne Mismana. Dee oto so enum ne Yeremia. **11** Atai to so nsia, Eliel to so nson. **12** Yohanah to so nwotwe, Elsabad to so nkron. **13** Yeremia to so edu, Makbanai to so dubaako. **14** Saa nnommarima a wofiri Gad yi ye asahene. Dee oyen den koraa no, otumi ne asraafao oha ko, enna dee oye den no tumi ne asraafao apem ko. **15** Afe no ahyeasee a Asubonten Yordan ayiri no, wotwa kopalmo nnipa a wotete tata so wo n'apuees ne n'atæet nkonkon so nyinaa firii ho. **16** Afoforo a wofiri Benyamin ne Yuda no baa Dawid nkyen wo abanboee ho. **17** Dawid kohyiaa won kaa se, "Se moaba asomdworee so se morebeboa me a, yeye nnamfo. Na se moaba se morebeyi me ama m'atamfoo wo ebere a menyee bone bi a, yen agyanom Onyankopon nhwe mmu mo aten." **18** Na honhom no sii Amasai a akyire no obyeey Aduassa no so panin no so, na okaa se, "Yeye wo dea, Dawid! Yewo w'afa, Yisai ba; Asomdworee ne nkosoonye wo kyefaa na w'aboafao nyinaa nnya nkoso, efiri se, wo Onyankopon ne dee obo wo." Enti, Dawid no ne Adna, Yosabad, Yediael, Mikael, Yosabad, Elihu ne Siletai. Na won mu biara da akodom apem ano. **21** Woboa Dawid maa otaa afomfafo no, efiri se, na waye akokoordurufoo ne akofoo akesees a wobeyee asahene wo n'akodom mu. **22** Adekyees biara, mmarima bebree kodom Dawid kosisi se onyaa asradom a eso te se Onyankopon dee. **23** Yeinom ne akofoo akesees dodo a wodom Dawid wo Hebron no. Na won nyinaa pe se Dawid si Saulo anan mu di shene, sedee Awurade ahye ato ho no. **24** Akofoo akesees a wofiri Yuda abusuakuo mu no, na won dodo ye mpem nsia ne aha nwotwe a wokurakura nkataboo ne mpea. **25** Akofoo akesees a wofiri Simeon abusuakuo mu no, na won dodo ye mpem nson ne sha. **26** Akodom a na wofiri Lewi abusuakuo mu no, na won dodo ye mpem enan ne ahansia. **27** Na Yehoiada a otua Aaron abusua no ano no wo akodom mpem mmiensa ne ahanson a wohye n'ase. **28** Saa ara nso na na Sadok, zbabunu okofoo kesee ne n'abusuafoo aduonu mmienu a won nyinaa ye asraafao mpanimfoo ka ho. **29** Akofoo akesees a wofiri Benyamin abusuakuo mu a woye Saulo abusuafao no, na won dodo ye mpem mmiensa. Na Benyaminfoo no mu fa kesee no taa Saulo akyi ara. **30** Akofoo akesees a wofiri Efraim abusuakuo mu no, na won dodo ye mpem aduonu ne aha nwotwe a won mu biara agye edin wo n'abusua mu. **31** Manase abusuakuo fa a na ewo Yordan atoee fam no nso, wotwu mmarima mpem durwotwe a won botaeer ara ne se wobebaoa Dawid ma wadi shene. **32** Ntuanofoo a wofiri Isakar abusuakuo mu ne won abusuafao dodo ye ahanu. Na saa mmarima yi nyinaa te nsem a ereko so saa ebere no ase, na wɔnim ekwan pa a eye ma Israel nso. **33** Akofoo a woakwadare akodie mu a wofiri Sebulon abusuakuo mu no, na won dodo ye mpem aduonum. Na woak amia mu aye krado ama akodie, na na wotaa Dawid akyi pintinn. **34** Won a wofiri Naftali abusuakuo mu no ye asraafao mpanimfoo apem ne akofoo akesees mpem aduosa nson a wokurakura nkataboo ne mpea. **35** Akofoo a wofiri Dan abusuakuo mu no, na won dodo ye mpem aduonan nwotwe ne ahansia a wɔasiesie won ho ama øko. **36** Akofoo akesees a woatete won yie a wofiri Aser abusuakuo mu no, na won dodo ye mpem aduanan a won nyinaa ays krado ama øko. **37** Ruben, Gad mmusuakuo

ne Manase abusuakuo fa a na wotete Asubonten Yordan apuee fam no maa asraadom mpem oha ne aduonu a wōwō akodee ahodoo nyinaa. **38** Saa asraafoo yi nyinaa kōo amia mu na wōkōo Hebron a wōn botaeē ara ne se wōde Dawid bēye Israelhene. Nokorem, Israel nyinaa adwene kōo benkorō mu se, eße se Dawid na oye wōn ḥhene. **39** Wōne Dawid didiie, nomeee nnansa, efiri se, na wōn abusuafuu no aye ahoboa rehwē wōn ēkwan. **40** Nnipe bi a wofiri akyiri te se Isakar, Sebulon, ne Naftali de nnuane tenaa wōn mfunumu, nyoma ne anantwie so baeē. Wōde asikyiresiam, ofam, elhye, nsā, ngo, anantwie ne nnwan bebree baa afahye no ase. Anigye a enni kabea baa Israel asase so.

13 Dawid ne ne mpanimfōo a n'asraafoo asahene ne mmapomma nyinaa ka ho, tuu agyina. **2** Na okasa kyere Israelfoo a wōahyia ho no nyinaa se, "Se mopene so na se eyē Awurade yen Onyankopon pe a, momma yento nkra nkoma Israelfoo a wōwō ḥoman no afanan nyinaa a asofoo ne Lewifoo a wōwō nkuro so ne adidibea ka ho. Momma yento nsa mfre wōn, na wōmmeka yen ho. **3** Ēberē aduru se yesane de yen Onyankopon Apam Adaka no ba, efiri se, Saulo ahennie ēbere so no, yeampē anhwe." **4** Badwa no penee saa asem yi so efiri se, wōhunuu se, wōye saa a, eyē. **5** Enti, Dawid frēe nnipa a wōwō Israel nyinaa, efiri ḥoman no tire kōi tire, se wōmmeka ne ho na wōmfa Onyankopon Apam Adaka no mfirmi Kiriāt-Yearim mmira. **6** Afei, Dawid ne Israelfoo no nyinaa kōo Baala a na wōfrē no Kiriāt-Yearim a ewo Yuda no se worekōfa Onyankopon Apam Adaka a wōde ahye Kerubim ntam na Awurade din da so no aba. **7** Wōde Onyankopon Apam Adaka no sii teaseēnam foforō so de firii Abinadab fie a Usa ne Ahio rekyere ēkwan. **8** Dawid ne Israelfoo nyinaa firii won ahooden mu too nnwom, bōo mmēn ahodoo a ebi ye asankuo, mmenta, mpintin, nnawuro ne ntotorobento dii ahurisie wō Onyankopon anim. **9** Nanso wōduruu Nakon ayuporobeaa no, anantwie no anan totoee maa Usa tenee ne nsa se ḥretene Apam Adaka no. **10** Ehō na Awurade abufuo sore tiaa Usa maa ḥwuie efiri se, ḥde ne nsa aka Apam Adaka no. Enti Usa wuu wo Onyankopon anim ho ara. **11** Dawid bo fuiē, efiri se Awurade abufuo atia Usa. ḥtoo beaē ḥo edin Peres-Usa a woda so frē ḥo saa de besi ḥnne. **12** Afei, na Dawid suo Onyankopon, na obisaa se, "Ēbeye den na matumi de Onyankopon Apam Adaka yi aba abehwe so?" **13** Enti, Dawid yee n'adwene se ḥnna mfa Apam Adaka no nko Dawid kuro no mu. Mmom, ḥde kōo Gatni, Obed-Edom fie wō Gat. **14** Onyankopon Apam Adaka no sii Obed-Edom abusuafuu nkyen abosome mmiensa. Na Awurade hyiraa no ne ne fiefoo nyinaa.

14 Afei, Tirohene Huram somaa abōfōo ne aboo adansifoō ne nnua dwumfōo kōo Dawid nkyen se, ḥwōnkōsi ahemfie mma no. Afei, Huram sane de ntweneduro nnua a wōbepae kōee. **2** Na Dawid hunuu se Awurade de no asi Israel so ḥhene, na ḥsiane Israel enti, waye n'ahennie kēsē. **3** Afei, Dawid waree mmaa bebree wō Yerusalem, na ḥowwo mmmamarima ne mmammaa bebree. **4** Dawid mmmamarima a wōwoo wōn Yerusalem no ne Samua, Sobab, Natan ne Salomo, **5** Yibhar, Elisua, ne Elifelet, **6** Noga, Nefeg ne Yafia, **7** Elisama, Beeliada ne Elifelet. **8** Ēberē a Filistifoo tee se wōasra Dawid ngo ama wadi Israel nyinaa so ḥhene no, wōboabooa wōn akodom nyinaa ano se, wōrebekye no. Na wōka kyere Dawid se wōreba ne so, enti ḥno nso ne ne mmarima firii kuro no mu kohyiaa wōn. **9** Na Filistifoo no abēduru Refaim bōnhwa mu, aseē ḥo pasaa. **10** Enti, Dawid bisaa Onyankopon se, "Mempue na me ne Filistifoo no nkōko? Wode wōn bēhye me nsa anaa?" Awurade buaa se, "Aane, wo ne wōn nkōko, na mēma wōadi wōn so nkōnīm." **11** Enti, Dawid ne n'akodōm kōo Baal-Perasim kōdii Filistifoo no so wō ho. Dawid teaam se, "Onyankopon aye! ḥnam me so ama mabō awura m'atamfōo mu te se nsuyire a ayo den." Enti, wōtoo beaē ḥo edin Baal-Perasim (a aseyere ne se "Awurade a ḥōo wura mu"). **12** Filistifoo no gyaa wōn ahoni nyinaa ho enti, Dawid hye maa wōhyee ne nyinaa. **13** Nanso, ankyere biara, Filistifoo no sane baa bōnhwa no mu besee hō. **14** Dawid bisaa Onyankopon dee ḥnye bio. Onyankopon buaa se, "Nkō tee nkōto nhye wōn so. Mmom, fa wōn ho kōi wōn akyi na monto nhye wōn so wō baabi a eben baka nnua no. **15** Na se mote nnyegyees bi te se nnipa bi a wōrebo nsra nan ase wō baka nnua no atifi a, monto nhye wōn so. Eno na ēbeye nsenkyerennee a ēkyere se, Onyankopon adi mo anim rekōka Filistifoo no agu." **16** Enti, Dawid yee dee Onyankopon hyee no se ḥnye no, na ḥkaa Filistifoo akodōm no guie firi Gibeon de kōsii Geser. **17** Na Dawid edin hyetaa baabiara, na Awurade maa aman no nyinaa suroo Dawid.

15 Afei, Dawid sisii adan bebree wō Dawid kurom. Bio, ḥsiesiee baabi, sii ntomadan wō ho a ḥde Onyankopon Apam Adaka no besi. **2** Afei, ḥhyee se, "Se yema Onyankopon Apam Adaka no so de rekō a, obiara mni ho kwan se osoa bi agye Lewifoo no nko ara. Awurade ayi wōn se, wōn nko ara na eße se wōsoa Awurade Apam Adaka no na wōsom wō n'anim daa daa." **3** Afei, Dawid frēe Israelfoo nyinaa kōo Yerusalem se wōmfa Awurade Apam Adaka no nkōsi baabi a ḥwōsiesiee ama no no. **4** Yeinom ne asofoo ne Lewifoo a wōfrēe wōn no: **5** Wōn a wofiri Kohat abusua mu no, na wōn dodoō ye ḥha aduonu a Uriel ye wōn ntuanoni. **6** Wōn a wofiri Merari abusua mu no, na wōn dodoō ye ahanu aduonu, a

Asaia da wən ano. 7 Wən a wofiri Gersom abusua mu no, na wən dodox yə sha ne aduasa, a Yoel da won ano. 8 Na Elisafan asefəo yə ahanu a Semaia Eliel ye won ntuanoni. 10 Na Usiel asefəo yə sha ne dumieni a Aminadab ye won ntuanoni. 11 Afei, Dawid free asofoo Sadok ne Abiatar ne saa Lewifoo mpanimfo yi: Uriel, Asaia, Yoel, Semaia, Eliel ne Aminadab. 12 Əka kyerəe wən se, "Mo na moye Lewifoo mensusua mu ntuanofoo. Mo ne Lewifoo a wəka mo ho nyinaa nnwira mo ho, sedee ebeyə a, mobetumi de Awurade, Israel Onyankopon, Apam Adaka bəba beaee a masiesie ama no no. 13 Esiane se, kane no, mo Lewifoo ansoa Apam Adaka no enti, Awurade, yen Onyankopon, abufuo sore tiaa yen. Yeammisa Onyankopon ekwan pa a eṣe se yefə so soa." 14 Enti, asofoo no ne Lewifoo no dwiraa wən ho, sedee ebeyə a wəbetumi de Awurade, Israel Onyankopon Apam Adaka no aks Yerusalem. 15 Na Lewifoo no sooa Onyankopon Apam Adaka no wə wən mmati so a, nnu a wəde soa no hyeyə ho perepərə, sedee Awurade hyeyə Mose no. 16 Dawid hyeyə Lewifoo mpanimfo no nso se, wənte Lewifoo nnwomtofooo kuo, wən a wənīm nnwontoo, ne wən a wəwən nnwontoo ho nimdee na wəmfa mmenta, mmən, asankuten ne kyankyan mmeto anigyeen nnwom. 17 Na Lewifoo no yii Yoel babarima Heman, Berekia babarima Asaf ne Kusaia babarima Etan a wofiri Merari abusua mu, ma wodii nnwomtofooo no anim. 18 Wəyii saa mmarima yi se wən aboafoo: Sakaria, Ben, Yaasiel, Semiramot, Yehiel, Uni, Eliab, Benaia, Maaseia, Matitia, Elifelehu, Mikneia ne apone ano ahwefoo Obed-Edom ne Yeiel. 19 Wəyii Heman, Asaf ne Etan se wəmmə kəbere mfraaəs kyankyan no. 20 Wəyii Sakaria, Asiel, Semiramot, Yehiel, Uni, Eliab, Maaseia ne Benaia se wəmmə mmenta no. 21 Wəyii Matitia, Elifelehu, Miknela, Obed-Edom, Yeiel ne Asasia se wəmmə asankuten no. 22 Wəyii Kenania a ɔyə Lewifoo panin no se ənna nnwontokuo no ano, esiane ne nimdee enti. 23 Wəyii Berekia ne Elkana se wənwen Apam Adaka no. 24 Sebania, Yosafat, Netanel, Amasai, Sakaria, Benaia ne Elieser a wən nyinaa ye asofoo no na wəbəto santen adi Onyankopon Apam Adaka no anim, ahyen ntotorobento no. Wəyii Obed-Edom ne Yehia nso se wənwen Apam Adaka no. 25 Afei, Dawid ne Israel mpanimfo ne akodəm asahene no de ahokeka a əso bi nni kəo Obed-Edom fie se wərekəfa Awurade Apam Adaka no aks Yerusalem. 26 Na esiane se akyinnyee biara nni ho se Awurade ka Lewifoo a wəso Awurade Apam Adaka no ho no enti, wəde anantwinini nson ne nnwennini nson bəo afədee. 27 Wəhyeyə Dawid serekye atadee fefe bi. Saa ara na Lewifoo a wəsoaa Apam Adaka no, nnwomtofooo no ne Kenania a ɔyə nnwomtofooo kwankyerəfəoo no nso yee. Na Dawid hye asofoo nguguso bi nso. 28 Enti, Israel nyinaa de ahokeka, mmenta ne asankutenbo de Awurade Apam Adaka no kəo Yerusalem. 29 Na ebere a Awurade Apam Adaka no wuraa Dawid kuro mu no, Saulo babaa Mikal too n'ani hwəe fam, firii ne mpomma mu. Ebere a əhunuu se əhene Dawid resa na əde anigyeer rehurihuri no, əbuu no animtiaa n'akoma mu.

16 Na wəde Onyankopon Apam Adaka no kəsii ntomadan sononko bi a Dawid asiesie mu, na wəbəo əhyeyə afədee ne asomdwəoee afədee wə Onyankopon anim. 2 Dawid wiee no, əhyiraa nnipa no wo Awurade din mu. 3 Na əkyee Israelfoo mmaa ne mmarima nyinaa aduane. Obiara nyaa burodo mua, nankum ne bobe aba ofam. 4 Dawid yi saa Lewifoo yi se wənni nnipa no anim wə osom mu, wə Awurade Apam Adaka no anim, na wəmfa so nsre ne nhiyira, na wənna Awurade, Israel Onyankopon ase na wənkamfo no. 5 Asaf a na əda kuo yi ano no bəo kyankyan no. Na n'abadiakyirefəoo yə Sakaria a ətə so mmati, afei, Yeiel, Semiramot, Yehiel, Matitia, Eliab, Benaia, Obed-Edom ne Yahasiel. Wən na wəbəo mmenta ne asankuten. 6 Asofoo Benaia ne Yahasiel taa bə ntotorobento wə Onyankopon Apam Adaka no anim. 7 Saa əda no, Dawid de saa aseda dwom a ode ma Awurade yi maa Asaf ne ne mfeefoo Lewifoo: 8 Əda Awurade ase na da ne keseye adi. Ma ewiase nyinaa nhunu dee waye. 9 Monto dwom mma no, monto ayeyle dwom mma no; monka n'anwanwadee ne nyinaa. 10 Monhoahoa mo ho wə din kronkron mu; momma wən a wohwehwe Awurade no nnya akoma mu anigye. 11 Momma mo ani nna Awurade ne n'ahoden so; na monhwehwe n'anim ebere biara. 12 Monkae anwanwadee a waye, ne nsenkyerənne ne atemmuu a əbuie. 13 Ao Israel mma, Onyankopon əsomfoo, Ao Yakob mma a wapa wən. 14 Əye Awurade, yen Onyankopon; n'ahennie da adi wə asase so nyinaa. 15 Əkae n'apam daa nyinaa, asem a əhye maa awoo ntoantoasoo apem no. 16 Yei ne apam a əne Abraham yee ne ntam a əka kyerəe Isak. 17 Əhyeyə mu den maa Yakob se mmara, de maa Israel se apam a əbetena ho afəbəo; 18 "Mede Kanaan asase no bema wo se kyeña a ebeyə w'agypadee." 19 Əkaa yei wə ebere a na wənnəoso, ahəhokuo ketewa bi a wəwə Kanaan. 20 Wəfirim aman so kəo aman so, firii ahemman mu kəo ahemman mu. 21 Nanso, wamma obi anhye wən so; wən enti, əkaa ahene anim se; 22 "Mommfa mo nsa nka wən a masra wən ngo, na monnye m'adiyifoo bəne bi." 23 Momma asase nyinaa into dwom mma Awurade! Edə biara mompae mu nka asempe no se ɔgye nkwa. 24 Momma n'animuonyam nneyee ho dawuro wə amanaman mu. Monka anwanwadee a ɔyə nkyere obiara. 25 Awurade ye kesee! Na əfata ayeyle! Eṣe se wəsuro no sene anyame nyinaa. 26 Anyame a wəwə

aman foforō so ye ahoni bi kwa, nanso Awurade na
 ḥbaa ṽoro! 27 Animuonyam ne tumi atwa ne ho
 ahyia, ahoden ne ahoofe wo n'atenaee. 28 Momfa
 mma Awurade, Ao amanaman mmusuakuo, momfa
 animuonyam ne tumi mma Awurade. 29 Momfa
 animuonyam a ἑfata mma Awurade! Momfa mo
 Dawid se, ‘Sedeet Otumfoo Awurade see nie: Meyii
 aforebodee mmra mmesom no. Monsore Awurade
 wo se di me nkur̄fōo Israelfoo anim wo ebere a na
 wō ne hyeren kronkron nyinaa mu. 30 Momma
 asase nyinaa mpopo wo n'anim. Wōatim ewiase
 denden a ἑntumi nhinhim. 31 Momma ḥoro ani
 nnye na asase nsepe ne ho! Momma aman nyinaa
 nte se, “Awurade ye ohene!” 32 Momma epo ne dee
 ewo mu nyinaa nteam nkamfo no. Momma mfu
 kwaeeem nnua nnyegyees nye ayeyie Awurade anim!
 Efiri se ḥrebēbu asase aten. 34 Monna Awurade ase,
 efiri se ḥye na n'adee wo hō daa. 35 Monteateam se,
 “Gye yen, Ao yen nkwegye Onyankopon! Boa yen
 ano, na gye yen firi amanaman nsam, na yeatum
 ada wo din kronkron ase, na yeadi ahurisie akamfo
 se wōnsom daa wō Awurade Apam Adaka no
 anim, na wōnye dee ehia se wōye no da biara. 38 Saa
 ekuo yi mu nnipa ne Obed-Edom (a ḥye Yedutun
 babarima no), Hosa ne Lewifoo aduosis nwōtwe
 a wōye apono anohwefoo. 39 Dawid de ḥsofōo
 Sadok ne ne mfefoo asfōo tenaa Awurade Ahyiae
 Ntomadan a ewō bepo Gibeon mu no, se wōnsom
 so. 41 Dawid sane yii Heman, Yedutun ne afotora
 bi a wōbōbō wō din, yiyii wōn no se, wōnna
 a wōatwē se Awurade mmara a ḥde ama Israel no
 so. 42 Heman ne Yedutun bōo wōn ntotorobento,
 kykyan ne nnwontodee ahodo de gyegyee ayeyie nnwom a
 wōto maa Onyankopon no ho. Na wōyii Yedutun
 mmamarima maa wōyee apono anohwefoo. 43 Na
 nnipa no nyinaa sane kōo wōn afie mu. Dawid nso
 sane kōo ne fie, kohyiraa ne fieoo.

17 Afei, ebere a Dawid nyaa atenasee wō n'ahemfie
 ho no, oka kyere odiyifoo Natan se, “Me dee
 manya ahemfie a wōde ntwenduro asi no fefe mu
 atena, nanso Awurade Apam Adaka no dee, ḥye
 ntomadan mu.” 2 Natan buaa se, “Dee ewō w'adwene
 mu a wope se woye no, kō so na Onyankopon ka wo
 ho.” 3 Saa anadwo no ara, Onyankopon ka kyere
 Natan se, 4 “Kōka kyere me ḥsomfōo Dawid se,
 ‘Sedeet Awurade see nie: ḥnye wo na eṣe se wosi
 asoredan ma me tena mu. 5 Efiri ebere a mede
 Israelfoo firii Misraim besi enne, mentenaa asoredan

mu da. Daa, mete ntomadan mu na wōde di atutena.
 6 Na manniwinii ankyere Israel ntuanofoo no a
 won da se: “Aden enti na momfaa ntwenduro nsii
 efie mmaa me da?” 7 “Afei, kōka kyere me ḥsomfōo
 Dawid se, ‘Sedeet Otumfoo Awurade see nie: Meyii
 wōye me nkur̄fōo Israelfoo anim wo ebere a na
 wō abarima dwanhwefoo a warehwē wo nnwan
 wo adidibea. 8 Baabiara a wokēe no, mekao wō
 ho. Na masēe w'atamfoo nyinaa. Na mēma wōagye
 edin wo asase yi nyinaa so. 9 Mama me nkur̄fōo
 Israelfoo no baabi a wōbetena afebōo. Beaee bi a ewo
 banbo a obiara renha wōn. Ḫō bēye wōn ankasa
 asase a aman amumuyefoo renhye wōn so, sedee
 wōyee wo ebere bi a atwam no, 10 firi ebere a meyii
 atemmufo se wonni me nkur̄fōo so no. Na meka
 w'atamfoo nyinaa ahye. “Na mērepae mu aka se,
 Awurade besi efie ama wo, ahennie nnidisoo. 11 Na
 se wowu a, mēma wo mmamarima no mu baako
 so, na mama n'ahennie aye den. 12 Ḫno ne obi a
 13 Mēye n'agya na obeye
 nyinaa gyee so se, “Amen!” Na wokamfoo Awurade.
 14 Mēma n'ase atim wō m'ahennie nnidisoo ne m'aheman mu
 me ba. Merenyi me dō a ensa da no mfiri ne so,
 15 Enti, Natan sane kōo Dawid nkyen kōkaa saa
 adiyisem yi nyinaa kyere se. 16 Afei, ḥene Dawid
 kōtenaa Awurade anim bōo mpae se, “Me ne hwan,
 Ao Awurade Onyankopon, na m'abusua ye abusua
 ben a enti wode me abeduru saa tebea yi mu? 17
 Awurade anim wō hō. 40 Anōpa ne anwummerc
 biara, wōbō ḥyees afōdee wō aforebukyia a wōyai
 a wōatwē se Awurade mmara a ḥde ama Israel no
 so. 41 Dawid sane yii Heman, Yedutun ne afotora
 bi a wōbōbō wō din, yiyii wōn no se, wōnna
 Na seesei, Awurade, yei nyinaa akyi no, woka se
 wōbōma me ahennie nnidisoo afebōo. Wokasa me
 asi hō ama saa dwumadie no so. Na wōdii biribiara
 ho te se obi a meye ḥkēsees pa ara, Ao Awurade
 Onyankopon! 18 “Edeen na menka bio mfa ḥkwan
 a woafa so ahye me animuonyam yi ho? Wonim
 sedee w'akoa tee ankasa. 19 Ao Awurade, me enti
 ne wo pe mu enti, woaye saa nneemaa akesee yi
 nyinaa, na woada no adi. 20 “Ao Awurade, obiara
 nni hō a ate se wo. Onyame foforō bi nni hō! Yentee
 da mpo se onyame foforō bi wō hō te se wo! 21
 ḥman foforō ben na ewō asase so a, ete se Israel?
 Ebere a wogye wo nkur̄fōo firii Misraim no, wode
 gyee edin. Wonam nsenkyerennee a ḥye ahodwirie
 so pamoo aman a wōaye akwansidee ama wōn.
 22 Woyii Israel se wōmmeyē wo nkur̄fōo afebōo,
 na wo, Ao Awurade, woabeyē wōn Onyankopon.
 23 “Ao Awurade, afei di ebō a wohye faa w'akoa
 ne ne m'abusuafo ho no so. Ma ḥnye bōhye a
 ebetena ho daa. 24 Wo din ase ntim, na wōnye no
 animuonyam afebōo sedee ebeyē a ewiase nyinaa
 beka se, ‘Awurade Otumfoo ye Onyankopon wō
 Israel!’ Na ma wo ḥsomfōo Dawid ahennie nnidisoo
 no ase ntim wō w'anim. 25 “Ao me Onyankopon,

masi me bo abo saa mpaes yi, efiri se, woada no babarima Benaya na na oye ohene awemfoo no adi se wobesi fie ama me, m'ahennie nnidisoo a so panin. Dawid mmammarima somm se ohene ebetena ho daa. **26** Efiri se, woye Onyankopon, Ao

Awurade. Na me, wo osomfoo, woahye me mneema pa yi ho bo. **27** Na afei, aso w'ani se wobehyira me ne m'abusuafoo, sedee yen ahennie nnidisoo beko so afebo w'anim. Na se wohyira a, Ao Awurade, eye nhhyira a etena ho daa nyinaa!"

18 Yei akyiri no, Dawid ko dii Gat ne nkuro a atwa ho ahyia no so nkonom, de kaa Filistifoo no hyee, bres won ase. **2** Bio, Dawid dii Moab asase no so nkonom, ma Moabfoo no beyee Dawid nkoa a na wotua apeatoo ma no. **3** Afei, Dawid teree ohene Hadadeser a ofiri Soba akodom ase, de kosi Hamat wo ebere a Hadadeser baa nsra wo Asubonten Eufrate ho se anka orehye ne tumi mu den no. **4** Dawid ko gyee nteaseenam apem, nteaseenamkaafoo mpem nson ne naammontwa asraafoo speduonu. Afei, otwitwaa nteaseenam aponko no nyinaa nantin ntini, ma ekka oha pe. **5** Ebere a Aramfoo firi Damasko baa se worebeboea Hadadeser no, Dawid kunkumm won mu speduonu mmienu. **6** Afei, ode asraafodom guu Damasko, Aram ahenkuro mu, ma Aramfoo no beyee Dawid nkao a na wobre no apeatoo. Baabiara a Dawid beko no, Awurade ma no di nkonom. **7** Dawid faa sikakokoa nkuruwa a na eye Hadadeser mpanimfoo dea no de ne nyinaa koo Yerusalem. **8** Ode kobere mfrafraebebree a efiri Hadadeser nkuro Tibhat ne Kun kaa ho baee. Akyire yi, Salomo nanee kobere mfrafraebebree no de yee asoredan no ho adwuma. Ode yee kobere mfrafraebebree Po na ode bi yee afadum ne kobere nkuku ne nkaka a wode di dwuma wo asoredan no mu. **9** Ebere a Hamathene Toi tee se Dawid atore Sobahene Hadadeser akodom ase no, **10** osomaa ne babarima Hadoram ma okoo Dawid nkyen komaa no amo wo ne nkoniimdie no ho. Na Hadadeser ne Tou atane won ho akyere, a na akokoa koko aba won ntam. Yoram kokyee Dawid sikakokoa, dwete ne kobere mfrafraebebree. **11** Ohene Dawid hyiraa saa akyedee yi nyinaa so maa Awurade, a dwete ne sikakokoa a ofa firii aman foforo a okaa won hyee no so no nyinaa ka ho. Saa aman no ne Edom, Moab, Amon, Filistia ne Amalek. **12** Seruia babarima Abisai kunkumm Edomfoo mpem dunwotwe wo Nkyene Borlhwaa no mu. **13** Ode asraafoo duaduaa Edom nyinaa, ma Edomfoo nyinaa beyee Dawid nkao. Yei ye sedee Awurade ma Dawid dii nkonom wo baabiara a okoe no nhweso. **14** Dawid dii ohene wo Israel nyinaa so, na one obiara tenaa yie. **15** Seruia babarima Yoab na na oye osafohene. Ahilud babarima Yehosafat na na oye adehyees abakosemtwereni. **16** Ahitub babarima Sadok ne Abiatar babarima Abimelek na na woye assfoo, Sawsa na na oye asenniie twerefuu. **17** Yehoiada

babarima Benaya na na oye ohene awemfoo no adi se wobesi fie ama me, m'ahennie nnidisoo a so panin. Dawid mmammarima somm se ohene ebetena ho daa. **26** Efiri se, woye Onyankopon, Ao

Awurade. Na me, wo osomfoo, woahye me mneema pa yi ho bo. **27** Na afei, aso w'ani se wobehyira me ne m'abusuafoo, sedee yen ahennie nnidisoo beko so afebo w'anim. Na se wohyira a, Ao Awurade, eye nhhyira a etena ho daa nyinaa!"

18 Yei akyiri no, Dawid ko dii Gat ne nkuro a atwa ho ahyia no so nkonom, de kaa Filistifoo no hyee, bres won ase. **2** Bio, Dawid dii Moab asase no so nkonom, ma Moabfoo no beyee Dawid nkao a na wotua apeatoo ma no. **3** Afei, Dawid teree ohene Hadadeser a ofiri Soba akodom ase, de kosi Hamat wo ebere a Hadadeser baa nsra wo Asubonten Eufrate ho se anka orehye ne tumi mu den no. **4** Dawid ko gyee nteaseenam apem, nteaseenamkaafoo mpem nson ne naammontwa asraafoo speduonu. Afei, otwitwaa nteaseenam aponko no nyinaa nantin ntini, ma ekka oha pe. **5** Ebere a Aramfoo firi Damasko baa se worebeboea Hadadeser no, Dawid kunkumm won mu speduonu mmienu. **6** Afei, ode asraafodom guu Damasko, Aram ahenkuro mu, ma Aramfoo no beyee Dawid nkao a na wobre no apeatoo. Baabiara a Dawid beko no, Awurade ma no di nkonom. **7** Dawid faa sikakokoa nkuruwa a na eye Hadadeser mpanimfoo dea no de ne nyinaa koo Yerusalem. **8** Ode kobere mfrafraebebree a efiri Hadadeser nkuro Tibhat ne Kun kaa ho baee. Akyire yi, Salomo nanee kobere mfrafraebebree no de yee asoredan no ho adwuma. Ode yee kobere mfrafraebebree Po na ode bi yee afadum ne kobere nkuku ne nkaka a wode di dwuma wo asoredan no mu. **9** Ebere a Hamathene Toi tee se Dawid atore Sobahene Hadadeser akodom ase no, **10** osomaa ne babarima Hadoram ma okoo Dawid nkyen komaa no amo wo ne nkoniimdie no ho. Na Hadadeser ne Tou atane won ho akyere, a na akokoa koko aba won ntam. Yoram kokyee Dawid sikakokoa, dwete ne kobere mfrafraebebree. **11** Ohene Dawid hyiraa saa akyedee yi nyinaa so maa Awurade, a dwete ne sikakokoa a ofa firii aman foforo a okaa won hyee no so no nyinaa ka ho. Saa aman no ne Edom, Moab, Amon, Filistia ne Amalek. **12** Seruia babarima Abisai kunkumm Edomfoo mpem dunwotwe wo Nkyene Borlhwaa no mu. **13** Ode asraafoo duaduaa Edom nyinaa, ma Edomfoo nyinaa beyee Dawid nkao. Yei ye sedee Awurade ma Dawid dii nkonom wo baabiara a okoe no nhweso. **14** Dawid dii ohene wo Israel nyinaa so, na one obiara tenaa yie. **15** Seruia babarima Yoab na na oye osafohene. Ahilud babarima Yehosafat na na oye adehyees abakosemtwereni. **16** Ahitub babarima Sadok ne Abiatar babarima Abimelek na na woye assfoo, Sawsa na na oye asenniie twerefuu. **17** Yehoiada

19 Yeinom akyiri no, Amonhene Nahas wui, na ne babarima Hanun bedii adee. **2** Dawid kaa se, "Me ne Hanun beye baako, efiri se, n'agya Nahas ne me yee baako nokorem." Eni enti, Dawid tuu abofo maa wokoa Hanun nkyen, komaa no hyeden wo n'agya wuo no enti. Nanso, ebere a abofo no duruu Amon asase so no, **3** Hanun afotufoo bisaa no se, "Enti, wogye di ampa ara se, saa mmaprima yi baa se worebehye w'agya animuonyam? Dabi! Dawid asoma won se wommesra asase yi, na wonam so akye agye." **4** Enti, Hanun kyeree Dawid abofo no, weree won aboigesey, twitwaa won ntadee ano wo won to ase, maa wosane de animguasee koo Dawid nkyen. **5** Ebere a Dawid tee asem no, otuu abofo koo abofo no nkyen koka kyerec won se, wontena Yeriko kosi se won aboigesey no befu, efiri se, na won ho aye fere. **6** Afei, Amonfoo hunuu abufutrasoo a woahye Dawid no, Hanun ne Amonfoo soma maa wode dwete nkariooa ani tono 38 kogye nteaseenam ne akodom firii Aram-naharaim, Aram-maaka ne Soba. **7** Wosane paa nteaseenam mpem aduasa mmienu, na wonyaa akyigyinga firii Maakahene ne n'akodom nkyen. Saa akodom yi kyeree nsraban wo Medeba, eho na Amon akodom a Hanun nya firii n'ankasa nkuro so no koka won ho. **8** Ebere a Dawid tee saa asem yi no, osomaa Yoab ne n'akofoo se won nkoko. **9** Amonfoo akodom no beginyinginaa kuro no epono ano, na ahemfo a woaka no nso gyinagyinginaa esere no so. **10** Ebere a Yoab hunuu se ese dom no anim kyerec ne so wo n'anim ne n'akyi no, oyii n'akodom no mu akofoo a wonim akyo no. Ode won hyee n'ankasa ase, dii won anim koko tiaa Aramfoo no a wogyinginyinginaa esere so no. **11** Ogyaa akodom a woaka no maa ne nuabarima Abisai se onkoto nhye Amonfoo no so. **12** Na Yoab ka kyerec ne nuabarima no se, "Se Aramfoo no ye den ma me dodo a, bra na beboa me." Yoab toaa so se, "Se Amonfoo no ye den dodo ma wo a, meba abeboa wo. **13** Hye wo ho den. Ma yemfa akokoordu nko nnye yen nkurofo ne yen Onyankopon nkuro. Awurade pe yee ha." **14** Ebere a Yoab ne n'akodom to hyee Aramfoo so no, wofirii asec dwanees. **15** Na Amonfoo hunuu se Aramfoo no redwane no, wodwane firi Abisai anim koo kuropon no mu. Afei, Yoab sane koo Yerusalem. **16** Afei, Aramfoo no hunuu se enye won afe ne Israelfoo enti, wofre Aram akodom foforo firii Asubonten Eufrate ho se wommesba. Saa akodom a woahye Sofak a oye Hadadeser akodom nyinaa sahene ase no baee. **17** Ebere a Dawid tee asem a asi no, oboabooaa Israel nyinaa ano, de won twaa Asubonten Yordan, de n'akodom no gyinagyinginaa won mpasua so. Afei, one

atamfoo no de øko hyehyee so, maa woko tiaa no. Israel aso wo ho. **8** Na Dawid ka kyere Onyankopon **18** Eha nso, Aramfoo no dwane firii Israelfoo no se, "Maye bone kese. Anka ense se mekan nnipa anim. Saa ebere yi, Dawid akodom no kunkumm nteaseenamkafoo mpem nson ne anammontwa asraadom opeduanan a Sofak a øye akodom no sahene no ka ho. **19** Hadadeser asomfoo hunuu se Israel adi won so nkonom no, womaa won nsa so, maa Dawid faa won se ne nkoa. Eno akyi, Aramfoo ampe se wobeboa Amonfoo bio.

20 Asusa bere, afe mu ebere a ahemfo ko øko no, Yoab dii Israel akodom anim, koto hyee Amonfoo nkuro ne nkuraa so, dii won so nkonom. Akodie no mu no, wotuaa Raba kuropøn no, seee no. Saa ebere no, na Dawid te akyire wo Yerusalem. **2** Ebere a Dawid duruu Raba no, ötuu öhene no ahenkye, na wøde hyee Dawid. Sikakokøna wøde yee ahenkye no na wøde aboodemmo abobo mu. Na emu duru beye kilogram aduasa enan. Dawid faa asadee bebree firii kuro no mu. **3** Øde Rabafoo no yee nkoa, hyee won ma wøde øwan, fatudadee ne mimonnuu yee adwuma. Saa ara na øhyee nnipa a wøwo Amori nkuronpø nyinaa so. Na Dawid ne n'akodom sane koo Yerusalem. **4** Yei akyi, øko sii wøne Filistifoo ntam wo Geser. Øko no mu, Sibekai a øfiri Husa kumm Sipai a øye øbrane no aseni. Enti wøkaa Filistifoo no hyee. **5** Øko fofora bi a wøne Filistifoo koees mu no, Yair babarima Elhanan kumm Gatni Goliat nuabarima Lahmi. Na Lahmi pea nsa mu pipiripie te se ntomanwomfoo nsadua. **6** Øko fofora bi nso a wøne Filistifoo koo wo Gat no, øbrane bi a øye abrane asefoo no bi a øye nsansia ye nansia wo ne nsa ne ne nan biara so no **7** buu Israel animtia, twitwaa mpoa. Na Dawid nuabarima Simea babarima Yonatan kumm no. **8** Na saa Filistifoo yi ye Gat abrane no asefoo nanso Dawid ne n'akofoo kunkumm won.

21 Øbonsam sore tiaa Israel, ma Dawid kanee Israelfoo. **2** Dawid hyee Yoab ne n'asahene se, "Monkan nnipa a wøwo asase yi so nyinaa firi Beer-Seba a ewo anafoo fam kosi Dan a ewo atifi fam, na momfa won dodox mmre me, na emma menhunu won ano." **3** Na Yoab kaa se, "Awurade mmo ne nkurofoo no dodox ho mpen jha jha! Na me wura, aden enti na wope se woye saa? Won nyinaa nye w'asomfoo anaa? Aden enti na ese se woye ma Israel ye bone?" **4** Nanso, öhene no kaa se, dee etee biara ese se Yoab kan nnipa no. Enti, Yoab kyinkyinii Israel nyinaa kanee nnipa no. Na osane baa Yerusalem **5** bekaa nnipa no dodox kyere Dawid. Na won dodox ye mmarima øpepem baako ne øpeha a wøaso osa ko wo Israel ne øpehanan aduosen wo Yuda. **6** Nanso, Yoab amfa Lewi ne Benyamin mmusuakoo anka nnipakan no ho, efiri se, na dee öhene ahye no se ønye no ye no ahomete. **7** Onyankopon ampe nnipakan no koraa enti, otwee

no. Mesre wo, fa me nkwaseadee a maye no kye me." **9** Na Awurade kasa kyere Gad a øye Dawid ødehunumuni no. Na nkra no nie: **10** "Ko na koka kyere Dawid se, 'Sedee Awurade see nie: Merema wo nneema mmiensa. Yi saa asotwee yi mu baako na menyø ntia wo.'" **11** Enti, Gad baa Dawid nkyen bekaa se, "Nneema mmiensa a Awurade de ama wo no nie: **12** Wope a, yi mfee mmiensa a økom kesebe beba anaa abosome mmiensa a w'atamfoo bekunkum mo anaa nnansa a øyaredøm a ayo ye den yie a, Awurade øbøfoo nam so de øsøes beba Israel asase so. Dwene yei ho, na ma menhunu mmuaes ko a memfa nkoma Awurade." **13** Dawid buaa Gad se, "Yei ye ahohiahiasem. Ma emfiri Awurade nsam, efiri se, n'ahummoboro so. Mma emfiri onipa nsam." **14** Na Awurade maa øyaredøm baa Israel so, maa nniipa opeduooson wuwui. **15** Afei, Onyankopon somaa øsoro øbøfoo se ønkosee Yerusalem. Na øsoro øbøfoo no reye ahoboa asee no no, Awurade nyaa ahummoboro ka kyere owuo soro øbøfoo no se, "Gyael! Eno ara dooso!" Saa ebere no na øsoro øbøfoo no gyina Yebusini Arauna ayuporobeaa ho. **16** Dawid pagyaa n'ani hunuu se Awurade øbøfoo no gyina øsoro ne asase ntam a, watwe n'akofena de akyere Yerusalem so. Enti, Dawid ne Israel mpanimfoo firaa ayitoma de kyere won ahoyer, na wøhwehwee fam de won anim butubutuu ho. **17** Na Dawid ka kyere Onyankopon se, "Me na mede nnipakan no ho asem bae! Me ne obi a maye bone na mafom. Saa nkurofoo yi dee, eso bi nna won so. Edee na wøaye? Ao Awurade me Onyankopon, ma w'abufuo mmra me ne me fiefoo so, na nsee wo nkurofoo." **18** Na Awurade øbøfoo no ka kyere Gad se ønka nkyere Dawid ma ønsi aførebukyia mma Awurade wo Yebusini Arauna ayuporobeaa ho. **19** Na Dawid yee dee Awurade nam Gad so ka kyere no no. **20** Arauna a saa ebere no n'ani abere repore n'atoko so no danee ne ho hunuu øbøfoo no wo ho. Ne mmamarima baanan a na wøka ne ho wo ho no dwane køtetee. **21** Ebere a Arauna hunuu se öhene Dawid reba ayuporobeaa ho, øfiri ho køkotoo n'anim. **22** Na Dawid ka kyere Arauna se, "Ton ayuporobeaa yi ma me sedee ne boøtee. Na mesi aførebukyia ama Awurade wo ho sedee øbesi øyaredøm no ano." **23** Arauna ka kyere Dawid se, "Fa, me wura, na fa ye dee wope. Anantwie a wode bebo afødee nie. Wobetumi de ayuporobeaa nnua yi aye anyina de aso ogya wo aførebukyia no so. Fa atoko no nso bo atoko afødee. Mede ne nyinaa bøma wo." **24** Na öhene no buaa Arauna se, "Dabi! Mepe se metua dee efata ma wo. Merentumi nnye w'agypadee mfa mma Awurade. Meremmo øhyee afødee a memmø ho ka." **25** Enti, Dawid tuua sikakokøna kilogram nson maa Arauna, de too

ayuporobeia no. **26** Dawid sii aforebukyia wō hō maa Awurade, bōo ḥhyee afōdee ne asomdwoee afōdee wō so. Na Dawid bōo mpaei no, Awurade tiee no, nam so de ogya firi soro bēhyee aforebodee a ewō aforebukyia no so no. **27** Afei, Awurade kasa kyereē ḥbōfōo no maa ḥsane de n'akofena no hyee ne boha mu. **28** Ḫbere a Dawid hunuu se Awurade atie ne mpaei no, ḥbōo afōdee pii wo Yebusini Arauna ayuporobeia hō. **29** Saa ḥbere no na Awurade Ahyiae Ntomadan ne aforebukyia a Mose sii wō esere so ho no sisi Gibeon soronsorōmmea hō. **30** Nanso, Dawid antumi anko hō ankōbisa Onyankopōn ase, efiri se, akofena a Awurade ḥbōfōo no tweee no bōo no hu.

22 Afei, Dawid kaa se, “Eha ne baabi a wobesi Awurade Onyankopōn Asōredan no ne aforebukyia a Israel bēbō so ḥhyee afōdee no.” **2** Eni enti, Dawid hyee ma wōfrēree ahōhōo a wōte Israel nyinaa boaa ano. Ḫmaa wotwaa aboo a wōde besi Onyankopōn Asōredan no. **3** Dawid maa nnadee pii a wōde bēye mnadewa a eho behia ama apono ne mfeua. Ḫmaa kōbere mfrafaeē nso beebee a na wōntumi nkari mpo. **4** Ḫmaa ntweneduro nnua pii nso, efiri se na mmaprima a wōfiri Tiro ne Sidon de bebree abre Dawid dada. **5** Dawid kaa se, “Me babarima Salomo nnyiniie, na ḥnni osuahunu bi, nanso ese se Awurade asōredan yi ye keseē, gye edin na eyē animuonyamhyēdee wō ewiase afan nyinaa. Enti, mafiri asee aye ahoboa ama ne sie enne yi ara.” Enti, Dawid pēe adansie ho nneema bebree guu ho ansa na ḫrewu. **6** Afei, Dawid soma kōfaa ne babarima Salomo, na ūka kyereē no se ḥsni asōredan mma Awurade, Israel Onyankopōn. **7** Dawid ka kyereē no se, “Me ba, na anka mepe se mesi asōredan de hyc Awurade, me Onyankopōn, din animuonyam. **8** Nanso, Awurade ka kyereē me se, ‘Woakunkum nnipa bebree akodie akēsee a wodii no mu. Na esiane se woahwie mogya beebee agu wō m'anim enti, enye wo na wobesi asōredan de ahyē me din animuonyam. **9** Na wobewo ḥbabarima a ne bere so asomdwoee ne ahoto beba. Mema asomdwoee abeda ḥone n'atamfōo a wōwō nsase a atwa ha ahyia no nyinaa ntam. Ḫbefre no Salomo. N'ahennie mu no, mema asomdwoee ne ahoto aba Israel. **10** Ḫno ne obi a ḥbesi asōredan, de ahyē me din animuonyam. Ḫbeye me babarima na maye n'agya. Na mema n'ahennie ahennwa atim wo Israel afebōo.’ **11** ‘Afei, me ba, Awurade nka wo ho na ḥmma wo nkōsoo wō ḥbere a wodi n'ahyedee so, na woresi Awurade, wo Onyankopōn, asōredan yi. **12** Na Awurade mma wo nyansa ne nteasee, na woadi Awurade, wo Onyankopōn mmaprima so wō ḥbere a wodi Israel so ḥhene yi. **13** Se wodi mmaprima ne ahyedee a Awurade nam Mose so de maa Israel no so yie a, ḥbesi wo yie. Ye den na ye nnam. Nsuro na mma w'akoma ntu. **14** “Maye adwumaden ape Awurade Asōredan no sie ho

nneema, sikakōkōo bēye tōno 4,000, dwete bēye tōno 40,000 ne nnadee ne kōbere mfrafaeē pii a wōntumi nkari mpo. Maboaboa nnua ne aboo a wōde bēye afasuo no, nanso ebia ese se wōpē bi ka ho. **15** Wowō aboo adansifōo, nnua adwumfoo ne nnwuma ahodoo mu adwumfoo bebree. **16** Wōye abenfōo wō sikakōkōo, dwete adwinnie mu, kōbere mfrafaeē ne nnadee ho adwumayefōo. Afei hyee adwuma no ase, na Awurade nka wo ho.” **17** Na Dawid hyee Israel ntuanofōo nyinaa se wōmmoa Salomo wō saa dwumadie no mu. **18** Ḫkaa se, “Awurade, wo Onyankopōn ka wo ho. Wama asomdwoee aba wo ne aman a atwa wo ho ahyia no ntam. Ḫde wōn ama me, enti wōye Awurade ne ne nkurōfōo nkōa. **19** Afei firi w'akoma nyinaa mu hwehwē Awurade, wo Onyankopōn. Si Awurade Onyankopōn kronkronbea sēdee ḥbēye a, wōbētumi de Awurade Apam Adaka no ne Onyankopōn akronkronnee no nyinaa aks asōredan a wōasi de rehye Awurade din animuonyam no mu.”

23 Ḫbere a Dawid bōo akōkoraa no, ḥyii ne babarima Salomo se ḥno na ḥbedi Israel so shene. **2** Dawid frefree Israel amanyē ntuanofōo nyinaa ne asofōo, a Lewifōo ka ho se, wōmmra ahensie afahye no ase. **3** Wōkanee Lewifōo a wōadi mfirinhya aduasa anaa dee ḥborō saa, na wōn nyinaa dodoō ye mpem aduasa nwōtwe. **4** Na Dawid kaa se, “Won mu mpem aduonu enan behwe Awurade Asōredan no ho adwuma so. Mpem nsia besom se mpanimfōo ne atemmufo. **5** Mpem enan bēye apono ano ahwefōo na mpem enan foforō de nnwontodee a maye no bekamfo Awurade.” **6** Na Dawid kyekyeē Lewifōo no mu akuakuo de mmusuakuo a wōye Lewi mmaprima Gerson, Kohat ne Merari asefōo no din totoo wōn so. **7** Gerson mmaprima ne: Libni ne Simei. **8** Libni asefōo no mu baasa ye: Yehiel (a ḥye abusuapanin), Setam ne Yoel. **9** Yeinom na na wōye Libni abusua no mpanimfōo. Na Simei asefōo baasa no ne Selomot, Hasiel ne Haran. **10** Simei asefōo baanan a wōaka no ne: Yahat, Sisa, Yeus ne Beria. **11** Na Yahat ye ḥbabapanin, na Sisa di Yahat akyi. Wōfaa Yeus ne Beria se abusua baako, efiri se, na wōn mu biara nni mmaprima dodoō. **12** Na Amram, Ishar, Hebron ne Usiel ka Kohat asefōo no ho. **13** Amram mmaprima ye: Aaron ne Mose. Woyii Aaron ne n'asefōo se wonni nneema kronkron no ho dwuma, na wōmmra afōdee wō Awurade anim, nsom Awurade, na wōnhiyira wō ne din mu daa daa. **14** Mose a ḥye Onyankopōn onipa no dee, wōde ne mmaprima kaa Lewi abusuakuo ho. **15** Mose mmaprima no ye Gersom ne Elieser. **16** Na Sebuel a ḥye abusuapanin no ka Gersom asefōo no ho. **17** Na Elieser wo ḥbabarima baako a wōfre no Rehabia a na ḥye abusuapanin. Na Rehabia

24 Sèdee wòkyekyèe Aaron asefoa a wòye asófoo no muakuakuo ma wòsomeeè no nie; Na Aaron mmamarima no yé Nadab, Abihu, Eleasa ne Itamar. **2** Nanso, Nadab ne Abihu wuiè a wonni mma ansa na wòn agya rewu. Enti, èkaa Eleasa ne Itamar nko ara a na èse se wòye asófoo. **3** Mmoa a Sadok a na òye Eleasa aseni ne Ahimelek a na òye Itamar aseni no boaa no enti, Dawid kyekyèe Aaron asefoa muakuakuo sèdee wòn dwumadie tee. **4** Wòkyekyèe Itamar dee muakuakuo nwotwe, efiri

se, na Eleasa asefоo mu mmusua mpanimfoo no døso. 5 Wønam ntontoba kronkron so, kyekye dwumadie ahadoo nyinaa maa akuakuo no, sedee erenye nhweanimsem biara. Efiri se, na mpanimfoo bebree a wøfata se wøsom Onyankopon kronkronbe ho a wøye Eleasa ne Itamar asefоo no nso wø ho. 6 Netanel babarima Semaia a na øye Lewini no yee adwuma se otwerefоo. Otwerеe din ne nnwuma ahadoo wø ohene no ne øsøfоo Sadok ne Abiatar babarima Ahimelek ne asøfоo no ne Lewi mmusua no mpanimfoo anim. Eleasa ne Itamar asefоo bobø ntonto sedee edidi sooyi: 7 Ntonto a etø ekan no bøø Yehoiarib. Ntonto a etø so mmienu no bøø Yedaia. 8 Ntonto a etø so mmiensa no bøø Harim. Ntonto a etø so enan no bøø Seirim. 9 Ntonto a etø so enum no bøø Malkia. Ntonto a etø so nsia no bøø Miyamin. 10 Ntonto a etø so nson no bøø Hakos. Ntonto a etø so nwøtwe no bøø Abia. 11 Ntonto a etø so nkron no bøø Yesua. Ntonto a etø so edu no bøø Sekania. 12 Ntonto a etø so dubaako no bøø Eliasib. Ntonto a etø so dumieni no bøø Yakim. 13 Ntonto a etø so dumieni no bøø Hupa. Ntonto a etø so dunan no bøø Yesebeab. 14 Ntonto a etø so dunum no bøø Bilga. Ntonto a etø so dunsia no bøø Imer. 15 Ntonto a etø so dunson no bøø Hesir. Ntonto a etø so dunwøtwe no bøø Hapises. 16 Ntonto a etø so dunkron no bøø Petahia. Ntonto a etø so aduonu no bøø Yeheskel. 17 Ntonto a etø so aduonu baako no bøø Yakin. Ntonto a etø so aduonu mmienu no bøø Gamul. 18 Ntonto a etø so aduonu mmiensa no bøø Delaia. Ntonto a etø so aduonu enan no bøø Maasia. 19 Ekuo biara dii ne dwuma wø Awurade fie sedee wan agya Aaron nam Awurade, Israel Onyankopon akwankyerø so hyehye maa wan no. 20 Yeinom ne mmusua a aka a wøye Lewi asefоo no mpanimfoo: Amram asefоo ntuanoni ne Subael. Subael asefоo ntuanoni ne Yehdeia. 21 Rehabia asefоo ntuanoni ne Yisia. 22 Yishar asefоo ntuanoni ne Selomot. Selomot asefоo ntuanoni ne Yahat. 23 Hebron asefоo ntuanofoo ne: Yeria; Amaria ne n'abadiakyire, Yahaniel na øto so mmiensa na Yekameam tø so enan. 24 Usiel asefоo ntuanoni ne Mika. Mika asefоo ntuanoni ne Samir 25 ne Mika nuabarima Yisia. Yisia asefоo ntuanoni ne Sakaria. 26 Merari asefоo ntuanofoo ne Mahli ne Musi. Yisia asefоo ntuanoni ne Beno. 27 Merari asefоo a wøfiri Yisia mu no, ntuanofoo no ne: Beno, Soham, Sakur ne Ibri. 28 Mahli asefоo ntuanoni ne Eleasa a na ønni mmamarima no. 29 Kis asefоo ntuanoni ne Yerahmeel. 30 Musi asefоo ntuanofoo ne Mahli, Eder ne Yerimot. Yeinom ne Lewi asefоo ne sedee wan mmusua tee. 31 Wønam ntonto kronkron a wøbø wø wan so na wøde wan nnwuma hyee wan nsa te se Aaron asefоo dee no, a woanhwe mfee a wøadi ne wan dibere. Wødii dwuma

no wə ohene Dawid, Sadok, Ahimelek, asofoo ne Lewifoo mmusua mpanimfoō no anim.

25 Dawid ne asahene no yiyii mmarima firii Asaf, Heman ne Yedutun mmusua mu se wəmfa nsankuten, mmənta ne kyankyan mmo Onyankopon asem no ho dawuro. Wən din ne won nnwuma na edidi sooyi: **2** Na Asaf mmamarima no nie: Sakur, Yosef, Netania ne Asarela. Na wəhye won agya Asaf ase. Əno na ohene hyee no ma abəo Onyankopon asem no ho dawuro. **3** Na Yedutun wo mmamarima a won nie: Gedalia, Seri, Yesaia, Simei, Hasabia ne Matitia. Wəhye baasia a wəhye won agya Yedutun ase. Əno na onam sankuten so de aseda ne nkamfo maa Awurade de bəo Onyankopon asem no ho dawuro. **4** Na Heman mmamarima din nie: Bukia, Matania, Usiel, Sebuel, Yerimot, Hanania, Hanani, Eliata, Gidalti, Romamti-Eser, Yosbekasa, Maloti, Hotir, ne Mahasiot. **5** Yeinom ne Heman a oye ohene nkəmhyen i no mmamarima. Onyankopon dormm no mmamarima dunan ne mmammaa baasa. **6** Na saa mmarima yi nyinaa hye won agyanom ase, na wonam so too nnwom wə mmamarima ye: Sakaria a oye abakan, Yediael a Awurade fie. Wən nnwuma ne se wəbə kyankyan, əto so mmienu, Sebadia a əto so mmiensa, Yatniel mmenta ne nsankuten wo Onyankopon fie. Na a əto so enan. **3** Elam a əto so enum, Yehohanhan Asaf, Yedutun ne Heman hye ohene no ase. **7** Na a əto so nsia, ne Eliehoenai a əto so nson. **4** Na woatetə wən ne won abusuafoo nyinaa wo nnwom Obed-Edom mmamarima nso a wəye apono ano a wəbə wə Awurade anim no mu. Na wən nyinaa ahwefoo ye: Semaia a oye abakan, Yehosabad a dodooye ahanu aduwətwe nwətwe na wən mu əto so mmienu, Yoa a əto so mmiensa, Sakar a biara wə nnwontoo ho nimdee. **8** Wənam ntontobə əto so enan, Netanel a əto so enum, **5** Amiel a kronkron so yiyii nnwomtofoo tuatuaa nnwuma əto so nsia, Isakar a əto so nson, ne Peuletai a ahodoo ano a wəanhwe se obi ye abəfra anaa əto so nwətwe. Onyankopon hyiraa Obed-Edom əspanin, əkyerəkyerefoo anaa osuani. **9** Ntonto a bebree. **6** Na Obed-Edom babarima Semaia wə ədi ekan no bəo Yosef a əfiri Asaf abusuafoo, əne mmamarima a wotumi adee ye yie enti, wənyaa ne mmamarima ne n'abusuafoō Ntonto a əto so dibea a ekura tumi wə abusuafoo no mu. **7** Na wən edin mmienu no bəo Gedalia, əne ne mmamarima ne: Otni, Refael, Obed ne Elsabad; na wən abusuafoo ne n'abusuafoō **10** Ntonto a əto so mmiensa no Elihu ne Semakia nso ye mmodemmməfoō. **8** Obed-bəo Sakur, əne ne mmamarima ne n'abusuafoō Edom asefəo yi nyinaa a won mmamarima ne **11** Ntonto a əto so enan no bəo Yisri, əne ne won nananom a na won nyinaa dodooye aduosia mmamarima ne n'abusuafoō **12** Ntonto a əto so mmienu no ye nnipa a, na wəbə wən ho mmoden enum no bəo Netania, əne ne mmamarima ne yie na wəfata wən nnwuma. **9** Saa ara nso na na n'abusuafoō **13** Ntonto a əto so nsia no bəo Bukia, Meselemia mmamarima dunwətwe no ne wən one ne mmamarima ne n'abusuafoō **14** Ntonto a abusuafoo nso bə wərī ho mmoden yie. **10** Hosa a əto so nson no bəo Yesarela, əne ne mmamarima ne n'abusuafoō **15** Ntonto a əto so nwətwe no bəo əfiri Merari abusuafua mu yii Simri a na onye abakan ne n'abusuafoō **16** mmamarima no bi ne: Hilkia a əto so mmienu, Ntonto a əto so nkron no bəo Matania, əne ne Tebalia a əto so mmiensa ne Sakaria tə so enan. Na mmamarima ne n'abusuafoō **17** Ntonto a əto so Hosa mmamarima ne n'abusuafoō a wəsom se so edu no bəo Simei, əne ne mmamarima ne apono ano ahwefoo no nyinaa dodooye dumensi. n'abusuafoō **18** Ntonto a əto so dubaako no bəo **12** Saa apono ano ahwefoo akuo yi nam wən mmusua Asarel, əne ne mmamarima ne n'abusuafoō **19** ntuanofoo so somm wə Awurade fie, sedee wən Ntonto a əto so dumieni no bəo Hasabia, əne ne abusuafoo yeees no. **13** Wənam ntontobə kronkron mmamarima ne n'abusuafoō **20** Ntonto a əto so so, de əwən adwuma wə apono ahodoo ano hyee dumensi no bəo Subael, əne ne mmamarima mmusua no nsa a wənhwe mfririnhyia a obi adi, ne n'abusuafoō **21** Ntonto a əto so dunan no bəo anaa nteteetə a wanya so. **14** Wade apuees cpono Matitia, əne ne mmamarima ne n'abusuafoō **22** ho dwumadie no hyee Selemlia ne ne ekuo nsa. Atifi

Ntonto a əto so dunum no bəo Yeremot, əne ne mmamarima ne n'abusuafoō **23** Ntonto a əto so dunisia no bəo Hanania, əne ne mmamarima ne n'abusuafoō **24** Ntonto a əto so dunson no bəo Yosbekasa, əne ne mmamarima ne n'abusuafoō **25** Ntonto a əto so dunwətwe no bəo Hanani, əne ne mmamarima ne n'abusuafoō **26** Ntonto a əto so dunkron no bəo Maloti, əne ne mmamarima ne n'abusuafoō **27** Ntonto a əto so aduonu no bəo Eliata, əne ne mmamarima ne n'abusuafoō **28** Ntonto a əto so aduonu baako no bəo Hotir, əne ne mmamarima ne n'abusuafoō **29** Ntonto a əto so aduonu mmienu no bəo Gidalti, əne ne mmamarima ne n'abusuafoō **30** Ntonto a əto so aduonu mmiensa no bəo Mahasiot, əne ne mmamarima ne n'abusuafoō **31** Ntonto a əto so aduonu enan no bəo Romamti-Eser, əne ne mmamarima ne n'abusuafoō

26 Yeinom ne apono ano ahwefoo no akuakuo: Korafoo mu no: yewə Kore babarima Meselemia a əfiri Asaf abusuafua mu. **2** Meselemia

epono ho dwumadie nso, wôde hyee ne babarima onyansafoo Sakaria nsa. **15** Anafoo epono no, wôde hyee Obed-Edom nsa, na wômaa ne mmammarima no hwêe adekoradan no so. **16** Wômaa Supim ne Hosa hwêe atêee epono no ne ekwan a êko asoredan no mu no so. Wôkyekyeê ôwen nnwuma no pêpepe maa wôn. **17** Eda biara, na wôma Lewifoo baasia kô apuee epono no ho, baanan kô atifi epono no ho, baanan nso aka anafoo epono no ho, na baanu baanu akoko adekoradan ahodoô no biara ho. **18** Eda biara, na wôma baasia kô atêee epono no ho. Baanan kô ekwan a êko asoredan no mu no so, na baanu nso aka adiho ho. **19** Yeinom ne apone ano ahwefoo a wôfiri Kora ne Merari mmusua mu no nkyekyemu. **20** Lewifoo a wôaka a na Ahiya da wôn ano no na na wôhwê Onyankopon fie sikakorabea ne adekoradan so. **21** Libni fie a na ewô Gerson abusua mu no, na Yehieli na na ôtua wôn ano. **22** Yehieli mmammarima Setam ne ne nuabarima Yoel na na wôhwê Awurade fie sikakorabea so. **23** Yeinom ne ntuanofoo a wôye Amram, Yishar, Hebron ne Usiel asefoô. **24** Amram abusua mu, Sebuel ye Mose babarima Gersom aseni. Ûno na na òye òrpanin a ôhwê sikakorabea no so. **25** Wôn a wônam Elieser so ye n'abusuafoô ne Rehabia, Yesaia, Yoram, Sikri ne Selomot. **26** Selomot ne n'abusuafoô na na wôhwê sikakorabea a na wôkora agyapadee a wôde ama Awurade no so. Agyapadee no bi ne dee Dawid ne mmusua ntuanofoo ne asahene ne asraafoo mpanimfoô de maa Awurade no. **27** Na saa mmarima yi de wôn asadee a wonyaa no akodie mu no bi baee se wômfa nsiesie Awurade fie. **28** Afei, na Selomot ne n'abusuafoô na wôhwê nneema a Samuel a òye nkômhyeni, Kis babarima Saulo, Ner babarima Abner ne Seruia babarima Yoab de maa Awurade no so. Nneema nkaee a wôde maa Awurade no nyinaa, na ehye wôn nsa. **29** Yishar abusua mu na Kenania firi. Ûne ne mmammarima na wôyii wôn se ôman sohwefoo ne atemmufoô wô Israelman mu nyinaa. **30** Hebron abusua mu na Hasabia firi. Ûne n'abusuafoô a wôye mmodemmmfoô a wôn dodoô ye apem ahanson na wôma wôhwêe Israel nsase a ededa Asubonten Yordan atêee fam no so. Nsem a efa Awurade ho, ne ôhene a ewô mpasua no so som ho nyinaa ye wôn asede. **31** Bio, Hebron abusua mu na Yeria firi. Sedeet awôo ntoatoasoô nkrataa kyere no, ûno na na òye Hebronfoô no ntuanoni. (Dawid dii ôhene no, ne mfêe aduanan so, wôhwêhwee nkrataa mu na wôhunu mmarima a wôbô wôn ho mmoden wô Hebron abusua no mu din wô kuro Yaser a ewô Gilead mu. **32** Na mmarima a wôbô wôn ho mmoden mpem mmienu ne ahanson na na wôwô Yeria abusua mu. Ôhene Dawid ma wôkô Ruben ne Gad mmusuakuo ne Manase

abusuakuo fa no so. Nsem a efa Onyankopon ho, ne ôhene som ho nyinaa ye wôn asede.)

27 Israelfoo akuo ahodoô no nie—mmusuapanin, asahene ne asraafoo mpanimfoô a na wôhwê asraafoo akuo ahodoô so de som ôhene, a ekuo biara kô adwuma bosome baako wo afe mu. Na edom a wôwô ekuo biara mu nso dodoô ye mpem aduonu enan. Wôn edin na edidi sooyi: **2** Sabdiel babarima Yasobeam na na òye ekuo a edi ekan no sahene, a na wôko adwuma bosome a edi ekan wo afe no mu. Na ne ekuo no akodom dodoô ye mpem aduonu enan. **3** Na òye Peres aseni a na ôhwê asraafoo mpanimfoô no nyinaa so bosome a edi ekan no mu. **4** Dodai a na òye Ahoa aseni na na òye ekuo a etô so mmienu a na wôko adwuma bosome a etô so mmienu mu no so sahene. Na ne ekuo no akodom dodoô ye mpem aduonu enan, a na Miklot ye n'abadiakyire. **5** Ùsøfoô Yehoiada babarima Benaia na na òye ekuo a etô so mmiensa a na wôko adwuma bosome a etô so mmiensa mu no so sahene. Na ne ekuo no akodom dodoô ye mpem aduonu enan. **6** Saa Benaia yi na na ôhwê Dawid asraafoo akunini kuo, a na wôfre wô Akofoo Akesee Aduasa no so. Ne babarima Amisabad na na òye n'abadiakyire. **7** Yoab nuabarima Asahel na na òye ekuo a etô so enan, a na wôko adwuma bosome a etô so enan mu no so sahene. Na ne ekuo no akodom dodoô ye mpem aduonu enan. **8** Samhut a òye Yisrahini na na òye ekuo a etô so enum, a na wôko adwuma bosome a etô so enum mu no so sahene. Na ne ekuo no akodom dodoô ye mpem aduonu enan. **9** Ikes babarima Ira a òfiri Tekoa no na na òye ekuo a etô so nsia, a na wôko adwuma bosome a etô so nsia mu no sahene. Na ne ekuo no akodom dodoô ye mpem aduonu enan. **10** Heles a na òye Efraim aseni a òfiri Pelon no na na òye ekuo a etô so nson, a na wôko adwuma bosome a etô so nson mu no so sahene. Na ne ekuo no akodom dodoô ye mpem aduonu enan. **11** Sibekai a na òye Sera aseni a òfiri Husa no na na òye ekuo a etô so nwôtwe, a na wôko adwuma bosome a etô so nwôtwe mu no so sahene. Na ne ekuo no akodom dodoô ye mpem aduonu enan. **12** Abieser a na òfiri Anatot a eda Benyamin asase so no na na òye ekuo a etô so nkron, a na wôko adwuma bosome a etô so nkron mu no so sahene. Na ne ekuo no akodom dodoô ye mpem aduonu enan. **13** Maharai a òye Serah aseni a òfiri Netofa no na na òye ekuo a etô so edu, a na wôko adwuma bosome a etô so edu mu no so sahene. Na ne ekuo no akodom dodoô ye mpem aduonu enan. **14** Benaia a òfiri Piraton a ewô Efraim no na na òye ekuo a etô so dubaako, a na wôko adwuma bosome a etô so dubaako mu no so sahene. Na ne ekuo no akodom dodoô ye mpem aduonu enan. **15** Heldai a òye Otniel a òfiri Netofa aseni no na na òye ekuo a

eto so dumieni, a na woko adwuma bosome a eto so woaka wo ahennie no mu no. **2** Dawid sore gyinaa dumieni mu no so sahene. Na ne ekuo no akodom won anim, kasa kyerees won se, “Me nuanom ne dodooye mpem aduonu enan. **16** Mmusuakuo me nkurooo, anka mepree se mesi asoredan a wode no ne won ntuanofoo nie: Ruben abusuakuo: Awurade Apam Adaka, Onyankopon nan ntiasoo no Sikri babarima Elieser; Simeon abusuakuo: Maaka besi afebaa. Meyee ho ahoboa nyinaa se mede rebesi, babarima Sefatia; **17** Lewi abusuakuo: Kemuel **3** nanso Onyankopon ka kyerees me se, ‘Ense se wosi babarima Hasabia Aaron (asofoo no) abusuakuo: asoredan de hye me din animuonyam, efiri se, woye Sadok; **18** Yuda abusuakuo: Dawid nuabarima okofoo a woahwie mogya bebree aguo.’ **4** “Nanso, Elihu; Isakar abusuakuo: Mikael babarima Omri; Awurade, Israel Onyankopon, ayi me wo m’agya **19** Sebulon abusuakuo: Obadia babarima Yismaia; abusua mu se, menni ohene wo Israel so daa. Na wayi Naftali abusuakuo: Asriel babarima Yerimot; **20** Yuda abusuakuo se wönni ohene na Yuda matusua Efraim abusuakuo: Asasia babarima Hosea; Manase mu nso, oyii m’agya abusua. Na m’agya mma mu (atoe fam) abusuakuo: Pedaia babarima Yoel; **21** no nso, eyee Awurade fe se osii me Israel nyinaa so Manase (apuee fam) abusuakuo Sakaria babarima ohene. **5** Na me mmammarima pii a Awurade de Ido; Benyamin abusuakuo: Abner babarima Yaasiel; won maa me no mu nso, oyii Salomo se önni m’adee **22** Dan abusuakuo: Yeroham babarima Asarel. wo n’ahennie Israel ahennwa so. **6** Öka kyerees me Yeinom ne Israel matusua no ne won ntuanofoo. se, ‘Wo babarima Salomo na obesi m’asoredan ne **23** Eber a Dawid ma wökanee nnipa no, woakan n’adiho nyinaa, efiri se mayi no se me babarima na won a wönni mfee aduonu, efiri se, na Awurade meye n’agya. **7** Na se öko so di m’ahyedee ne me ahye bo se obema Israelfoo no adoooso se ösoro mmara so, sedee oye seesei yi a, mema n’ahennie nsoromma. **24** Yoab na öhyee nnipakan no ase, atim afebaa.’ **8** “Enti, seesei a Onyankopon ye yen nanso wanwie, efiri se, Onyankopon bo fuu Israel. danseni yi, menam wo so de saa asodie yi ma Israel Woantwero nnipa no nyinaa dodooye angu öhene nyinaa a woye Awurade manfoo no: Monhwe yie na Dawid nkrataa mu. **25** Adiel babarima Asmawet na monni Awurade, mo Onyankopon, ahyedee nyinaa na öhwé ahemfie sikakorabea so. Usia babarima so sedee mobefaa saa asase pa yi, na moagya ama Yonatan no na na öhwé ömantam no sikakorabea mo asefoo se won agyapadee daa. **9** “Afei, me ba a ewowö nkuro, nkuraasee ne aban a ewo Israel Salomo, hunu w’agyanom Onyankopon. Fa w’akoma nyinaa so. **26** Kelub babarima Esri na na öhwé ne w’adwene nyinaa sore no, na som no. Efiri se, apaafoa a na wödo öhene mfuo so. **27** Simei a na Awurade hunu akoma biara mu, enti öhunu na önim öfiri Rama na na öhwé öhene bobe mfuo so. Sabdi a emu nhyeheyee ne nsusue biara. Se wohwehwe öfiri Sifim na na öhwé aba a wöde ye nsä ne nsä no a, wobe hunu no. Na se wopo no a, obero wo a woye so. **28** Baal-Hanan a öfiri Geder no na na afebaa. **10** Enti, fa no asenhiia. Awurade ayi wo se öhwé öhene ngo nnua ne akyee nnua a na ewo si asoredan ma no, se ne kronkronbea. Ye den, Yuda bepo ase no so. Yoas na na öhwé ma woye na di dwuma no.” **11** Afei Dawid de asoredan no ngo. **29** Sitrai a öfiri Saron na na öhwé anantwie ho mfoni a sikakorabea, ösoro adan, emu adan ne a na wöwö Saron esere so no so. Adlai babarima emu kronkronbea a Apam Adaka no mfofareem a Safat na na öhwé anantwie a wöwö bönhwa ahodooye ye mpatabea, faako a wöde Adaka no besi maa mu no so. **30** Ismaelni Obil na na öhwé nyoma so. Salomo. **12** Nhyeheyee biara a Honhom no de maa Yehdia a öfiri Meronot na na öhwé mfunumu so. Dawid a efa Awurade Asoredan adiho ho, akyire **31** Yasis a öfiri Hagar na na öhwé öhene nnwan adan, Onyankopon Asoredan no mu sikakorabea so. Saa mpanimfooyi nyinaa na na wöhwé öhene ne akyedee a wöde ama Onyankopon no, ökyerees Dawid agyapadee so. **32** Yonatan a na oye Dawid Salomo. **13** Saa ara na Dawid kyerees Salomo dwuma wöfa no yee öfotuoo nyansafoa maa ohene. Na oye a asofoo ne Lewifooye nkyekyemu ahodooye no nye wo ötwerefoo a ewa nhunumu. Na Hakmoni babarima Awurade Asoredan no mu. Na ökyereeskyerees nneema Yehiel na na ökyerees öhene mmammarima adee. **33** poteeyi a ewa Awurade Asoredan no mu a wöde sore Ahitofel na na oye öhene öfotuoo. Na Husai a öfiri Awurade ne dee wöde bo afödee. **14** Dawid kyerees Arki ye öhene adamfo. **34** Benaia babarima Yehoiada sikakököö ne dwete dodooye a wömfä nye nneema a na öddi Ahitofel adee na Abiatar betoaa adedie no echo behia. **15** Ökyerees Salomo sikakököö dodooye a echo behia ama sikakököö nkaneadua no ne nkanea no, enna ökyerees dwete dodooye a echo behia ama dwete nkaneadua no ne nkanea no ye, ne ekwan koro a wöbefaa so de emu biara adi dwuma no so. **16** Ökyerees sikakököö dodooye a wömfä nye epono a wöde Hyiadan mu Burodo no beto so enna ökyerees dwete dodooye a wömfä nye apono a eka ho no. **17** Dawid sane kyerees sikakököö dodooye a wömfä

28 Dawid frëe ne mpanimfooyi nyinaa koo Yerusalem. Saa mpanimfooyi no ne matusua no ntuanofoo, asahene a wödeda akodom akuo dumieni no ano, asraafaa mpanimfooyi a woaka no, won a wöhwé öhene agyapadee ne ne mmoa so, ahemfie nhenkwaa, akofoo akësee ne akofoo a

nye enam darewa a wode besoso aforebo enam ye wo dea, Ao Awurade, na ahennie yi nso wo wo. mu, atam, sukuruwa ne nyowaa ne dwete dodo a Yema wo so se wone adee nyinaa so otumfoo. 12 wəmfa nye ayowaa biara. 18 Dees odee wieee ne se, Ahonya ne animuonyam firi wo nko ara, efiri se, əkyerəe sikakokəo a wəabere ho dodo a wode beye woye adee nyinaa sodifoo. Tumi ne ahooden nyinaa nnuhwam afreibukya no ne sikakokəo Kerubim a wo wo nsam na wopre mu na wofiri ma nnipa ye n'ataban atre wo Awurade Adaka no so. 19 Dawid ka keseen na wənya ahooden. 13 Ao, yen Onyankopon, kyere Salomo se, "Saa mfoni yi nyinaa, Awurade nsa na əde twere maa me." 20 Afei, Dawid tooa so se, "Ye den na ma wo bo nye duru na ye adwuma no. Nsuro na mma dwumadie no keseye ntu wo bo, efiri se, Awurade Onyankopon, me Onyankopon, ka wo ho. Ərenni wo hwammo na ərennya wo. Əbehwe se dwumadie biara a əfa Awurade Asoredan no sie ho no, wəbewie no pərəepe. 21 Asəfəo ne Lewifoo akuo no besom wə Onyankopon Asoredan no mu. Wən a aka a wəwə nimdeə ahodoo no nyinaa beyi wən yam aboa, na ntuanofoo ne əman no nyinaa nso beye biribiara a wobeka."

29 Afei, Əhene Dawid danee n'anı kyereə əmanfoo no kaa se, "Me babarima Salomo a Onyankopon ayi no se ənni Israel so se əhene foforo no da so ye abafra a ənni suahunu biara. Adwuma a eda n'anim no so, na Asoredan a əbesi no nye ədan hunu bi. Əye Awurade Onyankopon no ankasa dea. 2 Mede dee metumi ye biara adi dwuma, maboaboa dee metumi anya nyinaa ano ama me Onyankopon Asoredan no sie. Seesei, sikakokəo, dwetə, kobere mfrafraeə, nnadee ne nnua ne apopobibiriebo ne aboodemmo, abooden agudee ne abopa ne abohemaa ahodoo nyinaa pii wo ho. 3 Na esiane me ho a mede ama me Onyankopon Asoredan no enti, mede m'ankasa sikakokəo ne dwete bəboea ədan no sie. Yeinom beka adansie no ho mneema a maboaboa ano, ama asoredan kronkron no ho. 4 Mama Ofir sikakokəo a əboro təno 112 ne dwete a wəahoaa ho təno 262 a wode begu adan no afasuo anim, 5 ne sikakokəo ne dwete nnwuma a aka a adwumfoo no beye no. Afei, hwan na əbeyi ne yam de n'ayeyedeə ama Awurade ənne?" 6 Na abusua ntuanofoo, Israel mmusuakuo ntuanofoo, asahene ne asraafoo mpanimfoo ne əhene adwumayefoo nyinaa firii əpe pa mu maee. 7 Wəmaa sikakokəo beye təno 188, sika ankasa əpedu, enna dwete beye təno 375, kobere mfrafraeə beye təno 675 ne nnadee beye təno 3,750, de boaa Asoredan no sie. 8 Wəmaa aboodemmo bebree a wəkskoraa no wo sikakorabea a əwə Awurade fie maa Yehiel a əye Gerson aseni hwee so. 9 Nnipa no ani gyeey əma no ho, efiri se, wəfiri əpe pa ne akoma pa mu na wəyiyi maa Awurade, na Əhene Dawid ani gyeey ie. 10 Na əhene Dawid kamfoo Awurade wə nnipa no nyinaa anim se, "Ao Awurade, yen agya Israel Onyankopon, ayeie nka wo daa nyinaa. 11 Kəseye, ahooden, animuonyam, nkoniimdie ne tumi ye wo dea Ao Awurade. Biribiara a əwə əsoro ne asase so

ye wo dea, Ao Awurade, na ahennie yi nso wo wo. Ahonya ne animuonyam firi wo nko ara, efiri se, əkyerəe wəyə wo ase, na yekamfo wo din kronkron no. 14 "Na me ne hwan na me nkurofoo ne nnipa ben a yətumi kyə wo biribi? Biribiara a yewə no firi wo nkyen, na dee yede ma wo no ye dee wode ama yen dada. 15 Yewə ha mmere tiawa bi se nsrahwəfəo ne ahohoo wə asase a yen agyanom dii ekan wə so so. Yen nna wə asase so te se sunsumma a etwam kə ntəm so a wonhunu bio. 16 Ao Awurade, yen Onyankopon, saa mneema a yəaboaboa ano de rebesi asoredan de ahye wo din kronkron animuonyam yi mpo firi wo nkyen! Ne nyinaa ye wo dea. 17 Me Onyankopon, menim se wohwehwe yen akoma mu, na se wohunu nokoredie wə mu a, w'ani gye. Wonim se mede adwene pa na əyee yeinom nyinaa, na mahwe ahunu sədəe wə nkurəfəo firi akoma pa ne anigyeey mu de wən akyedee aba. 18 Ao, Awurade, yen agyanom Abraham, Isak ne Israel Onyankopon, ma wə nkurəfəo nye osetie mma wo daa. Mma ədə a wode də wo no nsesa. 19 Ma me babarima Salomo akoma nyinaa mu əpe pa, na ənni w'ahyedee, wo mmara ne wə nkyerəkyere so, na ənsi saa Asoredan yi a maye ho ahoboa nyinaa yi." 20 Afei, Dawid ka kyereə əmanfoo no nyinaa se, "Monkamfo Awurade, mo Onyankopon!" Na əmanfoo no nyinaa kamfoo Awurade, wən agyanom Onyankopon, na wəkoto buu nkotodwe wə Awurade ne əhene no anim. 21 Adee kyees no, wode anantwinini apem, nnwennini apem ne nnwanmmaa anini apem bebə əhyee afədəe maa Awurade. Wəsane gyinaa Israel ananmu, de ənom afreibədəe pii ne afreibədəe ahodoo baes. 22 Wəde ahosepe didi nomee da no wə Awurade anim. Na bio, wəhyee Dawid babarima Salomo ahenkye se wən əhene foforo. Wəsraa no ngo wə Awurade anim se wən ntuanoni, na wəsraa Sadok ngo se wən əsəfəo. 23 Na Salomo tenaa Awurade ahennwa no se n'agya Dawid ənanmusini, na əkə so yie, na Israel nyinaa tiee no. 24 Adehyee mpanimfoo nyinaa, asahene ne Dawid mmamarima nyinaa suae kyereə əhene Salomo. 25 Na Awurade pagyaa Salomo maa Israelman no maa no nidie nnwanwasoo, na əmaa Salomo ahonya ne animuonyam sene n'agya. 26 Enti, Yisai babarima Dawid dii Israel nyinaa so əhene. 27 Ədii əhene wə Israel mfee aduanan a ne nkyeremu ne se, ətenaa Hebron mfee nson dii adee, na mfee aduasa mmiensa nso, ətenaa Yerusalem. 28 Ətenaa ase kyereə, nyinii yie, nyaya ahodee ne animuonyam ansa na ərewu. Na ne babarima Salomo dii n'adee se əhene. 29 Efiri Əhene Dawid adedie ahyəasee de kəsi n'awiees mu

nsəm nyinaa, wəatwərə agu ədehunufoə Samuel abakəsem nwoma, odiyifoo Natan abakəsem nwoma ne ədehunufoo Gad abakəsem nwoma mu. **30** N'adedie mu akokoodurusem ne biribira a əbaa ne so, Israel ne ahennie ahodoo a atwa ne ho ahyia nyinaa nso ye nsəm a wəatwərə.

2 Beresosem

1 Ḍhene Dawid babarima Salomo soō ahennie no mu den, efiri se Awurade, ne Onyankopon kaa ne ho maa no tumi a eso. **2** Ḍree Israel nyinaa, asahene ne asraadom ntuanofoo, atemmufoō, amanye ne mmusua ntuanofoo nyinaa. **3** Na Salomo dii nnipa no nyinaa anim koo bepo Gibeon so ho baabi a wode Onyankopon Ahyiaeet Ntomadan no asie. Yei ye Ntomadan a Mose a ḥye Awurade ḥsomfoo siii wo esere no so no. **4** Na Dawid ayi Onyankopon Adaka no afiri Kiriat-Yearim de koo ntomadan sononko bi a wasi wo Yerusalem mu. **5** Nanso, na kōbere mfrafraeet aforebukyia a Hur nana a ḥye Uri babarima Besaleel siii no da so wo Gibeon, wo Awurade Asoredan no anim. Enti, Salomo ne nnipa no boaa won ho ano wo ho, bisaa Awurade akwankyere. **6** Hyiadan no anim ha, Salomo foro koo kōbere mfrafraeet aforebukyia no ho wo Awurade anim, baa ḥhyee afodee ahodoo apem wo so. **7** Eda no anadwo, Onyankopon yii ne ho adi wo daee mu kyereet Salomo, bisaa no se, “Edeen na wope? Bisa na mede bema wol!” **8** Salomo buaa Onyankopon se, “Wodii m’agya Dawid nokore na woyee no adoe, na afei wode me asi n’anan mu se ḫhene. **9** Na afei Awurade Onyankopon, mesre wo di ebo a wohyee m’agya Dawid no so, efiri se wode me asi nnipa a won dodox te se asase so mfuturo so ḫhene. **10** Ma me nyansa ne nimdee, na memfa nni won so yie, na hwan koraa na ḥbetumi adi wo ḥman kesee sei so?” **11** Onyankopon ka kyereet Salomo se, “Esiane se w’ahiasem kesee ne se wope se woboa wo manfoo, na woammisa ahodee, animuonyam anaa w’atamfoo wuo anaa nkwa tenten, na mmom, wobisaa nyansa ne nimdee a wode bedi me nkurofoo so yie enti, **12** mema wo nyansa ne nimdee a wobisaee no. Afei, mema wo sika, ahodee ne animuonyam a ḫhene biara a wadi w’anim no nnyaa bi da, nanso oreenny no saa da biara da.” **13** Na Salomo firii hyiadan a ewo Gibeon bepo no so no mu sane koo Yerusalem kodii ḫhene wo Israel so. **14** Salomo boaboaas asraadom a wodoso yie a na nteaseenamkafoo apem ahanan ne aponko ḥpedumienku hoano. Ḳmaa won mu dodox no tenaa nteaseenam nkuropon mu, na ebi nso tena bennet no wo Yerusalem. **15** Salomo ebere so no, dwete ne sikakoko buu so se aboo wo Yerusalem. Na ntwenduro abooden nnua nso buu so se akyee nnua a na abu so wo Yuda mmepe ayaase no. **16** Na wokra Salomo aponko no firi Misraim ne Kilikia, efiri se, na ḫhene adwadifoo no nya no yie wo Kilikia. **17** Saa ebere no, na wotumi to Misraim nteaseenam a wode ba Yerusalem no nnwetebena kilogram nson, na aponko nso, wotumi to no nnwetebena kilogram mmienu. Won nso kotononnn won mu pii nso maa Hetifoo ne Aram ahemfo.

2 Afei, Salomo dwense se ebere a ese se osi Awurade Asoredan no ne n'ankasa n'ahemfie no aso. **2** Əfaa apaafօ speduoson, abotwafoa speduowtwe firii bepo so aman mu ne nnipa mpem mmiensa ne ahansia a wodi adwuma no anim. **3** Salomo too saa nkra yi komaai Tirohene Huram: "Br̄e me ntwenduro nnua te se dee wode br̄e m'agya Dawid ebere a na əresi n'ahemfie no. **4** Merebesi Asoredan ahye Awurade, me Onyankopon din animuonyam. Ebeye beaeə bi a woayi asi ha se wənhye mnuhwam ne kurobo wo n'anim, nna aforebədee burodo sononko no adi, na wəmma əhyee afədee ahodoə homeda biara, anopa ne anwummersə, Əbosome Foforo biara afahye ahodoa ne Awurade yen Onyankopon nnapɔnna biara. Əno na wahye Israel se wənye saa nneema yi daa daa. **5** "Yei beye Asoredan a eso na eyə fe, əfiri se, yen Onyankopon no ye ənwawani a əso kyen əfofor biara. **6** Hwan na obetumi asi efie a efata ama no? Osorosoro mpo ntumi nkora no. Na me see ne hwan a mesi asoredan ama no? Dee metumi aye ara ne se mesi baabi a wəbeba afədee ama no. **7** "Enti, ma me odwumfoo a ne nsa ano adwuma ye fe a obetumi de sikakəkə, dwete, kobere mfrafraeə ne nnadee adi adwini; obi a ənim sədeə wohye ntoma aduro ma eyə bibire, kəkə ne tuntum ma eyə fe yie ne nsemayifoo a wakwadare adwuma mu, a one Yuda ne Yerusalem adwumfoo a m'agya Dawid yii wən no beye adwuma. **8** "Afei, fa ntwenduro, pepeaa ne əbako nnua firi Lebanon br̄e me, əfiri se, menim se wo mmarima no akyi, obi nni ho wo nnuabuo mu, na mesoma me mmarima na wəabebo wən. **9** Asoredan a merebesi no kesee ne ne fe a ebeye enti, nnua bebree ho behia me. **10** Mede atokoo susukora speduonu, nsə gyare speduonu ne edu ne ngo speduonu bətua wo mmarima no ka." **11** Enna əhene Huram twereə saa mmuaee yi de komaai Salomo: "Esiane se Awurade do ne nkurofou enti na əde wo asi wən so əhene. **12** "Nhyira nka Awurade, Israel Onyankopon a əbəo soro ne asase! Wama Dawid oba nyansafo a wadom no adwene ne nteaseə a əbesi Asoredan ama Awurade ne ahemfie ama n'ankasa ho. **13** "Merebre wo odwumfoo a ne nsa ano adwuma ye fe a wəfre no Huram-Abi. Əye onyansafo mapa **14** a əye əbaa bi a ofiri Dan a əwo Israel babarima; n'agya nso firi Tiro. Əye sikakəkə, dwete, kobere mfrafraeə ne nnadee dwumfoo mapa. Na əwo abotwa, nnua adwinnie ne ntomanwono ho nyansa nso. Əye əbenfoo wo ntoma bibire, tuntum ne kokə hye mu. Na ətumi de serekyetam di dwuma nso. Afei nso, əye nsemayifoo a ətumi di adwini biara a wode ma no. One w'adwumfoo ne wən a me wura Dawid a əye w'agya no yii wən no beye adwuma. **15** "Fa atokoo, ngo ne nsə a wokaa ho asem no bra. **16** Nnua biara a əho hia no, yebetwa afiri Lebanon mmepeə so, na yede aye mpata agu

nsuo ani, firi Ntam Epo no mpoano akəsi Yopa. Kronkron no kwan ano. **15** Asoredan no anim, Na əfiri hə no, wobətumi de akə Yerusalem.” **17** Salomo yee afadum mmienu a emu biara əsorokə Salomo kan ahəhoo dodoa a wəwə Israel asase so, yee anammon aduonu nson. Na ntaasoo kata emu te se dee n’agya kenkanee nnipa no. Ənyaa nnipa biara atifi a eno nso əsorokə yee anammon nson ne əpeha aduonum mmiensa ne ahansia. **18** Əmaa wən fa. **16** Əyee ntweaban nsosomu, de siesiee afadum mu əpeduəson yee apaafoo. Wən mu əpeduəwotwə no atifi. Əsane yee ateaa aba nseso fefe de sosəə yee abotwafoo wə wən mmepo nkuro no so, enna wən mu mpem mmiensa ne ahansia yee wən a wodi nnwuma no anim.

3 Na Salomo hyee asee sii Awurade Asoredan no wə

Yerusalem Moria bepo so a əho na Awurade yii ne ho adi kyere Salomo agya Əhene Dawid no. Wəsii Asoredan no wə Yebusini Arauna ayuporobeja hə, beaee a Dawid yi too hə no. **2** Salomo dii adee no, ne mfee enan so, Adar bosome (beye Oforisuo) mu, na wəhyee ədan no sie ase. **3** Na Onyankopən Asoredan no fapem atweeəmu yee anammon aduəkron, enna ne tetrəte mu yee anammon aduasa. **4** Ntwonoo a əwə Asoredan no anim tetrəte yee anammon aduasa, a eñe Asoredan no tetrəte yee pe. Afasuo a əwə ntwonoo no mu no nyinaa, wəde sikakəkə adura mu. Ntwonoo no əsorokə yee anammon aduasa.

5 Pepeaa nnua na wəde samm Asoredan no mu, na wəde sikakəkə amapa guu so, dii mmedua ne nkənsənkənsən adwinnie wə so. **6** Aboədemmo a eye fe ne sikakəkə a əfiri Parwaim na wode siesiee Asoredan no afasuo ho. **7** Wəde sikakəkə guu Asoredan no afasuo, afadum, apono ne aboboano nyinaa ho, na wədii Kerubim seso adwinnie wə afasuo no ho. **8** Na Kronkron mu Kronkron hə tetrəte yee anammon aduasa te se asoredan no ara, n’atweeəmu nso yee anammon aduasa. Sikakəkə amapa beye nkariboo təno aduonu mmiensa na wode guu so. **9** Sikakəkə nnadewa a ebıara kari beye gram ahanum ne aduəson enum na wode dii ədan no ho dwuma. Sikakəkə amapa na wode guu soro adan no afasuo ani. **10** Salomo yee Kerubim seso mmienu, de sikakəkə amapa guu ho. Wəde yeinom sisii Kronkron mu Kronkron ho. **11** Kerubim mmienu no a wəsisi hə no ntaban ka bə mu a, ne ntremu yee anammon aduasa. Kerubim baako ataban baako a epem əfasuo no tentene yee anammon nson ne fa. Ataban baako no nso a eye anammon nson ne fa no, eñe Kerubim baako no ataban hyia. **12** Saa ara nso na Kerubim a ətə so mmienu no ataban baako mu ntremu yee anammon nson ne fa, na epem Asoredan no əfasuo a eñe əfasuo baako no di nhweanim. Ataban baako a aka no nso ntremu a eye anammon nson ne fa no, əhyia Kerubim a edi əkan no ataban baako. **13** Enti, na Kerubim mmienu no ntaban mu ntremu yee anammon aduasa. Na wən nyinaa sisi hə a wən anim kyere Asoredan no mu.

14 Salomo de ntwamutam a əde bibire ne asaawa a eberedum ne koogyan ne nwera aye, a wəanwono Kerubim nsesodee agu mu, sənee Kronkron mu

ntweaban no mu. **17** Afei, əde afadum mmienu no sisii Asoredan no ano əkwan ano. Əde baako sii əkwan no anafoo fam no ano, enna əde baako nso sii atifi fam. Ətoo dee əwə anafoo fam no edin Yakin, enna dee əwə atifi fam no, otoo no edin Boas.

4 Salomo sane yee kəbere mfrafraee afrebukyia

a ne tentene yee anammon aduasa, ne tetrəte yee anammon aduasa saa ara, na ne əsorokə yee anammon dunum. **2** Afei, əyee nsukoradee kəsəe kurukuruwa bi a əfiri ano kəkə ano yee anammon dunum. Wətoo no edin Epo. Na emu tenten yee anammon nson ne fa, na ne kanko mu yee anammon aduanan enum. **3** Na Epo no wə nsesodee a ete se anantwie a wəatwa afa ano no ase ahyia. Anammon baako biara mu no, na anantwie seso nsia wə so a wəagu ama afra nsukoradee no. **4** Na Epo no si nsiaeə a eye kəbere mfrafraee anantwie dumieni seso so. Na wən nyinaa ani kyerekyere əbontene. Mmiensa ani kyere atifi fam. Mmiensa ani kyere ateeə fam. Mmiensa kyere anafoo fam, enna mmiensa nso ani kyere apueə fam. **5** Epo no afasuo mu pipiripie yee beyə nsateakwaa mmiensa, na n’ano no ntremu te se bonsua, na na ete esə sukooco nhwiren a apae. Na Epo no tumi kora nsuo gyare mpem dunsia ne ahanum. **6** Əyee dwaresen edu a wokora nsuo a wode hohoro afrebədeə ho. Na emu enum wə Epo no anafoo fam na enum wə atifi fam. Asfoə no dee, na Epo no ankasa mu nsuo na na wode hohoro wən ho, na wəmmfa dwaresen no mu nsuo no bi. **7** Salomo de sikakəkə yee nkaneadua edu, sədeə wəkyereə no se ənye noo no, de sisii Asoredan no mu. Wəde emu enum sisii bəneə anafoo fam fasuo, na wode emu enum a aka no nso sisii bəneə atifi fam əfasuo no. **8** Afei, əyee apono edu de sisii Asoredan no mu. Wəde emu enum sisii anafoo fam əfasuo no anim, na wode emu enum a aka no nso sisii atifi fam əfasuo no anim. Afei, əyee sikakəkə dwaresen əha. **9** Salomo sii adiha maa asofoo no, sane sii adiha kəsəe bi wə Asoredan no mifikire. Əyee apono totoo adiha akwan no ano, na əde kəbere mfrafraee duraa ho. **10** Wəde Epo no sisii anafoo fam ne apueə fam afasuo ahyiaeə no twətəwə so ho. **11** Huram-Abi yee nkukuo, nsofi ne dwaresen a əho hia nyinaa. Dee əhene Salomo kyereə Huram-Abi se ənye wə Onyankopən Asoredan no ho no nyinaa, əyeeə. **12** Afadum mmienu, aduntire a wəayə no se asansuo mmienu a esisi afadum no atifi, nkənsənkənsən mmienu wəde asiesie aduntire no, **13** ateaa nseso

ahanan a esensen nkonsenkonsen a egū aduntire no hō no nyinaa, se wōwō dwuma bi die anaa wonni so (ateaa a woahyehē no ntentenesoo mmienū a ebiara sa nkonsenkonsen a esensen aduntire a ewo afadum no atifi no so no). 14 ḍyees nsuo nteaseenam a dwaresen no sisi so, 15 Epoo ne anantwie seso dumienū a wōhyē asees, 16 nkukuo, nsofi, enām nnarewa ne nneemā a ekeka ho nyinaa. Huram-Abi de kōbere mfrafaees a wōabere ho na eyēe saa nneemā yi nyinaa maa Awurade Asōredan no, sedee ḫene Salomo hyēe no no. 17 ḫene ma wōguu no kankua a na ewo Yordan bōnhwa a na ewo Sukot ne Saretan ntam no mu. 18 Kōbere mfrafaees a wōde dii dwuma no dodo enti, wōantumi arhunu emu duru ano. 19 Na Salomo yēe nneemā a wōde siesie Onyankopon Asōredan no mu nyinaa: sikakōko a fōrebukyia; apono a wōde Hyiadan mu Burodo no gu so; 20 kanea nnua ne n'akanea a wōde sikakōko aye a ebehyerēn wa Kronkron mu Kronkron no anim sedee wōakyere no; 21 nhwiren a wōde siesie, nkanea ne afagya a wōde sikakōko amapa na eyēe no nyinaa; 22 nkanea akape, dwaresen, nyowaa ne nkyensee a wōnoa mu no nyinaa ye sikakōko amapa; apono a wōtintim wō ekwan a eko Kronkron mu Kronkron ne dee eko Asōredan no dan kesee mu no, wōde sikakōko na eduraa ho nyinaa.

5 Eberē a Salomo wiee Awurade Asōredan no sie ho dwumadiē no, ḫde akyedee a n'agya, ḫene Dawid, de maa Awurade, a eyēe dwetē, sikakōko ne nneemā a aka no baes. Wōkoraa yeinom nyinaa wo Onyankopon Asōredan no sikakorabea mu. 2 Afei, Salomo frēe mmusuakuo ne mmusua ntuanofoo a wōwō Israel nyinaa se wommehyia Yerusalem. Na eſe se wōyī Awurade Apam Adaka no firi baabi a eſi wō Dawid kuro a na wōsane frē ho Sion no, de ko beaes foforo wō Asōredan no mu hō. 3 Bosome Bul (beyē Ahinime) a wōredi afirinhyia Asese Afahyē no, wōn nyinaa bēhyiaa ḫene anim. 4 Eberē a mpanimfōo no beduruu Israel no, Lewifoo no pagyaa Adaka no 5 ne ntomadan sononko ne eho nneemā a kronkron no nyinaa. Lewifoo asōfo no soa kōo Asōredan no mu. 6 ḫene Salomo ne Israel manfōo no nyinaa de nnwan ne anantwie a wōn dodo nni ano bōo afōdee wō Adaka no anim. 7 Afei, asōfo no maa Awurade Apam Adaka no so, de kōo Asōredan no kronkronbea a eho ye Kronkron mu Kronkron hō, de kōhyē Kerubim no ntaban ase. 8 Kerubim no tressē wōn ntaban mu wō Adaka no so, ma eyēe se kyiniie wō Adaka no ne ne nnua a esoso mu no so. 9 Na nnua no woware yie; enti se obi gyina Asōredan no ano kwanano a ḫhunu. Ne nyinaa da so wō hō besi enne. 10 Na biribiara nni adaka no mu se aboo apono mmienu a Mose de guu mu wō Horeb wō ebere a Awurade ne Israelfōo a na wōatu firii Misraim no yēe apam no. 11 Afei, asōfo no Onyankopon biara nni hō se wo wō ḫsoro ne asase so nyinaa. Wodi wo bōhyē so, na woda wo dō a ewō hō daa no adi kyere wōn a wōtie wo na wōn ani gye se wōbeyē w'apēdee nyinaa. 15 Wo bō a wohyē wo osomfōo Dawid a yēe m'agya no, woadi so. W'ankasa w'ano na wōde hyēe bō no, na enne,

hwee ye, adwira wōn ho. 12 Lewifoo nnwomtōfōo, Asaf, Heman, Yedutun, wōn mmamarima ne wōn nuanom nyinaa hyehyē nwera mmatakari ginyagiyinaa afrebukyia no apuees fam, na wōbōo kyankyan, mmenta ne nsankuten. Asōfo oha aduonu a wōrehyen totorobento bēkaa wōn ho. 13 Ntotorobento hyēfōo ne nnwomtōfōo no nyinaa bōo mu too dwom de kamfōo Awurade, daa no ase. Wōde ntotorobento, kyankyan ne nnwontodee ahodoo bēkaa wōn ho, maa wōn nne so, kamfōo Awurade se: “Dye! Na n'adēe wo ho daa!” Saa ēbere no mu ara, omununkum behyē Awurade asōredan no ma. 14 Asōfo no antumi antoa wōn adwuma no so, efiri se, Awurade animuonyam behyē Onyankopon Asōredan no ma.

6 Afei, Salomo bōo mpaes se, “Ao Awurade, woaka se, wōbetena omununkum kusuu mu. 2 Afei, masi Asōredan a eho wō nyam ama wo, baabi a wōbetumi atena afebōo.” 3 Na ḫene no danee ne ho kyerees ḫmanfōo a wōgyina n'anim no nyinaa, hyiraa wōn se, 4 “Nhyira nka Awurade, Israel Onyankopon, a wadi ebo a ḫhyēe m'agya Dawid no so, efiri se, ḫka kyerees m'agya se, 5 ‘Efiri da a meyii me nkurofōo firii Misraim no, menyii kuropon biara mfirii Israel mmusuakuo no mu se baabi a eſe se wōsī Asōredan, de hye me din animuonyam. Enna nso, menyii ḫene biara se ḫnni me nkurofōo Israelfōo anim. 6 Nanso, afei, mayi Yerusalem se kuropon, ne Dawid se ḫene.” 7 Afei, Salomo kaa se, “M'agya Dawid pēe se ḫsi saa Asōredan yi de hye Awurade, Israel Onyankopon din animuonyam. 8 Nanso, Awurade ka kyerees no se, ‘Eyē se wōpe se wōsī asōredan de hye me din animuonyam 9 nanso, enye wo na wōbeyē. Mmom, wo mmamarima no mu baako na obesi.’ 10 ‘Na afei, Awurade aye dee ḫhyēe ho bō no, efiri se, masi m'agya anan mu se ḫene. Masi saa Asōredan yi de ahyē Awurade, Israel Onyankopon din animuonyam. 11 Eho na mede Adaka no asi, na Adaka no mu nso na apam a Awurade ne Israelfōo yēee no hye.’ 12 Na Salomo pagyaa ne nsa kyerees soro wō Awurade afrebukyia ne Israel manfōo no nyinaa anim. 13 Na wabō kōbere mfrafaees apa a n'atweeemū ye anammōn nson ne fa, ne tetrete ye anammōn nson ne fa, na ne ḫsoroko ye anammōn enan ne fa, de asī asōredan no adi hō mfimfini. ḫgyinaa apa no so wō nnipa no nyinaa anim. ḫbuu nkotodwe, maa ne nsa so kyerees soro. 14 ḫbōo mpaes se, “Ao Awurade, Israel Onyankopon, Onyankopon biara nni hō se wo wō ḫsoro ne asase so nyinaa. Wodi wo bōhyē so, na woda wo dō a ewō hō daa no adi kyere wōn a wōtie wo na wōn ani gye se wōbeyē w'apēdee nyinaa. 15 Wo bō a wohyē wo osomfōo Dawid a yēe m'agya no, woadi so. W'ankasa w'ano na wōde hyēe bō no, na enne,

wonam w'ankasa wo nsa so ama aba mu. **16** "Afei, firi kuro yi a woayi, ne saa asoredan yi a masi de wo Ao Awurade, Israel Onyankopon, ma ebo a wokoo din ato so yi mu a, **35** tie won mpaeebo firi soro, na so hyee wo osomfoo Dawid a eya m'agya no mmra ye won abisadee ma won. **36** "Se waye bone tia wo mu. Woka kyere se, 'Se w'asefob bo won bra yie, mpo a, hwan na onye bone da? Wo bo befu won na wodi me immara so sedee woayi no a, wobedi Israel so ohene daa daa.' **17** Afei, Ao Awurade, Israel Onyankopon, di saa bo a woayi wo osomfoo Dawid no so. **18** "Eye nokore se Onyankopon betena nnipa mu wo asase so? Osorosoro noho a mpo ntumi nkora wo, na ebeye den na Asoredan a masie yi betumi akora wo. **19** Tie me mpaeebo ne m'adesredee, Ao Awurade, me Onyankopon. Tie osufre ne mpaee a wo osomfoo rebo no. **20** Hwe saa Asoredan yi so, beaee a woaka se wode wo din beto so no, awia ne anadwo. Daa, tie me mpaee a mebo wo ha no. **21** Tie m'ahobreasee ne nokore adebisa a me ne wo nkurofoo Israelfoo bo mpaee wo ha de to w'anim no. Aane, tie yen firi soro baabi a wote no; na se wote nso a, fa kye. **22** "Se obi fom obi, na elo hia se oka ho ntam se onnim ho hwhee wo afrebukyia a esi asoredan mu no anim a, **23** tie firi soro, na bu w'asomfoo baanu no a eye dee waabo no soboo no ne sobobobo no ntam aten. Dees odi fo no, twe n'aso na gyaa dee odi bem no. **24** "Se wo nkurofoo Israelfoo ye bone tia wo, na eno enti won atamfoo di won so nkonom na wosane ba wo nkien, bo wo din na wobo wo mpaee wo Asoredan yi mu a, **25** tie firi soro, na fa won bone kye won, na ma wonsane nko asase a wode maa won agyanom no so. **26** "Se wo nkurofoo ye bone tia wo, na eno enti woto osoro mu na osuo anto na wobo mpaee wo Asoredan yi mu, bo wo din, twe won ho firi won bone ho, efiri se, woatwe won aso a, **27** tie firi soro, na fa w'asomfoo, wo nkurofoo Israelfoo bone no kye. Kyere won dee eye, na ma osuo nto ngu w'asase a wode ama wo nkurofoo se won agyapadee sononko no so. **28** "Se ekem si asase no so anaa oyaredom ba so anaa mfudee nyarewa ba anaa ntutumme ne asa begu mfudee so, anaa wo nkurofoo atamfoo ba asase no so betua won nkuro a, sedee ohaw no te biara no, **29** se wo nkurofoo bo mpaee wo won haw ne awerehoo ho, na wopaga won nsa wo asoredan yi mu a, **30** tie firi osoro dees wote ho, na fa kye. Fa biribira a efata wo nkurofoo no ma won, efiri se, wo nko ara na wonim onipa akoma mu. **31** Eno akyi wobesuro wo na woanante w'akwan so mmire dodo a wote asase a wode maa yen agyanom no so. **32** "Na se ananafoo te wo nka ne wo nsenkyerennee akese no, na wofiri akyirikyiri besom wo din kesee no, bo mpaee de won ani kyere Asoredan yi a, **33** tie firi soro dees wote ho, na ye won abisadee ma won. Na ebema nnipa a wote asase so nyinaa ahunu, asuro wo, sedee wo nkurofoo Israelfoo no ye pereere. Won nso behunu se, wo din na eda saa Asoredan a masie yi so. **34** "Se wohye wo nkurofoo se womfiri adi nkoko ntia won atamfoo, na se wobo wo mpaee firi kuro yi a woayi, ne saa asoredan yi a masi de wo ama won atamfoo adi won so, afa won nkoo de won ako ananasase so, se ewo akyiri anaa eben. **35** Na saa ahohosase no so, wode ahonu sane ba wo nkien, bo mpaee se, 'Yeaye bone; yeaye amumuyesem ne atirimuodensem,' **36** na se wode won akoma ne won kra nyinaa ba wo nkien, bo mpaee fa asase a wode maa won agyanom, saa kuropon yi a woayi ne saa asoredan a masi de ahye wo din animuonyam yi ho a, **37** tie won mpaeebo no firi soro, dees wotee ho. Di won asem ma won, na fa bone a wo nkurofoo aye atia wo no kye won. **40** "Ao me Onyankopon, tie mpaee a wobo no wo ha no nyinaa. **41** "Afei, Ao Awurade Onyankopon, sore na bra w'ahomegyebea, **42** "Ao Awurade Onyankopon, nyi w'ani mfiri dee woasra no ngo no so.

7 Salomo wiee ne mpaeebo no, ogya firi osoro behyee ahyeefo dees ne afrebodee, na Awurade animuonyam behyee Asoredan no ma. **2** Asafoo no mpo antumi anhyene Awurade Asoredan no mu, efiri se, na Awurade animuonyam ahye ho ma. **3** Ebere a Israelfoo nyinaa hunuu se ogya no reba fam, na Awurade animuonyam rehye Asoredan no ma no, won nyinaa hwelhwee fam de won anim butubutuu ho, soree Awurade kamfoo no se, "Oye; na n'addees wo ha daal!" **4** Afei, ohene no ne ne nkurofoo no nyinaa bao afodee maa Awurade. **5** Ohene Salomo de anantwie opeduonu mimienu ne nnwan opeha aduonu baees se n'afrebodee. Enti, ohene no ne emanfoo no nyinaa buue Onyankopon Asoredan no ano. **6** Asafoo no gynagynaia won afa, na saa ara na Lewifoo a woret dwom se, "N'addees wo ha daal!" no nso yeee. Wade nnwontodee a Dawid yeee se womefa nkamfo Awurade no gyegyee nnwontoo no ho. Asafoo a wone Lewifoo no di nhweanimu no hyeneet ntotorobento wo ebere a na Israelfoo nyinaa gynagynaia ho. **7** Na afei, Salomo buue adiho mfimfini a ewo Awurade Asoredan no anim ano, sedee ebeye a, wobetumi abo ohyeefo dees na woahye sradee a efiri asomdwosee afodee mu no wo ho. Oye saa, efiri se, kobere mfrafraes afrebukyia a na wasi no, na esua ma ohyeef afodee, atokoo afodee ne sradee afodee nyinaa no. **8** Nnanson a edi soot no mu, wodii Dwanekobea Afahye, na nipadom fifiri Israel mmusuakuo no nyinaa mu baees. Wofifiri akyirikyiri te se Lebo Hamat a ewo atifi fam kosi Misraim asuwa anafo fam no. **9** Eda a eto so nwotwe no, wode afahye no koo n'awiees, efiri se na wode nnanson abue afrebukyia no ano na wode nnanson nso adi Dwanekobea Afahye no. **10** Afahye no awiees no, Salomo maa obiara koo ne kurom. Won nyinaa ani gyeee, efiri se, na Awurade

ne Dawid, Salomo ne nkurofоо Israelfoo adi no ye aman a Israel ntoree wоn ase korakora no asefоо. yie. 11 Na Salomo wiee Awurade Asoredan no ne Eno enti, Salomo hyee wоn maa wоyee adwuma ahemfie no sie. 12 Afei, da bi anadwo, Awurade yii ne Salomo anhye Israeni biara amma wanye adwuma ho adi kyere Salomo, na oka kyere no se, "Mate se opani. Mmом, omma ebinom koyee asraafоо, wo mpaebo, na mayi saa Asoredan yi se beaea a mpanimfoо wо n'akodom mu ne ne nteaseenam wоmmо afodee. 13 "Etо eda a, ebia meto osorosoro ne n'apонkokafoо so asahene. 10 Өhene Salomo mu, enti osuo rento, anaa ebia mema ntutumme yii won mu ahanu aduonum maa wokohwee ne abesee mo mfudee anaa ebia mema өyaredom aba nkosoonnwuma so. 11 Salomo yii ne yere a oyе Farao mo so. 14 Na se me nkurofоо a wоde me din fre babaa firii Dawid kuro mu, de no koo ahemfie foforo wоn no bеbre wоn ho ase, abo mpae, ahwehwе a wasi ama no no mu. 15 Kaa se, "Ense se me yere me, na woadane afiri wоn amumuyesem ho a, mete tena Өhene Dawid ahemfie, efiri se, na Awurade wо osoro, na mede wоn bоne akye wоn, asa wоn Apam Adaka no si ho, enti elo ye asase kronkron." asase yadee. 15 Mpae biara a wоbебо wо ha no, 12 Na Salomo boo oyee afodee wо aforebukyia metie, 16 efiri se, mayi saa Asoredan yi asi ho se a wasi wо Asoredan no abankua no anim no so, me fie daa daa. M'aniwa ne m'akoma betena ha maa Awurade. 13 Eda biara, na wоbо afodee sedee daa. 17 "Na wo dee, se wodi m'akyi sedee w'agya Mose hyee wоn no. Afahye ahodoo a wоdiie no bi Dawid yее, na wotie m'ahyedee, di me mmara ne Homeda, Өbosome Foforo Eda, ne mfirinhyia nyinaa so a, 18 meremma obiara mfa w'ahennwa mmiensa biara afahye no mu a, eyе Twam Afahye, nko. Saa bо korо yi ara na mehyee w'agya Dawid wо ebere a mekaa se, 'Meremma onipa a obedи Israel so ohene mmo no no.' 19 "Nanso, se wogya me, Dawid akwankyerе so. Saa ara na omma Lewifоо no na wobu mmara ne ahyedee a mahyе wo no so, dии өmanfoо no anim too ayeyie nnwom, na wоboaа na wokosom anyame foforo a, 20 ennee, metutu asofоо no wо wоn daa daa nnwuma mu. 16 Dde apone Israelfoо ase afiri m'asase a mede ama wоn yi so. 17 Akyire no, Salomo koo Esion-Israelfoo ne saa ahyen yi koo Ofir asase so, na wоde na wоdewa a mekaa mpanimfoо hwе so, na emu adwumayefоо ye wоn a wоnim adwuma yie. Salomo nkurofоо ne saa ahyen yi koo Ofir asase so, na wоde siakokoo a na ekari beye tono 17 breе Salomo.

8 Salomo dii өhene no, ne mfee aduonu so na өwiee Awurade Asoredan sie dwumadie keseе ne n'ankasa ahemfie no sie. 2 Afei, Salomo de n'adwene koo nkuro a өhene Huram de amma no no so. 3 Saa ebere yi ara mu nso na Salomo ko tiaa kuro Hamat-Soba, dii so nkonom. 4 Өkyekyeree Tadmor bio wо esere so, na өkyekyeree nkuro wо Hamat mantam mu a elo na na wokora nneema. 5 Өboo nkuronpо a na ewо atifi Bet-Horon ne anafo Bet-Horon ho ban. 6 Saa ebere yi, өsane kyekyeree Baalat ne mmeammea a wokora nneema wo hо, sane kyekyeree nkuronpо a wоbекora ne nteaseenam ne n'apонkо wо hо. 7 Өkyekyeree mmeammea bi wо Yerusalem ne Lebanon ne ahemman no nyinaa mu maa n'akoma too ne yam. 8 Ebesi saa ebere no, na nnipa bi tete asase no so a wоnye Israelfoo. Na saa nnipa no ye Hetifоо, Amorifоо, Perisifоо, Hewifоо ne Yebusifоо. 9 Yeinom

9 Ebere a Seba Өhemmaa tee Salomo nka no, өbaa Yerusalem se өde nsem a anoyie ye den rebeso no ahwe. 10 N'asomfoо bebree, nyoma pii a wоahyehye nnuhwam, siakokoo bebree ne aboodemmoо wо wоn so na ebaee. 2 Өhyiaa Salomo no, wоdii biribiara a enti өbaa saa nsrahwe no ho nkommо, maa Salomo yii ne nsemmisа biara ano sedee ese. 3 Seba Өhemmaa hunuu nyansa a Salomo wо ne ahemfie a wasi no, 4 ne ho dwirii no. 5 Өhene nnuane a esisi ne didipono so no, sedee watoto n'adwumayefоо ne ntadee fefe a wоhyehye, kuruwakurafoо ne wоn ntadee yuu ne өhyee afodee a Salomo abo wо Awurade Asoredan mu no, eyе no nwawna. 6 Өfiri ahodwirie mu ka kyere өhene no se, "Biribiara a metee wо me kurom a efa dee woatumi aye ne wo nyansa ho no ye nokore. 7 Mannye anni kooji se m'ankasa mebaa ha, de m'ani kann behunuue. Nokorem, mante emu fa mpo. Wo

nyansa no boro dee woka kyer  me no so koraa.  bre no akyed  te se dwete, sikak k o, ntade , 7 Anigye  ben na saa nnipa yi renya? Adom ben akode , nnuhwam, ap n ko ne mfunumponko. 25 Na na wo mpanimfoo a wone wowo ha an pa ne awia Salomo wo mponk dan mpemnan a ne ntease nam tie wo renya mfiri wo nyansa yi mu? 8 Awurade, ap n ko da mu ne mp n ko mpem dumieno.  de wo Onyankop n y  k se ampa. N ni gye wo ho, mu fa k se no k o nkuro a ne ntease nam wo mu enti  de wo asi ahennwa so se di  hene ma no. mu, enna  maa ebi nso benee no w  Yerusalem. Efiri se, Onyankop n pe Israel asem dodo, na o pe se 26  dii  hene, bunkam faa ahemfo nyinaa so, firi saa ahennie yi teina afeba ; wasi wo  hene sedee Asubonten Eufrate ano de k si Filistifoo asase ne wode nokore ne aténtenenee b bu  man no.” 9 Misraim hyee so. 27  hene no maa dwete buu te se Afei,  maa  hene no sikak k o akyed  a  kari tono ab o w  Yerusalem. Na ntweneduro nnua a  som 4 ne nnuhwam pii ne ab odemmo . Seba  hemmaa bo no nso buu so se akyee nnua a  ffifiri w  mme o nnuhwam a  de maa Salomo no so bi mmaa da. 10 ase w  Yuda asase so. 28 Na w to Salomo ap n ko  bere a Huram hyenmu o ne Salomo nkur f o de firi Misraim ne aman ahodoo bebree so. 29 Salomo sikak k o firi Ofir ba e no, w de abako nnua pa ahennie ho n sem nka , firi ahyc as  k si awie  bebree ne ab odemmo  kaa ho ba e. 11  hene no de afa nne, na  hene Salomo de k si filistifoo a  de maa nnwom ho niimdef o no. Na saa nnwontodee no so bi mmaa da w  Yuda. 12 Biribiara a Seba  hemmaa bisaa  hene Salomo no,  de maa no. 13 Afei,  hemmaa de bree noo no so. Afei,  hemmaa no ne n asomfo  no sane k o w n ankasa asase so. 14 Na sika a  nya firi adwadif o nky n no nka yei ho. Na Arabia ahemfo nyinaa ne amradof o a w w  asase no so nyinaa bre Salomo sikak k o ne dwete. 15  hene Salomo de sikak k o y e  akoky m ak ses  ahanu a w de hamre bor e , na sikak k o a w de y e  emu biara no mu duru boro kilogram nson. 16  sane y e  sikak k o akoky m nketew  aha a a w de hamre bor e  a na sikak k o a w de y e  emu biara no mu duru b ye kilogram m m nsa ne fa.  hene no kokor a saa akoky m yi w  Lebanon Kwa s Ahemf ie mu. 17 Afei,  hene no de ason e y e  ahennwa k se  bi, na  de sikak k o amapa hur a ho. 18 Na ahennwa no w  ntrap e nsia a w de sikak k o nantias  afam ho. Ahennwa no w  nsa w  benk um. Ne nifa na gyata ses  nso gyinag yna afa ne fa w  ahennwa no ho. 19 Salomo sane y e  agyata ses  dumieno a  ba ko biara gyina atw edes  ntias  nsia no mu biara benk um ne nifa. Ahennwa biara nni ewiase a w betumi de atoto Salomo dee no ho. 20  hene Salomo nkuruwa nyinaa, sikak k o amapa na w de y e . Saa ara na nne ma ahod o  a  w  Lebanon Kwa s Ahemf ie mu no nso tee. W amfa dwete any , efiri se, Salomo bere so no, na w bu dwete ade teta bi. 21 Na  hene no w  adw die ah en a emu adw mayef o y e Huram asomfo . Mfec  m m nsa biara, ah en no ba a, w de sikak k o, dwete, ason e, nka t ia, nk ntromfi ne koh a  bre  hene no. 22 Enti,  hene Salomo bey e   def o  ne onyans f o  sene  hene biara w  asase so nyinaa. 23 Ahemfo fifiri aman nyinaa so bes a , tiee ne nyans sem a Onyankop n de adom no no bi. 24 Afei biara, obiara a  be a ab es a no no,

26  dii  hene, bunkam faa ahemfo nyinaa so, firi Misraim hyee so. 27  hene no maa dwete buu te se afa nne, na  hene Salomo de k si filistifoo a  de maa nnwom ho niimdef o no. 28 Na w to Salomo ap n ko  bere a Huram hyenmu o ne Salomo nkur f o de firi Misraim ne aman ahodoo bebree so. 29 Salomo tenaa Yerusalem dii Israel nyinaa so  hene m f e  aduanan. 30  hene no, w s ee no n ag a Dawid kurom. Ne babarima Rehoboam na  dii n  de  se  hene.

10 Rehoboam k o Sekem, efiri se, na Israelf o  nyinaa a o ho se w rek si no  hene. 2  bere a Nebat babarima Yeroboam tee Salomo w o no, efiri Silo adiyis m ne nhunumuni Ido anisoadehunu a efa Nebat babarima Yeroboam ho no mu. 30 Salomo tenaa Yerusalem dii Israel nyinaa so  hene

mpanimfoo no afotuo, **14** na ɔfaa mmerantee no Awurade, won agyanom Onyankopon no. **17** Yei maa afotuo. ɔka kyerees nnipa no se, “Na m’agya ma moye Yuda ahennie nyaa ahoden, na wode mfee mmiensa adwumaden, na me dee, mkeyen saa! Se m’agya booa Salomo babarima Rehoboam, na wohwehwæe kaa mo mpire a, me dee, mede anyanyankyeré na Awurade nokorem, sedee wøye wø Dawid ne Salomo ɛbekeka mo!” **15** Enti, ɔhene no antie nnipa no ahennie mu no. **18** Rehoboam waree Mahalat. Na adesre. Sedee nneema mu danee no nyinaa firi Awurade, ɔfiri se, emaa asem a Awurade nam Ahiya a ɔyé Yisai babarima Eliab babaa nso. **19** Mahalat a ɔfiri Silo so ka kyerees Nebat babarima Yeroboam woo mmamarima baasa a wone Yeus, Semaria no baa mu. **16** Ebere a Israel hunuu se ɔhene no anye ne Saham. **20** Akyire no, ɔwaree Absalom babaa wøn abisadee amma won no, woteateam se, “Dawid Maaka. Maaka woo Abia, Atai, Sisa ne Selomit. **21** ne n’adedie ntoasoo no mfa won ho. Yene Yisai Na Rehoboam do Maaka yie sene ne yerenom a babarima no nni twaka biara. Israel, momma yenka woaka ne ne mpenafoo nyinaa. Na ɔwo yerenom yen afie. Ao Dawid, kohwehwæ w’ankasa wo fie.” dunwøtwe ne mpenafoo aduosia, na wøwowoo Enti, Israel nyinaa sane koo efie. **17** Na Rehoboam Maaka mmamarima aduonu nwotwe ne mmammaa koo so dii Israelfoo a na wøtete Yuda nkuro so no aduosia. **22** Rehoboam sii Maaka babarima Abia so ɔhene. **18** ɔhene Rehoboam somaa Hadoram a na ɔhwe nnwumayefoo so no se ɔnkøhwæ mma ahenemmahene maa edaa adi pefee se daakye, ɔman no nyé dinn, nanso Israelfoo no sii no aboo, faa nyanskwan so de dwumadie hyehyæ ne kumm no. Ebere a ɔhene Rehoboam tee saa asem mmamarima a woaka no nsa, de wøn tuatuaa no, ntæm ara, ɔhuri tenaa ne teaseenam mu, dwane nkuro a woabo ho ban, wo nsase no nyinaa so. ɔmaa koo Yerusalem. **19** Israel mmusuakuo a wøwo atifi wøn wøn ahiadee nyinaa, hyehyæ awadee bebree fam no ampene so se Dawid aseni biara bedi won so maa won mu biara.

11 Ebere a Rehoboam duruu Yerusalem no, ɔboaboa Yuda ne Benyamin akodom a eyé akodom papa ɔpeha aduøtwe ano, se wørekøko atia Israel akodom, na wagye ahennie no afa. **2** Na Awurade ka kyerees Onyankopon onipa Semaia se, **3** “Ka kyere Salomo babarima Rehoboam a odi ɔhene wo Yuda ne Israelfoo a wøwo Yuda ne Benyamin se, **4** Sedee Awurade see nie: ‘Nko ntia w’abusuafoo. Sane w’akyi koo efie, ɔfiri se, me na memaa asem a asie no ho kwan!’” Enti, wotiee Awurade asem no, na woanko antia Yeroboam. **5** Rehoboam tenaa Yerusalem, na ɔbaa nkuro ahodoo ho ban, maa Yuda yee den. **6** ɔkyekyeree Betlehem, Etam, Tekoa, **7** Bet-Sur, Soko, Adulam, **8** Gat, Maresa, Sif, **9** Adoraim, Lakis, Aseka, **10** Sora, Ayalon ne Hebron. Yeinom ne nkuro a wøbøo ho ban wo Yuda ne Benyamin. **11** Rehoboam yeree won banbo mu, na ɔde asahene duaduaa ho. ɔkoraa nnuane, ngo ne nsaa wo kuropon biara so. **12** ɔde akokyem ne mpea siee wo saa nkuro yi mu, de hyeë won banbo mu den. Enti, Yuda ne Benyamin nko ara na wøbehyeë n’ase. **13** Asøfoo ne Lewifoø a na wøne Israel atifi fam mmusuakuo te no koo Rehoboam afa. **14** Na Lewifoø no mpo gyaa won afie ne won agyapadee koo Yuda ne Yerusalem, ɔfiri se, Yeroboam ne ne mmamarima amma won kwan ansom Awurade se asøfoo. **15** Yeroboam yii n’ankasa asøfoo, ma wøsom abosonsomfoo asøreee so a na wøsom abirekyie ne nantwie mma ahoni a na woaye. **16** Israelman mu nyinaa, won a na wøpe se wøsom Awurade, Israel Onyankopon no dii Lewifoø no akyi koo Yerusalem baabi a wøbetumi de ayeyede ama

12 Rehoboam timiis na ɔyee den no, ɔgyaa

Awurade mmara, na Israel nyinaa dii n’akyi wo saa bone yi mu. **2** Esiane se na wønni Awurade nokore no enti, afe a etø so erum wo ɔhene Rehoboam adedie mu no, Misraimhene Sisak koto hyeë Yerusalem so. **3** ɔde nteaseenam apem ahanu, aponkøsotefoo ɔpeduosis ne anammonwtwa asraafoo a wantumi nkan won dodoa a Libiafoo, Sukifoø ne Etiopiafoo ka ho na ɔbaeë. **4** Sisak dii Yudafoo nkuro a woabo ho ban no so nkonom, na ɔtu tenee se ɔrekoto ahye Yerusalem nso so. **5** Odiyifoo Semaia hyia Rehoboam ne Yuda mpanimfoo a Sisak enti, wødowane aba Yerusalem. Semaia ka kyerees won se, “Sedee Awurade see nie! Moagya me enti, me nso meregya mo ama Sisak.” **6** ɔhene no ne Israel mpanimfoo breeë won ho ase, kaa se, “Awurade di bem se ɔyee yen saa!” **7** Awurade hunuu se wøanu won ho no, ɔde saa nkra yi somaa Semaia: “Esiane se nnipa no abre won ho ase enti, merensëe won korakora na ɔrenkyere, mema won ahomegyeë. Meremfa Sisak so nna m’abufuo adi wo Yerusalem so. **8** Nanso, wøbøye n’asomfoo sedee ɔbekyere won se, esee se wøsom me sene se wøbesom ewiase ahemfo.” **9** Enti, Misraimhene Sisak baa Yerusalem besesaa agyapadee a ewø Awurade Asøredan no mu ne ahemfie ho nneema a Salomo sikakøø akokyem no nyinaa ka ho. **10** Akyire no, ɔhene Rehoboam de købere mfrafraes akokyem sii anan, na ɔde hyeë won a wøwen no no panin nsa se onhwæ so. **11** Ebere biara a ɔhene no bekø Awurade Asøredan no mu no, awemfoo no soa koo ho, na waasane de akogu adekoradan a wøwen no mu. **12** Esiane se Rehoboam breeë ne ho ase enti, Awurade

abufuo no firii ne so, enti wansée no korakora. ne yen kannifoo. N’asəfoo hyen won totorobento, Emaa yiedie koo so wo Yuda asase so. **13** Ḷhene di yen anim, de yen koo əko tia mo. Ao Israelfoo, Rehoboam timiis wō Yerusalem, na otoaa so dii monnko ntia Awurade, mo agyanom Onyankopon, əhene. Ḗbere a ədii adee no, na wadi mfirinhyia na morenni nkonim.” **13** Nanso, na Yeroboam aye aduanan baako. Na ədii adee mfirinhyia dunson nwaa ama n’akodom a wōwō ho no bi afa Yuda wō Yerusalem, kuropon a Awurade ayi afiri Israel mmarima akyi akoté won. **14** Ḗbere a Yuda hunuu mmusuakuo nyinaa mu se əho na wōbəhye ne din se wōfiri won anim ne won akyi ato ahye won so no, animuonyam. Na Rehoboam maame din de Naama wōsu free Awurade se əmmoaa won. Na asəfoo no a əfiri Amon. **14** Na əyə əhene bone, əfiri se, wamfa hyenee ntotorobento, **15** na Yuda mmarima no hyee n’akoma nyinaa anhwehwē Awurade akyiri ekwan. asee teateam. Won ko no mu nteateamu no mu **15** Wōatwere Rehoboam ahennie ho nsəm nkaes no, Onyankopon kaa Yeroboam ne Israel akodom no a əfiri ahyeasee kosi awiees no wo odiyifoo no guie, wō Abia ne Yuda akodom anim. **16** Israel Semaia nwoma ne nhunumuni Ido nwoma a əye akodom no dwane firii Yuda, na Onyankopon maa awoo ntoatoasoo nwoma no fa bi mu. Ḗbere biara, Yuda dii nkonim. **17** Abia ne n’akodom kunkumm Israel akodom no bebree. Eda no, won a wətotoəe wo Israel akodom a wōdi mu no ye mpem ahanum. **18** Na Yuda dii Israel so nkonim, əfiri se, wōde won ho too Awurade, won agyanom Onyankopon no so. **19** Abia ne n’akodom koo so taa Yeroboam akodom no, faa won nkuro no bi te se Bet-El, Yesana ne Efron ne echo nkurotoə. **20** Enti, Ḗbere a Abia te ase no dee, Yeroboam a əyə Israelhene annya tumi biara, na akyire no, Awurade bōo no ma owuie. **21** Yudahene Abia koo so nyaa tumi. Əwaree yeronom dunan. Əwoo mmamarima aduonu mmienu ne mmaa dunsia. **22** Abia ahennie ho nsəm nkaes ne ne nsəm ne dwuma a ədiis no, wōatwere agu Odiyifoo Ido Nkyeremu Nwoma mu.

13 Ḗbere a Yeroboam dii əhene wō Israel no, ne mfee dunwōtwe so, na Abia hyee asee dii əhene wō Yuda. **2** Ədii əhene mfee mmiensa wō Yerusalem. Na ne maame din de Maaka a əyə Uriel a əfiri Gibea no babaa. Na əko baa Abia ne Yeroboam ntam. **3** Ḷhene Abia de akofoo akesees mpem ahanan dii Yuda anim, kohyiaa Yeroboam a əno nso akofa mmarima akofoo akokodurufoo əpeha nwōtwe afiri Israel. **4** Ḗbere a Yuda akodom no duruu Efraim mmepe nsase no so no, Abia gyinaa bepo Semaraim so, team kyereə Yeroboam ne Israelfoo akodom no se, “Montie me! **5** Monnim se Awurade, Israel Onyankopon, ne Dawid yee daa apam de Israel ahennwa maa one n’asefoo afeboə. **6** Nanso, Nebat babarima Yeroboam a na əyə Dawid babarima Salomo osomfoə teta bi no beyee ne wura əfatwafoə. **7** Na emaa ahuhufoə dōm kəboaa no, bu faa Salomo babarima Rehoboam so na esiane se na ənyiniie, na ənni osuahunu biara enti, wantumi annyina ne won anni asie. **8** “Wogye di yie se wobetumi agyina, atia Awurade ahennie a Dawid asefoo tua ano? W’akodom no so yie. Nantwie mma a Yeroboam de sikakəkəo yee ne mo anyame. **9** Woapam Awurade asefoo ne Lewifoo no, na woahye w’ankasa asefoo te se abosomman no pe. Enne yi, woma obiara beye əsəfoo. Obiara a ode nantwie ba ne nnwennini nson bəba se wonnyina so nhye no əsəfoo no, ətumi beye əsəfoo ma saa mo anyame no. **10** “Na yen dee, Awurade ne yen Onyankopon, na yennya no da. Aaron asefoo nko ara na wosom Awurade se asefoo, na Lewifoo nko ara na wotumi boa won wo won dwumadie mu. **11** Wōde əhyee afrebodee ne əhyee aduhwam bre Awurade daa anopa ne anwummerc. Wōde Hyiadan mu Burodo no to epono kronkron no so, na daa anwummerc, wōso sikakəkəo kaneadua no. Yeredi Awurade, yen Onyankopon, nkyerkyere so, nanso moagya no. **12** Enti, ese se mote asee se Onyankopon ka yen ho. Əno

kurom. Ne babarima Asa na ədii n’adee se əhene. Asomdwōee baa asase no so mfee edu, **2** əfiri se, Asa yee dee əfata na əyə wō Awurade, ne Onyankopon, ani so. **3** Ətutuu abosonsonfoə afrebukyia ne won abosonnan nyinaa guie. Ədwirii won afadum, twitwaa Asera afrebukyia nyinaa. **4** Əhyee əmanfoə a wōwō Yuda se, wōnhwehwē Awurade won agyanom Onyankopon na ənni ne mmaria ne n’ahyedee nyinaa so. **5** Asa sane bubuu abosonnan ne nnuhwam afrebukyia firii Yuda nkuro nyinaa mu. Əno enti, wōnyaa asomdwōee wō Asa ahennie mu. **6** Saa asomdwōee mfee no mu no, ətumi siesiee banbō nkuropon a ewə Yudaman mu nyinaa. Obiara anye n’adwene se əbeko atia no saa əbere yi, əfiri se, na Awurade rema no ahomegyee wō n’atamfoə nsam. **7** Asa ka kyereə Yudafoə se, “Momma yenkyekyere nkuro, na yentwa afasuo mfa ho, mfa mmo ho ban. Yəbəye abantenteen, asisi apono, aye nnadeban nso. Asase ne yen dea, əfiri se, yebisaa Awurade yen Onyankopon, na wama yen ahomegyee wō yen atamfoə nsam.” Enti, wōkəo so yee saa nnwuma yi de baa awiees. **8** Na əhene Asa wō akofoo əpehasa a wōfiri Yuda abusuakuo mu a wōwō akokyem ne mpea akesees. Afei, na əwō akofoo əpehanu aduwōtwe a wōfiri Benyamin abusua mu a wōkurakura akokyem ne agyan nketewa. Na

akofoo akokoodurufoo wə saa akodom mmienyi no boaa wən ho ano wə Yerusalem. **11** Saa eda mu. **9** Eberet bi, Etiopian bi a wəfre no Serah de no, wəde mmoa a wəkyekyere wən øko mu no akodom ørepem baako ne nteaseenam ahasa, koto bi bəo Awurade afodee. Na mmoa no dodoø yə hyee Yuda so. Wəkə kəduruu Maresa kuropøn mu. anantwie ahanson a nnwan ne mpənkye nso dodoø **10** Asa nso boaa n'akodom ano ne wən kokoo wə yə mpem nson. **12** Afei, wəfiri wən akoma ne wən Sefata bənhwa mu a eben Maresa. **11** Asa teaam, kra nyinaa mu yee apam se wəbehwehwə Awurade, frēe Awurade ne Onyankopon se, "Ao Awurade, wo wən agyanom Onyankopon. **13** Wəpenee so se, nko ara na wobətumi aboa dee yə mmre na watumi obiara a øbəro Awurade, wən agyanom Onyankopon ako atia øhooðenfoo! Boa yən, Ao, Awurade, yən no, wobəkum no, se ønnyniie anaa waryini, se yə Onyankopon, efiri se, wo nko ara ne yən anidasoø. øbarima anaa øbaa. **14** Wəhyenee ntotorobento ne Wo din mu na yerehyia edəm kəsəe yi. Ao, Awurade, mmen dendeenden, de dii Awurade nokoredie ntam woye yən Onyankopon, na mma ekwan mma nnipa no ho adanee. **15** Wən nyinaa ani gyee saa apam yi teta mnsore ntia wo!" **12** Na Awurade dii Etiopiafoo ho, efiri se, wofiri wən akoma nyinaa mu na yee. no so nkonomi wə Asa ne Yuda akodom no anim, Wəpere hwehwə Onyankopon, na wəhunuu no. Na na atamfoø no dwanee. **13** Asa ne n'akodom taa Awurade maa wən ahomegyee firii wən atamfoø wən ara kəsii Gerar, maa Etiopiafoo no bebree a wəwə afanan nyinaa nsam. **16** Mpo ohene Asa totæe a wəquantumi ammoa wən ho ano. Awurade ne tuu ne nanabaa Maaka firii ahemaadwa no so, efiri n'akodom dweræe wən, na Yuda akodom no nyaa se, øsii Asera aførebukyia a eye atantannee. Ùtwaa afodee bebree kəe. **14** Eberet a wəwə Gerar no, wəto dua no, bubuu mu, hyee no wə Kidron bənhwa hyee nkuro a øwə beaee ho nyinaa so, na Awurade mu. **17** Ewom se wəquantutu abosonsom asoree. no ho huboa təo nnipa a wəwə ho no so. Awiee. no, nyinaa amfiri Israel dee, nanso Asa de ne ho nyinaa wənyaa afodee bebree wə saa nkuro no so nso. **15** maa Awurade ne nkwa nna nyinaa. **18** Ùde dwete ne sikakəkə ne nneema ahodoo a øne n'agya de Wəsane to hyee mmoahwefoo atenae, kyekyeree nnwan ne nyoma, ansa na wəresane øko Yerusalem. **19** Enti, øko ansi bio kəsii Asa adedie afe a etə so aduasa enum no so.

15 Na Onyankopon honhom baa Oded babarima

Asaria so, **2** na øpue kəhyiaa øhene Asa a øfiri akono reba no. Øteam guu Asa so se, "Tie me, Asa, Yudafoo ne Benyaminfoo nyinaa montie. Mmire dodoø a mo ne Awurade te no, øno nso ne mo betena. Eberet biara a mobehwehwə noø no, mobehunu no. Nanso se mogya no a, øno nso begya mo. **3** Teteete no, na Israel nni nokore Onyankopon, na wənni øsəføø a øbekyerekkyere wən, na wənni Onyankopon mmara nso. **4** Nanso, eberet biara a mobeko ahohiahia mu na mobeko Awurade Israel Onyankopon nkyen, na moahwehwə no no, mohunu no. **5** Saa esum beret no mu, na akwantuo yə hu. Na øhaw wə øman no afanan nyinaa. **6** Akodie baa øman ne øman ntam, kuropøn ne kuropøn ntam, efiri se Awurade maa øhaw ahodoo bebree baa mo so. **7** Na afei, mo Yuda mmarima, mo ho nye den, monnya akokooduru, na mobenya mo adwumayee so akatua." **8** Eberet a Asa tee saa asem yi firii odiyifoo Oded babarima Asaria nkyen no, ønyaa akokooduru, yiyii ahoni a øwo Yuda asase so ne Benyamin nyinaa ne nkuro a wako afa a øwəwə Efraim bepo nsase so no. Øsiesiee Awurade aførebukyia a na øsi Awurade Asoredan ntwonoo anim no. **9** Afei, Asa frēfēe nnipa a øwo Yuda ne Benyamin nyinaa. Øfēe nnipa a wəfiri Efraim, Manase ne Simeon a wəabetena wən mu no nso. Bebree tutu kotenaa Yuda wə øhene Asa beret so, efiri se wəhunuu se Awurade ne Onyankopon ka ne ho. **10** Erekə bosome a etə so mmiensa awiee. no mu a na Asa adi adep mfee dunum no, nnipa

16 Asa dii adep mfee aduasa nsia no, Israelhene

Baasa koto hyee Yuda so, na øbəo Rama ho ban, sədee øbeye a, obi ntumi nkø mu anaa ømpue mfiri ohene Asa Yudaman mu. **2** Asa yii dwetø ne sikakəkə firii Awurade Asoredan adekoradan ne ahemfi ho. Ùde kəmaa Aramhene Ben-Hadad a na ødi ohene wə Damasko na øde saa nkra yi kaa ho: **3** "Ma yenyee apam sədee w'agya ne m'agya yee apam no. Mede dwete ne sikakəkə akyedee rebre wo. Twə wo ne Israelhene Baasa apam no mu, sədee øremfa ne nsə nka me." **4** Ben-Hadad penee ohene Asa abisadee no so, na øsomaan n'asraafø, koto hyee Israel so. Wədii Iyon, Dan, Abel-Maim ne Naftali aduane akoræe nkuropon nyinaa so. **5** Eberet a Israelhene Baasa tee dee ørekə so no, øgyaee Rama ho banbo dwumadie no. **6** Enti, ohene Asa frēe ne mmarima a øwo Yuda nyinaa, maa wəbesoaa adansie aboo ne nnua a na Baasa de rebø Rama ho ban no. Asa de saa nneema yi bəo nkuro Geba ne Mispa ho ban. **7** Saa eberet no mu, ødehunumuni Hanani baa øhene Asa nkyen bəka kyere no se, "Esiane se wode wo ho ato Aramhene so, na woagya Awurade wo Onyankopon enti, worentumi nni Aramhene akodom so. **8** Wonkae dee øbaa Etiopiafoo no ne Libiafoo ne wən akodom dodoø ne wən nteaseenam ne wən aponkəsotefoo so no? Saa eberet no, na wode wo ho to Awurade so, na øde wən nyinaa hyee wo nsə. **9** Awurade aniwa kyini fa asase so baabiara, sədee øbehye won a wode won akoma

nyinaa to no so no den. Nkwaseasem ben na woadi won sahene. **15** Onipa a na odi ne so ne Yehohanani yil Efiri enne, wobekə øko." **10** Asa bo fuu Hanani a na odi akodøm opehanu aduwotwø so. **16** Dee yie se wabeka saa asem yi akyere no, na økyeree odi ho ne Sikri babarima Amasia, a øde ne ho bøo no too afiase. Saa øbere no ara na Asa ahye asee afodee maa Awurade adwuma a na odi akodøm rehye ne nkuroføo no bi so. **11** Asa ahennie ho nsem opehanu so sahene. **17** Benyamin abusua akodøm nkaæs, firi ahyeasæ kosi awiees no, woatwøre agu no, na won dodooye opehanu a wøwø agyan ne Yuda ne Israel ahemfo nwoma no mu. **12** N'adedie akokyem. Na won sahene ne Eliada, øsraani a wadi mfee aduasa nkron so no, yadee hulu bi yee Asa ako akyere. **18** Dee odi ho ne Yehosabad a otuan nan. Yadee no duruu ne mpomponsoo a øreye akum asraaføo opeha aduwotwø a woamia ama øko. **19** no mpo no, warnhwehwø Awurade mmoa akyiri Yeinom ne akodøm a wøtenaa Yerusalem somm økwan, na mmom, øhwehwæ ayaresafoo mmoa. **13** øhene no, ne won a Yehosafat de won duaduaa Enti, n'adedie mfee aduanan baako so no, øwuiye. **14** nkuro a woabø ho ban wø Yudaman mu.

Wosiee no oboda a øno ara twa maa n'ankasa ho no mu wø Dawid kurom. Wødedaa no mpa a wøde nnuhwam ne sradehwam ho hwa ahye no ma, na n'ayiye no mu no, nnipa no bøo gyatanaa kesee bi de hyee no animuonyam.

18 Yehosafat yee odeføo a na n'animuonyam nso korøn. Øhyehye maa ne babarima waree Israelhene Ahab babaa. **2** Mfee kakra bi akyi no, øko Samaria kørssaa Ahab. Ahab too eporno kesee himaa enne, maa n'animuonyam. Wal, akodøm a

17 Na Asa babarima Yehosafat bedii n'adee se
ohene. Ohye Yuda den, sedee obetumi agyina
Israel ntiohyesoo biara ano. 2 Oduaduaa akodom wo
Yuda nkuropon a waaab ho ban no nyinaa mu. Ode
asraadom kumaa bi koo Yuda asase so ne Efraim
nkuro a n'agya Asa adi so nkonom no so. 3 Na
Awurade ka Yehosafat ho, efiri se, oyee sedee n'agya
Asa yees wo ne mfee a edi ekan no mu, na wansom
Baal ahoni no. 4 Ohwehwee n'agya Onyankopon,
na odi n'ahyedee so a wanni Israel ahennie mu
nneyee no akyi. 5 Enti, Awurade maa Yehosafat
Yudaman so ahennie no timii. Nnipa a wawo Yuda
nyinaa bree Yehosafat akyedee, maa oyee odefoo,
na wode anidie maa no. 6 Oefiri n'akoma nyinaa mu
nanteen Awurade akwan so. Obubuu abosonsomfoo
asoreee no, na ossee Asera aforebukya no. 7
Yehosafat ahennie mfee mmiensa so no, osomaa ne
mpanimfoo maa wokokyerekyer ee wo Yuda nkuro
nyinaa so. Ne mpanimfoo no ne Ben-Hail, Obadia,
Sakaria, Netanel ne Mikaia. 8 Osomaa Lewifoo a
won din didi sooyi kaa won ho: Semaia, Netania,
Sebadia, Asahel, Semiramot, Yehonatan, Adoniya,
Tobia ne Tob-Adoniya. Osomaa asoo Elisama ne
Yehoram nso. 9 Wofaa Awurade mmara a wootintim
wo nwoma no mu de kyinii Yuda nkuro nyinaa so,
kyerkyer ee nnipa no. 10 Na afei, emaa Awurade ho
suro too ahennie a atwa ahyia no nyinaa so, enti
obiara amfa oko anko Yehosafat so. 11 Filistifoo no
bi bree no akyedee ne dwete se apeato, na Arabfoo
bree no nnwennini mpem nson ne ahanson ne
mpapo mpem nson ne ahanson. 12 Emaa Yehosafat
tumi mu yee den, na ekoo so yee den ara maa
osisis aban ne nnuane akoradan wo Yuda nkuropon
nyinaa so. 13 Okoraa nneema bebree wo Yuda nkuro
mu, na emaa akodom a woye den tenaa Yerusalem.
14 Wogynina agyanom mmusuakuo so gyee asraafoo.
Yuda abusua mu, na akodom no dodooye opehasa a
waaakyekye won muakuakuo apem. Adna na na oyee

won sahene. **15** Onipa a na ədi ne so ne Yehohanana a na ədi akodəm əpehanu aduwəwətwe so. **16** Dee ədi ho ne Sikri babarima Amasia, a əde ne ho bəo afodee maa Awurade adwuma a na ədi akodəm əpehanu so sahene. **17** Benyamin abusua akodəm no, na won dodoɔ yé əpehanu a wəwə agyan ne akokyem. Na won sahene ne Eliada, əsraani a wadi ako akyere. **18** Dee ədi ho ne Yehosabad a etua asraafoo əpeha aduwəwətwe a wəamia ama oko. **19** Yeinom ne akodəm a wotenaas Yerusalem somm əhene no, ne won a Yehosafat de won duaduaa nkuro a wəabə ho ban wo Yudaman mu.

18 Yehosafat yee ədefoo a na n'animuonyam nso korɔn. Ḷhyehyé maa ne babarima waree Israelhene Ahab babaa. **2** Mfee kakra bi akyi no, əkɔɔ Samaria kɔrsraa Ahab. Ahab too əpono kese bi maa one ne mpanimfoo. Wokunkumm nnwan ne anantwie beebre, de too əpono no. Na Ahab korɔkorɔ Yehosafat se əmməboaa no, na ənkɔko ntia Ramot-Gilead. **3** Ahab bisaa no se, “Wobeoaa me na mako atia Ramot-Gilead ana?” Na Yehosafat buaa se, “Aden, akyinnyee biara nni ho. Me ne wo ye anuanom, na m’akodom nso, wotumi kyere won dee wənye. Yebəoaa wo, ama woako dodo.” **4** Afei, Yehosafat kaa se, “Dee edi ekan no, ma yemmisaa Awurade hɔ afotou.” **5** Enti, ohene Ahab free n’adiyifoo ahanan bisaa wɔn se, “Yenkɔko ntia Ramot-Gilead anaase yennkɔ?” Won nyinaa buaa se, “Monkɔ na Onyankopon bema moadi nkonom.” **6** Nanso, Yehosafat bisaa se, “Na Awurade odiyifoo biara nni ha? Mepə se mebisa no asem koro no ara.” **7** Ḷhene Ahab buaa se, “Obaako da so wɔ ha a obetumi abisa Awurade ama me, nanso, mekyiri no. Ḷhye nkɔm biara se nsɛm a enye. Ne din de Mikai. Imla babarima ne no.” Yehosafat kaa se, “Nkasa saa. Ma yentie asem a ɔwɔ ka.” **8** Enti, Israelhene free ne mpanimfoo no baako ka kyere se no se, “Ye nitem kofre Imla babarima Mikai a brɛ me.” **9** Israelhene Ahab ne Yudahene Yehosafat hyeheyɛ won ahentadee yuu tenatenaan wɔn ahennwa so wo ayuporobeaa a əben Samaria əpono ano ho. Na Ahab adiyifoo no nyinaa rehye nkɔm wo won anim. **10** Na won mu baako a ɔye Kenaana babarima Sedekia de nnadee yee mmɛn, na ɔdaa no adi se, “Sedee Awurade see nie: Mode saa mmɛn yi bewowo Aramfoo yi ama woawuwu!” **11** Adiyifoo a wɔwɔ ho no nyinaa penee so, kaa se, “Aane, monkɔ Ramot-Gilead, na monkodi nkonom, efiri se, Awurade bema moadi nkonom.” **12** Əbofoo a əkɔfrɛe Mikai no ka kyere se no se, “Hwɛ, adiyifoo no nyinaa hye Ḷhene no bo se obedi nkonom. Hwɛ se wone wɔn beye adwene, na hye nkonomidie ho bo.” **13** Nanso, Mikai buaa se, “Mmere dodox a Awurade te asee yi, dee Awurade aka akyere me se menka no na mɛka.” **14** Əberɛ a Mikai beduruu Ḷhene Ahab anim no,

obisaa no se, "Mikaia, yenkoko ntia Ramot-Gilead anaa yennko?" Mikaia buaa se, "Monkoko! Ebeye nkonomide a elo wo nyam." 15 Nanso, ohene no so so se, "Mpen ahe na menka se, ebere biara a wobekasa ama Awurade no, ese se woka nokore?" 16 Na Mikaia ka kyere se, "Anisoadehunu mu no, mehunuu se Israel nyinaa abo apete wo mmepo no so se nnwan a wonni olwefoo. Na Awurade kaa se, "Waakum won wura. Fa won ko efie asomdwoee mu." 17 Israelhene ka kyere Yehosafat se, "Manka ankyere wo? Daa, saa na oye. Onhyee nkoma papa biara nkyere me da. Nsem a eye de na oka kyere me." 18 Mikaia toaa so se, "Tie dee Awurade ka! Mehunuu se Awurade te n'ahennwa so a osoro asraadom nyinaa tete ne nifa ne ne benkum so. 19 Na Awurade bisaa se, 'Hwan na obetumi adaadaa Israelhene Ahab ama wakoto Ramot-Gilead so sa na waakum no wo ho?' "Adwenkyere bebree baa ho, 20 kosis se ne korakora no, honhom bi koo Awurade nkyen kookaa se, 'Metumi aye!'" Awurade bisaa se, "'Ekwan ben so na wobefo aye yei.'" 21 Na honhom no buaa se, "Meko akodaadaa Ahab adiyifoo, ama woadi ator." Awurade kaa se, "Ko so ye, na wobedi nkonom. 22 Enti, woahunu se Awurade de nkontempo honhom ahye w'adiyifoo no anom. Awurade adwene se ode amanehunu beba wo so." 23 Na Kenaana babarima Sedekia koo Mikaia so, kobo no sotoro bisaa se, "Da ben na Awurade honhom gyaa me bekasa kyere wo?" 24 Na Mikaia buaa se, "Erenkyere biara, wobehunu nokore no wo ebere a wobedwane akote kokoam dan bi mu." 25 Israelhene Ahab hyee se, "Monkyere Mikaia, na momfa no nsane nkoma Amon a oye kuropo no so amrado ne me babarima Yoas. 26 Monka saa asem a efiri ohene nkyen yi nkyere won se, 'Fa saa obarima yi to afiae. Mommma no aduane biara se burodo ne nsuo, kosi se mfiri akono aba asomdwoee mu.' 27 Nanso, Mikaia buaa se, "Se woba asomdwoee mu a, na ekere se, Awurade amfa me so ankasa!" Afei, oka kyere won a woginagyna ho no se, "Monhwe asem a maka no yie." 28 Enti, Israelhene ne Yudahene Yehosafat dii won akodom anim, tuu Ramot-Gilead so sa. 29 Afei, ohene Ahab ka kyere Yehosafat se, "Yerek oko yi, mesesa me ho sedee obiara renhunu me nanso, wo dee, wobehye w'ahentadec." Enti, Ahab sesaa ne ho, na wokoo oko no. 30 Saa ebere no, na ohene Aram aka akyere ne nteaseenamkafo no se, "Monkoto nhye Israelhene nko ara so." 31 Enti, ebere a Aram nteaseenamkafo no hunuu Yehosafat se ohye n'ahentadec yuu no, wokoo ne so. Woteam se, "Israelhene no na ote ho no." Nanso, Yehosafat teaam free Awurade se omegye no nkwa. Na Awurade yii nkurofoo no ani firii ne so, de gyee no nkwa. 32 Ebere a nteaseenamkafo no hunuu se onye Israelhene no, wogyaee ne so taa. 33 Na Aram osraani bi de anibiannasoo totoo n'agyan

guu Israel akodom no mu, maa bemma no bi kowao Israelhene nkataboo ahyliae wo ne mmotoam. Ahab teamy kyere nteaseenamkafo no se, "Momfa me mfiri ha, na woapira me pira bone." 34 Oko no koo so da mu no nyinaa. Ahab kotweree ne teaseenam a n'ani kyere Aramfoo no de kosis anwummera. Na eyee sedee owia rekoto no, awui.

19 Ebere a ohene Yehosafat duruu ne fie wo Jerusalem asomdwoee mu no, 2 Hanani babarima Yehu, odehunumuni no kohyiaa no. Obisaa ohene Yehosafat se, "Aden enti na woboa amumuyefoo, na wodo won a wokyiri Awurade? Dees woaye yi de Awurade abufuo aba wo so. 3 Nanso, ade ba pi bi wo mu efiri se woatutu Asera afreibukya a ewo asase no so nyinaa, na woatu wo ho asi ho se wobchwehwae Onyankopon." 4 Na Yehosafat tenaa Jerusalem. Nanso, otuu kwan firii Beer-Seba koo Efraim bepo asase no so, kohyee nkurofoo nkuran se, wonsane nkoo Awurade, won agyanom Onyankopon no nkyen. 5 Ohyee atemmufooo wo nkuropon a woaboo ho ban wo oman no mu nyinaa, 6 hyee won se, "Aten biara a mobebu no ebere biara no, monnwene ho yie. Monkae se, moremmu aten se mode reso nnipa ani, na mmom, Awurade ani. Obeka mo ho wo asem biara a eba mo anim a ese se mobu ho aten no. 7 Monsuro Awurade, na mommu atentenenee, efiri se, Awurade, mo Onyankopon, kyiri intenkyea, animhwe ne ketasehye." 8 Na Yehosafat yii Lewifo, asfoo ne mmusua ntuanofoo a wowa Israel no ma wosomm se atemmufooo wo Jerusalem. Na wodi Awurade mmara mu nsem ne efie ntawantawa nsem nso. 9 Ohyee won se, "Daa, momfa Awurade nyamesuro, nokoredie ne adwene pa nye mo adwuma. 10 Ebere biara a asem bi a efiri mo nkurofoo a wowa nkuroto yi so beba mo anim no, se eye awudie anaa Onyankopon mmara anaa n'ahyedee so buo no, mommo won koko se, wonnye bone ntia Awurade, sedee ebeye a, n'abufuo mma mo ne won so. Monye saa, na morenni fo. 11 "Osopanin Amaria beye mo panin, na okasa a obi nka bi bio wo nsem a efa Awurade ho nyinaa. Ismael babarima Sebadia nso na otua Yuda abusuakuo ano no. Okasa a, obi nka bi bio wo ntawantawasem nyinaa mu. Lewifo no na wobeboa mo ama moabu atentenenee. Momfa akokoorduru nni mo dwuma, na Awurade nka won a woye ade tenenee ho."

20 Yei akyi no, Moabfoo, Amonfoo ne Maonfoo asraafoo bi tuu Yehosafat so sa. 2 Abofoo beka kyere Yehosafat se, "Akodom bebree firi Nkyene Po no akyi wo Edom rebeko atia wo. Woaduru Hasason-Tamar" (En-Gedi din baako ne no). 3 Yehosafat tee saa asem yi, ne ho yeraa no enti, obisaa Awurade akwankyere. Ohyee se obiara a owo Yuda no nni abuada. 4 Na nnipa a wowa

Yuda nkuro nyinaa so baa Yerusalem, bəhwehwəe Awurade, nkamfo no wo n'animuonyam kronkron Awurade. 5 Na Yehosafat sore gyinaa Yudafoo ne no enti. Edwom no mu nsem nie: "Monna Awurade Yerusalemfoō anim wo Awurade Asoredan no adiho ase na n'adoe wō hō daa!" 22 Ebere a wopagyaa foforo hō. 6 ḥbaa mpaee se, "Ao Awurade, yen ayeyi dwom no, Awurade maa Amon, Moab ne agyanom Onyankopon, wo nko ne Onyankopon a bepo Seir asraafoo no twaa wōn ho koe. 23 Moab wote soro. Wo na wodi ahennie a ewo asase nyinaa ne Amon asraafoo no danee wōn ani kyere wōn so. Woye otumfoo ne əkesee a obiara ntumi ne wo adomfoo a wofiri bepo Seir so no, kunkumm wōn nni asie. 7 Ao yen Onyankopon, ebere a wo nkurofōo nyinaa. Wōwhee Seir asraafoo no, wotwaa wōn ho bedurui no, woampam wōn a na wote asase yi so koe. 24 Na Yuda akodōm no duruu baabi a wogyna no anaa? Na woamfa saa asase yi amma w'adamfo a wohunu esere no so no, wohunu se afunu gugu Abraham asefoo afəbəa anaa? 8 Wo nkurofōo tenaa fam kō akyiri. Atamfoo no mu baako mpo antumi ha sii saa Asoredan yi maa wo. 9 Wōkaa se, 'Se ḥaw annwane. 25 ḥhene Yehosafat ne n'akodōm kōtasee bi te se əko, yadee anaa əkōm bi to yen a, yebetumi asadee. Wōnyaa adwumaye nneema, ntadee ne aba w'anim wō saa Asoredan yi mu, baabi a wōahye nneema a esom bo a wōntumi nsoa. Na asadee wo din animuonyam no. Yebetumi asu afre wo se, no dōoso enti wōde nnansa na etasee ne nyinaa. gye yen nkwa, na wobetie yen, agye yen.' 10 "Na afei, 26 Nnanan so no, wōboaa wōn ho ano wō Nhyira hwē dee Amonfoō, Moabfoo ne Seir akodōm reye. Bōnhwa mu. Wōtoo bōnhwa no din saa da no, Woamma yen agyanom anni saa aman no so nkonom əfiri se, əho na nnipa no kamfoo Awurade, daa wō ebere a Israel firii Misraim no, na mmom, wōfaa no ase. Wōda so frē no Nhyira Bōnhwa enne yi. wōn ho a wōansée wōn. 11 Afei, hwe sēdēe wōretua 27 Afei, Yehosafat dii wōn anim ne wōn sane kōo yen so ka. Wōaba se, wōrebetu yen afiri w'asase Yerusalem anigye so se, Awurade ama wōadi wōn a wode maa yen se agyapadee no so. 12 Ao yen atamfoo so nkonom. 28 Wōbōo mmenta, asankuten Onyankopon, worenzi wōn ano? Yenni ahooden se ne ntotorobento tuu nten kōhyenee Yerusalem na akodōm kēsē yi a wōpe se wōbeto hye yen so yi. wōkōo Awurade Asoredan no mu. 29 Ebere a ahennie Yēnhunu dee yēnyē, na yēhwē əkwan se wōbēboa 27 Afei, Yehosafat dii wōn anim ne wōn sane kōo a atwa hō ahyia no tee se Awurade no ankasa ako yen." 13 Ebere a Yuda mmaprima nyinaa ne wōn atia Israel atamfoo no, Awurade ho suru baa wōn nkokoaa, wōn yerenom ne wōn mma gyina Awurade so. 30 Na emaa asomdwōee baa Yehosafat ahennie anim no, 14 Awurade Honhom baa mmaprima a mu, əfiri se, ne Onyankopon maa no ahomegyee wōgyinagyna hō no mu baako so. Na ne din de wō afanan nyinaa. 31 Na Yehosafat dii ḥhene wō Yahasiel a əyē Sakaria babarima a əno nso yē Benaia Yuda asase so. Ebere a ədii əhene no, na wadi mfee babarima, na əno nso yē Yeiel babarima, na əno nso aduasa enum. Otenaa Yerusalem dii əhene mfee yē Lewini Matania, a əyē Asaf aseni no babarima. aduonu enum. Na ne maame din de Asuba a əyē 15 Əkaa se, "Əhene Yehosafat, tie! Mo Yudafoo Silhi babaa. 32 Na Yehosafat yē əhene a əyē. Əyee ne Yerusalemfoō nyinaa, montie! Sēdēe Awurade dee n'agya Asa yēee. Əyee dee esō Awurade ani. 33 see nie: Monnsuro. Mommma akodōm kēsē nntu Nanco, n'ahennie mu no, wammubu abosonsomfoō mo akoma, əfiri se, əko no nnyē mo dea, na əyē asōreee no, na əmanfoō no nso amfa wōn akoma Onyankopon dea. 16 Əkyena, montu ntene nkō wōn nyinaa amma wōn agyanom Onyankopon no. 34 so. Mobeħunu se wofiri Sis aforoe a ewō bōnhwa Yehosafat ahennie ho nsem nkae, firi ahycasee kosi no fa a əpue Yeruel esere no so hō reba. 17 Na awiee no, wōatwērē agu Hanani babarima Yehu echo nhia mpo se mobeko. Monnyinagyna mo afa, nwoma a wōde aka Israel Ahemfo nwoma no ho. 35 monye dinn na monhwē Awurade nkonomidie. Əka Nanco, ərekə n'asetena awiee no, əhene Yehosafat mo ho, Yuda ne Yerusalem manfoō. Monnsuro, na ne Israelhene Ahasia a ne tirim yē den no kaa wōn mommma mo akoma nntu. Əkyena, monkə hō, na ho bōo mu. 36 Wōyee epo so adwadie ahyen bebre Awurade ka mo ho." 18 Na əhene Yehosafat sii ne wō Esion-Geber hyengyinabea. 37 Na Dodafahu tiri ase, na Yuda ne Yerusalem manfoō no nyinaa babarima Elieser a əfiri Maresa hyēe nkōm, de tiaa nso yēe saa, de somm Awurade. 19 Na Lewifoo a Yehosafat. Əkaa se, "Esiane se wo ne əhene Ahasia wōfiri Kohat ne Kora mmapusua mu sore gyinae aye baako enti, Awurade besee w'adwuma." Enti, teaam denden sōree Awurade, Israel Onyankopon. ahyen no bobee a wōntumi amfa ankōdi dwa.

20 Adee kyee n'anopahema no, Yuda akodōm no kōo Tekoa esere so. Ebere a wōrekə no, Yehosafat gyina kaa se, "Montie me, mo Yudafoo ne Yerusalemfoō nyinaa. Monnye Awurade, mo Onyankopon, nni na mobetumi agyina pintinn. Monnye n'adiyifoō no nni, na mobedi nkonom." 21 Əhene no ne nnipa no ntuanofoo dii nkutahoo wiee no, əyii nnwomtofoo bi se wōnni akodōm no anim, nto dwom mma

21 Ebere a Yehosafat wuij no, wōsiee no wo n'agyanom nkyēn wo Dawid kurom. Na ne babarima Yehoram dii n'adēe se əhene. 2 Yehoram nuanom mmaprima a na wōyē Yehosafat mmaprima foforo bi no ne Asaria, Yehiel, Sakaria, Asaria, Mikael ne Sefatia. 3 Wōn agya maa wōn mu biara akyedee a esom bo, a əyē dwete,

sikakokoo na aboodennee, na afei, odee Yuda nkuro odi ho. Na Arabfoo afomfafao akuo akunkum a woabo ho ban no bi kyekye woon. Na esiane mmammarima mpanimfo o nyinaa. Eno enti, se Yehoram ye abakan enti, obeyee ohene. 4 Na Yehoram babarima kumaa Ahasia na odiio ohene ebere a Yehoram ahennie timiee no, okunkumm ne wo Yuda. 2 Ahasia dii adee no, na wadi mfirinhyia nuammarima no nyinaa ne Israelfoo ntuanofoo bi. aduonu mmieni, na odiio ohene afe wo Yerusalem. 5 Ebere a Yehoram dii adee no, na wadi mfirinhyia Na ne maame a oye Israelhene Omri nana no din de aduasa mmieni. Na odiio adee Yerusalem mfirinhyia Atalia. 3 Ahasia nso yee ohene Ahab abusua bone a nwotwe. 6 Na Yehoram yee sedee Israel ahemfo woyees no bi, efiri se, ne maame hyee no nkuran wo yee. Na oye otirimuodenfoo te se ohene Ahab, boneyes mu. 4 Oyee bone Awurade ani so sedee Ahab efiri se, na waware Ahab mmammaa no mu baako. yee no. N'agya wuo akyi no, Ahab abusuafoo na Enti Yehoram yee bone wo Awurade ani so. 7 wobeyee n'afotufoo. Won na wode no koo osee mu. Nanso, na Awurade mpe se osee Dawid ahennie 5 Esiane won afotubone enti, Ahasia de ne ho kobo mnidiso, efiri se, na one Dawid aye apam ahye bo ohene Yoram a oye Israelhene Ahab babarima ho. se, n'asefoo beko so adi ohene afebo. 8 Yehoram Wotuu Aramhene Hasael so sa wo Ramot-Gilead. Oko bere so na Edomfoo sore tiaa Yuda, na wosii won no mu, Aramfoo no piraas Yoram. 6 Yoram sane koo ankasa won ohene. 9 Enti, Yehoram de akodom ne Yesreel kossa n'apirakuro no, na Yudahene Ahasia ne nteaseenam nyinaa koto hyee Edom so. Edomfoo twaa ono ne ne nteaseenamkaoo ho hyiae, nanso ofaa anadwo sum mu dwaneee. 10 Edom ade ne ho a onhye Yuda ase de besi enne. Saa ebere koru no ara mu, Libna kuro tee atua, efiri se, na Yehoram atwe ne ho afiri Awurade, n'agyanom Onyankopon ho. 11 Na wasisi abosonsomfo o seee wo Yuda mmeepo asase so, ama nnipa a woso Yerusalem ne Yuda akosom abosonsomfo anyame. 12 Na odiyifoo Elia tweree saa krataa yi koma Yehoram: "Asem a Awurade, w'agya Dawid Onyankopon see nie: 'Woanni w'agya Yehosafat anaa wo nana Yudahene Asa nhwesoopa so. 13 Mmom, woaye omumuyefoo se Israel ahemfo. Woama Yerusalemfoo ne Yudafoo akosom ahoni te se dee ohene Ahab yee wo Israel no. Na mpo, woakunkum w'ankasa wo nuanom mmarima a na wodi mu sene wo. 14 Enti afei, tee se ne babarima no awuo no, okekaa ne ho, pess Awurade de ohaw kesee beba wo, wo nkurofoo, wo se osee Yuda adehyee abusua no. 11 Nanso, Ahasia mma, wo yerenom ne biribira a eyee wo dea so. 15 W'ankasa dee, wode nsono mu yadee a eyee ya yie beto wo so kosi se w'ayamudee betu apue." 16 mma a aka a worebekum won no mu. Ode Yoas ne Na Awurade kaa Filistifo ne Arabfoo a na wote onipa a shwe no no kosee pia bi mu. Yei ne ekwan ben Etiopiafoo so se wankoto nhye Yehoram so. 17 Wobaa nsra koo Yuda so, kobubuu ne banbodee nyinaa, foo abooden nneema a ewo ahemfie ho a ne mmammarima ne ne yerenom ka ho. Ne babarima kumaa Yehoahas nko na woygaa no. 18 Yei akyi na Awurade mma nsono mu yadee a ano ye den baa Yehoram. 19 Ebere no mu ara, mfee mmieni akyi, yadee no maa n'ayamdee pueee, na oswi oyea mu. Ne nkurofoo amma ogyatanna kesee, amfa anhye no animuonyam wo n'ayiye mu sedee woye maa n'agyanom no. 20 Yehoram dii adee no, na wadi mfirinhyia aduasa mmieni, na odiio adee Yerusalem mfirinhyia nwotwe. Owiie no, anye obiara awarehoo. Wosiee no Dawid kurom, nanso enye adehyee asiees.

23 Atalia dii adee mfee nson no, osofoo Yehoiada yee n'adwene se obeye biribi. Osii ne bo ne asahene baanum, a won ne Yeroham babarima Asaria, Yehohanah babarima Ismael, Obed babarima Asaria, Adaiababarima Maaseia ne Sikri babarima Elisafat yee apam. 2 Saa mmarima yi faa esum ase, kyinii Yuda nyinaa, frefrree Lewifoo ne mmusua ntuanofoo a woso Yuda nkuro so se, wommra Yerusalem. 3 Won nyinaa hyiaa wo Onyankopon Asoredan mu ne shenberante Yoas yee apam. Yehoiada ka luyene waa ee, "Chere adure oo shan-

22 Afei, əmanfoə a wəwə Yerusalem no sii
Yehoram babarima kumaa Ahasia əhene a

89

2 Beresosem

ne Lewifoo ba adwuma Homeda a, wən mu nkyemū mmara kyere no, na wənto nnwom nsepe wən ho, mmiensa mu baako na wəbeye apono ano ahwefoo. sedee Dawid ahye no. **19** Óde apono ano ahwefoo no 5 Nkyemū mmiensa mu baako nso bekō ahemfie, na sisii Awurade Asoredan apono ano, sedee woremma nkyemū mmiensa mu baako a aka no akō Fapem wən a wən ho nte no nkō mu. **20** Afei, asahene, Epono no ano. Afei, ese se won a aka no nyinaa atitre, ntuanofoo ne ḥomanfōo nyinaa dii ḫene tenatena Awurade Asoredan adiḥo ahodoo hō. **6** no akyi, de no pue firii Awurade Asoredan mu ho. Monkae se, asofoo ne Lewifoo a wəwə wən nnwuma Wofaa atifi fam epono no ano, wuraa ahemfie hō, de so nko ara na ese se wəhyēne Awurade Asoredan ḫene no kotenaa adehyee ahennwa no so. **21** Enti, no mu, efiri se, won na wəyai wən asi hō se wəye nnipa a wəwə asase no so nyinaa dii ahurisie, na kronkron. Ese se nnipa a aka no di Awurade mmara asomdwoe baa ḥoman no mu, efiri se, na wəakum so, na wətenatena afikyire. **7** Mo Lewifoo na mobebo Atalia.

ᬁhene ho ban, na mobekurakura mo akodee. Se obiara a ḥoni ho kwan wura Asoredan no mu a, ese se wəkum no. Ebere biara, mommen ḫene no pree.” **8** Enti, Lewifoo no ne nnipa no yee biribira a osōfōo Yehoiada hyee se wənye no perepere. Asahene no hwēe wən a wəkō adwuma saa Homeda no ne wən a ese se wəgye wən ahome da no so. Osōfōo Yehoiada amma obiara ankō fie. **9** Na Yehoiada de mpea ne akokyem a na eyē ḫene Dawid dea na wəkoraa wō Onyankopon Asoredan mu no maa asahene no. **10** Óde awəmfo no twaa ḫene no ho hyiae a wəyae wən akodee krado. Wəgyinagyinaa saa so wō Asoredan no anafoo fam, twaa hō kō atifi fam, twaa aforebukyia no ho nyinaa hyiae. **11** Afei, Yehoiada ne ne mmamarima yii ḫene babarima Yoas bae, na wōde ahenkye no hyee no. Wōmaa Yoas Onyankopon mmara nwoma no bi daa no adi se ḫene. Wōsraa no ngo, maa obiara teaam se, “ጀene nkwa so!” **12** Ebere a Atalia tee gyegyeegye a ḥomanfōo reye, na wōretutu mmirika, na wōrekamfo ḫene no, ȳee ntēm kō Awurade asoredan mu hō, kōhwēe asem korō a asi. **13** Na ḫunuu se ḫene foforō no gyina n'afa baabi wō afadum no ho wō Asoredan no kwan ano a ȳkyere ne tumi. Na mpanimfōo ne totorobentoḥyēnfōo atwa ne ho ahyia, ama nnipa a wəwə asase no so nyinaa regye wən ani, rehyen ntotorobento. Nnwontofoo a wōnam nnwontodee so bō nnwom de dii ḥomanfōo no anim ahokeka so. Ebere a Atalia hunuu yei no, ḫde ahometee sunsuanee ne ntadee mu teateam se, “Amammæses! Amammæses!” **14** Na osōfōo Yehoiada hyee asafohene a wəhwē akodōm no so no se, “Montwe no mfiri Asoredan mu ha, na obiara a ḫeyee se ḥegye no no, monkum no. Nanso, monnkum no wō Awurade Asoredan mu ha.” **15** Enti, wətwee no de no kō ekwan a aponkō fa so ba ahemfie hō so, kumm no hō. **16** Na Yehoiada ne ḫene no ne ḥomanfōo no yee apam se, wəbeye Awurade nkurōfōo. **17** Na nnipa no nyinaa kō Baal asoredan no mu, kōbubu guie. Wōsree aforebukyia no, dweree ohoni no, kumm Baal osōfōo Matan wō aforebukyia no anim. **18** Yehoiada nam ahyedee a Dawid ka too hō so, de Lewifoo asofoo sisii Awurade Asoredan no dwumadie ahodoo no ano. Ḫyee nso se, wōmō ḫhyee afodee mma Awurade, sedee Moses

24 Yoas dii ḫene no, na wadi mfee nson, na edii adee Yerusalem mfirinhyia aduanan. Na ne maame din de Sibia a ḫiri Beer-Seba. **2** Yoas yee dees esō Awurade ani, osōfōo Yehoiada nkwa nna nyinaa. **3** Yehoiada maa Yoas oyerenom baanu a one won wowoo mmamarima ne mmammaa. **4** Akyire no, Yoas yee n'adwene se ḫesiesie Awurade Asoredan no. **5** Enti, ḫrefrefe asofoo ne Lewifoo ka kyere wən se, “Monkō Yuda nkuro nyinaa so ntēm, na monkogyegeye afirinhyiatō, sedee yebetumi asiesie mo Onyankopon Asoredan no. Monntwentwen koraa.” Nanso, Lewifoo no ankō preko pe. **6** Na ḫene no frēe osōfōpanin Yehoiada bisaa no se, “Adē enti na wommisaa Lewifoo no dees enti a wənkō Yuda nkuro so ne Yerusalem nkōgyegyee Asoredan ho too no? Mose, Awurade osomfōo, gyegyee ḥoman Israel saa too yi, sedee ḫeyee a, ḫbetumi asiesie Apam Ntomadan no.” **7** Mfee pii mu no, otirimuodenfōo Atalia akyidifoo bō wuraa Onyankopon Asoredan mu, na nneema a wōahyira so wō Awurade Asoredan no mu no nyinaa, wōfa de somm Baal ahoni. **8** Enti, afei, Yoas hyee se wənye adaka bi mfa nsi ekwan a ekō Awurade Asoredan no akyi. **9** Enti, wōde too Yudafōo ne Yerusalemfōo anim se, wōmfa etō a Mose, Onyankopon osomfōo gyegyee Israelfōo wō esere so no mīmre Awurade. **10** Ntuanofōo no ne ḥomanfōo no penee so, enti wōde anigye de wōn sika behyee adaka no ma. **11** Ebere biara a adaka no behyee ma no, Lewifoo no soa de kōma ḫene mpanimfōo. Na aseniiie twerfōo ne ḫsōfōpanin ananmusini bi akan sika no, na wōasane de adaka no akosi Asoredan no epono ano bio. Wōyee saa daa, na wōnyaa sika bebree. **12** ḫene no ne Yehoiada de sika no maa adansie sohwee, ma wōfaa adansifōo ne nnua dwumfōo, ma wōsiesiee Awurade Asoredan no. Afei, wōfaa nnadee adwumfōo maa wōde nnadee ne kobere mfrāfrahē yee Awurade Asoredan no ho nneema. **13** Na mmarima a wəhwē edan no nsiesie so no yee adwumaden ma adwuma no kō so sedee ḫfata. Wōsii Onyankopon Asoredan no wō ne tebea dada no seso na wəhyee mu den. **14** Wōwīe nsiesie no, wōde sika no rkaeē brēe ḫene no ne Yehoiada. Wōde yee nneema ahodoo a wōde bi

som, de bi bo øhyee afødee a nkankoraa ne atam əkunkumm mmaprima a wòkumm n'agya no. 4 ahodoo a wòde sikakoko ne dwete aye nso ka ho. Nanso, wankunkum awudifoo no mma, efiri se, Na wòde koguu Awurade asoredan no mu. Ebere a øtiee Awurade ahyedee a wøatwøre wo Moses mmapri na øsofoo Yehoiada te ase no, na wøtaa bo øhyee nwoma no mu no se: Ense se wokunkum awofoo wo afødee wo Awurade Asoredan mu ho. 15 Yehoiada won mma bøne a woaye enti, anaa wokunkum mma nyinii yie, øwue no na wadi mfirinhyia oha ne wo awofoo bøne a woaye enti. Won a wøse owuo aduasa. 16 Wøsiee no ahemfo asiee wo Dawid no, ese se wokum won wo won nnebøne enti. 5 Ade kurom, efiri se, na waye adwuma pa wo Israel, ama foforo a Amasia yee ne se, øyee nhyeheyee foforo Onyankopon ne n'Asoredan no. 17 Yehoiada owuo wo akodom no mu, de ntuanofoo tuatua Yuda ne akyi no, Yuda ntuanofoo bekotoo øhene Yoas anim, Benyamin mmusua no mu biara ano. Afei, økanee srøe no se øntie won afotuo. 18 Wøyee won adwene won hunuu se n'akodom no dodoano si mmaprima se wøbegya Awurade, won agyanom Onyankopon øpehøa a eyé won a wøadi mfee aduonu rekora, na Asoredan no, na wøasom Asera aforebukyia no ne wøatete won nyinaa wo peato ne nkatabookura ahoni no mmapom. Na Onyankopon abufuo baa Yuda mu. 6 Ósane tuaa dwete tøno 3.4 se apaabødee maa ne Yerusalem so wo won bøne enti. 19 Awurade Israel mmaprima øpeha a wonim akodie yie. 7 Nanso, somaa adiyifo se wønkøfa won mmapre no, nanso Onyankopon onipa baa ohene no nkyen bekaa se, nnipa no ampene. 20 Afei, Onyankopon Honhom "Ao ohene, ntua sika mfa akodom mfiri Israel, efiri baa øsofoo Yehoiada babarima Sakaria so. Øgyinna se, Awurade nka Israel ho. Øremmoa saa nnipa a nnipa no anim kaa se, "Sødee Onyankopon see wøfiri Efraim no. 8 Se woma wøkøka w'akodom nie: Adøn enti na monni Awurade ahyedee so? ho kø øko, na moko se edeen ara a, wøbedi mo so Morennya nkøsoo efiri se, moagya Awurade ama nkonim. Onyankopon betu mo agu, efiri se, øwo tumi øno nso agya mol!" 21 Na ntuanofoo no yee apam se øboa anaa øse." 9 Amasia bisaa Onyankopon wo Sakaria ho se wøbekum no. Na øhene Yoas onipa no se, "Na dwete a metua købaa Israel akodom ankasa hye ma wøsii no aboo, kumm no wo Awurade paa no nso menyø no edeen?" Onyankopon onipa Asoredan no adiho ho. 22 Na øhene Yoas ankae no buaa se, "Awurade betumi ama wo dee esene sei adøee a n'agya Yehoiada de yee no no, na økumm koraa." 10 Enti, Amasia ponn akodom a øbaa won ne babarima. Sakaria rewuo no, nsøm a øka twaa paa no, maa wøsane køo Efraim. Yei maa won bo too ne se, "Awurade nhunu dee wøreye na ømma fuu Yuda, na wøsane de abufuhye køo efie. 11 Na wømmu ho akonta!" 23 Afe no ahyeasæe no, Aram Amasia sii ne bo, dii n'akodom anim, køo Nkyene akodom bøo nsra baa Yoas so. Wøkaa Yuda ne Bønhwa no mu. Øhø na wøkumm Edomfo akodom Yerusalem hye, kunkumm ntuanofoo a wøwø a wøfiri Seir no øpedu. 12 Wøkyekyeree øpedu bio øman no mu nyinaa. Na wøfaa asadee a wønyae de won køo abotan tenten bi atifi, køsunsumm nyinaa, de kømaa won øhene wo Damasko. 24 Øwom wøn ma wøbehwee abotan a øwø bepo no ase no se Aram dom a wøkøto hye won so no sua dee, so, tetee pasapasa. 13 Na akodom a Amasia købaa nanso, Awurade boaa won maa wødii Yuda akodom wøn paa a øma wøsane køee no tohyee Yuda nkuro køsee no so nkonim. Yudafooyaa Awurade, won bebree a øwø Samaria ne Bet-Horon ntam no so. agyanom Onyankopon, eno enti Awurade buu aten Wøkunkumm nnipa mpensa, tasee asadee bebree. tiaa Yoas. 25 Aramfooyaa tweee won ho na wøgyaa 14 Ebere a øhene Amasia dii Edomfo so a øreba no, Yoas a na wapira yie no ho. Nanso, øno ankasa mpanimfooyaa dwenee ho se, esiane se økumm øsofoo Øde wøn sisii ho se øno ankasa anyame, kotoo won Yeohoiada babarima enti, wøbekum no. Wøkumm no anim, bøo afødee maa won. 15 Yei hye Awurade wø ebera a øda mpa so. Na wøsiee no Dawid kurom a abufuo yie enti, øsomaal odiyifo se ønkøbisa se, wøankøsie no wo adehyee amusiee. 26 Na awudifoo "Aden enti na wosom anyame a mpo wøntumi nnye no ye Yosabat a øye Amonni baa Simeat babarima, wøn ankasa nkørøfooyaa nkwa mfiri won nsam?" 16 ne Somer a øye Moabni baa Simrit babarima. 27 Nanso, øhene no amma n'ano ansi, na økaa se, "Da Wøatwøre nsøm a efa Yoas mmaprima, ne ho ben na mebisaa wo afotuo? Mua w'ano na mankum nkømhye, ne Onyankopon Asoredan no nsiesie wo Ahene nwoma nkyeremu no mu. Yoas wuie no, ne babarima Amasia dii n'adøee se øhene.

25 Amasia dii øhene no, na wadi mfirinhyia aduonu enum, na odii adøee mfirinhyia aduonu nkron wo Yerusalem. Na ne maame din de Yehoadan a øfiri Yerusalem. 2 Amasia yee dee etene wo Awurade ani, nanso na emfiri n'akoma nyinaa mu. 3 Ebere a Amasia timiie wo n'ahennie mu yie no,

no se, 'Fa wo babaa ma me babarima awadee.' Eho mmoa pii wo Yuda bepo ase ho. Na oye əbarima a ara na aboa bi firi wiram betiatiaa nkasee no so n'ani gye kua ho. Na əwo adwumayefoo bebree a seee no. **19** Nokorem, woadi Edom so nkonim, ama wahwe ne mfuo ne ne bobefuo a əwo mmepo no woaye ahantan. Ma w'ani nsø wo nkoniimdie no, na nsianee mu ne bənhwa nsase beree no so. **21** Na Usia tena wo fie. Aden enti na wopere wo ho ko əhaw wo asraafoo a woye akofoo akeseet a wəwo akodie a əde amanehunu bəba wo ne Yudafooyininaa so mu nteteet. Na woye akuakuo a wəasiesie wən ho yi?" **20** Amasia yee asoodeen, efiri se, na Onyankopon ama əko. Na Yeiel a oye akodəm no twerəfoo ne ne resiesies əkwan bi afə so asee no, se əsomm Edom əboafaa Maaseia na woboaboa akofoo kesee yi ano. anyame no enti. **21** Na Israelhene Yoas, boaboa Na woye Hanania a oye əhene no mpanimfoo no n'akodəm ano kətiaa Yudahene Amasia. Akodəm mu baako ase. **12** Mmusua ntuanofoo mpenu ahansia mmieno no hyiaa wo Bet-Semes a əwo Yuda. **22** na na wəma saa akofoo abenfoo yi akwankyerə. Israel akodəm dii Yuda so nkonim, maa wəbəo **13** Na akodəm no dodoə ye əpehəsa ne nson ne ahwetee, dwane kəo wən kurom. **23** Israelhene Yoas ahanum a wən nyinnaa nim de. Na wəada wən ho kyeree Yudahene Amasia wə Bet-Semes, na əsane so se wəbəboa əhene no ako atia ətamfəoo biara. de no baa Yerusalem. Afei, Yehoas hyee n'akodəm **14** Usia maa akodəm no nyinnaa akokyem, mpea, se, wənsee Yerusalem əfasuo no anammon ahansia nnadees kye, nkataboo, bəmma ne ahwimmo aboo. a efiri Efraim əpono ano, kəsi Twətəwə Epono **15** Afei, abenfoo bi yee mfidie de sisii Yerusalem no ano. **24** Ətasee sikakəkəo ne dwete ne nneemə ahodoo a əwo Onyankopon Asoredan mu a na Obed-Edom hwe so no nyinnaa. Afei, əfaa adekoradan a na əwo ahemfie ho mu nneemə kaa nnomimumfoo no akyi no, Yudahene Amasia tenaa ase mfirinhyia dunum. **26** Amasia ahennie ho nsem nkaee a efiri ahycasee kəsi awiee no, wəatwərə agu Yuda ahemfo ne Israel ahemfo nwoma mu. **27** Amasia danee kronkronbea ho, kəhyee nnuhwam wə afərebukyia ne ho firii Awurade akyi no, wəpamm ne tiri so wə Yerusalem. Eno enti, ədwane kəo Lakis. Nanso, n'atamfəoo somaa awudifoo, tii no kəkumm no wə ho. **28** Wəde no too əpənkəo so baa Yerusalem bəsieve kaa n'agyanom ho wə Dawid kurom.

26 Yuda manfoo de Amasia babarima Usia a na wadi mfee dunsia tenaa ahennwa so se wən əhene fofo. **2** Usia agya wuo akyi no, əsane kyekyeree Elot kuro no, na ədane maa Yuda. **3** Usia dii adee no, na wadi mfirinhyia dunsia, na ədii əhene wə Yerusalem mfirinhyia aduonum mmieno. Ne maame a əfiri Yerusalem no din de Yeholia. **4** Na ətene wə Awurade ani so, sedee n'agya Amasia tee no. **5** Sakaria bəre so no, Usia hwehwee Onyankopon akyiri əkwan, efiri se, əkaa Onyankopon suro ho nsem kyere no. Na əsiane se əhene no hwehwee Awurade akyiri kwan no enti, Onyankopon maa no nkəsoo. **6** Ətuu Filistifoo so sa, na əbubuu Gat, Yabne ne Asdod afasuo. Na əkyekyeree nkuro afoforo wə Asdod fam ne mmeameea bi a əwo Filistia. **7** Enye əko a əne Filistifoo koeet no mu nko ara na Onyankopon boaa no, na mmom əko a əne Arabfoos a wəwə Gur Baal koeet ne Meunifoo ko mu nso, əboaa no. **8** Meunifoo no tuua apeato maa no, na ne din hyeta kəduruu Misraim, efiri se, na əwo tumi a eso. **9** Usia sisii əwen abantente wə Yerusalem wə Twətəwə Epono ano, Bənhwa Epono ano ne əfasuo no ntwea mu no so. **10** Əsane sisii abankesee wə esere so, tutuu nsubura bebree, efiri se, na oye

27 Yotam dii əhene no, na wadi mfirinhyia aduonu enum. Ədii əhene wə Yerusalem mfirinhyia dunsia. Na ne maame a oye Sadok babaa no din de Yerusa. **2** Əyee dees eso Awurade ani sedee n'agya Usia yee no. Yotam dees, wankə Awurade Asoredan mu sedee n'agya yee no. Nanso, omanfoo no toaa wən nnebəneye so. **3** Yotam sane yee Atifi

Epono a ewo Awurade Asoredan no ho, enna ɔsanee babarima Asaria, Mesilemot babarima Berekia, yee nnwuma bebree de siesiee ɔfasuo a ewo Ofel Salum babarima Yehiskia ne Hadlai babarima Amasa bepo so no. 4 ɔkyekyeree nkuro wo Yuda mmepe penee yei so, na wone mmarima a wofiri akono asase so, sisi aban ne abanteten wo mmeammea a reba no kaa se, 13 "Mommfa nneduafoo no mma woadua nnuua. 5 Yotam tuu Amonfoo so sa, dii won ha! Yerentumi mfa nka yen bone ne yen afodie ho. so nkonom. Mfee mmiensa a edi ekan no dee, ogyee Yen afodie so dada, na woadane Awurade abufuhyeew won apeato a eyee dwete t̄ono 3.4, ayuso susukora ɔpeduonum ne atokoo susukora ɔpeduonum. 6 no aba Israel so dada." 14 Enti, akofoo no gyaae ɔpeduonum ne atokoo susukora ɔpeduonum. 6 nneduafoo no de asadee no mae, wo omanfoo no ne ɔhene Yotam nyaa tumi kesee, ɔfiri se, ɔde ahweyie ntuanofoo no anim. 15 Afei, nnipa baanan a woboboo yee osetie maa Awurade, ne Onyankopon. 7 Yotam w̄on din no baa anim, bekyekyee ntadee a ewo asadee ahennie ho ns̄em nkaee a n'akodie ne ne nnyeeyee no mu no maa nneduafoo a w̄oda adagya no. Womaa ahodoo ka ho no, woatw̄ere agu Israel ahemfo w̄on ntadee ne mpaboa se w̄onhye ne nnuane pii ne Yuda ahemfo nwoma mu. 8 ɔdii adee no, na ne nsuo, de ngo guguu w̄on apirakuro mu. W̄ode wadi mfirinhyia aduonu enum, na ɔdii ɔhene wo w̄on a w̄oye mmre no tenatenaas mfunumu so, de Yerusalem mfirinhyia dunsia. 9 Yotam wuije no, nneduafoo no nyinaa sane baa w̄on asase Yeriko, w̄osiee no Dawid kurom na ne babarima Ahas, na mmekuro, no so. Afei, w̄osane koo Samaria. 16 Saa ɔdii n'adee se ɔhene. eberē no mu, Yudahene Ahas kɔsree Asiriahene

28 Ahas dii adee no, na wadi mfirinhyia aduonu. Ədii əhene wə Yerusalem mfirinhyia dunsia. Wanye dee esə Awurade ani sədee ne tete agya Dawid yeees no. **2** Mmom, əyee dee Israel ahemfo yeees no bi, yee ahoni a wode som Baal. **3** Əbəo afədee wə Hinom babarima bənhwa mu, na mpo əde ne mmammarima bəo afədee wə ogya mu. Əsua akyiwadee a abosonsom aman no yeees a enti Awurade pamoo won firii asase no so ansa na Israelfoo rekəduru hə. **4** Əbəo afədee, hyee nnuhwam wa abosomfie, mmpo so ne dua fromfrom biara ase. **5** Eno enti na Awurade, ne Onyankopon, maa Aramhene kwan dii Ahas so nkonim, twaa ne nkurofuu bebree asuo kəo Damasko no, Israel akodom bebree nso dii Ahas so nkonim, kunkumm n'akodom no bebree nso. **6** Israelhene Peka, a əye Remalia babarima de da koro kunkumm Yuda akodom no nnipa əpeha aduonu, efiri se, na woapo Awurade, wən agyanom Onyankopon. **7** Afei, Sikri, əkoofo kəsəe a ofiri Efraim, kunkumm Maaseia a əye əhene babarima Asrikam, a əye ahemfie so sahene ne Elkana, a əye əhene sahene abadiakyire no. **8** Israelfoo akodom kyekyeree mmaa ne Yuda mmoafra əpehanu, faa asadee bebree, de kəo Samaria. **9** Na Awurade odiyifo a ne din de Oded wə Samaria hə wə əberə a Israel akodom sane baa efie no. Əkəhyiaa won ka kyerees wən se, “Awurade, mo agyanom Onyankopon, bo fuu Yuda, na əmماa modii wən so nkonim. Nanso, moaye ma aboro so dodo se mode atirimuoden akunkum won, ama aha əsoro nyinaa. **10** Na seesei, moredwene se mobefa saa nnipa yi a wofiri Yuda ne Yerusalem nkoaa. Na mo ankasa mo bone a moye tiaa Awurade, mo Onyankopon no, ho asem te sen? **11** Montie me, na monnyaasaa nnieduafo a wəwə mo nsam no, efiri se, wəye mo ankasa mo abusuafo. Monhwə no yie, efiri se, seesei, wəadane Awurade abufuhyees no aba mo so!” **12** Na Israel ntuanofoo bi a wən ne Yehohanan

babarima Asaria, Mesilemot babarima Berekia, Salum babarima Yehiskia ne Hadlai babarima Amasa penee yei so, na wone mmarima a wofiri akono reba no kaa se, **13** “Mommfa nneduafoo no mma ha! Yerentumi mfa nka yen bone ne yen afodie ho. Yen afodie so dada, na woadane Awurade abufuhyees no aba Israel so dada.” **14** Enti, akofoo no gyae nneduafoo no de asadee no mae, wo omanfoo no ne ntuanofoo no anim. **15** Afei, nnipa baanan a wobobo won din no baa anim, bekyekyee ntadee a ewo asadee no mu no maa nneduafoo a woda adagya no. Womaa won ntadee ne mpaboa se wonhye ne nnuane pii ne nsuo, de ngo guguu won apirakuro mu. Wode won a woye mmre no tenatenaal mfunumu so, de nneduafoo no nyinaa sane baa won asase Yeriko, mmeekuro, no so. Afei, wosane koo Samaria. **16** Saa ebere no mu, Yudahene Ahas korsree Asiriahene se ammeboaa no na onkoko ntia n'atamfoo. **17** Bio, na Edom akodom adi Yuda so nkonom, akyekyere binom nnommum. **18** Na Filistifoo ato ahye nkuro a ewo Yuda mmeepo ayaase ne Negeb so. Na woako afa Bet-Semes, Ayalon, Gederot ne Soko ne won nkuroto ne Timna ne Gimso ne won nkuroto no. Na Filistifoo no tenatenaal saa nkuro yi so. **19** Na Awurade rebre Yuda ase, esiane Yudahene Ahas enti, efiri se, na oboa ne nkurofo ma woye bone, na na onni Awurade nokore korakora nso. **20** Enti, ebere a Asiriahene Tilgat-Pilneser beduruue no a anka ese se oboa ohene Ahas no, ohyee no so mmon. **21** Ahas tasee nneema a esom bo firii Awurade asoredan no mu, ahemfie ho ne ne mpanimfoos afie mu, de komaa Asiriahene se ne too. Nanso, yei mpo, ammoa no. **22** Na se ohaw bi ba ohene Ahas so mpo a, eko so ye asooden ma Awurade. **23** Obaa afodee maa Damasko anyame a wodii ne so nkonom no, na okaa se, “Saa anyame yi na wobooaa Aram ahemfo enti, se mebo afodee ma won a, wobebeba me nso.” Nanso, womaa no seees, ma Israel nyinaa seees. **24** Ohene no tasee nneema ahodoa a ewo Onyankopon Asoredan no mu nyinaa, bubuu mu asinasini. Ototoo Awurade asoredan no apono mu, sedee obiara ntumi nkosom wo ho. Osisi aforebukyia maa abosonsom anyame wo Yerusalem twetwewa so baabiara. **25** Oyee abosonsom asorees wo Yuda nkuro nyinaa so a wobo afodee wo ho ma anyame foforo no. Onam saa ekwan yi so, hyee Awurade, n'agyanom Onyankopon, abufuo. **26** Ahas ahennie ho nsem nkaee no firi ahyeasees kosi awiees no, wootwere agu Yuda ahemfo ne Israel ahemfo nwoma mu. **27** Ohene Ahas wuii no, wosiee no wo Yerusalem, nanso wansie no wo adehyee amusiee. Ne babarima Hesekia na odiin n'adee se ohene.

29 Hesekia dii əhene wə Yuda no, na wadi mfees aduonu enum. Na ədii adee mfees aduonu nkron wə Yerusalem. Na ne maame yə Sakaria babaa

a ne din de Abia. 2 Յայէ ծէս վա Աւուրած ան սօ, ննէմա հօ. 19 Աֆէ, նսօ, ննէմա ա ժիշտ Ահա տասէ սէծ նե տէտէ այտա Դաւիդ յէս նօ. 3 Ափ և էդի էկան վա եբրէ ա նա յայտ ասօծն, նա ստո ասօրէն նո մո վա ն'ահնիւ մո վա բօսու ա էդի էկան նօ, Հեսէկիա նո նսօ, յեակոյէ նե նինա. Նե նինա գւ Աւուրած բւեբւէ Ասօրէն ապոն նօ, սիսէտ. 4 աֆօրեբուկիա նո անմա ա վածւրա հօ նա վածւրում Ժրէֆրէս ասօֆօ նո նե Լեւիֆօ նո սէ, վամմէիա դէ ադի դւմա բիար. ” 20 Ածէ կի անպահեմ նօ, նո վա Ասօրէն նո ադիհ ա ըա պայտ ֆամ հօ. 5 ժիշտ Հեսէկիա բօաօա կրո նո մպանիմֆօ անօ Ժկա կիրէս վոն սէ, “Լեւիֆօ, մոնտի մե! Մոննվրա նե վոն կօ Աւուրած Ասօրէն նո մո. 21 Վօդ մո հօ, նա մոննվրա Աւուրած, մո ացանոմ անտվնին նսօ, ննվեննի նսօ, ննվամմա Օնյակոն Ասօրէն նո նսօ. Մոնիյի բիրիար ա նսօ նո մպապ նսօ բա սէ, ահնիւ, ասօրէն նո նե էֆ ակ ա մֆիր կրոնկրոն բա հօ. 6 Յէն ացանոմ Յուդա բոն հօ աֆօրեբօդէ. Ժիշտ նո յայտ ասօֆօ նո ա անն նօկօր, նա վայէ բոն վա Աւուրած, յէն վայէ Արոն ասօֆօ սէ, վամֆա մմօ նո մմօ աֆօդէ Օնյակոն անմա. Վօյա Աւուրած նե ն'Ասօրէն վա Աւուրած աֆօրեբուկիա նո սօ. 22 Նա վակնկն նո; վօճան վոն ակի կիրէս նօ. 7 Աֆէ, վոտու անտվնին նո, նա ասօֆօ դէ մօցա նո պէտէ Ասօրէն նո աբանք ապոն մո, դունդում նկան աֆօրեբուկիա նո սօ. Աֆէ, վակնկն ննվեննի նո նո. Վօյա ննուհամմիէ, յայէ ժիշտ աֆօրեբօդէ նե վոն մօցա պէտէ աֆօրեբուկիա նո սօ. Նա աւիտ ա վօդ բա Իսրայէլ Օնյակոն, կրոնկրոն բա հօ նօ. 8 նո, վօդ ննվամմա նո յայտ սա արա. 23 Մպապ ա Էնօ ենտ նա Աւուրած աբուֆօ աբա Յուդա նե Երուսալեմ վօդ րեբօ բոն հօ աֆօդէ նո, վօդ բա ժիշտ նո սօ նո. Վամա յեան ահուֆօ, այամհիյէֆօ նո նե օմանօ նո անմա, մա վօդ վոն նսօ գու վոն ասերէդէ, սէծ մօհնու նո պէֆէ նօ. 9 Վակնկն սօ. 24 Աֆէ, ասօֆօ նո կնկն մպապ նո սէ բոն յէն ացանոմ վա էկո մո, նա վակնկն յէն հօ աֆօրեբօ, նե վոն մօցա պէտէ աֆօրեբուկիա նո մմամմարիմա, յէն մմամմա նո յէն յերեն նօ, սէ բոն հօ մպատաձէ մա Իսրայէլ նինա. Ժիշտ նե ննեսաֆօ. 10 Նանսօ, սէսէ, մե նա Աւուրած, նո սի սօ դու սէ, սա ժիշտ նե բոն հօ աֆօրեբօ նո, Իսրայէլ Օնյակոն բէյէ պամ սէծ ն'աբուֆիյէ նո վամմօ մմա Իսրայէլ նինա. 25 Աֆէ, ժիշտ Հեսէկիա բէֆիր յէն սօ. 11 Մ'ածօֆոն Լեւիֆօ, մոննյա նո Լեւիֆօ նո յինայն Աւուրած Ասօրէն նո մո ննվամ մո բիօ. Աւուրած այ մո սէ մոննյին մո. Շե կանկան, մմենտ նե ասանկւեն մա վոն. ն'անմ նսօ նո, նա մոնն օմանօ նո անմ նսօ 12 Աֆէ սա Լեւիֆօ նհնումն նե օդիյիֆօ Նատան նո դէ մա Դաւիդ յի յայտ դւմած նո ասէ. Վոն ա վօֆիր Կոհատ նո սօ. 26 Աֆէ, Լեւիֆօ նո բա Դաւիդ ննվոտաձէ աբուս մո նո նե: Ամասա բաբարիմ Մահատ նե Ասարիա նո կօյնայն վոն յինաբեր վա Ասօրէն նո բաբարիմ Յօվէլ. Վոն ա վօֆիր Մերա աբուս մո հօ. Սա արա նսօ նա ասօֆօ նո բա Վոն նտօրօբոնտ նո նե: Աբդ բաբարիմ Կի նե Յեհալել բաբարիմ կօյնայն վոն աֆա. 27 Աֆէ, ժիշտ Հեսէկիա յայտ Ասարիա. Վոն ա վօֆիր Գերսոն աբուս մո նո: Տիմա սէ վամֆա ժիշտ աֆօդէ նո նսօ աֆօրեբուկիա նո սօ. բաբարիմ Յօա նե Յօա բաբարիմ Էդեն; 13 Վոն ա Եբրէ ա վօդ ժիշտ աֆօդէ նո բեբա նո, վայտ վօֆիր Էլիսաֆ աբուս մո նո: Տիմրի նե Յեյլ. Վոն ասէ տօ այտ ննվամ մա Աւուրած, նա վօդ ա վօֆիր Ասաֆ աբուս մո նո: Տակարի նե Մատանիա. նտօրօբոնտ նե Իսրայէլ հեն Դաւիդ ննվոտաձէ նո 14 Վոն ա վօֆիր Հեման աբուս մո նո: Յիհիլ նո յից յից հօ. 28 Բածա նո սօրէ Աւուրած վա էբրէ Սիմէ. Վոն ա վօֆիր Յէդուն աբուս մո նո: Տեմա ա ննվոմտօֆօ նո բետ ննվամ, նա վօրհյուն նե Սիսիլ. 15 Սա մմարիմ յի ֆրէֆ վոն միֆօ նտօրօբոնտ նո արա կօս սէ ժիշտ աֆօրեբօձէ նո Լեւիֆօ, նա վօդվրա վոն հօ. Նա աֆէ, վայտ ասէ նինա սաէ. 29 Նա ժիշտ նո նե վոն ա վօկա նե դվարա Աւուրած Ասօրէն սէծ ժիշտ նո յայտ հօ նո նինա կոտ սոմէտ. 30 Ժիշտ Հեսէկիա նո նո. Վայէ ահայտ, մի Աւուրած ահայտէ նո սօ նո մպանիմֆօ յայտ Լեւիֆօ նո սէ, վամֆա Դաւիդ բեթէթ վա վոն դւմած նո մո. 16 Ասօֆօ նո ննվամ նե ննվոմ նե նհնումն Ասաֆ դէ, նկամֆօ Աւուրած. կօ Աւուրած կրոնկրոն բա հօ, կօդրա Էնտի, վօդ անյից կամֆօ Աւուրած, նա վօկոտ հօ, նա վօֆա բիրիար ա հօ ագո ի ա վօհնուս նո սօրէտ. 31 Աֆէ, Հեսէկիա դէ տօ դա սէ, “Շօմ նո ֆիրի հօ նե բա Ասօրէն նո ադիհ. Լեւիֆօ նո բեբա ա աւիտ. Մոմֆա մո աֆօրեբօձէ նո մո ասէ նո նինա ֆիրի հօ, կօտ նու Կիդրոն Բօնհա մո. 17 մմրա Աւուրած Ասօրէն մո.” Էնտի, օմանօ նո նե Վայտ դվմած նո ասէ վա բա էս վա բօսու վոն աֆօրեբօձէ նո վոն ասէ աֆօրեբօձէ բաէ, նա ա էդի էկան նո մո. Նա էդա և էտ սօ ննվամ նո, նա վոն ա վօդ նո դէ ժիշտ աֆօրեբօձէ նո կա հօ. 32 վօճրա Աւուրած Ասօրէն նո աբանք մո հօ. Նա օմանօ նո նե անտվնին ադուսօն, ննվեննի վօդ ննաֆա ննվամ բօ դվարա Աւուրած Ասօրէն նո ահա նե ննվամմա ահան սէ ժիշտ աֆօրեբօձէ բրէ նո անկասա. Էնտի վօդ ննաֆա դոնտիա նա շվայտ Աւուրած. 33 Վօսան նե անտվնին ահանսիա նե դվմած նո նինա. 18 Նա Լեւիֆօ նո կօ ժիշտ ննան մպեմ մմինտ բա սէ աֆօրեբօձէ. 34 Նանսօ, Հեսէկիա նկյա, կօկա սէծ դվմած նո ակօս նա ասօֆօ ա վօդ հօ նո սա նե վածւրում կիրէս նո. Վօկա սէ, “Յեածւրա Աւուրած Ասօրէն ժիշտ աֆօդէ նո նինա էնտի, վոն աբուս լեւիֆօ նո, ժիշտ աֆօրեբօ աֆօրեբուկիա նո ա ննէմա ահօօ նո բօա վոն, կօս սէ դվմած նո բա աւիտ. Կա հօ նե Հյան մո Բորոդ նո բոն ո նե հօ Վօտ ասօֆօ նո պի հօ անսա նե վօրեբա դվմած

no, efiri se, na Lewifoo no adwene wo won ahotee so Afahye no ne Apiti Afahye no. **14** Wohyee aseesene asofoo no. **35** Na ohyees afodee ne daa nsa afodee bubuu abosonsomfoo aforebukyia no nyinaa firii no buu so. Saa ara nso na asomdwoees afodee sradee Yerusalem. Woyiyyi nnuhwam aforebukyia nyinaa nso yee bebree. Enti, wosiesiee Awurade Asoredan koto guu Kidron bohnhwa mu. **15** Eda a wohyee wo no maa osoom no. **36** Na Hesekia ne omanfoo no bosome a eto so mmieno no duruie no, omanfoo no nyinaa gyee won ani wo dee Onyankopon aye amankukumm won Twam Afahye nnwammaa. Na asofoo nnipa no, efiri se wawiee biribiara ntet.

30 Afei, ohene Hesekia de nkra koo Israel ne Yuda nyinaa, na otweres krataa too nsa de free Efraim ne Manase. Oka kyerees obiara se omma Awurade Asoredan no mu wo Yerusalem, na wooni Awurade, Israel Onyankopon, Twam Afahye no. **2** Ohene no, ne mpanimfoo ne omanfoo a wawo Yerusalem nyinaa yee adwene se wobedi Twam Afahye no wo bosome a eto so mmieno no mu. **3** Na anka wodi Twam Afahye no bosome ansa na bosome a eto so mmieno ahye asees, nanso na asofoo no bebree ntumi nnwiraa won ho, na omanfoo no nso, na woommoaa won ho ano wo Yerusalem. **4** Adwene a woyees se wobedi Twam Afahye no, na eyee ma ohene no ne omanfoo no nyinaa. **5** Enti, wobeo no dawuro wo Israel nyinaa firi Beer-Seba a ewo anafoa fam kosi Dan a ewo atifi fam se, obiara mmra Yerusalem mmedi Awurade, Israel Onyankopon Twam Afahye no bi. Na nnipa dodoa nni Twam Afahye no sedee mmara no kyere. **6** Ohene no hye ma wosomaa abofoo koo Israel ne Yuda afanan nyinaa. Womaan won nkrataa na emunsem ka se: "Ao Israel manfoo, monsane mmra Awurade, Abraham, Isak ne Israel Onyankopon nkyen, sedee obesane aba yen mu, nnipa kakra a yeanya yen tiri adidi mu wo Asiria ahemfo nkonom a wodii yen so no. **7** Monnye se mo agyanom ne mo abusuafao a wogyaaw Awurade, won agyanom Onyankopon, a woyees aseredee sedee mo ankasa mohunu yi. **8** Monnye asooden sedee na wote no, na mmom, mommre mo ho ase mma Awurade. Mommra n'Asoredan a woayi asi ho se ade kronkron daa nyinaa. Monsom Awurade, mo Onyankopon, sedee n'abufuhye no befiri mo so. **9** Na se mosane ba Awurade nkyen a, mo abusuafao ne mo mma benya ahummaboro wo won a wofaa won nnommum no nsam, na wobetumi asane aba asase yi so. Efiri se, Awurade, mo Onyankopon ye odo ne ahummaboro. Se mosane ba ne nkyen a, orenyi n'ani mfiri mo so." **10** Abofoo no kyinii nkuro a ewo Efraim ne Manase kosi Sebulon so. Nanso, nnipa no mu bebree sereefabofoo no, dii won ho few. **11** Nanso, won a wofiri Aser, Manase ne Sebulon mu bi bree won ho ase, koo Yerusalem. **12** Saa ebere koroo ara mu, na Onyankopon nsa wo nnipa a wawo Yuda so. Na ehye won se wonye baako, na wonye osetie mma Awurade asem a efiri ohene ne ne mpanimfoo no nkyen. **13** Enti, edom kesee hyiaa wo Yerusalem bosome a eto so mmieno no mu, se worebedi Twam

Afahye no ne Apiti Afahye no. **14** Wohyee aseesene asofoo no. **35** Na ohyees afodee ne daa nsa afodee bubuu abosonsomfoo aforebukyia no nyinaa firii Yerusalem. Woyiyyi nnuhwam aforebukyia nyinaa koto guu Kidron bohnhwa mu. **15** Eda a wohyee wo bosome a eto so mmieno no duruie no, omanfoo no kunkumm won Twam Afahye nnwammaa. Na asofoo no ne Lewifoo no ani wuie enti, wodwiraa won ho, na wode ohyees afodee baa Awurade Asoredan mu. **16** Obiara kogyinnaa n'afa wo Asoredan no mu, sedee Mose a oyee Onyankopon onipa no mmara no kyere no. Lewifoo no de mogya aforebodee no bree asofoo no, maa won nso pete guu aforebukyia no so. **17** Esiane se na omanfoo no mu bebree nnwiraa won ho enti, Lewifoo no na wokunkumm won Twam Afahye nnwammaa no maa won, nam so tee ho maa Awurade. **18** Na won a wofiri Efraim, Manase, Isakar ne Sebulon no mu fa kesee no ara nnwiraa won ho. Nanso, ohene Hesekia baa mpaees maa won, na womaan won ekwan maa wodii Twam Afahye aduane no bi a na anka etia Onyankopon mmara. Hesekia baa mpaees se, "Awurade a oyee mmoborohunufoo no mfa nnipa a **19** woadi won adwene pi se wobedi Awurade, won agyanom Onyankopon akyi no bone nkye won, mpo, se woonwiraa won ho yie mmaa afahye no a." **20** Na Awurade tiee Hesekia na osaa omanfoo no yadee. **21** Enti, omanfoo a wawo Yerusalem no de nnanson dii Apiti Afahye no anigye so. Eda biara, Lewifoo ne asofoo no too nnwom maa Awurade de nnwontodee a ano ye den gyegyee ho. **22** Hesekia hyee Lewifoo no nkuran wo ekwan pa a wofa so som Awurade no ho. Na afahye no koo so nnanson. Wobeo asomdwoees afodee, na omanfoo kaa won bone kyerees Awurade, won agyanom Onyankopon. **23** Badwa no nyinaa yee won adwene se, wobetoo so adi afahye no nnanson bio enti wode anigyeetoo so nnawotwe. **24** Ohene Hesekia maa omanfoo no anantwinini apem ne nnwan mpem nson se womaan mmo afodee, na mpanimfoo no nso maa anantwinini apem ne nnwan opedu. Ebere koroo ara mu, asofoo no bebree dwiraa won ho. **25** Yuda badwa nyinaa a asofoo, Lewifoo ne won a wofiri Israel asase so nyinaa, ananafoa a wobedii afahye no ne won a na wote Yuda nyinaa ani gyee. **26** Anigyees kesee baa kuropon no mu, efiri se, na Yerusalem nhunuu afahye a ete sei bi da, efiri Salomo ohene Dawid babarima bere so. **27** Na asofoo no ne Lewifoo sore hyiraa omanfoo no, na Onyankopon tiee won firi ne soro atenaees kronkronbea ho.

31 Afei, ebere a afahye no twaam no, Israelfoo a wokoo bi no koo Yuda, Benyamin, Efraim ne Manase nkuro nyinaa so, koseee afadum kronkron no, twitwaas Asera aforebukyia no, yiyii abosonsomfoo asoorees ne aforebukyia no. Yei akyi, Israelfoo no sane koo won nkuro so ne won afie mu. **2** Afei, Hesekia kyekyee asofoo no ne Lewifoo no mu

akuakuo, se wɔmmɔ ɔhyee afodee ne asomdwoee din sedee won nnwuma ne won nkyekyemū tee. afodee, se wɔnsom, na wɔmfa aseda ne nkamfo 18 Na wɔmaa mmusuafoo a woatwεrε won din wo mma Awurade wo Asoredan no apono ano. 3 ɔhene abusuadua nwoma mu a mmadoma, ɔyerenom ne no ankasa maa ɔhyee aforebodee a wɔye mmoa ma mmamarima ne mmamimaa nso ka ho nnuane, se anopa ne anwummers ɔhyee afodee ne nnawotwe won kyef. Efiri se na woadi nokore adwira won ho. homeda afahye ne bosome ɔbosome Foforɔ Afahye 19 Na asofoo, Aaron asefoo a na wotete nkuraa a atwa no ne afirinhyia afodee a aka no, sedee Awurade nkuro no ho ahyia no, wɔiyii nnipa ma wɔkyee mmara kyere no. 4 Eno akyi, ɔhwεe se nnipa a wɔwɔ ɔbarima biara a ɔfra asofoo no mu ne Lewifoo a Yerusalem no de dee wɔnya mu kyef a mmara woatwεrε won din wo abusuadua mu no mneema no no ka no bema asofoo no ne Lewifoo no, sedee bi. 20 Saa ɛkwan yi so na Hesekia fa kyεe nneema ɛbema wɔde won ho nyinaa ahye Awurade mmara wo Yudaman no mu nyinaa, na ɔyεe dee ɛfata na eso no mu. 5 Nnipa no tiee no aso pa mu, na wofiri Awurade, ne Onyankopon ani. 21 Dee Hesekia yεe akoma pa mu de nnøbaeε a edi ɛkan a εye atoko, nyinaa de som wɔ Onyankopon Asoredan no mu, ne nsā foforɔ, ngo, εwo ne won mfudee nyinaa baε. 6 mmøden a ɔbøø se ɔbedi ne mmara ne n'ahyedee so Wøde won ahodee biara mu ntotoso dudu baε. 7 Nnipa a wotu firii Israel baa Yuda no ne Yudafø no ankasa de won anantwie ne won nnwan so ntotoso dudu ne nneema a woahyira so ama Awurade, won Onyankopon no so ntotoso dudu baε. Wøboaa ano ma εyeε akuakuo akeseakεε. 7 Wøde saa ntotoso dudu a edi ɛkan no baa bosome a eto so mmienaa no awieε mu, na nneema no anoboa kɔɔ so kɔsiι bosome a eto so nson no ahyeasε mu. 8 Ebere a Hesekia ne ne mpanimføo behunuu nneema dodo no, wødaa Awurade ne ne nkurøføo Israel ase. 9 Hesekia bisaa asofoo no ne Lewifoo no se, “Ehe na yeinom nyinaa firi baε?” 10 Na ɔɔfopanin Asaria a ɔfiri Sadok abusua mu buaa se, “Efiri ebere a ɔmanføo firii aseε se wøde akyedee reba Awurade Asoredan mu no, yeanya bebree a yebedi ama ebi aka, efiri se, Awurade ahyira ne nkurøføo.” 11 Hesekia yεe n'adwene se ɔbenya adekoradan wo Awurade Asoredan no mu, na wɔyeε. 12 Na wødii nokore de akyedee no ne ntotoso dudu no nyinaa baa Asoredan no mu. Wøde hyεe Lewini Kenania nsa maa ne nua Simei yεe ne ɔboaføo. 13 Sohweføo a na wøhye won ase no ne Yehiel, Asasia, Nahat, Asahel, Yerimot, Yosabad, Eliel, Ismakia, Mahat ne Benaia. ɔhene Hesekia ne Asaria a ɔye Onyankopon Asoredan no mu sohweføo panin no na wøkyekyεε saa dibe a hodo yi. 14 Lewini Yimna babarima Kore a ɔye Apuees ɔpono ano hweføo no na wøde hyεe ne nsa se, ɔnkyekyε Onyankopon ayamyé aforebødee a εye akyedee ne nneema a wøde ama Awurade no. 15 N'aboaføo nokwafoa no ne Eden, Miniamin, Yesua, Semaia, Amaria ne Sekania. Na wøkyekyεε nneema no maa asofoo mmusua a wɔwɔ won nkuro so sedee won nkyekyemū tee, na wøkyekyεε nneema no pepeεre maa mmofra ne mpanin. 16 Na wøkyekyεε mmarima a woadi mfee mmienaa rekø nyinaa akyedee no bi a won din wo won abusuadua nwoma mu, a nso da biara wøkø Awurade Asoredan mu, koye won nnwuma a wøde ahye won ekuo no nsa. 17 Na wøkyekyεε nneema no maa asofoo a woatwεrε won din wo won abusuadua nwoma mu ne Lewifoo a wøadi mfee aduonu ne dee ɛborø saa, a woahyehye won

32 ɔhene Hesekia de nokoredie wiee saa dwumadie yi, Asiriahene Sanaherib beto hyεe Yuda so, dii so nkonom. ɔtuaa nkuro a wøabø ho ban no, na ɔhyεe n'akodøm se wømmubu won afasuo no, mmø nhynεe mu. 2 Ebere a Hesekia hunuu se Sanaherib asane aye n'adwene se ɔbeto ahye Yerusalem so no, 3 one ne mpanimføo ne n'asraaføo mu afotuføo tuu agyina. Wøsii gyinaε se, wøbesi nsutire no kwan na antene anko kuropon no akyi. 4 Wøboabooaa adwumayeføo ano se wønkøsi nsutire kwan na antene anko mfuo no mu. Na wøkaa se, “Aden enti na ese se Asiria ahemfo beba ha abεnya nsuo bebree?” 5 Afei, Hesekia maaa ne banbo mu, osiesiee ɔfasuo no baabiara a abubuo no, na ɔtoo ɔfasuo foforø kaa dee εwø hø dada no ho. ɔsane miaa banbo a εwø Milo a εwø Dawid kuropon no mu no. Afei ɔyεe akodee ne akokyem bebree. 6 ɔyii asraaføo mpanimføo, ma wøhwεe ɔmanføo no so, na ɔhyεe se wømmehyia no wø kuro no ɔrono ano adwaberem hø. Na Hesekia kaa nkuranhyesem kyere won se, 7 “Monye den na momma mo bo nye duru. Monnsuro Asiriahene anaa n'akodøm kesee no, na yewø tumi a eso wø yen afa. 8 ɔwom se εwø akodøm kesee dee, nanso wøye nnipa keke. Yewø Awurade, yen Onyankopon a ɔbeboa yen, adi ako ama yen.” Saa nsem a Hesekia, Yudahene kaε yi hyεe ɔmanføo no nkuran bebree. 9 Ebere a Asiriahene Sanaherib gu so retua Lakis kuro no, osomaa mpanimføo kɔɔ Yerusalem se wømfø saa nkra yi nkøma Hesekia ne ne manføo a wøwø kuro no mu nyinaa: 10 “Sedee Asiriahene Sanaherib see nie: Edeen na mode mo ho to so, na ema mo susu se, mobetumi agyina Yerusalem tua yi ano? 11 Hesekia aka se: ‘Awurade, yen Onyankopon, begye yen afiri Asiriahene nsam.’ Nokorem, Hesekia regyegye mo, ama ɔkøm ne sukøm akum mo! 12 Nokorem, dee ese se mote aseε ne se, Hesekia no ara na ɔbubuu Awurade asoreeε ne aforebukyia no nyinaa. ɔhyεe Yuda ne Yerusalem se wonsom wo aforebukyia

baako pe a ewo Asoredan no mu no so, na wommā adekoradan de n'atokoo, ne nsā ne ne ngo guu mu; afodē ahodoo wō eno nko ara so. **13** “Nokorem, ḥisii buo bebree maa n'anantwie ne ne mnwan ne ese se mohunu dee me ne Asiria ahemfo a aka no aye nnipa a wōwo asase so. Anyame a na wōwo saa ne anantwie bebree, ḫiri se, Onyankopon maa no aman no so no tumi gyee won nkurōfōo firii me ahonya bebree. **30** ḥisii asutire a na ewo Gihon atifi tumi ase? **14** Ma nhwesoo baako kyere onyame bi a fam no, na əde nsuo no faa doroben mu koo Dawid əwo baabi a otumi gyee ne nkurōfōo firii me nsam! kuropon atae fam. Na biribira a əyee no nso, Edeen na ema wodwene se, wo Onyankopon betumi əyee yie. **31** Ebere a Babilonia ananmusifoo bebisaa aye ade pa bi? **15** Mommma Hesekia mmu mo neema titire a asisi wō asase no so no, Onyankopon kwasea. Mommma ḥonnaadaa mo saa! Meti mu, ka twee ne ho firi Hesekia ho, de sōo no hwee, pēe se bio se, ḥoman biara nyame ntumi nnyee ne nkurōfōo əhunu dee ewo n'akoma mu. **32** Hesekia ahennie ho mfirii me anaa m'agyanom nsam da. Na ebeye den nsem nkaeē ne n'ahofama no, wōatwēre wo Amos na mo Onyankopon agye mo afiri me tumi ase!” babarima odiyifoo Yesaia anisoadehunu a eka Yuda **16** Na Sanaherib mpanimfōo kō so dii Awurade ne Israel ahemfo nworma ho no mu. **33** Ebere a Onyankopon ne ne ḥosomfōo Hesekia ho few, twaa Hesekia wuiē no, wōsīee no wō adehyee amusiee no adaptaa. **17** ḥhene no sane twerēe nkrataa de buu no atifi fam, na Yuda ne Yerusalem nyinaa hyee Awurade, Israel Onyankopon animtiaa. ḥtwerēe se: no animuonyam ne wuo mu. Afei, ne babarima “Sedeē anyame a wōwo aman ahodoo so antumi Manase, dii n'adee se ḥhene.

33 Ebere a Manase dii adee no, na wadi mfirinhyia dumien. Ədii ḥhene wō Yerusalem mfirinhyia aduonum enum. **2** Əyee bōne wō Awurade ani so, suasua abosonsomfōo aman mneyee a əye akiywadee. ḥsuaa dee enam so maa Awurade pamoo abosonsomfōo no firii asase a eda Israel anim no so no. **3** ḥsane sisii asoreeē a n'agya Hesekia seee no no. ḥsii aforebukyia maa Baal ahoni, sisii Asera aforebukyia. ḥsane kotoo nsoromma a ewo ewiem no nyinaa, somm wōn. **4** Mpo, ḥisii abosonsom aforebukyia wo Awurade Asoredan mu, baabi a Awurade aka se, ḥhō na ese se wōdi ne din ni afēbōo no. **5** ḥsii saa aforebukyia no wō Awurade Asoredan no adiho mmieni hō, de maa ewiem nsoromma no. **6** Manase de ḥono ankasa mmamarima bōo afodē wō ogya so wō Hinom Babarima Bōnhwa mu. Əde ne ho hyee asumansem mu, kōo abisa, yee abayisem, kōo asamanfrēfōo ne adunsifoo nkyen. Əyee nneema pii a eye bōne wō Awurade ani so, maa Awurade bo fui. **7** Na Manase faa ohoni a wasene, de kōsii Onyankopon Asoredan mu. Əde kōsii baabi kōro no ara a Onyankopon ka kyereē Dawid ne ne babarima Salomo se, “Wōbedi me din ni wō ha afēbōo, asoredan yi mu ne Yerusalem, kuropon a mayi afiri mmusuakuo a ewo Israel no nyinaa mu no. **8** Se Israelfōo di m'ahyedee nyinaa so, me mmara a wōnam Mose so maes no nyinaa so a, merentwa wōn asuo mfiri asase a mede maa wōn agyanom no so.” **9** Nanso, Manase dii ḥomanfōo a wōwo Yuda ne Yerusalem anim, ma wōyee bōnetrasoo sene abosonsom aman a Awurade scee wōn wō ebere a Israelfōo kōo asase no so no. **10** Awurade kasa kyereē Manase ne ne nkurofōo no, nanso wōantie ne kōkōo no mu biara. **11** Enti, Awurade maa Asiriafōo akodom befaa Manase yee ne deduan. Wōde darewa hyee ne hwene mu, de kōbere mfrafraeē nkōnsenkōnsen kyekyeree no,

de no koo Babilonia. **12** Na ebera a Manase wō s̄ee abosonsom asorees nyinaa, Asera aforebukyia, ahokyere a emu ye den mu no, ḥree Awurade, ne ahoni a woasene ne nsesodee a woagu no nyinaa. **4** Onyankopon akyiri kwan, na ḥde ahobreasee su free ḥhwe ma wōbabuu Baal nsesodee aforebukyia no n'agyanom Onyankopon. **13** Na ebera a ḥbaa mpaee ne nnuhwam aforebukyia no nyinaa guie. Ḫmaa no, Awurade tee no, na n'abisadee no kaa n'akoma. wodweres Asera aforebukyia, ahoni a woasene ne Enti, Awurade maa Manase sane koo Yerusalem wō nsesodee a woagu no nyinaa, na wōto petee awufoo n'ahennie mu. Afei, Manase tee asee se, Awurade a wōbaa afodee maa wōn no damena so. **5** Afei, nko ara ne Onyankopon. **14** Yei akyi, Manase sane ḥhyee abosomfooo nnompē. ḥhyee no wōn ankasa sisii Dawid kuropon abontene afasuo; ḫfiri Gihon aforebukyia so, nam so dwiraa Yuda ne Yerusalem asutire atoee fam a ewo Kidron bōnhwa mu, de kō ho. **6** ḥyees saa ara wō Manase, Efraim ne Simeon Apataa ḥpono ano, kosi Ofel bepo so a wōsi maa ḥkō nkuro so, kōee ara mpo, koduruu Naftali. **7** ḥs̄ee soro yie no. Na ḥduua n'asrafaa mpaniumfooo no abosonsomfooo aforebukyia, Asera aforebukyia, na wō Yuda nkuropon a wōabō ho ban no nyinaa mu. ḥyam ahoni no muhumuhu. ḥdwirii nnuhwam **15** Manase sane tutuu amamfrafooo anyame fifirii aforebukyia a ewo Israelman mu nyinaa, na ḥsane mmepō no so. ḥsane tutuu anyame ne ahoni no firii kō Yerusalem. **8** N'adiedie mfee dunwōtwe so no a Awurade Asoredan mu. ḥbubuu aforebukyia a wasisi ḥwiee asase no ne asoredan no ho dwira no, Yosia wō bepo so, baabi a Asoredan no si, ne aforebukyia yii Asalia babarima Safan, Maaseia a ḥye Yerusalem a ewo Yerusalem nyinaa, na okoto guu kuropon amrado ne Yoahas babarima Yoa, adehyee abakosem no mfikyire. **16** Na ḥsane sii Awurade aforebukyia twerefōo, se wōnsiesie Awurade, ne Onyankopon no, bōa asomdwōee afodee ne aseda afodee wō so. asoredan no. **9** Wōde sika a Lewifōo a wōsom se Afei, ḥhyee Yuda manfooo no nkuran se, wōnsom aponoanohwefōo agyegye wō Onyankopon Asoredan Awurade, Israel Onyankopon no. **17** Nanso, na no ho maa ḥsōfopanin Hilkia. Manase ne Efraim ḥmanfooo no gu so bō afodee wō abosonsom asorees nkurofoo ne Israel nkaefoo nyinaa ne Yuda ne so. Nanso, na wōba ma Awurade wōn Onyankopon Benyamin ne Yerusalemfooo na wōde akyedee no ara. **18** Manase adiedie ho nsem nkaee, ne mpaee baee. **10** ḥde sika no maa nnipa a wōayi wōn se a ḥbaa Onyankopon ne nsem a adehunumufōo ka wōnhwē nsiesie Awurade Asoredan no. Na wōtuua kyerees no wō Awurade, Israel Onyankopon din mu wōn a wōyee adwuma no ka. **11** Wōbaa nnua no, wōatwē agu Israel ahemfo nwoma mu. **19** dwumfooo ne adansifōo paa, tōo aboo a wōatwa a wōde Manase mpaee ne ekwan a Onyankopon faa so buaa besiesie afasuo no ne nnua a wōde bēye nsamsōo no, ne ne bōne ne atoɔ a ḥdiie nyinaa ho nsem no, ne mpunam. Wōsiesiee dees anka Yuda ahemfo a wōatwē agu adehunumufōo nwoma mu. Baabi wōdii ḥkan no rema ase no. **12** Adwumayefōo no a ḥsii abosonsom asorees, sisii Asera aforebukyia de nokoredie yee adwuma. Yahat ne Obadia a wōyee ne ahoni ansa na ḥrenu ne ho no nso ka ho. **20** Lewifōo a wōfiri Merarifōo abusua mu, ne Sakaria ḥbera a Manase wuii no, wōsieve no wō n'ahemfie. ne Mesulam a wōyee Lewifōo a wōfiri Kohatfōo Na ne babarima Amon na ḥyee ḥhene a ḥdi hō. abusua mu na wōhwee adwumafōo no so. Lewifōo **21** ḥbera a Amon dii adee no, na wadi mfirinhya a aka a wōn nyinaa wō nnwontodee ho nimdee aduonu mmieni. ḥdii ḥhene wō Yerusalem mfee no, **13** wōmaa wōyee sohwefōo maa adwumayefōo mmieni. **22** ḥyees bōne wō Awurade ani so, s̄edeet akuo hodoo. Na afofora bi nso yee adwuma se n'agya Manase yee no. ḥsomm ahoni a n'agya yee atwerefōo, mpanimfooo ne aponoanohwefōo. **14** Na no nyinaa, bōa afodee maa wōn. **23** Nanso, wanse ḥsōfopanin Hilkia retwetwē sika a woagyegye n'agya Manase, ḫfiri se, wammrē ne ho ase amma wō Awurade Asoredan no ho no, ḥhunuu Awurade Awurade. Mmom, Amon yee bōne maa etraa so. **24** mmara nwoma a wōnam Mose so de mae no. **15** Akyire yi, Amon no ara mpanimfooo pamm ne tiri Na Hilkia ka kyerees Safan a ḥye asennie twerefōo so, kumm no wō n'ahemfie. **25** Nanso, ḥmanfooo a no se, "Mahunu mmara nwoma no wō Awurade wōwō asase no so kunkumm wōn a wōbaa pō tīa Asoredan no mu." Na Hilkia de nwoma mmobaees ḥhene Amon no, na wōsii ne babarima Yosia ḥhene, no maa Safan. **16** Safan de nwoma mmobaees no kōmaa ḥhene kaa se, "Wo mpanimfooo no reye biribiarra a wōkyerees wōn se wōyee no. **17** Sika a wōyegyee no Awurade Asoredan no mu no, wōde ama sohwefōo ne adwumayefōo no." **18** Safan ka kyerees ḥhene no se, " ḥsōfopanin Hilkia de nwoma mmobaees bi ama me." Na Safan kenkan kyerees ḥhene. **19** ḥbera a ḥhene no tee mmara no mu nsem no, ḥde ahometees sunsuanee ne ntadee mu. **20** Afei, ḥhyee Hilkia, Safan babarima Ahikam, Mika babarima Abdon, asennie twerefōo Safan ne ḥhene

34 Yosia bedii adee no, na wadi mfirinhya nwotwe, na ḥdii ḥhene wō Yerusalem mfirinhya aduasa baako. **2** ḥyees dees esā Awurade ani, yee dees ne tete agya Dawid yee no bi. Wamfiri adeteneneeyee ho. **3** Yosia hyee asee hwehwee ne tete agya Dawid Onyankopon akyiri ekwan wō ḥbera a na ḥda so ye absfra a wadi adee mfee nwotwe. Na ne mfee dumieni so no, ḥdwiraa Yuda ne Yerusalem,

ofotufoa Asaia se, 21 "Monkə Asoredan no mu na mo ne Awurade nkokasa mma me ne Israel ne Yuda nkaeefoo nyinaa. Mommisa no nsəm a wəatwere wo saa nwoma mmobœe a wəahunu no ho nsəm. Awurade abufuo aba yən so, əfiri se, yən agyanom anni Awurade asem so. Yenye dee nwoma mmobœe yi ka se yenye." 22 Hilkia ne mmaprima a aka no koo odiyifoo baa Hulda a na oyé Tikwa babarima Salum yere ne Hasra a na əhwə Asoredan mu adakaten so no nana nkyen, wə Yerusalem fa bi a wəfre hə se Misne. 23 Əbaa no ka kyere wən se, "Awurade, Israel Onyankopon, akasa! Monkəa nkyere onipa a əsoma mo no se, 24 'Sedeə Awurade see nie: Akyinnyee biara nni ho se, mesee saa kuro yi ne emu nnipa. Nnome a wəatwere wə nwoma mmobœe a moakenkane yi mu nyinaa beba mu. 25 Əfiri se, nnipa a wəwə Yuda apa me na wəsom abosonsomfoa anyame. Eno enti, me bo afu wən yie wə biribiara a wəayə ho. M'abufuo bəhwie agu saa beaəe ha, na biribiara rentumi nsi ano.' 26 Na monkə Yudahene a əsoma mo se monkohwehwə Awurade no nkyen, na monkə nkyere no se, 'Yei na Awurade, Israel Onyankopon, ka fa asem a motee seesei no ho. 27 Ebere a wotee asem a meka de tiaa saa kuropon yi ne emu nnipa no, ehā wo, maa wobrəe wo ho ase Onyankopon anim. Wobrəe wo ho ase, de ahometee sunsuanee w'atadee mu, de ahonu suu wo m'anim. Enti, nokorem, mate wo nne, Awurade na əsəe. 28 Meremma amanehunu a mahyehə atia kuropon yi ne emu nnipa no mma mu, kəsi se wobewu na wəasie wo asomdwoe mu. Worenhunu amanehunu a mede bəba beaəe yi so.'" Enti, wəsane de əbaa no nkra kəmaa əhene no. 29 Na əhene no free ntuanofoo a wəwə Yuda ne Yerusalem nyinaa. 30 Na əhene no ne Yuda ne Yerusalem manfoa nyinaa ne asəfoo ne Lewifoə, nnipa no nyinaa, firi əksee so kəsi akumaa so, koo Awurade Asoredan no mu. Ehə na əhene no kenkanee apam nwoma a wəhunuu no Awurade Asoredan mu no kyere wən. 31 Əhene no gyinnaa n'afa wə afadum no nkyen, na ətii apam no mu wə Awurade anim. Əhyee bə se əfiri n'akoma ne ne kra nyinaa mu bedi Awurade əhye nsəm, ahyeedee ne mmaprima so. Əhyee bə se, əbedi apam no mu nhyeheyee a wəatwere wə nwoma mmobœe no mu no so. 32 Na əka kyere obiara a əwə Yerusalem ne nnipa a wəwə Benyamin no se, wənhye bə saa ara. Əmanfoo a wəwə Yerusalem yee saa no, wəde tii wəne Onyankopon, wən agyanom Onyankopon apam no mu. 33 Enti, Yosia yiyyi ahoni a əye akyiwadəe no firii Israel asase no nyinaa so. Na əhyee se obiara nsom Awurade, wən Onyankopon. Na ne nkwa nna a aka no mu no nyinaa, waannane won akyi ankyere Awurade wən agyanom Onyankopon no da.

35 Afei, Yosia b  o dawuro s , w  bedi Awurade Twam Afahye no wo Yerusalem w   bosome a ed  ekan no da a et  so dunan. W  kunkumm Twam Afahye nnwammaa no da no wo ebere a owia rek  . 2 Yosia maa as  oo no k  o won nnwuma so, na   hy  e won nkuran w   won dwumadie mu w   Awurade As  redan mu ho. 3   hy  e Lewifoo a w  ayi won asi ho se w  nsom Awurade, na w  ye akyerkyer  eo w   Israel no s , “Esiane s   seesei Apam Adaka no w   Salomo As  redan mu, na elo nhia se mobesoa no mmati so de adi ak  neaba enti, momfa mo mmire nsom Awurade, mo Onyankop   ne ne nkur  o Israel. 4 Monk   mo nnwuma so s  dee mo agyanom m  musua nkyekyemu tee, ne s  dee Israelhene Dawid ne ne babarima Salomo ahye  ee a w  atwere no kyere. 5 “Afei, monnyinagyna kronkronbea a w  ayi ama mo no, na mommoa m  musua a w  de won ahye mo nsa no wo ebere a w  de won afodee aba As  redan mu no. 6 Monkum Twam Afahye nnwammaa no, na monnwira mo ho, na mommoa won a w  beba no. Ahye  ee biara a Awurade nam Mose so de ma  s no, monni so.” 7 Na Yosia firii dee   wo mu, maa nnwammaa ne mmirekyie mma   peduasa ne anantwinini mpem m  iensa s   nnipa no Twam Afahye afreb  de . 8   hene no mpanimfoo nso firi won pe mu, boaa   manfoo, as  oo ne Lewifoo no, Hilkia, Sakaria ne Yehiel a w  ye Onyankop   As  redan no ho mpanimfoo nso maa as  oo no nnwammaa ne mmirekyie mma mpem m  ieni ne ahansia ne anantwinini ahasa s   Twam Afahye afreb  de . 9 Lewifoo ntuanof   Kenania ne ne nuanom mmarima Semaia, Netanel, Hasabia, Yeiel ne Yosabad maa Lewifoo nnwammaa ne mmirekyie mma mpem enum ne anantwinini alhanum s   won Twam Afahye afreb  de . 10 Ebere a Twam Afahye no ho ahosiesie baa awie  s no, as  oo ne Lewifoo no gyniagyna  a won afa s  dee ohene no ahye  ee ama akukuo no. 11 Lewifoo no kunkumm Twam Afahye nnwammaa no, na w  de mogya no maa as  oo no, na w  de petee afrebukyia no so wo ebere a na Lewifoo no redwa mmoa no. 12 W  kyeky  e   hy  e afreb  de  no maa   manfoo no s  dee won m  musua nkyekyemu no tee, na w  atumi de abo afodee ama Awurade, s  dee mmara a w  atwere agu Mose nwoma no mu kyere. Saa ara na w  ye anantwinini no nso. 13 Afei, wototoo Twam Afahye nnwammaa no s  dee w  akyere no, na w  noaa afreb  de  kronkron no w   nkukuo, nnadesen ne nkyensee mu, de baa item so s  dee   manfoo no betumi awe. 14 Akyire yi, Lewifoo y  e  s won ne as  oo no aduane, efiri s , na as  oo no aye adwuma firi an  pa k  si anadwo a w  rebo   hy  e afodee no na w  rehye sradee no. Saa ahosiesie yi nyinaa, Lewifoo no na w  ye too won ho so y  ee. 15 Asaf asef   nnwoma ho nimdef   no nso, na w  wo won nnwuma so, s  dee Dawid, Asaf, Heman ne Yedutun,   hene

adehunumuni no kyere wən no. Aponoanohwəfoo 5 Yehoiakim dii adee no, na wadi mfirinhyia aduonu no wenee apono no a na echo nhia se wofiri wən enum, na odii əhene Yerusalem mfirinhyia dubaako. nnwuma so, efiri se, na wən mifefoo Lewifoo no de Nanso, əyee bōne wə Awurade ne Onyankopon wən nnuane koma wən wə ho. 16 Awurade Twam ani so. 6 Afei, Babiloniahene Nebukadnessar kəo Afahye no baa awiee da no. Wəbəa ohyee afodee no Yerusalem, koko faee. Əde nkənsənkənsən guu nyinaa wə Awurade afrebukya no so, sedee əhene Yehoiakim de no kəo Babilonia. 7 Nebukadnessar Yosia hyee no. 17 Israelfoo a wəwə Yerusalem faa ademudee a ewə Awurade Asoredan no mu bi, de nnanson dii Twam Afahye ne Apiti Afahye no. de koguu n'ahemfie wə Babilonia. 8 Yehoiakim 18 Efiri odiyifoo Samuel bere so no, wənnii Twam ahennie ho nsəm nkaee, bōne ahodoo a əyee ne Afahye sei da. Israel ahemfo no mu biara mpo biribiara a wohunu tiaa no no wəatwərə, agu Israel anni Twam Afahye sedee Yosia yee a əmaa asfoo, ne Yuda Ahemfo Nwoma mu. Na ne babarima Lewifoo, əmanfoo a wəwə Yerusalem ne nnipa a Yehoiakyin bedii n'adee se əhene. 9 Yehoiakyin wofiri Yuda ne Israel nyinaa bekaa ho. 19 Wədii bedii adee no, na wadi mfirinhyia dunwətwe, nanso saa Twam Afahye yi wə Yosia ahennie mfirinhyia ədii adee wo Yerusalem abosome mmiensa ne dadu dunwətwe so. 20 Yosia siesee Asoredan no wiee no, pe. Yehoiakyin yee bōne wə Awurade ani so. 10 Afe Misraimhene Neko dii n'akodəm anim firii Misraim, a edii əkan wə bosome a edii əkan mu no, əhene se wərebəko wə Karkemis wə asuo Eufrate ano. Na Nebukadnessar free Yehoiakyin se əmmra Babilonia. Yosia ne n'akodəm nso sii mu se wəne no rekəko. Wofaa ademudee bebree firii Awurade Asoredan no 21 Nanso, əhene Neko tuu anamusifoo, de nkra yi mu de kəo Babilonia saa əbere no. Na Nebukadnessar koma Yosia se, "Edeen na wo Yudahene hwehwe yii Yehoiakyin wofa Sedekia, se ənni əhene wə Yuda afiri me nkyen? Me ne wo nni akasakasa enne! Dee ne Yerusalem. 11 Əbere a Sedekia bedii adee no, mehwehwə ne se, me ne əman a matu ne so sa no na wadi mfirinhyia aduonu baako, na odii adee wə beko. Na Onyankopon aka akyere me se, menyə no Yerusalem mfirinhyia dubaako. 12 Əyee bōne wə ntəm. Ntwintwane Onyankopon a əka me ho no Awurade, ne Onyankopon ani so, na wammrə ne ho anan mu, anyə saa a əbəsəe wo." 22 Nanso, Yosia ase wə odiyifoo Yeremia a na əkasa ma Awurade no antie Neko a Onyankopon akasa akyere no ampa anim. 13 Afei, əsəre tiaa əhene Nebukadnessar wə ara no, annane n'ani. Mmom, ədii n'akodəm anim, əbere a na waka ntam adi nse wə Onyankopon din kəkoo wə Megido tata so. Əworəo n'ahentader no mu se, əbedi no nokore. Na Sedekia ye kyenkyenee guu nkyen baabi sedee atamfoo no renhunu no. 23 ne asooden, na wampə se əde ne ho bəbata Awurade, Nanso, atamfoo agyantofoo no too bəmma ma ewəcə əhene Yosia, pira a. Əteaam free ne mmarima se, "Momfa me mfiri akono ha, efiri se, mapira pira bōne." 24 Enti, wəyii Yosia firi ne teaseenam mu, de no too teaseenam foforo mu. Na wəde no Onyankopon, somaa n'adiyifoo se wənkəbo wən kəo Yerusalem, na echo na əwui. Wəsieve no hə wə adehyee amusiee. Na Yuda ne Yerusalem nyinaa əyee no ayie. 25 Odiyifoo Yeremia too kwadwom maa Yosia, na ebəsi enne yi, nnwomtofoo to saa kwadwom a efa ne owuo no ho no. Saa kwadwom yi abeyə amannee a wəatwərə ahye Kwadwom Nwoma mu. 26 Yosia ahennie ho nsəm nkaee ne n'ahofama sedee Awurade mmara tee no, 27 firi ahyeasee kəsi awiee no, wəatwərə agu Israel ne Yuda Ahemfo Nwoma mu.

36 Afei, nnipa a wəwə asase no so no sii Yosia babarima Yehoahas əhene wə Yerusalem. 2 Əbere a Yehoahas dii adee no, na wadi mfirinhyia aduonu mmiensa nanso, ədii adee abosome mmiensa pe. 3 Misraimhene Neko a na əhwehwə apeato a eye dwetə təno mmiensa ne fa ne sikakəkə kilogram aduasa enan afiri Yuda no na ətuu no adee so. 4 Misraimhene yii Yehoahas nuabarima Eliakim se əhene foforo a əbedi Yuda ne Yerusalem so, na əsesaa Eliakim din yee no Yehoiakim. Na Neko faa Yehoahas se ədeduani de no kəo Misraim.

no ne ne mmamarima asomfoo kɔsii sɛ Persia ahennie bɛdii tumi. **21** Enti, Awurade asem a wofaa Yeremia so kaee no baa mu. Afei, asase no nso nyaa n'ahomegyeɛ, edaa mpan mfirinhyia aduoson sedee odiyifoo no kaee no. **22** Persiahene Kores adedie afe a edi ekan mu no, Awurade maa odiyifoo Yeremia nkɔmhyɛ baa mu. ɔkaa Kores akoma ma ɔtwere boa no dawuro wo n'ahennie nyinaa mu sɛ, **23** “Sedee Persiahene Kores ka nie: “Awurade, osorosoro Onyankopɔn de ahermie a ewɔ asase so nyinaa ama me. Wayi me sɛ mensi asoredan mma no wɔ Yerusalem wɔ Yuda asase so. Mo a moyɛ Awurade nkurɔfoo nyinaa, monsane nkɔ Israel nkɔdi saa dwuma yi. Awurade, mo Onyankopɔn nka mo ho.””

Esra

1 Na Persiahene Kores afe a edi ekan no mu no, Awurade kaa Kores akoma maa ḥtweres saa dawuroba nsem yi de koo ahemman yi nyinaa mu, maa Yeremia nkomye no baa mu. **2** Sedee Persiahene Kores ka nie: Awurade, ḥororo Onyankopon de ahemman a ewo asase so nyinaa ahye me nsa. Wayi me se, mensi asoredan mma no wo Yerusalem wo Yuda asase so. **3** Mo a moye ne nkurofoo nyinaa, monsane nko Yerusalem wo Yuda, nsane nkosi saa Awurade, Israel Onyankopon, a ate Yerusalem no asoredan. Na mo Onyankopon beka mo ho. **4** Won a wotete baabira a Yudafoo nkaeefoo no wo no, ese se woma Yudafoo no dwete ne sikakoko, akwantuo nneema, nyemmoa ne akoma pa mu aforebodee a wode ma Onyankopon asoredan a ewo Yerusalem no, de boa won akwantuo no. **5** Na Onyankopon kaa Lewifoo, Yuda ne Benyamin mmusua ntuanofoo akoma se, wonsane mmra Yerusalem mmesiesie Awurade asoredan no. **6** Na won afipamfoo boa maa won dwete ne sikakoko atam ne nyemmoa, ma wode tuu kwan no. Womaa won akyedee pa bebree de kaa dee efiri won ankasa akoma mu no ho. **7** ḥene Kores no ankasa de aboodennee a ḥene Nebukadnessar tase firii Awurade asoredan mu wo Yerusalem de koguu ḥno ankasa anyame asoredan mu no bae. **8** Kores hyee Persia ḥsannaani Mitredat se ḥnkenkan saa nneema no nyinaa, na ḥmfa nhye won a wotwaa won asuo a woresane aba Yuda no panin Sesbasar nsa. **9** Yeinom ne nneema a Kores de b̄kyee: sikakoko nsiasee 30 dwete nsiasee 1,000 dwete ohyeesen **29** **10** sikakoko atam 30 dwete atam 410 nneema a ekeka ho 1,000 **11** Ne nyinaa mu no, sikakoko ne dwete nneema a wode maa Sesbasar se ḥmfa nko Yerusalem wo ebere a won a wotwaa won asuo firii Babilonia baa ho no dodooye sikakoko ne dwete mpem enum ne ahanan.

2 Yeinom ne Yudafoo nnommmumfoo a wōwō amantam no mu a wōfiri nnommmum mu baa Yerusalem ne Yuda nkuro bi so no. ḥene Nebukadnessar na ḥtwa won asuo koo Babilonia. **2** Na won ntuanofoo ye Serubabel, Yesua, Nehemia, Seraia, Reelaia, Mordekai, Bilsan, Mispar, Bigwai, Rehum ne Baana, Israel mmarima a wōfiri asutwa mu bae no dodooye: **3** Dodo a wōye Paros abusuafoo 2,172 **4** Sefatia abusuafoo 372 **5** Arah abusuafoo 775 **6** Pahat-Moab abusuafoo (Yesua ne Yoab asefoo) 2,812 **7** Elam abusuafoo 1,254 **8** Satu abusuafoo 945 **9** Sakai abusuafoo 760 **10** Bani abusuafoo 642 **11** Bebai abusuafoo 623 **12** Asgad abusuafoo 1,222 **13** Adonikam abusuafoo 666 **14** Bigwai abusuafoo 2,056 **15** Adin abusuafoo 454 **16** Ater abusuafoo (Hesekia asefoo) 98 **17** Besai

abusuafoo 323 **18** Yora abusuafoo 112 **19** Hasum abusuafoo 223 **20** Gibar abusuafoo 95 **21** Betlehemfoo 123 **22** Netofafoo 56 **23** Anatoffoo 128 **24** Asmawetfoo 42 **25** Kiriat-Yearimfoo, Kefirafoo ne Beerotfoo 743 **26** Ramafoo ne Gebafoo 621 **27** Mikmasfoo 122 **28** Bet-Elfoo ne Aifoo 223 **29** Nebo ḥoman mma 52 **30** Magbis ḥoman 156 **31** Elam ḥoman mma 1,254 **32** Harim ḥoman mma 320 **33** Lod, Hadid ne Ono ḥoman mma 725 **34** Yeriko ḥoman mma 345 **35** Senaa ḥoman mma 3,630 **36** Yeinom ne asofoo a wōfiri asutwa mu bae: Yedaia abusuafoo (a ḥfa Yesua fiefoo) 973 **37** Imer abusuafoo 1,052 **38** Pashur abusuafoo 1,247 **39** Harim abusuafoo 1,017 **40** Yeinom ne Lewifoo a wōfiri asutwa mu bae: Yesua ne Kadmiel abusuafoo (Hadawia asefoo) 74 **41** Nnwontofoo: Asaf abusuafoo 128 **42** Aponoanhwefoo: Salum, Ater, Talmon abusuafoo Akub, Hatita ne Sobai abusuafoo 139 **43** Asoredan asomfoo: Siha, Hasufa, Tabaot asefoo, **44** Keros, Siaha, Padon asefoo, **45** Lebana, Hagaba, Akub asefoo, **46** Hagab, Salmai, Hanan asefoo, **47** Gidel, Gahar, Reaia asefoo, **48** Resin, Nekoda, Gasam asefoo, **49** Usa, Paseah, Besai asefoo, **50** Asna, Meunim, Nefus asefoo, **51** Bakbuk, Hakufa, Harhur asefoo, **52** Baslut, Mehida, Harsa asefoo, **53** Barkos, Sisera, Tema asefoo, **54** Nesia ne Hatifa. **55** ḥene Salomo asomfoo asefoo yi nso firi asutwa mu bae: Sotai, Hasoferet, Peruda asefoo, **56** Yaala, Darkon, Gidel asefoo, **57** Sefatia, Hatil, Pokeret-Hasebaim ne Ami. **58** Ne nyinaa mu, na asoredan mu asomfoo ne Salomo asefoo asomfoo no dodooye 392 **59** Saa ebere no, nnipakuo foforo a wōfiri Tel-Mela, Tel-Harsa, Kerub, Adam ne Imer nkuro so sane baa Yerusalem. Nanso, wōantumi ankyere mu se, won anaa won abusuafoo ye Israel asefoo. Saa nnipakuo yi ne: **60** Delaia, Tobia ne Nekoda mmusua a won dodooye 652 **61** Asofoo mmusua mmien: Habaia, Hakos ne Barsilai no nso sane baa Yerusalem. (Saa Barsilai yi, na waware Barsilai a ḥfiri Gilead no mimammaa no mu baako a enti na wafa n'abusua din.) **62** Nanso, na wōayera won abusuadua nwoma no enti wōamma won ho kwan amma wōansom se asofoo. **63** Na amrado no hyee won se mma won ne asofoo no nni afrebo nnuane no, gye se ḥsafoo bi de ntonto kronkron bō a wōfre no Urim ne Tumim akyere won gyinabea wo saa asem yi ho. **64** Enti, nnipa dodooye a wōsane baa Yuda no ye mpem aduanan mmien ne ahasa aduosia, **65** a asomfoo mpem nson ahasa aduasa nson nka ho, ne nnwomtofo ahanu a wōye mmarima ne mmaa. **66** Wōde apōnko ahanson aduasa nsia, mfunumu ahanu aduanan enum, **67** nyoma ahanan aduasa enum ne mfunumpōnko mpem nsia ne ahanson aduonu kaa won ho koe. **68** Ebere a wōduruu Awurade asoredan no ho wo Yerusalem no, abusa ntuanofoo no bi firii akoma pa mu yii ntoboa a wōde besiesie Awurade asoredan no wo ne sibere

dada mu ho. **69** Na ntuanoni biara maa dee obetumi. nkamfoō ne aseda too saa dwom yi maa Awurade se: Akyedee a wōde maee no nyinaa ano sii sikakoo “Oye, Na n’addee wō ho daa ma Israel afeboō!” Na sika pranpran opeduosia baako, dwete nkariboo kilogram mpem mmiensa ne asafotadee ḥha a wōde bēma asōfoo. **70** Enti, asōfoo, Lewifoo, nnwomtofoo, aponoanohwefoo, asoredan mu asomfoō ne ḥman mma no bi tenaa nkuraa a ḥben Yerusalem. Nkaee no sane koo Yuda nkuro afoforo bi a wōfifirii ha baee no so.

3 Bosome a eto so nson ahyeassee a Israelfoō abo

atenasee wō won nkuro mu no, nnipa no nyinaa hyiaa se nnipa korō wō Yerusalem. **2** Na Yosadak babarima Yesua ne n’afefoo asōfoo ne Sealtiel babarima Serubabel ne n’abusuafoō hyee aseesiesie Israel Onyankopon aforerebukyia no, sedee wōbetumi abō ahyees afōdee wō so, sedee wōahye wō Mose a ḥye Onyankopon onipa no mmara mu no. **3** Ewom se na nkurfsoa no suro amannifoā wōtete ha no dee, nanso wōsane sii aforebukyia no wō ne dada mu ho. Ehō ara na wōhyee asees bōo ohyees afōdee maa Awurade. Wōhyee saa anora ne anwummers biara. **4** Wōdii Asese Afahye no sedee wōakyere wō Mose mmara nwoma no mu no, na wōbōo ahyees afōdee, sedee afahye da biara dee tee no. **5** Afei, wōbōo daa ohyees afōdee no ne afōdee a ese se wōba ma ḥbosome Foforo Afahye no ne mfīee ahodoo afahye de maa Awurade. Na nnipa no bōo ḥpē pa mu afōdee nso de maa Awurade. **6** Aka dadu mnānum na Dwanekōbea Afahye no aduru so no, asōfoo no hyee asees bōo ohyees afōdee maa Awurade. Wōhyee yei nso ase ansa na wōreto Awurade asoredan no fapem. **7** Na wōbōo adansifoā ne nnua adwumfoa paa na wōtōo ntwedenuro nnua firi Tirofoō ne Sidonfoō nkyen, na wōde nnuane, nsā ne ngo tuua wōn ka. Wōde nnua no firi Lebanon mīmēpō so guu Epo Keseē ani baa Yopa, a na ḥhene Kores ama ho ekwan. **8** Wōhyee Onyankopon asoredan no sie ase wō bosome a eto so mmienu mu wō afee a eto so mmienu firi ebere a wōkōduruu Yerusalem no. Won a wōfiri asutwa mu baee no nyinaa yee ho adwumayefoo a Sealtiel babarima Serubabel, Yosadak babarima Yesua ne ne mfīeoō asōfoo ne Lewifoo nyinaa nso ka ho. Lewifoo a na wōadi mīfē aduonu ne wōn a wōboro saa no na wōde Awurade asoredan no nsiesie hyee wōn nsa. **9** Yesua ne ne mmamarima ne n’abusuafoā ne Kadmiel ne ne mmamarima ne Hodawia asefōo nyinaa na wōde Onyankopon asoredan ho adwumayefoo hyee wōn nsa se, wōnhwe wōn so. Henadad abusuafoō Lewifoo na wōboaa wōn saa dwumadie yi mu. **10** Ebers a adansifoā no wiee Awurade asoredan no fapem no, asōfoo no hyee wōn asōfotadee, kotenaa wōn tenabere, hyenee wōn totorobento. Na Asaf asefōo Lewifoo no bōo wōn kyankyan de kamfoo Awurade sedee na ḥhene Dawid ahye no pēpēepe. **11** Wōde

nkamfoō ne aseda too saa dwom yi maa Awurade se: ḥomanfoō no nyinaa teaam ahōoden so, de kamfoo Awurade, efiri se, Awurade asoredan fapem no, wōato. **12** Asōfoo mpanimfoō no bebree ne Lewifoo ne ntuanofoo no kaee asoredan a ḫdi ekan no, wōsuue ebere a wōhunuu asoredan foforo no fapem a wōato no. Na afoforo nso teateam anigye se. **13** Anigye nteateamu ne osu a ḫne no adi afra no, ano yee den, na nnipa tee no akyirikyiri.

4 Yuda ne Benyamin atamfoō no tee se wōn a

wōatwa wōn asuo no resiesie Awurade, Israel Onyankopon, asoredan no. **2** Enti, wōkōo Serubabel ne ntuanofoo no a aka no nkyen, na wokaa se, “Momma yene mo nsi, efiri se, yesom mo Onyankopon sedee mosom no no. Efiri ebere a Asiriahene Esarhadon de yen baa ha yi, yeabo afōdee ama no.” **3** Na Serubabel, Yesua ne Israel ntuanofoo bi buaa se, “Monni kyefā wō saa dwuma yi die mu, efiri se, yene mo nni hwee ye. Yen nko ara na yebesi Awurade, Israel Onyankopon asoredan no sedee Persiahene Kores ahye yen no.” **4** Na ḥmanfoō no pēe se wōbu Yudafoō no aba mu na wōhunahunaa wōn adwuma no ye ho. **5** Wōhyee ananmusifoo bi afonom se wōntia wōn na wōnsēe wōn botae. Yei kōo so wō Persiahene Kores ahennie nyinaa mu, kōsii ebere a Persiahene Dario bedii ahennwa no. **6** Ebere a Ahasweros dii adēe mīfē kakra bi akyi no, Yudafoō atamfoō tweree no krataa, bōo kwaadu tīa Yuda ne Yerusalem. **7** Na eno akyi no mpo, Persiahene Artasasta bere so no, Yuda atamfoō a Bislam, Mitredat ne Tabeel di animu, tweree krataa wō Arameike kasa mu kōmaa Artasasta, na wōkyerees asees kyerees ḥhene no. **8** Amrado Rehum ne Simsai a ḥye aseenniie twerefōo twerees krataa kōkyerees ḥhene Artasasta sedee ḥman Yerusalem mu tee. **9** Wōkyeaa ḥhene no, ma ekōtoo wōn adōmfoō, atemmufoō ne ḥman no mu ntuanofoo, Tarpela ḥmanfoō, Persiafoō, Babiloniafoō ne Elamfoō. **10** Wōsane kyeaa nnipa a aka no a ḥkēsēe no otitire Asurbanipal atwa wōn asuo, de wōn akogū Samaria ne nsase a atwa ha ahya wō asuo Eufrate atōee fam no so no. **11** Yei ye krataa no nseso a wōde kōmaa no: Efiri w’asomfoō nokwafōo a wōwō asuo Eufrate atōee fam no nkyen de koma Artasasta: **12** Yesre wo, yerebō wo amanee se, Yudafoō a wōfiri Babilonia baa Yerusalem ha no resiesie adōnyefōo ne abōnefōo kuro no. Wōato afasu no fapem dada, na ḥrenkyere na wōawie. **13** Na yere se wote se, se wōsiesie kuro yi ne n’afasuo no wie a, ḥremmoa wo koraa, efiri se, Yudafoō no rentua wōn too ne adwadee biara mma wo. **14** Esiane se yeyē w’asomfoō nokwafōo enti, yempe se w’anim begu ase wō saa kwan yi so, enti na yerebō wo saa amanee yi. **15** Yere se wohwehwē w’agyanom nkrataa mu, hunu sedee

saa kuro yi yee adonye kuro tete no. Nokore nie, asi asoredan a shene kesee bi a na ḥwā Israel sii wossee no, esiane abakosem tenten a eda hō se mfee bebree a atwam nie no. **12** Na esiane se yen wosore tiaa ahemfo ne aman a woppe se wodi wōn agyanom hyee ḥorosoro Onyankopon abufuo enti, so no enti. **16** Yεpae mu ka se, se wōsiesie kuro yi ḥagyae wōn maa Babiloniahene Nebukadnessar, na wowie n'afasuo no a, wobehwere asuo Eufrate ma ḥossee saa asoredan yi, na ḥtwaas nkurøoo no atoe fam asase no. **17** Artasasta mmuaes nie: Mede asuo kōo Babilonia. **13** "Nanso, Babiloniahene Kores krataa yi kōma amrado Rehum, asenniie twerøoo adedie mu afe a edi ekan no, ohye mmara se, ese Simsai ne wōn mfeoo a wōte Samaria ne wōn a se wōsiesie Onyankopon asoredan no. **14** ḅhene wōwō asuo Eufrate atoe fam nyinaa. **18** Mekyea Kores de sikakoko ne dwete, nkuku ne nkaka a mo nyinaa. Krataa a motwerøee no, wōakyere ase, Nebukadnessar tase firii Onyankopon asoredan mu akenkan akyere me. **19** Mahye se, wōnkoye nkrataa wo Yerusalem de kōgu Babilonia asoredan mu no mu mpensempensemu, na mahunu se, ampa ara, sane bae. Wōtasee saa nneema no firii saa asoredan mmire bi a atwam no, na Yerusalem ye adonyeman no mu, de kōmaa obarima bi a ne din de Sesbasar a a etiaa ahemfo bebree. Nokorem, se wōsore tia shene Kores hyee no amrado wō Yuda no se ḥnhwe tumi, na ḥmantuguo ye adee a wōye daa wō ho. so. **15** ḅhene no hyee no se, onsane mfa nkuku ne **20** Ahemfo atumfoo a adi adee Yerusalem ne asuo nkaka no nsane nkogu wōn gubere wo Yerusalem, Eufrate atoe fam nyinaa agye too ne adwadee na onsane nsiesie Onyankopon asoredan no ma enye bebree. **21** Eno enti, hye na saa nnipa yi nnyae sedee na etee kane no. **16** "Enti, Sesbasar yi betoo wōn adwuma. Ense se wōsiesie kuro no, gye se Onyankopon asoredan yi fapem wo Yerusalem. Efiri mema ho kwan. **22** Monntwentwē so koraa, efiri saa ebere no, nnipa no gu so reye ho adwuma nanso se, ense se yema asem no gye nsam. **23** Ebere a wōnwieee." **17** Enti, seesei, se ebeyøe ohene aniso a, wōkenkan saa krataa a efiri shene Artasasta nkyen monkōpensempensem Babilonia ahemfie nneema kyere Rehum, Simsai ne wōn mfeoo no, wōye dada akorae nhwe se, shene Kores hyee mmara se ntēm kōo Yerusalem kohye Yudafoo, ma wōgyaee wōnsiesie Onyankopon asoredan a ewō Yerusalem dansie no. **24** Wōgyaee Onyankopon asoredan a no anaa. Na momma shene no nkyere n'adwene wō ewō Yerusalem no ho adwumayé, wō dee aduru ho saa asem yi ho.

5 Saa ebere no, adiyifo Hagai ne Ido babarima

Sakaria de Israel Onyankopon din hyee nkōm kyere Yudafoo a wōwō Yuda ne Yerusalem no. **2** Na Sealtiel babarima Serubabel ne Yosadak babarima Yesua tiee, hyee aseesi Onyankopon asoredan no wō Yerusalem. Na Onyankopon adiyifo no ka wōn ho a wōboaa wōn. **3** Na ankyere na Tatenai a ḥye amrado wō asuo Eufrate atoe fam no ne Setar-Bosnai ne wōn mfeoo kōo Yerusalem kōbisa se, "Hwan na ḥmaa mo kwan se monsiesie asoredan yi?"

4 Wōsane ka kyere wōn se, wōmfa nnipa a wōreye adwuma wō asoredan no ho no nyinaa din mma wōn. **5** Nanso, esiane se na wōn Onyankopon hwe wōn so enti, wōansi Yudafoo ntuanofoo no dansie no ho kwan, kōsii se wōde eho asem kōdanee Dario, ma ḥosseea n'adwene. **6** Yei ne krataa a amrado Tatenai, Setar-Bosnai ne mpanimfoo a wōwō asuo Eufrate atoe fam no bi twere kōmaa shene Dario: **7** Yεkyea wo, shene Dario. **8** Yεpae se yema wote se, yekoo beaæ a wōresiesie Onyankopon asoredan no wō Yudaman mu. Aboo a wōasiesie sononko ne nnua na wōde resi afasuo no. Adwuma no rekō so ahoden so. **9** Yebisaa ntuanofoo no se, "Hwan na ḥmaa mo kwan se monsiesie asoredan yi?" **10** Na yebisaa wōn adwumayefoo din sedee yebetumi akyere wo wōn ntuanofoo. **11** Wōn mmuaes nie: "Yeye ḥorosoro ne asase Onyankopon no asomfoo, na yeresane

6 Enti, shene Dario hyee se, wōnkōpensempensem Babilonia nneema dada akorae ho baabi a wōkora nneema a esom bo no. **2** Na Ektbatana aban a ewō Mediaman no mu na wōhunuu krataa mmoðoe bi. Na emu nsem nie: Asenkaes krataa: **3** ḅhene Kores dii adee n'afe a edi so no, wōhyee mmara faa Onyankopon asoredan a ewō Yerusalem no ho. Ekaa se, ese se wōsane si no wō beaæ a na Yudafoo bo wōn afodee ho, wō fapem dada no so. Ese se ne ḥorosoko ye anammōn aduokron, na ne tetrete mu nso ye anammōn aduokron. **4** Aboo a wōasiesie no sononko no ntosoo mmiensa biara so no, ese se wōde nnua gu so. Na adehyee fotoo mu na wōbefiri atua ho ka. **5** Sikakoko ne dwete nkuku ne nkaka a Nebukadnessar tase firii Onyankopon asoredan a esi Yerusalem no mu de kōo Babilonia no, ese se wōsane de kōo Yerusalem, de kōgu Onyankopon asoredan no mu sedee na etee no. **6** Na shene Dario too saa nkra yi: Mede krataa yi kōma amrado Tatenai a ewō asuo Eufrate atoe fam ne Setar-Bosnai ne mo mfeoo ne mpanimfoo a wōwō Eufrate atoe fam se monnkō ho. **7** Monnkōtwintwane Onyankopon asoredan no sie. Wōnsi no wō beaæ dada mu ho ara, na monntwintwane Yuda amrado ne Yudafoo mpanimfoo ananmu wō adwuma no ye mu. **8** Na mesane hye mo bio se, mommoa saa Yudafoo mpanimfoo no wō Onyankopon asoredan no sie mu. Ese se motua adansie no ho ka nyinaa firi me too a mogyegye firi Eufrate asuogya ho, a

monntwentwen so koraa, sedes ebeye a adwuma 7 Persiahene Artasasta ahennie mu mfee bebree no beko so ama woawie. 9 Biribiri a echo hia akyi no, na obarima bi wo ho a ne din de Esra. asofoo a woso Yerusalem, se ebia, nantwie mma, nnwennini ne nnwammaa a wade bebo ohyee afodee Na oye Seraia babarima a oye Asaria babarima, na ono nso ye Hilkia babarima 2 na ono nso ye ama Onyankopon a owo osorosoro no, momfa mma Salum babarima a oye Sadok babarima a oye Ahitub won. Afei, momma won atokoo, nkyene, nsä ne babarima 3 na ono nso ye Amaria babarima a oye ngo a echo behia won da biara a monnto mu. 10 Asaria babarima na ono nso ye Meraiot babarima 4 Se eba saa a, wobetumi abo afodee a eso ani ama a oye Serahia babarima a oye Usi babarima a ono nso osorosoro Onyankopon, na woabo mpaee ama me ne ye Buki babarima 5 a ono ye Abisua babarima, a oye me mmammarima. 11 Won a wobebu mmara no so Pinehas babarima, a ono nso ye Eleasa babarima, wo ekwan biara so no, wobeyi won adan so mpunani. a oye Aaron a oye osofopanin no babarima. 6 Na Na wode won abobo mu, abo won mmaa, ama won saa Esra yi ye mmara no kyerekyereni a onim Moses afie adwiri, adane nkunkumasie. 12 Onyankopon mmara no a Awurade, Israel Onyankopon, de ama a wayi Yerusalem kuro se beae a wonhye ne din Israelfo no yie. Ofiri Babilonia baa Yerusalem animuonyam no nsee ohene anaa oman biara a na biribiri a obisaa ohene no, ade maa no, efiri wobebu ne mmara so aseee asoredan no. Me Dario se, na Awurade ahummoboro nsa no wo ne so. 7 na mahye saa mmara yi. Ma omanfoo ntie no aso pa Israelhene no ne asofoo, Lewifo, nnwomtoto, mu. 13 Na Tatenai a oye asuo Eufrate atoe amrado apornoanohwefoo ne asoredan mu asomfoo ne no ne Setar-Bosnai ne n'afefo dii Dario mmara a koo Yerusalem, ohene Artasasta ahennie mfee nson ohyees no so preko pe. 14 Enti, Yudafo mpanimfo so. 8 Saa afe no, Ab bosome (beye Osanna) mu toaa won dwumadie no so na asenka a adiyifo na Esra koo Yerusalem. 9 Ofiri Babilonia Abib Hagai ne Ido babarima Sakaria kaes no hyee won bosome (beye Oforisuo) da a eto so nwotwe, na okoo nkuran. Na, wowiee asoredan no sie, sedes, Israel Yerusalem Ab bosome (beye Osanna) da a eto so Onyankopon hyees na Kores, Dario ne Persiahene enan. Na Onyankopon ahummoboro nsa wo ne so. Artasasta hyees mmara no. 15 Wowiee asoredan no 10 Ofiri se, na Esra asi n'adwene pi se, obesua, na sie Abib (beye Obenem) da a eto so dumieni, wo wadi Awurade mmara so, na wakyere Israelfo saa ohene Dario ahennie mfee nsia so. 16 Israelfo, mmara no. 11 Na ohene Artasasta de krataa no asofoo, Lewifo ne nnipa no nkaes a wofiri asutwa seso ama osoco Esra, a oye mmara no kyereni a mu aba no de ahosepe too Onyankopon asoredan osuaes, na ewayee Israelfo Awurade mmara no. no din. 17 Onyankopon asoredan no dintoo afahye 12 Me ahene mu ohene Artasasta, nkyea no mu no, wode anantwie mma oha, nnwennini a merekyea osoco Esra ne Awurade a ote sorosoro ahanu ne nnwammaa ahanan boo afodee. Na womaan no mmarakyereni no nie: 13 Mahye mmara se, mmirekyie dumieni se bone ho aforebodee, de Israelni biara a ote m'ahemman mu a asofoo ne gyinaa ho maa Israel mmusuakuo dumieni no. 18 Lewifo ka ho no nyinaa mfiri won pe mu ne wo Afei, wokyeyee asofoo ne Lewifo no mu, sedes won nkoo Yerusalem. 14 Me ne m'agynatufo baason akuo ahodo tee no, ma wosomm wa Onyankopon no ahye wo se, gyina wo Onyankopon mmara a asoredan no mu wo Yerusalem, sedes wootwore ehye wo nsam no so ye nhwehwemu fa Yuda ne wo Mose Nwoma mu no. 19 Adar bosome (beye Yerusalem tebea ho. 15 Yeho w'aba so nso se, fa Oforisuo) da a eto so aduonu baako no, won a dwete ne sikakoko bi a yede rema wo se aforebodee wootwore won asu no a wosane aba no dii Twam a yerebama Israel Onyankopon a ote Yerusalem Afahye. 20 Asofoo ne no Lewifo no dwiraa won ho, no ko. 16 Eno akyi, gye dwete anaa sikakoko biara ma won ho te maa afahye no. Enti, wokumm Twam a wobenya afiri Babilonia ne dee wode bekye wo Afahye dwammaa maa won a wotwaa won asu no a biara afiri omanfoo ne asofoo nkyea a wode ama wosane aba no nyinaa ne asofoo a woka ne won se, womfa nkoo won Onyankopon asoredan a ewo ankasa won ho. 21 Nnipa a woso Israel a wofiri Yerusalem no ho. 17 Saa akyedee yi, dee ese se asutwa mu aba no ne nnipa no nkaes a woso oman wode to ara ye anantwinini, nnwennini, nnwammaa no mu no a woadane afiri won amumuye akwan ho ne atoko aforebodee a efata ne nsä aforebodee abesom Awurade Israel Onyankopon no na wodii a wode ne nyinaa bebo afodee wo Onyankopon twam aduane no. 22 Wodii Twam Afahye aduane asoredan a ewo Yerusalem no aforebukyia so. 18 no, enna wode nnanson nso dii Apiti Afahye no. Sika biara a ebeka no, wo ne w'afefoo mfa nni Ahosepe baa oman no mu afanan nyinaa, efiri se, dwuma biara a mogye di se eye mo Onyankopon pe. Awurade sesaa Asiriahene adwene a owo wo won 19 Na nkuku ne nkaka a yede rehye wo nsa de adi ho, ma oboaa won ma wosii Onyankopon, Israel mo Onyankopon asoredan no ho dwuma no, fa ne Onyankopon, asoredan no.

sika mfiri adehyee fotoo mu. **21** Me əhene Artasasta, Yeiel, ne Semaia, a mmarima afoforo aduosia ka hye mmara de kɔ agyapadee akoraeə a ewə asuo won ho. **14** Bigwai abusua mu no: Utai ne Sakur a Eufrate apuee fam se: Biribiara a Esra bisa no, mmarima afoforo aduoson ka won ho. **15** Meboaa momfa mama no, efiri se, oyə əsəfəo ne əsorosoro asutwafo oano wə Ahawa nsukwan no so, na Onyankopon no mmara kyerekyereni. **22** Ese se yemaa wotenaa ho nnansa wə əberə a merehwə moma no kɔsi dwete nkariboo kilogram mpem nnipa no ne əsəfəo a wəabeduru ho no din mu no. mmiensa ne ahanan, atokoo susukora ahanum, Manhunu Lewifoo no mu baako mpo wə hənom. **16** nsə gyare ahanum aduonum, ngo gyare ahanum Enti, mesoma ma wəkəfəree Elieser, Ariel, Semaia, aduonum ne nkyene a wəbu ano a ənye yie. **23** Elnatan, Yarib, Elnatan, Natan, Sakaria ne Mesulam, Monhwə yie, na biribiara a Onyankopon a əte a wəyə əmanfoo no ntuanofoo no. Mesane soma ma əsorosoro abisa ama n'asoredan no, momfa mmra. wəkəfəree Yoiarib ne Elnatan, a na wəyə anyansafoo Aden enti na ese se yemaa Onyankopon abufuo ba pa bi no nso. **17** Mede won kəmaa Ido a na ətua əhene ne ne mmammarima so? **24** Mesane hye Lewifoo ano no, wə Kasifia, bisaa əne n'abusuafo o se, ənse se əsəfəo, Lewini, dwomtofo o, əpono ano ne asoredan no mu asomfoo no se wəmmirə yen sohwəfəo, asoredan mu əsomfoo anaa obiara a oyə asofoo mfa won nkoye Onyankopon asoredan a ewə adwuma wə asoredan mu tua too biara. **25** Na wo Yerusalem no mu adwuma. **18** Esiane se Onyankopon Esra, ese se wode nyansa a Onyankopon de ama ahumməboro nsa wə yen so no enti, wəbreə yen wo no yi asennifoo ne atemmufo a wənim mo əbarima bi a ne din de Serebia, a ne mmammarima Onyankopon mmara no, na wədi nnipa a wəwo asuo ne ne nuammarimanom dunwotwe ka ne ho. Na oyə Eufrate atoe fam no nyinaa so. Se nnipa nnim saa onyansafoo a oyə Mahli a na oyə Israel babarima mmara no a, ese se wokyerekyere won. **26** Obiara Lewi no aseni. **19** Afei, wəmaa Merari asefəo Yesaia, a əbebu mo Onyankopon, ne əhene mmara so no, Hasabia ne ne mmammarima ne ne nuammarima wəbekum no, wəbetwa no asuo, wəbefa n'agyapadee aduonu **20** ne asoredan no mu asomfoo ahanu anaa wəde no beto afiase se asotwe. **27** Ayeyie ne aduonu baee. Na asoredan mu asomfoo no nka Awurade, yen agyanom Onyankopon a əmaa yə Lewifoo no aboafoo a na wəyə asoredan mu əhene adwene se ənsiesie Awurade asoredan a ewə adwumayefoo kuo bi a Dawid na ofaa won kane. Yerusalem no. **28** Na ayeyie nka no se, ədaa ne Wotwerəe won nyinaa din. **21** Na Ahawa Nsuka də kann adi kyereə me, hyeə me animuonyam wə no so, mehyee se yenni mmuada, na yemmrə yen əhene, n'agynatufoo ne n'ahenemima atumfoo no ho ase mma Onyankopon. Yəbəə mpaes se əbəma anim. Ehyee me nkuran, efiri se, na Awurade, me yəakəduru dwoodwoo, na wəbə yen, yen mma ne Onyankopon nsa wə me so. Na meboaoaa Israel ntuanofoo no bi ano se, wənka me ho na yenko Yerusalem.

8 Yei ne abusua mu ntuanofoo ne abusua dua ahodoo a əhene Artasasta di adee no, wəne me firi Babilonia baee: **2** Pinehas abusua mu no: Gersom; Itamar abusua mu no: Daniel. Dawid abusua mu no: Sekania babarima Hatus. **3** Paros abusua mu no: Sakaria ne mmarima afoforo əha aduonum. **4** Pahat-Moab abusua mu no: Serahia babarima Eliehoenai ne mmarima afoforo ahanu. **5** Satu abusua mu no: Yahasiel babarima Sekania ne mmarima afoforo ahasa. **6** Adin abusua mu no: Yonatan babarima Ebed ne mmarima afoforo aduonum. **7** Elam abusua mu no: Yesaia babarima Atalia ne mmarima afoforo aduoson. **8** Sefatia abusua mu no: Mikael babarima Sebadia ne mmarima afoforo aduwətwe. **9** Yoab abusua mu no: Yehiel babarima Obadia ne mmarima afoforo ahanu ne dunwotwe. **10** Bani abusua mu no: Yosifia babarima Selomit ne mmarima afoforo əha aduosia. **11** Bebai abusua mu no: Bebai babarima Sakaria ne mmarima afoforo aduonu nwətwe. **12** Asgad abusua mu no: Hakatan babarima Yohanāne mmarima afoforo əha ne edu. **13** Adonikam abusua a wəbaa akyire no: won din de Elifelet, ahene no se, "Yen Onyankopon bə won a wəsom no no ho ban, na n'abufuhyeə no tia won a wəgya no." **23** Enti, yedii mmuada, bəə mpaes nokore mu, se yen Onyankopon behwə yen, na otiee yen mpaeebə. **24** Na meyii əsəfəo no ntuanofoo dumieni a wəne Serebia, Hasabia ne əsəfəo afoforo edu a wəka won ho, **25** se wənhwə dwete, sikakəkəə, sikakəkəə atam ne nneema a əka ho a əhene no n'agynatufoo, ne ntuanofoo ne Israelfoo de rekəkye Onyankopon asoredan no so. **26** Mede agudee no rema won no, mekariiə na mehunuu se emu duru yə: dwete nkariboo təno aduonu mmienu, sikakəkəə nkuu ne nkaka nkariboo kilogram mpem mmiensa ne ahanan, sikakəkəə nkariboo kilogram mpem mmiensa ne ahanan, **27** sikakəkəə atam aduonu a eñe sikakəkəə pranpran apem boə yə pə, kəbere nneema mmienu a wəabere ho ma terekoye se sikakəkəə amapa. **28** Na meka kyereə saa əsəfəo yi se, "Wəayi mo ne saa agyapadee yi nyinaa asi nkyen se ade kronkron ama Awurade. Saa dwete ne sikakəkəə yi yə akoma pa mu aforebədee a wəde rema Awurade, yen agyanom Onyankopon.

29 Monhwē saa agyapadee yi so yie, na momfa mma asəfōo mpanin, Lewifoo ne Israel ntuanofoo wō adekorae a ewō Awurade asoredan no mu wo Yerusalem no.” **30** Enti, asəfōo no ne Lewifoo no gye too won ho so se, wode saa Onyankopon asore sika no bekə Yerusalem. **31** Yefirii Ahawa Nsuka atenaee ho Ab bosome (beyē Oforisuo) da a eto so dunkron, hyee aseē koo Yerusalem. Na Onyankopon ahummaboro nsa no bōo yen ho ban, gyee yen firii atamfoo ne akwanmukafōo nsam. **32** Enti, yekoduruu Yerusalem dwoodwoo, homee ho nnansa. **33** Yeduruie no, ne nnanan so, wōkarii dwete, sikakokōo ne aboodennee a aka no wo Onyankopon asoredan no mu, na wōde hyee Uria babarima əsəfōo Meremot ne Pinehas babarima Eleasa ne Yesua babarima Yosabad ne Binui babarima Noadia a wōn baanu no ye Lewifoo no nsa. **34** Wōkanee biribiara dodoō, karii ne mu duru, twereē biribiara. **35** Na asutwafoō a wōfiri nnommum mu baee no de anantwie dumienu, nnwennini aduoekron nsia ne nnwammaa aduoeson nson, bōo əhyee afədēe, maa Israel Onyankopon. Afei, womaa mpapo dumienu se bone ho aforebōdee. Wōde yeinom nyinaa baee se əhyee afədēe, maa Awurade. **36** Wōde əhene no mmara no maa ne mpanimfoō ne amradofoo a wōwō asuo Eufrate atoe fam, na wōn nyinaa yee baako, boaa Onyankopon asoredan no sie.

9 Na Yudafoo ntuanofoo no baa me nkyn bekaa se, “Israelfoo bebree, na mpo, asəfōo ne Lewifoo ntwee wōn ho mfirii nnipa afoforo bi a wōte asase no so no ho. Wōdi akyiwadee a na Kanaanfoo, Hetifoo, Perisifoo, Yebusifoo, Amonfoo, Moabfoo, Misraimfoo ne Amorifoo ye no akyi. **2** Na Israelfoo mmarima ware firi saa nnipa no mu, na wōpe yerenom firi won mu, ma wōn mmamarima. Enti, mfrafrawadee no ama nnipa kronkron no ho agu fi. Dee esee asem no koraa ne se, mpanimfoō ne ntuanofoo no koraa na wōdi ho fo keseē.” **3** Metee saa asem yi no, mesunsuanee me ntadee mu, tutuu me tirinwi firii me tiri so, tutuu m'abogyesse nso, te tenaa fam ahodwirie so. **4** Na wōn a wonyaa ayamhyehyee wo Israel Onyankopon asem ho no betenaa me nkyn wō ne nkurofoo nokore a wōanni no ho. Metenaa ase ahodwirie so, kōsii anwummerc aforebabere. **5** Eduruu afrebabere no, mesore gyinnaa baabi a na mete ho awerelhōo mu a masunsuane m'atadee mu, na mebuu nkotodwe, pagyaa me nsa kyereé Awurade, me Onyankopon. **6** Mebōo mpaee se: “Ao me Onyankopon, m'ani awu yie, na mafere se merepagya m'ani akyere wo. Nā yen bone asoa ko soro sene yen enti na yen afodie aduru əsorosoro. **7** Yen abakōsem nyinaa ye bone keseē fua. Eno enti na yen ne yen ahemfo ne yen asəfōo de yen ho akohye abosonsomfoō ahemfo a wōwō asase no so ase no. Wōakunkum yen, woakyere yen nnommum, wōabo

yen korōo, agu yen anim ase sedee yete enne yi ara. **8** “Nanso, seesei, wōahunu yen mmōbō kakra, efiri se, Awurade, yen Onyankopon, ama yen mu kakra atena nkwa mu se nkaasee. Wabo yen ho ban wō beaee kronkron ha. Yen Onyankopon abue yen ani, ama yen ahomegyee bi afiri yen nkoasom mu. **9** Efiri Ab bosome (beyē Oforisuo) da a eto so dunkron, hyee se, na yeye nkoo nanso, ne do a ode do yen daa no aseē koo Yerusalem. Na Onyankopon annyaa yen wō yen nkoasom mu. Mmom, əmaa Persiahene hwee yen yie. Əkanyanee yen, sedee yebetumi asane asi yen Onyankopon asoredan no, asiesie n'amamfoo no. Wama yen Ao, yen Onyankopon, yeinom nyinaa akyi asem ben hyee Uria babarima əsəfōo Meremot ne Pinehas na yewō ka? Efiri se, yəapo wo mmaparansem bio. **11** W'asomfoo adiyifoo no bōo yen koko se, asase a yebefā no, nnipa a wōte so no nam wōn nneyee no nsa. **12** Wōkanee biribiara dodoō, karii ne mu bōne so agu ho fi koraa. Poroe ahye asase no so ma, firi tire kōsi tire. **13** Wōretwe yen aso seesei wō yen amumuyesem ne yeyagya ama yen mma se daapem agyapadee. **14** “Wōretwe yen aso seesei wō yen amumuyesem ne yeyagya ama yen mma se daapem agyapadee. **15** Ao Awurade, yeyagya ama yen mma se daapem agyapadee. **16** Nanso, seesei, yeresane abu wo mmaparansem so, na yene wōn a wōyē saa akyiwadee no redi awadee. Nokorem, w'abufuo bēsē yen ara akosi se, nkaeefoo kakra no ase betore. **17** Ao Awurade, Israel Onyankopon woye teneneeni. Yenka hwee se nkaeefoo a wōafiri nkoasom mu. Yede yen afodie gyina w'anim a anka saa tebea yi mu, yen mu biara rentumi nnyina w'anim.”

10 Ebere a Esra bōo mpaee, kaa saa bone yi no, na əresu de ne ho toto fam wō Onyankopon Asoredan no anim. Na nnipadom a wōyē Israelfoo, mmarima, mmaa ne mmōfrahē ne ho ne no twaa adwo. **2** Na Yehiel babarima Sekania a oyē Elam aseni no ka kyereé Esra se, “Yēpae mu ka se yəanni yen Onyankopon nokore, efiri se, yeawareware abosonsomfoō mmaa a wōwō asase no so. Nanso, yei akyi no, anidasoo wō ho ma Israel. **3** Afei, momma yene yen Onyankopon nye apam, na yennya yen wōne wōn mma. Yebetie afotuo a wo ne afoforo a wōdi yen Onyankopon mmara no so de ama yen. Yebeti Onyankopon mmara no so. **4** Ma wo bo nye duru, efiri se, eyē w'asēdē se wokyere yen əkwan a yebefā so ama biribiara aksō tee, na yede yen ahōoden nyinaa beboā.” **5** Na Esra sore gyināe, na əhyee se asəfōo no ntuanofoo, Lewifoo ne Israelfoo nyinaa nka ntam se, wobeyē dee Sekania

aka no. Na wən nyinaa kaa ntam a ano ye den. **6** da ne so no ye: Eliasib. Yeinom ne aponoanohwefoo Na Esra sore firii Onyankopon Asoredan no anim a na afodie da wən so: Salum, Telem ne Uri. **25** koo Eliasib babarima Yehohanah dan mu. Ədaa hə, Yeinom ne nnipa bi a woye Israelfoo a na afodie da nanso wannidi annom. Na oda so di awerehoo esiane won so: Paros abusua mu no: Ramia, Yisia, Malkia, asutwafoo a woasane aba no nokore a woannie no Miamin, Eleasa, Malkia ne Benaija. **26** Elam abusua enti. **7** Afei, wəbəa dawuro Yuda ne Yerusalem mu no: Matania, Sakaria, Yehiel, Abdi, Yeremot nyinaa se, asutwafoo a woasane aba no nyinaa ne Elia. **27** Satu abusua mu no: Elioenai, Eliasib, mmra Yerusalem. **8** Na wən a woamma nnansa ntam Matania, Yeremot, Sabad ne Asisa. **28** Bebai abusua no, se ntuanofoo ne mpanimfo pə a, wəde wən mu no: Yehohanah, Hanania, Sabai ne Atlai. **29** Bani nsa beto wən agyapadee so, na woapam won afiri abusua mu no: Mesulam, Maluk, Adaia, Yasub, Seal asutwafoo no mu. **9** Nnansa ntam no, na Yudafo ne ne Yeremot. **30** Pahat-Moab abusua mu no: Adna, Benyamininfo aboa wən ho ano wo Yerusalem. Asem Kelal, Benaija, Maaseia, Matania, Besaleel, Binui ne yi sii wə Kislew bosome (beyə Əpenima) da a eto Manase. **31** Harim abusua mu no: Elieser, Yisia, so dunkron, na wən nyinaa tenatena adwaberem Malkia Semaia ne Simeon. **32** Benyamin, Maluk hə wə Onyankopon Asoredan no anim. Na wən ho ne Semaria. **33** Hasum abusua mu no: Matenai, repopo, əfiri se, dee edi əkan no, na asem no mu ye Matata, Sabad, Elifelet, Yeremai, Manase ne Simei. duru, na dee eto so mmienu no, na osuo nso reto. **34** Bani abusua mu no: Maadai, Amram ne Uel, **35** **10** Na əsəfoo Esra sore gyina kaa se, “Moaye bəne, Benaija, Bedeia, Keluhi, **36** Wania, Meremot, Eliasib, əfiri se, moawareware abosonsomfo mmaa. Enti **37** Matania, Matenai ne Yaasu. **38** Binui abusua mu seesei, yewə afəbuo a ano ye den mu sene kane dee no: Simei, **39** Selemia, Natan, Adaia, **40** Maknadebai, no. **11** Mompae mu nka mo bəne nkyere Awurade, Sasai, Sarai, **41** Asarel, Selemia, Semaria, **42** Salum, mo agyanom Onyankopon, na monye n'apədee. Amaria ne Yosef. **43** Nebo abusua mu no: Yeiel, Monte mo ho mfiri nnipa a wəwə asase no so ne Matitia, Sabad, Sebina, Yadau, Yoel ne Benaija. **44** Na abosonsomfo mmaa no ho.” **12** Afei badwa no mmarima yi mu biara aware obosonsomni baa a na nyinaa maa wən nne so kaa se, “Ampa, w'asəm no ye wən mu bi mpo ne wən yerenom yi wə mma. nokore. Ese se yeyə dee woaka no. **13** Wətooa so se:

Yei nyə da koro anaa nnanu adwuma, əfiri se, yen mu bebree na saa bəne kəsəe yi ka yen. Saa eberə yi ye osutəberə, enti yərentumi ntəna ha nkyere. **14** Momma yen mpanimfo nsi yen anan nyə biribiara. Obiara a əware obosonsomni baa no ne ntuanofoo ne atemmufo a wəwə kuro yi mu behyia eberə a yəahye no sədəe ebeye a Onyankopon abufuhyeə a əfa saa asem yi ho no befiri yen so.” **15** Asahel babarima Yonatan ne Tikwa babarima Yahasia na wətiaa saa asem yi mu, na Mesulam ne Sabetai a əyə Lewini no foaa wən so. **16** Enti, yei ne nhyehyee a wəfaa so. Esra yii ntuanofoo maa wəsii wən mmusua anan, na əde edin bi too ntuanoni biara so. Bosome Kislew (beyə Əpenimaa) da a eto so aduonu nkron no, ntuanofoo no tenaa ase hwehwəe asem no mu. **17** Afe a ədi so no mu, Abib bosome (beyə Əbenem) da a eto so aduonu nson no na wəawie mmarima a wəawareware abosonsomfo mmaa no nyinaa ho aseñka. **18** Asəfoo a na wəawareware abosonsomfo no din nie: Yosadak babarima Yesua ne ne nuammarimanom: Maaseia, Elieser, Yarib ne Gedalia. **19** Wəkaa ntam se wəbegyaa wən yerenom, wən mu biara gyee n'afədie too mu, na wəde nnwenmini bebəa efədie ho afədee. **20** Imer abusua mu no: Hanani ne Sebadia. **21** Harim abusua mu no: Maaseia, Elia, Semaia, Yehiel ne Usia. **22** Pashur abusua mu no: Elioenai, Maaseia, Ismael, Netanel, Yosabad ne Elasa. **23** Yeinom ne Lewifoo a na afodie da wən so: Yosabad, Simei, Kelaia, Kelita, Petahia, Yuda ne Elieser. **24** Dwomtofoo a na afodie

Nehemia

1 Hakalia babarima Nehemia nsem nie: የbosome Kislew (በየሱ ስምና) mpaemu akyi w ዘene Artasasta adedie afe a eto so aduonu so no, na mewo Susa aban mu. **2** Me nuanom mmaprima mu baako a wōfre no Hanani no ne mmaprima bi a wōfiri Yuda ba besraa me. Mebisaa wōn Yudafoa a wōatum i atena nnommumfa mu no ho asem ne sēdeē nsem reko so wō Yerusalem. **3** Wōka kyereē me se, “Nneema nkō yie mma wōn a wōsane kōo Yudaman mu no. ዘaw kesee ne aminguasee aka wōn. Wōabubu Yerusalem ofasuo no agu fam, na woahye apono no nso.” **4** Ebere a metee yeinom no, metenaa ase suie. Nokorem, metwaa agyaadwoa nna bi, bua daee, bōo የsoro Onyankopon mpaee. **5** Afei, mekaa se, “Ao Awurade, የsoro Onyankopon, Onyankopon a oye kesee na oye የnwanwanī no, Onyankopon a okora ne nokore dō apam a የsoro ma wōn a wōdō no na wōdō ne mmaparansem so no, **6** tie me mpaeebo. Hwe me se merebo mpaee ma Israelfoo anadwo ne awia. Mepae mu ka se, yeaye bone atia wo. Aane, mpo, me ara me fiefoo ne m'ankasa aye bone! **7** Yeaye bone kesee se yeanni wo mmaparansem, wo mmapara, ne w'ahyedee a wonam w'akoa Mose so de maa yen no so. **8** “Mesre se, kae asem a wōka kyereē w'akoa Mose se, ‘Se moye bone a, metete mo mu ako amananam so. **9** Na se mosane ba me nkyen, na modi me mmaparansem so a, se mpo, wōatwa mo asuo ko asase ano noho koraa a, mede mo besane aba baabi a mayi asi ho se wōnye me din animuonyam.’ **10** “Yeaye w'asomfoo, nnipa a wonam wo tumi kesee so gyeen yen no. **11** Ao Awurade, mesre wo, tie me mpaeebo. Tie yen mu bi a wōn ani gye se wōnye wo animuonyam no mpaeebo. Mesre se, ma ensi me yie wō ebere a mereko ዘene nkyen akobisa no adam bi yi. Fa hye n'akoma mu, na የnysye me adoe.” Saa mimmere no na meye ohene nsāhyeni.

2 Nisan bosome (beye Oforisuo) wō ዘene Artasasta adedie afe a eto so aduonu mu no, na merehye ዘene nsa. Ebesi saa ebere no, na menye m'anim bosaa wō ዘene anim da. **2** Enti, ዘene no bisaa me se, “Aden enti na wo were aho saa? Woyare anaa? Wose obi a ዘaw kesee bi da ne so.” Ehu kesee tōo me so, **3** nanso, mebuua se, “ሻene nkwa so! Aden enti na ense se me were hoo? Kuropon a wōssee me mpanimfo wō mu no abubu, na woahye n'apono no nyinaa.” **4** ዘene no bisaa se, “Eye, ekwan ben so na metumi aboa wo?” Na mebo የsoro Onyankopon mpaee, **5** buua se, “Se esō ዘene Kesee ani, na se me, wo የsorofoo, meso w'ani a, enne ma menko Yuda nkosiesie kuropon a wōasie m'aganom wō mu no.” **6** Ebere a ዘhemmaa te ዘene nkyen no, ዘene no bisaa se, “Woko a, wobedi nna ahe?”

Da ben na wobesane aba?” ዘene penee so, na mekyereē da a mesim. **7** Afei, meka kyereē shene se, “ሻene Kesee se esō w'ani a, ma me nkrataa nkōma amradofoo a wōwō mantam a eda Asubonten Eufrate atoe fam no, na womma me kwan mfa wōn mantam mu nkō Yuda. **8** Na mesre se, ma me krataa nkōma Asaf a ዘhwē ዘene kwaee so na የmma me nnua. Mede beye mpunana ama Asoredan no aban ano apono, kuropon no afasuo ne m'ankasa me fie.” Na ohene no penee saa abisadee yi nyinaa so, efiri se, na Onyankopon ahummaboro nsa no wō me so. **9** Meduruu amradofoo a wōwō Asubonten Eufrate atoe fam nkyen no, mede ዘene nkrataa no maa wōn. Dees eka ho ne se, ዘene maa asraafoo ne aponikosotefoo kaa me ho bōo me ho ban. **10** Nanso, Haronini Sanbalat ne Amonni Tobia a wōye mpanimfo tee se mabeduru no, wōn bo fuu yie se obi aba hō a የpe se ዘoba Israel. **11** Meduruu Yerusalem nnansa akyi no, **12** mefaa nnipa kakra bi kaa me ho, firii hō anadwo no. Manka nhyeheyee a Onyankopon de ahye m'akoma mu wō Yerusalem ho no ankyere obiara. Yeamfa mmoa biara anka yen ho se afunumu a mete ne soō no nkō. **13** Mefaa Bōnhwa የpono no ano, twaa ዘweasee Abura no ho kōsii Sumina የpono no ano, kōhwēe ofasuo ne apono a ahyee no. **14** Afei, mefaa Asutire የpono no ho kōsii ዘene Abura no ho, nanso na m'afunumu no ntumi mfa mimubui no mu. **15** Enti, mefaa Kidron Bōnhwa no ho mmapom, kōhwēe ofasuo no ansa na meresane m'akyi abefaa Bōnhwa የpono no mu bio. **16** Na kuropon no mu mpanimfo nnim se makō hō, na wōnnim dee mereye nso, efiri se, na menkaa asem biara a efa m'adwene a maye ho nkyereē obiara. Na me ne asore mpanimfo, amanye ntuanofoo, adwumayefoo anaa mmapomma no mu biara nkasaee. **17** Na afei, meka kyereē wōn se, “Monim amanee a ato yen kuropon yi yie. Abubu na n'apono nso ahye. Momma yento Yerusalem ofasuo no bio mfa mpepa animguasee a ato yen yi!” **18** Afei, mekaa sēdeē Onyankopon ahummaboro nsa aba me so no ne me nkōmmo a me ne ዘene diis no kyereē wōn. Wōbuua preko pe se, “Eye asem pa: Momma yento ofasuo no bio!” Enti wōhyee adwuma pa yi ase. **19** Ebere a Sanbalat, Tobia ne Arabni Gesem tee yen nhyeheyee no, wōdii yen ho fe, na wōbuu animtia kaa se, “Edeen na moreye yi, na morete ዘene anim atua sei?” **20** Na mebuua se, “ሻoro Onyankopon beboa yen, ama yeadi nkonim. Yen a yeyē n'asomfoo behye aseee ato ofasuo yi bio. Nanso, mo dee monni kyefaa biara wō Yerusalem.”

3 Afei, የsoropanin Eliasib ne asofoo bi hyeet aseee too ofasuo no firii Nnwan የpono no. Wōdwiraa ho, sisii n'apono, de kōsii ዘha Abantenteen ne Hananel Abantenteen no. **2** Nnipa a wōfiri Yeriko kuropon no mu toaa wōn so yee adwuma hō, na Imri babarima

Sakur dii so. 3 Hasenaa mmamarima na wosii no. 20 Onipa a odi so ne Sabai babarima Baruk a Mpataa Epono no. Woyee ho biribira. Wototoo osiesiee fa bi firi fapem no, de kossi osopanin mpunan no, sisii apono no, de nkyerewa ne nnaban Eliasib fie epono no ano. 21 Uria babarima Meremot hyehye won afa. 4 Uria babarima Meremot a oye Hakos nana nso, siesiee ofasuo no fa bi firi oye Hakkos nana na osiesiee ofasuo no fa a edi baabi a, ene Eliasib efie epono di nhweanimu no, de ho no. N'aboafuu ne Berekia babarima Mesulam kossi efie no rkyen baabi. 22 Afei, asofuu a wofifiri a oye Mesesabel nana na afei Baana babarima amantam a atwa ho ahya na wodi so. 23 Won akyi Sadok. 5 Won a wodi so ne Tekoafuu, mmom no, Benyamin ne Hasub ne Asaria a oye Maaseia won mpanimfo no ampene se wobebua. 6 Paseah babarima a na oye Anania nana nso siesiee ofasuo babarima Yoiada ne Besodeia babarima Mesulam no afaafa a ebemmen won ankasa afie. 24 Dee odi na wosiesiee Kuropon Dada Epono no. Wototoo ho ye Henadad babarima Binui a osiesiee ofasuo no mpunan no, sisii apono no de nkyerewa ne nnaban fa bi a, efiri Asaria fie kosi fapem no ne ntweasoo boboo mu. 7 Won a wodi won so ye Melatia a ofiri ho. 25 Usai babarima Palal toaa adwuma no so Gibeon, Yadon a ofiri Meronot ne nnipa a wofiri firii baabi a ene fapem no ne ntweasoo ho no di Gibeon ne Mispa a oye amrado a owo Asubonten nhweanimu, ne abantenteen no a ede ba atifi ahemfie Eufrate atoe fam no atenae. 8 Harhaia babarima a eben awemfoo no adiho no. Dee odi ne so ye Paros Usiel a na oye sikadwumfo no na odi so. Ono babarima Pedaia, 26 ne asoredan mu asomfo a nso di dwuma wo ofasuo no ho. Hanania a oye na wote kokoo Ofel so. Wosiesiee ofasuo no kossi aduhwamyefoo no na odi so. Wogya Yerusalem fa Nsuo Epono no de ko apuee fam ne abantenteen bi a ekosi Osafus Tetrete no. 9 Dee odi soo ye Hur a a eyi ne ho adi no. 27 Afei, Tekoafuu nso toaa so. na oda Yerusalem mansini fa bi ano no no, babarima Wobesiesiee fa foforo bi a ene abantenteen kesee a Refaia. 10 Dee odi ho ye Harumaf babarima Yedaia eyi ne ho adi no ntenteneso kosi Ofel ofasuo no. a osiesiee ofasuo no fa bi a eben ne fie, na dee 28 Asofuu no nso siesiee ofasuo no a ewo kokoo so odi ne soo ne Hasabnia babarima Hatus. 11 Dee na etoa Aponkoo Epono no so no. Obiara siesiee odi so ne Harim babarima Malkia ne Pahat-Moab baabi a ene ne fie di nhweanim. 29 Dee odi ho ye babarima Hasub. Woksesiee Afononoo Abantenteen Imer babarima Sadok, ono nso too ofasuo no fa a no de kaa ofasuo no fa bi ho. 12 Halohes babarima etoa ne fie so. Dee etoa so ne Sekania babarima Salum ne ne mmammaa na wosiesiee fa a edi Semaia a na oye apuee epono ano hwefoo no. 30 ho no. Ono na na otua Yerusalem mansini fa a Selemia babarima Hanania ne Hanun a oye Salaf aka ano. 13 Sanoafuu a Hanun da won ano no babarima a oto so nsia no siesiee ofasuo no fa bi, na wosiesiee Bonhwa Epono no, sisii n'apono, de ena Berekia babarima Mesulam nso too ofasuo no nkyerewa boboo mu, bramm no. Afei, wosiesiee fa a etoa ne fie so. 31 Malkia a oye sikadwumfo no mu baako siesiee ofasuo no, kossi Asoredan mu Sumina Epono no. 14 Rekab babarima Malkia a asomfo ne adwadifoo fie a Badwa Epono no ne na oda Bet-Hakerem mansini ano no na osiesiee Sumina Epono no. Osiesiee wieee no, osisii apono no, de nkyerewa hyehye mu, bramm no. 15 Kol-Hose babarima Salum a na otua Mispa mansini ano no na osiesiee Asutire Epono no. Osiesiee, bao so, sisii n'apono na ode nkyerewa boboo mu, bramm no. Afei, osiesiee Siloam abura ho ofasuo a eben ohene mfikyifoo no. Osane too ofasuo no kossi ntwedee a esiane firi Dawid kuropon mu no. 16 Dee otoa ne so ye Asbuk babarima Nehemia a na otua Bet-Sur mansini fa ano no. Otoo ofasuo no kossi baabi a na ene adehyee amusieet no di nhweanimu, kossi nsukoraeet no so ne Nnommarima Fie. 17 Won a wotoa so ye Lewifoo ekoo a na wohye Bani babarima Rehum ase ye adwuma no. Hasabia a, na oye Keila mansini fa ntuanoni no na osii n'ankasa mansini ananmu, hwee ofasuo no too so. 18 Won a wodi so ye ono ara ne manfo a na Henadad babarima Binui tua won ano. Ono na na otua Keila mansini fa no ano. 19 Won a wodi won so ye Yesua babarima Eser a otua Mispa ano no. Wosiesiee ofasuo no fa bi a ene akodee akoradan fapem di nhweanimu

4 Eberet a Sanbalat tee se yeroet ofasuo no, ne bo fuu yie. N'ani beree yie, dii Yudafo no ho fe, 2 wo ne nnafonom ne Samaria asraafuu mpanimfo anim se, "Edeen na Yudafo ahiatoo, mmaborafuu ekoo yi dwene se woreye? Wogye di se, se wobo afadee se edeen koraa a, wobetumi de eda koro ato ofasuo yi anaa? Monhwe aboo a ahye aseeeyi a woreyi yi afiri nkunkumaboo yi mu de aye adwuma bio?" 3 Na Ammoni Tobia a na ogyina ne nkyen kaa se, "Saa aboo ofasuo yi dee, se sakraman koraa fa so a, ebedwiri agu fam!" 4 Na mebaa mpaeet se, "Ao yen Onyankopon, tie yen, na woredi yen ho fe. Ma won fedie no mmoo won ara won tiri so, na ma won ankasa nkye nnommumfo wo amamfraafuu asase so. 5 Mmu w'ani ngu won afodie so. Mpepa won bone, efiri se, wolahye wo abufuo wo adansifoo yi anim." 6 Yei nyinaa akyi, wotoo ofasuo no kossi dada no

osoroko fa twaa kuro no ho hyiae, efiri se, omanfoo edoso kakra a yede beto aduane adianya ahooden." no yee adwumaden. 7 Na ebere a Sanbalat ne Tobia 3 Afoforo nso kaa se, "Yede yen mfu, bobe nturo ne ne Arabfo ne Amonfo ne Asdodfo tee se adwuma yen afie asisi awowa sedee yebena aduane wo ekom no reko so na woretuatuasfaso no mu ntokuro no, ebere mu." 4 Afofora nso kaa se, "Yeabo bosea a eue wən bo fuu yie. 8 Won nyinaa yee nhyeheyee se yen mfu ne bobefuo ano boo ye pe, de atua yen wəbeba abeko atia Yerusalem, na wəama basabasaye apeatoo. 5 Yefiri abusua koro mu, na yen mma te se aba ho. 9 Nanso, yebəa yen Onyankopon mpaes, won dee. Nanso, ese se yetən yen mma, de won ko wənee kuro no awia ne anadwo de boo yen ho ban. nkoasom mu ansa na yeanya sika de ahwe yen ho. 10 Afei, nnipa a wəwo Yuda no hyee aseee nwiiinwiie Yeatən yen mmammaa bi dada, na yərentumi nye kaa se, "Adwumayefoo no rebre, na nkunkumaboo ho hwee, efiri se, yede yen mfu ne bobefuo asisi no dooso, na yen nko ara rentumi nye adwuma no." awowa ama afoforo." 6 Metee won anwiiniwii no, me 11 Ebere koro no ara mu no na yen atamfoo nso reka bo fuu yie. 7 Medwenee saa asem yi ho, na mekasə se, "Ansə na won ani beba won ho so no, na yeato tiaa atitire ne adwumayefoo no. Meka kyereə won ahye won so, akunkum won, ama adwuma no aba se, "Monam nsiho a mogye firi mo ara mo nkurəfəo awieee." 12 Yudafoa a na wətete ben atamfoo no bebo yen amanee mpen bebree se, "Wəbefiri afanan nhyiamu kaa ho asem. 8 Nhyiamu no ase, meka nyinaa abeto ahye yen so." 13 Enti, mede awemfoo kyereə won se, "Yen a yeaka no, yerebo yen ho a wəkura akodee kotenaa baabi a fasuo no ye tia, mmoden se yebetumi agye yen abusuafoa Yudafoa wo mmeammea a etho deda ho. Memaa mmusuakuo a ese se wəton won ho ma ahəhoo abosonsomfoo. no gyinagynaasawemfoo a wəkukurakura akofena, Nanso, moresan aton won akə nkoasom mu bio. Edə mpea ne nnyan. 14 Afei, mehwəe sedee nneema tee biara na ese se yegye won anaa?" Na wəantumi anka no, mefreə ntuanofoo no ne omanfoo no ka kyereə asem biara anyi won ho ano. 9 Afei, mekə so kaa se, won se, "Monnsuro atamfoo no! Monkae Awurade a ese se wəton won ho ma ahəhoo abosonsomfoo a əye əkəseee ne onimuonyamfoo no na monko mu, sedee atamfoo aman no mnya kwan mfa mo nye mama mo nnamfonom, mo mmusua ne mo afie." 15 aseredee. 10 M'ankasa ne me nuanom mmarima Ebere a yen atamfoo tee se yeahunu won atirimpə ne m'adwumayefoo bə omanfoo no sika ne atokoo ne sedee Onyankopon aseee saa atirimpə no, yen bosea, nanso, afei momma yennya boseabə no. nyinaa sane kəo əfasuo no ho, kətoaa yen adwuma so. 16 Na efiri saa ebere no, me mmarima no mu 11 Enne yi ara, ese se mode won mfu, bobeturo, akotaadee wənee ho. Mpanimfoa no gyinagynaas ngo dua mfu ne won afie ma won. Montua nsiho fa pe na wəyee adwuma, na nkaee no wənee wo a mogye won wə sika, atokoo, nsə ne ngo bosea ho a wəkukurakura mpea, akokyem, nnyan, hyeheyee a mobəo won no ho mma won." 12 Na wəbuua akotaadee wənee ho. Mpanimfoa no gyinagynaas se, "Yede biribiara bəma na yəremmisə biribiara Yudafoa no a 17 na wəreto əfasuo no akyi. Apaafao mfiri nnipa no nkyen bio. Yəbəye dees woka no." no biara de nsa baako yee adwuma wə ebere a nsa Afei, mefreə asəfəo no, na memaa atitire no ne baako nso kura akodee mu. 18 Adansifo no mu adwumayefoo no kaa ntam se, wəbedi won bəhye biara wə akofena a etho n'ataaso. Totorobentohyenni so. 13 Meporoo m'abəəmu kaa se, "Se mobu no gyinna me nkyen, na biribi si a, wahyen n'aben. etho a moahye no so a, Onyankopon mporo mo 19 Afei, mekyereə mu kyereə atitire ne adwumayefoo mfiri mo afie mu ne mo agyapadee ho!" Badwa ne omanfoo no nyinaa se, "Adwuma no atre, na yen no gyee so se, "Amen." Na wəkamfoo Awurade. Na ntam nso woware wə əfasuo no so. 20 Na se mote nnipa no dii won bəhye so. 14 Na mepe se meka totorobento no nnyegyee a, mnye ntəm nko baabi se, mfee dumieni a eyə əhene Artasasta ahennie a nnyegyee no wo. Na yen Onyankopon beko ama mfee aduonu kəsi mfee aduasa mmieni so a meyee yen." 21 Yekəo adwuma ntəm tenaa so kyereə firi amrado wə Yuda no, me ne m'adwumayefoo nnyee ebere a owia pue kəsi ebere a owia kətə. Na ebere yen akənhomabədees da. 15 Yei ne nsonsonoeə biara na nnipa no mu fa rewen. 22 Afei, mesane ka kəseee a eda yene amradofoo a wədii əkan no ntam, kyereə won a wətete əfasuo no akyi no se, wəntu efiri se, wəde asodie kəseee too omanfoo no so. nko Yerusalem. Se wəye saa a, wəne won asomfoo Na daa wəgye nnuane ne nsə ka a ekari gram betumi awen anadwo, na waye adwuma awiabere ahanan ne aduosia ho firi nnipa no ho. Mpo, won mu. 23 Saa ebere no, yen mu biara, se eyə me anaa aboafao faa ho didii omanfoo no ho. Nanso, esiane me fiefəo anaa m'asomfoo anaa awemfoo a na wəne suro a na mesuro Onyankopon no enti, mamfa saa me wə ho no anworə yen ntadee da. Se yerekəpe nsuo mpo a na yekurakura yen akodee. 16 Mekum me ho maa əfasuo no ho adwumayee, na mampə se menya asase biara. Mehwee se m'adwumayefoo nyinaa de won bereye adwuma wə əfasuo no ho. 17 Mammisa hwhee, nso na ebere biara mema Yudafoa adwumayefoo oha aduonum didi wə me didipono so a, ahəhoo

5 Saa ebere yi mu mmarima no bi ne won yerenom nwiiinwiie tiaa won mfeefoo Yudafoa. 2 Wəkaa se, "Yewo mmusua a emu nnipa dooso. Yehia sika a

a wofifiri nsase foforo so nka ho. **18** Nneεma a na no mu, nkrataa bebree dii akoneaba wō Tobia ne εho hia me da biara a εye m'ankasa me ka no ye Yuda adwumayefoo no ntam. **18** Efiri se, na Yudafoo nantwie baako, nnwan akεesε nsia ne nkoko bebree. bebree aka ntam se, wobesom no. Afei, na Tobia ase Na dadu biara, na εse se yεnya nsā ahodoo nyināa ne Arah babarima Sekania. Na Sekania babarima bi. Nanso, mannye amrado akonhomabodee biara, Yehohanan nso aware Berekia babarima Mesulam εfiri se, na əmanfoo no wo ahokyere mu dada. **19** Ao babaa. **19** Wōkōo so kaa sedee Tobia ho ye nwanwa fa no kyereε me, na afei, wokaa biribiara a mekaεε nso kyereε no. Na Tobia de ahunahuna nkrataa bebree bres me.

6 Eberε a Sanbalat, Tobia, Arabni Gesem ne yεn

atamfoo nkaεε no hunuu se masiesie əfasuo no awie a εkwān biara nneda ntam a enso yensissi apono no, **2** Sanbalat ne Gesem de nkra bres me se, menhyia won nkuraa no baako a εwo Ono tata so. Nanso, mehunuu se worepam me tiri so, **3** enti memaa won mmuaεε se, "Mereye adwuma kesee bi a merentumi nnyae mmehyia mo." **4** Wōtoo me saa nkra no mpεn εnan. Ne nyināa mu, memaa mmuaεε korø no ara. **5** Ne mpεn enum so no, Sanbalat əsomfoa kura krataa a wootwεre baeε. **6** Na krataa no mu nsem nie: "Gesem aka akyere me se, baabiara a əbekø no, əte se wo ne Yudafoo no repam aye dom, na eno enti na woresiesie əfasuo no. Deε øka ne se, wope se wobedi wōn so øhene.

7 Øko so ka se, woayi adiyifoo bi se wōnhyε wo ho nkøm wo Yerusalem se, 'Monhwε! Øhene bi wo Yuda!' εse se wogye to mu se, saa asem yi beduru øhene aso mu, enti εse se woba, na wo ne me beka ho asem." **8** Mebuua se, "Wonim se woretwa ator. Asem a woreka no, nokore baako koraa nni mu." **9**

Huna na na wōpε se wohunahuna yεn. Na wōsusū se wōbetumi abu yen aba mu na yegyae adwuma no ye. Eni enti, mebaa mpaεε se menya ahooden de atoa dwumadie no so. **10** Akyire no, mekɔsraa Delaia babarima a zεyε Mehetabel nana Semaia a øhyε ne fie na ənnko baabiara no. Økaa se, "Ma yεn nhya wo Onyankopon asoredan no mu, na yεmmram apono no akyi. W'atamfoo reba abekum wo anadwo yi." **11** Na mebuua se, "Enti, εse se obi a əte se me dwane amanehunu anaa? Enti, εse se obi a əte se me beko økohinta Asoredan mu de apere me nkwa anaa? Dabi, merenye saa!" **12** Mehunuu se Onyankopon nikasa nkyereε no, na ne nkøm a øhyεε no tia me, efiri se, Tobia ne Sanbalat abo no paa. **13** Na wōsusū se wōbehunahuna me, na mafaa'n'adwenkyere no so aye bone, na wōnam so abo me soboo, asee me din. **14** Ao me Onyankopon, kae bone a Tobia ne Sanbalat aye no nyināa. Na kae odiyifoo baa Noadia ne adiyifoo a wōte se ono a wopeε se wōhunahuna me no. **15** Enti, Elul bosome (beyε Øsannaa) da a etɔ so mmienu no, wōwīee əfasuo no nsiesie, nnafua aduonum mmienu a wohyεε dwumadie no ase. **16** Eberε a yεn atamfoo ne aman a wōatwa yεn ho ahya teeε no, wōsuroεε, na ema wōbotoe. Wōhunuu se Onyankopon mmoa na wōde aye adwuma no. **17** Saa nnafua aduonum mmienu

no mu, nkrataa bebree dii akoneaba wō Tobia ne εYuda adwumayefoo no ntam. **18** Efiri se, na Yudafoo bebree aka ntam se, wobesom no. Afei, na Tobia ase ne Arah babarima Sekania. Na Sekania babarima bi. Yehohanan nso aware Berekia babarima Mesulam εfiri se, na əmanfoo no wo ahokyere mu dada. **19** Ao babaa. **19** Wōkōo so kaa sedee Tobia ho ye nwanwa fa no kyereε me, na afei, wokaa biribiara a mekaεε nso kyereε no. Na Tobia de ahunahuna nkrataa bebree bres me.

7 Wowiee əfasuo no, na mesissi apono no wieεε no akyi, wōyiyi apono no anohwefoo, nnwomtfooo ne Lewifoo. **2** Meyii me nuabarima Hanani se øne Hanania nni Yerusalem so. Na Hanania yε øahene a øhwe aban no so, na øye ənokwafaa a øsuro Onyame sene afoforo bebree. **3** Meka kyereε wōn se, "Adekyeeε mu, se ahuhuro ba a, mommima apono no aon nna hø. Na se aponoanohwefoo wō adwuma mu koraa a, montoto mu, na mommram no. Monyi wōn a wotete Yerusalem no bi, na wōnnwen a obiara ba ne εbere a wōahye ama no no pεrεεpε. Ebi bewen wō aweneεε hø, na ebi nso awen wō wōn ankasa afie anim." **4** Saa εberε no na kuropon no so, na emu da hø, nanso na nnipa no nnoso. Afie kakra bi na na esisi kuropon no mu. **5** Na me Onyankopon maa me adwene se memfre kuropon no mu ntuanofoo ne əmanfoo no nyināa nhya, na wōntwεre wōn din. Na mahunu nnipa a wodii ekan sane baa Yuda no abusuadua nwoma. Nsem a na wōatwεre agu mu nie: **6** Yeinom ne Yudafoo a wotwaa wōn asuo kɔɔ amantam bi so, na wofirii nmommumfa mu sane baa Yerusalem ne Yuda nkuro afoforo so. Øhene Nebukadnessar na otwaa wōn asuo kɔɔ Babilonia. **7** Wōn ntuanofoo yε Serubabel, Yesua, Nehemia, Asaria, Raamia, Nahamani, Mordekai, Bilsan, Misperet, Bigwai, Nehum ne Baana. Israelfoo dodoø a wofiri asutwa mu baeε no nie: **8** Abusuafoo dodoø nie: Paros 2,172 **9** Sefatia 372 **10** Arah 652

11 Pahat-Moab (Yesua ne Yoab asefoo) 2,818 **12** Elam 1,254 **13** Satu 845 **14** Sakai 760 **15** Bani 648 **16** Bebai 628 **17** Asgad 2,322 **18** Adonikam 667 **19** Bigwai 2,067 **20** Adin 655 **21** Ater (Hesekia asefoo) 98 **22** Hasum 328 **23** Besai 324 **24** Harif 112 **25** Gibar 95 **26** Mmarima a wofiri Betlehem ne Netofa 188 **27** Anatot 128 **28** Bet-Asmawet 42 **29** Kiriat-Yearim, Kefira ne Beerot 743 **30** Rama ne Geba 621 **31** Mikmas 122 **32** Bet-El ne Ai 123 **33** Nebo 52 **34** Elam 1,254 **35** Harim 320 **36** Yeriko 345 **37** Lod, Hadid ne Ono 721 **38** Senaa 3,930 **39** Yeinom ne asefoo a wofiri asutwa mu baeε: Yedaia (Yesua fie mufoø) asefoo 973 **40** Imer asefoo 1,052 **41** Pashur asefoo 1,247 **42** Harim asefoo 1,017 **43** Yeinom ne Lewifoo a wofiri asutwa mu baeε: Yesua (Kadmiel ne Hodewa fiefoø) asefoo 74 **44** Nnwontofoo: Asaf asefoo 148 **45** Asoredan Aponoanohwefoo: Salum, Ater, Talmon asefoo, Akub, Hatita ne Sobai asefoo

138 **46** Asoredan mu asomfoo: Siha, Hasufa, Tabaot wo mu no baa badwa no a mmaprima ne mmaa ne asefoo, **47** Keros, Siah, Padon asefoo, **48** Lebana, mmofra a woanyini te asem ase no anim. **3** Óde Hagaba, Salmai asefoo, **49** Hanan, Gidel, Gahar n'ani kyereen adwaberem wo nsusenees epone no asefoo, **50** Reaia, Resin, Nekoda asefoo, **51** Gasam, ano, firi anopahema kosisi owigiyinae kenkanee Usa, Paseah asefoo, **52** Besai, Meunim, Nefusim mmapara no den, maa obiara a ôte asee no tee. asefoo, **53** Bakbuk, Hakufa, Harhur asefoo, **54** Baslut, Ómanfoo no nyinaa wenee won aso, tiee mmapara Mehida, Harsa asefoo, **55** Barkos, Sisera, Tema no. **4** Esra a oye mmapara no kyerekyereni no gyinaa asefoo, **56** Nesia ne Hatifa asefoo **57** Óhene Salomo apa tenten bi a wosi maa saa da no so. Nnipa a asefoo asomfoo a wofiri asutwa mu baee no nie: na wogiyinagyina ne nifa so no no din de Matitia, Sotai, Soferet, Perida asefoo, **58** Yaala, Darkon, Sema, Anaia, Uria, Hilkia ne Maaseia. Won a na Gidel asefoo, **59** Sefatia, Hatil, Pokeret-Hasebaim ne wogiyinagyina ne benkum so no no din de Pedaia, Ami asefoo, **60** Asoredan mu asomfoo ne Salomo Misael, Malkia, Hasum, Hasbadana, Sakaria ne asomfoo asefoo no nyinaa na won dodooye 392 **61** Mesulam. **5** Esra gyinaa apa no so a nnipa dom Ekuo fofora bi a saa eber yi wofiri Tel-Melah, Tel- no nyinaa hunu no. Eber a wohunu se wabue Harsa, Kerub, Adon ne Imer sane baa Yerusalem, nwoma no mu no, won nyinaa sôresore gyinaa nanso, woantumi ankyere mu yie se, won anaa won won nan so. **6** Na Esra kamfoo Awurade, Otumfo abusuafo no ase firi Israel: **62** Delaia, Tobia ne Onyankopon, na ómanfoo no bo gye so se, "Amen! Nekoda asefoo no ka saa kuo yi ho, na won dodooye Amen!" wo ebere a wómemaa won nsa so kyerees 642 **63** Asofoo baasa a won din de Habaia, Hakos ne ósoro. Afei, wókotokotoe, somm Awurade a won Barsilai asefoo nso baa Yerusalem. (Na saa Barsilai anim butubutu fam. **7** Afei, Lewifoo a won din yi aware Barsilai a ofiri Gilead mmaprima no baako de Yesua, Bani, Serebia, Yamin, Akub, Sabetai, ama wafa óbaa no abusua din.) **64** Nanso, na wóayera Hodia, Maaseia, Kelita, Asaria, Yosabad, Hanan won abusuadua nwoma no enti wóamma won ho ne Pelaia kyereen ómanfoo a wogiyinagyina ho no ekwan amma wóansom se asófoo. **65** Na amrado dee wonye. **8** Wókenkan firii Onyankopon mmapara no mma ekwan mma wónni aforebo nnuane mu nwoma no mu kyereen won dee wókenkan no ase, kyefo mpo, gye se ósófoo bi de ntonto kronkron ba boaa ómanfoo no ma wótee twerepen biara ase. a wófre no Urim ne Tumim akyere won gyinabea **9** Na amrado Nehemia, ósófoo Esra a oye mmapara wo saa asem yi ho. **66** Enti nnipa a wósanee baa Yuda no kyerekyereni ne Lewifoo a na wórekyerékyere no nyinaa dodooye, **67** a eno akyi, asomfoo a wóye asee akyere ómanfoo no ka kyereen won se, "Monnsu mmapara ne mmaprima a emu ye nnwomtofóo. **68** Wóde eda a ete se yeil! Efiri se, enne ye eda kronkron apónko ahanson ne aduasa nsia mfunumpónko wo Awurade, mo Onyankopon, anim." Nnipa no ahanu ne aduanan enum. **69** Nyoma ahanan ne tee mmapara no mu nsem no, won nyinaa suie. **10** aduasa enum ne mfunumu mpem nsia ahanson ne Na Nehemia toaa so se, "Momfa nnuane pa ne aduonu. **70** Abusua no bi ntuanofoo maa dwumadié anonnee a eyé de nkodi afahye no na mo ne won a no ho akyedee. Amrado no too sikakorabea no mu wónni nnuane pa a wóanoa no nnidi. Enne ye da sikakókó pranpran apem, sikakókó atam aduonum kronkron wo Awurade anim. Monnni abooboo ne ne asófotadee ahanum ne aduasa. **71** Ntuanofoo akeehoo, na Awurade mu anigyeeyo ye ahóoden." no bi ka baa mu, too sikakorabea no mu sikakókó **11** Na Lewifoo no nso kasaa se, "Hwe! Monnsu. Efiri pranpran ópeduonu, na ebinom nso maa dwete se, enne ye eda kronkron" de dwodwoo won. **12** nsania kilogram mpem mmienu ahanu ne aduonu Na nnipa no káididié, kyee nnuane, nomeee, díi de boaa adwuma no. **72** Nnipa a wóaka no nso dapanna no anigyeeyo so, efiri se, wótee Onyankopon maa sikakókó pranpran ópeduonu ne dwete beye nsem, tee asee. **13** Na bosome Tisri (beyé Ahinime) kilogram mpem ne ahanu ne asófotadee aduosa a eto so nkron no, mimusua ntuanofoo no ne asófóo nson. **73** Enti, asófoo, Lewifoo, aponoanohwefoo, no ne Lewifoo no ne Esra hyiaeeyo se, wóreko mmapara nnwomtofóo, Asoredan mu asomfoo ne nnipa no no mu fekófeko. **14** Wókó mmapara no mu no, bi, ne Israelfoo a wóaka nyinaa baa atenasee wo wóhunu se, Awurade nam Mose so ahye se, ese won ankasa nkuro so. Óbosome Tisri (beyé Ebó ne Ahinime ntam) mifimfini mu a Israelfoo akoko won se Israelfoo no tena ase mu afahye a wórebedi no saa bosome no mu no. **15** Waka se, ese se wóba nhye no ho dawuro wo won nkuro nyinaa so, ne titire no, Yerusalem nam so aka akyere ómanfoo no se, wónkó nkoko so nkópe ngo dua mman, kranku mman, ohwannua miman, ebere ne nnua kusukusu mman, na wómfia mmebobó ase ne tene mu, sedee wóatwére no mmapara no mu no. **16** Enti, nnipa no kótwitwaa mman, na wóde sisii ase mu wó won afie, won adiho, Onyankopon asoredan adiho anaa

8 ómanfoo no nyinaa hyiaa wo won nsusenees epone no ano. Ómanfoo no ka kyereen Esra a oye mmapara no kyerekyereni se ónenkan Mose mmapara a Awurade ahye se Israelfoo nni so no. **2** Enti, bosome Tisri (beyé Ahinime) da a eto so nwótwé no, ósófoo Esra de krataa mmapboeë mmapara no

adwaberem a εwōwō asutene apono no ne Efraim apono no mu. 17 Enti, obiara a wafiri nnedusom mu aba no kōtenaa saa asese yi mu afahyεbere no nnanson mu, na obiara ani gyee yie. Efiri Nun babarima Yosua bere so no, Israelfoo anni afahyε no saa ekwan yi so. 18 Esra kenkan firii Onyankopon mmara nwoma no mu wō afahyε no mu mnanson no mu da biara. Afei, Tisri bosome (bεye Ahinime) da a εtō so dunum no, wōyεε nhymamu anibereε so, sεdee Mose mmara hwehwe no.

9 Bosome Tisri (bεye Ahinime) eda a εtō so aduasa baako no, ḡmanfōo no boaa wōn ho ano, dii mmuada, fira a yitoma, tuu mfuturo petee wōn tirim. 2 Ebere a wōreka wōn ankasa bōne ne wōn agyanom bōne no, Israelfo no tweē wōn ho firii ananafōo nyinaa ho. 3 Wōkenkan Awurade, wōn Onyankopon, mmara nwoma no den bεye se nnōnhwērē mmiensā kyereε wōn. Afei, wōde nnōnhwērē mmiensā bio kekāa wōn bōne nnidisoō nnidisoō wō ebere a na wōresom Awurade, wōn Onyankopon. 4 Na Lewifōo no bi gyina ntrapoe so reteam frē Awurade, wōn Onyankopon. Saa nnipa no ne Yesua, Bani, Kadmiel, Sebania, Buni, Serebia, Bani ne Kenani. 5 Afei, Lewifōo ntuanofōo a wōne Yesua, Kadmiel, Bani, Hasabnia, Serebia, Hodia, Sebania ne Petahia team frēe ḡmanfōo no se, "Monsore nkamfo Awurade, mo Onyankopon, efiri se, ote hō a febōo!" Wōtooa so se, "Monkamfo ne din kronkron no. Eso sene sεdee yebetumi adwene anaa dec yebēka. 6 Wo nkō ara ne Awurade. Wo na wobōo ḡsoro ne ḡsoro mu ḡsoro ne nsoromma nyinaa. Wo na wobōo asase ne dee εwō so nyinaa ne epo ne dee εwō mu nyinaa. Wo na wokora biribiara so ma no nkwa, na ḡsoro abofoō nyinaa som wo. 7 "Wōyε Awurade Onyankopon a woyii Abram firii Ur a εwō Kaldea asase so, sane too no edin Abraham. 8 Ddii wo nokore no, wo ne no yee apam se, wode Kanaanfōo, Hetifōo, Perisifōo Yebusifōo ne Gargasifōo asase bēma one n'asefōo. Na wodii wo bōhyε so, efiri se, daa wodi w'asem so. 9 "Wohunuu amane ne awarehōo a yen agyanom kōo mu wō Misraim, na wotiee won su firi ḡpo Kōkō no ho. 10 Wōyεε nseñkyerennē a εye hu ne anwanwadee kyereε Farao, n'asomfōo ne ne manfōo nyinaa, efiri se, na wonim nhysēoō ekwan a na Misraimfōo no de wōn fa so. Wōwō animuonyam a ahjeta a ani mpa so da. 11 Wopaeε εpo mu maa wo nkurōfōo, sεdee wōbetumi afa asase wesee so. Na wopuaa wōn atamfōo guu εpo bunu mu. Wōmemem se aboo wō nsubunu a emu dō no ase. 12 Wonam omununkum fadum so dii yen agyanom anim awia ne ogya fadum so, dii won anim anadwo sεdee wōbehunu ekwan. 13 "Wosianee bepo Sinai, kasa kyereε wōn firi ḡsoro. Wode mmara a εye turodoo ne ahjyedee a εye nokore b̄reε won. 14 Wokyereε wōn mmara a εfa

wo homeda kronkron ho. Na wonam wo ḡsomfōo Mose so hyεε wōn sεdee wōnsi nni w'ahjyedee ne wo mmara no nyinaa so. 15 Ebere a εkom de wōn no, wōmaa wōn burodo a efiri ḡsoro ne nsuo a efiri abotan mu wō ebere a sukōm de wōn no. Wohyεε wōn se wōnkōfa asase a woaka ho ntam se wode bēma wōn no. 16 "Nanso, yen agyanom yee ahantā ne asooden, na wōanni w'ahjyedee so. 17 Wōantie, na wōankae w'awwanwadee a woyε maa wōn no. Mmom, wōyεε dōm yii ntuanoni se ḡnsane mfa wōn nkō wōn nkōasom mu wō Misraim. Nanso, wōyε εfakyefōo, ahummōborō ne ḡdomfōo Onyankopon a wo bo kyere fu na w'adōee dōoso. Woanniyaa wōn 18 wō ebere a wōyεε ohoni sēsō a ote se nantwie ba na wōkaa se, 'Yei ne mo nyame a oyii mo firii Misraim no.' Wōyεε bōne, kekāa abususem a εye hu. 19 "Nanso, wo mmaborshunu mu, woanniyaa wōn amma wōanwuwu wō esere no so. Omununkum fadum no kōo so dii wōn anim awia, na ogya fadum no kyereε wōn ekwan anadwo. 20 Wosomaa wo honhom pa no kyereε wōn dee wōnyε, na woannyaε se wobēma wōn burodo afiri soro anaa nsuo wō ebere a sukōm de wōn. 21 Wohwēe wōn so mfee aduanan wō esere so. Saa ebere no, biribiara anhia wōn. Wōn ntadee antete, na won anan ase antataae. 22 "Wobooa yen agyanom, ma wōdii ahemman akēsē se aman bebree so, na wōde wo nkurōfōo duaa aman no afanan nyinaa so. Wōfaa ḡhene Sihon a εfiri Hesbon ne Basanhene Og asase no nyinaa. 23 Wōmaa wōn asefōo dōoso se ḡsoro nsoromma, na wōde wōn baa asase a woahye wōn agyanom ho bō no so. 24 Wōkōfaa asase no. Wobrēe aman no nyinaa ase wō wōn anim. Na, mpo, ahemfōo ne Kanaanfōo a wōtenaa asase no so no tumi saeε. Wo nkurōfōo ne wōn dii no sεdee wōpε. 25 Yen agyanom faa nkuro a wōabō ho ban ne nsase beree no. Wōfaa afie a nnepa wō mu ne nsuseneεs a wōatutu dada no ne bobefuo ne ngofuo ne nnuabafuo no bebre. Enti, wōdidiēs ara kōsii se wōdodōreeε, yee akēsē, na wōn ani gyee wōn ho wō wo nhŷira mu. 26 "Nanso, yeinom nyinaa akyi no, wōyεε asoōden, yee dōm tiaa wo. Wōtoo wo mmara no guu nkŷen. Wōkunkumm adiyifōo no a wōhyεε wōn nkuran se wōnsane mmra wo nkŷen no, na wōkaa abususem a εye hu. 27 Enti, wōde wōn hyεε wōn atamfōo nsa. Nanso, wōn amanehunu mu no, wōsu frēe wo, na wotiee wōn firi ḡsoro. Na ahummōborō a eso mu, wōsoma a gyeefōo a wōgyee wōn firii wōn atamfōo nsam. 28 "Nanso, na nneema nyinaa rekō so yie no, wo manfōo sane kōo bōne mu bio, na wosane maa wōn atamfōo dii wōn so. Nanso, ebere biara a wo nkurōfōo besu afre wo bio, ape mmoa no, wotiee bio firi ḡsoro. W'ahummōborō nwanwa enti, wogyeε wōn ntatoasō. 29 "Wobōo wōn kōkō se, wōnsane mmedi wo mmara no so nanso, wōyεε ahomasōo ne asoōden a wōanni w'ahjyedee no so.

Wəanni wo mmara a se nnipa di so a, wənam so Hanania, Hasub, **24** Halohes, Pilha, Sobek, **25** Rehum, bənya nkwa. Nanso, wənam ahomasoo so danee Hasabna, Maaseia, **26** Ahiya, Hanan, Anan, **27** wən akyi kyerē wo a wəampe se wobetie wo. Maluk, Harim, Baana. **28** "Nnipa no nkaee a woye **30** Wo do enti, wonyaa wən ho ntoboasee mfee asfoo, Lewifoo, aponoanohwefoo, nnwomtotoo, bebree. Wosoma wo honhom a ənam adiyifoo Asoredan mu asomfoo ne wən a wəatwe wən ho so bəo wən koko faa wən bəne ho. Nanso, əkəka afiri abosonsomfoo a wəwə asase no so nyinaa, he ara a, wəntie. Enti, bio, womaa abosonsomfoo sedēe wobesom Onyankopon, na wəanyinyini a a wəwə asase yi so no ho kwan, ma wədii wən wote asem ase no, **29** wən nyinaa firi akoma pa so. **31** Nanso, wo mməborəhunu a ədooso enti, mu kaa ntam, de kyekyeree wən ho. Wəkaa ntam woantore wən ase anaa woannyaa wən afebo. Woye dii nse se, se wəbu Onyankopon mmara a ənam ədomfo ne ahumməborə Onyankopon. **32** "Afei, ne əsomfoo Mose so de abre wən no so a, nnome yen Onyankopon, əkəsee, otumfoo ne ənwanwani biara a Onyankopon de bəba wən so no, wəpene so. Onyankopon a ne do apam a əyee no əmmu so, **33** Wəfiri akoma mu hyee bo se, wəbeto wən bo adi mima yen amanehunu a yekə mu no nyinaa nnye Awurade, wən Wura, ahyedee ne ne mimara nyinaa əkwa wə w'anim. Əhaw keseē aba yen ne yen so. **30** "Yehye bo se, yəremma yen mmammaa nware ahemfo, yen ahenemma ne asfoo ne adiyifoo ne abosonsomfoo a wəwə asase no so, na saa ara nso yen agyanom so, firi əbere a Asiria ahemfo didii yen na yəremma yen mmamarima nso nware wən so nikonom, de besi saa əbere yi. **33** Əbere biara a mmammaa. **31** "Yesane hye bo se, se nnipa a wəwə wobetwe yen aso no, na əfata. Yəaye bəne keseē asase no so de adwadəe anaa atokoo ba betən no a wotwe yen aso sedēe eše wo so. **34** Yen ahemfo, homeda anaa əda kronkron bi a, yərentə bi. Na ahenemma, asfoo, ne yen agyanom no anni wo yehye bo se, yərenye adwuma biara mfee nson a mmara so anaa w'ahyedee ne wo koko bə denden no əbeba biara mu, na əka biara a Yudafo afoforə bi de so. **35** Mpo, əbere a wən ankasa nyaa wən ahemman yen no, yəbetwam. **32** "Dee əka ho ne se, yehye bo no, wəansom wo wo əbere a woahwie w'ayamyə se, yəbetua Asoredan afirinhyia too a woahye yen se adom agu wən so no. Womaa wən nsase pa əkeseē yentua a əye dwete gram enan, sedēe əbəma wəanya nanso, wəannu wən ho amfiri wən amumuyesəm sika bebree de abo yen Onyankopon Asoredan no ho. **36** "Enti, seesei, yeyə nkao wə asase a nnepa abu ho bra. **33** Yei əbeba ama yəanya Hyiadan mu so wə so a wode maa yen agyanom no so. Dodoa Burodo no, na yəatumi abo atokoo ne əhyee afədees yi nyinaa mu, yeyə nkao. **37** Afudee a əbu so boro bere ano bere ano, abo homeda afədees hodo, adi so no nyinaa akodi ahemfo a əsiāne yen bəne enti, əbosome foforə afahye ahodoo ne dəpənna ahodoo woatu wən se wənhwə yen so no nsam. Wəwə yen ne yen anantwie so tumi. Yesom wən sedēe wəpə, afədees ne bəne ho afədees se mpatadəe ama Israel. na yewə ahokyere keseē mu. **38** "Yeinom nyinaa Afei, əbeba ama yəanya nneemə bi a əho behia akyi, yenam nkurukyire so rehye bo a emu ye den. ama yen Onyankopon Asoredan no ho adwumayə. Saa nsəano krataa yi mu na yen ahenemma ne Lewifoo ne asfoo din wə." **34** "Yəabə ntonto hodo, ahunu afe biara mu mmere a əfata se asfoo, Lewifoo ne əmanfo no abusuafo de mnyensin ba Onyankopon asoredan ho na wəhye no Awurade, yen Onyankopon afərebukyia so, sedēe mmara no kyere no. **35** "Yehye bo se, daa yede otwakane biara mu kyefə bi, se əye asaseduane anaa aduaba a əfiri nnua so bəba Awurade Asoredan mu. **36** "Yəpene so se, yede yen mmamarima a wəyə abakan ne yen anantwie ne yen nnwan mmakan bəma Onyankopon, sedēe mmara no kyere no. Yede wən bəma asfoo a wəsom wə yen Onyankopon Asoredan mu no. **37** "Yəbekora mfudee no nyinaa wə yen Onyankopon Asoredan adekoradan mu. Yede yen asikyiresiam a əye pa ara ne atokoo nkaees afərebədees, yen nnuaba papa ne yen nsə foforə papa ne ngo bəba. Na yehye bo se, yede yen mfudee biara a əfiri yen asase so nkyemə edu mu baako bəbre Lewifoo, əfiri se, wən na wəgyegye ntotosoo dudu no wə yen nkuraase. **38** Əsəfoo a əye Aaron aseni Asur, **18** Hodia, Hasum, Besai, **19** Harif, Anatot, Nebai, **20** Magpias, Mesulam, Hesir, **21** Messesabel, dudu no. Na biribiara a wəbegye se ntotosoo dudu Sadok, Yadua, **22** Pelatia, Hanan, Anaia, **23** Hosea, no, Lewifoo de mu nkyemə edu mu baako bəko

10 Nwoma a wəgəe too mu na wəsəo ano, saa edin yi na na əwə mu: Hakalia babarima Nehemia a na əye amrada. Asfoo a wəde wən nsa hyee aseē no ne Sedekia, **2** Seraia, Asaria, Yeremia, **3** Pashur, Amaria, Malkia, **4** Hatus, Sebania, Maluk, **5** Harim, Meremot, Obadia, **6** Daniel, Gineton, Baruk, **7** Mesulam, Abia, Miyamin, **8** Maasia, Bilgai ne Semaia. Yeinom ne asfoo no. **9** Lewifoo a wəde wən nsa hyee aseē no ne: Asania babarima Yesua, Binui a əfiri Henedad abusua mu, Kadmiel, **10** ne wən mfefoo Lewifoo a, wəne: Sebania, Hodia, Kelita, Pelaia, Hanan, **11** Mika, Rehob, Hasabia, **12** Sakur, Serebia, Sebania, **13** Hodia, Bani ne Beninu. **14** Ntuanofoo a wəde wən nsa hyee aseē no ne: Paros, Pahat-Moab, Elam, Satu, Bani, **15** Buni, Asgad, Bebai, **16** Adoniya, Bigwai, Adin, **17** Ater, Hesekia, Asur, **18** Hodia, Hasum, Besai, **19** Harif, Anatot, Nebai, **20** Magpias, Mesulam, Hesir, **21** Messesabel, Sadok, Yadua, **22** Pelatia, Hanan, Anaia, **23** Hosea,

yen Onyankopon Asoredan no mu, na wode akosisi adekoradan no mu. **39** Ese se omanfoo no ne Lewifoo no de afrebodee a eyet atokoo, nsā foforo ne ngo no begu adekoradee kronkron a ebe asofoo a woresom no, aponoanohwefoo ne nnwomtofoo no wō Asoredan no mu. “Enti, yebō mu hye bō se yarentoto yen Onyankopon Asoredan no ase.”

11 Afei, saa ebere yi, na omanfoo no ntuanofoo tete Yerusalem, kuropon kronkron no mu. Wōbōo ntonto kronkron wō nnipa no a na wōtete Yuda ne Benyamin nkuro bi no so, yii mu nkyemū edu mu baako, ma wōn nso kotenaa hō. Na nkaee no dee, wotenaas dee wōte hō ara. **2** Na omanfoo no kamfoo obiara a ɔfiri ne pe mu sane kotenaa Yerusalem no. **3** Amantam mu mpanimfoo a wōbaa Yerusalem no din na wōatwere wō ha yi. Omanfoo no mu fa kēsē a wōye asofoo, Lewifoo, Asoredan mu asomfoo ne Salomo asomfoo asefoo no kō so tenaa wō ankasa afie mu wō Yuda nkuro ahodoo so, **4** nanso, nnipa no bi a wōfiri Yuda ne Benyamin mu no sane kotenaa Yerusalem. Yuda abusuakuo mu nnipa no nie: Usia babarima Ataia, Sakaria babarima, Amaria babarima, Sefatia babarima, Mahalalel babarima a ɔfiri Peres abusua mu; **5** Baruk babarima Maaseia, Kol-Hose babarima, Hasaia babarima, Adaia babarima, Yoiarib babarima, Sakaria babarima a ɔfiri Sela abusua mu. **6** Afei, na Peres asefoo ahanan ne aduosia nwōtwe a wodi mu no na na wote Yerusalem. **7** Benyamin abusuakuo no mu nnipa nie: Mesulam babarima Salu, Yoed babarima, Pedaia babarima, Kolaia babarima, Maaseia babarima, Itiel babarima ne Yesaia babarima; **8** na n'akyiri no na Gabai ne Salai, ne abusuafoo ahankron aduonu nwōtwe ba. **9** Wōn panin pa ara no ne Sikri babarima Yoel na Hasenua, a ɔye kuropon no sohwefoo abadiakyire babarima Yuda boaa no. **10** Asofoo no mu nnipa nie: Yoiarib babarima Yedaia; Yakin; **11** ne Hilkia babarima Seraia, Mesulam babarima, Sadok babarima, Meraiot babarima ne Ahitub a na ɔye Onyankopon Asoredan no sohwefoo babarima, **12** ne wōn mfefoo aha nwōtwe aduonu mmienu a, na wōye adwuma wo Asoredan no mu, ne Yeroham babarima Adaia, Pelalia babarima, Yedaia. Yesua ebere so no, na yeinom ne asofoo Amsi babarima, Sakaria babarima, Pashur babarima, Malkia babarima **13** ne ne mfefoo ahanu aduanan mmienu a, na wōye won mmusua ntuanofoo. Wōn a na wōka ho nso ne Asarel babarima Amasai, Ahsai babarima, Mesilemot babarima, Imer babarima **14** a, na wōye adtire oha aduonu nwōtwe. Wōn panin a, na wōhwe aseda nnwom so no. **9** Na se wōresom babarima, Yoakim, Yoakim woo Eliasib, Eliasib woo Yoiaida, Sabdiel. **15** Lewifoo no nso nie: Hasub babarima na Yoiada woo Yonatan, na Yonatan woo Yadua. Semaia, Asrikam babarima, Hasabia babarima, Buni babarima; **16** ne Sabetai ne Yosabad a na wōhwe mmusua mu ntuanofoo no ne: Meraia a otua Seraia Onyankopon Asoredan no mfikyire dwumadie so; **17** abusua ano. Hanania a otua Yeremia abusua ano. Mika babarima Matania, Sabdi babarima a ɔye Asaf **18** Ne nyinaa mu, na Lewifoo ahanu aduowotwe enan na na wōwo kuropon kronkron no mu. **19** Aponoanohwefoo no nie: Akub, Talmon ne wōn mfefoo aha aduoson mmienu a na wōwen wō apono no ano. **20** Asofoo a aka no, Lewifoo ne Israelfoo nkaee no tenatena Yudaman mu baabiara a wōn agyapadee wō. **21** Nanso, Asoredan mu asomfoo no a na wōn ntuanofoo ye Siha ne Gispa no dee, wōn nyinaa kotenaa Ofel kokoo so. **22** Na ɔpanin pa ara a ɔtua Lewifoo a wōwo Yerusalem ano no ne Bani babarima Usi, Hasabia babarima, Matania babarima, Mika babarima a ɔye Asaf aseni, a na n'abusuafoo somm se nnwomtofoo wō Onyankopon asoredan mu no. **23** Na wōhye ɔhene mmara a ekyere dee ese se wōye da biara no ase. **24** Mesesabel babarima Petahia a ɔye Yuda babarima Serah aseni no ye ɔhene ananmusini wō oman no amammuo mu. **25** Yudafoo no bi tenaa Kiriat-Arba ne ne nkuraasee, Dibon ne ne nkuraasee ne Yekabseel ne ne nkuraasee. **26** Wōtenatena Yesua, Molada, Bet-Pele, **27** Hasar-Sual, Beer-Seba ne ɔho nkuraa so, **28** Skilag ne Mekona ne ɔho nkuraa so. **29** Na wotete En-Rimon, Sora, Yarmut, **30** Sanoa ne Adulam ne wōn nkuraa so nso. Na wotete Lakis ne ne mfuo a ɔbemmen hō no so ne Aseka ne ne nkuraa so nso. Enti, Yudafoo no tenatena nsase a ɔfiri Beer-Seba kōsi Hinom bōnhwa no mu. **31** Benyamin nkurōfoo no bi tenaa Geba, Mikmas, Aya ne Bet-El ne ɔho nkuraa so. **32** Ebinom nso tenatena Anatot, Nob, Anania, **33** Hasor, Rama, Gitaim, **34** Hadid, Seboim, Nebalat, **35** Lod, Ono ne Adwumfooo Bōnhwa mu nso. **36** Wōmaa Lewifoo a na wōtete Yuda no bi kōkaa Benyamin abusuakuo no ho, ne wōn tenae.

12 Saa nnipa yi ne asofoo ne Lewifoo a wōne Sealtiel babarima Serubabel ne ɔsōfapanin Yesua sanee wōn akyi no: Seraia, Yeremia, Esra, **2** Amaria, Maluk, Hatus, **3** Sekania, Rehum, Meremot, **4** Ido, Gineto, Abia, **5** Miamin, Maadia, Bilga, **6** Semaiia, Yoiarib, Yedaia, **7** Salu, Amok, Hilkia ne na wōhwe aseda nnwom so no. **9** Na se wōresom Serebia, Yuda, Matania a na one ne mfefoo na na wōka ho nso ne Asarel babarima Amasai, Ahsai na wōhwe aseda nnwom so no. **9** Na se wōresom babarima, Mesilemot babarima, Imer babarima **14** a, na wōye Bakbukia ne Uni sore gyina ne ne ne mfefoo atitire oha aduonu nwōtwe. Wōn panin a, na wōhwe aseda nnwom so no. **9** Na se wōresom babarima, Yoakim, Yoakim woo Eliasib, Eliasib woo Yoiaida, Sabdiel. **15** Lewifoo no nso nie: Hasub babarima **11** na Yoiada woo Yonatan, na Yonatan woo Yadua. Semaia, Asrikam babarima, Hasabia babarima, Buni **12** Eberē a Yoakim ye ɔsōfapanin no, na asofoo babarima; **16** ne Sabetai ne Yosabad a na wōhwe mmusua mu ntuanofoo no ne: Meraia a otua Seraia Onyankopon Asoredan no mfikyire dwumadie so; **17** abusua ano. Hanania a otua Yeremia abusua ano. Mika babarima Matania, Sabdi babarima a ɔye Asaf **13** Mesulam a otua Esra abusua ano. Yehohanan

a ətua Amaria abusua ano. **14** Yonatan a ətua ɔye Onyankopon onipa akyere se wəmfa no. Na Maluki abusua ano. Yosef a ətua Sebania abusua Esra a ɔye mmara no əkyerekyerefə no na ədii ano. **15** Adna a ətua Harim abusua ano. Helkai a santen no anim. **37** Wofaa nsuo Aniwa Epono no ətua Meraiot abusua ano. **16** Sakaria a otua Ido ho, koo tee koforoo kuropon no əfasuo atwedeə a abusua ano. Mesulam a otua Gineton abusua ano. **17** əkyere Dawid kuropon no. Wofaa Dawid efie ho, Sikri a ətua Abia abusua ano. Miniamin ne Moadia kəsii Nsuo Epono a ewə apueeə fam no ho. **38** abusua nso ye Piltai. **18** Samua a ətua Bilga abusua Nnwontofoa woto so mmienu no faa atifi əkwani ano. Yehonatan a otua Semaia abusua ano. **19** kohyiaa wən. Me ne əmanfoo no mu fa dii won akyi. Matenai a ətua Yoiarib abusua ano. Usi a ətua Yefaa əfasuo no so nam Fononoo Abantente no Yedaia abusua ano. **20** Kalai a ətua Salai abusua ano. ho kəsii Əfasuo Tetrēte no, **39** afei yetwaa Efraim Eber a ətua Amok abusua ano. **21** Hasabia a ətua Epono no ho, kəsii Kuropon Dada Epono no, yefaa Hilkia abusua ano. Netanel a ətua Yedaia abusua Mpataa Epono no ho, kəsii Hananel Abantente ho ano. **22** Persiahene Dario a ətə so mmienu ebere koo Əha Abantente no ho. Yetoaa so koo Nnwani so no, wətwerəə Lewifoo ne asəfəo mmusua mu Epono no ho, na yəkəgyinaa Əwən Epono ano. ntuanofoo no nyinaa din wə saa asəfəo mpanimfo: **40** Nnwontokuo mmienu a na woreda ase no koo yi pen so: Eliasib, Yoiada, Yohanana, ne Yadua. **23** Awurade Asəredan mu kotenatena ase. Me nso Wətwerəə Lewifoo mmusua ntuanofoo no din guu me ne akuo ntuanofoo a na woka me ho no yee Abakəsem Nwoma mu kəsii Eliasib nana Yohanana saa ara. **41** Yene asəfəo a na wohyen totorobento a ebere so. **24** Yeinom ne Lewifoo mmusua ntuanofoo: wəne Eliakim, Maaseia, Miniamin, Mikaia, Elioenai, Hasabia, Serebia, Yesua, Binui, Kadmiel ne wən Sakaria, Hanania **42** ne nnwomtofoo Maaseia, mfefoo bi a, se eduru ayeyie ne aseda afahye so a, Semaia, Eleasa, Usi, Yehohanana, Malkia, Elam ne wohyina hə ne wən di nhwəanimu, na efa gye efa so Eser na yebəo mu kəe. Wətoo nnwom denden so a wə nnwontoo mu, sədee Dawid, Onyankopon onipa, na dwomkyerefə Yisrahia rema wən akwankyerə. kyereə wən se wənye no. **25** Na Matania, Bakbukia **43** Saa anigye da no, wəbəo afədeəc bebree, efiri se, ne Obadia nso ka ho. Mesulam, Talmon ne Akub na Onyankopon aye biribi ama wən a enti eṣe se na wəyə aponoanohwəfəo a wəhwə adekoradan wəma wən ani gye. Mmaa ne mmofra nyinaa de a ewə apono no ano no so. **26** Na yeinom nyinaa wən ho hyee afahye no mu, na əmanfoo a wəwə somm wə Yesua babarima Yoiakim a ɔye Yosadak Yerusalem no osebo no duruu akyirikyiri. **44** Eda nana ne Nehemia a ɔye amrado ne Esra a na ɔye no, wəyii mmarima se wənhwə adekoradan a wəde əsəfəo ne mmara no əkyerekyerefə bere so. **27** akyedee, otwakane ne ntotosoo dudu gu mu no so. Ebere a wəredwira Yerusalem əfasuo foforo no ho Na eyə wən asedee se wəkəgyegye firi mfuo mu, no, wəka kyereə Lewifoo a wəwə asase no so nyinaa sədee asəfəo ne Lewifoo mmara kyere no, efiri se, se, wəmmra Yerusalem mmeboaa dwumadie no. Na na asəfəo ne Lewifoo ne wən dwumadie no ho hia eṣe se wəde kyankyan, mmenta ne asankuten to Yudafoa nyinaa yie. **45** Wəyee wən Onyankopon som wən aseda nnwom de hye anigye fa no. **28** Wəde na eyə wən asedee se wəkəgyegye firi mfuo mu, no ahodwira som no pəpərəpe, sədee Dawid ne ne nnwomtofoo no firi Yerusalem ne ne nkuraasee ne babarima Salomo mmara kyere no, na saa ara nso Netofafoo nkuraasee nyinaa bəo mu baee. **29** Ebi nso na nnwomtofoo no ne aponoanohwəfəo no yee. **46** firi Bet-Gilgal ne Geba pə mu ho ne Asmawet, efiri Amammerə a wəma nnwomtofoo akwankyerəfə di se, na nnwomtofoo no ara akyekyere wən ankasa nnwomtofoo no anim wə nkamfo ne aseda nnwom nkuraa afa Yerusalem ho ahyia. **30** Asəfəo no ne a woto de ma Onyankopon no hyee asef firii Dawid Lewifoo no dwiraa wən ho, afei wədwiraa əmanfoo ne Asaf bere so. **47** Enti, efiri Serubabel ne Nehemia no ho, dwiraa apono no ne əfasuo no nso ho. **31** bere so no, na daa əmanfoo bre nnwomtofoo no ne Medii Yuda ntuanofoo no anim kəo əfasuo no atifi, aponoanohwəfəo ne Lewifoo no nnuane. Na Lewifoo na nso de dee wənya no mu bi ma asəfəo a wəyee na meboabooa nnwomtofoo akuo akeəee mmienu ano, ma wəbedaa ase. Nnwontofoo ekuo no mu Aaron asefəo no.

13 Eda no ara, ebere a wəgu so rekenkan Moses Nwoma no, əmanfoo no hunuu asem bi a eka se, ense se wəma Amonni anaa Moabni kwan ma əko Onyankopon adwabo ase. **2** Aseə ne se, ebere a Israelfoa firi Misraim no, wəne wən anni no yie. Mmom, wəbəo Balaam paa se ənnome wən, nanso yen Onyankopon danee nname no ma eyee nhiyira. **3** Wəkenkan saa mmara no wiee no, wəpamoo amanfrafəo no nyinaa firii badwa no ase. **4** Ansa na saa asem yi rebesi no, na əsəfəo Eliasib a wəyee Hanani dii wən so. Wofaa nnwontodeə a Dawid a

no se ənye Onyankopon Asoredan no adekoradan a wəmmue ara kosi se Homeda no bətwam. Bio, sohwefoo no a na osane ye Tobia busuani no, 5 memaa m'ankasa m'asomfoo kowenn apono no, adane adekoradan kesee no bi mu de ahye Tobia sedes worentumi mfa adwadee mma homeda no. 20 nsa. Na anka saa dan no mu na wokora atokoo Adwadifoo ne nsaanodwumayefoo a wode adwadee afrebodee, aduhwamfufuo, Asoredan no nkuku ahodoo ba no soee Yerusalem mfikyire penkorə anaa ne nkaka ne atokoo ntotosoo dudu, nsā foforə, mprenu. 21 Nanso, mekasa kyereə wən anibereə ngo ne kyefə sononko a wəahye se wəmfa mma so se, “Edeen na motete əfasuo yi akyi reye? Se asofoo. Na Mose ahye se saa afrebodee no ye moye saa bio a, mekyere mo!” Efiri ho, wəamma Lewifoo, nnwomtoto ne aponoanohwefoo dea. 6 Yerusalem wo Homeda bio. 22 Na mehyee Lewifoo Saa ebere no, na menni Yerusalem. Na masane ko no se, wənnwira wən ho, na wənnwen apono no Babiloniahene Artasasta nkyen wo n'ahennie afe a sedes Homeda no kronnye no bəka ho. Kae saa eto so aduasa mimienu so. Akyire no na əmaa me ade pa yi ye nso, Ao me Onyankopon, na w'adoeə kwan se mensane mmra. 7 Mebeduruu Yerusalem, kesee a ənsa da no enti, hunu me mmobə. 23 Saa na metee bōne a Eliasib aye, se əde Onyankopon ebere koro no ara mu, mehunu se Yuda mmaprima Asoredan adiho dan bi ama Tobia no, 8 eto me so, no bi awareware mmaa a wofiri Asdod, Amon ne na meyii Tobia nneema a ewə dan no mu no nyinaa Moab. 24 Na dees na ənye koraa ne se, na wən mma guie. 9 Afei mehyee se, wənnwira adan no nyinaa no mu fa ka Asdod ne nnipa fofora bi kasa a na ho, na mede Awurade Asoredan no nkuku ne nkaka wəntumi nka Yudafoo kasa no koraa. 25 Enti, mekoo no, atokoo afrebodee ne aduhwamfufuo no sane wən so, kədomee wən. Mehwee wən mu bi, tutuu beguu mu. 10 Mesane hunuu se wəmfaa dees ees wən tirinwi. Memaa wokaa ntam Awurade anim se Lewifoo no nya no mmaa wən, enti, na wəne se, woremma wən mma ne abosonsomfoo a wəwə nnwomtoto no a ees se wəhwə əsom no so no asane asase no so nni awadee. 26 Mebisaa se, “Enye yei akoye adwuma wo wən mfu mu. 11 Ehə ara na bi pepeəre na ede Israelhene Salomo kəo bōne mu mekoo ntuanofoo no nkyen, kəbisaa wən se, “Aden no?” Na wode əman biara so ohene to ne ho a, enye enti na moayi mo ani afiri Onyankopon Asoredan yie. Onyankopon dəo no, na əsii no əhene wə Israel no so?” Na mefreə Lewifoo no nyinaa, maa wəsane nyinaa so. Nanso, əno mpo ananafoə awadee de no baeə, de wən tuatuaa nnwuma a ees se wəye ano. 12 kəo bōne mu. 27 Edeen na əha mo ma modwene Na bio, Yudafoo nyinaa hyee asees de wən atokoo se mobeware ananafoə mmaa, na monam so aye ntotosoo dudu, nsā foforə ne ngo baa Asoredan no bōne a ete saa, na monni Onyankopon nokore? 28 adekoradan no mu. 13 Na mede adekoradan no hyee Esiane se əsəfopanin Eliasib babarima Yehoiada əsəfoo Selemia, mmapara no əkyerəkyerəfə Sadok aware Horonni Sanbalat babaa enti, mepamoo no ne Lewifoo no mu baako a wofrə no Pedaia nsa se firi m'anim. 29 Kae wən, Ao me Onyankopon, efiri wənhwə so. Na meyii Sakur babarima Hanan a əye se, wəagu əsəfodwuma, asəfoo ne Lewifoo bəhye ne Matania nana se wən əboafoo. Na saa mmaprima yi ntam ho fi. 30 Enti, meguu biribiara a əye ananasem, wə edin pa, na wən adwuma ne se, wəde nokore na mede nnwuma hyehyee asəfoo ne Lewifoo nsa, bekye nneema ama wən mfeefoo Lewifoo no. 14 Kae hwee se obiara nim n'adwuma. 31 Mehwee nso se, saa ade pa yi ye, Ao me Onyankopon, na mma wo nnyina a əba afrebukyia so no nso bəba mmere were mfire dees mfire nokoredie mu aye nyinaa de a ees mu, na afei wəbəgye otwa a edi ekan no mu ama me Onyankopon Asoredan. 15 Eda koro Homeda nnəbaeə de abre asəfoo no. Kae yei na dom me, Ao bi, mehunu Yuda mmaprima bi se wəretiatia wən me Onyankopon.

nsakiyamena so. Na wərehyehye atokoo afiafi wə wən mfunumu so de aba. Na saa da no, na wəde wən nsā, bobe aba, borədəma ne mfudee bebree reba Yerusalem abetən. Na mekaa wən anim se, wəretən wən mfudee homeda. 16 Na mmaprima bi nso firi Tiro a wəde nsuomnam ne adwadee ahodoo bebree aba. Na wəretən no Homeda ama Yudafoo wə Yerusalem fie ankasa! 17 Eno enti, mekoo Yuda ntuanofoo no so, kəbisaa wən se, “Aden enti na mode saa bōne yi gu homeda ho fi? 18 Monnim se mo agyanom yee saa bi no enti na yen Onyankopon de saa əshaw a ewo yen so seesei yi breez yen ne yen kuro yi? Gu a moregu Homeda no ho fi ntrasoo seesei no bema abufuhyee aba Israelfoo so.” 19 Na afei, mehyee se, efiri saa ebere no rekoro, Efiada biara anwummerə, wəntoto kuro no apono mu

Ester

1 Saa asem yi sii ḥhene Ahasweros a odii amantam ḥha aduonu nson so, firi India kosi Etiopia no ḫbere so. **2** Saa ḫbere no na ḫte ahennwa so wo Susa aban mu de di n'ahemman no so. **3** N'ahennie mfees mmiensa so no, ḫtoo ḥpono kesees maa n'ahenemma ne ne mpanimfoo. ḫtoo nsa frēe asraafoo mpanimfoo a wōwō Media ne Persia nyinaa ne atifire ne amantam mu mpanimfoo. **4** Afahye no dii abosome nsia, na ḫdaa n'ahemman mu sika pepe ne emu animuonyam adi. **5** Yei nyinaa twaam no, ḥhene no too ḥpono sononko bi maa ahemfie ho asomfoo ne mpanimfoo nyinaa, efiri ḫkesee so de kosi ḫketewa so. Edii nnanson, na wōyēe no wō Susa ahemfie adiho turo mu. **6** Wade ntoma fefe nahanaħha fitaa ne tuntum a woanwono mu sensenee adiho hō. Na wōde nhoma koko akyekyere ahye dwete nkawa a ḫhyehye abohemaa afadum mu. Sikakoko ne dwete nkonnwa sisi abohemaa ne abohyen ne abobire ne aboodemmo ahodoo nsesee so. **7** Wōde nsakuruwa a woadi ho adwini ahodoo papa bi somee, na adehyesa buu so hō, sedee ḥhene hyee no. **8** Nhyeheyee a na ewo asanom no ho ara ne se, ense se wohye obi ma onom boro dee ḫbetumi so. Nanso, wōn a wōbetumi anom no dee, wōnomee sedee wōpē, efiri se, na ḥhene no aka akyere ne fiefoo no se, obiara betumi anom sedee ḫpē. **9** Ḫhemmaa Wasti too ḥpono maa ahemfie mmaa no saa ḫbere korō no ara mu. **10** Afahye no nnanson so a nsāafa ḥhene Ahasweros ani so kakra no, ḫka kyerees Meħuman, Bista, Harbona, Bigta, Abagta, Setar ne Karkas a wōyē apiafo baason a wōħħe no no se, **11** wōmfā ḥhemmaa Wasti a ḫhye ahemmaa kye no mmre no. Na ḫpē se mmaprima nyinaa hwe n'ahoofe, efiri se, na ḫyē əbaa hoofefoo pa ara. **12** Nanso, wōde ḥhene ḫfrētumi nkra komaah ḥhemmaa Wasti no, wamma. Yei maa ḥhene ani beree yie, maa abufuo hyee no ma. **13** Ntem so, obisaa n'afotufo a wōniim Persia mmara ne n'amannee dee eſe se ḫyē, efiri se, na ḫtaa bisa wōn afotuo. **14** Na afotufo no ne Karsena, Setar, Admata, Tarsis, Meres, Marsena, Memukan, a wōyē akunini baason a wōfiri Persia ne Media. Na wōyē ne nnamfo berebo a wōkura dibea akesees wo ahemman no mu. **15** Ḫhene no bisaa se, “Edeen na menye ḥhemmaa Wasti? Asotwee bēn na mmaprima no kyere se, wōmfā mmaa ḥhemmaa a mesoomaa me piafo se wōnkofrē no mmapri na wamma no?” **16** Na Memukan buaa ḥhene no ne ahennemma no se, “Enye ḥhene no nko na ḥhemmaa Wasti afom, na wafom opanin biara ne əmanfo a wōwō w'ahemman no mu nyinaa. **17** Se mmaa a wōwō əman yi mu te se ḥhemmaa Wasti anko ḥhene frē no a, wōbcfiri asec atwiri wōn kununom. **18** Ansa na adee békelye no, yen yeronom, wo mpanimfoo

yeronom nyinaa bête dee ḥhemmaa no yee, na wōahye asec akasa wōn kununom wō kwan korō no ara so. Na ntwirie no ne abufuo no to rentwa da wō w'ahemman mu ha. **19** “Enti, se ḥhene bēpene so a, yesusu se, ḫbēye se ḥhene bēhye mmara a wōatwērē no Persiafoo ne Mediafoo mmara mu a wōntumi nsakra mu. Eſe se ḫhye se wōmpam ḥhemmaa Wasti mfiri w'ani so, na wonsi ḥhemmaa foforō a əsom bo kyen no. **20** Se wōde saa mmara yi to dwa, ma obiara te wo w'ahemman kesees yi mu a, mmaa awarefōo de obuo a eſe na efata bema wōn kununom.” **21** Ḫhene no ne n'ahenemma no faa no se ḫyē adwene pa enti, wofaa Memukan afotuo no. **22** ḫtwērēe nkrataa kōo n'ahemman no mu afaran nyinaa. ḫtwērēe əmantam biara wō ne kasa mu, se əbarima biara nni ne fie so.

2 Ḫhene Ahasweros bo tōo ne yam akyire no, ḫhyee asec dwenee des Wasti aye ne mmara a wōahye no ho. **2** Na n'asomfoo susuu ho kyerees no se, “Ma yewwurawura ahemman yi mu, na yempē mmaabunu ahoofefoo mfa wōn mmre ḥhene. **3** Ḫhene nyi ananmuisifo bi wō əmantam biara mu, na wōmfā mmaa ahoofefoo yi mmra ḥhene yeronom atenaees wō Susa. Hegai a ḫyē opiani no na əbeħħwē wōn so, ama wōn ahosiesie nnuro. **4** No akyi no, ababaħwa a əsō w'ani yie no na wobesi no ḥhemmaa, asi Wasti ananmu.” Saa afotuo yi sōo ḥhene no ani yie, enti ḫyēe saa ntem so. **5** Na Yudani bi a ḫyē Yair babarima a ne din de Mordekai te Susa aban no mu. Na ofiri Benyamin abusuaqo mu. Na ḫyē Kis ne Simei aseni. **6** Ḫhene Nebukadnessar na otwaa n'abusuaqo ne Yudahene Yekonia ne afoforō bi asuo firii Yerusalem kōo Babilonia. **7** Na saa əbarima yi wō onua hoofefoo bi a ne din de Hadasa a na wōsane frē no Ester. ḫbere a n'agya ne ne maame wuwuie no, Mordekai faa no kaa n'abusua ho, teteet no se n'ankasa babaa. **8** Ḫhene no mmara a ḫyēe no enti, wōde Ester ne mmapbaawa bebree baa ḥhene yeronom atenaees wō Susa aban no mu, de wōn ḫyēe Hegai nsa. **9** Hegai ani gyee Ester ho yie, ma əħħwē no yie. Ntem ara, əma wōmaa no aduanne sononko, na əmaa no ahosiesie nnuro kaa ho. Əsane de mfenaa baason a əyii wōn firii ahemfie ho maa no, na əde əno ne mfenaa no kotenaa dee əħo yē pa ara wō mmaprima atenaees hō. **10** Ester anka ne əman a ofiri mu ne n'abusua a əħo ankyere obiara, efiri se na Mordekai abo n'ano se ənnkyere. **11** Eda biara Mordekai kōonante fa ahemfie no adiho hō, bisa Ester ase se ne ho te sen. **12** Ansa na wōde ababaħwa biara bekā ḥhene nkjen no, wōma əde ahoofe nnuro yē ne ho afe. Wōde kurobo ngo yē ne ho abosome nsia na eno akyi, wōde aduhwam ne nku sononko bi aye ne ho abosome nsia. **13** Na se əduru ḫbere a eſe se əkā ḥhene nkjen a wōma no kwan ma əfa atadees anaa agudees a əpē se əde siesie ne ho, na

ama n'ahoofe no adi mu. **14** Anwummers no, wode n'adwene se obetore Yudafoa a wōwō Ahasweros no kō əhene dabekyire, na adee kye a, wode no akō ahemman mu no nyinaa ase. **7** Na obosome Nisan baabi a əhene yerenom tee no. Eho no, əhene piani (beyē Oforisuo) mu a eyē əhene Ahasweros adedie foforo bi a wofre no Saasgas na əbehwe no so. Na mfee dumieno so no, wōbōo ntonto a wōfre no əho na obetena ne nkwa nna nyinaa a ərenko əhene Pur de hwehwē eda pa ne bosome a efata se wōdi no nkycn bio, gye se əhene no ani gyee ne ho yie dwuma no. Na da a woyii no ye Adar bosome (beyē ansa na wabō ne din afre no. **15** Na eduruu Ester Əbenem) da a eto so nson a na əreye ako ntontobō a əye Abihail ba no so no, wammisa hwhee gye se no akyi afe mu. **8** Na Haman kō əhene Ahasweros dee Hegai a əye əhene piani a əhwē mmaa no so nkycn koka kyere no se, “Nnipa bi wo ho a wōabo no tuu no fo wō ho no (Mordekai nua ne Abihail, apete amantam a ewō w'ahemman yi nyinaa so. na Mordekai nso ha əhwē Ester). **16** Eberē a wode Wōn mmara ne oman foforo biara dee bō abira, na Ester kōmaa əhene Ahasweros wō ahemfie ho Tebet mpo, wōbu əhene mmara so. Eno enti, eyē mma bosome (beyē Ərəpon) mu a na eyē n'adedie mfee əhene se əbehwe ama wōatena ase. **9** Se əbetumi a, nson so no, **17** əhene no dōo no senee mmaabunu Əhene kesee, hyē mmara na wōntore wōn ase, na a wōaka no nyinaa. N'ani gyee ne ho ara kōsii se, mēma aban amammufoo dwete tōno 375, na wōde əhyee no ahenkye, pagyaa no se əhemmaa, sii Wasti agu adehyee fotoo no mu.” **10** Əhene no penee so, ananmu. **18** Ahemmaasie no mu, əttoo əpono maa worō ne petea de maa Agagni Hamedata babarima ne mmapōmma ne asomfoo nyinaa de hyee Ester Haman a əye Yudafoa atamfoo no de sii asem no so animuonyam. Əmaa obiara akyedes bebree, na əyee dua. **11** Əhene no ka kyere Haman se, “Ma sika no no afahye wo amantam no nyinaa so. **19** Mpo, əberē ntēna hō, nanso wo ne nnipa no nni no sedee wōpē a wōde mmabaawa no nyinaa kō mmaa atenaes a no biara.” **12** Nisan bosome (beyē Oforisuo) da a eto ətō so mmieno no mu no, na Mordekai nso abeye so dunson no, Haman free əhene atwercfoo ma əkaa panin wō ahemfie ho no, **20** Ester ankyere baabi dee əpē se ətwere de kōma mmapōmma, amantam a əfiri ne abusua a əbo da. Əkō so dii Mordekai amradofoo a wōwō mmea nyinaa, adwumayefoo a afotuo no so sedee əyee wō ebere a na one no tee wōwō amantam no mu, ma wōtwerē no wō wōn no. **21** Eda koro bi a Mordekai wō adwuma mu wō ankasa kasa mu. Əhene Ahasweros na wōde ne din ahemfie no, əhene no apiafoo baanu a wōn din de hyee nkrataa no ase, na wōde ne kawa no sosō Bigtan ne Teres a na wōyē əhene no kokoamfie no ano, **13** na wōde somaa abōfoo maa wōde kokō əpono ano awəmfoo no bo fuu əhene Ahasweros, na amantam a ewō ahemman no mu nyinaa. Nkrataa wōpāmm ne tiri so se wōbekum no. **22** Mordekai tee no hyee mmara se, esē se wōkunkum Yudafoa atirisopam no, əbōo əhemmaa Ester amanee. Əno nyinaa, mməfra ne mpanin, a mmaa ne mməfra nso ka kyere əhene no, na əmaa Mordekai amo se ka ho, tōre wōn ase eda koro. Wōhyee se, saa asem əbekaa asem no. **23** Wəkōo asem no mu, hunuu se yi nsi wō Adar bosome (beyē Əbenem) da a eto so asem a Mordekai bekaae no ye nokore no, wōsenee nson, a eyē afe akyi a wōhyee mmara no. Yudafoa mmarima baanu no wō dua so. Wōtwerē yei nyinaa agyapadee no, wōde bēma wōn akumfoo. **14** Wōde hyee obuo ne anidie a wōwō ma no, əfiri se, saa na əhene ahye. Nanso, mmara no seso bi bekoko amantam no nyinaa so, na Mordekai ammo ne mu ase da, na wankyerē obuo ne wōbēma əmanfoo nyinaa nso ate mu nsem, sedee ənidee wōbetumi adi dwuma no wō eda a wōahye no so. **15** Əhene no hye maa wōde mmara no somaa abōfoo a wōn ho ye here na wōbōo no dawuro wō Susa aban no mu. Afei, əhene no ne Haman tenaa ase nomm nsā; nanso Susa kuropōn no mu yee basabasa.

3 Mmerē bi akyi, əhene Ahasweros pagyaa Agagni Hamedata babarima Haman dibere, yee no əsoafoo panin wō ahemman no mu ma əbeyee əhene abadiakyire. **2** Se Haman retwam a, əhene mpanimfoo ba won mu ase, de kyere obuo ne anidie a wōwō ma no, əfiri se, saa na əhene ahye. Nanso, Mordekai ammo ne mu ase da, na wankyerē obuo ne anidie nso da. **3** Ahemfie mpanimfoo a wōwō əhene əpono ano no bisaa Mordekai se, “Aden enti na worebu əhene əhye nsem so?” **4** Adee akye a ade ase yi, wōkasa kyere no nanso əkō so buu əhye nsem no so. Enti, wōbōo Haman amanee hwēe se əbepene Mordekai suban no so anaa, əfiri se, na Mordekai aka akyere wōn se əye Yudani. **5** Ebere a Haman hunuu se Mordekai nkoto no, anaa onnykyere no obuo ne anidie no, ne bo fuie. **6** Enti, Haman yee n'adwene se, əremfa ne nsa nka Mordekai nko ara. Esiane se na wate se Mordekai ye Yudani no enti, əyee

4 Ebere a Mordekai hunuu asem a asi no, əteteet ne ntadee mu, hyee ayitadee, de nsō huraa ne ho, de agyaadwoō denden faa kuropōn no mu. **2** Əgyinaa ahemfie no əpono akyi, əfiri se wōmma obi a əhye ayitadee no nkō mu. **3** Na əberē a əhene no mmara no duruu amantam no nyinaa so no, na eyē osu ne agyaadwoō wō Yudafoa no mu. Wōdii mmuada, suī, twaa agyaadwoō a wōn mu bebree hyehye ayitadee de nsō ahura wōn ho. **4** Ebere a əhemmaa Ester mmaawa ne n'apiafoo bekaa Mordekai ho asem kyere no no, əhaa no yie. Əbree no ntadee se əmfā nsi ayitadee no anan nanso, əpōes. **5** Na Ester soma ma wōkōfrē Hatak a əye əhene apiafoo

no mu baako a wɔayi no se ne əsomfoo. Əhyee no əhene kəseə ani so me, na əpe se əye m'adesredee se ənko Mordekai nkyen nkobisa no dee əreha no, ma me a, anka əkyena wo ne Haman mmra apontoo ne dee enti a əretwa agyaadwoo saa. 6 Enti, Hatak a meto wo no ase. Na əkyena, mekyere wo yei nyinaa kəo Mordekai nkyen wo adwaberem a əwo ahemfie ase.” 9 Haman firii apontoo no ase no, na n'ani agye no eponto ano. 7 Mordekai kaa asem no nyinaa mmorosoo! Nanso, əhunu Mordekai a əte eponto kyere no, kaa sika a Haman ahye bə se əde begu no ano a wansore na ne ho ampopo wo n'anim no, adehyee fotoo no mu, nam so de atore Yudafoo no ne bo fui. 10 Nanso, Haman hyee ne ho so kəo efie. ase. 8 Mordekai de mmara no seso a woyii no Susa Afei, əboaboa ne nnamfonom a ne yere Seres ka ho a əkyere se wənkum Yudafoo nyinaa no baeə, na ano, 11 de ahonya ne mma dodoo a əwo hoahoa ne əde maa Hatak se əmfa nkoma Ester. Əsane free ho wo wən anim. Əde abasobədəe ahodoo a əhene Hatak se ənkyere mu nkyere Ester, na ənsre no se, ama no nso ne sedee wəasi no panin wo mpanimfoos ənko əhene no nkyen nkəsre no ahumməborə, na nkaeə no so no nso, tuu ne ho. 12 Afei, Haman ənka bi mma ne nkurəfəo. 9 Enti, Hatak sane kəo ka kaa ho se, “Enye eno nk! Əhemmaa Ester too Ester nkyen kəkaa Mordekai nkra no. 10 Ester ka nsa free me ne əhene no ankasa kəo n'apontoo kyere Hatak se, ənsane mfa nkra nkoma Mordekai ase. Na wato nsa afré me se, əpe se me ne no ne əhene no didi bio əkyena.” 13 Afei, otoaa so se, se, 11 “Ewiase nyinaa nim se, obiara a wobəkə əhene anim wo n'asennipiamu a wəntoo nsa mfree wo no, “Nanso, se mehunu Yudani Mordekai se oda so te owuo na wobewuo gye se, əde ne sika ahempoma ahermfie eponto ano a, yeinom nyinaa nka hwhee.” no kyere wo so. Na əbeyə bosome nie no, əhene no 14 Enti, Haman yere Seres ne ne nnamfonom no nsomaa se wəmmefre me.” 12 Enti, Hatak de Ester maa adwene se, “Ye dua a wəsen nnipa wo so a ne nkra no kəmaa Mordekai. 13 Mordekai nso de saa əsoroko ye anammon aduəson enum na anəpa ka mmuae yi maa Ester se, “Ensusu da biara da se, kyere əhene no se, ənseñ Mordekai wə so. Se wəyə se wənkum Yudafoo no nyinaa a, wobənya wo no saa a, wode anigyeə ne əhene no bəkə apontoo tiri addi mu wo ahemfie hə. 14 Na se woye komm no.” Saa adwenkyere yi səo Haman ani yie, maa wə ebere a əte sei mu a, Yudafoo no gyee betumi əhyee se wənsi dua a wəsen nnipa wo so no. afiri baabi aba, nanso wo ne w'abusuafoo bewuwu. 6 Saa anadwo no, əhene no aratumia anna, enti Dees eka ho ne se, esə se wohunu se, ebere a əte əmfaa əsomfoo bi kofaa n'ahemman mu abakəsem səe yi enti na wəasi wo hemaa wo ahemfie.” 15 Na nkrataa baee se wənkenkan nkyere no. 2 Əhunu Mordekai kədaa atirisopam bi adi, dee Bigtana Ester de mmuae yi kəmaa Mordekai se, 16 “Kə na kəboaboa Yudafoo a wəwə Susa no nyinaa ano ntəm. Nnidi anaa nmom nnansa, anadwo anaa awia. Me ne me mmaawa nso bəyə saa ara. Əwom se, etia mmara dee, nanso, məkə akəhunu əhene no na se, esə se məwu koraa a, məwu.” 17 Enti, Mordekai koyee sedee Ester ka kyere no.

5 Nnansa akyi, Ester hyee n'ahemmaa atadee kəo ahemfie no adiho hə a əben əhene no asa. Na əhene no te n'ahenwa so a n'ani kyere abontene kwan ano. 2 Ebere a əhunu əhemmaa Ester se əgyina adiho hə no, əgyee no fe so. Əde sikakəə ahempoma no kyere no se. Enti, Ester benee, kəsəə poma no ti. 3 Na əhene no bisaa no se, “Əhemmaa Ester, edeen na wohwehwə? W'abisadee ne sen? Se eyə ahemman no fa koraa a, mede bəma wo!” 4 Na Ester buaa se, “Se eyə wo pe a, Əhene kesee, wo ne Haman mmra apontoo a masiesie am a wo enne no.” 5 Əhene no danee ne ho, ka kyere n'asomfoo se, “Monka nkyere Haman se, əmmra apontoo no ase seesei ari, sedee Ester abisa no.” Enti, əhene ne Haman kəo Ester apontoo no. 6 Na ebere a wəgə so renom nsə no, əhene no ka kyere Ester se, “Afei, ka dee wohwehwə pa ara no kyere mu fa koraa a, mede bəma wo.” 7 Ester buaa se, “W'adesredee ye edeen? Se wobisa m'ahemman M'adesredee a m'akoma da ho pa ara nie: 8 Se

“Hwan na əhye akyire hə adiho hə no?” Əbaa se, na afei na Haman abeduru ahemfie adiho a əwo əkyire hə no a ərebəka əkyere əhene no, na wasen Mordekai wə dua a wasi no so. 5 N'asomfoo no buaa əhene no se, “Haman na əhye hə.” Əhene no kaa se, “Momfa no mmra mu.” 6 Enti, Haman kəo mu, maa əhene no bisaa se, “Edeen na menyə mfa nhye əbarima a nokorem, əsə m'ani no animuonyam?” Haman bisaa ne ho se, “Hwan na əfata se əhene hye no animuonyam sene me?” 7 Enti, əbuua se, “Se əhene pe se əhye obi animuonyam a, 8 esə se əde n'ankasa ahentadee mu baako ne n'ankasa pənko a adehyee nseñkyerennəe bə no moma so ba. 9 Ka kyere mmapəməma no mu baako a ədi mu yie, na əmfa ahentadee nhye no, na ənni n'anim mfa no mmra adwaberem hə a əte əhene no ankasa pənko so. Əsə se mmapəməma no gye no akurum se, ‘Saa na əhene ye wən a əpe se əhye wən animuonyam no!” 10 Əhene no ka kyere Haman se, “Eyc koral.

ye sdede wope se woye no ma Yudani Mordekai a efiri se, na Ester akyere sdede one no bo abusua. ote ahemfie epono ano no. Mma wo were mfiri se 2 ɔhene no woroo kawa a ɔgye firii Haman nkyen wobeye biribiara a woaka ho asem no.” 11 Enti, no de hyee Mordekai. Na Ester yii Mordekai se ono Haman faa ahentadee no de hyee Mordekai, de no na onhwe Haman agyapadee so. 3 Bio, Ester baa tenaa ɔhene no ankasa ponko so, de no koo kuro ɔhene no nkyen bəhwhee ne nan ase, de su sree no adwaberem ho a na ɔpae di n'anim se, “Saa na no se, Haman atirisopam a ɔpam de tiaa Yudafoɔ ɔhene ye won a ɔp se ɔhye won animuonyam no.” 4 Bio, ohene no soa sika 12 Akyire yi, Mordekai sane koo ahemfie ho epono ahempoma no mu, de kyere Ester so. Enti, osore no ano, na Haman de ɔyea a ano ye den ne aniuwo gyinaa n'anim 5 kaa se, “Se meso ɔhenkesee ani yee nt̄em koo efie. 13 Ebere a Haman baø ne yere na se ɔdwene se ɔye a, hye mmara a etia seee a na Seres ne ne nnamfonom nyinaa amanee no, wokaa se, “Esiiane se Mordekai a ɔguu w'anim ase yi ye Yudani enti, nhyeheyee biara a wobeye atia no no renye yie. Se wotoa so tia no a, ebekoo no bone ama wo.” 14 Ebere a wogu so rekasa no, ɔhene apiafoo no baee se, wɔrebefaa Haman akoo Ester apontoo a wasiesie no ase.

7 Enti, ɔhene no ne Haman koo ɔhemmaa Ester apontoo no. 2 Na ebere a wɔrenonom nsā saa da no, bio, ɔhene no ka kyere se, “ɔhemmaa Ester, kyere me dee wope. W'abisadee ne sen? Se ɔye ahemman yi mu fa koraa a, mede bema wo!” 3 ɔhemmaa Ester buaa se, “Se ɔhene kesee ani gye me ho, na ope se ɔye m'abisadee ma me a, m'adesre ara ne se, ɔbegyaa me nkwa ne me manfoo nkwa mu ama yen. 4 Efiri se, wɔatoo me ne me manfoo ama nnipa a wobekunkum yen, atore yen ase. Se woton yen se nkoo keke mpo a, anka metena dinn, efiri se, eno dee, eye asem kumaa bi a elo nhia se wode koo ñan ɔhene.” 5 ɔhene Ahasweros bisaa se, “Hwan na ɔbeye saa? Na hwan na obetumi de ne nsa aka wo?” 6 Ester buaa se, “Saa omumuyefoo ne otamfoo yi ne animguaseni Haman.” Ehu maa Haman too hoa wo ɔhene ne ɔhemmaa no anim. 7 ɔhene no de abufuo huri gyinaa ne nan so, na ɔkoo ahemfie ho turo mu. Na Haman kaa ho, dwane toaa ɔhemmaa Ester se onse ne nkwa mma no, efiri se, na ɔnim se n'awiee aduru. 8 Ode abasamutuo bu hwhee ɔhemmaa Ester mpa a ɔrehome so no so. Elo ara na ɔhene no nso firii ahemfie no turo mu ho baee. ɔhene no boboo mu se, “Hwe ɔrebèborò ɔhemmaa yi wo ahemfie ha, wo m'ani so ha nso?” ɔhene no kasa wieee ara pe, n'asomfoo no kataa Haman anim a ɔkyere se, n'awiee aduru. 9 Na Harbona a ɔye ɔhene no apiafoo no mu baako kaa se, “Haman asi dua a ne ɔsoroko ye anammon aduoson enum wo ono ara n'adiho. Na n'adwene ne se, ɔbesen Mordekai a ɔgyee ɔhene nkwa no wo so.” Afei, ɔhene no kaa se, “Monsen Haman wo so.” 10 Enti, woseene Haman wo dua no a ɔsi maa Mordekai no so, maa ɔhene no bo dwooe.

8 Eda no ara, ɔhene Ahasweros de Haman a ɔye Yudafoɔ otamfoo no agyapadee maa ɔhemmaa Ester. Na afei, wode Mordekai baa ɔhene anim,

efiri se, na ɔtakoo koma Yudafoɔ a wɔwɔ amantam nyinaa no mu. 6 Na meye den matena ase ahwe se wɔrekunkum me nkurofuu ne m'abusuafo, asee won?” 7 Na ɔhene Ahasweros ka kyere ɔhemmaa Ester ne Yudani Mordekai se, “Mede Haman agyapadee ama Ester, na wɔasen no dua so, efiri se, ɔpse se ɔsée Yudafoɔ. 8 Afei, ko so fa ɔhene din to nkra koma Yudafoɔ, ka dee wope biara kyere won, na fa ɔhene kawa no so ano. Nanso, kae se, biribiara a wɔatwero wo ɔhene din mu de ne kawa aso ano no, wɔnnane ani.” 9 Enti, Siwan bosome (beyee Ayewohomumu) da a eto so aduonu enum no, wɔfrees ɔhene atwerefuu. Mordekai kaa nsem no, na wotwero mmara koma Yudafoɔ ne mmapotomma, amradofuu ne mpasua no mu adwumayefoo a wɔwɔ amantam oha aduonu nson no mu, efiri India kosi Etiopia. Wotwero mmara no wo kasa hodoo a nnipa no ka no ahemman no mu, a Yudafoɔ no ka ho. 10 Mordekai de ɔhene Ahasweros din na etweroes, na ode ɔhene no kawa soa ano. Ode nkrtataa no somaa abofoo ahooherefoo a wotenatenaa aporko a wɔayen won ama ɔhene no som no so. 11 ɔhene no mmara no maa Yudafoɔ a wɔwɔ kuro biara sumi ma wokaa won ho baø mu, baø won nkwa ho ban. Wɔmaa won ho kwan se, oman anaa omantam biara a ebetu won mma anaa won yerenom so sa no, wɔwɔ ho kwan se, wɔkunkum won, tɔre won ase, fo won atamfoo no agyapadee. 12 Eda potee a wɔtu sii ho maa adeye yi wo ɔhene Ahasweros mantam mu no ye Adar bosome (beyee ɔbenem) da a eto so nson wo afe a na wɔrebesim no mu. 13 Esse se wɔfa mmara yi seso wo omantam biara mu se mmara, na wɔda no adi kyere omanfoo nyinaa. Se eba saa a, saa da no, Yudafoɔ no besiesie won ho, ato won atamfoo so were. 14 ɔhene asem no enti, abofoo no de aponko a wɔayen won ama ɔhene no tuu mmirikatente. Wohye mmara koro no ara bi wo Susa aban no mu. 15 Na Mordekai hyee ahentadee tuntum ne fufuo ne sikakoo ahenkye, na ɔhyee batakari afasebire nguguso fefe bi guu so. Na omanfoo a wɔwɔ Susa no hyee mmara foforø no ho fa. 16 Anigye ne ahosepe hyee Yudafoɔ no ma ma, na wohye won animuonyam wo baabiara. 17 Kuropon biara ne omantam biara a ɔhene no mmara no duruie no, Yudafoɔ no sepeee won ho, hyee fa kesee na wɔdii ho afoofi. Na asase no so nnipa bebree yee won ho

Yudafoō, efiri se, na wōsuro dee Yudafoō no bēye wōn.

9 Na Adar bosome (bēye ḥbēnem) da a etō so nson, wōde ḥhene no mmara mmienu no yee adwuma. Saa eda no, na Yudafoō no atamfoō no ani da so se, wōbēsē wōn, nanso ani danee. **2** Yudafoō no boaa wōn ho ano wo wōn nkuron a ewo ḥhene amantam no mu no nyinaa so, bōo wōn ho ban, de tiaa obiara a ḥpē se ḥbeha wōn. Nanso, obiara antumi ansore antia wōn, efiri se, na obiara suro wōn. **3** Esiane Mordekai ho hu enti, amantam so asafohene nyinaa, mmapomma, amradofoo ne ḥhene adwumayefoo nyinaa boaa Yudafoō no. **4** Efiri se na wama Mordekai panin wo ahemfie ho, ama ne din ahyeta amantam no nyinaa so wo ebere a na ne tumi nso rekō soro. **5** Na da a wōahye no, Yudafoō no kunkumm wōn atamfoō, sēee wōn wo akofena ano. Wakunkumm wōn atamfoō, tōree wōn ase, na wōyee wōn a wōtan won no dee wōpē biara. **6** Wōkunkumm nnipa ahanum wō Susa aban no mu. **7** Afei, wōkumm Parsandata, Dalfon ne Aspata, **8** Porata, Adalia, Aridata, **9** Parmasta, Arisai, Aridai ne Waisata **10** a wōyē Hamedata babarima Haman a ḥye Yudafoō atamfoō no mmammarima edu no. Nanso, wōamfa asadee biara. **11** Ebere a wōbōo ḥhene no amanee a ḫfa nnipa dodoa a wokumm wōn wō Susa aban mu ho anwummere no, **12** əmaa wōfrē ḥhemmaa Ester, na oka kyere se, "Yudafoō no akunkum nnipa ahanum wō Susa aban mu nko ara ne Haman mmammarima edu. Se wōaye saa wō ha dee a, ennee asem ben na asi wo amantam a aka no mu? Afei, ḫdeen bio na wohwehwe? Wōde bēma wo. Ka kyere me na meye." **13** Na Ester kaa se, "Oherikese, se esō w'ani a, ma Yudafoō a wōwō Susa no kwan na wōnyē dee wōyee no enne no bio ḥkyena, na wōmfa Haman mmammarima edu no amu nsensen dua no so." **14** Na ḥhene no penee so, na wōbōo mmara no ho dawuro wō Susa. Wōsane de Haman mmammarima edu no amu sensenee dua no so. **15** Na Yudafoō a wōwō Susa no boaa wōn ho ano Adar bosome (bēye ḥbēnem) da a etō so nwotwe, na wōsane kunkumm nnipa ahasa, na bio, wōamfa asadee biara. **16** Saa ebere no mu, na Yudafoō nkaee no a wōwō ḥhene no amantam mu nyinaa no aboa wōn ho ano, rebō wōn nkwa ho ban. Wōkumm wōn atamfoō no ḫpeduosoñ enum, nam so nyaa ḫgyee firii wōn atamfoō nsam. Nanso, wōamfa asadee biara. **17** Amantam no nyinaa mu, saa ara na wōyee Adar bosome (bēye ḥbēnem) da a etō so nson no. Adee kyee no, wōhomedee, didiie, gye wōn ani wa wōn nkoniimdie no ho. **18** Nanso, Yudafoō a wōwō Susa no toaa so kunkumm wōn atamfoō no da a etō so mmienu no nso, na wōhomedee ne nnansa so didiie, gye wōn ani. **19** Enti, ḫbesi cnne yi, Yudafoō a wōtete nkuraa a wōntwaa afasuo mfaa ho no di

saa afirinhya daponna yi. Wōdi afoofi saa awōberē da yi mu, sepe wōn ho, de akyedee mema wōn ho wōn ho. **20** Mordekai tweree saa nsem a esisiie yi nyinaa, na wōde nkrataa ḥkemmaa Yudafoō a wōben ne wōn a wōwo akyiri wo ḥhene no amantam nyinaa mu, **21** hyee wōn nkuran se, wōnni afirinhya afahye yi wō saa nnanu no mu. **22** ḫka kyere wōn se, wōnhye saa nna no ho fa a adidie ne ḫnom ka ho, na wōmma wōn ho wōn ho ne ahiāfoo akyedee. Yei bēma Yudafoō no akae ebere a wōnyaa ḫgyee firii wōn atamfoō nsam, wōn awerehoo danee anigye, na wōn su bēye se ahosepe no. **23** Enti, Yudafoō no faa Mordekai adwenkyere no, hyee afirinhya amannee no ase. **24** Na Hamedata, a ḫfiri Agag babarima Haman, a ḥye Yudafoō atamfoō no pamm se ḥbeyam wōn, ase wōn saa da no ne ḥbosome a ḫnam ntontobō so nyaae no. (Na wōfrē saa ntonto no Purim). **25** Nanso, Ester baa ḥhene anim no, ḫhyee mmara, nam so maa Haman adwemmmone no bōo ne tiri so, na wōsenee no ne mmammarima wō dua no so. **26** (Eno enti na wōfrē saa afahye no Purim no, efiri se, ḫye tete kasa a aseykyere ne ntontobō.) Esiane Mordekai krataa no ne osuhunu a wōanya enti, **27** Yudafoō a wōwo ahemman no mu no nyinaa penee so se, wōbēhye saa amannee no ho fa, na wōama wōn awōo ntotoaoasoo ne wōn a wōbēye Yudafoō no nyinaa abehye bi. Wōn nyinaa gye too mu se, saa nnanu a wōayi ato ho se wōnhye fa no afe biara mu no, wōremma emmpa wōn tiri so da. **28** Wōbekae saa nna yi, wō awōo ntotoaoasoo nyinaa mu na esē se abusua biara a ewō amantam ne nkuron wō ahemman no mu no di. Wōrennyae saa nna yi di wō Yudafoō mu, na nsem a esii se no nso wōn asefōo were remfiri da. **29** Na ḥhemmaa Ester, Abihail babaa no ne Yudani Mordekai tweree krataa foforō a wōde ḥhemmaa no tumi kesee foaa krataa no so de hyee Purim afahye no mu den. **30** Eno akyi, wōsoma maa wōde nkrataa a wōde bēma asomdwōee ne banbō aba, kōo Yudafoō a wōwō amantam ḫha ne aduonu nson no a ewō Ahasweros ahemman no nyinaa so. **31** Saa nkrataa yi ma Purim Afahye a ḫye afirinhyaidee a wōdi no enne yi ara no tim. Yudani Mordekai ne ḥhemmaa Ester na wōhyee mmara no. (Nnipa no yee wōn adwene se wōbēhye saa fa yi, ḫdees wōasi no gyinae ama wōn ho ne wōn asefōo de ama mmuadadi ne agyaadwotwa mmere atim no.) **32** Enti Ester ḫhye no sii Purim ho nhyeheyee so dua, na wōtweree ne nyinaa guu nkrataa mu.

10 ḥhene Ahasweros hyee se wontua too wō n'ahemman mu, a mpo wōn a wōwō mpoano akyirikyiri no nyinaa ka ho. **2** Ne mmaninye ne Mordekai akunini nneyee ne sedee ḥhene pagyaa no nyinaa no, wōatwēre wō Media ne Persia ahemfo abakosem mu. **3** Yudani Mordekai beyee ḫman

panin a ne tumi di ɔhene Ahasweros ankasa dee
akyi. Na ɔdi mu wɔ Yudafoɔ no mu. Na wɔbu no yie,
ɛfiri se, na ne nkurɔfɔɔ yiedie ye n'ahiasem. Na ɔne
ahemfie hɔfoo nyinaa tenaa yie.

Hiob

1 Əbarima bi tenaa ase wo Us asase so a na ne din de Hiob. Na ne ho nni asem na ɔyε pe; na əsuro Onyankopon, na ətwe ne ho firi bɔne ho. **2** Na əwo mmammarima baason ne mmammaa baasa, **3** na əwo nnwan mpem nson, nyoma mpem mmiensa, anantwie mpamho ahanum ne mfunumu beree aha enum, na əwo asomfoɔ bebree. Na ɔyε onipa kεsε paa wo nnipa a wɔwɔ Apuee fam nyinaa no mu. **4** Na ne mmammarima no to epono nnidisoɔ nnidisoɔ wɔ won afie mu, na wɔtɔ nsa frɛ won nnuammaa baasa no ne won bo mu didi, nom. **5** Se apontoɔ nna no twam a, Hiob soma kofrɛ won na wɔdwira won ho. Əsore anopahema bɔ əhyee afodee ma won mu biara, efiri se ədwene se, "Ebia na me mama no aye bone na woadome Onyankopon wo won akoma mu." Yei yε dwuma a na Hiob di no əbere-ano-bere ano. **6** Eda bi, abɔfɔo no de won ho bekyerε Awurade, na Satan kaa won ho baε. **7** Awurade bisaa Satan se, "Wofiri he na wobaa ha?" Satan buaa Awurade se, "Mefiri asase so akyinkinakyinkyini ne emu akoneabadi mu." **8** Na Awurade bisaa Satan se, "Wadwene me əsomfoo Hiob ho anaa? Obiara nte se əno wo asase so, ne ho nni asem na ətene, ɔyε onipa a əsuro Onyankopon na əkyiri bone." **9** Satan buaa Awurade se, "Hiob suro Onyankopon kwa anaa? **10** Wonnyee ban mfaa əno, ne fie ne biribiara a əwo ho anaa? Woahyira ne nsa ano adwuma so, enti ne nnwan ne n'anantwie ase atre asase no so. **11** Na wo deε, tene wo nsa na see dee əwo nyinaa, na əbeggina w'anim na wadome wo." **12** Awurade ka kyereε Satan se, "Eyε, dee əwo nyinaa wɔ wo nsam, nanso əno ankasa dee, mfā wo nsateea nka no." Na Satan firii Awurade anim koeε. **13** Eda bi a Hiob mmammarima ne ne mmammaa redidi na wörenom bobesa wo won nuabarima panin fie no, **14** əbɔfɔo bi baa Hiob ho, bekaa se, "Anantwie no refentem na mfunumu no redidi wɔ won nkycen no, **15** Sebafoo beto hyε yen so, sesaa won koeε. Wōde afena kunkumm apaafoɔ no, na me nko ara na medwanee a merebebo wo saa amaneeyi." **16** Ebere a ogu so rekasa no, əbɔfɔo foforɔ bi ba bekaa se, "Onyankopon ogya firi soro abεhye wo nnwan ne wo nnwanhwefoo no nyinaa, na me nko ara na medwanee a merebebo wo amaneeyi." **17** Ogu so rekasa no, əbɔfɔo foforɔ bi bekaa se, "Kaldeafoo de akorɔmfoɔ akuo mmiensa baa wo nyoma so besoaa won koeε. Wōde afena kunkumm asomfoɔ no na me nko ara na medwanee a merebebo wo amaneeyi." **18** Ebere a ogu so rekasa no, əbɔfɔo foforɔ bi ba bekaa se, "Na wo mmammarima ne wo mmammaa redidi na wörenom bobesa wo won nuabarima panin fie, **19** na prcko pe, ahum bi ba firii esere no so bedwiraa efie no ntwea εnan no.

Efie no dwiri guu won so na akunkum won, na me nko ara na medwanee a merebebo wo amaneeyi." **20** Yei maa Hiob sore gyinaa ho, sunsunanee n'atadee mu na oyii ne tirinwi. Afei ətenaa fam soree Awurade **21** kaa se, "Adagya na mede mefiri me maame yam baε, na adagya na mede besane ako. Awurade de maε, na Awurade afa; nhiyira nka Awurade din!" **22** Yei nyinaa mu no, Hiob anye bone se obεbo Onyankopon soboo.

2 Eda foforɔ bi, abofoo no baa Awurade anim bio na Satan nso kaa won ho baε. **2** Awurade bisaa Satan se, "Wofiri he na wobaa ha?" Satan buaa Awurade se, "Mefiri asase so akyinkinakyinkyini ne emu akoneabadi mu." **3** Na Awurade bisaa Satan se, "Woadwene m'akoa Hiob ho anaa? Obiara nte se əno wɔ asase so, ne ho nni asem na ətene. ɔyε onipa a əsuro Onyankopon na əkyiri bone. Əwom se wohyee me se mensε no a menni mnyinasoo biara dee, nanso əda so gyina ne pεpεyε no mu." **4** Satan buaa Awurade se, "Wedeε pere wedee. Onipa de dee əwo nyinaa bεma de apere ne nkwa. **5** Se əbetumi a tene wo nsa fa ka ne honam ne ne mnompε, na əbedome wo wo w'anim!" **6** Awurade ka kyereε Satan se, "Eyε, əwo wo nsam na ne nkwa dee, gyaa mu ma no." **7** Enti, Satan firii Awurade anim, na əmما akuro a eyε yea totɔɔ Hiob ho firi ne nan ase kɔsii n'apampam. **8** Afei, na kyemfera na Hiob de dwi ne ho, əbere a əte nsɔ mu. **9** Ne yere bisaa no se, "Woda so kura wo pεpεyε no mu ara? Dome Onyankopon, na wu!" **10** Na Hiob buaa no se, "Wokasa se əbaa a ɔyε əkwasea. Ade pa deε, yeagye afiri Onyankopon nsam na ade bōne na yεmpo anaa?" Yei nyinaa mu, Hiob anka asem bone. **11** Ebere a Hiob nnamfo baasa bi a wone Temanni Elifas, Suhini Bildad ne Naamani Sofar tee amanehunu a aba Hiob so no, wōfirii won afie mu, hyia yεε adwene se wōbekə akohwε no na wōakyekye ne were. **12** Wəhunuū Hiob firii əkyiri no, wəanhunu se eyε əno; wohyee aseet twaa agyaadwo, sunsunanee won ntadee mu, tuu mfuturo guu won tiri so. **13** Na wōne no tenaa fam nnanson, awia ne anadwo. Na obiara ankasa, efiri se, wəhunuū se n'amanehunu no nyε asemwa. **3** Akyire no, Hiob kasaee, na ədomee eda a wōwo no. **2** Əkaa se, **3** "Ma eda a wōwoo me no nyera, ne anadwo a wōkaa se, 'Wōawo əbabarima no!' **4** Saa eda no nnuru sum; mma əsoro Onyankopon nhwεhwe akyire kwan; mma hann biara ntɔ ngu so. **5** Ma esum ne owusum nnye no mfa; ma omununkum nkata so; na esum mmunkam ne hann so. **6** Ma esum kabii nnye saa anadwo no mfa; ma wonyi saa anadwo no mfiri asranna so na wōmmfa nhye əbosome biara mu. **7** Saa anadwo no nyε obonini; mma wonntee anigyeε nteam wo mu. **8** Ma won a wōdome nna no nnome saa eda no; won a

woaye krado se wobekanyane denkyemmirampɔn no. 9 Ma n'ano pa nsoromma nnuru sum; na ontwene ekan, 10 Efiri se anto dee owoo me awotwaa mu ama wawo me, anka m'ani nhunu saa abebresse yi. 11 "Aden enti na manwu awoee ho, ebere a mefiri me maame awotwaa mu no? 12 Aden enti na nkotodwe hann da? 13 Eho na amumuyefoo gyae basabasayee, na abrefoo nya ahomegyee. 14 Nneduafoo nso nya wɔn ahofadie; na wɔnte nnommumfoo wuranom ateatea bio. 15 Nketewa ne akese wɔ ho, na ako de ne ho firi ne wura nsam. 16 "Aden enti na wɔma mmoboroofo Hann, na ɔkra mu ahohiahiafoo nya nkwa? 17 Wɔn kɔn dɔ owuo, nanso emma. Wobre hwehwɛ owuo sene sedes wɔhwehwɛ akoradee. 18 Se wɔwu a, wɔn ani gye na wɔduru damena mu a, wɔdi ahurisie. 19 Aden enti na wode nkwa ma onipa a ɔnni daakye, dee Onyankopɔn aka no ahye mu? 20 Ahomekokoguo adane m'aduane; na m'apinisie gu te se nsuo. 21 Dees na mesuro no aba me so; dees na ɛbo me hu no ato me. 22 Menni ahofadie; nanso asomdwɔee; menni ahomegyee na mmom, ɔshaw nko ara."

4 Na Temanni Elifas buaa Hiob se, 2 "Se obi pe se ɔne wo kasa a, worennya ntoboasee mma no anaa? Hwan na wobetumi aka n'ano ato mu? 3 Dwene sedes wakyerekyere nnipa bebree, sedes woahye nsa a emu aye mmere den. 4 Wo nsem ahye wɔn a woasunti no den; woahye nkotodwe a aye mmere mu den. 5 Na afei a ɔshaw aba no, w'aba mu abu; aba wo so, na wo ho adwiri wo. 6 Wo nyamesuro mma wo ahotosoo anaa, na w'akwan a ɛho nni asem mma wo anidasoo anaa? 7 "Dwene ho: Wɔasee obi a ne ho nni asem pen anaa? Efeda na wɔsese obi a ɔye pe? 8 Sedee mahunu no, wɔn a wofentem bɔne ne wɔn a wɔdua ɔshaw no, wɔtwa so aba. 9 Se Onyankopɔn home a, wɔsε; n'abufuo ma woyera. 10 Agyata betumi abobom na woapo so, nanso wobebubu gyata akese no se. 11 Gyata annya haboa a ɔwu, na gyataberee mma no bɔ hwete. 12 "Wɔbekaa kokoansɛm bi kyere me na m'aso tee no se asomusem. 13 Wɔ anadwo daeeso basabasa mu, ebere a nnipa adeda nnahɔo no, 14 ehu ne nketenkete kyeree me. 15 Honhom bi twaa m'ani so, na me ho nwi sore gyinae. 16 Egyinae, nanso, manhunu n'abosuo. Biribi begyinaa m'anim, na metee mne bɔkɔo bi a ɛrebisa se, 17 'Onipa dasani betumi atene

asene Onyankopɔn? Onipa betumi aye kronn asene nto n'ankasa asomfɔo so, na se ɔka n'abofoo mpo anim a, 18 Se Onyankopɔn ntumi mfa ne ho ntem so sene abubummabaa? 19 Efiri anɔpahema kɔsi anwummere wɔbbubu won mu nketenkete; na woyera korakora a obiara nhunu won bio. 20 Wotete ho asomdwɔee mu; anka mada regye m'ahome 21 won ntomadan nhoma mu, eno enti wɔwuu a me ne ewiase ahemfo ne fotufoo, wɔn a wɔsisii adan maa wɔn ho na enne yi abubuo no, 22 Akronkronfɔo no mu hwan nkyen na wobekorɔ? 23 Ahisem kum ɔkwasea, na aniberee kum atetekwaa. 24 M'ankasa mahunu ɔkwasea a ɔrefefe, nanso, mpolifirim, wɔdomee ne fie. 25 Ne mma ne banbo ntam ɛkwan ware, wɔdwere wɔn wɔ aseñniie a wɔnnyi ɔkamafo. 26 Dees ekɔm de noo no di ne nnɔbae, na ɔfa firi nkasee mu mpo, na dee osukɔm de noo no pere di n'ahodee akyi. 27 Ahokyere mmpue mfiri dɔtee mu na ɔshaw nso mmpue mfiri fam. 28 Nanso wɔwo nnipa to ɔshaw mu mpeñ dodoø a ogyaframa turi kɔ ɔsoro. 29 "Nanso se eye me a, anka medwane atoa Onyankopɔn; na mede m'asem ato n'anim. 30 ɔye anwanwadee a wɔntumi nhwehwe mu, ne nsenkyerennec a wɔntumi nkan ne dodoø. 31 ɔtɔ nsuo gu asase so; na ode ko wira mu. 32 ɔde ahobreasefɔo si dees ekɔrɔn, na ɔma wɔn a wodi awerehoo nya asomdwɔee. 33 ɔsεe anifirefɔo nhyeheyee, ma wɔn nsa si fam. 34 ɔkyere anyansafoo wo wɔn anifire mu, na ɔbo anitefoo nhyeheyee gu. 35 Esum duru wɔn awia ketee; na wɔkeka owigynaees te se anadwo. 36 ɔgye ahiafoo firi afena a ehye wɔn anomu; ɔgye wɔn firi ahodenfɔo nkyehoma mu. 37 Enti, ahiafoo wɔ anidasoo, na ntɛnkyea ka n'ano to mu. 38 "Nhyira ne onipa a Onyankopɔn tene no, enti immu Otumfɔo ntenetene no animtiaa. 39 Efiri se, ono na ɔpira na ɔno ara akyekyere; ɔpira nanso ne nsa sa yadee. 40 ɔbegye wo afiri ɔshaw ahodoo nsia mu; nson so, a bɔne biara renka wo. 41 Ekɔm ba a, ɔbegye wo afiri owuo mu, na ɔko mu nso, ɔbegye wo afiri afena ano. 42 Wɔbebo wo ho ban afiri kasatwie ho na se ɔsεes ba a, ense se wosuro. 43 Wobesere ɔsεes ne ɔkɔm; na ense se wosuro asase so mmoa. 44 Wo ne afuo so aboø beye apam, na emu nkekaboa nso ne wo betena asomdwɔee mu. 45 Wobehunu se wo ntomadan wɔ banbo; na se wosese w'ahodee a, wobehunu se hwhee nyerae. 46 Wobehunu se wo mma beye bebree; na w'asefɔo bedore se esere. 47 Wode ahoden beko damena mu, te se afiafi a wɔaboa ano wɔ otwa bere mu. 48 "Yehwehwɛ yei mu, na eye nokore eno enti tie na fa toto w'abrabo ho."

6 Na Hiob buaa se, 2 "Se wobetumi akari m'awerɛhodie na me haw nso wode agu nsania so a, 3 anka emu beye duru asene anwea a εwɔ

epo mu nyinaa, enti enye nwanwa se me nsəm adee bəkye?" Nanso anadwo twam nkakrankakra, na aye hagyahaga. 4 Otumfoo agyan no awo me mu, mepere kosi ahemadakyé. 5 Asonsono ne aporoporo me honhom nom ano awuduro no; wəahyehye ahye me honam ma, me honam aseē na ərefiri nsuo. Onyankopon ahunahuna nyinaa atia me. 6 "Me nna kɔ ntəm sene ənwomfoo akurokurowa, afunumu su wə ebere a wanya əsərə anaa, na na ekə awiees a anidasoo biara nni muo. 7 Ao nantwie nso su wo ebere a wanya n'aduane anaa? 8 Onyankopon, kae se me nkewanna te se ahomee; Wədi aduane a nkyene nni mu anaa, na kosua mu fufuo nso oðe bi wə mu anaa? 9 Mempe se mede me nsa ka; aduane a ñete saa no bo me yadee. 10 "Ao se me nsa bəka m'abisadee, se Onyankopon bəye dee m'ani da so ama me. 11 Mepe se Onyankopon dwere me, se əbetwe ne nsa na wakum me, 12 ennee anka məkə so anya saa awerekyekyere yi. Nanso, əyea yi nyinaa akyi no memmuu ðkronkronni no nsəm so da. 13 "Ahooden ben na mewə a enti eße se menya anidasoo? Daakye mneemaa pa ben enti na eße se menya ntoboasee? 14 Mewə ahooden se ebəo anaa? Me honam ye kəbere mfrafraee anaa? 15 Mewə tumi a mede bəboa me ho anaa? Saa ebere yi a nkonimdie apare me yi? 16 "Dee n'anidasoo asa no hia ne nnamfonom mpaeebə, enye saa a, əbəpa aba wə Otumfoo no suro ho. 17 Nanso ahotosoo nni me nuanom mu. Wəte se nsuwa nsuwa a əyirie na ewee, wəte se nsuwa nsuwa a əyirie 18 Akwantufo mane firi wən akwan so; wəforo kɔ nsase bonini so na wəwuu. 19 Tema akwantufo hwehwə nsuo, adwadifoo akwantufo a wəfiri Seba de anidasoo hwehwə nsuo. 20 Wən ho yera wən, efiri se na wəwə awerehyəmu; wəduruu hə, nanso wən anidasoo ye əkwa. 21 Afei wo nso woakyere se wo ho nni mfasoo; Woahunu m'amanehunu no, na ama woasuro. 22 Maka se, 'Momma me biribi? Maka se momfiri mo ahodee ntua me tiri so sika, 23 anaase monnye me mfiri m'atamfoo nsam, ne atirimuodenfo nkyehoma mu anaa?' 24 "Monkyekyere me, na maye komm; monkyere me mfomsoo a maye. 25 Nokoreka ye yea, na mo adwenkyere no, ekəsi sen? 26 Mokyere se dee maka no nnye nokore, mofa obi a n'abamu abu asem se mframā anaa? 27 Mpo mobəbə awisiaa so ntonto, na mode mo adamfo adi nsesa dwa. 28 "Afei momfa ahumməborə nhwe me. Metumi adi atoro wə mo anim anaa? 29 Monto mo bo ase, mommu ntenkyea; monsane nnwene ho, efiri se me pəpeye ho aba akyinnyegye. 30 Amumuyesem wə m'ano anaa? Mennim papa ne bəne ntam nsonsonoe anaa?

7 "Asase so som nye den mma onipa anaa? Ne nkwa nna nte se əpaani dee? 2 Sedee akoaa ani gyina anwummere sunsumma, anaase əpaani ho pere no n'akatua ho no, 3 saa ara na wəatwa abosome hunu ato me ho, ne anadwo a əshaw wo mu ama me. 4 Se meda a, medwene bisa se, 'Eberə ben na

adee bəkye?' Nanso anadwo twam nkakrankakra, na aye hagyahaga. 5 Asonsono ne aporoporo me honhom nom ano awuduro no; wəahyehye ahye me honam ma, me honam aseē na ərefiri nsuo. Onyankopon ahunahuna nyinaa atia me. 6 "Me nna kɔ ntəm sene ənwomfoo akurokurowa, na merenya anigye bio da. 8 Ani a əhunu me seesei renhunu me bio; mobəhwehwə me, nanso na menni hə bio. 9 Sedee omununkum yera na etu korə no, saa ara na dee əkə damena mu no nsane mma bio. (Sheol h7585) 10 Orensane mma ne fie da biara da; n'atenee renkae no bio. 11 "Eno enti meremmua m'ano; mafiri me honhom ahoyerə mu akasa, mafiri me kra əyea mu anwiinwii. 12 Meye epo anaa aboa kəses a əwo ebunu mu anaa, mode me ahye əwəmfoo nsa yi? 13 Se medwene se menya awerekyekyere wo me mpa so, na m'akonwa adwodwo m'anwiinwii ano a, 14 eno mpo na wode adaeeso yi me hu na wode anisoadehunu hunahuna me, 15 eno enti mepe akomfohye ne owuo, sene me onipadua yi. 16 Memmu me nkwa; mentena ase afeebə. Monnyaa me; na me nna nka hwee. 17 "Ódasani ne hwan a ne ho hia wo sei, na w'ani ku ne ho, 18 na wohwehwə ne mu anopa biara na woso no hwə ebere biara? 19 Worenyi w'ani mafiri me so da, anaase worennyyaa me ebere tiawa bi mpo anaa? 20 Se maye bəne a, edeen na maye woo, Ao adasamma so wəmfoo? Aden enti na watu w'ani asi me so? Maye adesoa ama wo anaa? 21 Aden enti na wonkata me mmarato so na womfa me bəne nkye me? Erenkyere biara, meda mfuture mu. Wobəhwehwə me nanso na menni hə bio."

8 Enna Suhini Bildad buaa se: 2 "Wobəkə so aka saa nsəm yi akosi da ben? Wo nsəm ye mframā huhuo. 3 Onyankopon kyea atentenenee anaa? Otumfoo kyea dee etenee anaa? 4 Eberə a wo mma yee bəne tiaa noo no, ogyaa wən maa wən bəne so akatua. 5 Nanso se wode w'ani beto Onyankopon so na woabə Otumfoo no mpaee, 6 se woye kronn, na wotene a, wo enti, əbəma ne ho so seesei na wama wo asi wo dada mu. 7 Wo ahyeasət beyeə nkakra nkakra na daakye woanya ama abu so. 8 "Bisa awoo ntoatoasoo a awtam no, na hwehwə dee wən agyanom hunui. 9 Na wəwoo yən nkyerees na yennim hwee. Yən nna wə asase yi so te se sunsumma. 10 Nanso adikanfoo no bekyerkyere wo. Wəbefiri won nteasee mu akyere wo nyansa. 11 Paparəs betumi anyini akə sorø wə baabi a enye əwora? Demmire betumi afifiri baabi a nsuo nni anaa? 12 Eberə a ərenyini a wontwae no, ədwane item so sene esere. 13 Saa na wən a wən were firi Onyankopon no awiees tee; saa na wən a wənni nyamesu no anidasoo nkəsi hwee. 14 Biribiara a n'ani da so no nni ahooden; dee oðe ne ho to soə yə ananze ntontan. 15 Ðtwere ne ntontan, nanso

etete; əso mu denden nanso ənye yie. 16 Òte se me hu ara. Na menim se, woremmu me bem. 29 afifidee a wogugu so nsuo yie a esi owia mu. Etretre Woabu me fo dada enti, aden na ese se meha me ho ne mman mu wo turo no so; 17 Ne nhini nyini kwa? 30 Mpo se eba se mede samina dware na mede fa abotan ho, na ehwehwé ekwan ko aboo mu. 18 samina hohoro me nsa ho a, 31 wobeto me atwene Nanso se wotu firi ne sibere a, saa beaeet no nnim atekye amena mu, ama m'atadee mpo akyiri me. 32 no bio na eka se, 'Menhuuu wo da.' 19 Ampa ara "Ənye onipa te se me na mayi n'ano, na yeakogyina ne nkwa twam, na afifidee foforo nyini asase no so. 20 "Ampa ara Onyankopon mpo onipa a ne ho nni asem na onhye amumuyefoo nsa mu dene. 21 Əbema 34 obi a obeyi Onyankopon abaa afiri me so, sedee woasere bio, na wode ahosepe ateateam. 22 Wode n'ahunahuna mmɔ me hu bio a, 35 anka mekasa a aniwiu befira wɔn a wɔtan woo, na amumuyefoo merensuro no, nanso saa tebea a mewo mu yi dee, ntomadan besee."

9 Na Hiob kasaa bio se: 2 "Aane, menim se yei
ye nokore. Na ebeye den na ədasani betene wo
Onyankopon anim? 3 Se obi pe se əne Onyankopon
yi yi a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
ano. 4 Ne nyansa mu do, na ne tumi so. Hwan na
mmepe a wənnim ho hwhee əbabu wɔn fa so wo
m'mpoo mu. 6 Əwoso asase firi ne sibere, na əma
əno. 5 Ətutu wo nsa ano adwuma na wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 7 Əkasa kyere onipa a ne ho baabiara anti? 8 Ətutu
m'mpoo a wənnim ho hwhee əbabu wɔn fa so wo
m'mpoo mu. 9 Ənse nse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 10 Ənse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 11 Ənse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 12 Ənse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 13 Ənse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 14 Ənse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 15 Ənse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 16 Ənse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 17 Ənse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 18 Ənse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 19 Ənse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 20 Ənse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 21 Ənse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 22 Ənse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 23 Ənse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 24 Ənse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 25 Ənse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 26 Ənse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 27 Ənse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 28 Ənse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 29 Ənse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 30 Ənse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 31 Ənse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 32 Ənse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 33 Ənse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 34 Ənse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu. 35 Ənse wosere hwe amumuyefoo
m'mpoo mu.

10 "Abrabo afono me; enti meka m'asem a
meremfa hwee nsie na mekasa afiri me kra
yeadie mu. 2 Meka akyere Onyankopon se: Mmu me
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 3 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 4 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 5 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 6 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 7 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 8 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 9 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 10 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 11 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 12 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 13 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 14 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 15 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 16 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 17 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 18 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 19 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 20 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 21 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 22 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 23 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 24 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 25 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 26 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 27 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 28 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 29 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 30 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 31 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 32 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 33 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 34 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me. 35 Se
wololo me a, ərentumi nyi nsem apem mu baako mpo
kumfo, na mmom kyere kwaadu a wobo me.

nni asem na meye pe wo w'ani so.' 5 Ao, anka mepe se Onyankopon kasa, anka ɔnkasa ntia wo 6 na ɔmmue nyansa mu ahintasem so nkyere wo, efiri se nyansa turodoo ye afanu. Hunu yei se, Onyankopon were afiri wo bɔne no bi mpo. 7 "Wobetumi ate Onyankopon anwanwadee ase anaa? Wobetumi abore ahunu dee Otumfoo no tumi kɔpem anaa? 8 Ekorɔn sene osoro, edee na wobetumi aye? Emu do sene damena ase tonn, edee na wobetumi ahunu? (Sheol h7585) 9 Ne nsusue mi ware sene asase na etre sene epo. 10 "Se aba na ɔde wo to nneduadian mu ansa na wasi nkonnwa a, hwan na obetumi asi no ekwan? 11 Ampa ara ɔhye nnipa nnaadaafoo nso; na se ɔhunu amumuye a, ɔnyhe ne nso anaa?

12 Nanso ogiyimfuu rentumi nyɛ onyansafo sedee wɔrentumi nwo afunumu ba se onipa no. 13 "Na se wode w'akoma ma no na wopagya wo nsa kyere no, 14 se wogyyaa bɔne a wokura no mu na woamma amumuye antena wo ntomadan mu a, 15 enne, wobepagya wo ti a womfere; wobegyina pintinn a wonsuro. 16 Wo were befiri w'ahokyere, na ɛbeyɛ wo se nsuo a asene korɔ. 17 W'abrabo behyeren asene owigynaee, na esum ɛbeyɛ se adekyee hann. 18 Wobenya banbɔ, efiri se anidasoo wɔ ho; wobehwe wo ho ahyia, na wahome asomdwoee mu. 19 Wobeda ahomé, na obi renhunahuna wo, na bebree behwehwe mmoa afiri wo nkyen. 20 Amumuyefoo ani befira, wɔrentumi nnwane; na wɔn anidasoo bedane owuo ahomeguo."

12 Na Hiob buaa se, 2 "Ampa ara mone nnipa no, na mowu a na nyansa asa! 3 Nanso mewo adwene se mo ara na monnsene me. Hwan na ɔnnim saa nneema yi nyinaa? 4 "Maye aseredee ama me nnamfonom, mfrɛe Onyankopon na ɔbuaes. Maye aseredee tata, nanso metene, na me ho nni asem. 5 Nnipa a wɔn ho to wɔn bu amanehunu animtiaa sedee wɔbu wɔn a won nan rewatiri no awieec animtiaa. 6 Wɔmmfa won nsa nka akoromfuu ntomadan, na wɔn a wɔma Onyankopon bo fuo no wɔ banbɔ na Onyankopon bɔ dee ɔde ma won ho ban. 7 "Bisa mmoa no, na wobekyere wo anaase ewiemi nnomaa no, na wobeka akyere wo 8 anaase kasa kyere asase, na ɛbekyere wo, anaase ma epo mu mpataa nka nkyere wo. 9 Won nyinaa mu hwan na ɔnnim se Awurade nsa na aye yei. 10 Ne nsam na abodee nyinaa ahomé wo ne adasamma nyinaa ahomé. 11 Aso nso nsem nnhwɛ, sedee tekrema ka aduane hwɛ no anaa? 12 Wanyya nyansa mfiri mpanin nkyen, na enye ɔnyinkyere na ede nteasee ba anaa? 13 "Nyansa ne tumi ye Onyankopon dea; afotuo ne nteasee ye ne dea. 14 Dee ɔbubu guo no, obiara rentumi nsi; dee ɔde no to nneduadian mu no, obiara rentumi nyi no. 15 Se ɔma osuo gyae to a, asase no so ye wesee; se ɔgyaa osutɔ mu a, esee asase no. 16 Ahoden ne nkonimdie wɔ no osisifoo

ne dee wɔsisí noo nso wo no. 17 ɔpa afotufuu ho ɔworo ahemfo nkyehoma na ɔde abosoo bo wɔn asene. 19 ɔpa asfuu ho ntoma, na ɔtu nnipa a wɔn ase atim akyere gu. 20 ɔka afotufuu a wogye wɔn die no kasaboa hye, na ɔgye mpanimfuu nhunumu. 21 ɔde animguasee gu atitire so na otintim gye ahoodenfoo nsam akodee. 22 ɔda esum mu nneema a ahinta adi na ɔde esum kabii ba hann mu. 23 ɔye aman akese, na ɔsæe wɔn; otre aman mu, na ɔhwete wɔn mu. 24 ɔgye ewiase akannifo adwene firi wɔn nsam; na ɔma wɔkyinkyini asase wesee a ekwan nna soo so. 25 Wɔhwehwe wɔ esum mu a wɔnni kanea; na ɔma wɔtɔ ntintan se asabofoo.

13 "M'ani ahunu yeinom nyinaa, m'aso ate, na ate ase nso. 2 Dee wonim no, me nso menim; wo nsene me. 3 Nanso mepe semekasa kyere Otumfoo no na me ne Onyankopon toatoa adwene wo m'asem ho. 4 Mode atoro mmom na aføre me ho; mo nyinaa moye ayaresafuu a mo ho nni mfasoo! 5 Se mobeye komm koraa a eno na ɛbeyɛ nyansa ama mo! 6 Afei montie m'ano asem; montie m'anoyie. 7 Mobeka amumuyesem ama Onyankopon anaa? Mobeka nnaadaasem ama no anaa? 8 Mobekyea mo aso ama no? Mobeka Onyankopon asem ama no anaa? 9 Se ɔhwehwe mo mu a, ɛbesi mo yie anaa? Mobetumi adaadaa no sedee modaadaa nnipa no anaa? 10 Se mokyeaa mo aso wo kokoam a, sedee etee biara, ɔbeka mo anim. 11 N'animuonyam mmo mo hu anaa? Ne ho suro nntɔ mo so anaa? 12 Mo kasatommɛ ye mmɛbu a ete se nsɔ; mo anoyie ye dɔtɛe. 13 "Monye dinn, na menkasa; na dee ɛbeyɛ me biara mmra me so. 14 Aden enti na mede me ho to amanee mu na mede me nkwa to me nsam? 15 ɔwom se okumm me dee, nanso ne so na m'ani beda; ampa ara medi m'akwan ho adansee wo n'anim. 16 Nokorem, yei na ɛbeyɛ me nkwyayee, efiri se dee ɔnsuro Onyankopon no rentumi nkɔ n'anim! 17 Montie me nsem yi yie; monye aso mama dee meka. 18 Afei a masiesie me nkurobo yi, menim se medi bem. 19 Obi betumi abɔ me kwaadu anaa? Se ete saa dee a, anka meye komm na mawu. 20 "Ao Onyankopon, ye saa nneema mmieni yi pe ma me, na afei meremfa me ho nsumo wo: 21 Yi wo nsa firi me so ko akyirikyiri, na gyae wo ho hu a wode hunahuna me no. 22 Afei samena me na meba, anaa ma menkasa na bua me. 23 Mfomsoo ne bone dodoo ahe na maye? Kyere me me mfomsoo ne me bone. 24 Aden enti na wode w'anim asie me na wodwene se meye wo otamfoo? 25 Wobeye ahahan a mframfa rebo no ayayadee anaa? Wobetaa ntete a awoo anaa? 26 Wotwerɛ soboo a eyɛ yea tia me, na woka me mmabunubere mu bone nyinaa gu me so. 27 Wode rikyehoma gu me nan; wohwe m'anammonkwan nyinaa so yie na

wode ahyensodee ayeyé m'anammón mu. 28 "Enti onipa nkwa sa te se biribi a aporo, te se atadee a nweweboaa adie.

14 "Onipa a obaa awo no no ne nna ye tiaa bi na ohaw dooso wo mu. 2 Ófefe te se nhwiren na etwintwam; òte se sunsum a eretwam aka, òntena hò nkye. 3 Woma w'ani kò saa onipa yi so? Wode no bëba w'anim abebu no atén anaa? 4 Hwan na óbetumi ayi dee eyé kronn afiri efi mu? Obiara nni ho. 5 Woahyehé onipa nkwa nna; woahyé n'abosome dodoò atò hò na woahyé no ebere a órentumi ntra. 6 Enti, yi w'ani firi ne so na ònye dee ope, kòsi se óbewie n'adwuma se ópaani. 7 "Dua mpo anidasoo wò hò ma no: Se wotwa a, ebefefé bio, na ne mmán foforó no rempempan. 8 Ne nhini betumi anyini akyere asase mu na ne dunsini nso awu wò dòtee mu, 9 nanso, ònya nsuo a efefe, na eyiyi mman se dua a wóate. 10 Nanso, se nnipa wu a wòde no hye fam; óhoma dee étwa too a, na afei ònni hò bio. 11 Sedeé nsuo tu yera wò epo mu no, anaa sèdee nsuka mu wee no, 12 saa ara na onipa tò fam na onsore bio; ènkosi se osoro betwam no, nnipa renso na worennnyane wòn mfiri wòn nna mu. 13 "Se anka wode me besie damena mu de me ahinta kòsi se w'abofuo betwam! Se anka wobehyé me beré na afei woakae me! (Sheol h7585) 14 Se onipa wu a, óbeba nkwa mu bio anaa? M'aperedé nna mu nyinaa metwen akòsi se me foforoyé beba. 15 Wobefré na megye wo so; w'ani begyina abòdee a wo nsa aye. 16 Afei wobekan m'anammontuo na worenni me bòne akyi. 17 Wòbesò me bòne ano wò kotoku mu, na woakata m'amumuye so. 18 "Nanso, sèdee mmeþò so hohoro na edwirie na abotan nso twe firi ne sibere no, 19 sèdee nsuo yiþi abòho na osuto brane twe dòtee kò no saa ara na wosee onipa anidasoo. 20 Wototim ne so preko pe, na òtwam kò; wosakyera ne nipasu na wogya no kwan. 21 Se wohye ne mmammarima animuonyam a, ònnim; na se wòbre wòn ase a, ònhunu. 22 Óno ara wedee mu yea na òtèe na óno ara ne ho na ògyam."

15 Na Temanni Elifas buaa se, 2 "Enti onyansafao de nsem a aba biara nni muo beyi n'ano anaase òde apuee mframá a emu ye hye bëhyé n'afuru ma? 3 Óde nsem huhuo bëdi anobaabae, aka nsem a èntu bunu biara anaa? 4 Wototo onyamesuro ase mmom na wosi Onyankopon mu ahotosoo ho èkwan. 5 Wo bòne kyere w'ano dee ònka; na woafa anitee tekrema. 6 Wo ankasa w'ano bu wo kumfo, ènye me dee; w'ankasa w'ano di adansee tia wo. 7 "Wone onipa a wòwoo wo dii èkan? Wòwoo wo ansa na wòrewo nkoko? 8 Wotie Onyankopon afotuo anaa? Wo nko ara na wonim nyansa anaa? 9 Èdeen na wonim a, yennim? Nhunumu ben na wòwo a yennie? 10 Dees wafu dwono ne akòkoraa wò yen afa, wòn a wòanyini sene w'agya mpo. 11 Onyankopon

awerékyekyeré ne nsem a woka no breoo kyere wo no sua ma wo anaa? 12 Aden enti na w'akoma atwe wo koro aden enti na w'ani asò ogya, 13 na woadane w'abofuo agu Onyankopon so na woma saa nsem yi pue firi w'ano? 14 "Ódasani ne hwan a óbetumi ayé pe, anaase dee obaa awo noo ben na óbetumi ayé òteneneeni? 15 Onyankopon nni ahotosoo wò n'akronkronfo mu. Ósorosoro mpo nnye kronn wo n'ani so, 16 na nkantom onipa bònefoò ne omumuyéfoò a ònom awurukasem se nsuo. 17 "Tie me, na mèkyere wo mu; ma menka dee mahunu nkyere wo, 18 dee anyansafoo apae mu aka, a wòamfa biribira a wònya firii wòn agyanom hò no ansie 19 (wòn a wòde asase no maa wòn ebere a ananafoo biara nni hò); 20 Omumuyéfoò kò ahohiahia mu ne nkwanna nyinaa. Na basabasayeni niso, woahyehé ne mfee nyinaa ama no. 21 Nnyegye a eye hu hye n'asom ma; na se eye se nneema rekò yie ma no a, akoromfoò to hye ne so. 22 Ópa aba se óbedwane afiri esum mu; wòabò no ato hò ama akofena. 23 Ókyinkyini hwelhwé aduané; ònim se esum da no aben. 24 Óhaw ne ahoyerá yi no hu; ehye ne so se òhene a wasiesie ne ho ama òko, 25 efiri se òtenetene ne nsa kyere Onyankopon na òma ne ho so tia Otumfoò. 26 Wòde akokyem a emu pi na eye den kò ne so a wònsuro no. 27 "Èwom se sradee ama wòn afono atoto na wòn asene mu enam agu mmeþe dees, 28 nanso wòbetena nkuro a aguo so na wòatena afie a obi nte mu, afie a èrebubu mu. 29 Wòrenkò so nyé adefeo bio, na wòn ahonya rennyina, na wòn agyapadee so bete na ayera wò asase so. 30 Esum beduru wòn; ogyaframa bekusa wòn mman, na Onyankopon anom ahomeguo bësoa wòn aka. 31 Ènse se wòde wòn ho to nneema huhuo so de daadaa wòn ho, efiri se wòrennya hwhee mfiri mu. 32 Ansa na wòn da beduru no, wòbetua wòn ka a ebi renka, na wòn mman renye fròmfròm. 33 Wòbeyé se bobedua a wòapore so aba a ènnyniie, te se ngo dua a ne nhyerenne repore gu fam. 34 Na abònefoò fekuo a wònnim Onyankopon no renso aba, na ogya bëhyé wòn a wòðo këteasehye no ntomadan. 35 Wònyinsen òhaw na wòwo amumuye; wòn awotwaa siesies nnaadaa."

16 Afei Hiob buaee se, 2 "Mate nsem bebree a ète se yeinom; na mo nyinaa moye gyamserefao! 3 Mo kasa tentene no mma awiee anaa? Èdeen na cha mo enti a mogu so redi anobaabae yi? 4 Se mo na mowa me tebea yi mu a, anka me nso metumi akasa se mo; anka metumi akeka nsem a eye de atia mo na mabu mo animtiaa. 5 Nanso, anka mehyé mo den; anka awerékyekyeré nsem a ebefiri m'anomu no bëma mo ahoto. 6 "Nanso semekasa a, èyea a mete no remmoto; na se makasa nso a, èrennyiae. 7 Ao Onyankopon, ampa ara woama mabré; woasée me fie pasaa. 8 Woakyekyeré me,

ma abeyé adansedie; me so tee ara na ereteet, na edi ese se yefiri asase yi so anaase wo enti, wönnwiri adansee tia me. **9** Onyankopon to hye me so tete mmotan mfiri won sibere anaa? **5** “Omumuyefoo me wo n’abufuo mu na ötwere ne se gu me so; dee kanea adum; na ne ogya nnere bio. **6** Hann a ewo öne me anya no pokyere n’ani hwe me. **10** Nnipa ne ntomadan mu duru sum; kanea a esi ne ho no bue won ano di me ho few; wöbo me sotoro de bu dum. **7** N’anammontuo mu ahooeden ano bëbre ase; me animtiaa na woka won ho bo mu de tia me. **11** n’ankasa nhyeheyee bëhwe n’ase. **8** N’anammon Onyankopon de me ama abonefoo. Wato me atwene de no ko afidie mu, na ökyinkyini koto n’atena amumuyefoo nsam. **12** Na biribiara ko yie ma me, mu. **9** Afidie so ne nantin na eso ne mu denden. nanso ödweres me; oso me kon mu, too me hwee **10** Wöasum no afidie ahinta wo fam; afidie wo ne ho. Òde me asi n’ani so; **13** n’agyangtofoo atwa me ho kwan mu. **11** Ahunahuna ma obo huboa wo ne ho ahyia, öhwiree me sawa mu a wanhuu me mmöbo nyinaa na éha no wo n’anammontuo biara mu. maa me bonwoma pete guu fam. **14** Òba me so **12** Atoyerenkyem kon do no; na se öhwe ase a, ebere biara; na oto hye me so se ökofoo. **15** “Mapam amanehunu retwen no. **13** Ewewe ne honam ani ayitoma akata me wedee so na masie m’animton wöfuturo mu. **16** Agyaadwotwa ama m’ani aye no firi ne ntomadan bamböe mu na wode no bre koo; sunsum kabii atwa m’ani ho ahyia. **17** Nanso, ahunahunahene. **15** Ogya te ne ntomadan mu; na me nsa nyee basabasaye biara na me mpaebe ye wöabo sôfe a eredere apete n’atenaes. **16** Ne nhini kronn. **18** “Ao asase, nkata me mogya so; na mma wuwu wo asees na ne miman nso wu wo osoro. **17** wönsie me sufre! **19** Seesei mpo, me danseni wo Wörenkae no asase so bio; na örennya edin wo asase soro; Me okamafoo wo soro ho. **20** Me ödimafao ye so. **18** Wöka no firi hann mu ko sum mu na wöpam m’adamfo ebere a mesu gu Onyankopon sooyi; **21** no firi ewiase. **19** Önni mma anaa nananom wo ne ögyina onipa anan mu di ma no wo Onyankopon nkuröfoo mu, na n’ase ni biara renka wo baabi a anim sëdee obi di ma n’adamfo no. **22** “Mfec kakra ötenaes. **20** Nnipa a wöfiri atoec fam ho adwiri won bi akyi metu kwan aks koransane.

17 Me sunsum ato piti, me nna so atwa, na damena retwen me. **2** Ampa ara fedifoo atwa me ho ahyia; ese se mehwé won atutupe. **3** “Ao Onyankopon, hye me ebo a wope. Hwan bio na öbema me banbo? **4** Woato won adwene mu a wönte asem ase; enti woremma wönni nkonim. **5** Se obi sopa ne nnamfonom de nya akatua a, ne mma ani befira. **6** “Onyankopon de me aye asem a eda obiara ano, obi a wote ntasuo gu n’ani so. **7** Awerchoo ama m’ani aye samoo me bëbere nyinaa ye sunsumma. **8** Ateneneefoo hunu me a, eye won nwawawa. Won a wodi bem no besore atia won a wönni nyamesu. **9** Ateneneefoo bekö won anim, na won a won nsa ho tee bekö so anya ahooden. **10** “Mo nyinaa mo nsane mmra mmeso me nhwe! Na merenyya onyansafoo wo mo mu. **11** Me nna atwam, me nhyeheyee apansam, saa ara na m’akoma apedeet nso aye. **12** Saa nnipa yi ma anadwo dane awia; esum mu koraa no, woka se, ‘Hann aben,’ **13** Se efie baako pe a m’ani da so ne damena, se mese me kete wo esum mu, (**Sheol h7585**) **14** se meka kyere porjœs se, ‘Woye m’agya,’ na me kyere ösonsono se, ‘Me maame’ anaa ‘Me nuabaa’ a, **15** na afei m’anidasoo wo he? Hwan na öbetumi anya anidasoo bi ama me? **16** Ebesiane aksowuo éponto ano anaa? Yen nyinaa besiane aks m’futuro mu anaa?” (**Sheol h7585**)

18 Na Suhini Bildad buaa se, **2** “Ebere ben na wobegyae kasa tenten yi? Dwene ho yie, na afei yebetumi akasa. **3** Aden enti na wofa yen se anantwie na wosusu se yennim nyansa yi? **4** Wo a wode abufuo tete wo mu nketenkete, wo enti,

ese se yefiri asase yi so anaase wo enti, wönnwiri adansee tia me. **5** “Omumuyefoo me wo n’abufuo mu na ötwere ne se gu me so; dee kanea adum; na ne ogya nnere bio. **6** Hann a ewo öne me anya no pokyere n’ani hwe me. **7** N’anammontuo mu ahooeden ano bëbre ase; me animtiaa na woka won ho bo mu de tia me. **8** N’anammon Onyankopon de me ama abonefoo. Wato me atwene de no ko afidie mu, na ökyinkyini koto n’atena amumuyefoo nsam. **9** Afidie so ne nantin na eso ne mu denden. nanso ödweres me; oso me kon mu, too me hwee **10** Wöasum no afidie ahinta wo fam; afidie wo ne ho. Òde me asi n’ani so; **11** Ahunahuna ma obo huboa wo ne ho ahyia, öhwiree me sawa mu a wanhuu me mmöbo nyinaa na éha no wo n’anammontuo biara mu. **12** Atoyerenkyem kon do no; na se öhwe ase a, amanehunu retwen no. **13** Ewewe ne honam ani baabi; na owuo di ékan see n’akwaa. **14** Wöfuturo mu. **15** Ogya te ne ntomadan bamböe mu na wode no bre koo; sunsum kabii atwa m’ani ho ahyia. **16** Nanso, ahunahunahene. **17** Nanso, ahunahunahene. **18** Wöka no firi hann mu ko sum mu na wöpam m’adamfo ebere a mesu gu Onyankopon sooyi; **19** no firi ewiase. **20** Nnipa a wöfiri atoec fam ho adwiri won wödee ato noo no ho; na won a wöwö apuees fam abo huboa. **21** Ampa ara sei na omumuyefoo atenaeet tee; sei ne beaes a dee önnim Onyankopon tee.”

19 Na Hiob kasa bio se, **2** “Mobeheyé me anieyaa na mode nsem abubu me akosi da ben? **3** Mpen edu nie a moasopa me; mo ani nwu se moto hye me so. **4** Se eye nokore se mafom ekwan a, me mfomsoo ye me nko ara asem. **5** Se ampa se mobema mo ho so wo me so na mode m’animguasee aye adansee atia me a, **6** ennee monhunu se Onyankopon aye me bøne na ode n’atena atwa me ho ahyia. **7** “Ewom se mesu se, ‘Wöafom me’ dee, nanso obiara mimua me; meteam pe mmoa, nanso atentenenee biara nni ho. **8** Wasi me ekwan enti mentumi mensene; wama m’akwan so aduru sum. **9** Wayi m’animuonyam afiri me so na watu m’ahenkye afiri me ti so. **10** Wasee me akwannuasa nyinaa so de awie me; watu m’anidasoo ase te se dua. **11** N’abufuo huru tia me; na wakan me afra n’atamfoo mu. **12** N’akodom ba aniberees so; wosisi mpie de tia me na wöta we ntomadan ho hyia. **13** “Wayi me nuammarima afiri me ho; na m’amanifoo nso, watwe won ho koraa. **14** M’abusuafoo ko; na me nnamfonom werë afiri me. **15** M’ahöhoö ne me mmaawa bu me se öhöhoö; mete se önanani ma won. **16** Mefré me ösomfoo, na ömmua; mpo, mete m’ano sre no. **17** Me home bön me yere; me ho afono m’ankasa nuammarima. **18** Mpo, mmarimmaa nkumaa bu me animtiaa; se mepue a wadi me ho few. **19** Me nnamfo bereboö kyiri me; m’adöfoo asore atia me. **20** Maka honam ne nmoppe, na ékaa kakraa bi, anka merewu. **21** “Monhunu me mmöbo, me nnamfonom, monhunu

mmobø, na Onyankopøn nsa abø me. 22 Aden enti mommfø me honam mu yea yi saa ara? 23 “Ao, anka womfa me nsøm nhye nwoma mu, anka wontwøre wo nwoma mmobøe so, 24 anka womfa dadee twerødua nyiyi wo sumpii so, anaa wønkrukyire wo abotan so afebøø. 25 Menim se me odimaafø te ase, na awiees no øbesøre agyina asase so. 26 Na se me wedee wie see a, mede m’ani behunu Onyankopøn. 27 Me ara mehunu no mede m’ani, na enye obi foforo ani, behunu no. M’akoma ho pere no wo me mu. 28 “Se moka se, ‘Yøbetetee no, efiri se øshaw no firi ono ara’ a, 29 ese se mosuro akofena no. Abufuo nam akofena so de asotwe bøba, na mobehunu se atemmuo wo ho.”

20 Na Naamani Sofar buaa se, 2 “Me tiri mu ntene me, na øhyø me se memmuu efiri se me ho yera me yie. 3 Mate animka bi a egø me ho fi, na nteasee a menya no hyø me se memmuu. 4 “Ampa ara wonim sèdee nneema tee firi tete, efiri øbere a wøde nnipa duua asase so, 5 se amumuyefoo ani gye øbere tiawa bi mu, na wøn a wønnisuro nyame nso anigyees nkyø. 6 Ewom se n’ahohoahoa kodusø, na ne tiri køpem omununkum dee, 7 nansø, øbeyera afebøø te se n’ankasa agyanan; na wøn a wohunuu no no bøbisa se, ‘Jøø he?’ 8 Ùtu ko te se daee, na wørenhunu no bio. Wøtwam kø te se anadwo mu anisoadehunu. 9 Ani a øhunu noo no renhunu no bio; na ne sibørø nso renhunu no bio. 10 Ne mma besre adee afiri ahiaføo ho; ese se n’ankasa de n’ahonya sane ma. 11 Ne mimerantebere mu ahoøden a ahye ne nnompe ma no ne no beko mfturo mu. 12 “Ewom se bøne ye n’anon de n’øde sie ne tekrema ase; 13 ewom se øntumi nnyaa mu na øma eka ne dodom, 14 nansø, n’aduane beye nwono wo ne yafunu mu; øbeyø øtweasee anu børa wo ne mu. 15 Øbefø ahonyadee a ømenees no; Onyankopøn bøma ne yafunu apu agu. 16 Øbeføfe awø borø, Ønanka se bekum no. 17 Ørennya nswansuwa no nnom nsübøntene a nufosu ne øwoø sene wo mu no. 18 Øbedane dee øbre nyaeet no aba a ørenni bi; øremfa n’adwadiø mu mfasoø mye n’ani. 19 Efiri se øhyøe ahiaføo so ma wødii ohia buruburo; øde ne nsa ato afie a enye øno na øsiø so. 20 “Ampa ara ørennya ahomegyø mifiri dee wapere anya no mu; ørentumi mfa n’akoradee nnye ne ho nkwa. 21 Wafom nneema nyinaa awie; ne nkøsøo nnuru baabiara. 22 N’adedodoø nyinaa mu no, øbekø øshaw mu; na amanehunu a emu ye den beto no. 23 Eføre a n’afuru aye ma no, Onyankopøn betø n’abufuo ogya agu ne so na wabøø no basabasa. 24 Ewom se ødwane firi dadee akodee ano nansø bømma a ano ye købere mfraaøe bøwo no. 25 Wøbetwe bømma no firi n’akyø, ano hyenhyen no befiri ne brøboø mu. Ehu bøba ne so; 26 esum kabii beduru n’akoradee.

Ogya a wømfite mu behye no, na aseø dee aka wo ne na motaa me so, sèdee Onyankopøn ye no? Na ntomadan mu. 27 Øsoro beda n’afødie adi, na asase asore atia no. 28 Nsuyire betwe ne fie aksø, saa ara na nsworosoo beye Onyankopøn abufuhye da no. 29 Yei ne hyeberø a Onyankopøn de ma amumuyefoo, awugyadee a Onyankopøn de ato wøn ho.”

21 Na Hiob buaa se, 2 “Montie me nsøm no yie. Momma yei nye awerøkyerye a mode ma me. 3 Monnya ntoboasee mama me øbere a merekasa, na se mekasa wie a, monkoso nni fe. 4 “Me nwiinwiø hyø onipa ana? Aden enti na ese se menya ntoboasee? 5 Monhwø me, na mo ho nnwiri mo; momfa mo nsa nkata mo ano. 6 Se medwene yei ho a, mebø hu; na me ho popo. 7 Aden enti na amumuyefoo tena nkwa mu? Wønyini kye na wøkø so di tumi. 8 Wøhunu wøn mama a atwa wøn ho ahya no nkøsøo, wøhunu wøn nananom. 9 Øshaw nni wøn afie na elu nri ho; Onyankopøn asotwe mma wøn so. 10 Wøn anantwinini nye akrawa; na wøn anantwiberee wo a, wømpøn. 11 Wøka wøn mma bø mu te se nnwankuo; na emu mmotafowa no hurihuri. 12 Woto mñwom wø akasæe ne sankuo so; na wøde atenteben nnyegyees gye wøn ani. 13 Wødi yie wøn nkwanøna mu na wøkø damena mu asomdwøeø mu. (Sheol h7585) 14 Nansø wøka kyere Onyankopøn se, ‘Firi yen so! Yempe se yehunu w’akwan. 15 Hwan ne otumfoø no a ese se yesom no? Se yebø no mpaæe a mfasoø ben ne yøbenøya?’ 16 Nansø, wøn nkøsøo no nni wøn nsam, enti metwe me ho firi amumuyefoo afutuo ho. 17 “Nansø mpen ahe na wødum amumuyefoo kanea? Mpen ahe na amanehunu ba wøn so, dee Onyankopøn firi n’abufuo mu de ba no? 18 Mpen ahe na wøye se esere wo mframøano, te se ntete a mframø den bi apra wøn? 19 Wøka se, ‘Onyankopøn kora onipa asotwe so de twen ne mma.’ Ese se øtwe onipa no ankasa aso ma øhunu. 20 Ma wøn ankasa ani nhunu wøn see; ma Otumfoø abufuhye no nka wøn ani. 21 Wøn abusuafoø a wøagya wøn akyire no renyø hwee n’agypadøe nyinaa besøe. 22 “Obi betumi akyere Onyankopøn nyansa, wø øbere a øbu atitire mpo aten? 23 Obi wu wø øbere a øwu ahooden; ne ho to no na n’aso mu adwo no, 24 na ne onipadua ye frømm, na ehon ahye ne nnompe ma. 25 Øføforø nso de økra mu yeadie wu, a wanka assetena pa anhwe da. 26 Wøsie wøn nyinaa wø mfturo korø mu, ma asonson korø no ara nuka wøn. 27 “Mahunu mo adwene, økwan a mope se mobu me fo. 28 Mope se moka kyere me sèdee asikaføø ne amumuyefoo, wøn bone enti, wøhwere wøn agyapadøe nyinaa. 29 Nansø mommisa wøn a wøtu kwan; wøbekø akyere mo se 30 onipa bøne nya ne ti didi mu amanehunu da, na wøgyaa no ma no dwane abufuhye da. 31 Hwan na øtumi kasa n’anim? Hwan na øtua no dee wayø so ka? 32 Wøsoa no kø damena mu, na

wōwēn n'aboda. 33 Bonhwa mu dotee ye no de; nyinaa akyi. 3 Se menim baabi a mēhunu no; anaase nnipa nyinaa di n'akyi, na edom a wōntumi nkan metumi ako ne tenabere a, 4 anka meka m'asem wōn di n'anim. 34 "Enti ebeye den na mode mo nsenhunu akyekyere me wer? Mo mmuaee nye hwee se ator?"

22 Na Temanni Elifas buaa se, 2 "Onyankopon bēnya onipa ho mfasoo anaa? Mpo onyansafoo ho beba no mfasoo anaa? 3 Se woye ateneneeni a, anigyeen ben na Otumfoo no bēnya? Se w'akwan ho nni asem a, mfasoo ben na obenya? 4 "Wo kronnye enti na əka w'anim na əbo wo kwaadu anaa? 5 Enye w'amumuye na esoo? Enye wo bōne na edooso dodo? 6 Wopee banbo firii wo nuanom nkyen a enni nteasee biara; wopaa nnipa ho ntoma ma wōdaa adagya. 7 Woamma abrefoo nsuo annom na woamfa aduanne amma dee ekōm de no. 8 Nanso na woye obi a əwo tumi, na əwo nsase, onimuonyamfoo a ote so. 9 Wopamoo akunafo ma wōkōo nsapan na womaa nwisiaa nso ahooden sae. 10 Eno enti na mfidie atwa wo ho ahya, na amanehunu a eba ntem so abo wo hu yi, 11 aden enti na esum aduru a wonhunu adee, na asorokyē akata wo so. 12 "Onyankopon nni əsoro akyirikyiri? Hwe sedee əsoro akyirikyiri nsoromma koron! 13 Nanso woka se, 'Edeen na Onyankopon nim? Esum yi mu na obu aten anaa? 14 Omununkum kabii akata n'anim enti ənhunu yen ebere a ənenam əsoro kontənkurowi mu.' 15 Wobeko so afia ekwan dada a abonefuu anante soos no so? 16 Wopraa wōn kōee ansa na wōn berē reso, na nsuyire hohoroo wōn fapem. 17 Na wōka kyere Onyankopon se, 'Gyaa yen! Edeen na Otumfoo bētumi aye yen?' 18 Nanso, eyē ono na əde nnepa hyēe wōn afie mu, enti metwe me ho mefiri amumuyefoo afutuo ho. 19 Teneneefoo hunu wōn asehwee ma wōn ani gye; na wōn a wōn ho nni asem sere wōn ka se, 20 'Wōasēe yen atamfoo, na ogya ahye wōn agyapadee.' 21 'Fa wo ho ma Onyankopon na nya asomidwoes wō ne mu; saa ekwan yi so na yiedie beye wo kyefa. 22 Tie akwankyere a efiri n'anom, na fa ne nsem sie w'akoma mu. 23 Se wosane kō Otumfoo no nkyen a, obegye wo atom bio; se woyi amumuyesem firii wo ntomadan mu 24 na woto wo sika mpo gu mftuturo mu ne Ofir sikakōo gu abotan a əwo abōn mu no so a, 25 ennee Otumfoo beye wo sikakōo; obegye dwete amapa ama wo. 26 Afei nokorem wobenya anigye wō Otumfoo mu na wobepagya w'ani akyere Onyankopon. 27 Wobebō no mpae, na obetie wo, na wobedi wo bohyē so. 28 Dee woye w'adwene se wobegye no beba mu, na hann beto w'akwan so. 29 Se nnipa hwe ase na woka se, 'Ma wōn so!' a, obegye wōn a wōahwe ase no nkwa. 30 Obegye abonefuu mpo, ənam wo nsa a əho nni fi so begye wōn."

23 Na Hiob buaa se, 2 "Enne mpo, m'abooboodie mu da so ye den; ne nsa ayē den m'apinisie

metumi ako ne tenabere a, 4 anka meka m'asem wōn nanim na magye akyinnyee bebree. 5 Anka mete mmuaee a əde bēma me, na madwene dee əbekā ho. 6 Əde tumi a eso betia me anaa? Dabi, əremmo me kwaadu. 7 Ehā dee nnipa tenenee bētumi aka n'asem wō n'anim, na wōbegye me afiri me otemmufuu nsam afebo. 8 "Nanso se meko apuee fam a, ənni ho; se meko atoe fam nso a, menhunu no. 9 Se əreye adwuma wō atifi fam a, menhunu no; se ədane ne ho ko anafoo fam a, m'ani nhye ne ho. 10 Nanso, ənim ekwan a me nam so; na se əso me hwe a, mefiri mu aba se sikakōo. 11 Madi n'anammōn akyi pē; na manante n'akwan so a mammiane. 12 Mentwee me ho mfirii mmaparansē a əfiri n'anom ho, mama asem a əfiri n'anom ho ahia me asene me daa aduanne. 13 "Nanso əbiara nni ho ka ne ho, na hwan na obetumi atia no? Əye biribira a əpe. 14 Əhwē ma ne əhyē nsem tia me; əda so kora nhyeheyee a ete sei bebree. 15 Eno enti na mebō hu wō n'anim; na se medwene yeinom nyinaa ho a, mesuro no. 16 Onyankopon ama m'akoma aboto; Otumfoo ama mabō huboa. 17 Nanso esum no mma menka m'ano ntom, esum kabii a ekata m'anim no mpo.

24 "Aden enti na Onyankopon nhye berē mma atemmuo? Aden enti na esē se wōn a wōn im noo no hwē saa da no anim esoo emma da? 2 Nnipa yiyo aboo a wōde ato hyee; na wōde nnwankuo a wōawia kō ho adidi. 3 Wōpam nwisiaa mfunumu na wōgēe akunafo anantwie se awowasidee. 4 Wōsum ahiafuu firi ekwan so na wōhyē asase no so ahiafuu ma wōkötete. 5 Ahiafuu no ye wōn adwuma pe aduanne te se esere so mfunumu no; asase wese no so na wōnya aduanne ma wōn mma. 6 Wōboaboa mmoa aduanne ario wō mfu no so na wōdi mprepe wō amumuyefoo bobe nturo mu. 7 Wōnni ntoma, na wōda kwaterekwa; wōnni hwee a wōde kata wōn ho wō awō mu. 8 Mmepo so osuto fō wōn twōnn na wōfomfam mmotan no ho efiri se wōnni ahatasoo. 9 Wōte awisiah firi nufoo ario; na wōfa ohiani abotafoa de si ne ka anan mu. 10 Wōnenam adagya a wōnni ntoma; wōsoa ayuo afaifi, nanso ekōm de wōn ara.

11 Wōkyi ngo wōn adan mu; wōtatiash nsakyimena mu, nanso osukom de wōn. 12 Wōn a wōrewuwuo no apinisie firi kuropōn no mu, na apirafuu kra su pe mmoa. Nanso Onyankopon mfa bōne nto obiara so. 13 "Ebinom wō ho a wōsore tia hann no, wōn a wōnnim n'akwan anaase wōnnante n'atempōn so.

14 Se adekye hann no ko a, owudifoo no sore na əkum ohiani ne mməborōni; adesaee mu, əwiawia ne ho se əkorəmfoo. 15 Əwareseefoo twēn ebere a adee resa; əka se, 'obiara renhunu me,' na əde n'anim hinta. 16 Esum mu na nnipa bubu apono wura afie mu, na awiabere mu no, wototo wōn

ho ερόνο μου; ωνε hann nni hwee ye. 17 Esum kabii ye adekyee ma wən nyinna; ωνε esum mu nneema a εγε hu fa nnamfo. 18 “Nanso wote se ahuro a ετε nsuo ani; ωδαδome won kyefā wə asase no so, enti obiara nkə bobe nturo no mu. 19 Σέδες ωhyew ne ορε de sukyeremma a anane koro no, saa ara na damena de wən a ωωaye bōne koro. (Sheol h7585) 20 Awotwaa were firi wən, na οsonsono di won nam; nnipa bōne dee, wonnkae wən bio na mmom wəbubu te se dua. 21 Wəde obaa bonini a οnni ba ye haboa, na wənhunu akunafoo mməbə. 22 Onyankopon nam ne tumi so tve atumfoo ko; mo Onyankopon tumi ho nkyerekyere; meremfa εwom se wənya asetena pa dee, nanso wənni nkwa Otumfoo no akwan nhinta. 12 Mo ankasa moahunu ho bəhye. 23 Ωtumi ma wən tena ase asomdwoeε yeinom nyinna. Afei nsenhunu yi ase ne sen? 13 “Yei mu, nanso n'ani wo wən akwan so. 24 Wəma wən so berε tiawa bi, na afei wənni ho bio; wəbre wən ase boaboa wən ano se nnipa nyinna; wətwitwa wən gu te se aburoo ti. 25 “Se yei nte saa a, hwan na ωbetumi agye me akyinnyee na ama dee maka aye nsenhunu?”

25 Na Suhini Bildad buaa se, 2 “Tumi ne suro wə Onyankopon; οno na ωhyehye pεpeye wə οsorosoro. 3 Ωbεtumi akan n'akodom anaa? Hwan na ne hann nto ngu ne soa? 4 Ωdasani betene Onyankopon anim sen, na εbεye den na dee obaa awo no ho betee? 5 Mpo se osrane nhyerε na nsoromma ho nte wə n'ani so a, 6 na nkantom onipa a οte se nsaama, onipa ba a εye οsonsono keke!”

26 Na Hiob kasaa bio se, 2 “Woaboa dee οnni tumi! Woagye basa a enni ahooden! 3 Woatu dee οnnim nyansa fo! Na woadaa nhunumu pa ara adi! 4 Hwan na ωboaa wo ma wokaa saa nsem yi? Hwan honhom na εkasa faa wo mu? 5 “Awufoo wə ahoyerε kesee mu, won a wəwo nsuo ase ne dee ete mu nyinna. 6 Asamando da adagya Onyankopon anim; Ωsεe nso nni nkatasoo. (Sheol h7585) 7 Ωtre atifi fam ewiem wə dee eda mpan so; na οde asase sensen ohunu so. 8 Ωkyekyere nsuo hye ne omununkum mu, nanso nsuo no mu duru ntumi mpae no. 9 Ωtre ne omununkum mu de kata osrane ani. 10 Ωhye agyiraeε wə nsuo so de to hyee wə hann ne esum ntam. 11 Ωsoro nyinasoo woso, na n'animka ma won ho dwiri won. 12 Ωde ne tumi wəsoo εpo ne nyansa mu, οtwitwaa εrobəpon mu asinasini. 13 Ωde n'ahomee maa ewiem teeε; na ne nsa wəo οtweaseε a οrewaa. 14 Yeinom ye ne nnwuma mfeafeaho; oka asomusem breoo kyere yen! Na hwan na ωbetumi ate ne tumi mmoboru no ase.”

27 Hiob toaa n'asem so se, 2 “Se Onyankopon te ase yi, οno a wammu me atentenenee, Otumfoo a wama madi me kra mu awershoo; 3 mmere dodoa a nkwa wə me mu, na Onyankopon homee wə me mu yi, 4 m'ano renka amumuyesem,

na me tekrema rentwa nkontempo. 5 Merennye nto mu da se dee woka no ye nokore; merenka me mudie nhye, kosi se mewuo. 6 Μekura me tenenee mu. Merennyaa mu; se mete ase yi, me tiboa remmu me fo. 7 “Ma m'atamfoo nye se amumuyefoo, na wən a wəkyiri me nye se atorofoo. 8 Anidasoo ben na dee οnni nyamesu no wə wə ne wuo akyi, εbere a Onyankopon agye ne nkwa afiri ne nsam? 9 Onyankopon tie ne sufre εbere a amanehunu aba ne so anaa? 10 N'ani begye wə Otumfoo mu? Ωbesu afre Onyankopon εbere biara anaa? 11 “Mεma mo Onyankopon tumi ho nkyerekyere; meremfa εwom se wənya asetena pa dee, nanso wənni nkwa Otumfoo no akwan nhinta. 12 Mo ankasa moahunu ho bəhye. 13 Yeinom nyinna. Afei nsenhunu yi ase ne sen? 14 Se εω ma dodoa sen ara, wən hyεbere ne akofena; na n'asefoo rennidi mme da. 15 Ωyaredom besie wən a wəbeka wə n'akyi, na wən akunafoo rensu wən. 16 Εwom se οshore dwete te se mfuturo na οboa ntoma ano se dotee dee, 17 nanso dee ορε gu ho no, ateneneefoo na wəbefira na pepefoo no nso akyekyε dwete no. 18 Efie a οsi no te se ananese afafa, εte se pata bi a οwemfoo abo. 19 Ωda ho te se οdefoo, nanso οrenna saa bio; οbete n'ani no na ne nyinna atu ayera. 20 Ahunahuna ba ne so se nsuyire; ahum hwim no kə anadwo. 21 Apuees mframa soa no kə, na οnni ho bio; εtwe no firi ne teberε. 22 Εbə no a ahumməborə nni mu εbere a οredwane afiri ne tumi ase. 23 Ωde fe bə ne nsam na εpamoo no firi ne teberε.”

28 Εω dee wətū dwete ne beaε a wohoa sika koko ho. 2 Wətū dadee firi fam, na wənane kōbere firi dadeben mu. 3 Onipa ma esum ba awieε; na οhwehwε kə akyirikyiri asase mu kōpe dadeben wə esum kabii mu. 4 Baabi a εne dee Ωdasani tee ntam εkwan ware no, otu amena de fagudeetuo afidie hye ho, mmeammea a onipa nan sii ho akyere baabi a εmmen nniipa no, εho na οdi aforosiane. 5 Asase a εbə aduanε no, wənane aseε no te se dee wode ogya na aye; 6 aboodemmo firi n'abotan mu na sikakoko mpo nso wə ne mfuturo mu. 7 Ωkōdeε biara nniim saa kwan a ahinta no, akorɔma biara ani nhunuiε. 8 Mmoa ahantafoo nnante wə ho na agyata nkōdeεdeε wə ho. 9 Onipa nsa paapae abotan denden na οma mmeε ase da ho. 10 Ωtwa aka fa abotan mu, na οhunu n'ademudeε nyinna. 11 Ωhwehwε baabi a nsubontene ti wə na οda nneεma a ahinta adi. 12 Nanso εhe na yεbehunu dee nyansa hye? εhe na nteaseε tee? 13 Onipa renhunu ne bo a εsom; wərenhunu wə ateasefoo asase so. 14 Na εbunu ka se, “Enni me mu”; na εpo nso se, “Enni me nkyen.” 15 Wərentumi mfa sikakoko amapa nta, na wərentumi mfa dwete nkari ne boø. 16 Wərentumi mfa Ofir sikakoko nta apopobibirieboø

anaa aboodemmo o nso saa ara. **17** Worentumi mfa ahwehwé anaa sikakokoo ntoto ho, na worentumi mfa sikakokoo nnwinnee nsesa. **18** Ense se yébo ahwene panin ne ahwehwébo din; nyansa boo sene nhwene pa. **19** Etiopia akarateboo ne no nse; worentumi mfa sikakokoo kronn nto. **20** Ennee na ehe na nyansa firie? Ehe na nteasee tee? **21** Wóde asie abodee biara ani, wóde asie ewiem mnomaam pmo. **22** Óssee ne Owuo ka se, “Yeate no huhuhuhu keke.” **23** Onyankopon te ekwan a ekó ho ase, na óno nko ara na óním baabi a etee, **24** Efiri se óhwe kóduru nsase ano na óhunu biribira a éwo ósoro ase. **25** Ebere a óhyéé mframá ano den too ho na ósusuu nsuwa no, **26** ebere a ókaa no óhye so kyere osuto na ótwaaw ekwan maa apranna no, **27** afei óhwee nyansa na ókarii no hwéee; na ógyee no too mu na ósco no hwéee. **28** Na óka kyere onipa se, “Awurade suro, éno ne nyansa; na se wókyiri bóna a, wowó nteasee.”

29 Hiob toaa so se, **2** “Mafe abosome a atwam no, nna a Onyankopon hwéee me soó no, **3** ebere a ne kanea hyeren m'atifi na mede ne kanea menantee esum mu no! **4** Ao, enna a mesii soó no, ebere a Onyankopon adamofoa a emu ye den hyiraa me fie, **5** ebere a na Otumfóo da so ka me ho na me mma atwa me ho ahyia, **6** ebere a na nufosuo mu sradee afó m'akwan na abotan hwíee ngo se nsuo maa me. **7** “Ebere a na meko kuropon épono ano mekótena m'adwa so wó ómanfoó adwaberem, **8** mmeranteen hunu me a, wógyina nkyen na mpanimfoó sore gyina hó; **9** atitire gyae kasa na wóde won nsa kata wón ano; **10** mmapomma tem dinn, na wón tekrema ka wón dodom. **11** Wón a wóte me nka nyinaa ka me ho asempa, na wón a whunú me nyinaa kamfo me, **12** efiri se, meboaa ahiafoo a wósu pée mmoa, ne nwisiaa a wónni aboafóo. **13** Onipa a na órewuo no hyiraa me; na memaa akunafoo ani gyeew won akoma mu. **14** Mede tenenee fíraa se m'aduradee; aténtenenee yéee me nkatasoo ne m'abotire. **15** Meyee aníwa maa anifirafoo, ne enan maa abubuafoo. **16** Meyee ahiafoo agya; na mekaa ahohoo asem maa wón. **17** Mebubuu amumuyefoo se na mehwim wón a wódi wón nya no firii wón anom. **18** “Medwenee se, ‘Mewu wó m'ankasa me fie mu, na me nna adoo so se anwea. **19** Me nhini beduru nsuo ano, na obosuo agugu me mman so anadwo mu nyinaa. **20** M'animuonyam bekó so aye frómm wó me so, na m'ahóoden aye foforó.’ **21** “Nnipa hwéee se wóte me, wóyéé dinn, twenee m'afotuo. **22** Se mekasa wie a wónnkasa bio, efiri se me nsem too wón asom yie. **23** Wótwenee me sedee wótwene osuto, na wómenee me nsem se osuto bere nsuo. **24** Wón abasa mu buie no, mesere kyere wón; m'animtee som bo ma won. **25** Mebaa ekwan maa wón na metenaa ase se wón óhene; metenaa ase se óhene a ówó n'akodóm mu; meyeé se obi a ókyekyere agyaadwotwafoo were.

30 “Nanso seesei wóseré me, nnipa a manyini sene wón, na wón agyanom mfata se wóne me nnwan ho nkraman tena. **2** Mfasoo ben na wón nsa mu ahooden wo ma me, ebere a wón ahooden afiri wón mu? **3** Ohia ne ekóamama wón ho atete, wónanee asase wesee ne asase bonini so anadwo. **4** Woboabooa nkyenhanan ano wó nkyekyere mu, na wóde esere so nnuia nhini yéee wón aduané. **5** Wón mfeéoo pamoo wón firii wón mu, na wóhuroo wón se akoromfoó. **6** Wóhyéee wón ma wótenaa nsuka a emu awo, abotan ne efam ntokuro mu. **7** Wóssu se mfunumu wó wiram na wófoforee so wó ódóta ase. **8** Ekuo a wómfra na wónni din, wópam wón firii asase no so. **9** “Na enne yi wón mmammarima de dwom bó me akutia; maye abusudee wó wón mu. **10** Wókyiri me na wónnka mma me ho; wómmfere se wóteeté ntasuo gu m'anim. **11** Afei a Onyankopon abubu me tadua na óde amanehunu aba me so yi, wóyeé dee wópe wó m'anim. **12** Abusuakuo no to hýe me so wó me nifa so; wósum me nan mfidie, na wósisí apie tia me. **13** Wósisí m'akwan; na wónya me see me na obiara mmoa me. **14** Wóba te se dée wófiri ntokuro a ano abae mu; wónam mmubuié no mu munimuni ba. **15** Ahunahuna ma me ho dwiri me; m'animuonyam atu kó sédéé mframá abó agu, me banbó atu ayera se omunukum. **16** “Na seesei, me nkwa resa; na amanehunu nna akyekyere me. **17** Anadwo wówo me nnompé mu; óyea a ewé me no nnyae. **18** Onyankopon firí ne tumí mu ye se aduradee ma me; ómia me te se m'atadee kón. **19** Óto me twenee atékye mu na óma me ye se m'futuro ne nsó. **20** “Ao Onyankopon, mesu mfre wó, nanso wómmua me. Mesore gyina, nanso wóhwé me keke. **21** Woba me so aniberees so; wóde w'abasa mu tumí to hýe me so. **22** Wohwim me na wóde mframá pia me; wodankiyidankýi me wó ahum mu. **23** Menim se wóde me bekó owuo mu, baabi a woahye ama ateaseefoo nyinaa. **24** “Ampa ara obiara mfa ne nsa nka onipa a órebree ebere a óresu pe mmoa wó n'amanehunu mu. **25** Mansu amma wón a wówó óshaw mu anaa? Me kra were anho amma ahiafoo anaa? **26** Nanso ebere a m'ani da papa so no, bone baee; ebere a mepées hann no, esum na eduriue. **27** Meyafunu mu a ewówo me no nnyae da; na nna a amanehunu wó mu da m'anim. **28** Menenam a mabiri a ónyé se ówia na ahye me; megyina adwaberem na mesu pe mmoa. **29** Madane nnompó nuabarima, me ne apatuó na ebo. **30** Me honam ani abiri na óhwanehwane; huraeé ama me ho adó. **31** Me sankuo bó kwadwom, na m'aténteben ma agyaadwotwa nnyegyee.

31 “Me ne m'ani yéee apam se meremfiri akónno mu nhwé ababaawa. **2** Edeén ne onipa

kyefā a ḥifīrī ḥosoro Onyankopon nkyen? Edeēn ne m'ānoyie ase, ma Otumfoō no mmua me; ma deē n'agypadēe a ḥifīrī ḥosoro Otumfoō no nkyen? 3 Enye ḥobo me kwaadū no ntware ne soboobō. 36 Ampa ḥosēe mma amumuyefoo? Enye asiane mma wō a ara, anka mede behye m'abatiri, anka mede behye woye bōne? 4 ḥonhunu m'akwan na ḥonkan anammon se ahenkye. 37 Anka mebu m'anammontuo biara ho biara a metuo anaa? 5 “Se manante wō nkontompo akonta akyere no; anka mēkō n'anim se ḥeneba.) mu anaase matu mmirika adi mnaadaasēm akyi a, 6 38 “Se m'asase team tia me na nisuo fo n'akofie ma Onyankopon nkari me wō nsania papa so na nyinaa, 39 se madi so aba a mentuaa ka anaase ḥebhunu se me ho nni asem. 7 Se m'anammontuo mabu eso apaafoo no abamu a, 40 ma nkasee mfifiri afom ekwan, se m'akoma adi m'ani akyi, anaase me nsi ayuo anan mu na wira mfu nsi atokoo anan nsa ho agu fi a 8 ennee ma afoforo nni dee madua, mu.” Hiob nsem no asi.

na ma wōntutu me mfudee ngu. 9 “Se ḥaabā bi ato m'akoma so, anaase mate me yonko bi əpono akyi a, 10 ennee, me yere nyam ḥabarima foforo aduanē, na mmarima afoforo ne no nna. 11 Ḫifīrī se, anka eno na ḥebeyē aniwusēm ne bone a eṣe se wōtwe aso wo so. 12 Enye ogya a ḥhye kōduru ḥosēe mu na ḥebetumi atutu m'agypadēe nyinaa ase. 13 “Se mabu m'asomfoō mmarima ne mmaa ntēnkyea ebere a wō ne me nyaa asem, 14 na se Onyankopon de si m'anim a, edeē nameye? Se wofre me akontabuo a, mmuaeē ben na mema? 15 Enye dee ḥobō me wo yafunu mu no na ḥobō wōn? Enye onipa korō no na ḥobō yen nyinaa wo yen maamenom yafunu mu? 16 “Ohiani bi wō hō a ḥhia mmoa a mammao no? Anaa mabu akunafoō bi abasa mu? 17 Mabo m'aduane ho atirimuoden a mamma nwisiaa bi? 18 Dabi, ḥifīrī me immerantebere mu, matete wōn sedēe agya beye, na me nkwa nna nyinaa mu, mahwē akunafoō. 19 Se mahunu obi a ḥonni aduradee na ḥrebreh, anaa ohiani bi a ḥonni atadee, 20 na se wamfiri akoma mu anhyira me wō ebere a mede me nnwan ho nwi kaa no hye, 21 se mama me nsa so atia awisiaa bi, esiane se mewō tumi wō aseniih enti a, 22 ennee ma m'abasa mpan mfiri m'abatiri, ma ḥemmubu mfiri ne po so. 23 Mesuroo ḥosēe a ḥifīrī Onyankopon nkyen, na n'animuonyam ho suro enti mantumi anye saa nneema yi. 24 “Se mede me were ahye sikakōkō mu anaase maka akyere sikakōkō amapa se, ‘Wo na wobō me ho ban,’ 25 se masepē me ho wō m'ahodee bebrebe enti, ahodee a me nsa aka yi, 26 se mahwē owia a ḥhyerēn anaa ḥsrane a enām animuonyam mu, 27 ama aka m'akoma a obiara nnim na me nsa yee wōn atuu de anidie maa wōn a, 28 ennee na yeinom nso beye bōne a wōbu ho aten, ḥifīrī se na manni Onyankopon a ete ḥosoro no nokore. 29 “M'ani nnyee wō me ḥtamfoō amanehunu ho anaa menseree no wō ḥshaw a aba ne so. 30 Memmaa m'ano nyee bōne se medome obi nkwa. 31 M'asomfoō a wōwā me fidua mu nkaa da se, ‘Oma ekōm de yen.’ 32 ḥohohō biara anna abontene so da, ḥifīrī se me əpono ano daa hō da biara maa akwantufoo, 33 Makata me bōne so sedēe nnipa ye de m'afodie ahye m'akoma mu? 34 Suro a mesuro nnipadom ne ahohora a ḥifīrī minusua hō no enti meyee komm a mamfiri adi? 35 “Ao, se anka mewō obi a ḥebtie me. Mede me din ahye

32 Enti saa mmarima baasa yi ammuu Hiob bio, ḥifīrī se, na otene wō ḥono ara ani so. 2 Na Busini Barakel babarima Elihu a ḥifīrī Ram abusua mu no bo fuu Hiob yie se ḥbu ne ho bem na ḥommu Onyankopon mmom bem. 3 Ne bo fuu nnamfonom baasa no se wōntumi anya nnyinasō bi ammō Hiob nsem no angu, nanso wōbuu no fo. 4 Elihu twenee se afoforo no bekasa akyere Hiob, ḥifīrī se, na wōanyinyini sene no. 5 Na ḥhunu se nnipa baasa no nni asem biara ka bio no, n'abufuo sōreee. 6 Enti Busini Barakel babarima Elihu kaa se, “Meye abōfra, na moye mpanimfoō; eno enti na mesuroo se meka dee menim akyere mo. 7 Medwenee se, ‘Ese se mpanimfoō kasa; eṣe se wōn a wōn ani afire kyere nyansa.’ 8 Nanso honhom a ete onipa mu, Otumfoō no ahomes no na ema nteases. 9 Enye mpanimfoō nko na wōyē anyansafoō, enye wōn a wōn ani afire nko na wote dee eyē ase. 10 “Enti mese: Montie me; me nso meka m'adwene. 11 Metwenees wō ebere a morekasa, metiēe mo adwenkyere; ebere a na monhunu dee monka no, 12 meyee aso maa mo pa ara, nanso mo mu biara antumi ankyere se Hiob aye mfomsoō; mo mu biara anyi n'anosem ano. 13 Monnka se, ‘Onim nyansa; Onyankopon nko ara na ḥebetumi asesa n'adwene.’ 14 Se Hiob ne me kasaes a, anka merenneyina mo adwenkyere no so mmua no. 15 “Mo ho adwiri mo, monni hwēe ka bio; mo nsem asa. 16 Ese se metwen wō ebere a moaye komm yi, saa ebere a mo monni mmuaes biara de ma yi? 17 Me nso meka bi me nso meka m'adwene. 18 ḥifīrī se, nsem ahye m'animu ma, na honhom a ete me mu no hye me se menka; 19 Me mu no, mete se nsa a ḥhye toa mu; Me te se nsā kotoku foforo a ərebepae. 20 Ese semekasa na me ho tō me; eṣe se mebue m'ano na me ma mmuaes. 21 Merenye animhwē na merenkorokoro obiara. 22 Na se makwadare akorokoro mu a, anka me Yefoo beyi me afiri hō ntem so.

33 “Na afei, Hiob, tie me nsem; ye aso ma biribiara a meka. 2 Merebebue m'ano; me nsem aba me tekremā so. 3 Me nsem firi akoma a etene mu; na m'ano de ahonim pa ka dee menim. 4 Onyankopon Honhom na abō me; Otumfoō no ahomes ma me nkwa. 5 Se wobetumi a, ma me mmuaeē; siesie wo ho, na ka si m'anim. 6 Wo ne me nyinaa ye

34 Afei Elihu kaa se, **2** “Mo anyansafoo, montie
me nsem; mo animdefoo monye aso mama me.
3 Efiri se aso so nsem hwe sedee tekrema ka aduane
hwe no. **4** Momma yensese nhunu dee eye ma yen.
Momma yen nyinaa mmo mu nsua dee eye. **5** “Hiob
kaa se, ‘Me ho nni asem, nanso Onyankopon abu
me ntenkyea. **6** Ewom se m’asem da ekwan mu,
nanso, wɔbu me otorfuu; ewom se menyee bɔne
biara, nanso ne bɛmmma no ama me apirakuro a
ɛnnwu da.’ **7** Onipa ben na ote se Hiob a ɔnom
animtiabuo se nsuo? **8** ɔne amumuyefoo nante;

35 Afei, Elihu kaa se: 2 "Wogye di se yei fata?
Woka se, 'Onyankopon bétwitwa agye me.' 3
Nanso wobisa no se, 'Mfasoñ bén na menya, na se

manyē bōne a, mfasoo bēn na menyā? 4 “Mepē se bebrebe nyinaa enti, worenkō amanehunu mu anaa? mebuā wo ne wo nnamfonom nyinaa. 5 Ma w’ani 20 Mpere anadwo ho, se emmeprā nnipa mfiri wōn so kyere ḥorō na hwe; hwe omununkum a ewō afie mu. 21 Hwe na woannane ankō bone ho, dee w’atifi osorosoro nohoā. 6 Se woyē bōne a, ekwan aye se wope sene amanehunu. 22 “Onyankopon ye bēn so na esakyera Onyankopon? Mpo se wo bōne kēsēe wo ne tumi mu. Hwan na oye okyerkyerēfoo dōoso a, nsunsuansoo bēn na enya wo ne so? 7 se ono? 23 Hwan na wahyehye n’akwan ama no Se wotene a, edeeē na wode ma noo anaase edeeē anaa waka akyere no se, ‘Woaye mfomsoo.’ 24 Kae na onya firi wo nsam? 8 W’amumuye pira onipa na kamfo n’adwuma a nnipa de nnwontoo akamfo a ḫte se wo na wo tenenee pira nnipa mma nko no. 25 Adasamma nyinaa ahunu; nnipa hwe haa ara. 9 “Nnipa su ēberē a wōwō nhyesoo ase; na firi akyirikyiri. 26 Onyankopon ye kēsēe, eboro yen wōsre mmoa firi dee ḫōa tumi nsam. 10 Nanso, nteasee so! Ne mfēe dōodo mu nni hwehwebea. 27 obi mmisa se, ‘Ehe na Onyankopon, me Yēfoo no “Otwtewē nsuo a esō, ma edane osuto gu asutene wō, dee ḫoma nnwom anadwo no, 11 dee akyere yen mu; 28 na omununkum to bosuo gu fam na osuto nimdee bebree sene asase so mmoa na ḫoma yehunu bebree gu adasamma so. 29 Hwan na ḫebetumi ate nyansa sene ewiem nnomaa?’ 12 Se nnipa su team sedēe ḫtretre omununkum mu ase, sedēe obobo mu a, ḫommua, amumuyefoo ahantā enti. 13 Ampa firi n’atenee? 30 Hwe sedēe ohwete n’anyinam mu ara Onyankopon rentie wōn nkotosre hunu no; na wo ne ho ma ēkō epo bunu mu. 31 Yei ne ekwan a Otumfōo remmu. 14 Woka se wonhunu no, nanso ḫfa so di amanaman no so na ḫoma aduane bu wōn se wotwen no a, ḫde atentenenee bēba enti ese se so. 32 ḫde anyinam hye ne nsam ma na ḫhye no se wotwen no. 15 Bio, woka se n’abufuo mmfa asotwee ensi n’agyrāee. 33 N’aprannahā bō ahum a ereba no mma na n’ani nni amumuyesem akyi pii. 16 Enti ho nkaeē; na anantwie mpo ma wōhunu se ereba. Hiob bue n’ano ka nsem hunu; nimdee a onni enti, ḫkeka nsem bebree.”

36 Elihu toaa ne kasa so se, 2 “Monto mo bo ase kakra mma me, na mēkyere mo se aka bebree a ese se yeka ma Onyankopon. 3 Menya me nimdee firi akyirikyiri; mēka se me Yēfoo bu atentenenee. 4 Monnye ntom se me nsem ye nokore turodoo; na meye obi a ne nimdee so wo mo mu. 5 “Onyankopon so, nanso, ḫntwiri nnipa; ḫkorōn na ḫnhinhim ne botaeē mu. 6 ḫmma amumuyefoo ntēna nkwa mu, na ḫde amanehunufo kyeifa ma won. 7 ḫnyi n’ani mfiri ḫteneneeni so. ḫma wone ahemfo di adee na ḫma wōn so afēbō. 8 Na se wade mpokyere gu nnipa na amanehunu ahoma akyekyere wōn papee a, 9 ḫka dee wōaye kyere won se wōnam ahantā so aye bōne. 10 ḫma wōtie ntēnesoo na ḫhye wōn se wōnnu won ho won bōne ho. 11 Se wōye ḫsetie na wōsom no a, wōbedi yie wo won enna a aka no mu na won mfēe nyinaa aye aniso ama won. 12 Na se wōantie no a, wōbeyerā wo akofena ano, na wōawuuwū a wōnni nimdee. 13 “Wōn a wonnim Onyame no kora abufuo so; mpo se ogu wōn nkōnsenkōnsen a, wōnsu mpe mmoa. 14 Wōwuwu wōn mmabunubere mu wō adwaman mu, wō mmarima adwamanfōo a wōtēte abosonnan mu mu. 15 Nanso, won a wōhunu amane no, ḫgye wōn; na ḫkasā kyere wōn wo wōn haw mu. 16 “Dregye wo afiri ahohiahia mu de wo akō petee mu a ahokyere nnie, dee wōwō asomdwōeē, na nnuane pa aye wo epōno so ma. 17 Nanso seesei, atemmuo a ḫfata amumuyefoo na aba wo so; atemmuo ne atentenenee aso wo mu. 18 Hwe yie na obi amfa ahonya annaadaa wo; mma adanmudee kēsēe bi ntwe wo. 19 W’ahonya anaase mpo w’ahohaw

37 “Yei ma m’akoma bō paripari na ēbō denden pa ara. 2 Tie! Tie ne nne mmobom, ne hooye a efiri n’anon reba. 3 ḫgyaa n’anyinam mu wō ḫsoro ase nyinaa na ḫma ēkōduru asase ano. 4 Eno akyi na ne mmobom no ba; ḫde nne kēsēe bobom. Se ḫkasā a, biribiara nsianka no. 5 Onyankopon nne bobom ma no ye nwānwa; oye nneema akesee a eboro yen adwene so. 6 ḫka kyere sukyerēmma se, ‘Tō gu asase so,’ ne osuto nso se, ‘Ye osuto kēsēe.’ 7 Sedēe nnipa a wābo won nyinaa behunu n’adwuma enti, ḫma obiara gyae n’adwuma. 8 Wiram mmoa kōtētē; wōkhyehye wōn abōn mu. 9 Ahum tu firi ne pia mu, na awō nso firi mframā a ērēbo mu. 10 Onyankopon ahome de nsukyenee ba, na nsuo hahanaa no kyene. 11 ḫde fōnwuni hye omununkum ma; na ḫtwa n’anyinam fa mu. 12 ḫhye ma wōkyinkyini fa asase so nyinaa so hyia ye dee ḫkyere se wōnē biara. 13 ḫde omununkum ba de betwe nnipa aso, anaase ḫma etō gu asase so de kyere n’adōee. 14 “Tie yei, Hiob; gyae na dwene Onyankopon anwanwadee ho. 15 Wonim sedēe Onyankopon danedane omununkum, na ḫma anyinam tete firi mu? 16 Wonim sedēe omununkum sensen ewiem, dee oye nyansaboakwa no anwanwadee? 17 Mo a mote fifire wō mo ntadee mu ēberē a anafoō mframā ma asase no ye dīnn no, 18 wōbetumi aboa no ama watré ewiem, a eyē dene se kōbere mframāraeē ahwehwē? 19 “Kyere yen dee ese se yeka kyere no; yerentumi nka yen asem, esiane se yēnniim enti. 20 Ese se wōbo Onyankopon nkaeē se mpe se me ne no kasa anaa? Onipa bi wō hō a ḫberē se wōbemene no anaa? 21 Obiara rentumi nhwē owia, sedēe ēhyerēn wō ewiem ēberē a mframā abō ama ewiem atee. 22 ḫfiri atifī fam ba wō animuonyam sononko mu; Onyankopon ba

wō surokronkron tumi mu. **23** Yēnhunu Otumfo o�e, nanso ne tumi ye kese; n'atentenenee ne teneneeye kese akyi mpo onye nhyesoo. **24** Enanti mniipa de anidie ma no, na ɔmmu akoma mu anyansafoo biara."

38 Afei, Awurade firi ahum mu buaa Hiob se, **2** "Hwan ne dee ɔde nsem a nimdee nni mu katakata m'afotuo so? **3** Hye wo ho den se ɔbarima; mēbisa wo nsem, na wobeyi m'ano. **4** "Ebere a metoo asase fapem no, na wowa he? Se wonim a, ka ε. **5** Hwan na ɔsusuu ne tenten ne ne tetrete? Ampa ara wonim! Hwan na ɔtwee susuhoma faa ani? **6** Edeen so na egyina, anaase hwan na ɔtoo ne tweatiboo no, **7** ebere a anɔpa nsoromma bao mu too dwom, na abafaa nyinaa de anigyeet teama no? **8** "Hwan na ɔkaa epo hye apono akyi, ebere a epue firii yafunu mu, **9** ebere a mede omununkum yee n'iaduradee na mede esum kabii kyekyereen noo, **10** a wonnsane nkɔ won nkyen bio. **5** "Hwan na ɔma ebere a metoo hye maa noo na mesisii n'apono ne n'adaban, **11** ebere a mekaa se, 'Eha ara na wobeduru, entra ha; ha na w'ahantan asorokyee no mmeso?' **12** "Woahye mmara ama adekyees da? Anaa woakyere no n'afa, **13** se ɔnkɔka asase ano na entu amumuyefoo mfiri so? **14** Asase fa ne bobere se dotee a ehye ɔnɔano ase; na eso tebea da adi te se atadee. **15** Wode amumuyefoo hann akame won, na wɔn abasa a woapaga no mu abu. **16** "Woapeepes mu ahunu nsutire a epo firi mu ba anaa woanante ne bunu mu? **17** Wode owuo sunsumma apono anaa? **18** Woate ewiase a eda ho hahanaa no ase anaa? Se wonim yeinom nyinaa a, ka kyere me. **19** "Ehe na hann firi ba? Na ehe na esum nso kɔ? **20** Wobetumi de won ako won sibere? Wonim akwan a eko won atenae? **21** Ampa ara wonim, efiri se na woawo wo dada. **22** "Woakɔ sukyeremma adekoradan mu da, anaa woahun asukɔtweea adekoradan makora so ama ahohiahia bere, ɔsa ne akodie nna? **24** Ekwan ben na eko baabi a anyinam firi ba, anaa baabi a apuee mframa firi na ɔbo fa asase so? **25** Hwan na otwaa eka maa osubransam, ne ekwan maa aprannaa mmobom, **26** se ɔbeto agu asase a obiara nte so so, anweatam a obiara nni so, **27** na ama asase bonini a eye wesee yi afɔ na esere afifiri so? **28** Osuto wo agya anaa? Hwan na eye agya ma obosuo? **29** Hwan yafunu mu na nsukyenee fire? Hwan na ɔwoo nsukyenee mporoporow firi soro **30** ebere a nsuo kyene dane se ɔbo, na ebunu ani kyene? **31** "Wobetumi de ahoma akyekyere Akokɔbaatan ne ne mma? Wobetumi asane Nwenwenente nhoma anaa? **32** Wobetumi de anɔpa nsoromma aba wɔ ne bere mu anaase wobetumi ayi sisire ne ne mma afiri ho? **33** Wonim mmara a efa ewiem ho? Wobetumi de Onyankopon ahennie aba asase so? **34** "Wobetumi Wo na wohye okɔdee ma no tu kɔ sorosoro kɔye ama wo nne aduru omununkum so na wode nsuo

akata wo ho anaa? **35** Wobetumi ama anyinam atwa? Wobekɔ akyere wo se, 'Yennie anaa?' **36** Hwan na ɔde nyansa ma akoma anaase ɔde nteasee hye adwene mu. **37** Hwan na ɔwo nyansa a wode kan omununkum? Hwan na obetumi akyea ɔsoro nsuo nkotokuo, **38** ebere a mfturo aye den ama dotee atato keka bo mu. **39** "Woko ahayɔ ma gyataberee ma agyata didi mee **40** ebere a wobutubutu wɔn abon ano anaase wotete nnɔto ase? **41** Hwan na ɔma anene aduane ebere a ne mma su frɛ Onyankopon na wɔkyinkyini pe aduane?

39 "Wonim ebere a bepo so mmirekyie wowoo? Woahwe, ahunu ebere a ɔfrotee nyinsen ne ba? **2** Woakane abosome dodoo a wode nyinsen? Wonim ebere a wwooo anaa? **3** Wokoto wooo wɔn mma; na wɔn awokoo yea to twa. **4** Wɔn mma nyini ahooden so wo wiram; na wɔgya wɔn awofoo ho nkyene asase tamaa se n'atenaes. **7** ɔsere fie, ne kɔyinyi ase? **8** ɔkyinkyni mmpo so no se n'adidibe; ehɔ na se ɔbɛsom wo anaa? **10** Wobetumi asa no wɔn kɔyenyi anadwo anaa? **11** Wobetumi de wo ho ato no so esiane n'ahooden dodo ntí? Wobegya w'adwuma a eye den ama no anaa? **12** Wogye di se ɔde w'aburo beba na waboa ano de akyi ayuporobeaa anaa? **13** "Sohori bɔ n'ataban mu anigyeet so, nanso wɔntumi mfa ntoto asukɔnkon dee ho. **14** ɔto ne nkosua gu asase so ma mfturo ka no hye, **15** emfa ne ho se enan bi bepekye no, se wiram aboa bi betiatia so. **16** ɔba ne Nanso se ɔtre ne ntaban mu tu mmirika a, ɔsere mma atirimuoden sdeew wonnye ne dea; emfa ne ɔponko ne ne sotefoo. **19** "Wo na woma ɔponko no n'ahooden anaa wode ne kɔn mu nwi kuaha no ma no? **20** Wo na woma no huri te se ntutumme, na ɔde ne nkorɔmo hunahuna anaa? **21** ɔde ne nan tintim fam denden, na n'ani gye n'ahooden mu, na afei ɔbo wura ɔko mu. **22** ɔmmo hu, na ɔnsuro biribiara; ɔhunu akofena a onnwane. **23** Bemma woso wɔ ne nkyen mu bɔha mu, na pea ne pemɛ nso di ahim wɔ ne ho. **24** ɔfiri ahoperee mu de n'ano sisi fam; na se wohyen totorobento a, ɔntumi mnyina faako. **25** Se totorobento hyene a ɔka se, 'Wiesel' ɔte ɔko ho hwa firi akyirikyiri, ɔsahene no nteamu ne oko mu osebo. **26** "Wo nyansa na ɔma akɔrɔma tuo na ɔtre ne ntaban mu fa anafo? **27** Wo na wohye okɔdee ma no tu kɔ sorosoro kɔye ne pirebuo wɔ ho? **28** ɔbotan mu na ɔtee na ehɔ

na ḥda; ḥbotan soronsorōn ye n'abandenden. **29** biara nni ho a wobefā so akye no; ani a ḫbo ne so ḫho na ḫfiri kope n'aduane; n'ani hunu adee a ḫwo keke no ma nnipa dwodwo. **10** Obiara ntumi nsi ne bo nhwanyane no. Afei hwan na ḥbetumi me ne adi asie? **11** Hwan na mede no ka a eṣe se metua? Biribira a ḫhye osoro ase wo me. **12** "Me were remfiri se meka n'akwa, n'ahooden ne ne bōberē fefe no ho asem. **13** Hwan na ḥbetumi aworō ne ho nwoma, na hwan na ḫde nnareka bekō ne ho? **14** Hwan na ḥbetumi abue n'apantan, a eṣe a ḫye hu aye no ma no? **15** N'akyi wo abona a esesa soō, epipi so a ḫkwan nna mu koraa; **16** sedee epipi so fa no enti, mframā biara mfa ntam. **17** Etoatoa mu dendeenden a emu ntumi ntete. **18** Se ḥnwansi a, etete ogya; n'aniwa aba te se ahemadakyē hann. **19** Egyaten turi firi n'anom na nsramma turituri firi mu. **20** Wisie tene firi ne hwene mu te se esen a esi ogya soō. **21** N'ahomee ma gyabidie ano so, na egydaree tu firi n'anom. **22** Ne kōn mu wo ahooden ankasa; wōn a ḫwhunu no no abasa mu tu. **23** Ne wedee a abubu agu soō no ye peperee; aye pemee a eneka ne ho. **24** Ne koko so ye dene se ḥbotan; ḫye dene se ayuoyammoō. **25** Se ḫsore a, ahoodenfōo bō huboa; se ḫporo ne ho a, wōdwane. **26** Akofena wo no a, ḫnika no, pea, pemee ne agyan nso saa ara. **27** ḫfa dadee se wira bi na kobere mfratraeē te se dua a awuo bi ma no. **28** Agyan mma no nnwane; ahwimmoō mu aboa ye ntete ma no. **29** Aporiba te se esere wo n'ani so; na ḫsore pemee nnhyegyee. **30** Abon a ano ye nnam tuatua ne yafunu so. ḫtwe ne ho ase wo fam fa atekye mu a, eyiyi akam. **31** ḫma ebunu mu huru se nsuo a ḫwo esen mu na ḫnunu epo mu se sradee a ḫwo kukuo mu. **32** Dees ḫbefa no, ḫho nsuo no pa yereyere; na obi besusu se epo bunu adane aye dwono. **33** Biribira a ḫwo asase so ne no nse. Oye abodee a ḫnsuro hwee. **34** ḫmmu wōn a wōyē ahantan no mu biara; oye wōn a wōyē ahomasoo no nyinā so ḫhene."

42 Na Hiob buaa Awurade se, **2** "Menim se wotumi ye nnemea nyinā; obiara rentumi nseē wo nhhyegyee. **3** Wobisa se, 'Hwan ni a ḫnni nimdee nso ḫsi m'afotuo ho ekwan?' Ampa ara mekaa nnemea a mente asee ho nseē, nnemea a ḫye nnwana ma me. **4** "Wokaa se, 'Tie na menkasa; mebisa wo nseē na eṣe se woma me mimuaee.' **5** Mate wo nka pen, na seesei dee, m'ani ahunu wo. **6** Eno enti mebu me ho animtiaa na mete mifuturo ne nisō mu de kyere m'ahonu." **7** Na Awurade kaa nseē yi kyereē Hiob wieee no, Awurade ka kyereē Temanni Elifas se, "Me bo afu wo ne wo nnamfonom baanu no, ḫfiri se, moanka me ho asem a ḫye nokore sedee me osomfōo Hiob kaeē no. **8** Afei, momfa anantwie nson ne nnwennini nson, na monkō me ḫsomfōo Hiob nkyēn, na monkō ḫhyee afodee mma mo ho. Me ḫsomfōo Hiob bēbō mpaeē ama mo, na metie ne mpaeēbō no na merenyē mo sedee ḫfata

40 Afei Awurade buaa Hiob se, **2** "Dee one Otumfoo no wo asem no betene ne so anaa? Ma dee ḫbo Onyankopon kwaadu no mmua no ε!" **3** Na Hiob buaa Awurade se, **4** "Mense na memfata, ḫbeye den na matumi anya mmuaee? Mede me nsa memua m'ano. **5** Makasa baako, nanso menni mmuaee mprenu so, na merenkasa bio." **6** Afei, Awurade firi ahum mu buaa Hiob se, **7** "Hye wo ho den se ḥbarima; mebisa wo nseē, na eṣe se wobua me. **8** "Wobefā m'atemmoo ho asem bōne anaa? Wobefu me fō de abu wo ho bem? **9** Wowo abasa te se Onyankopon dee, na wo nne betumi abobom se ne dee? **10** Ennēe fa animuonyam ne ḫhyerēn hyeheyē wo ho, na fira anidie ne keseye. **11** Hwieg w'abufuhyeē mmoroso no gu, hwe ḫhantanni biara na bre no ase, **12** hwe ḫhantanni biara na si no fam na tiatia amumuyefōo so wo faako a wogyna ho. **13** Sie wōn nyinā bō mu wo mifuturo mu; kata wōn anim wo damena mu. **14** Na afei m'ankasa megue atom se wo ara wo basa nifa betumi agye wo nkwa. **15** "Hwe susono, dee meyee no kaa wo ho na ḫwe esere te se ḫnawntwie. **16** Hwe ahooden a ḫwo wo n'asene mu ne ahooden fufuo a ḫwo ne yafunu so wedee mu! **17** Ne dua hinhim se ntwenduro; ne sre mu ntini ye peperee. **18** Ne nnompe te se kōbere mfratraeē nnoroben, n'abasa ne ne nan te se nnadee praban. **19** ḫdi Onyankopon nsa ano adwuma mu kan, nanso ne Yεfōo betumi de akofena ako ne so. **20** Nkokoo fifiri won nnobaeē ma no, na wiram mmoa nyinā goro ben ho. **21** Nkaseeē nkaseeē nnua ase na ḫda, na atekye mu demmire akata no so. **22** Nkaseeē nkaseeē nwunu no hata ne so; na nsunoa nnua atwa ne ho ahyia. **23** Nsuo nworosoo nha no; mpo se Yordan bobo ba n'ano a, ḫnni shaw. **24** Obi betumi akye no animono; anaa obi betumi de afidie ayi no na wabōne ne hwene mu?

41 "Wobetumi de darewa atwe ḫdenkyemmirampon anaa wobetumi de ahoma akyekyere ne tekremā? **2** Wobetumi de ahoma afa ne hwenemu, anaase wobetumi de darewa ase n'apantan mu? **3** ḫbekō so asre wo se hunu no mməbō anaa? ḫne wo bekasa breeo? **4** ḫbepene ne wo aye apam ama wode no aye w'akoa afebō anaa? **5** Wobetumi de no aye ayemmoa te se anomaanaa wobetumi asa no ahoma de no ama wo mmammaa? **6** Adwadifōo bēpē se wobetō no de no adi dwa anaa? **7** Wobetumi de mpea awowā ne wedee mu anaase wode mpataa peme bewowā ne tiri ho? **8** Wode wo nsa ka no a, wobekae sedee ḫbewoso ne ho, enti worenyē saa bio! **9** ḫkwan

mo nkwaseasem no. Nsem a moka faa me ho no nye nokore sedee me osomfoo Hiob yees no.” **9** Enti, Temanni Elifas ne Suhini Bildad ne Naamani Sofar yee sedee Awurade hyee won no, na Awurade tiee Hiob mpaebo. **10** Hiob booo mpaeet maa ne nnamfonom akyi no, Awurade sane yee no odefoo bio na oode n’ahodee a na owo kane no mmoho mmienu maa no. **11** Afei, ne nuammarima, ne nuammaa nyinaa ne obiara a na onim no dada no baa ne fie ne no bedidiie. Wokyekyeree ne were wo amanehunu a Awurade ma okoo mu no ho, na won mu biara bree no dwete ne sikakokoo kawa. **12** Awurade hyiraa Hiob nkwa awiees senee ne ahyeasee. Onyaa nnwan opedunan, nyoma impem nsia, anantwinini mpamho apem ne mfunumu aberees apem. **13** Bio onyaa mmammarima baason ne mmammaa baasa. **14** Otoo ne babaa piesie no edin Yemima, na dee odi sooo no Kesia na dee oto so mimiensa no de Keren-Hapuk. **15** Asase no so nyinaa, na mmaa biara nni ho a won ho ye fe se Hiob mmammaa no, na won agya de won kaa won nuammarima no ho maa won agyapadee. **16** Yei akyiri no, Hiob dii mfirinhyia oha aduanan; ohunuu ne mma ne ne mmanana awoo ntoatoasoo enan. **17** Afei owwie a na waye akora pa ara.

Nnwom

1 Nhyira ne onipa a ḥontie amumuyefoo afotuo na ḥənni nneboneyefoo nhwesoo akyi na ḥonten fedifoo tenabea. **2** Na mmom, Awurade mmara so n'ani, na ḥədwene ho awia ne anadwo. **3** Ḫte se dua a woate wo asutene ho, na eso n'aba ne bere mu a n'ahahan no nnwan. Dee eye biara ye yie. **4** Nanso nneboneyefoo nte saa; wote se ntete a mframbo guo. **5** Enti amumuyefoo rentumi nnyina atemmuo no ano, na nneboneyefoo nso rentena teneneefoo asafo mu. **6** Efiri se Awurade kyere ḥoteneneeni kwan nanso amumuyefoo kwan dee, ḫebeyera.

2 Aden enti na amanamanmuo no bo afu? Aden enti na wosee mimerē ye nhyehyee hunu yi? **2** Asase so ahemfo sore gyina na atumfoo bom tu agyina tia Awurade ne Dee Woasra no no. **3** Wōka se, “Momma yemmuw wōn nkōnsnkōnsn na yento wōn mpokyere ngu.” **4** Dee ḥte adwa so wo soro no sere; Awurade di wōn ho few. **5** Afei ḫaka wōn anim wō n'abufuo mu hunahuna wōn wā n'abufuhye mu, ka se, **6** “Masi me ḫhene wō Sion, me bepo kronkron no so.” **7** Mepae mu aka Awurade ahyedee: ḫaka kyere me se, “Woye me Babarima; enne maye w'Agya. **8** Bisa me, na mede amanaman nyinaa beye w'agypadee, asase ano nyinaa beye wo dea. **9** Wode dadee ahempoma bedi wōn so; na woabobo wōn se ḥənwomfoo ahina.” **10** Enti mo ahemfo, monsua nyansa; monkai kōkōyi, mo asase sodifoo. **11** Momfa suro nsom Awurade na monsepe mo ho ahopopo o mu. **12** Momfe ḫba no ano, na ne bo amfu ansee mo wō mo akwan so, efiri se n'abufuhye tumi sore ntēm so. Nhyira ne wōn a wodwane toa no nyinaa.

3 Dawid dwom a ḥtōe eberē a ḥredwane afiri ne babarima Absalom anim. Ao Awurade, hwe sedee m'atamfoo dōoso fa! Dodo o no ara na wōsore tia me! **2** Bebree no ara ka fa me ho se, “Onyankopon rennye no”. **3** Nanso, Ao Awurade, woye akokyem a atwa me ho ahyia wohye me animuonyam na wopaga me ti. **4** Meteam su frē Awurade, na ogye me so firi ne bepo kronkron no so. **5** Meto ho na meda a, menyane bio, efiri se Awurade kora me so. **6** Merensuro atamfoo mpem mpem a woatwa me ho ahyia no. **7** Sōre, Ao Awurade! Gye me, Ao me Onyankopon! Bobo m'atamfoo nyinaa apantan; na tutu amumuyefoo se. **8** Awurade ho na ogye firi ba. Ma wo nhyira mmra wo nkurōfoo so.

4 Wōde ma dwomkyerēfoo. Wōto wō sankuhoma so. Dawid dwom. Se mesu frē wo a, gye me so, Ao, me tenenee Onyankopon. Ma me ahomegyee wō m'ahohia mu; hunu me mmōbō na tie me mpaeēbō. **2** Ao mmarima, enkosi da ben na mo

bedane m'animuonyam ahohora? Enkosi da ben na mobedo nneema hunu na moadi ahoni huhuo akyi? **3** Hunu se Awurade ayi dee ḫəwo nyamesu ama ne ho; Awurade bētie, se mesu mefre no a. **4** Mōbo fu a, monnye bōne; se modeda mo mpa so a, monye komm na monhwehwē mo akoma mu. **5** Mommo afōdee a ḫfata na momfa mo were nhye Awurade mu. **6** Nnipe bebree bisa se: “Hwan na ḥebetumi aye yen adōee?” Ao Awurade, ma w'anim hann no nhyerēn yen so. **7** Wode anigyeem morosoo ahye m'akoma ma asene eberē a wōn aburoo ne nsā foforo abu so no. **8** Meto ho, na mada asomdwoeē mu, efiri se, wo nko ara, Ao Awurade, na woma meteria asomdwoeē mu.

5 Wōde ma dwomkyerēfoo se wōmfa atentēben nto. Dawid dwom. Ao Awurade, ye aso ma me nsem na dwene m'apinis ho. **2** Tie me mmoa ho sufrē, me ḫhene ne me Onyankopon, efiri se wo na mebo wo mpaeē. **3** Ao, Awurade, wote me nne anōpa; anōpa, mede m'adesrē ba w'anim na mede anidasoo twen. **4** Wonye Onyankopon a w'ani gye bōne ho; na amumuyefoo rentumi ne wo ntēna. **5** Ahantanfoo rentumi nnyina w'anim; wokyiri wōn a woye bōne nyinaa. **6** Wosee wōn a wōka atorōsem; Awurade kyiri mogyapefoo ne asisifoo. **7** Nanso me, wo mmōborshunu bebrebe enti, meba wo fie; na anidie mu namekoto akyere w'asōredan kronkron no. **8** Ao Awurade kyere me ekwan wo wo tenenee mu m'atamfoo enti, bō wo kwan tee wō m'anim. **9** Wōn anom asem baako mpo nyē nokore; ḫsēe ahye wōn akoma ma. Wōn menewa ye damena a eso abue wōde wōn tekrema ka nnaadaasem. **10** Ao, Onyankopon, bu wōn fol! Ma wōn po bōne nyē wōn ahweasee. Pam won esiane wōn bone dodo o no enti, efiri se wōasore atia wo. **11** Nanso, ma wōn a wodwane ba wo nkyen no ani nnye; ma wōmfa anigye nto dwom daa. Tre wo banbō mu wō wōn so, na wōn a wōdō wo din no ma wōn ari nnye wō wō mu. **12** Ao Awurade, ampa ara, wohyira teneneefoo; na wōde w'ayame twa won ho hyia te se akokyem.

6 Wōde ma dwomkyerēfoo se omfa sankuhoma nto wō Seminit erne so. Dawid dwom. Ao, Awurade nka m'anim wō w'abufuo mu, na ntwe m'aso nso wō w'abufuhye mu. **2** Hu me mmōbō, Awurade, efiri se meye mmre; Ao Awurade sa me yadee na me nnompe wō ahoyerā mu. **3** Me kra wō ahohia mu. Enkosi da ben, Ao Awurade, enkosi da ben? **4** Sane bra, Ao Awurade, na begye me nkwa; gye me, wo dō a enni hwammo no enti. **5** Obi a wawuo no renkae wo da, hwan na ofiri damena mu kamfo wō? (**Sheol h7585**) **6** Apinisie ama maye mimerē. Anadwo mu nyinaa mede agyaadwotwa fo me mpa na me nisuo fo me sumiē. **7** Awerehōo ama m'ani so aye me kusuu. Eredum m'atamfoo nyinaa enti. **8** Mo nneboneyefoo, montwe mo ho mfiri me ho,

efiri se Awurade ate me sufre. 9 Awurade ate me mmoboro su; Awurade tie me sufre. 10 M'atamfoo nyinaa anim begu ase na won ho adwiri won; na woapatu de ferec asane won akyi.

7 Dawid adesre dwom a Benyaminni Kus nsem enti oto maa Awurade. Ao, Awurade me Onyankopon, medwane metoa wo; Gye me firi won a wotaa me nyinaa nsam, 2 anye saa a wobetete me mu se gyata na wotate me mu asinasini a obiara rentumi nnye me. 3 Ao, Awurade me Onyankopon, se maye yei na se afodie aba me so a, 4 se maye bone atia dee one me te yie anaase mabo me etamfoo korono kwa a, 5 ennee ma m'atamfoo ntaa me na wommeto me; ma wontiatia me so wo fam na wommma me funu nna mfuturo mu. 6 Sore w'abufuo mu, Ao Awurade! Sore tia m'atamfoo abufuo. Nyane, me Onyankopon; hye atentenee mmara. 7 Ma nnipadom mmewta wo ho nhyia. Firi soro ho di won so; 8 ma Awurade mmu nnipa no aten. Bu me aten, Ao Awurade sedee me teneneeyee tee, sedee me nokoredie tee, Ao Osorosoroni. 9 Ao Onyankopon teneneeni, wo a wohwehwe adwene ne akoma mu, fa amumuyefoo basabasaye bra awiee na ma ateneneefoo nya banbo. 10 M'akokym ne Osorosoro Onyankopon dee eyge akoma mu teneneeni no. 11 Onyankopon ye otenumufo teneneeni, Onyame a oda n'abufuo adi da biara. 12 Se wansesa n'adwene a, obese n'akofena ano; obekuntunu ne tadua na ode bemma ahye mu. 13 Wasiesie ne kodiauwu akodee; aye ne bemma a eredere no krado. 14 Dee onyinsen amumuye na basabasaye ahye no ma no, owo nnaadaa. 15 Dee otu tokuro na oyi mu dotee no hwe tokuro a watu no mu. 16 Ohaw a ode ba no dane bo n'ankasa so; ne basabasaye bo n'ankasa tiri so. 17 Mede aseda bema Awurade ne tenenee enti na mato ayeyi dwom ayi Awurade, Osorosoroni no din aye.

8 Wode ma dwomkyerfoo se wonto no “gittit” sankuo nne so. Dawid dwom. Ao Awurade, yen Awurade, wo din keseye ada adi ewiase afanan nyinaa. Wode w'animuonyam atimtim osoro noho, 2 mmofra ne nkokoaa mpo de won ano kamfo wo, w'atamfoo nti; na wode bo atamfoo ne weretafuu ano. 3 Se mehwae wo soro, wo nsateaa ano adwuma; osrane ne nsoromma a wode obiara asi n'afa a, 4 onipa ne hwan a wokae no, na onipa ba nso ne hwan a w'ani ku ne ho? 5 Woboa no ma oye akumaa kakra sene abofoo na wode w'animuonyam ne anidie abo no abotire. 6 Woyee no sodifoo maa wo nsa ano adwuma wode nneemaa nyinaa ahye ne nan ase: 7 nnwankuo ne nantwikuo nyinaa ne wiram mmoa nso, 8 ewiem nnomaa ne epo mu mpataa, dee enenam epo mu akwan so nyinaa. 9 Ao, Awurade, yen Awurade, wo din ye kesee wo asase nyinaa so!

9 Wode ma dwomkyerfoo. Woto no sedee woto “Oba no wuo”. Dawid dwom. Ao Awurade, mefiri m'akoma nyinaa mu mekamfo wo. Meka wanwanwadee no nyinaa. 2 Memaa m'ani agye na madi ahurisie wo wo mu. Meto ayeyie dwom ama wo din, Ao Osorosoroni. 3 M'atamfoo sane won akyi; wotete hwe, na wouwu wo w'anim. 4 Woadi m'asem ama me, na menya m'ahofadie; wootena w'ahennwa so, abu atentenenee. 5 Woatwe amanaman no aso, na woasae amumuyefoo. Woapepa won din a worenkae won bio. 6 Oseea e emni awiee ato etamfoo no, wootutu won nkuropon; na woonkae won bio mpo. 7 Awurade di ohene daa daa; wasi n'atemmuo ahennwa. 8 Ode tenenee bebu ewiase aten; ote atentenenee bedi nnipa no so. 9 Awurade ye dwanekabea ma won a wohye won so, oye abandonen wo ahohia mmire mu. 10 Won a wonim wo din no de won ho beto wo so, efiri se, wo Awurade, wonnyaa obiara a ohwehwe wo no mu da. 11 Monto ayeyie dwom mma Awurade a ote ahennwa so wo Sion; mompae mu nka dee waye wo amanaman no mu. 12 Na okae dee oto mogya so were no; emmu n'ani ngu obrefoo sufre so. 13 Ao Awurade, hwe sedee m'atamfoo teetee me! Hu me mmobo na yi me firi owuo apono ano, 14 na matumi apae mu aka w'ayeyie wo Obabaa Sion apono ano na etho, madi ahurisie wo wo nkwyagye no mu. 15 Aman amanmufo ato amena a wootu no mu; afidie a wosum hintaae no ayi won nan. 16 Awurade atentenenee da no adi; amumuyefoo nsa ano adwuma ayi won. 17 Amumuyefoo sane ko damena mu, amanaman a won were firi Onyankopon nyinaa. (**Sheol h7585**) 18 Nanso enye daa na ne were befiri ohiani, anaa se mmoboroni anidasao beyera korakora. 19 Sore! Ao Awurade, mma odasani nni nkonim, bu amanaman no aten wo w'anim. 20 Hunahuna won, Ao Awurade; na ma wohnunu se, woye adasamma.

10 Aden enti, Ao Awurade, na wogiyina akyirikyiri saa? Aden enti na wode wo ho ahinta wo amanehunu mmire mu yi? 2 Omumuyefoo de ahantan taataa mmoborfoo, won a mfidie a wosunsum yi won. 3 Ode dee n'akoma hwehwe hoahoa ne ho; ohyira odifodepeefoo, na oyi Awurade ahi. 4 Ahantan enti, omumuyefoo nhwehwe Awurade; na Onyankopon nni ne nsusuis nyinaa mu. 5 N'akwan nyinaa mu, odi yie; ema ne ho so, na wo mmara mfa ne ho; na odi n'atamfoo nyinaa ho few. 6 Oka kyere ne ho se: “Biribiara mama me nhinhim; m'ani begye daa, na merenk amanehunu mu da.” 7 Nname, atoro ne ahunahuna ahye n'anom ma; Ohaw ne mmusuo hye ne tekrema ase. 8 Ote wo nkuraase; ofiri atee Kum dee onnim hwhee, na ohwe won a orepe won akum won. 9 Ote se gyata a wahinta; ote se obekyere mmoboroni; okyere won

twe won ase de won ko ne bon mu. **10** Odwere won a afebooo anaa? Enkosi da ben na wode w'anim behinta økyere won no ma woto baha; na ode n'ahooden me? **2** Enkosi da ben na mene m'adwendwene ka won hye. **11** Oka kyere ne ho se, "Onyankopon bedi apereaperee na awerelhoo ahye m'akoma mu were afi; wayi n'ani afiri so na onhunu." **12** Sore, daa? M'atamfoo nni me so nkonom nkosi da ben? Awurade! Ma wo nsa so, Ao Onyankopon. Mma wo **3** Te w'ani hwe me na bua me, Ao, Awurade, me were mfiri won a wønni aboaføo. **13** Aden enti na Onyankopon. Ma m'ani so nye hann, na manna omumuyefoo yi Onyankopon ahi? Aden enti na oka owuo nna. **4** Me øtamfoo beka se, "Madi ne so kyere ne ho se, "Oremfre me akontabuo so?" **14** nkonom." Na m'ahohiahiafoo bedi ahurisie øbere a Nanso wo, Ao Onyankopon, wohunu amanehunu ne mahwe ase. **5** Nanso mede me ho to wo do a ensa øshaw; na waye w'adwene se wobehwe. Mmøborøni da no so; m'akoma di ahurisie wo wo nkwegyee mu. de ne ho ma wo; wo na woye awisiaa øboaføo. **15** **6** Meto dwom ama Awurade, efiri se one me adi no Bubu omumuyefoo ne øbøneføo apre; fre no na yie.

ømmøbu n'amumuye ho nkontaa, amumuye a anka wørenhunu no. **16** Awurade ye øhene daa nyinaa; amanaman no beyera n'asase so. **17** Ao Awurade, wotie awiemføo adesre; wohye won nkuran, na wotie won sufre, **18** na wodi ma awisiaa ne dee wøhye ne sooo sedee øbøye a ødasani a øfiri asase so renhunahuna obiara bio.

11 Wøde ma dwomkyerøfo. Dawid dwom. Awurade mu na mede me were ahye. Aden na wotumi ka kyere me se, "Tu te se anomaak wo bepo so. **2** Na hwe, amumuyeføo akuntunu won tadua mu, na wøde won mmømma asisi nhoma so se wobøto wo esum mu de awo akoma mu ahotefoo. **3** Se woresce fapem no a, eddee na øteneneeni betumi aye?" **4** Awurade wo n'asøredan kronkron no mu; Awurade te ne soro ahennwa so. Øhwe nnipa mma, n'ani hwehwe won mu. **5** Awurade hwehwe øteneneeni mu, na amumuyeføo ne won a wøpe basabasaye dee, ne kra kyiri won. **6** Øbeta gyaframa ne sofe a eredere agu Amumuyeføo so; na mframra a emu ye hyee beye won kyefa. **7** Awurade ye øteneneeni, na øpe atentenenee; won a wøtene no behunu n'ananim.

12 Wøde ma dwomkyerøfo se wønto no wo "Seminit" sankuo nne so. Dawid dwom. Boa yen, Awurade, na nyamesuroføo asa; nokwaføo ayera wo nnipa mu. **2** Obiara di atorø kyere ne yønko; won ano a edefedefe no ka nnaadaasem. **3** Ma Awurade ntwa nnaadaa ano ne tekrema biara a øhoaoho ne ho ntwene; **4** won a wøse, "Yede yen tekrema bedi nkonom; yen ano ye yen dea, na hwan ne yen wura?" **5** "Esiane nhye a wøde hye mmøborøni no ne ohiani apenesie no enti, mesore afei," Awurade na øse. "Møbo won ho ban afiri won a wøha won ho." **6** Awurade asem ye nokore te se dwete a wøasøne so wø fononoo mu, na wøahoøa ho mprenson. **7** Ao Awurade, wobekora yen na woabo yen ho ban afebooo afiri saa øbøneføo yi ho, **8** wøde me kyefa ne me kuruwa ama me; woama me øbøneføo a wønenam sedee wøpe øbere a adasamma de anidie ma afidee.

13 Wøde ma dwomkyerøfo. Dawid dwom. Ao, Awurade, enkosi da ben? Wo were befiri me

3 Te w'ani hwe me na Onyankopon. Ma m'ani so nye hann, na manna omumuyefoo yi Onyankopon ahi? Aden enti na oka owuo nna. **4** Me øtamfoo beka se, "Madi ne so kyere ne ho se, "Oremfre me akontabuo so?" **14** nkonom." Na m'ahohiahiafoo bedi ahurisie øbere a Nanso wo, Ao Onyankopon, wohunu amanehunu ne mahwe ase. **5** Nanso mede me ho to wo do a ensa øshaw; na waye w'adwene se wobehwe. Mmøborøni da no so; m'akoma di ahurisie wo wo nkwegyee mu. de ne ho ma wo; wo na woye awisiaa øboaføo. **15** **6** Meto dwom ama Awurade, efiri se one me adi no Bubu omumuyefoo ne øbøneføo apre; fre no na yie.

14 Wøde ma dwomkyerøfo no. Dawid dwom. Økwased ka wo ri'akoma mu se, "Onyankopon bi nni ho." Wøaporø, na won nneyee ye fi na won mu biara nni ho a øye ade pa. **2** Awurade firi øsoro hwe adasamma se øbehunu won mu bi a wøøø nteasee, anaa ebinom a wøhwehwe Onyankopon. **3** Nanso nnipa nyinaa atwe won ho afiri Onyankopon bi; won nyinaa aye bone. Obiara nni ho a øye papa. Øbaako mpo nni ho. **4** Enti nnebøneyeføo renisua nyansa anaa? Wøwe me nkurøfo te se dee nnipa di aduane. Wønnsu mfre Awurade? **5** Won nie, ehu akyekyere won, efiri se Onyankopon te won a wotene mu. **6** Mo nnebøneyeføo see ahiafoo nhylhyeee, nanso, Awurade ne won dwarekøbea. **7** Ao, ma Israel nkwegyee mfiri Sion mmra! Awurade besane de ne nkurøfo a gyapadee ama won. Na Yakob adi ahurisie, na Israel ani agye!

15 Dawid dwom. Awurade, hwan na øbesoee wo kronkronbea ho? Hwan na øbetena wo bepo kronkron no so? **2** Dee ne ho nni asem na øye dee etene, dee øka nokore a efiri n'akomam **3** na ømma ne tekrema nsøe nnipa dee ønnye ne yønko bone na ømma ne yønko onipa abomfiaa, **4** dee øbu afideyeni animtiaa na øde anidie ma won a wøsuro Awurade, dee ødi ne ntam so øbere a etia no mpo, **5** dee øde ne sika bo bosea a ønnye nsiho na ønnye adanmudee ntia dee ødi bem. Dee øye yeinom no renhinhim da.

16 Dawid mpaebo. Bo me ho ban, Ao Onyankopon, na wo mu na menya hintabea. **2** Meka kyere Awurade se, "M'Awurade ne wo; menni adepa biara ka wo ho." **3** Ahotefoo a wøøø asase no so dee, wøne animuonyamføo a m'anigye wø won mu. **4** Won a wødi anyame afoføro akyire no won awerelhoo bedøso. Merenyi won mogya apaee no bi na meremfa m'ano memmo won din. **5** Awurade, wøde me kyefa ne me kuruwa ama me; woama me kyefa anya banø. **6** M'ahye akødeda mmea a øho ye øhøye ahomøka; ampa ara mewø agyapadee a øho ye ønigye. **7** Mekamfo Awurade a otu me fo; na anadwo mpo m'akoma kyerekyere me. **8** Mehunu Awurade wo m'ani so daa nyinaa. Esiane se øwo me nsa nifa

enti, merenhhinhim da. **9** Enó enti, me kra ani gye, na mede me tekrema di ahurisie; me onipadua nso behome asomdwoe mu, **10** Efiri se, worennya me awufuo mu. Na woremma wo Kronkronni no mporo. (*Sheol h7585*) **11** Woakyere me nkwegyee kwan, na wobema m'ani agye wo w'anim, na anika a erena da wo wo nifa so.

17 Dawid Mpaebo. Ao, Awurade tie me tenenee abisadee; tie me sufre. Ye aso ma me mpaebo dee emfiri nnaadaa anofafa mu. **2** Ma me bembuo a efiri wo ho. Ma w'ani nhunu dee eyé pe. **3** Wopeepéé m'akoma mu, wohwehwe me mu anadwo, na woso me hwe dee, nanso worenhunu hwee; masi madwene pi se m'ano renka bōne. **4** Nnipe nnayee fam no, w'anomu asem enti matwe me ho afiri basabasayefoo akwan ho. **5** Menam w'akwan so daa; me nan nnwatirii. **6** Mesu mefre wo, Ao Onyankopon na wobegye me so; ye aso ma me na tie me mpaebo. **7** Da wo dō nwawwasoo no adi wo a wode wo nsa nifa gye wón a wode wón ho to wo so no nkwa firi wón atamfoo nsam. **8** Hwe me so se obi a wodo no; fa me sie wo ntaban nwunu no ase **9** firi amumuyefoo a wōretaataa me nsam, m'atamfoo a wōatwa me ho ahyia no. **10** Wōpirim wón akoma, na wōkasa ahantan so. **11** Wōadi me ntētē, afei wōatwa me ho ahyia; wón ani abere se wōbēbō me ahwe fam. **12** Wōte se gyata a abahoa ho kōm de no, te se gyata kesee bi a wabutu wo atēe. **13** Sore, Ao Awurade! Wone won mfa mmo ani na ka won hye; fa w'akofena no gye me firi amumuyefoo no nsam. **14** Ao Awurade fa wo nsa gye me firi nnipa a wōte sei nsam asase so nnipa a wón akatua wō nkwa yi mu. Womma ekōm nne wón a w'ani ku wón ho; wón mmammarima wō bebree, na wokora agyapadee ma wón mma. **15** Na me dee, me tenenee mu, mehunu w'anim; se menyane na mehunu wo a, m'akoma betō ne yam.

18 Wōde ma dwomkyerefō. Awurade ahoa Dawid dwom. Ḍtoo saa dwom yi maa Awurade, ebere a ɔgyee no firii n'atamfoo nyinaa ne Saulo nsam no. Medo wo, Ao Awurade, m'ahooden. **2** Awurade ne me botantim; m'aban ne me gyefoo; me Onyankopon ne me botan. Ne mu na menya me hintabea. ɔye m'akokyem, me nkwegyee aben ne m'abandenden. **3** Mesu frē Awurade; ḥno na ayeyle se no, efiri se ɔgye me firi m'atamfoo nsam. **4** Owuo nkōnsnkōnsn kyekyeree me; na ɔsēe asorōkye bu faa me so. **5** Damena nhoma kyekyeree me; owuo ankasa too me anihaa. (*Sheol h7585*) **6** M'ahohia mu, mesu mefre Awurade. Mesu mefre me Onyankopon pēe mmoa. Efiri n'asorefie ho tee me nne; me sufre baa n'anim, na ekō n'asom. **7** Asase wosoe na ehhinimee, na mmeppa fapem wosoe wosuroee efiri se na ne bo afu. **8** Wisie firii ne hwene mu; ogyaframa firii

n'anom, na egyasramma dēre firii mu. **9** Efiri ɔsoro baa fam; na omununkum kabii duruu ne nan ase. **10** Ḍte Kerubim so tu kōa soro; gyaagyaa ne ho wo mframā ntaban so. **11** Ḍde sum kataa ne ho, osu a amuna tumm atwa ne ho ahyia. **12** Hann kesee hyerēn wo n'anim, na omununkum a asukotweaa ne anyinam wo mu firii ne ho hyerēn mu baee. **13** Awurade boboo mu firii soro; ɔsorosoroni no nne gyegyee bio. **14** Ḍtoo ne bemma no de bōo atamfoo no hwetee, ɔde anyinam a ano yen den pamoo wōn. **15** Epo mu mmonka ho yiyye na asase nnyinasoo ho daa ho, esiane w'animka ne ahomeduo a efiri wo hwene mu no enti, Ao Awurade. **16** Efiri ɔsoro baa efam besoo me mu; Ḍtwee me firii nsuo a emu dō mu. **17** ɔgyee me firii me Ḍtamfoo hoodenfoo nsam, wōn a wōn ani sa me, na wōn ho ye den dodo ma me no. **18** Wōbaa me so wo m'amanehunu da mu, nanso Awurade pagyaa me. **19** Ḍde me baa baabi a ehō tre; ɔgyee me, efiri se n'ani sōo me. **20** Awurade ne me adi no sđdee me tenenee tee; wahwe me nsa a ehō tee so atua me ka. **21** Manante Awurade akwan so. Mentwee me ho mfirii me Onyankopon ho nkoyee bōne. **22** Madi ne mmara nyinaa so: memmuu n'ahyedee so. **23** Me ho nni asem wo Onyankopon anim, na matwe me ho afiri bōne ho. **24** Awurade agyina me teneneeyē ne me nsa a ehō tee wō n'anim so atua me ka. **25** Woda wo ho adi se ḥonkwafooo kyere wón a wōdi nokore, wón a wōdi mu nso wo kyere wón se wodi mu. **26** Woye kronn ma wón a wōye kronn, na amumuyefoo dee, wokyiri wón. **27** Woye ahobrēasefoo nkwa, na wobrē ahantanfoo ase. **28** Ao Awurade, woye me kanea. Aane, woma me sum dane hann. **29** W'ahōoden a wode ma me enti, metumi ka akodōm gu; me Onyankopon enti, metumi foro ofasuo. **30** Onyankopon dee, n'akwan ye pe; Awurade bōhye nyinaa ba mu. ɔye akokyem ma wón a wōhwehwe banbō wo ne mu. **31** Na hwan na ɔye Onyankopon ka Awurade ho? Na hwan na ɔye Ḍbotan no, gye se yen Onyankopon no. **32** ɔye Onyankopon na ɔma me ahōoden, na ɔma me kwan ye pe. **33** ɔma m'anammon ho ye hare se ɔforotee dee. ɔma me gyina sorɔnsorɔmmea. **34** ɔsiesie me ma oko, na m'abasa tumi kuntunu kōbere mframāfadua. **35** Wode wo nkōnimdie akokyem ma me, na wo nsa nifa kura me. Wobrē wo ho ase ma meye kesee. **36** Woabo ekwan tetree ama me nan sedee erenwatiri. **37** Metaa m'atamfoo kōtoo wón; mansane m'akyi kōsii se mesee wón. **38** Medwere wón, na wōantumi ansore, wōhwehwee ase wo me nan ase. **39** Wode akodie ahōoden maa me; womaa m'atamfoo bōo wón mu ase wo me nan ase. **40** Womaa m'atamfoo danee wón ho dwaneet, na mesee wón a wōtan me. **41** Wōsu pēe mmoa, nanso obiara ammegye wón, wōfrees Awurade, nanso wammua. **42** Meyamoo wón se mfuturo a mframā bō guo; me hwiee wón guie se

mmontene so atekye. **43** Woagye me afiri nmipa no won nteaseenam so na afoforo nso, won aponko ntiohyeso mu, woaye me amanaman no ti; nmipa a so, nanso yen dee, yede yen ho to Awurade yen mennen won abeye m'asomfoo. **44** Wôte me nka Onyankopon din so. **8** Saa nkurofoo no, wôbre won pe a, woye osetie ma me; ananafoo koto m'anim. **45** Won nyinaa botoboto; wofiri won abandonde pintinn. **9** Ao Awurade gye ohene nkwa! Na se yefre mu ba ahopoopo so. **46** Awurade te ase! Ayeyi nka nso a, gye yen so.

me Botan! Wômma Onyankopon me Gyefoo no din so! **47** Oso ne Onyankopon a oto aware ma me, oso na oka amanaman hye m'ase, **48** oso na ogye me firi m'atamfoo nsam. Wopagyaa me sii m'atamfoo so, wogye me firii basabasayefoo nsam. **49** Enso enti, mekamfo wo wo amanaman mu, Ao Awurade. Meto ayeyie dwom ama wo din. **50** Wode nkonomdie akese ama wo ohene; woda odo a ensa da adi kyere dee woasra no ngo, wode kyere Dawid, ne n'asefoo afebow.

19 Wôde ma dwomkyerfoo. Dawid dwom. Osoro ka Onyankopon animuonyam ho asem! Ewiem pae mu ka ne nsa ano adwuma, **2** Eda biara, wokasa; anadwo biara, wokyere nimdee. **3** Okasa anaa nsem nnim na wonnté won nne. **4** Nanso won asem akoduru asase so mmaa nyimaa, won nsem nso akoduru asase ano. Wo osoro ho, wasi ntomadan ama owia, **5** a ote se aye forókunu a ofiri ne pia mu, te se obrane a ne ho pere no se obetu ne mmirika. **6** Epué wo osoro fa baabi na atwa ne ho akosi ano; biribiari nhinta ne hyee. **7** Awurade mmara ye pe, ekanyane okra no. Ahotosoo wo Awurade nhyeheyee mu, ema dee onnim nyansa hunu nyansa. **8** Awurade ahyedes tene; ema akoma mu anigye. Awurade ohye nsem mu da ho; na ebue ani. **9** Awurade suro ye kronn, ete ho daa. Awurade mmaprancem ye nokore na ne nyinaa tene. **10** Esom bo sene sikakoko sene sikakoko amapa mpo; eye de sene ewoo, sene ewoo a efiri ewokym mu. **11** Wonam so bô wo osomfoo koko se, esodie so akatua ye bebree. **12** Hwan na ohunu n'ankasa mfomsoo? Fa me mfomsoo a ahinta kye me. **13** Bô w'akoa ho ban firi oboaye bone ho, na anhye me so. Enso na ebêma madi bem, a merenni fo wo bone akese ho. **14** Ma m'anom nsem ne m'akoma mu mpaebô nye dee eso w'ani, Ao Awurade me Botan ne me Gyefoo.

20 Wôde ma dwomkyerfoo. Dawid dwom. Awurade ntie wo wo w'ahohia mu; Yakob Onyankopon din mmo wo ho ban. **2** Omfa mmoa mfiri kronkronbea ho mmre wo na omfiri Sion mmehye wo den. **3** Onkae w'aforebo nyinaa na omma wo hyee afodee nso n'ani. **4** Omma wo dee w'akoma pe, na wo nhyeheyee nyinaa nye yie. **5** Yebobo ose ebere a woadi nkonom na yeama yen frankaa so wo yen Onyankopon din mu. Awurade nye w'abisadee nyinaa mma wo. **6** Afei mahunu se Awurade gye dee wasra no no nkwa; ogye no so wo ne soro kronkron ho ode tumi a efiri ne nsa nifa mu no ma no nkwegye. **7** Ebinom de won ho to

won nteaseenam so na afoforo nso, won aponko so, nanso yen dee, yede yen ho to Awurade yen Onyankopon din so. **8** Saa nkurofoo no, wôbre won ase ma wohwehwe ase, na yen dee, yesore gyina pintinn. **9** Ao Awurade gye ohene nkwa! Na se yefre nso a, gye yen so.

21 Wôde ma dwomkyerfoo. Dawid dwom. Ao Awurade, ohene no anigye wo w'ahooden mu. N'ani gye mmorosoo wo nkonomdie a wo ma no nti! **2** Woama no dee n'akoma pe; woamfa n'abisadee ankame no. **3** Wode nhyrira a edi mu hyiaa no na wode sikakoko amapa ahenkye hyee no. **4** Obisaa wo ho nkwa, na wode maa no, nna tentenie a enri awiee. **5** Nkonomdie a woma no enti, n'animuonyam so; wode keseyé ne anidie adam no. **6** Ampa ara, woama no nhyrira a ensa da na wo nsrahwe ama me ho ahosepe me. **7** Ohene no de ne ho to Awurade so; Osorosoroni no nokore do no enti, Ohene renhinhim. **8** Wo nsa beka w'atamfoo nyinaa; wo nsa nifa beso won a wokyiri wo mu. **9** Ebere a wobei wo ho adi no wobeiye won se fononoo a emu ado. Awurade firi n'abufuhye mu bemene won, na ne ogya no ahye won. **10** Wobetore won ase wo asase so, na won asefoo afiri adasamma mu. **11** Ewom se wobo po tia wo na woye nhyeheyee bone, nanso worenni nkonom; **12** efiri se wobema waasane won akyi ebere a woatwe bëmما akyere won so. **13** Yema wo so, Ao Awurade, wo w'ahooden mu; yebeto nnwom na yeakamfo wo kesey.

22 Wôde ma dwomkyerfoo. Wôte no sedee wôte “Adekyees forotee” dwom. Dawid dwom. Me Onyankopon, me Onyankopon, aden enti na woagya me? Aden enti na me nkwegye ne wo ntam aware, aden na m'apinisie nsem ne wo ntam aware? **2** Ao me Onyankopon, mesu fre wo awia, nanso wonnye me so, mefre wo anadwo, nanso mennyia ohome. **3** Nanso, wôasi wo ohene se okronkronni; wo na Israel kamfo woo. **4** Wo mu na yen agyanom de won were hyee; wogye we dii, na wogye won. **5** Wosu free wo na wogye won, wode won ho too wo so na woanni won hwammo. **6** Nanso meye sonsono, na menye onipa nmipa bô me ahohora na wobu me animtiaa. **7** Obiara a ohunu me di me ho few; wôtwa me adapaa, woso won ti ka se: **8** “Ode ne ho to Awurade so; ma Awurade mmegeye no. Ma ommeboa no, efiri se owo ne mu anigye.” **9** Wo na woyii me firii awotwaa mu baes na womaa mede me ho too wo so ebere a metua me maame nufuu ano mpo. **10** Efiri m'awoo mu na wôde me too wo so; efiri me maame yafunu mu, woaye me Onyankopon. **11** Ntwe wo ho mfiri me hol! Efiri se amane aben na oboafoo nni baabi. **12** Anantwinini bebree atwa me ho ahyia; Basan anantwinini a won ho ye den atwa me ho ahyia. **13** Gyata a wobobom

na wotete wən abuecue wən anom awoo ntoatoasoo a wəhwehwə Awurade no tee, wən tetree de kyere me. **14** Wəahwie me agu se nsuo, a wohwehwə w'anim no, Ao Yakob Onyankopon. na me nnompe nyinaa ahodwo. M'akoma adane **7** Mo apono, mommuecue mommuecue, mo tete aye se nku; anane afiri me mu. **15** M'ahoden awe apono, na Animuonyam Ḍhene nhylene mu. **8** Hwan te se kyemfere mu. Na me tekrema atare m'anom. ne saa Animuonyam Ḍhene yi? Ḍno ne Awurade Wode me ato owuo mfuturo mu. **16** Nkraman atwa əhoodenfoo ne otumfoo no; Awurade a əye əko me ho ahyia nneboneyefoo kuo atwa me ho ahyia, mu nkoniendifoo. **9** Mommuecue, Ao mo apono wəahwire me nsa ne me nan mu. **17** Metumi akan mommuecue, mo tete apono, na animuonyam me nnompe nyinaa; M'atamfoo di me nhwehaa na Ḍhene no nko mu. **10** Hwan ne saa animuonyam wəsere me. **18** Wəkye me atadee mu fa, na wəbo me Ḍhene yi? Asafo Awurade no, Ḍno ne animuonyam ntoma so ntonto. **19** Na wo, Ao Awurade, ntwe wo Ḍhene no.

ho. Ao m'Ahooden bra ntəm beboa me. **20** Gye me kra firi akofena ano; gye me nkwa a esom bo no firi nkraman tumi ase. **21** Gye me nkwa firi gyata anom; gye me firi ekəo mmən so. **22** Məbo wo din akyere me nuanom;mekamfo wo wə wən a wəahyia ho no nyinaa anim. **23** Monkamfo Awurade, mo a mosuro no no! Mo a moye Yakob asefoo, monhye no animuonyam! Mo Israel asefoo nyinaa, monni no ni! **24** Əmmuu n'ani nguu əmanehunufoo ateetee so, əmfaa n'anim nhintaa no; na mmom watie ne surfe a əde repe mmoa. **25** Me botae a mede yi wo aye wə badwa mu no firi wo; medi me bəhye so wə wən a wəsuro wo no anim. **26** Ahiafoo bedidi na wəamee; wən a wəhwehwə Awurade bəyi no aye. Mo akoma nnya nkwa daa. **27** Asase ano nyinaa bekae aks Awurade nkyen, na amanaman no mmusua nyinaa bekoto n'anim, **28** efiri se ahennie wə Awurade na ədi amanaman so Ḍhene. **29** Asase so adefoo nyinaa bedidi na wəasore no; wən a wəkə dətee mu nyinaa bebu nkotodwe n'anim, wən a wərentumi mma nkwa mu. **30** Nkyirimma nyinaa besom no; wəbekə Awurade ho asem akyere awoo ntoatoasoo a edidi so. **31** Wəbekə ne tenenee akyere nnipa a wənnya nwoo wən efiri se Ḍno na waye.

23 Dawid dwom. Awurade ne me hwefo, hwee renhia me. **2** Əma meda wira fromfrom adidibea mu; əgya me kə nsuo a eho dwo ho, **3** ədwodwo me kra. Əde me fa akwantenenee so, ne din enti. **4** Se menam owuo sum kabii mu mpo a, mensuro bəne bi, efiri se, wo ne me na əwə ho; w'abaa ne wo poma na skyekyere me were. **5** Woto me əpono wə m'atamfoo anim. Wode ngo afo me tirim; me kuruwa aye ma abu so. **6** Yie ne adees nko na əbedi m'akyi me nkwa nna nyinaa; na metena Awurade fie daa.

24 Dawid dwom. Asase ne dee əwə mu nyinaa yə Awurade dea; ewiase ne wən a wəte so nyinaa wə no; **2** efiri se Ḍno na ətoo ne fapem wo əpo so na əde sii nsuo ani. **3** Hwan na əbetumi aforo Awurade bepə no? Hwan na əbetumi agyina ne tenabea kronkron ho? **4** Dee əye ade tenenee na n'akoma mu tee, dee ne kra nni ahoni akyi na ənnka ntanhunu. **5** Əbenya Awurade nsam nhyira ne mempe se me ne amumuyefoo tena. **6** Mehohoro bambuo a efiri ne Nkwagye Onyankopon. **6** Saa na me nsa wə bambuo mu, na makə w'aforebukyia ho

awoo ntoatoasoo a wəhwehwə Awurade no tee, wən tetree de kyere me. **7** Mo apono, mommuecue mommuecue, mo tete apono, na Animuonyam Ḍhene nhylene mu. **8** Hwan əhoodenfoo ne otumfoo no; Awurade a əye əko mu. **9** Mommuecue, Ao mo apono mommuecue, mo tete apono, na animuonyam Ḍhene no nko mu. **10** Hwan ne saa animuonyam Ḍhene yi? Asafo Awurade no, Ḍno ne animuonyam Ḍhene no.

25 Dawid dwom. Ao Awurade, mema me kra so kyere wo; **2** wo so, Ao me Onyankopon, na mede me ho to. Mma m'anim ngu ase na mma m'atamfoo nso nni me so nkoniim. **3** Wən a wode won ho to wo so no mu biara anि renwu da, mmom, wən a woye kəntənkye no anim begu ase. **4** Kyere me w'akwan, Ao Awurade, na me nhunu w'atempon. **5** Fa wo nokore no so kyerekyere me, efiri se woye Onyankopon, me Gyefoo, na m'ani da wo so daa nyinaa. **6** Kae, Ao Awurade, wo mmoborzhunu ne wo do kesee a əwə ho firi tete no. **7** Nkae me mmabunu berə mu bəne ne m'atuatee akwan; kae me sedee w'adəee tee, Ao Awurade, efiri se wo ye. **8** Awurade ye, na ətene; enti əkyerəkyere nneboneyefoo n'akwan. **9** Əde ahobreaseefoo fa əkwan pa so na əkyere won n'apədee. **10** Awurade akwan nyinaa ye ədo ne nokoredie ma wən a wədi n'apam mu ahyedee so. **11** Ao Awurade, me bəne so dee, nanso wo din enti, fa kyé me. **12** Enti hwan ne onipa a əsuro Awurade? Əbəkyere no kwan a wəbo ama no. **13** Əbedi yie wə ne nkwa nna mu, na n'asefoo afa asase no se wən agyapadee. **14** Awurade da n'atirimsem adi kyere won a wəsuro no; na əma wəhunu n'apam. **15** M'ani da Awurade so daa, efiri se Ḍno nko ara na əbeyi me nan afiri afide mu. **16** Dane w'ani hwe me, na dom me, efiri se meye ankonam na meye mməbə. **17** M'akoma mu dadwene adəoso; yi me dadwene firi me so. **18** Hwe me haw ne m'ahohiahia na yi me bəne nyinaa firi me so. **19** Hwe sedee m'atamfoo adəoso ne ətan kesee a wəde tan mi! **20** Bə me nkwa ho ban na gye me. Mma m'anim ngu ase, efiri se me dwanekəbea ne wo. **21** Ma tenenee ne nokore mmo me ho ban, efiri se m'ani da wo so. **22** Gye Israel, Ao Onyankopon, firi won haw nyinaa mu.

26 Dawid dwom. Bu me bem, Ao Awurade, efiri se, mabo bra a asem nni ho: mede me ho too Awurade so na manhinhim. **2** So me hwe, Ao Awurade, hwehwe m'akoma ne m'adwene mu. **3** W'adəee wo m'anim daa na ənenante wo nokore mu. **4** Me ne nnaadaafoo ntēna na me ne nyaatwomfoo nso nni hwee ye. **5** Mekyiri nneboneyefoo dwəbo na ntanhunu. **6** Mehohoro bambuo a efiri ne Nkwagye Onyankopon. **6** Saa na me nsa wə bambuo mu, na makə w'aforebukyia ho

ahyia, Ao Awurade, 7 na mepae mu ka w'ayeyie ne m'ahooden ne m'akokyem; m'akoma wo ne mu na meka w'anwanwadee nyinaa. 8 M'ani gye efie a ahotosoo, na obo me. M'akoma di ahurisie na mede wote mu ho, Ao Awurade, baabi a w'animuonyam dwomtoos beda no ase. 8 Awurade ye ahooden ma wo no. 9 Mfa me kra nka nneboneyefoo dee ho nkø. ne nkurfoo; ne nkwegyee nsraban ma dee wøasra Mfa me nkwa nka mogyapefoo dee ho, 10 wøn a no ngo. 9 Gye wo nkurofoo na hyira w'agypadee; amumuye nhyeheyee wø won nsam na adammudee ye won hwefoo, na wo ne wøn nnante afebo.

aye wøn nsa nifa ma. 11 Nanso mebo øbra a øho tee. Hu me mmøbo na gye me nkwa. 12 Me nan sis asase tamaa so; na dwabo økesee ase na mækamfo Awurade.

27 Dawid dwom. Awurade ne me hann ne me nkwegyee; hwan na mensuro no? Awurade ne me nkwa ahoden, na hwan anim na me ho mpopoo? 2 Se nnipa bøne toa me pe se wøkum me a, se m'atamfoo to hye me so a wøbesuntisunti ahwehwe ase. 3 Se døm mpo twa me ho hyia a, m'akoma rentu; mpo se wøtu me so sa a, eno mu koraa na menya awerheyemu. 4 Adee baako na mebisa Awurade; na eno na mehwehwe; se metena Awurade fie me nkwa nna nyinaa, na mahwe Awurade ahoøfe na mahwehwe no wo n'asorefie. 5 Wo hia eda mu no øde me sie n'atenaes; okora me wo Ahyiaeet Ntomadan mu. Øde me si øbotan so wo øsorosoro. 6 Afei øbema me tiri so wo atamfoo a wøatwa me ho ahyia no so; mede anigyeet bebo afodes wo n'Ahyiaeet Ntomadan mu; na meto dwom, ahyehye nnwom ama Awurade. 7 Ao, Awurade, se mesu fre wo a, tie me! Hu me mmøbo na gye me so! 8 M'akoma ka wo wo ho se, "Hwehwe n'anim!" W'anim, Ao Awurade na mchwehwe. 9 Mfa w'anim nhinta me, mfa abufuo mpamo wo øsomofoo me øboaføo ne wo. Mpo me na nnyia me, Ao me Nkwagyee Onyankopon. 10 M'agya ne me maame begya me ha dee, nanso Awurade begye me. 11 Kyere me w'akwan, Ao Awurade; fa me fa ekwan tee so, me nhyesofoo enti. 12 Nnyaa me mma sedee m'atamfoo pe, adansekurumfoo sore tia me na wøpu awrukases. 13 Meda so wø saa anidasoo yi se: mehunu Awurade ayamyø wø ateasefoo asase so. 14 Twen Awurade. Hye wo ho den na ma wo bo nye duru na twen Awurade.

28 Dawid dwom. Wo na mesu mefre wo, Ao Awurade me Botan; nsi w'aso wø me enti. Se woye komm a, meye se wøn a wøasiane ko amena mu no. 2 Tie me mmøborø su ebere a mefre wo pe mmoa ebere a mema me nsa so kyere wo Tenabea Kronkron ho. 3 Mfa me mfra amumuyefoo mu ntwe me nkø wøn a woye bøne no. Wøne wøn yønkonom kasa fefe nanso wøde otan sie wøn akoma mu. 4 Twe wøn aso wø dee wøayø no so; wøn adwuma bøne no so; tua dee wøde wøn nsa aye so ka na fa dee efata wøn sane bra wøn so. 5 Se wømmu dee Awurade aye ne dee ade ne nsa aye no enti, øbøbre wøn ase na øremma wønnøre bio. 6 Ayeyie nka Awurade, efiri se watie me mmøborø su. 7 Awurade

ne m'ahooden ne m'akokyem; m'akoma wo ne mu ne nkurfoo; ne nkwegyee nsraban ma dee wøasra Mfa me nkwa nka mogyapefoo dee ho, 10 wøn a no ngo. 9 Gye wo nkurofoo na hyira w'agypadee; amumuye nhyeheyee wø won nsam na adammudee ye won hwefoo, na wo ne wøn nnante afebo.

29 Dawid dwom. Momfa mma Awurade no, Ao øsoro abodee, momfa animuonyam ne tumi mma Awurade. 2 Momfa animuonyam a efata Awurade din mma no; monsore Awurade wo n'animuonyam kronkron mu. 3 Awurade nne wo nsuo no so; animuonyam Onyankopon bobom, Awurade bobom wø nsuo økesee so. 4 Awurade nne mu wø tumi; Awurade nne mu wø animuonyam. 5 Awurade nne bubu ntwenduro; Awurade nne bubu Lebanon ntwenduro mu nketenkete. 6 ñma Lebanon hurihuri te se nantwie ba, na Sirion nso se øko ba. 7 Awurade nne pa ma ariyinam ogya dere 8 Awurade nne woso esere so; Awurade woso Kades serø. 9 Awurade nne kyinkyim adum na ema kwaes ye kwaterekwa. N'asoredan muføo nyinaa team ka se, "Animuonyam nka Onyankopon!" 10 Awurade di øhene wø nsuyire so; wøasi Awurade øhene afebo. 11 Awurade ma ne nkurofoo ahoden, na øde asomdwoes hyira wøn.

30 Dwom a woto de buee Asoredan no ano. Dawid dwom. Mema wo so, Ao Awurade, efiri se, woayi me afiri ebunu mu na woamma m'atamfoo ansere me. 2 Ao Awurade me Onyankopon, mesu free wo se boa me na wosaa me yadee. 3 Ao Awurade, woyii me firii damena mu; wode me ho kyøs me na woamma mankø amena mu. (Sheol h7585) 4 Monto ayeyie nnwom mma Awurade; mo a moye n'ahotefoo! Monkamfo ne din kronkron no. 5 N'abufuo nkyere, na n'adøes wø hø daa; agyaadwotwa bewø hø anadwo, nanso ahosepe beba anopa. 6 Metee nka se mewø banbø no, mekaa se, "Merenhinhim da." 7 Ao Awurade, woye me adom no womaa me bepø gyinnaa pintinn na wode w'anim hintaa me no, me bo tuie. 8 Wo, Awurade na mefre wo; wo hø na mesu mesree mmøborøhunu se: 9 "Mfasø ben na øwø me see ho, se mèkø amena mu? Mfuturo beyi wo aye anaa? Ebøpæ mu aka wo nokoredie anaa? 10 Tie me, Ao Awurade, na hunu me mmøbø! Ao Awurade, ye me øboaføo." 11 Wodanee m'agyaadwotwa yøe no asa; woyii m'ayitoma firii me ho na wode anigyeet fira me, 12 se m'akoma beto nnwom ama wo na ørenye komm. Ao Awurade me Onyankopon, meda wo ase daa.

31 Wøde ma dwomkyerefoo. Dawid dwom. Wo mu, Ao Awurade, na manya hintabea; mma m'anim ngu ase; firi wo tenenee mu gye me. 2 Yø aso ma me, bra ntøm begye me; ye me banbø botan, aban a m'atamfoo nsa renka me. 3 Se woye me

botan ne m'aban enti, wo din enti, di m'anim na nyamesu mm̄o wo mpaeε εberε a wohunu woo; kyere me εkwan. 4 Gye me firi afidie a wōasum ampa ara se nsuo akεesε yiri a, εrenka no. 7 Wone me hintabea; wobεbo me ho ban wō amanehunu nsam na mede me kra hye; gye me bio, Ao Awurade, mu na wode nkwegyee nnwom atwa me ho ahylia. 8 Onyankopon nokwafo. 6 Mekyiri won a wosom abosom huhuo; mede me ho to Awurade so. 7 M'ani begye na madi ahurisie wō wo dō mu, efiri se Mekyerkyere wo εkwan a wobεfa soō metu wo fo na abosom huhuo; mede me ho to Awurade so. 7 M'ani begye na madi ahurisie wō wo dō mu, efiri se a ənni nteasee enti wōde nnareka ne ahoma na wohunu m'amanehunu na wonim me kra mu haw. 8 Woamfa me amma ətamfoo no mm̄om wode me εdanedane no se εbεye a wobεba wo nk̄yen. 10 Onyankopon nokwafo. 6 Mekyiri won a wosom abosom huhuo; mede me ho to Awurade so. 7 M'ani begye na madi ahurisie wō wo dō mu, efiri se əmumuyεfoo amanehunu dooso, nanso Awurade nan asisi petee mu. 9 Hu me mm̄obø, Ao Awurade, adoeε a ensa da no, etwa onipa a əde ne ho to no so kusuu εyea ama me kra ne me honam aye mimerε. 10 Ateetee rete me nkwa so na abooboo te me mfec so; əshaw enti m'ahoden ko fam na me nnompe nso ahodwo. 11 M'atamfoo nyinaa enti, maye ahohora wō me nnamfonom mu; nnipa a wōnīm me surō me, na wōn a wohunu me mm̄ontene so dwane. 12 Obiara were afiri me te se deε mawuo; maye se kukuo a abo. 13 Mete dodoō no nsekuro. Ahunahuna atwa me ho ahylia. Wōrepam me tiri so na wōbø po se wobεkum me. 14 Nanso, mede me ho ato wo so, Ao Awurade; meka se, "Woye me Onyankopon." 15 Me mm̄ere wō wo nsam gye me firi m'atamfoo ne wōn a wōtaa me no nsam. 16 Te w'anim kyere wo əsomfoo; gye me wō wo dō a ensa da no mu. 17 Mma m'anim ngu ase, Ao Awurade, efiri se masu mafre wō; mm̄om, ma amumuyεfoo anim ngu ase na wōnna wōn damena mu komm. (Sheol h7585) 18 Mua atorofoo ano, efiri se wōde ahantan ne anintiabuo kasa tia teneneefoo. 19 Wo papaye dōoso, eno na woakora ama wōn a wōsuro woo no; eno na wode ma wōn a wōdwane toa wōo no wō nnipa anim. 20 Wode wōn sie w'anim banbø mu firi nnipa nsusuiε bōne ho; wo tenabea hō na wode wōn sie dwoodwoo firi tekrema a εbø sobo ho. 21 Ayεyi nka Awurade! Se wayi ne dō nwānwasoo akyere me εberε a na mewō kuropon a atamfoo atwa ho ahylia no mu. 22 Meboø huboa no, mekaa se: "Woayi w'ani me so!" Nanso wotee me mm̄oborø su εberε a mekoto sr̄ee woo no. 23 Monno Awurade, mo a moye n'ahotefoo nyinaa! Awurade kora wōn a wodi nokore so, na ahomasofoo deε ətua wōn ka pεrεεrε. 24 Monhye den na momma mo bo nt̄o mo yam, mo a mowō anidasoo wō Awurade mu nyinaa.

32 Dawid dwom. Nhyira ne wōn a wōde wōn amumuyε akyε wōn, na woakata wōn bōne so. 2 Nhyira nka onipa a Awurade mm̄u ne bōne ngu ne so, na nnaadaa nni ne honhom mu. 3 εberε a meyεe komm no, me nnompe yεε mm̄re apinie a mesii no da mu nyinaa enti. 4 Awia ne anadwo wo nsa yεε den wō me so; m'ahoden saee sēdē awiabere mu hyεe ma biribi yε mm̄ere. 5 Afei, megεee me bōne too mu. Mankata m'amumuyε so. Mekaa se, "Meka me bōne akyere Awurade," na wode me bōne ho afōdie kyεe me. 6 Enti, ma obiara a əwō

nyamesu mm̄o wo mpaeε εberε a wōhunu woo; kyere me εkwan. 7 Wone me hintabea; wobεbo me ho ban wō amanehunu mu na wode nkwegyee nnwom atwa me ho ahylia. 8 Mekyerkyere wo εkwan a wobεfa soō metu wo fo na mahwε wo so. 9 Nyε se əpōnkø anaa afunumponkø a ənni nteasee enti wōde nnareka ne ahoma na əmumuyεfoo amanehunu dooso, nanso Awurade adoeε a ensa da no, etwa onipa a əde ne ho to no so no ho hyia. 11 Monni ahurisie na mo ani nnye wo Awurade mu, mo teneneefoo; monto dwom, mo a mo akoma mu tee.

33 Momfa ahurisie nto dwom mma Awurade, mo teneneefoo, εfata se wōn a wōtene no yi no aye. 2 Momfa sankuo nkamfo Awurade; monto dwom mma no wō sankutem so. 3 Monto dwom foforø mma no. Momfa nimdeε mm̄o sankuo no na monteam ahurisie so! 4 Awurade asem tene, na εye nokore ədi nokore wō deε əye nyinaa mu. 5 Awurade dō teneneeyε ne atenentenene. N'adoeε a ensa da no ahye asase so ma. 6 Awurade asem so na wōnam yεε əsorosoro, n'anom homee so na wōnam yεε əsoro asafo. 7 Əka epo nsuo boa ano kuo; na əde ebunu siee deε əhō da. 8 Momma asase sofø nyinaa nsuro Awurade; na ewiasefø nyinaa mfa anidie mma no. 9 Əno na əkasaee na εbāa mu na əhyεee na egynaa pintinn. 10 Awurade see amanaman no nhyeheyεe; əma adasamma nsusue yε kwa. 11 Nanso, Awurade nhyeheyεe tim hō daa, n'akoma mu botaeε wō ho ma awō ntoiatoasoo. 12 Nhyira ne əman a ne Onyankopon ne Awurade, nnipa a əyii wōn se n'agypadee no. 13 Awurade hwe adasamma nyinaa firi soro. 14 Əfiri n'atenaε hwe won a wote asase so nyinaa. 15 Əno ne deε əbō wōn nyinaa akoma, enti ənim deε woye nyinaa. 16 Enye əhene akodōm kesee na εbεye no; enye əkofoø ahoden na εbēma no afiri mu afi. 17 Əpōnkø mu ahotosoo yε kwa wō nkwegyee mu; n'ahoden nyinaa akyi no, orentumi nnye nkwa. 18 Nanso Awurade ani wō wōn a wōsuro no so, wōn a wōwō anidasoo wō ne dō a ensa da no mu, 19 se obεye won afiri owuo mu na wama wōatenā nkwa mu wō εkōm bere mu. 20 Yede anidasoo twen Awurade; əye yen oboafø ne yεn akokyεm. 21 Ne mu na yεn akoma di ahurisie, efiri se yede yen ho to ne din kronkron no so. 22 Ma w'adoeε a ensa da no ntēna yεn so, Ao Awurade, sēdē anidasoo a yεwō wō mu no tee.

34 Dawid dwom a ətōee εberε a əboø pa danee əbōdamfoo wō Abimelek anim no na əpanin no gyaeε no ma əkōee no akyi. Mede aseda bēma Awurade bere nyinaa; n'ayεye wō m'anom daa. 2 Me kra behoaho a ne ho wō Awurade mu; ma amanehunufø nte na wōn nni ahurisie. 3 Mo ne me nkamfo Awurade; momma yεmm̄o mu nkamfo ne

din! **4** Mefree Awurade na ogye me so; na oyii me firii m'akomatu nyinaa mu. **5** Won a wahwe n'anim me maame. **15** Nanso, ebere a mesuntiis no, wode no hyeren na won anim rengu ase da. **6** Ohiani yi anigyeet boaa won ho ano; ntioyesofoo twaa me freee, na Awurade tiee no; na ogye no firii n'ahohia ho hyiae a mennim na wodii me ho nsekuro a nyinaa mu. **7** Awurade obfooo wen won a wosuro woantwa so da. **16** Wode adwemmmonee dii me ho no, na ogye won. **8** Monka nhwe na monhunu se fe te se nnipa a wonni nyamesu; wotweree won se Awurade ye. Nhyira ne onipa a ohinta wo ne mu. **9** guu me so. **17** Ao Awurade, wobehwe won akosi da Monsuro Awurade, mo a moye n'ahotefoo, na won a ben? Gye me nkwa firi won see mu, gye me nkwa wosuro noo no nhia hwhee. **10** Agyata ye mmre na a esom bo no firi saa agyata yi nsam. **18** Na meda ekom de won, nanso won a wahwehwe Awurade no, wo ase wo dwabo kese ase; wo nnipa dodo mu adepa biara remmo won. **11** Mommra, me mma, na mekamfo woo. **19** Mma m'atamfoo a wotane me monye aso mma me; mekyerakyere mo Awurade kwa no nhwe me haa nsere. Mma won a menyee ho suro. **12** Mo mu hwan na ope nkwa na ope se won hwhee nso wotane me no mmfa adwene bone ohunu nna papa bebree? **13** Ennee ense se oka kasa mmu me anikye. **20** Wonnkasa asomidwoee so, na bone, na ese se ogyae atorotwa. **14** Twe wo ho firi mmom, wode ntawatosoo tia nnipa a wompere won ho bone ho, na ye papa; hwehwe asomidwoee na ti asem wo asase yi so. **21** Wahwe me haa ka se, "Aane! no. **15** Awurade ani wo ateneneefoo so na otie won Aane, yede yen ankasa ani ahunu." **22** Ao Awurade, mpaeb; **16** Awurade ani sa won a woye bone, se wahunu na mmua w'ano. Nte wo ho nk akyiri, Ao obeyi won nkaee afiri asase yi so. **17** Ateneneefoo Awurade. **23** Nyane, sore na bebo me ho ban! Ka team su, na Awurade tie won; oyi won firi won bi ma me, me Onyankopon ne m'Awurade. **24** Di haw nyinaa mu. **18** Awurade ben won a woapa aba m'asem ma me wo wo tenenee no mu, Ao Awurade na ogye won a woadwere won w honhom mu no nkwa. **19** Onipa tenenee behunu amanee bebree nanso Awurade gye no firi ne nyinaa mu; **20** oba ne nnompe nyinaa ho ban, sedee emu baako mpo mmu. **21** Bone bekum obeboneyefoo; oteneneeni atamfoo banya afobuo. **22** Awurade gye n'asomfoo nkwa; won a wodwane toa noo no mu biara renko afobuo mu.

35 Dawid dwom. Ao Awurade wo ne won a wone me di asie no nni asie; ko tia won a woko tia me. **2** Fa w'akokym ne wo nkatanimu; na sore bra

beboea me. **3** Twe pea ne abonnua wo won a wotaa me so ka kyere me kra se, "Mene w'agyenkwa."

4 Won a wope se wokum me no ma won anim ngu ase; won a wob me see ho po no ma womfa aniwuo nsane won akyi. **5** Ma wonye se ntete a

mframa bo guo won a Awurade obfooo repam won. **6** Ma won akwan so nnuru sum na eso nye toro,

na na Awurade obfooo ntaa won so. **7** Esiane se wode atena sum me afidie kwa na wotuu amena maa me a menyee won hwee no enti **8** ma osee mmsfu

won mu na atena no a wode hintaae nyi won, W'atentenenee mu do se epo bunu. Ao Awurade,

na ma wohnwe amena no mu nse. **9** Afei me kra ani begye wo Awurade mu na wasepe ne ho wo ne

nkwyee mu. **10** Me onipadua nyinaa beteama aka se, "Hwan na ote se wo, Ao Awurade? Wogye ohiani

firi ahodenfoo nsam ne dee onnibie firi apooobfooo nsam." **11** Adansekurumfoo sore; wobisa me nneema

a mennim ho hwee ho asem. **12** Wade bone tua papa a meye so ka na woma me kra ye basaa. **13** Nanso,

adwo sedee meye ma m'adamfo anaa onuabarima. **14** meka so twaa

36 Wode ma dwomkyerefoo. Awurade osomfooo

Dawid dwom. Nkomhye bi da m'akoma so a efa omumuyefoo mmarato ho. Wonnkasa Onyankopon.

2 Na ono ankasa ani so no, odaadaa ne ho dodo enti mma onhunu ne bone nnyae ye. **3** N'anom nsem

ye atirimuoden ne mnaadaa; onnim nyansa bio, na waye papa. **4** Da ne mpa so mpo a, obo po bone; na

egyaa ne ho ma bone ekwan na omipo dee enye. **5** atura, w'addee duru sorosoro wo nokoredie duru

a menye won hwee no enti **6** Wo tenenee te se mmpo akesee. ewiem tann. **6** Wo tenenee te se mmpo akesee.

wokora nnipa ne mmoa nyinaa so. **7** W'addee a ensa da no som bo! Nnipa mu akesee ne nketewa nya

hintabea wo wo ntaban nwunu ase. **8** Wodi dee abu so w wo fie woma wonom firi w'anika asutenee no mu. **9** Wo nkyen na nkwa asutire wo; wo hann

mu na yehunu hann. **10** Ko so do won a wonim wo, a menim ho hwee ho asem. **11** Mma ohantanni nan ntia me anaa omumuyefoo

ebere a woyarees no, mefiraayitoma na mede nsa nnsunsum me. **12** Hwe sedee nneboneyefoo akonkyenee bree me ho ase. Ebere a me mpaebo ahwehwe ase, wodeda ho a worentumi nsore bio.

ho mmuaes nnya mmaes no, **13** meka so twaa **37** Dawid dwom. Nha wo ho nneboneyefoo nti; mma w'ani immere won a woye bone; **2** Wote se

esere, enkyere na ahye, wôte se dua mono, enkyere
 na awu. 3 Fa wo ho to Awurade so na ye papa. Tena
 asase no so na ma w'ani nka asomdwoee adidibe
 ho. 4 Ma w'ani nka Awurade ho na woama wo dee
 w'akoma pe. 5 Fa w'akwan hye Awurade nsam; na
 fa wo ho to ne so, na əno na əbeyé: 6 əbema wo
 teneneeyé ahyeren se adekyee, na w'atentenenee
 aye se owigynaee. 7 Ye komm wo Awurade anim
 na to wo bo ase twen no, nha wo ho wō wōn a
 asi wōn yie ho efiri se wōnam bōne akwan so. 8
 Mma wo bo mfu, na gyae abufuhye; nha wo ho,
 əkowie bōne nko ara. 9 Wōbetwa nneboneyefoo agu,
 nanso wōn a wōn ani da Awurade soō no, wōbenya
 asase no adi so. 10 Erenkyere, nneboneyefoo beyera.
 Wōbehwehwē wōn, nanso wōrenhunu wōn. 11 Nanso
 ahobrēasəfō bēnya asase no adi so na wōanya
 asomdwoee mmorosoo. 12 Amumuyefoo bō pō bōne
 tia ateneneefoo na wōtwere wōn se gu wōn so;
 13 nanso, Awurade sere amumuyefoo, na ənim se
 wōn nna aben. 14 Amumuyefoo twe akofena na
 wōkuntunu wōn tadua mu se wōbekum ahiāfō ne
 mmōborōfō, se wōbekum wōn a wōn akwan tene.
 15 Nanso, wōn akofena bēwōwō wōn ankasa akoma
 mu, na wōn tadua mu abubu. 16 Kakra a ateneneefoo
 wō no som bo sene amumuyefoo bebree ahonya; 17
 efiri se, amumuyefoo ahōoden besa nanso Awurade
 bēwowa ateneneefoo. 18 Awurade nim wōn a wōn
 ho nni asem no nna, na wōn agyapadē betena ho
 daa. 19 Ahohiahia bere mu wōremmre. Əkom bere
 mu wōbenya ma abu so. 20 Nanso, amumuyefoo
 beyera. Awurade atamfō bēye te se wiram nhwiren;
 wōbetu ayera se wisie. 21 Amumuyefoo pe bosea, na
 wōntua, nanso əteneneeni de ahummōborō ma; 22
 Wōn a Awurade ahyira wōn no bēnya asase no adi
 so, na wōn a ədome wōn no wōbetwa wōn agu. 23 Se
 Awurade ani sō onipa akwan a, əma n'anammōntuo
 si pi. 24 Se əsunti a ərenhwē ase, efiri se Awurade
 kura no wō ne nsam. 25 Na meye aberantee, na
 seesei mabə akəkoraa, na menhunu əteneneeni a
 Awurade apa n'akyi anaase ne mma resre aduané.
 26 Əbere biara əye adəee, na əde fəm kwa; na ne
 mma bēnya nhŷira. 27 Twe wo ho firi bōne ho na
 ye papa na wōbetena asase no so afəbōo. 28 Efiri
 se, Awurade pe dee etene, na ərennya ne nkurəfōo
 nokwafo no. Wōbenya banbō daa nyinaa Nanso,
 amumuyefoo asefōo de, wōbetwa wōn agu. 29
 Ateneneefoo bēnya asase no adi so na wōatena so
 afəbōo. 30 Əteneneeni ano ka nyansasəm, na ne
 tekremā ka dee etene. 31 Ne Onyankopon mmara
 wō n'akoma mu; ne nan nnwatiri. 32 Amumuyefoo
 tete ateneneefoo hwehwē se wōbekum wōn, 33
 nanso, Awurade nnyaa wōn mma wōn na əremma
 wōmmu wōn kumfō wō asenniie. 34 Montwen
 Awurade na monhwē n'akwan. Əbema mo so na
 moanya asase no adi so; se wōtwitwa amumuyefoo
 no gu a, mobehunu. 35 Mahunu omumuyefoo a

əye basabasa se oredi yie se dua mono a esi asase
 na bio; mehwewhwe no, nanso manhunu no. 37 Susu
 dee əye pe ho, na hwe dee ətene; na asomdwoee
 onipa bēnya asetena pa daakye. 38 Nanso wōbesee
 nneboneyefoo nyinaa; na wōbetore wōn asefōo ase.
 39 Ateneneefoo nkwegyee firi Awurade əne wōn
 aban wo amanehunu bere mu. 40 Awurade boa wōn
 na əgye wōn; əyi wōn firi amumuyefoo nsam na
 əgye wōn nkwa, efiri se wohinta wō ne mu.

38 Dawid dwom. Adesrē. Ao Awurade, nka
 m'anim wō w'abofuo mu na ntwe m'aso wō
 w'abufuhye mu. 2 Wo bēmma ahwire me mu,
 na wo nsa adwērē me. 3 W'abofuhye no enti,
 ahōoden biara nni me mu; me bōne enti, me
 nnompe ahodwo. 4 M'afōdie amene me te se adeso a
 emu ye duru dodo. 5 M'akuro bōn na aporo
 esiane me bōne mu agyimisəm enti. 6 Makoto
 na wōabre me ase; da mu nyinaa menantante
 twa agyaadwo. 7 M'akyi dompe mu yea boro so:
 ahōoden biara nni me onipadua mu. 8 Mabré na
 mapckye koraa. M'akoma mu yea ma me si apinie. 9
 Ao Awurade, dee merehwē anim nyinaa da w'anim;
 m'apinisie nhintaa wo. 10 M'akoma bō paripari,
 na m'ahōoden asa mpo m'aniwa aduru sum. 11
 M'apirakuro enti me nnamfonom ne m'ayonkofo
 mmen me; m'afipamfōo twe wōn ho firi me ho.
 12 Wōn a wōpē se wōkum me no sum me mfidie,
 wōn a wōpē se wōha me no di me seeē ho nkommō.
 Eda mu nyinaa wōdwene mnaadaasəm ho. 13 Mete
 se əsotifōo a ənte asem, mete se mumu a əntumi
 nkasa. 14 Maye se obi a ənte asem, dee n'ano ntumi
 mma mmuaee. 15 Ao Awurade, meretwen wo; Ao
 Awurade me Onyankopon, wōbegye me so. 16 Mekaa
 se, "Mma wōn ani nnye; anaa mma wōnhoahoaa
 wōn ho wō me nan a awatiri no enti." 17 Mereyē
 mahwe ase, na me yea da so wō me mu. 18 Meka me
 mfomsoo kyere; me bōne hye me so. 19 Bebree na
 wōye m'atamfōo; wōn a wōtané me kwa no dəoso.
 20 Wōn a wōde bōne tua me papa so ka no bō me
 ahohora əbere a mereyē papa. 21 Ao, Awurade nnyaa
 me. Ao me Onyankopon, nka akyiril! 22 Bra ntəm
 bəboea me, Awurade, m'Agyenkwa.

39 Wōde ma ədwomkyerəfōo no. Yedutun. Dawid
 dwom. Mekaa se, "Mehwē m'akwan yie na
 mamfa me tekremā anye bōne; meto m'ano nnareka
 əbere a amumuyefoo bēnya me yi. 2 Nanso bē
 meye komm a manka asem papa biara mpo no
 m'apinisie mu yee den. 3 M'akoma ho dwanee no
 wō me mu na metee nka se ogya redere wō me mu
 na afei mede me tekremā kasae se: 4 "Ao Awurade,
 ma menhunu me nkwa awiee ne me nna dodo;
 ma menhunu sədeē me nkwa twa mu ntəm so.
 5 Woayē me nna se nsateakwaa baako pe; na me
 mfee dodo nyē hwēe wō w'ani so. Onipa nkwa ye"

ahomee bi keke. 6 Onipa redi akoneeba nyinaa no, ntwene me ho. Wone me oboaføo ne me gyefoo; Ao ote se sunsum bi kwa; òha ne ho, nanso òye kwa; me Onyankopon, bra ntèm.

7 Aboahonya ano, na onnim dee ebeyé ne dea. 7 "Afei Awurade edeen na merehwehwe? M'anidasoo wo wo mu. 8 Gye me firi me bone nyinaa mu; mma mennye nkwaséaføo aseredee. 9 Meyé komm, na mammue m'ano efiri se, wo na woaye yei. 10 Yi w'asotwe firi me so; wo nsa ano amanehunu amene me. 11 Woka nnipa anim, na wotwe wan aso wo won bone ho; wosee wan ahonya te se nwewebaa onipa biara ye ahomee keke. 12 "Ao Awurade, tie me mpaeëba, tie me sufre; nsi w'aso wo me su ho Me ne wo te ho se ahòho, sedee na m'aganom nyinaa tee no. 13 Yi w'ani firi me so na manya anigye bio ansa na mafiri ha a mente ase bio."

41 Wode ma dwomkyerføo. Dawid dwom. Nhyira ne onipa a mmoborøni asem ho hia no. Awurade gye no wo amanehunu bere mu. 2 Awurade bebo ne ho ban na wakora ne kra. Òbehýira no wo asase no so; òrennyaa no mma n'atamfoø apedee. 3 Awurade behwé no wo ne yadée mpa so na wagye no asi ho. 4 Mekaa se, "Ao Awurade hunu me mmobø; sa me yadéé, efiri se maye bone atia wo." 5 M'atamfoø de adwene bone ka wo me ho se: "Da ben na òbewu ama ne din ayera?" 6 Ebere biara a obi ba me nkyen no, òka atorøsem, na n'akoma hore dinssee; ofiri adi kò a, òde kòdi nsekuro. 7

40 Wode ma dwomkyeretoo. Dawid dwom. Mede boaseto twenee Awurade; na ohwëe me, na òtee me sufre. 2 Òyii me firii amena a emu ye toro mu, firii dotee ne atekye mu; òde me nan sii abotan so na òmaa me baabi pa gyinaee. 3 Òde dwom foforo hyee m'anom, ayezi dwom a yede ma yen Onyankopon. Bebree beñunu na wøasuro na wode won were ahye Awurade mu. 4 Nhyira ne onipa a òde Awurade ye n'ahotosoo, dee omfa n'ani into ahomasoo so, ne won a womane di anyame huhuo akyi. 5 Ao Awurade me Onyankopon woaye anwanwaddee bebree. Nneema a wohyehye maa yen no obiara ntumi nka ne nyinaa nkyere wo; se meka se mereka ne nyinaa ho asem a ebedooso dodo. 6 Wompe afrebo ne ayezedee, woabue m'aso ama mahunu; woampe òhyee afodee ne bøne afodee. 7 Na mekaa se "Mewo ha, merebeyé dee wope se meye, sedee wootwére afa me ho wo Mmara nwoma no mu no. 8 Ao me Onyankopon, mepe se meye w'apdedee; mede wo mmara ahye m'akoma mu." 9 Meka wo tenenee ho asem wo dwabo kesee ase; meremmua m'ano, Ao Awurade, sedee wonim no. 10 Meremfa wo tenenee ho asem nsie m'akoma mu; meka wo nokore ne wo nkwegye ho asem. Mankata w'addee ne wo nokore so wo dwabo kesee no ase. 11 Ao Awurade, nyi w'ahummoboro mfiri me so; ma w'addee ne wo nokore mmo me ho ban daa. 12 Òshaw bebree atwa me ho ahylia; m'amumuye abu afa me so enti menhunu adee bio. Edøoso sene me tiri so nwi, na m'akoma aboto wo me mu. 13 Ao Awurade, ma ensø w'ani se wobeboa me; Ao Awurade, bra ntøm bøboa me. 14 Won a wope se wøkum me no nyinaa, ma won anim ngu ase na wonye basaa; ma won a wope se mesee no, wømfa aniwo nsane won akyi. 15 Won a wøka "Òtwea! Òtwea!" kyere me no, ma won ho nnwiri won wo won ankasa animguasee ho. 16 Nanso ma won a wøhwehwe wo nyinaa ani nnye na wonni ahurisie wo wo mu; ma won a wødo wo nkwegye no nka daa se, "Momma Awurade so!" 17 Nanso meye ohiani ne mmaborøni; ma Awurade

nnwene me ho. Wone me əboaføo ne me gyefoo; Ao me Onyankopøn, bra ntem.

41 Wode ma dwomkyerɛfoo. Dawid dwom. Nhyira ne onipa a mmɔborøni asem ho hia no. Awurade gye no wɔ amanehunu berc mu. **2** Awurade bɛbø he ho ban na wakora ne kra. ɔbehyira no wɔ asase no so; ɔrennyaa no mma n'atamfoo apedee. **3** Awurade bɛhwɛ no wɔ ne yadee mpaa so na wagye no asi hɔ. **4** Mekaa se, "Ao Awurade hunu me mmɔbø; sa me yadee, ɔfiri se maye bone atia wo." **5** M'atamfoo de awene bone ka wɔ me ho se: "Da ben na ɔbwu ama ne din ayera?" **6** Ebere biara a obi ba me nkyen no, ɔka atorøsem, na n'akoma hɔre dinsee; ɔfiri adi kɔ a, ɔde kodi nsekuro. **7** M'atamfoo nyinna keka asomusem fa me ho; wɔsusu bone ma me na woka se: **8** "Yare bone bi abo no; ɔrensore mfiri dee oda ho bio." **9** Mpo me yonko pa ara a mede me ho too ne soø, dee me ne no too nsa didiie no, asore atia me. **10** Nanso wo, Awurade, hunu me mmɔbø; pagya me, na mentua wɔn so ka. **11** Menim se w'ani so me, na me otamfoo renni me so nkonom. **12** Me nokoredie mu, wokura me mu na wode me gyina w'anim afebøo. **13** Nhyira nka Awurade, Israel Onyankopøn, enne ne daa nyinna.

42 Wôde ma dwomkyerefoo. Kora mma "maskil" dwom. Sêdeé ɔforotee pere hwehwe nsuwansuwa no, saa ara na me kra pere hwehwe wo, Ao Onyankopon. **2** Onyankopon ho sukôm de me kra, Onyankopon teasefoo no. Da ben na metumi akohyia Onyankopon? **3** Me nisuo aye m'aduane awia ne anadwo, na da mu nyinaa nnipa bisa me se: "Wo Onyankopon wô he?" **4** Saa nneema yi na mekae ebere a mereka m'akoma mu nsem; sêdeé na medi asafokuo anim, na yede anigyeet nteateam ne aseda nnwom nante yuu bom kô Onyankopon fie wô afahye da. **5** Aden enti na woaboto, Ao me kra? Aden enti na woteetee wô me mu saa? Fa wo ho to Onyankopon so, na mëkô so ayi no aye, m'Agyenkwa ne me Onyankopon. **6** Me kra aboto wo me mu enti mekae wo firi Yordan asase so, Hermon mmepo so, firi Bepo Misar so. **7** Ebunu kô ebunu mu wo wo nsuo a eworo guo no nnyegyeet mu; w'asorokye nyinaa abu afa me so. **8** Adekyee mu Awurade kyere n'adœe; adesaee mu ne dwom ba me nkyen. Meba mpaæe kyere Onyankopon a ɔma me nkwa. **9** Mebisâ Onyankopon me Botan se, "Aden enti na wo were afiri me? Aden enti na eße se menantenante twa adwo, m'atamfoo nhyesoo nti?" **10** Me nnompe te yea se ɔdasani. M'ahohiahiafoo ateetee enti, daa nyinaa wobisa me se, "Wo Onyankopon wô he?" **11** Aden enti na woaboto, Ao me kra? Aden enti na woteetee wô me mu saa? Fa wo ho to Onyankopon so, na mëkô so ayi no aye, m'Agyenkwa ne me Onyankopon.

43 Ao Onyankopon, bu me bem, na ka m'asem worekókum wən. **23** Nyane, Ao Awurade! Aden enti a etia əman a wənnnsuro wo no ma me; gye na wada? Keka wo ho! Nnya yen ho afebəo. **24** Aden me firi nnaadaafoo ne amumuyefoo nsam. **2** Woye enti na wode w'anim ahinta na wo were firi yen ahoquia ne nhyesoo? **25** Wəabre yen ase ko dotee mu na yen onipadua aka afam dotee. **26** Sore bəboa yen; m'atamfoo nhyesoo nti? **3** Soma wo hann ne wo nokore ma wən nkyere me əkwā; ma wəmmfa me mmra wo Bepo Kronkron no so, faako a wotee ho. **4** Afei, məko Onyankopon afərebukyia anim m'anigye ne m'ahosepe Onyankopon nkyen. Mede sankuo bəyi wo aye, Ao Onyankopon, me Onyankopon. **5** Aden enti na woaboto, Ao me kra? Aden enti na woteetee wə me mu saa? Fa wo ho to Onyankopon so, na məko so ayi no aye, m'Agyenkwa ne me Onyankopon.

44 Dwom a wəde ma dwomkyerəfoo. Kora mma "maskil" dwom. Ao Onyankopon, yede yen aso ate; yen agyanom aka akyere yen; dee woyee wə wən bere so, wə tete mmerē no mu. **2** Wode wo nsa pamoo amanaman no na woboo yen agyanom atenasee; wodwerē nnipa no na womaa yen agyanom dii yie. **3** Enye wən akofena na wəde nyaa asase no, na enye wən nsa na emaa wən nkoniimdie; eyə wo nsa nifa, wo basa, ne w'anim hann, efiri se na wodo wən. **4** Woye me Əhene ne me Onyankopon, dee shye nkoniimdie ma Yakob. **5** Enam wo so na yepamoo yen Atamfoo; wo din mu na yetiatia wən a wokyiri yen soo. **6** Meremfa me ho nto m'agyan so m'akofena remifa nkoniimdie mmre me; **7** na wo na woma yedi yeri atamfoo so. Wogu wən a wətane yen anim ase. **8** Onyankopon mu na yehoahoa yen ho da mu nyinaa na yebékamfo wo din no daa daa. **9** Nanso seesei woapo yen abre yen ase; wone yen asraafoo ninko əsa bio. **10** Woma yedwane firii ədəm anim ma yen atamfoo fom yen agyapadee. **11** Woyii yen maa se wənkum yen se nnwan na woahwete yen wə amanaman no mu. **12** Wotən wo nkurəfoo fofoofo, na woannya mfasoo biara amfiri mu. **13** Woaye yen ahohoradee ama yen afipamfoo, animitabudee ne aseredee ama wən a atwa yen ho ahyia. **14** Woaye yen akasabebuo wə aman no mu na nnipa no woso wən ti de gu yen so. **15** M'animguasese di m'anim daa, na aniuwo akata m'anim. **16** Əsiane wən a wəbə me ahohora na wəkasa tia me de yi me ahi, əsiane otamfoo a n'ani abre se obətə were no enti. **17** Yeinom nyinaa too yen dee, nanso yen were mfirii wo, na yemmuu w'apam no nso so. **18** Yen akoma ntwe mfirii wo ho; na yen nan nso mmame mfirii wo kwan so. **19** Nanso wodwerē yen yee yen sakraman tuo na wode esum kabii kataa yen so. **20** Se na yen were afiri yen Onyankopon din anaa se yeastre yen nsam akyere ananafoa nyame a **21** anka Onyankopon behunu, cfiri se ənim akoma mu ahintasem. **22** Nanso, wo enti, wəkum yen daa nyinaa; wəbu yen se nnwan a na wada? Keka wo ho! Nnya yen ho afebəo. **24** Aden enti na wode w'anim ahinta na wo were firi yen ahoquia ne nhyesoo? **25** Wəabre yen ase ko dotee mu na yen onipadua aka afam dotee. **26** Sore bəboa yen; w'adəee a ənsa da no enti, gye yen.

45 Wəde "Sukooko" sankuo dwomtobe na ətoeə. Wəde ma dwomkyerəfoo. Kora mma dwom. Ayeforhyia dwom. Botaeə bi a ədi mu akanyane m'akoma əbere a merebə əhene mmrane no; me tekrema ye otwerefuu kunini bi twerədua. **2** Wodi mu wo mmaparima mu na wəde adom bi asra w'ano, əsiane se Onyankopon ahyira wo afebəo no enti. **3** Fa w'akofena bə wo nkyen mu, Ao Otumfoo; fa animuonyam ne kese耶e fira. **4** Fa wo kese耶e mu ko w'anim nkoniimdie so wə nokore, ahobreasee ne tenenee mu; ma wo nsa nifa nna wo nnwuma a eyə nnwariwa no adi. **5** Ma wo bəmmna namnam no nhwre əhene atamfoo akoma mu; na ma amanaman nhwe wo nan ase. **6** Ao Onyankopon, w'ahennwa no bətena hə daa daa; tenenee ahempoma bəye w'ahennie no ahempoma. **7** Woda tenenee na wokyiri bone. Eno enti Onyankopon, wo Onyankopon de wo asi wo mfefoo so, na əde anigyee ngo asra wo. **8** Kurobo, pepere ne bewewonua hwa agye wo batakari mu nyinaa; sankuo so nnwom a cfiri ahemfie a wəde asonse asiesie ho mu ma w'ani gye. **9** Ahemfo mmapammaa ka wo mmaa atitire ho; wo nsa nifa so na ayefor dehyee a shye Ofir sikakəkəo gyina. **10** Ao əbabaa tie, dwene ho na ye əsetie; ma wo were mfiri wo nkurəfoo ne wo agya fie. **11** W'ahooße asə əhene no ani; di no nni, efiri se əno ne wo wura. **12** Tiro Babaa de ayeyedee beba; mmaparima adefeo bedefedəfə wo. **13** Əhene babaa a əwə no piäm no ye onimuonyamfoo wəde sikakəkəo abobo n'atadeə yuu mu. **14** Əhene ntadeə a wəadi mu adwinneə na wəde no kəma əhene; ne mfefoo mmaparima di n'akyi na wəde wən nyinaa brə wo. **15** Wəde ahosepe ne anigye kə mu; wəhyene əhempon no ahemfie. **16** Wo mmaparima besi w'agyanom ananmu wobeye wən mmaparima wə asase no so nyinaa. **17** Məma waakae wo wə awontoatoasoə nyinaa mu; eno enti amanaman bekamfo wo daa nyinaa.

46 Wəde ma dwomkyerəfoo. Kora mma dwom. Wəto no "alamot" sankuo nne so. Onyankopon ne yen dwanekəbea ne yen ahoođen, amanehunu mu əboafao a əwə hə əbere biara. **2** Enti se asase ani dane butu na mmepe tutu kəgū əpo ase a, yereni, **3** se əpo bə asorəkye na churu na ema nkoko woso mpo a, yereni. **4** Asutene bi wə hə a ne nsuwansuwa de anigye ba Onyankopon kuropon mu, beaee kronkron a Əsorosoroni no tee. **5** Onyankopon te kuropon no mu, na ərenhwə ase; Onyankopon bəboa no anəpahema. **6** Amanaman ye

hoo, na ahennie hwehwe ase; ḥma ne nne so ma asase nane. 7 Otumfoo Awurade ka yen ho. Yakob Onyankopon ye yen aban. 8 Bra bēhwe Awurade ewiase yi mu nyinaa, 2 dee ḥye abomfiaa ne nnwuma, ḥsese a ode aba asase no so. 9 ḥma dee ḥdi mu, adefoo ne ahiafoo nyinaa. 3 M'ano akodie gyae kosi asase ano. ḥbubu agyan mu na bēka anyansasem; nsem a ḫfiri m'akomam bēma ḥsese pea; ḥde ogya hye nkataboo. 10 Monye komm ye yen aban.

47 Wōde ma dwomkyerēfoo. Kora mma dwom. Amanaman nyinaa, mommo mo nsam; momfa anigyeet nteam mfre Onyankopon. 2 Awurade ḥsorosoroni no ho ye nnwanwa, ḥye ḥhene kesee wō asase nyinaa so! 3 ḥde amanaman hyeet yen ase, na ḥde nnipa hyeet yen nan ase. 4 ḥyii yen agyapadee maa yen, dee ḥye Yakob a ḥdo noo no ahoahoahadee. 5 Onyankopon aforo kō soro wō anigyeet nteateam mu. Awurade wō totorobento nnyegyeeet mu. 6 To ayetie nnwom ma Onyankopon, to ayetie nnwom; to ayetie nnwom ma yen ḥhene, to ayetie nnwom. 7 ḫfiri se Onyankopon ye asase nyinaa so ḥhene. Monto ahurisie nnwom mma no. 8 Onyankopon di ḥhene wō amanaman no so Onyankopon te n'ahennwa kronkron so. 9 Amanaman no mu akunini boaboa won ho ano se Abraham Onyankopon nkurofōo, ḫfiri se asase so ahemfo ye Onyankopon dea; na wōma no so ye no kesee.

48 Kora mma dwom. Awurade ye kesee na ḥsese nkamfo wō yen Onyankopon kuropon mu, ne bepō kronkron so. 2 Kuropon no ḥsorokā ye fe, ḥye ewiase nyinaa anigyeedē. Bepō Sion te se Safon soronsorommea, ḥhene Kesee no kuropon. 3 Onyankopon te n'abankesewa mu. Wada ne ho adi se ḥye n'aban. 4 ḫberē a ahemfo yi boaa wōn ho ano, na wōtūu ḥsa bōa mu no, 5 wōhunuu no ma ḥyeet wōn ahodwirie, na wōde ehu dwanee. 6 Nketenkete kyeree wōn wō ho, ḥyea a ete se ḥbaa a awoo aka no. 7 Woseee wōn se Tarsis ahyen a apueet mframā abō advira wōn. 8 Sedēe yēate no, saa ara na yēahunu wō Otumfoo Awurade kuropon no mu, yen Onyankopon kuropon mu; Onyankopon ma etim ho afebōo. 9 W'asōredan no mu, Ao Onyankopon, na yēdwene wo dō a ensa da no ho, 10 Ao Onyankopon, w'ayeyie duru asase ano te se wo din; tenenee aye wo nsa nifa mu ma. 11 Sion bepō di ahurisie, Yuda nkuraase no ani gye esiane w'atemmoo no enti. 12 Nante Sion na twa ho hyia, kan n'abantenten dodo, 13 dwene n'afasuo ho yie, hwe n'abankesewa no, na woaka ho asem akyere nkyirimma. 14 Saa Onyankopon yi ye yen Onyankopon daa daa; mpo ḥbeye yen kwankyerēfoo akosi awieet.

49 Wōde ma dwomkyerēfoo. Kora mma dwom. Nnipa nyinaa, montie; monye aso, mo a mowō na nnwuma, ḥsese a ode aba asase no so. 2 dee ḥye abomfiaa ne nnwuma, ḥsese a ode aba asase no so. 3 M'ano akodie gyae kosi asase ano. ḥbubu agyan mu na bēka anyansasem; nsem a ḫfiri m'akomam bēma ḥsese pea; ḥde ogya hye nkataboo. 10 Monye komm na monhunu se me ne Onyankopon; wōbēma me so wō amanaman no mu, wōbēma me so wō asase so. 11 Otumfoo Awurade ka yen ho; Yakob Onyankopon ye yen aban.

Wōde wōn ho to wōn ahonya soō na wōde wōn adedodo hoahoa wōn ho? 7 Onipa biara rentumi nnye n'ankasa nkwa na ḥrentumi mfa mpata biara mma Onyankopon. 8 Nkwa ho mpata boo ye den, sika biara rentumi ntō, 9 se ḫbēma no atena ase afebōo a ḥrenhunu porjēe. 10 Obiara nim pefee se anyansafoo wu; saa ara na nkwasafōo ne agyimfōo nso wuo na wōgya wōn ahonya ho ma aforo. 11 Wōn adamena bēye wōn afie afebōo. Eħo na wōbētena awoo ntoatoasoo kosi ḫberē a enni awieet mu, wōn din a wōde totoo nsase so nyinaa akyi. 12 Na onipa ahonya nyinaa akyi no, ḥrentena ho daa; ote se mimoa a wōwuo no ara. 13 Yei ne dee ḥda ho ma wōn a wōgye wōn ho die, ne wōn akyidifōo a wōfoa wōn nsem soō. 14 Wōte se nnwan na wōbekō damena mu, na owuo de wōn bēye n'aduane. Teneneefōo bedi wōn so anpō; wōn onipadua bēporō wō damena mu, na wōne wōn adan akēsee no ntam kwan bēware. (Sheol h7585)

15 Nanso, Onyankopon de ne tumi bēgye me afiri damena mu; ampa ara, ḥde me bēkō ne nkyen. (Sheol h7585) 16 Se onipa nya ne ho a, mma ḫnha wo; na se ne fie anigyeet ye bebree a, mma no nha wo; 17 ḫfiri se, se ḥsu a, ḥremfa hwēe nkō, n'animuonyam ne no renkō amena mu. 18 Mpo ote ase no, ḥfaa no se wōahyira no, ḫfiri se wōkamfo nnipa ḫberē a wōdī yie, 19 nanso ḥbekō akōka n'agyanom ho, wōn a wōrehunu nkwa hann ara da no. 20 Onipa a ḥwō ahonya na ḥnni nhunumu no, ote se aboa a ḥwuo.

50 Asaf dwom. Tweaduampōn, Onyankopon, Awurade no kasa, na ḥfrē asase nyinaa ḫfiri apueet kosi atēe. 2 Onyankopon hrān firi Sion kuro a ne fe wie pē ye. 3 Yen Onyankopon reba nanso ḥrenyé komm; ogya a ehyē nneēma di n'anim, ahum a eretu atwa ne ho ahyia. 4 ḥfrē ḥsorosoro ne asase, se ḥrebu ne nkurofōo atēn; 5 ḥka se, "Boaboa nnipa a wōtē wōn ho no ano ma me, wōn a wōnān aſrēbādēe so ne me yēe apam no." 6 ḥsoro pae mu ka ne tenenee, na Onyankopon ankasa ne otemmufo. 7 "Montie, me nkurofōo na mekasa, medi adansee atia wo, Ao Israel; Mene Onyankopon, wo Onyankopon no. 8 Merenka mo anim wō mo aforebādēe anaa mo hyeet afōdēe a ḥwō m'anim daa no ho. 9 Anantwinini a wōfiri mo mfuo so anaa mpapo a wōfiri mo buo mu ho nhia me, 10 ḫfiri se kwaee mu aboa biara ye me

dea, anantwie a wəwə nkokoɔ mpempem so nso saa ara. **11** Menim anomaa biara a əwə mmepo na so, na wiram abodee nyinaa yε me dea. **12** Se ɛkɔm dee me a, anka merenka nkyere mo; efiri se, ewiase ne dee əwə mu nyinaa yε me dea. **13** Mewe anantwinini nam, na menom mpapo mogya anaa? **14** Momfa aseda afodee mma Onyankopon, na monni bohye a mohyee ɔsorosoroni no so, **15** na momfre me da hiada; na megye mo na moahye me animuonyam.” **16** Nanso, amumuyefoo dee, Onyankopon bisa won se, “Aden enti na moka me mmara ho asem na m’apam da mo ano? **17** Mokyiri me nkyerkyere na moto me nsem gu mo akyi. **18** Se mohunu ɔkorɔmfoɔ a, mode mo ho bo no; na mo ne awareseefoo nso bɔ. **19** Mode mo ano ye bone na mode mo tekremna boaboa nnaadaa ano. **20** Mokasa tia mo nuabarima əbere biara na mosopa mo ankasa maame ba. **21** Moaye yeinom nyinaa; nanso manka hwhee, enti mosusu se mete se mo. Nanso meka mo anim na mede mo soboo asi mo anim. **22** “Monnwene yei ho, mo a mo were firi Onyankopon, anye saa a, metete mo mu nketenkete a obiara mmegye mo; **23** Dee ɔbo aseda afodee no hye me animuonyam, na ɔsiesie ɛkwan sdede meda Onyankopon nkwegye adi akyere no.”

51 Wode ma dwomkyerføo. Dawid dwom a ɔtoo no əbere a ɔde ne ho kaa Batseba na odiyifoo Natan koo ne nkyen no. Ao Onyankopon hunu me mmobø, sdede w’addee a ensa da no tee; w’ahummaborø ksesec no enti, pepa me mmaprato. **2** Hohoro m’amumuyε nyinaa na te me ho firi me bone mu! **3** Na mahunu me mmaprato, namekae me bone daa. **4** Maye mfomsoɔ atia wo; atia wo nko ara na maye dee εye bone wo w’ani so, enti, wodi bem wo wo kasa mu na wotene wo w’atemmuo mu. **5** Ampa ara wəwoɔ me wo bone mu, na bone mu na me maame nyinsenee me. **6** Ampa ara nokore na wohwehwæ wo me mu. Wokyers me nyansa a emu do. **7** Fa hisope hohoro me ho, na me ho bete; dware me, na mehoas asene sukyerɛmma. **8** Ma mente ahosepε ne anigyeε nka; na ma nnompe a woabubuo no nni ahurisie. **9** Kata w’ani wo me bone ho na pepa m’amumuyε nyinaa. **10** Ao Onyankopon, bɔ akoma a emu tee wo me mu, na ma me honhom fofora a edi wo nokore. **11** Mpamo me mfiri w’anim na enyi wo Honhom Kronkron mfiri me mu. **12** Fa wo nkwegyeε mu anigyeε no ma me bio na ma me ɔsetie honhom a əbekura me. **13** Afei mekyere nnebɔneyefoo w’akwan, na amumuyefoo besane aba wo nkyn. **14** Ao Onyankopon, gye me firi mogya ho afodie mu. Onyame a wogye me nkwa, na me tekremna beto wo tenenee ho dwom. **15** Ao Awurade, bue m’ano fafa, na mede m’ano bepae mu aka w’aycie. **16** Wompe afrebo, anka mɛbɔ; w’ani nnye ohyeε afodee ho. **17** Onyankopon afodee a ɔpε

yε honhom a abotoo. Ao Onyankopon, worempo ahonu ne ahobreaseε akoma. **18** Ao Onyankopon, ma Sion nya nkoso wo w’ani yee mu; na to Yerusalem afasuo. **19** Afei afrebo a əho tee beba, ohyeε afodee a edi mu a əbeso w’ani; na wode anantwinini beba afodee w’afrebukyia so.

52 Wode ma dwomkyerføo. Dawid “maskil” dwom. Ətoe əbere a Edomni Doeg bekə kyereε Saulo se, “Dawid aks Ahimelek fie” no. Əkesee, aden enti na wohoahoa wo ho wo wo bone ho? Aden enti na wohoahoa wo ho da mu nyinaa, wo a woye animguasedee wø Onyankopon ani so? **2** Wo tekremna bø ɔseseε ho pɔ; ete se yiwan a ano ye tahwetahwe. Wo a wotwa rikoritomo riko ara. **3** W’ani gye bone ho sene papa, wopε atoro sene se wobeka nokore. **4** Wodo asem biara a əde ɔshaw ba, Ao wo tekremna daadaafo! **5** Ampa ara, Onyankopon de ɔseseε a ənni awieε əbərε wo; sbetwe wo afiri wo ntomadan mu na watete wo mu; Əbetore w’ase wo ateaseefoo asase so. **6** Ateneneefoo behunu yei na wəasuro; wəbesere no na wəaka se, **7** “Hwε, onipa no nie dee wamfa Onyankopon anye n’abandenden na mmapm ɔde ne ho too n’ahonya dodo so na ɔnyaah hooðen de ɔsee afoforø no!” **8** Nanso, mete se ngo dua a eryenyi wø Onyankopon fie: mede me ho to Onyankopon dø a ensa da no so daa nyinaa. **9** Meyi wo aye daa wo dees woayε nti; wo din so na m’ani beda, efiri se εye. Meyi wo aye wo w’ahotefoo anim.

53 Wode ma dwomkyerføo. Wode “mahalat” sankuo nne na eto. Dawid dwom. Əkwasea ka n’akoma mu se, “Onyankopon bi nni ho.” Wəaporø, na won akwan ye animguaseε. Baako koraa nni ho a ɔye ade pa. **2** Onyankopon firi soro hwε adasamma wo fam se obəhunu won mu bi a wəwo nteasee, anaa ebinom a wohwehwæ Onyankopon. **3** Obiara amane; won nyinaa aye bone; won mu bi nni ho a ɔye papa; əbaako mpo nni ho. **4** Enti aboneefoo rensua nyansa anaa? Wəwe me nkuroføo sdede nnipa di aduane. Wonsu mfre Onyankopon. **5** Won na wəwo ho a woabø huboa! Won ho popo wo beaεε a ehu nni ho. Onyankopon behwete w’atamfoo no nnompe agu; wobegu won anim ase, efiri se Onyankopon abu won animtiaa. **6** Ao, ma Israel nkwegyeε mfiri Sion mmra! Onyankopon besane de ne nkuroføo agyapadee ama won. Na Yakob adi ahurisie, na Israel ani agye!

54 Wode ma dwomkyerføo. Wəbo no sankuo so. Dawid “maskil” dwom. Ətoe no əbere a Sififoɔ kɔka kyereε Saulo se, “Dawid abehinta wo yεn mu.” Ao Onyankopon, gye me wo din mu; fa wo tumi di m’asem ma me. **2** Ao Onyankopon, tie me mpaεebø; tie m’anon nsem. **3** Ahahoo reto ahye me so. Atirimuɔdenfoo repε me akum me;

nnipa a wɔmmfa Onyankopon nye hwee. 4 Ampa tie me mpaεebø, mmu w'ani ngu me nkotosre so, 2 tie me na gye me so. Me dadwene ha me na ama maye basaa, 3 wo dee m'atamfoo reka ne sedee amumuyefoo hwe me haa ntí; wode amanehunu bre me; na wode abufuo sopa me. 4 M'akoma wo ahoyeru mu; na owuo huboa aba me so. 5 Ehu ne ahopopo akyekyere me. Ahodwirie abu afia me so. 6 Mekaa se, "Ao, se mewo ntaban se aburuburo a, anka metu aksama me ho ato me, 7 anka metu aksa akyirikyiri akötene esere so; 8 anka meye ntem aksa m'ahintae, baabi a mframaden ne ahum mmen koraa." 9 Ao Awurade, ma amumuyefoo nye basaa, na ma won kasa ntoto, efiri se mehunu basabasaye ne apereapere wó kuropon no mu. 10 Awia ne anadwo wotete n'afasuo ho; adwemmmone ne nsisie wo mu. 11 Adeseefoo dóm reye adwuma kuropón no mu. Ahunahuna ne nnaadaa wo ne mmontene so daa. 12 Se eyee otamfoo na ḥresopa me a, anka metumi agyina ano; se eyee otamfoo na ḥrema ne ho so atia me a, anka metumi de me ho ahinta no. 13 Nanso, eyee wo, ḥadasani te se me, me yonko pa ne me m'adamfo břebo, 14 a kane no na me ne no wo ayonkofa a emu ye den ebere a yen nyinää abo mu yuu rekø Onyankopon fie no. 15 Ma owuo mmeffa m'atamfoo mpofirim; ma wonko damena mu anikann, efiri se bone te won mu. (**Sheol h7585**)

16 Nanso, mesu fré Onyankopon, na Awurade gye me nkwa. 17 Anwummere, anpøa ne awia, mede mmoboronne su fré no, na ḥte me nne. 18 Ḫde ne ho bo afodee ma me nya me tiri didim wó øko a woko tiaa me no mu, mpo bebree na woko tia me. 19 Onyankopon a wɔasi no ḥhene afelbo no, øbete won nka na waha wón, øbøha nnipa a wonsesa wón akwan da na wonsuro Onyankopon nso. 20 Me yonko to hye ne nnamfonom so; na obu n'apam so. 21 Ḫwo tekremawoo, nanso ḥtan wó n'akomam. N'ano asem dwodwo sene ngo, nanso eyee akofena a woatwe. 22 Fa wo how to Awurade so na ḥno na øbøye wo; ḥremma ḥteneneeni nhwe ase. 23 Nanso, wo, Ao Onyankopon, wobebre amumuyefoo ase ama wɔakø poroee amena mu; moygapeføo ne adaadaaføo renni won nkwanne mu fa. Me dees, mede me ho to wo so.

56 Wode ma dwomkyerøoo. Wøto no sedee wøto "Aburuburo a øsi Akyirikyiri Odum so." Dawid

dgom a ḥtoee ebere a Filistifoo kyeree no wo Gatara, Onyankopon ne me øboaføo; Awurade ne me no. Ao Onyankopon, hunu me mmøbo na nnipa taa hwefoo. 5 Ma mmusuo nkyim mmra won a wodi me ho nsekuro so; wo nokoredie mu, see won. 6 wotu wotaa me no mu. 2 Won a wobø me ahohora Mefiri me pe mu abo afodee ama wo; Ao Awurade, taa me da mu nyinää; won a wøma won ho so tia meyi wo din aye, efiri se eyee. 7 Woagye me afiri me dooso. 3 Se mebo hu a, mede me ho beto wo so. me haw nyinää mu, na m'ani ahunu nkonomide wo m'atamfoo so.

4 Onyankopon a mekanføo n'asem no, mede me ho to Onyankopon so, na merensuro. Edeen na onipa dasani betumi aye me? 5 Eda mu nyinää wøgye m'ano si bone; ebere biara wobø po se wobøteetee me. 6 Wobø po, na wotete, wohwe m'anammon tuo, na wøpere se wobekum me. 7 Ekwan biara so, mma wømføa won ho nni; Ao Onyankopon, bre amanaman no ase wo w'abufuo mu. 8 Twere me kwadwom to hø; sese me nisuo wo wo nwoma mmobøee no mu. Enni dee woatwere ato hø no mu anaa? 9 Se mepe mmoa firi wo hø a, m'atamføo besane won akyi. Yei bëma mahunu se Onyankopon wo m'afa. 10 Onyankopon a mekanføo n'asem no, Awurade a mekanføo n'asem no, 11 mede me ho to Onyankopon so; na merensuro. Edeen na ḥdasani betumi aye me? 12 Ao Onyankopon, mehye ebo a mahye wo no ase, mede m'aseda afodee bøbre wo. 13 Efiri se, woagye me afiri owuo mu, woamma me nan ansunti, sedee metumi anante Onyankopon anim wo nkwa hann mu.

57 Wode ma dwomkyerøoo no. Wøto no sedee wøto "Mma Wønsee No." Dawid dwom a ḥtoee ebere a ḥdwane firii Saulo nkyen kø oboden no mu. Hu me mmøbo, Ao Onyankopon, hunu me mmøbo, na wo mu na me kra nya dwanekøbea. Wo ntaban nwunu ase na mepe dwanekøbea køsi se amanehunu no betwam. 2 Mesu fré Onyankopon, ḥsorosoroni no; Onyankopon a øma ne pe ba mu wó me ho. 3 ḥsoma firi soro hø begye me nkwa, øka won a wotaa me anibere so no anim; Onyankopon soma ne do ne ne nokore. 4 Agyata atwa me ho ahylia; meda mmoa a wøwe enam mono mu, nnipa a won se te se mpea ne mmemima na won tekrema te se akofena a eyø nnam. 5 Ao Onyankopon, woye kesee wó osorosoro hø; ma w'animuonyam nkata asase nyinää so. 6 Wøtre asau mu de sum me nan afidie, ahohiahia bře me ase. Wøtuu amena wo me kwan mu, nanso won ankasa akötötø mu. 7 Ao Onyankopon, m'akoma agyina pintinn, m'akoma nhinhim; meto dwom na mayi wo aye. 8 Me kra nyane! Sankuo ne bënta, monnyane! Me nso menyane anøpahema. 9 Ao Awurade, meyi wo aye wo amanaman no mu; meto wo ho dwom wo nnipa mu. 10 Wo dø ye kesee na eduru ḥsorosoro; wo nokore køka ewiem. 11 Ao Onyankopon, woye kesee wó ḥsorosoro hø; ma w'animuonyam nkata asase nyinää so.

58 Wode ma dwomkyerøoo. Wøto no sedee wøto "Mma Wønsee No" sankuo nne so. Dawid "miktam" dwom. Mo sodifoo, ampa ara, moka asem

a etene anaa? Mobu atentenenee wo nnipa mu anaa? 2 Dabi! Modwene ntencyea wo m'akomam na mo nsa de akabensem ba asase so. 3 Amumuyefoo fom kwan firi awoo mu; woye mmaparatofoo firi awotwaa mu na wodi atoro. 4 Won ano ebor te se owo dee. Ete se oprammire a waten n'aso, 5 a ontentafowayifoo dwom, na ne dwom deede no mpo mfa ne ho. 6 Ao Onyankopon, bubu ese a egwu won anom, Ao Awurade, tutu agyata no sebommefoo no gu! 7 Ma wontwa mu nkose nsunsuan; se wotwewon agyan a, ma won bennima no ano nwu. 8 Ma wonye se nwa pekyepkeye bi a oretene ko. Ma wonye se aba a ewu wo awoee na onihunu owia. 9 Ansa na mo nkukuo bete nkasee ano yea, se eye mono anaa dee awo no, wobepra amumuyefoo aks. 10 Se wotua amumuyefoo ka a, ateneneefoo anii begye, na wobehohoro won nan ho wo amumuyefoo mogya mu. 11 Afei nnipa beka se, "Ampa ara, ateneneefoo ko so nya won akatua; na ampa ara Onyankopon bi wo ho a obu ewiase aten."

59 Wode ma dwomkyerefoo. Wote no sedee woto "Mma Ensee No" sankuo nne so. Dawid "miktam" dwom. Otoo no ebere a Saulo soma kwen Dawid fie se wobekum no. Ao Onyankopon, gye me firi m'atamfoo nsam; bo me ho ban firi won a wotaa me so no ho. 2 Gye me firi amumuyefoo nsam. Gye me nkwa firi mogypfuu nsam. 3 Hwe sedee woate repe me akum me akokobirefoo bo po bone tia me a eyen mfomsso anaa bone bi a maye enti, Ao Awurade. 4 Menye mfomsso bi, nanso waaye krado se wobeto ahye me so. Sore begye me; hwe m'amanehunu! 5 Ao Asafo Awurade Onyankopon, Israel Onyankopon, ma wo ho so na tue amanaman no nyinaa aso; nhunu amumuyefoo nikontompofoo no mmobo. 6 Wosane ba anwummere, wopo so se nkraman, na wokyinkyin kuropon no mu. 7 Hwe dee wofe firi won anomu, wofe akofena firi won anomu na woka se: "Hwan na otee?" 8 Nanso, wo Awurade, wosere won; wodi saa aman no nyinaa ho few. 9 Ao m'Ahooden, mehwu wo; wo, Ao Onyankopon ne m'abankesee, 10 me Onyankopon a eye ade. Onyankopon bedi m'anim na ebema mahwe won a woba me ahohora no haa. 11 Nanso nkum won, Ao Awurade yen akokyem, na me nkurofoo were amfiri won. Wo tumi mu no ma wonnantante, na bre won ase. 12 Bone a efiri won anomu, ne won ano nsem enti ma won ahomasoo nkyekyere won. Abususem a woka ne atoro a wotwa enti, 13 see won wo abufuhye mu, kosi se won ase before. Afei ebema asase so afanan nyinaa ahunu se Onyankopon di Yakob so. 14 Wosane ba anwummere, wopo so se nkraman na wokyinkyin kuropon no mu. 15 Wokyinkyini pe aduanne na se woammee a, wosu bobom. 16 Nanso meto w'ahoden ho dwom, meto w'addee ho dwom anopa; efiri se woye m'abankesee,

m'ahintae wo ahohia mmere mu. 17 Ao m'Ahooden, meto ayeyi dwom ama wo; wo, Ao Onyankopon, ne m'abankesee, me Onyankopon a eye ade.

60 Wode ma dwomkyerefoo. Wote no sedee woto

"Susan Edut." Dawid "Miktam" dwom. Wode ye nkyekyere. Otoo no ebere a one Aram Naharanifo na Aram Sabafoo koe na Yoab sane kokumm Edomfoo mpem dumieni wo Nkyene Bonhwa mu no. Ao Onyankopon, woapo yen, woabo yeagu; wo bo afu yen, nanso gye yen bio! 2 Woawoso asase no na woapae mu; toatoa dee abubuo no, efiri se, erehinhim. 3 Woama wo nkurofoo ahunu mmere bone; woama yen nsaa e ema yeto ntentan. 4 Nanso won a wosuro wo dee, woama won frankaa so se wontu ntia kuntun no. 5 Gye yen nkwa na fa wo nsa nifa boa yen, na ama won a wodo won noanya nkwa. 6 Onyankopon akasa firi kronkronbea se, "Nkonim mu, mekye Sekem mu, na masusim Sukot bonhwa no. 7 Gilead wo me, Manase wo me; Efraim ye me dadee kye, ena Yuda ye m'ahempoma. 8 Moab ye me dwaresen, Edom so na meto me mpaboa guo; na meteam nkoniendie so gu Filistifoo so." 9 Hwan na ode me beko kuropon a woabo ho ban no mu? Hwan na obedi m'anim aks Edom? 10 Enye wo, Ao Onyankopon, wo a woapo yen na wone yen akodom anko sa bio no? 11 Boa yen tia atamfoo no, na odasani mmoa nka hwee. 12 Onyankopon wo yen afa yi, yebedi nkonom, na obetiatia yen atamfoo so.

61 Wode ma dwomkyerefoo. Wode sankuo na

etoo. Dawid dwom. Ao Onyankopon, tie me sufre; tie me mpaebo. 2 Mefiri asase ano fre wo, mifre wo efiri se m'akoma ato baha; fa me ko obotan a eware sene me no so. 3 Waaye me dwanekbea, aban a eyen den ma atamfoo no. 4 Me kon do se metena wo ntomadan no mu afebo na manya hintabea wo wo ntaban nwunu ase. 5 Woate me bohye, Ao Onyankopon; na wode won a wosuro wo din no agyapadee ama me. 6 To ohene nkwa nna mu bebre; na ne mfee mfiri awoo ntoatoasoo nkoduru awoo ntoatoasoo. 7 Ma onni ohene wo Onyankopon anim daa. Fa w'addee ne wo nokore bo ne ho ban. 8 Afei meto ayeyie dwom ama wo din daa na madime bohye so daa nyinaa.

62 Wode ma dwomkyerefoo Yedutun. Dawid

dwom. Me okra wo ahomegyee wo Onyankopon nko ara mu; me nkwyagye firi ne nkyen. 2 Ono nko ara ne me botan ne me nkwyagye; eyen m'aban, na merenhinhim da. 3 Mobeke so ahye onipa baako so akosi da ben? Mo nyinaa mobesum no ahwe fam anaa? Maye ofasuo a akyea, eban a erebuo wo won ani so. 4 Waaye adwene se wobetu me afiri me dibere a ekoron no so; won ani gye atoro die ho. Wode won ano hyira na won akoma mu dee, wodome. 5 Ao me kra, gye w'ahome wo Onyankopon

nkara mu; na ne mu na m'anidasoo wo. **6** Ono nko ara ne me botan ne me nkwyagye; øye m'aban, na merenhhin him. **7** Me nkwyagye ne m'animuonyam gyina Onyankopon so; øye me botan a ekoron, ne me dwanekebea. **8** Ao me nkurkoo, momfa mo ho nto ne so daa; monka mo akoma mu nsem nyinaa nkyere no, efiri se Onyankopon ne yen dwanekebea. **9** Nnipa nyinaa te se home; akese ne nkumaa nyinaa nka hwee; se wokari won wo nsania so a, wonka hwee; won nyinaa bo mu a, woye home mu tutuo. **10** Mommfa mo ho nto nsisie so na mommhoahoa mo ho koronodee ho; ewom se mo ahonya dooso dee, nanso mommfa mo akoma nto so. **11** Asem baako na Onyankopon aka, nsem mmienu na matee se, wo, Onyankopon, wo na wowo ahoden, **12** na wo, Awurade, wo na woye adoe. Ampa ara, wobetua obiara ka sedee n'adwuma tee.

63 Dawid dwom. Ebere a wo Yuda Esere so no na otoe. Ao, Onyankopon, wone me Onyankopon Mehwehwé wo anibere so; wo ho sukóm de me kra, me onipadua ani agyina wo, wo asase a awo na esere nni so, baabi a nsuo nnie. **2** Mahunu wo wo Kronkronbea ho mahunu wo tumi ne w'animuonyam. **3** Esiane se, w'adoe di mu sene nkwa enti m'ano fafa behye wo animuonyam. **4** Se mete ase yi, mekanfo wo, na wo din mu na mepagya me nsa. **5** Me okra bemee sedee wadi aduanne papa bi; mede anofafa a eto dwom beyi wo aye. **6** Meda me mpa so a, mkae wo. Anadwo dasuo mu nyinaa, medwene wo ho. **7** Efiri se, wone ne oboafoo, wo ntaban ase nwunu mu na meto dwom. **8** Me kra bata wo ho; na wo nsa nifa kura me mu. **9** Won a wope me akum me no besee; wobek asase ase tonn. **10** Wobedane won ama akofena na wobeye aduanne ama sakraman. **11** Nanso ohene bedi ahurisie wo Onyankopon mu; won a woka ntam wo Onyankopon din mu nyinaa bekamfo no, na wobemua atorofoo an.

64 Wode ma dwomkyerfoo. Dawid dwom. Ao Onyankopon, tie me ebere a mereka me haw; bo me okra ho ban firi otamfoo ahunahuna ho. **2** Fa me sie firi amumuyefoo agyinatu ho, ne nneboneyefoo dodo no gyegyeegyeye ho. **3** Wose won tekrema se akofena na wose won ano se mmemma kodiawuo. **4** Wofiri atsee mu, to bo onipa a ne ho nni asem; woto bo no mpofirim a wonsuro. **5** Wahyehye won ho won ho nkuran wo won amumuyue nneyee ho, woka sedee wobesum afidie; woka se, "Hwan na obelunu yen?" **6** Woba atenkyea ho po na woka se, "Yeyae nhyeheyee a eye pe!" Ampa ara onipa akoma ne n'adwene ye anifire. **7** Nanso, Onyankopon beto bemma awo won; na wobehwe fam preko pe. **8** Obedane won ankasa tekrema atia won na ode won aba ossee mu;

na won a wobehunu won nyinaa beba won tiri nko wo animtiabuo so. **9** Adasamma nyinaa besuro; wobepae mu aka Onyankopon nnwuma na woaasuu dee waye ho. **10** Ma teneneefoo nni ahurisie wo Awurade mu na wómpé hintabea wo ne mu; ma won a won akoma mu tee nyinaa nyi no aye!

65 Wode ma dwomkyerfoo. Dawid dwom. Ao, Onyankopon, ayeyie retwen wo wo Sion, na yebedi yen bo a yeahye wo no so. **2** Ao, wo a woye mpaebaa tiefoo, wo nkyen na nnipa nyinaa beba. **3** Ebere a yen bone menee yen no, wo na wode yen mmaratooye yen. **4** Nhyira nka won a woyi won ma woben wo se wontena w'adiha ho! Nneema pa a ewo wo fie ahye yen ma, dee ewo w'asoredan kronkron mu no. **5** Wode tenenee nnwuma a eye nwanwa ma yen mmuae, Ao Onyankopon yen agyenkw. Woye asase so afanan nyinaa anidasoo ne epo so akyirikyiri nso. **6** Wonam wo tumi so yee mmepo de daa w'ahoden adi. **7** Wodwodwoo epo nworosoo, asorokye no a ebobo ne amanaman no hooye. **8** Won a wote akyirikyiri no suro w'anwanwadee. Efiri faako a adee kye kosi dee onwunu dwo, wofre ahurisie nnwom wo ho. **9** Wohwé asase no gugu so nsuo; woma no ye asase pa ma eboro so. Wode nsuo hye Onyankopon nsuwansuwa ma sedee ebema nnipa no aduane. Sedee woaye no nie. **10** Wofoo dee woafuntum ho fokyee na wokaa nkofie no sram so; wode nsuo petee so maa no yee betee na wohyiraa eso afidiee. **11** Wode nnøbaebebree wiee afe no, na wo nteaseenam yee ma buu so. **12** Esere so wira døøna na anigye baa nkoko so. **13** Nnwankuo ahye adidibia ho ma na ayuo akata mmønhwa no so; wobo ose, to ahosepe dwom.

66 Wode ma dwomkyerfoo. Dawid dwom. Asase nyinaa momfa ahosepe nteam mma Onyankopon! **2** Monto ne din animuonyamhye ho dwom; momma n'ayeyie nye animuonyamhye! **3** Monse Onyankopon se, "Wo nnayee ye nwanwa wo tumi so na w'atamfoo nyinaa de suru koto w'anim. **4** Asase nyinaa koto wo; woto ayezi dwom ma wo, woto dwom kamfo wo din." **5** Mommra mmehwe dee Onyankopon aye; anwanwadee a waye wo nnipa mu. **6** Omaa epo yee asase kesee; wonante twaa asuo no. Mommra na yenni ahurisie wo ne mu. **7** Ode ne tumi di ohene daa daa, na ode n'ani nso hwe aman so. Mma atuatefoo nsore ntia no. **8** Ao aman nyinaa, monhyira yen Onyankopon, momma wonte mo nkamfo no nnyegye. **9** Wahwé yen nkwa so na wamma yen nan anwatiri. **10** Na wo, Ao Onyankopon, woso yen hwéee; na wohoaa yen ho se dwete. **11** Wode yen koguu nneduadan mu na wode nneema a eye duru too yen akyi. **12** Womaa yen atamfoo twi faa yen so; yefaa ogya ne nsuo mu, nanso wode yen baa baabi a mepa abu so. **13** Mede ahye afodee beba w'asoredan mu na

madi ebo a mahye wo no so, 14 ebo a m'ano fafa aborōnoma a wode sikakokoo ne sika adura wən hyeē na m'ano kaaeē ebere a na mewə əhaw mu ntaban so.” 14 Ebere a Otumfoo bəo ahene a wəwə no. 15 Mede mmoa a wəado sradee bəbo afodee asase no so hweteeē no, na ete se sukyeremma ama wo nnwennini ayeyedeē; mede anantwinini a agu Salmon so. 15 Basan mmepo gyinagyina ne mpapo bebo afodee. 16 Momma mmetie, mo a ho, Basan mmepo so ye mmɔnkyi mmɔnka. 16 Ao mosuro Onyankopon nyinaa; momma menka dee mmepo mmɔnkyi mmɔnka, aden enti na mode waye ama me nkyere mo. 17 Mede m'ano su frēe ani bone hwe bepo a Onyankopon ayi se əbedi so no; na me tekrema yii no aye. 18 Se mede bone hyee əhene, baabi a Awurade ankasa betena afəbəo? 17 m'akomam a, anka Awurade antie me. 19 Nanso, Onyankopon nteaseenam ye əpedu mpem mpem nokorem, Onyankopon atie me, wate me mpaeēbo. ne əpepem mpem mpem; Awurade firi Sinai aba 20 Nyiira nka Onyankopon, a wampo me mpaeēbo na wanyi n'dəoeē amfiri me so.

67 Wode ma dwomkyerəfoo. Wode sankuo na etoeē. Dwom. Onyankopon nnom yen na ənhyira yen əmma n'anim nhyeren wə yen so, 2 na əmma wonhunu n'akwan wo asase so, ne ne nkwegyeē wo amanaman no nyinaa mu. 3 Ma adasamma nyi wo aye, Ao Onyankopon; ma nnipa nyinaa nkamfo wo. 4 Ma amanaman ani nnye na wonto ahosepe dwom, efiri se wodi nnipa no so tenenee mu na woma asase so amanaman no akwankyerə. 5 Ma adasamma nyi wo aye, Ao Onyankopon; ma nnipa nyinaa nkamfo wo! 6 Afei asase no bəbə ne nnobaeē, na Onyankopon, yen Onyankopon ahyira yen. 7 Onyankopon behyira yen, na wən a wote asase ano nyinaa besuro no.

68 Wode ma dwomkyerəfoo. Dawid dwom. Ma Onyankopon nsore, na n'atamfoo mmɔ mpete; wən a wotane noo no nnwane mfiri n'anim. 2 Sedeē mframa bo wisie gu no, saa ara na bo wən gu; sedeē sradee nane wə ogya so no, saa ara na amumuyefoo nyera mfiri Onyankopon anim. 3 Nanso, ma ateneneefoo ani nnye na wonsēpe wən ho wə Onyankopon anim; ma wən ho nto won na wonni ahurisie. 4 To dwom ma Onyankopon, to dwom yi ne din aye. Ma dee ənante omununkum soos no din so. Ne din ne Awurade; ma w'ani nnye wə n'anim. 5 Nwisiaa agya ne dee ədi akunafoō asem ma won ne Onyankopon a əte n'atenaee kronkron ho. 6 Əma onnihibe tena mmusua mu, na əde nnwontoo yi nnueduafoo ma wode wən ho; na atuatefoo dee, wətena asase a awo so. 7 Ao Onyankopon, ebere a wodii wo nkurəfoo anim, ebere a wode wən faa esere so no, 8 asase wosoeē, na əsoro tuee osuo guu fam, wo Onyankopon, Sinai Onyankopon no, Onyankopon, Israel Onyankopon no anim. 9 Womaa osuo təa bebree, Ao Onyankopon, guu w'agypadee a abotoo no so ma eyee frəmm. 10 Wo nkurəfoo bəo atenasee wə so. Ao Onyankopon, wonam w'adəee bebree no mu hwəe ahiafəo. 11 Awurade kaa asem no, na dodoō no ara ne wən a wəpaeē mu kaeē; 12 “Ahemfo ne wən asraafoo dwane ntəm so; na mmaa kyə afodee no. 13 Mpo wən a wən dabere wə nnwankuo mu no, wənya afodee no bi. Wənya

aborōnoma a wode sikakokoo ne sika adura wən hyeē na m'ano kaaeē ebere a na mewə əhaw mu ntaban so.” 14 Ebere a Otumfoo bəo ahene a wəwə no. 15 Basan mmepo gyinagyina ne mpapo bebo afodee. 16 Momma mmetie, mo a ho, Basan mmepo so ye mmɔnkyi mmɔnka. 16 Ao mosuro Onyankopon nyinaa; momma menka dee mmepo mmɔnkyi mmɔnka, aden enti na mode waye ama me nkyere mo. 17 Mede m'ano su frēe ani bone hwe bepo a Onyankopon ayi se əbedi so no; na me tekrema yii no aye. 18 Se mede bone hyee əhene, baabi a Awurade ankasa betena afəbəo? 17 m'akomam a, anka Awurade antie me. 19 Nanso, Onyankopon nteaseenam ye əpedu mpem mpem nokorem, Onyankopon atie me, wate me mpaeēbo. ne əpepem mpem mpem; Awurade firi Sinai aba ne kronkronbea. 18 Ebere a woforo kəo soro no, wode nnommumfoo kaa wo ho; wonyaa ayeyedeē firii nnipa ho, firii atuatefoo ho mpo, se əbeye a wobetena ho, Ao Awurade Onyankopon. 19 Ayeyie nka Awurade Onyankopon, yen Agyenkwa, dee əsəo yen nnesoa da biara no. 20 Yen Onyankopon ye Onyankopon a əgye nkwa; na Awurade na əgye yen firi owuo mu. 21 Ampa ara, Onyankopon beyam n'atamfoo ti, wən a wəkə so ye bone no. 22 Awurade ka se, “Mede wən befiri Basan aba; mede wən befiri epo bunu mu aba, 23 na moanante wən a wokyiri moō no mogya mu na mo nkraman tekrema anya wən kyefə.” 24 Ao Onyankopon, yeahunu wo santen yuu no, me Onyankopon ne me əhene santen yuu no a əde reba ne kronkronbea ho. 25 Nnwontofoo no wə animu, ənna asankubəfəo no nso di so, na mmbaawa a wərewoso akasaeē nso ka wən ho. 26 Monkamfo Onyankopon wə asafə kesee no mu; monkamfo Awurade wə Israel nipakuo no mu. 27 Abusuakoo ketewa Benyamin na ədi wən ekan, Yuda mmapomma kuo kesee no di so, na Sebulon ne Naftali mmapomma aba. 28 Kyere wo tumi, Onyankopon; da w'ahoden adi kyere yen, sedeē woayé pen no. 29 W'asoredan a əwə Yerusalem enti ahemfo de ayeyedeē bəbre wo. 30 Ka aboa a əhye demmiere mu no anim, ne anantwinini kuo a wohye amanaman no anantwie mma mu no. Bre wən ase kəsi se wode dwete mpo bəba. Bə wən a wən ani gye əko ho no pansam. 31 Ananmusifoo befiri Misraim aba, na Kus de ne ho bəma Onyankopon. 32 Ao ewiase ahennie, monto dwom mma Onyankopon, monto ayeyi dwom mma Awurade, 33 monto mma dee əte tete soro soro so no, na əde nne kesee bobo mu no. 34 Mompaē mu nka Onyankopon tumi, dee ne keseyə hata Israel so no, na ne tumi wə soro soro no. 35 Wo ho ye nwanwa, Onyankopon, wəwo kronkronbea ho; Israel Onyankopon de tumi ne ahoden ma ne nkurəfoo. Ayeyie nka Onyankopon!

69 Wode ma dwomkyerəfoo. Wəto no se “Sukooko.” Dawid dwom. Ao Onyankopon, gye me nkwa na nsuo no abededa me kən mu. 2 Meremem wə atekye a emu də mu, wə baabi a me nan nnya sibere. Maduru subunu mu na nsuo abu afə me so. 3 Mafre mabre se mepe mmoa. Me mene mu awe. M'ani so aye kusuu, na merehwehwe me

Onyankopon. 4 Won a wotane me kwa no daoso sene me tiri so nwi; won a wotane me kwa no daoso, won a wohwehwé se wobesee me no. Wahye me se mennane dee menwiaeae no mma. 5 Ao Onyankopon, wonim me kwasea a maye; m'afodie nhintaa wo. 6 Mma won a wode won ho to wo so no anim ngu ase esiane me enti, Ao Awurade, Asafo Awurade; mma won a wohwehwé wo no anim ngu ase me enti, Ao Israel Onyankopon. 7 Wo enti wobu me animtiaa, na aniuwo akata m'anim. 8 Mete se əhəho wo me nuanom mu, mete se əmamfrani wo me maame mmammarima mu, 9 na wo fie ho mmodemmo hye me so, won a wobo wo ahohora no animtiabu abeda me so. 10 Se metwa adwo na medi mmuada a wobo me ahohora; 11 se mefira ayitoma a nnipa de me ye aseredee. 12 Won a wotete əpono no ano no sere me, na akowensafoo de me din to dwom. 13 Nanso məbo wo mpaes, Ao Awurade, wo w'adom berē mu; wo w'adoees kesee no enti, Ao Onyankopon, fa wo nokore nkwyagye no gye me so. 14 Yi me firi atekye no mu, mma memmem wo mu; gye me firi won a wotane me no nsam, ne nsu bunu mu. 15 Mma nsuo nnyiri mfa me anaa ebunu mmene me anaa amena nkata me so. 16 Ao Awurade, gye me so firi w'adoees a eyē no mu; w'adom enti, dane bəhwé me. 17 Mfa w'anim nhinta wo əsomfoo; gye me so ntēm, na mewō əshaw mu. 18 Twi ben me na gye me; gye me nkwa, m'atamfoo enti. 19 Wonim sədēs wokasa tia me, gu m'anim ase na wotatiā m'anim; w'ani tua m'atamfoo nyinaa. 20 Kasatia ahye m'akoma so ama maye se obi a ənni əboafoo; mepes awerəkyekyere nanso mannya bi, mepes əwerəkyekyefoo, nanso manhunu bi. 21 Wode bənwoma guu m'aduane mu, osukōm dee me no, wəmaa me nsā nwonorwono. 22 Ma won didipono a esi won anim nyi won se afidie; ma ənye akatua ne afidie mma won. 23 Ma won ani so nyē won kusuu na wəanhunu adee, na ma won akyi nkuntunu afebəo. 24 Hwie w'abufuhye gu won so; na ma w'abofuo huuhuuhu no mmra won so. 25 Ma won atenaees nyē amamfo; mma obiara ntēna won ntomadan mu. 26 Wotaa won a wopira won no, woka won a wopira won no amanehunu ho asem. 27 Fa amumuye mu amumuye ho soboə bə won; mma wənnyia wo nkwyagye mu kyefa. 28 Pepa won din firi nkwa nwoma no mu, mfa won din nka ateneneefoo dee ho. 29 Mewō əyea ne ahohiahia mu; Ao Onyankopon, ma wo nkwyagye no mmra me ho ban. 30 Mede dwomtəo beyi Onyankopon din aye na mede aseda ahye no animuonyam. 31 Yei beso Awurade ani yie asene nantwie, asene nantwinini a ətua mmen na əwə tote. 32 Mməborəni behunu na n'ani agye, mo a mohwehwé Onyankopon no akoma benya nkwa. 33 Awurade tie won a adee ahia won, na əmmu ne nkurofoo mmeduafoo animtiaa. 34 Ma əsoro ne asase nkamfo no, əpo ne dee ekeka ne ho wo mu nyinaa, 35 efiri se Onyankopon begye Sion nkwa na wakyekyere Yuda nkuropon no bio. Afei nnipa bətena mu na aye won dea; 36 N'asomfoo asefəo na wobefə hə, na won a wodo ne din no bətena hə.

70 Wode ma dwomkyerəfoo. Dawid adesre dwom. Ao Onyankopon, ye ntēm gye me nkwa; Ao Awurade bra ntēm bəboa me. 2 Ma won a wohwehwé me kra no anim ngu ase na wənye basaa; ma won a wohwehwé me seee no nyinaa mfa animguasees nsane won akyi. 3 Ma won a wəka, “Ətweal! Ətweal!” kyere me no nsane won akyi esiane won aniuwo enti. 4 Nanso ma won a wohwehwé wo nyinaa nsepe won ho na won ani nyē wo wo mu; ma won a wodo wo nkwyagye no nka da biara se, “Onyankopon ye kesee!” 5 Meyə ohiani a menni əboafoo; Ao Onyankopon, bra me nkyen ntēm. Wo ne me əboafoo ne me gyefoo; Ao Awurade, ntwentwen wo nan ase.

71 Ao Awurade, wo mu na me dwane hinta; mma m'anim ngu ase da. 2 Wo tenenee no enti, yi me na gye me; tie me na gye me nkwa. 3 Ye me nkwyagye botan faako a mətumi akə daa; hye ma wəmmegye me nkwa, na wo ne me botan ne m'aban. 4 Ao me Onyankopon, gye me firi amumuyefoo nsam, gye me firi nnebəneyeyefoo ne atirimudenfoo nsam. 5 Na woayə m'anidasoo, Ao Asafo Awurade, m'ahotosoo firi m'ababunu berē mu. 6 Efiri awoo mu, mede me ho ato wo so; wo na woyii me firi me maame yafunu mu. Mekamfo wo daa. 7 Maye nhwesodees ama bebree, nanso wo ne me dwanekabea denden. 8 Wo nkamfo ahye m'anom ma, mekamfo w'animuonyam da mu nyinaa. 9 Nto me ntwene əbere a mabə akokoraa; m'ahooden sa me mu a, nnyia me. 10 Efiri se m'atamfoo kasa tia me won a wotwən se wəbekum me no bom pam me tiri so. 11 Wəka se, “Onyankopon agya no mu; momma yenti no na yenkyere no, na obiara nni hə a əbəgye no.” 12 Ao Onyankopon, mfiri me nkyen nkə akyiri; Ao me Onyankopon, ye ntēm bəboa me. 13 Ma won a wobo me soboo no nsee animguasees mu; won a wəpə se wopira me no ma ahohora ne animguasees nkata won so. 14 Nanso me dee, mənya anidasoo daa; məko so makamfo wo. 15 Meka wo tenenee ho asem, ne wo nkwyagye da mu nyinaa, nanso mennim anno. 16 Ao Otumfoo Awurade, məba abepae mu aka wo nnwuma akəsəe no; mepae mu aka wo nko ara tenenee akyere. 17 Ao Onyankopon, efiri m'ababunu berē na wokyerekere me, na ebesi enne yi, meka w'anwanwadees a woayə kyere. 18 Mpo se meba akokoraa na mefu dwono a, Ao Onyankopon, nnyia me, kəsi se meka wo tumi ho asem akyere nkyirimma, ne wo keseye akyere won a wobeba nyinaa. 19 Ao Onyankopon, wo tenenee duru sorosoro, wo a woayə nneema akəsəe. Ao Onyankopon, hwan na ote se wo? 20 Mmom woama mahunu əshaw bebree a eyē yea; nanso wobəma

me nkwa bio; na wobeyi me bio afiri asase ase. **21** afira. **7** Wən akoma a apirim no mu na nnebone Wobeyhe me animuonyam bebree na woakyeye firie; na wən amumuye adwene nni mma əka. **8** me were bio. **22** Mede sankuo bekamfo wo Ao me Onyankopon, wo tenenee enti meto w'ayeyi dwom wə sankuten so Ao Israel Kronkronni. **23** M'anofafa de anigye betteam ebere a meto dwom kamfo woo, me a woagye me no. **24** Me tekrema beka wo tenenee nnwuma da mu nyinaa, efiri se wən a wope se wəha me no kə animguasee ne basabasaye mu.

72 Salomo dwom. Ao Onyankopon, fa w'atentenenee ma əhene no, na fa wo tenenee ma əhene babarima. **2** Əde tenenee bəbu wo nkurofоo aten, əbebu wo nkurofоo a wərehunu amane no atentenenee. **3** Mmepo no de yiedie bəbre nnipa no, nkokoо no de tenenee bəba. **4** Əbeko ama nnipa no mu amanehunufоo na woagye wən a wənni bie mma nkwa; əbedwere nhyesofoo. **5** Owia ne əsrane da so wə hə yi wəbesuro wo awos ntoatoasoo nyinaa mu. **6** Əbeyе se osuo a eto gu asase a wəađo soō so, te se obosuo a egugu asase so. **7** Teneneefoo benyini frəmfrəm wə ne bere so; yiedie bəbu so kəsi da a əsrane rimi hə bio. **8** Əbedi əhene afiri əpo akəsi əpo afiri Asubonten Efrata akəsi asase ano. **9** Esere so mmusua bekoto n'anim na n'atamfоo adi infuturo. **10** Tarsis ne mpoano ahemfо a wəwo akyirikyiri de apeatos bəbre no; Saba ne Seba ahemfо de ayeğedee bəbre no. **11** Ahemfо nyinaa bekoto no amanaman nyinaa besom no. **12** Na əbəgęe mməborfоo a wəsu fre no, ne amanehunufоo a wənni əboafoo. **13** Əbəhunu wən a wəaye mmre ne ahiafоo mməbə na wagye ahiafоo nkwa. **14** Əbəgęe wən afiri nhyesoo ne akakabensem mu, efiri se wən mogya som bo wə n'anim. **15** Əhene nkwa so! Ma wəmfə sikakəkəo mfiri Seba mmrə no. Ma nnipa mmə mpaae mma no na wənhyira no da mu nyinaa. **16** Aburoo mmu so wə asase no so nyinaa; nnuane mmu so wə nkokoо so, ma n'aba mmə se Lebanon; na enyini se mfuo so sera. **17** Ne din betena hə daa; entena hə nkyere se owia. Wəbefa ne so ahyira amanaman no, na wəbefre no nhyyira. **18** Nhyyira nka Awurade Onyankopon, Israel Onyankopon! Əno nko ara na əye anwanwadee. **19** Nhyyira nka ne din a animuonyam ahye no ma no daa daa. Ma n'animuonyam nhye ewiase nyinaa ma. **20** Yisai ba Dawid mpaaebo no awiee nie.

73 Asaf dwom. Ampa ara Onyankopon ye ma Israel, əye ma wən a wən akoma mu tee. **2** Nanso me dee, anka me nan reye awatiri; anka merehwere me nnyinasoo, **3** efiri se, m'ani beree ahantanfoo ebere a mehunuu amumuyeфoo yiedie no. **4** Wənhunu ahokyere da; na wəwo ahooden ne apomuden. **5** Dadwene a etaa ba nnipa soō biara nna wən so; ədəsamı haw biara nna wən so. **6** Enti, ahantan ye wən konmuadee, na wəde akakabensem

firie; na wən amumuye adwene nni mma əka. **8** Wəsere afoforə na wəka wən ho nsem a enye; wəde nhyesoo hunahuna afoforə wə ahomasoo mu. **9** Wən ano ka əsoro nsem, na wən tekrema agye asase afa. **10** Eno enti wən nkurofоo kə wən nkyen na wonya nsuo bebree nom. **11** Wəbisa se, “Ebeyе den na Onyankopon ahunu? Na əsorosoroni no wə nhunumu anaa?” **12** Sei na amumuyeфoo no tee, hwee mfa wən ho, na wəko so pe ahonyadee. **13** Ampa ara, m'akoma a əho tee no, mannya hwee amfiri mu; me nsa a enni fo no aye kwa. **14** Eda mu nyinaa mehunu amane; anopa biara wətwe m'aso. **15** Se mekaa se, “Mekasa saa” a, anka medii wo mma no hwammə. **16** Meboо mməden se mète yeinom nyinaa ase, nanso na əhye me so **17** kəsii se mekəo Onyankopon kronkronbea hə; əho na metee dee ebəba wən so awiee no ase. **18** Ampa ara wode wən gu baabi a əho ye toro. Wode won hwe fam see wən pasaa. **19** Sədees wəsəe preko pe, na ehu hwim wən kə no, **20** ete se daeeso, ebere a onipa anyane, Ao Awurade, se wokanyane wo ho a, wobebu w'ani agu wən so se biribi a enni hə. **21** Ebere a awerəhəo hyeə m'akoma mu na me sunsum dii yea no, **22** meyee se obi a ənnim hwee na ənni adwene; meyee se aboa gyimfоo wə w'anim. **23** Nanso, na mene wəwə hə ebere biara; na wode wo nsa nifa aso me mu. **24** Wode w'afotuo kyere me əkwā; na akyire no, wode me bəko animuonyam mu. **25** Hwan na mewə wə soro ka wo ho? Na biribira nni asase so a məpe ka wo ho. **26** Me honam, ne m'akoma bədi me hwammə, nanso Onyankopon ne m'akoma ahoođen ne me kyeđa daa nyinaa. **27** Wən a wəmmən wo no bəyera. Wosəe wən a wənni wo nokore nyinaa. **28** Nanso, me dee, menim se eyə se wəbebən Onyankopon. Mede Otumfоo Awurade aye me hintabea; meka wo nneyee nyinaa akyere.

74 Asaf dwom. Ao Onyankopon, aden enti na woapo yen koraa yi? Aden enti na w'abofuo hye w'adidibeaa nnwan? **2** Kae nkurofоo a wotəo wən teteete no, abusua a eye w'agyapadee a wogye wən no, Bepo Sion, baabi a wotəe hə. **3** Dane wo ho kyere mmubuije a eda so wə hə yi so, saa əsəee a ətamfоo no de abre wo kronkronbea no. **4** W'atamfоo bobəo mu wo baabi a wohyiaa yen no; wəasisi wən mfrankaa se agyiraeħyede wə hə. **5** Wəyee wən se nnipa a wərehwim mmonnuu de abubu nnua a aye nkyekyere. **6** Wode wən mmonnuu ne nname bubuu nnua a wəasene adi ho adwinnee no. **7** Wəhyee wo kronkronbea no dwerebee; woguu baabi a wo Din tee no ho fi. **8** Wəkaa wə wən akoma mu se, “Yəbetiatia wən so aye wən pasaal!” Wəhyee baabiara a wəsom Onyankopon wə asase no so. **9** Yənhunu wo nseñkyerennée a eye nwarwa biara bio; adiyifoo no nyinaa asa, na yen mu biara nnim

nna dodoa a ebedie. **10** Ao Onyankopon, w'atamfoo ntumi mpagya ne nsa. **6** Ao Yakob Onyankopon, besere wo akosi da ben? Won a wokyiri woo no begu wokaa won anim no apenkoo no ne nteaseenam no wo din ho fi daa anaa? **11** Aden enti na woatwe wo adeda dinn. **7** Wo nko ara na ese se wosuro woo. nsa, wo nsa nifa no? Yi firi w'atadee mmoboe no Se wo bo fu a, hwan na obetumi agyina w'anim? **8** mu na see won. **12** Nanso, Ao Onyankopon, woye me Wobuu aten firii soro, asase suroee na eyee dinn, ohene firi tete; wode nkwegye ba assase so. **13** Eye **9** ebera a wosore buu aten, Ao Onyankopon, de wo na wode wo tumi paee epo mu no; wopekyee gyee amanehunfuu wo asase no so. **10** Ampa ara nsuo mu otweasee no ti. **14** Wopekyee Lewiatan no w'abufuhye a etia nnipa no de ayeyle bre wo, ti na wode no maa esere so abadee se won aduane. na won a wotumi gyina ano no nya koko. **11** **15** Wo na womaa nsuwa ne nsutire tuee; na womaa Monhye Awurade mo Onyankopon no bo na monni nsubontene a etene weweee. **16** Adekyeee wo wo na so; momma nsase a atwa ne ho ahya mfa ayeleyedee adesaee nso ye wo dea; wode owia ne osrane sisii ho. mmre Obaaako a ese se wosuro noo no. **12** Obre **17** Eye wo na wototoo asase so ahyee nyinnaa; woboo sodifoo honhom ase; na asase so ahemfo suo no. ahuhuro ne awo mmer. **18** Ao Awurade, kae sedee etamfoo no sere woo, sedee nkwasearoo agu wo din ho fi. **19** Mfa w'aboronoma nkwa mma nkekaboa; mma wo were mfiri wo nkurofoo a worehunu amane no nkwa afebwo. **20** Ma w'apam no ho nhia wo, efiri se akakabensem ahyee asase no so sum ma. **21** Mma won a woahye won soo no anim nngu ase; ma ahiafoo ne mmoboroo nkamfo wo din. **22** Ao Onyankopon, ma wo ho so na ka wo ara w'asem; kae sedee nkwasearoo sere wo da mu nyinna. **23** Mmu w'ani ngu won a wosore tia wo no nteateam so, w'atamfoo gyegyegeye a ekoso soraa no.

77 Wode ma dwomkyerefoo. Wode ma Yedutun. Asaf dwom. Mesu mefre Onyankopon sreee mmoa; mesu mefre no se ontie me. **2** Ebers a mewa ahohiahia mu no, mehwewhees Awurade; metree me nsa a empa aba mu anadwo na me kra ampene se wobekyeke ne were. **3** Ao Onyankopon mkaeewo, na mesii apinie; medwendwenee, na me honhom too piti. **4** Woamma m'ani ankum; amanehunu dodoa enti, mantumi ankasa. **5** Medwenee nna a atwam no ho, teteete mfees no ho; **6** mkaeemee mnwom a na meto no anadwo. M'akoma dwenee ho na me honhom hisaa se; **7** "Enti Awurade bspno ven

75 Wode ma dwomkyeretoo no. Wonto no sedet woto "Nsée No" nne so. Asaf dwom. Ao Onyankopon, yeda wo ase, yeda wo ase, efiri se wo Din aber; nnipa ka w'anwanwadee kyere. **2** Woka se, "Me na mehyee ebere a ese no; eyé me na mebu atentenenee. **3** Se asase ne eso nnipa nyinaa woso a, me na mema n'afadum gyina ho pintinn. **4** Meka kyere ahantafoo se, 'Monnhoahoa mo ho bio,' na meka kyere amumuyefoo nso se, 'Mommma mo mmen so. **5** Mommma mo mmen so ntia ɔsoro; mommfia animtiabuo nkasa.'" **6** Obiara mmfirí apueeë anaa atoeë anaa esere no so a obetumi ana obi so. **7** Eye Onyankopon na obu aten: Ùbre òbaako ase, na ɔma ɔfoforo so. **8** Kuruwa bi hye Awurade nsam nsá bi a etwa ahuro a wode nnuhwam afra ahye no ma; òhwie, na asase so amumuyefoo nyinaa nom ma eka asee puo. **9** Me dee, mepae mu aka yei daa daa; meto ayeyi dwom ama Yakob Onyankopon. **10** Mèbubu amumuyefoo nyinaa mmen, nanso mema ateneneefoo ahooden foforo.

76 Wode ma dwomkyerɛoo. Wode sankuo na etoo. Asaf dwom. Wɔnim Onyankopon wo Yuda; ne din so wɔ Israel. 2 Ne ntomadan si Salem, ne tenabere wo Sion. 3 Eba na əbubuu mmemma a eṭe ogya, ekyɛm ne akofena, akodee nyinaa mu. 4 Wo ho hann no hyerɛn, na wo so sene mmepo a mmoadoma ahye mu ma no. 5 Mmarima akokoðurufoo deda hɔ a wɔagye wan ho nneema, wɔadeda awufoɔ nna; na akofoo no mu baako mpo

ntumi mpagya ne nsa. **6** Ao Yakob Onyankopon, wokaa wɔn anim no aponkɔ no ne nteaseenam no adeda dinn. **7** Wo nko ara na eṣe se wəsuro woo. Se wo bo fu a, hwan na obetumi agyina w'anim? **8** Wobuu aten firii soro, asase suroε̄ na eyee dinn, **9** ebere a wosore buu aten, Ao Onyankopon, de gyee amanehunufō wa asase no so. **10** Ampa ara w'abufuhyye a etia nnipa no de ayeyie bre wo, na wɔn a wotumi gyina ano no nya kɔkɔbø. **11** Monhye Awurade mo Onyankopon no bɔ na monni so; momma nsase a atwa ne ho ahylia mfa ayeyedes mimre Əbaako a eṣe se wəsuro noo no. **12** Əbre sodifoo honhom ase; na asase so ahemfo suro no.

77 Wode ma dwomkyerfоо. Wode ma Yedutun.
Asaf dwom. Mesu mefreе Onyankopon sree
mmoа; mesu mefreе no se өntie me. 2 Ebere a mewo
ahohiahia mu no, mehwehwее Awurade; metreе me
nsa a өmpa aba mu anadwo na me kra ampene se
wobekyeye ne were. 3 Ao Onyankopon mekaee wo,
na mesii apinie; medwendwenee, na me honhom
too piti. 4 Woamma m'ani ankum; amanehunu
dodoo enti, mantumi ankasa. 5 Medwenee nna a
atwam no ho, teteete mfee no ho; 6 mekaee me
nnwom a na meto no anadwo. M'akoma dwenee ho
na me honhom bisaa se: 7 "Enti, Awurade bеpо yеn
daa? Өrenhunu yеn mmobо bio anaa? 8 N'adzees
a ensa da atu ayera koraa anaa? Na ne bohye no,
amma mu koraa anaa? 9 Onyankopon were afiri
se өbeye mmoborhunufoо anaa? Abufuo enti ne
yam nhyehye no bio anaa?" 10 Afei, medwenee
se, "Onyankopon Өsorosoroni, dee өhye me kra
so ne se, wommfa wo tete nsa nifa no mmoа
yеn bio." 11 Mekae nneemaa Awurade aye; aane,
mekae w'awwanwadee a woyee tete no. 12 Medwenee
wo nnwuma nyinaa ho na masutsu wo nneyee
akesee nyinaa ho. 13 Ao Onyankopon, w'akwan ye
kronn. Onyame ben na oso se yеn Onyankopon? 14
Wone Onyankopon a woye anwanwadee; wokyer
wo tumi wо aman mu. 15 Wode wo tumi nsa
no gyee wo nkurofоо, Yakob ne Yosef asefоо
no. 16 Ao Onyankopon, nsuo no huuun wo, nsuo
no huuun wo na wэророеe; ebunu no mpo ho
wosoe. 17 Omununkum too nsuo, aprannaa gyegyee
wо sorо; na wo bемma twaa ogya dii akoneaba.
18 Waprannaa boboom wо twahoframa no mu,
w'aprinam hverca swiase; asase popoee na swosoee.

78 Asaf dwom. Ao me nkuroføo, montie me nkyerkyere; monye aso mma m'anomu nsem.
2 Mekasa wo abebuo mu, meka ahintasem, teteete nneema no, **3** nneema a yɛate na yeahunu; nneema a yen agyanom aka ho asem akyerɛe yen. **4** Yɛremfa nkame wɔn mma; yɛbɛka akyerɛe nkyirimma;

Awurade nneyee a efata nkamfo no, ne tumi ne tekrema twaa atoro kyerere no; **37** won akoma anni anwanwadee a waye no. **5** ḥyeε ahyeede maa Yakob na nokore, na woanni n'apam no so. **38** Nanso na na ḥyeε mmara wo Israel, dee ḥhyee yen nananom ḥye ahumməborø; ḫde won amumuye kyee won a se wonkyere won mma, **6** sedee ἐbeye a, nkyirimma wansee won. Mpøn bebree otwentwenee n'abufuo besua mpo mmofra a wonnya nwoo won, na won so na wanhwie n'abufuhye nyinaa. **39** ḫkaee se nso akyerere won mma. **7** Afei wðde won ho beto woye ḥhonam ara kwa, mframia bi a ἐbo twam na Onyankopon so, na won were remfiri ne nneyee, na ensane n'akyi. **40** Mpøn ahe na woansore antia no wðbedi n'ahyeede so. **8** Wørenye se won nananom, wø esere no so ho, na mpøn ahe na woamma ne were a na woye asoodenfoo ne atuateføo, won a won anho wo asase wesee no so? **41** Wøso Onyankopon akoma mu wonni Onyankopon nokore na woye hwæee ἐbere biara; na woyii Israel ḫkronkronni honhom mu atorofoo ma noo no. **9** Ewom se na no abufuo. **42** Won were firii ne tumi no, ḫda a Efraim mmarima kurakura agyan, nanso øko da no, ḥgyee won firii won nhyesofoo nsam no, **43** ḫda a wðdwanee; **10** Woanni Onyankopon apam no so ḥyeε nseñkyerennne nwanwasoo wo Misraim no ne wðampø se wðdi ne mmara no so. **11** Won were n'anwanwadee wo Soan mantam mu no. **44** ḫmaa firii dee waye, anwanwadee a waye akyere won no. won nsubontene danee mogya; wðantumi annom **12** ḥyeε anwanwadee wo won nananom anim wo won asutene mu nsu. **45** ḫmaa nwansenadøm baa Soan mantam a ewo Misraim asase so. **13** ḫkyee won so behaa won na mponkyerene nso besee won epø mu na ḫde won faa mu. ḫmaa nsuo no gyinnaa asase. **46** ḫmaa mmebe bedii won mfuo so aduane se afasuo. **14** ḫde umununkum dñi won anim awia na ḫde won mfudee nso maa ntutumme. **47** ḫde na ḫde ogyadum dñi won anim anadwo nyinaa. **15** asukotweea sœe won bobe na ḫde nsukyenees sœe ḫpaee ὁbotan mu wo esere so, na ḫmaa won nsuo a won ankye nnua. **48** ḫde sukyeremma kumm won edøoso se epø; **16** ḫmaa asutire firii abotan mu na anantwie ode anyinam kumm won nyemmoa. **49** ḫmaa nsuo tenee se nsubontene. **17** Nanso, wøkøa ḫhwiee n'abufuhye guu won so, abufuo, aniberee so yee bone tiaa no, wøsore tiaa ḫsorosoroni no wo ne ahohia; abøføo aseføo kuo no. **50** ḫbaa ekwan esere no so. **18** Wøboapa sœo Onyankopon hwæee; maa n'abufuo; na wamfa won nkwa ankyere won wðbisaa aduane a wøpø. **19** Wøkasa tiaa Onyankopon mmom ḫde won maa ḥyaredøm. **51** ḫkunkumm se, “Onyankopon betumi ato epøno wo esere so Misraimfoo mmakan nyinaa, Ham ntomadan mu anaa? **20** ḫde adee bøø ὁbotan mu no, nsuo to firi nnipa mu abakan. **52** Nanso oyii ne nkuroføo firii mu baee, na nsuwa bebree tenee hø. Na obetumi mu se nnwankuo; ḫdii won anim se nnwan wo esere ama yen aduane nso? ὁbetumi ama ne nkuroføo no so. **53** ḫdii won anim dwoodwoo, enti woansuro; enam anaa?” **21** ḫberø a Awurade tee dee wøreka nanso won atamføo dee, epø asorøkye bu faa won no, ne bo fuu yie; ne ogya beguu Yakob so, na so. **54** Sei na ḥye de won baa n'asase kronkron n'abufuhye sœre tiaa Israel, **22** efiri se, na wonni no ahyees so, bepø asase a ḫde ne nsa nifa gyees Onyankopon mu gyidie anaase ne nkwegye mu no. **55** ḫpamoo amanaman a wøwø won anim no ahotosoo. **23** Nanso, okasa kyerees ḥsoro ḥhye so; na ḥkyekye won nsase no mu maa won se won na ḥbuee ḫsorosoro apono. **24** ḫtøa mana firi soro agyapadee; ḫbaa Israel mmusuakuo no atenasee wo maa nnipa no se wonni, ḫmaa won ḫsoro aduane. won afie mu. **56** Nanso wøsø Onyankopon hwæee na **25** Nnipa dñi abøføo aduane; ḫmaa won aduane a wøsore tiaa ḫsorosoroni no; na wøanni ne mmara wðbetumi adi nyinaa. **26** ḫmaa apuees mframia bø so. **57** Wøyee se won agyanom, wøanni nokore na firii sorosoro, na ḫde ne tumi bøø atæes mframia. wøannya gyidie, ahotosoo nni won mu, na wøte se **27** ḫtoo enam se mfuturo guu won so, nnomaa a agyan a asee. **58** Wøde won sorønsorømmea hyee no wøtu bebree se mpoano anwea. **28** ḫma wøbaa fam abufuo na won ahoni maa ne ninkuntwe mu yee køø won atenaees, ne won ntomadan ho nyinaa. **29** den. **59** Onyankopon tee won nka no, ne bo fuie; Wødidi maa aduane no boroo won so efiri se ḫmaa na ḥpoo Israel korakora. **60** ḫgyaa n'atenaes a ewø won dee wøhwehwø. **30** Nanso ansa na wøbefiri Silo no hø ntomadan a wasi wo nnipa mu no. **61** aduane a wøhwehwæe no ho, ḫberø a ehyehye won ḫde Apam Adaka a eyø ne tumi no køø nnommumfa anomu mpo no, **31** Onyankopon abufuo sœree won mu, n'animuonyam køø atamføo nsam. **62** ḫde so; ḫkum ahoodenfoo a wøwø won mu twitwaa Israel ne nkuroføo maa akofena; ne bo fuu n'agypadee mmerantees guie. **32** Yeinom nyinaa akyi, wøkøa so yie. **63** Egya hyee won mmerantees kumm won, na yee bone; n'anwanwadee akyi no, wøannyee anni. **33** won mmabaawa annya ayeforøhyia dwom anto; **64** Enti, ḫtwaaw won nna so te se ahuro yee won mfee Wøn asøføo wuwuu akofena ano, na won akunafoø awieee huhuuhu. **34** ḫberø biara a Onyankopon antumi ansu. **65** Afei Awurade sœree sedee ḫfiri bekum won no, wøhwehwæe no, na wøpere won ho nna mu no, sedee ḫbarima a waboro nsā nyane firi sane baa ne nkyen. **35** ḫkaee se Onyankopon ye won nnahø mu no. **66** ḫbobø n'atamføo ma wødwane botan, se ḫsorosoro Onyankopon no ye won Gyeføo. køø won akyi; ḥhyee won aniwuo afeboø. **67** Afei ḥpoo **36** Nanso, wøde won ano bedaadaa no, na wøde won Yosef ntomadan no, na wamfa Efraim abusaukuo no

nso; **68** Na mmom, ofaa Yuda abusuakuo no, Bepo Sion a oða noo no. **69** Ósii ne kronkronbea te se sorønsorømmea, te se asase a etim hø daa. **70** Óyii ne ñsomfoo Dawid; ñfrees no firii nnwammu mu firii nnwan akyiridie, na oðe no baæs se ñmmeye odwanhwefoo mma ne nkurofoo Yakob, mma Israel a wøye n'agypadee. **72** Na Dawid de akoma pa hwæ wøn so na oðe ne nimdee dii wøn anim.

79 Asaf dwom. Ao Onyankopon, amanaman no ato ahye w'agypadee so; wøagu w'asøredan kronkron no ho fi, wøama Yerusalem adane mmubuiye. **2** Wøde w'asomfoo afunu aye aduane ama ewiem nnomaa, na wade w'ahotefoo enam ama asase so mmoa. **3** Wøahlwie mogya agu te se nsuo wo Yerusalem ho nyinaa, na obiara nni ho a obesie awufoo no. **4** Yeaye animtiabudee ama yen mfefoo, fedie ne nsopa ama wøn a atwa yen ho ahyia. **5** Ao Awurade, enkosi da ben? Wo bo befu afebøo anaa? Wo ninkunu bedere se ogya akosi da ben? **6** Hwie w'abofuo gu amanaman a wønni woo no so, ahennie a wømø wo din no; **7** Efiri se wøakum Yakob na wøasée n'atenaee. **8** Mfa yen agyanom bøne so asotwe mma yen; ma wo mmøborzhunu mmra yen so ntem, na yewø ahohiahia mu. **9** Ao Onyankopon yen Agyenkwa, boa yen, wo din no animuonyam nti; gye yen na fa yen bone kye yen wo din enti. **10** Aden enti na ese se amanaman ka se, "Wøn Onyankopon wo he?" Yen anim ha ara, ma wonhunu wø amanaman mu se woto w'asomfoo mogya a wøahlwie agu no so were. **11** Ma mneduafoo no apinisie nnuru w'anim; fa wo basa ahoden no kora wøn a wøabu wøn kumfo no. **12** Ao Awurade, ahohora a yen mfefoo asum agu wo soø no, tua wøn so ka impreñson. **13** Na yen a yeyø wo nkurofoo, w'adidibea nnwan no, beyi wo aye daa nyinaa; efiri awoo ntoatoasoo køsi awoo ntoatoasoo yøbeko so aka w'ayeyie akyere.

80 Wøde ma dwomkyerefø se wønto no "Sonannim Edut" sankuo nne so. Asaf dwom. Ao Israel dwanhwefoo, tie yen, wo a wodii Yosef anim sedee wødi nnwankuo anim; wo a wote ahennwa so wø Kerubim ntam no, hyerø **2** wo Efraim, Benyamin ne Manase anim. Kanyane wo tumi; bra begye yen nkwa. **3** Ao Onyankopon, gye yen bio; ma w'anim nhyerø yen so, na wøagye yen nkwa. **4** Ao Otumfoo Awurade Onyankopon, w'abofuo bedere akosi da ben w'abofuo a etia wo nkurofoo mpaeëba no? **5** Wode nisuo yee aduane maa wøn diie; wode nisuo kuruwa ma ma wønomeee. **6** Woama yen mfefoo abu yen animtiaa, na yen atamfoo sere yen. **7** Ao Otumfoo Onyankopon, gye yen bio; ma w'anim nhyerø yen so, na wøagye yen nkwa. **8** Wode bobø firi Misraim baæs; wopamoo amanaman no na woduaæ. **9** Wosiesiee asase no baabi maa no, egyptee nhini na etree asase no so.

10 Ne nwunu kataa mmeøo no so ne mman kataa ntweneduro akesee no so. **11** Edendanee koo Epo so, na efefe kôduruu Asubonten no ho. **12** Aden enti na woabubu n'afasuo ama wøn a wotwam hø tete ne bobe aba no? **13** Køkote firi wiram besee no pasaa na mmoadoma a øwo esere so de ye wøn aduane. **14** Ao Otumfoo Onyankopon, sane bra yen nkyn! Firi soro ho hwe na wøbehunu! Hwe saa bobe yi so, **15** ntini a wo nsa nifa adua no, øbabarima a woatete no ama wo ho no. **16** Wøatwa wo bobe no ato fam, ato mu ogya ama ahye; w'animka ma wo nkurofoo ase tore. **17** Fa wo nsa kata øbarima a øwo wo nifa no so, onipa ba a woatete no ama wo ho no. **18** Afei yørentwe yen ho mfiri wo nkyn; kanyane yen, na yøbø wo din. **19** Ao Otumfoo Awurade Onyankopon, gye yen bio, na ma w'anim nhyerø yen so, na wøagye yen nkwa.

81 Wøde ma dwomkyerefø se wønto se "gittit" sankuo nne so. Asaf dwom. Monto ahurisie dwom mma Onyankopon yen ahoden; momma ose mma Yakob Onyankopon no! **2** Momma nnwom no so na monwoso akasæs. Momma sankuo ne benta deede no. **3** Monhyene mmentia øsrane foforo da no, ne øsrane korokumatwa mu, yen Apontoo da mmara. **5** Ótintimie se nhylhyee maa Yosef ebere a øsore tiaa Misraim no, faako a yøtee kasa a yente no; **4** Yei ye Israelfoo ahyødee, Yakob Onyankopon ase no. **6** Óka se. "Meyii adesoa no firii mo mmatire so, ne mo nsa firii adwumaden ho. **7** Mo aho hiahia mu, mofrø me na meggee mo, meggee mo so wø aprannahaa mu; me soø mo hwhee wø Meriba nsuo ho. **8** "Ao me nkurofoo, montie me køkøba yi, Ao Israel, se mobetie me al **9** Ense se monya anyame foforo bi wo mo mu; ense se mokoto ananaføo nyame. **10** Mene Awurade, mo Onyankopon a meyii mo firii Misraim asase so no. Mommue mo anom tetree na mehye mu ma. **11** "Nanso me nkurofoo rentie me; Israel remmre ne ho ase mma me. **12** Enti megyaa won maa won akomaden se wønye dee wøpe biara. **13** "Se me nkurofoo tie me, na Israel nante m'akwan so a, **14** anka medi wøn atamfoo so ama won ntem na mama me basa so atia wøn a wøkyiri wøn! **15** Won a wøtane Awurade no de suro bekoto no, na won asotwe to rentwa da. **16** Nanso, wøde atokoo mu atokoo papa bema mo adi; mede øbotan mu wø bema mo amee."

82 Asaf dwom. Onyankopon di øhene wø øsoro asafo mu; øbu aten wo "anyame" mu. **2** "Wøbø wo a wøntenee ho ban na wøagye animhwe ama amumuyeføo akosi da ben? **3** Monka mmøborøføo ne nwisiaa asem mma wøn; momma ahiøføo ne wøn a wøhye wøn so yiedie ho ban. **4** Monnye øbrefoø ne ohiani; monnye wøn mfiri amumuyeføo nsam. **5** "Wønnim hwee, na wønte hwee ase. Wøkyinkyini wø esum mu; na asase

fafem nyinaa woso. 6 “Mekaa se, ‘Moye “anyame”; amumuyefoo ntomadan mu. 11 Efiri se Awurade mo nyinaa ye Ḍorosoroni no mma.’ 7 Nanso, Onyankopon ye owia ne ekyem; Awurade hunu mobewuwu se nnipa pe; na moahwe ase se sodifoo mmobø na ḥye animuonyam; ḥremfa ade pa biara biara.” 8 Ao Onyankopon, sore na bøbu ewiase aten; nkame won a wotenee. 12 Ao Asafo Awurade, nhiria efiri se amanaman nyinaa ye wo dea.

83 Asaf Dwom. Ao Onyankopon, ntena ho komm; mmua w’ano, Ao Onyankopon, keka wo ho.

2 Hwø sèdee w’atamfoo keka won ho fa, na won a wømpe w’asem nso ama won tiri so. 3 Wøde bøne kyøe won na wokataa won nnebøne nyinaa anifire repam atia wo nkuroføo warepam atia won so. 4 Wøka se, “Mommra w’abufuhye ho. 4 Sane gye yen bio, Ao Onyankopon, na yensee won se ḥman, sèdee wornkae Israel din yen Gyefoo, na ma w’ani nnye yen ho. 5 Wo bo befu bio.” 5 Wøde adwene korø bo po; na wøpam tia yen akosi daa anaa? W’abofuo betoa so akø awoø wo, 6 Edom ntomadan ne Ismaelfoo, Moabfoo ne Hagarfoo, 7 Gebalfoo ne Amonfoo ne Amalekfoo, Filistifoo ne Tirofoo. 8 Asiria mpo akøka won ho de won ahooden akøhye Lot aseføo dee mu kena. 9 Ye won sèdee woyee Midian sèdee woyee Sisera Onyankopon bøka. Ode asomdwøe hye ne nkuroføo, ne Yabin wo asubønten Kison ho no, 10 won a ahoteefo no bo, enti ense se wøsane ko agyimisem wøsøee wo En-Dor na wødanee nwira no. 11 Ye ho. 9 Ampa ara, ne nkwegye bene won a wøsuro won atitire se Oreb ne Seeb, ne won mmapømma no, na n’animuonyam betena yen asase so. 10 Odo nyinaa se Seba ne Salmuna, 12 a wokaa se, “Momma ne nokore die behyia, na tenenee ne asomdwøe yemfa Onyankopon adidibia nsase no.” 13 Ao me Onyankopon, ye won se twahoframa mu mifuturo, se ntete a mframøa bo guo. 14 Sèdee ogya hye kwaæ, na oyaframa so nkokoø mu hye no no, 15 saa ara na fa w’ahum taa won na fa wo mframøa a ano ye den no hunahuna won. 16 Ma animguasee nka won, na ama nnipa ape wo din akyiri ekwan, Ao Awurade. 17 Ma won anim ngu ase na won abasa mu ntu; ma wønwuu wø animguasee mu. 18 Ma wønhunu se wo a wo din de Awurade no, wo nko ara ne Ḍorosoroni wo asase so nyinaa.

84 Wøde ma dwomkyerøoo se wønto no wø gittit sankuo nne so. Kora mma dwom. Ao Asafo

Awurade, w’atenaæ ho ye ahomeka! 2 Me kra pere, mpo etø piti, se ḥbekø Awurade adihø; m’akoma ne me honam team frø Onyankopon ḥteaseføo. 3 Mpo akasanoma anya fie, na asomfena nso anwono ne pirebøo, baabi a ḥbehwane ne mma wo beaæ bi a ebøn w’afrebukyia, Ao Asafo Awurade, me ḥhene ne me Onyankopon. 4 Nhyira nka won a wøte wo fie; na wøkamfo wo din daa. 5 Nhyira nka won a wøwo wo mu ahooden, na wøde won akoma hye akwantuo ase kohwehwø wo. 6 Se wøfa Baka Bonhwa no mu a, wøma ho ye nswansuwa; osutøbere nsuo nso de nhiria pii kata asase no so. 7 Wøko no ahooden so bere nyinaa, kosi se won mu biara bepue Onyankopon anim wo Sion. 8 Ao Asafo Awurade, Onyankopon tie me mpaeëbo; Ao Yakob Onyankopon, ye aso ma me. 9 Ao Onyankopon, hwø yen akokyem; fa ahummøborø hwø dee woasra no ngo no. 10 W’adihø ho da koro tena ye sene nnafua apem wo baabi foforo; mepe se meye ḥrono Onyankopon fie sene se metena

85 Wøde ma dwomkyerøoo. Kora mma dwom. Ao Awurade wohunuu w’asase mmobø; wode

Yakob ahonyadøe sane maa no. 2 Wode wo nkuroføo a wømpe w’asem nso ama won tiri so. 3 Wode bøne kyøe won na wokataa won nnebøne nyinaa anifire repam atia wo nkuroføo warepam atia won so. 4 Wøka se, “Mommra w’abufuhye ho. 4 Sane gye yen bio, Ao Onyankopon, na yensee won se ḥman, sèdee wornkae Israel din yen Gyefoo, na ma w’ani nnye yen ho. 5 Wo bo befu bio.” 5 Wøde adwene korø bo po; na wøpam tia yen akosi daa anaa? W’abofuo betoa so akø awoø wo, 6 Edom ntomadan ne Ismaelfoo, Moabfoo ne Hagarfoo, 7 Gebalfoo ne Amonfoo ne Amalekfoo, Filistifoo ne Tirofoo. 8 Asiria mpo akøka won ho de won ahooden akøhye Lot aseføo dee mu kena. 9 Ye won sèdee woyee Midian sèdee woyee Sisera Onyankopon bøka. Ode asomdwøe hye ne nkuroføo, ne Yabin wo asubønten Kison ho no, 10 won a ahoteefo no bo, enti ense se wøsane ko agyimisem wøsøee wo En-Dor na wødanee nwira no. 11 Ye ho. 9 Ampa ara, ne nkwegye bene won a wøsuro won atitire se Oreb ne Seeb, ne won mmapømma no, na n’animuonyam betena yen asase so. 10 Odo nyinaa se Seba ne Salmuna, 12 a wokaa se, “Momma ne nokore die behyia, na tenenee ne asomdwøe yemfa Onyankopon adidibia nsase no.” 13 Ao me Onyankopon, ye won se twahoframa mu mifuturo, se ntete a mframøa bo guo. 14 Sèdee ogya hye kwaæ, na oyaframa so nkokoø mu hye no no, 15 saa ara na fa w’ahum taa won na fa wo mframøa a ano ye den no hunahuna won. 16 Ma animguasee nka won, na ama nnipa ape wo din akyiri ekwan, Ao Awurade. 17 Ma won anim ngu ase na won abasa mu ntu; ma wønwuu wø animguasee mu. 18 Ma wønhunu se wo a wo din de Awurade no, wo nko ara ne Ḍorosoroni wo asase so nyinaa.

86 Dawid mpaeëbo. Ao Awurade, tie me na gye me so, efiri se meye ohiani ne mmobørøni. 2

Bø me nkwa ho ban, efiri se mede me ho ama wo. Wone me Onyankopon, gye w’akoa a øde ne ho to wo so. 3 Ao Awurade, hunu me mmobø, na mesu frø wo daa nyinaa. 4 Ma w’akoa ani nnye, na wo Awurade,

wo nkyen na mema me kra so ba. 5 Ao Awurade, woye, na wode bøne kyø, wøwo øðø mmorosoo

ma won a wøsu frø wo nyinaa. 6 Ao Awurade, tie me mpaeëbo; tie me mmoboro su. 7 Mefre wo

m’ahohia da mu, na wobegye me so. 8 Ao Awurade, onyame bi nni ho a øte se wo; na won nnwuma biara

nto wo dee. 9 Ao Awurade, aman a woakyekyre nyinaa beba abesom wo wo w’anim; wøbeba abchye

wo din animuonyam. 10 Woye kesee, na woye anwanwa nnwuma; wo nko ara ne Onyankopon. 11

Ao Awurade, kyere me w’akwan, na menante wo nokore mu; ma memfa m’akoma nyinaa mma wo na

masuro wo din. 12 Mede m’akoma nyinaa meyi wo ayø, Ao Awurade me Onyankopon na mahye wo din

animuonyam daa nyinaa. 13 Efiri se, øðø a wode do me no so; woayi me afiri owuo amena mu tonn,

(Sheol h7585) 14 Ao Onyankopon, ahomasoføo ato ahye me so; basabasayefoo kuo repø me akum me,

nnipa a wømmøfa wo nyø hwøe no. 15 Nanso wo, Ao Awurade, woye mmobørøhunuføo ne øðomføo

Onyankopon, wo bo kyere fu, na w’adøe ne wo nokore døoso. 16 Dane w’ani hwø me na dom me; fa

w'ahooden ma w'akoa na gye w'afenaa babarima nkwa. 17 Ma me wo papaye ho nsenkyerennee, na m'atamfoo nhunu na won anim ngu ase na wo Ao Awurade, wo na woaboa me akyekye me were.

87 Kora mma dwom. Awurade ato ne fapem wə bepo kronkron no so; 2 Awurade do Sion apono no sene Yakob atenaes nyinaa. 3 Wəka wo ho animuonyamsem Ao Onyankopon kuropon: 4 “Mede Rahab ne Babilonia beka won a woye əsetie ma me no ho, Filistia, Tiro ne Kus nso meka se, ‘Wəwoo yeinom wə Sion.’” 5 Ampa ara wəbekə wə Sion ho se, “Wəwoo yei ne əno wə ne mu, na Əsorosoroni no ankasa de no betim hə.” 6 Awurade betwre wə nnipa dintwre nwoma no mu se, “Wəwoo yei wə Sion.” 7 Na wəbeto dwom se, “Me nhini nyinaa wə wo mu.”

88 Kora mma dwom a wəde ma dwomkyerəfə se wənto no “Mahalat Leannot” sankuo so. Esrahini Heman əshaw ne amanehunu dwom. Ao Awurade, me nkwegye Onyankopon mesu wə w'anim adekyees ne adesaee. 2 Ma me mpaebo nnuru w'anim; bre w'aso ase tie me sufre. 3 Əshaw ahye me kra ma na me nkwa reben owuo. (**Sheol h7585**) 4 Wəkan me fra wən a wərekə damena mu; mete se obi a ənni ahooeden. 5 Wəayi me asi nkyen wə awufoo mu, te se atəfəo a wədeda əda mu, wən a wonkae wən bio, na wonlhwe wən bio. 6 Woato me atwene damena ase tənn, wə esum kabii mu. 7 W'abofuhye aye duru wo me so; woama w'asorokye nyinaa abu afə me so. 8 Woafa me nnamfonom a wəben me afiri me nkyen woama me ho aye wən ahi. Woaka me ahye mu na mentumi nnwane; 9 awerəhəo ama m'ani so aye kusuu. Ao Awurade mesu frē wo da biara; metre me nsam kyere wo. 10 Woye anwanwadəe kyere awufoo anaa? Wən a wəawuuu no sore kamfo wo anaa? 11 Wəka w'adəe ho asem wə əda mu anaa, anaase wo nokore ho asem wə əsəee kurom? 12 Wəhunu w'anwanwadəe wo beaee a əho aduru sum, anaa wo tenenee nnwuma wə awerefirie asase so? 13 Nanso Ao Awurade, mesu frē wo se boa me; me mpaebo duru w'anim adekyees mu 14 Ao Awurade, aden nti na wopo me na wode w'anim hinta me? 15 Mahunu amane firi me mmofraase na maben owuo; w'ahunahuna ama mabre na mapa aba. 16 W'abofuhye abu afə me so; w'ahunahuna asee me. 17 Daa nyinaa wətwa me ho hyia se nsuyire, na wəabu afə me so koraa. 18 Woafa m'ayonkofo ne m'adəfə afiri me nkyen ko; na esum aye m'adamfo brəbo.

89 Esrahini Etan əshaw ne amanehunu dwom. Meto Awurade adəe ho dwom daa daa; mede m'ano beda wo nokoredie adi awəo ntoatoasoo nyinaa mu. 2 Meka se w'adəe no tim hə daa nyinaa, na watim wo nokoredie wə əsoro hə ankasa. 3 Wokaa

se, “Me ne onipa a mayi no no aye apam; maka ntam akyere me əsomfo Dawid. 4 ‘Məma w'ase atim hə daa na w'ahennwa nso atim wə awoo ntoatoasoo nyinaa mu.’” 5 Ao Awurade, osorosorofoo kamfo w'anwanwadəe, na wo nokoredie nso, wəkamfo wə ahoteffoo asafo mu. 6 Na hwan na əne wo Awurade se wə əsoro hə? Hwan na əte se Awurade wə əsoro abədee mu? 7 Akronkronfo agyinatufo mu, wosuro Onyankopon; wəde suo ma no sene won a wotwa ne ho hyia nyinaa. 8 Ao Otumfo Awurade Onyankopon, hwan na əte se wə? Ao Awurade woye kəsəe na wo nokoredie atwa wo ho ahya. 9 Wodi epo a əreworo soō so; n'asorokye bəbo kə əsoro a, wobrə no ase. 10 Wodwerəe Rahab se atəfəo no mu baako; wode wo basa denden no bəo w'atamfoo pansamee. 11 Əsoro wə wo, na asase nso wə wo; ewiase ne dee əwə mu nyinaa, wo na wohye ase. 12 Wobəo atifi ne anaafoo. Tabor ne Hermon de ahosepe to dwom ma wo din. 13 Tumi aye wo basa ma; wo nsam wə ahooeden, wama wo nsa nifa so. 14 W'ahennwa no fapem yə tenenee ne atertenenee; adəe ne nokoredie di w'anim. 15 Nhyira nka wən a wəasua sədəe wəbə wo abədin, wən a wənante w'anim hanm no mu, Ao Awurade. 16 Wəgye wən ani wə wo din mu da mu nyinaa; wədi ahurisie wə wo tenenee mu. 17 Wone won animuonyam ne ahooeden, na w'adom enti yeyə nkonomidifo. 18 Ampa ara, yən banbə firi Awurade hə, na Israel Kronkronni no ama yən Əhene. 19 Əda bi wokasaa wə anisoadehunu mu, kyere w'ahotefoo se, “Madom əkofoni bi ahooeden; mapagya aberantee bi afiri nnipa no mu. 20 Mahunu Dawid, me əsomfo; mede me ngo kronkron no asra no. 21 Me nsa bewowa no; ampa ara m'abasa behye no den. 22 Ətamfoo biara renhye no se əntua too; omumuyefoo biara rentumi nhye ne so. 23 Medwəre n'atamfoo wə n'anim na mabobə n'ahohiahiafə ahwe fam. 24 Me nokore adəe bəka ne ho, na me din mu, wəbəma n'abən so. 25 Metre n'ahye mu akəsi epo so, na əde ne nsa nifa beto nsubəntene so. 26 Əbefrə me aka se, ‘Wone m'agya, me Onyankopon, me nkwegye botan.’ 27 Meyə no m'abakan, asase so ahene nyinaa no mu əkese. 28 Məma m'adəe a mewə ma no no atena hə daa, na apam a me ne no aye nso betena hə daa. 29 Məma n'ase atim afebəo, n'ahennwa nso betim hə akəsi se əsoro betwam. 30 “Se ne mmamarima po me mmara na se wəanni m'ahyedee so, 31 se wəbu m'ahyedee so na se wəanni me əhye nsem so a, 32 eno dee, mede abaa betwe wən aso wə wən bəne ho na won amumuye nso mede mmaatwa atwe wən aso; 33 Nanso, merennyae m'adəe a meyə ma noo no na məkə so adi no nokore. 34 Meremmu m'apam no so na merensesa dee mede m'ano aka no. 35 Menam me din kronkron no so aka ntam preko, na merentwa Dawid atoro da. 36 Meremmu n'ase ntore

da na n'ahennwa nso bëtim wô m'anim te se owia; ateetee no. **16** Ma w'asomfoo nhunu wo nneyee na 37 ñebtim ho daa te se ñsrane, ñadanseføo nokwaføo a wòn mma nhunu w'animuonyam. **17** Ma Awurade ñwo ewiem no.” **38** Nanso woapo no, woapa n'akyi wo bo afu dee woasra no ngo no. **39** Woagu apam a wo ne wo ñsomfoo pamee no woagu n'ahenkye ho fi wô mfuturo mu. **40** Woabubu n'afasuo nyinaa ama n'abandenden adane mmubui. **41** Wòn a wòtwam wô ho nyinaa form no fa; na waye aniwudee ama ne mfeefoo. **42** Woama n'atamfoo nsa nifa so; ama wòn nyinaa di ahurisie. **43** Woama n'akofena aye ñkwa, na woannyina n'akyi wo ñko mu. **44** Wode n'animuonyam aba awiee na woato n'ahennwa atwene fam. **45** Woatwa ne mmeranteberë nna so na wode animguasee ngugusoo akata ne so. **46** Ao Awurade, ñnkosi da ben? Wode wo ho bëhinta afeboø ana? W'abofuhyye bekò so adere akosi da ben? **47** Kae sèdee me nkwa nna twam ntém so. Efiri se woabo yen nyinaa se adee a etwa mu ntém so! **48** Hwan na obetena ase a ñrenwu da? Anaase hwan na obetumi agye ne ho afiri owuo tumi nsam? (**Sheol h7585**) **49** Ao Awurade, che na wo tete adoe kesee no wô, dee wofiri wo nokoredie mu de kaa ntam kyereë Dawid no? **50** Awurade kae sèdee wôadi wo ñsomfoo ho fe ne sèdee manya akoma ama amanaman no akutia. **51** Ao Awurade, akutia a w'atamfoo de adi few, de adi dee woasra no ngo no anammontuo biara ho few. **52** Ayeyie nka Awurade daa!

90 Onyankopon onipa Mose mpaebo. Awurade, wo na woaye yen tenabea awoo ntoatoasoo nyinaa mu. **2** Anisa na worebedø mmpøo anaase worebeda asase ne ewiase adi no, na woye Onyankopon firi mmeresanten kosi mmeresanten. **3** Woma adasamma sane dane mfuturo, ka se, “Ao adasamma, monsane nko mfuturo mu.” **4** Mfirinhyia apem ye w'ani so se da koro a abesene seesei, anaase anadwo mu ññhwereekakraa bi. **5** Wopra nnipa kô, wô owuo nna mu; wote se esere a afeboø anopa, **6** efefe ye fromfrom anopa dee, nanso anwummere ñwo na ñtwintwam. **7** Yeresa wo w'abofuo ano na w'aniberee abo yen hu. **8** Wode yen amumuye asi w'anim, na yen kokoam bone da w'anim hann no mu. **9** Yen nna nyinaa twam wô w'abufuhyye mu; na yede awerhoodie na ewie yen mfee. **10** Yen nkwa nna si mfee aduoøon, anaase aduoøotwe, se yewo ahooðen a; na emu ahoahoadee ye ñshaw ne awerhoo, na ñtwam ntém ntém, na yetu kô. **11** Hwan na ñním w'abofuo mu tumi? W'abofuhyye ye kesee sèdee wo ho suo tee. **12** Ma yenhuunu yen nna kan sèdee etee, na yeanya nyansa akoma. **13** Sane bra, Ao Awurade, ebeço so akosi da ben? Hunu w'asomfoo mmobø. **14** Ma w'adoea a ensa da no mmeey yen adekyee mu, na yede anigyeet ato dwom adi ahurisie yen nna nyinaa mu. **15** Ma yen ani nnye nna bebre se nna dodo a wode yen koo amanehunu mu no, se mfirinhyia dodo a yehunuu

yen Onyankopon adam no nténa yen so; na yen nsa ano adwuma nye yie mma yen aane, yen nsa ano adwuma nye yie.

91 Dee ñte ñsorosoroni no hintabea bëhome wô Otumfoo no nwunu mu. **2** Mese Awurade se, “Woye me dwanekøbea ne m'abankesee, me Onyankopon a mewo wo mu aphotosoo.” **3** Ampa ara, obegye wo afiri fidisumfoo afidie mu ne owuyadee mu. **4** Ñde ne ntakra békata wo so; na ne ntaban ase na wobenya dwanekøbea; ne nokore bëye wo banbo ne wo kyem. **5** Worensuro anadwo mu aluhahuna, anaan bëmma a etu awia, **6** anaa owuyadee a eba esum mu, anaa ñyaredom a esee owigynaee. **7** Apem betoto wo ñkyen mu, na ñpedu betoto wo nifa, nanso, wo dee, erenka wo. **8** W'ani nko ara na wode bëhwé na woahunu nneboneyfoo asotwe. **9** Se wode ñsorosoroni no ye wo tenabea, mpo Awurade a ñye me dwanekøbea no a, **10** ñshaw biara remmen wo ntomadan. **11** Efiri se ñbëhye n'abofoo a wòhwé wo so no abebo wo ho ban w'akwan nyinaa mu; **12** wode wòn nsa bëpagya wo, na wo nan rensunti aboo. **13** Wobetiatia agyata ne aprammire so, wobenante gyataburuwa ne ñtweasee so. **14** Awurade ka se, “Esiare se ñdo me enti, megue no; mebo ne ho ban, efiri se ñním me din. **15** Ñbefre me, na megue ne so; meka ne ho wo amanehunu mu, megue no, na mahye no animuonyam. **16** Memá nkwa nna a ñware amee no na makyere no me nkwegyee.”

92 Dwom a wòto no Homeda. Ýye se wòkamfo wo Awurade na wòto dwom de hye wo animuonyam, Ao ñsorosoroni, **2** na wòpae mu ka w'adoea anopa ne wo nokore anadwo, **3** wò ahoma edu sankuo so ne sankuten nnwom mu. **4** Ao Awurade, wo nneyee ma m'ani gye; mede anigyeet beto dwom, wo nsa ano nnwuma enti. **5** Ao Awurade, wo nnwuma ye akese, na wo nyansa mu do! **6** Ogyimifoø nnim na nkwaséaføo nte ase, **7** amumuyeføo bënyini se esere na aboneføo bëye fromfrom dee, nanso wòbësee wòn pasaa. **8** Na wo Awurade, woye kesee afeboø. **9** Ao Awurade ampa ara, w'atamfoo bëyera; na wobehwete aboneføo nyinaa. **10** Woama me ahooðen te se ekoo; woahwie ngohwam papag me so. **11** Mahunu m'atamfoo nkoguo a wôadi, mate sèdee m'atamfoo atirimuðdenfoø adwane afiri akono. **12** Ateneneeføo bëye fromm te se abedua, wobeniyini se Lebanon ntwenduro; **13** dee wòadua wô Awurade fie, wobeniyini fromfrom wô yen Onyankopon adiho. **14** Wòbekø so aso aba, onyinkyere mu mpo, wòbëye fromm se ahahammono, **15** de akyere se, “Awurade ye ñteneneeni; ñye me botan, na atirimuðdensem biara nni ne mu.”

93 Awurade di əhene, wode tumi ahentadee ahye nneemaa nyinaa wo, na mmepo mpampam wo no. 5 no; wode tumi ahentadee ahye Awurade na Epoo wo no. Əno na əbəee, na ne nsa na ənwonooy wode ahooden aye n'akodee. Wode ewiase atim ho asase kesee no. 6 Mommra mma yenkoto nsom no. pintinn; na worentumi ntutu. 2 W'ahennwa tim Momma yemmu nkotodwe wo Awurade yen Yefoo ho firi tete; na wowa ho firi mmeresanten. 3 Ao no anim! 7 Əye yen Onyankopon; yeys n'adidibeaa Awurade, epo ama wən ho so, epo ama wən nne so; nnipa, ne nnwankuo a əhwə wən so. Ənnə, se mote epo ama wən asorkye a əba denden no so. 4 Woye ne nne a, 8 mommpirim mo akoma sədee moyee wo dee əwo tumi sene nsuo akesee aprannaa, dee əwo Meriba no, sədee moyee da no wə Masa, esere no tumi sene epo nworosoo. Awurade a əte osoro no so no, 9 Əho no, mo mpanimfooo soa me hwəee, a ye kesee. 5 Ao Awurade, wo nhyeheyee gyina ho na wənim dee meye maa wən. 10 Me bo fuu saa pintinn; kronkronye hye wo fie animuonyam daa nyinaa.

94 Awurade, Onyankopon a woto were, Onyankopon a woto were, hyerən. 2 Sore, Ao

wo a woye asase so ətemmufooo, tua ahantafloo ka sədee əfata wən. 3 Ao Awurade, enkosi da ben, amumuyefoo nnye wən ani nkosi da ben? 4 Wakasa ahantarn so; ahohoahoa ahye abəneefoo nyinaa ma. 5 Ao Awurade, wədwere wo nkurofоo; wohye w'agypapadee so. 6 Wəkunkumm akunafoo ne amanfrafooo; na wədi nwisiaa awu. 7 Wəka se, “Awurade nhunu, Yakob Onyankopon ayi n'ani.” 8 Anyame nyinaa. 9 Anyame a wəwə aman foforo so Monhwə yie, mo agyimifoo a mowo nnipa no mu; nkwasearfоo, da ben na mobehunu nyansa? 10 Dee əbəo aso no, orente asem anaa? Dee əyee anii no, ərenhunu adee anaa? 11 Awurade nim onipa nsusui; ənim se enkosi hwee. 12 Ao Awurade, nhyaire ne onipa a woteretene ne so, onipa a wokyere no wo mmara no; 13 Woma wən əheme firi amanehunu nna mu, kosi se wəbetu amena ama amumuyefoo. 14 Awurade rempo ne nkurofоo; na ərennya n'agypapadee ho da. 15 Atemmuo bgyina teneneeyee so bio, na wən a wən akoma mu tee nyinaa bedi so. 16 Hwan na əbesore atia amumuyefoo ama me? Hwan na əbesore atia abəneefoo ama me? 17 Se Awurade ammoa me a, anka mekəo ouwo kommye mu ntcm so. 18 Ebere a mekaa se, “Menan rewatiri” no, Ao Awurade, wo do no soa me mu. 19 Ebere a me dadwene dəoso no, w'awerəkyekye maa me kra abotəyam. 20 Əhene a porəee ahye no ma no ne wo wə ayənkofa anaa? W'ani gye ahennie a əde amanehunu ba ho anaa? 21 Awudifoo bə mu tia ateneneefoo na wən a wədi bem no, wəbu wən kumfоo. 22 Nanso Awurade ye m'aban; na me Onyankopon aye obotan a ne mu na menya ahintae. 23 Əbetua wən nnebəne no so ka na wən amumuyefoo enti, wasee wən; Awurade yen Onyankopon besee wən.

95 Mommra mma yento dwom wə anigye so mma Awurade; momma yemmo ose mma yen nkwyggee Botan no. 2 Momma yemfa aseda mimra n'anim, na yemfa ahosepe nnwom mma no so. 3 Efiri se, Awurade ye Onyankopon kesee, əhenkesee

nneemaa nyinaa wo, na mmepo mpampam wo no. 5 Əno na əbəee, na ne nsa na ənwonooy asase kesee no. 6 Momma yemmu nkotodwe wo Awurade yen Yefoo ho firi tete; na wowa ho firi mmeresanten. 3 Ao no anim! 7 Əye yen Onyankopon; yeys n'adidibeaa Awurade, epo ama wən ho so, epo ama wən nne so; nnipa, ne nnwankuo a əhwə wən so. Ənnə, se mote epo ama wən asorkye a əba denden no so. 4 Woye ne nne a, 8 mommpirim mo akoma sədee moyee wo dee əwo tumi sene nsuo akesee aprannaa, dee əwo Meriba no, sədee moyee da no wə Masa, esere no tumi sene epo nworosoo. Awurade a əte osoro no so no, 9 Əho no, mo mpanimfooo soa me hwəee, a ye kesee. 5 Ao Awurade, wo nhyeheyee gyina ho na wənim dee meye maa wən. 10 Me bo fuu saa nnipa no mfee aduanan na mekaa se, “Wəye nnipa a wən akoma amane afiri me ho, na wəanhnun m'akwan.” 11 Əno enti mekaa ntam wo m'abufuo mu se, “Wərenhyēne m'ahomegyee mu da.”

96 Monto dwom foforo mma Awurade; asase nyinaa monto dwom mma Awurade. 2 Monto dwom mma Awurade, na monkamfo ne din; mompaee mu nka ne nkwyggee no daa daa. 3 Monka n'animuonyam wə amanaman mu, monka n'anwanwadec a waye wə nnipa mu. 4 Awurade ye kesee na ofata ayeyle; esee se wəsuro no sene anyame nyinaa. 5 Anyame a wəwə aman foforo so ye ahoni bi kwa, nanso Awurade na əbəo osoro. 6 Animuonyam ne keseyə wə n'anim; ahooden ne animuonyam wə ne kronkronbea ho. 7 Momfa mma Awurade, Ao amanaman mmusuakuo, momfa animuonyam ne tumi mma Awurade. 8 Momfa animuonyam ne din a əfata mma Awurade; momfa aforebadee nhyeen n'adiho ho. 9 Monsore Awurade wo ne kronkronye fefe mu; asase nyinaa momma mo ho mpopo wo n'anim. 10 Monka nkyere aman nyinaa se, “Awurade di əhene.” Wəabə asase atim ho pintinn na ənhinhim; əde pərepeye bəbu nnipa aten. 11 Momma osorosoro ani nnye, na asase nni ahurisie; momma epo ne emu nneemaa nyinaa nworo; 12 momma mfuo ne so nneemaa nyinaa mmo ose. Nnua a ewo kwaeeem de ahosepe beto dwom; 13 wəbetu dwom wə Awurade anim, əfiri se əreba, əreba abebu asase no aten. Əde tenenee bəbu ewiase aten na woabu nnipa nso aten wo ne nokore mu.

97 Awurade di əhene, ma asase ani nnye; ma nsupə ahodooy nsepe wən ho. 2 Omumunkum ne esum kabii atwa ne ho ahyia; tenenee ne atentenenee ye n'ahennwa no fapem. 3 Ogya di n'anim na əhye n'atamfooo wə afanan nyinaa. 4 N'anyinam hran ewiase; asase ahunu, na ne ho popo. 5 Mmepo nane se nku wə Awurade anim, Awurade a asase nyinaa wə no no anim. 6 Osoro pae mu ka ne tenenee kyere na aman nyinaa hunu n'animuonyam. 7 Ahonisomfooo nyinaa anim agu ase, wən a wəde abosomhuhuo hoahoa wən ho no, anyame nyinaa monsore no. 8 Sion te, na ne ho sepe no na Yuda nkuraase ani gye Ao Awurade, əsiane w'atentenenee enti. 9 Wo, Ao Awurade ne wə anyame nyinaa so. 4 Ne nsam na asase mu Əsorosoroni wə asase so nyinaa; wəama wo so pa

ara wə anyame nyinaa mu. **10** Ma wən a wədə Awurade no nkyiri bəne, obo ne nkuraføo a wəy়e nokwafoo no ho ban na ɔgye won firi amumuyefoo nsam. **11** Hann to gu teneneefoo so na anigye ba wən a won akoma mu tee so. **12** Momma mo ani nnye Awurade mu, mo teneneefoo nyinaa, na monkamfo ne din kronkron no.

98 Dwom. Monto dwom foforø mma Awurade, efiri se waye anwanwades bebree; ne nsa nifa ne ne basa kronkron no anya nkwegye ama no. **2** Awurade ama wəahunu ne nkwegye na wada ne tenenee adi akyere amanaman no. **3** Wakae n'adœe ne ne nokore a odi akyere Israelfoo; asase ano nyinaa ahunu yen Onyankopon nkwegye. **4** Asase nyinaa momma ose mma Awurade, momfa nnwontoo nni ahurisie; **5** Momfa sankuo nto dwom mma Awurade, sankuo ne nnwontoo nnyegye, **6** momfa tutorobento ne nnwennini mmən, nteam ahosepe so wo Awurade, yen əhene no anim. **7** Epo ne abdœe a ewo mu nyinaa monworo so; asase ne wən a wəte soø nyinaa. **8** Momma nsubontene mmo wən nsam, mimpø nka mmom nto ahurisie dwom; **9** ma wənto dwom wə Awurade anim, efiri se əreba abebu ewiase aten. Əde tenenee bəbu ewiase aten na əde pepeye abu nnipa aten.

99 Awurade di əhene, momma amanaman no ho mpopo; əte n'ahennwa so wə Kerubim ntam, ma asase nwoso. **2** Awurade a əwo Sion ye kesee; woama ne so wo amanaman nyinaa mu. **3** Ma wənkamfo wo din a eso na eye nwanwa no. ɔye kronkron. **4** Əhene no ye kesee, ədo atentenenee, woama pəpeye atim; waye dee eye na etene wə Yakob mu. **5** Momma Awurade, yen Onyankopon so na monsore no wə ne nan ntiasoo anim; ɔye kronkron. **6** Na Mose ne Aaron ka n'asəføo no ho, na Samuel ka wən a wəbøø ne din no ho; wəfrees Awurade, na ɔgyee won so. **7** Əfiri omununkum dum mu kasa kyere wən; wodii immara ne ahyedee a əmما wən no so. **8** Ao Awurade, yen Onyankopon, wogye wən so; woye bonefakye Onyankopon maa Israel, nanso watwee wən aso wo won mnebone ho. **9** Momma Awurade yen Onyankopon so na monsore no wə ne bepø kronkron no so, na Awurade yen Onyankopon ye kronkron.

100 Ayeyie Dwom. Momma ose mma Awurade, asase nyinaa **2** Momfa ahosepe nsom Awurade; momfa anigye nnwom mmra n'anim. **3** Monhunu se Awurade ye Onyankopon; əno na ɔye yen, na ɔye ne dea; ɔye ne nkuroføo ne n'adidibe nnwan. **4** Momfa aseda nhyste n'apono mu na momfa nkamfo nko n'adiho; momfa aseda mma no, na monkamfo ne din. **5** Awurade ye; na n'adœe wə ho daa; ne nokoredie kəduru awoø ntoatoasoo nyinaa so.

101 Dawid Dwom. Meto wo do ne wo tenenee ho dwom; Ao Awurade, meto ayeyie dwom ama wo. **2** Məhwə yie abu əbra a əho tee. Daben na wobeba me nkyen? Mede akoma a afodie nni mu benante me fie. **3** Meremfa m'ani nsi adee a əye tane biara so. Mekyiri nnipa a wənni gyidie; Me ne won nni hwee ye. **4** Nnipa a won akoma ye kontonkyi remmen me; me ne bəne nni hwee ye. **5** Obiara a ədi ne yonko ho nsekuro wə kokoam no, əno na mesee; dee əwo ahantan ani ne ahomasoo akoma, əno na merennyegye ne so. **6** M'ani bəko anokwafoo a wəwə asase no soø no so na me ne wən atena; dee ne nantee ho nni asem no, əno na əbesom me. **7** Dee ɔye ədaadafoo biara rentena me fie; dee ətwa nkontompo no rennyina m'anim. **8** Adekyee biara, mesee amumuyefoo a wəwə asase yi so nyinaa; na mapam ədeboneyefoo biara afiri Awurade kuropøn mu.

102 Aberantee mməboroni mpaeebø. Ebere a ne home te no na əka n'ahometesem kyere Awurade. Ao Awurade tie me mpaeebø; na ma me mmoø ho sufre nnuru w'anim. **2** Mfa w'anim nhinta me ebere a mewo ahohiahia mu. Brø w'aso ase ma me; na se mesu mefre wo a, gye me so ntem. **3** Me nkwa nna reyera te se wisie; me nnompe hyehye te se eyga. **4** M'akoma aboto na akusa se esere; na me kən nno aduanø. **5** M'apinisie denden enti maka honam ne nnompe. **6** Mete se esere so patuo, te se əpatuo a əte mmubuie mu. **7** Meda ho a, m'ani gu so; maye se anomaa bi a əno nko ara si ədan atifi. **8** Eda mu nyinaa m'atamføo bø me akutia. Wən a wədi me ho fe no bø me din de dome. **9** Mede nsə aye m'aduane na mede nisuo fra me nsuo mu **10** esiane w'abufuhye denden no enti, woama me so, ayi me asi nkyen. **11** Me nkwa nna te se anwummere sunsum; na mekusa se esere. **12** Nanso, wo Awurade, woye əhene daa daa; na wo din a ahjeta no te ho daa awoø ntoatoasoo nyinaa mu. **13** Wobesore na woahunu Sion mməbø; bere aduru se wohunu no mməbø; ebere a wohyees no aso. **14** N'aboø som bo ma w'asomføo; ne mfuturo hye wən awerehoo. **15** Amanaman no besuro Awurade diri; asase so ahemfo nyinaa bedi w'animuonyam ni. **16** Awurade bekyekyere Sion bio, na wapue wə n'animuonyam mu. **17** Əbetie mməborøføo mpaeebø; na əremmu n'ani ngu wən sufre so. **18** Montwəre yei mma nkyirimma, sedee əbeyø a wən a wənnya nwoo wən bekamfo Awurade; **19** "Awurade hwee fam firi ne kronkronbea wə soro ho; əfiri soro hwee asase, **20** sedee əbete nneduaføo apinisie na wagya wən a wəbabu won kumfø no." **21** Enti, wəbepæ mu abø Awurade din wə Sion na wəakamfo no wə Yerusalem, **22** ebere a amanaman ne ahennie ahodoø behiyam na wəasom Awurade. **23** Əməa me yee mmere wə ebere a merenyini. Ətwaa me nkwa

nna so. **24** Enti mekaa se, "Ao me Onyankopon, na nsuo gyinaa mmepe so no. **7** Nanso w'animka mfa me nkɔ, wɔ me nkwa nna mfimfini; wo mfee maa nsuo no dwanees, w'aprannahaa nnyegyees ma wɔ ho daa kɔduru awoo ntoatoasoo nyinaa mu. **25** wodwanee; **8** Wotenetenee faa mmepe so, koo Ahyeasee no, wotoo asase fapem, na ɔsoro ye wo mmɔnhwa mu tɔnn, kɔguu baabi a wode ama nsa ano adwuma. **26** Ne nyinaa bɛtwam, na wo dee, won no. **9** Wotoo ɔhyee a wɔrentumi ntra; na wobetena ho daa; wɔbetete te se atadee. Wobesesa wɔammekata asase so bio. **10** ɔma nsuwa tene fa won te se ntoma na wɔbeto won agu. **27** Nanso, abɔn mu; etene fa mmepe ntam. **11** ɔma wiram wote sedee wotee, na wo mfee to rentwa da. **28** mmoa nyinaa nsuo nom; ɔma afunumu nsuo de kum won sukom. **12** Ewiem nnomaa nwene won pirebuo wɔ nsuo no ho; na woto nnwom wo nnua no mman so. **13** ɔfiri ne soro mpia mu to nsuo gugu mmepe so; Awurade nnwuma so aba mee asase. **14** ɔma esere fifiri ma anantwie, na əbaa nnua maa onipa se ɔnnua na emma aduane mfiri asase mu: **15** na onipa anya nsā ama n'akoma atɔ ne Yam, na onipa anya ngo ama n'anim ato so, na aduane nso akura onipa akoma. **16** Wogugu Awurade nnua no so yie, Lebanon ntweneduro a əduaee no. **17** Eso na nnomaa ye won mprebuo na asukɔnkɔn nso ye n'atenee wɔ pepeaa nnua no mu. **18** Mmepo atentene no ye wiram mponkye dea; na abotan ye dwanekɔbea ma amoakua. **19** ɔsrane kyere ebere nkyekyemu, na owia nim ebere a əkɔtɔ. **20** Wode esum ba ma eye adesee na kwaes mu mmoa nyinaa kɔ ahayɔ. **21** Gyata bobom pe won ahabo wɔhwewhwe won aduane firi Onyankopon ho. **22** Owia pue ma wɔsane won akyi; wɔsane kɔdeda won atuo mu. **23** Afei, onipa kɔ n'adwuma so kɔyε adwuma ara kɔsi anwummere. **24** Ao Awurade, wo nnwuma dɔɔso! Nyansa mu na woyee ne nyinaa; w'abɔdee ahye asase so ma. **25** Epo na eda ho tetree hahanaa yi, a abɔdee bebree a ənni ano, akεsee ne nketewa ahye no ma. **26** Eso na ahyen di akɔneaba, na denkyemmirampon a woyee no di agoro. **27** Won nyinaa hwε wo kwan se wobema won wɔ aduane wɔ ebere a eεe mu. **28** Wodema won a, wɔtase; wobue wo nsam a, nnepa mee won. **29** Wode w'anim hinta won a, wɔbɔ hu; se wogye won ahomee a, wɔwuwu na wɔsane kɔ mfturo mu. **30** Se wode wo Honhom no ma won a na wɔabɔ won, na woye asase ani foforɔ. **31** Ma Awurade animuonyam ntena ho daa; ma Awurade ani nnye ne nnwuma ho, **32** dee əhwε asase na εwosɔɔ, na ɔde ne nsa ka mmepe a wisie firi mu ba. **33** Meto dwom ama Awurade me nkwa nna nyinaa; se mete ase yi, meto ayetie dwom ama me Onyankopon. **34** ɔmma m'akoma mu mpaeεbɔ nso n'ani ebere a meregye m'ani wɔ Awurade mu yi. **35** Ma nnebɔneyεfoo nyera wɔ asase so; na amumuyεfoo ase nhye. Ao me ɔkra, kamfo Awurade. Kamfo Awurade.

103 Dawid dee. Ao me kra, kamfo Awurade; na me mu adee nyinaa nkamfo ne din kronkron no. **2** Ao me kra, kamfo Awurade, na mma wo were mfiri ne nneyee pa nyinaa, **3** ɔno na ɔde wo mfomsoo nyinaa kye wɔo na ɔsa wo nyarewa nyinaa, **4** ɔgye wo nkwa firi damena mu na ɔde adæe ne mmɔborɔhunu bɔ wo abotire, **5** ɔde nnepa ma wo se w'apedeey na wo mmeranteberε ye fofoř se ɔkɔdee. **6** Awurade ye adetenenee na əbu won a wɔhye won so nyinaa atetenenee. **7** ɔkyerees Mose n'akwan, na ɔmaa Israelfoo hunuu ne mneyee. **8** Mmɔborɔhunuufoo ne ɔdomfɔo ne Awurade, ne bo kyere fu na n'adæe dɔɔso. **9** ɔrenkɔ so mmo soboo, na ɔrennya yen ho menasepo nkosi daa; **10** ɔrehnwε yen bone ne yen nni sedee ɛfata na ɔrentua yen nnebone so ka sedee stee. **11** Na sedee ɔsoro ne asase ntam ware no, saa ara na n'adæe so wo won a wɔsuro no so. **12** Sedee apuee ne atæe ntam ware no, saa ara na wama yen ne yen mmaprato ntam kwan aware. **13** Sedee agya Yam hyehey no ne mma ho no, saa ara na Awurade Yam hyehey no ma won a wɔsuro no, **14** na ɔnim sedee woyee yen, okaa se ye耶 mfturo. **15** ɔdasani dee, ne nna te se esere, ɔye fromm se wiram nhwiren; **16** se mframa bɔ fa ne so a, na ɔnni ho, na ne sibea nnim no bio. **17** Nanso ɔfiri mmeresanten kɔsi nnasanten Awurade adæe wo won a wɔsuro no so, na ne tenenee wo won mma mma so, **18** won a wɔdi n'apam no so na wɔkae di ne mmaprato so. **19** Awurade asi n'ahennwa wɔ soro, na n'ahennie di adee nyinaa so. **20** Monkamfo Awurade, mo a moye n'abɔfoo, mo atumfoo a moye n'ahyeε, mo a motie n'asɛm. **21** Monkamfo Awurade, ɔsoro asafø nyinaa, n'asomfɔo a moye n'apedeey. **22** Monkamfo Awurade, ne nnwuma nyinaa dee ewɔ n'aheman mu nyinaa. Ao me ɔkra, kamfo Awurade!

104 Ao me ɔkra, kamfo Awurade! Ao Awurade me Onyankopon, woye ɔkεsee! Wɔafira tumi ne animuonyam. **2** ɔde hann akata ne ho se atadee; ɔtre ɔsoro mu te se ntomadan, **3** na ɔde ne mpia mpunani sisi nsuo so. ɔde omununkum ye ne teaseenam na ɔde nante mframa ntaban so. **4** ɔsoma n'abɔfoo se mframa, na ɔsoma n'asomfɔo se ogjadere. **5** ɔde asase asi ne fapem so na erenhinhim da. **6** Wode ebunu kataa so se atadee

105 Eda Awurade ase na da ne kεseye adi. Ma ewiase nyinaa nhunu dee wayε. **2** Monto dwom mma no, monto ayetie dwom mma no; monka n'anwanwadec no nyinaa. **3** Monhoahoaa mo ho wɔ ne din kronkron mu; momma won a

wəhwəhwə Awurade no nnya akoma mu amigye. mee wən. 41 Əbuee əbotan mu maa nsuo firii mu 4 Momma mo ani nna Awurade ne n'ahooden so; baee; na etenee wə esere no so se asubonten. 42 na monhwehwə n'aním ebere biara. 5 Monkae Əkaee ne bohye kronkron bi a əhyee ne əsəmfooo anwanwadee a waye ne nseñkyerennəe, ne atemmuo Abraham no. 43 Əyii ne nkurofоo maa wən ani a əbui, 6 Ao Abraham mma, Onyankopon əsəmfooo, gyee. Wən a wapa wən no dii ahurisie; 44 əde Ao Yakob mma a wapa wən. 7 Əye Awurade, yen amanaman no nsase maa wən, na dee ebinom abre anya no beyee wən agyapadee 45 na wəahwə n'ahyedee adi ne mmara so. Monyi Awurade aye.

106 Monkamfo Awurade! Monna Awurade ase na əye; na n'adəee wə hə daa. 2 Hwan na əbetumi aka nneema akesee a Awurade aye? Anaasə əbetumi aka ne nkamfo awie? 3 Nhyira nka wən a woko so bu attentenenee, na daa wəye dee eyə. 4 Ao Awurade, se wohunu wo nkurofоo mməbə a kae me. Se wogye wən nkwa a, boa me, 5 na manya wən a wapa wən no yiedie mu kyəfa, na manya wo manfoo anigye no mu kyəfa na me ne w'agypadee no abə mu de nkamfo ama wo. 6 Yeaye bəne sedee yen nananom yee no; yeaye mfomsəo na yədi atirimudənsem. 7 Ebere a yen nananom wə Misraim no, wəannwene wo nseñkyerennəe ho; wəarkae w'adəee bebrebe no, na wətee atua wə Epo Kəkə no ho. 8 Nanso, ne din enti əgyee wən nkwa, sedee abeda ne tumi kesee no adi. 9 Əteaa Epo Kəkə no ma ewee; əde wən faa abunu mu te se esere so. 10 Əggee wən firii ətamfooo no nsam; dee otane wən nsam na əyii wən firii. 11 Nsuo kataa wən atamfooo so; na əbaako mpo annya nkwa. 12 Afei wogye ne bohye no diie na wotoo n'ayeyie dwom. 13 Nanso, ntəm so, wən were firii dee waye na waontwen n'agynatuo. 14 Akənno bəhyee wən mu wə esere so ho, na wə asase paradada no so, wəsoo Onyankopon hwəee, 15 enti əmaa wən dee wəbisae, nanso, əde əfən yadee baa wən so. 16 Na nsraban mu ho wən ani beree Mose ne Aaron a Awurade ate ne ho no. 17 Asase mu buue na emenee Datən na esiee Abiram asafo no. 18 Egya təo wən akyidfooo no mu; ogyaframa hyee amumuyefoo no. 19 Wəyee nantwie ba wə Horeb na wəkotoo ohoni a wəde fagudee aye. 20 Wəsesaa wən Animuonyam. Wəde nantwinini, a əwe esere nsesodee. 21 Wən were firii Onyankopon a əgyee wən nkwa, dee yee nneema akesee wo Misraim no, 22 nseñkyerennəe a əye wə Ham asase so ne nneema a əye hu wə Epo Kəkə ho no. 23 Enti əkaa se əbesee wən, nanso Mose a əye dee wapa noo no sore gyinnaa Onyankopon ne nnipa no ntam; əsəee no, dwoedwoon n'abufuo no ano sedee ərensee wən. 24 Afei, wən ani anso asase fefe no; na wəannyee ne bohye anni. 25 Wəniwiiniwii wə wən ntomadarı mu na wəanniyə əsetie amma Awurade. 26 Enti əmaa ne nsa so kaa ntam kyerees wən se əbema wən atoto wə esere no so, 27 əbema wən asefəo atoto wə amanaman mu na wəbo wən ahwete nsase nyinaa so. 28 Wəde wən ho bəo Baal-peor ho na wədii aforebədees a

wode ama anyame a wonni nkwa; **29** wode won wo won amanehunu mu, na ogyee won firii won atirimuodensem hyee Awurade abufuo na oyaredom ahohiahia mu. **14** Oyii won firii esum ne awerchoo sii won mu. **30** Na Pinehas sore dii agyinamu, na mu na obubuu won nkonsenkensen mu. **15** Momma Awurade sii oyaredom no ano. **31** Wode yei yee wonna Awurade ase, n'adoe a ensa da ho ne tenenee maa Pinehas wo awoo ntoatoasoo a enni n'anwanwadee a oye ma nnipa. **16** Obubu kobere awiee a ebeba no mu. **32** Meriba nsuo ho nso, mfrafraee apone na otwitwa nnadeban mu. **17** wohye Awurade abufuo, na won enti, ohaw baa Ebinom beyee nkwaséafoo, won atuatee enti na Mose so, **33** efiri se wotee Onyankopon Honhom wohunuu amane, won nnebene enti. **18** Wokyirii anim atua, na asem a wannwene ho firii Mose aduane nyinaa na wotwe benee owuo əpono ano. anomu. **34** Wóansée nnipa no sdees Awurade hyee **19** Afei, wosu free Awurade, won amanehunu mu won no, **35** nanso wode won ho frafraa amanaman na ogyee won firii won ahohiahia mu. **20** O somaa no yee nneema a woye no bi. **36** Wosomm won n'asem na osaa won yadee; na ogyee won firii eda ahoni na ebeye afidie maa won. **37** Wode won mu. **21** Momma wonna Awurade ase, n'adoe a ensa mmammarima ne won mmammaa bao afodee maa da ho ne n'anwanwadee a oye ma nnipa. **22** Momma abosom. **38** Wókaa mogya a edi bem guie; won wómmá aseda afodee na wómpa ahurisie nnwom mmammarima ne won mmammaa mogya a wode nka ne nnwuma ho asem. **23** Ebinom tenaa ahyen bao afodee maa Kanaan ahoni no maa asase no ho mu wo əpo so; woye adwadifoo wo nsuo akesees guu fi. **39** Wode dee woyees no guu won ankasa ho so. **24** Wohunuu Awurade nnwuma, n'anwanwadee fi; wonam dee woyees no so bao adwaman. **40** Enti, a two ebunu mu. **25** Okasae maa ahum tui na Awurade bo fuu ne nkurofoo; na əkyirii n'agypadee. ekukuruu asorokyé. **26** Wəpagya koo sorosoro na **41** Ədanee won maa amanaman no, na won atamfoó wɔsiāne koo ebunu mu tønn; won amanehunu mu dii won so. **42** Won atamfoó hyee won so na wókaa no won bo tui. **27** Wokyim totso ntintan se asabofoo; won hyee won tumi ase. **43** Mpen bebree, Awurade na wonhunu dee wónnye bio. **28** Afei, wosu free gyee won, nanso wokoo so tee atua na wósee wo won Awurade, won amanehunu mu, na ogyee won firii bone mu. **44** Nanso ohunuu won ahohiahia ebere a won ahohiahia mu. **29** Əmaa ahum no yee dinn; wosu free noo no; **45** Won enti, əkae n'apam no epo so asorokyé ano bres ase. **30** Won ani gyees na ofirii n'adoe kesee no mu hunuu won mmabo. ebere a eyee dinn no, na əkyerree won ekwan de **46** Əmaa sodifoo a wóafa won nnommum no nyaa won kóduruu gyinabea a wópe. **31** Momma wonna ahumməboroo maa won. **47** Gye yen, Ao Awurade Awurade ase, n'adoe a ensa da ho ne n'anwanwadee yen nkwegye Onyankopon, na boaboa yen ano firi a oye ma nnipa. **32** Wómma ne so wo asafo no mu amanaman so, na yéada wo din kronkron no ase, na yede nkamfo ahye wo animuonyam. **48** Ayeyie nka Awurade, Israel Onyankopon, emfiri mmeresanten yede nkosi nnasanten. Momma nnipa no nyinaa nka se, "Amen!" Monkamfo Awurade.

107 Monna Awurade ase na oye; na n'adoe wo ho daa. **2** Momma won a Awurade agye won nka saa, won a wagye won afiri atamfoó nsam no, **3** won a əboaboa wóano firii nsase so no, efiri apuee kosi atoe, atifi kosi anafo. **4** Ebinom kyinkyinii wo nsase paradada so, a wóanhunu ekwan anko kuropon no mu, baabi a wóbetumi anya atenae. **5** Ekóm ne sukóm dee won na wótotoo baha. **6** Afei wosu free Awurade wo won amanehunu mu, na ogyee won firii won ahohiahia mu. **7** Óde won faa ekwan tee so baa kuropon a wótumi tena mu no mu. **8** Momma wonna Awurade ase, n'adoe a ensa da ho ne n'anwanwadee a oye ma nnipa. **9** Əma won a sukom de won nsuo na ode nnape hye won a ekóm de won ma. **10** Ebinom tenaa esum ne awerchoo mu, nneduafaa a wode dadee nkonsenkensen agu won, **11** efiri se, wotee Onyankopon nsem ho atua na wobuu Əsorosoroni no agyinatu animtiaa. **12** Enti əgyaa won maa adwuma den; wəsuntisuntiie na wóannya oboafaa. **13** Afei, wosu free Awurade

na wónkamfo no wo mpanimfoó nhiamu ase. **33** Ədanee nsubontene maa no yee esere, asutene yee asase wesee, **34** na asaseberec danee nkyenkyene, won a wóte asase no so amumuyé enti. **35** Ədanee esere so maa no yee nsuwansuwa na nkyekyeré yee se asutene anamuu; **36** Əho na əde won a ekóm de won kosoee, na wókyekyeree kuropon tenaa mu. **37** Woyee mfuoo ne bobo nturo na emaa won nnóbaes beebree. **38** Əhyiraa won na won ase doree. Wamma won ayemmoa dodo so anhwan. **39** Afei won dodo so hwanees na nhyesoo, amanehunu ne awerchoo bres won ase; **40** dee əbu aberempoon animtiaa no ma wókyinkyinii asase bonini a ekwan nni hó so. **41** Nanso, əpagyaa ahiafo firii won ahohia mu na əmaa won mmusua doree se nnwankuo. **42** Ateneneefoo behunu ama won ani gye, nanso amumuyéfoo nyinaa bémua won ano. **43** Momma dee oye onyansafo no mmu yeinom, na ənnwene Awurade adoe kesee no ho.

108 Dawid dwom. Ao Onyankopon, m'akoma ato me Yam; mede me kra nyinaa bëto w'ayeyie dwom. **2** Monyane, sankuo ne bënta! Monyane ançapahema. **3** Ao Awurade, mekamfo wo wo aman no mu; meto wo ho dwom wo nnipa no mu. **4** W'adoe so, ekorən sene əsoro; wo nokoredie duru

ewiem. 5 Ao Onyankopon, esε se wōma wo so tra aseredee ama wōn a wōbō me soboo; se wohunu əsoro, na ama w'animuonyam aba asase nyinaa so. 6 Fa wo nsa nifa gye yen na boa yen, na ama wōn me a, wōwoso wōn ti. 26 Boa me, Ao Awurade a wodo wōn no anya nkwa. 7 Onyankopon akasa afiri ne kronkronbea se, "Nkonim mu na mékye Sekem mu na masusu Sukot Bonhwa. 8 Gilead ye me dea; Manase nso saa ara; Efraim ye me dadee kyε, Yuda ye m'ahempoma. 9 Moab ye me dwaresen, Edom so na meto me mpaboa guo; Filistia so na mebo ose." 10 Hwan na əde me bekə kropoñ a Edom? 11 Ao Onyankopon, εnye wo na woapo yen?

Wo ne yen nsraadom renkə əsa bio anaa? 12 Boa yen tia ətamfoo no, na ədasani mmoa nka hwee. 13 Onyankopon wō yen afa yi, yebedi nkonom, na əbətiatia yen atamfoo so.

109 Wōde ma dwomkyerefoñ no. Dawid dwom.

Ao Onyankopon a mekamfo woɔ, mmua w'ano, 2 na amumuyefoo ne nkontompofoo atu wōn ano agu me so; wōde atorɔ tekrema akasa atia me. 3 Wōde nitansem atwa me ho ahylia na wōto hye me so a menkaa wōn. 4 Wōka nsem to me so de tua me nnamfoye so ka, nanso meye obi a əpε mpaεebə. 5 Wōde bōne tua me papaye so ka, na wōde ətan tua me nnamfoye so ka. 6 Ma onipa bōne bi nsore ntia no; na Satan nnyina ne nsa nifa so. 7 Wōdi n'asem a, ma ənni fō, na ne mpaεebə mmu no kumfə. 8 Ma ne nkwa nna nyε kakraa bi; na ofofora nsi n'anan mu se əkandifoo. 9 Ma ne mma nyε nwisiaa na ne yere nyε okunafoo. 10 Ma ne mma nkyinkyini nsresre adee; ma wōmpam wōn mifiri wōn afie a abubuo no mu. 11 Ma ədefirifoo bi mfa dee əwo nyinaa; na amanfrafoñ mfom n'adwuma so aba. 12 Mma obiara nhunu no mməbə Mma obiara nhunu ne nwisiaa nso mməbə. 13 Ma n'ase nhye, na wōn din nyera wō awoɔ ntoatoasoñ a əreba no mu. 14 Ma wōnkae n'agyanom nnebōne wō Awurade anim; na ne maame bōne no ntene ho daa. 15 Wōn bōne nyinaa nka Awurade anim, na wōnkae wōn bio wō asase so. 16 Efiri se wannwene da se əbeyε adoee, na mmom ətaa ahiafoo mməborofoo no wōn a wōn were ahoo de kəo ouwo mu. 17 N'ani gyee se əbedome enti nnome mmra ne so; wampε se əbəhyira enti nhylira mmə no. 18 Əhyee nnome se atadee; enonom kōo ne onipadua mu se nsuo, ne ne nnompe mu se ngo. 19 Ma εnye se atadee a əkyekyere ne ho, ne abəsoñ a əbə no daa. 20 Ma yei nyε Awurade akatua a əde ma me kwaadubəfoo, wōn a wōka nsemmone fa me ho no. 21 Nanso, wo Ao Asafo Awurade, wo din enti, wo ne me nni no yie; firi w'adoee mu gye me. 22 Efiri se meye ohiani ne dee onnibie, na m'akoma ato baha wō me mu. 23 Metwam se anwummere sunsumma; wōwoso me kyene se ntutumme. 24 Abuadadié ama me kotodwe mu agogo; mafon na ama aka me nnompe. 25 Maye

me Onyankopon; gye me sedee w'adoee tee. 27 Ma wōnhunu se εye wo nsa, na wo na woayε, Awurade. 28 Wobedome, nanso wobehyira; se woto Sekem mu na masusu Sukot Bonhwa. 29 Animguasee bedura m'atamfoo ho; Yuda ye m'ahempoma. 30 Mede m'ano bēma Awurade so aye no keseε; mékamfo no wō nnipadom mu. 31 Efiri se, əgyina onnibie nsa nifa so se əbeyε no nkwa afiri wōn a wōbu no kumfə nsam.

110 Dawid dwom. Awurade ka kyerεe me Wura

se, "Tena me nifa so kosi se mede w'atamfoo beye wo nan ntiasoo." 2 Awurade betre w'ahempoma denden mu afiri Sion; na wobedi əhene wō w'atamfoo so. 3 W'akodom beyi wōn akoma mu əda a wōbekə sa. Tumi kronkron beye w'aduradee na wo mmabunu bēba wo nkyen sđdee bosuo gugu anəpahema. 4 Awurade aka ntam na ərensesa n'adwene: "Woyε daapem əsəfoo te se Melkisedek seso." 5 Awurade wō wō nifa so; əbedwere ahemfō wō n'abufuhye da no. 6 Əbebu amanaman aten aboaboa afunu ano; na wadwere sodifoo a wōwō asase so nyinaa. 7 Əbenom asuwa a əda əkwān nkyen mu nsuo enti əbədi nkoniim. Əhene no əbenom asuwa a əda kwankyen mu nsuo, na wanya ahooden, na wagyina nkoniimde mu.

111 Monkamfo Awurade! Mefiri m'akoma nyinaa

mu ama Awurade so wō ateneneefoo adwabo ne asafo no mu. 2 Awurade nnwuma ye keseε; wōn a wōn ani gye ho nyinaa susu ho. 3 Ne nnwuma ye tumi ne animuonyam, na ne tenenee wō hō daa. 4 Əma yekae n'anwanwadee; Awurade ye ədomfoø ne mməborəhunufoø. 5 Əma wōn a wosuro no no aduan; əkəa n'apam no daa. 6 Wakyere ne nkurəfø tumi a əwo ne nnwuma mu, se əde aman afofora nsase ama wōn. 7 Ne nsa ano nnwuma ye nokore na etene; n'ahyedee nyinaa mu wō aphotosoo. 8 Ətim hō daa daa, nokore ne tenenee mu na əyeeε. 9 Əde əgyee maa ne nkurəfø; əde n'apam sii hō afebow, ne din ye kronkron na εye hu. 10 Awurade suro ye nyansa mfitiasε; wōn a wōdi n'ahyedee so nyinaa wō nhunumu pa. Əno na daa ayeyie wō no.

112 Monkamfo Awurade. Nhyira nka onipa

a əsuro Awurade na ənya n'ahyedee mu anigyeε pii. 2 Ne mma beye atumfoo wō asase no so; teneneefoo awoɔ ntoatoasoñ bənya nhylira. 3 Ahonya ne sika wō ne fie, na ne tenenee temā hō daa. 4 Esum mu mpo hann pue ma nnipa a wōtene, ma ədomfoø, mməborəhunufoø ne ənokwafoø. 5 Yiedie bēba dee ne tirim ye mmrε na əde fəm kwa. Yiedie bēba dee əde atenenee ye ne nneεma so. 6 Ampa ara, ərenhinhim da biara da; wōbekae onipa tenenee

nwowa, nanso wəhyee ntəm so se nkasee a ogya animtiabuo firi me mu, efiri se medi w'ahyedee so. ato mu; Awurade din mu metwitwaa wən guie. 13 23 Ewom se sodifoo hyia di me ho nsekuro, nanso Wəsum me kəo m'akyi a anka mereye ahwe ase, wo osomfoo bedwendwene wo ohye nsem ho. 24 nanso Awurade boaa me. 14 Awurade ye m'ahooden W'ahyedee ye m'anigyedee na eye me fotufoo. 25 ne me dwom; waye me nkwegyee. 15 Osebo ne Woabre me ase ma meda mfuturo mu. Kyee me nkonomdie gyegye wo ateneneefoo ntomadan mu se, nkwa so sedee w'asem no tee. 26 Mesesee m'akwan "Awurade nsa nifa aye nneema akese! 16 Wəapaga na wogyee me so; kyerekyere me wo ohye nsem. Awurade nsa nifa so; Awurade nsa nifa aye nneema akese!" 17 Merenwu, mmom mətena ase na mapae mu aka dee Awurade aye. 18 Awurade atwe m'aso denden, nanso ənnyaa me mmaa owuo. 19 Bue na mente dee ewo wo nkyerekyere mu ase; na medwendwene w'anwanwadee ho. 28 Awerehoo tenenee apone ma me; na məhyene mu na mede aseda ama Awurade. 20 Awurade əpono nie; eho na am a me əkra ato baha; hye me den sedee w'asem no denden, nanso ənnyaa me mmaa owuo. 19 Bue na kyere. 29 Yi me firi nnaadaa akwan so; na fa wo tenenee apone ma me; na məhyene mu na mede mmara so dom me. 30 Mafa nokore kwan no so; aseda ama Awurade. 20 Awurade əpono nie; eho na mede m'akoma adi wo mmara akyi. 31 Ao Awurade, ateneneefoo befa ahye mu. 21 Meda wo ase efirimekura wo nkyerekyere mu denden mma m'anim se wogyee me so; na woayé me nkwegyee. 22 Əboo a ngu ase. 32 Metu mmirika wo wo mmaransem adansifo no poee no, abeye tweatiboo. 23 Awurade kwan no so, efiri se wama m'akoma ato me yam. 33 na aye yei, na eye nwawwa wo yen ani so. 24 Enne Kyerkyere me, Ao Awurade, na menni wo ohye ye eda a Awurade aye. Momma yen ani mnye na nsem so, na medi so akosi awiee. 34 Ma me nteasee, yenni ahurisie. 25 Ao Awurade, gye yen nkwa; Ao na medi wo mmara so, na mede m'akoma nyinaa Awurade, ma yen nkoso. 26 Nhyira ne dee ənam bedi so. 35 Kyere me wo mmaransem kwan no Awurade din mu reba. Yehyira wo firi Awurade na eho na menya anigye. 36 Dane m'akoma ko fie. 27 Awurade ye Onyankopon, na wama ne hann ahyeren yen so. Momfa nnua miman nkura na yento afahye santen nkə aforebukyia no mimen ho. 28 Woye me Onyankopon, na meda wo ase; wone me Onyankopon, na mema wo so. 29 Monna Awurade aye, efiri se əye; na n'addee wo ho daa.

119 Nhyira nka wən a wən akwan ye pe na wənante sedee Awurade mmara kyere. 2 Nhyira nka won a wokora n'ahyedee, na wfiri won akoma nyinaa mu hwehwə no. 3 Wənnye mfomsoo biara; na wənam n'akwan so. 4 Woaye nkyerekyere pa ato ho a ese se wədi so pepeere. 5 Ao se m'akwan beye tee sedee wo ohye nsem no tee. 6 Se mehwə w'ahyedee no a ennee, anka m'anim rengu ase. 7 Mede akoma a emu tee bekamfo wo ebere a meresua wo mmara a etene no. 8 Medi wo ohye nsem so; na nnya me korakora. 9 Aberantee beye den na n'akwan ho ate? Ese se ədi w'asem so. 10 Mede m'akoma nyinaa hwehwə wo; mma me mmame mfiri wo mmaransem ho. 11 Mede w'asem asie m'akoma mu sedee merenyə bəne ntia wo. 12 Ao Awurade, nkamfo wo wo; kyerekyere me wo ohye nsem. 13 Mede m'ano ka mmara a efiri w'anomu nyinaa. 14 M'ani gye se medi w'ahyedee so te sedee obi anigye ahonya bebree ho no. 15 Medwendwene wo nkyerekyere ho na mehwəwə w'akwan mu. 16 M'ani gye wo ohye nsem ho; na merentoto w'asem ase. 17 Ye wo əsomfoo yie; na matena ase adi w'asem so. 18 Bue m'ani na menhunu anwarwadee a əwo wo mmara no mu. 19 Meyə ənanani wo assase so; mfa wo mmaransem no nhinta me. 20 Me kra tə baha ebere biara wo wo mmara ho anigyna enti. 21 Woka ahantarfao ariim, wən a waadome wən, na wəmane firi wo mmaransem ho no. 22 Yi kasatia ne

animtiabuo firi me mu, efiri se medi w'ahyedee so. ato mu; Awurade din mu metwitwaa wən guie. 13 23 Ewom se sodifoo hyia di me ho nsekuro, nanso Wəsum me kəo m'akyi a anka mereye ahwe ase, wo osomfoo bedwendwene wo ohye nsem ho. 24 nanso Awurade boaa me. 14 Awurade ye m'ahooden W'ahyedee ye m'anigyedee na eye me fotufoo. 25 ne me dwom; waye me nkwegyee. 15 Osebo ne Woabre me ase ma meda mfuturo mu. Kyee me nkonomdie gyegye wo ateneneefoo ntomadan mu se, nkwa so sedee w'asem no tee. 26 Mesesee m'akwan "Awurade nsa nifa aye nneema akese! 16 Wəapaga na wogyee me so; kyerekyere me wo ohye nsem. Awurade nsa nifa so; Awurade nsa nifa aye nneema akese!" 17 Merenwu, mmom mətena ase na mapae mu aka dee Awurade aye. 18 Awurade atwe m'aso denden, nanso ənnyaa me mmaa owuo. 19 Bue na mente dee ewo wo nkyerekyere mu ase; na medwendwene w'anwanwadee ho. 28 Awerehoo tenenee apone ma me; na məhyene mu na mede aseda ama Awurade. 20 Awurade əpono nie; eho na mede m'akoma adi wo mmara akyi. 31 Ao Awurade, ateneneefoo befa ahye mu. 21 Meda wo ase efirimekura wo nkyerekyere mu denden mma m'anim se wogyee me so; na woayé me nkwegyee. 22 Əboo a ngu ase. 32 Metu mmirika wo wo mmaransem adansifo no poee no, abeye tweatiboo. 23 Awurade kwan no so, efiri se wama m'akoma ato me yam. 33 na aye yei, na eye nwawwa wo yen ani so. 24 Enne Kyerkyere me, Ao Awurade, na menni wo ohye ye eda a Awurade aye. Momma yen ani mnye na nsem so, na medi so akosi awiee. 34 Ma me nteasee, yenni ahurisie. 25 Ao Awurade, gye yen nkwa; Ao na medi wo mmara so, na mede m'akoma nyinaa Awurade, ma yen nkoso. 26 Nhyira ne dee ənam bedi so. 35 Kyere me wo mmaransem kwan no Awurade din mu reba. Yehyira wo firi Awurade na eho na menya anigye. 36 Dane m'akoma ko fie. 27 Awurade ye Onyankopon, na wama ne hann ahyeren yen so. Momfa nnua miman nkura na yento afahye santen nkə aforebukyia no mimen ho. 28 Woye me Onyankopon, na meda wo ase; wone me Onyankopon, na mema wo so. 29 Monna Awurade aye, efiri se əye; na n'addee wo ho daa.

119 Nhyira nka wən a wən akwan ye pe na wənante sedee Awurade mmara kyere. 2 Nhyira nka won a wokora n'ahyedee, na wfiri won akoma nyinaa mu hwehwə no. 3 Wənnye mfomsoo biara; na wənam n'akwan so. 4 Woaye nkyerekyere pa ato ho a ese se wədi so pepeere. 5 Ao se m'akwan beye tee sedee wo ohye nsem no tee. 6 Se mehwə w'ahyedee no a ennee, anka m'anim rengu ase. 7 Mede akoma a emu tee bekamfo wo ebere a meresua wo mmara a etene no. 8 Medi wo ohye nsem so; na nnya me korakora. 9 Aberantee beye den na n'akwan ho ate? Ese se ədi w'asem so. 10 Mede m'akoma nyinaa hwehwə wo; mma me mmame mfiri wo mmaransem ho. 11 Mede w'asem asie m'akoma mu sedee merenyə bəne ntia wo. 12 Ao Awurade, nkamfo wo wo; kyerekyere me wo ohye nsem. 13 Mede m'ano ka mmara a efiri w'anomu nyinaa. 14 M'ani gye se medi w'ahyedee so te sedee obi anigye ahonya bebree ho no. 15 Medwendwene wo nkyerekyere ho na mehwəwə w'akwan mu. 16 M'ani gye wo ohye nsem ho; na merentoto w'asem ase. 17 Ye wo əsomfoo yie; na matena ase adi w'asem so. 18 Bue m'ani na menhunu anwarwadee a əwo wo mmara no mu. 19 Meyə ənanani wo assase so; mfa wo mmaransem no nhinta me. 20 Me kra tə baha ebere biara wo wo mmara ho anigyna enti. 21 Woka ahantarfao ariim, wən a waadome wən, na wəmane firi wo mmaransem ho no. 22 Yi kasatia ne

nanso me were remfiri wo mmara. **62** Ədasuom, nni hye. **97** Ao medo wo mmara no! Medwendwene mesore de w'aseda ma wo wo mmara a etene enti. ho eda mu nyinaa. **98** Wo mmaransem ma me hunu **63** Meyə wən a wəsuro woo nyinaa adamfo, wən a nyansa sene m'atamfoo, efiri se ewo me nkynə wədi wo nkyerəkyere soō nyinaa. **64** Ao Awurade, daa. **99** Mewə nhunumu sene m'akyerəkyerəfəoo w'adəee ahye asase so ma; kyerəkyere me wo əhye nyinaa, efiri se medwendwene w'ahyedee ho. **100** nsəm. **65** Wo ne wo əsomfo o nni no yie sedee w'asəm Mewə nteasee sene mpanimfoo, efiri se medi wo tee, Ao Awurade. **66** Kyerəkyere me nimdee ne nkyerəkyere so. **101** Memfaa me nan nsii əkwan bone atemmuo pa, efiri se megae wo mmaransem no biara so sedee metumi aye əsetie ama w'asəm. **102** di. **67** Ansa na merebehunu amane no, mafomm Memmane memfiri wo mmara ho, efiri se w'ankasa əkwan, na seesei dee, medi w'asəm so. **68** Woye, na woakyerəkyere me. **103** Wo nsəm ye me de, eyə na dee woye nso ye; kyerəkyere me wo əhye nsəm. de sene ewoo wo m'anom. **104** Menya nteasee firi **69** Ahantanfoo de atoro afore me ho, nanso mede wo nkyerəkyere mu; enti mekyiri əkwan bone biara. m'akoma nyinaa di wo nkyerəkyere so. **70** Wən **105** W'asəm ye me nan ase kanea ne m'akwan so akoma ye den na wənni tema, nanso m'ani gye hann. **106** Maka ntam ahye mu kena se medi wo wo mmara ho. **71** Eyə se mehunu amane sedee tenenee mmara no so. **107** Mahunu amane bebree; mesua wo əhye nsəm. **72** Mmara a efiri w'anomu no kyee me nkwa so, Ao Awurade, sedee w'asəm tee, som bo ma me sene dwete ne sikakəkəoo mpempem. **108** Ao Awurade, ma w'ani nso m'anom nkamfo **73** Wo nsa na əbəo me na enwonoo me; ma me a efiri me pe mu, na kyerəkyere me wo mmara. nteasee a mede besua wo mmaransem. **74** Se wən a **109** Əwom se daa metoto me nkwa ase, nanso me wəsuro wo no hunu me a, ma wən ani nnye, efiri se were remfiri wo mmara. **110** Amumuyəfəoo asum mede m'anidasoo ahye w'asəm mu. **75** Ao Awurade, me afidie nanso memfom memfiri wo nkyerəkyere menim se wo mmara tene, na nokoredie mu na ho. **111** W'ahyedee ye m'agypadee afebo; ema woatwe m'aso. **76** Ma w'adəee a ensa da nkyerəkyere m'akoma ani gye. **112** M'akoma aye krado se əbehwə me wers sedee əbəo a woahye wo əsomfo no tee. **77** wo əhye nsəm so akəsi awiee. **113** Mekyiri nnipa a Ma w'ayamhyehye mmra me so, na mennya nkwa, wən adwene ye wən ntanta, na medo wo mmara. efiri se m'ani ka wo mmara ho. **78** Ma ahantanfoo **114** Wone me dwanekəbea ne me kyəm; mede ani nwu wə bone a woye me, nanso, medwendwene m'anidasoo ahye w'asəm mu. **115** Momfiri me so wo nkyerəkyere ho. **79** Ma wən a wəsuro wo no nkə, mo nnebəneyəfəoo, na menni me Onyankopon mmra me nkynə, wən a wote wo mmara ase no. **80** mmaransem so! **116** Wowa me sedee wo bəhye no Ma m'akoma nnya bembuo wə wo əhye nsəm ho, tee, na metena nkwa mu; mma m'anidasoo nyə na m'anim angu ase. **81** Wo nkwyagye ho anigyna kwa. **117** So me mu, na menya nkwyagye; na əbere ama me əkra ato baha, nanso mede m'anidasoo biara mehwə wo əhye nsəm no. **118** Wopo wən a ahye w'asəm mu. **82** Mahwə wo bəhye anim ama wəfom wo əhye nsəm nyinaa, na wən nnaadaa no m'ani abu; meka se, "Da ben na wobekyeryere me ye əkwa. **119** Woyi amumuyəfəoo nyinaa si nkynə were?" **83** Əwom se mete se nsā kotokuo a esen se dadeben; enti medo w'ahyedee. **120** Wo ho suro wisie ano dee, nanso me were remfiri wo əhye ma me ho popo; wo mmara abo me hu. **121** Mayə nsəm. **84** Wo əsomfo o ntwen nkəsi da ben? Da ben dee etene na eyə pe. Nnyaa me mma wən a wəhye na wobetwe wən a wətaa me no aso? **85** Ahantanfoo me so! **122** Hwə ma wo əsomfo o nni yie; mma atu amena de asum me afidie, a eñe wo mmara bə ahantanfoo nhye me so. **123** Mahwə wo nkwyagye abira. **86** Wo mmaransem nyinaa mu wə ahotosoo; anim ama m'ani abu, ərehwehwe wo bəhye a etene boa me efiri se nnipa teetee me kwa. **87** Eksa kakra no. **124** Wo ne wo əsomfo o nni no sedee w'adəee bi na wəyi me firi asase so, nanso mennya wo tee na kyerəkyere me wo əhye nsəm. **125** Meyə wo nkyerəkyere so die. **88** Kyee me nkwa so sedee əsomfo; ma me nhunumu na mate w'ahyedee ase. w'adəee tee, na medi nkyerəkyere a efiri w'anomu **126** Ao Awurade, əbere ase so wəyə biribi; wərebu wo no so. **89** Ao Awurade, w'asəm no tim hə daa; egyna mmara so. **127** Esiane se medo wo mmaransem sene hə pintinn wə əsorosoro. **90** Wo nokoredie kə so sikakəkəoo, anaa sikakəkəoo amapa, **128** na medwene wə awəo ntaotaoasoo nyinaa mu; wode asase sii se wo nkyerəkyere nyinaa ye enti mekyiri əkwan hə, na etim hə. **91** Wo mmara wə hə besi enne, bone biara. **129** W'ahyedee ye nwanwa; enti medi so. na nneema nyinaa som wo. **92** Se m'ani anka wo **130** Wo nsəm ase tee ma hann; na ema ntetekwaa mmara no ho a, anka m'amanehunu akum me. **93** nya nteasee. **131** Mebue m'anom na megū ahome, Me were remfiri wo nkyerəkyere no, efiri se eno na m'ani gyina wo mmaransem. **132** Dane w'ani so na wonam akyee me nkwa so. **94** Gye me nkwa, hwe me na hunu me mməbə sedee woye daa ma na meye wo dea; na mahwehwe wo nkyerəkyere wən a wədə wo din no. **133** Tutu m'anammon sedee no. **95** Amumuyəfəoo retwen se wəbesee me, nanso, w'asəm no tee. Mma bone biara nni me so. **134** Gye medwendwene w'ahyedee ho. **96** Mahunu se peye me firi nnipa nhyesoo mu, na madi wo nkyerəkyere nyinaa wə dees əkəpem; nanso wo mmaransem no so. **135** Ma w'anim nhyeren wo əsomfo o so na

kyerekyere me wo ohye nsem. 136 Nisuo adware Ao Awurade, m'ani agyina wo nkwegye, na wo me se asutene efiri se nnipa nni wo mmara so. mmara ye m'anigyedee. 175 Ma me ntena nkwa mu 137 Æteneneeni ne wo, Ao Awurade, na wo mmara na matumi akamfo wo, na wo mmara nso awowa nso ye pe. 138 Ahyedee a woaye no tene; eyé dee me. 176 Mafom ekwan se odwan a wayera. Hwehwe wonya mu ahotosoo pa ara. 139 Abufuo ahye me wo osomfoo, efiri se me were mfirii wo mmaransem ma, efiri se m'atamfoo bu won ani gu wo nsem no. no.

140 Wøaso wo bohye ahodoo no ahwe pa ara, na wo osomfoo do won. 141 Ewom se mennka hwee na memfra dee, nanso me were mfirii wo nkyerekyere. 142 Wo tenenee wo ho daa na wo mmara no ye nokore. 143 Æhaw ne ahohiahia aduru me, nanso wo mmaransem ma me ahosepe. 144 W'ahyedee ye nokore daa; ma me nteasee na manya nkwa. 145 Ao Awurade, mede m'akoma nyinaa mefre wo, gye me so, na medi wo ohye nsem no so. 146 Mesu mefre wo, gye me nkwa na medi w'ahyedee so. 147 Mesøre anøpahema, na mesu pe mimoa; mede me were ahye wo nsem mu. 148 M'ani gu so anadwo nyinaa, na medwendwene wo bohye ho. 149 Tie me nne sedee w'addee no tee; Ao Awurade, kyee me nkwa so sedee wo mmara tee. 150 Won a wøhyehye atirimuodensem no aben, nanso wonne wo mmara ntam ware. 151 Ao Awurade, wo dee, woben me, na wo mmaransem nyinaa ye nokore. 152 Mmere bi a atwam no, mesuaa w'ahyedee a wode timiie ho se entena ho daa no. 153 Hwe m'amanehunu na gye me nkwa efiri se me were mfirii wo mmara no. 154 Di m'asem ma me na gye me. Kyee me nkwa so sedee wo bohye no tee. 155 Nkwagye ne atirimuodenføntam kwan ware, efiri se wønhwehwe wo ohye nsem no. 156 Ao Awurade, w'ayamhyehye ye kese; kyee me nkwa so sedee wo mmara no tee. 157 Atamfoo a wøteetee me døso, nanso memmane memfirii wo nhyeheyee ho. 158 Mehwe won a wønni gyidie no a, won ho ye me nwunu, efiri se wønni w'asem so. 159 Hwe sedee m'ani gye wo nkyerekyere ho; Ao Awurade, kyee me nkwa so sedee w'addee tee. 160 Wo nsem nyinaa ye nokore; na wo mmara a etene no to rentwa da. 161 Sodifoo taataa me kwa, nanso eyé w'asem nko ara na mesuro. 162 M'ani gye wo bohye ho te se obi a wanya asadee kese. 163 Mekyiri nkontempo na medø wo mmara. 164 Mekamfo wo mpreñson da biara wo mmara a etene no enti. 165 Won a wøðo wo mmara no wø asomdwoes møroso, na biribiara rentumi mma wønsunti. 166 Ao Awurade, metwøn wo nkwegye, na medi wo mmaransem so. 167 Medi w'ahyedee so na medø no yie. 168 Medi wo nkyerekyere ne w'ahyedee so, na wonim m'akwan nyinaa. 169 Ao Awurade, ma me sufre nnuru w'anim; ma me nteasee sedee w'asem no tee. 170 Ma me nkotøre nnuru w'anim; na gye me sedee wo bohye no tee. 171 Ma nkamfo nhye m'anom ma; efiri se wokyerkyere me wo ohye nsem. 172 Ma me tekrema nto w'asem ho dwom, efiri se wo mmaransem nyinaa tene. 173 Ye ahoboa beboa me, efiri se masø wo nkyerekyere no mu. 174

120 Æsoroforø dwom. Mesu frø Awurade wo m'ahohiahia mu, na øgye me so. 2 Ao Awurade, gye me firi atorø ano ne nnaadaa tekrema nsam. 3 Edeen na øbeyø wo, na edeen na eka ho bio, Ao nnaadaa tekrema? 4 Æde asraaoø bømma a ano ye nmam ne gyasramma betwe w'aso. 5 Nnome nka me se mabesoø Meseø, na mete Kedar ntomadan mul! 6 Materna ase akyere dodo wo won a wøkyirø asomdwoes mu. 7 Meyø asomdwoes onipa; nanso se mekasa a, eyø øko ma won.

121 Æsoroforø dwom. Mema m'ani so kyere mmepeø no, ehe na me mmoa firi beba? 2 Me mmoa firi Awurade, æsoro ne asase yeføø no. 3 Æremma wo nan nwatiri, dee Æhwe wo no, ærentø nko. 4 Ampa ara dee Æhwe Israel no rentø nko na ørenna. 5 Awurade hwe wo so; Awurade ne wo nwunu wo wo nsa nifa so; 6 Owia renhye wo wo awiabere mu, na ærane nso renha wo anadwo. 7 Awurade beba wo ho ban afiri Æhaw nyinaa ho, Æbehwe wo nkwa so; 8 Awurade behwe w'adifire ne wo efieba so, seesei ne daa.

122 Æsoroforø dwom. Dawid dee. Æberø a wøsee me se, "Ma yerkø Awurade fie" no, m'ani gyeee. 2 Yegyinagyina w'apono ano, Ao Yerusalem. 3 Wøakyekyere Yerusalem yie se kuropøn. Wøahyehye mu mneema fefe. 4 Ehø na mmusuakuo no korø, Awurade mmusuakuo no. Wøjokamfo Awurade din sedee nhyeheyee a wøde ama Israel no tee. 5 Ehø na atemmuo nhennwa no sisi, Dawid fie nhennwa no. 6 Monsre asomdwoes mma Yerusalem se, "Ma won a wøðo wo no nnya banbo. 7 Ma asomdwoes mmra w'afasuo mu na banbo mmra w'abankesewa mu." 8 Me nuanom ne me nnamfonom enti, meka se, "Asomdwoes ntena wo mu." 9 Awurade yen Onyankopøn fie enti, mshwehwe wo nkosoø.

123 Æsoroforø dwom. Mema m'ani so kyere wo, wo a w'ahennwa si æsoro. 2 Sedee nko ari hwe won wura nsa no, sedee afenaa ari hwe n'awurakwaa nsa no, saa ara na yen ani hwe Awurade, yen Onyankopøn kosi se obehunu yen mmøbo. 3 Hu yen mmøbo, Ao Awurade, hunu yen mmøbo, na wøabu yen animtia bebree. 4 Ahomasofoo fedie ama yéabre dodo; ahantaføo animtiabuo afono yen.

124 Æsoroforø dwom. Dawid dee. Se anka Awurade nni yen afa a, ma Israel nka. 2 Se anka Awurade nni yen afa ebere a nnipa to hyee

yen so, 3 εberε a won abufuo soree tiaa yen a, anka wɔmenee yen anikann; 4 anka nsuyire no bu faa yen so, anka ɔhwteam no twee yen koe, 5 anka nsuo a ano ye den no afu yen ko. 6 Nkamfoo nka Awurade a woamma ho kwan amma woamfa won se antete yen mu. 7 Yeadwane se anomaa afiri afirisumfoo afidie mu; afidie no mu abubu, ama yeanya ekwan adwane. 8 Yen mmoa wo Awurade din mu, osoro ne asase Yεfoo no.

125 Osoroforɔ dwom. Won a wode won ho to Awurade so no te se Bepɔ Sion, a εnwasoo na etim ho daa. 2 Sεdeε mmepo atwa Yerusalem ho ahyia no, saa ara na Awurade atwa ne nkurofɔ ho ahyia seesei ne daa. 3 Amumuyefoo ahempoma renka asase a wode ama teneneefoo so. Se eba saa a, teneneefoo nam won so beye bone. 4 Ao Awurade, won a woye papa no, ye won papa, won a wotene wo akoma mu no, ye won papa. 5 Na won a womane fa akwan kontonkye so no dee, Awurade bεpamo won ne nneboneyefoo. Asomdwoee nka Israel.

126 Osoroforɔ dwom. Ebere a Awurade de Sion firi nmommum sane baεe no, yeεε se nnipa a wɔasosoadaaε. 2 Sereε hyεε yen anomu ma, anigyeε nnwom yεε yen tekrema so ma. Na wokaa wo amanaman no mu se, "Awurade aye nneεma akεεε ama won." 3 Awurade aye nneεma akεεε ama yen na anigyeε ahyε yen ma. 4 Ao Awurade, sane fa yen ahonya ma yen, te se nsuwa nsuwa a εwo Negeb no. 5 Won a wɔdua no nisuo mu no de anigyeε nnwom bεtwa. 6 Dee oðe osu firi adie na oso aba kðdua no, ðe anigyeε nnwom besane aba a oso nnøbaε afiafi.

127 Osoroforɔ dwom. Salomo dee. Se Awurade ansi edan no a, adansifoo no ye ho adwuma kwa. Se Awurade ammɔ kropɔn no ho ban a, awεmfo no wen kwa. 2 ðkwa ara na wosore anøphema na woye adwumaden bre kɔsi anadwo, ansa na woanya w'ano aduane. εye kwa, efiri se, won a ððo won no, ema wðda. 3 Mmammarima ye agyapadeε a efiri Awurade ho, na mma ye akatua a efiri noo. 4 Mmammarima a wɔwo wðn mmerantebere mu no te se agyan a εhye ɔsraani nsam. 5 Nhyira ne onipa a n'agyan kotokuo aye ma. Won anim rengu ase ebere a woahyia won atamfo wo kuro epono ano.

128 Osorokorɔ dwom. Nhyira ne won a wɔsuro Awurade, na wonante n'akwan so. 2 Wobedi w'adwuma so aba; nhyira ne yiedie beye wo dea. 3 Wo yere beye se bobe a eso aba wo wo fie; na wo mmammarima aye se ngo dua a afifiri atwa wo epono ho ahyia. 4 Yei ne onipa a woahyira noo, dee osuro Awurade no. 5 Awurade nhyira wo mfiri Sion wo nkwa nna nyinaa; na ɔmma wo nhunu

Yerusalem nkɔsoo, 6 na ɔmma wo ntenu ase nhunu wo mma mma. Asomdwoee nka Israel.

129 Osoroforɔ dwom. "Wøahyε me so pii firi me mmøfraase, ma Israel nka. 2 "Wøahyε me so pii firi me mmøfraase, nanso wøntumi nnii me so nkoni. 3 Fentemfoo afentem m'akyi aye won nkofie atentene. 4 Nanso Awurade ye ɔteneeneen; Watwitwa amumuyefoo nhoma afiri me ho." 5 Ma won a wøtan Sion nyinaa mfa animguasee nsane won akyi. 6 Ma wonye se esere a εwo ɔdan atifi, ennyini na ahye; 7 Eremma otwafoa nya biribi wo ne nsam, na deε ɔboaboa ano nso renya hwee n'abasa so. 8 Mma won a wotwam ho nnka se, "Awurade nhyira mmra mo so; yεhyira mo wo Awurade din mu."

130 Osorokorɔ dwom. Ao Awurade, mefiri ebunu mu resu fre wo; 2 Ao Awurade tie me nne. Wen w'aso ma me nkotosre. 3 Ao Awurade, se wobu yen bone ho nkonta a, anka hwan na obetumi agyina ano? 4 Nanso, wowa bønefakyε; eno enti wɔsuro wo. 5 Metwεn Awurade, me kra twen, na n'asem mu na mede m'anidasoo ahye. 6 Me kra twene Awurade sene sεdeε awεmfo twene adekyε, sene sεdeε awεmfo twene adekyε. 7 Ao Israel, ma w'ani nna Awurade so, efiri se Awurade wð adoeε a εwo ho daa na ɔgyee amapa wo ne mu. 8 ɔno ankasa begye Israel afiri won bone nyinaa mu.

131 Osoroforɔ dwom. Dawid dee. Ao Awurade, ahomasoo nni m'akoma mu, na m'ani ntraa nton; memma nsem akεεε nha me anaa nsem a εye nwanwa dodo ma me. 2 Na mmom, mama me kra anya abotɔyam te se akøkoaa a ɔða ne maame so renum no, te se akøkoaa a ɔtua nufoo ano no, saa ara na me kra aye wo me mu. 3 Ao Israel, ma w'ani nna Awurade so, seesei ne daa nyinaa.

132 Osoroforɔ dwom. Ao Awurade kae Dawid ne shaw ahodoo a ɔgyinaa ano no. 2 ðkaa Awurade ntam na ɔhyεε Yakob Otumfoo no bo se, 3 "Merenhyene me fie na merenkða me mpa so, 4 meremma nna mfa me na meremma m'ani nkum, 5 kɔsi se menya baabi ama Awurade, baabi a Yakob Otumfoo no betena." 6 Yεtee wo Efrata, yεbetoo so wo Yaar mfuoo so. 7 "Momma yεnkø n'atenaeε; momma yensom wo ne nan ntiasoo ho. 8 'Ao Awurade, sore bra w'ahomegyebea, wo ne wtumi Adaka no. 9 Ma tenenee nyε se ntadee mma w'asoofo; ma w'ahotefoo nto ahurisie dwom.'" 10 Wo osomfoo Dawid enti, nyi w'ani mfiri dee woasra no ngo no so. 11 Awurade kaa ntam kyereε Dawid, nokore ntam a ɔrentwe nsane se, "W'asefo no mu baako na mede no betena w'ahennwa so. 12 Se wo mmammarima di m'apam so na wøtie me nkyerεkyere a, εnneε won mmammarima betena w'ahennwa so afeboø." 13 Awurade ayi Sion, ðe

ho aye n'atenaee: 14 "Eha ne m'ahomegyebea daa nyinaa; eha na metena adi ḥene, ḫiri se eha na mere, 15 mede nneemaa pa bebree bəhyira no na mama n'ahiafо adidi amee. 16 Mede nkwagyeе befira n'asofо na n'ahotefо ato ahurisie dwom daa. 17 "Mema ḥberempon bi apue wo Dawid ahennie mu na mede kanea asi ho ama dee masra no ngo no. 18 Mede aniuwo befira n'atamfoo, nanso n'ahenkye behyeren wo ne tiri so."

133 Ḫisoroforo dwom. Dawid dee. Hwe eyе a eyе ne fe a eyе fe se anuanom bom tena faako! 2 Ete se ngo a esom bo a woahwie agu apampam, na esiane kogu bogyesе mu, esiane kogu Aaron bogyesе mu, ma ebi kogu n'atadee abakon so. 3 Ete se Hermon bosuo a eto gu Bepo Sion so. Eho na Awurade ahye ne nhirya, nkwa a etoo ntwa da no.

134 Ḫisoroforo dwom. Awurade asomfoo nyinaa, monkamfo Awurade, mo a mosom wo Awurade fie anadwo nyinaa. 2 Momma mo nsa so wo kronkronbea hо na monkamfo Awurade. 3 Awurade a ḫbaa soro ne asase no, mfiri Sion nhirya mo.

135 Monkamfo Awurade. Monkamfo Awurade din; monkamfo no, mo Awurade asomfoo, 2 mo a mosom wo Awurade fie, wo adiho a ewo yen Onyankopon fie. 3 Monkamfo Awurade ḫiri se eyе; monto ayeyle dwom mma ne din, na eno na eyе aniso. 4 Awurade ayi Yakob se ḥonye ne dee, wayi Israel se n'adee a esom bo. 5 Menim se Awurade so; ḫso sene anyame nyinaa. 6 Awurade ye dee ḫpe biara, wo ḫsoro ne asase so, epo ne emu abunu nyinaa. 7 ḫma omununkum ma ne ho so firi asase ano ba; osoma anyinam ka osuto ho na ḫma ahum tu firi n'akoradan mu. 8 ḫkumm Misraim mmakan, nnipa ne mmoa mmakan. 9 ḫsomaan ne nsenkyerennee ne n'anwanwadee baa mo mfimfini, Ao Misraim, de tiaa Farao ne n'asomfoo nyinaa. 10 ḫsee amanaman pii na ḫkunkumm ahemfo akese, 11 Amorifо ḫhene, Sihon Basan ḫhene, Og ne Kanaan ahemfo nyinaa, 12 na ḫde wоn nsase maa se agyapadee; ḫde maa ne nkurоfo Israelfo. 13 Ao Awurade, wo din wo ho daa. Ao Awurade wo din ahjeta awoo ntoatoasoo nyinaa mu. 14 Awurade bedi ama ne nkurofo na ḫbehunu n'asomfoo mmobo. 15 Amanaman no ahoni ye dwete ne sikakoko a wоde onipa nsa na aye. 16 Wоwо ano, nanso wontumi nkasa, wоwо ani, nanso wоnhunu adee; 17 wоwо aso, nanso wonte asem, na ahomee nso nni wоn anom. 18 Wоn a wоyеe ahoni no bеye se wоn ara, saa ara na wоn a wоde wоn ho to wоn so no bеye. 19 Monkamfo Awurade, Ao Israel fiefoo; monkamfo Awurade, Ao Aaron fiefoo; 20 monkamfo Awurade, Ao Lewi fiefoo; monkamfo Awurade, mo a mosuro

no. 21 Momfiri Sion nkamfo Awurade, monkamfo awurano mu Awurade no ase. 4 ḫno nko ara na eyе anwanwadee akese. 5 ḫno na ḫiri ne nteasee mu ḫbaa ḫsoro. 6 ḫno na ḫtreе asase mu de kataa nsuo so. 7 ḫno na ḫbaa nkanea akese no. 8 ḫbaa owia se enni adekyee so. 9 ḫbaa ḫsrane ne nsoromma se wоnni adesaee so no. 10 ḫno na ḫkunkumm Misraimfo mmakan, 11 na oyii Israelfoo firii wоn mu no. 12 ḫde nsa kesee ne basa a watene mu. 13 ḫno na ḫpaee Epо Koko no mu no, 14 na ḫde Israelfoo faa mfimfini no. 15 Nanso, ḫpraа Farao ne n'asraafо guu Epо Koko mu no. 16 ḫno na ḫdi ne nkurofo anim wo esere no so. 17 ḫno na ḫkumm ahemfo akese, 18 na ḫkumm ahemfo akunini no. 19 ḫkumm Amorifо ḫhene, Sihon, 20 ne Basanhene, Og. 21 Na ḫde wоn nsase maa se agyapadee. 22 ḫde maa ne ḫsomo Israel se agyapadee. 23 ḫkae yen, yen mmereye mu. 24 Na ḫggee yen firii yen atamfoo nsam. 25 ḫno na ḫma aboee biara aduane. 26 Monna ḫsorosoro Onyankopon no ase.

137 Babilonia nsubontene ho, eho na yetena suie ḫbere a yekae Sion no. 2 Eho nsukakte nnua so na yede yen asankuo sensenee, 3 eho na yen nnomnummafоo bisaa yen nnwom, yen ahohiahiafоo pеe yen ho ahurisie nnwom; wokaa se, "Monto Sion nnwom baako mma yen!" 4 Ebeye den na yeatumi ato Awurade nnwom ḫbere a yewо ananafоo asase so? 5 Ao Yerusalem, se mewere firi wo a ma me nsa nifa were mfiri sankubo. 6 Se mankae wo se m'anigyedee kesee pa ara a, ma me tekrema nka mfam m'anomu. 7 Ao Awurade, kae dee Edomfoo yeeе wa eda a Yerusalem hwее ase no. Wоteam se, "Monnwiri, monnwiri ngu fam nkoka n'afapem!" 8 Ao Babilonia babaa a woahye se wоbesee wo, nhirya nka dee otua wo ka wo dee wode aye yen so. 9 Nhirya nka dee ḫkyekyee wo nkokoaa de wоn bobо abotan so.

138 Dawid dee. Ao Awurade, mefiri m'akoma nyinaa mu ayi wo aye; meto w'ayeyie dwom wo anyame no anim. 2 Mede m'ani bekyere w'asoredan kronkron no, akoto wo na makamfo wo din wo w'adеe ne wo nokoredie enti ḫiri se wоapaga wo din ne w'asem no asene nneemaa nyinaa. 3 ḫbere a mesu mefree wo no, wogyeе me so; womaa me nyaa akokooduru ne nnamyе. 4 Ao Awurade, se ahemfo a ewо ewiase nyinaa te w'anomu asem a ma wоn nkamfo wo. 5 Ma wоnto Awurade akwan ho nnwom, na Awurade animuonyam ye kesee. 6 Ewom se Awurade wo ḫsorosoro dee, nanso ḫhеe mmoborofоo, na ahantanfоo dee, ḫhunu wоn akyirikyiri. 7 Ewom se menam ḫhaw mu dee, nanso

wobo me nkwa ho ban; wotene wo nsa wə m'atamfoo ḥwən asau nhoma mu, wəasunsum me mfidie wə me abufuo so, na wode wo nsa nifa gye me nkwa. 8 kwan so. 6 Ao Awurade, meka kyere wo se, "Wone Awurade bəma dee wahyehye ama me no aba mu; Ao Awurade, w'adəe wə hə daa, nnyaa wo nsa ano adwuma hə.

139 Wode ma dwomkyerəfoo. Dawid dwom. Ao Awurade, woahwehwə me mu na woahunu me.

2 Wonim m'asetena ne me soree; wofiri akyirikyiri hunu m'adwene mu. 3 Wonim m'adifirie ne me mnaee; wonim m'akwan nyinaa. 4 Ansa na mebue m'ano akasa no Ao Awurade, na wonim ne nyinaa dada. 5 Woatwa me ho nyinaa ahya na wobo me ho ban. 6 Saa nimdee yi boro me ntseasee so, eye me nwawana dodo. 7 Ehe na metumi afiri wo honhom anim akora? Ehe na metumi adwane afiri w'anum akora? 8 Se meforo soro a, wowə hə. Na mekose me kete wo asaman a, wo nie. (Sheol h7585) 9

Se mede adekyee ntaban tu na mekotena əpo akyi noho a, 10 mpo ehə na wo nsa begya me ako, na wo nsa nifa beso me mu. 11 Na meka se, "Ampa ara esum mmekata me so na hann nnane adesaeet ntwa me ho nhylia a," 12 esum mpo nyne sum mma wo; na anadwo behyeren se awia; esum ne hann ye wo 13 Na wo na wobəo me honhom wonwonoo me wo me maame awotwaa mu. 14 Mekamfo wo, efiri se woyee me anwanwakwan so a eye hu. Wo nnwuma ye nwawana. Menim eno yie pa ara. 15 Woamfa me bəbere anhinta wo ebere a woyee me kokoam no; ebere a wonwonoo me asase Yam no, 16 w'ani hunuu me ebere a meye mogya toa no. Nna dodo a woatwa ama me no, woatwərə ne nyinaa wo wo nwoma mu ansa na emu baako reba mu. 17 Ao Onyankopən, wo nsusui som bo ma me! Woka ne nyinaa ba mu a, eso dodo! 18 Se mese mekan a, ne dodo beborō mpoano anwea, se menyane a, me ne wo wə hə ara. 19 Ao Onyankopən, se anka wobekumkum amumuyefoo! Momfiri me so, mo mogya pəfəo! 20 Wode adwemimone ka wo ho asem; w'atamfoo mma wo din pa. 21 Ao Awurade, metane wən a wətane wo, na mekyiri wən a wəsore tia woo. 22 Menni hwē se otan a mewə ma wən; mefa wən se m'atamfoo. 23 Hwēhwē me mu, Ao Onyankopən, na hunu m'akoma; so me hwē na hunu m'adwene. 24 Hwē se bōne bi wo me mu a, na fa me fa ekwan a eko daa nkwa so.

140 Wode ma dwomkyerəfoo. Dawid dwom. Ao Awurade gye me firi nnipa bone nsam;

bō me ho ban firi basabasayefoo nsam, 2 wən a wədwene bōne wə wən akoma mu na wohwanyane øko mu da biara. 3 Wōse wən tekrema ano te se ətweasee dee; ananka boro wo wən ano. 4 Ao Awurade, yi me firi amumuyefoo nsam; bō me ho ban firi basabasayefoo a wədwene se wobetwintwan m'anā mu. 5 Ahantafuu asum me afidie; wəatretre

7 Ao Otumfoo Awurade, me gyefoo øhodenfoo a wobo me tiri ban øko da, 8 nyə amumuyefoo abisadee mma wən, Ao Awurade; mma wən nhyeheyee nyę yie. 9 Woatwa me ho ahya, nanso, ma amumuyesem a efiri wən anomu nse wən. 10 Ma nnyasrama ngu wən so; ma wonto wən ngu ogya mu, ngu atekye amena mu a wərensore bio. 11 Mma dinseefoo ntim asase no so; ma amanehunu ntaataa basabasayefoo. 12 Menim se Awurade bu ahiafoo atentenenee na øka onnibie asem ma no. 13 Ampa ara, teneneefoo bekamfo wo din na wən a wənam tee no bətēna nkwa mu wə w'anim.

141 Dawid dwom. Ao Awurade, mesu mefrə

wo, bra me nkyen ntim so. Se mesu mefrə wo a, gye me so. 2 Ma me mpaeəbo mmra w'anum se aduhwam; ma me nsa a mapagya nyę se anwummere aforebo. 3 Ao Awurade, ma əwəmfoo nwen m'ano; na wen m'ano epono. 4 Mma wənnntwe m'akoma nkə dee eye bōne ho, na ankoye dee amumuyefoo ye no bi; mma me ne aboneefoo nni pe. 5 Ma oteneneeni mma me, eye ayamye; ma onka m'anim, eye me tiri so ngo. Me tiri rempo. Me mpaeəbo da so tia aboneefoo nneyee daa. 6 Wəbeto wən sodifoo afiri abotan so abehwe fam; na amumuyefoo behunu se me nsem no ye nokore. 7 Wəbeka se, "Sedee obi funtum na ətutu asase no, saa ara na wəabo yen nnompe ahwete eda ano." (Sheol h7585) 8 Nanso, Ao Otumfoo Awurade, wo so na m'ani da; wo mu na mehinta. Nnya me mma ouwo. 9 Bō me ho ban firi mfidie a wəasunsum me no mu, mfidie a aboneefoo asunsum no. 10 Ma amumuyefoo no ankasa atena nyi wən, na menko me baabi asomdwoee mu.

142 Dawid dee. Ebere a na əwə əbodan mu no.

Mpaeəbo. Meteam mesu frə Awurade; me ma me nne so su frə Awurade se ənhunu me mmobo. 2 Mehwie m'ahiasem megū n'anim; meka me haw kyere no. 3 Se me økra to baha wo me mu a, eye wo na wonim m'akwan. Ekwan a menam so no nnipa asum me afidie wo so. 4 Hwē me nifa so na hunu se; m'asem mfa obiara ho; menni dwanekəbea bi; me nkwa mfa obiara ho. 5 Ao Awurade, mesu mefrə

wo; mese, "Wone me dwanekəbea, me kyefə wə ateaseefoo asase so." 6 Tie me sufre, na mewō ahohia kəsee mu; gye me firi m'ataafoo nsam, efiri se wən ho ye den sene me. 7 Yi me firi me nneduadan mu, na makamfo wo din. Afei teneneefoo bətwa me ho ahya εsiane wo papa a woaye me enti.

143 Dawid dwom. Ao Awurade, tie me mpaeəbo, tie me nkotosrə; wə wo nokoredie ne tenenee mu bra bəboa me. 2 Mfa w'akoa nkə

atemu mu, na əteasefoo biara ntene wō w'anim. din daa daa. 2 Eda biara, mēkamfo wo; na mama 3 Ətamfoo no taa me, əbo me hwe fam; əma me tena wo din so daa daa. 3 Awurade so, na əse nkamfo esum mu te se won a wōawuuu dadaada. 4 Əno kəsəe; obiara rentumi nsusu ne kəseyə. 4 Awo enti me honhom ato piti wo me mu; na m'akoma ntoatoasoo baako bekamfo wo nnwuma akyere aba mu abu wō me mu. 5 Mekae tete nna no; əfօforo; wōbekə wo nnwuma akəsəe ho asem. 5 medwendwene wo nnwuma ne dee wo nsa aye Wōbekə w'animuonyam ne wo tumi a ehran no nyinaa ho. 6 Mepagya me nsa kyere wo; wo ho ho asem, na medwene w'anwanwadwuma ho. 6 suköm de me kra se asase wese. 7 Ao Awurade, gye Wōbekə wo nnwuma a eyə hu no mu tumi ho asem; me so ntem; me honhom to piti. Mfa w'anim nhinta na mapae mu aka wo nneyəe akəsəe no akyere. 7 me anye saa a, maye se won a wōkə amena mu no. 8 Wōbekəye wo papaye mmoroso no ho fa, na wōde Ma mente w'adəe a ənsa da no ho asem daa anəpa, anigye ato wo tenenee ho dwom. 8 Awurade ye na mede me ho ato wo so. Kyere me əkwan a memfa ədomfo no mməborəhunufoo; ne bo kyere fu na so, na wo na mema me kra so kyere. 9 Ao Awurade n'adəe dəoso. 9 Awurade ye ma obiara; na əwo gye me firi m'atamfoo nsam, na wo mu na mede ahumməborə ma n'abədey nyinaa. 10 Ao Awurade, me ho hinta. 10 Kyere me na menyə w'apədeə, na w'abədey nyinaa bekamfo wo; na w'ahotefoo bəma wo ne me Onyankopən; ma wo honhom pa no nni wo so. 11 Wōbekə w'ahennie no animuonyam ho me əkan wō asase tamāa so. 11 Ao Awurade, wo asem na wōaka wo mimaninye ho asem, 12 se ebeye din enti, kyee me nkwa so; wo tenenee mu, yi me a nnipa behunu wo nnwuma akəsəe ne w'ahennie firi əhaw mu. 12 Wō w'adəe a ənsa da no mu, yi animuonyam a ehran no. 13 W'ahennie ye daa m'atamfoo ho; na see won a wōkyiri me nyinaa, na ahennie, na wo tumidie wō ho ma awoo ntoantoasoo meyə wo əsomfoo.

144 Dawid dee. Nkamfo nka Awurade, me

Botan, deə əkyerəkyerə me nsa akodie, na əkyerəkyerə me nsateaa akodie. 2 Əye m'adəe Onyankopon ne m'aban, m'abandenden ne me əgyeefoo, me kyem a mewō dwanekobea wō ne mu; əno na oka nnipa hys m'ase. 3 Ao Awurade, hwan ne onipa, a w'ani ku ne ho? Hwan ne onipa ba, a wodwene ne ho yi? 4 Onipa te se ahomee; ne nna te se sunsum a əretwam. 5 Ao Awurade, firi əsoro ha na siane bra fam; fa wo nsa ka mmepe, na emfiri wisie. 6 Soma anyinam na bo atamfoo no hwete; to wo mmemima no ma wōn nnwane. 7 Tene wo nsa firi soro bra fam; gye me na yi me firi nsuo akəsəe ho, firi ananafoo nsam, 8 wōn a atoro aye wōn anomu ma, na wōn nsa nifa ye nnaadaa. 9 Ao Onyankopon, meto dwom foforo ama wo; meto dwom wō sankuo a rhoma edu gu soō so ama wo, 10 ama əbaako a əde nkonomidie ma ahemfo, na əgye ne əsomfoo Dawid firi akofena kədiawuo ano. 11 Gye me na yi me firi ananafoo nsam, wōn a atoro aye wōn anomu ma na wōn nsa nifa ye nnaadaa. 12 Afei yen mmammarima mmerantebere beyə se afifidee a wōahwə so yie, na yen mmammaa beyə se adum a wōasende de asiesie ahemfie. 13 Yen asan beyə ma. Aduane ahodoo biara bəba mu bi. Yen nnwan bədəoso aye mpem mpem, aye mpemidu du wō yen mfuo so; 14 yen anantwie betwe nnuane a edəoso na emu ye duru. Obiara rentumi nnwiri yen afasuo ngu; yərenko nkoasom mu, na agyaadwotwa remma yen mmontene so. 15 Nhyira nka nnipa a ebəba mu saa ama wōn. Nhyira nka nnipa a wōn Onyankopon ne Awurade.

145 Ayeyie dwom. Dawid dee. Məma wo so, me Onyankopən, me Əhene; mēkamfo wo

wo din so daa daa. 3 Awurade so, na əse nkamfo esum mu te se won a wōawuuu dadaada. 4 Əno kəsəe; obiara rentumi nsusu ne kəseyə. 4 Awo enti me honhom ato piti wo me mu; na m'akoma ntoatoasoo baako bekamfo wo nnwuma akyere aba mu abu wō me mu. 5 Mekae tete nna no; əfօforo; wōbekə wo nnwuma akəsəe ho asem. 5 medwendwene wo nnwuma ne dee wo nsa aye Wōbekə w'animuonyam ne wo tumi a ehran no nyinaa ho. 6 Mepagya me nsa kyere wo; wo ho ho asem, na medwene w'anwanwadwuma ho. 6 suköm de me kra se asase wese. 7 Ao Awurade, gye Wōbekə wo nnwuma a eyə hu no mu tumi ho asem; me so ntem; me honhom to piti. Mfa w'anim nhinta na mapae mu aka wo nneyəe akəsəe no akyere. 7 me anye saa a, maye se won a wōkə amena mu no. 8 Wōbekəye wo papaye mmoroso no ho fa, na wōde Ma mente w'adəe a ənsa da no ho asem daa anəpa, anigye ato wo tenenee ho dwom. 8 Awurade ye na mede me ho ato wo so. Kyere me əkwan a memfa ədomfo no mməborəhunufoo; ne bo kyere fu na so, na wo na mema me kra so kyere. 9 Ao Awurade n'adəe dəoso. 9 Awurade ye ma obiara; na əwo gye me firi m'atamfoo nsam, na wo mu na mede ahumməborə ma n'abədey nyinaa. 10 Ao Awurade, me ho hinta. 10 Kyere me na menyə w'apədeə, na w'abədey nyinaa bekamfo wo; na w'ahotefoo bəma wo ne me Onyankopən; ma wo honhom pa no nni wo so. 11 Wōbekə w'ahennie no animuonyam ho me əkan wō asase tamāa so. 11 Ao Awurade, wo asem na wōaka wo mimaninye ho asem, 12 se ebeye din enti, kyee me nkwa so; wo tenenee mu, yi me a nnipa behunu wo nnwuma akəsəe ne w'ahennie firi əhaw mu. 12 Wō w'adəe a ənsa da no mu, yi animuonyam a ehran no. 13 W'ahennie ye daa m'atamfoo ho; na see won a wōkyiri me nyinaa, na ahennie, na wo tumidie wō ho ma awoo ntoantoasoo nyinaa. Awurade di ne bohyə nyinaa so, na əwo ədo ma biribiara a wayə. 14 Awurade wowa won a wohwe ase na əpagya wōn a wōn nnesoa ama wōakom. 15 Ani nyinaa hws wo əkwan, na woma wōn wōn aduane wō ne bere mu. 16 Wobue wo nsam na woma biribiara a əwo nkwa no n'apədeə. 17 Awurade tene wō n'akwan nyinaa mu; na əye adəe ma dee wayə nyinaa. 18 Awurade ben wōn a wōfre no nyinaa, wōn a wōfre no nokore mu nyinaa. 19 Əye wōn a wōsuro no no apədeə ma wōn; ətie wōn sufre na əgye wōn. 20 Awurade hws wōn a wōdə no nyinaa so, nanso amumuyefoo dee, əbəsəe wōn nyinaa. 21 M'ano bəkamfo Awurade. Ma abədey nyinaa nkamfo ne din kronkron no daa daa.

146 Monkamfo Awurade. Ao me əkra, kamfo

Awurade! 2 Mēkamfo Awurade me nkwa nna nyinaa; meto ayeyi dwom ama me Onyankopon, se mete ase yi. 3 Momməfa mo ho nto mməpomimma so, adasamma a wərentumi nnye nkwa. 4 Se wōn honhom tu kə a, wōsane kə dətəe mu, saa da no ara wōn nsusuij nyinaa ye kwa. 5 Nhyira ne dee ne əboafoo ne Yakob Onyankopon, dee n'andidasoo wō Awurade, ne Onyankopon mu. 6 Əno ne əsoro ne asase Əfəo, əpo ne biribiara a əwo mu nyinaa Awurade a əye nokwafo daa no. 7 Ədi ma wōn a wohye wōn so, na əma wōn a ekəm de wōn aduane. Awurade gyaa nneduafoo, 8 Awurade ma anifirafəo hunu adəe. Awurade pagya wōn a wōakom. Awurade do teneneefoo. 9 Awurade hws ahəhəo so na əwowa nwisiaa ne akunafoo, na amumuyefoo akwan dee, ədane ani. 10 Sion, Awurade wo Onyankopon di əhene daa daa, wō awoo ntoantoasoo nyinaa so. Monkamfo Awurade.

147 Monkamfo Awurade. Eyə se wōto ayeyie dwom ma yen Onyankopən, eyə fe na əfata

se wəkamfo no! 2 Awurade kyekyere Yerusalem; Ma Sion mma ani nnye wən Əhene mu. 3 Ma Əboaboa Israel nnommumfo o. 3 Əsa wən a wən womfa asa nkamfo ne din na wəmfa sankuo ne akoma abotoo yadee na əkyekyere wən akuro. 4 akasae ntō dwom mma no. 4 Na Awurade ani sə Ənim nsoromma no dodox na əde obiara din frē ne nkurfo; əde nkwegyee kye hye ahobreasefoo. no. 5 Yen Awurade so, na ne tumi ye kese; yerente 5 Momma ahotefoo nni ahurisie wə animuonyam n'ase nwie. 6 Awurade wowa ahobreasefoo na ətoto yi mu; na wənto ahosepe dwom wə wən mpa so. amumuyefoo hwe fam. 7 Monto aseda nnwom 6 Onyankopon nkamfo nhye wən anomu na ənye mma Awurade. Momfa sankuo ntō dwom mma yen akofena anofanu wə wən nsam, 7 se wəmfa ntō Onyankopon. 8 Əde omununkum kata əsoro ani; əde were wə amanaman no so ne asotwe wə nnipa no osuto ma asase ma əsere nyini wə nkoko so. 9 Əma so, 8 se wəmfa nyye nkənsənkənsən nkukyere wən anantwie aduane na se anene mma su a, əma wən ahemfo, ne dadee mpokyerə ngu wən atitire, 9 aduane. 10 Ənye əpənkə ahoden na n'ani so na ənye se wəmfa mmu aten sədee wəatwəre atia wən no. onipa ahoden nso. 11 Na mmom, Awurade ani sə Yei ne n'ahotefoo nyinaa animuonyam. Monkamfo nnipa a wəsuro no, wən a wəde wən ho to n'addee Awurade.

a ensa da no so no. 12 Momma Awurade so, Ao Yerusalem; kamfo wo Onyankopon, Ao Sion, 13 əma w'apono akyi adaban ye den na əhyira wo nkurfo a wəte wo mu. 14 Əma w'ahyee so dwo na əde ayuo amapa ma wo. 15 Əsoma n'ahyedee kə asase so; n'asəm tu mmirika ntəm so. 16 Ətre sukyerəmma mu se odwan ho nwı, na əpete obosuo nsukyenees se nsə. 17 Ətoto asukətweaa gu fam se mmosea. Hwan na əbətumi agyina n'awo denden no ano? 18 Əsoma n'asəm no ma ənane no; əhwanyane ne miframa, na nsuo tene. 19 Wada n'asəm adi akyere Yakob, ne mmara ne əhye nsem akyere Israel. 20 Ənyee yei mmaa aman foforə biara; wənnim ne mmara. Monkamfo Awurade!

148 Monkamfo Awurade! Monkamfo Awurade mfiri əsorosoro, monkamfo no wə əsoro sorənsorəmmea. 2 N'abəfo nyinaa, monkamfo no, ne əsoro asafo nyinaa, monkamfo no. 3 Owia ne əsrane, monkamfo no, nsoromma a əhran nyinaa, monkamfo no. 4 Monkamfo no, əsoro mu əsoro ne mo nsuo a mowə əsoro atifi. 5 Momma wən nyinaa nkamfo Awurade din, efigi se əno na əhyee na wəbəo wən. 6 Əde wən sisii ho afebəo; na wahye n'asəm a erentwam da. 7 Monkamfo Awurade mfiri asase so, mo, əpo kese; mu abədees ne əpo bunu nyinaa, 8 anyinam ne asukətweaa, sukyerəmma ne omununkum, ahum a moye n'apədees, 9 mo, mmepe ne nkoko nyinaa, nnua a eso aba ne ntwenduro nyinaa, 10 wira mu mmoa ne anantwie, abədees nketewa ne nnomaa a wətuo, 11 asase ne amanaman nyinaa so ahemfo, mo, mmapəmma ne asase sodifo nyinaa, 12 mmeranteec ne mmabaawa mmasiriwa ne mməfra nso. 13 Ma wənkamfo Awurade din, na ne din so sene edin biara; n'animuonyam korən wə asase ne əsoro so. 14 Wapagya aben bi ama ne nkurfo, ama n'ahotefoo nyinaa animuonyam, Israelfoo, nnipa a wəda n'akoma so no. Monkamfo Awurade.

149 Monkamfo Awurade. Monto dwom foforə mma Awurade, monkamfo no wə ahotefoo asafo mu. 2 Ma Israel ani nnye ne Yefoo mu.

150 Monkamfo Awurade. Monkamfo Awurade wə ne kronkronbea; monkamfo no wə əsoro tumi mu. 2 Monkamfo no wə ne tumi mu mnayee ho; monkamfo no wə ne kese; a əboro biribiara soə ho. 3 Momfa totorobento nnyegyee nkamfo no, momfa asankuo ne benta nkamfo no, 4 momfa akasae ne asa nkamfo no, momfa sankuten ne atentəben nkamfo no, 5 momfa kyankyan mmobəmu so nkamfo no, momfa kyankyan nnyegyee nkamfo no. 6 Momma dee əhome nyinaa nkamfo Awurade. Monkamfo Awurade.

Mmēbusēm

no, obetena ase asomdwoe mu na ne ho beto no a orensuero ḥaw biara.”

1 Dawid babarima Salomo, Israelhene, mmebusem nie; **2** Ne botae ne se ḫekyere nnipa nyansa ne ahohyesoo; ne se ḫebeoa ma woate nsem a emu do ase; **3** se wobenya ahohyesoo na waabo ḥra pa, a ḫebema woaye ade pa, dee etene na ḥho nni asem; **4** se wohwehwe no te se dee wohwehwe dwete na se ḫebema dee n'adwene mu nnoanya nyansa na mmabunu anya nimdee ne adwene. **5** Anyansafoo ntie na womfa nka dee wonim ho, na dee ḫwo nhunumu nya akwankyer a **6** ḫebema woate mme ne akasabebuo, anyansafoo nsenka ne aborōne ase. **7** Awurade suro ye nimdee ahyeasee, na nkwaseafoo bu nyansa ne ahohyesoo animtiaa. **8** Me ba, tie won a wodi no nokore no akwan ho ban. **9** Ena na w'agya akwankyer a mpo wo maame nkyerkyere. **10** Me ba, se nneboneyefoo daadaa wo a, na nimdee aye ahomeka ama wo kra. **11** Adwene mma won ho ekwan. **12** Se woka se, “Bra ma yenko; ma yenkotete na yenkum obi, ma yenkote ntwen mmoboroni bi; **13** ma yemmemmene won anikann se eda, yemmene won se won a woko damena mu; (**Sheol h7585**) **14** yebenya mneema a esom bo ahodoa na yede afodee ahye yen afie ma; **15** enti, fa wo ho behye mu, na wobenya wo kyef a wo ahonyadet no mu” a, **16** Me ba, wo ne won nnante, mfa wo nan nsi won akwan so; **17** Won nan de ntēmpe ko bone mu, na wode ahoohere ka mogya gu. **18** Eho nni mfasoo se obi besum nnomaafidie wo ebere a nnomaa nyinaa hwe! **19** Saa nnipa yi tete pe won ankasa mogya; wotete won ankasa won ho! **20** Nyansa team wo mmontene so, oma ne nne so wo adwaberem, **21** oteaam wo afasuo no atifi, ḫakasa wo kuropo no apono ano se, **22** “Mo adwenemherefuu, mobeyé adwenemhere akosi da ben? Fedifoo bedi fe akosi da ben? Nkwaseafoo bekyiri nimdee akosi da ben?” **23** Se motiee m'anirka a, anka mekaa m'akoma mu nsem nyinaa kyere mo maa mo hunuu me nsusue. **24** Nanso, se moyii mo aso ebere a mafree mo na amfa obiara ho ebere a metenee me nsa mu, **25** se mopoo m'afotuo, na moamp m'animka enti, **26** me nso mesere mo wo mo amanehunu mu; se abebrese bi bu fa mo so a, medi mo ho few, **27** se abebrese bi bu fa mo so te se ahum, na amanehunu bi bo fa mo so se twahoframa, na awerhoo ne ḥaw mene mo a, **28** “Afei mobefre me, nanso meremmuua mo; mobehwehwe me, nanso morenhunu me. **29** Esiane se wokyirii nimdee na woamp se wobesuro Awurade. **30** Esiane se w ḫopo m'afotuo, na wobuu me nteneso animtiaa enti, **31** wobedi won akwan so aba na won nhyeheyee mu aduane bemeet won. **32** Na ntetekwaafuu asoodeen bekum won, na nkwaseafoo tirimude besee won; **33** Nanso, obiara a obetie me no, obetena ase asomdwoe mu na ne ho beto no a orensuero ḥaw biara.”

2 Me ba, se wotie me nsem, na woma me nkyerkyere tena wo mu a, **2** se wowen w'aso ma nyansa na wode w'akoma ma nteasee, **3** na woma wo nne so frē nhunumu na wosu frē nteasee, **4** na wo hwehwe no sedee worepe ademudee a ahinta a, **5** eno na wobete Awurade suro ase na woahunu Onyankopon ho nimdee. **6** Awurade ma nimdee, na n'anom na nyansa ne nteasee firi ba. **7** ḫokra nkonimdie ma won a wōtenee, ḫye kyem ma won a won akwan ye pe, **8** ḫwen dee otene akwan, na ḫbo bu nyansa ne ahohyesoo animtiaa. **9** Me ba, tie wobete dee eyē ne dee eyē pe ne dee efata, ekwan biara a eyē ase. **10** Afei nyansa bewura w'akoma mu, ntweaban. **11** Adwene wobete dee eyē ne dee eyē pe ne dee efata, ekwan biara a eyē ase. **12** Nyansa mma won a wodi ahurisie wobete dee eyē ne dee eyē pe ne dee efata, ekwan biara a eyē ase. **13** na w'agya akwankyer a mpo wo maame nkyerkyere. **14** Afei nyansa bewura w'akoma mu, ntweaban. **15** Me ba, se nneboneyefoo daadaa wo a, na nimdee aye ahomeka ama wo kra. **16** Adwene mma won ho ekwan. **17** Se woka se, “Bra ma yenko; ma yenkotete na yenkum obi, ma yenkote ntwen mmoboroni bi; **18** Eho nni mfasoo se obi besum nnomaafidie wo ebere a nnomaa nyinaa hwe! **19** Saa nnipa yi tete pe won ankasa mogya; wotete won ankasa won ho! **20** Nyansa team wo mmontene so, oma ne nne so wo adwaberem, **21** oteaam wo afasuo no atifi, ḫakasa wo kuropo no apono ano se, **22** “Mo adwenemherefuu, mobeyé adwenemhere akosi da ben? Fedifoo bedi fe akosi da ben? Nkwaseafoo bekyiri nimdee akosi da ben?” **23** Se motiee m'anirka a, anka mekaa m'akoma mu nsem nyinaa kyere mo maa mo hunuu me nsusue. **24** Nanso, se moyii mo aso ebere a mafree mo na amfa obiara ho ebere a metenee me nsa mu, **25** se mopoo m'afotuo, na moamp m'animka enti, **26** me nso mesere mo wo mo amanehunu mu; se abebrese bi bu fa mo so a, medi mo ho few, **27** se abebrese bi bu fa mo so te se ahum, na amanehunu bi bo fa mo so se twahoframa, na awerhoo ne ḥaw mene mo a, **28** “Afei mobefre me, nanso meremmuua mo; mobehwehwe me, nanso morenhunu me. **29** Esiane se wokyirii nimdee na woamp se wobesuro Awurade. **30** Esiane se w ḫopo m'afotuo, na wobuu me nteneso animtiaa enti, **31** wobedi won akwan so aba na won nhyeheyee mu aduane bemeet won. **32** Na ntetekwaafuu asoodeen bekum won, na nkwaseafoo tirimude besee won; **33** Nanso, obiara a obetie me no, obetena ase asomdwoe mu na ne ho beto no a orensuero ḥaw biara.”

3 Me ba, mma wo were mfiri me nkyerkyere, kora me mmara yi wo w'akoma mu, **2** na ḫebema wo nkwa aware, mfee bebree na ede yiedie abre wo. **3** Mma adoee ne nokore mfiri wo nkyen fa yane wo kon mu twere gu w'akoma epono so. **4** Na wobenya adam ne din pa wo Onyankopon ne nnipa anim. **5** Fa w'akoma nyinaa to Awurade so na mmfa wo ho nto w'ankasa nteasee so; **6** hunu no w'akwan nyinaa mu, na obetene w'akwan. **7** Nyine wo ho nni se woye onyansafoo suro Awurade na kyiri bōne. **8** Ede ahoden bebre wo onipadua na aye aduane ama wo nnompe. **9** Fa w'ahonya hye Awurade animuonyam, ne wo nnobae a edi ekan nyinaa; **10** na eno na ḫebema wo pata aye ma abu so, na nsā foforo abu afa w'ankore so **11** Me ba, se Awurade tene wo so a, tie no yie, na se ḫaka w'anim a, mpa abu, **12** Efiri se, obiara a Awurade pe n'asem no, otwe n'aso, sedee agya tene ḫaba a ḫodo no so no. **13** Nhyira nka onipa a ḫhunu nyansa, onipa a

onya nteasee, 14 Efiri se, nimdee ho mfasoo sene Efiri se wontumi nna kosi se wobeye bone; na wonto dwete, na dee efiri mu ba sene sikakoko. 15 Ne boo nko kosi se wobema obi ahwe ase. 17 Amumuyesem ye dene sene bota; na worentumi mfa w'apedeey ye won aduane, na basabasayee ye won nsa. 18 biara ntoto ho. 16 Nkwa tenten wo ne nsa nifa Teneneefoo kwan te se adekyee hann a edi ekan, mu; ahonyadet ne animuonyam wo ne nsa benkum eko so hyeret yie koduru awia ketee. 19 Nanso, mu. 17 N'akwan ye ahomeka, na n'asa nyinaa ye amumuyefoo kwan te se esum kabii; wonnim dee asomdwoe. 18 Oye nkwa dua ma won a woso ne ema wosunti. 20 Me ba, ye aso ma dee meka; tie me mu; won a wokura ne mu no banya nhysira. 19 nsem no yie. 21 Mma emfiri w'ani so, fa sie w'akoma Nyansa mu na Awurade yee asase fapem, na nteasee mu; 22 efiri se, eye nkwa ma won a wohunu ne mu na odo osoro timii ho. 20 Efiri ne nimdee mu akwahosan ma onipadua no nyinaa. 23 Ne nyinaa na okyekye ebunu mu, na omununkum nso too akyi, bo w'akoma ho ban, efiri se, eno ne wo nkwa bosuo. 21 Me ba, fa atemmuo pa ne nhunumu sie, asutire. 24 Mma akontonkyesem mfiri w'ano; mma na mma emfiri w'ani so; 22 ebeye nkwa ama wo, nkontoposem mmen w'ano koraa. 25 Hwe w'anim ahyehyedet a ema wo kbn nya animuonyam. 23 tee, na ma w'ani nko dee ewo w'anim no so. 26 Bo Afei wo kwan so beye wo dwoodwoo, na wo nan ekwan tamaa ma wo nan na fa akwan a atim so. rensunti; 24 se woda a worense; se woda a w'ani 27 Mmane mfa nifa anaa benkum; twe wo nan firi bekum. 25 Nsuro mpofirim amanehunu anaa osee. a eba amumuyefoo so, 26 Efiri se, Awurade beye w'awerehyem na obekora wo nan afiri afidie mu. 27 Mfa ade pa nkame won a wofata, ebere a tumi wo wo nsam. 28 Nka nkyere wo yonko se: "Ko na bra; mede bema wo okyena" wo ebere a wowo no saa ebere no. 29 Mpam ohaw mma wo yonko ebere a one wo te yie. 30 Mfa eso nto obi so kwa ebere a onye wo bone biara. 31 Mma w'ani mmere basabasayefoo, na mfa n'akwan no mu biara, 32 efiri se Awurade kyiri basabasayefoo na odo ne were hye oteneneeni mu. 33 Awurade nname wo omumuyefoo efie so, na ohysira oteneneeni fie. 34 Odi fedifoo a woye ahantan ho fe na odom ahobreasefoo. 35 Anyansafo banya animuonyam adi, nanso nkwasafao de, oma won anim gu ase.

4 Me mma, montie me, montie agya nkyerekyere; monye aso na moanya nteasee. 2 Mema mo adenim a eko anim, enti monnyaa me nkyerekyere mu. 3 Meyet obabanin wo m'agya fie, meda so ye abadomaa na me maame di me bakoro no, 4 okyerekyere me se, "Ma me nsem nni w'akoma mu dem di me nkyerekyere so na wobanya nkwa. 5 Nya nyansa, nya nteasee; mma wo were mfiri me nsem anaa ntwe wo ho mfiri ho. 6 Nhya nyansa ho, na ebebo wo ho ban; do no, na ebehwe wo so. 7 Nyansa boro biribira so; enti hwehwe nyansa. Ewom se ne boo te se w'ahodee nyinaa dee nanso nya nteasee. 8 Di no nni na ebepagya wo; ye no atuu, na ebehye wo animuonyam. 9 Ode nkoniindie nhwiren hankra begu wo tiri so na wama wo ahenkye a eye fe." 10 Me ba, tie na fa dee meka no, na wo nkwanne beye bebree. 11 Mekyere wo nyanskwan na mede wo afa akwan a etene so. 12 Se wonante a, w'anammontuo beko yee na se wotu mmirika a, worense. 13 Di nkyerekyere so; na nnyaa mu b'o ho ban yie, efiri se eye wo nkwa. 14 Ntu wo nan nsi amumuyefoo kwan so na nnante aboneefoo kwan so. 15 Kwati no, ntu kwan mfa so; dane firi so na ko wo baabi. 16

5 Me ba, ye aso ma me nyansa; tie me nhunumu nsem no yie, 2 sedee ebema woahwe yie, na w'ano akora nimdee. 3 Efiri se obaa dwamanfoo ano soso two, na ne kasa ko yee sene ngo; 4 nanso, awieet no eye nwono sene bonwoma, eye nam se akofena anofanu. 5 Ne nan ko owuo mu; n'anammontutuo ko eda mu tee. (Sheol h7585) 6 Omnwene ekwan a eko nkwa mu ho; n'akwan ye kontonkye, nanso onnim. 7 Enti, afei, me mma, montie me; Monntwe mo ho mfiri dee meka ho. 8 Ekwan a emmen noo no na momfa so mommimen ne fie eporno ano, 9 anye saa a, mode mo ahoden bema afoforo na mode mo mfee ama otirimudedenfoo, 10 anye saa a, ahohoo befom mo ahonyadet na mobre de ahonya aks afoforo fie. 11 Mo nkwanne akyi, mbesi apinie ebere a mo honam ne mo onipadua asa no. 12 Na moaka se, "Na mekyiri ahohyesoo! M'akoma ampe ntenesoo! 13 Manye osetie amma m'akyerekyerefoo na mantie m'akwankyeretoo asem. 14 Maduru osee ntentenoa wo asafo no nyinaa mu." 15 Nom nsuo firi w'ankasa ankore mu, nsuo a etene firi w'ankasa abura mu. 16 Esse se wo nsutire yiri fa mmontene so na wo nsuwa koko oman adwaberem anaa? 17 Ma eyue wo nko ara dea, a wone ahohoo nkye da. 18 Nhysira nka w'asubura na w'ani nka w'ababunuber mu yere ho. 19 Ote se otwe bereet dofoo, awansane animuonyamfoo. Ma ne nufoo nso w'ani daa na ne do nkyerekyere wo. 20 Me ba, aden enti na woma obaa dwamanfoo kyekyere wo? Aden enti na woda obarima foforo bi yere kokom? 21 Awurade hunu onipa akwan nyinaa, na ohwehwe ne nyinaa mu. 22 Omumuyefoo nnebone sum no afidie; na ne bone nhoma kyekyere no papee. 23 Obewu esiane ahohyesoo a onni enti, na wayera esiane n'agyegyentwsem enti.

6 Me ba, se woadi akagyinamu ama oyonko bi, se wode wo biribi asi awowa ama obi, 2 se dee wokae ayi ka ama wo na se w'ano asem afidie

ayi wo a, 3 εnneeε ye yei, me ba, na fa tete wo ho, noo. 3 Kyekyere bo wo nsateaa ho; twere no yie gu se ḥyōnko nsa aka woo no nti: fa ahobreasεe ko w'akoma εpono so. 4 Ka kyεrε nyansa se, "Wo ye me n'anim; na kɔ so pa wo yɔnko no kyεw! 4 Mma w'ani nuabaa," na frε nteaseε wo busuan; 5 Wōbetwe wo nkum na nnto nko. 5 Gye wo ho, sεdεe oforoteε afiri ḥbaawaresεefoo ho, afiri ḥbaawarefо sansani dwane firi ḥbōmmfоo nsam anaa sedee anomaa nsεmmode ho. 6 Me fie mpommа ano mede m'ani dwane firi fidisumfоo afidie mu. 6 ḥkwadwofоo, kɔ faa ntokua mu. 7 Mehunu wo ntetekwaafо mu, atεtea nkyen; hwe n'akwan, na hunu nyans! 7 Onni mehyεe mmerantεe no mu baako nso, obabunu a ḥsahene, onni ḥhwεfоo anaa sodifoo bi, 8 nanso, ḥde onni adwene. 8 Na onam borono a εben εbaa no aduane sie wо ahuhuro εbere mu aboaboa nnuane fie so a n'ani kyεrε εbaa no fie 9 εbere a onwunu ano wo twabεrε. 9 Wo, ḥkwadwofоo, wobeda akɔsi redwo, na animu rebiribiri no. 10 Afei εbaa bi da ben? Wōbenyane εbere ben? 10 Nna kakra, nkota firi behyiaa no a wasiesie ne ho se odwamanfоo a kakra, nsa a woabobо de rehome kakra, 11 εbεma nnaadaa wo n'akomam. 11 (Dye hyirenn na hwee ohia aba wo so se ḥkwanmukafo na ahokyere ato mfa ne ho, ḥntena efie koraa; 12 εnne wohunu no ahyε wo so se dee ḥkura tuo. 12 Onipa teta ne mmontene so, ḥkyena na ote adwaberem, ḥtεtε wo ohuhuni a ḥde atoř kyini, 13 dee εbu n'ani, na mmantwea mmantwea.) 13 ḥsøo ne mu fee n'ano ḥde ne nan ye nsenkyerεnneε na ḥde ne nsateaa wamfere, na ɔkaa se, 14 "Mewo ḥyōnkofa ayεyεdeε kyεrεkyεrε adeε, 14 dee ḥde n'akoma mu mnaadaa wo efie; εnne madi me bohyε so. 15 Enti mebaεe bø εpø bøne, na ḥde mpaapaemu ba εbere biara. 15 se merebehya wo; mehwehwεe wo na mahunu Eno enti amanehunu bεba ne so prekø pe; wōbεsεe wo! 16 Mato me mpa mede nwera a woahyε no no mpofirim, a wōrenya ano aduro. 16 Nneεma nsia aduro a efiri Misraim. 17 Mede nnuhwam apete na Awurade mpe, mneεma nson na εye n'akyiwadeε: me mpa so: kurobo, pepere ne sinamon. 18 Bra, 17 ani a etra ntn, atoř tekremε, nsa a εka mogya a ma yemfa ɔdø mmo ɔdø mu nkɔsi anpø; 19 Me edi bem guo, 18 akoma a edwene amumuε ho, nan kunu nni efie; watu kwan na ɔbεkyεrε. 20 ḥde sika a a etutu mmirika koyε bøne, 19 ḥdansekurumni a ɔdi ɔdøso hyεe ne sikabøtø ma na ɔremma kɔsi ɔsrane atoř ne onipa a ḥde mpaapaemu ba anuanom mu. no korokumatwa berε mu." 21 ḥde akorɔkorø bøø 20 Me ba, tie w'agya ahyεdeε na nnyaa wo maame no asø; ḥde mnaadaa nyaa no ne no daεe. 22 ḥdii nkyεrεkyεrε mu. 21 Fa kyekyere w'akoma ho daa; n'akyi prekø pe te se nantwie a ɔrekø akumiie, na fa kyekyere wø kon mu. 22 Wonante a, εbεkyεrε anaa owansane a ḥde ne tiri rekøhyε hankrafidie wo εkwan; se woda a, εbεwεn wo; se wonyane a, mu 23 kɔsi se bεmma bεhwire ne brεbo mu, te se εbεkasa akyεrε wo. 23 Na saa ahyεdeε yi ye kanea; anomaa a ɔrekotø anomaa afidie mu na onnim se saa nkyεrεkyεrε yi ye hann, na ahohyesø ntenesøa ɔbεhwere ne nkwa. 24 Na afei, me mma, montie me; yi ye nkwa kwan, 24 εtwe wo firi εbaa a onni suban monyε aso mma dee meka. 25 Mommmma mo akoma pa no ho, firi ḥbaawarefоo sansani tekremade ho. 25 mpatere nkø ne so na mommane mfa n'akwan so. 26 Mma wo kon nno n'ahoofe mma n'ani akyideda no Bebree na wōnam ne so ahwehwε ase; wøn a wakum ntwetwe wo, 26 εfiri se, odwamanfоo de animguaseε mpa n'ani akyideda no εkø de no na ḥde rekødwodwo ano enti. 31 mpatere nkø ne so na mommane mfa n'akwan so. 26 Mma wo kon nno n'ahoofe mma n'ani akyideda no Bebree na wōnam ne so ahwehwε ase; wøn a wakum ntwetwe wo, 26 εfiri se, odwamanfоo de animguaseε mpa n'ani akyideda no εkø de no na ḥde rekødwodwo ano enti. 31 Mmom se wōkyere no a, εse se otua ka mmoho nson; se εhia se wøtøn ne fie agyapadeε nyinaa mpo a, εse se wøtøn. 32 ḥbarima a ɔsεe awadeε no nni adwene; obiara a εye saa no sεe ne ho. 33 ḥboro ne animguaseε na ɔbenya, na n'ahohora rempepa da. 34 Ninkunutweε hwanyane okunu abufuo na se ɔtø were a, ahummabørø biara nni mu. 35 ḥrennye mpata biara; na ɔbεpø adanmudeε, se εso se εdeεn mpo a.

7 Me ba, fa me nsem sie na kora m'ahyεdeε wø wo mu. 2 Di m'ahyεdeε so na wōbenya na εtεtε; nimdee ne nhunumu wo me. 13 Se wōsuro nkwa; bo me nkyεrεkyεrε ho ban se dee wodo Awurade εne se wōkyiri bøne; mekyiri ahantan ne

ahomasoo, ḥbra bone ne nnaadaasem. 14 Afotuo ne atemmuo pa wo me; mewo nteasee ne tumi. 15 Me so na ahemfo nam di adee na sodifoo nam me so hyehey mmara a eyē pe; 16 Mmapomma de me bu ḥman ne atitire nyinaa a wōdi asase so ḥhene. 17 Medo wōn a wōdo me, na wōn a wōhwehwē me no hunu me. 18 Ahonyadee ne animuonyam wo me nkyen, ahodee a ekyere ne yiedie nso saa ara. 19

M'aba ye sene sikakoko amapa; dee efiri me mu boro dwete a wōasōne so so. 20 Tenenee akwan so na menam atentenenee akwan so, 21 mede ahodee ma wōn a wōdo me na mehyē wōn adekoradan ma ma. 22 "Awurade bōo me se n'abodee mu abakan dii ne tete nnayee anim; 23 ɔyii me sii hō firi tete, ansa na ewiase rehyē aseē. 24 Wōwoo me ansa na wōrebo ᵋepo kakraka no anisa na wōreye nsutire a nsuo ahye no ma no; 25 ansa na wōde mmepo resisi hō, wōwoo me ansa na nkoko reba, 26 ansa na obo asase ne ne mfuo anaa dotee biara a ᵋewa asase so. 27 Mewo hō ansa na wōbōo soro, ebere a otwaa hyee too ebunu no ani no, 28 ebere a ɔbōo omumunkum wō soro na ɔde ebunu mu nsutire tintim hō denden no, 29 ebere a otwaa hyee maa ᵋepo sedee nsuo no rentra ne hyee, ne ebere a otwaa asase fapem no, 30 na meye odwumfoo a mete ne nkyen. Anigye hyee me ma daa na medii ahurisie wo n'anim ebere biara, 31 na m'ani gye wo ne ewiase nyinaa mu na m'ani ka wō adasamma mu. 32 "Enti me mma, montie me; nhŷira ne wōn a wōnante m'akwan so. 33 Montie m'akwankyerē na monhunu nyansa; mommu mo ani nngu so. 34 Nhŷira ne onipa a ɔtie me, ɔwen m'aboboano daa, na ɔtwen wō hō. 35 Na obiara a ḥhunu me no nya nkwa na ɔnya aniso firi Awurade nkyen. 36 Na dee woanhwehwē me no ha ne ho na wōn a wōtane me no dō owuo."

9 Nyansa asi ne fie; watwa n'afadum nson ho. 2 Wasiesie n'aduane afra ne nsā wato ne ेpono. 3 Wasoma ne mmaawa, na ɔfrē firi kuropōn no sorōnsorōmmea hō se, 4 "Momma ntetekwaafōo nyinaa mmra ha!" ḥka kyere wōn a wōnni atemmuo se, 5 "Mommra mmedi m'aduane na monnom nsā a mafra no. 6 Monnya mo ntetekwaasem no na mobanya nkwa; monnante nteasee akwan so." 7 Dee ɔtenetenee ɔfedifoo no fre ahohorabo; na dee ḥka amumuyefoo anim no nya ɔyea. 8 Ɛno enti, nkwa ɔfedifoo anim na ommetane wo; ka onyansaafōo anim na obedo wo. 9 Ma onyansaafōo akwankyerē na ɔbeko so ahunu nyansa; kyerekyere ɔtenenee na ɔde beka n'adesua ho. 10 Awurade suro ye nyansa ahycasee ḥkronkronni no ho nimdee ye nteasee. 11 Me mu na wo nna bedōoso, na wōde mfee beka wo nkwa ho. 12 Se woye onyansaafōo a, wobenya wo nyansa ho mfasoo; se woye ɔfedifoo a, wo nko ara na ebehunu amane. 13 ḥbaa ḥkwasea ye okasaafōo; ɔnni ahohyesoo na ɔnni nimdee. 14 ɔte ne fie ेpono an-

na ɔte akonnwa a esi kuropōn no sorōnsorōmmea, 15 na ɔfrēfē won a wōtwam hō, wōn a wōnam wōn kwan so tee se, 16 "Momma ntetekwaafōo nyinaa mmra ha" ḥka kyere wōn a wōnni atemmuo se, 17 "Nsuo a wōwia no ye fremfrem na aduane a wōdi no ahintaeē no ye de!" 18 Nanso wōnniim koraa se awufoo wō hō se n'ahohoo wō eda no ase tōnn. (Sheol h7585)

10 Salomo mmebusēm: ḥba nyansaafōo ma n'agya ani gye, na ḥba kwasea brē ne maame awarehōo. 2 ḥkwān bone so ahonya nni boo, nanso tenenee gye onipa firi ouwo mu. 3 Awurade remma ekōm nne ɔteneneeni na omumuyefoo dee ḥka n'adepa gu. 4 Nsa a ɛnye adwuma ma onipa di hia, nanso nsiyefoo nsa de ahonya ba. 5 Dee ḥbaoboa nñobaeē ano wō ahuhuro bere no ye ḥba nyansaafōo na dee ḥda wō twabere mu no ye ḥba nimguaseni. 6 Teneneefoo hye nhŷira kyē na akakabensem aye omumuyefoo anom ma. 7 ɔteneneeni nkaeē ye nhŷira, na omumuyefoo din bēporō. 8 Akoma mu nyansaafōo tie ahye nsem, na ḥkwasea kasafōo hwe ase. 9 ḥonkwaafōo nante dwoodwoo, na dee ofa akwan kontonkye so no ho beda adi. 10 Dee ɔde nitan bu n'ani no de ohaw ba, na ḥkwasea kasafōo hwe ase. 11 ɔteneneeni anom ye nkwa asutire, na akakabensem aye omumuyefoo anom ma. 12 ḥtan hwanyan mpaapaemu, nanso ɔdō kata mfomsoo nyinaa so. 13 Wohunu nyansa wō nhunumufoō anom, na abaa fata dee ɔnni atemmuo akyi. 14 Anyansaafōo kora nimdee, nanso ḥkwasea ano ɔfrē ɔsēee. 15 Adeefoo ahonya ye wōn kuropōn a wōbōo ho ban, nanso ahiafōo hia ye won asehwee. 16 Ateneneefoo akatua de nkwa brē wōn, na dee amumuyefoo nya no de asotwe brē wōn. 17 Dee ɔtie nteteeē pa no kyere nkwa kwan, na dee ɔpo ntenesoo no di afoforo anim yera ekwan. 18 Dee ḥkata nitan soō no ye ɔtorofoo, na dee ɔdi nsekuro no ye ḥkwasea. 19 Mfomsoo mpa ɔkasa bebree mu, na dee ḥkora ne tekremā no ye onyansaafōo. 20 ɔteneneeni tekremā ye dwete amapa nanso omumuyefoo akoma nni boo. 21 Teneneefoo ano ho mfasoo ma bebree aduane, na atemmuo a nkwasēafōo nni enti wōwuwu. 22 Awurade nhŷira de ahonya ba, na ɔmmfa ḥhaw biara nka ho. 23 Ɓōneye ye anigyeedee ma ḥkwasea, nanso dee ɔwō nimdee anigye wō nyansa mu. 24 Dee amumuyefoo suro no beba wōn so; na dee teneneefoo pe no, wōde bēma wōn. 25 Se ahum no betwam a, amumuyefoo yera, nanso teneneefoo gyina hō pintinn afeboō. 26 Sēdeē nsā kekakeka ka ese, na wisie ko ani no, saa ara na ḥkwadwofōo ye ma wōn a wōsoma no. 27 Awurade suro ma nkwa tenten, nanso wōtwa amumuyefoo nkwa so. 28 Teneneefoo anidasoo de ahoto ba, nanso amumuyefoo amidasoo nkosi hwee. 29 Awurade ekwan ye dwanekbea ma ɔteneneeni, nanso ɛye ɔsēee ma wōn a wōye bone. 30 Wōrentore teneneefoo

ase da, nanso amumuyefoo renka asase no so. **31** teneneefoo nya won akatua wo asase so a ennee na Nyansa firi teneneeni anom ba nanso tekrema a won a wonnim Onyame ne aboneefoo nso e! edaadaa no wobetwa atwene. **32** Teneneefoo ano nim adee a efata na omumuyefoo ano nim dee eyé nnaadaasem nko ara.

11 Awurade kyiri asisie nsania, na n'ani gye nokore nkariboo ho. **2** Ahantan ba a, animguasee na edi soo nanso ahobreasee de nyansa ba. **3** Teefoo nokoredie kyere won ekwan; nanso nkontompofoo ano ntanta see won. **4** Ahonya nika hwee abufuhye da no, nanso tenenee gye nkwa firi owuo mu. **5** Won a wonnye bone teneneeye bo ekwan tee ma won, nanso amumuyefoo amumuyesem bre wanso. **6** Peyleefoo teneneeye gye won, nanso akonno bone afidie yi nkontompofoo. **7** Se omumuyefoo wu a, n'anidasoo yera; dee osusuu se obenya afiri ne tumi mu nyinna no ye kwa. **8** Wogye teneneeni firi amanee mu, na eba omumuyefoo so mom. **9** nanso wonni aduan. **10** Oteneneeni ma n'ayemmoa Dee onsuuro Onyame de n'ano see ne yonko, nanso oteneneeni nam nimdee so firi mu. **11** Se teneneefoo di yie a, kuropo no di ahurisie; nanso amumuyefoo wu a, wobo ose. **12** Peyleefoo nhyyira ma kuropo no ka so, nanso amumuyefoo a bo no. **13** Onipa a onni adwene no bu ne yonko animtiaa, nanso dee owo nhunumu no to ne tekrema nnareka. **14** Osekuni da kokoamsem adi, nanso dee yenya ne mu ahotosoo no kora kasasie so. **15** Oman a enni akwankyeré, no bo, nanso afotufo dodoa ma nkonimdie ba. **16** Obaa a ne yam ye no wode obuo ma no, nanso mmarima basabasayefoo nya ahodee nko ara. **17** Oyamyefoo ye ma ne ho, na otirimuodenfoo de shaw ba n'ankasa so. **18** Omumuyefoo nya akatua a ennyina, nanso dee ogu tenenee aba no twa akatua a edi mu. **19** Dee oyé nokore teneneeni no nya nkwa, nanso dee okó so ye bone no ko owuo mu. **20** Awurade kyiri nnipa a won akoma akyinsa, na n'ani gye won a won akwan ho nni asem ho. **21** Gye to mu se, amumuyefoo benya won akatua, na teneneefoo benya won tiri adi mu. **22** Obaa hoofefoo a onturi nsi gyiriae ne te se sika kawa a elhye prako hwene mu. **23** Teneneefoo apedee wie yie, nanso amumuyefoo anidasoo wie abufuhye. **24** Obi ye adoe, na onya ne ho bebree; obi nso ye adona, nanso chia no. **25** Oyamyefoo bekó so anya ne ho; na dee ema ebinom mee no nso bémee. **26** Nnipa dome dee ade atokoo sie, na nhyyira ba dee otón ne dee so. **27** Dee ohwewhe papa akyiri ekwan no nya amiso, na dee ohwewhe bone no, bone ba ne so. **28** Dee odi ne ho to n'ahonyadec so no behwe ase, na oteneneeni beyé frómm se ahahan mono. **29** Dee odi ohaw beto n'abusua so no bedi mframá adee, na onkasea beyé onyansafoo osomfo. **30** Oteneneeni aba ye nkwa dua, na dee ogye akra no ye onyansafo. **31** Se

12 Obiara a ope ahoheyeso no pe nimdee, na dee skyiri ntenesoo no ye ogiyimifo. **2** Onipa nya Awurade nkyen adam, na Awurade bu onifirani fo. **3** Amumuyesem rentumi mma onipa ase ntim, na worentumi mntu oteneneeni ase. **4** Oyere a owo suban pa ye ne kunu ahenkye, nanso oyere animguasefó te se porée wo ne kunu nnompe mu. **5** Teneneefoo nhyyerees ye pe, na amumuyefoo afotuo ye nnaada. **6** Amumuyefoo nsem da ho twen mogya, na oteneneeni kasa yi won firi mu. **7** Woto amumuyefoo gu na woyerá, nanso teneneefoo fie won ase. **8** Wakamfo onipa sedee ne nyansa gyina pintinn. **9** Tee na nnipa a won adwene ye kontonkye dee, wobo won animtiaa. **10** Dee oyé se wobeye wo ho se oteta a nso wowo osomfo, sene se wobeye wo ho se obi, firi amanee mu. **11** Oteneneeni ma n'ayemmoa Dee onsuuro Onyame de n'ano see ne yonko, nanso dee wope, na amumuyefoo mneyee a eyé pa ara ye oteneneeni nam nimdee so firi mu. **12** Se teneneefoo atirimuoden. **13** Dee oyé n'asase so adwuma no di yie a, kuropo no di ahurisie; nanso amumuyefoo benya aduane bebre, na dee odi nsem hahuo akyi wu nni adwene. **14** Amumuyefoo pe aboneefoo afodee, nanso oteneneeni ase dore. **15** Oboneefoo anosem yi no se afidie, nanso oteneneeni nya ne ho tete wo ahohiahia mu. **16** Nneema pa firi onipa anomu abu mu hye no ma sedee ne nsa ano adwuma ma no akatua no. **17** Okwasea akwan tene wo n'ani so, no na onyansafo tie afotuo. **18** Okwasea bo nkyere Dee odi agyinamu ma ofoforo no behunu amane, na fu, nanso obadwemma bu n'ani gu atennidie so. dee emma ne nsa nhyye awowasie ase no aso mu **19** Ondanseni nokwafoo di adanseer turodoo, na dee dwo no. **20** Nnadaa nanso basabasayefoo nya ahodee nko ara. **21** Ondanseni nokwafoo di adanseer turodoo, na dee dwo no. **22** Awurade kyiri a etwa atoro, na n'ani gye nnipa ho daa, na atoro tekrema enkyere koraa. **23** Onifirafoo mimo ne nimdee ho onyansafo tie afotuo. **24** Ondanseni nokwafoo di adanseer turodoo, na dee dwo no. **25** Akoma a epere adee ho ma onipa aye adwuma no bedi tumi, nanso akwadworo wie rkoasom mu. **26** Akoma a epere adee ho ma onipa boto, nanso nkuranhyesem bi hye no den. **27** Oteneneeni wó ntoboasee wó ayonkofa mu, nanso amumuyefoo kwan ma waform. **28** Onihafao ntoto ne hanam, nanso nsiyefoo ahonyadec som bo ma won. **29** Otenenee kwan mu wo nkwa; na owuo nni saa ekwan no so.

13 Oba onyansafo tie n'agya nkyerekyere; na onipa anom no ma no anigye, na won a wonni nokore no kón do basabasayé. **2** Nneema pa a efiri onipa anom no ma no anigye, na won a wonni nokore no kón do basabasayé. **3** Dee okora n'ano no kora ne nkwa so, nanso dee okasa a onsusú ho no beba ossee mu. **4** Onihafao pere hwehwe

nanso ḥnnya hwee, na dee ḥye adwuma no nya ani so, nanso ekowie owuo mu. **13** Ḫserees mu mpo, dee ḥpe biara. **5** Teneneefoo kyiri dee ḥnye nokore, akoma tumi di yea, na anigyeet tumi wie awerehoo. nanso amumuyefoo de aniwuo ne ahohora ba. **6** **14** Akyirisanfoo b̄nya akatua sedee w̄n akwan tee, Tenenee bo onokwafao ho ban, na amumuyesem tu na onipa pa nso b̄nya ne dee. **15** Atetekwaa gye ḥb̄oneefoo gu. **7** Obi ye ne ho se ḥdefoo, a nso ḥnni biribira di, nanso oniteefoo dwene n'anammontuo hwee, ḥfofor ȳe ne ho se ohiani, a nso ḥwo ahonya ho. **16** Onyansafoo suro Awurade na ḥdwane b̄one, bebree. **8** Obi ahonya betumi agye no nkwa, nanso nanso ḥkwasea ȳe asowuie ne basabasa. **17** Onipa ohiani nte ahunahuna biara. **9** Teneneefoo kanea a ne bo nkyere fuo no ye nkwasadee, na dee hyerē pa ara, nanso w̄dum amumuyefoo kanea. ḥparam apammone no, wotane no. **18** Ntetekwaafoo **10** Ahantan de nt̄kwa nko ara na ḥba, na wohunu agyapadee ne gyimie, na wode nimdee ba aniteefoo nyansa w̄ w̄n a wotie afutuo mu. **11** Ahonya a abotire. **19** Nnipa b̄neneefoo b̄ekoto nnipa pa anim, ḥnam kwammone soo no hwere nitem so, na dee obo a na amumuyefoo akoto ateneneefoo apono ano. **20** sika ano nkakrankakra no ma ḥd̄oso. **12** Anidasoo a Ahiafoo dee, w̄n ayonkofoo mpo mp̄e w̄n anim w̄tu hye da no bo akoma yadee, nanso anigyiñadee ahwe, nanso adefoo w̄ nnamfonom bebree. **21** Dee a nsa aka no ye nkwa dua. **13** Dee otwiri ahyedee ḥbu ne yonko animtiaa ȳe b̄one, na nhŷira nka dee no betua so ka, nanso dee ḥde obuo ma mmara no, ne Yam ye ma onnibie. **22** W̄n a w̄b̄o po b̄one w̄ma no akatua. **14** Onyansafoo nkyerekyere te nyera ekwan anaa? Nanso won a wohyehye dee eȳe se nkwa asutire, eȳi onipa firi owuo afidie mu. **15** no nya adoee ne nokore. **23** Adwumadenye nyinaa Nhunumu pa de adom ba, nanso atorofoō ekwan de mfasoo ba, na kasa hunu dee, ek̄ ohia mu. **24** so ye den. **16** Ḫbadwemma biara ye n'adee w̄ Anyansafoo ahonya ne w̄n abotire, na nkwasafao nimdee mu, nanso ḥkwasea da n'agymisem adi. agymisem so gyimie aba. **25** Ḫdansenii nokwafao **17** Ḫsomafoō mumuyefoo t̄ amanee mu, nanso gye nkwa, nanso ḥdansekurumni ye ḥdaadaafao. ḥnanmusini nokwafao de abodwoa ba. **18** Dee ḥpo **26** Dee osuro Awurade no w̄ banb̄o a emu ye den, ntenesoō no k̄ ohia ne animguasee mu, na dee otie na eb̄eyē dwanek̄bea ama ne mma. **27** Awurade ntenesoō no, wohye no animuonyam. **19** Akonnedeet suro ye nkwa asutire, eȳi onipa firi owuo afidie mu. a nsa aka ma ḥkra ani gye, nanso nkwasafao kyiri se **28** Ḫman mu nnipa dodooye ḥhene animuonyam, w̄twe w̄n ho firi b̄one ho. **20** Dee ḥne onyansafoo nanso se asomfoō nni ho a mmapomma no see. **29** nante no hunu nyansa, na dee ḥne nkwasafao b̄ no Onipa a ḥwo abodwokyere w̄ nteasee a emu do, na hunu amane. **21** Ḫshaw di ḥb̄oneefoo akyi, na nk̄osoō dee ne bo fu nitem no da agymisem adi. **30** Akoma ye teneneeni akatua. **22** Onipa pa de agyapadee gya mu asomdwoee ma onipadua nkwa, na aniberee ma ne nananom, na wokora ḥb̄oneefoo ahonyadee so ma nnompe por̄. **31** Dee ohye ahiafoo soō no bu w̄n ḥteneneeni. **23** Ohiani afuom nn̄baeet tumi ba pii, Yefoo animtiaa, nanso dee ḥhunu ohiani mm̄b̄o no nanso ntenkyea pra k̄. **24** Dee ḥkyee n'abaa so no hye Onyankopon animuonyam. **32** Se amanehunu tane ne ba, na dee ḥd̄o no no hwe se ḥbetene no. **25** ba a amumuyefoo hwe ase, nanso owuo mu mpo Teneneefoo didi ma w̄n akoma mee nanso, ek̄om teneneefoo w̄ dwanek̄bea. **33** Nyansa te nteasee akoma mu, na nkwasafao mu mpo, eȳi ne ho adi. **34** Tenenee pagya ḥman na b̄one ye animguasee ma nnipa biara. **35** Ḫhene ani s̄ ḥsomfoō nyansani, na ḥsomfoō nimguaseni hye no abufuo.

14 Ḫbaa nyansafoō si ne dan, nanso obaa kwasea de n'ankasa ne nsa dwiri ne dee gu fam. **2** Dee ne nanteet tene no suro Awurade, na dee n'akwan kyea no bu no animtiaa. **3** ḥkwasea kasa ma w̄b̄o n'akyi abaa, nanso anyansafoo ano bo w̄n ho ban. **4** Baabi a anantwie mni no, adididaka no mu da mpan, tekrema yi nimdee aye, nanso ḥkwasea ano woro na ḥnantwie ahoden mu na nn̄baeet pii firi ba. agymisem. **3** Awurade ani hunu baabiara, na **5** Ḫdansenii nokwafao rennaadaa, ḥdansekurumni ehwe amumuyefoo ne apapafoo. **4** Tekrema a ede hwie atoro gu ho. **6** Ḫfedifoo hwehwe nyansa abodwoa ba ye nkwa dua, nanso mnaadaa tekrema nanso ḥnnya, nanso won a w̄w̄o nhunumu nya dwere honhom. **5** ḥkwasea mm̄fa n'agya ntenesoō nimdee nitem. **7** Twe wo ho firi ḥkwasea ho, efiri se, nye hwee, na dee otie ntenesoō no kyere se ḥye worennya nimdee mfiri n'ano. **8** Aniteefoo nyansa ḥnitedefoo. **6** Ahonya bebree w̄ steneneeni fie, ne se w̄bedwene won akwan ho, na nkwasafao nanso amumuyefoo adenya de ḥshaw br̄e won. **7** agyimisem ye mnaadaa. **9** Nkwasafao de b̄one Anyansafoo ano tr̄t̄re nimdee mu; nanso eȳe ho adwensakyera di fe, na won a w̄tene mu na saa na nkwasafao akoma tee. **8** Awurade kyiri aniso w̄. **10** Akoma biara nim ḥyea ḥwo ne mu, amumuyefoo af̄oreb̄o, nanso teefoo mpaeb̄o s̄ na obi foforo rentumi ne no nkye n'anigye. **11** n'ani. **9** Awurade kyiri amumuyefoo akwan, nanso W̄besee mumuyefoo efie, nanso teefoo nt̄modan ḥdo won a wotie tenenee. **10** Asotwe denden w̄ ho b̄eye fr̄omm. **12** Ekwan bi w̄ ho a eȳe w̄ onipa ma dea ḥmane firi ekwan no so, dee ḥtane ntenesoō

Mmebusem 388

15 Mmuae pa dwodwo abufuo, nanso asem a ano ye den hwanyane abufuo mu. **2** Onyansafoo Baabi a anantwie mni no, adididaka no mu da mpan, tekrema yi nimdee aye, nanso ḥkwasea ano woro na ḥnantwie ahoden mu na nn̄baeet pii firi ba. agymisem. **3** Awurade ani hunu baabiara, na **5** Ḫdansenii nokwafao rennaadaa, ḥdansekurumni ehwe amumuyefoo ne apapafoo. **4** Tekrema a ede hwie atoro gu ho. **6** Ḫfedifoo hwehwe nyansa abodwoa ba ye nkwa dua, nanso mnaadaa tekrema nanso ḥnnya, nanso won a w̄w̄o nhunumu nya dwere honhom. **5** ḥkwasea mm̄fa n'agya ntenesoō nimdee nitem. **7** Twe wo ho firi ḥkwasea ho, efiri se, nye hwee, na dee otie ntenesoō no kyere se ḥye worennya nimdee mfiri n'ano. **8** Aniteefoo nyansa ḥnitedefoo. **6** Ahonya bebree w̄ steneneeni fie, ne se w̄bedwene won akwan ho, na nkwasafao nanso amumuyefoo adenya de ḥshaw br̄e won. **7** agyimisem ye mnaadaa. **9** Nkwasafao de b̄one Anyansafoo ano tr̄t̄re nimdee mu; nanso eȳe ho adwensakyera di fe, na won a w̄tene mu na saa na nkwasafao akoma tee. **8** Awurade kyiri aniso w̄. **10** Akoma biara nim ḥyea ḥwo ne mu, amumuyefoo af̄oreb̄o, nanso teefoo mpaeb̄o s̄ na obi foforo rentumi ne no nkye n'anigye. **11** n'ani. **9** Awurade kyiri amumuyefoo akwan, nanso W̄besee mumuyefoo efie, nanso teefoo nt̄modan ḥdo won a wotie tenenee. **10** Asotwe denden w̄ ho b̄eye fr̄omm. **12** Ekwan bi w̄ ho a eȳe w̄ onipa ma dea ḥmane firi ekwan no so, dee ḥtane ntenesoō

no bewu. **11** Owuo ne ɔsεεs da Awurade anim, na nnipa akoma mu dee, ɔnim ma ebora so. (**Sheol h7585**) **12** ɔfedifoo mpe ntenesoo; onnkobisa anyansafoo hwee. **13** Anigye akoma ma anim ye seresere, na akoma a abotoo dwere honhom. **14** Nhunumufoo bedwodwo ano. **15** Se ohene anim te a, εye nkwa, akoma hwelwe nimdee, nanso ɔkwasea ano ka agyimisem. **16** Wɔn a wɔhye wɔn so nna nyinaa ye mmɔbɔmmɔbɔ, nanso anigye akoma wo daa ahosepε mu. **17** Ketewa bi a yεnya a Awurade suro ka ntɔkwa. **18** Nkasee ama onihafoo kwan asi, nanso teneneefoo kwan ye tempon. **19** Obia nyansafoo ma n'agya ani gye nanso oba kwasea bu ne maame animtiaa. **20** Agyimisem ma dee ɔnni adwene ani gye, nanso dee ɔwɔ nteasee no fa ɛkwan a etene so. **21** Nhyehyee a enni afotuo no see, nanso afotufoo bebree ma εye yie. **22** Onipa a ɔma mmuaee a εfata no ani gye, asem a eba berε pa mu no nso ye. **23** Onipa a ɔma akunafoo ahyeε ye pεpεpε. **24** Awurade kyiri amumuyefoo nsusuie, nanso n'ani sa wɔn a wɔye kronn no dee. **25** ɔdufudepεføo de ɔshaw bre n'abusua, nanso dee ɔkyiri kεtεasehye no benya nkwa. **26** ɔteneneeni akoma kari ne mmuaee, nanso omumuyefoo ano woro bøne. **27** Awurade mmεn amumuyefoo koraa nanso ɔte ɔteneneeni mpaæbø. **28** Animu a εtεet ma akoma nya ahomeka, na asem pa ma nnompe ahoðden. **29** Dees otie animka a ɔma nkwa no ne anyansafoo bεbø mu atena ase. **30** Dees otie ntenesoo no nya nhunumu. **31** Awurade suro kyere onipa nyansa, ahobræsee di animuonyam anim.

16 Akoma mu nhyeheyee ye onipa dea, na tekremma mmuaee firi Awurade. **2** εye onipa se n'akwan nyinaa ye kronn nanso Awurade na ɔpεpεpε adwene mu. **3** Fa dee woye nyinaa hye Awurade nsam, na wo nhyeheyee besi yie. **4** Awurade ye biribiaro ma n'ankasa botæs, mpo, ɔhwe omumuyefoo kɔsi amanehunu da. **5** Awurade kyiri akoma mu ahantantoo nyinaa. Nya saa nteasee yi se, wɔremfa wɔn ho nni. **6** Wɔnam ɔðø ne nokore so pata bone; onipa nam Awurade suro so yi bone akwa. **7** Se onipa akwan so Awurade ani a, ɔma n'atamfoo mpo ne no tena asomdwøe mu. **8** Kakraa bi a wɔnam tenenee kwan so nya no ye sene mfasoo pii a wɔnam ntenkyea so nya. **9** Onipa ye ne nhyeheyee wɔ n'akoma mu, nanso Awurade na ɔhwe n'anammontuo. **10** ɔhene anomu kasa te se nkɔmhye, enti ense se n'ano ka dee εnye atentenenee. **11** Nsania ne abrammo a nsisie nni mu firi Awurade; nkariboo a ɔwɔ kotokuo mu no,

ono na ɔyεεs. **12** Ahemfo kyiri bøneye, efiri se ahennwa si tenenee so. **13** Ahemfo ani so ano a eka nokore; na wɔbu onipa a ɔka nokore. **14** ɔhene abufuhyeε ye owuo somafoo, nanso onyansafoo bedwodwo ano. **15** Se ohene anim te a, εye nkwa, n'adom te se osutobere mu osumuna. **16** εye se wobenya nyansa sene se wobenya sikakoko, se wobenya nhunumu sene se wobenya dwete! **17** ɔteneneeni kwantempon kwati bøne; dee ɔhwe ho no ye sene ahonyadee bebree a ohaw bata ho. **18** n'akwan yie no bo ne nkwa ho ban. **19** Ahantantdi Nhamma aduane a ɔðø wo mu no ye sene nantwie sradenam a ɔtan bata ho. **20** Dee ne bo fu ntεm de mpaapaemu ba, nanso dee ɔwɔ ntoboasee pata ntɔkwa. **21** Nkasee ama onihafoo kwan asi, nanso teneneefoo kwan ye tempon. **22** Obia nyansafoo ma n'agya ani gye nanso oba kwasea bu ne maame animtiaa. **23** Agyimisem ma dee ɔnni adwene ani gye, nanso dee ɔwɔ nteasee no fa ɛkwan a etene so. **24** Nhyehyee a enni afotuo no see, nanso afotufoo bebree ma εye yie. **25** ɔdufudepεføo de ɔshaw bre n'abusua, nanso dee ɔkyiri kεtεasehye no benya nkwa. **26** ɔteneneeni akoma kari ne mmuaee, nanso omumuyefoo ano woro bøne. **27** Awurade kyere n'ano kwan, na n'ano fata ma nkyerεkyere ko so. **28** Abodwøsem te se εwokymε εye ɔkra de, na esa nnompe yadee. **29** ɔkwan bi wɔ hɔ a εye wo onipa ani so, nanso ɔkowie owuo mu. **30** Odwumayefoo akɔnnø ma no ye adwuma den; efiri se ɔpε se ɔkum ne kɔm. **31** Ohuhuni bɔ pɔ bøne, ne kasa te se εgyadεree a εhye adee. **32** Onipa kɔntɔnkye de mpaapaemu ba, na osekuni tete nnamfonom ntam. **33** Basabasayeni daadaa ne yonko na ɔde no fa ekwammone so. **34** Dees obu n'ani no redwene bøneye ho; na dee ɔmua n'ano no ani wɔ bøne so. **35** Edwono ye animuonyam abotire; tenenee mu asetena na ɔde ba. **36** Dees ɔwɔ abodwøkyere no ye sene ɔkoføo, na dee ɔmfa abufuo ye sene dee ɔko fa kuropøn. **37** Wɔtwe ntonto de hwehwe dee Awurade pe, nanso ne gyinasie biara firi Awurade.

17 Aduane mmøwe a asomdwøe wɔ ho ye sene efie a apontoø ahye no ma a nso basabasayε wɔ mu. **2** ɔsømføo nyansafoo bedi ɔba nimguaseføo so, na obenya ne kyεfa wɔ agyapadee no mu se anuanom no mu baako. **3** Kyεmfere wɔ hɔ ma dwete na fononoo wɔ hɔ ma sikakoko nanso Awurade na ɔso akoma hwe. **4** Omumuyefoo tie nsusuie bøne; ɔtoroføo ye aso ma adwen bøne tekrema. **5** Dees ɔdi ahiaføo ho fe no bu wɔn Yεføo animtiaa; na dee ɔfo amanehunu soø no benya asotwe. **6** Mmananom ye masasiriwa animuonyam, na awoføo ye wɔn mma ahohoahoa. **7** Anokrokro nye mma ɔkwasea, saa ara na ano a edi torø mfata ɔhene. **8** Kεtεasehyε daadaa dee ɔma; ɔgye se εbema no nkonom. **9** Dees obu n'ani gu mfomsoo so no ma ɔðø ɔkwan, na dee ɔbo soø no tete nnamfonom ntam. **10** Nkaanim so onipa a ɔwɔ nhunumu ani sene mmaa ɔha a wɔbø ɔkwasea. **11** Onipa bøneføo ani wɔ atuatee nko ara so na wɔbesoma odwumayefoo tirimuødenføo aksø ne so. **12** εye se wobehyia sisire a wɔawia ne mma

sene okwasea a oregyimie. **13** Se obi de bone tua a woafom noo no asem ye dene sene kuropon a papa so ka a, bone rempa ne fie da. **14** Ntakwa ewo banbo, akyinnyegye te se abankesewa apono a ahyeasee te se dee woretue suka; enti gyae ma enka woabram akyire. **20** Onipa anom asem so aba ma na ankofa oham amma. **15** Se wobegyaa dee odi ɔyafunu mee, nnobae a n'anofafa twa no mee no. fo ne se wobebu dee odi bem kumfo no, Awurade **21** Tekrema kura nkwa ne owuo tumi, na won a kyiri ne mmienu. **16** Sika a ewo okwasea nsam ho wodo no no bedi n'aba. **22** Dee wanya yere no anya nni mfasoo, efiri se onni botae biara se obehunu adepa na onya adam firi Awurade ho. **23** Ohiani sre nyansa. **17** Adamfo kyere odo ebere nyinaa mu, ahummoboro, nanso ɔdefoo de kasaden bua no. **24** wo wo onua barima ma ahokyere bere. **18** Obi a ne nnamfonom daoso betumi ahwe ase, onni adwene no na ode ne nsa hye krataa ase di nanso adamfo bi wo ho a obefam ne ho asene onua. akagyinamu nam so de si awowa ma ne yonko. **19** Dee ope ntakwa no da bone; dee osi epono tentene no frerere ɔseee. **20** Onipa a ewo akoma kontonkyi no nnya nkoso; dee ne tekrema daadaa no to amanee mu. **21** Dee ewo oba kwasea no di awerehoo; oba kwasea agya nni anigye. **22** Akoma mu anigye ye aduro esa yadee, nanso honhom a apekye no wewe nnompe. **23** Omumuyefoo gye adanmudee wo esum ase de kyea atentenenee. **24** Onipa a ewo nhunumu no ani ko nyansa so, na okwasea toto n'ani kosi asase ano. **25** Obi kwasea hye n'agya awerehoo, na omu dee onyinsenee no no di yea. **26** Enye se wotwe dee odi bem aso, anaase wotwa adwumayefoo mmaa wo won nokoredie enti. **27** Onimdefoo dwene n'anom kasa ho, na dee ewo nhunumu no wo abodwo. **28** Mpo se okwasea ye dinn a wobu no se onyansafao, na se omua n'ano a wobu no se ewo nhunumu.

18 Ohonankani ye pesemenkomenya; na emfa atentenenee nyε hwee. **2** Okwasea nni nhunumu ho anigye na mmom dee ope ara ne se ode n'adwene beto dwa. **3** Se amumuyesem ba a animtiabu di so, na aniwuo nso di animguasee akyi. **4** Onipa anom nsem ye nsuo a emu do, na nyansa asutire ye asuwa a eredu ahuro. **5** Enye se wodi ma omumuyefoo anaase wobu dee odi bem atenkyea. **6** Okwasea ano de akasakasa ba na n'ano frerere ohwee. **7** Okwasea ano ye ono ara seee na n'anofafa ye ne kra afidie. **8** Osekuni anom asem te se mfremfremadee; ewurawura ko onipa akwaa mu nyinaa. **9** Dee ototo n'adwuma ase no nuabarima ne dee oye ɔseefoo. **10** Awurade din ye abantente a eye den; ahotefoo dwane kota na wonya banbo. **11** Adefoo ahonyadee ne won kuropon a woabo ho ban wofa no se ofasuo tenten a wontumi mforo. **12** Ansa na onipa behwe ase no onya ahomasoo akoma, na ahobreasee di animuonyam anim. **13** Dee ontie asem ansa na wama mmuae no, eno ne ne gyimie ne n'animguasee. **14** Onipa sunsum na ehye no den wo yadee mu na honhom a apekye dee, hwan na ope? **15** Nhunumu akoma nya nimdee; na anyansafao aso nso hwehwe. **16** Akyedee bue ekwan ma dee ode ma na ede no ba atitire anim. **17** Eye dee obo ne nkuro kane no se n'asem ye de, kosi se ofosor beba abebisa no msem no mu. **18** Ntontobu twa akyinnyegye so, na epata atamfoo. **19** Onua

19 Ohiani a ne nantee ho nni asem no ye sene okwasea a n'asem mfa ekwan mu. **2** Mmodemmo a nimdee nka ho no nyε, saa ara na ntimpɛ a ema obi yera ekwan nso nyε. **3** Onipa agyimisem see n'abrabo, nanso n'akoma huru tia Awurade. **4** Ahonya frerere nnamfonom beebree; nanso ohiani adamfo gya no ho. **5** Adansekurumni benya n'akatua, na dee otwa nkontompo remfa ne ho nni. **6** Nnipa pii pe adam firi sodifoo nkyen, na dee okye adee ye obiara adamfo. **7** Ohiani abusuafao nyinaa po no, na saa ara na ne nnamfonom po no! Mpo ohwehwε won pe se ope won kyew, nanso onhunu won baabiara. **8** Dee onya nyansa no do ne kra; dee ope nhunumu no nya nkoso. **9** Adansekurumni benya asotwe, na dee otwa nkontompo no beyera. **10** Akesessem mfata okwasea, anaase ako a bedi mmapomma sol! **11** Onipa nyansa ma no ntoboasee; se obu n'ani gu mfomsoo bi so a ehye no animuonyam. **12** Ohene abufuo te se gyata mmobom, na n'adom te se esere so bosuo. **13** Obi kwasea ye n'agya ɔseee, ɔyere ntakwapefoo te se nsusoso a entwa da. **14** Afie ne ahonyadee ye agyapadee a efiri awofoo, na ɔyere nimdefoo firi Awurade. **15** Akwadworo de nnahoo ba, na ekom de okwadwofoo. **16** Dee odi nkyerkyere so no bo ne nkwa ho ban, na dee ɔgyaagyaa ne ho no bewu. **17** Dee oye adoe ma ohiani no ye de fem Awurade, na obetua no dee oye no so ka. **18** Tene wo ba, na eno mu na anidasoo wo, na enye won a wode no ko owuo mu no mu baako. **19** Ese se onipa a n'akoma ha no no tua so ka; se woka ma no a wobeyε bio. **20** Tie afotuo na gye nkyerkyere to mu, na awieε no, wobehunu nyansa. **21** Nhyehyεε beebree wo onipa akoma mu, nanso dee Awurade pe no na eba mu. **22** Dee onipa pe ne nokore do; eye se wobeyε ohiani sene se wobeyε ɔtorofoo. **23** Awurade suo ko nkwa mu; na onipa de abotayam home a ohaw bi nni mu. **24** Okwadwofoo nsa ka ayowaa mu na ɔremma so mpo nkɔ n'ano! **25** Twa ofedifoɔ mmaa, na atetekwaa befa adwene; ka dee ewo nhunumu anim, na obenya nimdee. **26** Dee oba n'agya korɔno na ɔramo ne maame no ye oba a ode aniwuo ne animguasee ba. **27** Me ba, se wogyaε nkyerkyere tie a, wobemane afiri nimdee nsem ho. **28** Adansekurumni di atentenenee ho few; na

omumuyefoo ano mene bōne. **29** Wōasiesie asotwe ama fedifoo, ne mmaabō ama nkwaseafoo akyi.

20 Nsa ye ḥefidifoo na nsaden ye ntōkwapefoo; na obiara a nsā bēma wafom ḫawan no nnye onyansafoo. **2** Ḫene abufuhye te se gyata mmobom; na dee ḥhye no abufuo no de nkwa twa so. **3** Eγe onipa animuonyam se ḥbekwati akasakasa, nanso ogiyimifo biara pe ntōkwa. **4** Onihafoo mfuntum n'asase wo ne bere mu; enti eduru twabere a ḥonya hwē. **5** Onipa akoma apedee ye subunu mu, nanso onipa a ḥwo nhunumu no twetwe. **6** Nnipa dodo no ara ka se wōwo odo a ensa da, na hwan na ḥebetumi ahunu ḥonokwafoo? **7** Ḫteneneeni bu ḥbra krontron; nhyira ne ne mma a wōba n'akyi. **8** Se ḥhene tena n'ahennwa so bu aten a, ḥde n'ani hahu bōne nyinaa so gu. **9** Hwan na ḥebetumi aka se, "Mapra m'akoma mu; meye kronton na menni bōne"? **10** Nkariboo ne susudua a ḥnye papa no Awurade kyiri ne mmieni. **11** Mpo wōnam abofra nnayee so hunu no, se ne suban ye kronton ne papa. **12** Aso a wōde te asem ne ani a wōde hunu adee, Awurade na waye ne mmieni. **13** Mma nna nnye wo de, na woanni hia; enna, na wobenya aduanne ama abu so. **14** Ḫtāfoo ka se, "Eγyε, eγyε!" nanso se ḥko a, ḥde dee watō hoahoa ne ho. **15** Sika kokoo wō ho, na nhwenepe nso abu so, na anao a ḥka nimdee nsem ye ḥbohemaa a elo ye nna. **16** Fa obi a ḥdi ḥshoo akagyinamu atadee; se ḥregyina ḥbaa huhufooo akyi a, fa si awowa. **17** Aduane a wōnya no ekwan bone so no ye onipa anomu de, nanso akyire no edane mmosea wō n'anom. **18** Pe afotuo ye wo nhyehye; se wotu ḥsa a, nya ho akwanyere. **19** Osekuni da kokoamisem adi; enti twe wo ho firi onipa a ḥkasa bebree ho. **20** Se obi dome n'agya anaase ne maame a, wōbedum ne kanea wō esum kabii mu. **21** Agyapadee a wōpere ho nya no ahyeasee no renye nhyira akyire no. **22** Nka se, "Metua wo saa bōne yi so kal!" Twen Awurade, na ḥbgeye wo. **23** Awurade kyiri nkariboo a ḥnye papa, na nsisie nsania nso nso n'ani. **24** Awurade na ḥkyere onipa anammontuo. Na ebeye den na obi bete n'ankasa akwan ase? **25** Obi pe ntēm hye bo, ansa na wadwene ho a, osum ne ho afidie. **26** Ḫhene nyansafoo hunu amumuyefoo; na ḥde ayuyamfidie hankra fa wōn so. **27** Awurade kanea hwehwe onipa honhom mu, ehwhe we mu baabiara. **28** Ḫdō ne nokoredie bō ḥhene ho ban; n'addee ma n'ahennwa tim. **29** Mmerantees animuonyam ne wōn ahooden, tidwono nso ne mmasiriu animuonyam. **30** Ḫhwee ne apirakuro hohoro amumuyē mmaaka te akoma mu.

21 Ḫhene akoma da Awurade nsam; ḥkyere no ekwan te se asutene ma ḥko baabiara a ḥpe. **2** Onipa akwan nyinaa tene wō n'ani so, nanso

Awurade na ḥkari akoma. **3** Se woye adepa ne adee a etene a esō Awurade ani sene afōrebo. **4** Ani a etra ntōn ne ahomasoo akoma, ne amumuyefoo asetenaa nyinaa ye bōne! **5** Nsiyefoo nhyehye de mfasoo ba sēdē ntempe kowie ohia no. **6** Ahonya a nkontompo tekrema de ba no ye hulhuo ne owuo afidie. **7** Amumuyefoo basabasaye betwe wōn akyo, efiri se wōmpē se woye dee etene. **8** Onipa a odi fo no akwan ye kontonkye, na dee ne ho nni asem no adeye tene. **9** Suhye twetwē ase baabi tena ye sene se wo ne ḥyere ntōkwapefoo betena efie. **10** Omumuyefoo kōn dō bōne; ḥnni ahummaboro mma ne yōnko. **11** Se wōtwe fedifoo aso a, ntetekwaafoo hunu nyansa, se ḥwkyerēkyere onyansafoo a, ḥnya nimdee. **12** Ḫteneneeni no nim dee ḥrekoso wō omumuyefoo fie na ḥde omumuyefoo no kō ḥsēes mu. **13** Se onipa sisi n'aso wō mmōborōni su ho a ḥno nso besu afre, na wōrennye no so. **14** Kokoam adekye dwodwo akoma, kētēsahye nso pata abufuhye. **15** Se wobu atētenenee a, tenenēefoo anigye nanso eyē ahunahuna ma abōnefōo. **16** Onipa a ḥmane firi nhunumu kwan soō no behome wō awufoo fekuo mu. **17** Dee ḥdi ahosepe akyi no beye ohiani; dee ḥde n̄sā ne ngo no rennya ne ho da. **18** Amumuyefoo de wōn nkwa to ho ma tenenēefoo, na atorofoo ye saa ma wōn a wōye pe. **19** Eγe se wobetena esere so, sene se wo ne ḥyere ntōkwapefōo a n'akoma ha no betena. **20** Nnuane pa ne ngo aye onyansafoo fie ma, nanso ḥkwasea di dee ḥwo nyinaa. **21** Dee ḥti tenenee ne ḥde no ḥnya nkwa, yiedie ne animuonyam. **22** Onyansafoo to hye ahōodenfōo kuropon so na ḥdwiri abandenē a wōn wēre hye mu gu fam. **23** Dee ḥkora n'ano ne ne tekrema no ḥtwe ne ho firi amanenya ho. **24** Ḫhantanni a ḥma ne ho so no, ne din ne "ᬁfedifōo" ḥde ahantan ntrasoo ye adee. **25** Dee ḥkwadwofōo kōn dō no beye owuo ama no, efiri se ne nsa mpe adwumayē. **26** Eda mu nyinaa opere se ḥbenya bebree, nanso ḥteneneeni dee, ḥma a ḥnndo ho. **27** Omumuyefoo afōrebo ye akyiwadee, ne titire ne se ḥde adwemmōne bata ho. **28** Adansekurumdini beyera, na obiara a ḥtie noo no nso wōbēsēe no. **29** Amumuyefoo di akakabensem na ḥteneneeni dee, ḥdwene n'akwan ho. **30** Nyansa, nhunumu ne nhyehye biara nni ho a ḥebetumi aye yie atia Awurade. **31** Wōsiesie aponkō ma ḥko da, nanso nkoniimdie ye Awurade dea.

22 Edin pa ye sene ahonya bebrebe; se wōbedi wo ni ye sene dwete anaa sikakoko. **2** Ḫdefoo ne ohiani wo adee baako, Awurade ne wōn nyinaa Yefoo. **3** Onitefōo hunu amanēhunu a ḥreba na ḥhinta ne ho, nanso atetekwaa kō n'anim ḥonya amane. **4** Ahobreasee ne Awurade suro ma ahonya ne animuonyam ne nkwa. **5** Nkasēe ne mfidie wō amumuyefoo akwan so, nanso dee ḥbo ne kra ho ban no mmēn ho. **6** Kyere abofra ekwan a ḥmfa so,

na se ɔnyini a ɔremfiri so. 7 Adefoo di ahiafoo so, abaa twe n'aso na gye ne kra firi ouwo mu. (**Sheol** na boseagyen i ye dee ɔde fem ɔsomfo. 8 Dee adua amumuyesem no twa ohaw na wobesee n'abufuhye abaa. 9 ɔyamyefoo benya nyiira efiri se one ahiafoo kye n'aduane. 10 Pam ofedifoo na basabasay e nso beko; ntokwa ne atenmidie to atwa. 11 Obi a ɔdo akoma a emu tee na ne kasa ho ye nyam benya daakye, na w'anidasoo renye ɔkwa. 12 Awurade ani wen nimdee, na hunu nyansa, ma w'akoma mfa ekwan tenenee na ɔssee ɔtorofoo nsəm. 13 Okwadwofoo ka se, so. 20 Mfa wo ho mmɔ akowensafoo anaase won "Gyata bi wo mfikyire ho!" anaase, "Wobekum me a wope εnam mmorosoo, 21 efiri se, akowensafoo wo mmɔntene so." 14 ɔbaa waresefoo anomu ye amena donkudonku; dee ɔhye Awurade abufuo ase ntomago. 22 Tie w'agya a ɔwoo woo no, na se wo no beto mu. 15 Agyimisem kyekyere abofra akoma maame bɔ aberewa a, mmu no animtia. 23 To nokore ho, nanso ntenesoo abaa bepamo akyiri. 16 Obi na ntɔn da; nya nyansa, ahoheysoo ne nhunumu. 24 besisi ohiani de ape ahonya anaa ɔbekye ɔdefoo ɔtereneenii agya wo anigyeε bebree; dee ɔwo ɔba adee, ne nyinaa de no kɔ ohia mu. 17 Ye aso na tie nyansafoo no anigye ne ho. 25 Ma w'agya ne wo anyansasem yi; fa w'akoma di me nkyerεkyere akyi, maame ani nnye; ma ɔbaa a ɔwoo woo no nnya 18 efiri se εye se wokora saa nsəm yi wo w'akoma ahosepε. 26 Me ba, fa w'akoma ma me na ma w'ani mu, na ne nyinaa ada w'ano. 19 Sedeet wode wo ho nkɔ m'akwan ho, 27 na odwamanfo yε amena beto Awurade so, merekyerεkyere wo enne, aane donkudonku ɔyere sansani yε ɔdaadaafoo. 28 ɔte, wo. 20 Mentwerε mmɔ aduasa mmaa wo, dee εye twen, te se ɔkwamukafoo na ɔma mimarima mu afotusem ne nimdee, 21 a ɔkyerεkyere wo nokore atorofo dɔoso. 29 Hwan na woadome no? Hwan na ne dee akyinnyeε nni ho, sedeet wobenya mmuaeε ɔdi awereho? Hwan na ɔdi apereapere? Hwan na pa ama dee osomaa wo no anaa? 22 Mmo ahiafoo ɔnwiiwii? Hwan na wapirapira hunaa? Hwan na korɔno, se wɔye ahiafoo enti, na nnsisi won a wonni mogyada n'ani so? 30 Won a wɔkyere nsā ho, na bie wo asenniie, 23 efiri se Awurade bedi won asem wɔka nsā a wɔafratra hwε. 31 Nhwe nsā ani kɔkɔ ama won na wafom afa won a wofom ahiafoo fa. no haa, εbere ε etretwa yere yere wo kuruwa mu, 24 Mfa obi a ne bo ha no adamfo, na mmfa wo ho na ekɔ yoo no. 32 Awieεε no εka te se ɔwo na εwo mmɔ dee ne bo nkyere fu, 25 anye saa a, wobesua boro te se ahurutoa. 33 W'ani behunu nneεma a n'akwan na woakɔtɔ afidie mu. 26 Enye dee ɔde wonhunu da, na woadwene nneεma basabasa ho. ne nsa hye krataa ase di agyinamu, anaase dee 34 Wobεtɔ ntintan te se hyen mu dwumayeni a, ɔdi akagyinamu; 27 na se wonni dee wɔde tua a ɔkura εhyen dua a, erehinhim mu den, na edenkye wɔbehwan wo mpa mpo afiri w'ase. 28 Ntutu tete aboa a wɔde ato hyee; dee wo nananom de sisii aboε a wɔde ato hyee; 29 Wohunu odwumayefoo a ne nsa akokwa ho no. 29 Wohunu odwumayefoo a ne nsa akokwa n'adwuma ho anaa? Ahemfo anim na ɔbesom, na ɔrensom wo mpapahwekkwa anim.

23 Se wo ne ɔhene bi to nsa didi a, hwε dee esi w'anim no yie, 2 Se wɔye adidibrada a, hye wo ho so. 3 Nni n'aduane akɔnno akɔnno no akyi, efiri se saa aduane no daadaa nnipa. 4 Mmiri wo mogyada npe sika; hunu nyansa na to wo bo ase. 5 W'ani bɔɔ sika so ara pe, na atu ayera, ampa ara εbefu ntaban na atu akyi ewiem se okɔdee. 6 Nni obi a ɔye pepeε aduane nni n'akɔnno aduane akyi; 7 efiri se εye obi a εbere biara adwene sika ho. Jka se, "Didi na nom," nanso enye n'akoma mu. 8 Kakra a woadi no wobefo na eno enti wo nkamfo ho remma mfasoo. 9 Nkasa nkyere ɔkwasea, efiri se ɔremfa nyansa a εwɔ wo kasa mu no. 10 Ntutu tete aboa a wɔde ato hyee ngu, na ntra hyee nkɔ nwisiaa mfu mu, 11 efiri se, won Gyefoo ye den, na obedi won asem ama won. 12 Ma w'akoma mmra nkyerεkyere so na wen w'aso tie nimdee. 13 Ntwentwene abofra ntenesoo so; se wode abaa tene no a, ɔrenwu. 14 Fa

abaa twe n'aso na gye ne kra firi ouwo mu. (**Sheol** m'akoma ani begye; 16 se w'ano ka dee etene a me mu adee nyinaa ani begye. 17 Mma w'ani mmere abonefoo, mmom bo Awurade suro ho mmɔden ebere biara. 18 Ampa ara anidasoo wo ho ma wo akoma a emu tee na ne kasa ho ye nyam benya daakye, na w'anidasoo renye ɔkwa. 19 Me ba, tie, ɔhene afa no adamfo. 20 Mfa wo ho mmɔ akowensafoo anaase won "Gyata bi wo mfikyire ho!" anaase, "Wobekum me a wope εnam mmorosoo, 21 efiri se, akowensafoo wo mmɔntene so." 22 Tie w'agya a ɔwoo woo no, na se wo no beto mu. 23 To nokore ho, nanso ntenesoo abaa bepamo akyiri. 24 Obi na ntɔn da; nya nyansa, ahoheysoo ne nhunumu. 25 Ma w'agya ne wo anyansasem yi; fa w'akoma di me nkyerεkyere akyi, maame ani nnye; ma ɔbaa a ɔwoo woo no nnya 26 efiri se εye se wokora saa nsəm yi wo w'akoma ahosepε. 27 na odwamanfo yε amena beto Awurade so, merekyerεkyere wo enne, aane donkudonku ɔyere sansani yε ɔdaadaafoo. 28 ɔte, wo. 29 Hwan na woadome no? Hwan na ne dee akyinnyeε nni ho, sedeet wobenya mmuaeε ɔdi awereho? Hwan na ɔdi apereapere? Hwan na pa ama dee osomaa wo no anaa? 30 Won a wɔkyere nsā ho, na bie wo asenniie, 31 Nhwe nsā ani kɔkɔ ama won na wafom afa won a wofom ahiafoo fa. no haa, εbere ε etretwa yere yere wo kuruwa mu, 32 Awieεε no εka te se ɔwo na εwo mmɔ dee ne bo nkyere fu, 33 W'ani behunu nneεma a n'akwan na woakɔtɔ afidie mu. 34 Wobεtɔ ntintan te se hyen mu dwumayeni a, ɔkura εhyen dua a, erehinhim mu den, na edenkye wɔbehwan wo mpa mpo afiri w'ase. 35 Na wobeka se, "Wobε me, nanso mempira. Woboro me, nanso mente ɔyea biara. εbere ben na menyane akɔpε nsā anom bio?"

24 Mma w'ani mmere amumuyefoo, mfa wo ho mmɔ won; 2 Efiri se, won akoma dwene atirimuodensem ho, na won a no ka dee ede basabasayε ba ho asem. 3 Wode nyansa na esi efie, na nhunumu mu na wɔma etim; 4 εnam nimdee so na wɔnya ademudeε εho ye na na εye fe hyehye n'adan mu. 5 Onyansafoo wo tumi a eso, na onimdefoo nyini ahoden mu; 6 dee ɔretu sa hia akwankyerε, dee ɔrepe nkoniimdie no hia afotufo ɔpii. 7 Nyansa wo akyiri dodo ma ɔkwasea; wo apono ano dwabo mu no ɔnni hwee ka. 8 Onipa obo po bɔne no wobefre no ɔkɔtwebrefoo. 9 Ogyimifoo nhyeheyεε ye bɔne, nnipa kyiri ofedifoo. 10 Se w'abamu go wo ɔhaw mu a, na w'ahoden sual! 11 Gye won a wɔde won reko akokum won no nkwa; na sianka won a wɔto ntintan kɔ akumiie. 12 Se woka se, "Na yennim yei ho hwee a," dee ɔkari akoma hwe no nhunu anaa? Dee ɔba wo nkwa ho ban no nnim anaa? ɔrentua dee obiara aye so ka anaa? 13 Me ba, di εwo, efiri se εye; εwokyem mu

woo ye w'anomu de. **14** Hunu nso se nyansa ye mu. **12** Sikakokoo asomuaadet anaa sikakokoo amapa wo kra de; se wonya a, wowo anidasoo ma daakye, ahyeheyedee te se onyansafoo animka a ñde ma dee na w'anidasoo renye kwa. **15** Nkote ñteneneeni fie ñye aso ma no. **13** Sedee sukyeremma ma ewiem se ñawanmukafoo, na ñenkoto nhye ñ'ateneet so, dwoo wo otwa bere mu no saa ara na osomafoo **16** Ëwom se ñteneneeni hwe ase impen nson de, nokwafoo tee ma won a wòsoma no; na ñma ne nanso ñsore bio, na amumuyefoo de, amanehunu wuranom akomatoyam. **14** Omununkum ne mframbaako ma wohwe ase. **17** Se wo ñtamfoo hwe ase a a emfa osuto mma no te se onipa a ñde akyedee mma ñnye wo de; na se ñsunti a mma w'akoma nni a ñmmfa mma hoahoa ne ho. **15** Ntoboasee ma ahurisie, **18** efiri se Awurade behunu w'adwene na sodifoo ti da, na tekremaberee tumi bu dompe mu. ñrempe na ñbeyi ñ'abufuhyeefi afiri ne so. **19** Enha **16** Se wonya ñwo a, enni ntra so, ne bebrebe bëma wo ho wo abonefоо enti na emma w'ani mmere woafe. **17** Ntaa nkо wo yonko fie, wo ho fono no amumuyefoo nso, **20** efiri se, abonefоо nni anidasoo a, obetan wo. **18** Onipa a ñdi adansekurumu tia ne biara daakye, na wòbedum amumuyefoo kanea. **21** yonko no te se aporibaa, afena anaa bemma a ano ye Me ba, suro Awurade ne ñhene, na mfa wo ho mma nnam. **19** Ñese a ñyare kaka anaa ñnan a ñye apakye adonyefoo ho, **22** efiri se saa baanu yi de ñseebe ñte se dee wode wo ho to ñtorofoo so hiada mu. **20** won so mpofirim, na hwan na ñnim amanehunu ko Dee ñto dwom kyere ñwerehoni no te se dee ñpa a wòbetumi de aba? **23** Yeinom nso ye anyansafoo ntoma gu awobere mu anaa te se nsñ nyinyanyinya Nsenka: Atemmuu a animhwе wo mu no ny: **24** a wòhwie gu afransa so. **21** Se ekõm de wo ñtamfoo Obiara a ñbeka akyere dee ñdi fo se, "Wo ho nni a, ma no aduanie nni; se osukõm de no a, ma no nsuo asem" no nnipa bedome no na amanaman remma no din pa. **25** Na won a wòbu afodifoo fo no ebesi ñnom. **22** Se woye saa a, wobesoso gyasramma agu ñatifi, na Awurade bëma wo akatua. **23** Sedee atifi wòn yie, na nhylira beba won so. **26** Mmuaeet pa a wòhwie gu afransa so. **21** Se ekõm de wo ñtamfoo te se mfeano. **27** Wie wo mfikyidwuma na siesie edi nsekuro de omuna ba. **24** Ñye se wobetena suhye wo mfuo; eno akyi, si wo fie. **28** Nni adansee ntia ase mantweaa bi, sene se wo ne ñyere ntokwapefоо ñy়onko a ñy়ee wo hwhee, na mfa w'ano nnaadaa. betena efie. **25** Nsuonwunu a ñkra a ato baha nya **29** Nka se, "Dee waye me no me nso meye no bi; no te se asemmoda a efiri akyirikyiri. **26** Asutire a dee ñyee no metua ne so ka." **30** Menante faa ahono anaa abura a ayé poto, te se ñteneneeni a onihafoo afuo ho twaa mu wo dee ñnni adwene ñgyaa ne ho ma amumuyefoo. **27** Ñnye se wòdi ñwo bobefuo nso ho; **31** nkasese afu wo baabiara, wira afu ntrasoo, na ñnye fe nso se obi pe animuonyam ma akata asase no so, na aboo afasuo no nso abubu. **32** ne ho. **28** Onipa a ñnni ahoyesoo no te se kuropõn a ñafasuo abubu agu fam.

25 Yeinom ye Salomo mmebusem nkekaho a Yudahene Hesekia afotufoo tweree: **2** Ñye Onyankopon animuonyamhye se wòde asem sie; se wòrerepree asem mu nso hye ahemfo animuonyam. **3** Sedee ñsoro koron na asase mu do no, saa ara na wòrentumi nhwehwe ahemfo akoma mu. **4** Se wayi dwete ho a, dwetedwumfoo tumi de ye adee a echo wo mfasoo; **5** Yi amumuyefoo firi ñhene anim, na tenenee bëma ñ'ahennwa atim. **6** Mma wo ho so wo ñhene anim, na impere dibere wo atitire mu; **7** Ñye ma no se ñbeka akyere wo se, "Bra soro ha," sene se ñbëbre wo ase wo otitire bi anim. Dee wode w'ani ahunu no **8** mpe ñtem mfa nkо ñsenniie, na se awieet no wo yonko gu w'anim ase a edeen na wobey? **9** Se wo ne wo yonko di asem a nna obi foforo ahintasem adi, **10** anye saa a, dee ñbete no begu w'anim ase na edin bëne a wobenya no rempe da. **11** Asem a woka no sedee efata no te se sika kokoo a wòabo se apre de atuatu dwete nsiesie

26 Sedee sukyeremma te ahuhuro bere anaase osuto te wo otwa bere no saa ara na animuonyam mifata ñkwasea. **2** Sedee apatupre tuo anaase asomfena tu danedane ne ho no, saa ara na nnuabò hunu nsi hwhee. **3** Ñkafao abaa wo ho ma ñponko, nnareka wo ho ma afunumu, na abaa wo ho ma ñkwaseefoo akyi. **4** Nhwe ñkwasea agyimisem so mma no mmuaes, anye saa a wo nso beye se ñno. **5** Gyina ñkwasea agyimisem so ma no mmuaes anye saa a ñbeye no se ñnim nyansa. **6** Se wode nkra bi soma ñkwasea a, ete se woatwa w'ankasa nan anaase woatwa basabasay. **7** Apakye nan a awu na esensen ho no, ye abebuseem a eda ñkwasea ano. **8** Eboo a wòakyekyere afam ahiwimmoo so, te se animuonyam a wòde ama ñkwasea. **9** Nkasese dua a ñkura ñkowensani no te se abebuseem a eda ñkwasea ano. **10** Dee ñbo ñkwasea anaa obi hunu paa no te se agyantoni a ñpira nnipa kwa. **11** Sedee ñkraman sane ko ne fec ho no, saa ara na ñkwasea ti ñ'agyimisem mu. **12** Woahunu obi a ñye onyansafoo wo ñ'ankasa ani so? Anidasoo pii wo ñkwasea mu sene no. **13** Ñkwadwofoo ka se, "Gyata wo ñkwan no mu, gyata nenam mmontene no so!" **14** Sedee ñpono di akoneaba wo ne mpontere so

no, saa ara na okwadwofoo twa ne ho wo ne mpa akoma da onipa no adi. **20** Sedeē Owuo ne ḥs̄eē so. **15** Okwadwofoo de ne nsa si aduane mu, na bo nt̄o da no, saa ara, na onipa ani nso bo nt̄o eyē no anihā se obeyi aks n'ano. **16** Okwadwofoo da. (Sheol h7585) **21** Kyemfere wō hō ma dwete na ye onyansafō wo ono ankasa ani so sene nnipa fononoo wō hō ma sikakokō, nanso wonam nkamfo baason a wōdwene asem ho na woabua. **17** Obi a osa a onipa nya so na eso no hwe. **22** Se wōwo okwasea okraman aso twe noo te se obi a oretwam na ḥde wō waduro mu, se wode ḥwōma wō no te se dee ne ho kofra nt̄okwa a emfa ne ho mu. **18** ḥobodamfoo wosi aburoo a, worentumi nnyi agyimisē mfiri a ḥtoto atuo anaa agyan kodiawuo no **19** te se obi a, ne ho. **23** Ma ḥnye wo asenhiā se wobehunu wo ḥdaadaa ne yonko na ḥka se, "Na mede redi agor!" nnwankuo tebea, na ma w'ani nkō w'anantwikuo **20** Yensin hi a, ogya dum; nsekuro nni hō a nt̄okwa so; **24** efiri se, ahonya ntēna ho daa, na ahenkyē too twa. **21** Sedeē gyabidie dane gyasramma na ntēna ho mma awoo ntoantaoaso nyinaa. **25** Se anyina dane ogya no, saa ara na nt̄okwapefō hye wotwa esere no na fofor fifiri na wōboaboa nkoko nt̄okwa mu kutupa. **22** Osekuni anom asem te se so esere no ano a, **26** enneē nnwammaa no bēma mfremfremadee; ḥwurawura ko onipa akwaa mu wo ntoma, na mponkye ama sika a etō mfuo. **27** nyinaa. **23** Sedeē wōde dwete fi adura asankago Wobēnya mmirekyie nufosuo bebree ama wo ne ho no saa ara na anoođe kata amumuye akoma so. **28** Wobēnya mmirekyie nufosuo bebree ama wo ne w'abusuafoo adi ne aduane ama wo mmaawa.

24 Onipa bōne kasa te se dee ḥye, nanso nnaadaa ahyē n'akoma ma. **25** ḥwom se ne kasa ye de dee, nanso ennye no nni, efiri se akyiwadee nson ahyē n'akoma ma. **26** Ebia nnaadaa bekata n'adwemmonē so, nanso n'amumuyesēm bēda adi wō badwa mu. **27** Se onipa tu amena a, ḥbēto mu; se onipa pire ḥboō a, ḥbesane aba ne so. **28** Atoro tekremē kyiri wōn a ḥgu wōn ho fi, na nnaadaa ano de ḥs̄eē ba.

27 Mfa ḥkyena nhoahoa wo ho, na wonnim dee eda bi de beba. **2** Ma ḥfoforo nkamfo wō; na enye w'ankasa; ma emfiri ḥfoforo anomu na enye wo. **3** ḥboo mu ye duru, na anwea ye adeso, nanso okwasea abufuhyeē ye duru sene emu biara. **4** Abufuo tirim ye den, na abufuhyeē see adee, na hwan na ḥbetumi agyina ninkuntwe ano? **5** Animka a eda edwa ye sene odo a asuma. **6** Apirakuro a efiri adamfo nkyen no ye sene otamfō mfeano bebre. **7** ḥwoō nyē dee wameeē akōnō, nanso dee ekom de noo no, dee ḥye nwono ye n'anom de. **8** Onipa a wayera ne fie ekwan, te se anomaa a wafiri ne pirebuo mu rekyinkyini. **9** Ngo ne adulhwam ma akoma ani gye, adamfo ho anigyeē firi n'afotu pa a ḥma. **10** Nnyaa w'adamfo ne w'agya adamfo mu, nkō wo nuabarima fie ḥbere a ohaw ato wōo, na ḥyonko a ḥben wōo no ye sene onuabarima a ḥwo akyirikyiri. **11** Me ba, hunu nyansa na ma m'akoma ani nnye; eno na ḥbēma manya mmuaee ama obiara a ḥbu me animtiaa. **12** Mmadwemma hunu asiane na wōhinta, nanso ntetekwaafoo ko wōn anim kōtō mu. **13** Fa atadee a ḥlye obi a ḥdi ḥhāhōo akagyinamu; se ḥregyina ḥbaa huhufoo akyi a, fa si awowa. **14** Se obi team hyira ne yonko anopahema a, wōbefa no se ḥye nmome. **15** ḥyere nt̄okwapefō te se osuto da nsusoso a ḥnyiae da; **16** se wopata no a, etē se dee wopata mframā anaa wode wo nsa bēssō ngo mu. **17** Dadeē se dadee, saa ara na onipa se ḥfoforo. **18** Dee ḥhwe borōdōma dua so no bedi eso aba, na dee osom ne wura no, wōbēhye no animuonyam. **19** Sedeē nsuo yi animdua kyere no, saa ara na onipa

akoma da onipa no adi. **20** Sedeē Owuo ne ḥs̄eē so. **15** Okwadwofoo de ne nsa si aduane mu, na bo nt̄o da no, saa ara, na onipa ani nso bo nt̄o eyē no anihā se obeyi aks n'ano. **16** Okwadwofoo da. (Sheol h7585) **21** Kyemfere wō hō ma dwete na ye onyansafō wo ono ankasa ani so sene nnipa fononoo wō hō ma sikakokō, nanso wonam nkamfo baason a wōdwene asem ho na woabua. **17** Obi a osa a onipa nya so na eso no hwe. **22** Se wōwo okwasea okraman aso twe noo te se obi a oretwam na ḥde wō waduro mu, se wode ḥwōma wō no te se dee ne ho kofra nt̄okwa a emfa ne ho mu. **18** ḥobodamfoo wosi aburoo a, worentumi nnyi agyimisē mfiri a ḥtoto atuo anaa agyan kodiawuo no **19** te se obi a, ne ho. **23** Ma ḥnye wo asenhiā se wobehunu wo ḥdaadaa ne yonko na ḥka se, "Na mede redi agor!" nnwankuo tebea, na ma w'ani nkō w'anantwikuo **20** Yensin hi a, ogya dum; nsekuro nni hō a nt̄okwa so; **24** efiri se, ahonya ntēna ho daa, na ahenkyē too twa. **21** Sedeē gyabidie dane gyasramma na ntēna ho mma awoo ntoantaoaso nyinaa. **25** Se anyina dane ogya no, saa ara na nt̄okwapefō hye wotwa esere no na fofor fifiri na wōboaboa nkoko nt̄okwa mu kutupa. **22** Osekuni anom asem te se so esere no ano a, **26** enneē nnwammaa no bēma mfremfremadee; ḥwurawura ko onipa akwaa mu wo ntoma, na mponkye ama sika a etō mfuo. **27** nyinaa. **23** Sedeē wōde dwete fi adura asankago Wobēnya mmirekyie nufosuobebree ama wo ne ho no saa ara na anoođe kata amumuye akoma so. **28** Omumuyefō dwane ḥbere a obiara ntāa no, nanso teneneefō koko ye duru se agyata. **2** Atuatee ḥoman nya sodifō pii, nanso onipa a ḥwo nhunumu ne nimdee ma mmara ye adwuma. **3** Sodifō a ḥhye ahiafō so no te se brampōnsuo a esee mfudee. **4** Wōn a wōpo mmara no kamfo amumuyefō, na wōn a wōdi mmara so no si wōn kwan. **5** Abōneefō nte atentenenee ase, nanso wōn a wohwehwe Awurade no, te aseē yie. **6** Ohiani a ne nanteē ho nni asem ye sene ḥdefō a n'akwan ye kontōnkye. **7** Dee ḥdi mmara so ye ḥba a ḥwo nhunumu, nanso dee ḥne adidibradafō bō no gu n'agya anim ase. **8** Dee ḥgye mfentom mmorosō de nya ne ho no ḥboaboa ano ma dee ḥbēye ahiafō adoeē. **9** Se obi nni mmara so a, ne mpaeēbō mpo ye akyiwadee. **10** Dee ḥdi teneneefō anim de wōn fa ekwan bōne so no behwe ḥno ankasa afidie mu, nanso wōn a wōn ho nni asem no bēnya agyapadee a ye. **11** ḥdefō tumi ye onyansafō wō n'ankasa ani so, nanso ohiani a ḥwo nhunumu no hunu sedeē stee. **12** Se teneneefō di nkoni m, nnipa di ahurisie pii; nanso se amumuyefō nya tumi a nnipa cohinta. **13** Onipa a ḥkata ne bōne soō no nnyā nkōsō, na dee ḥka ne bōne na ḥgyae ye no nya ahummōborō. **14** Nhyira nka dee ḥs̄o Awurade ḥbere nyinaa, nanso dee ḥpirim n'akoma no to amanee mu. **15** Omumuyefō a ḥdi nnipa a wōnni mmoa so no te se gyata a obobōm anaa sisire a n'ani abereē. **16** Sodifō tirimūodenfō nni adwene, na dee ḥkyiri mfasoo a wonam ekwan bone so nya no bēnya nkwa tenten. **17** Dee awudie ma ne tiboa bu no fo no, ḥbēye ḥkobōfō aksō ne wu da; mma obiara mmo ne ho ban. **18** Dee ne nanteē ho nni asem no, wōgye no firi ohaw mu, nanso dee n'akwan ye kontōnkye no behwe ase mpofirim. **19** Dee ḥye n'asase so adwuma no bēnya aduane pii, nanso dee ḥdwene nneēma hunu ho no bēnya ne so ne ne hia. **20** Wōbēhyira onipa nokwafoo pii, na dee ḥpere pē ahonyadee no remfa ne ho nni. **21** Animhwe nyē, nanso aduane

kakra enti nnipa ye bøne. 22 Dee øye pepæe pere se øbøye ødefoo na ønnim se ohia retwen no. 23 Dee øka obi anim no beso nnipa ani akyire asene dee øwo tekremade. 24 Dee øbo n'agya anaa ne maame korøno na øka se, "Eneye bøne" no, one øseefoo na øbo. 25 Ødifodepefoo de mpaapaemu ba na dee øde ne ho to Awurade so no bønya nkøsoo. 26 Dee øgye ne ho die no ye økwasea, na dee ønante nyansa mu no wøbegye no. 27 Dee øma ahiafoo no, hwee renhia no, nanso dee øbu n'ani gu wøn so no nya nnome pii. 28 Se amumuyefoo nya tumi a, nnipa kohinta; na se amumuyefoo ase tøre a, teneneefoo ase døre.

29 Obi a øka so ye tufoantee wø animka pii akyi no wøbesee no mpofirim a worentumi nisi ano.

2 Se teneneefoo di yie a, nnipa no di ahurisie; se amumuyefoo di nnipa so a, wosi apinie. 3 Onipa a ødo nyansa no ma n'agya anigye, nanso nnwamanfoo yonko see n'ahonya. 4 Øhene nam atentenenee so ma øman no asomdwøee, nanso dee øde adifudepe gye adammudee no bo øman no. 5 Obiara a øadaaa ne yonko no sum ne nan afidie. 6 Ødebøneyefoo bøne sum no afidie, nanso øtemeneeri betumi ato dwom ama n'ani agye. 7 Ahiafoo atenteneebuo ho hia teneneefoo, nanso amumuyefoo nni saa tema no. 8 Fødifoø de basabasaye ba kuropøn mu, nanso anyansafoo dwodwo abufuo ario. 9 Se onyarsafoo de økwasea kø aseenniø a, økwasea no bobom kasa di fe, na asomdwøee mma. 10 Mogyapefoo kyiri ønokwafoo, na wohwehwe se wøbekum dee øtene. 11 Økwasea da abufuo nyinaa adi, nanso onyarsafoo hye ne ho so. 12 Se sodifoø tie nkontoposem a, n'adwumayefoo nyinaa beye amumuyefoo. 13 Ohiani ne øhyesofoo nyinaa wø saa adee baako yi: Awurade ma wøn baanu nyinaa ari a wøde hunu adee. 14 Se øhene di ahiafoo asem yie a, n'ahennwa betim hø daa. 15 Ntenesoo abaa ma nyansa, na abøfra a wøde ne pe ma noo no, gu ne ne anim ase. 16 Se amumuyefoo di yie a, bone nso kø so, na teneneefoo behunu wøn asehwæs. 17 Tene wo ba so, na øbøma wo asomdwøee; øbøma wo okra ani agye. 18 Se anisoadehunu nni hø a, nnipa no ye basaa; na nhýira nka dee odi mmara so. 19 Wømmfa anomu nsem nko ara ntene øsomfoø so, ote asee dee, nanso øremfa. 20 Wohunu obi a øpere ne nsem ho anaao? Økwasea mu wø anidasoo sene no. 21 Se obi korøkorø ne øsomfoø firi ne mmøfraase a, awiee no øde awerøhoø na øbøba. 22 Onipa a ne bo afuo de mpaapaemu ba, na dee ne bo nkyere fu no ye bøne pii. 23 Onipa ahomasoo bre no ase, nanso dee øwo ahobreasø no nya animuonyam. 24 Dee øboa økorømfoø no ha øno ankasa ho. Wøama waka ntam enti øsuro se øbedi adansee. 25 Onipa ho suro betumi aye afidie ama wo, na dee øde ne ho to Awurade so no, wøbegye no. 26 Bebree hwehwe se wøbenya øhene ne no akasa, nanso onipa nya

atentenenee firi Awurade nkyen. 27 Teneneefoo kyiri atorofoo; na amumuyefoo kyiri wøn a wøn akwan tene.

30 Yake babarima Agur nsem a økaæs a øye nkømhye: Saa øbarima yi ka kyereet Itiel ne

Ukal se: 2 "Me na mennim hwee koraa wo nnipa mu, menni onipa nteasee. 3 Mensuaa nyansa, na menni Økronkronni no ho nimdee nso. 4 Hwan na waforo øko soro na wasiane aba fam? Hwan na wabo inframa boa wø ne nsa mu? Hwan na øðø a n'atadee abo nsuo boa? Hwan na øðø asease hahanaa yi? Ne din de sen, na ne ba barima nso din de sen? Se wonim a ka kyere me! 5 "Onyankopøn asem biara ye nokore; øye kyem ma wøn a wødwane toa no. 6 Mfø biribi nka n'asem ho, anye saa a øbekø w'anim ama woayé otorofoo. 7 "Ao Awurade, nneema mmienu na mehwehwe firi wo nkyen; mfa nkame me ansa na mawu. 8 Yi atorø ne aholhwisem firi me mu; mma mennye ohiani anaa ødefoo; nanso ma me dee medi daa. 9 Anye saa a, ebøa menyø me ho pii ama mapø wo na maka se, 'Hwan ne Awurade?' Anaa meye ohiani na mabo korøno, na ama magu me Onyankopøn din ho fi. 10 "Nseø øsomfoø din nkyere ne wura; se wøye saa a, øbedome wo na wobetua so ka. 11 "Nnipa bi dome wøn agyanom, na wønmhyira wøn maamenom nso; 12 Wøn a wøtene wø wøn ankasa ani so a enso wønhohoroo wøn ho fi; 13 wøn a wøn ani tra ntøn, na wøbu animtiaa; 14 wøn a wøn se ye økofena na sekammoa hyehye wøn apantan wøn na wøbetøre ahiafoo ase afiri asase so, na woayi onibie afiri adasamma mu. 15 "Amemem wø mmammaa mmienu a woteam se, 'Fa ma me! Fa ma me.' 'Nneema mmiensa na emmee da. Dabi, nneema enan wø hø a enka da se, 'Eye!' 16 Damena, obonini awotwaa, asase a øye wesee daa, ne ogya a enka da se, 'Eye!' (Sheol h7585) 17 "Ani a eyi agya ahi, na øbu ena animtia no, bønhwa ho anene betu, na apete abedi. 18 "Nneema mmiensa na øye me nwawanwa, enan na mente asee: 19 Ekwan a økødees nam so wo ewiem, sedee øwo nante øbotan so, ekwan a øhyen nam so wo øpo hanahaa so, ne sedee øbarima do ababaawa. 20 "Øbaa waresefoo ekwan nie: Ødidi, øpepa n'ano na øka se, 'Menyeø mfomsoø biara.' 21 "Nneema mmiensa na ema asase woso, enan na asase entumi nnyina ano: 22 akoo a wabeye øhene, økwasea a wadiid amee, 23 øbaa a wømimpe no na wawaree, afenaa a øtu n'awurakwaa tena n'anann mu. 24 "Nneema nketenkete enan na øwo asase so, nanso wøye anyansafoo ankasa: 25 Ntetea ye øbødees nketewa a wønni ahoøden, nanso wøbaoboøa wøn aduane ano ahuhuro bere mu; 26 Nkukuban—ye øbødees a wønni ahoøden, nanso wøye wøn afie wø abotan mu, 27 ntutumme nni øhene, nanso wøsa so akuakuo, kø won anim; 28 wøtumi de nsa kyere økotere, nanso wøhunu no aberempøn

ahemfie. 29 “Nneεma mmiεnsa na wɔwɔ aberempɔn nanteε, εnan na wɔkeka wɔn ho te se aberempɔn: 30 gyata, mmoadoma shene a, biribiara mma no hu; 31 akokɔnini a ɔretutu taataa, ɔpapo, ne ɔshene a n’asraafɔ atwa ne ho ahyia. 32 “Sε woayɛ ɔkwasea ama wo ho so, anaa woadwene bɔne a, ma w’ani nwu na mua w’ano! 33 Sεdεeε wɔka nufosuo nu mu a sradee firi mu ba na wɔkyinkyim hwene a εtu mogya no, saa ara na abufuo de akasakasa ba.”

31 Ohene Lemuel nsem a εye nkɔmhye a ne maame kyereε no: 2 Ao me babarima, me yafunu ba, Ao mebohye ba, 3 nsεe w’ahooden wɔ mmaa ho, wɔn a wɔgu ahemfo asu no. 4 Lemuel, nsā nyε mma ahemfo; asanom nyε mma ahemfo, εnse sε sodifoo pere nsaden ho; 5 sε wɔnom nsā a, wɔn were befiri dee mmara no ka, na wɔn a wɔdi wɔn nya no rennya dee wɔwɔ ho ekwan. 6 Fa nsaden ma wɔn a wɔresε, na fa nsā ma wɔn a wɔwɔ amanehunu mu; 7 Momma wɔnnom, na wɔn were mfiri wɔn hia na wɔnnkae wɔn awerehɔ bio. 8 Kasa ma wɔn a wɔntumi nkasa mma wɔn ho, kasa ma mmiborɔfɔ yiedie. 9 Kasa na bu atertenenee; kasa ma ahiafɔo ne onnibie yiedie. 10 ɔyere pa, hwan na əbenya? ɔsom bo pa ara sene nhwene pa. 11 Ne kunu wɔ ne mu aphotoso pa ara na biribiara a εwɔ boɔ nñhia no. 12 ɔde dee εye bre no, na εnyε ɔhaw, ne nkwa nna nyinaa mu. 13 ɔhwehwe odwannwi ne asawaan ode ne nsa nwono wɔ fe so. 14 ɔte sε adwadifoo ahyen, ɔde ne nnuane firi akyirikyiri ba. 15 Adeε nya nkyeeε no na wasore; ɔsiesie aduane ma n’abusuafo na ɔkyekyε nnwuma ma ne mmaawa. 16 ɔdwene afuo ho, na ɔtɔ; ofiri dee onya mu ye bobefuo. 17 ɔde nsi ye n’adwuma; n’abasa mu wɔ ahooðen ma n’adwuma. 18 ɔhwε sε n’adwadie ho wɔ mfasoɔ, na ne kanea ennum anadwo. 19 Daa, na ne nsa kura tadua mu a ne nsateaa nso retoatoa asaawa. 20 ɔgo ne nsam ma ahiafɔo na ne nsa so onibie so. 21 Sε sukyeremma tɔ a ne yam nhyeheyε no wɔ ne fiefɔo ho; efiri sε wɔn nyinaa wɔ aduradeε a wɔde ko awɔ. 22 ɔye ne mpasotam; na ɔfira nwera ne serekye ntoma. 23 Ne kunu wɔ animuonyam wɔ kuropɔn εpono ano, baabi a one asase no so mpanimfɔo tena. 24 ɔpempam nwera ntadeε tontɔn, na ɔtu abowomu ma adwadifoo. 25 ɔwɔ ahooðen ne animuonyam; na ɔnsuro nna a εwɔ n’anim. 26 ɔkasa nyansa mu, na nokore nkyerekyere wɔ ne tekremε so. 27 ɔhwε ne fidua mu nnwuma so na onnyegye anilha so. 28 Ne mma sore a wɔfρε no nhylra; ne kunu nso saa ara, na okamfo no sε, 29 “Mmaa piι ye mneεma a εwɔ edin, na wo dee, wosene wɔn nyinaa.” 30 ɔbaa kɔnɔfɔ ye nnaadaa, na ahoɔfe twam ntεm so; nanso ɔbaa a ɔsuro Awurade no fata nkamfɔo. 31 Fa abasobodeε a wanya no ma no, na wɔnkamfo ne nnwuma wɔ kuropɔn εpono ano.

Ɔsenkafo

1 Yeinom ne nsem a Ɔsenkafo, ɔhene Dawid babarima a ɔye ɔhene wɔ Yerusalem see: **2** "Ahuhudee! Ahuhudee!" Ɔsenkafo no na ɔse. "Ahuhudee mu ahuhudee Biribiara ye ahuhudee." **3** Edeen na onipa nya firi n'adwumaye nyinaa mu? Deen na ɔnya firi dee enti ɔkum ne ho ye no awia so no? **4** Awoo ntoatoasoo ba na eko, nanso asase tim ho daa. **5** Owia pue na owia koto, na eyé ntém ko dee epue firiie ho. **6** Mframa bo kó anafoo fam na edane hwe atifi fam; ekyinkyini ka baabiara na esane bo fa ne kwan so. **7** Nsubontene nyinaa tene kógu epo mu, nanso epo nyé ma da. Baabi a nsabontene no firie no elo na wosane kó bio. **8** Biribiara ye obre a eboro dee obi beka so. Ani nhwe adee nwie da na aso nso ntie nsem mma emmu so da. **9** Dee aba no beba bio, dee woayé no, wobeyé bio; adee foforo biara nni owia yi ase. **10** Biribi wɔ ho a wobetumi aka wo ho se: "Hwe! Yei ye ade foforo" anaa? Ewo ho dada firi tete nteredee; ewo ho ansa na woooo yen. **11** Wønnakae tetefoo no, na won a wonnya nnwoo won no nso won a wøbedi won akyi no renkae won. **12** Me, Ɔsenkafo, na meye Israelhene wɔ Yerusalem. **13** Metuu me ho sii ho se mede nimdee besua aye nhwehemu wɔ biribiara a woýe no owia yi ase ho. Adesoa duruduru ben na Onyankopon de ato adasamma soo yi! **14** Mahunu biribiara a woýe no owia yi ase; ne nyinaa nka hwhee, ete se dee obi de mmirika taa mframá. **15** Dee akyea no, wontumi ntene; na dee enni ho no, wontumi nkan. **16** Mekaa wɔ me ho se, "Hwe, manyini na manya nimdee bebree asene obiara a watena Yerusalem ahennwa so ansa na merebedi adee. Manya nhunumu ne nimdee mu osuahunu." **17** Afei, meye m'adwene se mëhwehwe na mate nimdee ase, eñe abødamsèm ne nkwasæsem. Nanso mehunu se yei nso te se dee obi di mmirika taa mframá. **18** Niimdee bebree de awerehoo na eba; nyansa bebree de ahohiahia bebree ba.

2 Mekaa m'akomam se, "Afei bra, mede anigyeës bessò wo ahwe na yeahunu dee eyé." Nanso, ankosi hwee. **2** Mekaa se, "Oseré ye nkwasædeé. Na edeen na anigyeë tumi ye?" **3** Mepës se mehunu dee eyé pa ara ma yen wɔ ebere tiawa a yewo wo asase yi so. Enti meyeë m'adwene se mede nsà bessèpè me ho na mahwehwe, ahunu nkwasæsem aseykyere, a m'ankasa dee, mennye òkwasea. **4** Mede me nsa hyé nnwuma akësé ase; mesisii adan yé bobé nturo. **5** Meyëe nturo ne ahomegyebea na meduaduaa nnuaba ahodoa bebree wɔ mu. **6** Mesisii nsukorae a metwe nsuo afiri mu, de agugu nnua a ɔrenyini no so. **7** Metoo nkao ne mfenea, na menyaa ebinom nso a wøwoo won wɔ me fie. Afei nso menyaa anantwie ne nnwan bebree sene obiara a wadi m'anim wɔ Yerusalem. **8** Mepës dwete ne sikakoko, gyegyee ahemfo ne amantam no ademudee kaa ho. Mefaa mmarima ne mmaa nnwomtofoo, pës mmaa atenae nso; dee eyé obarima akoma anigyeës biara. **9** Megyee edin sene obiara a wadi m'anim wɔ Yerusalem. Yeinom nyinaa mu no, me niimdee koo so yée adwuma. **10** Dee m'ani hwehwé biara, mamfa ankame no; mansi m'akoma anigyeë ho ekwan. M'akoma ani gyee me nnwuma nyinaa ho, na yei ye m'adwumaye so akatua. **11** Nanso se mehwé dee me nsa aye nyinaa ne dee mabreanya a, ne nyinaa nka hwhee, ete se dee wotu mmirika taa mframá. Mannya mfasoo biara wɔ owia yi ase. **12** Mede m'adwene koo nimdee, abødamsèm ne òkwaseaem so. Edeen bio na dee wøadi ɔhene adee betumi aye asene dee wøayé dada no? **13** Mehunu se, nimdee ye sene nkwasæsem, sedee hann ye sene esum no. **14** Onyansafo aní wɔ ne tirim, na òkwasea dee, ɔnante esum mu; nanso mehunu se wøn nyinaa hyebere ye pe. **15** Afei mesusu m'akomam se, "Òkwasea hyebere bëto me nso. Enti se mehunu nyansa a, mfasoo ben na menya?" Mekaa wɔ m'akomam se, "Yei nso nka hwhee." **16** Te se òkwasea no, ɔnyansafo nso, wörenkae no daa; nna a ɔreba no mu, wörenkae won baanu no. Te se òkwasea no, onyansafo nso bëwu! **17** Eni enti aseten fonoo me, na adwuma a yeyé wɔ owia yi ase no haa me. Ne nyinaa ye ahuhudee, te se dee wotu mmirika taa mframá. **18** Mekyirii dee maye adwuma ape nyinaa wɔ owia yi ase, ɔfiri se, ɔsé se megya ho ma dee obedi m'adee. **19** Na hwan na onim se onipa ko no beye onyansafo anaa òkwasea? Nanso dee mabiri me mogya ani ape wɔ owia yi ase nyinaa beko ne nsam. Yei nso ye ahuhudee. **20** Enti mepaa aba wɔ owia yi ase adwumaden ho. **21** Na onipa befiri ne nimdee, nyansa ne adwumaye ho nimdee mu aye n'asédeé, na afei ɔsé se ogya n'adwumaye so aba ma obi a ɔnyeyé adwuma biara. Yei nso ye ahuhudee, na ɔha adwene. **22** Edeen na onipa nya firi ne bré ne dadwene a òde ye adwuma wɔ owia yi ase mu? **23** Ne nkwa nna nyinaa, n'adwumaye ye oyea ne ɔshaw; anadwo mpo n'adwene ye adwuma. Yei nso ye ahuhudee. **24** Biribiara nsene se onipa bedidi na wanom na wanya ahomeka wɔ adwumaye mu. Yei nso mehunu se ɔfiri Onyankopon, **25** ɔfiri se eyé ɔno a, anka hwan na obetumi adidi anaase obenya ahomeka? **26** Onipa a ɔso Onyankopon ani no, ɔma no nimdee, nyansa ne anigyeë, nanso omumuyefoo dee, ɔma ɔboaboa ahonyadee ano ma dee ɔso Onyankopon ani. Yei nso ye ahuhudee, sedee wðe mmirikatu taa mframá.

3 Biribiara wɔ ne beré, na dwumadie biara a ɔwo osoro ase wɔ ne beré. **2** Awoo wɔ ne beré, na owuo wɔ ne beré, ogu wɔ ne beré, na otwa nso wɔ ne beré, **3** ɔkum wɔ ne beré, na ayaresa wɔ ne

berε, əbubu wō ne berε, na əsi nso wō ne berε, 4 bere ne yonko. Yei nso ye ahuhudeε, mmirika a agyaadwotwa wō ne berε, na əsereε nso wō ne berε, wotu taa mframia. 5 Əkwasea bobo ne nsa gu ne ho awerəhoo wō ne berε, na asa wō ne berε, 5 aboo na əsεe ne ho. 6 Nsa ma baako a asomdwoee wō hwetee wō ne berε, na aboo anoboa wō ne berε, mu ye sene nsa ma mmienu a əbre bata ho. Ete se akwaaba wō ne berε, na nanteyie wō ne berε, 6 dee wotaa mframia. 7 Afei nso mehunuu biribi a adehwehwe wō ne berε, na adehwereε wō ne berε, ənka hwee wō owia yi ase: 8 Na əbarima bi wō hō a adekora wō ne berε, na adetoguo wō ne berε, 7 əye ankonam; ənni əbabarima anaa onuabarima. adee mu sunsuane wō ne berε, na ne pempam wō N'adwumaden amma n'awieε da, nanso n'ani anso ne berε, kommye wō ne berε, na kasa wō ne berε, n'ahonya. Əbisaa ne ho se, "Na hwan na merebre 8 ədo wō ne berε, na ətan wō ne berε, əko wō ne ama no, na aden enti na mede anigyeε kame me berε, na asomdwoee wō ne berε. 9 Mfasoo ben kra?" Yei nso ye ahuhudeε, εye əshaw kwa. 9 Baanu na odwumayefoo nya firi n'adwumaden mu? 10 ye sene əbaakofoo, əfiri se wonya wōn adwumaye so Mahunu adesoa a Onyankopon de ato nnipa so. mfasoo a eso ari: 10 Se əbaako hwe ase a ne yonko 11 Wayε biribiara fefe wō ne berε mu. Əde nkwa betumi aboa no. Nanso onipa a əhwe ase a ənni a ənsa da ahyε nnipa akoma mu, nanso wontumi əboafao no ye mməbə. 11 Bio, se baanu da bō mu a, nte dee Onyankopon aye firi ahyeasε kəsi awieε wōka wōn ho hye. Na εbeye den na əkəntenkorə no ase. 12 Menim se biribiara nni hō a εye ma aka ne ho hye? 12 Əbaakofoo dee, wōbetumi aka no nnipa kyεn se wōbegye wōn ani na wayε dee εye ahyε nanso baanu tumi pere wōn ti. Homa a wōawə εbere a wōte ase. 13 Se obiara bədidi na wanom na wanya anigyeε wō ne dwumadie nyinaa mu, yei nyansafoo a ədi hia ye sene ohene akokoraa a əye ne Onyankopon akyεdeε. 14 Menim se biribiara a kwasea na əntie kəkəbə bio. 14 Ebia na əbabunu no Onyankopon ye no betena hō daa, wōrentumi mfa firi mneduaifie na əbedii adee anaase wōwoo no too biribi nka ho na wōrentumi nyi biribi mfiri mu. Onyankopon ye yei sədee nnipa de anidie bəma no. 15 Biribiara a əwə hō ənne no, aba pen, na dee əbeba no nso aba dada; na Onyankopon befrē dee asi dada no ama akontabuo. 16 Na mehunuu biribi foforə wō owia yi ase se: Amumuyesəm wō dee atemmuo wō, atətenteneneebəa no, amumuyesəm wō hō. 17 Medwenee wō m'akomam se, "Onyankopon bəbu teneneefoo ne amumuyefoo nyinaa atən, əfiri se adwuma biara bənya ne berε, adeye biara ne ne berε." 18 Afei medwenee se, "Nnipa dee, Onyankopon sə wōn hwe ma wəhunu se wote se mmoa. 19 Onipa hyεberε te se mmoa dee, na əda hō ma wōn nyinaa. Sədee əbaako wuo no, saa ara na əfօforə nso wuo. Wōn nyinaa wō ahomes baako; onipa nni biribi a əde kyεn aboa. Biribiara ye ahuhudeε. 20 Wōn nyinaa kə faako; wōn nyinaa firi dətəs mu na wōsane kə dətəs mu. 21 Hwan na ənim se onipa honhom foro soro, na aboa dee siane kə asase mu anaa?" 22 Enti mehunuu se biribiara nni hō a εye ma onipa kyεn se n'ani beka n'adwuma ho, əfiri se əno ne ne kyεfa. Na hwan na əbetumi de no asane aba se əmmehwe dee ebəsi ne wuo n'akyi?

4 Bio, mehwε mehunuu nhyesəo a ərekə so wō owia yi ase: Mehunuu wōn a woredi wōn nya no nisuo na wonni əwerεkyekyefoo biara; tumi no wō wōn nhyesəo no nsam na wonni əwerεkyekyefoo biara. 2 Na mekaa se: Awufoo a wōawuwu dada no ani gye sene atεasefoo; wōn a wōda so wō nkwa mu no. 3 Na dee əye sene baanu yi ne dee ənnyia mmaε, dee ənnyia nhunuu bone a wōye wō owia yi ase. 4 Na mehunuu se adwumaye mu əbre ne dee onipa tumi ye nyinaa nnyinasoo ne se, n'ani

no mmesa no, wontumi ntete mu ntem. 13 Əbabunu nyansafoo a ədi hia ye sene ohene akokoraa a əye no. 2 Mpe ntem nkasa, mma w'akoma ho mpere no se əbeka asem bi wō Onyankopon anim. Onyankopon te əsor no na wo dee, wo wō asase so, enti ma wo nsem nyε kakraa bi. 3 Sədee adaeεsəo firi adwendwene bebree mu ba no, saa ara na okwasea kasa tentene tee. 4 Se wohye Onyankopon bō a, ntwentwən wo nan ase wō ho. Ənni anigyeε wō nkwaseafao mu; enti di wo bohyε so. 5 Se woanhye bō koraa a, εye sene se wobehye bō na wonni so. 6 Mma w'ano mfa wo nkə bōne mu. Nyi w'ano nkyere asəredan mu əsomfoo se, "Me bohyε ne ye mfomsoo." Aden enti na esε se Onyankopon bo fu dee woka na əsεe wo nsa ano adwuma? 7 Adaeεsəo ne nsem keka bebree nka hwee. Enti suo Onyankopon. 8 Se wohunu ohiani a wohye ne so wō omansin bi mu, na atətentenene ne ahofadie abō no a, mma yeinom nyε wo nwawna əfiri se, dee əso sene no hwe ne so, na dee əso sene wōn baanu no nso hwe wōn so. 9 Asase no so siades wō eso nnipa nyinaa, na ohene no ankasa na onya mfuo no so mfasodeε. 10 Dee n'ani bere sika no nnya dee edəəso da; na dee əpε ahonyadeε dodoə no ani nso dee onya. Yei nso ye ahuhudeε. 11 Adetndee bu so a, saa ara na atəfoo no nso dəəso. Na mfasoo ben na dee əwə noo no nya sene se əde

5 Se woko Onyankopon fie a, hwe w'ānamməntuo yie. Ben no na tie no sene se wobehye nkwaseafoo afodeε, wōn a wonnīm mfomsoo a wōye no. 2 Mpe ntem nkasa, mma w'akoma ho mpere no se əbeka asem bi wō Onyankopon anim. Onyankopon te əsor no na wo dee, wo wō asase so, enti ma wo nsem nyε kakraa bi. 3 Sədee adaeεsəo firi adwendwene bebree mu ba no, saa ara na okwasea kasa tentene tee. 4 Se wohye Onyankopon bō a, ntwentwən wo nan ase wō ho. Ənni anigyeε wō nkwaseafao mu; enti di wo bohyε so. 5 Se woanhye bō koraa a, εye sene se wobehye bō na wonni so. 6 Mma w'ano mfa wo nkə bōne mu. Nyi w'ano nkyere asəredan mu əsomfoo se, "Me bohyε ne ye mfomsoo." Aden enti na esε se Onyankopon bo fu dee woka na əsεe wo nsa ano adwuma? 7 Adaeεsəo ne nsem keka bebree nka hwee. Enti suo Onyankopon. 8 Se wohunu ohiani a wohye ne so wō omansin bi mu, na atətentenene ne ahofadie abō no a, mma yeinom nyε wo nwawna əfiri se, dee əso sene no hwe ne so, na dee əso sene wōn baanu no nso hwe wōn so. 9 Asase no so siades wō eso nnipa nyinaa, na ohene no ankasa na onya mfuo no so mfasodeε. 10 Dee n'ani bere sika no nnya dee edəəso da; na dee əpε ahonyadeε dodoə no ani nso dee onya. Yei nso ye ahuhudeε. 11 Adetndee bu so a, saa ara na atəfoo no nso dəəso. Na mfasoo ben na dee əwə noo no nya sene se əde

n'ani behwe? 12 Ḍpaani da ma n'ani kum, se wadidi əbeko apontoos ase, əfiri se owuo ye onipa biara amee anaase wammee, nanso odefoo ahonya dodoohyebere na eſe se ateasefoo hye yei nso. 3 Awerchoo enti ɔntumi nna. 13 Ḍhaw kesee bi a mahunu no ye sene ɔserees, əfiri se, anim a aye mmobø mmobø wo owia yi ase nie; se wəboaboa ahonyadee ano de akoma mu nsiesie pa ba. 4 Onyansafookoma wo de ha ne wura, 14 anaase əbehwre ahonyadee ayie ase, nanso nkwaséafoo akoma wo ahosepēfōo wo amanehunu mu a enti se ɔnya əbabarima bi fie. 5 Eye se wobetie onyansafook animka sene se a hwhee nni ho a wode begya no. 15 Adagya na wobetie nkwaséafoo dwom. 6 Sedee nkases turituri onipa de firi ne maame yafunu mu baeε, na sedee wo esen ase no saa ara na nkwaséafoo serees tee. əbaε no, saa ara na əbekora. ɔmmfa n'adwumaye Yei nso ye ahuhudee. 7 Nsisie ma onyansafook dane so mfasodee biara a əbetumi akuta wo ne nsa mu əkwasea, na keteasehye see akoma. 8 Asem awiees nko. 16 Yei nso ye əhaw kesee: Sedee onipa ba no, ye sene ne ahyeasee, na ntoboasee ye sene ahantan. saa ara na əkorø, na mfasoo ben na ɔnya wo ebere a 9 Mma w'akoma nsore ntem ntem na abufuo da wo əye adwuma ma mframā? 17 Ne nna nyinaa mu nso se əkwasea. 10 Enka se, "Aden enti na tete nna no, ədidi a, n'anom nyε no de əfiri se abamubuo, no ye sene ɛnne mmere yi?" Onyansafook mmisa ateetees ne abufuo wo no so. 18 Afei mehunuu se nsem sei. 11 Nimdee, se agyapadee no, ye adepa. əye ma onipa se əbedidi na wanom na wama n'ani Əho wo mfasoo ma wən a wohunu owia. 12 Sedee agye n'adwumaden ho wo owia yi ase, wo mmere nimdee ye banbo no saa ara na sika nso tee, nanso kakra a Onyankopon de ama no yi mu, əfiri se yei nhunumu ho adee a əye ne se: dee owo nimdee no ne ne kyefā. 19 Dee əka ho ne se, se Onyankopon bø ne nkwa ho ban. 13 Dwene dee Onyankopon aye ma onipa bi ahonyadee ne adenya, na ɔnya ahotø, de anigyeε ye n'adwuma, na ohunu se ne kyefā ho: Hwan na əbetumi atene dee wayε ama akyea? de anigyeε ye n'adwuma, na ohunu se ne kyefā 14 Mmtere pa mu, ma w'ani nnye; nanso mmere ne no a, onnkaε se əye Onyankopon akyedee. 20 bøne mu, hunu se Onyankopon na wayε ne nyinaa. Əno enti onipa ntumi nhunu dee ebeto no daakye. Onyankopon de akoma mu anigyeε ama no.

6 Mahunu bøne foforo bi wo owia yi ase a əhye nnipa so ye: 2 Onyankopon ma onipa ahonyadee, adenya ne animuonyam sedee biribira a n'akoma pe no emmo no, nanso Onyankopon amma no kwan se omfa nnye n'ani, na əshahoo mmorø na əde gye n'ani. Yei ye ahuhudee, əhaw a əye yea. 3 Onipa betumi anya mma oha na wanyini akyere; nanso ne mfee dodoø yi akyi no, n'ahonya no amma n'ani annye, na ne sie nso anye fe a, əron ba ho wo mfasoo sene no. 4 Ne ba no ye adehunu, esum mu na əkorø, na esum akata ne din so. 5 Əwom se wanhunu owia na onnim hwhee dee, nanso əbenya ahomegyeε bebree sene dee saa əbarima no benya. 6 Mpo se ətene ase mfee apem mmøho na wammfa n'ahonyadee annye n'ani a, wən nyinaa nko faako anaa? 7 Onipa bře nyinaa ye n'ano ntia, nanso n'akonnodee mmee no da. 8 Na edeen na onyansafoow wo de sene əkwasea? Se ohiani ye n'akwan yie wo afoforo anim a mfasoo ben na əbenya? 9 Dee aniwa hunu no ye sene dee akonno kyini hwehwε. Yei nso ye ahuhudee. Ete se wotaa mframā. 10 Dee əwo ho biara, wəato edin dada, na sedee onipa tee nso, wəoni dada; onipa biara rentumi ne dee owo ahooeden sene noo nnye yei ho akyinnyee. 11 Nsem dəoso a, emu aba ye kakraa bi, na əho wo mfasoo ma onipa anaa? 12 Na hwan na onim dee əye ma onipa wo ne nkwanne kakra bi a əye ahuhudee na əfa mu kə se sunsumma no? Hwan na əbetumi aka dee ebësi wo owia yi ase akyere no ebere a əkorø no.

7 Edin pa ye sene aduhwam papa, na owuda ye sene awoda. 2 Əye se obi bekø ayie ase sene se

əbekø apontoos ase, əfiri se owuo ye onipa biara əsene əserees, əfiri se, anim a aye mmobø mmobø wo esen ase no saa ara na nkwaséafoo serees tee. 4 Onyansafook akoma wo de akoma mu nsiesie pa ba. 5 Eye se wobetie onyansafook animka sene se a hwhee nni ho a wode begya no. 6 Sedee nkases turituri 9 Mma w'akoma nsore ntem ntem na abufuo da wo əye adwuma ma mframā? 10 Enka se, "Aden enti na tete nna no, ədidi a, n'anom nyε no de əfiri se abamubuo, no ye sene ɛnne mmere yi?" Onyansafook mmisa ateetees ne abufuo wo no so. 11 Nimdee, se agyapadee no, ye adepa. 12 Sedee əye ma onipa se əbedidi na wanom na wama n'ani Əho wo mfasoo ma wən a wohunu owia. 13 Dwene dee Onyankopon aye ho: Hwan na əbetumi atene dee wayε ama akyea? 14 Mmtere pa mu, ma w'ani nnye; nanso mmere ne no a, onnkaε se əye Onyankopon na wayε ne nyinaa. 15 Me nkwa nna a əye ahuhudee yi mu, mahunu nneema mmienu: Əteneneeni a əwu wo ne tenenee mu, ne omumuyefoo a ətene ase kyε wo n'amumuyε mu. 16 Ənyε wo ho oteneneeni ntra so, na ənyε wo ho onyansafook mmorø so, aden enti na wosεe wo ho? 17 Ənyε omumuyefoo ntra so, na ənyε əkwasea nso, aden enti na eſe se wowu ansa na wo berε aso? 18 Əye se wobetie baako mu nanso nnyaa dee aka no mu. Onipa a əsuro Onyankopon no besi adeye mmorosoo biara ano. 19 Nimdee ma onyansafook baako tumi bebree sene kuropøn mu sodifoo edu. 20 Onipa teneneeni biara nni asase so a əye papa na ənyε bøne da. 21 Mfa dee nnipa ka nyinaa nyε asem, anye saa a, wobetie se wo əsomføo redome wo, 22 na wonim wo w'akoma se, wo nso woadome nkuroføo mpen bebree. 23 Mede nimdee aso yeinom nyinaa ahwe, na mekaa se, "Masi m'adwene pi se meye onyansafook" nanso na yei boro me so. 24 Sedee nimdee tee biara, əwo akyiri, na emu də, hwan na əbetumi ahwehwε ahunu? 25 Afei meyeε m'adwene se mete aseε, aye nhwehwemu na maperees nimdee ne sedee nneema nhyeheyee tee na mate amumuyε mu agyimisem ase ne nkwaséasem mu abödamsem nso. 26 Mahunu dee əye nwono sene owuo əbaa a əye afidie; n'akoma ye nnaadaa na ne nsa ye mpokyere. Onipa a əso Onyankopon ani no renkø ne ho nanso əbøneføo dee, əbeto n'afidie mu. 27 Əsenkafooo no se, "Hwe yei ne dee mahwehwε ahunu: "Mekekaa nneema bobø so pεe se mehunu sedee nneema nhyeheyee tee. 28 Mereye nhwehwε mu na menhunu hwhee no, mehunu əbarima teneneeni baako wo mmaprima apem mu, nanso manhunu əbaa teneneeni biara wo wən mu. 29 Yei nko ara na

mahunu: Onyankopon yee adasamma teneneefoo, nanso nnipa adane won ho hwehwe nhyeheyee foforo.”

8 Hwan na ote se onyansafo? Hwan na onim sedee nneema tee? Nimdee te nnipa anim na ebre ne denye ase. **2** Mese: Di əhene shiyə nsem so, efiri se wokaa ntam wo Onyankopon anim. **3** Mpe ntem mfiri əhene anim. Nnyina mu mama obi asem a enye de, na onii no anye dee ope biara. **4** Esiane se əhene asem boro obiara dee so enti, hwan na əbetumi aka akyere no se: “Edeen na woreye yi?” **5** Dee ədi ne nhye nsem so no renko əshaw biara mu, na nyansa akoma behunu ebere a ese, ne ne kwan. **6** Adeye biara wo ne ebere a efata ne ekwan a wəfa so ye, nanso onipa haw hye no so bebree. **7** Esiane se obiara nnim daakye asem enti, hwan na əbetumi akyere no dee əreba? **8** Obiara nni mfram so tumi na waboa ano; saa ara na obiara nni ne wuda so tumi. Na sedee wəmma obiara nko ahomegyee wo oko bere mu no, saa ara na amumuye rennyaa won a wodi amumuyeesem. **9** Mehunuu yeinom nyinaa ebere a medwenee nneema a woye wo owia yi ase ho. Ebere bi wo hə a onipa hye afotofor so ma edane əshaw ma no. **10** Bio, mehunuu se wəasie amumuyefoo, won a anka wədi akoneaba wo kronkronbea ho de gye nkamfo wo kropon a woyee saa no mu. Yei nso ye ahuhudee. **11** Se bōne bi ho asotwe amma ntem a, nnipa dwene nhyeheyee a wode ye bōne ho. **12** Əwom se omumuyefoo bi ye bōne mpen əha nanso otena ase kye, nanso menim se əbesi won a wəsuro Onyankopon no yie, won a wədi Onyankopon ni no. **13** Nanso esiane se amumuyefoo nsuro Onyankopon enti, ərensi won yie na won nna renware se sunsumma. **14** Adeebi nso a eyə ahuhudee aesi wo asase so, ene se, ateneneefoo bi nya akatua a efata amumuyefoo, na amumuyefoo bi nya akatua a efata ateneneefoo. Yei nso, mese eyə ahuhudee. **15** Enti mekamfo ewiase mu anigye, efiri se biribiara nni owia yi ase a eyə ma onipa sene se əbedidi, anom ama n'an agye. Na afei əbenya anigye wo n'adwumayee mu wo nna a Onyankopon ama no wo owia yi ase nyinaa. **16** Ebere a mpe se mete nimdee ase ne obre adwuma a onipa ye wo asase so a ənna awia anaa anadwo no, **17** mehunuu dee Onyankopon aye nyinaa. Obiara rentumi nte dee əko so wo owia yi ase no ase. Ne mmədemmo nyinaa akyi, onipa rentumi nhunu aseyere da. Se mpo onyansafo bi ka se onim a, ərentumi nte asee yie da.

9 Enti medwenee yeinom nyinaa ho na mehunuu se ateneneefoo, anyansafo ne dee woye wo Onyankopon nsam; nanso obiara nnim se ədə anaase ətan retwen no. **2** Won nyinaa hyebere ye baako; ateneneefoo ne amumuyefoo, nnipa pa ne nnipa bōne, won a won ho tee ne won a won ho ntee, won

a wōbo afodee ne won a wəmמו. Sedee ete ma onipa pa no, saa ara na ete ma oboneefoo; sedee ete ma won a woka ntam no, saa ara na ete ma won a wəsuro se wəbekə ntam. **3** Yei ne bone a əwo biribiara aesi wo owia yi ase mu. Hyebere baako ba yən nyinaa so. Dee əka ho ne se, bone ahye nnipa akoma mu ma na abədamsem wo won akoma mu ebere a wəwo nkwa mu, na akyire no, wəkəka awufoo ho. **4** Obiara a əka ateaseefoo ho no wo anidasoo, mpo əkraman a ete ase ye sene gyata a wawuo. **5** Na ateaseefoo nim se wəbəwu, nanso awufoo nnim hwee; wənni akatua biara bio, na won ho nkaes mpo ayera. **6** Won do, ətan ne ninkunu atu ayera dada; wənni hwee ye wo biribiara aesi wo owia yi ase mu. **7** Enti kə, fa anigye di w'aduane, na fa ahosepe akoma nom wo nsə, efiri se saa ebere yi na Onyankopon pene dee woye so. **8** Ebere biara ma w'aduradee nyə fitaa na fa ngohwam sra wo tirim. **9** Wo ne wo yere monnye mo ani, əbaa a wo do noo no, wo nna a ənka hwee a Onyankopon de ama mo wo owia yi ase, mo ahuhudee nna no. Efiri se eyə mo kyefə wo mo nkwa nna mu, ne mo adwumaden wo owia yi ase. **10** Dee wo nsa beso mu biara, fa w'ahooden nyinaa ye, efiri se damena a wərekə mu no, adwumaye, adwendwene, nhunumu ne nimdee nni hə. (**Sheol h7585**) **11** Mehunuu biribi foforo wo owia yi ase: Mmirikakansie nni hə mma dee ne ho ye here anaase əko nni ho mma ohoodenfоо, aduane mma onyansafo nkyen anaase ahonya nnko nhunumufoо hə na adom nnko animdefoo nkyen; nanso berə ne akwannya wo ho ma won nyinaa. **12** Bio, onipa biara nnim dən ko a ne bere beso: Sedee asau tumi kyere mpataa, ne sedee afidie yi nnomaa no saa ara na mmere bōne to nnipa wo ebere a won ani nni won ho so. **13** Bio, mehunuu saa nimdee ho nhwəsə yi wo owia yi ase ma ətəə me so yie: **14** Ebere bi na kropon ketewa bi wo ho a emu nnipa ye kakraa bi. Əhene bi a əwə tumi to hye kropon yi so. Ətwaa ho hyiaeə na əsisii mpie akəses tiaa no. **15** Na ohiani bi a ənim nyansa wo kropon no mu, na ənam ne nimdee so gyee kropon no sii hə. Nanso obiara ankae saa ohiani no. **16** Enti mekaa se, “Nimdee ye sene ahooden.” Nanso wəbuu ohiani no nimdee no animtiaa, na obiara ntie n'asem bio. **17** Ese se wətie onyansafo nsem a əka no breeo no na enye nkwaseafoo sodifoo nteateam. **18** Nimdee ye sene akodes, nanso ədebəneyefoo baako see nnepa bebree.

10 Sedee nwansen funu ma aduhwam yi nka bōne no, saa ara na nkwaaseasem kakra boro nimdee ne animuonyam so. **2** Onyansafo akoma kom kə nifa, nanso əkwasea akoma kə benkum. **3** Mpo se əkwasea nam əkwan so a wəhunu se ənnim nyansa na əma obiara hunu se wagyimi. **4** Se sodifoo bo fu wo a, nnya w'adwuma nto ho; na ntoboasee

dwodwo mfomsoo kese ano. 5 Bone bi wo ho a mahunu wo owia yi ase. Eye mfomsoo bi a efiri sodifoo. 6 Woma nkwaseafoo dibere a ekoron, na asikafoo nya dee ewo fam. 7 Mahunu nkao se wotete apenk so, na mmapomma nam fam se nkao. 8 Obiara a otu amena no betumi ato mu; na dee obubu ofasuo no, owo betumi aka no. 9 Obiara a opae aboo no, aboo no betumi apira no; na dee opae mua no betumianya mu akwanhyia. 10 Se abonnua ano akum na woanse ano a, ebheia ahoden bebree nanso adwumaye ho nimdee de nkoniimdie beba. 11 Se owo ka obi ansa na woadwodwo no a dee owdwodwo owo no rennya ho mfasoo biara. 12 Onyansafoo anom nsem ye nyam, nanso okwasea ano fafa de no ko aseee mu. 13 Ahyeasee no, ne nsem ye nkwaseasem; na ekowie abodamsem bone, 14 na okwasea woro nsem. Obiara nnim dee ereba, hwan na obetumi aka dee ebesi n'akyi akyere no? 15 Okwasea adwumaye ma obre; na emma onhunu ekwan a eko kurom. 16 Nname nka wo, asase a na wo ohene ye akwa na wo mmapomma to eporno anora. 17 Nhyira nka wo, asase a wo ohene ye odehyee na wo mmapomma didi ebere a efata de pe ahoden, na enye nsaboro. 18 Se obi ye akwadwora a, ne mpunam ye mmere; se ne nsa nka hwee a, ne fie nwunu. 19 Woto eporno ma sere, na nsã ma onipa ahosepe, nanso sika na eye biribiara safoa. 20 W'adwene mu mpo, nkasa ntia ohene, na wowopiam nso a, nname osikani, efiri se anomaa a onam ewiem de w'asem bekõ, na anomaa a otuo bekõ akoka.

11 To wo burodo gu nsuo ani, na daakye bi wo nsa beka bio. 2 Kyekye mu ma nnipa baason, mpo nnipa baawotwe, efiri se, wonnim amanehunu a ebeba asase no so. 3 Se omununkum mu wo nsuo a, eto gu asase so. Se dua bi bu hwe anafoo fam anaa atifi fam a, dee ehwee no, elo ara na ebeda. 4 Obiara a otwen ewiem nsakraee no rennya, na dee ohwe omununkum no nso rentwa. 5 Sedee wonhunu ekwan a mframna nam so, anaa sedee wñwono onipadua wo yafunu mu no, saa ara na worentumi nte Onyankopon nnwuma ase. Adeeyinnaa Yefoo no. 6 Dua w'aba anora, na anwummers nso ma wo nsa nna ho, na wonnim dee ebeye yie, se yei anaa yei anaase ebia mmienu no nyinaa beye yie. 7 Hann ye fe; na eye aniwia de se ohunu owia. 8 Mfee dodo a onipa betena nkwa yi mu nyinaa ese se onya ahoto. Nanso ese se okae nnabone na ebedooso. Biribiara a ebeba no ye ahuhudee. 9 Ma w'ani nnye, aberante, ebere a woye obabunu, ma w'akoma mma wo anigye wo wo mmerantebere mu. Di dee w'akoma pe ne dee w'aniwa hunu akyi, nanso hunu se yeinom nyinaa ho Onyankopon de wo beba atemmwo mu. 10 Enti yi adwendwene biara

firi w'akoma mu na to ohaw biara a ewo wo mu no gu, efiri se mmeranteyne ahoden ye ahuhudee.

12 Kae wo Bofoo wo wo mmerantebere mu, ansa na nnabone no aba na mfee a wobeka se, "Menni mu anigye biara" no reba, 2 ansa na owia ne hann, osrane ne nsoromma aduru sum, na omununkum asane aba osuto akyi. 3 Ebere a efie no awemfoo ho popo, na mmaprima ahodenfao akom, ebere a ayamfoo agyae adwumaye, se wosua enti na won a wohwe mpoma mu no ani so aye kusu; 4 ebere a woatoto abontene no apono mu na ayammee nnyegyeeyo ano abre ase; ebere a nnipa te nmoma su na woanyane, nanso won nnwontoo ano bre ase; 5 ebere a nnipa suo esoro ko ne mmontene so amanenyasem; ebere a sorono dua begu nhyerenne na abebe wea koru na nkatedee ho adwodwo. Afei onipa ko ne daa homee mu na agyaadwotwafuu tu gu mmontene so. 6 Kae no, ansa na dwete ahoma no ate, anaase sikakoko ayowaa no abo; ansa na sukuruwa no abobo wo asutene ho, anaase asubura so nkyimiis abubu, 7 na dotee sane ko asase a efiri mu baee, na honhom no tu ko Onyankopon a ode maee no nkyen. 8 "Ahuhudee mu ahuhudee" osenkafao no na osee. "Biribiara ye ahuhudee!" 9 Osenkafao no ye onyansafoo na ode nimdee maa nnipa nso. Odwenees na eyee nhwehwemu na obubuu mme bebree. 10 Osenkafao no hwehwhee se obenya nsem a efata, na dee otweree no ye pe na eye nokore nso. 11 Anyansafoo nsem te se anantwiakafoo mpea. Won nsem a woaboa ano te se nnadewa a wode abobo dua mu ma akõ mu yie. Saa nsem yi nyinaa firi Odwanhwefoo baako nkyen. 12 Mebo wo kokõ se twe wo ho firi biribiara a eka yeinom ho, me babarima. Nwoma bebrebe atwere nni awiee, na ne sua pii no ma honam ye mmere. 13 Afei ne nyinaa ato asom; nsem no awiee nie: Suro Onyankopon na di n'ahyedee so, na onipa asede nyinaa nie. 14 Onyankopon bebu adeye biara aten, dee woayey asie nso ka ho, se eye papa anaa bñne.

Nnwom Mu Dwom

1 Salomo nnwom mu dwom. **2** Ma əmfa n'ano mfeano no mfe m'ano, efiri se wo do no ye ahomeka sene bobesa. **3** W'aduhwam yi hwa a eye ahomeka wo din te se aduhwam a waahwie. Na enye nwanwa se mmabaawa no do woo! **4** Fa me kɔ, ma yenyen tem! Ma əhene mfa me nkɔ ne piam. Nnamfonom Yəbedi ahurisie na yen ani agye wo ho. Yəbekamfo wo do asene bobesa. Ababaawa: Se wokamfo wo a, na ne kwan so ara ne no! **5** Mebirí dee, nanso me ho ye fe, Ao, Jerusalem mmammaa, mobiri te se Kedar ntomadan, te se, Salomo ntomadan mu ntawamutam! **6** Nhwé me haas me birie enti, efiri se awia na aye me saa. Memaa mmammarima bo fuu me enti womaa me kohwee bobe nturo so; na amma manhwe m'ankasa me bobe turo. **7** Kyere me me dəfəoo, faako a wode wo nnwankuo ko adidi na owigynaee nso faako a woma wo nnwan home. Aden enti na ese se meye se obaa a wakata n'anim wo wo nnamfonom nnwankuo ho? **8** Se wonnim a, mmaa ahooefeo pa ara no, fa ekwan a nnwan fa soo so na fa wo mpapo mma ko adidi wo nnwanhweeo no ntomadan ho. **9** Me dəfəoo, mede wo toto pɔnkɔ beree a wode ahoma asa no wo Farao ntaseenam baako ho. **10** Nsoumuaeet ama w'afon ho aye fe, na abohemaa a woasina agu wo kɔn mu no fata wo. **11** Yəbeye sikakɔko nsoumuaeet a wode dwete asisi mu ama wo. **12** Ebere a əhene te n'adidi epono ho no, n'aduhwam hwa no gyee ho. **13** Me dəfəoo aye me se kurobo toa a eda me nufu ntam. **14** Me dəfəoo aye me se nhwiren boa a aye frømm wo En-Gedi bobe turo mu. **15** Me dəfəoo, wo ho ye fe! Ao, ahoofe nie w'aniwa aba te se aborønoma. **16** Me dəfəoo, wo ho ye fe! Ao, ahoofe nie yen mpa so ye akɔnɔakɔnɔ. **17** Yen fie mpunan ye ntweneduro; yen nsamsoo ye pepeaa.

2 Meye Saron nhwiren ne bɔnhwa mu sukooko. **2** Sèdeet sukooko a ewɔ nkasee mu tee no saa ara na me dəfəoo te wo mmabaawa mu. **3** Sèdeet apre tee wo kwaee mu nnua mu no saa ara na me dəfəoo tee wo mmaranteet mu. Se metena ne nwunu mu a, menya ahomeka na n'aba nso ye m'anom de. **4** Óde me akɔ apontoos ase, na m'ahyensodee ye odo. **5** Momma me bobe aba na menya ahoɔden, momma me apre na ennwodwo me, efiri se odo ama matɔ baha. **6** Ne nsa benkum da m'atiko, na ne nsa nifa aka me afam ne bo. **7** Jerusalem mmammaa, mehye mo se, Momfa wiram atwewa ne əforotee nka ntam se morennyane, na morenhwanyane odo mu kɔsi ebere a ese mu. **8** Tie! Me dəfəoo! Hwe! Əno na əreba no, ərehurihuri wo mmepe no so na əba pentenkwa wo nkoko no so. **9** Me dəfəoo te se ətwe

10 Me dəfəoo kasa kyereet me se, "Sore, me dəfəoo ne m'ahoofe na bra me nkyen. **11** Hwe! Awobere atwam; na osuta atwam kɔ. **12** Nhwire afifiri asase ani: nnwontoo bere aso. Wøte mmoronomu su wo yen asase so. **13** Borodomu agu nhyerenné; na bobe hwa agye baabiara. Sore bra, me dəfəoo; m'ahoofe bra me nkyen." **14** M'aborønoma a wohye abotan ntokuro mu ahinta wo mmepe so, ma me nhunu w'anim; ma mente wo nne; wo nne ye de, na w'anim ye fe. **15** Monkyekyere sakraman no mma yen, sakraman nketeewa no a wøsøe bobe nturo, yen bobe nturo a aye frømm no. **16** Me dəfəoo ye me dea, na mewo no; əhwehwe sukooko no mu. **17** Enkɔsi se adeet bekkye na sunsumma besene ako no, dane wo ho me dəfəoo, na ye se ətwewa anaa əforotee a əwɔ nkokoɔ mmɔnkyi mmɔnka no so.

3 Anadwo mu nyinaa, wo me mpa so mehwehwee dee m'akoma da no so; mehwehwee no, nanso manhunu no. **2** Mesore afei na makɔ kyinkyini kuropɔn no mu, ne mmontene so ne n'adwabirem; na mahwehwee dee m'akoma da no so. Enti mehwehwee no nanso manhunu no. **3** Awemfɔɔ no hunuu me ebere a wørebø aprobø kuropɔn no mu. "Moahunu dee m'akoma da no so no anaa?" **4** Mereye atwa wɔn ho pe na mehunuu dee m'akoma da no so no. Mesɔɔ ne nsa se meremma no nkɔ kɔsi se mede no baa me maame fie, de no kɔa dee ənyinsenee me dan mu. **5** Jerusalem mmammaa mehye mo se, Momfa wiram atwewa ne əforotee nsuae se morennyane na morenhwanyane odo mu kɔsi ebere a ese mu. **6** Hwan na əfiri esere so reba te se wisie kumɔnn a efiri kurobo, aduhwam ne adwadifoo peprɛ ahodoo mu, atutu ne ho yi? **7** Monhwe, eye Salomo teaseenam a akofoo aduosisa bo no kydɔm; adee a ewɔ animuonyam pa ara wo Israel, **8** Wɔn nyinaa bobo akofena, wɔn nyinaa wo akodie ho nyansa. Wɔn akofena bobo wɔn nkyen mu, na obiara asiesie ne ho ama dee ebesi anadwo a eye hu biara. **9** Əhene Salomo yee teaseenam no maa ne ho; əde Lebanon nnua na eyee. **10** Əde dwete na eyee n'adum, əde sikakɔko na eyee ne nnyinaso. Wode beredum ntoma na eduraa emu nkonnwa ho. Emu nsiesie ye ahomeka na Jerusalem mmammaa na wøyee. **11** Momfiri adi, mo Sion mmammaa, mommehwe əhene Salomo se ohye ahenkye dee ne maame de hyee no n'ayeforohyia da no, da a ədii ahurisie n'akoma mu no.

4 Wo ho ye fe, me dəfəoo! Ao, wo ho ye fe! W'aniwa a eyheyeh wo nkatanimu mu no te se aborønoma. Wo nwi te se mpapokuo a wøresiane Gilead Bepo. **2** Wo se te se nnwankuo a wøatwitwa wɔn ho nwi fofo, a wɔfiri adwaree. Wɔnam mmienu mmienu na wɔn mu biara nye ankonam. **3** W'ansonfafa te se anaa əforotee. Hwe! Əgyina yen əfasuo akyi, əhwæ koogyan ahoma; w'ano ye fe. W'ansonfafa mu a eyhe mpomma no mu, wagylene n'ani hwe ntokua no mu. wo nkatanimu mu te se ateara aduuba fa. **4** Wo kɔn te

se Dawid abantenten, a wɔasi no feefé; na akokyem na wo dɔfoo de sene afofor a enti wohye yen sei? apem sensen ho, a ne nyinaa ye akofoo kyem. 5 10 Me dɔfoo ho twa na ogyegye, wɔfa mpemdu a Wo nufu mmieni te se atwe mma mmieni, atwe ḥda mu fua. 11 Ne ti ye sikakokoo amapa; ne tiri so mma ntafɔ a wɔdidi wɔ sukooco mu. 6 Enkɔ si se nwi ye kuhaa, na eye tuntum se kwaakwaadabi. 12 adee bɛkye, ama sunsum adwane no, mɛko kurobo N'aniwa aba te se aboronoma a ɔgyina asuwa bi ho; bepo ne aduhwam nkoko no so. 7 Me dɔfoo, wo ho ete se dee wɔde nufosuo adware no, na esisi hɔ se ye fe papa; wo ho nni edem biara. 8 Ma yɛn mfiri abohemaa. 13 N'afono te se pepere a wɔase no kete. Lebanon, m'ayeforo, wo ne me mfiri Lebanon nkɔ. Siane firi Amana atifi bra, firi Senir atifi, Hermon a esoso kurobo. 14 N'abasa te se sikakokoo abaa apampam hɔ, firi agyata buo mu ne mmepe a aseba a wɔde sikabereebɔ asisi mu. Ne onipadua te se deedee hɔ. 9 Woagye m'akoma abo so, me nuabaa, aisonse a wɔatwi ho na wɔde aboodemmo adura ho. m'ayeforo; woagye m'akoma abo so wode w'ani a εbɔ me soɔ, ne wo kɔnmuadee mu əbohemaa baako. 10 Wo dɔ ye ahomeka, me nuabaa, m'ayeforɔ! Hwɛ wo dɔ sɔ ani sene bobesa, na w'aduhwam ye hwam sene pepere biara. 11 Adododee firi w'ano 15 Ne nan te se abohemaa afadum a esisi sikakokoo awoke. 16 N'ano te se ɔde awoke; εkwan biara so, ne ho ye fe. Me dɔfoo nie, m'adamfo nie, Ao, Yerusalem mmammaa.

se ewokyem, m'ayeforo; nufosuo ne εwo wɔ wo tekrema ase. Wo ntadee mu hwa te se Lebanon dee. 12 Wote se turo a wɔato ano ɛpono mu, me nuabaa, m'ayeforo; woye asutire a wɔagye ho ban, asubura a wɔasɔ ano. 13 Wo nnua ye nnuabafuo so ateeda a eso aba pa, ahuaahaa ne nnuannua, 14 nnuannua ne mmetire, osiko ne sinamon, a ohwamfufuo nnuahodoɔ, kurobo ne dupapɔ ne pepere papa ahodoɔ nyinaa ka ho. 15 Woye turo mu asubura. Woye otadee a nsuo tene firi mu sane firi Lebanon. 16 Sore, atifi fam mframal! Bra, anafo fam mframal! Ba fa me turo mu, sedee εbeye a ne hwa no begyegye hɔ. Ma me dɔfoo mmra ne turo mu na ɔmmeka ne nnuaba papa no nhwɛ.

5 Maba me turo mu, me nuabaa, m'ayeforo; maboaboa me kurobo ne me nnuhwam ano. Madi me wookyem ne εwo; manom me bobesa ne me nufosuo. Nnamifonom: Ao, nnamfonom, monnidii na monnom; Ao, adofonom, monnom dee εbemee mo. 2 Medaeε nanso m'akoma anna. Tie! Me dɔfoo rebo ɛpono no mu; "Bue me, me nuabaa, me dɔ, m'aboronoma, a ne ho nni dem. Obosuo afɔ me tirim, anadwo mu bosuo afɔ me nwi." 3 Maworo m'atadee, mensane mfa nhye anaa? Mahohoro me nan ase, memma ho nyɛ fi bio anaa? 4 Me dɔfoo yɛε se ɔrebue ɛpono no m'akoma firi asec bao kimkim wɔ me mu. 5 Mesoree se merekohini me dɔfoo, na me nsa ho kurobo ne me nsateea ho aduhwam, yɛε apratwom no ho. 6 Mebue maa me dɔfoo no, nanso na ɔko. Ne kɔo no maa me ho dwirii me. Mehwehwee no nanso manhunu no baabiara. Mefreeε no nanso wannye me so. 7 Awɛmfoo no hunuu me ebere a wɔrebo aporo wɔ kuropon no mu. Wɔbobɔ me pirapiraa me; woyii m'atadee koree saa awɛmfoo a wɔwen afasuo no! 8 Ao, Yerusalem mmammaa, mehye mo, se mohunu me dɔfoo no a, asem ben na mobeka akyere no? Monka nkyere no se odo ama mato piti. 9 Edeen na wo dɔfoo de sene afoforo, mmaa ahoofefoo mu ahoofe? Edeen

6 Ehe na wo dɔfoo no kɔo mmaa ahoofefoo mu ahoofe? Ehe na wo dɔfoo dane faε, na yene wo nkohwehwe no? 2 Me dɔfoo kɔ ne turo mu, faako a pepere nkofie wɔ hɔ, okɔkyinkyini turo no mu akoboaboa sukooko ano. 3 Me dɔfoo ye me dea, na me nso me wɔ no; ɔkyinkyin sukooko no mu. 4 Me dɔfoo, wo ho ye fe te se Tirsa, w'ahoofe te se Yerusalem, wosi pi te se asraafoo a wɔretu frankaa. 5 Enhwɛ me saa; wo ma me ye basaa. Wo tirinwi te se mpapokuo a wɔresiane firi Gilead. 6 Wo se te se nnwankuo a wɔatwitwa wɔn ho nwi foforɔ, a wɔfiri adwaree. Wɔnām mmieni mmieni na wɔn mu biara nyɛ ankonam. 7 W'asontorɔ mu a εhyɛ wo nkatanimu mu te se ateeda aduaba fa. 8 Ebia na ɔyerenom ye aduosia, mpenafo beye aduwɔtwe, ne mmabaawa dodoɔ a wɔntumi nkan wɔn; 9 nanso m'aboronoma a ne ho nni asem da mu fua; ono nko arne ne maame babaa, ono na dee ɔwoo no no pe n'asem. Mmabaawa hunu no no, wɔfree no nhyira; ahemaa ne mpenafo kamfoo no. 10 Hwan na wapue se ahemadakyε yi, εye framm se ɔsrane, na ɔhyeren se owia, n'animuonyam te se nsoromma a wɔsa so. 11 Mesiane kɔo nnuaba pɔ mu hɔ se merekohwehwe afifidee foforɔ a εwɔ bɔnhwa no mu, se bobo no agu nhyerenne anaase ateeda no ayε framm. 12 M'ani baa me ho so no na m'adwene de me abesi me nkurofɔ adehyee nteaseenam so. 13 Sane w'akyi, sane w'akyi, Ao, Sulamit abaayewa; Sane bra, sane bra ma yen nhwɛ wo! Aberanteε: Aden enti na eε se mohwe Sulamit abaayewa sedee mohwe Mahanaim asa?

7 Wo nan ne mpaboa ye fe, Ao, ɔdehyee babaa! W'anan tuo a wogyna so te se abohemaa, odwumfoa nsa ano adwuma. 2 Wo funuma ye kuruwa a enni nsa a nsā pa wɔ mu ebere biara. Wo sisi ye atokoo a wɔaboa ano na sukooko atwa ho ahya. 3 Wo nufu te se aforotee mma mmieni, adabɔ mma ntafɔ. 4 Wo kɔn te se aisonse abantenten. W'aniwa aba te se Hesbon ntadee a εwɔ Bat Rabim

epono nkyen. Wo hwene te se Lebanon abantenten anaase ɔforotee ba a ɔwɔ mmepo a nnuhwam ahye a ɛkyere Damasko no. **5** Wo tiri si so se Karmel so ma so.

Bepo. Wo tirinwi te se adehyetoma a woadi mu adwinnee; wo tirinwi tentene no dwomfa ɔhene. **6**

Wo ho ye fe, Ao odo, wo ho anikadee ma wo ho ye ahomeka. **7** Wo sibere te se abe dua, na wo nufu te se aduaba siaka. **8** Mekaa se, “Meforo abe dua no; na maso n’aba mu.” Wo nufu nye se bobe siaka, na wo homee mu hwa nye se apre. **9** Na w’anomu hwa nye se bobesa papa. Ababaawa: Ma bobesa no nkɔ me dɔfɔo hɔ tee, eñtene mfa n’anofafa ne ne se no so breoo. **10** Meye me dofоo dea, na n’apedeē ne me. **11** Bra, me dɔfоo; ma yenkɔ nkuraase, ma yenkɔda nkuraase anadwo baako. **12** Ma yenkɔ bobefuo mu ntɛm nkɔhwɛ se bobe no agu nhyerɛnne, se nhyerɛnne no apaapae, anaase ateara no aye frɔmm. Ehø na mede me do bɛma wo. **13** Adasoa yi ne hwa, na akonnɔduane nyinaa begu yen eporno ano, foforo ne dada, a mede asie ama woo, me dɔfоo.

8 Se anka woyee me nuabarima a wonum me maame nufu ano, ena mehunu wo wo abɔntene so a, anka mfe w’ano, a obiara ntumi mmu me animtiaa. **2** Anka medi w’anim na mede wo aba me maame efie, ɔno a woakyerɛkyere me. Anka mɛma wo bobesa a wðe pɛpɛ afra mu, me ateaa mu nsuo dɔkɔ dɔkɔ no bi. **3** Ne nsa berkum da m’atikɔ na ne nsa nifa aka me afam ne bo. **4** Yerusalem mmammaa, mehye mo se, morennyanne na morenhwanyane ɔdɔ mu kɔsi ɛberɛ a eṣe mu. **5** Hwan na ofiri eserc so reba a ḥtwere ne dɔfɔo kokom yi? Ababaawa: Mekanyanee wo wɔ apre dua no ase; ehø na wo maame nyinsenee woo, ehø na dee ɔkoo awoo no woo woo. **6** Fa me to w’akoma so se nsɔanodee, se nsɔanodee wɔ w’abasa so, efiri se ɔdɔ ano ye den se owuo, ne ninkunutwee tim hɔ se damena. Ehyehye se ogyderee, se ogyaframa a ano ye den pa ara. (**Sheol h7585**) **7** Nsuo dodoɔ rentumi nnun ɔdɔ; nsubontene rentumi nhohoro nkɔ. Se obi de ne fie ahonya nyinaa besesa ɔdɔ a anka wɔremmu no adee a esom bo. **8** Yewɔ nuabaa akumaa bi a, ne nufu mmoboee. Edeen na yεbeyɛ ama yen nuabaa yi wɔ da a wobebisa no ase? **9** Se øye ofasuo a, yεbesi dwete abantenten abɔ ne ho ban. Se øye eporno a, yede ntweneduro besi ne eporno no kwan. **10** Meye ofasuo, na me nufu te se abantenten. Enti n’ani so no maye se obi a ɔde dee esɔ ani reba. **11** Na Salomo wɔ bobeturo wɔ Baal-Hamon; ɔde ne bobeturo no maa apaafoo. Na eṣe se wɔn mu biara tua no nnwetebena apem. **12** Nanso me bobeturo yi ye me dea. Me dec, meremfa mma; Salomo de ne dee gye nnwetebena apem, na ɔtua n’apaafoo nnwetebena ahaanu ma wɔhwɛ ne nnuaba no so. **13** Wo a wote turo no mu ne nnamfonom a wɔka wo ho, ma mente wo nme. **14** Bra ma yenkɔ, me dɔfоo, na ye wo ho se ɔdabɔ ba

Yesaia

1 Saa anisoadehunu a efa Yuda ne Yerusalem ho no baa Amos babarima Yesaia so wo Yuda ahemfo Usia, Yotam, Ahas ne Hesekia bere so. **2** Ao, osoro, montiel! Ao, asase ye aso! Na Awurade akasa: “Matete mma ama woanyini, nanso wɔate me so atua. **3** Nantwie nim ne wura, afunumu nso nim ne wura mmoa adidaka, nanso Israel nnim, me nkurufoō nte asee.” **4** Aa, amumuyé ḡoman, ḡoman a afodie adesoa ahye wɔn ma, nneboneyefoo kuo, mma a poroe ahye wɔn ma! Wɔatwe won ho afiri Awurade ho; Wɔapo Israel Kronkronni no, wɔadane wɔn akyi akyere no. **5** Aden enti na mope se wɔka so boro mo? Aden enti na moda so te atua? Waapira mo tiri, na mo akoma nso di yea. **6** Efiri mo nan ase kɔsi mo tiri so ahomeka biara nni mu, apirakuro ne nsoasoae nko ara akuro a anim deda ho na wɔnhohoro so anaa Wɔnkyekyeree anaa womfaa ngo nsrasraa so. **7** Mo ḡoman ada mpan, wode ogya ahye ahye mo nkuron; ananafoō regye mo mfuo a mo ani tua, na asee sedee eyee eberé a ahɔhoɔ tuu mo guie no. **8** Wɔagya Ṡabaaa Sion te se bobe turo mu sese te se akuraa a esi efere afuo mu, te se kuron; a atamfoo atwa ho ahylia. **9** Se Awurade tumfoo no annya yen asefao a, anka yeayé se Sodom, na yeadane aye se Gomora. **10** Montie Awurade asem, mo Sodom sodifoō; montie yen Onyankopon mmara, mo Gomorafo! **11** “Mo afɔrebɔ ahodoobebree no, edee na eyé ma me?” Sedee Awurade see nie. “Mewo ḡhyee afɔrebɔdeed ma eboro so, dee eyé nnwennini ne mmoa a wɔadore sradee; m'ani nnye anantwinini, nnwammaa ne mpapo mogya ho. **12** Se moba m'anim a hwan na obisa yei firi mo ho? Hwan na osomaa mo se monnanterante me efie yi? **13** Monnyae afɔrebɔdeed a mode ba a emfra no! Mo aduhwam ye me tan. Ḩbosome foforɔ, home rna ne nhiyiamu ahodoo ne mo nhiyiamu fi no afono me. **14** Mo bosome foforɔ afahye ne mo apontoo a moahye ahye no, me kra kyiri. Aye adesoa ama me; masoa mabre. **15** Se mopagya mo nsa bo mpaee a, meyi m'ani ato nkycen. Se moba mpaee bebree mpo a merentie. “Mogya bebree agu mo nsa ho fi. **16** “Monnwira mo ho na mo ho nte. Monnyi mo nnebonye mfiri m'ani so! Monnyae bɔne ye. **17** Monye papa; monhwehwɔ atenenenee Monhye wɔn a wɔhye wɔn so nkuran. Monni mma nwisiaa, monka akunafoō nsem mma wɔn. **18** “Afei mommra na yennwene mmo mu,” sedee Awurade see nie. “Se mo bɔne te se kɔben a, ebeyc fitaa se sukyeremma; mpo se eyé kɔkɔa te se mogya a ebeyc fitaa se asaawa foturo. **19** Se mopenso na moye osetie a, mobedi asase no so nnepa. **20** Na se moampene na mote atua a, akofena bedi mo nam.” Awurade na wakasa. **21** Hwe sedee kuron; nko nkwafoō no

adane odwamanfoō. Eberé bi na atenntenenee ahye no ma na anka tenenee te ne mu, nanso seesei awudifoo ahye mu ma! **22** Wo dwete adane adee a eho nni mfasoo, wode nsuo afra wo nsā papa mu. **23** Wo sodifoō ye atuatefoo, akorɔmfoo yɔnkonon; wɔn nyinaa pe adanmudee, na wɔpere akyedee ho. Wɔnni mma nwisiaa; na akunafoō nsem nko wɔn anim. **24** Enti, Awurade, Otumfoo Awurade, dee eyé Keseé ma Israel no ka se, “Aa, menya ahomegyee afiri m'atamfoo ho na matɔ wɔn so were. **25** Mɛma me nsa so, atia mo; mehohoro wo ho fi korakora na mayi mo ho nkekaawa nyinaa. **26** Mɛma mo atemmufoō bio se kane no, ne mo afutufoo sedee na etee, ahyeasee no. Yei akyi no, wɔbefre wo Kuropon Tenenee Kuropon Nokwafuu.” **27** Wɔde atetenenee begye Sion bio, na wɔn a wɔnu wɔn ho no, wode tenenee begye won. **28** Nanso atuatefoo ne nneboneyefoo dee, wɔbedwre wɔn abo mu, na wɔn a wɔpa Awurade akyi begye. **29** “Mo ani bewu esiane odum anyame a monyaa wɔn mu anigye no; wɔbegu mo anim ase esiane nturo a mosom abosom wɔ mu no enti. **30** Mɔbeyé se odum a ne nhahan apo, ne turo a ennya nsuo. **31** Ḩhoodenfoō begye se adee a ehye ntɛm; n'adwuma begye se ogya nturuee; ne mmieno no behye abo mu, a obiara rentumi nnum.”

2 Yei ne dee Amos babarima Yesaia hunuie, a efa Yuda ne Yerusalem ho. **2** Nna a edi akyire no mu no, Awurade asɔredan bepo no betim se mmepe no nyinaa ti; ebgye edin aboro nkokoɔ nyinaa so na aman nyinaa bɛbɔ yuu aksa ho. **3** Nnipa bebree beba abeka se, “Mommra mma yenkɔ Awurade bepo no so, nko Yakob Onyankopon efie. Ḩebkyerkyerec yen n'akwan sedee ebeye a yebenante n'akwantempon so.” Mmara no befiri Sion aba na Awurade asem afiri Yerusalem. **4** Ḩebɛu amanaman ntam aten na obesiesie nnipa bebree ntam asem; wode wɔn akofena bebobo nsa na wode wɔn mpea aye nsoso. ḡoman bi rentwe ḡoman foforɔ so akofena, na wornye ahoboa biara mma øko bio. **5** Mommra, Ao Yakob fiefoo, momma yennante Awurade hann mu. **6** Awurade, Woagya wo nkurufoō, Yakob fiefoo. Gyedihunu a efiri apuee fam ahye wɔn ma; wohye nkɔm se Filistifoo na wɔ ne abosonsomfoō di hwebom. **7** Dwete ne sikakɔkɔ ahye wɔn asase no so ma; wɔn ademudee dɔɔsɔ bebree. Apɔnko aye wɔn asase no so ma; na wɔn ntenseenam dodo nni ano. **8** Ahoni ahye wɔn asase no so ma; wɔkoto sore wɔn ankasa nsa ano adwuma, dee wɔn nsateaa aye. **9** Enti, Awuradebeb̄e onipa ase na wama adasamma aboto. Ommfa wɔn ho nkycen wɔn. **10** Kohyene abotan no mu, fa wo ho kɔsie asase no mu esiane Awurade ho hu ne n'animuonyam keseye nti! **11** Wɔbeb̄e ḡhantanni ase, na wode nnipa ahomasoo ahwe fam; Awurade nko ara na wɔbema no so da

no. 12 Asafo Awurade ahye da bi ama ahomasofoo see nie. 16 Awurade kasa se, "Sion mmammaa nyinaa ne dee ema ne ho so nyinaa (wøbebøre wøn ye ahantan; wønante toto wøn køn, wødeda wøn ase), 13 Lebanon ntweneduro nyinaa, atentene ne ani akyi, wøtutu wøn anammon ntiawa ntiawa, dee økron, ne Basan odum nnua no, 14 mmepe na wøn nan ase nkawa gyegye. 17 Enti Awurade atentene nyinaa ne nkoko a ewowaree nyinaa, 15 bema tikuro abegu Sion mmaa tiri ho. Awurade ne abanteten a økorøn ne øfasuo biara a øye den, bema wøn tiri so apa." 18 Eda no Awurade bøiyi 16 adwadie hyen biara ne øhyen kesee fefe biara. 17 wøn afefødee; nkawa, ntomaban ne kønnuadøe, 19 Wøbebøre øhantanini ase, na wøde nnipa ahomasoo nsomuadøe, nkapo ne nkatanimu, 20 Wøn mmotire, ahwe fam; Awurade nko ara na wøbema no so da no, ananse ntweaban, abøwomu, nnuhwam ntoa ne 18 na ahoni no beyera korakora. 19 Nnipa bedwane nkabere, 21 ntimsøo mpøtea ne hwenemu nkawa, 22 akøhye aboden a øwo abotan mu ne ntokuro a ededa ntadetenten pa, nguguso tiawa a enni nsa, ntadee asase mu øsiane Awurade ho hu ne n'animuonyam yuu ne sika nkotoku; 23 nhwehwe, serekye ntadee, keseye enti, øbere a øbesøre awoso asase. 20 Saa tirinwi so nkawa ne abatiri so nguguso. 24 Nkabøne øda no, nnipa beto wøn dwete ne sikakøkø ahoni a besi dee øye hwam anan mu; ntampahoma besi wøye se wøbesom no agu ama akusie ne mpan. nkatakønmu anan mu; tire a øso apa besi tirinwi a 21 Wøbedwane akøhyøne abotan mu ntokuro mu wøasiesie anan mu; ayitoma besi ntoma pa anan mu; ne abotan mpaapæe mu øsiane Awurade ho hu ne honam ani atwaatwa besi ahoøfe anan mu. 25 Wo n'animuonyam keseye enti, øbere a øbesøre awoso mmarima betoto akofena ano, w'akoøoo betoto wø asase. 22 Monnyae se mode mo ho to nnipa, a wøwo øko mu. 26 Sion apono bøtwa adwo, adi awerøhoo; ahome keke so. Wøye ødeen koraa? na dee ønnibie bøtena fam asu.

3 Afei hwø, Awurade, Asafo Awurade, rebegyae dee øde ma wø Yerusalem ne Yuda nyinaa: aduane 4 Saa øda no, mmaa baason besø øbarima baako mu aka se, "Yøbeøø yen ho akønhoma na yen ne nsuo a øde ma wøn nyinaa. 2 Nømmarima ankasa apø yen aduradee; ma wo din nna yen so ne akøfoo, øtemmufoø ne odiyifoo, nkømhyeni ne keke. Yi aholora firi yen so!" 2 Saa øda no Awurade øpanin, 3 aduonum so panin ne dee øwo dibere, Baa no beye fe na anya animuonyam, na asase øfotufoo, odwumfoo nyansaføø ne nkaberekøyeføø no so aba beye aholoahoa ne animuonyam ama onifereføø. 4 "Mede mmertantewaa beye wøn Israel nkøeeføø no. 3 Won a wøaka wø Sion a nnwuma so mpanimfoo; na mmoøfra adi wøn wøte Yerusalem no, wøbeføø wøn kronkron, wøn a so." 5 Nnipa behye wøn ho wøn ho so, øbarima wøatwøre wøn din aka ateaseføø ho wø Yerusalem betia øbarima, øyonko betia ne yønko. Mmabunu nyinaa. 4 Awurade behohoro Sion mmaa ho fi; øde besore atia wøn mpanimfoo, apapahwekwaa betia atemmuo honhom ne ogya honhom bepepa mogya onimuonyamfoo. 6 Øbarima besø ne nuanom baako nkekøawa a øwo Yerusalem. 5 Afei, Bepo Sion ne mu wø n'agya efie aka se, "Wowø atadøe, beye yen won a wøboa won ano wø ho nyinaa, Awurade de dikøfoo; wø kuro a adane mmubuie sie yi so." wisie omununkum bekata wøn so awia, na øde ogya 7 Nansø, øda no øbeteam se, "Menni dee mede døree akata won so anadwo; ntoma kyiniie bekata beye. Menni aduane anaa ntoma wø me fie; mfa animuonyam yi nyinaa so. 6 Ebøye hintabea ne me nye nnipa no so dikanfoo." 8 Yerusalem retø enwunu wø owibøano den mu, na osøtø ne ahum ntintan, Yuda rehwe ase; wøn nsem ne nneyee mu nso ebøye dwanekøbea ne atee.

tia Awurade. Wømmu n'animuonyam a øwo wøn mu. 9 Sødee wøn anim tee no di adansee tia wøn; wøda wøn bone adi te se Sodom; wømmifa nsie. Nnome nka won! Wøakøfa amanehunu aba wøn ho so. 10 Ka kyere teneneeføø se øbesi wøn yie, øfiri se wøbedi wøn nneyee so aba. 11 Nnome nka amumuyeføø! Amanehunu wø wøn so! Wøbetua wøn so ka wø dee wøn nsa aye no ho. 12 Mmabunu hye me nkurofoo so, mmaa di wøn so. Ao me nkurofoo, mo akwankyerøføø ma mo yera; wøma mo mane firi kwantempøn no so. 13 Awurade tena ase wø n'asenniie. Øma ne mu so bu nkurofoo no aten. 14 Awurade bu aten de tia ne nkurofoo mpanimfoo ne akanniføø se, "Mo na moasæe me bobø turo; apoobødee a øfiri ahiøfoo nkyen wø mo afie mu. 15 Aseø ne sen enti na modwere me nkurofoo na mode ahiøfoo anim twitwiri fam?" Sødee Asafo Awurade

5 Meto dwom ama me døfo edwom a øfa ne bobø turo ho: Na me døfo wø bobø turo bi wø asaseberee bi a øda bepø ani. 2 Øfuntum asase no yiyi mu abøø, na øduaa bobø a øye papa wø so. Øsii øwen aban wø mfimfini na øtuu nsakyimena nso. Afei, øhwøe anim se øbetwa bobø aba pa, nansø esoo aba bone. 3 "Afei, mo a motete Yerusalem ne Yuda mmarima, mommu me ne me bobø turo ntam aten. 4 Edeøø bio na anka øse se meye ma me bobø turo boro dee maye yi so? Ebøye a merehwøe anim se menya bobø a øye no aden enti na øso aba bone? 5 Afei, mækø dee merebøye me bobeføø no økyerø wo: Meyi øho ban no afiri ho, na wøbesee no; mebubu øho fasuo, na wøbetiatia so. 6 Memø aye asase a øda mpan a worenjiyi mu na wønye so adwuma, øhwørem ne nkaseø benyini wø so.

Mehye omununkum na wanto nsuo angu so.” 7 mu na mpaboa ahoma biara nso rente. 28 Wən Asafo Awurade bobe turo no ye Israel fie, na Yuda agyan ano ye nnam, na wən tadua nyinna aye krado; mmarima ye turo a n’ani gye ho. Əpee aten tenenee won aponko ntate te se twerəbo, wən nteaseenam nanso əhunuu mogyahwiegū; əpee tenenee nanso ntawahonan te se twahoframa. 29 Wən mmobomu te ətee mməborō su. 8 Nname nka mo a mode efie se gyata dee, na wəbobom se gyata mma; wəpoço ka efie ho na mogyegye mfuo boba soō kosi se kyere won hanam na wəde no kə a əgyefoo biara asase no besa na əka mo nko ara wə asase no so. 9 nni ho. 30 Eda no wəbebobo mu agu ne so sedee Asafo Awurade apae mu aka ama mate: “Nokorem afie akəsəe no bəda mpan, na mmorəsan fefe no, esum kabisii ne ahohiahia; omununkum bema hann obiara rentena mu. 10 Bobefuo kesee pa ara no nsā aduru sum.

11 kakra bi na əbefiri mu. Aba lita aduonu baako a wədua no wəbenya so lita aduonu mmieni pe.” 11 Wənnue, wən a wəsore anopahema kohwehwe wən nsā əkyiri kwan, wən a wəsiri pe kosi se nsā bəbo wən. 12 Wəbə sankuten ne benta wo wən apontoo ase, akasae, ne atentəben ne nsā, nanso wətwiri dees Awurade aye, na wəmmu ne nsa ano adwuma. 13 Eno enti, me nkurofоo bəko nnommumfa mu, efiri se, wənni nteasee; əkom bekum wən mu atitire na osukəm bətware wən mu bebree. 14 Enti, damena akənno ye kesee na əbue n’anom bayaa; na emu na atitire ne ədəm no bəkə wəne wən a wəsa na wəgye wən ani. (*Sheol h7585*) 15 Enti, wəbəbre onipa ase na wama adasamma aboto. Wəbəbre ohantanni ase, 16 nanso Asafo Awurade atentenenee bəpagya no, na Kronkron Onyankopon de ne tenenee bəda ne ho adi se Əkronkronni. 17 Afei nnwan bəkə adidi te se dee wəwə wən adidibe; nnwammaa bedidi wə asikafo amanfo so. 18 Monnue, mo a mode nnaadaa nhoma twetwe bəne, na mode nteaseenam ntampəhoma twetwe amumuyə. 19 Monnue, mo a moka se, “Onyankopon nyə ntəm, ənyə n’adwuma ntəm sedee yebəhunu. Ma əmmen, Israel Əkronkronni no nhyehyee no mmra, sedee yebəhunu.” 20 Monnue, mo a mofrə bəne se papa na papa nso se bəne, mo a mode esum si hann anan mu na hann si esum anan mu, mo a mofrə nwonorwono se dəede ne dəede se nwonorwono. 21 Monnue, mo a mobu mo ho anyansafo, mo ankasa ani so ne anitefоo mo ankasa ani so. 22 Monnue mo a wəfrə mo akatakyie wə nsanom mu ne ahodenfоo wə nsā afrafra mu. 23 Mo a mogye adanmudee, na mo gyae dee ədi fo na mo bu dee ədi bem no fo. 24 Enti, sedee egyaderee hye wira dwanee na esere a awo yera wə ogyaframa mu no, saa ara na mo nhini bəporə, na mo nhwiren nso atu akə se mfuturo; efiri se moapo Asafo Awurade mmara na moatwiri Israel Kronkronni no asem. 25 Enti Awurade abufuo aba ne nkurofоo so, wapagya ne nsa na əde rebo wən ahwe fam. Mmepo no woso, na afunu aye se mmontene so wira. Nanso yei nyinna akyi, ne bo nnwoee, na ne nsa da so wə soro. 26 Əpagya frankaa ma akyirikyiri aman, əhyene abən de frē wən a wəwə asase ano. Wən na wəreba no, əhere so ne ntəm so! 27 Wən mu biara mmre na ənsunti, obiara ntə nko na ənna; abəsoo biara mu rengō wə asene

6 Afe a əhene Usia wuie mu no, mehunuu Awurade se əte ahennwa a, əkorən na wapagya so na n’atadee mmuano aye asorefie ho ma. 2 Na serafim a wən mu biara wə ntaban nsia wə n’Atifi. Wəde ntaban no mmieni kata wən anim, na wəde mmieni nso kata wən nan ho enna wəde mmieni nso tu. 3 Na obiara team kyere ne yonko se, “Kronkron! Kronkron! Kronkron ne Asafo Awurade; N’animuonyam ahye asase nyinnaa so ma!” 4 Wən nne nnyegyee maa apone no aboboano wosooe, na wisie yee asorefie ho ma. 5 Meteam kaa se, “Menue! Memfata! Meye onipa a m’ano ho ntee, na mete nnipa a wən ano ho ntee mu, Əhene, Otumfоo Awurade na m’ani ahunu no yi.” 6 Na serafim no mu baako a əkura gyasramma, a əde dabən kəfa firri afreibukiya no so tu baa me nkyen. 7 Əde yei kaa m’ano kaa se, “Hwə, yei aka w’ənofafa, wəayi w’afodie na wəatua wo bəne so ka.” 8 Afei, metee Awurade nne a ərebisa se, “Hwan na mensoma no? Na hwan na əbekə ama yen?” Na mekaa se, “Me nie. Soma me!” 9 Na əkəa se, “Kəka kyere saa nkurofоo yi se, “Əte dee mobete, nanso morente asee; Əhwə dee mobehwe, nanso morenhunu.” 10 Efiri se mo, moapirim mo akoma; moasi mo aso, akatakata mo ani. Enye saa a, anka mo ani behunu adee, na mo akoma ate asem ase, na moanu mo ho asane aba me nkyen, na masa mo yadee.” 11 Na mekaa se, “Enkəsi da ben, Ao Awurade?” Na əbuaa se, “Enkəsi se nkuropon no beye nkurofon a nnipa ntete soō, enkəsi se afie no beye afituo na mfuo no asee aye pasaa, 12 enkəsi se, Awurade bəpamo obiara aka akyirikyiri na asase no ada mpan. 13 Mpo, se nkyemu edu mu baako ka asase no so a, wəbesee no bio. Nso sedee dupon anaa odum gya dunsini əberə a wəatwa ato fam no, saa ara na aba kronkron no beye dunsini wə asase no so.”

7 Eberə a Usia babarima Yotam babarima Ahas bedii Yudaman so əhene no, Aramhene Resin ne Remalia babarima Peka a əye Israelhene baa Yerusalem ne wən bekoe, nanso wəantumi anni ne so. 2 Na wəka kyeree Dawid fie se, “Aram ne Efraim aye apam.” Enti Ahas ne ne nkurofоo ho wosoe sedee kwaee nnuu woso wə mframə ano no. 3 Na Awurade ka kyeree Yesaia se, “Wo ne wo babarima Sear-Yasub nkohiyia Ahas wə Atifi Tadee no subənə

ewo Ntomasifoo Afuo no kwan so. 4 Ka kyere no Sakaria se m'adansefоо nokwafoo aba." 3 Afei se, 'Hwe yie, ye komm na nsuro. Mma w'akoma ntu mekoø nkømhyen i baa no ho, na onyinsenee, wo saa nnyentia mmienu a erefiri wisie yi ho; wo woo obabarima. Na Awurade ka kyere me se, Resin Aramhene ne Remalia babarima abufuhyye "Fre no Maher-Salal-Has-Bas. 4 Ansa na abarimaa no enti. 5 Aram, Efraim ne Remalia babarima abo no betumi aka, 'M'agya' anaa se 'me maame' no, wo seee ho po se, 6 "Momma yento nhye Yuda Asiriahene beba abefaa Damasko ahodee ne Samaria so, na yentete won mu na yenkye mfa, na yensi afodee nyinaa ako." 5 Awurade kasa kyere me Tabeel babarima øhene wo so." 7 Nanso dee Asafo bio se, 6 "Esiane se saa nkurfoo yi apo Siloa nsuo Awurade see nie: "Eremma so, na erensi da, 8 a øresene breeo na wodi ahurisie wo Resin ne Aram tiri ne Damasko, na Resin pe na øye Damasko Remalia babarima no ho enti, 7 Awurade reye de ti. Mfirinhyia aduosia enum mu no Efraim mu Asubonten no yire kesee no atia won, Asiriahene ne betete koraa a erentumi nnye øman. 9 Efraim tiri ne kesey nyinaa. Ebeyiri afa ne mmønka nyinaa ne Samaria Remalia babarima pe ne Samaria ti. Se woannya pintinn wo wo gyidie mu a, worennynia koraa." 10 Awurade kasa kyere Ahas bio se, 11 "Bisa Awurade wo Onyankopon ho nsenkyerennee, se ewo ebunu ase tonn anaa osorosoro noho." (Sheol h7585) 12 Nanso, Ahas buaa se, "Meremmisaa. Merenso Awurade nhwe." 13 Na Yesaia kaa se, "Montie Dawid fie! Ennocoø mma mo se mobeso nnipa ntoboasee ahwe? Na mobeso me Onyankopon nso ntoboasee ahwe anaa? 14 Ennee, Onyankopon ankasa bema mo nsenkyerennee; ñbaabunu no benyinsen, na wawo obabarima, na obefre no Immanuel. 15 ñbedi nufosuo ani sradee ne ewoo ebere a wahunu dee yi fre no tirisopam na øye tirisopam. Monnsuro ebema watumi apo bone na wafa dee øye. 16 Nanso, ansa na abarimaa no behunu dee ebema watumi apo ebene watumi apo bone na wafa dee øye no, wobema ahemfo mmienu a wosuro won no nsase ada mpan. 17 Awurade de kronkronbea: nanso Israel afie mmienu no dee, ebere bi beba wo ne wo nkurofoo ne w'agya fie so a øbeye suntiboo ne obotan a ema wohwe ase. Na eso bi mmaa da, efiri ebere a Efraim tee ne ho firii ne nnipa a ewo Jerusalem dee øbeye afidie a ebeyi Yuda ho; ñde Asiriahene beba." 18 Eda no, Awurade behyen aben afre nwansenaa afiri nsuwansiwa a ewo ase a wønnsøre bio; wobesum won afidie na ayi akyirikyiri wo Misraim ne nwowa a wofiri Asiria won." 16 Kyekyere adansee no so mmara no ano ma asase so. 19 Won nyinaa beba abegu mmønhwa a m'asuafao. 17 Metwen Awurade a wayi n'ani afiri emu do ne ntokuro a ewo abotan mu, nkyekyere Yakob efie so mede me were behye ne mu. 18 Me ne nsuka mu. 20 Eda no, Awurade de oyiwaa a ne mma a Awurade de won ama me no nie. Yeye øbeye wo Asubonten no agya noho wo Asiriahene nsenkyerennee ne ahyensodee wo Israel, na yefiri nkyen, na ñde ayi motiri so ne monan ho nwi na Asafo Awurade a ote Sion Beposo no nkyen. 19 Se wayi mo abogyess nso. 21 Saa eda no, obiara bøyen nnipa tu mo fo se monkø hunu asamanfreoo ne nantwiburuwa baako ne mponkye mmienu. 22 nnunsifoo a wokasa aso mu na emu ntee a, aden Na esiane nufosuo dodoø a wobema enti, obenya enti na wommmisa won Onyankopon? Aden enti na nufosuo ani sradee adi. Won a wobeka wo asase no mobisa adee wo awifoo nkyen ma ateasefоо? 20 Se so nyinaa bedi nufosuo ani sradee ne ewoo. 23 Saa woannya mmara ne adansee yi so anka asem yi a, eda no, baabiara a na anka bobe apem a ne boo ye wonni adekyee mu hann. 21 Wøde ahohiahia ne dwete kilogram dubaako ne fa wo no, wobehunu økøm benantenante asase no so; na se wøto baha nnenkyense ne nkases. 24 Nnipa de agyan ne tadua a, won bo befu na wobema won ani so adome won beko ho, efiri se nnenkyense ne nkases agye ho. 25 øhene ne won Onyankopon. 22 Afei wobehwe asase Nkokoo a na anka kane no wode nso ye so adwuma no, nnenkyense ne nkases ho hu enti wørenko ho bio. Ebedane mmeammea a wogya anantwie ne nnwan ma woko.

8 Awurade ka kyereε me se, "Fa nwoma mmoboeε nsase no ase, nanso daakye bi əbεheyε Galilea a
kesee no na fa twerεdua biara twerε so. 2 εε amanamanmufo oman na ne kwan da Yordan
Na mfrefe əsfoo Uria ne Yeberekia babarima ne epo ntam no animuonyam. 2 Nnipa a wɔnam

9 Nanso, wən a na wəwə ahohiahia mu no, wərenni awerehəo bio. Kane no əbreə Sebulon ne Naftali

nsase no ase, nanso daakye bi əbəhye Galilea a
eyə amanamanmufoɔ əman na ne kwan da Yordan
ne epo ntam no animuonyam. 2 Nnipa a wənam

sum mu ahunu hann kese; won a wote asase a eso
 sum kabii so no, hann bi apue won so. 3 Woatre
 oman no mu; woama won ani agye mmoroso; ba,
 2 de tena ahiafao ahofadie so, de atentenenee
 wodi ahurisie wo w'anim sedee nnipa di ahurisie
 bo me nkurofoo a wohye won so no atirimuoden.
 otwabere, sedee nnipa ho sepe won wo ebere a
 Woma akunafoo ye amanehunufo na wobo nwisiaa
 worekye afodee. 4 Sedee da a Midian dii nkoguo
 korono. 3 Edeen na mobeye akontabuo da no, ebere
 no, saa ara na woadwere konnua a eda won so
 a amanehunu firi akyirikyiri reba? Hwan nkyen na
 no; saa ara na woayi nhyesofo poma a eda won
 mobedwane akope mmoa? Ehefa na mobegya mo
 mmatrie so. 5 Okoofo mpaboa a wohye de ko sa
 ahodee? 4 Enka mo hwhee se mobefra nneduafoo
 ne atadee biara a mogya akeka mu no wobegya
 mu anaa se mobetoto wo atofoo mu. Nanso yeinom
 agu ho na woahye. Wode bess ogya. 6 Efiri se,
 nyinaa akyi no, ne bo nnwooe, na wama ne nsa so
 woawo akokoa ama yen, woama yen obabaniin,
 aye krado. 5 "Nname nka Asiriani no, m'abufuo
 na amammuo no beda ne mmati so. Na wobefre
 abaa, dee okura m'abufuhye poma no! 6 Meresoma
 no Oftufoo Nwanwani, Otumfoo Onyankopon, Daa
 no ako oman a wonnim Onyankopon so. Meregya
 Agya, Asomdwoee Wura. 7 N'amammuo no nkoso
 no kwan ma wako nnipa a wohye me abufuo so
 ne n'asomdwoee betena ho daa. Obetenia Dawid
 se wankoye koronodee abrane so na wohnwim
 ahennwa so abu n'ahennie, Ode atentenenee ne
 afodee, na wontiatia won so se dotee wo mmontene
 teneneeye behye asee na wama atim afiri saa ebere
 so. 7 Nanso enye yei ne dee ope se oye enye yei
 no akosi daa apem. Asafo Awurade mmademmo
 ne dee ewo n'adwene mu. Ne botae ne se obesee,
 beye yei. 8 Awurade ato Yakob nkra a etia no, na
 se ode aman bebree beba won awiee. 8 Na obisa
 ebeka Israel. 9 Nnipa no nyinaa behunu, Efraim
 se, 'Ahemfo nyinaa nnye m'asahene anaa? 9 Kalno
 ne won a wotete Samaria a wode ahohoahoa ne
 ahomasoo akoma kasa no, 10 "Ntayaa no abubu agu
 fam nanso yede aboo a wootwa beto bio. Woabubu
 borodoma nnua no nanso yede ntwenduro besi
 anan mu." 11 Nanso Awurade ahye Resin atamfo
 den atia won, na ohye won atamfo no nkuran.
 12 Aramfoo a wofiri apuee fam, Filistifoo a wofiri
 atoe fam, abue won anom amene Israel. Nanso
 yeinom nyinaa akyiri no ne bo nnwooe na ne nsa da
 so wo soro. 13 Nanso nnipa no nsane nkoo dee otwee
 wons aso no nkyen, na wommpee Asafo Awurade
 no akyiri kwan nso. 14 Enti Awurade betwa etire
 tene ne nsa hye pirebuo mu no, saa ara nso na
 no ne etire no, na atoro adiyifo no ne dua no.
 metene me nsa wo amanaman no ahonyadee so;
 15 Mpanimfo ne akunini
 ho. 13 Efiri se oka se, "Mede m'ahooden na ayey
 wons aso no nkyen, na wommpee Asafo Awurade
 ho. 13 Efiri se oka se, "Mede m'ahooden na ayey
 no akyiri kwan nso. 14 Enti Awurade betwa etire
 tene ne nsa hye pirebuo mu no, saa ara nso na
 no ne etire no, na atoro adiyifo no ne dua no.
 metene me nsa wo amanaman no ahonyadee so;
 16 Won a wokyere nnipa yi kwan no nnkyere won
 se, obiara nni nyamesu na woye amumuyefoo. Ano
 ho kyen dee ode no ye adwuma anaa? Ayey te se
 biara ka ahuhusem. Nanso yeinom nyinaa akyi no,
 dee abaa tumi danedane dee emaa no so, anaa se
 ne bo nnwooe, na ne nsa da so wo soro. 18 Nokorem
 ho. 13 Efiri se oka se, "Mede m'ahooden na ayey
 aperibaa ankasa tumi nante! 16 Afei Awurade, Asafo
 atirimuoden hye te se ogya; ehye nnenkyense ne
 Awurade de oyaredom bebo n'akofoo ahoodenfooo
 nkasee, ede ogya to kwaebirentuo mu hye no,
 no; na ne keseye mu no, obema ogya adere ahye
 na enam wisie kumonn mu foro ka soro. 19 Asafo
 Awurade abufuo so enti, asase no bekyene na nnipa
 aebeka wo ne kwaee mu beye kakra bi a abofra
 beye mmabaa ama ogya no; na obiara remfa ne
 behye na wasce ne nkasee ne nnenkyense. 18 Asiria
 nua ho nkye no. 20 Nifa so, wobefom aduane adi,
 kwaee ne n'asase beree animuonyam no, ebesee
 nanso ekom bede won; benkum so, wobedidi, nanso
 pasapasa te se oyarefoo a ne so retee. 19 Nnua
 woremee. Obiara bewe ne ba enam. 21 Manase
 bedane Efraim adane Manase na wobefo
 mu atia Yuda. Nanso yeinom nyinaa akyi no, ne bo
 aebeka wo ne kwaee mu beye kakra bi a abofra
 betumi akyere ne dodo. 20 Eda no, Israel nkaefoo,
 Yakob fiefoo a wobekaa no remfa won ho nto no
 so bio. Awurade, Israel Kronronni no a obaa won
 hwee fam no mimom na wode won ho beto no
 so nokorem. 21 Nkaefoo no besane aba. Yakob

10 Wonnue, won a wohye mmara a emmfa ekwan

mu, won a wohye immaraden a ede nhyesoo
 otwabere, sedee nnipa ho sepe won wo ebere a
 Woma akunafoo ye amanehunufo na wobo nwisiaa
 worekye afodee. 4 Sedee da a Midian dii nkoguo
 korono. 3 Edeen na mobeye akontabuo da no, ebere
 no, saa ara na woadwere konnua a eda won so
 a amanehunu firi akyirikyiri reba? Hwan nkyen na
 no; saa ara na woayi nhyesofo poma a eda won
 mobedwane akope mmoa? Ehefa na mobegya mo
 mmatrie so. 5 Okoofo mpaboa a wohye de ko sa
 ahodee? 4 Enka mo hwhee se mobefra nneduafoo
 ne atadee biara a mogya akeka mu no wobegya
 mu anaa se mobetoto wo atofoo mu. Nanso yeinom
 agu ho na woahye. Wode bess ogya. 6 Efiri se,
 nyinaa akyi no, ne bo nnwooe, na wama ne nsa so
 woawo akokoa ama yen, woama yen obabaniin,
 aye krado. 5 "Nname nka Asiriani no, m'abufuo
 na amammuo no beda ne mmati so. Na wobefre
 abaa, dee okura m'abufuhye poma no! 6 Meresoma
 no Oftufoo Nwanwani, Otumfoo Onyankopon, Daa
 no ako oman a wonnim Onyankopon so. Meregya
 Agya, Asomdwoee Wura. 7 N'amammuo no nkoso
 no kwan ma wako nnipa a wohye me abufuo so
 ne n'asomdwoee betena ho daa. Obetenia Dawid
 se wankoye koronodee abrane so na wohnwim
 ahennwa so abu n'ahennie, Ode atentenenee ne
 afodee, na wontiatia won so se dotee wo mmontene
 teneneeye behye asee na wama atim afiri saa ebere
 so. 7 Nanso enye yei ne dee ope se oye enye yei
 no akosi daa apem. Asafo Awurade mmademmo
 ne dee ewo n'adwene mu. Ne botae ne se obesee,
 beye yei. 8 Awurade ato Yakob nkra a etia no, na
 se ode aman bebree beba won awiee. 8 Na obisa
 ebeka Israel. 9 Nnipa no nyinaa behunu, Efraim
 se, 'Ahemfo nyinaa nnye m'asahene anaa? 9 Kalno
 ne won a wotete Samaria a wode ahohoahoa ne
 ahomasoo akoma kasa no, 10 "Ntayaa no abubu agu
 fam nanso yede aboo a wootwa beto bio. Woabubu
 borodoma nnua no nanso yede ntwenduro besi
 anan mu." 11 Nanso Awurade ahye Resin atamfo
 den atia won, na ohye won atamfo no nkuran.
 12 Aramfoo a wofiri apuee fam, Filistifoo a wofiri
 atoe fam, abue won anom amene Israel. Nanso
 yeinom nyinaa akyiri no ne bo nnwooe na ne nsa da
 so wo soro. 13 Nanso nnipa no nsane nkoo dee otwee
 wons aso no nkyen, na wommpee Asafo Awurade
 no akyiri kwan nso. 14 Enti Awurade betwa etire
 tene ne nsa hye pirebuo mu no, saa ara nso na
 no ne etire no, na atoro adiyifo no ne dua no.
 metene me nsa wo amanaman no ahonyadee so;
 15 Mpanimfo ne akunini
 ho. 13 Efiri se oka se, "Mede m'ahooden na ayey
 wons aso no nkyen, na wommpee Asafo Awurade
 ho. 13 Efiri se oka se, "Mede m'ahooden na ayey
 no akyiri kwan nso. 14 Enti Awurade betwa etire
 tene ne nsa hye pirebuo mu no, saa ara nso na
 no ne etire no, na atoro adiyifo no ne dua no.
 metene me nsa wo amanaman no ahonyadee so;
 16 Won a wokyere nnipa yi kwan no nnkyere won
 se, obiara nni nyamesu na woye amumuyefoo. Ano
 ho kyen dee ode no ye adwuma anaa? Ayey te se
 biara ka ahuhusem. Nanso yeinom nyinaa akyi no,
 dee abaa tumi danedane dee emaa no so, anaa se
 ne bo nnwooe, na ne nsa da so wo soro. 18 Nokorem
 ho. 13 Efiri se oka se, "Mede m'ahooden na ayey
 aperibaa ankasa tumi nante! 16 Afei Awurade, Asafo
 atirimuoden hye te se ogya; ehye nnenkyense ne
 Awurade de oyaredom bebo n'akofoo ahoodenfooo
 nkasee, ede ogya to kwaebirentuo mu hye no,
 no; na ne keseye mu no, obema ogya adere ahye
 na enam wisie kumonn mu foro ka soro. 19 Asafo
 Awurade abufuo so enti, asase no bekyene na nnipa
 aebeka wo ne kwaee mu beye kakra bi a abofra
 beye mmabaa ama ogya no; na obiara remfa ne
 behye na wasce ne nkasee ne nnenkyense. 18 Asiria
 nua ho nkye no. 20 Nifa so, wobefom aduane adi,
 kwaee ne n'asase beree animuonyam no, ebesee
 nanso ekom bede won; benkum so, wobedidi, nanso
 pasapasa te se oyarefoo a ne so retee. 19 Nnua
 woremee. Obiara bewe ne ba enam. 21 Manase
 bedane Efraim adane Manase na wobefo
 mu atia Yuda. Nanso yeinom nyinaa akyi no, ne bo
 aebeka wo ne kwaee mu beye kakra bi a abofra
 betumi akyere ne dodo. 20 Eda no, Israel nkaefoo,
 Yakob fiefoo a wobekaa no remfa won ho nto no
 so bio. Awurade, Israel Kronronni no a obaa won
 hwee fam no mimom na wode won ho beto no
 so nokorem. 21 Nkaefoo no besane aba. Yakob

nkaeefoo no besane aba Otumfoø Onyankopon no animuonyam. 11 Saa eda no, Awurade bëma ne nkyen. 22 Ao Israel, ñwom se wo nkurafõo dõoso nsa so ne mprenu so de agye ne nkurafõo a wòaka se mpoano anwea dee, nanso nkaeefoo bi pe na afiri Asiria, Misraim anafoø fam, Misraim atifi fam, wòbesane aba. Wòahye ñséee ho mmara denden Kus, Elam, Babilonia, Hamat ne Po so nsupo. 12 a ebebekam nnipa no so, na mmara no ye. 23 Ñbëma frankaa so ama aman no na woaboaboa Israel Awurade, Asafo Awurade, ñséee a wahye ho mmara atukofoo ano; Ñbëboaboa Yudafoø a wòahwete no ketee na ebeba asase no so nyinnaa. 24 Enti, yei ne ano afiri asase ntwea ènan no so. 13 Efraim aniberees dee Awurade, Asafo Awurade see, “Ao Me nkurafõo betu ayera, na wòbesee Yuda atamfoo. Efraim ani a mote Sion monnsuro Asiriafoø no, wòn a wòde remmere Yuda bio, na Yuda nso rentane Efraim mmaa hwe mo na wòde aporibaa bobo mo, sèdee ani. 14 Wòbëtwi afa Filistia nsanee ahodoø no so akò Misraim yeeë no. 25 Èrenkyere koraa m'abufuo atoeë fam; na wòbëbø mu afi nnipa akò apueeë fam. a etia mo no ano bedwo na m'anibere bekò wòn Wòbefa Edom ne Moab, na Amonfoø behye wòn ase. ñséee so.” 26 Asafo Awurade de mpiré behwe wòn, 15 Awurade bëma nsuo a ewo Misraim Po no mu awe sèdee ñbòa Midian hwhee fam wò Oreb ñbotan ho korakora; Ñbëma ne nsa mu mframá a emu ye hyeeë no; na ñbetene ne poma nsuo no so, sèdee ñyeeë abò afa Asubonten Eufrate so. Ñbëpaapae mu ayë wò Misraim no. 27 Eda no, wòbeyi wòn adeso a no no nsuwansiwa nson sèdee ñbeyë a obiara bëtumi afiri wo mmattire so; wòn kònnua afiri wo kòn mu; ahye mpaboa atwa. 16 Èkwantempõn bi beda hò wòbubù kònnua no na afiri mo so. 28 Wòhyene Ayat; ama ne nkurafõo nkaeefoo a wòaka Asiria, sèdee ebi wòfa Migron; na wòkora wòn nneemá wò Mikmas. 29 Wòtwam wò kwantempõn no so, na wòka se, “yebeda Geba anadwo yi.” Rama ho popo; Saulo kuro Gibeä nso dwane. 30 Teaam Ñbabaa Galim! Tie, Ao Laisa! Anatot Mmòboroni! 31 Madmena redwane; Gebimfoø kòtetè. 32 Ènné ara wòbëgyina wò Nob; wòbëwoso wòn nsa wò Ñbabaa Sion bepo no so wò Yerusalem kokoo no so. 33 Hwè, Awurade, Asafo Awurade no, ñde tumi këséè bëtwitwa dua mman no. Wòbëbubù nnua atentene no agu fam; dee ñwoware no beba fam. 34 Ñde akuma bëtwitwa kwaëem dòtø agu fam. Lebanon behwe ase ñkëséè no anim.

11 Dua foforo bi bëfefe wo Yisai dunsini ho; efiri ne nhini mu na Dubaa bi beso aba. 2 Awurade Honhom betena no so: nyansa ne nteasec Honhom, afotuo ne turni Honhom, nimdee ne Awurade surò Honhom. 3 Na n'ani begye wò Awurade surò mu. Ènnye dee ñde n'ani hunu soó na obëgyina abu atén, anaa dee ñde n'aso betee soó na obëgyina asì gyinaee; 4 na mmom ñde tenenee bëbu mmòborõfoø atén, ñde atentenenee besi gyinaee ama asase so ahiafoø. Ñde abaa a eyé n'anom asem bewoso asase; ñde ahome a efiri n'anom bekunkum amumuyefoo. 5 Tenenee begye n'abòsøø na nokoredie aye n'abòwomu. 6 Pataku ne odwammaa betena, ñsébo ne abirekyie beda, nantwie ba ne gyata ne ba bëbo mu; na abofra ketewa bi adi wòn anim. 7 Ñnantwie ne sisire bëbo mu adidi, wòn mma bededa faako, na gyata bewe wira te se nantwie. 8 Akokoaa bëdi agoro aben ñprammiere amena ano, na abofra ketewa de ne nsa ahye ñranka bón mu. 9 Wòrenye obi bòne na wòrensee adee wò me bëpo Kronkron nyinnaa so, na Awurade ho nimdee begye asase so ma sèdee nsuo aye epo ma no. 10 Na da no, Yisai aseni no besore; ñde ñbesore abedi amanaman no so; ono na wòn ani bëda ne so, na n'ahomegyebea benya

12 Saa eda no, wòbëka se: “Mekamfo wo Ao Awurade! Ñwom se wo bo fuu me dee, nanso afei w'abufuo ano adwo. Na woakyekyere me were. 2 Nokore, Onyankopon ne m'agyenkwá; mede me ho bëto ne so, na merensuro. Awurade, Awurade ne m'ahooden ne me dwom; na wabeyë me nkwegyee.” 3 Wode anigyeë besa nsuo afiri nkwegyee nsubura mu. 4 Saa eda no wòbëka se, “Eda Awurade ase, bò ne din Ma amanaman nhunu dee waye, na pae mu ka se wòama ne din so. 5 To dwom ma Awurade, efiri se, waye dee ewo animuonyam bebree. Da yei adi kyere ewiase nyinnaa. 6 Momma mo nne so nto dwom anigyeë so, mo a mowà Sion, efiri se, Israel Kronkronni a ñte mo mu no ye kokuroko.”

13 Amos babarima Yesaia adehunu a efa Babilonia ho nie: 2 Pagya frankaa wò bepo a hwée nni soó no atifi, teaam fré wòn: nyama wòn ma won nhylene atitire no apono mu. 3 Mahye m'ahotefoo; mafreë m'akofoo se wòmna m'abufuhyyeë adi, wòn a wòdi me nkonomdie ho ahurisie. 4 Tie hooye bi a ewo mmepo no so te se nnipa dòm bebree dee! Tie akasakasa a ewo ahennie ahodoø mu, te se amanaman a wòreboaboa won ho ano! Asafo Awurade reboa èdòm ano akò øko. 5 Wòfifiri akyirikyiri aman so, wòfifiri ñsoro ahyeë so, Awurade ne n'akodee a eyé n'abufuhyyeë; besee ñman no nyinnaa. 6 Twa adwo, na Awurade da no aben; ebeba te se ñséee a efiri Otumfoø no. 7 Yei enti, nsa nyinnaa bedwodwo, obiara akoma bëboto. 8 Wòbëbø hunu, ñyea ne apinisie békuta wòn; wòbenukanuka won mu te se ñbaa a awoo aka no. Wòde abasamutuo behwe wòn ho wòn ho anim, a wòn ani asoso ogya. 9 Hwè, Awurade da no reba eda bòne a abufuo ne abufuhyyeë wò mu, ñrebesee asase no na aseë aboneefoo a wòte soó no. 10 Ñsoro nsoromma ne wòn akuo renhyerèn. Esum beduru owia a erepue

na ḥsrane nso renhyerēn. **11** Metwe ewiase aso, ne bōne enti, ne amumuyefoo wō wōn nnebōne ho. Metwa ahantanfōo ahomasoo so na mabre dee ɔdi awurukasem no ahantan ase. **12** Mēma onipa ho aye na asene sika kokoo amapa; obesene Ofir sikakoko. **13** Enti mēma ḥsoro awoso; na asase ahinhim wō ne sibere wō Asafo Awurade abufuhyeē ano, n'abufuhyeē da no. **14** Sēdee ḥswansane a ḥbommfōo repe no akum no dwane, anaase nnwan a wōnni ḥhwefoo yera kwan, saa ara na obiara bedwane akohwehwē ne nkurōfōo. Obiara bedwane aks n'asase so. **15** Obiara a wōbefa no dedua no, wōbewō no akofena akum no; wōn a wōbekyere wōn no nyinaa beto wō akofena ano. **16** Wōbetoto nkokoaa ahwehwē fam wō wōn anim: wōbefom wōn afie mu nneema na wōato wōn yerenom monnaa. **17** Hwe, mehwanyan Mediafōo atia wōn, wōn na wōmfā dwete nyē hwee na wōn ani nnye sikakoko ho. **18** Wōn tadua bēbōbō mmerantē ahwehwē fam; wōrenhunu nkokoaa mmobō na wōrennya ayamhyehyeē mma mmofra. **19** Babilonia, ahennie ahodoo mu obohemaa, animuonyamdee a Babiloniafōo de hoahoa wōn ho no, Onyankopon bedane abutu te se Sodom ne Gomora. **20** Nnipe rentena ho bio awoo ntotoasoo nyinaa mu; Arabni biara rensi ne ntomadan wō ho; odwanhwefoo biara remfā ne nnwan nkō home wō ho. **21** Nanso esere so mmoa beda ho. Sakraman beyē n'afie no mu ma; eho na apatuo betena, eho na wira mu mpōnkye nso bedi agoro. **22** Mpataku bepo so wō n'aban denden mu, sakraman beyē n'ahemfie fefe no mu ma. Ne bere aso, na wōrento ne nna mu.

na wɔyε akannifoā wɔ ewiase, ema wɔsore firi wɔn nhennwa so, wɔn a na wɔye ahemfo wɔ amanaman so. (**Sheol h7585**) 10 Wɔn nyinaa begye so, wɔbekə akyere wo se, "Wo nso woayε mmre se yεn; woayε se yεn ara." 11 Wo kεseyε nyinaa wɔde aba damena mu, ne hooye a efiri wo nsankuo no; wɔde nsammaa ase kεtε ama wo na asonsono akata wo so. (**Sheol h7585**) 12 Sεdεe wofiri soro abehwe fam, Ao, anopa nsoromma, adekyeebabarima! Wɔato wo abehwe asase so, wo a na kane no wobrε amanaman ase! 13 Wokaa no w'akoma mu se, "Mεforo aka soro; mema m'ahennwa so asi Onyankopɔn nsoromma atifi; metena ase adi ɔhene wɔ ahylaeε bεpɔ so, dee ekrɔn paa wɔ bεpɔ kronkron no so. 14 Mεforo atra omununkum atifi; meye me ho se ɔsorosoroni no." 15 Nanso wɔde wo abeto damena mu, amena donkudonku ase tonn. (**Sheol h7585**) 16 Wɔn a wɔhunu wo no hwε wo haa, wɔdwene dee ato woo no ho bisa se, "Enye ɔbarima a ɔwosoo asase na emaa ahennie ho popoee, 17 ɔbarima a emaa ewiase danee anweatam, dee ɔdanee ne nkuropon butuie na wamma ne mnuedaafoo anko wɔn nkyi no nie?" 18 Amanaman ahemfo no nyinaa, woadeda obiara wo ne da mu. 19 Nanso wɔapam wo afiri wo da mu te se duban a wɔapoo; wɔde wɔn a atoto akata wo so, wɔn a wɔtɔ wɔ akofena ano, wɔn a wɔsiane ko aboo amena mu, te se efuru a wɔatiatia so. 20 Wɔrensiε wo nka wɔn ho, efiri se, woasse w'asase na wakunkum wo nkurøføo. Otrimuodenføo aseføo no wɔrenkaa wɔn bio. Wo babarima renni w'adøe se ɔhene. 21 Siesie baabi a wɔbekunkum ne mmapimarima wɔ wɔn agyanom bøne nti; ense se wɔsore di asase no so na wɔde won nkuropon pete so. 22 "Mesøre atia wɔn," Sεdεe Asafo Awurade see nie. "Metwa ne din ne ne nkaeføo, ne mma ne mmanananom afiri Babilonia ho," sedεe Asafo Awurade see nie. 23 "Medane no aye beaε a patup wɔ ne ɔwora; mede ɔsεεε præε bεprø no," sedεe Asafo Awurade see nie. 24 Asafo Awurade aka ntam se, "Nokorem, sedεe mahyεhyε no, saa ara na εbεye, na sedεe madwene ho no, εrensesa. 25 Mεsε Asiria pasaa wɔ m'asase so; metiatia ne so me mmepe so. ɔbεyi ne kɔnnua afiri me nkurøføo so, na n'adesoa nso afiri wɔn so." 26 Yei ne nhyehyεε a wɔayε ama ewiase nyinaa; yei ne nsa a wɔtene wɔ aman nyinaa so. 27 Na se Asafo Awurade aye n'adwene a hwan na obesi no kwan? Na se watene ne nsa, hwan na obesianka no? 28 Saa adehunu yi baa afe a ɔhene Ahas wuiε no: 29 Monnni ahurisie, mo Filistifoo, se abaa a εbø mo no mu abubu; saa ɔwø no ase na ɔnanka befiri aba, na n'aba beyε ɔtweasee a ne ho ye here na n'ano wɔ boro. 30 Ahiafoo mu hiani bεnya adidibeα, na mmøborøni beda asomdwoee mu. Nanso w'aseføo dee, mede ekom betøre wɔn ase; εbεkunkum wo nkaeføo. 31 Twa adwo, Ao kuro εpono! Su team Ao kuropon!

Monnwane, mo Filistifo! Wisie kumonn bi firi atifi fam reba, na obiara ntwentwən ne nan ase wə wən mu. 32 Mmuaeə ben na wəde bəma saa əman no ananmusifoo? “Awurade de Sion atim hə. Ne mu na n’amanehunufoo bənya dwanekəbea.”

15 Adehunu a efa Moab ho: Wəasee Ar a ewo Moab anadwo koro pe! Waasee Kir a ewo Moab anadwo koro pe! 2 Dibon foro kə n’asəredan mu, əkə ne sorənsorommea kə su; Moab twa adwo wə Nebo ne Medeba ho. Wəayi eti biara so riwi na abogyesə biara nso wəatwita. 3 Wəfifrafira ayitoma wo mməntene so; wo adan atifi ne əman ahyaee won nyinaa retwa adwo, wədeda fam na wosu. 4 Hesbon ne Eleale teaam su, wote wən nne kəduru Yahas noho. Enti Moab mmərimma akofoo teaam su, na wəabotoboto. 5 Medi Moab ho awerehoo wo m’akoma mu; n’adwanefoo dwane kəduru Soar, ne Eglat Selisiya. Wəforo kə Luhit, wərekə nyinaa na woresu; Horonaim əkwən so nso wədi wən səee ho awerehoo. 6 Nimrim nsuwansuwa awewe na esere no ahye affidəe nyinaa ayera na ənkaa wira biara a eye mono. 7 Enti ahonyadəe a waape əgu hə no wəsoa de kətwa mpampuro bənhwa. 8 Wən nkekamu gyegye wo Moab ahyees so; wən agyaadwotwa kəduru Eglaim na wən abubuobo kəduru Beer Elim. 9 Dimon nsuo aye mogya nkooa nnsuo məkə so ne no adi. Gyata bəba Moab adwanefoo no so ne wən a wəbekə asase no so.

16 Momfa nnwammaa se apearoo nkəma asase no sodifoo, efiri Sela fa anweatam no so, kəkə Əbabaa Sion bəpə no so. 2 Sedee nnomaa a wəaka wən afiri pirebuo mu na wətu nemən ewiem no, saa ara na Moabfoo mmaa tec wə Arnon asutwaree. 3 “Mommoa yen, mommoa yen ho ban. Momfa yen nsie. Monnyi atukətenafo no mama. 4 Momma Moabfoo adwanefoo no ne mo ntəna; monye wən banbo wə oseefoo no ho.” Əhyesoni no beba n’awiees na adeseee to betwa; opoobəni no beyera wə asase no so. 5 Ədə mu na Onyankopən besi ahennwa bi; obarima bi de nokoredie betena so, obi a ofiri Dawid efie, dees atemmuu mu no apear atetenenee na əntwentwən adeteneneeye ho. 6 Yəate Moab ahantən a əye, n’ani a atrə ne ntən ne ne ntən, n’ahomasoo ne n’asooden, nnsuo hwee nni n’ahomasoo no mu. 7 Enti Moabfoo twa adwo, wəbə mu su ma Moab. Wədi awerehoo na wəbə abubuō wə Kir Hereset bobə aba ofam ho. 8 Hesbon mfuo no hye, Sibma bobə mfuo nso saa ara. Aman sodifoo no atiatia bobə papa no so, dees kane na wəde kə Yaser na tretre kə anweatam so no. Wən mmən tretre kəkə mpoano pəe. 9 Enti mesu sedee Yaser suo, de ma Sibma bobə mfuo. Ao Hesbon, Ao Eleale, mesu mo bebree! Mo aduaba a aberee ho ahurisie ne otwabere dees no, wəagyaee. 10 Ahosepe

ne anigyeə nni mfikyifuo no mu; obiara nnto dwom, na ənteteam wə bobeturo mu; obiara nnkyi nsə wə nsakyimena so, efiri se mede nteteam aba n’awiees. 11 Mesi apinie wə m’akoma mu wə Moab ho te se sankuten so kwadwom; na me yam hyehe me ma Kir Hereset. 12 Se Moab kə ne sorənsorommea a, əha ne ho kwa; se əkə n’abosonnan mu kəbo mpaes a, ərenkosi hwhee. 13 Yei ne asem a Awurade aka dada afa Moab ho. 14 Nnsuo seesei Awurade ka se, “Mfee mmiensə mu, sedee wəkan əpaani mfee no, Moab animuonyam bəba awiees, na ne nkaeefoo no bəye kakra bi a wonni ahooden.”

17 Adehunu a efa Damasko ho: “Hwə, Damasko renye kuropən bio ebədane aye mmibubie sie. 2 Aroer nkuropon bedane nkurofon na wəagya ama nnwankuo ama wəadeda hə, a obiara renyi wən hu. 3 Kuropən a wəabə hə ban beyera wə Efraim, adehyetumi nso befiri Damasko; Aram nkaeefoo beye Israelfoo animuonyam,” Sedee Asafo Awurade see nie. 4 “Edə no, Yakob animuonyam bepa; na ne mu sradee besa. 5 Ebeyə sedee otafoo twa aburoo a əgyina afuo so na əde ne nsa permpan se ebere a obi redi mpepewa wə Refaim Bənhwa mu. 6 Nnsuo mpepewa no mu bi bəka, sedee wəwoso ngo dua a eye no; əka aba no mmienu anaa mmiensə wə atifi mmən no so, ne enən anaa enum wə mmən a esoo no so,” sedee Awurade, Israel Onyankopən see nie. 7 Saa edə no, nnipa de wən ani beto wən Yəfoo so na wəadane wən ani ahwə Israel Əkronkronni no. 8 Wəremfa wən ho nto afreibukyia a eye wən nsa ano adwuma no so, na wəbebu Asera afreibukyia ne nnuhwan afreibukyia a wəde wən nsateaa aye no animtia. 9 Edə no, wən nkuropon a ewə banbo denden a Israelfoo enti wəgaya hə no beye se mmeammea a wəagya ama nnətə ne wira. Ne nyinaa bəda mpan. 10 Mo werə afiri Onyankopən, mo Agenkwa, na monkaeə əbotan no, mo aban no. Enti əwom se mope mnuu papa na modua bobə a moatə afiri amanəne. 11 Əwom se edə a moduaes no, momaa ənyiniie anəpə a moduaes no, na moma egui nhwiren. Nnsuo otwa no renye hwee se yadee ne əyea a wəntumi nsa. 12 Ao aman dodoə no nhurusoo, wəhuruso te se əpo a ərebə asorkye! Ao nnipa dodoə nworoso, wəworoso se nsuo akesee! 13 Əwom se nnipa dodoə no woro so te se nsuo a əresene mmirika so, nnsuo, Onyankopən beka wən anim ama wəadwane akə akyirikyiri, te se ntəte a mframə bə gu wə bəpə so te se anweatam so wira a mframə den rebə no. 14 Anwummere, wəbə yən hu awerefirie mu. Nnsuo ansa na adee bekye no, na wəkə dada! Wən a wəfo yən nneəma, ne wən a wəbə yən korəno kyefə nie.

18 Due, asase a ntaban nnyegyees wə so wə Kus nsubəntene ho, 2 a əsoma ananmusifoo a wənam əpo so a wəde paparəs abonto fa nsuo

ani. Monkə, asomafoō ahooherefoo, monkə nnipa a Awurade ahwie anisobirie honhom agu wən mu; wəwōware na wən honam ye tromtrom no nkyen, wəma Misraim ta ntintan wə biribira a ɔye mu, te nnipa a wən ho ye hu wə mmaa nyinaa, aniedenfoo se dee ɔsabofoo de ne fee fore ne ho. 15 Biribira əman a yente won kasa, na nsubontene akyekye nni ho a Misraim betumi aye; obiara rentumi nye n'asase mu. 3 Mo ewiasefoo nyinaa, mo a motete hwhee, se ɔye etire anaa etoo, anaa se ɔye bere anaa asase so, se wəpagya frankaa wo bepo no so a, demmire. 16 Saa eda no, Misraimfoo beye se mmaa, mobehunu. Se wəhyen totorobento a, mobete. 4 Yei Asafo Awurade nsa a wama so atia wən no bəma ne dee Awurade ka kyere me, "Mətena m'atenaee na wən abo hu na wən ho apopo. 17 Na Yuda asase mahwe biribira dinn. Meye dinn te se owia a ərebo, no bəma Misraimfoo abo hu. Obiara a əbəte Yuda te se əbo a esi wə otwa bere mu." 5 Ennya nnuruu din no besuro, esiane dee Asafo Awurade rehyehye twabere a nhyerenne bere awtam no, na nhwiren enum bəka Kanaan kasa na woaka Asafo Awurade mman no; wəbetwitwa mman a əredandan no akə. ntam. Wəbefre wən mu baako ɔsəee Kuropon. 19 Saa 6 Wəbegya wən nyinaa ama bepo so nnomaa a əda no, wəbesi afərebukyia wo Misraim mfimfini wəkum mmoa we, ne wiram mmoa; nnomaa no ama Awurade, na wəasi nkaedum wə ne hyee so bedi wən nam wə ahuhuro əbere mu. Wiram mmoa nso ama Awurade. 20 Ebeye nsenkyerennet ne bewe wən nam wə awo bere mu. 7 Saa əbere no adansedeet ama Asafo Awurade wə Misraim asase wəde akyedee bebre Asafo Awurade ebəfiri nnipa a so. Se wən nhyesofoo enti wəsu frē Awurade a, wəwōware na wən honam ye tromtrom hə, nnipa a əbesoma ɔgyefoo ne banboni bi, na əbəgye wən. 21 wən ho ye hu wə mmaa nyinaa, aniedenfoo əman Enti Awurade beda ne ho adi akyere Misraimfoo, a yente won kasa, na nsubontene akyekye n'asase na saa da no wəbehunu Awurade. Wəde afərebə ne mu. Wəde akyedee beba Sion Bepo so, beaee a Asafo nnuane besom, wəbehye Awurade bə, na wəadi so. Awurade din atim no.

19 Nkəmhye a etia Misraim: Monhwel Awurade

nam ahoohere omununkum mu na əreba Misraim. Misraim ahoni ho popo wə n'anim, na Misraimfoo akoma boto wə wən mu. 2 "Məma Misraimfoo atwa wən ho akə, onua beko atia onua, əyənko atia əyənko, kuropon atia kuropon, ahennie atia ahennie. 3 Misraimfoo no renya abodwo, na məma wən nhyeheyee aye əkwa. Wəbekə abisa wə ahoni, ne awifoo ahonhom, asamanfrefoo ne nkonyayifoo nkyen. 4 Mede Misraim behye owura tirimüdenfoo bi tumi ase, na əhene a ɔye keka bedi wən so," sedee Asafo Awurade see nie. 5 Nsubontene mu nsuo bewe, na nkonkən bewo aye wese. 6 Nsuka beyi hwa; na nsuwa a əwo Misraim betwe na awe. Demmire ne esere bedwan, 7 Nil nsunoa nnua nso, dee əwo asubonten no aboee no. 8 Afarefoo nyinaa besi apinie atwa adwo, wən a wəto darewa wə Nil mu nyinaa; wən a wəgu asau wə nsuo no so bedi awerehoo. 9 Wən a wəde asaawa ye adwuma aba mu bebu, wən a wənwono nnwera no anidasoo besa. 10 Wən a wəye ntoma ho adwuma beye mmobə na wən a wogye akutua nyinaa akoma beboto. 11 Soan adwumayefoo rka hwee se nkwasafao; Farao agyinatufoo anyansafoo ma afutu bəne. Ebeye den na woaka akyere Farao se, "Meye anyansafoo no mu baako, tete ahemfo no kyidifoo?" 12 W'anyansafoo no wo he afei? Ma wənkyere wo na ma wonhunu dee Asafo Awurade ahyehye atia Misraim. 13 Soan adwumayefoo abeye nkwasafao, wəadaadaa Memfis akwankyerfao ne nnipa no ntuanfooo ama Misraim afom əkwan. 14

Awurade ahwie anisobirie honhom agu wən mu; wəwōware na wən honam ye tromtrom no nkyen, wəma Misraim ta ntintan wə biribira a ɔye mu, te nnipa a wən ho a Misraim betumi aye; obiara rentumi nye n'asase mu. 3 Mo ewiasefoo nyinaa, mo a motete hwhee, se ɔye etire anaa etoo, anaa se ɔye bere anaa asase so, se wəpagya frankaa wo bepo no so a, demmire. 16 Saa eda no, Misraimfoo beye se mmaa, mobehunu. Se wəhyen totorobento a, mobete. 4 Yei Asafo Awurade nsa a wama so atia wən no bəma ne dee Awurade ka kyere me, "Mətena m'atenaee na wən abo hu na wən ho apopo. 17 Na Yuda asase mahwe biribira dinn. Meye dinn te se owia a ərebo, no bəma Misraimfoo abo hu. Obiara a əbəte Yuda te se əbo a esi wə otwa bere mu." 5 Ennya nnuruu din no besuro, esiane dee Asafo Awurade rehyehye twabere a nhyerenne bere awtam no, na nhwiren enum bəka Kanaan kasa na woaka Asafo Awurade mman no; wəbetwitwa mman a əredandan no akə. ntam. Wəbefre wən mu baako ɔsəee Kuropon. 19 Saa 6 Wəbegya wən nyinaa ama bepo so nnomaa a əda no, wəbesi afərebukyia wo Misraim mfimfini wəkum mmoa we, ne wiram mmoa; nnomaa no ama Awurade, na wəasi nkaedum wə ne hyee so bedi wən nam wə ahuhuro əbere mu. Wiram mmoa nso ama Awurade. 20 Ebeye nsenkyerennet ne bewe wən nam wə awo bere mu. 7 Saa əbere no adansedeet ama Asafo Awurade wə Misraim asase wəde akyedee bebre Asafo Awurade ebəfiri nnipa a so. Se wən nhyesofoo enti wəsu frē Awurade a, əbesoma ɔgyefoo ne banboni bi, na əbəgye wən. 21 Enti Awurade beda ne ho adi akyere Misraimfoo, na saa da no wəbehunu Awurade. Wəde afərebə ne nnuane besom, wəbehye Awurade bə, na wəadi so. 22 Awurade de ɔyaredəm bebo Misraim; ode bebo wən na wasa wən yadee. Wəbedane akə Awurade nkyen, na əbətie wən sufre, na wasa wən yadee. 23 Saa eda no, əkwantempən befiri Misraim ne Asiria. Asiriafoo beko Misraim na Misraimfoo akə Asiria. Misraimfoo ne Asiriafoo bebo mu asom. 24 Saa eda no Israel bətə Misraim ne Asiria so mmiensa, aye nhŷira wə asase so. 25 Na Asafo Awurade behyira wən aka se, "Nhŷira nka Misraim, me nkurəföö. Nhŷira nka Asiria me nsa ano adwuma. Nhŷira nka Israel m'agyapadee."

20 Afe a Asiriahene Sargon somaa ne əman no sahene koo Asdod koto hyee no so na ədii ne so nkonim no, 2 saa əbere no Awurade faa Yesaia, Amos babarima so kasaa se, "Yi ayitoma no firi de adagya a ne nan nso sisi fam dii akəneaba. 3 Na Awurade kaa se, "Sedee me əsomfoo Yesaia de koraa. 8 Afarefoo nyinaa besi apinie atwa adwo, adagya anante mfee mmiensa a ne nan nso sisi fam yi de aye əhaw nsenkyerennet a etia Misraim ne Kus no, 4 saa ara na Asiriahene bedi Misraim mneduafoo ne Kus nnommumfoo a wədeda adagya na wən nan sisi fam, mmabunu ne mpanin a wən to deda so no anim, de agu Misraim anim ase. 5 Wən a wəde wən ho too Kus so, na wəde Misraim hoahoa wən ho too Kus so, na wəde Misraim hoahoa wən no besuro na wən ani awu. 6 Saa eda no nnipa a wətete mpoano ha beka se, 'Monhwel asem a ato koo wən nkyen kəpəe mmoa se wəbegye yen afiri Asiriahene nsam no! Ebeye den na yeadwane?"

21 Nkəmhye a efa Babilonia, anweatam no a əda Po no ho: Sedee twahoframa a əbo fa anafo fam asase so no ye no, saa ara na ətohyesooni bi firi

anweatam so reba. Ḍfiri asase a εye hunabobrim so. Ḍponko ho; Kir pagya kyem no. 7 Nteaseenam ayε
2 Wade anisoadehunu a εye nwanwa akyerε me: mo bønhwa fefe no ma, na wode Ḍonkɔsotefoo
 Ḍfatwafoo bi redi hwammo. Ḍfomfo bi refa afodee. aginagyina kuropon apono no ano. 8 Wøayi Yuda
 Elam reto ahyε ḥman bi so! Media rebo pampim! ho banbo no. Na da no wode w'ani too akodee
 Mede apinisie a Babilonia de baεε no nyinaa beba a εwo Kwaεε mu Ahemfie no so; 9 wohunuu se
 awieee. 3 Yei ama εyea bi abεhyε me mu, εyea Dawid Kuropon no akwan bebree deda ne banbo mu.
 aka me, te se εbaa a awoø aka no; dee metee no Woboaa nsuo ano wo Aseε Abura mu. 10 Wokanee
 enti mentumi nnyina me nan so, dee mehunu no adan a εwo Yerusalem no na wodwirii afie de boaa
 ama me ho adwiri me. 4 M'akoma bo paripari, Ḍfasuo no ahoden. 11 Woyεε nsukoraeε wo afasuo
 ehu ma me ho popo; na εhan a mepeεε se mehunu mmienu no ntam maa nsuo a εwo Abura Dada mu,
 no abεye adee a εbo me hu. 5 Wøto εrono, wøde nanso woanhwehwe Onipa ko a εyεε, na woammu
 kuntu akete sese fam, wødidi, na wønom! Monsore Onipa a εhyεhyεε yei adaadaa no. 12 Awurade,
 mo asraafoo mpanimfoo, momfa ngo nsrasra mo Asafo Awurade, free wo saa da no se su na twa adwo,
 akyem ho! 6 Yei ne dee Awurade ka kyere me: “Fa εkaa se yi wo tirinwi na fira ayitoma. 13 Nanso
 εwεmfoo kɔgyina hø na onka dee εhunu nkyere hwe, woka se aniyyεε ne ahosepe wo ho; wokunkum
 wo. 7 Se εhunu nteaseenam ne Ḍponko akuaku, anantwie ne nnwan; wowe εnam na woboro nsā!
 wøn a wøtete mfunumu so ne wøn a wøtete nyoma Woka se, “Momma yennidi na yennom, εfiri se,
 so a, onwen n'aso wen pa ara.” 8 Na εwεmfoo no εkyena yebewu!” 14 Awurade, Asafo Awurade ayi
 teaam se, “Me wura da biara megyina εwen aban me asotire se, “Wøremfa saa bone yi nkyc wo da
 no so anadwo biara, megyina ho. 9 Hwe, εbarima kɔsi wo wu da,” sedee Awurade, Asafo Awurade seeε
 bi a ote teaseenam mu na εreba yi one Ḍponko nie. 15 Yei ne dee Awurade, Asafo Awurade seeε, “Kø,
 døm. Na εwεmfoo no kaa se, ‘Babilonia ahwe ase, køka kyere saa εsomfoo yi, Sebna a εhwε ahemfie
 wahwe ase! N'anyame ne n'ahoni nyinaa abubu no so se, 16 Edeεen na woreye wo ha na hwan na
 agu fam!” 10 Ao, me nkurofoo a wøadwera mo εmaa wo kwan se bo wo damena wo ha, worebø wo
 wø ayuporeεε ase meka dee mateεε kyere mo, dee damena wø baabi a εkorøn na woretwa wo homebea
 εfiri Asafo Awurade, dee εfiri Israel Onyankopøn wø obotan mu? 17 “Hwe yie, na Awurade rebesø
 hø. 11 Nkømhyε a εfa Duma ho: Obi frø me firi Seir, wo mu den ato wo atwene, Ao wo εhøodenfoo. 18
 “εwεmfoo, berε ben na adee bekεye? εwεmfoo, aka εbebebø wo, ama woaye kurukuruwa, na wato wo
 nnønhwεre ahe ansa na adee akyε?” 12 εwεmfoo no atwene εman kεseε bi so. Ehø na wobewu na wo
 bua se, “Adee rekye, nanso adee besa. Se wobεbisa teaseenam fefe no aka hø, wo a woyε ahohora ma
 bio a sane bra bεbøsa.” 13 Adehunu a εfa Arabia ho: wo wura efie! 19 Megye w'adwuma afiri wo nsa
 Mo Dedan akwantufø a mosøe wø Arabia adøtø mu na wøayi wo afiri wo dibea so. 20 “Saa εda no,
 ase, 14 Momfa nsuo mmrø wøn a sukøm de wøn; mo mefrø me εsomfoo Eliakim a εyε Hilkia babarima. 21
 a motete Tema, mommrø adwaneføo aduanø. 15 Mede w'atadee yuu behyε no na mede w'abowomu
 Wødwane firi akofena a watwe tadua a wøakuntun abobare n'asene mu na mede wo tumi ahyε ne nsa.
 mu ne øko a egyptina mu ano. 16 Yei ne dee Awurade 16 Yei ne dee Awurade εbøye agya ama wøn a wøtete Yerusalem ne Yuda
 ka kyere me, “Afe baako mu no, sedee wøkan εpaani εføye agya ama wøn a wøtete Yerusalem ne Yuda
 mfee no, Kedar kεseyε to betwø. 17 Na agyantoføo εføye agya ama wøn a wøtete Yerusalem ne Yuda
 a wøbøka ne Kedar akoføo bεye kakraa bi.” Dee obiara rentumi nto mu; na dee εbøto mu nso,
 Awurade, Israel Onyankopøn, aka nie. obiara rentumi mμue. 23 Mεbø ne so se εrewa ama
 watim. εbøye animuonyam adwa ama n'agya efie.

22 Adehunu a εfa Yerusalem, Anisoadehunu

Bonhwa no ho: Edeεen na εha mo seesei, a mo nyinaa aforø kø adan atifi yi, 2 Ao Kuro a basabasaye
 ahyε no ma, Ao hooyε ne ahosepe kuropon? εnyε
 akofena ano na w'atøfoo hweree wøn nkwa, na
 wøanwøu wø øko ano nso? 3 Mo adikarfoo nyinaa
 abø mu adwane; waamfa tadua ankyekyere wøn. Mo
 a wøkyere mo nyinaa wøfaa mo mneduafoo; mo a
 modwanee wø εbere a na atamfoo no wø akyirikyiri.
4 Enti mekaa se, “Momfiri me so na meritwa adwo.
 Monnkyekyε me were wø me nkurofoo seee ho.” a mowø supø no so ne mo Sidon adwadifoo a
5 Awurade, Asafo Awurade wø da bi ma hooyε, εpo so adwumayefoo ama mo aye adefoo. 3 Nsuo
 ntatiatasøo ne εhu wø Anisoadehunu Bonhwa no mu; akesee no so na aduane firi Sihor nam bæε; Nil ho
 eda a wøde bubø afasuo na wøde su kyere mμepø. nnøbaεε na εyεε Tirofoo too, na εbøyeε amanaman
6 Elam fa bεmma no ka ne nteaseenamkafoo ne adwadibea. 4 Animuaseε nka wo, Ao Sidon, ne wo,

23 Nkømhyε a εfa Tiro ho: Ao, Tarsis ahyεε, montwa adwo! Efiri se wøasee Tiro na anka
 no afie anaa εhyεngyinabea. Wøfiri Kipro asase
 so abεka akyere wøn. 2 Monyε komm, mo nnipa
 Monnkyekyε me were wø me nkurofoo seee ho.” a mowø supø no so ne mo Sidon adwadifoo a
 5 Awurade, Asafo Awurade wø da bi ma hooyε, εpo so adwumayefoo ama mo aye adefoo. 3 Nsuo
 ntatiatasøo ne εhu wø Anisoadehunu Bonhwa no mu; akesee no so na aduane firi Sihor nam bæε; Nil ho
 eda a wøde bubø afasuo na wøde su kyere mμepø. nnøbaεε na εyεε Tirofoo too, na εbøyeε amanaman

Ao epo so aban, efiri se epo akasa se, "Menkyemee da na menwoo da; mentetee mmammarima anaa mmmammaa da." 5 Se asem no duru Misraim a, nnwom deede no aye dinn. 9 Wontto dwom mfa won ho bedwiri won wo nkra a efiri Tiro no ho. 6 Montwa nkɔ Tarsis; montwa adwo, mo a mowa supo no so. 7 Yei ne mo ahosepe kuropon no? Yei ne teteete kuropon no a watu akotena akyirikyiri nsase soo no anaa? 8 Hwan na obaa atirimpø yei de tiaa Tiro, dee ḥkyekye ahenkye, dee n'adwadifoo ye ahene mma, na n'adetønfoo agye din wo asase so? 9 Asafo Awurade na obaa ne tirimpø se, obebre animuonyam mu ahomasoo ase na wabre won a woagye din wo asase yi so nyinaa ase. 10 Ye w'asase so adwuma te se dee woye wo Nil ho no Ao ḥbabaa Tarsis, efiri se wonni hyengyinabea bio. 11 Awurade apagya ne nsa wo epo no so ama ahennie ahodoo a ewo ho no repopo. Wahye Kanaan ho mmara se, wonsee n'aban. 12 ḥkaa se, "W'ahurisidie no nso ha ara, Ao ḥbabaa bunu Sidon a woadwera wo! "Sore, tware ko Kipro; elo mpo worennya ahoto." 13 Monhwe Babiloniafoo asase no, saa nnipa a seesei wonka hwhee no! Asiriafoo aye no beaeet a anweatam so mmoa tee; wosisii won ntua aban bebree, wodwirii n'aban guie ma edanee mmubui. 14 Montwa adwo, Tarsis ahyen; woasée w'aban! 15 Saa ebere no worenkae Tiro mfee aduoɔson, a eyé ohene nkwanna. Nanso mfee aduoɔson akyi no, dee ebeto Tiro no beye sedee ewo odwamanfoo no dwom mu no: 16 "Ma sankuten no so, pase fa kuropon no mu, Ao odwamanfoo a wɔnnkae wo; bo sankuten no yie, to nnwom bebree, sedee wobekae wo." 17 Mfee aduoɔson akyi, Awurade ne Tiro bedi. ḥbesane akodi ne paa se odwamanfoo na ḥne ahennie a ewo asase so nyinaa adi dwa. 18 Nanso, dee ḥbenya ne ne mfasoo nyinaa, wode beto ho ama Awurade; wɔremmoaboano na wɔremfa nsie. Ne mfasoo ne bækə won a wɔsɔm wɔ Awurade anim, na woany aduane bebree ne ntadee pa.

no si apinie. 8 Akasaeēbø mu anigye no agyae, ahosepeføo no nteateamu no agyae. Sankuten no nnom nsā bio; mmorøsa aye nwono ama anomføo. 10 Kuropøn a woasée no ada mpan; woatoto efie biara apono mu. 11 Wopere nsā wo mmøntene so; ahosepe nyinaa adane bosoo ye, anigye nyinaa atu ayera wo asase no so. 12 Kuropøn no ase, woabubu n'apono mu nketenkete. 13 Saa ara na ebeye wo asase no so ne amanaman no mu, sedee woboro ngo dua a eye, anaa sedee wogya mpepe wo bobo twabere akyi no. 14 Nanso won a aka no ama won nne so, de anigye teateam; efiri atœes fam, wokamfo Awurade keseye. 15 Enti apuees fam, monhye Awurade animuonyam; momma Awurade din so, Israel Onyankopøn no, wo nsupø a ewo epo so. 16 Efiri asase ano, yete nnwontoo se, "Animuonyam nka ḥteneneeni no." Nanso mekaa se, "Mato baha, mapa aba! Me nnue! ḥfatwafoo redi hwammo! ḥnam nnaadaa so redi hwammo." 17 Ehu, amena ne afidie retwen mo, Ao nnipa a mote asase so. 18 Dee ehu enti ḥdwane no, obeto amena mu; dee oforo firi amena mu no, afidie beyi no. Woabue nsuo apono wo soro, na asase nnyinasoo woso. 19 Woadwiri asase no na emu apaapae, na asase awoso ankasa. 20 Asase to ntentan te se ḥsabofoo. ḥshinhim biribiri te se ntomadan wo mframano; n'atuatee ho afodie aye adesoama no na ehwe ase a ḥrensore bio. 21 Saa eda no, Awurade betwe ḥsoro atumføo ne ahemfo a ewo asase so aso. 22 Wobekae won nyinaa abo mu se nneduaføo ahye afiae amena mu; wobeto won mu wo nneduadian mu na nna bebree akyi no woatwe won aso. 23 ḥsrane anim begu ase na owia ani awu; na Asafo Awurade bedi ḥhene wo Sion bepo so ne耶rusalem, ne won mpanimføo anim, wo animuonyam mu.

24 Hwε, Awurade rebεma asase ada mpan na wasee no; obesee asase ani na wabo esotefoo ahwete, **2** εbeyε saa ara ama osøføo sedee εbeyε ama nnipa, ama owura sedee εbeyε ama asomføo, ama awuraa sedee εbeyε ama afenaa, ama dee otøn sedee εbeyε ama dee otø, ama dee øgye bosea sedee εbeyε ama dee øma bosea, ama økafoø sedee εbeyε ama dee øde ma. **3** Asase beda mpan koraa, na woafom eso nneεma. Awurade na waka saa asem yi. **4** Asase so yε weseε, na εkusa ewiase ko ahoyerø mu, na εkusa, dee woama no so wo asase so ho yera no. **5** Asase so nnipa agu ne ho fi; woanni immara no so, woabu ahyedee no so na woasee apam a εwo hø daa no. **6** Enti, nname amene asase no εse se εso nnipa nya wøn afodie so akatua ne saa enti woahye asase no so nnipa, na kakra bi pε na aka. **7** Nsa foforø no ho asa na bobe no adwan; wøn a wøgye wøn ani

25 Ao, Awurade, wone me Onyankopon; mema wo so na mayi wo din aye, efiri se wofiri nokoredie mu aye anwanwadeg bebree, nneema a woahyehy firi teteete. **2** Woaye kuropon no mmubuiie sie, kuro no a ewo banbo no ase; ananafoa abandonen no nyę kuropon bio; na wörensi bio. **3** Enti aman a woyę den bedi wo ni atutupefoo aman behyę wo animuonyam. **4** Woaye ahiafoo dwanekębea, ohiani mməborɔni dwanekębea, ahum ano ahintaae ḥhyę mu nwunu na atutupefoo ahome te se ahum a erekə dwira ḥfasuo **5** ne ḥhyew a ewo anweatam so. Wobre ananafoa hooyę ase; sedee omununkum bře owia ḥhyę ano ase no, saa ara na atutupefoo nnwom nso begyae. **6** Asafo Awurade beto ępono wō saa bepo yi so. ḁbesiesie nnuane pa ne nsā a adi nna, enam pa ne nsā pa ama nnipa nyinaa. **7** Wō bepo yi so, ḁbesee ouwo ntoma a ekata nnipa nyinaa ho ne ouwo nkatasoo a ekata aman nyinaa so; **8** ḁbemene ouwo afebəo. Asafo Awurade bępepa aniso nisuo

nyinaa. Ḫbeyi ne nkurofoo ahohora, afiri nsase mu, monsore mfa anigyeet nteam. Mo bosuo te se nyinaa so. Awurade na waka. **9** Saa eda no, wobeka anopa bosou; asase beyi n'afunu apue. **20** Monk, se, "Ampa ara yen Onyankopon nie; yede yen ho me nkurofoo, monhyene mo adan mu na montoto too no so na ɔgyee yen; Awurade no nie, yegyee no apono no mu; momfa mo ho nsie beri tiawa bi kosi dii; momma yenni ahurisie na yen ani nnye wo ne se n'abufuhye ano bedwo. **21** Hw, Awurade refiri nkwegyee no mu." **10** Awurade nsa beda saa bepo yi n'atenaee abetwe nnipa a wote asase so aso wo won so; nanso obetiatia Moab so te se esere a wotiatia bone ho. Asase beda mogya a woahwie agu no so so de fra sumena. **11** Wobetretre won nsa mu wo adi; erentumi mfa n'atofoo nsie bio.

so, sedee osudwarefoo tretre ne nsa mu de dwaree.

Onyankopon bebre won ahomasoo ase a ɔrenhwé won nsa ano dwumadie ho. **12** Ḫbebubu mo banbo afasuo atentene no agu; Ḫbebubu agu fam ama aye mfuturo.

26 Saa eda no, wobeto saa dwom yi wo Yuda asase so: Yewo kuropon denden; Onyankopon de nkwegyee aye n'afasuo ne n'afaban a ekoran. **2** Mommuebue apono no na ateneneefoo ḥman no nhylene mu, ḥman nokwafo no. **3** Obiara a ñde ne ho to wo so no wobekora ne so asomdwoee mu, efiri se ñde ne ho ato wo so. **4** Fa wo ho to Awurade so afebo, efiri se, Awurade ye daa Botan. **5** Ḫbre won a wotete soro ase, na ḥbre kuropon a ekoran no ase; Ḫbebubu gu fam pasaa ma eda mfuturo mu. **6** Ahiafo ne won a wɔhye won so de won nan betiatia so. **7** Ḫteneneeni kwan so ye tamaa; Ao ḥnokwafo, woma ḥteneneeni kwan so ye tromtrom. **8** Aane, Awurade, yenam wo mmara kwan so yi so, nyipa a wɔwɔ ewiase sua tenenee ye. **10** Ewom se woyi adam adi kyere amumuyefoo dee, nanso wonnsua tenenee ye; na mpo teneneefoo asase so no, woko so ye bone na wɔmmu Awurade keseye. **11** Ao Awurade, woapaga wo nsa aka ɔsoro, nanso wonhunu. Ma wonhunu wo mmodemmo wo wo nkurofoo ho na enhye won aniuwo; ma ogya a woaso ama w'atamfoo no nhye won. **12** Awurade, woama yen asomdwoe; dee yeatumi aye nyinaa wo na woaye ama yen. **13** Ao, Awurade yen Onyankopon, awuranom afoforbi adi yen so, nanso wo din nko ara na yekamfo. **14** Afei woawuuu, na wɔnte ase bio; ahonhom a woafiri mu no, woresore. Wottee won aso na wo seee won na yen were afiri won. **15** Woama ḥman no aye kesee, Ao Awurade; woama ḥman no aye kesee; woahye wo ho animuonyam; woatretre asase no ahyee nyinaa mu. **16** Awurade, yefiri ahohia mu baa wo nkypen; ebere a wotwee won aso no, na yentumi mmue yen ano mpo mma mpaes. **17** Sedee ɔpemfo a awoo aka no firi ɔyea mu nukanuka ne mu na ɔsu no, saa ara na yegees wo w'anim, Ao Awurade. **18** Yenyinsenee, yekyemee wo ɔyea mu nanso yewoo mframia. Yeamfa nkwegyee amma asase so; yeanwo nnipa amma asase so. **19** Nanso w'awufoa banya nkwa; won onipadua besore. Mo a motete mfuturo

mu, monsore mfa anigyeet nteam. Mo bosuo te se nyinaa so. Awurade na waka. **9** Saa eda no, wobeka anopa bosou; asase beyi n'afunu apue. **20** Monk, se, "Ampa ara yen Onyankopon nie; yede yen ho me nkurofoo, monhyene mo adan mu na montoto too no so na ɔgyee yen; Awurade no nie, yegyee no apono no mu; momfa mo ho nsie beri tiawa bi kosi dii; momma yenni ahurisie na yen ani nnye wo ne se n'abufuhye ano bedwo. **21** Hw, Awurade refiri nkwegyee no mu." **10** Awurade nsa beda saa bepo yi n'atenaee abetwe nnipa a wote asase so aso wo won so; nanso obetiatia Moab so te se esere a wotiatia bone ho. Asase beda mogya a woahwie agu no so so de fra sumena. **11** Wobetretre won nsa mu wo adi; erentumi mfa n'atofoo nsie bio.

27 Saa eda no, Awurade de n'akofena betwe aso, ñde n'akofena a eyé hu na eso na eyé nnam no betwe ñwa Lewiatan a ne ho ye here a ñbobo ne ho no aso; ñbekum epo mu aboa kesee a ne ho ye hu no. **2** Saa da no, "To dwom fa bobeturo a eso no ho se: **3** Me, Awurade, mehwé so; megugu so nsuo eberi biara. Mebo ho ban awia ne anadwo sedee obiara rensee no. **4** Me bo mfuie. Se ekaa nwere ne nkasese nko ara na eko tia me a anka mene won de ñbebo ani; na mahye won nyinaa. **5** Se ente saa ñde, ma won mmra me nkypen mmehinta na wo ne me mmédwene asomdwoe ho, aane, asomdwoe ho na mo ne me mmédwene." **6** Nna a ñreba no mu no, Yakob ase betim, Israel begu nhyerenne na anyini feefee na ñde n'aduaba ahye ewiase nyinaa ma. **7** Awurade abo Israel sedee ñbo won a woboo Israel hwee fam no anaa? Awurade akum Israel sedee ñkum won a wakum Israel no anaa? **8** Wode oko ne otuko twee Israel aso. Wode mframia a ano ye den pam no te se da a apuee mframia bo no. **9** Ýeey yei de yee mpatadee maa Yakob afodie; yei na emaa ne bone assetuo dii mu pa ara: Eno enti ñbebubu Asera aforebukyia so abo mu nketenkete, na Asera aforebukyia ne nnuhwam aforebukyia rensisi ho bio. **10** Kuropon a woboo ho ban no ada mpan; atenae a wɔafiri so no waagya no te se anweatam; ñho na anantwie mma didie, ñho na wɔdeda; wowe eso nnua no mman ma ñho ye kokwakokwa. **11** Se nnubaan no wo a, wobubu na mmaa befa de koso ogya. Na saa nnipa yi mni ntasee enti won yefoo nhunu won mmabo, na wɔnnya adam mfiri dee ñbo won no nkypen. **12** Saa eda no, Awurade beporo won afiri asutene Eufrate akosi Misraim asuwa, na mo, Israelfoo dee, wobefa mo mmaako mmaako aboaboa mo ano. **13** Saa eda no, wobehyen totorobento kesee no. Won a na wɔrewuuu wo Asiria ne won a na wɔwo nnommumfia mu wo Misraim beba abesom Awurade wo Yerusalem bepo kronkron no so.

28 Nnome nka nhwiren abotire a eyé Efraim asabofoo ahohoahoadee no, nka nhwiren a erepa a n'ahooße wo animuonyam ma Israelfoo na eda asase berees bɔnhwa so. Nnome nka kuropon no, dee nnipa a nsa ase won no de hoahoa won ho no. **2** Hw, Awurade wo obi a ɔwɔ tumi ne ahoden. Ñte se asukotweaa ne mframia a esee adee. Ñte se osuto a eñe mframia nam, ne osubrane a ehye nsuka ma. Ñbeto no ahwe fam ahoden so.

3 Saa nhwiren abotire no a εγε Efraim asabofoo me οσεες ho mmaraden a woahye atia asase no ahohoahoadee no, wobetiatia so. 4 Saa nhwiren a nyinaa. 23 Montie na monte me nne; monwen mo n'ahofoferepa wo animuonyam mu dee eda asase aso na montie dee meka. 24 Se okuafoo funtum beree bɔnhwa so no, εβεγε se borodoma a ebere asase se ɔrebueda so a, ογε no daa anaa? ɔkɔ so ansa na otwa bere aduru. Se obi hunu na ote a tutu, fentem asase no anaa? 25 Se οsiesie asase odi no ntɛm so. 5 Saa eda no Asafo Awurade beγε no ani a, οnnua εme, na ɔmpete tete wo so anaa? Animuonyam ahenkye, nhwiren abotire fefe ama οnnua ayuo ne atokoo mu biara wo n'afa anaa? 26 ne nkurofoo nkaeefoo no. 6 Θεγε atentenenee Ne Onyankopon ma no akwankyere na ɔkyere no honhom ama ɔtemmufof a wote adwa mu. Θεγε εkwan pa no. 27 Womfa asaee mpo εme ho, womfa ahoden farebae ama wɔn a wɔpam atamfof a wɔn totɔtoto; na wohinhim. Wɔtɔ intentan εme, na wɔde abaa aboro tete. 28 Woyam aburoo εme, na de to burodo enti obi nnko so nyam a οnwie da. εwom se ɔde n'ayuporee teaseenam hankra fa so εberε a worenya anisoadehunu, na wɔn ano fonfom dees, nanso εnye n'apɔnkɔ na wɔyam. 29 Yeinom εberε a worenya anisoadehunu, na wɔn ano fonfom nyinaa firi Asafo Awurade, afutuo mu nwanwani, na ne nyansa boro so.

29 Due wo Ariel, Ariel, kuropon a Dawid tenaa mu! Ko so ara di wo mifirinyia mu afahye ahodoɔ no. 2 Nanso, mebɔ wo ho nsraban; wobedi awereho na wato kwadwom, wobeyε se afɔrebukyia so ogya. 3 Mede dɔm betwa wo ho ahylia; mesisi abantenteen atwa wo ho ahylia na afei mahye otua dwumadie no ase atia wo. 4 Wɔsie wo wie a, wobekasa afiri asase mu; mfuturo mu na wo kasa befiri aba. Wo nne befiri asase no mu aba te se ɔsaman dee; wo kasa befiri mfuturo mu aba se asomsemka. 5 Nanso w'atamfof a bebrebe no beγε se mfuturo muhumuhu, na atirimuodenfof a bebrebe no aye se ntete a mframia abɔ. Ebeba preko pe, amonom ho a. 6 Asafo Awurade beba. 7 Afei aprannaas ne asasewoso ne hooye keseε, mframaden ne ahum ne ogyaframa a εhye adeε beba. 8 Afei amanaman bebrebe a wɔtu Ariel so sa nyinaa, wɔn a wɔtɔ hye one n'aban so na wotua no no, εbeγε wɔn se adaeεo, anaa anadwo mu anisoadehunu. 9 Sedee obi a εkɔm de no so daεε se ɔredidi, na se οnyane a ɔte se εkɔm de no; sedee obi a osukom de no so daεε se ɔrenom nsuo, nanso οnyane a na watɔ piti, na osukom de no ara no, saa ara na εbeγε ama amanaman dodoɔ a wɔko tia Bepɔ Sion no. 10 Mo ho nnwiri mo na εnye mo nwanwa, mo ani mfira a monhunu adeε; mommoboro a εmfiri nsā, montoto ntentan a εmfiri nsaden. 11 Awurade de nnaħħo ato mo so: Wakata mo ani (adiyifoo no); wakata mo tiri so (adehufof no). 12 Mo dee saa anisoadehunu yi nyinaa nka hwhee mma mo, ete se οnsem a wɔasɔ ano wɔ nwoma mmoboeε mu. Se mode nwoma mmoboeε no ma obi a utumi kenkan, na moka kyere no se, “Mesre wo kerikan yei” a, οbebeua se, “Merentumi, εfiri se waasɔ ano.” 13 Se nso, mode nwoma mmoboeε no ma dee οnnim akenkan, na moka kyere no se, “Mesre wo kerikan yei” a, οbebeua se, “Mennim akenkan.” 14 Awurade ka se, “Saa nnipa yi de ano hunu twi ben me na wode wɔn anofafa hye me animuonyam, nanso wɔn

akoma mm̄en me. Som a w̄osom me no ȳe mmara a wompe se w̄otie Awurade nkyerɛkyere. **10** Woka nnipa akyere w̄on no nko ara. **14** Enti m̄ema nnipa kyere adehufo se, “Monnhunu mo ani so adee bio!” yi ho adwiri w̄on bio. Mede anwanwadee ntoatoasoo ne adiyifoo no nso se, “Monnka anisoadehunu a b̄eyɛ; mesee anyansafoo nyansa, na m̄ema niimdefoo eyɛ nokore no nkyere ȳen bio! Monnka ahomekasem adenim aye okwa.” **15** W̄onnue, w̄on a w̄oye biribira nkyere ȳen, monhye nnaadaa nk̄om. **11** Momfiri saa se wode w̄on atirimpo behinta Awurade, w̄on a w̄oye temp̄on yi so, mommane mfiri saa kwan yi ho na w̄on nnwuma w̄o sum ase na w̄osusu se, “Hwan monnyae Israel Kronkronni a mode no ha ȳen yi!” na ohunu ȳen? Hwan na obete asee?” **16** Mosisi 12 Enti sei na Israel ɔkronkronni no see: “Esiane se nneema tiri ase. Modwene se ɔnwomfo no mmom moapo saa nkra yi, na mode mo ho ato nhyesoo ne dotee no! Dee waye betumi aka akyere dee ɔyee ne nmaadaa so enti, **13** saa b̄one yi b̄eyɛ se ɔfasuo se, “Wo na woye me anaa?” Kukuo betumi aka afatentene bi a ate kam na akyea na eb̄u mpofirim, ɔnwomfo ho se “Onnim hw̄ee anaa?” **17** Erenkyere ama mo. **14** Eb̄ebubu nketenkete ayɛ se kukuo. koraa, Lebanon bedane aye asase beree na asase Eb̄eyam pasaa a esini koraa renka a w̄obetumi de beree no nso adane ayɛ se kwaee. **18** Saa eda no, ayi ogya afiri bukyia mu anaa w̄ode besa nsuo afiri ɔsotifoo b̄ete nsem a ewo nwoma mmoboe no mu ankore mu.” **15** Yei ne dee Otumfo Awurade, Israel na kusuyɛ ne esum mu mpo onifirani ani behunu adee. **19** Ahobreasefoo bedi ahurisie wo Awurade mu Kronkronni no see: “Ahonumu ne ntoboasee mu bio; ahiafо ho besere w̄on w̄o Israel ɔkronkronni mo ahoden w̄o, nanso, morennya emu biara. **16** no mu. **20** Atutupeefoo b̄eyera, w̄orenhusu fedifoo Mokaa se, ‘Dabi, yebetena apɔnko so adwane.’ Enti bio, na w̄on a w̄odwene b̄one nyinaa w̄obetwa w̄on mobedwane! Mokaa se, ‘yebetena apɔnko a w̄on ho agu. **21** W̄on a w̄oka asem ma obi di fo, w̄on a w̄osum ȳe here so akɔ.’ Enti w̄on a wotaa mo no ho b̄eyɛ dee ɔreyi ne ho ano afidie w̄o asenniie na w̄odi here! **17** Apem bedwane ɔbaako ho hu nt̄i; baanum adansekurumu ma w̄obu dee odi bem no fo no nso, ho hu enti mo nyinaa bedwane akɔ, kɔsi se w̄obegya w̄obetwa w̄on agu. **22** Enti sei na Awurade a oyee mo te se frankaa dua a esi bepo atifi, te se frankaa a Abraham nkwa no ka kyere Yakob fiefoo: Yakob ɔbeyɛ here so akɔ.” **18** Nanso, Awurade pe se ɔdom mo; anim renguase bio; w̄on anim rento hoa bio. **23** Se ɔbeyɛ here! **19** Apem bedwane ɔbaako ho hu nt̄i; baanum w̄ohunu w̄on mma w̄o w̄on mu, w̄on a w̄oye me nsa Awurade ȳe oteneenei Onyankopon. Nhyira ne ano adwuma no a, w̄obeyɛ me din no kronkron; w̄on a w̄otwən no nyinaa! **20** Ao, Sionfo a mote w̄obegye Yakob ɔkronkronni no kronkronyɛ ato mu, Yerusalem, morentwa adwo bio. Se mosu fre no na w̄ode ferey agyina Israel Onyankopon no anim. **24** hwehwe mmoa a, ɔbədom mo! Se ɔte a, ɔbeyɛ W̄on a w̄ofom kwan w̄o honhom mu b̄enya nteasee; mo so preko pe. **20** ɔwom se Awurade bre mo w̄on a w̄onwiinwii nso, w̄obegye nkyerɛkyere atom. amanehunu se aduane ne ɔshaw se nsuo dee, nanso, afei mobehunu Awurade, mo ɔkyerɛkyerefo no bio, na ɔbeyɛ mo kwan. **21** Se mofa nifa anaa benkum a, mobete ɔnne bi w̄o mo akyi a eka se, “Ekwan no nie na momfa so.” **22** Afei, mobeto mo ahoni a mode dwetɛ adura ho ne nsesodee a mode sikakokɔ afa ho no nyinaa agu. Mobeto w̄on agu se ntomago fi, na mo aka akyere w̄on se, “Momfiri ȳen so nk̄o.” **23** Afei, ɔde osutɔ behyira mo ɔbere a modua nnuaba, na aduane a asase no b̄eb̄o no b̄eyɛ papa na ɔbedɔɔso nso. Eda no, mo anantwie bedidi w̄o adidibea a etre so. **24** Mo anantwie ne mo mfunumu a w̄ofuntum asase no bewe atokoo pa ne ne nt̄ete a w̄ode sofi ne nkorata t̄retre mu. **25** Saa okum kesees da no a abantente ahwehwe ase no, nsuwa betene w̄o bepo tenten ne kokoo a ekorɔn biara so. **26** ɔsrane behyeren se owia, na owia hyeren no beye imprenson, te se nnafua nson mu hyeren, ɔbere a Awurade kyekyere ne nkurɔfoɔ akuro na ɔsa apirakuro a ɔde ama w̄on no. **27** Hwe! Awurade firi akyirikyiri reba, ɔde abufuhyeɛ ne wisie kumɔn; abufuo ahye n' anom ma, na ne tekrema ȳe ogya a ɔhye nneema. **28** N'ahomee te se nsuworoeɛ a esene nt̄em nt̄em, na ɔforo kɔdeda kɔn mu. ɔwoso aman no w̄o ɔsere sɔneɛ so; ɔde nnareka

a ema wɔfom ɛkwan hyehye nnipa no nnyepi. 29 Wopo dodo bekasa na emu ada ho. 5 Wɔremfré Na mobeto dwom te se anadwo a modi afahye ɔkwasea se onimuonyamfoo bio na woremfa anidie kronkron no; mo akoma bedi ahurisie te se ebere a nnipa de atenteben foro ko Awurade bepo no so ko Israel ɔbotan no nkyen. 30 Awurade bema nnipa ate n'aberempɔn nne, na obema woahunu ne basa a ɛresiane na ede abufuhye ne ogya a ehye mneema, osuto denden, aprannaa ne ampariboo reba. 31 Awurade nne bedwre Asiria; ode n'ahenpoma bebo wɔn ahwe fam. 32 Awurade bebo wɔn wɔ ɔko mu, na ebere biara a ɔbebo wɔn no ebeye sedee akasae ne sankuten so nnwontoo koro. 33 Wɔasiesie Topet dadaada; wɔaye no krado ama ohene no. Wɔahyehye ogya ne nnyentia bebree wɔ ne ogya amena no a emu do na etre no mu; Awurade ahome a ete se sɔfɛ asutene no beso mu ogya.

31 Wɔnnue, wɔn a wɔkɔ Misraim kɔpɛ mmoa, wɔn a wɔde wɔn ho to aponko so, wɔn a wagye wɔn nteaseenam dodo ne wɔn aponkɔsotefo ahooden mmorosoɔ no die, na wɔnhwɛ Israel Kronkronni no, anaase wɔmmpe mmoa mfiri Awurade ho. 2 Nanso, Awurade ye onyansafo a ɔbctumi de ohaw aba; ɔnsesa n'ano. ɔbesore atia amumuyefo efie, ne wɔn a wɔboa nnebɔneyefo. 3 Na Misraimfoo yi ye nnipa kɛkɛ, wɔnye Onyankopon. Wɔn aponko ye honam na wɔnye honhom. Se Awurade tene ne nsa a, ɔbafo a behwinti na dee wɔboa no no behwe ase; wɔn baanu bebo mu asee. 4 Yei ne dee Awurade ka kyere me: "Sedee gyata pɔ so, sedee gyata hoodenfoo pɔ ne haboa so no a mpo se wɔfri nnwanhwefo dɔm kɔ ne so a, wɔn nteateam mmɔ ne hu na wɔn hooye nso nha no no saa ara na Asafo Awurade besiane abeko wɔ Sion Bepo ne ne sorɔnsorɔmmea so. 5 Sedee nnomaa tu gyina faako wɔ ewiem no saa ara na Asafo Awurade bebo Yerusalem ho ban; ɔbebo ne ho ban na wagye no, ɔbegyaa no na wagye no asi ho." 6 Monsane nkɔ dee moaye edom atia no no, Ao Israelfoo. 7 Eda no mo mu biara bɛpo dwete ne sikakɔkɔ ahoni a mode mo nsa a elo agu fi no aye. 8 "Asiria behwe ase wɔ akofena a ɛnye onipa dee ano; akofena a ɛnye onipa dee besee wɔn. Wobedwane afiri akofena no ano na wobemaa wɔn mmerantee aye ɔhye adwuma. 9 Wɔn aban denden bebebū, elu ntì; wɔhunu akofoo frankaa a, wɔn asraafoo mpanimfoo bebo huboa," sei na Awurade see, dee ne ogya wɔ Sion, na ne fononoo si Yerusalem no.

32 Hwɛ, ɔhene bi bɛba abedi ɔhene wɔ tenenee mu na sodifoo de atentenenee adi nnipa so. 2 Wɔn mu biara bɛye te se mframā ano hintabea ne ahum mu dwanekɔbea, wobeyɛ se nsuwansuwa a ɛwɔ anweatam so ne ɔbotan kɛsɛ sunsum a ɛwɔ osukɔm asase so. 3 Wɔn a wɔwɔ ani no behunu nokore no, na obiara a ɔwɔ aso no bete. 4 Dee ɔyɛ adwene mu here behunu na wate aseɛ, wɔn a

mma ɔpapahwekwaa. 6 ɔkwasea ka nkwaseasɛm na ɔdwene bɔne ho: ɔyɛ onyame akyiwadee; ɔma Awurade ho nkyerɛkyere bɔne; ɔmma dee ekɔm de no no aduane ade nsuo kame dee sukɔm de no. 7 ɔpapahwekwaa akwan ye amumuye, ɔyɛ bɔne ho nhyeheyɛe de atoro see ohiani, wɔ ebere a ohiani asem ye nokore mpo. 8 Nanso, onimuonyamfoo ye nhyeheyɛe a elo wɔ nyam na ne nnyeyɛ pa no enti, ɔda nso. 9 Mo mmaa a mogye mo ho die, monsore na montie me; mo mmammaa a mosusu se mowɔ banbo monye aso mma dee mewo ka! 10 Afe akyi nna kakra bi no mo a mogye di se mo wɔ banbo ho bɛpopo; bɔbe twabere no bedi mo hwammo, nnuaba no twabere nso remma. 11 Mo ho mpopo mo mmaa a mogye mo ho die; momma hu, mo mmammaa a mogye di se mowɔ banbo! Mompa mo ho ntorma na momfa ayitora mmɔ mo asene mu. 12 Momfa awerehoo mfa mo nsa mmoro mo koko so wɔ mfuo fɛfɛ ne mo bobe a ɛso no enti. 13 Efiri se nkasee ne nnenkyense agye afa mo asase afa. Ahosepɛ ne anigye to atwa wɔ kuro no mu. 14 Wɔbegya aban no ho, na gyegyeegye kuropɔn no ada impan; abankesewa ne ɔwen aban bedane asase hunu afebow, dee mfunumu pɛ ne nnwankuo adidibe, 15 kɔsi se wɔbehwie Honhom no afiri ɔsoro agu yen so, na anweatam bedane asase beree na asase beree aye se kwaee. 16 Tenenee betena anweatam so na adeneneeyɛ atena asase beree so. 17 Adeteneneeyɛ beso asomdwoeɛ aba; dee adeneneeyɛ de ba bɛye kommye ne ahotosoo a enni awiee. 18 Me nkurɔfɔo betenatena mmeaes a asomdwoeɛ wɔ, afie a wɔabɔ ho ban homebea a ɔhaw biara nni ho. 19 Mpo se ampariboo see kwaee no na kuropɔn no see koraa a, 20 wɔbehyyira wo, wobedua w'aba wɔ nsuwa biara ho, na wama w'anantwie ne wo mfunumu anante baabiara.

33 Due, Ao ɔdesɛefo Asiria, wo a wɔnnseee wo! Due, Ao ɔfatwafoo, wo a wɔnnii wo hwammo! Se wowie ade see a, wɔbesee wo; se wowie hwammadiɛ a, wɔbedi wo hwammɔ. 2 Ao Awurade, hunu yen mmɔbɔ; yen ani da wo so. Ye yen ahooden anɔpa biara, ne yen nkwyagyeɛ wɔ ahohia mu. 3 Aman no te wo nne mmobɔmu a, wɔdwane; se woma wo ho so a, amanaman no bɔ hwete. 4 Sedee ntutumme tu hye asase so we so nnɔbaeɛ no; saa ara na nnipa beto ahye Asiria so. 5 Wɔama Awurade so, na ɔte ɔsorosoro; ɔde tenenee na adeneneeyɛ behye Sion ma. 6 ɔbeyɛ fapem a atim yie wɔ mo mimere so, nkwyagyeɛ, nyansa ne nhunumu mmorosoɔ akorae; Awurade suro bɛye w'ademudee. 7 Monhwe, wɔn mmarima akokoɔdurufoo su teateam wɔ mmontene so; asomdwoeɛ ho abɔfɔo su yaayaaya. 8 Akwantempon

no so da hō kwa, akwantufo biara nni akwan no emee no wō soro; hwe, əresiane de atemmuo aba so. Wōabu apam no so; wobu n'adansefоо animtia Edom so, wōn a masеe won koraa no. 6 Mogya wōmmu obiara. 9 Asase no awo wesee na əresеe, adware Awurade akofena ho, wōde sradee asra ho, Lebanon agyigya na n'anim agu ase; Saron aye nnwammaa ne mponkye mogya, nnwennini sawa se Araba, Basan ne Karmel poro wōn nhahan. 10 mu sradee. Awurade wō afōrebo bi bō wō Bosra ne "Afei na mēsōrē," sei na Awurade see. "Afei na okum kēsē wo Edom. 7 Anantwie anidenfоо ne wōbepagya me; afei na wōbēma me so ako soro. 11 wōn bētoto, anantwinini nketewa ne akēsē. Mogya Monyinsēne ntētē, na mo wo eserē; mo ahōme ye bēfō wōn asase no, na sradee aye əso dōtēe no ogya a əhye mo. 12 Wōbēhye aman no ama wōayē sōkyee. 8 Na əyē Awurade awerētō da a əbedi ama se akaadoo; wōbēto wōn mu ogya te se nikasē a Sion. 9 Edom nsuwa nsuwa bedane agodibea, ne wōatwa." 13 Mo a mōwō akyirikyiri no, montie dee dōtēe bedane sofē a edērē n'asase bēyē agoprama a maye; mo a mobēn no, monkamfo me kēsē! 14 edērē! 10 Erennum awia anaa anadwo; ne wisie befiri Nneboneyefōo a wōwō Sion abō huboa; ahopopoo a etoo rentwa da. Əbeda mpan firi awoo ntoatoasōo aka wōn a wōnnim Onyame: "Yēn mu hwān na akosi awoo ntoatoasōo; obiara remfa ho bio koraa. əbētumi ne ogya a əhye adēe atena? Yēn mu hwān na əbētumi ne daa ogya dērē atena?" 15 Dee ənante afa; əpatuo ne anene betena ho. Onyankopon betwe tenenee mu na ədi nokore dee əpo mfasoo a nsisie basabasayē ahoma wo Edom so, əde besē əman de ba na ənnye adanmudee, dee əntie awudie ho no. 12 N'atitire renya biribiara a əbēma wōafre no po bō dee əmpē se əhunu bōneyē ho agyinatu ahernie, n'ahenemma mmarima nyinaa betu ayera. no, 16 saa onipa yi na əbētēna əsorosoro hō. Ne 13 Nkāsē begye n'abankesewa afa, nsansono ne dwanekōbea bēyē bepo aban no. Wōde n'aduane nkāsē befu wō n'abankesewa hō. Ehō bēyē adompo bema no na ne nsuo mmo no. 17 Mo ani behunu atuo, ne apatu tenabea. 14 Anweatam so mmoa ne əhene no wō n'animuonyam mu na moahunu asase mpataku bēhyia adi afra, mponkye anidenfōo besu a etrē kō akyirikyiri no. 18 Mo adwendwene mu akyerē wōn ho; ehō na anadwo mmoa bededa na no, mōbebooboo dee na əhunahuna mo no ho: wōde aye wōn homebea. 15 Ehō na əpatuo bēyē ne "Odwumayefōo panin no wō he? Dee na əgyegye pirebuo, na wato ne nkosua. Əbehwane ne mma, too no wō he? Dee na əhwē aban tenten so no wō na əde ne ntaban akata wōn so; ehō na nkorōma he?" 19 Morenhunu saa ahantafōo no bio, wōn bēboaboa wōn ho ano, obiara ne dee əka ne ho. 16 a wōn kasa mu mna hō, na monte dee wōka no Hwē Awurade nwoma mmobēe no mu, na kenkan: ase no. 20 Monhwe Sion, yēn afahyē kuropōn no; Yeinom mu biara renyera, obiara bēnya dee əka ne mo ani behunu Yerusalem, asomdwoe tenabere, ho. Efiri se n'anom na ohyē asem no firie, na ne ntomadan a wōntutu; wōrentutu ne mpreewa da, honhom bēboaboa wōn ano. 17 Əde wōn kyefā rema na wōrentete ne ntampehoma mu nso. 21 Ehō na wōn; əde ne nsa ye susudua kyekyē. Wōbefa no se Awurade bēyē yēn Otumfōo. Əbēyē se beaee a nsuo wōn dea afēbōo na wōfiri awoo ntoatoasōo akosi akēsē ne nsuwansuwa wō. Ahyēmma a wohare remfa so; ahyen akēsē rennante so. 22 Na Awurade ne yēn ətemmufo, Awurade ne yēn mmarahyefōo, Awurade ne yēn əhene; na əno na obegye yēn nkwa. 23 Wo ntampehoma mu ago enti əhyēn dua no nnyina hō yie, na wōntreē əhyēn so ntoma no mu. Afei wōbekyē asadee bebree no mu na mpakye mpo besoa afodee ako. 24 Obiara nni Sion a əbēka se, "Meyare"; na wōde wōn a wote hō no bōne bekyc wōn.

34 Montwi mmen, mo amanaman, na montie; monye aso, mo əmanfōo! Momma asase ne des ēwō so nyinaa ntie, ewiase ne dee efiri mu ba nyinaa! 2 Awurade bo afu amanaman no; n'abufuhyyēs no tia wōn akodōm nyinaa. Əbēsē wōn pasaa, əbēma wōakunkum wōn. 3 Wōbēto wōn mu atōfōo no agu, wōn afunu no beyi hwa; wōn mogya bēfō mmepō no. 4 Əsoro nsoromma nyinaa bēyera na wōbēbōbō tātēdē, na nsuwansuwa atue wō asase wesee so. əsoro te se nwoma mmobēe; əsoro atumfōo behwe ase sedēe nhahan te firi bōbē so, sedēe mman a awo firi borōdōma dua ho. 5 M'akofena anom dee

35 Anweatam ne asase a wō no ani begye; eserē bedi ahurisie na aye frōmm. Te se nhwiren no, 2 əbēpae aye feefēfēfē; əbedi ahurisie na edē anigyeē ateam. Wōde Lebanon animuonyam bēma anweatam no. Əbēyē se Karmel ne Saron ahoōfē; əbehunu Awurade animuonyam, yen Onyankopon tumi no. 3 Hye nsa a emu ago no mu den, hye nkotodwe a ahodwo no mu den; 4 Ka kyere wōn a wōn akoma atu no se, "Monhyē mo ho den, na monnsuro; mo Onyankopon bēba, əde awereto bēba; ananmuhyē a efiri osoro bēba abegye mo nkwa." 5 Eno na wōbēbēue anifirafoō ani, na wōama asotifoō aso ate asem. 6 Eno na mpakye behurihuri te se əforotē, na emum tekremē de anigyeē ateam. Nsuo betue wa esere so, na nsuwansuwa apue wō anweatam so. 7 Anwea a eso ye hyēe no bedane ətādē, na nsuwansuwa atue wō asase wesee so. Atu a anka sakraman te mu no, ehō na esere ne demmire ne paparos bēfifirie. 8 Na əkwantempōn beda hō; wōbēfrē no Ahoteefōo Kwan. Wōn a wōn

ho ntee rentu eworkan wo so; ebeda ho ama won a əhene no see nie: Mommma Hesekia nnaadaa mo. wənante saa eworkan no so; amumuyefoo nkwasafeeoo Ərentumi nye mo! 15 Mommma Hesekia mfa saa rennante nante so. 9 Gyata biara rentena ho, na asem a əkaa no se, ‘Awurade begye yen! Wəremfa nkekaboa biara rensi so; wörenhunu won wo ho. saa kuro yi mma Asiriahene’ no, mma mo tirim nye Na won a woagye won nko ara na wəbefa so, 10 mo de. 16 “Monntie Hesekia. Yeinom ne nhyeheyee na won a Awurade agye won no besane aba. Wəde a Asiriahene reye. Mo ne me mni no asomdwoee so. nnwontoo behyene Sion; anigye a ensa da beye won ahenkye. Wəbenya anigye ne ahosepe mmoroso, na awerəhoo ne apinisie bedwane ako.

36 Əhene Hesekia adedie mfee dunan so no, Asiriahene Sanaherib beto hye Yuda nkuropon a woabo ho ban no so dii so. 2 Afei, Asiriahene somaa n'anamusifoo firi Lakis a akodom kesee ka ne ho kohylia Əhene Hesekia wo Yerusalem. Əbere a əsahene no begyinaa nsudoroben bi a əfiri Atifi Tadee de ko Ntomasifoo Atenaeet ho no, 3 Hilkia babarima Eliakim a na əhwə ahemfie no ntotoes so ne Sebna a na əye ətwereefoo ne Asaf babarima Yoa a na əno nso ye ətwereefoo kohyliaa no. 4 Na əsahene no ka kyerees won se, ‘Monka nkyere Hesekia se, “Asem a otumfoo Asiriahene ka nie: Edəen na wode wo ho to so a ema wogye wo ho di saa? 5 Woka se wowo akodie ho nyansa ne n'ahoden, nanso woka nsem hunu. Hwan na otaa w'akyi a enti wote m'anim atua? 6 Misraim anaa? Se wotwore Misraim a, wobehuru se, ete se abaa a wo mu duru bebu no, na awo wo ahwire wo nsam.

Misraim Farao mpo mu nni ahotosoo korakora. 7 Na se moka kyere me se, ‘Yede yen ho ato Awurade yen Onyankopon so’ a, enye əno na Hesekia yiyyi n'asoree ne n'afrebukyia na əka kyerees Yuda ne Yerusalem se, ‘Ese se mosore wo saa afrebukyia yi anim no’ anaa? 8 “Meka asem bi akyere wo! Me wura Asiriahene ne wo bęye nhyeheyee bi. Se wobenya aponkəsotefoo mpenu, afiri w'asraadom mu a, obema won aponkə mpenu ama wəatenatena won so. 9 Na w'asraadom ketewa see yi, əbeyee den na woaso daee se wobetumi ne me wura akodom no mu fa bi a węye mmire mpo adi asie. Menim se wode wo ho ato Misraim nteaseenam ne aponkəsotefoo mmoa so. 10 Bio, wogye di se, maba se merebeto ahye asase yi so asee no kwa a Awurade nsa nni mu? Awurade ankasa ka kyerees me se, menkoko ntia saa asase yi na mensee no.” 11 Na Eliakim, Sebna ne Yoa ka kyerees əsahene no se, ‘Yesre mo, monka Arameike kasa nkyere mo asomfoo, əfiri se, yete ase yi. Monnka Hebri na nnipa a wəwo əfasuo no so no bete ase.’ 12 Na əsahene no buaa se, ‘Me wura pe se obiara a əwo Yerusalem te saa asem yi, na enye mo nko. Əpe se wote se, se moamma mo nsa so a, wəbetua kuropon yi. Əkəm ne sukəm weremfo bede nkurəföö no ara kosi se, wəbedi won ara agyanan, anom won dwonso.’ 13 Afei, əsahene no sore gyina kasaa Hebri mu se, ‘Montie saa nkra yi a əfiri ohempən, Asiriahene no nkyen! 14 Sedee

əhene no see nie: Mommma Hesekia nnaadaa mo. Ərentumi nye mo! 15 Mommma Hesekia mfa saa asem a əkaa no se, ‘Awurade begye yen! Wəremfa nkekaboa biara rensi so; wörenhunu won wo ho. saa kuro yi mma Asiriahene’ no, mma mo tirim nye Na won a Awurade agye won no besane aba. Wəde a Asiriahene reye. Mo ne me mni no asomdwoee so. Mommu apono no, na mompu mmra. Na mema mo mu biara eworkan, na moatoa so adidi afiri mo bobe ne borədəma mfikyifoo mu, anom nsuo afiri mo ara mo abura mu, 17 kosi se meba abefə mo aks asase a ete se mo dee yi so, ayuo ne nsə fofo asase, aduane ne bobe mfu asase. 18 “Mommma Hesekia nka se, ‘Awurade begye yen,’ mfa nnaadaa mo. Əman bi so nyame atumi agye ne əman afiri Asiriahene nsam pen anaa? 19 Ehe na Hamat ne Arpad anyame no wo? Na Sefarwaim anyame no nso wo he? Wəagye Samaria afiri me nsam anaa? 20 Əman ben so nyame na watumi agye ne manfə afiri me tumi ase? Na afei əbeyee den na Awurade betumi agye Yerusalem afiri me nsam?” 21 Na nnipa no yəe komm a woamma mmuaees biara, əfiri se, na Hesekia aka akyere won se wənnikasa. 22 Afei, Hilkia babarima Eliakim a na əhwə ahemfie no ntotoes so ne Sebna a na əye ətwereefoo ne Asaf babarima Yoa a əno nso ye ətwereefoo kəo Hesekia nkyen a wəasunsuane won ntadee mu, kəkaa dees əsahene no aka kyerees no.

37 Əbere a əhene Hesekia tee yeinom no, osunsuanee ne ntadee mu, ənna əfiraa ayitoma, na əkəo Awurade asoredan mu. 2 Na əsomaahemfie sohwefoo Eliakim, ətwereefoo Sebna ne asofoo mpanin a won nyinaa hyeheyə ayitadee kəo Amos babarima odiyifoo Yesaia nkyen. 3 Wəka kyerees no se, ‘Sedee əhene Hesekia ka nie: Saa əda yi ye əshaw, animka ne animguasee da. Ayə te se dees mmafra awo duru so na ahoden a wode bewo won nni ha. 4 Nanso, ebia Awurade, mo Onyankopon ate se Asiria ənanmusini no regu Onyankopon teaseefoo no anim ase, na wobetwe n'aso wo ne nsenkeka no ho. Enti momma mpaes mma nkaefoo a wote nkwa mu no.’ 5 Əbere a əhene Hesekia mpanimfo no kəkaa əhene nkra no kyerees Yesaia no, 6 Yesaia ka kyerees won se, ‘Ka kyere wo wura se, ‘Sedee Awurade see nie: Mma abususem a Asiriahene asomafoo no ka tiaa me no nha wo. 7 Montie! Mede honhom bi rebəheyə ne mu, sedee əbeyee a se əte asem bi a əbesane aks ne əman mu na əho na mema wode akofena akum no.’ 8 Əbere a əsahene no tee se Asiriahene afiri Lakis no, əsanee n'akyi kəhumuu se əhene no ne Libna reko. 9 Ankyere, əhene Sanaherib nyaa nkra se, Tirhaka Etiopiani a əye Misraimhene di akodom anim rebəko atia no. Əbere a ətees no, əsomaah bofoo kəo Hesekia nkyen de nkra kəmaa no se: 10 “Monka nkyere Yudahene Hesekia se: Emma onyame a wode wo ho ato no

so no nnaadaa mo nka se, ‘Asiriahene rentumi mfa Yerusalem.’ 11 Moate dee Asiria ahemfo aye amanaman no nyinaa. Wøasæe wøn pasaa. Na mo dee wøbøgeye mo anaa? 12 Anyame a wøwø aman a me nananom seee wøn no, aman te se Gosan, Haran, Resef ne Edenfoo a na wøwø Telasar no anyame gyee wøn anaa? 13 Ehe na Hamathene ne Arpadhene, kuropøn Sefarwaim anaa Hena anaa Iwa ahemfo no wa?” 14 Hesekia nsa kaa krataa abøfoo no de bæe no, økenkanee. Afei øforo koo Awurade asoredan no mu køtreë mu wo Awurade se: 15 “Ao, Asafo Awurade, Israel Onyankopon wodi øhene firi Kerubim ntam, wo nko ara na woye anyame a wøwø saa aman yi so no agu ogya mu, ahye wøn, efiri se wønye anyame na mmom wøye nnua ne aboo a nnipa de wøn nsa aye. 20 Afei, Ao na Amos babarima Yesaia too saa nkra yi koma Hesekia se, ‘Sedee Awurade, Israel Onyankopon see nie: Esiane se woabø me mpaae af a Asiriahene Sanaherib ho no, 22 yei ne asem a Awurade atia no: ‘Øbabaaabunu Sion sopa wo, na øsere wo. Øbabaa Yerusalem di wo ho fe, na øwoso ne ti ebere a woredwane. 23 Hwan na wasopa no na woagu ne ho fi yi? Hwan na woama wo nne so atia no na wohwee no ahantan so? Øye Israel økronkronni no! 24 Wonam w’abøfoo so asoa nsopa agu Awurade so. Na woaka se, ‘Me nteaseenam dodoë enti maforo mmepeø atentene, aane Lebanon mmepeø a øwoware pa ara no. Matwitwa ne ntweneduro atentene no, ne ne pepeaa a øye fe no agu fam. Maduru ne mmepeø a øwø akyirikyiri no so, ne ne kwaebirentuo mu. 25 Matutu nsubura wø ahøhoø nsase bebree so de ne nsu pa no adwodwo me ho. Mpo, mepaee Misraim nsubontene mu sedee m’akodom betumi atwal’ 26 “Na Montees? Ebere tentene a atwam na mehye too ho. Ebere bi a atwam no na medwenee ho; afei mama aba mu se, moadane nkuropon a mosee nkuro a wøwø banbo ma wødane aboo asie. 27 Wøn nkurøfoo a tumi afiri wøn nsa no ho adwiri wøn na animguasee aka wøn. Wøte se afuu so nnua, ne afifidee foforø a øye mmrø; wøte se esere a efifiri edan atifi. Øhye ansa na anyini. 28 “Nanso, menim dee wotee ebere a woba ne ebere a wokoro ne sedee wo bo huru tia me. 29 Na esiane mo ahomasoo a etia me, na m’ankasa mate no enti, mede me darewa besø mo hwene mu, na mede nnareka ato mo an,

na mama mo afa økwan a mofaa so bæe no so, asane mo akyi.” 30 Yei na ebøye nsenkyerennæ ama n’aba no. 31 Na mo a moaka Yuda a moatumi agyina ntua no mu øhaw ne abebøre no ano no, mobesane Iwa akenkanee. Afei øforo koo na nkaeefoo bi befiri Yerusalem aba, na nkaeefoo døm afiri Bepo Sion so. Asafo Awurade di nsiyø behwe ama yei aba mu. 33 “Yei ne asem a Awurade behwe afa akø n’ankasa øman mu.” Awurade ntia no. 34 Øhene no kwan a øfaa so bæe no ara so na øbesane afa akø n’ankasa øman mu.” Awurade ka se, “Ørenwura saa kuro yi mu. 35 Meko agye teaseefoo no. 18 “Øye nokore, Awurade, se, Asiria saa kuropon yi, esiane m’ankasa m’animuonyam ahemfo aseee saa aman yi ne wøn nsase. 19 Na wøato anyame a wøwø saa aman yi so no agu ogya mu, firi adi na økunkumm asraafø øpeha aduwotwe enum wo Asiria nsraban mu. Ebere a nnipa no soree na amma ahennie a øwø asase so nyinaa ahunu se, koo Ninewe kotenaa ho. 38 Eda bi a na øresore wo nko ara, Ao, Awurade, ne Onyankopon.” 21 ne nyame Nisrok wø abosomdan mu no, ne mma mmarima baanu, Adramelek ne Sareser de akofena kókummu no, na wødwane koo Ararat asase so. Na ne babarima Esarhadon bedii n’adøe se Asiriahene.

38 Saa ebere no mu, øhene Hesekia yaree yarewuo, enna Amos babarima odiyifoø Yesaia korsraa no. Økaa saa asem yi kyereë øhene no, “Sedee Awurade see nie: Hye wo nsamansee, efiri se, wobewu. Wo yadee no remnyae.” 2 Ebere a Hesekia tee asem yi, øtwaa n’ani hwæe fasuo, bøø Awurade mpaae se, 3 “Kae, Ao, Awurade, sedee manante w’anim nokorem na mede m’akoma aye dee efata wo w’anim.” Na Hesekia suu bebree. 4 Na saa asem yi firi Awurade nkyen koo Yesaia ho se, 5 “Sane koo Hesekia nkyen, na koka kyere no se, ‘Sei na Awurade, w’agya Dawid Onyankopon ka: Mate wo mpaaebo no, na mahunu wo nisu. Mede mfee dunum beka wo nkwa nna ho. 6 Na megye wo ne kuropon yi afiri Asiriahene nsam. Møbo kuropon yi ho ban. 7 “Na yei ne nsenkyerennæ a Awurade bøye de adi ho adansee se, øbedi ne bohye so: 8 Møma owia ano sunsum atwe akø n’akyi anammon edu wø Ahas atwedeet so.” Enø enti, owia hyeren no koo n’akyi anammon edu. 9 Dee Yudahene Hesekia twerøee ne yadee ne n’ayaresa akyi nie: 10 Mekaa se, “M’asetena mu nnapa yi mu ese se mefa owuo apono mu na wøgye me mfee a aka yi anaa?” (Sheol h7585) 11 Mekaa se, “Merenhunu Awurade Onyankopon bio Awurade a øwø ateaseføo asase so. Merenhunu adasamma bio, anaa merenka

won a wote ewiase yi ho bio. **12** Woadwiri me wo Babiloniahene ahemfie.” **8** Hesekia dwensee se fie agu agye afiri me nsam, te se odwanhwefoo ne oman no banya asomdwoes ne barba wo ne ntomadan. Matwa me nkwa so sedee onwomfooo, twa mmere so, enti obuaa se, “Awurade asem a woabeka me firi asadua so; awia ne anadwo wotwaa me nkwa yi ye asem papa.”

13 Mede ntoboaasee twenee kosisi ahemadakye, nanso wobobo me nnompe mu te se gyata; awia ne anadwo wotwaa me nkwa so. **14** Mesue se asomfena anaa asukonkon; metwaa adwo se aboronoma a oredi awarehoo. M’ani yee siamoo ebere a mehwae soro. Mewo shaw mu, Awurade, bra beboa me!” **15** Na edeen na metumi aka? Wakasa akyere me, na ono ankasa na waye yei. Mede ahobreassee benante m’asetena nyinaa mu me kra ahoyer yi enti. **16** Awurade, enam saa nneema yi so na nnipa nya nkwa na me honhom nisoanya nkwa wo mu. Wode m’apomuden asane ama me. Wonam so ama manya nkwa. **17** Aane, eyee me yieye enti na meko saa ahoyer yi mu. Wo do enti, wode me sieee na manko osse amena mu; na wode me bone nyinaa akye me. **18** Damena rentumi inkamfo wo; owuo rentumi nto wo ayei nnwom; won a wosiane ko amena mu no rentumi nya anidasoo wo wo nokore mu bio. (**Sheol h7585**) **19** Ateasefoo nko na wobetumi akamfo wo, sedee mereye enne yi; agyanom ka wo nokoredie ho asem kyere won mma. **20** Awurade begye me nkwa, na yede ahoma nnwontodee beto nnwom yen nkwa nna nyinaa wo Awurade efie. **21** Na Yesaia kaa se, “Momfa borodoma nye nku mfa nsra pompo no so, na ne ho beye no den.” **22** Na Hesekia bisaa se, “Edeen nsenkyerennet na ebeda no adi se meko Awurade asoredan mu?”

39 Saa ebere no Merodak-Baladan a oyee Babiloniahene Baladan babarima soma ma wode krataa ne akyedee komaa Hesekia, efiri se na wate se wayare ama he ho ato no. **2** Hesekia gyee asomafooo no few so, na afei odo deee owo wo n’akoradan mu kyerees won: dwete, sikakokoo, nnuhwam, ngohwam, n’akodec akoraes ne biribiara a eka n’ademudee ho. Biribiara nni n’ahemfie ne n’ahennie mu a Hesekia amfa ankyere won. **3** Afei Odiyifoo Yesaia koo ohene Hesekia nkyen, kobisaan no se, “Asem ben na saa mmaprima no kaaes na ehe na wofiri bae?” Hesekia buaa se, “Wofiri akyirikyiri asase bi so. Wofiri Babilonia, na wobbaa me nkyen.” **4** Odiyifoo no bisaa se, “Edeen na wohunuu wo w’ahemfie ho?” Hesekia buaa se, “Wohunuu biribiara a ewo m’ahemfie ha. Biribiara nni m’ademudee mu a mamfa ankyere won.” **5** Afei, Yesaia ka kyerees Hesekia se, “Tie asem a efiri Asaf奥 Awurade nkyen: **6** Nokorem, ebere bi beba a, wobesoaa biribiara a ewo w’ahemfie ne agyapadee a w’agyanom akora de abeduru enne no aksa Babilonia. Biribiara renka, sei na Awurade see. **7** Na afei w’asefoo mu bi, w’ankasa wo mogya a wobewo won ama wo no, wobesoaa won aksa na waakoye apiafooo

40 Monkyekyere, monkyekyere me nkurofooo were. Saa na mo Onyankopon see. **2** Monka asomdwoesem nkyere Yerusalem, na mompae mu nka nkyere no se ne som denden no aba awiees, wootua ne bone no so ka, na woanya ne bone nyinaa so akatua mmoho afiri Awurade nsam. **3** Enne bi reteam se, “Monsiesie ekwan mma Awurade wo anweatam no so. Montene kwantempoo wo esere no so mma yen Onyankopon. **4** Bonhwa biara beye ma, bepo ne nkoko nyinaa bekoo fam, asase a eyee monkyi mmomka no beye tamaa, na mmeae a eyee kontonkye no aye tata. **5** Na Awurade animuonyam beda adi, na nnipa nyinaa behunu. Efiri se Awurade na aka!” **6** Nne bi kaa se, “Team.” Na mekaa se, “Menteem nka sen?” “Bo dawuro se nnipa nyinaa te se esere, na won animuonyam nyinaa te se afuo so nhwiren. **7** Esere hye, na nhwiren twintwam efiri se Awurade ahomeduo fa won so. Nokorem nnipa no ye esere. **8** Esere hye, na nhwiren twintwam, nanso yen Onyankopon asem no tim ho daa.” **9** Wo a wode asem pa reba Sion, foro ko bepo tenten bi so. Wo a wode asem pa reba Yerusalem, ma wo nne so na team, ma so, nsuro; ka kyere Yuda nkuro se, “Mo Onyankopon niel!” **10** Hwe, Asaf奥 Awurade de tumi reba, na n’abasa bedi ohene ama no. Hwe, n’akatua ka ne ho, na ode n’abasobodee nam. **11** Ohwe ne nnwankuo se odwanhwefoo. Obo nnwammaa no wo n’abasa so. Uturu won ne koko so; na nnwan a wowo mma no, oka won breeo. **12** Hwan na wasusu nsuo wo ne nsam anaa ode ne nsateaa asusu osoro? Hwan na ode asase so mfuturo agu kenten mu, anaa wakari mmepo wo nsania so ne nkoko wo nsania apampa so? **13** Hwan na wate Awurade ase, anaa wakyerekere no se ne fotufoo? **14** Hwan na Awurade abisa no se onkyere no biribi ase, na hwan na okyerere no ekwan pa no? Hwan na omaa no nimdees anaa okyerere no nhunumu kwan? **15** Ampa ara aman no te se nsuo sope wo bokiti mu; wode won toto mfuturo a egwu nsania so; okari nsupo te se dees eyee mfuturo muhumuhu. **16** Lebanon nnoso mma aforebukya so ogya, na ne mmoa renso mma ohyees aforebodee. **17** Aman nyinaa nse hwhee wo n’anim; obu won adehunu bi a wonka hwhee. **18** Afei hwan ho na wode Onyankopon betoto? Nsesodee ben ho na wode no betoo? **19** Ohoni dee, odwumfoo na oyee, na sikadwumfoo de sikakokoo agu ho na wasiesee dwete nkonsenkonsen ama no. **20** Ohiani a orentumi mfa saa ayeyede yi mma no kope dua a erempon. Ohwehwae odwumfoo nyansafooo na waye ohoni a eremmuni nhwe fam asi ho. **21** Wonnim anaa? Wontees anaa? Wonmka nkyerees wo firi ahyeasee

no anaa? Efiri ebere a woboo asase no, wontee asee dee, nanso worenhunu won. Won a wotu wo so sa anaa? 22 Ote ahennwa so wo asase kankoo no atifi. no rense hwhee koraa. 13 Na mene Awurade, wo Eso nnipa te se ntutumme otwe osoro mu te se Onyankopon, dee okura wo nsa nifa mu na oka kyere ntwamutam, na ode ye ntomadan tena mu. 23 Oma wo se, nsuro; mebo wo. 14 Nsuro, Ao, osonsono ahenemma ye nnipa hunu na ewiase yi sodifo nso, Yakob, Ao Israel a wo sua, na m'ankasa mebo wo," obre won ase. 24 Wotee won ara pe, woduaa won Awurade na osee, wo gyefoo, Israel Okronkronni ara pe, wogye nhini wo asase mu pe ohome gu no. 15 "Hwe, mede wo beye nhusoo apa, a eye won so ma wokusa, na ntwahoframa bo won ko te mono, ano ye nnam na ewo ese bebree. Wobehuhu se ntete. 25 "Hwan ho na wode me beto? Anaase mmepe no so na woadwiri won, na woama nkoko hwan na one me se?" Okronkronni no na osee. aye se ntete. 16 Wobehuhu won so, mframa bema 26 Momma mo ani so nhwe osoro: Hwan na oboo won so, na ahum abo won aka. Nanso w'ani begye yeinom nyinaa? Dee oyiyi osoro nsoromma mmaako wo Awurade mu na woahye Israel Okronkronni no mmaako, na oba obiara din de fre no. N'ahooden ne animuonyam. 17 "Ohiani ne mmoboroni kyini pe ne tumi enti won mu baako mpo nyerae. 27 Aden nsuo, nanso ebi nni ho; osukom ama won tekrema na woka se, Ao Yakob, na wonwiinwii, Ao Israel so awe. Nanso me Awurade, mema won mmuae. se, "M'akwan ahinta Awurade; na me Onyankopon Me, Israel Onyankopon, merennya won. 18 Memu abo m'asem agu"? 28 Wonnim anaa? Wontee nsubontene atene wo soronsorommea bonini no so, anaa? Awurade ye daapem Onyankopon, na oye na nsutire apue wo bonhwa mu. Medane anweatam asase nyinaa yefoo. Oremmre na orento bera, na ne aye no nsubura, na nsase a awo adane nsutire nhunumu nni nhwehwemu. 29 Oma dee wato bera bebree. 19 Meduadua wo anweatam so, ntweneduro, ahoden dee waye mmere nso, oto n'ahoden so. 30 okuo, ohwam ne ngo nnua. Meduadua pepeaa, wo Mpo, mmabunu bre, na woto bera, na mmerante asase wesee so ase se ne kwabohoro abo mu, 20 sese suntisunti hwehwe ase; 31 Nanso, won a won ani da nnipa behunu na woate, na woatusu ho na woate Awurade so benya ahoden foforo. Wode ntaban te ase se, Awurade nsa na aye saa adee yi; Israel se akodee dee betu aka ewiem; wobetu mmirika, na okronkronni no na oma ebae. 21 "Bo wo nkuro," woremme. Wobenante, na worento baha. Awurade na osee. "Kyerekyere w'asem mu," Yakob

41 “Monye komm wo m’anim, mo nsupo! Ma aman no nhye wɔn ho den! Ma womma ha mmekasa; momma yen mmom nhylia mu wo asenniie ho. **2** “Hwan na wakanyane dee ɔfiri apuee no, afre no tenenee mu se ammesom no? Өde aman hye ne nsa na obre ahemfo ase wo n’anim. Өde n’akofena ma wodane mfuturo, Өde ne bema ma wodane ntete a mframfa bo hwete. **3** Өtaa wɔn na øko n’anim a biribiara enti ne ho, wo ɛkwan a ɔmfaa so da so. **4** Hwan na waye yei akosi awiee, afre awoo ntoatoasoo afiri mfitiasee? Me Awurade, mene Ahyeasee ne Awiee no. Mene oño ara.” **5** Nsupo no ahunu na wobo hu; nsase ano ho popo. Wotwi ben, na wɔba anim; **6** na obiara boa ne yonko na oka kyere ne nua se, “Ye den!” **7** Odwumfoo hye sikadwumfoo nkuran, na dee Өde asaeeye no tromtrom boa dee əbo atombooo so. Өka fa øso no ho se, “Eyé pa ara.” Өbobo ohoni no mu nnadewa sdedee ɛrentu nhwe fam. **8** “Nanso wo, Ao Israel, me øsomfoo, Yakob, dee mayi no no, mo, m’adamfo Abraham asefoo. **9** Mefaa wo firi nsase ano, firi n’akyirikyiri ntweaso, na mefre wo. Mekaa se, ‘Woye me øsomfoo’; mapa wo na me ne wo wo ho. **10** Nsuro, na me ne wo wo ho; mma w’abasam mmu, na mene wo Onyankopon. Mehye wo den, na meboa wo; mede me tenenee nsa nifa bepagya wo. **11** “Wɔn a wɔn bo afu wo no nyinnaa, ampa ara wɔn ani bewu na wɔn anim agu ase; wɔn a wɔtia wo no rense hwee na wɔbewu. **12** Өwom se wobehwehwé w’atamfoo

dee, nanso worenhunu wən. Wən a wətu wo so sa no rense hwee koraa. **13** Na mene Awurade, wo Onyankopon, dee akura wo nsa nifa mu na əka kyere wo se, nsuro; məboा wo. **14** Nsuro, Ao, əsonsono Yakob, Ao Israel a wo sua, na m'ankasa məboा wo," Awurade na əsəe, wo gyefoo, Israel Əkronkronni no. **15** "Hwe, mede wo bəye nhusoo apa, a eyə mono, ano ye nnam na ewo ese bebree. Wobəhuhu mmepe no so na woadwiri wən, na woama nkoko aye se ntətə. **16** Wobəhuhu wən so, mframa bəma wən so, na ahum abo wən ako. Nanso w'ani begye wo Awurade mu na woahye Israel Əkronkronni no animuonyam. **17** "Ohiani ne mmaboroni kyini pe nsuo, nanso ebi nni hə; osukom ama wən tekrema so awe. Nanso me Awurade, məma wən mmuaee. Me, Israel Onyankopon, merennya wən. **18** Məma nsubəntene atene wo sorənsorəmmea bonini no so, na nsutire apue wə bənhwa mu. Medane anweatam aye no nsubura, na nsase a awo adane nsutire bebree. **19** Məduadua wo anweatam so, ntwenduro, okuo, ohwam ne ngo nnua. Məduadua pepeaa, wo asase wesees so asees ne kwabəhoro abo mu, **20** sedee mnipa behunu na wəate, na wəasusu ho na wəate asees se, Awurade nsa na aye saa adees yi; Israel əkronkronni no na əma ebaee. **21** "Bə wo nkuro," Awurade na əsəe. "Kyerkyere w'asəm mu," Yakob

Awurade na osez. Kyerkyere w asem mu, ‘Takoo Jhené na osez. 22 “Fa w’ahoni no bra na wəmmeka dee ebesi nkyere yen. Wəmmeka sedee na kane nneema no tee nkyere yen, sedee yebewene ho afa na yeahunu dee ebefiri mu aba. Anaa se wəmpae mu nka nneema ebesi nkyere yen. 23 Monka nkyere yen dee ebesi daakye, na ama yeahunu se moye anyame. Monye biribi, se eyé anaa enyé, sedee ebeye a yen aba mu bëbu na elu aka yen. 24 Nanso, monnka hwee, na mo nnwuma ho nni mfasoo; dee ɔfa mo no ye akyiwadé. 25 “Makanyane obi a ofiri atifi fam na oreba, dee ɔfiri owia apuee na obo me din. ɔtiatia sodifoo so te se dotee a Wade si dan, te se onwomfoo a ɔrewo dotee. 26 Hwan na ɔkaa yei ho asem firii ahyeasee, sedee anka eberna yeahunu, anaa waka ato ho, sedee yebetumi aka se, ‘Ne dee no ye?’ Obiara anka yei, obiara anni ekan anka, obiara ante nsem biara amfiri wo nkyen. 27 Me na medii ekan ka kyereé Sion, ‘Hwe, won niel’ Mëma Yerusalem ñosomafo bi a òde asempa bëba. 28 Mehwe nanso obiara nni ho, obiara nni won mu a ñabetu won fo, se mebisa won a, obiara ntumi mma mmuaee. 29 Hwe, won nyinaa ye atorofoo! Won nneyee nka hwee; won nsesodee ye mframá ne basabasaye nko ara.

mu. Kanea ntoma a ḥnnere yie no, ḥrennum. Nokore mu na obeda tenenee adi; 4 ḥrenhinhim na n'abamu remmu kosi se ḥde tenenee beba asase so. Ne mmara so na amanaman no de won ani betoo.” 5 Yei ne dee Onyankopon, Awurade no see, dee ḥbaa osoro na ḥtreē mu, dee ḥtwee asase mu ne dee efiri mu nyinaa, dee ḥma won a wote so ahome, na ḥma won a wonante soo no nkwa: 6 “Me, Awurade, mafre wo tenenee mu; meso wo nsa. Mehwē wo so na mede wo aye apam ama nkurofōo no ne kanea ama amanamanmufo, 7 na woabue ani a afira, na woayi nneduafōo afiri afiase na woagye won a wōda afiase amena mu, won a wōte esum kabii mu no. 8 “Mene Awurade; me din ne no! Meremfa m'animuonyam mma obi anaa m'ayeyie mma ahoni. 9 Hwe, nneema dada no atwam, na nneema foforo no mepae mu ka; ansa na ḥeba mu no meka kyere mo.” 10 Monto dwom foforō mma Awurade! N'ayeyie mfiri asase ano, mo a moko ḥpo so ne dee ḥwo mu nyinaa, mo nsupo ne won a wōtete so nyinaa. 11 Ma anweatam ne eso nkuro mma won nne so; ma atenae a Kedar te so no nsepe won ho. Ma nnipa a wōwō Sela nto anigye dwom; ma won nteam mfiri mmepe no atifi! 12 Ma wonhye Awurade animuonyam; na wōmpae mu nika n'ayeyie no wō nsupo no so. 13 Awurade bēpue abe se ḥkatakylie, te se ḥkofoni no, ḥbehye ne mmōdemmo mu den; ḥde nteam bēye ḥkofre na ḥbedi n'atamfoo so nkonom. 14 “Maye komm akyere, maye dinn na mahye me ho so. Nanso, afei, te se ḥbaa a ḥrewōo no, meteam, mehome a ḥnsi so na mehome ḥhere so. 15 Mesee mmepe ne nkoko no na mahye eso afifidee nyinaa. Medane nsubontene ma aye nsupō, na mama atadee awewe. 16 Medi anifirafōo anim afa ḥkwan a wonnim so, akwan a wonnim so papa so na mēkyere won kwan. Mēma esum no aye hann wo won anim, na maye mmea a eye mmomkyi mmōnka no tromtrom. Yeinom ne nneema a maye; merennya won mu. 17 Na won a wōde won ho to ahoni so, na woka kyere nsesodee se, ‘Moye yen anyame’ no, mēpam won animguases mu.’ 18 “Tie, wo ḥsotifo; hwe, wo onifirani na hunu! 19 Hwan ne ḥnifirafōo se me ḥsomfoo, na eye ḥsotifo se ḥbōfōo a mesoma noo? Hwan na n'ani afira se dee ḥde ne were ahye me mu? Anaa hwan na n'ani afira se Awurade ḥsomfo? 20 Woahunu nneema bebree, nanso amfa wo ho; W'asom da ḥkwan, nanso wonte hwee.” 21 Esso Awurade ani ne tenenee enti se ḥbēma ne mmara aye kēsēe na anya animuonyam. 22 Nanso saa nnipa a woawia won na wōafo won yi, won nyinaa aka amena mu anaa wōde won asie wō nneduadan mu. Wāyē won afodee na wōnni obi a ḥbēgye won; wāyē won korōnodee na wōnni obi a ḥbēka se, “Momfa won nsane nkō.” 23 Mo mu hwan na ḥbetie yei anaa ḥbēdwene ho yie akyire yi? 24 Hwan na ḥde Yakob maa se ḥmmeyē korōnodee, na ḥde Israel

maa afomfoo? Enye Awurade a yeaye bone atia no
no? Efiri se woannante n'akwan so; na woanni ne
mmara so. **25** Enti əhwiee n'abufuhye guu wən so,
akodie mu basabasayę. Ede eygaderee bunkam wən
so, nanso woante aseę. Ehyyee wən, nanso amfa wən
no.

43 Na afei, sei na Awurade see, dee ḥebəo wo, Ao
Yakob dee ḥonwonoo wo, Ao Israel; “Nsuro
na magye wo; mabo wo din afre wo; woye me dea.
2 Se wofa nsuo mu a, meka wo ho; na se wotwa
nsubontene no a, ḥeremmu mfa wo so. Se wonante
ogya no mu a, wornhye; ogyaframa no renhye
wo. **3** Na mene Awurade, wo Onyankopon, Israel
Kronkronni, wo Agyenkwa. Mede Misraim ye mpata
na wo na mede Kus ne Seba si w'anamu mu. **4**
Se wo som bo ma me na wowɔ animuonyam wo
m'anim na medo wo enti, mede nnipa besesa wo,
na mede nkurɔfɔo asesa wo nkwa. **5** Nsuro, efiri se,
meku mo ho; mede wo mma befiri apuee fam aba
na maboa won ano afiri atɔee fam. **6** Meka akyere
atifi fam se, ‘Monnyaa won! ne anafoo fam se,
Monnye won ntena ha.’ Momfa me mmammarima
mfiri akyirikyiri mmra na me mmammarima mfiri
asase ano mmra, **7** obiara a me din da no so,
dee mebɔɔ no de hyeε me ho animuonyam, dee
menwenee no na meyεe no.” **8** Momfa won a wɔω
ani, nanso wonhunu adee won a wɔω aso nanso
asisi no mmra. **9** Aman no nyinaa boa won ho ano
na nnipa no hyia mu. Won mu hwan na okaa yei
firi ahyeasee na opaee mu kaa nneεma a atwam
no kyere yen? Ma wɔmmfa won adansefɔo mmra
mmedi adansee se wɔdi bem, sdees afoforo bete na
woaka se, ‘Eyε nokore.’ **10** “Mone m'adansefɔo, ne
me osomfo o mapa no,” sei na Awurade see, “sdees
mobehunu na moagye me adie na moate aseε se
me ne no. Wɔammɔ onyame bi anni m'anim, na
m'akyi nso obiara remma. **11** Me, Me ara, Mene
Awurade, na agyenkw biara nni hɔ se me. **12**
Mada no adi na magye nkwa na mapae mu aka
se, Me, na εŋye onyame nanani bi a ɔwɔ mo mu.
Mone m'adansefɔo,” Awurade na osee se, “Mene
Onyankopon. **13** Aane, na efiri teteete no mene no.
Obiara rentumi nye mfiri me nsa mu se meye biribi
a, hwan na obetumi adane no?” **14** Sei na Awurade
see, w'Agyenkwa, Israel Kronkronni no: “Mo enti,
mesoma akɔ Babilonia, na mede Babiloniafɔo nyinaa
peba se adwanefɔo, wɔ ahyen a wɔde hoahoa won
no no mu. **15** Mene Awurade, wo Kronkronni no,
Israel Yεfɔo, wo Ohene.” **16** Yei na Awurade see, dee
bɔɔ ekwan wɔ epo mu, ekwan a eda nsabunu mu,
17 dee ɔtwee nteaseεnam ne aponko, akodɔm ne
ne nkekahoo nyinaa, na wɔkaa hɔ a wɔansore bio;
wɔadum won te se kanea mu ntoma: **18** “Momma mo
wεre mfiri kane nneεma no monnto nkɔ dee atwam
no so. **19** Hwe, mereye adee fofor! Seesei, εrepue,

na monhunu anaa? Merebo ekwanafa anweatam asae bobo so ye no ohoni, odee n'abasamu ahoden so na mereye nsuwansuwa wo asase wesee so. 20 mmorosoo na eye; ekom de no na eye mmre; onnom Mmoa a woye keka hye me animuonyam, adompo nsuo enti oto baha. 13 Duadwumfoo de ahoma susu ne apatu, efiri se mema nsuo wo anweatam so ne na odee tweredua sensane; na odee fitie yihi ho afei nsuwansuwa wo asase wesee so de ma me nkurfooo, odee kampase hye no agyiraee. Osene na eye se onipa won a mapa won no nsuo, 21 nnipa a meyee won seso, eye se onipa wo n'animuonyam nyinnaa mu, se maa me ho se wompae mu nka m'ayeyie. 22 "Nanso, wode besi abosonnan mu. 14 Otwitwaa ntweneduro, womfree me, Ao Yakob, wonhaa wo ho wo me anaase ebia ofaa kwabohoro anaa odum. Omaa ho, Ao Israel. 23 Momfaa nnwan mmree me se enyiniie wo kwaee mu, anaa oduaa pepeaa, na osuto eyhe afrebodee, na momfaa mo afrebo nhye me ma enyiniie. 15 Eye dee onipa de so ogya; odee ebi animuonyam nso. Memmaa aduane afodee nyee ka he no hye, odee bi so ogya to burodo. Nanso odee mo adesoa na memfaa nnuhwamgyee nhaa mo. ebi sene onyame nso na osore no; eye ohoni na 24 Montoo nnuhwam mmree me, na mommaa mo okoto no. 16 Ode dua no mu fa so ogya; eso na onoa afrebodee mu sradee mmuu me so. Mmom, mode n'aduane, ototo ne nam wo so na wawe amee. Afei mo bone asoa me na mode mo mfomsoo ho haw oka ne ho hye na oka se, Aa! Mahunu ogya; me abeto me so. 25 "Me, me ara, mene dee opepa ho aye me hye. 17 Nkaee no odee ye onyame, ne mo bone, me enti, na menkae mo amumuye bio. honi; okoto no na osore no. Obi no mpae se, "Gye 26 Monhwehwee dee atwam no mu bio mama me, me; wone me nyame." 18 Wonnim hwee, na wonite momma yemmo mu ntonto adwene wo asem no ho; hwee ase; woasram won ani so enti wohnunu adee, ka w'asem a ekyere se wonni fo no. 27 Mo agya a woato won adwene mu enti wonte hwee ase. 19 odii ekan no yee bone; mo kasamafoo tee m'anim Obiara nna nnwene ho, obiara nni nimdee anaa atua. 28 Enti magu mo asoredan mu atitire anim nhunumu a odee beka se, "Mede efa so ogya; na mpo ase, na mede Yakob ama oshee, na mede Israel ama metoo burodo wo ne gyaframa so; metotoo nam ahohora.

44 “Na, afei, Ao Yakob me ɔsɔmfoo, Israel, dee
mapa no. **2** Sei na Awurade see, dee ɔnwonoo
wo, na ɔyee wo wo awotwaa mu, ono na əbeboa wo:
Nsuro, Ao Yakob, me ɔsɔmfoo, Yeshurun, a mapa
noo. **3** Na mehwie nsuo agu asase a awo no so, ne
asutene wo asase kesee so; mehwie me Honhom
agu wo mma so, ne me nhylra agu w'asefoo so.
4 Wobefifiri sedee esere fifiri wo mmoa adidibe,
te se mpampuro a ɛwo asutene ho. **5** Obi beka se,
'Meye Awurade dea'; ɔfofora before ne ho se Yakob;
bio ɔfofora bɛtware ne nsa ho se, 'Awurade dea,'
na wafa edin Israel. **6** "Sei na Awurade Israelhene
ne ɔgyefoo, Asafo Awurade see: Mene Ahyeasee ne
Awieee; Onyankopon biara nni ho se me. **7** Hwan
na one me se? Ma ɔmpae mu nka. Ma ɔnka na
ɔnkyere wo m'anim dee asisi firi ebera a meggee
me tete nkurofoo sii ho, ne dee ɛrebeba, aane, ma
ɔnhye dee ɛreba ho nkɔm. **8** Mommma mo ho
mpopo, monnsuro. Mampae mu anka yei, manna no
adi teteete anaa? Mone m'adansfuu. Onyankopon
foforo bi ka me ho anaa? Dabi, ɔbotan foforo bi
nni ho; mennim obiara." **9** Won a wɔye ahoni
nyinaa nka hwhee, na nneemaa a esom won bo no
ho nni mfasoo. Won a anka wɔkasa ma won no ani
afira; wonniim won ankasa animguasee ho hwhee.
10 Hwan na ɔseni onyame na ɔgu ohoni, a ne ho
mma no mfasoo biara? **11** Ono ne won a wote se
no nyinaa anim begu ase; adwumfoo nyɛ hwhee se
nnipa. Momma won nyinaa mmɔ mu nsore nnyina,
ehu ne animguasee na əbeba won. **12** ɔtomfooo
fa n'atondadees ɔde hyehye egysramma mu; ɔde

45 “Yei ne dee Awurade ka kyere dee wasra no ngo, Kores a waso ne nsa nifa mu se əmmre

aman ase wo n'anim na ɔnnye ahemfo akodee mfiri kuro apono no mu rentoto. **2** Medi w'anim m̄eye m̄mepo no asase tamaa; m̄ebubu kōbere m̄frafraee apono agu na matwitwa dadee adaban mu. **3** Mede esum mu ademudee b̄ema wo ahonyadet a wode asie kokoam sedee wobehunu se, mene Awurade, Israel Onyankopon, a ɔbɔ wo din fre woo. **4** Me osomfoo wo na m̄ema wo animuonyamhye abodin, ɛwom me se wonnyee me nttoo mu dee. **5** Mene Awurade, obiara nni ho bio; Onyankopon biara nni ho ka me ho. ɛwom se wonnyee me nttoo mu dee, nanso m̄ehye wo den, **6** sedee ɛbeyɛ a ɛfiri dee owia pue kosi beaae a eto no nnipa behunu se obiara nka me ho. Mene Awurade, na obiara nni ho bio. **7** Meye hann, na mebo esum. Mede yiedie ba na mede ɔshaw ba; Me, Awurade, na m̄ye yeinom na tenenee ne no nnyini; Me, Awurade na maye. **8** “Mo osorosoro, monhwie tenenee ngu fam; momma ɛmfiri omununkum mu nt̄ momma asase mu mmue keseɛ, na nkwegyeɛ mpue mfiri mu, na tenenee ne no nnyini; Me, Awurade na maye. **9** “Nname nka dee one ne Yefoo ham Enka dee ɔmfra te se kyemfere a ɛfra dee egugu fam mu. Dotee betumi abisa ɔnworfоo se, ‘edeen na woreye yi?’ Wo nsa ano adwuma betumi abisa wo se, ‘Wonni nsa?’ **10** Nname nka dee ɔse n’agya se ‘Aden enti na wowoo me?’ Anaa ɔbisa ne maame se, ‘Aden enti na wokyem me woe?’ **11** “Sei na Awurade see, Israel ɔkronkronni ne ne Yefoo; ɛfa nneema a ɛreba ho no. Wobisa me nsem a ɛfa me mma ho, anaa wohye me wo me nsa ano adwuma ho? **12** ɛye me na meyee asase na mebɔɔ adasamma guu so. Me ara me nsa na mede tree ɔsoro mu; nsoromma ahodoa nyinaa hye m’ase. **13** M̄ema Kores so wo me tenenee mu; metenetene n’akwan nyinaa. ɔbesane akyekyere me kuropon na wagya m’atukɔfоo, nanso ɔrennye akatua anaa akyedee, Asafo Awurade na ɔsee.” **14** Sei na Awurade see: “Nneema a ɛfiri Misraim ne adwadee a ɛfiri Kus, ne Sebafo ɔtentene no, wobeba wo nkycen abeyɛ wo dea; wobedi w’akyi breoo aba a w̄gu nkɔnsɔnkɔnsɔn mu. Wobebu nkotodwe w’anim na wɔasre wo aka se, ‘Ampa ara, Onyankopon ka wo ho, na ɔbi nni ho; onyame biara nni ho.’” **15** Ampa ara, woye Onyankopon a ɔde ne ho sie, Ao Onyankopon ne Israel Agyenkwa. **16** Wɔn a wɔye ahoni nyinaa befere na wɔn anim agu ase; wobeba mu ako animguasee mu. **17** Nanso, Awurade begye Israel nkwa, ɔde daapem nkwegyeɛ; Wɔremma w’ani nwu na w’anim renguasee bio kosi daapem. **18** Na sei na Awurade see, dee ɔbɔɔ osorosoro no ɔno ne Onyankopon; dee ɔmaa asase, na ɔbɔeet no, ɔno na ɔtoo ne fapem; wammo no se eso nna ho kwa, mmom ɔyeeɛ se nnipa nt̄ena so, ɔka se: “Me ne Awurade, na obi nni ho. **19** Menkasaa wo kokoam, mfiri asase so baabi a aduru sum; manka ankyere

Yakob asefоo se, ‘Se mohwehwe me a monnhunu wɔn nsam na ɔmmuehue apono a ɛwɔ n’anim sedee kuro apono no mu rentoto. **20** “Mommoaboa mo ho ano na mommra; monhyia mu, mo adwanefoo a mofiri amanaman so, mo a monnim de na moasoa nnuahon di kyinkyini, mo a mobo anyame a wɔntumi nnye nkwa no mpaes. **21** Mompaes mu nka dee ɛbesi. Momfa nt̄ dwa na wɔn mmo mu nt̄ agyina. Hwan na ɔdii ɛkan kaa na teteete, hwan na ɔdaa no adi firi tete ntereedee? Enye me Awurade anaa? Onyankopon bi nni ho ka se wonnyee me nttoo mu dee. **22** “Monnane mmra me nkyen na me ho, tenenee Onyankopon ne Agyenkwa; obiara nni ho se me. **23** “Monnane mmra me nkyen na monnya nkwa, mo a mowɔ asase ano nyinaa; ɛfiri se mene Onyankopon, na obiara nni ho. **24** Maka me ho ntam, m’ano aka wo nokoredie nyinaa mu, asem a wɔntwe nsane se: obiara ɔbebu nkotodwe wo m’anim. Na obiara ɔbeae mu aka se, mene Onyankopon. **25** Wobeka me ho asem se, ‘Awurade nko ara mu na tenenee ne ahooeden wo.’” Wɔn a wɔn bo huru tia no nyinaa beba ne nkyen na wɔn anim begu ase. **26** Nanso Awurade mu, wobebu Israel asefоo nyinaa bem, na wɔahoahoa wɔn ho.

46 Bel bɔ ne mu ase, Nebo kuntun ne mu; mfunumu soa wɔn ahoni. Nsesodee a wɔso nemam no mu ye duru, ɛye adesoa ma dee wabre. **2** Wobɔ mu kuntun, bɔ wɔn mu ase; wɔntumi nsi amanehunu ano, wɔn ankasa kɔ nkoasom mu. **3** “Montie me, Ao Yakob fiefo, mo a moaka wo Israel efie nyinaa, mo a maso mo mu firi mo nyinsen mu, na maturu mo afiri ebere a wɔwoo mo. **4** Mpo kosi mo nkɔkoraa bere ne ebere a mobefu dwono mu, Me ne no, Me ne dee ɔbəso mo mu. Mabo mo na metru mo; mewowa mo na megye mo. **5** “Hwan ho na mode me beto, anaa mobebu no me seso? Hwan na mode me besusu no, na mode aye mfatohoh? **6** Ebinom hwie sikakɔkɔ firi wɔn mmotɔ mu na wɔkari dwetes wɔ nsania so; wobɔ sika dwumfoa paa, ma ode ye onyame bi, na wakoto sore no. **7** Wosoaa no wɔ wɔn mmatiire so, wode kosi n’afa, na ɛka ho ara. Erentumi mfiri faako a esie. Obi team fr̄ no dee, nanso ɔmmua; erentumi niyi no mfiri ne haw mu. **8** “Monkae no yie, momma enka mo tirim, monnwene ho ho atuatefоo. **9** Monkae nneema a awtam no, teteete nneema no; Me ne Onyankopon, na obi nni ho; Me ne Onyankopon, na obiara nte se me. **10** Meda awiees adi firi ahyeasɛ, ɛfiri tete, meka dee ɔrennya mmaeɛ. Meka se: M’atirimpɔ begyina, na meye dee mepe nyinaa. **11** Mefre anomaa a ɔkyere mmoa afiri apueɛ fam; afiri akyirikyiri asase so, onipa a ɔbehye me botaae ma. Dee maka no, eno na mema aba mu; dee madwene ho no, eno na meye. **12** Montie me, mo a moye akokoɔdurufоo, mo a mo ne tenenee ntam ɔkwan ware; **13** Mede me tenenee repinkyɛ, enni akyirikyiri; na me nkwegye

nso, εrenkyere. Mεma Sion nkwagyeε, na mede m'animuonyam ama Israel.

48 "Montie yei, Ao, Yakob fiefoo mo a wôde Israel
din fré mo, na moyé Yuda asefoo, mo a mobô
Awurade din ka ntam, na mofré Israel Onyankopon,
nanso enye nokore anaa tenenee mu; 2 mo a mofré
mo ho kuro kronkron no mama na mode mo ho to
Israel Onyankopon so. Asafo Awurade ne ne din. 3

Nneema a atwam no medii ekan kae, meb o nkae, na medaa no adi; afei mpofirim mekekaa me ho na  baa mu. 4 Na menim sedee moye asooden. Mo kon ho ntini ye dadee na mo moma ye kobere mfrafrae. 5 Enti, mekaa saa nneema yi kyere   mo dadaada. Anisa na  rebesisi no meb o mo nkae sedee morentumi nka se, 'M'ahoni na  yee: me dua nsesodee ne me dadee nyame na  hyee.' 6 Moate yeinom nyinaa; moahunu ne nyinaa. Morennye nto mu anaa? 'Efiri saa ebere yi de rekoro m ka nneema fofor  akyere mo, nneema a ahinta a monnim. 7 Afei na  reba koraa, enkyere;  besi enne no, na anka montee ho hwee da. Enti morentumi nka se, 'Aane na menim dada!' 8 Wontee, na wontee asee; cfiri tete nyinaa w'aso asi. Na menim se woye ofatwafoo; w fr  wo otuatefoo firi yafunu mu. 9 Medin enti metwentwene m'abufuo so; m'ayeyie enti meyi firii wo so, sedee mentwa wo ntwene. 10 Hw , mahoa mo ho, nanso enye sedee w hoaa dwete ho; mmom, mas  wo mahwe w  amanehunu fononoo mu. 11 Me enti, me enti, na meye yei. Ad n enti na ese se mema ho kwan na w osee me din? Memma obi nnye m'animuonyam." 12 "Tie me, Ao, Yakob, Israel a mafre no; Me ne no; Me ne Ahye ee ne Awie . 13 Me ara me nsa na etoo asase fapem, na me nsa na etree osorosoro mu; se mafre won a, won nyinaa bo mu sore. 14 "Mo nyinaa mommo mu mmra mmjeti: ahoni no mu dee  wo he na waka saa nneema yi dada? Awurade  boafao a wapa no bema n'atirimp  a etia Babilonia aba mu; ne basa betia Babiloniafoo. 15 Me, me na makasa; aane, mafre no. Mede no beba, na obewie n'adwuma nkoniimdie so. 16 "Montwe mmen me na montie yei: 'Efiri nkaeb  a edi ekan no, menkassaa k koam; ebere biara a  besi no, na mew  ho.' Na afei Asafo Awurade de ne Honhom asoma me. 17 Yei ne dec Awurade see, mo gyefoo, Israel Kronkronni no: "Mene Awurade mo Onyankop n, dees okyere mo dee ey  ma mo, na okyere mo ekwan a ese se mofa so . 18 Se modii m'ahyedee so a, anka mo asomdw e aye se asubonten, na mo tenene aye se epo asorokye. 19 Anka mo asef o aye se anwea, na mo mma aye se n'aboseaa a wontumi nkane; won din rempepa da. W rense mfiri m'anim." 20 Momfiri Babilonia, monnwane mfiri Babiloniafoo nky n! Momfa oseb  nteam mm  nkae na mo mpae mu nka yei. Momfa nko nsase ano; monka se, "Awurade ab geye ne  somfoo Yakob." 21 Osuk m anne won ebere a  dii won anim, w  anweatam ahodo  so no,  maa nsuo firi  botan mu ba maa won;  p a e  botan no mu, maa nsuo tue firii mu. 22 "Asomdw e nni ho mma amumuyéfoo." Sei na Awurade see.

49 Montie me, mo mpoano aman; monye aso mo akvirikyiri aman ansa na worebewo me no,

Awurade frēe me ḥbōo me din ansa na wōrewo me. so, na wōn a wōsēee mo no bēkō akyirikyiri. 20
 2 ḥyēe m'ano se akofena nnamnam, ḥde me hintaa Mmfra a wōwoo wōn wo mo nnabōne mu no bēka
 ne nsa ase nwunu mu; ḥde me yēe agyan a ano ye ama moate se, 'Eha sua ma yen dodo; momma
 nnam na ḥde me hyēe ne bōha mu. 3 ḥka kyere yen asase no bi nka ho na yentena so.' 21 Na
 me se, "Woye me ḥsomfoo, Israel, wo mu na meda wōbēka wo w'akoma mu se, 'Hwan na ḥwoo yeinom
 m'animuonyam adi.'" 4 Nanso mekaa se, "Mabre agu maa me? Nameye ḥwerēhoni ne obonini; wōtū
 masee m'ahooden kwa, mannya mu hwēe nanso me kōo asase foforo so na wōpoo me. Hwan na
 mede me ho ato Awurade so na m'akatua wō me ḥtetee yeinom? Wōgyaa me nko ara na yeinom,
 Onyankopon nkyen." 5 Na afei, Awurade akasa: ḥhe na wofiri bae?" 22 Sei na Asafo Awurade
 dee ḥwōnōo me wō awotwaa mu se memmeyē ne see: "Hwe, menyama amanamanmufo, mepagya
 ḥsomfoo na memfa Yakob nsane mmra ne nkyen me frankaa no akyere nkurofōo no. Wōbeturu mo
 na me mimoaboa Israel ano mma no no. Awurade mmammarima wō wōn nsa so aba na wōbesoa
 ahyē me animuonyam na me Onyankopon aye mo mmammaa wō wōn mmatire so. 23 Ahemfo
 m'ahooden. 6 ḥka se, "Wōbēye me ḥsomfoo a wode beye mo agyanom nsiananmu, na wōn ahemaa
 Yakob mmusuakuo besane aba, na wode Israelfoo aye maamenom a wōbehwē mo. Wōbekoto mo a
 a mede wōn asie nso besane aba. Nanso, mēma wōn anim butubutu fam; wōbetafere mo nan ase
 woaye amanamanmufo nyinaa kanea, ḥnam wō mfturo. Afei mobēhunu se me ne Awurade; Wōn a
 so na wōbēgye ewiasefoo nyinaa nkwa." 7 Sei na Hwan na ḥbetumi agye afodee afiri akyer
 Awurade see, ḥgyefoo ne Israel ḥkronkronni no de asem yi kōma dee ḥman no buu no animtia na
 wōkyirii no, dee ḥye sodifoo ḥsomfoo no: "Ahene otirimuodenfo nsam? 25 Nanso, sei na Awurade
 behunu wo na wōasore ahenemma bēhunu wo na Hwan na ḥbetumi agye afodee afiri akyer
 wōakoto wo esiane Awurade a ḥye nokwafo, Israel na mēye nnommumfo afiri
 ḥkronkronni a wayi wōo no enti." 8 Sei na Awurade anaahwan na ḥbetumi agye nnommumfo afiri
 see: "Ebere a eſe mu no, mēbu wo, na nkwyeges da mēye nnommumfo afiri akyer
 aya padee ahodoo a aſe no bio. 9 Wōbēka akyere mma nkwa. 26 Mema wōn a wōhyē mo so no awe
 nō, mēbu wo; mekora wo na mede wo aye apam wōn ankasa honam; wōn mogya bēbō wōn sēdēs
 ama nkurofōo no, de agye asase no asi hō akyer
 aya padee ahodoo a aſe no bio. 9 Wōbēka akyere
 nneduafō se, 'Momfiri mmra!' ne wōn a wōwā
 esum mu se, 'Momfa mo ho nni!' "Wōbedidi wō
 akwan ho. Wōbenya adidibe a wō kokoa bonini biara
 so. 10 ḥkōm renne wōn na osukōm nso renne wōn;
 anweatam so hyēe ne owia ano hyēe renka wōn. Dee
 ḥwō aya mhyehyēe ma wōn no bēkyere wōn kwan na
 ḥde wōn aks nṣutire ho. 11 Mēye me mēpō nyinaa
 akwan, na m'akwantempōn nso mēma akorō. 12
 Hwe, wōfiri akyirikyiri bēba ebinom befiri atifi fam,
 ebinom befiri atēe fam ebinom nso befiri Sinin
 mantam mu." 13 Momfa anigye nteam, Ao ḥsoro;
 di ahurisie, Ao asase; monto nnwom, Ao mēpō!
 Na Awurade kyekye ne nkurofōo were, na ḥbehunu
 n'amanehunufo mōbō. 14 Nanso, Sion kaa se,
 "Awurade agya me hō, Awurade were afiri me." 15
 "Obaa were betumi afiri ne ba a ḥtua nufōo ano a
 ḥrennya aya mhyehyēe mma ḥba a waturu no anaa?
 Ebia ne were befiri, na me were remfiri wō! 16
 Hwe, makruryire wo din agu me nsa yam w'afasuo
 wō m'ani so daa. 17 Mo mmammarima resane aba
 ntēm so; na wōn a wōsēee mo no refiri mo nkyen
 aks. 18 Momma mo ani so na monhwē mo ho nhya;
 mo mmammarima nyinaa reboa wōn ho ano aba
 mo nkyen. Se mete ase yi" sēdēs Awurade see,
 "mode wōn beye ahyehyedēs ama mo ho mode
 wōn befira se ayeforokunu. 19 "Ewom se wōsēee
 mo yēe mo pasaa maa mo asase daa mpan dee,
 nanso, afei nnipa behye mo so ma, ama aboro mo

50 Sei na Awurade see: "Wo maame awaregyae
 ho adansedie nwoma a megyinaa so gyaa no
 ekwan no wō he? Anaa se m'adefirifoo mu hwan na
 metōn wo maa no? Wo bōne enti na wōton wo;
 W'āmumuyē enti na wōpamoo wo maame. 2 Mebaes
 no, aden enti na onbiara nni hō? Mefrēe no, aden
 enti na onbiara annye so? Na me nsa ye tia dodo se
 ebegye wo anaa? Menni ahoden a mede begye wo
 anaa? Mede m'animka kakra bi ma epo mu nsuo
 we, medane nsubontene anweatam emu mpataa
 poro esiane nsuo a wōnnya enti na osukōm kumm
 wōn. 3 Mede esum fira ḥsoro na mēma aytoma ye
 ne nkataho." 4 Asafo Awurade ama me nkyerkyere
 tekremē se ḥnka asem a ḥhye ḥbrefo den. ḥnyane
 me anōpa biara, na ḥbue m'aso ma metie se obi
 a ḥregye nkyerkyere. 5 Otumfōo Awurade abue
 m'aso na menyēe otuatefōo; na mensanee m'akyi.
 6 Mede m'akyi maa wōn a wōboro me, na mede
 m'afono maa wōn a wōtutu m'abogyes. Mamfa
 m'anim ansie wōn fedie ne ntasutē ho. 7 Esiane se,
 Asafo Awurade boa me enti, wōrengu m'anim ase.
 Enti na maye m'anim se twerebōo, na menim se
 m'anim rengu ase. 8 Deetōbu me bem no aben. Enti
 hwan na ḥbēbo me kwaadu? ḥmmra na yenhyia mu!
 Hwan na ḥbēbo me soboo? Ma ḥnka nsi m'anim! 9
 Asafo Awurade na ḥboea me. Hwan ne dee ḥbēbu me

fо? Wоn nyinaa bетete se atadee; nnweweboaa bewe won. **10** Mo mu hwan na osuro Awurade, na ədi ne əsомfoа asem so? Ma dee ənam esum mu, dee ənni hann no, ənnye Awurade din nni na omfa ne ho nto ne Onyankopon so. **11** Na afei, monhwе yie, mo a monante mo ankasa hann mu, mo a mode ogya a mo ankasa аso ka mo ho hye, Yei ne dee mobenya afiri me nsa mu; mobehwe ase adeda fam wо əyea mu.

51 "Montie me, mo a mope tenenee akyiri kwan; na mohwehwē Awurade; Monhwē əbotan a wotwaa mo firii mu no ne abopaebea a wotuu mo firii hō no; 2 Monhwē Abraham mo agya, ne Sara a əwoo mo no. Ebere a mefree no no, na əye əbaakofoo, na mehyiraa no maa n'ase treee. 3 Awurade bəkyekye Sion were ampa ara na ne yam bəhyehye no wo ne mmubui no ho; obeye n'anweatam ahodos se Eden, n'asase a ada mpan beye se Awurade turo. Wobehunu anigyeē ne ahosepe, aseda ne nnwontoo wo ne mu. 4 "Montie me, me nkurofoo; monye aso mama me, me əman: Mmara no befiri me nkyen akə; na m'atentenenee beye hann ama aman no. 5 Me tenenee reba ntem so, me nkwegyeē nam ekwan so, na m'abasa de atentenenee bəbre aman no. Nsupo no behwehwē me na wōde anidasoo between m'abasa. 6 Mompagya mo ani nhwē əsorosoro, monhwē asase wō fam; əsorosoro betu ayera se wisie na asase bətete se atadee na won a wōte so bewuwu se nwansenya. Nanso me nkwegyeē betena hō daa, me tenenee to rentwa da. 7 "Montie me, mo a monim dee etenee, mo a me mmara wō mo akoma mu: Monnsuro nnipa animka anaa momma wōn ahohora ntu mo bo. 8 Na nweweboa bəwe won te se dee wowe atadee; əsonsono besee wōn te se dee wōssee kuntu. Nanso me tenenee betena hō daa me nkwegyeē befiri awoo ntoatoasoo akosi awoo ntoatoasoo so." 9 Nyane, nyane! Ao Awurade basa hye ahoođen aduradee; nyane te se nna a atwam no, te se tete awoo ntoatoasoo mu no. Enye wo na wotwitwaa Rahab mu asinasini no, na wohwiree asuboa kesee no mu no? 10 Enye wo na womaa əpo weee, nsubunu mu nsuo no, dee əpaae ekwan wō əpo bunu mu no sədee wōn a wōagye wōn no betumi atwa? 11 Wōn a Awurade apata ama wōn besane aba. Wōde nnwontoo behyene Sion; anigyeē a ensa da beye wōn abotire, anigyeē ne ahosepe beborō wōn so, awerəhoo ne apinisie betu ayera. 12 "Me, me ara, mene wo were kyekyefoo. Hwan ne wo a wosuro ədasani, nnipa mma a wōye esere yi. 13 Na wo were afiri Awurade, wo yefoo, dee ətreə əsorosoro mu na əhyee asase ase no? Wobekə so ara asuro əhyesoni no abufuo? Wobekə so ara asuro dee əde əsəee asi n'ani so no anaa? Na əhyesoni no abufuo wō he? 14 Erenkyere, wəbegyaa nnuedafoō ahifoō no; wörenwuwu wō

afiase amena mu, na aduane remmō wōn. **15** Na mene Awurade, wo Onyankopōn dee ḥhwanyane po, ma n'asorokye woro so. Asafo Awurade, ne ne lin. **16** Mede me nsem ahye w'anomu, na mede me usa ase nwunu akata wo so. Me a mede ɔsorosoro ii ho na mehyee asase ase na meka kyere Sion ε, 'Moye me nkurofоо.' **17** Nyane, nyane! Sore, Ao, Yerusalem! Wo a wanom afiri Awurade nsam n'abufuo kuruwa no, wo a wanom apaðdo mu nsā tu puo dee ɛma nnipa to ntintan no. **18** Wo mama a wowoo won nyinaa mu obiara nni ho a ɔkyere wo lkwan; mmamarima a wotetee won nyinaa mu obiara nni ho a ɔso wo nsa mu. **19** Saa ohaw prenu yi ba wo so, hwan na ɔbekyekye wo were? Mmubui ne ɔssee, ekom ne akofena, hwan na ɔbehye wo den? **20** Wo mama atoto baha; wɔdeda mmɔntene o baabiara, te se ɔtwe a afidie ayi no. Awurade abufuo aba wōn so wo Onyankopon animka no. **21** Enti tie yei, wo a worehunu amanee waboro, na so eyne nsā na aboro woo. **22** Yei ne dee Otumfоо Awurade, wo Onyankopōn a ɔbo ne nkurofоо ho ban ee: "Hwε, magye afiri wo nsa mu kuruwa a ɛma votoo ntintan no kuruwa a eye m'abufuo paoðo no, worennom bio. **23** Mede behye wōn a wōha mo no nsa mu, wōn a wōka kyere mo se, 'Butu fam na yennante wo so.' Na wode w'akyi yee fam te se ɔbontene a wōnante so."

52 Nyane, nyane, Ao Sion, hye ahooeden aduradees no. Hye wo ntadees fefe no Ao, Yerusalem eukropen kronkron no. Momonotofoo ne wən a wən no agu fi renwura w'apono mu bio. **2** Poroporo wo no mfuturo. Sore, tena aheninwa so, Ao, Yerusalem. Iyi nkənsənkənsən no firi wo kən mu, Ao, Əbabaa sion a woafa wo nnomum. **3** Na yei ne dee Awurade ee: "Wəantən wo annye hwee, na ənye sika na wode begye wo." **4** Na yei ne dee Otumfoo Awurade ee: "Ebere bi me nkurofoo koo Misraim kətenaa ho; akyire no Asiria behye won so. **5** "Na seesei, ədeən na mehunu yi?" Sei na Awurade see. "Woafa me nkurofoo ko kwa, na wən sodifoo di few," Awurade na əsee. "Eda mu no nyinaa woko so gu me din ho. **6** Enti me nkurofoo behunu me din; enti əda no wobehunu se eye me na mehyee ho nkəm. Aane, eye me." **7** Hwe ədəeə won a wode asempa no reba no unammən ye fe wo mmepo no so, wən a wəpae mu ka asomdwoesem, won a wode nsemmdə ba, wən a wəpae mu ka nkwegye ho asem na wəka kyere Sion se, "Mo Onyankopon di əhene." **8** Montie! Mo awəmfoa ma wən nne so; wəba mu de anigye team. Se Awurade sane ba Sion a, wode won ani əhunu. **9** Mommo mu nto anigye nnwom, mo Yerusalem mmubuię, efiri se, Awurade akyekye ne nkurofoo were; wagye Yerusalem. **10** Awurade eyi ne basa kronkron no ho wo amanaman nyinaa unim na asase ano nyinaa behunu yen Onyankopon

nkwegye. **11** Monkə. Momfiri ho nkə! Mommfa no mma adəoso sene dee ḥwo kunu," Awurade na mo ho nka biribiari a əho ntee. Mommfiri ho na əsee. **2** "Tre wo ntomadan no mu; twe wo ntomadan mo ho nte, mo a mokurakura Awurade nkuruwa. ntwamu no mu, nnyae ye; toa wo ntampehoma no **12** Monntutu mmirika mfiri ha anaa monnwane; so, bobo wo mpreewa no so ma entim yie. **3** Efiri efiri se Awurade bedi mo anim, Israel Onyankopon se wobetre aksa nifa ne benkum; w'asefoo begye bebo mo kyidəm. **13** Hwə, me əsomfoo bedi yie aman afa na woatena wən nkuropon a aseē no wəbepagya no aye no keseē. **14** Dodo a wəhunuu so. **4** "Nsuro. W'anim rengu ase. Nsuro aniuwo. no ho dwirii wən. Efiri se wosee n'anima a anse Wəremmre wo ase. Wo were befiri wo mmabunu mu onipa biara dee na ne babere seeē a ense ədasani aniuwo na wo kunaye mu ahohora nso, worenkae deē. **15** Saa ara na əbəma aman bebree ho adviri bio. **5** Na wo Bəfoo ye wo kunu Asafo Awurade wən na ahemfo bəmuamua wən ano, ne enti. Wən a ne ne din, Israel Əkronkronni no ye wo Gyefoo. wənkaa ne ho asem nkyerēe wən no behunu, na Wəfre no asase nyinaa so Onyankopon. **6** Awurade wən a wənteeē no nso bête aseē.

53 Hwan na wagye yen asenka no adie, na Awurade abasa no, hwan so na ada adie? **2** Ənyini wə n'anima te se dua mono ketewa bi, te se nhini a efiri asase weseem mu. Ənni ahoofe anaa animuonyam a ebctwtwe yen aks ne nkyen. Na biribiari nni ne ho əbəma yen ani agye ne ho. **3** Nnipa bən no ahohora na wəpoo no, Əwerhonni a ənim əyea. Yedanee yen ani a yeanhwə no mpo; wəbuu no animtiaa na yən nso, yəammu no. **4** Ampa ara əfaa yen mimereyə, na əsoaa yen awerehəo, nanso yebuu no se Onyankopon na watwe n'aso. Yebuu no se Onyankopon na wabo no na wadwere no. **5** Nanso, yen immarato enti na wəpiraa noz, yen amumuyə enti na wədwereē no; asotwe a əde asomdwoeē bress yen no daa no so, na n'apirakuro mu na yənya ayaresa. **6** Yen nyinaa ayera yera te se nnwan, yen mu biara afa ne kwan; na Awurade de yen nyinaa amumuyə asoa. **7** Wəhyee no so, yee no aniyaya, nanso wammue n'ano; wəde no kəoeē te se odwammaa a wərekəku no. Sedee odwammaa ye dinn wo ne nwitwitwafə anim no, saa ara na wammue n'ano. **8** Wənam nhyesoo ne atemmuo so faa no kəoeē. Na hwan na obetumi aka n'asefoo ho asem? Efiri se wəyii no firii asase yi so; me nkurofəo immarato enti, wotwee n'aso. **9** Wəyee ne damena wə abonefəo mu, na ne wuo mu, wəde no too adefoo mu ewom se wanye akakabensem biara, na obiara ante atorəsem biara amfiri n'ano. **10** Nanso eyee Awurade pe se əbedwərə no ama no ahunu amane. Mpo əde ne nkwa aye afodie aforebədeē. Əbehunu n'asefoo na ne nna beware, na Awurade pe bekə so wə ne nsam. **11** Ne kra amanehunu akyi, əbehunu nkwa hann, na ne bo ato ne Yam; na ne suahunu mu, me əsomfoo teneneeni no bebu bebree bem, na wasoa wən amumuyə. **12** Enti məma no kyeə wa akesefoo mu, na əne ahodenfəo bekəye asadee efiri se əde ne nkwa too hə maa owuo, na wakan no fraa immaratofəo. Əsoaa nnipa bebree bəne, na ədi maa immaratofəo.

54 "To dwom, Ao, əbonini, di ahurisie, wo a wonnwoo da; ma wo nne so na team, wo a awoo nkaa wo da; efiri se əbaa a woannya awoo da

no mma adəoso sene dee ḥwo kunu," Awurade na əsee. **2** "Tre wo ntomadan no mu; twe wo ntomadan mo ho nte, mo a mokurakura Awurade nkuruwa. ntwamu no mu, nnyae ye; toa wo ntampehoma no **12** Monntutu mmirika mfiri ha anaa monnwane; so, bobo wo mpreewa no so ma entim yie. **3** Efiri efiri se Awurade bedi mo anim, Israel Onyankopon se wobetre aksa nifa ne benkum; w'asefoo begye bebo mo kyidəm. **13** Hwə, me əsomfoo bedi yie aman afa na woatena wən nkuropon a aseē no wəbepagya no aye no keseē. **14** Dodo a wəhunuu so. **4** "Nsuro. W'anim rengu ase. Nsuro aniuwo. no ho dwirii wən. Efiri se wosee n'anima a anse Wəremmre wo ase. Wo were befiri wo mmabunu mu onipa biara dee na ne babere seeē a ense ədasani aniuwo na wo kunaye mu ahohora nso, worenkae deē. **15** Saa ara na əbəma aman bebree ho adviri bio. **5** Na wo Bəfoo ye wo kunu Asafo Awurade ne ne din, Israel Əkronkronni no ye wo Gyefoo. Wəfre no asase nyinaa so Onyankopon. **6** Awurade besane afre wo te se əyere a woagyaa no na ədi yea wə n'akoma mu, əyere a əwaree mmabaawabere mu na wogyaa no mpofirim," wo Onyankopon na əsee. **7** "Megyaa wo berə tiawa bi mu, nanso məfiri ayamhyehyee a emu do mu besane de wo aba. **8** Abufuo mmorosoo mu, mede m'ani hintaa wo mmerə tiawa bi, nanso m'ayamyə a ənsa da enti, məhunu wo mmobə," dee Awurade, wo Gyefoo see nie. **9** "Yei te se Noa mmerə so a mekaa ntam se meremima nsuyire nkata asase ani bio. Enti afei maka ntam se meremima mebo mfu wo bio, na merenka w'anim bio. **10** Se mmerə woso, na nkoko tutu a, me do a ənsa da a mewə ma wo no renhinhim na m'asomdwoeē apam no rentwam," sei na Awurade a əwə ahumməboro ma mo no see. **11** "Ao, kuropon a ahum abubu wo na wənkyekyee wo were, mede aboə anintənka besiesie wo, na mede aboədemmo aye wo fapem. **12** Mede bogyaboo beto w'abantif aphasuo, na mede abohemaa a əhyerən aye w'apono, na mede aboədemmo aye w'afasuo nyinaa. **13** Awurade bekeryekyere wo mmamarima nyinaa, na wo mma asomdwoeē bedəsə. **14** Wobetim wə tenene mu: Wo ne nhyesotrasoo ntam kwan beware; worensuro biribiari. Ahupoo bekə akyirikyiri, na əremmen wo. **15** Se obi to hye wo so a, na emfiri me; na deə əto hye wo so no de ne ho əbəma wo. **16** "Hwə, eyə me na mebə ətomfə a əfite gyasramma mu ma ədere na əde ahoden bə akodee a efata ne dwumadie. Na eyə me na məbə əseefoo se əmmesee adee; **17** akodee biara a wəabə atia wo no rennyina na tekremə biara a əbebə wo soboo no, wobəbə agu. Yei ne Awurade nkao agyapadee ne wən bembuo a efiri me," Awurade na əsee.

55 "Mommra, mo a osukəm de mo nyinaa, mommra nsuo no ho; na mo a monni sika, mommra mmetə na monni! Mommra mmetə nsā ne nufosuo a monntua hwhee. **2** Aden enti na mosee sika wo deə eyə aduane ho ne mo ahoden wə deə emmee ho? Montie, montie me na monni deə eyə, na mo kra ani begye nnepa a əwə akatua pa ho. **3** Monye aso, na mommra me nkyen; montie me, na mo kra anya nkwa. Me ne mo beyə apam a əte ho daa, me do a etoo ntwa da a mede hyeə

Dawid bɔ no. 4 Hwε, mede no aye adansiedie ama 10 Israel awɛmfoo ye anifirafoo, wɔn mu biara nni nnipa no, wɔn ɔkandifoo ne osahene. 5 Ampa ara nimdeε; wɔn nyinaa ye nkraman mum, wɔntumi mobefre aman a monnim wɔn, na aman a wonnim mmobø mu; wødeda ho na wososo daε, nna ye wɔn mo no bεye ntεm aba mo nkyen, Awurade, mo de. 11 Wøye nkraman a wøpe aduane yie; wɔnnidi Onyankopɔ enti, Israel ɔkronkronni no, efiri se mmeε da. Wøye nnwanhwefoo a wɔnni nteasee; wɔn wahye mo animuonyam.” 6 Monhwehwe Awurade nyinaa fa wɔn ɛkwan, obiara pe n'ankasa mfasoo. ebere a mobehunu no. Momfre no ebere a oben. 7 12 “Mommra,” obiara team se, “momma me nsã! Ma omumuyefoo ntwe ne ho mfiri n'akwan ho na obønefoo nso mfiri ne nsusuiς ho. Ma ɔnnane nko Momma yennom nsaden mmoro! Na ɔkyena bεye se enne, ebia ebæsene enne koraa.”

Awurade nkyen, na obøhunu no mmobø, ɔnnane nko yen Onyankopon nkyen, na ɔde ne ho bekye no. 8 “Na m'adwene nnye mo adwene, na mo akwan nso nnye m'akwan,” sdeε Awurade see nie. 9 “Sedeε ɔsoro korɔn sene asase no, saa ara na m'akwan korɔn sene mo akwan, na m'adwene nso korɔn sene mo adwene. 10 Osuo ne sukyeremma to firi soro gu fam, na ensane nkɔ hɔ bio gye se afɔ asase ama afifidee egū nhwiren, sdeε ebøsø aba ama ogufoo na aduane nso aba ama dee odie. 11 Saa ara na m'asem a efiri m'anum tee: Erensane mma me nkyen kwa. Mmom ebεye dee mepe na awie botaeε a εno enti mesomaa no. 12 Mode ahosepε bεpue na wøagya mo kwan asomdwoeε mu; mmepo ne nkoko beto nnwom wɔ mo anim, na mfuo so nnua nyinaa bεbø wɔn nsam. 13 Nkyekyerε ananmu, pepeaa beffifiri, na nnenkyense ananmu, ohwam dua beffifiri. Yei bεye dee εhyε Awurade animuonyam, ebεye daapem nsenkyerennεe, a εrentwam da.”

56 Yei ne dee Awurade see: “Monkɔ so mmu atenitenee na monye dee εye, efiri se me nkwegye aben na εrenkyere me tenenee beda adi. 2 Nhyira nka onipa a εye yeinom, onipa a ɔkura mu denden: dee ɔkæe Homeda na εye no kronkron, na okame ne ho firi bøneye ho.” 3 Mma ɔnanani a ɔde ne ho ama Awurade nka se, “Ampa ara Awurade renkane me mfra ne nkurøfoo mu.” Na opiani biara nso nwiinwii se, “Meye duawuie.” 4 Sei na Awurade see, “Apiafø a wøkae me home nna, wɔn a wøye dee esø m'ani na wøkura m'apam mu denden, 5 mema wɔn, wɔ m'asoredan ne echo afasuo no mu, nkaedee ne edin a εkyen mmammarima ne mmammaa; mema wɔn edin a εbøtøna hɔ afebøɔ, edin a εrentwam. 6 Na ananafo a wøde wɔn ho ama Awurade se wøbesom no, se wøbedø Awurade din, na wøasore no, wɔn a wøkae Homeda na wøye no kronkron nyinaa, na wøkura m'apam mu denden; 7 yeinom na mede wɔn beba me bepø kronkron no so na mama wɔn anigyeε wɔ me mpaeεbø efie. Wɔn εhyε aførebødee ne aførebø ahodøɔ no, megye wɔ m'aførebukyia so; na wøbefre me fie beaεs a aman nyinaa bø mpaεs.” 8 Otumfoo Awurade, dee ɔboaboa Israel atukøfoo ano no ka se: “Mækø so aboaboa 10 Israel awɛmfoo ye anifirafoo, wɔn mu biara nni nnipa no, wɔn ɔkandifoo ne osahene. 5 Ampa ara nimdeε; wɔn nyinaa ye nkraman mum, wɔntumi mobefre aman a monnim wɔn, na aman a wonnim mmobø mu; wødeda ho na wososo daε, nna ye wɔn mo no bεye ntεm aba mo nkyen, Awurade, mo de. 11 Wøye nkraman a wøpe aduane yie; wɔnnidi Onyankopɔ enti, Israel ɔkronkronni no, efiri se mmeε da. Wøye nnwanhwefoo a wɔnni nteasee; wɔn wahye mo animuonyam.” 6 Monhwehwe Awurade nyinaa fa wɔn ɛkwan, obiara pe n'ankasa mfasoo. ebere a mobehunu no. Momfre no ebere a oben. 7 12 “Mommra,” obiara team se, “momma me nsã! Ma omumuyefoo ntwe ne ho mfiri n'akwan ho na obønefoo nso mfiri ne nsusuiς ho. Ma ɔnnane nko Momma yennom nsaden mmoro! Na ɔkyena bεye se enne, ebia ebæsene enne koraa.”

57 Ateneneefoo wu, na obiara nnwene ho wɔ n'akoma mu; wofa Nyamesurofoø kɔ, na obiara nte aseε se wofa teneneefoo kɔ sdeε wøbεyi wɔn afiri bøne mu. 2 Wɔn a wɔnante tee no wøhyene asomdwoeε mu; wonya ahomegyε ebere a wøadeda se awufoo. 3 “Nanso, mo, mommra ha, mo ɔbayifoø mmammarima, mo awareseefoo ne mmaa adwamanifoø mma! 4 Hwan na moresere no? Hwan na moredi ne ho fe na morebo no adapaa yi? Monnye atuateføa fekuo ne atorofoø aseføa anaa? 5 Mode ɔpε mmorosøɔ bø afødeε wɔ adum mu ne dua biara ase; mode mo mma bø afødeε wɔ mmorhwa a emu dø mu ne abotan mpaapaaε ase. 6 Anyame a wøye aboo tromtrom, a εwo mmorhwa a emu dø mu no, wøye mo kyεfa. Wɔn na mope. Aane, moahwie nsã aførebødee agu wɔn so na mode aduane aførebødee ama wɔri. Yeinom nyinaa akyi, mengo me nsam anaa? 7 Moasiesie mo dabere wɔ kokoo a ɔkorøn so; εhø na moko købø afødeε. 8 Mo apone no aponnwa akyi na mo de mo abosonsom nsesodec asisi. Mofirii m'akyi kɔyii mo mpa so ntoma, mokødaa so na motrøeε mu; mo ne wɔn a modo wɔn mpa yεε apam, na mohwεε wɔn adagya mu. 9 Mode ngo kɔɔ Molek nkyen na momaa mo nnuhwam døɔsø. Mosomaa mo ananmusiøø kɔɔ akyirikyiri; mo siane kɔɔ eda mu ankasa! (Sheol h7585) 10 Mo nneyεε maa mo brεε, nanso moanka da se, ‘Eho nni mfasoo.’ Monyaa akønna ahøoden foforø, enti mokøa so ara yεε dee mope. 11 “Hwan na wama mo akoma atu na wabø mo hu sei a enti moanni me nokøε, na moankaa me anaa moannwene yei ho wɔ mo akoma mu? Maye dinn akyεre no enti na monnsuro me anaa? 12 Meda mo tenenee ne mo nnwuma adi, na εho remma mo mfasoo. 13 Se Awurade se wøbesom no, se wøbedø Awurade din, moteam pe mmoa a, momma mo ahoni a moaboa ano no nnye mo! Mframa bebø wɔn nyinaa ako, ahome keke behwete wɔn. Nanso onipa a ɔde me ye ne dwanekøbea no bedi asase no so na wafa me bepø kronkron no.” 14 Na wøbekø se: “Monye, monye. Monsiesie εkwan no! Moniyi akwansidee mfiri me nkurøfoo akwan mu.” 15 Na yei ne dee ɔkorøn no, dee ɔte ase daa a ne din ye kronkron no see: “Mete beaεs a ɔkorøn na εye kronkron, me ne dee ɔwø ahonu na εye honhom mu hiani nso dada no ho.” 9 Mommra, mo wiram mmoadoma te, se mckanyane honhom mu hiani no honhom, nyinaa, mommedidi, mo kwaeεm mmoa nyinaa! na makanyane n'akoma a abubu no. 16 Meremmo

soboø afebøø, na mebo remfu daa, se anye saa a, fapem a akyere no; wobefre mo Dee Œsiesie Afasuo a onipa honhom bøto piti wø m'anim, onipa ahome Abubu no, Dee Œsiesie Adan a Abubu. **13** “Se mohwe a me na mabø. **17** Won nnebøne adufudepe maa me bo fuiø; metwee won aso, na mede abufuo yii m'ani, nso wokø so yee dee won akoma pe. **18** Mahunu won mneyee, nanso mesa won yadee. **19** na mama ayeyie aba won a woredi awerchoo wo Israel ano. Asomdwoeø, asomdwoeø, mmira won a wøwo akyirikyiri ne won a wøben so,” sei na Awurade see. “Na mesa won yadee.” **20** Na amumuyefoo te se epo a erekuru, entumi nye komm, n'asorøkye yiø atekye ne efi. **21** “Amumuyefoo nni asomdwoeø.” Sei na me Onyankopøn see.

58 “Monteam denden, moninnyae. Momma mo nne so se totorobento. Mompaø mu nka me nkuroøoo atuatee nkyere won na monka Yakob efie nso nnebøne nkyere no. **2** Eda biara da wohwehwe me; aye se wøpere se wøbehunu m'akwan, te se wøye øman a wøye dee etene na wømpoo won Onyankopøn ahyedee. Wøbisa me ho asentenenee na aye se wøpere se Onyankopøn ben won. **3** Wøka se, ‘Aden enti na yeadi immuada na woanhunu yi? Aden enti na yeabre yen ho ase, na woanhwe yi?’ “Nanso mo abuada da no, moye dee mope na mosisi mo adwumayefoo nyinaa. **4** Ntøkwa ne akasakasa na mode wie mo abuadacie, ne akuturuku a mode bobø mo ho. Morentumi nni immuada sedee moye no enne yi na moahwe anim se wøbete mo nne wo soro. **5** Yei ne immuadacie a mepe anaa? Eda koro pe a onipa de bre ne ho ase no anaa? Ene se obi si ne tiri ase te se demmire na øtena ayitoma so ne nsø mu nko ara anaa? Yei na mofre no abuadacie yi, eda a eso Awurade ani yi ni anaa? **6** “Saa immuadacie yi na mepe: se mobeyiyi ntenkyea nkønsønkønsø na moasane kønnua nhoma, se mobegyaa won a wøhye won so na moabubu kønnua biara. **7** Ese se mo ne won a ekøm de won kye mo aduanø na moma ohiani a ønenam no baabi tena. Se mohunu dee òda adagya a, momfira no ntoma na monnyi mo ani mfiri mo yonko onipa so. **8** Enø na mo hann bepue te se ahemadakyø, na mo ayaresa aba item so; afei mo tenenee bedi mo anim, na Awurade animuonyam bebo mo kyidøm. **9** Afei mobefre, na Awurade begye mo so; mobeteam ape mmoa, na øbøka se: Me nie. “Se moyi nhyesøø kønnua, nsa a motene wo onipa so ne ntawatoso firi ho, **10** na se moha mo ho ma won a ekøm de won na moma won a wøhye won so no dee øhia won a, enneø mo nkanea behyerø wo esum mu, na mo anadwo begye se owigynaæ. **11** Awurade bekyere mo ekwan ebere biara; obema mo dee øhia mo wo asase wesee so na øbøye mo onipadua den. Mobeye se turo a wøgugu so nsuo yie, se asuwa a emu nsuo nwé da. **12** Mo nkuroøoo besane asi teteete mmubuie no, na wøato

mo anammøntuo so yie Homeda na moannye dee mope wø me da kronkron no, se mofre Homeda no ni anigye da na modi Awurade da kronkron no ni na moamfa mo ara mo akwan so na moanye dee mope anaa moanka nsemhunu a, **14** enneø mobenya anigye wo Awurade mu na mema mo anante asase no sorønsorømmæa so na moato pon wø mo agya Yakob agyapadee so.” Awurade na aka.

59 Ampa ara Awurade nsa nye tiaa se ørennye nkwa, na n'asom nye den se ørente asem. **2** Nanso, mo amumuyø na atete mo ne mo Onyankopøn ntam; mo bøne ama n'anim ahinta mo, a enti ørente. **3** Na mogya akeka mo nsa ho, afodie afore mo nsateaa. Mo ano akeka atorøsem, mo tekrema de amumuyesøm di nsekuro. **4** Obiara nhwehwe atentenee; obiara mfa nokoredie mmo ne nkuro. Wøde won ho to nsemhuhuo so na wøtwa nkontonpo; wonyinsen øhaw na wøwo bøne. **5** Wøhwane ananka nkosua na wønwono ananse ntontan. Dee odi won nkosua biara bewu, emu baako nso bo a, epæe ahuritia. **6** Won ntontan nye mma aduradee; wørentumi mfa dee wøye nkata won ho. Won nneyee ye mneyee bøne, na wødi akakabensem. **7** Wøtu mmirika koye bøne; wønkyere opira ne awudie ho. Baabiara a wøbekø no, wøsøe ho pasaa. **8** Asomdwoeø kwan no, wønñim; atentenenee nni won akwan so. Wødane won akwan nkontonkyi. Obiara a ønante soo no rennya asomdwoeø. **9** Enti atentenenee ne yen ntam aware, na adetenenee mmen yen. Yehwehwe hann, nanso ne nyinaa ye esum; dee øhyeren, nanso yenam esum kabii mu. **10** Yeayø te se anifirafoo. Yekeka afasuo ho hwehwe kwan te se nnipa a wønni ani. Owigynaæ no, yesuntisunti sedee onwunu adwoø; yeduru ahodenfoo mu a, yete se awufoo. **11** Yen nyinaa po so te se sisire; yede awerehoø kurum se mmorønoma. Yehwehwe atentenenee nso yenhanu bi; øgyøø nanso øwø akyirikyiri. **12** Efiri se, yen mfomsøø adoøso wø w'ani so, na yen bøne di adansee tia yen. Yen mfomsøø da yen anim daa, na yegye yen amumuyø to mu: **13** atuateeø ne afatwa a etia Awurade, yen akyi a yedane kyere yen Onyankopøn, nhyesøø ne atuateeø a yefoa soo, atorøsem a efiri akoma mu a yøka. **14** Enti waapam atentenenee kø n'akyi, na adetenenee akgøyina baabi; nokore ahwe ase wo mmøntene so. Nokoredie ntumi mma mu. **15** Nokore nni baabiara, obiara a øtwe ne ho firi bone ho no aye øtamfoo. Awurade hweeø na ansø n'ani se atentenenee nni ho. **16** Ohunuu se obiara nni ho. Eyyø no nwanwa se obiara nni ho a øbøpata; enti øno ankasa basa dii nkwegyee ho dwuma maa no, na ne tenenee wowaa no. **17** Øhyee tenenee se nkataboo, ne nkwegyee dadee kye wø ne

tiri so. Ḍhyee awereto ntadee na ode mmodemmo Kronkronni, Sion. **15** “Ewom se wɔapa w'akyi atane firaas se ntoma. **18** Ḍbegyina dee wɔaye so atua so wo, a obiara ntu kwan mfa wo mu, nanso meye wo ka. N'atamfoo benya n'abufuhye. Wɔn a wɔne no ahoahoadee a ete ho daa ne awoo ntatoasoo aye dom benya so akatua; nsupo no nso, ḥebtua nyinaa anigyedee. **16** Wobenom amanaman nufosuo won ka s̄dede eṣe won. **19** Efiri atæe fam, nnipa no na woanum adehyee nufoo. Afei wobehunu se besuro Awurade din na efiri apuee wode anidie me Awurade, me ne wo Agyenkwa, wo gyefoo, bema n'anamuonyam. Na ḥeba se nsuo a ayiri tenn, Yakob Otumfoo no. **17** Mede sikakoko besi kōbere Awurade ahomeduo de no beba. **20** “Gyefoo no anan mu abre wo, na dwete asi dadee anan mu. beba Sion, na ḥeyi amumuyesem nyinaa afiri Yakob Mede kōbere besi dua anan mu abre wo, na dadee asefoo mu,” sei na Awurade see. **21** “Medee yei ye asi aboo anan mu. Mede asomdwoee beye wo so me ne wɔn apam,” s̄dede Awurade see nie. “Me amrado na tenenee aye wo sodifoo. **18** Worente Honhom a ɔwɔ mo so, ne me nsem a mede ahye mo anom remfiri mo anom, anaa mo mma, ne mo mma asefoo anom, efiri saa ebere yi kɔsi daa apem,” sei awurade see.

60 “Sore, hyerɛn, na wo hann aba, na Awurade animuonyam apue wo so. **2** Hwɛ, esum akata asase so na esum kabii akata aman no so, nanso Awurade apue wo so na n'anamuonyam ada adi wo wo so. **3** Amanaman beba wo hann no mu, na Ahemfo beba wo adekyee hann no mo. **4** “Ma w'ani so na hwe wo ho hyia: wɔn nyinaa aboa won ho ano reba wo nkyen; wo mmammarima fifiri akyirikyiri, na wokura wo mmammaa wo abasa so. **5** Afei wobehwe na w'anim ate, w'akoma beba na anigye ahye no ma; ahonya a ɛwo epo so, wode bebre wo, na amanaman no ahodee nso beba wo nkyen. **6**

Yoma akuakoo beye w'asase so ma, yomafora a wofiri Midian ne Efa. Na won a wofiri Seba nyinaa beba, wɔsoso sika kɔkɔ ne nnuhwam na wɔpae mu ka Awurade aye. **7** Wɔbeboabo Kedar nnwankuo nyinaa ano abre wo, Nebaiot nnwennini besom wo; wɔbegye wɔn se afɔrebɔdee wo m'afɔrebukyia so, na mehye m'asredan kronkron no animuonyam. **8** “Hwannom ne yeinom a wotu se omunkum, te se mmorɔnama a woreko won pirebuo mu yi? **9** Ampa ara nsupo no ani da me so; Tarsis ahyen na wodi anim, wode wo mmammarima fifiri akyirikyiri reba, wɔsoso wɔn dwete ne wɔn sika kɔkɔ, de rebeye Awurade, wo Onyankopon animuonyam, Israel Kronkronni No, efiri se wahye wo animuonyam. **10** “Ananafo beto w'afasuo no bio, na wɔn ahemfo besom wo. Ewom se mede abufuo ase wo dee, nanso menam adam so behunu wo mmabɔ. **11** W'apono ano bededa ho ebere biara, worennto mu awia anaa anadwo, s̄dede ebeye a nkurɔfɔ de amanaman no ahonya bebre wo, a wɔn ahemfo di nkonomidie santen no anim. **12** Na ɔman anaa ahennie a wɔrensom wo no beyera, wɔbesee no pasaa. **13** “Lebanon animuonyam beba wo nkyen, pepeaa, sese ne kwabɔhɔrɔ bebo mu, abesiesie me di kronkronbea ho; na mehye beaee a menan sisi no animuonyam. **14** Wo nhyesofoo mmammarima beba abekoto wo; wɔn a wɔbu wo animitia nyinaa bekoto wo nan ase na wobefre wo Awurade Kuropɔn, Israel

Kronkronni, Sion. **15** “Ewom se wɔapa w'akyi atane firaas se ntoma. **18** Ḍbegyina dee wɔaye so atua so wo, a obiara ntu kwan mfa wo mu, nanso meye wo ka. N'atamfoo benya n'abufuhye. Wɔn a wɔne no ahoahoadee a ete ho daa ne awoo ntatoasoo aye dom benya so akatua; nsupo no nso, ḥebtua nyinaa anigyedee. **16** Wobenom amanaman nufosuo won ka s̄dede eṣe won. **19** Efiri atæe fam, nnipa no na woanum adehyee nufoo. Afei wobehunu se besuro Awurade din na efiri apuee wode anidie me Awurade, me ne wo Agyenkwa, wo gyefoo, bema n'anamuonyam. Na ḥeba se nsuo a ayiri tenn, Yakob Otumfoo no. **17** Mede sikakoko besi kōbere Awurade ahomeduo de no beba. **20** “Gyefoo no anan mu abre wo, na dwete asi dadee anan mu. beba Sion, na ḥeyi amumuyesem nyinaa afiri Yakob Mede kōbere besi dua anan mu abre wo, na dadee asefoo mu,” sei na Awurade see. **21** “Medee yei ye asi aboo anan mu. Mede asomdwoee beye wo so me ne wɔn apam,” s̄dede Awurade see nie. “Me amrado na tenenee aye wo sodifoo. **18** Worente Honhom a ɔwɔ mo so, ne me nsem a mede ahye mo anom remfiri mo anom, anaa mo mma, ne mo mma asefoo anom, efiri saa ebere yi kɔsi daa apem,” sei awurade see.

61 Otumfoo Awurade Honhom wɔ me so, efiri se, Awurade asra me ngo se menka asempa nkyere ahiafoo. Wasoma me se, menkɔkyekye wɔn a wɔn akoma abubu were, se me mpae mu nka ahofadie nkyere nmommumfɔo na wɔnyi nnuedafoo mfiri esum mu, **2** se mempae mu nka Awurade adam no ho asem, ne yen Onyankopon awereto da. Wasoma me se, menkɔkyekye wɔn a wɔdi awerchoo na mehye m'asredan kronkron no animuonyam. **3** na memma wɔn a wɔdi awerchoo wɔ Sion no dee wɔhia, na mehye wɔn ahenkye fefe nsi nsɔ anan mu; anigye ngo nsi awerhodie anan mu, ayeie atadee nsi abasamutuo honhom anan mu. Wɔbefre wɔn tenenee adum dee Awurade adua de ada n'anamuonyam adi. **4** Wɔbesi tete mmubuije no bio, na wɔasiesie mmeameea a aseee dadaada no; wɔbeye nkuropon a aseee no foforo dee aseee awoo ntatoasoo bebree no. **5** Ananafo behwɛ mo nnwankuo; ahɔhɔ beye adwuma wɔ mo mfuo ne bobeturo mu. **6** Na wɔbefre mo Awurade asofoo, wɔbeto mo din se yen Onyankopon asomfɔo. Amanaman no ahonya no na mobedi na won ahodee na mode behoahoa mo ho. **7** Wɔn animguasee anan mu me nkurɔfɔ benya animuonyam mmahɔ, na ahohora anan mu wɔbesepe wɔn ho wo won adedie mu; ne saa enti won asase no so kyefaa beye mmahɔ, na anigye a enni awieee beye wɔn dea. **8** “Na me Awurade, mepe atentenenee. Mekyiri korɔno ne nnebɔne. Me nokore mu, mɛbɔ wɔn aba so na me abekoto wo; wɔn a wɔbu wo animitia nyinaa bekoto ne wɔn aye apam a ebetena ho daa. **9** Won asefoo begye din wo amanaman no mu ne wɔn mma wo

nkurøfoø no mu. Wøn a wohunu wøn nyinaa begye ato mu se wøye nnipa a Awurade ahýira wøn.” 10 Awurade mu na me ho sepe me mmorosoo, me Onyankopøn mu na me okra di ahurisie. Efiri se, øde nkwyagye ntoma afira me na øde tenenee atadøe yuu awura me, sedee ayeforøkunu siesie me tiri so se øsoøo, ne sedee ayeforø de nnwinnee hyehye ne ho. 11 Na sedee asase ma affidee pue na turo nso ma aba nyini no, saa ara na Otumfoo Awurade bëma tenenee ne ayeyie apue wo amanaman anim.

62 Sion enti, merenyë komm, Yerusalem enti, merenyë dinn, kosi se ne tenenee behyeren se adekyee, na ne nkwyagye adere se ogyatèn. 2 Amanaman no bchunu wo tenenee, na ahemfo nyinaa ahunu wo animuonyam; wøbefre wo din foforø a Awurade de beto wo. 3 Wobeye animuonyam ahenkye wø Awurade nsam, ne adehyee abøtiten wø wo Onyankopøn nsam. 4 Wøremførø wo atugya bio, anaa w'asase se amanfo. Na mmom wøbefre wo Hefsiba anaa anisø Kuropøn ne w'asase se Beula anaa òwarefø efiri se Awurade ani begye wo ho, na òbeware w'asase. 5 Sedee aberante ware ababaawa no, saa ara na wo mmamarima òbeware wo; sedee ayeforøkunu ani gye n'ayeforø ho no, saa ara na wo Onyankopøn ani begye wo ho. 6 Mede awemføo agyinagyina w'afasuo so Ao, Yerusalem; wøremmuu wøn ano awia anaa anadwo. Mo a musu frø Awurade no, monnhome koraa, 7 na momimma ònnye n'ahome kosi se òbëma Yerusalem atim na waye no dee asase nyinaa bekamfo. 8 Awurade de ne basa nifa aka ntam, ne basa a eye den no se, “Meremfa mo ayuo mma mo atamfø se wøn aduané bio, na ananafoø rennom nsø foforø a moabre ho no bio; 9 wøn a wotwa no na wøbedi na waòakamfo Awurade, na wøn a wøboaboa bobèano no benom wø me kronkronbea adiø.” 10 Momfa mu, momfa kuropøn apono no mu! Monsiesie kwan no mma nkurøfoø no, Mompae, mompae kwantempøn no! Monyiø so aboo no. Monsi frankaa mma amanaman no. 11 Awurade abo no dawuro akøsi nsase ano se, “Monka nkyere òbabaa Sion se, ‘Hwe, wo Agyenkwá reba! Hwe n'akatua ka ne ho, na n'anamuhyedee nso ka ne ho.’” 12 Wøbefre wøn Nnipa Kronkron, wøn a Awurade Agye Wøn; na wøbefre wo Dee Wørehwehwe N'akyiri Ekwan, Kuropøn a Ërenye Afo Bio.

63 Hwan ni yei a efiri Edom reba, dee efiri Bosra a nkekæs kókø wø n'atadee mu yi? Hwan ne yei a wøahyehye no gosoø yi, a øde n'ahoden kesee retutu taataa yi? “Eyes me a mekasa wo tenenee mu dee otumi gye nkwa.” 2 Aden enti na mo ntadee bere kø, te se obi a oretiatia nsakyiamena so dee yi? 3 “Me nko ara atiatia nsakyiamena so, na amanaman no mu obiara anka me ho. Metiatiaa wøn so wø m'abufuo mu na memiaa wøn so wo

m'abufuhyees mu; wøn mogya bo petee me ntadee mu, maa nkekæs yes m'aduradee nyinaa mu. 4 Na awereto da wo m'akoma mu na me gyee afe no aba. 5 Mehwëes, nanso na oboafø biara nni hø, eyee me ahodwirie se obiara ammoa me; enti m'ankasa abasa yes nkwyagye dwuma maa me, na m'abufuo wowaa me. 6 Metiatiaa amanaman no so wø m'abufuo mu; memaa wøboborøe wø m'abufuhyees mu na mehwiee wøn mogya guu fam.” 7 Meka Awurade ayamyè ho asem, ne nneyee a enti øse ayeyie, wø dee Awurade aye ama yes nyinaa ho aane, wø nneëma pa bebree a waye ama Israel fiefoø, wø n'ayamhyehye ne ne mmoborøshunu a edøoso no enti. 8 Òkaa se, “Ampa ara wøye me nkurøfoø, mmamarima a worenni me hwammo”; eno enti òbeyee won Agyenkwá. 9 Wøn amanehunu nyinaa mu, ono nso hunuu amane, na obøfoø a øka no ho no nso gyee wøn. Ne do ne ne mmoborøshunu mu, øgyee wøn; opagya wøn na øsoaa wøn mfee a atwam no nyinaa mu. 10 Nanso, wøtee atua de hoo ne Honhom Kronkron were. Enti òbeyee wøn òtamføø na øno ankasa ko tiaa wøn. 11 Afei ne nkurøfoø kaee tete nna no, Mose ne ne nkurøfoø nna no. Wøbisaa se, ehe na dee øde wøn faa epo mu no wø? Dee ømaa Mose yes ne nnwan no hweføø no. Ehe na dee ømaa ne Honhom Kronkron no tenaa wøn mu no wø? 12 Dee øsomaa n'animuonyam basa a øwo tumi se òmmegyina Mose nsa nifa so, dee opaee nsuo no mu wø wøn anim, de gyee edin maa ne ho afeboø, 13 dee ødii wøn anim faa ebunu mu sedee øpønkø fa asase tamaa so a wøasunti. 14 Sedee anantwie nante ko esere so kohome no, saa ara na Awurade Honhom ma wøhomedee. Sedee wokyerøe wo nkurøfoø kwan de gyee animuonyam abødin maa wo ho nie. 15 Bre w'ani ase hwe fam firi w'ahennwa a èkorøn na eyø kronkron na øho wø nyam no so. Mo mmødemmo ne mo ahooden wø he? Woayi w'ayamhyehye ne w'ahummøborø afiri yes so. 16 Nanso wo ara wo ne yes Agya øwom se Abraham nnim yes na Israel nso nnye yes nto mu dee; nanso wo, Ao Awurade, wo ne yes Agya, efiri tete wo din ne Yen Gyefø. 17 Aden, Ao Awurade, na woma yes kwati w'akwan na wopirim yes akoma enti emma yes nni wo ni? Sane bra øsiane w'asomføø, mmusuaku a wøye w'agypadee no enti. 18 Ebere tiawa bi mu wo nkurøfoø faa wo kronkronbea nanso seesei yes atamføø atiatia so. 19 Enti yeys wo dea firi tete nanso wøn dee wonnii wøn so øhene na wømmøø wo din mfreë wøn da.

64 Ao, se anka wobesunsuane øsorosoro mu, øsiane aba fam a, eno na anka mmepo no ho bøpopo wo w'anim! 2 Sedee ogya ma mmabaa dere na ema nsuo huru no, siane bra fam na ma w'atamføø nhunu wo din na ma amanaman no ho mpopo wo w'anim! 3 Na ebere a woyee nneëma

a εγε nwanwa a yeanhwε anim no, wosiane baa na mo were firi ne bepo kronkron no, mo a moto fam na mmepe no ho popoo wō w'anim. 4 Efiri epono ma Ahonya bosom no na mohye afransa wō teteete obiara nttee, εntwaa obiara aso mu, ani nkuruwa mu ma Nkrabea bosom no, 12 mede mo biara nhunuu Onyankopon bi se wo, dee odi dwuma beto akofena ano, na mo nyinaa akoto ama wōakum ma won a wōtwen no. 5 Woboa wōn a wōde anigyeε mo; efiri se mefrēε nanso moannya so, mekasaeε yε dee etene, wōn a wōkae w'akwan. Nanso yekō nanso moantie. Moyεε dee εye m'ani so bōne na so yεε bōne tiaa wo no, wo bo fuiε. Na afei εbeyε moyεε dee mempe." 13 Enti yei ne dee Otumfoo den na woagye yεn nkwa? 6 Yεn nyinaa aye se obi Awurade see: "M'asomfoo bedidi, nanso εkōm bede a he no nttee, na yεn tenenee mneyεε nyinaa te se won, m'asomfoo benom, nanso osukōm bede wōn; ntomago fi; yεn nyinaa akusa te se ahahan, na yεn m'asomfoo ani begye, nanso wōn anim begu ase. 14 bōne pra yεn kō te se mframā. 7 Obiara mmo wo M'asomfoo beto nnwom afiri akoma mu anigyeε mu din, na obiara mpere se abeso wo mu; efiri se wode na wobeteam asu afiri won akoma ahoyerā mu na w'anim ahinta yεn na yεn bōne enti woama yeasεe. wobetwa adwo afiri honhom a aye mmrε mu. 15 Mo 8 Nanso, Ao Awurade, wo ne yεn Agya. Yeεε doteε, din beyε mimusuo ama wōn a mapa wōn; Otumfoo na wo ne ənwomfoo no; yεn nyinaa yε wo nsa ano Awurade bekum mo na n'asomfoo dee, əbema wōn adwuma. 9 Mma wo bo mfu ntra so, Ao Awurade; edin fofor. 16 Obiara a əsrε nhyira wō asase no so nkae yεn bōne da biara da. Ao, bεre w'ani ase hwe beyε wo nokore Onyankopon mu; obiara a əka ntam yεn, yesre wo, efiri se yεn nyinaa yε wo nkurofōo. wō asase no so beka no wō nokore Onyankopon mu. 10 Wo nkuropon kronkron no adane anweatam; Sion mpo aye anweatam, Yerusalem ada mpan. 11 Yεn asoredan kronkron a εwō animuonyam, faako a yεn nananom yii wo aye no, wōde ogya ahye, na dee esom bo ma yεn no, abubu. 12 Yεi nyinaa akyi, Ao Awurade wo de wo ho bekame yεn anaa? Wobekō so aye komm atwe yεn aso aboro so anaa?

65 "Medaa me ho adi kyereε wōn a waammisa m'ase; wōn a wōnhwehwε me no hunuu me. Ḷoman a wōnnu mfrē me no Meka kyereε wōn se, 'Me nie, Me nie.' 2 Eda mu nyinaa, matrē me nsa mu ama nnipa a wōye asooden ne nyiyiano, a wanenam akwammone so, na wōdi wōn ankasa nsusue akyi. 3 Nnija a daa no wōyi me ahi wō m'anim pεε. Wōbō afōdee wō nturo mu na wōhye nnuhwam wō ntayaa afōrebukyia so; 4 Wotenana adamena so na anadwo wōsiri pe nkokoam; wōwe prakonam na wōn nkwanseñ mu nso, wōayε nkwan a wōde enām a εho nttee aye; 5 wōka se, 'Momfiri ha; mo mmen me, efiri se me ho te dodo ma mol!' Saa nnipa yi yε wisie wō me hwene mu, ogya a εkō so hyee da mu nyinaa. 6 "Hwε, wōatwεre ato hō wō m'anim se, merennye komm, metua so ka pepεε; metua so ka agu wōn asre so, 7 me no mo agyanom bōne nti," sei na Awurade see. "Esiane se wōhye afōrebōdee wō mmepe so na wōtwirii me wō nkoko so enti mesusu bōne a wōyeε kane no so akatua pepεε agu wōn asre so." 8 Yεi ne dee Awurade see: "Sedee wōnya nsuo firi bōbe dontwo mu na nnipa ka se, 'Monnsee no, efiri se adepa bi da so wō mu' no saa ara na m'asomfoo no enti mεye. Merenssee wōn nyinaa. 9 Mede Yakob asefōo bēba, na me mmepe no sodifōo afiri Yuda aba; me nkurofōo a mapa wōn no bedi wōn adee, na εho na m'asomfoo betena. 10 Saron beyε nnwankuo adidibea, na Akōr bōnhwa no aye anantwikuo homebea, ama me nkurofōo a se wōhwehwε me. 11 "Na mo a mogya Awurade

na mo were firi ne bepo kronkron no, mo a moto epono ma Ahonya bosom no na mohye afransa wō nkuruwa mu ma Nkrabea bosom no, 12 mede mo biara nhunuu Onyankopon bi se wo, dee odi dwuma beto akofena ano, na mo nyinaa akoto ama wōakum ma won a wōtwen no. 5 Woboa wōn a wōde anigyeε mo; efiri se mefrēε nanso moannya so, mekasaeε yε dee etene, wōn a wōkae w'akwan. Nanso yekō nanso moantie. Moyεε dee εye m'ani so bōne na so yεε bōne tiaa wo no, wo bo fuiε. Na afei εbeyε moyεε dee mempe." 13 Enti yei ne dee Otumfoo den na woagye yεn nkwa? 6 Yεn nyinaa aye se obi Awurade see: "M'asomfoo bedidi, nanso εkōm bede a he no nttee, na yεn tenenee mneyεε nyinaa te se won, m'asomfoo benom, nanso osukōm bede wōn; ntomago fi; yεn nyinaa akusa te se ahahan, na yεn m'asomfoo ani begye, nanso wōn anim begu ase. 14 bōne pra yεn kō te se mframā. 7 Obiara mmo wo M'asomfoo beto nnwom afiri akoma mu anigyeε mu din, na obiara mpere se abeso wo mu; efiri se wode na wobeteam asu afiri won akoma ahoyerā mu na w'anim ahinta yεn na yεn bōne enti woama yeasεe. wobetwa adwo afiri honhom a aye mmrε mu. 15 Mo 8 Nanso, Ao Awurade, wo ne yεn Agya. Yeεε doteε, din beyε mimusuo ama wōn a mapa wōn; Otumfoo na wo ne ənwomfoo no; yεn nyinaa yε wo nsa ano Awurade bekum mo na n'asomfoo dee, əbema wōn adwuma. 9 Mma wo bo mfu ntra so, Ao Awurade; edin fofor. 16 Obiara a əsrε nhyira wō asase no so nkae yεn bōne da biara da. Ao, bεre w'ani ase hwe beyε wo nokore Onyankopon mu; obiara a əka ntam yεn, yesre wo, efiri se yεn nyinaa yε wo nkurofōo. wō asase no so beka no wō nokore Onyankopon mu. 10 Wo nkuropon kronkron no adane anweatam; Sion mpo aye anweatam, Yerusalem ada mpan. 11 Yεn asoredan kronkron a εwō animuonyam, faako a yεn nananom yii wo aye no, wōde ogya ahye, na dee esom bo ma yεn no, abubu. 12 Yεi nyinaa akyi, Ao Awurade wo de wo ho bekame yεn anaa? Wobekō so aye komm atwe yεn aso aboro so anaa?

Na ohaw a atwam no, wōn were befiri na me nso, me were befiri. 17 "Hwε! Mebō əsorosoro fofor ne asase fofor. Wōrenkae nneεma a atwam no bio, na eremma adwene mu nso. 18 Nanso momma mo ani nnye na monni ahurisie afebōo wō dee merebēbō ho, efiri se mebō Yerusalem ama aye anika na emu nnipa aye anigyeε farebae. 19 Mεsεpε me ho wō Yerusalem mu, na madi ahurisie wō me nkurofōo ho. Na wōrente agyaadwo ne osu nnyegyeε wō mu bio. 20 "Erensi bio wō mu. Abōfra a ne nkwa nna yε kakraa bi, anaa akokoraa a ənni ne mfeeε nwieεε, dee odi mfeeε əha na əwu no wōbēfa no se əbabunu bi kεke; na dee wannya mfeeε əha no wōbēfa no se wōadome no. 21 Wōbesisi afie na wōatenā mu, wōbeyε bobē nturo na wōadi mu aba. 22 Wōrensisi afie mma afofor mmetena mu bio, na wōrennu mma afofor mmedi. Na nna a nnu di no, saa ara na me nkurofōo nna beyε; me nkurofōo a mapa wōn no bedi wōn nsa ano adwuma so aba akyere. 23 Wōremmre nnwu na wōrenwo mma a wōn hyεberε nnye; efiri se wōbeyε nnipa a Awurade ahýira wōn, wōne wōn asefōo. 24 Mεbu a wōn ansa na wōafre me. Ebere a wōgu so rekasa no, metie. 25 Pataku ne odwammaa bedidi abō mu; gyata bewe esere se ənantwie, nanso mfuturetε beyε əwō aduane. Wōrempira obi anaa wōrensee obi wō me bepō kronkron so nyinaa," sedee Awurade see nie.

66 Yεi ne dee Awurade see: "Osono yε m'ahennwa, na asase yε me nan ntiaso. Edan ben na wobesi ama me? Wobetumi asi ahomegyebea ama me? 2 Enye me nsa na εyeε yeinom nyinaa, εna enti εbaa mu anaa?" Awurade na oset. "Obi a m'ani so no nie: dee əwō ahobreasε ne ahonu honhom, na ne ho popo wō m'asem ho. 3 Nanso, obi a əde nantwinini bō afōdee no saa ənipa no afōdee te se onipa a wōakum no de no abō afōdee, na dee de odwammaa ba no, saa onipa no afōdee te se

okraman a woakum no de no abo afodee; dee abo me din a ahyeta na wənhunuu m'animuonyam. aduane afodee no saa onipa no afodee te se prako Wəbəpae mu aka m'animuonyam wə amanaman mogya a wəde bō afodee, dee əhye nnuhwam a mu. 20 Na wəde mo nuammarimanom nyinaa befiri əwo din no saa onipa no afodee no te se dee wəde amanaman nyinaa so bəba me bepo kronkron a som əbosom. Wəafa wən ankasa akwan na wən əwo Yerusalem no so se aforebədee ama Awurade. əkra ani gye wən akyiwadee ho; 4 enti me nso Wətete aponko so ne nteaseenam mu ne asako məpe aniyəaadee aye wən na mede dee wəsuro mu ne mfunumponko ne nyoma so bəba," sei na beba wən so. Efiri se mefrees no, obiara annye so, Awurade see. "Wəde wən bəba sədee Israelfoo de mekasæe no, obiara antie. Wəyee bəne wə m'ani so wən aduane afodee kə Awurade asoredan mu, wə na wəyee dee mempe." 5 Montie Awurade asem, afahye nkuruwa a əho tee mu. 21 Na meyi wən mu mo a mote n'asəm a mo ho popo: "Mo nuanom bi aye asəfəo ne Lewifoo," Awurade, na əsee! 22 mmarimma a me din enti wətane mo na wəatwa mo "Sədee əsorosoro foforə ne asase foforə betena hə agya no, wəka se, 'Monhye Awurade animuonyam, no, saa ara na mo din ne mo asefəo betena hə,' na yəahunu mo anigyeel!" Nanso wən anim begu sədee Awurade see nie. 23 "Efiri Əsrane Foforə baako ase. 6 Montie hooye a efiri kuropən no mu, montie kəpem foforə, efiri Homeda baako kəsi foforə no, gyegyeegye a efiri asoredan no mu! Əye Awurade adasamma nyinaa bəba abəkoto me," sədee Awurade nnyegyeeə a ode retua n'atamfoo ka sədee əfata see nie. 24 "Na wəbefiri adi akəhunu wən a wətee wən. 7 "Ansa na obaa bəkyem no, əwo; ansa na atua tiaa me no afunu; wən asonsono renwu, na əbəte awəɔyaa no, owo obabarima. 8 Hwan na wate wən ogya nso rennum, na wən ho bəye adasamma biribi sei ho asem pen? Hwan na wahunu biribi sei nyinaa nwunu."

pen? Wəbetumi de da koro akyekyere əmansin anaa wəbetumi akyekyere əman əbere sin bi mu? Nanso awoo ka Sion ara pə a əwo ne mma. 9 Mede obi beduru awokoo ano a memma no nwo anaa?" Sədee Awurade see nie. "Mesi awotwaa ano əbere a awoo aduru so anaa?" Wo Onyankopən na əsee. 10 Mo ne Yerusalem ani nnye na monni ahurisie mma no, mo a modo no nyinaa; mo ne no nsepe mo ho yie, mo a modi ne ho awerəhoo nyinaa. 11 Mobeñum n'awerəkyekyere nufoo no amee; mobənom aboro so na mo anı begye dee abu so atra so no ho. 12 Na yei ne dee Awurade see: "Mede asomdwoee bəma no se asubənten, ne amanaman no ahonya nso se asutene a ayiri. Mobeñum na waturu mo wə ne basa so na əbəgye mo agorə wə n'anankoroma so. 13 Sədee əbaa kyekyere ne ba were no saa ara na məkyekyere mo were; na mobənya awerəkyekyere wə Yerusalem." 14 Se mohunu yei a, mo akoma ani begye na mobəye frəmm se esere; wəbəhunu Awurade nsa wə ne nkoo so, nanso wəbəhunu n'abufuhyeə wə n'atamfoo so. 15 Hwe, Awurade de ogya reba, na ne nteaseenam te se ntwhahoframa; əde n'abufuo bəba wə anibereə so, na əde gyaderees aye n'animka. 16 Ogya ne n'akofena na Awurade de bəbu nnipa nyinaa aten, na wən a wəbetoto wə Awurade nsa ano bəye bebree. 17 "Wən a wote wən ho na wədwira wən ho de kə nturo mu kəsom abosom no, na wəwe prakonam ne akusie ne nneəma a əye akyiwadee no, wən nyinaa behunu wən awiees," sədee Awurade see nie. 18 "Esiane wən nneyee ne wən nsusuie enti, me, mereba abeoaboa amanaman ne kasa ahodoo ano, na wəbeba abehunu m'animuonyam. 19 "Na meye nsenkyerənnes bi wə wən mu, na mede nkaefoo no mu bi bəkə amanaman no mu: Tarsis, Libiafoo ne Lidiafoo (wən a woagye edin wə agyantoo mu), Tubal ne Helafoo, ne nsupə a əwo akyirikyiri a wəntee

Yeremia

1 Nsem a efiri Yeremia nkyen nie. Yeremia ye Hilkia babarima a na øye Anatot asøfoo no mu baako wø Benyamin asase so. **2** Awurade asem baa ne nkyen wø Yosia a øye Yuda øhene Amon babarima adedie afe a etø so dumiensta mu. **3** Etsoa so wø Yuda øhene Yosia babarima Yehoakim ebere so kɔsii Yuda øhene Yosia babarima Sedekia ebere so a nnipa a wote Yerusalem koo nkaoasom mu wø adedie afe a etø so dubaako no bosome a etø so enum. **4** Awurade asem baa me nkyen se, **5** “Ansa na merebo wo wo awotwaa mu no, na menim wo; ansa na worebewo wo no, meyii wo sii nkyen; meyee wo se odifyifo maa aman no.” **6** Mekaa se, “Aa, Otumfooo Awurade mennim kasa; meye abofra.” **7** Awurade ka kyere se me se, “Nka se ‘meyee abofra.’ Ese se woko obiara a mesoma wo ne nkyen na woka asem biara a mehye wo se ka no. **8** Nsuro wøn, efiri se meka wo ho, na magye wo,” dee Awurade see nie. **9** Na Awurade tenee ne nsu de kaa m’ano na øka kyere se me se, “Seesei mede me nsem ahye w’ anomu. **10** Hwe, ønne mede wo asi aman ne ahennie so se, tutu na dwiri gu, see na tu gu, kyekyere na dua.” **11** Na Awurade asem baa me nkyen se, “Edeen na wohunu yi, Yeremia?” Na mebuua se, “Mehunu sorøno dubaa.” **12** Na Awurade ka kyere se me se, “Wahunu no yie, na merehwø anim se m’asem beba mu.” **13** Awurade asem baa me nkyen bio se, “Edeen na wohunu yi?” Mebuua se, “Mehunu esen a ørehuru se ano rekyea akyere yen firi atifi fam.” **14** Awurade ka kyere se me se, “Wøbefiri atifi fam de amanehunu aba wøn a wøte asase no so nyinaa so. **15** Merebefra atifi ahennie mu nnipa nyinaa,” dee Awurade see nie. “Wøn ahemfo de wøn ahennwa beba abesisi Yerusalem kuropon apono ano; wøbeto ahye n’afasuo a atwa ahye ne Yuda nkuro nyinaa so. **16** Mebu me nkurøfoo aten wo wøn amumuyé se wøagya me, se wøhye nnuhwam ma anyame fofo na wøkoto sore dee wøde wøn nsu aye. **17** “Siesie wo ho! Søre na ka dee meka akyere wo biara kyere wøn. Mma wømmimo wo hu, anye saa a mema woaba hu wo wøn anim. **18** Enne, maye wo kuropon a ewø banbø, dadee dum ne købere ofasuo se wobesøre atia asase no nyinaa, Yuda ahemfo, n’adwumayefoo, asøfoo ne nnipa a wøwø asase no so. **19** Wøbeko atia wo nanso wørentumi nni wo so nkonom, efiri se meka wo ho, na megje wo,” sedee Awurade see nie.

2 Awurade asem baa me so: **2** “Køpae mu ka ma Yerusalem nte: “Mekae sedee wode wo ho maa me wo mmabunu bere mu, sedee wo doø me w’ayeforø bere mu na wodii m’akyi wo esere so, asase a wønnuaa so hwhee. **3** Na Israel ye kronkron ma Awurade, ne twabere mu abukan; wøn a wødii

n’ani no, wøbuu wøn fø, na amanehunu baa wøn so,” sedee Awurade, see nie. **4** Montie Awurade asem, Ao Yakob fiefoo, mo Israel mmusuakuo nyinaa. **5** Yei ne dee Awurade see: “Mfomsoo ben na mo agyanom hunuu wo me ho a ema wotwee wøn ho koo akyirikyiri sei? Wødii ahoni a wøn ho nni mfasoo akyi, ma wøn ankasa beye ahuhufoo. **6** Wøammisa se, ‘Ehe na Awurade wø? Dee øyii yen firri Misraim na øde yen faa esere wesee so, anweatam ne amenamena asase a awo na aye owubøn no. Na øye asase a obiara mfa so na obiara nte soø no.” **7** Mede mo beduaa asase beree so se monni so nnuaba ne esø nnepa. Nanso mobeguu m’asase ho fi na moyee m’agypapadee akyiwadee. **8** Asøfoo no amimisa se, ‘Ehe na Awurade wø?’ Wøn a wøde mmara ye adwuma no anhwehwø me; ntuanofoo sore tiaa me. Adiyifoo no de Baal hyee nkøm, na wødii ahoni huhuo akyi. **9** “Eno enti, merebo mo kwaadu bio,” dee Awurade see nie. “Na mebo mo mma mma kwaadu. **10** Montwa nkø Kitim mpoano nkø hwe, monsoma nkø Kedar nkøhwehwø mu yie; monhwe se biribi a ete sei asi wo ho: **11** Øman bi asesa wøn anyame pen anaa? Nso wønnye anyame mpo. Nanso me nkurøfoo de wøn animuonyam asesa ahoni huhuo. **12** Ao øsorosoro, momma mo ho nwiri mo yei ho, na mo ho nwoso akomatuo mu,” dee Awurade see nie. **13** “Me nkurøfoo aye bøne ahodoø mmienu: Wøapa m’akyi, me a meye nkwa asutire no, na wøatutu wøn ankasa nsukora amena, amena a øho apaapae a øntumi nkora nsuo. **14** Israel ye akoaa anaa øsomfooo firi awøo mu anaa? Aden enti na waye afodee yi? **15** Agyata abobo mu; wøapo no so. Wøasæe n’asase; wøahyehye ne nkuro aye no amanfo. **16** Afei, Memfis ne Tapanhes mmarima ayi wo tiri so nwi. **17** Enye wo na woama yei aba wo so se wopaa Awurade wo Onyankopøn akyi, wø ebere a ørekyere wo ekwan? **18** Afei aden enti na mokø Misraim kønom Sihor mu nsuo? Na aden enti na mokø Asiria kønom Asubønten no mu nsuo? **19** Wo amumuyé betwe w’aso; w’akyirisane beka w’anim. Enti dwene ho na hunu se, se wopa Awurade wo Onyankopøn akyi na woannya ne ho suro a, øye bøne ne øyea ma wo.” Awurade, Asafo Awurade na øsee. **20** “Mmere bi atwam, wobubuu wo kønnua mu, na wotetee wo nkønsønkønsøn mu; na wokaa se, ‘Merensom wol!’ Nokorem, wø kokø biara so ne dua biara a adendan ase na wotena bøø adwaman. **21** Meduua wo se bobø amapa a efiri bobø ase a øye pa ara mu. Na øye den na wodanee w’akyi kyere se beye bobø a anyini aseee wo wura mu yi? **22** Se wode soda ne samina bebree dware mpo a, w’afødie nkekawa da so wo ho ara,” sedee Otumfooo Awurade see nie. **23** “Ebeye den na woaka se, ‘Meho nguu fi; mennii Baalnom akyi?’ Hwe sedee woyee wo ho wø bønhwa no mu; dwene dee woayee no ho. Woye yoma beree hooħarefoo

a wotu mmirika ko ha ba ha, 24 wiram afunumu ‘M’agya, m’adamfo firi me mmabunubere mu, 5 a anweatam so tena akokwa no, əhuahua ebere a wobo bəfu biribiara anaa? W’abofuhyees no bekə əpe se onini hyia no. Se n’akɔnno no ano ye den so daa anaa?’ Sei na wokasa, nanso woye bɔne a hwan na əbesianka no? Anini biara a wotaa no nyinaa sedee wotumi.” 6 Əhene Yosia adedie bere no nha wɔn ho bebree; əduru ebere a wohyia no so no, Awurade ka kyere me se, “Woahunu dee a, wəbenya no. 25 Ntu mmirika kɔsi se wobeyi wo Israel a ənni nokore no aye? Wako nkokoɔ nyinaa mpaboa na wo mene mu bɛwe. Nanso wokaa se, so ne dua adendan nyinaa ase akɔsəe awadee wɔ ‘Eho nni mfasoo! Mepe ananafoɔ anyame, na ese se ho. 7 Mesusuu se, anka waye yeinom nyinaa akyi medi wɔn akyi.’ 26 “Sedee wəkyere əkɔrɔmfo a no, əbesane aba me nkyen, nanso wamma, na ne wɔgu n’anim ase no, saa na woagu Israel efie anim nuabaa Yuda a ɔno nso nka nokore no hunuiɛ. 8 ase, wɔn ankasa, wɔn ahemfo ne wɔn adwumayefoo, Memaa Israel a ənni nokore no awaregyaeɛ nwoma wɔn asofoo ne wɔn adiyifoo. 27 Wɔka kyere dua na mepamoo no esiane n’awaresee abrabə. Nanso se, ‘Woye m’agya,’ ne əboø se, ‘Wo na wowoo me.’ mehunuu se ne nuabaa Yuda a ənni nokore no Wɔadane wɔn akyi akyere me na enye wɔn anim; ansuro; ɔno nso kɔbəɔ awaresees bra. 9 Esiane nanso se amanehunu bi ba wɔn so a, wəka se, ‘Bra se Israel adwamammo anye no asem hia enti, begye yɛn!’ 28 Anyame a moye maa mo ho no wo əde efi kaa asase no na ɔne aboo ne nnua bɔɔ he? Momma wɔmmra se wobetu agye mo ebere adwaman. 10 Yeinom nyinaa akyi no, ne nuabaa a mowɔ amanehunu mu! Efiri se mowɔ anyame Yuda a ənni nokore no ansane n’akyi nokorem bebree te se dee mowɔ nkuro bebree no, Ao Yuda. amma me nkyen. Əde n’anim na əkyerese,” sedee 29 “Adən enti na mobə me soboo? Mo nyinaa aye Awurade see nie. 11 Awurade ka kyere me se, dom atia me,” Awurade na əsee. 30 “Metwee mo “Israel a ənni nokore no tene sene Yuda nkontompo nkurofoo aso kwa; woamfa me ntenesoo. W’akofena ni. 12 Kɔ, fa w’ani kyere atifi fam kɔka saa nsem akunkum w’adiyifoo te se gyata a n’ani aberee. 31 yi kyere wɔn: “Sane w’akyi, Israel a ənni nokore,” “Mo mnemmafɔo, monnwene Awurade asem ho: Sei na Awurade see, ‘Meremmma nkyere wo bio, “Maye se anweatam ama Israel anaa? Anaase asase a əfiri se meye mmɔborohunufoo,’ sei na Awurade eso aduru sum kabii anaa? Adən enti na me nkurofɔo see, ‘Me bo renfu afebəø. 13 Gye wo afodie to ka se, ‘Yewo ho ekwan se yekyinkyin; yəremma wo mu, woaye dɔm atia Awurade, wo Onyankopon, nkyen bio.’ 32 Əbaabunu were firi ne mpomprannee, woakyekye w’adoø mu ama ananafoɔ anyame wɔ ayeforoyere were befiri n’ahyehyedee anaa? Nanso dua biara a adendan ase, na woanye əsetie amma me nkurɔfɔo were afiri me, nna a wɔntumi nkan. 33 Hwe nyansa a mowɔ de pe mo adøfɔo! Mmaa akyi, mo akyirisafoo,” sedee Awurade see nie, a wɔnse hwhee koraa tumi sua mo akwan. 34 Mo “efiri se meye mo kunu. Meyi wo; obaako befiri aduradee mu, nnipa hunu ahiāfɔo a wɔdi bem kuro mu na mmienu afiri abusuakuo mu, na mede mogya, nanso moankyere wɔn se wɔrebubu aka mo aba Sion. 15 Afei mema mo nnwanhwefoo a mo dan mu. Yeinom nyinaa akyi 35 woka se, ‘Medi wɔda m’akoma so, wɔn a wɔde nimdee ne nteasee bem; ne bo mfuu me.’ Nanso mebu wo aten əfiri se wo ka se, ‘Menye bɔne biara.’ 36 Adən enti na bekyere mo ekwan. 16 Saa nna no mu, se mo dɔɔso wokinkyini se, sesa w’akwan? Misraim bedi wo bebree wɔ asase no so a,” Awurade na əsee, “nnipa renka bio se, ‘Awurade yɛn ani agyina apam adaka hwammɔ sedee Asiria yeeɛ no. 37 Afei wobefiri saa bio; na wɔrenye apam adaka foforɔ nso. 17 Saa beaæ hɔ a wo nsa gu wo tiri so. Efiri se Awurade ebere no, wəbefre Yerusalem Awurade Ahennwa, na apo wɔn a wode wo ho too wɔn so no; wɔremmoa amanaman nyinaa behyia wɔ Yerusalem abækamfo wo. 38 Əbarima gyaa ne yere na əbaa no kɔware Awurade din. Na wɔrenni wɔn akoma bɔne a ema əbarima foforɔ a, ese se əbarima no sane ko əbaa wɔn ye asooden no akyi bio. 18 Saa nna no mu, no nkyen anaa? Əremma asase no ho ngu fi koraa Yudafie bəka Israel efie ho, na wɔabɔ mu afiri atifi anaa? Nanso, wo ne adøfɔo bebree abɔ adwaman, na seesi dee wobesane aba me nkyen anaa?” Awurade na əsee. 2 “Ma w’ani so hwe nkokoɔ no so. Baabi əbeyi me anigye se meye mo se mma na mama mo wɔ hɔ a wɔntoo wo monnaa da anaa? Wotenaakwakyen twenee adøfɔo, wotena se mmoahwefoo asase a eyɛ, agyapadee a edi mu ma əman biara.’ Mesusuiɛ se mobefre me ‘Agya’ na monnane mo a wɔn atutena wɔ anweatam so. Woagu asase no ho fi wode w’adwamammo ne w’amumuye na aye. 3 Enti wɔatwe obosuo asan, na osutəbere nsuo antɔ. Nanso w’anim aye se odwamanfɔo a omfere hwee; w’ani nwu hwee. 4 Nanso, woka kyere me se: Nanso w’anim aye se odwamanfɔo a omfere hwee; w’ani nwu hwee. 4 Nanso, woka kyere me se:

mmra, oyera mma; mesa mo akyirisane yadee no.” dōm firi akyirikyiri asase bi so reba, wōma əko “Aane, yebeba wo nkyen, efiri se wo ne Awurade, yen nteamu so de tia Yuda nkuronpon. 17 Wōtwa kuronpon Onyankopon. 23 Nokorem, ahoni hooye wō nkoko no ho hyia se mmrima a worewen afuo, efiri se ne mmepo so no ye nnaadaa; nokorem, Awurade yen me nkurofoo ate me so atua,” sei na Awurade Onyankopon mu na Israel nkwyagye wō. 24 Efiri yen see. 18 “Wānkasa abrabo ne nnayee na ede yei mmofraase, anyame huhuo adi yen agyanom nsa aba wo so. Yei ye w'asotwe. Ewono! Ewono ano adwuma so aba, wōn nnwankuo ne anantwie, akoma!” 19 Ao m'ahoyer, m'ahoyer! Mede əyea wōn mmamarima ne wōn mmammaa. 25 Momma nukanuka me mu. Ao m'akoma əyeadie! M'akoma yemfa yen aniuwo nneda fam na yen ahohora nkata bo paripari wo me mu, mentumi nyē komm. Efiri yen so. Yeaye bōne atia Awurade yen Onyankopon, se, mate totorobento no nnyegyee; mate əko frē yen ne yen agyanom; efiri yen mmofraase besi enne yeanye osetie amma Awurade, yen Onyankopon.”

4 “Se wobesane w'akyi a Ao, Israel, sane bra me nkyen,” sei na Awurade see. “Se woyi w'ahoni a eyē akyiwadē firi m'anī so na se wo ammane bio, 2 na se, nokore, peye ne tenenee mu woka ntam se, ‘Se Awurade te ase yi,’ a afei mobeye nhira ama aman no na ne mu na wōbeyna animuonyam.” 3 Yei ne asem a Awurade ka kyere Yuda mmarima ne Yerusalem: “Monsiesie mo asase a wōmfuntum da na monnnua wō nkasee mu. 4 Montwitwa mo ho twetia mma Awurade montwitwa mo akoma twetia, mo Yuda mmarima ne Yerusalemfoo, anye saa a m'abufuhyees besore na adere se ogya. Mo bōne a moaye enti, ebehye a obiara rennum.” 5 “Bo nkae wō Yuda na pae mu ka wō Yerusalem se, ‘Hyen totorobento no wō asase no nyinaa so!’ Team denden se: ‘Mommoaboa mo ho ano! Momma yen nnwane nkō kuropon a wōbabō ho ban no so!’ 6 Momma frankaa so na monk Sion monnwane nkōbo mo ho adwaa! Efiri se mede amanehunu firi atifi fam reba, oseeey a eyē hu.” 7 Gyata bi afiri ne tu mu; obōaman bi asi mu. Wafiri ne tenabaa se ɔrebese w'asase. Wo nkuro bebubu na ada mpan. 8 Enti fira ayitoma, di awerēho na twa adwo, efiri se Awurade abufuhyees no nnane mfirii yen so. 9 “Saa eda no,” Awurade na osee, “əhene no ne adwumayefoo no bēbō hu, asfōoo no bo betu, na adiyifoo no ho bedwiri wōn.” 10 Afei, mekaa se, “Aa, Otumfoo Awurade, woadaadaa nnipa yi ne Yerusalem. Wokaa se, ‘Mōbenya asomdwōee,’ wō ebere a akofena da yen mene mu.” 11 Saa ebere no wōbēka akyere nnipa yi ne Yerusalem se, “Mframā a emu ye hyee bēbō afiri nkoko weseey a ewo anweatam so aba me nkurofoo so, enye dees epō ho anaa eluhu so; 12 mframā a ano ye den boro saa no firi me nkyen. Afei, mepae mu ka m'atemmoo a etia wōn.” 13 Hwē! Dreba se omununkum, ne nteaseenam reba se, ntwahlaframa, n'apōnko ho ye here sene akōdee. Yennue! Yeawul! 14 Ao, Yerusalem, yi bōne firi w'akoma mu na woanya nkwa. Wode adwemmmōne behye wo mu akosi da ben? 15 Enne bi reba kasee firi Dan, erebō amanehunu ho dawuro firi Efraim nkoko so. 16 “Monka yei nkyere aman no, mommō no dawuro nkyere Yerusalem se, ‘Atuafoo

no. 20 Amanehunu di amanehunu akyi; asase no nyinaa see. Wōasē me ntomadan preko pe, ne me hintabea mpofirim. 21 Ese se mehwē əko frankaa no na metie totorobento no nnyegyee kōsi da ben? 22 “Me nkurofoo ye nkwaseafoo; wōnnim me. Wōye mma a wōnni adwen; wonte hwee ase. Wōwō bōneye ho nyansa; na wōnnim sedēe wōye papa.” 23 Mehwēes asase no, na enni bōbea na hwee nni so; mehwēes əsorosoro, na wōn hann no nni hō. 24 Mehwēes mmepo no, na wōrewosowoso, na nkoko no nyinaa rehinhim. 25 Mehwēes, na nnipa nni hō; ewiern anomaa biara atu kō. 26 Mehwēes, na nsaseberec no adane anweatam na ne nkuro nyinaa asee wō Awurade anim, wō n'abufuhyees anim. 27 Sei na Awurade see: “Wōbesee asase no nyinaa, mmom merensem no korakora. 28 Enti asase bedi awerēho na əsorosoro beduru sum, efiri se makasa na merentwe nsan. Masi gyinae se mennane no.” 29 Apōnkōsotefoo ne agyantofoo nnyegyee ma kuro biara sofō dwane. Ebinom kohye nkycyere mu ebinom foro kō abotan mu. Nkuro no nyinaa so ada mpan; na obiara nte so. 30 Edeen na woreye Ao wo a wōasē woo? Aden na wofira kōben de sikakōkōo agudee asiesie wo ho? Aden na wode nnuro keka w'ani? Wohyehye wo ho kwa. W'adōfoo bu wo animtia; wōrepē wo akum wo. 31 Mete osu bi te se obaa a awoo aka no, mete apinisie te se obaa a ɔrebēne awoo, Obabaa Sion su te se dees nisupōporo ahini no, ətre ne nsa mu na oka se, “Afei dee, mereto baha; wōde me kra ama awudifoo.”

5 “Monni akōneaba wo Yerusalem mmontene so, monhwē mo ho nhya nhwe, monhwēhwe adwaberem nyinaa. Se mohunu onipa baako mpo a eyē pe na odi nokore a, mede kuronpon yi ho bekye se. 2 Ewom se woka se, ‘Se Awurade te ase yi,’ nanso wōda so ka ntam huru.” 3 Ao Awurade, wōpe nokore enti wōbōo wōn hwee fam, nanso wōante yea biara; wodwerē wōn, nanso wōpoo ntenesoo. Wōyee wōn anim denden kyenee əbōo na wōpoo ahunu. 4 Mesusuu se, “Yeinom nkō ara ne ahiafoo no; wōyee nkwaseafoo niso, efiri se wōnnim Awurade akwan, dees wōn Onyankopon hwehwe. 5 Enti meko ntuanofoo no nkyen akōkasa akyere wōn; ampa ara wōnim Awurade akwan dees wōn Onyankopon hwehwe.” Nanso wōn nso de adwene

koro abubu konna no atete nkyehoma no mu. **6** no ho.' **25** Mo amumuye abo yeinom agu; mo bone Enso enti gyata bi a ofiri kwaesem beto ahye won ama adepa abo mo. **26** "Amumuyefoo bi wo me so, pataku bi a ofiri anweatam so betete won mu. Osebo bi bete won aben won nkuro na obiara a obeyi ne ti no obetete ne mu nketenkete, ofiri se won adonye no ano ye den na won akyirisane aboro so. **7** "Aden enti na ese se mede mo ho kyey mo? Mo mma apo me wode anyame a wonye anyame aka ntam. Memaa won dee wohia nyinaa, nanso, wobeo adwamam na wobeo yuu koo adwamanfoo. **8** Mponkonini aniberefoo a wohwe won yie, won mu biara su di ne yonko yere akyi. **9** Ense se metwe won aso wo yei ho?" Sei na Awurade see. "Ense se m'ankasa meto oman a ete sei so were anaa? **10** "Momfa ne bobe nturo no mu na monsee no, nanso monnsee no koraa. Mompempan ne mman no, ofiri se saa nnipa yi nyi Awurade dea. **11** Israel fiefoo ne Yuda fiefoo anni me nokore koraa," Awurade na osee. **12** Woadi atoro afa Awurade ho, wokaa se, "Orenye hwee! Ohaw biara remima yen so; yerenhunu akofena anaa ekom da. **13** Adiyifoo no ye miframa bi keke na asem no nte won mu; enti momma dee woka no mmra won so." **14** Enti yei ne dee Asafo Awurade, Onyankopon see: "Esiiane se nnipa no aka saa nsom yi enti, meye me nsom a ewo w'anomu no ogya na saa nnipa yi aye myina a ogya no behye. **15** Ao, Israel fiefoo," Awurade na osee, "Mede oman bi a ewo akyirikyiri rebetia wo, tete oman a eye emantease, nnipa a monnim won kasa, na monntre won kasa ase. **16** Won agyan mmotowa te se damena a ano da ho; won nyinaa ye nnommarima. **17** Wobesee mo nnobae ne mo aduane, asee mo mmamarima ne mo mmammaa; wobesee mo nnwankuo ne mo anantwikuo, asee mo bobe ne mo mmorodoma. Wode akofena besee nkuron a ewo banbo a mode mo were ahye mu no. **18** "Afei saa nna no mu mpo," sei na Awurade see, "Merensee mo korakora. **19** Na se nnipa no bisa se, 'Aden enti na Awurade, yen Onyankopon, aye yen sei' a, mobeka akyere won se, 'Sedee moagya me ho akosom ananafo anyame wo mo ankasa mo asase so no, saa ara na seesei mobesom ananafo wo asase a eyenye mo dea so.' **20** "Monka yei nkyere Yakob fiefoo na mo mpae mu nka wo Yuda se: **21** Montie, mo nkwasearfo no nnipa a monni adwene, mowu ani nso monhunu adep, na mowu aso nso monte asem: **22** Ense se mosuro me anaa?" Sei na Awurade see. "Ense se mo ho popo wo m'anim anaa? Mede anwea ato hyey ama epo, eyheey a ewo ho daa a erentumi ntra. Asorokyebobo nanso erentumi mmu mfa so; ebehuru so nanso erentumi ntra. **23** Nanso, saa nnipa yi wo asooden ne atuatee akoma; wootwe won ho afiri me ho ko. **24** Wonnka nkyere won ho se, 'Momma yensuro Awurade yen Onyankopon, a omama osu to wo ne mmire mu, dee omama yen awarehyemu wo atwabere nnapen a wahye

no ho.' **25** Mo amumuye abo yeinom agu; mo bone nkurofoo yi mu a wote se nnipa a wosum nnomaa afidie, na wote se won a wosum mfidiye yi nnipa. **27** Sedee nnomaa ahye kenten ma no saa ara na nsisie ahye won afie ma; wootye adepoo na woanya tumi. **28** Woadodore sradee ama won ho aye srasra. Won amumuyesem no nni awiee; wonnka nwisiaa asem mma won nni bem, na womma ahiafoo tumi ho ban. **29** Ense se metwe won aso wo yeinom ho anaa?" Sei na Awurade see. "Ense se m'ankasa meto oman a ete sei so were anaa? **30** "Adee a eye hu ne ahodwirie asi wo asase no so: **31** Adiyifoo no hye nkontoro, asofoo no de won dibe a di tumi, na me nkurofoo no pe no saa ara. Nanso awiee no, edeen na wobeyey?"
6 "Benyaminfoo monnwane nkobo mo ho adwa! Monnwane mfiri Yerusalem! Monhyene totorobento no wo Tekoa! Monsi frankaa no wo Bet-Hakerem! Efiri se amanehunu bobo firi atifi fam, osee bi a eye hu. **2** Mesee Obabaa Sion ohoofefoo soone no. **3** Atamfoo beba abetwa ne ho ahya te se nnwanhwefoo; wobesisi won ntomadan atwa ne ho ahya na won mu biara behwe ne kyefas." **4** "Monsiesie mo ho ne no nkoko! Monsore, momma yenkoto nhye ne so owigiyinae! Nanso, hwe, onwumu redwo, na anwummer sunsumma reye tenten. **5** Enti, monsore momma yenkoto nhye ne so anadwo na yensee n'aban hodoo!" **6** Dee Asafo Awurade see nie: "Montwitwa nnua no ngu fam na monsisi epie ntia Yerusalem. Ese se wotwe kuropon yi aso; nhyesoo ahye no ma. **7** Sedee abura pu ne nsu no, saa ara nso na oyu n'amumuye. Wote awurukasem ne osee nka wo ne mu; ne yadee ne n'apirakuro wo m'anim daa. **8** Fa kokobo, Ao Yerusalem, anye saa a metwe me ho afiri wo ho na mama w'asase ada mpan a obiara ntumi ntiena soos." **9** Dee Asafo Awurade see nie: "Ma wonyiyi Israel nkaeefoo no mu yiye sedee woyiyi bobe mu; fa wo nsa fa mman no so bio, se obi a oretete bobe aba." **10** Hwan na metumi akasa akyere no na mabo no koko? Hwan na obetie me? Won aso asisi enti wonte asem. Awurade asem ye akyiwadee ma won na won ani myye ho. **11** Nanso Awurade abufuhye ahye me ma, na mentumi nkora so. "Hwie gu mmofra a woso mmontene so ne mmaparante a wohayia; ebeka okunu ne oyere, immasiriwa ne won a onyini adoko won. **12** Se metene me nsa wo won a wote asase no so a wobedane won afie ama afotoro, na won mfuue ne won yeronom beka ho," sedee Awurade see nie. **13** "Efiri akumaa so kosi okesee so, won nyinaa ye adifudepefо de pe ahonya; adiyifoo ne asofoo te saa, won nyinaa ye asisifoo. **14** Womia me nkurofoo apirakuro te se dee eyenye hu. Woka se, 'Asomdwoe, asomdwoe' wo mmire a asomdwoe nni ho. **15** Won ani wu wo won animguasee nneyee no ho anaa?

Dabi, wən ani nnwu koraa; wənnim feree mpo. moanhwie mogya a edi bem angu wə ha, na moanni Enti se metwe wən aso a, wəbetoto wə atəfəo mu; anyame foforo akyi ankə mo ara əsəee mu a, 7 wəbehwehwe ase,” sedee Awurade see nie. 16 Yei ne ennee mema mo atena ha, asase a mede maa mo dee Awurade see, “Monnyina nkwantanan no so na agyanom afebəo no. 8 Nanso monhwə, mode mo ho monhwə; mommisa tete akwan no, mommisa baabi ato nnaadaa nsem a eho nni mfasoo so. 9 “Mobebo a əkwan pa no da na monnante so, na mobenya korəno na moadi awu, mobebo adwaman na moadi homee ama mo akra. Nanso mokaa se, ‘yennante adansekurumu, mobebye nruihwam ama Baal na so.’ 17 Mede awəmfoo sisii mo so na mekaa se, moadi anyame foforo a monnim wən akyi, 10 na ‘Montie totorobento nnyegyee no!’ Nanso, mokaa afei, moaba abegyina m’anim wo efie a medin da se, ‘Yerentie.’ 18 Eno enti, monye aso, Ao amanaman; so na moaka se, ‘Yenni əshaw,’ se moye akyiwadee monhwə, Ao adansefəo, dee ebəto wən. 19 Ye aso, yi nyinaa a na monni əshaw anaa? 11 Na efie a Ao asase: Mede amanehunu reba saa nnipa yi so, medin da sooyi, abeyə adwotwafəo tu ama mo wən nneyee so aba, efiri se woantie me nsem na anaa? Nanso megū so rehye! Awurade na əsəe. 12 wəapo me mmara. 20 Nruhwam a efiri Seba anaa “Na afei monko Silo, beaeə bi a, medii əkan bəo ahwedee pa a efiri akyirikyiri asase so fa me ho atenaeə de me Din too so, na monhwə dee meyeə ben? Mennye wo hyee afodee no nto mu; w’afrebo no esiane me nkurofəo Israelfoo amumuye enti. 13 ahodoo no nso m’ani.” 21 Eno enti, dee Awurade see Ebere a moreye yeinom nyinaa, Awurade na əsəe, nie: “Mede akwansidee begu saa nkurofəo yi anim. mekasa kyereə mo mpen bebree, nanso moantie; Agyanom ne mmamarima nyinaa besuntisunti mefreə mo, nanso moannye so. 14 Eno enti, sedee wə so; ayonkofoa ne nnamfonom beyera.” 22 Sedee meyeə Silo no, mede beye efie a me Din da so no, Awurade see nie: “Monhwə, akodəm bi reba, wəfiri asoredan a mode mo ho to so, beaeə a mede maa atifi fam asase so; wərekanyane əman kəsəe bi afiri mo ne mo agyanom. 15 Məpam mo afiri m’anim nsase ano. 23 Wəkurakura bəmma ne pea; wən tirim sedee meyeə mo nuanom Efraimfoo no.” 16 “Enti ye den, na wənni ahumməborə. Wən nnyegyee te mommmo mpaeə mma saa nnipa yi, monnsre na se epo asorəkye. Se wətete wən aponko so a, wəba monni mma wən nso; monnsre me efiri se merentie te se mmarima a wərekə oko. Wərebeto ahye wo so, mo. 17 Monhunu dee wəreye wə Yuda nkuro no Ao Əbabə Sion.” 24 Yeate wən ho nsem, na yen nsa mu ne Yerusalem mməntene so anaa? 18 Mməfra sesa yen ho se dee awu. Ehu akyekyere yen əyea aba boaboa anyina ano, na agyanom sə ogya no ano, wən so, te se əbaa a əreko awəo. 25 Mfiri adi nkə mmaa foto asikyiresiam de to burodo ma Əsoro wiram na nnante akwan no so, efiri se ətamfoo no Hemmaa. Na wəgu nəma anyame foforo de hye wə akofena, na baabiara aye hu. 26 Ao me nkurofəo, me abufuo. 19 Na eyə me na wərehye me abufuo monfira ayitoma na mommuminimi nsə mu. Momfa ana? Awurade na əsəe. Na eyə wən mmom na adwadwotwa yaaya nni awerehəo sedee wəsu ma wəreha wən ho, hye wən ho aniuwo anaa? 20 əbabarima kərə, efiri se mpofirim ara əsəefəo no “Eno enti, dee Otumfoo Awurade see nie: Wəbehwie bəba yen so. 27 Maye wo obi a əsə fagudee hwə na m’abufuo ne m’abufuhyeə agu beaeə yi so, agu me nkurofəo ye dadeben, a wəbehwe wən na woəso nnipa ne mmoa, mfuo so nnua ne asase no so aba wən akwan ahwe. 28 Wən nyinaa ye atuatefəo a so, na ebədere a ərennum. 21 “Yei ne dee Asafo wəye den, wənenam di nsekuro. Wəye den se kəbere Awurade, Israel Onyankopən, see: Monko so, momfa ne dadee; wən nyinaa ye wən adee wə porəe əkwan yi kaa ho: Monye əsetie mma me, na meye mo ano, na ka saa asem yi: “Montie Awurade asem, mo nnipa a mo wə Yuda nyinaa a mofa apone yi Onyankopən, na moaye me nkurofəo. Monnante mo nkənne a meye mo no so, na asi mo yie. 24 ano, na ka saa asem yi: “Montie Awurade asem, mo nnipa a mo wə Yuda nyinaa a mofa apone yi Nanso, wəantie na wəannyə aso; mmom, wəfiri wən akoma bəne mu yee asobrakyeə. Wəsane wən akyi na wəankə wən anim. 25 Efiri ebere a mo agyanom firi Misraim de besi enne yi, da biara da ne ebere mo agyanom firi Misraim de besi enne yi, da biara da ne ebere biara mesomaa me nkəa adiyifoo baa mo nyken. 26 Nanso wəantie me na wəannyə aso. Wəde asooden yee bəne boroo wən agyanom dee so.” 27 “Se moka yeinom nyinaa kyere wən a, wərentie mo; se mofre wən a wərennyə so. 28 Eno enti monko nkyere wən se, ‘Yei ne əman a ənyee əsetie mmaa Awurade,

7 Yei ne asem a efiri Awurade hə baa Yeremia nkyen: 2 “Gyina Awurade asem, mo nnipa a mo wə Yuda nyinaa a mofa apone yi ano, na ka saa asem yi: “Montie Awurade asem, mo nnipa a mo wə Yuda nyinaa a mofa apone yi ano kosom Awurade. 3 Yei ne dee Asafo Awurade, Israel Onyankopən no see: Monsesa mo akwan ne mo meyeə, na mema mo atena ha. 4 Mommifa mo ho nto nnaadaasem so na monnka se, “Yei ne Awurade asem, Awurade asem, Awurade asem!” 5 Se mosesa mo akwan ne mo meyeə nokoreə, na mone mo ho mo ho di no tenenee mu, 6 se moanhye əshəhoo, awisiaa anaa okunafəo so, na

ne Onyankopon, na əmfaa nteneso. Nokore asa, na afiri wən ano. 29 Monyi mo tirinwi na monto ngu, montwa agyaadwoo wo nkoko no so, efiri se Awurade apo, na wagyea saa awoo ntoatoasoo yi a wəwo na abufuhyye no ase akyi di. 30 “Yudafo aye bone m'ani so, sedee Awurade see nie. Wəde ahoni a, eyə akyiwadəe asisi efie a me Din da so de agu ho fi. 31 Woasisi Tofet soronsorommea wə Ben Hinom bənhwa mu ehə na wəhye won mmammarima ne wən mmammaa. Adeə a manhye wən na amma m'adwene mu nso. 32 Eno enti, monhwə yie na nna no reba, Awurade na əsee, a wəremfre ho Tofet anaa Hinom Bənhwa bio, na mmom, wəbefre no Okum Bənhwa, efiri se wəbesie awufoo wə Tofet kəsi se ehə bəye ma. 33 Na afei saa nnipa yi afunu bəye aduanie ama ewiem nnomaa ne asase so mmoa, na ərenka obiara wə hə a əberpam wən. 34 Mede ahosepə ne anigyeə nnyegyeə, ayeforə ne ayeforəkunu nne a ewo Yuda nkuro ne Yerusalem mmontene so, bəba awieeə efiri se asase no beda mpan.”

8 “Saa əbere no, sedee Awurade see nie, wəbeyiyi Yuda ahemfo ne adwumayefoo nnompe, asofoo ne adiyifoo nnompe ne Yerusalemfoo nnompe afiri wən nnamena mu. 2 Wəbesə no kete wə awia ne əsrane ne əsorosoro nsoromma nyinaa a wədəe na wəosomee na wədii akyire no ase. Wəremmoa wən ano na wərensie wən, mmom, wəbeyə se sumina a egugu fam. 3 Saa əman bəne yi nkaeefoo no, baabiara a metwa wən asuo aksə no, wəbepə se wəbewu sene se wəbetena nkwa mu, sedee Asafo Awurade see nie.” 4 “Ka kyere wən se, ‘Dee Awurade see nie: ‘Se nnipa hwe ase a, wənsore anaa? Se onipa dane ne ho a, ənsane n'akyi anaa? 5 Afei aden enti na saa nnipa yi adane wən ho? Aden enti na Yerusalem dane ne ho daa yi? Wəkura mnaadaa mu pintinn; na wəmpe se wəsane wən akyi. 6 Mawən maso matie, nanso wənnka dee etene. Wən mu biara nnu ne ho wə n'amumiye ho, na əka se, “Edeen na maye?” Obiara fa əno ara əkwan so te se əponko a ərebo hyia dəm. 7 Mpo asukonkon a əwo ewiem nim ne mmere a wəahyehye ama no, na aturukuku, asomfena ne anyankuku hunu ebere a wotu kətena baabi, nanso me nkurofoo nnim dee Awurade hwelhwe. 8 “Aden na motumi ka se, “Yenim nyansa, efiri se yewo Awurade mmara,” wə əberə a atwərəfoo twerədua torofoo de atoro adanedane mu? 9 Anyansafoo no anim begu ase; wən ho bedwiri wən na afidie ayi wən. Se wəapo Awurade asem no a, na edeen nyansa na wəwə? 10 Mede wən yerenom bema mmarimma foforo ne wən mfuo nso ama afoforo. Efiri akumaa so kəsi əkəsəe so, wən nyinaa ye adifudepefoo de pe ahonya; adiyifoo ne asofoo te saa, wən nyinaa ye asisifoo. 11 Wəmia me nkurofoo apirakuro te se dee enye hu. Wəka se, “Asomdwoee, asomdwoee” wo

mmerə a asomdwoee nni ho. 12 Wən ani wə wən animguasee nneyee no ho anaa? Dabi, wən ani nnwu koraa; wənnim fəree mpo. Enti wəbetoto wə atfəoo mu; se metwe wən aso a, wəbehwehwe ase, sedee Awurade see nie. 13 “Məfa wən otwa bere nnobaeə aksə, dee Awurade see nie. Aba biara remma bobe nnua no so. Aba biara remma borodoma nnua no so, eso nhahan bedwindwan. Deə mede ama wən no wəbegye afiri wən nsam.” 14 Aden enti na yetete ha? Mommoaboa mo ho ano! Momma yənnwane nko nkuropon a ewo banbo mu na yənkəwuu wə ho! Efiri se Awurade yən Onyankopon abu yen kumfo na wama yen nsuo a awuduro wə mu se yənnom, efiri se yeaye bone atia no. 15 Yehwəe əkwan se yəbenya asomdwoee nanso biribi pa biara amfiri mu amma, yəhwəe ayaresa bere əkwan nanso ehu nko ara na əkaa yən. 16 Wəte atamfoo no aponko homee firi Dan; na wən aponkənini su ma asase no nyinaa woso. Wəaba se wərebese asase no ne eso nneəma nyinaa, kuropon no ne wən a wətete mu nyinaa. 17 “Hwe, mesoma awə a wən ano wə borə aba mo mu, nhurutoa a wəntumi nnwodwo wən, na wəbekəka mo,” deə Awurade see nie. 18 Ao m'awerəhoo mu əwərəkyekyefoo, m'akoma aboto wə me mu. 19 Tie me nkurofoo sufre a efiri akyirikyiri asase so: “Awurade nni Sion anaa? Ne Əhene no nni ho bio anaa?” “Aden enti na wəde wən nseədəe ahye me abufuo, wən ananafoo ahoni huhuo no?” 20 “Otwa bere no atwam, ahuhuro bere no aba awieeə, na wənnye yən nkwa.” 21 Se wəadwəre me nkurofoo no enti, wəadwəre me; medi awerəhoo, na ahodwirie akyekyere me. 22 Aduro bi nni Gilead anaa? Əyaresafoo bi nni ho anaa? Na afei aden enti na ayaresa nni ho mma me nkurofoo apirakuro?

9 Ao, se me etiri ye asutire, na m'aniwa ye nisuo abura a, anka mesu awia ne anadwo ama me nkurofoo a wəakunkum wən no. 2 Ao, se mewə akwantufoo asees wə anweatam no so a, anka megya me nkurofoo hə na mafiri wən nk'yən; efiri se wən nyinaa ye awareseefoo, nnipa kuo a wənni nokore. 3 “Wəsiesie wən tekrema te se ayan de di atoro; Ənye nokore so na wənam di yie wə asase yi so. Wəye bəne toatoa so; na wənnye me nto mu,” Awurade na əsee. 4 “Monhwə yie wə mo nnamfonom ho; monnnye mo nuammariama mpo nni. Efiri se onubarima biara ye odaadaafoo, na adamfo biara ye osekuni. 5 Adamfo daadaa adamfo, na wən mu biara nka nokore. Wən tekrema akokwa atordie mu, na wade bəneye ha wan ho. 6 Wote nnaadaa mfimfini; na wən nnaadaa mu wəmpe se wəgye me to mu,” sedee Awurade see nie. 7 Eno enti, sei na Asafo Awurade see, “Hwe, mənane wən aso wən ahwe, na edeen bio na metumi aye esiane me nkurofoo yi bəne nti? 8 Wən tekrema ye

agyan a ano wo boro; eka nnaadaasem. Obiara kasa asomdwoee mu kyere ne yonko, nanso n'akoma mu dees, osum no afidie. **9** Ense se metwe won aso wo “Monnsua amanaman no akwan na momma ewiem yei ho?” Sei na Awurade see. “Ense se m'ankasa nsenkyerennee mmo mo hu. Ewom se yeinom bo meto oman a ete sei so awere anaa?” **10** Mesu na amanaman no hu **3** nanso nkurstoo no amannee metwa adwo ama mmepo no, mebo abubuo a efa nka hwee; wotwa dua firi kwaeeem, na odwumfoo anweatam adidibea ho. Aye fo na obi mfa ho bio, de ne fitiie asene. **4** Wode dwete ne sikakokoo na wonte anantwie su wo ho. Ewiem nnomaa no hyehye no; wode nnadewa ne asae bobo si ho sedee atutu ko na mmoa no nso adwane ko. **11** “Meye erenhwe fam. **5** Ete se kaakaammotobi a esi efere Yerusalem mmubuie sie, sakraman atuo; na mema mfikyifuo mu, won ahoni no ntumi nkasa; ese se Yuda nkuro ada mpan sedee obiara ntumi ntena woso won efiri se worentumi mnante. Monnsuro won; ho.” **12** Onipa ben na onim nyansa ara se obete yei worentumi nha mo na worentumi nye adepa biara ase? Hwan na Awurade akyerekyere no a obetumi nso. **6** Obiara nte se wo, Ao Awurade; woye kesee akyere ase? Aden enti na waasee asase no ama na wo din wo tumi. **7** Hwan na ense se odi wo ni, Ao, ada mpan se anweatam a obiara ntumi mfa so? amansanhene? Yei na efata woo. Amanaman no so **13** Awurade kaa se, “Esiane se woapo me mmara a anyansafoa nyinaa mu ne won ahennie nyinaa mu, mehye maa won no enti, wanye osetie amma me obiara ne wo nse. **8** Won nyinaa ye adwenemherefoo na waanni me mmara so. **14** Mmom, woadi won ne nkawaseafoo; dua ahoni a elo nni mfasoo na akoma asooden akyi, woadi Baalnom akyi sedee won ema won nkyerekyere. **9** Wode dwete a woaboro agyanom kyere won no.” **15** Eno enti, dee Asafo firi Tarsis ba ne sikakokoo nso firi Ufas ba. Eye Awurade, Israel Onyankopon no see nie: “Hwe, dee odwumfoo ne sikadwumfoo aye a wode ntoma mema saa nnipa yi adi aduane a eye nwono na bibire ne beredum afira no. Ne nyinaa ye adwumfoo woanom nsuo a wode awuduro afra. **16** Mebo won anyansafoa nsa ano adwuma. **10** Nanso, Awurade ahwete amanaman a won anaa won agyanom nnim ne nokore Onyankopon no; ono ne Onyankopon so, na mede akofena betaan kosi se mesee won.” teasefoo, daapem Jhene no. Se ne bo fu a, asase **17** Sedee Awurade tumfoo see nie: “Dwene ho! Fre woso; na amanaman no ntumi nnyina n'abufuhyeem mmaa agyaadwotwa no, fre won a woakwadare ano. **11** “Ka yei kyere won: ‘Saa anyame a enye won mu pa ara. **18** Ma wommra ntem mmesu ngu yen so na woyee osoro ne asase no beyera afiri asase so kosi se yen ani so betaataa nisuo na nisuo adware ne osorosoro ase.’” **12** Nanso, Onyankopon de ne yen. **19** Wote agyaadwotwa nnyegyee firi Sion se, tumi boas asase; ottoo ewiase fapem wo ne nyansa ‘Woasee yen! Yen anim agu ase yie! Ese se yetu firi mu na ode ne nhunumu tree osorosoro mu. **13** yen asase so efiri se, yen afie abubu.” **20** Afei, Ao Se owdidwa aprannaa a, osorosoro nsuo bobom; mmaa, montie Awurade asem; monye aso mma ema omunkum ma ne ho so firi nsase ano. Ode nsem a efiri n'anom. Monkyere mo mmammaa ayeremo ka osuto ho ba na ogya mframa mu sedee wotwa dwo; monkyere mo ho ho abubuo firi n'akoradan mu. **14** Onipa biara nnim nyansa, bo. **21** Owuo aforo afa yen mpomma mu ahyene na onni nimdee; sikadwumfoo biara anim gu ase, yen aban mu; apamo mmofra afiri mmontene so esiane n'ahoni enti. Ne nsesodee ye atoro; wonni ne mmeranteet afiri oman adwaberem. **22** Ka se, ahomes biara wo won mu. **15** Won ho nni mfasoo, “Sei na Awurade see, “Nnipa afunu bededa ho te se na woye aseredee nneema. Se won atemmu duru sumina a egugu petee mu, te se aburoo a otwafoo so a, wobeyera. **16** Dees oye Yakob Kyefaa no nte se atwa agu n'akyi a obiara mmoaboaano.” **23** Yei ne yeinom, efiri se ono ne adee nyinaa Yefoo, a Israel, dee Awurade see: “Mma onyansafoa mfa ne nyansa abusua a eye n'agypadee nso ka ho, Asafo Awurade nhyehye ne ho anaa ohoeden mfa n'ahoden ne ne din. **17** Mommoaboa mo ahodese ano mfiri nhyehye ne ho anaa odefoo mfa n'ahonya nhyehye asase no so, mo a motete nkuro a wootua mu. **18** ne ho. **24** Mmom ma dees ohyehye ne ho nhyehye ne Na yei ne dees Awurade see: “Saa ebere yi meto ho se owo nhunumu, na onim se, me ne Awurade a won a wotete asase yi so atwene; mede amanehunu oye adees, na obu atentenenee na eye adetenenee beba won so sedee wobefaa won nnommum.” **19** wo asase so efiri se yeinom na eso m'ani,” sedee Me pira yi enti mennue; m'apirakuro ye koankoro! Awurade see nie. **25** “Nna bi reba,” Awurade na osee, Nanso mehyee me ho den se, “Yei ne me yadee, “A metwe won a wootwa twetia wo honam fam nko na ese se memia m'ani.” **20** Woasee me ntomadan; ara no nyinaa aso: **26** Misraimfoo, Yudafoo, Edomfoo, wootwitwa ne nhoma nyinaa mu. Woafa me mma Amonfoo, Moabfoo ne won a wotete anweatam a nyinaa ko a merenhunu won bio; anka obiara a ewo akyirikyiri nsase so nyinaa. Na nokorem, saa obesi me ntomadan anaa obesiesie me suhye. **21** aman yi nyinaa ye momonotofoo na mpo Israel Nnwahnwefoo no ye adwenemherefoo. Wommisa fiefoo nyinaa ye akoma mu momonotofoo.”

10 Montie dees Awurade ka kyere mo, Ao Israel fiefoo. **2** Yei ne dees Awurade see: “Monnsua amanaman no akwan na momma ewiem yei ho?” Sei na Awurade see. “Ense se m'ankasa nsenkyerennee mmo mo hu. Ewom se yeinom bo meto oman a ete sei so awere anaa?” **10** Mesu na amanaman no hu **3** nanso nkurstoo no amannee metwa adwo ama mmepo no, mebo abubuo a efa nka hwee; wotwa dua firi kwaeeem, na odwumfoo anweatam adidibea ho. Aye fo na obi mfa ho bio, de ne fitiie asene. **4** Wode dwete ne sikakokoo na wonte anantwie su wo ho. Ewiem nnomaa no hyehye no; wode nnadewa ne asae bobo si ho sedee atutu ko na mmoa no nso adwane ko. **11** “Meye erenhwe fam. **5** Ete se kaakaammotobi a esi efere Yerusalem mmubuie sie, sakraman atuo; na mema mfikyifuo mu, won ahoni no ntumi nkasa; ese se Yuda nkuro ada mpan sedee obiara ntumi ntena woso won efiri se worentumi mnante. Monnsuro won; ho.” **12** Onipa ben na onim nyansa ara se obete yei worentumi nha mo na worentumi nye adepa biara ase? Hwan na Awurade akyerekyere no a obetumi nso. **6** Obiara nte se wo, Ao Awurade; woye kesee akyere ase? Aden enti na waasee asase no ama na wo din wo tumi. **7** Hwan na ense se odi wo ni, Ao, ada mpan se anweatam a obiara ntumi mfa so? amansanhene? Yei na efata woo. Amanaman no so **13** Awurade kaa se, “Esiane se woapo me mmara a anyansafoa nyinaa mu ne won ahennie nyinaa mu, mehye maa won no enti, wanye osetie amma me obiara ne wo nse. **8** Won nyinaa ye adwenemherefoo na waanni me mmara so. **14** Mmom, woadi won ne nkawaseafoo; dua ahoni a elo nni mfasoo na akoma asooden akyi, woadi Baalnom akyi sedee won ema won nkyerekyere. **9** Wode dwete a woaboro agyanom kyere won no.” **15** Eno enti, dee Asafo firi Tarsis ba ne sikakokoo nso firi Ufas ba. Eye Awurade, Israel Onyankopon no see nie: “Hwe, dee odwumfoo ne sikadwumfoo aye a wode ntoma mema saa nnipa yi adi aduane a eye nwono na bibire ne beredum afira no. Ne nyinaa ye adwumfoo woanom nsuo a wode awuduro afra. **16** Mebo won anyansafoa nsa ano adwuma. **10** Nanso, Awurade ahwete amanaman a won anaa won agyanom nnim ne nokore Onyankopon no; ono ne Onyankopon so, na mede akofena betaan kosi se mesee won.” teasefoo, daapem Jhene no. Se ne bo fu a, asase **17** Sedee Awurade tumfoo see nie: “Dwene ho! Fre woso; na amanaman no ntumi nnyina n'abufuhyeem mmaa agyaadwotwa no, fre won a woakwadare ano. **11** “Ka yei kyere won: ‘Saa anyame a enye won mu pa ara. **18** Ma wommra ntem mmesu ngu yen so na woyee osoro ne asase no beyera afiri asase so kosi se yen ani so betaataa nisuo na nisuo adware ne osorosoro ase.’” **12** Nanso, Onyankopon de ne yen. **19** Wote agyaadwotwa nnyegyee firi Sion se, tumi boas asase; ottoo ewiase fapem wo ne nyansa ‘Woasee yen! Yen anim agu ase yie! Ese se yetu firi mu na ode ne nhunumu tree osorosoro mu. **13** yen asase so efiri se, yen afie abubu.” **20** Afei, Ao Se owdidwa aprannaa a, osorosoro nsuo bobom; mmaa, montie Awurade asem; monye aso mma ema omunkum ma ne ho so firi nsase ano. Ode nsem a efiri n'anom. Monkyere mo mmammaa ayeremo ka osuto ho ba na ogya mframa mu sedee wotwa dwo; monkyere mo ho ho abubuo firi n'akoradan mu. **14** Onipa biara nnim nyansa, bo. **21** Owuo aforo afa yen mpomma mu ahyene na onni nimdee; sikadwumfoo biara anim gu ase, yen aban mu; apamo mmofra afiri mmontene so esiane n'ahoni enti. Ne nsesodee ye atoro; wonni ne mmeranteet afiri oman adwaberem. **22** Ka se, ahomes biara wo won mu. **15** Won ho nni mfasoo, “Sei na Awurade see, “Nnipa afunu bededa ho te se na woye aseredee nneema. Se won atemmu duru sumina a egugu petee mu, te se aburoo a otwafoo so a, wobeyera. **16** Dees oye Yakob Kyefaa no nte se atwa agu n'akyi a obiara mmoaboaano.” **23** Yei ne yeinom, efiri se ono ne adee nyinaa Yefoo, a Israel, dee Awurade see: “Mma onyansafoa mfa ne nyansa abusua a eye n'agypadee nso ka ho, Asafo Awurade nhyehye ne ho anaa ohoeden mfa n'ahoden ne ne din. **17** Mommoaboa mo ahodese ano mfiri nhyehye ne ho anaa odefoo mfa n'ahonya nhyehye asase no so, mo a motete nkuro a wootua mu. **18** ne ho. **24** Mmom ma dees ohyehye ne ho nhyehye ne Na yei ne dees Awurade see: “Saa ebere yi meto ho se owo nhunumu, na onim se, me ne Awurade a won a wotete asase yi so atwene; mede amanehunu oye adees, na obu atentenenee na eye adetenenee beba won so sedee wobefaa won nnommum.” **19** wo asase so efiri se yeinom na eso m'ani,” sedee Me pira yi enti mennue; m'apirakuro ye koankoro! Awurade see nie. **25** “Nna bi reba,” Awurade na osee, Nanso mehyee me ho den se, “Yei ne me yadee, “A metwe won a wootwa twetia wo honam fam nko na ese se memia m'ani.” **20** Woasee me ntomadan; ara no nyinaa aso: **26** Misraimfoo, Yudafoo, Edomfoo, wootwitwa ne nhoma nyinaa mu. Woafa me mma Amonfoo, Moabfoo ne won a wotete anweatam a nyinaa ko a merenhunu won bio; anka obiara a ewo akyirikyiri nsase so nyinaa. Na nokorem, saa obesi me ntomadan anaa obesiesie me suhye. **21** aman yi nyinaa ye momonotofoo na mpo Israel Nnwahnwefoo no ye adwenemherefoo. Wommisa fiefoo nyinaa ye akoma mu momonotofoo.”

10 Montie dees Awurade ka kyere mo, Ao Israel fiefoo. **2** Yei ne dees Awurade see: “Monnsua amanaman no akwan na momma ewiem yei ho?” Sei na Awurade see. “Ense se m'ankasa nsenkyerennee mmo mo hu. Ewom se yeinom bo meto oman a ete sei so awere anaa?” **10** Mesu na amanaman no hu **3** nanso nkurstoo no amannee metwa adwo ama mmepo no, mebo abubuo a efa nka hwee; wotwa dua firi kwaeeem, na odwumfoo anweatam adidibea ho. Aye fo na obi mfa ho bio, de ne fitiie asene. **4** Wode dwete ne sikakokoo na wonte anantwie su wo ho. Ewiem nnomaa no hyehye no; wode nnadewa ne asae bobo si ho sedee atutu ko na mmoa no nso adwane ko. **11** “Meye erenhwe fam. **5** Ete se kaakaammotobi a esi efere Yerusalem mmubuie sie, sakraman atuo; na mema mfikyifuo mu, won ahoni no ntumi nkasa; ese se Yuda nkuro ada mpan sedee obiara ntumi ntena woso won efiri se worentumi mnante. Monnsuro won; ho.” **12** Onipa ben na onim nyansa ara se obete yei worentumi nha mo na worentumi nye adepa biara ase? Hwan na Awurade akyerekyere no a obetumi nso. **6** Obiara nte se wo, Ao Awurade; woye kesee akyere ase? Aden enti na waasee asase no ama na wo din wo tumi. **7** Hwan na ense se odi wo ni, Ao, ada mpan se anweatam a obiara ntumi mfa so? amansanhene? Yei na efata woo. Amanaman no so **13** Awurade kaa se, “Esiane se woapo me mmara a anyansafoa nyinaa mu ne won ahennie nyinaa mu, mehye maa won no enti, wanye osetie amma me obiara ne wo nse. **8** Won nyinaa ye adwenemherefoo na waanni me mmara so. **14** Mmom, woadi won ne nkawaseafoo; dua ahoni a elo nni mfasoo na akoma asooden akyi, woadi Baalnom akyi sedee won ema won nkyerekyere. **9** Wode dwete a woaboro agyanom kyere won no.” **15** Eno enti, dee Asafo firi Tarsis ba ne sikakokoo nso firi Ufas ba. Eye Awurade, Israel Onyankopon no see nie: “Hwe, dee odwumfoo ne sikadwumfoo aye a wode ntoma mema saa nnipa yi adi aduane a eye nwono na bibire ne beredum afira no. Ne nyinaa ye adwumfoo woanom nsuo a wode awuduro afra. **16** Mebo won anyansafoa nsa ano adwuma. **10** Nanso, Awurade ahwete amanaman a won anaa won agyanom nnim ne nokore Onyankopon no; ono ne Onyankopon so, na mede akofena betaan kosi se mesee won.” teasefoo, daapem Jhene no. Se ne bo fu a, asase **17** Sedee Awurade tumfoo see nie: “Dwene ho! Fre woso; na amanaman no ntumi nnyina n'abufuhyeem mmaa agyaadwotwa no, fre won a woakwadare ano. **11** “Ka yei kyere won: ‘Saa anyame a enye won mu pa ara. **18** Ma wommra ntem mmesu ngu yen so na woyee osoro ne asase no beyera afiri asase so kosi se yen ani so betaataa nisuo na nisuo adware ne osorosoro ase.’” **12** Nanso, Onyankopon de ne yen. **19** Wote agyaadwotwa nnyegyee firi Sion se, tumi boas asase; ottoo ewiase fapem wo ne nyansa ‘Woasee yen! Yen anim agu ase yie! Ese se yetu firi mu na ode ne nhunumu tree osorosoro mu. **13** yen asase so efiri se, yen afie abubu.” **20** Afei, Ao Se owdidwa aprannaa a, osorosoro nsuo bobom; mmaa, montie Awurade asem; monye aso mma ema omunkum ma ne ho so firi nsase ano. Ode nsem a efiri n'anom. Monkyere mo mmammaa ayeremo ka osuto ho ba na ogya mframa mu sedee wotwa dwo; monkyere mo ho ho abubuo firi n'akoradan mu. **14** Onipa biara nnim nyansa, bo. **21** Owuo aforo afa yen mpomma mu ahyene na onni nimdee; sikadwumfoo biara anim gu ase, yen aban mu; apamo mmofra afiri mmontene so esiane n'ahoni enti. Ne nsesodee ye atoro; wonni ne mmeranteet afiri oman adwaberem. **22** Ka se, ahomes biara wo won mu. **15** Won ho nni mfasoo, “Sei na Awurade see, “Nnipa afunu bededa ho te se na woye aseredee nneema. Se won atemmu duru sumina a egugu petee mu, te se aburoo a otwafoo so a, wobeyera. **16** Dees oye Yakob Kyefaa no nte se atwa agu n'akyi a obiara mmoaboaano.” **23** Yei ne yeinom, efiri se ono ne adee nyinaa Yefoo, a Israel, dee Awurade see: “Mma onyansafoa mfa ne nyansa abusua a eye n'agypadee nso ka ho, Asafo Awurade nhyehye ne ho anaa ohoeden mfa n'ahoden ne ne din. **17** Mommoaboa mo ahodese ano mfiri nhyehye ne ho anaa odefoo mfa n'ahonya nhyehye asase no so, mo a motete nkuro a wootua mu. **18** ne ho. **24** Mmom ma dees ohyehye ne ho nhyehye ne Na yei ne dees Awurade see: “Saa ebere yi meto ho se owo nhunumu, na onim se, me ne Awurade a won a wotete asase yi so atwene; mede amanehunu oye adees, na obu atentenenee na eye adetenenee beba won so sedee wobefaa won nnommum.” **19** wo asase so efiri se yeinom na eso m'ani,” sedee Me pira yi enti mennue; m'apirakuro ye koankoro! Awurade see nie. **25** “Nna bi reba,” Awurade na osee, Nanso mehyee me ho den se, “Yei ne me yadee, “A metwe won a wootwa twetia wo honam fam nko na ese se memia m'ani.” **20** Woasee me ntomadan; ara no nyinaa aso: **26** Misraimfoo, Yudafoo, Edomfoo, wootwitwa ne nhoma nyinaa mu. Woafa me mma Amonfoo, Moabfoo ne won a wotete anweatam a nyinaa ko a merenhunu won bio; anka obiara a ewo akyirikyiri nsase so nyinaa. Na nokorem, saa obesi me ntomadan anaa obesiesie me suhye. **21** aman yi nyinaa ye momonotofoo na mpo Israel Nnwahnwefoo no ye adwenemherefoo. Wommisa fiefoo nyinaa ye akoma mu momonotofoo.”

no reba, basabasayé késé a éfiri atifi fam asase bi so! Ebéma Yuda nkuro ada mpan, na aye sakraman atuo. 23 Ao Awurade, menim se, onipa nkwa nyé ne dea; na enyé onipa na ókyerekyére n'anammon tuo. 24 Tene me so, Awurade, wo tenenee mu, mfiri w'abufuo mu ntwe m'aso anyé saa a, mewu. 25 Hwie w'abufuhéé no gu amanaman a wónnye wo ntom no so, nnipa a wómmó wo din no so. Efiri se, wóaséé Yakob wóaséé no koraa na wóaséé n'asase a wówoo no too so.

11 Asem a efiri Awurade hó baa Yeremia nkycén nie: 2 “Tie apam yi mu nhýehyéee na ka kyere Yudafoó ne wón a wótete Yerusalem. 3 Ka kyere wón se, yei ne dee Awurade, Israel Onyankopon see: ‘Nname nka onipa a ñnni apam yi mu nhýehyéee so, 4 dee mehyé maa mo agyanom ebere a meyii wón firii Misraim, fononoo a wónan dadee wo mu no.’ Mekaa se, ‘Monyé osetie mma me na monye biribira mehyé mo, na mobeyé me nkurçoo na mayé mo Onyankopon. 5 Na afei mema ntam a mekaa mo agyanom se, mema wón asase a nufosuo ne ewoo resene wó so no aba mu,’ asase mote so enne yi.” Mebuua se, “Amen, Awurade.” 6 Awurade ka kyere se me se, “Bó saa asem yi ho dawuro wó Yuda nkuro ne Yerusalem mmontene so se: ‘Montie apam yi ho nhýehyéee na monni so. 7 Efiri ebere a, meyii mo agyanom firii Misraim besi enne yi, meboó wón kóko ebere biara se, ‘Monyé osetie mma me.’” 8 Nanso, waantie na woamfa no asem; na mmom, wadii asooden a efiri won akoma bone mu akyi. Eno enti memaa nnomea a efiri apam a mahye wón se wónni so na wóanni so no mu baa wón so.”” 9 Na afei Awurade ka kyere se me se, “Atuatee apam bi wó Yudafoó ne wón a wótete Yerusalem ntam. 10 Wóasane kó wón agyanom a woampese wótie m'asem no, bóné ho. Wóadi anyame foforo akyi akosom wón. Yerusalem fiefoo ne Yuda fiefoo abu apam a me ne wón agyanom yéee no so. 11 Eno enti dee Awurade see nie: ‘Mede amanehunu a wórentumi nnwane mfiri mu beba wón so. Ewom se, wósufré me dee, nanso merennye wón so. 12 Yuda nkuro ne Yerusalemfoó bekó akosu afre anyame a wóhye nnuhwam ma wón no, nanso se amanehunu ba a wórentumi mmoa wón koraa. 13 Ao Yuda, wówo anyame a wón dodoó beyé se wo nkuro; na afórebukyia a moasisi se mobehye nnuhwam wó so ama animguasé nyame Baal no dóoso se Yerusalem mmontene.’ 14 “Mmó mpaæe mma saa nnipa yi, nni mma wón na nsré mma wón, efiri se, se wósu fré me wó wón amanehunu mu a, merennye wón so. 15 “Edeen na medófo reye wó m'asoredan mu ebere a waye nsemmóne bebree no? Mpaæebo ne afódee betumi abo w'asotwe no agu anaa? Se woye w'amumuyésem a na w'ani agye.” 16 Awurade, free wo ngo dua a anyini frómm a eso aba a eyé fe. Nanso

óde ahum késé bi huie bëto mu ogya, na ne mmán bëebubu. 17 Asafo Awurade a óduua wo no ahyé amanehunu ho nkóm wó wo ho, efiri se, Israel fiefoo ne Yuda fiefoo aye bone ahyé me abufuo se wohye nnuhwam ma Baal. 18 Esiane se Awurade yii épó a wóabo kyere se me no enti, mehunuué, efiri se saa ebere no óde dee wóreye no kyere se me. 19 Meyé se odwammaa a ódwoó a wóde no rekó akókum no; amma m'adwene mu se wóabo wón tirim po atia me se, “Momma yéñsee dua no ne n'aba no; momma yéñtwá no mfiri ateasefóo asase so, sédée wómnkáe ne din bio.” 20 Nanso Ao, Asafo Awurade, wo a wobu aténtenenee na woso akoma ne adwene hwé, ma menhunu w'aweretó wo wón so, na wo nsam na mede me nsem nyinnaa hye. 21 Eno enti dee Awurade ka fa Anatot mmárimma a wórepé wo akum wo na woka se, “Nhýé nkóm wo Awurade din mu anyé saa a, wobewu wó yen nsa ano,” 22 Eno enti, dee Asafo Awurade see nie: “Metwe wón aso. Wón mmeranteé bëwuwu akofena ano, na ekóm bekunkum wón mmámmarima ne mmámmaa. 23 Wórennya wón nkaefoo biara mpo, efiri se mede amanehunu bëba Anatotfoó so wó wón asotwe afe mu.”

12 Ao Awurade, se mede asem to w'anim ebere biara a mehunu se wobu aténtenenee. Eno enti, mepe se mene wo békasa afa w'aténtenenee ho: Aden enti na amumuyéfoo ekwan si wón yie? Aden enti na wón a wónni gyidie ho dwo wón? 2 Woadua wón, na wóagye nhini; wónyinyini na woso aba. Wóbo wó din ebere biara nanso wón akoma mmén wo. 3 Nanso, wonim me, Ao Awurade; wohunu me, na woso m'adwene a mewo wo wo ho hwé. Twe wón kó se nhwan a wórekókum wón! Yi wón si nkýen ma okum da! 4 Asase no ntwen nkósi da ben? Prama so esere no mpo adwan. Esiane se wón a wote so no yé amumuyéfoo enti mmoa ne nnomaa a wówo so awuwu. Na nnipa no da so ka se, “Drenhunu dee éba yen so.” 5 “Se wó ne mmárima tu mmírika na se wóma wo abre a, ebeyé den na wo ne aponko asi mmírikakan? Se wosunti wó asase petee so a, enneé wobeye den wo Yordan ho nkýekyere mu? 6 Wo nuammarima, w'ankasa abusuafoó, wón mpo ayi wo ama; wóteam denden tia wo. Se mpo wóka wo ho asem pa a, mfa wo ho nto wón so. 7 “Magya me nkurçoo, mato m'agyapadee agu; mede dee medó noo no behye n'atamfoó nsa. 8 M'agyapadee aye me se gyata a ówó kwaæem. Òbobo mu gu me so; eno enti metane no. 9 M'agyapadee aye se anomaa a nkekae sisi ne ho a ókyere mmoa, nanso, nnomaa a wókyere mmoa atwa ne ho ahylia resoso no. Monkoboaboa nkekaboa nyinnaa ano. Momfa wón mmára na wónkum wón. 10 Nnwanhwefoo bebree besée me bobeturo, na wóatiatia me mfuó so; wóbedane me mfuó fefe no aye no asase wesee a

ada mpan. **11** Ebeyε asase a ada mpan a awo wesee ayamye anaa ayamhyehyee nsi ose a merebesse na eda ho kwa wo m'anim; asase no nyinaa beda won no ho ekwan.” **15** Montie na monye aso, na mpan efiri se obiara nni ho a ohwe so. **12** Wo monnye ahantant, efiri se, Awurade akasa. **16** Monhye nkokoо wesee a εω anweatam no nyinaa so no, Awurade mo Onyankopon, animuonyam ansa na aseefoo beba abegu so bebree, Awurade akofena wama esum aduru, ansa na mo nan asuntisunti bekunkum won afiri asase ano de akosi ano noho; wo nkokoо a eso reduru sum no so. Mo ani da obiara remfa ne ho nni. **13** Wobedua atokoo, nso hann so, nanso obedane no esum kusuu na woasesa wobetwa nkasee; wobebre won ho, nanso worennya aye no esum kabisii. **17** Nanso se moantie a, mesu hwee. Enti ma w'ani nwu wo wo otwa bere ho. wo kokoam esiane mo ahantant nti; m'ani betete Awurade abufuhyye nti.” **14** Dee Awurade see nie: nisu, na nisu adware me, efiri se, wobefaa Awurade “Na amumuyefoo a wofa agyapadee a mede maa me nnwankuo no aks nnommuun mu. **18** Monka nkyere nkurofoo Israelfoo no dee, metu won afiri won nsase ohene ne ohemmaa se, “Momfiri mo ahennwa so so na metu Yudafie afiri won mu. **15** Na se metu nsi fam, na mo animuonyam ahenkye befiri mo won wie a, mehunu won mmaboo bio, na mede won tiri so.” **19** Wobetoto Negeb nkuropon apono mu, mu biara beba n'agyapadee ne n'asase so. **16** Na se na obiara nni ho a obebuebe. Wobesoa Yudafoo wosua me nkurofoo akwan yie na woboo me din ka aks se atukoo, wobetwa won asuo koraa. **20** Mo ntam se, ‘Nokorem se Awurade te ase yi’ a, εwom se mpagya mo ani nhwe won a wofiri atifi fam reba mmire bi wokyeree me nkurofoo sedee wode Baal no. Nnwankuo a wode hyee mo nsa no, nnwan a kaa ntam dee, nanso won ase betim wo me nkurofoo mode won hoahoa mo ho wo he? **21** Se Awurade de mu. **17** Nanso, se oman bi antie a, metu n'ase, na won a motetee won se mo apamfoo ye mo so atitire massee no korakora,” Awurade na ose.

13 Yei ne dee Awurade ka kyerees mee, "Ko na koto
nwera abosoob w'asene, nanso mma no nka
nsuo." **2** Enti, metoo abosoob sedee Awurade kyerees
no, na mede bao m'asene mu. **3** Afei, Awurade asem
baa me nkyen ne mprenu so se, **4** "Fa abosoob a,
wotoees a ebo w'asene mu no, ko Eufrate ho seisei
ara na fa kosie abotan tokuro no bi mu." **5** Enti,
mede kosiee Eufrate ho, sedee Awurade ka kyerees
me no. **6** Nna bebree akyi no, Awurade ka kyerees
me se, "Afei ko Eufrate ho na kofa abosoob a meka
kyerees wo se fa kosie ho no." **7** Enti, mekoo Eufrate
ho kottuu abosoob no firii beaees a, na mede asie ho
no, nanso, na asu atete a eho nni mfasoob biara. **8**
Afei, Awurade asem baa me nkyen se, **9** "Yei ne dee
Awurade see, 'Saa ara na mesee Yuda ahantant ne
Yerusalem ahantant kyenee no. **10** Saa amumuyefoo
yi a womepe se wotie m'asem na wodi wan akoma
den akyi na wodi anyame foforo akyi som wan sare
wan no, wobeye se saa abosoob yi, na wan ho remma
mfasoob biara! **11** Sedee abosoob kyekyere onipa asene
mu no saa ara na mede Israel efie ne Yudafie nyinnaa
bataa me ho se wonye me nkurufoo a wobema me
din so, aka m'ayeyie na woahye me animuonyam,
nanso wontiee me,' dee Awurade see nie. **12** "Ka
kyere wan se, 'Dee Awurade, Israel Onyankopon see
nie, Womfa nsã nhye nsã kotokuo biara ma.' Na se
woka kyere wo se, 'Yenim se ese se wode nsã hye
nsã kotokuo biara ma a,' **13** afei, ka kyere wan se,
'Dee Awurade see nie: Mede nsãborõ behye wan
a wotete asase yi so nyinnaa ma, a ahemfo a wote
Dawid ahennwa so, asofoo, adiyifoo ne wan a wotete
Yerusalem nyinnaa ka ho. **14** Metoto wan abobo wan
ho wan ho, agyanom ne mimammarima nyinnaa,
Awurade na osee. Meremma ahummoborõ anaa

ɔreko awoo ana? 22 Na se wobeois wo no se, "Aden enti na yei aba me so" a na efiri w'amumuye bebrebe no. Eno enti na woatete wo fam atadee mu ayε wo onipadua basaa no. 23 Etiopiani betumi asesa n'ahosuo ana? Na osebo nso betumi asesa ne ho nsisimu no? Saa ara na worentumi nyε papa, wo a boneye akokwa wo. 24 "Mεbo mo ahwete se ntete a anweatam so mframa rebo no. 25 Yei ne dee mobanya, mo kyefya a mahye ama mo," Awurade na osee, "efiri se, mo were afiri me na mo de mo ho ato anyame huhuo so. 26 Mepagya mo fam ntadee abua mo anim na wøahunu mo ahohora. 27 Mahunu mo awaresesee ne mo akanno bøne ne mo adwamammo a momfere ho! Mahunu mo akyiwadee nneyee wø nkoko no esere so. Due Ao Yerusalem! Mmere ben na wo ho bete?"

14 Yei ne Awurade asem a òde maa Yeremia
a efa nsuwee ho: **2** “Yuda di aweréhoo ne
nkuropon hunu amane. Wabo asase no ho abubuo,
na wosu wo Yerusalem. **3** Mmapòmma soma won
asomfoo ma wokòpè nsuo; wokòhwè ankore mu
nanso wònnya nsuo. Wòde won nsuhina sane ba a
hwee nni mu; wokatakata won tiri so wò abotuo ne
abasamutuo mu. **4** Asase no apaapee efiri se osuo
ntò wò asase no so; akuafoo no bo atu na wokata
won tiri so. **5** Mpo oforoteberee a owo esere so
gya ne ba a wawo no foforo efiri se esere biara nni
ho. **6** Esere so mfunumu gyinagyina nkokoò wesee
no so home se sakraman; wókenakena won ani
hwehwé addidibia nanso wònhunu bi.” **7** Èwom se
yen amumuye di adanseé tia yen dee, nanso Ao
Awurade, wo din enti ye ho biribi. Yen akyirisané
dòoso; na yeaye bòne atia wo. **8** Ao, Israel Anidasoo,
yen Agyenkwa wò amanehunu mmire mu, aden

enti na woaye se ḥohoho wo asase no so, te se ḥokwantuni a ṣoso anadwo pe? 9 Aden enti na woaye se obi a adee afu ne mu yi, te se ḥokofo a ḥoni ahooden a ḥode boa? Wowo yen ntam, Ao Awurade na wo din da yen so; nnyia yen mu! 10 Yei ne dee Awurade ka fa saa nnipa yi ho: "Won ani gye akyinkyinakyinyini ho bebree; wɔmma won nan nhome. Eno enti Awurade nnye won nto mu; afei ḥobekae won amumuyesem no na watwe won aso wo won bane ho." 11 Na Awurade ka kyere me se, "Mmo yieye ho mpaee mma saa nnipa yi. 12 Mmom ewom se wodi mmuada dee, nso merentie won sufre; ewom se wobo ohyee afodee ne aduane afodee dee, nso merennye. Mmom, mede akofena ekom ne ḥyaredom besee won." 13 Nanso mekaa se, "Ao, Otumfoo Awurade, adiyifoo no ka kyere won daa se, 'Monnhunu akofena na ekom remma. Nokorem mema mo asomdwhee a ḥebetene ho daa wo ha.'" 14 Na Awurade ka kyere me se, "Adiyifoo no hye nkɔmtoro wo me din mu. Mensomaa won mennyyi won, na menkasa nkyere won. Worehye nkɔmafa atoro anisoadehunu, nsumansem, abosonsom ne won ankasa nnaadaa adwene ho. 15 Eno enti, dee Awurade ka fa adiyifoo a wode me din hye nkɔm no ho nie: mensomaa won nanso woka se, 'Akofena biara anaa ekom biara remma asase yi so.' Saa adiyifoo no ara betoto akofena ano ne ekom mu. 16 Na nnipa a wohye nkɔm kyere won no, wobetoto won agu Yerusalem mmontene so esiane ekom ne akofena enti. Worenya obiara nsie won, won yerenom, won mmammarima anaa won mmammaa. Memma amanehunu a efata won aba won so. 17 "Ka saa asem yi kyere won: "ma nisuo nware me anadwo ne awia a etoo ntwa da efiri se me babaa bunu, me nkurfoo anya apirakuro a eye hu na eye ahodwirie mmoroso. 18 Se meko ḥoman no mu a, mehunu nnipa a woototo akofena ano; se meko kuropon no mu a mehunu ekom nsunsuoso. Odiyifoo ne ḥesefoo nyinaa ko asase a wɔnnim so so." 19 Woapo Yuda kora anaa? Woky Sion anaa? Aden enti na wode ḥohaw aba yen so na yennya ayaresa? Yen ani daa asomdwhee so, nanso ade papa biara mmaee, yen ani daa ayaresabere so nanso ehubo na ḥbae. 20 Ao, Awurade, yeagye yen amumuye ato mu ne yen agyanom afodie; nokorem yeagye bone atia wo. 21 Na wo din enti mmu yen animtia; nhura w'animuonyam ahennwa no ho. Kae wo ne yen apam no na mmu so. 22 Na amanaman ahoni ahuhuo no mu bi ma osuo to anaa? Anaase ewiem betumi ama obosuo apete? Dabi, eye wo, Ao Awurade yen Onyankopon. Enti wo so na yen ani da, yeretwen mmoa afiri wo ho.

2 Na se wobisa wo se, 'Ehe na yenkora' a, ka kyere won se, 'Sei na Awurade see: "Won a woahye owuo ama won no bekɔ owuom; won a woahye akofena ama won no betoto akofena ano; won a woahye ekom ama won no, ekom bede won; won a woahye nnommumfa ama won no bekɔ nnommumfa mu."

3 "Mede adesefoo ahodoɔ ᵇenan ḥeba won so," Awurade na ɔse: "akofena a ḥebekum won, nkraman a ḥebetwe won ase ake, ewiem nnomaa ne asase so mmoa a wobetete won nam aseee won. 4 Memma won aye akyiwadee ama asase so ahennie nyinaa esiane dee Yudahene Hesekia babarima Manase yee wo Yerusalem enti. 5 "Hwan na ḥebelunu wo mmabɔ, Ao Yerusalem? Hwan na ḥebegyam wo? Hwan na ḥebegyina abisa sedee wo ho tee? 6 Woapo me," Awurade na ɔse: "Wogu akyirisane so ara. Eno enti metene me nsa wo wo so na masae wo. Me yam renhyehye me mma wo bio. 7 Mede huhuso apaawa bɛhuhu won so wo asase no kuropon apono ano. Mede owuo ne adesee ḥeba me nkurfoo so, efiri se wonsesa won akwan. 8 Memma won akunafao adoɔso asene mpoano anwea. Mede ɔseefoo ḥeba owigynaee abetia won mmerantec maamenom; mpofirim mede ḥyea ne ehu ḥeba won so. 9 ḥbaatan a wawo nson beto baha, na wagya mu. N'awia beto ebere a adee nsae; wobegu n'anim ase abre no ase. Mede nkaefoo no bema akofena wo won atamfoo anim," Awurade na ɔse. 10 Ao, me maame a wowoo me, anka mewui a, anka eye. Asase sofosa nyinaa ne me ham, di apereapere! Memfem obi adee, na memmɔ obi ho bosea, nanso obiara dome me. 11 Awurade kaa se, "Nokorem megue wo ama botae pa bi; ampa ara mema w'atamfoo apa wo kyew wo amanehunu ne ahohia mmer mu. 12 "Onipa betumi abu dadee mu dadee a efiri atifi fam, anaa kobere? 13 "Mede mo ahodee ne mo akoradee bema se wɔmfom a wɔrentua ka, esiane mo nnebene nyinaa wo mo ḥoman no mu enti. 14 Mede mo beye nkɔa ama mo atamfoo wo ḥoman a monnim so so, m'abufuo bema ogya adere na ḥebey mo." 15 Wote ase, Ao Awurade; kae me na hwe me so. To won a wotaa me so awere. Wowo abodwokyere, mma me nwu; hwe sedee wo enti wobɔ me aholhora. 16 Wo nsem baee no, mediie; eyee m'ahosepe ne m'akoma apede, na wo din da me so, Ao, Asafo Awurade Onyankopon. 17 Mantena won a woye won ani fekuo mu. Me ne won annye won ani; metee me ho tenae, efiri se wo nsa daa me so na w'abofuo hyee me ma. 18 Aden enti na me yea to ntwa da na m'apirakuro aye nkudaa a ano ye den? Wope se woye se nnaadaa asuwa ma me, se asutire a ewee anaa? 19 Enti sei na Awurade see, "Se wosakyera

15 Afei, Awurade ka kyere me se, "Se mpo, Mose ne Samuel begyinaa m'anim a, m'akoma rento nkoo saa nnipa yi so. Ma wəmfiri m'ani so! Ma wənkoo!

447

Yeremia

nkyen. 20 Mede wo beye əfasuo ama saa nmipa yi, banbo əfasuo a wode kōbere ato; wō ne wo bedi asie nanso wōrenni wō so nkonom, efiri se me ne wo wō hō se meyi wo na magye wo nkwa,” Awurade, na əsee. 21 “Mégye wo nkwa afiri amumuyefoo nsam na mayi wo afiri atirimuodenfoo nsam.”

16 Afei, Awurade asem baa me nkyen se: 2 “Ense se wo ware na wōwo mmamarima anaa mmammaria wō ha.” 3 Yei ne dee Awurade ka fa mmamarima ne mmammaria a wōwo wōn asase yi so mmaa a wōye wōn maamenom ne mmarima a wōye wōn agyanom no ho: 4 “Owuyaree bekunkum wōn. Wōrensus wōn na wōrensus wōn, mmom wōbeye se sumnia a egugu fam. Wōbetots akofera ano na ekōm bekunkum wōn na wōn afunu beye aduanne ama ewiem nnomaa ne asase so mmoa.” 5 “Nhyene efie a ayie ye aponto wō mu; nkōsu wōn abia, na mma wōn hyeden, efiri se mayi me nhyira, me dō ne m’ahummoboro afiri saa nnipa yi so,” Awurade na əsee. 6 “Atitire ne mpapahwekkwa bewu wō asase yi so. Wōrensus wōn, na wōrensus wōn, na obiara remmo ne ho akam, na wōn enti, obiara renyi ne ti mfa nkiae wōn. 7 Obiara remma wōn a wōdi awufo no ho awerēho no aduane mfa nkyekye wōn were, owufo no agya anaa ne maame mpo, na obiara mma wōn nsā nso mfa nkyekye wōn were. 8 “Na nhyene efie a aponto kō so wō mu nkōtena ase, nnidi na nnom. 9 Na yei ne dee Awurade Otumfō, Israel Onyankopōn no see: Wo nkwanma mu a, w’ani tua no, mede ahosepē ne anigyees nyegyees, ayeforōkunu ne ayeforōyere ahosepē nne a ewō ha no, beba awieee. 10 “Se woka yeinom nyinaa kyere saa nnipa yi na wōbisa wo se, ‘Aden enti na Awurade abo mmom a eye hu sei atia yen? Edeen mfomsoo na yeayē? Bōne ben na yeayē atia Awurade, yen Onyankopōn a, 11 enneek ka kyere wōn se, ‘Efiri se mo agyanom gyaa me hō kōdii anyame foforo akyi, kōsom wōn sreee wōn, Awurade asem nie. Wogyaan me na wōannī me mmara so. 12 Na mo dee, moaye amumuyesem asene mo agyanom. Monhwē sedēe mo mu biara di n’akoma bōne asoōden akyi wō ebere a anka ese se oye osetie ma me. 13 Enō enti, metu mo afiri saa asase yi so de mo akō asase a, mo anaa se mo agyanom nnim so, na ehō mobesom anyame fofoř awia ne anadwo, na merenhunu mo mmobō.’ 14 “Nanso nna no reba,” Awurade na əsee, “a nnipa renka bio se, ‘Se Awurade te ase yi, dee oyii Israelfoo firii Misraim,’ 15 mmom wōbekā se, ‘Se Awurade te ase yi dee oyii Israelfoo firii atifi fam asase ne aman a otuu wōn kāo so nyinaa.’ Efiri se mesane de wōn aba asase a mede maa wōn tete agyanom no so. 16 “Na seesei, mesoma apofofoo bebree a wōbekyere wōn.” Awurade na əsee. “Enō akyi, mesoma akofa abōmmāfōo bebree a wōbētaataa wōn wō mmepe ne nkoko nyinaa so ne abotan ntokuro

mu. 17 M’ani tua wōn akwan nyinaa; ensumaa me, na wōn bōne nso nhintae wō m’ani so. 18 Metua wōn amumuye ne wōn bōne so ka mprenu, efiri se wōde aniwudee nsesodee a enni nkwa ne wōn ahoni a eye akyiwadee abehye m’agypadee so ma de agu m’asase ho fi.” 19 Ao Awurade, m’ahooden ne m’aban, m’ahohia mu dwanekobia, wo nkyen na amanaman no bēba wōbefiri nsase ano aka se, “Yen agyanom annya biribira se anyame huhuo, ahoni a wōn ho nni mfasoo na wōammoa wōn. 20 Nnipa ye wōn ankasa anyame anaa? Aane, nanso wōnye nokore anyame!” 21 “Enō enti mēkyerēkyere wōn, saa ebere yi dee mēkyere wōn me tumi ne m’ahooden. Afei wōbehunu se me din ne Awurade.

17 “Wōde dadee twerēdua akrukyire Yuda bōne, dadee twerēdua a ano te se twerebō, wō wōn akoma apono so ne wōn afōrebukyia mmēn so. 2 Mpo, wōn mma kae wōn afōrebukyia ne Asera afōrebukyia a ewō nnua a adendan no nkyen ne nkoko atentene no so. 3 Me mmepe a ewō asase no so ne mo ahonyadee ne mo akoradee nyinaa, mede bēma se afodee, eue mo soronsonōmmea nso, esiane mo ḥoman no so bōne enti. 4 Mo ankasa mfomsoo enti, mobēhwere agyapadee a mede maa mo no. Mede mo beye nkōa ama mo atamfōo wō asase a monnim soos so, efiri se moahwanyane m’abufuo, na ebetena ho daa.” 5 Sei na Awurade see, “Nname nka dee ḥde ne ho to onipa so, dee ḥde ne ho to ḥhonam so pe n’ahooden na n’akoma dane firi Awurade ho. 6 ḥbeye se wira a ewō nsase tamaa so; se yiedie ba a, ḥrenhunu, ḥbetena anweatam a awoo so, ne nkyene asase a obi nte soos so. 7 “Nhyira nka onipa a ḥde ne ho to Awurade so, na n’andasoo wō ne mu. 8 ḥbeye se dua a woadua no nsuo ho na ne nhini tene kō nsuo no mu. Se ahuhuro ba a, ḥnsuro; ne nhahan ye frōmm mmerē nyinaa. ḥnni ḥshaw biara wō afe a osuo ntō mu na ekō so so aba daa.” 9 Akoma ye mnaadaa sen adee nyinaa na ano nni aduro. Hwan na ḥbete n’ase? 10 “Me Awurade, mēpēpēs akoma mu na mehwēhwē adwene mu, gyina so de tua onipa ka sedēe n’abrabō tee.” 11 Sedēe akokohwedēe a ḥhwane nkosua a eyē ḥno na ḥtoes so, saa ara na onipa a ḥnya sika a ḥmfā ekwan pa so tee. Se wōbu ne nkwa nna mu mmienu a wōbēgya no mu, na awiees no, ne kwasea beda adi. 12 Animuonyam ahennwa a esi kronkronbea ho no firi ahyeasē no, ehō na yesom. 13 Ao, Awurade, Israel anidasoo, wōn a wōpa w’akyi nyinaa ani bewu. Wōn a wōtwe wōn ho firi wo ho no, wōbesie wōn efiri se wōagya Awurade a oye nkwa asutire. 14 Sa me yadee Ao, Awurade, na me ho betō me; gye me na menya nkwa, na wo ne ḥbaako a mekamfo wo. 15 Wōbisa me daa se, “Ehe na Awurade asem no wō? Ma emmra mu seesei!” 16 Merrnwane mfiirii m’adwuma se wo dwanhwefoo; wonim se mempēe abasamutuo da. Dee efiri m’anon

ye pefee wō w'anim. **17** Nhungahuna me; wo ne amma me a, ennee mesane adwene papa a mepree se me dwanekbea wo amanehunu da. **18** Ma won meye noo no ho. **11** “Na afei ka kyere Yudafoo ne a wōtaa me anim nguase, na yi me firi ahohora won a wotete Yerusalem se, ‘Yei ne dee Awurade mu. Ma won mm̄o hu, nanso mma me bo ntu. Ma see: Hw! Mede amanehunu reba mo so, na mereye amanehunu da no mm̄ra won so; fa ḥawprenu nhyeheyee a etia mo. Eno enti mo mu biara nnane see won. **19** Yei ne dee Awurade ka kyere me, ‘Ko mfiri n'akwammone so na monsiesie mo akwan na kōgyina nnipa no əpono a Yuda ahemfo di ho ne mo nnneyee.’ **12** Nanso wōbēbu se, ‘Eho nni ahyenfirie no; kōgyina Yerusalem apono a aka no mfasoo. Yebeko so adi yen ara yen nhyeheyee so; nso ano. **20** Ka kyere won se, ‘Montie Awurade yen mu biara beye asooden a əfiri n'akoma bōne asem, Ao Yuda ahemfo ne Yudafoo nyinaa ne won mu.’” **13** Eno enti dee Awurade see nie, “Mommisa a wōtete Yerusalem a wōfa saa apono yi mu. **21** wō amanaman no mu se, hwan na wate biribi sei Yei ne dee Awurade see: Monhwē yie na moansoa pen? Əbaabunu Israel aye adee bi a eyē hu yie. **14** nnesoa Homeda anaa moamfa amfa Yerusalem Sukyeremma a əwə Lebanon nane firi nsanee mu apono mu. **22** Monnsoa adesoa mfiri mo afie mu na abotan no so anaa? Nsuo wiridudu a n'atifi wō monnye adwuma biara Homeda, na mmom monye akyirikyiri gyae sene anaa? **15** Nanso, me nkurofō Homeda no kronkron, s̄edee mehyee mo agyanom were afiri me. Wōhye nnuhwam ma ahoni huhuo, no. **23** Nanso wōantie na wōammi; wōyee asooden, a ema won suntisunti wō won akwan so ne tete wōantie na wōampe nteneso. **24** Nanso se mohwe atempōn so. Wōma wōfa akwan nkyen ne akwan yie na moye əsetie ma me a, na moamfa mnesoa a wōmmoe so. **16** Wōn asase beda mpan, na aye amfa saa kuropon yi apono mu Homeda, na se moye adee a wōbēbu no animtia daa; won a wōtwam Homeda no kronkron a monnye adwuma biara a, **25** ho no ho bedwiri won na wōbewosowoso won ti. ennee ahemfo a wōte Dawid ahennwa so ne won **17** Mēbō won ahwete wō won atamfoo anim te se adwumayefōo befa saa apono yi mu. Won nyinaa dees apuees mframā yē no. Medane m'akyi akyere beba a wōtete nteaseenam mu ne aponko so, a Yuda mmarima ne won a wotete Yerusalem ka ho, na nnipa betena kuropon yi mu daa nyinaa. **26** Nnipa befiri Yuda nkuro ne nkuraase a atwa Yerusalem ho ahyia no aba. Wōbefiri Benyamin asase ne atœes fam nkoko so. Wōbefiri mmepo mantam ne Negeb aba a wōde əhyee afōrebōdee ne afōrebo, aduane afōrebōdee, nnuhwam ne aseda afōrebōdee reba papā so ka anaa? Nanso wōatu amena ama me. Kae Awurade efie. **27** Nanso, se moanye əsetie amma se me, anye Homeda no kronkron, na se mosoa adesoa biara fa Yerusalem apono mu Homeda a, ennee mseso ogya a ərennum da wō Yerusalem apono mu na abehye n'aban hodoo', sei na Awurade see.”

18 Yei ne Awurade asem a əbaa Yeremia nkyen.

2 “Ko ənwomfo no efie, na ehō na mede m'asem no bema wo.” **3** Eno enti, mekō ənwomfo no efie na mehunuu no se, əreye adwuma wa ne ntwhodee so. **4** Nanso kukuo a na əde dōtee no reye ho adwuma no seee wō ne nsa mu; eno enti ənwomfo no yee kukuo fofor, sedee eyē pa ara ma no. **5** Afei, Awurade asem baa me nkyen se: **6** “Ao, Israel fiefōo, merentumi nyē mo s̄edee ənwomfo yi ye anaa?” Awurade na əsee. “Sedee dōtee tee wō ənwomfo nsa mu no, saa ara na motee wō me nsa mu, Ao Israel fiefōo. **7** Se ebere biara meka se ese se wōtutu əman bi anaa ahennie bi ase, dwere won, see won a, **8** na se əman a mebō no kōko no sakra firi ne bone ho a, mesesa m'adwene na meremfa amanehunu a mesusui se me de bēba won so mma bio. **9** Na se mmere fofor bi meka se, ese se wōkyekyere əman anaa ahennie bi gye no si ho, **10** na se əye bōne wō m'ani so na wanye əsetie

amma me a, ennee mesane adwene papa a mepree se me dwanekbea wo amanehunu da. **11** “Na afei ka kyere Yudafoo ne a wōtaa me anim nguase, na yi me firi ahohora won a wotete Yerusalem se, ‘Yei ne dee Awurade see: Hw! Mede amanehunu reba mo so, na mereye amanehunu da no mm̄ra won so; fa ḥawprenu nhyeheyee a etia mo. Eno enti mo mu biara nnane see won. **19** Yei ne dee Awurade ka kyere me, ‘Ko mfiri n'akwammone so na monsiesie mo akwan na kōgyina nnipa no əpono a Yuda ahemfo di ho ne mo nnneyee.’ **12** Nanso wōbēbu se, ‘Eho nni ahyenfirie no; kōgyina Yerusalem apono a aka no mfasoo. Yebeko so adi yen ara yen nhyeheyee so; nso ano. **20** Ka kyere won se, ‘Montie Awurade yen mu biara beye asooden a əfiri n'akoma bōne asem, Ao Yuda ahemfo ne Yudafoo nyinaa ne won mu.’” **13** Eno enti dee Awurade see nie, “Mommisa a wōtete Yerusalem a wōfa saa apono yi mu. **21** wō amanaman no mu se, hwan na wate biribi sei Yei ne dee Awurade see: Monhwē yie na moansoa pen? Əbaabunu Israel aye adee bi a eyē hu yie. **14** nnesoa Homeda anaa moamfa amfa Yerusalem Sukyeremma a əwə Lebanon nane firi nsanee mu apono mu. **22** Monnsoa adesoa mfiri mo afie mu na abotan no so anaa? Nsuo wiridudu a n'atifi wō monnye adwuma biara Homeda, na mmom monye akyirikyiri gyae sene anaa? **15** Nanso, me nkurofō Homeda no kronkron, s̄edee mehyee mo agyanom were afiri me. Wōhye nnuhwam ma ahoni huhuo, no. **23** Nanso wōantie na wōammi; wōyee asooden, a ema won suntisunti wō won akwan so ne tete wōantie na wōampe nteneso. **24** Nanso se mohwe atempōn so. Wōma wōfa akwan nkyen ne akwan yie na moye əsetie ma me a, na moamfa mnesoa a wōmmoe so. **16** Wōn asase beda mpan, na aye amfa saa kuropon yi apono mu Homeda, na se moye adee a wōbēbu no animtia daa; won a wōtwam Homeda no kronkron a monnye adwuma biara a, **25** ho no ho bedwiri won na wōbewosowoso won ti. ennee ahemfo a wōte Dawid ahennwa so ne won **17** Mēbō won ahwete wō won atamfoo anim te se adwumayefōo befa saa apono yi mu. Won nyinaa dees apuees mframā yē no. Medane m'akyi akyere beba a wōtete nteaseenam mu ne aponko so, a Yuda mmarima ne won a wotete Yerusalem ka ho, na nnipa betena kuropon yi mu daa nyinaa. **26** Nnipa befiri Yuda nkuro ne nkuraase a atwa Yerusalem ho ahyia no aba. Wōbefiri Benyamin asase ne atœes fam nkoko so. Wōbefiri mmepo mantam ne Negeb aba a wōde əhyee afōrebōdee ne afōrebo, aduane afōrebōdee, nnuhwam ne aseda afōrebōdee reba papā so ka anaa? Nanso wōatu amena ama me. Kae Awurade efie. **27** Nanso, se moanye əsetie amma se me, anye Homeda no kronkron, na se mosoa adesoa biara fa Yerusalem apono mu Homeda a, ennee mseso ogya a ərennum da wō Yerusalem apono mu na abehye n'aban hodoo', sei na Awurade see.”

18 Yei ne dee Awurade see: “Ko na kōtō dōtee kuruwa firi ənwomfo nkyen. Fa nnipa no mpanimfo no mu bi ne asəfōo no mu bi ka wo ho **2** na firi adi kō Ben Hinom Bənhwa a eben Pothed Epono ano no. Ehō na pae mu ka nsem a meka kyere wo no, **3** se, ‘Montie Awurade asem, Ao Yuda ahemfo ne Yerusalemfo. Yei ne dee Asafo Awurade Israel Onyankopon see: Montie, mede amanehunu reba ha, na obiara a obete no aso mu beye no yənn. **4** Efiri se, wōagya me na wōde ha ama ananafo anyame; wōahye afōrebōdee wō so mu.

19 Yei ne dee Awurade see: “Ko na kōtō dōtee kuruwa firi ənwomfo nkyen. Fa nnipa no mpanimfo no mu bi ne asəfōo no mu bi ka wo ho **2** na firi adi kō Ben Hinom Bənhwa a eben Pothed Epono ano no. Ehō na pae mu ka nsem a meka kyere wo no, **3** se, ‘Montie Awurade asem, Ao Yuda ahemfo ne Yerusalemfo. Yei ne dee Asafo Awurade Israel Onyankopon see: Montie, mede amanehunu reba ha, na obiara a obete no aso mu beye no yənn. **4** Efiri se, wōagya me na wōde ha ama ananafo anyame; wōahye afōrebōdee wō so

ama anyame a wən anaa wən agyanom, anaa Yuda **E**ho na wo ne wo nnamfonom a wohyeə wən ahemfo nhunuu wən da, na wəde mogya a edi bem nkɔmторo no nyinaa bewuwu na wəasie mo.” 7 ahye ha ma. 5 Wəasisi Baal soronsorommea se wode Ao, Awurade, woadaada me; na mapene so ama ogya behye wən mmammarima se aforebadee ama woadaada. Wətwee me da mu nyinaa; na obiara Baal, adee a manhye anaa mammo so, anaa amma sere me. 8 Ebere biara a məkasa no, meteam pae m'adwene mu. 6 Eno enti, monhwə yie na nna bi mu ka akakabensem ne əseee. Enti Awurade asem reba, Awurade na əsee, a nnipa remfre ha se Tofet de ahohora ne nsopa abre me da mu nyinaa. 9 Se anaa Ben Hinom Bənhwa bio, na mmom, Okum meka se, “Meremmo ne din anaa merenkasa wə Bənhwa. 7 “Məsəe Yuda ne Yerusalem nhyeheyee ne din mu” a, n'asəm te se ogya wə m'akoma mu, wə ha. Məma wəatotə wə akofena ano wə wən ogya a wəde ahye me nnompe mu. Mede ahye me atamfoo a wərepe wən nkwa no anim, na mede mu abre nokorem, merentumi. 10 Mete asomusem wən afunu bəma ewiem nnomaa ne asase so mmoa bebree se, “Ehu wə baabiara! Montoa no! Momma se wən aduane. 8 Məsəe saa kuropən yi na maye yənkətoa no!” Me nnamfonom nyinaa retwen se no animtiabudee; wən a wətwam hə no nyinaa ho mewatiri, na woka se, “Ebia wəbedaada no; na bedwiri wən, na n'apirakuro no enti wəbedi ne ho yəatumi ato ne so were.” 11 Nanso, Awurade ka me few. 9 Məma wəawe wən mmammarima ne wən ho se dəmmarima; enti m'ataafoo besuntisunti na mmammaa nam, na wəbefiri ahohia a atamfoo a wərentumi nnyina. Wəbedi inkoguo na wən anim wərepe wən nkwa no tua de beba wən so no mu awe begu ase pasaa; wən were remfiri wən nsopa no da. wən ho wən ho nam.” 10 “Afei, bə kuruwa no wə 12 Ao, Asafo Awurade! Wo a wəssə əteneneeni hwə wən a wəka wo ho no anim ma wənhwə, 11 na ka na wəpərəpə akoma ne adwene mu, ma menhunu kyere wən se, ‘Yei ne dee Asafo Awurade see: Məbo w'awereto wə wən so, efiri se mede m'asəm dane wo. saa əman yi ne kuropən yi sədəe wəabə ənwomfoo 13 Monto dwom mma Awurade! Monyi Awurade aye! kuruwa yi a wərentumi nsiesie bio. Wəbesie awufoo Əgye ohiani nkwa firi amumuyefoo nsam. 14 Nname wə Tofet kəsi se, əho bəyə ma. 12 Sei ara na məye saa nka da a wəwoo me! Nhyira mpare əda a me maame beaee yi ne wən a wətete so, Awurade na əsee. Məye woo me. 15 Nname nka onipa a əbəbə m'agya kuropən yi se Tofet. 13 Afie a əwo Yerusalem ne kasee, dee əmaa n'anı gyee, na əkaa se, “Wəawo Yuda ahemfo ahemfie ho begu fi te se Tofet ha. Afie əbabarima ama wo!” 16 Ma saa onipa no nyə se a, wəhyee nnuhwam wo adan atifi maa əsoro asafo nkuro a Awurade tuguie a wannya ahumməborə nyinaa na wəguu nsā maa anyame foforo.” 14 Afie no. Ma əntə osu anəpa, ne əko owigiyinae. 17 Efiri Yeremia sane firii Tofet, baabi a Awurade somaa se, wankum me wə awotwaa mu amma me maame no se ənkəhye nkəm hə no baee, na əbəgyinaa anye damena amma me. 18 Aden koraa na məfiri awotwaa mu puee behunuu ohaw ne awerəhoo na mede aniuwo rebəwie me nkwa nna yi?

21 Asem firi Awurade ho baa Yeremia nkyen ebere a, əhene Sedekia somaa Malkia babarima Pashur ne Maaseia babarima əsəfəo Sefaria kəo ne nkyen. Wəkaa se, 2 “Bisa Awurade, ma yen efiri se Babiloniahene Nebukadnessar ne yen rebədi ako. Ebia Awurade bəyə anwanwadec ama yen, sədəe əyəs mmere bi a atwam no na wafiri yen so ako.” 3 Na Yeremia buaa wən se, “Monka nkyere Sedekia se, 4 ‘Sədəe Awurade, Israel Onyankopon, see nie: Merebedane mo nsam akodec atia mo, dee mode reko atia Babiloniahene ne Babiloniafoo a wəwə əfasuo no akyi na wəatua mo kuropən no. Məboa na wən ano wə kuropən yi mu. 5 Me ara mede nsa a matene ne abasa a əyə den bekə atia mo wə abufuo, aniberec ne abufuhyye mu. 6 Məbəbə wən Mede Yuda nyinaa bəma Babiloniahene na wasoa a wətete kuropən yi mu ahwehwe fam; nnipa ne won aksa Babilonia anaase əde akofena bekunkum mmoa nyinaa, na əyaredəm a əyə hu bekunkum wən. 7 Eno akyi, Awurade asem nie, mede Yudahene Sedekia, n'adwumayefoo ne nnipa a wəwə kuropən bo ne Yuda ahemfo akoradee nyinaa. Wəbəfa no yi mu a əyaredəm, akofena ne ekəm ankunkum se afodee aksa Babilonia. 6 Na wo Pashur, ne wo won no bəma Babiloniahene Nebukadnessar ne fiefoo nyinaa bekə nnommumfia mu wə Babilonia. won atamfoo worepe wən nkwa no. Əde akofena

Onyankopon see, ‘Montie! Mede amanehunu a meka guu kuropən yi ne əho nkuraase no nyinaa so no beba wən so, efiri se wəyee kənsenee na wəantie me nsem.’”

20 Ebere a Imer a əye Awurade asoredan mu adwumayefoo so panin babarima əsəfəo Pashur tee se Yeremia rehye nkəm fa saa nneema yi ho no, 2 əmaa wəboroo Yeremia, na wəbəo no dua mu wo Benyamin Atifi Əpono a əwo Awurade asoredan no mu hə. 3 Adee kyee, a, Pashur sanee no no, Yeremia ka kyere se, “Awurade din a əde ama wo no nyə Pashur na mmom Magormisabib. 4 Na sei na Awurade see: ‘Məma wo ho aye hu ama w'ankasa ne wo nnamfonom nyinaa, w'ankasa de w'ani behunuu se wətoto wə wən atamfoo akofena ano. Mede Yuda nyinaa bəma Babiloniahene na wasoa won aksa Babilonia anaase əde akofena bekunkum wən. 5 Mede kuropən yi ahodee nyinaa bəma wən atamfoo; n'adwumayefoo se aba, ne nneema a əsom bo ne Yuda ahemfo akoradee nyinaa. Wəbəfa no se afodee aksa Babilonia. 6 Na wo Pashur, ne wo won no bəma Babiloniahene Nebukadnessar ne fiefoo nyinaa bekə nnommumfia mu wə Babilonia.

bekunkum wən; ərenhunu wən mməbə na ərennya ədii n'agya adee se Yudahene na wafiri ha no ho: ayamhyehyeem mma wən.' 8 "Ebio, ka kyere nnipa "Drensane mma bio. 12 Əbewu wə baabi a wəafa no se, 'Yei ne dee Awurade see: Hwe mede nkwa no nnommum akə ho; na ərenhunu saa asase yi əkwan ne owuo əkwan resi mo anim. 9 Obiara a bio." 13 "Nname nka dee əmfa əkwan tenenee so əte saa kuropon yi mu bəwu wə akofena anaa əkom nsi n'ahemfie, na ode nsisie si n'abansoro. Nname anaa əyaredəm ano. Nanso obiara əbəpue na əde nka dee əma ne əmanfooye adwuma kwa, na əntua ne ho akoma Babiloniafoo a wəabetua mo kuropon wən apaadie so ka. 14 Əka se, 'Mesi ahemfie kesee yi no, bəfa ne ho adi. 10 Mawe ahinam se, meye ama me ho dee əwo abansoro adan a emu soso.' kuropon yi bəne na ənye papa, Awurade na əse. Enti əye mpormma akeseeye wə mu; əde ntweneduro Wəde behye Babiloniahene nsa, na əde ogya behye dura mu na əde ahosu kəkə hyehye mu. 15 "Wowə no.' 11 "Dee əka ho ne se, ka kyere Yuda adehyefie ntweneduro bebree a na əma woye əhene anaa? se, 'Montie Awurade asem; 12 Ao Dawid efie, sei na Na w'agya nni aduane ne nsə anaa? Əyee dee əfa Awurade see: "Mommu atətentenenee anəpa biara; ne əkwan mu na ətene, enti esii no yie. 16 Ədii monnye dee wəabə no korəno no mfiri ne nhyesoofoo mməborəni ne ohiani asem maa wən, enti biribiara nsam, anye saa a m'abufuhyye besore na ahye se yee yie maa no. Na ənye yei na ekyere se obi nim me ogya əsiane bəne a moayə enti, ebəhye a obiara anaa?" Awurade na əse. 17 "Mo ani ne mo akoma rennum no. 13 Me ne mo anya, Jerusalem Mo a wə mfəasə bəne nko ara so, se mohwie mogya a mote bonhwa yi atifi abotan asaseta so, Awurade ədi bem guo na moye nhyesoo ne nsisie nso." 18 na əse, mo a moka se, "Hwan na əbetumi ako atia yən? Hwan na əbetumi ahyene yən hintabea?" 14 Metwe mo aso sedee əfata mo nneye, Awurade na əse. Meto mo kwaee mu ogya, a ebəhye biribiara a wurl! Aa n'ahoofe!" 19 Wəbesie no se afunuru. awta mo ho ahyia."

22 Yei ne dee Awurade see, "Siane kə Yudahene ahemfie na kəpae mu ka saa asem yi: 2 'Tie Awurade asem, Ao, Yudahene, wo a wote Dawid ahennwa so, wo, w'adwumayefoo ne wo nkurofəo a wəfa apono yi mu. 3 Yei ne dee Awurade see: Monnye dee wəabə no korəno mfiri ne hyesoofoo nsam. Monnye əhəhə, awisaa ne okunafoo bəne na monnye wən basabasa nso, na monnhwie mogya a ədi bem ngu wə ha. 4 Se moye ahwəyie na modi saa ahyedee yi so a, ənnəc ahemfio a wote Dawid ahennwa so ne wən adwumayefoo ne wən nkurofəo bəfa saa ahemfie apono yi mu, a wotete nteaseenam mu ne aponkə so. 5 Enti se moanni saa nhyeheyee yi so a, Awurade na əse, Meka me ho ntam se, saa ahemfie yi bedane fituo.'" 6 Dee Awurade ka fa Yudahene ahemfie ho nie: "Ewom se mede wo te se Gilead na wote se Lebanon mməpə atifi, nanso, meye wo se anweatam, se nkuro a obiara nte mu. 7 Mesoma aseefoo abetəa mo, obiara ne n'akodee, wəbetwitwa mo ntweneduro mpunam fefe no mu na wəato agu ogya no mu. 8 "Nnipa a wəffiri aman bebreə so bətwam wə kuropon yi so, na wəbebəsabisa wən ho won ho se, 'Aden enti na Awurade aye saa kuropon kesee yi sei?' 9 Na mmuaec no bəye se, 'Efiri se, waagya Awurade, wən Onyankopon apam no akosore anyame foforə asom wən.'" 10 Monnsu əhene a wafiri mu, na monni ne ho awerəhoo; mmom, monsu denden mma dee əko nnommumfa mu, efiri se ərensane n'akyi na ərenhunu asase a wəwoo no wə so no bio. 11 Na yei ne dee Awurade ka faa Yosia babarima Salum a

ədii n'agya adee se Yudahene na wafiri ha no ho: ədii n'agya adee se Yudahene na wafiri ha no ho: ayamhyehyeem mma wən.' 8 "Ebio, ka kyere nnipa "Drensane mma bio. 12 Əbewu wə baabi a wəafa no se, 'Yei ne dee Awurade see: Hwe mede nkwa no nnommum akə ho; na ərenhunu saa asase yi əkwan ne owuo əkwan resi mo anim. 9 Obiara a bio." 13 "Nname nka dee əmfa əkwan tenenee so əte saa kuropon yi mu bəwu wə akofena anaa əkom nsi n'ahemfie, na ode nsisie si n'abansoro. Nname anaa əyaredəm ano. Nanso obiara əbəpue na əde nka dee əma ne əmanfooye adwuma kwa, na əntua ne ho akoma Babiloniafoo a wəabetua mo kuropon wən apaadie so ka. 14 Əka se, 'Mesi ahemfie kesee yi no, bəfa ne ho adi. 10 Mawe ahinam se, meye ama me ho dee əwo abansoro adan a emu soso.' kuropon yi bəne na ənye papa, Awurade na əse. Enti əye mpormma akeseeye wə mu; əde ntweneduro Wəde behye Babiloniahene nsa, na əde ogya behye dura mu na əde ahosu kəkə hyehye mu. 15 "Wowə no.' 11 "Dee əka ho ne se, ka kyere Yuda adehyefie ntweneduro bebree a na əma woye əhene anaa? se, 'Montie Awurade asem; 12 Ao Dawid efie, sei na Na w'agya nni aduane ne nsə anaa? Əyee dee əfa Awurade see: "Mommu atətentenenee anəpa biara; ne əkwan mu na ətene, enti esii no yie. 16 Ədii monnye dee wəabə no korəno no mfiri ne nhyesoofoo mməborəni ne ohiani asem maa wən, enti biribiara nsam, anye saa a m'abufuhyye besore na ahye se yee yie maa no. Na ənye yei na ekyere se obi nim me ogya əsiane bəne a moayə enti, ebəhye a obiara anaa?" Awurade na əse. 17 "Mo ani ne mo akoma rennum no. 13 Me ne mo anya, Jerusalem Mo a wə mfəasə bəne nko ara so, se mohwie mogya a mote bonhwa yi atifi abotan asaseta so, Awurade ədi bem guo na moye nhyesoo ne nsisie nso." 18 na əse, mo a moka se, "Hwan na əbetumi ako atia yən? Hwan na əbetumi ahyene yən hintabea?" 14 Metwe mo aso sedee əfata mo nneye, Awurade na əse. Meto mo kwaee mu ogya, a ebəhye biribiara a wurl! Aa n'ahoofe!" 19 Wəbesie no se afunuru. Wəbetwe n'ase na wəato no atwene Yerusalem apono akyi." 20 "Monkə Lebanon nko su, momma wəntə mo nne wo Basan; monsu mfiri Abarim, efiri se wəadwəre mo mpamfooye nyinaa. 21 Meboə wo kəkə, ebəre a na əye wo se w'asom adwo wo, nanso wokaa se, 'Merentiel! Yei ne əkwan a wonam so firi wo mmerante bere mu; woanye əsetie amma me. 22 Mframa bəbə wo nnwanhwefoo nyinaa əko, na w'ampamfooye nyinaa bəkə nnommumfa mu. Afei w'ani bəwu na w'anim agu ase əsiane w'amumuyə nyinaa enti. 23 Mo a mote Lebanon, na modeda ntweneduro adan mu, ərenkyere koraa, se əyea ba mo so a, mobesi apene te se əbaa a əreko awo. 24 "Nokorem, se mete ase yi," Awurade na əse, "Mpo se wo Yehoiakin, Yudahene Yehoiakin babarima yee me nsa nifa so nsəano kaa a, anka meworo wo. 25 Mede wo bəma wən a wərehwəhə wo kra, wən a wosuro wən no; Babiloniahene Nebukadnessar ne Babiloniafoo. 26 Məpam wo ne wo maame a əwoo wo akəgū əman foforə so, baabi a ənye hə na wəwoo mo mu biara, əhəna mo baanu bəwu. 27 Morensane mma asase a mo kən də se mobesane aba so no bio." 28 Aden enti na saa əbarima Yehoiakin te se ayowaa a abə, adee a obiara mpe anaa? Aden enti na wəberəpam əne ne mma, akəgū asase a wənnim so so? 29 Ao, asase, asase, asase! Tie Awurade asem! 30 Yei ne dee Awurade see: "Montwərə əbarima yi ho asem nto hə te se obi a ənni ba, əbarima a ərennya nkəsəo ne nkwa nna nyinaa na n'asefəo mu biara renya nkəsəo, na wən mu biara rentena Dawid ahennwa so na wərenni Yuda so əhene bio."

23 "Nname nka nnwanhwefoo a wəsəe na wohwete me nnwankuo no" Awurade na əse.

2 Eno enti yei ne dee Awurade, Israel Onyankopon, ḥbehwé anaa ḥbetie n’asém? Hwan na waye aso ate ka kyere ahwéfoo a wóhwé me nkurófoo so nie: n’asém? **19** Hwe, Awurade ahum betu abufuhyees “Esiáne se, moabó me nnwankuo ahwetee, na mu, ntwhahoframa bedi kyinhyia wó amumuyéfoo moapam wón na moanhwé won so yie no enti, mede mpampam. **20** Awurade abufuo rennwo kósi se asotwe bëbre mo wo mo bone a moaye no nti,” dee ḥbewie n’akoma mu nhýehyee nyinaa. Nna a eeba Awurade see nie. **3** “Me ara ankasa mëboaboa me no mu no mobete asee yie. **21** Mansoma saa adiyifoo nnwan nkaee no affifiri aman a mapam won akó ho yi, nanso wóde won asém akyinkyini; manto won nyinaa no so na mede won besane aba won adidibea nkra biara, nanso wóahye nkóm. **22** Se wókaa bio, baabi wóbewowo na won ase atre. **4** Na meyi m’agynatufó ho a, anka wóbepae mu aka m’asém nnwanhwéfoo a wóbehwé won so, na wórensuro na akyere me nkurófoo na ama wóatwe won ho afiri wóremmo hu bio na won mu baako mpo renyera.” won akwammone ne won nneyee bône ho. **23** “Meyé Awurade na osee. **5** “Nna bi reba,” Awurade na osee, Onyankopon a meben nko ara anaa,” Awurade na “Mémá tenenee dubaa bi so ama Dawid, ñhene bi a osee, “na mennyé Onyankopon a mewó akyirikyiri ḥbedi adee nyansa mu na waye dee etene ne dee nso? **24** Obi betumi de ne ho asie baabi a merentumi eyé wo asase yi so. **6** Ne mmire so, wóbegye Yuda nhunu no anaa?” Awurade na osee. “Menyé osooro nkwa na Israel betena ase wo asomdwóee mu. Yei ne asase so ma anaa?” Awurade na osee. **25** “Mate ne edin a wóde bëfri no: Awurade Yen Tenenee. **7** dee adiyifoo a wóde medin hye nkómotoro no keka. Na afei nna bi reba,” Awurade na osee, “a nnipa Wokeka se, ‘Mesoo daee! Mesoo daee!’ **26** Yei bekó so renka bio se, ‘Nokorem se Awurade te ase yi, dee akosi da ben wo atoro adiyifoo yi akoma mu? Won a ñyíi Israelfoo firii Misraim,’ **8** na mmom, wóbeka se, wóbó won tirim hye nnaadaa nkóm? **27** Wódwene ‘Nokorem se Awurade te ase yi, dee ñyíi Israel asefó se daee a wókeka kyerekyere won ho no bëma me firii atifi asase so ne aman nyinaa a ñpamoo won nkurófoo were afiri me din, sëdee Baalsom enti won koo ho no so.’ Na afei wobetena won ankasa asase agyanom were firii me din no. **28** Ma odiyifoo a so.” **9** Efá adiyifoo no ho no: M’akoma abubu wo me waso daee no nka n’adaeso, na ma dee ñwó m’asém mu; me nnompe nyinaa woso. Mete se ñsabofoo, no nka no nokorem. Na edeen na ntete ne ayuo mete se obi a nsá aboro noo, esiane Awurade ne wó ye?” Awurade na osee. **29** “Na m’asém nte se ne nsem kronkron no enti. **10** Awareséefoo ahye ogya?” Awurade na osee, “Ente se asaee a ñpaapae asase no so ma; nñome no enti asase no awo wesee ñbotan mu nketenkete anaa? **30** “Eno nti,” Awurade adidibea a ñwó anweatam no so ahye. Adiyifoo no na osee, “mekyi adiyifoo a wófa nsem a efiri won nam ekwan bône so de won tumi ye dee entene. yñkonóm nkyen, na wópae mu ka no sëdee efiri **11** “Odiyifoo ne ñsabofoo nyinaa nsuro Onyankopon; me nkyen no. **31** Aane,” Awurade asém nie, “mekyi m’asoredan mu mpo mehunu won amumuyésem,” saa adiyifoo a wóde won ankasa tekremawoo ka Awurade na osee. **12** “Eno enti, won ekwan so beye se, ‘Awurade na osee.’ **32** Nokorem, mekyi won a torotorotoro; wóbepam won akó esum mu na ehó wóhye adaeeso ho nkómotoro,” Awurade na osee. na wóbehwéhwe ase. Mede amanehunu bëba won “Wóka kyere won na wóde atoro nsem daadaa me so wó afe a wóbetwe won aso mu no,” Awurade nkurófoo ma wófom ekwan, nso mensoomaa won na na osee. **13** “Samaria adiyifoo mu no mehunuun mennyii won. Won ho nni mfasoo mama saa nnipa yi saa atantannee yi: Wóde Baal hyee nkóm nam koraa,” Awurade na osee. **33** “Se saa nnipa yi, anaa so maa me nkurófoo Israelfoo fom ekwan. **14** Na odiyifoo anaa ñsabofoo bisa mo se, ‘Edeen ne Awurade Yerusalem adiyifoo mu no mahunu adee a eyé hu: adiyisem no a?’ Monka nkyere won se, ‘Adiyisem Wósee awadee na wódi atoro. Wóhye won a wóye ben? Mepo mo, Awurade na osee.’ **34** Se odiyifoo bône no mpamuden, enti obiara nntwe ne ho mfiri bi, ñsabofoo bi anaa obi foforo si so dua se, ‘Awurade n’amumuyésem ho. Won nyinaa te se Sodom ma adiyisem ni’ a, metwe saa ñbarima no ne ne fiefoo me; na Yerusalemfo te se Gomora.’ **15** Eno enti, aso. **35** Yei ne dee mo mu biara kó so ka kyere ne yei ne dee Asafo Awurade see fa adiyifoo no ho: yñko anaa ne busuani: ‘Awurade mmuaee ne sen?’ “Mémá wóadi aduane a eyé nwono na wóanom nsuo Anaa ‘Edeen na Awurade aka?’ **36** Nanso ense se a awuduro wó mu, efiri se Yerusalem adiyifoo enti, mobó ‘Awurade adiyisem’ so bio; efiri se, obiara abóñefosem ahye asase yi so ma.” **16** Yei ne dee Asafo asém beye n’adiyisem, ne saa enti modanedane Awurade see: “Monntié nkóm a adiyifoo no hye nsem a efiri Onyankopon, Teasefóo, Asafo Awurade kyere mo; wóma mo nya anidasoo a ñnni nnyinasoo. yén Onyankopon nkyen mu. **37** Yei ne dee moko so Wóka so ka kyere won a wóbu me animtia mo?” Anaa ‘Edeen na Awurade aka?’ **38** ñwom, mosi se, ‘Awurade se: Mobeña asomdwóee.’ Na won so dua se, ‘Yei ne Awurade adiyisem’ nanso sei na a wódi won akomadenye akyi no nyinaa, wóka Awurade ka: Mokaa se, ‘Yei ye Awurade adiyisem,’ kyere won se, ‘Dhaw biara remma mo so.’ **18** Na wó ebere a maka akyere mo se monnka saa nsem yi won mu hwan na waka Awurade agyinatufó ho se bio. **39** Afei, nokorem, me were befiri mo, na mapam

mo ne kuropon a mede maa mo ne mo agyanom
afiri m'ani so. **40** Na mede daa animguasee, ne daa
ahohora a were remfi da beba mo so."

Afei dee Asafo Awurade see nie: "Esiane se moantie me nsem no enti, **9** mfre atifi fam nmipa nyinaa ne m'akoa Babiloniahene Nebukadnessar," Awurade na osee, "na mede won abeko atia saa asase yi ne sotefoo, ne amanaman a woatwa ho ahyia nyinaa. Mese wən pasaa na maye wən ahodwiredees ne fedidees, ne amamfo afebo. **10** Meyi ahosane ne anigyees nnyegyees, ayeforokunu ne ayeforoyere nne, oyuyammoo nnyegyees ne kanea hann afiri won mu. **11** Oman mu no nyinaa bedane asase wesee, na saa amanaman yi besom Babiloniahene mfirinhyia aduɔson. **12** "Na mfirinhyia aduɔson awiees no, metwe Babiloniahene ne ne oman, Babiloniafo asase aso wo won amumuyé ho, medane no amanfo afebo," sedees Awurade see nie. **13** "Mema asotwe a mahye atia asase no nyinaa aba won so, dee woatwero wo nwoma yi mu na Yeremia ahye ho nkɔm atia aman no nyinaa no. **14** Won ankasa dee, amanaman bebree ne ahempon de won beye nkoo; na metua won nneyees ne won nsa ano adwuma so ka." **15** Yei ne dee Awurade, Israel Onyankopon, ka kyere me: "Gye saa kuruwa yi a m'abufuhyees nsā ahye no ma yi, na ma amanaman a mesoma wo won nkyen no nyinaa nnom. **16** Se wonom a, wobeto ntintant na woabobo dam esiane akofena a mesoma aksa won so no enti." **17** Enso enti, meggye kuruwa no firii Awurade nsam, na memaa amanaman a osomaa me won nkyen no nomees: **18** Yerusalem ne Yuda nkuro, n'ahemfo ne ne nnwumayefoo se wonye aseedee, ahodwiredees, fedidees ne nnamee, sedees wotee enne da yi, **19** Misraimhene Farao, n'asomfoo, n'adwumayefoo ne ne manfoo nyinaa, **20** amanfrafoo a woowə ho nyinaa; Us ahemfo; Filistifoo ahemfo (a eye Askelon, Gasa, Ekron ne nnipa a woagya won wo Asdod); **21** Edom, Moab ne Amon; **22** Tiro ne Sidon ahemfo nyinaa; ne ahemfo a woowə mpoano aman a woowə epo agya no; **23** Dedan, Tema, Bus ne nnipa a wotete akyirikyiri no; **24** Arabia ahemfo ne amanfrafoo ahemfo nyinaa a wotete anweatam so no. **25** Simri, Elam ne Media ahemfo nyinaa; **26** ne ahemfo a woowə atifi fam nyinaa, won a woben ne won a woowə akyirikyiri, ne won mu biara, asase so ahennie ahodoo. Na won nyinaa akyi no Sesakhene nso benom bi. **27** "Afei, ka kyere won se, 'Yei ne dee Asafo Awurade, Israel Onyankopon see: Monnom, mommobo na momfefe, na mohwehwe ase a monnisore bio, esiane akofena a mesoma aba mo so enti.' **28** Na se woampes se wogye wo nsam kuruwa no nom a, ka kyere won se, 'Yei ne dee Asafo Awurade see: Esé se monom! **29** Monhwé, merebefiti asees de amanehunu aba kuropon a me Din da so no so, na mobefa mo ho adi a worenthe mo aso anaa? Wobetwe mo aso, efiri se merefre akofena aba won a wotete asase no so nyinaa so, Asafo Awurade na osee.' **30** "Afei, hye nssm yi nyinaa ho nkam tia won, na ka kyere won

24 Babiloniahene Nebukadnessar faa Yudahene
Yehoiakin a የሃይ የዕዳልክም babarima, n'adwumayefoo, n'adwumfoo ne n'atomfoo a wōwō Yuda firii Yerusalem koo nnommumfa mu wo Babilonia no akyi no, Awurade kyere me borodoma nkenten mmienu a wode asisi Awurade asoredan no anim. **2** Kenten baako mu borodoma no ye papa te se dee ebere ntēm; borodoma a ewō kenten a eka ho no mu no nyē mma sēdee wōdīe mpo. **3** Na Awurade bisaa me se, “Edeē na wohunu, Yeremia?” Mebuāa se, “Borodoma, dee ሚያ pa ara, ne dee ሚያ mma sēdee wōdīe mpo.” **4** Ena Awurade asem baa me nkyen se, **5** “Yei ne dee Awurade, Israel Onyankopon see: ‘Borodoma papa no gyina ho ma atukofoo a wofiri Yuda, won a metwaa won asuo koo Babilonia asase so no. **6** Mēma m'ani aku won ho, ama won yiedie, na mēsane de won aba ha bio. Mēsiesie won na merensee won. Medua won, na merentu won ase. **7** Mēma won akoma a wode behunu me se, me ne Awurade. Wōbeyē me nkurofōo, na mēye won Onyankopon, efiri se, wode won akoma nyināa besane aba me nkyen. **8** “Nanso te se borodoma a ሚያ no, dee ሚያ mma sēdee wōdīe mpo no,’ dee Awurade see nie, ‘saa ara na mēye Yudahene Sedekia, n'adwumayefoo ne Yerusalem nkaeefoo, se wōte asase yi so anaa wote Misraim. **9** Mēma won aye akyiwadee ne mfomsodee ama ahennie a ewō asase so nyināa, wōbeyē aholhora na wōabo won din bōne, wōbeyē asredee ne mmusuo baabiara a mēpam won ako. **10** Mesoma akofena, ekōm ne yaredom ako won so kosi se wōbesee won koraa afiri asase a mede maa won ne won agyanom.”

25 Asem a εfa Yudafoø nyinaa ho baa
Yeremia nkyen wø Yudahene Yosia babarima
Yehoiakim, adedie afe a εtø so εnan a εye
Babiloniahene Nebukadnessar adedie afe a εdi εkan.
2 Enti odiyifoo Yeremia ka kyereε Yudafoø ne won
a wøtete Yerusalem nyinaa se, **3** Mfee aduonu
mmiensa nie, εfiri Yudahene Amon babarima Yosia
adedie afe a εtø so dumiena besi enne, Awurade
asem aba me so na makasa akyere mo mpen bebree,
nanso monntieε. **4** Mpo Awurade asoma n'asomfoø
a wøye n'adiyifoo aba mo nkyen mpen bebree,
na montiee wøn, na monyee aso mmaa wøn. **5**
Wøkaa se, "Mo mu biara mfiri n'akwan bone ne
ne nneyee bone ho, na mobetumi atena asase a
Awurade de maa mo ne mo agyanom no so afebaø.
6 Monni anyame foforo akyi nkøsom wøn nsore
wøn; mommføa dee mode mo nsa aye no nhye me
abufuo. Afei merenha mo." **7** "Nanso moanntie
me," Awurade na øseε, "na mode dee mode mo nsa
aye ahye me abufuo, na mode əhaw aba mo so." **8**

se, “Awurade bəfiri soro abobom; əbəma ne nne no ne adiyifoo no ka kyerees adwumayefoo no ne so afiri ne tenabea kronkron hə, na wabobo mu nnipa no nyinaa se, “Ese se wəbu saa əbarima yi denden atia n’asase. Əbeteam te se wən a wotiatia kumfo, əfiri se wahye nkəm atia kuropon yi. Moate bobe aba so, əbeteam agu won a wətete asase no wo mo asom!” 12 Na Yeremia kasa yii ne ho ano so. 31 Hooye begyegye aksa nsase ano, na Awurade wo adwumayefoo ne nnipa no nyinaa anim se, bəbə kwaadu atia amanaman; əbebu adasamma “Awurade somaa me se, memmenhye nkəm ntia efie nyinaa aten na əde amumuyefoo ama akofena,” yi ne kuropon yi sədəe moate no nyinaa. 13 Na afei Awurade na osee. 32 Yei ne dee Asafo Awurade montenetene mo akwan ne mo mneyee, na monye see: “Monhwel! Amanehunu retretre firi əman so əsetie mma Awurade, mo Onyankopon. Na Awurade kə əman foforo so; ahum kəsəe bi rema ne ho so betwen, na əremfa amanehunu a ərəe se əde ba afiri nsase ano.” 33 Saa əbere no, wən a Awurade mo so no mma bio. 14 Me dees, mewə mo nsam; akunkum wən no bededa baabiara, firi asase ano mobetumi aye me sədəe əye na etene wə mo ani kəsi ano noho. Worensu wən na wəremmoaboa so. 15 Nanso monkae se, se mokum me a, moahwie wən ano na worense wən, na wəbəye se sumina mogya a edi berm agu, na eso afədie bəba mo so, a egugu fam. 34 Monsu na montwa adwo, mo kuropon yi so ne wən a wətete mu so; na nokorem nnwanhwefoo; mommunituni wə mifuturo mu Awurade na wasoma me se memmekə nsəm yi mo nnwankuo ntuanofoo. Mokum berə no aduru nyinaa nnwu mo asom.” 16 Na adwumayefoo no ne mobehwehwe ase, na moabobo nketenkete te se nnipa no nyinaa ka kyerees asofoo no ne adiyifoo no nkukuo a ənye den. 35 Nnwanhwefoo no rennya se, “Ene se wəbu saa əbarima yi kumf! Wakasa baabiara nnwane nkə na nnwankuo no ntuanofoo akyere yen wə Awurade, yen Onyankopon din mu.” no rennya ekwan nnwane. 36 Montie nnwanhwefoo 17 Na asase no so mpanimfoo no mu bi səreee na no su, ne nnwankuo no ntuanofoo agyaadwotwa, wəka kyerees badwa no nyinaa se, 18 “Mika a əfiri əfiri se Awurade resəe wən mmoa adidibea. 37 Esere Moreset hyee nkəm Yudahene Hesekia bere so. Əka nsase a asomdwooe wo soō no bəda mpan esiane kyerees Yudafooo nyinaa se, ‘Yei na Asafo Awurade Awurade abufuhyye no enti. 38 Na wən asase bəda see: “Wəbefuntum Sion te se afuo. Na Yerusalem mpan te se gyata a əfiri ne tu mu esiane əhyəsəfoo bəye mmubui na asoredan no kokə bəye se nkəfie no akofena ne Awurade abufuhyye no enti.

26 Yehoiakim a əye Yudahene Yosia babarima adedie ahyəsəe mfee no, saa asem yi firi Awurade nkyen baae: 2 “Yei ne dee Awurade see: Gyina Awurade efie mu abannwa hə, na ka kyere nnipa a wofiri Yuda nkuro mu besom wə Awurade efie mu nyinaa. Ka dee mehye wo no nyinaa kyere won; nnyi asem biara mifiri mu. 3 Ebia wəbetie, na won mu biara asane afiri n’akwammonē so. Se əba saa a, metwen, na meremfa amanehunu a won bone enti, mepəe se mede ba wən so no mma bio. 4 Ka kyere wən se, ‘Dee Awurade see nie: Se moantie me, na moanni me mmara a mahye mo no so, 5 na se moantie nsəm a m’asomfoo adiyifoo a mesoma won mo nkyen əbere biara no ka kyere mo no a, (mpo monntiee wən), 6 ennee, meye efie yi se Silo, na kuropon yi aye nmomedee wə asase so aman nyinaa mu.” 7 Asəfoo, adiyifoo ne nnipa no nyinaa tee se Yeremia reka saa nsəm yi, wo Awurade efie ha. 8 Na Yeremia wiee nsəm a Awurade ka kyerees no se ənka nkyere nnipa no nyinaa no ka no, asəfoo no, adiyifoo ne nnipa no nyinaa to hyee no so kaa se, “Ese se wo wu! 9 Aden na wohye nkəm wə Awurade din mu se, efie yi bəye se Silo na kuropon yi beda mpan a obiara ntēa so anaa?” Na nnipa no nyinaa betwaa Yeremia ho hyiae wo Awurade efie ho. 10 Əbere a Yuda adwumafoo tee saa nsəm yi no, wofirri ahemfie hə foro kəə Awurade efie kətenaa efie no Epone Foforo no ano. 11 Ena asəfoo

əfiri se: “Fa mmeamduua ne nkyehoma ye kənnua sen wo kən mu. 3 Fa nkra ma abofoo a waaba Yudahene Sedekia nkyen wə Yerusalem na wəmfə nkəma ahemfo a wəwo Edom, Moab, Amon, Tiro ne Sidon. 4 Fa nkra kəma won wuranom se: Yei ne dee Asafo Awurade, Israel Onyankopon see, ‘Ka yei kyere wo

27 Yudahene Yosia babarima Sedekia adedie ahyəsəe no, asem yi firi Awurade hə baa Yeremia nkyen se, 2 Yei ne dee Awurade ka kyerees me: “Fa mmeamduua ne nkyehoma ye kənnua sen wo kən mu. 3 Fa nkra ma abofoo a waaba Yudahene Sedekia nkyen wə Yerusalem na wəmfə nkəma ahemfo a wəwo Edom, Moab, Amon, Tiro ne Sidon. 4 Fa nkra kəma won wuranom se: Yei ne dee Asafo

wuranom se: **5** Mede me tumi keseε ne me basa a matene mu yee asase ne so nnipa ne mmoa a wəwə so, na mede ma obiara a oso m'ani. **6** Afei, mede mo aman nyinaa behye m'akoa Babiloniahene Nebukadnessar nsa, na mede wiram mmoa mpo behye n'ase. **7** Amanaman nyinaa besom no ne ne babarima ne ne nanabarima kosi se ne bere betwam; na afei aman bebree ne ahemfo akeseakese bedi ne so. **8** “Nanso se əman bi anaa ahennie bi rensom Babiloniahene Nebukadnessar anaa wɔremfa won kən nhye ne kənnua ase a, mede akofena, ekəm ne əyaredəm betwe saa əman no aso, kosi se mede ne nsa bəsə no, Awurade na əsee. **9** Eno enti monntie mo adiyifoo, mo nkəmhyefoo, mo adaeə aseykerəfоо, mo asamanfrəfоо anaa mo ntafowayifoo a wəka kyere mo se, “Morensom Babiloniahene.” **10** Wəhye mo nkəmtorə a ebəma wəayi mo afiri mo asase so aka akyirikyiri nko ara; məpam mo ama mo ase ayera. **11** Nanso, se əman biara de ne kən behye Babiloniahene kənnua no ase na wasom no a, məma saa əman no aka əno ara asase so na wado so atena so, Awurade, na əsee.” **12** Mede saa nkra korə no ara kəmaa Yudahene Sedekia se, “Momfa mo kən nhye Babiloniahene kənnua ase na monsom əno ne ne nkurəfоо na mobənya nkwa. **13** Adən enti na eṣe se wo ne wo nkurəfоо wuwuo wə akofena, ekəm ne əyaredəm ano, sedee Awurade de ahunahuna əman biara a əmpə se əsom Babiloniahene no? **14** Monntie adiyifoo no a wəka kyere mo se, ‘Morensom Babiloniahene,’ əfiri se wəhye mo nkəmtorə. **15** ‘Mensomaa wən’ Awurade na əsee. ‘Wəhye nkəmtorə wə me din mu. Enti, məpam mo na moayera, mo ne adiyifoo a wəhye mo nkəm no.’” **16** Na meka kyereə asəfоо no ne saa nkurəfоо yi nyinaa se, “Yei ne dee Awurade see: Monntie adiyifoo no a wəhye mo nkəm se, ‘Erenkyere koraa wəde Awurade efie nneema no befiri Babilonia aba.’ Wəhye nkəmtorə kyere mo. **17** Monntie wən. Monsom Babiloniahene na mobənya nkwa. Adən enti na eṣe se saa kuropən yi see? **18** Se wəye adiyifoo na Awurade aṣem wə wən mu a, ma wən nkoto nsre Asafo Awurade na nneema a wəde siesie dan mu a aka wə Awurade efie ne Yudahene ahemfie ne Yerusalem no, wəamfa ankə Babilonia. **19** Na yei ne dee Asafo Awurade ka fa kəbere mifrafaε afadum, Əpo, nnyinasə a wətumi pia ne nneema a wəde siesie dan mu no a aka wə kuropən yi mu no ho. **20** Dees Babiloniahene Nebukadnessar amfa ankə ebere a əbefaa Yudahene Yehoiakim babarima Yehoiakin ne Yuda ne Yerusalem mmapomma firii Yerusalem kən nkoasom mu wə Babilonia no. **21** Aane, yei ne dee Asafo Awurade, Israel Onyankopon, ka fa nneema a aka wə Awurade efie, Yudahene ahemfie ne Yerusalem no ho: **22** ‘Wəbefa aka Babilonia, na eho na ebeka kosi da a meba abefa,’

Awurade na əsee. ‘Afei mede nneema no besane aba bio abesi si biberə wə ha.’”

28 Əbosome a etə so enum wə afe koro a eyə Yudahene Sedekia adedie ahyeasə, afe a etə so enan no mu, odiyifoo Hanania a əye Asur a əfiri Gibeon babarima no ka kyereə me wə Awurade efie ebere a na asəfоо ne nnipa no nyinaa ahya se, **2** “Yei ne dee Asafo Awurade, Israel Onyankopon se: ‘Məbubu Babiloniahene kənnua no. **3** Mfəe mmienu mu no, mede Awurade efie mu nneema a Babiloniahene Nebukadnessar befa firii ha kəo Babilonia no nyinaa besane aba bio. **4** Na mesane de Yehoiakin a əye Yudahene Yehoiakim babarima ne Yuda nnommumfоо a wəkə Babilonia no nyinaa aba bio’ sei na Awurade see, ‘na məbubu Babiloniahene kənnua no.’” **5** Na odiyifoo Yeremia buaa odiyifoo Hanania wo asəfоо ne nnipa a na wəginyagyna Awurade efie no nyinaa anim. **6** Əkəa se, “Amen! Ma Awurade nyə no saa! Ma Awurade mma wo nkəm a woahye se wade Awurade efie nneema no nyinaa ne nnommumfоо befiri Babilonia asane aba eha yi no mmra mu. **7** Nanso, tie aṣem a eṣe se meka ma wote na nnipa no nyinaa nso tee: **8** Əfiri tete no, adiyifoo a wodii m'anim ne w'anim no hyehyəə əko, amanehunu ne əyaredəm ho nkəm tiaa aman bebree ne ahennie akese. **9** Nanso odiyifoo a əhyə asəmdwoeə ho nkəm no, se ne nkəmhye no ba mu a wəbəgeye no atom se obi a ampa ara Awurade asoma no.” **10** Na odiyifoo Hanania yii kənnua no firii odiyifoo Yeremia kən mu, bubuu mu, **11** na əkəe wə nnipa no nyinaa anim se, “Yei ne dee Awurade see: ‘Saa ara na məbubu Babiloniahene Nebukadnessar kənnua no afiri amanaman nyinaa kən mu wə mfee mmienu mu.’” Odiyifoo Yeremia tee yei no afiri ho kəe. **12** Odiyifoo Hanania bubuu kənnua no firii odiyifoo Yeremia kən mu akyire no, Awurade aṣem baa Yeremia nyken se: **13** “Kə na kəka kyere Hanania se, ‘Yei ne dee Awurade see: Woabubu dua kənnua mu, nanso mede dadee kənnua besi anan mu. **14** Na sedee Asafo Awurade, Israel Onyankopon no see nie: Mede dadee kənnua beto amanaman nyinaa kən mu, ama wən asom Babiloniahene Nebukadnessar, na wəbesom no. Na mpo məma no adi wiram mmoa so.” **15** Na odiyifoo Yeremia ka kyereə odiyifoo Hanania se, “Tie, Hanania! Awurade nsomaa wo, nanso, woama əman yi agye atoro ato mu. **16** Eno enti, se Awurade see nie: ‘Merebeyi wo afiri asase so. Afeeyi mi ara wobewu, əfiri se woaka atuatees nsem atia Awurade.’” **17** Əbosome a etə so nson wə afe no ara mu no, odiyifoo Hanania wuię.

29 Yei ne krataa mu nsem a odiyifoo Yeremia twere firii Yerusalem kəmaa nnommumfоо no mu mpanimfоо nkae, asəfоо, adiyifoo ne nnipa a wəaka nyinaa a Nebukadnessar afa wən nnommum afiri Yerusalem ankə Babilonia. **2** (Yei ye ebere a əhene

Yehoakin ne ḥhemmaa no, aṣenniie adwumayefoo, Kolaia babarima Ahab ne Maaseia babarima Sedekia Yuda ne Yerusalem ntuanofoo, adwumfoo ahodoɔ a wode me din rehye mo nkōmtoro no ho nie; nyinaa afiri Yerusalem aks nnommumfa mu no “Mede won belye Babiloniahene Nebukadnessar akyi.) 3 De krataa no hyee Safan babarima Elasa ne nsa, na wakum won wo mo anim. 22 Esiane won Hilkia babarima Gemaria nsa, won na Yudahene enti, Yuda nnommumfoo a wəwə Babilonia nyinaa Sedekia somaa won koo ḥhene Nebukadnessar de saa nnome yi bedome se: ‘Awurade nye wo se, nkyen wo Babilonia. Krataa no mu nsem nie: 4 Sedekia ne Ahab a Babiloniahene hyee won wo Yei ne dee Asafo Awurade, Israel Onyankopon, ogya mu no.’ 23 Na wəayé akyiwadee a əboro so ka kyere won a mema wofaa won nnommum firi wo Israel: wone won yonkonom yerenom adeda de Yerusalem koo Babilonia no nyinaa: 5 “Monsisi afie, ase awadee, na wode me din adi atoro a mennka na momfa mmɔ atenasee; monye nturo na monni mu nkyere won se wonye. Menim na medi ho adansee,” aba. 6 Monwareware, na monwowo mmammarima Awurade na əsee. 24 Ka kyere Nehelamni Semaia se, ne mmammaa. Monhwehwē yerenom mma mo 25 “Yei ne dee Asafo Awurade, Israel Onyankopon mmammarima na momfa mo mmammaa nso mma see: Watweré krataa wo wo din mu akoma nnipa a awadee, na won nso nwowo mmammarima ne wəwə Yerusalem nyinaa, osfoo Maaseia babarima mmammaa. Monnōre wo ho na mo so ante. 7 Afei, Sefania, ne asfoo a aka no nyinaa. Woka kyere Sefania se, 26 ‘Awurade ahye wo osfoo asi Yehoada no asomdwoee ne yiedie. Momm̄ Awurade mpaes anan mu se hwe Awurade efie no so; Ese se wode mma no, efiri se ne yiedie mu na mo nso mobedi yie.’ nkōnsenkōnsen ne dadee kōnnua gu obiara a wabø 8 Aane, yei ne dee Asafo Awurade, Israel Onyankopon dam na əye ne ho se odiyifoo. 27 Afei aden enti see: “Momm̄ adiyifoo ne nkōmhyefoo a wəwə mo na wontwi Yeremia a əfiri Anatot a əye ne ho se mu no nnaadaa mo. Monntie won adae a mohye odiyifoo wo mo mu no anim? 28 De saa nkra yi won nkuran ma wəsoso no. 9 Wəhye nkōmtoro wo abre yen wo Babilonia: Ebekye. Eno enti monsisi me din mu. Mensomaa won,” Awurade na əsee. 10 afie mfa mmɔ atenasee; monye nturo na monni De Awurade see nie: “Se mosom Babilonia mfee emu aba.” 29 Osfoo Sefania kenkanee krataa no aduɔson a, mbe abehwē mo na mema m'adom kyere odiyifoo Yeremia. 30 Na Awurade asem mu balye se mede mo beba ha bio no aba mu. 11 baa Yeremia nkyen se, 31 “Fa saa nkra yi koma Menim nhyeheyee a mewo ma mo,” Awurade na əsee. 12 nnommuumfoo no nyinaa se, ‘Yei ne dee Awurade əsee, ‘Nhyeheyee a ede mo besi yie na ərenha mo, ka fa Nehelamni Semaia ho: Esiane se wahye mo nhyeheyee a ebəma mo anidasoo ne awiee pa. 13 Mobebehwē me na mobehunu me, Nehelamni Semaia ne n'asefoo aso. Ərennya obiara a se mode mo akoma nyinaa hwehwē me dea. 14 əbeka wo saa nkurəfоo yi mu, na ərenhunu nneema Mobehehunu me,” Awurade na əsee, “na meyi mo afiri pa a meye ama me nkurəfоo, efiri se waka atuatee nkoasom mu de mo asane aba. Meboaboa mo ano afiri amanaman ne beae a mepamoo mo koo so no nyinaa,” Awurade na əsee, “na mede mo besane aba baabi a metuu mo firi koo nnommum mu no bio.” 15 Mobeke se, “Awurade ama yen adiyifoo wo Babilonia,” 16 nanso, sei na Awurade ka fa ḥhene a ote Dawid ahennwa so ne nnipa a wəaka wo kuropon no mu nyinaa, mo manfoo a wone mo ank nnommumfa mu no, 17 aane, yei ne dee Asafo Awurade see: “Mema akofena, ekɔm ne yaredɔm aba won so, na wəayé se boradɔm a aseee enti wontumi nni. 18 Mede akofena, ekɔm ne yaredɔm beti won, na meye won atantannee ama ahennie a ewo asase no so nyinaa, ne nnome ne ahodwirede, fedidee ne animtiabudee wo amanaman a mepamoo won koo so no mu. 19 Efiri se, wəantie me nsem,” sei na Awurade see, “nsem a mede somaa m'asomfоo adiyifoo mpeñ bebree baa mo nkyen. Na mo nnommuumfoo nso antie,” Awurade na əsee. 20 Afei montie Awurade asem, mo nnommuumfoo a mama mo afiri Yerusalem aks Babilonia no nyinaa. 21 Yei ne dee Asafo Awurade, Israel Onyankopon ka fa

30 Asem a efiri Awurade nkyen baa Yeremia ho nie: 2 “Yei ne dee Awurade, Israel Onyankopon, see: ‘Twere nsem a maka akyere wo nyinaa gu nwoma mu. 3 Nna bi reba,’ sedee Awurade see, ‘a mede me nkurəfоo Israelfoo ne Yudafo befiri nnommuum mu asane aba na mede won aba asase a mede me maa won agyanom se wəmfa ntena so,’ Awurade na əsee.” 4 Yei ne nsem a Awurade ka faa Israel ne Yuda ho: 5 “Dee Awurade see nie: ‘Akamatuo nteateam na mete, mete ehu, na enye asomdwoee. 6 Mommisa na monhunu: Əbarima betumi awo mma anaa? Afei, aden enti na mehunu əbarima əhoodenfоo biara se ne nsa gu ne yafunu so te se əbaa a əwo awokoo mu, na anim biara aye bosaa saa? 7 Sedee da no beye hu afa! Eda biara renye se eno. Ebeyé amanehunu bere ama Yakob, nanso, wəbeyi no afiri mu. 8 “Saa eda no,’ Asafo Awurade na əsee, ‘Mebubu kōnnua no afiri won kōn mu, na matete won nkýchoma no mu; ananafo remfa won nye nkoo bio. 9 Na mmom

wəbəsom Awurade, won Onyankopon ne Dawid won atwe mo. **4** Mede wo besi hə bio na wəbəsane de wo əhene, a məpagya no ama won. **10** “Enti nsuro, asi hə, Ao Israel babunu. Wobəfa w'akasae bi na Ao Yakob, me əsomfo; mma w'aba mu mmu, Ao Israel,” dee Awurade see nie. ‘Nokorem megue wo afiri akyirikyiri, ne w'asefəo afiri won nnommumfa asase so. Yakob besane anya asomdwoee ne banbo na obiara renhunahuna no bio. **11** Me ne wo wo ho na megue wo nkwa,’ Awurade na əse. ‘Ewom se mesee amanaman no nyinaa pasaa, won a mebo mo hwete wo won mu no, nanso merensee mo korakora. Mətenetene mo nanso meye no tenenee merentwe mo aso.’ **12** “Yei ne dee Awurade see: “Wo apirakuro aye koankoro, na enni asae. **13** Obiara nni hə a əbeəka bi ama wo, wo kuro no rennya aduro, na worennya ayaresa. **14** W'apamfo nyinaa were afiri wo; wo ho biribiara mfa won ho. Maba wo sedee wo ətamfo bəye na matwe w'aso sedee otirimuodenfoo betwe, efiri se w'afodie so dodo na w'amumuye nso dəoso. **15** Aden enti na wosu denden wo w'apirakuro ho, wo yeadie a ano nni aduro ho? W'afodie kəsəe ne w'amumuye bebrebe enti na mede saa nneemaa yi aye wo. **16** “Nanso wəbesee won a wəsəe mo; mo atamfoo nyinaa bəko nnommumfa mu. Won a wəfom mo no, wəbefom won. Won a wəto hyee mo so no, meto ahye won so. **17** Nanso mema wo ahooeden bio na masa wo apirakuro,’ Awurade na əse, ‘efiri se wəfre wo dee wəapam nō, Sion a wo ho nhia obiara.’ **18** “Yei ne dee Awurade see: “Məsane de Yakob ntomadan bio. **19** Won mu na aseda nnwom befiri aba ne ahosepə nnyegye. Mema wəadooso, na won dodo no so rente; məhye won animuonyam, na woremmu won abomfiaa. **20** Won mma bedi yie se kane no, mema won asafo atim wo m'anim; won a wəhye won so nyinaa metwe won aso. **21** Won adikanfo beye won mu baako; na won sodifoo befiri won mu. Meka no abata me ho na waben me, na hwan na əno ankasa betumi de ne ho ama se əbeben me?” **22** ‘Enti mobeyə me nkurofo, na maye mo Onyankopon.’ **23** Hwə, Awurade ahum betu abufuhye miu, ntwhahoframa bedi kyinhyia wə amumuyefoo mpampam. **24** Awurade abufuo rennwo kəsi se əbewie n'akoma mu nhyeheyee nyinaa. Nna a əreba no mu no mobete yei ase.

31 “Saa əberə no,” Awurade na əse, “Məye Israel mmusuakuo no nyinaa Onyankopon, na wəbəye me nkurofo.” **2** Dee Awurade see nie: “Nnipa a wəntoto wə akofena ano no benya adom wə anweatam so; mede ahomegyee bebre Israel.” **3** Awurade daa ne ho adi kyerəe yen kane no na əkaa se, “Mede ədə a ensa da adə mo mede adəe

atwe mo. **4** Mede wo besi hə bio na wəbəsane de wo wafiri adi ne anigyeefoo akəsa. **5** Bio, mobeyə bobə nturo wo Samaria nkoko so; akuafo no bedua na wəodi so aba. **6** Edə bi beba a, awemfoo beteam wə Efraim nkoko so se, ‘Mommra momma yenforo nko Sion nko Awurade yen Onyankopon nkyen.’ **7** Dee Awurade see nie: “Momfa ahosepə nto nnwom mma Yakob; Monteam mma amanaman mu dikanfoo. Momma wənte mo ayeyle na monka se, ‘Ao Awurade gye wo nkurofo, Israel nkaefoo no.’ **8** Hwə, mede wən befiri atifi fam asase so aba na maboa won merentwe mo aso.” **9** Wəde esu na əbəba; wəbəbə mpaes ebere a mede won resane aba. Mede wən befa nsuwa ho, əkwan tamaa a wərensunti wə so, efiri se meye Israel agya, na Efraim ye me babarima piesie. **10** “Montie Awurade asem, Amanaman; momma no dawuro wə mpoano nsase a əwo akyirikyiri so se, ‘Dee əbəo Israel petees no beboaboa won ano na wahwe ne nnwankuo so se odwanhwəfəo.’ **11** Na Awurade begyina mu ama Yakob na wagye won afiri won a wəwə ahooeden sene won no nsam. **12** Wəbəba na wəde ahurisie ateam wə Sion sorənsorəmmea; wəbəsəpə won ho wə akyedee bebrebe a efiri Awurade hə mu, atokoo, nsā foforo ne ngo, nnwammaa ne anantwie. Wəbəye adane anigye; mema won ahoto ne ahosepə asi awerhoo anan mu. **14** Mema asəfəo no dee chia won ama abu so, na mama m'akyedee bebrebe amee mmerantees ne nkəkoraa nso. Mema won awerhoo adane anigye; mema won ahoto ne ahosepə asi awerhoo anan mu. **15** Yei ne dee Awurade see: “Wote nne bi wə Rama, awerhoo ne agyaadwotwa bebree, Rahel resu ne mma na wəbətua w'adwumayə so ka,” Awurade na əse. **16** Yei ne dee Awurade see: “Hye wo ho bio.” **17** Enti anidasoo wə hə ma wo daakye.” Awurade na əse. Wo mma besane aba won ankasa asase so. **18** “Ampa ara mate se Efraim resu se, ‘Wotenetenee me so se nantwie ba a n'ani ye den, na wootwe me m'aso. Gye me bio, na mesane aba, efiri se wo ne Awurade, me Onyankopon. **19** Memanees akyi no, menyaa adwensakyera; na akyire a menyaa nteasee no, mede awerhoo boroo me koko so. M'anim guu ase na meferees efiri se me mmabunu mu animguasee da so so me.” **20** Efraim nye me babarima dofo anaa? Efraim nye oba a əsə m'ani anaa? Ewom se metaa kasa tia no dee, nanso meda so kae no. Enti m'akoma pere hwehwə no; mewə ayamhyehye ma no,” sei na Awurade see. **21** “Momfa ahyənsodee nsisi

ekwan ho; monsisi akwankyeré afadum. Monhye ἐκωντεμπον no nso ekwan a monam so ba. Sane ἐκωντεμπον no nso ekwan a monam so ba. Sane wakyi, Ao obabunu Israel, sane bra wo nkuro so. 22 so edu a na εγε Nebukadnessar adedie afe a ετο Wobekyinyini akosi da ben, Ao, obabaa οσεσαφο? so dunwotwe. 2 Na Babiloniahene akodōm aka Awurade beye ade foforo wo asase so, οβαα βεβο Yerusalem ahye a na odiyifoo Yeremia nso da dua οbarima ho ban.” 23 Yei ne dee Asafo Awurade, mu ω awemfoo adiho a εω Yuda ahemfie. 3 Na Israel Onyankopon no see: “Se mesane de wɔn firi Yudahene Sedekia de no ato afiase na οrebisa no nnommumfa mu ba a, nnipa a ωωω Yuda asase ne se aden enti na wohye nkɔm se, “Dee Awurade see nkuro so besane aka saa nsem yi bio se, ‘Awurade nie: ‘Mede saa kuropɔn yi rebεhyε Babiloniahene nhŷira wo, Ao, tenenee atenaeε, Ao, bepo kronkron.’ nsa, na wafa no nnommum. 4 Yudahene Sedekia 24 Nnipa bεbom atena ase ω Yuda ne ne nkuro renya ekwan nnwane mfiri Babiloniafo nsam, na nyinaa so, akuafuu ne wɔn a wode wɔn nnwankuo ampa ara hye na wode no behye Babiloniahene nenam. 25 Μεμα dee wabre no anya ahoođen foforo, nsa, na one no akasa anim ne anim na ode n'ani na dee watɔ baha no nso mema no amee.” 26 Εχα ahunu no. 5 Οde Sedekia beko Babilonia, na εχο na na menyaneε, na mehwε me ho hyiaeε. Me nna οbetena akosi se me ne no bedi, Awurade na οσεε, no κοι me yie. 27 “Nna bi reba,” Awurade na οσεε, Se woko tia Babiloniafo no a worenni nkonim.” “a mede nnipa mma ne mmoa mma bedua Israel ne 6 Yeremia kaa se, “Awurade asem baa me nkyen Yuda efie. 28 Σεδεε mehwε ma wotutuε, wɔdwiriiε, se, 7 Wo ωωω Salum babarima Hanamel rebεba wo wɔbubuiε, woseεε na wode amanehunu baeε no, nkyen, abeka se, ‘To m'asase a εω Anatot no, εfiri saa ara na mehwε ama wɔasi na woadua,’ sedee se woye me busuani nimpon na wowɔ ho ekwan, na Awurade see nie. 29 Saa nna no mu, nnipa renka εγε w'asedee nso se woto.’ 8 “Na sedee Awurade bio se, “Agyanom adi bobε a εkeka, na mma se aka no me wɔfa ba Hanamel baa me nkyen wo afem.” 30 Enο enti, obiara bεwu ω ονο ara bɔne ho; awemfoo adiho hο bekaa se, ‘To m'asase a εω dee obedi bobε a εkeka no, ono na ne se befem. 31 Anatot wo Benyamin mantam mu no. Esiane se “Εβερο reba,” Awurade na οσεε, “a me ne Israel ωωω ho ekwan se wogyeε na wofa no enti, to na fa.” efie ne Yuda efie beye apam foforo. 32 Ερενγε se “Mehunuu se yei ye Awurade asem.” 9 Enti, metoo apam a me ne wɔn agyanom γεεε no εberε a mesoo asase a na εω Anatot no firii me wɔfa ba Hanamel wɔn nsa, dii wɔn anim firii Misraim no. Saa εberε no nkyen na metuaa dwete gram ωha ne aduɔkron dees, wɔbuu m'apam so, wɔ εberε a na meye okunu εnan maa no. 10 Mede me nsa hyeε adeto nwoma ma wɔn,” Awurade na οσεε. 33 “Nanso yei ne apam no ase, soο ano ω adansefo anim, na mede nsania a me ne Israel efie beye saa εberε no akyi,” Awurade karii dwete mpo no. 11 Na mefaa adeto nwoma no, na οσεε. “Mede me mmara behye wɔn adwene dee wɔasoo ano a εho nhŷhyεεε wɔ mu no, ne dee mu, na matwerε wɔ wɔn akoma so. Μεγε wɔn wɔnsoo ano no nso, 12 na mede saa adeto nwoma Onyankopon, na wobεye me nkurfo. 34 Na obiara no maa Neria babarima Baruk a, ογε Maaseia nana renkyerεkyere ne yonko bio, anaa ne nua se, ‘Hunu no ω me wɔfa ba Hanamel, adansefo a wode wɔn Awurade,’ Efiri se, wɔn nyinaa behunu me, efiri nsa hyeε adeto nwoma no ase ne Yudafo a na wɔn mu akumaa so, kosi οκεεε so,” Sedee Awurade wɔwɔ awemfoo adiho hο no nyinaa anim. 13 “Meka see nie. “Na mede wɔn amumuye bεkye wɔn, na kyereε Baruk wɔ wɔn nyinaa anim se, 14 “Dee Asafo merenkae wɔn bɔne bio.” 35 Yei ne dee Awurade Awurade, Israel Onyankopon no see nie, Fa saa adeto see, dee οma owia hyerε adekyεεε, na θηγε οσrane so nwoma yi, dee wɔasoo ano ne dee wɔnnsoo ano, ne nsoromma se wɔnhyerε anadwo; dee εkanyane na fa gu doteε asuhina mu, sedee εbεkyere yie. 15 epo ma εbο asorεkye, Asafo Awurade ne ne din. 36 Dee Asafo Awurade, Israel Onyankopon, no see nie: “Saa ahyεdeε yi twam mpo a,” Awurade na οσεε, Wobεtoto afie, mfuo ne bobε nturo wɔ asase yi so “merennyyaa Israel da.” 37 Yei ne dee Awurade see: bio.” 16 “Mede adeto nwoma no maa Neria babarima “Se wobεtumi asusu ewiem ntremu na wɔatumi Baruk. Akyire no, mebɔɔ Awurade mpaεε se, 17 “Ao, ahwehwe asase ase fapem mpo a, εwom se Israel Otumfo Awurade, wo na wonam wo tumi ne wo aye bɔne dee, nanso merempa Israel asefo nyinaa basa a wootene muo so abo οsoro ne asase. Biribiara da,” Awurade na οσεε. 38 “Nna no reba,” Awurade nye den mma wo. 18 Woyi οδο adi kyere mpempem, na οσεε, “a wobekyekyere kuropɔn yi bio ama me, nanso wotua agyanom amumuye so ka gu wɔn mma firi Hananel abantenten kosi Twetwεwaso Epono. a wɔdi wɔn akyi sre so. Ao, Onyankopon a woso na 39 Wobεtwe susuhoma no mu, afiri hο de akosi wɔwɔ tumi, wo din ne Asafo Awurade, 19 wo botaeε Gareb kokoo so, na akontono aκo Goa. 40 Bɔnhwa so, na wo nnεyεεε ye κεσεε. W'aniwa hunu nnipa a woto afunu ne nsɔ gu mu no nyinaa ne asase a akwan nyinaa; na wotua obiara ka sedee n'abrabο εko Kidron bɔnhwa wɔ apueε fam, kosi aponkɔ ne ne nnεyεεε tee. 20 Woyeε nsenkyerεnneε ne εpono no twetwεwaso beye kronkron ama Awurade. anwanwadeε wɔ Misraim na atoa so de abesi enne Worentutu na worensee kuropɔn no da.” wo Israel ne adasamma nyinaa mu, na wode agye

din a εω wo de besi enne. 21 Wode nsenkyerennee mede ḥpe bəhye won akoma mu, ama won asuro ne anwanwadee, nsa a εye den ne abasa a watene me, sedee worentwe won ho mfiri me ho da. 41 mu ne nneema εye hu yii wo əman Israel firi M'ani begye se meye won yie, na ampa ara mede Misraim. 22 Wode asase a wokaa ho ntam se wode m'akoma ne me kra nyinaa bedua won wə asase bəma won agyanom no maa won, asase a nufosuo yi so. 42 "Yei ne dee Awurade see: Sedee mede ne εwo resene so. 23 Wəba bəfaee, na wotenaan amanehunu kəsee yi nyinaa aba nkurofоo yi so no, so, nanso wəantie wo, na wəanni wo mmara so; saa ara na mede yiedie a mahye won ho bo no wəanye dee wohyee won se wonye no. Enti wode bəma won. 43 Wəbetoto nsase bio wə ha, dee moka saa amanehunu yi nyinaa baa won so. 24 "Hwe wə ho se, 'Wode ahye Babiloniafoo nsa, εno enti sedee wəasisi ntuan mpampim de rebegye kuropōn ada mpan, na nnipa anaa mmoa nni so.' 44 Wəde no. Esiane akofena, əkəm ne əyaredəm enti, wəde kuropōn no bəhye Babiloniafoo a wəreto ahye ne so no nsa. Dee wokaeε no aba mu sedee wohunu dwete betotō nsase, na wəbeyē adetō nwoma wə so. Wəbeso ano wo adansefoo anim wə Benyamin no seesei no. 25 Na εwom se wəde kuropōn no mantam, nkuraase a atwa Yerusalem ho ahya, behye Babiloniafoo nsa dee, nanso wo, Ao, Otumfоo nkuro a εwə Yuda, bepo so əman, atoeε fam mmepe ase ne Negeb, εfiri se, mesane de won ahonyadee Awurade, ka kyere me se, 'Fa dwete to asase na ma adansefoo mmira εho nhyeheyeeε no mu.'" 26 Ena 33 Ebere a, Yeremia da so da dua mu wə awemfоo Awurade asem baa Yeremia nkyen se, 27 "Mene adiho ho no, Awurade asem baa ne nkyen ne adasamma nyinaa Onyankopōn. Na biribi ye den dodo ma me anaa? 28 Enti, dee Awurade see nie: Mede kuropōn yi rebegye Babiloniafoo ne see so: 2 "Yei ne dee Awurade see, dee əbəo adasammea nyinaa Onyankopōn. Na biribi ye den dodo ma me anaa? 28 Enti, dee Awurade see nie: Mede kuropōn yi rebegye Babiloniafoo ne Babiloniahene Nebukadnessar nsa, na wəafa. 29 Babiloniafoo a wəreto ahye saa kuropōn yi so no beba mu, na wəato mu ogya; wəbeyē no dworobee, εno ne afie a nnipa hyee nnuhwam wə atifi maa Baal na wohwiee aforebo nsā maa anyame foforo de hyee me abufuo. 30 "Israelfoo ne Yudafoo nyee biribiara se bōne wə m'ani so, εfiri won mmabunu berε mu; ampa ara Israelfoo nnyee biribiara se wəde nneema a wəde won nsa aye bəhye me abufuo, Awurade na əsee. 31 εfiri da a wəkyekyeree saa kuropōn yi de besi enne, wahye me abufuo ne abufutraso a εse se anka meyi no firi m'ani so. 32 Israelfoo ne Yudafoo de bōne a wəayε nyinaa ahye me abufuo, won, won ahemfo ne adwumayefoo, won asəfоo ne adiyifoo, mmarima a wəwə Yuda ne nnipa a wəwə Yerusalem. 33 Wədanee won akyi kyereε me; εwom, mekyekyere won εbere biara dee, nanso wəantie na wəammfa ntenesoo. 34 Wəasisi ahoni a εye akyiwadee wə efie a me Din da so no mu, de guu ho fi. 35 Wəsisii sorənsorəmmea maa Baal wə Ben Hinom bənhwa mu, de won mmamarima ne mmammaa bōo afədee maa Molek, wə εbere a menhyee won na emmaa m'adwene mu da se wonye saa akyiwadee yi mma Yuda nyε bōne. 36 "Woreka wə kuropōn yi ho se, 'Wənam akofena, əkəm ne əyaredəm so de bəhye Babiloniahene nsa'; nanso yei ne dee Awurade, Israel Onyankopōn see: 37 Ampa ara meboaboa won ano afiri nsase a mefiri m'abufuhyeε mu pamoo won koguie ho; mesane de won aba ha na mama wəatena ase ahoto mu. 38 Wəbeyē me nkurofоo, na maye won Onyankopōn. 39 Na mema won akoma korə na wəayε won adee abo mu, sedee, εbere biara wəbesuro me won ankasa ne won nkyirimma yiedie enti. 40 Na me ne won beye daapem apam: Merennyaε won yieye da, na

mu, atœe fam mmepo ase mu, Negeb, Benyamin “Ao owura!” Me ankasa na mehye saa bø yi, Awurade mantam mu, nkuraase a atwa Yerusalem ho ahylia na œœe.” 6 Na odiyifoo Yeremia kaa yeinom nyinaa ne Yuda nkuro mu, nnwankuo betwam bio wø dee kyere Yudahene Sedekia wo Yerusalem, 7 ebere a økane wøn nsa ase.’ Awurade, na aka. 14 “Nna Babiloniahene akodøm reko tia Yerusalem ne Yuda no reba,’ Awurade na œœe, a mema adam bøhye nkuronpon, Lakis ne Asekia a na wøgu so reko wø a mehyee Israel efie ne Yudafie aba mu. 15 “Nna hø. Yei ne nkuronpon a na aka wo Yuda a wøwo no mu ne saa ebere no mema tenenee Duban afefe banbo. 8 Asem no firi Awurade hø baa Yeremia afiri Dawid ase; øbeye dee etene ne dee eyø wo nkyen ebere a øhene Sedekia ne Yerusalemfoo aye asase no so. 16 Saa nna no mu, wøbegye Yuda apam se wøbema nkao ahofadie no akyi. 9 Ese se nkwa na Yerusalem betena asomdwøee mu. Yei ne obiara gyaa ne nkao ne mfena Hebrifoo; na obiara din a wøde befre no Awurade, Yen Tenenee.’ 17 nni ho ekwan se øde ne yørko Yudani ye ahoa. 10 Na yei ne dee Awurade see: ‘Øbarima a øbetena Enti adwumayefoo no nyinaa ne nnipa a wøye Israel efie ahennwa so no remmo Dawid da, 18 saa saa apam yi penee so se wøbegyaa wøn nkao ne ara nso na asøfoo a wøye Lewifoo no, øbarima a mfena, na woremfa wøn nyø nkao bio. Wøpenee so, øbegenya m’anim daa abø øhyee afødee ne aduane na wøgyaa wøn. 11 Nanso, akyire yi, wøsesaa wøn afødee na øde afødee ahodoo abre me, remmo wøn adwene na wøsane faa nnipa a wøgyaa wøn no de da.” 19 Awurade asem baa Yeremia nkyen se: 20 wøn yee nkao bio. 12 Na Awurade asem baa Yeremia “Yei ne dee Awurade see: ‘Se wøbëtumi abu me nkyen se, 13 ‘Dee Awurade, Israel Onyankopon, see ne adekyee ne adesaee apam so, na adekyee ne nie: Me ne mo agyanom yee apam ebere a meyii adesaee amma wøn ebere a wøahyehye no a, 21 wøn firii Misraim, nkoasom asase so no. Mekaa enneet na me ne m’akoa Dawid apam ne Lewifoo se, 14 ‘Mfee nson biara no, ese se mo mu biara a wøye asøfoo a wøsom wø m’anim no apam no gyaa ne yørko Hebrini a watøn ne ho ama no. Se nso, wøbëtumi abu so, na Dawid rennya n’aseni a wasom mfees nsia a gyaa no na omfa ne ho nni.’ øbetena ahennwa so adi øhene bio. 22 Memä m’akoa Nanso, mo agyanom antie na wøamfa m’asem. 15 Dawid aseføo ne Lewifoo a wøsom wø m’anim no Enkyeree koraa monuu mo ho na moyee dee eyø ase adøre te se øsoro nsoromma a wøntumi nkane wø m’ani so: Mo mu biara paee ahofadie maa ne ne mpoano anwea a wøntumi nsusuo.” 23 Awurade øman mma. Mpo moyee apam wo m’anim, wo efie a asem baa Yeremia nkyen se, 24 “Wontee se nnipa me Din da soø no mu. 16 Nanso seesei, moadane yi reka se, ‘Awurade apo ahennie mmienu a øyiis mo ho na moahura me din ho; mo mu biara asane no’ anaa? Enti wøbu me øman animtia na wømmfa akøfa nkao ne mfena a mogyaa wøn se wønkø wøn se wøye øman bio. 25 Dee Awurade see nie: baabiara a wøpe no. Moahye wøn ama wøaye mo ‘Se mantintim me ne adekyee ne adesaee apam ne nkao bio. 17 ‘Afei, dee Awurade see nie: Montiee me øsoro ne asase mmara no a, 26 enneet anka mepo na mompaae ahofadie mmaa mo ankasa nkuroføo. Yakob ne m’akoa Dawid aseføo, na merennyi ne Enti afei mepae mu ka ahofadie ma mo, Awurade na mmammarima mu baako se ønni Abraham, Isak ne øsøe. Møgyaa mo ama akofena, øyaredøm ne økøm. Yakob aseføo so. Na mede wøn ahonyadee besane Memä mo aye akyiwadee ama asase so ahennie ama wøn, na manya ayamhyehye ama wøn.”

34 Ebere a Babiloniahene Nebukadnessar ne n’akodøm ne n’ahennie nyinaa ne nnipa a wøwo ahemman a odi soø no mu reko tia Yerusalem ne nkuro a atwa ne ho ahylia no, saa asem yi firi Awurade nkyen baa Yeremia hø se, 2 “Dee Awurade, Israel Onyankopon see nie: Kø Yudahene Sedekia nkyen na køka kyere no se, ‘Sedeet Awurade see nie: Mede kuropon yi rebøhye Babiloniahene nsia, na øbøhye no dworobee. 3 Worenrwane infiri ne nsam na nokorem wøbekyere wo de wo akøma no. Wo de w’ani behunu Babiloniahene na øne wo bekasa anim ne anim. Na wøbekø Babilonia. 4 “Nanso tie Awurade bøhye, Ao, Yudahene Sedekia. Yei ne dee Awurade ka fa wo ho: Worenwu wø akofena ano; 5 na wøbewu asomdwøee mu. Sedeet nnipa bøø ayiye gyatanaa de hyee w’agyanom animuonyam, ahemfo dada a wødii w’anim no, saa ara na wøbekø gyatanaa ahye wo animuonyam na wøabø bena se, Yehoakim di adee no: 2 “Kø Rekabføo abusua no

35 Yei ne asem a firi Awurade nkyen baa Yeremia hø ebere a na Yudahene Yosia babarima

nkyen, na to nsa frē wōn na wōmmra Awurade efie enti, dee Asafo Awurade, Israel Onyankopon no see no mpia baako mu, na ma wōn nsā nnom.” 3 Enti, nie: ‘Rekab babarima Yehonadab bēnya ḥabarima a mekōpēe Habasinia babarima Yeremia babarima

Yaasania ne ne nuammarima ne ne mmamarima nyinaa, Rekabfoo abusuadom no. 4 Mede wōn baa Awurade efie, na mede wōn kōo Onyame onipa Yigdalia babarima Hanan mmamarima dan mu. Eno na edi adwumayefoo dan a esī opono ano hwefoo Salum babarima Maaseia dan atifi no so. 5 Afei mede nkuruwa ne nkora a nsā wō mu bésisii Rekabfoo abusua mma no anim na meka kyere wōn se, “Monnom nsā kakra.” 6 Nanso wōbuua se, “Yennom nsā, efiri se yen nana Rekab babarima Yehonadab maa yen ḥhye nsem yi se, ‘Ense se mo anaa mo asefō nom nsā. 7 Na afei ense se mosisi afie, modua anaa moye bobe nturo, ense se moye yeinom mu biara, na mmom montena ntomadan mu ḥbere biara. Eno na mo nkwa nna beware, wo asase a moye atutenafoo wō so no so.’ 8 Yeatie biribiara a yen nana Rekab babarima Yonadab hyee yen no. Na yen, yen yerenom, mmamarima ne mimammaa nnom nsā da 9 na yēnsisii afie ntenea mu anaa yēnnyaa bobe nturo anaa mfuo anaa nnōbae. 10 Yeatenatena ntomadan mu, na yeadī biribiara a yen nana Yehonadab hyee yen no so pērepe. 11 Nanso, ḥbere a Babiloniahene Nebukadnessar tuu asase yi so sa no, yekaa se, ‘Mommra, esē se yekā Yerusalem na yēdwane firi Babiloniafō ne Aramfō akodōm anim.’ Eno enti yekā Yerusalem.” 12 Afei, Awurade asem baa Yeremia nkyen se, 13 “Yei ne dee Asafo Awurade, Israel Onyankopon, see: Kō na kōka kyere mmamarima a wōwō Yuda ne Yerusalemfō se, ‘Morensua biribi na morentie m’asem anaa?’ Awurade na ɔse. 14 ‘Rekab ba Yehonadab hyee ne mmamarima se wōnnom nsā, na wōadi saa ḥhye yi so. Ebēsi enne wōnnom nsā, efiri se wōdi wō agyanom ahyeedē so. Na makasa akyere mo mpen bebree, nanso montiee me. 15 Mesomaa m’asomfō adiyifō nyinaa baa mo nkyen mpen bebree. Wōkaa se, “Ese se mo mu biara sesa firi n’amumuyē akwan ho, na moma mo akwan tene; monni anyame foforō akyi na monnsom wōn. Eno na mobetena asase a mede ama mo ne mo agyanom yi so.” Nanso mommuua me na monntiee me. 16 Rekab babarima Yehonadab asefō adi ahyeedē a wō agyanom de maa wōn no so, nanso saa nnipa yi ntie m’asem.’ 17 “Eno enti, yei ne dee Asafo Awurade Onyankopon, Israel Onyankopon no see: ‘Montie! Mede amanehunu biara a mahye ama Yuda ne obiara a ote Yerusalem no beba wōn so. Mekasa kyere wōn, nanso wōantie, mefreē wōn nanso wōannye so.’” 18 Afei, Yeremia ka kyere Rekab abusua no se, “Yei ne dee Asafo Awurade, Israel Onyankopon no see: ‘Moaye ɔsetie ama mo nana Yehonadab ahyeedē no, na moadi ne nkyerekyere so, na moaye biribiara a ḥhye mo no.’ 19 Eno

36 Yudahene Yosia babarima Yehoiakim afe a etō so enan mu, saa asem yi firi Awurade nkyeri ba Yeremia ho, 2 “Fa nwoma mmobœe, na twere nsem a maka akyere wo fa Israel, Yuda ne aman aaka no ho nyinaa, efiri ḥbere a mefirii asee kasa kyere wo wo Yosia adedie berē so besi enne gu so. 3 Ebia, se Yudafoō te amanehunu biara a maye m’adwene se mede beba wōn so a, wōn mu biara bedane afiri n’amumuyē ho na afei mede wōn amumuyē ne wōn bone békyc wōn.” 4 Enti, Yeremia free Neria babarima Baruk, na ḥbere a ḥrekā nsem a Awurade aka akyere no nyinaa no, Baruk twere guu nwoma mmobœe no mu. 5 Afei, Yeremia ka kyere Baruk se, “Meda dua mu; merentumi nkō Awurade asoredan mu. 6 Enti, ko Awurade efie mmuadadie da bi na kenkan nsem a efiri Awurade nkyeri a meka ma wotwēre guu nwoma mmobœe no so no kyere nnipa no. Kenkan kyere Yudafoō a wofiri wōn nkuro so aba no. 7 Ebia wōde wōn nkotosre beba Awurade anim na wōn mu biara adane afiri n’amumuyē akwan ho, efiri se abufuo ne abufuhyees nsem a Awurade aka atia saa nnipa yi so.” 8 Neria babarima Baruk yec biribiara a odiyifō Yeremia kyere no se ḥyey no, ḥakenkanee Awurade nsem a ewō nwoma mmobœe no mu wō Awurade asoredan no mu. 9 ḥbosome a etō so nkron wō Yudahene Yosia babarima Yehoiakim adedie afe a etō so enum so no, wōpaeē Awurade anim mmuadadie maa nnipa a wōwō Yerusalem nyinaa ne wōn a wofiri Yuda nkuro so aba no. 10 Baruk kenkanee Yeremia nsem a ewō nwoma mmobœe no mu kyere nnipa a wōwō Awurade asoredan no mu nyinaa; firi Safan babarima Gemaria a ḥyey ḥtwerefō no pia a ewō asoredan no atifi adiho na eben ḥpono Foforō no mu. 11 ḥberes a Safan babarima Gemaria babarima Mikaiā tee Awurade nsem a ewō nwoma mmobœe no mu no, 12 ḥkō ḥtwerefō no dan a ewō ahemfie ho no mu, baabi a na ḥtwerefō Elisama, Semaia babarima Delaia, Akbor babarima Elnatan, Safan babarima Gemaria, Hanania babarima Sedekia ne adwumayefō a wōaka no nyinaa tete. 13 Mikaiā kaa nsem a Baruk kenkanee firi nwoma mmobœe no mu nyinaa kyere wōn no akyi, 14 adwumayefō no nyinaa somaa Kusi babarima Selemia babarima Netania babarima Yehudi se ḥenkōka nkyere Baruk se, “Fa nwoma mmobœe a wokenkane firi mu kyere nnipa no bra, na bra.” Enti Neria babarima Baruk kō wōn ho a nwoma mmobœe no kura no. 15 Wōka kyere se, “Yesre wo tena ase, na kenkan kyere yen.” Enti Baruk kenkan kyere wōn. 16 Wōtee saa nsem yi nyinaa no, wōde ehu hwehwēe wōn ho wōn ho anim na wōka kyere Baruk se, “Ese se yekā

saa nsem yi nyinaa kyere ohene.” 17 Afei, wobisaa nkyere Yeremia se, “Yesre wo, bo Awurade yen Baruk se, “Ka kyere yen, eyee den na wotwerek Onyankopon mpaee ma yen.” 4 Na Yeremia de ne yeinom nyinaa? Yeremia na oka ma wotwerek ho, di nnipa no mu akoneaba, efiri se na wømfaa no anaa?” 18 Baruk buaa se, “Aane, ono na okaa saa ntso afiase. 5 Na Farao akodom afiri Misraim reba, nsem yi nyinaa ma mede adubiri twere guu nwoma na Babiloniafoo a woataua Yerusalem no tee won mmoboe no mu.” 19 Na adwumayefoo no ka kyere nka no, wofirii Yerusalem. 6 Ena Awurade asem baa Baruk se, “Wo ne Yeremia, monkohinta. Monnkyere odiyifoo Yeremia nkyen se, 7 “Yei ne dee Awurade, obiara mo akyiri ekwan.” 20 Wode nwoma mmoboe Israel Onyankopon, see: Monka nkyere Yudahene no kosee otwerek Elisama dan mu akyi no, a, osomaa mo se mommebisa me ho biribi no se, wøkø ohene no nkyen wo n’abannwa no mu køkaa ‘Farao akodom a wøfirii adi se wørebøoa mo no biribiara kyere no. 21 Ohene no somaa Yehudi se, besane ako won ankasa asase so, Misraim so. 8 Na onkøfa nwoma mmoboe no mmra. Yehudi køfa Babiloniafoo no besane abeto ahye saa kuropon yi firii otwerek Elisama dan mu, bekenkan kyere so; wobegye na woahye no dworobee.’ 9 “Se Awurade ohene ne adwumayefoo a wøgøyinagyina ne ho no see nie: Monnnaadaa mo ho nnwene se, ‘Ampa ara nyinaa. 22 Na eyø obosome a eto so nkron a na Babiloniafoo no befiri yen so ako.’ Wørenko! 10 Ohene no te awobere dan mu reto ogya a esi n’anim. Se modi Babiloniafoo akodom a woato ahye mo 23 Ebere biara a Yehudi bekenkan nwoma mmoboe so no so ma eka apirafoo wo won ntomadan mu no afaafa beyø mmiensa anaa enan no, ohene no de mpo a, wøbefiri adi abeyø kuropon yi dworobee.” otwerek sekan, twitwa de gu ogya no mu, køsii 11 Babilonia akodom firii Yerusalem, esiane Farao se nwoma mmoboe no nyinaa hyee. 24 Ohene akodom no enti akyi no, 12 Yeremia yee ahoboa no ne n’asomfo a wøtee saa nsem yi nyinaa no se ɔrefiri kuropon no mu, ako Benyamin mantam ammo hu, na woansunsuane won ntadec mu nso. 25 akoye n’agypadee mu kyefaa wo nkuroføo a wøwo Ewom se Elnatan, Delaia ne Gemaria sree ohene no ho no mu. 13 Nanso, okoduruu Benyamin Epono se onnyhe nwoma mmoboe no, nanso wantie won. ano no, awemfoo no so panin a wøfre no Yiria a oyø 26 Mmom ohene no hyee ne babarima Yerahmeal, Selemia babarima ne Hanania nana kyeree no kaa Asriel babarima Seraia ne Abdeel babarima Selemia se, “Woredwane agya yen ako Babiloniafoo afa!” 14 se, wønkøye otwerek Baruk ne odiyifoo Yeremia Yeremia buaa se, “Enye nokore. Merennwane nkø mmra. Nanso, na Awurade de won asie. 27 Ohene no Babiloniafoo afa.” Nanso, Yiria antie, na mmom hyee nwoma mmoboe a na nsem a Baruk twere firii ɔkyere Yeremia de no kømaa ne mpanimfoo. 15 Yeremia anom wo mu no akyi no, Awurade asem baa Won bo fuu Yeremia, na wømaa wøboroo no de no Yeremia nkyen se, 28 “Fa nwoma mmoboe foforø, too afiase wo otwerek Yonatan efie a na wøde na twere nsem a øwo kane mmoboe a Yudahene ayø nneduadan no. 16 Wode Yeremia too asase ase Yehoiakim hyee no gu mu. 29 Afei, ka kyere afiase, ma ɔdii nna bebree wo ho. 17 Akyire yi, Yudahene Yehoiakim se, ‘Yei ne dee Awurade see: ohene Sedekia soma ma wøkøfaa no baa ahemfie, Wohyee nwoma mmoboe no kaa se: “Aden enti na øho na ɔbisaa no wo kokoam se, “Woanya asem bi wotwerek wo mu se ekwan biara so, Babiloniahene afiri Awurade nkyen anaa?” Yeremia buaa se, “Aane, beba abesee asase yi na watore eso nnipa ne mmoa wøde wo bøma Babiloniahene.” 18 Afei, Yeremia nyinaa ase?” 30 Eno enti, yei ne dee Awurade ka fa bisaa ohene no se, “Edeen bone na maye atia wo, Yudahene Yehoiakim ho: Ørennya obi ntena Dawid anaa w’adwumayefoo anaa nnipa yi a enti wøde me ahennwa so. Wøbeto ne funu atwene a, wørensie no, ato afiase yi? 19 Ehe na w’adiyifoo a wøhyee nkø na wada owia hyee ne anadwo awø mu. 31 Metwe kyere wo se, ‘Babiloniahene rento nhye wo so anaa ono ne ne mma ne n’asomfo aso wo won amumuyø asase yi so’ no wo? 20 Na afei, ɔdeefoo, mesre wo, nti; mede amanehunu biara a mahye atia won beba tie. Ma memfa me nkotosre nto w’anim: Mfa me won ne won a wøte Yerusalem ne Yudafoo so, efiri nkøtø otwerek Yonatan efie ho bio, anye saa a se wønntiee.” 32 Na Yeremia faa nwoma mmoboe mewu wo ho.” 21 Ohene Sedekia hyee se wømfa foforø, na oka maa ne twerek Baruk tweree. Okaa Yeremia nkøtø awemfoo adiø ho, na wømma no biribiara a na øwo nwoma mmoboe no a Yudahene burodo a efiri burodotoføo borøno so da biara nkøtø Yehoiakim hyee no no so. Na øde nsem pii kaa ho.

37 Babiloniahene Nebukadnessar de Yosia
babarima Sedekia dii Yudahene; osii Yehoiakim
babarima Yehoiakin anan mu. 2 Eno, n’asomfo
ne nnipa a wøwo asase no so antie Awurade
asem a onam odiyifoo Yeremia so kae no. 3
Ohene Sedekia somaa Selemia babarima Yehukal
ne Maaseia babarima ɔsøfoo Sefania se, wønkøka

38 Matan babarima Sefatia, Pashur babarima
Gedalia, Selemia babarima Yukal ne Malkia
babarima Pashur tee nsem a na Yeremia reka kyere
nnipa no nyinaa se, 2 “Yei ne dee Awurade see:
Obiara a øbetena kuropon yi mu bewu wo akofena,
ekøm anaa øyaredom ano, nanso obiara a øbekø

Babiloniafoo afə no bətēna nkwa mu. Əbənya ne ayakayakadeə." 20 Yeremia buaa se, "Wōremfa wo tiri addi mu, əbətēna nkwa mu. 3 Na yei ne dee mma wən. Tie Awurade asem na ye dee meka kyere Awurade see, 'Ampa ara, wode saa kuropon yi behye əno na ebəma asi wo yie na woanya nkwa. Babiloniahene akodəm nsa, na wən na wobedi so.'" 21 Nanso se woamfa wo ho amma Babiloniafoo no 4 Əno enti adwumayefoo no ka kyereə əhene no se, de a, dee Awurade ayi akyere me nie: 22 Mmaa a "Ese se wokum saa əbarima yi. Əde nsem a oreka no wəaka wə Yudahene ahemfie ho nyinaa no, wəde bu asraafoo a wəaka wə kuropon yi mu ne nnipa no nyinaa aba mu. Saa əbarima yi nhwehwə saa nnipa yi yiedie na mmom wən səee." 5 Əhene Sedekia buaa se, "Əwo mo nsam, əhene rentumi nye biribiara ntia mo." 6 Enti wofaa Yeremia de no kohyeə əhene wo hə ko." 23 "Wəde wo yerenom nyinaa ne wo mma babarima Malkia abura a əwo awəmfoo adiho no bəbre Babiloniafoo no. Wo dee worentumi nnwane mu. Wəde ntampəhoma gyaagyaa no too abura no mfiri wən nsam, na mmom Babiloniahene bekye mu; na nsuo nni mu, mmom atekye na na əwom, wo, na wobehye saa kuropon yi." 24 Na Sedekia ka enti Yeremia kohyeə atekye no mu. 7 Na Ebed-kyereə Yeremia se, "Mma obiara nte saa nkommədie Melek Kusni odwumayeni a əwo ahemfie ho tee se yi, anye saa a, wobewu. 25 Se adwumayefoo no te wəde Yeremia akjətə abura no mu. Əbere a əhene se me ne wo kasaəs, na wobebisa wo se, 'Ma yente no te Benyamin Əpono ho no, 8 Ebed-Melek firii des woka kyereə əhene ne dee ohene nso ka kyereə ahemfie ho kəka kyereə no se, 9 "Ədəefoo, dee saa nnipa yi aye nyinaa ye amumuyesəm a etia odiyifoo enneə ka kyere wən se, 'Na meresre əhene se əmmfa Yeremia. Wəato no atwene abura mu, baabi a ekəm me nsane nkə Yonatan efie mma me nkəwu wə bəkum no wə əbere a burudo asa wə kuropon yi ho.'" 27 Adwumayefoo no nyinaa baa Yeremia hə mu." 10 Ena əhene hyee Kusni, Ebed-Melek se, "Fa mmarima aduasa firi ha ka wo ho, na monkəyı odiyifoo Yeremia mfiri abura no mu, ansa na wawu." 11 Əno enti, Ebed-Melek faa mmarima no kaa ne se obiara ante əne əhene nkommədie no. 28 Na ho. 26 Yeremia tenaa əwəmfoo adiho hə kəsii da a wofaa Yerusalem. Ədəe wofaa Yerusalem nie:

39 Yudahene Sedekia dii adəe no, ne mfeə nkron mu bosome edu so no, Babiloniahene Nebukadnessar ne n'akodəm nyinaa tuu Yerusalem so sa, wotua kuropon no na wəyee mpie twaa ho hyiaeə. 2 Sedekia adedie afe a etə so dubaako, bosome a etə so ənan no da a etə so nkron no, wəbubuu kuropon no afasuo. 3 Na Babiloniahene adwumayefoo no nyinaa betenaa Mfimfini Əpono hə: Nergal-Sareser a əfirı Samgar ne Nebo-Sarsekim a əye osraani panin ne Nergal-Sareser a əye otiture, ne Babiloniahene adwumayefoo a aka no nyinaa. 4 Əbere a Yudahene Sedekia ne n'asraafoo nyinaa hunuu wən no, wodwaneeə, wofaa əhene turo mu firii kuropon no mu anadwo, kəfaa əpono a əwo afasuo mminnu no ntam, de wən ani kyereə Araba. 5 Nanso, Babilonia akodəm no taa wən kətə Sedekia wo Yeriko tata so. Wofaa no dommum de no kəmaa Babiloniahene Nebukadnessar wə Ribla a əwo Hamat asase so, na əho na əbuu no atən. 6 Ribla ho na Babiloniahene kunkumm Sedekia mmarima wə n'anım na əkummu Yudafoo mmapəmma nyinaa nso. 7 Afei ətutuu Sedekia ani, de kobere mfrafraeə mpokyere guu no se əde no rekə Babilonia. 8 Babiloniafoo no de ogya too ahemfie no ne nnipa no afie mu, na wədwirii Yerusalem afasuo no. 9 Əshene Nebusaradan a ətua əhene awəmfoo a no de kuropon no mu nkəaeəfə, wən a wəde wən ho kəmaa no ne nnipa a aka no kəo nkəasom mu

wō Babilonia. **10** Nanso, օsahene Nebusaradan a asase no so, na wōamfa won ankō nnommumfa օtua awēmfoo no ano no gyaa ahiafoo wōnni hwee mu wō Babilonia ahye ne nsa no, **8** wōbaa Gedalia no mu bi wo Yuda asase so, na saa əberē no օmaa ho wō Mispa: Netania babarima Ismael, Karea won bobe nturo ne nsase. **11** Na Babiloniahene mmamarima Yohanan ne Yonatan, Tanhumet Nebukadnessar afa օsahene Nebusaradan a օtua babarima Seraia, Efai a օfiri Netofa mmamarima, əhene awēmfoo ano no so ama saa əhye nsem yi a Yesania a, օye Maakani babarima ne won mmarima. əfa Yeremia ho se, **12** “Fa no na hwē ne so; nha no **9** Na Ahikam babarima Gedalia a օye Safan nana na dee obisa biara no, ye ma no.” **13** Enti, օsahene no kaa ntam de hyee wōn ne won mmarima den Nebusaradan a օtua awēmfoo no ano, Nebusaradan, se, “Monnsuro se mobesom Babiloniafoo. Montena adwumayefoo panii, Nergal-Sareser a օye otiture ne asase no so na monsom Babiloniahene, na əbesi mo Babiloniahene adwumayefoo a wōaka no nyinaa yie. **10** Me dees, metena Mispa, na masi mo anan **14** soma ma wōkofaa Yeremia firi awēmfoo adiho mu wō Babiloniafoo a wōbeba abehyia yen no mu, ho bae. Wōde no hyee Safan babarima Gedalia na mo dees, monkō boaboa nsā, ahuhuro bere mu babarima Ahikam nsa se օmfā no nkō ne efie. Enti, nnuaba ne ngo ano ngu adekora nkuruwa mu wō Yeremia tenaa n'ankasa nkurōfoo mu. **15** Əberē a twabere mu, na montenatena nkuro a moafa no so.” Yeremia da so da afiase wō awēmfoo adiho ho no, **11** Əberē a Yudafoo a wōwō Moab, Amon, Edom ne Awurade asem baa ne nkyen se, **16** “Kōka kyere aman ahodoo a aka no, tee se Babiloniahene agya Kusni Ebed-Melek se, ‘Sedee Asafo Awurade, Israel nkaefoo bi wō Yuda na wayi Ahikam babarima Onyankopon, see nie: Me nsem a etia kuropon yi no mede refa amanehunu so na enye yiedie so ama aba mu. Saa əberē no əbeba mu wo w'anim. **17** Nanso megje wo saa eda no, Awurade na օsee; wōremfa wo nhye won a wosuro won no nsa. **18** Megje wo nkwa, na woren̄ wō akofena ano na mmom woben̄ya wo tiri adidi mu, əfiri se wogye me di, Awurade, na օsee.”

40 Օsahene Nebusaradan a օtua əhene awēmfoo a no gyaae Yeremia wō Rama akyi no, asem no firi Awurade nkyen baa Yeremia ho. Əhunuu se, wōagu Yeremia nkonsenkōson wō nnommumfoa a wōfiri Yerusalem ne Yuda a na wōde won rekō Babilonia no mu. **2** Bre a օsahene a օtua awēmfoo no ano no hunuu Yeremia no, əka kyere se, “Awurade, wo Onyankopon, na əhyee saa amanehunu yi maa bae. ə. **3** Na afei, Awurade ama aba mu. Waye sedee əkaa se əbeye no. Yeinom nyinaa baa mu, əfiri se, mo saa nnipa yi yee bōne tiaa Awurade na moanye əsetie amma no. **4** Nanso, enne mereyi wo afiri nkonsenkōson a egū wo nsa no mu. Se wope a, ma yerkō Babilonia na mēhwe wo so, nanso se wompe dee a emma. Hwe əman no nyinaa na eda w'anim no, ko baabiara a wope.” **5** Na ansa na Yeremia bedane ne ho aks no, Nebusaradan ka kaa ho se, “Sane ko Ahikam babarima Gedalia a, օye Safan nana, a Babiloniahene apa no se ənhwe Yuda nkuro so no nkyen na wo ne no nkotena wō nnipa no mu, anaase ko baabi a foro biara a wope.” Na օsahene no maa Yeremia aduane ne akyedee, na əmaa no koe. **6** Enti, Yeremia kōo Ahikam babarima Gedalia nkyen wō Mispa, na one no tenaa nnipa a wokaa wō asase no so no mu. **7** Əberē a asraafoo mpanimfoa no nyinaa ne won mmarima a wōda so wō wiram no tee se, Babiloniahene aye Ahikam babarima Gedalia amrado wō asase no so, na əde mmarima, mmaa ne mmofra a woye ahiafoo wō

mu ə Babilonia ahye ne nsa no, **8** wōbaa Gedalia no kaa ntam de hyee wōn ne won mmarima den Nebusaradan a օtua awēmfoo no ano, Nebusaradan, se, “Monnsuro se mobesom Babiloniafoo. Montena adwumayefoo panii, Nergal-Sareser a օye otiture ne asase no so na monsom Babiloniahene, na əbesi mo Babiloniahene adwumayefoo a wōaka no nyinaa yie. **10** Me dees, metena Mispa, na masi mo anan **11** Əberē a Yudafoo a wōwō Moab, Amon, Edom ne awurade asem baa ne nkyen se, **12** “Aman ahodoo a aka no, tee se Babiloniahene agya Kusni Ebed-Melek se, ‘Sedee Asafo Awurade, Israel nkaefoo bi wō Yuda na wayi Ahikam babarima Gedalia a օye Safan nana se amrado wō wōn so no, **13** Əberē a Yudafoo a wōwō Moab, Amon, Edom ne akodom ntuanofoo a wōda so wō wiram no baa Gedalia nkyen wō Mispa **14** na wōka kyere se, “Wonnim se, Amonhene Baalis asoma Netania babarima Ismael se, əmmekum wo anaa?” Nanso, Ahikam babarima Gedalia annye won anni. **15** Na Karea babarima Yohanan ka kyere Gedalia wō kōoam wō Mispa se, “Ma menkōkum Netania babarima Ismael, na obiara rente. Aden enti na əse se əkum wo na əma Yudafoo a wōatwa wo ho ahylia no bō hwete, na Yudafoo nkaefoo no yera?” **16** Nanso, Ahikam babarima Gedalia ka kyere Karea babarima Yohanan se, “Enye saa adee yil! Dee woka fa Ismael ho no nyē nokore.”

41 Əbosome a eto so nson mu no, Elisama babarima Netania babarima Ismael a օye ədehye a na anka օye əhene adwumayefoo no mu baako no ne mmarima edu baa Ahikam babarima Gedalia nkyen wō Mispa. Əberē a wōn nyinaa gu so redidi no, **2** Netania babarima Ismael ne ne mmarima edu no a wōka ne ho no sōreee na wōde akofena wō Ahikam babarima Gedalia, a օye Safan nana nso no kumm no. Na օye obi a Babiloniahene ayi no se amrado wō asase no so. **3** Ismael kumm Yudafoo a na woka Gedalia ho wō Mispa ne Babilonia asraafoo a na wōwō ho no nso. **4** Adee kyee se, ansa na obiara bete Gedalia wuo no, **5** mmarima aduəwətwe a wōawere won bogyes, asunsuane won ntadee mu na wōasesa won honam ani firi Sekem, Silo ne Samaria bae a wōde aduane afrebədec ne nnuhwam reba Awurade efie. **6** Netania babarima Ismael de agyaadwoo firi Mispa kōhyiaa wōn. Əberē a əhyiaa wōn no əkaa

se, "Mommra Ahikam babarima Gedalia nkyen." yéanyé dee Awurade wo Onyankopon soma wo se 7 Wóduruu kuropon no mu no, Netania babarima ka kyere yen no a, ma ḥonye ḥadanseni nokwafao Ismael ne mmaprima a wóka ne ho no kumm won ntia yen. 6 Se yépe o, se yémpé o, yebeyé ḥasetie na wótoo won afunu guu abura bi mu. 8 Nanso ama Awurade yen Onyankopon a yeresoma wo nnipa no mu edu ka kyere Ismael se, "Nkum yen! wo ne nkyen no, sedee ḥebesi yen yie, na yébedi Yéwo ayuo ne atokoo, ngo ne ḥewoo a yede asie wo Awurade yen Onyankopon asem so." 7 Dadu akyi afuo bi mu." Enti ḥogyaa won na wankum won nso, Awurade asem baa Yeremia hō. 8 Enti, ḥfrēe 9 Abura a Ismael too nnipa a ḥenkum won no Karea babarima Yohanan ne asraafoo mpanimfoo a afunu ne Gedalia guu mu no, na ḥye dee ḥhene wóka ne ho ne nnipa no nyinaa; efiri akumaa so Asa atu se ḥode bebo ne ho ban atia Israelhene kosi ḥokesee so. 9 Na ḥaka kyere won se, "Yei ne Baasa. Netania babarima Ismael de afunu hyeē no dee Awurade, Israel Onyankopon a mosomaa me ma. 10 Ismael faa nnipa a na woaka wō Mispa no se memfa mo adesre nkoto n'aním no see: 10 'Se nyinaa nnommum; ḥhene mmapimaa ne won a motena asase yi so a, mesiesie mo na merensee mo, wókaa hō no nyinaa a Nebusaradan a ḥtua ḥhene medua mo na merentu mo ase, efiri se me were awemfōo ano no ayi Ahikam babarima Gedalia se aho wō amanehunu a mama aba mo so no ho. 11 ḥonhwe won so no. Netania babarima Ismael faa Monnsuro Babiloniahene a seesei mosuro noo no. won nnommum na ḥsii mu kō Amonfooo nkyen. Monnsuro no, Awurade na ḥosee, efiri se, me ne mo 11 Eberé a Karea babarima Yohanan ne asraafoo wō ho, ḥegye mo, na mayi mo afiri ne tumi ase. mpanimfoo a wóka ne ho no nyinaa tee awudisem a Netania babarima Ismael adie no, 12 wófaa won asraafoo nyinaa se wō ne Netania babarima Ismael rekokö. Wóktooto no wō ḥtadee ḥkesee bi a ḥewo Gibeon na moka se, 'Dabi, yebekō akotena Misraim, baabi a nyinaa hunuu Karea babarima Yohanan ne asraafoo yerenhunu ḥoko, na yérente totorobento nnyegyees mpanimfoo a wóka ne ho no, won ani gyeee. 14 na aduanekōm nne yen a,' 15 ennee tie Awurade Nnipa a na Ismael afa won nnommum wō Mispa no asem, Ao Yuda nkaefoo. Yei ne dee Asafo Awurade nyinaa dane kō Karea babarima Yohanan afa. 15 Israel Onyankopon see, 'Se moaye mo adwene se Nanso Netania babarima Ismael ne ne mmaprima mobekō akotena Misraim, na se monya kótena hō a, baawotwe dwane firii Yohanan anim kō Amonfooo nkyen. 16 Afei, Karea babarima Yohanan ne asraafoo mpanimfoo a wóka ne ho no dii Mispa nkaefoo a ḥgyee won firii Netania babarima Ismael nsam eberé a ḥenkum Ahikam babarima Gedalia no akyi no anim: ḥde asraafoo, mmapimaa, mmofra ne asenniie adwumayefōo firi Gibeon bae. 17 Wósi mu se a ḥgyee won firii Netania babarima Ismael nsam eberé a ḥenkum Ahikam babarima Gedalia no akyi no anim: ḥde asraafoo, mmapimaa, mmofra ne asenniie adwumayefōo firi Gibeon bae. 17 Wósi mu se wórekō Misraim no, wósooe wō Gerut Kimham a eben Betlehem. 18 Na wóredwane Babiloniafōo no. Na wósoiro Babiloniafōo no efiri se na Netania babarima Ismael akum Ahikam babarima Gedalia a Babiloniahene yii no se amrado a ḥhwe asase no so no.

42 Afei, asraafoo mpanimfoo no nyinaa a Karea babarima Yohanan ne Hosaya babarima Yesania ka he no nnipa no nyinaa, efiri akumaa so kosi ḥokesee so kōo 2 odiyifōo Yeremia nkyen kóka kyere se, "Yersrē wo, tie yen adesre yi na bō Awurade wo Onyankopon mpaeet ma saa nkaefoo yi nyinaa. Sedee wohunoo no, kane no na yedōoso nanso afei yeaka kakraa bi. 3 Bō mpaeet sedee Awurade wo Onyankopon bekyere yen baabi a ese se yeke ne dee ese se yeye." 4 Yeremia buaa won se, "Mate mo asem no, na ekwan biara so meba Awurade mo Onyankopon mpaeet sedee mo asre no; meka dee Awurade bēka biara akyere mo na meremfa hwhee nsie mo." 5 Na afei, wóka kyere Yeremia se, "Se

43 Eberé a Yeremia wiee nsem a efiri Awurade won Onyankopon nkyen no ka no, 2 Hosaia

babarima Asaria, Karea babarima Yohanana ne ne Yerusalem mmontene so, ma eseesee na ededaa mmarima ahomasoo no nyinaa ka kyere Yeremia mpan sedee etee enne yi. 7 “Na seesei, dee Asafo se, “Woredi ator! Awurade yen Onyankopon nsoma Awurade Onyankopon, Israel Onyankopon see nie: wo se beka se, ‘Ense se moko Misraim kotenah ho.’ Aden enti na mode amanehunu kesee aba mo ho so, 3 Na mmom Neria babarima Baruk na oregyegye se moyii mmarima ne mmaa, mmofra ne mmotafowa wo so tia yen ama wode yen ahye Babiloniafaa nsa, firii Yuda a moangya nkaefoo biara amma mo sedee wobekum yen anaa wobesa yen de yen ako ho. 8 Aden enti na mode dee mo nsa aye hye me nkoasom mu wo Babilonia.” 4 Enti, Karea babarima abufuo, na mohye nnuhwam ma anyame foforo wo Yohanana ne asraafoo mpanimfoo no nyinaa ne nnipa Misraim, baabi a moabetena ho? Mobeese mo ho, na no anni Awurade hye a ohyee won se wontena Yuda moaye nnomedee ne nsopa wo asase so amanaman asase so no so. 5 Mmom Karea babarima Yohanana nyinaa mu. 9 Mo were afiri amumuyesem a mo ne asraafoo mpanimfoo nyinaa de Yuda nkaefoo a agyanom, Yuda ahemfo ne ahema yee, na mo ne wofifirri amanaman a woboa won pete koo so no so mo yerenom nso yee wo Yuda asase ne Yerusalem na woaba se worebetena Yuda asase so no nyinaa mmontene so no anaa? 10 Ebesi enne yi, wommree kooee. 6 Wode mmarima, mmaa, mmofra ne ohene won ho ase, wonnnaa anidie adi na wonnii me mmara mmammaa a osahene Nebusaradan a oye ohene ne ahyedee a mede maa mo ne mo agyanom no so. awemfoo panin no de won gyaa Ahikam babarima 11 “Enti, dee Asafo Awurade, Israel Onyankopon see Gedalia a oye Safan nana kooee. Na odiyifoo Yeremia nie: Masi m’adwene pi se mede amanehunu beba mo ne Neria babarima Baruk nso ka ho bi. 7 Enti so na masce Yuda nyinaa. 12 Mefaa Yuda nkaefoo a wohyenee Misraim a woanni Awurade asem so, na wosii won adwene pi se wobeko Misraim akotena wokoduruu Tapanhes. 8 Awurade asem baa Yeremia ho no. Won nyinaa bewuwu wo Misraim; wobetoto nkyen wo Tapanhes se, 9 “Ebene a Yudafoo no rehwe akofena ano anaa ekom bekum won. Efiri akumaa no, fa aboo akesee, afei tutu fam wo birikisi nseweese so kosi okesee so, akofena ne ekom bekunkum a ewo Farao ahemfie a ewo Tapanhes aboboano won. Wobeyee nnomedee, ahodwiredee, afobudee ho, na fa gu mu kata so. 10 Afei ka kyere won ne ahohora. 13 Mede akofena, ekom ne oyaredom se, ‘Sei na Asafo Awurade, Israel Onyankopon see: betwe won a wotete Misraim aso, sedee metwee Mesoma me osomfoo Babiloniahene Nebukadnessar, Yerusalem aso no. 14 Yuda nkaefoo a woakotena na mede n’ahennwa besi saa aboo a masie wo ha no Misraim no mu biara rennwane, na woremfa won so; na obetre n’adehye kyiniis mu wo so. 11 Obeta ho nni na woasane aba Yuda, asase a wope se abeto ahye Misraim so, na obekum won a woahye se wosane betena so no; won mu biara remma bio, gye wankum won no, na woafa won a woahye se wonko se adwanefoo kakraa bi.” 15 Afei, mmarima a na nnommumfa mu nnommum. Na won a woahye se woniim se won yerenom hye nnuhwam ma anyame wofra won mmaa akofena no nso, wode won bema foforo, wone mmaa a woso ho no nyinaa ne nnipa akofena. 12 Obeto Misraim anyame asoredan mu a woso Misraim Atifi fam ne Anafoo fam ka kyere ogya ahye na woafa won anyame no nnommum. Yeremia se, 16 “Yerentie asem a waka akyere yen wo Sede odwanhwefoo de n’atadee kyekyere ne ho no, Awurade din mu no! 17 Ampa ara yebeyee biribiara saa ara na ode Misraim bekyekyere ne ho na wafiri a yekaa se yebeyee: Yebeyee nnuhwam ama Osoro ho aka a ne ho baabiara renti. 13 Owia asoredan a Hemmaa na yeahwie ahwiesa ama no, sedee ye ewo Misraim no, obebubu n’afadam kronkron no, na ne yen agyanom, ahemfo ne adwumayefoo yee wo wahye Misraim anyame asoredan no dworobee.”

44 Saa asem yi baa Yeremia nkyen. Efai Yudafoo a wotete Misraim anafoo fam wo Migdol, Tapanhes, Memfis ne Misraim atifi fam ho. 2 “Yei ne dee Asafo Awurade, Israel Onyankopon see: Mohunuu amanehunu kesee a mede baa Yerusalem ne Yuda nkuro nyinaa so. Enine waayeye amanfoo na woassee 3 esiane bone a woayee no enti. Wohyee nnuhwam, somm anyame foforo a won anaa mo anaa mo agyanom nnim won de hyee me abufuo. 4 Mper bebre mesomaa m’asomfoo adiyifoo a wokaa se, ‘Monnye saa atantannee a mekyiri no!’ 5 Nanso woantie. Woamfa anye asem, na woannane amfiri won amumuyesem ho na woannya hye a wohye nnuhwam ma anyame foforo no. 6 Enti, mehwiee m’abufuo guie na edere koo Yuda nkuro

amanfo a obiara nte so, sedee ete enne yi. **23** Esiane won so. Monyinagyina mo afa a mo dadee kye se moahye nnuhwam, aye bone atia Awurade, na hyehye mo! Monse mo mpea ano, na monhye moannye osetie amma no, na moanni ne mmara, mo nkataboo. **5** Edeen na mehunu? Woabu hu, n'ahyedee ne n'adansesem sooo enti, amanehunu aba woresane won akyi, won nnommarima adi nkoguo. mo so sedee mohunu yi.” **24** Afei, Yeremia ka kyere Wôdwane ntum so a wonnhwe won akyi, na ehu wo nnipa no nyinaa a mmaa no ka ho se, “Mo Yudafo baabiara,” Awurade na osee. **6** Ohooherefoo ntumi a mowô Misraim nyinaa montie Awurade asem. nnwane, na ohoodenfoo nso saa ara. Atifi fam wo **25** Yei ne dee Asafo Awurade, Israel Onyankopon Asubonten Eufrate ho wosuntisunti na wohwehwe see: Mo ne mo yeronom de mo nneyee akyere mo ase. **7** “Hwan, na ema ne homene so se Asubonten bo a mohyee se, ‘Ampa ara yebedi ebô a yehyee Nil, se nsuibontene a emu nsuo woro sooo yi? **8** se, yebeyhe nnuhwam ahwie ahwiesa ama ñsoro Misraim ma ne homene so se Nil, se nsuibontene Hemmaa no, no so.’” Monkô so, monni mo bôhye a emu nsuo woro sooo. ðka se, ‘Mesore akata asase ne mo ntam so! **26** Nanso, montie Awurade asem, no so; mesee nkuropon ne emu nnipa.’ **9** Monkô mo Yudafo a mowô Misraim nyinaa. ‘Mede me mo anim, apõnkô! Monka won aniberee so, Ao din kesee no ka ntam se,’ dee Awurade see nie, teaseenamkafoo! Montu ntene, Ao nnommarima, ‘obiara a ofiri Yuda a ñte Misraim asase so baabiara Kus ne Put mmaprimma a mokura akokyem, Lidia remmo me din nka ntam bio da se, “Se Otumfoo mmaprimma a moto agyan. **10** Nanso, eda no ye Awurade te ase yi.” **27** Na mehwê ama wôahunu amane na enye yiedie; Yudafo a wôwo Misraim bewuwu wo akofena ne ekom ano kosi se wôbesee won nyinaa. **28** Won a wôbedwane afiri akofena ano na wasane afiri Misraim ako Yuda asase so no beye kakraa bi. Afei Yuda nkaefoo a wôbetenaa Misraim no nyinaa behunu dee n'asem ye nokore; me dee anaa won dee. **29** “Yei na ebeye nsenkyerennet ama mo se metwe mo aso wo ha, na mo ahunu se ampa ara m'ahunahuna a efa ñshaw ho no beba mu,” Awurade na osee. **30** ‘Mede Misraimhene Farao Hofra rebeyhe n'atamfoo a wôpe se wôkum no no nsa, sedee mede Yudahene Sedekia hyee Babiloniahene Nebukadnessar, ne ñtamfoo a na orepe no akum no no nsa. Yei ne dee Awurade see.’”

45 Yei ne nsem a odiyifoo Yeremia ka kyere Neria babarima Baruk wo Yudahene Yosia babarima Yehoakim adedie afe a eto so enan so mu, eberes a na Baruk atwre nsem a efiri Yeremia anom no agu nwoma mmobæe bi mu. **2** “Baruk, yei ne dee Awurade, Israel Onyankopon ka kyere wo: **3** Wokaa se, ‘Nname nka me! Awurade de awereshoo aka me yeadie ho, na apinisie ne obre ama m'ahoden asa.’ **4** Dee Awurade see nie: ‘Mesee dee makyekeyere na matu dee medua no ase wo asase no so nyinaa. **5** Enti ese se wope nneema akese ma wo ho anaa? Enye saa. Efiri se mede amanehunu beba nnipa nyinaa so, Awurade na osee, nanso baabiara a wobeko no, mebo wo ho ban.’”

46 Yei ne asem a efiri Awurade nkyen baa odiyifoo Yeremia ho a efa aman no ho. **2** Dee efa Misraim ho no nie: Yei ne nsem a etia Misraimhene Farao Neko akodom a Babiloniahene Nebukadnessar dii won so nkonim wo Karkemis, Asubonten Eufrate ho wo Yudahene Yosia babarima Yehoakim adedie afe a eto so enan no: **3** “Siesie w'akokyem, akese ne nketewa nyinaa, na montu ntene nkô oso! **4** Monsiesie apõnkô no, na momforo ntenatenetna

wôdwane, na ohoodenfoo nso saa ara. Atifi fam wo **5** Edeen na mehunu? Woabu hu, n'ahyedee ne n'adansesem sooo enti, amanehunu aba woresane won akyi, na ehu wo nnipa no nyinaa a mmaa no ka ho se, “Mo Yudafo baabiara,” Awurade na osee. **6** Ohooherefoo ntumi a mowô Misraim nyinaa montie Awurade asem. nnwane, na ohoodenfoo nso saa ara. Atifi fam wo **7** “Hwan, na ema ne homene so se Asubonten bo a mohyee se, ‘Ampa ara yebedi ebô a yehyee Nil, se nsuibontene a emu nsuo woro sooo yi? **8** se, yebeyhe nnuhwam ahwie ahwiesa ama ñsoro Misraim ma ne homene so se Nil, se nsuibontene Hemmaa no, no so.’” Monkô so, monni mo bôhye a emu nsuo woro sooo. ðka se, ‘Mesore akata asase ne mo ntam so! **9** Nanso, montie Awurade asem, no so; mesee nkuropon ne emu nnipa.’ **10** Monkô mo Yudafo a mowô Misraim nyinaa. ‘Mede me mo anim, apõnkô! Monka won aniberee so, Ao din kesee no ka ntam se,’ dee Awurade see nie, teaseenamkafoo! Montu ntene, Ao nnommarima, ‘obiara a ofiri Yuda a ñte Misraim asase so baabiara Kus ne Put mmaprimma a mokura akokyem, Lidia remmo me din nka ntam bio da se, “Se Otumfoo mmaprimma a moto agyan. **11** Foro kô Gilead kogye aduro Ao, Misraim Babunu. Nanso, nnuro bebrebe a wofa no ye kwa, ayaresa biara nni ho ma wo. **12** Amanaman no bete w'animguase; w'agyaadwoo behye asase so ma. ðkofoa baako besunti ñoforô so; na won baanu beba mu ahwe ase.” **13** Yei ne asem a Awurade ka kyere odiyifoo Yeremia a efa Babiloniahene Nebukadnessar ba a obre abeto ahye Misraim so: **14** “Mommo yei ho dawuro wo Misraim, na mompae mu nka wo Migdol; monka wo Memfis ne Tapanhes nso se, ‘Monyinagyina na monye krado, efiri se, akofena rekunkum won a wôatwa mo ho ahyia.’ **15** Aden enti na mo nnommarima beboto sei? Wôrentumi nnyina, efiri se, Awurade beba won ahwe fam. **16** Wôbesuntisunti atoatoa so; wôbehwehwe ase adeda won ho won ho so. **17** Eho na wobeteam se, ‘Misraimhene Farao dwa n'anom kwa; n'akwannya a ñwo no atwam.’ **18** “Ampa ara se mete ase yi!” ðhene a ne din ne Asafo Awurade na osee, “ðbaako beba a ñte se Tabor wo mmeþo mu, anaase Karmel a ewo mpoano. **19** Mommoaboa mo nneema ano ntwen nnomumma, mo a motete Misraim, efiri se wôbesee Memfis kuro na ebeda mpan a obiara rentena so. **20** “Misraim ye nantwie ba berees a ne ho ye fe, nanso kawere bi firi atifi fam reba ne so. **21** Asraafoa apaafoa a wôwo won mu no te se anantwie mma a woadore sradee. Won nso bedane won ho adwane abom, wôrentumi nnyina won nan so, efiri se, amanehunu da no reba won so, eberes a wôde betwe won ase no. **22** Misraim betee so se ñtweasee a ñredwane ebere a ñtamfoo de ahoden reba ne so no; wôde

mmonnuu bëba ne so te se mmaprima a wòbu nnua. 23 Wòbesee ne kwaee," Awurade na əsəe, "sèdee aye 5 Wòforo kò Luhit, wòde agyaadwotwa a emu ye den kusuu yi mpo. Wòðoso bebree sene ntutumme, na na ərekø; ekwan a èko Horonaim so no wote ahoyera worentumi nkane wòn. 24 Wòbegu Òbabaa Misraim mu agyaadwotwa wò adesee no ho. 6 Monnwane! anim ase, wòde no behye atifi fam nnipa no nsa." Montu mmaprika mpere mo nkwa. Momfa mo ho nsie 25 Asafo Awurade, Israel Onyankopon, ka se, "Mede se wira wò anweatam so. 7 Esiane se mode mo ho asotwe reba Tebes nyame Amon, Farao, Misraim ne to mo nneyee ne mo ahonya so enti, mo nso wobefà n'anyame ne n'ahemfo ne wòn a wòde wòn ho to mo nnommum, na Kemos békø nnommumfa mu, Farao so no so. 26 Mede wòn behye wòn a wòpe se əne n'asəføo ne adwumayefoo. 8 Əsəføo no betu wòkum wòn no nsa: Babiloniahene Nebukadnessar kuro biara so sa, na emu biara renya ne ho ntete. ne n'adwumayefoo no. Nanso, akyire no, nnipa Wòbesee bónhwà no na wòasée mmapampamp betena Misraim asase so te se kane no," Awurade na a əye tamaa no, efiri se Awurade akasa. 9 Momfa əsəe. 27 "Nsuro, Ao Yakob me əsomfoo; mma w'aba nkyene nhye Moab, efiri se wòrebëssee no; ne nkuro mu mmu, Ao Israel. Ampa ara megue wo afiri beaee bëda mpan a obiara rentena so. 10 "Nname nka dee a əwo akyirikyiri, ne w'asəføo afiri wòn nnommumfa ətwentwñee ne nan ase wò Awurade adwumayë asase so. Yakob besane anya asomdwœe ne banbø, ho! Nname nka dee əmmfa n'akofena nhwie mogya na obiara renhunahuna no. 28 Nsuro, Ao, Yakob nguo! 11 "Moab atena ase asomdwœe mu firi ne me əsomfoo; na me ne wo ho," Awurade na əsəe. mmerante ebere mu, te se nsā ase puo a ataa dinn "Èwom se mesee aman no nyinää koraa, aman a mehwetee mo kò so no dee, nanso merensée mo korakora. Mede tenenee nko ara na ebetenetene mo so; meremma momimfa mo ho nni a merentwe mo aso."

47 Ansa na Farao bëto ahye Gasa so no, yei ne Awurade asem a əfa Filistifo ho a əbaa odiyifoo Yeremia nkyen: 2 Sei na Awurade see: "Monhwè sèdee nsuo retue wò atifi fam; əbebu afa asase no ne biribiara a əwo soø so, nkuro no ne nnipa a wotete mu. Nnipa no bëteateam; wòn a wòte asase no so nyinää betwa adwo 3 ebere a wòate aponkø a wodi mmaprima no nan ase mnyegye, na wòate atamfoo no nteaseenam gyegyeegye ne wòn ntwahonan mnyegye. Agyanom rentwa wòn ani nhwè wòn mma; wòn nsa besensen wòn ho kwa. 4 Na əda no aba se wòsée Filistifo no nyinää na wòtwa wòn a wòaka no nyinää gu, wòn a anka wotumi boa Tiro ne Sidon no. Awurade rebesee Filistifo no, nkaefoo a wofiri Kreta mpoano no. 5 Gasa bebo tikwa ebere a ɔretwa adwo; wòbëma Askelon atore mum. Ao nkaefoo a mowø tata so, mobesu akosi da ben? 6 "Mosu se, 'Aa Awurade akofena, da ben na wobehome? Sane kohye wo boha mu; gyae na da dinn.' 7 Na əbeyé den na ada dinn ebere a Awurade ahye no se ənkoto nhye Askelon ne mpoano no so?"

48 Asem a əfa Moab ho no nie: Yei ne dee Awurade, Israel Onyankopon see: "Nebo nnue, na wòbesee no. Wòbegu Kiriataim anim ase, na woakyé no; wòbegu aban denden no anim ase, na woadwiri agu fam. 2 Wòrenkamfo Moab bio; Hesbon mmaprima bebo n'asehwee ho po; 'Mommra, momma yen nkobo saa əman yi.' Mo nso, Madmen mmaprima mobeka mo ano atom; akofena no bëtaa mo. 3 Montie osu a efiri Horonaim, adesee ne əsəe ho

su. 4 Wòbëbø Moab: na ne mma nketewa bëteateam. 5 Wòforo kò Luhit, wòde agyaadwotwa a emu ye den kusuu yi mpo. Wòðoso bebree sene ntutumme, na na ərekø; ekwan a èko Horonaim so no wote ahoyera worentumi nkane wòn. 6 Monnwane! anim ase, wòde no behye atifi fam nnipa no nsa." Montu mmaprika mpere mo nkwa. Momfa mo ho nsie 7 Esiane se mode mo ho asotwe reba Tebes nyame Amon, Farao, Misraim ne to mo nneyee ne mo ahonya so enti, mo nso wobefà n'anyame ne n'ahemfo ne wòn a wòde wòn ho to mo nnommum, na Kemos békø nnommumfa mu, Farao so no so. 8 Əsəføo no betu wòkum wòn no nsa: Babiloniahene Nebukadnessar kuro biara so sa, na emu biara renya ne ho ntete. ne n'adwumayefoo no. Nanso, akyire no, nnipa Wòbesee bónhwà no na wòasée mmapampamp betena Misraim asase so te se kane no," Awurade na a əye tamaa no, efiri se Awurade akasa. 9 Momfa əsəe. 10 "Nname nka dee a əwo akyirikyiri, ne w'asəføo afiri wòn nnommumfa ətwentwñee ne nan ase wò Awurade adwumayë asase so. Yakob besane anya asomdwœe ne banbø, ho! Nname nka dee əmmfa n'akofena nhwie mogya na obiara renhunahuna no. 11 "Moab atena ase asomdwœe mu firi ne me əsomfoo; na me ne wo ho," Awurade na əsəe. mmerante ebere mu, te se nsā ase puo a ataa dinn "Èwom se mesee aman no nyinää koraa, aman a mehwetee mo kò so no dee, nanso merensée mo korakora. Mede tenenee nko ara na ebetenetene mo so; meremma momimfa mo ho nni a merentwe mo aso." 12 Nanso, nna bi reba," Awurade na əsəe, "a mesoma mmaprima a wòhwie nsā firi ahina mu, na wòbehwie no agu; wòbëma n'ahina mu ayé hwhee na wòabobo ne nkuruwa. 13 Afei Kemos ho əye Moab aniwu, sèdee Israel efie anim guu ase ebere a wòde wòn ho too Bet-El so no. 14 "Eyé den na wotumi ka se, 'Yeyé nnommrima, mmaprima akokoðuruføo wò əsa mu?' 15 Wòbesee Moab na wòatu ne nkuro so sa; ne mimerante a wòte apø no, wòbekunkum wòn," dee Əhene a wòfrø no Asafo Awurade no see nie. 16 "Moab asehwee aben; n'amanehunu beba ntem. 17 Monsu no, mo a motete ne ho nyinää, ne mo a monim ne din nyinää; monka se, 'Eyee den na wòabubu ahempoma a əye den yi? Eyee den na wòabu animuonyam poma fefe yi mu?' 18 "Firi w'animuonyam mu, na betena asase wesee no so, wo a wote Òbabaa Dibon mu, efiri se dee əsəe Moab no betu aba wo so; abesee wo nkuronpø a əwo banbø no. 19 Gyina kwankyen na hwe, wo a wote Aroer. Bisa obarima a ɔredwane no ne əbaa a ɔrefiri mu afi, bisa wòn se, 'Asem ben na asie?' 20 Moab anim agu ase, efiri se wòabubu no pasaa; montwa adwo na monteateam! Momma dawuro wò Arnon ho se wòasée Moab. 21 Atemmuu aba bepo tamaa so wò Holon, Yahas ne Mefaat, 22 Dibon ne Nebo ne Bet-Diblataim 23 ne Kiriataim ne Bet Gamul ne Bet Meon 24 ne Keriot ne Bosra wò Moab nkuro nyinää, dee əwo akyirikyiri ne dee əben. 25 Wòatwa Moab aben; na ne basa abu," Awurade na əsəe. 26 "Momma no mmoro nsā, efiri se wabu Awurade animtia. Momma Moab nyantam wò ne fee mu; momma no nye fedidee. 27 Ènye Israel na na oye mo fedidee? Wòkyeree no akoromfoo mu ana, a enti mowoso mo ti animtiabuo so ebere biara a mobeka ne ho asem? 28 Monfifiri mo nkuro

so nkotena abotan mu, mo a motete Moab. Monye se aborōnoma a ɔyε ne pirebuo wo əboden ano. 29 “Yeate Moab ahantan no n’ahomasoo ne gye a ɔyε ne ho di mmorosoo; n’ahantan ne n’ahomasoo, ne n’akoma mu ahohoaho. 30 Menim n’asoðen nanso εyε əkwa,” Awurade na əseε, “na n’ahohoaho a məbوب de afre əko atia Raba a εwɔ Amonfoo; mfa hwee mma. 31 Enti metwa adwo ma Moab, εbεye nkunkumaboo sie, wəbeto nkuraasee a awta mesu team ma Moabfoo nyinaa, medi awerəhoo ne ho ahyia no mu ogya. Na Israel bəpamo wən ma nnipa a wəwə Kir Hereset. 32 Mesu ma mo a wəpamoo noo no,” sei na Awurade see. 3 “Twa sədee Yaser su, Ao Sibma bobe. Mo miman dendane adwo Ao, Hesbon, efiri se, wəasəe Ai! Monteam koo epo ho pεε; kəduruu Yaser epo ho. Əseεføo no Ao, mo a mowə Raba! Momfira ayitoma na monni abəgu mo nnuaba a aberee ne mo bobe no so. 33 awerəhoo; mommo nnyenyen wə afasuo no mu, efiri Ahosepε ne anigyeε atu afiri Moab nnuaba nturo se Molek bəko mnommumfa mu, əne n’asofoo ne ne mfuo so. Matwa nsā a etene firi nsakyimena n’adwumayefoo. 4 Aden enti na wode wo bənhwa no so; obiara mmifa ahosepε ntiatia bobe no so. ahodoø hoahoa wo ho? Sədee eso aba bebree enti Əwom se nteateam wə ho dee, nanso εyε ahosepε anaa? Ao əbabaa a ənni nokore, wode wo ho to nteateam. 34 “Wən su ano den gyegye firi Hesbon w’ahonya so na woka se, ‘Hwan na əbeto ahyε de kəsi Eleale ne Yahas, firi Soar de kəsi Horonaim me so?’ 5 Mede ehu bəba wo so; εbefiri wən a ne Eglat Selisiya. Mpo, nsuo a εwɔ Nimrim no wəatwa wo ho ahyia no nyinaa,” Awurade na əseε, awe. 35 Moab hə no, mede sorənsorəmmea aforeba Asafo Awurade no. “Wəbepam mo nyinaa, na obiara ne nnuhwam a wəhye ma wən anyame no bəba remmoaboa akobəføo ano. 6 “Nanso, akyire no, awieee,” Awurade na əseε. 36 “Enti m’akoma su se mesane de Amonfoo adenya ama wən,” sei na atenteben ma Moab; esu se atenteben ma nnipa a Awurade see. 7 Dee efa Edom ho no nie: Yei ne dee wəwə Kir Hereset. Ahonyadəe a wəpəeε no kə. 37 Asafo Awurade see: “Nyansa nni Teman bio anaa? Wəabo etire biara tikwa na wəayi abogyes biara; Afutuo ayera wə anyansafoø mu anaa? Wən nyansa nsa nyinaa ho aye akamakam na ayitoma sisi obiara no aporo anaa? 8 Monnane mo ho na monnwane asene. 38 Adan a εwɔ Moab nyinaa atifi ne əmanfoø monkətete aboden a emu də mu, mo a motete adwaberem nyinaa, biribiara nni hə se awerəhoo, Dedan, efiri se, mede amanehunu bəba Esau so wə efiri se mabubu Moab aye no se ahina a obiara εbere a metwe n’aso no. 9 Se wən a wətete bobe mpe,” Awurade na əseε. 39 “Hwε sədee wabubuo no baa mo nkyen a anka wərennya bobe no kakra? afa! Hwε sədee wəretwa adwoø! Na hwε sədee Se akorəmfoø baa ədasuo mu a, anka wərenwia Moab de aniuo dane n’akyi! Moab aye fedidee dee wəpə nko ara? 10 Na mema Esau ada adagya. ne ahodwireeə ama wən a wəatwa ne ho ahyia Məda ne hintabea ahodoø adi, sədee ərentumi mfa nyinaa.” 40 Yei ne dee Awurade see: “Monhwe! ne ho nsuma. Ne mma, n’abusuafoø ne ne mfeøø Əkədeø reto hoo aba fam. Watrε ne ntaban mu wə bewuwu, na wərenhunu no bio. 11 ‘Monnya mo Moab so. 41 Wəbəfa Keriot mnommum na wafa nwisaa, na məbə wən nkwa ho ban. Mo akunafoø n’aban denden no. Saa eda no Moab nnommariama nso betumi de wən ho ato me so.’” 12 Dee Awurade akoma betu se əbaa a ərekym awəø so. 42 Wəbəsəe see nie: “Se wətwe wən a wəmfata se wətwe wən Moab na εrenye əman bio, efiri se, əbuu Awurade aso mpo a, ənnε adən enti na ənse se wətwe mo animtia. 43 Ehu, nkomena ne mfidie retwen mo, aso? Wəbetwe mo aso! 13 Meka me ho ntam se Ao Moabføo,” Awurade na əseε. 44 “Dee ədwane wəbəsəe Bosra na aye ahodwireeə, ahororadee dee εye hu no betə nkomena mu, dee əbeforo afiri nkomena no mu no, afidie bəyi no; na mede Moab nkyen: wəsomaø ananmusini bi se ənkəka nkyere asotwe afe no bəba ne so,” Awurade na əseε. 45 “Hesbon nwunu ase na adwaneføø no gyinagyna a amanaman no se, “Mommoaboa mo ho ano nkoto wənni mmoa biara, efiri se ogya bi atu afiri Hesbon; nhye ne so! Monsore nkə økol!” 15 “Na mεye wo εgyadereø bi firi Sihon mfmfini; εhye Moabføø ketewa wə amanaman no mu, na wəabu wo animtia. moma, ne ahohoahoaføø a wən ano ye den no ti 16 Ehu a wobə nkurəføø akoma mu no adaadaa kwankoraa. 46 Nnome nka wo Ao, Moab! Wəasəe wo, wo a wote abotan ntokuro mu, na wote kokøø Kemos nkurəføø no; wəde wo mmamarima kə no sorənsorəmmea. Əwom se woye wo pirebuo nnommumfa mu na wo mmammaa nso ko nkosaø de mu. 47 “Nanso mede Moab adenya besane ama no wə nna a εbəba no mu,” Awurade na əseε. Moab atemmuo no awieee nie.

49 Dee εfa Amonfoo ho no nie: Yei ne dee Awurade see: “Israel nni mmamarima anaa? Ənni wən a wəbedi n’adee? Ənnee adən enti na Molek afa Gad aye ne dea yi? Aden enti na ne nkurəføø tete ne nkuro mu? 2 Nanso nna no reba,” Awurade na əseε, “a məbوب de afre əko atia Raba a εwɔ Amonfoo; mfa hwee mma. 31 Enti metwa adwo ma Moab, εbεye nkunkumaboo sie, wəbeto nkuraasee a awta mesu team ma Moabfoo nyinaa, medi awerəhoo ne ho ahyia no mu ogya. Na Israel bəpamo wən ma nnipa a wəwə Kir Hereset. 32 Mesu ma mo a wəpamoo noo no,” sei na Awurade see. 3 “Twa sədee Yaser su, Ao Sibma bobe. Mo miman dendane adwo Ao, Hesbon, efiri se, wəasəe Ai! Monteam koo epo ho pεε; kəduruu Yaser epo ho. Əseεføo no Ao, mo a mowə Raba! Momfira ayitoma na monni abəgu mo nnuaba a aberee ne mo bobe no so. 33 awerəhoo; mommo nnyenyen wə afasuo no mu, efiri Ahosepε ne anigyeε atu afiri Moab nnuaba nturo se Molek bəko mnommumfa mu, əne n’asofoo ne ne mfuo so. Matwa nsā a etene firi nsakyimena n’adwumayefoo. 4 Aden enti na wode wo bənhwa no so; obiara mmifa ahosepε ntiatia bobe no so. ahodoø hoahoa wo ho? Sədee eso aba bebree enti Əwom se nteateam wə ho dee, nanso εyε ahosepε anaa? Ao əbabaa a ənni nokore, wode wo ho to nteateam. 34 “Wən su ano den gyegye firi Hesbon w’ahonya so na woka se, ‘Hwan na əbeto ahyε de kəsi Eleale ne Yahas, firi Soar de kəsi Horonaim me so?’ 5 Mede ehu bəba wo so; εbefiri wən a ne Eglat Selisiya. Mpo, nsuo a εwɔ Nimrim no wəatwa wo ho ahyia no nyinaa,” Awurade na əseε, awe. 35 Moab hə no, mede sorənsorəmmea aforeba Asafo Awurade no. “Wəbepam mo nyinaa, na obiara ne nnuhwam a wəhye ma wən anyame no bəba remmoaboa akobəføø ano. 6 “Nanso, akyire no, awieee,” Awurade na əseε. 36 “Enti m’akoma su se mesane de Amonfoo adenya ama wən,” sei na atenteben ma Moab; esu se atenteben ma nnipa a Awurade see. 7 Dee efa Edom ho no nie: Yei ne dee wəwə Kir Hereset. Ahonyadəe a wəpəeε no kə. 37 Asafo Awurade see: “Nyansa nni Teman bio anaa? Wəabo etire biara tikwa na wəayi abogyes biara; Afutuo ayera wə anyansafoø mu anaa? Wən nyansa nsa nyinaa ho aye akamakam na ayitoma sisi obiara no aporo anaa? 8 Monnane mo ho na monnwane asene. 38 Adan a εwɔ Moab nyinaa atifi ne əmanfoø monkətete aboden a emu də mu, mo a motete adwaberem nyinaa, biribiara nni hə se awerəhoo, Dedan, efiri se, mede amanehunu bəba Esau so wə efiri se mabubu Moab aye no se ahina a obiara εbere a metwe n’aso no. 9 Se wən a wətete bobe mpe,” Awurade na əseε. 39 “Hwε sədee wabubuo no baa mo nkyen a anka wərennya bobe no kakra? afa! Hwε sədee wəretwa adwoø! Na hwε sədee Se akorəmfoø baa ədasuo mu a, anka wərenwia Moab de aniuo dane n’akyi! Moab aye fedidee dee wəpə nko ara? 10 Na mema Esau ada adagya. ne ahodwireeə ama wən a wəatwa ne ho ahyia Məda ne hintabea ahodoø adi, sədee ərentumi mfa nyinaa.” 40 Yei ne dee Awurade see: “Monhwe! ne ho nsuma. Ne mma, n’abusuafoø ne ne mfeøø Əkədeø reto hoo aba fam. Watrε ne ntaban mu wə bewuwu, na wərenhunu no bio. 11 ‘Monnya mo Moab so. 41 Wəbəfa Keriot mnommum na wafa nwisaa, na məbə wən nkwa ho ban. Mo akunafoø n’aban denden no. Saa eda no Moab nnommariama nso betumi de wən ho ato me so.’” 12 Dee Awurade akoma betu se əbaa a ərekym awəø so. 42 Wəbəsəe see nie: “Se wətwe wən a wəmfata se wətwe wən Moab na εrenye əman bio, efiri se, əbuu Awurade aso mpo a, ənnε adən enti na ənse se wətwe mo animtia. 43 Ehu, nkomena ne mfidie retwen mo, aso? Wəbetwe mo aso! 13 Meka me ho ntam se Ao Moabføo,” Awurade na əseε. 44 “Dee ədwane wəbəsəe Bosra na aye ahodwireeə, ahororadee dee εye hu no betə nkomena mu, dee əbeforo afiri nkomena no mu no, afidie bəyi no; na mede Moab nkyen: wəsomaø ananmusini bi se ənkəka nkyere asotwe afe no bəba ne so,” Awurade na əseε. 45 “Hesbon nwunu ase na adwaneføø no gyinagyna a amanaman no se, “Mommoaboa mo ho ano nkoto wənni mmoa biara, efiri se ogya bi atu afiri Hesbon; nhye ne so! Monsore nkə økol!” 15 “Na mεye wo εgyadereø bi firi Sihon mfmfini; εhye Moabføø ketewa wə amanaman no mu, na wəabu wo animtia. moma, ne ahohoahoaføø a wən ano ye den no ti 16 Ehu a wobə nkurəføø akoma mu no adaadaa kwankoraa. 46 Nnome nka wo Ao, Moab! Wəasəe wo, wo a wote abotan ntokuro mu, na wote kokøø Kemos nkurəføø no; wəde wo mmamarima kə no sorənsorəmmea. Əwom se woye wo pirebuo nnommumfa mu na wo mmammaa nso ko nkosaø de mu. 47 “Nanso mede Moab adenya besane ama no wə nna a εbəba no mu,” Awurade na əseε. Moab atemmuo no awieee nie.

obiara rentena ho; onipa biara rentena mu. **19** b̄eba w̄on so mpo m'abufuhyeε no," Awurade na "Sedee gyata firi Yordan nkyekyere mu k̄o adidibea ɔsee. "Mede akofena betaā w̄on k̄osi se mewie w̄on fromfrom no, saa ara na metaa Edom so afiri n'asase so w̄o ebere tiawa bi mu. Hwan ne dee mayi no se ɔnye yei? Hwan na ote se me na hwan na obetumi ne me adi asie? Na odwanhwefoo ben na obetumi asore atia me?" **20** Enti tie dee Awurade ahyeε atia Edom, dee wabo ne tirim se əbeye de atia won a wote Teman nie: Nnwankuo no mu nkumaa no mpo, w̄obetwe won aks; w̄on enti w̄obesee adidibea no koraa. **21** W̄on asehwεe nnyegyeeε b̄ema asase awoso; w̄on ntateam begyegye akoduru Epo K̄ok̄oa ho. **22** Monhwe! Ok̄odec bi betu aksoro na wato hoo aba fam a watratre ne ntaban mu w̄o Bosra so. Saa eda no, Edom nn̄ommariama akoma betu se obaa a ɔrekyem w̄o awo so. **23** Dee εfa Damasko ho no nie: "Hamat ne Arpad aba mu abu, εfiri se woate asem̄mone. W̄on akoma aboto te se epo a ərehuru so. **24** Damasko aye mmere, wayε se ərebedwane; wabo huboa; ahoyerā ne ɔyea akyekyere no, ɔyea a ete se obaa a ɔrekyem w̄o awo so dee. **25** Aden enti na w̄onnyaa kuropon a agye din yi ntso ho, kuro a m'ani gye mu? **26** Ampa ara ne mimeranteε behwehwe ase w̄o mm̄ontene so; w̄obema n'asraafoo nyinaa aka w̄on ano atom saa eda no," sei na Asafo Awurade see. **27** "Mede ogya beto Damasko afasuo mu; na əbeye Ben-Hadad aban." **28** Dee εfa Kedar ne Hasor ahennie a Babiloniahene Nebukadnessar to hyεe soos no nie. Yei ne dee Awurade see: "S̄ore na k̄oto hyε Kedar so na see nnipa a w̄ow̄o apuee fam no. **29** W̄obefā w̄on ntomadan ne w̄on nnwankuo; w̄obefā w̄on nkataso, ne w̄on ho nneεma ne nyoma aks. Nnipa beteateam se, 'Ehu w̄o baabiara!' **30** "Monnwane nk̄o nt̄em! Monhyehye aboden a emu d̄o mu, mo a motete Hasor," Awurade na ɔsee. "Babiloniahene Nebukadnessar apam mo tiri so; wayε nhyeheyεe a etia mo. **31** "S̄ore k̄oto hyε əman bi so a worem̄re, əman a w̄ote ahotoso so mu," Awurade na ɔsee, "əman a w̄onni apono anaa akwansidee, na emu nnipa nko ara na wote ho. **32** W̄on mfunumu beye afodee, na w̄on anantwikuo akesee no beye asadee. Mebo saa nnipa a w̄otete akyirikyiri no ahwete ama mframā no, na mede amanehunu befiri afa nyinaa aba w̄on so," Awurade na ɔsee. **33** "Hasor bedane sakraman atuo, εbeda mpan afebə. Obiara rentena ho; onipa biara rentena mu." **34** Yei ne asem a εfiri Awurade nkyen baa odiyifoo Yeremia ho a εfa Elam ho, w̄o Yudahene Sedekia adedie mfitiasee: **35** Yei ne dee Asafo Awurade see: "Hwε, mebubu Elam agyan mu, dee w̄on ahōoden gyina so no. **36** Mede mframā enan no beba Elam so afiri əsorosoro afanan; mebo w̄on ahwete mframā enan no mu, na Elam atuk̄ofoo aks əman biara so. **37** Mebo Elam ahwete w̄o w̄on atamfoo anim, w̄o w̄on a w̄orepe w̄on akum w̄on no anim; mede amanehunu

50 Asem a Awurade nam odiyifoo Yeremia so ka faa Babilonia ne Babiloniafоo asase ho nie: **2** "Momm̄o no dawuro na mompae mu nka w̄o amanaman mu. Mompagya frankaa na mompae mu nka; na momma w̄onte se, 'W̄obefā Babilonia; w̄obegu Bel anim ase, na ehu behye Merodak ma. W̄obegu ne nsesodee anim ase na ehu behye n'ahoni ma.' **3** Əmarı bi firi atifi fam beto ahye se no so na w̄obeye n'asase amanfo. Obiara rentena so; nnipa ne mmoa bedwane afiri so. **4** "Nna no mu ne saa ebere no," Awurade na ɔsee, "Israelfoo ne Yudafoò beka abom de nisuo aksihwehwe w̄on Awurade, w̄on Onyankopon. **5** W̄obebisa əkwan a əko Sion na wode w̄on ani akyere ho. W̄obeba de w̄on ho abeo Awurade w̄o daa apam a w̄on were remfiri mu. **6** "Me nk̄urofоo aye nnwan a woayera; w̄on nnwanhwefoo ama woafom əkwan ma w̄okyinkyinii mmpo so. W̄okyinkyinii bepo ne kokoo so na w̄on were firii w̄on ankasa homebea. **7** Obiara a əhunuu w̄on no tetee w̄on mu; w̄on atamfoo kaa se, 'Yen nni fo, εfiri se w̄oyε b̄one tiaa Awurade, w̄on nokore didibea no, Awurade w̄on agyanom anidaso no.' **8** "Monnwane mfiri Babilonia; momfiri Babiloniafоo asase so, na monye se mpapo a w̄odi nnwankuo anim. **9** Mekanyane amanaman akesee nkabom afiri atifi fam asase so de w̄on abetia Babilonia. W̄obeginagyna w̄on afa atia no, w̄obefiri atifi fam aks afa no. W̄on agyan beye se nn̄ommariama a woakwadare akodie mu, w̄on a w̄omm̄a nsapan nsane w̄on akyi. **10** Enti w̄obefom Babilonia; w̄on a w̄ofom no nyinaa benya afodee bebree," Awurade na ɔsee. **11** "Esiane se mo ani gye na modi ahurisie, mo a mofom m'agyanpadee, se mohurihuri anigyeε so te se nantwiforo a əw̄o esere fr̄omm mu na mosu te se apɔnk̄onini enti, **12** Wo maame ani bewu pa ar; dee əwooo w̄oo anim begu ase. Əbeye akumaa w̄o amanaman no mu, esere, asase wesee ne anweatam. **13** Awurade abufuo enti, obiara rentena ho na εbeda mpan korakora. W̄on a w̄otwam w̄o Babilonia nyinaa ho bedwiri w̄on na woadi ne ho fe esiane n'apirkuro nyinaa enti. **14** "Monnyinagyna mo afa ntwa Babilonia ho nhya, mo a moto agyan nyinaa. Monto no! Monnnya b̄emma biara, εfiri se wayε b̄one atia Awurade. **15** Monteam ntia no w̄o afanan nyinaa! Əma ne nsa so, n'aban denden bubu, w̄adwiri n'afasuo gu fam. Esiane se yei ye Awurade awereto no enti, monto ne so were; monye no sedee wayε afoforo no. **16** Monyi ogufoo mfiri Babilonia, one otwafoo a əkura ne kantankrankyi wo

— œseefoo bi honhom atia Babilonia ne nnipa a wəwə Leb Kamai. 2 Mesoma amanfrafoo ako Babilonia se wənkohuhu ne so na wənsee n'asase; wəbetia no wə afanan nyinaa wə n'amanehunu da no. 3 Mma agyantoni mpoma n'agan, mma ənye ne nkataboo. Mma ne mmertee mfa won ho nni; see n'akodəm no pasaa. 4 Wobəhwewhe ase a wətatə wə Babilonia, a wəpirapira yie wə ne mməntene so. 5 Na Asafo Onyankopon Awurade, nnyaa Israel ne Yuda hə. Ewom se afodie ahye wən asase no so ma wə Israel Okronkronni no anim, nanso əkə so ara ye wən Onyankopon. 6 “Monnwane mfiri Babilonia! Montu mmirika mpere mo nkwa! Mommma wənsee mo esiane wən bōne enti. Awurade aweretəbere aso; əde dee əfata no bətua wən ka. 7 Na Babilonia ye sikakəkə kuruwa wə Awurade nsam; əmaa asase nyinaa boroo nsā. Aman no nom ne nsā; eno enti, afei, wəbabobo adam.

8 Babilonia bēhwe ase abubu mpofirim. Montwa ne wōn adwumayefoo nyinaa, ne aman a wōdi wōn ho agyaadwoo! Mompe ne yea no ano aduro; ebia ne so nyinaa. **29** Asase no woso, na ḥnukanuka ne ho bēto no. **9** “Anka yēbesa Babilonia yadee, nanso mu, efiri se Awurade atirimpō a ḫtia Babilonia se wontumi nsa no yadee; momma yennya no ho na ḥbesee Babilonia asase a obiara rentumi ntēna so obiara nkō n'ankasa asase so, efiri se n'atemuuo no nsesae. **30** Babilonia nnōmmarima agyae ko; aduru ḥsorosoro. Efōro ḥsoro te se omununkum.” wohyehye wōn aban mu. Wōn ahoođen asa; wōaye **10** “Awurade abu yēn bem. Mommra, momma se mmaa. Wōatoto n'atenee ahodoo no mu ogya, yēnka wo Sion, dee Awurade yēn Onyankopon aye.” na wōabubu n'apono akyi adaban. **31** Abōfoo didi so **11** “Monse agyan no ano! Momfa nkataboo no! asomafoo didi so a wōrekōbo Babiloniahene amanee Awurade ahwanyane Mede ahemfo no, efiri se ne se, wōafa ne kūropōn no, **32** wōagye atwae a ḫdeda botae se se ḥbesee Babilonia. Awurade bēto were asubonten no so afa, na wōde ogya ato ḥwora no awereto ama n'asorefie no. **12** Mompagya frankaa bi mu, na asraafoo no abō huboa.” **33** Yei ne dee Asafo ntia Babilonia afasuo! Mommia banba mu, momma Awurade, Israel Onyankopon, see: “Obabaa Babilonia awemfo no nnyinagyina. Monsiesie ahintae! aye se ayuporobe a wōbera a wōretiatia ho. Aka Awurade bēma n'atirimpō aba mu, dee wahyē atia kakraa bi, na ḥbera a eṣe se wōtwa no se nnōbae se no Babilonia no. **13** Mo a motete nswansuwa bebree adurū.” **34** “Babiloniahene Nebukadnessar adwērē ho na akoradee abu mo so, mo awiee abu, ḥbera a yēn, ode yēn ato ḥshaw mu, waye yēn se ahina a eṣe se wōtwa mo twene no. **14** Asafo Awurade aka ne hwee nni muo. Wamene yēn se ḫtweasee no na ho ntam se: mede nnipa bēhyē wo ma se mmēbe, na ḥde yēn nneēma a eyē de ahyē ne yafunu ma, na wōabo ose wō wo so. **15** “Ode ne tumi bōo asase; otōo wape yēn afiri n'anom agu. **35** Ma ayakayakadee a ewiase fapem wō ne nyansa mu na ḥde ne nhunumu wōde dii yēn honam no mmra Babilonia so,” nnipa treee ḥsorosoro mu. **16** Se abobōm a, ḥsoro nsuo wōro a wotete Sion na wōka. “Ma yēn mogya ngu wōn so; ḥma omununkum ma ne ho so firi nsase ano. a wotete Babilonia so,” Yerusalem na ḥka. **36** Enti ḥsoma anyinam ka ḥsuto ho na ḥma mframā bo yēi ne dee Awurade see: “Hwe, medi mo asem ama firi n'akoradan mu. **17** “Onipa biara nnim nyansa, mo na matō were ama mo; ḥema epo a ewō no na ḥnni nimdee; sikadwumfo biara anim agu ase, no awe na mama ne asutene awewe. **37** Babilonia esiane n'ahoni enti. Ne nsesodee yē atoro; wōnni ḥbeyē mmubuie sie, sakraman atu ahodwiredēe ne ahome biara wō wōn mu. **18** Wōn ho nni mfasoo, fedidee, baabi a obiara ntee. **38** Ne nkūrōfoo nyinaa wōye aseredee nneēma; se wōn atemuuo duru so bobom se agyata, wōpō so te se agyata mma. **39** a, wōbeyera. **19** Dee ḥye Yakob Kyēfa no nte se Nanso ḥbera a wōahwanyane wōn ho no meto epono yeinom, efiri se ḥno ne adee nyinaa Yēfōo a n'adiede ama wōn na mama wōaboboro nsā sedee wōde abusuakuo ka ho bi. Asafo Awurade ne ne din. **20** nteateam bedi ahurisie, na wōadeda a wōrennyane “Woye me ko asae, m'akodee a mede kō ḥsa; mede bio,” Awurade na ḥsese. **40** “Mede wōn bēba te se wo dwere amanaman, mede wo sē ahennie bebree, nnwammaa a wōrekōkum wōn, te se, nnwennini **21** mede wo bobo apōnkō ne wōn sotefoo, teaseenam ne mpapo. **41** “Wōbēfa Sesak, Sesak a agye asase ne wōn kafo, **22** mede wo dwere mmarima ne nyinaa ayeyie no! Babilonia ḥbeyē ahodwiredēe wō mmaa, mede wo dwere nkōkora ne mmabunu, amanaman no mu! **42** Epō bebunkam afa Babilonia mede wo dwere mmerantēe ne mmabaawa, **23** so; na n'asorokye bekata ne so. **43** Ne nkuro beda mede wo dwere nnwanhwefoo ne nnwankuo, mede mpan. Ḫbeyē anweatam a eṣo awo, asase a obiara wo dwere akuafo ne anantwie, mede wo dwere nte so, na obiara nntu ḥkwan mfa so. **44** Metwe amradofōo ne adwumayefoo. **24** “Metua Babilonia Bel aso wo Babilonia na mama wape dee wamene ne wōn a wōtete Babilonia ka wō mfomsoo a wōaye agu. Amanaman no nnto santene nkō ne nkyen wō Sion nyinaa, wō w'anim,” Awurade na ḥsese. **25** bio. Na Babilonia ofasuo bēbubu. **45** “Me nkūrōfoo, “Ao, bēpō seefoo me ne wo anya, wo a wōsēe asase Momfiri ne mu mfi! Montu mmirika mpere mo nyinaa no,” Awurade na ḥsese. “Metene me nsa wō nkwa! Monnwane mfirmi Awurade abufuhye ano. **46** wo so mepia wo afiri abotan no so, na maye wo se Mommma mo bo ntu na monnsuro se mote atesem bēpō a ḥnka hwēe. **26** Wōremfa ḥbōo biara mfirmi wo wō asase no so a; atesem bēba afēe yi na foforō bēba so nyē tweatibōo anaa se fapem mpo, efiri se wōbeda afedan, basabasaye ho atesem bēba asase no so a mpan afēbōo,” Awurade na ḥsese. **27** “Mompagya ḥfa sodifoo a wōsōre tia afoforō ho. **47** Na ampa frankaa wō asase no so! Monhyen totorobento ara ḥbera no bēba a metwe Babilonia ahoni aso; no wō amanaman no mu! Monsiesie amanaman n'asase no nyinaa anim begu ase na n'atōfōo nyinaa no ma wōnkōko ntia no; Momfrefre saa ahennie behwēhwe ase wō ne so. **48** ḥsoro ne asase ne dee ahodoo yi ntia no: Ararat, Mini ne Askenas. Monnyi ewo mu nyinaa de ahosepe beteam agu Babilonia ḥsahene ntia no; momfa apōnkōdōm te se mmebe so, efiri se ḥseseefoo befiri atifi fam abeto ahyē ne mmra. **28** Monsiesie amanaman no ma wōntu ne so,” Awurade na ḥsese. **49** “Eṣe se Babilonia hwe so sa, mo ne Mede ahemfo, wōn amradofōo ne ase, esiane Israel atōfōo enti, sedee atōfōo a wōwō

ewiase nyinaa ahwehwe ase esiane Babilonia enti nyinaa tuu Yerusalem so sa; Wətuua kuropon no, na no. 50 Mo a mo adwane afiri akofena ano, monkə wəyee mpie twaa ho hyiae. 5 Wəkaa Yerusalem na monntwentwen mo nan ase! Monkae Awurade hyee kəsii əhene Sedekia ahennie no mfee dubaako wə akyirikyiri asase so, na monnwene Yerusalem so. 6 Eduruu Tammus bosome (beyə Kitawonsa) ho.” 51 “Wəagu yen anim ase, efiri se wasopa da a eto so dunwotwe no, Sedekia ahennie mfee yen na feree akata yen anim, efiri se amanfrafoo dubaako mu no, na əkom a aba kuropon no mu ahyene Awurade efie kronkronbe ahodoo hə.” no ano ayə den yie, ama wən aduane a aka no 52 “Nanso nna bi reba,” Awurade na osee, “a nyinaa asa. 7 Na kuropon no əfaso fa bi abu metwe n’ahoni aso, na n’asase so nyinaa apirafoo agu fam enti, asraafoo no nyinaa yee adwene se, besi apinie. 53 Se Babilonia kəka əsoro mpo, na wəbedwane afiri kuropon no mu. Nanso, esiane se əmiamia n’aban tenten banbo mu a, mesoma əsəefoo na Babiloniafaa atwa kuropon no ho ahyia enti, abetia no,” Awurade na osee. 54 “Osu nnyegyee wətwen kəsii anadwo, na wədwane faa epona a əda bi firi Babilonia, əsəee kəsəe bi nnyegyee firi afasuo mmieni a əwo əhene no nturo no mu mu. Babiloniafaa asase so. 55 Awurade besee Babilonia; Wəyee ntem faa wiramkwani de wən ani kyereə əbəma n’asotuataa nnyegyee no agya. Atamfoo Yordan bənhwa no. 8 Nanso, Babilonia akodəm a wəte se ahum bətu se nsuo akesee aba ne so; no taa Əhene Sedekia kəttoo no wə Yeriko tata so. wən mmobom begyegye. 56 Əsəefoo bi bəba abetia Na n’asraafoo no nyinaa afiri ne ho abo apete, 9 Babilonia; wəbəfa ne nnommarima nnommum na na wokyeree no. Wəfaa no dedua de no kəmaa wəbebubu wən tadua mu. Efiri se Awurade ye Babiloniahene wə Ribla a əwo Hamat asase so, na Onyankopən a əhye anan mu; obetua so ka pərəepe. 57 Məma n’adwumayefoo ne n’anyansafo aboro sei na əhempon a ne din ne Asafo Awurade no see. 58 Yei ne dees Asafo Awurade see: “Wəbedwiri Babilonia afasuo a ətre no agu fam na wəbəto n’apono a əwōware no mu ogya; nnipa no ha wən ho kwa, əman no adwumayə ma ogya no dəre mmom.” 59 Yei ne asem a Yeremiasa ka kyereə Neria babarima Seraia a əye adwumayefoo panin na əye Maseia nana no, əberə a əne Yudahene Sedekia kə Babilonia wə n’adiedie afe a eto so ənan no mu. 60 Na Yeremiasa atwəre amanehunu a əbəba dees watwəre a əfa Babilonia ho nyinaa. 61 Əka kyereə Seraia se, “Se woduru Babilonia a, hwe se wo bikenkan saa nsem yi nyinaa sedee obiara bete. 62 Afei, ka se, ‘Ao Awurade, woaka se wobesee beaee yi sedee onipa anaa aboa biara rentumi ntēna so; na əbeda mpan afebəo.’ 63 Se wokenkane nwoma mmobəee yi wie a, kyekyere fam əbəo ho, na to twene Asubonten Eufrate mu. 64 Afei ka se, ‘Sei na Babilonia ne ne nkurəfə bəmem a wərensore bio, esiane amanehunu a mede beba ne so no enti.’” Yeremiasa nsem no awiees nie.

52 Sedekia dii adee no, na wadi mfirinhyia aduonu baako. Ədii adee wə Yerusalem mfirinhyia dubaako. Na ne maame din de Hamutal a əye Yeremiasa babaa a əfiri Libna. 2 Əyee bəne wə Awurade ani so, sedee Yehoiakim yee no. 3 Awurade abufuo enti na yeinom nyinaa baa Yerusalem ne Yuda so, na akyire no, əyii n’ani firii won so. Afei, Sedekia sore tiaa Babiloniahene. 4 Enti Sedekia adiedie afe a eto so nkron no, bosome a eto so edu ne da a eto so edu no, Babiloniahene Nebukadnessar ne n’akodom

nyinaa tuu Yerusalem so; Wətuua kuropon no, na no. 50 Mo a mo adwane afiri akofena ano, monkə wəyee mpie twaa ho hyiae. 5 Wəkaa Yerusalem na monntwentwen mo nan ase! Monkae Awurade hyee kəsii əhene Sedekia ahennie no mfee dubaako wə akyirikyiri asase so, na monnwene Yerusalem so. 6 Eduruu Tammus bosome (beyə Kitawonsa) ho.” 51 “Wəagu yen anim ase, efiri se wasopa da a eto so dunwotwe no, Sedekia ahennie mfee yen na feree akata yen anim, efiri se amanfrafoo dubaako mu no, na əkom a aba kuropon no mu ahyene Awurade efie kronkronbe ahodoo hə.” no ano ayə den yie, ama wən aduane a aka no 52 “Nanso nna bi reba,” Awurade na osee, “a nyinaa asa. 7 Na kuropon no əfaso fa bi abu metwe n’ahoni aso, na n’asase so nyinaa apirafoo agu fam enti, asraafoo no nyinaa yee adwene se, besi apinie. 53 Se Babilonia kəka əsoro mpo, na wəbedwane afiri kuropon no mu. Nanso, esiane se əmiamia n’aban tenten banbo mu a, mesoma əsəefoo na Babiloniafaa atwa kuropon no ho ahyia enti, abetia no,” Awurade na osee. 54 “Osu nnyegyee wətwen kəsii anadwo, na wədwane faa epona a əda bi firi Babilonia, əsəee kəsəe bi nnyegyee firi afasuo mmieni a əwo əhene no nturo no mu mu. Babiloniafaa asase so. 55 Awurade besee Babilonia; Wəyee ntem faa wiramkwani de wən ani kyereə əbəma n’asotuataa nnyegyee no agya. Atamfoo Yordan bənhwa no. 8 Nanso, Babilonia akodəm a wəte se ahum bətu se nsuo akesee aba ne so; no taa Əhene Sedekia kəttoo no wə Yeriko tata so. wən mmobom begyegye. 56 Əsəefoo bi bəba abetia Na n’asraafoo no nyinaa afiri ne ho abo apete, 9 Babilonia; wəbəfa ne nnommarima nnommum na na wokyeree no. Wəfaa no dedua de no kəmaa wəbebubu wən tadua mu. Efiri se Awurade ye Babiloniahene wə Ribla a əwo Hamat asase so, na Onyankopən a əhye anan mu; obetua so ka pərəepe. 57 Məma n’adwumayefoo ne n’anyansafo aboro sei na əhempon a ne din ne Asafo Awurade no see. 58 Yei ne dees Asafo Awurade see: “Wəbedwiri Babilonia afasuo a ətre no agu fam na wəbəto n’apono a əwōware no mu ogya; nnipa no ha wən ho kwa, əman no adwumayə ma ogya no dəre mmom.” 59 Yei ne asem a Yeremiasa ka kyereə Neria babarima Seraia a əye adwumayefoo panin na əye Maseia nana no, əberə a əne Yudahene Sedekia kə Babilonia wə n’adiedie afe a eto so ənan no mu. 60 Na Yeremiasa atwəre amanehunu a əbəba dees watwəre a əfa Babilonia ho nyinaa. 61 Əka kyereə Seraia se, “Se woduru Babilonia a, hwe se wo bikenkan saa nsem yi nyinaa sedee obiara bete. 62 Afei, ka se, ‘Ao Awurade, woaka se wobesee beaee yi sedee onipa anaa aboa biara rentumi ntēna so; na əbeda mpan afebəo.’ 63 Se wokenkane nwoma mmobəee yi wie a, kyekyere fam əbəo ho, na to twene Asubonten Eufrate mu. 64 Afei ka se, ‘Sei na Babilonia ne ne nkurəfə bəmem a wərensore bio, esiane amanehunu a mede beba ne so no enti.’” Yeremiasa nsem no awiees nie.

65 Əhene awemfəo sahene no faa nkankye, nkankye ntrawantrawa, əpete nkuruwa, nkukuo, kaneannua, nwowaa ne nkuruwa a wəde di onom afərebo ho dwuma no kəee; wəde sikakəkəo amapa anaa dwetə na eyee yeinom nyinaa. 66 Na wəntumi nkari kəbere mfrafaa a wəde yee afadum mmieni no, Epo no ne anantwinini dumieni a əwo n’ase ne nnyinaso a wəmoma so a Əhene Salomo yee wə Awurade asoredan mu yi mu duru. 67 Na afadum no biara əsorokə ye anammon aduonu nson

enna ne kanko mu nso ye anammōn dunwōtwe. Emu da tokuro na n'afaban no mu pipiripie ye nsatekwaan enan. **22** Na kōbere mfrafraeē ntaasoo a esī afadum baako so no ɔsoroko ye anammōn nson ne fa a wōde kōbere mfrafraeē atear ahyehyē ho nyinaa ahyia. Afadum a aka no nso a wōde kōbere mfrafraeē atear ahyehyē ho no te se baako no. **23** Na Kōbere mfrafraeē atear aba a esensē ntaasoo no ano no ye aduəkron nsia, enna dee ɛkata ntaasoo no ho ye ɔha. **24** Awəmfoō no sahene no faa ɔsopanin Seraia, abadiakyire Sefania ne əpono ano hwefoo baasa no se nneduafoo. **25** ɔfaa əpanin a ətua asraafoo no ano, ne adehyee afotufoo baason firii nnipa a na wōda so wō kuropon no mu no. Afei ɔfaa ɔtwerefōo a na ɔyē adwumayefōo panin ma wōn a wōfa nnipa ma wōkoyē asraafoo wō asase no so, ne n'adwumayefōo no mu aduosia a ɔhunuu wōn wō kuropon no mu. **26** ɔsahene Nebusaradan faa wōn nyinaa de wōn bree Babiloniahene wō Ribla. **27** Wo Ribla a ewo Hamat ho no, ɔhene no ma wokunkum wōn. Enti wōtwaa Yuda asuo firii n'asase so. **28** Nnipa dodoō a Nebukadnessar de wōn kōo nkoasom mu nie: n'adedie afe a etō so nson mu, Yudafoo 3,023; **29** Nebukadnessar adedie afe a etō so dunwōtwe mu, nnipa a wōfiri Yerusalem, 832; **30** n'adedie afe a etō so aduonu mmiensa mu, ɔsahene Nebusaradan a ətua ɔhene awəmfoō ano no de Yudafoo 745 kōo nnommumfa mu. Nnipa no nyinaa dodoō ye 4,600. **31** ɔhene Yehoiakin dii mfee aduasa nson wō n'asutwa mu wō Babilonia no, Ewil-Merodak bēdii Babiloniahene. ɔhunuu Yehoiakiin mmōbō, enti ɔyii no firii afiase saa afe no ara mu Adar bosome (beyē Oforisuo) da a etō so mmienu. **32** ɔkaa abodwosem kyereē no, na ɔmaa no diberē a əwō animuonyam sene ahemfo a wōne no wō Babilonia no dee. **33** Enti Yehoiakin yii n'afiase ntadee guu nkyen, na əfiri saa əda no ɔdidii wō ɔhene didipono so eberē biara kōsii ne wu da. **34** Na Babiloniahene no sane maa Yehoiakin sika berē ano berē ano, ma ɔde tuatua ne ho aka kōsii ne owuda.

Kwadwom

1 Ao, sèdee kuropon no adane amamfo nie, kuropon a anka nnipa ahye no ma? Edeen enti na waye okunafoo baa a kane no na anka woye kesee wɔ amanaman no mu? Dee na øye øhemmaa wɔ amantam no mu no abeye afenaat sene. **2** Øsu yaayaaya anadwo, nisuo sensane n'afon so. N'adøoo nyinaa mu no, obiara nni ho a økyekyere ne were. N'ayønkofooyinaa adi no hwammo Waaye n'atamfoo. **3** Amanehunu ne adwumaden akyi no, Yuda ko nnommumfa mu. Óte amanaman no mu na ønni ahomegyebea Wɔn a wɔtaa no nyinaa ati no wɔ n'ahokyere mu. **4** Akwan a øko Sion no di awerøhoa, efiri se obiara nkɔ n'afahye ase. N'apono nyinaa adeda mpan, na n'asøoo si apinie, ne mmabaawa di yea, na øwo yeadie a emu ye den. **5** N'atamfoo abeye ne wuranom; wɔn a wo ne no øye dom ho adwo wɔn. Awurade ama awerøhoa aba ne so n'amumuyø bebrebe enti. Ne mma ko nnommumfa mu. Waaye nneduaføo ama otamfoo. **6** Animuonyam nyinaa atu afiri Øbabaa Sion so ko. Ne mmapømma aye se aforotee a wonnya addibea; na wɔde mmereye adwane wɔ won ataafoo anim. **7** N'amanehunu ne ananteanantee nna mu no, Yerusalem kae ademudee nyinaa a na øwo no wɔnna a atwam no mu. Ne nkurofoo kɔtɔo otamfoo no nsa mu no, na obiara nni ho a obreboa no. N'atamfoo de wɔn ani hwεe no na wɔseree ne sœe. **8** Yerusalem aye bɔne kesee enti ne ho agu fi. Wɔn a wodi no ni no sopaa no, efiri se woahunu n'adagya; øno ankasa gu ahome na ødane n'ani. **9** N'afideye atu aka ne ntadear mu; wannwene ne daakye ho. N'asehwεe yε nwanwa; obiara ankyekyere ne were. "Ao Awurade hwe m'amanehunu, efiri se otamfoo adi nkonom." **10** Otamfoo no de ne nsa too n'ademudee nyinaa so; øhunuu se amanaman rehyene ne kronkronbea ho, nnipa a woabra se wonnyhyene w'asafo mu no. **11** Ne nkurofoo nyinaa si apinie ebere a wɔrepø aduanie; wɔde wɔn ademudee sesa aduanie de nya ahooden. "Ao, Awurade, hwe na dwene me ho, efiri se wɔbu me animtia." **12** "Emfa mo ho anaa, mo a motwam ho nyinaa? Monhwe na monhunu. Øyea bi wɔ ho a ete se me dee a wɔma ebaa me soo yi anaa? Dee Awurade de baa me so wɔ n'abufuhye da no. **13** "Øsomaan ogya firi øsoro, ma øbaa me nmompø mu. Øsum afidie maa me nan na øsane me kɔø m'akyi. Øye me pasaa, metøo bira da mu nyinaa. **14** "Woakyekyere me bɔne se adesoa; ode ne nsa nwene bɔø mu. Abeda me kɔø mu na Awurade atwe m'ahooden. Øde me ahye wɔn a merentumi nnyina wɔn anim no nsa. **15** "Awurade apo ahoødenfoo a wɔwɔ me ntam nyinaa; wafre akodom atia me se wɔmmedwre me mmerantee. Awurade atiatia Øbabaa Yuda Bunu so wɔ ne nsakyiamena ho. **16** "Yeinom enti na mesu

na nisuo adware me. Obiara mmøn a øbekyekye me were. Dee øbekyekye me honhom den nni ho. Me mma agiyiga efiri se otamfoo no adi nkonom." **17** Sion tre ne nsa mu nanso obiara nni ho a øbekyekye ne were Awurade ahye ama Yakob se ne mfeefoo beyε n'atamfoo; Yerusalem abeye afidee wɔ wɔn mu. **18** "Awurade ye oteneenei, nanso manni n'ahyedee so. Montie, mo amanaman nyinaa monhwe me yea. Me mmerantee ne mmabaawa kɔ nnommumfa mu. **19** "Mefrεe m'apamfoo nanso wɔyii me maæs. M'asøoo ne me mpanimfoo ase tɔrεe wɔ kuropon no mu, øbere a wɔrepø aduanie adi na wɔanuwu. **20** "Ao Awurade, hwe me mmoboro! Meredi øyea wɔ me mu, na m'akoma mu nso menni ahoto, efiri se maye otuateføo kesee. Akofena hyε me awarehoo wɔ abontene so; efie nso yε ouwo nko ara. **21** "Nniøpa ate m'apinisie, nanso obiara nni ho a øbekyekye me were. M'atamfoo nyinaa ate m'amanehunu wɔn ani gye dee woaye no ho. Ma nna a woahye no mmra sèdee wɔbeyε se me. **22** "Fa wɔn atirimudensem nyinaa si w'anim; na wo ne wɔn nni sèdee wo ne me adie øsiane m'amumuyø no enti. M'apinisie dɔoso na m'akoma aboto."

2 Sèdee Awurade de n'abufuhye omununkum akata Øbabaa Sion so nie? Wato Israel animuonyam firi soro abehiwe fam; wankae ne nan ntiasoo wɔ n'abufuo da no. **2** Awurade annya ahummobøø na wamene Yakob atenaee nyinaa; n'abufuhye mu, wadwiri Yuda Øbabaa aban denden no agu fam. Wagu n'ahennie ne ne mmapømma ho fi. **3** Øde abufuhye atwitwa Israel mmøn nyinaa. Wayi ne banbo wɔ øbere a atamfoo no reba. Wasø wɔ Yakob mu se ogydaree a øhye biribiara a atwa ho ahyia. **4** Wapoma ne bëmما te se øtamfoo; ne nsa nifa aye krado. Sèdee øtamfoo ye no, wakunkum wɔn a woye fe wɔ anisoo nyinaa; wahwie n'abufuhye se ogya agu Øbabaa Sion ntomadan so. **5** Awurade aye se øtamfoo; wamene Israel. Wamene n'ahemfie nyinaa asee n'abandenden. Wama awarehoo die ne agyaadwotwa adøoso ama Yuda Øbabaa. **6** Wama n'atenaee ada mpan se turo; wasee ne dwabirem. Awurade ama Sion were afiri n'afahye ne home nna; wɔ n'abufuhye mu no wabu øhene ne øsøoo animtia. **7** Awurade apo n'aførebukyia na wagye ne kronkronbea mu. Øde n'ahemfie afasuo ahyε n'atamfoo nsa. Wøteam wɔ Awurade efie te se afahye da. **8** Awurade sii n'adwene pi se øbesee Øbabaa Sion øfasuo a atwa ne ho ahyia no. Øde susuhoma too ho na wannyaø øsøee no. Ømaa apie ne afasuo dii aabooboø; wɔn nyinaa sœe. **9** N'apono amem fam; wɔn adaban nso, wabubu mu asee no. Ne øhene ne ne mmapømma, watwa wɔn asuo kɔ amanaman no mu, mmara nni ha bio, na n'adiyifoo nnnya anisoadehunu a efiri Awurade ho bio. **10** Øbabaa Sion mpanimfoo tete fam aye komm; wɔde

m futuro agu wən tirim afirafira ayitoma. Yerusalem mu se wən a woawuwu dada no. **7** Wato ofasuo mmabaawa asisi wən tiri ase. **11** M'ani rentumi awta me ho ahya enti mentumi nnwane; wagu me nnyae nisutee, me yafunu mu retwa me, m'akoma nkonsenkənson ama matə baha. **8** Mpo se mefrē rete ato fam, efiri se wəasəe me nkurofō, efiri anaase mebō mpaeē sre mmoa a əsi me mpaeēbō se mmofra ne mmotafowa toto piti wo kuropon ano. **9** Əde abotan asi me əkwan; wama m'akwan no mməntene so. **12** Wəbisa wən maamenom se, aye kəntənkye. **10** Te se sisi a əda ho retwen, te “Ehe na aduane ne nsā wə?” Ebere a wətətə piti se gyata a wate, **11** Ətwee me firi əkwan no mu se apirafoo wə kuropon no mməntene so, ebere dwerəe me na əgyaa me a menni mmoa biara. **12** a won nkwa resa wo wən maamenom abasa so. Əkuntunuu ne tadua mu na ode ne bəmma kyere. **13** Edeen na metumi aka ama woo? Edeen ho na me so. **13** Əde bəmma a efiri ne kotoku mu hwiree metumi de wo atoto, Ao, Yerusalem Əbabaa? Edeen m'akoma mu. **14** Meyee asredəe maa me nkurofō na metumi de asusu woo, de akyekyere wo were, Ao, nyinaa; wətə akutia nnwom de di me ho fe əda Sion Əbabaa Bunu? W'apirakuro so se epo. Hwan na mu nyinaa. **15** Əde nhahan nwononwono ahye me əbetumi asa ama woo? **14** W'adiyifō anisoadehunu ma. Wama me bənwoma anom. **16** Əde aboseaa ye atoro a əho nni mfasoo; wəanna mo amumuye abubu me se; na watiatia me so wə mfuturo mu. adi ansi mo nnommumfa ano. Nkəmhye a wəde **17** Woama asomdwoeə abə me; na mewere afiri maa mo no ye atoro ne nnaadaa. **15** Wən a wətwam yiedie. **18** Enti mese, “M'animuonyam asa, dee mede wo əkwan soō nyinaa bobə wən nsam gu wo so; m'ani too so Awurade mu no nyinaa.” **19** Mekae wədi wo ho fe na wəwoso wən tiri gu Yerusalem m'amanehunu wə m'akyinkyini mu, nwononwono Əbabaa so ka se, “Yei ne kuropon a na wofre no ne bənwoma mu. **20** Mekae yie, na me kra aboto ahoofe a ədi mu no? Asase nyinaa anigyedee no wə me mu. **21** Nanso, mekae yei ne saa enti, mewə nie?” **16** W'atamfoo nyinaa baee wən anom kakraa anidasoo. **22** Awurade də kəsəe enti yənnsees. tia wo; wəsere na wətwere wən se na wəka se, N'ayamhyehye nni hwammo. **23** Eye foforə anəpə “Yeameñe no. Edə a na yəretwen no nie; Yeatena biara; wo nokoredie ye kəsəe. **24** Meka kyere me ase ahunu.” **17** Awurade aye dee əhyehyees; wama ho se, “Awurade ye me kyəfa, enti metwen no.” **25** n'asəm a əhyee dadaada no aba mu. Watu wo agu a Awurade ye ma wən a wən anidasoo wə ne mu, wanhusu wo mmobə, wama ətamfoo no ani agye onipa a əhwehwə noo no; **26** Eye se wəye komm wama w'atamfoo no mmən so. **18** Nnipa no akoma de twən Awurade nkwyagye. **27** Eye ma əbarima su frə Awurade. Ao, Sion Əbabaa fasuo, ma wo se əsoa kənnua no wə ne mmeranteə eberə mu. nisuo nsene se asubonten awia ne anadwo; nnye **28** Ma əntena ase komm, efiri se Awurade de ato w'ahome mma w'ani nso nnya ahomes. **19** Sore, su no so. **29** Ma əmfə n'anim nsie wə mfuturo mu, denden anadwo ədasuom mfitiase; hwie w'akoma ebia anidasoo wə hə. **30** Ma əmfə n'afono mma mu nsəm se nsuo gu Awurade anim. Ma wo nsa dee ərəe se əbə no na ənhye no aniuwo. **31** Na so kyere no wo mma nkwa enti, wən a əkəm ama Awurade nto nnipa ntewene koraa. **32** Əwom, əde w'atətə baha wə mməntene so. **20** “Hwe na dwene awerehəo ba dee, nanso əbenya ayamhyehye. Ne ho, Ao, Awurade; Hwan na wode no afa saa əkwan də kəsəe no to rentwa da. **33** Efiri amemenemfe mu yi so pen? Ese se mmaa we wən yafunu mma nam de amanehunu anaa awerehəo bre nnipa mma. **34** anaa, mma a wəahwə wən? Ese se wəkum əsofəo Se wəde wən nan dwere nnuedafoə a wəwə asase no ne odiyifō wə Awurade kronkronbea anaa? **21** so a, **35** se wətiatia obi ahfadie so wə Əsorosoroni “Mməfra ne mpanin adeda abə mu mfuturo mu no anim a, **36** anaa se wəbu obi ntenkyea a, Awurade wə mməntene so, me mmeranteə ne mmabaawa nhunu saa nneema yi anaa? **37** Hwan na əbetumi atoto wə akofena ano. Wakum wən wə w'abufuo da; aka na wama aba mu wə eberə a ənye Awurade na wayam wən na wannya ahumməborə. **22** “Sedeə əhyee? **38** Ənye Əsorosoroni no anom na musuo ne wotoo wo nsa frə wə apontoə da no, saa ara na nnepa firi anaa? **39** Aden enti na ese se əteasefəo wofrefree amanehunu firi afanan nyinaa tiaa me. nwiiwii eberə a wəatwe n'aso wə ne bəne ho? **40** Awurade abufuo da no, obiara annwane na obiara Momma yənhwehwə yen akwan mu na yənsə nhwə, anka; wən a mehwəe wən na meteteə wən no, me na yensane nkə Awurade nkyən. **41** Momma yemma ətamfoo adwəre wən.” **42** “Yeaye bəne, na yeate atua na woamfa ankye. **43** “Wode abufuo akata wo ho ataa yen; na wakunkum a woannya ahumməborə. **44** Wode wo ho asie omununkum mu enti mpaeēbō biara nnuru wo nkyən. **45** Woaye yen atantannee ne wira wə amanaman no mu. **46** “Yen atamfoo nyinaa abae wən anom tetree de tia yen. **47** Yeabre ne ahunahuna ne akukuruuhweaseə, mmubui̇ne

oseee." 48 Me nisuo sene se asutene efiri se wōasēe esiiē, n'adiyifoō no bōne ne n'asəfoo amumuye me nkurōfōo. 49 Me nisuo besene ara, na erennyaē, enti, wōn na wōhwiee teneneefōo mogya guu wō 50 kōsi se Awurade behwe afiri oso, na wahu. 51 kūropōn no mu. 14 Afei wōkeka wo mmontene so Dee mehunu no ma me kra were ho me kūropōn no te se nnipa a wōn ani afira. Mogya a ama wōn ho mu mmaa nyinaa enti. 52 M'atamfoo a menyēe wōn agu fi no enti obiara suro se əde ne ho bēka wōn hwhee pampam me se anomaa. 53 Wōpēe se wōtwa ntadee. 15 Nnipa teateaam gu wōn so se, "Momfiri me nkwa so na wōsi me abōo wō amena mu; 54 nisuo ha nko! Mo ho nntē! Monkō, monkō! Mommfā mo bu faa me tiri so, na eyēe me sedēe wōrewie me. 55 ho nka yen." Se wōdwane kōnenam a amanaman Mebōo wo din, Ao Awurade firi amena no ase tōnn. no mu nnipa ka se, "Wōrentumi ntēna ha bio." 16 56 Wotee me sufre: "Nsi w'aso wo me gyee sufre Awurade ankasa abō wōn ahwete; n'ani nni wōn so ho." 57 Wotwe bēnee me ēberē a mēfēe woo no, na bio. Wōmmfā anidie mma asafoo, na wōn ani nnsō wokaa se, "Nsuro." 58 Ao Awurade, wodii m'asēm mpanimfoo. 17 Dee eka ho bio, yen ani anni ammoa maa me; na wogyeē me nkwa. 59 Woahunu bōne yen, yērēe se yēbenya mmoa, nanso eyēe əkwa; a wōayē me, Ao Awurade. Di m'asēm ma me! 60 yefiri yen abantenten so de yen ani too əman a Woahunu wōn aweretō no mu den, wōn po a wōbō tia me no nyinaa. 61 Ao Awurade, woate wōn sopa, wōn po a wōbō tia me no nyinaa, 62 dee m'atamfoo ka no se asomusem na wōka no breoo de tia me da mu nyinaa. 63 Hwe wōn! Se wōgyinagyina hō anaa se wōtete hō, woto akutia nnwom de di me ho few. 64 Fa dee cfata tua won so ka, Ao Awurade, dee won nsa aye enti. 65 Pirim won akoma, na ma wo nnome mmra wōn so. 66 Fa abufuo taa wōn, na sēe wōn firi Awurade sorosoro ase.

4 Sedēe sikakōkōo a anka əhyerēn no nie? Sikakōkōo

amapa no ho abir! Wōatoto aboōdemmoō kronkron apete wō mmontene biara so. 2 Hwe sedēe Sion mmamarima a wōdi mu na anka wōsōm bo se sika kōkōo no aye, seesei wōfa wōn se dōtēe nkukuo, ḥnwonfōo nsa ano adwuma! 3 Mpo sakraman yi wōn nufōo ma wōn mma enum, nanso me nkurōfōo aye atirimuodenfōo se sohori a əwō esere so. 4 Osukom enti, akokoa tekremā fam ne dodo mu; mmofra no su pe aduanē, nanso obiara mfa mma wōn. 5 Won a na anka wōdi nnuane pa no ohia buruburo aka wōn wō mmontene so. Won a wade serekēyē tetēe won no seesei wōdēa nso nkōfie so. 6 Me nkurōfōo asotwe so sene Sodom a wotuu wōn mpofirim no dee, a wōannya əboafōo biara no. 7 Na wōn ahenemma ho twa sene sukyerēmma, na wōhoa sene nufosuo, na wōn onipadua no bere na əwo ahooden te se abohemaa, na wote se aboōdemmoō. 8 Nanso, seesei dee, wōbiri sene wisiapunu; na wōnhunu wōn yie wō mmontene so. Won a wedee atwintwam wō wōn nnompē so; echo awo wesee se abaa. 9 Won a wōtōtō wō akofēna aino no ye koraa sene wōn a ekōm kunkumm wōn; ekōm tware wōn, ma wōwuwū esiane aduane a enni mfu so enti. 10 Mmaa a wōwō ayamhyehyēe de wōn nsa anoa wōn ankasa mma, aye wōn aduanē ēbers a wōsēe me nkurōfōo no. 11 Awurade ada n'abufuhyēe nyinaa adi; wahwie n'abufuo a aino ye den no. Əsō ogya aino wō Sion ma əhyee ne fapem. 12 Asase so ahemfōo annye anni, ewiase mu nnipa nso annye anni se atamfōo betumi ahyēe Yerusalem apono mu. 13 Nanso

ho ye hare sene akōdēe a wōwō ewiēm; wōtaa yen faa mmpēo so na wōtēe yen wō esere so. 20 Dee Awurade asra no ngo, yen ankasa yen nkwa no, ətōo wōn mfidie mu. Yegye dii se ne nwunu ase yēbenya nkwa wō amanaman no mu. 21 Di ahurisie na ma w'ani nnye, Ao Edom Əbabaa, wo a wote Us asase so. Wōde kuruwa no bēma wo nso bi; wōbebōrō na wōbabō wo adagya. 22 Ao Əbabaa Sion, w'asotwe bēba awieee; əremma wonko so ntēna nnommumfā mu. Nanso, Ao Əbabaa Edom, əbtēua wo bōne so ka na wada w'amumuye adi.

5 Ao Awurade, kae dee aba yen so; hwe, na hunu

yē animguasēe. 2 Wōadane yen agyapadee ama ahəhōo, wōde yen afie ama ananafoo. 3 Yēyē nwisiaa na yēnni agyanom, yen maamenom aye se akunafōo. 4 Ese se yetō nisuo a yēnom; yēbenya nnyina a, gye se yetō. 5 Won a wōtaa yen no aben yen pēe; Yeabre na yēnnya ahomgēyē. 6 Yede yen ho maa Misraim ne Asiria sedēe yēbenya aduanē a əbēso yen. 7 Yē agyanom yēe bōne, na wōnni hō bio, na yen na wōn asotwe abēda yen so. 8 Nkōa di yen so, na obiara nni hō a əbēge yen afiri wōn nsam. 9 Yede yen nkwa bō afōdēe de pē yen anoduane, akofena a əwo esere so no enti. 10 Yē honam adō se fononoo. Ekōm ama huraeē abo yen. 11 Wōato mmaa monnaa wō Sion, ne mmaabunu a wōwō Yuda nkuro so. 12 Wōkyekyere mmapomma nsa na wōasēn wōn; wommfā anidie mma mpanimfoo. 13 Mmeranteē yē adwuma den wō ayuoyammō so; na mmerantewaa nan toto wō nnyina duruduru ase. 14 Mpanimfoo ntēna kūropōn apono ano bio; mmeranteē agyae won nnwontoō. 15 Ahosepe afiri yen akoma mu; yen asa adane agyaadwotwa. 16 Ahenkē afiri yen tiri so. Yēn ara, yēnnue se yēaye bōne! 17 Yei enti yen akoma atōpiti, yeinom enti yen ani so aye kusuu 18 wō Sion bēpō a ada mpan na sakraman nenam soō no enti.

19 Wo, Ao Awurade, di ɔhene afebɔɔ; w'ahennwa firi awoɔ ntoatoasoo kɔsi awoo ntoatoasoo. **20** Adɛn enti na wo were firi yen daa yi? Adɛn enti na wagya yen mmere tenten mu yi? **21** Ka yen bata wo ho bio, Ao, Awurade, na yeatumi aba wo nkyen; ye yen nna foforo se tete no **22** agye se wapo yen koraa anaa se wo bo afu yen mmorosoo.

Hesekiel

1 Afe a eto so aduasa no, bosome a eto so enan no eda a eto so enum, ebere a na me ka atukoo ho wo Asubonten Kebar ho no, osoro buee na mehunuu Onyankopon wo anisoadehunu mu. **2** Obosome no eda a eto so enum no, na ohene Yehoakin adi atukoro mu mfee enum. **3** Awurade asem baa Busi babarima Hesekiel a oyé osoo nkyen wo Asubonten Kebar ho wo Babilonia asase so. Eho na Onyankopon nsa baa ne so. **4** Mehweec na mehunuu se ahum kesee bi firi atifi fam reba, omununkum kesee bi a erete ayeremo na hann bi a ano ye den atwa ho ahya. Ogya no mfimfini te se dadee a aso koo. **5** Na ogya no mu na na wohunu biribi te se ateasefоo enan. Na won su te se onipa, **6** won mu biara anim ye enan na wowowo ntaban enan enan. **7** Won nan ye kyirebenn, won anammon te se nantwie ba dee, na ehyeren te se kobere mfrafrae a woahoa ho. **8** Wwowo nnipa nsa wo ntaban a ewowo afa afa enan no ase. Won mu biara wo nnipa nsa enan a baako wo ntaban biara ase, **9** na won ntaban keka sisi anim. Won nyinaa ko won anim tee a wonnanedane won ho. **10** Na sei na won anim teteet: Won mu biara wo onipa anim, wowa gyata anim wo nifa so, wowa nantwie anim wo benkum so; na won mu biara nso wo okodee anim. **11** Saa na na won anim teteet. Woatretre won ntaban mu ko osoro; na won mu biara wo ntaban mmieni mmieni, a emu biara si ofoforo dee anim wo benkum ne nifa, na ntaban mmieni nso katakata won ho. **12** Obiara ko n'anim tee. Baabiara a honhom no beko no, eho na wobeko a wonnane won ho. **13** Ateasefоo no suban te se ogyasramma a eredere anaa ogyatene. Ogya di akoneaba wo ateasefоo no mu; ehyeren na emu na anyinam firi dwidwa. **14** Na ateasefоo no di akoneaba mmirika so te se anyinam a eredwidwa. **15** Ebere a merehwе ateasefоo no, mehunuu se ntawahonan si fam wo ateasefоo a won mu biara anim ye enan no nkyen mu. **16** Sei na na ntawahonan no bobere tee: etwa yere yere te se sikabereeboo, na enan no nyinaa sesе. Woye emu biara te se ntawahonan a ebea ntawahonan foforo mu. **17** Se ntawahonan no nam a, woko faako a ateasefоo no ani kyere; ntawahonan no, ennanedane ebere a ateasefоo no nam. **18** Won nhankra no koron, na eyе nwawana, na aniba tuatua nhankra enan no nyinaa ho. **19** Se ateasefоo no nante a, ntawahonan a ebatabata won ho no nso ko saa ara; se ateasefоo no ma won ho so. **20** Baabiara a honhom no beko no, ateasefоo no nso beko, na ntawahonan no beka won ho ama won ho so, efiri se ateasefоo no honhom wo ntawahonan no mu. **21** Se ateasefоo no tu tene a, ntawahonan no nso ko saa ara; se ateasefоo no gyina a, won nso gyina;

se ateasefоo no pagya won ho a, ntawahonan no ne won pagya won ho, efiri se ateasefоo no honhom wo ntawahonan no mu. **22** Na ntremu bi wo ateasefоo no atifi a epa yereyere te se nsukyenee, na eyе nwawana. **23** Na woatretre won ntaban no mu asisi anim wo ntremu no ase, na ateasefоo no mu biara wo ntaban mmieni a ekata ne ho. **24** Ateasefоo no tu tenee no, metee won ntaban no nnyegye, a ete se nsuo a erezoro so, te se Otumfoo no nne, anaa akodom hooye. Se wogyna a, wogyaagyaa won ntaban mu. **25** Na enne bi firi ntremu a ekata won so no atifi baee, ebere a woagyaagyaa won ntaban mu na wogynagyna ho no. **26** Na biribi a ete se aboodemmo ahennwa wo ntremu a ekata ateasefоo no atifi so, na biribi a ete se onipa te ahennwa so wo soro ho. **27** Mehunuu se, efiri dee ayе se n'asene mu rekо ne soro no, na ote se dadee a ado koo se ogya a ano aso, na efiri ho reba ne fam no, na ote se egydaree; na hann a ehyeren atwa ne ho ahya. **28** Sedee nyankonton to wo omununkum mu osuto eda no, saa ara na hann a atwa ne ho ahya no tee. Yei ye Awurade animuonyam ahoyie no seso. Na mehunuue no, me de m'anim butuu fam, na metee obi a orekasa nne.

2 Oka kyere me se, "Onipa ba, sore gyina ho, na me ne wo nkasa." **2** Orekasa no, Honhom no behyeе me mu maa me so gyinaa ho, na metee se orekasa kyere me. **3** Okaa se, "Onipa ba, meresoma wo aко Israelfoo mu, atuatee əman a waye dom atia me; wone won agyanom aye dom atia me abesi enne. **4** Nnipa a meresoma wo won nkyen no ye nnipa a won aso ye den na won aso awu. Ka kyere won se, 'Yei ne dee Otumfoo Awurade see.' **5** Na se wotie anaa woaritie a, esiane se woye atuatefоo enti, wobehunu ampa ara se odiyifoo bi aba won mu. **6** Na wo, onipa ba, nsuro won, anaase won nsem. Nsuro, ewom se nnenkyense ne nkasee atwa wo ho ahya, na wote anyanykyere mu dee, nanso nsuro dee woka, na mma wommо wo hu se woye atuatefоo. **7** Woye atuatefоo ankasa nanso ese se woka me nsem kyere won; se wobetie oo se worentie oo. **8** Nanso, wo onipa ba, tie asem a meka kyere wo no. Ente atua te se saa atuatefоo no; bue w'anomu na di dee mede ma wo no." **9** Afei mehwеe na mehunuu nsa bi a atene wo me so, na emu na nwoma mmoboee bi wo. **10** Otreе mu wo m'anim. N'afamu no mu, na woatwere abubuo, awerhoo ne nmome nsem.

3 Awurade ka kyere me se, "Onipa ba, di dee wohunu wo w'anim no, di saa nwoma mmoboee yi, na afei ko na kokasa kyere Israelfoo." **2** Enti mebuee m'anim na ode nwoma mmoboee no maa me diie. **3** Afei oka kyere me se, "Onipa ba, di saa nwoma mmoboee a mede rema wo yi. Fa hye wo yafunu ma." Enti mediie, na na eyе de te se ewoo

wo m'anom. **4** Na ḥka kyere se, "Onipa ba, wo efie. **25** Na wo, onipa ba, wōde ntampehoma afei kō Israelfoo ho ḥkō me nsem kyere wōn. **5** békelyekyere wo sedēe worentumi mpue nkō nnipa Enye nnipa bi a wōn kasa mu nte anaa eyē dene no mu. **26** Na mēma wo tekrema atare w'anomu nkyen na meresoma woo, mmom meresoma wo sedēe wobemua w'ano a worentumi nka won anim, Israelfoo ho. **6** Enye nnipa bebree a wōn kasa mu efiri se woyē atuatefoo **27** Nanso semekasa kyere ntee na eyē den. Enye wōn a wonte wōn kasa ase wo a, mēbeue w'ano ama waka akyere wōn se, 'Sedēe nkyen. Ampa, se mesomaa wo nnipa a wonte wo kasa a, anka wotiee wo. **7** Nanso Israelfoo mpē se wotie wo, efiri se wōmpē se wotie me. Israel nyinaa aye akoma pirim ne asooden. **8** Eno enti, mēma woaye asooden ne akomapirim te se wōn. **9** Meyē wo aniōden te se εbo, dee eyē den sene twerebo. Nsuro wōn, na mma wōmmo wo hu, εwōm se woyē atuatefoo dee." **10** Na ḥka kyere se, "Onipa ba, tie me nsem a meka kyere wo no yie na dwene ho wō w'akoma mu. **11** Afei, ko wo nkurofōo a wōwō nnommumfa mu na kasa kyere wōn. Ka kyere wōn se, 'Sei na Otumfoo Awurade see,' se wobetie oo, se wōrentie oo." **12** Na Honhom no pagyaa me kōsoro na metee se nnyegyee denden bi reworo so wō m'akyi se, Nhŷira nka Awurade animuonyam wō dees otes hō! **13** Na eyē nnyegyee a εfiri ateasefōo no ntaban a etwitwi ho ne ntwhahonan a εwōwō wōn ho no. Nnyegyee denden a εwōrō so. **14** Honhom no pagyaa me kōsoro de me kōsbaabi. Mekōs no nwononwono mu ne honhom mu abufuo so, a na Awurade tumi ye kese wō me so. **15** Mebaa nnommumfōo a wotete Tel Abib a εben Asubonten Kebar no nkyen. Na εhō, me ne wōn tenaa nnanson, na me ho dwirii me. **16** Nnanson akyi no, Awurade asem baa me nkyen se: **17** "Onipa ba, mayē wo εwēmfōo ama Israel; eno enti tie asem a meka no, na bō wōn kōkō a εfiri me. **18** Se meka kyere omumuyefōo se, 'Ampa ara wobewu' na se woammo no kōkō anaase woankasa ankyere no amma wantwe ne ho amfiri n'akwammōne ho annya nkwa a, saa omumuyefōo no bēwu wō ne bōne mu, na mēma woabu ne mogya ho akonta. **19** Nanso se wōbō omumuyefōo no kōkō na se wansakyera amfiri n'amumuyē anaa n'akwammōne ho a, εbēwu wō ne bōne mu, nanso na woagye wo ho nkwa. **20** "Bio, se ḫteneneeni dane firi tenenee ho koyē bōne a, mede suntidua beto n'anim ama no ahwe ase, na wawu. Se woammo no kōkō enti, εbēwu wō ne bōne mu. Adetenenee ahodoo a εyēes no, wōrenkae, na mēma woabu ne mogya ho akonta. **21** Nanso se wōbō ḫteneneeni no kōkō se εnnyae bōneye na εgyae a, εbēnya nkwa, εfiri se otiee kōkōbo, na wo nso wobegye wo ho nkwa." **22** Na Awurade tumi baa me so wō hō, na ḥka kyere se, "Sōre na kō esere no so, na εhō na mekasa akyere wo." **23** Enti mesore kōs esere no so. Na Awurade animuonyam te se dee mehunuu wō Asubonten Kebar ho no gyina ho, na mede m'anim butuu fam. **24** Afei, Honhom no behyē me mu na opagyaa me gyināa me nan so. **25** Afei ḥka kyere se, "Kō na kōto wo ho εpono mu wō no mu. **26** Na mēma wo tekrema atare w'anomu nkyen na meresoma woo, mmom meresoma wo sedēe wobemua w'ano a worentumi nka won anim, Israelfoo ho. **27** Nanso semekasa kyere ntee na dees wōmpē se otie no, mma no nntie; na woyē atuatefoo.

4 "Na afei, onipa ba, fa ntayaa bi to w'anom na kurukyire Yerusalem kuropōn mfoni wo so. **2** Si otua ho nnwuma ma no: ye apie tia no, ye mpampim ne nsraban wo ho, na fa obubuadaban nnua twa ho hyia. **3** Afei, fa dadee kyemferē to εfasu wō wo ne kuropōn no ntam na dane w'ani kyere no. Wobetua kuropōn no, na wo na wobetua no. Yei beye nsenkyerennē ama Israel efie. **4** "Afei, da wo benkum so na fa Israel bone to wo ho so. Wobesoa wōn bōne nna dodoa a wode da wo fa so no. **5** Mede wōn bōne mfee no mayē nna dodoa mama wo. Enti nnaafua ahasa ne aduokron na wode besoa Israelfoo bōrie. **6** "Eno akyi, da bio wō wo nifa so na soa Yudafoa bōne adaduanan a εda koro biara beye afe baako. **7** Dane w'ani kyere Yerusalem mpampim na fa nsa pan hyē nkōm tia no. **8** Mede ntampehoma békelyekyere wo sedēe worentumi nnane wo ho kōsi se otua nna no bēba n'awiee. **9** "Fa atokō ne ayuo, ase ne asedua, kōkōte ne aburoo; fa ne nyinaa gu adekora kuruwa mu na fa to burudo a wobedi. Yei na wobedi wō nnaafua ahasa ne aduokron a woda wo fa so no. **10** Kari aduane gram ahanu ne aduasa a wobedi no eda koro biara wō εbere ano, bere ano. **11** Afei, susu nnsuo sukuruwa baako na nom no berē ano berē ano. **12** Di aduane no sedēe anka wobedi atokō ofam; to ma nnipa nhunu, na fa onipa agyanan ye ogya." **13** Awurade kaa se: "Saa ara na Israelfoo bēdi aduane a wōagu ho fi wō amanaman a mepam wōn aks so no." **14** Na mekaa se, "Ente saa, Otumfoo Awurade! Menguu me ho fi da. Efiri me mmofraase besi saa εbere yi, mennii aboa funu anaa dee nkekaboa bi akum no atete ne mu da. Enam a εhō agu fi nkaa m'ano da." **15** Awurade kaa se, "Eyē, mēma wode nantwie agyanan asi onipa dee anan mu, na wato wo burodo wō so." **16** Afei ḥka kyere se, "Onipa ba, metwa aduane a wōde ba Yerusalem so. Nnipa no de ahoyerā bedi aduane a wōkyekyē mu, na wōde abasamutuo anom nnsuo a wōkyekyē, **17** εfiri se aduane ne nnsuo ho beye den. Wōn ho bedwiri wōn se wōhunu wōn ho wōn ho, na wōn bōne enti, wōbefonfōn."

5 "Afei onipa ba, fa akofena nnamnnam yi ye se obi a εyī ti yiwan na fa yi wo tirinwi ne w'abōgyes. Fa nsania na kyekyē nwi no mu. **2** Se wo otua nna no ba awiee a, fa ogya hye nwi no nkyemū mmiensa mu baako wō kuropōn no mu. Fa akofena

twitwa nkyem mu mmiensa no mu baako wō kuropon mo afōrebukyia ahodoo no na wōasē nnuhwam no afanan nyinaa. Na hwete nkyem mu mmiensa mu adum; na mēkunkum mo nkurōfō wō mo ahoni baako wō mframā mu, efiri se metwe akofena ataa anim. 5 Mede Israelfoo afunu begugu won ahoni wō. 3 Nanso fa nwi no kakra bi kyekyere w'atadee anim, na mede mo nnompe apete mo afōrebukyia ano. 4 Afei nso, fa saa nwi no kakra bi na to gu ogya ahodoo ho. 6 Baabiara a motee no, nkuro no bēda mu na hye. Ogya no betre afiri ho aks Israel efie mpan, na ne sorōnsorōmmea bēsē, sēdē ēbēye nyinaa. 5 “Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Yei a mo afōrebukyia ahodoo no beda mpan na aye ne Yerusalem a mede asi amanaman no ntam na afo. Mo ahoni bēbubu na ase. Mo nnuhwam adum nsase atwa ho ahyia. 6 Nanso, n'amumuye mu, waye bēbubu agu fam, na dee moaye nso bēhwere mo. dom atia me mmara ne me nhyeheyēe asene aman 7 Mo nkurōfō betoto wō mo mu, na mobēhunu ne nsase a atwa ne ho ahyia. Wapo me mmara, se me ne Awurade. 8 “Nanso megya mo mu bi, na wannī m'ahyedee so. 7 “Enti sei na Otumfoo efiri se ebinom bēdwane akofena ano wo ēbere a Awurade see: Woaye asōoden asene amanaman a moahwete wo nsase ne amanaman so. 9 Na afei wōatwa wo ho ahyia na woanni m'ahyedee anaa me wō amanaman a wōfaa wōn nnommum kōo mu no, mmara so. Woanye sēdē aman a atwa wo ho ahyia wōn a wōnyaa won ho firii mu no bēkae me, sēdē no ye mpo. 8 “Enti sei na Otumfoo Awurade see: Me madi awerēhoo wō wōn awareseē akoma a wōde ne wo anya, Yerusalem, na mede asotwe bēba wo so tweē wōn ho firii me nkyen, ne wōn ani a wōde wō amanaman no anim. 9 Esiane w'ahoni nyinaa nyaa akōnno bōne maa wōn ahoni. Wōn ho bēye a ēye akyiwadēe no enti, mēye wo dee menyē wōn nwunu wō bōne ne akyiwadēe a wōaye enti. 10 bi da, na merenyē bi bio nso da. 10 Enti, wō mo Wōbēhunu se me ne Awurade, na mammo wōn hu mu, agyanom bēdi wōn mma nam na mma adi kwa se mede saa əshaw yi bēba wōn so. 11 “Yei ne wōn agyanom nam. Metwe w'aso na mahwete wo dees Otumfoo Awurade see: Mommo mo nsam na nkaefōo aks mmaa nyinaa. 11 Enti se mete ase yi, momfa mo nan mpempem fam na monteam se, “A!” Otumfoo Awurade na ose, esiane se wode nsesodee Esiane Israel efie amumuye ne akyiwadēe nyinaa tantan ne akyiwadēe nneyēe agu me kronkronbea enti, wōbēwuwu akofena, ekōm ne əyaredōm ano. ho fi enti, m'ankasa mēyi m'adom afiri wo so; 12 Əyaredōm bekum dees əwō akyirikyiri. Dees əben merenhunu wo mmōbo na meremfa wo ho nkye no betō akofena ano na dees əbefiri mu na waka no, wo. 12 Wo nkurōfō no mu nkyem mu mmiensa mu baako bēwuwu wō əyaredōm no mu, anaase ekōm bekunkum wō; nkyem mu mmiensa mu baako betoto ekōm bekum no. Saa na mede m'abufuhyyēs bēye baako bēwuwu wō əyaredōm no mu, anaase ekōm bekunkum wō; nkyem mu mmiensa mu baako betoto wō akofena ano wō w'afasuo akyi, na mabō nkyem mu mmiensa mu baako nso ahwete mmaa nyinaa, na matwe akofena ataa wōn. 13 “Afei me bo bēdwo na m'abufuhyyēs a etia wōn no nso ano bēbre ase na m'abufuhyyēs a etia wōn no nso ano bēbre ase na mato were. Na se meda m'abufuhyyēs adi kyere wōn a, wōbēhunu se ēye me Awurade na akasa wo me tumi mu. 14 “Mēye wo mmubui ne ahohora wō amanaman a atwa wo ho ahyia no mu, ne wōn a wōtwam hō no ani so. 15 Wōbēye ahohora ne fedidee, kōkōba ne ahodwiredee ama amanaman a wōatwa wo ho ahyia no, wō ēbere a mede abufuo ne abufuhyyēs ne animka a ano ye den metwe w'aso. Me Awurade na maka. 16 Se meto me kōm agyan a, bōrō wō ano, na ēbēsēe wo. Mede ekōm a emu ye den bēba wo so, na masi w'aduane a wonya ho ekwan. 17 Mede ekōm ne nkekaboa bēba wo mu, na wo mma besa ama woaye se obi a na ənni mma. Əyaredōm ne mogyahwiegu bēfa wo mu, na metwe akofena wō wo so. Me Awurade na maka.”

6 Awurade asem baa me nkyen se, 2 “Onipa ba, fa w'ani kyere Israel mmepe, na hye nkōm tia won, 3 na ka se, ‘Ao Israel mmepe montie Otumfoo Awurade asem. Yei ne dee Otumfoo Awurade ka kyere mmepe ne nikokoo, abon ne mmonhwa: Merebētwe mo so akofena na masee mo sorōnsorōmmea. 4 Wōbebubu

mo afōrebukyia ahodoo no na wōasē nnuhwam adum; na mēkunkum mo nkurōfō wō mo ahoni baako wō mframā mu, efiri se metwe akofena ataa anim, na mede mo nnompe apete mo afōrebukyia ano. 5 Mede Israelfoo afunu begugu won ahoni wō. 6 Baabiara a motee no, nkuro no bēda mu na ne sorōnsorōmmea bēsē, sēdē ēbēye nyinaa. 7 Mo nkurōfō betoto wō mo mu, na mobēhunu ne nsase a atwa ne ho ahyia. Wapo me mmara, se me ne Awurade. 8 “Nanso megya mo mu bi, na wannī m'ahyedee so. 7 “Enti sei na Otumfoo efiri se ebinom bēdwane akofena ano wo ēbere a Awurade see: Woaye asōoden asene amanaman a moahwete wo nsase ne amanaman so. 9 Na afei wōatwa wo ho ahyia na woanni m'ahyedee anaa me wō amanaman a wōfaa wōn nnommum kōo mu no, mmara so. Woanye sēdē aman a atwa wo ho ahyia wōn a wōnyaa won ho firii mu no bēkae me, sēdē no ye mpo. 8 “Enti sei na Otumfoo Awurade see: Me madi awerēhoo wō wōn awareseē akoma a wōde ne wo anya, Yerusalem, na mede asotwe bēba wo so tweē wōn ho firii me nkyen, ne wōn ani a wōde wō amanaman no anim. 9 Esiane w'ahoni nyinaa nyaa akōnno bōne maa wōn ahoni. Wōn ho bēye a ēye akyiwadēe no enti, mēye wo dee menyē wōn nwunu wō bōne ne akyiwadēe a wōaye enti. 10 bi da, na merenyē bi bio nso da. 10 Enti, wō mo Wōbēhunu se me ne Awurade, na mammo wōn hu mu, agyanom bēdi wōn mma nam na mma adi kwa se mede saa əshaw yi bēba wōn so. 11 “Yei ne wōn agyanom nam. Metwe w'aso na mahwete wo dees Otumfoo Awurade see: Mommo mo nsam na nkaefōo aks mmaa nyinaa. 11 Enti se mete ase yi, momfa mo nan mpempem fam na monteam se, “A!” Otumfoo Awurade na ose, esiane se wode nsesodee Esiane Israel efie amumuye ne akyiwadēe nyinaa tantan ne akyiwadēe nneyēe agu me kronkronbea enti, wōbēwuwu akofena, ekōm ne əyaredōm ano. ho fi enti, m'ankasa mēyi m'adom afiri wo so; 12 Əyaredōm bekum dees əwō akyirikyiri. Dees əben merenhunu wo mmōbo na meremfa wo ho nkye no betō akofena ano na dees əbefiri mu na waka no, wo. 12 Wo nkurōfō no mu nkyem mu mmiensa mu baako bēwuwu wō əyaredōm no mu, anaase ekōm bekunkum wō; nkyem mu mmiensa mu baako betoto ekōm bekum no. Saa na mede m'abufuhyyēs bēye baako bēwuwu wō əyaredōm no mu, anaase ekōm bekunkum wō; nkyem mu mmiensa mu baako betoto wō akofena ano wō w'afasuo akyi, na mabō nkyem mu mmiensa mu baako nso ahwete mmaa nyinaa, na matwe akofena ataa wōn. 13 “Afei me bo bēdwo na m'abufuhyyēs a etia wōn no nso ano bēbre ase na m'abufuhyyēs a etia wōn no nso ano bēbre ase na mato were. Na se meda m'abufuhyyēs adi kyere wōn a, wōbēhunu se ēye me Awurade na akasa wo me tumi mu. 14 “Mēye wo mmubui ne ahohora wō amanaman a atwa wo ho ahyia no mu, ne wōn a wōtwam hō no ani so. 15 Wōbēye ahohora ne fedidee, kōkōba ne ahodwiredee ama amanaman a wōatwa wo ho ahyia no, wō ēbere a mede abufuo ne abufuhyyēs ne animka a ano ye den metwe w'aso. Me Awurade na maka. 16 Se meto me kōm agyan a, bōrō wō ano, na ēbēsēe wo. Mede ekōm a emu ye den bēba wo so, na masi w'aduane a wonya ho ekwan. 17 Mede ekōm ne nkekaboa bēba wo mu, na wo mma besa ama woaye se obi a na ənni mma. Əyaredōm ne mogyahwiegu bēfa wo mu, na metwe akofena wō wo so. Me Awurade na maka.”

7 Awurade asem baa me nkyen se, 2 “Onipa ba, yei ne asem a Otumfoo Awurade ka kyere Israel asase no: “Awieeē no, awieeē no aduru asase no ntweaso enan no so! 3 Awieeē no aduru wo wo so, na mehwie m'abufuhyyēs agu wo so. Mégyna w'abrabō so abu wo aten, na matua wo ka wō w'akyiwadēe nyinaa so. 4 Merenhunu wo mmōbo na meremfa wo ho nkye wo. Ampa ara metua wo ka wō wo mneyēe ne w'akyiwadēe a ewō wo mu no, na moahunu se me ne Awurade.” 5 “Yei ne dee Otumfoo Awurade see: “Atoyerenkym! Atoyerenkym a wontee da nam ekwan so reba! 6 Awieeē no aba! Awieeē no aba! Apagya ne ho atia wo. Aba! 7 Əsēē aduru mo, mo a mote asase no so. Ēbere no aduru, eda no aben; huboabo ēbere a ēnyē mmepe no so ahosepe.

8 Merebēhwie m'abufuhyyēs agu wo so de awie m'abufuo a etia wo no. Mégyna wo mneyēe so abu wo aten, na matua wo ka wō w'akyiwadēe nyinaa so.

9 Merenhunu wo mməbə, na meremfa wo ho nkye wo. Metua wo ka wo wo nneyee ne w'akyiwadee a ewə wo mu no. Afei mobəhunu se me, Awurade, tete m'anim no, Otumfoə Awurade nsa baa me na mebobo. **10** “Eda no nie! Hwe aba! Atemmuo so wo hə. **2** Mehwəee na mehunuu biribi a ete da no apue, abaa no afefe, ahantan ahanehane! **11** se onipa. Efiri baabi reba, a aye se n'asene mu Akakabensem aye abaa a wode twe amumuye aso. reko ne fam no, na ote se ogya, na efiri ho rekə Nnipa no mu biara renka, nnipakuo no mu biara, ne soro no, na ne tebea hyerən se dadee a ado. **3** ahonyadee ne dee esom bo biara renka. **12** Ebere ḥtenee biribi te se nsa de soō me tirinwi mu faa me, no aso! Eda no aduru. Mma odetofoo ani nnnye Afei honhom no pagyaa me de me koo ewiem na anaa odetofoo were nho, efiri se abufuhye wo ede me wuraa Onyankopon anisoadehunu mu koo nnipakuo no nyinaa so. **13** Dee otən no nsa renka Yerusalem kɔgyinnaa mfimfini adiho no atifi epono asase a watən no bio wo ebere a wən mmienu te ase, ano, baabi a ohoni a εye ninkunutwee farebae no Efiri se anisoadehunu a εfa nnipakuo no nyinaa no sie. **4** Na εhə, m'anim no na na Israel Onyankopon rensesa. Wən bəne enti, wən mu baako koraa remfa animuonyam wo, te se anisoadehunu a menyaa no ne ho nni. **14** “Efom, wəhyenə totorobento, na wo esere so no. **5** Afei, əka kyere se me se, “Onipa wəboabo biribira ano dee, nanso obiara renkə əsa, ba, hwe atifi fam hə.” Na mehwəee, na epono a efiri se m'abufuhye wo nnipakuo no nyinaa so. **15** εwə afrebukyia no atifi fam no mu, mehunuu saa Akofena wo mfikyire; na oyaredəm ne ekəm wo efie. ninkuntwe farebae ohoni yi. **6** Əkaa kyere se me se, Wən a wəwə əman no mu bətətə wə akofena ano. “Onipa ba, wohunu dee wəreye yi, akyiwadee a Wən a wəwə kuropən no mu no, oyaredəm ne ekəm εmfra, a Israel fie reye wo ha yi, nneema a εbəpam bekum wən. **16** Wən a wəanya wən tiri adidi mu na me afiri me kronkronbea aks akyirikyiri yi? Nanso wəadwane no bətəna mmepə no so. Na wəakurum wobəhunu nneema a εsene akyiwadee yi koraa.” **7** te se mmənhwa mu mmorənoma wo wən mu biara Afei, ode me baa adiho hə epono no ano. Mehwəee bəne enti. **17** Nsa nyinaa bədwodwo na nkotodwe na mehunuu tokuro wo əfasuo no mu. **8** Əka kyere se me se, “Onipa ba, bə əfasuo no mu tokuro.” Enti na wəabə huboaa. Aniwu bekata wən anim na wəayi mebəə əfasuo no mu tokuro, na mehunuu epono wən tirinwi. **19** “Wəbeto wən dwete agu mməntene ano kwan bi wə hə. **9** Əkaa kyere se me se, “Kə mu so, na wən sikakəkə bəye adee a εho ntee. Wən na kəhwe atirimuodenensem ne akyiwadee a wəreye dwete ne sikakəkə rentumi nnye wən Awurade wo ha.” **10** Enti mekəə mu kohwəee, na mehunuu abufuhye eda no. Erenkum wən kəm na εrenhye afasuo a wəaye mmoa a wəwea ahodoo nyinaa wən yafunu ma, efiri se aye wən suntidua de wən ne mmoa a wəye akyiwadee ne Israel fie ahoni aks a bəne mu. **20** Na wəde wən mpomprannee fefe ahodoo nyinaa mfoni wə ho nyinaa. **11** Wən anim no hoahoa wən ho, na wəde yeysə wən ahoni a na na Israelfoo mpanimfoə aduəson gyinagyina a εye akyiwadee ne nsesodee tantane; enti medane na Safan babarima Yaasania gyina wən mu. Na wən yeinom a εho ntee ama wən. **21** Mede ne nyinaa mu biara kura nkankyye ntrawantrawa a aduhwam bəma ananafoə se afodee na mede ama asase so wisie hwamhwam firi so rekə soro. **12** Əbisaa me atirimuodenfoə se korənodee, na wəbegu ho fi. **22** se, “Onipa ba woahunu dee Israelfoo mpanimfoə Meyi m'ani afiri wən so na akorəmfoə begu beaəs a reye wə esum no mu. Obiara wə n'ankasa ahoni esom me bo ho fi. Wəbewura hə na wəagu ho fi. abosonnan mu. Wəka se, ‘Awurade nhunu yen; **23** “Monye nkənsənkənsən! Efiri se mogyahwiegu Awurade agya asase no!” **13** Əkaa bio se, “Wobəhunu aye asase no so ma, na akakabensem ahye kuropən se wəreye nneema a εye akyiwadee a mpo esene no ma. **24** Məma aman no mu otirimuodenfoə pa yei.” **14** Afei ode me baa Awurade efie no atifi ara abefə wən afie; məma əhoədenfoə ahomasəo epono no kwan ano, na mehunuu mmaa a wətete aba awiees, na wən kronkrommea ho begu fi. hə resu Tamus. **15** Əbisaa me se, “Wohunu yei onipa **25** Se ehū ba a, wəbehwehwe asomdwoee akyiri ba? Wobəhunu nneema a εye akyiwadee a esene ekwan, nanso ebeə wən. **26** Atoyerenkyem bedi yei.” **16** Afei, ode me baa Awurade efie adiho a atoyerenkyem akyi aba; atesəm bedi atesəm akyi. εwə mfimfini no, na εhə, asorefie no ano kwan, Wəbəpə se wəbenya anisoadehunu afiri odiyifoə no wə abrannaa ne afrebukyia no ntam, na εhə na hə, əsəfəo nkyerekkyere a εfa mmara no ho no bəbə mmarimma bəye aduonu enum wə. Wən akyi kyere wən. Saa ara na wərennya afotuo mfiri mpanimfoə Awurade asəredan na wən anim kyere apuees fam hə. **27** Əhene no betwa adwo, əheneba no befira no, na wərekoto som owia a εwə apuees fam. **17** abasamutuo, na asase no so nnipa nsa bəpopo. Me Əbisaa me se, “Woahunu yei, onipa ba? Akyiwadee a ne wən bedi no sedee wən nneyee təe, na meggyina Yudafoə reye wo ha yi ye asem ketewa anaa? Esə se wən pepeyə so abu wən aten. Afei wəbhunu se me wəde akakabensem hye asase no so ma na wəkə so ne Awurade no.”

so. Merenhunu wən mməbə, na meremfa wən ho nkyc wən. Ewom se wəteam tuatua m'aso, nanso merentie wən."

9 Afei metee se əde nne kese team se, "Momfa kuropən no awəmfoo no mmra ha, a obiara kura akodee." **2** Mehunuu se mmaparimma baasia firi atifi eporno a ekyere atifi fam reba, na obiara kura kodiawuo akodee. Na obarima bi a əfira nwera na atweredee bətə bo ne nkyc mu ka wən ho. Wəba begyinaa kəbere mifrafraes afreibukyia no ho. **3** Na Israel Onyankopən animuonyam pagyaa ne ho firi Kerubim no so, baabi a na anka ewo no, koo asoredan no ekwan ano. Afei Awurade freez obarima a na əfira nwera na atweredee bətə bo ne nkyc mu no **4** ka kyere se, "Nante fa Yerusalem kuropən nyinaa mu na fa ahyaensodee keka wən a wosu na wodi awerəhoo wə akyiwadeye a eko so nyinaa ho no moma so." **5** Meretie no, əka kyere wən a aka no se, "Monni n'akyi mfa kuropən no mu na monkunkum, a monnkyere ahumməborə anaa tema biara. **6** Monkunkum nkokorraa, mmeranties ne mmaayewa, mmaa ne mməfra, nanso mommfə mo nsa nka obi a əwa ahyaensodee no. Momfiri ase wə me kronkronbea ho." Enti wəde mpanimfoo a wəwə asoredan no anim no hyee asee. **7** Əka kyere wən se, "Mongu asoredan no ho fi na momfa wən a wəakunkum wən no nhye adihə ho ma. Monkə!" Enti wəkəee, na wəhyee asees kunkumm nnipa wə Yerusalem kuropən no mu nyinaa. **8** Ebərə a wərekunkum na aka me nko ara no, mebutuu hə suie se, "Aa Otumfoə Awurade! Worebesee Israel nkaefoo yi nyinaa esiane w'abufuhye a abə Yerusalem sooyi enti anaa?" **9** Na əbuua me se, "Israelfoo ne Yuda amumuys dəəso dodo; mogyahwiegu ahye asase no so ma na ntənkyea ahye asase no so ma. Wəka se, 'Awurade agya asase no; Awurade nhunu.' **10** Eno enti, merenhunu wən mməbə na meremfa wəmmfa wən ho nni, na məma dee wəayə no abo wən ankasa tiri so." **11** Afei, obarima a əfira nwera na atweredee bətə ne nkyc mu no de nkra baee se, "Maye sedee wohyee no."

10 Mehwees, na mehunuu biribi te se aboodemmoos ahennwa a shoho ntremu a ewo Kerubim apampam no so. **2** Na Awurade ka kyere obarima a əfira nwera no se, "Kohye ntwhahonan a ewo Kerubim ase no mu. Fa egyptramma nsabuo firi Kerubim no mu na to pete kuropən no so." Meguso rehwə no, əkəhyee mu. **3** Afei na Kerubim no gynagyina asoredan no anafoo fam ebere a obarima no kohyenee mu no, na omununkum kohyee emu fam adihə ho ma. **4** Na Awurade animuonyam pagyaa ne ho firii Kerubim no atifi koo asoredan no aboboano. Omununkum no yee asoredan no ma

na Awurade animuonyam hyerən yee adihə ho ma. **5** Kerubim ntaban no nnyegyee no, na wəte wo mfikyire fam adihə ho te se Otumfoo Onyankopən nne, əbere a ərekasa. **6** Ebere a Awurade hyee obarima a əfira nwera no se, "Yi egyptramma firi ntwhahonan no mu, firi Kerubim no ase no," obarima no koo mu kogynaas ntwhahonan no baako ho. **7** Afei, Kerubim no mu baako tenee ne nsa hyee egyptramma a ewo wən mu no mu. Əfaa mu bi de hyee obarima a əfira nwera no nsam, na əno nso gyeees de firii adi. **8** (Na wəhunu biribi te se onipa nsa wə Kerubim no ntaban ase.) **9** Mehwees, na mehunuu ntwhahonan enan a baako biara gyina Kerubim nkycen, na ntwhahonan no pa yere yere te se sikabereebəo. **10** Sedeet eeet no dee, na ntwhahonan no nyinaa sese; ebiara wə ntwhahonan foforə hye mu. **11** Se wənam a, wən nyinaa de wən anim kyere de Kerubim baako de n'anim bəkyere. Ntwhahonan no nnane wən ho əbere a Kerubim no nam. Kerubim no koo tee dee etire no anim kyere a ənnane ne ho. **12** Wən ho nyinaa, wən akyi, wən nsa ne wən ntaban nyinaa, aniwa tuatua ho. Saa ara na ntwhahonan enan no nso tee. **13** Metee se wərefre ntwhahonan no, "kyinhya ntwhahonan." **14** Kerubim no mu biara wə anim enan. Anim baako te se kerub, dee eto so mmienu te se onipa anim, dee eto so mmiensa te se gyata anim, dee eto so enan te se əkədees anim. **15** Afei, Kerubim no pagyaa wən ho. Yeinom na na wəyə ateasefəo a na mahunu wən wə Asubənten Kebar ho no. **16** Se Kerubim no keka wən ho a, ntwhahonan a ewowə wən ho no nso keka wən ho; na se Kerubim no tretre wən ntaban mu pagya wən ho ko ewiem a, ntwhahonan no ka wən ho ara. **17** Se Kerubim no gynagyina dinn a, ntwhahonan no nso gynagyina dinn, na se Kerubim no pagya wən ho a, wəne wən pagya wən ho, efiri se, ateasefəo no honhom wə wən mu. **18** Afei, Awurade animuonyam no firii asoredan no aboboano na ekogynaas Kerubim no atifi. **19** Merehwə no, Kerubim no tretree wən ntaban mu pagyaa wən ho firii fam na ntwhahonan no ne wən kooes. Wəkəgyinaas Awurade efie eporno a ewo apuees fam no ano, na na Israel Onyankopən animuonyam wə wən atifi. **20** Yeinom ne ateasefəo a na mahunu wən wə Israel Onyankopən ase wə Asubənten Kebar ho no, na medwene hunuie se wəyə Kerubim. **21** Wən mu biara wə animu enan ne ataban enan na biribi a ete se onipa nsa wowə wən ntaban ase. **22** Wən nyinaa animu te se dee na mahunu wə Asubənten Kebar ho no. Wən mu biara koo n'anim tee.

11 Afei, honhom no pagyaa me de me baa Awurade efie eporno a ani kyere apuees fam no ano. Na mmaparimma aduonu enum wə hə, na mehunuu Asur babarima Yaasania ne Beniai babarima Pelatia a wəyə nnipa no ntuanofoo. **2** Awurade ka kyere

me se, "Onipa ba, yeinom ne mmarima a worebō pō apuee fam no atifi. 24 Honhom no pagyaa me de bōne na wōtō fo bōne wō kuropon yi mu. 3 Wōka me baa atukōfōo a wōwō Babilonia no nkyen wō se, 'Ebere a wōde sisi afie nnuru so anaa? Kuropon anisoadehunu a Onyankopon Honhom maa me no no aye se dadesen, enna yēayē enam a dadesen no mu. Afei anisoadee a mehunui no firii me so kō bō yen ho ban.' 4 Enō enti hye nkōm tia won. Hye soro. 25 Na mekaa biribira a Awurade yi kyeree me nkōm onipa ba." 5 Afei, Awurade Honhom baa me no kyeree atukōfōo no.

12 Awurade asem baa me nkyen se, 2 "Onipa ba, wōte nnipa a wōte atua mu. Wōwō ani nanso wōnnhunu adee. Wōwō aso nanso wōnte asem, efiri se wōyē nnipa atuatefōo. 3 "Enti, onipa ba, boaboa wo nneēma ano ma asutwa, na adekyee mu a wōrehwe no, firi dee wōwō, na kō beaae foforō. 4 Adekyee mu a wōrehwe no, fa wo nneēma a wōrehwe no, firi adi sedee wōn atukōfōo ye no. 5 Ebere a wōrehwe no, tu ofasuo no mu tokuro na yi wō nneēma no fa mu. 6 Fa to wo mmatiire so, ebere a wōrehwe, na afei adee resa a, soa kō. Kata wāanim sedee wonhunu asase no, efiri se maye wo nsenkyerennē ama Israel eifie." 7 Enti mayeē sedee wohyee me no. Adekyee mu no, mede me nneēma a maboa ano ama asutwa no puee. Anwummere no, mede me nsa tuu tokuro wō ofasuo no mu, na adee resa no, meyii me nneēma no soaa no me mmatiire so a wōrehwe. 8 Adekyee no, Awurade asem baa me nkyen se, 9 "Onipa ba, saa Israel eifie atuatefōo no ammisa wo se, 'Edeen na wōreyē yi?' 10 "Ka kyere wōn se, sei na Otumfōo Awurade see: Saa nkōmye yi fa ohene babarima a ḥwā Yerusalem ne Israel eifie a wōwō ho nyinaa ho. 11 Ka kyere wōn se, 'Meyē nsenkyerennedee ma mo.' "Sedee maye no, saa ara na wōbeyē wōn. Wōbetwa wōn asuo aks nmmommifa mu. 12 "Ohene ba a ḥwā wōn mu no de n'adesoa beto ne batiri so ebere a adee resa, na wafiri ho, na wōbetu tokuro wō ofasuo no mu ama wafa mu. 13 Meto m'atena agu no so na makyerē no wō m'afidie mu; mede no bekō Babilonia Kaldeafoō asase so, nanso ɔrenhunu, na eħħa na ɔbēwu. 14 Mehwete wōn a awta ne ho ahya nyinaa aks mmaa nyinaa; n'adwumayefoo ne n'asraafoo nyinaa, na mede akofena ataa wōn. 15 "Ebere a mabō wōn apete amanaman so, na mahwete wōn agu nsase so no, wōbehunu se me ne Awurade no. 16 Nanso mema wōn mu kakra anya wōn tiri adidi mu wō ḥkōm, ḥyaredom ne akofena ano, sedee ebeyē a wōn ani beba wōn akyiwadee ahodoo no so wō aman a wōbekō so no mu. Afei wōbehunu se me ne Awurade no." 17 Awurade asem baa me nkyen se, 18 "Onipa ba, se woredidi a, ma wo ho nwoso, na fa eħħu nom wo nsuo. 19 Ka kyere nnipa a wōwō asase no so se, 'Yei ne dee Otumfōo Awurade ka fa won a wōte Yerusalem ne Israel asase so ho: Wōde ahoperee bedidi na wōde abasamutuo anom

nsuo, efiri se wobesee asase no so nneemaa nyinaa, anaa? 13 “Eno enti, dee Otumfoo Awurade see nie: esiane won a wotete sooo no akabensem enti. 20 ‘M’abufuhye mu, mema ahum atu, na m’abufu mu Wobesee nkuro a nnipa tete sooo no nyinaa na asase no beda mpan. Afei wobehunu se mene Awurade no.’” 21 Awurade asem baa me nkyen se, 22 “Onipa ba, abebuo a mowo wo Israel se, ‘Nna no retwam nanso Israel anisoadehunu biara mma mu’ yi, asee ne sen? 23 Ka kyere won se, ‘Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Merebema abebuo yi aso ha ara, na worenka wo Israel bio.’ Ka kyere won se, ‘Nna a anisoadehunu biara beba mu no aben. 24 Na atoro anisoadehunu ne mnaadaa abisa wo Israelfoo mu no to betwa. 25 Nanso me Awurade, meka dee ese se meka, na erenkyere, ebeba mu. Na mo atuateefie, mo bere so, mema dee maka biara aba mu. Yei ne dee Otumfoo Awurade see.” 26 Awurade asem baa me nkyen se, 27 “Onipa ba, Israel efie reka se, ‘Anisoadee a ohunu no beba mu mfee bebree akyi, na nneemaa ewo daakye akyirikyiri ho nkoom na ohye.’ 28 “Eno enti ka kyere won se, ‘Yei na Otumfoo Awurade see: Merentwe me nssem nkoo nkyiri bio. Dee meka biara beba mu, Otumfoo Awurade na osee.””

13 Awurade asem baa me nkyen se, 2 “Onipa ba, hye nkoom tia Israel adiyifoo a wohye nkoom seesei. Ka kyere won a wobo won tirim hye nkoom no se: ‘Montie Awurade asem! 3 Yei na Otumfoo Awurade see: Nname nka adiyifoo nkwaseafoo a wodi won ankasa honhom akyi na wohnunu hwee no. 4 Ao Israelfoo, mo adiyifoo yi te se mmubuie mu koko. 5 Monkoe se morekiesie afasuo no afaafa a abubu no ama Israel efie, sedee ebetumi agyina pintinn wo oko no ano, Awurade eda no.’ 6 Won adehunu ye atoro, na won adebisa ye mnaadaa. Woka se, ‘Awurade aka se,’ wo ebere a Awurade nsomaa won, nanso wohwe anim se won nkomye beba mu. 7 Se woka se, ‘Yei na Awurade see’, wo ebere a menkasaee a, na won anisoadehunu nnye atoro? Na won adebisa nso, ennye mnaadaa anaa? 8 “Eno enti, sedee Otumfoo Awurade see nie: ‘Mo nssem a eya atoro ne mo mnaadaa anisoadehunu enti, me ne mo anya’, Otumfoo Awurade asem nie. 9 Me nsa betia adiyifoo a won anisoadehunu ye atoro na won abisa ye mnaadaa. Woremfra me nkurafuu badwafoo mu, na worentwew won din wo Israel efie nwoma no mu, na won nan rensti Israel asase so. Na afei wobehunu se mene Otumfoo Awurade. 10 “Esiane se woama me nkurafuu ayera ekwan, na woka se ‘Asomdwoee’, wo ebere a asomdwoee nni ho, na afei, se woto ofasuo a enni ahooden bi a wode akaadoo afa so enti, 11 ka kyere won a woka akaadoo no se, ofasuo no rebetu. Osubrane beta, na mesoma asukotweea, na mframa a ano ye den bebo. 12 Na se ofasuo no bu gu fam a, nnipa remmisaa se, ‘ehe na akaadoo a wode sraa ho no afa’

no, asukotweaa ne osubrane de adesee ahoden ato. 14 Medwiri ofasuo a mode akaadoo afa ho no na no.’” 15 Enti mede m’abufuhye beko ofasuo no ne won a wode akaadoo sraa ho no so. Meka akyer se, ofasuo no nni ho bio, na saa ara na won a wode akaadoo sraa ho no nni ho. 16 Waye Israel adiyifoo a wohye nkoom maa Yerusalem na wohnunu asomdwosse anisoadee, wo ebere a asomdwosse nni ho’, Otumfoo Awurade na osee. 17 “Afei, onipa ba, ma w’ani nkoo wo mmaa a wobo won tirim hye nkoom so. Hye nkoom tia won 18 na ka se, ‘Yei na Otumfoo Awurade see: Nname nka mmaa a wopempam ntafowayie dwomfaddee hyehye won abakon na wopempam nkatanimu ntiawa ne atentene kata won anim de sum nnipa afidie. Mobesum me nkurafuu nkwa afidie, na mo dee, moakora mo dee? 19 Moasopa me wo me nkurafuu mu de agye atokoo nsabuo kakra bi ne burudo asinasini. Monam atoro a modi kyere me nkurafuu a wotie atoro so akunkum won a anka ense se wo wuwu, na moama won a anka ense se wotena nkwa mu no afa won ho adi. 20 “No enti, yei na Otumfoo Awurade see: Metia mo ntafowayie dwomfaddee a mode sum nkurafuu afidie se nnomaa no, na metete afiri mo abasa so; megysaa nnipa a mosum won afidie se nnomaa no. 21 Metete mo nkatanimu no mu afiri mo anim, na magye me nkurafuu nkwa afiri mo nsam, na morennya won so tumi bio. Afei mobehunu se me ne Awurade. 22 Esiane se mode atoro maa teneneefoo aba mu buie wo ebere a menhye won awereho, na mohye amumuyefoo nkuran se wonko so wo won akwan bone so na moagye won nkwa no 23 enti, morenhunu atoro anisoadee bio na mobegyea ntafowayie nso. Megye me nkurafuu afiri mo nsa mu, na afei mobehunu se me ne Awurade no.”

14 Israel mpanimfoo no mu bi baa me nkyen betenatena m’anim. 2 Afei Awurade asem baa me nkyen se: 3 “Onipa ba, saa mmarimma yi de ahoni ahye won akoma mu na wode amumuye suntidua asisi won anim. Ese se mema wobisa m’ase koraa anaa? 4 Enti kasa kyere won na ka se, ‘Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Se Israelti biara de ahoni hyehye n’akoma mu na ode amumuye suntidua sisii n’anim, na afei oko odiyifoo nkyen a, me Awurade, mema no mimuaee a efata n’ahonisom no keseye. 5 Meye yei de atwe Israelfoo a woagyaa me akodi won abosom akyi no akoma aba bio.’ 6 “Enti ka kyere Israel efie se, ‘Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Monsakra mo adwene. Momfiri mo ahoni ho won se, ‘ehe na akaadoo a wode sraa ho no afa’ na monnyae mo pneyees a eya akyiwadde no! 7

“Se Israelni bi anaa ḥnanani a ḥte Israel twe ne ho firi me nkyen na ḥde ahoni hye n’akoma mu de amumuye suntidua si n’anim, na afei ḥko odiyifoo nkyen kobia m’ase a, me, Awurade ankasa bebua no. 8 Metu m’ani asa onipa no na mede no aye p̄ewa a wode nneemā senseen soa anaa? 9 Na se nhwesoo ne akasabebuo. Meyi no afiri me nkurofоo odiyifoo no ma wodaadaa no ma ḥhye nkɔm a, me Awurade na madaadaa odiyifoo no, metene me nsa renkwati me bio, na wōremfa wōn nnebōne no ngu wōn ho fi bio. Wōbeyē me nkurofоo na meye wōn Onyankopōn, Otumfoo Awurade asem nie.” 10 Wōbesoa wōn afodie; odiyifoo no ne dee ḥkohunuu no no nyinaa bedi fo. 11 Na Israelfoo se 12 Awurade asem baa me nkyen se: 13 “Onipa ba, se ḥman bi anni me nokore na enti wōye bōne de tia me, na metene me nsa wō wōn so na megyae wōn aduane ma, na mema ḥkom ba bekunkum emu nnipa ne wōn mmoa a, 14 mpo se saa nnipa baasa a wōye Noa, Daniel ne Hiob wō ḥman no mu a, wōn tenenee begye wōn nko ara nkwa, Otumfoo Awurade asem nie. 15 “Anaa se mema wiram mmoa kō saa asase no so na wōkunkum eso nnipa nyinaa na asase no see a obiara ntumi mfa so esiane wiram mmoa no enti a, 16 se mete ase yi, Otumfoo Awurade asem nie, mpo se saa mmaprima baasa yi wō asase no so a, wōrentumi nnye wōn ankasa mmaprima ne mmaprima nkwa. Wōn nko ara na wōbegye wōn nkwa na asase no besee. 17 “Se nso metwe akofena wō asase no so, na meka se, ‘Ma akofena no nko asase no so nyinaa,’ na mekunkum eso nnipa ne wōn mmoa, 18 se mete ase yi, Otumfoo Awurade asem nie, mpo se saa mmaprima baasa yi wō asase no so a, wōrentumi nnye wōn ankasa mmaprima ne mmaprima nkwa. Wōn nko ara na wōbenya nkwa. 19 “Se nso mesoma ḥyaredōm kō asase no so na menam m’abufuyee so hwie mogya gu wō asase no so, kunkum eso nnipa ne wōn mmoa a, 20 se mete ase yi, Otumfoo Awurade asem nie, se Noa, Daniel ne Hiob mpo wō hō a, wōrentumi nyye ḥabarima anaa ḥbabaa nkwa. Wōn tenenee enti wōbegye wōn ho nkwa. 21 “Na sei na Otumfoo Awurade see: Ebeyē hu mmorosoō se mema m’atemmuo huuhuuhu enan, a eyē akofena, ḥkom, wiram mmoa ne ḥyaredōm akō Yerusalem so akakunkum ne mmaprima ne wōn mmoa! 22 Nanso ebinom bēka, mmaprima ne mmaprima a wōbeyi wōn afiri mu no. Wōbēba mo nkyen wō Babilon, na se mohunu wōn su ne wōn nneyee a, mo bo betō mo yam wō amanehunu a me de aba Yerusalem so no ho. 23 Se mohunu wōn su ne wōn nneyee a, mo bo betō mo yam, efiri se mobehunu se, menyee biribira wō hō a enni farebae, Otumfoo Awurade asem nie.”

15 Awurade asem baa me nkyen se: 2 “Onipa ba, ekwan ben so na bobe dutan ho beba mfasoo asene kwaee mu dua foforo biara mman? 3 Wōtwa dua no bi de ye biribi a ḥho wo mfasoo? Wōde ye no. 4 Na se nhwesoo ne akasabebuo. Meyi no afiri me nkurofоo wode ne nyina hye ogya mu na etire ne etire hye mu. Afei mobehunu se mene Awurade no. 5 “Na se ma mfimfini ye bidie a, ḥho ba mfasoo bi anaa? 6 Na se ḥho amma mfasoo ḥberē a edī mu a, ḥbeyē den na wōbetumi de aye mfasodee bi, ḥberē a ahye wō ne so na matwa no afiri me nkurofоo Israelfoo adane bidie? 7 “Enti yei ne dee Otumfoo Awurade see: Sēdee mede bobe dua a fera kwaem nnua mu ama se wōmfa nsō ogya no, saa ekwan no so na mede nnipa a wōte Yerusalem no befa. 8 Metu m’ani asi wōn so. Ewom se wafiri ogya no mu dee, nanso ḥbeyē wōn bio. Na se metu m’ani si wōn so a, wōbēhunu se mene Awurade. 9 Memá asase no ada mpan, efiri se wōanni nokore, Otumfoo Awurade asem nie.”

16 Awurade asem baa me nkyen se: 2 “Onipa ba, fa akyiwadē a Yerusalem ye no si n’anim 3 na ka se, ‘Yei ne dee Otumfoo Awurade ka kyere Yerusalem: Wo nananom ne w’awoo firi Kanaanfoo ase so; na w’agya ye Amorini enna wo maame nso ye Hetini. 4 Edā a wōwoo wo no, wōantwa wo funuma, na wōamfa nsuo annware wo se wo ho bete nso, wōamfa nkyene anrsa wo, na wōamfa ntoma ankyekyere wo ho. 5 Obiara anhunu wo mmōbō, na obiara Yam anhyehye no se obeye yeinom biara ama wo. Mmom wōtoo wo twenee wiram, efiri se edā a wōwoo wo no, wōbūu wo animtiaa. 6 “Mebepue wo so, na mehunuu se wōrewo wo nan na woda mogya mu, na sēdee na woda hō no, meka kyere se wo se, ‘Nya nkwa!’ 7 Mehwee wo ma wonyiniis se affidee. Wonyiniis, wofee beyē abohemaa mu dee ne ho fe pa ara. Wo nufu bobōeē na wo ho nwi fuiē, wo a na anka woda adagya. 8 “Akyire yi mebepue wo so, na mehwēe woo na mehunuu se woaso awadee no, mede m’atadee ba bi kataa w’adagya so. Mesuae kyere se wo na mene wo yee apam na wōbeyēe me dea, Otumfoo Awurade na ḥsee. 9 “Mede nsuo dwaree wo, na mehohoroo wo ho mogya na mede sradee ahodoo srasraa wo. 10 Mede atadee a wōanwono ano hyee wo, na mehyee wo mmoa wedee mpaboa. Mede nwera papa fira wo na mede ntadee aboōden guguu so. 11 Mede agudee siesiee wo. Mede nkapo guu w’abakon, mede kōmmuadee too wo kōn mu, 12 na mede kawa hyee wo hwene mu, enna mede asomuadee hyee w’asom na mebōo wo abotiee a eyē fe. 13 Enti wōde sikakokōo ne dwete siesiee wo. W’aduradee yee nwera papa ne ntoma a ne boō ye den ne dee wōadi mu adwini. W’aduane yee esiam papa, ewoō ne ngo. Wo ho yee fe na wōbeyēe ḥhemmaa. 14 Na w’ahoofe enti, wo din hyetaa wō amanaman mu, efiri se animuonyam a mahye wo no ma w’ahoofe

no di mu, Awurade asem nie. **15** “Nanso w’ahoofe gyee w’ani nyinaa ano; won a wodoo won ne won a enti, wogye wo ho dii na wode wo din a ahjeta no woampé won. Mèboaboa won nyinaa ano atia wo bòo adwaman. Wogya wo ho maa obiara a oretwam afiri wo ho baabiara, na mepa wo ho wo won anim, na woyee won adees. **16** Wode wo ntadee no bi na wobehunu w’adagya nyinaa. **38** Mede asotwe a koyee soronsorommea ho hyirenn, eho na wokobo wode ma mmaa awareseefoo ne mogya hwiegufoo adwaman. Ense se nneema a etete sei sisi koraa, beye w’atemu. Mede me mogya awereto a efiri na ense se eba nso. **17** Afei wode wo nnwinnee m’abufuhye ne me ninkunutwee abufuo mu beba fefe a mede maa wo no, dee mede sikakoko ne wo so. **39** Afei, mede wo bema w’adfoo na wobebubu dwete yee no yee ahoni maa wo ho na wo ne won banbo pie a woahore, asee abosonnan atentene no. bòo adwaman. **18** Wode wo ntadee a woadi mu Wobepa wo ho ntoma. Wobepa wo ho nnwinnee fefe adwini hyehye won na wode me ngo ne nnuhwam no, na wagya wo ho adagya mu. **40** Wode nnipadom bree won. **19** Bio, aduane a mede maa wo no, a wobesi wo aboo na wode won akofena atwitwa wo esiam papa, ewoo ne ngo a mede maa wo se di mu nketenkete beba wo so. **41** Wobehyehye w’afie no, wode bree won se afrebodee a eyi hwa. Saa na woatwe w’aso wo mmaa bebree anim. Metwa na esie, Otumfoo Awurade asem nie. **20** “Wofaa w’adwamammo no so na woagyae akatua a wotua wo mmamarima ne wo mmammaa, a me ne wo w’adfoo no. **42** Afei m’abufuhye ano bedwo na me woo won no kobo afodee se aduane maa ahoni. ninkunutwee abufuo no befiri wo so. Meye bokoo na W’adwamammo no nnooso anaa? **21** Wokumm me mebo remfu bio. **43** “Se woankae wo mmabunu mma de won bòo afodee maa ahoni no. **22** Akyiwadee nna, na wode yeinom nyinaa hyee me abufuo enti, a woyee ne w’adwamammo akyi no, woankae wo ekwan biara so mema dee woaye no abo wo tiri mmabunu ebere a na wo ho da ho na worenwò so, Otumfoo Awurade na osee. Woanye nneema fi wo nan wo mogya mu no. **23** “Nname! Nname nka anka akyiwadee no ho anaa? **44** “Obiara a əbu be wo, Otumfoo Awurade na osee. W’amumuye nyinaa no bebu saa be yi afa wo ho: “Sedeet ena tee no akyi no, **24** wosii banbo pie maa wo ho, na woyee saa ara na ne babaa tee.” **45** Wo maame sopaa ne abosonnan tentene wo adwabodee biara. **25** Borono kunu ne ne mma. Wo nso saa ara na wotee. Wote so baabiara wosisii abosonnan atentene, na woshee te se wo nuanom mmaa a wosopaa won kununom w’ahoofe efiri se honam akonno bòne enti wode wo ne won mma. Wo maame ye Hetini enna w’agya ho maa obiara a oretwam. **26** Wo ne Misraimfoo ye Amorini. **46** Na wo nuabaa panin ne Samaria a honam akonno aye won ma no bòo adwaman, a na one ne mmammaa te w’atifi fam, enna wo na wode honam akonno bòne hyee me abufuo. **27** nuabaa kumaa a one ne mmammaa te w’anafo Enti metenee me nsa wo so na metee w’ahye fam ye Sodom. **47** Woannante won akwan mu, so. Mede wo maa w’atamfoo aniberefao, Filistifo ansuasua won akyiwadee nko, na mom, akwan mmammaa a w’ahowi bra no yee won nwanwa. **28** nyinaa mu, wobeyee porree sene won. **48** Se mete Wo ne Asiriafoo nso bòo adwaman, efiri se biribiara ase yi, Otumfoo Awurade na osee, wo nuabaa Sodom mme wo. Na eno akyi koraa woammee ara. **29** Afei ne ne mmammaa anye dee wo ne wo mmammaa wotoaa wo honam akonno bòne no so de Babilonia, aye no da. **49** “Yei ne bòne a wo nuabaa Sodom a eyee adwadifoo asase kaa ho, nanso yei ammee wo yees: Ono ne mmammaa yee ahantan. Wodidi traara. **30** “Wonni ahohyeso koraa, Otumfoo Awurade so na hwee amfa won ho, wøammoa ahiafoo ne asem nie, se wotumi ye saa nneema yi nyinaa te se mmoborofao. **50** Woyee ahomasoo ne akyiwadee odwamanfoo a n’ani nwu hwhee. **31** Wosisii banbo wò m’anim. Eno enti meyii won sii nkyen sedee pie wo mmorono so na wosisii abosonnan atentene woahunu no. **51** Samaria anye bòne a woyee no mu wo adwaberem biara, na wonse odwamanfoo, efiri fa. Woaye akyiwadee a eboro dee wo nuammaanom se wopoo akatua. **32** “Wo, oyere waresefoo, wope no yee no so koraa, na woama aye se wo nuammaa ahohoo sene wo ara wo kunu! **33** Odwamanfoo biara no tene, esiane saa nneema a woaye no enti. **52** Gye gye akatua, nanso wodee, wode nneema kyekye w’animguasee, efiri se woama wo nnuammaa adi w’adfoo nyinaa de hye won afono mu se, wømfiri bem. Wo bòne mu ye duru sene won dee, enti aye se baabiara mmra wo nkyen. **34** Enti w’adwamammo wòtene sene wo. Enneef afei gye w’animguasee na mu no wonte se afoforo; obiara mma wo ho se wama aye se wo nnuammaa tene. **53** “Nanso, mede ye no adees. Wo ne won bò abira koraa, efiri se Sodom siadee ne ne mmammaa, Samaria siadee ne wotua ka na obiara mma wo hwhee. **35** “Enti, wo ne mmammaa bema won, na mede wo siadee beka odwamanfoo, tie Awurade asem! **36** Yei ne dee ho, **54** sedee ebeye a wobegye w’animguasee na Otumfoo Awurade see. Esiane se wohwie w’ahonya w’ani bewu wo dee woaye de ama won ahoto nyinaa giue na wodaa w’adagya adi, wo ho a woma eyee wo ho. **55** Na wo nuammaa Sodom ne ne mmammaa, de dodo wo wo ne w’adfoo nyiamu, w’ahoni a eyee Samaria ne ne mmammaa besane ako won tebea akyiwadee na afei wo mma mogya a wode maa won dada mu, na wo ne wo mmammaa nso besane ako no enti, **37** merebeboaboa w’adfoo a wode won mo dada mu. **56** Anka woremma wo nuabaa Sodom

din wō w'ahohoahoa eda, 57 kosi se w'amumuye ho daa ho. Ebesi enne Edom mmammaa bō wo koo Misraim kōsrē akodōm kesee ne aponkō bebree ahohora, wōne won a atwa won ho ahyia ne Filistifoo nam so tee atua. Obedi nkonom anaa? Dee oyé saa mmammaa, eñe won a atwa wo ho ahyia a wōbō wo nneema yi benya ne tiri adidi mu anaa? Obetu apam ahohora nyinaa. 58 Dee ebefiri nneema fi a woye ne no so na wanya ne tiri nso adidi mu anaa? 16 "Se w'akyiwadē mu aba no beda wo so, Awurade asem mete ase yi, Otumfoo Awurade na osee, Israelhene nie. 59 "Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Me ne no bewu wo Babilonia. Obewu wo Babilonia, asase a wo bedi no sđdee efata, efiri se woasee m'apam de shene ode no sii ahendwa so na obuu n'apam so abu me ntam animtiaa. 60 Nanso mekae apam a me no so. 17 Farao ne ne dōmmarima ne nnipadom ne wo yee wo mmabunu bere mu, na me ne wo beye ho remma no mfasoo biara wo øko mu, ebere a apam a ebetena ho afebo. 61 Afei wobekae w'akwan Babilonia asisi epie na waye otua nnwuma a ñde na w'ani awu ebere a wo nsa aka wo nuammaa; won rebesce bebree nkwa. 18 Obuu apam no so, nam so a woanyini sene woo ne nkumaa nyinaa. Mede won de too ntam no. Esiane se ode ne nsa ahye apam no bema wo se wo mmammaa, nanso  rennyina apam ase na oy e yeinom nyinaa enti,  remfa ne ho mni. a me ne wo aye no so. 62 Enti me ne wo beye apam 19 "Enti sei na Otumfoo Awurade see: Se mete ase yi, na wobehunu se mene Awurade. 63 Afei se moye mema me ntam a  tooe, ne m'apam a obuu so no abo mpata ma wo wo dee woaye nyinaa ho a, wobekae ne tiri so. 20 Metre m'asau mu wo ne so na m'afidie na w'ani bewu na woremmue w'ano bio wo bre a beyi no. Mede no beba Babilonia na mabu no aten woabre wo ase enti, Otumfoo Awurade asem nie." wo h , efiri se wannu me nokore. 21 N'akod m

17 Awurade asem baa me nkyen se, **2** “Onipa ba, dwene mafatoho bi ho, fa ye abebusem na ka kyere Israel efie. **3** Ka kyere won se, ‘Yei ne dee Otumfo Awurade see: ḥkodēe kēsēe bi a əwō ntaban a ahōoden wo mu ne ntakra atentene bebree a əwō ahosu ahodoo baa Lebanon. ḥkōsi ntweneduro dua nkōn mu, **4** buu ne mman a əwō atifi paa na əde kō adwadifoo asase bi so kōdua wo wōn kuropon mu. **5** “Cfaa w’asase so aba no bi kōhyee dōte beree mu. ḥduaa no se əfotō dua a əwō nsuwansuwa ho, **6** na əfefe bēyee bobe a ətretre fam. Ne mman no danedane kyere ne so, na ne nhini no nyini kō fam. Enti əbeyee bobe yiyii mman a eso wo nhahan a eye fe. **7** “Nanso na ḥkodēe kēsēe foforo bi a əwō ntaban a ahōoden wo mu na ne ho wo ntakra bebree wō hō. Bobe no danee ne nhini firii beaee a woduua no ho kyeree ḥkodēe no na ətřee ne mman kō ne so kōpēe nsuo. **8** Nanso, na wōadua bobe no wō asase pa a əben nsuwansuwa ho, sedes əbeyiyi mman na aso aba na afei abeye bobe dua a ədi mu.’ **9** ‘Ka kyere won se, ‘Yei ne dee Otumfo Awurade see: Ebeye yie anaa? Wōrentu n’ase ntete ne so aba ma əntwintwam anaa? Dees afefe wo ho nyinaa betwintwam. Echo renhia abasa a emu ye duru anaa nnipa bebree na watu n’ase. **10** Se wōtu bobe no te a, əbeyee yie? Se apuees mframā bō no a, ərentwintwam anaa? Ebewu wō asase pa a wōduua wō so ma enyinii yie no.’” **11** Afei, Awurade asem baa me nkyen se: **12** “Ka kyere saa atuatefōo efie yi se, ‘Monnim dee saa nneemā yi kyere anaa?’ Ka kyere won se, ‘Babiloniahene kō Yerusalem kōsoaa ne əhene ne ne mmapomma de wōn baa Babilonia. **13** Əyii ədheyee baako ne no kaa ntam yee apam. ḥsoaa ntuanofoo ne atitire a wōwō asase no so nso kōee, **14** sedes əbeyee a ahennie no renyē den na wōrensore bio, na apam no nko ara na əbēbō won

a woredwane nyinaa betoto wo akofena ano, na won a wobenza won ti adidim no, mehwete won aksa mmaa nyinaa. Afei wobehunu se me Awurade makasa. 22 "Sei na Otumfo o Awurade see: Me ankasa mepan mmapan afiri ntwenduro dua no nkɔn mu na madua. Mepan mmapan frɔmfrɔm ketewaa bi afiri ne nkɔn mu akodua wo bepo tentene bi so. 23 Medua wo Israel sorɔnsorɔmmea. Ebeyi mmapan na aso aba na aye ntwenduro dua a edi mu. Nhomaa ahodo o beye wan mpirebuo wo so na woanya ahomogyebea wo mmapan no nwunu mu. 24 Wira mu nmua nyinaa behunu se, me Awurade na metwa dua tentene to fam na mema dua a eye tiawa nyini ye tentene. Mema dua mono atwintwam na mema dees atwintwam nso ye frɔmm. "Me Awurade na maka, na meye."

18 Awurade asem baa me nkyen se, **2** "Se mo
saa nkurfoo yi bu saa be a efa Israel asase yi
ho a, na mope se mokyere edeen: "Agyanom adi
bobe bunu, nanso won mma mmom se afem anaa?"
3 "Nokorem, se mete ase yi, sei na Awurade see,
moremmu saa be yi bio wo Israel. **4** Okra teasefoo
biara wo me, agya ne oba barima nyinnaa, won nyinnaa
wo me. Okra a ey bone no, ono ne dee obewuo.
5 "Se eba se onipa tenenee bi wo ho a ey de
etene na ey pe; **6** onnidii wo mimepo so abosonnan
mu na onsom ahoni a wewo Israel efie. Ongu ne
yenko yere ho fi na one obaa a wabu ne nsa nna. **7**
Onhye obiara so, na ade boseagyeri awowasides
sane ma no. Ommo korono mmom ade n'aduane
ma dee ekam de no na ofira dee oda adagya no
ntoma. **8** Ommo bosea nye nsiho na onnye mfentom
mmoroso. Otwi ne ho firi mfomsooye ho na obu
nnipa baanu ntam atentenenee. **9** Odi m'ahyedes
so na odi me mmara so nokorem. Saa onipa no na
otene; na ampa ara obenyia nkwa Awurade asem nie.

10 “Se εba se ḥwo ḥba barima a odi akakabensem na ḥwieg mogya gu anaase ḥye saa nneema yi mu na biara a **11** (bōne a n’agya mpo anye bi da): “Ođidi wō mmepo so abosonnan mu. Ḥgu ne yōnko yere ho fi. **12** Ḫhye ahiafoo ne mməborfō so. Ḫba korōno. Ḫmmfa boseagyeni awowasidee mma no. Ḫde ne ho to abosom so. Ḫye akyiwadee. **13** Ḫba bosea gye nsiho na ḥye mfentom mmoroso. Saa onipa yi bēnya nkwa anaa? Dabi! Esiane se waye saa akyiwadee yi nyinā enti, ampa ara, wōbekum no na ne mogya bebo n’ankasa tiri so. **14** “Nanso se εba se saa ḥbabarima yi wō ḥbabarima a ḥhunu bōne a n’agya ye no nyinā nanso ḥnye saa nneema no bi: **15** “Oñnidī wō mmepo so abosonnan mu na ḥmfa ne ho nto ahoni a εwō Israel efie so. ḅngu ne yōnko yere ho fi. **16** Ḫnye obiara so na ḥnye boseagyeni ho awowasidee. Ḫmmō korōno, mmom ḫde n’aduane ma dee ekōm de noo na ḥfira dee ḫda adagya no ntoma. **17** Ḫtwe ne ho firi bōne ho, na ḥnye nsiho anaa mfentom mmoroso. ḫdi me mmara ne m’ahyede so. ḅrenwu wō n’agya no bōne nti; ampa ara ḥbenya nkwa. **18** Nanso n’agya no bēwu wō ḥno ara bōne enti, εfiri se ḥsisi nnipa, bōo ne yōnko korōno, na ḥye bōne wō ne nkurafoo mu. **19** “Nanso mobisa se, ‘Aden enti na ḥbabarima no nnyā n’agya afōdie no bi ho asotwe?’ Esiane se ḥbabarima no aye dee etene na εye pē na wahwe yie adi m’ahyede nyinā so enti, ampa ara ḥbenya nkwa. **20** Ḫkra a εye bōne no, ḥno ne dee obewuo. ḥbabarima no rennya n’agya afōdie no ho asotwe bi, saa ara na agya no nso rennya ḥbabarima no afōdie ho asotwe no bi. ḅteneneeni adeteneneeyε no bedi ama no, na wōde omumuyefōo amumuyesem bebu atia no. **21** “Na se omumuyefōo twe ne ho firi bōne a waye nyinā ho, na odi m’ahyede so, na afei εye dee etene ne dee εye papa a, ampa ara ḥbenya nkwa na ḅrenwu. **22** Wōrennyina bōne a waye no mu biara so mmu no aten. Ne tenenee nneyε enti, ḥbenya nkwa. **23** M’ani gye amumuyefōo wuo ho anaa? Otumfooo Awurade bisa. Se wōtwe wōn ho firi wōn akwammōne ho na wōnya nkwa a, m’ani nnye anaa? **24** “Na se ḅteneneeni twe ne ho firi ne tenenee adeye ho, koye bōne, na εye akyiwadee a amumuyefōo ye a, ḥbenya nkwa anaa? Wōrenkae ne tenenee nneyε no. Esiane se odi nokoredie ho fō na waye bōne enti, ḥbewu. **25** “Nanso moka se, ‘Awurade εkwan ntene.’ Montie, Israel efie, Me εkwan ntene anaa? εnye mo akwan mmom na entene? **26** Se ḅteneneeni twe ne ho firi ne tenenee nneyε ho na εkoye bōne a, eno enti ḥbewu, bōne a waye enti, ḥbewu. **27** Nanso se omumuyefōo twe ne ho firi amumuyesem a waye ho, na εye dee etene ne dee εye papa a, obegye ne kra nkwa. **28** Esiane se wahunu ne mmaprato na watwe ne ho afiri ho enti, ḥbenya nkwa na ḅrenwu. **29** Nanso, Israel efie ka se, ‘Awurade εkwan ntene.’ M’akwan ntene? Israel efie, εnye mo akwan mmom

na entene anaa? **30** “Eno enti, Israel efie, mēbu mu mu biara aten sedee n’akwan tee, Otumfooo Awurade na ɔsee. Monsakra mo adwene! Montwe mo ho mfiri mo mmaprato nyinā ho; na afei bōne remfa mo nko asehwē mu bio. **31** Monto mfomsoo a moaye nyinā ngu na moanya akoma foforo ne honhom foforo. Aden enti na ɔse se mowuo, Ao Israel efie? **32** M’ani nnye obiara owuo ho, Otumfooo Awurade na ɔsee. ‘Monsakra mo adwene na moanya nkwa!’

19 “Momma Israel mmapomma ho kwadwom **2** na monka se: “Na wo maame ye gyatabereε mu soronko wo agyata mu! ḫdaa gyataburuwa mu yenee ne mma. **3** Ḫyen ne mma no mu baako ma obeyεε gyata ḥhodenfōo. Ḅsuaa sēdēe wōtete ahaboaa mu, na ɔwee nnipa nam. **4** Amanaman no tee ne nka, na wōn amena yii no. ḫgguu no nkapo de no kō Misraim asase so. **5** “Ebere a ḥhunuū se n’āndasoo anye ho, na dee ɔrehwē anim ayera no, ofaa ne ba fofor yee no gyata ḥhodenfōo. **6** Ḫkyinkyinii agyata no mu εfiri se na waye gyata ḥodenfōo. Ḅsuaa sēdēe wōtete ahaboaa mu na ɔwee nnipa nam. **7** Ḫbubuu wōn abanderiden na ɔzееe wōn nkuro. Asase no ne wōn a wōtē so nyinā no, ne mimobomu bōo wōn hu. **8** Afei amanaman no sore tiaa no, wōn a wofiri nsase a atwa ahyia no so. ḫgguu no asau kyeree no wō won amena mu. **9** Wōde nnarewa twee no kohyeε ebuo mu na wōde no brēe Babilonia ḫhene. Wōde no too nneduafie, na wōante ne mimobomu no bio wō Israel mmepo no so. **10** “Na wo maame te se bobedua a wōtē no nsuo ho wō wō bobeturo mu. Na eso aba, na εiyii mman nsuo a ḥnya no bebre no enti. **11** Ne mman yee den yie edi mu se wōde ye ahemfo ahempoma. Ekorōn, bunkam faa nhahan a aye kuhaa no so, ne soroko ne ne mman bebree no maa no yee sononko. **12** Nanso wōde abufuhyeε tuu n’ase de no hwee fam. Apueεε mmaprama maa no kasaεε, eso aba tete guie; na ne mman a cwo ahooden no twintwameεε na ogya hyeee. **13** Afei wōakōtē no wō esere so asase wesee a nsuo nni muo. **14** Ogya tre firii ne mman baako so na εhyee n’aba. Anka mman a εwō ahooden baako mpo wō so dee wōde ye ahemfo ahempoma ma εye no.’ Yei ye kwadwom, na ma wōnto no saa arā.”

20 Afe a εtō so nson no bosome enum no εda a εtō so edu no, Israel mpanimfōo no mu bi bebisaa Awurade ho adee, na wōtenatena m’anim. **2** Na Awurade asem baa me nkyen se: **3** “Onipa ba, kasa kyere Israel mpanimfōo no se: ‘Yei ne dee Otumfooo Awurade see: Moaba se morebebisa me nkyen adee anaa? Se mete ase yi, merermaa mo εkwan mma mommisaa me nkyen mmoa, Otumfooo Awurade na ɔsee.’ **4** “Bu wōn aten. Bu wōn aten, onipa ba. Fa wōn agyanom akyiwadee a wōyeεε no si wōn anim **5** na ka kyere wōn se: ‘Yei ne dee Otumfooo Awurade see: Eda a meyi Israel no, memaa

me nsa so kaa ntam kyer  e Yakob efie asefoo na wo amanaman no so na mab   w  n apansam w  o meyii me ho adi kyer  e w  n w  o Misraim. Memaa nsase no so, 24 efiri se, w  oanni me mmara so, na me nsa so ka kyer  e w  n se, "Mene Awurade, mo mmom w  opoo m'ahy  edee guu me home nna ho fi, Onyankop  n." 6 Saa eda no, mekaa w  n ntam se na w  n ani kodii w  n agyanom ahoni akyi. 25 Bio, meyi w  n afiri Misraim na mede w  n aba asase a mede w  n hy  e nhyehey  e a enye, ne mmara a ede mahwehw  e ama won, asase a   wo ne nufosuo sene asotwe mmom na   eb  ba w  n so, na enye nkwa; 26 w  o so, asase nyinaa mu dee ey  e papa paa. 7 Na meka memaa ho   ekwan ma w  de w  n ayey  edee a ey  e w  n kyer  e w  n se, "Mo mu biara nto nsesodee tantan abakan b  o af  dees de guu w  n ho fi, sed  e mede a mode mo ani asi so  o no ntewene na momma ahodwirie beh  e w  n ma ama woahunu se me ne Misraim ahoni no ngu mo ho fi, mene Awurade, Awurade." 27 "Enti, onipa ba, kasa kyere Israelfoo, mo Onyankop  n." 8 "Nanso w  oy  e d  om tiaa me ka kyer  e w  n se, 'Dee Otumfo   Awurade see nie: Na na woantie me; W  oantoto nsesodee tantan no a yei mu nso, mo agyanom poo me na w  onam so kaa w  de w  n ani asi so  o no angu, na woannyae ahoni a abususem tiaa me: 28 Mede w  n baa asase a maka efiri Misraim no akyiri die. Enti mekaa se mehwie ntam se mede b  ema w  n no so no, w  b  o af  dees, m'abufuh  e Agu w  n so de awie m'abufuo w  o w  n y  e af  reb  dees maa kokoo biara a   ekor  n anaa dua so w  o Misraim. 9 Nanso me din enti, mey  e dee biara a eso w  o nhahan de hy  e me abufuo; w  de emma w  ongu me ho fi w  o amanaman a w  otete mu nnuhwam maes na w  ohwice ahwiesa maa w  n. 29 no anim, aman a meyii me ho adi kyer  e Israelfoo Na mebisaa w  n se: Ehe ne saa sor  onsor  ommea a w  o mu, de yii w  n firii Misraim no. 10 Enti medii moko ho yi?" (W  ofre h  o Bama de besi enne.) 30 w  n anim firii Misraim, de w  n baa esere no so. 11 "Enti ka kyer  e Israel efie se: 'Yei ne dee Otumfo   Mede me nhyehey  e maa w  n na me ma w  ohunuu Awurade see: Mobe  gu mo ho fi sed  e mo agyanom me mmara, efiri se obiara a   di so  o no nam so b  anya y  e na mo k  on d  o w  n ahoni tantan no anaa? 31 nkwa. 12 Na mede me home nna maa w  n se enye Se mode mo ayey  edee a ey  e mo mmamarima b  o nsenkyer  ennee wo yen ntam, sed  e w  obehunu se af  dees w  o ogya so ma mo ahoni a, enne moko so me Awurade na mey  e w  n kronkron. 13 "Nanso, de mo ahoni nyinaa gu mo ho fi besi enne. Memma Israelfoo tee m'anim atua w  o esere no so. W  oanni mommebisa me ho adee anaa, Ao Israel efie? Ampa me nhyehey  e so, na w  opoo me mmara no, nanso ara, se mete ase yi, Otumfo   Awurade asem nie, onipa a   bedi so  o no b  anya nkwa w  o w  n mu, na meremma mommmisa me h  o adee. 32 "Moka se, w  oguu me home nna ho fi koraa. Enti mekaa se "Y  e se y  e se aman no, te se ewiasef  o a w  osom mehwie m'abufuh  e Agu w  n so na masee w  n w  o nnua ne ab  o no." Nanso dee ew  o mo adwene mu esere no so. 14 Nanso, me din enti, mey  e dee emma ho   ekwan ma w  ongu me ho fi w  o amanaman a abufuh  e a w  oahwie Agu na   eb  e. 33 Mede mo b  eba amanaman no esere so, na ch  o na mebu mo aten animu ne animu. 36 akoma da w  n ahoni no so. 17 Nanso mehunuu w  n nsase a w  apete mo w  o so no; mede nsa a ey  e den nufosuo sene so  o, nsase nyinaa mu dee ey  e pa ara ne abasa a w  atene mu ne abufuh  e a w  oahwie Agu na   eb  e. 35 Mede mo b  eba amanaman no esere so, na ch  o na mebu mo aten animu ne animu. 36 mmara so, na momma w  n ahoni ngu mo ho fi. 19 Mesa mo mu ayi w  n a w  oy  e d  om tia me.   owom se Mene Awurade, mo Onyankop  n; monni m'ahy  edee meyi w  n afiri aman a w  ote so  o no mu, nanso w  n so na monhw  e yie nni me mmara so. 20 Monye me nan rensi Israel asase so. Afei mobehunu se mene home nna kronkron na enye nsenkyer  ennee w  o me Awurade no. 39 "Na mo dee, Ao Israel efie, yei ne ne mo ntam. Afei mobehunu se mene Awurade, dee Otumfo   Awurade see: Mo mu biara nk  osom mo Onyankop  n no." 21 "Nanso mma no y  e d  om n'ahoni! Nanso, akyiri no, mobetie me na moremfa tiaa me. W  oanni m'ahy  edee so, na woahw  e anni mo ayey  edee ne ahoni ngu me din kronkron ho me mmara so, dee onipa di so a   benya nkwa no. fi bio. 40 Efiri se, me be  o kronkron no so, Israel W  oguu me home nna ho fi. Enti mekaa se mehwie be  o a   ekor  n no so, Otumfo   Awurade na očes, m'abufuh  e Agu w  n so de awie m'abufuo a etia ch  o, w  o asase no so na Israel efie nyinaa besom w  o esere no so. 22 Nanso metwentwen so, me, na ch  o na mob  o m'ani. Ch  o na mehia mo na me din enti, mey  e dee amma ch  o ngu fi w  o af  reb  dees ne mo ayey  edee a edi mu no aka mo aman a meyii w  n firii so no anii so. 23 Memaa me af  dees kronkron no nyinaa ho. 41 Se meyi mo firi nsa so kaa ntam w  o esere no so se mehwete w  n amanaman no mu na meboaboa mo ano firi nsase a

wəbəo mo petee so no a, mobeso m'ani se krobo hə a, edeeñ na wobeyə? Otumfoø Awurade asem a eyi hwa, afei meda me kronnye adi wo mo mu nie.' 14 "Enti onipa ba, hye nkōm na bo wo nsam. ama amanaman no ahunu. 42 Se mede mo ba Israel asase a memaa me nsa so kaa ntam se mede bema mo agyanom so a, na mobehunu se mene Awurade. 43 Ehə no, mobekae mo suban ne nneyeñ nyinaa esiane amumuye a moaye no nyinaa enti. 44 Israel, efata se wotwe w'aso. Nanso mene wo bədi no wo ekwan a ebəhye me din animuonyam so. Wobehunu se mene Awurade no, Otumfoø Awurade asem nie.'" 45 Awurade asem baa me nkyen se: 46 "Onipa ba, fa w'ani kyere anafoo fam, ka asem tia anafoo fam na 47 Ka kyere anafoo fam kwaee se: 'Tie Awurade asem. Yei ne dee Otumfoø Awurade see: Merebeto wo mu ogya, na ebəhye nnua a ewə wo so nyinaa: Dee eyə mono ne dee awoo. Wərennum ogyadere no na ebəhye asase no ani nyinaa; efiri anafoo fam kəsi atifi fam. 48 Obiara behunu se me Awurade na maso ogya no ano; erenumm.' 49 Afei mekaa se, 'Aa Otumfoø Awurade! Wəka fa me ho se, 'Eyne mme na ərebu yi anaa?"

21 Awurade asem baa me nkyen se: 2 "Onipa ba, fa w'ani kyere Yerusalem na kasa tia kronkronbea no. Hye nkōm tia Israel asase 3 na ka kyere no se: 'Yei ne dee Awurade see: Me ne wo anya. Metwe m'akofena afiri ne boha mu de ayi ateneneefoo ne amumuyefoo afiri mo mu. 4 Esiane se merebeyi ateneneefoo ne amumuyefoo afiri mo mu enti, m'akofena befiri ne boha mu atia obiara, firi anafoo fam kəsi atifi fam. 5 Afei nnipa nyinaa behunu se me Awurade, matwe m'akofena afiri ne boha mu na erensane bio.' 6 "Enti si apinie, onipa ba! Fa akoma a abubuo ne awerchoo a ano ye den si apinie wə wən anim. 7 Na se wəbisa wo se, 'Adən enti na woresi apinie a?' Wobeka se, 'Eye asem a əreba no enti. Akoma biara bəboto na nsa biara mu agogo, honhom biara beto baha na kotodwe biara bəpopo.' Ereba, ekwan biara soo ebəba, Otumfoø Awurade asem nie." 8 Awurade asem baa me nkyen se, 9 "Onipa ba, hye nkōm na ka se, 'Sei na Awurade see: 'Akofena bi, akofena bi, wəase ano, atwi ho, 10 wəase ano ama akumkumakumkum no, wəatwi ho ama ətwa yere yere se anyinam!' "Ese se yesəpe yen ho wo me babarima Yuda ahempoma ho anaa? Akofena no mfa poma biara a ete saa no nye hwhee. 11 "Woayi akofena no asi hə se wəntwitwi ho, se wəmfə nsa nkura mu; wəase ano, atwi ho, aye no krado ama okumfoø no. 12 Su na twa adwo, onipa ba, efiri se etia me nkurofø; etia Israel mmapɔmma nyinaa. Wəagya won ama akofena no aka me nkurofø ho. Enti fa wo nsa gu wo tiri so. 13 "Səhwə bəba ampa ara. Na se Yuda ahempoma a akofena no mfa no nye hwhee no nni

Ma akofena no ntwitwa mprenu mpo mprensa. Eye akumakumkum akofena, akumakumkum kesee no akofena, a əba wən so firi afanan nyinaa. 15 Ebəma akoma nyinaa aboto na atføo adooso, mede akunkumakumkum akofena no asisi wən apono nyinaa ano. Ao! Woayi se əntwa yere yere se anyinam wəaso mu ama akumkumakumkum. 16 Ao akofena, twa kə nifa, na twa kə benkum, dee wo dadee bəfa biara. 17 Me nso, məbo me nsam, na m'abufuhyeñ ano bədwo Me Awurade na makasa no." 18 Awurade asem baa me nkyen se: 19 "Onipa ba, bo akwan mmienu ma Babiloniahene akofena no mfa so, na ne mmienu mfiri aseñ wə amantam koro mu. Fa akyerekyerékwan si nkwanta a emanə kə europən no mu. 20 Bo ekwan baako a akofena no bəfa soø akotia Amonfoø Raba ne baako nso a əbetia Yuda ne Yerusalem a wəaabə ho ban no. 21 Na Babiloniahene begyina akwan mmienu no nkwanta so ahwehwe nkōmhye. Əde agyan bəbə ntonto, ako abisa wə n'ahoni nkyen, na wahwə brebə mu. 22 Ne nsa nifa mu na ntonto a ebəbə Yerusalem no bəkə, na ehə na wəbəhyehye obubuadaban nnua de ama okum kesee no. Afei wəde osebə bəpagya obubuadaban nnua no apempeñ apono no. Wəbeyə epie na wasisi pampim. 23 Ebəye se nkōntoro ama wən a wə ne no aye apam, nanso əbəkaakə wən afədie na wafa won nnommum. 24 "Enti yei ne dee Otumfoø Awurade see: 'Esiane se mo saa nkurofø yi nam mo atuatee so akae me mo afədie, de ada mo bəne a moye nyinaa adi enti, wəbəfa mo nnommum. 25 "Wo, Israel heneba otirimuodenfoø a wo əda aduru. Wo a wo asotwe bere aduru ne mponponsoø, 26 yei ne dee Otumfoø Awurade see: Tu abötiten no, yi ahenkye no. Ərenye seðee na ətee kane no: Wəbepagya dees abre ase, na dee ama ne ho so nso, wəabre no ase. 27 Əssee! Əssee! Əssee no! Ahennie no rensi ne dada mu bio kəsi se dee eyə ne dea no bəba. Əno na mede bəma no.' 28 "Na wo, onipa ba, hye nkōm ka se, 'Yei ne dee Otumfoø Awurade ka fa Amonfoø ne wən ahohorabə ho: 'Akofena bi, akofena bi, wəatwe ama akunkumakumkum, wəatwi ho se enni nam na əpa yere yere se anyinam!' 29 Atorə anisoadehunu ne nkontempo nkonyaa a efa wo ho akyi no wəde beto wən kən mu amumuyefoo a eße se wəkum wən no wən a wən əda no aduru soø, ne wən a wən asotwe bere no aduru ne mponponsoø no. 30 "Sane fa akofena no hye ne boha mu wə faako a wəbəo wo hə wə wo nananom asase so, mebu wo aten. 31 Mehwie m'abufuhyeñ agu wo so na mahome m'abufuo a eyə hu atia wo; Mede wo bəhye mmarima atirimuodenfoø nsa, wən a wəwə adesee ho nyansa. 32 Wobeyə nnyensin ama ogya, wəbeka wo mogya agu wə w'asase so, na worenkae wo bio; me Awurade na makasa.'"

22 Awurade asem baa me nkyen se: 2 “Onipa woanya osuto anaa osuo ampete wo so wo abufuo ba, wobebu Yerusalem aten? Wobebu saa eda no.” 25 Ne mmapomma abo po bone wo ne mu mogyahwiegu kuropon yi aten anaa? Ennees fa ne te se gyata a obobom na otete ne haboa mu. Wowe nneyes a eya akyiwadet no nyinna si n’anim 3 na ka nnipa nam, wofa ademudee ne nneema a esom bo se: ‘Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Ao kuropon a na woma akunafoo daoso wo ne mu. 26 N’asoofo onam mogya hwiegua so de nnome aba ne ho so na bu me mmara so na wogu m’akronkronnee ho fi; odo ahoni a oye agu ne ho fi, 4 woadi fo wo mogya a wonnkyere nsonsonoe a eda dee eya kronn ne woahwie agu na woagu wo ho fi wo ahoni a woaye dee eya kronn ntam; wokyerekyere se nsonsonoe enti. Woama wo nna aben, na wo mfee awiees no biara nna dee echo ntam ne dee echo tee ntam, na aba. Enti meye wo ahohoradee wo amanaman no wobu won ani gu me home nna die so, de gu me ho mu, ne asredee wo amantam no nyinna mu. 5 Won fi wo won mu. 27 N’adwumayefoo te se mpataku a woben ne won a wowa akyirikyiri bedi wo ho few, a woretete won ahabo mu; wohwie mogya gu na Ao Kuropon a enni animuonyam, na basabasaye wokum nnipa de pe mfasoo bone. 28 N’adiyifoo ahye no ma. 6 “Hwe sedee Israel mmapomma nam atoro anisoadehunu ne nkontompo nkormhye a wowa wo mu no mu biara de ne tumi hwie so ma saa nnebene yi ye fitaa. Woka se, ‘Yei ne mogya guo. 7 Wobabu agya ne ena animtiaa wo wo dee Otumfoo Awurade see,’ wo ebere a Awurade mu. Woahey omanani so, na waatane awisaa ne nkasaes. 29 Asase no so nnipa di amin na woba akunafoo ani. 8 Wobabu m’akronkronnee animtiaa korono; wohye ahiafoo ne mmoborofoo so, wonnye na woagu me home nna ho fi. 9 Wo mu na mmarima ahyeho ani na wode atentenenee kame won. 30 ntwatosofoo a woye se wohwie mogya guo wo, won a wodidi wo soronsonomea abosonnan mu, na woye ahohoradee. 10 Wo mu na won a wogu won agyanom mpa ho fi wo. Won a wone mmaa a wobabu “Mehwehwee obi wo won mu a obeto ofasuo no na woye wagyna m’anim wo asase no anan mu, sedee ebeye a merensem asase no, nanso manhunu obiara. 31 enti, mehwie m’abufuhye agu won so, na mede m’abufuo a eya hu no atore won ase, na mama dee woye nyinna abo won tiri so, Otumfoo Awurade akyiwadet. Ofoforo ne n’ase baa da wo animguasee asem nie.”

23 Awurade asem baa me nkyen se: 2 “Onipa ba, mmaa baanu a woye obaa baako mma tenaa ase. 3 Wobeyee adwamammofoo wo Misraim, na woboo adwaman firii won mmabaawabere mu. Womiamiaa won nufu, feefee won wo asase no so. 4 Opanin no din de Ohola enna ne nuabaa no nso din de Oholiba. Na woye me yerenom na wowowoo mmamarima ne mmammaa. Ohola ne Samaria enna Oholiba nso ne Yerusalem. 5 “Ohola da so ware me no, oboo adwaman; n’ani tu dii n’apefoo akyi, Asiriafoo, akofoo no 6 a wohyehye ntadee bibire, amradofoo ne asahene a won nyinna ye mmerantee a won ho ye fe na wotena apenkoo so. 7 One Asiriafoo atitire boo adwaman, na osomm won a oboo won nyinna ahoni de guu ne ho fi. 8 Wannyae n’adwamamm a obye aseet wo Misraim no, ebere a oye ababaawa na mmarima ne no daes, soso ne mpokuwa mu na wohwiee won akonna guu ne so. 9 “Eno enti mede no maa n’adofoo Asiriafoo no a n’ani bere won no. 10 Wobeo no adagya, faa ne mmamarima ne ne mmammaa koe, na wode akofena kumm no. Ogyee ne din wo mmaa mu na asotwe baa no so. 11 “Ne nuabaa Oholiba hunuu yei nanso n’akonna bone ne n’adwaman senee ne nuabaa no dee. 12 Ono nso dii Asiriafoo no akyi; amradofoo ne asahene, akofoo a wohyehye won ntadee, apenkotsotefoo a won nyinna ye mmerantee ahoofefoo. 13 Mehunuu se ono nso guu ne ho fi, won baanu faa ekwan koro so. 14 “Na otcaa

n'adwamammo no so koo akyiri. Ohunuu mmarima wo ma. 34 Wobenom a hwee renka mu: wode behwe mfonii a woakurukyire agu ofasuo bi ho, Kaldeafuu fam ma abobo nketenkete na wootete wo mpokuwa mfonii a wode adukokoo akrukyire 15 a aboso bobo mu. Me na maka, Otumfo Awurade asem nie. 35 won asene mu na abotiten bobo won tiri a won "Eno enti yei ne dee Otumfo Awurade see: Esiane nyinaa te se Babilonia nteaseenam mu mpanimfoo se wo were afiri me na woato me atwene w'akyi a wofiri Kaldea. 16 Ohunuu saa mfonii yi, ne kon doo enti, ese se wonya w'aniwudee ne w'adwamammo won na osomaa abofoo koo won nkyen wo Kaldea. so akatua." 36 Awurade ka kyere me se, "Onipa 17 Na Babiloniafoo no baa ne nkyen ne no bedaa ba, wobebu Ohola ne Oholiba aten anaa? Ennee fa odo mpa so, na won akonnno mu no, woguu ne ho fi. won akyiwadee no si won anim, 37 efiri se woaesee Woguu ne ho fi wieee no won ho fonoo no enti ogyaawadee, na mogya wo won nsa ho. Wode won ahoni won. 18 Eko so wo n'adwamammo mu, baa ne ho na eseee awadee no; na mpo wode won mma a adagya no, megyaa no ho sdedee megyaa ne nuabaa wwooo won maa me no baa afodee maa won se won no ho pereere. 19 Na omama n'adwamammo no koo aduanee. 38 Wode yei nso aye me: Saa ebere koro so ara de kaee ne mmabaawabere a na obo adwaman no ara mu, woguu me kronkronbea ne me home wo Misraim no. 20 Ehoo na one n'adofoo a won barima nna ho fi. 39 Eda a wode won mma baa afodee maa te se mfunumu dee na won ahobaa te se aporko dee won ahoni no ara, wohyenee me kronkronbea ho no baa adwaman. 21 Na wo kon doo wo mmabunu koguu ho fi. Yei na woyee wo me fie. 40 "Wosomaa mu akonnno bone no, dee woyee wo Misraim a abofoo kofree mmarima a wofiri akyirikyiri baee, na wosrasraa wo koko mu na womiamiaa wo mpokowa wbedurui no, modwareee, kekaa mo ani akyi, de no. 22 "Eno enti, Oholiba, yei ne dee Otumfo mo adwinnee hyehyee mo ho maa won. 41 Motenaa Awurade see: Mehwanyan w'adofoo atia wo, won a akonnwa papa bi a wode epone a wosee so asi anim. won ho fonoo woo ma wogyaawon ho no; mede Eso na mode nnuhwam ne ngo a anka eye me dea won befiri afanan nyinaa abetia wo. 23 Babiloniafoo sisie. 42 "Na hooye a efiri nipakuo bi a hwee mfa ne Kaldeafuu nyinaa, Pekod, Soa ne Koa mmarima, won ho atwa ne ho ahya. Wode Sabeafuu firi esere Asiriafoo no ne won beba, mmerantees ahoofeo a no so ne mmarima a wofiri edom no mu baee na won nyinaa ye amradofoo, asahene, nteaseenam ho wode nkapo hyehyee obaa no ne ne nua no nsa, na adwumayefoo ne mmarima a wokura dibere akesees wohyee won ahenkye a eye fe. 43 Na meka faa dee a won nyinaa tete aporko so. 24 Wode akodee, awaresees ama watete no ho se, 'Momma wonye no nteaseenam ahodoo ne nipadom beba abetia wo; se odwamanfoo, efiri se saa ara pe na otsee.' 44 Na wode akokyem akesees ne nketewa ne dadee kyee wone no daee. Sdedee mmarima ne odwamanfoo da beka wo ahye. Mede wo behye won nsa, na wogiyina no, saa ara na wone saa mmaa a won ho ye aniuwo won nhyeheyee so atwe wo aso. 25 Medane me no, Ohola ne Oholiba, daee. 45 Nanso mmarima ninkunu abufuo no akyere wo so, na wone wo teneneefoo de asotwe a wode ma mmaa a wosee bedi no aniberees so. Wobetwita mo hwene ne mo awadee na woka mogya guo bebu won aten, efiri aso, na won a wobeka no, wobetoto wo akofena se woye awareseefoo, na won nsa ho wo mogya. ano. Wobefaa mo mmamarima ne mo mmammaa 46 "Yei ne dee Otumfo Awurade see: Fa nipakuo akoo, na mo a moaka no wode ogya ahye mo. 26 bra betia won na ma ahunahuna ne ofom mmra Wobepa wo ho ntoma nso na woafa w'adwinnee. won so. 47 Nipakuo no besi won aboo na wode 27 Eno enti mema w'akonnobone ne adwamammo won akofena beto ahye won so. Wobekunkum won a wohyee asee wo Misraim no aba n'awiees. Wo mmarima ne won mmammaa na woahye won kon renno saa nneema yi na worenkae Misraim afie. 48 "Eno enti mema aniwudey abo awiees wo bio. 28 "Na sei na Otumfo Awurade see: Mede wo asase no so na abo afanan nyinaa koko na woansua rebhey w'atamfoo nsa, won a won ho fonoo wo mo. 49 Wobenya w'aniwudee so asotwe na woanya ma wogyaee won no. 29 Wode otan ne wo bedi, na abosonsom ho bone so akatua. Afei wobehunu se woafa dee woayee adwuma ape nyinaa. Wobegya mene Otumfo Awurade no."

24 Afe a eto so nkron no bosome a eto so edu no dadu so, Awurade asem baa me nkyen se: 2 "Onipa ba, twere saa eda yi, saa eda yi ara, efiri se Babiloniahene atua Yerusalem enne dua yi ara. 3 Ka kyere saa atuateefoo efie yi, ka no wo abebuo mu kyere won se: 'Yei ne dee Otumfo Awurade see: "Fa esen no si ogya so; fa si so na hwie nsuo gu mu. 4 Fa nankum no gu mu, nankum a eye akonnno no nyinaa, nnyawa ne abasa. Fa nnompe a ete apo hye no ma; 5 fa nnwankuo no mu dee odi mu. Fa kuruwa no, wo nuabaa Samaria kuruwa no behye

nnyentia hyehye asee ma nnompe no; ma enhuru na noa nnompe a ewo mu no. **6** “Na sei na Otumfoo nsenkyerennee ama won, na wobehunu se mene Awurade see: “Mogyahwiegū kuropon no nnue, wo ne no bekasa na worennye komm bio. Wobeyē

nnome nka esen a awe mnaakye seesei, na dee ewo mu aka mu no! Yiyi nankum no mmaako mmaako firi mu a wommo so ntonto. **7** “Mogya a ohwie guie no wo ne mfimfini: ohwie guu abotan wesee so; wanhwie angu fam, baabi a mftuturo bekata soo. **8** Se ebehwanyan abufuhye amarero enti mede ne mogya guu abotan wesee so sedee eso renkata. **9** “Enti yei ne dee Otumfoo Awurade see: “Mogyahwiegū kuropon no nnue! Me nso mehyehye nnyensin no aksorosoro. **10** Enti hyehye nnyensin no na so ogya no. Noa enam no yie, fa ahwanhwannee fra mu; na ma nnompe no nhye.

11 Afei, fa esen hunu si ogyasramma no so kosi se ebēdo na aye koo sedee emu fi no bēnane na dee ewo mu no behye asees. **12** Wama obre no nyinaa aye kwa; emu fi dodoō no ankō, ogya mpo antumi annyi. **13** “Efi a ewo wo mu no ne aniwudeye. Mēbō mmōden se mēhohoro wo ho, nanso woamma ho ekwan, wo ho remfi bio kosi se m'abufuhye a etia woō no ano bedwo. **14** “Me Awurade na maka. Ebere aso se meye biribi. Merentwentwen so; merennya ahummōborō, na merenwogo me ho. Wobegyina wo suban ne wo nneyee so abu wo aten, Otumfoo Awurade asem nie.” **15** Awurade asem baa me nkyen se: **16** “Onipa ba, merebebo wo fua na mafa adee a w'ani gye ho yie. Nanso entwa adwo, enni awerehoo na ennte nisuo. **17** Si apinie komm; enni ouwofoo ho awerehoo. Ma w'abotiten mmo wo na hye wo mpaboa; nkata w'ano na enni amannee aduane a won a wōdi awerehoo di.” **18** Enti mekasa kyere nnipa no anpō, na n'anwummer na me yere wui. Adei kyee no, meye sedee woahye me no. **19** Afei nnipa no bisaa me se, “Worenkyere yen dee ade a woreye yi beye won yen ho?” **20** Enti meka kyere won se, “Awurade asem baa me nkyen se: **21** Ka kyere Israel efie se: ‘Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Merebegu me kronkronbea ho fi; mo banbo denden a mode hoahoa mo ho, dee mo ani gye ho, adee a mo akoma da so. Mmamarima ne mmammaria a mogya won akyi no betoto wō akofena ano. **22** Na mobeyē sedee maye yi: morenkata mo ano na morenni amannee aduane a won a wōdi awerehoo di. **23** Mobekeō so abo mo abotiten ahye mo mpaboa. Morenni awerehoo na morensu, mmom mo so bete esiane mo bōne enti, na mobesisi apinie wo mo mu. **24** Hesekiel beye nsenkyerennee ama mo. Mobege sedee woaye no pepeere. Na yei si a na mobehunu se mene Otumfoo Awurade no.” **25** “Na wo, onipa ba, eda a mefa won aban denden, won ahosepe ne animuonyam, adee a won ani gye ho, won akoma so adee, ne won mmamarima ne won mmammaria nso no, **26** saa eda no otutenani bi na obeba abeka dees asi akyere wo. **27** Saa ebere no, w'ano bebeue,

wo ne no bekasa na worennye komm bio. Wobeyē nsenkyerennee ama won, na wobehunu se mene Awurade no.”

25 Awurade asem baa me nkyen se: **2** “Onipa ba, fa w'ani kyere Amonfoo so na hye nkōm tia won. **3** Ka kyere won se, ‘Montie Otumfoo Awurade asem. Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Esiane se wokaa ‘Ahaa’ guu me kronkronbea so ebere a woguu ho fi ne Israel asase ebere a edaa mpan, ne Yudafaa ebere a wōkōo nnommumfa mu. **4** enti, mede mo rebema nnipa a wofiri Apuee fam na wode mo aye won dea. Wobekyekyere won nsraban, asisi won ntomadan wo mo mu; wōbedi mo nnuaba na woanom mo nufosuo. **5** Medane Raba aye no yoma adidibea na Amon aye baabi a nnwan gye won ahome. Afei mobehunu se mene Awurade no. **6** Na sei na Otumfoo Awurade see: Esiane se moabō mo nsam de mo nan apempep ho, na mo de akoma mu bōne nyinaa adi ahurisie atia Israel asase enti, **7** metene me nsa atia mo na moaye afodee ama amanaman no. Metwa mo afiri amanaman no mu na matore mo ase wō nsase no mu. Messe mo na mobehunu se mene Awurade no.” **8** “Yei ne dee Otumfoo Awurade see: ‘Esiane se Moab ne Seir kaa se, ‘Monhwē, Yuda efie aye se amanaman a aka no” **9** enti, mebue Moab nkyen mu, afiri nkuro a ededa n'ahye so, Bet-Yesimot, Baal-Meon ne Kiriataim, a eyē asase no animuonyam. **10** Na mede Moab beka Amonfoo ho ama nnipa a wōwō Apuee fam de aye won dea, sedee ebeye a wōrenkae Amonfoo wo amanaman no mu; **11** na metwe Moab aso. Na wobehunu se mene Awurade no.” **12** “Yei ne dee Otumfoo Awurade see: ‘Esiane se Edom tōo were wo Yuda efie so na onam so dli f3 no enti, **13** dee Otumfoo Awurade see nie: Metene me nsa atia Edom na makum ne mamarima ne ne mmoa. Memasase a eda Teman kosi Dedan ada mpan, na wōbetoto wo akofena ano. **14** Me nkurfoo Israelfoo beye nsa a mefa so ato Edom so weree na wō ne no bedi no sedee m'abufuo ne m'abufuhye tee; wobehunu m'awereto, Otumfoo Awurade asem nie.” **15** “Yei ne dee Otumfoo Awurade see: ‘Esiane se Filistifoo tōo aware, na wōde akoma mu nsusuie bōne na eyē saa, na wōde otane a cfiri tete sée Yuda enti, **16** sedee Otumfoo Awurade see nie: Merebetene me nsa atia Filistifoo, na matwa Keretifoo no agu na masee won a wōaka wo mpoano ho no. **17** Meto won so were a eso, na matwe won aso wō m'abufuhye mu. Na se meto won so were a, wobehunu se mene Awurade no.”

26 Afe a eto so dubaako no bosome eda a edi ekan no, Awurade asem baa me nkyen se: **2** “Onipa ba, Tiro aka aka Jerusalem ho se ‘Ahaa! Amanaman no ano əpono abubu na n'apono no abuehue ame me; seesei a kuropon yi ase yi, mənya nkəsōo.” **3**

Eno enti, sei na Otumfoo Awurade see: Me ne wo anya Tiro, mede aman bebree bëba abetia wo te wörenhunu wo bio da, Otumfoo Awurade asem nie."

se epo a erebø n'asorkye. 4 Wòbesee Tiro afasuo na wòadwiri n'aban tentene. Mètwerè eso dòtee agu ama aye əbotan kwawee. 5 Epò mu, əbeyé beaee a wòhata asau, efiri se makasa. Otumfoo Awurade asem nie. Əbeyé amanaman no afodee, 6 na akofena bëssee n'atenaee a əwò asase kesee so no pasaa. Afei wòbehunu se, mene Awurade no. 7 "Na yei ne dee Otumfoo Awurade see: Merekofa Babiloniahene Nebukadnessar, ahene mu hene, ne ne aponkò ne nteaseenam, ne aponkòsotefoo ne akodòm kesee afiri atifi fam abetia wo. 8 Əde akofena bëssee w'atenaee a əwò asase kesee no so pasaa; əbesisi mpampim aye epie wò w'afasuo ho na wama n'akokyem so atia wo. 9 Əde obubuadaban nnua bëpempem w'afasuo no, na əde akodee abubu w'aban atentene no asee no. 10 N'aponkò no bedooso yie, na wòbebø mftutro akata wo so. Əsa aponkò no, nkyimiis ne nteaseenam nyegyeee bëma w'afasuo awoso əbere a wòahyène wòapono mu, sèdee mmaprima hyène kuropon a n'afasuo mu adeda akwan. 11 N'aponkò no ntòte betiatia wo mmontene nyinaa so. Əde akofena bekunkum wo nkurçfoo na w'afadam denden no bëbubu agu fam. 12 Wòbefom w'ahodee na wòawia w'adwadee, wòbebubu w'afasuo, na wòadwiri w'adan fefe no na wòatoto w'abo, wo nnua ne wo dòtee agu epo mu. 13 Memà wo nnwontoo gyegyeegye no aba awiees na wòrente wo sankuo so nnwontoo no bio. 14 Mèye wo əbotan kwawee, na wo so na wòbehata asau. Wòrensi kuro no bio. Me Awurade na maka! 15 "Yei ne dee Otumfoo Awurade ka kyere Tiro: Se wo mpoano nkuro no te w'asehwée ho apinisie ne akunkumakunkum a asi wò wo mu a, wòn ho rempopo anaa? 16 Afei mpoano mmapòmma no nyinaa befiri wòn nhennwa so, ayiyi wòn ngugusoo ne ntadee a wòadi mu adwini agu hò. Ehu bëbø wòn ama wòatenatena fam. Wòn ho bëpopo na wòn ho adwiri wòn wò wo enti. 17 Afei wòbëma kwadwom a efa wo ho so se: "Hwe sèdee wòasée wò, Ao kuropon a wagye din, wo a epo sofò na ète wo mu, na anka wòwò tumi wò epo so! Wo ne wo manfoò; wo de ehù hyee wòn a wòte hò nyinaa mu. 18 Seesei, mpoano nsase no ho popo wò w'asehwée èda no; nsupo a əwò epo mu no abò hu wò w'asehwée no ho." 19 "Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Se memà woye kuropon a ada mpan te se nkuropon a nnipa ntete so, na se memà epo bunu ba wo so na se ne mu nsuo bebrebe no bekata wo so a, 20 mede wo ne wòn a wòkò amena mu no besiane akò teteetefoo no nkyen. Memà woatena asase ase hò te se tete mmubui, wo ne wòn a wòsiane kò amena mu no, na worense anaa worennya kyefà wò ateasefoo asase so. 21 Mede wo beba awiees a eyé hu mu, na worense anaa worennya kyefà wò ateasefoo asase so.

27 Awurade asem baa me nkyen se: 2 "Onipa ba, ma kwadwom a efa Tiro ho so. 3 Ka kyere Tiro a əda epo aboboano, na əne adwadifoo bebree a wòwò mpoano nkuro so di edwa se, yei ne asem a Otumfoo Awurade see: "Woka se, Ao Tiro, "Me ho ye fe yie." 4 Wo tumidie wo epo so akyirikyiri; w'adansifoo maa w'ahoofe wíee peye 5 Wo nnua a wòpaeë nyinaa yé pepeaa a efiri Senir. Wòde Lebanon ntwendeduro na eyee ahyen so nnua maa wo. 6 Odum nnua a efiri Basan na wòde yee w'atabono; Kwabohòrò nnua a efiri Kipro mpoano na wòde yee w'ahyen abrannaa, a wòde asonse ase so. 7 Misraim nwera papa bi a wadi mu adwini na wòde yee w'ahyen so mframatomà a eyee wo frankaa nso; w'apono ène ntokuano ntoma ye bìbitoma ne beredumtomà a efiri Elisa mpoano. 8 Sidonfoo ne Arwadfoò na wòhare w'ahyen; wo mmaprima anyansafoo, Ao Tiro na wòye adwumayefoo wò w'ahyen mu. 9 Gebal adwumfoo adadafoo tenaa w'ahyen mu se duwumfoo a wòtuatua ahyen no mu nkuro. Epò so ahyen ne wòn hyen mufoo nyinaa baa wo nkyen ne wo bedii nsesadwa. 10 "Persia, Lidia ne Put mmaprima someee se asraafoo wò w'akodom mu. Wòde wòn akokyem ne dadee ekyc sensenee w'afasuo ho, de hyee wo animuonyam. 11 Arwad ne Helek mmaprima wènèe w'afasuo ho nyinaa. Gammad mmaprima tenaa w'aban atentene mu. Wòde wòn akokyem sensenee w'afasuo ho maa w'ahoofe dii mu. 12 "W'adwadidee a èmaa wo nyaa wo ho bebre enti, Tarsis ne wo dii edwa. Wòde dwetè, dadee, sanya ne sumpii sesaa w'adwadidee. 13 "Helafoo, Tubalfoo ne Mesekfoò ne wo dii edwa. Wòde nkao ne kòbere nneëma sesaa w'adetondëe. 14 "Bet Togarma mmaprima de adwumaye aponkò, əsa aponkò ne mfunumu mama besesaa w'adwadidee. 15 "Roda mmaprima ne wo dii edwa, na mpoano nkuro bebre yee w'adetofoo a wòde asonse ne duaboo nnua tuaa wo ka. 16 "Aram ne wo dii edwa èsiane wo nneëma bebrebe a woye ntì; wòde nsrammaboo, ntoma a èberedum, des wòadi mu adwinnee, nwera pa, nnenkyenema ne bota besesaa w'adwadidee. 17 "Yuda ne Israel ne wo dii edwa; wòde ayuo a efiri Minit ne krakase, ewoo, ngo ne aneneduhwam sesaa w'adwadidee. 18 "Damasko ne wo dii edwa wò nsâ a efiri Helbon ne nnwan ho nwi a efiri Sahar mu, èsiane nneëma a woye ne w'adwadidee a ama woanyia wo ho bebre enti. 19 Danfoò ne Helafoo a wòfiri Usal tòò w'adwadidee na wòde dadee a wòaboro, bewewonu ne mmëtire sesaa w'adetondëe. 20 "Dedan de aponkò so adwatoma ne wo dii edwa. 21 "Arabfoò ne Kedar mmapòmma nyinaa yee w'adwadifoo a wòde nnwammaa, nnwennini ne mpapo ne wo dii

edwa. 22 “Seba ne Raama adwadifo o ne wo dii edwa; wo nyansa so na wōahwire w’animuonyam no. wōde nnuhwam ahodoo a eṭe apo, aboodemmo o ne 8 Wōde wo bēto amena no mu, na wobewu owu sikakok o ne wo bēdii nsesadwa. 23 “Haran, Kane yaaya wō epo mfimfini. 9 Afei wobeka se, “Meye ne Eden, adwadifo o a wofiri Seba, Asur ne Kilmad onyame,” wo won a wōkumm wōo no anim anaa? ne wo dii edwa. 24 Wo dwaaso hō, wōde ntoma a Wobeye onipa na eyne onyame wo wōn a wōkumm eye fe, ḥpōwtam a eye tuntum, adwinnee ahodoo ne wōo no nsam. 10 Wobewu momonotofoo wuo wō ntiaso o toma a ewo ahosu ahodoo a wōde nhoma a ananaf o nsam. Me na maka, Otumfoo Awurade wōakyinkyim abobo no apōopo na ay e ne wo bēdii asem nie.” 11 Awurade asem baa me nkyen se: edwa. 25 “Tarsis ahyen ye adwuma se asoaf o ma 12 “Onipa ba, ma kwadwom a efa Tirohene ho w’adwadidee. Adesoa duruduru ay e wo ma wō epo a ka kyere no se: ‘Yei ne dee Otumfoo Awurade no mfimfini. 26 W’aharefoo no fa wo de wo kō see: “Na anka woye peye nhwesodee, na wōwo epo so akyirikyiri nanso apuee ahum bēbubu wo nyansa na woye ahoofe dua. 13 Na anka wōwo Eden mu nketenkete wo epo no mfimfini. 27 W’ahonya, Onyankopon turo no mu. Wōde abohemaa nyinaa adwadidee ne adetōndee w’ahyen kwankyerēf o, siesie wo: bogyanamb o, akaratebo o ne bōwerēbo o w’ahyen mufo o ne wōn a wōtuatua w’ahyen mu sikabereeb o, apopobibiriebo o ne ahwehwēbo o, ntokuro, w’adwadifo o ne w’asraaf o nyinaa, ne aboodemmo o, nsrammab o ne ahahammonob o. obiara a ewo eyen no mu bēmem ako epo ase tōnn Wōde sika kōkōo na ay e w’ahyehyēdee, wōsiesiee eda a wo hyen no bēbo. 28 Mpoano asase bēwoso ne nyinaa eda a wōbōo wōo. 14 Wōsraa wo ngo ebere a wo hyen mufo o no reteateam. 29 Won a se ḥhwef o Kerub, efiri se saa na mehye wōo. Na wōkurakura atabon no nyinaa begya wōn ahyen wōwo Onyankopon bepō kronkron no so; wonantee hō; hyen akwankyeref o ne hyen mufo o nyinaa ogya aboo mu. 15 Na anka w’akwan ho nni asem efiri beginyinagyna mpoano. 30 Wōberma wōn enne so eda a wōbōo wōo no kōsii se wōhunu amumuye asu osu yaaya ama wo; wōbēpete mfuturo agu wōn wō wo mu. 16 W’adwadie a emu trē no enti wōde tiri so na wōayantanyantam nsō mu. 31 Wo enti akakabensem hye e wo ma na woye e bōne. Eno wōbebōbō tikwa na wōafirafira ayitoma. Wōde okra enti mepamoo wo firii Onyankopon bepō no so wō mu ahoyer a ne awerēhō a emu ye den begyam animguasee mu, na meyii wo adi, Ao ḥhwef o Kerub, wo. 32 Ebere a wōretwa adwo redi awerēhō no, firii ogya aboo no mu. 17 Wo horanee wō w’akoma wōberma kwadwom bi a efa wo ho so se: “Hwan mu w’ahoofe enti, na womaa wo nyansa poroe e, na wama no atōre mumu te se Tiro a epo atwa w’animuonyam no enti. Enti metoo wo twenee fam; ne ho ahyia yi?” 33 Ebere a w’adwadidee kōo epo na mede wo ye e ahwēdea wō ahemfo anim. 18 ahodoo so no wobooa aman bebree; W’ahonyadee Wōde wo nnebōne ne adwadie mu nsisie agu wo ne w’adwadidee maa asase so ahemfo nyaa wōn ho. kronkrommea ho fi, eno enti memaa ogya firii wo 34 Afei epo abubu wo mu nketenkete wō nsuo no mu na eyhee wo, na mema wo danee nsō wō wōn a bunu mu w’adwadidee ne w’adwumayef o nyinaa na wōrehwē no nyinaa anim. 19 Aman a na wōnim ne wo amem kō nsuo ase. 35 Won a wōtete mpoano wōo nyinaa ho adwiri wōn wō wo ho: w’awiee e nyinaa ho adwiri wōn wō wo ho; ehu ma wōn ahemfo ho popo na wōn anim sinsiam. 36 Aman no mu adwadifo o bō nsōm gu wo so woaba awiee e a eye hu na wōrenhunu wo bio.”

28 Awurade asem baa me nkyen se: 2 “Onipa ba, ka kyere Tiro sodif o no se: ‘Yei ne dee Otumfoo Awurade see: “Wofiri w’ahantan akoma mu ka se, “Meye onyame; mete onyame bi ahennwa so wō epo mfimfini.” Nanso woye onipa, wonye onyame, ewom, wodwene se wonim nyansa se onyame bi. 3 Wonim nyansa sene Daniel anaa? Wonim kokoamsem biara anaa? 4 Wonam wo nyansa ne nhunumu so anya ahodee ama wo ho. Woape sikakok o ne dwete bebree agu w’akoradan mu. 5 Wonam w’adwadie mu nyansa so ama w’ahonya adōso, na w’ahonya enti wahoran wō w’akoma mu. 6 “Eno enti sei na Otumfoo Awurade see: “Esiāne se wodwene se wonim nyansa te se Onyame enti, 7 mede ananaf o reba abēta wo, amanaman no mu ədesef o pa ara; wōbetwetwe won akofena wō w’ahoofe ne

8 Wōde wo bēto amena no mu, na wobewu owu sikakok o ne wo bēdii nsesadwa. 9 Afei wobeka se, “Meye ne Eden, adwadifo o a wofiri Seba, Asur ne Kilmad onyame,” wo won a wōkumm wōo no anim anaa? ne wo dii edwa. 10 Wobewu momonotofoo wuo wō ntiaso o toma a ewo ahosu ahodoo a wōde nhoma a ananaf o nsam. Me na maka, Otumfoo Awurade wōakyinkyim abobo no apōopo na ay e ne wo bēdii asem nie.” 11 Awurade asem baa me nkyen se: edwa. 12 “Onipa ba, ma kwadwom a efa Tirohene ho w’adwadidee. Adesoa duruduru ay e wo ma wō epo a ka kyere no se: ‘Yei ne dee Otumfoo Awurade no so; wonantee hō; hyen akwankyeref o ne hyen mufo o nyinaa ogya aboo mu. 13 Na anka w’akwan ho nni asem efiri beginyinagyna mpoano. 14 Wōsraa wo ngo ebere a wo hyen no bēbo. 15 Na anka w’ahyon a ne wōhunu amumuye asu osu yaaya ama wo; wōbēpete mfuturo agu wōn wō wo mu. 16 W’adwadie a emu trē no enti wōde tiri so na wōayantanyantam nsō mu. 17 Wo horanee wō w’akoma wōberma kwadwom bi a efa wo ho so se: “Hwan mu w’ahoofe enti, na womaa wo nyansa poroe e, na wama no atōre mumu te se Tiro a epo atwa w’animuonyam no enti. Enti metoo wo twenee fam; ne ho ahyia yi?” 18 Ebere a w’adwadidee kōo epo na mede wo ye e ahwēdea wō ahemfo anim. 19 Aman a na wōnim ne wo amem kō nsuo ase. 20 Awurade asem baa me nkyen se: 21 “Onipa ba, fa w’ani kyere Sidon na hye nkōm tia no 22 na ka se: ‘Yei ne dee Otumfoo Awurade see: “Me ne wo anya, Ao Sidon na menya animuonyam wō wo mu. Wōbehunu se mene Awurade no, ebere a mede asotwe aba wo so na mada me ho adi se ḥkronkronni wō wo mu. 23 Mem a ḥyaredōm aba wo so na mama mogya atene wō wo mmōntene so. Apirafo o betōtō wō wo mu, ebere a akofena redi ahim wō wo ho nyinaa. Afei na wōbehunu se mene Awurade no. 24 “Na Israelf o rennya ayōnkofo o a wōwō adwemmnōe, wōn a wōwōwō yayaaya se ḥwherēm ne nkasee bio. Afei na wōbehunu se mene Otumfoo Awurade no. 25 “Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Se meboa Israelf o ano firi aman a wabō wōn apete no so a, meda me kronkronye adi wō wōn mu, ama amanaman no ahunu. Afei wōbetena wōn ankasa asase a mede maa me ḥsomfo o Yakob no so. 26 Wōbetena hō asomdwōe e mu na wōbesisi adan, ayeye bobē nturo; Wōbetena ase asomdwōe e mu wō ebere a matwe

n'ayonkofoa a wokasa tiaa no no nyinaa aso. Afei wöbehunu se mene Awurade, won Onyankopon no.”

29 Mfee edu so bosome a eto so edu no eda a eto so dumieno no, Awurade asem baa me nkyen se: 2 “Onipa ba, fa w'ani kyere Misraimhene Farao so na hye nkõm tia no ne Misraim nyinaa. 3 Kasa kyere no na ka se: ‘Yei ne dee Otumfoa Awurade see. “Me ne wo anya, Misraimhene Farao asuboa kesee a woda wo asutene mu.” Woka se, “Nil ye me dea; meye maa me ho.” 4 Na mede nnarewa besoso w'apantan mu na mama mpataa a ewo wo asutene mu afenfam wo ho. Metwe wo afiri wo asutene no mu, a mpataa no nyinaa tetare wo ho. 5 Megya wo ho wo esere so no, wo ne mpataa a wowa wo asutene mu no nyinaa. Wöbehwe ase wo asase petee mu a wörempagya wo bio. Mede wo bema asase so mmoa ne ewiemi mnomaas se won aduané. 6 Afei won a wote Misraim nyinaa behunu se mene Awurade no. “Woaye se demmire poma ama Israel efie. 7 Wöde won ho too wo so no, wo mu bukaees na wowa won mmatrie. Wötweree woo no, wo mu buiis ma won sisi hinhimii. 8 “Eno enti sei na Otumfoa Awurade see: Mede akofena beba abetia wo na makunkum wo mmarima ne won mmoa. 9 Misraim beda mpan na asee. Eno na wöbehunu se mene Awurade. “Efiri se wo kaa se, “Nil ye me dea; Me na meyees,” enti 10 me ne wo ne wo asutene anya, na mema Misraim asase asee na ada mpan, efiri Migdol kosi Aswan twam de koka Kus hyeç so. 11 Onipa anaa aboa biara nan rensi so, obiara rentena so mfee aduanan. 12 Memá Misraim asase no ada mpan wo nsase a asee mu na ne nkuronp̄ beda mpan mfee aduanan wo won nkuronp̄ a asee mu. Na mebo Misraimfoa apete wo amanaman mu, na mahwete won wo nsase so. 13 “Nanso yei ne dee Otumfoa Awurade see: Mfee aduanan akyi no, meboaboa Misraimfoa ano afiri aman a mebo won petee so no so. 14 Mede won befiri nnommumfa mu aba na mede won aks Misraim Atifi, won nananom asase. Eho na wöbeyé ahennie mu kumaa bi. 15 Ebeysé ahennie a enye den na erentumi mma ne ho so wo aman a aka no mu. Meyé no ahennie a erentumi nni aman foforo so. 16 Misraim renyé öman a Israelfoo de won ho beto no so bio, mmom ebekae won bone a wöyees se wöde won ho kodane no, de pes mmoa. Afei, wöbehunu se mene Otumfoa Awurade no.” 17 Mfee aduonu nson so, obosome a edi ekan no eda a edi ekan no, Awurade asem baa me nkyen se: 18 “Onipa ba, Babiloniahene Nebukadnessar ne n'akodom koo ökoden tiaa Tiro, etire biara so pepaæs na mmatrie nso so poporee. Nanso ono ne n'akodom no annya hwée amfiri adwumaden a wöye de tiaa Tiro no mu. 19 Eno enti, yei ne dee Otumfoa Awurade see: Mede Misraim rebeyé Babiloniahene Nebukadnessar nsa

na obesoa n'ahodee akø. Obefom asase no de aye akatua ama n'akodom. 20 Mede Misraim ama no se n'adwumayé so akatua, efiri se one n'akodom ko maa me, Otumfoa Awurade asem nie. 21 “Saa eda no, mema aben bi afifiri ama Israel efie, na mebue w'ano wo won mu. Afei wöbehunu se mene Awurade no.”

30 Awurade asem baa me nkyen se: 2 “Onipa ba, hye nkõm na ka se: ‘Sei na Otumfoa Awurade see: ‘Twa adwo na ka se, “Ao eda no!” 3 Na eda no aben, Awurade eda no aben, omununkum eda, amanaman no atemmuo bere. 4 Akofena bi beba abetia Misraim, na ahoyer beba Kus so. Se apirafoa toto wo Misraim a wöbesoa n'ahonyadæe akø na wöabubu ne fapem agu fam. 5 Kus ne Put, Lidia ne Arabia nyinaa, Libia ne böhye asase no so nnipa ne Misraim betoto wo akofena ano. 6 “Yei ne dee Awurade see: “Misraim apamfoa bëhwehwe ase na n'ahomasoo ahöoden bedi no hwammø. Efiri Migdol kosi Aswan wöbetoto wo akofena a ewo ne mu no ano, Otumfoa Awurade asem nie. 7 Wöbededa mpan wo nsase a ada mpan mu, na won nkuronp̄ bebubu aka nkuronp̄ a abubu ho. 8 Afei wöbehunu se mene Awurade no, ebere a mede ogya ato Misraim mu na madwre n'aboaføo nyinaa. 9 “Saa eda no, asomafoa de ahyen befiri me nkyen akohunahuna Kus a ne tirim ye no de no. Ne ho beyera no wo Misraim Atemmuo da no, na ampa ara ebæba mu. 10 “Yei ne dee Otumfoa Awurade see: “Mede Misraim dom bebrebe no beba awiees mefa Babiloniahene Nebukadnessar so. 11 Öno ne n'akodom; amanaman no mu aniédenfoa, wade won beba abesee asase no. Wöbetwe won akofena atia Misraim na wöde afunu ahye asase no so ma. 12 Memá Nil ho asutene awewe na maton asase no ama nipabøne; menam ananafoa so besee asase no ne dee ewo mu nyinaa. Me Awurade na maka. 13 “Yei ne dee Otumfoa Awurade see: “Mesee ahoni no na mede Memphis nsesodee ahodoo aba awiees. Misraim renya mmapomma bio, na mema ehu aba asase no so nyinaa. 14 Mesee Misraim Atifi, ato Soan mu ogya na matwe Tebes aso. 15 Mehwie m'abufuhyeç agu Pëlusu so Misraim banbo denden no, na matwa Tebes nnipa bebrebe no agu. 16 Meto Misraim mu ogya; Pëlusu de øyea benukanuka ne mu. Ahum bebu afa Tebes so; na Memphis bedi abooboo eda biara. 17 Heliopolis ne Bubastis mmeranteet betoto wo akofena ano, na nkuronp̄ no ankasa beko nnommumfa mu. 18 Esum kabii beduru Tapanhes eda no, se mebubu Misraim kõnnua no a; eho na n'ahomasoo ahöoden beba awiees. Omununkum bekata ne so, na ne nkuraase beko nnommumfa mu. 19 Eno enti metwe Misraim aso, na wöbehunu se mene Awurade no.”” 20 Afe a eto so dubaako no bosome a edi ekan no eda a eto so nson no,

Awurade asem baa me nkyen se: 21 “Onipa ba, mabu atoa bio; na wəmmfa nhye ntoma bamma mu na anya ahoden a əde beso akofena mu. 22 Eno enti, Otumfoo Awurade na əsee; Mene Misraimhene Farao anya, mebu n’abasa mimienu no mu; abasa a əye ne dee a emu abuo no, na mama akofena afiri ne nsam ato fam. 23 Mede Misraimfoo bekoko amanaman mu na mahwete wən agu nsase so. 24 Məhye Babiloniahene basa mu den na mede m’akofena ahye ne nsa, nanso Farao dee, mebu n’abasa mu, na wasi apinie wo n’anim se obi a wapira pirabone. 25 Məma Babiloniahene abasa mu aye den, nanso Farao abasa bedwodwo asensem ne ho. Se mede m’akofena hye Babiloniahene nsa na əma so tia Misraim a, wobehunu se mene Awurade no. 26 Mede Misraimfoo bekoko amanaman mu na mahwete wən agu nsase no so. Eno na wobehunu se mene Awurade no.”

31 Mfee dubaako mu bosome a eto so mmiensa no eda a edi ekan no, Awurade asem baa me nkyen se: 2 “Onipa ba, ka kyere Misraimhene Farao ne ne nipadom se: “Hwan ho na yede wo keseye betoto? 3 Dwene Asiria ho, ntwenduro bi a bere bi na əwə Lebanon, Əde mman a əye fe, na əhye kwaec so nyini kəo osoro yie, ma ne nkɔn mu boro nhahan a əye kusuu no so. 4 Nsuo no maa no aduane, nsuwa nsuwa a emu də ma ənyini kəo osoro; wən asutene foafaa n’ase nyinaa de kəo mfuo no so nnua nyinaa ho. 5 Enti ekəo əsorosoro senee mfuo no so nnua nyinaa; ne dubaa dəəso ne mman nyini yee atentene, na nsuo dodo a ənyaa no enti ədendanee. 6 Ewiem nnomaa nyinaa yee wən pirebuo wə ne dubaa no mu, wiram mmoa nyinaa wowoo mma wə ne mman no ase aman akeseey nyinaa tenaa ne nwunu ase. 7 Na ne keseye no yee fe, ne dubaa a adenden no enti, na ne nhini nyini kəo fam koduruu nsuo bebree mu. 8 Ntweneduro a əwə Onyankopon turo mu nto no, na pepeaa nnua nso dubaa ne no nyee pe, na wəntumi mfa əkyenkyen nnua nso ntoto ne mman ho, dua biara nni Onyankopon turo no mu a n’ahoofe te se no. 9 Mebaa no ahoofe maa no mman bebree, na nnua a əwə Eden nyinaa Onyankopon turo no mu no ani beree no. 10 “Eno enti, sei na Otumfoo Awurade see: Esiene se ənyini kəo soro, maa ne nkɔn mu hyee nhahan a abunkam soə, na afei əyee ahantan wə ne tentenyē ho enti, 11 mede no hyee amanaman sodifoo nsa, se one no nni no sedee n’amumuye tee. Mepoo no, 12 na ananafoo aman no mu tutugayu twaa no hwee fam na əgyaa no ho. Ne dubaa no hwehwee mmepo ne mmonhwaa mu; ne mman mu bubuié wə subənhwaa mu. Asase so aman nyinaa firii ne nwunu ase, na wəgystaa no ho. 13 Ewiem nnomaa nyinaa sisii dua a abu no so, na wiram

mimoa kohyehye ne mman mu. 14 Eno enti, nnua a əwə nsuo ho no mu biara renye ahantan, nnyini nkɔ sorosoro, mmoro nhahan a abunkam so. Nnua foforo biara a ənya nsuo bebree no rennyini nkɔ soro saa bio. Wəahye se won nyinaa bəwu akə asase ase, wo nnipa mma a wəsiane kə amena mu no nkyen. 15 “Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Eda a wode no too damena mu no, mede awerəhoo kataa nsuwansuwa a emu də no so maa no, ma amma ne asutene no antene, na mesii ne nsuo dodo a no ekwan. Ne enti mede kusuuyə fira Lebanon, na nnua a əwə esere no so nyinaa botooe. (Sheol h7585) 16 Memaa aman no ho popoe wə n’ahweasee nnyegyeer se ho, eberə a mede no baa damena mu ene won a wəsiane kə amena mu no. Afei Eden nnua nyinaa, dee ete apo na əye papa wə Lebanon, nnua a ənya nsuo yie nyinaa nyaa awerəkyeyere wə asase ase. (Sheol h7585) 17 Won a wətenaa ne nwunu ase, ne ne mpamfoo a wəwə amanaman no mu nso ne no kə damena mu, akəka won a wətoto a wə akofena ano no ho. (Sheol h7585) 18 “Nnua a əwə Eden no mu dee əwə he na əbetumi de ne ho atoto wo ho wə animuonyam ne keseye mu? Nanso, wo nso wobesiane wo akə fam, wo ne Eden nnua no. Wobefra momonotofoo mu, won a wəatoto wə akofena ano no. “Yei ye Farao ne ne nipadom no, Otumfoo Awurade asem nie.”

32 Mfee dumieni mu, bosome a eto so dumieni no eda a edi ekan no, Awurade asem baa me nkyen se: 2 “Onipa ba, to kwadwom fa Misraimhene Farao ho na ka kyere no se: “Wote se gyata wə aman no mu: wote se epo mu aboa a ne ho yee hu wobubu afuni wə wo asutene mu, wode wo nan boro asutene no de hono nsuo no. 3 “Yei ne dee Otumfoo Awurade see: “Mede nipadom bəba abeto m’asau agu wo so, na wobetwə wo afiri m’asau mu. 4 Meto wo atwene asase no so na mahuri wo ato esere so. Məma ewiem nnomaa nyinaa abesi wo so na asase so mmoa nyinaa adi wo nam əhere se. 5 Mehata wo nam wo mmepo no so na mede wo funu ahye mmonhwaa ma. 6 Mede wo mogya a eretene no befo asase no de akəka mmepo no na wonam behye abon nketewa no ma. 7 Se metwa wo firi ho a, mekata osoro ani na madundum won nsoromma; mede omununkum bekata owia ani, na osrane renhyerə. 8 Osoro nkanea a əhyerə nyinaa məma aduru sum wə wo so; məma esum aduru w’asase, Otumfoo Awurade asem nie. 9 Məma nnipa bebree akoma atutu eberə a mede wo səee aba aman no mu, nsase a wonnya nhunue mu. 10 Məma nnipa bebree ho adwiri won wə wo ho, wo enti, ehu bəma wən ahene ho apopo eberə a merehim m’akofena wə wən anim. Eda a wobehwe ase no wən mu biara ho bəwoso bere nyinaa mu wə wən nkwa enti. 11 “Na sei na Otumfoo Awurade

see: "Babiloniahene akofena besore wo so. **12** Mëma hø, n'ahemfo ne ne mmapomma nyinaa deda wøn a wo nipadøm no atoto wo nnømmarima akofena ano, wøatoto wo akofena ano mu, wøn tumi nyinaa akyi. wø aman a woye tutugagu mu. Wøbesee Misraim ahomasoo pasaa na ne nipadøm no nyinaa bødi nkoguo. **13** Mekunkum n'anantwie nyinaa afiri nsuo bebree no ho na nmipa nan rentiatia mu bio na anantwie nan nso renhono no. **14** Afei mema ne nsuo ani ate na mama ne asutene atene se ngo, **15** Se mema Misraim da mpan na meyi biribira firi asase no so, se mekum wøn a wote soo nyinaa a, afei na wøbehunu se mene Awurade no.' **16** "Yei ne kwadwom a wøbeto ama no. Amanaman no mmammaa beto ama Misraim ne ne nipadøm nyinaa, Otumfoo Awurade asem nie." **17** Afe a etø so dumieno no no bosome eda a etø so dunum no, Awurade asem baa me nkyen se: **18** "Onipa ba, twa adwo ma Misraim nipadøm na ma ɔne amanaman akesee no mmammaa nsiane nko asase ase nkøka wøn a wøasiane kø amena mu no ho. **19** Ka kyere wøn se, 'Wadom mo dodo sene wøn a aka no anaa? Monsiane nkø na mo ne momonotofoo no nkøda.' **20** Wøbeka wøn a wøwuuwu wø akofena ano no ho. Wøatwe akofena no, ma wøntwe ɔno ne nipadøm no ase nkø. **21** Akannifoo akesee a wøwa damena mu bøka wø Misraim ne ne mpamfoo ho se, 'Wøasiane aba na wodeda momonotofoo mu, wøn a wøwuuwu wø akofena ano no.' (Sheol h7585) **22** "Asiria ne n'asraadøm nyinaa wø hø, wøn a wakunkum wøn no damena atwa ne ho ahyia, wøn a wøatoto wø akofena ano no. **23** Wøn adamena no wø amena no ase tonn na n'asraadøm deda ne damena ho nyinaa. Wøn a na wøhunahuna afoforø wø ateaseføø asase so no nyinaa awuuu, wøatoto wø akofena ano. **24** "Elam wø hø, ne nipadøm nyinaa atwa ne damena ho ahyia. Wøn nyinaa awuuu, wøatoto wø akofena ano. Wøn a na wøhunahuna afoforø wø ateaseføø asase so nyinaa siane kø asase ase se momonotofoo. Wøde wøn animguasee køka wøn a wøsiane kø amena mu no ho. **25** Wøato mpa ama no wø atføo no mu, na ne nipadøm atwa ne damena ho ahyia. Wøn nyinaa ye momonotofoo a wøatoto wø akofena ano. Esiane se wøn ahunahuna træe wø ateaseføø asase so no enti, wøne wøn a wøsiane kø amena mu no nyinaa anim agu ase. Wøadeda wøn wø atføo no mu. **26** "Mesek ne Tubal wø hø a wøn nipadøm atwa wøn adamena ho ahyia. Wøn nyinaa ye momonotofoo a wøatoto wø akofena ano efiri se wøtretre wøn ahunahuna mu wø ateaseføø asase so. **27** Enye wø ne akoføø momonotofoo fofoø a wøatoto na ededa hø anaa? Wøn a wøne wøn akodes siane kø damena mu na wøn tirí deda wøn akofena so no. Wøn amumuye so asotwe daa wøn nnompø so, mmom saa akoføø yi ahunahuna attrete wø ateaseføø asase so. (Sheol h7585) **28** "Ao Farao, wo nso wøbebubu wo mu na woakøda momonotofoo mu, wo ne wøn a wøtotoø wø akofena ano no. **29** "Edom wo

hø, n'ahemfo ne ne mmapomma nyinaa deda wøn a wo nipadøm no atoto wo nnømmarima akofena ano, wøatoto wo akofena ano mu, wøn tumi nyinaa akyi. Wødeda momonotofoo mu, wo ne wøn a wøsiane kø amena mu no. **30** "Mmapømma a wøfiri atifi fam nyinaa ne Sidonfoo nyinaa wo hø, wø ne atofoo kø wø animguasee mu, wøn tumi a wøde hunahunaæe no nyinaa akyi. Wødeda ho se momonotofoo, wøne wøn a wøkum wøn wo akofena ano, na wøne wøn a wøsiane kø amena mu no asoa wøn animguasee. **31** "Faraø, ɔne n'asraadøm nyinaa behunu wøn na ne were bekyeyke wo ne nipadøm a wøkunkum wøn wø akofena ano no ho, Otumfoo Awurade asem nie. **32** Mmom me na memaa Farao ne ne nipadøm de ahunahuna trætre ateaseføø asase so dee, nanso wøbededa momonotofoo mu, wøn a wøde akofena kunkumm wøn, Otumfoo Awurade asem nie."

33 Awurade asem baa me nkyen se: **2** "Onipa ba, kasa kyere wo ɔman mma na ka kyere wøn se: 'Se metwe m'akofena wø asase bi so, na se asase no so nnipa yi wøn mmariama no mu baako se ɔnye ɔwemfoo mma wøn, **3** na ɔhunu se akofena reba abetia asase no a, ɔhyene totorobento de bø nnipa no køkø. **4** Na se obi te totorobento no nnyegyees na wanna ne ho so, na se akofena no bekum no a, ne mogya bebø ɔno ankasa tiri so. **5** Esiane se stee totorobento no nnyegyees na wantie køkø no enti, ne mogya bebø n'ankasa tiri so. Se ɔtiee køkø no a, anka ɔnyaa ne tiri didii mu. **6** Nanso se ɔwemfoo no hunu se akofena no reba na wanhyene totorobento no ammo nnipa no køkø, na se akofena no ba bekum wøn mu baako a, wøbefa saa onipa no aksø wø ne bøne enti, nanso mema ɔwemfoo no abu ouwoø no mogya ho akonta.' **7** "Onipa ba, maye wo ɔwemfoo ama Israel efie, eno enti tie m'anum nsem na fa køkø a efiri me nkyen ma wøn. **8** Se meka kyere omumuyeføø se, 'Ao omumuyeføø ouwo na wobewuo,' na se w'ankasa ankyere no amma wamfiri n'akwan so a, saa omumuyeføø no bewu ne bøne mu, na mema woabu ne mogya ho akonta. **9** Nanso se wobo omumuyeføø no køkø se ɔmfiri n'akwan so na se wanyø a, ne bøne enti, ɔbøwu, nanso worenni ne mogya ho fø. **10** "Onipa ba, ka kyere Israel efie se: 'Yei ne dee moreka: "Yen mfomsoø ne yen nnebøne hye yen so, yerese esiane yeinom enti. Na edeen na yebeye na yeanya nkwa?"' **11** Ka kyere wøn se, 'Se mete ase yi, Otumfoo Awurade asem nie, m'ani nnye amumuyeføø wuo ho, na mimom mepe se wødane firi wøn akwan so na wønya nkwa. Monnane! Monnane mfiri mo amumuye akwan no so! Aden enti na ese se mowiuuo, Ao Israel efie?' **12** "Eno enti onipa ba, ka kyere wo ɔman mma se, 'Oteneneeni tenenee rentumi nye no nkwa wø ebere a ɔnyye ɔsetie; na omumuyeføø amumuye remma onhwø ase wø ebere a ɔdane firi ho. Se ɔteneneeni ye bøne a, ɔrennya nkwa wø ne kane teneneeyø

enti.’ **13** Se meka kyere əteneneeni se əbenya nkwa, **33** “Se yeinom nyinaa ba mu a, na nokorem əbeba na afei əde ne ho to ne teneneeye so na ɔye bɔne mu nso, na afei wəbehunu se odiyifoo bi baa won a, worenkae ne kane tenenee adeye biara. Əbewu

wō ne bɔne a waye enti. **14** Na se meka kyere omumuyefoo se, ‘Owuo na wobewuo,’ na afei ədane firi ne nnebɔne ho na ɔye dee ɔye na etene, **15** na se osane de bosea ho awowasidee ma, na osane de dee wawia ma, na ədi ahyeede a ema nkwa so, na wanye bɔne a, ampa ara əbenya nkwa, na ərenwu. **16** Worenkae bɔne a waye no mu biara ntia no. Waye dee ɔye na etene, ampa ara əbenya nkwa. **17** “Nanso wo əman mma ka se, ‘Awurade akwan ntene.’ Nanso ɔye won akwan mmom na entenee. **18** Se əteneneeni firi ne tenenee ho na ɔye bɔne a, əno enti əbewu. **19** Na se omumuyefoo dane firi ne nnebɔne ho na ɔye dee ɔye na etene a, əbenya nkwa. **20** Nanso, Ao Israel efie, moka se, ‘Awurade akwan ntene.’ Nanso mebu obiara aten sədēe n’akwan tee.” **21** Yen nnommumfa afe a ətɔ so dumieno no bosome a ətɔ so edu no nnannum so, əbarima bi a wadwane afiri Yerusalem baa me nkyen bekaa se, “Kuropon no ahwease!” **22** Na anwummere a adee rebekyees ama əbarima no aba no, na Awurade nsa wō me so na əbuee m’ano ansa na əbarima no baa anopa. Enti na m’ano abue a metumi kasa. **23** Afei Awurade asem baa me nkyen se, **24** “Onipa ba, nnipa a wətete saa mmubuie so wō Israel asase no so no reka se, ‘Abraham mpo a ɔye onipa baako no, ənyaa asase no nyinaa. Enti yen a yedəoso yi nso, nokorem, wōde asase no nyinaa ama yen se yen agyapadee.’ **25** Əno enti, ka kyere wōn se, ‘Yei ne dee Otumfoɔ Awurade see: Se mowe ənam a mogya wō mu, na mosom mo anyame na mohwie mogya guo enti, eṣe se mofa asase no anaa? **26** Mode mo ho to mo akofena so. Moye akyiwadee na mo mu biara gu ne yənko yere ho fi. Eṣe se monya asase no anaa?’ **27** “Ka yei kyere wōn se, ‘Dee Otumfoɔ Awurade see nie: Ampa ara se mete ase yi, wōn a wəaka wō kuro no mmubuie so no betotə wō akofena ano. Wōn a wəwə wiram no mede wōn bəma nkekaboa ama wəawe wōn na wōn a wəwə abandonen ne abodan mu no, ɔyaredəm bekunkum wōn. **28** Mesee asase no ama aye afo, na n’ahomasoo ahoden no beba awiees na Israel mmepe no beda mpan a obiara rentwam hō. **29** Afei wəbehunu se mene Awurade no, ebere a mama asase no ada mpan wō akyiwadee a wəaye nyinaa enti.’ **30** “Wo dee, onipa ba, wo əman mma reka wo ho nsem wō afasuo ho ne afie apono ano kyere wōn ho wōn ho se, ‘Mommra mmetie asem a efiri Awurade nkyen aba.’ **31** Me nkurəfoo ba wo nkyen, sədēe wōye daa no, betenatena w’anim betie wo nsem, nanso wəmmifa nyɛ adwuma. Wōde wōn ano ka ahofama, nanso wōn akoma mu dee wōn ani bere asisie mu adenya. **32** Nokorem, wōn dee, wote se obi a ne nne yé de, na əde nnwontodee to odo nnwom, efiri se wote wo nsem nanso wəmmifa nyɛ adwuma.

33 “Se yeinom nyinaa ba mu a, na nokorem əbeba mu nso, na afei wəbehunu se odiyifoo bi baa won a, worenkae ne kane tenenee adeye biara. Əbewu

34 Awurade asem baa me nkyen se: **2** “Onipa ba, hye nkɔm tia Israel nnwanhwefoo: hye nkɔm na ka kyere won se: ‘Yei ne dee Otumfoɔ Awurade see: Nname nka Israel nnwanhwefoo a wəhwə won ankasa nko ara so. Ənse se nnwanhwefoo hwə nnwankuo no anaa?’ **3** Monom nufosuo, mode mmoa no ho nwi fira mo ho na mokum mmoa a wədore nanso monhwə nnwankuo no. **4** Monhyeɛɛ wōn a wəye mmerɛ no den, nsaa ayarefoo yadee na monkeykyereee apirafoɔ akuro. Momfaa wōn a waabo ko mmaec na monhwəhweɛɛ wōn a wəayera. Mode əhye ne atirimuoden na ahwe wōn so. **5** Əno enti wōbə hweteeɛ, efiri se wənni hwefoo, na wōbə hweteeɛ no, wəbeyɛɛ hanam maa wiram mmoa nyinaa. **6** Me nnwan kyinkyini mmepe no nkokoɔ nyinaa so. Wōbə wōn petee asase so baabiara, na obiara anhwehwe wōn. **7** “Enti, mo nnwanhwefoo, montie Awurade asem: **8** Nokorem, se mete ase yi, Otumfoɔ Awurade asem nie, əsiane se me nnwankuo nni əhwefoo enti wəawiawia wōn na wəaye hanam ama wiram mmoa, na əsiane se nnwanhwefoo no anhwehwe me nnwan no na mmom wəhwəe wōn ankasa ho na wōtoo me nnwan no asaworam **9** enti, nnwanhwefoo, montie Awurade asem: **10** Yei ne dee Otumfoɔ Awurade see: Me ne nnwanhwefoo no anya na mema wəabu me nnwankuo no ho akonta. Memma wənhwə nnwankuo no bio sədēe əbeyɛ a wərenkum nnwan no nnwe; məgye me nnwankuo afiri wōn anom na wərenye wōn aduanə bio. **11** “Na yei ne dee Otumfoɔ Awurade see: Me ara məhwehwe me nnwan na mahwe wōn so. **12** Sədēe odwanhwefoo hwə ne nnwan a wəahwete ebere a əwə wōn nkyen no, saa ara na məhwe me nnwan so. Meyi wōn afiri mmea mmea a wəhwete koeɛ wō omumunkum ne esum eda no. **13** Mede wōn befiri amanan so aba na maboaboa wōn ano afiri nsase so na mede wōn aba wōn ankasa asase so. Mema wəadidi wō Israel mmepe so, subənhwa ne asase no so atenae nyinaa. **14** Mehwe wōn so wō adidibea papa, na Israel mmepe atentene so beye wōn adidibea. Ehō na wəbededa adidibea asase papa so, na ehō na wəbəwə esere frəmfrəm wō Israel mmepe so. **15** Me ara məhwe me nnwan na mama wəadeda hō. Awurade asem nie. **16** Mehwehwe dee wayera na mede dee wabə ko asane aba. Məkykyere dee wapira no akuro, na mahye dee ɔye mmere no den, nanso dee wadore ne dee ne ho yé den no, mesee wōn. Mede tenenee behwe nnwankuo no. **17** “Na mo, me nnwankuo, yei ne dee Otumfoɔ Awurade see: Məbu odwan baako ne əfotoro ntam aten ne mpapo ne nnwennini ntam. **18** Adidibea papa a modidi soō no, ɔye ade ketewa ma mo anaa?

Ese se mode mo nan tiatia mo adidibea a aka no nkuro so. Afei, wobehunu se mene Awurade no. 10 nso so anaa? Enso mo ani se monom nsuo a ani “Woaka se, “Saa aman mmieni ne nsase yi beye ye korogyenn anaa? Ese se mode mo nan hono yen dea na yebef,” wo ebere a me Awurade mete nkaee no anaa? 19 Ese se me nnwankuo di dee ho, 11 enti, se mete ase yi, Otumfoo Awurade asem moatiatia so na wonom dee mode mo nan ahono nie, me ne wo bedi no sedee abufuo ne ninkunu anaa? 20 “Eno enti sei na Otumfoo Awurade ka a wodaa no adi wo otan a wotanee won no mu kyere won: Monhwe, me ara mebu nnwan a woadore no tee, na meda me ho adi wo won mu, ebere a ne nnwan a waafonfon ntam aten. 21 Esiane se, mebu wo aten. 12 Afei, wobehunu se me Awurade, mode mo nkyenmu ne mmatire puapua nnwan a mate animtiabuo nsem a woaka atia Israel mmepo. wanni ahoden na mode mo mmien pempem won Wokaa se, “Woama ada mpan na woadane ama yen kosi se mobepam won akyirikiri enti, 22 megue se yemfa.” 13 Mohoahoaa mo ho tiaa me na mokasa me nnwankuo na worenfom won bio. Mebu odwan tiaa me a moanto sebe, na metees. 14 Yei ne dee baako ne ofoforo ntam aten. 23 Memma odwanhwefoo Otumfoo Awurade see: Ebere a ewiase nyinaa redi baako, me osomfoo Dawid, ahwe won so, na obeyen ahurisie no, memma woada mpan. 15 Sedee wodii won na waye won hwefoo. 24 Na me, Awurade, megue ahurisie ebere a Israel efie agyapadee daa mpan no, won Onyankopon na me osomfoo Dawid aye won saa ekwan no na mede wo befa so. Wobeda mpan, mu oberempo. Me Awurade na maka. 25 “Me ne Bepo Seir, wo ne Edom nyinaa. Afei wobehunu se won beye asomdwoes apam na matore nkekaboa mene Awurade no.”

ase wo asase no so sedee wobetumi atena esere so na woadeda kwaes mu asomdwoes mu. 26 Melyira won ne mmea mmea a atwa me kokoo ho ahya. Meto bosuo wo ne bere mu, na ebeye nhyyira bosuo. 27 Mfuo so nnua beso won aba na asase no nso abo n’aduanne. Nnipe no betena won asase so dwoodwoo. Mebubu won konnua na magye won afiri won a wode won yee nkao nsam na wobehunu se mene Awurade no. 28 Amanaman no renye won fomfa adee bio, na wiram mmoa nso renkyere won nnwe. Wobetena asomdwoes mu na obiara renhunahuna won. 29 Na memma won asase a eso nnbaees ama agye din, na aduanekom renne won wo asase no so na worenye ahohora mma amanaman no. 30 Afei wobehunu se me Awurade, won Onyankopon ne won wo ho, na won, Israel efie ye me nkurfo, Otumfoo Awurade asem nie. 31 Mo, me nnwan, m’adidibea nnwan ye me nkurfo, na mene mo Onyankopon, Otumfoo Awurade asem nie.”

35 Awurade asem baa me nkyen se: 2 “Onipa ba, fa w’ani kyere Bepo Seir; hys nkom tia no 3 na ka se, ‘Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Me ne wo anya, Bepo Seir, na metene me basa atia wo, na memma woada mpan. 4 Medane wo nkuro ama aye mmubui na wobeda mpan. Afei wobehunu se mene Awurade no. 5 “Esiane se wode tete nitan hyee wo mu na woyii Israelfoo maa akofena wo won amanehunu mu, ebere a won asotwe duruu ne mponponsso no 6 enti, se mete ase yi dee, Otumfoo Awurade asem nie, mede wo bema mogyahwiegu na ebedi w’akyi. Esiane se woansuro mogyahwiegu no enti, mogyahwiegu betaawo. 7 Memma bopo Seir ada mpan, na mayi won a wodi so akoneaba no afiri ho. 8 Mede atsofo behye wo mmepo so ma; won a wobetoto akofena ano behwehwe ase wo wo nkoko so, mmorhwa mu ne wo suborhwa mu. 9 Memma wada mpan afebo, na obiara rentena wo

nkuro so. Afei, wobehunu se mene Awurade no. 10 nso so anaa? Enso mo ani se monom nsuo a ani “Woaka se, “Saa aman mmieni ne nsase yi beye ye korogyenn anaa? Ese se mode mo nan hono yen dea na yebef,” wo ebere a me Awurade mete nkaee no anaa? 19 Ese se me nnwankuo di dee ho, 11 enti, se mete ase yi, Otumfoo Awurade asem moatiatia so na wonom dee mode mo nan ahono nie, me ne wo bedi no sedee abufuo ne ninkunu anaa? 20 “Eno enti sei na Otumfoo Awurade ka a wodaa no adi wo otan a wotanee won no mu kyere won: Monhwe, me ara mebu nnwan a woadore no tee, na meda me ho adi wo won mu, ebere a ne nnwan a waafonfon ntam aten. 21 Esiane se, mebu wo aten. 12 Afei, wobehunu se me Awurade, mode mo nkyenmu ne mmatire puapua nnwan a mate animtiabuo nsem a woaka atia Israel mmepo. wanni ahoden na mode mo mmien pempem won Wokaa se, “Woama ada mpan na woadane ama yen kosi se mobepam won akyirikiri enti, 22 megue se yemfa.” 13 Mohoahoaa mo ho tiaa me na mokasa me nnwankuo na worenfom won bio. Mebu odwan tiaa me a moanto sebe, na metees. 14 Yei ne dee baako ne ofoforo ntam aten. 23 Memma odwanhwefoo Otumfoo Awurade see: Ebere a ewiase nyinaa redi baako, me osomfoo Dawid, ahwe won so, na obeyen ahurisie no, memma woada mpan. 15 Sedee wodii won na waye won hwefoo. 24 Na me, Awurade, megue ahurisie ebere a Israel efie agyapadee daa mpan no, won Onyankopon na me osomfoo Dawid aye won saa ekwan no na mede wo befa so. Wobeda mpan, mu oberempo. Me Awurade na maka. 25 “Me ne Bepo Seir, wo ne Edom nyinaa. Afei wobehunu se won beye asomdwoes apam na matore nkekaboa mene Awurade no.”

36 “Onipa ba, hys nkom kyere Israel mmepo na ka se: ‘Israel mmepo, montie Awurade asem. 2 Yei ne dee Otumfoo Awurade see: See na otamfo no kaa wo ho, ‘Aha! Tete soronsorommea no abeyen dea.’” 3 Eno enti, hys nkom na ka se, ‘Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Esiane se woasse mo na woataataa mo wo afa nyinaa, na eno enti mobeyee aman a aka no agyapadee ne ahohoradee a eda won a wosi wo awetwe ano, 4 eno enti, Israel mmepo, montie Otumfoo Awurade asem: Yei ne dee Otumfoo Awurade ka kyere mmepo ne nkoko, subonka ne bonhwa, mmubui a ada mpan ne dee aye afo, fomfa nkuro a animguasee aka won wo aman no nkaee a atwa won ho ahyyia no mu. 5 Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Mefiri anem a emu ye den mu akasa atia amanaman a aka no ne Edom nyinaa, efiri se wode fedie ne adwemmmone aye me oman won agyapadee sedee wobetumi afom n’adidibea.’ 6 Eno enti, hys nkom a efa Israel asase ho, na ka kyere mmepo ne nkoko, subonhwa ne bonhwa se, ‘Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Mede ninkunutwee mu aniberes kasa, efiri se amanaman no abu wo animtiaa. 7 Enti yei ne dee Otumfoo Awurade see: Memma me nsa so ka ntam se amanaman a atwa wo ho ahyyia no nso, wobebu won animtiaa. 8 “Nanso mo, Israel mmepo, mobonya mman, aso aba ama me nkurfo Israelfoo, efiri se erenkyere wobeba efie. 9 Mo ho hia me na mehunu mo mmbob; wobefuntum mo na woadua mo so aba, 10 na memma wo so nnipa adooso. Israel efie nyinaa mpo, nnipa betena wo nkuro so no bio, na wobesisi mmubui nso. 11 Israel mmepo, memma mmarima ne mmoa adooso mo so na wobewowo na woadore, memma nnipa atena wo mu te se kane no na wobema woadi yie asene kane no. Na afei wobehunu se mene Awurade no. 12 Memma nkurfo, me nkurfo Israelfoo,

na woremma wɔnni mmakuna bio. **13** “Yei ne mmubui no bio. **34** Asase a ada mpan no, wobedua dee Otumfoo Awurade see: Esiane se nkurofоо ka so nneema na ेrenna ho kwa sedee na etee wо won kyere wo se, “Israel asase, wokum nnipa we na a na wotwam ho no ani sooo no. **35** Wobekaa se, “Saa woma wo ɔman no hwere n’adehyee” enti, **14** asase a ada mpan yi aye se Eden turo. Nkuropoñ a wornenkum nnipa nwе bio na woremma wo ɔman na adane mmubui, aye afoafо na aseee yi, wоabo nhwre n’adehyee bio, Otumfoo Awurade asem nie. ho ban na nnipa abetenatena mu.” **36** Afei aman a **15** Meremima wo nte amanaman no fedie bio, na aka a atwa wo ho ahyia no behunu se me Awurade, wornenhunu nkurofоо no animtiabuo bio, na wo makyekyere dee na aseee na madua wо dee na ɔman nso renhwe ase bio, Otumfoo Awurade asem ada mpan so, me Awurade na maka na maye.’ **37** nie.” **16** Awurade asem baa me nkyen se, **17** “Onipa “Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Metie Israel efie ba, ebere a Israelfoo te wоn ankasa asase sooo no, abisadee na maye yei ama wоn; Mema wоn nkurofоо wоde wоn abrabо ne wоn nneyee guu asase no ho adooso se nnwan, **38** wobedooso se nnwankuo a fi. Na wоn abrabо te se ɔbaa bosome nsabuo wо wоde wоn kо Yerusalem se aforebodee wo afahye m’ani so. **18** Enti mehwiee m’abufuhye guu wоn so nna. Saa ara na nnipa dodoо behye nkuropon a efiri se wahwie mogya agu asase no so na wоde wоn abubuo no so ma. Afei wobehunu se mene Awurade abosom agu ho fi. **19** Mebooo wоn petee amanaman no.”

no so na wohwetee wоn guu nsase no so; megyinaa wоn abrabо ne wоn nneyee so buu wоn aten. **20** Na baabiara a wоkoo wo amanaman mu no, wоguu me din kronkron ho fi, efiri se wоkaa wо wоn ho se, ‘Yeinom ye Awurade nkurofоо, nanso na ese se wоfiri n’asase so.’ **21** Me din kronkron ho hia me, dee Israel efie guu ho fi wо amanaman a wоkoo so mu no. **22** “Eno enti, ka kyere Israel efie se, ‘Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Israel efie, eyne mo enti na merebeyе saa nneema yi, na mmom me din kronkron no enti, dee moguu ho fi wо amanaman a mokoo so mu no. **23** Meda me din keseyе no kronkronye a woagu ho fi wо amanaman mu no adi, edin a woagu ho fi wо won mu no. Se mefa wo so da me ho adi se okronkronni ma wоhunu a, afei amanaman no behunu se mene Awurade no, Otumfoo Awurade asem nie. **24** “Na meyi wo afiri amanaman no mu, meboaboa mo ano afiri nsase no nyinaa so de mo asane aba mo ankasa asase so. **25** Mede nsuo korogyenn bepete mo so na mo ho ate: Mete mo ho afiri nkekaawa ne mo ahoni nyinaa ho. **26** Mema wo akoma fofora na mede honhom fofora ahye wo mu. Meyei akoma a ete se ework no afiri wo mu na mama wo akoma fofora a ete se honam. **27** Na mede me Honhom behye wo mu na mama woadi m’ahyedee so na woahwe adi me mmara so. **28** Mobetena asase a mede maa mo agyanom no so. Mobe耶 me nkurofоо na maye mo Onyankopon. **29** Meprapra mo ho fi nyinaa. Mema aduane aba ama abu so na meremima ework mma mo so. **30** Mema nnua so aba aye bebree na mfuo nso abo nnobaeе sedee ework enti mo anim rengu ase bio wо amanaman no mu. **31** Afei, wobekaa w’akwammone ne w’amumuye, na wo bоne ne akyiwadеe enti, wo ho be耶 wo nwunu. **32** Mepе se mohunu se eyne mo enti na mereye yei, Otumfoo Awurade asem nie. Momfere na momma mo ani nnwu wо abrabо ho, Ao Israel efie. **33** “Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Eda a mete mo ho afiri mo bоne ho no, mema nnipa atena mo nkuro so bio na wobesisi

37 Na Awurade nsa wо me so na ode ne Honhom yii me firii adi de me besii bоnhwa no mfimfini, na nnompe aye no ma. **2** Ode me dii akoneaba wо mu na mehunuu nnompe bebree wо bоnhwa no ase, nnompe a elo akokwa. **3** Obisaa me se, “Onipa ba, saa nnompe yi betumi anya nkwa anaa?” Mekaa se, “Ao Otumfoo Awurade, wo nko ara na wonim.” **4** Afei ework kyere se, “Hye nkоm wо nnompe yi ho na ka kyere wоn se, ‘Nnompe a mo ho akokwa, montie Awurade asem! **5** Yei ne dee Otumfoo Awurade ka kyere saa nnompe yi: Mema ahomes aba mo mu na mobenya nkwa. **6** Mema ntini abesoso mo mu, na mede enam agu mo so na mede wedee akata mo so. Mede ahomes begu mo mu na moaba nkwa mu. Afei wobehunu se mene Awurade.” **7** Eno enti mehyee nkоm sedee wоhyee me no. Na megu so rehye nkоm no, enne bi baе, awosoо bi, na nnompe no keka boboo mu, dompe bekaa ne dompe ho. **8** Na mehwеes hunuie se ntini baa so, na enam baa ho na wedee bekataa so, nanso na ahomes biara nni mu. **9** Afei ework kyere se: “Hye nkоm kyere ahome, hye nkоm onipa ba, na ka kyere no se, ‘Sei na Otumfoo Awurade see: Ahome, firi mframа enan no mu bra behome gu saa awufoo yi mu na wоnya nkwa.’” **10** Enti mehyee nkоm sedee ohyye me no, na ahome hyneee wоn mu; na nkwa baa won mu ma wosore gynagynaah wоn nan so, edom kesee pa ara. **11** Afei ework kyere se, “Onipa ba, saa nnompe yi ye Israel efie nyinaa. Woka se: ‘Yen nnompe ho akokwa na yen anidasoo asa. Waatwa yen agu korakora.’” **12** Eno enti hye nkоm na ka kyere wоn se: ‘Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Me nkurofоо, merebebeue mo adamena na mayi mo afiri mu apue. Mede mo besane aba Israel asase so. **13** Afei mo, me nkurofоо, se mebuebeue mo adamena na meiyi mo firi mu a, mobehunu se mene Awurade no. **14** Mede me Honhom behye mo mu na mobenya nkwa, na mede mo betena mo ankasa asase so. Afei mobehunu se me, Awurade na makasa na maye

nso, Awurade asem nie.” 15 Awurade asem baa me nkyen se: 16 “Onipa ba, fa dua na twere ho se, ‘Yei gyina ho ma Yudafoo ne Israelfoo a woka ne ho no.’ Afei fa dua foforo na twere ho se, ‘Efraim dua a eyé Yosef ne Israel efie a woka ne ho nyinnaa dea.’ 17 Ka ne mmieno bo mu na eyé dua baako wo wo nsam. 18 “Se wo nkurofoo ka se, ‘Worenkyere yen dee wode yei kyere anaa a,’ 19 ka kyere won se, ‘Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Merebefa Yosef dua a eyé Efraim ne Israel mmusuakuo a woka ne ho no nsa, na mede abo Yuda dua no mu aye mmieno no baako, na wobeyé baako wo me nsam.’ 20 Ma nnua a woatweretwre ho no so kyere won 21 na ka kyere won se, ‘Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Meyi Israelfoo afiri amanaman a woka sooo no so. Meboaboa won ano afiri afanan nyinnaa na mede won asane aba won ankasa asase so. 22 Meyé won oman baako wo asase no so wo Israel mmepe so. Ohene baako bedi won nyinnaa so na worenyé aman mmieno bio, na wornkye mu nye won ahennie mmieno. 23 Wóremfa won ahoni ne nsesodee tantane no anaase won nnebône no mu bi ngu won ho fi bio, na megue won nkwa afiri won akyirisane bône mu na mete won ho. Wobeyé me nkurofoo na maye won Onyankopon. 24 “Me osomfoo Dawid bedi won so ohene na won nyinnaa bênya odwanhwefoo baako. Wobedi me mmara so na wóahwe m’ahyedee aye. 25 Wobetena asase a mede maa me osomfoo Yakob, asase a mo agyanom tenaa so. Wone won mma ne won mma mma betena ho afebôo, na me osomfoo Dawid beye won oberempon afebôo. 26 Me ne won beye asomdwoee apam, ebeye apam a efe ho daa. Memá woatim na mama woadore na mede me kronkronbea besi won mu afebôo. 27 Me tenabea bewo won mu, meye won Onyankopon na woaye me nkurofoo. 28 Afei amanaman no behunu se me Awurade, me na meye Israel kronkron, ebere a me kronkronbea si won mu afebôo.”

won so hwefoo. 8 Nna bebree akyi no, wobetwe atuo. Mfee bi akyi no wobeko afia asase bi a wafiri oko mu afirie na woaboaboa eso nnipa afiri amanaman so aba Israel mmepe a ada mpan akyere no so. Wôde won fifiri amanaman no mu, na seesei won nyinnaa te asomdwoee mu. 9 Wo ne w’asraafoo nyinnae aman bebrebe a wôwo wo nkyen no beforo akô mo anim se ahum. Mobeye se omununkum akata asase no so. 10 “Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Saa eda no, nsusue bi beba wo tirim na wobedwene nhyeheyee bône bi. 11 Wobeka se, “Meko afia asase a wontoo eso nkuraa ho fasuo. Meto ahye nnipa a wôwo asomdwoee na wônnwene hwee ho, a won mu biara nni ofasuo, apono ne akyi adaban. 12 Mefom na mawia na madane me nsa atia amanfo a nnipa abetena so ne nnipa a woaboa won ano afiri amanaman so, nnipa a ayemmoa ne adwadiidee abu won sooo na wôtete asase no mfimfini.” 13 Seba ne Dedan ne Tarsis adwadiifoo ne ne nkuraase nyinnaa bëbisa wo se, “Woaba se worebefom anaa? Woaboa wo dom ano se morebewia na moasoa dwete ne sikakoko, ayemmoa ne adwadiidee ako na moafa afodee bebree abranso anaa?” 14 “Eno enti, onipa ba hye nkôm kyere Gog se, ‘Yei ne me nkurofoo te ho asomdwoee mu no, worennwene ho anaa? 15 Wobefiri w’asase so wo atifi fam nohoa tønn, wo ne aman bebree a won nyinnaa tete aponko so, nipadom keseé, asraadom a eso. 16 Mobetu atene akotia me nkurofoo Israelfoo te se omununkum a ekata asase no so. Nna a ebeba no mu, Gog, memá woasore atia m’asase, sedee aman no behunu me, ebere a menam wo so beda me ho adi se okronkronni wo won anim. 17 “Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Enye wo ne dee menam m’asomfoo Israel adiyifoo so kaa wo ho asem nna a atwam no anaa? Saa ebere no, wôde mfee bebree hyee nkôm se memá wo so de atia won. 18 Yei ne dee ebesi saa eda no. Se Gog to hye Israel asase

38 Awurade asem baa me nkyen se, 2 “Onipa ba, fa w'ani si Gog, a ewə Magog asase so no so, Mesek ne Tubal ḥoberempon no; hye nkɔm tia no 3 na ka se: ‘Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Me ne wo anya, Gog, Mesek ne Tubal ḥoberempon. 4 Mekyinkyim wo na mede nnarewa asoso w'apantan mu, na mede wo ne w'akodom nyinaa, w'aporko, w'aporkotəsəfō a wohyehye akotaadee ne ḫedəm keseē a wukurakura akokyem akesee ne nketewa a won nyinaa rehinhim won akofena, apue. 5 Persia, Kus ne Put a won nyinaa kurakura akokyem na wohyehye won dadee kye beka won ho, 6 afei Gomer ne n'asraafoo nyinaa ne Bet-Togarma a wofiri atifi fam akyirikyiri ne n'asraafoo ne aman bebree beka wo ho. 7 “Siesie wo ho, ye krado, wo ne nipakuo a woaboaboa won ho ano wo wo nkyen nyinaa na ye so a, m aburunyee besore, Otumfoo Awurade asem nie. 19 M'anem ne m'abufuhye mu, mepae mu ka se, saa ēbere no asasewosoo keseē beba Israel asase so. 20 Epo mu mpataa, ewiem nnomaa, wiram mmoa, abodee biara a ewea asase soa ne nripi a wōwō asase so nyinaa ho bəpopo wō m'anim. Mmepo betutu agu, abotan bedwiri na afasuo nyinaa abubu agu fam. 21 Mefrē akofena abetia Gog wō me mmepero nyinaa so, Otumfoo Awurade asem nie. Wōde akofena besore atia wōn ho wōn ho. 22 Mede oyaredəm ne mogyahwiegu bebu no aten, mehwie osubrane, ampariboo, ogya ne sofe a ḫedere agu ono ne n'asraafoo ne aman bebree a woka ne ho no so. 23 Enti meda me keseye ne me kronkronye adi, na mama amanaman ahunu me. Afei wōbehunu se mene Awurade no.’

39 “Onipa ba, hye nkōm tia Gog na ka se: ‘Yei ne moanom mogya akōsi se mobēbobo. **20** Mobewe dees Otumfoo Awurade see: Me ne wo anya, apōnko ne sotefoo, nnōmmarima ne asraafoo ahodoo Gog, Mesek ne Tubal ḥoberempōn. **2** Mekyinkyim wo nyinaa ἐnam amee wo me ἐpono so,’ Otumfoo na matwe w’ase. Mede wo b̄efiri atifi fam noho Israel Awurade asem nie. **21** “Meda m’animuonyam adi wo tonn na mede aba Israel mmepo so. **3** Afei, mebō wo amanaman no mu na wōn nyinaa behunu asotwe tadua afiri wo nsa benkum mu na mama w’agyan ne nsa a mede ato wōn so. **22** Efiri saa eda no afiri wo nsa nifa mu agu fam. **4** Wo ne w’akodōm rekorō, Israel efie behunu se mene Awurade, wōn nyinaa ne aman a wōka wo ho betōtō wo Israel Onyankopon no. **23** Na amanaman no behunu se mmepo so. Mede wo bema nnomaa ahodoo a wōpe Israelfoo kōo nkoasom mu wōn bone enti, efiri se dee aporo ne wiram mmoa se wōn aduane. **5** wōanni me nokore. Eno enti mede m’anim hintaa Mobetoto wō mfuo so, efiri se makasa, Otumfoo wōn, na mede wōn hyeε wōn atamfoo nsa na wōn Awurade asem nie. **6** Metō ogya agu Magog so ne nyinaa totōtō wō akofena ano. **24** Me ne wōn diis wōn a wōtete hō asomdwoee mu wo mpoano nsase sedētē wōn ho fi ne wōn mfomsoo tee, mede m’anim so no na wōbehunu se mene Awurade no. **7** “Mēma hintaa wōn. **25** “Eno enti sei na Otumfoo Awurade me nkurofōo Israelfoo ahunu me din kronkron wō see: Mede Yakob b̄efiri nkoasom mu aba na manya wōn mu na meremma ho ekwan mama wōngu me ahummoboro ama Israelfoo nyinaa, na metwe me din kronkron ho fi, na aman no behunu se me din kronkron no ho ninkunu. **26** Wōn were b̄efiri Awurade mene ḥkronkronni no wō Israel. **8** Efeba! wōn animguasee ne nokore a wōanni me ebere a na Na ampa ara εbesi, Otumfoo Awurade asem nie. **9** “Afei wōn a wōtete wōtete hō asomdwoee mu wō wōn asase so a obiara Eda a maka ho asem no nie. **10** “Efeba! wōn a wōtete nhunahuna wōn. **27** Se mede wōn firi amanaman no Israel nkuro soo b̄efiri adi na wōde akodee no besō so anaase wōbēpe bi wō kwaεtē mu, efiri se wōde ogya, akokyem nketeewa ne akeseε, tadua ne agyan, nsase so a, mēfa wōn so ada me kronkronye adi wō mporibaa ne mpea. Wōde b̄eyε anyina asō ogya mfeε nson. **11** “Saa eda no, meye amusieε wo Israel ama Gog, wō bōnhwa a eda baabi a wōn a wōtētē ekwan kōo apueε fam wō epo no ho fa. Ebēsi akwantufoø ekwan efiri se Gog ne ne nipadom no, wōbesie wōn wō hō. Eno enti wōbēfrē hō se Hamon Gog bōnhwa. **12** “Na Israel efie de abosome nson besie wōn de adwira asase no. **13** Nnīpa a wōwō asase no so besie wōn, na eda a wōbēhye me animuonyam no b̄eyε nkaεeda ama wōn, Otumfoo Awurade na ɔseε. **14** Ebere biara, wōbēfa mmarima daa ama wōaprapra asase no so. Ebinom befa asase no so nyinaa, na ebinom nso asie wōn a wōda so gugu asase no so. “Abosome nson akyi no, wōbēfiri aseε ahwehwē asase no so. **15** Ebere a wōrekyinkyin asase no so no, se wōn mu bi hunu onipa dompe a, ḥbēhye hō agyiraeε akōsi se asiefoo befa akōsi wō Hamon Gog bōnhwa no mu. **16** (Kuro bi beba hō a ne din de Hamona). Na sei na wōbedwira asase no.’ **17** “Onipa ba, yei ne dee Otumfoo Awurade see: Fre nnomaa ahodoo ne wiram mmoadoma nyinaa na ka kyere wōn se, ‘Mommoaboa mo ho ano mfiri mmeammea mmra aforebō a meresiesie ama mo no ase, afōrebō keseε wō Israel mmepo so. Ehō na mobewe ἐnam na moanom mogya. **18** Mobewe nnōmmarima nam wō hō na moanom asase so mmapomma mogya te se dee wōye nnwennini ne nnwammaa, mpapo ne anantwinini a wōn nyinaa yē Basan ayemmoa a wōdōrē sradee. **19** Afōdee a meresiesie ama mo no, mobēdi sradee kōsi se mobeye pintinn na

40 Yen nnōmmumfa afe a etō so aduonu enum, afe no ahyeasee bosome eda a etō so edu a εye kuperōn no asehwē afe a etō so dunan no, saa eda no ara no Awurade nsa baa me so, na ḥdē me kōo hō. **2** Onyankopon anisoadehunu mu no, ḥdē me kōo Israel asase so, na ḥdē me kōgyinaa bēpō tenten bi so; n’anafoø fam no na adan bi wō hō a εse kuperōn. **3** ḥdē me kōo hō na mehunuū ḥbarima bi a ne tebea te se kōbere mfrfraee; na ɔgyina ɔpono no ano, kura serekye ahoma ne susudua wō ne nsam. **4** ḥbarima yi ka kyereε me se, “Onipa ba, fa w’ani hwē na fa w’aso tie na biribiara a merebekyεrē wo no, fa w’adwene di akyire, efiri se eno enti na wōde wo aba ha. Ka biribiara a wōbehunu kyere Israel efie.” **5** Mehunuū ɔfasuo a atwa asoredan no mfefaremu nyinaa ho ahyia. Susudua a εhye ḥbarima no nsam no tenten ye anammōn edu ne fa. ɔsusuu ɔfasuo no hunuu se ne pipiripie ye anammōn edu ne fa, na ne ɔsoroko nso saa ara. **6** Afei, kōo abontenpono a εkyereε apueε fam no ano. ɔforoo n’atrapoe no na osusu aboboano na ne tetrete ye anammōn edu ne fa. **7** Awemfoo adan no mu biara tentene mu ye anammōn edu ne fa na ne tetrete mu nso ye anammōn edu ne fa. Afasuo ntiantia a etwitwa awemfoo adan no ntam mu pipiripie ye anammōn

nson ne fa. Ntwonoo a anim kyere asoredan no ədii m'anim de me koo anafo fam, na mehunu aboboano epono no tetrēte ye anammon edu ne epono a ani hwe anafo fam no. Əsusuu n'adum fa. 8 Afei əsusuu epono no ntwonoo; 9 na ne ne ntwonoo no, na wən nsusui te se nkae no. 25 tentene mu ye anammon dumieno, na n'adum Na epono no ne ntwonoo no ho wəwə mpomma mu biara nso pipiripie ye anammon mmiensa. nketenkete wo ho nyina te se mpomma nketenkete Epono no ntwonoo anim hwe asoredan no. 10 a əwo nkae no ho no. Na ntwonoo no tentene Na awemfoo adan mmiensa mmiensa wo apuee ye anammon aduwətwe nson na ne tetrēte ye epono no benkum so ne nifa so; na ne nyina kesee anammon aduanan enan. 26 Atwedee nnidiso nson ye pe na afasuo ntiantia a etwitwa ntam no nso na wəforo ko epono no ano, na ne ntwonoo no ne no pipiripie ye pe. 11 Afei əsusuu abontenpono no di nhweanim; na mmedua mfoni wə afasuo ntiantia ano əkwan, na ne tetrēte ye anammon dunum na a etwitwa awemfoo no adan no ntam no anim wə ne tentene mu nso ye anammon dunkron ne fa. n'afanu. 27 Na mfimfini adiho nso wə epono a ani 12 Awemfoo adan no mu biara anim wo ofasuo hwe anafo fam, na əsusuu əkwan a əda saa epono tiawa a ne soroko ye ənamon ne fa, na awemfoo yi ne abontenpono a əwo anafo fam no ntam; na adan no mu biara ye ahinan a ofa biara susu əye anammon əha ne aduonum. 28 Afei, əde me anammon edu ne fa. 13 Afei əsusuu epono no firi faa anafo fam epono no mu baa mfimfini adiho awemfoo adan no mu baako ofasuo a əwo akyire ho. Əsusuu anafo fam epono no; na ne nsusui no no atifi kəsii ədan a əne no di nhweanim no akyire nyinaa te se dee aka no. 29 N'awemfoo adan, afasuo ofasuo atifi; na əkwan a əda ntam ye anammon ntiatia a etwitwa adan no ntam ne ntwonoo no aduasa nson ne fa. 30 no. 15 Əkwan a əfiri abontenpono aboboano kəsi (Epono no ntwonoo a wəde ko mfimfini adiho no ntwonoo no tire ye anammon aduəson enum. 16 tentene ye anammon aduasa nson na ne tetrēte nso Awemfoo adan ne afasuo ntiantia a etwitwa wən ye anammon nson ne fa.) 31 Epono no hwe mfikyire ntam wo abontenpono əkwan no mu no, na banbo adiho ho; n'afadum ho wə mmedua a wəakurukyire, mpomma nketenkete atwa ho ahyia, na saa ara na na atrapoe nnidiso nwətwe na wəforo de kə ho. ntwonoo no mu tee, na ne nyinaa buehue kə mu. 32 Afei, əde me baa mfimfini adiho ho wə apuee Afasuo ntiatia a etwitwa awemfoo adan no ntam fam na əsusuu epono no; na ne nsusui ne dee no, wəakurukyire mmedua de asiesie anim. 17 Afei aka no ye pe. 33 N'awemfoo adan, afasuo ntiatia əde me baa adiho a əda akyire ho. Ehə na mehunu a etwitwa adan no ntam ne ntwonoo no nsusui adan bi ne abo nsewee bi a əwo mfikyire adiho no ne dee aka no ye pe. Na epono no ne ne ntwonoo ofasuo ase nyinaa; na adan no ye aduasa wə abo tentene ye anammon aduəson enum na ne tetrēte akiy. 18 Na abo nsewee no tre firi apone no anim, na na ne tetrēte te se ntwonoo nso ye anammon aduasa nson ne fa. 34 Ne ntwonoo no a ehyen adiho no tetrēte; yei ne ase nsewee hwe mfimfini adiho ho; n'afadum ho wə mmedua no. 19 Afei əsusuu əkwan a əfiri nhyenmu epono a wəakurukyire, na atrapoe nnidiso nwətwe na a edi əkan no de kəsii epono a əwo Kronkronbea wəforo de kə ho. 35 Afei əde me baa atifi fam epono no anim wə atifi fam; na əye anammon əha ne no ano na əsusui. Na ne nsusui ne no dee aka no aduonum firi apuee de kəsi atifi fam. 20 Afei ye pe, 36 saa ara na n'awemfoo adan, afasuo ntiantia əsusuu epono a ani hwe atifi fam na epue mfikyire a etwitwa adan no ntam ne ne ntwonoo te se nkae adiho no tentene ne ne tetrēte. 21 Na awemfoo adan no, enna mpomma nketenkete wə əho nyinaa. Na ne a mmiensa wə afafa, afasuo ntia a etwitwa wən tentene ye anammon aduəson enum, na ne tetrēte ntam ne ntwonoo no mifefaremu te se epone a edi nso ye anammon aduasa nson ne fa. 37 Ne ntwonoo əkan no dee. Na ne tenten ye anammon aduəson no ani kyere mfikyire adiho ho, n'afadum no afaa enum na ne tetrēte ye anammon aduasa nson ne nyinaa ho wə mmedua a wəakurukyire, na atrapoe fa. 22 Na ne mpomma nketenkete ne ntwonoo ne nnidiso nwətwe na wəforo de kə ho. 38 Edan bi a mmedua a wəakurukyire no nsusui nyinaa te epone da ano ben ntwonoo a əwəwə apone a əwo se epone a ani hwe apuee fam no dee. Atwedee mfimfini no mu biara ho. Ehə na wəhohoro əhyee nnidiso nson na wəforo de kə mu. Atwedee no ne aforebədee ho. 39 Apone mmienu sisi abontenpono ntwonoo no di nhweanim. 23 Na epone bi wə ho ntwonoo mu, na əso na wəkunkum əhyee afədee, a eko mfimfini adiho a əne atifi fam epone no di bəne afədee ne afədie afədee mmoa. 40 Ntwonoo nhweanim, sədee na ətee wə apuee fam no. Əsusu no akyi, atrapoe no nkyen mu fa ne fa a ərekə atifi firii epone baako ano kəsii dee əne no di nhweanim fam epone no ano no, na apone mmienu sisi ho. 41 no ano; na əye anammon əha ne aduonum. 24 Afei Eno enti epone no afa mmienu no, na apone enan

sisi efa biara; ne nyinaa ye apono nwotwe a eso no mu tre sene dee εωωω aseε. Asan mmiensa na wokum mmoa afrebodee. **42** Aboø a wootwa a atwa asoredan no ho ahyia no, dee εωωω osooro apono enan wō ho ma ςhyee afrebodee. Emu biara biara tre sene dee εωωω n'ase, ενο enti nkyenkyen tentene ye anammon mmienu ne fa, na ne tetrete adan a εωωω soro mu tre sene dee εωωω n'ase. nso ye saa ara, ne soroko ye οnamon baako ne fa. Atwedeε bi firi asan a εωω fam pa ara no so foro Saa apono yi so na wōde asekān ne nkukuo a wōde tra mfimfini asan no kō asan a ετο so mmiensa so. ye ςhyee afrebodee ne afrebodee a aka mmoa **8** Mehunuu bamma a atwa asoredan no ho ahyia ho adwuma guo. **43** Na kotokorø nta adinam a εγε nkyenkyen adan no fapem. Na ne tentene emu biara tentene ye nsatekwaa mmiensa sensen ye anammon nkron. **9** Nkyenkyen adan afasuo afasuo no nyinaa ho. Aporno no so na wōde afrebo a εωω akyire no pipiripie ye anammon nson ne εnam guo. **44** Mfimfini εpono no akyi wō mfimfini fa. Εkwan a εδα asoredan no nkyenkyen adan no adiho no, na adan mmienu wō ho; baako ben atifi a atwa asoredan no ho ahyia **10** ne asfoo adan fam εpono a ani hwe anafoo fam, na baako nso no ntam ye anammon aduasa. **11** Na aporno deda ben anafoo fam εpono a ani kyere atifi fam. **45** Ωka nkyenkyen adan no ano a ani hwe εkwan no. Na kyere me se, “Edan a εωω anafoo fam no, asofoo a baako wo atifi fam na baako nso wō anafoo fam; na wōhwe asoredan no so no dea, **46** Na edan a ani bamma no anim a εkyere εkwan no so no pipiripie kyere atifi fam no ye asfoo a wōhwe afrebukyia ye anammon nson ne fa wō ho nyinaa. **12** Edan a ani no so no dea. Yeinom ye Sadok mmammarima a hwe asoredan no adiho wō atoε fam no tetrete ye wōn nko ara ne Lewifoo a wōtumi ben Awurade anammon ςha ne enum. Edan no asfasuo no pipiripie na wōsosm wō n'aním.” **47** Afei wōsusuu adiho no. ye anammon nson ne fa wō ho nyinaa na ne tentene Na εγε ahinanā a εfa biara tentene ye anammon ye anammon ςha aduona enum. **13** Ωsusuu asoredan ςha ne aduonum. Na aforebukyia no si asoredan no no, na ne tentene ye anammon ςha ne aduonum, anim. **48** Afei ode me baa asoredan no ntwonoo mu, afei asoredan no adiho ne εdan no a n'afasuo ka na Ωsusuu ntwonoo no afadum, na εfa biara tetrete ye anammon nson ne fa. Na aboboano no tetrete ye anammon nson ne fa. Na aboboano no tetrete ye anammon aduonu baako. Na afasuo ntiawa a epuepue anim no ye anammon εnan ne fa wō n'afanu. **49** Ntwonoo no tetrete ye anammon aduasa, na εfiri anim kōsi akyire ye anammon dunwōtwe. Atwedeε nnidisoo edu bi na wōforo de kō hō. Na adum sisi ntwonoo no afadum no fa biara.

41 Ωbarima no de me kō asoredan no mu, na Ωsusuu afadum no; na ne tetrete ye anammon nkron wō ne fa biara. **2** Aboboano no tetrete ye anammon dunum, na afasuo a epuepue wō afaanu no tetrete ye anammon nson ne fa. Afei Ωsusuu Asoredan no mu a na ne tentene ye anammon aduosa na ne tetrete ye anammon aduasa. **3** Afei Ωka kronkronbea ho kōsusuu n'afadum a εωω n'aboboano no; ebiara tetrete ye anammon mmiensa. Aboboano no tetrete ye anammon nkron, na afasuo a epuepue afaanu no nso tetrete ye anammon edu ne fa. **4** Na Ωsusuu kronkronbea no mu tentene; na εγε anammon aduasa na ne tetrete kōsi asoredan no nso ye anammon aduasa. Ωka kyere me se, “Ha ne Kronkron Mu Kronkronbea.” **5** Ωsusuu asoredan no fasuo; na ne pipiripie ye anammon nson, na adan a εωω nkyenkyen a atwa asoredan no ho ahyia no mu biara tetrete ye anammon nsia. **6** Wōsisii nkyenkyen adan wō asan mmiensa a εtō so so. Adan aduasa wō asan biara so. Wōaye asan yi a adan no sisi soō no traawa te se apa a atwa asoredan no ofasuo no ho ahyia. Εγε myinasoo ma adan no, nanso enka asoredan no asfasuo no. **7** Nkyenkyen adan a εωω soro

anammon ςha ne enum. Edan no asfasuo no pipiripie na wōsusuu εdan a ani hwe adiho a εωω asoredan no akyi ne εho mmamaranna a εωωefa biara; na ne tentene ye anammon ςha ne aduonum. Asoredan no mu, kronkronbea no mu ne ntwonoo a ani hwe adiho, **14** Asoredan no adiho a εωω apueeε fam, de besi asoredan no anim ye anammon ςha ne aduonum. **15** Afei Ωsusuu εdan a ani hwe adiho a εωω asoredan no akyi ne εho mmamaranna a εωωefa biara; na ne tentene ye anammon ςha ne aduonum. Asoredan no mu, kronkronbea no mu ne ntwonoo a ani hwe adiho, **16** ne aboboano, mpomma nketenkete ne mmamaranna a atwa mmiensa yi ho ahyia, dee εka ho biara ne aboboano no, na wōde nnua aduradura ho. Efam afasuo no ho kōka mpomma no ano ne mpomma no, na wōde dua aduradura ho. **17** Εkwan a εδα εpono a εκο kronkronbea nu mu no atifi ne afasuo no ho nyinaa, kronkrommea no mu ne asoredan no mu no nyinaa no, **18** na wōakurukyire Kerubim ne mmedua. Mmedua no didi Kerubim no akyi. Kerubim biara wō anim mmienu. **19** Onipa anim kyere mmedua wō fa baako na gyata anim kyere mmedua wō fa baako a aka. Na wōakurukyire wō asoredan no ho nyinaa. **20** Asoredan no mu, εfiri fam kōsi εkwan a εδα εpono no atifi ne afasuo ho nyinaa no, na wōakurukyire Kerubim ne mmedua. **21** Na asoredan no mu wō aponnwā a εγε ahinanā, na dee εωω Kronkron Mu Kronkron no anim no nso te saa ara. **22** Na afrebukyia a wōde dua asene wō ho a ne Ωsoroko ye anammon εnan ne fa a na εγε ahinanā a εfa biara susu anammon mmiensa; ne ntweaso, ne myinasoo ne n'afafa no, wōde dua na aye. Ωbarima no ka kyere me se, “Saa εpono yi na εsi Awurade anim.” **23** Asoredan no mu ne Kronkron Mu Kronkron no nyinaa wōwo aporno a εγε afanu. **24** εpono biara wō mmukamu mmienu. **25** Na wōakurukyire Kerubim ne mmedua wō asoredan

no mu apono so te se dee woaye wə afasuo no ho no, ho hyiaas. **16** Osusuu apuees fam na eyə anammon enna woabo dua nkatasoo wo ntwonoo no anim. **26** ahanson ne aduonum. **17** Osusuu atifi fam, na eyə Ntwonoo no afasuo a ewowə afa afa no na mpomma nketenkete wo mu a woakurukyire mmedua wo afa biara. Na nkyenkyen adan a ewo asoredan no ho nso wowo dua nkatasoo.

42 Afei, əbarima no dii m'anim faa atifi fam kəo mfikyire adiho hə de me baa adan a eñe asoredan adiho di nhweanim, na eñe atifi fam adiho afasuo no nso di nhweanim. **2** Edan a ne əpono kyere atifi fam yi tentene ye anammon oha ne aduonum, na ne tətretē nso ye anammon aduonum enum. **3** Adan no bi ne mfimfini adiho no a ne tentene ye anammon aduasa no di nhwearim. Na adan no bi nso ne aboə nsəweeəs a ewo mfikyire adiho no di nhweanim. Eso mmrannaa kyerekkyere anim wə nsan mmiensa no mu biara so. **4** Adan no anim no, na ekwan bi da hə a ne tətretē ye anammon dunum na tentene ye anammon oha ne aduonum. Wən apono no ano kyerekkyere atifi fam. **5** Adan a ewo asan a ewo əsoro no mu susua, efiri se na n'abrancaa no mu trə sene mmrannaa a ewowa nsan a edidi aseə no. **6** Adan a ewo asan a etə so, mmiensa no nni afadum sədəeə nsan a ewo aseə no wə no; enti na emu susua sene adan a ewowo nsan a edidi aseə no. **7** Na afasuo bi wo nkyen a eñe adan no ne mfikyire adiho no sa so; na ne tentene ye anammon aduonum enum a efa adan no anim. **8** Adan a esa soə na etoa mfikyire adiho no so tentene ye anammon aduonum enum, nanso adan a esa soə a eben asoredan no tentene ye anammon oha ne aduonum. **9** Se obi firi mfikyire adiho reba mu a, obehunu se adan a ewo fam pa ara no aboboano ani kyere apuees fam. **10** Anafoə fam no, adan mmienu bi di nhweanim wə asoredan no ne asoredan no adiho hə ntam, na **11** ekwan bi da adan no anim. Saa adan yi te se adan a ewo atifi fam no; wən tentene ne wən tətretē ye pə. Echo apono a wəfa mu pue ne nsusuiye pə. Apono a ewo atifi fam no **12** nso sesə adan a ewo anafoə fam no apono. Na əpono bi wə ekwan a eñe afasuo a ekə apuees fam no sa soə no ano. Echo na wəfa kə adan no mu. **13** Na əka kyere se, “Atifi fam ne anafoə fam adan a ani hwe asoredan adiho no ye asəfoə no dea. Echo na asəfoə a wəkə Awurade anim no bedi afrebədee kronkron no. Echo na wəde afrebədee kronkron pa ara a ho mmara tee.” **14** Se asəfoə no kə beaee kronkron hə, a ense se wəko mfikyire adiho hə kəsi se wəbeyiyi wən asom ntadəe agu hə, efiri se saa ntadəe no ye kronkron. Ese se wəhye ntadəe foforə bi ansa na wəaben mmeameema a əmanfoə tumi kə ho no.” **15** Osusuu

anammon ahanson ne aduonum. **18** Osusuu anafoə fam, na eyə anammon ahanson ne aduonum. **19** Afei ədanee n'ani hwəe atoe fam, na osusui no, na eyə anammon ahanson ne aduonum. **20** Enti na ne mfefaremu no ye anammon ahanson ne aduonum wə afanan no nyinaa, na etwa kronkronbea ne asafotenae no ntam.

43 Na əbarima no de me baa apuees fam əpono no ano, **2** na mehunuu Israel Onyankopə animuonyam se apue wo apuees fam reba. Na ne nne te se nsusenee nworosoo ano den, na asase no so hyerenee wo n'animuonyam no mu. **3** Adan no bi ne mfimfini adiho hə na Awurade animuonyam hyye asoredan no ma. **4** Awurade animuonyam faa əpono a ani kyere apuees fam no mu hyerenee asoredan no mu. **5** Na honhom no pagyaa me de me baa mfimfini adiho hə na Awurade animuonyam hyye asoredan no ma. **6** Ebere a əbarima no gyina me ho no, metee se obi rekasa firi asoredan no mu kyere me. **7** Əkaa se, “Onipa ba, eha ne m'ahennwa sibere ne me nan ntiasoo. Eha na metena wo Israelfoə mu afeboə. Israel efie rengu me din ho fi bio da; wən anaa wən ahermfo remfa wən adwamammo ne ahermfo no ahoni a nkwa nni mu a wəwə wən sorɔnsorɔmmear no rengu me din ho fi. **8** Ebere a wəmaa wən aboboano bənee me deə, na wən aponmwa nso no enti mesceə wən wə m'abufuo mu. **9** Afei ma wənyi wən adwamammo ne ahermfo no ahoni a wənni nkwa no mfiri m'ani so, na metena wən mu afeboə. **10** “Onipa ba, kyerekkyere Israelfoə sədəe asoredan no tee na wən ani nwu wə wən bəne ho. Ma wənsusu ne sie mfoni ho, **11** na se wən ani wu deə woaye ho a, twa asoredan no mfoni kyere wən; ne ntotoeə, apono a wəfa mu pue ne deə wəfa kə mu, ne mfoni nyinaa, ne echo akwankyyere nyinaa ne mmara. Twere saa mneema yi wə wən anim na wəadi me ntotoeə ne ne sie no mfoni no so. **12** asoredan adiho no ye asəfoə no dea. Echo na asəfoə a “Asoredan no ho mmara nie: Asase a əda ho wə wəkə Awurade anim no bedi afrebədee kronkron bepo no so nyinaa ye kronkron. Sei na asoredan no ho mmara tee.” **13** “Afrebukyia no nsusui na edidi eye aduane afrebədee, bəne afrebədee ne afodie tətretē nso saa ara, na anoano hini a etwa ho hyia soə yi. Ne nsuka mu də ye anammon ne fa ne afrebədee no begu, efiri se beaee no ye kronkron. **14** Afrebukyia no nsusui na edidi eye aduane afrebədee, bəne afrebədee ne afodie tətretē nso saa ara, na anoano hini a etwa ho hyia soə yi. Ne nsuka mu də ye anammon ne fa ne afrebukyia no tentene: **14** Efiri ne nnyinasoo a ntadəe agu hə, efiri se saa ntadəe no ye kronkron. Esi nsuka no so kə ne soro ye anammon mmiensa, na ne pipiripie nso ye ənamon ne fa, na apa ketewa mmeameema a əmanfoə tumi kə ho no.” **15** Osusuu ne ne apa kesee no ntam ye anammon nsia, na apa deə ewo asoredan no mu wieee no, əde me faa no pipiripie nso ye ənamon ne fa. **15** Afrebukyia no apuees əpono no ano puee, na osusuu asoredan no wisie tokuro no əsoroko ye anammon nsia na mmen

enan a ano hwe soro tuatua ho. **16** Afɔrebukyia wisie nku asoredan no ɛpono ne mmeaeɛ a wɔfa firi adi tokuro no ye ahinanana, na ɛfa biara ye anammɔn firi kronkronbea ho nyinaa. **6** Ka kyere Israel efie dunwɔtwe. **17** Afɔrebukyia no apa a ɛwo soro no atuatefoo no se, ‘Sei na Awurade see: Mo akyiwadɛɛ nso ye ahinanana a afanan no mu biara ye anammɔn no adɔoso, Ao Israel efie! **7** Mo akyiwadɛɛ a aka no aduonu baako, na kawa a ɛye nsateakwaa nkron da nyinaa akyi no, mode ananafoo a wɔye akoma mu apa no ano na nsuka a atwa ho ahyia ye ɔnamɔn ne honam fam momonotofoo aba me kronkronbea ne fa. Atwedee a ekɔ afɔrebukyia no so no ani de agu m'asoredan ho fi, ebere a mode aduane, hwe apuee fam.’ **18** ɔka kyereɛ me se, ‘Onipa sradee ne mogya bres me na mosseeɛ m'apam. **8** Se ba, yei ne dee Otumfoɔ Awurade see: Yeinom na mobeye mo adwuma a ɛfa m'akronkronneɛ ho no, ebeyeɛ nhyeheyɛɛ a wɔbɛfa so abɔ ɔhyee afodee ne mo maa afofora behwɛɛ me kronkronbea so mmom. ɛkwan a, se wɔsi afɔrebukyia no wie a wɔbɛfa so **9** Yei ne dee Otumfoɔ Awurade see: ɔnanani a ɔyɛ de mogya apete ho: **19** Ese se wode nantwie ba ma akoma mu ne honam fam momonoto biara nni asofoo a wɔye Lewifoo na wɔfiri Sadok abusua mu ɛkwan se ɔhyene me kronkronbea ho. Ananafoo a na wɔba m'anim besom me no, se bɔne afɔrebɔdɛɛ, wote Israelfoo mu mpo nni ɛkwan saa. **10** ‘Lewifoo Otumfoɔ Awurade asem nie. **20** Ese se wɔfa nantwie a wɔfiri mi nkycen kɔ akyirikyiri ebere a Israel fom ba no mogya no bi na wode keka afɔrebukyia mmen ɛkwan ne wɔn a wɔtwee wɔn ho firii me ho kɔdii enan no ho. Wode bi bɛkeka apa a ɛwo soro no wɔn ahoni akyi no, ese se wɔn bɔne so asodie beda ntwtwɛaso ne anoano kawa a atwa ho ahyia no ho wɔn so. **11** Wɔbetumi asom wɔ me kronkronbea ho na wɔnam so ate aforebukyia no ho de aye mpata ɛbere a wɔhwe asoredan no apono so na wɔsom wɔ nso. **21** Ese se wɔfa bɔne afɔrebɔdɛɛ nantwie no mu; wɔbetumi akum ɔhyee afɔrebɔdɛɛ na wɔabɔ na wokɔhye no wo asoredan no ho beaɛɛ a wɔayi afodee ama nnipa no, na wɔagyina nnipa no anim ato ho, wɔ kronkronbea no akyi. **22** ‘Eda a etɔ so asom wɔn. **12** Nanso, esiane se wɔsom wɔn wɔ mmieno no, ese se wode ɔpapo a ɔnni dɛm ma se wɔn ahoni no mu na wɔmaa Israel efie kɔ bɔne bɔne afɔrebɔdɛɛ, na ese se wɔdwira afɔrebukyia no mu enti, mama me nsa so aka ntam se, ese se wɔn ho sedee wɔde nantwie no yeeɛ no. **23** Se wowie bɔne so asodie beda wɔn so. Otumfoɔ Awurade echo dwira a, ese se wode nantwie ba ne nnwennini asem nie **13** Ense se wɔben me se wɔrebesom me a wɔfiri ebuo no mu a wɔnni dɛm bɛbɔ afodee. se asofoo anaase wɔben m'akronkronneɛ mu biara **24** Ese se wode wɔn ba Awurade anim, na asofoo de nkycene pete wɔn so na wɔde bɔ ɔhyee afodee aa m'afɔrebɔdɛɛ kronkron; ese se wɔn akyiwadɛɛ ma Awurade. **25** ‘Ese se wode ɔpapo ba se bɔne ahodoo ho aniwuo ka wɔn. **14** Nanso mede asoredan de ate ho; sei na wɔbɛye de asi hɔ ama dwumadie. no mu dwumadie behye wɔn nsa. Wɔbɛye echo som nnwennini a wɔfiri ebuo mu na wɔnni dɛm nso ba. **26** Wɔbɛye mpatadee ama afɔrebukyia no mnanson aben me na wɔasom wɔ m'anim; ese se wɔgyina de rekorɔ no, ese se asofoo no de mo ɔhyee afɔrebɔdɛɛ m'anim na wɔbre me sradee ne mogya afɔrebɔdɛɛ, Otumfoɔ Awurade asem nie. **15** ‘Na mmom asofoo a wɔye Lewifoo ne Sadok asefoo a wɔyeɛ adwuma nokorem wo me kronkronbea ebere a Israelfoo fom ɛkwan no betumi aben me na wɔasom wɔ m'anim; ese se wɔgyina de atodee ebere a wɔresom wɔ apono a ekɔ mfimfini adiho ho anaase asoredan no mu. **16** Wɔn nko ara na wɔwɔ ho ɛkwan se wɔhyene me kronkronbea ho; wɔn nko ara na wɔwɔ ho ɛkwan se wɔtwi bɛn me eporno, besom wɔ m'anim na wɔye me som nnwuma. **17** ‘Se wɔwura apono a ekɔ mfimfini adiho no mu a, ese se wɔhye nwera ntadee. Ense se wɔhye kuntu atadee ebere a wɔresom wɔ apono a ekɔ mfimfini adiho ho anaase asoredan no mu. **18** Ese se wɔbɔ nwera abotire na wɔhyehye nwera ntadee wɔ wɔn ase. Ense se wɔhyehye biribiara a ebɛma wɔate fire. **19** Se wɔkɔ mfikyire adiho, faako a nnipa no wɔ no a, ese se wɔyɪ ntadee a wɔhye de someeɛ no na wɔgya de gu adan kronkron no mu, na wɔhyehye ntadee foforo, se ebeye a wɔmmfa wɔn dwumadie ntadee no nnwira nnipa no ho. **20** ‘Ense se wɔbɔ tikwa anaase wɔma wɔn tirinwi fu kuhaa, mmom ese se wɔbubu so fefeɛɛ. **21** ɔsəfɔɔ biara nnnom bobesa ebere a wahyene mfimfini adiho ho. **22** Ense se wɔware akunafoɔ anaa mmaa awaregyaefoo. Wɔtumi ware mmaabunu a wɔye Israelfoo asefoo anaa akunafoɔ a na anka wɔn kununom ye asofoo.

44 Afei, ɔbarima no sane de me baa kronkronbea no abɔntenpono no a ekɔyerɛ apuee fam no ano, na wɔato mu. **2** Na Awurade ka kyereɛ me se, ‘Ese se ɛpono a wɔato mu yi tena ho saa ari. Ense se wɔbue. Obiara mmfa ho nhylene mu. Ense se wɔbue, ɔfiri se Awurade, Israel Onyankopon aha ho ahyene mu. **3** ɔhene no ankasa nko ara na ɔbetumi atena abɔntenpono no ano na wadidi wɔ Awurade anim. ɔno na otumi fa abɔntenpono no ntwonoo mu hyene mu, na ɔfa hɔ ara firi adi.’ **4** Afei, ɔbarima no de me faa atifi fam abɔntenpono no mu de me baa asoredan no anim. Mehwee na mehunuu Awurade animuonyam se ahye Awurade asoredan no ma, na mebutuu ho. **5** Na Awurade ka kyereɛ me se, ‘Onipa ba, hwe adee yie, tie no yie, na ma w'ani nku biribiara a mɛka akyere wo a ɛfa nhyeheyɛɛ a ɛwo Awurade asoredan no ho nyinaa. Ma w'ani

23 Wɔnkyerɛkyere me nkurofuu nsonsonoe a ede fam ne anafo fam. **8** Asase no beye n'agyapadee adee a eyɛ kronkron ne adee a eyɛ kwasafu dee wo Israel. Na me mmapomma renhye me nkurofuu ntam, na wɔmma wɔn nhunu dee ema biribi ye adee so bio, na mmom wobɛma Israel efie ekwan ama a eho ntee anaase eho tee. **24** “Akasa akasa biara woafa asase no sedee wɔn mmusuakuo no tee. mu no, asofoo na wobeye atemmufo agyina me **9** “Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Moaduru mmaparansɛm so abu aten. Ese se wɔdi me mmara ne akyiri pa ara, Israel mmapomma! Monnyae mo m'ahyedee a efa m'afahye ahodoo no so, na wɔye basabasayɛ ne mo nhyesoo na monye dee etene me home nna kronkron. **25** “Ense se asofoo kó funu na eyɛ. Monnyae me nkurofuu nsase a mogyegeyɛ ho na ɔde gu ne ho fi; gye se funu no ye n'agya, no, Otumfoo Awurade asem nie. **10** Ese se mode ne maame, ne ba, ne nuabarima anaa ne nuabaa a nsania ne susudee a eyɛ pe susu adee. **11** Ktenten onwaree; ne saa dee a, ɔtumi kó ho de gu ne ho fi. baako, a eyɛ lita oha aduwotwe mmienu, na mode **26** Na se wɔdwira ne ho a, ese se ɔtwen nnanson. besusu adee biara dodo; efah ne bat beye ktenten **27** Eda a ɔbeko kronkronbea no mfimfini adiho ha baako mu nkyemu edu. **12** Dwete mpa na mode akɔsom wo kronkronbea hɔ no, ese se ɔbo bɔne besusu adee mu duru. Dwete mpa baako beye gram afɔdee ma ne ho, Otumfoo Awurade asem nie. **28** dumieni, na dwete mpa aduosis aye gram ahanson “Me nko ara ne agyapadee a asofoo no wɔ. Ense se aduonu. **13** “Akyedee soronko a ese wode ma moma wɔn kyefu biara wo Israel. Meyɛ wɔn kyefu. **29** Wɔbedi aduane afɔrebɔdee, bɔne afɔrebɔdee, mmienu ne fa. **14** Ngo dodo a wɔatwa ato ho no afɔdie afɔrebɔdee, na biribiara a wɔahyira so ama Awurade wo Israel no beye wɔn dea. **30** Mo nnuba a edi ekan no mu dee edi mu ne mo akyedee sononko no nyinaa beye asofoo no dea. Ese se mode mo mimore a edi ekan no ma wɔn na nhyira atena mo afie mu. **31** Ense se asofoo no we aboa biara a wawu nam, se eyɛ anomaa anaa wiram aboa biara.”

45 “Se mokyekye asase no mu se agyapadee a, ese se mode efa bi ma Awurade se ɔmantam kronkron a ne tentene ye anammon mpem aduasa nson ne anatum, na ne tetrete nso ye anammon mpem aduasa; saa beae a nyinaa beye kronkron. **2** Wɔbegya asase yi mu bi a eyɛ ahinanana a ne fa biara ye anammon ahanson ne aduonum ama kronkronbea, na mfikyisase a atua ho ahya no tetrete ye anammon aduoso enum. **3** Monsusu ɔmantam kronkron asase no mu bi a ne tentene ye anammon mpem aduasa nson ne anatum na ne tetrete nso ye anammon mpem dunum. Eho na wɔbesi kronkronbea, Kronkron Mu Kronkron no. **4** Ebeye asase no fa a eyɛ kronkron ma asofoo a wɔsom wo kronkronbea na wɔben Awurade, na wɔsom wo n'anim. Eho na wɔbesi wɔn afie na aye beae kronkron ama kronkronbea no nso. **5** Asase a ne tentene ye anammon mpem aduasa nson ne anatum na ne tetrete nso ye anammon mpem dunum beye beae a wɔbekyekyere nkuro ama Lewifoo a wɔsom wo asoredan mu no atena mu se wɔn agyapadee. **6** “Wɔbegya asase a ne tetrete ye anammon mpem nson ne anatum na ne tentene nso ye anammon mpem aduasa nson ne anatum a etoa beae kronkron no so no ama kuropo no; ebeye Israel efie nyinaa dea. **7** “Ohene no befa asase a ene ɔmantam kronkron no ne kuropo no dabere bɔ hye. Ebetre akɔ atoe fam ne apuee fam akɔpem atoe ne apuee ahye so, na ene mmusuakuo no mu baako asase abo hye wo atifi fam ne anafo fam. **8** Asase no beye n'agyapadee adee a eyɛ kronkron ne adee a eyɛ kwasafu dee wo Israel. Na me mmapomma renhye me nkurofuu ntam, na wɔmma wɔn nhunu dee ema biribi ye adee so bio, na mmom wobɛma Israel efie ekwan ama a eho ntee anaase eho tee. **9** “Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Moaduru mmaparansɛm so abu aten. Ese se wɔdi me mmara ne akyiri pa ara, Israel mmapomma! Monnyae mo m'ahyedee a efa m'afahye ahodoo no so, na wɔye basabasayɛ ne mo nhyesoo na monye dee etene me home nna kronkron. **10** Ese se mode ne maame, ne ba, ne nuabarima anaa ne nuabaa a nsania ne susudee a eyɛ pe susu adee. **11** Ktenten onwaree; ne saa dee a, ɔtumi kó ho de gu ne ho fi. baako, a eyɛ lita oha aduwotwe mmienu, na mode **12** Dwete mpa na mode akɔsom wo kronkronbea hɔ no, ese se ɔbo bɔne besusu adee mu duru. Dwete mpa baako beye gram afɔdee ma ne ho, Otumfoo Awurade asem nie. **13** “Akyedee soronko a ese wode ma moma wɔn kyefu biara wo Israel. Meyɛ wɔn kyefu. **14** Ngo dodo a wɔatwa ato ho no afɔdie afɔrebɔdee, na biribiara a wɔahyira so ama Awurade wo Israel no beye wɔn dea. **15** Afei wɔmfia nnwankuo ahanu a wɔwɔ Israel adidibea a eho wɔ nsuo no mu baako. Yeinom na wode beye aduane afɔrebɔdee, ohye afɔrebɔdee ne asomdwoe afɔrebɔdee a ebeye mpatadee ama nnipa no, Otumfoo Awurade na ɔse. **16** Ese se Israelfoo nyinaa kɔka oheneba no ho na ɔde n'afɔrebɔdee ba. **17** Ebeye oheneba no asede e ɔde afɔrebɔdee a wode ma ɔsom afahye bi te se ɔbosome fofor afahye, home nna ne nna a etete saa no ba. ɔde bɔne ho afɔrebɔdee, ohye ho afɔrebɔdee, atokoo afɔrebɔdee, nsā afɔrebɔdee ne asomdwoe afɔrebɔdee bɛba abeyɛ nkabomudee ama Israel. **18** “Yei ne dee Otumfoo Awurade see: ɔbosome a edi ekan no eda a edi ekan no, ese se wode nantwinini ba baako a ne ho nni dem dwira kronkronbea hɔ. **19** Ese se asofoo no de bɔne afɔrebɔdee no mogya no bi keka asoredan no aponnwaa, afɔrebukyia no apa a ewɔ soro no ntweaso enan no ne mfimfini adiho no aponnwaa ho. **20** Ese se wɔye ade korɔ yi ara wo ɔbosome no eda a eto so nson de ma obiara a ɔfiri anibiannasoo mu beye bɔne anaa nim a ɔnnim enti ebeye bɔne, na wo nam so de aye mpata ama asoredan no. **21** “Obosome a edi ekan no eda a eto so dunan no, ese se modi Twam Afahye a eyɛ aponto a wode nnanson na eyɛ no. Saa ebere no, mobedi burodo a mmɔreka nni mu. **22** Saa eda no ese se ohene no de nantwinini a wode bɛba afɔdee ama no ne asase no so nnipa nyinaa ba. **23** Eda biara wo nnanson Afahye no mu, ese se ohene no de nantwinini nson ne nnwennini nson a wɔn ho nni dem biara ba se ohye afɔrebɔdee ma Awurade, ne opapo se bɔne afɔrebɔdee. **24** Dee ese se ɔde ba se aduane afɔrebɔdee ye ktenten baako (lita dumieni) a eka nantwinini biara ho ne ktenten baako (lita dumieni) nso a eka odwennini baako biara ho. Ngo lita enan nso ka ktenten biara ho. **25** “Nnanson Afahye a wɔhye aseet wɔ ɔbosome a eto so nson no eda a eto so dunum no mu no, ohene no de

saa nnεεma no ara bεba se bøne aforebødee, əhyee aforebødee, aduane aforebødee ne ngo.

46 “Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Ese se wøto mfimfini adiø εpono a ani hwe apuee no mu nnafua nsia a wode ye adwuma, nanso Homeda ne Obosome Foforø eda no dee, ese se wøma ano da hø. **2** Əhene no befiri mfikyire awura εpono no ntwonoo mu na wabegyina aponnwa no ho. Asøfoo no de ne hyee aforebødee ne asomdwoee aforebødee bεba afødee. Obesøre wø εpono no aboboano na wasane apue, nanso worento εpono no mu køsi anwummere. **3** Home nna ne obosome foforø nna no, ese se asase no soføo sore wø Awurade anim wø εpono no aboboano. **4** Aførebødee a ese se əhene no de bre Awurade wø Homeda no ye nnwammaa nsia ne odwennini baako a wøn mu biara ho nni dem. **5** Aduane aforebødee a wøde ka odwennini no ho ye kilogram dunsia, na dee wøde ka nnwammaa no ho ye ese εso ani, na øde ngo lita εnan ka aduane kilogram dunsia biara ho. **6** Obosome Foforø eda no, omfa nantwie ba a øye onini, nnwammaa nsia ne nnwennini a won mu biara nnii dem mmra. **7** Əmfa atokoo kilogram dunsia nka nantwinini no ho ne nnwennini no nso saa ara, na nnwammaa no dee, əmfa atokoo dodoø a øpe se øde ma. Əmfa ngo lita εnan nka atokoo kilogram dunsia biara ho mmra se aduane aførebødee. **8** Na se əhene no rebheyene mu a, əmfa εpono no ntwonoo no mu, na ese se øho ara na ofa de firi adi. **9** “Na se asase no soføo ba Awurade anim apontøo nna no a, dee əbefa atifi εpono no mu akø mu akøsøre no, əmfa anafoo εpono no mu mfiri adi; saa ara na dee øfa anafoo εpono mu kø mu no nso, əmfa atifi εpono no mu mfiri adi. Ese se obiara sane fa εpono a øfaa mu hyenee mu no mu firi adi. **10** Ese se əhene no fra wøn mu; øne wøn beba mu na øne wøn afiri adi. **11** “Afahye ne apontøo nna no, aduane aførebødee no nye nantwinini baako ne atokoo kilogram dunsia, nnwennini ne atokoo kilogram dunsia, na nnwammaa no dee atokoo dodoø εso ani na øde beka ho, na ngo lita εnan ka atokoo kilogram dunsia biara ho. **12** “Ebøre biara a əhene no befiri ne pe mu abø afødee ama Awurade no, se øye əhyee afødee anaa asomdwoee afødee no, ese se wøbøe εpono a əkyere apuee no ma no. Əbebo ne əhyee anaa ne asomdwoee afødee no sedee øye no wø Homeda no. Afei əbefiri adi na øno akyi wøbøt εpono no mu. **13** “Da biara da, anøpa biara, ese se wode odwammaa a wadi afe na ønni dem bεba əhyee afødee ma Awurade. **14** Anøpa biara ese se wobø aduane afødee a øye atokoo kilogram mmiensa ne ngo lita baako ne fa a wøde beføre esiam no. Aduane afødee a wobø ma Awurade yi ye nhyeheyee a ebetena hø daa. **15** Eno enti wøde odwammaa ne atokoo aførebødee ne ngo no bεma

anøpa biara se daa əhyee aførebødee. **16** “Yei ne dee Otumfoo Awurade see: Se əhene no de n'agypadøe no mu bi kye ne mmamarima no mu bi a, əbøye n'asefoo dea na øye wøn agyapadøe. **17** Nanso se øde n'agypadøe no mu bi kye n'asomfoo no mu bi a, əbøye əsomfoo no dea køsi n'ahofadie afe. Eno akyi əbesane abøye əhene no dea. N'agypadøe ye ne mmamarima nko ara dea. **18** Ese se əhene no gye nnipa no agyapadøe biara, pam won firi wøn asase so. Ese se oma ne mmamarima agyapadøe firi ono ankasa ahodee mu, sedee me nkurofoo mu biara remfiri n'asase so.” **19** Afei, əbarima no de me faa əkwani a eda εpono no nkyenmu a øko adan kronkron a əkyere atifi fam no, dee øye asøfoo no dea no, na əkyere me beaee bi a øwo atøee fam. **20** Əka kyere me se: “Eha ne beaee a asøfoo no bønoa afødie aførebødee ne bøne aførebødee na wøato atokoo aførebødee, sedee wøremfa mma mfikyire adiø ho mmmedwira nkurofoo no ho.” **21** Əde me baa adiø a øwo afikyire ho no na øddi m'anim de me køo ne ntweaso εnan no so, na mehunuu adiø foforø wø ntweao biara so. **22** Mfikyire adiø no ntweaso εnan no mu biara wø adiø a əhye mu a ne tentene ye anammon aduosia na ne tetrete ye anammon aduanan enum; na saa adiø yi nyinaa kεsee ye pe. **23** Afasuo no mu biara anim no na wøahyehye aboo de aseø no aye bukyia wø afaafa nyinaa. **24** Əka kyere me se, “Yeinom ne mukaase a wøn a wøsom wø asøredan mu no bønoa nkurofoo no aførebødee.”

47 Əbarima no de me sane baa asøredan no əkwani, na mehunuu se nsuo firi asøredan no aboboano ase a øtene kø apuee fam (na asøredan no ani hwe apuee fam). Na nsuo no tene firii asøredan no ase wø anafoo fam; aførebukyia no anafoo fam. **2** Əde me firii adi faa atifi fam εpono no mu na øde me faa mfikyire baa abøntenpono a ani hwe apuee no, na na nsuo no tene firi anafoo fam. **3** Ebøre a əbarima no rekø apuee fam a økura susuhoma no, əsusuu anammon apem ahanum, na afei øde me faa nsuo a ededa nan ase mu. **4** Əsusuu anammon apem ahanum bio na øde me faa nsuo a ededa kotodwe mu. Əsusuu anammon apem ahanum bio na øde me faa nsuo a ededa sisie mu. **5** Əsusuu anammon apem ahanum bio na afei na nsuo no aye asubonten a merentumi ntwa, əfiri se na emu do enti, ese se wødware asubonten a obiara ntumi ntwa. **6** Əbisaa me se, “Onipa ba wohunu yei anaa?” Afei əsane de me baa asubonten no konkon so. **7** Meduruu ho no, mehunuu nnua bebree wø asubonten no nkønkøn mmienu no so. **8** Əka kyere me se, “Saa nsuo yi tene kø apuee fam køø Araba mu na øho na øbo øpo mu. Baabi a øbo øpo mu hø nsuo no ye dee nkyene nni mu. **9** Baabiara a nsuo no tene fa no, abødeø a wøwø nkwa bebree bøtøna

ho. Mpataa bebree beba ho efiri se saa nsuo no tene asase no bebo hyee firi apuee fam akosi atoe fam. fa ho na ema nsuo a eye nkyenkyen no ye nsu pa; 6 Ruben benya kyefa baako; ene Efraim asase bebo biribiara ye yie wo baabiara nsuo no tene fa. 10 hyee firi apuee fam akosi atoe fam. 7 Yuda benya Apofofoo begyinagyna mpoano ho; efiri En-Gedi kyea baako; ene Ruben asase bebo hyee firi apuee fam akosi atoe fam. 8 "Yuda nsase no hyee a efiri Mpataa no beye ahodoo bebree te se mpataa a ewo apuee kosi atoe no so na kyea a wode bema se Epo kesee no mu. 11 Nanso atekeye ne aforo no dee, akyedee sononko no bedi. Ne tetrete beye anammom ebetena ho saa ara. Wobegya ho ama adane nkyene. 12 Nnuaba nnua ahodoo benyini wo asubonten no konkon mmieno no so. Won nhahan rempo, na wobeso aba biribiara. Wobeso aba obosome biara, efiri se nsuo a efiri kronkronbea ho no tene ko ho. Won aba beye aduane na wode won nhahan pereyere ama won. Efiri se memaa me nsa so kaa ntam se mede bema mo agyanom na saa asase yi beye mo agyapadee. 15 "Yei na ebeye asase no hyee: "Atifi fam hyee no befa Hetlon ekwan so akofiri Epo kesee no, atwam Lebo Hamat aka Sedad, 16 Berota ne Sibraim (a eda Damasko ne Hamat hyee no ntam), na atoa so akos Haser-Hatikon a eno nso wob Hauran hyee so. 17 Ebeye no befiri epo no, afa Damasko atifi fam hyee so akosi Hasar-Enan na Hamat hyee no abeda atifi fam. Yei na ebeye atifi fam hyee. 18 Apuee fam hyee no befiri Hauran ne Damasko ntam afa Yordan a eda Gilead ne Israel asase no ntam, atoa so afa apuee fam epo no akosi Tamar. Yei na ebeye apuee fam hyee." 19 Anafoo fam hyee no befiri Tamar aka Meriba Kades nsuwansuwa ho, na atoa so afa Misraim asuwa akosi Epo Kesee no. Yei na ebeye anafoo fam hyee. 20 Atoe fam no, Epo Kesee no beye ehyee akosi beaebi a ene Lebo Hamat di nhweanim. Yei beye atoe fam hyee. 21 "Monkyekye asase yi mma mo ho mo ho, sedee Israel mmusuakuo no tee. 22 Monkyekye mu se agyapadee mma mo ho ne ahoho a wote mo mu a wowa mma. Ese se mofa won se nnipa a wowa won se Israelfoo te se mo ara; ese se wonya kyea wo Israel mmusuakuo no mu. 23 Abusuakuo bi a ohoho bi bedom no, emu na ese se woma no n'agyapadee," Otumfo Awurade asem nie.

48 "Mmusuakuo no din na edidi sooyi: "Dan benya kyea baako wo atifi hyee so ho; ebefa Hetlon ekwan so akos Lebo Hamat, Hasar Enan ne Damasko atifi fam hyee a eda Hamat so no beye ehyee a efiri apuee fam kotoe fam no fa bi. 2 Aser benya kyea baako; ene Dan kyea no bebo hyee firi apuee fam akosi atoe fam. 3 Naftali benya kyea baako; ene Aser kyea no bebo hyee firi apuee fam akosi atoe fam. 4 Manase benya kyea baako; ene Naftali kyea no bebo hyee firi apuee fam akosi atoe fam. 5 Efraim benya kyea baako; ene Manase

asase no bebo hyee firi apuee fam akosi atoe fam. 6 Ruben benya kyefa baako; ene Efraim asase bebo kyefa baako; ene Ruben asase bebo hyee firi apuee fam akosi atoe fam. 7 Yuda benya kyefa baako; ene Ruben asase bebo hyee firi apuee fam akosi atoe fam. 8 "Yuda nsase no hyee a efiri apuee kosi atoe no so na kyea a wode bema se Epo kesee no mu. 11 Nanso atekeye ne aforo no dee, akyedee sononko no bedi. Ne tetrete beye anammom mpem aduasa nson ne ahanum. Na ne tentene, 12 Nnuaba nnua ahodoo benyini wo ne mmusuakuo no kyea baako beye pe, na kronkronbea no bewo mfimfini. 9 "Kyefa sononko a wode bema Awurade no tentene beye anammom mpem aduasa nson ne ahanum. Na ne tetrete aye anammom mpem dunum. 10 Yei beye asa yadee." 13 Yei ne dee Otumfo Awurade see: "Kyefa kronkron ama asofoo no. Ebeye anammom mpem aduasa nson ne ahanum ne tentene mu wo atifi fam, na aye anammom mpem dunum wo atoe fam. Ebeye anammom mpem dunum wo apuee fam, na anafoo fam nso ebeye anammom mpem aduasa nson ne ahanum. Ne mfimfini beye Awurade kronkronbea. 11 Yei beye Sadokfo asofoo a woye "Atifi fam hyee no befa Hetlon ekwan so akofiri won kronkron no mu ama won, kyea kronkron somm me na woannane amfiri me nkyen sedee Lewifoo yees ebere a Israelfoo dane firii me nkyen no. 12 Ebeye akyedee sononko a efiri asase no kyea a eye kronkron no mu ama won, kyea kronkron mu kronkron a ene Lewifoo asase no bo hyee. 13 "Asofoo no asase nkyen mu no, Lewifoo no benya kyefa a ne tentene ye anammom mpem aduasa nson ne ahanum, na ne tetrete ye anammom mpem dunum. Ne tentene nyinaa beye anammom mpem aduasa nson ne ahanum, na ne tetrete nyinaa nso asi anammom mpem dunum. 14 Ense se woton anaase wode emu fa biara sesa biribi. Asase no mu dee eye papa nie, na ense se ekon onipa foforo nsam, efiri se eye kronkron ma Awurade. 15 "Asase a aka a ne tetrete ye anammom mpem nson ne ahanum na ne tentene nso ye anammom mpem aduasa nson ne ahanum no beda ho ama kuropon no mufo. Wobesisi adan wo so na wode bi nso aye mmoa adidibe. Kuropon no beda ne mfimfini 16 na ne kesee beye anammom mpem nsia ahanson aduonum wo atifi fam, anafoo fam, apuee fam ne atoe fam. 17 Kuropon yi mmoa adidibe no kesee beye anammom ahasa aduason enum wo n'afanen biara. 18 Asase a aka a eda kyea kronkron no ho wo ne tentene mu no beye anammom mpem dunum wo n'apuee fam ne n'atoe fam. Eso nnobaes no na kuropon no adwumayefoo bedi. 19 Kuropon no mu adwumayefoo a woye asase no so kua no beye won a wofiri Israel mmusuakuo nyinaa no mu. 20 Asase no nyinaa beye ahinanan a ne fa biara susu anammom mpem aduasa nson ne ahanum. Wobeyi kyea kronkron no ne kuropon no asase asi nkyen se akyedee sononko. 21 "Asase a aka a ededa kyea kronkron ne kuropon no asase ho no beye ohene no dea. Efiri apuee fam a esusu anammom mpem

aduasa nson ne ahanum no, asase no bëtre akosi apuee fam hyee so, na atoe fam nso, ebetre akosi atoe fam hyee so. Nsase mmieni a eñe mmusuakuo asase no sa soo no bëye ñhene no dea, na kyef kronkron a asoredan no kronkronbea ka ho no bëwo wõn mfimfini. **22** Ño enti Lewifoo no asase ne kuropõn no asase beda ñhene asase no mfimfini. Ñhene no asase no beda Yuda ne Benyamin ahyee no ntam. **23** “Mmusuakuo a aka no, “Benyamin bënya kyef baako; ebefiri apuee fam aka atoe fam. **24** Simeon bënya kyef baako, eñe Benyamin asase no bëbo hyee afiri apuee fam akø atoe fam. **25** Isakar bënya kyef baako; eñe Simeon asase no bëbo hyee afiri apuee fam akø atoe fam. **26** Sebulon bënya kyef baako; eñe Isakar asase no bëbo hyee afiri apuee fam akø atoe fam. **27** Gad bënya kyef baako; eñe Sebulon asase no bëbo hyee afiri apuee fam akø atoe fam. **28** Gad kyef no hyee a eda anafoo fam no bekø anafoo fam afiri Tamar akø Meriba Kades nsuwansuwa ho, ebefira Misraim asuwa akosi Epo Kësee no. **29** “Yei ne asase a wobekyekye ama Israel mmusuakuo no se agyapadee, na yeinom bëye wõn kyef,” Otumfo Awurade asem nie. **30** “Yeinom ne apono a wobefia mu apue afiri kuropõn no mu: “Efiri ase wø atifi fam ofasuo a ne tentene ye anammón mpem nsia ahanson ne aduonum no, **31** wðde Israel mmusuakuo dumieni no din betoto kuropõn apono no. Apono mmiensa a ewø atifi fam no bëye Ruben eporno, Yuda eporno ne Lewi eporno. **32** Apuee fam ofasuo a ne tentene ye anammón mpem nsia ahanson aduonum no, wðde apono mmiensa no betoto Simeon, Isakar ne Sebulon. **34** Atoe fam ofasuo a ne tentene ye anammón mpem nsia ahanson aduonum no, wðde apono mmiensa betoto Gad, Aser ne Naftali. **35** “Ekwan a etwa kuropõn no nyinaa ho hyia no tentene ye anammón mpem aduonu nson. “Na efiri saa eda no, wobefre kuropõn no se, ‘Awurade Wø Ho.’”

Daniel

1 Yudahene Yehoiakim dii adee ne mfee mmiensa mu no, Babiloniahene Nebukadnessar baa Yerusalem de n'akodom betuua oman no. **2** Awurade maa no dii Yudahene Yehoiakim so nkonim. Ebere a Nebukadnessar resane aks Babilonia no, otasee akronkronnee bi firii Onyankopon asoredan mu, de koo n'abosomdan mu koguu adekorabea ho wo Babilonia asase so. **3** Afei, ohene no ka kyerees n'apiaofohene Aspenas se, omfa mmerantee no bi a wofiri Yuda adehyee abusua mu, ne won a wofiri mmusua atitire mu a wode won aba Babilonia se nneduafaa no mmra ahemfie ho, **4** mmerantee ahodenfao a won ho nni dem, na won ho ye fe. Hwe se wowa nhunumu, na woadom won osuahunu mu akyedee a wonim nyansa, na wowa nnyinasoo bi a ebema woatumi asom wo ahemfie ho. Kyere mmerantee no Kaldeafoa kasa ne ne nwoma. **5** Ohene no hyee se, daa womfa aduanne ne nsaa efiri ne didipono so mmre won. Na ese se wotete won mfee mmiensa, na won mu bi abyee n'asomfoo. **6** Mmerantee baanan bi a woyii won no ne Daniel, Hanania, Misael ne Asaria a won nyinaa firi Yuda abusuakuo mu. **7** Apiafoohene no de din foforo totoo won. Otoo Daniel Beltesasar; otoo Hanania Sadrak; otoo Misael Mesak enna otoo Asaria Abednego. **8** Na Daniel yee n'adwene se orenni aduanne, nnom nsaa a ohene no de bebre won no, osree apiafoohene no se omma no ekwan na wangu ne ho fi. **9** Na Onyankopon maa Daniel nyaa apiafoohene no anim adoee ne mmoborohunu. **10** Apiafoohene no ka kyerees Daniel se, "Me wura ohene no ahye se monni saa aduanne yi, na monnom nsaa no. Se motofon na yede mo toto mmabunu a woye mo tipenfoo no ho a, ohene no bema woatwa me ti se, matoto m'adwuma ase." **11** Daniel ka kyerees osomfoo a apiafoohene no de no asi ono ne Hanania, Misael ne Asaria so no se, **12** "Ma yen nhahamma ne nsuo dadu, na fa so yen hwe. **13** Afei fa yen toto mmerantee afoforo no a woredi ohene nnuanne pa no ho, na hwe sedee yete. Enu akyi ye wo nkoo sedee wohunu." **14** Enti, osomfoo no penee asem a Daniel de too n'anim no so, saa won hwee dadu. **15** Dadu no akyi, wohunu se won anim aye fe na wowa honam sene mmerantes a wodii ahennuanne no nyinaa. **16** Enti, osomfoo no sii gyinaee se obetao so ama won nhahamma nko ara, na wamfa ahennuanne amma won. **17** Na mmerantewaa baanan yi Onyankopon maa won nwomanim ne nyansahu nyinaa mu nimdees, na Daniel nyaa anisoadehunu ne daee nkyereasee ho nimdees. **18** Ebere a ohene no ahye no durue no, opanin no de mmerantee yi nyinaa bree Nebukadnessar. **19** Ohene no ne won nyinaa kasaee, na won mu biara ansa n'ani gye

se, Daniel, Hanania, Misael ne Asaria. Enti, wode won kaa ohene no apiafoa ho. **20** Asem biara a ehia nyansa ne nteasee a ohene no bisa won no ohunu se, wo sene nkonyayifoo ne peadeehunufaa a wowa n'ahemman mu nyinaa no mpen edu. **21** Daniel tenaa ho ara, kosisi ohene Kores adedie afe a edi ekan mu.

2 Nebukadnessar adedie mfee mmienu so, ososoo daee bi ma chaa no ara kosisi se, na ontumi nna. **2** Efrees ne nkonyayifoo, peadeehunufaa, ntafowayifoo ne Kaldeafoa bisaa won se, wonkyere no daee ko no. Wobegyinaa ohene no anim no, **3** okaa se, "Maso daee bi a ehia me, enti mepe se monkypere me daee ko a mesoee no, efiri se, ese se mehunu." **4** Na Kaldeafoa no buaa no wo Arameike kasa mu se, "Ohene nkwa so! Ka daee no kyere yen, na yebekyere asee." **5** Nanso, ohene no ka kyerees Kaldeafoa no se, "Yei ne gyinaee a masi wo asem yi ho. Se moantumi anka me daee no, na moankyere me asee a, wobetwita mo mu asinasini, na wabebubu mo afie, ama afu wira. **6** Na se moka me daee no, kyere me asee a, mema mo akyedee a eso bi mmaa da, na maboo mo aba so. Monka daee no, na monkypere me asee." **7** Wokaa bio se, "Yesre wo, Nana, ka daee no kyere w'asomfoo, na yebekyere wo asee." **8** Ohene no buaa se, "Mahunu mo mnaadaa no. Mahunu se, moretwentwen ebere no so, na monim gyinaee a masi asem a mekaee no ho. **9** Se moanka daee no ankyere me a, asotwe baako pe na eda ho ma mo. Moapam se mobedi atoro adaadaa me. Mosusu se asem no besesa. Monka daee no nkyere me, na ebema mahunu se mobetumi akyere asee." **10** Kaldeafoa no buaa Ohene no se, "Onipa teaseefaa biara nni ho a obetumi akyere wo, Nana, wo daee a woaso no. Na ohene biara nso nni ho, se okoron anaa ne tumi so, a wabisaa nkonyayifoo, peadeehunufaa anaa Kaldeafoa saa asem yi bi pen. **11** Ohene abisadee yi ye den dodo. Obiara nni ho a obetumi aka wo daee no gye anyame. Nanso, won tenabaa nni ewiase yi mu." **12** Ohene no tee saa asem yi no, ne bo fuu yie, enti ohyyee se, wonkunkum anyansafaa a wowa Babilonia nyinaa. **13** Na esiane ohene no mmara den se wonkunkum anyansafaa no enti, wosomaai mmarima se wonkohwehwe Daniel ne ne nnamfonom, na wonkunkum won. **14** Ebere a, Ariok a oyee ohene no awemfoo so panin baa se oberekum won no, Daniel faa nyansakwan so ne no kasaee. **15** Daniel bisaa Ariok se, "Aden enti na ohene hyee mmara a ano ye den saa?" Na Ariok kaa dee asi nyinaa kyerees no. **16** Daniel kohunu ohene no, na osree no se omma no bere kakra na obeba abekyere daee no ase. **17** Na Daniel koo ne fie kobo ne nnamfonom Hanania, Misael ne Asaria asem a asie. **18** Ohyyee won se, wommisa osoro Onyankopon se, onnom won n'ahummoboro sedee

wörenkum wən mfra anyansafoo nkaeə a wəwə wəwə no, wəayə wo wən so difoə. Wo na woyə saa Babilonia no mu. **19** Anadwo no, ədaa kokoamsem sikakəkəo ti no. **39** “Na w'ahemman aba n'awieeə no adi kyereə Daniel wə anisoadehunu mu. Na akyi no, ahemman a ənnto wo dee no besore abesi Daniel kamfoo əsoro Onyankopon **20** na əkaa se, w'anamu. Se saa ahemman no gu a, ahemman “Nkamfoo nka Onyankopon din daa nyinaa, ono nko kəsəe fofora a eto so mmiensa a kobere yafunu ne na əwə nyansa ne tumi. **21** Əno na əsesa mmere asre no gyina hə ma no no besore adi ewiase so. **40** ne nnipa hyəbere; əsi ahene, na otu wən adee so. Nea əbedi saa ahemman no akyi no, əbeyə ahemman Əma anyansafoo hunu nyansa, na əma nhunumu ho a eto so ənan a əso na əwə ahooden te se dadee. Saa nimdeə. **22** Əda nneəma a emu do na eyə nwanwa ahemman no bebubu, ayam aman a adi əkan no adi, na ənim dee ahinta wo sum mu; hann atwa ne nyinaa te sedee dadee bubu yam biribiara a eñe no ho ahyia. **23** Meda wo ase, kamfo wo m'agyanom hyia no. **41** Nana, sedee wohumu se nantabon ne Onyankopon, əfiri se, woama me nyansa ne tumi; nansoaa ye dadee ne dotee a adi afra no kyere se, saa woaka dee yebisa wo akyere me, ada dee əhene ahemman yi mu bəkyekye. **42** N'afaafa bi beye den bisaet no adi akyere yen.” **24** Afei, Daniel kohunu se dadee, na ebi aye mmere se dotee. **43** Saa dadee Ariok a wəahyə no se ənkunkum anyansafoo a ne dotee mfrafraeə no sane kyere se, saa ahemman wəwə Babilonia no, ka kyereə no se, “Nkunkum no beye nniipa ahodoə a wəadi afra a wəntumi nka anyansafoo a wəwə Babilonia no. Fa me kə əhene wən ho mmə mu sedee dadee ne dotee ntumi nni no nkycən, na mkyere no ne daee no ase.” **25** Na afra no. **44** “Saa ahemfo no adedie mu no, əsoro ntəm ara, Ariok de Daniel kəo əhene no anim kaa Onyankopon beəo ahemman bi atenaseə a ərenseə se, “Mahunu atukoo a wəfiri Yuda no mu baako da; na obiara renni so da. Əbedwəre ahemman a əbekyere wo, Nana, daee no ase.” **26** Əhene no ahodoə yi nyinaa de wən aba awieeə, na əno dee, bisaet Daniel (a wosane frē no Beltesasar) no se, əbegyina afəbəo. **45** Əboə no a nsa biara nkura mu “Eyə nokore? Wobətumi akyere me dee mehunuu na etwa firi bepə no so a eyam dadee, kobere, dotee, wə me daee no mu na woakyere me asee?” **27** dwete ne sikakəkəo mfrafraeə ohoni no gyina hə Daniel buaa se, “Nana, anyansafoo, peadeəhunufoo, ma saa əman no. “Onyankopon kokuroko akyere nkonyaayifoo anaa ntafowayifoo biara nni hə a Nana, dee əbeba daakye. Daee no ye nokore, na ne wəbetumi akyere ahintasəm a worebisa yi! **28** Nanso, nkyerəsəsəs ye kann.” **46** Əhene Nebukadnessar bəə Onyankopon bi wə əsoro a əda kokoamsem adi, na ne mu ase wə Daniel anim, somm no, na əhyee ne wakyere əhene Nebukadnessar asem a əbesi daakye. manfoo se, wəmfa afərebədəeə mmra, na wənhye Wo daee no ne anisoadehunu a əberə a woda wo aduhwam wə n'anim. **47** Əhene no ka kyereə Daniel mpa so no wohunuiə nie: **29** “Nana, əberə a woreda se, “Nokore, wo Onyankopon ye Onyankopon wə no, w'adwene kəsiiə nseə bi a əbesi so. Dee əkyere anyame mu; əyə Awurade wo ahene so ahintasəm ahintasəm mu no akyere wo dee ərebeba. **30** Na mu kyerefəo, əfiri se, wo na woatumi akyere saa ennye se, Nana, menim nyansa kyen onipa teasefəo kəoamsem yi mu.” **48** Afei, əhene no maa Daniel biara enti, na mmom Onyankopon pe se Nana nya dibeə a əkorən yie sane yee no aye a əsom bo yie. ahintasəm no aseykyere na əte dee əbaa n'adwene mu Əmaa Daniel beyee sohwəfəo wə Babiloniaman no no ase. **31** “Nana, w'anisoadehunu no mu, wohunuu mu nyinaa, na əde no sii n'anyansafoo no nyinaa so ohoni kəsəe bi se ogyina w'anim a əso pa ara na əhene. **49** Daniel bisa ma wəyee Sadrak, Mesak ne əharan hyənn na ne ho ye hu yie. **32** Sikakəkəo Abednego, Babilonia asase no so ahwəfəo, na Daniel na wəde yee ne ti; Dwete na wəde yee ne koko ne yee əsəmfəo wə əhene aban mu.

n'abasa. Kobere na wəde yee ne yafunu ne n'asə. **33** Dadee na wəde yee ne nan, na wəde dadee ne dotee a wəde afra yee ne nantabon. **34** Na Nana, worehwə no, əboə bi a nsa biara nkura mu te behwəe dadee ne dotee nantabon no so, pekyee no gəsəə. **35** Afei Nana, ohoni mu no nyinaa a eyə dadee, dotee, kobere, dwete ne sikakəkəo no nyinaa yam fekəfəkə, ma eyee se ahuhuro bere mu ayuporobeə so ntətə, ma mframa behuu ne nyinaa kəəs a, hwee anka hə. Nanso, əboə a əpəm ohoni no hwəe fam no danee bepə kəsəe a əkataa asase nyinaa so. **36** “Nana, daee no nie o, afei, əcəbəkyere wo ase. **37** Nana, woyə ahene bebree so əhene. Əsoro Onyankopon aye wo ahene mu ohene, ama wo tumi, ahooden ne animuonyam. **38** Əde ewiase nnipa, mmoa a wəwə wiram ne nnomaa a wətu ahye wo nsa. Baabiara a

3 Əhene Nebukadnessar yee sikakəkəo ohoni bi a na ne əsoro yo anammon aduokron, na ne tətretə nso yo anammon nkrən. Wəde sii Dura tata so wə Babiloniaman mu. **2** Afei, ətoo nkra kəmaa ahenemma, mpanimfoo, amradofoo, afotufoo, nsanaafoo, atemmufooo, aseññifoo ne əman no mu mpanimfoo se, wəmmra ohoni a woreda no adi no ase. **3** Əberə a ahenemma, mpanimfoo, amradofoo, afotufoo, nsanaafoo, atemmufooo, aseññifoo ne əman no mu mpanimfoo no behiyaeə se worebeda ohoni a Əhene Nebukadnessar de asi hə adi no, wəbegyinagyinaa ohoni no anim. **4** Na wəbəə dawuro teaam se, “Nnipa ahodoə ne aman ahodoə ne kasa ahodoə nyinaa mortie dee əhene ahye se monye! **5** Se mote abən, odurugya, sankuo, sankuten,

atenteben ne nnwontodee ahodoo nyinaa nnyegyee a, monkoto fam, na monsore əhene Nebukadnessar sikakokoa ohoni no. 6 Obiara a wankoto fam ansore ohoni no dɔn no ara mu no, wðe no bëto fononoo a ogya redere wo mu framfram mu.” 7 Enti, ebere a wotee aben, odurugya sankuo, sankuba sankuo, bënta, atenteben ne nnwontodee ahodoo nyinaa nnyegyee no, nnipa no nyinaa ne aman ahodoo ne won a woka kasa ahodoo nyinaa kotoo fam, sôree ohoni a Əhene Nebukadnessar de asi ho no. 8 Nanso, Kaldeafaa no bi koo əhene no nkyn kotoatoa Yudafoo no se, 9 “Nana wo nkwa so! 10 Wohye mmara maa əmanfoo se, obiara te aben, odurugya sankuo, sankuba sankuo, bënta, atenteben ne nnwontodee ahodoo nyinaa nnyegyee a, ənkoto fam, na ənsore sika ohoni no, 11 na obiara a wantie ankoto ansore ohoni no, wðe no bëto fononoo a ogya redere framfram wo mu no mu. 12 Nanso, Nana, Yudafoo bi a won din de Sadrak, Mesak ne Abednego a wode won atuatua Babiloniaman ano no abu wo animtia, na wansore w’anyame anaa sikakokoa ohoni a wode asi ho no.” 13 Eh ara, Nebukadnessar bo fuu yie, na əhyee se, wømfa Sadrak, Mesak ne Abednego mmra n’anim. Wðe won baee no, 14 Nebukadnessar bisaa won se, “Sadrak, Mesak ne Abednego, eyé nokore se, moansore m’anyame ne sikakokoa ohoni a mede asi ho no? 15 Mëma mo ekwan bio. Se mote aben, odurugya sankuo, sankuba sankuo, bënta, atenteben ne nnwontodee ahodoo nyinaa nnyegyee no, na mokoto fam, na mosore ohoni a maye no a, na me ne mo nni asem biara. Na se mopo a, wðbeto mo agu fononoo a ogya redere wo mu no mu preko pe. Se eba saa a, nyame ben na əbetumi agye mo afiri me tumi ase?” 16 Sadrak, Mesak ne Abednego buaa se, “Ao, Nana Nebukadnessar, yennye nni se elo hia se yezi yen ho ano wo w’anim. 17 Se wòto yen gu fononoo a ogya redere wo mu no mu a, Onyankopon a yesom no no begye yen. Nana, əbegye yen afiri wo tumi ase. 18 Na se eba se wannye yen mpo a, Nana nte asee se, sore dee, yørensore w’anyame anaa sikakokoa ohoni a wode asi ho no da biara da.” 19 Nebukadnessar bo fuu Sadrak, Mesak ne Abednego yie, na wampe won anim ahwe. Əhyee se, wømma fononoo no ogya no hyee no nno mmøho nson. 20 Afei, əhyee n’akodom mu mmarima ahoodenfo pa ara no bi se, wønkyekyere Sadrak, Mesak ne Abednego, na wonto won ngu fononoo no mu ogyaderee no mu. 21 Enti, wokyekyere saa nkuroo yi a wohyehye won ntowntwo, won ntadæs, won mmotire ne won ntoma papee, too won guu fononoo ogya a əredere no mu. 22 Na esiane əhene no abufutrasoo ne əhyee a ama fononoo no add hyeehyeehye aborosoo no enti, asraafaa a wode Sadrak, Mesak, ne Abednego regu fononoo no mu no wuwuu ogyaframa no ano. 23 Na Sadrak, Mesak ne Abednego a wøakyekyere won pampee no hwehwee ogya fononoo a əredere no mu. 24 Nebukadnessar gu so rehwé no, preko pe, ohuri teaam ahodwirie so guu n’afotufoo no so se, “Ennye mmarima baasa na yækelyekyeree won too won guu fononoo no mu?” Wøbuua se, “Aane, Nana, yøyee saa Mehunu nnipa baanan a biribiara nkyekyeree won se wønenam ogya no mu. Egya dëree no nhyeet won. Onipa a òto so enan no te se anyame ba bi!” 26 Na Nebukadnessar twe bënee fononoo a ogya redere wo mu no epone ano, sedee əbetumi, Onyankopon asomfoø, momfiri mmra! Mommra ha!” En enti, Sadrak, Mesak ne Abednego firii ogya no mu baee. 27 Afei, ahenemma, mpanimfoø, amradofoo ne afotufoo betwaa won ho hyiae, na wohunuu se, ogya no anka won. Won tirinwi mpo ho anka. Na won ntadæs anhye. Na wisie mpo mmon won ho. 28 Afei, Nebukadnessar kaa se, “Ayeyie nka Sadrak, Mesak ne Abednego Onyankopon. Əsomaan ne əbøfoø, ma wøbegyee n’asomfoø a wogye no die. Wøbuu me əhene mmara so, na wode won honam maæ, sedee əbøye a wørensom na wørensore anyame biara gye won Onyankopon. 29 Ne saa enti, merehye saa mmara yi se əman, nkuroo ne kasa ahodoo nyinaa mu, obiara a əbekä Sadrak, Mesak ne Abednego Onyankopon ho abususem no, ampa ara wøbetwitwa won mu asinasini na wøadwiri won afie aadane wira. Onyame biara nni ho a əbetumi agye nkwa see yi.” 30 Afei, Əhene Nebukadnessar maa Sadrak, Mesak ne Abednego dibea a əkoron yie wo Babiloniaman mu.

4 Əhene Nebukadnessar, too saa nkra yi komaan

nnipa ne aman ne kasa ahodoo a ewø ewiase se: Ənsi mo yie mmoroso! 2 Eyé me anigye se mo nyinaa ahunu biribi a efä nserikyerenñee ne anwanwadee a Əsorosoro Onyankopon aye ama me. 3 Hwë sedee ne nsenkyerenñee ye kesee fa! 4 Na me, Nebukadnessar, mete m’ahemfie, medi me ho so na me ho to me. 5 Nanso, mesoo daee bi a, ebø me hu yie. Meda me mpa so no, mfoní a efaa m’ani so ne anisoadehunu a menyaæ no hunahunaa me. 6 En enti, mehye ma wøfræe anyansaafaa a wøwø Babilonia nyinaa se wømmekyere me daee no ase. 7 Ebere a nkonyaayifoø, peadeehunufoo, Kaldeafaa ne ntafowayifoø no baee no, mekaa daee no kyerees won, nanso wøantumi ankyere me ase. 8 Akyire yi, Daniel (a yetoo no din Beltesasar, a eyé me nyame din, efiri se, na anyame kronkron no sunsum wo ne mu) baa m’anim, na mekaa daee no kyerees no. 9 Meka kyerees no se, “Beltesasar, nkonyaayifoø panin, merim se, anyame krokron no sunsum wo wo mu, eno enti, ennye wo den se wobekyere ahintasem biara ase. Afei, me daee no ni, kyere me ase. 10 Ebere a meda me mpa so no, daee a mesoee ne

se, mehunuu dua bi a esi asase mfimfini a əware wo asase mu no kyere se, se wohunu se əsoro na tenteenent. **11** Dua no nyini yee dutan kesees na edi tumi no a, wo nsa besane aka w'ahemman. **27** ne tentene kōduruu soro, a wohunu no asase so Ne saa enti, Ao, Nana Nebukadnessar, mesre wo, baabiara. **12** Na ne nhahan ye frømm feefee, na tie m'afotuo. Gyae boneye, na ye dee etene. Gyae aso aba bebree, na eso wo aduane ma obiara. Na w'atirimuodensem na ye ahummaboro ma ahiafoo, wiram mmoa te ne nwunu ase, na ewiem nnomaa na twe wo ho firi wo tete amumuye no ho. Ebia, nso ye won pirebuo wo ne mman mu. **13** “Meda me woye saa a, wobeko so adi yie.” **28** Na saa nneemaa yi mpa so no, mehunuu əbəfəo kronkron bi a əfiri soro nyinnaa baa Əhene Nebukadnessar so. **29** Abosome reba fam wo m'anisoadehunu no mu. **14** Əbəfəo no dumieni akyi a na əretu mpase wo ahemfie no teaam se, ‘Twa dua no to fam na twitwa ne mman abansoro atifi wo Babilonia no, **30** əttoo n'ani, hwee no nyinnaa. Poro ne nhahan no, na to n'aba no pete. kuro no mu, na əkaa se, “Enye Babilonia kuro kesees Pam mmoa no firi ne nwunu ase, na pam ewiem a mede me tumi akyekyere aye no əhempon atenaes nnomaa no firi ne mman so. **15** Nanso gya dunsini de ahye m'ahennie animuonyam ni anaa?” **31** Əbere no ne ne nhini a dadee ne kōbere akyekyere, na a əgu so reka saa nsem no, nne bi firi soro baa esere atwa ho ahyia no. “Afei, ma əsoro bosuo mfo se, “Wo, Əhene Nebukadnessar, wəka kyerees wo se no kyaww, na ma əne mmoa ntena wo wiram. **16** Na wonnye əhene wo ahemman yi so bio. **32** Wəbepam ma n'advwene nsesa na enye se aboa dee. Na mfee wo afiri nnipa mu. Wo ne wiram mmoa betena nson ntwa ne tiri so. **17** “Asomafoasi gyinaas dada; wiram. Na wobewe esere te se nantwie. Mfee nson na akronkronfo abu aten sdees əbeyə a ateasefоо betwa wo tiri so kosi se wobehunu se, Əsorosoroni nyinnaa bete asees se, Əsorosoroni no na odi ewiase no di ewiase ahemman so, na əde ma obiara a, əre.” ahemman so, na əde ma obiara a əre, mpo, se **33** Amonom hə ara nkəmhye no baa mu. Wəpamoo əye onipa teta.’ **18** “Beltesasar, saa daeet yi na me Nebukadnessar firii nnipa mu. Əwee esere te se Əhene Nebukadnessar sooe. Afei, kyere me asees, nantwie, na əsoro bosuo fo no kyaww. Ətenaa saa əfiri se, anyansafo a wəwo m'ahemman mu nyinnaa tebea no mu kossi se, ne tirinwi yee atentene te se antumi ankyere me asees. Na wo dees wobetumi əkədees ntakra, na n'əboweres yee se anomaa bōweres. akyere me, əfiri se, anyame kronkron sunsum no **34** Saa əbere yi twaam no, me, Nebukadnessar, wo wo mu.” **19** Daniel (a wəsane frə no Beltesasar memaa m'ani so hwee soro. M'ani baa me ho so, na no) tee daeet no, əyee basaa kakra; ne ho dwirii no mekamfo Əsorosoroni no, na metontom dee əte asees na n'advwene mu haa no. Nti, əhene no ka kyerees no daa no meyii no aye se: **35** Asase so nnipa nyinnaa, se, “Beltesasar, mma daeet no ne n'asekyere mmoa **36** Əbere a m'ani baa me ho so no, berə korə no mu wo hu.” Beltesasar buaa se, “Yei dees, Nana, anka ara na me anidie ne me keseys a elhye me əman no daeet no ne ne nkyerəeas no empare wo na ənko animuonyam no bae. M'afotufоо ne m'aberempon w'atamfo so! **20** Ao, Nana, wohunuu dua bi a enyini hwehwee me, na wəsane de me sii m'ahennie so yee dutan kesees a ne tentene kōduruu soro, na **37** Afei, me Nebukadnessar, mekamfo ma no so, wohunu no asase nyinnaa so. **21** Na ne nhahan ye hye əsorohene animuonyam, de anidie ma no. Ne frømm feefee a aso aba bebree, na eso wo aduane ma obiara. Na wiram mmoa te ne nwunu ase, na nneyees nyinnaa ye pe, na eyə nokore, na əbetumi ewiem nnomaa nso ye won pirebuo wo ne mman abre ahantafоо ase.

5 Mfee bebree akyi no, Əhene Belsasar too ərono kesees maa ne mpanimfo apem, na əne won nom nsā. **2** Əbere a nsā no ama Belsasar ani agye no, əhyee se, wəmfə sikakəcə ne dwets nkuruwa a n'agya Nebukadnessar tase firii Yerusalem əsoredan mu no mmra, sdees əne ne mpanimfo, ne yerenom ne ne mpenafo benom mu nsā. **3** Enti, wəde saa sikakəcə nkuruwa a wətase firii Onyankopon əsoredan a əwə Yerusalem mu no bae, na əhene no ne ne mpanimfo ne yerenom ne ne mpenafo nom mu nsā. **4** Wərenom nsā no, wəkamfo won ahoni a wode sikakəcə, dwets, kobere, dadees, dua ne aboo aye no. **5** Amonom hə ora, wəhunuu se, onipa nsateea retwercə əhene ahemfie ofasuo no a eben kaneadua no ho. Əhene no hwee nsa a əretwercə no, **6** na ehū maa n'anim danee. Sedee əbəo hu no maa ne kotodwe keka boboom, na ne nan mu yee mmrə.

7 ၊ne no team frē se, wōmfā peadechunufōo, Kaldeafōo ne ntāfowayifōo mmra n'anim. ၊ka kyere saa Babilonia anyansafo yi se, "Obiara a obetumi akenkan atwēre yi, akyere me aseē no, wobefira no tam kōkō a eyē adehyee abasobōdēe, na wōde sikakōkō ntweaban agu ne kōn mu. ၊no na obeyē ၊man sodifoo a ၊tō so mmiensa wo ahemman yi mu." **8** Nanso, ၊hene no anyansafo no baee no, won mu biara antumi ankenkan atwēre no, ankyere aseē amma ၊hene no. **9** Enti, emaa ၊hene no ho yeraa no yie, na n'anim sesaee. N'aberempōn nso ho yeraa wōn. **10** Na ebere a ၊hemmaa no tee ၊hene ne ne mpanimfoo nteateam no, oyēe nitem kō aponto dan mu ha. ၊ka kyere Belsasar se, "Nana nkwa so! Nana nsuro na mma w'anim nsesa!" **11** ၊barima bi, wo w'ahemman mu ha a ၊wo anyame kronkron sunsum wō ne mu. W'aga Nebukadnessar adedie mu no, wōhunu se, saa ၊barima yi wo nteasee nhunumu ne nyansa te se anyame no. W'aga Nebukadnessar sii no panin wō nkonyaayifōo, peadechunufōo, Kaldeafōo ne ntāfowayifōo so wo Babilonia. **12** Saa ၊barima Daniel yi a ၊hene too no dim Beltesasar yi adwene mu do, na Onyankopon ho nimdee ne nteasee ahye no ma. ၊tumi kyere daee ne kasanyansa ase, na nsem a ekyere adwene no, ၊sane mu. Momfré Daniel na obekyere mo atwēre no ase." **13** Enti, wōkofaa Daniel baa ၊hene anim. ၊hene no bisaa no se, "Wone Daniel no a m'aga Nebukadnessar faa wo nnommum de wo firii Yuda baee no? **14** Mate wo nka se, wōwo anyame sunsum wo wo mu, na nteasee nhunumu ne nyansa ahye wo ma. **15** Wōde anyansafo ne peadechunufōo baa m'anim se wōbekenkan atwēre a ēgu ၊fasuo yi ho yi na wōnkyere me aseē, nanso wontumi. **16** Na mate wo nka se wotumi kyere nsem ase; na wosane nsem a ekyere adwene mu. Na se wotumi kenkan atwēre a ၊wo ၊fasuo yi ho na wo kyere me aseē a, wobefira wo otankōkō a eyē adehyee abasobōdēe, na wōde sikakōkō ntweaban begu wo kōn mu. Na wobeyē ၊man sodifoo a ၊tō so mmiensa wo ahemman yi mu." **17** Daniel buaa ၊hene no se, "Nana, mesrē, ma w'akyēdee no ntēna ho na fa w'abasobōdēe no ma obi foforō. Nanso, Nana, mēkenkan atwēre no, na makyere wo aseē. **18** "Nana, ၊sorosoro Onyankopon maa w'aga Nebukadnessar kēseye, animuonyam ne anidie. **19** ၊yēe no kese ara kōsii se, nnipa ahodoo nyinaa, aman nyinaa ne kasa biara duru n'anim a, wōn ho popo biribiribiri. ၊kunkumm wōn a ၊pē se ၊kunkum wōn, enna ogyaee wōn a ၊pē se ၊gyaee wōn. ၊hyēe wōn a ၊pē se ၊hyēe wōn animuonyam no animuonyam, enna wōn a ၊pē se ၊bre wōn ase no, ၊bree wōn ase. **20** Nanso, ahomasoo maa n'akoma ne n'adwene yēe den no no, wōyii no firii n'ahennwa so, sii no fam, gyee n'animuonyam no. **21** Wōpamoo no firii nnipa mu. Wōmaa no aboa adwene, na one wiram mmoa tenaee. ၊wee esere te se nantwie, na əsoro bosuo fōo no kyaww kōsii se, afei ၊hunun se, see ၊sorosoro Onyankopon na odi ewiase ahemman nyinaa so, na eno ara nso na oyi obi a ၊pē ma odi so. **22** "Nanso wo, ne ba Belsasar, wonim yeinom nyinaa, nanso woammre wo ho ase. **23** Wama wo ho so atia ၊soro Awurade mmom. Woafa saa nkuruwa yi a esisi w'anim a wōfa firii n'asoredan mu no. Wo ne w'atitire ne wo yeronom ne wo mpenaafao anom mu nsā, ebere a morekamfo dwēte, sikakōkō, kōbere, dadee, dua ne ebōo anyame a wōnhunu adee, na wōnnite asem, na wōnnim hwhee koraa no. Na moamfa anidie amma Onyankopon a skura mo nkwa na odi mo hyebere so no. **24** Ne saa enti, Onyankopon asoma nsa yi se, emmetwēre nkra yi. **25** "Nkra a etwēreē nie: Mene, Mene, Tekel, Parsin. **26** "Saa nsem yi asekyere nie: "Mene asekyere ne wōakan. Onyankopon akan w'ahennie nna a aka na watwa so de aba n'awiee. **27** "Tekel asekyere ne wōakari. Wōakari wo wō nsania so, nanso woantumi sōhwe no. **28** "Parsin asekyere ne wōakyekye mu. Wōakyekye w'ahemman mu ama Mediafoo ne Persiafoo." **29** Afei, Belsasar ma wofiraa Daniel ၊tankōkō a eyē adehyee abasobōdēe, de sikakōkō ntweaban guu ne kōn mu. Wōsoaa no se, ၊man sodifoo a ၊tō so mmiensa wō ahemman no mu. **30** Saa anadwo no ara, wōkumm Babiloniahene Belsasar. **31** Na Dario a ၊firi Mede faa ahennie no a na wadi mifirinhyia aduosisa mmieni.

6 Esōo ၊hene Dario ani se obēpa ahemmma ၊ha ne aduonu de wōn atuatua amantam a ewo ahemman no mu no ano. **2** ၊hene no sane yii Daniel ne afoforo baanu bi se sohwefoo mpanimfoo a wohwe ahemmma no so, sedee wobeyē ahweyie, na ၊hene no ammō ka. **3** Na Daniel daa ne ho adi se ၊nim de wo sohwefoo ne ahemmma no mu, eno enti, ၊hene yēe nhyeheyēe se, ၊de no besi ၊man no nyinaa so panin. **4** Eyēe saa maa sohwefoo ne ahemmma no hwehwee se wobeyēa Daniel ho asem wo n'amammuo no fam, nanso woannya n'adwunayē no ho mfomsoo biara, efiri se ၊yēe nokwafoo. **5** Ena mmarima no kaa se, "Yerenna Daniel yi ho asemmonne biara gye se yehunu biribi a efa ne nyamesom ho de asum no afidie." **6** Enti, sohwefoo no ne ahemmma no kōa ၊hene Dario no nkyen kōka kyere se, "Nana wo nkwa so! **7** Yen sohwefoo, mpanimfoo, ahemmma, afotufoo ne mpanimfoo a aka no nyinaa apene so se, ese se Nana hyēe mmara se, adaduasa a edi animu yi, obiara nni ho ekwan se obēpa mpaeey akyere onyame bi anaa onipa bi a enye wo Nana no, wōde no beto agyata amena mu. **8** Eno enti, Nana, twere na fa wo nsa hyēe saa mmara yi ase, sedee Mediafoo ne Persiafoo mmara a wontumi nsesa no no tee." **9** Eno enti, ၊hene Dario tweree mmara no. **10** Na Daniel tee se wōde nsa ahye mmara no ase no, akoo

fie kohyenee n'aborosan dan a ne mpomma anim kyere Yerusalem no. Eda biara obuu nkotodwe bao mpaes mprensa daa ne Onyankopon ase sedee oye ahodoo ebere a oda ne mpa so no. 7 Ohene Belsasar adedie afe a edi ekan w Babilonia mu no, Daniel soo daes, hunuu anisoadehunu daa no. 11 Mpanimfoo no nyinaa bao mu koo Daniel no mu nsen titire too ho. 2 Daniel kaa se, fie kohunuu no se orebo mpaes resre Onyankopon "M'anisoadehunu no mu saa anadwo no, mehunuu mmoa. 12 Enti, wosane koo Ohene Dario no nkyen osoro mframna enan a erebobo fa epo kesee no so. 3 kokaee no ne mmara no se, "Nana, woamfa wo nsa Afei, mmoa akesees enan bi pue firii epo no mu a won anhye mmara a eka se adaduasa a edi animu yi, mu biara bobeaa nko. 4 "Na aboa a odi ekan no te se obiara a obebaa obi mpaes, onyame anaa onipa na gyata a owo okodee ntaban. Mehwee no ara kosii se enye Nana no, wode no beto agyata amena mu no wotutuu ne ntaban no, na wopagyaa no ma ogyinaa anaa?" Ohene no buaa se, "Aane, saa mmara no wo ne nan mmieno so te se onipa. Na woomaa no onipa ho; eye Mediafoo ne Persiafoo mmara a worentumi adwen. 5 "Afei, mehunuu aboa a oto so mmieno a na nsesa no." 13 Afei, woka kyerees ohene no se, "Nana, ote se sisire. Na oda ne nkyen mu a na mfempadee Daniel no a oye Yuda atukfooo no mu baako no mmiensa hye ne se ntam wo n'anom. Na woka mmu wo, na onni wo mmara no nso so. Oda so kyerees no se, 'Sore na we enam a wobetumi!' 6 "Yei bo ne Onyankopon mpaes mprensa da koro." 14 akyi no, mehunuu aboa foforo a ote se osebo. Na Ohene no tee saa no, ehaa no yie, na odemwene ho owo ntaban enan a ete se nmoma ntaban a etuauta ara kosii anwummers pree ekwan bi a obefaa so agye n'akyi. Saa aboa yi wo tire enan, na woomaa no tumi Daniel nkwa. 15 Mmarima yi bao mu koo ohene no kesee. 7 "Yei akyi no, m'anisoadehunu anadwo no, anim koka kyerees no se, "Nana, anidie mu, wonim mehunuu aboa a oto so enan a ne ho ye hu yie, na se, Mediafoo ne Persiafoo mmara mu no, wontumi ne ho ye den nso. Owo se akesees a eye dadee na ode nsesa mmara biara a ohene ahye." 16 Ohene Dario bubu mmoa okyere won na wawe, na afei ode ne hyee se, wankofa Daniel, na wonto no ntwene agyata nan tiatia nkaee no so. Oda nso koraa wo mmoa amena no mu. Ohene no ka kyerees no se, "Daniel, nkaee no mu. Na owo mmien edu. 8 "Ebere a megoo wo Onyankopon a wosom no daa no, nnye wo." 17 so redwene mmien no ho no, aben ketewa foforo Wode bao behinii amena no ano. Na Ohene no de bi puee wo mmien dada no ntam, na etutuu mmien n'ankasa nsoano ne atitire nsoano sosoco ebao no dada no mu mmiensa. Na saa aben ketewa no wo sedee obiara rentumi nye Daniel ho hwee. 18 Afei, aniwa te se onipa, na owo ano a ekasa ahantan so. 9 ohene no sane koo n'ahemfie a anadwo no nyinaa, "Megoo so rehw no, "mehunuu se, wode nhennwa wannidi. Opo anigyedes biara, na wantumi anna besisii ho, na Dee owo ho firi Tete no betenaa ase, anadwo mu no nyinaa. 19 Adees kyee anopatutuutu Na n'atadee ye fitaa se sukyeremma; na ne tirinwi no, ohene no yeet item koo agyata amena no ano. hoa se odwan nwi. N'ahennwa dere se ogyaframa na 20 Oduruu ho no, ode awerethoo free se, "Daniel, n'ahennwa nhankra nso dree framfram. 10 Na ogya Onyankopon teaseefoo osomfoo. Wo Onyankopon a ete se asubonten tene firii n'anim baes. Abefoo a wosom no daa no tumi gyee wo firii agyata no mpeempem kotoo no, na opepe nso gynagynaam mu?" 21 Daniel teaam se, "Nana wo nkwa sol! 22 Me n'anim. Abadwafaa no tenaa ase, na wohyease Onyankopon somaa ne obefoo bekataa agyata no buebuee nwoma mu. 11 "Na mekoo so hwesee, efiri ano, sedee worentumi nye me bone, efiri se, wahunu se, na aben ketewa no de ahantan rekasa. Mehwees se, medi bem wo n'anim. Na wo, Nana nso, menyee ara kosii se wokumm aboa no, na wotoo no twenee wo bone biara." 23 Ohene no ani gyee mmoroso, ogyaframa a eredere framfram no mu. 12 Mmoa a na ohyees se wonyi Daniel mfiri amena no mu, enti aka no nso, wogyeewo tumi firii wo nsam, ma woyii no. Waanhunu etwaa biara wo ne ho, efiri se, wotenaa ase kyereekakra. 13 "Anadwo a menyaa ode ne ho too ne Onyankopon so. 24 Afei, ohene no m'anisoadehunu no, mehwes hunuu obi te se onipa hyee se, wankoyere mmarima a wonom ntwatosoo ba no a onam osoro omunkum mu reba. Oben so ma wode Daniel kotoo agyata amena mu no. Dee owo ho firi Tete no, wodii n'anim koo ne nkyen. Omaa wotoo wo ne won yeronom ne won mma guu 14 Woomaa no tumi, animuonyam ne adehyetumi; na agyata amena no mu. Agyata no hurihuri sisii wo aman ne kasa ahodoo nyinaa somm no. N'ahennie so, teteewo, boboo wo nnompe mu ansa koraa na ye daa ahennie a etoo rentwa da. N'ahemman ye woreduru amena no ase. 25 Afei, Ohene Dario too dee erensce da." 15 "Me, Daniel, dee mehunue no nkra yi komaa nnipa ahodoo nyinaa, aman nyinaa nyinaa ha me wo honhom mu, na m'anisoadehunu ne kasa biara wo ewiase afanan nyinaa se: "Ensii mo no bao me hu. 16 Enti, mekoo wo a wogynagyna yie mmoroso! 26 "Mehye mmara se, ese se obiara a ho no mu baako, kobisaa no saa nneema no nyinaa owo m'ahemman mu suo, fere na ode anidie ma ase. "Okyerees me asee se: 17 'Saa mmoa akesees enan Daniel Onyankopon. 27 "Oye amanrehunu mu gyefoo yi gyina ho ma ahemman enan a wobesore asase na ogye nkwa nso; 28 Enti, Daniel koo so dii yie wo so. 18 Nanso, Osorosoroni no ahoteefoo no begye Ohene Dario ne Persiahene Kores mmire so. ahemman no na wofafa no afebooo.' 19 "Afei, mepes

se mehunu aboa a ḥto so ənan no a na əda nso wo
nkaes no mu no nkyeræses. Na ne ho ye hu yie, na
ode ne se a εye dadee ne n'abowere a εye kobere no
tete mmoa a ɔkyere wɔn no we, na afei ḥde ne nan
tiatia nkaes no so. 20 Afei, mepes se mete mm̄en
edu a na etuata ne tiri ho ne dee εpuee akyire no
ase. Ebæsæe dee na ewo ho dada no mu mmiensa,
na yei ye aben a edi mu kyen nkaes no a na ewo
onipa aniwa ne ano a εkasa ahantan so. 21 Mehwee
no, na saa aben yi atu ateneneefoo no so sa redi
wɔn so nkonom, 22 kɔsii se, Dee əwo ho firi Tete no
baee, bebuu aten, maa ɔsorosoroni ahoteefoo no dii
bem. Afei, εberε duruie se, wofa ahemman no. 23
“Afei, ɔkyerε me asee se, ‘Saa aboa a ḥto so ənan yi
ye ahemman a ḥto so ənan a εbeba asase so. Ebæda
nso wo ahemman a aka no nyinaa mu. Ebæmene
asase nyinaa, na atiatia so abubu no asinasini. 24
Ne mm̄en edu no ye ahemfo edu a wɔbefiri saa
ahemman no mu. Afei, əhene foforo besore a əda
nso wo edu a aka no mu a εbebre ahemfo no mu
mmiensa ase. 25 ɔbekasa atia ɔsorosoroni no, na
wahye ahoteefoo no so. ɔbeba mm̄oden se, ɔbesesa
wɔn afahye kronkron ahodoo ne wɔn mmara no, na
wɔde wɔn ahye n'ase kɔsi mm̄ere bi. 26 “Nano,
na abadwafoø betena ase, na wɔagye ne tumi nyinaa,
na wɔasæe no korakora. 27 Afei, wɔde ahennie ne
tumi ne kεseye a ewo ahemman a ewo ɔsoro ase
nyinaa bεma ahoteefoo, ɔsorosoroni no nkuroføo.
Na n'ahemman betena hɔ daa, na ahemfo nyinaa
besore no na wɔayε ɔsetie ama no.’ 28 “Asεm no
awieeε nie. Me, Daniel, m'adwendwene yi haa me
yie na m'anim sesæe na mede saa nsεm yi siee
m'akoma mu.”

8 Əhene Belsasar adedie mfee mmiensa so, me,
Daniel, menyaa anisoadehunu foforo bi a na
edi dee ada ne ho adi akyere me dada no
akyi. 2 M'anisoadehunu mu no, mehunu se na
mewo Susa abankesewa a ewo Elam mantam; na
m'anisoadehunu mu no, na mewo Nsuka Ulai ho. 3
Memaa m'ani so no, mehunu odwennini a əwo
mm̄en atentene mmienu na ɔgyina nsuka no ho
wɔ m'anim. Na ne mm̄en no woware. Na ne mm̄en
no baako ware sene baako, nanso dee εware no
na enyinii akyire koraa. 4 Mehwee odwennini no
se ərepempem kɔ atæes, atifi ne anafoo fam. Na
abo a biara ntumi nyina n'anim, na obiara mni ho a
əbætumi agye obi foforo afiri ne nsa mu. ɔyεe dee
əpε, na ɔyεe kesee. 5 Ebere a megu so redwene yie
ho no, preko pe, ɔpapo bi a əwo aben kesee bi a
etua n'ani mmienu no ntam pue firii atæes fam,
twaam faa asase no nyinaa so a ne nan mpo nka
fam. 6 ɔde n'ani kyerees odwennini a əwo mm̄en
mmienu no a mehunu se na ɔgyina nsuka no ho no.
Na ode ahooðen tuu mmirika kɔo no so. 7
ɔpapo no sii ntækwanan a emu ye den, na ɔpem

odwennini bubuu ne mm̄en mmienu no. Odwenini
no yεe mm̄ere na wantumi annyina ɔpapo no anim;
enti ɔpapo no pem no hwee fam, tiatiaa no so,
na obiara antumi annye no amfiri ne nsa mu. 8
ɔpapo no beyeε ɔniðenfoo kesee. Nanso, n'anieden
no duruu ne mpomponsoo no, n'abεn kesee no
ase. Ebæsæe asee kakraa bi, na ne tumi yεe kesee kɔo
anafoo ne apuee fam, de kɔo Asase FεeFε no so. 10
Enyiniie ara kɔkaa ɔsoro asafo, na ototoo asafo no
mu bi a wɔyε nsoromma beguguu fam, tiatiaa wɔn
so. 11 Na əmnaa ne ho so beyeε ne ho kesee se ɔsoro
asafo no Sahene. ɔgyee daa daa afðdeε firii ne nsam,
na ɔsæe ne kronkron tenabea hɔ. 12 Esiane atuatee
no enti, wɔde ahoteefoo asafo no ne wɔn daa daa
afðdeε maa no. Na wotoo nokore twenees. 13 Afei,
metee ɔkronkronni bi se ɔrekasa, na ɔkronkronni
foforo bisaa no se, “Ebere ben na anisoadehunu
yi beba mu—dee εfa daa daa afðdeε, atuatee a εde
ɔsæe ba, kronkron tenabea a wobegyaa mu ama, ne
Awurade asafo a wɔbetiatiā wɔn so no?” 14 ɔbuaa
no se, “Ebedi anwummers ne anɔpa 2,300, ansa na
wɔasane ate kronkron tenabea no ho.” 15 Ebere a
me Daniel, merehwε anisoadehunu na mepes se
mete asee no, obi a ḥte se ɔbarima begyinaa m'anim.
16 Na metee onipa nne a εrefre firi Ulai mu se,
Na n'ahemman betena hɔ daa, na ahemfo nyinaa
“Gabriel, kyere saa ɔbarima yi anisoadehunu no
ase.” 17 ɔrebæn baabi a na megyina no, mesuroε,
na mede m'anim butuu fam. ɔka kyere se
“Onipa ba, te asee se anisoadehunu no fa awieeε
no ho.” 18 Ebere a ɔrekasa akyere me no, medaa
nnahɔa a m'anim butu fam. Na ɔsæe me mu de
me gyinaa me nan so. 19 ɔkaa se, “Merebeka deε
ebesi akyire no wɔ abufubere mu akyere wo, εfiri se
anisoadehunu no fa awieeε ebere a wɔahye no ho.
20 Odwennini a əwo mm̄en mmienu no gyina ho ma
Media ne Persia ahemfo no. 21 ɔpapo nienefoo no
ye Helahene, na aben kesee a etua n'ani ntam no ye
əhene a ɔdi ɔkan no. 22 Mmen ənan a εbesii aben a
εbubuu no anan mu no gyina ho ma ahennie ənan a
ebesore afiri ne əman no mu, nanso wɔn tumidie
renyε pe. 23 “Wɔn adedie no rekɔ awieeε no, ebere a
atuateefoo no aye atirimuøden mmorosoø no, əhene
a ɔyε den, na ɔdi kontonkyisem besore. 24 ɔbεyeε
den yie a ɔmfiri n'ankasa tumi mu. ɔbesee adee ama
nnipa ho adwiri wɔn, na əbedi nkonom wɔ biribiari
a əbεye mu. ɔbesee ahooðenfoo ne akronkronfoo.
25 ɔbema nnaadaa agye ntini, na əbεye ahomasoo.
ɔbesee bebree a əmmo nkaes, na əbesore atia
ahenemma mu əheneba no, nanso wɔbesee no
a ɔmfiri onipa ahooðen mu. 26 “Anwummers ne
anɔpa anisoadehunu a wɔde ama wo no ye nokore,
nanso, so ano, εfiri se εfa daakye bi a ənnya mmaæs
ho.” 27 Me, Daniel, meyεe mm̄ere, na meyaree

nna kakra. Akyire yi, mesore koyee shene adwuma. w'anim bio kyere wo kronkronbea ho a agyigya no. Anisoadehunu no yee me ahodwirie; na ebor 18 Ye aso, Ao, me Onyankopon na tie; bue w'ani, na hwe kuropon a wo Din da soo a agyigya no. Enye yen tenene enti na yede yen nkotosre aba w'anim, na

9 Ahasweros babarima Dario (a n'ase firi Media) a woyee no ohene wo Babilonia ahennie so no

2 afe a edi ekan no, me, Daniel, metee asee firi atwereksem mu sedee Awurade de maa Odiyifoo Yeremia se, Yerusalem beda mpan mfirinhyia aduoso. 3 Eno enti, mefiraayitoma de nsô huraa me ho dii mmuada. Afei mede nkotosre koo Awurade Onyankopon anim kôbaa mpaes sreees. 4 Mebo Awurade me Onyankopon mpaes, na mpaes mu kaa se: "Ao Awurade, wo a wo so na woye Onyankopon nwanwani! Wo a wodi odo apam so—odo apam a woaye ama won a wodo wo na wodi wo mmara so. 5 Yeaye bone, na yeaye mfomsoo. Yeabo atirimuoden na yeate atua; yeakwati wo mmara ne wo nhye. 6 Yeantie w'asomfooo adiyifoo a wokasaa wo wo din mu kyereeyen ahemfo ne ahensemma ne agyanom ne nnipa a wôwo asase no so nyinaa. 7 "Awurade, woye oteneenei, nanso enne dee, yen anim agu ase, Yudafooo ne Yerusalemfooo ne Israelfoo nyinaa, won a woben ne won a wôwo akyirikyiri a woabo apansam. Esiane yen amumuye enti, yen anim agu ase. 8 Ao, Awurade, aniuwo aka yen ne yen ahemfo, ahensemma ne yen agyanom, efiri se, yeaye bone atia wo. 9 Ewom se, yeate Awurade yen Onyankopon anim atua, nanso oye ahummôborô na ode bone kye. 10 Yeanye osetie amma Awurade yen Onyankopon, na yeanni ne mmara a onam n'asomfooo adiyifoo so de maa yen no so. 11 Israel nyinaa abu wo mmara so, na wøafiri ho a wømpe se wøye osetie ma wo. "Enti, nnome ne atemmuo a woaka ntam atwerekwo Onyankopon osomfooo Mose Mmara mu no, wøahwie agu yen so, se yeaye bone atia wo enti. 12 Ohaw kesee a woboo ho kôka se wobeye atia yen ne yen ahemfo no, woaye. Osoro ase nyinaa, biribiara nsii sedee asi wo Yerusalem no bi da. 13 Sedee wøatwerekwo Mose mmara mu no, saa amanehunu yi nyinaa aba yen so, nanso yenhwewhwee Awurade yen Onyankopon mmoborohunu, se yebefiri yen bone ho na yeape nokore akyiri ekwan. 14 Awurade antwentwen se ade amanehunu no beba yen so, efiri se Awurade yen Onyankopon ye pe biribiara a oye mu, nanso yeanye osetie amma no. 15 "Ao, Awurade yen Onyankopon, wo a wode nsa a eye den yi wo nkurofooo firii Misraim, de gye din a atena ho abesi enne yi, yeaye bone, yeaye mfomsoo. 16 Awurade, sedee wo tenenee nneyee nyinaa tee no enti, yi w'abofuo ne w'aniberes firi wo kuropon Yerusalem ne wo bepo kronkron no so. Esiane yen bone ne yen agyanom amumuye enti, nnipa a atwa Yerusalem ho ahyia no nyinaa di Yerusalem ne wo nkurofooo ho few. 17 "Na afei yen Onyankopon, tie w'akoa mpaesba, ne ne nkotosre. Wo enti, Ao, Awurade, te

w'anim bio kyere wo kronkronbea ho a agyigya no. Enye yen

tenene enti na yede yen nkotosre aba w'anim, na mmom eye wo mmoborohunu bebrebe no enti. 19

Ao, Awurade, tie! Ao, Awurade, fa kye! Ao, Awurade, tie na ye! Wo enti, me Onyankopon, ntwentwen wo nan ase, efiri se, wo Din da wo kuropon ne wo nkurofooo so." 20 Ebere a merekasa na merebo mpaes, na mereka me ne me nkurofooo Israelfoo bone akyere, na mede m'adesre reto Awurade me Onyankopon anim ama ne bepo kronkron no, 21 na megue so rebo mpaes no, Gabriel a mehunuu no kane anisoadehunu mu no de ahoohere baa me nkynen beye anwummers aforebo bere mu. 22

Okyerkyerese me se, "Daniel, maba ha se merebre wo nhunumu ne nteasee. 23 Wohye asee se worebo mpaes pe no, mmuae baes, na maba se merebeku akyere wo, efiri se, wøbu wo yie. Enti dwene asem no ho na te anisoadehunu no ase. 24 "Mmeres aduoso ahodoos nson' na wøahye ama wo nkurofooo ne wo kuropon kronkron no, se wøguae mmarato, na wotwa boneye so, na wøpata atirimuoden, na tenene a eto ntwa da ba, na wøso anisoadehunu ne nkømhye ano, na wøsra Kronkron mu Kronkronbea ho ngo. 25 "Tie na te yei ase: Efiri ebere a asem no beko ama wøasi Yerusalem aye no foforo, kosi se Dee Wøasra no Ngo no beba no beye mmere nson ahodoos 'nson', ne aduosisa mmienu ahodoos 'nson'. Wøbeyiyi mmorono ne akwan na wøaye abanbødee a eye den, nanso ebeye ahohiahia bere mu. 26 Mmeres aduosisa mmienu ahodoos nson akyi no, wøbekum Dee Wøasra no ngo no a wørennya ne ho asem biara. Ohene a obøba no nkurofooo beba abesee kuropon ne kronkronbea no. Awiees no beba se nsuyire, na øko ne emu ahoyerabeba akosi awiees sedee wøahye no. 27 Obesi ono ne nnipa bebree ntam apam so dua wo mmere 'nson' baako mu. Na mmere 'nson' no mfimfini no, obegyae aforebo ne ayevedee ma. Obedula abusudee a ede osees beba wo asoredan no no mu, kosi se awiees a wøahye no behwie agu ne so."

10 Persiahene Kores adedie afee a eto so mmiensa

mu no, wøyii asem bi adi kyere Daniel (a na wofre no Beltesasar). Na nkra no ye nokore, na efa øko kesee bi ho. Onyaa nkra no asekyerere wo anisoadehunu mu. 2 Saa ebere no, me, Daniel, medii awerehoo nnawotwe mmiensa. 3 Manni aduane pa biara. Enam anaa nsâ biara anka m'ano, na mamfa sradehwam ansra kosii nnawotwe mmiensa no awiees. 4 Obosome a edi ekan no, da a eto so aduuno enan, ebere a megyna asubonten kesee Tigris konkon so no, 5 mepagyaa m'ani na mehunuu obarima bi a ofira nweratam. Na øba sikakakao mpaesba, ne ne nkotosre. Wo enti, Ao, Awurade, te amapa abosoo a efiri Ufas wo n'asene mu. 6

Ne onipadua no te se aboodenboø. N'anim te se na ørennya tumi a na øwo no, efiri se, wobetutu anyinam, n'ani te se ogyatæn a eredere, ne nsa ne n'aheman no ase de ama afoforo. 5 "Chene a øwo nan te se yaawa a wøabere ho hyeræn, na ne nne anafoo fam no beye den, nanso n'asafohene no mu nso te se nipakuo nnyegyee. 7 Me, Daniel nko ara baako beye den asene no na ode tumi a eyæ den na mehunuu saa anisoadehunu no; nnipa a na wøka bedi ahemman no so. 6 Mfee bi akyi no, wøbeyæ me ho no anhunu hwhee. Ehu kæsee bi bøø won ayønkofoo. Chene a øwo anafoo fam no ba baa bekø ma wodwane køtetee. 8 Enti, ekka me nko ara a øhene a øwo atifi fam no nkyen akyøe nnamfofa merehwæ anisoadehunu kæsee yi. Na m'ahooden apam; nanso øbabaa no renkura ne tumi mu bio, na asa, m'anim too hoa, afei na menni øboaføoo biara. 9 øhene a øwo atifi fam ne ne tumi nso rennyina. Saa Na metee se ørekasa, na meretie no no, mefaa mu mmere no mu no, øhene babaa, adehyee a wøka ne daa nmahøo a m'anim butu fam. 10 Nsa bi soø me ho, n'agya ne dee ogyinaa n'akyi nyinaa no, wøbeyi mu, pagyaa me a me nsa ne me kotodwe rewoso wøø ama. 7 "Obi a efiri anafoo fam babaa abusua mu biribiribiri. 11 Økaa se, "Daniel, wo a wøbu wo yie, besore asi n'anam mu. Na øde dom beba abøhyene dwene nsem a merebekø akyere wo yi ho. Gyina øhene a øwo atifi fam aban no mu na one wøn pintinn, na wøasoma me wo wo nkyen." Økaa saa ako na wadi wøø so nkonom. 8 Øbefa wøø anyame, asem yi kyere se me no, mede ahopopoø sørree. 12 nsesodee a wøde dadee aye ne wøø ademudee a Afei, økø so kaa se, "Nsuro, Daniel. Efiri da a edi wøde dwete ne sikakøkø aye ako Misraim. Na mfee ekan a wøpøe se wote anisoadehunu no ase na bi mu no, øbøtwe ne ho afiri øhene a øwo atifi fam wobøre wo ho ase wø wo Onyankopøn anim no na ho. 9 Afei øhene a øwo atifi fam no beto ahyø ohene øtee wo nsem, na eno enti na maba yi. 13 Nanso, a øwo anafoo fam no so, nanso øbesane n'akyi ako øhene babarima a øfiri Persia ahennie mu sii me n'ankasa asase so. 10 Ne mmammarima besiesie wøn ekwan nnaafua aduonu baako. Afei, Mikael a øyø ho ama øko na wøde akodøm kæsee bekø te se nsuo ahenemma atitire no mu baako beboaa me, efiri a ayiri, økø aro akodøru atamfoø no aban no ho. se na wøde me asie wø Persia øhene nkyen. 14 11 "Afei, øhene a øwo anafoo fam no de abufuo kæsee Seesei, maba se merebekyerekyere wo dee øbeba besore na wako atia øhene a øwo atifi fam a ono nso wo nkuroøoo so daakye, efiri se saa anisoadehunu wø akodøm kæsee, na øbedi wøø so nkonom. 12 Se yi fa bere bi a ørebeba ho." 15 Øberæ a øreka yei wøde akodøm no kø a, ahantan behyæ anafoo fam akyere me no, meboø me mu ase, na metoree mum. øhene no mu ma, na øbekunkum mpempem, nanso, 16 Afei, obi a øte se onipa de ne saa kaa m'ano, ne nkoniimdie no, ønkyere. 13 Øhene a øwo atifi na mebuee m'ano, hyøe aseø kasaæ. Meka kyere se fam nso beboaa akodøm foforø a wøðøøøo sene kane dee øgyina m'anim no se, "Anisoadehunu no ama dee no, na mfirinhyia bebree akyi no, øde akodøm me ho adwiri me, me wura, na menni øboaføoo kesee a wøø akodøe betu øsa. 14 "Saa mmere no biara. 17 Øbeyæ den na w'akoa betumi ne wo akasa, mu, bebree besore atia øhene a øwo anafoo fam. me wura? M'ahooden asa, na mentumi nhome." Wøn a wødi akakabensem wø w'ankasa wo nkuroøoo 18 Dee øte se onipa no de ne nsa kaa me bio, na mu no bete atua sèdee øtee wø anisoadehunu no ømaa me ahoøden. 19 Øka kyere se me se, "Nsuro, mu no, nanso wørenni nkonom. 15 Afei, øhene a wo a wøbu wo bebree. Asomdwøeø nka wo. Hyø øwo atifi fam no beba abøsisi mpie na øbekø agye wo ho den. Yø den." Økasa kyere se me no, menyaa kuroøø a wagye ho ban. Akodøm a wøø anafoo ahoøden na mekaa se, "Se woama me ahoøden yi, fam no rennya ahoøden nko, na wøn a wøye den wø kasa, me wura." 20 Enti øbisaa se, "Wonom dee enti wøn mu no mpo rentumi nnyina øko no ano. 16 a maba wo nkyen? Erenkyere, mesane øko na me ne Ntohyesoni no beye dee øpe na obiara ntumi nnyina Persia øhene babarima økø, na se meko a, Hela n'anim. Øbegye Asase Føøfe no abø so, na øbenya øhene babarima beba; 21 nanso, medi ekan aka dee wøatwøre wø Nokore Nwoma no mu no akyere wo. ahoøden a øwo wø n'ahennie no mu nyinaa beba, na (Obiara nni m'afa a øko tia wøn, gye se Mikael a øyø afei one øhene a øwo anafoo fam no akyøe nnamfofa apam. Øde ne babaa bøma no awadee, na ønam so agu n'ahennie no, nanso n'atirimpø yi renyie na øremmoa no. 18 Afei øde n'ani bekyere mpoano aman so, na wadi emu bebree so nkonom, nanso, osahene bi de øhene yi ahomasøø beba awieeø na wadane abø no. 19 Yei akyi no, øde n'ani bekyere aban a øwo n'asase so no, nanso øbesunti ahwe ase, na wørenhunu no bio. 20 "Dee øbedi n'adøe no besoma øtogyeni, sèdee øbeyæ a øbenya dee øbøma n'ahennie no animuonyam atena hø. Mfirinhyia kakra bi akyi no, wøbesee no; nanso ømfiri abufuo

11 Na Mediani Dario ahennie afe a edi ekan no, meyøe m'adwene se megyina n'akyi na mabo ne ho ban.) 2 "Na afei, meka mu nokore akyere wo: ahemfo mmiensa besore wø Persia, wøn akyi no, dee øto so enan a øbenya ne ho akyen nkaee no besore. Øde n'ahonya mu ahoøden behwanyane obiara atia Hela ahennie. 3 Afei, øhene kæsee bi besore wø tumi mu a øbøye dee øpe. 4 Ne ba no akyi, wøbekyekø n'aheman no mu enan. Erenko n'asefoo nkyen,

daa aforebo na wode akyiwadee a osees nam ne so
bebä abesi hø no bøye nnafua apem ahanu aduøkron.
12 Nhyira ne dee otwen kosi nnafua apem ahasa
aduasa enum awiees no. **13** “Wo Daniel dee, tintim
koduru awiees. Wobøhome, na nna no awiees no,
wobesøre na woakogye wo kyøfa a εwø agyapadee
no mu.”

Hosea

1 Ebere a Usia, Yotam, Ahas ne Hesekia ye ahemfo wo Yuda, na Yoas babarima Yeroboam di ohene wo Israel no, Awurade de saa nsem yi baa Beeri babarima Hosea nkycen. **2** Ebere a Awurade dii ekan kasa faa Hosea so no, əka kyere se, “Koware odwamanfoo, na wo ne no nwo, efiri se oman no di adwamammo ho fo na wonam so atete wo ne Onyankopon ntam.” **3** Enti, əwaree Diblaim babaa Gomer, na ənyinsenee, woo obabarima maa no. **4** Na Awurade ka kyere se, “To ne din Yesreel, efiri se, merebetwe əhene Yehu fie aso, de atua awudie a ədii wo Yesreel no so ka. Na mede Israel ahennie beba awiee. **5** Saa əda no, mebubu Israel tadua wo Yesreel bɔnhwa no mu.” **6** Gomer nyinsenee bio, na əwoo obabaa. Na Awurade ka kyere Hosea se, “To ne din Lo-ruhama efiri se, meremfa me do adi nkycer Israelfo mma bio, na meremfa won ho nnkye won koraa. **7** Nanso, meyi me do akyere Yudafo. Me Awurade won Onyankopon, mede me tuni begye won afiri won atamfo nsam a meremfa tadua, akofena anaa əko anaa aponko ne aponkɔsotefoo.” **8** Ebere a Gomer twaa Lo-ruhama nufoo akyi no, əwoo oba barima foforo. **9** Na Awurade kaa se, “To ne din Lo-ami, efiri se monnye me nkurofо na mennye mo Onyankopon. **10** “Nanso, Israelfo beye se mpoano anwea a wəntumi nkane won. Beaee a wəka kyere won se, ‘Monnye me nkurofо’ no, wəbekə se, ‘Moye Onyankopon teasefoo mma.’ **11** Na Yudafo ne Israelfo beka abo mu bio, na wəbeyi əkwankyerefoo baako ama won, na won nyinaa besane afiri nnommuun no mu aba. Saa əda no beye da kese ame Yesreel.”

2 “Fré wo nuamarimanom ‘Me nkurofо’ na fré wo nuammaanom ‘M’adəfо.’” **2** “Ka wo maame anim, ka n’anim, na ənnye me yere na mennye ne kunu. Ma onsesa n’anim a ayе adwaman anim no na ənnyae awaresees a əde ne nufu ye no. **3** Anye saa a mepa ne ho ntoma na wada adagya te se əda a wəwoo no; mema waye se anweatam, medane no asase a awo wesee na mama osukəm akum no. **4** Merennə ne mma, efiri se wəye adwaman mma. **5** Won maame anye ənokwafo na ənyinsenee won wə animguasee mu. Əkaa se, ‘Medi m’adəfо akyi, won a wəma me aduane ne nsuo, ne kuntu ne nwera, ngo ne nsā.’ **6** Yei enti, mede nkasee besi no əkwan; meto ofasuo afa no ho, sədəe əbeye a ənhunu əkwan. **7** Əbeti n’adəfо nanso ərento won; əbehwehwə won, nanso ərenhunu won. Afei, əbekə se, ‘Mesane akə me kuntu nkycen, te se kane no, efiri se, saa əberes no na eye ma me sene seesei.’ **8** Ənnkae se me na memaa no aduane, nsā foforo ne ngo, dees əmaa sikakəkə ne dwete buu no so ma wəde kəsəm Baal no. **9** “Enti, se m’aduane no duru twabere a mafa

m’adəe, ne me nsā foforo no nso saa ara. Məgye me kuntu ne me nwera, a anka mepe se əde kata n’adagya so no. **10** Enti afei məba no adagya wə n’adofoo anim; obiara rentumi nnye no mfiri me nsam. **11** Metwe n’afahye nyinaa so: n’afenhyia afahye, Əbosome Foforo afahye Home Əda afahye ne n’afahye ahodoo nyinaa. **12** Mesee ne bobə ne borodoma nnua, dees əka se n’adofoo de tuua no ka no; məye ne nyinaa nkyəkyere, ama wiram mmoa awe. **13** Metwe n’aso wo nna a ohyee aduhwam maa Baal no ho; əde nkawa ne agudee hyeheyə ne ho, tu dii n’adofoo akyi, mede se were firii me,” dees Awurade see nie. **14** “Enti merekədaadaa no; mede no bəko anweatam so na makasa bəkəo akyere no wə ho. **15** Mesane de ne bobə mfuo ama no. Məye Akər bənhwa no, anidasoo əkwan. Ehə na obeto dwom sədəe na əye ne mmabunu bere mu no ne əbere a əfirii Misraim no. **16** “Saa əda no,” sei na Awurade see, “Wobefre me ‘me kunu’; na woremfre me ‘me wura’ bio. **17** Meyi Baal ahodoo din no afiri n’ano; na ərenkankye wə won din mu bio. **18** Saa əda no, məye apam ama won, wəne wiram mmoa ne ewiem nnomaa ne mmoa a wəwea wə asase so. Tadua, mpea ne əko, mebra wə asase no so sədəe won nyinaa bətena ase asomdwooe mu. **19** Məware wo afebo; meyi tenenee ne atenetenenee, ahumməborə ne ayamhyehye akyere wo. **20** Məware wo nokore mu, ama woahunu Awurade. **21** “Saa əda no, məgye wo so,” dees Awurade see nie. “Məgye əsoro so, na əsoro de osuo begye asase so, **22** na asase nso begye mfudefe so: bobə foforo ne ngo dua, na won nso agye so se ‘Yesreel’, ‘Onyankopon na wadua’. **23** Mede Israel bədua asase no so ama me ho; mede me do adi akyere dees mekaa se ‘wonnye me dəfō’ no. Meka akyere won a mesee won se ‘monnye me nkurofо’ se ‘moye me nkurofо’, na won nso aka se, ‘Wone me Onyankopon.’”

3 Na Awurade ka kyere se, “Kə na kofa wo yere no bio. Fa no sane bra wo nkycen, na do no. Emfa ho se əfoforo bi do no anaa se əye əwareseefoo. Do no, sədəe Awurade da so do Israel a, mpo, nnipa no adane won ho ko anyame fofora nkycen, na wəma won bobə aba taterə no.” **2** Enti, mede gram əha aduəson baako (gram 171) ne atokoo kəntən baako (lita 182) ne atokoo lita aduəkron baako kəpataa no. **3** Na meka kyere se, “Ese se wo ne me tena nna bebree, na wogyae w’adwamammo no; wo ne əbarima biara nnye nnamfo. Me ne wo betena, nanso me ne wonna.” **4** Na əman Israel bewo ho nna tenten bi a shene anaa əheneba nnri mu, na wəmmə afodee. Wörenhunu obosom dum anaa asofatadee anaa ahoni nso wo ho. **5** Akyire yi, Israelfo besane əkohwehwə Awurade, won Onyankopon, ne Dawid a jye won shene no. Wəde ahopopos beba Awurade

nkycen na wobenya ne nhylira wo nna a edi akyire no mu.

4 Montie Awurade asem, mo Israelfoo efiri se Awurade wo kwaadu de bo mo a mote asase no so: "Nokore, ḁdo, anaa Onyankopon ho nimdee nni asase no so. **2** Nname nko ara, atorɔtwa ne awudie, korɔnobo, ne awaresees na moye ma etra so, na mogyahwieg ba ntoasoo ntoasoo. **3** Yei enti asase no di awerɛhoo na won a ete so nyinaa wuu; ewiram mmoa, ewiem nmomaa ne epo mu nam rewuwu. **4** "Mma obiara mmo kwaadu, mma obiara mmo ofoforo soboo. Na mmom, mo asɔfɔo mo na me ne mo anya. **5** Mosunti awia ne anadwo, na adiyifoo no ne mo sunti. Eno enti mesee mo ḡman. **6** Nimdee a me nkurofɔo nni enti wɔresee. "Se moapo nimdee enti, me nso mapo mo se m'asɔfɔo; se moabu moani agu mo Onyankopon mmara so enti, me nso mabu m'ani agu mo mma so. **7** Asfɔo no redɔoso no na bɔne a ēboro soɔ na woye tia me. Wode won Animuonyam asesa dee eye animguasee. **8** Wɔdidi me nkurofɔo bɔne ho eno enti won ani gye atirimuodensem ho. **9** Sedee nnipa no tee no, saa ara na asfɔo no nso tee. Metwe won mmieni aso wo won akwan ho na matua won won nneyee so ka. **10** "Wɔbedidi, nanso wɔremmee. Wɔbebo adwaman, nanso wɔrennɔre, efiri se, wɔagya Awurade ho, de won ho ama **11** adwamammo, nsā dada ne foforo, a ema me nkurofɔo **12** nteasee tu yera. Wɔko abisa wo ahoni a wode nnua asene nkycen na duasin bi ama won mmuaes. Adwamammo honhom rema won ayera ekwan; wonni won Onyankopon nokore. **13** Wɔbo afɔdees wo mmepo atifi na wɔhye afɔrebodees wo nkoko so: odum, duafuluo ne odupon ase, dee onwunu ye fomm ho. Eno enti, wo mmammaa dane adwamammofoo na mo nsenom mmaa nso ye awareseefoo. **14** "Merentwe mo mmammaa aso se wɔadane adwamanfoo, anaa mo nsenom mmaa aso se wɔaasee awadee. Efiri se, mo mmapirima, mo nso mote ssa ara. Mo ne baasifoo ne abosomfieso adwamanfoo di hwebom. Nnipa a wonni nteasee bekɔ ɔsees mu! **15** "Ewom se woye ɔwareseefoo dee, Ao Israel, nanso, mma Yuda nni ho fo. "Nko Gilgal; na emforo nko Bet Awen. Na nnka ntam se, 'Se Awurade te ase yi!' **16** Israelfoo ye asoodenfo te se, nantwie ba a ɔye asowuie ɔbeyé den na Awurade ahwe won so se nnwammaa a wɔwɔ adidibea? **17** Efraim de ne ho abo ahoni; Gyaa no! **18** Se won nsā sa koraa a, wɔtoa won adwamammo so; won sodifoo ani gye aniwudee ho yie. **19** Ntwaho mframa bepra won aks, na won afɔrebo de animguasee bebre won.

5 "Montie mo asɔfɔo! Monhye yei nso, mo Israelfoo! Monye aso, Ao adehyefie! Saa atemmuu yi tia mo: Moaye afidie wo Mispa, ne asau a wɔagu no Tabor so. **2** Atuatefɔo adɔ mogyahwieg mu asukɔ. Metwe won nyinaa aso. **3** Menim Efraim ho

nsɛm nyinaa; wɔmfaa Israel nhintaa me. Efraim, seesei dee wobo adwaman; na Israel apro. **4** "Wɔn nneyee mma won ekwan mma wonko Onyankopon nkycen. Adwamammo honhom wo won akoma mu; wonnye Awurade nto mu. **5** Israel ahantan di tia no. Israelfoo, mpo Efraim suntisunti wo won amumuye mu; Yuda nso ne won sunti saa ara. **6** Se won wɔn nnwan ne won anantwie kohwehwɛ Awurade a Wɔrenhunu no, efiri se, watwe ne ho afiri won ho. **7** Wɔanni Awurade nokore. Wɔwowoo adwamam mma. Afei won Bosome Foforo Afahye besee won ne won nsase. **8** "Hyen totorobento no wo Gibea. Hyen aben no wo Rama. Momma ɔko nteam so wo Bet Awen; Ao, Benyamin aks, monsore nni anim. **9** Wɔbesee Efraim wo akontabuo da. Israel mmusuakuo no mu no mepae mu ka dee ewom. **10** Yuda sodifoo no te se won a wɔyiyi ahyeeso aboo. Mehwie m'abufuo agu won so te se nsuyire. **11** Wɔhye Efraim so, wɔtiatia ne so wo atemmuu mu, wasi n'advwene pi se obedi ahoni akyi. **12** Meye se nweweboa ama Efraim na maye Yudafo se dua a aporo. **13** "Ebere a Efraim hunuu ne yadee, na Yuda nso hunuu n'akuro no, Efraim de n'ani kyere Asiria. ɔsoma koo ohene kesee no hɔ kɔpɛe mmoa. Nanso wantumi ansa no yadee, na akuro no nso anwuwu. **14** Enti meye se gyata ama Efraim na maye se gyata hɔodenfoo ama Yuda. Metete won mu nkete nkete, na makɔ; Mesoa won aks, na obiara rentumi nnye won. **15** Afei, mesane aks me nkyi kɔsi se wobenya ahonu. Na wɔbehwehwɛ m'akyiri ekwan; won awerɛhoo mu, wɔbehwehwɛ me aniberee so."

6 "Mommra, momma yensane nko Awurade nkycen. Woatete yen mu asinasini nanso ɔbesa yen yadee. Wapirapira yen nanso obekyekyere yen apirakuro. **2** Nnanu akyiri, ɔbema yeanya ahoden; nansa so, ɔde yen besi yen sibere na yeanya nkwa wo n'anim. **3** Momma yennye Awurade nto mu; momma yen nko so nnye no ntu mu. Sedee awia pue da biara no, ɔbepue; ɔbeba yen nkyen te se osuo a eto awɔbere mu anaa osutobere mu nsuo a efo asase." **4** "Edeen na metumi de wo aye, Efraim? Edeen na metumi de wo aye, Yuda? Mo dɔ te se anɔra bo, ete se anɔra bosuo a etu yera. **5** Mede m'adiyifoo twitwaa mo mu asinasini, mede m'anum nsɛm kunkumm mo; m'atemmuu baa mo so se anyinam. **6** Mere ahummaborɔ na enye afɔrebo, mpe Onyankopon ho nimdee sene ɔhyee afodee. **7** Wɔabu apam no so sedee Adam yee. Wɔanni me nokore wo ho. **8** Gilead ye atirimuodenfo kuropɔn a mogya anammon akeba ho. **9** Sedee akwanmukafɔ ka ekwan mu no saa ara na asɔfo kuo no nso ye; wɔdi awu wo Sekem kwantempɔn so ye nnebɔne a eye animguasee. **10** Mahunu ahodwiredees wo Israel fie. Ehɔ, Efraim kɔ adwamammo mu Israel gu ne ho fi. **11** "Na wo Yuda

nso, wɔahye otwa bere ama wo. “Ebere biara a mede me nkurfoo ahonya asane ama wɔn,

7 Ebere biara a mesa Israel yadee no, Efraim nnebone da adi. Samaria awurukasem nso daa adi. Woye nnaadaafoo akoromfo a wobebu adan ani ko afie mu, ne akwanmukafao a wobo korono wo mmontene so. **2** Na wanhanu se mekae wɔn nnebone nyinaa. Wɔn bone bunkam fa wɔn so; egū m'anim ebere biara. **3** “Wode atirimuodenensem gyegye ɔhene no ani, na wode atoro nso gyegye ahenemma no ani. **4** Wɔn nyinaa ye awareseefoo a akonno redere wɔ wɔn mu. Wote se fononoo a woaso mu ogya ebere a burodotofo ahye asee refoto n'asikyiresiam. **5** Eda a ɔhene rehye fa no ahenemma boro nsã, na ɔhene no fedifoo ne wɔn bo mu goro. **6** Won akoma te se fononoo; wode atirimpø bone ko ɔhene anim. Won nsusue bone no deedeet anadwo mu nyinaa; adekyee mu no, edere te se ogyaframa. **7** Wɔn nyinaa aye hye se fononoo. Wokunkumm won sodifoo. Won ahemfo nyinaa hwehwe ase na wɔn mu biara nnsu mfre me. **8** “Efraim ne aman no adi afra Efraim ye ofam a anyinya a wɔnkusaee. **9** Ananafoo twe n'ahooden, nanso ɔhnunu. Edwono aba ne tiri so, nanso n'ani mmaa so. **10** Israel ahantan di adanseet tia no, nanso yei nyinaa akyi no onnsane nko Awurade ne Onyankopon nkyen, na ɔnhwehwe no nso. **11** Efraim te se aboronomia a wotumi daadaa no na ɔnni adwene. ɔfre Misraim, na wadane ako Asiria. **12** Se woko a, meto m'asau agu wɔn so; atwe wɔn aba fam te se ewiem nnomaa. Se mete se wɔretu abom a, mkyere wɔn. **13** Nname nka wɔn, efiri se wɔatwe won ho afiri me ho! ɔsese mmra wɔn so, nanso wotwa atoro fa me ho. **14** Wɔmmfiri wɔn akoma mu nnsu mfre me mmom wotwa adwo wɔ wɔn mpa so. Wobeaboa wɔn ho ano kɔpe aduane ne nsã foforo, nanso wotwe won ho firi me ho. **15** Meteteet wɔn, hye wɔn den, nanso wɔbø pø bone tia me. **16** Wɔnnhwehwe ɔsorosoroni no; wote se tadua a aseee, wɔn ntuanofoo betoto wɔ akofena ano efiri se, wɔnnkasa obuo so. Yei enti wɔbedi won ho fe wɔ Misraim asase so.

8 “Monhyen totorobento! ɔkõdeet bi wɔ Awurade fiefoo so efiri se nnipa no abu m'apam so na wɔasore atia me mmara. **2** Afei, Israel su frɛ me se, ‘Ao, yɛn Onyankopon, yegye wo to mu!’ **3** Nanso, Israel apo dee eyɛ; otamfoo betaa no. **4** Wɔsis i ahemfo a mennim ho hwee wɔpa ahenemma wɔ ebere a mempenee so. Wode wɔn dwete ne wɔn sikakɔkɔ yɛ ahoni ma wɔn ho de see wɔn ankasa ho. **5** To wo nantwie ba ohoni no twene, Ao, Samaria! M'abufuhye reba wɔn so. Wobetena dee elo ntee mu, akɔsi da ben? **6** Wɔfiri Israell Saa nantwie ba yi, odwumfoo bi na ɔsenee; enye Onyankopon!

Wobebubu mu asinasini, saa Samaria nantwie ba no. **7** “Wɔdua mframa na wotwa ntwhoframa. Awuo a egyina ho no nni tire; enti wɔrennya esam mfiri mu. Se eso aduane mpo a, ahahoo na wɔbedi. **8** Wɔamene Israel; afei ofra aman no mu te se adee a elo nni mfasoo biara. **9** Na wɔako Asiria te se wiram afunumu a ɔno nko ara nenam. Efraim nso aton ne ho ama adofoo. **10** Efom, wɔaton won ho wɔ amanaman no mu dee, nanso mɛboaboa wɔn ano. Won so befiri asee ate wɔ ɔhene kesee bi nhyesoo ase. **11** “Efom se Efraim sisii afɔrebukyia bebree a wɔbø bone fakyé afodee wɔ so dee, elo enti abeyé afɔrebukyia a woye bone wɔ so. **12** Metweret me mmara a efa nneema bebree ho maa won, nanso wofaa no se ananafoo adee. **13** Wode m'ayeyedeet bɔ afodee na wɔwe εnam no, nanso wɔnso Awurade ani. Afei, ɔbekae wɔn atirimuodenensem na watwe won aso wɔ won bone ho: Wobesane ako Misraim. **14** Israel were afiri ne yefoo na wasisi ahemfie akeseakesee; Yuda abo nkuro bebree ho ban. Nanso, meto ne nkuron mu ogya a ebeye won aban.”

9 Nni ahurisie, Ao Israel; nsepe wo ho te se aman a aka no. Efiri se woanni wo Onyankopon nokore, w'ani gye adwamammo ho wo ayuporobeia nyinaa so. **2** Ayuporobeia ne nsakyimena rentumi mma nnipa no aduane; nsã foforo nso beba wɔn. **3** Wɔrentene Awurade asase no so bio; Efraim besane “Efraim na wadi aduane a elo ntee wo Asiria. **4** ɔnni adwene. ɔfre Misraim, na wadane ako Asiria. Wɔremmo ahwiesa afodee mma Awurade, na won aforebø nso nso n'ani. Saa aforebø yi beye se aduane a ayiasefoo de wɔn nsa aka; wɔn a wɔdi nyinaa ho begu fi. Saa aduane no beye wɔn ankasa dea na wɔatwe won ho afiri me ho! ɔsese mmra wɔn so, wɔrentumi mmra nko Awurade asoredan mu. **5** Efiri se wɔate me so atuu! Anka mepe se megye wɔn Edēen na mobeye wo mo apontoo da no ne Awurade afahye nna no nso? **6** Mpo se wɔdwane firi ɔsese mu a Misraim beboaboa wɔn ano, na Memphis besie wɔn. Wɔn dwete ahonyadee befu wira, na wɔn ntomadan adane nkasese. **7** Asotwe nna no reba, alkontabuo nna no aduru; ma Israel nihunu yei. Esiane mo bone bebrebe ne mo akokoakoko a adoso enti mofa no se odiyifoo ye kwasea na dee honhom akanyane noo no ye ɔbodamfoo. **8** Odiyifoo no ne me Onyankopon ye Efraim so wemfoo, nanso wɔasum no afidie wo n'akwan nyinaa so, na otane ahye ne Onyankopon fie ma. **9** Wɔaduru porɔee bunu mu, sedee na etee wɔ Gibeaa nna no mu. Onyankopon bekae won atirimuoden na watwe won aso wɔ won bone ho. **10** “Ebere a mehunu Israel no, na ete se dee mahunu bobè wɔ anweatam so; ebere a mehunu mo agyanom no, na ete se dee mahunu borodoma abà a edi ekan wɔ ne dua so. Nanso ebere a wobaa Baal-peor nkyen no wodwiraa wɔn ho maa ohoni nimguaseni no. Wɔn ho yee abofono te se ohoni a wɔðo no no. **11** Efraim animuonyam betu akɔ se anomaa, nyinsen ne awoɔ nni ne mu. **12** Mpo

se wotete mmofra a, mema mmofra no awuwu wo nyinaa besee, sedee Salman seee Bet Arbel oka da wan nsa mu. Wannue, se meyi m'ani firi wan so no, da a wode maamenom ne wan mma hwehwee al! 13 Mahunu Efraim te se Tiro, a eda baabi a eye. fam no. 15 Saa ara na ebeba wo so Ao, Bet-El, efiri Nanso Efraim de ne mma bubre okumfo no." 14 Fa se w'atirimudensem no dooso. Se eda no duru a, ma wan, Ao, Awurade, edeen na wode berna wan? Wobesee Israelhene no koraa.

Ma wan yafunu a epon ne nufuu a nufosuo nni muo.

15 "Wan atirimudensem nyinaa a wodii wo Gilgal enti, mefaa wan ho tan wo ho. Wan nnebone enti mepam wan afiri me fie. Merennu wan bio; efiri se wan ntuanofoo nyinaa ye attuatefoo. 16 Efraim agyigya, ne nhini akusa, enti wanso aba. Se wowa mma mpo a, mukunkum wan mma a wodo wan no." 17 Me Onyankopon bepo wan, efiri se, woannya osetie amma no; Wobekyinkyini aman no mu.

10 Israel yee bobe a eretretre; osoo aba maa ne ho. Ebere a n'aba redoso no, osisii aforabukya bebree; n'asase reko so ye yie no osiesie n'abosom dum kronkron no. 2 Nnaadaasem wo wan akoma mu, enti ese se wanya wan afodie so asotwe. Awurade bebebubu wan aforabukya, na wasee wan abosom dum kronkron no. 3 Afei, wobeka se, "Yenni ohene, efiri se, yeamfa anidie amma Awurade. Mpo se na yewo ohene kora a, edeen na anka obetumi aye ama yen?" 4 Wahye ba ahodoo bebree, Woka ntam hunu na woye apam ahodo; eno enti mansotwe soresore te se wira a boro wo mu a afifiri asase a woafuntum so. 5 Nnipe a wote Samaria no suro ma Bet Awen nantwie ba ohoni no. Ne nkurofoo besu. Saa ara na n'abosomfoo nso beye, wan a woyeee wan ani wo n'animuonyam ho no. Efiri se woafo no afiri wan nkyen ko nnommumfa mu. 6 Wade no beko Asiria, de akohye ohene kesee no animuonyam. Ebegu Efraim anim ase; na Israel ani bewu wo ne nnua ahoni ho. 7 Samaria na ne ohene besene aka te se dua sini a ete nsuo ani. 8 Wobesee abosonnan a wodi awurukasem ne bone wo mu no. Nkasee ne nnenkyense beffiri ho, na akata wan aforabukya so. Afei wobeka akyere mmpo se, "Mommekata yen so!" na wase nkoko se, "Monnwiri ngu yen so!" 9 "Efiri Gibeber so, woayee bone, Ao, Israel, na elo na woaka. Na oka rentwi amfa amumuyefoo ewo Gibeber so anaa? 10 Ebere a mepe no, metwe wan aso; aman beboaboa wan ho ano atia wan. Wade mpokyere begu wan wo won bone dodox ho. 11 Efraim ye nantwie ba a woayen no, a ope ayuporee adwuma, enti mede konnua beto ne kon fefe mu. Mekyer Efraim ekwan, ese se Yuda funtum asase no, na Yakob nso siesie so. 12 Dua tenenee aba ma wo ho, twa odo aba a etena ho daa, siesie w'asase a wofuntum so no; na ebere aduru se wohwehwe Awurade, kosi se ebeba abepete tenenee agu wo so. 13 Nanso, woadua atirimuden abu, na woatwa aba bone. Woadi nnaadaa aba. Efiri se wode wo ho ato w'ahooden ne w'akodbm bebrebe no so, 14 oka mu hooye besore atia wo nkurofoo, na w'aban

nyinaa besee, sedee Salman seee Bet Arbel oka da wan nsa mu. Wannue, se meyi m'ani firi wan so no, da a wode maamenom ne wan mma hwehwee fam no. 15 Saa ara na ebeba wo so Ao, Bet-El, efiri Nanso Efraim de ne mma bubre okumfo no." 14 Fa se w'atirimudensem no dooso. Se eda no duru a, ma wan, Ao, Awurade, edeen na wode berna wan? Wobesee Israelhene no koraa.

11 "Ebere a Israel ye abofra no, na me do no, na Misraim na mafree me babarima firiie. 2 Nanso mpen dodox a mafree Israel no, saa ara na wodwane firiie me nkyen. Wobea afodee maa Baal ahoni, na wahyeen muuhwam maa nsesodee. 3 Me na meggyegyee Efraim taataa, meturu no wo m'abasa so; nanso, wonkae se me na mesaa wan yadee. 4 Mede ayamyeh ahoma ne odo dii wan anim; meyii konnua no firiie wan kon mu na mekoto maa won aduane dii. 5 "Wobesane aka Misraim, na Asiria adi wan so, esiane se woannu wan ho enti. 6 Akofena bedi ahim wo won kuropen mu na ebessie wan apono akyi adaban na won nhyeheyee to betwa. 7 Me nkurofoo asi no pi se wobetwe wan ho afiri me nkyen. Se wosu fré Osorosoroni no mpo a orempagya wan ekwan biara so. 8 "Ebeye den na meyi wo ama, Efraim? Ebeye den ma meyi wo ama, Israel? Ebeye den na meye wo se Adma? Ebeye den na meye wo se Seboim? Makoma asesa wo me mu; na m'ahummoboro ahwanyane. 9 Merenyem'abufuhyesoo adee, ena merennane me ho ensie Efraim nso. Meye Onyankopon na mennye onipa. Meye Okronkronni a owo mu mu. Meremma wo abufuo mu. 10 Wobedi Awurade akyi. Obebobo mu te se gyata. Na se obobom a, ne mma de ahopopos befiri atoee aba. 11 Wade ahopopo beba te se nnomaa a wofiri Misraim te se mmoronomaa a wofiri Asiria. Mebo wan atenasee wo wan afie mu," sedee Awurade see nie. 12 Efraim de atoro atwa me ho ahuya, Israel efie nso wode nnaadaa. Yuda abo Onyankopon so ko mpo ode tia Okronkronni nokwao no.

12 Efraim de mframaya ye aduane; odi apuees mframaya akyi daa na odi atoro ye akakabensem bebre. One Asiria ye apam na odi ngo ko Misraim. 2 Awurade wo soboo de bo Yuda; obetwe Yakob aso, wo n'akwan ho na watua no ne nneyees so ka. 3 Oyafunu mu na oso ne nua nantin; onyiniie no, one Onyankopon pepree so. 4 One obefoo tentamees dii ne so nkonim; ode nisuo sree ne nkyen adom. Ohunuu no wo Bet-El ne no kasaa wo ho. 5 Asafa Awurade Onyankopon, Awurade ne ne din a ahjeta! 6 Ese se wo sane ko wo Onyankopon nkyen. Tena odo ne tenenee mu, na twen wo Onyankopon daa. 7 Odwadini de nsisie nsania ye n'adwuma; n'ani gye nsisie ho. 8 Efraim hoahoa ne ho se, "Meye odefoo; manya me ho. M'ahonya nyinaa mu worenhunu amumuyeh biara wo me ho." 9 "Mene Awurade wo Onyankopon, a meyii wo firii Misraim. Memawokotena ntomadan mu bio sedee

na woye wo w'apontoo afahye nna mu no. **10** Mekasa kyeret adiyifoo, memaa won anisoadehunu bebree na mefaa won so kaa mmebusem." **11** Gilead ye wode anantwie bo afodee wo Gilgal anaa? Won ahummaboro gye yen, na yeatumi ayi wo aye. **3** aforebukyia beye te se abeo a woahore no sie Asiria rentumi nnye yen; yerenena akofoo apontoo wo asase a woafuntum so. **12** Yakob dwane koo so. Yerenka bio da se, 'Yen anyame' nkyere dee Aramfoo asase so; Israel somee de nyaa yere, ohwee yen ara de yen nsa aye, na wo mu na nwisiaa nya nnwan de tua etiri nsa. **13** Awurade nam odiyifoo ahummaboro." **4** "Mesa won asobrakye yadee. so yii Israel firii Misraim, onam odiyifoo so hwae no. **14** Nanso, Efraim ahye no abufuo yaayaaya; n'Awurade bema ne mogyahwiegua ho afodie ada ne so na obetua n'animtiabuo no so ka.

13 Se Efraim kasa a, na nnipa ho popo; wopagyaan no wo Israelman mu. Nanso Baalsom enti, onyaa afobuo na owwie. **2** Afei, woko so ye bone ara; wode won dwete ye ahoni ma won ho, nsesodee no nyinaa no. Adwumfooo no nam nyansakwan so na aye. Woka nnipa yi ho asem se, "Wode nnipa bo afodee na wofe anantwie mma ahoni an." **3** Eni enti, wobeyes se anopa omunkumkum se anopa bosuo a etu yera, se ntete a ehu firi ayuporobe se wisie a efa impoma mu ko. **4** "Nanso mene Awurade wo Onyankopon, a meyii wo firii Misraim. Nnye Onyankopon biara nto mu se me, anaa Ogyefoo biara se me. **5** Mehwee wo wo anweatam so, asase a eso ye hye yie no so. **6** Memaa won aduanee no, wodi mee; womees no, woyees ahantan; na won were firii me. **7** Enti, meto ahye won so se gyata, mete won wo akwan ho se osebo. **8** Meto ahye won so na matete won mu te se sisire bi a woawia ne mma. Mewe won te se gyata; wiram aboa besunsuan won mu. **9** "Wosasee wo, Ao Israel, efiri se woasore atia me, me a meye wo owoafoo. **10** Wo ohene a obegye wo no wo he? Wo sodifoo a wowa wo nkuro so wo he, won a wokaa wo won ho se, 'Ma me ohene ne ahenemma' no? **11** Enti m'abufuo mu, memaa wo ohene, na maniberee mu no, meyii no ho. **12** Efraim afodie no woaboaboa ano woatwre ne bone agu ho. **13** Obete oyea te se obaa a oreko awoo, na abofra no nnim nyansa nti; se bere no duru a, onma awotwaa no ano. **14** "Merapata agye won afiri damena tumi mu. Megye won afiri owuo nsam. Owuo wo nwowoee wo he? Asaman wo seee wo he? "Merennya ayamhyehyee, (Sheol h7585) **15** mpo se oye yie wo ne nuuon mu a. Apuees mfram a efiri Awurade ho beba, ebebo afiri anweatam so; osuo rento osutobere na n'abura bewe. Wobefom n'akoradan mu nneema dee esom bo no nyinaa. **16** Esse se nnipa a wowa Samaria gye won afodie to mu, efiri se woayee edom atia won Onyankopon. Wobetoto wo akofena ano; wobetoto won mmofra ahwehwe fam, won mmaa a woanyinsen nso wobepaapae won mu."

14 Ao Israel, sane w'akyi ko Awurade wo Onyankopon nkyen. W'ahweasee firi wo bone! **2** Fa wo nsem a wowo sane ko Awurade nkyen. Ka kyere no se, "Fa yen bone nyinaa kyeyen, na fa Mefiri m'akoma mu ado won, efiri se m'abufuo nni won so bio. **5** Meyee se obosuo ama Israel. Obefefe aye fromm te se sukooko. Te se Lebanon ntwenduro no ode ne nhini betim fam; **6** ne mman bedennan. N'ahoofe beye se ngo dua, na ne hwa aye se Lebanon ntwenduro. **7** Nnipa betena ne nwunu ase bio. Obenyini aye fromm te se aburoo. Obefefe aye fromm te se bobo, na ne din a ahjeta beye se nsaa efiri Lebanon. **8** Ao, Efraim edeen na me ne ahoni wo ye bio? Megye no so na m'ani aku ne ho. Mete se dua a n'ahahan mpo; se wobeso aba a, egyna me so." **9** Hwan ne onyansafoo? Obehunu yeinom mu. Hwan na owo nhunumu? Obete yeinom ase. Awurade akwan tene. Ateneneefoo nante so, nanso asoodenfoo sunti so.

Yoel

1 Awurade asem a ebaa Petuel bazarima Yoel so nie. **2** Montie saa asem yi, mo mpanimfo; montie, mo a mote asase no so nyinaa. Asem bi a ete sei asi mo mmeré so anaa mo mpanimfo mmeré so pen? **3** Monka nkyere mo mma, na mo mma nso nka nkyere won mma na won mma nso nka nkyere awoo ntoatoasoo a edi so no. **4** Dees ntutumme kuo no gyae no ntutumme akese no awe dee ntutumme akese no gyae no ntutumme nkumaa no awe dee ntutumme nkumaa no gyae no ntutumme afofora awe. **5** Mo asabofoo, monyane, na mons! Mo a monom bobesa nyinaa, montwa adwo; montwa adwo efiri se nsā foforo no wɔayi afiri mo ano. **6** Oman bi atu m'asase so sa edom a wɔye den na wɔntumi nkane won; won se te se gyata se na wɔwo gyataberé sebommfoo. **7** Waasee me bobe ne me borodoma nnua. Wawaawae nnua no ho bona, ato agu agya ne mman a aye fitaa ho. **8** Di awerhoo se ababaawa a ɔfira ayitoma na oresu ne kunu a ɔwaree no ne mmabaawabere mu. **9** Aduane ne ahwiesa afrebodee, wɔayi afiri Awurade efie. Asəfoo no retwa adwo, won a wɔsom wo Awurade anim no. **10** Mfuo asee, asase no so awo wesee aduane no asee nsā foforo no awe ngo nyinaa asa. **11** Mo ani nwu, mo akuafoo, mo ntwa adwo, mo a modua bobe; Monsi apinie mma ayuo ne atokoo, efiri se otwabere no asee. **12** Bobe no akusa na borodoma nnua no awuu. Ateaa nnua, mmedua, aperē ne nnua a ewo mfu no so nyinaa ahye. Nokorem, anigye a nnipa wo no atu ayera. **13** Momfira ayitoma na monni awerhoo, Ao asəfoo; mo a mosom afrebukyia anim, montwa adwo. Momfira ayitoma mmesiri pe mo a mosom Onyankopon anim; efiri se aduane ne ahwiesa afrebodee no eto atwa wo Onyankopon efie. **14** Mommo mmuadadike kronkron ho dawuro; momfre nhiyamu kronkron. Momfre mpanimfo no won a wote asase no so nyinaa mmra Awurade mo Onyankopon efie na wɔmimesu mfre Awurade. **15** Eda no abal! Awurade eda no aben; Ebeba se oseee a efiri Otumfoo ho. **16** Yennhunuu se aduane ho aye na, se anigye ne ahosepe nso to atwa wo yen Onyankopon efie anaa? **17** Aba no wu wo asase wese mu, adekoradan abubu, aburopata nso ho nni mfasoo, efiri se nnuane no ahye. **18** Sedeet anantwie su! Na anantwikuo kyinkyini kwa. Nnwankuo mpo rebre efiri se wɔnni adidibe. **19** Awurade, wo na mesu fre wo, efiri se ogya ahye esere so adidibe na ogyaframa ahye mfu no so nnua nyinaa. **20** Wiram mmoa mpo pere hwehwé wo. Nsuwansuwa awewe, na ogya ahye esere so adidibe.

2 Hyen totorobento no wo Sion; hyen aben no wo me bepo kronkron no so. Ma won a wote asase no so nyinaa ho mpopo, efiri se Awurade eda no

reba, na aben koraa. **2** Esum ne kusukuukuu eda. Omununkum ne esum kabii eda. Sedeet adekyees hann trétre wo mmpo so no, saa ara na asraadom a wo dooso na wɔye den ba no tee. Wonhunuu won seso bi da, na worenhunu ne seso nso da. **3** Egya rehye wo won anim, ogyaframa dere wo won akyi, asase a eda won anim no te se Eden turo, dees eda won akyi no te se anweatam, biribiara nni ho a epa won ani so. **4** Wote se apənko. Wəhurihuri te se apənkəsotefoo asraadom. **5** Wɔye gyegyeegye te se nteaseenam na wotu fa mmpo atifi, wote se ogyaframa a ərehyee wira dwanee, wote se asraadom akantinka a wɔrekə əsa. **6** Aman ani bo won so a, ehu bo won; na won anim to hoa. **7** Woko kɔ won anim te se akofoo; wɔforo afasuo te se asraafoo na won nyinaa kɔ won anim tee, na wɔmmame benkum anaa nifa. **8** Obiara ntwintwane əfoforo anan mu; obiara nante kɔ n'anim tee. Wəbu fa banbəe so, na wɔpem kɔ won anim ara. **9** Woto hye kuropən no so wətu mmirika fa afasuo no so wɔforo kɔ afie mu, wɔfa mpoma mu te se akorəmfoo. **10** Asase woso wo won anim, na əsoro hinhim. Owia ne əsrane duru sum, na nsoromma nnhyerən bio. **11** Awurade bobom de di n'asraadom no anim. N'akodom no dooso bebree, ahoodenfo ne won a wɔdi n'ahyedee so. Awurade eda no ye keseet na eye hu; hwan na əbətumi agyina ano? **12** "Na afei," sedeet Awurade see nie, "Sane fa w'akoma nyinaa bra me nkyen, wə akonkyene, esu ne awerhoo mu." **13** Sunsuane w'akoma na ennye wo ntadee mu. Sane bra Awurade wo Onyankopon nkyen, efiri se, əye ədomfo, ne yam ye. Ne bo kyere fu na ne do boro so, na ennye no anigye se ətwe yen aso. **14** Hwan na ənim? Ebia əbesesa n'advene na wahanu mməbə na wagya nhiyira, a eyə aduane ne hwiesa afrebodee a mode ma Awurade mo Onyankopon no. **15** Hyen totorobento wo Sion! Mommo akonkyene kronkron ho dawuro, momfre nhiyamu kronkron. **16** Mommoaboa nnipa no ano monte nhiyamu no ho na enyye kronkron; mommoaboa mpanimfo, mməfra ne mmaa a wɔrema nufo an Ma ayeforo ne ayeforəkunu mfiri won pia mu mmra. **17** Asəfoo a wɔsom wo Awurade anim no, nsu wo afrebukyia no ne abrannaa no ntam; na won nka se, "Awurade fa wo nkurəfə ho kyə won. Mma w'agypadəe nnye ahohoradee anaa fədidee wo aman no mu. Aden enti na eee se wobisa wo nnipa no mu se, 'Won Onyame no wo he?'" **18** Na Awurade betwe ninkunu wo n'asase ho na ne nkurəfə aye no mməbə. **19** Awurade bəbua se, "Merebre mo aduane, nsā foforo ne ngo, a ebəso mo ama mo amee pintinn. Merenyə mo ahohoradee mma aman no bio. **20** "Mepam atifi fam asraadom no afiri wo nkyen aka akyirikyiri, mepia won aka asase a awoo na eye bonini so. Adonten dəm no bəmem wo apuee epo no mu, na kyidəm no bəmem wo Mfimfini Po no mu. Na afunu

no bəbən na nka no bətu.” Nokorem waye nneemaa Awurade, na makasa. **9** Mo mpae mu nka yei wə akəsəe. **21** Monnsuro, me nkurofōo! Momma mo ani aman so: Monsiesie mo ho mma əkō! Monkanyane nnye, na monsepe mo ho. Nokorem Awurade aye akodom! Momma mo mmaprima akofoo no ntwe nneemaa akəsəe. **22** Monnsuro, mo wiram mmoa! mpini, na won mmeko. **10** Momfa mo mfuntumdaeə Efiri se esere so adidibea reye fromm. Nnua no no mmo akofena, na momfa mo nsəsəwa mmo mpea. reso won aba; borodəma ne bobe nso reso won Ma dee wəayə mmere nka se, “mewo ahoden!” aba. **23** Momma mo ani nnye, mo Sion mma, Mo **11** Monye ntəm mmra, mo amanaman a moatwa nni ahurisi wə Awurade mo Onyankopon mu, efiri ahyia, mo mməboia mo ho ano wo ho. Fa w'akofoo se wato nsuo ama mo, ne nokoredie enti. Wato bra, Ao Awurade! **12** “Wənkanyane aman no; wəntu nsuo bebree ama mo wə ne bere mu te se kane ntene nko Yehosafat bənhwa no mu, efiri se εhə no. **24** Aduane bəye ayuporobeia ho ma nsā foforə na metena na mabu aman a atwa ahyia no nyinaa ne ngo bəbu so wə kyi amena mu. **25** “Məhye mo aten. **13** Monhwim kantankrankyi no, efiri se otwa anan mu, dee mohwreee mfee dodox a ntutumme bere no aduru so. Mommra, montiatia bobe no so, besee mo nneemaa, ntutumme akəsəe ne nikumaa, efiri se nsakyiamena no aye ma na ankore no aye ne won a aka no nyinaa, me dəm a mesomaa ma abu so. Saa ara na won amumuye dooso!” **14** won baa mo so no. **26** Wobədidi amee, na wobeyi Nipadom, nipadom wə gyinasie subənhwa no mu! Awurade wo Onyankopon din aye. Əno na waye Awurade eda no aben wə gyinasie subənhwa no anwanwadeə ama wo; me nkurofōo ani renwu bio. mu. **15** Owia ne osrane beduru sum, na nsoromma **27** Afei, wobəhunu se, mewo Israel, wobəhunu se renhyerən bio. **16** Awurade bebobo mu afiri Sion, mene Awurade, wo Onyankopon, na obiara nni ho ne nne bəgyegye afiri Yerusalem, asase ne əsoro se me; Me nkurofōo ani renwu bio da.” **28** “Na bewoso. Nanso, Awurade bəye dwanekəbea ama akyire yi, mehwie me honhom agu nnipa nyinaa so, ne nkurofōo, əbəye abandonden ama Israelfoo. **17** mo mmamarima ne mo mmammaa bəhye nkəm, “Afei, wobəhunu se, me Awurade, wo Onyankopon, mo nkəkora besoso adaeə, mo mmerantee bənya mete Sion, me bepo kronkron so. Yerusalem bəye anisoadehunu. **29** Saa mmeres no mu no, mehwie me kronkron; na ananafoa rentu won so sa bio. **18** Honhom agu m'asomfōo so, mmaprima ne mmaa. “Saa eda no, nsā foforə besone afiri mmepo no mu, **30** Məye anwanwadeə wə osoro ne asase so, mede na nufosuo atene wə nkokoə so; Nsuo beba Yuda mogya, ogya ne wisie kumənn. **31** Ansa na Awurade nsuwansuwa mu, na asutire bətue afiri Awurade eda kəsəe no bəba no, owia beduru sum na əsrane efie, na agugu akasia subənhwa no so nsuo. **19** nso aye se mogya. **32** Na obiara a əbə Awurade din Nanso Misraim bədane amanfo, na Edom nso bəye no, wəbəgye no nkwa. Efiri se nkwyegye bəba ama dees wəbətēna Yuda afeboə na Yerusalem wən a wəanya won tiri adidi mu a Awurade afre dees wəbətēna hə awəo ntoatoasoo nyinaa mu. **21** Na Awurade aka no.

3 “Saa nna no mu, mede Yuda ne Yerusalem ahonyadec besane aba. **2** Məboa aman nyinaa ano, na mede won aba Yehosafat bənhwa mu. Ehə na mebu won aten wə dee wəye m'agyapadeə, a eye Israelfoo ho, efiri se wəbəo me nkurofōo hwetee aman so, na wəkyekye m'asase mu. **3** Wəbəo me nkurofōo so ntonto, Wətən mmerantewaa de emu sika bəo adwamari. Wətən mmaayewa rso de gyeen sā, a wəbenom. **4** “Edeən na mowə tia me, Ao Tiro ne Sidon ne mo Filistia amantam nyinaa? Mope se moto me so aware anaa? Se saa na ete dee a, monhwə yie. Meye ntəm, atua mo biribira a moaye no so ka. **5** Mofaa me dwete ne me sikakəkəo ne m'agyapadeə a esom bo, na mosoa koguu mo abosonnan mu. **6** Motontən nnipa a wote Yuda ne Yerusalem maa Helafoa sedee εbəye a, wobefiri won asase so akə akyirikyiri. **7** “Nanso, mesane de won afiri baabi a mokətən won no aba, na dee moaye no nyinaa, metua mo so ka. **8** Metontən mo mmamarima ne mo mmammaa ama Yudafoa, na won nso atən won ama Arabfoa, əman a εwə akyirikyiri no.” Me,

Amos

1 Amos, Tekoa nnwanhwefoo no mu baako nsem nie. Ḷnyaa saa anisoadehunu yi a efa Israel ho mfee mmieni ansa na asase wosoee no, ebere a Usia di ohene wo Yuda na Yoas babarima Yeroboam nso di ohene wo Israel no. **2** Ḳkaa se: “Awurade bobom firi Sion bepo so na ode aprannaa nnyegyees nso firi Yerusalem; nnwanhwefoo mmoa adidibe rehye na Karmel atifi nso kusa.” **3** Dee Awurade see nie: “Damasko aye bōne bebree ama no atra so eno enti, merennane m’abufuo. Efiri se, ode ayuporees adee a ewo dadee se dweree Gilead. **4** Mede ogya beto Hasael efie na ahye Ben-Hadad aban no. **5** Mebubu Damasko apono, na mesee ḥhene a ḥwo Awen bōnhwa no mu no ne dee okura ahempoma wo Bet Eden no. Na Aramfoo bēko nnommumfa mu wo Kir,” sedee Awurade see nie. **6** Dee Awurade see nie: “Gasa aye bōne bebree ama no atra so, eno enti, merennane m’abufuo no. Ḷfaa ḥoman mu no nyinaa nnommum na ḥtōnee won maa Edomfoo. **7** Mede ogya beto Gasa afasuo mu, na ahye n’aban no. **8** Mesee Asdod ḥhene no ne dee okura ahempoma wo Askelon no. Medane me nsa atia Ekrone, kosi se Filistini a ḥtwa too no bewu,” sedee Asafo Awurade see nie. **9** Dee Awurade see nie: “Tiro aye bōne bebree ama no atra so, eno enti, merennane m’abufuo. Ḷfaa ḥoman mu no nnommum na ḥtōnee won maa Edomfoo, a wankae onuado apam. **10** Mede ogya beto Tiro afasuo no mu, na ahye n’aban.” **11** Dee Awurade see nie: “Edom aye bōne bebree ama no atra so, eno enti, merennane m’abufuo. Ḷde akofena taataa ne nua, a wannya ayamhyehyee biara. Efiri se ne bo koo so fuie na obiara antumi annwodwo n’abufuo no ano. **12** Mede ogya beto Teman mu, na ahye Bosra aban.” **13** Sedee Awurade see nie: “Amon aye bōne bebree ama no atra so, eno enti, merennane m’abufuo. Ḷde akofena paepae Gilead apemfoo yafunu mu de treee n’ahye mu. **14** Mede ogya beto Raba afasuo mu na ahye n’aban wo ako da mu nteateam ne ahum da ntawho mframia mu. **15** Na ne ohene ne mmapomma bēbom ako nnommumfa mu,” sedee Awurade see nie.

2 Dee Awurade see nie: “Moab aye bōne bebree ama no atra so, eno enti, merennane m’abufuo. Ḷhyee Edomhene nnompme, ma edanee nsō. **2** Mede ogya beto Moab mu, na ahye Keriot aban. Moab behwe ase wo hooye, Ḷko nteateam ne totorobento nnyegyees mu. **3** Mesee ne sodifoo na makunkum ne mmapomma aka ne ho,” sedee Awurade see nie. **4** Dee Awurade see nie: “Yuda aye bōne bebree ama no atra so, eno enti, merennane m’abufuo. Wəapo Awurade mmara no na wəanni n’ahyedee so efiri se atoro anyame no ama wəafom əkwan no, anyame a wən nananom dii akyire no. **5** Mede ogya beto

Yuda mu na ahye Yerusalem aban.” **6** Dee Awurade see nie: “Israel aye bōne bebree ama no atra so, eno enti, merennane m’abufuo. Wōton ateneneefoo de gye dwetē, ne ahiafoo de gye mpaboa. **7** Wōtatiatia ahiafoo so te se dee wōyē fam mfuturo na wōma atentenenee bō mmōborōwafoo. Agya ne ne ba ne Ḷbaa baako da de gu me din kronkron no ho fi. **8** Wōdeda afōrebukyia biara ho wo wōn awowa ntoma so. Wo wōn anyame efie no mu no wōnom nsā a wōyāgē se mmaparatodee. **9** “Mesee Amorifoo no wo wōn anim, ewom se wōware te se ntwenduro. Wōn ho nso ye den se odum. Mesee n’aba wo ne soro, ne ne nhini wo n’ase. **10** Meyii wo firii Misraim, na medii w’anim mfirinhyia aduanan wo esere so sedee mede Amorifoo asase bēma wo. **11** Meyiyii mo mmammarima no bi yee wōn adiyifoo, ne mo mmerantee binom se Nasarefoo. Na Ḷnte saa anaa, Israelfoo?” Dee Awurade bisa nie. **12** “Nanso momaa Nasarefoo no nom nsā na mohyee adiyifoo no se wōnnhye nkōm. **13** “Na afei, medwērē mo sedee teaseenam a aduane aye no ma mia asase no. **14** Ahooherefoo rentumi nnwane. Ahōodenfoo rennya ahōoden, na akofoo rennya ne ho ntete. **15** Agyantofoo rentumi nnyina dee ḥogyina. Asraafoo ahōoherefoo rentumi nnwane, na pōnkōsotefoo rentumi mpere ne nkwa. **16** Mpo akofoo akokoodurufoo de adagya bedwane wo saa da no,” sedee Awurade see nie.

3 Montie saa asem a Awurade aka atia mo yi, Ao, Israelfoo, dee etia abusua a meyii wōn firii Misraim no nyinaa: **2** “Mo nko ara na mayi mo wo mmusua a ḥwo asase so nyinaa mu; enti metwe mo aso wo mo bōne nyinaa ho.” **3** Nnipa baanu betumi abom anante, wo ebere a wonyee anokoro anaa? **4** Gyata bobom wo doto ase wo ebere a ḥnhunuu ahabo biara anaa? Ḷpō so wo ne buo mu wo ebere a ḥnkyereeh ababo biara anaa? **5** Anomaa beto afidie mu wo fam wo baabi a wōnsum afidie anaa? Afidie hwan wo ebere a enyii aboa anaa? **6** Se wōhyen totorobento wō kuropōn mu a nnipa no ho mpopo anaa? Se atoyerēnkyem ba kuropōn bi mu a enyee Awurade na oyee anaa? **7** Ampa ara, Otumfoo Awurade nnyee biribi a ḥnna ne nhyehyee adi nkyere n’Asomafoa adiyifoo no. **8** Gyata no abobom, hwan na ḥnnsuro? Otumfoo Awurade akasa, hwan na ḥrenhye ho nkōm? **9** Mompaē mu nka nkyere Asdod aban ne Misraim aban: “Mommaboaa mo ho ano wo Samaria mmpē so; hwe basabasayē a ḥwo ne no ne nhyesoo a ḥwo ne nkurōfōo mu.” **10** “Wōnnim sedee wōyē dee eyē,” sedee Awurade see nie. Wōde nnēema a wōafō ne dee wōawia sie wo wōn aban mu. **11** Eno enti, yei ne dee Otumfoo Awurade see, “Otamfoo bi betwi afa asase no so; Ḷbebulu w’abanbōe agu, na wafo w’aban.” **12** Dee Awurade see nie: “Sedee odwanhwefoo gye nnyawa mmieni

nnompe anaa aso sin firi gyata anom no, saa ara na dee ḥoma adekyee hann dane esum na ḥonante asase wobegye Israelfoo nkwa, wɔn a wotete won mpa soronsonorommea so no. Asafo Awurade Onyankopon tweas so wɔ Samaria, ne wɔn a wodeda nkronwa ne ne din.

pa mu wɔ Damasko.” 13 “Tie yei, na di adansee tia Yakob efie,” sedee Awurade, Asafo Awurade Onyankopon see nie. 14 “Eda a metwe Israel aso wɔ ne nnebɔne ho no, meseet afrebukyia a ewɔ Bet-El; wobetwitiwa afrebukyia no mmene na abu ahwe fam. 15 Medwiri awobere efie ne ahuhuro berɛ efie agu; na afie a wode asonise adura ho no wobesee no na afie akɛsees no nso wobebubu agu,” sedee Awurade see nie.

4 Montie asem yi, mo Basan “anantwie” a mowa

Bepo Samaria so, mo mmaa a mohye ahiafoo so, na moka mmɔborowá hye na moka kyere mo kununom se, “Mommre yen nsā!” 2 Otumfoo Awurade de ne kronkronye aka ntam se, “Ampa ara ebere no beba a wode nkawa betwe mo ako mo mu dee ḥtwa too no wode nsuomnam darewa betwe no. 3 Momu biara bɛpue ako, na mobeфа ofasuo mu ntokuro mu, na wobeto mo atwene Harmon fam,” sedee Awurade see nie. 4 “Monko Bet-El nkoye bɔne na monko Gilgal na mo nkoye bɔne ara. Momfa mo aforebodee mmra anɔpa biara, na momfa mo ntotosoo dudu mmra mfees mmiensa biara. 5 Monhye mmoreka burodo se aseda afodee; Momfa ayeyedee a ɛfiri mo pe mu nhoaho mo ho, na momfa ntu mo ho, mo Israelfoo, na yei ne dee mope se moye,” sedee Otumfoo Awurade see nie. 6 “Memaa yafunu daa mpan wɔ kropoŋ biara mu na aduane ho yee den wɔ nkuro so, nanso monnsane mmaa me nkyen,” sedee Awurade see nie. 7 “Mesane de osuto kamee mo ebere a aka abosome mmiensa na otwa bere no aduru. Memaa osuo too wɔ kuro baako so na mamma anto wɔ kuro foforo so. Afuo baako nyaa osuto afuo foforo annya bi na chyeee. 8 Nnipa totɔɔ ntentan kyinii nkuro so pɛe nsuo nanso woannya dodo a ebeso won nom, nanso, monnsane mmaa me nkyen,” sedee Awurade see nie. 9 “Mpɛn bebre no mede nnɔbaeɛ yadee ba mo mfikyifuo ne no bobefuo so. Ntutumme scee mo borɔdɔma ne mo ngo nnua, nanso monnsane mmaa me nkyen,” sedee Awurade see nie. 10 “Mede ɔyaredɔm baa mo so sedee mede yee Misraimfoo no, mede akofena kunkumm mo mmeranteen ne apɔnko a mofaa won nnommu. Mede mo nsramu hwaa a ebɔn hyenee mo hwene mu, nanso, monnsane mmaa me nkyen,” sedee Awurade see nie. 11 “Metuu mo mi bi guie sedee metɔree Sodom ne Gomora ase no. Moyɛ se gyentia a wɔatū afiri ogya mu. Nanso, monnsane mmaa me nkyen,” sedee Awurade see nie. 12 “Enti afei, Israel, dee mede beye wo nie, na esiane se mede yei beye wo enti, siesie wo ho, Ao Israel. Hyia wo Onyankopon.” 13 Dee ɔyɛ mmepe

dee ḥoma adekyee hann dane esum na ḥonante asase mo ho: 2 “Obabunu Israel ahwe ase a ḥrensore bio, wɔaρo no ono ara asase so, na onni obi a ḥeþpagya no.” 3 Dee Otumfoo Awurade see nie: “Kuropoŋ a ode mmaprima ahooðenfoo apem ko ma Israel no, emu ɔha pe na ebeka; Kuro a ɔde ahooðenfoo ɔha no, emu edu pe na ebeka.” 4 Dee Awurade ka kyere Israelfoo nie: “Monhwehwɛ me na monnya nkwa; 5 Monnhwehwɛ Bet-El, monnkɔ Gilgal, na monntu ekwan nkɔ Beer-Seba nso. Ampa ara Gilgal bekɔ nnommuumfà mu na wobehwe Bet-El ase koraa.” 6 Monhwehwɛ Awurade na monnya nkwa, anye saa a ḥeþbra Yosef efie te se ogya; ebeye, na Bet-El rennya obi nnum no. 7 Mo a moma atemmuo ye nwono na mototo tenenee ase. 8 Dee ɔbɔɔ nsoromma, Akokbaatan ne ne mma, dee ḥdane esum ye no adekyee na ḥoma awia dane adesaee. Dee oboaboa ɛpo mu nsuo ano na ḥwieg gu asase so, ne din ne Awurade. 9 ḥsce abandenden tem so na ɔbulu kuropoŋ a wɔabɔ ho ban nso, 10 motane dee ɔtenetene wɔ asenniie na mobu dee ɔka nokore animtiaa. 11 Motiatia ohiani so na mohye no gye aduanne firi ne nkyen. Enti, ɛwom se mode aboo a wɔatwa asisi afie akɛsees dee, nanso morentena mu; ɛwom se moayɛ bobe nturo a ɛye fe dee nanso morennom emu nsā. 12 Na menim mo mmaprato dodos ne mo bɔne akɛsees no. Mohye teneneefoo so na mogye adammudee mobu ahiafoo ntɛnkyea wɔ asenniie. 13 Eno enti, onyansafoo ye komm saa mmere yi mu, ɛfiri se, ɛye mmere bɔne. 14 Monhwehwɛ papa, na moanya nkwa na ɛnye bɔne. Na Asafo Awurade Onyankopon beka wo ho, sedee moka se ɔyɛ no. 15 Monkyiri bɔne, na monno papa; Monni aten tenenee wɔ asenniie. Ebia, Asafo Awurade Onyankopon bɛnya ahummoborɔ ama Yosef nkaeefoo. 16 Enti dee Awurade, Asafo Awurade Onyankopon see nie: “Mmenabɔ beba mmorɔno nyinaa so na ɔyea ne apinisie beba mmontene so. Wobefre akuafoo ama waobesi na agyamfoo abetwa adwo. 17 Wobebɔ mmena wɔ bobeturo nyinaa mu, ɛfiri se menante mo mu,” sedee Awurade see nie. 18 Nhome nka wɔn a wɔpɛ se Awurade da no ba! Deen enti na mope se Awurade da no ba? Saa eda no beye esum, na ennye hann. 19 Ebeye te se ɔnipa a ḥdwane firi gyata anim na okohyia sisire, se dee ouwura ne fie de ne nsa to ofasuo so, na ɔwo ka no. 20 Na Awurade da no beye esum; crenye hann, ebeye esum kabii a ɛhan nsensanee biara nni mu. 21 “Mekyiri na mepo mo nyamesom mu apontoo; m'ani nnye mo afahye nhylamu ho. 22 ɛwom se mode olhyeef afodee ne aduanne afodee bre me dee, na ɔbo mframia na ɔda n'adwene adi kyere nnipa, nanso merennye. Mode asomdwoee afodee bre

me nanso m'ani rensə. 23 Momfa mo nnwontoo gyegyeegye no mfiri me so! Merentie mo asankuten se asubonten, na tenenee nyę se asutene a ęrenwe da! 25 "Israelfoo, ęnyę me na mode aforebodee ne ayeyedee břee me mfee aduanan wō esere so anaa? 26 Mode mo ho nyinaa ato Molek nyame, ne mo honi Refan so; wōyę ahoni a moayę se mobesom wōn. 27 Əno enti, metwa mo asuo aksə Damasko noho, "sđede Awurade a ne din ne Onyankopon Otumfoo see nie.

6 Nnome nka mo a mogye mo ho die wō Sion, ne mo a mo asom adwo mo wa Samaria bepo so, mo atifire a mowə əman dikanfoo mu, a Israelfoo ba mo nkyn! 2 Monko Kalne, nkohwe hō. Na momfiri hō nko Hamat kesee mu, monsiane nko Gat a ęwo Filistia. Wōyę sene mo ahemman mmieno no? Wōn asase no so sene mo dee no anaa? 3 Motu eda bōne hye eda na motwe Atemmuo da ben. 4 Modeda asonse mpa so mogye mo ahome wō mo mnae mu, na mowe nnwammaa ne anantwie mma a woadore sradee nam. 5 Mode mo sankuten to aluhudwom, na mobo mo tirim ye nnwom wo mo nnwontodee so te se Dawid. 6 Monom nsā nkorama mu na mode sradehwam papa ye mo ho, na monni awerčho wō Yosef seee ho. 7 Əno enti, mobeka atukjoo a wadi ękan no ho; na mo aponto ne mo ahomeggee to betwa. 8 Otumfoo Awurade aka ne ho ntam na dee Asafo Awurade Onyankopon see nie: "Mekyiri Yakob ahomasoo na memmpē n'aban; mede kuropon no bema eñe dee ęwo mu nyinaa." 9 Se wogya nnipa edu wō efie baako mu a, wōn nso bewuwu. 10 Na se obusuani a ęrebęhye awufo no ba se ęrebęfa wōn afiri efie hō na ębisa obi a wakəte se, "Obi ka wo ho anaa?" Na ębuua se, "Dabi" a, afei ębeka se, "Mua w'an!" Ense se wōbō Awurade din. 11 Na Awurade ahyę mmara na ębebubu afie akęsee no mu asinasini ne afie nketewa no nso mu nketenkete. 12 Apənkō tu mmirika wō abotan a apaapae so anaa? Na obi de nantwie funtum hō anaa? Nanso, moadane atentenenee aye no awuduro. Na tenenee nso aye nwononwono. 13 Mo a moani gye Lo-debar nkoguo ho, na mobisa se, "Ęnyę yen ahooden na yede dii Karnaaim so anaa?" 14 Dee Asafo Awurade Onyankopon see nie: "Mehwanyan əman bi abetia mo, Ao Israelfoo, dee ębęhye mo so firi Lebo Hamat akosi Araba bōnhwa mu."

7 Dee Otumfoo Awurade yi kyere me nie: na ęreboaboa ntutumme bebree ano, abeto wōn agu asase no so. Yei ye ębere a wōatwa ęhene kyefi afiri mfuo no so na mfudee no renyini bio. 2 Ębere a mmoadabi no awe asase no so nnobaee nyinaa no, me teama se, "Otumfoo Awurade, mesre wo, fa wo nkurjoo bōne kyę wōn! Yakob rentumi

nnyina, efiri se, ęyę əman ketewa bi." 3 Əno enti, Awurade bo dwooe. Na ęgyaae n'atirimpō no. Əkaa se, "Merenyę." 4 Dee Otumfoo Awurade yi kyere me nie: Otumfoo Awurade de ęgya rebebu aten; ębęwee ebunu kesee no na ęsée asase no. 5 Na me teaam se, "Ao, Otumfoo Awurade, mesre wo, ęguae. Yakob rentumi nnyina, efiri se, ęyę əman ketewa bi." 6 Əno enti, Awurade bo dwooe na okaa se, "Męgyae m'atirimpō yi nso." 7 Yei ne dee ęyi kyere me: Na Awurade ęgyna ęfasuo a wāto no kyirebenn ho, a kyirebennyę ahoma kura no. 8 Na Awurade bisaa me se, "Amos, ędeen na wohunu?" Mebuua se, "Kyirebennyę ahoma." Na Awurade kaa se, "Mede kyirebennyę ahoma yi reto me nkurjoo Israelfoo ho; meremfa wōn ho nkyc wōn bio. 9 "Wōbesee Isak soronsorommea na Israel kronkron tenabea nso wōbebubu no; mede m'akofena besore atia Yeroboam efie." 10 Amasia a ęyę Bet-El əsəfōo de nkra kōmaa Israelhene Yeroboam se, "Amos rebo po atia wo wō Israel ha yi aral! Nsəm a ęreka no nnyę abodwosem. 11 Dee Amos reka nie: "Yeroboam bewu wō akofena ano, na ękwan biara so Israel bekə nnommumfa mu, wō ękyirikyiri asase so." 12 Na Amasia ka kyere Amos se, "Firi ha kō, wo ędehunufo! Sane kō Yuda asase so na kōtena hō hye wo nkōm. 13 Nhyę nkōm bio wō Bet-El ha, efiri se ęha ye ęhene tenabea kronkron ne aherman no asoredan." 14 Amos buua Amasia se, "Mennęe odiyifo anaa odiyifo bi ba, na nameye odwanhwęfōo, a na mehwę borōdōma nnua nso so. 15 Nanso, Awurade free me firii nnwan so hwe so, ka kyere me se, 'Kohye nkōm kyere me nkurjoo Israelfoo.' 16 Na afei, tie Awurade asem. Woka se, "Nhyę nkōm ntia Israelfoo, na ęgaye aseňka a wode tia Isak fiefoo." 17 Enti asem a Awurade ka nie: "Wo yere bębō adwaman wō kuropon yi mu, wo mmamarima ne wo mmammaa bewuwu wō akofena ano. Wōbesusu w'asase na wakyęye mu, na w'ankasa nso, wobewu wō abosonsom əman mu, na ękwan biara so Israel bekə nnommumfa mu, wō ękyirikyiri asase so."

8 Afei, dee Otumfoo Awurade yi kyere me nie: kətent a aduaba a abere wō mu. 2 Əbisaa se, "Ędeen na wohunu, Amos?" Mebuua se, "Kətent a wōde nnua a abere ęhye no ma." Əna Awurade ka kyere me se, "Me nkurjoo Israelfoo ber no aso; meremfa wōn ho nkyc wōn bio." 3 Sđede Otumfoo Awurade see nie, "Saa eda no, asorefie nnwontoo bedane menabō. Wōbebō afunu bebree apete baabiara! Enti ye komml!" 4 Montie saa asem yi, mo a motiatia mməborōwafo so, na mopam ahiāfōo firi wōn asase so, 5 na moka se, "Ębere ben na obosome fofora betwam ama yeatən aduane, na Homeda beba awieec ama yeadi ayuo dwa?" Se mobęhye susukora mu na moatoto eboo so na mode

nsania a wɔamia mu asisi atɔfɔo, 6 na mode dwete Israel efie, wo amanaman nyinaa mu, sedee wɔhuhu ato ahiafoa na mməborɔwafɔo nso moaton wɔn atokoo so wɔ hahuamoa mu na aba fua mpo ntɔ agye mpaboa, na moapra ayuo ase afra ayuo mu fam no. 10 Nneboneyefoo a wɔwɔ me nkurɔfɔo aton. 7 Awurade de Yakob ahoohoahoa aka ntam se: mu nyinaa betoto wɔ akofena ano, wɔn a wɔka se, “Me were remfiri biribiara a wɔayɛ da. 8 “Asase ‘Amanehunu rento yen anaa ɛremma yen so da.’ 11 renwoso wɔ dee asie yi ho anaa, na wɔn a wɔte mu “Saa ɛda no, mesane aba abesi “Dawid efie a abubu nyinaa ntwa adwo anaa? Asase no nyinaa bɛpagya no bio. Mesiesie ne baabi a aseɛɛ no, na masi no ne ho te se Nil ebulu afa so, na asane atwe bio te se sedee na ɛtɛe no, 12 na wɔafa Edom nkaefoo no, Misraim asubonten.” 9 Sedee Otumfoo Awurade see ne amanaman a me din da wɔn so.” Awurade a nie, “Saa ɛda no, mɛma owia ato owigiyinae, na waka no, ɔno na ɔbɛyɛ yeinom nyinaa. 13 “Nna no mama esum aduru asase so awia ketee. 10 Medane reba,” sedee Awurade see nie, “A nnobae no beba mo nyamesom apontoa ama aye awerehoodie na ntem ama ɔtwafoo no, na bobe no abu so ama dee mo nnwontoo nyinaa adane osu. Mɛma mo nyinaa ɔtiatia nsakyiamena no so no. Nsa foforo bɛsone afira ayitoma na mayi mo tirinwi. Mɛyɛ saa da no afiri mimpɔ no so na atene wo nikoko no nyinaa so. te se ɔba korɔ ho awerehoodie da na awieeɛ no 14 Mede me nkurofɔo Israel nnomimumfɔo bɛsane aye se da a ɛyɛ nwono. 11 “Nna no reba” sedee aba. “Wobɛsane asiesie nkuronpɔ a aseɛɛ no na Otumfɔo Awurade see nie, “Mɛma ɛkɔm aba asase wɔatenā mu. Wobɛyɛ bobe nturo na wɔanom mu no so, ennye aduane ɛkɔm anaa nsukɔm, na mmapom, nsɔ; wobɛyɛ mfikyifuo na wɔadi so nnuaba. 15 Mede Awurade asem ho ɛkɔm. 12 Nnipa betɔ ntentan Israelfoo bedua wɔn ankasa asase so a wɔrentu akyinkyn firi epo so ako epo so na wɔakyinkyini bio da mfiri asase a mede ama wɔn no so,” sedee afiri atifi fam akɔ apueeɛ fam, se wɔrekɔhwehwɛ Awurade, mo Onyankopɔn see nie.

Awurade asem, nanso wɔrenhunu. 13 “Na saa da no “mmabaawa ahoɔfɛfɔo ne mmaprimaa ahodenfɔo betoto baha ɛsiane osukɔm enti. 14 Won a wɔde Samaria aniwuo abosom ka ntam, anaa wɔde Dan ne Beer-Seba abosom ka ntamka no, wɔbehwehwɛ ase na wɔrensore bio.”

9 Mehunuu Awurade se ɔgyina afɔrebukyia no ho, na ɔkaa se, “Bɔ Asoredan no afadum no atifi na mma ne fapem no nwoso. Mommubu ngu nnipa no nyinaa so; wɔn a aka no mede akofena bekunkum won. ɔbaako mpo rentumi nnwane obiara remfiri mu mfi. 2 Mpo se wɔtu fam kɔ awumena mu a ɛhɔ na me nsa betwe wɔn afiri aba. Mpo se wɔforo kɔ ɔsoro a ɛhɔ na meyi won afiri aba fam. (**Sheol h7585**) 3 Mpo se wɔkɔtete bepo Karmel atifi a, ɛhɔ na mɛti wɔn akɔkye won aba. Mpo se wɔde wɔn ho sie me wɔ epo ase a ɛhɔ na mɛhyɛ ɔwo no ama wakɔkeka wɔn. 4 Mpo, se wɔn atamfɔo de wɔn kɔ nnomiumfɔa mu a, ɛhɔ na mɛhyɛ akofena akunkum won. “Mɛgyene m'ani ahwɛ won. Mede ɔsese beba won so na meremmoa wɔn.” 5 Awurade, Asafo Awurade, ɔno na ɔde ne nsa ka asase ma ɛnane, ma wɔn a wote so nyinaa twa adwo. Asase no nyinaa pagya te se Nil na ɛtwe te se Misraim asubonten. 6 ɔno na ɔsi n'ahemfie a ɛkron wɔ ɔsoro na ɔto ne fapem wɔ asase so. ɔno na ɔboaboa epo mu nsuo ano na ɔhwie gu asase so. Awurade ne ne din! 7 “Mo Israelfoo, mo ho hia me sene Etiopiafɔo?” Sedee Awurade see nie. Manyi Israelfoo amfiri Misraim, ne Filistifoo amfiri Kreta, ɛne Aramfoo nso amfiri Kir anaa? 8 “Ampa ara Otumfɔo Awurade ani wɔ nnebɔne ahennie no so. Mɛpepa no afiri asase ani, nanso, merensee Yakob efie korakora,” sedee Awurade see nie. 9 “Na mɛhyɛ, na mewoso

Obadia

1 Anisoadehunu a Awurade Onyankopon daa no adi faa Edom asase ho kyere Obadia nie: Yeate asem a efiri Awurade nkyen. Wosomaan ḥanamusini bi koo amari so kokaa se, “Monsore na momma yenkkoo ntia Edom.” **2** Awurade ka kyere Edom se: “Hwe mebre wo ase, meye wo akumaa wo aman no mu, na wəabu wo animtia. **3** Waye ahantan adaadaa wo ho, Wo a wote abotan ntokuro mu na waye w’atenee wo mmepe so, na woka kyere wo ho se, ‘Hwan na ḥebetumi ayi me asi fam?’ **4** Se wotu ko ewiem se akodee, na woye wo pirebuo wo nsoromma ntam mpo a, eho na meba abetwe wo adwera fam.” Sedee Awurade see nie. **5** “Se akoromfoo ba wo so a, anaa adwotwafoo ba wo so anadwo a, atoyerenyem ben na erento wo? Na wörenwiia wo nneemaa dodoa a woye anaa? Se bobo abatefoo ba wo so a, enye bobo aba kakra bi pe na wəbegya wo anaa? **6** Na wo Esau dee wəbewia w’ademuudee a wode asie na wəaye wo dosodoso. **7** Wən a wo ne wən wo nkabom nyinaa bedi wo hwammo. Wən a w’adwene ye wo se wo ne won te asomdwoee mu no bedaadaa wo adi wo so, won a wədi w’aduane no asum wo afidie, nanso, wonhunui. **8** “Saa eda no,” Awurade na osee, “Merensée anyansafoo a ḥwo Edom anaa, mmaprima a wote asem ase a wəwə Esau mmepe so anaa? **9** Ao Teman w’akofoo bəba hu ne obiara a ḥwo Esau bepo so no, wəbetwitwa mo atore mo ase. **10** Esiane basabasaye a woye tiaa wo nua Yakob no enti aniwuo bəka wo, na wəbesee wo koraa. **11** Eda a wogyinaa ntentenso hwəe no haa, na ananafoo faa n’ahonyadee koe na ahəhoo hyenee ne kuro apono mu, na wəbəa Yerusalem so ntonto no, na wote se wən mu baako. **12** Anka ense se wobu wo nua animtiaa ebere a ḥwo asanee mu, anaa se wodi ahurisie wo Yudafoo so ebere a wəwə əsəee mu, na mpo wohoahoa wo ho ebere a wəwə ahohiāhia mu no. **13** Anka ense se wode nsrabə hyene me nkurofoo kuro apono no mu wo wən amanehunu eda, anka ense se wosere wə ebere a wəwə ohaw mu. Afei nso anka ense se wode wo nsa to wən ahodes so gye wə ebere a wəwə amanehunu mu. **14** Anka ense se wote wən nkwantanan soə kunkumm n’adwanefoo Na woyi wən a aka no ma wo wən amanehunu eda no mu. **15** “Awurade eda no abeŋ ama amanaman nyinaa. Na hwe, Edom sedee woyees no saa ara na wəbeyə woo. Wo nneyees besane abegu wo tiriso. **16** Sedee mononom nsā wə me bepo kronkron so no, saa ara na amanaman no nyinaa bəkə so anom, saa ara na ebekə so eda biara na wəbeyə te se dee wonni hə. **17** Na ɔgyee beba Sion bepo so na ebeyə kronkron beae, na Yakob efie nsa besane aka n’agypadee. **18** Yakob efie bcyə ogya na Yosef efie aye ogyaframa; Esau efie dee ebeyə adehunu bi

na wode ogya beto mu ahye no a obiara renka wə efie hə.” Dee Awurade see nie. **19** Nkurofoo a wəfiri Negeb no betena Esau mmepe so, Na wən a wəfiri nkoko no ase no, bəfa Filistia asase no, na wəbəfa Efraim ne Samaria mfuo atena so, na Benyamin nso afa Gilead. **20** Nipakuo a woye Israel atukofoo bəfa Kanaan asase no akəsi Sarefat; na atukofoo a wəfiri Yerusalem a wote Safarad no bəfa Negeb nkuro no adi so. **21** Agyefoo bəko Sion bepo so, akodi Edom mmepe so. Na ahennie no bcyə Awurade dea!

Yona

1 Awurade asem baa Amitai babarima Yona nkyen se, **2** “Ko kuropon kesee Nineve mu na koka asempa no tia wən se wən atirimuodensem aforo abeduru m'anim.” **3** Nanso, Yona dwane firii Awurade anim na ode n'ani kyerees Tarsis. Okoo Yopa, na etho okonyaa ehyen a erekə Tarsis. Utuaa ka kotenaa ehyen no mu, se ɔrefiri Awurade anim aks Tarsis. **4** Nanso Awurade maa mframa kesee bi bəo wo epo no so; emaa ahum tuie a, anka ehyen no rebebo. **5** Ehyen no mufuu no nyinaa suroee na obiara su free ne nyame. Wətotoo adwadee a ewo ehyen no mu guguu epo no mu sedee ehyen no mu beye here. Nanso na Yona akəhye ehyen no ase baabi ada hatee. **6** Ena ehyen no so panin no koo ne nkyen kokaa se, “Aden na woad? Sore na fre wo nyame! Ebia, obehunu yen mməbo, na yeannuwu.” **7** Afei ehyen no mufuu no keka kyerees wən ho wən ho se, “Momma yemmo ntonto nhwehwe dee saa amanehunu yi nam ne so aba.” Wəbəo ntonto no na ebəo Yona. **8** Enti wobisaas no se, “Kyere yen, hwan na wama saa əshaw yi nyinaa aba? Adwuma ben na woye? Ehe na wo fire? Əman ben so na wofiri? Efego ne wo nkurofoso?” **9** Əbuua se, “Meye Hebrini, na mesom Awurade, osoro Onyankopon a, əbəo epo ne asase.” **10** Yei bəo wən hu, enti wobisaas Yona se, “Edeen na woaye?” (Na wənim se ɔredwane afiri Awurade nkyen, efiri se na waka saa akyere wən dada). **11** Na ahum no ko so tu dendeenden ara. Enti wobisaas no se, “Edeen na yenyə wo a əbəma ahum yi ano abre ase ama yen?” **12** Yona buua wən se, “Momma me so nto me ntwene epo yi mu, na ano bedwo. Menim se me enti na ahum kesee yi retu mo so.” **13** Mmarima no yee dee wəbetumi biara se wəbehare ehyen no aks mpoano. Nanso, wəantumi, esiane se na epo so ahum no ano aye den asene kane no. **14** Afei wosu free Awurade se, “Ao Awurade yesre wo mma yen nwuuu se yeamə əbarima yi ahwere ne nkwa enti. Mma yen nni fo wə əbarima yi mogya ho, əfiri se, Ao Awurade waye dee wo pe.” **15** Afei, wəmama Yona so too no twenee epo no mu, na epo a na ərehuru soō no yee dinn. **16** Yei maa mmarima no suroo Awurade pa ara na wəbəo afodee maa Awurade, na wəhyee no bə. **17** Na Awurade maa apataa kesee bi bəmenee Yona, na Yona daa apataa no yam nnansa, awia ne anadwo.

2 Yona firii apataa no yam bəo Awurade ne Onyankopon mpae se. **2** Okaa se, “M'ahohia mu mefrees Awurade, na əgyee me so. Mefiri adamena ase tonn sree mmoa na wotiee me sufre. (*Sheol h7585*) **3** Wotoo me twenee ebunu mu wə epo ase tonn, na əhwteam twaa me ho hyiae; w'asorkye ne mframa bu faa me so. **4** Na mekaa se, ‘Wəapam me afiri w'anim; nanso mede m'ani bəkyere w'asoredan

kronkron no bio’ **5** Nsuo a abu afa me so no bəo me hu, ebunu no twaa me ho hyiae; epo mu wira kyekyeree me tiri ho. **6** Memem koo mmpere no ase pəe; asase ase kaa me hyee mu afebəo. Nanso wogye me nkwa firii amena mu, Ao Awurade, me Onyankopon. **7** “Eberə a me nkwa resene aks no, mekaa wo Awurade, na me mpaeebə foro baa wo nkyen, wo w'asoredan kronkron no mu. **8** “Wən a wəde wən ho bata ahoni huhuo ho no hwere adom a anka eyə wən dea. **9** Nanso me, mede ayeyie nnwom bebo afodee ama wo. Dee mahye ho bə no, meye. Nkwagye firi Awurade.” **10** Na afei, Awurade hyee apataa no ma əfee Yona too asase so.

3 Afei, Awurade asem baa Yona nkyen ne mprenu so se, **2** “Ko Nineve kuropon kesee no mu, na kəpae mu ka asem a mede rema wo yi.” **3** Yona yəsetie maa Awurade asem no, na əkəo Nineve. Na Nineve ye kuropon titire a wəde nnansa na ehunu ho nyinaa. **4** Eda a edi ekan no, Yona hyenee kuropon no mu, na əhyee aseee paee mu kaa se, “Aka adaduanan na wəadane Nineve abutu.” **5** Ninefewoo gyee Onyankopon diic. Wəhyee se wən nyinaa bedi abuada, əfiri əkesee so kəsi əketewa so, na wəafirafira ayitoma. **6** Əberə a Ninevehene te asem no, əsore firii n'ahennwa so, əworeə n'ahenatadee, Əfiraayitoma, na otenaa mifuturo mu. **7** Afei, əmmaa wəbəo dawuro wə Nineve se, “Mmara a efiri əhene ne n'atitire ho nie: ‘Obiara, se eyə onipa anaa aboa, anantwiku anaa nnwankuo, mmfa hwee nka n'an; mma ənnnidī anaa ənnom.’ **8** Na mmom nnipa ne mmoa mfa ayitoma nkata wən ho. Obiara mfa aniberees nsu mfrē Onyankopon. Wən mfiri wən akwammone so, na wənnyae basabasayə. **9** Hwan na ənim? Ebia, Onyankopon behunu yen mməbo, na watwe n'abufuhyee no a ənam so rebeseeyen asan.” **10** Na Onyankopon hunuu sedee woyee se sedee wəsane firii wən akwammone ho no, əhunu wən mməbo, na wansee wən sedee əkae no.

4 Yona bo annwo koraa, na ne bo fuie. **2** Əbəo Awurade mpae se, “Ao Awurade, əbere a na mewə fie no, eyə sei na mekae? Yei enti na mepere se medwane aks Tarsis no, əfiri se na menim se, woye ədomfoe ne mməborohunu Onyankopon a wo bo kyere fu, na wədo boro so. Woye Onyankopon a ətwentwenee ne nan ase wə bəne amanehunu ho. **3** Enti Ao Awurade! Gye me nkwa firi me nsem. Eyə ma me se mewu sene se metena ase.” **4** Na Awurade buua se, “Eyə se wo bo fu saa asem yi ho anaa?” **5** Na Yona koo kuropon no apuee fam baabi kotenaa ho. Əbəo apata tenaa ne nwunu no mu, twenee dee əbəba kuropon no so. **6** Na Awurade Onyankopon maa bobe dua bi nyinii ntəm ntəm wə n'atiif na emaa Yona nyaa ahomeka, na n'ani gyee dua no ho. **7** Nanso ahemadakyə no, Onyankopon

maa ḥsa b̄whee bobe dua maa nhahan no poee. **8**
Awia puee no, Onyankopon ma apuee mfram bi
a emu yε hyee bae na awia hyee Yona apampam
ma ṣtao bira. Ḫree se ḥwu, na ḥkaa se, “Eyε ma me
se mewu sene se metena ase.” **9** Onyankopon bisaa
Yona se, “Eyε se wofa abufuo wɔ dua no ho anaa?”
Yona buaa se, “Aane, me bo afu, na se mewu a anka
mepa.” **10** Na Awurade kaa se, “Dua yi ho asem aha
wo, nanso woanni ho dwuma biara, na εnyε wo na
woma εnyiniie. Efifirii nt̄em nt̄em na εwuu nt̄em
nt̄em. **11** Nanso nmipa mpem ḥha ne aduonu wɔ
Ninewe a wɔnnim wɔn benkum ne wɔn nifa. Na
mmoa bebree nso wɔ hɔ. Ense se mema Ninewe
kuropon kεse yi ho asem ha me anaa?”

Mika

1 Awurade de saa nsem yi bres Moresetni Mika ebere a na Yotam, Ahas ne Hesekia di adee wo Yuda no. Anisoadehunu a ohunui fa Samaria ne Yerusalem ho. **2** Monye aso, mo nnipa nyinaa, montie, asase ne mo a mote so nyinaa. Otumfoo Awurade redi adansee atia mo, okasa firi n'asoredan kronkron no mu. **3** Monhwe! Awurade firi n'atenee reba; oresiane na onante asase soronsonormmea so. **4** Mmepo nane wo n'ase, mmorhwa mu paepae te se ama a aka ogya, te se nsuo a esiane ohere so firi kokoo so. **5** Yei nyinaa ye Yakob nnebone, ne bone ahodoo a ewo Israel efie enti. Yakob nnebone ne sen? Enye Samaria anaa? Na ehe ne Yuda soronsonormmea? Enye Yerusalem anaa? **6** “Enti meye Samaria kuro no mmubui sie, baabi a wobeye bobe turo. Mehwie n'aboo agu bonhwa mu ama ne fapem ho ada ho. **7** Wobebubu n'ahoni nyinaa mu asinasini; wode ogya behye n'asoredan mu ayeyede nyinaa. Mesee ne nsesodee nyinaa. Esiane se n'akyedee a waboa ano no nyinaa onya firii adwamanfoo akatua mu no enti wode bema adwamanfoo.” **8** Yeinom enti mesu atwa agyaadwo; mede adagya benante na mernhye mpaboa. Mero so se odolpo na masi se ɔpatuo. **9** N'apirakuro no wuo aye den; abeduru Yuda. Abeduru me nkurofso epono ano mpo aduru Yerusalem ankasa. **10** Monska no wa Gat monnsu koraa Mo a mowa Bet-Leafra dee monyantam mfuturo mu. **11** Monsene nko adagya ne aniwuo mu, mo a mote Safir. Won a wote Saanan ntumi mpue Bet-Esel wo awerhoo mu; efiri se, wo ho na onya ne banbo. **12** Won a wote Marot de oyea nukanuka wo mu de twen mmoa, efiri se amanehunu a efiri Awurade ho aba abeduru Yerusalem epono ano. **13** Mo a mote Lakis, monsiesie nteaseenam no. Mo ne bone farebae ma Obabaa Sion, na modii Israel anim koo bone mu. **14** Enti mode ntetemu akyedee bema Moreset-Gat, Aksib kuro bedaadaa Israel ahemfo. **15** Mede nkonomdifo betoa mo mo a mote Maresa. Dee eye Israel onimuonyamfoo no beba Adulam. **16** Monyi mo tirinwi mfa nni awerhoo, wo mma a mo ani gye won ho no ho; mommo tikwa te se ɔpete, efiri se, wobefo won afiri mo nkyen ako nnommumfpa mu.

2 Nname nka won a wofa amumuye ho adwene, won a wobeo epo bone wo won mpa so! Wosore anopa kodi dwuma no efiri se wowa tumi se woye. **2** Won ani bere mfu na woye. Na afie nso wofa. Wode nyansa korono gye nkurofso afie, na ayonkofoo agyapadee nso woye. **3** Enti, sedee Awurade see nie, “Meredwene amanehunu a etia saa nkurofso yi ho na worentumi nnyi wo ho mfiri mu. Worentumi nnante ahantan so bio, efiri se ebeye ebere bone. **4**

Saa eda no, nnipa besere mo. Wode saa awerhoo dwom yi bedi mo ho fe se: ‘woassee yen koraa; woakyekye me nkurofso ahodee mu. Ogye firi me nsa mu! Na ode yen mfu ma akonkonfafo.’ **5** Enti morennya obi wo Awurade asafo mu a ode ntontobo bekye asase no. **6** “Monnhye nkrom,” saa na won nkromhyefoo no ka. “Monnhye saa nneema yi ho nkrom; animguasee rento yen.” **7** Ao, Yakob efie, mma monnka nsem a ete saa. Awurade Honhom nni boaset? Oye nneema a ete sei anaa? “Ne nsem nye dee n'akwan tene no yie anaa? **8** Akyire no, me nkurofso asore te se asraafao. Moworo ntadee pa firi won a woretwam a wonni adwemmonne biara ho, ma woye te se asraafao a wofiri akono. **9** Mopam mmaa a wowa me nkurofso mu firi won afie fefe mu. Mogye me nhyyira firi won mma nsam afebba. **10** Sore, firi ha k! Eha nye beaee a wohome, efiri se elo agu fi, Woassee no, na erenyeyie bio. **11** Se otorofo ne odaadaafao ba beka se, ‘Mehye nkrom ama moanya nsah bebre a’ əbeye odiyifoo a saa nkurofso yi pe. **12** “Mehboaboa mo nyinaa ano Ao, Yakob; nokorem meka Israel nkaeefoo no nyinaa abo mu. Meka won abo mu te se nnwan a wogu nnwammuo mu, te se nnwankuo a wowa adidibea; nnipa behye beaee ho manyamanya. **13** Dee əba ekwan no bedi won anim wobebu apono no na wofiri ak. Won əhene besene adi won anim, Awurade beye won ti.”

3 Afei mekaa se, “Montie, mo Yakob ntuanofoo, mo sodifoo a mowa Israel efie. Ese se mohunu dee eye atentenenee, **2** Mo a mokyiri dee eye na modo bone moworo me nkurofso wedee na motete enam no firi won nnompe ho; **3** mowe me nkurofso nam, mowae won wedee, bubu won nnompe mu nketenkete; motwitwa won se enam a mode regu kwansen mu.” **4** Afei wobesu afre Awurade, nanso oreennye won so. Saa ebere no ode n'anim besie won, bone a woye enti. **5** Dee Awurade see nie: “Adiyifoo a wodaadaa me nkurofso no dee, obi ma won biribi di a wopae mu ka asomdwrees nsem, na se woamma won biribi anni a, adiyifoo no siesie won ho se wobetu won so sa. **6** Enti adee besa mo a morennya anisoadehunu, esum beduru mo a morennya ahintasem biara. Owia beta ama adiyifoo no, na adekyee bedane esum ama won. **7** Adepehumunfuu ani bewu na wobegu nsamanfrefoo anim ase. Won nyinaa bekatakata won anim, efiri se mmuae biara mfiri Onyankopon ho mma.” **8** Nanso me dee tumi ahye me ma, Awurade Honhom ahye me ma tenenee ne ahooeden a mede bepae mu aka Yakob amumuye ne Israel bone. **9** Montie, mo Yakob efie ntuanofoo, mo a moye Israel sodifoo, a mokyiri atentenenee na mokyea dee etene nyinaa; **10** Mo a mode mogyahwiegu kyekyeree Sion ne awurukasem kyekyeree Yerusalem. **11** N'adikanfuu no gye adanmudee ansa na wabu aten, n'asoo gye sika ansa na wokyerekyere, n'adiyifoo

de nkɔmhye aye sikape. Nanso wɔdan Awurade, na wɔka se, "Awurade nni yen ntam anaa? Ḍaw biara remma yen so." 12 Na mo enti, wobefuntum Sion te se afuo, Yerusalem bęye mmubuię, na asoredan no kokoo bęye se nkofie a nkyekyere afu wɔ so.

4 Nna a edi akyire no mu no, Awurade asoredan bepo no betim se mmpo no nyinaa ti; ḥęgęye din aboro nkokoö nyinaa, na nnipa ahodoo bębę yuu ako ho. 2 Aman bebree beba abeka se, "Mommra mma yenkɔ Awurade bepo so, Yakob Onyankopon efie. ḥękycere yen n'akwan, sđeē yebenante soō." Na mmara no befiri Sion aba Awurade asem befiri Yerusalem aba. 3 Awurade bedi amanaman ntam nsem Aane ḥəbesiesie ntawantawa ama aman a woye den wɔ mmaa nyinaa. Wɔde wɔn akofena bębę funtumdaee wɔde wɔn mpea bębę nsɔsɔwa. Ḍman bi ntwe ḡəman foforo so akofena, na wörenye ahoboa biara mma øko bio. 4 Obiara betena ne bobè anaa ne borodoma nnua ase, na obiara remmehunahuna wɔn, ḫfiri se, Asafo Awurade akasa. 5 Amanaman no nyinaa betumi anante won anyame din mu, na yen deē, yebenante Awurade, yen Onyankopon Din mu daa daa. 6 "Saa eda no," sđeē Awurade see nie, "Męboaboa mmubuafoo, atukofoo eñe wɔn a mede awerḥoo abo wɔn so ano. 7 Męma mmubuafoo aye me nkurofоo wɔ asase no so, atukofoo no bęye ḡəman kəses. Awurade bedi wɔn so ḡhene wo Sion bepo so afiri da no akosi daa. 8 Na wo, nnwankuo no abantenten, Ao, ḥababaa Sion, abandenden, wɔde wo tete tumidie no besane abrę wo; ḥababaa Yerusalem nsa besane aka n'aḥennie." 9 Edeen enti na afei woresu denden, wonni ḡhene anaa? Wo futufoo ayera, na enti, ḡyea aka wo se ḡbaa owo awokoo mu? 10 ḡyea enti, nukanuka wo mu, Ao ḥababaa Sion, te se ḡbaa a awoo aka no, seesei eße se wofiri kuropon no mu kɔtena esere so. Wobeko Babilonia; na ḡho na wobęgęye woo. ḡho na Awurade begęye wo afiri w'atamfоo nsam. 11 Seesei dee, aman bebree aka abo mu atia wo. Wɔka se, "Wɔngu Sion ho fi, na yemfa yen ani nhwe no!" 12 Nanso, wɔnnim Awurade adwene. Wonte n'agiyinatu ase. Wɔnnim se ḡno na ḡbaaboa wɔn ano te se afiafi de kɔ ayuporobe. 13 "Sore, na pore, Ao ḥababaa Sion, mémá wo dadee mmen; mémá wo kɔbere ntɔte na wobębubu aman bebree mu nketenkete." Wode wɔn nsesodee a wɔampre no ekwan pa so bebre Awurade, wode wɔn ahonyadee bebre asase nyinaa so wura.

5 Mommoaboa mo akodɔm ano, Ao akofoo kuropon, ḫfiri se, atamfоo atwa yen ho ahyia. Wɔde abaa bębę Israel sodifoo no wɔ n'afono so. 2 "Nanso wo, Betlehem Efrata, ewom se woye ketewa wɔ Yuda mmusua mu deē, nanso, wo mu na obi befiri ama me a ḥobęye Israel sodifoo, na n'ase firi teteete." 3 Enti wobęgęye Israelfoo mu, kɔsi se ḡbaa a awoo aka no no bęwo na ne nuanom mmarima nkaeę besane

akoka Israelfoo ho. 4 ḥobesore ahwę ne nnwankuo wɔ Awurade ahooden mu, wo Awurade ne Onyankopon din kəseye mu. Na wobętēna asomdwoeę mu, na afei ne kəseye beduru asase awieeę. 5 Na ḥobęye wɔn asomdwoeę. Se Asiriafoo beto hye yen so, na wɔbę nsra fa yen aban mu a, yede nnwanhwefoo nson, mpo ntuanofoo nwotwe behyia wɔn. 6 Wɔde akofena bedi Asiria asase so, wobętēne akofena de adi Nimrod asase so. Se Asiriafoo to hye yen so, bɔ nsra fa yen ahyee so a, ḥęgęye yen afiri ne nsam. 7 Yakob asefоo nkaeę no bęfrafra nnipa bebree mu te se obosua a ḫfiri Awurade, te se osuo a epete gu esere so a enntwen ɔdasani, na ɔdasani biara rentumi nsi ho ekwan. 8 Wobékane Yakob asefоo nkaeę no afra aman no mu, wobefrafra nnipa bebree mu te se gyata a ḫfira mimoa mu wɔ kwaęe mu, te se gyata ba a ofra nnwankuo mu a obobo wɔn tete wɔn mu na obiara ntumi nnye wɔn. 9 Wobęma wo nsa so se woadi w'atamfоo so nkonom, na wobesee w'atamfоo nyinaa. 10 "Saa eda no," sđeē Awurade see nie, "Mesee apɔnkɔ a wɔwɔ na mabubu wo nteaseenam. 11 Mesee nkuropon a ewɔ w'asase so na madwiri wo bambo denden nyinaa agu. 12 Mesee w'abayisem na wo ntafowayie to betwa. 13 Mesee nsesodee a wode wo nsa aye ne aboo ahoni a wɔwɔ no, na worenkoto nsore wo nsa ano adwuma bio. 14 Metutu Asera afrebukyia no afiri wo mu na massee wo nkuropon. 15 Aman a wɔantie m'asem no nyinaa, mede abufuo ne abufuhyye beto wɔn so wedee."

6 Montie asem a Awurade reka: "Monsore na mommo mo nkuro wɔ mmpo no anim; momma nkokoö nte dee mowɔ ka. 2 "Na afei Ao, mmpo, montie Awurade soboo; tie, asase nnyinasoo a ewɔ hɔ daa. Na Awurade wɔ asem a etia ne nkurofоo; ḫrebo Israel soboo. 3 "Me nkurofоo, edeen na maye mo? Mede adesoa bi asoa mo? Mommua me! 4 Meyii mo firii Misraim meggye mo firii nkaoasom asase so. Mesoomaa Mose bedii mo anim Aaron ne Miriam nso. 5 Me nkurofоo, monkae afotuo a Moabhene Balak, maes eñe mmuaęe a Beor babarima Balaam maes. Monkae mo akwantuo a motu firii Sitim koo Gilgal, na monhunu Awurade akwantenenee." 6 Edeen na memfa mmra Awurade anim mmekoto ɔsorosoro Onyankopon no? Memfa anantwie mma a wadi afe mmebę ḡyee afodee wo n'anm anaa? 7 Awurade ani beso nnwennini mpempem ne ngo ɔpedu a eterene se nsubontene anaa? Memfa m'abakan mmo me bɔne ho afodee, anaa me yafunu mu mma, me kra bɔne nti? 8 ḡde dee eyę akyere wo, Ao onipa. Na edeen na Awurade hwehwe afiri wo hɔ? Ye adetenenee, hunu afoforɔ mmobø, na wo ne wo Onyankopon nnante ahobreassee mu. 9 Montie! Awurade refre kuropon no, Wo din suro ye nyansahu, "Monsuro Abaa no ne dee ḡəmaa no

tumi no. **10** Mo amumuyefoo, menko so mma me were mfiri mo ahonya a monam nsisie so ape, ne nkrontompo susukora a ede mnome ba no anaa? **11** ho. Ma won nko ara tete kwaee mu wira fromfrom adidibea nkontompo susukora a ede mnome ba no anaa? **12** Adeefoo nna a wofiri Misraim baee mu no.” **16** Aman behunu a wowa mo mu no di akakabensem; mo nkurofоo no wo na won ani bewu, won a tumi nyinaa afiri won ye atorofoo na won tekrema ka mnaadaasem. **13** Eno nsa no. Wode won nsa betuatau won ano na won aso enti, mafiri asee resee mo, Mo bone ahodoo enti, besisi. **17** Wobedi dotee se awo, ne mmoa a woweia mesee mo. **14** Mobedidi, nanso moremmee; ekam fam. Wode ahopopo befiri won abon mu aba; wode beko so ade mo. Mobeboaboa ano nanso erekosi suro bedane won ho ama Awurade yen Onyankopon, hwee, efiri se mede dee moakora no bema akofena. **15** Mobedua nanso morentwa. Mobekyi ngo dua mu ngo, nanso morensra bi. Mobetiatia bobe so, nanso morennom nsaa a mobenya afiri mu no bi. **16** Moadi Omri immara so. Moaye dee woyee wo Ahab efie. Moasua won nneyees no bi, eno enti mema osees aba mo so. Wobesere mo nkurofоo; na amanaman bebu mo animtia.”

18 Hwan na ote se wo, Onyankopon a wode bone kyе? Wo a wode agyanom asefоo nkaee amumuye kyе won. W'abofuo nntena ho daa na mmom w'ani gye se wobeda mmoborhunu adi. **19** Wobehunu yen mmobо bio, wobetiatia yen bone so, na woato yen amumuye agu epo bunu mu. **20** Wobeye nokwafoa ama Yakob na wahunu Abraham mmobо sedee wokaa yen agyanom ntam teteete no.

7 Maye mmobо! Mete se aduaba tefoo a otwa bere akyi mekodi mpepe wo bobe turo mu; mennya bobe siaw na madi, borodoma aba a edi ekan a me kon do nso, saa ara. **2** Moapra Nyamefererefoo nyinaa afiri asase so. Anka obaako a otene mpo. Nnipa nyinaa tete na wohwehwe se wobeka mogya agu; wosunsum won ho won ho mfidie. **3** Nsa mmienu no nyinaa akokwa boneye mu; sodifoo bisa akyedee, otemmufоo gye adammudee, won a tumi wo won nsa mu no ye dee wоре, won nyinaa bo mu dwene amumuye ho. **4** Dee eyе wo won mu no te se hweremo; dee otene pa ara no, nkasee ban ye sene no. W'atemmuda no aso, eda a Onyankopon reba wo nsrahwe. Yei ne ebere a won ani so beye won totototo. **5** Nnye obiara nni; mfa wo were nhye adamfo mu. Mpo obaa a oda wo koko mu no to wo tekrema nnareka wo ne ho. **6** Obabarima twiri n'agya, Obabaa sore tia ne maame, asebaa nso tia n'ase na onipa biara atamfoo befiri ono ankasa ne fiefoo mu. **7** Me dee, mede anidasoo hwe Awurade, Metwen me Nkwagyee Onyankopon; na me Onyankopon betie me. **8** Mma w'ani nnye, me otamfoo! Mahwe ase dee, nanso mesore. Esum aduru me dee, nanso Awurade beye me hann. **9** Se maye bone atia no enti, Awurade abufuo beba me so, kosi se obeka m'asem ama me na wada me bembuo adi. Ode me beba hann no mu; na mehunu ne tenenee. **10** Afеi, m'atamfoo behunu na won ani bewu, dee osee me se, “Ehe na Awurade wo Onyankopon no wo?” M'ani behunu n'ahweasee; mpo seesei no, wobetiatia ne so te se atekye a ewо mmontene so. **11** Eda a wobeto w'afasuo no beba, eda a wobetre w'ahyees mu. **12** Eda no, nnipa beba wo nkyen firi Asiria ne Misraim nkuronpon mu, mpo wobefiri Misraim akosi Eufrate afiri epo akosi epo ne bepo so akosi bepo so. **13** Asase no beye amanfo esiane nnipa a wotete so ne won nneyee enti. **14** Fa wo poma di

Nahum

1 Elkosini Nahum anisoadehunu nwoma a eye nkormhye a efa Nineve ho. **2** Awurade ye ninkunfoo ne aweretɔ Onyankopɔn, Awurade to wedee na abufuo ahye no ma. Awurade tɔ n'atamfoo so wedee na n'abufuo tena wɔn so. **3** Awurade bo kyere fu, na ne tumi so, na ḥtwe ofədifoɔ aso. Ne kwan wo ntwhahoframa ne ahum mu, omununkum ye ne nan ase mfuture. **4** Ḧteatea epo na ema ewe; ema nsubontene nyinaa wewe. Basan ne Karmel twintwam na Lebanon fr̄omfr̄omye nso kusa. **5** Mmepɔ woso biribiri n'anim na nkoko nane. Asase, ewiase ne wɔn a wɔwo mu nyinaa woso n'anim. **6** Hwan na ḥbetumi agyina n'abufuo ano? Hwan na ḥbetumi atena n'abufuhye mu? N'abufuo hwie te se ogya; abotan yam wo n'anim. **7** Awurade ye, ḥye ahohia mu dwanekɔbea. N'ani wo wɔn a wɔde wɔn ho to no so no so. **8** Nanso, emam nsuyire nwanwasoo so bema Nineve aba awieeɛ. Ḫbetaa n'atamfoo akɔduru esum kabii mu. **9** Epɔ biara a wɔbebɔ atia Awurade no, ḥbesee no; ḥhaw biara remma ne mprenu so. **10** Wɔde nkasɛe békelyekyere wɔn ho, na ḥbere a wɔn nsa aboro wɔn no wɔbehye wɔn se wira dwaneeɛ a woaboa ano. **11** Ao, Nineve, wo mu na dee ḥbɔ epo bone tia Awurade na ḥtu fo bone no firie. **12** Dee Awurade see nie: “Emw se wɔwo apamfoo a wɔdɔso dee, nanso wɔbesee wɔn ama wɔayera. Ao Yuda, emw se mama ḥhaw aba wo so, nanso merenye saa bio. **13** Afei, mebulu kɔnnua a eda wo kon mu na matete nkɔnsɔnkɔnsɔn no mu.” **14** Nineve, Awurade aka ḥhye asem a efa wo ho: “Worennya asefɔo a wo din beda wɔn so. Mɛsee nsesodee a wɔasene ne ahoni a wɔaguo a esisi w'abosonnan mu no. Mɛsiesie w'adamenia efiri se wadane aye atanannee.” **15** Hwe mmepɔ no so, dee a ḥde asem̄pa no ba no anammon ono na oka asomdwoesem! Ao, Yuda di w'afahye na di wo bohye so. Nnipa bone rentu wo so sa bio; Wɔbesee wɔn pasaa.

2 Ḫtohyesooni reba wo so, Nineve bɔ aban no ho ban, wen ekwan no, bɔ wo ho so na boa w'ahɔoden nyinaa ano! **2** Awurade de Yakob animuonyam besane ama no te se Israel dee no, emw se, asefɔo no ama ada mpan na wɔasɛe ne bobo mifuo. **3** Asraafoo no akɔkyɛm ye kɔkɔɔ; akofoo no hyehye kɔben akotaadee. Nnadee a wɔde yee nteaseenam no twa nyinam nyinam se da a wɔyeeɛ no; mpea a wapoma wɔ nnua so no rehim. **4** Nteaseenam no twi fa mmontene so, na wɔdi akɔneaba. Wɔte se ogyaten a ḥredere; wɔbɔ yerede te se anyinam. **5** Ḫfr̄efree n'akofoo a wodi mu nanso wɔsuntisunti wa ekwan mu. Wɔde mmirika kɔ kuropon no afasuo ho; na wɔyɛ wɔn akɔkyɛm krado. **6** Wɔbuebue asubonten apono no, na ahemfie no dwiri gu fam. **7**

Wɔhye mmapaden se wɔmfa kuropon no nmommum na wɔmfa wɔn nkɔ. Ne mfena de won nsa gu wɔn koko so su te se mmorɔnoma. **8** Nineve te se ḥtadee a emu nsuo resene korɔ. Woteam se, “Monnyina hɔ! Monnyina hɔ!” Nanso, obiara ansane n'akyi. **9** Momfom dwete no! Momfom sikakɔkɔ no! Ahonyadee a ewɔ akoradan mu nyinaa! Na ahonyadee no dɔoso. **10** Wɔabo Nineve korɔno, woaye no pasa! Akoma boto, na nkotodwe woso woso, nnipa ho popo na wɔn anim to hoa. **11** Seesei ehe na gyatabuo no wɔ, baabi a wɔma wɔn mma aduane no, baabi a gyatanini ne gyataberee korɔ na wɔn mma nso kɔ a wɔnsuro? **12** Gyata akum dee ḥbemee ne mma. Wabobo ahaboa ama gyataberees no. Ḫde dee wakum ahye ne bɔn ma na ḥde ahaboa ahye n'atuo mama. **13** “Me ne wo nnka,” sedee Asafo Awurade see ni, “Mɛhye wo nteaseenam na adane wisie na akofena bekunkum w'agyata mma. Merennya wo ahaboa biara wo asase so. Wɔrente w'asomafoɔ no nne bio.”

3 Nname nka mogya kuropon a atɔrɔ ne korɔno ahye no ma na amanehunufoɔ mmpa mu da! **2** Aponkɔkafoɔ abaa regyegye, nteaseenam nhankra reye kirididi Aponkɔ rehurihuri ne nteaseenam redenkye denkye. **3** Aponkɔ ne wɔn sotefoo ko kɔ wɔn anim akofena twa nyinam nyinam na mpea nso pa yere yere. Atɔfɔo bebree, awufoo a ebi deda ebi soɔ, afunu a wɔntumi nkan won dodoɔ a nnipa tiatia soɔ. **4** Yei nyinaa firi odwamanfoɔ bi akɔnɔɔ, ntafowayifoɔ no nnaadaa dodoɔ no. Ono na ḥde n'adwamammo ton amanaman na ḥde n'abiyisem ton nnipa. **5** “Me ne wo nnka,” sedee Asafo Awurade see ni, “Mɛpagya w'atadee aka soro. Mɛma amanaman ahunu w'adagya na ahennie ahodoo nso ahunu w'animguasee. **6** Mede efi before wo ho, mebu wo animtia na mama nnipa ahwɛ wo. **7** Obiara a ḥbeshunu wo bedwane afiri wo ho aka se, “Nineve abɔ, na hwan na ḥbesu no?” Ehe na menya obi akyekyere wo were?” **8** Woye sene Tebes a eda Asubonten Nil ho a nsuo atwa he ho ahuya anaa? Asubonten bɔ ne ho ban na nsuo ye ne fasuo. **9** Kus ne Misraim ye ne dom a wontumi nkan wɔn. Put ne Libia ka n'adomfoɔ ho. **10** Nanso wɔfaa no dommum twaa no asuo. Wɔtɔo ne mmadoma hwehwee fam ma wɔtetee wɔ mmontene so. Wɔbɔ n'aberempon so ritonto, na n'atitire nso wɔde nkɔnsɔnkɔnsɔn guguu won. **11** Wo nso w'ani so beye wo hagyahaga se osabofoo Na wo behinta wo ho de akɔpɛ dwanekɔbea wɔ atamfoo nkyen. **12** W'aban nyinaa te se borɔdoma nnua a aso aba foforɔ: se wɔwoso a aba no tete gu ma dee ḥrepe bi adi. **13** Hwe w'akofoo wɔn nyinaa ye mma! W'asase so apone ano deda ho ma w'atamfoo; ogya ahye w'apone no akiryi adaban. **14** Sesa nsuo sie ma otua no. Yere wo banbo mu! Wɔ dɔtee no na siesie ntayaa a wato no!

15 Eho na ogya behye woo; akofena betwa wo ahwe fam, na aye wo sedee mmēbe adi wo nam. Mo nnore se mmēbe anaa ntutumme! **16** Wama w'adwadifoo adoso, wan dodoa asene osoro nsoromma, nanso wote se ntutumme a wobø asase no kwaterekwa na afei wøtu ko. **17** W'awemfoo te se ntutumme. W'adwumayefoo te se ntutumme akuo a wøsensam ban ho awø da. Adekyee mu owia pue a wøtu ko, na obi nnim faako a wøko. **18** Ao, Asiriahene wo nnwanhwefoo retø nko. W'animuonyamfoo deda ho rehome. Wo nkuroføo abo apete wø mmepø no so a wønni anoboaboaføo. **19** Aduro biara ntumi nkum w'apirakuro no; wo pira no mu ye den. Obiara a ote wo nka no bø ne nsam wø w'asehwee ho, Na hwan koraa na wommøo no atirimuoden da?

Habakuk

1 Yei ne asem a odiyifoo Habakuk nya firii Awurade nkyen wo anisoadehunu mu. **2** Ao, Awurade, memfri mmisa mmoa nkosi da ben, a nso wontie me? Meteam mefre wo, akakabensem enti, nanso womma mmegye me. **3** Aden na woma mehwé nténkyea? Aden enti na wotena bone ho? Óséé ne akakabensem da m'anim, basabasaye ne abebressé atwa me ahyia. **4** Enti, mmara nyé adwuma na aténtenenee nni baabiara, atirimuodenfoo aka ateneneefoo ahyé, enti wókyea atemmuo. **5** “Momma enye mo nwawna, na mo ho nnwiri mo! Merebeyé biribi wo mo bere so, na se obi ka kyere mo a, morennye nni. **6** Memá Babiloniafoo asore, óman a wóye atirimuodenfoo ne ntokwapefо; wóbufa asase nyinaa so, na wófa tenabea a enye won dea. **7** Won ho ye hu na nnipa suo won; wóye won bo so adee, de pe animuonyam ma won ho. **8** Won aponko ho ye here sene aseba, na won ho ye hu sene pataku a ónam anadwo, won aponkósotefoo kó won anim mmariama so, wófiri akyirikyiri nsase so, na wóto hoo se akroma a órekókye aboa. **9** Won nyinaa ba se wórebeyé basabasaye. Won dom pem ko won anim te se anweatam so mframá, na wotase nneduafó se anwea. **10** Wómmmu ahene, wodi aman sodifoo ho few, na wótee nkuronpón ho banbo denden. Wósisí dotee epie nam so kyekyere atamfoo. **11** Wóbo hoo te se mframá kó won anim. Afodifoo a won ahooden ye won nyame.” **12** Ao, Awurade, wonni ho firi tete anaa? Me Onyankopón, me Kronkronni, wo a wote ase daa. Ao, Awurade, woapa won se wómmu atén; Ao Óbotantim, woahye won se wóntwe aso. **13** W'aniya ye kronkron, a wontumi lhwe mnebone; wonnyegye bone so. Na edeen enti na wogyegye nnipa kontónkye so, na edeen enti na wayé komm wo ebere a atirimuodenfoo remene ateneneefoo? **14** Woama nnipa aye se nsuomnam a ewo epo mu, te se abodee a ewo epo mu a wonni sodifoo. **15** Ótamfoo tirimuodenfoo no de darewa yi won, ógu n'asau de buma won, na afei ósére ne ho ma n'ani gye. **16** Ne saa enti óbo afodee ma n'asau na wahye aduhwam ama no, efiri se asau yi so na ónam nya ateyie, na odi n'akónno aduane. **17** Enti ónkó so nni n'asau mu nam, na ómfa atirimuoden nse aman anaa?

2 Megyina m'ahwéé na mawen. Mèbò nsra na mahwe dee óbeka akyere me, ne m'anoyie a mede bema nkurobo yi. **2** Afei, Awurade buaa se, “Twere adiyie yi wo abopono so ma emu nna ho pefee ama ókenkanfoo ate aseé. **3** Adiyisém no retwen hyebere bi; éka awieee ho asem na ebéba mu. Éwom se érekkyere dee, nanso twen, érenkyere, ebéba mu. **4** “Hwe, wama ne ho so; n'apedeé ntene, nanso óteneneeni firi gyidie mu banya nkwa. **5** Nokorém,

nsá ayi no ama wayé ahantan na ónni ahoto. Esiane se óye adifudepé se damena na óte se owuo a hwé mmeé no enti ófom aman no nyinaa na ófa amanfoo no nyinaa nnommum. (**Sheol h7585**) **6** “Nnommumfoo yi nyinaa bedi ne ho fe asere no aka se, “Óname nka dee óboaboa korónodee ano, na ónam apoobo so nya ne ho! Yei nkó so nkosi da ben?” **7** Won a wode won ka no besore mpofirim so. Wóbesore ama wo ho apopo na wóbetwi afa wo so. **8** Esiane se woafó aman bebree enti, won a wóaka no befo wo bi. Efiri se woahwie nnipa mogya agu; woasée nsase, nkuronpón ne won a wótete mu. **9** “Óname nka dee óde korónodee kyekyere ne óman, a óye ne pirebuo wó sorónsorómmea, sédée obeyi ne ho afiri óséé mu. **10** Woatu nnipa bebree sée ho agyina, de agu wo fie anim ase, na wode wo nkwa atwa so. **11** Aboo a éhyehye afie afasuo mu no beteam na ébégelyegye wó mpunam a wóahyehye no mu. **12** “Óname nka dee ónam mogya hwiegú so kyekyere kuronpón na ónam awudie so kyekyere kuro. **13** Asafo Awurade ahyé se, nnipa no adwumaye býey ogya a wóhye. Aman no bré gu kwa. **14** Na Awurade animuonyam ho nimdee býey asase nyinaa ma, sédée nsuo hýe epo ma no. **15** “Dúe! Wo a woma wo mfefoo nsá, Wohwie ma wónom kósi se wóbebóro, na afei woahwe won adagya. **16** Worennya animuonyam biara. W'ani bëwu. Afei aduru wo so. Nom na to ntintan. Kuruwa a efiri Awurade nsa nifa reba wo so, Aniwuo békata w'animuonyam so. **17** Awurukasém a wode adi Lebanon no bémene wo, óséé a woséé mmoa nso bëbò wo hu. Woaka nnipa mogya agu; woaséé nsase, nkuronpón ne nnipa a wówo mu. **18** “Edéen mfasodee na monya firi ahoni a onipa aye mu? Anaa nséodée a ékyerekkyer ator? Deé óye ohoni no de ne ho to óno ankasa nsa ano adwuma so; na óye anyame a wóntumi nkasa. **19** Óname nka dee óka kyere dua se, ‘Nya nkwal!’ Anaa óka kyere ébò a enni nkwa se, ‘Nyane!’ Ebetumi ama akwankkyere? Wóde sika kókó ne dweté adura ho; nanso ahomes nni mu.” **20** Nanso Awurade wó n'asorefie kronkron mu. Momma asase nyinaa nyé komm wó n'anim.

3 Saa mpaeébò yi, Habakuk too no se dwom: **2** Awurade, mate wo ho nsem nyinaa, na me ho adwiri me wó w'anwanwannwuma a woayé ho, Yé no foforá wó yé mimeré so. Yé mimeré yi mu, ma wónhunu. W'abofuhyeé mu no, kae wo mmoboróhunu. **3** Onyankopón firi Teman baeé, Ókronkronni a efiri Bepo Paran so, N'animuonyam kata ósoro, na n'ayeyié hýe asase so ma. **4** Óhyerén se anópawia. Éhan no twa ogya firi ne nsam, Éhó na ne tumi ahinta. **5** Óyaredom di n'anim kó; Na nsaneyadée di n'akyi pée. **6** Se ógyina a, asase woso. Se óhwe a, óma aman woso. Tete mmeó dwiri, na nkokoó a efiri tete no ka sram

so. N'akwan nntwa mu da. **7** Mehunuu Kusanfoo ntomadan a ateteε ne Midianfoo atenaε a agyigya. **8** Awurade, wo bo fuu nsuontene no? W'abofuo no tiaa nsuwansuwa no? Wosore tiaa εpo, εberε a wo ne w'apɔnkɔ ne nkonomdie nteaseεnam nam. **9** Woyii wo tadua, Wobisaa se wəmmrε wo agyan bebree. Wode nsuontene paapae asase mu. **10** Mmepɔ hunuu wo, na wəwosoeε Nsuohwiam besene kɔεε. Ebunu no woro so, na εhuru baa soro. **11** Owia ne ɔsrane gyinagyinaa sorosoro hɔ, εberε a wohunuu w'agyan a εnenam ewiem no hamm no ne wo pea a εpa nyinam nyinam no. **12** W'abufuhyeε mu no, wonante twaa asase so na wode abufuo tiatiaa aman no so. **13** Wobaε se worebεgye wo nkurɔfoo, na woagye dee wəasra no no nkwa. Wopekyee atirimuodenfoo ɔman no kandifoo, wopaa ne ho ntoma firi ne tiri so kɔsii ne nan ase. **14** Wode ɔno ankasa pea hweree ne tiri mu, εberε a n'akofoο bɔɔ yerεde se worebehwete yεn mu. Wəρεε se wəbetɔre mməborɔfoo a wəakɔ ate no ase koraa. **15** Wode w'apɔnkɔ tiatiaa εpo no mu, ma nsuo kεsεe no huruiε. **16** Meteee no, m'akoma tuue, nnyegyeeε no maa m'ano poo biribiri; aporɔ hyεnee me nnompe mu, na me nan wosoeε. Nanso meto me bo ase atwεn akɔsi se amanehunu da beduru ɔman a wɔtɔ hyεε yεn so no. **17** Ɛwom, borɔdɔma nnua no nguu nhwiren, na aba nso nni bobe no so; Ɛwom, ngo dua no adi hwammɔ na mfuo no mmo aduane. Ɛwom, nnwan biara nni buo no mu, na anantwie nso nni ban no mu. **18** Nanso, m'ani begye Awurade mu; me ho bεsεpε me wɔ Onyankopɔn a ɔyε m'agyenkwaa no mu. **19** Otumfɔɔ Awurade yε m'ahooden. ɔma me nan yε se ɔforoteε dee, ɔma me nante sorɔnsorɔmmea. Wɔmfɑ mpaεε yi mma nnwomtofɔɔ ntuanoni no. Na wɔnto no wɔ me nhoma nnwontodeε no so.

Sefania

1 Awurade asem a εbaa Sefania a οye Kusi ba, Gedalia ba, Amaria ba, Hesekia ba nkyen nie. Ebba Yudahene Yosia a οye Amon ba bere so. **2** “Mepra biribiar a afiri asase so” dee Awurade see nie, **3** “Mepra nnipa ne mmoa nyinaa; mepra nnomaa a wɔwɔ ewiem ne mpataa a wɔwɔ epo mu nyinaa. Atirimuodenfoo bɛnja wira a esum hɔ nko ara se mesee adasamma a wɔwɔ asase yi so a,” dee Awurade see nie. **4** “Metene me nsa wo Yuda ne wɔn a wote Yerusalem nyinaa so; na mesee Baal ho biribiar a aka wo ha, na msesee abosonsomfoo ne abosomfoo asofoo no din **5** wɔn a wokoto sore wɔn adan atifi, de sore abodee a ewo ewiem, won a wokoto de Awurade ka ntam na wode Molek nso ka ntam, **6** wɔn nso a wɔgyae Awurade akyiridie na wɔnhwehwε Awurade anaa wɔmmisa ri ase.” **7** Monye komm wo Asafo Awurade anim, εfiri se, Awurade eda no aben. Awurade asiesie aforebøde; wadwira won a wato nsa afre wɔn no ho. **8** “Awurade aførebø eda no, metwe mmapomma ne ahinemma ne wɔn a wohyehye ananafoo ntadee nyinaa aso. **9** Saa eda no metwe wɔn a wɔkwati aponnwa no nyinaa aso. Wɔn a wɔde akakabensem ne nsisie hyehye won abosomfié ma no. **10** “Saa eda no,” sedee Awurade see nie, “Esu befiri Mpataa Epono ano, agyaadwotwa befiri Atenaee Foforø na nnyegyees a ano ye den afiri nkoko no so aba. **11** Montwa adwo, mo a mote adetørbea hɔ no wobetøre won a mo ne wɔn di dwa ase, dwetø adwadifoo nyinaa nso wɔbesee wɔn. **12** Mede nkanea bekyini ahwehwε Yerusalem mu na matwe wɔn a wɔgyaagya wɔn ho aso, wɔn a wɔte se bobesa puo no, a wɔdwene se, ‘Awurade nnye wɔn hwhee se εye papa anaa bɔne.’ **13** Wobefom wɔn ahonyadee, na wɔabubu wɔn afie agu. Wobesisi afie, nanso wɔrententa mu wobeyε bobø mfio nanso wɔremnom emu nsā.” **14** Awurade eda keseε no aben, aben na ereba ntem so. Tie! Osu a wɔbesu Awurade eda no beye ya, økofoo a owo ha nso nteamu beye saa ara. **15** Saa eda no beye abufuo eda, εye ahoyerø ne οyea eda; εye amanehunu ne οseεs eda, εye esum ne kusukuukuu eda εye omunkum ne kusuuyε eda, **16** εye totorobento hyen ne øko nteam a εtia nkuronpø a ewo banbo ne ntwtwæso abantenteen eda. **17** “Mede awerhøsø beba nnipa no so na wobenante se anifirafoo, εfiri se wɔaye bɔne atia Awurade. Wobehwie wɔn mogya agu se mfuturo, na wɔn ayamdee nso se atantannee. **18** Wɔn dwete anaa sikakɔɔ rentumi nnye wɔn nkwa wo Awurade abufuo eda no.” Ne ninkuntwe mu ogya no behye øman no nyinaa, na øbema asase no so tefoo nyinaa nkwa aba awieεε mpofirim.

2 Mommoabo mo ho ano, mommoabo mo ho ano, Ao, animguasee øman, **2** ansa na εbere a

wοahye no aduru, na eda no resene te se ntete, ansa na Awurade abufuhyeε no aba mo so, ansa na Awurade abufuo eda no aba mo so. **3** Monhwehwε Awurade, ahobreasefoo a mowø asase so, mo a moye n’ahyedee. Monhwehwε tenenee, monhwehwε ahobreasee; ebia øbekora mo Awurade abufuo eda no. **4** Wobegya Gasa na wɔagya Askelon se kurofo. Owigynaee na øbema Asdod ada mpam na wɔatutu Ekron ase. **5** Monnue mo a mote mpoano, Ao, mo Keretifoø; Awurade asem tia mo. Ao, Kanaan, Filistifoo asase. Metore mo ase, na obiara renka. **6** Asase a eda mpoano, baabi a Keretifoø tee beye atenaee ama nnwanhwefoo ne wɔn nnwammuo. **7** Saa asase no beye Yudafie nkaefoo no dea; εho na wobenya mmoa addidbea. Anwummere wobededa wo Askelon afie mu. Na Awurade, wɔn Onyankopø behwe wɔn, na øde wɔn ahonyadee nyinaa besane ama wɔn. **8** “Mate Moab nsopa ne Amonfoo atweetweε; wɔn a wɔsopaa me nkurøfoo na wɔhunahunaa wɔn wo wɔn asase ho. **9** Enti, se mete ase yi,” sedee Asafo Awurade, Israel Onyankopø, see nie, “Ampa ara Moab beye se Sodom, na Amonfoo aye se Gomora, baabi a ewira ne nkyen amena wo, asase a eda mpan afefoo. Me øman nkaεs befom wɔn afa; me manfoo a wobenya wɔn ti adidim befa wɔn asase.” **10** Wɔn ahantan so akatua a wobenya nie, se wɔsopa na wɔtwetwe Asafo Awurade nkurofoo enti. **11** Awurade ho suro beba wɔn so ebere a øbesee asase no so anyame nyinaa. Mpoano aman nyinaa besore no, wɔ wɔn ankasa wɔn asase so. **12** “Mo Etiopiafoo nso, m’akofena ano na wobekunkum mo.” **13** Awurade betene ne nsa wo atifi aman so na wasee Asiria, na wama Ninewe ada mpan koraa na eso awo wesee se anwea pradada so. **14** Nnwankuo ne anantwie bededa hɔ, mmoadoma nyinaa. Esere so patuo ne øbonsam anoma betena n’adum no so. Wɔn su begyegye mpomma mu, mmubuiε besisi apono ano akwan, mpunan a wɔde ntweneduro aye no ho bødeda hɔ. **15** Yei ne kuropon a edi ahurisie na ete asomdwœε mu. Øhoaho ne ho se, “Me ne no, obiara nte se me.” Hwe se dee atete apansam, na aye nkeka mmoa atenaee! Obiara a øtwam hɔ no sere no, hugya ne nsa fedia so.

3 Nname nka nhyesofoo kuropon atuatee kuropon a εho agu fi! **2** Ønnye øsetie mama obiara ønnye nteeso biara nito mu. Ømfø ne ho nito Awurade so. Øntwi mmen ne Onyankopø. **3** N’akandifoo ye agyata a wobobo mu, ne sodifoo ye mpataku a wɔnam anadwo, a wɔnnya biribiar a mama adekyee. **4** Ne nkomyεfoo ye ahantan; wɔye afatwaføo. N’asøfoo gu kronkronbea ho fi. Wɔnam mmara no so di nsemmøne. **5** Awurade a øte ne mu no ye øteneneeni; ønnye mfomsøo biara. Adekyee biara øda ne tenenee adi, na ønni hwammo da, nanso amumuyεfoo dee wonnim aniuwo. **6** “Masε

amanaman; madwiri wən abandenden agu. Wən mmorōno so adeda mpan, a obiara ntwa mu hə. Wəasee wən nkuronpə; a obi biara renka. **7** Meka kyere kuronpə no sə, ‘ampə ara wobesuro me na woagye nteesoo ato mul! Na afei ne tenaberc rensəe, na m’asotwe biara niso remma ne so. Nanso, wən ho peree wən sə wəbekoso aye bəne wən nneyee nyinaa mu. **8** Enti, twən me,” sedəe Awurade see nie, “na əda no mesore adi adanseə. Mayə m’adwene sə meboaboa amanaman ne ahennie ano na mahwie m’abufuo agu wən so m’abufuhyeə nyinaa. Me ninkuntwe abufuo ogya mu no, asase nyinaa behye. **9** “Afei medwira nnipa no ano, na wən nyinaa abo Awurade din na wəaka abo mu asom no. **10** M’asomfoo, me nkuronfoo a wəabə ahwete no befiri nsubontene a əwə Kus noho de wən afərebədəe abrə me. **11** Saa əda no, wo Yerusalem, wərengu w’anim ase wə nneyee bəne a woayə atia me ho, əfiri sə meyi afiri saa kuronpə yi mu, wən a wodi ahantan mu ahurisie na worenye ahantan bio wo me bepo kronkron no so. **12** Nanso megya wə wo mu wən a wədwo na wəbre wən ho ase, na wəde wən ho to Awurade so. **13** Israel nkaeefoo renye bəne Wərenka nkontonpo nsəm, na wən ano renka nnaadaa nsəm wəbedidi na wəada na obiara renyi wən hu.” **14** To dwom Ao, Əbabaa Sion; team denden Ao, Israel! Ma w’ani nnye, na di ahurisie wə w’akoma nyinaa mu, Ao, Əbabaa Yerusalem! **15** Əfiri sə, Awurade ayi w’asotweə afiri wo so, wama wo ətamfoo asane n’akyi. Awurade Israelhene ka wo ho; worenkuş əshaw biara bio. **16** Saa əda no, wəbekə akyere Yerusalem sə, “Mma nsuro, Ao Sion! Mma wo nsa mu nhodwo. **17** Awurade wo Onyankopən ne wo wə hə, Əye əgyefoo əhoodenfoo. N’ani begye wo ho əfiri ne də mu bedwodwo wo, əde nnwontəo bəma n’ani agye wo ho. **18** “Mo awerəhəs to betwa əfiri sə mobənya ekwan adi mo afahye no; mo anim rengu ase bio. **19** Saa ebere no me ne wən a wəhyee wo so nyinaa bedi; Megye mmereyefoo na meboaboa wən a wəabə wən ahwete no ano. Mekamfo wən ahye wən animuonyam asase biara a wəguu wən anim ase wə so no so. **20** Saa əda no, meboaboa wo ano, na mede wo aba fie. Məhye wo animuonyam na makamfo wo wə asase so nnipa nyinaa mu na mede w’ahonyadəe besane ama wo na wode w’ani behunu,” sedəe Awurade ka nie.

Hagai

1 ḥbosome a eto so nsia no da a edi ekan wo ḫhene Dario adedie afe a eto so mmieno so no, Awurade nam Odiyifoo Hagai so, de asem maa Sealtiel babarima ne Yuda amrado Serubabel ne ḥsopanin Yehosadak babarima Yosua. **2** Asem a Asafo Awurade ka nie: “Nnipa no reka se, ‘Ebere no nnya nnuruie se wosi Awurade fie no.’” **3** Afei, Awurade de saa asem yi faa Odiyifoo Hagai so: **4** “Saa ebere yi a me fie yi abubuo yi, ena mo dee motete mo afie a woaduradura mu yi anaa?” **5** Asem a, Asafo Awurade ka nie: “Monnwene mo akwan ho yie. **6** Moduaa bebree, nanso motwaa kakraa bi. Modidi, nanso mommee. Monom, nanso osukom de mo ara. Mohye ntadee, nanso enka mo hye. Monya akatua, na mode gu sikaboto a woatuetue mu ntokuro mu.” **7** Asem a Otumfoo Awurade ka nie: “Monnwene mo akwan ho yie. **8** Afei, momforo nko nkoko no atifi, na momfa nnua mmra mmesi me fie no. Na m’ani begye ho, na woahye me animuonyam.” Saa na Awurade ka. **9** “Mo ani daa bebree so, nanso eyee kakraa bi. Na mode baa fie no, mehu guie. Edeen ntira?” Efiri se, “me fie abubu.” Saa na Asafo Awurade ka, “ebere a mo ani abere resisi mo afie. **10** Mo enti na osoro akyere ebo agyina, na asase nso akyere mo mfudee. **11** Mahye ope se ensi mo mfuo ne nkoko so; ope a ebehye mo atokoo ne mo bobo ne mo ngo dua ne mo mfudee, ebeye ope a ebesi mo ne mo anantwie mu, na asee dwuma biara a mode mo nsa adi.” **12** Enna Sealtiel babarima Serubabel, ḥsopanin Yehosadak babarima Yosua ne Onyankopon nkur̄fоo nkaee no tiee asem a efiri Awurade, won Onyankopon, ne Odiyifoo Hagai a Awurade, won Onyankopon, asoma no no. Na mnipa no de osuro maa Awurade. **13** Na Hagai, Awurade somafo no, de saa asem yi a efiri Awurade nkyen maa nkur̄fоo no: “Meka mo ho.” Saa na Awurade see. **14** Eno enti, Awurade kanyanee Sealtiel babarima Serubabel a oye Yuda amrado, ḥsopanin Yehosadak babarima Yosua ne Onyankopon nkur̄fоo nkaee no nyinaa. Wobehye wон adwuma a ewо Asafo Awurade, won Onyankopon, fie no ase, **15** wo ḫhene Dario adedie afe a eto so mmieno no, ḥbosome a eto so nsia no da a eto so aduonu enan no.

2 Eda a eto so aduonu baako wo bosome a eto so nson no, Awurade de asem faa Odiyifoo Hagai so se: **2** “Ka yei kyere Sealtiel babarima Serubabel a oye Yuda amrado ne ḥsopanin Yehosadak babarima Yosua ne Onyankopon nkur̄fоo nkaee a wоwо asase no so ho no. Bisa won se, **3** ‘Mo a mo aka yi mu hwan na ohunuu saa fie yi animuonyam sedee na etee kane no? Ete mo sen enne? Enye mo se enne hwhee seesei anaa? **4** Enti, Serubabel, nya akokoordu seesei.’ Saa

na Awurade see, ‘ḥsopanin Yehosadak babarima Yosua, nya akokoordu. Mo mnipa a mowо asase no so seesei no, monnya akokoordu. Awurade na osee. Monnya akokoordu na monnye adwuma, efiri se, meka mo ho.’ Saa na Asafo Awurade ka. **5** ‘Yei ne apam a me ne mo yee ebere a mofirii Misraim. Me Honhom ka mo ho. Eno enti monnsuro.’ **6** ‘Yei ne asem a Asafo Awurade see. ‘Erenkyere biara, mewoso ḥsoro ne asase bio. Mewoso epo hahanaa ne asase kesee nso. **7** Mewoso aman nyinaa, na aman nyinaa anidasoo beba, na mede animuonyam behye saa fie ha ma.’ Saa na Asafo Awurade see. **8** ‘Dwete no ye me dea. Na sikakoko ye me dea.’ Sei na Asafo Awurade see. **9** ‘Saa fie yi animuonyam bekoron asene n’animuonyam a awtam no.’ Saa na Asafo Awurade ka. ‘Na mema asomdwoee aba ha.’ Me, Asafo Awurade na makasa.” **10** ḫhene Dario adedie mfee mmieno mu, ḥbosome a eto so nkron no da a eto so aduonu enan, Awurade kaa saa asem yi kyere Odiyifoo Hagai. **11** “Asem a Asafo Awurade ka nie: ‘Mommisa asafo no dee mmara no ka. **12** Se enam kronkron bi hye obi atadee mmuano mu, na se echo ko ka burodo anaa abomu, nsā anaa ngo anaa aduane foforo bi a, eno nso beye kronkron anaa?’” Asafo no buaa se: “Dabi.” **13** Na Hagai bisaa se, “Na se obi nso de ne ho ka efunu de gu ne ho fi, na ode ne ho twitwiri nneema a woabobo din yi bi ho a, na woagu ho fi anaa?” Na asofo no buaa se, “Aane.” **14** Afei, Hagai kaa se, “Saa ara na nnipa no ne saa ḥoman yi tee.” Saa na Awurade see. ‘Biribiara a wоyе ne biribiara a wоde ba no ho agu fi. **15** “Enti, efiri enne, monnwene saa adee yi ho yie. Monkae sedee na nneema tee, ansa na moreto Awurade asoredan no fapem no. **16** Ebere a modwene se mobenya mfudee susukora aduonu no, monyaa edu pe. Ebere a mode mo ani buu se mobenya gyare aduonum afiri nsakyibea no, monyaa aduonu pe. **17** Memaa yadee a esee mfudee, ebo ne ampariboo beseee mo nsa ano nnwuma nyinaa. Nanso, moampe se mobesane aba me nkyen. Saa na Awurade see. **18** Efiri obosome a eto so nkron, da a eto so aduonu enan yi, monnwene da a wоtoo Awurade asoredan fapem no ho yie. **19** Aba bi aka asan no so anaa? Ebesi enne, bobo, borodoma, ataea ne ngo dua aso won aba anaa? “Efiri saa da yi rekoro no, mehyira mo.” **20** Awurade asem baa Hagai nkyen ne mprenu so wa ḥbosome no da a eto aduonu enan: **21** “Ka kyere Serubabel a oye Yuda amrado no se, merebewoso ḥsoro ne asase. **22** Mebutu ahennwa, na masee ananafo ahemman no tumi. Medane won nteaseenam ne won a wоka no abutu. Apenkо akafo no behwehwe ase na woakunkum won ho. **23** “Eda no’ Asafo Awurade ka se, ‘Mefa wo, Sealtiel babarima, me ḥsomfo Serubabel, mafa wo se nsaoano kawa, efiri se mayi wo.’ Me Asafo Awurade, na makasa.”

Sakaria

1 ḥbosome a eto so nwotwe wo ohene Dario adedie afe a eto so mmienmu mu no, Awurade asem baa odiyifoo Sakaria a øye Berekia babarima na øno nso ye Ido babarima nkyen se: **2** “Awurade bo fuu mo tete agyanom. **3** Enti, ka kyere nkurofоo no se: Sei na Asafo Awurade see: ‘Monsane mmra me nkyen, na mesane aba mo nkyen,’ dee Asafo Awurade see nie. **4** Monnye se mo tete agyanom, a adiyifoo a wodii ekan no pae mu ka kyere wøn se, ‘Sei na Asafo Awurade see: Monnane mfiri mo akwammone ne nneyee bone ho,’ nanso woantie no na waanye aso amma no. **5** Mo tete agyanom wo he seesei? Na adiyifoo no, wøte ase daa anaa?

6 Na me nsem a menam m’asomfoo adiyifoo so kae no, amma mo tete agyanom no so anaa? ‘Afei wonuu won ho na wøkaa se, ‘Asafo Awurade aye yen dee efata yen akwan ne nneyee, sedee øye n’adwene se øbeye no.’ **7** Na eda a eto so aduonu enan wø abosome a eto so dubaako a wofre no Sebat, wo ohene Dario adedie afe a eto so mmienmu so no, Awurade asem baa odiyifoo Sakaria a øye Ido babarima Berekia babarima no nkyen. **8** Anadwo no menyaa anisoadehunu, mehunuu ɔbarima bi a øte ørønko køkø so wo m’anim! Na øgyina ohwam nnua bi ntam wø bønhwa tiaa a emu do mu. Na aponko køkø, nnodoe ne fitaa wø n’akyi. **9** Mebisaa se, ‘Yeinom ase ne sen, me wura?’ ḥbofоo a øne me rekasa no buaa se, ‘Mekyere wo adekodet a wøye.’ **10** Enti, ɔbarima a øgyina ohwam nnua ntam mu no kyere ase se, ‘Wøye wøn a Awurade asoma wøn se wønko ewiase afanen nyinaa no.’ **11** Na wøbek a kyere Awurade ḥbofоo a øgyina ohwam nnua no mu no se, ‘Yeakyin afa asase no so nyinaa, na yehunu se ewiase nyinaa wø ahomegyee ne asomdwhee.’ **12** Afei, Awurade ḥbofоo no kaa se, ‘Asafo Awurade, erkosi da ben na wøbeyi w’ahummøborø afiri Yerusalem ne Yuda nkuro a wo bo afu wøn mfririnhyia aduøson yi so?’ **13** ho.”

Enti, Awurade kaa abodom ne awerekyekeyesem kyere ḥbofоo a øne me kasaes no. **14** Afei ḥbofоo a øne me rekasa no kaa se, ‘Pae mu ka saa asem yi: Yei ne dee Asafo Awurade see: ‘Metwe Yerusalem ne Sion ho ninkunu yie, **15** nanso, me bo afu aman a wøn asu mu adwo wøn no. Na anka me bo mfu wøn bebree, nanso wømaa Israel amanehunu no boroo so.’ **16** ‘Enti, dee Awurade see nie: ‘Mesane abehunu Yerusalem mmøbø, na øho na wøbesane asi me fie. Na wøbøtwe susu ahoma mu wo Yerusalem so,’ dee Asafo Awurade see nie. **17** ‘Kø so pae mu ka se, sei na Asafo Awurade see: ‘Nnepa bebu so wø me nkuro yi so bio, na Awurade bøkye Sion were bio, na wafa Yerusalem.’’ **18** Afei, memaa m’ani so, na mehunuu mmien enan! **19** Mebisaa ḥbofоo a øne

me rekasa no se, ‘Yeinom ye ødeen?’ ḥbuua me se, ‘Saa mmien yi na øboø Yuda, Israel ne Yerusalem petees no.’ **20** Na Awurade kyere me adwumfoo enan. **21** Mebisaa se, ‘Edeen na yeinom rebeye?’ ḥbuua se, ‘Mmien enan no boø Yuda petee a obiara antumi amma ne tiri so, nanso adwumfoo yi aba se wørebøhunahuna wøn, na woatutu aman no mmien a wømemaa so tiaa Yudaman na wøboø nnipa no petees no.’

2 Afei memaa m’ani so, na mehunuu ɔbarima bi a økura susuhoma se øgyina m’anim! **2** Mebisaa no se, ‘Ehe na woreko?’ ḥbuua se, ‘Merekøsusu Yerusalem, ahunu ne tetrete ne ne tentene.’ **3** Na øboø a na øne me rekasa no køeet, na øboø foforo bøhyiaa no **4** na øka kyere se, ‘Tu mmirika, ka kyere saa aberantee no se, ‘Yerusalem beye kuropon a enni afasuo øsiane nnipa ne mmoa dodoø a wøwø mu enti. **5** Na m’ankasameye ogya fasuo, atwa ho ahyia,’ sedee Awurade see nie, ‘na maye ne mu animuonyam.’ **6** ‘Mommra! Mommra! Monnwane mfiri atifi asase no so,’ se Awurade see nie, ‘Na mahwete mo mu ama øsoro mframø enan no,’ sedee Awurade see nie. **7** ‘Mommra, Ao Sion! Monnwane mo a mote Babilonia!’ **8** Efiri se sei na Asafo Awurade see, ‘Onimuonyamfoo no asoma me akøtia aman a wøafo wo nneema no. Efiri se, dee øde ne nsa bøka wo biara no de nsa aka AWURADE aniwa kosua. **9** Nokorem mema me nsa so de atia wøn sedee øbeye a wøn nkøa befom wøn nneema. Na øbøma woahunu se Asafo Awurade na wasoma me. **10** ‘Team na ma w’ani nnye, Ao, ḥbabaa Sion. Efiri se, mereba, na mene mo betena,’ sedee Awurade see nie. **11** ‘Aman bebree bøka Awurade ho saa eda no na wøabeyø me nkuroføo. Me ne mo betena, na mobøhunu se, Asafo Awurade na wasoma me mo nkyen. **12** Awurade bøfa Yuda se n’agypadee wø asase kronkron no so, na øbøfa Yerusalem bio. **13** Monye komm wø Awurade anim, adasamma nyinaa, efiri se wakanyane ne ho wo wø n’atenaes kronkron a wo bo afu wøn mfririnhyia aduøson yi so?’ **13** ho.”

3 Afei, økyere me øsøfopanin Yosua a øgyina Awurade ḥboføo anim, na Satan gyina ne nifa so rebebø no sobøo. **2** Na Awurade ka kyere Satan se, ‘Awurade nka w’anim, Satan! Awurade a Yerusalem ye ne dea no nka w’anim. Saa ɔbarima yi nyø gyentia a wøatu afiri ogya mu anaa?’ **3** Na Yosua hyø ntadøeø fi ebere a øgyina ḥboføo no anim. **4** ḥboføo no ka kyere wøn a wøgyinagyina n’anim no se, ‘Monnyi ne ho ntadøeø fi no.’ Afei øka kyere Yosua se, ‘Hwø, mayi wo bøne afiri wo so, na mede ntadøeø a øye fe bøheyø wo.’ **5** Afei, mekaa se, ‘Momfa abotire a ani tee mmø ne ti.’ Enti, wøde abotire a ani tee bøø no, na wøhyøe no atadeeø, ebere a Awurade ḥboføo no gyina ho. **6** Na Awurade ḥboføo de saa akwankyerø yi maa Yosua: **7** ‘Yei ne dee Asafo

Awurade see: 'Sé wobeyé osetie ama me na woaye a ereba asase yi so nyinaa; sedee efa baako kyere m'apedeé a, ennee wobedi me fie so na woahwe no, wobepam okoromfo biara, na efa baako nso m'abannwa so, na mema wo baabi atena wo nnipa kyere se, obiara a oka ntanhunu no, wobepam no. 4 a wogiyinagyina ha yi mu. 8 "Tie, Ao osofanin Asafo Awurade pae mu ka se, 'Meresoma nname Yosua, wo ne wo nkurofoo a wotete w'anim yi, moye yi na ebeyen okoromfo ne obiara a ode me din nnipa a wogiyina ho ma nneema a erebesisi: Mede ka ntanhunu no fie. Ebeka efie ho na ase ne nnua me osomfo, Dubaa, no beba. 9 Hwe, aboodenboo ne aboo.'" 5 Afei, obefoo a na one me rekasa no a mede asi Yosua anim! Ani nson na etuatua saa baa n'anim beka kyere me se, "Ma w'ani so na eboo baako no ho, na mekrukyire atwerc bi wo so,' hwe yei, dee ereba yi." 6 Mebisaa se "Eye edeen?" sedee Asafo Awurade see nie, 'na mede eda koro pe Obuaa se, "Eye kenten a wode susu nneema." Otoaa bepepa asase yi so bone. 10 "Saa eda no mo mu biara beto nsa afre ne yonko ne no akotena ne ngo dua ne borodoma dua ase,' sedee Asafo Awurade see nie."

4 Afei, obefoo a one me kasaec no sanee n'akyi bonyanee me, sedee wonyane obi firi ne nna mu no. 2 Obisaa me se, "Edeen na wohunu yi?" Mebuua se, "Mehunu kaneadua a wode sikakoko aye a kuruwa si so, na nkanea nson a ebiara wo ne doroben sisi so. 3 Bio, ngo nnua mmieni sisi ho, baako wo kuruwa no nifa so, ena baako nso wo ne benkum so." 4 Mebisaa obefoo a one me kasaec no se, "Yeinom ye edeen, me wura?" 5 Obuaa se, "Wonnim dee yeinom ye anaa?" Mekaa se, "Dabi, me wura." 6 Enti oka kyere me se, "Yei ne Awurade asem a ode rekoma Serubabel: 'Enye tumi so, na enye ahoden nso so, na mmom, enam me Honhom so,' sedee Asafo Awurade see nie. 7 "Woye edeen, Ao bepo kesee? Wobeyé asase tamaa wo Serubabel anim. Afei ode aboo fefe no beba abehyia oseba se, 'Onyankopon nhirya so! Onyankopon nhirya so!'" 8 Na Awurade asem baa me nkyen se: 9 "Enam Serubabel nsa so na wotoo asoredan yi fapem, na enam ne nsa so na wobewie. Na mobehunu se, Asafo Awurade na wasoma me mo nkyen. 10 "Hwan na obu nneema nketenkete mfiasee eda animtiaa? Se nnipa hunu se Serubabel kura kyirebenn susu ahoma no a, won anai begye. "(Saa anai nson yi ye Awurade ani a ehwe ewiase afanan nyinaa.)" 11 Na mebisaa obefoo no se, "Saa ngo nnua mmieni no a esisi kanea dua no nifa ne benkum no ye edeen?" 12 Na mebisaa no bio se, "Ngodua mmam mmieni a ehwie ngo a ani ye akokosradee fa sikakoko doroben mmieni no mu no ye edeen?" 13 Obuaa se, "Enti wonnim dee yeinom ye anaa?" Mebuua se, "Dabi, me wura." 14 Nti okaa se, "Yeinom ne mmieni a woaasra won ngo se wonsom Awurade a odi ewiase nyinaa so."

5 Mehwee bio, na mehunuu nwoma mmoboe a eretu wo ewiem wo m'anim! 2 Obisaa me se, "Edeen na wohunu yi?" Mebuua se, "Mehunu nwoma mmoboe a enenam ewiem a ne tenten ye anammom aduasa, na ne tetrete nso ye anammon dunum." 3 Na oka kyere me se, "Yei ne nname

a ereba asase yi so nyinaa; sedee efa baako kyere se, obiara a oka ntanhunu no, wobepam no. 4 Asafo Awurade pae mu ka se, 'Meresoma nname Yosua, wo ne aboo.'" 5 Afei, obefoo a na one me rekasa no a mede asi Yosua anim! Ani nson na etuatua saa baa n'anim beka kyere me se, "Ma w'ani so na eboo baako no ho, na mekrukyire atwerc bi wo so,' hwe yei, dee ereba yi." 6 Mebisaa se "Eye edeen?" sedee Asafo Awurade see nie, 'na mede eda koro pe Obuaa se, "Eye kenten a wode susu nneema." Otoaa so se, "nnipa a wowa ewiase yi mu bone ahye no ma." 7 Afei woyii kenten no so sumpii mmuasoo no, na emu na na obaa bi hye! 8 Okaa se, "Yei ye atirimuodensem," afei okaa obaa no hyee kenten no mu na ode sumpii mmuasoo no kataa no so. 9 Afei, memaa me tiri so mehunuu mmaa mmieni a wowa ntaban te se asukonkon de danedane won ho wo ewiem. Womaan kenten no so kao ewiem, osoro ne asase ntam. 10 Mebisaa obefoo a na one me rekasa no se, "Ehe na wode kenten no reko?" 11 Obuaa se, "Wode reko Babilonia asase so akosi fie ama no. Na se, wowie a, wode kenten no beko akosi n'afa."

6 Memaa m'ani so bio, na mehunuu nteaseenam enan a efiri mmepeo mmieni ntam reba, mmepeo no ye kobere mfrafraes. 2 Teaseenam a edi ekam no, na aporko koko a etwe, na aporko tuntum nso twe dee eto so mmieni no. 3 Dee eto so mmieni no, na aporko fitaa na etwe. Dee eto so enan no, na aporko ntokontrama na etwe, na aporko no nyinaa ho ye den. 4 Mebisaa obefoo a na one me rekasa no se, "Me wura, yeinom ye edeen?" 5 Obefoo no buaa me se, "Yeinom ye ahonhom enan a wofiri soro, na wofiri ewiase nyinaa Awurade no anim ako. 6 Teaseenam a aporko tuntum retwe no reko oman a ewo atifi fam no so. Teaseenam a aporko fitaa retwe no reko atoee fam; na dee aporko ntokontrama twe no reko anafo fam." 7 Aporko ahoodenbo no firii adi no, woppe se woko asase nyinaa so. Na obefoo no kaa se, "Monko asase nyinaa so!" Enti woko asase so mmaa nyinaa. 8 Afei, ofree me se, "Hwe, won a woreko atifi fam oman so no ama me Honhom ahomegye wo atifi fam asase no so." 9 Awurade asem baa me nkyen. Okaa se, 10 "Gye sikakoko ne dwete firi atukfo, Heldai, Tobia ne Yedaia a wofiri Babilonia aba no nkyen. Eda no arak Sefania babarima Yosua fie. 11 Gye dwete ne sikakoko na fa ye ahenkye, hye osofanin Yosua a oye Yehosadak babarima no ti. 12 Ka kyere no se, sei na Asafo Awurade see: 'Obarima a wofre no Dubaa no nie, na obefefe afiri ho akosi Awurade asoredan no. 13 Ono na obesi Awurade asoredan no, na wobchye no animuonyam, na obetena n'ahennwa so adi ne ohene, na obeye osofoo wo n'ahennwa so. Afei asomdwoebeba mmieni no ntam.' 14 Wode ahenkye no bema Heldai, Tobia, Yedaia ne Sefania

babarima Hen, na wōde aye nkae adee wō Awurade nkurofоо afiri aman a ewо apuees ne atoee no so. 8 asoredan mu. 15 Wōn a wōwō akyirikyiri no beba Mede won besane aba abetena Yerusalem; wōbeyе abeboa Awurade asoredan no si, na mobehunu se me nkurofоо, na maye wōn Onyankopon wo nokore Asafo Awurade na wasoma me mo nkyen. Se moye ne tenenee mu.” 9 Dee Asafo Awurade see nie: osetie ma Awurade mo Onyankopon nokore mu a, “Mo a afei na morete nsem a adiyifoo no kaee no; yei beba mu.”

7 Ohene Dario adedie mfee enan so no, Awurade asem baa Sakaria nkyen obosome a etо so nkron a wоfrе no Kislew no edа etо so enan no mu. 2 Na Bet-Elfоо asoma Sareser ne Regem-Melek ne wоn mmarima se wоnkоre Awurade. 3 Wоmfа asofoo a wоwо Asafo Awurade fie ne adiyifoo so mmisa se, “Menkо so ntwa adwo, nni abuada wo abosome a etо so enum no mu, sедee maye no mfee bebree a atwam no anaa?” 4 Afei Asafo Awurade asem baa me nkyen se, 5 “Bisa asase no so nnipa nyinaa ne asofoo no se, ‘Mfee aduoson a atwam no, se modi abuada na motwa adwo wo abosome enum ne nsom mu a, na eyе ampa se me enti na modi abuada no anaa? 6 Ebere a modidi na monom no, na eyе mo ara na moye de gye mo ani anaa? 7 Enye saa nsem yi ara na Awurade faa kane adiyifoo so paeе mu kaaee, wo ebere a Yerusalem ne nkuro a awta ne ho ahya no wо asomdwoes ne mpontuo no, ebere a na nnipa akотena Negeb ne atoee fam nkokoо no so anaa?”” 8 Na Awurade asem baa Sakaria nkyen bio: 9 “Yei ne dee Asafo Awurade see, ‘Mommu aten a eyе nokore na monnya ahummоborо ne ayamhyehyee mma mo ho mo ho.’ 10 Monnhye akunafoо, nwisiaa, ahhoо ne ahiafoо so. Monnwene bone mo akoma mu mma mo ho mo ho.’ 11 “Nanso wоanntie; wōde asobrakyees danee wоn akyi na wоsisii wоn aso. 12 Wоyеe wоn akoma den se twereboо, na wоantie mmara anaa nsem a Asafo Awurade nam ne Honhom so de somaa kane adiyifoo no. Eno enti, Asafo Awurade bo fuu yie. 13 “Mefreee no, wоannye me so, enti wоfrе a merennye wоn so,’ sедee Asafo Awurade see nie. 14 ‘Mede ntwhahoframa bоо wоn petee aman nyinaa so ma wоkoyеe ahhoо wо ho. Asase a wogyaas no daa mpan a obiara ntwa mu wо ho. Sei na wоyе maa asase fefefе no seee.””

8 Asafo Awurade asem baa me nkyen bio. 2 Yei ne dee Asafo Awurade see: “Metwe Sion ho ninkunu pa ara; metwe ne ho ninkunu aniberee so.” 3 Dee Awurade see nie, “Mesane aka Sion na makotena Yerusalem. Afei wоbefre Yerusalem Nokore Kuropon, na Asafo Awurade bepo no, wоbefre no Bepo Kronkron.” 4 Dee Asafo Awurade see nie: “Nkокoraa ne mmirewa betenatena Yerusalem mmontene so bio a obiara kura poma, esiane onyini enti. 5 Na mmarimaa ne mamaayewa a wоredi agoro behye kuropon no mmontene so ma.” 6 Dee Asafo Awurade see nie: “Nkaeefoo yi dee, ebeyе wоn nwawanwa saa ebere no, na me nso ebeyе me nwawanwa anaa?” 7 Dee Asafo Awurade see nie: “Megye me

nkurofоо afiri aman a ewо apuees ne atoee no so. 8 Mede won besane aba abetena Yerusalem; wōbeyе me nkurofоо, na maye wōn Onyankopon wo nokore ne tenenee mu.” 9 Dee Asafo Awurade see nie: “Mo a afei na morete nsem a adiyifoo no kaee no; adiyifoo a na wоwо ho ebere a wоtoo Asafo Awurade fie fapem no, monhyе mo ho den, na moatumи asi asoredan no. 10 Ebere no nnyя nsoee no, na wontua apaadie ho ka mma nnipa anaa mmoa. Atamfoo enti, na obiara ntumi nkо n’adwuma so asomdwoes mu, efiri se na mede mpaapaemu aba wоn mu. 11 Nanso, afei dee, merenyе nkaeefoo yi sедee moye kane no,” sедee Asafo Awurade see nie. 12 “Aba no benyini yie, bobе beso n’aba, asase no bebo n’aduane na оsoro nso betо ne bosuo. Mede saa nneema yi nyinaa bемa nkaeefoo yi se wоn agyapadee. 13 Mo, Yuda ne Israel, moaye nname wо aman no mu, nanso megje mo na moaye nhyira. Monnsuro, na monhyе mo ho den.” 14 Dee Asafo Awurade see nie: “Sедee moye m’adwene se mede atoyerenkуem beba mo so, na mannya ahummоborо ebere a mo agyanom fuu me bo no, 15 saa ara na afei maye m’adwene se, moye Yerusalem ne Yuda yie. Monnsuro. 16 Dee ese se moye nie: Monni mo ho mo ho nokore. Mommu atentenenee wо mo аsenii; 17 mommmо po bоne ntia mo ho mo ho, na monnno ntam hunu. Mekyiri saa nneema yi nyinaa,” sедee Awurade see nie. 18 Asafo Awurade asem baa me nkyen bio. 19 Dee Asafo Awurade see nie: “Abosome enan, enum, nson ne edu mu mmuadadie no beye anigyees ne ahosepе mmere, na ebeyе anigyees afahye ama Yuda. Enti monnno nokore ne asomdwoes.” 20 Dee Asafo Awurade see nie, “Nnipa bebree ne wоn a wоtete nkuron bebree so beba ara, 21 na nnipa a wofiri kuropon baako so beko foforо so akоka se, ‘Momma yenkо seesei ara nkоre Awurade na yenhwehwе Asafo Awurade. Me dee, mereko.’ 22 Na nnipa bebree ne aman akесee beba Yerusalem abehwehwе Asafo Awurade no, na wоakoto asre no.” 23 Dee Asafo Awurade see nie: “Nna no mu, nnipa edu a wоka kasa ahodoо na wofiri aman ahodoо so beba abesо Yudani atadee mmuano mu na wоbeka se, ‘Wo ne yen nkо, efiri se yeate se Onyankopon ka wo ho.””

9 Nkомhye: Awurade asem tia Hadrak asase na ebекa Damasko efiri se, nnipa ne Israel mmusuakoo nyinaa ani wо Awurade so. 2 Na ebекa Hamat a one no bо hyee; ebекa Tiro ne Sidon, ewom se wоyе anyansafoо. 3 Tiro asi abandenden ama ne ho; waboa dwete ano te se mfuturo, ne sikakоo ano te se dotee a ewо mmontene so. 4 Nanso, Awurade begye n’ahodee nyinaa na wasee ne tumi a өwo wо epo so, na wоde ogya behye no dworobee. 5 Askelon behunu na wasuro Gasa de zyea benukanuka ne mu, na Ekron nso saa ara,

efiri se n'anidasoo besa. Gasa behwere ne əhene na mu efiri se me Yam hyehye me wə won ho. Wəbeye wəbegya Askelon afituo. 6 Ananafaa bətena Asdod, te se dee mempo wən mpo, na me ne Awurade na metwa Filistifoo ahantah agu. 7 Meyi mogya afiri wən Onyankopon na megye wən so. 7 Efraimfoos wən ano, akyiwadəe nnuane nso meyi afiri wən ano. Nkaeefoo no beye yen Onyankopon dea wəbeye woanom nsā. Won mma behunu na wən ani begye; Yuda ntuanofoo, na Ekron beye se Yebusifoo. 8 wəbedi ahurisi wə won akoma mu wə Awurade mu. Nanso məbo me Fie ho ban wə won a wətete bo korəno ho. Əhyesofoo biara ntumi mfa me nkurifoo so bio, efiri se afei merewen. 9 Di ahurisie Ao, Əbabaa Sion! Team, Əbabaa Yerusalem! Hwə, wo əhene reba wo nkycen. Ətene na əwə nkwyagye, ədwo, na əte afunumu so, afunumu ba so na ətee. 10 Məgye nteaseenam afiri Efraim ne akofoo aponka afiri Yerusalem, na akodie tadua no wəbebubu mu. Əbəpae mu aka asomdwəee nsem akyere aman no. N'ahernie befiri epo akəka epo ebeefiri Asubonten no akəpem nsase ano. 11 Na wo dee, esiane me ne wo mogya apam no enti, meyi wo nneduafao afiri amena a nsuo nni mu. 12 Monsane nko m'aban mu, Ao nneduafao a mowə anidasoo; seesei mpo merebo mo nkaee se məhye mo anan mu mməho. 13 Məko Yuda sədee meko me tadua na mede Efraim behye mu. McKanyane wo mmamarima, Ao Sion, atia wo Hela mmamarima, na məye wo se əkofoo akofena. 14 Afei Awurade bəda ne ho adi wən so; n'agyan betwa yere te se anyinam. Otumfoos Awurade behyen totorobento no; əbeən nsra wə atəee fam ahum mu, 15 Asafo Awurade beye ekyem ama wən. Wəde ahwimmoos bəsee na wəde adi nkonom. Wəbenom na wəabəba mu sədee wəanom nsā; wəbeye ma te se kuruwa a wəde pete afərebukyia ntweaso. 16 Awurade wən Onyankopon, begye wən saa eda no se odwanhwefoo gye ne nnwan. Wəbetwa nyinam nyinam wə n'asase so, se aboodemmoos a ebəba ahenkye ho. 17 Sedeə wən ho betwa na wən ho aye fe afa! Aduane bema mmerantee anyini ahooden so na nsā foforo bema mmabaawa anyini saa ara.

10 Mommisa Awurade ho nsuo osutobere mu; eyə

Awurade na əye osuto mframə. Əma osuo to ma nnipa nyinaa, ne mfudee nso ma obiara. 2 Ahoni no ka nnaadaasəm, nkəmhyefoo nya anisoadehunu a eye atoro; wəde nkrontoposeem kyere daee ase, wəma awerekkyerye kwa. Enti nnipa no nenam te se nnwan a wənni əhwefoo na wəhye wən so. 3 "Mebo afu nnwanhwefoo no yie, na metwe ntuanofoo no aso. Na Asafo Awurade behwe ne nnwankuo a wəye Yuda fie no, na wayə won se animuonyam ponko wə əsa mu. 4 Tweatiboo befiri Yuda mu, na ntomadan pəewa befiri hə, əsa mu tadua befiri Yuda mu, na sodifoos nyinaa nso saa ara. 5 Wəbeəbə mu aye se nnəmmarima a wətiatia mmorəno so atakyə mu wə oko mu. Esiane se Awurade ka wən ho no enti, wəbeko na wəadi aponkəsotefoo no so. 6 "Məhye Yuda fie den na magye Yosef fie no nkwa. Mede wən besi wən dada

mu efiri se me Yam hyehye me wə won ho. Wəbeye wən Onyankopon na megye wən so. 7 Efraimfoos beye se nnəmmarima, wən ani begye te se dee wən. 8 Meto nsa afre wən aboaboa wən ano. Ampa ara megye wən bio; wəbedəoosə se kane no. 9 Əwom se mehwete wən mu ako aman so, nanso wəbekae me wə akyirikyiri nsase so. Wəne wən mma bətena nkwa mu, na wəbesane aba. 10 Mede wən befiri Misraim aba mebo wən ano afiri Asiria. Mede wən bəba Gilead ne Lebanon, na wərense ho. 11 Wəbefa epo mu əshaw ne abebrese mu, nanso wəbəma epo asorokyə no atae dinn. Nil mu nsuo nyinaa bəwe Asiria ahomasoo nso wəbəbre no ase na Misraim ahempoma betwam. 12 Məhye wən den wə Awurade mu na ne din mu na wəbenante," sədee Awurade see nie.

11 Buebue w'apono, Ao Lebanon, na ogya mməhye wo ntwenduro! 2 Twa adwo wo pepeaa, na ntwenduro ahwe ase; wəasəe nnua a əwə animuonyam no! Twa adwo Basan adum; wəabubu kwaəebirentuo no mu nnua no! 3 Tie nnwanhwefoo agyaadwoos; wəasəe wən adidibeа frəmfrəm no! Tie agyata no mmobom; Yordan ho nkycykere fəfə no ase! 4 Yei ne dee Awurade me Onyankopon see: "Fa nnwankuo a wərebəku wən no kə adidibeа. 5 Atəfəo no kunkumm nnwan no na wəntwe wən aso. Wən a wəton nnwan no ka se, 'Monkamfo Awurade, mayə ədefoo!' Na nnwan no ahwefoo no mpo nnya ahumməborə mma wən. 6 Merenhunu asase no so nnipa mməbo bio," sədee Awurade see nie. "Mede obiara behye ne yərko ne əhene nsa. Wəbehye asase no so, na merennye obiara mfiri wən nsa mu." 7 Enti mede nnwankuo a wərekəkum wən no kə adidibeа, ne titire ne wən a wəayə mməbo no. Afei, məfaa poma mmienu, na məfresə baako Adəee enna baako nso Nkabom na mede wən kə adidie. 8 Əbosome baako mu, məpamoo nnwanhwefoo mmiensa no. Nnwankuo no ampe me, na womaa me brəee 9 na mekaa se, "Merenyə mo hwefoo bio. Wən a wərewu nwu, na wən a wəreyera nso nyera. Na ma wən a aka no nso nkycykere wən ho wən ho nwe." 10 Afei, məfaa me poma a məfresə baako Adəee no bubuu mu de seee apam a me ne aman no nyinaa aye no. 11 Wəseee no eda no ara, na wən a wərehunu amane wə nnwankuo no mu a na wərehwe me ho hunuu se, eye Awurade asem. 12 Na meka kyere wən se, "Se ebeyə yie a, montua me ka, na se ente saa nso a, momma entena hə." Enti, wətuua dwete mpo aduasa maa me. 13 Na Awurade ka kyere se, "To ma ənwomfoos no," əboos a əsa ani a wəatwa ama me no. Enti, məfaa dwete mpo aduasa no, na meto maa ənwomfoos a əwə Awurade

fie mu no. 14 Afei, mebuu me poma a eto so mmieni ho fi. 2 "Saa eda no, meyi ahoni no din afiri asase no a wofre no Nkabom no mu, de seee onuaye a eda so, na worenkae won bio," sedee Asafo Awurade see Yuda ne Israel ntam no. 15 Afei, Awurade ka kyere nie. "Meyi adiyifoo ne efifi honhom afiri asase no me se, "Fa odwanhwefoo kwasea no nneema no bio. so. 3 Se obi ko so hye nkoma, agya ne ena a wowuo 16 Na merebema odwanhwefoo bi asore asase no saa onipa no beka akyere no se, 'Ese se wowuo, so a orenhwewehde dee wayera. Orempe nnwammaa efiri se, wode Awurade din atwa atoro." Se ohye akyiri ekwan, orensa dee wapira yadee, oremma dee nkoma, ono ankasa awofoo bewo no sekan. 4 "Saa owo ahoden aduan, na mmom, obewo nnwan a eda no, odiyifoo biara ani bewo wo ne nkomye wadore no nam, na watwitwa won tote. 17 "Nname nka odwanhwefoo a ne ho nni mfaso, na odwane anisoadehunu ho. Orenhye odiyifoo atadee a wode gya nnwankuo no! Akofena ntwa n'abasa, ne n'ani nifa. N'abasa no nwu koraa, na n'ani nifa no mfira koraal!"

12 Nkomhye: Yei ne Awurade asem a efa Israel ho. Awurade a otre osoro mu, dee oto asase fapem, dee eye honhom a ote onipa mu asem nie: 2 "Merebey Yerusalem kuruwa a ebema aman a atwa ne ho ahyia no ato ntintan. Wobeto ahye Yuda ne Yerusalem so. 3 Saa eda no a ewiase aman nyinaa aboa won ho ano retia no no, mema Yerusalem aye obotantim ama aman no nyinaa. Won a wobere se wopire no no nyinaa bcpirapira won ho. 4 Saa eda no, mema oponka biara abo huboa, na mema ne sotefoo nso abo dam," sedee Awurade see nie. "Mebue m'ani ahwe Yuda fie, na mifirafira aman ahodo no aponka ani. 5 Na Yuda ntuanfoo beka wo won akoma mu se, 'Yerusalemfooye ahodenfo, efiri se Asafo Awurade ye won Onyankopon.' 6 "Saa eda no, meye Yuda ntuanfoo se ogya ayowaa a ehye nnyina mu, te se ogyatene eredere wo wira a woaboa ano mu. Wobehye nnipa a wootwa won ho ahyia nyinaa wo benkum ne nifa, nanso hwee renka Yerusalem wo baabi a owo ho. 7 "Awurade bebo Yuda atenae ho ban kane, sedee Dawid fie ne won a wote Yerusalem animuonyam renkyene Yudafo, animuonyam. 8 Saa eda no, Awurade bebo won a wote Yerusalem ho ban, dee eye mmire koraa wo won mu no beye se Dawid. Na Dawid asefo beye se Onyankopon, te se Awurade Befoo a odi won anim. 9 Saa eda no, mehye asee asee aman a woko tia Yerusalem nyinaa. 10 "Mehwie adam ne nkotosre honhom agu Dawid fie ne won a wote Yerusalem so. 11 Saa eda no agyaadwo twere a ewo Yerusalem no ano beye den te se Hadad-Rimon agyaadwo twere wo Megido asase tam so. 12 Asase no sofou nyinaa bedi awercho, abusua biara ne won yerenom; Dawid fie abusua ne won yerenom, Natan fie abusua ne won yerenom, 13 Lewifie abusua ne won yerenom, Simei abusua ne won yerenom, 14 ne mimusua a aka no nyinaa ne won yerenom.

13 "Saa eda no, wobetu asubura ama Dawid fie ne Yerusalemfooye ahohoro won bone ne won

ho fi. 2 "Saa eda no, meyi ahoni no din afiri asase no a wofre no Nkabom no mu, de seee onuaye a eda so, na worenkae won bio," sedee Asafo Awurade see Yuda ne Israel ntam no. 15 Afei, Awurade ka kyere nie. "Meyi adiyifoo ne efifi honhom afiri asase no me se, "Fa odwanhwefoo kwasea no nneema no bio. so. 3 Se obi ko so hye nkoma, agya ne ena a wowuo 16 Na merebema odwanhwefoo bi asore asase no saa onipa no beka akyere no se, 'Ese se wowuo, so a orenhwewehde dee wayera. Orempe nnwammaa efiri se, wode Awurade din atwa atoro." Se ohye akyiri ekwan, orensa dee wapira yadee, oremma dee nkoma, ono ankasa awofoo bewo no sekan. 4 "Saa owo ahoden aduan, na mmom, obewo nnwan a eda no, odiyifoo biara ani bewo wo ne nkomye wadore no nam, na watwitwa won tote. 17 "Nname nka odwanhwefoo a ne ho nni mfaso, na odwane anisoadehunu ho. Orenhye odiyifoo atadee a wode nwi aye, mfa nnaadaa nnipa. 5 Obeke se, 'Menye odiyifoo. Meye okuafoo. Na efiri me mmerantebere mu no, asase yi so na menya m'ano aduan.' 6 Na se obi bisa no se, 'Edeen akuro na ewo wo ho yi a?' Obebea se, 'Eye akuro a menya wo me nnamfonom fie.'" 7 "Sore, Ao, akofena, sore tia me dwanhwefoo, tia onipa a oben mel!" Sedee Asafo Awurade see nie. "Bo odwanhwefoo no, na nnwan no bebo ahwete, na mema me nsa so atia nnwammaa no. 8 Asase no so nyinaa," sedee Awurade see nie, "Wobebu nkyemu mmiensa mu mmienu ahwe fam ma woawuwu; na nkyemu mmiensa mu baako beka wo so. 9 Mede nkyemu mmiensa mu baako yi befa ogya mu; menane won te se dee wonane dwet, na masone won so se sikakokoo. Wobebu me din afre me, na megue won so. Meka se, 'Wooye me nkurofuu,' na wobeku se, 'Awurade ye yen Onyankopon.'"

14 Awurade eda bi reba a, wobekye mo afodese wo mo mu. 2 Meboaboa aman no nyinaa ano abeko atia Yerusalem; wobeko afa kuropon no, wobewia afie mu nneema, na wooto mmaa no monnaa. Wobefu kuropon no mu nnipa no mu fa ako nnomum mu, nanso nkaeofoo no beka kuropon no mu. 3 Afei, Awurade beko ako atia saa aman no, sedee ako oko da no. 4 Saa eda no, ode n'anammon besisi Ngo Bepo a ewo Yerusalem apuee fam no so, na Ngo Bepo no mu bepae mmienu afiri apuee fam aksa atoe fam na aye bonhwa kesee. Ebema bepo no fa aksa atifi fam, na efa nso aksa anafoo Onyankopon, te se Awurade Befoo a odi won anim. 5 Mobedwane afa me bonhwa no mu, efiri se, 6 Saa eda no, hann, awo ne nsukyenee ka ne ho. 7 Ebeye eda soronko a enni awiabere anaa remma. 8 Saa eda no, nkwa nsuo betene yaaya te se obi a oresu ne ba barima piesie. 9 Saa eda no, anadwo, eda a Awurade na onim. Onwunu bedwo no na hann wo ho. 10 Saa eda no, nkwa nsuo betene afiri Yerusalem. Efa beko apuee epo mu, na efa Awurade bedi shene wo asase nyinaa so. Saa eda no, 11 Saa eda no, afa me bonhwa no mu, ahuhuro ne awo bere mu. 12 Asase a efiri Geba kosi Rimon a eda Yerusalem anafoo fam nyinaa beye asase tamaa se Araba. 13 Lewifie abusua ne won yerenom, Simei 14 Asase a efiri Geba kosi Rimon a eda Yerusalem Nanso, wobema Yerusalem so ama nnipa atena ho afiri Benyamin Epono aksa Epono A Edi Ekan, de aksa Ntweasoo Epono ne Hananel Abantenten

de akəsi əhene no nsakyimena no ho. **11** Nnipa bətena mu, na wörensee no bio. Yerusalem bənya asomdwoe. **12** Yei ne ɔyaredəm a Awurade de bəbə aman a wəko tiaa Yerusalem no. Wən honam bəporo əberə a wəgyina wən nan so. Wən anikosua bəporo wə wən ntokuro mu, na wən təkrəma bəporo wə wən anomu. **13** Saa əda no, Awurade bəma nnipa abə huboa, na wobətwa wən ho ako. **14** Yuda nso bəko wə Yerusalem. Wəbefa aman a atwa ahya ho no nyinaa ahonyadəe a əye sikakəkəo, dwetə ne aduradəe bebree. **15** Saa ɔyaredəm koro yi ara bəka aponkə, mfunumponkə, nyoma, mfunumu ne mmoa a aka a wəwə atamfoo nsraban mu nyinaa. **16** Afei wən a wəbefa wə aman a wəko tiaa Yerusalem no nyinaa bəko akəsom Əhene no, Asafo Awurade no afe biara, na wəadi Asese Afahye no. **17** Se ewiase mu nnipa bi anko Yerusalem ankəsom Əhene no, Asafo Awurade no a, osuo rentə mma wən. **18** Se Misraimfoo anko hə ankəhye fa no bi a, osuo rentə mma wən. Awurade de ɔyaredəm a əma əba aman a wənnkə Asese Afahye no so no bəbə wən. **19** Yei bəye asotwe ama Misraim ne aman a wənnkə Asese Afahye no nyinaa. **20** Saa əda no, wəbekrukyire asem a eka se: KRONKRON MA Awurade wə adəmma a esensen aponkə kən mu ho, na nkukuo a wəde noa aduane wə Awurade fie no bəye se nkuruwa kronkron a esisi afərebukyia anim. **21** Kukuo biara a ewə Yerusalem ne Yuda bəye dees wəate ho ama Asafo Awurade, na wən a wəba bəbə afədees nyinaa bəfa nkukuo yi bi anoa mu. Na saa əda no, wörenhunu Kanaanni wo Asafo Awurade fie bio.

Malaki

1 Nkōmhye nsem a Awurade nam Odiyifoo Malaki so de maa Israel. **2** “Madō mo,” sedee Awurade see nie. “Nanso, mobisa se, ‘Wodōo yen ekwan ben so?’” Na Awurade bua se, “Esau nye Yakob nua anaa? Nanso madō Yakob, **3** na matane Esau, maye n’asase mmepo mmepo no bonini, na n’agypadées nso madane no anweatam a nnompo te soos.” **4** Ebia Edom beka se, “Èwom se woadwera yen dee, nanso yebesane asi mmubuie no bio.” Nanso, yei ne dee Asafo Awurade nso see: “Wòbesi nanso mebibu no. Wòbefré wòn, Amumuye Asase, nnipa a Awurade abufuo bëtëna wòn so daa. **5** Mode mo ankasa ani behunu na moaka se, ‘Awurade késéye tra Israel ahye nyinaa so!’ **6** “Òbarima de obuo ma n’agya, na òsomfo de anidie ma ne wura. Se meye Agya a, anidie a èse se wode ma me no wo he? Se meye Owura a, obuo a efata me no wo he?” Yei na Asafo Awurade bisa. Mo aséfoo, mo na mosée me din. “Na mobisa se, ‘Ekwan ben na ye nam so sée wo din?’ **7** “Mode aduane a elo agu fi begu m’afòrebukyia so. “Afei mobisa se ‘Ekwan ben so na yefa guu wo ho fi?” “Se mokaa se, Awurade épono ho ye aniu enti. **8** Se mode mmoa a won ani abo bo afodée a, enye mmusuo? Se mode mmoa a wayare anaa woyé mpakye bo afodée a, enye mmusuo? Èye a, momfa akyedee a ete saa no nkoma mo amrado, na monhwe se, n’ani beso na wagye wo ato mu anaa?” Dee Asafo Awurade see nie. **9** “Afei mo nsre Onyankopon, na onhunu yen mmøbo. Se afòrebodée sei firi mo nkyen a, obegye mo ato mu anaa?” Asafo Awurade na òrebisa. **10** “Anka mepé se mo mu baako kòtoto asòredan no apono mu, na obi ankòso ogya a èmfata wo m’afòrebukyia so! M’ani nso mo, na merennye afòrebodée biara a efiri mo nkyen,” sedee Asafo Awurade see nie. **11** “Efiri dee owia pue kosi dee owia kòto, me din beye kèsé wo amanaman no mu. Baabiara, wòde afòrebodée a elo tee ne nnuhwam bebre me, efiri se, me din beye kèsé wo amanaman no mu,” sedee Asafo Awurade see nie. **12** “Nanso mode kasa fi ka se Awurade épono ho nte. Na mobu eso aduane nso animtia. **13** Na moka se adeso a ben nie, na moyi mo ani firi m’asem so,” sedee Asafo Awurade see nie. “Se mode mmoa a wòapirapira, a woyé mpakye anaa woyareyare bëbo afodée ma me a, me nso mu anaa?” Yei na Awurade bisa. **14** “Nname nka osisifoo a wò oduwennini a ofata wò ne nnwankuo mu, na ohye bò se òde no bema nanso òde dee wadi dem na èbo afodée ma Awurade. Meyé èhempon, na èse se wòsuro me din wò amanaman mu,” sedee Asafo Awurade see nie.

2 Afei mo aséfoo, saa animka yi wò mo. **2** Se moantie, se moannya mo adwene se mobehye me animuonyam a, mede nname beba mo so, na

medane mo nhýira ama ayé nname. Aane, madome mo dada, efiri se monyee mo adwene se mobehye me animuonyam, sedee Asafo Awurade see nie. **3** Mo enti mèka mo asefoo anim, na mede mo afahye aforebo mmoa no agyanan bëpete mo anim, na wòaso mo aka ho aks. **4** Na mobehunu se, masoma ma wòde saa animka yi abré mo sedee ebéye a me ne Lewi apam no bekò so atena ho. Sedee Asafo Awurade see nie. **5** Me ne no yéé apam, nkwa ne asomdwœe apam. Na apam no botae ne se ebéma Lewi nkwa ne asomdwœe, enti memaa no nkwa ne asomdwœe. **6** Nokore nkyerekyere firii n’anom, na wanka nkontomposem biara. Òne me nantee asomdwœe ne nokoredie mu, na òmaa bebree danee wòn ho firii bòne ho. **7** “Èse se òsafoo ano kora nimdee. Nnipa hwehwe nkyerekyere firi ne nkyen, efiri se òye Asafo Awurade no somafoo. **8** Nanso moamane afiri ekwan no so, na mo nkyerekyere ama bebree asuntisunti; moabu me ne Lewi apam no so.” Sedee Asafo Awurade see nie. **9** “Enti, mama mo anim agu ase na mabré mo ase wò nnipa anim, efiri se moannante m’akwan so na mmom mode animhwe abu mmara so.” **10** Yen nyinaa mfiri Agya baako anaa? Enye Onyankopon baako na òbòa yen? Na, afei, aden enti na yénni yen ho yen ho nokore, na yede bu yen agyanom apam no so? **11** Yuda anni nokore. Akyiwadee bi asi wo Israel ne Yerusalem mu: Yuda agu hyiadan a Awurade dò no ho fi, efiri se waware òbaa a òsom ananafoa nyame. **12** Òbarima a òye yei dee, sedee òtee biara, Awurade mpam no mfiri Yakob ntomadan mu, mpo se òde afòrebodée rebre Asafo Awurade no koraa a. **13** Adeé a moye bio ne se: mode nisuo fò Awurade afòrebukyia no. Mote nisuo na motwa adwo efiri se ònhwe mo afòrebodée no bio, na òmmfa anigyeé nnye mfiri mo nkyen. **14** Mobisa se, “Aden nti?” Efiri se Awurade te se òdanseni a òda wo ne wo mmerantebere mu yere ntam, a woanni no nokore. **15** Enye Awurade kòrò no ara na òbòa mo? Òhonam fam ne honhom fam no, moye ne dea. Deen na Onyankopon hwehwe? Òrehwehwe mma a onyamesuro wò wòn mu. Enti da wo ho so wò honhom mu, na di wo mmerantebere mu yere nokore. **16** “Mekyiri awaregyae!” Sedee Awurade Israel Onyankopon see nie. “Na metane òbarima a òde abufuhyeé hye ne yere so na òsane de ne ntoma kata ne so,” sedee Asafo Awurade see nie. Enti da wo ho so wò honhom mu, na di nokore. **17** Mode mo nsem tuatua Awurade aso. Mobisa se, “Ekwan ben so na moatuatua n’aso?” Moka se, “Wòn a woyé bòne nyinaa tene wò Awurade anim, na wòso n’ani,” anaa “Onyankopon òtemmufoa nokwafóo no wo he?”

3 Hwe! Mesoma me òbòfoa a obësiesie ekwan ama me. Na afei, mpofirim, Awurade a morehwehwe no no beba n’asoredan mu. Na apam no ho òbòfoa

a mope no no bëba, sedee Asafo Awurade see nie. 2 Na hwan na ðbetumi agyina ne da a ðëbea no ano? Se opue a, hwan na ðbetumi agyina? ðbeyë se wiradwanee, na saa da a ðreba no, wode ogya beto ogya ðeree a wode nane dadee anaa ntoma sifoo mu,” sedee Asafo Awurade see nie. “Erenka nhini samina. 3 ðbetena ase se obi a ñhoa dwete ho. anaa dubaa emma wø. 2 Nanso, mo a mode anidie ðbete Lewifoo no ho na wøaye se sikakokoo ne ma me din no, tenenee awia bøpue ama mo, na ðede dwete. Afei Awurade benya mmaramma a wðde ayaresa bëba. Na mobepue na moahurihuri te se ayeyedee bëba wø kronkonye mu, 4 na aførebødee anantwie mma a wøabue wøn afiri wøn buo mu. 3 a efiri Yuda ne Yerusalem beye dee esø Awurade Na mobetiatia atirimuodenfoo so; wøbeyë nsø wø ani sedee na etee wø mfee a atwam no. 5 “Enti mo nan ase, da a møyë saa nneëma yi.” Sedee Asafo metwe aben mo, abebu aten. Møyë ntøm adi adansee Awurade see nie. 4 “Monkae m’akoa Mose mmara atia ntafowayifoo, awareseefoo ne atorofoo, wøn ne ahÿedee a mede maa no wø Horeb so se ðømfa a wøisisi adwumayefoo wø wøn akatua ho, wøn a mma Israelfoo nyinaa. 5 “Mesoma Odiyifoo Elia aba wøhyë akunafoo ne nwisiaa so na wøbu ñtenkyea mo nkyen, ansa na Awurade da kesee a eyë hu no tia ahöhoo na wønnnsuro me,” sedee Asafo Awurade aba. 6 ðbædane agyanom akoma akø wøn mma so, see nie. 6 “Møyë Awurade a mennsakyera. Eno enti na wadane mma nso akoma akø agyanom so, anye na mo Yakob aseføo, wønshee mo no. 7 Efiri mo saa a, mede nnome bëba abesee asase no.” nananom ðbere so, moatwe mo ho afiri me mmara ho. Moanni so. Monsane mmra me nkyen, na me nso mëba mo nkyen,” sedee Asafo Awurade see nie. “Nanso mobisa se, ‘Ekwan ben so na yemfa nsane mmra?’ 8 “Onipa betumi abø Onyankopon korøno anaa? Nanso, mobø me korøno! Na mobëbisa se, ‘ekwan ben so na yøfa bøø wo korøno?’ “Wø ntotosø dudu ne aførebødee mu. 9 Nnome aba mo so, ðoman mu no nyinaa, efiri se, morebø me korøno. 10 Monfa ntotosø dudu no nyinaa mmra adekoradan no mu, na aduane mmra me fie. Monsø me nhwø saa ekwan yi so, na monhwø se meremmue ðosoro mpomma na merenhwie nhyira bebree ngu mo so a morennya baabi nkora ne nyinaa mpo.” Sedee Asafo Awurade see nie. 11 “Meremmma mmoa mmesee mo mfudee na borødøma aba rente ngu wø ðbere a emmeree,” sedee Asafo Awurade see nie. 12 “Na aman no nyinaa beka se wøahyira mo, efiri se, mo asase so beyë anika,” sedee Asafo Awurade see nie. 13 “Moaka nsem a emfata atia me, nanso mobisa se, ‘Asem ben na yeaka atia wo?’ Sedee Asafo Awurade see nie. 14 “Moaka se, ‘Onyankopon som yø ðbreguo, na yedii n’ahÿedee so na yekøø Asafo Awurade anim te se wøn a wøredi awerehøø no, mfasøø ben na yenyae?’ 15 Afei, wøfre ðhantanni no deø wøahyira no. Nokorem, nnebøneyeføø di yie, na mpo wøn a wøne Onyankopøn di asie no, wøfa wøn ho di.” 16 Enna wøn a wønsuro Awurade no ne wøn ho wøn ho kasaee, na Awurade tieeë na ðgyee wøn so. Wøn a wønsuro Awurade na wødi ne din ni no, wøtwerøe wøn din wø nwoma mmobøeø so wø n’anim de yee nkaee adee. 17 “Wøbeyë me dea,” sedee, Asafo Awurade see nie. Eda a mkekø me ho no, wøbeyë m’ahodee a esom bo. Mede wøn ho bekøe wøn, sedee agya nya ayamhyehye de ðøba a øye ðøsetie ho kye no no. 18 Na mobehunu nsonsonoeø a eda ateneneefoo ne amumuyefoo ntam, ne wøn a wøsom Onyankopøn ne wøn a wønnsm Onyankopøn no ntam.

4 “Ampa ara, eda no reba; ðbedere te se fononoo. Ahomasofoo ne nnebøneyeføø nyinaa beyë

NEW TESTAMENT

Yesu kaa se, "Agya, fa kye won, efiri se, wənnim dee wəreye."

Afei, asraafø no kyekeye ne ntadee mu bø so ntonto faee.

Luka 23:34

Mateo

yere. 25 Yosef ne Maria anhyia da kɔsii se Maria
woo əbabarima maa Yosef too ne din “Yesu.”

1 Yesu Kristo a ɔfiri Əhene Dawid ne Abraham abusua mu no mpanimfoo din na ədidi sooyi: 2 Abraham ba ne Isak, Isak ba ne Yakob; Yakob nso mma ne Yuda ne ne nuanom. 3 Yuda mma bəbisaa se, “Ehe na Yudafoo əhene a wəawo no no ne Peres ne Sera. Wən maame ne Tamar. Peres ba 4 Ram na yeaba se yerebesom no.” 3 Əhene Herode tee woo Aminadab; Aminadab woo Nahson; Nahson saa asem yi no, əhaa n’adwene yie. Saa ara nso na nso woo Salmon. 5 Salmon ne ne yere Rahab woo əhaa Yerusalemfoo nyinaa adwene. 4 Əhene Herode Boas; Boas ne ne yere Rut woo Obed; Obed nso free əman no mu asəfəoo mpanin ne Atweresem no woo Yisai. 6 Yisai ba ne Əhene Dawid. Dawid ba ne akyerkyerəfəoo bəhyiae. Əbisaa won se, “Ehefa na Salomo. Dawid ne Batseba a na anka əye Uriya yere wobewo Kristo no?” 5 Wəbuuaa no se, “Betlehem no na wəwoo Salomo. 7 Salomo woo Rehoboam; a əwo Yudea. Na yei ne dee odiyifoo no kaee: 6 Rehoboam woo Abia; Abia woo Asa. 8 Asa woo “Ao kuro Betlehem, wo a wonye akumaa wə Yuda Yehosafat; Yehosafat woo Yoram, Yoram nso woo asafohene mu, wo mu na meyi dee obedi me əman Usia 9 Usia ba ne Yotam; Yotam ba ne Ahas: Ahas Israel anim afiri.” 7 Əhene Herode free anyansafao ba ne Hiskia. 10 Hiskia ba ne Manase, Manase ba no kokoam bisaan wən əbere potee a wəhunuun ne Amon; Amon nso ba ne Yosia. 11 Yosia woo nsoromma no. Ətoaa so ka kyere wən se, 8 “Monkə Yekonia ne ne nuanom. Wəwoo wən əbere a na Betlehem nkəhwəhwe abofra no. Se mohunu no a, Yudafoo te nnomnum mu wə Babilon no. 12 Wən a mommekə nkyere me, na me nso menkəsom no wəfiri Babilon nnomnum mu baəz no akyi awoo bi.” 9 Anyansafao no tiee əhene no asem no wieeə ntoatoasoo nie: Yekonia woo Sealtiel; Sealtiel woo no, wəkəe. Əwrekə no, nsoromma a wəhunuun Serubabel. 13 Serubabel woo Abihud; Abihud woo wə apuee no sane yii ne ho adi bio kyere wən. Eliakim; Eliakim nso woo Asor. 14 Asor ba ne Sadok; Edii wən anim kɔsii beaee a wəawo abofra no wə Sadok ba ne Akim; Akim ba ne Elihud. 15 Elihud Betlehem ho. 10 Əbere a wəhunuun nsoromma no no, ba ne Eleasa; Eleasa ba ne Matan. Matan nso ba ne wən ani gyee mmoroso. 11 Wəduruu efie a abofra Yakob; 16 Yakob woo Yosef a əwaree Maria no. Saa no ne ne maame Maria wə no, wəkoto səree no. Maria yi na əwoo Yesu Kristo. 17 Awoo ntoatoasoo a Wəde wən akyedee a əye sikakəkə, aduhwam ne efiri Abraham so de besi Əhene Dawid so ye dunan. kurobo yee no aye. 12 Onyankopon soo won daee Efiri Əhene Dawid so de besi əbere a wofaa əman no bəo wən koko se wənnisanne nkə Herode nkyen bio nnomnum kəo Babilon no nso awoo ntoatoasoo ye wə Yerusalem. Enti wəfaa ekwan foforo so kəo wən dunan saa ara. Saa ara nso na efiri əbere a wətəkurom. 13 Anyansafao no koeə akyiri no, Awurade firii Babilon sane baa wən əman mu bio no de besi əbofao sooy Yosef daee se, “Sore fa abofra no ne Kristo awoo so nso ye awoo ntoatoasoo dunan. 18 ne maame na monkə Misraim nkotena hə nkəsi se Sedee Yesu Kristo awoo ho nsem tee nie: Wəde ne mkyere mo əbere a mobesane aba. Efiri se, Əhene maame Maria maa Yosef se ənwaree no, nanso ansa Herode rehwehwe abofra no akum no.” 14 Anadwo na wəbəhyiam se awarefao no, ʃhunuu se wanyinsen no ara, Yosef faa abofra no ne Maria siim kəəs deefiri Honhom Kronkron. 19 Əbaa saa no, ne Misraim, 15 na wətənaa hə kɔsii se Əhene Herode kunu Yosef a ədi ne ho ni no ampe se əbegu Maria wui. Yei na emaa deef Awurade nam odiyifoo no so anim ase enti, əyeə n’adwene se əbegyaa no awadee kaeə se, “Mafre me Ba afiri Misraim” no baa mu. 16 kokoam. 20 Əbere a asem no aye Yosef dadwene Herode hunuu se anyansafao no adaadaa no no, no, Awurade əbofao bəyii ne ho adi kyere se daee ne bo fuu mmoroso. Əsomaan n’asraafao se wənkə mu. Əbofao no ka kyere se, “Yosef, Dawid aseni, Betlehem ne nkuro a atwa ho ahya no nyinaa nnyae Maria awadee efiri se, ne nyinsen no firi mu nkəkunkum mmadoma mimarimaa kəsi wən a Honhom Kronkron. 21 Əbewo əbarima na wəato wəadi mfec mmieni so, sedee anyansafao no əbere no edin Yesu, asee se Agyenkwa, efiri se, ono na a wəkəa se wəwoo abofra no wə mu no kyere no. 17 əbəgye ne nkurəfəoo nkwa afiri wən bəne mu.” 22 Yei Dees wənam odiyifoo Yeremia so kaeə no baa mu se, nyinaa baa mu de hyee deef Awurade nam odiyifoo 18 “Wote nne bi wə Rama. Əye osu ne agyaadwo; no so kaeə no ma se: 23 “Obaabunu no benyinsen, Rahel resu ne mma; na əmpe se wəkyekyere ne na wəwoo əbabarima, na wəato no edin Immanuel” a were, efiri se, wənte ase bio”. 19 Herode wui akyiri asee se, “Onyankopon ne yən wə ho.” 24 Əbere a no, Awurade əbofao yii ne ho adi kyere Yosef wə Yosef nyanees no, əyeə sedee əbofao no hyee no se daee mu wə Misraim ka kyere se no se, 20 “Sore na ənye no. Enti əkəfaa Maria baa ne fie ma əbeyee ne fa abofra no ne ne maame ko Israel asase so, efiri se, wən a wəpəe se wəkum abofra no awuwu.” 21

Yosef faa abøfra no ne ne maame sane koo Israel se, "Wøatwøre se, 'Enye aduane nko ara na øho hia asase so bio. 22 Yosef tee se Arkelao a øye Herode onipa wo n'asetena mu, na mmom, dee øhia titire ba na ødi øhene wo Yudea saa øbere no mu no, øsuroo se øbekø ho. Awurade sane soo no daee foforo bio se ønnko Yudea, na mmom, ønko Galilea. 23 Enti, wøkøtenaa kuro Nasaret mu. Yei nso maa dee adiyifoo no kaee se, "Wøbefre no Nasareni" no baa mu.

3 Ebere a Yesu ne n'awofoo wo Nasaret no, Yohane Osuboni bekaa asem wo Yudea esere so se, 2 "Monnu mo ho; momfa mo ho mama Onyankopon na øsoro ahennie no aben" 3 Yohane ne dee odiyifoo Yesaia kaa ne ho asem se, "Nne bi reteam wo esere so se, 'Monsiesie økwan mama Awurade; momma n'atempon ntene!'" 4 Saa øbere no na Yohane fira yoma ho nwi ntoma, bo aboa nhoma abøsøo. Na n'aduane ye ntutumme ne ewoo. 5 Yerusalemfoø ne Yudeafoø ne nnipa a wote Asubonten Yordan ho no nyinaa koo ne nkyen wo esere no so ho kотiee asem no bi. 6 Wøkaa won bøne ma øbø won asu wo Asubonten Yordan mu. 7 Yohane hunuu se Farisifoo ne Sadukifoø pii reba ne nkyen ma wøabo won asu no, øka kyere se, "Awo mma! Hwan na øka kyere mo se monnwane mfiri Onyankopon abufuo a øreba no ano? 8 Monkøø obra pa mfa nkyere se moasakyera ampa. 9 Na monnhoaho mo ho se moye Abraham asefoo, efiri se, Onyankopon betumi ama saa aboo yi adane nnipa ma wøabeye Abraham asefoo. 10 Onyankopon de n'abonnua ato dua biara a enso aba pa rhini ho se øde bøtwa, na øde agu ogya mu ahye no. 11 "Me dee, mede nsuo na ørebo won a wøasakyera wøn su no asu. Nanso dee ødi m'akyi reba no dee, øso sene me a ne mpaboa mpo mense semekura. Øno dee, se øba a, øde Honhom Kronkron ne ogya na øbebo mo asu. 12 Øbehuhu aburoo no so ayiyi mu aba pa no afiri ntete no mu, na øde aba pa no øksie, na øde ogya a ennum da ahye ntete no pasaa." 13 Yesu tee Yohane Osuboni nka no, øfiri Galilea baa Asubonten Yordan ho se Yohane mmø no asu. 14 Yohane hunuu se ømfata se øbo Yesu asu. Yei enti, økaa se, "Wo na eøe se wobo me asu, na ønye me." 15 Enna Yesu nso ka kyere se, "Etwa ara na etwa se wobo me asu sedee øbeye a dee Onyankopon ahye ato ho no beba mu." Yesu asem a økaee no enti, Yohane bøø no asu. 16 Wøbø Yesu asu wieee no, øfiri nsuo no mu, na hwø øsoro buee. Øhunuu Onyankopon Honhom se øresiane ba ne so se aborønoma. 17 Øho ara, enne bi firi øsoro kaa se, "Yei ne me Dø Ba a øso m'ani."

4 Yei akyi no, Honhom Kronkron faa Yesu koo esere so se obonsam nkøø no nhwe. 2 Saa øbere no mu, Yesu dii mmuada adaduanan awia ne anadwo. Yei maa økøm dee no. 3 Øbonsam baa Yesu nkyen bøka kyere se, "Se wone Onyankopon Ba no a, ka na saa aboo yi nnane aduane." 4 Yesu buaa no

se, "Wøatwøre se, 'Enye aduane nko ara na øho hia ne Onyankopon asem.'" 5 Afei, øbonsam de Yesu koo Yerusalem de no kogynaa asoredan a øwa ho no atifi pøe, 6 na øka kyere se, "Se wone Onyankopon Ba no ampa ara a, huri firi dee wogyna ho si fam, efiri se, wøatwøre se, "Onyankopon besoma n'abøfoo abesø wo, na woammehwe abotan so." 7 Yesu buaa bio se, "Wøatwøre se, 'Nsø Awurade wo Onyankopon nhwe.'" 8 Yei akyi no, øbonsam de Yesu koo beø tenten bi apampam. Øde n'ani kari kyere no ewiase ahennie ahodoo ne emu animuonyam nyinaa. 9 Afei, øka kyere se, "Se wobekoto asom me a, mede dee wohunu yi nyinaa bøma wo." 10 Øho ara na Yesu buaa se, "Firi me so, Øbonsam! Hunu se, wøatwøre se, 'Koto som Awurade, wo Onyankopon, na øno nko ara na som no.'" 11 Yesu ano siie no, øbonsam gyaa no ho køee. Enø akyi, abøfoo baa Yesu nkyen besom no. 12 Yesu tee se wøakyere Yohane no, økøø Galilea. 13 Øduruu Galilea no, wantena Nasaret, na mmom, øtwaam Nasaret ho køtenaa Kapernaum a øwo Galilea mpoano no, Sebulon ne Naftali ahyee so. 14 Yei maa dee Odiyifoo Yesaia kae se, 15 "Sebulon asase ne Naftali asase, øpo økwan so, Yordan agya, Galilea a amanamanfoø te ho, 16 nnipa a wøte sum mu no, Hann kesee bi apue ama wøn. Hann no apue ama wøn a wøte owuo asase so." 17 Efiri saa øbere no, Yesu firii n'asenka ase se, "Monnu mo ho, momfa mo ho mama Onyankopon na øsoro ahennie no aben." 18 Eda bi a Yesu nam Galilea mpoano no, øhunuu anuanom baanu bi a wøn nyinaa ye afarefoø se wøregu asau øpo no mu. Saa anuanom yi mu baako din de Simon a ne din foforo nso de Petro. Øbaako no nso din de Andrea. 19 Yesu ka kyere se, "Mommèdi m'akyi na mèkyere me økwan a wøfa so yi nnipa kra." 20 Øho ara, wøgyaa wøn asau no guu ho bedii n'akyi ne no køee. 21 Økøø n'anim kakra no, øhunuu Sebedeo mma baanu a wøfre øbaako Yohane enna øbaako nso din de Yakobo, se wøne wøn agya te kodoø mu retuatu wøn asau mu. Yesu free wøn nso se wømmèdi n'akyi. 22 Ntem ara, wøgyaa wøn agya ne kodoø no ho bedii n'akyi. 23 Yesu kyinkyinii Galileaman mu nyinaa kaa ahennie no ho asempa wo Yudafoø hyiadan mu. Øsaa nyarewa ahodoo a wøde baa n'anim nyinaa nso. 24 Yesu anwanwadee a øyee yi tre køduruu Siriaman mu nyinaa. Yei maa wøde wøn a ahonhommøne wø wøn so, wøn a wøtwa, wøn a wøyare mmubuiø ne wøn a nyarewa ahodoo ha wøn no nyinaa firi Siriaman mu bree no ma osaa wøn nyinaa yadee. 25 Anwanwadee a Yesu yeee yi maa nnipakuo a wøfiri Galilea ne Nkuo Edu "Dekapoli" no mu ne Yerusalem ne Yordan agya tu dii n'akyi.

5 Ohunuu nnipakuo no saa no, okoo bepo bi so. ankoma otemmufoo, na otemmufoo no amfa wo
Otenaa ase no, n'asuafoo no koo ne nkyen. **2** anhye afiasehwefoo nsa, na afiasehwefoo no amfa
Na ohye asee kyerekyere won se, **3** "Nhyira ne wo ankoto afiase. **26** Se ode wo ko otemmufoo anim
won a woye ahiafoo wo honhom mu, na won na a, kae se, ansa na wobefiri asennie ho no, gye se
osoro ahennie ye won dea. **4** Nhyira ne won a woatua sika biara a woregye afiri wo ho no. **27**
won were aho, na won na Onyankopon békelyekyere "Mose mmara no ka se, 'Nsee awadee.' **28** Na me
won were. **5** Nhyira ne ahobreaseloo, na won na kon do no n'akoma mu no, abo adwaman. **29** Se
Onyankopon bema woadi asase so. **6** Nhyira ne wani baako a eye to wo suntidua a, eye se wobetu
won a won pe ne se wobeeye Onyankopon apede, na won na Onyankopon bema won dee ehia won.
7 Nhyira ne won a wohunu mmobo, na won na atwene. Efiri se, eye se wobehwere w'akwaa fa
Onyankopon behunu won mmobo. **8** Nhyira ne wani baako a eye to wo suntidua a, eye se wobetu
won a won akoma mu tee, na won na wobehunu atwene efiri se, eye se wobehwere w'akwaa fa
Onyankopon. **9** Nhyira ne apatafoo, na won na bi sene se wobeto wo onipadua nyinaa atwene
Onyankopon befre won ne mma. **10** Nhyira ne won a esiane se woye Onyankopon apede enti, wotaa
won, na won na Osoro Ahennie no ye won dea. **11** "Nhyira ne mo a me din mu enti, woya mo, taa mo,
twaa atoro, ka asemmonne to mo so. **12** Momma mo ani nnye na monsepe mo ho, efiri se, mowoo akatua a
eso wo osoro. Monhunu se saa ara na wotaa adiyifo a wodii mo ekan no. **13** "Mone asase yi so nkyene.
Se nkyene de yera a, ekwan ben so na wobefa ama abo adwaman, na obaa no sane koware bio a, na
aye nkyene bio? Enye mma hwhee bio, gye se wohwie obarima a ogyaee no no ama obaa no asee awadee.
gu na nnipa tiatia so. **14** "Mone ewiase kanea. Kuro Obarima foforo a obeware obaa no nso asee awadee
a eda bepo so no ntumi nhinta. **15** Wonsa kanea saa ara. **33** "Bio, Mose mmara no ka se, 'Mmu bo
mfa nsie, na mmom, wode si petee mu na ahyeren awo obarima bi gyaa ne yere a enye se obaa no
ama won a woso efie no mu no nyinaa. **16** Saa ara abo adwaman, na obaa no sane koware bio a, na
na momma mo nneyees pa mna adi mma nnipa gu na wohunu na obaa no sane koware bio a, na
nhunu na wonam so ahye mo Agya a owo osoro no mmom, efiri se, eye Onyankopon ahennwa. **35** Monnno fam, efiri se,
animuonyam. **17** "Monnsusu se maba se merebesee eya Onyankopon nan ase adwa. Monnno Yerusalem,
Mmara no anaa Adiyifoo no nkyerekyere no. Na efiri se, eye ohenkese kuropon. **36** Mfa wo tiri nka
mmom, maba se merebehye no ma sedee ne nyinaa ntam, efiri se, worentumi nnane tirinwi baako mpo
beba mu pereere. **18** Monhunu se osoro ne asase mma enye fitaa anaa tuntum. **37** Momma mo nsem
beba mu pereere. **19** Yei enti, obiara a ne se: Mommfa bone ntua bone so ka! Se obi bo
da so wo ho yi, Mmara no mu biribiara rensakra ne se: Mommfa bone ntua bone so ka! Se obi bo
da kosi se ne nyinaa beba mu. **20** Enti, merebo mo koko se, wo se nso a, tu ne dee bi. Se obi bo
a obedi mmara no so, na obekyerekyere afoforo ne se: Mommfa bone ntua bone so ka! Se obi bo
ama won nso adi mmara no soa no, obeye kesee w'aso nifa mu a, dane benkum no nso ma no na
afoforo ama won nso abu mmaransem no mu fa bi ommu mu. **40** Se obi ne wo di asem gye w'atadee
so no, obeye akumaa osoro ahennie mu. Na obiara nhyeasee a, woso w'atadee nkatasoo ka ho ma no.
a obedi mmara no so, na obekyerekyere afoforo **41** Se obi hye wo se, wo ne no nnante kwansin baako
ama won nso adi mmara no soa no, obeye kesee a, wo ne no nkoo akwansini mmienu. **42** Se obi se
Osoro Ahennie mu. **21** "Mose se: monnno mo atamfoo, na mommoo mpaes mma
mmara no ka se, 'Dee odi awuo no, owo nso ese se w'oso nifa mu a, dane benkum no nso ma no na
wokum no bi.' **22** Na me dee, dee mereka ne se, fa fem no. **43** "Moate se woaka se, 'Do wo yonko,
obiara a ne bo befu ne nua no, wobebu no aten. Bio, obiara a obedi ne nua atem no, wobefre no na tane w'atamfoo.' **44** Na me dee, dee mereka ne
mpanin anim. Afei, obiara a obeka akyere ne nua se, se: monnno mo atamfoo, na mommoo mpaes mma
'Ogyimifoo' no, obekoo amanehunu ogya mu. **Geenna g1067** **23** "Enti, se eba se worekobo afodee na wokae
se wo ne wo nua wo asem a, **24** gyae afodee no bo, won a woha mo. **45** Yei bema mo aye mo Agya a
na koo na wo ne wo nua no nkobom ansa na woakobo nso ye? **46** Se modo won a wodo mo no nko ara a, akatua
w'afodee no. **25** "Se wo ne obi nya asem a, wo ne ben na mobenya? Enye saa ara na nneboneyefoo
no mmoo mu ntem, na wamfa wo ankoo asennie nsonsonoe ben na eda mo ne afoforo ntam? Enye
saarana na nneboneyefoo nso ye? **47** Se mokyea won a monim won nko ara a, na
na no mmoo mu ntem, na wamfa wo ankoo asennie nsonsonoe ben na eda mo ne afoforo ntam? Enye
saarana na nneboneyefoo nso ye? **48** Enti monye pe se dees mo Agya a owo osoro no ye pe no.

6 “Monhwē yie na moanyē papa ankyerē nnipa, mobēdi anaa dee mobēnom anaa dee mobēfira amfa ampe animuonyam. Se moye saa a, ho. Mōwō əkra ne onipadua a esom bo sene dee morennya mfasoo biara mfiri mo Agya a əwō əsoro mobēdi, dee mobēnom ne dee mobēfira. **26** Monhwē no nkyen. **2** “Se woyē papa a, mmō no dawuro sedee ewiem nnomaa, wənnua aba ənna wəntwa aba nyaatwomfoō ye wō asoredan mu ne mməntene mmoaboa ano mfa nsie, nanso mo Agya a əwō so no. Merema mo ate se, saa nnipa no anya wən əsoro no ma wən aduane di. Monnsom bo nsene akatua dada. **3** Se woyē papa a, mma obiara nhunu, wən anaa? **27** Mo mu hwan na adwene a ədwēn mpo se wode wo nsa nifa ye papa a, mma wo no betumi ato ne nkwa nna so simasin? **28** “Adēn nsa benkum nhunu, **4** na w'Agya a ənim kokoam enti na modwennwene ntoma ho? Monhwē afifidee nsem nyinaa no bətua wo ka. **5** “Efā mpaeēbo ho bi se sukooko. Wənnye adwuma, anaase wənwene nso, se morebō mpaeē a, mommmō mpaeē sedee ntoma ho. **29** Nanso, Əhene Salomo ahonya ne nyaatwomfoō gyina asoredan mu ne mməntene n'animuonyam nyinaa akyi no, na n'ahoofe nnuru so bō mpaeē de pē nnipa anim animuonyam no. sukooko yi. **30** Na se Onyankopon tumi fira afifidee Merema mo ate aseē se, saa nnipa no anya wən a əwo ho enne na əkyena ənni hō ntoma a, mo a akatua dada. **6** Se wobō mpaeē a, hō wo dan mu, mo gyidie sua, ebeyē den na orentumi mma mo dee na to wo əpono mu, na bō w'Agya a wənhunu no ehia mo? **31** Enti, monnnwennwene dee mobēdie, mpaeē, na w'Agya a ənim kokoam nsem no bətua wo dees mobēnom anaase dee mobēfira ho. **32** Na wən ka. **7** Se mobō mpaeē a, monnkasakasa bebree ntiti a wənni gyidie no na əbere biara wədwene saa nsem mu, nsusu se, se moye saa a na Onyankopon nneemā no ho. Na mo dee, mo Agya a əwō əsoro betie mo. **8** Mo Agya Onyankopon nim dee ehia mo no nim se yeinom nyinaa ho hia mo. **33** Enti, nyinaa ansa na mobisa no. **9** “Enti, saa ekwan yi so monhwewhwe Onyankopon Ahennie ne ne tenenee na momfa mmō mpaeē: “Yen Agya a wəwo əsoro, kane, na əde dee ehia mo nyinaa beka mo ho. **34** wo din ho nte. **10** W'ahennie mmira. Dee wope nye hō wō asase so, sedee etee wō əsoro. **11** Ma yen yen no ara de dee ehia mo bəma mo. Edā biara ne mu daa aduane enne, **12** na fa yen bōne kyē yen, sedee yede wən a wəfom yen no bōne kyē wən no. **13** Mma yenko səhwē mu. Na yi yen firi əbənefōo no nsam.” **14** Se mode wən a wəfom mo mfomsoō kyē wən a, mo nso mo əsoro Agya de mo mfomsoō bekye mo. **15** Nanso, se moamfa wən a wəfom mo mfomsoō ankyē wən a, mo əsoro Agya no nso remfa mo mfomsoō nkyē mo.” **16** “Se modi mmuada a, monnyē mo anim mməbommōbō sedee nyaatwomfoō mmuada a wəyē de pē nnipa anim animuonyam no. Merema mo ate aseē se, saa nnipa no anya wən akatua dada. **17** Se wodi mmuada a, nunu wo tirim, na hohoro w'anim, na ma w'anim nye frōmm, **18** na mma nnipa nhunu se woredi mmuada, agye w'Agya a əhunu dee woyē wō kokoam nyinaa no niko ara; na w'Agya a ənim kokoam nsem nyinaa no betua wo ka. **19** “Monhyehyē mo agyapadee wō asase yi so, dee ntəfere betumi awe, na əbetumi awe nnaakyē na aseē, na akorəmfoō betumi awia. **20** Mmom, monhyehyē mo agyapadee wō əsoro, dee ntəfere ntumi nwe, na əntumi nwe nnaakyē nseē, na akorəmfoō ntumi nwia. **21** Na dee w'agypadee wō no, ehō na w'akoma nso wō. **22** “Ani ye onipadua kanea. Eno enti se w'ani ye a, na wo onipadua nyinaa ye hann. **23** Nanso se w'ani nye a, ema wo onipadua no nyinaa dane esum tumm. Enti, se hann a əwo wo mu no ye esum dee a, na wo onipadua no ye esum kabii. **24** “Obiara ntumi nsom awuranom baanu; se əye saa a, obetan əbaako, na wado əbaako anaase obesom əbaako yie, na wabu əbaako animtia. Morentumi nsom Onyankopon ne ahodee. **25** “Yei enti na metu mo fo se, monnnwennwene dee

7 “Mommimū nten, na afoforō ammu mo nten. **2** Dee mode ye afoforō no, əno ara na wəde beye mo. **3** “Adēn na woma aboseaa a eda wo nua ani so no ha wo, əbere a əboō keseē da wo dee so? **4** Ebeyē den na woatumi aka akyerē wo nua se, ‘Ma menyi aboseaa a eda w'ani so no mma wo,’ wō əbere a əboō da w'ani so. **5** Nyaatwomni! Di əkan yi əboō a eda w'ani so no ansa na woatumi ahurun aboseaa a eda wo nua ani so ayi ama no. **6** “Mommfa dee echo te mma nkraman. Saa ara nso na monnto mo nhwene pa ngu imprako anim! Wobətiatia so, na woadane wən ho ato ahyē mo so. **7** “Mommisa, na wobəma mo; monhwewhwe, na mobəhunu; mompem, na wobəbue mo. **8** Na obiara a əbisa no, ənya. Obiara a əhwehwe no, əhunu; na əde opem no, wobue no. **9** “Na hwan na ne ba bisa no burudo a əbəma no əboō? **10** Anaase əbisa no nsuomnam a əbəma no əwō? Eremma saa da! **11** Na se mo a moye nnebəneyefōo mpo nim sedee moma mo mma nnepa a, ebeyē den na mo Agya a əwō əsoro no mfa nnepa mma ne mma a wobisa no no. **12** Enti, sedee mmara no ne adiyifōo no ka no, adee biara a mope se nnipa nye mma mo no, mo nso monye mma wən saa ara. **13** “Ekwan teateaa no nko ara so na wobetumi afa akə əsoro! Ekwan a ekə əbonsam kurom no trē, na n'apono nso mu baee ma nnipadəm a wəfə so kə əsəee mu. **14** Əpono a wəwura mu de kə nkwa mu no ye ketewa na ekwan a wəfə so no nso ye teateaa, na nnipa kakra bi na wənhunu fa so. **15** “Monhwē mo ho yie wō

atoro akyerkyeréfoo a woba mo nkyen ahobreasee sei da. **11** Na mereka akyere mo se, nnipa pii befiri mu se nnwan nanso woye mpataku a wonya mo apuees ne atœes aba, na wone Abraham, Isak ne a, wobetete mo pasaa no ho. **16** Won nneyees na Yakob ato nsa adidi wo osoro ahennie no mu. **12** Na mode behunu won, sedee motumi de dua bi aba Israelfoo a wosiesiee osoro ahennie maa won no mu hunu dua ko a eye no. Worentumi nte bobe wo pii wo ho a wobeto won agu esum kabii mu, na wode nkases so; saa ara nso na worentumi nte borodoma won nsa begu won tiri awta agyaadwoo.” **13** Yesu wo nnenkymse so. **17** Dua a ewo nnyinasoo pa ka kyere asraafoo panin no se, “Ko efie. Dee wogye no tumi so aba pa; na dua a enni nnyinasoo pa no die no aba mu ama wol!” Saa ebere korø no ara mu, nso so aba bøne. **18** Dua pa ntumi nso aba bøne saa ara nso na dua bøne ntumi nso aba pa. **19** Dua abofra no ho too no! **14** Yesu kœ Petro fie. Õkotoo se biara a enso aba pa no, wøtwa de gu ogya mu hye ne nsa na amonom, horaee no tu firii ne so. Osore no. **20** Onipa nneyees na ema yehunu ne suban. **21** nooa aduane maa won. **16** Saa eda no anwummere “Enye obiara a øbo me din ‘Awurade, Awurade’ no no, wøde won a wøwo ahonhommøne pii bree Yesu. na øbekø osoro ahennie mu. **22** Atemmuu da no, N’anom asem a økaes no maa ahonhommøne no nnipa pii beka akyere me se, ‘Awurade, yekaa wo nyinaa tu yeraees, na won a woyare no nyinaa nso ho ho asem kyere afoforo. Yenam wo din nso so tuu too won. **17** Yei maa dee Odiyifoos Yesaja kaa se, “Oøfa ahonhommøne, sane yee anwanwadee, ahadoo’. **23** yen ahoommere, na osoaa yen nyarewa nyinaa” no Na mabua won se, ‘mennim mo da. Momfiri me so baa mu. **18** Yesu hunuu se edom no redøoso no, nko, nnebøneyefoo!” **24** “Won a wotie dee meka, na øka kyerees n’asuafoo no se, wøntwa nko asuogya wadi so no te se onyansaafø a øsi ne dan si øbotan nohoaa. **19** Eho ara Yudani økyerkyeréfoo bi ka so. **25** Se osuo to, na osuframa bo, na nsuo yiri, kyerees Yesu se, “Økyerkyeréfoo, baabiara a wobekø na emu biara ka edan no a, eremmu da efiri se, no, medi w’akyiri!” **20** Yesu buaa no se, “Sakraman wosi sii øbotan so. **26** Nanso, won a wotie dee meka wo abøn, ewiem nnomaa nso wo mpirebuo, nanso na wonni sooo no te se økwasea bi a øsii ne dan sii me, Onipa Ba no dee, menni baabi a mede me tiri anwea so. **27** Se osuo to, na osuframa bo, na nsuo yiri, na emu biara ka edan no a, ebedwiri agu fam, “Owura, ma me kwan na menkosie m’agya ansa na abubu pasaa.” **28** Yesu asenka no maa nnipadøm m’abedi w’akyi.” **22** Nanso, Yesu ka kyerees no se, “Di a wotiee no no nyinaa ho dwirii won, **29** efiri se, m’akyi. Won a wøawu no nsie won awufoso”. **23** Yesu økyerkyeréfoo se obi a økura tumi na ne nkyerkyere saa nyarewa no wiees no, økotenaak kodoo mu na no nte se dee Atweresem no akyerkyeréfoo no m’akyi. **24** Preko pe, ahum kesee bi kveres no.

8 Eberc a Yesu sianee bepo no no, nnipadom
bebree dii n'akyi. **2** Əkwatani bi baa Yesu nkyen
bekotoo no, sree no se, "Me wura, mesre wo, se eye
wo pe a, sa me yadee." **3** Yesu tenee ne nsa de kaa
əkwatani no kaa se, "Mesa wo yadee. Kwata, firi ne
ho ko!" Amonom ho ara, kwata no firii ne ho. **4**
Yesu ka kyere no se, "Wo ne obiara nni w'ayaresa
yi ho nkomm. Ko na fa wo ho kokyere əsfooo, na bo
afodee a Mose hyee se wommoo se adansiedie no." **5**
Yesu koo Kapernaum. Əduruu ha no, Roma asraafoo
panin bi a edəm hye n'ase baa ne kyen bəbuu no
nkotodwe kaa se, **6** "Awurade, m'absfra abubu gu ha
a ərehunu amane; mesre wo, besa no yadee ma me."
7 Yesu ka kyere no se, "Meba abesa no yadee." **8**
Asraafoo panin no tee Yesu asem a əkaee no, əcaa
se, "Awurade, memfata se woba me fie. Ka biribi
na m'abofra no ho beye no den. **9** Meye əsraani a
mehye tumi ase, na mesane wo asraafoo a wohye
m'ase. Meka kyere wən mu bi se onkə a, əko. Meka
kyere əfoforo se əmimra a, əba. Saa ara nso na se
meka kyere m'abofra se ənye biribi a, əye ara no
no." **10** Yesu tee saa asem yi no, eyee no nwanwa.
Ədanee n'ani, ka kyere nnipadom a wodi n'akyi no
se, "Israelman mu nyinaa, menhunuu gyidie a ete

sei da. **11** Na mereka akyere mo se, nnipa pii befiri apuees ne atoee aba, na wone Abraham, Isak ne Yakob ato nsa adidi wo osoro ahennie no mu. **12** Na Israelfoo a wosiesiee osoro ahennie maa won no mu pii wo ho a wobeto won agu esum kabii mu, na wode won nsa begu won tiri awta agyaadwoo.” **13** Yesu ka kyere asraafoo panin no se, “Ko efie. Dee wogye die no aba mu ama wo!” Saa ebere koroo no ara mu, abofra no ho too no! **14** Yesu koo Petro fie. Okotoo se huraee akyere Petro ase baa ma oda ho. **15** Yesu soa ne nsa na amonom, huraee no tu firii ne so. Osore noaa aduane maa won. **16** Saa eda no anwummere no, wode won a wowa ahonhommone pii bree Yesu. N’anon asem a okaees no maa ahonhommone no nyinaa tu yeraee, na won a woyare no nyinaa nso ho too won. **17** Yei maa dee Odiyifoo Yesaia kaa se, “Ofaa yen ahoommere, na osoaa yen nyarewa nyinaa” no baa mu. **18** Yesu hunuu se edom no redoso no, oka kyerees n’asuafoo no se, wontwa nkoo asuogya noho. **19** Eho ara Yudani okyerkyerefoo bi ka kyerees Yesu se, “Okyerkyerefoo, baabiara a wobeko no, medi w’akyiri!” **20** Yesu buaa no se, “Sakraman wo abon, ewiem mnomaan nso wo mpirebuo, nanso me, Onipa Ba no dee, menni baabi a mede me tiri tol!” **21** Asuafoo no mu baako beka kyerees no se, “Owura, ma me kwan na menkosiee m’agya ansa na m’abedi w’akyi.” **22** Nanso, Yesu ka kyerees no se, “Di m’akyi. Won a wawau no nsie won awufoo”. **23** Yesu saa nyarewa no wiees no, okotenaak kodoo mu na n’asuafoo no dii n’akyi. **24** Preko pe, ahum kesee bi tuie maa asorokye bu bekataa kodoo no so. Nanso, na Yesu dee, wada. **25** N’asuafoo no de ntateamuu koo ne nkyen, konyanee no kaa se, “Awurade! Gye yen na yereye amem!” **26** Yesu nyanees no, oka kyerees won se, “Mo a mo gyidie sua, aden na moaba hu saa?” Eho ara, osore teateaa ahum ne asorokye no ma eyee dinn. **27** Asuafoo no ho dwirii won yie. Wobabisaa won ho won ho se, “Onipa ben mpo ni a ahum ne epo tie no yi?” **28** Yesu ne n’asuafoo no duruu asuogya wo Gadarafooo asase so no, nnipa baanu bi a ahonhommone wo won so firi amusiee behyiaa no. Esiane se na saa nnipa yi ye keka enti, na obiara ntumi mfa faako a wowa ho. **29** Whohunuu no pe, wohyee asee teateam se, “Onyankopon Ba, edeen na worehwehwe afiri yen nkyen? Woaba ha se worebeyee yen ayayadee ebere a mmiree no nsoee anaaa?” **30** Saa ebere koroo no ara mu na mprakokuo bi redidi wo nkyen baabi. **31** Ahonhommone no sree Yesu se, “Se wotu yen a, fa yen kohye mprakokuo yi mu.” **32** Yesu tiaa won se, “Momfiri!” Eho ara ahonhommone no firii nnipa no mu, kowuraa mprako no mu. Mprakokuo no nyinaa de mmirika sianee bepa no, koguu epo no mu ma efaa won. **33** Ntem ara, won a wohwe mprako no so no tuu mmirika koo kurom, kokaas dee asie no kyerees nkuroffoo. **34** Kurom hafuu no tee dee aba no,

wəbəo twi, kəo dee Yesu wə ho no. Wəhunuuu Yesu no, wəsree no se əmfiri won əman mu ho nkə.

9 Yei akyi no, Yesu kətenaa kodoō bi mu kəo
Kapernaum, kuro a əte mu. **2** Əduruu hə no, ankyere biara na nnipa bi de obubuafoo bi bress no se ənsa no yadee. Na Yesu hunuu gyidie a wəwə wə ne mu no, əka kyerees obubuafoo no se, “Əba, ma w'ani nnye, wəde wo bəne nyinaa akye wo.” **3** Əha ara na Atweresem no akyerekyerəfəo a na wəwə hə no bi teaam se, “Əbarima yi ka abususem. Əkyere se əye Onyankopon!” **4** Yesu hunuu dee əwo won adwenem no, əbisaa won se, “Aden enti na modwene bəne ho saa? **5** Me Onipa Ba no, mewə tumi wə asase yi so se metumi de bəne kye. Dees əwə he na eyeden, se obi bəka se, ‘Mede wo bəne akye wo’ anaase əbəka se, ‘Sore na nante?’” **6** Nanso, sədəe əbeyə na mobəhunu se Onipa Ba no wə tumi se əde bəne kye enti, əka kyerees obubuafoo no se, “Sore na bəbo wo kətə, na kə efie efiri se, masa wo yadee.” **7** Amonom hə ara, obubuafoo no səre bobəo ne kətə, siim kəo ne fie! **8** Nnipadəm no hunuu anwanwadee yi no, won ho dwirii won yie. Wokamfoo Onyankopon se əde tumi a əte saa ama onipa! **9** Yesu firi dee əsaa obubuafoo no yadee ho rekə no, əhunuu əbarima ətogyeni bi a əte atogyee. Wofre saa əbarima no Mateo. Yesu hunuu no no, əka kyerees no se, “Bedi m'akyi.” Əho ara, Mateo sore dii Yesu akyi. **10** Əbaa se Yesu ne n'asuafoo no kəo Mateo fie kodidiie. Woredidi no, ətogyefoo ne nnebəneyefoo bebree baa hə ne no ne n'asuafoo no too nsa didiie. **11** Farisifoo no hunuu se one nnebəneyefoo ato nsa redidi no, anye won de. Wobisaan n'asuafoo no se, “Aden enti na mo akyerekyerəfəo no de ne ho abo nnebəneyefoo a wote see yi?” **12** Yesu tees no, əbuua won se, “Nnija a wənyare no, əyaresafoo ho nhia won, na nnipa a wəyare no na əyaresafoo ho hia won.” **13** Əsane kaa bio se, ‘Monkəhwehwe yei ase wo Atwere Kronkron no mu. Wəatwər se, ‘Enye mo afədee ne ayeedee na mepə, na mmom, ahumməborə.’ Mammefre teneneefoo, na mmom, mebefree nnebəneyefoo se wənsakra mmira Onyankopon nkyen.” **14** Eda bi, Yohane Osuboni asuafoo baa Yesu nkyen bebisaa no se, “Aden enti na w'asuafoo no nni mmuada, sədəe yene Farisifoo də miimuada no?” **15** Yesu buaa won se, “Mogye di se, se ayeforokunu ne ne nnamfonom te hə a, eṣe se ne nnamfonom no were ho, na wəbuu da anaa? Əberə bi bəba a wəbefa me afiri won nkyen. Saa eberə no na wəbedi miimuada. **16** “Hwan na əde ntoma foforə betare ntoma dada mu? Saa ntaremoo no besuane dada no mu ama tokuro kesee abeda hə. **17** Hwan na əde nsā foforə begu aboa nwoma nsā nkotokuo dada mu? Se əye saa a, nsā no bepae nkotokuo no ama nsā no ahwie agu, na nkotokuo no nso ase. Nsa nkotokuo foforə mu nko ara na eṣe se wəde nsā foforə gugu na amma

nkotokuo no ne nsā no mu biara ansəe.” **18** Yesu gu so rekasa no, Yudafoo panin bi ba bekoto, soree no. Əde n'adesrədees too Yesu anim se, “Me babaa awu seesei ara. Menim se, se woba de wo nsa bəka no pə a, əbenyane.” **19** Yesu ne n'asuafoo no ne opanin no siim se wərekə opanin no fie. **20** Wərekə no, əbaa bi a mogya atu no mfirinhyia dumieni firii Yesu akyi səo n'atadee ano. **21** Əkaa wo ne tirim se, “Se mede me nsa ka no nko ara a, me ho bəye me den.” **22** Yesu danee n'ani ka kyerees no se, “Əbabaa, ma wo bo ntə wo yam. Wo gyidie agye wo. Wo ho atə wo.” Efiri saa əbere no mu, ne ho təo no. **23** Yesu duruu opanin no fie hə a əhunuu se nkurofəo no bi resu na ebinom reto ayiase nnwom no, **24** Əkaa se, “Obiara mfiri adi. Ababaawa no nwuiə. Wada!” Yesu asem a əkaees yi maa nnipa no sere no. **25** Nnipa no nyinaa firii adi no, Yesu kəo faako a ababaawa no da hə no. Əsəo ne nsa. Preko pe, ababaawa no nyanees. **26** Saa anwanwadee a Yesu yees yi trəe wə mpotam hə nyinaa. **27** Yesu firi dee ənyaneet ababaawa no hə rekə no, anifirafəo baanu bi dii n'akyi teateam se, “Dawid ba, hunu yen mməbəo!” **28** Yesu duruu efie no, anifirafəo no baa ne nkyen. Yesu bisaa wən se, “Mogye di se metumi ama moahunu adee?” Wəbuaa no se, “Aane, Awurade, yəgye di!” **29** Yesu de ne nsa kaa wən ani kaa se, “Mo gyidie nyə dee mohwehwe mma mo!” **30** Amonom hə ara na wən ani buebuees. Yesu bəo wən ano se, “Moninka saa ayaresa yi ho asem nkyere obiara.” **31** Nanso, nnipa no firi hə pe, wəbəo asem no dawuro. **32** Yesu ne n'asuafoo refiri adi no, wəde mumu bi a honhomməne wə ne so bress no. **33** Yesu tuu honhomməne no na preko pe, mumu no kasaee. Saa honhomməne tuo yi yee nnipa a wəwə hə no nyinaa nwanwa ma wəkaa se, “Yənhunu saa anwanwadee yi bi da wə Israelman mu hal!” **34** Farisifoo no dee, wəkaa se, “Əbonsam de honhomməne ahye no ma enti na ətumi tu ahonhomməne no.” **35** Yesu kyinkyinii nkuro so ne nkuraa ase kaa Onyankopon Ahennie no ho asempe wə wən hyiadan mu. Baabiara a əkəees no, əsaa nyarewa ahodoo bebree. **36** Əberə a Yesu hunuu nnipadəm no, ne yam hyehyee no maa wən efiri se, əhunuu se əshaw ahodoo gu wən so a, wənhunu dee wənye ne dee wəmfə a wəbenya mmoa nso. Wote se nnwan a wənni əhwəfəo. **37** Əha na Yesu ka kyerees n'asuafoo no se, “Otwa adwuma no dəəso, na adwumayefoo no dee, wəsua. **38** Enti, monsre adwumawura no na əmma adwumayefoo bebree mmira ne twa adwuma no mu.”

10 Yesu freee n'asuafoo dumieni no baa ne nkyen, na əmما wən tumi se wəntu ahonhomməne na wənsa nyarewa ne ahoomməre nyinaa. **2** Yesu asuafoo dumieni no din nie: Simon a ne din baako ne Petro ne ne nua Andrea; Yakobo ne ne nua Yohane a wəye Sebedeo mma no, **3** Filipo ne

Bartolomeo, Toma ne otogyeefoo Mateo, Yakobo, Alfeo ba eñe Tadeo, 4 Simon a ḥifri Kana ne Yuda Iskariot a akyire yi, oyii Yesu maeē no. 5 Yesu somaa asuafoō dumieno no hyee wón se, "Monnko dee amanamanmufoō wó anaa Samariafoō kuro biara mu, 6 na mmom, monkó Onyankopó nnwan a wówo Israel a wóayera no nkyen. 7 Monkóka nkyere wón se, 'Onyankopon Ahennie no aben!' 8 Monsa ayareefoo yadee, monnyane awufoō, momma akwatafoō ho nte, na montu ahonhommone. Sedees monyaa no kwa no, saa ara na mo nso momfa mma kwa. 9 "Mommfa sikakókoo, dwete anaa kóbere biara mmo mo ho. 10 Mommfa akwantubó anaa ntadee anaa mpaboa anaa poma mmienu. Ese se odwumayefoo didi. 11 Kuro biara a mobékó mu anaa akuraa biara a mobékó asee no, monhwewhwe onipa a onyamesuro wó ne mu akyiri kwan na montena ne nkyen kosi da a mobefiri ho aksó baabi foforo. 12 Se mokó efie bi mu a, monkyea wón se, 'Asomdwoee nka mo!' 13 Se saa efie no mufoō gye mo fe so a, monhyira wón, na se wóannyé mo dee a, monhyira wón. 14 Se morefiri efie anaa kuro biara a woannya mo wó mu no mu aksó a, momporoporo efie no anaa kuro no mu mfuturo a ewo mo nan ase no ngu ho. 15 Nokore nie, Atemmuo da no, Sodom ne Gomora mpo benya baabi agyina wó Onyankopó anim sene saa kuro no. 16 "Monkæ se meresoma mo se nnwan aksó mpataku mu. Monye anifire se awo na monnwo se mmorónoma. 17 Nanso, monhwé yie wo nnipa ho! Wóbekyere mo, adi mo asem, abo mo mmaa wo wón asoredan mu. 18 Me enti, wóde mo békó atumfoó ne ahene anim. Yei bema mo anya ekwan aka asempa no akyere wón ne amanamanmufoó no. 19 Se wókyere mo a, monnnwenie asem a mobeka de ayi mo ho ano. Wóde asem a mobeka no bema mo ebere a ese mu. 20 Asem a mobeka no remfiri mo, na mmom, mo osoro Agya no honhom na onam mo so bekasa. 21 "Onua beyi onua ama se wóakum no. Saa ara na agyanom nso beyi wón mma ama. Mma besore atia wón awofoó ama wóakum wón. 22 Me enti, nnipa nyinaa betan mo. Nanso, dee ḥebetumi agyina pintinn aksó awieee no, wóbegye no nkwa. 23 Se wótaa mo kuro baako mu a, monnwane nkó kuro foforo mu. Mereka nokore akyere mo se, morenwie Israel nkuro nyinaa mu adwumaya ansa na Onipa Ba no aba. 24 "Osuani nsene ne ḥokyerekyerefoo, na ako a nso nsene ne wura. 25 Osuani sua ne ḥokyerekyerefoo, na ako a nso sua ne wura. Enti, se me a meye efie no ti no wófré me 'Ḏbonsam' a, edee din na wóremfa mfré mo! 26 "Monnsuro wón a wóbekunahuna mo. Mmeré bi bëba a nokore no beda adi. Dee wóye no kókoam no nyinaa beda adi. 27 Dee mereka makyere mo wo esum mu yi, monka wa hann mu. Dee mereka agu mo asom yi, mompae mu nka wo adan atifi. 28 Monnsuro wón a wóbetumi akum mo onipadua

nanso worentumi nkum mo kra no. Onyankopon a ᵿbetumi akum onipadua no ne ᷊kra wa amanehunu kurom no nko ara na monsuro no. (**Geenna g1067**) 29
Wotən akasanoma gye ahe? Mmienoo boo nye sika bi pe? Nanso akasanoma biara nni hɔ a ᵿbewu a mo Agya no nnim ho biribi. 30 Mo tirinwi mpo, woakan ne nyinaa. 31 Enti, monnsuro! Mosom bo ma Onyankopon sene nkasanoma. 32 “Obiara a ᵿbeke se ᵿnim me nnipa anim no, me nso meka se menim no m’agya a ɔwo ᵿsoro no anim. 33 Nanso, obiara a ᵿbeke se ᵿnim me nnipa anim no, me nso meka se mennim no wo m’agya a ɔwo ᵿsoro no anim. 34 “Monnsusu se mede asomdwoeε na εbaa asase yi so! Enye asomdwoeε na mmom akofena na mede baε. 35 Maba se mema “᷊babarima asore atia n’agya, na obabaa asore atia ne maame, na ᷊baa warefoo nso asore atia n’asebaa. 36 Obiara otamfoo a ne ho yε hu no befiri n’ankasa ne fie.’ 37 “Dee ᵿdo n’agya anaa ne maame kyen me no rentumi nye me dee. Saa ara na dee ᵿdo ne babarima anaa ne babaa kyen me no rentumi nye me dee ara no no. 38 Se obi amfa n’asennua na wammedi m’akyi a, orentumi nye me dee. 39 Se woma wo ᷊kra som wo bo a, wobehwere wo ᷊kra no, nanso se me enti wohwhere wo ᷊kra a, wo nsa beka. 40 “Obiara a ᷊gye mo no gye me, na dee ᷊gye me no nso gye Onyankopon a ᵿsoma me no. 41 Se wogye odifyifo bi se ᷊ye Onyankopon onipa enti a, wobetua wo so ka se odifyifo no ara pe. Na se wogye nnipa tenenee a, wobenya akatua se onipa tenenee. 42 Na obiara a ᵿberma m’akyidifo yi mu akumaa bi nsuo anom no, onii no akatua remmo no da.”

11 Yesu wiee n'asuafoo dumieno no kasakyere no, əfirii ho koo nkuro a ebemmen no mu kokyerekyerees asem no. **2** Yohane Osuboni a saa əbere no na əda afiae no tee anwanwadee a Kristo reye no, əsomaan n'asuafoo bebisaa no se, **3** "Wo ne dee əreba no, anaa yənlhwə əfotora anim?" **4** Yesu buaa won se, "Monsane nkə, nkəka anwanwadec a moahunu ne dee moate nkyere Yohane se, **5** anifirafuu hunu adee, mmubuafoor nante, akwatafoor ho ate, asotifoo te asem, na awufuu nso nyane. Afei, monka nkyere no se, meka asempa no kyere ahiafoo. **6** Monsane nka nkyere no bio se, Nhyira ne dee merenyē no suntidua." **7** Yohane asuafuu no koee no, Yesu hyee asee kaa Yohane ho asem kyerees nnipadom no. Əbisaa won se, "Mokoo esere so no, ədeen na mokoo se morekohwe? Esere a mframra rebo no? **8** Anaa na mosusu se mobehunu əbarima bi a wahyehye se ohene ba te ahemfie? **9** Anaa Onyankopon odiyifoo? Ənnées, mereka makyere mo se, əsene odiyifoo. **10** Na saa Yohane yi na Atweresem no ka fa ne ho se, "'Mesoma me əbəfoor adi w'anim ekan. Əno na əbesiesie ekwan ama wo.' **11** Nokore nie, nnipa a mmaa awo won nyinaa mu,

obiara nni ho a ɔyε kese sene Yohane Osuboni. yεεε, εberε a εkōm dee ḥone wōn a na woka ne ho Nanso, dee ɔyε aketewa koraa wo ḥoro Ahennie no? 4 Wōkōo Onyankopon fie kōdii burodo a wōde mu no ye ɔkesee sene no! 12 Na εfiri εberε a Yohane abo afodee a anka wōnni ho kwan se wōdi, agye Osuboni firii asee kaa asempa no, bōo nkurofuu asu ɔsofuu nko ara no. Enso nso ye mmara so buo? 5 de besi enne no, ḥoro Ahennie no de tumi retre na Na monnsane nkane mfirii Mose mmara no mu, se nnipadom a wōn ani aberee refa no anieden so. 13 asofoo a wōyε asorefie adwuma no tumi ye adwuma Ansa na Yohane rebeba no, na adiyifoo ne Mose Homeda nso? 6 Mereka ama moate asee se, dee mmara no aka osoro ahennie no ho asem dada. 14 ɔkyε asorefie no wo hal! 7 Se moate asem a ese, Se mope se mote dee mereka no ase dee a, Yohane ‘Mmoborshunu na mepε na εnyε aforebo’ no ase no, ono ne Elia a adiyifoo no hyεε ne ho nkōm se yie a, anka moremmu wōn a wōnni fō no fō. 8 ɔbeba no. 15 Dee ḥwo aso no, ḥntiel! 16 “Edeen ho na Na me, Onipa Ba no, meye Homeda no wura”. 9 metumi de nnemmafuu yi atoto? Wōte se mmofra a Yesu firii dee ḥwo ho kōo hyiadan mu. 10 ḥunuu wōte baabi redi agoro. Efia ka kyere εfa se, 17 “Yetoo ɔbarima bi wō dan mu ho a na ne nsa baako awu. anigyeε nniwom maa mo, nanso moansa. Yetoo Farisifoo no bisaa Yesu se, “Enti mmara ma ho kwan awerεhoo nniwom nso maa mo, nanso moansa.” 18 se obi sa yadee Homeda anaa?” Wōbisaa yei sedes Yohane baεε a ɔnnidi na ɔnnom no, wōse, ‘Ḥwo εbeyε a wōbεnya εkwan atoto n’ano na wōakye honhommōne.’ 19 Onipa Ba no baεε a ɔdidi na ɔnom no! 11 Yesu buaa wōn se, “Mo mu hwan na ḥwo no nso, wōse, ‘Monhwε odidifoo ne ɔsanomfuu a ɔyεε odwan baako na se ɔkōto amena mu Homeda a, ɔtogyefoo ne nnebōneyefoo adamfol’ Nanso, wōn a ɔrenyi no? εkwan biara so wobekō akoyi no. 12 wōdi Onyankopon akyi nokore mu no dee, wōn bra Onipa som bo sene odwan! Yei enti εwō ho kwan di adansee se, n’akwan nyinaa ye.” 20 Afei, ohyεε se wōyε papa Homeda.” 13 Afei, Yesu ka kyere asee kaa nkuro a ɔyεε anwanwadee ahodoo wō ho dee ne nsa awu no se, “Tene wo nsa!” ɔyarefuu no nanso wōannu wōn ho no anim se, 21 “Korasin, due! tenee ne nsa. ɔtenee ne nsa no, ahooden baa mu Betsaida, due! Anwanwadee a meyeε no mo mu no, ma εyεε se baako no. 14 Farisifoo no firii adi kōtuu se meyeε no Tiro ne Sidon a, anka εhōfuu no de sedes wōbεkyere Yesu akum no no ho agyina. 15 awerεhoo ne ahonuo asakyera wōn adwene dada. Esiane se na onim ερo a wōrebō wō ne ho no enti, 22 Atemmuu da no, asem a εbeto wōn no besene dee εbeto Tiro ne Sidon! 23 Na wo Kapernaum, wōpe wōn mu ayarefuu no nyinaa yadee. 16 Nanso, ɔbōo se wommōm n’anwanwadee a ɔyεε no ho dawuro. 17 Na nkōm a Odifyifoo Yesaia hyεε no wōyεε no wō Sodom a, anka εda so wō ho besi enne, aba mu se: 18 “Monhwε m’akoa a mayi no, dee (Hadēs g86) 24 Mereka nokore akyere mo se, Atemmuu medo no a me kra ani sō no, mede me honhom da no, Tiro ne Sodom bεnya gyinabea pa asene megū no so, na wabu amanaman aten. 19 ɔrenko, mo!” 25 Asenka no akyi, Yesu bōo mpaee se, “Agya, na ɔrenteateam. Na obi rente ne nne abontene so! ɔsoro ne asasewura, meda wo ase se woanna nokore 20 ɔrense demmirre εyεε mmerε no. Kanea ntoma a no adi ankyere wōn a wōsusu se wōyε anyansafo, ennere yie no, ɔrennum; kōsi se ɔnam atentenenee na mmom, wodaa nokore no adi kyere mmofra so de nkoniimdie aba. 21 Ne din bεye amanaman nkumaa. 26 Aane, Agya, wo pe mu na woma εbaa onifirani na honhommōne nso wō ne so bεreε Yesu se Obiara nnim ɔba no gye Agya no nko ara. Na obiara ɔnsa no yadee. Yesu saa no yadee ma ɔkasaeε sane nnim Agya no gye ɔba no, ne wōn a ɔba no pe se hunuu adee. 23 Nnipadom a wōwō hō no ho dwirii ɔda no adi kyere wōn. 28 “Mo a moaye adwuma wōn. Wōkaa se, “Εbetumi aba se Yesu yi ye Dawid abre na moaso nnesoa nyinaa, mommra me nkuyε, Ba no, Agyenkwa no anaa?” 24 Nanso, Farisifoo no na mema mo ahome. 29 Momfa me kōnnua nto mo tee anwanwadee a Yesu yεε no, wōkaa se, “ɔnam ho so, na monsua me, εfiri se, medwo, na mebre me ahonhommōne nyinaa panin ɔbonsam, Beelsebul ho ase akoma mu, na mobεnya ahome ama mo kra. no so na ɔtu ahonhommōne.” 25 Yesu hunuu wōn 30 ɔfiri se, me kōnnua ye mimerε, na m’adesoa ye hare.”

12 Homeda bi, Yesu ne n’asuafo no kōfaa aburofuu bi mu. Wōnam aburofuu no mu no, εkōm dee asuafo no ma wōpempanee aburoo no bi weε. 2 Farisifoo bi hunuu dee asuafo no reye no, anyε wōn abodwo. Wōbisaa Yesu se, “Woahunu se w’asuafo no abu Homeda mmara no so?” 3 Yesu nso bisaa wōn se, “Monkenkanee dee ɔhene Dawid

tumi nko ohoodenfoo fie mu nkowia no, agye se, onipa ko no di ekan de ahoma kyekyere no. 30 “Obiara a onni m’afa no, tia me. Na dee one me mmoaboa ano no hwete mu. 31 Mereka akyere mo se, wode bone ne abususem nyinaa béké nnipa, nanso abususem a etia Honhom Kronkron no dee, woremfa nkye. 32 Dee obekasa atia Onipa Ba no, wode béké no. Nanso, dee obekasa atia Honhom Kronkron no dee, woremfa nkye no da biara da. (aiōn g165) 33 “Dua biara aba na wode hunu ne su. Dua pa so aba pa na dua bone nso so aba bone. 34 Awo mmal! Ebeyé den na abonefoo se mo atumi aka dee eyé ho asem? Dee aye akoma ma abu so no na ano ka. 35 Onipa pa anom asem da nnepa a ewo ne mu no adi. Saa ara na onipa bone nso anom asem da nnebone a ewo ne mu no adi. 36 Mereka makyere mo se, Atemmuu da no, asenhunu biara a obi aka no, obebu ho akonta. 37 W’anomu asem so na wonam bebu wo bem anaa efio”. 38 Eda bi, Yudafoo mpanimfoo bi a Farisifoo bi ka wan ho baa Yesu nkyen beka kyere se, onye nsenkyerennee bi nkyere won. 39 Yesu buaa won se, “Oman a woye abonefoo a wonni gyidie na wope se wohunu nsenkyerennee. Nanso, worenhunu nsenkyerennee biara ka Odiyifoo Yona dee no ho. 40 Na sedee Yona kodi bonsu yam nnansa no, saa ara na ese se Onipa Ba no kodi asase mu nnansa. 41 Atemmuu da no, Ninewe mmaprima besore atia nnemma yi na woadu mo fo efiri se, ebere a Yona kaa asempa no, wounu won ho. Nanso, dee osene Yona wo ha. 42 Atemmuu da no, Seba Ohemmaa besore atia oman yi efiri se, ofiri asase ano noho betiee Salomo nyansa nsem. Nanso, dee osene Salomo no wo ha. 43 “Saa oman deboneyefoo yi te se obi a honhommone wo ne so. Se honhommone no tu firi ne mu a, ekyinkyimi, hwehwe homebea nanso, ennya bi. 44 Se eba saa a, dee honhommone no ka ne se, ‘Mesane ako onipa a mafirii ne mu baee no mu bio’. Osan koo onipa no mu na ohunu se ne mu da mpan, na woadiesie ho fefefee a, 45 osane n’akyi kofa ahonhommone afoforo nson a woye den kyen no ba ma wan nyinaa betena ne mu. Yei ma onipa no aseten no see kyen ne kane aseten no.” 46 Ebere a Yesu reka asempa akyere nnipadom wo efie bi mu no, ne maame ne ne nuonom begyinnaa afikyire pée se wone no kasa. 47 Nnipa a wowa ho no mu baako koka kyere Yesu se, “Wo maame ne wo nuonom gyina afikyire ho pe se wone wo kasa”. 48 Yesu kaa se, “Hwan ne me maame? Ehefoo ne me nuonom?” 49 Okaa saa wieee no, ode ne nsa kyere nnipadom no, ka kyere n’asuafoo no se, “Yeinom ne me maame ne me nuonom”. 50 Osan kaa bio se, “Obiara a obeye m’agya a owo osoro no apedee no, ono ne me nuabarima, ne me nuabaa ne me maame”.

13 Eda no ara Yesu firi adi kótenaa mpoano. 2 Nnipakuo koo ne nkyen wo ho. Okótenaa kodoa bi mu a na nnipakuo no nso ginyagyna mpoano ho. 3 Ohyye asec kyerekere wan abebuo mu se, “Okuafuu bi koo n’afuom koguu aba. 4 Ogu so reguo no, aba no bi guu ekwan mu maa nnomaa besosaa ne nyinaa. 5 Ebi nso koguu abotan so. Ankyere na aba no fifiriie. 6 Esiane se na dotee a ewo abotan no so sua no enti, owia baa so no, ne nyinaa hyeee. 7 Aba no bi nso guu nkasee mu, na nkasee no nyiniie no emiaa no. 8 Aba no bi guu asase pa mu. Enyiniie, soo aba mmoho aduasa; ebi aduosa enna afoforo nso oha. 9 Dee owo aso no, ma ontiel!” 10 Owiee ne nkyerekere no, n’asuafoo no baa ne nkyen bebisaa no se, “Aden na daa wonam abebuo so kasa kyere nnipa no?” 11 Yesu buaa won se, “Mo dee, wode Osoro Ahennie ho ahintasem ama mo na won dee, wommfa mmaa won. 12 Dee owa biribi no, wobemaa no bi aka ho na wanya ma abu ne so. Na dee onni ahe bi no, kakra a owo no mpo, wobegye afiri ne nsam. 13 Dee enti a ema mekasa kyere won abebuo mu no ne se: “Wohunu dee, nanso wohnunu; wote dee, na wonte asee. 14 Yei maa Yesaia nkem a jhyee se: “Ote dee mobete, nanso morente asee; ohunu dee mobehunu, nanso morenhunu no, aba mu. 15 Efiri se, oman yi akoma apirim. Woye asoeden; woakatakata won ani. Se ente saa a anka wan ani behunu adee, na won aso ate asem, na won akoma ate asem ase, na wowan won ho asane aba me nkyen na masa won yadee.” 16 Na mo dee, woahyira mo ani se enhunu adee; woahyira mo aso se ente asem. 17 Na me dee mereka akyere mo se, adiyifoo ne ateneneefoo pii pée se wohunu dee mohunu no, nanso woanhunu. Wopee se wote dee mote no, nanso woante. 18 “Afei, montie ebe a efa okuafuu a okoguu aba wo n’afuom no ho no aseyere. 19 Won a wotie Onyankopon asem no, na wonte asee no te se aba a eguu ekwan mu no. Obonefoo no ba, behwim dee woadua wo wan akoma mu no. 20 Aba a eguu abotan so no gyina ho ma wan a wote asem no, na wode anigye so mu. 21 Nanso, asem no ntum won mu. Yei enti, enkyere na asem no awu. Esiane se asem no awuo enti, se ohaw anaa otaa bi ba a, wopa aba. 22 Aba a eguu nkasee mu no gyina ho ma wan a wotie asem no, nanso ewiase yi mu abraba mu haw ne agyapadee ho dwene enti, emma asem no ntumi nnye wan mu adwuma. (aiōn g165) 23 Na aba a eguu asase pa mu no gyina ho ma wan a wotie asem no, na wote asee. Woso aba mmoho aduasa; ebi aduosa; enna afoforo nso, oha.” 24 Yesu de ebe foforo kaa asem se, “Osoro Ahennie no te se okuafuu bi a odua aba wo n’afuom. 25 Eda koro anadwo a wada no, ne stamfoo nso beduaa wira fraa aburoo a wadua no. 26 Aburoo no renyini no, na wira no

wō asee!" 28 "Okuafoō no buaa se, 'Otamfoō bi na ḁkyerɛkyerɛ wō hyiadan mu maa wōn a wotiee ḁduuae!" "Apaafoo no bisaa no se, 'Wope se yekötutu no no ho dwirii wōn. Wōbisabisa wōn ho wōn ho saa wira no anaa?" 29 "Obuaa won se, 'Dabi! Anhwe se, 'Ehe na saa ḁbarima yi konyaa nyansa a ḁde a na moatutu aburoo no bi afra wira no. 30 Momma ye anwanwadee sée yi? 55 Enye dua dwumfoō no ne nyinaa nyini nkosi otwa bere na mama atwafoō ba no ni? Enye ne maame ne Maria? Enye ne nua ayiyi wira no afiri aburoo no mu ahye no, na wōde mmariamanom ne Yakobo ne Yosef ne Simon ne aburoo no nso agu asan so.'" 31 Yesu buu wōn ebe foforo se, "Osono Ahennie te se onyina aba ketewa bi obi duaa wō n'afuom. 32 Eye aba ketewaa bi, nanso se enyini a, eye dutan kesee ma nnomaa kosisi ne mman so." 33 Obuu wōn ebe foforo se, "Osono Ahennie te se mmoreka bi a burodotofoo de foto mmore ma etu." 34 Yesu nam abebuo so na ḁkasa kyereen nnipadom no. 35 Esiane se na adiyifoo ahye nkōm se ḁnam abebuo so bekasa enti, wanka asem a wamfa abebuo amfra mu. Nkōm a adiyifoo no hyeē ne se, "Mekasa abebuo mu, na maka anwanwadee mu ahintasem a efiri adebo mfitiasee." 36 Afei, Yesu firii nnipadom no nkyen koo efie. N'asuafao no baa ne nkyen beka kyereen no se, ḁnkyereen wōn abebuo a efia ewira ne aba ho no ase. 37 Yesu buaa wōn se, "Me Onipa Ba no, mene okuafoō a ḁduua abaa no. 38 Afuo no ne ewiase, na aba no nso gyina hō ma wōn a wōye Ahennie no mma; ewira no nso gyina hō ma wōn a wōye ḁbonsam mma. 39 ḁtamfoō a ḁduua ewira fraa aburoo no ne ḁbonefоо no. Otwa bere no ye ewiase awieee; atwafoō no ne abofoo. (aiōn g165) 40 "Sedee asenka no mu, wōtutuu wira no firi aburoo no mu kohyee no no, saa ara na ebeeye ewiase awieee. (aiōn g165) 41 Onipa Ba no besoma n'abofoo, na wōabebaoa wōn a wōpe bōne, nsemmonedifoo nyinaa ano afiri Ahennie no mu, 42 na wōato wōn agu ogyatannaa no mu, ahye wōn. Ehō na esu ne agyaadwoō wō. 43 Na ateneneefoo no behyeren se owia wō wōn Agya Ahennie no mu. Dee ḁwā aso no, ma ḁntie!" 44 Yesu toaa abebuo no so se, "Osono Ahennie no te se ademudee bi a obi kohunuu wō afuo bi mu. ḁkataa so, na ḁde ahopere kōtōn n'ahodee nyinaa, de kōtōn afuo no. 45 "Bio, Osono Ahennie te se obi a ḁdi ahwene pa ho edwa a ḁrepe ahwene pa ato. 46 ḁkonyaa bi a eye fe mmoroso, enti ḁkōtōn n'ahodee nyinaa de kōtōe!" 47 Yesu toaa so bio se, "Osono Ahennie no te se obi a ḁkoguu asau wō asuo bi mu yii nsuomnam ahodoō bebree. 48 Asau no yee ma no, otwe baa konkōn so. Afei, otenea ase yiyii nam pa no guu kenten mu enna ḁtooo dees enye no guie. 49 Saa ara na ewiase awieee beye. Abafoo no beba abepa abonefоо no afiri ateneneefoo no mu, (aiōn g165) 50 na wōato abonefоо no agu ogyatannaa no mu; ehō na esu ne agyaadwoō wō. 51 "Mote asee?" N'asuafao no buaa no se, "Aane." 52 Yesu toaa ne nkyerekyere no so se, "Atweresem no akyerɛkyerɛfоо a wōabeyē m'asuafao no te se efiewura a wada n'agypaddee foforo ne dada nyinaa adi." 53 Yesu wīee n'abebuo no, afiri baabi a ḁwā hō. 54 ḁkōo ne kurom Nasaret.

tskyerɛkyerɛ wō hyiadan mu maa wōn a wotiee ḁduuae!" "Apaafoo no bisaa no se, 'Wope se yekötutu no no ho dwirii wōn. Wōbisabisa wōn ho wōn ho saa wira no anaa?" 29 "Obuaa won se, 'Dabi! Anhwe se, 'Ehe na saa ḁbarima yi konyaa nyansa a ḁde a na moatutu aburoo no bi afra wira no. 30 Momma ye anwanwadee sée yi? 55 Enye dua dwumfoō no ne nyinaa nyini nkosi otwa bere na mama atwafoō ba no ni? Enye ne maame ne Maria? Enye ne nua ayiyi wira no afiri aburoo no mu ahye no, na wōde mmariamanom ne Yakobo ne Yosef ne Simon ne aburoo no nso agu asan so.'" 31 Yesu buu wōn ebe foforo se, "Osono Ahennie te se onyina aba ketewa bi obi duaa wō n'afuom. 32 Eye aba ketewaa bi, nanso se enyini a, eye dutan kesee ma nnomaa kosisi ne mman so." 33 Obuu wōn ebe foforo se, "Osono Ahennie te se mmoreka bi a burodotofoo de foto mmore ma etu." 34 Yesu nam abebuo so na ḁkasa kyereen nnipadom no. 35 Esiane se na adiyifoo ahye nkōm se ḁnam abebuo so bekasa enti, wanka asem a wamfa abebuo amfra mu. Nkōm a adiyifoo no hyeē ne se, "Mekasa abebuo mu, na maka anwanwadee mu ahintasem a efiri adebo mfitiasee." 36 Afei, Yesu firii nnipadom no nkyen koo efie. N'asuafao no baa ne nkyen beka kyereen no se, ḁnkyereen wōn abebuo a efia ewira ne aba ho no ase. 37 Yesu buaa wōn se, "Me Onipa Ba no, mene okuafoō a ḁduua abaa no. 38 Afuo no ne ewiase, na aba no nso gyina hō ma wōn a wōye Ahennie no mma; ewira no nso gyina hō ma wōn a wōye ḁbonsam mma. 39 ḁtamfoō a ḁduua ewira fraa aburoo no ne ḁbonefоо no. Otwa bere no ye ewiase awieee; atwafoō no ne abofoo. (aiōn g165) 40 "Sedee asenka no mu, wōtutuu wira no firi aburoo no mu kohyee no no, saa ara na ebeeye ewiase awieee. (aiōn g165) 41 Onipa Ba no besoma n'abofoo, na wōabebaoa wōn a wōpe bōne, nsemmonedifoo nyinaa ano afiri Ahennie no mu, 42 na wōato wōn agu ogyatannaa no mu, ahye wōn. Ehō na esu ne agyaadwoō wō. 43 Na ateneneefoo no behyeren se owia wō wōn Agya Ahennie no mu. Dee ḁwā aso no, ma ḁntie!" 44 Yesu toaa abebuo no so se, "Osono Ahennie no te se ademudee bi a obi kohunuu wō afuo bi mu. ḁkataa so, na ḁde ahopere kōtōn n'ahodee nyinaa, de kōtōn afuo no. 45 "Bio, Osono Ahennie te se obi a ḁdi ahwene pa ho edwa a ḁrepe ahwene pa ato. 46 ḁkonyaa bi a eye fe mmoroso, enti ḁkōtōn n'ahodee nyinaa de kōtōe!" 47 Yesu toaa so bio se, "Osono Ahennie no te se obi a ḁkoguu asau wō asuo bi mu yii nsuomnam ahodoōbebree. 48 Asau no yee ma no, otwe baa konkōn so. Afei, otenea ase yiyii nam pa no guu kenten mu enna ḁtooo dees enye no guie. 49 Saa ara na ewiase awieee beye. Abafoo no beba abepa abonefоо no afiri ateneneefoo no mu, (aiōn g165) 50 na wōato abonefоо no agu ogyatannaa no mu; ehō na esu ne agyaadwoō wō. 51 "Mote asee?" N'asuafao no buaa no se, "Aane." 52 Yesu toaa ne nkyerekyere no so se, "Atweresem no akyerɛkyerɛfоо a wōabeyē m'asuafao no te se efiewura a wada n'agypaddee foforo ne dada nyinaa adi." 53 Yesu wīee n'abebuo no, afiri baabi a ḁwā hō. 54 ḁkōo ne kurom Nasaret.

14 Ebere no mu ara na Herode a na ḁdi ḁhene wō Galilea no tee Yesu nka. 2 ḁtee Yesu nka no, dee oka kyereen n'asomfoō ne se, "Enye obiara se Yohane Osuboni na wasore afiri awufoo mu. Yei enti na wanya tumi foforo de reye anwanwadee ahodoo yi." 3 Saa ebere no na Herode ama wōakyere Yohane Osuboni ato afiase, efiri se, na wakasa atia Herodia ne Herode awadee no 4 se, Herode aware ne nua Filipo yere. 5 Herode pēe se okum Yohane. Nanso na ḁsuro se, se ḁkum no a, basabasa beba ḁman no mu. Efiri se, na nnipa no nyinaa bu Yohane se odiyifoo. 6 Ebaa se na Herode redi n'awoda. Awoda no ase Herodia babaa besa ma eyeē Herode se. 7 Yei maa Herode kaa ntam, hyeē no bō se, ḁmmisa dee ḁpe biara na ḁde bema no. 8 Ababaawa yi maame Herodia tuu no fo se, "Mmisa biribiara, gye se Yohane ti a wōatwa ato prete mu." 9 Herode tee asem yi no, eyeē no ya, ma ehaa no. Nanso, esiane ntam a waka wo nnipa a wōahyia hō no anim no enti, ḁhye ma wōyeē dee ababaawa no hwēhwe no maa no. 10 Herode soma ma wōkōtwaah Yohane ti wō afiase ho. 11 Wōde ti a wōatwa no too prete mu de b̄ee ababaawa no maa ḁde komaa ne maame. 12 Yohane asuafao no befaa n'amu no kōsieve no. Yei akyi, wōkōbōo Yohane wuo no ho amanees kyereen Yesu. 13 Yesu tee Yohane Osuboni wuo no, ḁtee ne ho kōtenaa baabi a obiara nni hō. Nnipa tee ne nka maa wōnam fam firi wōn nkuro ne wōn nkuraasee tii no kōo dee ḁwā hō. 14 Yesu firii kodoō no mu baa dee nnipa no wō hō no. ḁhunuun nnipadom no, ne yam hyehyee no maa wōn. Yei ma ḁsaa ayarefōo a wōwō wōn mu no yadee. 15 Anim rebiribiri no, Yesu asuafao no baa ne nkyen beka kyereen no se, "Adec asa awie. Aduane biara nni ha. Ehā nso mmēn kuro biara. Enti gya nnipa no kwan, na wōnkōhwehwē aduane ntō nni wō nkuro no bi so." 16 Yesu buaa wōn se, "Ehō nhia se wōko; momma wōn aduane nni!" 17 Asuafao no ka kyereen no se, "Dee yewō nyinaa ye burodo enum ne mpataa mmienu pe." 18 Yesu ka kyereen wōn se, "Momfa mmre me." 19 Afei, oka kyereen nnipadom no ma wōtenatenaa ase wō esere no so. ḁhwēe ḁsoro bōo mpaee, hyiraa aduane no so.

Afei, obubuu mu de maa n'asuafoo no ma wókyekye maa nnipadom no. 20 Nnipa no dii aduane no maa obiara mee! Afei, asuafoo no boaboa dee wodi ma ekae no ano no, eyee nkentemma dumien. 21 Mmarima a wodii aduane no dodoa beye mpemnum a mmaa ne mmofra nka ho. 22 Nnipadom no didi wiees pe, Yesu ka kyere n'asuafoo no se, wontena kodoo no mu nni ekan ntwa nko asuogya noho na owo dee, oretena ho agya nnipa no kwan. 23 Ogyaa won ekwan wiees no, okoo bepo bi so kobo mpaes. Onwunu dwoes no, na aka Yesu nko ara wo dee owo ho. 24 Saa ebere no, na kodoo a na asuafoo no te mu no aduru akyiri. Mframa hyee asee boo denden maa epo no boo asorokye dweradweraa kodoo no a na asuafoo no te mu no. 25 Anopahema beye nnonnan bere mu no, Yesu nam epo no ani baa asuafoo no nkyen. 26 Ebere a asuafoo no hunuu obi se onam nsuo no ani reba won nkyen no wosuroee, efiri se, na wosusu se woahunu osaman. Emaa wode eluh teateam. 27 Ntem ara, Yesu ka kyere won se, "Me a. Monnsuro. Momma mo bo ntso mo yam!" 28 Petro ka kyere Yesu se, "Awurade, se eye wo dee a, ka kyere me, na me nso memfa nsuo no ani mmira wo nkyen." 29 Yesu ka kyere Petro se, "Bra!" Petro firii kodoo no mu sii nsuo no ani, nantee se oreko Yesu nkyen. 30 Nanso, ohunuu mframa a erebo no, ne ho popoe. Ohyyee asee se oremem. Oteateam, free Yesu se, "Awurade, gye me na meremem!" 31 Eho ara, Yesu tenee ne nsa twee no. Afei oka kyere Petro se, "Wo a wo gyidie sua, aden na wonnye me nnie?" 32 Yesu ne Petro kotenaa kodoo no mu no, mframa no gyaeo bo. 33 Asuafoo a wowa kodoo no mu no de ahodwirie bekotoo Yesu kaa se, "Onyankopon Ba ne wo amp!" 34 Wotwaa asuof no baa Genesaret. 35 Yesu duruu ho no, ankyere na nkuro a atwa Genesaret ho ahylia no nyinnaa tee ne nka. Wode won ayarefoo nyinnaa bres no. 36 Ayarefoo no sree Yesu se, omma womfa won nsa nka n'atadee ano keke. Ayarefoo dodoa a wotumi de won nsa kaa n'atadee ano no ho yes won den.

w'aga ne wo maame ni no so. 7 Mo nyaatwomfo! Se Yesaia hyee mo ho nkam se: 8 "Saa nnipa yi ka se wodi me ni, nanso won akoma mmen me. 9 Wosom me ani so keke, efiri se, wokyekyere mmara a onipa aye na enye dee efiri Onyankopon." 10 Afei, Yesu free nnipadom no ka kyere won se, "Montie dee meka no na mommo mmoden nte ase. 11 Enye adee a ebeko onipa mu no na emma ne ho nte, na mmom, dee ebefiri ne mu aba no na egu ne ho fi." 12 Nsem a Yesu kaa yi maa n'asuafoo no ba beka kyere n se, "Wonim se wo nsem a wokaes no ama Farisifoo no bo afu?" 13 Yesu buaa won se, "Dua biara a enye m'aga na oduaee no, wobetu atwene. 14 Mommmua won koraa! Na woye anifirafao a worekyere anifirafao ekwan enti won nyinnaa beko akote ahwe amena mu." 15 Petro ka kyere Yesu se, "Kyere yen ebe no ase." 16 Yesu nso bisaa no se, "Ampa ara se monte ase? 17 Monnim se adee a efa onipa anom no fa onipadua no mu na asane aba bio? 18 Asem a elo ntee biara firi akoma a emu ntee mu ma egu dee okaa saa asem no ho fi. 19 Akoma mu na adwemmmone, awudie, ayerefase, adwamamm, korono, atoro ne ntawatosoo firi. 20 Yeinom na egu onipa ho fi. Nanso, se obi anhohoro ne nsa sedee mo amannee tee no na odidil a, ne ho nguu fi honhom mu." 21 Yesu firii oman no mu ha koo Tiro ne Sidon. 22 Kanaanni baa bi a ote oman no mu ha de su baa Yesu nkyen bekaa se, "Awurade, Dawid Ba, hunu me mmobo! Honhomme hye me ba mu na se eka ne ho a, ema ne ho yera no." 23 Yesu anka hwhee. N'asuafoo no hyee no se omparam ooba no mfiri ho. Wotii mu ka kyere no bio se, "Ka kyere no na omfiri ha nko, na ode n'adesre no retuatu yen aso." 24 Yesu ka kyere obaa no se, "Wosoma me se memmeboa Yudafoo, Israel nnwan a wayera no, na enye amanamanmufo." 25 Oba bekotoo no koo so sree no se, "Me wura, boa me!" 26 Yesu ka kyere no se, "Enye se wobegye burodo afiri mmofra nsam ato ama nkraman." 27 Obaa no nso buaa se, "Ewom saa dee, nanso nkraman no nso

15 Eda bi, Farisifoo ne Yudafooo mpanin no bi
firi Yerusalem baa Yesu nkyen bebisaa no
se, **2** “Aden enti na w’asuafooo no nni Yudafooo
amannee so? Yen amannee a yehohoro yen nsa ho
ansa na yeadidi no, wonni so.” **3** Yesu nso bisaa
won se, “Aden enti na mo nso mode mo amannee
no bu Onyankopon mmaransem so? **4** Ebi ne se,
Onyankopon mmara no ka se, ‘Di w’agya ne wo
maame ni,’ na baako nso ne se, ‘Obiara a əbekaa
aseemmone afa n’awofoo ho no, ese se wokum no,’
5 Na mo dee, dee moka ne se, se obi ka kyere ne
maame anaa n’agya se, ‘Mewo adee bi a anka metumi
de aboa mo, nanso mede rekoma Onyankopon’ a,
enye bone. **6** Enti, mo ara monam mo mmara a
moahye so bu Onyankopon mmara a ohye se di

569

Mateo

wonnidie, anye saa a, wobetoto bera wo ekwan so." Onyankopon Teasefoo no Ba no!" 17 Yesu ka kyereɛ 33 N'asuafaa no nso bisaa no se, "Esere so ha dee, no se, "Onyankopon ahyyira wo, Yona ba Simon. Efiri ehe na yebenya nnipadom yi ano aduane?" 34 Yesu nso bisaa won se, "Burodo dodox ben na mow?" Wobuaa se, "Yewo burodo nson ne mpataa kakraa bi." 35 Yesu ka kyereɛ nnipadom no maa won nyinaa tenatenee ase wo esere no so. 36 Afei ofaa burodo nson no ne mpataa no, hyiraa so na obubuu mu de maa asuafaa no se wəmfa mma nnipadom no nni. 37 Won nyinaa dii aduane no mee pintinn. 38 Won a wədii saa aduane no, na won dodox ye nnipa mpemnan a woankan mmaa ne mmofra anka ho. Wədidi wieee no, akyire mporoporowa a wotaseee no yee nkentemma nson. 39 Yei akyi, Yesu gyaa nkurðoo no kwan, ma ono nso kotenaa kodoo mu tware koo Magadan.

16 Eda koro bi, Farisifoo ne Sadukifoo baa Yesu nkyen besoɔ no hwcees wo frɛ a ɔfrɛ ne ho se Onyankopon Ba no ho. Wəka kyereɛ no se enye nsenkyerennne bi a efiri osoro nkyereɛ won. 2 Yesu buaa won se, "Monim ewiem nsakraeɛ ho nkyerese. Se owia rekoto, na ewiem ye kəkəa, moka se okyena ewiem bête. 3 Se eduru anɔpa na ewiem ye kəkəa, moka se ewiem rente da mu no nyinaa. Nanso, montumi nkyereɛ mmere mu nsenkyerennne no ase. 4 Saa orman nnebəneyefoo a wənnye hwee nni yi hwehwe se wobehunu esoro nsenkyerennne bi, nanso wörenhunu nsenkyerennne foforɔ biara ka anwanwadee a wɔyì kyereɛ Yona no ho." Yesu kaa saa wieee no, ogyaa won ho kooe. 5 Asuafaa no tware koo asuogya nohoaa no, wokae se anka ese se wofa aduane. 6 Yesu ka kyereɛ won se, "Monhwé mo ho so yie wo Farisifoo ne Sadukifoo nyaatwom a ete se mmoreka no ho." 7 Asuafaa no susuu se gyama wonkura aduane biara no enti na Yesu kaa saa. 8 Yesu hunuu dee wədwennewene no, oka kyereɛ won se, "Mo a mo gyidie sua! Aden na eha mo se moamfa aduane? 9 Enti, morente ase da? Mo were afiri burodo enum a mebubuu mu maa nnipa mpemnum no ne ase mporoporowa nkentemma a ekae no? 10 Mo were asane afiri burodo nson a mede maa nnipa mpemnan ne dee ekae no? 11 Aden enti na modwene se aduane ho asem na mereka akyere mo? Meresane aka bio se, 'Monhwé mo ho yie wo Farisifoo ne Sadukifoo mmoreka ho.'" 12 Afei, asuafaa no tee dee əkae no ase se, Farisifoo ne Sadukifoo mmoreka ho asem a əreka akyere no ye Farisifoo ne Sadukifoo nkyerkyere bøne bi no ho asem na əreka. 13 Ebere a Yesu baa Kasesarea Filipi fam no, obisaa n'asuafaa no se, "Nnipa ka se Onipa Ba no ne hwan?" 14 Wobuaa no se, "Ebinom se wone Yohane Osuboni. Ebinom nso se Elia. Afofora nso se wone Yeremia anaa adiyifoo no mu baako." 15 Afei, Yesu bisaa won se "Na mo nso, mose mene hwan?" 16 Simon Petro buaa no se, "Wone Kristo no,

se, enye onipa na nyii yei kyereɛ wo, na mmom, m'agya a əwo ɔsoro no. 18 Wone Petro, Əbotan, na obotan yi so na mede m'asafo besie, na tumi a əwo obonsam gyam no rentumi mmubu no da. (**Hades g86**) 19 Mede ɔsoro Ahennie no nsafaa bëma wo, na əpono biara a wobeto mu wo asase so no, wobeto mu wo ɔsoro; na əpono biara a wobebue wo asase so no, wobebue wo ɔsoro!" 20 Afei, Yesu bao n'asuafaa no ano se wənnka nkyere obiara se əno ne Agyenkwa no. 21 Efiri saa ebere no, Yesu hyee asee kaa koo a əbekə Yerusalem, ne amanee a ebeto no wo ho wo Yudafoɔ mpanin, asfoo mpanin ne twereseem no akyerkyerɛføo no nsam na woakum no, na nnanisa so no wanyane no ho asem pefee kyereɛ n'asuafaa no. 22 Petro free Yesu koo nkyen na əkka n'anim se, "Aden enti na woka asem a ete saal Onyame mpa ngu! Dee woreka yi remma wo so dal!" 23 Yesu danee ne ho kaa Petro anim se, "Obonsam, firi me so! Woye suntidua kesee ma me. Wodwene nnipa adwene na enye Onyankopon dee." 24 Yesu ka kyereɛ n'asuafaa no se, "Se obi pe se ədi m'akyi a, əmpa ne ho akyi, na əmma n'asennua so, na onni m'akyi. 25 Na obiara a ɔpe se oyey ne əkra nkwa no, əbefiri ne nsa, na obiara a me enti, ne əkra befiri ne nsa no, ne nsa besane aka. 26 Na se onipa nya ewiase yi mu nneemaa nyinaa na əhwere ne əkra a, mfasoo ben na əbenya? Edeen na onipa betumi de asi ne əkra ananmu? 27 Na me, Onipa Ba no, meba wo m'agya animuonyam mu a m'abofoo ka me ho na mabebu obiara nneyee ho aten. 28 "Nokore mese mo se: Mo mu bi renwu kosi se mobehunu Onipa Ba no se oreba n'ahennie mu."

17 Nnansia akyi, Yesu faa Petro, Yakobo ne ne nua Yohane de won koo bepo tenten bi a eso ye dinn atifi. 2 Wøwo ho no, wəhunuu se ne onipadua asesa ama n'anim ahyeren se owia, ma n'atadee aye fitafita se nwera. 3 Preko pe, Mose ne Elia befirii ho a wone Yesu rekasa. 4 Petro kaa se, "Awurade, eye nwawanha se yen nso yewo ha bi. Se wobepene so a, anka mebø asese mmiensaa na mede baako ama wo, na mede baako ama Mose, na mede baako ama Elia." 5 Petro gu so rekasa no, omunkum hann bi bekataa won so enna nne bi firi omunkum no mu kaa se, "Yei ne me Do Ba a ɔɔ m'ani. Montie no!" 6 Asuafaa no tee nne no, wøbø hu, maa wode won anim butubutuu fam. 7 Yesu baa won nkyen, besosoo won mu kaa se, "Monsore! Monnsuro!" 8 Wøpagyaa won ani nso, wəanhunu obiara se Yesu nko ara. 9 Ebæa se woresiane afiri bepo no so no, Yesu bao won ano se, "Monika dee moahunu no nkyere obiara kosi se menyane afiri awufoo mu." 10 Yesu asuafaa no bisaa no se, "Aden enti na da biara Yudafoɔ mpanin ka ti mu se, ese se Elia sane ba

ansa na Agyenkwa no aba?" 11 Yesu buaa wən sə, na əbeyə əkesee koraa Ḍsoro Ahennie mu. 5 Na mo "Dee wɔreka no wom. Ese se Elia di ekan ba betoto mu biara a, me enti obegye abofra ketewa biara te se nneema yie. 12 Na nokore ni, Elia aba dada na yei no, wagye me nso aba ne nkyen. 6 "Enti, se obi wɔanhunu no, na dodox no ara ne no anni no yie. Na me, Agyenkwa no nso, mehunu amane wo wən to mmofra nketewa a wogye me die yi bi suntidua a, eyə ma no sə anka wode əbooo duruduru besen ne nsam saa ara." 13 Afei, asuafoo no hunuu sə, Yohane kɔn mu ato no atwene əpo mu. 7 Ewiase nnue wo Osubɔni ho asem na əreka no. 14 Ebere a əsiane duruu bepo no ase no, əhunuu sə nnipadom retwen no. Ḍbarima bi bebuu nkotodwe wə Yesu anim kaa sə, 15 "Owura, hunu me ba bi a ətwa mmobø, əfiri se, əwo ohaw əkesee mu. Se ətwa no ba a, etumi twa no hwe ogya anaa nsuo mu. 16 Enti, mede no břee w'asuafoo no sə wənsa no yadee; nanso wɔantumi." 17 Yesu kaa sə, "Mo asoodenfoo a monni gyidie! Me ne mo ntensia nkosi da bən? Momfa no mmrə me ha." 18 Yesu teateaa honhommone a əwo abarimaa no mu no ma etu firii ne mu ma amonoma hə ara ne ho tɔo no. 19 Ekaa Yesu ne n'asuafoo no, wəbisaa no sə, "Aden enti na yeantumi antu honhommone no?" 20 Yesu buaa wən sə, "Efiri se, mo gyidie sua. Se mowə gyidie se onyina abaa esua koraa no a, anka mobetumi aka akyere bepo yi se, "Tutu kə nohoal!" na ebetutu akə akyirikyiri. 21 Na saa honhommone a ete sə yi dee, ərentumi ntu da, gye se monam mpaeebø ne mmuada die so." 22 Eda bi a Yesu ne n'asuafoo no wə Galilea no, əka kyerees n'asuafoo no sə, "Wɔrebeyi Onipa Ba no de no ahye wən a 23 wəwə tumi no nsa, na wɔakum no na ne nnansa so no, wanyane aba nkwa mu bio." Asuafoo no tee saa asem yi no, wən were hoe, na wən akoma nso tuie. 24 Ebere a wəbeduruu Kapernaum no nso, ehə asore no mu otogyefoo baa Petro nkyen bebisaa no se, "Enti, wo wura tua etoo?" 25 Petro buaa no se, "Aane ətua." Petro firi hə no, əkə efie kəbə Yesu amanee a əfa etootua no ho. Yesu amma n'ano ansi koraa na əbisaa no se, "Na wo Petro, wo nso wodwene ho sən? Ahemfo twa etoo ma wən ara wən əmanfoo tua anaase wətwa ma ahəho a wədi wən so no?" 26 Petro buaa se, "Wətwa etoo no ma ahəho no." Yesu nso buaa se, "Petro mol! Ənnee na ense se əman mma no tua etoo biara. 27 Na mmom, əsiane se mempe se wəfa yen ho abufuo no enti, kə asuo no mu kəto darewa. Apataa a wobeyi no adi ekan no, bue n'anom. Wobehunu sika a əbeso me ne wo etoo no tua se əhye n'anom; yi na fa kətua ma wən."

18 Ebeyə saa ebere kɔrə no ara mu, Yesu asuafoo no baa ne nkyen bebisaa no se, wən mu hwan na əbeyə kesee Ḍsoro Ahennie no mu? 2 Yesu free abofra ketewa bi de no begyinaa wən mfimfini. 3 Afei, əka kyerees wən sə, "Meremaa mo ate asees se, gye se motwe mo ho firi mo bone ho, na moye se mmofra nketewa, na mode mo ho ma Onyankopon ansa na mobetumi akə Ḍsoro Ahennie no mu. 4 Enti, obiara a əbəbre ne ho ase se abofra yi no, əno

na əbeyə əkesee koraa Ḍsoro Ahennie mu. 5 Na mo "Dee wɔreka no wom. Ese se Elia di ekan ba betoto mu biara a, me enti obegye abofra ketewa biara te se nneema yie. 6 "Enti, se obi wɔanhunu no, na dodox no ara ne no anni no yie. Na me, Agyenkwa no nso, mehunu amane wo wən to mmofra nketewa a wogye me die yi bi suntidua a, eyə ma no sə anka wode əbooo duruduru besen ne nsam saa ara." 7 Ewiase nnue wo ne suntiduaatoo ho! Suntiduaatoo wə hə dee, nanso dee ənam ne so bəba no nnue. 8 Enti, se wo nsa anaa wo nan ma woye bone a, twa na to twene. Eyə ma wo se wode dem bekə Ḍsoro sene se wode wo onipa mu bəto ogyatannaa mu. (aiōnios g166) 9 Na se w'ani ma woye bone a, tu na to twene. Eyə ma wo se wode ani korə bekə Ḍsoro sene se wəwə anii mimieni na wode wo bəto amanehunu egya mu. (Geenna g1067) 10 "Monhwə yie na moammu saa mmofra nketewa yi mu baako koraa animtia. Mereka akyere mo se, Ḍsoro hə no, wən abofoo wə m'agya nkyen daa. 11 Na me, Agyenkwa no, mebaes se merebegye wən a wəayera no nkwa. 12 "Se onipa bi wə nnwan əha, na wən mu baako kɔkyini na əyera a, ədeen na əbeyə? Ərennya aduəkron nkron no hə nkɔkyinkyini mmepe so ne abon mu nhwehwə dee wayera no? 13 Na se eba se əhunuu saa odwan no a, n'ani gye ne ho sene aduəkron nkron a wəwə efie no. 14 Saa ara nso na m'agya a əwo Ḍsoro no mpe se nketewa yi mu baako bəyera. 15 "Se wo nua fom wo a, kə ne nkyen na wo ne no baanu no nka dee əyee wo a ənye wo de no. Se ətie dee woka no, na əte ne ho ase a, onua aye onua. 16 Na se wantie nso a, sane fa onipa baako anaa baanu ka wo ho kə ne nkyen, na dee əbesi biara no, nnipa baanu anaa baasa adi ho adansee. 17 Se wantie wo a, fa asem no kəma asafo. Na se wodi bem asafo no anim, na əntie ne ho ase ara a, asafo no mpam no mfiri wən mu. 18 "Mereka akyere mo se, biribiara a mokyekyere wə asase so no, wəakyekyere wə Ḍsoro, na biribiara a moasane wə asase so no, wəasane wə Ḍsoro. 19 "Meresane əka akyere mo bio se, se mo mu baanu biara a wote asase yi so hwelhwə biribi na wode nokore bisa m'agya a əwo Ḍsoro no a, əbeyə ama wən. 20 Na dees baanu anaa baasa ahyia wə me din mu no, na mewə wən mfimfini." 21 Petro baa Yesu nkyen bebisaa no se, "Awurade, mpe ahe na se me nua fom me a memfa nkye no? Mpe nson anaa?" 22 Yesu buaa no se, "Dabi! Mpe aduəson ahodoo nson! 23 "Ḍsoro Ahennie no te se əhene bi a əpəes se əne n'apaafoo bu nkonta. 24 Nkontabuo no mu no, wode əpaani bi a əde no ka sika əpəpem edu břee no. 25 Esiane se na onni sika a əde betua ka no enti, əhene no hyee se wəntən əne ne yere ne ne mma ne biribiara a əwo, na wəmfa mmetua əka no. 26 "Əpaani yi de n'anim butuu fam, sree ne wura yi se, 'Me wura, hunu me mmobø, na to wo bo ase ma me, na meba abetua əka a mede wo no nyinaa.' 27 Əpaani yi asem əkaes no yee əhene no mmobø, ma əgyaa no de ne ka no nyinaa nso kye no. 28 "Saa əpaani yi firi hə

no, okħunuu ne nwurakwaa no mu bi a əde no ka sika kakraa bi. Ċtim no amene se əntua no eka a əde no no wo əħha ara. **29** “Na n'awurakwaa no koto, paa no kyew se ənto ne bo ase mma no, na əbetua ka no. **30** “Nanso oño dee, wampene. Ċmaa wode no kotoo afiase se gye se watua no ka a əde no no nyinaa ansa na əbema woagyaa no. **31** Ċkafoa yi nnamfo koka asem a asi no nyinaa kyere se ahene no. **32** “ħene no tee no, ofree saa opaani a əde ne ho kyee no no baa n'anim. Ċka kyere se se, ‘Onipa bōne ne otirimuendenfo! Wosree me no, mede eka kesee a wode me no nyinaa kyee wo; **33** ense wo se wo nso wohunu wo yonko mmobø sedee meħunu wo mmobø no anaa?’ **34** Ħene no de abufuo maa wode opaani yi kotoo afiase kaa se, gye se watua eka a əde no no nyinaa ansa na əbema woayi no. **35** “Saa ara na se moamfa mo nuanom mfomsoo ankye wən a, me əsoro Agya nso remfa mo mfomsoo nyke mo.”

19 Yesu wiee n'asenka no, əkoo Galilea. Əfiri Galilea no, ətwaas Asubonten Yordan baa Yudea. **2** Nnrepidom tu dii n'akyi, ma əsaa wən yadee. **3** Farisifo bi ba bebisaa no nsem bi pée se wənām wən nsemmisa no so ma əka asem bi a ede no beko soħwe mu. Əbisaas no se, “Wopene awaregħejee so anaa?” **4** Yesu nso bisaa wən se, “Gyama monkienken Atwera Kronkon no? Əbatwera wə mu se, ‘Mfitiasee no, Onyankopon bəb əbarima ne obaal! **5** Yei enti na əbarima begħya n'agħya ne ne maame hō de he no akħob ne yere ho daa nyinna no.” **6** Na wən baanu no abeje əħonam kor. Enti, dee Onyankopon aka abom no, ense se onipa tete mu.” **7** Farisifo no koo so bisaa no se, “Aden enti na Mose kaa se, se əbarima bi pe se ḥġyaa ne yere a ətumi twere no krataa kekk, de gyaa no?” **8** Yesu buaa wən se, “Esiāne se na mo akoma apirim no enti na Mose maa awaregħejee ho kwan, na enye adee a Onyankopon hyeħyee. **9** Na mereka akyere mo se, obiara a əbegħajja ne yere, a enye se əħħaa no abo adwaman, na əbےħane aware əħħaa fofor no asee awadee.” **10** Yesu asuafaa no kaa se, “Se saa na eṭe dee a, na ense se obiara ware.” **11** Yesu buaa wən se, “Enye obiara na əbetumi agħżej asem yi atom, agħe wən a Onyankopon hye wən den no nko ara. **12** Nnipa bi wə hə a wənni mmarimaye mu aħħoħen firi awoġ mu, ebinom nso nnipa na woyej wən saa; ebinom nso əsoro Ahennie no enti, wopo awadee. Obiara a əbetumi no, nni m'asem a maka yi so.” **13** Wəde mmofra nkumaa bress Yesu se əmfa ne nsa ngu wən so, na emmō mpaċċi mma wən. Nanso, asuafaa no kaa wən a wəde mmofra no baes no anim. **14** Yesu kaa se, “Momma mmofra no kwan na wəmmra me nyken, na monnxi wən ekwan, na yeinom sei na əsoro Ahennie ye won dea.” **15** Na əde ne nsa guu wən so, hyira a wən ansa na ərefiri hō aks. **16**

Əda bi aberantee bi baa Yesu nkyen bebisaa no se, “Əkyer əkyer əfro, adepap bən na menyé na manya nkwa a ənni awiee?” (**aiōnios g166**) **17** Yesu buaa no se, “Aden enti na wobisa me dee eyē papa ho asem? Əbaako pe na əyē papa. Se wope se woko nkwa mu dee a, di mmaransem no so.” **18** Aberantee no nso bisaa no se, “Mmaransem no mu dee əwo he?” Yesu buaa no se, “Nni awu. Nse awadee. Mmo korōno. **19** Di w'agħya ne wo maame ni, na dō wo ho kyee no no baa n'anim. Ċka kyere se se, ‘Onipa yonko se wo ho!’ **20** Aberantee no nso kaa se, “Medi yeinom nyinna so perepere. Afei, menyé eddeen?” **21** Yesu ka kyere se se, “Se wope se woye pe a, koo na koton biribiera a woxo, na fa sika a wobenja afiri mu no ma aħiafo. Əno ansa na wobenja ademudee wo əsoro. Afei bedi m'akyi.” **22** Esiāne se na saa aberantee yi wo ahonyadet bebbree enti, otee saa nsem yi no, anye no de maa əde awerħoo firri hō koe. **23** Afei, Yesu ka kyere se n'asuafo no se, “Eyē den ma osikani se əbeko əsoro Ahennie no mu. **24** Meka meti mu bio se, eyē mmerse se yoma bewura panee aniwa mu sene se osikani bekk Onyankopon Ahennie mul!” **25** Asuafaa no tee saa asem yi no, wən adwenem yee wən nnaa. Əbisaas se, “Na ennej hwan na ewiase ha wəbgeye no nkwa?” **26** Yesu hwee wən buaa se, “Onipa fa mu dee, eyē den; na Onyankopon fa mu dee, eyē mmerse.” **27** Petro nso kaa se, “Yeagħa biribiera ho abedī w'akyiri; na eddeen mfaso no jaebenja afiri w'akyiridie no mu?” **28** Yesu buaa se, “Me, Agyenkwā no, metena m'animuonyam ahennwa no so a, nokorem mo m'asuafo yi nso betena ahennwa dumieno no so na moabu Israel mmusuakuo dumieno no aten. **29** Na obiara a əbegħya ne efie, ne nuammarimanom, ne nuammaanom, n'agħya, ne maame, ne yere, ne mma anaa n'agħapdæe abedī m'akyi no, əbenja no ħeo mmohha ħha, na wanya nkwa a ənni awiee nso. (**aiōnios g166**) **30** Na wən a wədi ekan no mu pii bedi akyire, na wən a wədi akyire no nso mu bi abedī ekan.”

20 Yesu sane buu wən əbe fofor bi se, “Əsoro Ahennie te se okuafaa bi a əfirri adi anħxa bi, se ərekħawhekk nnipa abo wən paa. **2** Ne nsa kaa apafao no, əne wən hyeħyee se əbema wən əda koro adwuma so akatua. **3** “Ankyere əfirri adi bio kħunuu nnipa bi nso, se wogħinagħiha hō a wənje hwee na woredħawhekk obi ama wabo wən paa. **4** Əfaa wən nso de wən koo n'afuo no mu. Ċka kyere se wən nso se, əbema wən əda koro adwuma so akatua. **5** “Əsane koo əwigħinej ne nnonniensa əbere mu kħobbu nnipa fofor paa ne wən yee nhyeħyee koro no ara bi. **6** Əsane firri adi bejx nnomu bere mu, kħunuu se nnipa bi għinagħiha hō. Əbisaas wən se, “Aden enti na əda mu yi nyinna mogħinagħiha ha a monye hwee?” **7** “Wəyil an se, ‘Obi mmebba yen paa.’ “Əħo ara na əka kyere se wən se, ‘Ennej

monkoka apaafoo a wɔreye adwuma wɔ m'afuom n'apaafoo no ka no ka kyereɛ no se, 'Hwɛ na tua wɔn ka, firi wɔn a wɔbaa akyire no so kɔsi wɔn a wɔbaa kane no so.' 9 'Apaafoo a ɔfaa wɔn akyire no nyinaa, ɔtuaa wɔn ɛda koro apaabodee. 10 Wɔn a wɔfaa wɔn kane no nso baee. Wɔsusuu se wɔbenya sika a ɛborɔ wɔn a ɔfaa wɔn akyire no dee no so. Nanso, wɔn nso, ɔtuaa wɔn ɛdees otuaa wɔn a wɔbaa akyire no ara pe. 11 Wɔn nsa kaa wɔn apaabodee no, anye wɔn de. 12 Wɔka kyereɛ afuwura no se, 'Nnipa a wɔbaa akyire no yee adwuma dɔnlhweree baako pe, nso yen a yeyɛe adwuma firi anopa ma owia hyee yen no, womaa yene wɔn nyinaa akatua pe.' 13 'Obuaa wɔn mu baako se, 'Damfo, menyɛe wo bɔne biara. Me ne wo anni ano se, mema wo ɛda koro adwuma so akatua anaa? 14 Fa sika a wo nsa aka no na kɔ. Efiri me pe mu na meretua wɔn a wɔbaa kane ne wɔn a wɔbaa akyire no nyinaa ka pe. 15 Mmara bi si me ho ɛkwan se mede me sika ye dee mepe? Anaase m'ayamye enti na w'ani abere yi?' 16 'Asem a Yesu ka de wiees ne se, 'Saa ara na wɔn a wɔdi akyire no bedi ɛkan, na wɔn a wɔdi ɛkan no nso bedi akyire.' 17 Yesu siim se orekɔ Yerusalem no, ɔde n'asuafoo no kaa he ho. 18 Wɔrekɔ no, ɔtwee n'asuafoo no gyinaa nkyen baabi ka kyereɛ wɔn se, 'Yerekɔ Yerusalem. Wɔbeyi me ama asafoo mpanin ne tweresem no akyerekyerɛfɔo, na wɔabu me kumfɔ. 19 Wɔde me bɛhyɛ Roma aban nsa, na wɔadi me ho few, abɔ me asennua mu, na ne nnansa so no, mesore afiri awufoo mu.' 20 Sebedeo mma Yakobo ne Yohane ne wɔn maame baa Yesu nkyen. Obaa yi de adesredee bi bɛtoo Yesu anim. 21 Yesu bisaa no se, 'Edeen na wopɛ se menyɛ mma wo?' Obuaa no se, 'Mepe se, se woko w'ahennie mu a, me mma baanu yi mu baako tena wo nifa so, na ɔbaako nso tena wo benkum so.' 22 Nanso, Yesu ka kyereɛ no se, 'Wonnim dee worebisa no.' Afei, ɔdanee ne ho bisaa Yakobo ne Yohane se, 'Mobetumi anom kuruwa a merebɛnom ano no bi anaa?' Wɔbuuaa no se, 'Yebetumil!' 23 Yesu ka kyereɛ wɔn se, 'Me kuruwa ano dee, mobetumi anom, nanso menni tumi se meyi wɔn a wɔbetena me nifa anaa me benkum so. Saa afa no wɔ ho ma wɔn a m'agya ayi wɔn no.' 24 Asuafoo edu a aka no tee dee Yakobo ne Yohane akɔbisa no, wɔn bo fuiɛ. 25 Yesu freeɛ wɔn nyinaa ka kyereɛ wɔn se, 'Monim se ahene ne atumfɔ di wɔn a wɔhye wɔn ase no so. Saa ara nso na wɔn a wɔdi wɔn so no nso di afoforo so. 26 Nanso, mo dee, ente saa wɔ mo mu. Mmom, obiara a ɔpɛ se ɔyɛ kese wɔ mo mu no, ese se ɔyɛ mo ɔsɔmfo. 27 Obiara a ɔpɛ se ɔyɛ ɔkannifoo wɔ mo mu no, ɔnyɛ mo ako. 28 Onipa Ba no amma se wɔnsom no, na mmom ɔbesomoeɛ, na ɔde ne ɔkra too ho se agyedee maa nnipa nyinaa.' 29 Yesu ne n'asuafoo firi Yeriko rekɔ no, nnipadom tu dii

wɔn akyi. 30 Wɔrekɔ no, wɔkofaa baabi a anifirafo no ho.' 8 'Eduruu anwummere no, ɔfrɛe dee ɔtua baanu bi teteɛ. Anifirafo yi tee se Yesu retwam n'apaafoo no ka no ka kyereɛ no se, 'Awurade, Dawid Ba, hunu yen wɔn ka, firi wɔn a wɔbaa akyire no so kɔsi wɔn a wɔbaa kane no so.' 9 'Apaafoo a ɔfaa wɔn akyire no nyinaa, ɔtuaa wɔn ɛda koro apaabodee. 10 Wɔn a koo so teateam se, 'Awurade, Dawid Ba, hunu yen wɔfaa wɔn kane no nso baee. Wɔsusuu se wɔbenya sika a ɛborɔ wɔn a ɔfaa wɔn akyire no dee no so. Nanso, wɔn nso, ɔtuaa wɔn ɛdees otuaa wɔn a wɔbaa akyire no ara pe. 11 Wɔn nsa kaa wɔn apaabodee no, anye wɔn de. 12 Wɔka kyereɛ afuwura no se, 'Nnipa a wɔbaa akyire no yee adwuma dɔnlhweree baako pe, nso yen a yeyɛe adwuma firi anopa ma owia hyee yen no, womaa yene wɔn nyinaa akatua pe.' 13 'Obuaa wɔn mu baako se, 'Damfo, menyɛe wo bɔne biara. Me ne wo anni ano se, mema wo ɛda koro adwuma so akatua anaa? 14 Fa sika a wo nsa aka no na kɔ. Efiri me pe mu na meretua wɔn a wɔbaa kane ne wɔn a wɔbaa akyire no nyinaa ka pe. 15 Mmara bi si me ho ɛkwan se mede me sika ye dee mepe? Anaase m'ayamye enti na w'ani abere yi?' 16 'Asem a Yesu ka de wiees ne se, 'Saa ara na wɔn a wɔdi akyire no bedi ɛkan, na wɔn a wɔdi ɛkan no nso bedi akyire.' 17 Yesu siim se orekɔ Yerusalem no, ɔde n'asuafoo no kaa he ho. 18 Wɔrekɔ no, ɔtwee n'asuafoo no gyinaa nkyen baabi ka kyereɛ wɔn se, 'Yerekɔ Yerusalem. Wɔbeyi me ama asafoo mpanin ne tweresem no akyerekyerɛfɔo, na wɔabu me kumfɔ. 19 Wɔde me bɛhyɛ Roma aban nsa, na wɔadi me ho few, abɔ me asennua mu, na ne nnansa so no, mesore afiri awufoo mu.' 20 Sebedeo mma Yakobo ne Yohane ne wɔn maame baa Yesu nkyen. Obaa yi de adesredee bi bɛtoo Yesu anim. 21 Yesu bisaa no se, 'Edeen na wopɛ se menyɛ mma wo?' Obuaa no se, 'Mepe se, se woko w'ahennie mu a, me mma baanu yi mu baako tena wo nifa so, na ɔbaako nso tena wo benkum so.' 22 Nanso, Yesu ka kyereɛ no se, 'Wonnim dee worebisa no.' Afei, ɔdanee ne ho bisaa Yakobo ne Yohane se, 'Mobetumi anom kuruwa a merebɛnom ano no bi anaa?' Wɔbuuaa no se, 'Yebetumil!' 23 Yesu ka kyereɛ wɔn se, 'Me kuruwa ano dee, mobetumi anom, nanso menni tumi se meyi wɔn a wɔbetena me nifa anaa me benkum so. Saa afa no wɔ ho ma wɔn a m'agya ayi wɔn no.' 24 Asuafoo edu a aka no tee dee Yakobo ne Yohane akɔbisa no, wɔn bo fuiɛ. 25 Yesu freeɛ wɔn nyinaa ka kyereɛ wɔn se, 'Monim se ahene ne atumfɔ di wɔn a wɔhye wɔn ase no so. Saa ara nso na wɔn a wɔdi wɔn so no nso di afoforo so. 26 Nanso, mo dee, ente saa wɔ mo mu. Mmom, obiara a ɔpɛ se ɔyɛ kese wɔ mo mu no, ese se ɔyɛ mo ɔsɔmfo. 27 Obiara a ɔpɛ se ɔyɛ ɔkannifoo wɔ mo mu no, ɔnyɛ mo ako. 28 Onipa Ba no amma se wɔnsom no, na mmom ɔbesomoeɛ, na ɔde ne ɔkra too ho se agyedee maa nnipa nyinaa.' 29 Yesu ne n'asuafoo firi Yeriko rekɔ no, nnipadom tu dii

no, woteateam se, 'Awurade, Dawid Ba, hunu yen wɔn se wommuu wɔn ano. Nanso, anifirafo no nyinaa, ɔtuaa wɔn ɛda koro apaabodee. 10 Wɔn a koo so teateam se, 'Awurade, Dawid Ba, hunu yen wɔfaa wɔn kane no nso baee. Wɔsusuu se wɔbenya sika a ɛborɔ wɔn a ɔfaa wɔn akyire no dee no so. Nanso, wɔn nso, ɔtuaa wɔn ɛdees otuaa wɔn a wɔbaa akyire no ara pe. 11 Wɔn nsa kaa wɔn apaabodee no, anye wɔn de. 12 Wɔka kyereɛ afuwura no se, 'Nnipa a wɔbaa akyire no yee adwuma dɔnlhweree baako pe, nso yen a yeyɛe adwuma firi anopa ma owia hyee yen no, womaa yene wɔn nyinaa akatua pe.' 13 'Obuaa wɔn mu baako se, 'Damfo, menyɛe wo bɔne biara. Me ne wo anni ano se, mema wo ɛda koro adwuma so akatua anaa? 14 Fa sika a wo nsa aka no na kɔ. Efiri me pe mu na meretua wɔn a wɔbaa kane ne wɔn a wɔbaa akyire no nyinaa ka pe. 15 Mmara bi si me ho ɛkwan se mede me sika ye dee mepe? Anaase m'ayamye enti na w'ani abere yi?' 16 'Asem a Yesu ka de wiees ne se, 'Saa ara na wɔn a wɔdi akyire no bedi ɛkan, na wɔn a wɔdi ɛkan no nso bedi akyire.' 17 Yesu siim se orekɔ Yerusalem no, ɔde n'asuafoo no kaa he ho. 18 Wɔrekɔ no, ɔtwee n'asuafoo no gyinaa nkyen baabi ka kyereɛ wɔn se, 'Yerekɔ Yerusalem. Wɔbeyi me ama asafoo mpanin ne tweresem no akyerekyerɛfɔo, na wɔabu me kumfɔ. 19 Wɔde me bɛhyɛ Roma aban nsa, na wɔadi me ho few, abɔ me asennua mu, na ne nnansa so no, mesore afiri awufoo mu.' 20 Sebedeo mma Yakobo ne Yohane ne wɔn maame baa Yesu nkyen. Obaa yi de adesredee bi bɛtoo Yesu anim. 21 Yesu bisaa no se, 'Edeen na wopɛ se menyɛ mma wo?' Obuaa no se, 'Mepe se, se woko w'ahennie mu a, me mma baanu yi mu baako tena wo nifa so, na ɔbaako nso tena wo benkum so.' 22 Nanso, Yesu ka kyereɛ no se, 'Wonnim dee worebisa no.' Afei, ɔdanee ne ho bisaa Yakobo ne Yohane se, 'Mobetumi anom kuruwa a merebɛnom ano no bi anaa?' Wɔbuuaa no se, 'Yebetumil!' 23 Yesu ka kyereɛ wɔn se, 'Me kuruwa ano dee, mobetumi anom, nanso menni tumi se meyi wɔn a wɔbetena me nifa anaa me benkum so. Saa afa no wɔ ho ma wɔn a m'agya ayi wɔn no.' 24 Asuafoo edu a aka no tee dee Yakobo ne Yohane akɔbisa no, wɔn bo fuiɛ. 25 Yesu freeɛ wɔn nyinaa ka kyereɛ wɔn se, 'Monim se ahene ne atumfɔ di wɔn a wɔhye wɔn ase no so. Saa ara nso na wɔn a wɔdi wɔn so no nso di afoforo so. 26 Nanso, mo dee, ente saa wɔ mo mu. Mmom, obiara a ɔpɛ se ɔyɛ kese wɔ mo mu no, ese se ɔyɛ mo ɔsɔmfo. 27 Obiara a ɔpɛ se ɔyɛ ɔkannifoo wɔ mo mu no, ɔnyɛ mo ako. 28 Onipa Ba no amma se wɔnsom no, na mmom ɔbesomoeɛ, na ɔde ne ɔkra too ho se agyedee maa nnipa nyinaa.' 29 Yesu ne n'asuafoo firi Yeriko rekɔ no, nnipadom tu dii

borodoma dua bi si ekwan ho baabi. Okoo ho kohwee se borodoma no bi wo so, nanso oduruu ho no, ohunuu se nhahan nko ara na ewa so. Odomee borodoma dua no se, “Efiri enne, worendo aba bio!” Eho ara borodoma dua no wui. (aiōn g165) 20 Asem yi yee Yesu asuafoo no nwanwa ma wobisaas no se, “Na eyee edeen enti na borodoma dua no so buaa se, “Ono nso bekum saa atirimuodenfoo no na nhahan poroo ntem saa?” 21 Yesu nso buaa won se, ade afuo no ama akuafaa foforo a wode ne kyefaa “Nokorem, se mowoo gyidie a enhinhim a, mobetumi bema no ebere a ese mu.” 22 Yesu bisaa won bio aye ade koroo yi ara bi, anaa dee ekyen saa mpo. se, “Monkanee Tweresem no mu da se, “Ebo a Anka mobetumi aka akyere Ngo Bepo yi se, ‘Tutu adansifoo apo no eno ara na abeye edan no ntweaso kogu epo mu’, na ebetutu akogu mu nso. 23 Biribira tiboo. Awurade na waye yei, na eyee nwanwa wo a mode gyidie bebisa wo mpaebo mu no, mo nsa yen ani so?” 24 “Dee mereka ara ne se, wobegye beka.” 25 Yesu sane koo asorefie ho a orekyerekyere Onyankopon Ahennie no afiri mo nsam de akoma no, asoofoo mpanin ne Yudafoo mpanin baa ne kyefaa bebisaa no tumi ko a ogiyina so pamoo adwadifoo ne sikasesafoo no firii asorefie ho no. 26 Yesu kaa se, “Merebebisa mo asem baako bi, na mommuu me ansa. 27 Onyankopon na osomaa Yohane Osuboni anaa eyee ono?” Wodwennwenee ho kaa se, “Se yeka se ‘Efiri Onyankopon’ a, wobebisa yen dee enti a yeannye dee Yohane kaee no annie? 28 Na se yeka se, “Eyee Onyankopon na osomaa no’ nso a, edom no beha yen efiri se, won nyinnaa nim se Yohane ye odiyifo.” 29 Enti, won mmuaeet a womaes ara ne se, “Yennimi!” Eho ara na Yesu nso kaa se, “Se monnim dee a, me nso meremmuu mo.” 30 Yesu kaa se, “Saa asem a merebeke yi modwene ho sen? Obarima bi wo mmamarima baanu. Oka kyereet won mu panin no se, ‘Me ba, enne koo m’afuom na koye adwuma wo ho.’ 31 “Ne ba no kaa se, ‘Merenko’, nanso akyire yi, osesaa n’adwene na okoe. 32 “Afei agya no ka kyereet akumaa no se, ‘Wo nso koo.’ Ono nso kaa se, ‘Agya, mate, meko.’ Nanso wankoo. 33 “Saa mmofra baanu yi mu hwan na otie n’agya asem?” Wobuaa se, “Ne ba panin no a.” Afei, Yesu kyereet asem no ase se, “Akyinnyee biara nni ho se aboneefoo ne nnwamanfoo beka Osoro Ahennie mu ansa na moakoo. 34 Efiri se, Yohane baa mo nkyen se orebekyere mo tenenee kwan, na moannya no anni. Nanso otogyefoo ne nnwamanfoo gyee no diie. Na mohunuu yei mpo no, moansakyera mo adwene, na moannya no anni.” 35 Yesu buu won be foforo bi se, “Eda bi, obarima bi a owo bobefuo a wagye ban afa ho, na watu amena a wokyin nsaa wo mu, de afuo no gyaa akuafaa bi. Ye ikyi no, atuu ekwan koo oman foforo bi so. 36 Eduruu ebere a bobe no berees a ese se wotee no, osomaa ne ho nnipa baa akuafaa no ho se wommegye ne kyefaa mmre no. 37 “Woduruu ho ara pe na akuafaa no to hyee nnipa no so, boroo obaako, kum obaako enna wosii obaako nso aboo. 38 Afei, osane somaa nnipa a won dodo sene won a osomaa won kane no se wonko akuafaa no nkyen, nanso asem koroo no ara bi na esii. 39 Ye ikyi, osomaa ono ankasa ne ba akuafaa no nkyen susuu se, wode anidie bema no. 40 “Nanso,

akuafaa no hunuu se ne ba no afiti reba pe, wofaa ne ho adwene kaa se, ‘Odedifoo no na oreba no; momma yenkuu no, na yemfa afuo no!’ 41 Eho ara, wotwee no firii afuo no mu, kokumm no too baabi. 42 Yesu bisaa won bio aye ade koroo yi ara bi, anaa dee ekyen saa mpo. se, “Monkanee Tweresem no mu da se, “Ebo a Anka mobetumi aka akyere Ngo Bepo yi se, ‘Tutu adansifoo apo no eno ara na abeye edan no ntweaso kogu epo mu’, na ebetutu akogu mu nso. 43 “Dee mereka ara ne se, wobegye beka.” 44 Won a wobehwe saa botan yi so no mu bebebubu, na dee nokore no behwe ne so no nso bepekye.” 45 Ebere a asoofoo mpanin ne Yudafoo mpanin no tee asee se Yesu asem a oreka no fa won ho no, 46 woppee se woye no bone, nanso na wosuro edom no efiri se, na woyage Yesu atom se eyee Odiyifo.

22 Yesu de mmebuo ahodoo kyereet sedee Osoro Ahennie no tee. 2 Ose, “Osoro Ahennie no te se ohene bi a ne babarima hyiaa ayeforo na otuo pon maa no. 3 Otuo nsa free nnipa pii. Ebere no duruie no, osomaa n’asomfoo se wonkofrefre nnipa no na wommra. Nanso, nnipa no amma. 4 “Osane somaa n’asomfoo foforo se, ‘Monkoka nkyere won se, wawie biribira. Wokum m’antawie ne me nyemmoa de anoa aduanee awie. Mommra ayeforo no ase mmedidi!” 5 “Nanso, ne ho yee won a otuo nsa freee won no sere. Obiara kodiin ne dwuma. Obi koo n’afuom. Oforo nso kodiin ne dwa. 6 Afoforo nso kyereet n’asomfoo no hwhee won, pirapiraa won, kunkumm ebinom nso. 7 Ohene no tee dee nnipa no aye n’asomfoo no, ne bo fuie. Osomaa n’asraafao ma wokokunkum awudifoo no, hyee won kuro no pasaa. 8 “Osane freee n’asomfoo ka kyereet won se, ‘Wawie ayeforo aduanee no. Nanso, won a mfreer won no mfata se woba aponto no ase.’ 9 Enti, monko mmontene so na obiara a mobehunu no no, momfrie no mmra aponto no ase.’ 10 Asomfoo no firii adi koo mmontene so kofree nnipa dodo a wohunuu won no nyinnaa. Wofree nnipa pa ne nnipa bone, maa edan a wotoo spono wo mu no yee ma. 11 “Ohene no baa ho se orebekhwe nnipa a woba no, ohunuu obi a onhye ayeforohyia atadee wo ho. 12 Obisaa no se, ‘Damfo, eyee den na wonhye ayeforohyia atadee, na wotumi baa ha?’ Nanso, damfo no antumi ammua. 13 “Afei, ohene no ka kyereet n’asomfoo no se, ‘Monkyekyere ne nan ne ne nsa na monkoto no ntwee akyirikyiri esum mu, dee esu ne agyaadwoo wo no.’ 14 “Wofree bebree, nanso kakra bi na woyayi won.” 15 Farisifoo

no tuu Yesu ho agyina, p  e   ekwan bi a w  onam mowo ka w   Agyenkwa no ho? Hwan ba ne no?" n'anom asem so b  enya no akyere no. 16 W  sii no W  buua no se, "Dawid Ba." 43 Yesu bisaa w  on se gyinae   se, w  besoma w  nipa bi ne Herodefoo "Ennee, aden na Dawid nam Honhom Kronkron aba Yesu nkyen abebisa no se, "Owura, y  enim se so fr   no 'Awurade'? Efiri se, Dawid kaa se, 44 woye onokwafoo, na wonam nokore kwan so kyere "Awurade ka kyere   me wura se, "Tena me nifa kosi nnipa   ekwan a   ko Onyankop  nkyen a wonsuro se mema woadi w  tamfoo nyinaa so.'" 45 Se Dawid akyire asem, efiri se, wonh  e nnipa anim. 17 Ka ma fr   no 'Awurade' a, ennee   eb  ye den na watumi aye yentie.   ye se w  yi too ma Roma Hempon Kaesare ne ba?" 46 Obiara antumi ammua. Yei akyi nso, anaa   nye?" 18 Yesu hunuu won adwemmon  ne no obiara antumi ammisa no nsem bio.

23 Afei, Yesu ka kyere   nnipad  m no ne n'asuaf   no se, 2 "Atwer  sem no Akyer  kyerefoo ne Farisif  o no na w  kyere Mose mmara no ase. 3 Yei enti, e  se se motie w  on, na moy   biribiar   a w  kyere mo. Nanso, monnye dee w  ye no bi efiri se, dee w  ka no,   nye eno na w  ye. 4 W  hy   mo, ma modi mmara a ey   den so a w  on ankasa mpe se w  odi so. 5 "Biribiar   a w  ye no ye   yekyere. Waatw  re Onyame As  em abo w  on moma ne w  on nsa so, na w  hy   w  on ntadee de kyere se w  ye ateneneef  o. 6 Na se w  ko apontoo ase nso a, w  p  e se daa w  tena mpanin tenabea. Afei, w  ko asore nso a, w  p  e se w  tena mpanin tenabea pa. 7 Se w  de obuo kyea w  on abontene so na wofre w  on 'Rabi' anaa 'Owura' a,   ye w  on de. 8 "Mommma obiara mf  re mo saa. Efiri se, Onyankop  nko ara na   ye Owura. Mo nyinaa moye pe se anuanom. 9 Mommfre obiara w  o asase so ha se 'Agya', efiri se, Onyankop  nko a   w  osoro no nko ara na e  se se w  fre no saa. 10 Na mommma w  omfre mo 'Owura', efiri se, jbaako pe na   ye mo wura a one Agyenkwa no. 11 Wob  re wo ho ase som afofor   a, wob  ye   kesee. Wop  e se w  ye kese a, ye   somfo  . 12 Na obiara a   b  ema ne ho so no, w  b  bre no ase; saa ar a nso na obiara a   b  bre ne ho ase no, w  b  ema no so. 13 "Monnue! Mo Farisif  o ne Atwer  sem no akyer  kyerefoo nyaatwomfo  , efiri se, mosi afofor   Osoro Ahennie ho ekwan. Mo a, monko mu. Mo nso a, momma afofor   a w  p  e se w  ko mu no ekwan. 14 Nyaatwomfo  ! Molo mpa  es attentene w   m  montene so de kyere se moy   ateneneef  o w   eb  re a motu akunafo   firi w  on afie mu. 15 "Monnue! Mo Farisif  o ne Atwer  sem no akyer  kyerefoo nyaatwomfo  ! Moko ewiase afanan nyinaa se mobenya onipa fua abefra mo mu. Na se monya obi saa a, mosee no ma oye   b  onsam ba sene sed  e motee no. (**Geenna g1067**) 16 "Monnue! Akwankyersfo   anifirafo   a moka se, se obi de asoredan ka ntam a, eno dee,   nye hwee. Na se   de sikak  k  o a   w   asoredan no mu ka ntam dee a, ennee, ntam no kyekyere onii no. 17 Anifirafo   nkwasafee! Asoredan no ne emu sikak  k  o no mu dee   w   he na esom bo; sikak  k  o no anaa asoredan no a ete sikak  k  o no ho no? 18 Na moka se, 'Se obi ka aforebukyia no ntam a,   nye hwee. Na mmom, se   ka ayeched  e a eg   aforebukyia no so ntam dee a, ekyekyere onii

no' **19** Anifirafo! Aforebukyia a ete ayeyedeet a egū so no ho no ne ayeyedeet a egū so no mu dee ewo he na esom bo? **20** Se woka aforébukyia no ntam a, woka aforébukyia no ne eso ayeyedeet no nyinaa ntam, **21** na se woka asoredan no ntam a, woka asoredan no ne Onyankopon a òte mu no nyinaa ntam. **22** Na se woka osoro ntam a, na woreka Onyankopon ahennwa ne Onyankopon no ankasa ntam. **23** "Monnue! Mo Farisifo ne Atweresem no akyerekyerero! nyaatwomfo! Moyi ntotosoo dudu wo afifidee a ewo mo mfikyifuo mu no ho, nanso mogya nneema a esom bo te se atenenee, ahummoboró ne nokoredie. Êwom se ese se moyiyi ntotosoo dudu no dee, nanso ense se mogya nneema a esom bo no. **24** Anifirafo akwankyerero! Mosone dee morenom so, yi mu nwansenana nanso momene yoma! **25** "Monnue! Mo Farisifo ne Atweresem no akyerekyerero! nyaatwomfo! Motwi mo kuruwa ne mo ayowaa ho fefefé nanso emu no dee, asisie ne pesemenkomanya ahye no ma to. **26** Farisifo anifirafo! Montwi kuruwa no mu kane, na kuruwa no ho nyinaa bete! **27** "Monnue! Mo Farisifo ne Atweresem no akyerekyerero! Mote se eda a woastra ho fefefé nanso awufuo nnompe ne nneema funu ahye mu ma to. **28** Moye mo anim se ateneneefoo, nanso bone ahadoo ahye mo mu ma to. **29** "Monnuel Mo Farisifo ne Atweresem no akyerekyerero! nyaatwomfo! Mosisi nna akeseet ma adiyifoo a mo ara mo agyanom kunkum won, na mode nhwiren gugu ateneneefoo a wokunkum won no da so, **30** na motwa mo ho ka se, 'Se na yete ase saa ebere no a, anka yerenyé bone a yen agyanom yeee no.' **31** Se moka saa a, mobu mo ho fo se moye atirimuodenfoo mma. **32** Na modi won anammon akyi ye saa bone koro no ara bi pepeere. **33** "Awol Nhurutoa mma! Mobeye den adwane amanehunu ogya mu atemmuu no? (**Geenna g1067**) **34** Mesoma adiyifoo ne anyansafo ne akyerekyerero! aba mo nkyen. Mobebó won mu bi asennua mu akum won. Mobebó ebinom akyi mmaa wo mo asoredan mu, na moataa ebi firi nkuro so akó nkuro so. **35** Na ateneneefoo mogya a moahwie agu asase so nyinaa, efiri Habel so de kosi Barakia ba Sakaria a mokumm no wo asoredan ne aforébukyia ntam no, beba mo so. **36** Mereka makyeré mo se, atemmuu a woaaboaa ano no nyinaa beba nnemima yi so. **37** "Ao Yerusalem, Yerusalem, wo a wokum adiyifoo, na wosi won a woa soma won wo nkyen aboo, mpen ahe na anka mepeé se meaboaboo wo mma ano, sedee akokoabaatan boaboo ne mma ano ne ntaban ase, nanso moampe! **38** Wøbegya mo efie fituo ama mo. **39** Na mese mo se, efiri sesee morenhunu me bio kosi se, mobeka se, 'Nhyira ne dee ñam Awurade din mu reba no.'"

24 Yesu refiri baabi a asoredan no si ho no, n'asuafoo no baa ne nkyen p e se w kyererekere no adan ahodoo a ewo asoredan no mu. **2** Nanso, oka kyer e  won se, "W bedwiri saa dan yi agu pasa !" **3** Yesu k o  Ngo Bepo no so.  te ho no, n'asuafoo no baa ne nkyen bebisaa no se, " bere ben na dee woreki y be ? Na nsenkyeren e  ben na eb ema y eahunu wo ba a wobesane aba bio no ne ewiase awie e  a eb ea no?" (**ai n g165**) **4** Yesu ka kyer e  won se, "Monhw  na obi amnaadaa mo. **5** Nnipa bebree de me din beba abeka se, w ne Agyenkwa no, na w adaadaa mo mu pii. **6** Se mote se akokoakoko resi afanan nyinaa a,  nkyere me ba a mesane aba no ho nsenkyeren e . E se se yeinom ba, nanso awie e  no dee , ennya mma e . **7** Aman bes re aman so, na ahennie as re ahennie so, na ek om ne asasewoso  be ba mmeamme . **8** Yeinom nyinaa b ey  mne ma a ey  hu a eb ea no mfiti se . **9** "Se moy  me dee  enti, w b ey  mo ayayade , na w akum mo w  ewiase afanan nyinaa, **10** na mo mu pii besane a ko b one mu, na moayiy  mo ho ho ho ama, na moatan mo ho. **11** Atoro adiyifoo bebree bes re, na w adaadaa mo mu pii. **12** Bone bed o so w  ewiase, na abre nnipa d  a w ow  no ase. **13** Nanso, won a w begyina pintinn akoduru awie e  no, w begye won nkwa. **14** Na w bek a a semp  a e fa Ahennie no ho no w  ewiase afanan nyinaa, na w ate. E no akyi ansa na awie e  no be ba. **15** "Enti, se mohunu 'A de  a E ye Hu' a, Odifyifoo Daniel k aa ho a sem se eg yina kronkronbe  ho no a, ma dee   kenkan no nte a se , **16** won a w ote Yudea no nnwane nk o Yuda mme o so. **17** Mma obiara a  wo ne ef e  dan atifi no nsiane nk fa biribiara mfiri ne ef e ho. **18** Won a w ow  mfuom no nso nnsane won akyi mm fa won ntoma. **19** Na won a w afa afuro ne won a w oturu mma saa  bere no mu no nnue! **20** Na momm  mpa e  na  bere a e se se modwane no any e aw ber e  anaa Homeda. **21** Ef i  se, ot a  a  bere  no, e bi nsii wo ewiase abak sem mu da, na e bi nso rensi da. **22** "Nokorem, se w oantwa saa nna no so a, nnipa nyinaa a se betore. **23** Se obi ka kyer e  mo se, 'Agyenkwa no w  ha anaase  wo nohoaa anaa way  ne ho adi wo ha anaa e ha' a, monnye nni. **24** Atoro Akristofoo ne atoro adiyifoo bes re, na w ay  anwanw de  ahodoo na se  betumi a, w adaadaa won mpo a Onyankop n ayi won no. **25** Mabo mo k o  dada. **26** "Enti, se obi ka kyer e  mo se, 'Agyenkwa no asane aba na  wo es re so a', monnha mo ho se mobek  h  akohweh e no; 'anaase nso  de ne ho as e baabi a,' monnye nni! **27** Na sed e  anyinam pa firi apue e ko at   e  no, saa ara na se Onipa Ba no reba a,  b ey  ara ne no. **28** Na dee  e funu wo no, e ho na apete mpa. **29** " ta  no akyiri pe " aw  beduru sum, na  srane renhy er n; na nsoromma betete ahwe, na w bewoso tumi a ewo osoro no." **30** "A fei, Onipa Ba no ho nsenkyeren e  beda adi, na

esoro ne asase sofoo nyinaa b̄etwa agyaadwo. Na se, ‘Momma yēn mo ngo no bi ngu yēn nkanea no ewiase amanaman behunu me, se mede tumi ne mu na eredum.’ 9 “Anyansafo no ka kyere wō animuonyam nam esoro omununkum mu reba. 31 se, ‘Krasin a yēwō no sua. Monko kurom nkota bi.’ Na mesoma m’aboofoo a wōrebo totorobento aba, 10 “Worekoto ngo no pe, na ayeforokunu no baes. na wōbeboaboa won a mayi won no ano firi esoro Enti, won a wāsiesie wōn ho no ne ayeforokunu no ano kōka asase ano. 32 “Afei, monsua biribi mfiri kō n’apontoo no ase, na wōtoo epono no mu. 11 borōdōma dua no ho asem no mu. Se eyi mman “Akyire yi a baanum no sane baes no, wogiyinaa fofo, sane yi ahahan fofo a, na ekyerē se asuso epono no akyi free se, ‘Owura, hini yēn!’ 12 “Nanso, aben. 33 Saa ara nso na se mohunu se saa nneema əka kyere wōn se, ‘Momfiri ho nko. Memmim mol! yi nyinaa afiti asee resisi a, mobehunu se meba a 13 “Enti, monwen na monnim da anaa dōn ko a mesane aba no aben, aduru apono ano. 34 Nokore mesane aba. 14 “Bio, Ḍsoro Ahennie te se əbarima mese mo se, awontoatoasoo yi rentwam, gye se saa bi a əretu əkwān akō əman fofo bi so. Ḍrekō no, nneema yi nyinaa aba mu ansa. 35 Esoro ne asase əfre əpaafoo baasa, maa wōn mu biara sika a betwam akō, na me nsem dee, əbetena ho daa. 36 efata se wōmfā nye adwuma. 15 Ḍmaa əbaako dwete “Nanso, eda anaa dōn ko a awiees no beba dee, kilogram əha aduəson. Ḍmaa dee ədi ho no dwete obiara nnim. Ḍsoro aboofoo ne Onyankopon Ba no kilogram aduosisa nnwōtwe enna əmaa dee ətwa mpo nnim. Agya no nko na ənim. 37 Onipa Ba no ba too no dwete kilogram aduasa enan. 16 Ḍpaani a a əbēba no bēye sedee Noa bere so əyee no ara pe. əmaa no dwete kilogram əha aduəson no de sika 38 Na sedee nna a edi nsuyire no anim no, nnipa didiis, na wōnomee, warewaree, de kōsii eda a Noa kō əlyen no mu, 39 na nnipa annye dee əbēba no kōdii dwa, nyaa mfasoo dwete kilogram əha aduəson kaa ho. 17 Dees ənyaa dwete kilogram Noa kōsii se nsuyire befaa won nyinaa kōee no, aduosisa nnwōtwe no nso de sika no kōyee adwuma anni, kōsii se nsuyire befaa won nyinaa kōee no, nyaa mfasoo dwete kilogram aduosisa nnwōtwe kaa saa ara na Onipa Ba no ba a əbesane aba no bēye. ne sika no ho. 18 Nanso, Ḍpaani a ne wura maa no 40 Saa ebere no, wōbefa mmarima baanu a wōreye dwete kilogram aduasa enan no dee, əkōtū fam de adwuma wō afuom no mu baako akō, na wōagya sika no siee ho. 19 “Mmere bi akyi, wōn wura no əbaako. 41 Saa ara nso na mmaa baanu a wōwō efie firi akwantuo mu baes. Əfre əpaafoo baasa yi se renoa aduane no nso, wōbefa əbaako agya əbaako no no. 42 “Enti, monwen əfiri se, monnim da ko a Awurade beba. 43 Sedee onipa tumi wen de bō ne ho ban firi akorōmfo ho no, 44 saa ara na əwō se mosiesie mo ho, əfiri se Onipa Ba no beba ebere a mo ani nna so se əbēba. 45 “Hwan ne əsomfoa nokwafo nyansafo no, dee ne wura de ne fidua mu asomfo ahye ne nsa se əmma wōn adwuma wō ebere a əse mu? 46 Nhyira ne əsomfoa a ne wura wōfafa won nkanea se wōrekohya ayeforokunu. 47 kyere ne wura no se, ‘Mo, akoa pa ne nokwafo, woadi kakra Nokorem, əde n’agypadee nyinaa behye ne nsa. 48 kilogram aduosisa nnwōtwe. Mede yee adwuma, na Na se əyee akoa bōne, na əka kyere ne ho se, ‘Me Bra, na me ne wo nni de!’ 22 “Ḍpaani a əmaa no əbēba no se waye n’adwuma pēpērē. 49 na əyee ase ha ne mfeefo nko, na ədidī, boro nsā a, 50 ne Wura no beba eda a n’ani nna so se əbēba. 51 Əbetwe n’aso denden, na əde no akō baabi a wōbu nyaatwomfo aten; əho na wōtwa agyaadwo na wōtwere wōn se.

25 “Ḍsoro Ahennie te se mmabaawa edu bi a wōfafa won nkanea se wōrekohya ayeforokunu. 2 Na mmabaawa no mu baanum yē anyansafo enna baanum nso ye nkwaseafoo. 3 Won mu nkwaseafoo no rekō no, wōfafa won nkanea nanso wōamfa ngo anka ho. 4 Nanso, wōn mu anyansafo no dee, wōrekō no, wōfafa ngo kaa won nkanea ho de kōe. 5 Ayeforokunu no amma ntēm, enti wōhyee ase totō nko dedaee. 6 “Ədasuom na wōtee nteateamu se, ‘Ayeforokunu no reba! Momfiri adi nkohyia no!’ 7 “Mmabaawa yi nyinaa sore buebuee won nkanea no. 8 Nkwaseafoo no sree anyansafo no

afiri ne nsam. **30** Monto ako a ne ho nni mfasoo yi bi a ne boø ye den yie toa ma baa ho, bëhwie guu ntwene esum kabii mu: eho na esu ne agyaadwoo Yesu tirim. **8** Asuafoo no hunui no, anye wøn de. wo.’ **31** “Na se Onipa Ba no ba n’animuonyam mu a Wøkaa se, “Adesee yi ase ne sen? **9** Anka wøbetumi abofoo nyinaa ka ne ho a, saa ebere no na øbøtena aton sradec hwamhwam yi anya sika bebree de n’animuonyam ahennwa no so. **32** Na wøbeboaboa ama ahiafoo.” **10** Yesu hunuu wøn adwene, na oka aman nyinaa ano n’anim. Na øbera nnipa no mu kyereë wøn se, “Aðen na moka dee øbaa yi yøees sedee odwanhwefoo pa nnwan firi mponkye mu; yi ho asem saa? Waye ade pa ama me. **11** Mo ne **33** na øde nnwan no begyina ne nifa so, na øde ahiafoo wø ha daa, na me dee, me ne mo nni ho mponkye no agyina ne benkum so. **34** “Eño na daa. **12** Wahwie ngo hwamhwam yi agu me so, de ðhene no bøka akyereë wøn a wøgyina ne nifa so asiesie me onipadua ama me sie. **13** Wøde dee øyøees no se, ‘Mo a m’agya ahyira mo, mommra mmefa yi bøkae no daa. Wøbøkaa dee øyøees yi wø ewiase ahennie a wøasiesie ama mo firi ewiase ahyøasee baabiara a wøka asempha no.’ **14** Afei, Yuda Iskariot no nni! **35** Ekom dee me, na momaa me aduanee dii. a øye asuafoo dumieno no mu baako køø asøføø Sukom dee me, na momaa me nsuo nomees. Meyee mpanin no nkyen, **15** kobisaa wøn se, “Se meyi Yesu øhøhoø, na mode me køø mo fie. **36** Medaa adagya ma mo a, ahe na mode bøma me?” Wømaa no dwete na mofiraa me ntoma. Meyareeë, na mobesraa me. mpo aduasa **16** Efiri saa ebere no, Yuda hwehweë Medaa afiase, na mobehweë me.’ **37** “Saa ebere no kwan a øbefa so ayi no ama wøn. **17** Apiti Afahye da mu na ateneneefoo bøbisa se, ‘Owura, da ben na a edi ekan no, asuafoo no baa Yesu nkyen bøbisaayøhunuu wo se ekøm de wo a, yømaa wo aduane, no se, ‘Ehe na wope se yekødi Twam Afahye no?’ na sukom de wo a yømaa wo nsuo nomees? **38** **18** Øbuuaa wøn se, “Monkø kuro no mu nkøhunu Afei, da ben na yøhunuu se woyee øhøhoø a, yøde øpanin asomasi nka nkyereë no se, ‘Yen Wura se, wo køø yen fie, anaase wodaa adagya a, yefira wo ne bere aben, na wo fie na øne n’asuafoo no bedi ntoma? **39** Afei, da ben na yøhunuu se woyare a, Twam Afahye no.” **19** Asuafoo no dñi dee øka kyereë yebesraa wo, anaase wodaa afiase a, yøbehweë wo?’ wøn no so, yøe Twam Afahye aduane a wøbedi wø **40** “Na ðhene no, bøbua wøn se, ‘Se moaye ama me efie a wønyaeë no mu. **20** Eduruu anwummere a nuanom nkumaa yi mu baako yi, moaye ama mel!’ øne Dumieno no te adidië no, **21** økaa se, “Mo mu **41** Afei, medane m’ani akyereë wøn a wøgyina me baako bøyi me ama.” **22** Asem yi maa wøn were hoo benkum so no aka akyereë wøn se, ‘Mo a wøadome yie, na wøfirii asee bisabisaa mmaako mmaako se, mo, wømfø mo nkøgu ogyatannaa a ønnu da a ‘Awurade, øye me anaa.’ **23** Yesu buaa se, “Dee øne wøasa am a øbonsam ne n’ahokaføø no mu. (**aiønios g166**) **24** Na ekøm dee me, moamma me aduanee anni, **24** Ese se Onipa Ba no wu sedee odiyiføø no hyøes sukom de me, moamma me nsuo annom. **43** Meyee ne ho nkøm no; nanso onipa a øbøyi Onipa Ba no øhøhoø, moamfa me ankø mo fie. Medaa adagya, ama no, nnue! Se wanwo saa onipa no a, anka øye.” moamfira me ntoma. Meyareeë, moammesra me. **25** Yuda nso bisaa no se, “Økyerøkyerøføø, øye me Medaa afiase, moammehwe me.’ **44** “Wøn nso beuba anaa?” Yesu buaa no se, “Aane.” **26** Ebere a wøredidi no se, ‘Awurade, da ben na yøhunuu wo se ekøm dee no. Yesu faa burodo, na øhyiraa so bubuu mu, de wo, anaase sukom de wo, anaase woyee øhøhoø, maa n’asuafoo no kaa se: ‘Monnye nni, yei ne me anaase wodaa adagya, anaase woyareeë, anaase onipadua.’ **27** Na øfaa kuruwa no, na ødaa ase no, wodaa afiase, na yøanye dee ese se yøye amma wo?’ øde maa wøn kaa se, “Mo nyinaa monnom bi, **28** na **45** “Na mebua wøn se, ‘Se moanye amma nkumaa yi yei ne me mogya a øhye Apam Foforø no mu den, mu baako enti, moanye amma me.’ **46** “Na wøbekø a wøhwie gu ma nnipa bebree nya bøne fakyø. **29** ahoyerø a øtoø ntwa da mu, na ateneneefoo akø Montie dee mereka yi yie. Merennom saa nsø yi bi nkwa a ønni awieeë mu.” (**aiønios g166**) **29** Montie dee mereka yi yie. Merennom saa nsø yi bi bio da, de bøko akøsi da a me ne mo bønom bi bio wø m’Agya Ahennie no mu.” **30** Na wøtoo dwom wieeë no, wøfirii adi køø Ngo Bepø no so. **31** Wøduruu des wørekø ho no, Yesu ka kyereë wøn se, “Anadwo yi, mo nyinaa bødwane agya me. Na wøatwøre se, “Møbø odwanhweføø no, na nnwankuo no abø apete.’ **32** Na se mesane ba nkwa mu bio a, mekø Galilea, na makøhyia mo wø ho.” **33** Petro ka kyereë no se, “Se nnipa nyinaa bødwane agya wo a, me dee, merennwane nnya wo da.” **34** Yesu ka kyereë no se, “Nokorem, anadwo yi, akoko remmon, na woapa me imprensa!” **35** Petro pae mu kaa se, “Mpo se øtwa se me ne wo wu a, merempa wo da!” Asuafoo no nyinaa nso kaa saa asem korø yi ara. **36** Yesu de

26 Yesu wiee nsem yi nyinaa ka no, oka kyereë n’asuafoo no se, **2** “Monim se aka nnanu na Twam Afahye no aduru, na wøbøyi Onipa Ba no ama, na wøabo no asennua mu.” **3** Saa ebere no ara na asøføø mpanin ne Yudafoo mpanin bi ahyia mu wø ðøføpanin Kaiafa efie, **4** retu agyina ahwøhwe økwan a wøbefa so akyere Yesu, akum no a obiara renhunu akyire. **5** Nanso, wøkaa se, “Eñse se wøkyere no Twam Afahye no mu, anye saa a, ede basabasaye beba øman no mu.” **6** Afei, Yesu køø Betania na økøø Simon økwatarø efie. **7** Øwo ho redidi no, øbaa bi a økura ngo hwamhwam

won koo baabi a wofre ho Getsemane. Woduruu ho akunini nyinaa hyiaa wo ha hwehwew se wobenya no, oka kyerees won se, "Montena ha ntwen me, na adansefoo bi a wobedi adansekurumu ato Yesu so, mereko m'anim kakra akobo mpae." 37 Ofaa Petro na woagiyina so abu no kumfo. 60 Nnipa bebree bedii ne Sebedeo mma baanu a won edin de Yakobo ne adansee, nanso wohunuu se woredi adansekurumu Yohane kaa ne ho. Ne were hyee aseec hoe, na ne efiri se, na won nsem a woka no nyinaa bo abira. ho nso yeraa no. 38 Oka kyerees won se, "Awerchoo Akyire yi, nnipa baanu bi ba bekaa 61 se, "Saa onipa ahye me kra so de ko owuo mu. Montena ha na yi kaa se, 'Metumi abubu Onyankopon asoredan na mo ne me nwén.' 39 Na okoo n'anim kakra, de masi no nnansa!" 62 Osopanin no sore bisaa Yesu n'anim kóbutuu fam baa mpae se, "M'Agua, se se, "Edeen na wowó ka? Wokaa saa anaase woanka ébetumi a, ma kuruwa yi ntwa me ho nkó. Nanso, saa?" 63 Nanso, Yesu ammuu no. Osopanin no dee wope na enye, na nye dee mepé." 40 Na osane ka kyerees no se, "Meka Onyankopon teaseefoo no baa asuafoo baasa no nkyen behunuu se woaddeda. se, se wone Agyenkwa no, Onyankopon Ba no a, Ofréee Petro bisaa no se, "Petro, woantumi antena ka kyere yen!" 64 Yesu ka kyerees no se, "Aane, ase ne me anwen dñihwerek baako pe mpo? 41 woaka. Na daakye mobehunu me, Agyenkwa no, se Monwen na mommø mpae, na moanko sôhwé mu. mete Onyankopon nifa na menam omununkum mu Honhom pe dee, nanso ôhonam ye mmere!" 42 resane aba." 65 Osopanin no sunsuanee n'atadee Osane gyaa won ha bio kóbaa mpae se, "M'Agua, mu teaam se, "Abususem! Adansefoo ben na won ho se kuruwa yi rentwa me ho nkó, na nom ara na hia yen bio? Mo nyinaa ate abususem a òkae se! ese se menom a, dee wope nye." 43 Osane baa won 66 Asem ben na mowo ka?" Won nyinaa teaam se, nkyen bio behunuu won se woaddeda efiri se, na "Ôse owuo! Ôse owuo! Ôse owuo!" 67 Afei, wotee won ani kum yie. 44 Osane koo mpaecebo a eto so ntasuo guu n'ani so. Ebinom boboo no akuturuku mmiensa so kóbaa mpae kaa asem koró no ara. na ebinom nso boboo no asotoro 68 kaa se, "Wone 45 Osane baa asuafoo no nkyen beka kyerees won Agyenkwa no! Kyere yen dee óbôwo?" 69 Saa se, "Afei dee, monna na monhome. Hwé, edom no ebere no na Petro te adiho. Abaayewa bi baa ne aduru. Worebeyi Onipa Ba no ahye nneboneyefoo nkyen beka kyerees no se, "Wo nso, na wo ne Yesu na nsa! 46 Monsore na yenko! Monhwé! Dee oreyi me 60 nkyen beka kyerees no se, "Wo nso, na wo ne Yesu na nsa! 47 Ogu so rekasa no, Yuda de abufuo sane ne ho se, "Mennim dee woreka yi a oyé asuafoo dumieno no mu baako ne dóm a ho hwee." 71 Akyire yi, abaayewa foforo bi hyiaa Yudafoo mpanin asoma won a wokurakura akofena no epono bi ano ka kyerees won a one won gyina ne mmaa baa ho. 48 Na Yuda aka akyere won se, ho no se, "Na saa òbarima yi ne Yesu Nasareni no wónkyere onipa a òbeye no attuu no, efiri se, ono na enam." 72 Petro de ntam sane ne ho bio se, ne onipa a worehwehwe no no. 49 Yuda baa Yesu "Mennim saa onipa a moreka ne ho asem no." 73 nkyen bebam no kaa se, "Me wura, attuu!" 50 Yesu Ekyee kakra no, mmarima a wogiyina ho no bi beka ka kyerees no se, "Damfo, dee wobaa ha se worebeye kyerees petro se, "Yenim se woye n'asuafoo no mu no, ye no ntém." Ehò ara, won a wone Yuda nam no kyeree Yesu. 51 Won a woka Yesu ho no mu baako tweee ne akofena de twaa Osopanin no akoa bi aso. 52 Yesu ka kyerees no se, "To w'akofena no twene. Na won a wòtwe akofena no, akofena ano na wòbewuo. 53 Monnim se metumi aka akyere m'Agya na wasoma n'aboo mpempem aba ntém so, na wòabebó yen ho ban? 54 Nanso, se meye saa a, ebeye den na dee Atwérésem ka wó dee asi yi ho no beba mu?" 55 Yesu bisaa edom a wòbaa ne soó no se, "Meye owudifoo enti na mode akofena ne mmaa aba me so se mode rebekye me? Metenaa mo nkyen kyerekyerees wó asorefie da biara da, nso moansi me kwan. 56 Nanso, yei nyinaa aba sedee ebeye a dee adiyifo no kaae wó Atwérésem mu no beba mu." Saa ebere no ara mu na asuafoo no nyinaa dwane gyaa no. 57 Afei, edom a wokyeree Yesu no de no koo Osopanin Kaifa anim, baabi a Yudafoo mpanin nyinaa ahyia ho. 58 Petro tee ne ho dii nnipadom no akyi baa Osopanin no efie ho bi. Òktenaa asomfoo a wòwó ho no mu se òrehwe asem a ebesie. 59 Asofoo mpanin ne Yudafoo asennifoo

27 Adee kyee no, asofoo mpanin ne Yudafoo mpanin koo agyina, hwehwew ekwan a wobefa so ama Roma aban abu Yesu kumfo. 2 Afei, wode nkonsenkonsen guu Yesu, de no baa Pilato a oyé Roma amrado no anim. 3 Saa ebere no ara mu, Yuda a oyii Yesu maee no humuu se wòabu Yesu kumfo no, onuu ne ho yie. Enti, osane de sika a oyé firii asofoo mpanin ne Yudafoo mpanin no nkyen no bree won kaa se, 4 "Maye bone, efiri se, mayi onipa a oyue bone biara ama." Won nso kaa se, "Emfa yen ho. Wo ara w'asem." 5 Òtoo sika no guu asoredan no mu, firii ho kohye ahoma. 6 Asafoo mpanin no sesaa sika no kaa se, "Yerentumi mfa saa sika yi mfra yen too a yeagye mu. Efiri se, yen mmara mma ho ekwan se yebegye sika a wode abo awudie

ho paa.” 7 Wôdwennwenee ho sii gyinaes se, wode guu ne so na wogyee dua no firii ne nsam de paa sika no bêto asase bi a wôtu ho dotee de nwono n’apampam. 31 Wôdii ne ho fe wieee no, wôworoo nkuko, na wôde ého aye amusieee ama ahohoo a batakari kôkô a wode hyee no no, de éno ankasa wobewu wo Yerusalem no. 8 Enti na wôda so fré saa n’atadee no sane hyee no bio. Afei, wode no kôee se asase no se, “Mogya Asase” de besi enne yi. 9 Yei worekôbo no asennua mu. 32 Ebere a wode no rekô maa dee Odifyifoo Yeremia kaa se, “Wôgyee dwete baabi a wôbô asennua mu ho no, wôhyiaa obarima mpo aduasa, ébooo a Israelfoo sese hunuu se efata, bi a wofre no Simon a efiri Kirene a éwo Abibirem. 10 Enna wôfiri mu tao asase firii anwomfoó nkyen, Wohyee no ma osooa Yesu asennua no bi. 33 Wôde sedee Awurade hyee me” no baa mu. 11 Afei, wode Yesu kôo baabi a wofre ho se Golgota a n’asekyere Yesu begyinaa Pilato a òye Roma amrado no anim. ne “Nitire So.” 34 Ého na asraafôo no maa no nsâ Obisaa Yesu se, “Wone Yudafoô Òhene no anaa?” nwonorwono bi se énnom. Yesu kaa n’ano no, Yesu buaa se, “Wo na woaka.” 12 Nanso, ebere a wannom. 35 Afei, wôbôo no asennua mu. Éno akyi, asofoo mpanin ne Yudafoô mpanin reka nsem gu wôbôo n’atadee no so ntonto kyekye faee. 36 Afei, Yesu so no, wankasa. 13 Pilato bisaa no se, “Wonté won nyinaa tenatena ase wenee no. 37 Wôtwereree dee wôreka no anaa?” 14 Nanso, Yesu anka hwhee nsem a woka guu ne so no bi fam n’atifi se, “Yesu, ma eyee amrado no nwanwa. 15 Na eyee amrado no Yudafoô Òhene No Ni.” 38 Wôbôo awudifoo baanu amannee se afe biara Twam Afahye no mu, ogyaa bi asennua mu kaa Yesu ho. Na óbaako sen ne nifa odeduani baako a óman no pe se wôgyaa no. 16 Saa so enna obaako niso sen ne benkum so. 39 Nnipa a afe no mu, na onipa boneefoo bi a wôfre no Baraba wôsen faa baabi a wôbôo Yesu asennua mu ho no nso da afiase. 17 Anopa no a nnipadom no hyiaa nyinaa wosoo won ti, dii Yesu ho fe se, 40 “Enye wô Pilato ahemfie anim ho no, Pilato bisaa won wo na wosee se wobetumi abubu asoredan na wode se, “Hwan na mope se megypaa no ma mo, Baraba nnansa asi no? Se wo na wosee se woye Onyankopon anaa Yesu, mo Agyenkwa no?” 18 Na óním pefee se Ba ampa ara a, ennee siane firi asennua no so si fam Yudafoô mpanin no de otan na akyere Yesu efiri se, ma yenhwel!” 41 Saa ara nso na asofoo mpanin ne na wagye edin. 19 Pilato gu so redi Yesu asem no, Yudafoô mpanin bedii ne ho fe se, 42 “Ògye afoforô, ne yere soma ma wôbêka kyere se, “Gyaa onipa nanso ontumi nnye ne ho! Se wone Israelfoo òhene tenenee no na ónkô ne baabi efiri se, anadwo yi, no ampa ara a, siane firi asennua no so si fam, mesoo ne ho daee a eyee hu yie maa me ho yeraa na yennye wo nni. 43 Óde ne ho too Onyankopon me.” 20 Nanso, asofoo mpanin ne Yudafoô mpanin so. Afei, ma Onyankopon nnye no! Wanka nso se, kasa kyere se edom no se, wômmisa na wonnyaa ‘Meyé Onyankopon Ba?’” 44 Awudifoo bi a wôbôo Baraba mma won na wônkum Yesu. 21 Enti, ebere a wone no asennua mu no nso hyee asee dii ne ho amrado no sane bisaa won se, “Nnipa baanu yi mu few. 45 Ebere a wôbôo Yesu asennua mu no, esum hwan na mope ne megypaa no ma mo?” Na edom duruu asase so afanan nyinaa firi owigynaes kôpem no bô gyee so se, “Baraba!” 22 Pilato bisaa won bio nnommiensa. 46 Ebeye nnommiensa bere mu no, se, “Se saa dees a, ennees edeen na menye Yesu, mo Yesu teaam denden se, “Eli, Eli, lama sabaktani?” Agyenkwa no?” Won nyinaa bô gyee so bio se, “Bô Asee kyere se, “Me Onyankopon, me Onyankopon, no asennua mu!” 23 Pilato bisaa won se, “Aden nti? aden enti na woagya me?” 47 Won a wogyina ho no Bône ben na waye?” Nanso, wôkôo so bô gyee so ara bi ante asee susuu se ɔrefre Elia. 48 Won mu baako se, “Bô no asennua mu! Bô no asennua mu!” 24 Afei, tuu mmirika kôfaa sapô bi de bôô nsâ nwonorwono Pilato hunuu se òye asem no ho hwhee a enye yie na bi mu de tuaa dua bi so de bres Yesu se énnom. basabasaye reba no, ómaa wôsaa nsuo guu adee mu 49 Nanso, nnipa no nkaee no kaa se, “Gyaa no na bres no, ma óhororo ne nsa wo edom no anim kaa yenhwel se Elia bêba abegye no anaa.” 50 Afei, Yesu se, “Menni saa onipa tenenee yi mogya ho fo. Dees teaam denden bio gyae ne honhom mu wuié. 51 Ebeba biara no ye mo asem!” 25 Nnipadom no sane Ebô ara, ntoma a etwa asoredan no mu no mu bô gyee so bio se, “Ne mogya mmegu yen ne yen suanee mmienu firi soro kôsii fam. Asase wosoe. mma tiri so.” 26 Afei Pilato yii Baraba firii afiase ho Abotan mu paapae. 52 Adamena so buebee maa de no maa won. Óbôoo Yesu mmaa wíee no, òde no ateneneefoo a wôawuwuo nyanenyanees. 53 Yesu maa Roma asraafôo no se wômfa no nkô nkôbô no wusoree akyi no, wôffifirii won adamena mu kôo asennua mu. 27 Asraafôo no de Yesu kôo amrado Yerusalem, kôyii won ho adi kyere nnipa bebree. aban mu ho enna wôfre asraafodom baa ho. 28 54 Asraafôo a wôbôo ho no hunuu asase wosoo ne Wôyîi Yesu atadee a na éhye no no de batakari nsem a esisi ho no, won akoma tuu yie, ma wokaa kôkô bi hyee no, 29 enna wôde nkasee attentene se, “Ampa ara, onipa yi ye Onyankopon Ba.” 55 Saa nwonoroo ékye hyee no, enna wôde dua bi hyee ne ebere no na mmaa bebree a Yesu ho dô enti, wôdii nsa nifa se ahempoma, enna wobubuu nkotodwe n’akyi firi Galilea no gynagyina akyiri baabi rehwe wô n’anim hyee asee bô gyee so, dii ne ho fe se, dees erekô so. 56 Mmaa no bi ne Maria Magdalene “Yudafoô Òhene, wo nkwa so.” 30 Wotetee ntasuo ne Maria a òye Yakobo ne Yosef maame. Na Sebedeo

mmammarima no maame nso ka ho. **57** Eduruu kyereə wən se wonye no. Asem a wəkaeə no tre faa anwummercə no, osikani bi a wofre no Yosef a ofiri Arimatea a na oye Yesu suani no **58** kəo Pilato ho kəsree no se omfa Yesu amu no mma no. Enna Pilato hyee se wəmfa amu no mma no. **59** Yosef faa amu no de nwera kyekyeree ho, **60** na əde no kəttoo əno ankasa ne boda foforo bi a wəatwa mu, piree əboø kesee bi hinii ano, ansa na əregya hə akə. **61** Maria Magdalene ne Maria baako no dee, na wəte nkyen baabi rewən əboda no. **62** Adees kyeeə a eyə da a edı Twam Afahye no ahosiesie akyi no, asəføø mpanin ne Farisifoo no kəo Pilato nkyen, **63** kəka kyereə no se, ‘Owura, ətorofoo no kaa əberə bi se, ‘Nnansa akyi no, məsane aba nkwa mu bio.’ **64** Yei enti, ma yen ekwan na yenkotaree əboda no ano nkəsi nnanisa, sedee əbeyə a, n’asuafoø no ntwa wən ho nkəwia amu no mmə no dawuro se wasore afiri awufoo mu. Na se ekəba saa dee a, anka akyire no mnaadaa besene kane dee no.” **65** Pilato ka kyereə wən se, “Mowə awəmfoo. Momma wənkəwen.” **66** Enti, wəkotaree əboda no ano, maa awəmfoo kəwənees sedee əbeyə a, obiara ntumi nkəwura hə nkəwia amu no.

28 Homeda no akyi, Memeneda ahemadakyé, Maria Magdalene ne Maria baako no kəo eda no so. **2** Amonom, asase wosoo denden; na Awurade əbofoø siane firii əsoro baee bəpiree əboø no firii eda no ano, na stena so. **3** N’anim hyerən te se kanea na n’atadee ye fitaa te se nwera. **4** Awəmfoo no hunuu no no, ehu maa wən ho popoe, na wəhwehwee ase, danee se awufoo. **5** Əbofoø no ka kyereə mmaa no se, “Monnsuro! Menim se, morehwehwe Yesu a wəboø no asennua mu no, **6** nanso ənni ha. Wasore kə sedee əkaeə no. Mommra mməhwə dee na əda hə no. **7** Afei, monkə ntəm nkəka nkyere n’asuafoø no se, ‘Wasore afiri awufoo mu, na ɔredi mo anim əkan ako Galilea akəhyia mo wə hə.’ Yei ne nkra a mewo de ma mo.” **8** Mmaa no de ehu ne anigye a adi afra tutuu mmirika firii eda no so se, wərekəhwehwe asuafoø no aka əbofoø no nkra no akyere wən. **9** Wərekə no, preko pə, Yesu begyinaa wən anim. Əkyeaa wən se, “Asomdwoeə nka mo.” Wəbiu no nkotodwe, somm no. **10** Afei, Yesu ka kyereə wən se, “Monnsuro! Monkə nkəka nkyere me nuanom no se wənkə Galilea nkəhyia me wə hə.” **11** Əberə a mmaa no rekə kuro no mu no, awəmfoo a wəwən eda no mu bi kəa asəføø mpanin no nkyen kəkaa dee asie no nyinaa kyereə won. **12** Yudafoø mpanin no nyinaa hyiae, na wəsii no gyinae se, wəbema awəmfoo no sika aka akyere wən. **13** se, “Monka se, ‘Anadwo a yədaeə no, na n’asuafoø no ba bəwiaa amu no de kəee.’” **14** Wəhyee awəmfoo no bə se, “Se əba se amrado te əho asem a, yəbəkyerəkyere no mu sedee əbeyə a, ərenye mo hwhee.” **15** Yei enti, awəmfoo no gyee sika no koyee sedee wəka

kyereə wən se wonye no. Asem a wəkaeə no tre faa Yudafoø no mu nyinaa na wogye di de bəsi enne. **16** Afei, asuafoø dubaako no siim kəo Galilea bepo a Yesu kaa se wənkə so no so. **17** Ehə na wohunuu no, koto səree no. Nanso, na wən mu bi nnye nni ara. **18** Yesu ka kyereə n’asuafoø no se, “Wəde əsoro ne asase so tumi nyinaa ama me. **19** Enti, monkə nkəyə amanaman nyinaa m’asuafoø. Mommo wən asu nhye Agya, Əba ne Honhom Kronkron din mu, **20** na monkyerəkyere wən se, wənni dee mahye mo no nyinaa so. Na me ne mo wə hə nna nyinaa de bəko akəsi ewiase awiee.” (aiōn g165)

Marko

1 Asem̄pa a ዝFa Yesu Kristo, Onyankopon Ba no ho no, ahyeas̄ nie. **2** Wōatwere wō Odiyifos̄ Yesaia nwoma no mu se, “Mesoma me ወቃfoo adi wānim̄ ekan. የno na ይbesiesie ቅwan am a wo.” **3** “Nne bi reteam firi esere so se, ‘Monsiesie ቅwan mma Awurade, momm̄o akwan a etene mma no.’” **4** Enti Yohane ba ዝዕሪo asu wō esere so, ዝካa adwensakyer a asub̄o a ዝma ዝnēfakye ho asem̄. **5** Nnipa fifiri Yerusalem ne Yudea nkuro so kōhunuu Yohane, tiee no. Na wōkaa wōn bōne kyere no no, ዝዕሪo wōn asu wō Asubonten Yordan mu. **6** Na Yohane hyc̄ atadee a wōde yoma nhoma na apam a aboa nhoma abosoo nso bo mu. Na n’aduane ye ntutumme ne ewoo. **7** Ne nkyerekyere no mu, okaa se, “Erenkyere koraa, obi beba a ዝዕሪo tumi sene me a, ne mpaboo ahoma mpo, mense semekoto mesane. **8** Me dee, mede nsuo na ዝዕሪo mo asu, na ዝno dee, odee Honhom Kronkron na ዝዕሪo mo asu!” **9** Eda bi, Yesu firi Nasaret a ዝዕሪo Galileaman mu ba maa Yohane bāo no asu wō Asubonten Yordan mu. **10** Yesu firi nsuo no mu sii konkōn so ara pe, ዝhunuu se ዝsoro abue, na Honhom Kronkron resiane se aborōnoma aba ne so. Saa ዝbere no ara mu, **11** enne bi firi osoro kaa se, “Wone me Do Ba a woso m’ani.” **12** ዝዕሪo ara, Honhom Kronkron de Yesu kāo esere so. **13** ዝtenaa ho adaduanan a na obiara nka ne ho ka wiram mmoa nko ara. ዝዕሪo na ዝbonsam soa no hwēee. Akyire yi, absoo ba besom no. **14** ዝhene Herode kyeree Yohane akyi no, Yesu kāo Galilea kōkaa asem̄pa no wō ho. **15** ዝkaa se, “Ebēre no awie du! Onyankopon Ahennie no aben. Monnu mo ho na monnye asem̄pa no nni!” **16** Eda bi a Yesu nam Galilea mpoano no, ዝhunuu Simon ne ne nua Andrea se woregu asau. **17** Yesu frēe wōn se, “Mommedi m’akyi! Na mēma mo aye nnipayifoo.” **18** ዝዕሪo ara, wogyaas̄ wōn asau no guu ho bedii n’akyi. **19** ዝkōo n’anim̄ kakra no, ዝhunuu Sebedeo mma baanu a wōfrē ዝbaako Yohane, enna ዝbaako nso Yakobo, se wōte kodoou mu reye wōn asau ho adwuma. **20** ዝfrēe wōn nso se wōmmmedi n’akyi. Ntēm̄ ara, wogyaas̄ wōn agya Sebedeo ne n’apaafoo ho wō kodoou no mu bedii n’akyi. **21** Yesu ne n’akyidifoo yi beduruu Kapernaum. Na Homeda duruie no, ዝkōo asoredan mu kōkaa asem̄pa no. **22** Nnipa no tee asem̄ no no, wōn ho dwirii wōn, ዝfiri se, ዝkasaa te se obi a ዝዕሪo tumi, na mmom̄ wankasa se Atweresem̄ no akyerekyerefoo no. **23** Amonom̄ ho ara, መbarima bi a ዝዕሪo won hyiadan no mu ho a ዝዕሪo honhommōne teaam mu se, **24** “Edeen na wo Nasareni Yesu ne yen wō ye? Woaba se worebesee yen anaa? Menim wō se wone Onyankopon Ba Kronkronni no!” **25** wō! **26** Honhommōne no wosoo saa ዝbarima tirim̄ **7** se, “Asem̄ ben na ዝreka yi! Abususem na

no, ma መteateam den na etu kōee. **27** Nnipa no nyinaa ho dwirii wōn, ma wōbisabisaa wōn ho wōn ho se. “Nkyerekyere foforo ben ni? Ahonhommōne mpo tie ne nne!” **28** Saa anwanwadee a ማይee yi ho nsem̄ tre faa Galileaman mu nyinaa. **29** Wōfirii hyiadan no mu no, wōnne Yakobo ne Yohane kāo Simon ne Andrea efie. **30** Na Simon ase baa eda mpa so a hurae akyere no, na wōkaa ne ho asem̄ kyere Yesu. **31** Yesu kāo baabi a ዝda ho, kōsōo ne nsa, ma ዝsore tenaa ase. ዝዕሪo ara, hurae no tu firi ne so. ዝsore noaa aduane maa wōn. **32** Eduruu anwummers̄ no, nnipa no de ayarefōo ne wōn a wōwō ahonhommōne břee Yesu se ዝnsa wōn yadee. **33** Kuro mu no nyinaa bēboaa wōn ho ano wō efie no aboboano, **34** na Yesu saa ayarefōo bebree yadee. ዝtuu ahonhommōne bebree nso. Nanso, wamma ahonhommōne no ankasa, ዝfiri se, na wōnīm no. **35** Ahemadakye a na ዝnīm ntetee se, Yesu sore firi efie ho kāo baabi a ዝho ye dinn, kōbōo mpaes̄ wō ho. **36** Simon ne wōn a wōka ne ho firi adi kōhwehwēe no, **37** na wōhunuu no no, wōka kyere no se, “Nnipa bebree rehwehwē wo.” **38** ዝka kyere wōn se, “Ese se yekō nkuro a aka no so, na mekōka m’asem̄ kyere wōn, ዝfiri se, ዝno enti na mebae.” **39** Enti, ዝkōo Galileaman mu baabiara kōkaa asem̄pa no wō asoredan mu, tuu ahonhommōne bebree nso. **40** ዝkwatani bi bekotoo no sree se, “Se eyē wo pe a, wobetumi ama me ho ate.” **41** Yesu hunuu ዝkwatani no mmōbō, enti ዝde ne nsa kaa no kaa se, “Mep! Wo ho mfi!” **42** Amonom̄ ho ara, ne ho tee se, maa ne ho tō no! **43** Yesu bōo n’ano dendeenden se, **44** “Nka saa asem̄ yi nkyere obiara, na mmom̄, fa wō ho kōkyere ዝsōfōo. Se wōrekō a, fa w’afōrebōdees̄ a Mose ahyē se akwatafōo a wōasa wōn yadee mfa nka wōn ho nko no ka wo ho kō, sēdees̄ ዝbēma obiara ahunu se wo ho atō wo bio.” **45** Nanso, ዝrekōo no nyinaa, na ዝde nteteamu rebō n’ayaresa no ho dawuro. Esiane yei enti, se Yesu kāo baabiara a, nnipadōm̄ betwa ne ho hyia. ዝno enti, afei baabiara a ዝbekō no, ዝnnyi ne ho adi. Enti, ዝtenaa esere so ho maa nnipa bebree baa ne nkyen wō ho.

2 Nna bi akyi no, Yesu kāo Kapernaum bio. ዝduruu ho no nnipa pii tee se waba ho. **2** Ankyere na nnipa bebree behyees̄ efie a na ዝዕሪo mu no mu ma tō. ዝkaa asem̄pa no kyere wōn. **3** Mmarima baanu bi de obubuafoob̄i a wōso no baa ho. **4** Esiane se na wōntumi mfa nnipadōm̄ no mu nko Yesu nkyen no enti, wōforoo edan a Yesu wō mu no, kōtū tokuro wō atifi. Wōde obubuafoob̄i a ዝda ne kētē so no faa mu, gyaagyaa no břeo de no kōtōo Yesu anim̄. **5** Yesu hunuu wōn gyidie a wōwō wō ne mu no, ዝka kyerees̄ ዝyarefōo no se, “Ebā, wōde wō bōne akyē ho no tee dee Yesu kaee no, wōdwenee wō wōn ne mu kō!” **6** Nanso Atweresem̄ no akyerekyerefōo a wōwō Yesu teateaa honhommōne no se, “Mua w’ano! Firi ho no tee dee Yesu kaee no, wōdwenee wō wōn ne mu kō!” **7** Honhommōne no wosoo saa ዝbarima tirim̄ **7** se, “Asem̄ ben na ዝreka yi! Abususem na

oreka yi! Odwene se oye Onyankopon? Onyankopon nko na otumi de bone kye." 8 Yesu hunuu won se odi, agye asofoo nko ara no pen? Na eno nso tia adwene no, etho ara, oka kyere se, "Aden na moma asem a mekae yi ha mo? 9 Dee ewo he na eyemmere? Se obi beka akyere obubafoo no se, 'Wode wo bone akye wo', anaase, 'Fa wo kete na nante?' 10 Enti mekyere mo se Onipa Ba no wo tumi se ade bone kye." Enti oka kyere obubafoo no se, 11 "Mese wo se, sore gyina ho. Fa wo kete, na ko wo efie na wo ho ato wo." 12 Obubafoo yi sore bobaa ne kete, na ade anigye ne ahosepe faa nnipadom no mu koe. Nnipa no ho dwirii won, ma wokamfoo Onyankopon se, "Yehunuu yei bi da!" 13 Yesu sane koo mpoano ho bio, na okaa asempa no kyere nnipakuo a waahyia wo ho no. 14 Ebere a onam mpoano ho no, ohunuu Alfeo ba Lewi se ote atogye. Ohunuu no no oka kyere se, "Di m'akyi." Etho ara, Lewi sore dii n'akyi. 15 Saa eda no anadwofa, Lewi too epono, too nsa free n'afefoo atogyeefoo ne nneboneyefoo bi se woomra na one won ne Yesu ne n'asuafoo no nto nsa nnidi. Nnipa a wodii Yesu akyi no bi te se Lewi ara pe. 16 Farisifoo no hunuu se one nneboneyefoo ne atogyeefoo ato nsa redidi no, wobisaas n'asuafoo no se, "Aden enti na one atogyeefoo ne nneboneyefoo to nsa didi?" 17 Yesu tee dee wokaas no, obuaa won se, "Won a wowa ahoden no, oyaresafaa ho nhia won, na won a woyare no na oyaresafaa ho hia won. Mamma se merebekaa akyere teneneefoo se wonsakyera won adwene na mmom, nneboneyefoo." 18 Eda bi a Yohane Osuboni akyidifoo ne Farisifoo no redi mmuada no, nnipa bi koo Yesu nkyen kobisaas no se, "Aden enti na Yohane ne Farisifoo no akyidifoo di mmuada na w'akyidifoo de, wonna mmuada?" 19 Yesu nso bisaa won se, "Moahunu ayeforokunu nnamfo a wobeba ayefor ase a wobeka se, woredi mmuada enti worenndi anaa? Mmere dodo a wone ayeforokunu no nam no dee, worenndi mmuada da. 20 Nanso, eda bi beba a, wobefaa ayeforokunu no afiri won nkyen. Saa ebere no na wobedi mmuada. 21 "Ete se wode ntoma foforo atare ntoma dada mu. Edeen na eba? Ntaremu no bete ntoma dada no mu, na aji afiri mu, na ama tokuro a eda ho no aso asene kane dee no. 22 Monim se, womfa nsaa foforo ngu aboa nwoma nkotokuo dada mu. Anye saa a, ebepae. Nsa no behwie agu, na nkotokuo a nsaa no wo mu no nso bepaapae. Esse se wode nsaa foforo gu nkotokuo foforo mu." 23 Homeda bi a Yesu ne n'asuafoo nam aburoofuo bi mu no, asuafoo no pempan aburoo no bi weee. 24 Farisifoo no bi ka kyere Yesu se, "Enni ho kwan se woye saa! Yen mmara mma ho ekwan se wobu aburoo Homeda." 25 Yesu nso bisaa won se, "Monkenkanee dee Ohene Dawid yee, ebere a ekom dee one won a na woka ne ho no, 26 ne sedee oka Onyankopon efie, Osopanin Abiatar bere so, na one won a woka ne ho kodi burodo a wode abo

afodee ama Onyankopon no, a obiara nni ho ekwan se odi, agye asofoo nko ara no pen? Na eno nso tia mmara. 27 "Onipa enti na woye Homeda, na enye Homeda enti na woboo onipa. 28 Na me, Onipa Ba no mpo, meye Homeda no nso wura!"

3 Yesu baa Kapernaum no, oka hyiadan mu bio. Oduruu ho no, ohunuu obarima bi a ne nsa baako awu. 2 Na saa eda no ye Homeda enti na Yesu atamfoo no retete no ahwe se obesa obarima no yadee anaa. Na woboo won tirim se, se osa no yadee a, wobekyere no! 3 Yesu ka kyere obarima no se, "Sore gyina nnipa no anim." 4 Odanee ne ho kyere n'atamfoo no bisaa won se, "Eye se obi ye papa Homeda? Anaase eye eda a wode ye bone? Eye eda a wode gye nkwa anaa woma obi nkwa hwere no" Nanso, woomra no. 5 Ade abufuo hwee won hyiae. Ehaa no se wonna ahummaboro mma nnipa enti oka kyere obarima no se, "Tene wo nsa no mu." Otenee mu, na amonom ho ara, ne nsa no yee yie. 6 Etho ara, Farisifoo no kohyiaa Herodeefoo no ne won susuu ekwan a wobefaa so akum Yesu no ho. 7 Yesu ne n'asuafoo no firii ho koo mpoano. Nnipadom fifiri Galilea, Yudea, Jerusalem, 8 Idumea, Asubonten Yordan agya, Tiro ne Sidon fam nyinaa, tu dii Yesu akyi. Efiri se, na n'anwanwadee a oye no atre afanan nyinaa enti na ebinom pe se wobehwe no. 9 Oka kyere n'asuafoo no se, wompe kodoo bi nsi nkyen baabi, na se nnipadom no kyere ne so wo mpoano ho a, watena mu ako. 10 Eda no, na wasa nyarewa bebre. Nanso, na ayareefoo no ba ara na woreba a wopees se wode won nsa ka n'atadee. 11 Ebere biara a won a wowa ahonhommmone no bi behunu no no, wotwa hwe fam, woso biribiri, ka se, "Woye Onyankopon Ba." 12 Nanso, obaa won ano se, woomkyere onipa ko a oye. 13 Akyire yi, oka bepo so free won a wayi won no baa ne nkyen. 14 Oyii won mu dumienaa dada wone no benante, na woka asempa no, 15 na wootu ahonhommmone nso. 16 Dumienaa oyii won no din nie: Simon a otoo no din foforo Petro. 17 Sebedeo mma Yakobo ne Yohane nso, ofree won Boanerges a, asee ne aprannaa mma. 18 Won a woka ho nso nie: Andrea, Filipo, Bartolomeo, Mateo, Toma, Alfeo ba Yakobo, Tadeo, ne Simon emanyefoo, 19 enna Yuda Iskariot a oyii no maee no. 20 Osane baa efie a ote mu no mu no, nnipakuo bi sane baa ne so bio. Ankyere koraa na etho nyinaa yee ma a onnya ekwan koraa nnidi. 21 Ne fiefoo tee asem a aba no, wokaa ho se worekofa no ako won efie efiri se, wokaa se, "Ne tiri mu ka no." 22 Atweresem no akyerkyereloo a wofiri Jerusalem baee no kaa se, "Beelselub a oye ahonhommmone panin no afa no, na onam saa tumi no so na otu ahonhommmone no." 23 Yesu free won kasa kyere won abebuo mu se, "Ebeye den na Obonsam betumi atu Obonsam? 24

Ahennie biara a eñe ne ho di asie no begu. **25** Saa no. **17** Nanso, wôte se aba a afifiri foforo a ne nhini ara na efie biara a eñe ne ho di asie no nnyina ara nkó fam. Ahyeasé no, wókó so fefefé, nanso se ne no. **26** Na se Òbonsam twa ne ho ne ne ho di asie a, èbeyé den na watumi adi nkonom? Òbedi nkoguo. **27** Obiara ntumi nkó ohoodenfoo efie nkofa ne mneema kwa, agye se, onii no di ékan kyekyere òhoodenfoo no, ansa na watumi afa ne mneema. **28** Mereká akyere mo se, bñé a onipa aye biara no, wótumi de kye no, na mpo obi ka abususem tia me a, wótumi de kye no; **29** nanso dee òka abususem tia Honhom Kronkron no dee, wòremfa nkye no da. Èye bñé a èrempepa da.” (**aión g165, aiónios g166**) **30** Òkaa saa asem yi efiri se, na woka se, “Òwo honhommone.” **31** Ògu so rekyerékypere no, ne maame ne ne nuanom begyinna nnipadóm no mu baabi somaa obi se, ònkófre no mmra, na wóne no nkasa. **32** Saa èbere no na nnipadóm no atwa ne ho ahyia. Nnipa no ka kyereé Yesu se, “Wo maame ne wo nuanom gyina afikyire hó pë se wóne wo kasa.” **33** Yesu bisaa wòn se, “Hwan ne me maame? Ehefó ne me nuanom?” **34** Òhwéé nnipadóm no hyiaeé kaa se, “Yeinom ne me maame ne me nuanom! **35** Obiara a òbeyé Onyankopon apedee no, ono ne me nuabarima ne me nuabaa ne me maame.”

4 Èbere a ògu so rekyerékypere no, nnipadóm sane betwaa ne ho hyiaeé wo mpoano hó. Yei enti, òköténaa kodoo mu, toaa ne nkycerékypere no so. **2** Na sedee òye daa no, onam mmebuo so kasa kyereé won. Baako a òkaee ne se, **3** “Eda bi, ogufoo bi kó n’afuum kóguu aba. **4** Ògu so regu aba no, aba no bi guu kwankyen, maa nnomaa bésosoo ne nyinaa dii. **5** Ebi nso kóguu obotan bi so. Nanso, dotee a èwo so no nnosoo. **6** Ankyere na efifirié, nanso èsiane se dotee a èwo obotan no so no nnosoo no enti, owia boá so no, ne nyinaa hyeee. **7** Aba no bi nso guu nkasee mu, maa nkasee no kyekyeree no enti antumi anso aba. **8** Aba no bi nso guu asase pa mu, maa ebi nyini soo mmóho aduasa, ebi aduosia, enna afoforó nso mmóho òha!” **9** Na Yesu kaa se, “Ma dee èwo aso no ntie!” **10** Akyire no a ékaa óne dumieno no ne asuafoó afoforó bi no, wòbisaa no se, “Asem a wokaeé no, asee ne sén?” **11** Òbaua wòn se, “Mo dee, wòada Onyankopon Ahennie ho ahintaséem adi akyere mo. Nanso, afoforó dee, woka no abebuo mu na ekyeré wòn. **12** Esiane saa nti, “Wohunu na wôte, nanso wórente dee wôte no ase, na wórennane mma Onyankopon nkynen, na wòremfa wòn bñé nso nkye wòn.” **13** “Na se moante saa be yi ase a, èbeyé den na moate mme ahodoo a merebebuo no ase? **14** Ogufoo no gu aba a èye asem no. **15** Aba a eguu kwankyen no gyina ho ma wòn a wôte Onyankopon asem, nanso se wôte asem no a, ntém so, òbonsam ba wòn nkynen, ma wòn were firi dee wóate no nyinaa. **16** Aba a eguu obotan so no gyina hó ma nnipa a wóde anigyeé tie asem

no. **17** Nanso, wôte se aba a afifiri foforo a ne nhini nkó fam. Ahyeasé no, wókó so fefefé, nanso se eba se asem no enti, òtaa anaa amanehunu bi to won pë, na woapa aba. **18** Aba a eguu nkasee mu no nso gyina hó ma nnipa a wôte asempha no, **19** nanso ènkyere koraa na ewiase yi mu afefedee ne ahonyadee ne òbra yi mu dadwene, mnaadaa ne mneema bi ho akónnó abehye wòn akoma mu. Yei enti, asem no ntumi nso aba biara. (**aión g165**) **20** Aba a eguu asase pa mu no gyina hó ma wòn a wôte Onyankopon asem no, na woso aba bebree. Nnipa no bi so mmóho aduasa. Ebi nso so aduosia, na afoforó nso so òha.” **21** Afei, Yesu bisaa wòn se, “Moahunu obi a òsa kanea na òde hyé mpa ase, anaase òde ahina butu so? Dabil! Wóde kanea si petee mu na ahyerén ma ého aba mfasoo. **22** Dee ahinta biara no, wòbeda no adi, na dee wòakata so biara no, wòde bétó dwa. **23** Dee èwo aso a òbetie no, ma òntie! **24** “Monhwé yie wò dee mote no ho. Dee mote no, eno ara na wòde bémá mo, na aboro so mpo. **25** Dee èwo biribi no, wòbémá no bi aka ho; dee ònni ahe bi no, kakraa a èwo no mpo, wòbegye afiri ne nsam.” **26** Òkaa bio se, “Sédeé Onyankopon Ahennie no tee nie: okuafao bi gu aba wò asase bi so. **27** Awia ne anadwo, se òda o, se onyane o, aba no fefe a ònnim sedee èyeeé a ènyiniíé. **28** Asase no ankasa bò n’aduane, dua no na édi kan, afei èpese na abo, ama aba no anyini. **29** Se aba no nyini wie a, okuafao no fa ne dadee kótwá, efiri se otwa beré aduru.” **30** Òsane kaa se, “Edeen ho na yede Òsoro Ahennie no bétó, anaa abebusem bén na yede békyperekyere mu? **31** Ete se onyina aba, a èye ketewaa wò aba a wodua nyinaa mu. **32** Na se wodua a ènyini ye késé sene nnua a aka no nyinaa, èiyií mman akésé ma ewiem nnomaa bésisi ne nwunu mu.” **33** Mmebuo a etete se yeinom na Yesu de kaa asem no kyereé wòn, sedee wòbétumi ate aseé. **34** Ònam mmebuo so na òkasa kyereé wòn a wòbétiee no no nyinaa, na se éka one n’asuafoó no nkó a, òkyereé wòn ne nyinaa ase. **35** Eduruu anwummere no, Yesu ka kyereé n’asuafoó no se, “Momma yentwa nkó asuogya nohoá.” **36** Òkaa saa no, wògyaa nnipadóm no wò hó, na ène wòn kóee a akodoó foforo di wòn akyi. **37** Preko pë, ahum késé bi tuíé, maa asorókye bu bekataa kodoó no so, ma èyee se èremem. **38** Saa èbere no, na Yesu wò kodoó no to de ne ti ato sumiíe so ada. Asuafoó no de ahopopoó ne nteateamu kóyanee no kaa se, “Òkyerékyperefoo, yereyé amem yi, èmfá wo ho?” **39** Òsore teateaa mframá no ka kyereé èpo no se, “Yé dinn!” Mframá no gyaeéé, na èpo no yéé dinn! **40** Yesu bisaa wòn se, “Aden na moye ahufoo sei? Aden, monnye me nni anaa?” **41** Na wòn ho dwirii wòn yie, bisabisaa wòn ho wòn ho se, “Onipa bén ni a mframá ne èpo mpo tie no yi?”

5 Yesu ne n'asuafoo beduruu epo no fa baabi wo eso a osoo n'atadee no mu pe, na mogya no twa maa Gerasefoo asase so. **2** Oresi afiri kodo no mu no, ne ho too no! **30** Amonom ho ara, Yesu tee nka se obarima bi a honhommmone wo ne mu de mmirika tumi bi afiri ne mu. Odanee ne ho kyerees nnipakuo firi amusiees bethyiaa no. **3** Na saa obarima yi te no bisaa se, "Hwan na osoo m'atadee mu no?" **31** amusiees ho. **4** Oye obi a na ne ho ye den yie enti, N'asuafoo no buaa se, "Saa nnipakuo a obiara de se wode nkonsenkonsen mpo gu ne nsa a, otumi ne ho twitwiri ne yonko yi na worebisa se, 'Hwan bubu mu a obiara ntumi nko n'anim. **5** Anadwo na ode ne nsa aka m'atadee?" **32** Nanso, opes se ne awia nyinaa na onenam amusiees ho mmepe oshunu onipa ko a osoo n'atadee mu no. **33** Ebere a no mu a, ode aboo a ano ye nam twitwa ne ho. obaa no hunuu asem a asie no, ode ahopopoo bebuu **6** Obarima yi hunuu Yesu wo akyirikyiri no, otuu Yesu nkotodwe kaa dee oyee no kyerees no. **34** Yesu mmirika, bebuu no nkotodwe. **7** Oteateaam se, ka kyerees no se, "Obabaa, wo gyidie ama wo ho "Yesu, Osorosoro Onyankopon no Ba, edeen na wowo ato wo; fa asomdwoee ko; wo yadee no agyae." **35** ne me ye? Mesre wo, eyne me ayayaddee biara!" **8** Ogu so rekasa kyere obaa no no, abofoo firi Yairo Yesu tiaa honhommmone a ewo obarima no mu no se, efie bebo amanee se, Yairo babaa no awu, enti "Honhommmone, firi ne mu fi!" **9** Yesu bisaa no se, echo nhia se Yesu beba bio. **36** Yesu antie dee na "Wofre wo sen?" Obuaa Yesu se, "Me din de 'Edom' woreka no koraa, na oka kyerees Yairo se, "Nsuro, efiri se, yedoso." **10** Afei, osree Yesu anibere so gye di araa." **37** Afei, Yesu amma obiara anni n'akyi se ommpam won nko akyirikyiri. **11** Saa ebere no, anko Yairo efie ho gye Petro, Yakobo ne Yohane. **38** na mprakokuo bi redidi wa bepo no nkyen baabi a eben epo no. **12** Enti, ahonhommmone no sree Yesu se, "Tu yen na yenkohye mprako no mu." **13** Yesu maa won ho ekwan ma wokohye mprako no mu. Ebere a Yesu duruu ho no, oshunu se echo nyinaa mprako no de ahohere sianee bepo no koguu epo no mu ma efaa won. **14** Mprakohwefoo no dwane baa nkuro a eben ho no mu bekaa dee woahunu no kyerees won. Won a wotees no kohwes dee asie no. **15** Nnipakuo no duruu baabi a Yesu wo no, baasa no koo dee abofra no da ho. **41** Osoo abofra no wohunuu obarima a na honhommmone ahye no ma nsa kaa se, "Talita, Kumm!" a asees ne se "Abaayewa, no se ote ho dinn a n'adwenem ate no. Yei maa won ho dwirii won. **16** Won a wohunuu asem a asi no mese wo se sore!" **42** Amonom ho ara, abaayewa ka kyerees afoforo, **17** maa nnipakuo no sree Yesu no adi mfee dumieni. Asem a esiiyi maa won ho se, omfiri won nkyen nko, na won ho ntso won! **18** Enti, osane foro kotenaa kodo no mu. Obarima a no sreees, na ofiri asees nantees. Na saa abaayewa na honhommmone wo ne mu no sree Yesu se opes se no adi mfee dumieni. Asem a esiiyi maa won ho hyiaa wo mpoano ho. **22** Asafopanin bi a na owo ho a wofre no Yairo no, buu Yesu nkotodwe, **23** sree no se, onsa ne babaa yadee mma no. Efiri ahoyeru mu ka kyerees Yesu se, "Abofra no rewu, enti mesre wo se, fa wo nsa beka no na onnya nkwa." **24** Yesu ne no koe a nnipakuo no di won akyi. **25** Na obaa bi a watu mogya mfirinhyia dumieni ka nnipakuo no ho. **26** Ode ne yadee no akyin ayaresafoo bebree so, atua sika bebree ama waye ohiani, nanso na ne ho ntso no ara. **27** Na wate anwanwadee a Yesu aye no nyinaa, na eno enti ode ne ho fraa nnipakuo no, firii Yesu akyi so n'atadee ano. **28** Odwenee ho kaa se, "Se metumi nya ne ho ekwan, de me nsa so n'atadee mu keke a, me ho beta me." **29** Ampa ara, abofra no aduane nni.

6 Yesu firi baabi a owo ho koo ne kurom a n'asuafoo no ka ne ho. **2** Okoo hyiadan mu Homeda, hyee asees kyerekyerees, maa dodox a wobetiee no ho dwirii won. Wobisaa se, "Ehe na saa onipa yi nyaa saa nneema yi, edeen nyansa na wode ama no a enti otumi ye anwanwadee yi? **3** Eyne dua dwumfoa ba no ni? Eyne Maria babarima a ne nuanom ne Yakobo, Yosef, Yuda ne Simon no nie? Eyne yene ne nuammaanom na ete ha!" Na won bo fuu no. **4** Yesu ka kyerees won se, "Odiyifo kurom, n'abusuafoo mu, ne ne fie na onni animuonyam." **5** Wantumi anye anwanwadee ahodox wo ho, gye ayarefuu kakra bi na ode ne nsa guu won so, saa won yadee. **6** Gye a woannya no anni no yee no nwanaa. Na Yesu kyinkyinii nkuraa ase kyerekyerees. **7** Yesu free n'asuafoo dumieni no baa ne nkyen, na osomaa won baanu baanu, maa won tumi wo ahonhommmone so. **8** Akwankyere a ode maa won nie, "Mommfa biribiara nkuraa gye mo poma nko ara; mommfa aduane anaa kotokuu anaa sika. **9** Bio, mommfa mpaboa foforo anaa atadee foforo nka dee eyee

mo yi ho. **10** Baabiara a mobekō no, montena efie Yesu ne n'asuafoo no tenaa kodoō mu kō baabi a baako pē mu. Monnseса mo atenaeę. **11** Na se obiara nni ho. **33** Nanso, ebere a wōrekō no, nnipa morefiri kuro bi a wōannye anaa wōantie mo no pii hunuu wōn, na wōtuu mmirika faa mpoano hō mu aks a, momporoporo mo nan ase tutuo, mfa kohyiaa wōn. **34** Yei enti, ebere a Yesu sii fam no, nni adanee.” **12** Asuafoo no kokaa asem no kyereę na nnipakuo ahya wō ho. Ḷhunuu wōn no, ne yam obiara a wōhyiaa no no se ənnu ne ho, ntwe ne ho hyehyee no maa wōn efiri se, na wōte se nnwan a mfiri ne bōne ho. **13** Na wotutuu ahonhommōne wonni ohwefoo. Ḷkyerekyereę won nneema bebree a bebree, de ngo sraa ayarefoo pii saa wōn yadeę. eę se wohunu. **35** Onwunu reye adwo no, n'asuafoo **14** Ḷhene Herode tee yei, efiri se na Yesu din atre. no baa ne ənyę, beka kyereę no se, “Adee resa. Ebinom kaa se, “Yohane Osuboni no na wasane aba Aduane biara nso nni ha. **36** Ka kyereę nnipa no na nkwa mu bio, enti na ətumi ye anwanwadeę a əyę wonkō nkuro mu ne nkuraa a atwa yęn ho ahya yi yi.” **15** Ebinom nso susuu se, Yesu ye Odiyifoo Elia ase, na wonkoto aduane bi nni.” **37** Yesu ka kyereę na wasane aba. Afoforo nso kaa se, odiyifoo foforo won se, “Momma wōn aduane nni.” Wōbisaa no se, bi a əte se tete adiyifoo akeseę no bi na waba. **16** “Ansa na yebetumi ama saa nnipa dodox yi aduane Herode kaa se, “Dabi, yeę Yohane Osuboni a metwaa no, eę se yęnya abosome nwotwe akatua. Se yęse ne ti no. Wanyane afiri owuo mu.” **17** Saa ebere no, yebemaa wōn aduane a, yerenna saa nnipakuo yi ho na Herode asoma asraafoo ma wōakōkyere Yohane sikal!” **38** Yesu bisaa wōn se, “Burodo ahe na yewo? de no ato afiase, efiri se, na Yohane akasa atia Monkō na monkohwē.” Wōsane ba beka kyereę no Herode ne Herodia a na əyę Herode nua Filipo yere se, “Wōwō burodo enum ne mpataa mmienu.” **39** no awadeę. **18** Yohane Osuboni ka kyereę Herode se, Afei, Yesu ka kyereę nnipakuo no se, wōtenatenaa “Wonni ho əkwan se woware wo nua yere.” **19** Asem ase, na wōtenatenaa ase akuakuo wō esere no so. **40** a Yohane kaeę no anye Herodia nso de, ma ənyaa ne Enti, wōtenatenaa ase akuakuo a ebi ye əha na ebi ho menasepō kaa se, eę se wokum Yohane. Nanso, ye aduonum. **41** Yesu faa burodo enum ne mpataa ərentumi nku no gye se Herode ama no tumi. **20** mmienu no, na əhwęs əsoro, bōo mpaeę, hyiraa Na Herode de obuo ma Yohane, efiri se, na ənim se so. Əbubuu burodo no mu de maa asuafoo no se əyę onipa tenenee. Yei enti, əbōo ne ho ban. Ebere wonkyę mma nnipa no. Na okyęs mpataa no nso biara a Horode ne Yohane bekasa no, na ne ho yera maa wōn. **42** Nnipa no dii aduane no maa obiara no, nanso yei nyinaa akyi no, əde ntoboaseę tiee mee! **43** Nnipa a wōdii aduane no bęęs mmarima no. **21** Deę Herodia pęę se enye Yohane no baa mu. mpepnnum; **44** na wōtasee aseę nkaęs no, eyęs Ene se, na Herode redi n'awoda, ma ətoo əpono nkentemma dumieni. **45** Adidie no akyi pę, Yesu ka wō n'ahemfie maa ne mpanimfoo, n'asafohene ne kyereę n'asuafoo no se, wōnkotaena kodoō no mu, na Galilea mpanimfoo. **22** Herodia babaa besa kyereę wonni ekan nkō Betsaida, na əregya nnipakuo no wōn ma eyęs wōn nyinaa fe. Herode de ntamka əkwan na wati wōn. **46** Akyire yi, əkōo bęę no so kyereę ababaawa no se, “Bisa me biribiala a wope; kōbōo mpaeę. **47** Anadwo no a asuafoo no te kodoō se m'ahemman mu fa mpo na wope koraa a, mede mu aduru nsuo no mfimfini no, na Yesu nko ara bema wo!” **24** Ababaawa yi kōo ne maame ənyę na əwō mpoano. **48** Ḷhunuu se na wōn ho akyere kōbisaa no deę əmmisa, ma əka kyereę no se, “Bisa wōn; ene se, mframia a ano ye den ne asorōkye bō no Yohane Osuboni ti!” **25** Ababaawa yi de ahoəhherə dweradweraa kodoō no, enti na wōrebře əkodoō no sane baa əhene no nkyę bekaa kyereę no se, “Mepę hare mu. Anəpahema bęęs se nnənmiena bere mu se wode Yohane Osuboni tiri to prete mu ma me no, ənantee nsuo no ani baa wōn nkyę. Əyęs se seesei ara!” **26** Yei maa əhene no węre hoeę, nanso əretwa wōn ho. **49** Ebere a asuafoo no hunuu obi esiane se na waka ntam wō nnipa no anim no enti, se ənam nsuo no ani no, wode ehu teateeam efiri wammu əbōo a əhyęs ne babaa no so. **27** Herode se, na wōsusū se wōahunu əsaman. **50** Wōn nyinaa somaa n'asraafoo no mu baako se ənko afiase hō hunuu no. Ehə ara, Yesu ka kyereę wōn se, “Momma nkōtwa Yohane ti mfa mmre no. Əsraani no kətwa mo bo ntō mo yam. Eyę me! Monnsuro!” **51** Afei, Yohane Osuboni ti, **28** na əde too prete mu de əkōo wōn nkyę wō kodoō no mu no, mframia no bęę ababaawa no maa əde kōmaa ne maame. **29** gyaaeę! Asuafoo no ho dwirii wōn, **52** efiri se, na Ebere a Yohane asuafoo no tee deę asi no, wōbefaa wōnnte aduanema no ase, na wōapirim wōn akoma. n'amu no kōsieve no wō əboda bi mu. **30** Asomafoę **53** Wōtwaasuo no baa Genesaret na wōduruu hō no sane baa Yesu nkyę bekaa deę wōyęs ne deę no, wōde kodoō no baa mpoano. **54** Na wōsi firii wōkyerekyereę nnipa a wōkōo wōn nkyę no nyinaa kodoō no mu no, nnipa a wōgyina hō no hunuu no. kyereę no. **31** Yesu tiee wōn amanee no wieęs no, **55** Wōtuu mmirika kyinii nkuro a atwa hō ahya no əka kyereę wōn se, “Momma yentwe yen ho mfiri nyinaa so soaa nnipa a wōyare da wōn kete so bęę nnipakuo yi ho, na yenkohome kakra.” Deę ema no wō baabiara a wōtee se əwō. **56** Na nkuraa ase əkaa saa ne se, na nnipa a wōba wōn nkyę no anaa nkuro so baabiara a əkoreę no, wōde ayarefoo to ntwa da. Wōnnya əkwan mpo na wōadidi. **32** beguu mməntene so, sreę no se, əmma wōmfā wōn

nsa nka n'atadee ano kéké. Ayarefoo dodoa a wotumi de wón nsa kaa n'atadee ano no ho yee won den.

7 Eda bi, Farisifoo ne Atweresem no akyerékyerefoo binom a wófiri Yerusalem baa Yesu nkýen. **2** Wóduruu hó no, wohunuú se n'asuafoo no bi redidi a woanhohoro wón nsa ho. **3** Na Yudafoó no, ne titire no Farisifoo no, nnidi da, gye se wóahohoro wón nsa ho nyinaa, sedee won amannee kyere, ansa na woadidi. **4** Na se wófiri dwa so ba a, wóhohoro wón nsa ansa na woadidi. Yei ye mmara bebree a wófiri tete adi so no mu baako. Na mmara no bi ne se, wóhohoro nkuruwa, asen ne nwowa mu. **5** Enti, Atweresem no akyerékyerefoo no bisaa Yesu se, "Aden enti na w'asuafoo no mni yen amannee a efiri tete no so? Efiri se, wódidi a, wónni ékan nhohoro wón nsa sedee amannee kyere no." **6** Yesu buaa won se, "Mo nyaatwomfoó! Asem a Yesaia ka faa mo ho se, "Saa nnipa yi de won ano na edi me ni, nanso wón akoma mmén me ho baabiara no ye nokore turoodo! **7** Wósom me kwa; na wón nkyeréktere ye nnipa nsa ano mmara' **8** Mogya Onyankopon mmara a wahyehye no de mo ankasa mo amannee si ananmu. **9** "Moahye da se mobepo Onyankopon mmara no, na moatiatia so, ama mo amannee no atim. **10** Echo nhwesoo bi ne se, Mose de Onyankopon mmara a éka se, 'Di w'agya ne wo maame ni' no maa. Ókaa se, 'obiara a óbekasa atia n'agya anaa ne maame no, ese se wókum no.' **11** Nanso, moka se, eyé se obi beka akyere n'agya anaa ne maame a adee bi hia no no se, 'Merentumi mmoa mol! Efiri se, mede dee anka ese se mede ma mo no ama Onyankopon.' **12** Enti, mobu Onyankopon mmara a óhyees no so, sedee ebeye a mobetumi abo mo amannee ho ban. **13** Yei ye nhwesoo baako pe. Nanso, bebree ka ho." **14** Afei, Yesu fréé nnipakuo no baa ne nkýen, ka kyere wón se, "Mo nyinaa montie asem a mereka yi yie, na monte asee. **15** Adeé biara a éko onipa mu no, ngu ne ho fi. Na mmom, dee ebefiri onipa mu aba no, na egú ne ho fi. **16** Dee ówo aso a óbetie no ntie." **17** Afei, Yesu firii nnipakuo no mu koo efie no, n'asuafoo no bisaa no asem a ókaee no ase. **18** Óbisaa wón se, "Mo nso monte asem a mkaee no ase? Monhunu se, dee modie no ngu mo ho fi anaa? **19** Efiri se, dee modie biara no ne mo akoma nni hwée ye, na mmom, efa óyafunu no mu kéké." **20** Ótoaa so se, "Dee efiri onipa mu ba no na egú ne ho fi. **21** Afei, dee efiri nnipa akoma mu ba no, ede adwamammo, koróno, awudie, **22** adifudepe, amumuyé, nsisie, ahohwie, anibereé, abususem, ahantari ne nkwasaesem ba. **23** Saa nnebóne yi nyinaa firii onipa mu na éba, na énomon na egú onipa ho fi a émma ómfata Onyankopon anim."

24 Yesu firii hó no, éko Tiro ne Sidon fam pée se órekhyé ho komm a, obiara nte ne nka, nanso anye yie. Eda a óduruu hó ara pe, na nkurófoó tee ne nka

se waba hó. **25** Echo ara na óbaa bi a honhommóne hye ne babaa ketewa bi mu baa ne nkýen. Na wate Yesu nka enti, óbèbuu no nkotodwe. **26** Óbaa no sree no se óntu saa honhommóne no mfiri ne ba no mu mma no. Na saa óbaa yi ye Helani a wówoo no wó Siro-Foinike. **27** Yesu ka kyere se no se, "Ese se mma no mee ansa. Na enye se wode mma aduane ma nkraman." **28** Óbaa no nso buaa no se, "Owura, eyé nokore dee, nanso eyé a, wode aduane a aka wó mmofra no prete mu no bi ma nkraman a wohyehye épono no ase no." **29** Yesu ka kyere se no se, "Wó mmuaéé pa no enti, masa wo babaa no yadee. Ko efie. Honhommóne no afiri ne mu afi." **30** Óduruu efie no, óhunuu se ne babaa no da mpa so dinn a honhommóne no afiri ne mu ampa ara. **31** Yesu firi Tiro no, ófaa Sidon mansini a emu nkuro ye edu no so, beduruu Galilea Po so. **32** Wóde ósotifoó bi a ósane ye mumu břee no. Wón a wówo hó no nyinaa sree Yesu se, ómfa ne nsa nka óyarefoo no, na ónsa no yadee. **33** Yesu sôo ne mu de no firii nnipakuo no mu. Afei, óde ne nsateaa hyéé óbarima no asom, tee ntasuo de kaa ne tekrema. **34** Óhwéé soro, guu ahome teaam se, "Hefata!" Aseé ne, "bue!" **35** Amonom hó ara, óbarima no tumi tee asem, na óhyees asee kasaee! **36** Yesu bôo nnipakuo no ano se, wómmimo asem no dawuro nkyere obiara. Nanso, mpen dodoa a óbraa wón no, na tré ara na wón nso wóretre asem no mu. **37** Saa asem yi maa wón ho dwirii wón yie. Enti, wókaa se, "Yesu aye adee nyinaa yie, óma asotifoó mpo te asem, na mumu nso kasa!"

8 Eda koro bi a nnipakuo bi aba Yesu nkýen no, aduane a wodi no saee. **2** Yesu fréé n'asuafoo ka kyere wón se, "Nnipa yi ye me mmjbo. Wóabedi nnansa wó ha a, wónni aduane biara a wóbedi bio. **3** Se megya wón ekwan se wóndo a wonnidie a, anhwé a na won mu bi atoto baha wó ekwan so, efiri se, won mu bi firi akyirikyiri na wóbaee." **4** N'asuafoo no bisaa no se, "Ehefa na yébenya aduane ama saa nnipa dodoa yi wó esere yi so ha?" **5** Óbisaa wón se, "Burodo ahe na mowá?" Wóbuuaa no se, "Yéwo nson." **6** Yesu ka kyere nnipakuo no se wóntenatena ase wó esere no so. Afei, ofaa burodo nson no, na óhyiraa so, bubuu mu de maa n'asuafoo no ma wókyé maa nnipa no. **7** Na wówo mpataa kakra wó hó, enti Yesu hyiraa eno nso so, de maa asuafoo no se wónkýe eno nso mma wón. **8** Nnipakuo no didi meeé no, oguya wón ekwan. **9** Nnipa a wódií aduane no dodoa beye mpemnan. Na wótaasee asee nnikaee no, eyéé nkentemma nson. **10** Yei akyi no, one n'asuafoo no kótenaa kodoo mu baa Dalmanuta fam. **11** Farisifoo no tee se Yesu aba hó no, wóbaa ne nkýen bebisabisaa no nsem, de sôo no hwéé. Wóka kyere se no se, "Ye nsenkyerennéé bi yéé. Ma nsenkyerennéé bi nna adi wó ewiem

nkypere yen. Eno ansa na yebegye wo adi.” 12 Yesu obi pe se odi m’akyi a, ese se opa ne ho akyi, na osoa tee dee wokae no, oguu ahome, ka kyere wən se, n’asennua, na odi m’akyi. 35 Dee oma ne okra som “Deen enti na mohwehwé nsenkyerennée daa yi? no bo no, ebefiri ne nsa. Na dee me ne Asempe no Nsenkyerennée biara nni hø a meye akyere mo.” 13 enti, obehwere ne kra no, wobegye ne nkwa. 36 Na ḥsane kótenaa kodo no mu, gyaa wən, tware koo se onipa nya ewiase nyinaa, na ḥhwere ne kra a, asuogya noho. 14 Asuafao no were firii se wofa mfasoo ben na ḥbenya? 37 Edeen na esom bo sene aduane bi kura ansa na wəakø. Aduane a na wəkura wə kodoo no mu no ye burodo baako pe. 15 Woretwa asuo no no, Yesu ka kyere wən se, “Monhwe mo ho so yie wo ḥhene Herode ne Farisifoo mmoreka ho.” 16 Asuafao no bisabisaa wən ho wən ho se, “Asem a ḥreka yi ase ne sen?” Dee wən adwene kyere wən ne se, ebia ḥreka aduane a won were firii se wəbefa akuta no ho asem. 17 Yesu hunuu dee wədwenwene no, oka kyere wən se, “Enye eno ho asem na mereka! Monnte yei ase anaa? Mo akoma da so pirim? 18 Mowə ani nso monhunu adee? Mowə aso nso momfa nte asem? Na monmkae biribi anaa? 19 Ebere a mebubuu burodo enum mu maa nnipa mpemnum no, nnikaee nkentemma ahe na motaseee?” Wəkaa se, “Dumien.” 20 “Na mesane de burodo nson maa nnipa mpemnan no nso, ahe na ekaee?” Wəkaa se, “Nkentemma nson.” 21 ḥbisaa wən bio se, “Monnte ase ara anaa?” 22 Ebere a wəduruu Betsaida no, nnipa bi de onifirani bi bres no, sree no se ḥmfa ne nsa nka no, na onsa no yadee. 23 Yesu səo onifirani yi nsa de no koo akuraa no kurotia. ḫtee ntasuo guu onifirani no ani so, na odee ne nsa guu no so. Yesu bisaa no se, “Wohunu adee anaa?” 24 Onifirani no maa n’ani so hwəe ḥsoro, buua se, “Aane, mehunu nnipal! Nanso mehunu wən se nnua bi na wənenam ho.” 25 Afei, Yesu de ne nsa kataa n’ani no so bio. Onifirani no buee n’ani, na ebere a ḥrehwe adee haa no, n’ani no yee yie a afei dee na ḥhunu biribiar kann. 26 Yesu ma ḥkø efie, ka kyere se, “Nsane nkø akuraa no ase bio.” 27 Yesu ne n’asuafao no firi Galilea koo Kaesarea ne Filipi nkuraa ase. Wənam ḥkwan so rekø no, ḥbisaa wən se, “Nnipa ka se mene hwan?” 28 Asuafao no buua se, “Ebinom se wone Yohane Osuboni no, na afotofa nso se woye Elia anaase tete adiyifo no mu bi a wasane aba.” 29 Na ḥbisaa wən se, “Na mo nso mose meye hwan?” Petro buua no se, “Wone Kristo no.” 30 ḥbaa wən koko se, wənnka nkyere obiara. 31 Afei, ḥhyee ase se kyere wən se Onipa Ba no behunu amane, na mpanimfo, asafao mpanin ne Atwesem no akyerekyeréfø no bepo no, na wəakum no, na nnansa so, Onipa Ba no besore. 32 ḥkaa asem no pefee a wamfa biribiar ansie wən. Petro twee no gyinaa nkyen, bisaa no se, “Aden enti na woka asem a ete see yi?” 33 Yesu danee ne ho hwəe n’asuafao no, kaa Petro anim se, “Firi me so, obonsam! W’adwene ye dee efiri onipa na enye dee efiri Onyankopon.” 34 Afei, ḥfree n’asuafao no ne nnipakuo no baa ne nkyen, ka kyere wən se wəmmetie no. ḥka kyere wən se, “Se

9 Yesu koo so ka kyere n’asuafao no se, “Mo a mogiyina ha yi mu bi betena ase akosi se mobehunu se, Onyankopon Ahennie no reba tumi mu!” 2 Nnansia akyi, Yesu faa Petro, Yakobo ne Yohane de wən koo bepo tentene bi atifi. Saa ebere no, na obiara nni hø ka wən ho. Amonom hø ara, Yesu sakyerae animuonyam mu. 3 N’atadee hyeren yee fitafita sene sedee obi betumi ahoroo saa atadee no ama aye fitaa no. 4 Afei Elia ne Mose befirii ho. Na wone Yesu kasaae! 5 Petro ka kyere Yesu se, “Okyerekyeréfø, eyee se yewa ha. Yebébo asese mmiensa wo ha, wo dee baako, Mose dee baako na Elia dee baako.” 6 Esiane se na wəabø hu no enti na ema ḥkaa saa. 7 Na omununkum bekataa wən so. Enne bi firii omununkum no mu kaa se, “Yei ne me Dø Ba. Montie no.” 8 Preko pe, wototoo wən ani no, wəanhunu obiara ka Yesu ho. 9 Woresiane afiri bepo no so no, Yesu baa wən ano se wənnka dee wəahunu no nkyere obiara kosi se Onipa Ba no besore afiri awufuo mu. 10 Asuafao no anka ankyere obiara, na mmom, eye a, na wotaa bisabisaa wən ho wən ho se, n’asem a ḥkaa se, “Menyane afiri awufuo mu” no, na ḥkyere sen? 11 Afei, n’asuafao no bisaa no dee enti a daa mmara no akyerekyeréfø no ka se, ese se Elia sane ba ansa na Onipa Ba no aba no. 12 Yesu gye too mu se, ese se Elia di ekan ba betoto nneema nyinaa yie. ḥkaa se, “Ennee na aden enti na wəatwera se Onipa Ba no behunu amane bebree na wəapo no? 13 Nanso me se mo se, Elia aba dada! Na wone no anni no yie sedee adiyifo no hyee ho nkøm no.” 14 Ebere a wəsiane beduruu bepo no ase ho no, wəhunu se nnipakuo atwa asuafao a wəaka no ho ahyia, na wone mmara no akyerekyeréfø no regye wən ho wən ho akyinnyee. 15 Ebere a nnipakuo no hunuu Yesu no wən ho dwirii wən, na wəde mmirika, bəhyiaa no. 16 Yesu bisaa wən se, “Akyinnyee a na moregye no fa edeen ho?” 17 Nnipa no mu baako kaa se, “Okyerekyeréfø, mede me ba aba ha se sa no yadee. Honhommone bi a ewə ne so enti, ḥntumi nkasa. 18 Se honhommone no ka ne ho wə ne mu a, etwa no hwe fam, ma n’ano twa ahuro, ma ḥtwere ne se, ma ḥsensene. Eno enti, mesree w’asuafao no se wəntu honhommone no mfiri ne mu, nanso woantumi.” 19 Yesu ka kyere n’asuafao no se, “O, mo a mo gyidie sua, me ne

mo ntenga nkosi da ben ansa na mo gyidie atim? Momfa abarimaa no mmre me.” 20 Wode abarimaa no bres Yesu. Ebere a wode no duruu Yesu anim pe no, yadee no baa dendeenden, twaa no hwhee fam, ma operee ara a n’ano retwa ahuro. 21 Yesu bisaa abarimaa no agya se, “Nna ahe ni a yadee yi baa ne so?” Abarimaa no agya buaa Yesu se, “Efiri ne mmofraase pee; 22 na eto eda bi koraa a, yadee no tumi twa no hwe ogya anaa nsuo mu, pe se ekum no. Enti, se wobetumi asa no yadee dee a, hunu yen mmobo, na sa no yadee ma yen.” 23 Yesu bisaa no se, “Aden enti na woka se, se metumi a? Nneema nyinaa betumi aye ho ama obiara a ogye die.” 24 Abarimaa no agya buaa se, “Mewo gyidie nanso esua, enti boa me, na hye me gyidie mu den!” 25 Yesu hunuu se nnipa no do ara na woredoso no, oteaa honhommone no se, “Honhommone sotifoo ne mumu, mehye wo se, firi abofra yi mu fi. Nkohye ne mu bio!” 26 Afei, yadee no baa dendeenden ansa na erefiri ne mu, enti emaa abarimaa no yee se owufoo. Enti, nnipakuo no kasaahuhuhu se, “Wawu.” 27 Nanso, Yesu soa ne nsa, pagyaa no ma ogyinaa ne nan so a ne ho ato no. 28 Yei akyi a Yesu ne n’asuafo no nko ara wo efie no, wobisaa no se, “Aden enti na yen dee yeantumi antu saa honhommone no?” 29 Yesu buaa won se, “Mpaebonko ara na ebetumi atu saa yadee yi.” 30 Yesu firii ho no, ofaa Galilea, efiri se, na empe se nnipa te ne nka. 31 Na ope se onya bere ma n’asuafo no de kyerekyerere won. Oka kyerees won se, “Wobeyi Onipa Ba no ama, na woakum no, na ne nnansa so, obesore aba nkwa mu bio.” 32 Asuafo no ante asem a okaes yi ase, nanso na wosuro se wobebisa no ase. 33 Yesu ne n’asuafo no baa Kapernaum. Ebere a woduruu efie a wobetena mu no mu na woregye won ahome no, Yesu bisaa n’asuafo no se, “Yereba no, edeen akyinnyee na na moregye wo ekwan so no?” 34 Asuafo no antumi ammuu efiri se, na woredwennwene dee obeye won mu kesee no ho. 35 Otenaa ase, free won baa ne nkyen, ka kyerees won se, “Obiara a ope se ayeyapanin wo mo mu no, ese se oye abofra anaa osomfoo wo mo mu!” 36 Afei, ade abofra ketewa bi begyinaa won mfimfini. Ode abofra no kyerees won kaa se, 37 “Mo mu biara a me enti obegye abofra ketewa se yei no, agye me, na dee obegye me no nso agye m’Agya a osomaa me no!” 38 Yohane a oye asuafo no mu baako no ka kyerees Yesu se, “Okyerekyerefoo, yehunuu obarima bi a ade wo din retu ahonhommone enti yeka kyerees no se onnyae, efiri se, onka yen ho.” 39 Yesu kaa se, “Monssi no ekwan. Efiri se, obiara nni ho a oreye anwanwadee wo me din mu na obetwa ne ho atia me, 40 na obiara a ontia yen no wo yen afa. 41 Obiara a esiane se, moye Kristo dea no enti, obema mo nsuo kuruwa ma anom no, n’akatua remmo no da. 42 “Enti, se obi to mmofra nketewa a wogye me

di yi mu bi suntidua a, **εγε** ma no se anka wode
εboo duruduru besen ne kon mu, ato no atwene epo
mu. **43** Se wo nsa ma woye bone a, twa na to twene.
Εγε ma wo se wode deim bekø nkwa mu sene se,
wode wo onipadua nyinaa beto amanehunu ogya
(**Geenna g1067**) **44** a ennum da no mu. **45** Na se wo
nan ma woye bone a, twa na to twene. **Εγε** ma wo
se wode nansin bekø nkwa mu sene se, wode nan
mmienu bekø amanehunu ogya (**Geenna g1067**) **46** a
ennum da no mu.” **47** Na se w’ani ma woye bone
a, tu na to twene. **Εγε** ma wo se wode ani baako
bekø Onyankopon Ahennie mu sene se wowo ani
mmienu na wode wo beto amanehunu ogya mu,
(**Geenna g1067**) **48** baabi a “ogya no ennum da, na
eho asonso no nwo da.’ **49** Na wode ogya behye
won nyinaa nkyene. **50** “Nkyene ye de, nanso se
nkyene yera ne de a, echo nni mfasoo; wonte ne de
wo biribiara mu. Enti, monnyera mo de! Mo ne mo
ho mo ho ntenga asomdwoe mu.”

10 Afei, Yesu firii Galilea twa baa Yudea fam no ho wo Asubonten Yordan agya. Nnipakuo baa ne nkyen, na sedee otaa ye no, okyerekyerε wɔn. **2** Farisifoo bi baa ne nkyen bεbisaa no se, "Wopene awaregyae so anaa?" Wɔbisaa no yei de sɔo no hwεe. **3** Yesu nso bisaa won se, "Edeεn na Mose ka faa awaregyae ho?" **4** Wɔbuua se, "Mose kaa se εye se wɔguae awadeε. N'asem a ɔkaεs ne se, se ɔbarima bi pe se ɔgyaa ne yere awadeε a, ɔntwεrε awaregyae krataa mfa mma ne yere no." **5** Yesu bisaa won se, "Adεn enti na ɔkaa saa? Merebkyerε mo dee enti a ɔkaa saa. Esiane mo akoma a apirim no enti na ɔkaa saa kyεrε mo. **6** Efiri adebø ahyeasee na Onyankopon bɔo ɔbarima ne ɔbaa. **7** Yei enti na ɔbarima begya n'agya ne ne maame, **8** na ɔde ne ho akøbo ne yere ho, na wɔn baanu no aye honam korø. **9** Na dee Onyankopon aka abom no, εnse se onipa tete mu." **10** Akyire no a ɔne n'asuafø no wø efie no, asuafø no bisaa no saa asem koro no ara bio. **11** ɔbuua wɔn se, "Se obi gyaa ne yere awadeε na ɔsanε ware obi foforo a, na wabø adwaman. **12** Na se ɔyerε gyaa ne kunu awadeε, na ɔsanε ware a, ono nso abø adwaman saa ara." **13** Eda bi, awofø bi de mmofra nkumaa bρεe Yesu se ɔnhyira wɔn, nanso n'asuafø no pampam wɔn a wøde mmofra no baεs no, ka kyεrε wɔn se, wɔnnha no. **14** Yesu hunuu dee n'asuafø no aye no, anye no de na ɔka kyεrε wɔn se, "Momma mmofra no ekwan na wommra me nkyen, na monnsi won ekwan, na yeinom sei na Onyankopon Ahennie no ye won dea. **15** Mereka akyerε mo se, obiara a ɔrennye Onyankopon Ahennie no se abøfra no, ɔrentumi nhylene mu." **16** Na ɔyεs wɔn atuu, de ne nsa guu won so, hyiraa wɔn. **17** Na ɔsiim se ɔrekø baabi foforo no, ɔbarima bi tutuu mmirika baa ne nkyen bεbuu no nkotodwe, bisaa no se, "ɔkyerekyerεføo

pa, Edeen na menye na manya nkwa a enni awiee?" maa wən mmuaes se, "Monnim dee mobisa no! (aiōnios g166) 18 Yesu bisaa no se, "Aden na wofre me Mobetumi anom awerehoo kuruwa nwononwono a onipa pa? Obiara nye onipa papa gye obaako; one ese se menom ano no anaa? Anaase, mobetumi ama Onyankopon. 19 Efia w'asemmisa no ho nso, wonim wade amanehunu asubo no abo mo asu?" 39 Wəka mmaransem no: Nni awu, mmo adwaman, mmo kyerees no se, "Yebetumi!" Na Yesu ka kyerees wən se, korono, nni atoro, nsisi, di w'agya ne wo maame ni." "Mobetumi anom me kuruwa ano, na wode asubo a 20 Aberantee no ka kyerees no se, "Okyerékeryefoo, wode bo me no abo mo; 40 nanso menni tumi se yeinom nyinaa mafiri me mmofraase na medii meyi wən a wobetena me nifa anaa me benkum so so." 21 Yesu hwəe aberantee yi dinn, nyaa odo bi no. Onyankopon nko ara na əde saa afa no bema maa no. Əka kyerees no se, "Aka wo adee baako. wən a wəasiesie hə ama wən no." 41 Asuafoo a aka Kə na kətən biribiara a wowə, na fa sika no ma no tee dee Yakobo ne Yohane kəbisae no, anye ahiafoo, na wobənya agyapadee wə əsoro, na bra wən de. 42 Enti, Yesu frēe wən ka kyerees wən se, bedi m'akyi." 22 Aberantee no tee saa asem yi no, "Monim se ahene ne atumfoo a wəwə ewiase no di n'anim sesaes, na əde awerəhoo kəe, efiri se, na wən a wəhye wən ase no so, 43 nanso mo dee, ente əwə ahonyadəe bebree. 23 Ərekə no, Yesu hwəe no saa wə mo ho. Obiara a əpe se əye kese wə mo mu na ədanee ne ho ka kyerees n'asuafoo no se, "Eyə den no, ese se əye mo əsomfə. 44 Na obiara a əpe se əye ma osikani se əbekə Onyankopon Ahennie no mu!" ne nuanom so panin no ese se əye wən nyinaa akoa. 24 Asem a Yesu kaae no maa asuafoo no ho dwirii 45 Me a meye Onipa Ba no, mamma se wənsom wən. Yesu sane kaa bio se, "Me mma, se moahunu me na mmom, mebaes se merebebəboa afoforo, na den a eyə ma wən a wəwə ahonyadəe se wobekə mede me kra aye mpata ama nnipa pii." 46 Yesu ne Onyankopon Ahennie mu? 25 Na eyə mmire se n'asuafoo no beduruu Yeriko. Wərefi kuro no mu yoma bəfa panee aniwa mu sene se osikani beko no, nnipakuo tu dii wən akyi. Saa əbere a Yesu retwa Onyankopon Ahennie mu." 26 Asuafoo no ho dwiri mu no, na onifirani Bartimeo a ne din nkyereases wən mmorosoo na wobisaa no se, "Ennee na hwan ne "Timoteo ba" no te kwankyen resresre adee. 47 na wəbegye no nkwa?" 27 Yesu hwəe wən dinn əbere a Bartimeo tee se Yesu Nasareni na əretwam kaa se, "Onipa fam dee, yei rentumi mma mu, na no, əhyee ase se teateam se, "Dawid Ba Yesu, hunu Onyankopon fam dee, biribiara bətumi aba mu." me mməbə!" 48 Nnipa no bi teateaa no se, "Mua 28 Afei, Petro hye se ase se kenkanee nneemaa a one w'ano!" Nanso əkə so teateam denden se, "Dawid asuafoo no agya abedi Yesu akyi. Əkaa se, "Yeagya ba, hunu me mməbə!" 49 Əberə a Yesu tee ne nne biribiara abedi w'akyi." 29 Yesu nso buua no se, no, əgyina kaa se, "Momfre no mma me." Wəfrēe "Merema mo ate ase se, obi nni hə a, me enti wagya onifirani no ka kyerees no se, "Ma wo bo ntə wo efie, nuammarimanom, nuammaanom, maame, yam, sore na ərefre wo!" 50 Bartimeo to ne ntoma agya ne mma anaase agyapadee a əbekə akəka guie, sore baa Yesu nkyen. 51 Yesu bisaa no se, "Edeen na wope se meye mema wo?" Onifirani no nuammaanom, maamenom, mma ne nsase mməhə əha a ətaa nso ka ho! Yeinom nyinaa bəye ne dea buua se, "Okyerékeryefoo, mepə se mehunu adee!" 52 Yesu ka kyerees no se, "Kə, na wo gyidie agye wo." Na ntem ara onifirani no hunuu adee, na ədii Yesu akyi.

11 Yesu ne n'asuafoo no rebən Yerusalem, na wəduruu Betfage ne Betania a əwo Ngo Bepo no ho no, Yesu somaa n'asuafoo no mu baanu, dii wən anim ekan. 2 Yesu ka kyerees wən se, "Monko akuraa a əwə hə no ase. Se moduru hə a, mobehunu se wəasa afunumu ba bi a wonteana ne so da ahoma. Monsane no, na momfa no mmre me. 3 Na se obi bisa mo se edeen na moreye a, monka no tiawa se, "Ne ho hia Awurade, na əbesane de no aba seesei ara." 4 Asuafoo baanu no siim. Wəkəhunuu se aboa no sa efie bi aboboano. Enti, wəsanee no. 5 Wəgu so resane no no, nnipa bi a wəgyina nkyen bisaa wən se, "Aden enti na moresane afunumu ba no?" 6 Wəkaa asem a Yesu ka kyerees wən no kyerees nnipa no ma wətee wən ase. 7 Wəde afunumu ba no bree Yesu, maa asuafoo no de wən ntoma guu aboa no so, maa Yesu tenaa ne so. 8 Nnipakuo a wəwə hə no

bi de wən ntoma sesee əkwan a oðe aboa no nam so wəbəbisa yən dee enti a yeannye dee Yohane kaeə no so. Ebinom nso pempan nnua mman de sesee no anni. **32** Na se yəka se, ‘Enye Onyankopon na əkwan no mu saa ara. **9** Na Yesu di nnipakuo no əsomaa no nso a,’ edəm no bəha yən. Efiri se, wən mfimfini a won nyinaa reteateam se, “Hosiana!” nyinaa nim se Yohane yə odiyifoo.” **33** Enti, wən “Nhyira ne dee ənam Awurade din mu reba!” **10** mmuaæs a wəmaæs ara ne se, “Yerentumi mmua. “Animuonyam nka Onyankopon se yən agya Dawid Yennim.” Ehə ara na Yesu nso ka kyereə wən se, “Se ahennie reba.” “Hosiana wə əsorosoro!” **11** Yesu monnim de a, me nso meremma mo asemmissa no koduruu Yerusalem no, okəo asoredan no mu. Əhwəe biribiara a əwə ho dinn ansa na ɔrefiri hə, efiri se, na onwunu redwo enti əne asuafo dumieno no kəo Betania. **12** Adee kyee anəpa a wərefiri Betania ho no, əkəm dee no. **13** Wəkəo kakra no, əhunuu se borədəma dua bi si hə a aye kusuu. Əkəo ho kohwee se aduaba no bi wə so anaa. Nanso, əduruu hə no, əhunuu se nhahan nko ara na əwə so. Saa əbere no nso, na enye əbere a eəse se borədəma no so. **14** Nanso, Yesu domee borədəma dua no se, “Efiri enne, worenso aba bio!” Asuafo no tee asem a əkaæs no. (**aioñ g165**) **15** Yesu sane baa Yerusalem no, əkəo asorefie hə. Əduruu hə no, əpamoo adwadifoo a wəwə ho no nyinaa, kaa sikasesafə apono nyinaa guu fam, bubuu pata a wətən mmorənōma wə mu no nyinaa, **16** sii əkwan se obiara mmedi dwa wə ho bio. **17** Əka kyereə wən se, “Atwerəsəm no ka se, ‘M’asorefie yə beaæs a wəbə mpaæs,’ namso mo dee, mode hə aye akorəmfo atenaæs.” **18** Asəfo mpanin ne Yudafo mpanimfo tee dee Yesu aye no, wəbəo ne ho pə, pəe əkwan a wəbefa so ayi no afiri hə. Asem a na əha wən ne se, se wəanhwe no yie nso a, əde basabasa bəba, efiri se, na nnipa bebree aye Yesu nkyerekyere no atom. **19** Sədee na wətaa yə no, anwummers no ara, wəfirii kuro no mu. **20** Anəpa a asuafo no retwam wə borədəma dua a Yesu domee no no ho no, wohunuu se awu. **21** Petro kaee asem a Yesu ka de domee dua no no, əteaam se, “Hwe, Əkyerəkyerefə! Borədəma dua a wodomee no no awu!” **22** Yesu nso ka kyereə n’asuafo no se, “Se mowə gyidie wə Onyankopon mu a, **23** anka mobetumi aka akyere Ngo Bepo yi se, ‘Tutu kəgə əpo mu,’ na əbetutu akəgə mu nso. Monnye nni; mommma mo gyidie nhinhim. **24** Montie dee mereka yi. Biribiara a mobebisa wə mpaæbə mu no, monnye nni se mo nsa aka, na əbeyə hə ama mo. **25** Na se morebə mpaæs a, dee edi əkan no, se mowə obi ho asem a, momfa nkye no sədee əbeyə a mo Agya a əwə əsoro no nso de mo bəne bekycə mo. **26** Na se moamfa bəne ankycə a, saa ara na mo Agya a əwə əsoro no nso remfa mo bəne nkye mo.” **27** Wəbaa Yerusalem bio. Wəkəo asorefie hə no, asəfo mpanin ne Yudafo mpanin baa ne nkyen bəbisaa no se, **28** “Tumi ben na wogynaa so pamoo adwadifoo no?” **29** Yesu nso buuaa wən se, “Merebəbisa mo asem baako bi na mommuu me! **30** Onyankopon na əsomaa Yohane Osubəni, anaa enye əno? Mommua me!” **31** Wədwennwenee ho kaa se, “Se yəka se, ‘Onyankopon na əsomaa no a,’

wəbəbisa yən dee enti a yeannye dee Yohane kaeə

no anni. **32** Na se yəka se, ‘Enye Onyankopon na əsomaa no nso a,’ edəm no bəha yən. Efiri se, wən mmuaæs a wəmaæs ara ne se, “Yerentumi mmua. “Animuonyam nka Onyankopon se yən agya Dawid Yennim.” Ehə ara na Yesu nso ka kyereə wən se, “Se ahennie reba.” “Hosiana wə əsorosoro!” **11** Yesu monnim de a, me nso meremma mo asemmissa no ho mmuaæs!”

12 Yesu nam mmebuo so kyereə nnipa no se: “Edə bi, okuafə bi yee bobefuo, gyee ban faa ho, na ətuu amena bi a wəkyi bobe mu nsuo wə mu, na əsii əwən aban wə mu. Afei, əde afuo no gyaa akuafo bi, na ətuu əkwan. **2** Eduruu əbere a bobe no bəreeə a eəse se wətə no, əsomaa ne ho onipa bi se ənkəgye ne kyefə mmrə no. **3** Nanso, akuafo no boro no, ma əde ne nsapan sane kəe. **4** Okuafə no sane somaa onipa foforə kəo wən nkyen, na əno nso, waboroo no, pirapiraa no sene dee ədi əkan no. **5** Onipa a əsomaa no bio no dee, wəkumm no. Afoforə a akyire no wəkəe no nso, wəhwee ebinom, na wəkumm ebinom nso. **6** “Nanso, na aka əbaako a əyə ne ba a ədd no. Əsomaa əno nso kəo wən nkyen, susuu se wəbefere no de anidie ama no. **7** “Nanso, əbere a akuafo no hunuu no se əreba no, wəkaa se, ‘Ədedifo no na əreba no. Momma yenkum no, na agyapadee no aye yen deal!’ **8** Wəkyeree no, kumm no, twee no firii bobe turəm hə kətoo no twenee baabi. **9** “Mogye di se, se afu wura no ba a ədeen na əbeyə akuafo no? Əbeba abəkum wən, na oðe afuo no ama nnipa foforə. **10** Monnnkanee yei wə Atwerəsəm no mu pen se: “‘Əbo a adansifoo apo no, əno ara na abeyə ədan no ntweaso tiboo; **11** Awurade na waye yei, na eyə nəwanwa wə yen ani so?’” **12** Na əsiāne saa be a əbuijə no enti, Yudafo mpanin no pəe se wəkyere no, efiri se, wohunuu se wən ho asem na əreka no a əkyere se, wəne saa akuafo atirimüodenfoo no. Nanso na wəsuro dom no. Yei ma wogyaee no, na wəfirii hə kəe. **13** Wəsomaar Farisifoo ne Herodefəo bi baa Yesu nkyen se wone no mmekasa, na wənam n’ənam asem so anya no akyere no. **14** Wəbəsaa no se, “Əkyerəkyerefə, yənim se woye ənokwafəo a, wotaa ka nokore. Dee onipa ka no ntumi nnane w’adwene. Afei, wəkyerekyere nnipa Onyankopon akwan. Yəpe se yebisa wo se, eye se wəyī too ma Roma Hemprən Kaesare anaa enye?” **15** Yesu hunuu wən adwemmonne no kaa se, “Adən enti na moso me hwe, momfa sika a wəde yi too no bi nkyere me, na məma mo mmuaæs.” **16** Wəde maa no, əbisa wən se, “Hwan infoni ne atwəre na əwə so?” Wəbuua se, “Kaesare dee.” **17** Yesu ka kyereə wən se, “Ennee momfa Kaesare dee mma no, na momfa Onyankopon dee mma Onyankopon!” Ne mmuaæs no maa wən ho dwirii wən. **18** Afei, Sadukifoo a wəka se owusoree nni hə no, baa ne nkyen bəbisaa

no se, **19** “Okyerkyerefo, Mose yee mmara maa yen se, se əbarima bi anwo na əwu a, ne nuabarima mfa ne yere no kunabaa na əne no nwo mma mma ouwoufo no. **20** Anuanom baason bi tenaa ase. Dee ədi əkan no waree yere, na əne no anwo na əwui. **21** Na dee əto so mmieno no nso waree okunafo no, na əno nso, ankyere na əwui a əne no anwo. Na dee əto so mmiena no nso waree no a, əne no anwo na əwui. **22** Yei koo so kosii se, anuanom yi nyinaa waree əbaa no, na əbaa no nso wui. **23** Dee yepse se yehunu ne se, owusoree no mu, se wonya sore a, wən mu hwan na əbaa no beye ne yere?” **24** Yesu buaa wən se, “Mo mfomsoo a moye no firi nim a monnim Atweresem no, ne Onyankopon tumi a əwo. **25** Se anuanom baason yi ne əbaa no sore firi awufuu mu a, worenware; wəbeye se abofoo a wəwə əsoro no. **26** Afei, efa awufuu owusoree no ho no nso, monnkaneet Mose nwoma no mu asem a efa Mose ne wira a na erehyee no ho da? Onyankopon ka kyere Mose se, ‘Mene Abraham Onyankopon, Isak Onyankopon ne Yakob Onyankopon.’ **27** Na Onyankopon reka akyere Mose se, ewom se, saa nnipa yi awuwu mfee pii a atwam no dee, nanso wote ase. Anye saa a anka ərenka se əye ateasefoo Onyankopon, na ənye awufuu Onyankopon. Moayé mfomsoo kese.” **28** Atweresem no akyerkyerefo no mu baako a əgyina hə retie no no hunuu se, wabua wən sədee əfata no, obisaa no se, “Mose mmaransem no mu dee əwo he na əkyen ne nyinaa?” **29** Yesu buaa no se, “Dee əkyen ne nyinaa ne dee əka se, ‘Israel, tie! Awurade, yen Onyankopon, ye Awurade korɔ; **30** na dɔ Awurade wo Onyankopon firi w'akoma ne wo kra ne w'adwene ne w'ahoden nyinaa mu,’ no. **31** Na dee etɔ so mmieno no ne: ‘Dɔ wo yənko se wo ho.’ Mmaransem bi nni hə a əkyen eyinom.” **32** Atweresem no akyerkyerefo no buaa no se, “Owura, woaka nokore se, Onyankopon baako pe na əwo hə, na obi foforɔ nka ne ho, **33** na menim nso se, se medə no afiri m'akoma ne m'adwene ne m'ahoden nyinaa mu, na medə me yənko se me ho no, sene afodee biara a wəbo.” **34** Yesu hunuu se wabua asem no nyansa mu no, əka kyere no se, “Wo ne Onyankopon Ahennie ntam əkwan nware.” Na saa asem yi akyi, obi antumi ammisaa no asem biara bio. **35** Ebere bi a Yesu rekyerkyere wə asoredan mu no, obisaa nnipa no se, “Aden na Atweresem no akyerkyerefo no ka se, ese se Agyenkwə no ye Əhene Dawid ba? **36** Efiri se Dawid ankasa nam Honhom Kronkron mu kaa se, “Awurade ka kyere me wura se: ‘Tena me nifa so kosi se mede w'atamfo beye wo nan ntiasoo.’” **37** Se Dawid fr̄e no ‘Awurade’ a, ebeyē dən na watumi aye ne ba?” Əkwan a əfaa so kasaee no maa nnipa no de anigyeet tiee no. **38** Ebere bi a nnipaku bi de anigyeet retie Yesu no, əka kyere wən se, “Monhwə mo ho yie wə Atweresem no akyerkyerefo ho!

Wəhyə ntadee akəsəe se asikafo na se wənam badwa mu a, wəpe se obiara a əhyia wən no de obuo kyea wən. **39** Se woko hyiadan mu a, wotenatena mpanin adwa so, na se woko adidie ase a, wotena ədi əkan no waree yere, na əne no anwo na əwui. **40** Wəbə mpaeə hunu atentene kyere nnipa se wəresom Onyankopon, namso wəsisi akunafo. Yei enti wəbenya asotwe a emu ye duru.” **41** Eda bi a Yesu koo asoredan mu no, əkötənaa aforebo adaka a esi ho no anim hwəe sədee nkurofoo no de sika regu adaka no mu. Asikafo no de sika a edəoso guu mu. **42** Əbaa kunafo hiani bi nso baeə na əde sika nketewa mmieno beguu mu. **43** Əfrēe n'asuafo no baa ne nkyen ka kyere wən se, “Saa əbaa kunafo hiani yi afodee a əbəee no som bo sene afodee akəseakee a asikafo no əbəee no nyinaa. **44** Na wən nyinaa firi dee wəanya ama abu wən so no mu na woyiyi bi de baeə, na əbaa yi dee, əfiri ne hia mu de dee əwo nyinaa na abegu mu no.”

13 Yesu refiri asoredan no mu hə no, n'asuafo no mu baako kaa se, “Okyerkyerefo, adan yi ye fe papa. Hwə sədee wode aboo asiesie afasuo no.” **2** Yesu ka kyere no se, “Eye nokore dee, nanso wəbedwiri saa edan yi agu pasaa.” **3** Ebere a əte Ngo Bepo no so a n'ani tua Yerusalem no, Petro, Yakobo, Yohane ne Andrea baa ne nkyen bəbisaa no se, **4** “Ebere ben na dee woreka fa asoredan yi ho no beba mu. Na nsenkyerennəe bi bedi əkan aba ansa anaa?” **5** Yesu buaa wən se, “Monhwə yie na obi annaadaa mo. **6** Nnipa bebree de me din beba abeka se wone Agyenkwə no, na wəadaadaa mo mu pii. **7** Akokoakoko besisi afanen nyinaa, nanso enye enonom ne awiee no ho nsenkyerennəe. **8** Aman besore aman so, na ahennie asore ahennie so na asasewoso ne ekəm beba mmeammea. Yeinom nyinaa beye nneema a eye hu a ebəba no mfitiasee. **9** “Nanso, se yeinom fiti asee se əreba a, monhwə yie! Mobeke əshaw akəsəe mu. Esiane se modi m'akyi enti, wəbetwe mo akə asemii; wəbehwe mo wə asoredan mu, na wəaka nsem agu mo so wə ahemfo ne mpanimfo anim. Saa ebere no ne bere pa a ese se moka Asempha no kyere wən. **10** Na ese se Asempha no di əkan duru əmari biara so ansa na awiee no aba. **11** Na se wəkyere mo de mo begyina asemii; a, monnnwene dee mobekə de ayi mo ho ano ho. Monka dees Onyankopon bəkyere mo se monka no. Na enye mo na mobekasa, na Honhom Kronkron no na əbekyere mo dee monka. **12** “Onua beyi onua ama se wəakum no. Saa ara na agyanom nso beyi wən mma ama. Mma besore atia wən awofoo ama wəakum wən. **13** Me enti, nnipa nyinaa betan mo. Nanso, dee əbetumi agyina pintinn akəsi awiee no, wəbegye no nkwa. **14** “Enti, se mohunu akyiwadee a əbə əman wə asoredan mu hə a, okenkanfo, hwe yie! Wən a wəwə Yudea no nnwane nkə mmepeo no so. **15** Wən a wəwə wən afie mu no nnwane a

wənnsane nkɔ efie hɔ bio nkɔfa biribiara mmfiri bi de. Na wɔkaa se, “Wasée ngo no kwa. 5 Anka hɔ. 16 Wɔn a wɔwo mfuom no nso nnsane wɔn əbetumi atɔn ngo hwamhwam yi anya sika pii na akyi mmefa sika anaa ntoma wɔ efie. 17 Na wɔn a əde ama ahiafoo.” 6 Nanso, Yesu ka kyere wɔn se, wɔafa afuro ne wɔn a woturu mma saa ebere no mu “Monnyaa no! Aden enti na moreha no wo ade pa a no nnue. 18 Na mommo mpaeɛ na ebere a eɛ se ɔyee no ho? 7 Mo ne ahiafoo a mobetumi aboa wɔn modwane no anye awəberɛ. 19 Na ahohia a ebɛba ebere biara mu na ete. Na me dee, merenkye wɔ saa mmere no mu no, efiri ebere a Onyankopɔn bɔo mo nkyen. 8 Wayɛ dee obetumi. Wadi ɛkan asra me adee no, ebi nsii da, na ebi nso rensi da. 20 “Gye se onipadua ama ɛda a wobesie me. 9 Mereka makyerɛ Awurade twa saa amanehunu no so, anye saa a, okra mo se, baabiara a wobeka Asem̄pa no wɔ ewiase no, baako koraa rentena ase. Nanso, esiane wɔn a wɔayi wɔde dee əbaa yi yee no bekae no, akamfo no.” 10 wɔn no enti, əbetwa nna no so. 21 Na se obi ka Afei, Yuda Iskariot, asuafoo dumieno mu baako, kyere mo se, ‘Agyenkwā no ni’ a, mommua. 22 Atora koo asɔfoo mpanin no nkyen ne wɔn kohyeyɛɛ Kristo ne atoro adiyifoo besore wo mo mu, na wɔaye sdede əbeyi Yesu ama wɔn no ho. 11 Asɔfoo mpanin anwanwadee ahodoo, na se ebetumi a, wɔadaadaa no tee asem no, eyee wɔn anigye ma wɔhyee no bo. Onyankopɔn no ara ankasa mma. 23 Monhwe yie, Efiri saa ebere no, əhwehwɛɛ sdede obenya Yesu ho efiri se, maka biribiara akyere mo! 24 “Ahohia no ɛkwan, ayi no ama ebere a eɛ mu. 12 Apiti Afahye akyi no, “owia beduru sum, na ɔsrane renhyerɛ, no ɛda a ɛdi ɛkan a wokum Twam Afahye odwan 25 na nsoromma betete ahwe, na wɔbəwoso tumi a no, n’asuafoo bisaa no faako a wobekɔ akodi Twam ɛwo ewiem no.” 26 “Na nnipa nyinaa behunu me, Afahye no. 13 ɔsomaad n’asuafoo no mu baanu koo Agyenkwa no, se mede tumi ne animuonyam nam Yerusalem se wɔnkɔsiesie baabi mma no. Dee ɔka omununkum mu reba. 27 Na mesoma m’abɔfoo kyere wɔn ne se, “Morekɔ kuro no mu a, mobehyia akɔ ewiase afanan nyinaa, firi ɔsoro ano akɔka onipa bi a ɔso ahina. Monni n’akyi. 14 Baabiara a asase ano, na wɔabeboabo a wɔn a mayi wɔn no ano. 28 “Afei, monsua biribi mfiri borɔdɔma dua no ho asem no mu. Se eyi mman foforɔ, sane yi ahahan foforɔ a, na ɛkyere se asuso abɛn. 29 Se ɔbeyere mo abansoro asa kesee bi a wɔasiesie mu. mohunu se saa nneɛma yi a maka ho asem akyere ɔho na monye ahoboa mma yen.” 16 Asuafoo baanu mo yi nyinaa afiti aseɛ resisi a, mobehunu se me no siim koo kuro no mu, na wɔhunu biribiara ba a mesane aba no abɛn. 30 Nokorɛ me se mo se, sdede Yesu ka kyere wɔn no pepeɛre, na wɔsiesie awontoatoasoo yi rentwam, gye se saa nneɛma yi Twam Afahye no wɔ ho. 17 Eduruu anwummers no, nyinaa aba mu ansa. 31 ɔsoro ne asase bɛtwam akɔ, Yesu ne dumieno baes. 18 Na wɔtɛ hɔ redidi na me nsem deɛ, ɛrentwam da. 32 “Nanso eda anaa no, Yesu kaa se, “Merema mo ate aseɛ se, mo a me dɔn ko a awieɛɛ no beba deɛ, obiara nnim. ɔsoro ne mo reto nsa adidi yi mu baako beyi me ama.” abɔfoo ne m’ankasa mpo nnim. Agya no niko ara 19 Wɔn nyinaa were hoeɛ, na wɔhyee aseɛ bisaa na ɔnim. 33 Esiane se monnim bere ko a asem yi mmaako mmaako se, “Eyɛ me anaa?” 20 ɔbuua wɔn besi enti, monsiesie mo ho. Monwen, ntwen me ba se, “Eyɛ mo dumieno a mo ne me reto nsa adidi yi no. 34 Me ba no te se ɔbarima bi a ɔtuu ɛkwan koo mu baako. 21 Onipa Ba no wu sdede odiyifoo no ɔman foforɔ bi so. ɔrebekɔ no, ɔkyereɛ adwuma hyee ne ho nkɔm no; nanso onipa a ɔbeyi Onipa Ba a n’appaafoo nyɛ. Enna oka kyereɛ ne wemfoa nso no ama no, nnue! Se wanwo saa onipa no a, anka se, ɔnwen hɔ yie nkɔsi se ɔbeba. 35 “Enti, mo nso eyɛ.” 22 Ebere a wɔredidi no, Yesu faa abodoo, na monwen, efiri se, monnim bere ko a efiewura no ɔhyiraa so bubuiɛ, na əde maa wɔn kaa se, “Monnye beba. ɔbetumi aba se ɔbeba anwummers, ɔdasuom, nni; yei ne me onipadua.” 23 Afei, ɔfaa kuruwa a ahemadakyɛ anaa awia. 36 Se ofu mu ba a, ɛnse se ɔbeto mo se moadeda. 37 Asem a mede agya mo ne nnipa nyinaa ni. ‘Monwen.’”

14 Aka nnanu na Twam Afahye ne Apiti Afahye a eyɛ Yudafoo ahomegyee nna no aduru no, asɔfoo mpanin ne Atweresem no akyerekyerɛfɔo no hwehwɛɛ nyansakwan a wɔbefa so akye Yesu, akum no. 2 Nanso, wɔkaa se, “Yɛrenkyere no afahye no mu, anye saa a ɛde basabasa beba ɔman no mu.” 3 Yesu wɔ Betania na one Simon kwatani redidi no, əbaa bi a ɔkura ngo hwamhwam bi a ne bo ye den baa hɔ. ɔtuu ano, hwiɛ guu Yesu tirim. 4 Dee əbaa yi yeeɛ no anye nnipa a wote adidiis no mu

merennwane nnya wo da!" 30 Yesu ka kyerees no se, woagyina so abu no kumfo. Nanso, woannya bi. 56 "Petro, ansa na anadwo yi akoko bebon mprenu no, Nnipa pii bedii adansekurumu tiaa Yesu, nanso won na woapa me mprensa." 31 Petro de aniberee kaa nsem a wokaes no boo abira. 57 Afei, nnipa no bi se, "Merempa wo da! Se ese se me ne wo wu mpo a, kekaa nsem a ennim too ne so se, 58 "Yetee se okaa merempa wo da!" Saa ara na won a aka no nyinna se, 'Mebubu asoredan a wode nsa na esii no, na nso kaes. 32 Yesu ne n'asuafoo no duruu baabi a mede nnansa asi foforo a woamfa nsa ansi!" 59 Na wofre ho Getsemane no, oka kyerees n'asuafoo no se, yei mpo, won adanse no anhyia. 60 Osopanin no "Montena ha, na merekobo mpaee aba." 33 Okaa sore gyinnaa badwa no mfimfini bisaa Yesu se, "Yei Petro, Yakobo ne Yohane kaa ne ho, na ne ho hyee nso, wonni ho anoyie biara? Edeen na wowo ka?" 61 asee yeraa no, na oyee basaa. 34 Okaa kyerees won Yesu ammua no. Afei, Osopanin no bisaa no bio se, se, "Awerhoo ahye me kra ma. Montena ha, na "Wone Agyenkwa no, Onyankopon Ba no anaa?" 62 mo ne me nwene." 35 Okaa nanim kakra, kobutuu Yesu buaa no se, "Mene no, na mobehunu Onipa Ba fam, boo mpaee se, se ebetumi a, saa ahoyer no no se ote Onyankopon nifa, na onam omununkum ntwa ne ho nk. 36 Okaa se, "Abba, Agya! Wotumi ye mu resane aba asase so." 63 Yei maa Osopanin no biribiara. Ma kuruwa yi ntwa me ho nk. Nanso, dee sunsuanee n'atadee mu kaa se, "Adanefoo ben na wope na enye ho, na enye dee mepere." 37 Osane bae won ho hia yen bio? 64 Mo nyinnaa ate abususem a no, obehunuus asuafoo baasa no se woaddeda. Obisaa okaae no. Edeen na mowka?" Won nyinnaa gye too Petro se, "Simon, woada? Woantumi ne me anwen mu se, ose owuo. 65 Na ebinom tee ntasuo guu ne donhweree baako pe mpo? 38 Monwen na mommo so, na wokyekyeree n'ani, na woboboo no akuturuku mpaees na osohwefoo no anni mo so. Honhom no pe bisaa no se "Wose woye odiyifoo, kyere yen onipa dee, na honam no na eyee mmere." 39 Osane kaa bio ko a obaa wo!" Na asomfoo a wode no rekoo no boboo kobo mpaees koroo no ara. 40 Osane baa won nkyen no asotoro. 66 Ebere a na Petro te adiho ho no, bio behunuu se woaddeda, efiri se, na wabrebre. Osopanin no mmaawa no mu baako baa ho; 67 na Na wonhunu dee wanka nkyere no. 41 Osane baa shunuu Petro se oreto ogya no, ohwes no haa, ka ne mprensa so no, obisaa won se. "Mogu so adeda kyerees no se, "Wo nso wo ne Nasareni Yesu no na a morehome? Ebere a ese se mode da no atwam. enam!" 68 Petro sanee se, "Mennim dee woreka yi Worebeyi Onipa Ba no ahye nneboneyefoo nsa. 42 ho hwee!" Na elo ara na ofirii adi kotenaa nkyen Monsore na yenki! Monhwes, dee oreyi me ama no baabi. Saa ebere no ara na akoko bongee. 69 Abaawa wo hal!" 43 Ogu so rekasa no, Yuda a oyee n'asuafoo no sane hunuu no, na oyee asee ka kyerees won a no mu baako ne dom a asofoo mpanin ne Yudafoo one won nam no se, "Yei nso ka won ho. Oye Yesu mpanin asoma won ka ne ho a, wokurakura akofena asuafoo no mu baako!" 70 Petro sanee bio. Ekyee ne mmaa baa ho. 44 Na Yuda aka akyere won dada kakra no, nnipa a wogyina ogya no ho no hyee asee se, "Dee mebam no, ayee no atuu no, ono ne dee ka kyerees Petro se, "Woka won ho, efiri se, woye morehwewhe no no. Monkyere no, na monso ne Galilean!" 71 Petro hyee asee kekaa ntam, dii nse mu yie mfa no nk." 45 Eno enti, woduruu ho pe, se, "Mennim saa onipa a moreka ne ho asem yi." okaa Yesu nkyen kabam no kaa se, "Me Wura." Afei, 72 Na elo ara, akoko bongee dee eto so mmienu. Na oyee no atuu. 46 Elo ara, na edom a wone Yuda Petro kaee Yesu asem a okaa kyerees no se, "Akoko nam no sso Yesu mu kyeree no. 47 Won a woka remmon mprenu na woapa me mprensa" no. Na Yesu ho no mu baako tweed ne akofena de twaa oyee asee suie.

Osopanin no ako bi aso ma etee. 48 Yesu bisaa won se, "Meyee orudifo enti na mode akofena ne mmaa aba me so rebekye me anaa? 49 Aden na ebere a merekyekyere waa asoredan mu ho no, moankye me? Nanso, yeinom nyinnaa aba sedee ebeye a nkam a wohye waa me ho no beba mu." 50 Asuafoo no nyinnaa dwane gyaa no. 51 Aberantee bi a odee ntomasini bi asi n'asene dii n'akyi. 52 Edom a wobekyeree Yesu no pee se wokyere no, nanso oyaa ne ntoma no maa won, de ne ho saa ara dwanee. 53 Wode Yesu kaa Osopanin no anim no, ankyere na asofoo mpanin ne Yudafoo mpanin bi behyiaa ho. 54 Ebere a wode Yesu rekoo no, Petro tee ne ho dii won akyi, na owiawiaa ne ho kohye Osopanin no efie ho de ne ho kofraa asomfoo bi a na woretu oyaa no mu. 55 Asofoo mpanin ne badwafaa no nyinna hwehwee se wobenya asem bi atia Yesu, na

15 Adee kyee anopatutuutu no, asofoo mpanin, Yudafoo mpanin, Atweresem no akyekyerefoo ne agyinatufoo hyia dwenee ekwan a wode Yesu befa so ho. Wokyekyeree no de no kohye Pilato nsa. 2 Wode no duruu ho no, Pilato bisaa no se, "Wone Yudafoo ohene no anaa?" Yesu buaa se, "Mo na mosee." 3 Elo ara, asofoo mpanin no kaa nsem akeseakesee guu ne so, nanso wanka hwee. 4 Pilato bisaa no bio se, "Enti, nsem akeseakesee a woreka gu wo so yi, wonka ho hwee?" 5 Nanso, Yesu anka hwee ma eyee Pilato nwanwa. 6 Na eye Pilato amannee se, afe biara Twam Afahye no mu, oyaa odeduani baako a onam no pe se wogya no ma won. 7 Saa afe no mu, na onipa bi a wofre no Baraba no ka nnipa bi a wosore tiaa aban, nam so dii awu no ho wo afiase ho. 8 Edom

no koo Pilato so koka kyerees no se, onyi odeduani baako mma wan sedee daa oye no. **9** Pilato bisaa se, "Menyi 'Yudafooo Ohene' no mma mo anaa?" **10** Efiri se, na wahunu se asofoo mpanin no de otan na atwa asem ato Yesu so esiane din a na wagye no enti. **11** Nanso, asofoo mpanin no tuu dom no aso se, se wode beyi Yesu dee, wompere ma wonyi Baraba. **12** Enti, Pilato bisaa wan se, "Na se meyi Baraba ma mo a, edeen na menye saa obarima yi a mofre no mo ohene no?" **13** Woteateam se, "Bo no asennua mu!" **14** Pilato bisaa wan bio se, "Aden nti? Bone ben na waye?" Wan nyinaa bo gyee so se, "Bo no asennua mu!" **15** Afei, Pilato hunuu se oye asem no hwee a, erenye yie. Afei, na osuro nso se, se anhwe a basabasaye beba enti, ogyaa Baraba maa wan. Omaa woboo Yesu mmaa, na eno akyi no, ode no maa wan se wankobo no asennua mu. **16** Asraafoo no de Yesu koo amrado aban mu ho, enna wofree asraafoo no nyinaa baa ho. **17** Wohyee no batakari kokoo bi, de nkasee atentene bi nwonoos ekye hyee no. **18** Wohyee asee bo gyee so, dii ne ho fe se, "Yudafoo ohene, wo nkwa sol!" **19** Wode abaa paa n'apampam, tetee ntasuo guu ne so, buu no nkotodwe, de dii ne ho few. **20** Wodii ne ho fe wieee no, wotoroo batakari kokoo no, enna wode ono ara n'atadee hyee no, de no koe se worekobo no asennua mu. **21** Woreko no, wohyiaa obarima bi a wofre no Simon a ofiri Kirene a oye Aleksandro ne Rufo agya wo ekwan so. Wohyee no ma osooa Yesu asennua no. **22** Wode Yesu baa baabi a wofre ho se Golgota a (n'asekyere ne Nitire so) ho. **23** Eho na womaa no nsã nwonorwono bi se onnom, nanso wannom. **24** Afei, woboo no asennua mu. Yei akyi, woboo n'atadee no so ntonto. **25** Ebeye anopa nnokron na woboo no asennua mu. **26** Asem bi a woka too no so na wotweres taree n'asennua no atifi ka se, Yudafoo Ohene. **27** Eda no ara anopa, woboo awudifoo baanu bi asennua mu kaa Yesu ho. Na obaako sen ne nifa so, enna obaako nso sen ne benkum so. **28** Yei maa dee Atweresem no kaa se, "Wakan no fraa mneboneyefoo mu" no baa mu. **29** Nnipa a wosen faa ho no nyinaa wosowoso wan ti, dii ne ho fe se, "Ei, wo ni? Enye wo na wosee se, wobetumi abubu asoredan na wode nnansa asi no?" **30** Se wose wo ho ye nwanwa a, ennee siane firi asennua no so si fam." **31** Saa ebere no na asofoo mpanin ne Atweresem no akyerkyerefou no nso atwa ahylia ho redi Yesu ho few. Wakoo so dii ne ho fe se, "Ogye afoforo nanso ontumi nnye ne ho!" **32** Wakoo so dii ne ho fe bio se, "Agyenkwa! Yudafoo ohene! Siane firi asennua no so si fam, na yennye wo nni!" Awudifoo a woboo wone Yesu asennua mu no mpo dii ne ho fe bi. **33** Efiri owigynaes kópem nnónmienaa no, esum duruu asase no so nyinaa. **34** Yesu de nne kesee teaam se, "Eli, Eli, lama sabaktani?" Ase ne se, "Me Onyankopon, Me Onyankopon, aden enti na woagya me?" **35** Wan a wogyna ho no bi a wotree dee akaa se, "Montie se ɔrefre Elia." **36** Wan mu baako tuu mmirika, kofaa sapo bi, de bao nsã nwonorwono bi mu, de tuaa dua bi ano, de bree Yesu se onnom. Akaa se, "Momma yehwe se Elia beba abeyi no asi fam anal!" **37** Afei, Yesu de nne kesee teaam bio, na ogyaa ne honhom mu wui. **38** Eho ara, ntoma a etwa asoredan no mu no mu suanee mmieni firi soro kossi fam. **39** Asraafoo sha so panin a na ogyina ho no hunuu ekwan a Yesu faa so wuie no, akaa se, "Ampa ara, onipa yi ye Onyankopon Ba!" **40** Saa ebere no, na mmaa bi gynagyna akyiri baabi rehwe dee ereko so. Mmaa no bi ne Maria Magdalene, Maria a oye Yakobo kumaa ne Yosef maame ne Salome. **41** Ebere a na Yesu wo Galilea no, saa mmaa yi dii n'akyi somm no. Saa ara nso na na nnipa bi a wodii n'akyi baa Yerusalem no bi nso wo ho. **42** Eduruu anwummere no, esiane se na adee kye a eyee Homeda no enti, **43** obadwani animuonyamfoo bi a wofre no Yosef a ofiri Arimatea a, na ɔretwen ebere a Onyankopon Ahennie no beba no de akokooduru koo Pilato ho korsree no se, omfa Yesu amu no mma no. **44** Ebere a Pilato tee se Yesu awu no, wannye anni, enti ofree Roma asraafoo panin a na ohwe ha no bisaa no. **45** Asraafoo panin no kaa se wawu no, Pilato maa Yosef ho ekwan se onkofa amu no. **46** Yosef kotoo nwera, yii Yesu amu no firii asennua no so, de nwera no kyekyeree no, ode no kotoo oboda bi a wotwaa mu, piree əbo keesee bi hinii ano. **47** Na Maria Magdalene ne Yosef ne maame Maria wa ha bi, na wahunu faako a wode Yesu amu no toe.

16 Adee kyees a Homeda no twaam no, Maria Magdalene ne Yakobo maame Maria kotoo nnuhwam se wode rekoo akosra Yesu amu no. **2** Eda a edi nnawotwe no ekai anopahema no, ansa na owia bepue no, wode nnuhwam no baa eda no so. **3** Wanam ekwan so rekoo no, na woredwene dee ebeye a wobepire əbo no afiri eda no ano no ho. **4** Nanso, woreye aduru ho no, wəmaa wan ani so hunuu se, obi apire əbo kokuroko no afiri eda no ano. **5** Wakoo eda no mu kohunuu aberante bi se ohye atadee fitaa te nifa so ho. Wəhunuu no no, woboo birim. **6** Nanso, aberante no ka kyerees wan se, "Monnsuro. Enye Nasareni Yesu a woboo no asennua mu no na morehwelwe no no? Ənni hal! Wasore! Monhwe faako a wode no toe ho!" **7** Afei, moniko na monikoka yei inkere ri'asuafo no ne Petro se, 'Yesu redi mo anim aks Galilea. Eho na mobehunu no, sedee əka kyerees mo ansa na ɔrewu no!' **8** Mmaa no de ehu ne ahopoopo dwane firii ho a, na obiara nitumi ne ne yoriko nkasa. **9** (note: The most reliable and earliest manuscripts do not include Mark 16:9-20.) Kwasiada anopa na Yesu sore firii awufuo mu. Onipa a oyii ne ho adi kyerees no kane ne Maria

16 Adeε kyeee a Homeda no twaam no, Maria
Magdalene ne Salome ne Yakebe maame Maria.

Magdalene ne Salome ne Yakobo maame Maria kotaə nnuhwam se wəde rekə akosra Yesu amu no. 2 Eda a edi nnawətwe no ekan anopahema no, ansa na owia bepue no, wəde nnuhwam no baa eda no so. 3 Wənam ekwan so rekə no, na woredwene dee ebeye a wəbepire ebəo no afiri eda no ano no ho. 4 Nanso, wəreye aduru hə no, wəmaa wən ani so hunuu se, obi apire ebəo kokuroko no afiri eda no ano. 5 Wəkəo eda no mu kohunuu aberantee bi se ḥhye atadee fitaa te nifa so ho. Wəhunuu no no, wəbəo birim. 6 Nanso, aberantee no ka kyereə wən se, "Monnsuro. Enyə Nasareni Yesu a wəbəo no asenmua mu no na morehwehwe no no? Ənni ha! Wasore! Monhwə faako a wəde no toeə ho! 7 Afei, monko na monkəka yei nkyere n'asuafo no ne Petro se, 'Yesu redi mo anim aks Galilea. Eho na mobəhunu no, sədee əka kyereə mo ansa na ərewu no!" 8 Mmaa no de ehu ne ahopopoo dwane firii hə a, na obiara ntumi ne ne yonko nkasa. 9 (note:

The most reliable and earliest manuscripts do not include Mark 16:9-20.) Kuwesiida anoma na Yesu sare firiji awufeeyo.

16:9-20.) Kwasiada anɔpa na Yesu sore firii awutoɔ mu. Onipa a ɔyii ne ho adi kyereɛ no kane ne Maria

Magdalene, obaa a ətuu ahonhommone nson firii ne mu no. **10** Maria Magdalene kɔɔ asuafoo no nkyen kɔhunuu wɔn se wɔn were ahoo, na wɔresu. **11** Əka kyereɛ wɔn se, wahunu Yesu na əte ase. Nanso, woanmye no anni. **12** Akyire yi, Yesu yii ne ho adi kyereɛ wɔn mu baanu a wɔnam firi Yerusalem rekɔ akuraa, nanso wɔhunuu no no, ahyeasɛ no, woantumi anhunu se εyε əno, εfiri se, na wasesa. **13** Akyire no a wɔhunuu onipa ko a ɔyε no, wotuu mmirika sane baa Yerusalem, bɛka kyereɛ nkaeɛ no, nanso obiara annye wɔn anni. **14** Akyire no a asuafoo dubaako no te adidiɛ no, ɔyii ne ho adi kyereɛ wɔn. Əkaa wɔn anim wɔ gyidie a wɔnni ne gye a wɔanmye wɔn a wɔbekaɛ se wasore no anni no ho. **15** Afei, əka kyereɛ wɔn se, “Monkɔ ewiase nyinaa nkɔka asempa no nkyere nnipa nyinaa. **16** Na obiara a ɔgye di na wɔbɔ no asu no, wɔbɛgye no nkwa. Na obiara a ənnye nni no, wɔbɛbu no fo. **17** Saa nsenkyerɛnne yi bedi wɔn a wɔgye me di no akyi. Wɔde me din betu ahonhommone, na wɔaka kasa foforɔ. **18** Wɔbesɔ awɔ mu, na se wɔnom awuduro bi mpo a, εrenyε wɔn hwee; wɔde wɔn nsa begu ayarefoo so, ama wɔn ho aye wɔn den.” **19** Awurade Yesu ne wɔn kasa wieɛɛ akyi no, wɔfaa no kɔɔ osoro na əkötenea Onyankopɔn nsa nifa so. **20** Yei akyi no, asuafoo no kɔkaa asem no wɔ baabiara, na Awurade kaa wɔn ho ma wɔyεɛ nsenkyerɛnneɛ ne anwanwadee ahodoɔ nso, de hyεɛ wɔn nsem a wɔkaeɛ no mu den.

Luka

1 Adamfo pa Teofilo, nmipa pii abo mmoden atwere Yesu ho nsem a akɔ so wo yen mu no. **2** Wɔtwerɛ sedee nnipa a wɔhunuun saa mneɛma yi firi ahyeasɛe no daa no adi kyereɛ wɔn. **3** Nanso, menyaa adwene bi se, se mehwelwe dee wɔatwere no nyinnaa mu yie na metwɛre bɛre wo a, eyɛ. **4** Yei bɛboa wo ma woahunu nokore a ewɔ dee woasua no nyinnaa mu. **5** Mede m'asɛm no befiri Yudafoɔ asɔfɔɔ Sakaria a ɔtenaa ase Yudeahene Herode bere so a na ofiri Abia asfokuo mu no so. Sakaria yere Elisabet nso, na ɔyɛ Aaron aseni. **6** Na Sakaria ne ne yere Elisabet som Onyankopɔn nokorɛm a won ho nni asɛm wɔ Onyankopɔn anim. **7** Na wɔnni ba, efiri se, na Elisabet ye obonini. Na won baanu nyinnaa nso anyinyini. **8** Eda bi a eduruu Sakaria asɔfokuo so se wɔye asoredan mu adwuma no, **9** wɔttoo aba yii no se, ɔnkɔhye aduhwam wɔ ahyeɛ afɔrebukyia no so. **10** Saa ebere yi ara nso na asafo no rebo mpaae wo adiho ho sedee wɔtaa ye no. **11** Sakaria gu so rehye aduhwam no, preko pe, Awurade ɔbofoɔ begyinaa aforebukyia no nkyen mu wo nifa so. **12** Sakaria hunuu no no, ɔbɔɔ birim na ne ho popoeɛ. **13** Nanso, ɔsoro ɔbofoɔ no ka kyereɛ no se, "Sakaria, nsuro, Awurade Onyankopɔn ate wo mpaaɛbo. Wo yere Elisabet bewo babarima na eɛ se woto ne din Yohane. **14** N'awoo bema w'ani agye na wo ho asepe wo. Saa ara na ebɛma nnipa bebree nso ani agye. **15** ɔbeyɛ kese Awurade anim. ɔrennom nɔ̄biara da, na Honhom Kronkron beye no ma afiri ne maame yam. **16** Israelfoɔ pii nam n'asɛnka so bɛnya adwensakyera asane aba Awurade, wɔn Onyankopɔn, nkyen. **17** ɔbonya Odiyifoo Elia honhom ahooden no bi, na ɔbedi Agyenkwa no ba no anim abesiesie nnipa ama ne ba a ɔbeba no. N'asɛnka bema nteasee aba agyanom ne wɔn mma ntam. Na ɔbedane Awurade asɛm no ho asoɔdenfoɔ adwene akɔ Awurade pe ho." **18** Sakaria buaa ɔbofoɔ no se, "Ebeye den na yei aba mu? Mabo akɔkoraa na me yere nso abo aberewa." **19** ɔbofoɔ no kaa se, "Mene Gabriel a megyina Onyankopɔn anim daa no. ɔno na osomaan me se memmekɛ asempa yi nkyere wo. **20** Esiane se woagye akyinnyeɛ enti, wobɛtɔ momu kɔsi se wɔbɛwo abofra no. Na dee maka akyere wo yi nyinnaa beba mu pɛrɛpɛ wo ne bere a eɛɛ mu." **21** Saa ebere yi nyinnaa na asafo mma no retwen Sakaria se ɔbeba. Na eyɛ wɔn nwawana se wakye saa. **22** Ebere a ɔbaeɛ no, wantumi ankasa ankyere asafo mma no. Wɔhunu firii ne nmeyɛɛc mu se wahanu n'ani so adee wo asoredan mu hɔ. **23** ɔwieu n'asɔfodwuma wɔ asoredan mu hɔ no, ɔkɔɔ efirie. **24** Nna bi akyi no, ne yere Elisabet nyinsenue na ɔde ne ho siee abosome enum. **25** ɔde anigyeɛ kaa se, "Awurade aye me adoeɛ. Wayi animguasee a ekka me wo nnipa anim no afiri me so." **26** Elisabet nyinsenue abosome nsia no, Onyankopɔn somaa ɔbofoɔ Gabriel kɔɔ Galilea akuraa bi a wɔfɛ no Nasaret no ase **27** se, ɔnko obaa kronkron bi a wɔfɛ no Maria a na wode no ama Yosef a firi ɔhene Dawid abusua mu no awadee no nkyen. **28** Gabriel hunuu no ara pe, ɔka kyereɛ no se, "Asomdwɔee nka wo! Awurade ka wo ho, wo a Awurade adam wo." **29** ɔbofoɔ no asem no maa Maria adwenem yɛe no nnaa ma ɔbisaa ne ho se, "Na saa nkyea yi, ase ne sen?" **30** ɔbofoɔ no sane ka kyereɛ Maria bio se, "Maria, nsuro, efiri se, Awurade adam wo. **31** Tiel Erenkyere biara wobenyinsen na woawo ɔbabarima na woato ne din Yesu. **32** ɔbeyɛ ɔkɛseɛ, na wɔbefre no ɔsorosoro Onyankopɔn Ba. Na Awurade de ne nana Dawid aheninwa no bema no. **33** Na ɔbedi Yakob efie so ɔhene daa; na n'ahennie to rentwa da." (aiɔn g165) **34** Maria bisaa ɔbofoɔ no se, "Na ebeye den na mawo wɔ ebere a ɔbarima nhunuu me da?" **35** ɔbofoɔ no buaa se, "Honhom Kronkron beba wo so na ɔsorosoro Onyankopɔn tumi abekata wo so, yei enti abofra a wobɛwo no no beye kronkron na wobefre no Onyankopɔn Ba. **36** Ebeye abosome nsia ni a wo busuani Elisabet mpo a ɔyɛ obonini anyinsen ɔbabarima wɔ ne mmerewabere mu. **37** Efiri se, Onyankopɔn dee, biribiara nso no ye." **38** Maria kaa se, "Me dee, meye Awurade afenaa. Dee Awurade pe na enye." Eno akyi, ɔbofoɔ no gyaa no hɔ kɔeɛ. **39** Nna kakra bi akyi no, Maria kɔɔ Yudea mmpɛ so kuro bi mu. **40** Saa kuro no mu na Sakaria te. ɔduruu kuro no mu hɔ no, ɔkɔɔ Sakaria efie kɔrsaa Elisabet. ɔkyeaa no. **41** Elisabet tee Maria nkyea no, oba a ɔda ne yam no kekaa ne ho; amonom hɔ ara, Honhom Kronkron hyɛɛ Elisabet ma. **42** Elisabet de ahosepe teaam se, "Maria, wɔahyira wo sene mmaa nyinnaa, na wo ba a wobɛwo no no beye onipa keseɛ. **43** Animiunyam bɛn na esene yei. Me sɛɛ ne hwan a anka m'Awurade na beba abesra me? **44** Wokyeaa me pe, na abofra no de anigyeɛ kekaa ne ho. **45** Nhyira nka wo se wogye dii se, dee Onyankopɔn aka no, ɔbeyɛ; eno enti na wɔadom wo yi." **46** Maria kaa se, "Me ɔkra kamfo Awurade. **47** Na me honhom ani gye m'agyenka Onyankopɔn mu; **48** efiri se, wahanu n'afenawa mmɔborɔni mmɔbɔ, na efiri enne, awontoatoasɔɔ nyinnaa befre me dee Onyankopɔn ahyyira no. **49** Efiri se, ɔkronkronni Otumfoɔ no aye ade keseɛ ama me; **50** n'ahummɔborɔ firi awɔo ntoatoasɔɔ kɔsi awoo ntoatoasɔɔ ma wɔn a wɔsuro no na wɔdi no ni no nyinnaa. **51** ɔde ne nsa a tumi wɔ mu no abo ahomasofoo ne ahantantoo ne wɔn nsusuie apete. **52** Watu aberempɔn adee so ama ahobreasefɔo so. **53** Wama wɔn a ahia wɔn no nnepa na wagya ahonyafoɔ kwan nsapan. **54** Waboa n'akoa Israel na ne were amfiri ne mmɔborɔhunu ne ne bɔ 55 a ahyeɛ yen agya Abraham ne n'asefɔo no da." (aiɔn

g165] 56 Maria tenaa Elisabet nkyen beye abosome na əwoo əbarima. Wôde kuntu kyekyeree abofra no mmiensa ansa na əresane akô ne kurom. **57** Elisabet ho de no too mmoa adididaka mu, əfiri se, woannya awoo duruu so no, əwoo əbarima. **58** N'afipamfoo baabi ansoe wo ahohobeia ho. **8** Anadwo no ara, na ne n'abusuafoo tee adoee a Awurade aye no no, nnwanhweefoo bi nso wô esere no so baabi rewën wone no nyinaa de anigyeet dii ahurisie. **59** Eduruu won nnwan. **9** Mpofirim, əsoro əbəfoa baa won nnawatwe no, abusuafoo ne adəfoa bəhyiaa se nkyen, na Onyankopon animuonyam hyerən twaa worebetwa abofra no twetia na wəato ne din. Wəpəe won ho hyiaeet, na emaa won ho dwirii won. **10** se wôde abofra no to n'agya Sakaria. **60** Nanso, ne Əsoro əbəfoa no ka kyereet won se, "Monnusuro, maame kaa se, "Dabi! Ese se wəfre no Yohane." mede anigyesem rebre mo ne amansan nyinaa. **11** **61** Wôka kyereet se, "Obiara nni abusua yi mu Ənnə wəawo Agyenkwa a one Kristo Awurade no a wofre no saa." **62** Yei maa wôde won nsa yee ama mo wô Dawid kurom. **12** Yei ne nsenkyerennet nsenkyerennet bisaa n'agya din a wəmfa nto abofra a mobəhunu. Mobəhunu akəkoaa a wôde kuntu no. **63** Sakaria maa wôde krataa břee no na otwetee akyekyere ne ho a əda mmoa adididaka mu." **13** so se, "Ne din de Yohane." Yei yee won nyinaa Amonom ho ara, abofokou bəkaa əbəfoa a əwə ho nwanwa. **64** Amonom ho ara, Sakaria tumi kasaa no ho na wətoo ayeyle dwom se, **14** "Animuonyam bio, na əhyee asee yii Onyankopon aye. **65** Won nka Əsorosoro Onyankopon, na asomdwoee mmira a woteet nyinaa ho dwirii won, na saa asem yi won a wəso n'ani wô asase so no so." **15** Ebere tre faa Judea mimpə so ho nyinaa. **66** Obiara a a abofokou yi sane kəo əsoro no, nnwanhweefoo ətee saa nsem yi bisaa ne ho se, "Edeen na abofra no keka kyekyereet won ho won ho se, "Momma yi bənyini aye daakye? Eda adi pefee se Awurade yenik Betlehem ho na yenkəhwə saa anwanwasem nsa wô ne so." **67** Honhom hyee n'agya Sakaria a asi wô ho a Awurade ada no adi akyere yen yi." ma ma əhyee nkəm se, **68** "Nhyira nka Awurade, **16** Wôde ahooherə kəo Betlehem kəhunu Maria Israel Onyankopon, se waba abegye ne manfoo. **69** ne Yosef. Na wəhunu abofra no nso se əda mmoa Əde Agyenkwa Otumfoo a oye ne əsomfoo Dawid adididaka mu. **17** Nnwanhweefoo no hunuu abofra aseni rebre yen, **70** sedee ənam n'adiyifo Kronkron no, wəkkaa ne ho asem a əsoro abofra no bəka so firi teteete hyee bə (aiən g165) **71** se, əbəma yen kyereet won no nyinaa kyereet nnipa a wəahiyia Agyenkwa a əbegye yen afiri yen atamfoo ne won a ho no. **18** Won a wotee nnwanhweefoo yi asem no wəkyiri yen no nsam no. **72** Na wama bə a əhyee nyinaa ho dwirii won. **19** Nanso Maria dees, əde yen agyanom wô n'ahumməborə ho no aba mu na saa nsem a ətee no nyinaa sīee ne tirim dwenee wakae n'apam Kronkron no, **73** na wakae n'apam ho. **20** Nnwanhweefoo no kəhunu dees abofra no ka Kronkron a one Abraham pamees no; **74** se əbegye kyereet won no, wôde anigyeet sane won akyi kəo dees yen afiri yen atamfoo nsam no, na yeasom no a won nnwan no wô ho. Wərekə no nyinaa, na wəreyi osuro biara nni mu. **75** Na yen nkwa nna nyinaa Onyankopon aye. **21** Abofra no dii nnawatwe no, mu, yeayə Kronkron ne ateneneefoo wô n'anim. **76** wətoo ne din Yesu sedee əsoro əbəfoa no kyereet "Na wo, akəkoaa yi, wəbefre wo Əsorosoroni no ansa na wörenyinsen no no. Eda no ara na wətwaad Odiyifoo, əfiri se, wo na wobesiesie əkwan ama no twetia. **22** Ebere duruu se Yosef ne Maria kədwira Agyenkwa no, **77** na wobekyere ne manfoo kwan a won ho sedee Mose mmara kyere no, wôde abofra wənam bənefakyə so nya nkwa a enni awieet; **78** no kəo Yerusalem se wôde no rekəhyə Onyankopon na yeinom nyinaa beba mu əfiri se, Onyankopon nsa. **23** Sedee Mose mmara no kyere no, "Se əbaa wo mməborəhunu a ədəso no, **79** na əbəma hann a n'abakan na əye əbarima a, wôde no ma Awurade." əfiri əsoro abəpue yen so ahyerən won a wote sum **24** Wəkəo asəredan no mu ho nso kəbəo afədees, ne owuo sum mu no so, na akyere yen əkwan akə sedee mmara no kyere no: wôde nturukuku mmienu asomdwoee mu." **80** Abofra no nyinii na honhom aana mmorənomma mma mmienu na wôde bə afədees hyee no ma; ətenaa esere so kəsii ebere a əfiri no. **25** Eda no na əbarima bi a wəfre no Simeon a əte Yerusalem no nso wô asəredan mu ho bi. Na Simeon ye onipa tenenee, əhotefoo a Honhom Kronkron ahyə no ma a na daa əhwə Agyenkwa no kwan. **26** Əno na na Honhom Kronkron ayi akyere ne se ərenwu kəsi se obəhunu Agyenkwa a Awurade asra no no. **27** Enti əbere a Maria ne Yosef duruu asəredan no mu se wôde abofra no rekəma Awurade sedee mmara no te no, **28** wəkəto Simeon nso wo ho, na Simeon gyee abofra no hyee Awurade animuonyam se, **29** "Awurade, afei ma w'akoa nwu asomdwoee mu **30** əfiri se, m'ani ahunu Agyenkwa **31** a wohyee me ne ho bə no. **32** Əno ne hann a

2 Saa ebere no mu no, Kaesare Augusto a na oye Roma əhemperən hyee mmara bi se wənkan ne əman no mu nnipa nyinaa. **2** Saa nnipakan yi ne dee edi ekan a wəkanee wo Kirenio a oye amrado wa Siria no bere so. **3** Obiara kəo ne kurom na wətweret ne din. **4** Esiane se na Yosef ye əhene Dawid busuani no enti, na ese se əfiri Galilea kuro a wəfre no Nasaret mu kə Betlehem a əwo Judea. **5** One ne yere Maria a saa ebere no na ənyem no na wəkəee. **6** Wəwə Betlehem no, awoo kaa Maria, 7

εβεhyerən ewiase nyinaa na wahye wo oman Israel wɔmma wɔmma wɔn asu nsakra mfiri wɔn bɔne ho, animuonyam!" 33 Nsem a wɔka faa Yesu ho no yee na wɔde wɔn bɔne akye wɔn. 4 Sedee Odifyifoo Yesaia n'agya Yosef ne ne maame Maria nwanwa. 34 Afei, kaa se, "Nne bi reteam wo esere so se, 'Monsiesie Simeon hyiraa won na ɔka kyerees ne maame Maria εkwan mma Awurade; momma n'atempon ntene. se, "Saa abofra yi so na Israelfoo mu dodoɔ no ara 5 Bɔnhwa biara beye ma. Bepo ne nkokooy nyinaa nkwegyee ne wɔn asehwee begyina. 35 Na əbəma bekə fam; asase a eyə monkyi mmɔnka no beye dodoɔ no ara tirim ahintasəm ada adi; na wo Maria tamaa, na mmeaes a eyə kontonkye no aye tata. 6 Na dee, wobesi apinie wɔ wo mu." 36 Saa εberε no, na nnipa nyinaa bεhunu Onyankopon nkwegyee." 7 Fanuel babaa odifyifoo Ana a ofiri Aser abusua mu Yohane ka kyerees nkurfoo a wɔbaa ho se emmo no nso wɔ ho bi. Na Ana ye obi a wanyini. ɔwaree ne wɔn asu no se, "Awɔ mma! Hwan na ɔbɔo mo kɔko mmabaawabere mu ne ne kunu tenaeε mfee nson se monnwane mfiri abufuhyeε a εreba ho ho? 8 pe na ne kunu no wuiε. 37 Ne kunu no wuo akyi no, Monkɔbo əbra pa mfa nkyere se moasakyera ampa. ɔyee kuna kɔsii se ɔdii mfee aduwɔwɔtwe εnan, na Na monnhoahoa mo ho se moye Abraham asefoø, εberε biara nso na ɔwo asoredan mu de mmuadacie εfiri se, Onyankopon betumi ama saa aboo yi adane ne mpaeεbø som Onyankopon. 38 Saa εberε no ara nnipa ma wɔabeyε Abraham asefoø. 9 Onyankopon mu, ono nso begyinaa ho bi yii Onyankopon aye saa de n'abonnua ato dua biara a εnso aba pa nhini ara. ɔkaa abofra no ho asem kyerees wɔn a wɔretwε ho se ɔde betwa na ɔde agu ogya mu, ahye no." ɔgye a ɔbεgye Yerusalem no nyinaa. 39 Wɔwiee 10 Nnipakuo no bisaa no se, "Na εnnies εdeen na amannee sedee Awurade mmara kyere no, wɔsane yenyε?" 11 Yohane buaa wɔn se, "Se wowɔ ntoma kɔo wɔn kurom Nasaret a εwɔ Galilea, 40 Abofra no mmienu a, ma dee ɔnni bi no baako. Saa ara nso nyinii, na nyansa hyee no ma, na na Onyankopon na se wowɔ aduane a, ma dee ɔnni bi no bi." 12 adom nso wɔ ne so. 41 Afe biara na Yesu awofoo kɔ Togyeεfø a wɔbaa ho se wɔmmɔ wɔn asu no nso Yerusalem kɔdi Twam Afahye no. 42 Sedee na wɔn bisaa se, "ɔkyerekyerefø, yenyε εdeen?" 13 ɔbuaa amannee te no, Yesu dii mfee dumieno, n'awofoo wɔn se, "Monnnye mmoro dee wɔatwa ato hɔ se de no kɔo Yerusalem kɔdi Twam Afahye no. 43 monnye no." 14 Asraafø bi nso bisaa se, "Yen nso Wɔwiee afahye no di a wɔresane akɔ wɔn kurom no, yenyε εdeen?" Yohane buaa wɔn se, "Mommɔ Yesu kaa Yerusalem a n'awofoo no nnim. 44 Wɔtwaa apoo, monntoto obiara ano, momma mo akatua da koro εkwan a wɔn ani baa wɔn ho so se Yesu nka nso mo anil!" 15 Esiane se saa εberε no na nnipa no wɔn ho no, wɔhyee aseε bisabisaa n'ase firii wɔn nyinnaa rehwε Agyenkwa no kwan enti, na wɔsusus abusuafoø ne amannifoo nkyen. 45 Na wɔanhunu se Yohane ne Agyenkwa no. 16 Yei maa Yohane ka no no, wɔsane baa Yerusalem bchwehwε no. 46 Ne kyerees wɔn se, "Me dee mede nsuo na εrebo mo nnansia akyi no, wɔkohunuu no Yerusalem asoredan asu. Nanso, obi di m'akyi a oreba a, εwɔ tumi sene mu se ɔte akyerekyerefø bi a wɔahyia mu ntam na me na ne mpaboø mpo, mense se mekura. ɔno dee, ɔretie wɔn na ɔrebisabisa wɔn nsem. 47 Yesu nyansa se oba a, ɔde Honhom Kronkron ne ogya na εbeε ne ne nimdee a edaa adi wɔ ne mmuaε nyinaa mu mo asu. 17 ɔno na se oba a, ɔbehuhu mo so se εmo, no, yeeε nnipa a na wɔretie no no nyinaa nwanwa. ayiyi mu aba pa no afiri ntete no mu na ɔde aba pa 48 Wokɔtoo no se ɔte akyerekyerefø no mfiimfini no akɔsie na ɔde ogya a εnnum da ahye ntete no." retie wɔn no, εyee wɔn nwanwa. Ne maame free no 18 ɔnam afotuo ahodoø so kaa asempa no kyerees bisaa no se, "Me ba, aden na woyε yen saa? Woama wɔn. 19 Yohane kaa Herode anim wɔ ne nua yere me ne w'agya ahwehwε wo abre." 49 Yesu buaa Herodia ɔwaree no ne bɔne ahodoø a na ɔyε no wɔn se, "Aden enti na mohwehwε me? Monnim se ho. 20 Yei maa Herode de Yohane too afiasi. 21 εyε m'asedee se metena m'agya efie som no anaa?" Ebere a Yohane bɔɔ nkurfoo pii asu wiees no, ɔbɔa 50 Nanso, n'awofoo no ante dee ɔkaε no ase. 51 Yesu nso asu. ɔbɔa no asu wiees a ɔrebo mpaεε no, Yesu ne n'awofoo kɔo Nasaret no, ɔyee ɔsetie maa ɔsoro buee. 22 Honhom Kronkron sianee honam mu wɔn. Ne maame de nsem a εsisie no nyinaa siee ne te se aborɔnoma baa Yesu so na nne bi firi ɔsoro tirim. 52 Yesu nyinii nyansa mu ne honam fam, na kaa se, "Wone me Dø Ba a wɔsø m'ani." 23 Yesu ɔnyaa Onyankopon ne nnipa anim adom.

3 Kaesare Tiberio dii adee ne mfee dunum so na Onyankopon asem baa Sakaria ba Yohane so wɔ esere so. 2 Saa εberε no na Pilato ye amrado wɔ Yudea, na Herode di Galilea mansinhene; ne nua Filipo di Iturea ne Trakoniti mansini so; na Lisania di Abilene mansinhene, enna Anas ne Kaifa nso ye Yudafoø asføø mpanin. 3 Yohane kyinkyinii Asubɔnten Yordan ho nyinaa kyerees nmipa se,

wɔmma wɔmma wɔn asu nsakra mfiri wɔn bɔne ho, animuonyam!" 33 Nsem a wɔka faa Yesu ho no yee na wɔde wɔn bɔne akye wɔn. 4 Sedee Odifyifoo Yesaia n'agya Yosef ne ne maame Maria nwanwa. 34 Afei, kaa se, "Nne bi reteam wo esere so se, 'Monsiesie Simeon hyiraa won na ɔka kyerees ne maame Maria εkwan mma Awurade; momma n'atempon ntene. se, "Saa abofra yi so na Israelfoo mu dodoɔ no ara 5 Bɔnhwa biara beye ma. Bepo ne nkokooy nyinaa nkwegyee ne wɔn asehwee begyina. 35 Na əbəma bekə fam; asase a eyə monkyi mmɔnka no beye dodoɔ no ara tirim ahintasəm ada adi; na wo Maria tamaa, na mmeaes a eyə kontonkye no aye tata. 6 Na dee, wobesi apinie wɔ wo mu." 36 Saa εberε no, na nnipa nyinaa bεhunu Onyankopon nkwegyee." 7 Fanuel babaa odifyifoo Ana a ofiri Aser abusua mu Yohane ka kyerees nkurfoo a wɔbaa ho se emmo no nso wɔ ho bi. Na Ana ye obi a wanyini. ɔwaree ne wɔn asu no se, "Awɔ mma! Hwan na ɔbɔo mo kɔko mmabaawabere mu ne ne kunu tenaeε mfee nson se monnwane mfiri abufuhyeε a εreba ho ho? 8 pe na ne kunu no wuiε. 37 Ne kunu no wuo akyi no, Monkɔbo əbra pa mfa nkyere se moasakyera ampa. ɔyee kuna kɔsii se ɔdii mfee aduwɔwɔtwe εnan, na Na monnhoahoa mo ho se moye Abraham asefoø, εberε biara nso na ɔwo asoredan mu de mmuadacie εfiri se, Onyankopon betumi ama saa aboo yi adane ne mpaeεbø som Onyankopon. 38 Saa εberε no ara nnipa ma wɔabeyε Abraham asefoø. 9 Onyankopon mu, ono nso begyinaa ho bi yii Onyankopon aye saa de n'abonnua ato dua biara a εnso aba pa nhini ara. ɔkaa abofra no ho asem kyerees wɔn a wɔretwε ho se ɔde betwa na ɔde agu ogya mu, ahye no." ɔgye a ɔbεgye Yerusalem no nyinaa. 39 Wɔwiee 10 Nnipakuo no bisaa no se, "Na εnnies εdeen na amannee sedee Awurade mmara kyere no, wɔsane yenyε?" 11 Yohane buaa wɔn se, "Se wowɔ ntoma kɔo wɔn kurom Nasaret a εwɔ Galilea, 40 Abofra no mmienu a, ma dee ɔnni bi no baako. Saa ara nso nyinii, na nyansa hyee no ma, na na Onyankopon na se wowɔ aduane a, ma dee ɔnni bi no bi." 12 adom nso wɔ ne so. 41 Afe biara na Yesu awofoo kɔ Togyeεfø a wɔbaa ho se wɔmmɔ wɔn asu no nso Yerusalem kɔdi Twam Afahye no. 42 Sedee na wɔn bisaa se, "ɔkyerekyerefø, yenyε εdeen?" 13 ɔbuaa amannee te no, Yesu dii mfee dumieno, n'awofoo wɔn se, "Monnnye mmoro dee wɔatwa ato hɔ se de no kɔo Yerusalem kɔdi Twam Afahye no. 43 monnye no." 14 Asraafø bi nso bisaa se, "Yen nso Wɔwiee afahye no di a wɔresane akɔ wɔn kurom no, yenyε εdeen?" Yohane buaa wɔn se, "Mommɔ Yesu kaa Yerusalem a n'awofoo no nnim. 44 Wɔtwaa apoo, monntoto obiara ano, momma mo akatua da koro εkwan a wɔn ani baa wɔn ho so se Yesu nka nso mo anil!" 15 Esiane se saa εberε no na nnipa no wɔn ho no, wɔhyee aseε bisabisaa n'ase firii wɔn nyinnaa rehwε Agyenkwa no kwan enti, na wɔsusus abusuafoø ne amannifoo nkyen. 45 Na wɔanhunu se Yohane ne Agyenkwa no. 16 Yei maa Yohane ka no no, wɔsane baa Yerusalem bchwehwε no. 46 Ne kyerees wɔn se, "Me dee mede nsuo na εrebo mo nnansia akyi no, wɔkohunuu no Yerusalem asoredan asu. Nanso, obi di m'akyi a oreba a, εwɔ tumi sene mu se ɔte akyerekyerefø bi a wɔahyia mu ntam na me na ne mpaboø mpo, mense se mekura. ɔno dee, ɔretie wɔn na ɔrebisabisa wɔn nsem. 47 Yesu nyansa se oba a, ɔde Honhom Kronkron ne ogya na εbeε ne ne nimdee a edaa adi wɔ ne mmuaε nyinaa mu mo asu. 17 ɔno na se oba a, ɔbehuhu mo so se εmo, no, yeeε nnipa a na wɔretie no no nyinaa nwanwa. ayiyi mu aba pa no afiri ntete no mu na ɔde aba pa 48 Wokɔtoo no se ɔte akyerekyerefø no mfiimfini no akɔsie na ɔde ogya a εnnum da ahye ntete no." retie wɔn no, εyee wɔn nwanwa. Ne maame free no 18 ɔnam afotuo ahodoø so kaa asempa no kyerees bisaa no se, "Me ba, aden na woyε yen saa? Woama wɔn. 19 Yohane kaa Herode anim wɔ ne nua yere me ne w'agya ahwehwε wo abre." 49 Yesu buaa Herodia ɔwaree no ne bɔne ahodoø a na ɔyε no wɔn se, "Aden enti na mohwehwε me? Monnim se ho. 20 Yei maa Herode de Yohane too afiasi. 21 εyε m'asedee se metena m'agya efie som no anaa?" Ebere a Yohane bɔɔ nkurfoo pii asu wiees no, ɔbɔa 50 Nanso, n'awofoo no ante dee ɔkaε no ase. 51 Yesu nso asu. ɔbɔa no asu wiees a ɔrebo mpaεε no, Yesu ne n'awofoo kɔo Nasaret no, ɔyee ɔsetie maa ɔsoro buee. 22 Honhom Kronkron sianee honam mu wɔn. Ne maame de nsem a εsisie no nyinaa siee ne te se aborɔnoma baa Yesu so na nne bi firi ɔsoro tirim. 52 Yesu nyinii nyansa mu ne honam fam, na kaa se, "Wone me Dø Ba a wɔsø m'ani." 23 Yesu ɔnyaa Onyankopon ne nnipa anim adom.

εbεhyerən ewiase nyinaa na wahye wo oman Israel wɔmma wɔmma wɔn asu nsakra mfiri wɔn bɔne ho, animuonyam!" 33 Nsem a wɔka faa Yesu ho no yee na wɔde wɔn bɔne akye wɔn. 4 Sedee Odifyifoo Yesaia n'agya Yosef ne ne maame Maria nwanwa. 34 Afei, kaa se, "Nne bi reteam wo esere so se, 'Monsiesie Simeon hyiraa won na ɔka kyerees ne maame Maria εkwan mma Awurade; momma n'atempon ntene. se, "Saa abofra yi so na Israelfoo mu dodoɔ no ara 5 Bɔnhwa biara beye ma. Bepo ne nkokooy nyinaa nkwegyee ne wɔn asehwee begyina. 35 Na əbəma bekə fam; asase a eyə monkyi mmɔnka no beye dodoɔ no ara tirim ahintasəm ada adi; na wo Maria tamaa, na mmeaes a eyə kontonkye no aye tata. 6 Na dee, wobesi apinie wɔ wo mu." 36 Saa εberε no, na nnipa nyinaa bεhunu Onyankopon nkwegyee." 7 Fanuel babaa odifyifoo Ana a ofiri Aser abusua mu Yohane ka kyerees nkurfoo a wɔbaa ho se emmo no nso wɔ ho bi. Na Ana ye obi a wanyini. ɔwaree ne wɔn asu no se, "Awɔ mma! Hwan na ɔbɔo mo kɔko mmabaawabere mu ne ne kunu tenaeε mfee nson se monnwane mfiri abufuhyeε a εreba ho ho? 8 pe na ne kunu no wuiε. 37 Ne kunu no wuo akyi no, Monkɔbo əbra pa mfa nkyere se moasakyera ampa. ɔyee kuna kɔsii se ɔdii mfee aduwɔwɔtwe εnan, na Na monnhoahoa mo ho se moye Abraham asefoø, εberε biara nso na ɔwo asoredan mu de mmuadacie εfiri se, Onyankopon betumi ama saa aboo yi adane ne mpaeεbø som Onyankopon. 38 Saa εberε no ara nnipa ma wɔabeyε Abraham asefoø. 9 Onyankopon mu, ono nso begyinaa ho bi yii Onyankopon aye saa de n'abonnua ato dua biara a εnso aba pa nhini ara. ɔkaa abofra no ho asem kyerees wɔn a wɔretwε ho se ɔde betwa na ɔde agu ogya mu, ahye no." ɔgye a ɔbεgye Yerusalem no nyinaa. 39 Wɔwiee 10 Nnipakuo no bisaa no se, "Na εnnies εdeen na amannee sedee Awurade mmara kyere no, wɔsane yenyε?" 11 Yohane buaa wɔn se, "Se wowɔ ntoma kɔo wɔn kurom Nasaret a εwɔ Galilea, 40 Abofra no mmienu a, ma dee ɔnni bi no baako. Saa ara nso nyinii, na nyansa hyee no ma, na na Onyankopon na se wowɔ aduane a, ma dee ɔnni bi no bi." 12 adom nso wɔ ne so. 41 Afe biara na Yesu awofoo kɔ Togyeεfø a wɔbaa ho se wɔmmɔ wɔn asu no nso Yerusalem kɔdi Twam Afahye no. 42 Sedee na wɔn bisaa se, "ɔkyerekyerefø, yenyε εdeen?" 13 ɔbuaa amannee te no, Yesu dii mfee dumieno, n'awofoo wɔn se, "Monnnye mmoro dee wɔatwa ato hɔ se de no kɔo Yerusalem kɔdi Twam Afahye no. 43 monnye no." 14 Asraafø bi nso bisaa se, "Yen nso Wɔwiee afahye no di a wɔresane akɔ wɔn kurom no, yenyε εdeen?" Yohane buaa wɔn se, "Mommɔ Yesu kaa Yerusalem a n'awofoo no nnim. 44 Wɔtwaa apoo, monntoto obiara ano, momma mo akatua da koro εkwan a wɔn ani baa wɔn ho so se Yesu nka nso mo anil!" 15 Esiane se saa εberε no na nnipa no wɔn ho no, wɔhyee aseε bisabisaa n'ase firii wɔn nyinnaa rehwε Agyenkwa no kwan enti, na wɔsusus abusuafoø ne amannifoo nkyen. 45 Na wɔanhunu se Yohane ne Agyenkwa no. 16 Yei maa Yohane ka no no, wɔsane baa Yerusalem bchwehwε no. 46 Ne kyerees wɔn se, "Me dee mede nsuo na εrebo mo nnansia akyi no, wɔkohunuu no Yerusalem asoredan asu. Nanso, obi di m'akyi a oreba a, εwɔ tumi sene mu se ɔte akyerekyerefø bi a wɔahyia mu ntam na me na ne mpaboø mpo, mense se mekura. ɔno dee, ɔretie wɔn na ɔrebisabisa wɔn nsem. 47 Yesu nyansa se oba a, ɔde Honhom Kronkron ne ogya na εbeε ne ne nimdee a edaa adi wɔ ne mmuaε nyinaa mu mo asu. 17 ɔno na se oba a, ɔbehuhu mo so se εmo, no, yeeε nnipa a na wɔretie no no nyinaa nwanwa. ayiyi mu aba pa no afiri ntete no mu na ɔde aba pa 48 Wokɔtoo no se ɔte akyerekyerefø no mfiimfini no akɔsie na ɔde ogya a εnnum da ahye ntete no." retie wɔn no, εyee wɔn nwanwa. Ne maame free no 18 ɔnam afotuo ahodoø so kaa asempa no kyerees bisaa no se, "Me ba, aden na woyε yen saa? Woama wɔn. 19 Yohane kaa Herode anim wɔ ne nua yere me ne w'agya ahwehwε wo abre." 49 Yesu buaa Herodia ɔwaree no ne bɔne ahodoø a na ɔyε no wɔn se, "Aden enti na mohwehwε me? Monnim se ho. 20 Yei maa Herode de Yohane too afiasi. 21 εyε m'asedee se metena m'agya efie som no anaa?" Ebere a Yohane bɔɔ nkurfoo pii asu wiees no, ɔbɔa 50 Nanso, n'awofoo no ante dee ɔkaε no ase. 51 Yesu nso asu. ɔbɔa no asu wiees a ɔrebo mpaεε no, Yesu ne n'awofoo kɔo Nasaret no, ɔyee ɔsetie maa ɔsoro buee. 22 Honhom Kronkron sianee honam mu wɔn. Ne maame de nsem a εsisie no nyinaa siee ne te se aborɔnoma baa Yesu so na nne bi firi ɔsoro tirim. 52 Yesu nyinii nyansa mu ne honam fam, na kaa se, "Wone me Dø Ba a wɔsø m'ani." 23 Yesu ɔnyaa Onyankopon ne nnipa anim adom.

ne Serubabel; Serubabel agya ne Sealtiel; Sealtiel ḥore koo anim se orekokenkan Atweresem. 17 Wode agya ne Neri; 28 Neri agya ne Melki; Melki agya ne Odiyifoos Yesia nwoma hyee ne nsa na obuee baabi Adi; Adi agya ne Kosam; Kosam agya ne Elmadam; a woatwere se, 18 “Awurade Honhom wo me so, Elmadam agya ne Er; 29 Er agya ne Yosua; Yosua na woayi me se memmekaa asempha nkyere ahiafoo. agya ne Elieser; Elieser agya ne Yorim; Yorim agya Na menka nkyere won a wōwo nnommum mu se, ne Matat; Matat agya ne Lewi; 30 Lewi agya ne wobenya ahofadie, na anifirafao ahunu adee ama Simeon; Simeon agya ne Yuda; Yuda agya ne Yosef; won a wōbu won animtiaa nsoanya animuonyam. Yosef agya ne Yonam; Yonam agya ne Eliakim; 31 19 Honhom no asoma me se memmekaa se, Awurade Eliakim agya ne Melea; Melea agya ne Mena; Mena adam no aba.” 20 ḥtoo nwoma no mu de maa agya ne Matata; Matata agya ne Natan; Natan agya ḥwefoo no na ḥtenaa ase; na obiara a ḥwa hyiadan ne Dawid; 32 Dawid agya ne Yisai; Yisai agya ne no mu ho no hwee no dinn. 21 Afei, ḥka kyerees won Obed; Obed agya ne Boas; Boas agya ne Sala; Sala se, “Enne na Atweresem no aba mu.” 22 Na kasa pa agya ne Nahson; 33 Nahson agya ne Aminadab; ne adam nsem a ḥkaees no yee won a wōtee nyinaa Aminadab agya ne Admin; Admin agya ne Arni; Arni nwanwa ma wobisaa se, “Enye Yosef ba no ni?” 23 agya ne Hesron; Hesron agya ne Peres; Peres agya Yesu ka kyerees won se, “Akyinnyee biara nni ho se ne Yuda; 34 Yuda agya ne Yakob; Yakob agya ne mode be yi bebu me se, ‘Ḥyaresafoos, sa wo ho yadee. Isak; Isak agya ne Abraham; Abraham agya ne Tera; Dees yeate afa wo ho se woyee wo Kapernaum no, Tera agya ne Nahor; 35 Nahor agya ne Serug; Serug ye bi wo wo kurom ha.’ 24 “Nanso, mereka ama agya ne Reu; Reu agya ne Peleg; Peleg agya ne Eber; moate asee se, Odiyifoos biara nni animuonyam wo Eber agya ne Sala; 36 Sala agya ne Kainan; Kainan ne kurom. 25 Nokore mu, Elia ḥbere so no, na mmaa agya ne Arfaksad; Arfaksad agya ne Sem; Sem agya akunafoos bebree wo Israelman mu. Saa ḥbere no ne Noa; Noa agya ne Lamek; 37 Lamek agya ne osuo anto mfee mmiensa ne abosome nsia enti emaa Metusela; Metusela agya ne Henok; Henok agya ne εkōm kesees baa ḥman no nyinaa mu. 26 Nanso, Yared; Yared agya ne Mahalalel; Mahalalel agya ne Onyankopon ansoma Odiyifoos Elia ankoo obiara Kenan; 38 Kenan agya ne Enos; Enos agya ne Set; nkyen se ḥbaa kunafao a na ḥwa Sarepta a εwo Set agya ne Adam; Adam agya ne Onyankopon.

4 Afei, Yesu a Honhom Kronkron ahye no ma no firii Asubonten Yordan ho maa Honhom no de no koo Yudea esere so. 2 ḥho na ḥbonsam koso no hwee adauanan. Saa nna no mu no, wanni hwee. Na εkōm dee no. 3 ḥbonsam ka kyerees Yesu se, “Se wone Onyankopon Ba no a, ka na saa abeo yi nnane aduane.” 4 Yesu buaa no se, “Wōatwere se: ‘Enye aduane nko ara na elo hia onipa wo n’asetenamu.’” 5 ḥbonsam de Yesu koo bepo bi so kyerees no ewiase ahennie nyinaa ḥbere tiawa bi mu. 6 Na ḥka kyerees Yesu se, 7 “Se wobekoto, asom me a, mede ahennie ahodooyi ne emu tumi ne animuonyam nyinaa a wode ahye me nsa yi bema wo.” 8 Yesu buaa no se, “Wōatwere se: ‘Som Awurade, wo Onyankopon, na ono nko ara na som no.’” 9 Afei, ḥbonsam de Yesu koo Yerusalem de no kogyniaa asoredan a εwo ho no atifi pree na ḥka kyerees no se, “Se wone Onyankopon Ba no ampa ara a, gyaa wo ho firi dees wogyna ho to fam! 10 Efiri se wōatwere se, “Onyankopon besoma n’abefoo abebə wo ho ban; 11 na waabesa wo na woammehwe abotan no so.” 12 Yesu buaa no se, “Wōatwere se: ‘Nsɔ Awurade, wo Onyankopon, nhwe.’” 13 ḥbonsam wiee sōhwé no nyinaa no, ḥgyaa no ho koe ansa. 14 Yesu sane baa Galilea a na Honhom Kronkron ahye no ma. Ankyere koraa ne din tree ḥman no mu nyinaa. 15 ḥkyerekyerees wo won hyiadan mu maa obiara kamfoo no. 16 Yesu baa Nasaret, kuro a ne mmofraase wōtete no wo mu no mu. Na sedee otaa ye no, ḥkoo hyiadan mu homeda.

17 Wode ḥore koo anim se orekokenkan Atweresem. 18 “Awurade Honhom wo me so, Elmadam agya ne Er; 19 Honhom no asoma me se memmekaa se, Awurade Eliakim agya ne Melea; Melea agya ne Mena; Mena adam no aba.” 20 ḥtoo nwoma no mu de maa agya ne Matata; Matata agya ne Natan; Natan agya ḥwefoo no na ḥtenaa ase; na obiara a ḥwa hyiadan ne Dawid; 21 Afei, ḥka kyerees won Obed; Obed agya ne Boas; Boas agya ne Sala; Sala se, “Enne na Atweresem no aba mu.” 22 Na kasa pa agya ne Nahson; 23 Nahson agya ne Aminadab; ne adam nsem a ḥkaees no yee won a wōtee nyinaa Aminadab agya ne Admin; Admin agya ne Arni; Arni nwanwa ma wobisaa se, “Enye Yosef ba no ni?” 24 “Nanso, mereka ama agya ne Reu; Reu agya ne Peleg; Peleg agya ne Eber; moate asee se, Odiyifoos biara nni animuonyam wo Eber agya ne Sala; 25 Sala agya ne Kainan; Kainan ne kurom. 26 Nokore mu, Elia ḥbere so no, na mmaa agya ne Arfaksad; Arfaksad agya ne Sem; Sem agya akunafoos bebree wo Israelman mu. Saa ḥbere no ne Noa; Noa agya ne Lamek; 27 Lamek agya ne osuo anto mfee mmiensa ne abosome nsia enti emaa Metusela; Metusela agya ne Henok; Henok agya ne εkōm kesees baa ḥman no nyinaa mu. 28 Nanso, Onyankopon ansoma Odiyifoos Elia ankoo obiara Kenan; 29 Kenan agya ne Enos; Enos agya ne Set; nkyen se ḥbaa kunafao a na ḥwa Sarepta a εwo Sidon no nkyen. 30 Bio, saa ḥbere no na akwatafaa bebree wo Israelman mu, nanso Odiyifoos Elisa ansa obiara yadee se ḥsahene Naaman a ofiri Siriaman mu no nko ara.” 31 Na εkōm kesees baa ḥman no nyinaa mu. 32 Nanso, Onyankopon ansoma Odiyifoos Elia ankoo obiara Kenan; 33 Na εkōm kesees baa ḥman no nyinaa mu. 34 Na εkōm kesees baa ḥman no nyinaa mu. 35 Na εkōm kesees baa ḥman no nyinaa mu. 36 Nanso, Onyankopon ansoma Odiyifoos Elia ankoo obiara Kenan; 37 Na εkōm kesees baa ḥman no nyinaa mu. 38 Yesu firii hyiadan no mu no, ḥkoo Simon efie kotoo se huraeenini abo Simon ase baa. Nnipa a wōwo ho no sree se onsa no yadee. 39 ḥkoo dees ḥda ho kogyniaa ne nkyen, teaa yadee no ma egyptees amonom ho ara ma ḥsahene maa won aduane diie. 40 Onwunu dwoe no, wode ayarefoo pii baa se, Yesu nsa won yadee. ḥde ne nsa guu won so saa won yadee. 41 Ahohommone firii nnipa no pii

mu firii a na wōreteateam se, "Wone Onyankopon ma. 18 Mmarima bi baa ho a wōso obubuafoo bi. Ba no." Nanso, Yesu kaa wōn anim, hyee wōn se 19 Esiane se na wōntumi mfa nnipakuo no mu nko wōmmua wōn ano, efiri se, na ahonhommone no Yesu nkyen enti, wōforoo edan a Yesu wō mu no nim se oño ne Kristo no. 42 Adee kyeee no, Yesu tee kōtuu atifi tokuro, de obubuafoo a oda ne kēte so no ne ho kōo esere so baabi a eho ye dinn. Nkurofoo faa mu gyaagyaa no breoo, kōtoo Yesu anim. 20 Yesu no kyini hwehwēe no na wohunuu no no, wōsrēe hunuu gyidie a wōwō no, oka kyereé ɔyarefōo no se, no se ḥontena wōn nkyen wō Kapernaum hō. 43 "Onua, wōde wo bōne akye wo." 21 Farisifōo no ne Yesu ka kyereé wōn se, "Ese se meka Asem̄pa a Atweresem̄ no akyerekyerēfōo no tee asem̄ a Yesu ɛfa Onyankopon Ahennie ho no mekyere afofor kaee no, wōbisabisa wōn ho wōn ho se, "Hwan ne nso, efiri se, eno enti na wōsoma me." 44 Yesu saa onipa yi a ɔreka abususem̄ yi? Hwan na otumi kyinkyinii Yudeaman no mu kōo hyiadān ahodoo se ḥode bōne kye ka Onyankopon ho?" 22 Esiane se mu kōkyerekyerēe.

5 Eda bi a Yesu reka asem̄pa wō Genesaret ḥatadee ho no, nnipakuo bēkyereee ne so se wōrebetie Onyankopon asem̄. 2 ḥunuu akodoo mmienu a afarefōo bi a wōrehohoro wōn asau wō mu no agya wō ḥatadee no ho. 3 Yesu kōtenaa kodoo no baako a na eyē Simon dea no mu. Oka kyereé Simon se ɔmpia nko nsuo no mu kakra sedee ɛbeye a, ḥabetumi afiri ho akasa akyere nnipa no. 4 Yesu wīee n'asenka no, oka kyereé Simon se, "Hare kō baabi a emu do kakra na monkagu mo asau no na mobeyi nam bebree." 5 Simon kaa se, "Owura, yeyee adwuma anadwo mu no nyinaa yeannya hwee, nanso w'asem enti, yebegu yen asau no." 6 Wōguu asau no na wōyii nam bebree maa arka mpo asau no retete. 7 Wōfrēe wōn mfefo a wōwō kodoo baako no mu no ma wōbēboaa wōn twees asau no. Enam no yee akodoo mmienu no nyinaa ma ma a arka ɛrēye amemem mpo. 8 Simon Petro hunuu dee aba no, ḥobuu Yesu nkotodwe kaa se, "Me wura, mesre wo, firi me nkyen kō na meye ɔdeboweyefōo a mense se woben me." 9 Enam dodo a wōyii no yee Petro ne n'ahokafōo no nwawana. 10 Saa ara nso na eyē Yakobo ne Yohane, Sebedeo mma no nso nwawana. Yesu ka kyereé Petro se, "Nsuro, efiri enne, wōbēye nnipayifōo." 11 Wōde akodoo no beduruu nsuo no ano ho no, wōgyaa wōn nneema nyinaa ho bedii n'akyi. 12 Eda bi a Yesu wō kuro bi mu no, ḥobariam bi a kwata aye ne honam nyinaa bekotoo n'anim sree no se, "Owura, mesre wo, se eyē wo pe a, sa me yadee." 13 Eda ara Yesu tenee ne nsa de kaa no kaa se, "Aane, eyē me pe. Wo ho mfi." Amonom ho ara, ne ho tee. 14 Yesu hyee no se, "Wo ne obiara nni w'ayaresa yi ho nkōmma. Kō na fa wo ho kōkyere ɔsfooo na bō afadēc a Mose hyee se akwatafōo a wōn ho ate no mmo se adansiedie no." 15 Yesu anwanwadwuma a ɔyee yi maa ne ho asem tree mpotam ho nyinaa maa nnipa bebree bettiee no pēe se oṣa wōn yadee nso. 16 Nanso na ḥataa twe ne ho kō esere so kōbō mpae. 17 ḥbere bi a Yesu rekyerekyere no, na Farisifōo ne Atweresem̄ no akyerekyerēfōo bi a wōfiri Galilea ne Yudea nkuro ahodoo so ne Yerusalem nso wō ho bi a wōretie no. Saa ebere no, na Onyankopon ayaresa tumi ahye no

ma. 18 Mmarima bi baa ho a wōso obubuafoo bi. 19 Esiane se na wōntumi mfa nnipakuo no mu nko Yesu nkyen enti, wōforoo edan a Yesu wō mu no nim se oño ne Kristo no. 20 Yesu hunuu gyidie a wōwō no, oka kyereé ɔyarefōo no se, "Onua, wōde wo bōne akye wo." 21 Farisifōo no ne Yesu ka kyereé wōn se, "Ese se meka Asem̄pa a Atweresem̄ no akyerekyerēfōo no tee asem̄ a Yesu ɛfa Onyankopon Ahennie ho no mekyere afofor kaee no, wōbisabisa wōn ho wōn ho se, "Hwan ne nso, efiri se, eno enti na wōsoma me." 22 Esiane se Yesu hunuu dee wōdwennwene enti, ḥobuu wōn se, "Aden enti na modwene se asem̄ a mekaee yi ye abususem̄?" 23 Yesu bisaa wōn se, "Dee ewō he na eyē den, se wōbēka akyere obi se, wōde wo bōne akye wo anaase, wōbēka se, sore na nante? 24 Na se ɛbēye na mobehunu se Onipa Ba no wō tumi se ḥode bōne kye wo asase so enti." Mereka akyere wo se, "Sore yi wo kēte na kō efie!" 25 Amonom ho ara, ḥosoree, yii ne kēte kō efie. ɔreko no nyinaa na ɔreyi Onyankopon aye. 26 Wōn a wōgyina ho no ho dwirii wōn. Ehu kaa wōn. Wōyii Onyankopon aye kaa se, "Enne dee, yeahunu anwanwadee." 27 Yei akyi no, Yesu firii ho kōhunu ɔtogyeni Lewi se ḥote atogye. ḥunuu no no, oka kyereé no se, "Bedi m'akyi." 28 Eda ara, Lewi sore, gyaa ne nneema nyinaa ho dii n'akyi. 29 Akyire yi, Lewi too ɛpono wō ne fie maa Yesu. Togyefōo ne nnipa ahodoo bebree kō apontoɔ no ase. 30 Farisifōo ne Atweresem̄ no akyerekyerēfōo no hunuu se Yesu ne saa nnipa no ato nsa redidi no, wōnwiinwii bisaa no se, "Aden enti na wo ne ɔtogyefōo ne nneboweyefōo ato nsa redidi?" 31 Yesu buaa wōn se, "Wōn a wōyare no na ɔyaresafōo ho hia wōn na eyē wōn a wōnyare. 32 Mamma se merebefre ateneneefōo na mmom mebefree nneboweyefōo se wōnsakyera wōn adwene." 33 Nnipa no kō so bisaa no bio se, "Aden enti na Yohane Osoboni asuafōo ne Farisifōo asuafōo no dee wōtaa di mmuada, na w'asuafōo dee daa wōdidi na wōnom?" 34 Yesu nso bisaa wōn se, "Edo hia se wōn a wōn ani agye, anaase wōn a wōahiyia wōn ayeforō ase no di mmuada, wō ebere a ayeforō kunu no wō wōn nkyen anaa?" 35 Nanso, da bi beba a wōbēfa ayeforōkunu no afiri wōn nkyen; saa ebere no na wōbēdi mmuada." 36 Yesu buu wōn be yi se, "Obi mmfa ntoma foforō ntare ntoma dada mu. ɔye saa a foforō no bēma dada no asuane. Afei, ebēma nsonsonoee ada foforō no ne dada no ntam. 37 Obiara nso mmfa nsā foforō ngu mmoa nwoma nsā nkotokuo dada mu. ɔye saa a, nsā no bepaapae nkotokuo no na ahwie agu na nkotokuo no nso ase. 38 Yei enti, nsā nkotokuo foforō mu nko ara na ese se wōde nsā foforō gugu. 39 Obi nnnom nsā dada nnwie mmisa nsā foforō ase. Dee ḥonom no ka se, 'dada no na eyē.'"

6 Homeda bi a Yesu ne n'asuafoo no nam aburoofuo Monnue, mo a moamee seesei, na mo na ɛkɔm bi mu no, asuafoɔ no pempan aburoo no bi bɛde mo! Monnue, mo a moresere seesei, na mo na hwane, weee. **2** Farisifoo bi bisaa no sɛ, “Aden na mobesi apinie, asu. **26** Monnue, mo a nnipa kamfo moye adee a etia Homeda ho mmara a wɔahye mo, efiri se, saa ara na wɔnananom kamfoo atoro no?” **3** Yesu buaa wɔn se, “Monkenkanee dee ɔhene adiyifoɔ no.” **27** “Mereka akyere mo a moretie me Dawid yee ebere a ɛkɔm dee ɔne wɔn a wɔka ne ho no nyinaa se, monno mo atamfoo; monye wɔn a no wɔ Atwerɛsem no mu anaa? **4** ɔkɔa asoredan mu wɔtan mo no papa. **28** Monhyira wɔn a wɔdome kɔfaa burodo a wɔde abɔ afodee ama Onyankopɔn a mo; momma mpaes mma wɔn a wɔtan mo. **29** Se mmara mma ho kwan se obi di, gye asofoo nko ara obi bo w'asom a, dane baako a aka no ma no. Se no, de bi maa wɔn a wɔka ne ho no nso diie.” **5** obi pa wo ntoma a, woro w'atadee ka ho. **30** Se obi Yesu kaa se, “Onipa Ba no ne Homeda no wura.” sre wo biribi a, fa ma no. Obi gye w'adee a, mmisa **6** Homeda foforo bi nso a Yesu rekyerɛkyere wɔ no bio. **31** Na dee moye se nnipa nyɛ mo no, mo asoredan mu no, na ɔbarima bi a ne nsa nifa awu nso monye wɔn saa ara. **32** “Na se modo wɔn a nso wɔ ho bi. **7** Atwerɛsem no akyerɛkyerɛfɔɔ wɔdɔ mo no nko ara a, mfasoo ben na mobenya? ne Farisifoo no hwɛɛ Yesu dinn se ɔbesa onipa yi ‘Nnebɔneyefoo’ nso dɔ wɔn a wɔdɔ wɔn no. **33** Na yadee Homeda yi nso anaa. Dee na wɔrehwɛhwe se moye wɔn a wɔyɛ mo papa no nko ara yie a, ara ne se ɔbebu mmara no so, asa yadee na wɔn mfasoo ben na mobenya? Nnebɔneyefoo mpo ye nsa aka no akyere no. **8** Yesu hunuu wɔn adwene, wɔn a wɔyɛ wɔn papa no nso yie. **34** Na se mobɔ nanso oka kyereɛ ɔbarima no se, “Sore begyina wɔn a mosusu se wobetumi atua mo nko ara bosea animu ha, na obiara nhunu wo.” ɔbarima no sore a, papa ben na moaye? Nnebɔneyefoo nso bobɔ begyinaa hɔ. **9** Yesu ka kyereɛ wɔn se, “Merebisa bobɔ wɔn ho wɔn ho bosea, a wɔhwɛ se wɔn nsa mo. Edeen na mmara no ma ho ɛkwan se yenye beka wɔn sika bio. **35** Monno mo atamfoo. Monye no Homeda; se yebɛye papa anaa yebɛye bɔne, se wɔn papa. Momma wɔn dee ɔchia wɔn a, mo ani nni yebɛye obi nkwa anaase yebɛma wawu?” **10** Yesu akyire bio. Na se moye yeinom a, mo akatua beye hwɛɛ wɔn nyinaa hyiaeɛ na oka kyereɛ ɔbarima no kese wɔ ɔsoro na moaye Onyankopɔn mma; efiri se, “Tene wo nsa.” Na ɔtenee ne nsa no, emu yee se Onyankopɔn ye nnebɔneyefoo adee, na ɔdom den se baako no. **11** Dee Yesu yee yi hyeɛ nnipa bonniyefoo nso. **36** Monye mmɔborɔhunufoɔ sedee no abufuo yie ma wɔfirii aseɛ bɔɔ ne ho po. **12** Eda mo Agya a ɛwɔ ɔsoro no ye mmɔborɔhunufoɔ no. **37** bi a Yesu kɔɔ bepo bi so se ɔrekɔbɔ mpaes. ɔbɔɔ “Mommmu ntɛn, na wɔammu mo ntɛn; mommmu mpaes anadwo mu no nyinaa **13** Adeɛ kyeeɛ no, fo, na wɔammu mo fo; momfa nkyɛ, na wɔde akye ɔfrees n'akyidifoo no nyinaa baa ne nkyɛn na ɔyii mo. **38** Se moma a, wɔbɛhyɛ mo ananmu. Dee mode wɔn mu dumienu. Saa dumienu yi na ɔfrees wɔn ma no, wɔde susudua a wɔahye no ma, amia so asomafoɔ. **14** Simon, a ɔtoo ne din Petro; Andrea, ama abu so na ɛbesusu ama mo. Susudua a mode Simon nua; Yakobo, Yohane, Filipo, Bartolomeo, besusu ama no, eno ara na wɔde besusu ama mo.” **15** Mateo, Toma, Yakobo a ɔyɛ Alfeo ba; Simon, a **39** Yesu nam abebuo so kasa kyereɛ wɔn bio se, wɔfre no Selote; **16** Yuda, a ɔyɛ Yakobo ba; ne Yuda “Onifirani betumi akyere onifirani ɛkwan ama aye Iskariot a ɔyii Yesu maes no. **17** Yesu firii bepo no so yie anaa? Se ɛba saa a, wɔn baanu nyinaa betɔ siane baa fam maa n'akyidifoo bebree ne nnipakuo amena mu. **40** Osuani nsene ne ɔkyerɛkyerɛfoo. a wɔfiri Yudea, Yerusalem ne mpoano nkuro Tiro Nanso, se ɔyere ne ho sua dee wɔrekyere no no yie ne Sidon mu no betwaa ne ho hyiaeɛ. **18** Wɔbaes a ɔbesɛ ne ɔkyerɛkyerɛfoo. **41** “Aden enti na woma se wɔrebetie no ama wasa wɔn nyarewa nso. ɔtuu aboseaa a egu wo nua ani so ha wo, ebere a eboɔ da ahonhommone bebree. **19** Obiara bɔɔ mmɔden se wo dee so? **42** Ebeye den na woatumi aka akyere wo ɔde ne nsa beka Yesu. Ayarefɔɔ a wɔde wɔn nsa kaa nua se, ‘Ma menyi anwea a egu w'ani so no mma Yesu no nyinaa ho tɔɔ wɔn. **20** Afei, ɔdanee n'ani wo’ wɔ ebere a eboɔ a eda w'ani so no wonhunu. ka kyereɛ n'asuafoo no se, “Nhyira ne mo a moye Nyaatwomni, di ɔkan yi eboɔ a eda w'ani so no ansa ahiafoɔ, na mo na Onyankopɔn Ahennie no ye mo na woatumi ayi anwea a egu wo nua ani so no ama deal! **21** Nhyira ne mo a ɛkɔm de mo, na mo na no. **43** “Dua pa nso aba bɔne, na dua bɔne nso nso wɔbɛma mo amee. Nhyira ne mo a mo were ahoo, aba pa. **44** Dua biara aba na wɔnam so hunu dua ko na mo na wɔbɛma mo ani agye. **22** Nhyira ne mo a a eye. Worentumi nte borɔdɔma wɔ nnenkyemse Onipa Ba no din enti, nnipa tan mo, na wɔpa mo so. Saa ara na worentumi nte bobe wɔ nkasee so. na wɔya mo, na wɔgu mo din ho fi. **23** “Se ɛba saa **45** Onipa pa firi nnepa a ɛwɔ n'akoma mu ye ade a, momma mo ani nnye na monni ahurisie! Efiri pa. Saa ara nso na onipa bɔne nso firi ne nnebɔne se, mo akatua so wɔ ɔsoro. Na saa ara nso na wɔn a ɛwɔ n'akoma mu ye ade bɔne. Dee ahye onipa agyanom yee tete adiyifoɔ no. **24** “Na mo adefoɔ akoma ma no, na epue firi n'ano. **46** “Aden enti na dee, monnue efiri se, dee ema mo ani gye no, mo mofrɛ me ‘Awurade,’ nanso monni m'asem so? **47** nsa aka dada; yei enti, monni kyɛfa biara bio. **25** Merekyere mo sedee onipa biara a ɔba me nkyɛn,

na otie m'asem di so no tee. **48** Ote se obi a na ɔresi 22 Yesu buaa wən se. "Monkɔka dee moahunu na edan na ɔtwaan ne edan no fapem ma esii obotan so. Na osuo tœe maa nsuo no yiri bebo faa edan no ase nanso ammu, efiri se, ɔsi sii obotan so. **49** Na dee ote m'asem na ɔnni so no, ote se obi a ɔresi edan, na osii edan no sii anwea so, na osuo to maa nsuo no yiri bebo faa asee ma ɔdwirrie."

7 Yesu kasa kyerees nkurøfoo no wiees no, ɔkœ Kapernaum. **2** Saa ebere no ara mu na Roma ɔsraani panin bi ɔsomfoa a ɔpø n'asem yie yare dendeenden a ɔreye awu. **3** ɔsraani panin no tee Yesu nka no, ɔsomaan Yudafoo mpanimfoo bi se wənkoɔre no na ɔmmesa ne ɔsomfoa no yadee mma no. **4** Wəduruu Yesu nkyen no, wode asem no too n'anim sree no se, ɔmmoaa ɔsraani panin no, efiri se, ɔye onipa pa. **5** Wøkaa se, "ɔye obi a ɔdo yen ɔman na wasi hyiadan ama yen." **6** Yesu ne wən siim. Wøreye aduru efie ho no, ɔsraani panin no somaa ne nnamfo bi se, wənkɔka nkyere Yesu se, "Awurade, nha wo ho, na mense se woba me fie. **7** Saa ara na memfata se meba baabi a woooo. Kasa, na me ɔsomfoa no ho beye no den. **8** Meyø obi a mehye tumi ase, nanso mewo asraafoo bebree hye m'ase. Meka kyere ɔfotofor se, 'Bra' a, ɔkœ. Meka kyere ɔfotofor se, 'Bra' a, ɔba. Na mehye me ɔsomfoa se, 'Ye yei' a, ɔye." **9** Yesu tee asem yi no, ne ho dwirii no na ɔdanee n'ani ka kyerees nnipakuo a wədi n'akyi no se, "Anokwa, Israelman mu nyinaa, menhunuu obiara a ɔwø gyidie se saaobarima yi da." **10** Ebere a abøfoa no sane kɔduruu efie ho no, wohunuu se ɔsomfoa no ho aye no den. **11** Yei akyi no, Yesu ne n'asuafaa ne nnipakuo bi a wøka ne ho no koo kuro bi a wøfre no Nain mu. **12** Wəduruu kurotia no, ɔhunuu se wørekøsie obi. Na owufaa no ye ɔbaa kunafaa bi a ɔwø kuro no mu no ba barima korø. Na adføoo bebree di amu no akyi. **13** Na Awurade hunuu no no, n'asem yee no mmøbo, na ɔka kyerees no se, "Gyae su!" **14** Yesu kɔsøo efunu adaka no mu maa won a eyø wən dea no gyinae. ɔka kyerees ɔwufoa no se. "Aberantee, mese wo se, nyane!" **15** Aberantee no sore tenaa ase na ɔkasaae. Afei, Yesu de no maa ne maame. **16** Nnijpa no nyinaa ho dwirii wən yie na wøyii Onyankopon aye kaa se, "Odiyifoo kesee bi asore wo yen mu, na Onyankopon asiane aba ne manfoa mu." **17** Dee Yesu yee yi ho asem tre kɔduruu Yudea ne nkuro a atwa ho ahyyia no nyinaa mu. **18** Yohane asuafaa kɔbøo no dee asi no nyinaa ho amanee. **19** Yohane somaa n'asuafaa no mu baanu kɔo Yesu nkyen kɔbisaa no se, "Wone dee ɔreba no, anaase yentwen ɔfotofor?" **20** Asuafaa no duruu Yesu nkyen no, woka kyerees no se, "Yohane Osubøni asoma yen wo nkyen se yemmëbisa wo se, wone dee ɔreba no anaase yentwen ɔfotofor?" **21** Saa ebere no ara mu, Yesu saa nyarewa bebree; ɔtuu ahonhommøne na ɔmaa anifirafoo hunuu adee. **22** Yesu buaa wən se. "Monkɔka dee moahunu na moate yi nkyere Yohane se, mema anifirafoo hunu adee, mmubuafoo nante, mesa akwatafoo yadee, asotifoo te asem, awufuu nyane, meka asempa kyere honhom mu ahiafoo. **23** Nhyira ne dee merenyø no suntidua." **24** Yohane asuafaa no firii Yesu nkyen kœe no, Yesu dii Yohane ho adansee kyerees nnipakuo no. ɔbisaa wən se, "Mokø esere so no, ɔdeen na mohunui? Esere a mframa rehim no anaa? **25** Na ennee na ɔdeen na mohunui? Anaa na mosusu se mobchunu ɔbarima bi a wahyehye se ɔshene ba te ahemfie? **26** Anaa Onyankopon odiyifoo? Ennee, mereka makyere mo se, ɔsenet odiyifoo. **27** Na saa Yohane yi na Atweresem no ka fa ne ho se, "Mesoma me obøfoo adi w'anim ɔkan, ɔno na ɔbesiesie ɔkwan ama wo." **28** Meka kyere mo se onipa biara nni ho a woawo no a ɔye kese sene Yohane. Nanso, dee ɔye aketewa koraa wø ɔsoro Ahennie mu no ye ɔkesees sene no!" **29** Na wən a wøtee dee ɔkœe no nyinaa a ɔtogyefoo mpo ka ho bi gye too mu se, Onyankopon ye ɔteneneen; na wøsakyeraa wən adwene maa Yohane bøo wən asu. **30** Na Farisifo ne Mmaranimfoo no dee, wøpoo Onyankopon asem enti, wøamma Yohane ammo wən asu. **31** Yesu bisaa wən se, "Edeen na menka mfa nnemmmafoo yi ho; na ɔdeen ho na memfa wən ntoto? **32** Wote se mmøfra bi a wøregoro wø agodibea na wən mu bi reka akyere ɔfotofor se, "Yetoo anigyeen nnwom maa mo, nanso moansa; Yetoo awerehøo nnwom nso maa mo, nanso moansu." **33** Yohane Osubøni aba a ɔnnidi na ɔnnom nsā, nso mose, 'Cwø honhommøne.' **34** Onipa Ba no nso aba a ɔdidì na ɔnom a mose, 'Monhwø odidifoo ne ɔsanomfoa a ɔye ɔtogyefoo ne nnebøneyefoo adamfol!' **35** Nanso, wən a wødi Onyankopon akyi nokore mu no dee, wən ɔbra di adansee se, n'akwan nyinaa ye." **36** Farisini bi free Yesu adidie ma openee so kœe. **37** Ote ho redidi no, ɔbaa bi a ɔbu ɔbra bøne wø kuro no mu tee ne nka no, ɔde aduhwam bi a esom bo tumpam ma kɔo ho. **38** ɔkotoo Yesu nan ase suie, maa ne nisuo no foø Yesu nan ase. Afei, ɔde ne tirinwi pepaa nisuo no, ɔso ne nan de aduhwam no sraa ho. **39** Farisini a ɔfree Yesu adidi no hunuu dee ɔbaa no yee no, ɔkaa wø ne tirim se, "Se saa onipa yi ye odiyifoo ampa ara a, anka ɔbehunu se saa ɔbaa yi bu ɔbra bøne." **40** Yesu hunuu Farisini no adwene ma ɔka kyerees no se, "Simon, mewo asem bi ka kyere wo." Simon nso ka kyerees Yesu se, "ɔkyerɛkyerøoo, ka e." **41** Yesu ka kyerees no se, "Osikani bi bøo nnipa baanu bi bosea. ɔmaa ɔbaako denare aha enum; enna ɔbaako no nso ɔmaa no denare aduonum. **42** Wøn mu biara antumi antua ne ka a ɔde no no enti, ɔde kyee wən. Wøn mu hwan na wogye di se ɔbepe osikani no asem yie?" **43** Simon buaa se, "Megye di se dee ɔde ne ka kesee kyee no no." Yesu kaa se, "Woabua no yie." **44** Afei, Yesu danee n'ani kyerees

øbaa no bisaa Simon se, "Woahunu saa øbaa yi? pintinn de abrabo pa di ho adansee. **16** "Obi nso Mebaa wo fie, woamma me nsuo anhohoro me nan kanea na omfa kenten mmutu so, anaa omfa nhye ase; nanso saa øbaa yi de ne nisuo ahohoro me mpa ase na mmom, øde si kaneadua so na ahyeren nan ase, asane de ne tirinwi aapepa. **45** Mebae yi, ama won a wøba mu no. **17** Dee ahinta no beda adi, woanye me atuu amfa amma me akwaaba; nanso na dee ewø kokoam no nso ada dwa. **18** Enti dee efiri ebere a øbaa yi betoo me wø ha yi, ønnyae me motie no, montie no yie. Obiara a øwo no wøbema nan mu so. **46** Woamfa ngo amfø me tirim; nanso no pii aka ho, na dee ønni ahe bi no, dee ønsu se øbaa yi de aduhwam a esom bo asra me nan ase. **47** Yei enti mereka akyere wo se, dee øbaa yi aye øye ne dea no mpo, wøbøgye afiri ne nsam." **19** Eda bi, Yesu maame ne ne nuanom pøe se wøne no kasa, enti, wøde ne bøne a øðøso no akyø no, efiri se, nanso øsiane nnipakuo a na wøatwa ne ho ahyia no wayi øðø kesee bi adi akyere. Na dee wøde ne bøne a øsua akyø no no, ne da nso sua." **48** Afei, Yesu ka kyere øbaa no se, "Wøde wo bøne akyø wo." **49** baabi rehwehwø no. **21** Yesu ka kyere won se, "Me Wøn a øne won te adidiø no bisabisa wøn ho won ho se, "Hwan ne saa onipa yi a øtumi de bøne kye?" **50** Yesu ka kyere øbaa no se, "Wo gyidie agye wo maame ne me nuanom ne won a wøtie Onyankopøn ho se, "Awurade, Awurade, yøremem!" Amonom hø asem na wødi so." **22** Eda bi a Yesu ne n'asuafoo te kodoø mu no, øka kyere won se, "Momma yøntwa nkø asuogya noho." Wøsiim a wørekø no, **23** Yesu daæs. Saa ebere no ara mu, mframra a ano ye den bi bø maa nsuo betaø kodoø no mu maa kodoø no yøe se øremem. Yei maa asuafoo no akoma tuu yie. **24** Asuafoo no de hu ne nteateam nyane no se, "Awurade, Awurade, yøremem!" Amonom hø ara, Yesu sore teatea mframra a ano ye den ne asorøkye no ma øyøe dinn. **25** Afei, obisa wøn se, "Adøn na monni gyidie?" Wøn nyinaa suroeø de ahodwirie bisabisa wøn ho won ho se. "Onipa ben ni a mframra a ano ye den ne asorøkye mpo tie no yi?" **26** Yesu ne n'asuafoo no twaa øpo no beduruu Gerasefoo asase a øne Galilea di nhwøanimu no so. **27** Yesu firii kodoø no mu sii fam pe, øbarima bi a ahonhommøne ahyø no ma akyere a øða adagya na ønte efie, na mmom øte amusieeø a aboda mu na ødeda no behyiaa no. **28** Øhunuu Yesu no, oteaam, kotoø ne nan ase sane teateam se, "Yesu, Øsorosoro Onyankopøn Ba, ødeen na wo ne me wø ye? Mesre wo, nyø me ayayadee biara." **29** Økaa saa asem yi, efiri se, na Yesu ateatea ahonhommøne no se wømfiri ne mu. Saa ahonhommøne yi taa ka no na se wøde ahoma kyekyere ne nsa ne ne nan mpo a, øtumi tete mu ma ahonhommøne no pam no kø wiram. **30** Yesu bisaa no se, "Wo din de øen?" Øbuua no se, "Edøm." Efiri se na ahonhommøne ahyø no ma. **31** Ahohommøne no sree Yesu se ønnhye won mma wønkøgu amanehunu bon no mu. (Abyssos g12) **32** Saa ebere no mu na mprako bi redidi wø beø no nkyen mu baabi. Ahohommøne no sree Yesu se ømma won ho ekwan na wønkøwura mprako no mu. Na ømaa won ho kwan. **33** Enti ahonhommøne no firii øbarima no mu køwuraa mprako no mu ma wøbøø kiridi, sianee beø no køguu otadee no mu wuwuie. **34** Wøn a wøhwe mprako no so no hunuu dee asi no, wøde hu ne ahopopoø tutuu mmirika købøø amaneø wø kurom maa asem no treee wø mpotam ho nyinaa. **35** Nnipa a wøtee asem no bøø twi køhwøø dee asi. Wøduruu dee Yesu wø no, wøhunuu øbarima no se ne ho atø no a øfira

8 Yei akyi no, Yesu ne n'asuafoo dumieno no kyinkyinii Galilea nkuro ne nkuraa bi ase kaa Onyankopøn Ahennie no ho asem. **2** Ørekø no, nnipa a na wødi n'akyi no bi ne Maria Magdalene a øtuu ahonhommøne nson firii ne mu no, **3** ne Yohana a øye Kusa, Herode efie sohwefoo panin yere, ne Susana. Saa mmaa yi ne afoforo bi na wofiri won ahonya mu hwøe Yesu ne n'asuafoo. **4** Eda bi a nnipa bebree bi firii nkuro nkuro so baa ne nkyen no, økyerekyere øwon abebuo mu se, **5** "Eda bi, okuafoo bi køø n'afuom køguu aba. Øgwie no, aba no bi køguu økwan mu maa nnipa tiatiaa so na nnomaa besosøeø. **6** Ebi nso køguu abotan so, enti efifirrie no, ankyere na ne nyinaa hyeeø, efiri se, annya nsuo. **7** Aba no bi nso køguu nkaseø mu. Efifirrie no, nkaseø no kyekyeree no na øwue. **8** Ebi nso køguu asase pa mu, ønyiniiø, soo aba mmøøø øha." Na økaa yei no, øka kaa ho se, "Dee øwo ase a øbetie no, øntie." **9** Na n'asuafoo no bisaa no saa abebuo yi ase no, **10** obuaa won se, "Mo dee, wøde Onyankopøn Ahennie ho ahintasøm ama mo, na afoforo dee, wøkasa kyere won abebuo mu, "sedeø øbøye ø wøbehwø, nanso wørenhunu na wøbøte, nanso wørente asec." **11** "Afei, abebuo no aseyere ni. Aba no ne Onyankopøn asem. **12** Aba a øguu økwan mu no gyina ho ma won a wøate Onyankopøn asem no na øbonsam behwim firii won akoma mu, sedeø øbøye a, wørennye nni na wørennya nkwegye. **13** Aba a øguu abotan so no gyina ho ma won a wote asem no na wøde anigyeø so mu, nanso øntim won mu. Na øsiane won gyidie a øsua no enti, ønkyere na asem no awu. Na se sohwe ba won so a, wøpa aba. **14** Aba a øguu nkaseø mu no gyina ho ma won a wote Onyankopøn asem, na wødi so, nanso asetena mu haw ne abebøø, ahonya ne ewiase aßeefedeeø enti, asem no ntumi nyø won mu adwuma sedeø ese. **15** Aba a øguu asase pa mu no gyina ho ma won a wøde akoma pa tie asemøpa no, na wodi so, gyina

ntoma te Yesu nkyen. Nnipa no nyinaa ho dwirii ntadee mmienu mmienu. **4** Na se moko kuro bi won. **36** Na won a wohunuu ekwan a Yesu faa so mu a, efie biara a mobesoe mu no, eha ara na saa əbarima no yadee no bɔɔ won a wɔbaa ho no montena kɔsi se mobefiri kuro no mu. **5** Se moko amanee. **37** Ehu hyee Gerasefoo a na woahyia ho no kuro biara mu na woannye mo, na morefiri ho aka nyinaa ma ma wɔsree Yesu se əmfiri won nkyen ho a, momporoporo mo nan ase mfuturo mfa nkyere nkɔ. Yei enti, Yesu kotenaa kodoɔ no mu sane tware se, mo ne won nni hwee ye bio.” **6** Wofirii ho no, kɔɔasuogya ho noho. **38** Ansa na Yesu rebefiri wokɔɔ nkuraasee nkuraasee kɔkaa asempha no, saa ho no, əbarima a ətuu ahonhommone firii ne mu nyarewa pii nso. **7** Əmansinhene Herode tee dee no sree no se əne no bekɔ. Nanso, Yesu ka kyerees Yesu aye no nyinaa no, ehaa no yie, efiri se, na no se, **39** “Kɔ na kɔdi dee Onyankopon aye ama ebinom keka se Yohane Osuboni na wasore afiri wo no ho adansee kyere wo manfoo.” Əbarima no awufuu mu, **8** na afoforo nso se eyé Elia anaa tete firii ho kɔdii anwanwadəe a Yesu aye ama no ho adansee kyerees kurom hɔfɔo nyinaa. **40** Yesu abea. **9** Herode kaa se, “Yohane dee, matwa ne ti, na duruu asuogya ho no, nnipaku no de anigye hyiaa hwan koraa ne saa onipa yi a mete anwanwasem no kwan, efiri se, na woatwen no abre. **41** Əbarima a ete see yi fa ne ho yi?” Yei enti, əpəe se əhu no. bi a wɔfre no Yairo a na ɔye Yudafoo hyiadan mu 10 Asomafoa no firii won akwantuo mu baee no, panin baa ne nkyen, bebuu no nkotodwe, sree no se, wobɔɔ nsem a əsisi hɔ nyinaa ho amanee kyerees əne no nkɔ ne fie **42** na ne babaa koro a wadi beye Yesu. Yei akyi, Yesu ne won twee won ho kɔɔ baabi mfee dumieni reye awu. Ebere a Yesu rekɔ no na a eben Betsaida. **11** Nnipayku no hunuu dee Yesu ne nnipaku no kyere ne so. **43** Əbaa bi a mogya atu no n'asomafoa no wɔ no, wɔtii won ma ogyee won few mfirinhyia dumieni a obiara ntumi nsa no yadee so, kaa Onyankopon Ahennie ho asem kyerees won, no, **44** firii Yesu akyi saa n'atadee ano. Amonom saa ayarefuu yadee. **12** Anim rebiribiri no, dumieni ho ara, mogya a etu no no twaee. **45** Yesu bisaa no baa ne nkyen beka kyerees no se, “Ka kyere nnipa se, “Hwan na əsɔɔ m'atadee ano no?” Obiara buua no na wɔnkɔ nkuro ne nkuraa a atwa yen ho ahyyia se, enye əno. Yei maa Petro kaa se, “Awurade, na yi mu nkɔpe dee wɔbedi ne dee wɔbeda efiri se, se nnipa no akyere wo so.” **46** Yesu buua no se, baabi a yewo yi ye esere so.” **13** Yesu ka kyerees won “Dabi, obi aasɔ m'atadee mu efiri se, mete nka se se, “Mo ara momma won biribi nni.” Wobuaa no se, tumi bi afiri me mu.” **47** Əbaa no hunuu se əhinta a “Yewo burodo enum ne mpataa mmienu pe. Eno erenyie yie, enye enti, odee hu ne ahopopo bεbuu enti, gye se yekɔto aduane bre won nyinaa.” **14** Yesu nkotodwe wɔ nnipa no nyinaa anim, kyerees Na nnipa beye mpemnum na woahyia wo ho. Yesu no dee enti a əsɔɔ ne mu ne sedee ne ho atɔ no no. ka kyerees n'asuafoa no se, “Monhwé na nnipa no **48** Yesu ka kyerees no se, “Me ba, wo gyidie ama wo ntenatena ase aduonum aduonum.” **15** Woyee sedee ho ayee wo den. Fa asomdwooe kɔ.” **49** Yesu gu so Yesu kaees no. **16** Afei, Yesu faa burodo enum ne no ne rekasa no, obi firi Yairo efie beka kyerees Yairo se, mpataa mmienu no na əhwee soro, hyiraas, bubuu “Wo babaa noanya awu enti nha əkyerəkyerəfuu no mu de maa n'asuafoa no se wɔnkye mma nnipa bio.” **50** Yesu tee asem no, əsee Yairo se, “Nsuro, gye no. **17** Obiara didi mee. Afei, asuafoa no boaboaad di, na wo babaa no benyaneanya nkwa.” **51** Əduruu efie ho no, wamma obiara anka ne ho anko ədan a dee wɔdi ma əkaees no ano no, eyee nkentemma abɔfra no da mu no mu gye Petro, Yohane, Yakobo na nnipa beye mpemnum na woahyia wo ho. Yesu ne abɔfra no awofuu nko ara. **52** Na nnipa a wɔwɔ mpaes. Yei akyi no, obisaa n'asuafoa no se, “Nnipa ho no nyinaa resu, di awerəho. Yesu ka kyerees won ka se mene hwan?” **19** Wobuaa no se, “Ebinom ka se, woye Yohane Osuboni, ebinom nso ka se Elia, na sere!” **53** Wɔsereen no dii akyi no, obisaa n'asuafoa no se, “Monhwé na nnipa ne abɔfra no awofuu nko ara.” **54** Yesu saa ne nsa ka kyerees no se, “Me ba, ka se mene hwan?” **19** Wobuaa no se, “Ebinom ka se, woye Yohane Osuboni, ebinom nso ka se Elia, na sere!” **55** Amonom ho ara, əsorees na Yesu kaa se akyi no, obisaa n'asuafoa no se, “Monhwé na nnipa wɔmma no biribi nni.” **56** N'awofuu no ho dwirii won Kristo, dee Onyankopon asoma no no.” **21** Yesu yie nanso Yesu bɔɔ won ano se, wɔnnka dees asi no bɔɔ won ano se wɔnnka nkyere obiara. **22** Ətoaa mpanimfoa ne asofuu mpanin ne Atweresem no

9 Eda bi Yesu free Dumienu no hyiaeet maa won
tumi ne ahooden a wode betu ahonhommoone
na wode asa nyarewa nso. **2** Afei, osomaa won se
wankoka Onyankopon Ahennie ho asem na wonsa
nyarewa. **3** Na oka kyerere won se, "Mo akwantuo
yi mu, mommfa biribiara nkoo, se eye poma anaa
akwantuboto, anaa aduane biara, anaa sika, anaa

605

Luka

mfasoo na obenya? 26 Na dee n'ani bewu me ne me nsem ho no, ono nso, da a me, Kristo beba wo me ne Agya no ne abofoo kronkron no animuonyam mu no, m'ani bewu ne ho. 27 "Na mereka akyere mo se, se wobehunu Onyankopon Ahennie no." 28 Yesu kaa ne nsem yi wieee no, ebeye nnawotwe akyi, one Petro, Yohane ne Yakobo koo bopo bi so se worekobo mpaee. 29 Na Yesu gu so rebo mpaee no, n'animdua sesae, na n'atadee nso hyerenee. 30 Preko pe, nnipa baanu a eye Mose ne Elia ne no bekasae. 31 Saa nnipa baanu yi bepuee ho animuonyam mu kaa ne wuo a obewu wo Yerusalem no ho asem pasaa anaa?" 32 Saa ebere no na Petro ne nnipa a wokaa ne ho no adeda hatehatee na wonyanenyanee ho. 33 Na ebbaa se nnipa no refiri Yesu nkyen ako no, Petro ka kyere Yesu se, "Awurade, eye se yen nso yewo ha bi. Ma yemmo asese mmiena; wo dee baako, Mose dee baako na Elia nso dee baako." Na omununkum bekataa won so ma wosuroe. 35 Na nne bi firi omununkum no mu kaa se, "Yei ne me Ba a mayi no! Montie no!" 36 Kasa yi akyi no, wohunuu se aka Yesu nko ara na ogyina ho. Na mmire no mu, woanka dee wohunuue no ankyere obiara. 37 Adee kyeee a wosiane firii bopo no so baee no, nnipaku bi behyiaa Yesu. 38 Obarima bi firi nnipakuo no mu teaam se, "Okyerkyerefoo, miresre wo, bra behwe me ba a medi no ba koro ma me; 39 se honhommmone ba ne so a, amonom, oteaam, otwa hwe, osensene, n'ano pu ahuro, na obu fa so, na ekye ansa na afiri ne so. 40 Na miresre w'asuafao no se wontu honhommmone no, nanso woantumi." 41 Yesu kaa se, "Ao! Mo a monni gyidie, mentena mo nkyen na mennya mo ho boaseto nkosi da ben!" Afei, odaanee n'ani ka kyere obarima no se, "Fa wo ba no bra ha." 42 Ode abofra no reba no, honhommmone no twaa no hwhee fam ma osensenee. Nanso, Yesu teateaa honhommmone no maa abofra no ho yee no den na ode no maa n'ayga. 43 Onyankopon tumi ne ne keseye a edaa adi wo honhommmone no tu mu no maa nnipa no ho dwirii won. Na woredwennwene dee asi yi ho no, Yesu ka kyere n'asuafao no se, "Montie asem a merebekaa yi yie. Warebeyi Onipa Ba no de no ahye won a woso tumi no nsa." 45 Dee okae yi na eye ahintasem enti, asuafao no ante ase. Nanso, na wosuro se wobebisa no ase. 46 Asuafao no gyee akyinnyee a efa won mu dee obeye kese Onyankopon Ahennie mu no ho. 47 Na Yesu hunuu won adwene no, osaa abofra bi mu de no begyinaa ne nkyen paa, 48 na oka kyere won se, "Obiara a obegye saa abofra yi wo me din mu no, gye me; na dee ogye me no nso, gye dee osomaa me no. Dee eye aketewa wo mo nyinaa mu no, ono ne ekese." 49 Yohane nso ka kyere se, "Awurade, yehunuu obi a onka yen ho se ode wo din tu ahonhommmone enti yebraa no." 50 Yesu ka kyere no se, "Ense se anka mobra no, efiri se, dee ontia mo no, na owo mo afa." 51 Na ebere a ese se Yesu sane ko osoro no reben no, osii ne bo se obeko dii ekan koo Samaria akuraa bi ase se wokosiesi mpaee. 52 Ansa na orebeko no, osomaa nnipa bi Yerusalem. 53 Nanso, Samariafoo no annye Yesu, no tee dee aba no, Yakobo ne Yohane bisaa Yesu se, 54 Asuafao nnipa baanu yi bepuee ho animuonyam mu "Awurade, wope se yema ogya firi osoro behye wan kaa ne wuo a obewu wo Yerusalem no ho asem pasaa anaa?" 55 Yesu danee n'ani kyere won kaa kyere no. 56 na wofirii ho koo akuraa foforo bi ase. 57 Ebere a woreko no, obarima bi baa Yesu nkyen a won ani so teteetee won no, wohunuu Yesu se owo beka kyere no se, "Baabiara a wobekoo no, medi n'animuonyam mu ne nnipa baanu bi a woka ne w'akyi." 58 Yesu buaa no se, "Sakraman wo abon ho. 59 Yesu ka kyere obarima foforo bi nso se, "Bedi m'akyiri." 60 Yesu ka kyere no se, "Awurade, ma me ekwan Nanso, obarima no kaa se, "Awurade, ma me kwan na me ne m'abusuafoo nkodi nkra ansa." 62 Nanso, Yesu ka kyere no se, "Obiara a obema n'adwene aye no ntanta wo dwumadie bi a mede ahye ne nsa no ho no, mfata Onyankopon Ahennie no."

10 Yei akyi, Yesu yii n'akyidifoo no mu aduoso somaa won baanu koo nkuro ne nkuraa a kyire no obekoo ho no so. 2 Oka kyere won se, "Otwa adwuma no dooso, nanso adwumayefoo no sua. Enti, monsre adwumawura no na emma adwumayefoo bebree mmra ne twa adwuma no mu. 3 Monko, na meresoma mo se nnwan ako mpataku mu. 4 Mommfa sika, akwantubeto anaa mpaboa; na monkyea obiara nso a mobehyia no wo ekwan so. 5 "Se moko efie biara mu a, monni ekan nkyea efie hoo no se, 'Asomdwoe nka mol!' 6 Na se asomdwoe ba bi wo ho a, mo asomdwoe beba ne so; na se obi a ote saa nni ho a, mo asomdwoe besane aba mo nkyen. 7 Efie biara a moko mu no, momma elo nye mo atenae; aduane biara a wode bema mo no, monni, efiri se ese se odwumayefoo biara nya n'adwumayefoo so akatua; monnni atutena wo afie mu. 8 "Na se moko kuro biara mu na wogye mo few so a, aduane biara a wode bema mo no, monni. 9 Monsa kuro no mu ayareefoo yadee, na monka nkyere ehfooy nyinaa se, 'Onyankopon Ahennie no aben mo.' 10 Nanso, se moko kuro biara mu na woannye mo few so a, monko ne mmontene se nkopae mu nka se, 11 'Mo kurom ha mfuturo a

ewo yen nan ase mpo, yereporoporo agu, de atia mo; Samariani bi nso bępuee hō. Ḷhunuu no no, oyee no na mmom monhunu pefee se, Onyankopon Ahennie mmabō. **34** Ḷkəkotoo ne nkyen, hohoroo n'apirakuro no aben.' **12** Mereka akyere mo se, saa kuro no, asem a ebeto won Atemmuo da no besene dee etoo Sodom no. **13** "Korasin, due! Betsaida, due! Anwanwadee a meyee wo mo mu no, se meyee wo Tiro ne Sidon a, anka ehəfoo no de awerehoo ne ahonuo asakyera won adwene dada. **14** Atemmuo da no, asem a ebeto won no besene dee ebeto Tiro ne Sidon. **15** Na wo Kapernaum, wope se woma wo ho so, nanso wəbebəre wo ase de wo akə asaman. (**Hadēs g86**) **16** "Obiara a ətie mo no tie me, na dee əpo mo no po me, na dee əpo me no nso po dee əsoma me no." **17** Aduəson no sane de anigyeet baee bəbə amaneet se, "Awurade, wo din enti, ahonhommone mpo abre won ho ase ama yen." **18** Na oka kyereet won se, "Mehunuu se obonsam rete afiri əsoro se anyinam abəhwə fam. **19** Mama mo tumi ne ahooden a mode betiatia awo ne anyanyankyerə ne otamfoə no tumi biara a əwə so, na biribiara nso rentumi mo. **20** Nanso mommma mo ani nnye se ahonhommone bre won ho ase ma mo, na mmom, momma mo ani nnye se wəatwəre mo din wo əsoro." **21** Saa ebere no ara mu, Yesu de Honhom Kronkron mu anigyeet bəo mpaeet se, "Agya, əsoro ne asasewura, meda wo ase se wode saa nneemā yi ahinta won a wəsusu se wəye anyansafoo, na mmom woadə nokore no adi akyere won a wəde ahobreasee gye wo di se mməfra no. Nanso, Agya, wo pe mu na woma ebāa saa. **22** "M'agya de nneemā nyinaa ahye me nsa; na obiara nnim Əba no, gye Agya no. Saa ara nso na obiara nnim Agya no, gye Əba no ne won a Əba no bəda Agya no adi akyere won no." **23** Ekaa əne n'asuafoo no, oka kyereet won se, "Nhyira ne aniwa a əhunuu dee mohunu! **24** Efiri se, adiyifoə ne ahene pii pəe se anka wəhunu dee mohunu yi na wote dee mote yi, nanso wəanhunu na wəante." **25** Mmaranimfoo bi pəe se əsə Yesu hwe enti əbisaa no se, "Əkyerəkyerəfəo, menyə dən na manya nkwa a ənni awiee?" (**aiōnios g166**) **26** Yesu nso bisaa no se, "Edeen na wəatwəre wə Mose mmara no mu? Na wote asee sen?" **27** Əbuua no se, "Mmara no ka se, 'Fa w'akoma, ne wo kra, ne w'ahooeden, ne w'adwene nyinaa də Awurade, wo Onyankopon, na də wo yonko se wo ho!'" **28** Yesu ka kyereet se, "Woabua no yie. Yε yeinom na wobenya nkwa." **29** Nanso, əbarima no pəe se əkyere se ədi mmara no nyinaa so enti, əbisaa Yesu se, "Hwan ne me yonko?" **30** Yesu nso maa no mfatoho bi se, "Eda bi na əbarima bi retu ekwan firi Yerusalem akə Yeriko. Na ənam ekwan so no, əkətəo akwanmukafəo mu na wəggee ne ho nneemā nyinaa, hwee no, pirapiraa no ma ətəo baha, gyaa no too kwankyen kəe. **31** Ankyere biara, Yudani əsəfəo bi bępuee ne so, nanso əmane faa nkyen kəe. **32** Saa ara nso na Lewini bi nso bępuee ne so mane faa nkyen. **33** Ankyere biara na no anim, de aduro guguu mu, kyekyeree. Afei, əmaa no so de no tenaa n'afunumu so dii aboa no nkyen de no kəo ahəhobe bi hwee no anadwo mu no nyinaa. **35** Adee kyeeet se, əgyaa ahəhobea sohwefoo no sika a ebəso no hwe se əmfə nhwe no. Əsanee hyee no ba se, 'Eka foforo biara a wəbeəbo wə ne ho no, məba abetua.' **36** "Afei, saa nnipa baasa yi mu hwan na əyee ne yonko?" **37** Mmaranimfoo no buaa se, "Dee əhunuu opirafoo no mməbə no." Yesu ka kyereet se, "Wo nso, kə na koye saa ara." **38** Əbaa se Yesu ne n'asuafoo rekə Yerusalem no, wəkəduruu akuraa bi ase. Wəduruu hə no, əbaa bi a wəfre no Marta de no kəo ne fie. **39** Marta nuabaa bi a wəfre no Maria tenaa fam wə Yesu nkyen tiee no. **40** Saa ebere no, Marta a n'anı abere reye aduane no baa Yesu nkyen beka kyereet se, "Awurade, maye adwuma abre enti ka kyereet Maria na əmməsə me mu." **41** Awurade buaa no se, "Marta, Marta, wodwennwene ha wo ho wə nneemā pii ho. **42** Adee baako pe na ehia; əno na Maria afa no; na wərennye mfiri ne nsam."

11 Eda bi, na Yesu rebə mpaeet wə baabi. Əwieet no, n'asuafoo no mu baako ka kyereet se, "Awurade, kyereet yen mpaeetə, sedee Yohane kyereet n'asuafoo mpaeetə no." **2** Əka kyereet won se, "Se morebə mpaeet a, monka se, "Agya, wo din ho nte, w'ahennie mmra. **3** Ma yen yen daa aduane enne. **4** Fa yen bəne kye yen sedee yede won a wafom yen no bəne kye won no. Na mma yenko sohwə mu." **5** Yesu bisaa won se, "Mo mu hwan na əbekə ne yonko hə dasuo mu akəka akyere se, 'Me nua, fəm me aduane kakra, **6** efiri se, əshəhəo bi abefu me mu, na menni aduane biara a mede bəma no,' **7** na əbəma no mmuaet afiri ne dan mu se, 'Nha me! Mato me əpono mu ne me mma ada. Merentumi nsore mma wo biribiara.' **8** Mereka akyere mo se, na ade asa no enti, əye ne yonko koraa mpo a, ərensore. Nanso, esiane se əkə so əree no no enti, əbəma wasore ama no dee ehia no no nyinaa. **9** "Əno enti mereka akyere mo se; Mommisa, na wobəma mo; monhwehwe na mobəhunu; mompem na wəbəbue mo. **10** Na obiara a əbisa no, wəma no; na obiara a əhwehwe no, əhunu; na dee əpem no, wəbue no. **11** "Agya bən na əwə mo mu na ne ba bisa no burodo a əbəma no əbəo, **12** anaase əbisa no apataa a, əbəma no əwə, anaase əbisa nkosua a əbəma no nyanyankyerə? **13** Na se mo a moye nnebəneyefəo mpo niim sedee moma mo mma nnepa a, əbəye dən na mo Agya a əwə əsoro no remfa Honhom Kronkron no mma won a wobisa no no!" **14** Ebere bi Yesu tuu honhommone bi a əye mumu firii onipa bi mu. Honhommone tuu firii ne mu no, əkasaet ma əyee nnipa a na wəwə

ho no nyinaa ahodwirie. **15** Nanso, ebinom kaa se, wo so.” **37** Yesu kasa wieee no, Farisini bi hyiaa no “Onam ahonhommone panin Beelsebul tumi so na adidie enti okoe se one no rekodidi. **38** Farisini no etu ahonhommone.” **16** Afoforo nso pée se woso no hunuu se Yesu anhohoro ne nsa ansa sedee won hwe enti, woka kyere se, onye nsenkyerennee bi amannee kyere ansa na oredidi no, eyee no nwawana. a efiri osoro nkyere won. **17** Nanso, ohunuu won **39** Yesu hunuu Farisini no advene ka kyere se, adwene maa won mmuaee se, “Kuro biara a emu “Mo Farisifoo dee, mohohoro nkukuo ne nwowaa akyekye no dane amamfo. Saa ara nso na efie biara ho, nanso efi, anibere ne nnebone ahye mo ma a emu kyekye no guo. **18** Na se obonsam nso ko tia to! **40** Adwenemherefoo! Enye dee eyee akyire no ne ho a, ebeye den na n’ahennie agyina? Dee enti a ara na eyee emu nso? **41** Monye ahiafoo adoe na mereka saa asem yi ne se, mose menam Beelsebul biribiara ho bete ama mo. **42** “Mo Farisifoo, monnue! tumi so na metu ahonhommone. **19** Na se menam Moma mo nnobae so ntotosoo dudu, nanso mototo Beelsebul tumi so na metu ahonhommone a, hwan adeteneneeye ne odo a mode do Onyankopon no so na mo nkurofao nam tu ahonhommone? Saa ase. Se moko hyiadan mu a, mpanin tenabere na na etee de a, mo nkurofao no ara na wobebu mo mope. Saa ara nso na se moko badwa mu a, mope se aten. **20** Nanso, se menam Onyankopon tumi so na nnipa hunu mo kyea mo. **43** “Mo Farisifoo, monnue! etu honhommone de a, na ekyere se Onyankopon Se moko hyiadan mu a, mpanin tenabere na mope. Ahennie no aba mo so. **21** “Se ohoodenfoo de akodee **44** “Monnue! Efiri se, mote se adamena a eso asram wen ne fie a, obiara rentumi nkowia n’agypadee; na nnipa nante so a wönnim se wonam adamena **22** nanso, se dee ne ho ye den na owo akodee pa so.” **45** Mmaranimfoo no mu baako ka kyere se, sene no ko ne so a, odi ne so nkonim, gye n’akodee “Okyerekyerefao, se woka saa a na woakasa atia yen a ode ne ho too so no, sesa n’agypadee no nyinaa nso.” **46** Yesu buaa no se, “Mo mmaranimfoo nso, ko. **23** “Obiara a onni m’afa no tia me, na dee monnue! Mohye mmara a eye den ma nnipa, nanso one me mimoaboa ano no, hwete mu. **24** “Se woto mo dee, monni so se sedee ese. **47** “Monnue! Efiri se, honhommone firi onipa bi mu a, ekyinkyini hwehwe moatoto adiyifoo a mo ankasa anaa mo agyanom homebea, nanso, ennya bi. Na se wannya homebea kumm won no nna so. **48** Mo neyees yi di adanee a, oka se, ‘Mesane ako onipa a mifirri ne mu baes no se mopene dee mo agyanom yees no so. N’asekyere mu bio.’ **25** Na se osane ko onipa no mu a, obehunu ne se, mo agyanom kunkumm adiyifoo no na mo se elo te a efi biara nni mu na biribiara ye pepere. nso mototoo won nna so maa won. **49** Yei ne dee **26** Afei, osane n’akyi kofa ahonhommone afoforo Onyankopon aka afa mo ho: ‘Mesoma adiyifoo ne nson a woye den kyen no ba ma won nyinaa betena asomafoo aba mo nkyen na mobekunkum bi na ho. Yei ma onipa no see koraa sene sedee anka moataa won a aka no.’ **50** Mereka akyere mo se, na ote kane no.” **27** Yesu gu so rekasa no, obaa bi adiyifoo no mogya a woka gu firi ewiase ahyeassee firi nnipaku no mu kaa se, “Nhyira nka yafunu a no, **51** efiri Habel kum so kosi Sakaria, a wökumm ewoo wo ne nufoa a wonumuu anoi!” **28** Yesu ka no wo aforebukyia ne kronkronbea ntam ho no kyere se, “Ewom dee, nanso nhyyira ne won a so, wobebisa elo asem afiri mo nkyen. **52** “Mo, wote Onyankopon asem na wodi so.” **29** Nnipa no mmaranimfoo, monnue! Mode nokore hinta mo kyeree Yesu so no, oka kyere won se, “Nhemma nkurfo. Mo ankasa monni so, na mommma won a yi ye nneboneyefoo. Wöhwehwe nsenkyerennee bi Farisini no efie ho a oreko no, mmaranimfoo ne Yona nsenkyerennee no. **30** Na sedee Yona yees no Farisifoo no dii n’akyi de nsemmissa dwanee ne ho, yee nsenkyerennee maa Ninewefoo a, saa ara na **54** pée se oka biribi a wobegyina so anya no akyere Kristo nso beye nsenkyerennee ama nnemma yi. **31** no.

Atemmuu da no, Seba Ohemmaa besore atia öman yi, efiri se, oñiri asase ano nohoaa bettee Salomo nyansa nsem. Nanso, dee ösene Salomo no wo ha. **32** Atemmuu da no, Nineve mmaprima besore atia nnemma yi na wöabu mo fo efiri se, ebere a Yona kaa asempa no, wonuu won ho. Nanso, dee ösene Yona wo ha. **33** “Obiara nso kanea mfa nsie, na mom, odee si petee mu na ahyerentama won a wöba mu no nyinaa. **34** W’ani ye wo onipadua kanea. Eno enti, se w’ani ye a, na wo onipadua nso ye hann. Nanso, se enye a, ema wo onipadua no dane sum tumm. **35** Enti hwe yie na hann a ewo wo mu no annane sum. **36** Se wo onipadua ye hann a esum nni fa baabiara a, onipadua no behyeren sedee kanea hyerentum i se oto twene amanehunu kurom. Mereti mu

12 Nnipa mpempem kyeree so a wönnya baabi ntu won nan nsi mpo no, Yesu ka kyere n’asuafoo no kane se, “Monhwé mo ho so yie wo Farisifoo nyaatwom a ete se mmapreka no ho. **2** Biribiara a woye no kokoam no beda adi na dee ahinta no nso bepue. **3** Enti, dee moaka wo sum mu no, wobete wo hann mu. Na dee moaka no asomusem wo adan mu no, wobebä no dawuro. **4** “Me nnamfonom, mereka akyere mo se, monnsuro won a wökum onipadua na eno akyi wontumi nye hwee bio no. **5** Na mëkyere mo dee ese se mosuro no. Monsuro dee wakum onipadua no awie no, ewa tumi se oto twene amanehunu kurom. Mereti mu

akyere mo se, yei na monsuro no. (**Geenna g1067**) **6** yi na ewiase amanaman pere hwehwé, nanso mo Wonton akasanoma enum nnye sika bi pe? Nanso, dee, mo agya nim se yeinom nyinaa ho hia mo. **31** Onyankopon were remfi won mu baako po da. **7** Mo Enti, monhwehwé Onyankopon Ahennie kane na tirinwi mpo, wóakan ne nyinaa. Enti, monnsuro, òde yeinom nyinaa bema mo. **32** “Ekuo ketewa, efiri se, mosom bo sene akasanoma dodo biara. **8** monnsuro, efiri se, eyé mo agya no pe se òde ahennie “Na mereka akyere mo se, obiara a óbeba me din no bema mo. **33** Montonton mo ahodee na monkyé wo nnipa anim no, Kristo no nso beba ne din wo ahiafoo adee. Yei bema mo agyapadee a éwa osoro Onyankopon abafaa anim. **9** Na dee óbeba me nnipa no aye pii. Monhyehye mo agyapadee wó osoro, dee anim no, me nso mepa no, Onyankopon abafaa owifoo ntumi nkowia na ntéfere ntumi nkowé. **34** anim. **10** Obiara a obekasa atia Kristo no, wóde bekyé Na dee w'agyapadee wó no, ého na w'akoma nso no. Nanso dee óbekasa atia Honhom Kronkron no wó.” **35** “Monnyina pintinn na momma mo nkanea dee, woremfa nkye no da. **11** “Se wóde mo ba mpanin nhyeré, **36** na monye se wón a wóretwen won wura anim wo hyia adan mu a, monnnwennwene nsem a a òko ayeforohyia ase a, se óba na óbo eporno mu pe mobeka anaase dee mode beyi mo ho ano no ho, **12** a, wobebue no ntem no. **37** Wón a wón wura no ba Efiri se, saa ebere no ara mu Honhom Kronkron no a óbeba abeto won se wóretwen no no ani begye. bekyere mo dee ese se moka.” **13** Obi firi nnipa no Òbeto won eporno na óno ankasa asom won. **38** Se mu ka kyere Yesu se, “Ókyerékyeréfóo, ka kyere me óba dasuo mu anaa ahemadakyé mpo a, asomfoo a nua na one me nkye agyapadee a yen agya de agya óbeba abeto won se wórewen no no ani begye. **39** Ese yen no mu.” **14** Yesu buaa no se, “Damfo, hwan na se mohunu se, se efiewura nim ebere a owifoo beba oyee me mo so otemmufoó ne ɔsenñifoó?” **15** Òtooa a, anka óbewen na owifoo no annya ne ho ekwan so se, “Monhwe mo ho yie wo adifudepe ho, efiri se, ammèbo no koròno. **40** Enti, monsiesie mo ho ntwen onipa nkwa nnyina n'ahonya dodoa a ówo so.” **16** Onipa Ba no ba a óbeba no, efiri se, monnim ebere ko Afei, óbuu wón be yi se, “Ódefoo bi wo ho a na ówo a óbeba.” **41** Petro bisaa Yesu se, “Awurade, worebu asase pa a emaa no nnóbaeë pii. **17** Esiane se na ne be yi akyere yen nko ara anaase obiara?” **42** Yesu nnóbaeë no nkó pata a wabó no so enti, eyee no buaa no se, “Merekasa akyere ɔsomfoó nokwafoó dadwene ma óbisaa ne ho se, ‘Mennya baabi a mede nyansafoó biara a ne wura de ne efie sohwé behye me nnóbaeë bebrebe yi begu yi, menye no dén?’ **18** ne nsa na wahwe ama obiara aduane wó ne bere “Afei, ókka se, ‘Monim dee meye. Mèbubu m'apata yi mu. **43** Nhyira ne ɔsomfoó a ne wura no beba abeto nyinaa na mabó no akéséé de dee mewó nyinaa asie no se wayé n'adwuma péréére. **44** Nokorem, òde hó. **19** Na maka akyere me kra se, “Ókra, ma w'ani n'agyapadee nyinaa behye ne nsa. **45** Na se eba se nnye na didi, na nom efiri se, wowó nneëma pa pii a saa ɔsomfoó yi nso ka se, ‘Me wura nnya mmaae’ ebéso wo mfée bebree!!’” **20** “Nanso, Onyankopon na eno enti, óhwe asomfoó a aka no, na ódidi, nom ka kyere no se, ‘Ókwasea! Anadwo yi, wobegye wo nsá bo a, **46** ne wura no beba da a n'ani nna so se kra afiri wo nsam, na hwan na nneëma bebre a óbeba. Na se ne wura no ba a, óbétwe n'aso denden woape agu hó yi, wode begya no?” **21** “Eno enti, saa na wabu no se obi a ɔnye Onyankopon nni. **47** ara na obiara a óbeboaboa agyapadee ano de ne ho “Ósomfoó a ɔním dee ne wura pe, na wanyé ne wura ato so no nyé ɔdefoo Onyankopon anim ne no.” **22** no apedeé no wobebó no mmaa pii. **48** Na ɔsomfoó a Yesu ka kyereë n'asuafo no se, “Monnnwennwene ɔnnim dee ne wura pe na enti oyee dee ne wura dee mobedi anaa dee mobefira ho. **23** Ókra som mpe no, wobebó no mmaa kakraa bi. Na obiara a bo sene aduane na onipadua nso som bo sene wóama no pii no, wobebisa pii afiri ne nkyen; na ntoma. **24** Monhwe kwaakwaadabi, wónnua aba dee wóde bebre ahye ne nsa no, óbebu bebre enna wóntwa. Saa ara nso na wónni pata a wóde ho nkonta.” **49** “Maba se merebeso ogya wó asase wón nnóbaeë sie so, nanso Onyankopon ma wón so na se aso dada a, na dee merehwehwé ara ne aduane di. Monsom bo nsene wón anaa? **25** Mo no. **50** Asubo bi wó hó a wóde beba me a, ede me mu hwan na adwene a ódwen no betumi ato ne beka amanehunu mu, na merennya ahoto gye se nkwa nna so simasin? **26** Na se montumi nyé ade wóabo me saa asu no ansa. **51** Mosusu se mebaes ketewaa a ete sei mpo a, aden na modwennwene se mede asomdwosé reba asase yi so? Dabi! Enye nneëma akéséé ho? **27** “Monhwe sedee sukooko asomdwosé na mede baës na mmom mpaapaemu. nyini. Wónye adwuma, enna wónnwono ntoma **52** Efiri enne, mpaapaemu beba afie mu, baasa beba mfira. Nanso, Salomo ahonya nyinaa mu, na ɔnni m'afa na baanu atia me anaase baanu beba m'afa ntoma a eye fe se saa nhwiren no mu baako mpo. na baasa atia me. **53** Agya ne ne babarima renye **28** Mo a mo gyidie hinhim, se Onyankopon siesie adwene, obabaa ne ne maame renye adwene, ase ne wiram nhwiren a efiri enne na okyena awu no ho ase adwene renhyia.” **54** Na òka kyereë nnipakuo ma eye fe a, aden enti na ɔrensisie mo nso mo ho no nso se, “Se mohunu se osuo amuna wo atæe a, mma enye fe. **29** Saa ara nso na monnnwennwene ntem ara, moka se, ‘Osuo betó!’ Na osuo tó ampa. **55** dee mobedi anaa dee mobenom ho. **30** Saa nneëma Saa ara nso na se mohunu se mframába firi anafoó

reba a, moka se, ‘Ahuhuro beba!’ Na eba mu ampa. nnomaa kōnwono wən mpirebuo wə so.” 20 Óbisaa 56 Mo nyaatwomfoo! Motumi kyere ewiem nsakrae bio se, “Edeen bio na memfa ntoto ho nkyerɛ ase, nanso nneemaa a enne yi atwa mo ho ahya, ne asee? 21 Ete se mmoreka bi a burudotoo de foto dee ebo mo koko no dee, monhunu. 57 “Aden enti mmore ma etu.” 22 Ebere a Yesu rekɔ Yerusalem no, na monim dee eyɛ na monye? 58 Se wode obi ka a, ɔkyerɛkyere wo nkuro so ne nkuraa ase ansa na bo mmoden kohunu no na wone no nka ho asem na ɔreduru ho. 23 Ne nkyerɛkyere no mu no, obi bisaa wamfa wo ankɔ asenniie amma otemmufoof amfa wo anto afiae. 59 Se woanye no saa a, ɔbɛma woatua ka a wode no no nyinaa ansa na wagyaa wo.”

13 Saa ebere no ara mu, nnipa bi beka kyere Yesu se, Pilato akum Galileafoo bi a wɔrebo afodee ama Onyankopon, de wən mogyaa fraa afɔrebo no. 2 Yesu buaa wən se, “Mogyee di se saa Galileafoo no ye nneboneyefoo sene won a aka no nyinaa enti na wɔkumim wən no? 3 Dabi, se mo nso moannu mo ho a, wɔbekunkum mo saa ara. 4 Anaase mosusu se nnipa dunwɔtwe a Siloa abantenten no bu guu wən so, kumm wən no ye nneboneyefoo sene nnipa a na wɔte Yerusalem no? 5 Dabi, mo nso moannu mo ho a, mobewuwu saa ara.” 6 Afei, Yesu buu wən be yi se, “Óbarima bi duuaa borɔdɔma wə ne turo mu. Eda bi ɔkɔa turo no mu ho se ɔrekɔtē eso aba no bi nanso wannya bi. 7 Eno akyi, ofree turo no sohweefoo no ka kyere se no se, ‘Mfee mmiensa ni, ebere biara a meba se merebete borɔdɔma no bi no, mennya bi. Aden enti na eresee kwa yi? Twa twene.’ 8 ‘Turo no sohweefoo no sree se no se, ‘Me wura, ma ensi ho afeeyi nso na mengugu asee sumina nhwɛ 9 se ebia, ɔbeso aba bi anaa, na se antumi anso a, enmeet metwa atwene.’” 10 Homeda bi a Yesu rekyerɛkyere wə hyiadan mu no, 11 na ɔbaa bi wə hə a honhommone mu yadee bi akyere no mfee dunwɔtwe ama ne mu akoaa a ɔntumi ntene ne mu koraai. 12 Yesu hunuu no no, ofree no firii nnipa no mu ka kyere se no se, “Óbaa, wo ho nyɛ wo den.” 13 Óde ne nsa guu ne so, na amonom hə ara ɔtumi tenee ne mu. Na ɔbaa no yii Onyankopon aye. 14 Hyiadan no so panin a ɔhunuu ɔbaa no ayaresa de no abufuo kaa se, “Nnansia na ese se mode ye adwuma a saa nna no mu na ese se moba ma wəsa mo yadee, na enye homeda.” 15 Na Awurade buaa no se, “Nyaatwomfoo! Mo mu hwan na ɔnsane ne nantwie anaa n'afunumu na ɔnka no nkɔnom nsuo homeda? 16 Aden enti na Abraham aseni yi a obonsam afa no dommum mfee dunwɔtwe ni no, ense se mesa no yadee homeda?” 17 ɔkkaa saa no, wən a na wone n'adwene nhyia no nyinaa ani wuiɛ. Nnipa no nso a na wɔwo hyiadan no mu nyinaa ani gyee n'anwanwadəe ahodoo a ɔyee se no nyinaa ho. 18 Afei, Yesu hyee ase kyerɛkyere wən Onyankopon Ahennie no ho asem, na ɔbisaas wən se, “Onyankopon Ahennie no te se? Na edeen na memfa ntoto ho nkyerɛkyere asee? 19 Onyankopon Ahennie no te se onyina aba ketewa bi a obi dua wə n'afuo mu na enyini yee dutan kese se ewiem

nnomaa kōnwono wən mpirebuo wə so.” 20 Óbisaa 56 Mo nyaatwomfoo! Motumi kyere ewiem nsakrae bio se, “Edeen bio na memfa ntoto ho nkyerɛ ase, nanso nneemaa a enne yi atwa mo ho ahya, ne asee? 21 Ete se mmoreka bi a burudotoo de foto dee ebo mo koko no dee, monhunu. 57 “Aden enti mmore ma etu.” 22 Ebere a Yesu rekɔ Yerusalem no, na monim dee eyɛ na monye? 58 Se wode obi ka a, ɔkyerɛkyere wo nkuro so ne nkuraa ase ansa na bo mmoden kohunu no na wone no nka ho asem na ɔreduru ho. 23 Ne nkyerɛkyere no mu no, obi bisaa no se, “Awurade, nnipa kakra bi na wɔbegye wən nkwa anaa?” Óbuua no se, 24 “Mompere nhylene epono teateaa no mu, efiri se, nnipa pii bɛpere se wɔbɛwura mu, nanso wɔrentumi. 25 Se eba se efiewura no ato epono no mu a, mobeba abegyina akyire abo mu, aka se, ‘Ówura, yesre wo, bue yɛn.’ “Na ono nso abisa mo se, ‘Mofiri he? Mennim mo?’ 26 “Na mo nso moaka akyere no se, ‘Yene wo too nsa didii na wɔkyerɛkyere wə yen mmorɔno so.’ 27 “Na efiewura no nso bebis a mo bio se, ‘Mofiri he? Mennim mo. Momfiri m'ani so nkɔ, mo nneboneyefoo!” 28 “Na se mohunu Abraham, Isak, Yakob ne nkɔmhyefoo no nyinaa se wɔwɔ Onyankopon Ahennie no mu na montumi nkɔ ho bi a, mode mo nsa begu mo ti atwa agyaadwo. 29 Nnipa firi apuee ne atɔeeyehyia wə Onyankopon Ahennie no mu ato nsa adidi. 30 Na monkae se akyikafoo bi wə hə a, wɔbedi ɔkan, na adikanfoo bi nso wə hə a, wɔbeka akyi.” 31 Saa ebere no ara mu Farisifoo bi baa Yesu nkyen beka kyere se no se, “Firi ha kɔ, efiri se, Herode rehwehwe wo akum wo.” 32 Yesu ka kyere wən se, “Monkɔka nkyerɛ sakraman no se, ‘metu ahonhommone, na masa nyarewa enne ne ɔkyena na ne nnansa so no, meduru Yerusalem.’ 33 Nanso, ese se menante enne ne ɔkyena ne n'adkeyyee, na etwa ara na etwa se odiyifoo bɛwu wə Yerusalem! 34 “Yerusalem, Yerusalem, wo a wokum adiyifoo na wosi wən a wɔsoma wən wən nkyen no abo! Mpɛn ahe ni a mepɛ se meboaboa wo mama ano se akokɔbaatan boaboa ne mama ano ne ntaban ase, nanso moampene so. 35 Na mo afie bedane afituo na morenhunu me kɔsi se mobeka se, ‘Nyiria ne dee ɔnam Awurade din mu reba no!’”

14 Homeda bi, Farisini panin bi too nsa free Yesu adidi. Adidie no ase ho no, na won a wɔahyia no nyinaa rehwe dee Yesu beye. 2 Na óbarima bi wə ho a ɔyare ahonhono. 3 Yesu bisaa Farisifoo no ne mmaramifoo a na wɔwɔ ho no se, “Mmara ma ho kwan se wəsa yadee homeda anaa?” 4 Wɔammua no. Enti, Yesu soɔ oyareefoo no mu saa no yadee, gya a no kwan. 5 Yesu bisaa wən a wɔahyia ho no nyinaa se, “Mo mu hwan na se n'afunumu tɔ abura mu homeda a ɔrenyi no da no ara?” 6 Nanso, wɔantumi ammuu no. 7 Afei, Yesu hunuu se, nnipa a wofree won adidi no ase no mu biara pɛe se ɔtena mpanin tenabea no, ɔbuu wən be bi se, 8 “Se obi to nsa fre wo apontoo ase a, mpere wo ho nkɔtena mpanin tenabea, efiri se, ebia na wato nsa afre onipa titire bi a ɔsene wo. 9 Se eba saa a, dee ɔtoo nsa free

wo no b̄etu wo afiri akonnwa a wote so no so de
ama dee ɔsene wo no na wode aniwuo akotena
akyire baabi. 10 Enti, se obi hyia wo apontoo ase a,
kotena akyire baabi na se dee ohyiaa wo no behunu
wo a, waka akyere wo se, ‘Onua, sore na kotenā
mpanin tenabea.’ 11 Na obiara a ɔma ne ho so no,
wōbeb̄re no ase, na dee ɔbre ne ho ase no, wōbēma
no so.” 12 Afei, Yesu ka kyere Farisini a otto nsa
frēe no no se, “Se woto əpono a mfre wo nnamfo,
wo nuanom, w'abusuafoo ne asikafōo a wo ne wōn
bo fipam nko ara; se woye saa a, wōn nso beto nsa
afre wo bi na eba saa a, na wonyee hwhee. 13 Na se
woto əpono a, hyia ahiafoo, mmubuafoo, mpakte ne
anifirafōo. 14 Esiane se wōntumi nyē saa bi mma wo
no enti, əda a ateneneefōo besore afiri awufōo mu
no, Onyankopon bēhyira wo.” 15 Wōn a wote adidiie
no mu baako tee dee Yesu kae se, əkaa se, “Nhyira
nka dee əbedidi wo Onyankopon Ahennie no mu.”
16 Yesu buaa no se, “Eda bi əbarima bi too əpono
kesee hyiaa nnipa bebree. 17 Adidi bere duruie no,
ɔsomaan ne ɔsomfōo bi se ənkōfre wōn a woahyia
wōn no se wōmmra. 18 “Nanso, wōn nyinaa yiyii
wōn ho wōn ho ano. Dee ədi əkan no yii ne ho ano
se, ‘Matō asase a enne na eṣe se mekōhwē enti mesre
no se merentumi mma.’ 19 “Na əfotoro nso yii ne
ho ano se, ‘Matō anantwie edu a mede wōn beye
m'afuo a enne na eṣe se mekōso wōn hwe enti mesre
no se merentumi mma.’ 20 “Əfotoro bi nso yii ne ho
ano se, ‘Afei na maware, enti merentumi mma.’ 21
“ɔsomfōo no sane bēbōo ne wura no amanee no, əde
abufuo somaa no bio se, ‘Ka wo ho kō mmontene
so ne mmantam na kōfrefrē ahiafoo, mmubuafoo,
anifirafōo ne mpakte se wōmmra.’ 22 “ɔsomfōo no
kōfrefrēe nnipa no bae, nanso na afa da so wō ha
ara. 23 “Eno enti, owura no same somaa no se, ‘Ka
akwan so ne mfikyire na frē obiara a wobehunu no
no se, mato əpono, enti wōmmra. 24 Na merema
woate asee se, nnipa a metoo nsa hyiaa wōn no
mu biara nni hō a m'aduane yi bi beka n'ano da
biara da.” 25 Eda bi a na nkurəfōo akuakuo bi
di Yesu akyi no, ədanee ne ho ka kyere wōn se,
26 “Se obi pe se ədi m'akyi a, eṣe se ədō me sene
n'awofōo, ne yere, ne mma, ne nuanom ne n'ankasa
ho, anye saa a, ɔrentumi nyē me suani. 27 Obiara a
ədi m'akyi na əntumi nnyina amanehunu ano no,
rentumi nyē me suani. 28 “Mo mu hwan na əpē
se əsi aban a ɔrentena ase nsese nhwe se ɔwō sika
a əde bēwie? 29 Anye saa na əhye ədan no ase na
wantumi anwie a, wōn a wōhunu no nyinaa besere
no, 30 aka se, ‘Onipa yi hye ase se əresi edan,
nanso wantumi anwie’. 31 “Anaase əhene bēn na
əkura asraafōo əpedu na ərekohyia əsahene foforō a
əkura asraafōo əpeduonu a, ɔrenkari ne ho nhwe
ansa na wako akono? 32 Na se əhwē na ɔrentumi
nso a, ansa koraa na əsahene foforō no beben no
no, ətu abofōo kōhunu no se, əmma wōnsiesie wōn

ntam na asomdwōee mmra. 33 Eno enti, obiara a
wampa ne ho akyi no rentumi nyē me suani. 34
“Nkyene ye de. Na se əyera ne de a, əkwan ben so
na wōbefa ama aye de bio? 35 Eho nni mfasoo mma
biribiara. Wōbeto agu. “Dee əwō aso a əbetie no,
əntie.”

15 Eda bi ətogyefōo ne mnebōneyefōo pii baa Yesu
nkyen betiee no, 2 Farisifoo ne Atweresem no
akyerékyerefoo no humuu yei no, wōnwiinwii kaa
se, “Saa əbarima yi gye mnebōneyefoo sane ne wōn
to nsa didi.” 3 Saa asem a wōkaas no ma əbuu wōn
be bi se, 4 “Mo mu hwan na se əwō nnwan əha
na wōn mu baako yera a, ɔrennya adukron nkron
no ho nkōkyirinkyini eserso nhwehwe dee wayera
no kōsi se əbehunu no? 5 Na se əhunu no a, əde
no abo ne kōn ho, de anigye de no aba. 6 Na se
əduru efie a, wafrēre ne nnamfo ne n'afipamfōo
nyinaa aka akyers wōn se, ‘Momma yernye yen
ani, əfiri se, mahunu me odwan a əyeraes no.’ 7
Saa ara nso na se ədebōneyefoo baako nu ne ho
a, osorofoo nyinaa ani gye sene se ateneneefoo
adukron nkron wō ho a ahonu ho nhia wōn no. 8
“Anaase abaa bēn na se ne sika mpo edu mu baako
yera a, ɔrenşa kanea, mprapra ne dan mu, nhwehwe
kōsi se əbehunu. 9 Na se əhunu a, ɔremfrefre ne
nnamfo ne n'afipamfōo nyinaa nka nkyers wōn se,
‘Momma yen ani nnye, əfiri se, mahunu me sika
mpo a əyeraes no’ 10 Saa ara nso na se ədebōneyefoo
baako nu ne ho a, Onyankopon abofōo ani gye aro
ne no.” 11 Yesu sane buu wōn əyera ho ebe bi se,
“Əbarima bi wō hō a na əwō mmammarima baanu.
12 Wōn mu akumaa na ka kyere n'agya no se, ‘Me
agya, fa me kyefā a mewō wō w'agypadee mu no
ma me!’ Əbarima no kyee n'agypadee mu de ne ba
no kyefā maa no. 13 “Nna tiawa bi akyi no, ne ba
kumaa yi boabooa n'ahodee nyinaa ano tuu əkwan
kōo akyirikyiri asase bi so kōbōo ahohwi bra, hweree
n'ahodee nyinaa. 14 Eno akyi no, əkōm kesec bi baa
asase no so maa ne ho kyeree no. 15 Əbaa saa no,
əde ne ho kōdanee kuromani bi a ɔma əkōhwēe ne
mprako so. 16 Əwō hō no, əkōm dee no maa ne kōn
dōo se anka əbonya aduane a mprako no di no bi
mpo adi, nanso, wannya. 17 “N'ani baa ne ho so
no, əkaa se, ‘Apaafōo a wōwō m'agya efie didi mee,
ma ebi ka ma woto gu. Aden na mete ha na əkōm
rekum me yil.’ 18 Mesore ako m'agya nkyen na maka
makyere no se, Agya, maye ɔsoro ne wo bōne, 19 na
memfata se wōfrefe me wo ba bio; fa me ye w'apaafōo
no mu baako.’ 20 Əsiim se ɔresane aba n'agya nkyen.
“Ənam əkwan so akyirikyiri reba no, n'agya no
hunuu no, enti əde ayamhyehyee yee ntem kohyiaa
no, bam no, yee no attuu. 21 “Aberantee yi ka kyere
n'agya no se, ‘Agya, maye ɔsoro ne wo bōne, na
memfata se wōfrefe me wo ba bio.’ 22 “N'ano ansi
koraa na n'agya no frēe n'asomfōo ka kyere wōn

se, ‘Monka mo ho nkɔfa ntoma pa mmefira no na 11 Se moantumi anni nokore wɔ ewiase nnεema monhye no petea ne mpaboa a εye fe. 23 Afei, ho a, hwan na ɔde ɔsoro nnepa bεhye mo nsa? 12 monkɔkum nantwie ba a wadore sradee no mfa nye Se moanni nokore wɔ obi adee bi a wode ahye mo aduane, na yennidi, nnom, nnye yen ani, 24 efiri nsa no ho a, εbεye den na wode dee εse se εye mo se, na mesusu se meba yi awu, se nso na ote ase; dea no bema mo? 13 “ɔsomfoo biara rentumi nsom ɔyerae, nanso wasane aba.’ Wohyeε aseε gyee wɔn awuranom baanu, efiri se, εye saa a, obedo obaako na ani. 25 “Ne ba panin a na ɔfiri afuom reba no duruu watan obaako anaase, ɔbesom obaako yie na wabu afikyire no, otee nnwontoo ne ahurisidie wɔ efie ho. obaako animtia. Morentumi nsom Onyankopon ne 26 Enο enti ɔfrεe asomfoo no mu baako bisaa no dee ahonyadee.” 14 Farisifoo sikaniberefoo no tee dee erekɔ so wɔ efie ho. 27 ɔsomfoo no ka kyereε no Yesu kaeε no, wɔdii ne ho fεw. 15 Yesu ka kyereε se, ‘Wo nua no asane aba a biribiara anye no enti, wɔn se, ‘Moye nnipa a mobu mo ho ateneneefoo wɔ w’agya akum nantwie ba a wadore sradee no ama nnipa anim, nanso Onyankopon niim mo akoma mu. no.’ 28 “Otee saa asem yi no, ne bo fuiε enti εyεε Na dee εsom bo wɔ nnipa ani so no ye akyiwadee n’adwene se ɔrenkɔ efie ho. N’agya tee saa asem yi wo Onyankopon anim. 16 “Ansa na Yohane Osuboni no, ɔfriri adi baa ne nkyen bekorokɔrɔ no. 29 Ne ba beba no, na Mose mimara ne adiyifo no nsεm no no de awerεhoo buaa no se, ‘Agya, masom wo mfee na modi so. Na Yohane Osuboni baεε no, ɔbekaa dodoɔ yi nyinaa a dee wobεka biara metie, nanso Onyankopon Ahennie ho nsεm kyereε mo, enti, wormmaa me odwan ba mpo da se menkum na me nnipa repere se wobεka saa Ahennie no mu. 17 εye ne me nnamfonom mfa nnye yen ani. 30 Nanso, mmere se ɔsoro ne asase bεtwam sene se mmara no mu nsensanee ketewa baako mpo beyera. 18 nantwie ba a wadore sradee no ama no.’ 31 “N’agya “Obiara a ɔgyaa ne yere awadee na ɔware ɔfoforo buaa no se, ‘Me ba, me ne wo na εte ha. Biribiara a no bɔ adwaman; na dee ɔware obaa biara a ne kunu mewɔ nso ye wo dea. 32 εse se yegye yen ani, efiri agyaa no no nso, bɔ adwaman.” 19 Yesu toaa so kaa se, ‘Odefoo bi tenaa ase a na daa ɔfira ntoma pa na εgye n’ani yie nso. 20 Na ɔbarima hiani bi a akuro atutu no a wɔfε no Lasaro no nso da n’aboboano. 21 ɔbarima yi kɔn dɔɔ se anka ɔbenya aduane a ɔdefoo no adi ama aka no bi adi. Saa εbere korɔ no ara mu na nkraman ba baabi a na ohiani no da hɔ no betaferetafere n’akuro no mu. 22 “Ohiani no wuie maa abɔfoo befaa no kotenaa Abraham nkyen. ɔdefoo no nso wuie ma wɔsiee no. 23 ɔdefoo no wɔ asaman a ne ho yera no no, ɔmaa n’ani so hunuu Lasaro se ote Abraham nkyen. (Hadεs g86) 24 ɔdefoo no teaam se, ‘Agya Abraham, mesre wo, hunu me mmɔbɔ na soma Lasaro na ɔmfα ne nsateaa ano nkɔbɔ nsuo mu mfa mmeso me tekremε so, na me ho yera me.’ 25 “Abraham buaa no se, ‘Me ba, kae se wote ewiase no, wodii de na Lasaro dii yea, nanso afei na ɔredi de enna wo nso woredi yea. 26 Enye yei nko, εbɔn kesee da yεn ne mo ntam a εno enti, wɔn a wɔpε se wɔfiri ha ba mo nkyen hɔ ne wɔn a wɔpε se wɔfiri mo nkyen hɔ ba ha no nso rentumi mma.’ 27 “Odefoo no sane ka kyereε Abraham se, ‘Agya, mesre wo, soma Lasaro kɔ m’agya efie, 28 efiri se, mewɔ nuammariamanom baanum. Ma ɔnkɔbɔ wɔn kɔkɔ sεdee εbεye a wɔn mu biara remma saa ahoyerε yi mu bi.’ 29 “Abraham buaa no se, ‘Wɔwɔ nsεm a Onyankopon nam Mose ne adiyifo no so aka enti ma wɔntie na wɔnni so.’ 30 “Odefoo yi kaa bio se, ‘Agya Abraham, dee woreda yi wom dee, nanso se obi firi asaman ha kɔbɔ wɔn kɔkɔ dee a, wobεnu wɔn ho.’ (questioned) 31 “Abraham buaa se, ‘Se wɔantie dee Onyankopon nam Mose ne adiyifo no so aka no a, saa ara nso na se obi firi asaman

16 Yesu ka kyereε n’asuafo no se, “Odefoo bi wɔ ho a na ɔwɔ efie sohwefoo bi. Odefoo yi teteε se ne efie sohwefoo no resεe ne nnεema. 2 Otee saa asem yi no, ɔfrεe ne efie sohwefoo no ka kyereε no se, ‘Edeen na metete fa wo ho yi?’ Bebu w’adwuma ho nkonta kyere me na merentumi ne wo nye adwuma bio.’ 3 “Efie sohwefoo no kaa wo ne tirim se, ‘Menye edεen ni? Enne a wɔrepam me afiri efie ha yi, εhe na mεfa?’ Menii ahooden a mede bεdɔ, enna mefere nso se mεsresre adee. 4 Menim dee meye a εbεma wɔn a wɔdede me wura aka no behunu me mμmɔbɔ.’ 5 “Enti, ɔfrεfεe wɔn a wɔdede ne wura aka no mmaako mmaako. Obisaadε odi εkan no se, ‘Eka ahe na wode me wura?’ 6 “Obuaa se, ‘Mede ngo nhina aduonu ka.’ Enti, ɔka kyereε no se, ‘Ye ntεm tena ase na twam na twεre se, wode ngo nhina edu ka.’ 7 “Eno akyi no, ɔfrεe ɔfoforo bi nso bisaa no se, ‘Na wo nso, ɔka ahe na wode me wura?’ 8 “Ono nso buaa se, ‘Mede aburoo nkotokuo ɔha ka.’ Enti, ɔka kyereε no se, ‘Tena ase na twam na twεre se, wode nkotokuo aduonu ka?’ 8 “Odefoo no hunuu dee efie sohwefoo no yεεs no akyi, nanso ɔnam fedie so kamfoo no wɔ n’anifire no ho. Saa ara nso na ewiase yi mma susu se wɔnim nyansa sene won a wɔyε Onyankopon akyidifoo no. (aiōn g165) 9 Na me nso mese mo se, momfa ewiase ahonyadee no bi nye nnamfoo, na se esa a, wɔagye mo. (aiōnios g166) 10 “Nanso dee odi nokore wɔ kakra bi ho no bedi nokore wɔ pii ho; na dee ɔnni nokore wɔ kakra bi ho no, rentumi nni nokore wɔ pii ho.

ha kôkasa kyere w n a, w rentie no ara no no.”
(questioned)

17 Eda bi Yesu ka kyere  n’asuafoo no se, “Eye den ara a sohwe a ede onipa k  b ne mu no beba, nanso onipa a eman ne so beba no, annue. 2 Eye ma saa onipa no se w de eb o a emu ye duru bi bes ne k n mu ato no atwene epo mu sene se abeto nkumaa yi mu baako suntidua ama waye bone. 3 Enti, monhw  mo ho so yie. “Se wo nua fom wo a, ka n’anim na se  nu ne ho a, fa ne b ne kye no. 4 Se nso  fom wo mprenson da koro na mpen dodo  a  fom wo no nyinaa,  de ahonu sre wo a, fa kye no.” 5 Eda bi, asomafoo no ka kyere  Yesu se, “Awurade, hye yen gyidie mu den.” 6 Yesu buaa w n se, “Se mowa gyidie te se onyina aba a, anka mobetumi aka akyere akyee yi se, ‘Tutu k gu epo mu,’ na eb ba mu saa. 7 “Mo mu hwan na  wo  somfoo a oy  n’afuom adwuma ana  e  hwe ne mmoa na  firi afuom ba a,  bek  akyere no se, ‘W’aduane si ho na k didi?’ 8 Na mmom  renka nkyere no se, ‘Noa aduane ma me na se modidi wie a, wo nso woak didi?’ 9 Se  somfoo yi ye n’as deeyi a, ne wura no beda no ase anaa? 10 Saa ara nso na se mo nso moye mo as deeyi a, ese se moka se, ‘Yeye  somfoo a aye ie mfata yen, yen as deeyi a ese se ye ne ya ye no.’” 11 Eb re bi a Yesu reko Yerusalem no,  faa Samaria ne Galilea hy e so. 12  reb n akuraa bi ase no, akwatafoo edu bi a na w gyinagyina kurotia no hunuu no 13 teateam se, “Yesu, yen wura, hunu yen mmabo.” 14 Yesu hunuu w n no,  ka kyere  w n se, “Momfa mo ho nk kyere  so fo!” Eb re a akwatafoo no reko no, w n ho y e  w n den. 15 W n mu baako hunuu se ne ho aye no den no,  sanee n’akyi de ahurisie y i Onyankop n aye se, “Animuonyam nka Onyankop n, wama me ho aye me den!” 16  bek toto Yesu anim daa no ase. Na saa  barima yi ye Samariani. 17 Yesu bisaa se, “Eneye nnipa edu na w n ho y e  won den? Baakron a w aka no wo he? 18 Aden enti na  mamfrani yi nko na wasane aba se  reb yai Onyankop n aye?” 19 Yesu ka kyere  no se, “S re k , wo gyidie ama wo ho aye wo den.” 20 Eda bi Farisifoo bi bisaa Yesu se, “Eb re ben na Onyankop n Ahennie no beba?” Yesu buaa w n se, “Onyankop n Ahennie no nnam nsenkyer n ne bi a mobehunu so na eb ba, 21 na obi rentumi nkyere mo se, ‘Ewo ha anaa ch ! Efiri se, Onyankop n Ahennie no te mo mu.’” 22 Na  ka kyere  n’asuafoo no se, “Mmere bi beba a mo ani begyina se mobehunu Onipa Ba no w  mo nkyen, nanso morenhunu no. 23 Se nnipa ka kyere mo se mew  ha anaa baabi fofor  a, monnni w n akyi. 24 S dee anyinam pa ogya w  ewiem ma nnipa nyinaa hunu no, saa ara nso na Onipa Ba no ba a  besane aba no beye. 25 Nanso, ansa na yeinom nyinaa beba mu no, ese se mehunoo amane na me nkuro o nso

po me. 26 “S dee Noa  bere so nnipa y e  asooden no, saa ara nso na se Onipa Ba no ba a,  beye no no. 27 Saa  bere no, nnipa didi nomee, warewaree k sii se Noa k hy e  ly en no mu na nsuyire b faa saa nnipa no nyinaa. 28 “Saa ara nso na Lot ber  so no, na et . Nnipa didi nomee, dii dwa, y e  mfuo, sisii adan, 29 k sii se Lot firii Sodom na ogya ne sofe firi  soro b hy e saa nnipa no nyinaa. 30 “Saa ara nso na da a Onipa Ba no besane aba no,  beye. 31 Saa eda no, en se se obiara a  wo adwuma mu, afuo mu anaa edwa so sane n’akyi ba efie se  reb sesa n’ahodee. 32 Monkae asem a  too Lot yere. 33 Obiara a  do ne  kra no,  befiri ne nsa. Na dee  behw re ne  kra no, benya. 34 Eda no, w b fa nnipa baanu a w da faako no mu baako agya  baako. 35 Saa ara nso na w b fa mmaa baanu a w reno  aduane no mu baako agya  baako. 36 Mmarima baanu a w rey  adwuma wo afuom no nso, w b fa  baako agya  baako.” 37 Asuafoo no bisaa Yesu se, “Awurade,  he na w de w n beko?” Yesu buaa w n se, “Baabi a efunu w  no, apete mpa ho!”

18 Eda bi Yesu nam ab buo so kyere  n’asuafoo no hia a  hia se w b o mpa e  daa a w mpa aba. 2 Yesu kaa se, “ temmu oo bi tenaa kuro bi mu a na  nsuro Onyankop n, mfere onipa biara. 3 Na  baa kuna oo bi te saa kuro yi mu, a one obi wo asem. Daa na saa okuna oo yi k   temmu oo no nkyen  sre no se  nni n’as em no mma no. 4 “Mfitias e  no,  temmu oo no ammu a no. Nanso, akyire no okaa se, ‘Ew m se mensuro Onyankop n, mfere onipa biara dee, 5 nanso esiane se daa  baa yi ha me enti, mehw  adi asem no yie ama no sed e   beye a,  remme a me bio!” 6 Awurade toaa se se, “Moate asem a  temmu oo yi a  ntene no kae . 7 Monnnye nni se Onyankop n bedi ama ne mma a daa w s u fr  no awia ne anadwo no no anaa  betwent ne no nan ase? 8 Merema moate ase  se,  beye w n ap ed e  ama won nt em. Se Onipa Ba no sane ba a, nnipa dodo  ahe na  beh nu se w w o ne mu gyidie?” 9 Yesu sane buu  be bi faa nnipa a w bu w n ho se  ateneneef o  na eno enti w bu afof r  an i t ia no ho se, 10 “Eda bi nnipa baanu bi k o  as redan mu k b o  mpa e . Na w n mu baako ye Farisini a  bu no, na  baako no nso ye otogenyi. 11 Farisini yi k g y inaa baabi a obiara beh nu no b  o  mpa e  se, ‘Onyankop n, meda wo ase se mente se nnipa a aka no te se apoob f o  nkontomp f o , adwaman f o  ne saa  t og y eni a  gy ina ho yi. 12 Nnawot e biara mu, medi mmu ada mprenu na dee men y  biara nso, meyi mu nk y emu edu mu baako de ma.’ 13 “Saa  bere no na  t og y eni no gy ina akyiri baabi a om pe se  ma n’ani so kyere  soro.  de ne nsa guu ne bo b  o  mpa e  se, ‘Onyankop n, hunu me  deb n ey f o  mm b o !’ 14 “Merek  akyere mo se, dee  t og y eni no y     no s  o Onyankop n

ani sene dee Farisini no yee no. Obiara a oma ne ho so no, wobebre no ase, na dee obre ne ho ase no, wobema no so.” **15** Eda bi, awofoo bi de wən mma nketewa bres Yesu se omfa ne nsa nka won, Asuafao no hunuu awofoo no, wokaa won anim. **16** Yesu free mmofra no awofoo no baa ne nkyen na oka kyerees n’asuafao no se, “Momma mmofra nketewa no mmira me nkyen na monnsi won ekwan, na yeinom sei na Onyankopon Ahennie no ye won dea. **17** Mereka akyere mo se, obiara a orennye Onyankopon Ahennie no se abofra no, orentumi nhylene mu.” **18** Eda bi Yudani sikani bi bisaa Yesu se, “Okyerekyerfø pa, edeen na meny na manya nkwa a enni awieee?” (**aiōnios g166**) **19** Yesu buaa no se, “Aden enti na wofre me onipa pa? Obiara nye papa, gye abaako; one Onyankopon. **20** Wonim Mose mmara no: ‘Mmo adwaman! Nni awu! Mmo korono! Nni adansekurumu! Di w’agya ne wo maame ni!’” **21** Osikani yi ka kyerees Yesu se, “Madi saa mmara yi nyinaa so firi me mmofraase.” **22** Yesu tee dee osikani no kae no, oka kyerees no se, “Adee baako pe na aka wo a ese se woye. Ko na koton w’ahodee nyinaa na kye sika no ma ahiafao na wobenya agyapadee wə Onyankopon Ahennie no mu, na afei, bra bedi m’akyi.” **23** Osikani yi tee saa asem yi no, anye no de koraa efiri se, na owo ahodee pii. **24** Yesu hunuu se ne were ahoo no, okaa se, “Eyes den ma ahonyafao se wobeko Onyankopon Ahennie no mu! **25** Mereka akyere mo se, eyé mmere se yoma bewura panee anifa mu sene se ohonyafao beko Onyankopon Ahennie no mu.” **26** Na won a wotée dee Yesu kae no bisaa se, “Ennee na hwan na wobegye no nkwa?” **27** Yesu buaa se, “Biribiara nni ho a Onyankopon ntumi nye.” **28** Petro ka kyerees Yesu se, “Yeagya dee yewo nyinaa ho abedi w’akyi.” **29** Yesu buaa Petro se, “Merema mo ate asee se, obiara nni ho a, esiane Onyankopon Ahennie no enti, wagya ne fie anaa ne nuanom anaa n’awofoo anaa ne mma **30** na orennye mma emmoro dee wahwere no so saa ebere yi mu, na daakye nso, orennye nkwa a enni awieee.” (**aiōn g165, aiōnios g166**) **31** Yesu free asuafao dumieno no gyinaa nkyen baabi ka kyerees won se, “Yerekə Yerusalem, na biribiara a nkɔmhyefø no aka afə Onipa Ba no ho no beba mu. **32** Wobeyi no ama amanamanmufoa ama wəadi ne ho few, na wəabo no adapaa, ate ntasuo agu ne so, **33** aka no mpire, akum no na ne nnansa so no, wasore.” **34** Asuafao no ante dee Yesu kaaee no biara ase, efiri se, na asem no boro won adwene so. **35** Yesu ne n’asuafao no reben Yeriko no, wohunuu onifirani bi a ote kwankyen resresre adee. **36** Onifirani no tee se nkurøfokuo bi retwam no, obisaa asem a asi. **37** Wøka kyerees no se, “Yesu Nasareni no na oretwam!” **38** Otee saa no, oteateam se, “Yesu, Dawid Ba, hunu me mmøbø!” **39** Won a wødi anim no trantram no se ommua n’ano, nanso wantie, na økø so teateam dendeenden se, “Yesu Dawid Ba, hunu me mmøbø!” **40** Yesu duruu baabi a onifirani no te no, omaa wøde no bres no. Wøde no duruu Yesu nkyen no, obisaa no se, **41** “Edeen nhylira won. Awurade, ma menhunu adee.” **42** Yesu ka kyerees no se, “Hunu adee, wo gyidie ama wo ho aye wo den.” **43** Amonom ho ara, onifirani yi hunuu adee, na ødii Yesu akyi, yii Onyankopon aye. Na won a wøhunuu ayaresa no nyinaa nso yii Onyankopon aye.

19 Eda bi a na Yesu retwam wə Yeriko no, **2** øhunuu øbarima bi wø ho a wøfre no Sakeo. Na Sakeo ye otogjeni panin sane ye osikani nso. **3** Ebere a Yesu retwam no, Sakeo pøe se anka øhunuu no, nanso esiane se na øye onipa tiawa na won a wødi Yesu akyi no døoso enti, wanhuu no. **4** Esiane se na Sakeo nim se Yesu befa nnyedua bi a na esisi ho no ase enti, øyee ntem koforoo saa nnyedua no mu baako. **5** Ebere a Yesu duruu nnyedua no ase no, omaa n’ani so hunuu no ka kyerees no se, “Sakeo, ye ntem na si fam, na wo fie na enne metena.” **6** Sakeo ye øyee ntem sii fam de anigye gyeen no fe so. **7** Nnipa a wødi Yesu akyi no hunuu yei no, wønniinwii kaa se, “Ødebøneyefø yi na wakø akøsoe no.” **8** Ebere a nnipa no renwiinwii no, Sakeo begyinaa Yesu nkyen kaa se, “Awurade, enne, mede m’ahodee mu fa kye ahiafao, na se masisi obi wø biribi mu a, metua mmøho nan ama no.” **9** Yesu ka kyerees no se, “Enne na nkwegye aba efie yi mu, efiri se, yei nso ye Abraham ba. **10** Na Onipa Ba no baees se ørebøhwewhe won a wøayera na wagye won nkwa.” **11** Ebere a Yesu ne nnipa no reben Yerusalem no, osane buu won be foforo de kyerees won se, Onyankopon Ahennie no aben. **12** Økaa se, “Ødehyee bi a watu kwan økø akyirikyiri asase bi so sane koo ne kurom kohunuu n’abusua mu mpanimfoø se wønsi no ohene. **13** Ansa na orebefiri n’akwantuo no ase no, øfræe n’adwumayefø mu edu maa won mu biara minaedu ka kyerees won se, “Momfa sika yi nye adwuma kosi se meba.” **14** “Kurom høfoo no tee n’ahennie no ho asem no, watuu nnipa kohunuu mpanimfoø no se wømpø no. **15** “Nanso, wøsii no øhene ma osane koo baabi a na øye adwuma no. Øduruiø no, øfræe n’adwumayefø edu no se, wømmebu sika a øde maa won no ho nkonta nkyere no. **16** “Odwumayefø a ødii økan baees no beka kyerees no se, ‘Me wura, wo sika mina edu no, mede aye adwuma anya ho mmøho edu.’ **17** “Owura no ka kyerees no se, ‘Mo, akoa pa, esiane se wøadi kakraa a mede hyee wo nsa no ho nokore enti, mede nkuro edu behye w’ase na wøadi so.’ **18** “Odwumayefø a øtø so mimieno na baees beka kyerees no se, ‘Me wura, wo sika mina edu no, mede aye adwuma anya ho mmøho enum.’ **19** “Owura no ka kyerees no se, ‘Mede nkuro enum behye w’ase na

woadi so.’ **20** “Ofoforo nso bëkaa se, ‘Me wura wo sika mina edu a wode maa me no, mede sieee, eno Dee eyue wo dea no, wogye; dee wunnuae nso, wotwa.’ **22** “Ne wura no buaa no se, ‘Ako a bone, wo anom asem so na megyina abu wo aten. Wonim dee menuuae no, metwa. **23** Aden enti na woamfa me sika no ankoto sikakorabea? Anka mebae yi menya ho nsihoo.’ **24** “Oka kyerees n’asomfoo a na wøgyina ho no se ‘Monnye sika no mfiri ne nsam mfa mma dee odee ne dee yee adwuma nyaa mmøho edu no.’ **25** “Asomfoo no kaa se, ‘Yen wura, se yei dee òwo sika bebree!’ **26** “Owura no kaa se, ‘Merema mo ate aseee se, dee òwo bebree no, wobëma no bi aka ho, na dee òwo kakra bi no, dee òwo mpo no, wobegye afiri ne nsam. **27** Na afei, momfa m’atamfoo a anka wømpø se medi adee no mmira m’anim ha na monkum wøn!’” **28** Yesu kaa nsem yi wieee no, òdii n’asuafoo no ekan koo Yerusalem. **29** Òrebèn Betfage ne Betania a eben Ngo Bepo so no, osomaa n’asuafoo no mu baanu ka kyerees won se, **30** “Monko akuraa ebeen ha no ase na moduru hø a, mobehunu afunumu ba bi a obiara ntenea ne so da se wøasa no. Monsane no mfa no mmre me. **31** Se obi bisa se, ‘Aden enti na moresane no’ a, monka nkyere no se, ‘Ne ho hia Awurade.’” **32** Asuafoo baanu a wøkøeet no kòhunu aboa no se osa ho sedee Yesu kaeet no. **33** Ebere a wøresane afunumu ba no, ne wuranom bisaa won se, “Aden enti na moresane aboa no?” **34** Wøbuua won se, “Ne ho hia Awurade.” **35** Asuafoo no de afunumu ba no bress Yesu de won ntoma sesee ne so ma stenea ne so. **36** Yesu te afunumu ba no so rekø no, nnipa de won ntoma sesee ekwan no so ma ofaa so. **37** Òduruu Ngo Bepo no so baabi a wørebésiane aka Yerusalem no, n’akyidifo no nyinaa de osebo kamfoo Onyankopon, yii no aye wø Yesu anwanwadee ahodo a waye no ho se, **38** “Nhyira nka òhene a òreba Awurade din mu no!” “Asomdwœe ne animuonyam nka Onyankopon wø osorosoro noho!” **39** Farisifoo no bi a na wøfra nnipaku no mu no ka kyerees Yesu se, “Ókyerékypereefoo, kasa kyere w’akyidifo no na wømimua won ano!” **40** Yesu buaa won se, “Se wømua won ano koraa a, aboo mpo bekamfo me, ayi me aye.” **41** Yesu reben Yerusalem a òhunu kuro no no, oso maa emu nnipa no se, **42** “Mo a anka asomdwœe ye mo dea nanso moampø no, mobehwehwe asomdwœe akyiri kwan, nanso mo nsa renka da! **43** Nna bi bëba a mo atamfoo bëba abetoa mo, aka mo ahye, **44** atore mo ne mo mma ase, asee mo kuro yi pasaa, efiri se, moapo adom a Onyankopon de adom mo no.” **45** Yesu duruu Yerusalem no, okøo asoredan mu kòpamoo nnipa a na wøredi edwa wø hø no kaa se, **46** “Wøatwere se, ‘M’asoredan ye mpaaebøbea; nanso mode aye akorømfoo ahyiae!”” **47** Saa ebere no nyinaa na asfoo mpanimfoo, Atweresem no akyerékypereefoo nie. **21** Na mesuro wo, efiri se, wo ho ye nwanwa. ne òman no mu mpanimfoo rehwehwe ekwan a Dee eyue wo dea no, wogye; na wonhunu ekwan biara a wobëfa so akyere no, akum no. **48** Nanso, wotwa.’ **22** “Ne wura no buaa no se, ‘Ako a bone, wo anom asem so na megyina abu wo aten. Wonim efiri se, ebere nyinaa na nnipa akyere ne so retie se me ho ye nwanwa. Dee eyue me dea no megue; no.

20 Eda bi a Yesu rekyerékypereefoo wo asoredan mu no, asfoo mpanin, Atweresem no akyerékypereefoo ne òman no mu mpanin kòbisaa no se, **2** “Tumi ben na wøwa a wode ye saa nneemaa yi; na hwan nso na omia wo saa tumi no?” **3** Yesu buaa won se, “Me nso mewo asem bi bisa mo. Monka nkyere me. **4** Tumi ben na Yohane de bøo asu; efiri Onyankopon anaa efiri nnipa?” **5** Wøfaa ho adwene kaa se, “Se yeka se, efiri Onyankopon a, òbebisa yen se, ‘Ennee, aden enti na moannye no anni?’” **6** Se nso yeka se, efiri onipa a, òman mu no nyinaa besi yen aboo, efiri se, wonim se Yohane ye odiyifoo.” **7** Èwíee asee no, wøbuuae se, “Yennim.” **8** Yesu nso ka kyerees won se, “Ennee me nso meremma mo mo asemmisaa no ho mmuaee.” **9** Yesu buu won ebe bi se, “Òbarima bi yee bobefuo de hyee apaafoo bi nsa se wonhwé so mama no. Yei akyi òtuu kwan koo akyirikyiri baabi, kòtenaa ho kyeree. **10** Bobeteë bere duruie no, òbarima yi somaa ne òsomfoo se ònkøye aduaba no bi mmre no. Nanso, apaafoo no boroo no, ma osane koo nsapan. **11** Osomaa òsomfoo foforo maa òno nso wøboroo no, bøo no adapaa, ma okøo nsapan. **12** Osane somaa òsomfoo foforo na òno mpo de, wøpirapiraa no pamoo no. **13** “Yei maa bobefuo wura no kaa se, ‘Edeen na menyé bio? Mesoma me ba a medo no no ako won nkyen na òno dee ebia, wøbefere no.’” **14** “Nanso, ebere a apaafoo no hunuu no no, wokaa se, ‘Òdedifo no nie, momma yenkuu no na yemfa n’agypadæe no.’ **15** Wøtwee no firii afuo no mu kòkumm no. “Mogye di se edeen na afiuwura no beye saa apaafoo yi?” **16** Òbeba abekum saa apaafoo yi na òde afuo no ama afoforo.” Nnipa a woretie Yesu no kaa se, “Empare yen!” **17** Yesu hwæe won dinn bisaa won se, “Ennee na dee wøatwere se, “Èbøo a adansifoo apo no, eno ara na abeye tweatiboo’ no asee ne sen?” **18** Obiara a òbehwe èbøo no so no, òbebubu na dee èbøo no behwe ne so no, eberekye no.” **19** Esiane se Atweresem no akyerékypereefoo ne asfoo mpanin no hunuu se Yesu buu ebe no tiaa won enti, wohwehwe ekwan a wobëfa so akyere no saa ebere no ara mu, nanso esiane nnipa a na wøwo ho no enti, na wøsuro. **20** Esiane se òpe ara na na nnipa no pe se wøkyere Yesu enti, wotetee no maa nnipa bi koo ne nkyen sedee ebeye a wøbenya n’anom asem bi agyina so akyere no na wøde no ako aban mu. **21** Saa nnipa yi bisaa Yesu se, “Ókyerékypereefoo, yenim se woye ònokwafoo, wonye nyiyimu na wokyeré

so no enti, nnipa pii betoto bera na abodee a ewo akyere mo se, saa adidie yi akyi no, merenni Twam ewiem nso awoso ahoden so. **27** Saa ebere no na Afahye aduane yi bio kosi se Onyankopon Ahennie wobehunu Onipa Ba no se ode tumi ne animuonyam a eso nam omununkum mu reba. **28** Se saa asem yi firi asee sisi a, momfa gyidie nnyina pintinn, efiri se, ase na ode maa n'asuafuu no kaa se, "Monnye na firi obiara nnom bi. **18** Mereka akyere mo se, merennom na mo nkwagyebere aben." **29** Yesu buu won ebe bi bobesa yi bi bio kosi se Onyankopon Ahennie no se, "Monhwe boradoma ne nnua nyinaa. **30** Se eyiyi beba." **19** Afei, ofaa burodo daa Onyankopon ase, nhahan foforo a, na ekyere se osutobere aduru. **31** bubuu mu de maa n'asuafuu no kaa se, "Yei ne me Saa ara nso na se mohunu nsenkyerennae a moreka onipadua a mede rema mo. Monnye nni. Eda biara ho asem yi a, monhunu se Onyankopon Ahennie no a mobedi saa burodo yi bi no, momfa nkae me." **20** aben. **32** "Nokore me se mo se, awontoatoasoo yi Saa ara nso na addidie no akyi no, ofaa kuruwa kaa rentwam, gye se saa nneema yi nyinaa aba mu ansa. **33** Osoro ne asase betwam, nanso me nsom dee, se, "Kuruwa yi ne me mogya a merehwie agu ama erentwam da. **34** "Monhwe mo ho so yie! Mommma adiditrasoo ne nsaboro ne asetenia mu dadwene nni mo se apam foforo a wonam so begye mo nkwa. **21** **35** Efiri se, me ba a meba no befu nnipa a wote asase Nanso, mo a mo ne me te addidiie ha yi mu baako na so nyinaa mu. **36** Monwen. Ebere biara momma obeyi me ama. **22** Etwa se Onipa Ba no wu, sedee mpaes na moanya ahoden de agyina saa nneema yi Onyankopon ahyehye no, nanso dee obeyi no ama nyinaa ano, na Onipa Ba no sane ba bio a, moatumi agyina n'anim." **37** Eda biara, na Yesu ko asoredan mu ho kokyerekyere, na se eduru anwummere biara a, Yesu ko Ngo Bepo no so kohome. **38** Na nnipa pii wanso ho, pree se wobehunu won mu dee obeyi no ama no. **24** Asuafuu no gyee won ho akyinnyee pree se wobehunu won mu dee obeyi kesee wo Onyankopon Ahennie a ebeba no mu. **25** Yesu tees no, okaa se, "Ewiase dee, atumfoo hye won a wodi won so no so ma won nso a wohye won so no nso bu won se won adeefoo. **26** Nanso, mo dee, dee ore se oyee mo so panin no nyee se mo mu akumaa, na dee odi mo so no nso nyee mo mu osomfoo. **27** Merebisa mo se, nnipa baanu yi mu hwan na odi ne yonko so, dee ote adidipono ho anaa dee osom dee ote adidipono no ho no? Nanso, me dee, mewo mo mu se mo osomfoo. **28** Me ne mo na afa jshaw ne amanee mu a, moda so ne me nam. **29** M'agya de Ahennie no ama me. Saa ara nso na mede rema mo. **30** Na mo ne me ato nsa adidi, na moatumi abu Israel mmusuakuo dumieni no aten." **31** Afei, Awurade kaa se, "Simon, Simon! Monhwe yie na obonsam pe se oso mo hwe. **32** Nanso, wo Simon dee, masre ama wo, sedee ebeye a, wobekoo so agye me adi. Se wonu wo ho sane ba me nkyen a, hye wo nuanom no gyidie mu den." **33** Petro buaa no se, "Awurade, eyee me pe se me ne wo beda afiase, na se eyee owu mpo nso a, me ne wo bewu." **34** Yesu nso buaa no se, "Petro, mireka akyere wo se, enne akoko remmon na woapa me mprensa." **35** Afei, Yesu bisaa n'asuafuu no se, "Ebere a mesomaa mo a na monkura sikaboto anaa akwantuboto na monhye mpaboa no, biribi ho hiaa mo anaa?" Asuafuu no buaa no se, "Dabi, biribira ho anhia yen." **36** Yesu ka kyere won se, "Afei dee, dee owo sika no, omfa; dee owo akwantuboto no nso, omfa. Dee onni akofena no ntom ne ntoma mfa nkoto bi. **37** Na beret aduru se, nkrom a wohye faa me ho se, 'Wobekan no afra nneboneyefoo mu' no beba mu. Ese se nkrom biara a wohye afa me ho no ba mu." **38** Asuafuu no ka kyere Yesu se, "Awurade, yewo akofena mmienu wo ha." Yesu buaa se, "Eyee, eno ara doso." **39** Yesu ne n'asuafuu no firii kuro no mu koo Ngo Bepo no so sedee ottaa ye no, na

22 Afei, na Yudafooo Apiti Afahye a wosane fren Twam Afahye no aben. **2** Saa ebere no na asofoo mpanin ne Atweresem ne akyerekyereloo no hwehwee ekwan a wobefaa so akyere Yesu akum no, nanso esiane nnipa a na wowa ho no enti, na wosuro. **3** Obonsam kowraa Yuda a wofre no Iskariot a oyee asuafuu dumieni no mu baako no mu. **4** Yuda koo asofoo mpanin ne Asoredan no mu awemfooo mpanin nkyen ne won kosisuukoo ekwan ko a obefaa so ayi Yesu ama won no ho. **5** Won ani gyees, penee so se wobehunu no sika. **6** Efiri saa ebere no, Yuda hwehwee ekwan a obefaa so ama woakyere Yesu ebere a nnipa dodoobiaara nni ne ho. **7** Afei, da a wokum Twam Afahye odwan de di burodo a mmireka nni mu no durui no, **8** Yesu somaa Petro ne Yohane se, "Monkoye Twam Afahye aduane a yebedi no." **9** Wobisaa no se, "Ehe na wope se yekoye aduane no?" **10** Obuaa won se, "Se moduru kuro no mu a, mobehunu obi a wako asuo reba. Monni n'akyi nko efie a obeko mu no mu **11** na mommisa effewura no se, "Yen okyerekyereloo se ehe na woasiesie ama one n'asuafuu no se wosommed Twam Afahye aduane no?" **12** Ode mo beko abansoro asa kesee bi a woasiesie mu fefeefee so. Eho na monkoto eporno no." **13** Wokoo kuro no mu no, wobehunu sedee Yesu kaes no perepere ma woyee Twam Afahye aduane no wo ho. **14** Ebere no durui no, Yesu ne n'asuafuu no kotenatenaa adidipono no ho. **15** Wotete ho no, Yesu ka kyere won se, "Merees se me ne mo betena ase, ato nsa adi saa Twam Afahye aduane yi, ansa na mahunu amane no akyere. **16** Mereka

n'asuafoo no ka ne ho. **40** Wəduruu hō no, əka so yeyaa no kaa abususem ahodoo guu ne so. **66** kyerees n'asuafoo no se, "Mommo mpaee na moanko Adee kyeees no, Yudafoō mpanin ne Atweresem no sohwē mu." **41** Afei, ḥtwee ne ho firii asuafoo no akyerēkyerefoo no hyiaeet maa wade Yesu baa won ho kōo nkyen baabi kōkotoes, bōo mpaees se, **42** anim **67** bisaa no se, "Se wone Kristo no a, ka kyere "Agya, se eyē wo pe a, ma saa amanehunu a eeba yen." Yesu buaa won se, "Se meka se mene Kristo me so yi ntwa me ho nkō, nanso eyē dee mepē, no a, morennye nni, **68** na se mebisa mo nso a, na dee wope na eyē" **43** ḥgu so rebo mpaees no, moremmua me. **69** Na efiri saa ebere yi mobehunu ḥoboo firi ḥsoro behyee no den. **44** Esiane se na Onipa Ba no se ḥte Onyame Otumfoo no nifa so." **70** Yesu ho yera no wō Honhom mu no enti, ḥmaa Əkaa saa no, won nyinaa bisaa no bio se, "Enneē ne mpaeēba mu yee den maa ne ho fifire yee se na wone Onyankopon Ba no anaa?" ḥbuua won mogyaa ntowantowa soso guu fam. **45** Mpaeēba se, "Dee moreka no ye nokore." **71** Yei ma wōkaa no akyi no, əkōo asuafoo no nkyen kōtoo won se se, "Adansee ben na ehia yen bio? Yeate afiri ḥno awerēhoo ne ḥbre enti, wōadeda. **46** Əkōtoo won ankasa anom."

se wōadeda no, əkaa se, "Hwe! Moadeda? Monsore na mommo mpaees na moanko sohwē mu." **47** Yesu gu so rekasa no, nnipadōm bi a Yuda Iskariot a ḥye asuafoo dumieno mu baako di won anim, baa ne so. Yuda Iskariot twe ben Yesu yee no atuu. **48** Yesu bisaa no se, "Yuda, ḥdo nsenkyerennee yi so na wonam reyi Onipa Ba no ama?" **49** Ebere a asuafoo a wōwō ne ho no hunuu dee eeba no, wōbisaa no se, "Awurade, yentwitwa won akofena anaa?" **50** Asuafoo no mu baako twaa ḥsōfopanin no ḥsomfoō no aso nifa. **51** Yesu ampe dee osuani no yeees no enti, əka kyerees won se, "Monnyae dee mope se moye no." ḥfaa ḥsomfoō no aso no de taree hō bio. **52** Yesu bisaa asōfōo mpanin ne asōredan sohwēfoo mpanin ne Yudafoō mpanimfoō ne asomfoō a wōbaa ne so no se, "Meye odwtwafao na mode akofena ne nkontimmaa aba me so?" **53** Ebere a na me ne mo wō asōredan mu no, moankye me; afei na mo bere aso a ḥbonsam nam ne tumi so reye adwuma ampa." **54** Afei, wōkyeree Yesu de no kōo ḥsōfopanin efie. Ebere a wōde no rekō no, Petro gyee ne ho kaa akyi. **55** Petro duruu ḥsōfopanin no efie hō no, na asraafōo no aso ogya wō adihō hō a wōreto; ḥno nso kōtoo bi. **56** Abaayewa bi hunuu Petro se ḥreto ogya no bi no, ḥhwēe no dinn kaa se, "Saa ḥbarima yi ye Yesu akyidifoō no mu baako." **57** Petro sanee se, "Awuraa, mennim saa ḥbarima yi baabiara." **58** Ankyere koraa na obi fofo nso hunuu no kaa se, "Woye n'akyidifoō no mu baako." Petro buaa no se, "Dabi, menka won ho." **59** Ebeyē ḥdōnhwērē akyi no, obi fofo nso sane hunuu no ka sii so dua se, "Akyinnyee biara nni ho se saa damfo yi ka Yesu asuafoo no ho, efiri se, ḥno nso ye Galileani, na ne kasa koraa da no adi." **60** Petro sanee ne mprensa so se, "Owura, asem a woreka yi nyē nokore." N'ano ansi koraa na akoko bōnees. **61** Saa ebere no ara mu na Yesu twaa n'ani hwēe Petro anim. Ehō ara na Petro kaee asem a Yesu ka kyerees no se, "Enne, akokə remmōn na woapa me mprensa" no, **62** Petro de awerēhoo firii adi kōsuie. **63** Mmarima a na wōrewen Yesu no dii ne ho few, kyekyeree n'ani, bobōo no, **64** sane bisaa no se, "Odiyifoo, hwan na ḥbōo wo? Kyere yen." **65** Wōkōo

23 Afei, badwafōo no sore de Yesu kōo Pilato anim. **2** Wōfirii asec totoo n'ano se, "Saa onipa yi tu nkurōfōo aso. ḥmpene so se ḥmanfoō tua too ma Kaesare aban, na ḥfre ne ho se ḥhene Kristo no." **3** Yei maa Pilato bisaa no se, "Wone Yudafoō ḥhene no anaa?" Yesu buaa no se, "Eno ara na woaka no." **4** Pilato ka kyerees asōfōo mpanin ne nnipadōm no se, "Menhunu asem biara a megyina so abu onipa yi fo." **5** Nanso, won bo anto won yam kōo so kaa se, "Eyes ḥmammēfōo baabiara a əkō no, ḥnam ne nkyerekyyere so de hwanyan nnipa no tia aban. ḥde ne nkyerekyyere yi firi Galilea bēfāa Yudeaman mu nyinaa abēduru Yerusalem ha." **6** Pilato tee asem yi no, ḥbisaa se, "Onipa yi ye Galileani anaa?" **7** Ebere a wōka kyerees Pilato se Yesu ye Galileani no, əka kyerees won se, se ete saa dee a, wōmfāa no nkō ḥhene Herode anim, efiri se, Galilea hye n'ase. Saa ebere no ara nso na ḥhene Herode wō Yerusalem. **8** Esiane se wate Yesu ho asem na osusu nso se, se ḥba n'anim a, ḥbeye anwanwadee akyere no no enti, ebere a ḥhunuu no no, n'ani gyee yie, efiri se, ḥpēe se ḥbehunu no no, na akyere. **9** Wōbisabisaa Yesu nsem bebree, nanso emu biara nni ho a ḥyii ano. **10** Asōfōo mpanin no ne Atweresem no akyerekyyerefoo no kōo so ara kaa nsem a ennim guu ne so. **11** Herode ne n'asomfoō no bōo Yesu adapaa, dii ne ho few. Afei, Herode hyehyee no se ḥhene sane de no kōmaa Pilato. **12** Edā no ara, Herode ne Pilato a anka wayē aka no, bōo mu. **13** Wōde Yesu kōmaa Pilato no, ḥfre asōfōo mpanin ne Yudafoō mpanin ne nnipadōm no, **14** ka kyerees won se, "Mode onipa yi brēe me se, ḥye obi a ḥnam ne nkyerekyyere so hwanyan nnipa, tia aban. Mahwehwe nsem a moka guu ne so no mu wō mo anim, nanso menhunu ḥafbusem biara a megyina so mabu no fo." **15** Saa ara nso na Herode annya asem bi annyina so ammu no fo a eno enti, wasane de no abrē yen yi. ḥnyee bone biara a eſe se megyina so bu no kumfo. **16** Mebo no mmaa na magyaa no." **17** Twam Afahye biara, Pilato gyaa odeduani baako ma won. **18** Pilato kasa no akyi no, nnipadōm no nyinaa bō gyee so se, "Ku no, na gyaa Baraba ma yen." **19** Baraba yi

ye obi a ḥhwanyane ḥman na ḥsane dii awu enti, hunuu dee asi no, ḥyii Onyankopon aye se, “Ampa wāde no too afiase. **20** Pilato kō so di maa Yesu ara, saa onipa yi ye oteneneeni.” **48** Nnipe a wobaa pē se ḥgyaa no. **21** Nanso, wosane bo gyee so bio ho bēhwee Yesu asennuambo no hunuu se wawu no, se, “Bo no asennua mu! Bo no asennua mu!” **22** wōde awerəhoo firii ho kōe. **49** Saa ebere no na ḥbisaa won ne mprensa so se, “Aden? Edeen bōne na Yesu nnamfo ne mmaa bi a wōdii n’akyi firi Galilea waye? Menhunu afobusem biara a megyina so abu baee no gynagyna akyirikyiri baabi rehwe dee no kumfō. Mēbō no mmaa na magyaa no.” **23** Nanso, erekō so no nyināa. **50** Na obarima bi wō ho a wōfre wōbō gyee so ara maa won nne bu faa Pilato dee no no Yosef a ḫfiri Arimatea a ewo Yudaman mu. Saa so se, ommo no asennua mu. **24** Enti, Pilato penee ḥbarima yi, na ḥye onipa pa a otene wo Onyankopon wōn abisadee no so maa won. **25** Wōgyaee Baraba a anim a na ḥretwen Onyankopon Ahennie a ebēba esiane se ḥhwanyanee ḥman sane dii awu no enti, no. **51** Ḫwom se na ḥye Yudafoo badwafoo no mu ḥde no too afiase no maa won. Na ḥde Yesu maa baako dee, nanso wampene gyinae a wōsisii de wōn sēdee wōpē no. **26** Afei, wōde Yesu rekō akōba dee wōyee no so. **52** Ḫkō Pilato nkyen kōsree Yesu no asennua mu no, wōhyiaa Kireneni bi a wōfre no amu no. **53** Ḫmaa wōyii Yesu amu no maa no, na Simon se ḫfiri afuom reba Yerusalem. Wōkyeree no, ḥde nwera kyekyeree no de no kōtō oboda bi a hye no ma osoaa Yesu asennua no wō ne kōn ho, obiara nnaa mu da no mu. **54** Wōsiee Yesu Efiada a dī n’akyi. **27** Nnipadom a mmaa a wōresu retwa na Yudafoo resiesie won ho atwēn Homeda no. **55** agyaadwoo fra wōn mu no, tu dii n’akyi. **28** Yesu Wōsiee amu no wīeē no, mmaa a wōdi Yesu akyi danee ne ho ka kyere wōn se, “Yerusalem mmaa, firi Galilea no ne Yosef kōhwee faako a wōde no monnsu me na monsu mo ho ne mo mmaa. **29** Na toē ne sēdee wōsiee no fāe. **56** Saa mmaa yi sanee mimere bi reba a wōbeka se, ‘Nhyira ne abonini ne wōn akyi kōo efie kōhwehwee nnuhwam ne ngo yafunu a ḥnwoo da ne nufoo a wonnum da.’ **30** Saa a wōde besiesie Yesu amu no, nanso esiane se na ebere no “na wōbeka akyere mmpē se, ‘Dwiri gu Homeda no aduru enti, wōtēnaa ase komm sēdee yen so!’” **31** Na se Yudafoo mmara kyere no.

24 Kwasiada anōpahema, mmaa no de nnuhwam ne ngo no kōo oboda no so. **2** Wōduruu ha no, wohunuu se wōapire ḫbōo a wōde hinii oboda no ano no afiri ho. **3** Na wōkōo oboda no mu no, na Yesu amu no nna ho. **4** Wōde ahodwirie gyina ho no, amonom ho ara, mmarima baanu bi a wōhyehye ntadēe fitafitaa a ani hyeren begyinagyna a wōn nkyen. **5** Mmaa yi akoma tuié na wōkotokotoowon na mmarima no bisaa won se, “Aden enti na morehwehwee ḥteasefōo wō awifoo mu?” **6** Ḫnni ha. Wasore! Monnkae asem a ḫka kyere se mo ebere a na ḫwo Galilea no se, **7** ‘Etwa se wōde Kristo no hye nnebōneyefōo nsa na wōbo no asennua mu na ne nnansi so wasore bio no?’ **8** Mmaa no kaee asem no no, **9** wōde ahoohere firii oboda no so bekāa dee wohunue no nyināa kyere asuafoo dubaako no ne won a wōwō ho no nyināa. **10** Mmaa a wōkōo oboda no so a wōbekaasaa asem yi no ne Maria Magdalene ne Yohana ne Yakobo maame Maria ne afoforō bi. **11** Won nsem a wōbekaas no yee won se anansesem bi enti, wōannye anni. **12** Ḫwom se nnipa no annye asem no anni dee, nanso Petro dee, ottu mmirika kōo oboda no so, koto hwēe mu, hunuu se nwera a wōde kyekyeree Yesu ho no gu ho. Ḫsane baa efie a na ḥnte dee ḥhunui no ase. **13** Eda no ara asuafoo no mu baanu siim se wōrekō akuraa bi a wōfre no Emaus a ḫfiri Yerusalem rekō ho no beye se akwansini nson. **14** Wōrekō no nyināa na asem a asi no ho nkōmmo ara na wōredi. **15** Wōgu so redi nkōmmo na wōregye won ho akyinnyee no, Yesu bekāa won ho ne won bōo anan kōe. **16** Wōhunuu

se obi ka wən ho dee, nanso woantumi anhunu ha a mobedi anaa?" 42 Wəmaa no apataa sini bi se eyə Yesu. 17 Əbisaa wən se, "Nkommə ben na a woototo 43 ma əgye wee wə wən anim hə ara. moredi a mo were aho mo ho yi?" 18 Na wən mu 44 Na əka kyereə wən se, "Yei ne me nsem a meka baako a wofre no Kleopa bisaa no se, "Wo nko ara kyereə mo əbere a na me ne mo wə hə no se, eṣe se ne əhəhə a wowə Yerusalem a wontee nsem a asisi biribiar a wəatwəre afa me ho wə Mose Mmara hə nnansa yi no?" 19 Əbisaa wən se, "Nsem ben?" ne Adiyifoo nwoma ne Nnwom mu no ba mu." 45 Wəbuua no se, "Nsem a əfa Nasareni Yesu a əyə Afei, obuee wən adwene mu ma wotee Atweresəm a odiyifoo a əwə tumi wə nneyee ne əkasa mu wə əfa ne ho no ase. 46 Əka kyereə wən se, "Wəatwəre Onyankopən ne nnipa nyinaa anim no ho, 20 ne se, eṣe se Kristo no hunu amane na əwu na ne sədee asəfoo mpanin ne yen mpanimfoo kyeree no nnansa so, wasore afiri awufo mu. 47 Na wəbefiri de no kəo aban mu se wəmmu no kumfə a wəbəo no asee wə Yerusalem de ne din akəka adwensakyera asennua mu no ho. 21 Yen dee, na yen ani da so se ne bonefakye ho nsem akyere amansan. 48 Mone əno na ərebegye Israel, na bio nnansa ni a saa asem yeinom nyinaa ho adansefoo. 49 Mesoma Honhom yi siie. 22 Na mmaa bi nso a wəyə Yesu akyidifo Kronkron no na waba mo so sədee m'Agya hyee se yen ara ama yen ho adwiri yen. Wəkəo əboda ho bə no. Na monnka baabiara; montena ha nkəsi no so anəpa yi ara, 23 nanso wəanhunu n'amu no. se Honhom Kronkron no de tumi a əfiri əsoro no Wəsane bəka kyereə yen se, wəahunu əsoro abəfəo beba abehye mo ma." 50 Yesu ne asuafoo no bəo ma woaka akyere wən se, Yesu te ase. 24 Yen mu anan kəduruu Betania kurotia na əmaa ne nsa so binom tuu mmirika kohwəe na ampa ara, na Yesu hyiraa wən. 51 Əgu so rehyira wən no, wəmaa no so amu no nni hə sədee mmaa no kaeə no ara pə." 25 kəo əsoro. 52 Na wəsəree no de anigyeə sane kəo Yesu ka kyereə wən se, "Adwenemherəfəo a monni Yerusalem. 53 Na daa wəwə asoredan no mu hə yi Onyankopən aye.

no nyinaa adi. 26 Wəanhye ho nkəm se, eṣe se Kristo no behunu amane ansa na wakə n'animuonyam mu anaa?" 27 Na ofirii Mose ne adiyifoo no so kyerekkyereə wən nsem a əfa ne ho wə Atweresəm no mu no nyinaa ase. 28 Wəduruu Emaus kurotia no, Yesu pəe se anka otoa n'akwantuo no so. 29 Nanso, wəsəree no, sanee no se ənna wən əkyen, əfiri se, na adee reyə esa enti, əsane ne wən kəo efie. 30 Əberə a wote adidiə no, Yesu bəo mpaeə, daa Onyankopən ase, faa burodo bubuu mu de maa wən. 31 Amonom, wən ani so teteə wən maa afei wəhunuu se eyə Yesu. Ehə ara, ətu yeraeə. 32 Na afei, wəsesee wən ho wən ho, sədee Atweresəm no mu nsem a əka kyereə wən əberə a na wənam ekwan so no si fa kaa wən akoma no. 33 Ntem ara, wəsane wən akyi baa Yerusalem betoo asuafoo dubaako no ne wən a na wəka wən ho no se wəahyia. 34 Wəduruu hə no, wəbəo wən amannee se, "Ampa ara, Awurade asore afiri awufo mu. Wayi ne ho adi akyere Simon." 35 Baanu a wəfiri Emaus baee no nso bəo wən amanee, sədee Yesu betoo wən Emaus ekwan so na wəantumi anhunu se eyə əno kəsii əberə a əbubuu burodo mu de maa wən no ansa. 36 Wəgu so rebə amanee no, preko pə, Yesu bəpuee hə, kyeaa wən se, "Asomdwoeə nka mol!" 37 Wən nyinaa bobəo birim, suroeə əfiri se, na wəsusu se wəahunu əsaman. 38 Əbisaa wən se, "Aden na mo akoma atutu na monnye nni nso se eyə me a? 39 Monhwə me nsam ne me nan. Eyə me a! Momfa mo nsa nka me nhwə; əfiri se, əsaman nni honam ne nnompe sədee mohunu se mewə bi yi." 40 Əkasa wieer no, əde ne nsa ne ne nan kyereə wən. 41 Anigyetrasəo ne ahodwirie enti, amma wəannye anni se eyə əno. Əbisaa wən se, "Mowə biribi wə

Yohane

1 Ansa na wōrebēbō ewiase no, na Asem no wō hō dada. Na Asem no ne Onyankopon na ēwo hō. Na Asem no ye Onyankopon. **2** Ahyeasē no, na Asem no ne Onyankopon na ēwo hō. **3** Enam ne so na wōbōo adee nyinaa. Wōankwati no anye biribiar. **4** Ne mu na nkwa wō; na saa nkwa no na ēma nnipa hann. **5** Hann no hyerēn wō esum mu a esum no ntumi nni hann no so. **6** Onyankopon somaa əbarima bi a wofrē no Yohane. **7** Əbedii hann no ho adansee sedee əbema nnipa afa ne so agye hann no adi. **8** Enye əno ankasa ne hann no, na mmom, əbaa se ərebedi hann no ho adansee. **9** Saa hann yi ne nokore hann a əba ewiase ma əhyeren nnipa nyinaa so no. **10** Saa əberē no, na Asem no wō ewiase. Əwom se Onyankopon nam ne so na əbōo ewiase deē, nanso əbaa ewiase no, ewiase anhunu no. **11** Əbaa n'ankasa ne əman mu, nanso ne manfoo anye no anto mu. **12** Na won a wōgyee no, na wōgyee ne din dii no, omaa won tumi ma wōbeyee Onyankopon mma. **13** wō honhom fam, a əmfiri onipa anaa əhonam fam, na mmom əfiri Onyankopon ankasa. **14** Asem no beyee onipa ne yen betenae ma yehunuu n'animuonyam se əba koro a əfiri Agya no nkyen a adam ne nokore ahye no ma. **15** Yohane kaa ne ho asem se, "Yei ne dee mekaa ne ho asem se, 'Dee ədi m'akyi reba no ye kese sene me, əfiri se, əwō hō ansa na wōwoo me no.'" **16** Əfiri ne mmoborohunu a ətōo ntwa da no mu hyira yen nyinaa daa daa. **17** Onyankopon nam Mose so de mmara maa yen, nanso enam Yesu so na yenyaad adam ne nokore. **18** Obiara nhunuu Onyankopon da, gye ne Ba koro no a əno nso ye Onyankopon no, dee əwō Agya no nkyen na wada no adi no. **19** Yudafoo mpanin a wōwō Yerusalem somaa asafoo ne Lewifoo kōo Yohane nkyen kabisaas no se, "Wone Agyenkwa no anaa?" **20** Yohane antwentwen asem no immuaes so. Əpaee mu ka kyerees won preko pe se, "Enye mene Agyenkwa no." **21** Wōbisaa no se, "Ennees, na wone hwan, Elia anaa?" Əbuua won se, "Dabi." Wōbisaa no bio se, "Wone Odiyifoo no?" Əsane buaa won se, "Dabi". **22** Wōsane bisaa no se, "Ennees, na wone hwan? Ka kyerees yen na yenkəbo won a wōsomaas yen no amanees. Asem ben na wōwo ka fa wo ho?" **23** Yohane buaa won se, "Mene nne a əfiri esere so a əreteam, sedee Odiyifoo Yesaia hyeē nkōm se, 'Monsiesie mo ho mma Awurade ba a əbeba no no.'" **24** Afei, won a Farisifoo no somaa won no bisaa Yohane bio se, **25** "Se enye wone Agyenkwa no anaa Elia anaa Odiyifoo no a, aden enti na wōbō asu?" **26** Yohane nso buaa se, "Me dee, nsuo na mede bō asu, nanso obi wō mo mfimfini ha a monnim no, **27** a ne mpaboa mpo memfata se meworō; ono na əbedi m'akyi aba." **28** Saa asem yi sii Betania a əwō

Asubonten Yordan agya, faako a na Yohane rebo asu no. **29** Adees kyeees a Yohane hunuu Yesu se əreba ne nkyen no, əteeam kaa se, "hwe, Onyankopon Dwammaa a əyi ewiase bōne koro no! **30** Yei ne dee mekaa ne ho asem se, 'Dee ədi m'akyi reba no ye kese sene me, əfiri se, na əwō hō ansa na mereba.' **31** Me dee, na mennim no, nanso mede nsuo bēbō asu, sedee əbeyee na meda no adi akyere Israel." **32** Na Yohane dii adansee se, "Mehunuu Honhom no se asiane aba ne so se aborōnoma a əresiane firi soro. **33** Na anka mennim no, nanso ebere a Onyankopon somaa me se memfa nsuo mmo asu no, əka kyerees me se, 'Onipa a wōbehunu se Honhom no besiane aba ne so no, əno ne dee wōrehwē n'anim no. Əno na əde Honhom Kronkron bēbō asu.' **34** Mahunu yeinom nyinaa se aba mu na medi ho adansee se yei ne Onyankopon Ba no." **35** Adees kyeees a Yohane ne n'asuafoo no mu baanu gyina baabi no, wōhunuu se Yesu retwam. **36** Yohane hwees no, kaa se, "Yei ne Onyankopon Dwammaa no!" **37** Asuafoo baanu no tee dee əkaees no, wōkōdii Yesu akyi. **38** Yesu twaa n'ani hunu se wōdi n'akyi no, əbisaa won se, "Edeen na morehwehwē?" Won nso bisaa no se, "Rabi" (a ne nkyereesee ne əkyerəkyerəfuu), "ehe na wote?" **39** Əbuua won se, "Mommra mmehwē." Enti, wōne no kō kōhwēe faako a əte no ne no tenaa hō firi awia nnōnnan kōsii anwummerē. **40** Nnija baanu a wōtee Yohane asem no enti emaa wōkōdii Yesu akyi no mu baako ne Simon Petro nua Andrea. **41** Adees a edi əkan a Andrea yeees ne se, əkōhwehwēe ne nua Petro ka kyerees no se, "Yēahunu Mesia no." **42** Əde Petro kōo Yesu nkyen. Yesu hwees Petro dinn ka kyerees no se, "Wone Simon, Yohane ba no. Nanso, əfiri enne rekə wōbefre wo Kefā." Əno ara ne Petro a n'asekyere ne əbotan no. **43** Adees kyeees no, Yesu yeees n'adwene se əbekə Galilea. Əhunuu Filipo ka kyerees no se, "Di m'akyi." **44** Filipo nso na əfiri Betsaida a əho na Petro ne Andrea nso firi. **45** Filipo firi hō kōo Natanael nkyen kōka kyerees no se, "Yēahunu Agyenkwa no a Mose ne adiyifo no hyeē ne ho nkōm no no. Wōfrē no Yesu. Əye Yosef a əfiri Nasaret no ba." **46** Natanael bisaa Filipo se, "Ade pa bi betumi afiri Nasaret aba?" Filipo nso ka kyerees no se, "Bra na behwe." **47** Əberē a Yesu hunuu Natanael se əreba no, əkaas se, "Israelni nokwafōo ni ampa." **48** Natanael bisaa Yesu se, "Woyee den hunuu sedee metee?" Yesu nso buaa no se, "Əberē a wōwō borōdōma dua no ase hō no na mehunuu wo ansa na Filipo rebefre wo." **49** Natanael kaa se, "Əkyerəkyerəfuu, wone Onyankopon Ba, Israelhene no!" **50** Yesu bisaa no se, "Esiane se meka kyerees wo se mehunuu wo wō borōdōma dua no ase enti na wōgye di anaa? Wōbehunu nneemaa akēsēe a esene yeinom. **51** Mereka nokore akyere mo se, mōbehunu se əsoro abue na Onyankopon abəfōo redi aforosiane Onipa Ba no soō."

2 Ne nnansa so, nnipa bi hyiaa ayeforo wō Kana a ewō Galilea asase so. Yesu maame kōo saa no, nsenkyerēnnee ahodoo bebree maa nnipa gyee ayeforohyia no bi. **2** Wōtoo nsa frēe Yesu ne n'asuafoo no nso kōo ho bi. **3** Wōgu so regye wōn no diē. **24** Nanso, Yesu amfa ne ho anto wōn so, n'suafo no nso kōo ho bi. **3** Wōgu so regye wōn efiri se, na ənim sedēe nnipa suban te. **25** Na ənhia ani no, ayeforo no ase nsā saeē maa Yesu maame onipa adansee a obedi afa onipa ho, efiri se, na ənim kōo Yesu nkyen kōka kyereē no se, "Wōn nsā a dee ewō onipa mu. wōrenom no asa." **4** Yesu ka kyereē ne maame se, "Edeēn na wopese me ye, me bere nnya nnurui." **5** Ne maame ka kyereē asomfoo no se, "Biribira a əbeka se monye no, monye." **6** Na aboo nsuhina nsia sisi hō; yeinom mu na na Yudafoo de nsuo gu de hohoro wōn ho amannēe kwan so. Na suhina biara tumi fa nsuo galōn aduasa. **7** Yesu ka kyereē asomfōo no se, "Momfa nsuo nhyehyē nhina no ma ma." Wōde nsuo hyēe no ma ma. **8** Yesu ka kyereē wōn se, "Monsa bi nkōma onipa a ayeforo no ho ntotoee hyē ne nsa no." **9** Deē ayeforo no ho ntotoee hyē ne nsa no kaa nsuo no a adane nsā no hwēee. Na ənnim baabi a na nsā no firi, nanso na asomfōo no deē, wōnim. Əfrēe ayeforōkunu no **10** ka kyereē no se, "Saa nsā yi ye nsā pa. Wonte se afofora a wōaka no. Obiara a əto əpono de nsā pa di ekan ba wō n'apontoō ase, na akyire yi, əde nsā a enni mu aba. Nanso, wo deē, wode nsā pa no awta too!" **11** Saa nsenkyerēnnee a Yesu yēe wō Kana a ewō Galilea asase so no ne nsenkyerēnnee a ədi ekan a əyēe wo badwam de kyereē se ne tumi firi əsoro. Emaa n'asuafoo no nso gyee no dii se, ampa ara, əno ne Agyenkwa no. **12** Ayeforohyia no akyi, one ne maame ne ne nuanom ne n'asuafoo no dii nna kakra wo Kapernaum. **13** Esiane se na Yudafoo Twam Afahye no rebēduru no enti, Yesu kōo Yerusalem. **14** Əduruu asōredan no mu hō no, əhunuu se adwadifōo bi nso tete wōn apono akyi resesa sika. **15** Yesu faa ntampehoma, yēe no mpire, de pamoo sikasesafoo no ne wōn nnwan ne wōn anantwie no firii asōredan mu hō, kaa wōn apono guie maa wōn sika a woresesa no nyinaa bō pansamee. **16** Afei, əkōo wōn a wōtōn mmorōnoma no so ka kyereē wōn se, "Monsesa wōn mfiri ha nkō ntem! Mommfa m'Agya fie nyē adwadibeal!" **17** Asuafōo no kaa se, wōatwerē wō Atweresem no mu se, "Wo fie yiedie ho dadwene ahye me so." **18** Afei, Yudafoo mpanin no bisaa Yesu se, "Tumi ben na wowā a enti wopamoo nnipa no? Ye nsenkyerēnnee bi fa di adansee se Onyankopon na əmoma wo saa tumi no." **19** Yesu buaa wōn se, "Mate deē moaka no. Nsenkyerēnnee a mede bedi adansee ara ne se, mommubu asōredan yi ngu na mede nnansa besi bio." **20** Yudafoo mpanin no tee asem a Yesu kaeē no, wobisaa no se, "Asōredan a wōde mfee aduanan nsia siie no, na wode nnansa betumi asi?" **21** Nanso, Yesu deē, na əde əno ankasa ne onipadua na əreyē asōredan no mfatoho, **22** Yesu wusoreē no akyi ansa na asuafōo no kaeē asem a əkaeē no. Yei ma wōgyee Atweresem ne nsem a Yesu kaeē no diē. **23** Əbere a Twam Afahye no duruie a na Yesu wō Yerusalem no mu baako a wōfre no Nikodemo a əsane ye Farisini no, **2** kōo Yesu nkyen, kōka kyereē no se, "Əkyerékryerefoo, yenim se Onyankopon na əmomaawo, efiri se, obiara ntumi nyē nsenkyerēnnee a woyē yi gye se Onyankopon ka ne ho." **3** Yesu buaa no se, "Merema woate aseē se, se wōanwo wo foforo a, wōrentumi nkō Onyankopon Ahennie no mu." **4** Nikodemo bisaa no se, "Ebeye den na me abasiriwa yi, betumi aks me maame yam ama woawo me bio?" **5** Yesu nso buaa no se, "Mereka nokore akyere wo, se wōamfiri nsuo ne Honhom mu anwo obi a, ərentumi nkō Onyankopon Ahennie no mu. **6** Deē wōfiri onipa mu awo no no, ye əhonam, na deē wōfiri Honhom mu awo no no, ye honhom. **7** Mma ennye wo rwanwa se maka se, eße se wōwo wo foforo! **8** Sedeē wote mframā nka, nanso wontumi nkyere faako a efiri ba ne faako a əbō kō no, saa ara na Honhom mu awo no nso te." **9** Nikodemo bisaa no se, "Ebeye den na yei aba mu?" **10** Yesu buaa no se, "Wo, əkyerékryerefoo a wodi mu Israel na won te yei ase?" **11** Deē əyenim ne deē yehunu na əreka akyere mo yi, nanso monnye yē nni. **12** Se meka asase yi so nsem kyere mo na monnye nni a, əbeye den na se meka əsoro nsem kyere mo a, mobegye adi? **13** Obiara nkō əsoro da, agye deē əfiri əsoro baeē no—Onipa Ba no. **14** Sedeē Mose maa əwō seso a wōde kōber aye asem dua so wō esere so no, saa ara na Onipa Ba no nso wōbēma no so, **15** na obiara a əgye me di no, əbenya nkwa a enni awiee. (aiōnios g166) **16** "Na sēdee Onyankopon dəə ewiase nie; se əde ne Ba a əwoo no kōra no maes, na obiara a əgye no di no anyera, na mmom wanya nkwa a enni awiee. (aiōnios g166) **17** Onyankopon ansoma ne Ba amma ewiase se əmmebu ewiase aten, na mmom, əsomaan no se, əmmegye ewiase nkwa. **18** Obiara a əgye əba no di no, wōremmu no aten; na deē ənnye no nni no, wōabu no aten dada, efiri se, wannye Onyankopon Ba kōra no anni. **19** Deē Onyankopon gyina so bu aten ne se: Hann no aba ewiase, nanso nnipa ani gye sum ho sene Hann no, efiri se, wōn nneyee nyinaa ye bōne. **20** Ədebəneyeefoo biara mpe Hann no, na oremmen Hann no, efiri se, osuro se ne nneyee bone no beda adi. **21** Na deē əye Onyame apēdeē no ba Hann no mu na obiara ahunu se əye Onyame apēdeē." **22** Yei akyi, Yesu ne n'asuafoo no firii Yerusalem kōo Yudea akuraa bi ase kōtenaa hō kakra bōo asu wo hō. **23** Saa əbere no ara na Yohane nso rebo asu wo

Ainon a eben Salim, efiri se, na nsuwansuwa wo ho. Nnipa pii baa ne nkyen ma obao wan asu. **24** Saa ebere no na woomfaa Yohane ntoo afiae. **25** Eda bi, Yohane akyidifoo bi ne Yudani bi gyee akyinnyee faa ahodwira ho. **26** Enti, asuafoo no koo Yohane nkyen koka kyere se, "Okyerkyereloo, obarima bi a na owo wo nkyen wo Yordan fa noho a wodii ne ho adansee no nso rebo asu na nnipa pii rekoo ne nkyen." **27** Yohane buaa se, "Obi rentumi nni dwuma a ete saa gye se Onyame ka ne ho. **28** Mo ara modi me adansee se meka kyere se mo se, 'Enye me ne Kristo no, na mmom, woaasoma me adi n'anim kane.' **29** Adamfo a obaa ayeforokunu no wen n'aso twen no, na se ote ne nne a, n'ani gye. Eno enti na m'anigye wie peye no. **30** Ese se oyeyekesee na me nso meye oketewa. **31** "Dee ofiri osoro aba no ye okesee sene obiara; Dee ofiri asase so no ye wiaseni na okasa se wiaseni. **32** Osoroni no ka dee wahunu ne dee wate, nanso obiara nnye no nni. **33** Won a woye no di no di adansee se, Onyankopon ye onokwafo. **34** Dee Onyankopon asoma no no ka Onyankopon asem, efiri se, Onyankopon de ne Honhom ahye no ma. **35** Agya no do ne Ba no enti odo biribiara so tumi ahye ne nsa. **36** Dee agye Oba no di no benya nkwa a ensa da, na dee onnye no nni no rennya nkwa a ensa da, na mmom, Onyankopon asotwe da ne so." (**aiōnios g166**)

mede bema no no beye se asutire a eerenwe da wo ne mu, na ebema no nkwa a erena da." (**aiōnios g165, aiōnios g166**) **15** Obaa no sree se, "Owura, ma me saa nkwa nsuo yi bi na osukom anne me bio, na daa mantwa kwan ammeto nsuo." **16** Yesu ka kyere se, "Kofre wo kunu na wo ne no mmra." **17** Obaa no buaa no se, "Me wura, menni kunu." Yesu nso kaa se, "Asem a woaka no ye nokore se wonni kunu no. **18** Woaware mmarima baanum agyae na obarima a wo ne no wo ho seesei no mpo, onye wo kunu." **19** Obaa no kaa se, "Owura, mehunu se woye odifyifo. **20** Yen agyanom Samariafoo somm Onyankopon wo saa bepo yi so, nanso mo Yudafoo dee, moka se Yerusalem nko ara na ese se yesom Onyankopon."

21 Yesu ka kyere se, "Merema woate ase se bere bi beba a nnipa rensom Agya no wo saa bepo yi so anaa Yerusalem. **22** Mo Samariafoo nnim dee mosom no. Nanso, yen Yudafoo dee, yenim dee yesom no, efiri se, Yudafoo so na nkwyagye nam ba. **23** Nna bi reba, na mpo aba dada se, nokore asomfoo besore Agya no wo Honhom ne nokore mu. Yeinom ne asomfoo a Agya no hwewhe. **24** Onyankopon ye Honhom, na won a wosom no no, ese se wosom no Honhom ne nokore mu." **25** Obaa no ka kyere se, "Menim se Mesia no a wofre no Kristo no beba, na se oba a, obekyeryekyere yen biribiara mu." **26** Yesu ka kyere se, "Me a me ne wo rekasa yi, mene Kristo no." **27** Yesu ano siie pe na n'asuafao no sane baes. Eyye asuafoo no nwanwa se wobetoo Yesu se one obaa bi redi nkommoo. Nanso, won mu biara ammisaa obaa no dee orehwehwae ne Yesu nso dee enti a one saa obaa no redi nkommoo no. **28** Afei, obaa yi gyaa n'asuhina no ho sane koo kuro no mu koka kyere kurom hoo se, **29** "Mommra mmehwe obarima bi a waka kokoam nneema a maye akyere me! Anaa, ono ne Agyenkwa no?" **30** Nnipa a wotee asem yi nyinaa baa twi kohwes Yesu. **31** Afei, asuafoo no ka kyere se, "Okyerkyereloo, didi." **32** Yesu buaa won se, "Mewo aduane a medi a monnim ho hwhee." **33** Emaa asuafoo no bisabisaan ho won ho won ho se, "Obi abre no aduane bi anaa?" **34** Yesu buaa se, "M'aduane ne se meye dee osomaa me no apedes na mewie dwuma a odo maa me se memmedi no. **35** Moka se, 'Abosome anan mu, otwabere beduru.' Mommue mo ani nhwe mo ho nhylia, na mobehunu se aburoo ahoa a ekyere se, otwabere aduru! **36** Otwafaa nya n'akatua a ese no na oboaboa dee watwa no ano ma nkwa a ensa da. Yei ma dee odua ne dee otwa no nyinaa ani gye. (**aiōnios g166**) **37** Eye nokore pefee se, 'Obi dua na obitwa.' **38** Mesomaa mo koo baabi se monkotwa dee enye mo na moduaes. Nnipa fofora na woduaes na mo dee, moanya mfasoo afiri adwuma a woye no mu." **39** Esiane adansee a Samariani baa no dii wo Yesu ho se, "Waka biribiara a maye akyere me" no enti, kuro no mu hoo piii gyee Yesu dii se ono ne

4 Farisifoo no tee se nnipa pii rekoo Yesu nkyen ama wabo won asu sene sedee nnipa ko Yohane nkyen. **2** Nso na Yesu ankasa dee, ommo asu, na mmom, n'asuafao no na wobo asu. **3** Yesu tee saa asem yi no, ofirii Yudea sane koo Galilea. **4** Orekoo no, na ese se ofa Samaria. **5** Ebeye owigiyinae no, na Yesu aben Samaria kuro bi a wofre no Sikar a eben asase bi a Yakob de maa ne ba Yosef no ho. **6** Eho na na Yakob abura wo. Esiane obre a na Yesu abre enti, otenaa abura no ho se oregeye n'ahome. Na saa ebere no beye awia nnondumienu. **7** Ankyere, Samariani baa bi baa ho betoo nsuo, na Yesu sree se, "Ma me nsuo no bi nnom." **8** Saa ebere no, na Yesu asuafoo no koo kuro no mu koto aduane. **9** Samariani baa no ka kyere se, "Eye me nwawha se wo a woye Yudani rebisa nsuo afiri me a meye Samariani nkyen." Na Yudafoo ne Samariafoo nni hwae ye. **10** Yesu buaa no se, "Se wonim akyedee a Onyankopon de ma onipa anaa onipa ko a oresre wo nsuo yi a, anka wobesre no, na wama wo nkwa nsuo." **11** Obaa no bisaa se, "Owura, wonni ahoma, nni bokiti, abura yi mu nso do yie, na ehe na wobenya saa nkwa nsuo no afiri? **12** Woye okesee sene yen agya Yakob a otuu abura yi maa yen na one ne mama, ne nnwan ne n'anantwie nom mu nsuo bi no anaa?" **13** Yesu buaa no se, "Obiara a onom saa nsuo yi bi no, osukom de no bio, **14** nanso dee obenom nsuo a mede bema no no, osukom renne no bio da. Nsuo a

Mesaia no. 40 Enti, ebere a Samariafoo no baa Yesu nkyen no, wɔsree se ḥontena wɔn nkyen. Ḫopenee so dii nnanu wo won nkyen. 41 Ne nsem no enti nnipa bebree gyee no dii. 42 Nnipa a wɔḡyee no dii no ka kyereeb̄a no se, "Enye adansee a wobediie no enti na yegye no di, na mmom nsem a yatee se ɔka no enti na yeagye no adi. Na yenim se ḥoto ne ewiasi Agyenkwa no." 43 Nnanu akyi no, Yesu firii kuro no mu koo Galilea. 44 Ewom se na Yesu aka se, odiyifoo biara nni animuonyam wɔ ne ḥoman mu dee, nanso 45 esiane dee Galileafoo a wɔwɔ Yerusalem Twam Afahye bere no mu no hunuu dee Yesu yee no enti, aduruu Galilea no, wɔḡyee no. 46 Ḫsane koo Kana a ewo Galilea, faako a ḥoma nsuo danee nsā h̄o no bio. Ḫwo h̄o no, ḥene ḥsomfooo panin bi a na ne ba yare wo Kapernaum no 47 tee Yesu nka se ḫfiri Yudea aba Galilea h̄o. Saa ḥbarima yi koo Kana kohunuu Yesu, sree se, one no nk̄o Kapernaum nk̄osa ne ba a na oyare a ḥoreye awu no yadee mma no. 48 Yesu kaa se, "Menye nsenkyerennēe nkyere mo ansa ḡyee Yesu dii. 49 Ḫsomfooo panin no de ahoyer ka kyereeb̄a no se, "Owura, mesre wo, ma yenkyo ntem, anye saa a, me ba no bewu." 50 Yesu ka kyereeb̄a no se, "Ko efie, wo ba no ho aye no den!" 51 Ḫnam ekwan so no, n'asomfooo bi behyiaa no ka kyereeb̄a no se, ne ba no ho aye no den. 52 Ḫbarima no bisaa n'asomfooo se, "Eb̄ere ben na he yo no den?" Asomfooo no buaa no se, "Nnora awia beye d̄onko bere mu na huraeenini a na abo no no gyaeey." 53 Ḫbarima no tee asem no pe na ḥkae se eyē saa ebere koro no ara mu na Yesu ka kyereeb̄a no se, "Ko na wo ba no ho aye no den no." Yei maa ḥbarima no ne ne fiefoo nyinaya ḡyee Yesu dii. 54 Yei ne nsenkyerennēe a eto so mmieni a Yesu firii Yudea baa Galilea no yee.

5 Yei akyi no, Yudafoo afahye bi enti, Yesu sane koo Yerusalem. 2 Na ḥtadee bi wɔ kuro no mu a wɔfr̄e no Betesda a na eb̄en kuro no ano epono kesee bi a wɔfr̄e no Nnwan Epono no. Na wɔabo apata ahodoa enum atwa ho ahyia. 3 Saa apata yi ase na na ayarefoo pii se, anifirafoo, mpakye ne mmubuafoo wɔ retwen se Awurade ob̄foo firii ḥsoro beba abehono nsuo no. 4 Dee etee ne se, se ḥob̄foo no hono nsuo no wie a, oyarefoo a ḥbedi ekan ato nsuo no mu no nya ayaresa. 5 Na ḥbarima bi ayare ada ḥtadee no ho mfice aduasa nwotwe. 6 Yesu hunuu se wayare ada h̄o akyere no, ḥbisaa no se, "Wope se wo ho ye wo den anaa?" 7 ḥyarefoo no buaa no se, "Me wura, se ḥob̄foo no behono nsuo no a, mennya obi a ḥb̄ema me so ato mu. Eb̄ere biara a meb̄o me ho mm̄oden se merek̄o nsuo no mu no, obi di me ekan." 8 Yesu ka kyereeb̄a no se, "Sore! Bobo wo kete na ko efie." 9 Amonom h̄o ara, ḥbarima no ho yee no den; ḥboboo ne kete, hyee aseec nantee. Na saa da no ye homeda. 10 Yudafoo mpanin hunuu ḥbarima no se ḥso ne kete no, wɔn bo fuu yie. Wobisa no se, "Wonnim se enne ye homeda na etia mmara se wobesoa wo kete anaa?" 11 Ḫbarima yi de ahopopooyi ne ho ano se, "Onipa a ḥsaa me yadee no na ɔka kyereeb̄a me se, mensoa me kete na menko." 12 Wōtee saa no, wobisa no se, "Hwan ne saa onipa yi?" 13 Nso na dee ne ho yee no den no nnim Yesu. Afei, nso na Yesu afiri nnipa no mu k̄o. 14 Akyire yi, Yesu hyiaa ḥbarima yi wɔ asoredan mu tuu no fo se, "Afei a wo ho aye wo den yi, hwe yie na woankoye b̄one bio amma biribi a esene kane yadee no amma wo so." 15 Ḫbarima yi firii h̄o koka kyereeb̄a Yudafoo mpanin no se eye Yesu na ḥsaa no yadee no. 16 Yudafoo mpanin yi hyee aseec tanee Yesu ani, ḫfiri se, wabu won homeda mmara no so. 17 Yesu ka kyereeb̄a won se, "M'agya Onyankopon Ba de kyere se, one Onyankopon ye pe. 18 Saa asem a Yesu kaae yi maa Yudafoo mpanin no bo fui, na wɔyee won adwene se wobekum no, ḫfiri se, na enye homeda mmara no nko na wabu so, na bio, ofre ne ho se Onyankopon Ba de kyere se, one Onyankopon ye pe. 19 Yesu ka kyereeb̄a won se, "Oba no ntumi mfiri ne pe mu nye biribi, na mmom, oyē dee ohunu se n'Agya ye no bi. 20 Efiri se, Agya no d̄o Ob̄a no na biribira a Agya no ye no, ḥma Ob̄a no hunu. Na Ob̄a no beye nnwuma akese a esene saa ḥbarima yi ayaresa yi ama mo ho adwiri mo. 21 Na sedee Agya no nyane awufoo no, saa ara nso na Ob̄a no nyane awufoo a ḥpe se onyane won no. 22 Afei koraa, m'Agya mmu obiara aten. Ȑde saa atemmuo tumi no ahye Ob̄a no nsa, 23 sedee eb̄eye a obiara bedi Ob̄a no ni sedee wodi Agya no ni no. Obiara a onni Ob̄a no ni no, nni Agya a ḥsoma no no nso ni. 24 "Mereka nokore akyere mo se: Obiara a ḥtie me nsem na ḥoye dee ḥsoma me no di no, wo nkwa a enni awiee. Woremmu no aten, ḫfiri se, wafiri ouwo mu aba nkwa mu. (aiōnios g166) 25 Mereka nokore bio se, ebere bi reba, na mpo saa ebere no anya aba a awufoo b̄ete Onyankopon Ba no nne, na won a wote ne nne no benya nkwa. 26 Sedee Agya no ye nk̄wamafoo no, saa ara nso na wama ne Ba no tumi ama waye nk̄wamafoo. 27 Wama Ob̄a no tumi a Ȑde bu aten, ḫfiri se, ḥno ne Onipa Ba no. 28 "Mommma saa asem yi nnye mo nwanwa, ḫfiri se, ebere bi reba a awufoo a wɔwɔ won damena mu mpo b̄ete me nne, 29 na wɔasoresore. Won a wɔaye papa no benyane atena nkwa mu, na won a wɔaye b̄one no nso, wɔabu won fo. 30 Merentumi mfiri m'ankasa me tumi mu nye biribira; asem a Onyankopon aka akyere me no so na megyina bu aten. ḥno enti, aten a mebu no ye nokore. 31 "Se me ara medi me ho adansee a, m'adansedie no nni mu. 32 Na obi wo h̄o a odi me ho adansee a menim se n'adansee a odi fa me ho no ye nokore. 33 "Moasoma nnipa

akə Yohane nkyen na wadi adansee a εγε nokore. wokaa se, "Ampa ara, onipa yi ne odiyifoo a yerehwə 34 Nnipa adansedie ho nhia me ansa na moahunu no ekwan no." 15 Yesu hunuu se nnipa no aye onipa ko a meye. Na mmom, meka Yohane adansee won adwene se wobekyere no asi no ohene no, a ədii no kyere mo se dee εβεγε na Onyankopon ḥtwee ne ho firi wən mu kəo bepo no so bio. 16 begye mo nkwa. 35 Yohane nsem a əkāee ye kanea a Onwunu dwoee no, Yesu asuafoo no kəo Galilea wəasə na εhyerēn, na εmaa mo ani gyee. 36 "Me mpoano. 17 Wotwen kəsii se adee saee na əmma no, wokotenaad kodoo mu se wōrekə Kapernaum. 18 Saa εbere no na ahum retu wə əpo so ama əpo no so aye gyabagyaba. 19 Wəhare kəo wən anim beye akwansini mmiensaa anaa εnan no, wohunuu se obi nam əpo no so reba; yei maa elu kaa wən kəsii se, 20 Yesu kaa se, "Εγε me, Monnsuro!" 21 Asuafoo no pəe se anka wəde no tena kodoo no mu, nanso ntempa ara kodoo no kəduruu Kapernaum. 22 Adees kyee no, nnipa a na wəwə Galilea əpo no agya no hunuu se kodoo baako pə na na εwə hə, nanso asuafoo no tenaa mu kəee a na Yesu nka wən ho. 23 Ankyere koraa na akodoo foforo bi firi Tiberia baa faako a Awurade maa nnipakuo no aduane diis no. 24 εbere a nnipa no hunuu se Yesu ne n'asuafoo no nni hə no, wōtenatenaakodoo no mu se wōrekə Kapernaum akəhwehwə no. 25 Wəduruu Kapernaum na wəhunuu Yesu no, wōbisaa no se, "Dəkyerəkyerəfəo, εbere bən na wobaa ha?" 26 Yesu buaa wən se, "Mereka nokore akyere mo se, εnye se mohunuu anwanwadee a meyee no enti na morehwehwə me, na mmom, se monyaa aduane di mee no enti. 27 Monnsee mo bere nyinaa mmpere nhwehwə aduane a εtumi see no akyiri kwan, na mmom, mompere nhwehwə aduane a etena hə daa a ema nkwa a enni awiee a Onipa Ba no de bəma mo no akyiri kwan. Efiri se, yei enti na m'Agya somaa me." (aiōnios g166) 28 Nnipa no bisaa no se, "Εdeen na yenyε na yεasə Onyankopon ani?" 29 Yesu buaa wən se, "Yei ne dee Onyankopon pə se moye, monnye dee wasoma no no nni." 30 Nnipa no bisaa no bio se, "Anwanwadee bən na wobeye akyere yen ama yεagye wo adi? 31 Se wope se yegye wo di se wone Agyenkwa no dee a, εnnees ma yen aduane nni daa sədes Atwerəsem no di ho adansee se, Mose maa yen nananom əsoro aduane dii wə esere so no." 32 Yesu ka kyere wən se, "Mereka nokore akyere mo se, εnye Mose na əmaa mo nananom aduane a efiri əsoro no dii esere so hə no na mmom, εye m'Agya. Na afei dee, ema mo aduane a efiri əsoro a ema nkwa a enni awiee no di daa. 33 Saa aduane a efiri Onyankopon nkyen no ne onipa a əfiri əsoro ba asase so na əde nkwa bəre ewiase no." 34 Nnipa no ka kyere se, "Owura, ma yen saa aduane no bi nni daa." 35 Yesu kaa se, "Mene burodo a ema nkwa no. Obiara a oba me nkyen na əgye me di no, əkəm anaa osukəm renne no da. 36 Sədee maka akyere mo no, moahunu me nnwuma, nanso monnye me nni. 37 Obiara a m'Agya de no ama me no beba me nkyen, na obiara a əbeba me nkyen nso no, merempam no. 38 Na məfiri əsoro baa asase so se merebeye dee

6 Yei akyi, Yesu twaa Galilea Po a wəsane fre no Tiberia Po no. 2 Esiane se nkurofəo hunuu se Yesu nam anwanwakwan so asa nnipa pii yadee no enti, wədii n'akyi. 3 Yesu ne n'asuafoo no kəo bepo bi so kətenaa hə kakra. 4 Saa εbere no na Twam Afahye no aben. 5 εbere a Yesu twaa n'ani, hunuu se nnipakuo no reba ne nkyen no, wōbisaa Filipo se, "Ehe na yebənya aduane ama saa nnipa dodooyi?" 6 Yesu bisaa Filipo saa asem yi de səo no hwəee, efiri se, na onim dee εbeyə. 7 Filipo buaa se, "Ansə na yebətumi ama saa nnipa dodooyi aduane no, εse se yenyə abosome nwotwe akatua." 8 Andrea a οyε Simon Petro nua no kaa se, 9 "Abarimaa bi wo ha a əwə burodo enum ne nkyenam mmienu; na yei betumi aso nnipa dodooyi di?" 10 Yesu hyε n'asuafoo no se, "Momma obiara ntēna ase." Asuafoo no ma wōtenatenaesere no so. Na mmarima a wəwə wən mu no dodooyi beye mpemnum. 11 Yesu faa burodo no bəo mpaee na əkye maa wən. Əfaa saa εkwən kərə no ara so kyee nkyenam no nso maa wən. 12 Wədidi meeε akyi no, Yesu ka kyere wən se "Mommoaboaa aduane a aka no ano na ebi ansee." 13 Wōboaboaa aduane a əkāee no ano no, εyε nκentemma dumien. 14 Nnipa no hunuu nsenkyerēnne a Yesu aye no,

osomaa me no apedee, na eyne m'apedee. **39** Na osomaa me no apedee ne se, mehwé won a ñde won ama me no nyinaa so yie na da a edi akyire no, manyane wón ama won nkwa foforo. **40** M'Agya apedee ne se, obiara a ñba me nkyen na ogye me di no bénja nkwa a enni awieee, na da a edi akyire no, manyane no ama no nkwa foforo. (aiónios g166)

41 Yudafoo no tee se Yesu aka se, "Mene aduane a efiri ñsoro" no, wónwiinwii. **42** Wókoo so kaa se, "Eyne Yosef ne Maria ba ne saa Yesu yi? Eyee den na ñtumi ka se ñfiri ñsoro na ñbae?" **43** Yesu buaa won se, "Monnyae anwiinwii no. **44** Mommma ennye mo nwanwa se maka saa, na obiara nni ho a ñbetumi aba me nkyen, gye se Agya no a osomaa me no twe no ba me ho, na da a edi akyire no, menyane no. **45** Adiyifo no tweree se, 'Onyankopon ankasa bekeryere ne mma.' Eno enti, obiara a otie Agya no nkyerkyere no ba me nkyen. **46** Asem a maka yi nkyere se obi ahunu Agya no pen, gye onipa a ñfiri Agya no nkyen no. **47** Mereka nokwasem akyere mo se, obiara a ogye me di a ema nkwa a efiri no nya nkwa a enni awieee. (aiónios g166) **48** Mene burodo a ema nkwa no. **49** Mo nananom dii mana wó esere so, nso wówuui, **50** nanso burodo a efiri ñsoro ba no ye burodo a obi di a ñrenwu da. **51** Mene burodo a efiri ñsoro no; se obi di saa burodo yi a, ñbetena ase daa. Burodo a mede bëma obiara a ñba me nkyen no, ne me honam a mede ma, sedee ebeyé na ewiase bénja nkwa." (aión g165) **52** Asem a Yesu kaa se yi maa Yudafoo no bo fuij ma wòbisabisa wón ho wón ho se, "Ebeyé den na saa onipa yi atumi de ne honam ama yen se aduane ama yeadi?" **53** Yesu ka kyere wón se, "Mereka nokwasem akyere mo; moanni Onipa Ba no honam se aduane na moannom ne mogya a, morennya nkwa a enni awieee. **54** Obiara a ñdi me honam se aduane na ñnom me mogya no nya nkwa a enni awieee, na da a edi akyire no, menyane no ama no nkwa foforo. (aiónios g166) **55** Me honam ne aduane pa no, na me mogya nso ne nsu pa no. **56** Obiara a ñdi me honam se aduane na ñnom me mogya se nsuo no te me mu, na me nso mete ne mu. **57** Sedee Agya teasefо no somaa me na ñno enti, mete ase no, saa ara nso na obiara a ñdi me honam se aduane no, me enti, ñbetena ase. **58** Yei ne burodo a efiri ñsoro baee. Ente se mana a yen nananom dii wó esere so na wówuui no. Saa burodo yi dee, obiara a ñbedi bi no betena ase daa." (aión g165) **59** Ebere a na Yesu rekyerkyere wó hyiadan mu wo Kapernaum no na ñkaa saa nsém yi. **60** Yesu akyidifo no mu pii tee asem a ñkaa no, wokaa se, "Saa asem yi dee, ekyere yen adwene. Hwan na ñbete ase?" **61** Yesu hunuu se n'akyidifo no renwiinwii no, ñbisaa won se, "Asem a mekaae yi to mo suntidua anaa? **62** Ennees, ñba se Onipa Ba no resane ako ñsoro, faako a ñfiri baee no a, edeen na mobeyé? **63** Onyankopon honhom na ema

nkwa. Onipa ntumi mma nkwa. Nsem a maka akyere mo yi ye honhom na nkwa wó mu, **64** nanso mo mu bi nnye nni." Efiri ahyeasé no na Yesu hunuu won a wónnye no nni ne won a wòbetwe wón ho afiri ne ho. **65** ñkoo so kaa se, "Yei enti na meka kyere mo se, obi ntumi mma me nkyen gye se Agya no ama no ho ekwan" no. **66** Esiane saa nsém a Yesu kaee no enti, n'akyidifo no mu pii twee won ho firii ne ho na wóannni n'akyi bio. **67** Yesu hunuu saa no, ñbisaa asuafao dumieno no se, "Mo nso mobegya m'akyidie anaa?" **68** Simon Petro buaa no se, "Awurade, hwan nkyen na yebek? Wo na wówo nsém a ñwo nkwa a enni awieee. (aiónios g166) **69** Na yegye wo nsém no di na yénim se wone Onyankopon Ba Kronkron no." **70** Yesu kaa se, "Me ara na meyií mo dumieno yi, nanso mo mu baako ye ñbonsam." **71** Asem a Yesu kaee no, na ñfa Yuda a ñye Simon Iskariot ba no a ñye asuafao dumieno no mu baako a ñbeyi Yesu ama no ho.

7 Yei akyi no, Yesu tenaa Galilea a wampé se ñbesane ako Yudea, efiri se, na Yudafoo no rehwehwe no akum no. **2** Ebere a Yudafoo Asese Afahye no reye aduru no, **3** Yesu nuanom ka kyere se, "Ese se wofiri ha sane ko Yudea sedee ebeyé na w'akyidifo behunu nsenkyerennée a woyees no. **4** Se obi pe se ñgaye edin a, ñmmfa ne mneyees nsie. Ese se ñoma nnipa nyinaa hunu ne mneyees." **5** Na ne nuanom mpo nnye no nni. **6** Yesu ka kyere wón se, "Me bere nnurui; na mo dee, ebera biara ye ma mo. **7** Mo dee nnipa tan mo a eyne yie, nanso me dee wótan me a eyne yie, efiri se, daa meka bøne a wóye no kyere wón. **8** Mo dee, monni ekan ñko afahye no, na me dee, mennyia nkoe, efiri se, me bere nnurui." **9** ñkaa saa asem yi kyere wón akyi no, ñtenaa Galilea. **10** Yesu nuanom, koe akyi no, ono nso kaa afahye no ase bi a wamma obiara anhunu no. **11** Yudafoo mpanin no hwehwee no afahye no ase na wóanhunu no no, wobisabisa wón ho wón ho se, "Onipa a yerehwehwe no no wó he?" **12** Nnipa no kaa ne ho nsém huhuhuhu efiri se, na wósu Yudafoo mpanin no. Ebinom se, "Óye onipa pa." Na afofora nso se, "Óye ñdaadaafoa." **13** Yudafoo mpanin no ho hu enti, obiara antumi annyi n'aním anka ne ho asem wó badwa mu. **14** Afahye no mfimfini no, Yesu kaa asoredan mu ñkyerkyerees. **15** Ebere a Yudafoo mpanin no tee Yesu nkyerkyere no, eyee wón nwanwa na wobisaa se, "Onipa yi nsuaa nwoma da, na eyee den na ñtumi kyerkyere se yi?" **16** Yesu buaa won se, "Dee merekyere no mfiri m'ankasa, na mmom efiri Onyankopon a osomaa me no. **17** Se obi pe se ñye Onyankopon apedee a, ñbeshunu se me nkyerkyere no firi Onyankopon nkyen anaa efiri m'ankasa. **18** Obiara a ñde n'adwene kasa no pe animuonyam ma ne ho, na obiara a ñpe animuonyam ma dee osomaa

no no ye ənokwafoo a nnaadaa biara nni ne mu. ebinom kaa se, “Ampa ara, onipa yi ne odiyifoo no!”
19 Mose amma mo mmara anaa? Nanso, mo mu **41** Afoforø nso kaa se, “Oño ne Kristo no!” Ebinom
 biara nni saa mmara no so! Aden enti na mope se nso bisaa se, “Ebeye den na Kristo no befiri Galilea?
 mokum me?” **20** Nnipe no ka kyere se, “Gyama **42** Atweresem no anka se, saa Kristo no befiri Dawid
 honhommone bi hye wo so? Hwan na orehwehwe abusua mu, na wobewo no wo Betlehem kuro a
 wo akum wo?” **21** Yesu buaa won se, “Anwanwadee Dawid tenaa mu no mu anaa?” **43** Yesu enti, nnipa
 baako pe a maye enti na mo ho adwiri mo see yi. no mu kyekyee. **44** Ebinom pée se wokyere no,
22 Mose maa mo twetiatwa (mpo eyne se Mose nanso obiara amfa ne nsa anka no. **45** Asomfoo
 na əhyee ho mmara na eye mo nananom) nanso, no sane koe no, asofoo mpanin ne Farisifoo no
 motwa twetia homeda. **23** Se motwa twetia homeda bisaa won se, “Aden enti na moamfa no amma?”
 na moanto Mose mmara a, aden enti na se masa obi **46** Asomfoo no buaa se, “Nsem a onipa no ka no,
 yadee homeda a, mo bo fu me? **24** Mommmu aten eye nwanwa na yentee bi da.” **47** Farisifoo no sane
 kwa. Monhwe biribira a mohunu no yie ansa na bisaa asomfoo no se, “Mo nso wadaadaa mo anaa?
 moabu ho aten.” **25** Nnipe a na wəwə Yerusalem no **48** Moahunu se mpanimfo anaa Farisifoo no bi agye
 mu bi bisaa se, “Eyne saa onipa yi ne dee wopé se no adi anaa? **49** Dabi, əremma saa, na mimom eye
 wəkum no no anaa? **26** Oño na ərekasa badwa mu wən a wənnim mmara no na wəadome wən no na
 a obiara nka hwee nkyere no yi! Gyama afei dee wəbegye no adi.” **50** Saa ebere no, na Nikodemo
 mpanimfo no agye no ato mu se əne Agyenkwa no. **51** Oño na əbisaa se, “Enti
27 Yenim se Agyenkwa no nya ba a, obiara rentumi yenim faako a əfiri.” **28** Yesu gu so rekyerekyere wə
 asoredan mu no, oteaa mu kaa se, “Ewom se monim a əye Farisini a da bi əwiaa ne ho kəo Yesu nkyen
 me na monim faako nso a mafiri bae, nanso, eyne anadwo no nso wo hə bi. **52** Wəbuua no se, “Wo nso wofiri Galilea anaa?
 me ara me pe na mede bae, na dee əsoma me no Hwehwe Atweresem no mu yie na wobchunu se
 ənokwafoo, nanso monnim no; **29** na me dee, odiyifoo biara rentumi mfiri Galilea da.” **53** Afei,
 menim no efiri se, mafiri ne nkyen na mebaae na obiara firii hə koe a wəantumi ansi gyinaee biara.
30 N’ano siie no, wəpē se **8** Yesu sare kəo Ngo Bero no so. **2** Adee kyee
 anka wokyere no nanso obiara antumi amfa ne anopa no, osane baa asorefie. Nnipe bebree baa
 nsa anka no, efiri se, na ne bere a eee se wokyere no no nnurui. **31** Nnipe no mu fa kese no
 ne nkyen ma əhyee aseey kyerekere se. **32** Farisifoo no tee huhuhuhu no a
 gye no dii, na wobisaa se, “Se Agyenkwa no ba a, obetumi aye anwanwadee bebree sene dee əbarima
 yi aye no anaa?” **33** Yesu ka kyere nnipakuo no se, “Nna rekasa no, Yudafoo mpanin ne Farisifoo de əbaa bi
 kakra bi na aka me a me ne mo betena na masane a wokyere no se, “Oño ne ərekasa adwaman baa n’anim. **4**
 akə dee əsoma me no nkyen. **34** Mobejhwehwe me, wobisaa se, “Oya ərebe adwaman baa n’anim. **4**
 nanso morenhunu me, efiri se, faako a merekə no wobisaa se, “Oya ərebe adwaman, **5** nanso Mose mmara
 morentumi nkə ho.” **35** Ebere a Yudafoo mpanin no tee asem a Yesu kae no, wobisaa se, “Oya ərebe adwaman,
 tete mu no mu kokyerekyere wən? **36** Se əka se, “Mobejhwehwe me, nanso morenhunu me, efiri se,
 ‘Oya ərebe adwaman, **6** Wəbisaa no yei de sum no afidie sedee ebeye a wobenya asem bi agyina so atoto n’ano. Nanso,
 faako a merekə no morentumi nkə ho’ a, na əkyere se, “Oya ərebe adwaman, **7** Wəgu so rebisabiso no nsem no, əmaa ne mu so
 se, “Ehefa na əse ərebekə a enti yerenhunu a wobisaa se, “Oya ərebe adwaman, **8** Əsane bəo ne mu
 no yi? Anaase əpe se əka Helafoo nkuro a Yudafoo tete mu no mu kokyerekyere wən? **37** Afahye no da a edi akyire a eye da titire
 ase, “Mobejhwehwe me, nanso morenhunu me, efiri se, “Oya ərebe adwaman, **9** Nnipe no tee asem a Yesu
 faako a merekə no morentumi nkə ho’ a, na əkyere se, “Oya ərebe adwaman, **10** Yesu maa ne mu so no, əbisaa əbaa no se, “Nnipe a
 sen?” **38** Na Atweresem no ka se, ‘Obiara a əgye me di wobisaa se, “Oya ərebe adwaman, **11** Əbaa no buaa Yesu se,
 nsuo a ema nkwa betene afiri ne mu.’” **39** Yesu kaa saa asem yi faa Honhom Kronkron a wən a
 wəggee no diie no nsa beka no ho. Saa ebere no, na ənnyia mfaa Honhom Kronkron no mmaakō won, efiri
 se, na wənnya mmaakō ne so nkəo əsoro, əhyee no wobisaa se, “Oya ərebe adwaman, **12** Yesu sane toaa
 animuonyam. **40** Nnipe no tee asem a Yesu kae no, ne kasa no so ka kyere nnipe no se, “Mene ewiase
 wəde wo baee no wo he? Wən mu baako mpo nni ha hann. Obiara a ədi m’akyi no rennante sum mu
 na əbenya hann a əkyere nnipe ekwan ma wəkə nkwa mu.” **13** Farisifoo no tee asem a Yesu kae no,
 woka kyere se, “Asem a woreka yi, yerenne nto mu, efiri se, wo ara na woredi wo ho adansee.” **14**

Yesu nso buaa won se, "Se me ara meredi me ho Abraham asefoo nanso morehwehwé me akum me, adansee mpo a, asem a meka no ye nokore, efiri efiri se, monni ne nkyerékyere so." **38** Dee m'Agya se, menim faako a nefiri baes ne faako a mereko. ayi akyere me no na meka ho asem, na mo dee, dee Na mo dee, monnim faako a nefiri baes ne faako mo agya aka akyere mo no na modi so." **39** Nnipa nso a mereko. **15** Mo ankasa mode mo adwene na no kaa se, "Yen agya ne Abraham." Yesu nso ka ebu aten na me dee, memmu obiara aten. **16** Nanso, kyere wón se, "Moyé Abraham asefoo ampa a, anka se éba se ese se mebu aten a, m'attemmuo beye ne nnwuma a oyee no bi pepéepé na mobeyé. **40** atentenenee, efiri se, enye me nko na mebu aten; Dee mayé ne se maka nokore a mote firii Agya no Agya a osomaa me no ka me ho. **17** Wøatwere wo nkyen akyere mo, nanso mohwehwé me akum me. mo mmara mu se, se adanseefoo baanu adansee hyia Abraham anye biribi a ete se yei. **41** Moreye dee mo a, na ekyere se wón adansee no ye nokore. **18** Medi agya yee. Nnipa no sane kaa se, "Onyankopon nko me ho adansee na m'Agya a osomaa me no nso di ara ne Agya a yewo na yeyé ne mama ankasa." **42** me ho adansee." **19** Nnipa no bisaa no se, "Ehe na Yesu ka kyere wón se, "Se Onyankopon ye mo Agya w'Agya no wo?" Yesu buaa won se, "Monnim me, ampa ara a anka mobedó me, efiri se, ne nkyen na na monnim m'Agya no nso. Se monim me a, anka nefiri baes na mewo ha. Mamfiri me pe mu na mobehunu m'Agya no nso." **20** Yesu kaa yeinom mebaes; ono na osomaa me. **43** Aden enti na monte nyinaa ébere a na ɔrekyerékyere wo asoredan no nsém a mereka yi ase? Efiri se, mompe se mote mu sikakorabea ho no. Obiara antumi amfa ne nsa asee. **44** Mo dee, obonsam ne mo agya, na mope se anka no, efiri se, na ne beré a ese se wøkyere no no moyé nneema a oyé no nso bi. Òye ouwidifoo firi nnuruie. **21** Yesu sane ka kyere wón se, "Mefiri mo ahyeasee. Ònni nokore da, efiri se, onye onokwafo. nkyen makɔ; mobehwehwé me, na morenhunu me. Se odi atoro a, enye nwanwa efiri se, oyé atorofo Na mo dee, mobewu wo mo mu. Faako a mereko no ne atoro agya. **45** Nanso me dee, esiane se meka morentumi mma ho bi." **22** Yudafo no bisabisa nokore enti na monnye me nni no. **46** Mo mu hwan wón ho wón ho se, "Ehe na ɔrekɔ a ɔse 'obi rentumi na obetumi aka se medi bøne bi ho fo? Se meka nko ho bi no?" Gyama ɔrekòkum ne ho?" **23** Yesu nokore a, aden enti na monnye me nni? **47** Obiara a buaa wón se, "Mo dee, mofiri asase so ha, nanso nokore enti na monnye me nni no. **48** Yudafo no bisaa Yesu se, "Se yeka se woye Samariani a honhommone ahye mo dee, esiane se momfiri Onyankopon mu no tie Onyankopon asem. Na ewiase, nanso me dee, memfiri ewiase, **24** Eno enti na meka kyere mo se mobewu wo mo bøne mu no. "Se yeka se woye Samariani a honhommone ahye Na se moannye anni se, mene dee mene a, mobewu wo mo bøne mu." **25** Wøbisaa no se, "Wo koraa, honhommone. Medi m'Agya ni na mo dee monni wone hwan?" Yesu buaa wón se, "Mene dee daa no ni. **50** Memimpere nhwehwé animuonyam mma meka kyere mo se meye. **26** Mewo mo ho nsém pii a anka meka atia mo. Nanso, dee osomaa me no ye m'ankasa me ho. Obi wo ho a ohwehwé ma me na onokwafo na asem a meka no ye dee mate afiri na ono nso na odi ma me. **51** Meka nokore pefee kyere no ni. **52** Yudafo no nso ka kyere no se, "Afei na honhommone! Abraham na montie n'asem no." **49** Yesu buaa se, "Menni yeahunu ampa ara se wowa honhommone!" **53** Woye kese sene yen agya Abraham anaa? Òwuije; obiara a odi m'asem so no renwu da." (**aiōn g165**) **54** Yesu buaa wón se, "Se m'ankasa meye wo ma a, na yéboa anaa?" **55** Mo dee woka se, 'Obiara a odi m'asem so no renwu da.' (**aiōn g165**) **56** Mo agya Abraham ani gyee M'Agya a mo nso moka se oyé mo Onyankopon no, na aye. Adiyifo no nso wuwuije. Nanso, wo dee woka me ho animuonyam a, m'animuonyam no nka hwee. **57** Yudafo no nso bisaa no se, "Wonnii M'Agya a mo nso moka se oyé mo Onyankopon no, na aye. Adiyifo no nso wuwuije. Nanso, wo dee woka me ho animuonyam a, m'animuonyam no nka hwee. **58** Yesu buaa se, "Mereka nokore pefee se obetunu me ba a meba no. Òhunuie na n'ani akyere mo se, ansa na worebewo Abraham no, na gyee." **59** Yudafo no nso bisaa no se, "Mereka nokore pefee akyere mo se, ansa na worebewo Abraham no, na mete ase." **60** Yudafo no tasee aboo se anka wode rebesi no, nanso Yesu kohintaae. Yei akyi no, ofirii a, mobede mo ho ampa. **37** Megye tom se moyé asoredan no mu ho kœe.

9 Yesu nam no, ohunuu aberantee bi a wəwoo no, wobəpam no afiri asoredan no mu hə no. **23** Yei no onifirani, **2** N'asuafao no bisaa no se, enti na n'awofoo no kaa se, "N'ani afi a əbetumi "ɔkyerekyerəfəo, saa onifirani yi awofoo bone a akasa ama ne ho enti mommisa no" no. **24** Wəsane wəyeeə anaa əno ankasa bone enti na ama n'ani free aberantee a na ɔye onifirani no ka kyereə afira yi?" **3** Yesu buaa se, "Enye n'awofoo anaa no se, "Hyə bə wo Onyankopon din mu se, asem n'ankasa bone enti na n'ani afira. Na mmom, n'ani a yerebəbisa wo yi wobedi nokore. Yenim se saa afira sədee əbeyə a Onyankopon tumi bəye ne ho əbarima yi ye ədebəneyefoo." **25** Aberantee no buaa adwuma. **4** Esiane se adesae nkyere ba no enti, ese wən se, "Me dee, se ɔye ədebəneyefoo o, se nso ɔye se yeye dee əsosmaa me no adwuma a əde ahye yen onipa pa o, əno dee, mennim. Dee menim ara ne nsa no. Se adee sa a, obiara ntumi nyə adwuma. **5** se, kane no na meye onifirani na afei dee mehunu Əbere a mewo ewiase yi dee, mene ewiase hanh no." adee." **26** Wobisaa no bio se, "Edeen na ɔyeə wo ma **6** Əkaa saa no, ətee ntasuo guu fam de fotoə dotee wohunuu adee?" **27** Aberantee no de abufuo buaa na əde dotee no sraa onifirani no ani so. **7** Na əkaa wən se, "Maka nokore no akyere mo, nanso moantie. kyereə no se, "Kə ətadee Siloa no mu, na kohohoro Ədeen bio na mope se meka kyere mo? Anaase mo w'anime." Onifirani yi kə kohohoroo n'anim san baee nso mope se mobeyə n'asuafao?" **28** Mpanimfoo a, afei dee ohunu adee. **8** Onifirani no afipamfoo no yeyaa no sane kaa se, "Wo mmom na woye saa a wohunuu no se əte əkwan ho sresre adee no akoaa no suani; na yən dee, yeye Mose asuafao. **29** hunuu no no, wobisabisaa wən ho wən ho se, "Enye Yenim pefee se Onyankopon kasa kyereə Mose, aberantee a na osresre adee no ni?" **9** Ebinom kaa nanso saa Yesu yi dee, faako a əfiri mpo, yennim!" se, "Eye əno," na afoforo nso kaa se, "Dabi, enye **30** Aberantee yi ka kyereə mpanimfoo no se, "Eye me əno, na mmom, se na əse no." Aberantee yi kaa se, nwanwa yie se obi a ətumi ma onifirani hunu adee "Eye me." **10** Nnipa no bisaa no se, "Eyeə den na afei no, motumi ka se monnim faako a əfiri. **31** Yenim se wohunuu adee yi?" **11** Əbuua wən se, "Əbarima bi a Onyankopon hə a, anka orentumi nyə anwanwadəe a wəfre no Yesu no fotoə dotee na əde sraa m'ani so na əkaa kyereə me se, 'Kə ətadee Siloa mu na kohohoro ətie nnipa a wədi no ni na woye n'apedeə no. **32** w'anime'. Enti, mekəeə. Mehohoroo m'anim wieee Efiri adebə ahyeəsəe yentee da se obi ama onifirani pe na mehunuu adee." **12** Wəsane bisaa no bio se, ahunu adee da; (*aïon g165*) **33** se əbarima yi mfiri "Saa Yesu no wə he?" Əbuua wən se, "Mennim." **13** ete sei." **34** Mpanimfoo no nso de abufuo buaa no se, "Dəbəneyefoo te se wo na wope se wokyerəkyereə no. **14** Eda a Yesu saa onifirani no yadee no, na ɔye **35** homeda. **15** Farisifoə no nso bisaa aberantee no **36** Aberantee no de anigyeə kaa se, "Awurade, sədee əbeyə a afei dee əhunuu adee. Aberantee no ka kyereə wən sədee Yesu de dotee a wəafoto sraa n'ani so na əkohohoroe na əhunuu adee no. **16** Farisifoə buaa no se, "Me wura, kyere me saa Onipa Ba no no mu bi kaa se, "Onipa a ɔyeə saa adee yi mfiri **37** Yesu ka kyereə Onyankopon hə, efiri se, ənni homeda mmara no sədee əbeyə a megje no adi!" **38** Aberantee no de anigyeə kaa se, "Wogye Onipa Ba no di anaa?" **39** Yesu kaa se, so." Afoforo nso kaa se, "Ebeye den na ədebəneyefoo se, "Woahunu no dada; əno na əne wo rekasa fa ne ho?" Aberantee yi buaa se, "Megye di se ɔye yi." **40** Farisifoə a na wəgyinagyina hə no bisaa no se, odiyifoə a əfiri Onyankopon nkyen." **18** Yudafoə "Wope se wokyerə se ɔyeə anifirafəo anaa?" **41** Yesu no annye anni ara da se, na saa aberantee no ye buaa wən se. "Se mogye tom se moye anifirafəo a, onifirani a afei dee əhunuu adee, kəsi se wəsoma ennee anka monni dee maka no ho fə. Esiane se ma wəkəfrē n'awofoo baee **19** ma wəbisaa wən se, mogye to mu se mohunu adee enti motena afəbuo "Mo ba ni anaa? Mokyere se mowoo no no, na ɔye mu."

10 "Merekə nokore akyere mo, onipa biara a əmfə nnwammuo ekwan ano na əforo kə mu no ne ɔye əwifoo. **2** Onipa a əfa əkwan ano kə mu no ne odwanhwefoo no. **3** Əpono no anohwefoo no bue əpono no ma no, na se əfre nnwan no nso a, wəte ne nne ma əde wən firi adi. **4** Se əde wən firi adi a, ədi nnwan no anim na nnwan no nso di n'akyi, efiri se, wəte ne nne. **5** Wərenni onipa foforo biara akyi. Na wəaka se, obiara a əbekə se Yesu ne Agyenkwaa no

se ofre won a, woremma, efiri se, wonte ne nne.” 6 dee ewo he ho enti na mope se mosi me aboo yi?” Yesu buu won saa be yi nanso nnipa no ante no ase. 33 Yudafoa no buaa no se, “Enye wo nnwuma pa bi 7 Yesu ka kyere won bio se, “Mereka nokore akyere a woaye no enti na yepé se yesi wo aboo, na mmom, mo se, mene nnwammuo no ano epono no. 8 Won a w'abususem a wokae no enti. Woye onipa dasani wodii m'anim kane no ye awifo a ne adwotwafo, nso woye wo ho se Onyankopon!” 34 Yesu buaa won eno enti, nnwan no ante won nne, anni won akyi. 9 se, “Woatwere wo mo ara ankasa mo mmara mu se, Mene epono no. Obiara a onam me so bewura mu Onyankopon kaa se, ‘Moye anyame.’ 35 Eno enti, no banya nkwa; wobewura mu asane afiri adi na se Onyankopon nam anyamesem a eyé nokore so wobenya adidibea. 10 Owifoo ba a, obewia anaase fre won a Onyankopon asem baa won nkyen no se obedi awu anaase obesee adee. Me dee, maba, sedee ‘anyame’ a, 36 eyé den na se dee Agya no somaa ebeyé a mobenya nkwa a etho nni asem biara. 11 no baa ewiase no ka se, mene Onyankopon Ba no “Mene odwanhwefoo pa no. Odwanhwefoo pa no ne a mose waka abususem? 37 Se menye nnwuma a obi a otumi de ne nkwa to ho ma ne nnwan. 12 Obi a m’Agya pe se meye no dee a, ennee monnnye me woabo no paa se onhwé nnwan so no nyé nnwan no nni. 38 Nanso, se meye m’Agya no nnwuma na se wura eno enti, se ohunu se pataku reba a, odwane monnnye me nni mpo a, monnnye nnwuma no nni gya nnwan no ho, na pataku no to hye nnwan no sedee ebeyé a, mobegye adi se Agya no wo me mu so ma wobo pete. 13 Opaani no dwane efiri se, na me nso mewo ne mu.” 39 Nkurofo no pree se woabo no paa, na nnwan no yiedie mfa ne ho. 14 wokyere no bio, nanso woantumi. 40 Yesu sane “Mene odwanhwefoo pa no. Menim me nnwan na tware koo Yordan agya wo faako a Yohane bo asu no me nnwan nso nim me, 15 sedee Agya no nim me kótenaa ho. 41 Nnipa bebree koo ne nkyen. Won mu na me nso menim Agya no. Masiesie me ho nso se dodox no ara kaa se, “Yohane anye anwanwadee, mewu ama nnwan no. 16 Nnwan afoforo bi wo ho a nanso biribiara a oka faa saaobarima yi ho no ye woye me dea nanso wonnya mmekaa saa nnwankuo yi nokore.” 42 Nnipa a wówo ho no mu bebree gyee no yi ho. Esé se mede won nso beka saa nnwankuo yi dii.

11 Obarima bi tenaa ase wo Betania a na wofré no Lasaro. Betania yi ye kuro a na Maria ne ne nua Marta firi mu. Eda bi, saa obarima yi yaree. 2 Saa Maria yi a ne nuabarima ne Lasaro a na oyare no, ono na ohwiee ngo guu Awurade nan ase de ne tiriniwi pepae no. 3 Anuanom yi soma koo Yesu nkyen kóka kyere se, “Awurade, wo dfo no yare.” 4 Yesu tee nkra no, okaa se, “Enye saa yadee yi na ebékum Lasaro. Mmom, Onyankopon pe se oña saa yadee yi so hye ne ho animuonyam, na saa animuonyam yi bi nso ka Onipa Ba no.” 5 Na Yesu pe Maria ne ne nuabaa Marta ne Lasaro asem yie. 6 Ebere a Yesu tee nkra se Lasaro yare dendenden no, wankoo saa ebere no ara mu; stenaa ho nnanu. 7 Afei, oka kyere n'asuafuu no se, “Momma yensane nkoo Yudea.” 8 Nanso, asuafuu no ka kyere se, “Okyerékyeréfoo, enkyerébiara na Yudafoa no pree se wósi wo aboo enna afei wose yensane nkoo ho bio yi?” 9 Yesu kaa se, “Nnonhwere dumienu na ewo da koro mu, meboa anaa? Eno enti, se obi nam hann mu a, orensunti, efiri se, onam ewiase harin mu. 10 Nariso, se onam anadwo sum mu a, obesunti, efiri se, onam sum mu.” 11 Yesu sane kaa se, “Yen adamfo Lasaro ada na mereko akonyane no.” 12 Asuafuu no ka kyere se Yesu se, “Awurade, se wada dee a, ennee na ne ho beto no.” 13 Na Yesu kyere se Lasaro awu, nanso asuafuu no dee, na wosusu se nna ara na wada. 14 Eno enti, Yesu ka kyere won pefee se, “Lasaro awu; 15 nanso mo enti, eyé me anigye se na menni ho sedee ebeyé a mobegye adi. Momma yenkoo ne nkyen.” 16 Toma a

wōfrē no Ata no ka kyereē ne mfefoo asuafoo no se, "Momma yene ḥkyerēkyerēfōo no nyinaa nkō na yene no nkōwū." 17 Yesu duruu Betania no, na Lasaro awu ma wōasie no ma adi nnanan. 18 ḥō kōkaa dee esiiē no nyinaa kyereē won. 19 Enti ḫifiri Betania reko Yerusalem no nnuru akwansini mmieni, 20 na saa ḫbere no, na Yudafōo bebree aba Marta ne Maria nkyen se wōrebegyam won wō won nua no wuo no ho. 21 Marta tee se Yesu reba no, Marta ka kyereē Yesu se, "Ao, Awurade, se wōwa ha a, anka me nua no anwu! 22 Menim mpo se saa ḫbere yi mu biribiara a wōbebisa Onyankopōn se menyane awufoō ma wōn nkwa. Obiara a ḫoye me di no, se wawu mpo a, ḫesaneanya nkwa. 23 Yesu ka kyereē no se, "Wo nua no besaneanya nkwa bio." 24 Marta obiara a ḫte ase na ḫoye me di no, renwu da. Wogye yei di anaa?" (aiōn 6165) 25 Yesu ka kyereē no se, "Me na menyane awufoō ma wōn nkwa. Obiara a ḫoye me di no, se wawu mpo a, ḫesaneanya nkwa. 26 Na kaa saa asem yi wieee no, ḫkōfrees ne nua Maria de no kō kōkoam ka kyereē no se, "Ḥkyerēkyerēfōo no aba na wabisaw'ase." 27 Marta buaa se, "Awurade, megje medi. Megje medi se wone Kristo Agyenkwā a ḫne Onyankopōn Ba a ḫreba ewiase no." 28 Marta buaa no se, "Awurade, menim se owusoree da no ḫno nso bōsore." 29 Maria tee saa asem yi no, ḫoye ntēm kohyiaa Yesu. 30 Saa ḫbere no na Yesu mmeduruu akuraa no ase ḫo. Na ḫda so wō faako a Marta hyiaa no ho no. 31 ḫbere a Yudafōo a wōwō efie ḫo regyam Maria no hunuu se wasore ḫhere so refiri adi no, wōdii n'akyi, ḫifiri se, na wōsusū se ḫrekō da no so akosu. 32 Maria duruu faako a Yesu wō no, ḫtotoo ne nan ase kaa se, "Ao, Awurade, se wōha, a anka me nua no anwu." 33 Yesu hunuu se Maria ne Yudafōo a wōka ne ho no resu no, εhaa no yie na ne were hoe. 34 ḫbisaa wōn se, "Ehe na mosiee no?" Wōbuaa no se, "Awurade, bra na yenkōkyere wo." 35 Yesu siue. 36 Yudafōo no hunuu se ḫresu no, wōkaa se, "Yei kyere ḫda a ḫde dō no." 37 Wōn mu bi kaa se, "Onipa a ḫmaa onifirani hunuu adee no, monnnye nni se anka ḫbetumi agye Lasaro nkwa anaa?" 38 Asem a nkurofōo no kae no maa Yesu were hoe. Afei, ḫkō eda a wōde ḫboō ahini ano no so. 39 Yesu hyee wōn se, "Monyi ḫboō a εhini eda no ano no." Marta a ḫye ouwufoō no nuabaa no kaa se, "Awurade, εbeyē nna enan ni a yebesiee no enti saa ḫbere yi dee, εbōn." 40 Yesu ka kyereē Marta se, "Manka ankyere wo se, se wogye di a wōbehunu Onyankopōn animuonyam?" 41 Wōyii ḫboō no firii eda no ano. Afei, Yesu hwēs esoro, bōo mpaee se, "Agya, meda wo ase se wotie me. 42 Menim se wotie me daa nyinaa, namsō esiane nnipa a wōwō ha enti na mereka yei sēdee εbeyē a, wōbegyē adi se wo na wosoma me." 43 ḫkaa yei wieee no, oteaam denden se, "Lasaro, sore bral!" 44 Lasaro sore baee a ntoma a wōde kyekyeree ne nsa ne ne nan ne n'aním no da so kyekyeree no. Yesu ka kyereē wōn se, "Monsane ne ho ntoma no na ḫnka." 45 Yudafōo a wōbesraa Maria na wōhunuu dee Yesu yeeē no mu bebree gyee no diiē. 46 Na wōn mu bi nso kōo Farisifōo no na kaa se, "Edeen na yenyē? Monhwē anwanwadee Marta a saa onipa yi reye! 47 Enti Farisifōo no ne asofoo mpanin no hyiaa badwafōo a saa onipa yi reye! 48 Se yema ḫko so ye dee ḫreye nua no wuo no ho. 49 Kaiafa a ha a, anka me nua no anwu! 50 Monnim se eyē ma mo se onipa ənyē mma wo no, ḫbeyē." 51 Emfiri ḫno ankasa ne tumi buaa no se, "Awurade, menim se owusoree da no ḫno nso bōsore." 52 Na enye wōn nko, buaa saa ḫbere no na ḫye ḫsopanin no kaa se, "Mo dee, ənyē mma wo no, ḫbeyē." 53 ḫfiri saa ḫbere no, Yudafōo mpanin no faa baako bēwu ama nnipa no nyinaa sene se wōbesraa monnim hwee! 54 Yei enti, Yesu anyi ne advwene se wōbekum Yesu. 55 Na wōn nko, na mmom, εnam yei so bēma Onyankopōn mma a wōabo ahwete no nyinaa ano aboa, na wōaye ḫman mu na okaa saa asem yi, ḫfiri se, esiane se na ḫye ḫsopanin saa ḫbere no enti na ḫhyē nkōm se, "Yesu bēwu de agye mo nkwa," 56 Na wōn nko, na mmom, εnam yei so bēma Onyankopōn mma a wōabo ahwete no nyinaa ano aboa, na wōaye ḫman baako. 57 Na wōn nko, na mmom, εnam yei so bēma Onyankopōn mma a wōabo ahwete no nyinaa ano aboa, na wōaye ḫman baako. 58 Ebinom kaa se, "Yennye nni." 59 Saa ḫbere yi na asofoo mpanin ne Farisifōo ho de atwēn afahye no. 60 Na wōrehwehwē Yesu ahunu no. Enyo enti, wōduruu asoredan mu ḫo no, wōbabisaa wōn ho wōn ho se, "Mogyē di se Yesu bēba afahye yi bi anaa?" Ebinom kaa se, "Yennye nni." 61 Saa ḫbere yi na asofoo mpanin ne Farisifōo no ahye se, se obi nim baabi a Yesu wō a, ḫnkyere na wōnkōkye no.

12 Aka nna nsia na Twam Afahye no aduru no, Yesu kōo Betania, kuro a na Lasaro a Yesu nyanee no firi awufoō mu no te mu no mu. 2 Wōtōo Yesu epono. Marta na ḫsomes wō saa apontoō yi ase. Lasaro tenaa Yesu nkyen pēe wō epono no ho. 3 Wōredidi no, Maria faa ngohwam bi a ne boō ye den behwie guu Yesu nan ase de ne tirinwi pepae. Ngo no hwa gyee efie ḫo nyinaa. 4 Yuda Iskariot a ḫye asuafoo no mu baako a akyire no ḫbeyē Yesu ama no anī annye dee ḫbaa yi yeeē no ho, 5 enti ḫkaa se, "Aden enti na wanton saa ngohwam yi na yeamfa sika no amma ahiafōo?" 6 Enye se na ḫdwene ahiafōo ho enti na okaa saa asem yi, na mmom, na ḫye ḫkorōmfōo na esiane se na ḫhwe asuafoo no sika so enti, na ḫwiawia bi. 7 Yesu kaa se, "Monnyaa ḫbaa yi haw! Dee ḫbaa yi aye yi, ḫde resiesie me ama me wuo. 8 Mo ne ahiafōo na wō a ḫbere biara, na me dee, me ne mo rentena ho daa." 9 ḫbere a Yudafōo no tee se Yesu wō Betania no, wōn mu pii kōo ho. Enye Yesu nko enti na wōkōo ho, na mmom, wōkōo ho se wōrekōhwē Lasaro a Yesu nyanee no firii awufoō mu no nso. 10 Afei, asofoo mpanin no bōo pō se wōbekum Lasaro nso, 11 εfiri

se, esiane Lasaro wusoree no enti, na nnipa bebree retwe won ho afiri Yudafoō mpanin no ho abedi Yesu akyi. **12** Adees kyee no, nnipadom a woaba wōbaa mma.” Yesu kaa nsem yi wiees no, ofirii ho de ne Twam Afahye no tee se Yesu reba Yerusalem no, **13** ho kohintae. **37** Ewom se na Yesu aye anwanwadee wobubuu ebere de kohyiaa no ekwan de ahurisie ahodoo ama Yudafoō no ahunu dee, nanso na teateaam se, “Hosiana!” “Nhyira nka dee oreba wo wōnnye no nni ara. **38** Yei ne Odiyifoo Yesaia asem a Awurade din mu no!” “Nhyira nka Israelhene!” **39** Yudafoō no annye anni efiri se, Sion! Hwe se wo ḥhene te afunumu ba so reba wo nkyen.” **16** Ahyeesee no, asuafoō no ante yeinom nyinaa ase kɔsii se wōhyee Yesu animuonyam no nyinaa afa ne ho dada, na eno ara ne dee woaye se waye anwanwadee. **19** Farisifoō no hunuu dee erek so no, wōkkaa se, “Anye yie! Monhwē se nnipa no nyinaa atu adi n’akyi!” **20** Afahyebere no mu no, Helafoō bi nso koo Yerusalem se wōrekosom. **21** Wōkoo Filipo a ofiri Betsaida no nkyen koka kyerees obiara a ɔgye me di no anko so antena sum mu. **47** no se, “Owura, yepē se yehunu Yesu.” **22** Filipo “Obiara a ote m’asem na ɔnni so no, meremmu no kōbō Andrea amanee maa won baanu koka kyerees aten. Efiri se, mamma se merebebu nnipa aten, na Yesu. **23** Yesu ka kyerees won se, “Ebere no aso se wōbehye Onipa Ba no animuonyam. **24** Mereka nokore akyere mo se, se wōamfa burofua anhye fam amma amporo na amfifiri a, eda so ye burofua no ara, nanso se eporo na efifiri a, eso aba pii. **25** Obiara a ɔdō ne kra no behwere ne nkwa, na dee ɔnno ne kra no obenya nkwa a enni awiees. (**aiōnios g166**) **26** Obiara a ope se ɔsoma me no, ese se ɔdi m’akyi, na baabiara a mewo no, ese se m’asomfoō nso wō hōbi.” **27** Yesu kaa se, “Afei dee, me kra ho yera no na asem ben na menka? Menka se, ‘Agya, gye me firi saa amanehunu yi mu anaa?’ Nanso, yei enti na wosoma me baa ewiase se memmehunu amane. **28** Agya, hye wo din animuonyam!” ḥkasa wiees no, nne bi firi ɔsoro kaa se, “Mahye no animuonyam dada na mesane mahye no bio.” **29** Nnipakuo a na wōwō hō no tee nne no, wōkkaa se aprannahaa na ɔrebobo mu. Ebinom nso kaa se, ɔsoro ɔbōfoō na ḥkasa kyerees no. **30** Nanso, Yesu ka kyerees won se, “Mo enti na saa nne yi kasaee na enye me enti. **31** Afei, ebere aduru se wōbu ewiase aten na wōtu ɔbonsam a ɔdi ewiase so no gu. **32** Se wōnya ma me so firi asase mu a, metwe nnipa nyinaa aba me nkyen.” **33** ḥkaa yei de kyerees ouwo ko a ɔbewu no. **34** Nnipa no kaa se, “Atweresem no di adansee se, Agyenkwa no renwu da. Aden enti na wōka kyere yen se, ese se wōma Onipa Ba no so? Hwan ne saa Onipa Ba no?” (**aiōn g165**) **35** Yesu buaa won se, “Me hann no behyeren ama mo mimmere tiawa bi mu. Eno enti, monnante mu ebere a mowō saa hann no mu yi nkō baabiara a mope se moko, ansa na esum aduru; anye saa a morenhunu kwan. **36** Ebere a mowō hann mu yi, monnye hann no nni na moaye hann no Twam Afahye no tee se Yesu reba Yerusalem no, **13** ho kohintae. **37** Ewom se na Yesu aye anwanwaduma no adi Atweresem hyee ho nkōm se, **15** “Nsuro, ḥbabaa se adansiedie?” **39** Yudafoō no annye anni efiri se, Na hwān nso na ɔbeyee w’ānwanwadwuma no adi Atweresem hyee ho nkōm se, **15** “Nsuro, ḥbabaa se adansiedie?” **39** Yudafoō no annye anni efiri se, Na Odiyifoo Yesaia asane aka se, **40** “Onyankopon daakye ɔbenya a Onyankopon yi kyerees no no ho. **42** Mpo, na Yudafoō mpanin no mu pii gye Yesu di, nanso na wōsuro se, se Farisifoō no hunu won a, wōremma wōmma asoredan no mu bio. **43** Na wōpē se wōrekohyia Yesu ekwan no, efiri se, na woate se nnipa bekamfo won sene se Onyankopon behye won animuonyam. **44** Yesu teaam se, “Obiara a ɔgye me di no, enye me nko na ɔgye me di, na ɔgye dee ɔsoma me no nso di. **45** Na dee ḥhunu me no hunu dee ɔsoma me no nso. **46** Maba ewiase se hann, na obiara a ɔgye me di no anko so antena sum mu. **47** no se, “Owura, yepē se yehunu Yesu.” **22** Filipo “Obiara a ote m’asem na ɔnni so no, meremmu no kōbō Andrea amanee maa won baanu koka kyerees aten. Efiri se, mamma se merebebu nnipa aten, na Yesu. **23** Yesu ka kyerees won se, “Ebere no aso se wōbehye Onipa Ba no animuonyam. **24** Mereka nokore akyere mo se, se wōamfa burofua anhye fam amma amporo na amfifiri a, eda so ye burofua no ara, nanso se eporo na efifiri a, eso aba pii. **25** Obiara a ɔdō ne kra no behwere ne nkwa, na dee ɔnno ne kra no obenya nkwa a enni awiees. (**aiōnios g166**) **26** Obiara a ope se ɔsoma me no, ese se ɔdi m’akyi, na baabiara a mewo no, ese se m’asomfoō nso wō hōbi.” **27** Yesu kaa se, “Afei dee, me kra ho yera no na asem ben na menka? Menka se, ‘Agya, gye me firi saa amanehunu yi mu anaa?’ Nanso, yei enti na wosoma me baa ewiase se memmehunu amane. **28** Agya, hye wo din animuonyam!” ḥkasa wiees no, nne bi firi ɔsoro kaa se, “Mahye no animuonyam dada na mesane mahye no bio.” **29** Nnipakuo a na wōwō hō no tee nne no, wōkkaa se aprannahaa na ɔrebobo mu. Ebinom nso kaa se, ɔsoro ɔbōfoō na ḥkasa kyerees no. **30** Nanso, Yesu ka kyerees won se, “Mo enti na saa nne yi kasaee na enye me enti. **31** Afei, ebere aduru se wōbu ewiase aten na wōtu ɔbonsam a ɔdi ewiase so no gu. **32** Se wōnya ma me so firi asase mu a, metwe nnipa nyinaa aba me nkyen.” **33** ḥkaa yei de kyerees ouwo ko a ɔbewu no. **34** Nnipa no kaa se, “Atweresem no di adansee se, Agyenkwa no renwu da. Aden enti na wōka kyere yen se, ese se wōma Onipa Ba no so? Hwan ne saa Onipa Ba no?” (**aiōn g165**) **35** Yesu buaa won se, “Me hann no behyeren ama mo mimmere tiawa bi mu. Eno enti, monnante mu ebere a mowō saa hann no mu yi nkō baabiara a mope se moko, ansa na esum aduru; anye saa a morenhunu kwan. **36** Ebere a mowō hann mu yi, monnye hann no nni na moaye hann no Twam Afahye no tee se Yesu reba Yerusalem no, **13** ho kohintae. **37** Ewom se na Yesu aye anwanwaduma no adi Atweresem hyee ho nkōm se, **15** “Nsuro, ḥbabaa se adansiedie?” **39** Yudafoō no annye anni efiri se, Na Odiyifoo Yesaia asane aka se, **40** “Onyankopon daakye ɔbenya a Onyankopon yi kyerees no no ho. **42** Mpo, na Yudafoō mpanin no mu pii gye Yesu di, nanso na wōsuro se, se Farisifoō no hunu won a, wōremma wōmma asoredan no mu bio. **43** Na wōpē se wōrekohyia Yesu ekwan no, efiri se, na woate se nnipa bekamfo won sene se Onyankopon behye won animuonyam. **44** Yesu teaam se, “Obiara a ɔgye me di no, enye me nko na ɔgye me di, na ɔgye dee ɔsoma me no nso di. **45** Na dee ḥhunu me no hunu dee ɔsoma me no nso. **46** Maba ewiase se hann, na obiara a ɔgye me di no anko so antena sum mu. **47** no se, “Owura, yepē se yehunu Yesu.” **22** Filipo “Obiara a ote m’asem na ɔnni so no, meremmu no kōbō Andrea amanee maa won baanu koka kyerees aten. Efiri se, mamma se merebebu nnipa aten, na Yesu. **23** Yesu ka kyerees won se, “Ebere no aso se wōbehye Onipa Ba no animuonyam. **24** Mereka nokore akyere mo se, se wōamfa burofua anhye fam amma amporo na amfifiri a, eda so ye burofua no ara, nanso se eporo na efifiri a, eso aba pii. **25** Obiara a ɔdō ne kra no behwere ne nkwa, na dee ɔnno ne kra no obenya nkwa a enni awiees. (**aiōnios g166**) **26** Obiara a ope se ɔsoma me no, ese se ɔdi m’akyi, na baabiara a mewo no, ese se m’asomfoō nso wō hōbi.” **27** Yesu kaa se, “Afei dee, me kra ho yera no na asem ben na menka? Menka se, ‘Agya, gye me firi saa amanehunu yi mu anaa?’ Nanso, yei enti na wosoma me baa ewiase se memmehunu amane. **28** Agya, hye wo din animuonyam!” ḥkasa wiees no, nne bi firi ɔsoro kaa se, “Mahye no animuonyam dada na mesane mahye no bio.” **29** Nnipakuo a na wōwō hō no tee nne no, wōkkaa se aprannahaa na ɔrebobo mu. Ebinom nso kaa se, ɔsoro ɔbōfoō na ḥkasa kyerees no. **30** Nanso, Yesu ka kyerees won se, “Mo enti na saa nne yi kasaee na enye me enti. **31** Afei, ebere aduru se wōbu ewiase aten na wōtu ɔbonsam a ɔdi ewiase so no gu. **32** Se wōnya ma me so firi asase mu a, metwe nnipa nyinaa aba me nkyen.” **33** ḥkaa yei de kyerees ouwo ko a ɔbewu no. **34** Nnipa no kaa se, “Atweresem no di adansee se, Agyenkwa no renwu da. Aden enti na wōka kyere yen se, ese se wōma Onipa Ba no so? Hwan ne saa Onipa Ba no?” (**aiōn g165**) **35** Yesu buaa won se, “Me hann no behyeren ama mo mimmere tiawa bi mu. Eno enti, monnante mu ebere a mowō saa hann no mu yi nkō baabiara a mope se moko, ansa na esum aduru;

enye me nan ase niko, na mmom, me nsa ho ne me tirim nso ka ho.” 10 Yesu ka kyere se, “Obiara a wadware no, adwaree ho nhia no bio gye ne nan ase nko na ese se ohohoro, ne onipadua no dee, efi biara nni ho. Mo nyinaa ho ate, gye mo mu baako pe.” 11 Na Yesu nim onipa ko a orebeyi no ama no, eno enti na okaa se enye won nyinaa na won ho ate no. 12 Yesu hohoroo won nan ase wieee no, ofaa n’atadee ngugusoo no hyeee, sane kotenaa didipono no ho. 13 Mofre me ‘Okyerékyeréfoo’ ne ‘Awurade’ a, Afei, obisaa n’asuafoo no se, “Mote dee maye yi ase ana? 14 Se me a moye mo Awurade ne ‘Okyerékyeréfoo’ no mpo ahohoro mo nan ase a, enne, na ese se mo nso mohohoro hohoro mo ho mo ho nan ase. 15 Maye yei de aye nhwesoo ama mo sedee mo nso mobeye saa ara. 16 Mereka nokore akyere mo se, akoa nsene ne wura; saa ara nso na osomafoo nsene dee osomaa no no. 17 Afei a moate dee moyees no ase yi, se moye saa bi a, mobanya nhyira. 18 “Enye mo nyinaa na mereka saa asem yi akyere mo, menim won a mayi won. Nanso, ese se Atwersesem a eka se, ‘Onipa a one me to nsa didi no, beyi me ama’ no ba mu. 19 “Mereka yeinom nyinaa akyere mo ansa na aba mu sedee ebeye a, mobegye adi. 20 Mereka nokore akyere mo se, obiara a obegye dee masoma no no, ogye me nso, na obiara a ogye me no nso gye dee osomaa me no.” 21 Yesu kaa yeinom nyinaa wieee no, ne ho yeraa no ma opeee mu kaa se, “Mereka nokore akyere mo, mo mu baako beyi me ama!” 22 Asuafoo no de ahodwirie hwehwehwehwee won ho won ho anim pree se wohunu dee ade no no. 23 Na asuafoo no mu baako a Yesu pe n’asem no te ne nkyen pree. 24 Simon Petro buu n’ani se, “Bisa no na onkyere wo onipa ko a otreka ne ho asem no.” 25 Eno enti saa osuani no twe ben Yesu bisaa no se, “Awurade, eyen hwan?” 26 Yesu buaa se, “Dee mede burodo bebo mu ama no no, ono na obeyi me ama.” Na ade burodo bo mu de maa Yuda Iskariot a eyen Simon ba no. 27 Ebere a Yuda gyee burodo no pe na obonsam behye ne mu. Yesu ka kyere se, “Dee wope se woye no, ye no ntem!” 28 Won a na wote adidiit no mu biara ante asem a Yesu ka kyere no no ase. 29 Esiane se Yuda na ohwe asuafoo no sika so enti, na wosusu se, Yesu reka akyere se, onkoto biribi a eho hia ma afahye no anaase onkoma ahiafoo biribi. 30 Yuda gyee burodo no pe na ofirii adi; saa ebere no na eyen anadwo. 31 Yuda firii adi koe akyi no, Yesu kaa se, “Afei na Onipa Ba no animuonyam ada adi; na Onyankopon nam Oba no so ada n’animuonyam adi. 32 Na se enam Oba no so na Onyankopon animuonyam da adi a, Onyankopon nso nam ne tumi so beda Onipa Ba no animuonyam adi. Obeye yei ntem so. 33 “Me mma, erekkyere biara, megya mo ho. Sedee meka kyere Yudafoo mpanin no, mobehwehwe me, nanso morentumi mma faako a mereko ho no. 34 “Ahyedee foforo na mede regya mo se, ‘Monnodo mo ho sedee medo mo no. 35 Na se mododo mo ho mo ho a, obiara behunu se moye m’asuafoo.” 36 Simon Petro bisaa Yesu se, a mereko no dee, worentumi nni m’akyi; daakye bi wobeba abeka me ho.” 37 Petro bisaa no se, “Awurade, aden enti na merentumi nni w’akyi saa ebere yi? Eye owuo mpo a, mewu ama wo.” 38 Yesu bisaa no se, “Woasiesie wo ho ampa ara se wobewu ama me ana? Mereka nokore akyere wo se, ansa na akokobebbon no, na woapa me imprensa.”

14 Yesu ka kyere n’asuafoo no se, “Mommma mo akoma nntu. Monnye Onyankopon nni na monnye me nso nni. 2 Tenabere bebree wo m’Agya efie, eno enti, mereko akosiesie baabi ama mo. Se asem a mereka yi nye nokore a, anka merenka nkyere mo. 3 Na se meko na mekosiesie baabi ma mo a, mesane aba abefaa mo ako na me ne mo akotena. 4 Monim faako a mereko no ne ekwan ko a mobefa so aba ho bi.” 5 Toma bisaa no se, “Awurade yennim faako a woreko na yebeye den aluhun ekwan aba ho bi?” 6 Yesu buaa se, “Mene ekwan no, ne nokore no, ne nkwa no; obi ntumi nk Agya no ho, gye se afa me so.” 7 Yesu kaa bio se, “Afei a moahunu onipa ko a moye yi, saa ara nso na mobehunu m’Agya no, na efiri saa ebere yi monim no, efiri se, moahunu no!” 8 Filipo bisaa no se, “Awurade, kyere yen Agya no, efiri se, dee yerehwehwe ara ne no.” 9 Yesu buaa no se, “Filipo, enti me ne mo nantee dadaada yi, wonnim onipa ko a moye? Obiara a onim onipa ko a moye no nim m’Agya no. Aden enti na woka se, ‘Kyere yen Agya’ no? 10 Filipo wonnye nni se mewo Agya no mu na Agya no nso wo me mu? Yesu sane ka kyere n’asuafoo no se, nsem a maka akyere mo no mfiri m’ankasa. Agya a ote me mu no na onam me so ye n’adwuma. 11 Monnye me nni se mewo Agya no mu na Agya no nso wo me mu. Se monnnye nsem a maka no nni a, nnwuma a maye no enti, monnye nni. 12 Mereka nokore akyere mo, obiara a ogye me di no, beye nnwuma a moye no bi na mpo obeye nnwuma akcesakesee, efiri se, mereko m’Agya no nkyen. 13 Na biribiara a mobebisa wo me din mu no, moye ama mo, sedee ebeye a Agya no animuonyam nam ne Ba no so beda adi. 14 Biribiara a mode me din bebisaa no, moye ama mo.” 15 “Se modoo me a, mobedi m’ahyedee so. 16 Mebisa Agya no na wama mo oboafao foforo a one Honhom Kronkron no a oda Onyankopon nokore nyinaa adi no na one mo atena daa. (aien 9165) 17 Ewiase rentumi nnye no, efiri se, wonhunu no, na wonnim no. Nanso, mo dee, monim no, efiri se, one mo na ete. 18 Merennya mo se nwisiaa; mesane aba mo nkyen bio. 19 Erenkyere biara nnipa renhunu me bio, nanso mo dee, mobehunu me;

na esiane se mete ase no enti, mo nso mobetena ne se, monnodo mo ho mo ho sedee medo mo no. ase. 20 Na da a mesore afiri awufoo mu no duru 13 Odoo biara nsene se obi bewu ama ne nnafonom. a, mobehunu se mewo m'Agya no mu, na mo nso 14 Se modi dee mehye mo se monye no so a, na mowo me mu, sedee me nso mewo mo mu no. 21 moye me nnafonom. 15 Memfre mo nko bio, efiri Obiara a odi m'ahyedee so no ne obi a odo me. se, ako a nmim dee ne wura reye. Mmom, mefre mo Obiara a odo me no m'Agya bedo no, na me nso nnafomo, efiri se, maka biribiara a mete firii m'Agya medo no na mada me ho adi akyere no." 22 Yuda, no nkyen akyere mo. 16 Enye mo na moyii me; me a enye Iskariot, kaa se, "Awurade, ebeye den na na moyii mo na memaa mo adwuma se monkoye wobeda wo ho adi akyere yen nko ara na enye nnipa na monso aba pa bebree. Na biribiara a mode me nyinaa?" 23 Yesu buua no se, "Obiara a odo me no dinbebisa Agya no no, ade bema mo. 17 Yei na bedi me nsem so. M'Agya bedo no na me ne m'Agya mehye mo; monnodo mo ho. 18 "Se ewiase tane beba ne nkyen ne no abetena. 24 Obiara a onno me mo a, monkae se me na etanee me kane ansa na no renni me nsem so. Nsem a moate no nye me eretane mo. 19 Se mote ase ma ewiase a, enne ari me nsem, na mmom, efiri m'Agya a osomaa ewiase bedo mo se won a woye ne dea. Nanso, moyii me no nkyen. 25 "Mewo mo nkyen yi na mereka mo firii ewiasefoo mu, eno enti, monye ewiasefoo yeinom nyinaa akyere mo. 26 Honhom Kronkron bio; yei enti na ewiasefoo tan mo no. 20 Monkae no a one oboafoo a Agya no besoma no me din asem a meka kyere mo no: 'Ako a nsene ne wura.' Se mu no, bekyerekyere mo biribiara, na wakaakae wotan me a, mo nso, wobetan mo; se wotie m'asem mo biribiara a maka akyere mo no. 27 Asomdwoee a meka no a, mo nso, wobetie mo. 21 Esiane se na mede regya mo; m'asomdwoee na mede regya moye me dea enti na wobetaa mo, efiri se, wonnim mo. Enye ewiase asomdwoee na mede regya mo. Onyankopon a osomaa me no. 22 Se memmekaa Mommma mo akoma nntu; na monnsuro nso. 28 asem biara nkyere won a, anka worenny bone ho fo. "Monkae asem a meka kyere mo se, 'Merekoo, nanso Afei dee wonni won bone ho anoyie biara. 23 Obiara mesane aba mo nkyen bio' no. Se modi me ampa a atan me no tan m'Agya nso. 24 Se manye nnwuma ara a, anka mo ani begye, efiri se, afei dee, metumi a obiara nyee bi da no wo won mu a, anka worenny ako Agya a owo tumi sene me no nkyen. 29 Maka bone ho fo; nanso wolahunu dee meyee, nso wotan yeinom akyere mo sedee eba mu a mobegye me adi. 30 Merentumi nko so nkasa pii nkyere mo bio, efiri se, obonsam no reba, nanso onni me so tumi. 31 Na ese se nnipa hunu se medo Agya no, eno enti a obeka no, meye no. "Monsore ma yenkoo."

15 "Mene nokore bobe no, na m'Agya ne okuafao no. 2 Dua aban biara a ensa aba no, etwa twene, na dua aban biara a eso no, oyiyi ho na aso aba bebree. 3 Me nsem a maka akyere mo no ama mo ho ate dada. 4 Montena me mu na me nso mentena mo mu. Dua aban biara ankasa rentumi nso aba gye se efam ne dutan ho. Saa ara nso na morentumi nso aba gye se mote me mu. 5 "Mene bobe no; na mone dua aban no. Obiara a ate me mu na mete ne mu no beso aba bebree; se mokwati me a, morentumi nye hwee. 6 Obiara a ontenta me mu no te se dua aban a wootawa ato atwene a echo nni mfasoo; ewo a, woboaboa ano de gu ogya mu hye. 7 Se mote me mu na me nsem nso tena mo mu a, enne biribiara a mope a mobebisa no, wode bema mo. 8 Won a woye m'asuafao nokore mu no so aba bebree de hye m'Agya animuonyam. 9 "Sedee Agya no da me no, saa ara nso na me nso medo mo, Montena me do mu. 10 Se modi m'ahyedee so a, mobetena me do mu sedee madi m'Agya ahyedee so na eno enti oda so do me no. 11 Maka yeinom nyinaa akyere mo sedee ebeye a mobanya m'anigye no bi na ama mo anigye awie peye. 12 M'ahyedee

ne se, monnodo mo ho mo ho sedee medo mo no. 13 Odoo biara nsene se obi bewu ama ne nnafonom. 14 Se modi dee mehye mo se monye no so a, na meyii mo na memaa mo adwuma se monkoye wobeda wo ho adi akyere yen nko ara na enye nnipa na monso aba pa bebree. Na biribiara a mode me nyinaa?" 23 Yesu buua no se, "Obiara a odo me no dinbebisa Agya no no, ade bema mo. 17 Yei na bedi me nsem so. M'Agya bedo no na me ne m'Agya mehye mo; monnodo mo ho. 18 "Se ewiase tane beba ne nkyen ne no abetena. 24 Obiara a onno me mo a, monkae se me na etanee me kane ansa na no renni me nsem so. Nsem a moate no nye me eretane mo. 19 Se mote ase ma ewiase a, enne ari me nsem, na mmom, efiri m'Agya a osomaa ewiase bedo mo se won a woye ne dea. Nanso, moyii me no nkyen. 25 "Mewo mo nkyen yi na mereka mo firii ewiasefoo mu, eno enti, monye ewiasefoo yeinom nyinaa akyere mo. 26 Honhom Kronkron bio; yei enti na ewiasefoo tan mo no. 20 Monkae no a one oboafoo a Agya no besoma no me din asem a meka kyere mo no: 'Ako a nsene ne wura.' Se mu no, bekyerekyere mo biribiara, na wakaakae wotan me a, mo nso, wobetan mo; se wotie m'asem mo biribiara a maka akyere mo no. 27 Asomdwoee a meka no a, mo nso, wobetie mo. 21 Esiane se na mede regya mo; m'asomdwoee na mede regya moye me dea enti na wobetaa mo, efiri se, wonnim mo. Enye ewiase asomdwoee na mede regya mo. Onyankopon a osomaa me no. 22 Se memmekaa Mommma mo akoma nntu; na monnsuro nso. 28 asem biara nkyere won a, anka worenny bone ho fo. "Monkae asem a meka kyere mo se, 'Merekoo, nanso Afei dee wonni won bone ho anoyie biara. 23 Obiara mesane aba mo nkyen bio' no. Se modi me ampa a atan me no tan m'Agya nso. 24 Se manye nnwuma ara a, anka mo ani begye, efiri se, afei dee, metumi a obiara nyee bi da no wo won mu a, anka worenny ako Agya a owo tumi sene me no nkyen. 29 Maka bone ho fo; nanso wolahunu dee meyee, nso wotan yeinom akyere mo sedee eba mu a mobegye me adi. 30 Merentumi nko so nkasa pii nkyere mo bio, efiri se, obonsam no reba, nanso onni me so tumi. 31 Na ese se nnipa hunu se medo Agya no, eno enti a obeka no, meye no. "Monsore ma yenkoo."

16 "Mereka yeinom nyinaa akyere mo na moatumi agyina ho pintinn. 2 Wobepam mo afiri won asoredan mu. Na ebere bi beba a obiara a obekum mo no besusu se, se eyee saa a, na oresom Onyankopon. 3 Wode saa mneema yi beye mo, efiri se, wonnim Agya no na me nso wonnim me. 4 Nanso, mereka yei akyere mo, sedee ebeye a, se ebere no duru a, mobekae dee meka kyere mo no. Ahyeasee no, manka yei arkyere mo, efiri se na meka mo ho." 5 "Afei dee mereko dee osomaa me no nkyen. Nanso, mo mu biara mmisaa me se, 'Ehe na woreko?' 6 Dee maka akyere mo yi ama mo were aho. 7 Nanso, meka nokore kyere mo; eyee ma mo se meko, efiri se, se manko a, oboafao no remma mo nkyen. 8 Nanso, se meko a, mesoma no aba mo nkyen. Na se oba a, obema ewiasefoo ahunu won bone ne dee eyee tenenee ne Onyankopon atemmuuo. 9 Dee woka fa bone ho no nye nokore, efiri se, wonnye me nni. 10 Dee woka fa tenenee ho no nye nokore, efiri se, mereko Agya no nkyen na morenhunu me bio. 11 Saa ara na dee woka fa atemmuuo ho no nso nye nokore, efiri se, wobabu ewiase yi otemmuuo no aten

dada. 12 “Mewo nsem pii ka kyere mo, nanso seesei dee, morentumi nte asee. 13 Se nokore Honhom no ba a, obema moahunu nokore no nyinaa. Orenkasa mma ne ho, na mmom, dee ote no na obeka, na obeka nneemaa ebeba no ho nsem akyere mo. 14 Obeye me animuonyam, efiri se, obetie asem biara a meka no na wabeka akyere mo. 15 Biribiara a m’Agya wo no ye me dea. Eno enti na mekaa se, Honhom no bétie biribiara a meka kyere no, na wabeka akyere mo no.” 16 “Aka kakra bi morenhunu me, nanso eno akyi no, erenkyere koraa, mobehunu me bio.” 17 Asuafoo no bi bisabisaa won ho won ho se, “Yei ase ne sen? Oreka akyere yen se, ‘Aka kakra bi morenhunu me nanso eno akyi no, erenkyere koraa na moasane ahunu me.’ O sane kaa bio se, ‘Efiri se, mereko Agya no nkyen.’” 18 Wosane bisaa bio se, “Saa asem, ‘aka kakra’ yi ase ne sen? Yente dee oreka yi ase.” 19 Yesu hunuu se wope se wobisa no asem a okae no ase no enti, oka kyere won se, “Mekaa se, ‘aka kakra bi morenhunu me, nanso eno akyi no, erenkyere koraa mobehunu me bio’. Yei ne asem a monte ase a enti morebisabisa mo ho mo ho yi? 20 Mereka nokore akyere mo; mo were beho na moasu, nanso ewiasefoo ani begye. Mobedi awerhoo nanso mo awerhoo no bedane anigye. 21 Se obaa rebewo a, ne were ho, efiri se, n’amanehunubere aduru so. Nanso, se onya wo a, ne were firi ne yea, efiri se, n’ani gye se wawo onipa abaa ewiase. 22 Saa ara na ete wo mo ho. Seesei dee, mo were aho. Nanso, mehunu mo bio ama mo ani agye na obi rentumi nnye saa anigye no mfiri mo nsam. 23 Se saa da no duru a, moremmisa me biribiara. Mereka nokore akyere mo, Agya no de biribiara a mode me din bebisa no bema mo. 24 Ebesi saa ebere yi, momfaa me din mmisaa biribiara da. Mommisa na wode bema mo na mo anigye awie peye. 25 “Menam abebuo mu na maka yeinom akyere mo. Nanso, ebere bi beba a merenkasa abebuo mu bio, na mmom, meka biribiara a efa Agya no ho no pefee akyere mo. 26 Se saa da no duru a, mode me din bebisa no biribiara a elo hia mo. Menka se me na mebisa Agya no ama mo, 27 efiri se, Agya no ankasa do mo. Odoo mo, efiri se, modo me na moagye adi se memfiri Onyankopon nkyen na mebae. 28 Mefiri Agya no nkyen na mebaa ewiase; na afei merefiri ewiase ak Agya no nkyen.” 29 N’asuafoo no ka kyere no se, “Afei dee, wokasa pefee ma yete wo ase. 30 Yeahunu se wonim biribiara; elo nhia se obi bisa wo nsem. Yei ama yeagye adi se wofiri Onyankopon nkyen.” 31 Yesu buaa won se. “Afei dee, mogye di? 32 Ebere bi rebeduru, na mpo aduru dada a mo nyinaa bebo ahwete na obiara ak ne fie na aka me nko. Nanso, erenka me nko efiri se, Agya no ka me ho. 33 “Maka yeinom akyere mo na moanya asomdwoe w me mu. Mobehunu amane wo ewiase. Nanso, monnyina pintinn! Madi ewiase so nkonim!”

17 Yesu kaa saa nsem yi wiees no, ohwee osoro boo mpae se, “Agya, ebere no aduru. Hye wo Ba no animuonyam, na Oba no nso nhye wo animuonyam. 2 Womaa no nnipa nyinaa so tumi sedee ebeye a, obema won a wode won maa no no nkwa a enni awiees. (aiōnios g166) 3 Na ekwan a wonam so banya nkwa a enni awiees ne se, wobehunu Onyankopon koro nokwafoo no, ne Yesu Kristo a wosomaa no baa asase so no! (aiōnios g166)

4 Medaa w’animuonyam adi kyerees wo asase so mewiee adwuma a wode hye me nsa no ye. 5 Na afei, Agya, fa animuonyam a mewo wo w’anim ansa na worebo ewiase no hye me wo w’anim ha. 6 “Mama nnipa a na arka wote ewiase a wode won hye me nsa no ahunu wo. Na woye wo dea na wode won maa me. Woatie w’asem. 7 Afei, woahunu se biribiara a wode maa me no firi wo nkyen. 8 Mekaa asem a woka kyere me se menka nkyere won no kyere won na wotiees. Wonim se eye nokore se memfiri wo nkyen na mebae. Na woye di se wo na wosomaa me. 9 Mebo mpae se won. Memmo mpae mma won a wonnye w’asem nni, na mmom, nnipa a wode won maa me no na mebo mpae se won, efiri se, woye wo dea. 10 Biribiara a mewo no ye wo dea na biribiara a wowa no nso ye me dea. Enam yeinom so ama manya animuonyam. 11 Na afei, merefiri ewiase, na magya won wo akyire aba wo nkyen. Agya kronkron, won a wode won maa me no, fa wo din a tumi wo mu no bo won ho ban na woye baako sedee wo ne me ye baako no. 12 Ebere a me ne won wo ho no, mede tumi a wode maa me no hwes won so. Mebo won ho ban, na won mu biara annyera, gye onipa a ese se oyera no nko ara, sedee ebeye a, Atweresem no beba mu. 13 “Afei mereba wo nkyen. Maka saa nsem yi nyinaa ebere a meda so wo ewiase yi sedee ebeye a, m’anigye behye won ma. 14 Mekaa w’asem kyerees won na ewiasefoo tanee won, efiri se, wofiri ewiase sedee me nso memfiri ewiase no. 15 Memmisa wo se yi won firi ewiase, na mmom, mesre se, ba won ho ban firi obonsam nsam. 16 Sedee memfiri ewiase no, saa ara nso na wofiri ewiase. 17 Fa wo nsem a eye nokore no kyerekere won na ente won ho, na eyne won kronkron. 18 Sedee wosomaa me baa ewiase no, saa ara na me nso meresoma won ak ewiase. 19 Won enti, mede me ho ma wo sedee ebeye a, won nso de won ho nyinaa bema wo. 20 “Memmo mpae mma won nko. Mebo mpae se won a wonam asuafoo asem a wobeka no so agye adi no nso. 21 Mebo mpae se won nyinaa beye baako. Agya, sedee wowa me mu na me nso mewo wo mu no, saa ara nso na ma wontena yen mu. Ma won nyinaa nye baako sedee ebeye a, ewiase begye adi se,

wo na wosomaa me. 22 Mede animuonyam a wode hyee me a emaa me ne wo yee baako no ahye won sedee ebeye a, won nso, wobeye baako sedee yen nso yeye baako no. 23 Mewo won mu na wo nso woso me mu, sedee ebeye a, won nyinaa beye baako na ewiase ahunu se, wo na wosomaa me na wodo won sedee wodo me no 24 "Agya, mepre se won a wode won maa me no beka me ho wo faako a mewo no, na woahunu m'animuonyam, animuonyam a wode 25 "Agya kronkron, ewiase nnim wo, nanso me dee, menim wo; na asuafloo yi nim se wo na wosomaa me. 26 Mama woahunu sedee wo te na meko so aye saa daa, sedee ebeye a, odo a wodo me no betena won nso mu na me nso, matena won nso mu bi."

ogya a woreto. Petro nso kogynaah too ogya no bi. 19 Osafopanin no bisaa Yesu nsem faa n'asuafloo no ne ne nkyerekyere ho. 20 Yesu buaa se, "Mekaa me nsem nyinaa wo dwam na mekyerekyere wo asoredan ne hyiadan mu a nnipa nyinaa hyia ho no. Menkaa asem biara wo kokoam. 21 Aden enti na wobisa saa asem yi? Bisa won a wotiee me no. Won na wonim asem a mekaee." 22 Yesu kaa saa no, awemfo no mu baako bao no sotoro kaa se, maa me no, efiri se, wodo me ansa na woboo ewiase. "Wo see ne hwan a wotumi kasa osopanin anim saa." 23 Yesu buaa no se, "Se maka asemme bi a, ka asem a mekaee no na obiara a owo ha nte bi. Na se asem a mekaee no nso ye nokore dee a, aden enti na wobo me?" 24 Afei, Anas maa wode Yesu a woakyekyere ne nsa no koo Osopanin Kaiafa

18 Yesu b  o saa mpa  e yi wie  e no, one n  asuafoo no firii baabi a wow  o no k  otwaa asuo Kidron k  o turo bi mu. **2** Esiane se na Yesu ne n  asuafoo no taa k  o h  o no enti, na Yuda a   yii no maee no nim ho. **3** Asa  oo mpanin ne Farisifoo no somaa Yuda ne asraafoo ne asoredan mu awem  oo a wokurakura akodee ne nkanea k  o faako a w  ow  o no. **4** Yesu a na   nim dee   eb  a ne so nyinaa no k  ohyiaa won bisaa won se. “Hwan na mohwehwe no?” **5** W  obuaa no se, “Yesu a ofiri Nasaret no.” Yesu ka kyere won se, “Me ni!” Na Yuda a   yii no maee no gyina h  o bi. **6** Yesu kaa se, “Me ni” no, w  opinpini won akyi na wohwehwee ase. **7**   osane bisaa won bio se, “Morehwehwe hwan?” Na w  obuaa se, “Yesu a ofiri Nasaret no.” **8** Yesu buaa won se, “Maka akyere mo dada se me ni. Se me na morehwehwe me de a,   enn  ee momma m  asuafoo no nk  o.” **9**   okaa yei nyinaa sedee   eb  e a nsem a w  oaka se, “Agya, won a wode won maa me no mu baako koraa nyeraee” no, beba mu. **10** Saa   eb  e no, Petro a na   okura sek  an no twe  e, de twaa   osofapanin no asom  oo no mu baako aso nifa. Saa ako a no din de Malko. **11** Yesu ka kyere Petro se, “Fa wo sek  an no sane hye faako a wotwe firiie.   ense se menom kuruwa a m  Agya de ama me no ano anaa?” **12** Asraafoo no ne won panin ne asoredan mu awem  oo no kyeree Yesu, kyekyeree ne nsa, **13** de no dii ekan k  omaa Anas a na n  ase ne Kaiafa a saa   eb  e no na oy  e   osofapanin no. **14** Kaiafa na   otuu Yuda  o no fo se, ey  e se onipa baako bewu ama   oman no. **15** Simon Petro ne osuani baako dii Yesu akyi. Na osuani baako no ye obi a   osofapanin no nim no yie. Saa osuani no na onyaa ekwan k  o   osofapanin no efie ho. **16** Petro dee   okaa epono no akyi. Saa osuani a na   nim   osofapanin no yie no, sane baee ne abaaayewa a na   ohwe epono no ano no bekasaee maa Petro nyaa ekwan k  o mu. **17** Abaaayewa a   ogyna epono ano no bisa Petro se, “Wonye saa onipa no asuafoo no mu baako anaa?” Petro buaa se, “Dabi.” **18** Saa   eb  e no na ey  e awobere, enti na asom  oo no ne asraafoo no aso

ogya a wören. Petro nso kögynaa hō too ogya no bi. **19** ɔsəfopanin no bisaa Yesu nsem faa n'asuafoo no ne ne nkyerékyere ho. **20** Yesu buaa se, "Mekaa me nsem nyinaa wō dwam na mekyerékyere wō asoredan ne hyiadon mu a nnipa nyinaa hyia ho no. Menkaa asem biara wō kokoam. **21** Aden enti na wobisa saa asem yi? Bisa won a wotiee me no. Won na wonim asem a mekaee." **22** Yesu kaa saa no, awemfoo no mu baako bōo no sotoro kaa se, "Wo see ne hwan a wotumi kasa ɔsəfopanin anim saa." **23** Yesu buaa no se, "Se maka asemme bi a, ka asem a mekaee no na obiara a ḥwā ha nte bi. Na se asem a mekaee no nso ye nokore dee a, aden enti na wobo me?" **24** Afei, Anas maa wode Yesu a woakyekyere ne nsa no kō ɔsəfopanin Kaifaanim. **25** ēberē a Petro da so gyina hō reto ogya no bi no, won a na wogyna hō no mu bi bisaa no se, "Wo nso wonye ḥbarima no asuafoo no mu baako anaa?" Petro sanee bio se, "Dabi, menka won ho." **26** ɔsəfopanin no asomfoo no mu baako a na ḥye dee Petro twaa n'aso no busuanī no bisaa no se, "Enye wo na na wo ne no wō turo no mu hō no?" **27** Petro sane sanee bio se, "Dabi." N'ano sii ara pe na akoko boneee. **28** Wode Yesu firi Kaifa fie de no kō Pilato ahemfie. Saa ēberē no na ḥye anopahema. Esiane se na Yudafoo no mpe se efi ka won na wootumi adi Twam Afahye aduane no bi enti, wōankō hō bi. **29** Pilato firi adi baa faako a na nnipa no wō no bebisaa won se, "Bone ben na saa onipa yi aye?" **30** Nnipa no buaa no se, "Se ḥonyee bone biara a anka yeamfa no amma w'anim ha." **31** Pilato ka kyereē won se, "Mo ara momfa no nkō na momfa mo mmara so nni n'asem." Yudafoo no nso kaa se, "Yenni tumi se yekum obi." **32** Dee esiiye yi maa nsem a Yesu ka de kyereē owu ko a ḥbewu no daa adi pefee. **33** Pilato sane kō n'ahemfie hō kōbisaa Yesu se, "Wone Yudafoo ḥshene no anaa?" **34** Yesu nso bisaa no se, "Wo ara w'adwene na wode rebisa me saa asem yi, anaase nnipa bi na aka me ho asem akyerē wo?" **35** Pilato buaa Yesu se, "Wosuso se meye Yudani anaa? Wo ara wo nkur̄fōo ne won asofoo mpanin na wode wo bree me. Edeen na woaye?" **36** Yesu buaa no se, "M'ahennie nnye asase so ahennie; se m'ahennie ye asase so ahennie a, anka m'akyidifoo bēko agye me afiri Yudafoo mpanimfoo no nsam. Mereka bio se, m'ahennie nnye asase so ahennie." **37** Pilato see no se, "Ennee na woye ḥhene?" Yesu buaa no se, "Wo na wosees se meye ḥhene. Adeeb aakoo pe enti na wōwo me baa ewiase ha, se memmedi nokore ho adanseē. Obiara a ḥpe nokore no tie me." **38** Pilato bisaa no se, "Edeen ne saa nokore no?" Afei, Pilato firi adi kō Yudafoo no nkyen koka kyereē won se, "Menni asem biara a meggyina so abu no fo. **39** Nanso, sedee mo Twam Afahye amanneet te no, afeei biara moma meggyaa ɔdeduanī baako ma mo. Mope se meggyaa Yudafoo ḥhene no ma mo

anaa?" 40 Yudafoō no teateaam se, "Dabi! Σηνε saa onipa yi. Gyaa Baraba ma yen!" Na saa Baraba yi ye ḥommamfōo.

19 Pilato ma wōbōo Yesu mmaa. 2 Asraafōo no de nkasee nwonoo ahenkye de hyee Yesu; afei, wōde atadee kōkō nso hyee no. 3 Wōdii ne ho few, bobōo no asotorō, kaa se, "Yudafoō ḥhene, wo nkwa so!" 4 Pilato firii adi kōka kyerees edōm no bio se, "Mēsane de no abre mo ama moahunu se menni asem biara a meggyina so abu no fo." 5 Ebere a Yesu firii adi baeē no, na ḥhye ahenkye a wōde nkasee anwono ne atadee kōkō. Pilato ka kyerees dom no se, "Onipa no nil!" 6 Ebere a asōfōo mpanin ne awemfōo no hunuu Yesu no, wōteateaam se, "Bō no aseennua mu! Bō no aseennua mu!" Pilato ka kyerees wōn se, "Mo ara ankasa momfa no nko nkōbō no aseennua mu, efiri se, menni asem biara a meggyina so abu no fo." 7 Yudafoō no buaa se, "Yewō mmara a ekyere se, eše se ḥawu, efiri se, ḥkaa se, ḥyē Onyankopon Ba." 8 Ebere a Pilato tee asem a wōkaeē no, ḥōba hu yie. 9 Ḫsane kōa ahemfie hō kōbisaas Yesu se, "Ehe na wofiri?" Nanso Yesu ammuu no. 10 Pilato bisaa no se, "Wōremmuu me anaa? Eše se wohunu se, mewō tumi se meggyaa wo na mewō tumi nso se mema wōbōo wo aseennua mu!" 11 Yesu buaa no se, "Se Onyankopon amfa saa tumi no amma wo a, anka wonni me so tumi biara. Enti onipa a ḥde me bres wo no na waye bōne a eso." 12 Ebere a Pilato tee asem a Yesu kaeē no, ḥhewehwēs ekwan bi a ḥbefa so agyaa no. Nanso, Yudafoō no teateaam se, "Se wogyyaa no a, na wonye Kaesare adamfo! Obiara a ḥyē ne ho ḥhene no tia Kaesare!" 13 Ebere a Pilato tee asem a Yudafoō no kaeē no, ḥde Yesu firii adi na ḥbetenaa n'atemuu adwa so wōfaako a wōfrē hō Aboō Nsemeeē, a Heibri kasa mu, ḥyē "Gabata." 14 Adēc rebekye ama Twam Afahye no aduru so no, ebeyē owiggyinae no. Pilato ka kyerees Yudafoō no se, "Mo ḥhene no nil!" 15 Edōm no nso teateaam mu bio se, "Fa no ko! Bō no aseennua mu!" Pilato bisaa wōn se, "Mope se mebō mo ḥhene no aseennua mu anaa?" Asōfōo mpanin no kaa se, "Yen ḥhene a yewō ara ne Kaesare!" 16 Afei, Pilato de Yesu maa Yudafoō no se wōnkōbō no aseennua mu. 17 Enti, wōde Yesu a n'asennua da ne kon ho no kōa kuro no mfikyire baabi a wōfre hō "Nitire So" hō, a Heibri kasa mu ḥyē "Golgota." 18 Eho na wōbōo Yesu aseennua mu. Wōbōo nnipa baanu bi nso aseennua mu kaa ne ho. Na ḥbaako sen ne benkum so enna ḥbaako nso sen ne nifa so a Yesu sen wōn mfimfinti. 19 Pilato twerees se: Yesu Nasareni, Yudafoō ḥhene maa wōde taree n'asennua no atifi. 20 Esiane se faako a wōbōo Yesu aseennua mu ne kuro no mu ekwan nware, na bio woatwere nsem no wo Heibri, Roma ne Hela kasa mu no enti, nnipa bebreē hunu kenkaneeē. 21 Yudafoō asōfōo mpanin no ka

kyerees Pilato se, "Ntwerē se, 'Yudafoō ḥhene' na mmom twere se, 'Saa ḥbarima yi na ḥkaa se, mene Yudafoō ḥhene!'" 22 Pilato kaa se, "Dee matwēre no, matwēre." 23 Asraafōo no bōo Yesu aseennua mu wīeeē no, wokyee ne ntadēe mu maa asraafōo enan no. Na saa atadee no ye atadee bi a, woanwono firi ne ḥsoro kosi ne fam a enni mpameeē. 24 Asraafōo no nyinaa kaa se, "Mommma yenntete mu. Momma yemmo so ntonto na yehnunu onipa a obenya." Adeē a wōyeeē yi sii sedēe ebeye a Atwērēsem a eka se, "Wōkyekyeē me ntadēe mu, bōo so ntonto faeeē" no bēba mu. Dee asraafōo no yeeē ne no. 25 Nniā a na wōgyina Yesu aseennua no ho pēe no ne ne maame, ne maame nuabaa, Maria, a ḥyē Kleopa yere ne Maria Magdalene. 26 Yesu hunuu ne maame ne osuani a ḥdi no no se wōgyina hō no, ḥkaa kyerees ne maame se, "Obaa, wo ba nie." 27 Afei, ḥkaa kyerees osuani no se, "Wo maame nie." Efiri saa ebere no, osuani no faa no ne no kōtenaeē. 28 Saa ebere no, Yesu hunuu se afei dee biribira aba n'awieeē, na sedēe ebeye a Atwērēsem no bēba mu no enti, ḥkaa se, "Osukōm de me." 29 Wōde sapo a etua hisope ano bōo nsā a emu keka mu de kaa n'ano. 30 Yesu nom wīeeē no, ḥkaa se, "Mawie!" ḥkaa yei wīeeē no, ḥsii ne ti ase na ḥgyaae ne honhom mu. 31 Na da no ye ahosiesie da, na Yudafoō mpanimfōo no mpe se wōma amu no sensen aseennua no so kosi n'adékyeēs a wōbedi Twam Afahye no. Enti, wōkōka kyerees Pilato se wōpē se wōbubu nnipa no nan sedēe ebeye a wōbetumi ayiyi wōn amu no afiri aseennua no so. 32 Asraafōo no kōbubuu ḥbarima a ḥdi ekan a ḥkaa nnipa baanu a wōbōo wōne Yesu aseennua mu ho no nan; wōwieeē no, wōkōbubuu ḥbarima a ḥtō so mmieni no nso nan. 33 Nanso wōduruu Yesu so no, wōhunuu se ḥno dee, na wawu dada enti wōammubu ne nan bi. 34 Asraafōo no mu baako de ne pea wōo ne mfe maa mogyasufi firi ne mfe mu baee. 35 Onipa a ḥhunuu dee esii se na wadi ho adansee. N'adansee no ye nokore, sedēe ebeye a mo nso mobegye adi. 36 Yeinom nyinaa sii sedēe ebeye a, Atwērēsem a eka se, "Wōremmu ne dompe bi" 37 ne "Nnipa behwē dee wōwōo ne mfe mu pea" no bēba mu. 38 Yei akyi no, Yosef a ḥfiri Arimatea a esiane Yudafoō ho hu enti, na ḥyē Yesu suani wō kōoam no kōsree Pilato se ḥmma no ekwan na ḥnkoyi Yesu amu no. Pilato penee n'adesre no so. Eno enti, ḥkoyii Yesu amu no. 39 Nikodemo a da bi anadwo ḥkōa Yesu nkyen no nso de kurobo ne aduhwam mfrafraeē a emu duru beyē kilogram aduasa mmiensa baee. 40 Wōn baanu no de nwera ne aduhwam mfrafraeē no kyekeyere Yesu amu no sedēe Yudafoō ekwan a wōfa so sie wōn amu no tee no. 41 Na ḥboda foforō bi a wōnsiee obi wō mu da wō turo bi a eben baabi a wōbōo Yesu aseennua mu no. 42 Esiane se na saa ḥboda no ben no enti, wōsiee Yesu amu no wō hō.

20 Kwasiada anopahema, Maria Magdalene sore wofre no Ata a ḡye asuafoō dumieno no mu baako koo da no so kohunuu se obi apire ḡboō no afiri no nni ho bi. **25** Ḡbere a asuafoō no ka kyereē no se, ḡboda no ano. **2** Ḡhunuū saa no, ḡde ahoohere koo “Wāahunu Awurade no!” Wannyē anni kaa se, “Se Simon Petro ne osuani a Yesu do no no nkyen koka manhunu ne nsam ne ne mfem twa no na mamfa kyereē wōn se, “Nnipa bi akofa Awurade amu no me nsa anka a, merennye nni da.” **26** Nnawotwe afiri ḡda no mu na mennim faako a wōde no akoto!” akyi, asuafoō no sane hyiaeē bio a na Toma ka won **3** Petro ne saa osuani yi tee asem no no, wotuu ho. Ḡwom se na wōatoto apono no mu dee, nanso mmirika koo ḡda no so. **4** Nanso, saa osuani yi maa Yesu sane baa ho kyeaa wōn bio se, “Asomdwoeē ne mmirika mu yee den twaa Petro ho kōduruu ho nka mo!” **27** Afei, Yesu free Toma ka kyereē no kane. **5** Ḡduruu ḡboda no ano no, wanwura mu. se, “Fa wo nsa bekā me nsam ne me mfem. Nnye ḡbōo ne mu ase hwēe mu hunuu se nwera a wōde akyinnyee bio. Gye di!” **28** Toma de ahonuo kaa se, kyekyeree Yesu amu no gu ho. **6** Simon Petro dee, “Wo ne m’Awurade ne me Onyankopon!” **29** Yesu ḡbeduruu ho no, ḡwuraa ḡboda no mu. Ḡhunuū ka kyereē no se, “Woahunu me no enti, na woagye nwera a wōde kyekyeree Yesu amu no se ḡgu ho, **7** adi; nhŷira nka wōn a wōnhunuu me nanso wōgye a nwera a wōde ḡboō te ti no nso gu baabi. **8** Afei, me di.” **30** Yesu yee anwanwadee ahodoo bebree osuani a ḡduruu ḡboda no ho kane no nso wuraa kyereē n’asuafoō no a wōantwre wō saa nwoma yi mu hunuu saa nneema no maa ḡgye diie. **9** Saa mu. **31** Nanso, biribiara a wōatwre wō saa nwoma ḡbere no nyinaa na asuafoo baanu yi nnya ntee dee yi mu no, wōatwre sēdee ḡbeye a mobegye adi se, Atweresem aka afa Yesu wusoree ho no ase. **10** Afei, Yesu ne Agyenkwa, ne Onyankopon Ba no; na se asuafoō no firii ho koo efie. **11** Maria dee na ḡda so mogye no di a, mobenya nkwa.

21 Akyire no, Yesu yii ne ho adi bio wō Tiberia Po ho kyereē n’asuafoō no mu bi. Ḡkwā a ḡfaa so yii ne ho adi kyereē wōn no nie: **2** Saa ḡbere no, na Simon Petro, ne Toma (a wōfre no Ata), ne Natanael a ḡfiri Kana a ewo Galilea ne Sebedeo mma ne Yesu asuafoō no mu baanu na na wōwō ḡtadee no ho. **3** Wōwō ho no, Petro ka kyereē wōn a wōaka no se, “Merekoyi nam.” Wōn a na wōka ne ho no ka kyereē no se, “Yene wo bekō.” Wōn nyinaa kōtenaa kodoo mu koo ḡpo, nanso saa anadwo no wōanyi nam biara. **4** Adee kyee anopā a anim retete no, Yesu begyinaa mpoano ho, nanso na asuafoō no nniim se ḡye ono. **5** ḡfrēe asuafoō no bisaan se, “Anuanom, moayi nam bi anaa?” Wōbuua se, “Dabi.” **6** ḡka kyereē wōn se, “Mongu mo asau no wo nifa fam na mobeyi nam.” Woguu asau no sēdee ḡkaeē no. Nam yee asau no ma sei to a na wōtwe a entwe. **7** Afei, osuani a Yesu dō no no ka kyereē Petro se, “Eye Awurade.” Ḡbere a Simon Petro tee se ḡye Awurade no, ḡhyee n’atadee, huri tōo nsuo no mu dware koo mpoano ho. **8** Asuafoō a wōaka no tenaa kodoo no mu baa mpoano ho bi. Wōreba no, na wōretwe asau a na nam ahye no ma sei to no. Ḡkwā a ḡfiri faako a wōwō wō ḡpo no so ba mpoano ho no ḡbeye mita ḡha. **9** ḡduruu mpoano ho no whunuu se obi aso ḡgya retoto nam na burodo bi nso gu nkyen. **10** Yesu ka kyereē wōn se, “Momfa nam a moayi no bi mmra.” **11** Simon Petro foro koo kodoo no mu kōtwee asau a na nam akeseē ḡbeye ḡha aduonum mimiensa wō mu no baa mpoano ho. Ḡwom se na nam aye asau no ma dee, nanso antete. **12** Yesu free wōn se, “Mommedidi.” Asuafoō no mu biara ammisaa no onipa ko a ḡye ḡfiri se, na wonim se ḡye Awurade. **13** Yesu faa burodo no kyekyē maa wōn. Yei akyi no, ḡkyee nam a na wōatoto no nso

maa wən. **14** Yei ne ne mprensa so a Yesu sere firii awufoo mu no, oyii ne ho adi kyerɛɛ n'asuafoo no. **15** Wɔdidi wieee no, Yesu bisaa Simon Petro se, "Yohane ba Simon, wodo me sene sedee yeinom do me no anaa?" Petro buaa se, "Aane, Awurade, wonim se medo wo." Yesu ka kyerɛɛ no se, "Yene me nnwammaa." **16** Yesu sane bisaa no se, "Yohane ba Simon, wodo me anaa?" Petro sane buaa se, "Aane, Awurade, wonim se medo wo." Yesu sane ka kyerɛɛ no se, "Hwɛ me nnwan." **17** Yesu bisaa no ne mprensa so se, "Yohane ba Simon, ampa ara se wodo me?" Asem yi yee Petro awerɛhoo se Yesu abisa no saa asem korɔ no ara mprensa. Enti, ɔka kyerɛɛ Yesu se, "Awurade, wonim biribiara, na wonim nso se, medo wo!" Yesu ka kyerɛɛ no se, "Yene me nnwan. **18** Meka nokore akyere wo. Woyɛ aberantee no, na wotumi siesie wo ho ka baabiara a wɔpɛ, na woyɛ dee wɔpɛ biara nso. Nanso, se wobø akɔkora a, wobetene wo nsam na obi asiesie wo ho ama wo, de wo akɔ baabi a anka wompɛ se wokɔ." **19** Asem a Yesu kaε no, ɔde kyerɛɛ owu ko a Petro bɛwu de ahye Onyankopon animuonyam. Yesu ka kyerɛɛ Petro se, "Di m'akyi." **20** Petro twaa n'ani hwɛɛ n'akyi hunuu se osuani a Yesu dɔ no no di wɔn akyi. Saa osuani yi ne obi a wɔredidi no, ɔtwe bɛn Yesu bisaa no se, "Awurade, hwan na ɔbɛyi wo ama" no? **21** Petro hunuu saa osuani yi no, ɔbisaa Yesu se, "Awurade, na yei nso ɛdeen na ɛbeto no?" **22** Yesu buaa no se, "Se mepɛ se otene hɔ kɔsi se mesane aba a, ɛfa wo ho bɛn? Wo dee, di m'akyi." **23** Asem a Yesu ka faa saa osuani yi ho no maa Yesu akyidifoo no mu pii susuu se, saa osuani no renwudaa. Nanso, na ɛnye dee Yesu hwehwɛ akyere ne no, ɛberɛ a ɔkaa se, "Se mepɛ se otene hɔ kɔsi se mesane aba a, ɛfa wo ho bɛn?" **24** Saa osuani yi ne onipa a ɔdi yeinom nyinaa ho adansee na ɔtwerees nso. Yenim se n'adansee no ye nokore. **25** Nneɛma bebree wɔ hɔ nso a Yesu yeeɛ a wɔantwɛre, na se wɔtwerɛɛ no mmaako mmaako a, anka megye di se ɛrensene ewiase.

Asomafo

1 M'adamfo pa Teofilo, me nwoma a edi ekan a metwerε wo no mu no, mekaa Yesu nnwuma a ɔyεε ne ne nkyerekyerε **2** kosi εbere a Onyankopon befaa no kɔɔ osoro no ho asem. Ansa na wɔrebefaa no akɔ ɔsoro no, ɔnam Honhom Kronkron tumi so kyerekyerε n'asuafoo no. **3** Ne wusoreε akyi, ɔtenaa asase so adaduanan, yii ne ho adi mpen pii kyereε n'asuafoo no de kyereε wɔn se, ampa, ate ase. ɔkaa Onyankopon Ahennie ho asem nso kyereε won. **4** Eda bi a one wɔn redidi no, ɔhyεε wɔn se, “Mommfiri Yerusalem, na montwen akyedee a m'Agya ahyε mo ho bɔ a maka ho asem akyere mo no. **5** Yohane de, ɔde nsuo na εbɔɔ asu, nanso mo de erenkyere, wode Honhom Kronkron no bɔbɔ mo asu.” **6** Asuafoo no nyinaa ne Yesu hyiaa mu no, wobisaas no se, “Awurade, bere yi mu na wode ahennie no bεba Israel anaa?” **7** Yesu buaa wɔn se, “Eho nhia se mobεhunu εbere a Agya no nam ne tumi so ahyehε ato hɔ no. **8** Na se Honhom Kronkron no ba mo so a, mobεnya tumi na moaye m'adansefoo wɔ Yerusalem ne Yudea nyinaa ne Samaria kosi asase ano.” **9** ɔkasa wieee no, asuafoo no hunuu no se ɔnam omununkum mu rekɔ ɔsoro na woanhunu no bio. **10** Wɔgu so rehwε ewiem no, wobisaas se, “Na saa nnipa yi a wɔrekasa yi nyε amonom hɔ ara, mmaprima baanu bi a wɔhyehε ntadee fitafitaa begyinaa wɔn nkyen, **11** kaa se, “Mo mmaprima a mofiri Galilea, aden enti na mogyina ha rehwε ewiem? Yesu a woafa no afiri mo nkyen kɔ ɔsoro no, sεdee ɔsi kɔɔ ɔsoro no, saa ara na ɔbesane aba bio.” **12** Yei akyi no, asuafoo no firii Ngo Bepɔ no so baa Yerusalem. Efiri Ngo Bepɔ no so ba Yerusalem no beyε kilomita baako ne fa. **13** Wɔduruu hɔ no, wɔkɔɔ edan bi a na ewɔ aborɔsan a na wɔte so mu. Nnipa a na wɔwo hɔ no ne: Petro, Yohane, Yakobo ne Andrea; Filipo, Toma, Bartolomeo, Mateo, Alfeo ba Yakobo, Simon Seloteni ne Yakobo ba Yuda. **14** Na saa asuafoo yi nyinaa taa ne mmaa bi te se Yesu maame Maria ne Yesu nnua mmaprimanom hyia bɔ mpaεε. **15** Nna kakra bi akyi no, agyidifoo no a wɔn dodoɔ beyε se ɔha aduonu no hyiaeε na Petro sore kasaa se: **16** Me nuanom, εse se nkɔm a Honhom Kronkron no nam Dawid so hye faa Yuda ho se enam ne so na wɔbεkyere Yesu no ba mu. **17** Yen a Yesu yii yen no, na Yuda nso ka yεn ho wɔ ɔsom no mu. **18** (Sika a Yuda nya firii ade bɔne a ɔyεε no mu no, wɔde tɔɔ asase wɔ faako a ɔwuie hɔ. ɔte behwee fam maa ne mu paeε maa n'ayamdee tu guu so. **19** Nnipa a na wɔte Yerusalem nyinaa tee saa asem yi no, wɔtoo asase no din wɔ wɔn ankasa kasa mu se Hekeldama a aseykyere ne se, Mogya Asase.) **20** Petro tooa se kaa se, “Wɔatwεre wɔ Dawid nnwom mu se, “Ne se mogya. **21** Na obiara a sbeba Awurade din no efie nna mpan, na ne som adwuma no, obi mfa.” **21** benya nkwa.” **22** “Israelfoo, montie! Yesu Nasareni

Enti εse se yεyi nnipa a yεne wɔn nantee εbere a na Yesu ne yen dii akɔneaba no nyinaa, **22** firi Yohane asubo adwuma no so de kɔɔ εbere a wofaa Yesu firii yεn nkyen kɔɔ osoro no, efiri se, εse se saa nnipa no mu baako bεka yen ho ne yen di Yesu wusoreε no ho adansee.” **23** Wɔyii nnipa baanu. ɔbaako din de Yosef a na wɔfre no Barsaba, na wɔtāa nso frε no Yusto. Dee na oka ho no nso din de Matia. **24** Afei, asuafoo no bɔɔ mpaεε se, “Awurade, wonim obiara akoma mu. Eno enti, kyere yεn nnipa baanu yi mu dee woayi no, **25** se ɔmmesi Yuda a wanya ne baabi kɔ no ananmu mmeye asomafodwuma no.” **26** Afei, asuafoo no bɔɔ wɔn so ntonto maa εsii Matia. Enti wofaa no kaa asomafoo dubaako no ho.

2 Pentekoste da no duruiε no, na asuafoo no nyinaa ahyia wɔ faako. **2** Amonom hɔ ara, enne bi te se ahum a ɔretu firi osoro baee behyε εfie a na wɔwɔ mu no ma. **3** Egya a ɔredere a ete se tekrema besisii wɔn so mmaako mmaako. **4** Honhom Kronkron no hyεε wɔn nyinaa ma, na wɔkaa kasa foforɔ, sεdee Honhom no maa wɔn ho kwan. **5** Saa εbere no na Yudafoo bi a wɔfere Onyame firi mmeaee mmeaee aba Yerusalem. **6** Wɔtεe dee ɔrekɔ so no, wɔbɔɔ twi behyiaεε, na εyεε wɔn iwanwa ne ahodwirie, efiri se, obiara tee se wɔreka ne kurom kasa. **7** Enti, na woanhunu no bio, wobisaas se, “Na saa nnipa yi a wɔrekasa yi nyε Galileafoo anaa? **8** Na aden enti na yεte se wɔreka Onyankopon anwanwadwuma ho asem wɔ yεn a yεye **9** Partifoo, Mediafoo ne Elamfoo, ne wɔn a wote Mesopotamia ne Yudea ne Kapadokia, Ponto, Asia, **10** Frigia ne Pamfilia, Misraim ne Libia fa a εben Kirene ne ahohoo a wofiri Roma, Yudafoo ne wɔn a wɔasakyera aba Yudasom mu, **11** ne Kretafoo ne Arabfoo mu biara kasa mu yi?” **12** Wɔde ahodwirie bisaa se, “Yei ase ne sen?” **13** Afoforɔ nso dii won ho fe se, “Saa nnipa yi aboboro nsã.” **14** Petro ne asomafoo dubaako no sore gyinaa hɔ na okasaa dendendeen kyereε nnipa no se, “Me nuanom Yudafoo ne mo a mote Yerusalem nyinaa, montie asem a mereka yi. **15** Saa nnipa yi mmoboroo nsã sεdee mosusu no, efiri se, adee nnyi nkyee a εse se obi nom nsã boro. **16** Asem a asi yi na odiyifoo Yoel hyεε ho nkɔm se: **17** “Onyankopon kaa se, nna a edi akyire no, mεhwie me Honhom no agu nnipa nyinaa so. Mo mmaprima ne mo mmaprima behyε nkɔm, mo mmeranteε nso ahunu anisoadee. Na mo mpanin nso asoso adaeε. **18** Saa mmapreε no mu no, mεhwie me Honhom agu m'asomfoo mpo so, mmaprima ne mmaa, ama waahye nkɔm. **19** Mede mogya ne ogya ne wisie kumonn bεye anwanwadεε ne nsenkyerennee wɔ osoro ne asase so. **20** Ansa na Awurade da kεseε no beba no, owia bεduru sum na ɔsrane nso ayeε kaa se, “Wɔatwεre wɔ Dawid nnwom mu se, “Ne se mogya. **21** Na obiara a sbeba Awurade din no benya nkwa.” **22** “Israelfoo, montie! Yesu Nasareni

no ye obarima bi a ne dwuma kronkron a obediie no Agyidifo no nyinaa koo so tenaa ase se nnipa kor, daa adi wo tumi ne anwanwadee ne nsenkyerennee na wokyekye won ahodee mu momaa won ho won a Onyankopon nam ne so yee a mo ankasa di ho ho. **45** Woton won ahodee kyekye sika a wonya firii adansee no mu. **23** Onyankopon ankasa firi ne pe mu no maa won ho won ho sedee elo hia obiara. **46** ne ne nhunumu mu sii no gyinaee se wobeyi Yesu ama mo, na mode no maa nneboneyefoo ma woboo Onyankopon, nya animuonyam wo nnipa anim. **47** no asennua mu kumm no. **24** Nanso, Onyankopon nyanee no firii owuo mu maa oyii no firii owuya ne akoma pa bo mu didi wo won afie mu, kamfo mu, efiri se, owuo antumi anni ne so.” **25** Asem a Eda biara na Awurade de won a ogye won nkwa no beka won ho.

Dawid ka faa ne ho ne se, “Mehunu Awurade wo m’ani so daa nyinaa. Esiane se owo me nsa nifa enti, merenhhim da. **26** Eno enti, me kra ani gye, na me de me tekremma di ahurisie. Me onipadua nso behome asomdwoee mu. **27** Efiri se, worennya me awufoo mu. Na woremma wo Kronkronni no mporo. (**Hadēs g86**) **28** Woakyere ne nkwegye ekwan; na wobema m’ani agye wo w’anim. **29** “Anuanom, ese se meda m’adwene adi pefee wo yen panin Dawid ho. Ouwie na wosiee no, na ne damena da so wo ho besi enne. **30** Na oye odiyifoo a onim bo bi a Onyankopon ahye no no. Onyankopon hyee bo bi se obeye Dawid aseni ohene, sedee Dawid ye ohene no ara pe. **31** Dawid hunuu dee Onyankopon rebeye no, okasa faa owusoree a efa Agyenkwa no ho se, ‘Waanaya no awufoo mu. Ne honam nso amporo.’ (**Hadēs g86**) **32** Onyankopon anyane saa Yesu yi afiri owuo mu, na yen nyinaa ye saa asem yi ho adanseefoo. **33** Waahey no animuonyam de no akotena Onyankopon nifa so ma ne nsa aka Honhom Kronkron no a Agya no hyee no elo bo no; eno na wahwie agu yen so a elo nsenkyerennee na mohunu na mote yi. **34** Dawid ankasa de, wanka osoro, na mmom, okaa se, “Awurade ka kyere me wura se, “Tena me nsa nifa so ha, **35** kosi se mede w’atamfoo beye wo nan ntiasoo.” **36** “Ese se nnipa a wowa Israel nyinaa hunu se, mo na moboo saa Yesu yi a Onyankopon aye no Awurade ne Agyenkwa no asennua mu.” **37** Ebere a nnipa no tee saa asem yi no, ehaa won yie. Enti, wobisa Petro ne asomafo a aka no se, “Anuanom, edeen na yenyee?” **38** Petro ka kyere won se, “Monnu mo ho na wommo mo asu wo Yesu Kristo din mu sedee ebeye a, wode mo bone bekye mo na moanya Onyankopon akyedee a eyee Honhom Kronkron no. **39** Onyankopon hyee Honhom Kronkron yi ho bo maa mo ne mo mma ne won a wotete akyirikyiri ne won a Awurade, yen Onyankopon, befre won aba ne nkyen no nyinaa.” **40** Petro kaa nsem bebree kyere won se, “Monnye mo ho mfiri asotwe a creba saa nneboneyefoo yi so no mu.” **41** Won mu dodo no ara gyee asem no diie maa woboo won asu. Saa eda no, nnipa beye mpensa na wobekaa agyidifo no ho. **42** Daa na wode won adagyeey nyinaa sua asomafo no nkyerekyere. Wone won nyaa ayonkofa, hyia didi bo mu ne won bo mpaee. **43** Asomafo no yee anwanwadee ahodoo bebree maa obiara a ohunuiie no ho dwirii no. **44**

3 Eda bi Petro ne Yohane koo asoredan mu awia nnomniensa a eye ebere a wode bo mpaee. **2** Woreye aduru asoredan epono a wofre no Eporno Fesse ano no, wohunuu obubuafoo bi se oda ho. Na wosoa saa obubuafoo yi de no beto epono yi ano da biara ma osresre sika firi won a woreko asoredan no mu no nkyen. **3** Ebere a ohunuu se Petro ne Yohane rekoo mu no, osres won se womma no biribi. **4** Wohwee n’anim dinn na Petro ka kyere se, “Hwe yen!” **5** Ohwee won susuu se wobema no biribi. **6** Nanso, Petro ka kyere se, “Sika de, menni bi; na dee mewo a mede bema wo ne se, Yesu Kristo Nasareni diri mu, sore nantie!” **7** Afei, Petro de ne nsa nifa soa ne mu maa ne so gyinaa ho. Preko pe, ne nan no mu yee den. **8** Ohuri gyinaa ne nan so, na oyhee asee nanteee. Afei, one won nyinaa koo asoredan no mu a orehurihuri, rekamfo Onyankopon. **9** Nnipa no nyinaa hunuu no se onam reyi Onyankopon aye. **10** Wohunuu no no, wohunuu se ono ne odesreni a na oda asoredan epono a wofre no Eporno Fesse no ano no, won ho dwirii won. **11** Ebere a nnipa no hunuu se obarima no ne Petro ne Yohane nam no, won ho dwirii won; enti wotuu mmirika koo won nkyen, wo baabi a wofre no Salomo Abrannaa no so ho. **12** Ebere a Petro hunuu nnipadom no no, eka kyere won se, “Israelfoo, aden na yei ye mo nwanwa? Aden enti na mohwe yen, susu se yenam yen tumi anaa yen som pa so na asa obarima yi yadee?” **13** Abraham, Isak ne Yakob Onyankopon ne yen nananom Onyankopon ama ne osomfoa Yesu osoro animuonyam. Mode no maa atumfoo; na ebere a Pilato yee se obegyaa no no mpo, mopoo no wo n’anim. **14** Na oye Kronkron, stene; nanso mopoo no na mosree Pilato se omfa odwotwafoo mama mo. **15** Enti, mokumm obi a ogye nnipa koo nkwa mu. Nanso, Onyankopon nyanee no firii awufoo mu na yeye yei ho adanseefoo. **16** Tumi a ewo ne din mu no na emaa saa obubuafoo yi nyaa ahoden. Gyidie a yewo wo ne din mu no na emaa yetumi yee saa anwanwadee a mohunu yi. Gyidie a yewo wo Yesu din mu no na ama ne ho ato no a ogyina mo anim seesei yi. **17** “Afei, me nuanom, menim se dee mo ne mo mpanimfoo yee Yesu no, na onim na monnim. **18** Tete no, Onyankopon nam n’adiyifoo so kaa se Agyenkwa no behunu amane. Na onam saa ekwan yi so maa ebaa mu. **19** Monnu

mo ho na monni Onyankopon akyi, na ode mo bɔne akye mo, 20 sèdee ebeyé a, Awurade Honhom mu ahoden bëba na wasoma Yesu a òye Agyenkwa no a wayi no ama mo dada no. 21 Sèdee Onyankopon nam n'adiyifoo kronkron so aka dada no, ese se òtena òsoro kosi se nneema nyinaa bëye fofor. (aïon g165) 22 Na Mose kaa se, ‘Awurade, mo Onyankopon besoma odiyifoo aba mo nkyen sèdee òsoma me a mafiri mo mu no. Ese se motie asem biara a obéka akyere mo. 23 Obiara a wantie dee odiyifoo no beka no, wòbeyi no afiri Onyankopon nkurofoo ho na wòasee no.’ 24 “Samuel ne adiyifoo a akyire no wòbae no nyinaa nso aka asem a asi enne yi ho, asem pen. 25 Onyankopon bɔ a ònam adiyifoo so hyeεε no ye mo dea. Saa ara nso na mowo kyef a wò apam a Onyankopon ne mo agyanom pamee no mu. Sèdee òka kyere Abraham se, ‘W’asefoo so na menam mehyira ewiasefø nyinaa.’ 26 Enti, Onyankopon dii èkan yii ne òsomfoo somaa no baa mo nkyen se òmmèdom mo na mo nyinaa nnane mfiri mo akwammone no so.”

4 Ebere a Petro ne Yohane gu so rekasa akyere nkurofoo no, asøfoo ne òpanin a òhwe awemfoo a wohwe asoredan no so no ne Sadukifo ba a wò nkyen. 2 Wò bo fuu yie, efiri se, na saa asomafoo yi rekyerekyere nnipa no se Yesu asore afiri owuo mu a èkyere se awuføo tumi nyane ba nkwa mu. 3 Wòkyere asomafoo no, nanso esiane se na adee asa enti, wode wò guu afiase kosii adekyee. 4 Nanso nnipa a wotee asem no mu dodo no ara bëye se mpemnum gyee asem no diie. 5 Adee kyeεε no, Yudafoo mpanin, mpanimfoo ne Atweresem no akyerekyerefoo hyiaa wò Yerusalem. 6 Wòhyiaa Òsopanin Anas ne Kaifa ne Yohane ne Aleksandro ne afoto a wòfiri Òsopanin no abusua mu. 7 Wòmaa wòde asomafoo baanu yi baa wò anim bisaa wò se, “Tumi ben anaa hwan din na mode yee yei?” 8 Petro a Honhom Kronkron ahye no ma no buaa se, “Òman mpanimfoo ne atitire. 9 Se enne moyina ha bisa yen ade pa a yee ma obubuafoo no maa ne ho too no no a, 10 enne ese se mo ne Israelfoo nyinaa huriu se, saa onipa a ogiyina ha yi, enam Yesu Kristo a òfiri Nasaret a mobøa no asennua mu na Onyankopon nyanee no firii awuføo mu no tumi mu na ne ho aye no den.” 11 Yesu ne onipa a Atweresem ka fa ne ho se, “Ebøo a mo adansifoo poe no a abeye tweatiboo.” 12 Òno nko ara mu na nkwegyeε wò; efiri se, edin biara nni ewiase ha a nnipa nam so benya nkwegyeε.” 13 Èyeε agyinatufo no ahodwirie se Petro ne Yohane a wònsua nwoma da na wòye nnipa tetu no tumi kasa akokooduru so saa. Wòhunuu se saa asomafoo yi ne Yesu nanteεε. 14 Nnipa no antumi anka asem biara bio, efiri se, wòhunuu se òbarima a na ne ho ato no no ne Petro ne Yohane gyina ho. 15 Wòmaa wòfirii aseñniie ho

ma wòdwendwenee asem no ho. 16 Wòbisabisaa won ho wò ho se, “Edeen na yenyé saa nnipa yi? Obiara a òwo Yerusalem ha ate se saa nnipa yi aye anwanwadee a yerentumi ntwa ho nkontompo. 17 Sèdee ebeyé a saa nnipa yi remma saa asem yi ntre nkø afoforo nkyen no, momma yemfre wò, mmø wò kòkø, sèdee ebeyé a wòremmo Yesu din nkyere obiara bio.” 18 Wòfrèe asomafoo baanu yi baee, hyeε wò se wònni ho kwan biara se wòbø Yesu Kristo din anaa wòkyerekyere wò ne din mu. 19 Petro ne Yohane buaa wò se, “Se yebetie Onyankopon anaa yebetie mo no, emu dee ewò he na eyé? Mo ara mommua mfa. 20 Dee yeahunu ne dee yeate dee, yerentumi nnyae ho asenka.” 21 Agyinatufo no bøo wò kòkø bio gyaeε wò, efiri se, wòannya biribiara annyina so antwe wò aso; afei nso, na nnipa no nyinaa rekamfo Onyankopon wo asem a asi no ho. 22 Na òbarima a wònam anwanwakwan so saa no yadee no adi boro mfee aduanan. 23 Wògyaee Petro ne Yohane pe, wòkø aagyidifo a aka no nkyen kòkaa dee asøfoo mpanin ne mpanimfoo no ka kyere wò no kyere wò. 24 Ebere a wotee saa asem no, wò nyinaa bøo mu bøo mpaes se, “Owura, òbaadee a wobø òsoro, asase ne èpo ne biribiara a ewò mu, 25 wonam Honhom Kronkron so nam yen nana Dawid a òye w’akoa no so maa okaa se, “Aden enti na amanamanmufo no bo afu? Aden enti na wòsé mimere ye nhyeheyee hunu yi? 26 Asase so ahemfo sore gyina na atumifo bom tu agyina tia Awurade ne Agyenkwa no. 27 Ampa ara Herode ne Pontio Pilato ne amanamanmufo ne Israelfoo hyiaa wò kuro kèsé yi mu sore tiaa Yesu a òye Òsomfoo Kronkron a woate ne ho no. 28 Wòhyiaa yee biribiara a wonam wo tumi ne wo pe so ahye ato ho se ebéba mu no. 29 Afei, Awurade, hwé ahunahuna a wòrehunahuna yen yi na ma yen a yee w’asomfoo yi mfa akokooduru nka w’asem yi. 30 Ma wo nsa so fa sa nyarewa, na fa wo òsomfoo Kronkron Yesu Kristo din so ye nseñkyerennet ne anwanwadee.” 31 Wòbø mpaes wieee no, faako a wòhyiaeε hò wosoeε. Honhom Kronkron behyeε wò nyinaa ma ma na wòfirii ase de akokooduru kaa Onyankopon asem. 32 Agyidifo no nyinaa tenaa ase se nnipa kòrø. Wò mu bi anka se n’ankasa ahodee bi ye òno nko ara dea; biribiara a wòwø no, wò nyinaa kyekyeε mu pe faee. 33 Asomafoo no nam tumi a emu ye den so dii Awurade Yesu wusoreε no ho adanseε na Onyankopon hyiraa wò nyinaa. 34 Biribiara ho anhia obiara a ofra kuo no mu, efiri se, wò a na wòwø nsase ne afie no tontoneε de sika a wonya firii mu no 35 bress asomafoo no maa wòkyekyeε sèdee èho hia obiara. 36 Yosef a na òye Lewini a òfiri Kipro a na asomafoo no fré no Barnaba, a asekerye ne “Nkuranhye Ba” no, 37 tòn n’asase de sika a ònyaeε no bress asomafoo no.

5 የبارima bi a wofrē no Anania ne ne yere Safira ወን amaneē se, **23** “Ἐberē a yedoruu afiase ho kōtōn ወን agyapadē bi. **2** የne ne yere yi yee no, yehunuu se wōatoto afiase apono no nyinaa adwene de sika a wonyaeē no bi sieē na wōde mu petee a awēmfoo no gynagyina ano. Nanso, nkaee no bres asomafoo no. **3** Petro bisaa no se, yebuebuee apono no no, yeanhunu obiara wo mu.” “Anania, aden enti na woama የbonsam ho kwan ama **24** ᘐberē a የpanin a ዓhwē asoredan mu awēmfoo no wabehye wo mu na woadi atoro akyere Honhom so ne asofoo mpanin no tee saa asem yi no, ወን Kronkron no na wode sika a wonyaeē no bi asie? **4** adwene mu yee ወን nnaa, efiri se, na ወንhunu Ansa na worebetōn agyapadē no na εγε w'ankasa asem a asi. **25** Ankyere koraa na የbarima bi baa ho wo dea; wotōn wieē no nso, sika a wonyaeē no, bēka kyereē ወን se, “Nnipa a mode ወን guu afiase na εγε wo dea; na aden enti na woyee w'adwene no gynagyina asoredan no mu rekyerēkyere nnipa se wobeyē dee woayē yi? Enye nnipa na woadi no.” **26** Awēmfoo no so panin no tee asem yi no, atoro akyere ወን, na mmom, woadi atoro akyere ወone ne nkurōfoo no kōkyeree asomafoo no de ወን Onyankopon.” **5** Anania tee saa asem yi ara pe, ὅτwa baee. Awēmfoo no so panin no ne awēmfoo no amfa hwē fam wuiē; na ehu kaa obiara a ተtee saa asem asomafoo no amma ḥye so, efiri se, na ወንim se, yi no. **6** ወን mu mmeranteē no baeē bēkyereē se woyē saa a, nnipa no besi ወን aboo. **27** Wōde amu no firii adi kōsīe no. **7** ᘐbeyē nnōnhwere asomafoo no begyinaa agyinatufo no anim maa mmiensa akyi no, ne yere a na የnnim asem a asi no የsafopanin no ka kyereē ወን se, **28** “Yēhyē mo se baa ho. **8** Petro bisaa no se, “Wo ne wo kunu, motor የmonkyerekyere wa Yesu din mu, nanso moantie. mo asase no, sika a monyaee nyinaa ara nie? Ka Mode mo nkyerēkyere yi afa Yerusalem baabiara, na kyere me.” የbuaa se, “Aane ne nyinaa ne no.” **9** mope se mokyere se, yen na yekumm saa የbarima Petro ka kyereē no se, “Aden enti na wo ne wo kunu no!” **29** Petro ne asomafoo a ወካ a ne ho no buaa penee so se mobesō Onyankopon Honhom ahwe? ወን se, “Ese se yetie Onyankopon na enye nnipa, Hwe! Nnipa a ወዕስīe wo kunu no gyina ዝpono yi **30** efiri se, moboo Yesu aseñnuu mu, kumm no no, akyi, na saa ara na wo nso, wōbesoa wo akōsīe wo.” yen agyanom Onyankopon nyanee no firii owuo **10** Amonom ያ ara, ὅτwa hwē Petro anim wuiē. mu. **31** Onyankopon hyee no animuonyam de no Mmeranteē no behunuu se wawu no, wōsoaa no, tenaa ne nsa nifa so se የhene ne Agyenkwa a enam kōsīe no ያ ne kunu nkyen. **11** Ehu kesee bōo asafo so bēma Israelfoo asakyera ወን adwene na wōde no nyinaa ne nnipa a wōtee saa asem yi no. **12** Na ወን bōne akye ወን. **32** Yene Honhom Kronkron asomafoo no taa hyia ያ asoredan no fa baabi a a εγε akyēdee a Awurade de ma ወን a wōtie no wōfē no “Salomo Abrannaa” so ho. Se wōhyia ያ no di yei ho adansee.” **33** Agyinatufo no tee saa ho saa a, wōyē anwanwadeē ahodoo pii. **13** የwom se asem yi no, ወን bo fuié na wōkaa se wōbekum na nnipa a የwnka ወን ho no di ወን ho adansee asomafoo no. **34** Nanso, ወን mu baako a wōfē no pa de, nanso ወን mu biara antumi amfa ወን ho Gamaliel a εγε Farisini na የsane ye Atweresēm no ankōba asomafoo no ho. **14** Akyire no, nnipa dodoē የkyerēkyerefo a na nnipa bu no no, sore gyina a wōgyee Awurade dii no bēkaa agyidifō no ho. **15** hyee se wōmfa asomafoo no mfiri adi. **35** Afei, Esiane anwanwadeē a na asomafoo no reye no enti, የkasa kyereē agyinatufo no se, “Me nuanom Israel wōsoaa ayarefo baa mmontene so de ወን totoo mmarima, monnwene dee mope se moye saa nnipa mpa ne kete so sedee εbeyē a, Petro sunsum beto yi no ho yie. **36** Enkyere biara na የbarima bi a ወን mu bi so keke. **16** Nkurofoo a wōfifirī nkuro a wōfē no Teuda sore, kaa se εγε onipa titire bi maa atwa Yerusalem ho ahyia no de ወን ayarefo ne nnipa bēye ahanan tu dii n'akyi. Nanso, wōkumm ወን a ahonhommōne wō ወን mu no baeē na wōsaa no ma n'akyidifō no nyinaa bō hwetee. **37** N'akyi ወን nyinaa yadee. **17** የsafopanin ne n'ahokafoo no, Yuda a εfiri Galilea nso soree nnipakanberē no ne Sadukifō no ani beree asomafoo no so yie enti mu. የno nso nnipa pii dii n'akyi. Saa ara na የno nso wōyē adwene se wōbetwe ወን aso. **18** የno enti, wōkumm no ma n'akyidifō no bō hwetee. **38** የno wōkyere asomafoo no de ወን kōguu afiase. **19** enti metu mo fo se, monnyaasaa nnipa yi ma የwnka Eda no ara anadwo, Awurade የbēkaa bebuee afiase ወን baabi. Se ወን nkyerēkyere ne ወን nnwuma yi apono no dii asomafoo no anim ka kyereē ወን se, **20** firi onipa a, εbēgu. **39** Nanso, se εfiri Onyankopon a “Monko asoredan mu nkōka nkwa foforē yi ho asem morentumi nsi ወን kwan. Mobeħunu se moreko nkyere nnipa no.” **21** Asomafoo no dii asem a የbēkaa atia Onyankopon.” **40** Agyinatufo no tiee Gamaliel no ka kyereē ወን no so; enti, anopahema no wōkē afotuo no. Wōmaa wōde asomafoo no baeē maa asoredan mu ያ hyee asee kyerēkyere. የsafopanin wōbōo ወን mmaa hyee ወን se wōmmō Yesu din no ne n'ahokafoo no free Yudafoo mpanin maa mfa nkyerēkyere bio. Afei wōgaa ወን. **41** Esiane se wōyē nhyiamu kesee bi; afei, wōsoma maa wōkē asomafoo no hunuu se εγε Onyankopon pe se εse afiase ho se የwnkaa asomafoo no mmra ወን anim. se wōhunu amane wo Yesu din mu no enti, wōde **22** Nanso, εberē a nnipa no duruu afiase ያ no, anigye na wōfirii aseñniie ያ. **42** Wōannyae Yesu wōanhunu asomafoo no; enti wōsane ba bēbō

Kristo ho asem pa no ka ne nkyerkyere wo asorefie ne afie mu da.

6 Eberé bi akyi a na asuafoo no redoso no, akasakasa sii Hebrifoo a woka Arameike ne Hebrifoo a woka Griik kasa no ntam. Na Hebrifoo a woka Griik no no asem ne se, Hebrifoo a woka Arameike no nhwe won akunafoo yie. **2** Enti, asomafoo dumieno no free asuafoo no nyinaa ka kyere wən se, “Ense se yegyae Onyankopon asenka kɔkye aduane. **3** Enti, anuanom, monyi mo mu nnipa baason a Honhom Kronkron ahye won ma na wonim nyansa na wəahwe aka saa asem no. **4** Yen ankasa de, yede yen adagyeey nyinaa bebo mpaes aka Asempa no.” **5** Nnipa no nyinaa penee adwene a asomafoo no de baes no so. Enti, woyii Stefano a na gyidie ne Honhom Kronkron ahye no ma no, ne Filipo, Prokoro, Nikanor, Timon, Pamina ne Nikolao a ɔfiri Antioquia a na ɔwo Yudasom no mu. **6** Wode saa nnipa yi kyere asuafoo no maa wobəo mpaes de won nsa guu won so. **7** Nnipa pii gyee asem no diie maa won mu dodoø no ara bekaa won ho. Yudafoo no mu pii nso gyee won nkyerkyere no diie. **8** Stefano a Onyankopon adam ne tumi ahye no ma no yee anwanwadee ahodoø bebree wə asafo no mu. **9** Nanso, da koro bi nnipa bi a wofiri Yudafoo hyiadan bi a wofre no “Ahofadifo Hyiadan” no mu a woye Yudafoo a wofiri Kirene ne Aleksandria ne won a wofiri Kilikia ne Asia no ne Stefano gyee akyinnyee. **10** Nanso, Honhom no maa Stefano nyansa maa ɔde kasaee a obiara antumi anka hwee. **11** En enti woka hyee nkurofoo bi ano se, “Yetee se ɔreka abususem atia Mose ne Onyankopon.” **12** Wonam saa ekwan yi so maa nnipa no ne mpanin no ne Atweressem no akyerkyerefoo no sore tiaa Stefano. Wobəkyeree Stefano de no kɔ badwafoo anim. **13** Afei, wode nnipa ba bedii adansekurumu tiaa Stefano se, “Daa, saa onipa yi ka abususem tia yen asoredan kronkron no ne Mose Mmara no. **14** Yetee mpo se ɔreka se, saa Yesu Nasareni no bedwiri yen asoredan no agu na wasesa yen amannee a Mose de maa yen no!” **15** Nnipa a na wote badwu mu ho no nyinaa hwəe Stefano anim, na wohunui se n'anime ayé te se ɔsoro ɔbafoo anim.

7 Osəfapanin no bisaa Stefano se, “Nsəm a woaka agu wo so no nyinaa ye nokore anaa?” **2** Stefano buaa se, “Anuanom ne agyanom, montie me! Ansa na yen agya Abraham rebefiri Mesopotamia akotena Haran no, Onyankopon daa n'animuonyam adi kyere no, **3** ka kyere no se, ‘Firi w'abusuafoo nkyen ne w'asase so kɔ baabi a məkyere wo no.’ **4** “Enti, ɔfiri Kaldea asase so kotenaa Haran. Abraham agya wuo akyi no, Onyankopon maa ɔbetenaa asase a mote so seesei yi so. **5** Onyankopon amfa asase no fa baabiara ankye Abraham se n'ankasa dea. Nanso, Onyankopon hyee no bɔ se ɛbeyé one n'asefoo

nyinaa dea. Eberé a Onyankopon hyee Abraham bɔ yi no, na ɔnni mma. **6** Onyankopon ka kyere Abraham se, ‘W'asefoo betena ananafoo asase so aye nkoaa wə ho na woye won ayayadee mfee ahanan. **7** Na metwe ɔman a wobesom won no aso; na eno akyi wobefiri saa ɔman no mu abesom me wo ha.’ **8** Onyankopon ne Abraham yee apam na wode twetiatwa yee apam no ho nsenkyerennne. Yei enti, woooo Isak nnawətwe akyi no, wətwaa no twetia; Isak nso twaa Yakob twetia, saa ara nso na Yakob twitwaa agyanom mpanin dumieno no twetia. **9** “Agyanom mpanin no ani beree Yosef enti wəton no maa okoyee akoaa wə Misraim. Nanso, esiane se na Onyankopon wo n'afa enti, **10** ɔyii no firii ne haw nyinaa mu. Eberé a Yosef bepuee Misraimhene Farao anim no, Onyankopon dom no ahobreasee ne nyansa. Yei maa Farao yee Yosef ɔman no so amrado ne ahemfie ho sohwefoo. **11** “Saa eberé no mu, ekɔm keseey ne ahohia sii Misraim ne Kanaan asase nyinaa so a na yen agyanom nnya aduane mpo nni. **12** Enti, eberé a Yakob tee se aduane wə Misraim no, osomaa ne mma a woye yen agyanom maa wokɔ ho dee edi ɔkan. **13** Wokɔ ne mprenu so no, Yosef daa ne ho adi kyere ne nuanom, na enam so maa Farao hunuu Yosef abusuafoo. **14** Yosef kraa n'agya Yakob se one n'abusuafoo nyinaa mmra Misraim. Na won nyinaa dodoø ye aduɔson enum. **15** Afei Yakob kotenaa Misraim na ehø na one yen agyanom nyinaa wuwue. **16** Wode won amu no kɔ Sekem kɔsieve won wə Abraham asiees bi a ɔtɔ firii Hamor abusa mu no mu. **17** “Ebo a Onyankopon hyee Abraham no beré reduru no, na yen nkurofoo a wəwə Misraim no ase atre. **18** Akyire no, ɔhene foforø bi bedii adee wə Misraim a na ɔnnim Yosef ho asem. **19** Saa ɔhene yi de atirimuoden dii yen agyanom so, hyee won maa wətotoo won mma guie sedee ɛbeyé a wobewuwu. **20** “Saa eberé yi mu na woooo Mose a na ɔkura Onyankopon animuonyam no. Wəhwəe no wə n'agya efie abosome mmiensa, **21** na woyii no firii ho no, Farao babaa kɔfaa no de no baa ne fie hwee no se n'ankasa ne ba. **22** Wətetee no Misraimfoo nimdee mu maa ɔyee den wə ɔkasa ne nneyee mu. **23** “Mose dii mfee aduanan no, ɔyee n'advwene se ɔrekɔrsa ne nuanom Israelfoo. **24** ɔduruu ho no, ɔhunuu se Misraimni bi resisi ne nuanom mu baako bi. Mose kɔboaa ne nua no ma Mose kumm Misraimni no. **25** Mose susuu se n'ankasa nkurofoo behunuu se Onyankopon nam ne so bema wəade won ho, nanso wəante asees. **26** Adee kyees no, ɔhunuu se Israelfoo baanu bi reko enti ɔkɔ ho se ɔrekɔpata. ɔbisaa won se, ‘Aden enti na moatwa mo ho reko? Monnim se moye anuanom anaa?’ **27** “Dee ɔresisi ne yonko no sum Mose bisaa no se, ‘Hwan na ɔyee wo yen so panin ne otemmufo?’ **28** Wope se wokum me sedee nnora wokumm Misraimni no anaa?’ **29** Eberé a Mose tee

asəm yi no, ḥtu firii Misraim kotenaa Midian asase so. Elḥo na ḥwoo mmammarima baanu. 30 “Mfee aduanan akyi no, ḥb̄f̄oo bi nam wira bi gyaframa mu yii ne ho adi kyerees Mose wo esere bi a ḥben bepo Sinai no so. 31 Dees Mose hunuiet no maa ne ho dwirii no enti ḥtwe ben ho p̄ee se ḥhwe no yie. Ḫtee Awurade nne se, 32 ‘Mene wo agyanom Abraham, Isak ne Yakob Onyankopon.’ 33 ‘Awurade ka kyerees Mose se, ‘Woro w̄o mpaboa, efiri se, faako a wogyna no yē asase kronkron. 34 Mahwe na mahunu atirimuoden a wade yē me manfoo a wōwō Misraim no. Mate apinie a woresi no nyinaa na maba se merebegye won. Yē nt̄em na mensoma wo nko Misraim.’ 35 ‘Saa Mose yi ne obi a Israelfoo poo no ḥberē a wobisaa no se, ‘Hwan na ḥyee wo yen so panin ne ḥtemmufo no?’ Ḫno na Onyankopon nam ḥb̄f̄oo a ḥyii ne ho adi kyerees no wo wira a ḥrehyee no gyaframa mu no, yēe no opanin ne ḥgyefoo. 36 Ḫno na ḥnam anwanwadēe ne nsenkyerēnnes so yii Israelfoo firii Misraim de wōn twaa Po Kōkō no dii wōn anim wo esere so mfee aduanan no. 37 ‘Mose yi ara na ḥka kyerees Israelfoo se, sedēe Onyankopon somaa me no, saa ara na ḥbeyi odifyifo a ḥte se me afiri mo mu aba mo nkyen. 38 Ḫno ne obi a ḥne Israelfoo yēe nhylamu wo esere no so hō; ḥne yen agyanom ne ḥb̄f̄oo a ḥkasa kyerees won wo Sinai Bepo no so no, na na saa ḥberē no wōwō hō. Ne nsa kaa Onyankopon asem a nkwa wo mu no de b̄ree yen. 39 ‘Nanso, yen agyanom antie no. Wōpoo no p̄ee se wōsane kō Misraim asase so bio. 40 Enti, wōka kyerees Aaron, se, ‘Yē ahoni bi a wōbedi yen anim ma yen, efiri se, yennim asem a ato saa Mose a ḥyii yen firii Misraim asase so no!’ 41 Wōyēe nantwie ba seso ohoni bi bōo afōdee maa no, gyee won ani sedēe ees. 42 Onyankopon twee ne ho firii won ho ma wōsomm ḥsoro nsoromma sedēe wōatwēre wo adiyifoo nwoma mu se, ‘Israelfoo, enye me na mode afōrebōdees ne ayeylee b̄ree me mfee aduanan wo esere so ana?’ 43 Mode mo ho nyinaa ato Molek nyame ne mo honi ḫfan so; wōye ahoni a moaye se mobesom won. Saa enti, mepam mo makōgu Babilonia akyi.’ 44 ‘Saa ḥberē no na ntomadan a edi adanisee se Onyankopon ka ne manfoo ho no ka yen agyanom ho wo esere so hō. Mose sii ntomadan yi sedēe Onyankopon kyerees no se ḥnsi no no ara pe. 45 Akyire yi, yen agyanom a Yosua dii won anim no de ntomadan no baa asase a Onyankopon pamoo so nnipa de maa won no so. Esii hō ara kōsii Dawid ḥberē so. 46 Onyankopon hyiraa Dawid enti ḥbisaa Onyankopon se ḥmmā ḥnsi asōredan mma Yakob Onyankopon. 47 Nanso, Salomo na ḥsii dan no maa Onyankopon. 48 ‘Nanso, ḥsorosoro Onyankopon nte edan a nnipa asi mu, sedēe odifyifo no ka se, 49 ‘Osoro yē m’ahennwa, na asase yē me nan ntiasoo. Edan ben na wobesi ama me? Awurade na ḥsēe. Wobetumi asi ahomegyebeba ama me? 50 Ḫnye m’ankasa na meyee yeinom nyinaa?’ 51 ‘Mo asoodenfoo, mo a mo akoma apirim na montie Onyankopon asem. Mote se mo agyanom p̄epēpē. Mo nso, daa mosi Honhom Kronkron no ho kwan. 52 Odiyifoo bi wo hō a mo agyanom antaa no ana? Ḫokumm Onyankopon asomafoo a wodii ḥkan bōo ḥteneneeni a ḥbeba no ho dawuro. Saa ara Ehū kaa Mose enti wantumi anhwē. 33 ‘Awurade ka kyerees Mose se, ‘Woro w̄o mpaboa, efiri se, faako a monam abf̄oo so nyaa Onyankopon mmara no, nanso moanni so.’ 54 Agyinatufo no tee asem a Stefano kaee no, won bo fuu yie. 55 Nanso, Stefano a Honhom Kronkron ahye no ma no maa n’ani so hwēe ḥsoro hunuu Onyankopon animuonyam ne Yesu Kristo se ḥgyina Onyankopon nsa nifa so. 56 Stefano kaa se, ‘Mehunu se ḥsoro abue na Onipa Ba no gyina Onyankopon nsa nifa sol’ 57 Wōteateeam de won nsa sisii won aso. Afei, won nyinaa bōo twi kōto ḥyee ne so, 58 twee no kōo kurotia kōsii no aboo. Won a wōsii no aboo no yiyii won ntoma de maa aberantee bi a wōfre no Saulo se ḥnhwe so. 59 Wōresi Stefano aboo no nyinaa na ḥrebo mpae se, ‘Awurade Yesu, wo nsam na mede me honhom mehye!’ 60 Afei, ḥbuu nkotodwe teaam denden se, ‘Awurade, fa won bone kye won.’ Ḫkaa saa wieee no, ḥwui.

8 Saulo penee kum a wōkum Stefano no so. Saa eda no ara, wōtaa agyidifoo a wōwō Yerusalem no maa won nyinaa bō hwete kōo Judea ne Samaria nsase so maa ḥkaa asomafoo no nko ara. 2 Nyamesurofōo bi kōfaa Stefano kōsii no. Wōsuu no yie. 3 Esiane se na Saulo p̄e se ḥgi asafō no enti, ḥkōo afie mu kōkyekyerees agyidifoo mmarima ne mmaa de won guu afiae. 4 Agyidifoo a na wōaabo ahwete no kaa asem̄pa no wō baabiara a wōkōe. 5 Filipo kōo Samaria kuro bi mu kōkaa Agyenkwa no ho asem kyerees nnipa a na wōwō hō no. 6 ḥberē a nnipakuo no tee asem a Filipo reka na wōhunuu anwanwadēe a ḥyeees no, won nyinaa tiee no. 7 Ahonhommonne de nteateam firii nnipa bebree mu. Saa ara nso na mmubuafoo ne mpakye nso sōre nantees. 8 Yei enti, anigyees baa Samaria. 9 Na ḥbarima bi te saa kuro yi mu a wōfre no Simon a ḥye nkonyayifoo a esiane ne nkonyayie no enti, na Samariafoo pii gye no di. Na ḥye obi a ḥhoahoa ne ho se ḥdi mu. 10 Yei maa nnipa a wōwō kuro no mu no nyinaa gyee no too mu kaa se, ‘Saa onipa yi ne Onyankopon tumi a wōfre no ḥkēsē no.’ 11 Esiane ne nkonyaa a na ḥyi no enti, emaa nnipa no nyinaa tu dii n’akyi. 12 ḥberē a saa nnipa yi gyee asem̄pa a Filipo ka faa Onyankopon Ahennie ne Yesu Kristo din no ho dii no, wōbōo mmarima ne mmaa nyinaa asu. 13 Simon nso gye dii maa wōbōo no asu. Baabiara a Filipo kōe no, Simon dii n’akyi. Anwanwadēe a ḥshunue no ma ne ho dwirii no. 14 ḥberē a asomafoo a wōwō Yerusalem

no tee se Samariafoo agye Onyankopon asem no nanso ode anigyeet toaa n'akwantuo no so. **40** Filipo adi no, wɔsoma Petro ne Yohane koo won nkyen. kópuee Asoto koo so kaa asempa no wo nkuro no mu kóssii se ɔkoduruu Kaesarea.

9 Saa ebere no na Saulo ani abere se ɔbetore Kristo akyidifoo no ase. **2** ɔkoo ɔsopanin no nkyen kgyee adansedie krataa a ebema no tumi ama wako hyiadan mu wo Damasko akɔkyekyere nnipa a woka ekuo a wɔfré no Ekwan no ho, se wɔye mmaa anaa mmaprima, na ɔde won aks Yerusalem. **3** ɔreye aben Damasko no, preko pe, hanin bi firi ɔsoro twa faa ne ho, **4** maa ɔtwa hwhee fam. Afei, ɔtee nne bi se, "Saul! Aden enti na wotaa me?" **5** Saulo bisaa se, "Eye wo hwan, Owura?" Nne no buaa se, "Eye me Yesu a wotaa me no." **6** Nne no kaa se, "Sore na ko kuro no mu na wobekyere wo dee ese se woye." **7** Nnipa a wɔne Saulo nam no gyinaee a wɔantumi anka hwee; wótee nne no, nanso wɔanhunu obiara. **8** Afei, Saulo sore firii fam ho buee n'ani, nanso na ɔnhunu adee. Enti, wokurakura no nkakrankakra de no koo Damasko. **9** Nnansa a odii wo Damasko no na ɔnhunu hwee. Na ɔnnidi na ɔnnom nso. **10** Na osuanbi wo Damasko a wɔfré no Anania. Awurade free no anisoadehunu mu se, "Ananial!" ɔgyee so se, "Awurade!" **11** Awurade ka kyere se no se, "Ko Yuda efie a ewa Tempon Tee no so na kóbisa ɔbarima bi a wafre no Saulo a ifiri Tarso no ase; orebo mpaæ. **12** Anisoadehunu mu, ɔhunu ɔbarima bi a wɔfre no Anania a ɔde ne nsa too ne so sedee ebeye a, ɔbesane ahunu adee." **13** Anania buaa se, "Awurade, mate saa ɔbarima yi ho nsom bebree, ne ha a oha w'akyidifoo wo Yerusalem no. **14** Wako asəføø mpanin nkyen akagyee adansedie krataa a ebema no tumi na ɔde akyere obiara a obø wo din wø ha no." **15** Awurade ka kyere Anania se, "Ko! Efiri se, ono na mayi no a menam ne so bema amanamanmufoø ne ahemfo ne Israelfoo nyinaa ate me din. **16** Na mkyere no amanee a esiane me din enti ɔbehunu." **17** Afei, Anania koo efie ho de ne nsa guu Saulo so kaa se, "Onua Saulo, Awurade Yesu no ankasa a oyii ne ho adi kyere wo ekwan so ebere a woreba no asoma me se, memmbeue w'ani na hunu adee, na Honhom Kronkron nhye wo ma." **18** Amonom ho ara, biribi a ete se abon firii n'ani so na ɔhunuu adee. ɔsore maa wɔbøø no asu. **19** ɔnyaa aduane bi di meeë no, ne ho sanee no. Saulo dii nna kakra wo asuaføø a na wɔwɔ Damasko no nkyen. **20** ɔhyee aseë kaa asempa no wo hyiadan mu se, Yesu ye Onyankopon Ba ampa. **21** Nnipa a wótee asem a ɔkaee no nyinaa ho dwirii won maa wobisaas se, "Enye saa ɔbarima yi na na okum won a wobø saa din yi wo Yerusalem no anaa? Na yeate se ɔbaa ha se ɔrebekyere won a wobø saa din yi nyinaa de won akøma asøføø mpanin." **22** Saulo aseñka no mu yee den; nnipa no gyee nsem a aka faa Yesu ho se ono ne Agyenkwa no diië. Yudaføø a wote Damasko no antumi anka nsem a

əkaes no ho hwee. 23 Nna bi akyi no, Yudafoo no na daa əbo mpaes. 3 Eda bi awia bəye nnənmiensə bəo Saulo ho po se wəbekum no, 24 nanso Saulo no, ohunuu Onyankopon əbəfo wə anisoadehunu tee po a wəbəo wə ne ho no. Na wotete no wə kuro mu se waba ne nkyen abefre no se, "Kornelio!" no apono ano awia ne anadwo ape no akum no. 25 4 Kornelio de hu hwee no dinn. Əbisaa se, "Eyə Anadwo bi Saulo akyidifoo de no sii kenten bi mu, ədeen Awurade?" Əbəfo no buaa se, "Wo mpaes ne twetwee no faa əfasuo so gyaa no sii fam. 26 Saulo w'adəee a woye ahiafoo no aduru Onyankopon anim koo Yerusalem no, əpəse se əde ne ho koo asuafoo se nkəes adee. 5 Soma nnipa na wənkə Yopa nkəfa no ho nanso wəsuroo no, əfiri se, na wənnye nni əbarima bi a wofre no Simon Petro no mmra. 6 Əte se wasakyera abeyə osuani. 27 Barnaba kofaa no əbarima bi a wofre no Simon a əhye mmoa nwoma koo asuafoo no nkyen. Əkaa wən sedəe Awurade aduro a ne fie bən mpoano no nkyen." 7 Əbəfo yii ne ho adi kyereə Saulo na əkasa kyereə no wo no kasa kyereə no wieee a əkəes no, Kornelio free Damasko əkwan so no ne sedee əde akokoorduru kaa n'asomfo baanu, sane free n'asraafoo no mu baako Yesu ho asem wo Damasko no. 28 Saulo ne wən a əyə Nyamesuroni kaa wən ho, 8 kaa biribiara a tenaes na əde akokoorduru kaa Awurade asem no wahuunu no kyereə wən, somaa wən Yopa. 9 Adee wə Yerusalem nyinna. 29 Saulo ne Helenifooyaa kyeeə a wərekə no, ebeyə owigiyinaeə a wərebən akasakasa enti wəbəo po se wəbekum no. 30 Əbere a kuro no no, Petro koo ədan a əte mu no atifi kəbəo agyidifoo no tee po a Helenifooyaa no bəo wə Saulo mpaes. 10 Saa əbere no, əkom dee no; na wəgu ho no, wəde no koo Kaesarea gyaa no əkwan ma so reye aduane ama no no, əkəo tebea bi a ete se əkəo Tarso. 31 Afei, asafo a wəwə Yudea, Samaria adaeəso mu. 11 Ohunuu se əsoro abue, na biribi a ne Galilea no nyinna asom dwoo wən. Asafo no əte se ntoma kesee a wəakyekyere n'affannan firi nam Honhom Kronkron so timiiə. Nnipa pii bekaa əsoro resiane ba fam. 12 Na ntoteboa ahodoo ne wən ho na wətənaa ase wə Awurade suro mu. 32 mmoa a wəwea ne wiram nnomaa ahye saa ntoma Petro tutuu akwan koo mmeamimea. Eda bi, əkəsraa no ma. 13 Afei, nne bi ka kyereə no se, "Petro, sore agyidifoo a wəwə Lida no, 33 əhyiaa əbarima bi a ne na kum bi we!" 14 Petro buaa se, "Dabi, Awurade, din de Enea a wabubu agu kete so mfee nnwətwe mennii biribiara a əho ntee da." 15 Nne no ka wə ho. 34 Petro ka kyereə no se, "Enea, Awurade kyereə no bio se, "Biribiara a Onyankopon ate ho Yesu Kristo nsa wo yadee. Sore na yi wo kete!" no, nka se əho nte." 16 Saa anisoadehunu yi baa Amonom hə ara, Enea soree. 35 Nnipa a wəte Lida mprensa. Afei, ntoma no sane koo soro. 17 Saa ne Saron no nyinna hunuu no no, wəde wən ho əbere a na Petro redwennwene anisoadehunu no maa Awurade. 36 Na əbaa oygedini bi te Yopa a ho no, nnipa a Kornelio somaa wən no kəduruu ne din de Tabita a ne nkyereasee se Dorka a asee Petro aboboano. 18 Wəfre bisaeə se, "Saa efie yi ne əwansane. Saa obaa yi de n'adagyee nyinnaa yee mu na Simon Petro te no anaa?" 19 Petro gu so papa, boaa ahiafoo. 37 Saa əbere korə yi ara mu na redwennwene anisoadehunu no ho no, Honhom yadee bəo no maa əwuie. Wədwaree no de no kəto Petro Kronkron ka kyereə no se, "Simon, mmarima baasa abansoro dan bi mu. 38 Esiane se Lida bən Yopa bi rehwehwə wo. 20 Siane si fam. Ntwentwən wo nan no enti, asuafoo a wəwə Yopa no tee se Petro wə ase na wo ne wən nkə, əfiri se, me na masoma wən." Lida no, wəsoma mmarima baanu kəsree no se 21 Petro siane koo fam kəka kyereə wən se, "Mene ənye ntəm mmra. 39 Petro yee ntəm ne wən kəe. onipa a morehwehwə no no, na mo amanee?" 22 Əduruu hə no, wəde no koo abansoro dan no mu. Nnipa no buaa no se, "Yefiri asraafoo panin Kornelio Akunafoo a na wəwə hə no nyinna begyinagyniaa nkyen. Əyə əteneneeni ne Onyamesuroni a Yudafo Petro ho suie de ntadee se ntoma a Tabita te ase no nyinnaa bu no. Onyankopon əbəfo ka kyereə no əpam maa wən no kyereə no. 40 Petro maa wən se ənsoma mfre wo mmra ne fie na əntie asem bi nyinna firii adi. Afei, əbuu nkotodwe, bəo mpaes mfiri wo nkyen." 23 Petro gyee nnipa no, somm danee n'ani kyereə amu no kaa se, "Tabita, sore!" Petro reye awura efie hə no, Kornelio hyiaa no, buu Tabita tee n'ani na əhunuu Petro no, əsore tenaa Petro reye awura efie hə no, Kornelio hyiaa no, buu maa nnipa pii gyee Awurade diie. 43 Petro tenaa əfiri se, me nso meye onipa se wo ara." 27 Petro ne Kornelio gu so rekasa no, wəwuraa efie no mu kətoon nnipa bebree. 28 Petro ka kyereə wən se, "Mo ara monim pefee se Yudafoom mma Yudani əkwan se əkəsra Amanamamuni anaase əde ne ho bə no. Nanso, Onyankopon akyere me se, ense se meka se onipa bi ho nte. 29 Yei enti na mosoma befre

10 Əbarima bi tenaa Kaesarea a ne din de Kornelio.
Na əyə Roma asraafoo bi a wən din de Italia Asraafodom no so panin. 2 Na əne ne efiefoo nyinnaa yee Nyamesurofoo. Əyə obi nso a na oboa ahiafoo

me no mantwentwen me nan ase no. Afei, kyere me no ho amaneε se, 5 “Na merebo mpaεε wo Yopa dee enti a wosoma befree me no.” 30 Kornelio kaa na menyaa anisoadehunu. Mehunuu biribi a ete se, “Enne ne nna εnan awia nnonmiensa a merebo se ntoma kesee a woakyekere n’afannan se εfiri mpaεε wo me fie no, mehunuu se əbarima bi a əsoro resiane ba fam reba abesi me ho. 6 Mehweε əhye atadee a ehyeren gyina m’anim. 31 Əkaa se, mu no, mehunuu ntoteboaa ahodoο, mmoa a wōwea ‘Kornelio, wo mpaεebō ne w’adbee a woye ahiafoo ne wiram nnomaa. 7 Afei, nne bi ka kyereε me no aduru Onyankopon anim se nkaee adee. 32 Soma se, ‘Petro! Sore! Kum na we!’ 8 “Mebuaa se, ‘Dabi, nnipa na wōnko Yopa nkəfa əbarima bi a wōfre no Awurade! Mennii biribiara a εho ntee da.’ 9 “Enne Simon Petro no mmra. Əte əbarima bi a wōfre no no ka kyereε me bio se, ‘Biribiara a Onyankopon Simon a əhye mmoa nwoma aduro a ne fie ben ate ho no, nka se εho nte.’ 10 Saa anisoadehunu yi mpoano no nkyen’. 33 Mesoma maa wōbefree wo, baa mprensa, na εsane koo osoro. 11 “Saa εbere no na wo nso woayε adee se woaba. Seesei, yen nyinaa ara mu, nnipa baasa a wōasoma wōn firi Kaesarea ahyia wo Onyankopon din mu rebetie asem biara no beduruu efie a na mete mu no mu. 12 Honhom a Awurade ahye wo se ka kyere yen no.” 34 Petro Kronkron ka kyereε me se, menntwentwen me nan firii asee kasaa se, “Afei, mahunu se, εye nokore se, ase na me ne wōn nkə. Saa agyidifo baasa yi a Onyankopon nye nyiyimu, 35 na mmom, əman biara wōfiri Yopa no kaa me ho koo Kaesarea maa yen mu, dee εye ade tenenee no, oyge no. 36 Monim nyinaa koo Kornelio efie. 13 Əkaa sedee əhunuu asempa a εfa asomdwoeε ho a εnam yen Awurade əsoro əbəfōo wo ne fie maa əbəfōo no ka kyereε Yesu Kristo a εye nnipa nyinaa Awurade no so de no se, ‘Soma ko Yopa kōfre əbarima bi a ne din de bres Israelfoo no. 37 Monim nsem a esisi wō Yudea, Simon Petro no. 14 Əno na əbəka nsem a εbegye wo a εfiri asee wō Galilea, Yohane asubo ho aseñka ne wo fiefōo nyinaa nkwa akyere mo.’ 15 “EBere no akyi. 38 Monim sedee Onyankopon de Honhom a mehyεε asee kasaae no, Honhom Kronkron baa Kronkron ne tumi maa Yesu Nasareni no. Esiane se wōn so sedee yen nso ahyεasee no, εbaa yen so no Onyankopon ka ne ho no enti, əkoo mmeammea, ara pe. 16 Əho ara mekaee asem a Awurade kaa yee papa, saa wōn a əbonsam afa wōn no yadee. 39 se, ‘Yohane de nsuo na εbəo asu na mo de, wōde “Yeye dwuma a əddi wō Yudaman mu ne Yerusalem Honhom Kronkron na εbəo mo asu’ no. 17 Se no ho adansefōo. Wōbəo no aseñnuu mu, kumm Onyankopon ama wōn akyεdee a εbere a yεgεyee no. 40 Nanso, ne nnansa so no, Onyankopon maa Awurade Yesu Kristo diiε no əmaa yen bi no a, əsore firii awufōo mu maa okoyii ne ho adi. 41 εnneε me sse ne hwan a mesi Onyankopon kwan.” Wanyi ne ho adi ankyere nnipa nyinaa se yen a 18 Wōtēe saa asem yi no, wōgyaee wōn nsemmissa no yεye adansefōo a Onyankopon ayi yen dada no. yii Awurade ayε se, “Afei, dee Onyankopon ama ho Əsore firii awufōo mu no, yene no didi nomee. 42 kwan ama amanamanmufoanya adwensakyera a Na əhyεε yen se, yenka asempa no nkyere nnipa εde wōn bekə nkwegyee mu.” 19 Wōkumm Stefano nyinaa, na yenni ne ho adanee se, əno ne dee no, wōtaa agyidifo no maa wōbō hwetee, Wōn Onyankopon ayi no asi hō se əmmu ateasefōo ne mu bi kyinkyini kōduruu Foinike, ne Kipro, ne awufōo aten no. 43 Adiyifōo nyinaa kaa ne ho asem Antiokia a na wōreka asempa no kyere Yudafooo se, wōnam ne din so de obiara a əgye no di no nko ara. 20 Agyidifo bi a wōfiri Kipro ne Kirene bōne bekεye no.” 44 Petro gu so rekasa no, Honhom koo Antiokia kōkaa asempa a εfa Awurade Yesu Kronkron baa wōn a wōretie asem no nyinaa so. 45 Kristo ho no kyereε amanamanmufo no. 21 Esiane Yudafooo agyidifo a wōne Petro firi Yopa baεε no se na Awurade ka wōn ho no enti, nnipa pii gyee ho dwirii wōn se Onyankopon ahwie n’akyεdee a asem no diiε maa wōdane baa Awurade nkyen. 22 εye Honhom Kronkron no agu amanamanmufo Saa asem yi tre kōduruu Yerusalem asafo no mu no nso so. 46 Efiri se, wōtēe se wōreka kasa foforō enti, wōsoma Barnaba koo Antiokia. 23 Əduruu reyi Onyankopon ayε wō ne kεseyε ho. Petro kaa hō a əhunuu sedee Onyankopon ahyira wōn no, se, 47 “Saa nnipa yi anya Honhom Kronkron sedee n’ani gyeeε maa əhyεε wōn nkuran se, wōmfiri wōn yen nso yenya bi no. Obi betumi asi wōn asubō ho akoma nyinaa mu nnye Awurade nni na wōnni no əkwān anaa?” 48 Petro hyεε se wōmmo wōn asu nokore nso. 24 Esiane se na Barnaba ye onipa pa Yesu Kristo din mu. Afei, wōsree no se ənni nna a Honhom Kronkron ahye no ma na əwō gyidie enti, emaa nnipa bebree nam ne so de wōn ho maa Awurade. 25 Barnaba koo Tarso kōhwehweε Saulo.

11 Asomafooo ne agyidifo a wōwō Yudea nyinaa tee se amanamanmufo no nso agye Onyankopon asem no adi. 2 Petro koo Yerusalem no, Yudafooo agyidifo no ne no nyaa akasakasa kaa se, 3 “Woakə wōn a wōnnye twetiawfafo no nkyen ne wōn akədidi.” 4 Petro bōo wōn biribiara a εsii

26 Əhunuu no no, əde no baa Antiokia. Wōn baanu tenaa ho afe, kyerekεyεε nnipa bebree. Antiokia ha na wōtoo asuafōo no din se “Akristofoo.” 27 Saa εbere korə yi ara mu, adiyifoo bi firi Yerusalem koo Antiokia. 28 Wōn mu baako a wōfre no Agabo a Honhom Kronkron ahye no ma no sore gyina hyεε

nkōm se, ekōm kēsē bēba asase nyinaa so. Saa ekōm kyee no, awēmfoo no ho yeraa wōn yie se wonhunu yi sii ebere a na Klaudio di adee no. **29** Asuafoo faako a Petro afa. **19** Herode hyee se wonhwehwe no yee adwene se biribira a obi wo no wode bēba na wode akōboa anuanom a wōwō Yudea no. **30** Akyedee a wōn nsa kaes no, wode somaa Barnaba ne Saulo maa wode kōmaa asafo no mu mpanimfoo.

12 Saa ebere yi mu ara na āhene Herode kyekyeree asafomma no bi hyee asee yee wōn ayaddee. **2** Óde akofena kumm Yohane nua Yakobo. **3** ḥunuu se Yudafoo no ani gye dee ḥyee no ho no, əmaa wokōkyeree Petro nso. Asem yi sii Apiti Afahye no mu. **4** Wokōkyeree Petro no, wode no too afiase a na asraafoo baanan na wōwēn no ebere biara. Herode yee n'adwene se, Twam Afahye no akyi, əbedi n'asem wō əman no anim. **5** Ebere a na Petro da afiase no nyinaa, na asafo no bo mpaee denden, sre Onyankopon se ənhwē ne so. **6** Anadwo a adee rebekye ama Herode adi Petro asem wō əman no anim no, na Petro da asraafoo baanu ntam a wōde nkōnsōnkōnsōn mmieni agugu no asesa asraafoo baanu a wōwēn no no. Na asraafoo baanu nso rewen afiase epono no ano. **7** Amonom ho ara, Onyankopon əbəfōo begyinnaa afiase hō maa elo hyerēnee. Əbəfōo no wosoo Petro, nyanee no, ka kyere no se, “Sore ntēm!” Elo ara, nkōnsōnkōnsōn no tete firii Petro nsa. **8** Afei, əbəfōo no ka kyere Petro se, “Hye w'atadee ne wo mpaboa. Petro wieee no, əbəfōo no sane ka kyere no se, Fira wo ntoma na di m'akyi.” **9** Petro dii n'akyi firii adi. Wōrekō no, na eye no se adaeeso anaa anisoadehunu, efiri se, na ənyne nni se eye asem pa ara. **10** Wōtwaaw awēmfoo a wōdi ekan no ne wōn a wōtō so mmieni no ho beduruu dadee epono a eda kuro no ano no ho. Wōduruu hō no epono no ankasa bue maa wōfaa mu kōee. Wōfaa borōno bi so kōo animu kakra, na afei əbəfōo no gyaa Petro hō. **11** Petro ani baa ne ho so maa əkaa se, “Afei, mahunu se dee esii no nyinaa yē nokore! Awurade somaa ne əbəfōo na əbgeyee me firii Herode nsam ne dee Yudafoo hwehwee se wōyē me no mu.” **12** Petro hunuu dee asi no, əkāa Yohane a na wōfrē no Marko no maame a ne din de Maria no fie. Saa ebere no, na nmipa bebree ahyya wo ho rebo mpaee. **13** Petro bōo abəntenpono no mu, na abaayewa bi a wōfrē no Roda betiee. **14** Ebere a ətee nne no, anigye enti, wammue epono no. Əsane n'akyi kōbōo amanee se, “Petro gyina epono no akyi.” **15** Wōka kyere no se, “Gyama worebo dam.” Nanso, əkāa so kaa se eye nokore. Wōn nso ka kyere no se, “Gyama ne saman.” **16** Petro kōo so bōo epono no akyi. Wōbuee a wōhunu Petro no, wōn ho dwirii wōn. **17** Óde ne nsa nyamaa wōn se wōnye komm. Əkaa ekwan a Awurade nam so yii no firii afiase no kyere wōn. Afei, əkaa kyere wōn se, “Monka asem a asi yi nkyere Yakobo ne anuanom a wōaka no.” Afei, ofirii hō kōo baabi foforō. **18** Adee kyee no, awēmfoo no ho yeraa wōn yie se wonhunu yi sii ebere a na Sidonfoo. Nanso, abōfōo yi dwane toaa Blasto a na əyē dabehene no sēdē əbeyē a asomdwoee bēba, əfiri se, na saa nkuro yi nya wōn nnuane nyinaa firi Herode asase so. **21** Wōtuu da bi sii ho maa Herode penee so. Eda no duruie no, əhyee n'ahentadee tenaa n'ahennwa so, kasa kyere wōn. **22** Herode kasa wieee no, nmipa no kaa se, “Ókasa se onyame bi.” **23** Elo ara Onyankopon əbəfōo bēbō no maa əyaree. Ədoree mmoa ma əwuie, efiri se, wamfa obuo amma Onyankopon. **24** Onyankopon asem kōo so tre maa nmipa bebree gye dii. **25** Barnaba ne Saulo wiee wōn dwumadie no, wōsane wōn akyi firii Yerusalem a na Yohane a wōfrē no Marko no ka wōn ho.

13 Adiyifoo ne akyerekyerēfōo a na wōwō Antiochia asafo no mu bi ne Barnaba ne Simeon, a na wōfrē no “Onipa Tuntum,” Lukio a əyē Kireneni, Manaan, a əne āhene Herode ye atipenfōo, ne Saulo. **2** Ebere a wōresom Awurade na wōredi mmuada no, Honhom Kronkron no ka kyere wōn se, “Monyi Barnaba ne Saulo na wonkōdi dwuma a eno enti mafre wōn no mma me.” **3** Wōdii mmuada, bōo mpaee, de wōn nsa guu wōn so, somaa wōn. **4** Honhom Kronkron somaa wōn no, wokō Seleukia. Wōfiri hō no, wōtoaa wōn akwantuo no so kōduruu Kipro. **5** Wōduruu Salami no, wōkaa Onyankopon asem wō Yudafoo hyiadan mu. Saa ebere no, na Yohane Marko ka wōn ho se əsomfōo. **6** Wōtwaam wō supo no so kōduruu Pafo, na elo na wōhyiaa Yudani nkonyaayifoo bi a əfri ne ho se odiyifoo a na ne din de Bar-Yesu. **7** Na n'adamfo ne amrado a əwō supo no so a ne din de Sergio Paulo no. Saa amrado a na ənim nyansa yie no soma ma wōkōfōree Barnaba ne Saulo, efiri se, na ərepe Onyankopon asem atie. **8** Nariso, nkonyaayifoo Bar-Yesu a, Hela kasa mu wōfrē no Elima no ampene so, efiri se, na əmpē se amrado yi betie Onyankopon asem. **9** Afei, Honhom Kronkron bēhyee Saulo a ne din de Paulo no ma maa əhwēe nkonyaayifoo Elima dinn kaa se, **10** “Əbonsam ba a əte se wo! Wōmmpē ade pa biara yie. Nnaadaa ahodoo ahyye wo ma. Ebere biara, wōpe se wodane Awurade nokwasem ani ma eye nkontoposem! **11** Awurade bētwe w'aso ama w'ani afira a worenhunu adee firi saa ebere yi de kōsi bere bi.” Elo ara Elima ani firaee a na əde ne nsa rekeka se obenya obi aso ne mu anaa. **12** Amrado no hunuu asem a asi no, əgyee Awurade asem no dii. Awurade ho asem a əteees no maa

ne ho dwirii no. **13** Paulo ne n'ahokafoo no tenaa bō a ḥhyee yen nananom no aba mu. **33** Yei ne ḥhyee mu firii Pafo koo Perge a ewo Pamfilia no; etho dee woatwere wō Nnwom a eto so mmienu mu no na Yohane a ne din baako nso ne Marko no gyaa se, “Woye me ba; enne, maye w'Agya.” **34** Asem won ho sane koo Yerusalem. **14** Wofiri Perge no, a Onyankopon ka faa sore a emaa no sore firii wokoo Antiochia a ewo Pisidia. Eduruu Homeda no, awufoo mu na ḥrensane nko poroe mu no ne se, wokoo hyiadan mu kosomee. **15** Wokenkan Mose “Mede nhylra kronkron a mehyee Dawid ho bō no Mmara no ne Adiyifoo no nsem wieee no, hyiadan behyira wo.” **35** Waka no baabi nso se, “Woremma no mu mpanimfo no soma kōka kyere wōn se, wo Kronkronni no mporo.” **36** “Dawid ēberē so, “Anuanom, se mowā asem bi a mobeka de ahye osomm Onyankopon kōsii se ḥwue ma wosiee no nnipa no nkuran a, mowā ho kwan se moka.” **16** Afei, ne nananom nkyen pēe, na ḥporoe. **37** Nanso, dee Paulo sore gyinaee, nyamaa ne nsa hyee asee kasaa Onyankopon nyanee no firii awufoo mu no amporo. se, “Me nuanom Israelfoo ne amanamanmufo a **38** “Anuanom, ese se mo nyinā te asee se, enam mowā ha a mosom Onyankopon no, montie me! Yesu so na wōka bōne fakyē ho asem kyere mo. **39** **17** Israel Onyankopon yi yen nananom ma woyee Ese se mote asee se, obiara a ḥgye no di no, wōabu ḥman keseē ēberē a na wōte Misraim asase so no. no bem a anka Mose mmara ntumi mmu no no. **40** Onyankopon nam ne tumi keseē so yi wōn firii Monhwē yie na adiyifoo no nkōm a wohyee yi amma Misraim, **18** na ḥhwē wōn so wō esere so mfee no so: **41** “Mo fedifoo! Momma enye mo nwanwa aduanan. **19** ḥsēee amanaman nson wō Kanaan na mo ho nnwiri mo! Efiri se, merebeye biribi wō asase so na ode asase no maa ne nkurofōo, **20** maa mo berē so, na se obi ka kyere mo a, morennye wōtenaa so mfee ahanan ne aduonum. Yei akyi nni!” **42** Paulo ne Barnaba refiri asoredan no mu no, emaa atemmufo dii wōn so kōsii se Odiyifoo no, nnipa no sree wōn se Homeda a ḥreba no, Samuel bae. **21** ēberē a wōpēe se wōnya ḥhene ma wommra mmekyerēkyere wōn bio. **43** Nnipa no odi wōn so no, Onyankopon de Kis ba Saulo a ofiri wīee nhylamū no, Yudafoa ne amanamanmufo Benyamin abusua mu no maa wōn maa ḥdii wōn so bebrē a wōasakyera aba Yudasom mu no tu dii mfee aduanan. **22** Onyankopon tuu Saulo adee so na Paulo ne Barnaba akyi. Asomafoa no tuu wōn fo, ode Dawid sii n'anān mu. Asem a Onyankopon ka faa hyee wōn nkuran se wōntena ase Onyankopon adom Dawid ho ne se, ‘Mahunu se Yisai ba Dawid ne onipa mu. **44** Homeda a edi so no duruie no, ekame ayē se a mepe no; ḥye onipa a ḥbeyē dee mepe nyinā.’ **23** “Sēdee Onyankopon hyee ho bō no, Yesu a ḥye **45** Yudafoa no hunuu nnipakuo no, wōn ani Dawid aseni no na ḥyee no Israelfoo Agyenkwa. **24** bēreee, ma wōsore gyee nsem a Paulo reka no ho Ansa na Yesu rebefiri n'adwuma ase no, Yohane kaa adwensakyera ho asem kyere Israelfoo se, wōnsakyera mfiri wōn bōne ho na wōmmra wōmmra wōn asu. **25** Ansa na Yohane rebewie n'asēnka no, ḥbisaa nnipa no se, ‘Mosusu se meye hwan? ḥnye me ne onipa a moretwē no no. ḥrenkyere biara, dee moretwē no no beba, na mense se mewora ne mpaboa afiri ne nan.’ **26** “Me nuanom Abraham asefō ne amanamanmufo a mosom Onyankopon a mowā ha, yen enti na Onyankopon soma maa wōde saa nkwyeesem yi abre yen. **27** Esiane se na nnipa a na wōte Yerusalem ne wōn mpanimfo nnim se ḥno ne Agyenkwa no, na wōnte adiyifoo no nsem a wōkenkan no Homeda no ase no enti, wōbuu Yesu kumfō, maa adiyifoo no nsem no baa mu. **28** Ewom se wōannya afōbusēm bi annyina so ammu no kumfō de, nanso wōsree Pilato se ḥnkum no. **29** Woyee biribiala a Atweresem no ka fa ne ho wieee no, wōyii no firii aseennua no so kōsiee no. **30** Nanso, Onyankopon maa ḥsore firii awufoo mu, **31** ne wusoree akyi no, na ḥtaa yi ne ho adi kyere wōn a na wōne no tu kwan firii Galilea kō Yerusalem no. Wōn ne nnipa a wōdi ne ho adansee kyere Israelfoo no. **32** “Afei, yewo ha se yerebeka asempa no akyere mo se, Onyankopon nam sore a emaa Yesu Kristo sore firii awufoo mu no so ama Yudafoa no. **46** Nanso, Paulo ne Barnaba de akokođduru kō so kaa se, “Mone nnipa a ese se wōka Onyankopon asem no kyere mo kane. Na se moapo, na mommu mo ho se nkwa a ḥnni awiee ho hia mo enti a, yebegya mo hō akō amanamanmufo no nkyen. (aiōnios g166) **47** Ahyēde a Awurade de ama yen ne se, “Mēma mo ayē amanamanmufo nyinā kanea; enam mo so na wōbegye ewiasefō nyinā nkwa.” **48** Amanamanmufo no tee saa asem yi no, wōn ani gyee na wōkamfoo Awurade asem no, na wōn a wōyai wōn ama nkwa a ḥnni awiee no beyyē agyidifoo. (aiōnios g166) **49** Na Awurade asem no tree ḥmantam no mu nyinā. **50** Nanso, Yudafoa no tuu nnipa atitire a wōwō kuro no mu no ne mmaa Nyamesurofō a na wōwō hō bi a wōdi mu no aso maa wōtaa Paulo ne Barnaba, pamoo wōn firii ḥman no mu. **51** Nanso, asomafoa no poroporo wōn nan ase mfturo guu wōn so firii hō kō Ikoniom. **52** Anigye ne Honhom Kronkron hyee asuafō a na wōwō Antiochia no ma.

14 Paulo ne Barnaba duruu Ikoniom no, wōkōo Yudafoa asoredan mu. Wokasa ma Yudafoa ne amanamanmufo bebrē beyyē agyidifoo. **2** Nanso, Yudafoa a wōpōo Awurade asem no hwanyan amanamanmufo no, sane tuu wōn aso tiaa anuanom

no. 3 Asomafoo no tenaa ho kyerees. Na Awurade ahodoo no so kyeree se nsem a wōka fa n'adom ho no ye nokore. 4 Kuro no mu nnipa no mu kyee mmienu; efa koo Yudafoo no afa na efa nso koo asomafoo no afa. 5 Amanamanmufoor ne Yudafoo no ne wōn mpanimfooyee adwene se wōbeyē wōn ayayadee, asane asi wōn aboo. 6 Asomafoo no tee po a wōba faa wōn ho no, wōdwane koo Listra ne Derbe a ewō Likaoniaman mu ne nkuraa a atwa ho ahyia no nyinaa ase. 7 Wōkkaa Asempha no wō ho. 8 Ebere a Paulo ne Barnaba wō Listra no, wohunuu ubarima bi a na oye obubuafoo firi n'awoo mu. 9 Paulo rekasa no, obubuafoo no tiee no maa Paulo hunuu se owo gyidie a ebēma watumi agyina so asa no yadee. Enti Paulo hwē obubuafoo no 10 teaam se, "Sore gyina ho!" Amonom, obubuafoo yi huri gyinaae, hyee aseee nantee. 11 Nnipa no hunuu dee Paulo aye no, wōhyee aseee teateam wō Likaonia kasa mu se, "Anyame ayeye wōn ho se nnipa aba yen nkyen." 12 Yei enti wōfrees Barnaba Seus enna wōfrees Paulo nso Hermes, efiri se, ono na na ōka asem no. 13 Seus a na n'asoredan wo kurotia no ōsōfōo de nantwie ne nhwiren baa kuro no epōno ano, pēe se wōba afōdee ma asomafoo no. 14 Ebere a Barnaba ne Paulo tee afōdee a nnipa no pē se wōba no, wōde abufuo sunsuanee wōn ntadee mu, tuu mmirika koo nnipakuo no mu teateam se, 15 "Edeen na mope se moye yi? Yēye nnipa te se mo! Yēaba se yerebekā asempha no akyere mo, ama moagyae saa nneēma hunu yi ye, na mode mo ho ama Onyankopon a ōbōo ōsoro, asase, epō ne biribiara a ewō mu. 16 Ebere bi a atwa mu no, ōmaa nnipa nyinaa kwan maa wōyee dee wōpē. 17 Nanso, Onyankopon nam nneēma pa a oye so di n'ankasa ho adansee. Mmere a eſe mu no, ōma osuo tō, ma nnōbaeſe ba; ōma mo aduanē di, ma monya ahoto." 18 Nanso, saa kasa yi nyinaa akyi no, pē ara na nnipa no pēe se wōba afōdee ma wōn. 19 Yudafoo bi firi Antiochia a ewō Pisidia ne Ikoniom tuu nnipa no aso maa wōsii Paulo aboo, tweē no firi kuro no mu; na wōsusū se wawu. 20 Nanso, ebere a agyidifo no betwaa ne ho hyiae no, ōsōrē sane koo kuro no mu. Adeeb kyees no, ōne Barnaba firi hō kō Derbe. 21 Paulo ne Barnaba kaa asempha no wō Derbe maa nnipa pii gye diie. Wōfiri hō no, wōsane koo Listra, Ikoniom ne Antiochia a ewō Pisidia. 22 Wōhyee agyidifo no nkuran se wōntena ase gyidie mu. Wōka kyerees agyidifo yi se, "Ansa na yebetumi aks Onyankopon Ahennie mu no, eſe se yefā ohaw ahodoo pii mu." 23 Asafo biara a wōkāo mu no, wōsisii mpanimfoor maa wōn; na wōnam mpaeebō no mmuadadi so de mpanimfoor no hyee Awurade a wōde wōn ho ato no so no nsa. 24 Wōfiri Pisidia no, wōbaa Pamfilia. 25 Wōkkaa asempha no wō Perge, na wōfiri hō baa Atalia. 26 Wōfiri Atalia no, wōsane baa Antiochia a

ehō na ebēre a na wōrebefiri saa adwuma a wōawie yi ase no, wōde wōn hyee Awurade adom nsa no. 27 Ebere a wōduruu Antiochia no, wōhyiaa asafo mu nnipa nyinaa. Wōkkaa nneēma a Onyankopon nam wōn so aye, ne sedee Onyankopon abue ekwan ama amanamanmufoor agye asem no adi no nyinaa kyerees wōn. 28 Paulo ne Barnaba tenaa agyidifo no nkyen kyerees.

15 Ebere a Paulo ne Barnaba wō Antiochia no, nnipa bi firi Yudea bekyerēkyerees anuanom no se, "Se moamma wōantwa mo twetia sedee Mose amannee no kyere no a, morennya nkwa." 2 Paulo ne Barnaba ne wōn gyee saa nkyerēkyere yi ho akyinnyee dendeenden. Saa asem yi enti, Paulo ne Barnaba ne Antiochia asafo no mu nnipa bi kōo Yerusalem kōhunuu asomafoo no ne mpanimfoor faa saa nkyerēkyere yi ho. 3 Asafo no gyee wōn kwan. Wōrekō no, wōfaa Foinike ne Samaria kaa amanamanmufoor gye a wōagye asem no adi no kyerees wōn. Nnipa yi tee saa asem yi no, wōn ani gyee yie. 4 Wōduruu Yerusalem no, asafo no, asomafoo no ne mpanimfoor a wōkkaa nneēma a Onyankopon nam wōn so aye kyerees wōn no gyee wōn. 5 Nanso, Farisifoo a wōabeyē agyidifo no hyee se, eſe se wōtwa amanamanmufoor a wōagye asem no adi no nyinaa twetia na wōdi Mose mmara no so. 6 Asomafoo no ne mpanimfoor no hyiae, dwenee asem yi ho. 7 Wōdwennwenee ho wīee no, Petro sore kasaa se, "Me nuanom, monim se bere bi a atwam no, Onyankopon yii me firi mo mu se menka asempha no nkyere amanamanmufoor, sedee ebēye na wōbete asempha no na wōagye adi. 8 Sedee Onyankopon a ōnim akoma mu no nam Honhom Kronkron a ōma ebāa yen mu no so gyee yen too mu no, saa ara na ōnam Honhom Kronkron no ara so agye amanamanmufoor nso atom. 9 Onyankopon anye nyiyimu; ōnam gyidie so tee wōn akoma mu. 10 Aden enti na mope se mode adesoa duruduru a yen agyanom antumi ansoa, na yen nso antumi ansoa no soa agyidifo no de so Onyankopon hwē? 11 Nanso, yēgye di se wōnam Awurade Yesu Kristo adom so na agye yen nkwa se won ara." 12 Ebere a Barnaba ne Paulo kaa anwanwadee a Onyankopon nam wōn so yee wō amanamanmufoor no mu maa nnipa a wōahyia ho no tees no, wōyee dinn. 13 Wōkasa wīee no, Yakobo kaa se, "Anuanom, montie me! 14 Seesei ara na Simon kyerees mu kyerees yen se Onyankopon yii amanamanmufoor se ne de, de kyerees dwene a ōdwene wōn ho. 15 Adiyifoo no nsem a wōkae no ne yei hyia, sedee wōatwērē Atwērēsem no mu se: 16 "Yei akyi, mesane aba abesi Dawid efie a abubu no. Mēma dee adwirie no so, na ma sane masi bio, 17 sedee ebēye a, nnipa a wōka no, ne amanamanmufoor a me din da wōn so no behwehwē Awurade." 18 Awurade

a ədaa yei adi ebere bi a atwam no, əno na əbeyə "M'adwene ne se, ənse se yəha amanamanmufo Timoteo a ne maame yə Yudani ogiyidini na n'agya a wode won ho rema Onyankopon no. 20 Mmom, nso yə Helani no te. 2 Anuanom a na wowə Listra momma yəntwre nwoma nkəka nkyere won se, ne Ikonom no nyinaa dii Timoteo ho adansee pa. 3 ənse se wədi aduane biara a wode ama abosom, efiri Esiane se na Paulo pe se əde Timoteo ka ne ho kə se, əho nte; afei, wontwe won ho mfiri adwamammo enti, otwaa no twetia, əfiri se, Yudafoə a na wəwə ho, afei, wənnwe aboa a wəantwa ne mene na əwui; ho no nyinaa nim se Timoteo agya yə Helani. 4 Kuro bio, wənnni mogya nso. 21 Efiri tete, Homeda biara, biara a woduruu so no, wəkaa mmara a asomafoə wəkenkan saa Mose mmara yi wə hyiadan mu, na ne mpanimfoo a wəwə Yerusalem ahye se wənni wəka əho nsem nso wo kuro biara mu." 22 Asomafoə so no kyereə won. 5 Asafo no nyinii gyidie mu ne mpanimfoo ne asafo no mu nnipa nyinaa hyiae, na daa nnipa bebree bəkaa won ho. 6 Esiane se yee adwene se wəbeyi nnipa bi afiri kuo no mu Honhom Kronkron amma won əkwan se wənka aka Paulo ne Barnaba ho na wəako Antiochia. Wəyii asem no wə Asia no enti, wəkəo Frigia ne Galatia. 7 immarima atitire baanu a won din de Yuda, a wəfre Wəduruu Misia hyee so no, wəpəe se anka wəkə no Barsaba ne Silas. 23 Nwoma a wode ma wəkəee Bitinia, naniso Yesu Honhom no amma won əkwan. 8 no mu nsem nie: Anuanom amanamanmufo a mote Enti, wofaa Misia kəsii Troa. 9 Eda no anadwo Paulo Antiochia, Siria ne Kilikia, Asomafoə ne mpanimfoo hunuu anisoadee se əbarima bi a əfiri Makedonia ne anuanom a wəwə Yerusalem no kyea mo. 24 gyina ho resre no se, "Twa bra Makedonia beboa Yətee se anuanom bi a yəmmmaa won tumi firi yen yən!" 10 Anisoadehunu yi akyi no, yəboaboa yən mu nam won nkyerekyere so tanee mo ani, haa mo ho se yebəkə Makedonia, əfiri se, yətee aseə se adwene. 25 Yei enti, yeatu nnipa bi se wəmimra mo Onyankopon na wafre yən se yənkəka asempa no nkyen. Saa nnipa no ne Paulo ne Barnaba 26 a wode wo ho. 11 Yede əhyen firii Troa kəo Samotrake na won nkwa abə afodee ama Awurade Yesu Kristo no adee kyeeə no, yeduruu Neapoli. 12 Yefiri ho no, na əbeba. 27 Afei, yəresoma Yuda ne Silas a wəbəba yətoaa so kəo Filipi, kuro titire a əwə Makedonia abəka aseə korə no ara a əwə nwoma yi mu no mansini a na Romafoə di so no mu. Yedii nna kakra akyere mo. 28 Honhom Kronkron ne yən aye adwene wə saa kuro yi mu. 13 Homeda duruie no, yefiri se, saa ahyədee yi akyi no, yəremfa adesoa foforo kuro no mu kəo asubonten bi ho baabi a yəate se bi a emu yə duru nnsoa mo; 29 monnni aduane a Yudafoə taa hyia wə ho bə mpaes. Yəkyerekyere wəde ama abosom; saa ara nso na monnni mogya. mmaa bi a wəbaa ho no Atwəresem no. 14 Mmaa a Monnwe aboa a wəantwa ne mene na əwui. Bio, wəbetee aseə no mu baako ne Tiatirani Lidia a montwe mo ho mfiri adwamammo ho. Se motumi na oton ntoma kəkə. Na əye Onyamesom ni enti di saa ahyədee yi so a, əbesi mo yie. Yesane kyea Awurade buee n'akoma mu maa ətiee aseə a na mo. 30 Wəgyaa nnipa no kwan maa wəkəo Antiochia. Paulo reka no, gye dii. 15 Wəbəə əne ne fiefə Wəduruu ho no, wəhyiaa agyidifoə no de nwoma nyinaa asu wieee no, əka kyereə yən se, "Se mogye no maa won. 31 Agyidifoə no kenkanee nwoma no tom se meye Awurade mu ogiyidini ampa ara a, no, emu nkuranhyesem no maa won ani gyee. 32 mommetena me fie." Əkə so sree yən ara kəsii Yuda ne Silas a wəyə adiyifoo no ne anuanom no se yepenee. 16 Eda bi a yerekə baabi a yəhyia bə kasa kyerees, hyee won nkuran. 33 Wədii nna kakra mpae no, yəhyiaa afenaa bi a akəm honhom wə ne wə ho no, anuanom no gyaa won kwan asomdwəoə mu a əde n'akəm no hye nkəm ma ne wuranom nya mu maa wəsane kəo anuanom a wəsomaə won no won ho. 17 Ədii yene Paulo akyi teateaam se, "Saa nkyen dwoodwoo. 34 Nanso, Silas de, wənko bi. 35 nnipa yi yə Əsorosoroni Onyankopon no asomfoə a Paulo ne Barnaba dii nna kakra wə Antiochia, boaa wəaba se wərebeka nkwyagye ho aseə akyere mo." anuanom bi maa wəkyerekyere, kaa Awurade 18 Yei kəo so ara kəsii se da bi Paulo de ahometee aseə. 36 Nna bi akyi no, Paulo ka kyereə Barnaba teatea honhomməne no se, "Mehyə wo Yesu Kristo se, "Ma yənsane nkəsra anuanom a wəwə nkuro din mu se, tu firi ne mu kə!" Amonom ho ara, na a yəaka Awurade aseə wə so no nyinaa nkəhwə honhomməne no tu firii afenaa no mu. 19 Ebere a sədeə wərekə so wə gyidie mu." 37 Barnaba pəe se afenaa no wuranom hunuu se dee əma won sika no wəde Yohane Marko ka won ho kə, 38 nanso Paulo afiri won nsa no, wəkyere Paulo ne Silas tweə won ampene so, efiri se, wəwə Pamfilia no, əgyaa won ho kəo mpanin anim wə adwabəe. 20 Wəde won bress a əne won antena ho ankəsi awiees. 39 Akasakasa mpanin bəə won sobə se, "Saa nnipa yi yə Yudafoə a emu yə den sii won ntam maa won mu tetees. a wode won nneyee ne won nkyerekyere redane Barnaba faa Marko ne no kəo Kipro 40 na Paulo nso yen kuro yi ani. 21 Wəkyerekyere amannee bi a faa Silas. Anuanom no de won hyee Onyankopon esiane se yeyə Romafoə enti, yen mmara mmaa yen adom nsa maa wəfirii ho kəe. 41 Əkəfaa Siria ne ho əkwan se yegye tom." 22 Nnipedəm a wəwə ho no to hyee won so, na mpanin no tetee Paulo ne Silas

ntadee mu, hyee se wōmmō won mmaa. **23** Wōbōo a wōsom Onyankopōn ne mmaa mpanin bi nso won mmaa pii wieee no, wode won kōgū afiase, na gye dii de won ho bōo won ara no no. **5** Yudafoō mpanin no ani bereee enti wōboabooa ahuhufoo bi yie sedee ēbeye a, wōrennwane. **24** Afiase sohwefoo no tee saa asem yi no, ḥde won kōgū afiase ho dan ano maa wōbōo twi faa kuro no mu kōtwaay Yason fie ho hyiae, pēe se won nsa ka Paulo ne Silas de a ēwō mfimfini no mu de nkōnsnkōnsn guguu wōn nan de bobōo dua mu. **25** Ȱdasuom a Paulo mpanin no anim teateam se, “Saa nnipa a wōma ayē, na nneduafoo a wōwō ho no nso retie won no, basabasa ba baabiara a wōkō no aba yen kuro yi mu, **26** preko pē, asase wosoo dendeenden maa afiase **7** ama Yason agye won atena ne fie. Won nyinaa no nnyinasoō nso wosoe maa apone no nyinaa abu Ȱhempon Kaesare mmara a ḥde ama yen se buebuee, na nneduafoo no nyinaa nkōnsnkōnsn yenni so no so, efiri se, wōka se, Ȱhene foforō bi teteē. **27** Ebere a afiase sohwefoo no firi nna mu wō ho a wōfre no Yesu.” **8** Saa asem yi hwanyanee nyanee na Ȱhunuu se afiase no apone no abuebue dōm no ne kuro no mu mpanin no. **9** Kuro no mu no, Ȱssuu se nneduafoo no nyinaa adwane enti mpanin no maa Yason ne anuanom no tuua sika bi Ȱtwee ne sekān pēe se anka ḥde kum ne ho. **28** de dii won agyinamu maa wōgyaa won. **10** Adee saee Nanso, Paulo teaam ka kyere se, “Nkum wo ho! ara pē, anuanom yi gyaa Paulo ne Silas ekwan ma Yen nyinaa wo ha!” **29** Eho ara afiase sohwefoo no wōkōo Beroia. Wōdurui no, wōkōo Yudafoō hyiadan fre maa wōde kanea bres no na ḥde ahopopoo ne suro behwee Paulo ne Silas anim. **30** Afei, ḥde won firii adi bisaa won se, “Awuranom, edeen na menyé no ne ne fiefōo nyinaa. **31** Wōbuua se, “Gye Awurade Yesu di na Ȱbeye wo ne wo fiefōo nyinaa nkwa.” **32** Afei, wōkāa Awurade ho asem kyere afiase sohwefoo no ne ne fiefōo nyinaa. **33** Anadwo no ara, afiase sohwefoo yi hohoroo Paulo ne Silas mmaabo akuro dii na Ȱbeye wo ne wo fiefōo nyinaa nkwa.” **34** Afei, omāa wōbōo one ne fiefōo nyinaa asu. **35** Afiase sohwefoo yi de Paulo ne Silas kōo efie komaa won aduane dii na one ne fiefōo nyinaa ho sanee won, efiri se, afei de, wōagye Onyankopōn adi. **36** Afiase sohwefoo no ka kyere se, “Mpanin no asoma abeka se mennya wo kōka kyere afiase sohwefoo no se, “Gyaa saa nnipa no ma wōnkō.” **37** Nanso, Paulo ka kyere asraafōo no se, “Yeyē Ȱammu yen fō wō bōne biara ho na wōde yen baa adwabees, bebōo yen mmaa, de yen Apolonia baa Tesalonika a na Yudafoō hyiadan wō no. **38** Asraafōo no sane kōbōo Roma mpanin no amanee. **39** enti wōkōmaa won dibem, yii won firii afiase ho ka kyere won se wōmfiri kuro no mu. **40** Paulo ne Silas firii afiase ho kōo Lidia fie. Wōkōtoo anuanom no wō ho, hyee won nkuran. Afei wofirii ho kēe.

17 Wōtooa won akwantuo no so firii Amfipoli ne Apolonia baa Tesalonika a na Yudafoō hyiadan wō no. **2** Sedee Paulo taa ye no, kōo hyiadan mu mprensa ne nnipa no gyee akyinnyee wō Atweresem no ho, **3** kyere mu, dii adansee se eee se, Agyenkwa no hunu amane na Ȱsore firi awufoō mu. Paulo kaa se, “Saa Yesu a mereka ne ho asem akyere mo yi ne Agyenkwa no.” **4** Nnipa no bi gye dii maa wōdii Paulo ne Silas akyi. Saa ara nso na Helafoo bebree

a wōsom Onyankopōn ne mmaa mpanin bi nso mpanin no ani bereee enti wōboabooa ahuhufoo bi ano maa wōbōo twi faa kuro no mu kōtwaay Yason fie ho hyiae, pēe se won nsa ka Paulo ne Silas de wōn bre mpanin no. **6** Esiane se won nsa anka won no enti, wōtwee Yason ne anuanom bi de won baa mpanin no anim teateam se, “Saa nnipa a wōma ayē, na nneduafoo a wōwō ho no nso, efiri se, wōka se, Ȱhene foforō bi teteē. **7** ama Yason agye won atena ne fie. Won nyinaa abu Ȱhempon Kaesare mmara a ḥde ama yen se yenni so no so, efiri se, wōka se, Ȱhene foforō bi wō ho a wōfre no Yesu.” **8** Saa asem yi hwanyanee dōm no ne kuro no mu mpanin no. **9** Kuro no mu mpanin no maa Yason ne anuanom no tuua sika bi Ȱtwee ne sekān pēe se anka ḥde kum ne ho. **10** Adee saee ara pē, anuanom yi gyaa Paulo ne Silas ekwan ma wōkōo Beroia. Wōdurui no, wōkōo Yudafoō hyiadan mu. **11** Na nnipa a wōwō ho no nyē akyinnyegyefoo te se Tesalonikafoō no. Wōde ahosepē gyee asem dii a daa na wōsua Atweresem no pēe se wōhunu se nkyerekyere a Paulo kyerekyere no ye nokore anaa. **12** Nnipa no mu bebree a Helafoo mmaa atitire ne mmarima ka ho no gyee nkyerekyere no dii. **13** Ebere a Yudafoō a wōwō Tesalonika no tee se Paulo akōka Onyankopōn asem no wō Beroia no, wōkōo ho nso kōhwanyanee Ȱhōfōo no asu. **14** Enti, ntem ara, anuanom no gyaa Paulo kōmaa won se onkō mpoano, namso Silas ne Timoteo sanee won, efiri se, afei de, wōagye Onyankopōn adi. **15** Adee kyee se, mpanin no somaa asraafōo kōka kyere afiase sohwefoo no se, “Gyaa saa nnipa no ma wōnkō.” **16** Afiase sohwefoo no ka kyere se, “Mpanin no asoma abeka se mennya wo Beroia no, Paulo kraa won se wōnka nkyere Silas ne Timoteo se wōmmēka ne ho ntem. **17** Ebere a Paulo retwen Silas ne Timoteo wō Atene no, Ȱhunuu ne Silas ma monkō. Enti, monkō asomdwoe mu.” **18** Afei, omāa wōbōo one ne fiefōo nyinaa nkwa.” **19** Nanso, Paulo ka kyere asraafōo no se, “Yeyē Ȱammu yen fō wō bōne biara ho na wōde yen baa adwabees, bebōo yen mmaa, de yen Apolonia baa Tesalonika a na Yudafoō hyiadan wō no. **20** Paulo kaa se, “na edeen na Ȱtatoafōo yi pe se Ȱkyere yi?” **21** Na Atenefoō ne ahōho a wōwō ho no nni hwee ye se wōde won adagye nyinaa betie nsem foforō anaa wōbeka nsem foforō a wōate no akyere afoforō. **22** Paulo sore gyinaa Areopago nhiyamu no anim kaa se, “Atenefoō, mehunu se moye nnipa a mope nyamesom yie. **23** Efiri se, metuu mpase faa mo kuro yi mu, na mehunuu mmeaeahodoo a

mosom no, mehunuu aforebukyia bi a woatwera na øye hyiadan mu panin no ne ne fiefoo nyinaa ho se, Onyame a wønnim no no de. Enti, adee a gyee Awurade diie maa wobøø wøn asu. Saa ara nso monnim na mosore no no, eno ho asem na mereka na Korintoføø bebree a wotee Awurade asem no akyere mo yi. **24** “Onyankopon a øboø ewiase ne nso gye diie maa wobøø wøn asu. **9** Eda bi anadwo, mneema a øwo mu nyinaa no na øyee øsoro ne asase. Awurade ka kyeree Paulo wø anisoadehunu mu se, Awurade no nte asoredan a nnipa asi mu. **25** Saa “Nsuro! Mpa aba! Kø so ara ka m’asem no, **10** efiri ara nso na biribiari a nnipa nam wøn dwumadiøø se, meka wo ho. Obiara rentumi nye wo hwee, efiri so de bøma no no nso ho nhia no, efiri se, øno na se, nnipa pii wo kuro yi mu a wøye m’akyidifoo.” **11** Øma nnipa nkwa ne biribiari a øhia wøn. **26** Ønam Paulo tenaa ho afe ne fa kyerekyere Onyankopon onipa baako so na øboø nnipa ahodoo nyinaa de asem no wo wøn mu. **12** Øbere a Galio ye amrado wøn tenaa asase so. Øno ankasa na ansa na ørebøø wo Akaia no, Yudafoo no sore tiaa Paulo, kyeree nnipa no, øhyehyee amanaman øbere a wøbesøre ne no, de no køø asenniie, **13** kaa se, “Saa onipa yi øbere a wøbehwe ase. Saa ara nso na øhyehyee wøn retu nkuroføø aso se wønkwti Yudafoo mmara tenabea ahyee. **27** Efom se Onyankopon ben yen no mfa økwan foforo so nsom Onyankopon.” **14** de, nanso øye yei sedee øbøye a nnipa behwewhe Paulo yee se ørebue n’ano akasa pe na Galio ka n’akyi kwan atwe aben no; **28** sedee obi ka se, ‘Ne kyeree Yudafoo no se, “Yudafoo, se mode asem mu na yete ase na yekaka yen ho’ no no. Saa ara foforo bi a efa nsemmonedie anaa abususem ho na nso na mo nnwomtoføø bi nso aka se, ‘Yen nso øbae a, anka mehwé maka. **15** Nanso, esiane se øye yeye ne mma’ no. **29** “Ennee se øye Onyankopon akyinnyegyee a efa nsem, edin ne mo mmara ho mma de a, ense se yesusu se Onyankopon tebea te enti, mo ara monkohwe nka. Merenyø saa asem yi se ohoni bi a onipa de dwete anaa sika anaa øboø mu øtemmufoø.” **16** Na øpamoo wøn firii asenniie aye. **30** Onyankopon buu n’ani guu øberø a na nnipa ho. **17** Afei, edom no to hyee Sostene a øye hyiadan nnim no no so, nanso afei de, øhye nnipa nyinaa se mu panin no so, twee no køø asenniie ho køboroo wøntwe wøn ho mfiri akwammone so. **31** Efiri se, no, nanso Galio anka ho hwee. **18** Paulo tenaa wayi da bi ato ho a ønam onipa bi a wayi no no so Korinto kyee kakra ansa na ørekra anuanom no ma bebu nnipa nyinaa atentenenee. Ønam sore a ømaa øne Priskila ne Akwila refiri ho øko Siria. Esiane øboø saa onipa yi sore firii awufuu mu no so adi adansee a na wahye no enti, ansa na ørebøø no, ømaa wøyii akyere nnipa nyinaa.” **32** Øbere a nnipa no tee se ne ti wo Kenkrea. **19** Wøduruu Efeso no, Paulo gyaa Paulo reka owusøree ho asem no, ebinom dii ne ho Priskila ne Akwila ho køø hyiadan mu ne Yudafoo few, na afoforo nso kaa se, “Yøpe se wosane ka saa no køkasaeø. **20** Wøsrøe no se, se øbetumi a, anka asem no bio.” **33** Saa nsem a økøø so yi maa Paulo øntena wøn nkyen nkye kakra, nanso wampene so. firii nhiyamu no ase ho køø. **34** Nanso, nnipa kakra **21** Mmom, ørebøføø ho no, øka kyeree wøn se, “Se bi gyee no diie de wøn ho bøø no. Saa nnipa no mu Onyankopon pe a, mesane aba bio.” Na afei, øfirii ho bi ne Dionisio a øfra Areopagoføø mu ne obaa bi a køø Efeso. **22** Øduruu Kaesarea no, økoø Yerusalem køkyeaa asafo no firii ho køø Antiokia. **23** Ødii nna kakra wø ho no, øfirii ho køø Galati ne Frigia køhyee agyidifoø a wøwø ho no den. **24** Saa øbere no ara mu, Yudani bi a wøføø no Apolo a wøwoo no wø Aleksandria no køø Efeso. Øye obi a na n’ano ate na ønim Atweresem no yie. **25** Esiane se na wønam Awurade økwan so akyerekyere no enti, na øde nnam kasa, kyerekyere nokwasem a efa Yesu ho no. Nanso na Yohane asubø no nko ara na ønim. **26** Øhyee aseø de nnam kasaa wø hyiadan no mu. Øbere a Priskila ne Akwila tee asem a øreka no, wøde no køø efie køkyerekyere Onyankopon asem no mu yie. **27** Øbere a Apolo pøe se øko Akaia no, agyidifoø a wøwø Efeso no hyee no nkuran, tweree krataa kømaa agyidifoø a wøwø ho no se wønnye no. Øbere a økøduruiø no, øboaa wøn Onyankopon adom enti, wøabøye agyidifoø no yie. **28** Øde ne nimdee kyeree Onyankopon asem mu de tuu Yudafoo no guu wø badwam, nam Atweresem no so daa no adi pefee se, Yesu ne Agyenkwa no.

18 Yeinom akyi no, Paulo firii Atene køø Korinto. **2** Øho na øhyiaa Yudani bi a wøføø no Akwila, a wøwoo no wø Ponto, na øne ne yere Priskila firi Italia baa ho a na ønkyeree. Wøføri Italia, efiri se, na Roma øhempøn Klaudio ahye mmara se Yudafoo nyinaa mfiri Roma asase so. **3** Paulo kotenea wøn nkyen ne won yee adwuma, efiri se, na wøn nyinaa nwono ntomadan. **4** Homeda biara na Paulo ho hyiadan mu køka asem no pøe se anka ødane Yudafoo ne Helafoø no advene ma wøye di. **5** Øbere a Silas ne Timoteo firi Makedonia baæ no, Paulo de n’adagye nyinaa kaa Awurade asem no, dii adansee kyeree Yudafoo no se Yesu ne Agyenkwa no. **6** Øbere a Yudafoo no ampe se wøtie Paulo aseñka, na wøyeyee no no, øde abufuo poroporoø n’atadee mu ka kyeree wøn se, “Mo mmusuo ngu mo atifi. Mo afobuo nna me so. Efiri enne de reko, merekøka asem no makyere amanamanmufoø.” **7** Øfirii ho kotenea aman amanmuni Nyamesomføø bi a wøføø no Tito Yusto a ne fie bata hyiadan ho no nkyen. **8** Krispo a

19 Ebere a Apolo wo Korinto no, Paulo tuu ekwan abosonnan seso. N'adwuma no maa n'adwumayefoo faa ḥmantam no atifi kōduruu Efeso. Ḥo nyaa wən ho sei tam. **20** Ḥrefree n'adwumayefoo na ḥunuu agyidifoo bi **2** bisaa wən se, “Ebere no ne wən a wodi saa dwuma ahodoō no ara bi a mogye dii no, monyaa Honhom Kronkron no no ka kyereē won se, “Anuanom, monim se yen anaa?” Wəbuaa no se, “Yentee mpo da se Honhom ahonya nyinaa gyina saa dwumadie yi so. **21** Kronkron bi wə baabi.” **3** Paulo bisaa wən bio se, ara moahunu, na moate dwuma a saa Paulo yi redi. “Ennee na asubo ben na wəbəo mo?” Wəbuaa se, ḫka se, anyame a nnipa de wən nsa aye no nyę “Asubo a Yohane kaa ho asem no.” **4** Paulo ka kyereē anyame biara. ḫnam saa asem yi so adane nnipa wən se, “Yohane asubo no ye ahonu asubo. ḫka bebreē adwene wə Efeso ha ne Asia nyinaa. **22** kyereē Israelfoo no se, wənnye onipa a odi n'akyi Se yeanhwę no yie a, yen adwuma yi begye din a ḥreba a ḥne Yesu no nni.” **5** Wətee saa asem yi bōne. Saa ara nso na obiara remfa ḥbosom Artemi a no, wəmaa wəbəo wən asu wə Awurade Yesu din wəsom no wə Asia ne ewiase nyinaa no nyę hwee mu. **6** Paulo de ne nsa guu won so no, Honhom bio na n'anim agu ase.” **23** Nnipadom no tee saa Kronkron baa wən so maa wəkaa kasa foforo, hyęe asem a Demetrio kaeē no, won bo fuie, hyęe aseē nkōm. **7** Na wən dodoō bęye mmaprima dumieni. **8** yęe basabasa, teateaam se, “Efeso Artemi ye kese!” Paulo de nnam kyerekyere Onyankopon Ahennie **24** Basabasaye no tree wə kuro no mu nyinaa. Edom no ho asem wo hyiadan mu abosome mmiensa pęe no kyeree Makedoniafoo baanu a wən din de Gaio se ḥsakyera nnipa no adwene. **9** Nanso, nnipa no ne Aristarko a na wəne Paulo retu ekwan no de wən mu bi pirimm wən akoma, annye nni, kasa tiaa koo adwaboē. **10** Paulo pęe se anka oko adwaboēe. **11** Onyankopon nam wəfre no Tirano suadan mu daa. **12** Saa nkyerekyere adwaboēe ho. **13** Nhyiamu yi yęe basabasa; nnipa no yi koo so mfee mmienu; enti emaa nnipa a na mu bi teateaam kaa nsem bi, na ebinom nso teama wəwə Asia mantam mu a Yudafoō ne Helafoō ka kaa nsem foforo bi, efiri se, na wən mu dodoō no ara ho no tee Awurade asem no. **14** Yudafoō bi a wənam asumansem so tu nnim asem ko a ede won abehyia mu. **15** Yudafoō Paulo so yęe anwanwadee akeseakese, **16** maa no piapia Aleksandro kęgyniaa dōm no anim se mpo ne nnuku ne n'atadee nseñanimu a wōde guu ḥokasa. Yei maa nnipa no bi susuu se Aleksandro nnipa so no tumi saa nyarewa, tuu ahonhommōne enti na wəahyia ho. Afei, Aleksandro nyamaa dōm nso. **17** Yudafoō bi a wənam asumansem so tu no pęe se ḫkasa yi ḥno ne ne nkurofоo ano. **18** Ahonhommōne pęe se wōde Awurade Yesu din tu Edom no hunuu se Aleksandro ye Yudani no pęe, ahonhommōne. Wokankye kyereē ahonhommōne wōteateam nnənhwere mmienu se, “Efeso Artemi no se, “Meka Yesu a Paulo ka ne ho asem no se, ye kese!” **19** Kuro no sohwefoo no bōo mmōden maa montu mfiri ne mu!” **20** Yudafoō səfopanin bi a na dōm no tem dinn. Afei, ḫkasa kyereē won se, “Efeso ne din de Skewa no mma baason na na węye yei. **21** mmaprima, obiara nim se Efeso kuro yi na ḥhwę Honhommōne no buaa se, “Menim Yesu, na menim Artemi asorefie ne ohoni a efiri soro bedurui se no Paulo; na mo nso mone ḥhefoō?” **22** Afei, ḫbarima so. **23** Obiara rentumi nnye yei ho akyinnye enti a honhommōne ahye no ma yi to hyęe wən so, monye komm, monnye basabasa biara. **24** Mode pirapiraa wən maa wōde adagya dwane firii efie ho. **25** Mode pirapiraa wən maa wōde adagya dwane firii efie ho. **26** Paulo kōduruu Efeso no tee saa nnipa yi aba ha wə ebere a wənwiaa biribira **27** Yudafoō ne amanamanmufoō a wōte Efeso no tee mfiiri yę asorefie, nkaa asemimone biara ntiaa yę asem yi no, wəbəo hu na wəyii Awurade Yesu ayę. **28** Paulo kōduruu Efeso no tee saa nnipa yi aba ha wə ebere a wənwiaa biribira **29** Agyidifoo no mu bebreē baa badwa mu bekaa wən mfiiri yę asorefie, nkaa asemimone biara ntiaa yę asem yi no, wəbəo hu na wəyii Awurade Yesu ayę. **30** Paulo kōduruu Efeso no tee saa nnipa yi aba ha wə ebere a wənwiaa biribira **31** Yeinom nyinaa akyi no Paulo mfiiri yę asorefie, nkaa asemimone biara ntiaa yę asem yi no, wəbəo hu na wəyii Awurade Yesu ayę. **32** Yeinom nyinaa akyi no Paulo mfiiri yę asorefie, nkaa asemimone biara ntiaa yę asem yi no, wəbəo hu na wəyii Awurade Yesu ayę. **33** Yeinom nyinaa akyi no Paulo mfiiri yę asorefie, nkaa asemimone biara ntiaa yę asem yi no, wəbəo hu na wəyii Awurade Yesu ayę. **34** Yeinom nyinaa akyi no Paulo mfiiri yę asorefie, nkaa asemimone biara ntiaa yę asem yi no, wəbəo hu na wəyii Awurade Yesu ayę. **35** Yeinom nyinaa akyi no Paulo mfiiri yę asorefie, nkaa asemimone biara ntiaa yę asem yi no, wəbəo hu na wəyii Awurade Yesu ayę. **36** Yeinom nyinaa akyi no Paulo mfiiri yę asorefie, nkaa asemimone biara ntiaa yę asem yi no, wəbəo hu na wəyii Awurade Yesu ayę. **37** Yeinom nyinaa akyi no Paulo mfiiri yę asorefie, nkaa asemimone biara ntiaa yę asem yi no, wəbəo hu na wəyii Awurade Yesu ayę. **38** Yeinom nyinaa akyi no Paulo mfiiri yę asorefie, nkaa asemimone biara ntiaa yę asem yi no, wəbəo hu na wəyii Awurade Yesu ayę. **39** Yeinom nyinaa akyi no Paulo mfiiri yę asorefie, nkaa asemimone biara ntiaa yę asem yi no, wəbəo hu na wəyii Awurade Yesu ayę. **40** Yeinom nyinaa akyi no Paulo mfiiri yę asorefie, nkaa asemimone biara ntiaa yę asem yi no, wəbəo hu na wəyii Awurade Yesu ayę. **41** Yeinom nyinaa akyi no Paulo mfiiri yę asorefie, nkaa asemimone biara ntiaa yę asem yi no, wəbəo hu na wəyii Awurade Yesu ayę.

20 Basabasaye yi akyi no, Paulo free asuafoō no kaa nsem de hyęe won nkuran, kraa won firii ho koo Makedonia. **21** ḫkyinkyini faa amantam no mu, tuu asuafoō no fo de hyęe wən nkuran. Afei, ḫbedurui Hela. **22** Dii ho abosome mmiensa. **23** Ebere a ḥresiesie ne ho ake Siria no, ḫtee se Yudafoō no abo ne ho pę; enti ḥsane n'akyi kofaa Makedonia

kœes. 4 Piro a ɔfiri Beroia no ba Sopater ne Paulo no mu biribiara anhinta mo. 28 Monhwæ mo ho so na ekœes. Wən a wəka ne ho kœe no nso bi ne ne nnwankuo a Honhom Kronkron de wən ahye mo Aristarko ne Sekundo a wofiri Tesalonika ne Gaio nsə se ahwefoo no yie. Monhwæ wən yie, ɔfiri se, a ɔfiri Derbe ne Timoteo ne Tihiko ne Trofimo a Onyankopon de ne Ba no mogyā na agye wən. 29 wofiri Asiaman mu no. 5 Saa nnipa yi dii ɛkan Memim se me kə akyi no, atoro akyerkyerføø a kɔtwenee yen wə Troa. 6 Yedii Apiti Afahye no wən ho ye hu se mpataku bewura mo mu abesee mo. wiees no, yefiri Filipi, na nnanum akyi no, yekotoo 30 Ebere bi beba a, mo mu binom besore, nam atoro wən wo Troa, dii nnawotwe wə hə. 7 Nnawotwe no so atwe asuafoo no mu bi adi wən akyi. 31 Eno enti, mu da a edi ɛkan no, yehyaam se anuanom didiie. monna mo ho so! Monkae se, mfirinhyia mmiensa a Esiane se na adee kye a Paulo befiri kuro no mu no medii wo mo nkyn no, menam amanehunu ne yea enti, okasa kyerees anuanom no kɔsii ɔðasoum. 8 mu tuu mo fo awia ne anadwo. 32 “Afei, mede mo Na nkanea pii wə abansoro dan a yeahyia wo ho hye Onyankopon ne ne dom nsem a etumi hye mo no mu. 9 Ebere a Paulo rekasa no, na aberantee bi gyidie den na ema monya n’agypadee a wasiesie a wofre no Eutiko te mfensere ano retə nko. ɔdaa ama ahofeo no nsa. 33 M’ani ammere obi dwetē hatee maa ofiri abansoro dan a eto so mmiensa ana sika anaa ntoma. 34 Mo ara modi adansee se, no so behwee fam. Wəmaa ne so no, na wawu. me nsa ano adwuma so na menam mehwæ me 10 Paulo siane baa fam, kɔbutuu ne so, maa ne ho ne wən a woka me ho no. 35 Mede m’abrabø so kaa se, “Monnsuro, ɔfiri se, ɔñwui!” 11 Afei, aye nhwesø akyere mo se, esø se yeyere yen ho ye ɔsane foro kɔo abansoro no so kɔbubuu burodo adwuma de boa ahiafoo na yekae se, Awurade Yesu ne asuafoo no diie. Paulo toaa ne kasa no so kɔsii ankasa kaa se, ‘Oma mu wə nhyrira sene ɔgyee.’” 36 adekyee ansa na oregya wən hə. 12 Anuanom no de Paulo kasa wiees no ɔne wən nyinaa buu nkotodwe anigyees de aberantee a wənyanee no no kɔo efie. bøø mpaes. 37 Wən nyinaa suie, bam no, maa no 13 Yede ɔhyen dii ɛkan kɔo Aso se yerekøfa Paulo wə hə, ɔfiri se, na waka akyere yen se ɔrefa fam a ɔka kyerees wən se, “Efiri da a edi ɛkan a mebaa nanteyie. 38 Dees eyee wən awerhoo koraa ne asem a kɔo kyerees wən se, wörenhunu no bio no. Afei, wən nyinaa kɔgyaa no ɔhyen no mu.

21 Yene Efeso asafo mpanimfoø no dii ntetemu no, yesii mu nam nsuo ani tee kɔo Ko. Adees kyee no, yekoduruu Rodo na yefiri hə kɔo Patara. 2 Yenyaa ɔhyen bi a ɔrekø Foinike kɔtenaa mu kœes. 3 Yeduruu baabi a yen ani tua Kipro no, yetwaa ho wo benkum fam kɔo Siria. Yesii fam wə Tiro, ɔfiri se, na ehə na wɔrekøyi ɔhyen no mu nneema. 4 Yehunuu asuafoo bi wə hə tenaa wən nkyn dii nnawotwe. Asuafoo no nam Honhom Kronkron adiyie so bøø Paulo kɔkø se ɔnnkø Yerusalem. 5 Nanso, ebere duruu se esø se yefiri hə no, yegyaa wən hə kœes. Asuafoo no nyinaa ne wən yerenom ne wən mma kɔgyaa yen kwan kɔduruu mpoano. Yeduruu hə no, yen nyinaa buu nkotodwe bøø mpaes. 6 Afei, yekrakraa yen ho yen ho wiees no, yekotenaa ɔhyen no mu maa wən nso sane kɔo efie. 7 Yefiri Tiro no, yetoaa yen akwantuo no so faa nsuo ani kɔduruu Ptolemai. Yeduruu hə no, yekoyeaa asuafoo a wəwə hə no dii wən nkyn da koro. 8 Adees kyee no, yefiri hə kɔo Kaesarea. Yeduruu ho no, yekøø ɔsempanaføø Filipo a na ɔka mmaprima baason a wøyii wən wə Yerusalem no ho no fie kɔtenaa ne nkyn. 9 Na Filipo wə mma mmaabunu baanan bi a na wohye nkøm. 10 Yetenaa ho kyee kakra no, odiyifoo bi a wofre no Agabo firi Yudea baa hə. 11 ɔbaa faako a yewə no, ɔfaa Paulo abosø de kyekyeree ne nan ne ne nsa kaa se, “Asem a Honhom Kronkron ka ni, ‘Sedee Yudafoo a wəwə Yerusalem no bekyekyere onipa a abosø yi ye ne dea no na wode no ahye amanamanmufoø

no nsa ni!” **12** Yētee saa asem yi no, yene wōn a hō. Ḫō ara, wōtotoo asoredan no apono no nyinaa na yene wōn wo ho no nyinaa sree Paulo se ḥnnkō mu. **31** Ebere a edom no pē se wōkum Paulo no, Yerusalem. **13** Nanso, oka kyere wōn se, “Osu a obi koka kyere Roma asraafoo apem so safhene moresu de hye me awerehoo yi ase ne sen? Me de no se, basabasa asi Yerusalem. **32** Amonom hō ara, masiesie me ho se enye kyekyere a wōbekyekyere ḥsafohene no ne asraafoo mpanin bi ne asraafoo bi me wō Yerusalem no na mesuro, na se etwa se mewu de ahoohere kō baabi a dōm no ahyia no. Ebere mema Awurade Yesu a, mewu.” **14** Yēkaee kae a a nnipa no hunuu no ne asraafoo no no, wōgyae wampene no, yegyae kaa se, “Dee Awurade pe na Paulo hwē. **33** ḥsafohene no kōsō Paulo mu, kyere enye.” **15** Nna bi akyi no, yēboaboa yen ho firii ho se wōmfā nkōnsōnkōson mmienu ngu no. Afei, kō Yerusalem. **16** Kaesarea asuafo no bi ne yēn obisaa se, “Hwan ne saa ḥbarima yi? Bōne bēn na kōee. Yēduruu hō no, yēkōsōe Mnason a ofiri Kipro waye?” **34** Nnipa no ano antumi anko bēnkoro; a ḥgyee Yesu Kristo dii akyere no fie. **17** Yēduruu ebinom ka sei a, na afoforō nso aka sei. Saa basabasa Yerusalem no, asuafo a wōwō hō no nyinaa gyee yi amma ḥsafohene no antumi anhunu asem pōtee yen few so. **18** Adees kyee no, Paulo ne yen kōkyeaa a asi. Eno enti, ohyye n’asraafoo no se wōmfā Paulo Yakobo ne Yerusalem asafo no mu mpanimfō. **19** nkō aban mu. **35** Wōde Paulo duruu atwedeē no Nkyea no akyi no, Paulo kaa biribiara a Onyankopon ano no, edom no bō toaa no enti asraafoo no tam nam ne som no so aye wō amanamanmufo no no kōee. **36** Edom no tu dī wōn akyi teateam mu no kyere wōn. **20** Wōtēe Paulo amanneebō se, “Monkum no!” **37** Wōde Paulo rekō aban mu no wiees no, wōhyee Onyankopon animuonyam. no, obisaa ḥsafohene no se, “Mesrē wo, metumi Afei, wōka kyere no se, “Onua, w’ankasa wodi maka asem bi makyere wo anaa?” ḥsafohene no adansee se Yudafoō mpempem na na wōabeyē nso bisaa no se, “Enti, wote Hela kasa? **38** Enye asuafo a wōn nyinaa nso di yen mmara no so. wo ne Misraimni a da bi ȳhyee basabasayē ase dīi **21** Saa nnipa yi ate se wotia Mose mmara no ne mmarima awudifoo mpemnan anim kō esere so Yudafoō amannee; ene se, wokyerekyere Yudafoō no?” **39** Paulo buaa no se, “Meye Yudani a wōwoo a wōte amanamanmufo no mu se wōnnnta wōn me wo Tarso; Kilikia kuro a agye din no mu onipa mma twetia na wōnnni yen amannee nso so. **22** ne me. Mesrē wo, ma me ho ekwan na me ne nnipa Dee ebeyē biara, wōbete se woaba ha. Enti, afei no nkasa.” **40** ḥsafohene no maa Paulo ekwan ma yebeyē no edēen? **23** Ye dee yērebēka akyere wo yi. ḥgyinaa atwedeē no so nyamaa nnipa no. Wōyee Mmarima baanan bi wō yen nkyen ha a, wōresiesie komm no, Paulo kasa kyere wōn wō Arameike kasa wōn ho ama amannee ho bōhye. **24** Wo ne wōn nkō na monkōdwira mo ho na tua ho ka ma wōn sedēe ebeyē a, wōbetumi atwitwa wōn tirinwi. Yei bēma obiara ahunu se nsem a wōte faa wo ho no mu biara nyē nokore, efiri se, w’ankasa mpo, wodi Mose mmara no so. **25** Amanamanmufo a wōabeyē asuafo no de, yeatwēre akōma wōn akyere gyinae a yēasi se, wōnnni aduane biara a wōde abō afōdee ama abosom; wōnnni mogya; wōnnni aboa biara a wōantwa ne mene ansa na ḥwuie; na afei nso, wōntwe wōn ho mfiri adwamammo ho.” **26** Adees kyee no, Paulo ne mmarima no kōdwiraa wōn ho. One wōn kō asoredan mu kōkyere da a wōbewie wōn ahodwira no ne da a wōbēbō afōdee ama wōn mmaako mmaako. **27** Nnanson no reye atwam no, Yudafoō bi a wōfiri Asia hunuu Paulo wō asoredan mu hō, hwanyanee nnipa a wōwō hō no nyinaa maa wōkyere Paulo. **28** Wōtēateam se, “Israel mmarima, monsore mmeboa yen! Yei ne ḥbarima a baabiara a ḥbēkō no ḥnam ne nkyerekyere so tia Israelfō, Mose mmara ne asoredan yi. Mpo ađe amanamanmufo bi aba ha de agu Kronkronbea ha ho fi.” **29** Dee ema wōkaa saa asem yi ne se, na wōahunu Paulo ne Efesoni Trofimo wō kurom hō, enti na wōsusū se Paulo de no ako asoredan mu hō. **30** Wōtēe saa asem yi no, kuro mu no nyinaa bō twi, kōkyere Paulo, twee no firii asoredan no mu

22 “Anuanom ne agyanom, montie m’anojie yi.” **2** Wōtēe se oka Arameike no, wōyee komm koraa. Paulo toaa so se, **3** “Meye Yudani a wōwoo me wō Tarso a ewo Kilia. Wōtēetee me wō Yerusalem wō Gamaliel nan ase. Mesuaa sedēe wōdi Yudafoō mmara ne wōn amannee so pēpērē. Mebōo mmōden se biribiara a meye no, mede behyē Onyankopon animuonyam sedēe mo nyinaa nso reye enne yi. **4** Metaa nnipa a wōka ekuo a wōfre no Ekwan no ho no nyinaa ma wokunkumm wōn. Mekyeree mmaa ne mmarima de wōn guu afiase. **5** ḥsopanin ne agyinatufo no nyinaa di me adansee se, asem a mereka yi ye nokore. Wōn nkyen mpo na megyee tumi nwoma se mede rekōma anuanom Yudafoō a wōwō Damasko no. Saa nwoma no na anka megyina so makyekeire nnipa a wōdi Awurade asem so no agu wōn nkōnsōnkōson, de wōn aba Yerusalem na wōatwe wōn aso. **6** “Owigynaee a mereye maduru Damasko no, preko pe, hann bi twa faa me ho. **7** Metwa hwē fam, na metee nne bi a erebisa me se, ‘Saulo! Saulo! Adēn enti na wotaa me?’ **8** “Mebisaa se, ‘Eye wo hwan, Awurade?’ ‘Enne no buaa me se, ‘Eye me Nasareni Yesu a wotaa me no.’ **9** Nnipa a na wōne me nam no hunuu hann no de, nanso wōante nne a ekasa kyere se me no. **10**

"Mebisaa se, 'Edeen na menyə, Awurade?' "Awurade ka kyereə me se, 'Sore na kə Damasko, na eho na məkyerə wo biribiara a mepə se woye.' **11** Hann no hyerən ano den maa m'ani firaə enti nnipa a na me ne wən rekə no sosoə me nsa de me kəo Damasko. **12** Paulo ho no se wommo n'ano so. **3** Paulo ka kyereə "Na Onipa bi a wəfre no Anania a odi Mose mmara so se, "Wo a wote se əfasuo a wəasra ho fitaa, so a na Yudafoo nyinaa di no ni no te Damasko Onyankopon bəbə wo. Wote ha de mmara rebu me hə. **13** Əbaa me nkyen bekaa se, 'Onua Saulo, hunu atən, nanso wobu mmara no so hye se wəmmə adee bio!' **14** "Əka kyereə me se, 'Yən nananom me!' **4** Nnipa a na wəgyna Paulo nkyen no bisaa Onyankopon ayi wo sedee əbeye a wobeye n'apedeə no se, "Sei na əse se wokasa kyereə Onyankopon na woahunu əteneneeni no, na wobete n'ankasa əfopanin?" **5** Paulo buaa wən se, "Anuanom, ne nne se əkasa kyereə wo. **15** Wobedi adanee afa mennim se əye əsəfopanin. Atwerəsem no ka se, biribiara a woahunu na woate wo Awurade ho no 'Nka aseməmone mfa wo əman panin ho.'" **6** Ebere akyere nnipa nyinaa. **16** Afei, edeen na woretwən a Paulo hunuu se nnipa no bi ye Sadukifoo na bio? Sore na ma wəmmə wo asu nhohoro wo bəne ebi ye Farisifoo no, əteaam wə agyinatufoə no wə Yesu din mu.' **17** "Mesane mekəo Yerusalem na anim se, "Me nuanom,meye Farisini. M'awofoo ye merebə mpaeə wə asəredan mu no, **18** mehunuu Farisifoo. Gyidie a mewə wə awufosoreə mu no enti Awurade wə anisoadehunu mu na əka kyereə me na megyina ha ama woredi m'asəm yi." **7** Asem se, 'Ye ntem firi Yerusalem ha, efiri se, nnipa a Paulo kaeə yi maa ntawantawa sii Farisifoo ne wəwə ha no rentie adanee a wodi fa me ho no.' Sadukifoo no ntam maa wən mu kyee mmieni, **8** **19** "Mekaa se, 'Awurade, wən nyinaa nim pefee se efiri se, na Sadukifoo no nnye owusoreə, abəfəo mekəo hyiadan mu kokyekyeree asuafoo, boroo ne honhom nni. Nanso, Farisifoo no de, wəgye saa wən. **20** Saa ara nso na ebere a wokumm wo danseni nneema mmiensa no di. **9** Nteateamu no kəo so Stefano no, na mewə hə bi. Mepenee ne kum no kəsii se Atwerəsem no akyerekkyereəfəo no mu bi a so, hweə awudifoo no ntoma so.' **21** "Awurade wəye Farisifoo no sore gyinaa hə kaa se, "Yənhunu ka kyereə me se, 'Sore na kə, efiri se, mesoma bəne biara a saa onipa yi aye! Ebia honhom anaa wo ako akyirikyiri, amanamanmufoə nkyen!" **22** Əbofəo na okasa kyereə no!" **10** Akasakasa no mu yee Ebere a Paulo kaa se wəasoma no amanamanmufoə den maa əsafohene no suroeə se anhwə a wəbetete nkyen pe, edəm no hyeə aseə teateam denden se, Paulo mu; eno enti, əhyee n'asraafə se, wənkə "Monkum no! Əmfata se otəna ewiase!" **23** Nnipa no nnipa no mu na wənkəgye Paulo mfiri wən nsam kəo so teateam, hugyaa wən ntoma, saa mfuturo, mfa no nkə aban mu. **11** Anadwo no, Awurade to petee ewiem. **24** Roma safohene no hyeə se begyinaa Paulo nkyen ka kyereə no se, "Nsuro! wəmfa Paulo nkə aban mu, nkəbə no mmaa sedee Sedee wəadi me ho adanee wə Yerusalem ha no, əbeye ə əbekə deə enti a nnipa no nyinaa mpe se saa ara nso na kədi me ho adanee wə Roma." **12** wətie n'asəm no. **25** Ebere a wəkyekyeree no wiees Adeə kyeeə no, Yudafoo bi hyia kaa ntam, dii nse a wərebəbə no mmaa no, Paulo bisaa əsraani panin se wərennidi na wərennom nso kəsi se wəbekum a na əgyina hə no se, "Mowə ho əkwan se mobə Paulo. **13** Na saa nnipa no dodoə bəboro aduanan. Romani a wənnii n'asəm mmuu no fo no mmaa **14** Afei, wəkəo asəfəo mpanin ne mpanin no nkyen anaa?" **26** Ebere a əsraani panin no tee saa asəm yi kəka kyereə wən se, "Yəaka ntam, adi nse se hweə no, əkəo əsafohene no nkyen kəbisaa no se, "Edeen renka yən ano kəsi se yəbekum Paulo. **15** Mo ne na wope se wəye yi? Onipa no ye Romani!" **27** agyinatufoə no nsoma nkə Roma əsafohene no Afei, əsafohene no kəo Paulo nkyen kəbisaa no se, nkyen nhye da nka se, mope se mobisa Paulo deə "Wəye Romani anaa?" Paulo buaa no se, "Aanemeye waye no mu yie. Nanso, ansa na wəde no beduru hə Romani." **28** Əsafohene no kaa se, "Metuaa sika no, na yəkum no dada." **16** Nanso, Paulo wəfaase bebree na mede təə me Roma manbaye." Paulo nso bi tee pə a wəabə no enti, əkəo aban mu hə kəbəo kaa se, "Me de wəwoo me se Romani." **29** Ntem ara, Paulo amanee. **17** Paulo frēə asraafəo mpanin no nnipa a na wərebəbə Paulo nseə no twee wən ho mu baako ka kyereə no se, "Wo ne aberantee yi firii ne nkyen. Əsafohene no tee se Paulo ye Romani nkə əsafohene no nkyen, efiri se, əwə asem bi ka no, əsuroeə se wama wəagu Paulo nkənsənkənsən. kyere no." **18** Əsraani panin no ne aberantee no kəo **30** Esiane se na əsafohene no pe se əhunu deə enti əsafohene no nkyen. Wəduruu hə no, əka kyereə a Yudafoo no asore atia Paulo no enti, adeə kyeeə əsafohene no se, "Paulo a əda afiase no asoma me no, ohye maa wəyii Paulo firii nkənsənkənsən mu. se memfa aberantee yi mmehunu wo na əwə asem Əmaa asəfəo mpanin ne agyinatufoə no nyinaa bi ka kyere wo." **19** Əsafohene no səə aberantee hyiae. Afei, əde Paulo kəeə se wənhwehwə n'asəm no nsa de no kəgyinaa nkyen baabi bisaa no se, no mu.

"Asem ben na wəwə ka kyere me?" **20** Aberantee no ka kyereə no se, "Yudafoo mpanin no abə pə

se økyena wøbøhye da abesre wo na woama wøde yen adwene se anka yebøfa yen mmara so abu no Paulo abre agyinatufoø no se wørebøbisa no ne aten. 7 Nanso, Øsafohene Lisia begyee no firii yen nsøm no mu yie. 21 Nanso, mma wønnaadaa wo. nsam abrane so, 8 hyøe se wommedi n'asem wø Øfirii se, mmarima bøboro aduanan bi a woaka ntam, w'anim. Se wobisa no a, wo ara ankasa wøbehunu adi nse se wøremfa hwhee nka won ano kosi se se nsøm a yereka afa ne ho no nyinaa ye nokore.” 9 wøbenya Paulo akum no no betete no wø ekwan so. Yudafoø no nso foaa nsøm a wøkaæs no so, se øye Dee wøretwøn ara ne se, wobema ho ekwan.” 22 nokore. 10 Afei, Amrado no maa Paulo kwan se Øsafohene no gyaa aberantee no kwan ka kyere se no ɔnyi ne ho ano. Paulo yi ne ho ano se, “Menim se se, “Nka nkyere obiara se woabeka asem biara akyere woyøe øman yi so øtemmufoø akyere, eno enti, se me.” 23 Øsafohene no frøe n'asraaføo mpanimfoø meggyina w'anim reyi me ho ano a, mensuro. 11 baanu ka kyere won se, “Mompe asraaføo ahanu ne Sødeø ebia woate no, øbøye nnafua dumieni ni a apønkosoteføo ne mpeakurafoø ahanu na momfiri ha anadwo nnønkon yi ara nkø Kaesarea. 24 Mompe 12 Yudafoø a wøde me baa ha yi anhunu me se me øønko mma Paulo na momfa no nkøma Amrado ne obi regye akyinnyøe wo asøredan mu hø anaase Felike dwoodwoo.” 25 Afei, Øsafohene no twøreø meretu nnipa aso wo hyiadan mu anaa øman no mu nwoma a emu nsøm ka se: 26 Me Klaudio Lisia a baabiara. 13 Saa ara nso na worentumi nkyere se, meretwøre wo Onimuonyamfoø Amrado Felike saa nsøm a wøreka ato me so yi nyinaa ye nokore. 14 nwoma yi, kyea wo! 27 Yudafoø kyeree saa øbarima Nanso, meggye tom se me ne nnipa a wøka ekuo a yi a anka wørekum no, nanso metee se øye Romani wøfre no Ekwan no ho a Yudafoø yi kasa tia won no, me ne m'asraaføo køgyee no firii won nsøm. som yen Agyanom Onyankopøn. Na meggye nsøm a 28 Mepøe se mehunu bøne ko a wayøe, enti mede wøatwøre wø Mose mmara no ne adiyifoø nwoma no kømaa won agyinatufoø no. 29 Mehunu se no mu no nso medi. 15 Mewø anidasøø a saa nnipa ønyøe biribiara a øse se wøgøyna so kum no anaase yi nso wo wø Onyankopøn mu se da bi, nnipa pa wøde no to afiase. Asem a wøka too ne so no fa won ne nnipa bøne nyinaa besøre afiri owuo mu. 16 Yei mmara ho. 30 Enø enti, øbere a metee se Yudafoø enti, da biara meboø mmøden se mede ahonim pa bi abø ne ho po se wøbøte no akum no no, meyøe bebo me bra Onyankopøn ne nnipa anim. 17 “Mfee m'adwene se mede no bebre wo. Maka makyere won bebree akyi a mefirri Yerusalem no, mesane mebaø a wøwø asem bi ka tia no no se, wømmra w'anim hø se mede øyøyødeø rebre me nuanom na mabo mmøka. 31 Asraaføo no yøe biribiara a wøhyøe afødeø. 18 Øbere a madwira me ho awie na megü so won se wønyøe no. Anadwo no ara wøde Paulo køa rebo aseda afødeø wø asøredan no mu no, na nnipa Antipatri. 32 Adeø kyeee no, asraaføo a wønam a wøde me baa ha yi hunuu me. Na matwitwa me fam no sane won akyi, na won a wøte apønko so no toaa so køa Kaesarea. 33 Wødurui no, wøde tirinwi sødeø mmara no kyere no. Saa øbere no nso nwoma no maa Amrado no de Paulo hyøe ne nsa. Saa øbere no, na Yudafoø bi a wøføri Asiaman mu 34 Amrado no kenkanee nwoma no wieee no øbisaa Paulo øman ko a øføri mu. Øtee se øføri Kilikia no, øka kyere se. 35 “Won a wøwø asem bi ka tia wo no ba a na metie w'asem.” Afei, øhyøe se wømføa wø ho. Won na se anka wøwø asem bi ka tia me a, Paulo nkø Herode ahemfie na asraaføo nwøn no. ese se wøka. 20 Se saa nnipa a wøwø ha yi nso nim asem bi a wøgøyna so buu me fo wø agyinatufoø no anim a, wønka. 21 Asem baako pe na meggyina wøn anim no, mekaæs. Saa asem no ne se, “Gyidie a mewø wø awufosøree no mu enti na meggye di se morebu me aten enne.” 22 Felike a na ønim ekuo a wøfre no Ekwan no yie no tuu asem no hyøe da, kaa se, “Se Øsafohene Lisia ba a, medi w'asem no.” 23 Øhyøe øraani panin a na øhwe Paulo so no se ømma wønwen no, nanso wømma no ahotø kakra. Na se ne nnamfonom de biribiara a øho hia no no rebre ne a, wømma ho kwan. 24 Nna bi akyi no, Felike ne ne yere Drusila a øye Yudani no baæs. Øsoma ma wøkøføre Paulo børeø no maa øbekaa gyidie a øwø wø Kristo Yesu mu no kyerees won. 25 Paulo reka tenenee, ahosohye ne Atemmuø da ho asem no, Felike surøeø enti økaa se, “Kø! Akyire yi, se menya adagyeø a, mesoma mabefre wo.” 26 Na Felike ani da so se Paulo bøma no sika na wagyaa no, enø enti, na øma wøtaa køfre no ntiantia mu ba ne nkyen ne no bo nkømøø no. 27 Mfee mmieni akyi no, Porkio

Festo besii Felike ananmu se amrado. Esiane se na Felike pe se oso Yudafoa no ani no enti, ogyaa Paulo wo afiae ho.

25 Festo besii Felike ananmu se amrado wo Kaesarea no, ne nnansa so okoo Yerusalem.

2 Asfoo mpanin ne Yudafoa mpanin no de nsem a wooo tia Paulo no betoo n'anim. 3 Esiane se na woabo Paulo ho po se wobete no ekwan so akum no enti, wosree no se womma woomfa no mmra Yerusalem. 4 Nariso, Festo buaa won se, esiane se Paulo da afiae wo Kaesarea na erenkyere biara ono ankasa beko ho enti, 5 won a wodi asem no anim no ne no nkoo nkodi asem no wo ho. 6 Festo dii beye mnawotwe anaa dadu anisa na oresane aba Kaesarea. Obeduruu adekyee no, otenaa adwa mu dii Paulo asem. 7 Ebere a Paulo beduruu aseennie ho no, Yudafoa a wofiri Yerusalem no twaa ne ho hyiae firii asec kekaa nsem a enye nokore too ne so. 8 Paulo yii ne ho ano se, "Menni biribiara ho fo, efiri se, menkasa ntiaa Yudafoa mmra; menguu asoredan ho fi, enna menkasa ntiaa Roma aban nso."

9 Esiane se na Festo pe se oso Yudafoa no ani enti, obisaa Paulo se, "Wope se mede wo ko Yerusalem kodi w'asem wo ho anaa?" 10 Paulo buaa se, "Esiane se Ohempon Kaesare aseennie na megyina enti, eha ara na ese se wodi m'asem, bu me aten, efiri se menyee Yudafoa bone biara sedee wo ara wonim no. 11 Se mabu mmra so anaa maye biribiara a eno enti ese se wobu me kumfo a, mensuro. Nanso, se nsem a saa Yudafoa yi ka tia me no nyee nokore a, obiara rentumi mfa me mma won. Medwane metoa Ohempon Kaesare." 12 Festo ne mpanimfo tuu agyina wieee no, oka kyere Paulo se, "Esiane se woadwane atoa Ohempon Kaesare no enti, yede wo beko n'anim." 13 Nna bi akyi no, Ojhene Agripa ne Berenike baa Kaesarea beemaa Festo akwaaba.

14 Wooo hoo, Festo ne Ojhene Agripa dii Paulo asem no ho nkommoo. Festo ka kyerec dhene no se, "Obarima bi wo ha a Felike gyaa no odeduani; 15 na mekoo Yerusalem no, Yudafoa asfoo mpanimfo ne mpanin kaa nsem bi tiaa no se mennyinga so mmu no kumfo. 16 "Nanso, meka kyerec won se, Roma mmra mma ho kwan se wobu obi fo ebere a wonnii n'asem; woma no ho kwan na oyi ne ho ano wo asem a woka tia no no ho. 17 Wobaees no mansee bere koraa na adec kyee no, mehyee se womfa no mmra na menni n'asem. 18 Nanso, wanka nsem a mesusue no mu biara anto ne so. 19 Nsem a wokaes no fa won nyamesom ne obarima bi a wofre no Yesu a owo nanso Paulo ka se ate ase no ho. 20 Esiane se na asem no kyere m'adwene no enti, mebisaa Paulo se ope se mekodi n'asem wo Yerusalem anaa? 21 Nanso, Paulo dwane toaa Ohempon Kaesare. Enti mesane maa wade no kotoo afiae kosi ebere a metumi de no ako Ohempon Kaesare anim." 22

Dhene Agripa ka kyerec Festo se, "Mepe se m'ankasa metie n'ano asem." Festo ka kyerec no se, "Okyena mede no beba na woaties n'ano asem." 23 Adees kyee no, Dhene Agripa ne Berenike de ahyeheyne ahokeka de asraafoo mpanimfoo ne kuro no mu mpanin kaa ne ho ko aseennie ho. Festo hye maa wode Paulo baa aseennie ho. 24 Festo kaa se, "Dhene Agripa ne mo a moahyia ha nyinaa, saa obarima yi na Yudafoa a wooo ha ne Yerusalem no aka nsem atia no, de no abre me se memmu no kumfo no, 25 nanso mannya asem biara annyina so a mede bebu no kumfo. Esiane se ono ankasa dwane toaa Ohempon Kaesare no enti, maye m'adwene se mede no beko n'anim. 26 Esiane se menni asem potee bi a metwera akoma Ohempon Kaesare enti, na mede no aba wo Ojhene Agripa anim se, se wowie wo nhwehwemu a, manya biribi agyina so matwera ne ho asem. 27 Mennye nni se nteasee wom se mede odeduani beko n'anim a mentwerae biribi potee bi a etia no!"

26 Ojhene Agripa ka kyerec Paulo se, "Afei, mema wo ho ekwan se woyi wo ho ano." Paulo maa ne nsa so kasaa se, 2 "Ojhene Agripa! Eye me anigye se enne manya mu kwan gyina w'anim ha reyi me ho ano wo asem a Yudafoa aka atia me no ho. 3 Deemaka saa ne se, wonim Yudafoa mmra ne won amannee nyinaa feko. Enti, mesre wo, to wo bo ase tie me. 4 "Yudafoa no nim m'asetena mu nsem nyinaa firi me mmofraase. Wonim m'asetena mu nsem wo me kurom ne Yerusalem nso. 5 Se wobeka nokore a, wonim se meye Farisini a medi Yudafoa mmra ne won som so peperep. 6 Na afei eye bo a Onyankopon hyee yen nananom no enti na megyina ha enne na worebu me aten yi. 7 Saa bohye yi na yen mmusuakuo dumieni hwe ekwan se ebeba mu no enti na wosom Onyankopon awia ne anadwo no. Ojhene, saa anidasoo yi enti na Yudafoa asore atia me yi. 8 Aden enti na mo Yudafoa nyine nni se Onyankopon nyane awufo? 9 "Mmere bi a atwam no, na m'adwene nyinaa ne se meye biribiara a metumi de atia Yesu a ofiri Nasaret no din. 10 Saa ara na meye wo Yerusalem. Megyee tumi nwoma firii asfoo mpanin nkyen gyinaa so kyekyeree Onyankopon akyidifoo guu afiae; na se wobu won kumfo a, medi mu akotene. 11 Memaa wotwee won aso mmere pii wo hyiadan mu sedee ebeye a, wobepa won gyidie. M'ani beree won so yie maa metaa won kodusuu aman afoforo so." 12 "Saa otaa yi enti na mekogye tumi nwoma firii asfoo mpanin nkyen se mede reko Damasko no. 13 Daasebre, da bi owigyinaa a mereko Damasko no, hann bi a ekyen owia hyeren firii osoro betwaa me ne won a yenam no ho hyiae. 14 Yen nyinaa twitwa hwelhwee fam na metee nne bi wo Arameike kasa mu se, 'Saulo! Saulo! Aden enti na wotaa me? Dees woye yi nyinaa

wode reha wo ho s̄dee nantwie tu ne nan wō maa əkəsraa ne nnamfo maa wōmaa no nneemā əkafoo poma ano.’ 15 “Mebisaa s̄e, ‘Eyē wo hwan, a əho hia no no. 4 Esiane s̄e yetuu wō hō no na Awurade?’ “Awurade buaa s̄e, ‘Eyē me Yesu a wotaa mframā bo hyia yēn no enti, yeka kōo Kipro nifa me no. 16 Sōre gyina hō. Ənne mayi me ho adi akyere fam. 5 Yenam epo so kofaa Kilikia ne Pamfilia wo; məmə waoye me əsomfoo na woadi adansee kōduruu Mira a əwə Likia mantam mu no mu. 6 wō dee woahunu afa me ho yi ne dee məkyere Əho na asraafoo panin no hunuu əhyen bi a efiri wo nyinaa ho. 17 Məgye wo mafiri Israelfoo ne Aleksandria rekə Italia. Enti, əde yēn kotenaa mu. amanamanmufo o a wōresoma wo aks wōn nkyen no 7 Əhyen no kōo breoo maa yedii nna wō epo no nsam. 18 Wobəbue wōn ani na woatwe wōn afiri sum so. Yebreeə ansa na yereduru Knido. Esiane s̄e mu aba hann mu, na waoyi wōn afiri əbonsam tumi na mframā bō hyia yēn no enti, yefaa Salmoni ase aba Onyankopon nkyen. Na wōnam wōn gyidie hyengyinabea ka kōo Kreta nifa fam. 8 Yeka kōo a wōwō wō me mu no so anya bōne fakyē na waoye mpoano nkakrankakra kōsii se yēde obre beduruu Onyankopon mma.’ 19 “Eno enti, Əhene Agripa, baabi a wōfrē ho Hyēn Agyinae a əben kuro Lasea. meyee əsetie maa nne a efiri əsoro no. 20 Mefirii 9 Esiane s̄e na afe no reko n'awieeə na saa əbere no aseə kaa asempa no wō Damasko ne Yerusalem nso epo no so fa ye hu no enti, yetenaa hō kyerees. ne Yudeafoo aman nyinaa so ne amanamanmufo Paulo tuu wōn fo s̄e, 10 “Anuanom, mehunu s̄e, mu s̄e, ese se wōnu wōn ho na wōde wōn ho ma se yētoa yēn akwantuo yi so a, yēbehunu amane Onyankopon, na wōn nneyeeə akyere se wōasakyera. ama ebia əhyen no abo ama emu nneemā aseə 21 Saa asem yi ara enti na mewə asoredan mu ama nnipa ahwre wōn nkwa.” 11 Nanso, asraafoo resom no, Yudafoo no bəkyeree me se wōrekōku panin no antie fo a Paulo tuu wōn no, na mmom me. 22 Nanso, əbesi ənnə, Onyankopon abo me ətie nseə a hyenkafoo no ne əhyen no wura kaeə ho ban enti na megyina ha redi adansee akyere no. 12 Esiane s̄e na hyengyinabea ho nyē mma se obiara yi. Asem korə a Mose ne adiyifoo no kaa wōbetena ho awōberə mu no enti, nnipa no bebree s̄e, 23 Ese se Agyenkwa no hunu amane na wadi pē se, se əbetumi a, anka əhyen no bētu afiri ho awufoo sōree mu əkan, na wōaka hann ho asem ətīe nseə a hyenkafoo no ne əhyen no wura kaeə akyere Yudafoo ne amanamanmufo.” 24 Paulo gu əda atifi ne anafoō ntam wō Atōeə fam. Eyē baabi so rekasa no, Festo tiaa no kaa s̄e, “Paulo, woabə a wōbetumi atena hō awōberə mu. 13 Mframā a dam. Wo nwomaniim bebrebe no abo wo dam.” 25 ano nyē den bō firii anafoō fam. Yei maa nnipa no Nanso, Paulo buaa s̄e, “Daasebərə, memməo dam. susuu se wōbetumi atoa wōn akwantuo no so s̄edeə Nseə a mereka no yē nokore a abo wō mu. 26 wōahyehē no. Enti, wōtūu əkəyē no de əhyen no Əhene Agripa, əsiane s̄e wonim saa nseə yi nyinaa faa Kreta mpoano. 14 Ankyere koraa na mframā enti, metumi magyina w'anim mede akokooduru kesee bi a wōfrē no “Atifi Apueeə Mframā” bō firii makasa. Megye di se biribiara a əsiie no wonim, supo no so. 15 Mframā no bō bunkam faa yen əhyen əfiri s̄e, emu biara nni hō a eyē kokoamseə. 27 no so twee no kōo epo no mu. Yebəə mməden se Əhene Agripa, wogye adiyifoo no di anaa? Menim yēbedane əhyen no ani na anye yie no, yēguae se wogye wōn di.” 28 Agripa bisaa Paulo s̄e, “Wogye maa mframā no twee no kōeə. 16 Yeduruu supo di se wōbetumi adane m'adwene ama maye Kristoni ketewa bi a wōfrē no Klauda ho a na əho mframā saa əbere tiawa yi mu anaa?” 29 Paulo buaa s̄e, “Se ano nyē den mpo no, yebreeə ansa na yēretumi nseə a mereka no ho hia anaa əho nhia no, me atwe əhyen no kodoo a əsen akyire no abo mu. 17 mpaeeəbə ara ne s̄e, Onyankopon bema wo ne wōn a əhyen no mu adwumayefoo maa so baa əhyen no wōretie me ənnə yi nyinaa besakyera abeyē se me, mu, kyekyeree no dendeenden. Esiane s̄e na wōsuro agye nkənsənkənsən a egū me yi nko ara.” 30 Afei, se wōbekə akatim anwea mu enti, wōiyii əhyen əhene no ne Amrado ne Berenike ne wōn a wōahyia dua no so ntoma maa mframā no bō əhyen no kōo ho no nyinaa sōree. 31 Wōrekə no, wōkeka kyereə baabiara a əpə. 18 Mframaden no kōo so bōeə; eno wōn ho wōn ho s̄e, “Saa onipa yi nyē biribiara a enti adee kyeeə no, wōiyii əhyen no mu nneemā no əse se wōgyina so bu no kumfō anaase wōde no to bi to guu epo no mu. 19 Ne nnansa so no, wōsesaa əhyen no ho nneemā no bi to guie. 20 Nna bebree twaa mu a na yenhunu awia anaa nsoromma a na mframaden no gu so retu. Yei maa yēn anidasəə nyinaa saeə. 21 Nna bebree twaa mu a na obiara anidie no, Paulo ka kyereə wōn s̄e, “Anuanom, se motiee me na yeantu amfiri Kreta a, anka enye ene yē amanehunu yi. 22 Nanso, momma mo bo ntə mo yam, əfiri s̄e, mo mu biara renwu na mmom, əhyen no na ebebo. 23 Nnora anadwo, Onyankopon a mesom no no əbəfōo baa me nkyen 24 beka kyereə

27 Wosii gyinaeə wieeə se yēnə Italia no, wōde
Paulo ne nneduafoo bi hyee Yulio a əye Roma
asraafoo panin no nsa. 2 Yēkətenaa əhyen bi a ərekə
Asia fam no mu wo Adramitio. Na Makedoniani
Aristarko a sfiri Tesalonika no ka yēn ho. 3 Adee
kyeeə no, yēkōduruu Sidon. Yulio yē Paulo adee

εfa wo ho na yentee wo ho asemme biara nso mfirii anuanom a wofiri hɔ ba ha no nso nkyen. **22** Nanso, yere se yehunu w'adwene, efiri se, yenim se baabiara nnipa kasa tia Akristofo a wɔn nso woka wɔn ho no.” **23** Wohyeε da bi se wobehyia Paulo. Saa eda no duruie no, nnipa bebree kɔɔ ne nkyen wɔ faako a ɔte hɔ no. Əkaa Onyankopon Ahennie no ho asem kyereε wɔn. Ənam Mose mmara ne nsem a adiyifo no kaε no so kaa Yesu ho asem firi anɔpa kɔsii anadwo kyereε wɔn, pεε se ədane wɔn adwene. **24** Nnipa no bi gyee Paulo asem a okaeε no diε na ebi nso annye anni. **25** Ebere a woregyegye wɔn ho wɔn ho akyinnyεε no, wofirii hɔ koeε. Na asem a etwa too a Paulo kaε ne se. “Nokwasem na Honhom Kronkron nam Odiyifo Yesaia so ka kyereε mo agyanom se, **26** “Monikɔka asem yi nkyereε Yudafo se, ‘Ôte deε mobete, nanso morente aseε. Əhwε deε mobehwε, nanso morenhunu,’ **27** efiri se mo, moapirim mo akoma; moasi mo aso, akatakata mo ani. Enye saa a anka mo ani behunu adeε, na mo akoma ate asem ase, na moanu mo ho asane aba me nkyen, na masa mo yadeε.” **28** Paulo kaa se, “Eseε se mohunu se Onyankopon nkagyeseε no aduru amanamanmufo no nkyen. Wabetiel!” **29** Paulo kaa saa asem yi wieεε no, Yudafo no firii hɔ koeε a na woregyegye wɔn ho wɔn ho akyinnyεε dendeenden. **30** Paulo tenaa hɔ mfεε mmienu, a na ɔte efie a ɔno ankasa tua ho ka no mu, na nnipa bebree kɔɔ ne nkyen. **31** Na ɔde akokoɔduru kaa Onyankopon Ahennie no ne Awurade Yesu Kristo ho asem.

Romafoō

1 Nnwoma yi firi me, Paulo, Yesu Kristo ɔsomfooo a wɔayi me se ɔsenkafooo a woasoma me se menkoka Onyankopon asempa no nkyen. **2** Wənam Onyankopon adiyifoo so dii kan hyeε asempa no ho nkɔm wo Apam Dada no mu. **3** Saa bɔhye yi fa ne Ba Yesu Kristo a ɔye yen Awurade a oba ma wɔwoo no se akɔkoaa too ɔhene Dawid abusua mu no ho. **4** Na Honhom Kronkron da no adi pefee se Yesu Kristo ye Onyankopon Ba, efiri se, wonyanee no firii awufuu mu. **5** Enam Kristo so enti na Onyankopon maa meyeε ɔsomafooo maa Kristo, sedee nnipa nyinaa nam gyidie so bεye ɔsetie ama Onyankopon. **6** Mo a mowə Roma a Onyankopon afre mo se mommeyε Kristo akyidifoo no nso, moka ho bi. **7** Eno enti, meretwεre mo a mowə Roma nyinaa a Onyankopon dɔ mo na wafre mo se mommeyε n'akyidifoo no: Adom ne asomdworee a efiri yen agya Onyankopon ne Awurade Yesu Kristo nka mo. **8** Ansa na meka biribiara no, menam Yesu Kristo so da me Onyankopon ase ma mo nyinaa, efiri se mo gyidie a mowə no aduru ewiase afanan nyinaa. **9** Onyankopon a mede m'akoma nyinaa som no, na menam asempa a menam ne Ba so ka no nim se, dee meka no ye nokore. Onyankopon nim se mekae mo daa. **10** Ebere biara a mebo mpaaε no, mesre Awurade se ɔmmoaa mma mentumi mmesra mo seesei ari. **11** Efiri se, mepere mehwelhwe se, mehunu mo na maboa mo ama moanya Onyankopon honhom mu nhŷira na ahye mo den. **12** Dee mekyere ne se, me ne mo nyinaa bεnya honhom mu ahooden ebere kɔro mu a yede behye yen ho yen ho gyidie mu den. **13** Me nuanom, monkae se ebere biara a meye m'adwene se merebesra mo no, na biribi abeo mu. Mepε se mesakra nnipa adwene wo mo mu sedee maye wɔ amanamanmufooo mu no. **14** Mo ne obiara, won a won ari ate ne won a won ari nteeε, won a woasua adee ne won a wɔnsuaa adee nyinaa ho asem ye m'asodie. **15** Eno enti, mede m'ahooden a mewə nyinaa aboa me ho se mεba mo nkyen wo Roma abeka Onyankopon asempa no akyere mo. **16** M'ani nwu Asempa no ho, efiri se eye Onyankopon tumi a ɔnam so gye won a wɔwo gyidie nyinaa nkwa; Yudafooo kane enna amanamanmufooo no nso. **17** Asempa no kyere yen sedee Onyankopon ma yeε ateneneefoo, na enam gyidie so na wama yeaye saa. Sedee Atweresem no ka no, ɔteneneei firi gyidie mu bεnya nkwa. **18** Onyankopon da n'abufuo adi firi ɔsoro de tia nmebɔneyefoo nyinaa ne nnipa a wɔde nokore no hinta afoforɔ no. **19** Efiri se Onyankopon ada ne nokwasem no adi wɔ wɔn mu, na oðe ne ho nimdee ahye won akoma mu. **20** Efiri ebere a Onyankopon bɔɔ ewiase no, ne tumi a εwə ho daa no ne ne nyamesu no ada

adi. Nnipa nam Onyankopon abodee so tumi hunu saa nneεma yi, enti wonni anoyie biara. (**aïdios g126**) **21** Wonim Onyankopon, nanso wɔmfā ne anidie a efata no no mma no na wɔnnna no ase nso. Ayε saa ma wɔn adwene mu nno na esum aduru mu. **22** Woka se wɔye anyansafoo nanso wɔye nkwasafoo. **23** Ese se wɔsɔm Onyankopon onimuonyamfooo a ñte ho daa no, wɔfaa nnua ne aboø yε ahoni te se nnomaa, mmoadoma, awo ne nnipa somm wɔn. **24** Eno enti, Onyankopon gyaa wɔn maa afidee a efiri won akoma mu, εno enti, wɔne wɔn ho won ho yε aniwudee nso. **25** Wɔde Onyankopon ho nokwasem no sesaa atorosem na wɔsomm abodee sene ðbaadee a daa wɔkamfo no no. Amen. (**aïdon g165**) **26** Esiane saa enti, Onyankopon gyaa wɔn maa honam mu akɔnno a εye aniwudee. Na mpo won mmaa fa won yɔñkononm mmaa. **27** Saa ara nso na na mmarima ne mmaa nna, na mmom, bone akɔnno hyeε wɔn maa wone wɔn ho wɔn ho daae nam so nyaa akatua a εse wɔn. **28** Esiane se nnipa poo Onyankopon ho nokore no enti, wɔfaa wɔn adwemmmone so yεε nneεma a εnse se wɔye mmom. **29** Amumuyε ahodoo nyinaa, bone, anibereε ne nnebɔne hyeε won ma. Nitan, awudie, akasakasa, nsisie ne ðbra bone nso ka ho. Wɔdii nsekuro, **30** kaa nseem a emfata faa afoforɔ ho; wɔkyirii Onyankopon; wɔyeε atutupe, ahantan ne ahomasoo. Na daa wɔdwene se wɔbεye bone. Wɔantie won awofoo asem. **31** Na wɔnni suban; na wɔnni won bɔhye so; na wɔnni ayamyε ne ahummoborɔ ma afoforɔ. **32** Na wɔnim se Onyankopon mmara kyere se nnipa a wɔtēna ase saa kwan so no se owuo. Nanso wɔnko ara anye saa afidee no, na mmom, wɔpenee afoforɔ a wɔyeε saa bone korɔ no ara bi no so.

2 Mo a mobu afoforɔ aten no, monni anoyie biara. Ekwan biara a mobεfa so abu afoforɔ aten no, enam saa ekwan no arা so ma mode atemmuo ba mo ho so. Efiri se, bone a εma mobu afoforɔ aten no, mo nso moye saa bone korɔ no ara bi. **2** Yenim se, se Onyankopon bu won a wote saa ara no aten a, na ne kwan so arা ne no. **3** Na wo, onipa, wobu afoforɔ aten wɔ nneεma korɔ no ara a wɔye bi no ho a, wosusu se Onyankopon remmu wo aten anaa? **4** Anaase, ebia, wommu n'ayamyε, n'abodwokyere ne ne boasetɔ? Wonnim se Onyankopon ye mmoborɔhunufooo a ɔpε se okyerε wo kwan a wobεfa so anu wo ho? **5** Nanso, esiane w'akoma den ne akoma pirim enti, woboaboa abufuhyeε anoo ma wo ho wɔ Onyankopon abufuhyeε da no, eda no a ɔbeda n'atentenenee adi no. **6** Dee obiara ayε no, eso akatua na Onyankopon bema no anya. **7** Wɔn a wɔde boasetɔ ye papa de hwehwe animuonyam, anidie ne dee εmporɔ no, obema won nkwa a enni awieεε. (**aïdios g166**) **8** Nanso won a wɔye pesemenkomanya, ne won a wɔpø nokore no kodi bone akyi no, abufuhyeε ne amanehunu beba

wən so. **9** Yudafoō ne amanamanmufoō a woko so ye bōne no nyinaa behunu amane na wən were nso beho. **10** Nanso, wən a wōtie no no, se woye Yudafoō anaa amanamanmufoō no, wobenya animuonyam, anidie ne asomdwoee afiri Onyankopon nkyen. **11** Onyankopon nye nyiyimu na onye animhwē nso wō n'atemmuo mu. **12** Wən a wənnim mmara no na woye bōne no, wəbekwati mmara no abu wən aten ara, na wən a wənim mmara no na woye bōne no, wənam mmara no so bebu wən aten. **13** Enye mmapratiefoo na wotene wō Onyankopon anim, na mmom, eyē wən a woye əsetie ma mmara no na wəbebu wən bem. **14** Amanamanmufoō no nni mmara, nanso wofiri wən awosu mu ye dee mmara no hwehwē se woye a, əwom se wənni mmara dee, nanso yeinom bəye mmara ama wən. **15** Esiane se wən abrabə kyere se, dee mmara no hwehwē no, wəatwəre wə wən akoma mu no enti, wən ahoniim di adanseē se wədi bem anaase wəabu wən fō. **16** Enti, asempa a meka no kyere se, se əda no duru a, saa na Onyankopon nam Yesu Kristo so bebu nnipa kokoamsem aten. **17** Mo Yudafoō dee, mosusu se mo ne Onyankopon te no yie so, efiri se, əde ne Mmara a monam so bənya nkwegye no maa mo. Na moka no mo anofafa so nso se, moye ne nnamfonom sononko bi. **18** Monim dee Onyankopon hwehwē se moye. Moasua afiri Mmara no mu ahunu dee eyē. **19** Mofa mo ho se moye akwanyerēfō ma anifirafō, na moye hann nso ma wən a wōte esum mu. **20** Mogye di se mobetumi akyere adwenemherefō ne mmofra Onyankopon akwan, efiri se, nokorem, monim ne Mmara a osuahunu ne nokore ahye no ma no. **21** Mokyerekyere afoforo, na aden enti na montumi nkyerekyere mo ho mo ho? Moka kyere afoforo se wəmmma korono. Mo nso mobə korono anaa? **22** Mo a moka se adwamammo nye. Mo nso mobə adwaman anaa? Mo a moka se mokyiri ahoni no, mo nso mobə korono wə asorefie mu anaa? **23** Mode mmara no hoahoa mo ho, nanso mobu mmara no so de bu Onyankopon animtia. **24** Enye nwawna se Atweresem no ka se mo enti, ewiasefō kasa tia Onyankopon. **25** Se woye Yudani na wodi Onyankopon mmara no so a, eyē adee a esom bo. Na se moanni so a, nsonsonoe biara nni mo ne momonotofō ntam. **26** Se momonotofō di Onyankopon mmara so a, wəremmu wən se Onyankopon nkurōfō anaa? **27** Enti momonotonii a ədi mmara no so no bekasa atia mo, Yudafoō a monim Onyankopon mmara a wəatwəre no, nanso monni so no. **28** Wo a wəwoo mo se Yudafoō anaase twa a wəatwa mo twetia no nkyere se moye Yudafoō kann. **29** Yudani kann no ne dee əye no wo n'akoma mu. Saa ara nso na twetiatwa ye akoma mu nsakraeē a efiri Onyankopon Honhom mu ba. Nsakraeē yi mmfiri di a obi di mmara bi so. Na dee

wəasakra no ayeyie mmfiri nnipa ho, na mmom, efiri Onyankopon ho.

3 Ennee na Yudaniye ho mfasoo ne sen, anaase twetiatwa ho wō mfasoo bi? **2** Aane mfasoo wō so. Dee edi əkan no, Onyankopon de ne nsem ahye wən nsa. **3** Na se ebinom nni gyidie e? Gyidie a wənni no kyere se Onyankopon nye ənokwafoō anaa? **4** Ente saa koraa! Se obiara ye otorofoo a, Onyankopon dee, əye ənokwafoō, sedee wəatwəre se, "Wodi bem wə wo kasa mu na wotene wō w'atemmuo mu." **5** Na obi beka se, "Se yen bōne a yeze no da Onyankopon tenenee adi kann a, aden enti na ese se Onyankopon abufuhye ba yen so?" (Merekasa se onipa) **6** Dabi! Se Onyankopon nye əteneneeni a, ebeye den na watumi abu ewiase aten? **7** Obi begye akyinnyee aka se, "Se me nkontompo ma Onyankopon nokore da adi na n'animuonyam boro so a, ennee aden enti na Onyankopon bu me fo se ədebəneyefō?" **8** Ebinom nso beka se, "Ennee momma yenye bōne sedee biribi pa befiri mu aba!" Nnipa bi mpo ka se saa asem yi na yeka. Onyankopon bebu won aten. **9** Ennee, edeen na yēka? Yen Yudafoō ye nnipa sene amanamanmufoō no anaa? Ente saa! Makyerē mu dada se Yudafoō ne amanamanmufoō nyinaa ye pe wo bōne tumi ase. **10** Sedee Atweresem no ka se, "Obiara nye əteneneeni; **11** obiara nye əbadwemma; na obiara nni ho a əhwehwē Onyankopon akyiri kwan. **12** Nnipa nyinaa atwe wən ho afiri Onyankopon ho; wən nyinaa aye bōne. Obiara nni ho a əye papa. Jbaako mpo nni ho." **13** "Wən anom te se damena a abue; na wən tekrema ka atorōsem." "Wən anofafa ka nsem a ete se əwə awo anō boro." **14** "Nname a əye hu na efiri wən anom ba." **15** "Wənkyere opira ne awudie ho; **16** baabiara a wəbekə no, wəsée ho pasaa, **17** na wənnim asomdwoee kwan." **18** "Na wənnisuro Onyankopon." **19** Yenim se biribiara a əwə Mmara no mu no, wətware maa wən a wəhye Mmara no tumi ase. Mmara no ka yeinom sedee ebeye a obiara rennya anoyie, na ama Onyankopon akyere se ewiase nyinaa di fō. **20** Efiri se, obiara nni ho a se əye dee Mmara no hye se onye a, Onyankopon bebu no bem. Dee Mmara no ye ara ne se, ema onipa hunu se waye bōne. **21** Wəada teneneeye a efiri Onyankopon yi nam gyidie a yewə wō Yesu Kristo mu. Əwə ho ma agyidifoo nyinaa. Nsonsonoe biara nni mu. **23** Na nnipa nyinaa aye bōne ama Onyankopon animuonyam abə wən, **24** nanso onam Kristo adam nkwegye no so abu wən nyinaa bem kwa. **25** Onyankopon somaa Kristo se omfa ne ho mmebə afədee mma yēn. Kristo de ne mogya maaeē, sedee ebeye a, gyidie a yebuya wə ne mu enti wəbgye yen. Saa afədee yi ma yehunu se, mmerē a atwa mu no, Onyankopon

nam boaseto ne adam so de bone kyee. **26** Efiri se obiara a wootwa no twetia na owo gyidie sedee na na Onyankopon rehwe ekwan na ode won abeka dee Abraham wo gyidie ansa na woretwa no twetia no. oreye saa ebere yi no ho. Onyankopon yee yei de **13** Enye mmara no so na wonam hyee Abraham kyere ne tenenee, efiri se ono ankasa nye nyiyimu, ne n'asefoo bo se wobeyes ewiase adedifoo, mom na obu atentenenee nso, na se nneboneyefoo gye enam tenenee a efiri gyidie mu so. **14** Se won a wodi Yesu di a, obu won se wotene wo n'ani so. **27** Ennee Mmara so ye adedifoo a, ennee na gyidie nka hwhee, edeen na yede behoahoah yen ho? Biribiara nni ho! na bohye no nso ho nni mfasoo, **15** efiri se mmara Na aden nti? Mmara no a yedi so no enti na wagye de abufuhyye ba. Na se mmara nni ho a, mmarato yen anaa? Dabi. Gye a ogye yen no nnyina mmara a nni ho. **16** Enti bohye no firi gyidie mu sedee ebeye yedi so, na mom, egyptina gyidie a yewo wo Yesu a ebefiri adam mu na ebetena ho ama Abraham mu. **28** Ne tiawatwa ne se, wonam gyidie so na wobu asefuu nyinaa; enye won a wowa mmara no ase nko onipa bem, na enye Mmara a odi so no enti. **29** ara, na mom won a wowa gyidie se Abraham nso. Onyankopon ye Yudafoo nko ara Onyankopon anaa? Oye yen nyinaa agya. **17** Sedee wootwre no: "Maye Onye amamanamanmufo nso Onyankopon bi anaa? wo aman bebree agya." Onyankopon kaa saa, efiri Eye nokore turodoo se ogye amamanamanmufo nso se, Abraham gyee Onyankopon a oma awufo nya Onyankopon. **30** Onyankopon ye baako, na onam nkwa, na oye nneema foforo firi dee enni ho mu gyidie nko ara a Yudafoo wo so bobe won bem. **31** Enti, yei kyere se, ese se dii, enti obeye aman bebree so agya, amamanamanmufo bem. **32** Enti, yei kyere se, ese se dii, enti obeye aman bebree so agya, adi mfee oha no mpo. Na onim nso se oregeye nna awu, na ne yere Sara nso rentumi nwo mma. **20** Nanso ne gyidie anhinhim, na wannye Onyankopon bohye no ho akyinnyee. Ohyee ne gyidie mu den de animuonyam maa Onyankopon. **21** Na ogye dii yie se Onyankopon betumi aye dee wahye ho bo no. **22** Yei enti wobuu no se tenenee maa no. **23** Wotwre se, "Wobuu no se tenenee maa no" no, wootwre amma ono nko ara. **24** Na mom wotwre maa yen nso a Onyankopon bebu yen se ateneneefoo, yen a yegye dee onyanee Yesu, yen Awurade, firii awufo mu die no. **25** Yen bone enti, woyii no maa owuo, na wonyanee no maa yen bambuo.

4 Edeen na yebeka afa yen tete agya Abraham ho?

Osuahunu ben na onyaee? **2** Se wonam nneema a ogyee so buu no bem a, anka owo biribi a ode behoahoah no ho. Nanso, orentumi nhoahoah no ho Onyankopon anim. **3** Atweresem no kyere yen se, "Abraham gyee Onyankopon dii; na eno so na enam maa Onyankopon gyee no se oteneneeni no." **4** Onipa a oye adwuma no fata n'akatua; ense se wobu n'akatua no se akyedee, na mom, eye biribi a waye ho adwumaanya. **5** Enye nnwuma bi a onipa ye na ebema Onyankopon abu no bem. Onyankopon gye nneboneyefoo to mu efiri se wowa gyidie wo ne mu. **6** Dawid ka asem koru no ara se, nhyyira a efiri Onyankopon nkyen ba onipa a Onyankopon agye no ato mu so. Saa nhyyira yi mfiri nnipa nnwuma mu. Eno enti Dawid kaa se: **7** "Nhyyira ne won a wode won amumuyee akye won, na waakata won bone so. **8** Nhyyira nka onipa a AWURADE mmu ne bone nngu ne so da." **9** Saa anigye a Dawid ka ho asem no wo ho ma twetiatwa nko anaa? Dabi. Ewo ho ma won nso a wontwaa twetia no; efiri se, yeakenkan afiri Atweresem no mu se, "Abraham gyee Onyankopon dii, na esiane ne gyidie enti, Onyankopon gyee no se oteneneeni." **10** Ebere ben na saa asem yi siie? Esiae ansa na woretwa Abraham twetia anaa Abraham twetiatwa no akyi na esiae? Esiae ansa, na enye twetiatwa no akyi na esiae. **11** Akyire no na wotwaa no twetia, na ne twetiatwa no ye nsenkyerenee a ekyere se, Onyankopon gyee no se oteneneeni ansa na woretwa no twetia. Enti Abraham ye Honhom mu agya ma won a wogye Onyankopon di nyinaa na waagye won se ateneneefoo a nso wontwaa won twetia. **12** Saa ara nso na Abraham ye agya ma

obiara a wootwa no twetia na owo gyidie sedee na Abraham wo gyidie ansa na woretwa no twetia no. **13** Enye mmara no so na wonam hyee Abraham kyere ne tenenee, efiri se ono ankasa nye nyiyimu, ne n'asefoo bo se wobeyes ewiase adedifoo, mom na obu atentenenee nso, na se nneboneyefoo gye enam tenenee a efiri gyidie mu so. **14** Se won a wodi Yesu di a, obu won se wotene wo n'ani so. **27** Ennee Mmara so ye adedifoo a, ennee na gyidie nka hwhee, edeen na yede behoahoah yen ho? Biribiara nni ho! na bohye no nso ho nni mfasoo, **15** efiri se mmara Na aden nti? Mmara no a yedi so no enti na wagye de abufuhyye ba. Na se mmara nni ho a, mmarato yen anaa? Dabi. Gye a ogye yen no nnyina mmara a nni ho. **16** Enti bohye no firi gyidie mu sedee ebeye yedi so, na mom, egyptina gyidie a yewo wo Yesu a ebefiri adam mu na ebetena ho ama Abraham mu. **28** Ne tiawatwa ne se, wonam gyidie so na wobu asefuu nyinaa; enye won a wowa mmara no ase nko onipa bem, na enye Mmara a odi so no enti. **29** ara, na mom won a wowa gyidie se Abraham nso. Onyankopon ye Yudafoo nko ara Onyankopon anaa? Oye yen nyinaa agya. **17** Sedee wootwre no: "Maye Onye amamanamanmufo nso Onyankopon bi anaa? wo aman bebree agya." Onyankopon kaa saa, efiri Eye nokore turodoo se ogye amamanamanmufo nso se, Abraham gyee Onyankopon a oma awufo nya Onyankopon. **30** Onyankopon ye baako, na onam nkwa, na oye nneema foforo firi dee enni ho mu gyidie nko ara a Yudafoo wo so bobe won bem. **31** Enti, yei kyere se, ese se dii, enti obeye aman bebree so agya, amamanamanmufo bem. **32** Enti, yei kyere se, ese se dii, enti obeye aman bebree so agya, adi mfee oha no mpo. Na onim nso se oregeye nna awu, na ne yere Sara nso rentumi nwo mma. **20** Nanso ne gyidie anhinhim, na wannye Onyankopon bohye no ho akyinnyee. Ohyee ne gyidie mu den de animuonyam maa Onyankopon. **21** Na ogye dii yie se Onyankopon betumi aye dee wahye ho bo no. **22** Yei enti wobuu no se tenenee maa no. **23** Wotwre se, "Wobuu no se tenenee maa no" no, wootwre amma ono nko ara. **24** Na mom wotwre maa yen nso a Onyankopon bebu yen se ateneneefoo, yen a yegye dee onyanee Yesu, yen Awurade, firii awufo mu die no. **25** Yen bone enti, woyii no maa owuo, na wonyanee no maa yen bambuo.

5 Afei a enam gyidie so ama Onyankopon abu yen bem no, yenam Awurade Yesu Kristo soanya Onyankopon asomdworee. **2** Onam gyidie so de yen aba Onyankopon adam a yete mu seesei no mu. Yen ani gye wo anidasoo mu se yebenza Onyankopon anim animuonyam. **3** Afei, yen haw mu nso, yen ani gye, efiri se, yenim se oshaw de boaseto ba, **4** na boaseto de osuahunu ba, enna osuahunu de anidasoo ba. **5** Saa anidasoo yi renni yen hwammo, efiri se, Onyankopon nam Honhom Kronkron a eye n'akyedee a ode ama yen no so ahwie ne do agu yen akoma mu. **6** Ebere a ese mu, ebere a yeeye mmere no, Kristo wu maa amumuyefoo. **7** Na ebeye den se obi bewu ama dee oye onipa tenenee mpo, na dee oye onipa pa no dee, ebia obi besi ne bo awu ama no. **8** Nanso, Onyankopon da ne do adi wo yei mu se; ebere a yeeye nneboneyefoo no, Kristo wu maa yen. **9** Esiane se wonam ne mogya no so abu yen bem no enti, wonam ne so begye yen afiri Onyankopon abufuhyye mu. **10** Na se ebere a yeeye atamfoo mpo Onyankopon de ne Ba no wuo yee mpatadee maa yen a, saa mmere yi a yene

Onyankopon wo ayonkofa yi dee, yenim se onam ne yene Kristo awu a, yewo gyidie se yene no betena. **9**
 Ba no so begye yen nkwa. **11** Enye yei nko, mmom Efiri se, yenim se woanyane Kristo afiri owuo mu na yenam AWURADE Yesu Kristo a ne mu na yeanya orenwu bio. Owuo nni ne so tumi bio. **10** Owuo a mpata no gye yen ani wø Onyankopon mu. **12** Bone əwue no, əwuu preko maa bøne, na ase a əte yi, ote nam onipa baako so na əbaa ewiase, na ne bøne no ase ma Onyankopon. **11** Eno enti, saa əkwan koro de owuo baee. Eno enti owuo tre baa nnipa nyinaa ara so no, ese se mofa mo ho se moawu ama bøne, so, efiri se, wøn nyinaa yee bøne. **13** Na bøne wo ho na mote ase ma Onyankopon wo Kristo Yesu mu. **12** ansa na wøde Mmara no reba. Nanso, mmara nni Ense se bone di mo nipadua a əwue no so na amma ho a, wommu bøne ho akonta. **14** Nanso, efiri Adam mo anye bøne. **13** Saa ara nso, ense se mogyaao əbere so kosi Mose əbere so no, owuo dii nnipa honam akwaa biara ma bøne se nneemaa a wøde nyinaa so kosii won mpo a woanye bøne, sedee di amumuyesem. Na mmom, momfa mo ho mma Adam dee əyee asooden kyere Onyankopon no. Onyankopon se nnipa a woanyane mo afiri owuo Əkwan bi so no, Adam ye Kristo, dee na ərebeba no, mu aba nkwa mu. Momfa mo ho nyinaa mma no, seso. **15** Nanso, wøn baanu no nyinaa nyé pe, efiri se, na əmfa mo nyé tenenee nnwuma. **14** Ense se bone Onyankopon akyedee a əde kye kwa no nte se Adam di mo so, efiri se monnhye mmara ase, na mmom, bøne no. Eye nokore se əsiane saa onipa baako no mohye adam ase. **15** Edeen bio? Esiane se yenhye bøne enti nnipa pii wuwuie. Nanso, Onyankopon mmara ase na yehye adam ase no enti, ese se yeko adom no døoso; eno enti na onam onipa baako a so ye bone anaat? Dabi! **16** Monnim se, dee motie əne Yesu Kristo adom so dom bebree kwa no. **16** no ara na ne nkao ne mo anaat? Se eye bone a əde Bio, Onyankopon akyedee no nte se nsunsuansoo a kø ouwo mu, anaase əsetie a əde kø tenenee mu. efiri onipa baako bøne mu baee no. Atemmuu no **17** Nanso, yeda Onyankopon ase! Efiri se, bere bi nam bøne baako so de aføbuo baee, nanso bøne a atwam no a na moye bøne nkao no, mode mo bebree akyi no, akyedee no de bambuo baee. **17** Se akoma nyinaa tiee nkyerkyere a wøde maa mo no. enam onipa baako bøne so ena owuo dii əhene a, **18** Woagye mo afiri bøne mu ma moabeyé nkao ama ənnee wøn a wønya adom mmorosoo ne tenenee tenenee. **19** Esiane mo nipasu enti, mede nkaoasom akyedee no nam onipa baako a əne Yesu Kristo so ho mfoniwa reboa mo ama moate yeinom nyinaa bedi hene wø nkwa mu. **18** Enti sedee onipa baako ase. Sedee mmere bi mode mo ho nyinaa maeet se pe bøne a əyee no ma wøbuu nnipa nyinaa fo no, afidee ne amumuyesem nkao no, afei dee momfa saa ara nso na tenenee adeye baako maa wøbuu nyé nkao mma tenenee nkø kronkronye mu. **20** nnipa nyinaa bem, na yencyaa nkwa. **19** Na sedee Ebere a na moye bøne nkao no, na teneneeyee nni enam obaakofoo asooden so enti nnipa nyinaa yee mo so tumi. **21** Moyee nneemaa afei dee mo ani wu nnebøneyefoo no, saa ara nso na onipa baako setie wø ho no, mfasoo ben na monyae? Dee əkowies ne enti, wøbeyé bebree teneneefoo. **20** Wøyee mmara owuo. **22** Nanso, seesei wøagye mo afiri owuo mu no, sedee əbeyé a bone bøda adi pefee; nanso mpen ama moabeyé Onyankopon nkao. Mfasoo a monya dodoa a bøne døoso no, adom no døoso mmoroso, wø mu no kø kronkronye mu, na dee efiri mu ba **21** enti sedee bøne di nnipa so de wøn kø ouwo mu ye nkwa a enni awiee. (aiōnios g166) **23** Na bøne so no, saa ara na adom no nam tenenee so de daa nkwa a ewø Yesu Kristo, yen AWURADE mu beba, akatua ye owuo, nanso Onyankopon akyedee ye nkwa a enni awiee, wø Kristo Yesu yen AWURADE mu. (aiōnios g166)

6 Afei, asem ben na yebeka? Yebekø so atena bøne **7** Nokorem, me nuanom, esiane se mo nyinaa nim mu, sedee əbeyé a adom bedøoso anaat? **2** Ente Mmara no enti, mote dee mepe se meka no saa kora! Yeawu ama bøne, na aden enti na ese se ase; mmere dodoa a onipa te ase no, mmara di yekø so tena bone mu? **3** Anaa monnim se ebere ne so. **2** Əbaa wareføo sei, se ote ase nko ara dee a wøbøo yen asu hyee Kristo Yesu mu no, wøbøo a, ohye ne kunu mmara ase, na se okunu no wu yen asu hyee ne wuo mu? **4** Ebere a wøbøo yen asu dee a, na ənhye ne kunu mmara ase bio. **3** Eno enti, se øko əbarima foforo ho ebere a ne kunu Onyankopon nam n'animuonyam so nyane Kristo te ase a, wøfrø no əwareseefoo; na se ne kunu no firii awuføo mu baa nkwa mu no, saa ara nso na wu a, na ənhye saa mmara no ase bio, eno enti seesei yete ase wo nkwa foforo mu. **5** Na se yene no se əware əbarima foforo a, onye əwareseefoo. **4** aye baako wo ne wuo mu a, wøbefa saa əkwan koro Afei me nuanom, mo nso, Yesu wu a əwue enti no ara so anyane yen aba nkwa mu, na yene no aye moawu afiri mmara no tumi ase. Ne saa enti, mone baako. **6** Yenim se wøbøo yen nipadua dada no ne əno a wonyanee no firii awuføo mu abom sedee Kristo asennua mu. Wøyee yei sedee nipadua dada mobetumi asom Onyankopon. **5** Ebere a na yete a eye bone no renye bone nkao bio, **7** efiri se, se ase ma yen ho no, yen bønesu nam mmara no so onipa wu a, na wøayi no afiri bone tumi ase. **8** Se kanyanee yen wo yen mu maa yeyee adwuma maa

owuo. 6 Afei dee, yenhye mmara biara ase efiri se, beye Mmara no asedee ama yen, yen a yennante yewu firii dee ekyekyeree yen se nneduafuu no ase. əhonam fam, na mmom yenante honhom mu no. 5 Afei dee, yenhye mmara biara a wɔatwore no dada Won a honam mmereye hye won so no dwene bone ase bio, na mmom, yenam honhom foforo kwan so nko ara ho. Won a wɔnam Honhom mu no dwene na esom. 7 Enti, asem ben na yenka? Mmara no Honhom dee. 6 Won a wɔwa əhonam mmereye ye bone anaa? Dabi! Mmoma, enama mmara so na adwene no bewu. Won nso a wɔnam Honhom mehunuu sedee bone tee. Se enye mmara no na ekaa mu no banya nkwa ne asomdwoe. 7 Adwene a se, "Mma w'ani mmere obi adee" a, anka mennim edwene honam mu no tan Onyankopon, efiri se, anibere. 8 Bone nyaa kwan nam mmaransem no so emmre ne ho ase mma Onyankopon mmara; na kekaa ne ho wo me mu, maa m'ani beree nneema mpo erentumi. 8 Won a wɔdwene honam mu no ahodoo bebree. Se mmara no nni ho a, bone nso rentumi nso Onyankopon ani. 9 Se Onyankopon nni tumi. 9 Ansa na mehunu mmara no na mewo Honhom te mo mu a, enye honam mmereye na edi nkwa. Nanso mmaransem no baee no, metee bone mo so. Na se obi nni Kristo Honhom a, onye Kristo ase, na mewui. 10 Mehunuu se, mmaransem a dea. 10 Ewom se bone bema mo nipadua yi awu anka ede nkwa beba no de owuo bae. 11 Bone nam dee, nanso se Kristo te mo mu a, ne tenene enti, mmaransem no so nyaa əkwan daadaa me; enama mo honhom te ase. 11 Se Onyankopon Honhom mmaransem no so ma bone kumm me. 12 Nanso a enyanee Yesu firii awufoo mu no te mo mu a, mmara no ye kronkron; na mmaransem no nso ye ennee de ənyanee Kristo firii awufoo mu no nso kronkron. Etene na eyen nso. 13 Adee a eyen no beyee nam ne Honhom a ewo mo mu no so bema mo owuo maa me anaa? Dabi! Nanso sedee əbeye a nipadua a ewu yi nso nkwa. 12 Enti anuanom, yewo yebehunu bone se bone no, efaa dee eyen so de owuo asodie bi, nanso, yenye mma honam no sedee əpe. bree me. Enti bone nam mmaransem so maa me 13 Se motena ase ma ohonam a, mobewu. Nanso, se hunuu se bone ye adee a eyen hu. 14 Yenim se mmara morna Honhom no kum bone a nipadua no ye a, no ye honhom mu adee nanso meye ohonam muni mobanya nkwa. 14 Won a Onyankopon Honhom a wɔatōn me se ahoa ama bone. 15 Mente dee meye di won so no ye Onyankopon mma. 15 Efiri se, ase; efiri se, menyé dees se meye, na mmom, moanya honhom a ema mo ye nkao bio ma əsuro, meye dees mekyi. 16 Se meye dees mempe se meye a, na mmom, moanya abaye Honhom na yenam ne so na ekyere se, mepene so se mmara no ye. 17 Sedee su se, "Abba, Agya!" 16 Na Honhom no ankasa ne yen etee no, enye m'ankasa na meye yei; na mmom bone honhom di adansee se ye əye Onyankopon mma. 17 a ete me mu no. 18 Menim se ade pa biara nte me Esiane se ye əye Onyankopon mma enti, ye əye adedifoo; mu, me bone nipasu yi mu. Efiri se, mepē se meye Onyankopon adedifoo a yene Kristo wo kyefā wo dees eyen, nanso mentumi ny. 19 Papa mepē se meye mu, nanso gye se yene no kyē n'amanehunu ansa no, menyé; mmom bone a mempe se meye no na na yene no akyē n'animuonyam. 18 Menim se meye. 20 Se meye dees mempe se meye a, na ekyere amanehunu a yerehunu no saa əbere yi nyē dees se enye me na meyeey, na mmom eyen bone a ete me wɔdetoto animuonyam a wobehye yen no ho. 19 mu no. 21 Mmara no ama mahunu se biribi te me Abodee nyinaa de anigyina rehwe da a Onyankopon mu a emma mennye dees menim se eyen. 22 M'akoma mma beda won ho adi no ekwan. 20 Efiri se, əbere a nyinaa mu, megue Onyankopon mmara to mu. 23 Emfiri abodee pe mu no, wɔnam Onyankopon tumi Nanso, mefiri m'akwaa nyinaa mu hunu se biribi ne mu buu abodee fo se ennane ade hunu. Nanso na m'adwene di apereapere. Emā me ye bone ahoa, saa anidasoo yi wo hə 21 se, da bi abodee no bede ne na eno na ehye me ma me ye biribira. 24 Menni ho afiri nkoaye ne pordees mu na eue Onyankopon ahoto! Hwan na obegye me afiri saa əhonam a ede mma anya ahofadie mu animuonyam. 22 Yenim se me rekə owuo mu yi? 25 Menam yen Awurade Yesu ebési saa əbere yi abodee nyinaa pene se əpemfo a Kristo so meda Onyankopon ase. Na afei, m'ankasa awoə aka no. 23 Nanso, enye abodee nko, na yen a m'adwene mu, meye ahoa ma Onyankopon mmara, yewo Onyankopon Honhom se Onyankopon akyedee nanso bone nipasu mu no, meye ahoa ma bone.

8 Enti, afobuo nni ho ma won a wɔwa Kristo Yesu mu 2 efiri se Honhom Kronkron no ama mo nkwa a efiri Kristo Yesu nkyn, na agye mo afiri mmara a ede owuo ba. 3 Esiane əhonam mmereye enti, Mose Mmara no antumi annye yen. Enti Onyankopon yee dees Mmara no antumi anye. Ənam n'ankasa ne Ba a osomaa no wo onipa bone su no ba bebo afodee maa yen, na obebuu bone aten de pepaa yen bone. 4 Onyankopon yee yei, sedee əbeye a Kristo

de yen beye ne mma. Yei kyere se yebede yen ho əhonam fam nso. 24 Na wɔnam saa anidasoo yi so gyeen yen nkwa. Se yehunu dees yen ani da so no dees a, na enye anidasoo bio. Na hwan na n'ani tumi da adees a əwo dada so. 25 Na se yen ani da adees a yen nsa nkyaes so a, yede boaseto twen. 26 Saa ara na Honhom no boa yen wo yen mmereye mu, efiri se, yennim əkwan a wɔfa so bɔ mpaes sedee es. Honhom no ankasa de apinisie de nsem a enni kabea di ma yen. 27 Onyankopon a əhunu

nnipa akoma mu no nim Honhom no nsusui, wo yere Sara awo ḥba” no so na εhyεe saa bō no. 10 εfiri se, Honhom no nam Onyankopon pe so di ma Enye yei nko. Rebeka mma baanu no nyināa firi Onyankopon mma wo n’anim. 28 Yenim se adee agya koro a one yen agya Isak. 11 Na sedee εbεye nyināa mu no Onyankopon di boa won a wōdō no a Onyankopon nam ḥba baako so bēma ne pe ada ma εwie wōn yie. Edi boa won a wōnam n’atirimpō adi no enti, 12 ḥka kyere Rebeka se, “Opanin no so afre wōn. 29 Wōn a Onyankopon ayi wōn dada besom akumaa no.” ḅkaa yei ansa na ɔrewō wōn no, ḫde wōn asi hō se wōnye se ne Ba no, na ne Ba ama wōaye papa anaa bōne. Enti, na Onyankopon no aye anuanom pii mu abakan. 30 Onyankopon pe no gyina ne frē a ɔfrēe wōn no so, na enye wōn frēe wōn a oyii won sii hō no, na wōn a oyii won no, nneyee so, 13 sedee Atweresem no ka se, “Medō ḥbuu wōn bem. Na wōn a ḥbuu wōn bem no, εhyεe Yakob na metanee Esau” no. 14 Afei, asem ben wōn animuonyam nso. 31 Afei, edeen na yebeka afa na yebeka? Se Onyankopon nyε ɔnokwafoo anaa? yeinom ho? Onyankopon wo yen afa a, hwan na one Dabi! 15 Efiri se, ḥka kyere Mose se, “Dee mepe se yen bedi asie? 32 Dee wankame n’ankasa ne Ba, na mehunu no mmōbo no, mehunu no mmōbo, na dee mmom, yen nyināa enti, oyii no maes no, εbεye den mepe se meye no adee nso, meye no adee.” 16 Yei na ɔmfa adee nyināa nso nka ne ho mmēdom yen? kyere se, εnnyina dees obi pe so anaa ne nnwuma 33 Hwan na ḥbebu wōn a Onyankopon ayi wōn no so, na mmom egyna Onyankopon ahummoboro aten? Onyankopon nko na ḥbu bem. 34 Hwan na ḥbu so. 17 Atweresem no mu, Onyankopon ka kyere se? Kristo Yesu ne dee ḥwuis na wōnyanee no na ɔte Farao se, “Yei ara enti na mesii wo ɔhene nam so Onyankopon nifa so di ma yen Onyankopon anim daa me tumi adi, sedee εbεye a, me tumi beda adi no. 35 Hwan na ḥbētumi atete odb a ɛda yene Kristo ntam no mu no wō ewiase afanan nyināa.” 18 Ennee Onyankopon ntam no mu? Ahohia anaa ahometee anaa ɔtaa anaa ekōm anaa adagya anaa amanenya anaa owuo na εbētumi atete odb a ɛda yene Kristo ntam no mu no εbētumi atete odb a ɛda yene Kristo ntam no mu no anaa? 36 Dabi! Wōatwērē se, “Wo enti, wōkum yen daa nyināa; wōbu yen se nnwan a wōrekōkum wōn.” 37 Nanso, yeinom nyināa mu no, yenam dees ɔdōa “Aden enti na wonwonoo me sei?” 21 ɔnwomfo no se owuo anaa nkwa anaa abōfōo anaa atumfōo anaa nneema a εwō hō anaa nneema a εrebēa anaa tumi ɔdōa se ɔma no ye asooden nso ɔma no ye saa. 19 Afei, obi bēbisa se, “Se yentumi nsi Onyankopon pe ho ekwan a, aden enti na ḥbu yen soboo?” 20 Onua, wone hwan a wobetumi akasa akyere Onyankopon? Kukuo mmisa ne nwomfo se, rentumi ntete yene Onyankopon do a εwō Kristo Yesu, yen Awurade, mu no mu da.

9 Mereka nokore se Kristoni, na m’ahonim a Honhom Kronkron di no adanee kyere me se menni ator. 2 Medi awereshoo na mete daa yea wō me akoma mu ma me nkurofōo. 3 Wōn enti anka mepe se Onyankopon nmome ba me so na ɔte me firi Kristo ho. 4 Waye Onyankopon manfōo a wōayi wōn de wōn aye ne mma de wōn asane atena n’animuonyam mu. One wōn yee apam no na ḫde immara no maa wōn; ḥkyere ekwan pa a wōfa so som ma wan nsa kaa bōhye no. 5 Waye tete agyanom asefōo, na esiane se Kristo baa onipasu mu enti, εye wōn aseni. Ayeyie nka Onyankopon a εye adee nyināa so otumfōo no daadā. Amen. (aiōn g165) 6 Mennta se Onyankopon bōhye no amma mu, efiri se, εnnye Israelfōo nyināa na Onyankopon ayi wōn se ne manfōo. 7 Saa ara nso na εnnye Abraham asefōo nyināa na wōye Onyankopon mama. Onyankopon ka kyere Abraham se, “Enam Isak so na w’ase betre.” 8 Yei kyere se εnnye wōn a wōye Abraham mma, na mmom, wōn a wōnam Onyankopon bōhye so woo won no na wōye Abraham asefōo turodoo. 9 Onyankopon nam saa bōhye nsem a ɛka se, “Ampa ara, mēsane aba wo nkyen bio εbere a εse mu no, na

enti na εbaa saa? Efiri se, wopae se wənam mmara kyereε won a wəmmisaa m'ase no.” 21 Na dee oka so die so so Onyankopon ani, nanso, mmom anka faa Israelfoo ho ne se, “Eda mu nyinaa matre me ese se wonya gyidie wo Onyankopon mu. Wəsuntii “suntiboo” no. 33 Sedee wəatwεre se, “Hwe, Mede εbo a εma nnipa sunti ato Sion ne əbotan a εma wohwe ase, na dee əde ne ho to no sooo no anim rengu ase da.”

10 Anuanom, dee m'akoma pere hwewhwe ye me mpaε a mebo sre Onyankopon ma Israelfoo se wəbenya nkwegye. 2 Metumi madi won ho adansee se woye nnipa a wode mmədemmə som Onyankopon sedee ese. Nanso, won som no mfiri nimdee mu. 3 Wəammu tenenee a efiri Onyankopon no, na mmom wopae se wofa won ankasa nimdee so. Yei amma wəamfa won ho anhye Onyankopon pe a ənam so ma onipa wie peye no ase. 4 Kristo ne mmara no awieε, enti obiara a əgye die no beye əteneneeni. 5 Mose kyereε se, se onipa di mmara no so a, əbetumi aso Onyankopon ani, ebere a ətwerεee se, “Se obi pe se onya nkwa a, onye dee mmara no ka no nyinaa.” 6 Nanso won a won gyidie enti Onyankopon agye won no, mma wəmmisa wə won akoma mu se, “Hwan na əbekə əsoro akəfa Kristo aba?” 7 Enna wəremmisə nso se, “Hwan na əbekə awufoo asase so akonyane no aba nkwa mu”? (*Abyssos g12*) 8 Dee Atwerεem no ka nie, “Onyankopon asem no aben wo, eda w'ano na ewo w'akoma mu.” Yei ne asem a əfa gyidie ho a yekə no. 9 Se wopae mu ka se, “Yesu ne Awurade”, na wogye di se Onyankopon na ənyanee no firii awufoo mu a, wəbegye wo nkwa. 10 Na yefiri akoma mu gye di na wəabu yen bem, na yede yen ano pae mu ka na yeanya nkwegye. 11 Na Atwerεem no ka se, “Obiara a əde ne ho to no sooo no, n'anim rengu ase.” 12 Nsonsonoe biara nni Yudani ne Aman amanmuni ntam. Awurade baako no ye Awurade ma won nyinaa na, əhyira won a wosufré no. 13 Sedee Atwerεem no ka se, “Obiara a əbebo Awurade din no bənya nkwa.” 14 Ebeyε den na nnipa bənya gyidie wə Awurade mu na wəabisa no nkwegye? Na ebeye den na wəate, gye se obi ka kyere won. 15 Na se wəansoma won nso a, wəbeye den na wəaka Asempa no? Sedee wəatwεre se, “Won a wode Asempa no reba no nan ye fe.” 16 Nanso enye won nyinaa na wəagye Asempa no adi, sedee Yesaia kaa se, “Awurade, hwan na wagye yen asenka adi?” 17 Ennēe na gyidie no firi asem no tie mu, dee yete firi Asempa a əfa Kristo ho no mu. 18 Nanso, mebisə se, Wəante anaa? Wətee: “Won nne akoduru asase so mmaa nyinaa, na won nsem nso akoduru asase ano.” 19 Mebisə bio se, Israelfoo te aseee anaa wəante aseee? Dee edi əkan, Mose ka se, “Məma moatwe aman a wonye me əman mpo ho ninkunu. Mede əman a wənni nteasee bəhye mo abufuo.” 20 Na Yesaia de akokođuru ka se, “Won a wənhwəhwe me no hunuu me; medaa me ho adi

kyereε won a wəmmisaa m'ase no.” 21 Na dee oka atwene anaa? Dabi. M'ankasa meye Israelni na meye Abraham aseri a mefiri Benyamin abusua mu. 2 Onyankopon ampo ne nkurəfəo a əyii wən ahyeεee no. Monim dee Atwerεem no ka fa Elia sedee okasa tiaa Israelfoo wə Onyankopon anim se, 3 “Awurade, wəakum w'adiyifoo na wəadwiri w'aforebukyia, na me nko na maka a wəpe se wəkum me.” 4 Mmuæes ben na Onyankopon de maa no? Onyankopon kaa se, “Mewə nnipa mpemnson a wənsom obosom Baal.” 5 Saa ara nso na ete εnne. Nnipa kakra bi wə ho a Onyankopon nam ne dom so ayi wən. 6 Yi a wayi won no gyina n'adom so na εnje won nnwuma so. Na se Onyankopon yi a əyi nnipa no gyina won nnwuma so a, εnneε na adom no nyə adom turodoo. 7 Ennēe na εne edeeñ? Dee Israelfoo tii akyire hwewhweε no, won nsa anka, na mmom, kakraa a Onyankopon ayi won no dee, won nsa kae. Won a wəaka no pirim won akoma 8 sedee Atwerεem no ka se, “Onyankopon maa won honhom a εye tebəo, ani a emma wənhunu adee aso a emma wənntee asem, de besi εnne.” 9 Na Dawid ka se, “Ma won didipono a εsi won anim nyi won se afidie na wənhwəhwe ase na wəntwe won aso! 10 Ma won ani so nyə won kusuu na wəanhunu adee; na won akyi nkuntunu afebəo.” 11 Afei, mebisə se, ebere a Yudafoø yee bōne no, ede won kəo əsəee mu anaa? Dabi! Amanamanmufoø nam Yudafoø no bōne a wəyeeε no so nyaa nkwegye. Yei maa Yudafoø no tweee won so ninkunu. 12 Yudafoø no bōne a wəyeeε no de nnepa bres ewiase na won honhom mu hia a wədiie no nso de ahonya bres amanamanmufoø. Na εba se Yudafoø no mu bebree bəka won ho a, nhiryia mmorosoø ben na əremma? 13 Afei, mrekasa akyere mo amanamanmufoø: Esiane se meye amanamanmufoø somafoø enti, mehoahoa me ho wə adwuma a wode ahye me nsa no ho. 14 Se əbetumi a, məma won a woye me nuanom Yudafoø no kon ado dee mo amanamanmufoø nsa aka yi bi, na wənam so agye won mu bi nkwa. 15 Na se won po a wəpoo won no ama Onyankopon ne ewiasefoo aka abom a, ennēe, gye a Onyankopon begye won no de edeeñ na ebəa? Ede nkwa bəbərə awufuo. 16 Se wode burodo sin ma Onyankopon a, ennēe na ne mu nyinaa ye ne dea. Saa ara nso na se dua no nhini ye kronkron a, ne mman no nyinaa nso ye kronkron. 17 Wəapempan ngo dua a wəahyeda adua no mman no bi agu, na wode ngo dua a wəanhyyedaa annua no mman abehye n'anān mu. Mo amanamanmufoø no te se ngo dua a wəanhyye da annua, nanso afei dee, mo ne Yudafoø no nyinaa anya Onyankopon adom a wode adom won no bi. 18 Nanso monhwē

yie na moanhoa ho mo ho se wode mo asi mman a wapempan no ananmu. Monkae se moye mman keke, na monye nhini. **19** Na mobeka se, “Eye, wəbubuu mman no se wəmfa me nsi won ananmu.” **20** Aane, nanso monkae se wəpempan saa mman a eye Yudafoo no, efiri se wəannye Onyankopon anni, na mogye di enti na mowə ho. Mommma mo ho so, na mmom monsuro dee əbetumi asie. **21** Na se Onyankopon amfa Yudafoo a wote se ngo dua pa mman no bōne ankyere won a, mosusu se əde mo bōne bekye mo? **22** Enti monlhwe Onyankopon ayamyé ne ne deniyé. Əye den wə won a woyee asooden no so, nanso ne yam ye ma mo wə ebere a mode mo ho ato n’ayamyé so. Na se moamfa mo ho anto no so a, saa ara na wəbepempan mo. **23** Sedeē yen mu biara wo onipadua a əho akwaa ye Na se Yudafoo no gye di bio a, Onyankopon besane de wən aye dua no mman bio. Əbetumi aye saa. **24** a edi no, **5** saa ara na Kristo mu no yen a yeeye Na se Onyankopon pée se əde mo a moye wiram ankasa dea no ho. **25** Me nuanom, ahintasem bi wə ho a mepe se mote aseē, sedeē monnye ahantān na monhoa ho. Yudafoo no mu bi apirim wən akoma, nanso se amanamanmuoo no nyinaa dane ba Kristo nkynen a, etoo betwa. **26** Enti Israelfoo nyinaa bənya nkwegye. Mokae dee adiyifoo no kaa wo yei ho? “Agyenkwa no befiri Sion aba, na əbeyi amumuyesem nyinaa afiri Yakob asefоо mu. **27** Na medi apam a me ne wən aye no so na mapepa esiane ebo a wahye won nananom enti, **29** efiri se Onyankopon akyedee ne ne fre no, wonsesa. **30** Na mo amanamanmuoo dee, ebere a atwam no mu, moyee asooden tiaa Onyankopon, nanso Yudafoo no poon’ahummoboro no enti Onyankopon hunuu mo mməbə mmom. **31** Saa ara nso na esiane adam a moanya no enti, seesei, Yudafoo no nso aye asooden atia Onyankopon. Nanso nna bi akyire no won nso bənya Onyankopon adom no. **32** Onyankopon aka nnipa nyinaa ahye won asooden ase sedeē əbeye adom ama obiara. (eleesē g1653) **33** Ao Onyankopon ahonya ne nyansa ne nimdee bunu a emu də! Hwan na əbetumi ahunu n’atemuoo mu pərəpəe, na wəahunu dee n’akwan nenam. **34** “Hwan na ənim Awurade adwene anaase hwan na oye ne fotufo?” **35** “Hwan na wama Onyankopon biribi kane a ese se Onyankopon tua no so ka?” **36** Efiri se, adee nyinaa firi ne mu na eba, na enam ne so na eba, na ebesane ako ne nkynen bio. Ono na animuonyam wə no daa daa. Amen. (aiōn g165)

12 Eno enti, anuanom, esiane Onyankopon ahummoboro enti, mehye mo se momfa mo onipadua mmo afodee a eye kronkron na eso Onyankopon ani. Yei ne nokwasem a ese se moso mu. **2** Monnye mo ho se ewiasfoo wo mo abrabə mu, na mmom, momma Onyankopon nsakra mo adwene wə mo mu, na moanya adwene foforə, na enam so ama moahunu Onyankopon apedee, dee eyə, dee eso n’ani ne dee ewie peye. (aiōn g165) **3** Na esiane Onyankopon adom a əde ama me no enti, meka mekyere mo nyinaa se, monnnwene mo ho mma emmoroo sedee ese se modwene, na mmom, monnwene mo ho ahobreasee mu, na mo mu biara nnyina gyidie a Onyankopon de ama mo no so. **4** ho anto no so a, saa ara na wəbepempan mo. **23** Sedeē yen mu biara bebree no, na saa akwaa yi mu biara dwuma de wən aye dua no mman bio. Əbetumi aye saa. **24** a edi no, **5** saa ara na Kristo bebree no ye onipadua baako, na akwaa biara akwaa no nyinaa dea. **6** Yewə akyedee ahodoō sedeē wəde adom yen no. Se obi akyedee ye nkomye a, ma onnyina ne gyidie so mfa nye adwuma. **7** Se eyə osom a, ma onsom; Se eye nkyerəkyere a, ma onkyerəkyere; **8** Se ese se yehye afoforə nkuran a, ese se yeeye saa; se eye mimoa a əde boa afoforə a, ma omfiri akoma pa mu nye; se eye akwankyerə a, ma no mfa nsi nye; se eye ayamyé a, ma omfa anigyees nye. **9** Esə se odo ye nokore turodoo. Monkyiri amumuyé. Mommata dee eye ho. **10** Momfa onuado nnodə mo ho. Monni afoforə ni nsen mo ho. **11** Monkə so nye nsi, monye hye wə honhom mu, wən bōne.” **28** Yudafoo no bebree aye Asempa na momfa ahosepē nsom Awurade. **12** Monnye no atamfoə. Na mo, amanamanmuoo anya ho anidasoo mu anigyees, amanehunu mu boasetə, na mfasoo, efiri se Onyankopon de n’akyedee no ama momfa gyidie mmə mparee. **13** Mone Onyankopon mo. Nanso, Yudafoo ye ne əman a wapa won ara, nkurəfoə a ahia won no nkynen dee mo wə. Mommo esiane ebo a wahye won nananom enti, **29** efiri se Onyankopon akyedee ne ne fre no, wonsesa. **30** Na mo amanamanmuoo dee, ebere a atwam no mu, moyee asooden tiaa Onyankopon, nanso Yudafoo no poon’ahummoboro no enti Onyankopon hunuu mo mməbə mmom. **31** Saa ara nso na esiane adam a moanya no enti, seesei, Yudafoo no nso aye asooden atia Onyankopon. Nanso nna bi akyire no won nso bənya Onyankopon adom no. **32** Onyankopon aka nnipa nyinaa ahye won asooden ase sedeē əbeye adom ama obiara. (eleesē g1653) **33** Ao Onyankopon ahonya ne nyansa ne nimdee bunu a emu də! Hwan na əbetumi ahunu n’atemuoo mu pərəpəe, na wəahunu dee n’akwan nenam. **34** “Hwan na ənim Awurade adwene anaase hwan na oye ne fotufo?” **35** “Hwan na wama Onyankopon biribi kane a ese se Onyankopon tua no so ka?” **36** Efiri se, adee nyinaa firi ne mu na eba, na enam ne so na eba, na ebesane ako ne nkynen bio. Ono na animuonyam wə no daa daa. Amen. (aiōn g165)

13 Ese se obiara bre ne ho ase ma tumi a ewə əman no mu, efiri se, tumi biara nni ho a emfiri Onyankopon pe mu. Tumi biara a ewə ho no firi Onyankopon. **2** Obiara a əne tumi a ewə ho no

di asie no tia dee Onyankopon ahyehye. Na obiara Onyankopon ase; saa ara na wɔn a wɔnwe nso ye a əbeye saa no de atemmuo ba n'ankasa ara so. **3** saa wɔ Awurade din mu de da Onyankopon ase. **7** Won a wɔye papa no nsuro atumfoo, na mmom Yen mu biara nte ase mma ne nko ara ho na obiara won a wɔye amumuye no na wosuro atumfoo. Wope nwu mma ne nko ara ho; **8** se yete ase a yete ase se woye obi a ɔnsuro dee tumi wo ne nsam anaa? ma Awurade; na se yewu a, yewu ma Awurade. Ennee, ye dee etene na əbekamfo wo. **4** Efiri se, ɔye Enti, se yete ase o, yewu o, yeyε Awurade dee. **9** Onyankopon ɔsomfoo a wo yiedie mu enti na ɔye Na yei enti na Kristo wuie, na ɔsoreee, na ɔnyaa adwuma. Na se woye bɔne a, suro no efiri se, ne nkwa se əbeye awufoo ne ateasefоowura. **10** Na wo, tumi a ode twe aso no da hɔ fann. ɔye Onyankopon afei, aden enti na wobu wo nua aten? Na wo, aden ɔsomfoo, enti ɔnam Onyankopon abufuo so twe enti na wobu wo nua animtia? Yen nyinaa begyina won a wɔye bɔne no aso. **5** Esiane saa enti, ese se Onyankopon anim ama wabu yen aten. **11** Efiri se, wobre wo ho ase ma tumi, a ɔnye se Onyankopon Atweresem no ka se, "Awurade ka se, mete ase yi, abufuo no enti, na mmom, esiane nim a wonim obiara bebu nkotodwe wɔ m'anim; na obiara bepae se ese se woye no enti. **6** Yei enti na ese se wotua enti na wobu wo nua a. **12** Yen mu biara too, efiri se, se atumfoo no ye won adwuma a, wɔye bebu ne ho akonta akyere Onyankopon. **13** Eno ka a wode; se eyε wo honam mu ka anaase eyε Mmom, dee ese se modwene ne se, monnye biribiara agyapadee ho ka, na fa obuo ne anidie ma won a ebema mo nua aka bɔne mu. **14** Ahotɔsɔ a mewɔ nyinaa. **8** Nne obiara ka. Eka a ese se wode ara ne se wo m'Awurade Yesu mu no ma mehunu se biribiara wobedø afoforo. Obiara a ɔdo ne yɔnko nnipa no nni hɔ a elo nte. Na se obi gye di se biribiara ho adi mmara no so. **9** Mmaransem a eka se, "Nsε nte a, na saa onipa no na elo nte mma no. **15** Se awadee, nni awu, mmo korøno, mma w'ani mmere biribiara a wodi ha wo nua a, ɔnnεe na wonte hɔ adee," yeinom ne dee ekeka ho nyinaa tiawatwa ɔdo mu. Mma aduane a wodi no nsεe onipa a ne ara ne se, "Dø wo yɔnko se wo ho." **10** Obiara a enti Kristo wuie no. **16** Mma adee a wobu se eyε no ɔdo ne yɔnko no nyε no bɔne. Se wodo wo yɔnko nnye din bɔne. **17** Efiri se, Onyankopon Ahennie a, na ekyere se woadi mmara no nyinaa so. **11** Ese no nyε adidie ne ɔnom na mmom, eyε tenenee, se woye yei, efiri se, wonim mmere a wowo mu. asomdwoe se ahosepe a ewɔ Honhom Kronkron Ebere aduru se wosore firi wo nna mu. Efiri se, mu. **18** Obiara a ɔsom Kristo saa ɛkwan yi so no, ebere a ese se wɔgye yen nkwa no aben sene ebere a Onyankopon agye no ato mu, na nnipa bu no. **19** yegye dii kane no. **12** Adesaε retwam, na adekyeeɛ Eno enti, ese se yetumi tena asomdwoe mu, na reye aben yen. Enti, momma yennyaε nneεma a yεboaboа yen ho yen ho ma obiara nya gyidie a emu eyε sum dee no ye, na momfa akodee a wɔde ko ye den. **20** Nnyina aduane so nsεe dee Onyankopon hann mu no. **13** Momma yemmo yen bra yie te se aye. Aduane biara ye aduane, nanso se wodi aduane nnipa a wɔte hann no mu a agobøne anaa nsāborø, a ede ɔfofora bekø bɔne mu a, eyε bɔne. **21** Ade adwamammo anaa ahohwie, øko anaa aniberee nni mu. **14** Momma Awurade Yesu Kristo mmnen mo te se ntoma a mofira, na morempe se mobεye dee ɔnōnam pe.

14 Se obi gyidie sua wɔ mo mu a, monnye no; mo ne no nnnye dee n'adwene kyere no no ho akyinnye. **2** Obi gyidie ma otumi di biribiara, nanso obi a ne gyidie sua no di afuomduane nko ara. **3** Ense se dee ɔdi biribiara no bu dee onni biribiara no animtia; saa ara nso na ense se obi a ɔdi afuomduane nko ara no bu dee ɔdi biribiara no aten; efiri se, Onyankopon agye no. **4** Wo ne hwan a wobu obi ɔsomfoo aten? Ye ɔno ankasa ne wura na obeka se wadi nkonom anaase wadi nkogou. Na ɔbedi nkonom, efiri se, Awurade betumi ama wadi nkonom. **5** Obi dwene se da bi wɔ ho a elo hia sene nna a aka no. Saa ara nso na onipa foforø nso dwene se nna nyinaa ye pe. Ese se won mu biara si n'adwene pi. **6** Obiara a ɔbebu da bi kesee no ye saa de hye Awurade animuonyam; obiara a ɔwe nam no we wɔ Awurade din mu, efiri se ɔda

Onyankopon ase; saa ara na wɔn a wɔnwe nso ye a əbeye saa no de atemmuo ba n'ankasa ara so. **3** saa wɔ Awurade din mu de da Onyankopon ase. **7** Won a wɔye papa no nsuro atumfoo, na mmom Yen mu biara nte ase mma ne nko ara ho na obiara won a wɔye amumuye no na wosuro atumfoo. Wope nwu mma ne nko ara ho; **8** se yete ase a yete ase se woye obi a ɔnsuro dee tumi wo ne nsam anaa? ma Awurade; na se yewu a, yewu ma Awurade. Ennee, ye dee etene na əbekamfo wo. **4** Efiri se, ɔye Enti, se yete ase o, yewu o, yeyε Awurade dee. **9** Onyankopon ɔsomfoo a wo yiedie mu enti na ɔye Na yei enti na Kristo wuie, na ɔsoreee, na ɔnyaa adwuma. Na se woye bɔne a, suro no efiri se, ne nkwa se əbeye awufoo ne ateasefоowura. **10** Na wo, tumi a ode twe aso no da hɔ fann. ɔye Onyankopon afei, aden enti na wobu wo nua aten? Na wo, aden ɔsomfoo, enti ɔnam Onyankopon abufuo so twe enti na wobu wo nua animtia? Yen nyinaa begyina won a wɔye bɔne no aso. **5** Esiane saa enti, ese se Onyankopon anim ama wabu yen aten. **11** Efiri se, wobre wo ho ase ma tumi, a ɔnye se Onyankopon Atweresem no ka se, "Awurade ka se, mete ase yi, abufuo no enti, na mmom, esiane nim a wonim obiara bebu nkotodwe wɔ m'anim; na obiara bepae se ese se woye no enti. **6** Yei enti na ese se wotua enti na wobu wo nua a. **12** Yen mu biara too, efiri se, se atumfoo no ye won adwuma a, wɔye bebu ne ho akonta akyere Onyankopon. **13** Eno ka a wode; se eyε wo honam mu ka anaase eyε Mmom, dee ese se modwene ne se, monnye biribiara agyapadee ho ka, na fa obuo ne anidie ma won a ebema mo nua aka bɔne mu. **14** Ahotɔsɔ a mewɔ nyinaa. **8** Nne obiara ka. Eka a ese se wode ara ne se wo m'Awurade Yesu mu no ma mehunu se biribiara wobedø afoforo. Obiara a ɔdo ne yɔnko nnipa no nni hɔ a elo nte. Na se obi gye di se biribiara ho adi mmara no so. **9** Mmaransem a eka se, "Nsε nte a, na saa onipa no na elo nte mma no. **15** Se awadee, nni awu, mmo korøno, mma w'ani mmere biribiara a wodi ha wo nua a, ɔnnεe na wonte hɔ adee," yeinom ne dee ekeka ho nyinaa tiawatwa ɔdo mu. Mma aduane a wodi no nsεe onipa a ne ara ne se, "Dø wo yɔnko se wo ho." **10** Obiara a enti Kristo wuie no. **16** Mma adee a wobu se eyε no ɔdo ne yɔnko no nyε no bɔne. Se wodo wo yɔnko nnye din bɔne. **17** Efiri se, Onyankopon Ahennie a, na ekyere se woadi mmara no nyinaa so. **11** Ese no nyε adidie ne ɔnom na mmom, eyε tenenee, se woye yei, efiri se, wonim mmere a wowo mu. asomdwoe se ahosepe a ewɔ Honhom Kronkron Ebere aduru se wosore firi wo nna mu. Efiri se, mu. **18** Obiara a ɔsom Kristo saa ɛkwan yi so no, ebere a ese se wɔgye yen nkwa no aben sene ebere a Onyankopon agye no ato mu, na nnipa bu no. **19** yegye dii kane no. **12** Adesaε retwam, na adekyeeɛ Eno enti, ese se yetumi tena asomdwoe mu, na reye aben yen. Enti, momma yennyaε nneεma a yεboaboа yen ho yen ho ma obiara nya gyidie a emu eyε sum dee no ye, na momfa akodee a wɔde ko ye den. **20** Nnyina aduane so nsεe dee Onyankopon hann mu no. **13** Momma yemmo yen bra yie te se aye. Aduane biara ye aduane, nanso se wodi aduane nnipa a wɔte hann no mu a agobøne anaa nsāborø, a ede ɔfofora bekø bɔne mu a, eyε bɔne. **21** Ade adwamammo anaa ahohwie, øko anaa aniberee nni mu. **14** Momma Awurade Yesu Kristo mmnen mo te se ntoma a mofira, na morempe se mobεye dee ɔnōnam pe.

15 Ese se yen a yεye den wo gyidie mu no tumi te won a wɔye mmere no sinto ase. Ese se yeso won ani na yeanso yen ara ani. **2** Yen mu biara nkamfo adepa biara ne yɔnko ye, mfa nhye no den. **3** Kristo mpo anye dee ɔpε, sedee Atweresem ka se, "Nnipa a wɔbø mo ahohora no bo me ahohora nso." **4** Biribiara a wɔatwεre wɔ Atweresem no mu no, wɔatwεre de kyerekyere yen sedee εbεye a, yenam boasetø, nkuranhye a Kristo Atweresem no de ma yen no so bεnya anidasoo. **5** Onyankopon a yεnya boasetø ne nkuranhye firi ne nkyen no, mma mo honhom mu nkabom na mode adi Kristo Yesu akyi, **6** sedee εbεye a, mo nyinaa de akoma koro ne ano koro

bekamfo Onyankopon, yen Awurade Yesu Kristo som Yudafo no. **28** Se mewie saa dwumadie yi na Agya no. **7** Momma mo ho nka mo ho mo ho mfa meko won nkyen na mede sika a woape no nyinaa nhye Onyankopon animuonyam sedee Kristo agye, mo no. **8** Efiri se, meka kyere se, Kristo Yesu beye Yudafo osoomfo de kyere se Onyankopon ye onokwafao a bema ne bo a ohyee agyanom no aba mu, **9** na wama amanamanmufo nso akamfo no wo ne mmaborohunu ho, sedee Atweresem no ka se, “Yei enti, mekanfo wo wo amanamanmufo mu; na mato nnwom akamfo wo din.” **10** Na eka bio se, “Mo amanamanmufo, monkamfo Awurade, mo ne ne nkurofo, Yudafo.” **11** Na bio, “Amanamanmufo nyinaa nyi Awurade aye; asase so aman nyinaa monkamfo no.” **12** Na bio Yesaia ka se, “Yisai aseni besore, dee obesore abedi amanaman no so; ono na won ani beda ne so.” **13** Anidasoo Onyankopon no a mogye no die no mfa anigye ne asomdwoe nhye mo ma, sedee ebeye a Honhom Kronkron tumi no bema mo anidasoo mmorosoo. **14** Me nuanom, m’ankasa mete nka se, papaye ahye mo ma, mowa nimdee na mobetumi akyerkyere mo ho mo ho. **15** Mede akokoorduru atwre abobo nneema bi so, sedee meretwe mo adwene ako so bio, esiane adom bi a Onyankopon de adom me no enti. **16** Meye Kristo Yesu osoomfo a ese se meye asofodwuma a mepae mu ka Onyankopon Asempa no sedee ebeye a, amanamanmufo beye afrebodee a esa Onyankopon ani a Honhom Kronkron no ate ho. **17** Eno enti, metumi hoahoa me ho wo Kristo Yesu mu wo Onyankopon som yi mu. **18** Dee meka ho asem ara ne sedee Kristo nam dee maka ne dee maye so ama amanamanmufo aye osetie ama Onyankopon. **19** Saa nsenkyerennet ne anwanwadee yi ye tumi a efiri Honhom no mu. Enti, efiri Yerusalem koka Iliriko, mapae mu aka Kristo Asempa no nyinaa. **20** Na me botae se, daa meka asempa no wo mmeamea a wontee Kristo ho asem da no, na ankoye se mesii dan wo obi fapem so. **21** Mmom sedee wootwre no: “Won a wondaa ne ho asem nkyere won no behunu, na won a wontees no nso bete asee.” **22** Yei enti na ebere biara a mepse se meba mo nkyen no, biribi si me ekwan. **23** Nanso, seesei a mawie madwuma wo saa amantam yi mu, na afei mfeebree ni a mepse se anka meba abehunu mo no enti, **24** maye madwene se meko Spania. Se mereko a, mepse se mehunu mo na moaboa me ama makao ho eber se a me ne mo atena anigye so kakra bi no. **25** Seesei ara, mereko Yerusalem makosom Onyankopon manfo a wowa ho no. **26** Efiri se, asafo a ewo Makedonia ne Akaia no asi won adwene pi se wobefoa ahiafao a wofra Onyankopon manfo a wowa Yerusalem no mu. **27** Won ara na wosii won adwene pi saa, nanso nokorem, eye won asedee se woboa saa ahiafao no. Amanamanmufo no nyaa Yudafo honhom no mu nhira no bi. Eno enti na ese se amanamanmufo no de won ahodese

meko won nkyen na mede sika a woape no nyinaa ma won a, mefiri ho aks Spania. Na se mereko a, meduru mo ho mabesra mo. **29** Se meba mo nkyen a, menim se mede Kristo nhira a eboro so no beba. **30** Anuanom, menam yen Awurade Yesu Kristo ne odo a Honhom no de ma me no so hye mo se, ne me mmom mu mmo Onyankopon mpaee denden mma me. **31** Mommo mpaee, sedee ebeye a, asem bi rento me wo Yudea. Mommo mpaee mma won a wonnee asem no nni. Afei nso, mommo mpaee mma me som a mesom wa Yerusalem no, sedee ebeye a, ahoteefo a wowa ho no begye atom. **32** Se eye Onyankopon pe a, mede ahosepe beba mo nkyen mabesra mo. **33** Asomdwos Onyankopon no ne mo nyinaa ntena. Amen.

16 Mede yen nuabaa Foibe a osom Kenkrea asafo no hye mo nsa. **2** Monnye no Awurade din mu sedee ese se Onyankopon manfo ye, na mmoa biara a etho hia no wo mo nkyen no, momfa mmoa no. Efiri se, waboa nmipa bebree ne me nso. **3** Mekyea Priska ne Akwila a woye me nuanom adwumayefo wo Kristo Yesu mu **4** a wopaa won nkwa akyi maa me no. Meda won ase bebree, eyne me nko, na mmom, amanamanmufo asafo no nyinaa. **5** Asafo a wohyia wo won fie no nso, mekyea won. Monkyea m’adamfo pa Epaineto a owo ne onipa a odii ekan gyee Kristo dili wo Asia mantam mu no mma me. **6** Afei, mekyea Maria a oyee adwuma denden maa me no nso. **7** Mekyea Androniko ne Yunia. Mekyea me nuanom Yudafo a me ne won daa afiase a woagye din yie wo asomafo no mu, na wodii me ekan Kristo mu no. **8** Mekyea m’Awurade mu dafa Amplia. **9** Mekyea Ubano a yene no somees wo Kristo mu. Saa ara nso na mekyea m’adamfo pa Staki. **10** Mekyea Apele a ne Kristosom mu nokore ada adi no, Mekyea Aristobulo abusuafo no nyinaa. **11** Mekyea me kuromni Yudani Herodion ne no nuanom Akristofoa a wofiri Narkiso fie. **12** Mekyea Trifaina ne Trifosa mmaa a wobo Awurade som mu mmoden no. Saa ara nso na mekyea m’adamfo Persi a owo nso ye obaa a wabo mmoden aboa Awurade som no. **13** Mekyea Rufo a wadi dwuma kesee Awurade som mu no. Mekyea Rufo maame a ofaa me se ne ba no nso. **14** Mekyea Asinkrito, Flegon, Herme, Patroba, Herma, ne anuanom Akristofoa a woka won ho nyinaa. **15** Mekyea Filologo ne Yulea, Nero ne ne nuabaa ne Olimpa ne Onyankopon manfo a wone no wo ho no nyinaa. **16** Momfa mfeano kronkron nkyeakyea mo ho mo ho. Kristo asafo no nyinaa kyea mo. **17** Anuanom, metu mo fo se, monhwae won a wode mpaapaemu ne won a wosse afofora gyidie na wotia nkyerkyere a moanya no yie; montwe mo ho mfiri won ho. **18** Efiri se, won a woye saa no nsom Kristo, yen Awurade no; na mmom, wosom

biribiara a wɔrε na εyε ma wɔn. Wɔdεfεdεfε wɔn a wɔnnim hwee. **19** Obiara ate gyidie a mowɔ wɔ Asempa no mu. Eno enti, εma m'ani gye mo ho. Mεrε sε mo ani te wɔ nneεma pa ho na mokata mo ani wɔ bɔne ho. **20** Na Onyankopɔn a ɔbre yεn asomdwɔee no bεrεkyε ɔbɔnsam wɔ mo nan ase. Yεn Awurade Yesu Kristo adom nka mo. **21** Me yɔnko Timoteo se ɔkyea mo. Saa ara nso na Lukio, Yason ne Sosipatrou a wɔyε me nuanom Yudafoɔ no nso kyea mo. **22** Me Tertio, a meye ɔtwerεfoo ma Paulo yi nso, mede Awurade din mekyea mo. **23** Gaio a asafo no hyia wɔ ne fie no nso kyea mo. Erasto a ɔyε kurom ha sikakorafoo ne yεn nua Kwarto se wɔkyea mo. **24** Yεn Awurade Yesu Kristo adom nka mo nyinaa. **25** Momma yεnyi Onyankopɔn aye! ɔno na ɔtumi ma mo gyina pintinn wɔ mo gyidie mu sεdeε mekaa wɔ Asempa a εfa Yesu Kristo ho kyereε mo no. Sεdeε medaa nokore ahintasεm a εfiri teteete no adi kyereε mo no, (aiōnios g166) **26** wɔnam adiyifoo atwerεsεm a εfiri Onyankopɔn Teasefɔɔ no nkyεn ada ahintasεm yi adi ama wɔahunu sεdeε aman nyinaa begye adi na wɔayε ɔsetie ama no. (aiōnios g166) **27** ɔno, Onyankopɔn nyansaboakwa na animuonyam nka no wɔ Yesu Kristo mu daa daa! Amen. (aiōn g165)

1 Korintofoo

1 Krataa yi firi me, Paulo a εnam Onyankopon pe so enti, wøafre me se menyε Kristo Yesu somafoo no ne onua Sostene nkyen, **2** Yede rekoma Onyankopon asafo a εwø Korinto no ne wøn a wøafre wøn se wømmeye Onyankopon akyidifoo kronkron no, ne wøn a wøwø baabiara a wøbø yen Awurade Yesu din se οye wøn ne yen Awurade no: **3** Adom ne asomdwoee a εfiri yen Agya Onyankopon ne yen Awurade Yesu Kristo nka mo. **4** Esiane adom a Onyankopon nam Kristo Yesu so dom mo no enti, daa meda Onyankopon ase ma mo. **5** Εnam ne so ama moaye ma biribiara mu, okasa ne adwene mu. **6** Kristo ho asem atim wø mo mu, **7** eno enti, esiane se moretwen ama woada yen Awurade Yesu Kristo adi no enti, nhylra biara, monya bi. **8** Θbehye mo den akøsi awieε sedee εbehye a, da a Awurade beba no, wørennya mo ho mfomsøo biara. **9** Onyankopon a wafre mo aba ne Ba Yesu Kristo ayønkofa mu no ye ønokwafoo. **10** Anuanom, menam Awurade Yesu Kristo tumi so metu mo fo se, asem biara a mobeka no, monye adwene na mo mu ampaapae. Monso adwene ne botaae baako mu na ama moaye baako. **11** Anuanom, nnipa bi a wøfiri Kloefie apae mu aka akyere me se, akasakasa wø mo asafo yi mu. **12** Asem a mepε se meka ne se, wøn mu biara ka asem a øpe. Yei ka se, “Mewø Paulo afa” a, øforo se, “Mewø Apolo afa.” Obi sore na ose, “Mewø Petro afa” a, øbaako nso se, “Mewø Kristo afa.” **13** Wøakyeyε Kristo mu akuakuo? Paulo na øwuu wø asemnu no so maa mo anaa? Wøbø mo asu se Paulo asuafuu anaa? **14** Meda Onyankopon ase se mamma mo mu biara asu ka Krispo ne Gaio ho. **15** Obiara rentumi nka se wøbø mo asu se m’asuafoo. **16** Mekae se mebø Stefana ne ne fiefoo asu. Na menkae se mebø obi fofora asu bio. **17** Kristo ansoma me se memmøbø asu, na mmom øsomaa me se memmekø asempha a emfiri nnipa nyansa mu, na obi annyina so amma Kristo wu a øwuu asemnu no so no mu tumi anye kwa. **18** Asenka a εkyere Kristo asemnuambø no ye nsem a aba nni mu ma wøn a wøreyera. Nanso, yen a wøregye yen nkwa no dee, εye Onyankopon tumi. **19** Atweresem no ka se, “Mesee anyansafø nyansa, na mema niimdefoo adenim aye økwa.” **20** Enti, onyansafø wa he? Onimdefoo nso wø he? Ewiase yi mu akyinnyegyefoo wø he? Onyankopon akyere se ewiase yi mu nyansa ye ohunu. **(aiōn g165)** **21** Enti, Onyankopon nam øno ara ne nyansa so yee se, nnipa a wøpε se wøfa wøn ara wøn nyansa so hunu no no renhunu no da. Na mmom, Onyankopon yee n’adwene se wøn a wøgye asem a “aba nni mu” a yeka no di no, obegye wøn nkwa. **22** Yudafoo hwehwε se wøhunu nsenkyerennε, εnna Helafo

nso hwehwε nyansa. **23** Nanso, yen dee, yeka Kristo wu a øwuu wø asemnu no so no ho asem. Saa asem no ye Yudafoo abufuo εnna εye asem a aba nni mu ma amanamanmufoo; **24** nanso Yudafoo ne amanamanmufoo a Onyankopon afre wøn no, Kristo ye Onyankopon tumi ne Onyankopon nyansa. **25** Onyankopon asem a εye se aba nni mu no, aba wø mu sene nnipa nyansa, na saa ara nso na dee εye se εye mmere wø Onyankopon fam no ye den sene nnipa ahooðen. **26** Afei, anuanom, monkae εbere a Onyankopon free mo no tebea a na mowø mu. Nnipa fam dee na mo mu bebree nye anyansafø, na mo mu bebree nni tumi, na mo mu bebree nye adehyee nso. **27** Nanso, Onyankopon faa ewiase yi mu nsem a aba nni mu no, nam so guu anyansafø anim ase. Onyankopon faa nneεma a εye mmere wø ewiase, nam so de guu ahooðen anim ase. **28** Οfaa dee ewiase mmu na wømføa nye hwee no de see dee ewiase susu se εho hia no. **29** Yei kyere se obi ntumi nhoahoa ne ho Onyankopon anim. **30** Nanso, Onyankopon aka mo abata Kristo Yesu ho na Onyankopon nam Kristo so ama yen nyansa; εnam ne so ma yεatene wø Onyankopon anim. Yεye Onyankopon ahotefoo a wama yeade yen ho. **31** Enti sedee Atweresem no ka no, “Obiara a øpe se øhoahoa ne ho no, ønhoahoa ne ho wø dee Awurade aye mu.”

2 Anuanom, εbere a mebaa mo nkyen bekaa Onyankopon ho ahintasem a εye nokore kyereε mo no, maka asem a εkyere adwene anaa nyansa a εtra mo so. **2** Meyεε m’adwene se εbere a me ne mo wø ho no, mema me were afiri biribiara gye Yesu Kristo nko na ne titire no, ne wuo wø asemnu no so no. **3** Enti, εbere a mebaa mo ho no, na meye mmere a εhu ne ahopopoø aka me. **4** Na me nkyerekyere a mekyerekyereε no nso manyina anyansasem ne nnipa adwene so na mekyerekyereε, na mmom, menam kasa pa so daa tumi a εwø Onyankopon Honhom Kronkron no mu no adi. **5** Enti, mo gyidie nnyina onipa nyansa so, na mmom, egyna Onyankopon tumi so. **6** Mekasa nyansa mu kyere wøn a wøanyini wø Honhom mu. Nanso, saa nyansa no nye ewiase nyansa anaa ewiase yi mu tumi ahooða a wøn tumi resa no. **(aiōn g165)** **7** Nyansasem a meka no ye Onyankopon nyansa a wøde ahinta nnipa. Eno na Onyankopon ayi ato ho ama yen dada se yen animuonyam ahyedee ansa na wørebo ewiase. **(aiōn g165)** **8** Aman sodifoo biara nnim saa nyansa no. Se wønim a, anka wøremma Awurade a animuonyam ahye no ma no asemnu mu. **(aiōn g165)** **9** Atweresem no ka se, “Dee onipa biara anhunu na wante da, dee onipa biara annwene ho se εbeba da no, eno na Onyankopon no ara asiesie ama wøn a wødø no.” **10** Na yen na Onyankopon nam ne Honhom

Kronkron no so ada n'ahintasem yi adi akyeré yen. wo fapem no so; afoforó nso de nnua anaa eseré Honhom no péepee biribiara mu kosi Onyankopon anaa wira. **13** Obiara dwuma a ədiie no, əda no ahintasem a emu do no so. **11** Onipa dee, əno ara ne beda no adi; əda no ogya no beda obiara adwuma honhom a ete ne mu no na enim ne ho nsem nyinaa; adi. Ogya no bessə ahwe, ahunu dwuma ko no ye saa ara nso na Onyankopon Honhom no nko ara na a eyé. **14** Se dee onipa ko no de sii fapem no so enim Onyankopon ho nsem nyinaa. **12** Enye ewiase no tumi gyina ogya no ano a, əbenya akatua. **15** yi mu honhom na yeanya; Honhom Kronkron a Na se obi adwuma hye wō ogya no ano a, akatua Onyankopon somaa no no na yeanya sèdee əbema no bebo no, nanso əno dee, əbenya nkwa se obi a yeahunu dee Onyankopon de ama yen no nyinaa. wadwane afiri gyaframa mu. **16** Nokorem, monim **13** Enti, enye nsem a nnipa de wōn nyansa akyeré se moye Onyankopon asoredan na Onyankopon yen no na yeka, na mmom, nsem a Honhom no akyeré yen no na yenam Honhom no mu nokore reda saa honhom mu nsem yi adi akyeré won a wōwō Honhom no. **14** Nanso, obi a ənni Honhom no rentumi nnya akyeré a efiri Onyankopon Honhom no mu. Ərente aseē da biara da; əfa no se nsem a aba nni mu, efiri se, wōgyina Honhom no nko so na wobetumi anya nteasee a esé. **15** Onipa a Honhom no te ne mu no tumi sesé biribiara nanso obiara rentumi mmu no aten. **16** Atweresem no ka se, "Hwan na ənim Awurade adwene? Hwan na əbetumi atu no fo?" Nanso, yen dee, yewō Kristo adwene no bi.

3 Nokorem, anuanom, mantumi ankasa ankyeré mo se nnipa a wōwō Honhom no. Na esé se mekasa kyere mo se ewiasefoo a wōte se mmofra a wōwō Kristo mu gyidie. **2** Memaa mo nufosuo. Mamma mo aduane a eyé den, efiri se, na enye mma mo. Na seesei ara mpo enye mma mo, **3** efiri se, moda so te ho se ewiasefoo. Se aniberec wo mo mu na motwa mo ho ne mo ho mo ho nya akasakasa a, enna no adi se moye ewiasefoo a mote ho ma ewiase? **4** Se obi ka se, "Me dee, medi Paulo akyi" na əfoforo nso ka se, "Me nso mewō Apolo afa" a, ənkyeré se moye ewiasefoo anaa? **5** Mebisá se, Apolo ye hwan? Na Paulo nso ye hwan? Yeye Onyankopon asomfoo kwa a enam yen so na monya gyidie. Adwuma a Onyankopon de ama yen mu biara se yenyé no na yeuyé. **6** Meduaa aba no na Apolo guguu so nsuo nanso Onyankopon na əmaa afifidee no nyiniie. **7** Obi a əduaee ne obi a əguguu so nsuo no ho nhia. Onyankopon na ne ho hia, efiri se, əno na əmaa afifidee no nyiniie. **8** Nsonsonoe biara nni onipa a ədua ne dee əgugu so nsuo ntam. Onyankopon behwe dwuma a won mu biara diie so na wama wōn so adee. **9** Yen dee yeuyé aboafoo a yene Onyankopon reye adwuma na mo nso moye Onyankopon afuo. Bio, moye Onyankopon dan. **10** Menam adam a Onyankopon de maa me no so meyeyé ədansenii pa adwuma. Metoo fapem enna onipa foforo nso resi ato so. Nanso, esé se won mu biara fa əkwan pa so si. **11** Efiri se, Onyankopon aye Yesu Kristo nko edan no fapem enti worentumi nto fapem foforo biara bio. **12** Ebinom de sikakoko, anaa dwete anaa abooden aboo na əbesi won dan

Na se obi adwuma hye wō ogya no ano a, akatua Onyankopon asoredan no, Onyankopon besee no. Efiri se, Onyankopon asoredan ye kronkron, na mo na moye n'asoredan no. **18** Ense se obiara daadaa ne ho. Se obi a əka mo ho fa ne ho se əye ewiase yi mu onyansafoo a, ewo se əye əkwasea ansa na wabeyé onyansafoo. (aión g165) **19** Efiri se, dee ewiase bu no nyansa no ye asem a aba nni mu wō Onyankopon ani so. Atweresem no ka se, "Əkyere anyansafoo wō wōn anitee mu." **20** Bio, Atweresem no ka se, "Awurade nim omipa nsusui. Ənim se ənkosi hwee." **21** Enti, ense se obiara de dee onipa tumi ye hoahoa ne ho na biribiara ye mo dea. **22** Paulo, Apolo ne Petro, saa ewiase yi, nkwa ne owuo, enne ne daakye nyinaa ye mo dea, **23** na moye Kristo dea na Kristo nso ye Onyankopon dea.

4 Esé se mobu yen se Kristo asomfoo a wōde Onyankopon ahintasem a eyé nokore no ahye yen nsa. **2** Adees baako a wōrehwehwé afiri onipa a wode ahintasem no ahye ne nsa no ne se, əbedi ne wura no nokore. **3** Se mo anaa onipa bi bu me aten seesei a əmfia me ho. M'ankasa nso memmu me ho aten. **4** M'adwene mu ye fann, nanso eno nkyere se medi bem fitaa. Awurade nko ara na obu me aten. **5** Enti, ense se obiara bu ne yonko aten kosi se əbere a esé beba. Awurade ba mu no na wōbebu aten a etwa too. Əbeda dee ahinta wō sum mu no adi na wada dee ahinta wō nnipa akoma mu no nso adi. Na nkamfo a esé se onipa biara nya firi Onyankopon ho no, wōakamfo no. **6** Anuanom, mo enti mede Apolo ne me aye nhweso, sèdee əbema mo asuasem a eka se, "Di immara pa so" no. Ense se mo mu biara de onipa bi hoahoa ne ho na obu əfoforo nso onipa teta. **7** Hwan na əka kyerec wo se wokorōn sene afoforo? Enye Onyankopon na ode biribiara a wōwo no maa wo? Na aden enti na wode hoahoa wo ho sedee enye akyeré? **8** Biribiara a mohwehwé no, mo nsa aka dada! Moye adefoo dada. Moayeyé ahemfo, nanso yenyé bi! Nokorem, anka mepe se moye ahemfo na anka yen nso yeuyé ahemfo beka mo ho. **9** Yeuyé me se yen asomafoo yi dee, Onyankopon de yen atwa too se nnipa bi a woabu wōn kumfo wo badwa mu se nnipa ne ewiase abofoo nyinaa nhwe. **10** Kristo enti, yeuyé nkwaseafoo, nanso moye anyansafoo wō Kristo mu. Yeye mmeré, nanso moye

den. Wømmu yen, nanso wøbu mo. **11** Ebesi saa onua nanso øbo adwaman anaa øye oniberefoo anaa øbere yi mu ekøm ne sukom de yen. Yefira ntomago; øsom ahoni anaa økønkønsani anaa økøwensani wøhwø yen; yedi atutena; **12** yeye adwuma a øye den de hwe yen ho. Wødome yen a, yehyira; wøhwø yen a yegyina ano. **13** Wøya yen a, yede kasa pa bua. Yete se ewiase yi mu wira bi a yenka hwhee de besi enne. **14** Enye se mepe se megú mo anim ase enti na metweræe saa nwoma yi bree mo. Na mmom, mepe se mekyere mo ekwan se me ara me mma a medo wøn. **15** Na se mowo ahwefoo spedu mpo wø mo asetena mu wø Kristo mu a, mowo Agya baako pe. Na mo nkwa a øwo Kristo Yesu mu no enti, menam asempha a meka kyere mo no so abeyø mo agya. **16** Mesre mo se monsuausua me. **17** Enam yei so enti, meresoma Timoteo na waba mo nkynen. Øye m'ankasa me do ba a ødi me nokore wø Awurade mu. Øbøkaakae mo m'akwan foforo a menam so di Kristo Yesu akyi ne nkyerékyere a mekyerékyere wø asafo biara a mekø mu no. **18** Mo mu bi aye ahantan, susu se meremmesra mo. **19** Se Awurade pe a, ørenkyere biara meba mo nkynen na m'ankasa mabehwø dwuma a saa ahantaføo yi betumi adi na enye asem a wøbeka no. **20** Onyankopon Ahennie no nye nsenkeka na øye tumi. **21** Emu dee øwo he na mope? Memmebo mo mmaa anaa akoma a øða wø mu na øbu adee na memfa mmra mo nkynen?

5 Nnansa yi, wøkeka se adwaman a morebø wø asafo no mu no ye hu a abosonsomfoo mpo renyø saa. Mate mpo se obi afa n'agya yere. **2** Na øbeyø den na moatumi ahoahoa mo ho? Aden enti na ense se mo were ho wø ho na mompam saa onipa no mfiri mo mu. **3** Ewom se me dee, me ne mo ntam ekwan ware, nanso, mewo mo nkynen honhom mu. Yen Awurade Yesu din mu, mabu onipa a øye afidee yi aten dada te se dee mewø mo nkynen ara pe. **4** Mohyia na meka mo ho wø honhom mu a, Awurade Yesu tumi a øka yen ho no enti, **5** ese se mode saa onipa no ma øbonsam na øsee ne onipadua no na Awurade da no duru a, wagye ne honhom nkwa. **6** Ense se mohoahoa mo ho. Monim se, "Mmøka kakra bi na øma mmøre no tu." **7** Ese se moyi saa bone mmøreka dada yi firi mo mu na moaye kronn. Eba saa a, mobøye se mmøreka a mmøreka nni mu sèdee menim mo se mote dada no. Afeli a wøde Kristo a øye yen Twam Afahye Odwan no abo afødes no, yen Twam Afahye no aduru so. **8** Yei enti, mommma yemmføa mmøreka dada a øye bone no nni afahye no, na mmom, yemfa burodo a mmøreka nni mu na øye kronn no nni afahye no. **9** Krataa a metweræe mo no, mekaa wø mu se mommføa mo ho mmø adwamanfoo ho. **10** Menkyere ewiase yi adwamanfoo anaa aniberefoo anaa økorømfoo anaa wøn a wøsom ahoni. Se wompe se wo ne yeinom bo a, na ese se wofiri ewiase koraa. **11** Dee mekyere ne se, mommføa mo ho mmø onipa a øfrø ne ho se onua nanso øbo adwaman anaa øye oniberefoo anaa øsom ahoni anaa økønkønsani anaa økøwensani wøhwø yen; yedi atutena; **12** Aden enti na ese se mebu wøn a wønka asafo no ho aten? Enye wøn a wøwø asafo no mu mmom na ese se mobu wøn aten? **13** Onyankopon na øbøbu wøn a wønni asafo no mu aten, sedee Atweræsem no ka se, "Monyi onipa øbonefoo no mfiri mo mu."

6 Se akasakasa ba onua ne onua ntam a, aden enti na moko abosonsomfoo atemmufoo anim ma wøbu mo aten øbere a anka ese se moma ateneneefoo siesie mo ntam? **2** Monnim se ateneneefoo na øbøbu ewiase aten? Na se, ese se mobu ewiase aten a, morentumi mmu nsem nketenkete aten? **3** Monnim se yøbebu abøfoo aten? Mpen ahe na yemmu asetena mu nneema aten? **4** Na se nsem a ete saa ba a, nnipa a wønni dibea wø asafo no mu na mobøma wøasiesie? **5** Øye animguasee ma no! Menim yie se enye den ara a, onyansafø baako bi wø mo mu a øbetumi adi onua ne onua ntam asem. **6** Øye se wøfa saa ekwan yi so anaa, se onua de onua bekø asennie ma wøn a wønni gyidie bedi abua wøn asem? **7** Se motumi de mo ho mo ho kø asennie no kyere se moadi nkoguo dada. Anka øye se obi besisi mo anaa se øbeyø mo bone mmom. **8** Nanso, mo ara motwa mo ho ye mo ho mo ho bone, sisí mo ho ne mo nuanom mpo. **9** Mo ara monim se ødebøneyefoo no renko Onyankopon Ahennie no mu. Monnnaadaa mo ho; mo a mo suban nye, anaa mo a mosom ahoni, anaa adwamanfoo anaa mmaprima a wøne mmaprima da, **10** anaa adifudepefoo, anaa aniberefoo, anaa økøwensafø, anaa mo a mosefø afofø din, anaa økorømfoo no mu biara no rennya kyefø biara wø Onyankopon Ahennie no mu. **11** Na mo mu bi te saa. Nanso, wøahohoro mo bone. Wøde mo ama Onyankopon. Enam Honhom Kronkron no ne Awurade Yesu Kristo din mu enti, wøasiesie mo ne Onyankopon ntam. **12** Obi se, "Mewø ho ekwan se meye dee mepe." Ewom saa; nanso enye biribiara na øye ma wo. Metumi aka se, "Mewø ho ekwan se meye biribiara." Nanso meremma biribiara ho ekwan ma emfa me aksa. **13** Obi foførø nso bekø se, "Aduane wø ho ma yafunu na yafunu nso wø ho ma aduane." Øye nokore; nanso Onyankopon bema ne nyinaa awa abiees. Ense se onipa de ne onipadua ma adwamammo, na mmom, ese se øde som Awurade, eñri se onipadua no ye Onyankopon dea. **14** Onyankopon maa Awurade sore firiil awufoø mu na ono nso nam ne tumi so bema yen nso asore afiri awufoø mu. **15** Monnim se mo onipadua no ye Kristo onipadua no fafa bi anaa? Memfa Kristo onipadua fa bi mimo obi a øbo adwaman onipadua ho anaa? Dabi. **16** Anaa ebia na monnim se onipa a øde ne ho bo adwamanfoo ho nso ye odwamanfoo?

Atweresem no da no adi se, "Wən baanu no nyinaa nkwa? Na okunu a woye Okristoni nso, ebeye den ye onipadua koro." 17 Nanso, onipa a wode no abata na woahunu se worentumi nnye wo yere nkwa? 17 Awurade ho no ne no ye baako wo honhom mu. 18 Mo mu biara ntena ase wō akyedee a Awurade de Mommmo adwaman. Bōne biara a onipa beye no akye no no so sedee na ote a Onyankopon free no nka ne onipadua no, nanso onipa a obō adwaman no. Yei ne mmara a mekyere wo asafo biara mu. no see oto ankasa ne onipadua. 19 Monnim se mo 18 Se twetiatwani bi ate Onyankopon frē a, ense onipadua no ye Honhom Kronkron a ote mo mu, a Onyankopon na ode maa mo no asoredan? Na monne mo ho; 20 otso mo abooden. Enti momfa mo onipadua no nhye Onyankopon animuonyam.

7 Afei, dee efa nsem a motwore de bres me no ho nie: Eye se əbarima nware. 2 Nanso, esiane adwamammo enti, ese se əbarima biara nya oto ankasa ne yere, na obaa biara nso nya oto ankasa ne kunu. 3 Esse se əbarima ye n'asedee se okunu na obaa nso ye n'asedee se əyere na wən mu biara boa ne yonko. 4 Dyere onipadua no nhye oto nko ara dea, na eye okunu no nso dea bi. Saa ara nso na okunu no onipadua no nhye oto nko ara dea, na mmom, eye əyere no nso dea bi. 5 Mommfa mo ho nkame mo ho mo ho. Gye se mo nyinaa pene so ebere tiawa bi a morebo mpaee; na se mowie mpaeebo no a, monhyia mu, na obonsam ansa mo anhwē, efiri se, montumi nni mo ho so. 6 Menka saa asem yi se ohye so, na mmom, mereka no se mama mo ho ekwan. 7 Ekaa me nko a na anka mo nyinaa te se me. Nanso, obiara wō adam akyedee sononko bi a Onyankopon de ama no. Yei wō n'akyedee na əfotro nso wō n'akyedee. 8 Afei, asem a mereka akyere asigyafo ne akunafo no se: Ebeye se mo nko ara mobetenaa ase sedee mete ho yi. 9 Na se morentumi nhye mo ho so nso a monkowareware. Eye se mobeware sene se mobehye mo ho ahometee. 10 Mo awarefo nso, mewo ohye nsem bi a emfir me na efiri Awurade nkyen se: Ense se obaa gyaa ne kunu. 11 Se eba saa a, ense se əware bio; anaase nso woka one ne kunu bo mu. Saa ara na ense se okunu nso gyaa ne yere. 12 Mo a moaka no, meka mekyere mo, efiri mankasa, na emfir Awurade, se Okristoni barima wo yere a ənye Okristoni na obaa no pene so se one no betena ase a, ense se əbarima no gyaa no. 13 Saa ara nso na se Okristoni baa wō okunu a ənye Okristoni na əbarima no pene so se one no betena a, ense se obaa no gyaa no. 14 Esiane bō a əbarima a ənye Okristoni de ne ho abō obaa no enti, Onyankopon begye no na obaa a ənye Okristoni no nso, esiane bō a ote ne ho abō əbarima no enti, Onyankopon bete ne ho. Se anye saa a, wōn mma beye se abosonsomfo mma, nanso sedee ete yi dee, woye kronkron. 15 Na se nso wōn mu dee ənye Okristoni no pe se ote ne ho firi Okristoni no ho a, momma no ekwan. Se eba saa a, Okristoni no, se eye okunu anaa əyere no, de ne ho. Onyankopon afre mo se montena ase asomdwoee mu. 16 Dyere a woye Okristoni, ebeye den na woahunu se worentumi nnye wo kunu

na woahunu se worentumi nnye wo yere nkwa? 17 Awurade ho no ne no ye baako wo honhom mu. 18 Mo mu biara ntena ase wō akyedee a Awurade de Mommmo adwaman. Bōne biara a onipa beye no akye no no so sedee na ote a Onyankopon free no nka ne onipadua no, nanso onipa a obō adwaman no. Yei ne mmara a mekyere wo asafo biara mu. no see oto ankasa ne onipadua. 19 Monnim se mo 18 Se twetiatwani bi ate Onyankopon frē a, ense se əpepa twetia no ho nsenkyerennedee biara. Se əbarima nso a ontwaa twetia bi ate Onyankopon frē a, ense se otwa twetia. 19 Efiri se, se obi atwa twetia na əfotro nso ntwa twetia no nka hwhee. Dee echo hia ne se wobedi Onyankopon mmara so. 20 Sedee obiara te a Onyankopon free no no, ontela no saa ara. 21 Onyankopon free wo no na woye aksa anaa? Mma eno nha wo na se wōwō ekwan bi a wobetumi afa so ade wo ho a, fa so. 22 Efiri se, aksa a Awurade afre no no ye Awurade onipa a ote ne ho. Saa ara nso na obi a ote ne ho a Kristo afre no no ye Kristo aksa. 23 Onyankopon tōo mo abooden, eno enti, monnye nkao mma nnipa. 24 Anuanom, ese se mo mu biara tena ase wō Onyankopon mu sedee na mote ansa na worefre mo no. 25 Dee efa asigyafo nso ho no nie: Mennyaa əhye nsem biara memfirii Awurade nkyen, nanso meka m'adwene te se obi a Onyankopon mməborəhunu enti wōagye me ato mu. 26 Wodwene seesei əhaw yi ho a, medwene se, eye se onipa tena ase sedee ote biara. 27 Wōwō əyere? Se wōwō əyere a, nhye w'adwene se woregyaa no. Wonwaree anaa? Se wonwaree a, nhwehwē əyere. 28 Nanso, se wōware a, wonyee bōne. Se əbaabunu ware a, ənyee bōne. Nanso, əhaw a saa awadee no de ba no, se ekaa me nko a, anka mempe se saa əhaw no bēba mo so. 29 Dee mekyere ne se, anuanom, ebere a aka sua. Efiri saa ebere yi, ese se mmarima a wōawareware tena ase sedee wōwaree da; 30 wōn a wōsu ye sedee wōn were nhoe; wōn a wōsere ye sedee wōnni anigye; wōn a wōtō ye sedee de wōtōe no nhye wōn dee; 31 wōn a wōde ewiase abō wōn bo ye sedee wōnhunu bi da. Na sedee ewiase yi te seesei yi rentena saa nkye. 32 Mempe se biribiara ha mo. Əbarima a ənwāreee no, ese se ote ne ho ma Awurade adwumaye; efiri se, obō mməden se Awurade ani beso no; 33 nanso əbarima warefo de ne ho to ewiase nneema so, efiri se, əpe se oso ne yere ani, 34 enti wōtē no afanu no nyinaa. Obaa a ənwāreee anaa əbaabunu de ne ho ma Awurade adwuma wō honam ne honhom fam; nanso obaa a wawaree no de ne ho to ewiase nneema so, efiri se, əpe se oso ne kunu ani. 35 Mereka saa asem yi, efiri se, mepe se meboea mo. Merenhyehye mmara bi mma mo. Na mmom, mepe se moye dee eye na etene na mode mo ho nyinaa ma Awurade adwuma. 36 Əbarima ne obaa a wōahyehye awadee na afei wōayé wōn adwene se wōrenware bio no, se əbarima no hunu se ənye n'asedee mma obaa no nanso se əntumi nhye n'akonno so enti no əpe se əware a, ese se əware sedee əhwehwē no. Bōne biara nni yeyi

ho. 37 Nanso, εγε mmom se ḥebeyne ne ho so na me nsuo nom anaa? 5 Menni ho ekwan se meye wasi n'adwene pi se ḥerenware. 38 Εγε se obarima dee asomafoo a aka no yee no bi, sedee Awurade ware dee, nanso se anka wanware koraa a na εγε. 39 Se ḥoba ḥwarefoo kunu te ase a, ḥonne ne ho; na nuanom ne Petro yee, na meware Okristoni baa de se ne kunu no wu dee a, ḥwo ho ekwan se ḥware no ka me ho tu m'akwan yi? 6 Anaase Barnaba ne ḥoforo a ope; nanso εse se εγε Kristo awadee. 40 Na me nko ara na εse se εγε adwuma de bo yen ho se ḥutumi tena ase sedee ote no nso a, ne ho beto no akonhoma? 7 ḥsraani ben na otua oño ankasa ne ho yie. M'adwene ni, na megue di se me nso me wo ka wo ḥbere a odi sraa? Okuafoo ben na önni n'afuo Onyame Honhom.

8 Asem a efa mnuane a wode ma ahoni ho nso nie:

Εγε nokore pefee se, “Yen nyinaa wō nimdee.” Nanso, saa niimdee no ma onipa ye ahantan; odo dee, ema nkoso. 2 Onipa a ḥoye ne ho di se ḥonim biribi no nmim sedee anka εse se ḥhunu. 3 Nanso, onipa a odo Onyankopon no, Onyankopon nim no. 4 Enti, mnuane a wode ma ahoni a wodi no, yenim se ohoni wō ho ma biribi a ente ase. Yenim se Onyankopon baako pe na ḥwo ho. 5 Nneemaa bebree wō soro ne asase so a yefre wōn anyame ne awuranom, nanso wōn mu biara nye anyame anaase awuranom. 6 Υewo Onyame baako pe a εγε Agya. Öno na ḥbaa adee nyinaa, na yete ase ma no. Yesu Kristo ne yen Awurade a Agya no nam ne so yee adee nyinaa, na ömaa yen nkwa. 7 Nanso, εnye obiara na onim saa nokwasem yi. Nnipa bi de won ho ama ahoni no ara kosi se, se wodi saa mnuane no a, wōnim pefee se ohoni aduane na wōredi. Esiane wōn ahonim a εγε mmere enti, woye di nso se aduane no gu won ho fi. 8 Εnye aduane a yedie no na etwe yen ben Onyankopon. Se yeanii saa aduane no a, yento sin, enna se yedi nso a, yen mirroro so. 9 Monhwē yie na moamma mo ahofadie no antwetwe wōn a wōye mmere wō gyidie mu no anko bōne mu. 10 Se eba se obi a n'ahonim ye mmere wō saa asem yi mu hunu se wo a wowō “nimdee” redidi wō ohoni dan mu a, εrenhye no nkuran mama öno nso nkodi aduane a wōde ama ahoni no bi anaa? 11 Enti, saa onipa a εγε mmere yi a εγε wo nua a Kristo wu maa no yi, esiane wo “nimdee” enti ḥbeyera! 12 Na εnam saa ekwan yi so bēma woaye bōne atia wo nuanom. Se eba saa a, woye bōne tia Kristo nso, efiri se wonam wōn adwenem mmere so adaadaa wōn. 13 Enti, se aduane ma me nua ye bōne a, merenwe εnam bio sedee εbeyε a εremma me nua nko bōne mu. (aiōn g165)

9 Menne me ho anaa? Menye ḥosomafoo anaa?

Menhunuu Yesu yen Awurade anaa? Na monye me nsa ano adwuma wō Awurade mu anaa? 2 Na se afoforo mpo nnye me ntom se ḥosomafoo a, mo dee, mogye me tom saa. Sedee mo ankasa mo abrabo te wō Awurade mu no di ho adansee se meye ḥosomafoo. 3 Se nnipa ka me ho asem a, saa ekwan yi so na mefa yi me ho ano. 4 Menni ho ekwan se m'adwuma enti, wōma me aduane di ma me nsuo nom anaa? 5 Menni ho ekwan se meye wasi n'adwene pi se ḥerenware. 38 Εγε se obarima dee asomafoo a aka no yee no bi, sedee Awurade ware dee, nanso se anka wanware koraa a na εγε. 39 Se ḥoba ḥwarefoo kunu te ase a, ḥonne ne ho; na nuanom ne Petro yee, na meware Okristoni baa de se ne kunu no wu dee a, ḥwo ho ekwan se ḥware no ka me ho tu m'akwan yi? 6 Anaase Barnaba ne ḥoforo a ope; nanso εse se εγε Kristo awadee. 40 Na me nko ara na εse se εγε adwuma de bo yen ho se ḥutumi tena ase sedee ote no nso a, ne ho beto no akonhoma? 7 ḥsraani ben na otua oño ankasa ne ho yie. M'adwene ni, na megue di se me nso me wo ka wo ḥbere a odi sraa? Okuafoo ben na önni n'afuo mu nnabae bi? Odwanhwefoo ben na önnom ne nnwan a ḥoyen wōn no nufosuo bi? 8 Εnse se meti nhwesoo a ḥwo yen abrabō dada no mu efiri se, Mmara no ka asem korō no ara. 9 Υekan wō Moses Mmara no mu se, “Se wode nantwie retiatia aburoo so a, nkyekyere n'ano.” Nantwie ho asem na εhia Onyankopon anaa? 10 Anaase na asem a ḥreka no fa yen ho? Nokorem wōtwerε yei de maa yen. Onipa a ḥfuntum ne dee ḥtwa aba no nyinaa, εse se wōn nyinaa ye wōn adwuma sedee εbeyε a, wōbenya wōn kyεfa wō wōn dwumadie no mu. 11 Yeadua honhom aba wo mo mu na se yenna ewiase nnepa firi mo nkyen a, εdōoso dodo anaa? 12 Na se afoforo wō tumi se wōhwē yeinom anim firi mo nkyen a, yen dee, yenni tumi a εboroo saa? Nanso, yenni saa tumi yi ho dwuma biara. Mmom, yεatena ase saa ara sedee yεremfa suntidua biara nto asem a efa Kristo ho no. 13 Monim se wōn a wōye adwuma wō asoredan mu no nya wōn aduane firi asoredan mu, na wōn nso a wōbo afodee wō afōrebukyia so no nso nya wōn afōrebōdees. 14 Saa ara nso na Awurade ahye se, εse se wōn a wōka asem a no nya wōn asetena firi mu. 15 Nanso, menkaa saa sedee yi ho hwee. Εnye se meretwε seesei se meregye saa sedee no afa. Enne anka medi εkan mawu. Obiara rentumi mfa m'asēdees no nni agor. 16 Menni tumi se, εsiane se meka asem a no enti, mehohaoa me ho. Mehye mmara ase na meka asem a no. Na se manka asem a no a, mehunu amane. 17 Se meye adwuma no sedee efiri m'ankasa me pe mu a, na εse se mehwē akatua anim. Nanso meye no se m'adwuma, efiri se, Onyankopon na öde ato me so. 18 Enne, na akatua ben na εse se menyε? Εγε ahohoahoadee se wobeka asem a no na wonnye hwee na wommisaa sedee biara nso. 19 Mede me ho; menyε obi akoaa. Nanso, meye me ho obiara akoaa sedee mesesa akra dodo biara a metumi. 20 Eberε a me ne Yudafaa te no, meye me ho se Yudani sedee metwetwe wōn aba me nkyen. M'ankasa nso na menhye Mose Mmara ase, nanso metenaa ase sedee Mose Mmara di me so sedee metwetwe wōn a wōhye saa Mmara no ase aba me nkyen. 21 Saa ara na mekōfраa amanamanmufo mu no nso meye me ho se wōn ara pe, sedee metumi matwetwe wōn aba me nkyen. Yei nkyere se menni Onyankopon Mmara so; mehye Kristo Mmara ase. 22 Wōn a wōn gyidie ye mmere no, meye se wōn ara sedee metwetwe wōn aba me nkyen. Meyε me ho sedee efata biara a maa nnipa nyinaa, sedee metumi afa ekwan biara a

ebeyə yie so magye won mu bi nkwa. 23 Asempa no wo ayonkoye. 19 Mebisə se, aforebədeə a wode ama enti na meyee yeinom nyinaa na manya mu nhŷira ohoni no ye biribi anaa ohoni no na ɔye biribi? 20 bi. 24 Monim se mmirika akansie mu, mmirikatufoə Dabi, asem a mereka ne se, dee wode abo afodee no nyinaa tu mmirika no bi, nanso won mu baako wo əbosonsomni aforebukyia so no, wode ama pe na ənya akradee no. Enti, tu mmirika no ekwan ahonhommone na enye Onyankopon. Mempe se bi so na nya akradee no. 25 Obiara a osi agodie mu mode mo ho behyenehyene ahonhommone. 21 akan no siesie ne ho di mmara so. ɔye saa sedee Morentumi nnom Awurade kuruwa ano na monsane əbenya ahenkye a ərenkyere, nanso yen dee yi dee, nnom ahonhommone kuruwa ano. Saa ara na əbekye akosi daapem nyinaa. 26 Eno enti na meretu morentumi nnidi wo Awurade əpono so na monsane mmirika ko m'anim tee akowie no. Eno enti na mete nnidi wo ahonhommone əpono nso so. 22 Anaa se okuturukubəni a ne kuturuku mfom no. 27 Mebo mmoden hye me onipadua so na medi no nya, sedee əbekye a, se meka Asempa no kyere afoforo a me nso merenyə dee emfra.

10 Anuanom, mepe se metwe mo adwene ba nsem a etoo yen nananom a wodii Mose akyi no so. Omununkum bəo won nyinaa ho ban maa won nyinaa faa Epo Kəkəo no mu asomdwoe mu. 2 Omununkum no ne Epo no mu, wəbəo won nyinaa asu se Mose akyidifo. 3 Won nyinaa dii honhom fam aduane 4 na wənom honhom fam annonnee. Wənom honhom botan a na əne won nam no mu nsuo; na saa əbotan no ye Kristo no ankasa. 5 Yeinom nyinaa akyi no, na Onyankopon ani nso won mu pii, enti na won amu guguu basaa wo esere no so ho no. 6 Seesei, yeinom nyinaa ye nhweso ma yen na əbəo yen koko nso se, ense se yepē bone sedee woyee no, 7 enna ense se yesom ahoni sedee won mu bi yee no. Sedee Atweresem no ka se, “Nnipa no tenaa ase, didi nomee, na wəgoroo absomgoro.” 8 Ense se yebəo adwaman, sedee won mu bi yee no na da koro won mu əpeduonumiensa wuwue no. 9 Ense se yeso Awurade hwə sedee won mu bi yee no maa awə kekkaa won kunkumm won no. 10 Ense se monwiinwii sedee won mu bi yee maa əsəe əbəfəo scree won no. 11 Yeinom nyinaa baa won so de yee nhweso maa afoforo. Na wotwəre guu ho se kəkəba maa yen. Efiri se, yete ho se ərenkyere na əbere no aba awiee. (aiōn g165) 12 Obiara a adwene se əgyina ho no, ənhwe yie na wanhwə ase. 13 Soħwe biara a aba w'akwan mu no ye dee eba nnipa akwan mu. Esiane se Onyankopon di ne bəhyə se enti, əremma ho ekwan mma soħwe a əborō w'ahooden so nto wo. Se soħwe ba wo so a, əbəma wo ahooden ama woatumi agyina ano, na woanya ho nyansa nso. 14 Enti me nnamfo pa, montwe mo ho mfiri ahonisom ho. 15 Mekasa kyere mo se anyansafoo. Asem a meka no mommuu mfa. 16 Se yenom kuruwa a woħayira so no ano a, na enye Kristo mogya ayonkofa no anaa? Burodo a yebubu mu no nso, se yedi a, na enye Kristo onipadua ayonkoye anaa? 17 Esiane se burodo no ye baako na yedi no wo əħonam koro mu enti, əwom se ye dooso dee, nanso yen nyinaa ye nnipa baako. 18 Monħwe Israelman. Won a wədi afodee aduane no ne aforebukyia no

Morentumi nnom Awurade kuruwa ano na monsane əbenya ahenkye a ərenkyere, nanso yen dee yi dee, nnom ahonhommone kuruwa ano. Saa ara na əbekye akosi daapem nyinaa. 26 Eno enti na meretu morentumi nnidi wo Awurade əpono so na monsane mmirika ko m'anim tee akowie no. Eno enti na mete nnidi wo ahonhommone əpono nso so. 22 Anaa se yempe se yema Awurade tue ninkunu? ɔegye di se yeyə den sene no anaa? 23 Wəka se, “Woama yen ho ekwan se yeyə biribiara a yeyə.” Nanso, enye biribiara na eyə. “Woama yen ho ekwan se yeyə biribiara.” Nanso, enye biribiara na etumi boa yen. 24 Ense se obiara pe ne nko ne yiedie na mmom, ese se əħweħwe afoforo nso yiedie. 25 Adwenemdahə enti motumi to biribiara a wətən wə dwa so di a mommisä ho asem biara. 26 Efiri se, Atweresem no ka se, “Asase ne dee əwə so nyinaa ye Awurade dea.” 27 Obi a ənye əgyidini frē wo adidi na woye w'adwene se wobekə a, adwenemdahə enti, aduane a əde bəma wo biara, di a wommisa ho asem biara. 28 Nanso, se obi ka kyere wo se, “Wəde saa aduane yi maa ahoni” a, esiane dee əbəo wo saa amanee no adwenemdahə enti, nni saa aduane no. 29 Eno nyę w'adwene, na eyə onipa a əbəo wo saa amanee no adwene. Obi bebisa se, “Aden enti na obi adwene si m'ahofadie ho ekwan? 30 Se meda Awurade ase wo m'aduane ho a, aden enti na aduane a mada ho ase no obi ka ho asem?” 31 Biribiara a mobeyə no, se moredidi o, se morenom o, monyə mfa nhye Onyankopon animuonyam. 32 Monnyə biribiara mfa nha Yudafoa anaa amanamanmufoa anaa Onyankopon asafo. 33 Monyə sedee meye no. Mema obiara ani gye dee meye ho a mennwene m'ankasa me yiedie ho, na mmom, medwene yen nyinaa yiedie ho sedee ebeyə a wəbəgħe won nkwa.

11 Monsua me sedee mesua Kristo no. 2 Mekamfo mo, efiri se, əbere biara, mokae me di me nkyerékypere a mekyeree mo no so. 3 Na mepe se mote ase se, əbarima tiri ne Kristo, na əbarima ye əbaa tiri, nanso Kristo tiri ne Onyankopon. 4 Enti, əbarima biara a əkata ne tiri so bə mpaeet anaa əka Onyankopon asem wə badwam no gu Kristo anim ase. 5 Na əbaa a ənkata ne tiri so na əbaa mpaeet ka Onyankopon asem wə badwam no nso gu ne kunu anim ase. Nsonsonoe biara nna əne əbaa a wayi ne tirinwi no ntam. 6 Se əbaa no nkata ne tiri so a, ese se ətwtiwa ne tirinwi gu. Esiane se eyə animguasə se əbaa beyi ne tirinwi anaa əbetwtiwa agu no enti, ese se əkata so. 7 Echo nhia se əbarima bekata ne tiri so, efiri se, oyə Onyankopon animuonyam ne ne seso 8 na woħammo əbarima amfiri əbaa mu, na mmom, wəbəo əbaa firri əbarima mu. 9 Saa ara nso na

εηγε əbaa enti na woboo əbarima, nanso əbaa dee, əbarima enti na woboo no. 10 Esiane saa asem yi ne abofoo no enti, εεε əbaa nya nkatasoo bi wo ne tiri so, de kyere se əhye tumi bi ase. 11 Yen asetena wo Awurade mu no, əbaa nne ne ho enna əbarima nso nne ne ho. 12 Na sedee woboo əbaa firii əbarima mu no, saa ara nso na əbaa woo əbarima, na biribiara nso firi Onyankopon. 13 Εye se əbaa bəbo mpaee afre Onyankopon wo badwa mu a biribiara nkata ne tiri so anaa? Mo ara mommuua mfa. 14 Εnye saa abədees korō no ara na əka se, se əbarima tiri fu bebree a, εye animguasee ma no no? 15 Nanso, se əbaa dee, ne tiri fu pii a, εye animuonyam ma no no? Woama no nwi pii se akatasoo. 16 Nanso, se obi pe se əgye ho akyinnyee a, asem a mewo ka wo ho ara ne se, yen anaa Onyankopon asafo no nni əkwan foforo biara a wofa so som. 17 Nhyehyεεε a ədidi so yi a mereka akyere mo yi, menkamfo mo, əfiri se, mo asafo nhyiamu de əhaw brε mo mmapom. 18 Dee edi əkan no, mate se mo ne mo ho mo ho di asie wo mo nhyiamu mu na megye di se nokore kakra wo mu. 19 Akyinnyee biara nni ho se εεε se mo mu kyekye sedee nokore beda adi. 20 Se mohyia se kuo a, momma se morebedi Awurade Adidi no. 21 Na mogu so redidi no, obiara di n'aduane wo əbere a əkom de ebinom na afoforo nso aboboro nsā. 22 Mo ara monni afie a modidi nom wo mu? Anaase mope se mogu Onyankopon asafo no ne wən a adee ahia wən no anim ase? Ədeen na mohwehwε se meka fa saa asem yi ho kyere mo? Menkamfo mo anaa? Əse se mohunu se εense se mekamfo mo! 23 Awurade nkyen na menya nkyerεkyere a mekyerεkyere mo no se, Awurade Yesu, anadwo a wøyii no maeε no, ofaa burodo 24 na əddaa Onyankopon ase no, əbuu mu kaa se, “Yei ne me onipadua a mede ma mo. Monye yei mfa nkae me.” 25 Saa ara na Adidi no akyi no, ofaa kuruwa na əkaa se, “Saa kuruwa yi ye Onyankopon apam foforo a wðe me mogya ahye mu den. Əbere biara a mobenom no, momfa nkae me.” 26 Əbere biara a mobedi burodo no na mobenom kuruwa no ano no, monka Awurade wuo no ho asem kosi se əbeba. 27 Əkyere se, se obi di Awurade burodo no na ənom kuruwa no ano wo əkwan a emfata so a, ədi Awurade onipadua ne ne mogya no ho fo. 28 Enti ansa na obiara bedi burodo no, anom kuruwa no ano no, εεε se əkari ne ho hwe. 29 Na se wammu Awurade onipadua no na ədi nom firi kuruwa no mu a, ədi nom de atemmuu ba n'ankasa so. 30 Eno enti na mo mu bebree yareyare na moye mmere na mo mu pii awuwu no. 31 Se yekari yen ho hwe ansa a, yerenko Onyankopon atemmuu mu. 32 Nanso, Awurade bu yen aten, twe yen aso sedee əremmu yene ewiase nyinaa fo. 33 Eno enti, me nuanom, se mohyia se moreko Awurade Adidi no a, montwən mo ho mo ho. 34 Se əkom de obi a, ənnidi wo efie na Onyankopon

ammu no aten wo wən nhyiamu no ase. Nsem a aka no, se meba a, meka ho asem.

12 Me nuanom, merebkyere mo nsem a εfa Honhom Kronkron no akyedee no mu. Anuanom, mepe se mohunu nokore no. 2 Monim se əbere a na moye abosonsomfoo no na ahoni a awuwu na edi mo so de mo ko bøne mu. 3 Dee εεε se mote asee ne se, obiara a əwo Onyankopon Honhom akwankyere no ka se “Yesu ye Awurade,” na ənnome Yesu. 4 Əwom se Honhom Kronkron no ara na əkyε akyedee no, nanso saa akyedee no gu ahodoa. 5 Akwan ahodoa bebree wo ho a wofa so som, nanso Awurade korō no ara na wəsom no. 6 Tumi ahodoa bebree wo ho a wonam so som, nanso Onyankopon korō no ara na əma obiara tumi ma wode som. 7 Honhom Kronkron no nam yen mmaako mmaako so da ne ho adi əkwan bi so ma εboya yen nyinaa. 8 Honhom Kronkron no ma obi nyansa na Honhom Kronkron no ara nso ama obi osuahunu. 9 Saa Honhom Kronkron no ara ma obi gyidie na əma obi nso tumi a əde sa nyarewa. 10 Honhom Kronkron no ma obi tumi ma əye anwanwadee; obi nso, əma no tumi ma oka Onyankopon asem; na əfotoro nso əma no tumi ma ətumi kyere nsonsoee a əda akyedee a əfiri Honhom Kronkron no ne dee emfiri Honhom Kronkron no mu. Honhom Kronkron no ma obi tumi ma oka kasa foforo na əma əfotoro nso tumi ma əkyere kasa foforo no ase. 11 Εye Honhom Kronkron korō no ara na əye yeinom nyinaa; akyedee ahodoa a əρε se əde ma obiara no, əde ma no. 12 Kristo te se nipadua baako a εwo akwaa bebree; əwom se εwo akwaa bebree, nanso εye onipadua korō no ara. 13 Wənam saa əkwan korō no ara so abo yen Yufafoa ne amanamanmufo ne nkoo ne yen a yede yen ho no asu. Wənam Honhom Kronkron korō no so abo yen asu ahye saa onipadua korō no ara mu. Na wðe saa Honhom Kronkron no ama yen se yennom. 14 Nipadua no ankasa nyε akwaa baako; εye akwaa bebree. 15 Se nan ka se, “Esiane se meny nsa enti, menka onipadua no ho” a, ənkyere se ənye onipadua no fa bi. 16 Na se aso ka se, “Esiane se meny aniwia enti, menka onipadua no ho” a, ənkyere se ənye onipadua no fa bi. 17 Na se onipadua no nyinaa ye akwaa korō a, anka onipadua no beyε ədeen? 20 Sedee əte no, akwaa gu ahodoa, nanso onipadua no ye baako pe. 21 Yei enti, aniwia ntumi nka nkyere nsa se, “wo ho nhia me!” Saa ara na etire rentumi nka nkyere nan se, “Wo ho nhia me!” 22 Saa ara na yərentumi nyε biribiara a akwaa a εye mmere no nka ho mama εnye yie. 23 Akwaa a yesusu se enni mu pii no mmapom na yehwε no yie, na dee εnye fe wo onipadua ho no nso yehwε

no yie pa ara. **24** Na akwaa a edi mu no, saa əhwə no nkasa nkyere nnipa, na mmom əkasa kyere no ho nhia no. Onyankopon ankasa nam ekwan bi Onyankopon, efiri se, obiara nte asem a oka no ase. so akeka onipadua no asisi animu de ahye akwaa Ənam Honhom no tumi so ka nokore mu ahintasem. a wommuo no animuonyam. **25** Enti nkyekyem 3 Nanso onipa a əhye nkəm no kasa kyere nnipa, biara nni onipadua no mu. Akwaa no nyinna keka boa wən, hye wən nkuran, kyekye won were. **4** wən ho wən ho bom. **26** Se akwaa baako ho ka a, Onipa a əka kasa foforə no boa əno ankasa ne ho, akwaa a aka no nyinna ho ka bi. Na se wokamfo nanso onipa a əhye nkəm no boa asafo no nyinna. **5** akwaa no bi a, anigye ka akwaa a aka no nyinna. Əwom se mepe se mo nyinna ka kasa foforə dee, **27** Enti mo nyinna moye Kristo onipadua. Na mo mu nanso mepe se mo nyinna nya akyedee a əbəma mo biara ye n'akwaa. **28** Onyankopon ahyeheyə bibrili ahye nkəm. Efiri se, onipa a əhye nkəm no ho hia perepere wə asafo no mu: Dee edi əkan, asomafoo; yie kyen onipa a əka kasa foforə no, gye se, obi wə dee eto so mmieni, adiyifoo; dee eto so mmieni, ho a əbəkyere asee, ma aboa asafo no nyinna. **6** Enti akyerekeryefoo; afei wən a wəye anwanwadee enna anuanom, se meba mo nkyen na meka kasa foforə a, wən a wəama wən tumi de sa yadee anaa wəboa mfasoə ben na mobenya wə me ho? Morennya hwhee afoforə anaa wəkyere wən ekwan anaa wəka kasa foforə. **29** Wən nyinna nye asomafoə anaa adiyifoo osuahunu bi adi, anaa meka nsem ma əkanyane mo, anaa akyerekeryefoo. Ənye wən nyinna na wəwə anaa mekyerekeryere mo. **7** Saa ara nso na nneemə tumi a wəde ye anwanwadee **30** anaa wəsa nyarewa, a nkwa nni mu, te se, aben anaa sankuo a wəde anaa woka kasa foforə anaa wəkyere dee wəka no bə nnwom no, se nnwom no bə no mu anna ho a, ase. **31** Monhwehwe akyedee a əbəbo a mo yie akyiri kwan. Mekyere mo ekwan foforə a eyə pa ara.

13 Se mede nnipa ne abəfəo tekremə kasa na mənni do a, na mete se yaawa a əregyegyee anaa akasae a ərewoso kəkə. **2** Ebia na mewo akyedee a metumi ka aseməpə no ma eka nnipa akoma; ebia na mewo osuahunu ne nteasee ma mete ahintasem nyinna ase; ebia na mewo gyidie a emə metumi tutu mmepo, nanso se mənni ədo a, menka hwhee. **3** Metumi de dee mewo nyinna makye na mpo matu me onipadua asi ho se wonhye, nanso se mənni ədo a, mennyo ho mfasoə biara. **4** Ədo wə boasetə na ne tirim ye mmere; ədo nye ahooyea anaa enkyere ne ho anaa ənni ahomasoo su; **5** ədo mmu əbra bəne; ənye pəsemenkomənya; ne bo nha no; əmfia bəne nhye ne mu; **6** ədo mpe bəne, na mmom, əpe nokore. **7** Ədo mpa aba; ne gyidie, n'anidasoo ne ne boasetə nni hwammə. **8** Ədo wo ho daa. Nkəmhye wə ho nanso, ente ho daa; akyedee a emə wəka kasa foforə wə ho, nanso əwə n'awiee; osuahunu wə ho, nanso əbetwam. **9** Dee yenim no ne nkəm a yehye no ye fa ne fa bi; **10** nanso dee eye pe no nya ba a, dee eye fa ne fa no begu. **11** Meye abəfra no mekasaa se abəfra, medwenee se abəfra, mesusuu se abəfra, na meyee əpanin yi, magu mməfraasəm no. **12** Dee yehunu no seesei no te se su bi a eye kusu wə ahwehwə mu. Eno akyi, yəbehunu no kann. Dee menim seesei no ye echo fa bi; akyire yi, ebedi mu te se Onyankopon nimdee a əwo wə me ho no. **13** Na afei nneemə mmieni yi na əwə ho; gyidie, anidasoo, ədo; na ədo ne mu kəsəe.

14 Ədo na ese se mohwehwe akyire kwan. Momma mo akoma nni Honhom no akyedee akyi, ne titire no, nkəmhye. **2** Onipa a əka kasa foforə

gye se meda Onyankopon ahintasem adi anaa meda foforə. **3** Nanso onipa a əhye nkəm no kasa kyere nnipa, biara nni onipa a əka kasa foforə no, gye se, obi wə dee eto so mmieni, adiyifoo; dee eto so mmieni, ho a əbəkyere asee, ma aboa asafo no nyinna. **6** Enti akyerekeryefoo; afei wən a wəye anwanwadee **30** anaa wəsa nyarewa, a nkwa nni mu, te se, aben anaa sankuo a wəde anaa woka kasa foforə anaa wəkyere dee wəka no bə nnwom no, se nnwom no bə no mu anna ho a, obiara rente ne de. **8** Na se dee əbo totorobento no nso ammo no yie a, hwan na əbəsiesie ne ho ako əko? **9** Saa ara nso na mebisa se, se moka kasa foforə a emu nna ho a, əbəye den na obi ate asem a moka no ase? Mo nsem no əbeyera wə mframə mu. **10** Kasa ahodoo bebree na əwə ewiase, nanso emu biara nni ho a nteasee nni mu. **11** Na se mente kasa a obi ka no ase a, dee əreka saa kasa no əbeyə əhəhəo ama me, na me a meretie no nso, mayə əhəhəo ama no. **12** Esiane se mopere se mobenya Honhom no akyedee no enti, ese se mohwehwe dee əbəbo asafo no ama atim yie. **13** Ese se obi a əka kasa foforə no bə mpaes na otumi kyere nsem a əka no ase. **14** Se meka kasa foforə bə mpaes a, me honhom bə saa mpaes no, nanso m'adwene mmoa. **15** Edeen na afei ese se meye? Mede me honhom bəbə mpaes, na etə da bi nso a mede m'adwene bəbə mpaes; mede me honhom beto dwom, nanso mede m'adwene nso beto bi. **16** Se wonam honhom nko so da Onyankopon ase a, əbəye den na obi a əka nhıyamu no ho no betumi agye w'aseda mpaes no so se "Amen" bi? Ekwan biara nni ho a əbəfa so ate dee woreka no ase. **17** Se əba saa a, na w'aseda mpaes a woreba Onyankopon no ye se edeən ara mpo a, eremmoa onipa a əka wo ho no ekwan biara so. **18** Meda Onyankopon ase se meka kasa foforə sene mo a mowə ha nyinna. **19** Nanso, asafo mu som no, məpe se meka kasa mmaako mmaako enum pe a mobete asee na moagyina so atumi akyere afoforə adee sene se meka nsem mpempem wə kasa foforə mu. **20** Monnnwene se, mməfra, anuanom; nanso se yeka bəne ho asem dee a, monye mo ho se mməfra. Nanso, monnnwene se mmadwemma. **21** Atwerəsem no ka se, "Menam nnipa a wəka kasa foforə so bekasa makyere saa nnipa yi. Menam əhəhəo anofafa so bekasa nanso, wərentie me," Awurade na əsee. **22** Kasa foforə no ye wən a wənni

gyidie nso nsenkyerennet enna Onyame asenka no nso ye agyidifoo nsenkyerennet. **23** Se asafo no nyinah hyia na obiara fiti asee ka kasa foforo na se ahohoo anaa won a wonni gyidie fra mo mu a, monnye nni se wobeka se moabobo adam? **24** Nanso, se mo nyinah na moka Onyankopon asem na se obi a onni gyidie anaa onipa foforo bi befra mo mu a, nsem a obete no bema wanu ne ho wo ne bone ho. Nsem a ote no bebu no aten **25** na ne kokoamsem beda adi, na obetu nkotodwe asom Onyankopon na waka ne bone se, "Nokore ni, Onyankopon ka yen ho wo hal!" **26** Anuanom, nsem a meka yi kyere sen? Se mohiyia se moresom a, obi to dwom; obi kyerekere; obi da Onyankopon ahintasem adi; obi ka kasa foforo enna ofoforo nso akyerekere asee. Ese se biribiara boa asafo no nkoso. **27** Se obi pe se oka kasa foforo a, aboro so koraa no, ese se eye nnipa beye baanu anaa baasa. Obakko kasa wie a, na ofoforo nso akasa, na obi nso akyerekere nsem a waka no ase. **28** Na se obi nni ho a obekyere kasa foforo yi ase de a, ese se onipa a oka saa kasa no ye komm wo nhylamu no ase na okasa kyere ne ho ne Onyankopon. **29** Nnipa baanu anaa baasa a Onyankopon asem no wo won nkyen no na ese se wokasa na won a aka no nso atie, adwene ho. **30** Na se obi a ote ho nso nya asem firi Onyankopon nkyen a, ese se onipa a orekasa no gyae kasa. **31** Ese se mo nyinah ka Onyankopon asem no mmaako mmaako sedee mo nyinah benya osuahunu bi ne nkuranhye. **32** Ese se nkromhyeni no pene so, gyae ma ofoforo nso kasa. **33** Efiri se, Onyankopon mfree yen se yemmeye basabasa, na mmom asomdwoepefuo. Sedee ete wo Onyankopon asafo mu no. **34** Ese se mima a wowa asafo mu no ye komm wo asafo no nhylamu ase. Wonnii ho ekwan se wokasa, sedee Mose Mmara no kyere yo. **35** Se worepe biribi mu ahunu a, wommisa won kununom wo fie. Obaa kasa wo asafo nhylamu ase a, eye animguasee. **36** Anaa mofa no se Onyankopon asem no firi mo nkyen? Anaa mo nko ara mo nkyn na efiri? **37** Se obi susu se oye odifyoo anaa owo honhom akyedee a, ese se ote ne ho ase se nsem a meretwre yi, Awurade na ohyye me se mentwre. **38** Enti, se ontie ye a, ennee, monnttie ono nso. **39** Enti anuanom, mompere se mobehye nkrom, nanso monnnyae se mobeka kasa foforo. **40** Ese se moye biribiara wo ne kwan so.

woatwere wo Atweresem no mu se, **5** odaa ne ho adi kyere Petro ne asomafoa dumieno no nyinah. **6** Afei, mpofirim, odaa ne ho adi kyere n'akyidifoo beboro ahanum a won mu bi te ase na won mu bi nso awuwu. **7** Afei, oyii ne ho adi kyere Yakobo ne asomafoa no nyinah. **8** Akyire no koraa, oyii ne ho adi kyere me a meye obi a woanwo me ntsem. **9** Meye obi a mesua koraa wo asomafoa no mu na memfata mpo se wofre me osomafoa efiri se, metaa Onyankopon asafo. **10** Nanso, Onyankopon adom enti, mete se dee mete no ara na adom a ode dom me no aboa me yie. Ama matumi aye adwuma denden asene asomafoa a aka no nyinah a emfiri m'ankasa m'ahoden mu, na mmom Onyankopon adom no na eredi dwuma wo me mu. **11** Enti, se efiri me anaa efiri won no, Asempa a yen nyinah ka ni, na eno nso na mogye di. **12** Afei, sedee Asempa no ka se woama Kristo asore afiri awufuo mu no, aden na mo mu bi tumi ka se worentumi mma awufuo nsore? **13** Se saa ye nokore dee a, na ekyere se woamma Kristo ansore amfiri awufuo mu. **14** Na se woamma Kristo ansore amfiri awufuo mu a, na ekyere se, yenni asem biara ka, na mo nso monni asem biara a mobegye adi. **15** Eno akyi koraa na ekyere se, yeredi ator fa Onyankopon ho, efiri se, yekka se ono na onyanee Kristo firii awufuo mu. Na se awufuo ntumi nsore a, ennee na woamma Kristo nso ansore amfiri awufuo mu. **16** Se awufuo ntumi nsore a, na Kristo nso ansore. **17** Na se woamma Kristo ansore amfiri awufuo mu a, na mo gyidie no ye mnaadaa, na moda so yera wo mo bone mu. **18** Esane kyere se, won a na wagye Kristo di a woawuwu no ayera. **19** Na se yen anidasoo wo Kristo mu no ye ma saa asetena yi nko ara a, ennee na yeeye mmobø sene obiara a owo ewiase ha. **20** Nanso, nokore a ewom ne se, woama Kristo asore afiri awufuo mu de ahye moden se won a waadeda wo ouwo mu no, wobema woasoresore. **21** Na sedee ouwo nam onipa so baes no, saa ara nso na owusoree nam onipa so ba. **22** Ouwo nam Adam so baa yen nyinah so; saa ara nso na Kristo de nkwa bree yen nyinah. **23** Nanso, biribiara beye nnidisoo nnidisoo a Kristo na obedi ekan, na se Kristo di ekan ba bio a, won a woye ne dee no nso adi akyire. **24** Afei se Kristo see ahonhom mu atumfoo, ahooden ne tumi nyinah a, awiee no beba, na ode Ahennie no ama Onyankopon a oye Agya no. **25** Efiri se, ese se Kristo di ohene kosi se abedi n'atamfoa nyinah so na ade wan ahye ne nan

15 Afei, anuanom, mepe se mekae mo adwene
fa Asempa a meka kyere e mo no a mogye too
mu, nam so maa mo gyidie mu yee den no ho. **2**
Eno ne Asempa a meka kyere e mo no. Se mokura
Asempa no mu denden a, mobenya nkwa, gye se
moannye anni. **3** Mekaa asem a meteee a elo hia
yie no kyere e mo se, yen bone enti na Kristo wui
sedeer woatwewe no Atweresem mu se, **4** wosiee no,
na ne nnansa so no, oso firii awufoa mu sedeer

29 Se owusoree nni ho a, anka wən a wəbo awufoo
din bo asu no beye den? Wən adwene ne sen? Se
eyə nokore se dee wəka se, wonnyane awufoo mama
nkwa mu a, aden enti na wəbo awufoo din bo wən
asu? **30** Na aden na donhweree biara yede yen ho to
amanee mu? **31** Anuanom, donhweree biara mehyia
owuo. Esiane Yesu enti, ahoahoahoa a mewə wə mo
mu, na ema me ka yei. **32** Modwene se mfasoə ben
na menyaa wə əko a me ne “nkekaboa” koo wə
Efeso no? Na se awufoo nsore mama nkwa mu a,
ennee “Momma yennidi na yennom, efiri se, əkyena
yəbewu” sedee wəka no. **33** “Mommma wənnnaadaa
mo. Nkəmma bəne see əbra pa.” **34** Monye mo
asedee na monnyae mo akwammone no. Meka yei
de hye mo aniuwo se mo mu bi nnim Onyankopon.
35 Obi bebisa se, “Ebeye den na wobetumi ama
awufoo asore aba nkwa mu? Wəbeye onipadua su
ben?” **36** Əkwaseal! Se wodua aba wə fam a, gye se
ewu ansa na afifiri. **37** Na dee wodua wə fam no,
enye dua, na mmom eyə awi aba anaase aba foforo
bi. **38** Bəbea a Onyankopon adwene ho se əpe se
əde bo aba no na əde bo no; əma aba biara bəbea a
efata no. **39** Honam a ekata ateasefəo ho no nyinaa
nye honam koro. Nnipa wə wən honam; mimoa wə
wən dee; nnomaa wə wən dee enna nsuomnam
nso wə wən dee. **40** Əsoro onipadua wə ho, enna
efam onipadua nso wə ho. Ahoofe bi wə ho ma
əsoro onipadua nko ara, enna ahoofe bi nso wə ho
ma efam onipadua. **41** Owia wə n'ankasa n'ahoofe.
Əsrane wə ne dee nko; nsoromma ahoofe gu ahodoo;
na nsoromma no mu nso wəwə ahoofe su ahodoo.
42 Se wəma awufoo sore ba nkwa mu a, saa ara na
əbeba. Se wəsie onipadua no a, eporo; wəma esore
nso a emporo. **43** Se wəsie onipadua a, eyə tan na
eyə mmere, nanso se wəma esore a, eyə fe na eyə
ahoden. **44** Se wəsie onipadua no a, eyə honam na
se wəma esore a, eyə honhom. Əhonam wə ho enti
ese se honhom nso wə ho. **45** Atweresem no ka se,
“Adam a əye nnipa nyinaa kannifoo no, wəbə no
se onipa ateasefəo”; nanso Adam a ətwa too no ye
Honhom a əma nkwa. **46** Enye honhom mo ni na
əbaa kane. Əbaa dee əkura honam fam onipadua
no akyi. **47** Wəde fam mfuturo na ebə Adam a ədi
əkan no. Adam a ətə so mmieno no firi əsoro. **48**
Wən a wəte asase so no te se dee wəde dətee bən no
no; na wən a wəye əsoro mama no te se wən a wəfiri
əsoro. **49** Sedee yete se nnipa a wəde dətee bən yen
no, saa ara na yebeyə se onipa a əfiri əsoro no. **50**
Anuanom, dee mepe se mekyere ne se, dee wəde
honam ne mogya aye no nni kyefə wə Onyankopon
Ahennie no mu; na dee eporo no ntumi ntena ho.
51 Montie saa ahintasem yi: Yen nyinaa renwu,
nanso əbere tiawa bi mu wəbesakyera yen nyinaa;
52 se totorobento a etwa too no bə a, nsakraee no
beyə anibuee. Se ebə a, awufoo bedane ateasefəo
na yen nyinaa besakyera. **53** Na dee eporo no de

dee emporo akata ne ho, na dee ewu no de dee
enwu akata ne ho. **54** Enti dee eporo de dee emporo
kata ne ho na dee əbewu de dee ərenwu kata ne
ho a, Atweresem no bəba mu se, “Wəasəe owuo;
nkonom abal!” **55** “Owuo, wo nkonom wə he? Owuo,
wo nwəwəee wə he?” (**Hadəs g86**) **56** Owuo nya ne
tumi firi bone mu na bəne nso nya ne tumi firi
Mmara no mu. **57** Nanso, yeda Onyankopon a ənam
yen Awurade Yesu Kristo so ma yen tumi no ase!
58 Enti, me nuanom, monnyina pintinn. Eda biara
monye Awurade adwuma, efiri se, menim se moye
Awurade adwuma a ərenye əkwa da.

16 Asem a efa etəo a wəbeyi de aboa Onyankopon
asafo mma a wəwə Yudea ho no nie: Ese se
moye dee meka mekyerə Galati asafo ahodoo se
wonye no bi. **2** Kwasiada biara, sika a moanya
no, momfa bi nsie baabi sedee meba mo nkyen
a, əremma moryi too. **3** Se meba ho a, metwərə
adansedie krataa mede asoma nnipa a mopene so
se mensoma wən, na wəabegye mo akyedee no de
ako Yerusalem. **4** Se echo hia se me ne wən ba a, me
ne wən bəba. **5** Se məfiri Makedonia a na meba mo
nkyen, efiri se, məfa ho. **6** Ebia, medi nna kakra wə
mo nkyen. Ebia, medi awəberə no wə mo nkyen.
Əno akyi moaboa me ama mako baabiara a mepe
se meko. **7** Mempe se medi nna tiaa bi mo nkyen.
Na mmom, mewo anidasoə se, se Awurade pe a,
metena mo nkyen akyere. **8** Nanso, metena Efeso ha
yi akosi Pentekoste da no. **9** Ewom se wən a wəasore
atia me dəoso dee, nanso akwan pa a metumi mafa
so madi dwuma pa wə ha. **10** Se Timoteo ba mo
nkyen wə ha a, monsom no həhoo, efiri se, əreyə
Awurade adwuma sedee moye yi ara. **11** Obiara
mmu no abomfiaa, na mmom, mommoa no na əntu
ne kwan yi asomdwəee mu na watumi asane abeka
me nsa, efiri se, merehwə one anuanom no anim.
12 Efa onua Apolo ho nso, metaa hye no nkuran
se one anuanom a aka no ntaa nsra mo, nanso
ənyeə n'adwene se əbeba seesei ara. Se ənyə ekwan
dee a, əbeba. **13** Monnwən, momma mo gyidie mu
nye den; mo bo nye duru na monnya ahooden. **14**
Momfa oda nye mo nnwuma nyinaa. **15** Monim
Stefana ne ne fiefəo ho asem. Wəye nnipa a wədane
beyəe Akristofoo əkan wə Hela na wəde wən ho ama
Onyankopon adwumayefəo. Mesre mo, me nuanom,
16 se monni nnipa a wəte saa ne wən a wədi saa
dwuma no bi na wəne wən som no akyi. **17** M'ani
gye Stefana, Fortunato ne Akaiko ba a wəbaee no
ho. Wəbesii mo anan **18** na wəama m'ani agye sedee
wəmaa mo ani gyeez no ara pe. Ese se yekae nnipa
a wəte saa no. **19** Asafo a wəwə Asia no kyea mo.
Akwila ne Priska ne asafo a wəhyia wən fie no nso
kyea mo. **20** Anuanom a wəwə ba no kyea mo.
Momfa oda nkyeakeya mo ho mo ho. **21** Me ara
me nsa ano atwərə nie: Me Paulo, mekyea mo. **22**

Obiara a ənno Awurade no, nname mmra ne so.
Marana-ta “Yen Awurade bra!” **23** Awurade Yesu
adom mmra mo so. **24** Me do nka mo nyinaa wo
Kristo Yesu mu. Amen.

2 Korintofoo

1 Krataa yi firi Paulo a Onyankopon ayi no se Kristo Yesu ɔsomafooo no ne Timoteo a ɔye yen nuanom no mu baako nkyen, Mede saa krataa yi rekoma Onyankopon asafo a ewo Korinto ne ahotefoo a wɔwo Akaiaman mu no nyinaa: **2** Adom ne asomdwoee a efiri yen Agya Onyankopon ne Awurade Yesu Kristo nka mo. **3** Momma yenna Onyankopon a ɔye yen Awurade Yesu Kristo Agya no a ɔye mmoborɔshunu Agya na ɔye Onyankopon a awerekyekyere nyinaa firi no no ase. **4** ɔkyekyere yen were wo yen amanee nyinaa mu na yenam awerekyekyere a yen ankasa anya afiri Onyankopon nkyen no so atumi akyekyere afoforo a wɔwo amanee ahodoɔ mu no were. **5** Sedeey yehunu amane wo Kristo mu no, saa ara nso na yenza Kristo awerekyekyere a edɔoso no. **6** Mo awerekyekyere ne mo nkwegyee enti yehunu amane. Efiri se, se Kristo kyekyere yen were a, yen nso yenam so betumi akyekyere mo were. Eno bema mo anya ntoboasee ahunu amane se yen nso. **7** Enti, gyidie a yewo wo ara a mahye mo awerehoɔ no anaa? **8** Anuanom, yere se yetwe na metwerεe saa krataa no bρε mo. Na mempe hunu amane no, saa ara nso na awerekyekyere a se meba mo nnipa kora no ara a mobegye m'ani yenza no, monya bi.

9 Nokorem yegye too mu se yerebewu. Saa asem yi na mmom, metwerε de bεkyere odo a medo mo sii, sedeey ebeye a yeremfa yen ho nto yen ankasa nyinaa. **10** Wayi yen afiri saa owuo mu bi na wahye no saa awerehoɔ no. Mempe se me amanehunu yi mu na ɔbekɔ so agye yen. **11** Nokorem yegye too mu se yerebewu. Saa asem yi na wahye me saa awerehoɔ no, na mo anaase mo ɔma awufoɔ sore no so. **12** Yehoahoa yen ho se: Mepe se mehunu se moatumi agyina shhwε yen ahonim mmu yen fo, yeatena ase nokoredie na mokyekyere ne were sedee ebeye a awerehoɔ dodoɔ biara a mobo ma yen no, na Onyankopon renhye ne so. **13** Na menim ne yemim ne mope behyira yen, na dodoɔ no ara ama wɔn nne so n'asem pa ara. **14** Ebeeyi se: Mepe se mehunu se moatumi agyina shhwε yen ahonim mmu yen fo, yeatena ase nokoredie na mokyekyere ne were sedee ebeye a awerehoɔ dodoɔ biara a mobo ma yen no, na Onyankopon renhye ne so. **15** Modwene se mantumi hwam. Onyankopon nam yen so ma Kristo ho asem ansa na makɔ Yudea. **16** Modwene se mantumi hwam. Onyankopon nam yen so ma Kristo ho asem ansa na makɔ Yudea. **17** Modwene se mantumi hwam. Onyankopon nam yen so ma Kristo ho asem ansa na makɔ Yudea. **18** Modwene se mantumi hwam. Onyankopon nam yen so ma Kristo ho asem ansa na makɔ Yudea.

se meka se yen mmuaee ye "Aane" ebere biara a, eyε "Aane", ennye "Dabi" da a. **19** Efiri se, Yesu Kristo, Onyankopon Ba no a me Paulo, Silas ne Timoteo kaa ne ho asem kyere mo no nsesa. ɔnnka "Aane" ne "Dabi" da. Ebere biara odi n'asem so. **20** ɔno mu na Onyankopon bohye nyinaa awie peye. Yei enti, yenam Yesu Kristo so ka "Amen" de hyε Onyankopon animuonyam. **21** Afei, Onyankopon no ankasa na ɔma yene mo tumi gyina pintinn wo Kristo mu. ɔno na ɔsraa yen **22** faa yen se ne dee, enna ɔde ne Honhom Kronkron no hyε yen akoma mu de sii dee ɔwo ma yen nyinaa so dua. **23** Mefre Onyankopon se m'adansee. ɔnim m'akoma mu. Sedee ebeye a mobenya kwan agye mo ahome enti na mankɔ Korinto no. **24** Enye yen adwene ne se yebheyε mo ama mo agye biribi adi, na mmom, mo ahoto enti na yene mo ye adwuma. Efiri se, enam mo ankasa gyidie so na mobegyina pintinn.

2 Enti, meyεe m'adwene se meremma mo nkyen bio mmehye mo awerehoɔ. **2** Se mebeyε mo awerehoɔ a, hwan na ɔbekyekyere me were? Me ahunu amane se yen nso. **3** Saa enti mo mu no nhinhim. Yenim se, sedeey mo ne yen na metwerεe saa krataa no bρε mo. Na mempe hunu amane no, saa ara nso na awerekyekyere a se meba mo nnipa kora no ara a mobegye m'ani yenza no, monya bi. **4** Mede mu no so. Amane a yefaa mu no so, na na emu ye amanehunu, awerehoɔ ne nisuo na ɔretwerε mo duru enti yen asetena mu anidasoɔ nyinaa yeraεε. **5** Se obi ahye afofora awerehoɔ a, enye me so, na mimom, yede yen ho bεto Onyankopon a na wahye me saa awerehoɔ no, na mo anaase mo ɔma awufoɔ sore no so. **6** Asotwe a dodoɔ no yede yen ani ato no so se, se moko so bɔ mpaee ma ara atwe no no doɔso ma no. **7** Ese se mode kye no yen a, **8** Mantwεre mammehye mo awerehoɔ na makyekyere ne were sedee ebeye a awerehoɔ dodoɔ biara a mobo ma yen no, na Onyankopon renhye ne so. **9** Deeyi se: Mepe se mehunu se moatumi agyina shhwε yen ahonim mmu yen fo, yeatena ase nokoredie na makyekyere ne were sedee ebeye a awerehoɔ dodoɔ biara a mobo ma yen no, na Onyankopon renhye ne so. **10** Se obi ye bone bi na mode kye modi so anaa. **11** Sedeey ebeye a awerehoɔ dodoɔ biara a mobo ma yen no, na Onyankopon renhye ne so. **12** Ebeeyi se: Mepe se mehunu se moatumi agyina shhwε yen ahonim mmu yen fo, yeatena ase nokoredie na makyekyere ne were sedee ebeye a awerehoɔ dodoɔ biara a mobo ma yen no, na Onyankopon renhye ne so. **13** Na menim ne yemim ne mope behyira yen, na dodoɔ no ara ama wɔn nne so n'asem pa ara. **14** Ebeeyi se: Mepe se mehunu se moatumi agyina shhwε yen ahonim mmu yen fo, yeatena ase nokoredie na makyekyere ne were sedee ebeye a awerehoɔ dodoɔ biara a mobo ma yen no, na Onyankopon renhye ne so. **15** Deeyi se: Mepe se mehunu se moatumi agyina shhwε yen ahonim mmu yen fo, yeatena ase nokoredie na makyekyere ne were sedee ebeye a awerehoɔ dodoɔ biara a mobo ma yen no, na Onyankopon renhye ne so. **16** Na menim ne yemim ne mope behyira yen, na dodoɔ no ara ama wɔn nne so n'asem pa ara. **17** Modwene se mantumi hwam. Onyankopon nam yen so ma Kristo ho asem ansa na makɔ Yudea. **18** Modwene se mantumi hwam. Onyankopon nam yen so ma Kristo ho asem ansa na makɔ Yudea. **19** Modwene se mantumi hwam. Onyankopon nam yen so ma Kristo ho asem ansa na makɔ Yudea. **20** Modwene se mantumi hwam. Onyankopon nam yen so ma Kristo ho asem ansa na makɔ Yudea. **21** Modwene se mantumi hwam. Onyankopon nam yen so ma Kristo ho asem ansa na makɔ Yudea. **22** Modwene se mantumi hwam. Onyankopon nam yen so ma Kristo ho asem ansa na makɔ Yudea. **23** Modwene se mantumi hwam. Onyankopon nam yen so ma Kristo ho asem ansa na makɔ Yudea. **24** Modwene se mantumi hwam. Onyankopon nam yen so ma Kristo ho asem ansa na makɔ Yudea.

woreyera no dee, eye won hwa bone a etumi kum. Nanso, won a woregye won nkwa no, eye adee a eye Yennaadaa obi mma onnye dee Atweresem no hwam a ema won nkwa. Hwan na obetumi agyina adwuma a eye den sei anim? 17 Yente se nnipa afoforo bi a wofa Onyankopon asem se adetondee bi, na esiane se Onyankopon asoma yen no enti, yeka nokore wo n'anim se Kristo asomfoo.

3 Yei kyere se yerehoahoa yen ho bio anaa? Anaa se yehia adansedie nkrataa a efiri yen nkyen anaa mo nkyen sedee afoforo hia no anaa? 2 Mo ankasa moye krataa a ewo yen nkyen a woatwere wo yen akoma mu sedee ebeye a obiara behunu na wakan. 3 Mote se krataa a Kristo nam yen som so atwere. Enye twereduro na wode tweree no eboo epono so, na mmom Onyankopon a ote ase no Honhom na wode tweree guu nnipa akoma mu. 4 Saa ahotosoo yi na yenam Kristo so anya wo Onyankopon fam. 5 Biribiara nni yen mu a ebetumi ama yeasi yen bo aka se yebetumi aye saa adwuma yi. Ahooden a yewo no firi Onyankopon. 6 Ono na wama yen afata se N'Apam Foforo ho asomfoo. Efiri Honhom Kronkron no na emfiri mmara a woatwere. Mmara de owuo ba na Honhom no dee ema nkwa. 7 Mmara a ede owuo baes no, na woatwere no eboo epono so, nanso animuonyam a na ekura no enti nnipa no antumi anhwe Mose anim. Mose animuonyam hyerenee nanso saa animuonyam no dumiee. 8 Enti, apam a Honhom no de ba no, errenya animuonyam mmorosoo anaa? 9 Se mmara a ede owuo ba no wo animuonyam a, ennee dee ema yetene Onyankopon anim no rennya animuonyam a eboro so? 10 Nokorem, Apam Foforo no animuonyam mmorosoo enti, mmara a ede owuo ba no animuonyam ayera. 11 Na se na animuonyam wo biribi a enkyere mu a, animuonyam ben na ade a ete ho daa no rennya. 12 Esiane se yewo saa anidasoo yi enti, yewo akokooduru. 13 Yente se Mose a ode nkatanimu kataa n'anim sedee ebeye a Israelfoo no renhunu n'anim hyerenee no pa a erepa na ayera no. 14 Nanso nteasee a won annya no enti ebesi enne yi, se wokenkan Apam Dada nwoma no a, saa nkatanimu no da so kata won adwene so. Ansa na nkatanimu no befiri ho no, gye se ogye Kristo di. 15 Ebesi enne, ebere biara a wobekenkan Mose mmara no, nkatanimu no da so kata won adwene so. 16 Nanso se obi gye Awurade di a, ne nkatanimu no, woyi firi ho. 17 Na Awurade ne Honhom no, na baabiara a Awurade Honhom wo no, ahoto wo ho. 18 Yen a nkatanimu biara nkata yen anim no, Awurade animuonyam hyerenee yen anim, na Awurade Honhom no sakra yen ko n'animuonyam mu.

4 Onyankopon nam n'adom so de saa asem yi abre yen na eno enti, emma yen akoma ntu. 2 Yeagya kokoamsem ne aniwudeye nyinaa. Yennaadaa na

yentwa Onyankopon asem no ho nkontempo. Nkae nni. Yegyae saa aniwudee no nyinaa. Yegyae Onyankopon anim kasa enti yeka nokore ma won a wonim yen no nyinaa gye di. 3 Se Asempa a yeka no ye ahintasem a, eye ahintasem ma won a woreyera. 4 Wonnye nni, efiri se, obonsam asee won adwene. Otwé won firi hann a eto gu won so no ho; hann a efiri Asempa no mu a efa Kristo a ote se Onyankopon animuonyam no ho no. (aiōn g165) 5 Enye yen ankasa ho na yeka asem no fa. Yeka Yesu Kristo ho asem se ono ne Awurade no na yen nso Yesu enti, yeeye mo asomfoo. 6 Onyankopon a okaa se, "Hann mfiri esum mu nhyeren no" ono na wahyeren wo yen akoma mu, ama yeanya Onyankopon animuonyam ho niimdees wo Yesu Kristo mu. 7 Yete se nkukuo a wode agyapadee asie mu. Tumi ankasa no firi Onyankopon na emfiri yen. 8 Yetaa hunu amane, nanso wōnseee yen. Mpo se yennim dee ese se yeeye a yempa aba. 9 Amanee mu, Onyankopon ka yen ho, na se wobo yen hwe fam a yesore bio. 10 Mmere nyinaa yen onipadua no soa Yesu wu a əwui se sedee ebeye a n'abrabə beda adi wo yen mu. 11 Yen asetenaa mu nyinaa, Yesu enti, yete ho ma owuo sedee ebeye a, n'abrabə beda adi wo yen onipadua a ewu no mu. 12 Yei kyere se owuo di ne dwuma wo yen mu enna nkwa nso di ne dwuma wo mo mu. 13 Atweresem no ka se, "Mekasae, efiri se, na megye di." Saa honhom mu gyidie no ara so na ema yen nso yekasa, efiri se, yegye di. 14 Yenim se Onyankopon a əmaa Awurade Yesu sore firi awufooo mu no bema yene Yesu asore na odee yen abeka mo ho wo n'anim. 15 Mo enti na yeinom bəba mu; na sedee Onyankopon adom no reduru nnipa bebree nkyen no, saa ara nso na wobəbo mpaes ada Onyankopon ase de ahye no animuonyam. 16 Esiane yei enti, yen bo ntu. Ewom se yen onipadua no reporo nkakrankakra dee, nanso yen honhom no dee, esesa ye foforo da biara da. 17 Na saa əhawakakra a yefa mu no de animuonyam a enni awiees a eboro saa əhaw no so no bəbre yen. (aiōnios g166) 18 Yemfa yen adwene nkə nneema a yehunu so, na mmom, nneema a yehunu so na yede yen adwene kə. Dee wətumi hunu no ntēna hə nkye, nanso deesentumi nhunu no tena hə daa. (aiōnios g166)

5 Yenim se, se yewu na yegya saa onipadua yi a, yəbenya onipadua foforo a Onyankopon ankasa aye a ebetena ho daa wo əsoro hə. (aiōnios g166) 2 Seesei, yesi apinie pe se wode əsoro animuonyam foforo no kata yen ho, 3 efiri se, se Wade kata yen ho a, yen ho renna ho bio. 4 Na se yewo saa honam yi mu a, yesi apinie na adeso bi da yen so; enye se yempe se yegya onipadua no, na mmom, yere se Wade əsoro atenae foforo no kata yen ho sedee ebeye a, nkwa bemene dee ewu no. 5 Onyankopon

na wasiesie yen ama saa nsakraes yi. Na ade ne Honhom no maa yen se dee owo ma yen no nyinaa. 4 Biribiara a yebeye no, ese se yeda yen ho adi se Onyankopon nkao na yede boaseto tumi gyina shaw akyigyna. 5 Yei enti, daa yewo akokooduru. Yenim ne amanee nyinaa ano. 6 Woahwe yen, wode yen se mmere dodox a yewo saa onipadua yi mu no, ema ato afiase, edom baa yen so, woama yeaye adwuma yene Awurade fie kwan ware. 7 Efiri se, yen nkwa a eboru yen so, yeasi pe, akyene kom. 8 Nanso, gyina gyidie so na ennyina dee yehunu so. 9 Yewo yenam yen kronnye, osuahumu, boaseto ne ayamye nkuranhye enti, eye yen pe se yebetu afiri yen fie wo so ada yen ho adi se yeeye Onyankopon asomfoo. saa honam yi mu na yene Awurade akotena ne fie. Afei, yenam Honhom Kronkron no so, yen nokore 10 Se yewo yen fie ha anaa nohoaa no, yepre se yeso do, 7 yen nokwasem a yeka ne Onyankopon tumi so n'ani sene biribiara. 11 Efiri se, ese se yen nyinaa ba kyere se yeeye Onyankopon asomfoo. Tenenee ne Kristo anim ma obu yen aten. Sedee obiara tenaa yen akokyem a yede ko otamfoo so na yede bo yen ase wo onipadua no abrabu mu no, se eye papa ho ban nso. 8 Se wohohoaho yen o, se wogu yen anim anaa bone na wobegyina so abu no aten. 12 Efiri ase o, se woya yen o, se wokamfo yen o, yeko so ara se yenim sedee yesuro Awurade enti, yeka ne ho som Onyankopon. Wobu yen se atorofoo nanso yeka asempa kyere nnipa. Onyankopon nim yen yie na nokore. 9 Woye won ho sedee wonnim yen nanso mewo anidasoo se monim me nso wo mo akoma obiara nim yen. Yewui, sedee mohunu no, nanso mu. 10 Yerensane nka yen ho asempa nkyere mo, yete ase. Ewom se wotwee yen aso nanso woankum na mmom, yerebo ho mmoden sedee mode yen yen. 11 Womaa yen weree hoee nanso yen ani gye behoaho mo ho na moatumu abua won a wode daa. Yese ahiafoo nanso yema nnipa bebree nya won onipa anim hoaho won ho na eyne won su no. ho. Ase yen nsam nni hwhee, nanso yewo biribiara. 12 13 Se yeabobo adam a eye yene Onyankopon ntam Me nnamfonom a mowu Korinto, yeabue yen akoma asem. Nanso se yen adwene mu da ho a, eye ma mo mu aka nokore akyere mo. 13 Yemfaa biribiara nsiee yiedie. 14 Afei a yeahunu se onipa baako na owo mo wo yen akoma mu na mo na mode nsem asie maa nnipa nyinaa wuu bi no enti, Kristo do a ade do yen wo mo akoma mu. 13 Seesee, mekasa mekyere yen no na elye yen. Yei kyere se nnipa nyinaa wo ne mo se me mma: sedee yedwene mo ho no, mo nso wuo no mu kyefu bi. 15 Owu maa yen nyinaa, sedee monnwene yen ho saa ara bi. Mommfa biribiara ebeye a won a wote ase no rentena ase mma won nsie yen. Mommue mo akoma mu! 14 Monnyaa ho bio na mmom, wobetena ase ama dee yen enti, mo ho mma abosonsomfoo, efiri se, moye no saa a, owwui a womaas osoore firii awufoo mu no. 16 Enti, eyne yie. Ebeye den na dee eye ne dee eyne ahylia? ense se yegyina onipa adwene so bu obiara aten bio. Ebeye den na hann ne sum atena faako? 15 Ebeye Na se mpo ebere bi a atwam no na yegyina nnipa den na Kristo ne obonsam adwene ahylia? Edeen na adwene so na yehunu Kristo a, afei dee, yerenye saa ogyidini ne dee onye ogyidini wo ye? 16 Ebeye den bio. 17 Se obi wo Kristo mu a, na oye abodes foforo, na Onyankopon asoredan ne obonsam ahoni aye na nneema dada nyinaa atwam ama nneema foforo nhayheees? Yeye Onyankopon a te ase no asoredan aba. 18 Onyankopon aye ne nyinaa. Osomaa Kristo sedee Onyankopon no ankasa aka se, "Mede me se ommerata one yen ntam na ade one afoforo ntam nkurfo beye me fie na matena won mu; meye mpata dwumadie no ahye yen nsa. 19 Asem a wode won Onyankopon na woye me nkurfo." 17 Enio abre yen ne se, Onyankopon nam Kristo so afa nnipa enti, "Monko. Momfiri ho nkao mommfia mo ho nka nyinaa adamfo. Onyankopon ankan won bone antia biribiara a cho ntee. Awurade na osee. Monte mo won na ade n'asomdwoe asenka ho dwumadie no ho mfiri dee cho nte ho, na megue mo." 18 Na, ahye yen nsa. 20 Enti yeeye asomafo ma Kristo, "Megye mo Agya, na mobeye me mmamarima ne na ete sedee Onyankopon nam yen so kasa kyere me mmammaa." Otumfo Awurade na osee.

6 Anuanom a yene Onyankopon bom ye adwuma, yesre mo se, Onyankopon adom a mo nsa aka no, monnnye no kwa. 2 Onyankopon se, "Ebers a ese mu no, mebuu wo, na nkwagye da no, meboa wo." Montie! Dohnwere yi mu na ese se monya Onyankopon adom, na enne ne nkwagye da no. 3 Yemmpo se obiara benya yen adwuma ho asem bone aka enti yemmpo se yede suntidua to obiara kwan

mu. 4 Biribiara a yebeye no, ese se yeda yen ho adi se Onyankopon nkao na yede boaseto tumi gyina shaw akyigyna. 5 Woahwe yen, wode yen se mmere dodox a yewo saa onipadua yi mu no, ema ato afiase, edom baa yen so, woama yeaye adwuma yene Awurade fie kwan ware. 7 Efiri se, yen nkwa a eboru yen so, yeasi pe, akyene kom. 6 Nanso, gyina gyidie so na ennyina dee yehunu so. 8 Yewo yenam yen kronnye, osuahumu, boaseto ne ayamye nkuranhye enti, eye yen pe se yebetu afiri yen fie wo so ada yen ho adi se yeeye Onyankopon asomfoo. saa honam yi mu na yene Awurade akotena ne fie. Afei, yenam Honhom Kronkron no so, yen nokore 9 Se yewo yen fie ha anaa nohoaa no, yepre se yeso do, 7 yen nokwasem a yeka ne Onyankopon tumi so n'ani sene biribiara. 10 Efiri se, ese se yen nyinaa ba kyere se yeeye Onyankopon asomfoo. Tenenee ne Kristo anim ma obu yen aten. Sedee obiara tenaa yen akokyem a yede ko otamfoo so na yede bo yen ase wo onipadua no abrabu mu no, se eye papa ho ban nso. 8 Se wohohoaho yen o, se wogu yen anim anaa bone na wobegyina so abu no aten. 11 Efiri ase o, se woya yen o, se wokamfo yen o, yeko so ara se yenim sedee yesuro Awurade enti, yeka ne ho som Onyankopon. Wobu yen se atorofoo nanso yeka asempa kyere nnipa. Onyankopon nim yen yie na nokore. 9 Woye won ho sedee wonnim yen nanso mewo anidasoo se monim me nso wo mo akoma obiara nim yen. Yewui, sedee mohunu no, nanso mu. 10 Yerensane nka yen ho asempa nkyere mo, yete ase. Ewom se wotwee yen aso nanso woankum na mmom, yerebo ho mmoden sedee mode yen yen. 11 Womaa yen weree hoee nanso yen ani gye behoaho mo ho na moatumu abua won a wode daa. Yese ahiafoo nanso yema nnipabebree nya won onipa anim hoaho won ho na eyne won su no. ho. Ase yen nsam nni hwhee, nanso yewo biribiara. 12 13 Se yeabobo adam a eye yene Onyankopon ntam Me nnamfonom a mowu Korinto, yeabue yen akoma asem. Nanso se yen adwene mu da ho a, eye ma mo mu aka nokore akyere mo. 13 Yemfaa biribiara nsiee yiedie. 14 Afei a yeahunu se onipa baako na owo mo wo yen akoma mu na mo na mode nsem asie maa nnipa nyinaa wuu bi no enti, Kristo do a ade do yen wo mo akoma mu. 13 Seesee, mekasa mekyere yen no na elye yen. Yei kyere se nnipa nyinaa wo ne mo se me mma: sedee yedwene mo ho no, mo nso wuo no mu kyefu bi. 15 Owu maa yen nyinaa, sedee monnwene yen ho saa ara bi. Mommfa biribiara ebeye a won a wote ase no rentena ase mma won nsie yen. Mommue mo akoma mu! 14 Monnyaa ho bio na mmom, wobetena ase ama dee yen enti, mo ho mma abosonsomfoo, efiri se, moye no saa a, owwui a womaas osoore firii awufoo mu no. 16 Enti, eyne yie. Ebeye den na dee eye ne dee eyne ahylia? ense se yegyina onipa adwene so bu obiara aten bio. Ebeye den na hann ne sum atena faako? 15 Ebeye Na se mpo ebere bi a atwam no na yegyina nnipa den na Kristo ne obonsam adwene ahylia? Edeen na adwene so na yehunu Kristo a, afei dee, yerenye saa ogyidini ne dee onye ogyidini wo ye? 16 Ebeye den bio. 17 Se obi wo Kristo mu a, na oye abodes foforo, na Onyankopon asoredan ne obonsam ahoni aye na nneema dada nyinaa atwam ama nneema foforo nhayheees? Yeye Onyankopon a te ase no asoredan aba. 18 Onyankopon aye ne nyinaa. Osomaa Kristo sedee Onyankopon no ankasa aka se, "Mede me se ommerata one yen ntam na ade one afoforo ntam nkurfo beye me fie na matena won mu; meye mpata dwumadie no ahye yen nsa. 19 Asem a wode won Onyankopon na woye me nkurfo." 17 Enio abre yen ne se, Onyankopon nam Kristo so afa nnipa enti, "Monko. Momfiri ho nkao mommfia mo ho nka nyinaa adamfo. Onyankopon ankan won bone antia biribiara a cho ntee. Awurade na osee. Monte mo won na ade n'asomdwoe asenka ho dwumadie no ho mfiri dee cho nte ho, na megue mo." 18 Na, ahye yen nsa. 20 Enti yeeye asomafo ma Kristo, "Megye mo Agya, na mobeye me mmamarima ne na ete sedee Onyankopon nam yen so kasa kyere me mmammaa." Otumfo Awurade na osee.

ehu wo yen akoma mu. **6** Onyankopon a ḥhye wən a afoforə dee ho hwə se mo do no ye ḥdə pa ara anaa. wəpə aba den no nam Tito ba a ḥbaeə no so hyee **9** Monim adam a na yen Awurade Yesu Kristo wo. yen den. **7** Enye ne ba a ḥbaeə no nko, na mmom, ka ḥdefoo a na ḥye no nyinaa akyi, mo enti, ḥye ee ne a ḥbekaa se mohyee no nkuran no. ḥkaa sedee mope ho ohiani sedee ḥbeye a ḥnam ne hia no so bəma se mohunu me no kyereə me. ḥkaa sedee modii yea mo aye adefoo. **10** M'adwene a mewo wə asem no ne sedee na moasiesie mo ho se mobebo me ho ban ho nie: Afe ni, mo na modii ḥkan yee aye na mofiri no enti seesei, ama m'ani agye sene kane no. **8** Se mo pe mu na momae. **11** Monkə so na monwie me krataa a metwerəe mo no hyee mo awerəhoo a, dwuma no di. Momma mo ho mpere mo se mobewie ḥnye me ya se metwerəe. Ahyeasee no elhaa me sedee mosusue se mobeye. **12** Se wo ho pere wo se nanso seesei dee ḥnha me. Menim se krataa no mu wobema a, Onyankopon nam dee wowə so begye, na nsəm hoo mo were ebere tiawa bi. **9** Nanso, seesei ḥnye dee wonnie so. **13** Merennye nkurəfōo adesoa dee, m'ani agye, ḥnye se memaa mo were hoeə no mmeğu mo so na mmom, esiane se mowə bebree enti, na mmom, se mo awerəhoo no ama moasesa saa ebere yi mu no enti, eye fe se mobao wən a mo akwan. Onyankopon na ḥmaa mo were hoeə enti wənni bi no. **14** Na se ḥba se biribi ho hia mo na yen dee, ḥyanha mo. **10** Awerəhoo a Onyankopon se wəwə bi a, wəaboa mo. Yei ma mo nyinaa ye de baa mo so no enti, moanya ahonuo bi a ḥnam pe. **15** Sedee Atwerəsem no ka se, "Wən a wonyaa so de mo bəkə nkwyayee mu; enti ḥnse se eye mo pii no, ebi anka, enna wən a wonyaa kakra bi no ya. Nanso, awerəhoo a ewiase de bre yen no dee, nso, esoo wən." **16** Yeda Onyankopon ase se wama ede owuo na ḥba. **11** Monhwə dee Onyankopon nam Tito mo ho anigye, sedee me nso m'ani gye mo ho a ḥmaa mo were hoeə so aye. Mope se mofiri ho no bi. **17** Enye se openee yen abisadee so nko, mo akoma mu kyere se monni fə. Mo bo afu. Mo na mmom, ono ankasa firii ne pe mu pəe se ḥboa ho adviri mo. Mo ho pere mo, pe se mohunu se enti na ḥsii n'adwene pi se ḥbeba mo nkyen no. **18** atentenenee aye adwuma. Moakyere se modi bem Yeresoma onua bi a wəbu no wə asore ahodoo no wə asem yi ho. **12** Ewom se metwerəe saa krataa nyinaa mu wə asenka no ho no aka ne ho. **19** Eno no dee, nanso ḥnye obi a ḥye bəne anaa obi a wəye akyi, asore ahodoo no ayi onua yi se ḥne yen ntutu no bəne enti na metwerəe. Metwera bekyereə mo akwan wə mmere a yeredi ḥdə ho dwuma de ahye mu sedee Onyankopon anim, mode mo ho nyinaa Awurade animuonyam yi no, na yemfa nkyere nso ama yen no. **13** Eno na ḥhye yen nkuran no. Enye nkuranhye a ḥhye yen no nko. Tito nso nam gye a mogyee no maa n'ani gyee no so maa yen nso ani gyee. **14** Mede mo ahoahoa me ho akyere no na moanni me hwammo. Daa yeka nokore kyere mo na hoa a mede mo hoahoa me ho kyere Tito no nso aba mu. **15** Enti, se ḥkae sedee mo nyinaa pəe se moye osetie ma no na mode obuo ne anidie gyee no fe so no a, ema ḥdə a ḥdə mo no mu den ara na ḥreye. **16** Eye me anigye se metumi de me ho nyinaa ato mo so.

8 Anuanom, yepə se mohunu dee Onyankopon adom aye wə Makedonia asore ahodoo mu. **2** Wən ahokyere mu wən anigye boroo so, na wən hia mu mpo, woyii ayamyə kesee kyereə. **3** Medi ho adansee se wəmaa dee wəbetumi ma eboroo so mpo. Wən ara firii wən pe mu **4** sree yen se yemma wəmfə sika no nkoma Akristofoo a wəwə Yudea no bi. **5** Woye maa eboroo so. Dee edi ekan no, wəde wən ho maa Awurade. Afei, wəfiri Onyankopon pe mu de wən ho maa yen nso. **6** Enti, yeka kyereə Tito a ḥhye adwuma yi ase se, ḥntoa so na ḥmmoa mo na moatumi awie saa ḥdə adwuma yi. **7** Moye adefoo wə dee mowə nyinaa mu: ḥkasa mu ne nimdee mu, mmoa a eye mo pe se mobao mu, ne ḥdə a mode do yen mu. Enti, yepə se mode ahoafama som wə ḥdə mu. **8** Merenhyehye mmara mma mo. Na mmom, mepe se mede mo də a mowə no toto

afotərə dee ho hwə se mo do no ye ḥdə pa ara anaa. **9** Monim adam a na yen Awurade Yesu Kristo wo. **10** M'adwene a mewo wə asem no ne sedee mohunesie mo ho aboa. **11** Monkə so na monwie me krataa a metwerəe mo no hyee mo awerəhoo a, dwuma no di. Momma mo ho mpere mo se mobewie ḥnye me ya se metwerəe. Ahyeasee no elhaa me sedee mosusue se mobeye. **12** Se wo ho pere wo se nanso seesei dee ḥnha me. Menim se krataa no mu wobema a, Onyankopon nam dee wowə so begye, na nsəm hoo mo were ebere tiawa bi. **13** Merennye nkurəfōo adesoa dee, m'ani agye, ḥnye se memaa mo were hoeə no mmeğu mo so na mmom, esiane se mowəbebree enti, na mmom, se mo awerəhoo no ama moasesa saa ebere yi mu no enti, eye fe se mobao wən a mo akwan. Onyankopon na ḥmaa mo were hoeə enti wənni bi no. **14** Na se ḥba se biribi ho hia mo na yen dee, ḥyanha mo. **15** Sedee Atwerəsem no ka se, "Wən a wonyaa so de mo bəkə nkwyayee mu; enti ḥnse se eye mo pii no, ebi anka, enna wən a wonyaa kakra bi no ya. Nanso, awerəhoo a ewiase de bre yen no dee, nso, esoo wən." **16** Yeda Onyankopon ase se wama ede owuo na ḥba. **17** Enye se openee yen abisadee so nko, mo akwan wə mmere a yeredi ḥdə ho dwuma de ahye mu sedee Onyankopon anim, mode mo ho nyinaa Awurade animuonyam yi no, na yemfa nkyere nso ama yen no. **18** Eno na ḥhye yen nkuran no. Enye nkuranhye a ḥhye yen no nko. Tito nso nam gye a mogyee no maa n'ani gyee no so maa yen nso ani gyee. **19** Mede mo ahoahoa me ho akyere no na moanni me hwammo. Daa yeka nokore kyere mo na hoa a mede mo hoahoa me ho kyere Tito no nso aba mu. **20** Yehwə yen ho so yie se asem biara remma kwan a yebefə so de saa akyedee yi adi dwuma no ho. **21** Yen botaae se se, yebeyə dee eye wə Awurade ne nnipa anim. **22** Enti, yeresoma onipa foforə bi aka Tito ne osuani baako no ho. Yeasə no akwan ahodoo bebree so ahwə na yehanu se eye ne pe se ḥboa. Na seesei ne ho pere no se ḥbeba efir se wanya mo mu ahotosoo. **23** Tito dee, ḥye me ḥboafo a ḥne me ye adwuma de boa mo na anuanom a wəne no rekə no dee, woye asore ahodoo ananmusifoo a wəhye Kristo animuonyam. **24** Momma wənhunu ḥdə a modo wən sedee ḥbeye a, asafo no nyinaa behunu se hoa a yede mo hoahoa yen ho no ye nokore.

9 Echo nhia se metwera mo fa mmoa a eee se wəboa Onyankopon nkurəfōo a wəwə Yudea no ho. **2** Menim se eye mo pe se mobao enti, mede mo ahoahoa me ho akyere nnipa a wəwə Makedonia no. Mekaa se, "Anuanom a wəwə Hela no siesee wən ho se wəbeba afe a etwaam no mu." Mo ahokeka no akanyane wən mu fa kesee no. **3** Afei, merema anuanom yi aba mo nkyen sedee ḥbeye a, hoa a yede mo hoahoa yen ho no mye nsenkeka kwa. Na, sedee mekae se no, mohesiesie mo ho aboa. **4** Se anye saa na se nnipa no ne me firi Makedonia ba behunu se monsiesie mo ho a, yen anim begu ase. Mo nso mo anim begu ase bi se modii yen hwammo. **5** Enti, medwene ho hunuu se, eye se anuanom bi

di m'anim ekan na wəkəpə akyedee a mohye me onipa no te ne ho ase se, nsonsonoe biara nna ho bə no gu hə. **5** Eba saa a, ebere a meduru hə no nsem a ewə yen nkrataa a yetwerae ebere a yenni na ewə hə na adi adansee se mo na momae efiri mo nkyen no, ne dee se yewo mo nkyen a, yeve no se, na mope se moma enti, na mmom, na eyne se mu. **6** Monkae saa asem yi: Onipa a əgu won a wofa won ho se won asetena koron no ho. Saa aba kakra bi no, betwa so kakraa bi, na dee əgu nnipa no ye nkwaseafoo! Wonam won ho a wəde aba bebree no, betwa so bebree. **7** Mo mu biara won ho toto won ho won ho no so bu won ho aten. mma sedee wadwene ho no, a eyne se yea anaa ohye **8** Na Onyankopon betumi ama wo se yenye a mo mu adwumaye ka ho no. **9** Atweresem no ka se, “Əfiri n'akoma se yenyə a mo mu adwumaye ka ho no. **10** Esiane aboro dee əho hia wo no so, enti daa na wowə dee əho hia wo, na wobenya bi nso adi dwuma foforo a efata se wodi. **11** Daa əbehwe ma woanya wo ho na woaye adoe, na enam so ama dodox no ara ada Onyankopon ase wə akyedee a yenya firi mo nkyen no ho. **12** Saa adoe a moye yi, monnye mma Onyankopon nkurəfoo nko, na mmom, enam so ma nnipa bebree da Onyankopon ase. **13** Esiane dwuma a moadi de adi mo ho adansee pa no enti, nnipa gyina nokore a moadi wə Kristo asenka no ne mo adoe a moye maa obiara no so bekamfo Onyankopon. **14** Enti, wəde odo bəbə mpae am, efiri se, Onyankopon ama mo adam a eboroso. **15** Yeda Onyankopon ase wə n'akyedee a enni kabea no ho.

10 Me, Paulo a se mewə mo nkyen a meye mmere na se menni mo nkyen nso a me koko ye duru ma mo no, me na metu saa fo yi. Mesre me Kristo a əye əyamyefoo no diri mu se: **2** Se meba hə a, monnhye me mma menkasaka mo anim. Menim yie se me bo betumi aye duru wə nnipa a woka se ewiase adwene na yede di dwuma no no so. **3** Eye nokore se, yete ewiase, nanso yenniyina wiasesem so wo yen ko mu. **4** Akodee a yede ko no mfiri ewiase. Eye Onyankopon akodee a ano ye den a yebetumi de aseē atamfoo mpampim a wəabobo. Yesee akyinnyehunu. **5** Yesee akwansidee biara a etia Onyankopon ho nimdee no. Yeto adwene biara nnareka ma wotie Kristo. **6** Se mo setie wie peye na obi sane ye asooden ekwan biara so a, yebetwe n'aso. **7** Sedee nneema te no ara na mohunu. Obi wo hə a əkari ne ho ka se, əye Kristo dea? Onii no nkari ne ho bio nhwe efiri se, yen nso yeve Kristo dea sedee əno nso ye ne dea no. **8** Enye me aniu se aba se mede tumi a Awurade de ama me se memifa nhwe mo na monnyini no behoahoa me ho. **9** Mempe se modwene se mede me nkrataa a matwerae mo no rehunahuna mo. **10** Obi beka se, “Paulo nkrataa mu nsem no ye ya nanso se əba yen nkyen nso a, əye

11 Mewə anidasoo se, se meye nkswaseadee koraa a, mobegye me. Mepa mo kyew, monye saa. **12** Metwe mo ho ninkunu, sedee Onyankopon twe mo ho ninkunu no. Mote se obaabunu a mahye no awadee ho bə ama əbarima baako pe bi a əno ne Kristo. **13** Mesuro se wəbəsəe mo adwene na mo a mode mo ho nyinaa ama Kristo no, mobegyae sedee əwo no nam anifire so daadaa Hawa no. **4** Mode anigye gye obiara a əba mo nkyen beka Yesu foforo a əmnye dee yekə ne ho asem kyere mo no di; mogye honhom bi ne asempa bi a nsonsonoe da eno ne Honhom ne Asempa a yekə kyere mo no ntam no di. **5** Mennye nni se meye “Asomafoo” no mu abomfiaa. **6** Ebia m'ano ntee dee, nanso m'adwene mu abue. **7** Ekwan biara so, yeama mo ate saa asem yi ase. **8** Ebere Mebekaa Onyankopon Asempa no kyeres mo no, mannye mo hwee. Mebres me ho ase sedee əbema mo akrən. Bəne a meye se meye saa? **9** Ebere a na mereye mo mu adwuma no, asafo afoforo bi na na wotua me ka. **10** Ebere a na mewə mo nkyen no, se sika ho hia me a, na menha mo. Na anuanom a wate Makedonia no de biribiara a əho hia me bres me. Sedee na ete mmere a atwam no, saa ara nso na daakye əbeyə. Merenye adesoa mama mo da. Kristo nokoredie a ahye me ma enti, mehye mo bə se obiara renturni rika m'ahohoahoa yi nhye wə Helaman mu da. **11** Aden enti na meka saa? Efiri se, mennə mo anaa? Onyankopon nim se medo mo. **12** Məko so madi dwuma a meredi no seesei yi sedee əbeyə a, saa “asomafoo” no rennya kwan rhoahoa bəkəo na ne nsem nso nka hwee!” **13** Esə se saa won ho se dwuma a wədi no te se yen dwuma a yedi

no pe. 13 Saa nnipa no ny^e nokore asomafoo. W^oy^e afei m^eka anisoadehunu ne adiyisem a Awurade atoro asomafoo a wonam twa atoro w^ow^on adwuma ada no adi akyere me no. 2 Menim Okristoni bi a ho ma nnipa hunu w^on se w^oy^e Kristo asomafoo. 14 Mfee dunan nie, biribi hwimm no de no koo osoro. Enye me nwanwa, efiri se, obonsam koraa tumi sesa Mennim se saa asem yi sii ampa ara anaase ey^e ne ho ma o dane ye se hann. 15 Enti enye nwanwa se anisoadehunu. Onyankopon nko ara na onim. 3 n'asomfoo tumi sesa w^on ho de daadaa nnipa se Meti mu bio. Menim se w^ohwimm saa obarima yi w^oy^e papa. Awieee no, wobenya w^on nneyee so koo Paradise. Bio mennim se saa asem yi sii ampa akatua pepeere. 16 Meti mu ka bio se: Ense se obiara ara anaase ey^e anisoadehunu. Onyankopon nko ara susu se meye okwasea. Se mosusu saa a, ennee na onim. 4 Na echo na otte nneema bi a w^ode ka monnye me sedee mobegye okwasea na menam so nsem a enye yie, nneema a onipa anofafa ntumi matumi mahoahoa me ho. 17 Asem a mereka yi nka. 5 Enti, mede saa onipa yi b^ehoahoa me ho ny^e dee Awurade pe se meka. Meka ahohoahoa ho na meremfa me ara me ho nhoahoa me ho gye se asem a, na mekasa se okwasea. 18 Nanso, esiane se nneema a eda me adi se meye mmere no ho. 6 Se nniipa bebree hoahoa w^on ho nipasu mu enti, me mehoahoa me ho mpo a, arka mereny^e okwasea, nso meye saa. 19 Mo ankasa mo ani ate enti mode efiri se, nokore ara na meka. Nanso, merenhoahoa anigye gye nkwaseafoo. 20 Mogye obi a ohye mo so me ho, efiri se, mempe se obiara bu me otiture anaa dee onya mo ho biribi anaa dee osum mo afidie sene sedee wahunu na wate afiri me nkyen no. 7 anaa dee ommu mo anaa dee obo mo ani so. 21 Sedee ebeye a enam saa adiyisem nwanwaso yi enti Mefere se megue yei ato mu, nanso yen ahoommere meremma me ho so no, w^osomas obonsam obfooo na ema yeyee saa. Se obi tumi de biribi hoahoa ne ma ode honam mu yea a emu ye den bree me de ho a, merekasa se okwasea, e nso metumi ahoahoa bree me ase. 8 Meb^oo yei ho mpaes mprensa kyere^e me ho w^o dekodee no ho bi. 22 W^oy^e Hebrifoo anaa? Awurade na mesre^e no se omma emfiri me so nko. Me nso meye bi. W^oy^e Israelfoo anaa? Me nso meye 9 Ne mmuaes a omma me ne se, "M'adom nko ara bi. W^oy^e Abraham asefoo anaa? Me nso meye bi. 23 na echo hia wo, na ebere a woaye mmere no na me W^oy^e Kristo asomfoo anaa? Merekasa se obdamfo. tumi mu ye den pa ara." Enti, ey^e me anigye pa Nanso, meye osumfoo pa sene w^on. Maye adwuma ara se mede me mmereye hoahoa me ho, sedee a ey^e den sene won; mada afiase mpren bebree; ebeye a mete Kristo banbo tumi a ebo me ho ban w^oa^bo me mmaa bebree na metaa meben owuo nso. no nka. 10 Esiane Kristo enti, mepene mmereye, 24 Yudafo^o b^oo me mmaa aduasa nkron ahodo^o oyea, amanehunu, ottaa ne akwansidee so. Efiri se, enum. 25 Romafo^o b^oo me mmaa mprensa na w^osii me mmereye mu no na meye den. 11 Mey^e me ho me aboo penkor^o. Metenaa ahyen mu maa eb^oes se okwasea, nanso mo na moama maye saa. Mo mprensa. Medii nsuo ase nnohwre aduonu enan na anka ese se mogy^e me tom. Na se menye hwee pen. 26 M'akwantuo ahodo^o mu, mehyiaa nsuyire a, ekwan biara so no, mennye se abomfiaa w^o mo ne akwanmukafo. Mehunuu amane w^o Yudafo^o ne anim nsene "Asomafoo" a mobu w^on no. 12 Mede amanamanmufo^o nsam. Mehunuu nkuro so amane. boaset^o dii dwuma w^o mo mu de kyere^e se meye Mehunuu wiram amane. Mehunuu epo so amane osumfoo. 13 Dwumadie no bi ye nsenkyerennee ne ne nnamfoo a w^onka nokore nsam amane. 27 May^e anwanwadee. Aden enti na moy^e asore a aka no adwuma a ey^e den na obre w^o mu. Mpren pii, menna. mu abomfiaa, efiri se, mammisa mo mmoa bi nti? Ek^om ne suk^om dee me. Mpren pii, mennya aduane Mesre mo momfa saa mfoms^o no nkye me. 14 Yei a ebeso me nni. Mennya baabi nna anaa atadee ne ne mprensa so a masiesie me ho pe se mebesra nhye. 28 Ebere biara na mema asafo ahodo^o no ho mo. Na meba nso a, meremmisa mo biribiara. Mo nsem ye me asenhiia. 29 Se obi ye mmere a ema me na merehwehwe mo. 15 Ebeye me anigye se mo nso meye mmere. Se obi ka ofofor^o k^o b^one mu enti, mehwere dee mew^o ne m'adagye de aboa mo. a, ema me were ho. 30 Se mehoahoa me ho a, na Esiane se medo^o mo yie no enti, mo do a modo me no ese se mehoahoa me ho w^o nneema a ekyere me so bete anaa? 16 Mobete asee se na mennye adesoa mmereye no mu. 31 Awurade Yesu no, Onyankopon mma mo. Nanso, obi beka se, meye odaadaafoo a ne Agya no a ese se yekamfo no no nim se merentwa dwuma kor^o? 17 Ekwan ben so? Menam nkontompo. (al^on g165) 32 Ebere a mew^o Damasko no, abofoo a mesomaa w^on mo nkyen no so sisii mo Amrado a na ohye Jhene Areta ase no maa awemfoo anaa? 18 Mesomaa Tito se onk^o, enna mesomaa wenee kuro no epone pe se wok^okyere me. 33 Nanso, onua baako kaa ne ho. Mokyere se Tito sisii mo w^ode me sii kenten mu twetwee me faa ofasuo bi a anaa? Ono ne me nyinaa kura adwene kor^o nni apae tokuro mu de me sii fam maa medwane firii dwuma kor^o? 19 Ebia, modwene se pe ara na yeye ne nsam.

12 Ewom se ahohoahoa ho nni mfasoo biara dee, nanso ese se mehoahoa me ho. Nanso,

Mennim se saa asem yi sii ampa ara anaase ey^e anisoadehunu. Onyankopon nko ara na onim. 3 Meti mu bio. Menim se w^ohwimm saa obarima yi koo Paradise. Bio mennim se saa asem yi sii ampa akatua pepeere. 16 Meti mu ka bio se: Ense se obiara ara anaase ey^e anisoadehunu. Onyankopon nko ara susu se meye okwasea. Se mosusu saa a, ennee na onim. 4 Na echo na otte nneema bi a w^ode ka monnye me sedee mobegye okwasea na menam so nsem a enye yie, nneema a onipa anofafa ntumi matumi mahoahoa me ho. 17 Asem a mereka yi nka. 5 Enti, mede saa onipa yi b^ehoahoa me ho ny^e dee Awurade pe se meka. Meka ahohoahoa ho na meremfa me ara me ho nhoahoa me ho gye se asem a, na mekasa se okwasea. 18 Nanso, esiane se nneema a eda me adi se meye mmere no ho. 6 Se nniipa bebree hoahoa w^on ho nipasu mu enti, me mehoahoa me ho mpo a, arka mereny^e okwasea, nso meye saa. 19 Mo ankasa mo ani ate enti mode efiri se, nokore ara na meka. Nanso, merenhoahoa anigye gye nkwaseafoo. 20 Mogye obi a ohye mo so me ho, efiri se, mempe se obiara bu me otiture anaa dee onya mo ho biribi anaa dee osum mo afidie sene sedee wahunu na wate afiri me nkyen no. 7 anaa dee ommu mo anaa dee obo mo ani so. 21 Sedee ebeye a enam saa adiyisem nwanwaso yi enti Mefere se megue yei ato mu, nanso yen ahoommere meremma me ho so no, w^osomas obonsam obfooo na ema yeyee saa. Se obi tumi de biribi hoahoa ne ma ode honam mu yea a emu ye den bree me de ho a, merekasa se okwasea, e nso metumi ahoahoa bree me ase. 8 Meb^oo yei ho mpaes mprensa kyere^e me ho w^o dekodee no ho bi. 22 W^oy^e Hebrifoo anaa? Awurade na mesre^e no se omma emfiri me so nko. Me nso meye bi. W^oy^e Israelfoo anaa? Me nso meye 9 Ne mmuaes a omma me ne se, "M'adom nko ara bi. W^oy^e Abraham asefoo anaa? Me nso meye bi. 23 na echo hia wo, na ebere a woaye mmere no na me W^oy^e Kristo asomfoo anaa? Merekasa se obdamfo. tumi mu ye den pa ara." Enti, ey^e me anigye pa Nanso, meye osumfoo pa sene w^on. Maye adwuma ara se mede me mmereye hoahoa me ho, sedee a ey^e den sene won; mada afiase mpren bebree; ebeye a mete Kristo banbo tumi a ebo me ho ban w^oa^bo me mmaabebree na metaa meben owuo nso. no nka. 10 Esiane Kristo enti, mepene mmereye, 24 Yudafo^o b^oo me mmaa aduasa nkron ahodo^o oyea, amanehunu, ottaa ne akwansidee so. Efiri se, enum. 25 Romafo^o b^oo me mmaa mprensa na w^osii me mmereye mu no na meye den. 11 Mey^e me ho me aboo penkor^o. Metenaa ahyen mu maa eb^oes se okwasea, nanso mo na moama maye saa. Mo mprensa. Medii nsuo ase nnohwre aduonu enan na anka ese se mogy^e me tom. Na se menye hwee pen. 26 M'akwantuo ahodo^o mu, mehyiaa nsuyire a, ekwan biara so no, mennye se abomfiaa w^o mo ne akwanmukafo. Mehunuu amane w^o Yudafo^o ne anim nsene "Asomafoo" a mobu w^on no. 12 Mede amanamanmufo^o nsam. Mehunuu nkuro so amane. boaset^o dii dwuma w^o mo mu de kyere^e se meye Mehunuu wiram amane. Mehunuu epo so amane osumfoo. 13 Dwumadie no bi ye nsenkyerennee ne ne nnamfoo a w^onka nokore nsam amane. 27 May^e anwanwadee. Aden enti na moy^e asore a aka no adwuma a ey^e den na obre w^o mu. Mpren pii, menna. mu abomfiaa, efiri se, mammisa mo mmoa bi nti? Ek^om ne suk^om dee me. Mpren pii, mennya aduane Mesre mo momfa saa mfoms^o no nkye me. 14 Yei a ebeso me nni. Mennya baabi nna anaa atadee ne ne mprensa so a masiesie me ho pe se mebesra nhye. 28 Ebere biara na mema asafo ahodo^o no ho mo. Na meba nso a, meremmisa mo biribiara. Mo nsem ye me asenhiia. 29 Se obi ye mmere a ema me na merehwehwe mo. 15 Ebeye me anigye se mo nso meye mmere. Se obi ka ofofor^o k^o b^one mu enti, mehwere dee mew^o ne m'adagye de aboa mo. a, ema me were ho. 30 Se mehoahoa me ho a, na Esiane se medo^o mo yie no enti, mo do a modo me no ese se mehoahoa me ho w^o nneema a ekyere me so bete anaa? 16 Mobete asee se na mennye adesoa mmereye no mu. 31 Awurade Yesu no, Onyankopon mma mo. Nanso, obi beka se, meye odaadaafoo a ne Agya no a ese se yekamfo no no nim se merentwa dwuma kor^o? 17 Ekwan ben so? Menam nkontompo. (al^on g165) 32 Ebere a mew^o Damasko no, abofoo a mesomaa w^on mo nkyen no so sisii mo Amrado a na ohye Jhene Areta ase no maa awemfoo anaa? 18 Mesomaa Tito se onk^o, enna mesomaa wenee kuro no epone pe se wok^okyere me. 33 Nanso, onua baako kaa ne ho. Mokyere se Tito sisii mo w^ode me sii kenten mu twetwee me faa ofasuo bi a anaa? Ono ne me nyinaa kura adwene kor^o nni apae tokuro mu de me sii fam maa medwane firii dwuma kor^o? 19 Ebia, modwene se pe ara na yeye ne nsam.

20 Mesuro se, se meduru ho a, Yekasa sedee Kristo pe se yek^o w^o Onyankopon anim. Na biribiara a yeye no nso, me nnamfo pa, yeye de boa mo. 21 Mesuro se, se meduru ho a,

sédeé anka mepe se mehunu mo no, merenhunu mo saa. Saa ara nso na sédeé anka mope se mohunu me no, morenhunu me saa. Menim se méba abeto akasakasa ne anibereé, abufuo ne pésémenkomanya, ðyea ne nsekuro, ahantan ne basabasayé no. **21** Mesuro se da a méba bio no, Onyankopón begu m'anim ase wó mo anim na mesu ama won a wóayé bône dada na wónnuu won ho wó won akonno ne adwamammo ho no.

13 Nsra a eto so mmiena a merebesra mo ni.

Atweresem no ka se, "Adansee a nnipa baanu anaa baasa bedi no na ese se wófa." **2** Ebere a mebaa mo nkýen dee eto so mmieno, mebaa mo koko bi. Mereti mu bio seesei a menni mo nkýen yi. Se mesane ba bio a, mo anaa nnipa afoforo bi a wóayé bône no, meremfa won ho nkýe won, **3** Efiri se, mope se mohunu nsenkyerennee bi se Kristo nam me so kasa. Ónnye mmire se óbeyé mo mu adwuma, na mmom, awá tumi wó mo mu. **4** Ewom se mmereyé mu na wóbaa no asennua mu, nanso Onyankopón tumi mu na óte ase yi. Yeyé mmire dee, nanso yen ayonkofa a yene no wó enti, yene no betena wó Onyankopón tumi mu. **5** Monso mo ho nhwé na mommu mo ho aten nhwé se mote ase wó gyidie mu anaa. Monim yie se Kristo Yesu te mo mu anaa? Se ónté mo mu a, na ekyeré se moantumi sôlhwe no. **6** Menim yie se mobéhunu se yeanni nkoguo. **7** Afei, yébá mpaeé se Onyankopón se morennyé biribira a ennye. Yemmpé se nnipa behunu se yewá tumi bi wó mo so. Se mpo se wohunu yen se yesé nnipa a yéadi nkoguo wó yen adwuma mu a, yére, efiri se, yére se mobeyé dee eyé de adi nkonom. **8** Yerentumi nsore ntia nokore, na mmom, nokore nko ara na ese se yegyina ma no. **9** Se yehunu se yeyé mmire na moyé den a, na yen ani agye. Enti, yen nso yerebá mpaeé se mobeyé pe. **10** Eno enti na meretwére saa krataa yi abre mo sédeé ebeyé a, se meba a, merennyina tumi a Awurade de ama me se memfa mmoa mo na monnyini na mo mu antete no so, na me ne mo anni no anibereé so. **11** Enti, anuanom, makra mo! Mompere nhwewhwe ade pa; montie m'afotuo; mo ne mo ho mo ho nka na montena ase asomdwoeé mu. Na òdá ne asomdwoeé Onyankopón no ne mo betena. **12** Momfa onuado nkýeakyea mo ho mo ho. **13** Onyankopón nkurófóo nyinaa kyeakyea mo. **14** Yen Awurade Yesu Kristo adom ne Onyankopón dó ne Honhom Kronkron no ayonkofa nka mo nyinaa.

Galatifoo

ka gyidie a na əpe se əsee no no ho asem." 24 Na me enti, wohye Onyankopon animuonyam.

1 Me Paulo, əsomafoo a ənye nnipa anaa onipa bi na əfree me, na mmom əye Yesu Kristo ne Agya Onyankopon a ənyanee no firii awufo mu no. **2** Me ne anuanom a wone me wo ha nyinaa, De krataa yi koma Galati asafo ahodoo no nyinaa: **3** Adom ne asomdwoee a efiri yen Agya Onyankopon ne Awurade Yesu Kristo nka mo. **4** Yen bone enti, Kristo əye əsetie maa yen Agya Onyankopon. Ənam so de ne ho bəo afodee de gyee yen firii bone a yewo mu enne yi mu. (aiōn g165) **5** Animuonyam nka Onyankopon daa nyinaa. Amen. (aiōn g165) **6** Mo ho ye me nwawwal Ənkyeree koraa, morepa dee ənam Kristo adam so free mo no ako əsempa foforo ho. **7** Nokorem, əsempa foforo biara nni baabi, nanso meka efiri se, nnipa bi wo ho a woredane mo adwene pe se wosesa Kristo Asempa no. **8** Na se yen, anaa əbəfo firi əsoro beka əsempa a nsensornee da eno ne yen Asempa no ntam a, onii no beko afəbuo a enni awiee mu. **9** Yeaka dada na mereti mu bio se: Obiara a obəka əsempa a əne Asempa a moagye atom no bo abira no beko afəbuo a enni awiee mu. **10** Dee nnipa pene so na mereye yi anaa? Dabi! Mepe dee Onyankopon pene so! Anaa mereye dee eso nnipa ani? Se megū so ye saa dee a, na menye Kristo əsəmfoo. **11** Anuanom, mepe se mote ase se, Asempa a meka kyere mo no mfiri onipa ho. **12** Me nsa anka amfiri onipa nkyn. Saa ara nso na ənye onipa na əkyere me. Əye Kristo no ankasa na ədaa no adi kyere me. **13** Moate se na mesee m'adagyee nyinaa wo Yudasom ho. Afei, moate nso se na mede atirimuoden taa Onyankopon akyidifo, na mefaa ekwan biara a metumi so pəe se metore wən ase. **14** M'afəfəo Yudafəo no dee, na bere no soo **16** se əbeda ne Ba no adi akyere amanamanmufo no, marko obiara nkyn amma wantu me fo; **17** saa ara nso na mankɔ Yerusalem mənhunus asomafoo a na wədi m'anim ekan no. Mmomin, mekɔ Arabia preko pe ənna mesane m'akyi baa Damasko. **18** Mfee mmiensa akyi na mekɔ Petro nkyen wo Yerusalem ne no kodiin nkəmmo. Medii ne nkyn dadu nnanum. **19** Manhunu əsomafoo biara wo ho ka Awurade sua Yakobo ho. **20** Meka kyere mo, Onyankopon anim se dee meretwre yi ye nokore trodoo. **21** Eno akyi, mebaa Siria ne Kilikia. **22** Saa əberə no na Kristo asafo ahodoo a wəwa Yudea no mu nnipa nnim me. **23** Nsem a na wəaka afa me ho se, "Afei dee, obarima no a na ətaa yen no

2 Mfee dunan akyi, me ne Barnaba sane koo Yerusalem. Mede Tito nso kaa me ho. **2** Mekəes efiri se, Onyankopon na ədaa no adi kyere se menkɔ. Me ne mpanimfəo no yee nhiyamu kəoam kyerekyere əsempa a meka mekyere amanamanmufo no mu kyere wən. Na mempe se m'adwuma a maye dada ne dee megū so reye no ye əkwa. **3** Əwom se me əboafəo Tito ye Helani dee, nanso wəanhye no se əntwa twetia. **4** Asem yi siie, efiri se anuanom bi a wənye nokwafəo awia wən ho abefra yen mu a wərehwehwə ahofadie a yewo wo Kristo Yesu mu, na wəde yen aye nikoa. **5** Yeamma wən mu kwan koraa, sedee nokore a əwo Asempa no mu no bətena mo mu. **6** Wən a wəfa wən ho se wəye atitire no, sedee wəte biara no, meka se, adwene se wəsesa Kristo Asempa no. **7** Na se yen, anaa əbəfo firi əsoro beka əsempa a nsensornee da eno ne yen Asempa no ntam a, onii no beko afəbuo a enni awiee mu. **8** Na Onyankopon a ənam Petro so ye adwuma se mereye dees eso nnipa ani? Se megū so ye saa dee a, na menye Kristo əsəmfoo. **9** Na Onyankopon a ənam Petro so ye adwuma se no ahye me nsa se menka Asempa no nkyere moagye atom no bo abira no beko afəbuo a enni awiee mu. **10** Dee nnipa pene so na mereye yi nsa se ənka Asempa no nkyere Yudafəo no ara pe. **11** Anuanom, mepe se adwuma wo amanamanmufo sedee ode dwuma no hyee Petro yədafo mu somafəo no ara na ənam me so ye adwuma wo amanamanmufo sedee Petro ye adwuma no pe. **12** Na Onyankopon a ənam Petro so ye adwuma se no ahye me nsa se menka Asempa no nkyere Yudafəo mu adwuma no pe. **13** Yakobo, Petro ne Yohane a na wəfa no se wəye mpanimfəo no gye too mu se, Onyankopon ama me dwuma sononko bi se menyə, enti wəkyeaa me ne Barnaba. Wəpenee na mesee m'adagyee nyinaa wo Yudasom ho. Afei, so se yenyə adwuma wo amanamanmufo no mu na wən nso wənye adwuma wo Yudafəo no mu. **14** Mehunuu se dee wəreye no ne Asempa no abira no, mekaa no wə Petro ne badwa mu, efiri se, na əreye mfomsoo. **15** Ansa na mmarima bi a Yakobo somaa wən no beduruu ho no, na Petro ne so free me ansa na wərewo me se memmesom no. anuanom amanamanmufo no to nsa didi. Nanso, Na bere no soo **16** se əbeda ne Ba no adi akyere nnipa no bedurui akyi no, otwee ne ho a əne me, sedee əbeyə a meka Asempa a fa ne ho akyere wən annidi bio, efiri se, na osuro wən a wəpe se amanamanmufo no, marko obiara nkyn amma wətə amanamanmufo twetia no. **17** Anuanom Yudafəo a aka no yee se ahufəo de wən ho bəo wantu me fo; **18** saa ara nso na mankɔ Yerusalem Petro maa Barnaba nso de ne ho kəbataa wən ho. Mmomin, mekɔ Arabia preko pe ənna mesane m'akyi **18** Mfee dunan akyi na mekɔ Petro abira no, mekaa no wə Petro ne badwa no anim se, so bio. Aden enti na wohye amanamanmufo se biara wo ho ka Awurade sua Yakobo ho. **19** Meka əberə no na Kristo asafo ahodoo a wəwa wənni Yudafəo amannee so? **20** Yenim se ansa na obi bedi bem nkyen dadu nnanum. **21** Eno akyi, mebaa Siria ne Kilikia. **22** Saa əberə no na Kristo asafo ahodoo a wəwa Onyankopon anim no, na gye se wagye Yesu Kristo adi a enye se əbeyə dee mmara no hwehwə se onye no. Yen nso, yəgaye Kristo Yesu adi sedee yənam so bedi bem wə Onyankopon anim; efiri se,

enam gyidie so na wobebu yen bem, na enye mmara nam Kristo so beba amanamanmufo so, na yenam no apedee a yeye no so. 17 “Se yepē se wobu yen gyidie so anya Honhom a wohyee yen ho bo no, bem wo Kristo mu na se eda adi se yen nso yeye 15 Anuanom, mede yen asetena mu asem bi beye nneboneyefoo a, na ekyere se Kristo pene bone so? nhwesoo: Se nnipa baanu bi pene asem bi so na Ente saa koraa. 18 Na se mehye asee ye dee magyae woye ho apam a, obiara rentumi mmu apam no so a, na ekyere se meye mmaparatofo. 19 “Efiri se, mpen na worentumi mfa biribi nka ho. 16 Onyankopon dodox a mepē se medi mmara no so no, mmara hyee Abraham ne n’aseni bo. Atweresem no nnka no buu me fo. Mmara no ankasa akum me. Ense se, “Wo ne w’asefoo” a ekyere nnipa bebree. Eka enti, menni mmara no tumi ase bio, sedee ebeye a, se, “Wo ne w’aseni” a ekyere se onipa baako a metena ase mama Onyankopon mmom. Wobabu me ono ne Kristo no. 17 Mekyere se: Onyankopon yee ne Kristo aseenua mu, 20 enti enye me na mete ase apam na ohye bō se obedi so. Mmara no a ebba bio, na mmom, Kristo no na ote me mu. Saa asetena akyire no ntumi nsesa anaa erentumi ntwa bō a a mete mu seesei yi, mete ase wo Onyankopon Ba Onyankopon hyee mfirinhyia ahanan ne aduasa no a odo me na ode ne nkwa maa me no gyidie ansa na ode Mmara no maaee, no mu. 18 Na se mu. 21 Mempo Onyankopon adam no. Se onipa nam Mmara so fata Onyankopon anim a, na ekyere se Onyankopon de maaee no gyina Mmara so a, ennee na enye bōhye bio. Nanso Onyankopon firi n’adom mu, nam bōhye so de agyapadee no maa Abraham. 19 Ennee na Mmara no ho mfasoo ne sen? Wōde maa akyire no de kyere se yeyen neboneyefoo kossi se Aseni no a wohyee ne ho bo no beba. Abōfo no na wōde Mmara no maa Mose, na ono nso yee Onyankopon ne nmipa no ntamgyinafoo. 20 Yenim se ntamgyinafoo ho hia ma nnipa baanu anaa dee ebora saa, nanso Onyankopon a oyé baako amfa ntamugyinafoo ebere a ohye Abraham bo no. 21 Yei kyere se Mmara no tia Onyankopon bōhye no anaa? Dabi! Se mmara bi wō ho a etumi ma nnipa nkwa a, ennee anka onipa nam saa mmara no so betumi atene wo Onyankopon anim. 22 Nanso, Atweresem no aka se, ewiase nyinaa hye bōne tumi ase. Ense enti, akyedee a wohyee ho bo no, wōnam Yesu Kristo so nko ara de bema wōn a wōgye di no. 23 Ansa na gyidie no reba no, Mmara no too yen mpokyere kossi se wōbedaa gyidie no adi. 24 Enti, Mmara no na ehye yen so kossi se Kristo baes sedee ebeye a, wōnam gyidie so bebu yen bem. 25 Afei a bere aduru se yegye Kristo di no, Mmara no nni yen so tumi bio. 26 Enam gyidie so enti na mo nyinaa ye Onyankopon mma a mo ne Kristo Yesu aka abom no. 27 Wōbō mo asu hyee Kristo mu enti, moafa Kristo mu nnepa no ato mo ho so. 28 Yenni Yudani anaa Helani, yenni akoaa anaa odehyee, yenni obarima anaa obaa, na mo nyinaa ye onipa korō wo Kristo Yesu mu. 29 Enti se moye Kristo dea a, na moye Abraham asefoo, na bōhye no enti, moye adedifoo nso.

3 Mo Galatifoo adwenemherefo! Hwan na odaanee mo adwene saa? Mo ara mo anim na wokyere mu pefee se woboo Yesu Kristo aseenua mu. 2 Mommuu me saa asem yi: Moye dee Mmara no hwehwē se monye ansa na Onyankopon Honhom no reba mo so? Anaase motiee Asem̄pa no gye dii ansa? 3 Saa na mo adwene mu ye here? Mode Onyankopon Honhom firii asee; afei mope se mode mo ara mo tumi wie? 4 Mo suahunu yi nyinaa ho amma mfasoo biara? Mennyne nni saa. 5 Onyankopon nam mmara no so na ode ne Honhom no maa mo anaa? Anaase onam mmara no so na oyee anwanwadee wo mo mu anaa? Enye asem no gye a mogye dii nti? 6 Atweresem no kaa Abraham ho asem se, “Ogyee Onyankopon dii na esiane ne gyidie enti, Onyankopon gye no se onipa tenenee.” 7 Enti ese se mote asee se, nnipa a wōwo gyidie no na wōye Abraham asefoo turodoo. 8 Atweresem no dii ekan hunuu se Onyankopon nam gyidie so bebu amanamanmufo no bem. Yei enti, Atweresem no dii ekan kaa Asem̄pa no kyere se Abraham se, “Enam wo so na Onyankopon behyira nnipa a wōwo asase so nyinaa.” 9 Abraham gye dii, na wohyiraa no, na won a wōgye di nyinaa nso, woahyira won sedee wohyiraa no no. 10 Wōadome obiara a ode ne ho beto ne nnwuma a efiri mmara no mu so. Efiri se watwere se, “Wōadome obiara a wankoo so anni dee watwere wo Mmara Nwoma mu no nyinaa so.” 11 Afei, akyinnyee biara nni ho se obiara rentumi mfa mmara no so die nso Onyankopon ani. Atweresem no ka se, “Enam gyidie so na oteneneeni benya nkwa.” 12 Mmara no nnyinasoo nnye gyidie; efiri se, watwere se, dee odi mmara no so benya nkwa. 13 Ense enti na Kristo agye yen afiri nnome a Mmara no de bree yen no mu. Waye nnome ama yen sedee Atweresem no ka se, “Obiara a wōbesen no dua so no hye Onyankopon nnome ase.” 14 Kristo gyee 3 Saa ara na na yen nso yetee. Na yete se mmofra a ewiase ahonhom dii yen so. 4 Nanso, mmerē pa no yen sedee ebeye a, nyiira a wohyiraa Abraham no durui no, Onyankopon somaa ne Ba a obaa woo no

4 Asem a mereka ne se, mpen dodox a odedifoo no ye abofra no, ewom se agyapadee no nyinaa hye ne nsa dee, nanso nsonsonoe biara nna ono ne akoaa ntam. 2 Esiane se onnyiniie no enti, nnipa bi wo ho a wohwē toto nneemā ma no kosi ebere a n’agya ahye se wōnnane agyapadee no mma no no. 3 Saa ara na na yen nso yetee. Na yete se mmofra a durui no, Onyankopon somaa ne Ba a obaa woo no

Mmara ase **5** se əmmegye won a wəhye Mmara ase sedee wəbeye Onyankopon mma. **6** Esiane se moye mma enti, Onyankopon somaa ne Ba no Honhom baa yen akoma mu, Honhom a efre “Agya, Agya.” **7** Enti, wonye ako a bio, na mmom woye ḥba. Esiane se woye ne ba enti, Onyankopon de dee əwo nyinaa bəma ne mma. **8** Mmire bi a atwam no, na monnim Onyankopon, enti na moye nkao ma wən a wənye anyame. **9** Nanso, afei a moahunu Onyankopon anaase Onyankopon ahunu mo yi, aden enti na mope se modane mo ho ma nkyerekyere a aba nni mu no? Aden enti na mope se wəde mo ye nkao bio? **10** Modi nna, abosome, nnaponna ne mfet bi. **11** Mesuro se, ekwan bi so, masee m’ahooden wə mo ho. **12** Mesre mo, me nuanom, monye se me, efiri se meyee se mo. Monye me bəne biara. **13** Sedee monim no, eberə a mebekaa Asempa no kyerees mo no, mede yadee na ḥbae. **14** Ewom se na me yadee no ha mo dee, nanso moampoo me. Mmom, mogye me sedee mobegye Onyankopon əbəfо; mogye me sedee mobegye Kristo Yesu. **15** Anigyees a mowə no nyinaa afa he? Metumi aka se, se mobetumi a, anka mobetutu mo ani de ama me. **16** Nokore a meka kyere mo enti na afei mabeyē mo ətamfoō yi? **17** Saa nnipa no pe se wətwe mo ba wən nkyen, nanso wənni adwene pa. Wohwehwe se wəbetete me ne mo ntam na ama mo ani aku won ho sedee wən ani ku mo ho no. **18** Eyē se mobeyē nsi eberə biara, eberə a mewə mo nkyen ne ebere a menni mo nkyen mpo. **19** Me mma pa, mo a mo enti merehunu awoyea bio kosi se Kristo beda ne ho adi wə mo mu no, **20** mepē se mewə mo nkyen, na anka masesa kwan a me fa so kasa, efiri se me tirim ntene me wə mo ho. **21** Monka nkyere me, mo a mope se mohye Mmara no ase no, monnim dee Mmara no ka no anaa? **22** Wəatwəre se, na Abraham wə mma baanu. One afenaa bi woo baako na əne əbaa bi a əde ne ho nso woo baako. **23** Afenaa ba no, wəwoo no honam kwan so, enna əbaa a əde ne ho no nso, Onyankopon bəhye enti na əwoo ne ba no. **24** Saa asem yi ye mfatoho efiri se, saa mmaa baanu yi gyina ho ma apam mmienu. Apam baako firi bepo Sinai so, na egyna ho ma mma a wəbeye nkao: Əno ne Hagar. **25** Hagar gyina ho ma bepo Sinai a əwo Arabia na ete se kuropən Yerusalem, efiri se əne ne mma wə nkoasom mu. **26** Nanso, Yerusalem a əwo əsoro no dee, ede ne ho na əye yen maame. **27** Efiri se wəatwəre se, “Ao əbaa a woye obonini, di ahurisie, wo a wonnwoo da; ma wo nne so na team, wo a awoo nkaa wo da, efiri se əbaa a woannya awoo da no mma dəoso sene dee əwo kunu.” **28** Me nuanom mmaa ne mmarima, bəhye no enti na wəwoo mo sedee wəwoo Isak no. **29** Saa eberə no na əba a wənam honam kwan so woo no no taa dee wənam Honhom no tumi mu woo no no. Na enne yi nso, ete saa. **30** Na Atweresem no

ka sen? “Pam afenaa no ne ne babarima yi firi ha; efiri se, afenaa babarima no ne ədehyee no renkye agyapadee no.” **31** Enti, anuanom, yenyə afenaa mma, na mmom, yeyə ḥbaa a əde ne ho no mma.

5 Ahofadie enti na Kristo ama yeadé yen ho no.

Monnyina pintinn. Mommma ho ekwan mma wəmmfa mo nnye nkao bio. **2** Montie! Me Paulo, meka mekyere mo se, se moma ho ekwan ma wotwa mo twetia a, na ekyere se Kristo ho amma mfasoo biara amma mo koraa. **3** Mebo mo koko bio se obiara a əbəma ho ekwan ama wəatwa no twetia no, na eṣe se ədi Mmara no nyinaa so. **4** Mo a mope se wəde Mmara no bu mo bem no ate mo ho afiri Kristo ho. Adom no nni mo so bio. **5** Nanso yefiri gyidie mu nam Honhom no so twene tenenee a yen ani da soa no. **6** Kristo Yesu mu no, twetiatwa ne momonotoye ho nni mfasoo. Dees eho hia ne gyidie a ənam ədə so da ne ho adi. **7** Na anka moresi mmirikakan no yie! Na hwan na ətwintwanee mo anan mu ma mogyaee nokore no tie? **8** Saa nnaadaa no mfiri dee ofre mo no. **9** “Mməka kakra bi na ema mmore no nyinaa tu.” **10** Mewə anidasoo wə Awurade mu se morennwene adwene foforo bi. Onipa ko a əde sakasakayē reba mo mu no, wəbetua ne so ka. **11** Anuanom, se megū so ka twetiatwa ho asem a, aden enti na woda so taa me? Na se eno na eyē nokore a, anka m’asem a meka fa Kristo asemnia ho no renkəfa əshaw mma. Ennee na anka asemnia ho no suntidua biara nni ho bio. **12** Se ekaa me nko a, anka wən a wəha mo no atwa won ho atwitiwa wən ho won ho. **13** Me nuanom, mo dee, wəfrē mo se mommede mo ho. Nanso, mommma saa ahofadie yi mmo ekwan mma bəne; mmom, momfa ədə nsom mo ho mo ho. **14** Efiri se, Mmara no nyinaa tiawatwa ne se, “Də wo yonko se wo ho.” **15** Na se mokeka na momemene mo ho mo ho a, ennee monhwie yie na moansee mo ho mo ho. **16** Na mese, montena ase wə Honhom mu, na moremma honam akonno ho kwan. **17** Efiri se, dee honam pe no tia dee Honhom no pe; saa ara nso na dee Honhom no pe no, honam no tia. Ne mmienu no bə abira, enti ense se moye dee mope. **18** Se mo nante Honhom mu a, na monnhye Mmara ase. **19** Dwuma a bənesu di no da adi pefee. Yeinom ne adwamammə, efi, aholwie, **20** abosonsom, adutoo, ətan, akaye, ahooya, abufuo, aperarepere, kunsunkunsun, mpaapaemu, **21** nitan, nsābor, agobəne, ne nneema a ətete saa. Mebo mo koko sedee mabo mo bi dada no se, won a wətena ase saa no renko Onyankopon Ahennie no mu. **22** Na Honhom no aba ne ədə, anigye, asomdwoe, abodwokyere, ayamyē, papayē, gyidie, **23** ədwoə ne aholyesoo. Mmara biara nni ho a etia yeinom. **24** Na wən a woye Kristo dea no abo won nipasu no ne honam akonno asemnia mu. **25** Se yete Honhom mu yi, momma yennante Honhom mu. **26** Ense se

yεhoahoa yεn ho, yiyi yεn ho yεn ho abufuo, anaa yεma yεn ani bere yεn ho yεn ho.

6 Anuanom, se obi kεtε bεne mu a, εse se mo a moyε honhom mufoø no fa ɔdwoø εkwan so tene no. Nanso, monhwε wie na mo nso wɔanso mo anhwε. **2** Monsoa mo ho mo ho nnesoa. Se moyε saa a, modi Kristo mmara no so. **3** Se obi dwene se ɔyε otitire a enso ɔnse hwee a, na ɔdaadaa ne ho. **4** Yε w'adwuma yie na woanya biribi agyina so de ahoahoa wo ho. Na mfa wo ho ntoto afoforo ho; **5** efiri se, εse se obiara soa n'adesoa. **6** Wone dee ɔkyerekyere wo Onyankopøn Asem no nkyε adepa biara a wowø. **7** Monnnaadaa mo ho; obiara rentumi nsi Onyankopøn atwetwee. Dee onipa dua no, eno ara na ɔtwa. **8** Se modi mo akønno bøne akyi a, mobekø ɔsεεε mu, nanso se monante Honhom mu a, mobenya daa nkwa. (aiōnios g166) **9** Ne saa enti, mommma yεmmmrε papayε ho, efiri se, ebere a εse mu no, se yεampa aba a yεbεtwa nnobaeε no. **10** Enti, mmere dodoø a yewo akwannya no, εse se yεye obiara papa, ne titire no, won a yεne wøn bø agyidifoo abusua. **11** Monhwε atwere akεsεε a mede m'ankasa me nsa matwεre abre mo. **12** Wøn a wøpε se wøhoahoa wøn ho no ara na wøpε se wøhye mo ma motwitwa twetia. Dee enti a wøyε yei ne se, wømpe se Kristo aseñnuu na enti wøtaa wøn. **13** Wøn a wøtwa twetia no mpo nni Mmara no so. Pe ara na wøpε se wøtwa mo twetia sεdee εbεye a wøbetumi de mo ahoahoa wøn ho se wøn akyidifoo. **14** Nanso, me dee, Awurade Yesu Kristo aseñnuu no nko ara na mede behoahoa me ho; n'asenñuu no enti, dee mede hoahoa me ho wø ewiase no awu, na saa ara na dee ewiase de hoahoa ne ho wø me mu no nso awu. **15** Se obi atwa twetia anaa ɔntwaa twetia no nka hwee. Dee cho hia ne abødee foforo. **16** Onyankopøn adøeε ne n'asomdwoeε nka wøn a wødi saa nkyerekyere yi so nyinæ; wøn ne Onyankopøn mu nnipa foforo. **17** Dee etwaa too, obiara nha m'adwene bio, efiri se, mewø ɔhonam ani etwā a εkyere se, meye Yesu dea. **18** Me nuanom, Awurade Yesu Kristo adam no nka mo nyinæ. Amen.

Efesofoo

ti ama asafo no, 23 a eue ne onipadua. Ono ne dee
ohye adee nyinaa ma wo akwan nyinaa mu.

1 Krataa yi firi me Paulo a Onyankopon firi ne pe mu ayé me Kristo Yesu somafooo no nkyen, Meretwere akoma ahoteefoo a wóte Efeso, Kristo Yesu mu nokwafooo no: **2** Adom ne asomdwóoee a efiri yen Agya Onyankopon ne Awurade Yesu Kristo no nka mo. **3** Momma yenna Onyankopon a yéee yen Awurade Yesu Kristo Agya no ase, efiri se, onam Kristo so de honhom mu nhýira a efiri osoro abre yen. **4** Ansa na Onyankopon bebo ewiase no, oðoo yen na oyii yen wo Kristo mu se yebeyé kronkron a mfomsooo biara nni yen ho wo n'ani so. Efiri oðoo mu **5** hye too ho se, ne pe mu no, onam Yesu Kristo so de yen beyé ne mma, **6** de akamfo n'adom a edðoso a ðde akyé yen kwa wo ne Do Ba no mu no. **7** Ne mu na yenza ogyeé a efiri ne mogya mu. Ne mu na yenza bønefakye nso, sedee Onyankopon adom mmorosoaa **8** ðde nyansa ne nteasee nyinaa hwie guu yen so no tee. **9** Onyankopon nam dee Kristo yéee so no ada n'anwanwa kwan no adi akyeré yen se, **10** ebere a wahye no, obøeoaboa abadee nyinaa ano, dee ewa ñosoro ne dee ewa asase so ahyé ñbaako a one Kristo no ase. **11** Onyankopon ye dee ope no. **12** Ene enti na onam Kristo so paw yen firii ewiase ahyéassee, **13** sedee ebeye a yen a yedii ekan nyaa anidasoo wo Kristo mu no beyé nkamfo ahyé no animuonyam. **14** Saa ara na ete wo mo ho nso. Ebere a motee nokwasem a eye Asempra a emaa Onyankopon de asie ama ne nkurofooo no bema yen. Afei, yebede yen ho na wðbekamfo Onyankopon ahyé no animuonyam. **15** Esiane yei enti, efiri ebere a metee gyidie a mowá wo Awurade Yesu mu ne oðoo a modo Onyankopon nkurafooo no, **16** mennyaee aseda a meda Onyankopon ma no da. Mekae mo wó me mpaeëbo mu, **17** na mebisa yen Awurade Yesu Kristo Onyankopon, animuonyam Agya no se, omma mo Honhom Kronkron no a ñbema mo nyansa na wada Onyankopon adi akyeré mo, sedee ebeye a mobehunu no. **18** Mesre se mo adwene mu mmue na monhunu ne hann no, sedee ebeye a mobenya anidasoo a eno enti ofree mo no ne ahonya a ewa agyapadee kronkron a ewa ho ma ahoteefoo no, **19** ne ne tumi a eso na biribiara ne no nse ma yen a yegye die no. Eye saa tumi nwawasoo no ara na oðaa no adi **20** ebere a onyanee Kristo firii awufooo mu na ðde no tenaa ne nifa so wo ñosoro ahemman no mu no. **21** Saa tumi yi koron sene mpaninnie ne tumidie, ahoðden ne keseeyé, ne dibere biara a wòtumi de ma saa ebere yi ne ebere a ebeba no mu. **(aiõn g165)** **22** Onyankopon de biribiara hyeé Kristo nan ase, na ðde no aye pñeema nyinaa

2 Mo dee, na moawuwu wo mo amumuye ne mo bøne a **2** na anka mote mu, ebere a na modi ewiase ne ewiem sodifoaa ahennie akyi no ne honhom a seesei eyreye adwuma wo won a waye asoðden mu no. **(aiõn g165)** **3** Ebere bi, yen nyinaa ne won tena dii honam akonnó akyi yee ñhonam apedee ne ne nsusui. Yen nso na ese se Onyankopon abufuo ba yen so. **4** Nanso, esiane n'adye a edðoso ma yen enti, Onyankopon a n'ahummoboro ñðoso no **5** maa yen nkwa wo Kristo mu, wo ebere a anka yeawuwu wo amumuye mu mpo; adom enti na woagye mo nkwa. **6** Onyankopon nyaneeyen ne Kristo, na ðde yen ne Kristo atena ñosoro ahemman mu **7** sedee ebeye a nna a ereba no mu, obeda n'adom ahonya a ñboroo so no adi; n'adosee a onam Kristo Yesu so yee yen no. **(aiõn g165)** **8** Eye adam no enti na wonam gyidie so agye mo nkwa. Emfiri mo ankasa, eye Onyankopon akyedee. **9** Emfiri nnwuma mu, na obi de ahoahoa ne ho. **10** Onyankopon na waye yen sedee yeteeyi. Onam Kristo so bøa ho aye se yemmeye nnwuma pa a wasiesie ato ho **11** Afei, monkæ se mo a na anka kane no **12** monkæ se saa ebere no, na ñbemkaane mo mfra Israelfooo, na moye ahohoo a monka bohye apam ho twetiawtafoo, (dee wðde nsa aye wo honam mu) fre mo momonotofoo, **13** Nanso, afei mo a na anka mowa aye no so de asomdwóoee aba. Onam ñno ankasa ne honam so bubuu ofasuo a na etwa won ntam ma **14** Honhom no ma yen awerehyemu se wðde dee akyirikyiri no, wonam Kristo mogya no so atwe Onyankopon de asie ama ne nkurofooo no bema yen. mo aben Onyankopon. **14** Efiri se, Kristo no ankasa Afei, yebede yen ho na wðbekamfo Onyankopon nam baako a wama Yudafooo ne amanamanmufooo ahyé no animuonyam. **15** Esiane yei enti, efiri ebere aye no so de asomdwóoee aba. Onam ñno ankasa ne a metee gyidie a mowá wo Awurade Yesu mu ne honam so bubuu ofasuo a na etwa won ntam ma oðoo a modo Onyankopon nkurafooo no, **16** mennyaee wóye atamfoo no. **15** Onam ne onipadua so aseee aseda a meda Onyankopon ma no da. Mekae mo wó me mpaeëbo mu, **17** na mebisa yen Awurade Yesu Kristo Onyankopon, animuonyam Agya no se, omma mo Honhom Kronkron no a ñbema mo nitan a ewa won ntam no so aka won abom aye onipadua baako na wapatá wone Onyankopon ntam. Ebeye a mobehunu no. **18** Enti, Kristo ba bekaa Asempra a eye asomdwóoeseem no kyerees won a wówo akyirikyiri ne won a wóben nyinaa. **18** Ono enti yewo Honhom baako a yenam no so ko Agya no nkyen. **19** Enti seesei, monnye ahohoo ne amanfrafooo bio, na mmapom mo ne Onyankopon nkurafooo no ye nnipa koró na mofra Onyankopon abusuafao no mu, **20** na woato mo asi asomafooo ne adiyifoo no fapem a Kristo Yesu no ankasa ye ne tweatiboo no so. **21** Ono na oma edan mu no nyinaa ye baako na ebeye asoredan kronkron wo Awurade mu. **22** Ne mu na woresiesie mo na mo abo mu abcye efie a Onyankopon nam ne Honhom hyeé Kristo nan ase, na ðde no aye pñeema nyinaa so tena mu.

3 Me Paulo, mo amanamanmufo enti, Kristo nyinaa Agya a odi yen nyinaa so. Ḷnam yen nyinaa Yesu de me yee deduani. **2** Nokorem, moate mu, na ḥte yen nyinaa mu nso. **7** Yen mu biara wō Onyankopon adam a ḥnam me so de ma mo no adam bi sedee Kristo akye ama yen. **8** Yei enti na ho asem, **3** a eno ne ahintasem a wonam adiyie Atweresem no ka se, “Ebere a ɔforo koo osoro no, so de aina sedee matwere no tiawa dada no. **4** Na ɔfaa nneduafoo kaa ne ho; na ḥmaa nniipa akyedee.” se mokenkan yei a, ennee mobete nhunumu a me **9** Afei se “okoo osoro” no nkyerεasee ne sen? Asee wō wo Kristo ahintasem ho no ase, **5** dee woannyi kyere se, dee edi ekan no, okoo fam, asase ase pεe. ankyere awoo ntoatoaso bi mu nnipa sedee enne **10** Enti dee okoo fam no ara na okoo osoro a εboro yi Honhom no ada no adi akyere Onyankopon ewiem nyinaa so, sedee ɔbehye abodee nyinaa ma. asomafoo ne adiyifoo kronkron no. **6** Saa ahintasem **11** Ḷno na ḥmaa ebinom yee asomafoa, afoforo yee yi kyere se amanamanmufo ne Israelfoo bom ye adiyifoo, afoforo yee asempakafoo, na afoforo nso adedifoo, wobom ye onipadua baako, na wōwō kyefo yee asofo ne akyerekyerefoo. **12** Yεe yei de siesiee wō Kristo Yesu mu bōhye no mu. **7** Onyankopon Onyankopon nkurofoo nyinaa maa ḥsom nnwuma, adom akyedee a ḥnam ne tumi no adwumayé so de sedee Kristo onipadua no nyini bekoso **13** kosi se ama me no enti, me yee asempa no ho ḥsomfoa. **8** yen nyinaa bénja gyidie baako ne Onyankopon Ba εwom se me ne aketewa pa ara wō Onyankopon no ho nimdee baako, na yεawie nyini wo Kristo nkurofoo nyinaa mu, nanso Onyankopon yee me maye mu. **14** Yerenye mmofra bio, wōn a asorɔkye adom se menkoka Asempa a efia Kristo ahonya a bō wōn kō dee εpe, na nkyerekyere mframia biara de emu nni hwehwebea no nkyere amanamanmufo, **9** na memma nnipa nyinaa nhunu saa ahintasem yi dwumadie a wōde asie wō Onyankopon a əbaa adee nyinaa mu wō mfess bebree a atwam no mu. **(aiōn g165) 10** N'atirimpo ne se afei ḥnam asore no so beda ne nyansa a emu do no adi akyere ewiem mpaninnie ne atumfoa, **11** sedee ḥnam yen Awurade Kristo Yesu so wiee ne botae a εwō hō daa no, **(aiōn g165) 12** Afei Kristo ma yen akokooduru ne ahotosoo a ema yεnya gyidie ba Onyankopon anim. **13** Mesre mo, mommma mo aba mu mmu wō amane a mehunu ma mo no ho. Yεe mo animuonyamhye. **14** Yei enti, mebu nkotodwe wō Agya no anim, **15** ono na ne din da n'abusua a εwō osoro ne asase nyinaa so. **16** Mebo mpaeε se ɔmfiri n'animuonyam ahonya no mu mfa ne Honhom a εte mo mu no so nhye mo den, **17** sedee εbeyε a Kristo bēfa mo gyidie so abetena mo akoma mu. Se moagye nhini na moatim wō ḥdo mu no, mebo mpaeε se **18** mo ne ahotefo nyinaa bénja tumi, na moate Kristo suban dada no a akonnō bōne ama aporo no ho. **23** Momma Honhom no nyε mo akoma ne mo adwene na mosua faa Kristo ho. **21** Yεe nokore se motee ne nka, na wōkyerekyere mo sedee nokore a εwō Yesu mu no teε. **22** Enti, montwe mo ho mfiri mo suban dada no a akonnō bōne ama aporo no ho. **25** Monnni atorɔ nkyere mo ho mo ho. Obiara nni nokore nkyere ne nua, εfiri se, yen nyinaa yε no, na Onyankopon ahye mo ma. **20** Animuonyam nnipa baako wō Kristo onipadua mu. **26** Se wo bo nka Onyankopon a ne tumi yε adwuma wō yen mu. fu a, nyε bōne mma awia nkɔtɔ w'abufuo so. **27** Ḷnam saa tumi yi so yε dee yebisa anaa dee yesusu Mma əbonsam kwan. **28** Ese se obi a əbō korōno no ma εborο so. **21** Animuonyam nka Onyankopon wō asafo no ne Kristo Yesu mu mfiri enne nkosi daapem. Amen. **(aiōn g165)**

4 Me a meye odeduani ma Awurade no hye mo se montena ase mma εmfata ɔfrε a wōafre mo no. **2** Mommre mo ho ase koraa na monnwo; monto mo bo ase, na mone obiara nitena wō ḥdo mu. **3** Momma mmoden se monam asomdwosee ahoma so bema Honhom baakoye no atena mo mu. **4** Nipadua baako ne Honhom baako na εwō hō, sedee wōfrē mo koo anidasoo baako, **5** Awurade baako, gyidie baako ne asubo baako mu no. **6** Yewō Onyankopon a εyε yen

5 Esiane se moye Onyankopon mma a ñðo won no aduane hwe no yie sedee Kristo ye asafo no, no enti, monsuasua no 2 na motena ase ñðo mu sedee Kristo ñðo yen, na ñðe ne nkwa too ho maa yen se aforebodee a eyé hwam ma Onyankopon no. 3 Nanso ense se wote adwamammo anaa afidee anaa aniberee ho asem wo mo mu, efiri se yeinom mfata Onyankopon nkurofõo kronkron. 4 Saa ara nso na emfata se moka kasa efi, ahuhusem anaa se moyi nsenkwaaifi, mmom monna ase. 5 Monnya nteasee se, obiara a ñðo adwaman na ñðe afidee, na ñðe oniberefoo (aniberee ye abosonsom) no rennya kyefä biara wo Kristo ne Onyankopon Ahennie no mu bi. 6 Mommma obiara mfa nsém a aba nni mu nnaadaa mo. Efiri se, saa nneëma no na ema Onyankopon bo fu won a woye asooden no. 7 Enti, mo ne saa nnipa no nnye biribiara. 8 Ebere bi na moye esum, nanso seesei dee, moye hann wo Awurade mu. Ne saa enti montena ase se hann mma. 9 Efiri se, hann no ma moye papa, teneneefoo ne nokwafo, 10 na ehwehwe dee ñðo Awurade ani. 11 Montwe mo ho mfiri nneëma hunu a woye wo esum mu ho, na mompa ho ntoma. 12 Ýye aniwu se wobø nneëma a asoodenfoo ye no esum mu no so. 13 Nanso se hann no to won so a, yebéhunu nnebøne biara a woye. 14 Efiri se, hann da biribiara adi. Enti na woaka se, "Nyane, wo a woadaa, na sore firi awufo mu, na Kristo behyeren wo wo so." 15 Enti, monhwé mo akwan yie, enye se won a wønnim nyansa, na mmom se won a wønim nyansa. 16 Monye mo akwannya biara so adee, efiri se, nna yi ye nna bøne. 17 Monnye adwenem herefõo, na mmom monte Awurade apedeé ase. 18 Monnnom nsâ mmmoro na amfa mo ankâ ahohwiebø mu. Na mmom, momma Honhom no nhye mo ma. 19 Momfa nnwom, ayejie nnwom ne honhom mu nnwom nkasa nkyere mo ho mo ho. Monto dwom mma Awurade na monkamfo no wø akoma mu, 20 na monna Agya Onyankopon ase ebere biara wo biribiara ho wø yen Awurade Yesu Kristo din mu. 21 Momfiri anidie a mowø ma Kristo mu, mmre mo ho ase mma mo ho mo ho. 22 Ýyeronom, mommre mo ho ase mma mo kununom sedee mobre mo ho ase ma Awurade no, 23 efiri se okunu ye ñðere no ti sedee Kristo ye asafo no ti ne no Gyefõo no. Asafo no ye Kristo onipadua. 24 Sedee asafo no bre ne ho ase ma Kristo no, saa ara na ese se ñðerenom bre won ho ase wo biribiara mu ma won kununom. 25 Okununom, monnodo mo yeronom sedee Kristo ñðo asafo no na ñðe ne kra too ho maa no, 26 na ñðam asem no so de nsuo dwaree no yee no kronkron, 27 de maa ne ho se asafo a ehyeren, a enni nkekaawa anaase mponponoye anaase edem biara, na mmom eyé kronkron a enni sintø. 28 Saa ara na ese se mmaprima ñðo won yeronom sedee wððo won onipadua no. Õbarima a ñðo ne yere no do n'ankasa ne ho. 29 Obiara ntane ne ho. Mmom, omá no aduane hwe no yie sedee Kristo ye asafo no, 30 na yen nso yeyé ne onipadua no ho akwaa. 31 "Yei enti, õbarima begya n'agya ne ne maame, na ñðe ne ho akobo ne yere na won baanu no nyinaa abeyé honam baako." 32 Yei ye ahintasem a emu ñðo, nanso mereka Kristo ne asafo no ho asem. 33 Enti, ese se okunu biara ñðo ne yere se n'ankasa ne ho, na ñðere biara nso de anidie ma ne kunu.

6 Mma, montie mo awofoo asem wo Awurade mu efiri se, saa na eyé. 2 "Dí w'agya ne wo maame ni," yei ne mmaparansem a edi ekan a bôhye ka ho, 3 "na asi wo yie na wo nna nso aware asase yi so." 4 Agyanom, monnhye mo mma abufuo. Na mmom, montete won wo Awurade nkyerékypere mu. 5 Nkoa, momfa obuo ne ñðuro mfiri akoma pa mu nyé ñðetie mma mo honam fam wuranom, sedee mobeyé ñðetie ama Kristo no ara. 6 Monye ñðetie mma won, enye se mobesa won ani wø ebere a warehwe mo nko ara, na mmom, monye se Kristo nkao a mofiri mo akoma mu reye Onyankopon apedeé. 7 Momfa mo akoma nyinaa nsom sedee moresom Awurade a ennye nnipa, 8 efiri se monim se adwuma pa biara a obi ye no, se ñðe ñðomfoo anaa ñðe ne ho no, Awurade betua no so ka. 9 Awuranom, saa ara na mo nso monye mo asomfoo. Monnyae won ahunahuna efiri se, mo ne mo asomfoo nyinaa wo wura baako a ñða ñðorø; na ñðo dee ñðhwé animu. 10 Dee etwa too ne se, monye den wø ne ne tumi kesee no mu. 11 Monhye Onyankopon akodee nyinaa na moatumí agyina ñðonsam nhyeheyee an. 12 Efiri se, enye yene mogya ne honam na anya, na mmom, yene mpanannie ne tumidie ne ewiase yi sum mu atumfoo ne ahonhommøne a ñða soro ho na anya. (aïñ g165) 13 Yei enti, monhye Onyankopon akodee nyinaa, na se da bone no ba a, moatumí agyina, na mowie biribiara a, moagyina pintinn. 14 Enti monnyina pintinn, na momfa nokore mimo mo asene, na monhye tenenee nkataboo, 15 na momfa Asempa no asomdwoe no nhyeheyé mo nan. 16 Yeinom nyinaa akyi no, momfa gyidie kyem, dee mode bedum obøneefoo bema a eredere no. 17 Momfa nkwyee dadee kye ne Honhom no akofena a eyé Onyankopon asem no. 18 Ebere nyinaa mu mommo mpaee wo Honhom mu, mpaeebo ahodos ne nkotosre mu. Yei enti monna mo ho so, na mommo mpaee mma ahotefoo. 19 Mommo mpaee mma me nso na se mebué m'ano a, woama me asem aka, na matumi akasa akokooduru so ada Asempa no mu ahintasem adi. 20 Seesei meye ho ñðanmusini a meda mpokyere mu. Ñðo enti, mommo mpaee mma me na matumi de akokooduru apaé mu aka no sedee ese se meka no. 21 Yen nua ñðofoo, Tihiko, a ñðe Awurade adwumaye mu ñðomfoo nokwafo no beka biribiara akyere mo sedee ebeye a mobehunu sedee me ho tee ne dwuma a meredie. 22 Yei enti na

meresoma no mo nkyen, ama moahunu sedee yen ho tee na wahye mo nkuran nso. **23** Asomdwoeɛ nka anuanom nyinaa, na Agya Onyankopɔn ne Awurade Yesu Kristo mma mo nokore do. **24** Onyankopɔn adom nka wɔn a wɔdɔ yen Awurade Yesu Kristo daa nyinaa no.

Filipifoo

1 Nwoma yi firi Paulo ne Timoteo a woye Kristo Yesu nkaoa nkyen, Yede koma Yesu Kristo mu ahotefoo ne ahwefoo ne asomafoo a wowa Filipi no nyinaa: **2** Adom ne asomdwoe a efiri yen Agya Onyankopon ne Awurade Yesu Kristo nka mo. **3** Ebere biara a mekae mo no, meda Onyankopon ase. **4** Saa ara nso na da biara mede anigye bo mpaee ma mo, **5** efiri se, efiri da a edi ekan de besi sesee no, moaboa me wo asempana no adwumaye mu. **6** Yei enti, megue di yie se, Onyankopon a ohye asee yee saa adwuma pa yi wo mo mu no beko so de akosi da a Yesu Kristo beba no. **7** Sedee mo ho adwene pa wo me tirim no enti, se daa mekae mo a, na ne kwan so ara ne no. Efiri se, se meda mpokyere mu, anaase mede me ho na mereka Asempa no a, mo nyinaa ne me nya Onyankopon adom. **8** Onyankopon ankasa di me adansee se m'ani agyina mo wo Yesu Kristo odo mu. **9** Me mpaee a mebo ma mo ne se, odo a mode dodo mo ho mo ho no mu beye den, na mobenyini wo nimdee ne nteasee mu, **10** sedee ebeye a mobehunu dee eya na da a Kristo beba no, moaye kronn a obi nka asem bi ntia mo. **11** Nneema pa a Yesu Kristo no nko betumi de ama mo no behye mo abrabo ma de ahye Onyankopon animuonyam, akamfo no. **12** Anuanom, mepe se mote asee se nneema a aba me so nyinaa aboa ama Asempa no atre. **13** Eno enti, awemfoo a wowa ahemfie ha ne afoforo a woka won ho no nyinaa nim se, esiane se meye Kristo osomfo no enti na meda afiase. **14** Afiase a meda no ahye anuanom bebree nkurau wo Awurade mu ma wotumi ka Onyankopon asem no wo akokooduru so a wonsuro hwhee. **15** Eye nokore se won mu binom nam nitan ne ntokwape so ka Kristo ho asem fofo, na afoforo nso de adwene pa na eka ne ho asem. **16** Won a wode adwene pa ka asem no firi odo mu na eka, efiri se, wonim se Onyankopon asem enti na meda afiase. **17** Afoforo a wonam nitan ne ntokwape so ka asem no nso dwene se wonam saa kwan yi so bema m'ahohiahia aboro so wo m'afiasa nna yi mu. **18** Yei enti, na aye edeen? Eye me anigyesem. Dee ehia ara ne se, se wofiri adwene pa anaa adwemimone mu no, Kristo ho asem ara na woka. Na yei enti m'ani gye na meko so ama m'ani agye, **19** efiri se, menim se mo mpaebos ne adom a efiri Yesu Kristo Honhom mmoa mu no enti, wobegyaa me. **20** Mepre ne m'anidasoo titire ne se, mmere nyinaa mede nsi ne anem beye m'adwuma; mpo saa ebere yi, se mete ase o, se mewu o, mede me onipadua nyinaa behye Kristo animuonyam. **21** Ho Me dees, Kristo enti na mete ase; na mpo, owuo ye me mfasoo. **22** Nanso se mete ase a, metumi aye adwuma a echo wo mfasoo ama Kristo. Eno enti, menhunu mu dee memfa, asetena anaase owuo. **23** **15** sedee ebeye a, wonka biribi ntia mo. Mobeys

Yei adi me aniani. Pe na mepe se metu firi ewiasi ne Kristo kotaena, efiri se, eno mmom na eye; **24** nanso mo enti, se mete ase nso a, anka eye. **25** Menim se me ho hia wo asase yi so ha; eno enti, megue di se metena ha kakra na maboa mo ama moanyini wo gyidie muanya anigye. **26** M'asetena yi bema mo ani agye na se mesane besra mo bio a, mobenya biribi agyina so ahye Kristo animuonyam se obo me ho ban. **27** Seesei, adee a echo hia me ne se, biribiara a ebeto mo no, momma mo abrabo mfata Kristo Asempa no nko ara, sedee ebeye a, se yehyia o, se yeanhyia o, mete mo ho asem pa se mogyna pintinn na mokura botae koru ne gyidie koru wo Asempa no ho. **28** Monnsuro mo atamfoo. Biribiara a mobeyen no, momfa akokooduru nnyinaa pintinn. Na yei bedi adansee se wobedi nkoguo na moadi nkonom, efiri se, Onyankopon ka mo ho. **29** Na mo dees, enye se woadom mo se monni Kristo akyi nko, na mmom, se mobehunu amane nso. **30** Afei mobetumi ne me abom ako oko a mereko no. Saa oko yi na ebere a atwam no,mekoee no, na megue so reko sedee mote no no.

2 Mo nkwa a mow wo Kristo mu no hye mo den anaa? Ne do kyekyere mo were anaa? Mo ne Honhom no wo ayonkofa bi anaa? Mow ayamye ne ayamhyehye ma mo ho mo ho anaa? **2** Se ete saa dee a, ennes monnya adwene koru wo odo ne Honhom ne botae koru mu na m'anigye awie peye. **3** Monnye pesemenkomonya; monnhoahoaa mo ho mfa mpe animuonyam hunu. Mommr mo ho ase mma mo ho mo ho na mommu mo yonkonom nsene mo ankasa mo ho. **4** Mommma obiara nnnwene ne nko ara n'adee ho, na mmom, onnwene n'afeeo nso dee ho bi. **5** Momma mo abrabo nyinaa nye se Yesu Kristo dee no bi. **6** Owo na owo Onyankopon tebea mu dee, nanso wanhye ne ho se one Onyankopon beye pe. **7** Odanee ne tumi kesee ne n'animuonyam too nkyen. Mmom, ofirii ne pe mu faa akoa tebea de too ne ho so, baee se onipa beyee n'adee se onipa. **8** Obree ne ho ase, yee setie, de koduruu owuo mu, aseennua ho owuo mu mpo. **9** Yei enti, Onyankopon maa no so koo beaee a skoron koraa, maa no din a edi din nyinaa so. **10** Na eno enti, se wobo Yesu din a, osorofoo ne asase sofooo ne asase asefooo nkotodwe nyinaa bekoto no. **11** Na tekrema nyinaa apaa mu aka se, Yesu Kristo ne Awurade, de ahye Agya Onyankopon animuonyam. **12** Enti, me nnamfo pa, sedee na me ne mo te ho a na motie me no, saa ara nso na ebere a menni mo nkyen seesei yi, ese se motie me arane no. Monk so mfa ahopopo o ne suro nye adwuma mfa nwie mo nkwyagye ho adwumaye, **13** efiri se, Onyankopon na omo mofiri mo pe mu di dwuma a eso n'ani. **14** Dwuma biara a modi no, monnnwiinwii na monnnye ho akyinnyees menhunu mu dee memfa, asetena anaase owuo. **23** **15** sedee ebeye a, wonka biribi ntia mo. Mobeys

krown se Onyankopon mma nokwafoa a wôte ewiase pere me se metaa Kristo. Se mmara no sodie nko a nkontompofoo ne nneboneyefoo ahye ma to no tumi ma obi ye oteneneeni a, anka me dee, me ho mu. **Ese** se mohyeren wo wón mu se nsoromma a nni mfomsoo biara. **7** Nanso, nneema a na mefa ewo soro **16** wo nkwa no ho asem a moka kyere no se eyé mfasoo nyinaa no, esiane Kristo enti, aye won no mu. Se moye saa, na Kristo Eda no mede adehwere. **8** Enye eno nko, seesei megje medi nso mo hoahoa me ho a, na ne kwan so ara ne no, se biribiara nkyen se wode wo ho bëto Kristo Yesu efiri se, ebëda no adi se dwuma a mebediie no anye a oyé m'Awurade no so. Ne enti, mato biribiara kwa. **17** Ebia na ese se wòhwie me mogya gu se atwene. Mefa biribiara se nneema hunu bi, sedee aforebodée, sedee mo osom no nso ye aforebodée ebeyé a, me nsa bëka Kristo, **9** na mahunu se me ma Onyankopon no. Se éba saa a, ebeyé anigyesem, ne no aye baako. Afei, meremfa m'ahoden mpere na me ne mo nyinaaanya saa ahosepe no. **18** Aane, se meye pe. Merenhwehwé peye a efiri Mmara no momma mo ani nnye, sedee me nso m'ani agye mu bio. Na mmom mehwewhwe peye a efiri gyidie no. **19** Anidasoo a mewo wo Awurade Yesu mu no mu. Mehwehwé peye a ne fapem ne Kristo ne enti, mesoma Timoteo ma waba mo nkyen na mo Onyankopon mu gyidie. **10** Dee merehwewhwe ara ho nsem a mete no ahye me nkuran. **20** Òno nko ne se, mehunu Kristo na menya ne wusoree no mu ne obi a ówo otema ma me na mo ho asem nso hia suahunu, na mahunu n'amanee no bi, na maye se no. **21** Obiara pe òno ara ne yiedie a Yesu Kristo ho òno wo ne owuo no mu, **11** na mewo anidasoo se, asem mmfa ne ho. **22** Mo ankasa modi ho adansee me nso me owuo akyi, mesore afiri owuo mu. **12** wo dwuma a wadi ho. Wakyere nso se, one me te Mennka se madi nkonom anaase meye pe. Na mmom se òba ne n'agya a woaka abom adi asempa no ho merepere akò m'aním ara se me nsa bëka dee enti dwuma. **23** Se mehunu sedee nneema reko so ma a Kristo Yesu nso nsa aka me no. **13** Anuanom, me a, èrenkyere biara mesoma no wo mo nkyen. mennye nni se madi saa nkonom no. Adees baako **24** Na Awurade mu anidasoo a mewo enti, menim a ese se meye ne se, ese se me were firi m'akyi se èrenkyere biara m'ankasa meba mo nkyen. **25** na meyere me ho sedee ebeyé a meduru dee ewo M'adwene ho se, mesoma yen nua Epafroditò a m'aním no ho. **14** Yei enti, metu mmirika kò m'aním waye adwuma, na òdi me nkyen mu ako na wasom tee na madu osoro botae no a Onyankopon nam mo se mo osomafo de aboa me no wo mo nkyen. **26** Kristo Yesu so afre me no ho. **15** Ese se yen a yenyini Ne ho pere no se òbehunu mo nyinaa na éha no nso wo Honhom mu no nyinaa dwene saa. Se mo mu se motee ne nka se oyare. **27** Ampa ara, na oyare a bi nso wo adwene fofo a, Onyankopon bëda no anka oreye awu. Nanso, Onyankopon hunuu no ne adi akyere mo. **16** Nanso dee yen nsa aka dada no, me nso mmobø, efiri se, wamma manni awerchø. momma yenko so saa ara nkura mu. **17** Anuanom, **28** Me ho peree me yie se mesoma no mo nkyen, na monkø so nsuasua me. Yeama mo nhweso pa, enti mohunuu no a, mo ani asane agye bio na me nso montie wón a wòwò saa nhweso pa no. **18** Maka m'awerchø to atwa. **29** Momfa ahosepe nnye no se saa asem yi akyere mo se, nnipa bebree wo ho a onua wo Awurade mu. Momfa obuo ne anidie mma nnipa a wôte se òno nyinaa, **30** efiri se, òde ne nkwa bòo afodée a ènam so maa anka orewu ama Kristo adwuma de aboa me a anka morentumi mmoa saa no. wón abrabò ma woyé Kristo wu a ówuu wo asennua no ho no atamfoo. **19** Saa nnipa no bekò oséee mu, efiri se, wòn nyame ara ne wòn honam mu nneema. Wòma wòn ho so wo nneema a ese se wòn ani wu ho no ho, na wòdwene ewiase nneema nko ara ho. **20** Yen dee, ye ye osoro mma na yede ahosepe twen yen Agyenkwa a oyé yen Awurade Yesu Kristo a efiri osoro bëba no. **21** Ònam tumi a etumi ma biribiara hye n'ase no so besakra yen onipadua a eyé mmire na ewu no, na waye no se ne dee a ewo animuonyam no.

3 Anuanom, asem a mede rewie ne se, momma mo ani nnye wo Awurade mu. Enha me se meti nsem a matwewe dada no mu. Eyé ma mo akwankyeré. **2** Monhwe nneboneyefoo no a wôte se nkraman a wòhye mo se montwa twetia ansa na moanya nkwegye no yie. **3** Eyé yen, na enye won na agye nokore twetiatwa ato mu. Efiri se, eyé Onyankopon Honhom na òma yen tumi ma yesom no. Na hye a yede yen ho ahye Kristo Yesu mu no enti, yeanya fawohodie. Yemfa yen ho nto honam so. **4** Se obi wo ho a òdwene se, se òde ne ho to amannee so na eyé a, anka eyé me. **5** Ebere a medii nnawotwe pe na wotwaa me twetia. Meye Israelni firi m'awosuo mu. Mefiri Benyamin abusua a woyé Hebrifoo krown no mu. Se wòka Yudafoa mmara sodie ho asem nso a, meye Farisini **6** a na me ho

4 Enti, anuanom, medo mo na m'ani agyina mo. Moama me ho asane me enti me nso mede mo hoahoa me ho. Adofonom, saa na ese se mogiyina pintinn wo Awurade mu. **2** Euodia ne Sintike, mesre mo, montena ase se anuanom wo Awurade mu. **3** Na wo nso a woka me ho a megje wo di no, mepe se woboa saa mimaaiyi, efiri se, wòde wòn ahoden nyinaa aboa me ama Asempa no mu atre a Klemens ne m'ahokafoo bi a wòn din hye Onyankopon nkwa nwoma no mu no nso ka ho. **4** Meka ti mu bio se

daa monnya ahosepε wo Awurade mu; mo ho nsepe
mo. 5 Mommre mo ho ase mma nnipa nyinaa.
Erenkyere, Awurade beba. 6 Mommma biribiara nha
mo. Daa, mo nkotosre ne aseda mpaeεbo nyinaa mu
no, momma mo adesre nnuru Onyankopon anim. 7
Na Onyankopon asomdwoeε a etra adeε nyinaa so
no bεhwε mo akoma ne mo adwene so wō Kristo
Yesu mu. 8 Anuanom, asem a mede rewie ne se,
dee εye nokore, dee εwō animuonyam, dee εtene,
dee εho tee, dee εwō odo, dee εwō din pa, se εbra
pa bi wo hō a, se ayeyie bi wo hō a, saa nneema yi
ho na monnwene. 9 Dee moasua na moanya afiri
me nkyεn wō nsem ne nneyee mu no na monyε.
Na Onyankopon a ɔma yen asomdwoeε no bεka
mo ho. 10 M'ani gye wō Awurade mu se afei dee
moakyere odo a mode do me. εye nokore se modo
me dee, nanso na monnya ho ekwan nkyere saa. 11
Menka saa asem yi nkyere se ahia me, efiri se, me
suahunu enti tebea biara a meko mu no, εnha me.
12 Menim ohia, nim ahonya, Masua saa ahintasem
yi enti baabiara ne εberε biara, se ekōm de me
anaa mamee, se mewō bebree anaa kakra bi no,
mepε no saa ara. 13 Ahoođen a Kristo de ma me
no enti, metumi gyina tebea biara ano. 14 εye se
moboaa me wō m'amanehunu mu. 15 Mo Filipifoo
no ankasa nim pefee se εberε a mafirii Makedonia a
na merefiti Asεmpa no ka no ase no, mo nko ara ne
asafo a moboaa me. Mo nko ara ne asafo a mo ne me
kyεε mo ahonyadεε. 16 Mewō Tesalonika no, εberε
biara a biribi ho behia me no, mode brε me. 17 εnyε
se εpε na na mepε se menya akyεdeε na mmom,
nhyira a mobεnya wō mu na na mepε se mehunu.
18 Me nsa aka biribiara a mode abre me ma aboro
so. Afei a Epafrodit de akyεdeε no nyinaa abre me
yi, me nsa aka biribiara a εho hia me. Yeinom te se
aforebodeε hwamhwam a wōbō ma Onyankopon, na
εgye, na n'ani sō. 19 Me Onyankopon firi ne nnepa
a ɔwō wō Kristo Yesu mu bεma mo dee εchia mo
nyinaa. 20 Animuonyam nka yen Agya Onyankopon
daa daa. Amen. (aiōn g165) 21 Mekyea ahotefoo no
wō Kristo Yesu mu. Anuanom a wōne me wō ha no
nso kyea mo. 22 Ahotefoo no nyinaa kyea mo; ne
titire no, Əhempon Kaesare fiefoo. 23 Awurade Yesu
Kristo adam nka mo nyinaa.

Kolosefoo

1 Krataa yi firi Paulo a εnam Onyankopon pε so enti, οye Kristo somafo no ne yen nua Timoteo nkyen, **2** Yede koma ahoteefoo a wɔwɔ Kolose a waye Kristo mu agyidifoo no: Adom ne asomdwoeε a εfiri yen Agya Onyankopon nka mo. **3** Εberε biara a yebø mpaee ma mo no, yeda Onyankopon a οye Awurade Yesu Kristo Agya no ase. **4** Efiri se, yeate mo gyidie a mowø wo Kristo Yesu mu ne do a modo ahoteefoo no. **5** Eda a edi εkan a motee Asempa no, monyaa mu anidasoo a εwø ho ma mo. Enti, mo gyidie ne mo do a mowø no gyina mo anidasoo a mowø a woakora no wɔ osoro ama mo no so. **6** Efiri da a edi εkan a motee Onyankopon adom na mohunuu sεdee εtεe no, Asempa no de nhylra abre ewiase afanan nyinaa, na tre ara na eretre sεdee mohunu no wo mo mu no. **7** Enam Epafra a οye yen nua osomfo o a οde gyidie ye Kristo adwuma ma yen no so na mohunuu yei. **8** Okaa odo a Honhom no de ama mo no kyereε yen. **9** Esiane saa enti, εfiri εberε a yetee mo nka no, yebø mpaee ma mo daa. Yebisa Onyankopon se omfiri ne pε mu mma mo nyansa ne nteasee a ne Honhom de ma no. **10** Eba saa a na mobetumi atena ase sεdee Awurade hwelhwε na εberε biara nso, mobeye dee eso n'ani. Dwuma biara a mobedi no, εbeso aba pa na mobenyini wo Onyankopon ho nimdee mu. **11** Yerebo mpaee nso se ne tumi ne n'ahoden behye mo ma sεdee εbeye a εkwan biara so, mode Awurade mu ahosepe ne boasetε begyina biribiara ano. **12** Momfa ahosepe nna Agya no a εnam ne so enti, moanya dee Onyankopon akora so ama n'ahoteefoo a wɔwɔ ne hann no mu no bi no ase. **13** Ogyee yen firii esum tumi ase de yen baa ne Dø Ba no Ahennie mu dwoodwoo. **14** Ne mu na yenyia οgyee. Ne mu nso na yenyia bønefakyε. **15** Kristo ye Onyankopon a wønhunu no ne seso. Øno ne abodec nyinaa farebae. **16** Efiri se, εnam ne so na Onyankopon bøø biribiara a εwø osoro ne asase so, dee wønhunu ne dee wønhunu, honhom mu atumfo, awuranom ne ahemfo. Onyankopon nam ne so na øboø ewiase nyinaa na øbo maa no nso. **17** Na øwø ho ansa na wørebø biribiara, na ne mu na biribiara nya n'afa pεpεere. **18** Asafo no ye ne onipadua; na øno na οye asafo no ti. Øno na onipadua no nkwa firi no. Øno ne Abakan a wønyanee no firii awufoo, mu sεdee εbeye a øno nko ara bedi adee nyinaa mu εkan. **19** Efiri Onyankopon no ankasa pe mu na Øba no wɔ Onyankopon su nyinaa wɔ ne mu. **20** Enam ne Ba no so na Onyankopon firi ne pε mu de ewiase nyinaa sane behyeε øno ankasa ase. Onyankopon nam ne Ba no wu a øwuu aseñnua so no de asomdwoeε baε, enti οde nneεma a εwø asase so ne osoro nyinaa ahye n'ase. **21** Εberε bi a atwam no, esiane se na moye bøne na modwene

bøne ho enti, na mo ne Onyankopon ntam kwan ware a na moye n'atamfoo nso. **22** Nanso, εnam ne Ba no wuo so enti Onyankopon afa mo nnamfo sεdee εbeye a mobeye kronkron a bøne biara nni mo ho wɔ n'anim. **23** Ese se moko so ma mo gyidie mu ye den. Mommma ho kwan mma mo anidasoo a monyaa no da a edi εkan a motee Asempa no nhinhim. Saa Asempa a woka kyere nnipa nyinaa yi enti na me, Paulo, mebeyeε osomfo o no. **24** Εye me anigye se merebre mo ho. Menam me honam mu amaneε a merehunu no so retoa Kristo amanehunu a øhunuu wɔ ne honam mu maa n'asafo no so. **25** Onyankopon a mo yiedie enti, οde saa dwuma yi hyεs me nsa no aye me asafo no osomfo o. Dwumadie no ye n'asem no ka, **26** a εye ahintasem a mfeε bebree a atwam no, οde hintaa adasamma, nanso afei dee, wada no adi akyere n'ahoteefoo. (aiōn g165) **27** Onyankopon nhylra εees ne se, οbeda n'ahintasem a mnepa ne animuonyam wɔ mu no adi akyere Amanamanimufoo nso. Ahintasem no ne se: Kristo te mo mu, a n'asekyere ne se, yewø anidasoo se yen nsa beka Onyankopon animuonyam no bi. **28** Eno enti, yεka Kristo ho asem kyere nnipa nyinaa. Yenam adwene pa so bo obiara kókó, kyerekyere no sεdee εbeye a obiara a yede no behye Onyankopon nsa no beye pe wo Kristo mu. **29** Eno enti na menam Kristo tumi sononko a οde ma me no so ye adwumaden.

2 Mεpε se mema mo ne nnipa a wɔwɔ Laodikea no ne won a wonhunu me da no hunu aperepereε denden a meredi wɔ wɔn ho. **2** Me botaeε ne se, wabεnya nkuranhye wɔ wɔn akoma mu na wøatena ase odo mu sεdee εbeye a, wabεnya nteasee a εwø peye. Na wøbehunu Onyankopon ahintasem a εne Kristo no. **3** Øno so na wonam hunu Onyankopon nyansa ne n'adwene. **4** Meka kyere mo se, mommma obiara mfa akyinnyehunu nnaadaa mo. **5** Ewom se menni mo nkyen wo øhonam fam dee, nanso mewø mo nkyen wo honhom fam. Εye me anigye nso se monam Kristo mu gyidie so aka mo ho abom gyina ho pintinn. **6** Esiane se moagye Kristo se mo wura enti, mo ne no mmom ntena. **7** Monnye nhini wɔ ne mu; momfa mo nkwa nro ne so na mo gyidie mu nyε den daa sεdee wøkyereε mo no, na monna no ase. **8** Monhwε yie na obi amfa ne nnaadaa a εfiri nnipa nkyerekyere ne ewiase ahonhom mu a emfiri Kristo no amfa mo mnommum. **9** Efiri se, Onyankopon tebea nyinaa ara te Kristo onipadua mu, **10** na mo nso Kristo ahye mo ma, na tumidie ne impaninnie biara hye Kristo ase. **11** Mo ne no ka bøø mu no, wøtwaa mo twetia a εnyε onipa na øtwaa mo, na mmom, εye Kristo no ankasa na øtwaa mo twetia de tee mo firii onipadua a εho nteε no tumi ase. **12** Wøbøø mo asu no nso, wosiee mo ne Kristo. Afei wønyanee mo baa nkwa mu, εfiri se na mowø gyidie wo Onyankopon tumi mu a εnyanee

Kristo firii awufooo mu no. **13** Esiane mo bone enti, enti, amanamanmufooo ne Yudafooo, twetiatwafao ne ebere bi a atwam no, na moye honhom mu awufooo momonotoye, awudifoo, nkoaa ne won a wode won ne amanamanmufooo a monni Mmara. Nanso, afei ho no nni ho bio. Kristo wo biribiara mu. Kristo te Onyankopon anyane yen ne Kristo. Onyankopon de yen nyinaa mu. **12** Moye Onyankopon nkurofao. yen nyinaa bone akye yen. **14** Onyankopon pepaa yen Ope mo asem enti na oyii mo se ne dee, enti monye mmaprato; na odee ne nyinaa koo asennua so koboaa timmaboro, ayamye, mommmre mo ho ase, monnwo no asennua mu. **15** Eho na Kristo dii mpaninnie na monye abodwokyere. **13** Mommoaboa mo ho mo ne tumidie nyinaa so. Emma ewiase nyinaa hunuu ho, na obi fom ne yonko a, momfa nkyekye mo ho. sedee ofaa won se nneduafao ebere a ohyye ne Sedee Awurade de akye mo no, saa ara na mo nso nkonomdie ho fa no. **16** Enti, mommmma obiara momfa nkyekye mo ho mo ho. **14** Yei nyinaa akyi no, nnhyehye mmara a efa dee modi anaa monom, momfa odo a ede baakoye ba no nka mo abrabo ho. dee efa nna kronkron anaa dee efa asrane fofora **15** Momma Kristo asomdwoee no ntene mo akoma afahye anaa dee efa home nna ho mmma mo. **17** mu. Saa asomdwoee yi ho na woafre mo nyinaa aba Saa nneema no nyinaa ye nsenkyerennae a ekyere Kristo onipadua baako mu. Monye nnipa a wowa dee eye nokore a ebeba no. Kristo ne nokore no. **18** ayeyie. **16** Kristo asem no ne mu nnepa nyinaa Mommmma nnipa a woboa pa bre won ho ase anaa ntene mo akoma mu. Momfa nyansa nkyerkyere. wosom abofoo nnaadaa mo; whoahoa won ho se Monto asankuo so nnwom ne ayeyie nnwom ne woanya anisoadehunu. Saa ahantafuu yi wo anifire honhom mu nnwom. Momfiri mo akoma mu nto su. **19** Saa nnipa yi nye Kristo a oye onipadua no aseda nnwom mma Onyankopon. **17** Biribiara a nyinaa Ti no dea bio. Kristo na ema onipadua no moye anaa moka no, monye wo Awurade Yesu din ahooden na oka onipadua no akwaa nyinaa bo mu, mu na momfa ne so nna Agya Onyankopon ase. **18** ma enyini sedee Onyankopon pe se enyini no. **20** Mo Oyerenom, mommmre mo ho ase mma mo kununom ne Kristo awu enti, moate mo ho afiri ahonhom a sedee ese Awurade mu. **19** Okununom, monno mo wodi ewiase so no ho. Aden enti na mobo mo bra yerenom na momhye won ahometee. **20** Mma, adee se nnipa a wohye saa ewiase no ase? Aden enti na nyinaa mu, montie mo awofoo asem na yei na eso modi saa mmara no a ekyere se, **21** "Monnsa yei Onyankopon ani. **21** Agyanom, monnyi mo mma mu, monnni yei, mommfia mo nsa nka!" no so? **22** Saa mmara ahodoo yi nyinaa ye nnipa ahyeedee ne abufuo na ammu won aba mu. **22** Asomfao, adee ne nkyerkyere a efa nneema a yeue wo asase yi so nyinaa mu, montie mo awofoo asem na yei na eso a daakyeyebetwam. **23** Ayeyie se saa Mmara yi so die mmon, esiane se modi Awurade ni no enti, momfa ye pa ara, na ema wodo Onyankopon, anaase ema abufuo na ammu won aba mu. **22** Asomfao, adee wobre wo ho ase ma wohye wo ho so. Nanso, saa akoma pa nye. **23** Biribiara a moye no, momfa mo mmara yi nni tumi biara wo onipa akonno bone so. **24** Monkae se akoma nyinaa nyeyie na momfa no se moreye ama Awurade na monnyi mma nnipa. **24** Monkae se akoma pa nye. **25** Biribiara a moye no, momfa mo akoma nyinaa nyeyie na momfa no se moreye ama Awurade na monnyi mma nnipa. **24** Monkae se akoma pa nye. **25** Na obiara a oye dee entene no, bone a oye no so akatua na ebonya a animhwe biara nni mu.

3 Wobanyane mo ne Kristo aba nkwa mu. Afei monnwene osoro nneema ho, baabi a Kristo te Onyankopon nifa so di shene no. **2** Saa nneema no na momma mo adwene nkoo so, na ennye asase yi so nneema. **3** Efiri se, moawu na wode mo nkwa ne Kristo ahinta wo Onyankopon mu. **4** Na se Kristo a oye mo nkwa no ba a, mo ne no beba wo n'animuonyam mu. **5** Ewiase akonnadee te se adwamammo, afideye, bone, ne anibereeyeyey abosonsom no, monyi mfiri mo abrabo mu. **6** Won a wobeyey asooden wo saa nneema no ho no, Onyankopon abufuo beba won so. **7** Ebere bi a atwam no, esiane se na akonnosem di mo abrabo so enti, na mo ankasa modi mo akonno akyi. **8** Afei, monnyae saa nneema yi nyinaa: abufuo, bonepe, ne otan. Monnyeya obi anaa mommmma kasa a elo nte mfiri mo anom. **9** Monnnidi atoro nkyere mo ho, efiri se, moato onipadua dada ne ne su no atwene **10** de onipadua foforo asi ananmu. Moaye nnipa foforo a daa Onyankopon a ebao mo no resesa mo wo ne suban so, sedee ebeyey a Onyankopon ho nimdeebeyey mo ma. **11** Esiane saa

4 Awuranom, momma mo asomfao dee etene. Monkae se mo nso mowoo Owura wo osoro. **2** Mommo mpaeet daa. Monye nnam wo mo mpaeet daa mu na monna Onyankopon ase. **3** Ebere koroo no aram, mommo mpaeet mma yen nso na Onyankopon ama yen mu kwan ama yeatumai aka Asempra no ne Kristo ho ahintasem. Efiri se, eno enti na meda afiae no. **4** Mommo mpaeet na matumi akaama nteasees aba mu sedee ese se mekasa. **5** Ebere biara a mobonya kwan ne won a wonye agyedifoo no ahyya no, mo ne won nkasa nyansa mu. **6** Daa, monka kasa pa a eye anigye nkyere won na momma won mu biara mmuaes pa. **7** Yen nuabarima pa Tihiko a oye odwumayefoo pa na osane ye Awurade adwumayee mu osomfao no beka me ho asem akyeyem. **8** Eno enti na meresoma no abo mo nkyeyen se ommekaa sedee yerekoo so fa mfa nhye mo den

no. **9** Onua Onesimo a ɔyε ədəfоo nokwafoo na ɔsane fra mo kuo mu no ne no na εreba. Wøbeka biribiara a εrekø so wø ha akyere mo. **10** Me yønko Aristarko a ɔne me da afiase no kyea mo. Saa ara na Barnaba wøfaase Marko nso kyea mo. Wøaka akyere mo se, se ɔba mo nkyen a, monnye no fe so. **11** Yesu a wøfrø no Yusto no nso kyea mo. Saa nnipa baasa yi nko ara ne Yudafø a gyidifoo a me ne won reye Onyankopøn Ahernnie no ho adwuma a wøaboa me yie. **12** Kristo Yesu ɔsomfoø a wøfrø no Epafra a ɔfra mo kuo mu no nso kyea mo. Daa ɔbo mpaes denden sre Onyankopøn se ɔnhye mo den na ɔmma mo nyansa na mommre mo ho ase mma n'apedee. **13** Mëtumi adi ne nsiye ho adansee akyere mo ne nnipa a wøwø Laodikea ne Hierapolí no. **14** Luka a ɔyε yεn yaresaføø pa no ne Dema kyea mo. **15** Yεkyea anuanom a wøwø Laodikea ne Nimfa ne asafo a wøhyia wo ne fie no. **16** Se mokan saa nwoma yi wie a, monhwø se mobøkan akyere asafo a wøwø Laodikea no. Saa ara nso na monkan nwoma a εfiri Laodikea no. **17** Monka nkyere Arkipo se, “Bø mmøden se wobøwie ɔsom a wøde ahye wo nsa wø Awurade din mu no.” **18** Me, Paulo, me nsa ano atwεre a mede kyea mo nie: Monkae me mpøkyere no. Onyankopøn adam nka mo.

1 Tesalonikafoo

1 Nwoma yi firi Paulo, Silas ne Timoteo nkyen, Yede kôma Tesalonika asafo a wôye Agya Onyankopon ne Awurade Yesu Kristo mma no: Adom ne asomdwoēē nka mo. **2** Daa yeda Onyankopon ase ma mo, na yekae mo wo yen mpaeebo mu nso. **3** Efiri se, yekae mo gyidie a mode di dwuma, mo do a ema motumi de nsi ye adwuma ne mo anidasoo denden a mowô wo yen Awurade Yesu Kristo mu no wo yen Onyankopon ne Agya no anim. **4** Anuanom, yenim se Onyankopon do mo enti na wayi mo se owo ankasa ne dee no. **5** Se yebekaa Asem̄pa no kyerē mo a, enye nsem̄ bi kwa, na mmom, yegyina tumi ne Honhom Kronkron ne mu nokore mu gyidie so. Monim nnipa ko a na yeyε eñe sedee yeboaa mo. **6** Mosuasuaa yen ne Awurade; na ewom se mohunuu amane dee, nanso mode anigyē a efiri Honhom Kronkron no mu gyee asem̄ no. **7** Enam so maa mobeyε nhwesoo maa agyidifo a wowo Makedonia ne Hela no nyinaa. **8** Nsem̄ a moka faa Awurade ho no anko Makedonia ne Hela nko, na mmom, gyidie a mowô wo Onyankopon mu no ho asem̄ aduru baabiara. Asem̄ biara nni ho a ese se yeka bio. **9** Obiara kamfo sedee mogyē yen ne sedee motwee mo ho firii abosom̄ ho kosom̄ nokore Onyankopon a òte ase daa no, **10** na motwen ne Ba a efiri osoro no; Yesu a onyanee no firii awufoo mu a ogyē yen firi Onyankopon abufuo a ereba no mu no.

2 Anuanom, mo ankasa monim se nsra a yebesraa mo no anyē òkwa. **2** Monim ayayadee a wôyē yen ne ɔyea a woyāa yen wo Filipi ansa na yereba mo nkyen wo Tesalonika. Ewom se na nnipa bi tia yen dee, nanso yen Onyankopon hyē yen den maa yekaa Asem̄pa a efiri ne mu no. **3** Asem̄pa a yeka kyerē mo no mfiri adwemmn̄ē anaan nnaadaa mu, na mmom, dee yekaē no ye nokore turodoo. **4** Daa yeka nokore sedee Onyankopon hwehwe yen se yenka no, efiri se, opene so na òde Asem̄pa no nso ama yen se yenka. Yempe se yeso nnipa ani, na mmom, Onyankopon a oso yen adwene hwe no ani na yeye se yeso. **5** Monim pefee se yeamma ha se yerebeka nnaadaasem̄ akyerē mo anaase yerebeka nsem̄ sikaniberē so. Onyankopon ne yen adansee. **6** Se moye Kristo asomafoo no enti, anka yewa ho kwan se yeye animuonyam firii mo nkyen, nanso yemmisaan animuonyam mfirii mo anaase onipa foforo bi nkyen. **7** Na yewo mo nkyen no, na yene mo te òdwoa so, sedee òbaatan korakora ne mma. **8** Yehwē mo yie, nyaa mo ho anigyē sononko, mpo yedaa yen ho so se yede yen nkwa bëto ho ama mo eberē a yede Onyankopon Asem̄pa no bërē mo no. **9** Anuanom, menim se mokae adwuma a yeyε̄ ne bërē a yebreē. Yeyε̄ adwuma awia ne

anadwo sedee Onyankopon Asem̄pa no ka a yeka kyerē mo no, yemfa ohaw bi mmeto mo so. **10** Mo ne Onyankopon ye yen adanseføo. Yen suban a yedaa no adi kyerē mo a mogyē Asem̄pa no diīe no ye krown a eyε na mifomsoo biara nni ho. **11** Mo ara monim se yene mo tenaa sedee agya ne n'ankasa mma tena. **12** Yehyē mo nkuran; yekyekyerē mo werε na yekoo so tuu mo fo se montena ase wo ekwan a eso Onyankopon a òfrē mo wo n'Ahennie ne n'animuonyam mu no so. **13** Daa yebeda Onyankopon ase wo saa asem̄ yi ho. Eberē a yekaa Onyankopon asem̄ kyerē mo no, motieē, gye dii se enye asem̄ a efiri onipa nkyen, na mmom, ampa ara se, efiri Onyankopon nkyen. Mo a moagye adi no, Onyankopon ye adwuma wo mo mu. **14** Anuanom, nsem̄ a etotoo Onyankopon asafo a na ewowa Yudea ne nnipa a wôwo ho a na wôye Kristo Yesu nkuroføo no bi ara na ato mo yi. Òtaa a mo ara mo manføo taa mo no, saa ara na Yudafō no nso taa asafo no. **15** Saa nnipa no kumm Awurade Yesu ne adiyifo no, na wotaa yen nso. Onyankopon ani nso wɔn, na wone nnipa di asi eberē biara. **16** Wôbo mmoden se wobesi yen kwan sedee ebeyē a yerentumi nkôka asem̄ a ebema amanamanmufō no nkwegyē nkyerē wɔn. Yei ma wɔn bône kô so daa. Na Onyankopon abufuo wo wɔn so. **17** Me nnamfonom, eberē tiawa bi mu no, yeantumi amma mo nkyen, nanso eberē biara na yedwene mo ho. Yerε̄ se yehunu mo, na yebø̄ mmoden biara se yebehyia mo ankasa. **18** Yerε̄ se yebesane aba mo nkyen. Me Paulo dee, na mepē se meba ho boro penkorø nanso obonsam sii yen ho ekwan. **19** Nanso, ne nyinaa akyi no, mo nko ara ne yen anidasoo ne yen ahosepε. Na se yebetumi ahoahōa yen ho nkonomdie mu wo Awurade Yesu anim wo ne ba no mu a, egypina mo so. **20** Nokorem, yen ahoahōa ne yen ahosepε gyina mo so.

3 Akyire no a yehunu se yeye ho hwee a enye yie no, yeyε̄ yen adwene se yebetena Atene. **2** Enti, yesomaa yen nua Timoteo a yene no ye Onyankopon adwuma no se òmkôka Asem̄pa a efia Kristo ho mfa mmoa, nhye mo gyidie den, **3** sedee ebeyē a, òtaa no enti, mo mu biara mmô hu. Mo ara monim se saa otaa no ye Onyankopon pe a wahyehyē ama yen. **4** Eberē a na yene mo wo ho no, yedī ekan ka kyerē mo se, wobetaa yen, na sedee monim no, saa pepepε̄ na aba yi. **5** Yei enti, esiane se na asem̄ no hyē mo se enti, mesomaa Timoteo se òmmehwehwe mo gyidie mu. Mewa anidasoo se òbonSAM anso mo arhiwe amma dwuma yeadì no nyinaa ariyē kwa. **6** Afei, Timoteo afiri mo nkyen aba yen nkyen abeka anigyesem̄ a efia mo gyidie ne mo do ho asem̄ akyerē yen. Waka akyerē yen se daa modwene yen ho adwene pa na mope se mohunu yen sedee yen nso yeyē se yehunu mo no ara pe. **7** Enti, yen haw

ne yen amanehunu no mu no, moahye yen nkuran, ase yi renni awufoo no anim ekan. **16** Awurade no 8 Efiri se, se mogyna pintinn wo Awurade mu a, ankasa de ohye a ano ye den, obofoo panin nteamu na ema yen nso yetumi gyina biribira ano wo yen ne Onyankopon totorobento nnyegyee firi osoro asetena mu. **9** Ese se yeda Onyankopon ase ma mo. beba fam. Won a woawuwu wo Kristo mu no besore Mo enti, yeda Onyankopon ase se moama yen ho kane, **17** na waaboaboa yen a yete ase ebere no ne asepe yen wo nanim. **10** Daa awia ne anadwo, yefiri won a woadore no ano wo omutunkum mu ahia yen akoma nyinaa mu sre no se, omma yene mo Awurade wo ewiem. Na saa na yene Awurade betena nhia na yemma mo dee ehia mo wo mo gyidie mu. **18** Enti, momfa saa asem yi nkyekyere obiara **11** Owo ara yen Onyankopon ne Agya no ankasa ne were.

yen Awurade Yesu Kristo nsiesie kwan na yemmera mo nkyen. **12** Awurade mma mo do mu nye den mmoro so wo mo ho mo ho ne afotoro mu, sedee yen nso yedo mo no. **13** Mebo mpaee se Awurade ne ne nkurofuu nyinaa ba a, obema mo akoma mu aye kronkron a nkekaawa biara nni mu wo Agya Onyankopon anim.

4 Anuanom, asem a etwa too ne se, mosuua kwan pa a ese se mofa so tena ase a eboso Onyankopon ani. Na saa pepeere na morebo mo bra. Enti, yede yen Awurade Yesu din sre, hye mo se, monye mma emmoro dee moreye seesei no so. **2** Monim nkyekyere a enam Awurade Yesu tumi enti, yetumi kyerekere mo. **3** Yei ye Onyankopon pe a owo ma mo. Ope se moye kronkron na motwe mo ho firi adwamammo ho. **4** Ese se mosua sedee mohye mo ho so na obiara atumi ne ne yere atena kromnye ne animuonyam so. **5** Monntena ase akonno aniberees so te se won a wonnim Onyankopon. **6** Onyankopon akyiwadee no bi nso ne se, ense se mo mu biara sisi ne yonko na oyge ne yere, efiri se, se obi ye saa a, Onyankopon betwe n'aso dendeenden sedee yeadie ekan abo mo koko no. **7** Onyankopon amfre yen se yemmebo adwaman, na mmom, ofree yen se yentena ase ahotee mu. **8** Eno enti, obiara a obepo nkyerekere no ntia onipa, na mmom, otia Onyankopon a ema mo Honhom Kronkron no. **9** Echo nhia se metwer ase mo afa odo a ese se modo mo nuanom asuafuu no ho. Onyankopon akyere mo ankasa ekwan a ese se mofa so dodo mo ho mo ho. **10** Na moada saa odo no adi pepeere akyere anuanom a wowa Makedonia no nyinaa. Nanso, anuanom, yesre mo se monk so mnodoo mo ho mo ho mma emmoro saa. **11** Momma enye mo botae se mobetena ase dinn na moahwe so adi mo dwuma de abo mo ho akonhoma sedee yeaka akyere mo dada no. **12** Se moye saa a, ebema won a wonye asuafuu no afere mo na moremmisa dee ehia mo nso mfiri obiara nkyen. **13** Anuanom, yere se yeka nokore a efa won a woawuwu no ho kyere mo sedee ebeye a, morenni ho awerchoo te se won a wonna anidasoo no. **14** Yegye di se Yesu wui, na osoree bio. Enti se Onyankopon de Yesu ba bio a, odo won a wonyaa ne mu gyidie ansa na worewuo no beka ne ho abo. **15** Awurade nkyerekere a yereka akyere mo no ne se, eda a Awurade beba no, yen a yete

ne Onyankopon totorobento nnyegyee firi osoro beba fam. Won a woawuwu wo Kristo mu no besore Awurade wo ewiem. Na saa na yene Awurade betena daa. **18** Enti, momfa saa asem yi nkyekyere obiara **16** Owo ara yen Onyankopon ne Agya no ankasa ne were. **5** Anuanom, echo nhia se metwer akyere mo nna ne ebere a saa nsem yi besisi. **2** Efiri se, mo ankasa monim yie se eda a Awurade beba no beye se okoromfo a oreba anadwo. **3** Ebere a nnipa beka se, "biribira ye asomdwoe" no, saa ebere no na adesee beba won so. Na worentumi nnwane. Ebeye te se yea a eba opemfoo a orewo so no. **4** Nanso, mo anuanom yi dee, monte esum mu enti ense se saa da no fu mo mu se okoromfo. **5** Mo nyinaa moye hann ne adekyee mma. Yenyen anadwo ne sum mma. **6** Eno enti, ense se yededa se afotoro no. Ese se yewen na yebre yen ho ase. **7** Anadwo na nnipa da. Anadwo na nnipa boro nsã. **8** Nanso yeyen adekyee mma enti ese se yebre yen ho ase. Ese se yehye gyidie ne odo nkataboo ne yen nkwegyee anidasoo se dadee kye. **9** Onyankopon anyi yen se yemmemhuru amane wo n'abufuo ano, na mmom, oyii yen se yebanya nkwegyee wo Awurade Yesu Kristo mu. **10** Kristo wu maa yen, sedee ebeye a, se yeyanyane anaa se yeawu oo, yene no betena ase wo nkwa mu. **11** Esiane saa enti, monhye mo ho nkuran na mommoaboa mo ho mo ho sedee mogu so reye yi. **12** Anuanom, yesre mo se, momfa obuo ne anidie mma won a Awurade ayi won se wonna mo anim nkyerekere mo no. **13** Esiane adwuma a woye no enti, mommu won na monno won yie. Montena ase asomdwoe mu. **14** Anuanom, yehye mo se, monkasa nkyere anihafou, monka won a wonye hye no hye; mommoa won a woye mmere; monto mo bo ase mma won nyinaa. **15** Monhw se obi mmfa bone a obi aye no no ho ka ntua no. Ebere biara, momma enye mo botae se mobeye papa ama mo ho mo ho ne obiara. **16** Momma mo ani nnye da biara **17** na ebere biara nso, mommo mpaee; **18** biribiara mu, monna ase. Yei na Onyankopon hwehwe afiri mo nkyen wo Kristo Yesu mu. **19** Monika Honhom Kronkron no nhye; **20** monnsi adiyisem atwtwe. **21** Monsa biribiara nhwe; momfa dee eye. **22** Na monkypiri bone biara. **23** Na ono asomdwoe Onyankopon no ara nte mo ho koraa, na onhwes mo honhom ne mo okra ne mo onipadua so a elo remma asem biara kosi se yen Awurade Yesu Kristo beba. **24** Onokwafou ne dee ofree mo no, ono nso na obeye. **25** Anuanom, mommo mpaee mma yen. **26** Momfa mfeano kronkron nkyeakyea anuanom nyinaa. **27** Mehye mo wo Awurade tumi

mu se monkenkan saa nwoma yi nkyere anuanom
no nyinnaa. **28** Yen Awurade Yesu Kristo adom nka
mo.

2 Tesalonikafoo

1 Nwoma yi firi Paulo, Silas ne Timoteo nkyen, Yede koma Tesalonika asafo a wɔyε Agya Onyankopon ne Awurade Yesu Kristo nkurofоо no: **2** Adom ne asomdwoeε a efiri Agya Onyankopon ne yen Awurade Yesu Kristo nka mo. **3** Anuanom, εε se da biara yeda Onyankopon ase ma mo. **εε se yεye saa,** efiri se, mo gyidie ne odo a modo afoforа no mu den ara na εεye. **4** Saa enti na yen ankasa yede mo hoahoa yen ho wɔ Onyankopon asafo ahodoo mu no. Yede otaa ne amanehunu a moko so gyina ano no hoahoa yen ho. **5** Yeinom nyinaa di adanee se, Onyankopon bu atenitenee eno enti, wobekan mo afra wɔn a wobekо n'Ahennie a morehunu ho amane no mu. **6** Onyankopon beyε deε εtene. Wɔn a wobεma mo ahunu amane no, owo nso bema woahunu amane, **7** na mo a mo ne yen rehunu amane no nso, wama moahome. Saa asem yi besi wɔ ebere a Awurade Yesu nam ogyaframa mu firi osoro reba a n'abɔfоо atumfoo ka ne ho no, **8** abetwe wɔn a wonnim Onyankopon na wɔntie yen Awurade Yesu Asem pa aso. **9** Wobekо daa ɔsεε mu na wɔayi wɔn afiri Awurade anim ne n'animuonyam mu **(aiōnios g166)** **10** da a obema n'akyidifoo ne n'asuafo ahye no animuonyam no. Mo nso, mobefra saa nkurofоо no mu, efiri se, moagye asem a yεka kyereε mo no adi. **11** Yei enti na daa yεbо mpaee ma mo no. Yesre Onyankopon se omma mo ntumi ntena ase mma asetena a eno enti ɔfεε mo no. Өnyina ne tumi so mama mo tumi, nye mo apεdeε ne biribiara a mo gyidie bεka akyere mo se monye no nyinaa. **12** Yεbо mpaee sedee monam yen Onyankopon ne Awurade Yesu Kristo adam so behye Awurade Yesu din animuonyam wɔ mo mu na mo nso, wοahye mo animuonyam wɔ ne mu.

2 Efа yen Awurade Yesu Kristo mmaεε a ɔrebεba ne boa a wobεboaboa yen ano akoko ne ho no, mesre mo, anuanom, **2** mommma mo adwene mu nnye mo nnaa se εda a Awurade reba no aduru. Ebia, na obi rehye saa nkɔm no anaa obi foforo nso gyina so reka asem. Anaase nso woka se yen nwoma a yetwεεε no bi mu na saa asem no wɔ. **3** Mommma obiara nnaadaa mo saa εkwan yi so. Saa Eda no remma da gye se atuatee a etwa too no aba ama wɔada obonefоо no a ɔbekо daa ɔsεε mu no adi. **4** Biribiara a nnipa som na wobu no kronkron no, obetia mu. Өbekorон ne ho wɔ ne nyinaa so na wakotena Onyankopon asoredan mu na waka se owo ne Onyankopon. **5** Monkaε se ebere a me ne mo wɔ hɔ no, na metaa ka yeinom nyinaa kyere mo. **6** Nanso, biribi na atwe no asem, na se ebere no duru a, obεba. **7** Obonefоо no di ne dwuma dada na deε ebεba no remma da gye se wɔayi deε ɔkura ne mu no afiri hɔ. **8** Eno ansa na obonefоо no

bεba, na Awurade Yesu nam n'anom home so bεtu no agu, na ode ne ba a өbeba no mu animuonyam asee no. **9** Obonefоо no nam өbonsam tumi so na өbeba na wabεye anwanwadee ne nsenkyerенеε, **10** na өnam bɔne so adaadaa wɔn a wobεyera no. Wobεyera, efiri se, wɔannye nokore no anto mu, anno nokore no amma wɔannya nkwa. **11** Yei enti, Onyankopon resoma nnaadaa tumi ma akohye wɔn mu ama wɔagye nsem a εnyε nokore adi. **12** Awieεε no ara ne se, wɔn a wοnnye nokore no nni na wɔn ani gye bone ho no, wobεbu wɔn aten. **13** Anuanom, εε se ebere biara yeda Onyankopon ase ma mo a Awurade dɔ mo no. Efiri se, εnam Honhom no tumi so na Onyankopon yii mo se nnipa a modi εkan a wobεgye mo nkwa na wɔayε mo Onyankopon nkurafoo kronkron wɔ mo gyidie a mowɔ wo nokore mu no mu. **14** Onyankopon nam Asem pa no so free mo sedee mo ne Awurade Yesu Kristo betena n'animuonyam no mu. **15** Enti, anuanom, monnyina pintinn na monka mo ho mmata nokore a yekyerεε mo wɔ asemka ne yen nwoma no mu no. **16** Yen Awurade Yesu Kristo no ankasa ne yen Agya Onyankopon a ɔdɔ yen na өnam n'adom mu ahye yen daa nkuran ne anidasoo pa no, **(aiōnios g166)** **17** nkyekyere mo werε, na өnhye mo den asem ne adwuma pa nyinaa mu.

3 Anuanom, asem a etwa too ne se, mommo mpaεε mma yen sedee εbεye a Awurade asem bεko so atre ntεm sedee εyεε wɔ mo mu no. **2** Afei, mommo mpaεε mma yen sedee εbεye a Onyankopon beyi yen afiri abonefоо ne nsemmonedifoo nsam. Efiri se, εnyε nnipa nyinaa na wɔgye asem no di. **3** Nanso, Awurade ye өnokwafoo. Өbehye mo den na wagyε mo afiri abonefоо no nsam. **4** Awurade ama yen mo mu anidasoo. Yεwɔ anidasoo se moreye na mobekо so aye biribiara a yebεkyere mo se monye no. **5** Awurade nka mo ho na monnya odo akoma se Onyankopon ne abodwokyεε se Kristo. **6** Anuanom, yεhye mo wɔ Awurade Yesu Kristo din mu se, montwe mo ho mfiri anuanom a wadi aniba na wɔnni mmara a yeahye ama won no so no ho. **7** Mo ankasa monim pefee se εε se moyε deε yεyεε no bi pepeεε. Ebere a na yewo mo nkyen no, yεanye aniba. **8** Obi ammoa yen a yeauta onii no ka. Yεyεε adwuma dendeenden. Awia ne anadwo nyinaa yεyεε adwuma sedee yεremfa sikasem biara nha mo adwene. **9** Yei nkyere se na yenni ho εkwan se yεbisa mo biribi de boa yen asetena. Yεyεε saa de yεε nhwεsoo maa mo. **10** Yεwɔ mo nkyen no, yεka kyere mo se, "Obiara a ɔmpε se ɔyε adwuma no, εnse se wɔma ɔdidi." **11** Yεka saa asem yi, efiri se, yεtε se mo mu bi ye anihafoo a wοnyε hweε se wοnεnam nkurofоо nnwuma ase. **12** Yede Awurade Yesu Kristo din hyε wɔn, bɔ wɔn koko se, wοmmɔ bra pa na wοnyε adwuma mfa mmo wɔn

ho akənhoma. **13** Anuanom monnnyae papayε da.
14 Obi wɔ hɔ a ɔrentie nwoma a matwεre abre mo
yi mu nsem. Sε mohunu obi saa a, monhwε no yie
na montwe mo ho mfiri ne ho na n'anim ngu ase.
15 Nanso, mommfa saa onipa no sε ɔye otamfoo
na mmom, mommɔ no kɔkɔ sε mo nua. **16** Na ɔno
asomdwoeε Awurade no ara mma mo asomdwoeε
daa adee nyinaa mu. Awurade ne mo nyinaa ntena.
17 Me ara me Paulo, me nsa ano atwεre a menam so
rekyea mo ni. Saa ɛkwan yi ara so na mefa twεre
nwoma. **18** Yεn Awurade Yesu Kristo adam nka mo
nyinaa.

1 Timoteo

1 Nwoma yi firi Kristo Yesu somafoo Paulo nkyen.

Onyankopon a øye yen Gyefoo ne Kristo Yesu a øma yen anidasoo na ofree me. **2** Meretwre akoma Timoteo a øye me ba kann wø gyidie no mi: Agya Onyankopon ne Kristo Yesu a øye yen Awurade no adom, mmøborzhunu ne asomdwoeë nka mo. **3**

Mepø se motena Efeso sèdee merekø Makedonia no meka kyereë mo no. Nnipa bi wø hø a wøma nkyerékerye bøne a eße se mohye won na wøgyae. **4** Monka nkyere won na wønnaya atorøsem ne won nananom din bebrebe a wøbøbo no, efiri se, saa mneyeeë no de akyinnyee ba. Emmoa Onyankopon nhyehyeeë a wonam gyidie nko so na wohunu no. **5** Saa øhye yi botaeë ara ne se, øbekanyane øðo a efiri akoma pa, adwenem fann ne gyidie pa mu. **6** Nnipa bi atwe won ho afiri ekwan pa no so de won ho ama akyinnyee hunu. **7** Wøpe se wøye Onyankopon mmara no akyerékeryefoo nanso won ara won nsem a wøka no wønte aseë. Saa ara nso na wonni gyidie wø nsem a wøka no mu. **8** Yenim se, se wønam mmara ekwan so de Mmara no di dwuma a, øye. **9** Eße se yekae hunu se, wøanye mmara no amma ateneneefoo na mmom, wøye maa mmaparaføo, nnebøneyefoo, won a wønsuro Onyame ne abøneføo, won a wønye kronkron anaa won ho nteë, won a wøkum won agyanom ne won maamenom, awudiføo, **10** afideyefoo, adwamammøfo, ntipawiaføo, atorofoø a wøka nkontocomposeë anaa wøye biribi a øne nokore nkyerékerye no bo abira no. **11** Saa nokore nkyerékerye no wo Asempha a wøde ama me se menka ho asem nkyere no mu. Øye Asempha a efiri Onyankopon a øye onimuonyamføo na waahyira no no nkyen. **12** Meda yen Awurade Yesu Kristo a wama me ahooden ma medi me dwuma no ase. Meda no ase se wadwene me ho se mafata na wayi me se mensom no. **13** Nanso, mmere bi a atwam no, na mekasa tia no, taa no, kaa nsem a emfata faa ne ho. Onyankopon ahunu me mmøbo na esiane se na memnye nni enti, na memníim dee mereye. **14** Yen Awurade hwiee n'adom a øðooso no guu me so maa me gyidie ne øðo a esiane Kristo Yesu enti, abeyø yen dea no. **15** Yei ye nokwaseë a eße se yegye tom na yegye di koraa se; Kristo Yesu baa ewiase begyee nnebøneyefoo nkwa. Na meye ødebøneyefoo a ødi ekán koraa. **16** Nanso, esiane saa enti, wahunu me mmøbo sèdee øbeyø a me a meye ødebøneyefoo a ødi ekán no, Kristo Yesu nam me so beda ne boasetø a enni awieeë no adi akyere won a wøbegye no adi no na wøanya nkwa a enni awieeë. **(aiõnios g166)** **17** Animuonyam ne anidie nka Onyankopon daa daa. Øno ne mmersantenhene. Øno na wønhunu no na ønwu da nso. Øno nko ara ne Onyankopon a

nimdee ahye no ma. Amen. **(aiõn g165)** **18** Afei, me ba Timoteo, mede saa dwumadié a wøhyeeë ho nkøm firi tete no hye wo nsa. Wogu so reko øko pa no no, ma saa nsem no nyø w'akodee, **19** na so wo gyidie mu denden na ma w'adwene mu nyø fann. Nnipa bi ntie won atiboa nam saayø so aseë won gyidie. **20** Saa nnipa no bi ne Himeneo ne Aleksandro a mayi won ama Øbonsam na wøatwe won aso sèdee worenka abususeë ntia Onyankopon bio.

2 M'afotuo ne se, dee èdi èkan no, mehyø mo se monsre, mommo mpaæs, mommisë na monna Onyankopon ase mma nnipa nyinaa; **2** monye saa ara mma ahemo ne won a tumi hye won nsa nyinaa na yeatumi atena ase asomdwoeë mu wø onyamesom ne suban pa mu. **3** Yei ye, na esø Onyankopon a øye Agyenkwa a **4** øpe se wøgye nnipa nyinaa nkwa na wøhunu nokore no ani. **5** Onyankopon baako ne ntamgyinaføo baako a øka Onyankopon ne nnipa bom no, ono ne Kristo Yesu no. **6** Øno na øde ne ho bøø afødeë de gyee nnipa nyinaa nkwa no. Yei ye adansiedie a ebæa øbere a eße mu se Onyankopon pe se wøgye nnipa nyinaa nkwa. **7** Eno enti na wøsomaë me se osomafoø ne amanamanmufoø økyerékeryefoo se menni gyidie ne nokore no ho adanseë. Merenni atoro, mereka nokore! **8** Mehrwehwe se nnipa a wøwø ewiase afanan nyinaa de akoma a emu tee bëma won nsa so, na wøabø mpaæs. **9** Afei, mehwehwe se mmaa bebre won ho ase na wøafa ekwan a efata so asiesie won ho. Ma wømma won ti se mmaa ahobreaseføo; mma wømmifa sika anaa adwinnee anaa ntadee a ne bøø ye den nsiesie won ho. **10** Na mmom, eße se wøda adwuma pa a efata mmaa adi se mmaa a wøye nyamesomføo. **11** Eße se mmaa de kommye ne ahobreasë sua adee. **12** Memma mmaa ho ekwan se wøkyerékerye anaase wønnya mmaprima so tumi. Eße se wøye komm. **13** Efiri se, wøbøø Adam ansa na wørebø Hawa. **14** Na enye Adam na wødaadaa no, Øbaa no na wødaadaa no ma enam so maa øbuu Onyankopon mmara so. **15** Na se øbaa tena ase gyidie, øðo, kronnye ne ahobreasë mu a øbøwo asomdwoeë mu.

3 Øye sennaha se, se obi pe se øye asafopanin a, na wafa adwuma pa. **2** Asafopanin ye obi a mfomsoo nni ne ho. Eße se ne yere ye baako. Eße se øbre ne ho ase na øhye ne ho so ye ne biribiara pøpøeø. Eße se øgye ahohoo wø ne fie na økyerékerye nso. **3** Ense se øye øsadweam anaa basabasa, na mmom, eße se øbre ne ho ase na øpe asomdwoeë. Ense se øye sikanibereføo. **4** Eße se atumi hwø ne fieføo so yie na otumi ma ne mma ye øsetie de obuo ne anidie ma no. **5** Na se obi nnim sèdee øhwø ne fie so yie a, øbeyø den na øbetumi ahwe Onyankopon asafo so? **6** Ense se øye obi a afei na wahunu Awurade; se

eba saa a, ne tirim bęye no de na waye ahomasoo
ama woabu no aten sędee wōbuu ḥbonsam aten
no. 7 Ese se wən a wənnye akyidifoo no mpo de
anidie ma no sędee ebęye a, worengu n'anim ase na
ḥbonsam afidie renyi no. 8 Ese se asafu mu aboafuu
nsu ye nnipa a wōwō suban pa na wōdi nokore. Ense
se wənom nsā pii anaase węye anibefoo. 9 Ese
se wode adwenem fann gyina pintinn ma nokore
so ne gyidie no. 10 Ese se wəsə wən hwē ansa, na
wōdi sohwē no so nkonom a, wəasom. 11 Ese se
wən yerenom nso wō suban pa a wənni nsekuro.
Biribiara mu ese se wəbre wən ho ase di nokore.
12 Ese se asafu no mu oboafuu no wō yere baako
na afei əturni hwē ne mma ne ne fiefoo yie. 13
Wən a wəsəm yie no bęnya nnyinaso pa, na wən
gyidie a wōwō wō Kristo Yesu mu no nso aye nam.
14 Saa nwoma a mede rebre wo yi akyi no, mewo
anidasoo se ərenkyere biara meba wo nkyen. 15
Na se mannuru wo nkyen ntəm a, saa nwoma yi
bęma woahunu sędee yebə yen bra wō Onyankopon
fie. Efie a ęye Onyankopon teasefoo no asafu a ęye
nokore no nnyinaso. 16 Akyinnyee biara nni ho
se, ahintasem a ęwo nyamesom pa mu no kronn:
Əbaes onipa tebea mu, Honhom no buu no bem, na
abəfuu hunuu no, wəkkaa ne ho asem amanaman
mu, na ewiase gyee no dii, wəfaa no koo əsoro
animuonyam mu.

4 Honhom no si no pi se, akyire yi, nnipa bi begyae
gyidie no mu so. Wəbedi atorə ahonhom ne
ahonhommone nkyerekyere akyi. 2 Saa nkyerekyere
yi firi nyaatwomfoo mnaadaa a węye adwenewuiwefoo
se dadee a wəato wo ogya mu no. 3 Saa nnipa no
kyerekyere se ęnye se obi ware na nnuane bi nso wo
ho a, ęnye se onipa di. Nanso, Onyankopon bəo saa
nnuane no se, se agyidifoo a wəahunu nokore no
nsa ka na wəbə so mpae a, wətumi di. 4 Biribiara
a Onyankopon abo no ye. Ense se wəpo biribiara,
na mmom, ese se wəbə mpae gu ne nyinaa so. 5
Efiri se, Onyankopon asem no ne mpaebo te ho.
6 Se woma anuanom no saa nkyerekyere yi a, na
ękyere se woye Kristo əsomfoo pa a wənam nokore
ne gyidie ne nkyerekyere pa so atete wo. 7 Nsəe
wo bere wo atorəsem ne mmerewa anansesem ho.
Bo onyamesompa ho mməden. 8 Əwom se honam
mu mmədemmə ho hia dee, nanso honhom mu
mmədemmə ho hia akwan nyinaa mu, efiri se, ęhye
yen enne asetena ne daakye asetena ho bo. 9 Yei ye
nokwasem a ese se węgye tom na węgye di. 10 Əno
enti na ese se yepere na yeye adwuma denden, efiri
se, yede yen anidasoo ahye Onyankopon teasefoo a
ęye nnipa nyinaa Agyenkwaa no mu, ne titire wən a
węgye asem no di no. 11 Yeinom na ese se moka ho
asem wo mo nkyerekyere no mu. 12 Mma obiara ho
kwan mma əmmfa wo se wonnyiniis enti əbəbu wo
abomfiaa. Wo kasa mu, wo suban mu, wo do mu,

wo gyidie mu ne wo kronnye mu no, ese se woye
na ka Asempha no na kyerekyere ansa na maba. 14
Honhom mu akyedee a mpanimfoo nam nkomye
so de wən nsa guu wo so a wonyae no, myaa mu.
15 So saa nneema no mu yie. Fa wo ho nyinaa ma
wən sędee ebęma obiara ahunu wo nkoso. 16 Hwē
wo ho so yie na hwē wo nkyerekyere nso so. Kə so
ye saa nneema yi nyinaa, efiri se, se węye saa a,
wobęgye wo ho ne wən a wotie wo no nkwa.

5 Nka akəkoraa anim, na mmom, hye no nkuran,
sędee wobęye ama w'agya. Sędee wobęye wo
nuubarima no saa ara na fa ye mmabunu, 2 ye
mmaa mpanimfoo se wo maamenom, na mmabaawa
nsa, fa wən se wo nnuammaa wō kronnye mu. 3 Ma
w'ani nku mmaa akunafo a wənni ahwefoo ho. 4 Se
okunafo bi wō mma anaa mmamanana a, dee edi ekan
no, ese se wəfa nyamesom pa so de som wən abusua
de tua wən awofoo ne nananom ka, efiri se, se węye
saa a na ese Onyankopon ani. 5 Əbaa a ęye okunafo
ampa ara no a ənni obi a əhwē no de n'anidasoo
nyinaa ahye Onyankopon mu, enti anadwo ne awia,
əko so bə mpae sərə ne mmoa. 6 Nanso, se okunafo
bi de ne ho ma ewiase a, na ęye teaseawuo. 7 Ka saa
mmara yi kyere wən na obi annya wo ho mfomsoo.
8 Na se obi nhwē ne fiefoo, ne titire no, ono ara
n'abusuafo a, na wabu ne gyidie so. Se eba saa
a, ęye onipa bone sene dee ənnye nni no. 9 Mfa
okunafo biara a ənni mmoroo mfee aduosia din
nka akunafo din ho. Asem a eka ho ne se, ese se
ęye obi a wadi ne kunu nokore, 10 na afei wagye
din wō nnayee pa ho. Ese se ęye əbaa a watete ne
mma yie na ogye ahəhəo wō ne fie na əhohoroo
Awurade nkurəfəo nan ase na əbəaa ahokyerefəo na
ode ne ho maa nnwuma pa ahodəo nyinaa. 11 Mfa
akunafo nkumaa no din nka wən ho. Efiri se, se eba
se wępə se wəsane ware a, wəte wən ho firi Kristo
ho 12 na ema wōdi fə se wəabu wən bohye a edi
ekan so. 13 Əno akyi, wəsəe wən berə kə afieafie mu
na dee ęnye koraa ne se, wōdi nsekuro ye perepere,
ka nsem a anka ense se wəka. 14 Enti me pə ne se,
akunafo nkumaa no beware, awo mma na wəahwē
wən afie sędee ebęye a atamfoo nnyia wən ho ekwan
nka nsem ntia wən. 15 Akunafo bi de wən ho ama
əbonsum dada. 16 Se əbaa ogiyidini bi wō akunafo
wō n'abusua mu a, ese se əhwē wən yie na wəamfa
adesoa bi ammeto asafu no so na asafu no atumi
ahwē akunafo a aka wən nko no. 17 Mpanimfoo a
wəhwē asafu no so yie no, ese se wədwene wən ho
na wəde anidie mməho ma wən; ne titire no wən a
wəka asem no na wəsane kyerekyere nso. 18 Efiri
se, Atwerəsem no ka se, "Nkyekyere nantwie a əsi
aburoo no anol!" Bio, "Odwumayefoo akatua fata
no!" 19 Ntie asemmone a obi ka to əpanin bi so no,
gye se adansefoo baanu anaa baasa de saa asem no

beto w'anim. 20 Won a woye bone nyinaa no, ka won anim badwam na abo afoforo hu. 21 Megyina Onyankopon ne Kristo Yesu ne abofoo kronkron anim ka se, di saa mmara a mahye wo yi nyinaa so a nhweanimu biara nni mu. 22 Se ethia se wode wo nsa gu obi so wo Awurade dwumadie no mu a, mpepero ho. Twe wo ho firi bone a ofoforo ye ho na ma wo ho nte. 23 Nnom nsuo nko ara, na mmom, wo yafunu ne wo yadee a wotaa yare enti, eya a nom bobesa kakraa bi. 24 Nnipa bi bone a woye no da adi pefee na saa bone no di won anim de won ko atemmuo mu, nanso afoforo bi wo ho a won bone da adi akyire yi. 25 Saa ara nso na nneyee paye no da adi pefee. Na dee enna adi pefee no mpo ntumi nhinta.

nso rentumi nhunu no da. Omo na anidie ne tumi a enni awiees wo no. Amen. (aiōnios g166) 17 Bo ewiase yi mu ahonyafooo koko se, wommfā won ahonya rhoahoa won ho, na wommfa won anidasoo nso nhye adehunu te se ahonya mu, na mmom, womfa won ho nto Onyankopon a enna n'adoe so, omaa yen asetenā mu nneema pa nyinaa no so. (aiōn g165)

18 Hye won se, wonye papa na wonye adefoo wo nnwuma pa ye mu. Wonye ayamye na wone afoforo nkye. 19 Se woye saa a, wobeto fapem pa ama won daakye. Na wōnam soanya asetenā a eye asetenā pa. 20 Timoteo, hwē dee wōde ahye wo nsa no so yie. Twe wo ho firi ahuhusem ne akyinnyehunu a wōnam atorō so frē no "Nimdee" no ho. 21 Nnipa bi gye tom se wōwō saa nimdee no nam so ahwere gyidie kwan no. Onyankopon adom nka mo.

6 Ese se won a woye asomfoo no nyinaa de anidie ma won wuranom sedee ebeye a won mu bi nkasa ntia Onyankopon ne yen nkyerekyere. 2 Ense se asomfo bu won wuranom a woye agyidifoo no abomfiaa se woye anuanom enti. Mmom, ese se wosom won yie, efiri se, won som no ho wo mfasoo ma agyedifoo ne adsoo bebree. 3 Ese se mokyerkyere na moka yeinom nyinaa. Obiara a ḥbema nkyerekyere foforo na ḥnka nokore a ḥfa yen Awurade Yesu Kristo ne yen nyamesom ho no 4 ye ḥhantanni a ḥnnim hwē. ḥye obi a ḥfiri adwemmōne mu gye akyinnyee na ḥka nsem a enna so de anibere, akasakasa, kasafi, nnipa ho adwemmōne 5 ne mansotwe a ḥfiri adwene a emu nni mu na nokore nni mu ba. Wōdwene se nyamesom ye kwan bi a wōnam so pe sika. 6 Onyamesom pa a abodwoa wo muo ye adenya kesee. 7 Yeamfa hwē amma ewiase. Saa ara nso na yerenfa hwēe nko. 8 Eni enti, se yewo aduanne ne ntoma a, eno nko dooso ma yen. 9 Won a wōpē se wōnya won ho no koto sōhwē mu na edane ḥhaw ma won ma etwe won ko ḥsēe mu. 10 Na sikanibere ye bone nyinaa nhini. Nnipa bi de sikanibere as i won ani so dendeenden nam so ama wōapa won gyidie ama awarehōo ahye won akoma ma. 11 Enti, wo a woye Onyankopon onipa, twe wo ho firi yeinom nyinaa ho. Di tenenee, Onyamesom pa, gyidie, ḥdō, boasetō ne ḥdwo akyi. 12 Bo gyidie mu mmirikatu no ho mmōden na pere nya nkwa a enni awiees no ma wo ho, ḥfiri se, saa abrabō yi enti na ḥberē a wodaa wo gyidie adi wo adansefōo bebree anim no, Onyankopon frēe wo. (aiōnios g166) 13 Meka no wo Onyankopon a ḥma nneema nyinaa nkwa no ne Kristo Yesu a ḥkaa nokore wo Pontio Pilato anim, hyc wo se, 14 tie mmara a mahye ama wo no na di so perepērē kosi da a Yesu Kristo beba. 15 Onyankopon a wōahyira no na ono nko ara di ḥhene, Ahene mu ḥhene ne Awura mu Awurade no ḥbema no aba ḥberē a ese mu. 16 Omo nko na ḥwō hā daa, ote hanm a obi ntumi mmēn ho mu. Obiara nhunuu no da na obiara

2 Timoteo

1 Nwoma yi firi Paulo a ɔye Kristo Yesu ɔsomafoa no nkyen. Onyankopon ankasa na ofree me se ɔsomafoa, se menikobø nkwa a ɔnam Kristo Yesu so de bæsø no ho dawuro. **2** Mede koma me døba Timoteo: Adom, mmaborshunu ne asomdwœe mfiri Agya Onyankopon ne yen Awurade Kristo Yesu nka wo. **3** Meda Onyankopon a mede adwene mu fann som no sèdèe me mpanimfoa yeeè no ase. Daa, anadwo ne awia, mekae wo wo me mpaæebø mu. **4** Mekae wo nisutec ebere a yeredi mpaapaemu no a, ema m'ani gyina wo. Enti se mehunu wo bio a m'ani begye. **5** Mekae gyidie a emu ye den a na wowø, gyidie a efirii asec firii wo nana Lois ne wo maame Eunike mu no, na megye di se woda so kura saa gyidie no a emu ye den no ara mu. **6** Yei enti merebo wo nkaæe se kae akyedee a ebere a mede me nsa guu wo so no Onyankopon de maa wo no. **7** Efiri se, Honhom a Onyankopon de maa yen no mma yenye ahufø; na mmom, Honhom no ma yen tumi, odo ne aholyesoo. **8** Mma w'ani nnwu Awurade adansiedie, ne me a meyø ne deduani ho. Na se øshaw bi to wo Asempa no ka ho a, gyina pintinn wø ahooden a Onyankopon de ama wo no mu. **9** ɔgyee yen nkwa frèe yen se yemmyeyø ne dea. Enye biribi pa bi a yeayø enti, na mmom, eyø n'adom ara kwa. Ansa na wørehye ewiase ase no na ɔnam Kristo Yesu so kyee yen saa adam no, (aiõnios g166) **10** na seesei, ɔnam Agyenkwa Kristo Yesu ba a obøba no so ada biribiarø adi akyere yen. Kristo, yen Agyenkwa dìi owuo so nkonom, na øde anigyesem a elhyeren te se kanea na ema nkwa a enni awieèe břee yen. **11** Onyankopon ayi me se ɔsomafoa ne økyerækyerefoo se memna Asempa no adi. **12** Enam yeinom so enti na mehunu saa amaneè yi. Nanso, meda so wø gyidie, efiri se, menim dee mede me ho to no so no, na menim nso se øbekora dee mede ahye ne nsa no ama da no nso. **13** So nkwasem a mekyereè wo no mu yie, na fa ye nhwesodee, na tena gyidie ne øðø a eyø yen dea wo Kristo Yesu mu no. **14** Wøde ademudee a esom bo ahye wo nsa. Fa Honhom Kronkron a øte wo mu no mmoa bo ho ban. **15** Sèdee wonim no, Akristofø a wøfiri Asia baa ha no nyinaa adwane agya me. Figelo ne Hermogene nso ka wøn ho. **16** Awurade nhunu Onesiforo fiefø mmøbø efiri se, øhyee me nkuran mpøn bebree. N'ani anwu wø me ho se mada afiasie pen, **17** na oðuruu Roma ara pe, øbø mmøden hwehwøe me ara kɔsii se øhunuu me. **18** Awurade mmoa no na da no onnya ahummøbora mfiri Awurade no nkyen! Wonim akwan ahodoo a ofaa so boaa me wø Efeso.

2 Na wo Timoteo, me ba, Kristo Yesu ye mmøborshunufo, enti ma onhye wo den. **2** Fa nsèm a wotee se mereka akyere adansedifo bebree

no, na fa hye nnipa a wogye wøn di na wøbetumi akyere afoforo nso nsa. **3** Se amanehunu ba wo so a, mia w'ani tena se Kristo Yesu sraani pa. **4** ɔsraani mfa ne ho nhyeheyø afisem mu, efiri se, øpe se øø ne panin ani. **5** Saa ara nso na obi a øfra akansie mu a øtu mmirika no rentumi nni nkonom gye se ødi akansie no mmara so. **6** Okuafoa a wado n'afuo no, eße se ɔnya mu nnobæe a edi èkan no. **7** Dwene nsèm a mereka yi ho efiri se, Awurade bëma woate biribiarø ase. **8** Kae Dawid aseni Yesu Kristo a wønyanee no firii awufoa mu sèdèe wøkaa no Asempa a mekaa ho asem no mu no. **9** Esiane se meka Asempa no enti, mehunu amane, mpo, wøagu me nkønsønkønsøn se ødebøneyefoo. Nanso, Onyankopon asem no ngu nkønsønkønsøn mu; **10** na yei enti, biribiarø a øbeba me so no, esiane Onyankopon nnipa a wayi wøn no enti, megyina ano, sèdèe øbøye a wøn nso bënya nkwegyee ne animuonyam a enni awieèe a ewø Kristo Yesu mu no. (aiõnios g166) **11** Nsem a eße se wode wo ho to so nie: "Se yene no wuie a, yene no bëtena ase. **12** Se yeampa aba a, yene no bëdi øhene. Se yepa no a, øno nso bøpa yen. **13** Se yennye nokwafoa a, øno dee, ɔye ønokwafoa, efiri se, ørensesa n'asem." **14** Monkae mo nkurofoa wø yei ho na mommø wøn køko wø Onyame anim se wønnni wøn ho akasakasa. Emfa asem pa mma. Se wøye saa a, eße atiefoo no adwene. **15** Bo mmøden se wobøye odwumayefoo a womfere Onyankopon adwuma no ye ho, na kyere nokore a ewø Onyankopon asem no mu no, na woafata n'anim. **16** Twe wo ho firi nsenhuhuo a øhø nte ho efiri se, øno na øpam nnipa firi Onyankopon ho. **17** Deè wøkyere no te se akusikuro a edidi fa honam no ani. Saa akyerekyerrefoo yi mu baanu ne Himeneo ne Fileto. **18** Wøamane afiri nokore no ho na wøka kyere agyidifo bi se, yen wusøree no atwam dada, na wønam saa asem no so see wøn adwene. **19** Nanso, obi rentumi nhinhim fapem denden a Onyankopon ato no, efiri se, wøatwøre saa nsèm yi wø so: "Awurade nim wøn a wøye ne dee," na "Obiara a øka se ɔye Awurade dea no, eße se øtwe ne ho firi bøne ho." **20** Nkuku ne nkaka wø efi keseè mu. Ebi wø hø a wøde dwetø na ayø, ebi nso wøde sika køkø na ayø. Wøde dua na ayø bi na afoforo nso wøde døtee. Ebi wø hø a ewø hø ma nnøppøna bi na afoforo nso daa wøde di dwuma. **21** Se obi te he ho firi saa nneèma bøne no ho a, wøde no bøye nnwuma sononko efiri se, watu ne ho asi ho, asiesie ne ho ama ne wura se dwuma pa biara a eße se ødi no, øbedi. **22** Dwane firi mmerantebere mu akønno, na ti nneèma a øho tee te se: tenenee, gyidie, øðø ne asomdwœe a øka wo ne wøn a wøfiri akoma pa mu bom fre Awurade ma øboa no akyi. **23** Mfa wo ho nhyeheyø nkwasæ akyinnyee a emfa hwhee mma no mu, efiri se, ede akasakasa ba. **24** Ense se Awurade ɔsomfoa ne obi nya akasakasa. Eße se ɔye

ayamye ma obiara. **1** Esē se ɔye ɔkyerɛkyerɛfoo pa a akyerɛ won. **4** Wəbepo nokore no tie, na wəatie əwə boaseto nso **25** a se won a wəne no di asie fom anansesem. **5** Nanso mmere nyinaa mu no, esē se a, oto ne bo ase tene won so, se ebia, Onyankopon wohwe wo ho so yie. Mia w'ani wo amanehunu mu. besakyera won adwene na wəahunu nokore no. **26** Na won adwene mu ada ho na wəadwane afiri Ye ɔsemppakafuu adwuma na di wo dwuma nyinaa se Onyankopon ɔsomfoo. **6** Me dee, əbere aduru se əbonsam a wakyekyere won ama wəye n'apedeet no wode me bo afodee. Əbere aso se megya asetena afidie mu.

3 Kae saa asem yi. Nna a edi akyire no mu mmere no mu bəye den. **2** Nnipa bi bəye pesemenkomanya, aniberefo, ahohiahiafoo ne ahantanfoo; wəbeyə abususeñkafoo, asoodenfoo wə won awofoo so; wəbeyə bonniaye na wərempe nyamesom nso, **3** wəbeyə atirimuodenfoo, wərenhu mməbo, wəbeyə nnipa edinseefoo basabasa ne abufupefoo, wəbetane won mfeefoo a wəye nnipa pa no, **4** wəbeyə afatwafoo, aniedenfoo, won a wəhoran; wəbəpe anikadee sene se wədə Onyankopon. **5** Wəbeyə aniani asomfoo a wəbepo tumi a ewə əsom no mu no. Twe wo ho firi saa nnipa no ho. **6** Won mu bi kə afie mu kəhyə mmaa a wən bəne ama wədi fo na akənno ahodoo bebree hye won so no so; **7** saa mmaa no ye nnipa a wəpə se wəsua nnəema fofor, nanso wənhunu nokore no akyiri kwan. **8** Sedee Yane ne Yambre ne Mose dii asie no, saa ara nso na saa nnipa yi ne nokore di asie, nnipa a won adwene asee na wənnka hwee wo gyidie mu. **9** Wənnya nkəoso biara əfiri se, obiara behu nkwasəa a wəye te se Yane ne Yambre ara pe. **10** Na wo dee, woadi me nkyerɛkyere, me suban ne me botaeet so. Woahunu gyidie a mewə ne me boaseto, me do, **11** taa a wətaa me ne m'amanehunu nyinaa. Wonim nsem a stotoo me wo Antiochia, Ikoniom ne Listra, ne ətaa denden a metumi gyinaa ano no. Nanso, Awurade yii me firii ne nyinaa mu. **12** Won a wəpə se wode onyamesom pa tena ase Kristo Yesu mu nyinaa no, wəbetaa won, **13** nanso nnipa bone bəko so asee daa na wəadaada afofor, ne won ankasa won ho. **14** Nanso, wo dee, kə so tena ase nokore mu sədee wəkyerɛ wo no, na gye di yie. Wonim won a wosua firii won nkyen, **15** na wokae nso se əfiri wo mməfraase woahunu Atweresem no a etumi ma wo hunu nyansa, na ema wo nya gyidie wo Kristo Yesu mu, na ege wo nkwa. **16** Atweresem nyinaa firi Onyankopon home mu, na eyə ma nkyerɛkyere, atenyie, atenetene ne tenenee mu yen, **17** sədee ebeye a Onyankopon onipa bəyeet dee wəasiesie no yie ama nnwuma pa nyinaa.

4 Megyina Onyankopon ne Kristo Yesu a əbəbu ateaseefoo ne awufoo aten, ne ba a əbəba ne n'ahennie no so hye wo se, **2** ka asem no, na əbere biara gyina ne ka mu denden yi aten. Ka anim, tu fo na kyerɛkyere boaseto mu. **3** Əbere bi bəba a nnipa rentie nkyerɛkyere pa no, na mmom, wəbedi won ara won asedee akyi na wəaboaboa akyerɛkyerɛfoo a wəbəka nsem a wərepə atie no ano, na wəaka

akyerɛ won. **4** Wəbepo nokore no tie, na wəatie anansesem. **5** Nanso mmere nyinaa mu no, esē se a, oto ne bo ase tene won so, se ebia, Onyankopon wohwe wo ho so yie. Mia w'ani wo amanehunu mu. besakyera won adwene na wəahunu nokore no. Ye ɔsemppakafuu adwuma na di wo dwuma nyinaa se Onyankopon ɔsomfoo. **6** Me dee, əbere aduru se əbonsam a wakyekyere won ama wəye n'apedeet no wode me bo afodee. Əbere aso se megya asetena yi. Me nkwa aye se hwiesa aforebə wə aforebukyia so. **7** Əko pa no, mako, mmirika no, mawie tu; gyidie no makora. **8** Adee a əretwen me seesei ne nkonim akyedee, tenenee abotire a Awurade a ɔye tenenee ətemmufo no de bəma me da no. Ənye me nko, na mmom, won a wotena ase ədo mu twen no no nyinaa. **9** Bə mməden bra me nkyen ntem. **10** Dema dəə enne ewiase yi maa ɔyeet saa dwane gyaa me hə koo Tesalonika. Kreske kə Galatia, Tito nso kə Dalmatia. (aiōn g165) **11** Luka nko ara na əne me wə ha. Fa Marko ka wo ho na wo ne no mmra, əfiri se, obətumi aboa me adwuma no ye. **12** Mesomaa Tihiko kə Efeso. **13** Se woreba a, fa m'atadee a meggya wə Karpo nkyen wə Troa no bre me. Əye a fa me nwoma no nso ka ho, ne titire no, dee wode aboa nwoma ɔyeet no. **14** Aleksandro, kəbere dwumfoo no, haa me papaapa; dee ɔyeet no, Awurade bətua ne so ka. **15** Əye a hwe wo ho yie wə ne ho, əfiri se, na əsore tia nsem a yeka no mu dendeenden. **16** Əbere a mereyi me ho ano no, obiara ammoa me. Won nyinaa dwane gyaa me. Onyankopon mmfa nntia won. **17** Nanso, Awurade ne me tenaeet maa me ahoden maa metumi kaa asem no kyere amanamanmufo maa wətiees. Əgyee me firii gyata anom. **18** Na Awurade begye me afiri bəne nyinaa mu na əde me akə əsoro Ahennie no mu asomdwosse mu. Əno na animuonyam nka no daadaa. Amen. (aiōn g165) **19** Kyea Priska ne Akwila ne Onesiforo fieefoo nyinaa ma me. **20** Erasto kaa Korinto enna meggya Trofimo wə Mileto, əfiri se, na əyare. **21** Bə mməden bra ansa na awəber aduru. Eubulo ne Pude ne Lino ne Klaudia ne anuanom no nyinaa kyeakyea wo. **22** Awurade ne wo honhom ntena. Adom nka mo nyinaa.

Tito

1 Nwoma yi firi Onyankopon əsomfoa ne Yesu Kristo somafoo Paulo nkyen. Woyii me na wəsomaa me se memməboaa nhye nnipa a Onyankopon ayi wən no gyidie mu den na menkyerekyere won nokwasem a ede nyamesuro ba, **2** a ne nnyinasoo ye nkwa a enni awiees no. Onyankopon a ənni atoro no hyee yen asetena yi ho bo ansa na ərefiri ewiase ase; (*aiōnios g166*) **3** na əbere a ese mu no, ədaa asem no a daa yeka ho asem no adi. Onyankopon a əye yen Agyenkwa na wafre me se menye adwuma a ode ahye me nsa yi. **4** Meretwərə akōma me ba Tito afa gyidie baako a yen nyinaa kura mu no ho: Adom ne asomdwoee a efiri Agya Onyankopon ne Kristo Yesu, yen Agyenkwa no nka wo! **5** Megyaa wo Kreta sədee əbeye a wobetoto nnēema a aka no pəperepə na wayi mpanimfoa atuataua asafo a əwo kuro biara mu no ano. **6** Kae mmara a mehye maa wo no. Əpanin ye obi a ne ho nni asem na owo yere baako na ne mma ye agyidifoo a wəmmə aholowi bra, na wonye asooden nso. **7** Ense se mfomsoo biara ba əpanin no ho efiri se, Onyame adwuma hye ne nsa. Ense se əye ahomasoo, anaa obi a ne bo nkyere fu anaa əkowensani anaa basabasayefoo anaa sikanibereefoo. **8** Ese se əye obi a əpe ahəhoye na n'ani gye dee eyé ho na n'adwenem da ho na otene na əye kronn na owo aholysesoo. **9** Ese se əso asem no mu denden sədee wəkyeres no no. Se eba saa a, obetumi ahye afofor den wə saa nkyerekyere pa no mu, na wada wən a wətia asem no mu no nso mfomsoo adi. **10** Nnipa pii wə ho a wəsore tia na wənam wən nkwasem so daadaa afofor, ne titire no, wən a wofiri twetiatwasom no mu. **11** Ese se wosi wən nkyerekyere no ano efiri se, wənam wən nkyerekyere bōne no so ma ntoto ba mmusua mu nam so de pe sika. **12** Mpo Kreta adiyifoo no mu baako kaa se, "Kretafoo no ye atorofoo, mmoa atirimuodenfoo ne akwadwofoo adidifoo." **13** Na asem a əkaes no ye nokore. Esiane saa enti, ese se moka wən anim yie sədee əbeye a wəbenya gyidie pa, **14** na woantena ase amma twetiatwa atorosem ne nhye a efiri nnipa a wəapo nokore no. **15** Biribiara ye kronn ma wən a wəye kronn no, nanso biribiara nye kronn mma wən a wən ho agu fi na wənni gyidie, efiri se, wən adwene ne wən atiboa ho agu fi. **16** Woka se wənim Onyankopon, nanso wən nneyees nkyere saa. Wəye nnipa a obiara tan wən, na wəye asoodenfoo a wəntumi nyę ade pa biara.

2 Ese se wokyere nkyerekyere pa a wagye ato mu. **2** Ka kyere nkəkoraa na wəmma wən ani nna ho, wonye anyansafoo, na wənhye wən ho so; wən gyidie mu nyę den, wənnya ədo na wəntumi ntena əshaw mu. **3** Saa ara nso na ka kyere mmerewa

na wəmmə əbra a əye kronn. Wənnni nsekuro na wənnya asadweam nso. Wənkyere akyere pa, **4** sədee əbeye a wənam so betumi ama mmabaawa ado wən kununom ne wən mma, **5** ama wəatumi ahye wən ho so, aye kronn na wəaye awarefoo pa a wotie wən kununom asem, na obi anka bōne amfa Onyankopon asem no ho. **6** Saa ara na hye mimerante na wənnya aholysesoo. **7** Nneemaa nyinaa mu, fa wo ho ye nhwəsoo pa wə nnwuma paye mu. Di nokore na ma wəni nku wo nkyerekyere ho. **8** Ka nsem a əho te na obi antumi antia mu na ama atamfoo ani awu se wənnya asem bōne nka mfa yen ho. **9** Ese se asomfoo tie wən wuranom na adee nyinaa mu, wəso wən wuranom ani. Ense se wəyi nsem ano **10** anaa wəbə wən korəno. Dees ees se wəye ne se, əbere nyinaa mu, wəye papa na wədi nokore na enam so ma biribiara a wəye no de animuonyamhye aba nkyerekyere a əfa Onyankopon a əye yen Agyenkwa no ho. **11** Onyankopon adom a ede nkwygjee ba no ayi no ho adi akyere nnipa nyinaa. **12** Na adom no kyere yen se, yempa asetena a əho ntee no ne ewiase akōnno akyi na yentena ase aholysesoo, kronnye ne Onyamesuro mu wə ewiase ha. (*aiōn g165*) **13** Yewə anidasoo wə əbere a yəretwən Onyankopon tumfoa a əne Agyenkwa Yesu Kristo no ba a əbeba bio wə animuonyam mu no. **14** Əde ne ho maa yen de gyee yen firii bōne mu, əye yen kronn de yen yee ne nko ara dea; nnipa a yəpə papayə. **15** Kyerəkyere saa nneemaa yi na gyina wo tumi so hye w'atiefoo nkuran, ka wən anim. Mma wən mu bi mmu wo abomfiaa.

3 Kae wo nkurofoo na wəmmre wən ho ase nhye mpaninnie ne tumi ase na wəntie wən na wənsiesie wən ho mma nnwuma pa biara. **2** Ka kyere wən se wənnka asemməne mfa obi ho na mmom, wənnwo bəroo na daa wənyi ədo adi nkyere nnipa nyinaa. **3** Kane no, na yen ankasa əye nkwasearfoo, asoodenfoo, ne aboneefoo. Na yeyə akōnno ne anigye ahodoa nko. Yesee yen abrabə wə bōne ne anibere ho. Afofor tanee yen maa yen nso yetanee wən. **4** Nanso, əbere a yen Agyenkwa Onyankopon ayamyə ne ne do daa adi no, **5** əgyee yen nkwa. Enye nnwuma pa bi a yeaye enti, na mmom, ənam n'ahummoboro mu ahohoro yen ho, agye yen nkwa, ama Honhom Kronkron no awo yen foforj ama yen nkwa foforj. **6** Onyankopon nam Yesu Kristo a əye yen Agyenkwa no so ahwie Honhom Kronkron no agu yen so **7** sədee əbeye a, n'adom enti, əbeye daa nkwa no anidasoo ho adedifoo. (*aiōnios g166*) **8** Yei ye nokwasem. Mere se woti saa asem yi mu yie na ama wən a wəye Onyankopon di no ahunu se, ese se wəde wən berə di dwuma pa. Yeinom nyinaa ye, na əho wə mfasoo ma nnipa. **9** Nanso, monnnye nkwasear akyinnyee. Saa ara nso na monnto ana, nkasakasa, nko wə

mmara so. Eho nni mfasoø biara. **10** Obi a øde mpaapaemu ba no, bo no koko dee edi ekan ne dee øto so mmienu, na eno akyi no, te wo ho firi ne ho. **11** Ese se wohunu se obi a øte saa no asee, na bone a øye no da adi wo ne ho. **12** Se mesoma Artema anaa Tihiko wo nkyen a, bo mmoden bra me nkyen wo Nikopoli, na eho na mabo me tirim se metena awøbere no. **13** Bo mmoden gya mmaranimfoo Sena ne Apolo ekwan yie na anhia won hwhee. **14** Ma yen nkurøfoø no nsua sedee wøde won adagyee yø nnwuma pa de boa. Ense se wøtena ase kwa. **15** Won a wøne me wo ha nyinaa kyeakyea wo. Kyea won a wødø yen wo gyidie mu ma yen. Adom nka mo nyinaa.

Filemon

1 Nwoma yi firi Paulo a esiane Kristo Yesu enti, meye odeduani no ne yen nuabarima Timoteo nkyen, Yede koma yen adamfo ne yen yonko Filemon 2 ne asafo a wohyia wo wo fie no ne yen nuabaa Apia ne yen yonko osraani Arkipo no: 3 Adom ne asomdwoe a efiri yen Agya Onyankopon ne Awurade Yesu Kristo nka mo. 4 Onua Filemon, ebere biara a mebo mpaes no, mebo bi ma wo na meda me Onyankopon nso ase. 5 Mete odo a wodo Onyankopon nkurfoo ne gyidie a wowo wo Awurade Yesu mu no. 6 Mebo mpaes se wobek so abo wo gyidie no ho dawuro akyeré afofora sedee ebeyé a wobehunu nhýira a Kristo de ama yen no nyinaa. 7 Onua pa, wo do no ama me anigye na ahye me nkuran nso. Woakanyane Onyankopon nkurfoo. 8 Se meye wo nua wo Kristo mu enti, metumi de akokoduru ahye wo, ama woaye dee ese se woye, 9 nanso odo so, me Paulo a meye akokoraa ene Kristo Yesu deduani seesei, 10 meresre wo ama me ba Onesimo a obeyee me ba ebere a na meda afiase no. 11 Ebere bi a atwam no na ne ho nni mfasoo mma wo, nanso seesei dee, ne ho wo mfasoo ma me ne wo. 12 Merema ono a oyé m'ankasa m'akoma no asane n'akyi aba wo nkyen. 13 Esiane asempra no enti, mepres se otena me nkyen ebere a meda afiase yi sedee ebeyé a, obesi w'anamu aboa me. 14 Nanso, mempe se mehye wo se boa me. Mmom, mepre se wo ara wofiri wo pe mu boa me. Eno enti, merenyé biribiara gye se wopene so. 15 Ebia na Onesimo firii wo nkyen ebere tiawa bi sedee ebeyé a wobegye no ato mu bio afebo. (aiónios g166) 16 Seesei onye osomfoo keke efiri se, okyen osomfoo. Oye onua pa wo Kristo mu. Osom bo ma me. Saa ara nso na obesom bo ama wo se osomfo ne onua wo Awurade mu. 17 Enti, se wodwene me ho se wo fafafoo a, saa ara nso na gye no awaaawatuu sedee wobegye me no ara. 18 Se waye wo biribi anaase ode wo ka bi a, metua wo ka. 19 Me Paulo, mede m'ankasa me nsa retwerek se metua wo ka, na mmom mma wo were mfiri se wo nso wode me ka, a eyé w'ankasa wo nkwa. 20 Enti, me nua, mesre wo se, Awurade enti, ye me saa adoe yi; ka m'akoma hye se wo nua wo Kristo mu. 21 Mewo anidasoo se, dee meretwerek wo yi, wobeyé ama aboro dee merebisa wo yi so. 22 Afei pe edan ma me, efiri se, menim se Onyankopon betie mo mpaeebo ama mabeka mo ho bio. 23 Epafra a Kristo Yesu enti one me da afiase no kyea wo. 24 Saa ara nso na Marko, Aristarko, Dema ne Luka nso kyea wo. 25 Awurade Kristo adam nka mo nyinaa.

Hebrifoo

1 Mmere a atwam no, na Onyankopon nam akwan ahodoo bebree so fa adiyifoo so kasa kyere yen mpanimfoo. **2** Nanso, mmere a edi akyire no dee, onam ne Ba no so akasa akyere yen. Ono na Onyankopon nam ne so baa ewiase. Na ono na Onyankopon ayi no se awiees no, nneema nyinaa beye ne dea. (aiōn g165) **3** Onam hyerē a Onyankopon animuonyam hyerē no so hran. Òye Onyankopon seso perepere, na ade n'asem a tumi wo mu no so ewiase mu. Òtee nnipa ho firii won bone mu wiees no, òtenaa Otumfoo Onyankopon nifa so wo òsoro. **4** Eno enti, òye kese sene abofoo no, Efiri se, edin a Onyankopon de too no no ye kese sene won dee no. **5** Efiri se, Onyankopon nso anka ankyere n'abofoo no mu biara se, "Woye me Ba; na enne, maye w'Agya." Enna wanka ankyere abofoo biara se, "Meyé w'Agya na waye me Ba." **6** Ebere a Onyankopon pée se òsoma n'abakan no ba ewiase no, òsane kaa se, "Ese se Onyankopon abofoo nyinaa som no." **7** Asem a Onyankopon ka faa abofoo no ho ne se, "Onyankopon soma n'abofoo se mframā, na òsoma n'asomfoo se gyaderee." **8** Na efa òba no ho no, Onyankopon kaa se, "Ao, Onyankopon, w'ahennwa betena ho daa nyinaa; w'Ahemnie ye atentenenee. (aiōn g165) **9** Wodo tenenee, na wokyiri bone, eno enti, Onyankopon wo Onyankopon de wo asi wo mfeefoo so, na ode anigyeeg ngo asra wo." **10** Onyankopon sane kaa se, "Mfitiasée no wotoo asase fapem, na òsoro ye wo nsa ano adwuma. **11** Ne nyinaa betwam na wo dee wobetena ho daa; wòbetete se atadee. **12** Wòbebòbò no se ntoma; na wòbesesa no se ntadee. Nanso, wote sedee wotee, na wo mfee to rentwa da." **13** Onyankopon anka ankyere n'abofoo no se, "Montena me nifa so kosi se mede mo atamfoo beye mo nan ntiasoo." **14** Se saa a, na abofoo no ye den? Won nyinaa ye ahonhom a wòsom Onyankopon na òsoma won ma wòkoboaa won a wòrehwehwe nkwegyee no.

2 Yei enti na ese se yeso nokore a yeate no mu denden sedee ebeye a, biribi rentu yen aso. **2** Nsem a abofoo no kaee no ye nokore enti obiara a wannu so no nyaa asotwe a efata no. **3** Na se yeantie saa nkwyeesem yi a, ebeye den na yeatum i adwane? Awurade no ankasa na ɔdii ɔkan kaa saa nkwyees yi ho asem na won a wòtiee no no, ama yeahunu se eyé nokore. **4** Saa ebere koró no ara mu Onyankopon nam ne nsenkyerennée ne n'anwanwadwuma so dii ho adansee. Bio, òkyee Honhom Kronkron no sedee ɔpè. **5** Onyankopon amma abofoo anni ewiase a na waye n'adwene se ɔrebèbò no so; saa ewiase a yeka ho asem no. **6** Na mmom, wòaka no Atweresem no mu baabi se: "Onipa ne hwan a wokae no; na onipa ba nso ne

hwan a w'ani ku ne ho? **7** Woboo no maa òyeakumaa kakra sene abofoo; na wode w'animuonyam ne anidie abo no abotire, **8** se onni nneema nyinaa so." Eka se Onyankopon baa onipa se "nneema nyinaa sodifoo." Yei kyere se biribiara nni ho a woamfa anhye n'ase. Nanso, seesei yenza nhunuu se onipa di nneema nyinaa so. **9** Na mmom, yehunu Yesu! Mmere tiawa bi, wòbree no ase sene abofoo, sedee ebeye a, Onyankopon adom enti, obewu ama nnipa nyinaa. Owuo a ɔwui se enti, Onyankopon de animuonyam abotire abo no. **10** Onyankopon na aboo nneema nyinaa, na ɔwo tumi se òye biribiara. Ne saa enti, efiri se eyé ne pe se ade ne mma nyinaa beba n'animuonyam mu no, òmaa Agyenkwa no faa amanehunu mu sedee ebeye a, ne mma no nsa beka nkwyees a eyé pe no. Efiri se, Yesu nko ara ne Onipa a ɔbetumi adi won anim akò nkwyees mu. **11** Óma nnipa ye kronkron firi won bone mu. Na one won a waye won kronkron no nyinaa wo Agya baako. Eno enti na Yesu mfere se afre won anuanom no. **12** Óka se, "Meka wo ho asem ankyere me nuanom, mèkamfo wo wo won a wòahyia ho no nyinaa anim." **13** Ósane ka bio se, "Mede me ho beto Onyankopon so." Na ono nso ka se, "Mma a Onyankopon de won ama me no nie." **14** Esiane se mma no wo honam ne mogya enti, Yesu nso baa onipa tebea mu sedee ebeye a onam ne wuo no so besee ɔbonsam a ɔkura owuo tumi no ahooden. **15** Na onam so agye won a esiane se wòsuro owuo enti, won asetena mu nyinaa, woaye nkoo no. **16** Òye nokore turodoo se eyé abofoo na ɔboa won. Na mmom, sedee Atweresem no ka no, "Óboa Abraham asefò." **17** Yei kyere se, ekwan biara so no, ese se òye se ne nuanom sedee ebeye a, ebeye won nokwafoo ne mmòboròhunufòò ɔsòfopanin wo Onyankopon anim, na enam so ma wòde nnipa bone akye won. **18** Enti afei, ɔbetumi aboa won a wòasò won ahwe efiri se, ono ankasa wòsò no hwéee maa òhunuu amane.

3 Me nuanom wo Kristo mu a Onyankopon afre mo, monnwene Yesu a Onyankopon soma no maa ɔbeyee ɔsòfopanin wo gyidie a yeka ho asem no ho. **2** Na ɔdii Onyankopon a ɔyi no se ònye saa adwuma yi no nokore sedee Mose nso dii nokore wo Onyankopon fie no. **3** Onipa a ɔsi efie nya animuonyam sene efie no ankasa. **4** Saa ara na etee; ese se Yesu nya animuonyam sene Mose. Efie biara, obi na osiie. Na Onyankopon nso na wabo nneema nyinaa. **5** Mose dii Onyankopon nokore se òsomfoo wo ne fie na ɔkaa nsem a Onyankopon beka daakyé no nyinaa. **6** Nanso Kristo dee, odi nokore se òba a shwe Onyankopon fie so. Se yema yen bo ye duru na yewo gyidie wo yen anidasoo mu a, na yeue ne fiefoo. **7** Enti Honhom Kronkron no ka se, "Se enne mote Onyankopon nne a, **8** monnye asooden te se

dee moyee ebere a mosore tiaa Onyankopon no; homee da a eto so nson no. **10** Obiara a obéhome sedee moyee da a na mowó esere so a mosoo no wó Onyankopon mu no behome afiri n'ankasa ne hwéee no. **9** Eho no, mo mpanimfoo soó no hwéee, nnwuma mu, sedee Onyankopon home firii ne nanso wohunuu dee meyee no mfee aduanan mu. nnwuma mu no. **11** Enti, momma yemmo yen ho **10** Esiane saa enti, me bo fuu saa nnipa no kaa se, mmoden na yeatumi akó Onyankopon home mu. ‘Wóye nnipa a won akoma amane afiri me ho, na Ense se yen mu bi ye asooden sedee wóye asooden a woahnunu m’akwan.’ **11** Eno enti mekaa ntam wo enti woankó mu no. **12** Onyankopon asem ye nkwa, m’abufuo mu se, ‘Wórenhyene m’ahomegyee mu na tumi wó mu. Eýe nnam sene sekan anofanu. da.’’ **12** Me nuanom monhwe yie na mo mu bi Ehwire mu kosi se epaapae honhom ne ókra, apó ne annya akoma bône a örennye Onyankopon nni na éhon mu. Edá yen akoma mu ne yen advwene mu ebéma watwe ne ho afiri Onyankopon teasefoo no nsusue nyinaa adi. **13** Biribiara nni ho a wóde sie ho. **13** Na mmom, sedee ebeye a bône rennaadaa mo Onyankopon ma eyé yie. Abodee mu biribiara da mu bi na wóye asooden enti, da biara mommoaboa n’anim na óno na eýe se yebu yen ho akonta kyere mo ho mo ho ebere a asem “Enne” a ewó Atweresem no. **14** Eno enti, momma yensi gyidie a yéka ho mu no fa yen ho no. **14** Na se yeso gyidie a yewo no asem no mu den. Efiri se yewo Ósófopanin kesee wó mu denden sedee yede firi ahyeasee no a, na yeyé Onyankopon anim. **15** Yenni sôfopanin bi a öntumi Kristo fafafao. **15** Atweresem no ka se, “Se enne nhwé yen mmereye ho nhunu yen mmobó. Yewo mote Onyankopon nne a, monnye asooden te se obi a wóasá no ahwe akwan ahodoó nyinaa so se deé moyee ebere a mosore tiaa Onyankopon no.” **16** Ehefo na wótee Onyankopon nne na wóssore tiaa no no? Nnipa a Mose dii wón anim firi Misraim no nyinaa. **17** Ehefo na Onyankopon bo fuu won mfirinhyia aduanan no? Nnipa a wóye bone na wóttete hwe wuwuu wó esere so no. **18** Ebere a Onyankopon kaa ntam se, “Wóremma me home mu da” no, na óreka akyere ehefo? Na óreka akyere wón a wóye asooden no. **19** Afei, yehunu se woantumi ankó home no mu, efiri se, woannye anni.

4 Afei, esiane se bohye a efa ne mu home da so wo ho enti, momma yenhwe yie na mo mu bi anto sini wo mu. **2** Efiri se wóaka Asempha no akyere yen sedee wóka kyere wón no. Nanso, wóammu asem a wóka kyeres wón no, efiri se, won a wótiee no no annye anni. **3** Na yen a yeagye adi no nko ara na yeko saa home no mu sedee Onyankopon aka se, “Enti mefiri m’abufuo mu ka ntam se, ‘Wórenhyene asase a anka mede won reko mu no da.’” Ókara saa asem yi dee, nanso efiri ebere a óbaa ewiase no, na wawie óhome dwumadie no dada. **4** Na Atweresem no mu baabi wóka biribi fa da a eto so nson no ho se, “Edá a eto so nson no, Onyankopon home firii ne nnwuma nyinaa mu.” **5** Wókaa saa asem koró yi ara bio se, “Wórenhyene asase a anka mede won reko mu no da.” **6** Wón a wóddi ekan tee Asempha no annya saa ahome no, efiri se, woannye anni. Afoforo bi nso wo ho a wama won ekwan se wónnya ahome no. **7** Enti Onyankopon aka se wayi eda bi ato ho a wófre no “Enne.” Mfee bebree akyi no, onam Dawid so kaa wo Atweresem no mu se, “Enne, se mote Onyankopon nne a mommpirim mo akoma.” **8** Se Yosua dii nnipa no anim de won kó Onyankopon home mu a, anka akyire no Onyankopon anka da foforo ho asem. **9** Sédéet ete yi, óhome da so wo ho ma Onyankopon nkurófo sedee Onyankopon

5 Wóyi Ósófopanin biara firi nnipa bi mu na wasi wón ananmu de wón akyedee ne wón bône ho afodee asom Onyankopon. **2** Esiane se n’ankasa ye mmere akwan ahodoó pii so no enti, otumi to ne bo ase ma wón a wónnim na wóye mfomsoo no. **3** Ne mmereye enti, se óreba bône ho afodee a, eýe se óba ma ne ho ne afoforo nso. **4** Obiara ntumi niyi ne ho mfa nhye ne ho animuonyam se eyé Ósófopanin. Onyankopon fré nko na onipa nam so beye Ósófopanin sedee wófre Aaron no. **5** Saa ara nso na Kristo annye anto ne ho so se eyé Ósófopanin amfa anhye ne ho animuonyam. Na mmom, Onyankopon ka kyere se, “Wóye me Ba: enne, maye w’Agya.” **6** Ósane kaa wó baabi foforo se, “Wóbeye ósófóo aksoi daa sedee Melkisedek asofokwan nhyeheyee te no.” (**aïñ g165**) **7** Yesu baa ohonam mu wó asase so no, óbaa mpaae nkkotosré so de n’abisadee too Onyankopon a óbetumi agye no afiri ouwo mu no anim. Esiane se ódwo na odo ne ho nyinaa som no no enti, Onyankopon tiee no. **8** Ewom se na eyé Onyankopon Ba dee, nanso onam n’amanehunu so suua ahobreasee. **9** Na ówíee peye no, wón a wótie no no nam ne so nya nkwegye a enni awíee, (**aïñios g166**) **10** na Onyankopon ada no adi se eyé Ósófopanin sedee Melkisedek asofokwan nhyeheyee te no. **11** Yewo yei ho nsem pii ka, nanso emu kyerekere ye den, efiri se, mo nteasee ye den. **12** Moaye nkyerekere adwuma no akyere, nanso ese se monya obi ma okyerekere mo Onyankopon ho asem firi ne ahyeasee. Anka ese se saa ebere yi modi aduane a eye den, nanso nufosuo na eye ma mo. **13** Obiara a nufosuo ye ma no da so ye abadomaa a önnim dee eye ne dee eyé ne eyé enyé. **14** Aduane a eye

den ye ma mpanimfoa a wɔatet won na woahunu adi yen ekan ko ho. Waye ɔsafoapanin afebooo sedes nsonsonoe a eda papa ne bɔne ntam.

6 Momma yennya Kristosom ahyeasee ho nkyerɛkyere no, na yensua ne ho nsem a eko anim no. Echo nhia bio se yebɛko so akyerɛkyere dee enti a ese se yenu yen ho wo mneyee a ede owuo bere yen ho ne dee enti a ese se yenna Onyankopon mu gyidie. **2** Echo nhia bio nso se yebɛko so akyerɛkyere asubo, nsa a wode gu nnipa so, awufosoree ne daa atemmuo ho nsem. (aiōnios g166)

3 Momma yenko yen anim! Na se Onyankopon ma ekwan a, saa ara na yebeye. **4** Ebeye den na wobesane de won a woahlwe ase aba ama woanu won ho bio? Na anka wɔwɔ Onyankopon hann mu. Wokaa ɔsoro akyedee hwɛee na wɔnyaa won kyefo wo Honhom Kronkron no mu. **5** Wɔfiri osuahunu mu ahunu se Onyankopon asem ye, na woahunu ewiae a ereba no mu tumi. (aiōn g165)

6 Nanso, eno akyi, wohwee ase. Enti, eyɛ den se wode won besane aba bio se wɔmmenu won ho, efiri se, wɔresane abo Onyankopon Ba no aseennua mu nam so agu n'anim ase akyerɛ. **7** Onyankopon hyira asase a εινονομ nsu a eto gu so na ema eso afidiee ye yie ma won a won enti wɔduaee no. **8** Na se nkasee ne wura hunu fifiri so a, enye mma hwee. Onyankopon bedome no

9 Nanso, me nmamfonom, na eto a eto ase. **10** Enti, nokorem, Abraham tuaa nsem a yɛaka yi nyinaa akyi no, yɛnim pefee se ade pa bi a nkwegyeet bata ho befiri mo mu aba.

11 Onyankopon nyɛ dee ontene. Ne were remfiri na wode ogya ase no. **12** Yempe se moye anilha. Na mmom, akosi awiee sdees ebeye a mo nsa beka adee a mo

13 Na wɔnwoo Lewi, nanso esiane se na ɔhye ne adwuma a moyeet anaa ɔdɔ a modaa no adi maa na nana Abraham mu saa ebere no a Melkisedek hyiaa no ne mmoa a mode boaa mo mfefoo Akrifstofoo na no enti na otuaee. **14** Nam Lewi asofodie so

na mogu so de boa won no. **15** Dee yerehwehwe enti na wode Mmara no maa Israelfoo. Eno enti se ne se mo mu biara beboa no mmodemmo so de Lewifoo asofodie no tumi de peye bre nnipa a, anka

16 Akosi awiee sdees ebeye a mo nsa beka adee a mo echo nhia se wɔbefa ɔsɔfɔo fofoř bi se Melkisedek a ani da so no. **17** Yempe se moye anilha. Na mmom, ɔmfiri Aaron abusua mu. **18** Se eba se asofodie no

19 Na wɔnwoo Lewi, nanso esiane se na ɔhye ne awurade a wɔka saa asem yi nyinaa fa ne ho no firi Ebere a Onyankopon hyeet Abraham bo no, okaa des wahye ho bo no ho ntam. Esiane se na obiara nni hɔ a okorɔn sene no no enti, ɔde ono ara ne din na ekaa saa ntam no. **20** Ekaa ntam no se, "Mehye wo bo se, mchayira wo na mama w'ase adre."

21 Na wɔnwoo Lewi, nanso esiane se na ɔhye ne awurade a wɔka saa asem yi nyinaa fa ne ho no firi Ebere a Onyankopon hyeet Abraham bo no, okaa des wahye ho bo no ho ntam. Esiane se na obiara nni hɔ a okorɔn sene no no enti, ɔde ono ara ne din na ekaa saa ntam no. **22** Ekaa ntam no se, "Mehye wo bo se, mchayira wo na mama w'ase adre."

23 Na wɔnwoo Lewi, nanso esiane se na ɔhye ne awurade a wɔka saa asem yi nyinaa fa ne ho no firi Ebere a Onyankopon hyeet Abraham bo no, okaa des wahye ho bo no ho ntam. Esiane se na obiara nni hɔ a okorɔn sene no no enti, ɔde ono ara ne din na ekaa saa ntam no. **24** Ekaa ntam no se, "Mehye wo bo se, mchayira wo na mama w'ase adre."

25 Na wɔnwoo Lewi, nanso esiane se na ɔhye ne awurade a wɔka saa asem yi nyinaa fa ne ho no firi Ebere a Onyankopon hyeet Abraham bo no, okaa des wahye ho bo no ho ntam. Esiane se na obiara nni hɔ a okorɔn sene no no enti, ɔde ono ara ne din na ekaa saa ntam no. **26** Ekaa ntam no se, "Mehye wo bo se, mchayira wo na mama w'ase adre."

7 Na saa Melkisedek yi ye Salemhene, enna ɔsane ye Osorosoro Onyankopon ɔsɔfɔo. Ebere a Abraham firi ɔko a ɔkumm ahemfo ano reba no, Melkisedek hyiaa no hyiraa no. **2** Abraham maa no n'asadee no mu nkyemu edu mu baako. Melkisedek din no nkyerɛsee a edi ekan no ne Tenenee ɔhene. Esiane se na ɔye Salemhene no enti, wɔkyerɛe ne din no ase se Asomdwoechene. **3** Obi nnim Melkisedek agya, ne maame, ne ne mpanimfoa ho asem. Saa ara nso na obi nnim n'awoo ne ne owuo nso ho asem. ɔse Onyankopon Ba, na ɔda so ye ɔsɔfɔo daadaa.

4 Yei di ho adansee se na ɔye onipa keseet a Agya Abraham mpo tumi ma no n'asadee mu nkyemu edu mu baako. **5** Nanso, Lewi asefɔo a wɔye ɔsɔfɔo no Mmara na ɔhye won se wonnye nkyemu edu mu baako mfiri won ara won nkurofɔo Israelfoo nkyen a won nso ye Abraham asefɔo no. **6** Melkisedek nyɛ Lewi aseni, nanso ɔgyee nkyemu edu mu baako firii Abraham nkyen hyiraa no maa ɔnyaa Onyankopon bɔhye no. **7** Akyinnyee biara nni ho se dee ɔma nhyira so sene dee ɔgye nhyira. **8** Wode nnipa akatua nkyemu edu mu baako ma ɔsɔfɔo, nanso asofoo yi nyinaa wu, gye Melkisedek a Atweresem no nso nam Abraham so tuaa bi maa Melkisedek.

9 Enti, nokorem, Abraham tuaa nkyemu edu no, Lewi a n'asefɔo gye nkyemu edu ade pa bi a nkwegyeet bata ho befiri mo mu aba. no nso nam Abraham so tuaa bi maa Melkisedek. **10** Na wɔnwoo Lewi, nanso esiane se na ɔhye ne adwuma a moyeet anaa ɔdɔ a modaa no adi maa nana Abraham mu saa ebere no a Melkisedek hyiaa no ne mmoa a mode boaa mo mfefoo Akrifstofoo na no enti na otuaee. **11** Nam Lewi asofodie so na mogu so de boa won no. **12** Dee yerehwehwe enti na wode Mmara no maa Israelfoo. Eno enti se ne se mo mu biara beboa no mmodemmo so de Lewifoo asofodie no tumi de peye bre nnipa a, anka

13 Na wɔnwoo Lewi, nanso esiane se na ɔhye ne awurade a wɔka saa asem yi nyinaa fa ne ho no firi Ebere a Onyankopon hyeet Abraham bo no, okaa des wahye ho bo no ho ntam. Esiane se na obiara nni hɔ a okorɔn sene no no enti, ɔde ono ara ne din na ekaa saa ntam no. **14** Ekaa ntam no se, "Mehye wo bo se, mchayira wo na mama w'ase adre."

15 Na wɔnwoo Lewi, nanso esiane se na ɔhye ne awurade a wɔka saa asem yi nyinaa fa ne ho no firi Ebere a Onyankopon hyeet Abraham bo no, okaa des wahye ho bo no ho ntam. Esiane se na obiara nni hɔ a okorɔn sene no no enti, ɔde ono ara ne din na ekaa saa ntam no. **16** Ekaa ntam no se, "Mehye wo bo se, mchayira wo na mama w'ase adre."

17 Na wɔnwoo Lewi, nanso esiane se na ɔhye ne awurade a wɔka saa asem yi nyinaa fa ne ho no firi Ebere a Onyankopon hyeet Abraham bo no, okaa des wahye ho bo no ho ntam. Esiane se na obiara nni hɔ a okorɔn sene no no enti, ɔde ono ara ne din na ekaa saa ntam no. **18** Ekaa ntam no se, "Mehye wo bo se, mchayira wo na mama w'ase adre."

19 Na wɔnwoo Lewi, nanso esiane se na ɔhye ne awurade a wɔka saa asem yi nyinaa fa ne ho no firi Ebere a Onyankopon hyeet Abraham bo no, okaa des wahye ho bo no ho ntam. Esiane se na obiara nni hɔ a okorɔn sene no no enti, ɔde ono ara ne din na ekaa saa ntam no. **20** Ekaa ntam no se, "Mehye wo bo se, mchayira wo na mama w'ase adre."

21 Na wɔnwoo Lewi, nanso esiane se na ɔhye ne awurade a wɔka saa asem yi nyinaa fa ne ho no firi Ebere a Onyankopon hyeet Abraham bo no, okaa des wahye ho bo no ho ntam. Esiane se na obiara nni hɔ a okorɔn sene no no enti, ɔde ono ara ne din na ekaa saa ntam no. **22** Ekaa ntam no se, "Mehye wo bo se, mchayira wo na mama w'ase adre."

23 Na wɔnwoo Lewi, nanso esiane se na ɔhye ne awurade a wɔka saa asem yi nyinaa fa ne ho no firi Ebere a Onyankopon hyeet Abraham bo no, okaa des wahye ho bo no ho ntam. Esiane se na obiara nni hɔ a okorɔn sene no no enti, ɔde ono ara ne din na ekaa saa ntam no. **24** Ekaa ntam no se, "Mehye wo bo se, mchayira wo na mama w'ase adre."

25 Na wɔnwoo Lewi, nanso esiane se na ɔhye ne awurade a wɔka saa asem yi nyinaa fa ne ho no firi Ebere a Onyankopon hyeet Abraham bo no, okaa des wahye ho bo no ho ntam. Esiane se na obiara nni hɔ a okorɔn sene no no enti, ɔde ono ara ne din na ekaa saa ntam no. **26** Ekaa ntam no se, "Mehye wo bo se, mchayira wo na mama w'ase adre."

27 Na wɔnwoo Lewi, nanso esiane se na ɔhye ne awurade a wɔka saa asem yi nyinaa fa ne ho no firi Ebere a Onyankopon hyeet Abraham bo no, okaa des wahye ho bo no ho ntam. Esiane se na obiara nni hɔ a okorɔn sene no no enti, ɔde ono ara ne din na ekaa saa ntam no. **28** Ekaa ntam no se, "Mehye wo bo se, mchayira wo na mama w'ase adre."

29 Na wɔnwoo Lewi, nanso esiane se na ɔhye ne awurade a wɔka saa asem yi nyinaa fa ne ho no firi Ebere a Onyankopon hyeet Abraham bo no, okaa des wahye ho bo no ho ntam. Esiane se na obiara nni hɔ a okorɔn sene no no enti, ɔde ono ara ne din na ekaa saa ntam no. **30** Ekaa ntam no se, "Mehye wo bo se, mchayira wo na mama w'ase adre."

ntam; na ḥrensesa n'adwene: ‘Wobeyε əsofoo daa nyinaa.’” (aiōn g165) 22 Saa ntam yi enti, Yesu gyina mu ma yεn, na ema yεne Onyankopon apam no di mu. 23 Nsonsonoe foforo bi nso wa ha. Na saa asofoo no dəoso, εfiri se, na wəwuwu a wontumi ntoa wən adwuma so. 24 Nanso, Yesu dee, owo ha daa na n'asəfodwuma no nso, obi ntoa so mma no. (aiōn g165) 25 Enti, ətumi gye wən a wənam ne so ba Onyankopon nkyen no εnnε ne daa, εfiri se, əte ho daa sre Onyankopon ma wən. 26 Yesu ne Əsəfopanin a əboa yen wə yεn ahiasem mu. Əye kronkron. Ənni mfomsoo biara wo ne mu, na ənye bəne. Wəate no afiri nnebəneyεfoo ho na woapagya no aboro əsoro so. 27 Əntre se asofoo mpanin a aka no a, daa afərebə a əbo no kane no əbo wə ne bəne a wayε ho ansa na afei, wabə afoforo dee no. Əbə afədee baako pe a əde ne ho na ebəee. 28 Mose Mmara no yi nnipa a wəmfata ma wəyε asofoo mpanin, nanso Onyankopon bə a əde ntam kaa ho no a etaa Mmara no akyi no, yii Əba no a əyε pe daa nyinaa no. (aiōn g165)

8 Asem a yεgyina so kasa no ne se: Yewo Əsəfopanin a əte Otumfoo a əwə əsoro no ahennwa no nifa. 2 Əsom se Əsəfopanin wə Kronkronbea ho a εye ntomadan a əwə əsoro. Saa ntomadan yi, Awurade ankasa na əsiie na εnεy onipa. 3 Wəyε Əsəfopanin biara se əmfa akyedee ne mmoa mmə Onyankopon afədee. Eno enti εse se yen Əsəfopanin nya biribi a əde bebə afədee. 4 Se Yesu wo asase so a, anka ərenye əsofoo koraa εfiri se, asofoo wə ha a wəde afərebədee ma, sedee Yudafoo mmara kyere no. 5 Nanso dwuma a wədi se asofoo no ye əsoro nsususoo bi kwa. Ete se Mose bere so dee no ara pe. Ebere a əpεes se əsi ntomadan no, Onyankopon ka kyere se no se, “Si no sedee merekyerε wo wə bepo no so pεpεrεpε.” 6 Afei dee, wəama Yesu asəfodwuma a εso kyεn wən dee no. Yesu ye apam a εkyεn so a wəgypina bəhyε a εkyεn so so hyεe no ntamgyinafoo. 7 Se na apam a edi əkan no ye a, anka εho nhia se wobeyε apam a εtə so mmienu no. 8 Nanso, Onyankopon hunuu mfomsoo wo ne nkurofoo ho ebere a əkaa se, “Nna bi reba, Awurade na əsεe, a me ne Israelfoo ne Yuda abusuakuo behyεyε apam foforo. 9 Ərenye se apam a me ne wən agyanom yεeε no εbere a mesəa wən nsa dii wən anim firii Misraim no. Wəanni apam a me ne wən hyεyεeε no ho nokore, eno enti mante m'ani anhwε wən, Awurade na əsεe. 10 Afei, yei ne apam a me ne Israelfoo behyεyε εbere a εreba no mu, Awurade na əsεe: Mede me mmara behyε wən adwenem na matwers agu wən akoma mu. Mεyε wən Onyankopon, na wəyε me nkurofoo. 11 Wən mu biara renka nkyerε ne yənkə anaa ne kuromni se, ‘Hunu Awurade,’ εfiri se, wən nyinaa behunu me firi akumaa so kəsi əkeseε so. 12 (aiōnios g166) 16 Se nsamansee bi wə ha a, εwə se wətumi kyεrε se onipa a əhyεeε saa samansee no Məhunu wən mməbə wən bəne ho; na merenkae

wən bəne bio.” 13 Frε a wəfre saa apam yi “Foforo” no ama dee wəyεeε kane no aye dada; na biribiara a anyini aye dada no nkyεrε yera.

9 Na apam a edi əkan no wə mmara a wənam so som. Saa ara nso na na wəwə beaεε a nniipa asiesie a wəsom. 2 Wəsii ntomadan a wəatwa mu mmienu. Edan a edi əkan no a wofre no Kronkronbea no na kaneadua, epono ne burodo a wəate ho a wəde ma Onyankopon no wə. 3 Ntwamu no akyi a wofre ho Kronkron mu Kronkron no, 4 na sika aduhwamhyee afərebukyia ne Apam Adaka a wəde sika adura ho nyinaa wə. Saa adaka no mu na na sika pəre a mana ne Aaron poma a efefeeε ne apam abopono no wə. 5 Adaka no so ho nso na animuonyam Kerubim a wəatre wən ntaban mu akata Adaka no nkatasoo no so si. Nanso, yεrentumi nka nneema yi ho asem nkə akyiri seesei. 6 Saa na wəahyεyε nneema no. Edə biara na asofoo no kə edan a edi əkan no mu koyε wən adwuma; 7 nanso na Əsəfopanin no nkə ara na əwə ho ekwan se əkə Kronkron mu Kronkron ho penkorə pe afe biara. Əde mogya a əde bə əno ankasa ne ne nkurofoo mfomsoo ho afədee ka ne ho kə. 8 Honhom Kronkron no nam saa ekwan yi so kyεrε yen se, wənnya mmuee ekwan a wəde kə Kronkron mu Kronkron hə wə ebere a Ntomadan no ne emu nneema da so wə ho. 9 εye mfatohoo ma εnnε bere yi. Əkyεrε se akyedee ne mmoa a na wəde bə afədee ma Onyankopon no rentumi mma wən a wəsom no akoma mu nyc krom. 10 Wəde nnuane, annonce ne nneema ahodoə a wəde dwira wən ho na edi dwuma no. Yei ye əhonam fam nhyeheyεε a εye adwuma kəsi ebere a nhyeheyεε foforo beba. 11 Nanso, Kristo abada se Əsəfopanin ama nneema pa a yewo dada yi. Ntomadan a əsom wə mu no so na edi mu kyεn dada no. Ennye nnipa na wəyεeε. Afei nso, εmmfiri adebə yi mu. 12 Ebere a Kristo kəs ntomadan no mu a əkə Kronkronbea ho penkorə no, wamfa mmirekyie ne anantwie mogya na əkəbəo afədee. Mmom, əno ara de ne mogya na əbəo afədee de gyeε nkwa a ənni awieεε maa yεn. (aiōnios g166) 13 Na se mmirekyie ne anantwinini mogya ne anantwibereε nsə a wəde dwira wən a wən ho agu fi te wən ho kə honam ahofirie mu a, 14 mpən ahe na Kristo a onam Honhom so, de ne ho bəo afədee a εho nni dem maa Onyankopon no mogya rente mo ho mfiri nnwuma bəne mu, na mo nkəsom Onyankopon a əte ase no? (aiōnios g166) 15 Yei enti na Kristo ye apam foforo no ntamgyinafoo sedee εbεye a, wən a Onyankopon afre wən no bənya nhiyira a ənni awieεε sedee Onyankopon ahyε bə no. Yei aba saa, εfiri se, owuo bi asi a εgyε mnipa firi wən bəne a wəyεe εbere a na wəwə apam a edi əkan no mu no. (aiōnios g166) 16 Se nsamansee bi wə ha a, εwə se wətumi kyεrε se onipa a əhyεeε saa samansee no

awu. 17 Se onipa a əhyee nsamansee no te ase a, saa enti, ənam ne honam a əde bœ afodee preko maa nsamansee no nka hwhee. Ebere a wawu no na əka yen no so ama yen ho ate afiri bœne ho. 11 Eda biribi. 18 Eno enti na apam a edi əkan no wœnam biara Yudani əsœfoo sore ye n'asfodwuma na wabo mogya so na wohye no den no. 19 Dee edi əkan no, afodee mpœn bebree. Nanso, saa afodee yi rentumi Mose kaa mmaparansem no nyinaa, sedee əwo Mmara mpepa bone. 12 Kristo dee, əbœn bone ho afodee. no mu no kyere nnipa no. Nantwie mma mogya ne Afodee a etena daa nyinaa. Na eno akyi, ətenaa nsuo ne kuntu kœkœ ne somme na əde petee Mmara Onyankopon nifa so. 13 Ehœ na əretwœn seesei kœi nwoma no ne nnipa no nyinaa so 20 kaa se, "Yei ne se Onyankopon bœma n'atamfoo aye ne nan ntiasoo. mogya a əso apam a Onyankopon ahye mo se monni so no ano." 21 Saa ara na Mose petee mogya guu ntomadan no ne nneœma a wœde som no nyinaa 14 Ənam aforebo baako so ama nnebœneyefœ ho so ne no. 22 Nokorem, sedee Mmara no kyere no, adanse. Dee edi əkan no, əka se, 16 "Yei ne apam a əsoro nneœma no ankasa dee, afodee a əye kyen me ne wœn bœpam wœ ebere a əreba no mu. Awurade əkame aye se mogya na etumi te adee nyinaa ho, na əsœe: Mede me mmapara bœhye wœn akoma mu na na saa ara nso na gye se mogya ahwie agu ansa na matwœr agu wœn adwene mu." 17 Na afei waka se, bœnefakye aba. 23 Saa əkwani yi ara so na wœnam ma "Merenkae wœn bœne ne wœn amumuye bio." 18 biribiara a əye əsoro nhwesodee no ho te. Nanso, Se wœde yeinom nyinaa kye a, na afodee a wœbœ əsoro nneœma no ankasa na əsi yen ananmu wœ hœ wœ Onyankopon anim. 25 Afe biara Yudafoo Sœfapanin de aboa mogya kœ Kronkronbea ho. Nanso, Kristo amfa ne ho amma mpœn bebree saa. 26 Se əyee saa a, anka əfiri adebœ ahyeasœ no, əbehunu amane mpœn bebree. Mmom, waba preko a nneœma nyinaa reba awiee, na ənam afodee a əde ne ho bœee no so apepa bœne. (aiōn g165) 27 Se ə obiara wœ preko pe, na eno akyi Onyankopon abu no aten. 28 Saa ara na wœde Kristo nso bœ afodee baako pe de gyee dodoœ no ara wœ wœn bœne mu. əbeba ne mprenu so a əmmegye nnebœneyefœ na mmom, əbeba abegye wœn a əretwœn no no nkwa.

10 Mmara no ye nneœma pa nsususœ a əreba, na mmom, ənnys nneœma pa no ankasa. Wœbœ afodee korœ no ara afe biara, əfiri se saa afodee korœ a wœbœ no afeafe rentumi mma nnipa a wœsom no nnye pe da. 2 Se nnipa a wœresom Onyankopon no tumi firi wœn bœne mu ye pe a, ənnœs anka worenni bœne ho fo bio, na ne saa enti, aforebo nyinaa to betwa. 3 Dee saa aforebo yi ye ne se, ckae wœn wœn bœne afe biara. 4 Anantwie ne mmirekyie mogya rentumi mpepa bone. 5 Esiane saa enti, ebere a Kristo rebeba ewiase no, əka kyere Onyankopon se: "Wommpe aforebo ne ayeyedœ nanso woasiesie əhonam ama me. 6 W'ani nnnœs əhyee ne bœne afodee anaa afodee a wœbœ de pepa bone ho. 7 Afei, mekaa se: 'Mewœ ha rebeye deœ wope se meye sedee wœatwœr afa me ho wœ Mmara nwoma no mu no.'" 8 Kane no əkaa se, "Wompœ, na w'ani nso nnnœs aforeba ne ayeyedœ a wœde pepa bone ho." Əwom, na Mmara no kyere se wœnye saa. 9 Na əkaa se, "Mewœ ha rebeye deœ wope se meye." Eni enti, Onyankopon agu tete aforebo no nyinaa na əde Kristo aforeba no asi ananmu. 10 Esiane se Yesu Kristo yee sedee Onyankopon hwehwœ se ənye no enti, ənam ne honam a əde bœ afodee preko maa nsamansee no nka hwhee. Ebere a wawu no na əka yen no so ama yen ho ate afiri bœne ho. 11 Eda biribi. 18 Eno enti na apam a edi əkan no wœnam biara Yudani əsœfoo sore ye n'asfodwuma na wabo mogya so na wohye no den no. 19 Dee edi əkan no, afodee mpœn bebree. Nanso, saa afodee yi rentumi Mose kaa mmaparansem no nyinaa, sedee əwo Mmara mpepa bone. 12 Kristo dee, əbœn bone ho afodee. no mu no kyere nnipa no. Nantwie mma mogya ne Afodee a etena daa nyinaa. Na eno akyi, ətenaa nsuo ne kuntu kœkœ ne somme na əde petee Mmara Onyankopon nifa so. 13 Ehœ na əretwœn seesei kœi nwoma no ne nnipa no nyinaa so 20 kaa se, "Yei ne se Onyankopon bœma n'atamfoo aye ne nan ntiasoo. mogya a əso apam a Onyankopon ahye mo se monni so no ano." 21 Saa ara na Mose petee mogya guu ntomadan no ne nneœma a wœde som no nyinaa 14 Ənam aforebo baako so ama nnebœneyefœ ho so ne no. 22 Nokorem, sedee Mmara no kyere no, adanse. Dee edi əkan no, əka se, 16 "Yei ne apam a əsoro nneœma no ankasa na əsi yen ananmu wœ hœ wœ Onyankopon anim. 25 Afe biara Yudafoo Sœfapanin de aboa mogya kœ Kronkronbea ho. 26 Se ə obiara wœ preko pe, na eno akyi Onyankopon abu no aten. 28 Saa ara na wœde Kristo nso bœ afodee baako pe de gyee dodoœ no ara wœ wœn bœne mu. əbeba ne mprenu so a əmmegye nnebœneyefœ na mmom, əbeba abegye wœn a əretwœn no no nkwa.

20 Ənam ono ara ne honam so abue əkwani foforœ a nkwa wœ mu ama yen. 21 Yœwœ əsœfœ kesee bi a əhwe Onyankopon fie so. 22 Momma yemfa akoma pa ne gyidie a emu ye den ntwe mmœn Onyankopon. Əfiri se wœde Yesu mmogya ate yen atiboa bœne ho, na wœde nsuo a əye kronn adware yen onipadua ho. 23 Momma yemnyina gyidie a yœsœ mu no mu denden, əfiri se, dee əhyee yen bœ no ye ənokwafoœ. 24 Momma yen ho yen ho asem nhia yen na yennœdœ yen ho yen ho na yenyœ papa. 25 Momma yennœyae yen ho yen ho nhiyamu da sedee afoforœ bi ye no. Mmom, momma yœnhye yen ho yen ho nkuran dendeenden, əfiri se, mo ara mohunu se ərenkyere na eda no aba. 26 Se moboapa kœ so ye bœne a, aforebo biara nni hœ a əbœpepa mo bœne, əfiri se, wœada nokore no adi akyere yen. 27 Dee əwo hœ ara ma wœn a wœtia Onyankopon ne atemmuo ne ogya a əbeba abœhye wœn. 28 Obiara a əbu Mose Mmara no so no, se adansefœ baanu anaa baasa adansedie enti, wœbu aten tia no a, wœbekum no a worenhunu no mmœbœ. 29 Na obi a watiatia Onyankopon Ba no so, na əmmœfa Onyankopon mogya apam no a əgyee no firii bœne mu no nnye hwhee anaa deœ ətiatia Honhom a əma adam no anim no, eðœen na ebeto no? Asotwe a onii no benya no nnye adewa. 30 Yœnim se Onyankopon kaa se, "Me na aweretœ wœ me, na me na metua ka," na ono ara na əsane kaa se, "Awurade bœbu ne nkœfœ aten." 31 Onyankopon a əte ase no nsam amanenya ye hu. 32 Monkae ahohia a mokœ mu ebere a mohunu hann no, momiaa mo ani hunuu əko bebree mu amaneœ. 33 Ebi ne se, mpœn bebree wœyœyeœ mo, guu mo anim ase badwam; na etœ da bi mpo a, na woasiesie mo ho se mobeka wœn a worenhunu amaneœ no ho. 34 Mo ne nnœduafœ daa afiase na wœfaa mo ahodee nyinaa no mpo, monyaa ho boasetœ, əfiri se, monim se əye den ara a mowœ ade pa bi a əbetena ho daa. 35 Momma mo akoma

nnu na moanhwere mo akatua. **36** Ese se moto mo bo ase na moatum aye Onyankopon apedeə ama mo nsa aka dee woahye mo ho bō no. **37** Efiri se, Atweresem no ka se, “Erenkyere koraa na dee ese se ḥba no aba; ḥrentwentwēn. **38** Na, “Dee otene no firi gyidie mu banya nkwa, na se otwe ne ho a, me kra ani renso no.” **39** Yennyē nnipa a yesane yen akyi na yeyera. Mmom, yewo gyidie na woagye yen nkwa.

11 Gyidie ye ahotosoo a yewo wō nneema a yen ani da so ne awerheyemu a yewo wō nneema a yen ani nnhunu mu. **2** Gyidie a na tetefoo no wō enti na wonyaa adansee pa. **3** Gyidie na emaa yete ase se enam Onyankopon asem so na wōbōo ewiase. Emā yehunu se wōbōo dee wōhunu firii dee wōnhunu mu. (**aīōn g165**) **4** Enam gyidie so na Habel bōo afodee a eso ani kyen dee Kain de maa Onyankopon no. Ne gyidie enti, Onyankopon buu no se onipa tenenee, na n’akyedee no sōo Onyankopon ani. Na eno so na ḥnam wuié a enne mpo ḥda so kasa. **5** Gyidie enti, wōfaa Henok kōo osoro a wanlunu owuo. Obiara anhunu no, efiri se, Onyankopon na ofaa no kœe. Atweresem no ka se ansa na wōrebefä Henok akeno, na waso Onyankopon ani. **6** Obiara a ḥnni gyidie rentumi nso Onyankopon ani. Ese se obiara a ḥba Onyankopon nkyen no nya gyidie se Onyankopon te ase na ḥdom wōn a wohwehwe no. **7** Gyidie enti na emaa Noa tee Onyankopon koko a ḥbo faa daakye nneema a ebi nsii da no, ḥtiee Onyankopon yee adaka a emu na wagyeo ono ne ne fiefoo nkwa. Enam so maa Onyankopon buu ewiase fo, na Noa dee, ne nsa kaa tenenee a wonya firi gyidie mu. **8** Gyidie enti na ḥberē a Onyankopon ka kyere Abraham se ḥnko asase a wahye ho bō se ḥde bema no so no, ḥtiee na ḥkaoe. ḅgyaa ne ḥman ho kœe a na ḥnim baabi a ḥreko. **9** Gyidie enti ḥtenaa asase a na Onyankopon ahye no ho bō no so se ḥhoho. ḅne Isak ne Yakob a Onyankopon hyee wōn bō koro no ara bi tenaa ntomadan mu. **10** Nanso, na Abraham retwen kuro kesee bi a Onyankopon akyekyere a ne fapem rensee da mu akotena. **11** Gyidie enti na Sara nso de nyaa tumi nyinsenee, ḥberē a na wanyini na ḥntumi nwo no. ḅde ne ho too Onyankopon so se ḥbedi ne bohye so. **12** Eno enti, ewom se na Abraham regye nna awu, nanso n’asefоo adōoso se ewiem nsoromma ne mpoano anwea. **13** Gyidie mu na saa nnipa yi nyinaa wuwitie. Ewom se wōn nsa anka bō a Onyankopon hyee wōn no dee, nanso wōhunu no akyirikyiri yee no atuu, gye dii se wōyē ahoho ne amamfrafoō wō asase so. **14** Wōn a wōka saa no da no adi pefee se wōrehweliwō wōn arkasa wōn ḥman. **15** Wōannwene ḥman a wōggyaa wō wōn akyire no ho. Se wōyē no saa a, anka wōbetumi anya ḫwan asane wōn akyi akeno. **16** Na momom, ḥman pa a eyē osoro ḥman no na na wōpere ko mu. Enti, eyne Onyankopon aniwu se ḥma wōfre no

wōn Onyankopon, efiri se, wasiesie ḥman bi ama wōn. **17** Gyidie enti, Abraham de ne ba Isak kōo afodee ḥberē a Onyankopon sōo no hwēe. Abraham nko ara ne onipa a na Onyankopon ahye no bō no, nanso na wasiesie ne ho se, ḥde ne ba koro no bēbō afodee. **18** Na Onyankopon aka akyere no se, “Enam Isak so na w’ase betre.” **19** Na Abraham nim se Onyankopon betumi anyane awufōo afiri owuo mu, na ḫwan bi so no, yebetumi aka se Onyankopon nyanee Isak firii owuo mu. **20** Gyidie enti na emaa Isak hyira Yakob ne Esau maa wōn daakye asetenā. **21** Gyidie enti na emaa Yakob hyira Yosef mma no nyinaa ansa na ḥrewuo. ḅkuraa ne poma mu soree Onyankopon. **22** Gyidie enti na Yosef rebewuo no, ḥka kyere Israelfoo se, wōbetu afiri Misraim, na ḥhyee dee se ḥwu a, wōyē n’amu no. **23** Gyidie enti na emaa Mose awoo akyi no, n’awofoo de no siee abosome mmiensa no. Wōhunu se na ḥye sononko, enti na wōansuro se wōbebū ḥhene no mmara so. **24** Gyidie enti na Mose nyiniis no, wampē se wōbefre no Farao babaa ba no. **25** Na ḥpe se ḥone Onyankopon mma behunu amane sene se obegye n’ani wō bōne mu mmere tiawa bi. **26** ḅsusuu se, se ḥhunu amane ma Kristo a, eyē sene agyapadee a ewo Misraim nyinaa, efiri se, na n’ani da ade pa bi so daakye. **27** Gyidie enti na emaa Mose tu firii Misraim a na ḥnsuro ḥhene no abufuo. ḅmiaa n’ani se oreنسane n’akyi efiri se na wahanu Onyankopon a obi nhunu no no. **28** Gyidie enti na ḥhyee Twam Afahye no ma wōde mogya petee apono ho, sedee ḥbeye a, ḥseebōfoō no renkum Israelfoo mmakan a wōyē mmarima no. **29** Gyidie enti na emaa Israelfoo no twaa ḅpo Kokōo no, sedee wōnam asase kesee so no. Misraimfoō no pēe se wōtwa bi no, nsuo no bu faa wōn so. **30** Gyidie enti na Israelfoo de nnanson twaa Yeriko afasuo ho hyiae no, edwiri guie. **31** Gyidie enti na wōankum adwaman Rahab amfra wōn a wōnyee Onyankopon nni no, efiri se, ḅgyee akwansrafoō no fe so. **32** Afei ḥdeen na menka? ḥberē bebree nni hō se meka Gideon, Barak, Samson, Yefta, Dawid ne Samuel ne adiyifoō no ho asem. **33** Wōnam gyidie so koo aman dii nkonim ma wōn nsa kaa dee Onyankopon hyee wōn ho bō no. Wōkataa gyata ano, **34** dumm ogyaframa, teteet wōn ho firii akofenawuo ano. Na wōyē mmere, nanso wōyē den. Na wōyē den akono, enti wōdii wōn atamfoō so. **35** Enam gyidie so ma wōnyanee mmaa bi awufōo maa wōn. Afoforō bi nso, wōyē wōn aniyadee se anka wōmpo Onyankopon na woagya wōn. Nanso, wōammpo Onyankopon, sedee ḥbeye a wōn nsa beka daakye owusoree a ekyen so. **36** Wōguu afoforō anim ase, bōo wōn mmaa, na wōkyekyeree ebinom de wōn guu afiae. **37** Wōsii ebi aboō. Wōde sradaa paee ebinom mu mmienu, de sekān kumm bi. Wōkyinkyinii se nnipa a nnwan ne mmirekyie nhoma kata wōn ho. Wōyē mmabo.

Wən ho dwanee wən na wohunuu amane. **38** Ewiase n'agya hə nhiria no, oðe kamee no no. Ewom se yi annye amma wən. Wəkyinkynii se atutenafoo ñde nisuo peree se wanya adwensakyera dee, nanso wo eserə so ne mmepo so, abodan ne asase so abon mu. **39** Wədii yeinom nyinaa ho adansee pa wə wən gyidie ho, nanso wən nsa anka bə a Onyankopon hyee wən no, **40** Efiri se, Onyankopon wo tirimupo papa bi ma yen, sedee ebeyə a yene wən nyinaa bəbom anya bəhye no.

12 Yen dee, yewə adansefoo bebree a wəatwa yen ho ahyia. Momma yentwe yen ho mfiri akwansidee nyinaa ne bone a akyekyere yen dendeenden no nyinaa ho na yənyere yen ho wə mmirikakansie a eda yen anim no. **2** Momma yemfa yen ani nito Yesu a yen gyidie ahyeasəe ne n'awiee gyina ne so no so. Aseñnuu no enti, wampa aba. Esiane anigye a na eretwen no no enti, animguasewuo a əwuu wə aseñnuu so no anha no. Enti, seesei ote Onyankopon ahennwa no nifa so. **3** Dwene ohaw a əfaa mu no ho se nnipa mnebəneyefoo tan a wətanee no nso, ətumi gyinaa ano no. Eno enti mommpa aba. **4** Na mo ne bəne ko mu no, monnko nkoduruu se mobəhwie mogya agu. **5** Mo were afiri nkuranhyesem a Onyankopon ka kyereə mo se ne mma no se, "Me ba, se Awurade tene wo so a, tie no yie, na se əka w'anim a, mpa aba. **6** Efiri se, obiara a Awurade pe n'asem no, otwe n'aso, sedee agya tene əba a ədo no so no." **7** Amanehunu biara a əbəto mo no, monnhinhim na momfa no se Agya no ntenesoo, efiri se, mo amanehunu no kyere ntenesoo a Onyankopon retene mo so se ne mma. Əba bi wo ho a n'agya ntene ne so da? **8** Se wantene mo so se ne mma no bi a, na ekyere se monnye ne mma kann. **9** Se yen agyanom a wəwo asase so twee yen aso maa yəbuu wən a, mpen ahe na əsəe se yəbre yen ho ase ma honhom mu Agya no na yetumi tena ase? **10** Yen agyanom a wəwo asase so ha twee yen aso sedee wəpə ebere tiawa bi. Nanso, yen yiedie enti, Onyankopon yee saa sedee yen ho bete. **11** Se wotwe yen aso a, əma yen were ho saa ebere no mu, na yen ani nnye. Na akyire no, wən a wəfa saa asotwe no mu na wənya wən ho nteasee no, wonya asomdwoee na wətena ase tenenee mu. **12** Montenetene nsa ne nkotodwe a emu agogo no mu. **13** Monsiesie akwan na momfa so, na mpakye anye mmubuafoo, na mmom, woasa wən yadee. **14** Mo ne nnipa nyinaa ntena ase asomdwoee mu, na mommo mmoden ntena ase tenenee mu. Anye saa a, morenhunu Awurade. **15** Monhwə yie na mo mu bi annane n'akyi ankyere Onyankopon adom no. Monhwə yie na mo mu bi anye se afifidee a eyə nwono a enyini ma ne bənwoma no ha afoforo. **16** Monhwə yie na mo mu bi anye odwamanfoo ne obi a omfere Onyankopon se Esau a əbuu n'ani guu n'agypaddee so tonee n'abakan de gyeey aduanee no. **17** Na afei əduruu ebere bi a əpəs se ne nsa ka

n'agya hə nhiria no, oðe kamee no no. Ewom se yi annye amma wən. Wəkyinkynii se atutenafoo ñde nisuo peree se wanya adwensakyera dee, nanso anye yie. **18** Monhyiaa nneema a eyə hu, ogyaframa, awerehoo, esum ne ahum sedee Israelfoo no hyiaa Sinai Bepo no so ebere a Onyankopon de ne mmara no maes no. **19** Efiri se, na wərebo totorobento dendeenden a ənne bi a əreka kasa a eyə hu nenam mu, enti nnipa no sree Onyankopon se ənnyae kasa, **20** Efiri se, na wontumi nni mmara a na əka se, "Se mpo aboa koraa de ne ho ka bepo no a, ese se wəsi no aboø kum no" no so. **21** Na beaee hə ye hu ara əsii se Mose kaa se. "Mesuro, na me ho popo." **22** Na mo dee moaba Sion Bepo so ne Onyankopon a ñte ase no kuro, əsorosoro Yerusalem a əsoro abofoo mpempem wə mu no mu. **23** Moaba Onyankopon asafo mma dada a wən ani gye wən ho a wəatwərə wən din wə əsoro no mu. Moaba Onyankopon a əyə nnipa nyinaa ətemmufoø ne ateneneefoo a wəayə wən pe no mu. **24** Moaba Yesu a əhyehyee apam foforo ne mogya a wəapete a əka nneema pa ho asem sene Habel mogya no ho. **25** Monhwə mo ho so yie na moammu mo ani angu asem a əka so. Wən a wəantie dee əkasa firii asase so no amfa wən ho anni. Na ebeyə den na yeatumi adwane afiri dee əkasa firi əsoro no ho? **26** Ne nne wosoo asase saa ebere no, nanso seesei wahye bə se, "Enye asase nko na mesane awoso no, na məwoso soro nso bio saa ara." **27** Nsem "Nso bio saa ara" no da no adi pefee se əbewoso nneema a wəbəes no na atutu afiri wən ananmu na nneema a wəntumi nwoso no aka. **28** Momma yenna so ase, efiri se, yeanya ahennie a wəwoso no a enye yie. Momma yen ani nso na yemfa ekwan a əbesø Onyankopon ani a eyə anidie ne suo so nsom no, **29** Efiri se, nokore ni, yen Onyankopon ye ogya a əhye na əsəe adee.

13 Monnodə mo ho mo ho se anuanom wə Kristo mu. **2** Monkae na monnye ahəhoø wə mo afie mu. Ebinom yee saa nam so gyeey abofoo a na wənnim. **3** Monkae wən a wəda afiase na momfa no se mo ne wən na eda hə. Monkae wən a wərehunu amane na momfa no se mo ne wən na ərehunu saa amane no. **4** Mo nyinaa nni awadee ni, na okununom ne əyerenom nni wən ho nokore, efiri se Onyankopon bebu adwamanfoo ne awareseefoo aten. **5** Monyi sikaniberee mfiri mo abrabə mu, na momma mo ani nso dee mo nsa ka. Efiri se Onyankopon aka se, "Merennya wo, na merennya wo da." **6** Momma yensi yen bo nka se, "Awurade ne me əboafoo, enti merensuro. Ədeen na onipa betumi aye me?" **7** Monkae mo mpanimfoo a wodii mo anim a wəkəa Onyankopon asem kyereə mo no. Monkae ekwan a wəfaa so tenaa ase na monsua won gyidie no. **8** Yesu Kristo te saa ara nnora, ənne ne daa nyinaa. (*aioñ g165*) **9** Mommma nkyerekkyere foforo biara nntwe mo mmfiri ekwan pa so. Eyə se

Onyankopon adom enti, yen kra bənyini ahoden so a emfiri aduane ho mmara a yedi so no. Won a wədi mmara a ete saa so no nnya mmoa biara. **10** Nanso yewo afrebukyia bi a Asəfōo a wəsom wo Ahyaee Ntomadan mu no mpo nni ho ekwan se wədidi so. **11** Yudafoo Səfopanin de mmoa mogya ba Kronkron mu Kronkron hə de bəba bəne afodee nanso wəhye mmoa no funu wə beaee no akyi baabi. **12** Yei enti, Yesu nso wuu wə kuro no əpono akyi sedee əbeyə a ne mogya bəma nnipa aye kronkron. **13** Enti momma yenko ne nkyen wə beaee no akyi nkogye animguasee no bi. **14** Efiri se, yenni atenaee a ewə hə daa wə asase yi so. Yerehwehwə kuro a ərebeba no akyiri ekwan. **15** Momma yemfa Yesu so mfa yen anofafa nkamfo Onyankopon din daa se yen afrebədees. **16** Mommmma mo were mfiri se mobeyə mo ho mo ho papa aboaboa mo ho mo ho, efiri se, eno ne afrebo a esə Onyankopon ani. **17** Montie mo mpanimfoo na monni won asəm so. Esiane se esə se wəbu won adwuma ho akonta enti, wəhwə mo kra so a wonhome koraa. Se motie won a, wəde anigyeeyə beye wən adwuma. Se anye saa a wəde awerchəoo beye adwuma no na əremmoa mo. **18** Monkə so mmo mpaee mma yen. Yenim pefee se yewə adwene a emu da hə, efiri se, yəpə se əberə biara yeyə adee a eyə. **19** Na mebo mpaee kə so sre mo se, mommə mpaee na Onyankopon mfa me mmre mo nnansa yi ara. **20** Onyankopon anyane yen Awurade Yesu a ɔyə odwanhwefoo panin no afiri awufoa mu ama yen na ənam ne owuo no so enti, wəasə daa apam no ano ama yen. (**aiōnios g166**) **21** Asomdwoe Onyankopon mma mo dee əchia mo nyinaa na monam so aye n'apedees, na ənam Yesu Kristo so aye yen mu adwuma sedee esə ani. Animuonyam nka Kristo daa nyinaa. Amen. (**aiōn g165**) **22** Anuanom, mesre mo se, monyə aso ntie nkuranhye nsem yi, efiri se, saa krataa a matwere mo yi nnye tenten biara. **23** Mere se mebo mo amanee se wəayi yen nau Timoteo afiri afiase. Se əba ntəm a, me ne no bəba mo nkyen. **24** Yekyea mpanimfoo no ne Onyankopon nkurəfoa no nyinaa. Anuanom a wəwə Italia no kyea mo. **25** Adom nka mo nyinaa.

Yakobo

1 Krataa yi firi me Yakobo a meye Onyankopon ne Awurade Yesu Kristo osomfoa nkyen, Mekyea mmusuakuo dumien a wɔahwete no nyinaa. **2** Anuanom, se sohwe bi ba mo akwan mu a, momma mo ani nnye **3** efiri se, se mo gyidie tumi gyina sohwe no ano a, eñø ansa na monya boasetø. **4**

Momma boasetø no ntena mo mu daa nyinaa sedee ebeye a, mobeyø pe a biribiara ho renhia mo. **5** Se nyanso ho hia mo mu bi a, ese se øbo mpaæe sre Onyankopon na obema no bi, efiri se, Onyankopon firi ayamye ne adom mu ma obiara dee ehia no no kwa. **6** Na se worebo mpaæe a, ese se wogye di a wonnye ho akyinnyeç. Obiara a øgye akyinnyeç no te se epo asorøkye a mframø ba no ko baabiar a øpe. **7** Ense se saa onipa no susu se øbenya biribiara afiri Awurade nkyen; **8** n'adwene ye no ntanta a øntumi nsi biribiara pi. **9** Se Onyankopon ma onua hiani so a, ese se n'ani gye, **10** na adefoo a wabre won ase no nso saa ara. Efiri se, adefoo no twam ko se wiram afifidee bi. **11** Owia pue de ne hyee no hye afifidee no ma n'ahoofe no see. Saa ara na wobesee adefoo no ebere a wogu so redi won nnwuma no. **12** Nhyira nka onipa a ønya gyidie wo amanehunu mu, efiri se, øno na øbenya akyedee a Onyankopon ahye ho bo ama won a wodo no no.

13 Se woso obi hwe a, ense se øka se, "Saa sohwe yi firi Onyankopon." Efiri se, bone rentumi nso Onyankopon nhwe, na øno Onyankopon nso nso obi nhwe. **14** Na se onipa twe ne ho na øno ara n'akonno yi no a, na aye sohwe ama no. **15** Na se akonno no nyinsen a, ewo bone, na bone no nyini a ewo owuo. **16** Me nuanom adfoø, mommma wønnnaadaa mo. **17** Akyedee pa ne akyedee a øye pe nyinaa firi osoro; efiri Onyankopon a øboø osoro hann no nkyen na øba. Øno na ønsesa se sunsum. **18** Øfiri ne pe mu nam nokore a øwo asem no mu no so woo yen sedee ebeye a, yebedi ekan wo abodee nyinaa mu. **19** Me nuanom adfoø, monhye yeinom nso: monye ntie, monye nyaa nkasa na monye nyaa mfa abufuo; **20** efiri se, onipa abufuo no mma onyya Onyankopon tenenee no. **21** Eno enti, montwe mo ho mfiri afidee ne atirimuoðen ho. Momfa mo ho mma Onyankopon na monnye asem a odua wo mo akoma mu a øbegye mo nkwa no. **22** Monntie asem no se atiefoø kwa nsisi mo ho, na mmom, monye asem no yefoo. **23** Obiara a øtie asem no na ømfra nni dwuma no te se obi a øhwe ahwehwø mu, na øhunu sedee øte. **24** Øhwe ne ho wo ahwehwø no mu hunu ne ho yie na se øfiri ahwehwø no anim ara pe a, ne were firi dee øhunuø no nyinaa. **25** Nanso, obiara a øhwe mmara a øye pe no mu yie, dee øma onipa de ne ho, na ødi so, na øtie, na ne were mfiri, na øde di dwuma no, Onyankopon behyira saa onipa

no wo biribiara a øye mu. **26** Se obi susu se øye Onyamesomfoa na wanto ne tekrema nnareka a, ne nyamesom no ho nni mfasoø na ødaadaa ne ho nso. **27** Dee Agya Onyankopon fa no se øye nyamesom pa no nie: Øhwe nwisiaa ne akunafoø wo won ahohia mu, na øyi ne ho firi ewiase porøe ho.

2 Me nuanom, se moye agyidifoø wo Awurade Kristo animuonyam mu yi, monnye animhwe. **2** Se mohyia a, ødefoo a øhye mpøtea ne ntade pa ne ohiani bi nso a øhye ntadego nso tumi ba bi. **3** Se wode anidie ma dee wasiesie ne ho yie no, na woka kyere no se, "Tena saa akonwa pa yi so," na woka kyere ohiani no nso se, "Søre gyina hø anaa tena fam wo me nari ase ha" a, **4** wodi fo se wogyrina atemmuo a øfiri adwemmmøne mu de nyiyimu abeto mo mu no ho. **5** Me nuanom adfoø, montie! Onyankopon yii ewiase yi mu ahiafoø se wønye adefoo wo gyidie mu na wøanya ahennie a øhyeë won a wodo no no ho bo no. **6** Nanso, moammu ahiafoø! Ehefoø na wodi mo nya twe mo ko atemmuoø anim? Adefoo! **7** Wone nnipa a wøkasa tia din pa a wøde ama mo no. **8** Øye se modi yen Awurade mmara a øka se, "Do wo yonko se wo ho" no so. **9** Na se mohwe nnipa anim de gye won a, modi ho fo na Mmara no tia mo se mmaparatofoø. **10** Obiara a øbu mmara no mu baako pe so no bu ne nyinaa so. **11** Efiri se, dee økaa se, "Nsøe awadee" no, øno ara nso na økaa se, "Nni awu." Na se woansee awadee na wodi awu a, woabu mmara so. **12** Se woye Kristo apedee o, se woanye n'apede o, wobebu wo ho aten. Enti hwe asem a woka ne dee woye biara yie. **13** Efiri se, obi a wanhanu mmøbø no, Onyankopon atemmuo mu no, wørenhanu no mmøbø. Nanso atemmuo mu mpo no, Onyankopon hunu mmøbø. **14** Me nuanom, se obi ka se, "Mewø gyidie" na ønni gyidie no ho dwuma a, mfasoø ben na øwo soø? Saa gyidie no betumi agye no nkwa anaa? **15** Se anuanom bi wo ho a ntoma ho hia won na wønni aduané dodoø nso a wøbedi, **16** se wokøka kyere won se, "Onyame nhyira mo! Mo ho nye mo hye na monnidi yie" na se woamma won asetenä yi mu dee ehia won a, papa ben na woaye won? **17** Saa ara na gyidie tee. Se nneyee nka ho a, na awu. **18** Nanso, obi betumi aka se, "Obi wo gyidie na afoforø nso wo nneyee." Me mmuaæ se se, "Kyere me sedee obi tumi nya gyidie a nneyee mmata ho ase. Me dee menam me nneyee so bekyere wo me gyidie." **19** Wogye di se Onyankopon baako pe na øwo hø? Øye! Ahonhommøne nso gye di saa ara na won ho popo wo surø mu. **20** Økwasea! Wope se woka kyere wo se gyidie a nneyee mmata ho no ho nni mfasoø anaa? **21** Øyee den na Onyankopon buu Abraham bem? Enam ne nneyee so se øde ne ba Isak maa wo aforebukyia so no. **22** Wohunu se ne gyidie ne ne nneyee nyinaa redi dwuma na ne nneyee no maa

ne gyidie no dii mu. **23** Na Atweresem no baa mu se, Abraham gyee Onyankopon diie na esiane ne gyidie no enti, Onyankopon gyee no se oteneneeni. Enti wofre Abraham Onyankopon adamfo. **24** Yei da no adi pefee se Onyankopon nam onipa nneyee so na obu no bem, na ennam ne gyidie nko so. **25** Saa ara na ete wo adwaman Rahab ho. Ne nneyee maa Onyankopon buu no bem, efiri se, ogyee Yudafo bi a wosomaa won, boaa won ma wodwane faa ekwan foforo bi so. **26** Sedee onipadua a honhom nni mu awuo no, saa ara nso na gyidie a nneyee mmata ho no nso awuo.

3 Me nuanom, eyne mo nyinaa na ese se moye mo ho akyerekyerfoo, efiri se, monim se yen akyerekyerfoo dee se yefom a, wobebu yen aten a emu ye den sene afoforo. **2** Yen nyinaa taa ye mfomsso. Onipa a onye mfomsso wo dee oka mu no ye pe a obetumi ahye ne onipadua no so. **3** Adom a Onyankopon dom yen no doso yie. Na Yede nnareka to opomko anom sedee obetie yen na yeatumi ama wako baabiara a yepse se oko. **4** Anaase dwene ehyen ho: sedee ne kese te a mframra a ayo ye den na eba no, nanso wotumi de akyerekyerku ketewaa bi na edanenedane no ma eko baabi a hyenkafloo no pe se eko. **5** Saa ara na tekrema tee: ne ketewa yi nyinaa akyi, etumi hoahoa nneema aksee. Hwe sedee ogya ketewaa bi tumi hye kwaee kese. **6** Tekrema te se ogya. Ewo tumi bone bi wo onipa akwaa mu. Essee onipadua no nyinaa; esso onipa abrabo nyinaa so ogya ma edere framfram. (**Geenna g1067**) **7** Onipa tumi dwodwo mmoadoma, nnomaa, mmoa a woweia fam, epo mu mmoa nyinaa, **8** nanso obiara rentumi nnwodwo tekrema da. Eye bone a onhome so na awuduro ahye no ma. **9** Yede tekrema kamfo yen Awurade ne yen Agya na yede eno ara nso adome nnipa a wobeo won Onyankopon seso so. **10** Ano koroo na ara mu na nkamfo ne nnome firi ba. Me nuanom, ense se eba saa. **11** Nsuo pa ne nsuo a eye nkycenerkyene betumi afiri asutire baako mu aba? **12** Me nuanom, borodoma dua betumi aso ngo dua aba? Anaase bobo betumi aso borodoma? Saa ara na asutire a eye nkycenerkyene remma nsu pa. **13** Obi wo mo mu a onim nyansa na owo nteasee? Ese se onam abrabo pa, nnwuma pa a wonam ahobreasee ne nyansa so da no adi. **14** Na se mowoo nitan, mansotwe ne pesemenkomenya wo mo akoma mu a, ennee ense se mohoahoa mo ho, na nam so ka nkontompo tia nokore. **15** Saa nyansa yi mfiri osoro na ebuae. Eye ewiase nyansa na eye honhomone nso. **16** Baabiara a nitan ne pesemenkomenya wo no, basabasa ne bone ahodoo nyinaa bi wo ho. **17** Nanso, nyansa a efiri osoro no ye kronkron; asomdwoe wu mu, edwo na ewo nido; ewo ahummaboro na nneyee pa firi mu ba; ennye akyinnyee na enye nyaatwom nso.

18 Na eso aba pa a efiri aba a asomdwoeefoo duaa no asomdwoe mu no.

4 Oko ne akasakasa a asi mo mu yi firi he? Efiri mo ara mo akonn a eue mo onipadua di asie no. **2** Morepe nneema bi nanso morentumi nnya, eno enti moayee mo adwene se mobedi awu. Mo ani abere dendendeen repe nneema bi, nanso mo nsa nka, enti akasakasa ne oko nam so ba. Dee morehwehwe no, mo nsa renka efiri se, mommisa Onyankopon. **3** Na se mobisa koraa nso a, mo nsa renka, efiri se, mowa adwemmon. Mobisa nneema a eye mo akonnodede. **4** Nnipa a monni gyidie! Monnim se, se mofa ewiase adamfo a, na moye Onyankopon atamfoo? Obiara a ope se eye ewiase adamfo no dane Onyankopon otamfoo. **5** Mosusu se Atweresem a eka se, “Ninkunutwe ahye honhom a Onyankopon de ahye yen mu no ma” no wokaa no kwa? **6** Nanso, adom a Onyankopon dom yen no doso yie. Na Atweresem no ka se, “Onyankopon si ahantafloo kwan, na odom ahobreasefoo.” **7** Enti, momfa mo ho nhye Onyankopon ase. Monsi obonsam kwan, na obedwane afiri mo ho. **8** Mommen Onyankopon, na ono nso beben mo. Monhohoro mo nsa ho, mo nneboneyefoo! Monte mo akoma mu, mo a mo adwene ye ntanta! **9** Monni awerhoo, monsu, na montwa agyaadwoo; momma mo sereen nnane su, na mo anigye nnane awerhoo. **10** Mommre mo ho ase mma Awurade, na obema mo so. **11** Me nuanom, monnnidi mo ho nsekuro. Obiara a okasa tia ne nua anaa obu no aten no, kasa tia Mmara no. Na se wobu Mmara no aten a, na ekyere se, afei dee wonni Mmara no so. **12** Onyankopon nko na omama mmarra na obu aten. Ono nko na ogye nkwa na osee. Wone hwan a wobu wo yenko aten? **13** Mo a moka se, “Enne anaa okyena yebetu kwan ako kuro bi so akodi afe akoye adwuma, ape sika” no, montie me. **14** Monnim dee ebeto mo okyena: Mote se huhuro a eba mmere tiawa bi na ayera. **15** Asem a ese se moka ne se, “Se Awurade pe a, yebeyey yei anaa yei.” **16** Nanso, seesei mohoahoa mo ho de mo nsa si mo bo; saa ahohoahoa no nyinaa ye bone. **17** Enti, dee onim papaye na onye no, eye bone ma no.

5 Afei, mo adefoo nso montie! Monsu na montwa agyaadwoo wo amanehunu a ereba mo so ho. **2** Mo ahonya no aporo na nweweboea awe mo ntoma. **3** Mo sika ne mo dwete awe nnaakyee na saa nnaakyee no bedi adansee atia mo, na ahye mo honam se ogya. Moahyehye agyapadee nna a edi akyire no mu. **4** Nnipa a woyee adwuma wo mo mfuwo mu no, montuaa won ka enti woresi apinie. Na won apinisie no aduru Onyankopon, Awurade Otumfoo no aso mu. **5** Mo asetenwa wo asase so ha ye affefede ne anigye. Moadodore sradee ama okum da. **6** Moabu dee onni fo kumfo akum no; onsi mo ekwan.

7 Me nuanom, monto mo bo ase kɔsi sɛ Awurade bɛba. Monhwɛ sɛdɛc okuafoɔ nya boasetɔ twɛn asusobere. **8** Ese sɛ mo nso moto mo bo ase. Momma mo amidasoɔ mu nyɛ den efiri sɛ, da a Awurade bɛba no abɛn. **9** Anuanom, monnni nsekuro ntia mo ho mo ho, na Onyankopon ammu mo atɛn. Hwɛ, Өtemmufoɔ no gyina ɛpono no ano. **10** Me nuanom, monkae adiyifoo a wɔde Awurade din kasaee no. Momfa wɔn sɛ nhwesoo wɔ wɔn boasetɔ ne tumi a wɔtumi de tenaa amanehunu mu no. **11** Yede anidie ma wɔn, efiri sɛ, wɔnyaa boasetɔ. Moate Hiob boasetɔ no na monim dee Awurade de dom no awieeɛ no efiri sɛ, Awurade ye ədomfoɔ ne mmaborɔshunufoɔ. **12** Ne nyinnaa akyi no, anuanom, sɛ mohye bɔ a, momka ntam nsi so. Mommfa ɔsoro anaa asase anaa biribira nnka ntam. Sɛ mope sɛ moka “Aane” a, monka “Aane”. Sɛ nso mope sɛ moka “Dabi” a, monka “Dabi” na mo amma Onyankopon atemmuo ase. **13** Mo mu bi wo ohaw bi mu anaa? Ese sɛ saa onipa no bɔ mpaɛs. Mo mu bi wo ahoto mu anaa? Ese sɛ ɔto ayeyie nnwom. **14** Mo mu bi yare anaa? Ese sɛ saa onipa no frɛ asafo mpanimfoɔ na wɔde Awurade din bɔ mpaɛs ma no na wɔsra no ngo. **15** Sɛ wɔbɔ saa mpaɛs no gyidie mu a, ɛbɛsa ɔyarefoɔ no yadɛɛ, na Awurade bɛma noanya ahooden, na ne bɔne a wayɛ nyinnaa, wɔde bɛkyɛ no. **16** Enti afei, monkeka mo bɔne nkyerɛ mo ho mo ho, na mommobo mpaɛs mma mo ho mo ho sɛdɛc ɛbɛyɛ a, wɔbɛsa mo yadɛɛ. Onipa tenenee mpaɛebɔ tumi ye pñeɛma bebree. **17** Yɛte sɛ Elia a əbɔɔ mpaɛs nokore mu sɛ osuo nntɔ, na ampa ara osuo antɔ asase no so mfee mmiɛnsa ne fa. **18** ɔsanɛ bɔɔ mpaɛs bio maa osuo tɔɛɛ maa asase nyaa nnɔbaɛs. **19** Me nuanom, sɛ mo mu bi dwane firi nokore ho na ɔfɔforɔ de no ba bio a, **20** Monkae sɛ, dee ədanɛ ədebɔneyɛfɔɔ firi n'akwammɔne ho no gye no nkwa firi owuo mu ma wɔde ne bɔne dodoɔ no nyinnaa kye no.

1 Petro

1 Krataa yi firi Yesu Kristo ɔsomafoa Petro nkyen, Meretwre krataa yi akoma Onyankopon nnipa a wɔahwete se ahohoo kɔ Ponto, Galatia, Kapadokia, Asia ne Bitinia amantam mu no. **2** Onyankopon, yen Agya, na efiri teteete no ofree mo. Na ɔnam ne Honhom so aye mo kronkron. Eno enti, moaye ɔsetie ama Yesu Kristo, na ɔde ne mogya ate mo ho: Adom ne asomdwoe a edɔoso rika mo. **3** Momma yenna Onyankopon a ɔyε yen Awurade Yesu Kristo Agya no ase. Esiane n'ahumməborɔ dodoɔ enti, ɔnam nyane a onyanee Yesu Kristo firii owuo mu no so ama yen nkwa foforo. Yei ma yenza anidasoo a atim, **4** enti yerehwε anim se yεbenya nhylira dodoɔ a Onyankopon akora a ɔde bema ne mama no bi. ɔde asie wɔ ɔsoro ama mo efiri se, εho deε, erempora anaa εrenseε, na erempa nso. **5** Na Onyankopon gyina ne tumi kεseε no so behwe se mobeduru ho asomdwoeε mu, na mo nsa aka, efiri se, mogye no di. Ebεye mo dea nna a edi akyire no mu ama obiara ahunu. **6** Σwom se, ebia, esiane ɔshaw bebre a mobefā mu no enti, mo were beho deε, nanso momma mo ani mye saa asem yi ho. **7** ɔshaw ba sεdee εbεye a wobehunu se mo gyidie no ye kann. Sikakoko a wɔtumi see no no mpo, wode ogya so hwe. Enti, mo gyidie a esom bo kyεn sikakoko no, εse se wɔsɔ hwe hunu se, εbetumi atim anaa. Eno ansa na da a Yesu Kristo beba no, mobenya animuonyam. **8** Σwom se monhunu Yesu deε, nanso modo no. Monhunu no seesei deε, nanso mogye no di. Anigyeε a moanya no boro so **9** efiri se, mo nsa reka gyidie ho mfasoo a εye mo kra nkwyagye no. **10** Saa nkwyagye yi na tete adiyifoo no de boaseto hwehweε mu, εbere a wɔhyεε saa akyedee yi a Onyankopon de bema mo no ho nkɔm. **11** Wɔpεε se wɔhunu εbere no ne εkwā a εnam so beba. Saa εbere yi ne εbere a Kristo Honhom a ɔte wɔn mu no kyereε wɔn wo nkɔmhyε mu se Kristo behunu amane, na akyire no wanya animuonyam. **12** Onyankopon daa no adi kyereε saa adiyifoo no se, wɔanyε wɔn adwuma no amma wɔn ho, na mommi, wɔye de som mo. Wɔnam Honhom Kronkron a wɔsomaε no firii ɔsoro no tumi so kaa Asempa no kyereε mo. Yei ye adepε a εye nwawwa yie, na abofoo mpo de anigyeε sononko rehwε anwanwadwuma a erekɔ so yi. **13** Enti, monsi mo adwene pi na monni mo ho so. Monnyina yie ma momma mo ani nna nhylira a wode bema mo wɔ Yesu Kristo ba a ɔbeba no mu no so. **14** Montie Onyankopon, na mommma akɔnno abrabɔ a εdii mo so εbere a na monnim no nni mo so. **15** Na mmom, moye kronkron wɔ biribiari a moye mu sεdee Onyankopon a ofree mo no ye kronkron no. **16** Atwerεsem no aka se, “Ese n'ahumməborɔ no. **17** se ahohoo ne amamfrafoa a mowɔ ewiase. Montwe

Monkae se mo Agya a ɔwo ɔsoro a mbo no mpaε no renhwε nnipa anim wɔ n'atemmuo mu. Eno enti mo nna a aka mo wɔ asase yi so no, momfa anide nyinnaa mma no. **18** Efiri se, monim bo a wotua de gyeε mo firii abrabɔ bɔne a mo nananom kyereε mo no mu. Enye adee a εhwere ne boo a εsom te se dwete anaa sikakoko no. **19** Na mmom Kristo a ɔyε odwammaa a ɔnni dεm no de ne ho bɔo afodee a ne boo ye den ma monyaa ahofadie. **20** Ansa na wɔrebo ewiase no, na Onyankopon ayi no, na mo enti na nna a edi akyire no, wɔdaa no adi. **21** Enam ne so na mogyeε Onyankopon a ɔnyanee no firii awufoo mu na ɔmaa no animuonyam no diε. Enam ne so ama mo gyidie ne mo anidasoo atim wɔ Onyankopon mu. **22** Seesei a moaye ɔsetie ama nokore no, mo ho ate. Eno enti, monnodɔ mo nuanom agyidifoo nokore mu. Momfiri mo akoma nyinnaa mu nnodɔ mo ho mo ho. **23** Efiri se, wɔawo mo foforo; wɔanwo mo εmfiri aba a εporo mu, na mmom, efiri Onyankopon asem a εmporɔ mu. (aiɔn g165) **24** Sedee Atwerεsem no aka no, “Nnipa nyinna te se εsere; na wɔn animuonyam te se nhwiren. Esere no wu ma ne nhwiren no po, **25** nanso Awurade asem no wɔ hɔ daa nyinnaa.” Yei ne asem a Asempa no de breε mo. (aiɔn g165)

2 Montwe mo ho mfiri bɔne nyinnaa, atɔrɔ anaa nyaatwom anaa anibereε anaa nsekuro ho. **2** Monye se nkokoaa a εbere biara sukom de mo, se mobenya honhom mu nufosuo kronn anom, na se monom a moanyini na wɔagye mo nkwa. **3** Sedee Atwerεsem no ka se, “Moaka Awurade aymayε no ahwe.” **4** Mommra Awurade a ɔyε εboø a nkwa wom no nkyen. Eno na nnipa poo no, na Onyankopon yii no se n'adee a εsom bo. **5** Mo nso mote se aboo a nkwa wɔ mu a wode mo resi edan a honhom ahye no ma. Ehɔ na mobesom se asofoo Kronkron a monam Yesu Kristo so beba honhom mu afodee a edi mu ama Onyankopon. **6** Na Atwerεsem no ka se, “Mayi εboø a εho hia a mede beye Sion tweatiboo a obiara a obegye no adi no, wɔrenni no hwammo.” **7** Saa εboø yi ho wɔ mfasoo yie ma mo a mogye di. Na wɔn wɔnnye nni no: “Εboø a adansifoo apo no, eno ara na abeyε tweatiboo.” **8** Wɔka bio wɔ Atwerεsem no mu se, “Saa εboø yi na εbema nnipa asunti; εbotan a εbema wɔahwe ase.” Wɔsuntiie efiri se na wɔnnye asem no nni. Saa na Onyankopon hyεε. **9** Na mo deε, moye nnipa a wɔayi mo, se ɔhene asofoo, ɔman kronkron, Onyankopon ankasa nkurofoø a wɔayi mo se monka n'anwanwadwuma no ho asem. Eno na ofree mo firi sum mu baa n'ankasa hanin nwarwuso no mu. **10** Nna bi a atwam no, na moye Onyankopon nkurofoø nanso afei, moye ne nkurofoø; nna bi a atwam no na monnim Onyankopon ahumməborɔ no, nanso seesei, moanya n'ahumməborɔ no. **11** M'adofoø, mekasa kyere mo se moye kronkron, efiri se, moye kronkron.” **17** se ahohoo ne amamfrafoa a mowɔ ewiase. Montwe

mo ho mfiri honam akonno a daa eue okra no di free no "Me wura." Seesei se moye papa na monsuro asie no ho. **12** Mommo obra pa wo amanaman a hwee a, moye ne mmammaa. **7** Mo okununom mofra won mu no mu, na se woka mo ho nsem se nso, saa ara na ese se modwene mo yeronom ho moye nneboneyefoo a, wolahunu mo papa a moaye wo mo asetena mu. Momfa anidie mma won na no nso, nam so ahye Onyankopon animuonyam eda monhunu mmire a woye na monhunu se won mo a obeba no. **13** Mommre mo ho ase wo Awurade din ye adedifoo, na biribi ansi mo mpaebo ekwan. **8** mu mma tumidie a eye ewiase nhyeheee nyinaa: Ni Dee etwa too, Mo nyinaa montena ase asomdwoes titire Obempon a odi obiara so. **14** Mommre mo ho mu. Monnya otema mma mo ho mo ho. Monnodo ase mma amradofoo, efiri se Obempon na wasoma mo ho mo ho, na monye ahummaboro, na mommre won se wontwe nneboneyefoo aso na wommwo won mo ho ase. **9** Mommfa bone ntua bone so ka, na a woye papa no aba so. **15** Onyankopon ahayedee mommfa oyea nso ntua oyea so ka. Na mmom, daa, ne se, ope se monam mo nneyee pa so ka nnipa monhyirahyira, efiri se, eno enti na wofree mo na a wokasa kwa no kasa no hye. **16** Montena ase se moanya nhyira. **10** Efiri se, Atweresem no ka se, nnipa a mode mo ho. Monnisusu se mo de mo ho "Obiara a ope se otena ase yie na ohunu nna pa no, enti mobetumi aye bone biara. Mmom, montena ensse se oka kasa bone, na ese se ogiae atorotwa. ase se Onyankopon asomfoo. **17** Momfa anidie **11** Ese se ote ne ho firi bone ho na oyey papa na oti mma nnipa nyinaa. Monno anuanom agyidifoo. asomdwoes akyi na odi akyire. **12** Efiri se, Awurade Monsuro Onyankopon, na mommu Obempon. **18** ani wo ateneneefoo so na otie won mpaebo na otia Afie mu asomfoo nso, mommre mo ho ase mma won a woye bone." **13** Se wopere se wope se woye mo wuranom, na monnni won a won yam ye na dee etene a, hwan na obeha wo? **14** Na se eba mpo won tirim ye mmre nko ni, na won a won tirim se woye dee etene na wohunu ho amane a, w'ani ye den nso, monni won ni. **19** Se moto mo bo ase gye. Monnsuro nnipa, na mommma hwhee nha mo. tena saa yea a emfata yi mu a, Onyankopon behyira **15** Momfa anidie mma Kristo wo mo akoma mu, mo, efiri se, monim ne pe. **20** Na se moye bone na na momma oyey mo Awurade. Ebere biara a obi wohwe mo a, morennya ho mfasoo biara. Na se bebisa mo gyidie a mow wo mo mu ho asem no, moye papa na wohwe mo na monya ho boaseto a, monkeyere no asee. **16** Momfa obuo ne anidie mma Onyankopon behyira mo. **21** Yei enti na Onyankopon saa mmuae no. Momma mo adwene mu nna ho free mo, efiri se, Kristo no ankasa hunuu amane sedee won a wosopa mo suban pa wo Kristo mu no maa mo, de saa nhwesoo no gyaa mo, sedee mobedi anim begu ase wo won nsekuro no ho. **17** Efiri se, se n'anammom akyi. **22** "Kristo anye bone. Obiara ante eyey Onyankopon pe se mobehunu amane a, eyey se atorosem biara amfiri n'ano." **23** Wobeo no adapaa mobehunu ade tenenee a moyees ho amane sene no, wammwo won bi antua ka. Obunuu amane no, se mobey bone. **18** Efiri se, Kristo no ankasa wu wampoopoo n'ani na ode n'anidasoo nyinaa hyee maa mo. Obuu penkor a maa mo bone sedee ebema Onyankopon a eyey Obemmufo pa no mu. **24** "Kristo moatumi aka Onyankopon nkyen. Wokumm no no ankasa soaa yen bone" wo ne honam mu koo honam mu, nanso osoree honhom mu, **19** na onam asennua no so sedee yebewu ama bone na yeastena honhom no so kkaa Asemfa no kyere ahonhom a ase tenenee mu. "N'akuro mu na moanya ayaresa. woda afiase no. **20** Ahonhom yi yee asooden tiaa **25** Na mote se nnwan a wayera," nanso afei dee, Onyankopon ebera a Noa resene ne hyen no, nanso Onyankopon too ne bo ase maa won. Onyankopon nam nsuo no so gyeen nnipa baawotwe nkwa. **21** Eno na afei ne seso ne asubo a eyey mo nkwa seesei no. Enye honam ani efi hohoro, na mmom, eyey bo a wofiri ahonim pa mu hye Onyankopon. Enam Yesu Kristo wusoree so gye mo nkwa. **22** Kristo koo osoro afei, na ote Onyankopon nifa so na odi obene wo aboofoo nyinaa ne ewiem atumfo so.

3 Saa ara nso na oyerenom nso ese se mobre mo ho
ase ma mo kununom sedee ebeye a, se won mu
bi nnye asem no nni a, mo suban pa no betwetwe
won ama woagye asem no adi. Eho nhia se mobeka
biribi, **2** efiri se wobehunu obuo ne anidie a mode
ma Onyankopon wo mo subari mu. **3** Mommima
obonam mu asiesie nnye mo dadwene; se eye ekwan
a mofa so kyekyere mo ti, anaa adwinnee a mode
siesie mo ho, anaa ntoma a mofira. **4** Momfa odwo
ne ahobreasem nkyere mo ahoofe a eye akomamutee
no. Saa ahoofe yi kyere na esoo Onyankopon ani. **5**
Saa ekwan yi so na mmaa agyidifoo a wotena ase
tete no a na wowa anidasoo wo Onyankopon mu no
nam bres won ho ase maa won kununom, de kyere
6 Sara yee saa ara. Otiee Abraham asem

4 Esiane se Kristo hunuu amane ne honam mu
enti, monso saa adwene koro no ara mu mfa
nye mo ho den. Efiri se, dee wahunu amane wo
honam mu no ne bone nni biribiaro ye. **2** Efiri
seesei reko no, mo nna a aka wo asase so ha no,
esee se Onyankopon na odi mo abraboo so na eyey
onipa akonno. **3** Moassee mmire bebre de aye dee
esee se abosonsomfoo na woye. Motenaa ase wo
won ahoofe. **6** Sara yee saa ara. Otiee Abraham asem
ahohwie, akonnobone, nsaboro, agobone, adidimeec

ne abosonsom a eyε akyiwadee mu. 4 Seesei eyε won
nwanwa se mo ne won mmɔ mu mmu ahuhubra
no bio, eno enti, wɔyεye mo. 5 Nanso, wobεbu
won ho nkonta akyere Onyankopon a wasiesie ne
ho bu atēasefō ne awufoo atēn no. 6 Saa enti na
wokaa Asempa no kyereε awufoo, sedee εbεye a se
wogiyina won asetena yi mu nneyεes so bu won atēn
a won honhom ne Onyankopon bεtēna. 7 Biribira
awieεε abεn. Ese se mohye mo ho so na mowen
na moatumi abo mpaεε. 8 Yei akyi no, monnodo
mo ho yie εfiri se, odo bunkam bone nyinā so. 9
Monnye mo ho ahəhoo wo mo afie mu a huhuhuhu
biara nni akyire. 10 Honhom mu adom a obiara
anya no, omnyina so mfa nsom afoforo. 11 Se obi
reka asem a, onka Onyankopon asem. Obiara a əsom
no, omfa ahoođen a Onyankopon de ama no no
nsom sedee biribira mu, wobεfa Yesu Kristo so
akamfo Onyankopon a animuonyam ne tumi wo no
daadaa no. Amen. (aiōn g165) 12 Anuanom, mommma
amanehunu a morehunu no nnye mo nwanwa te
se dee montee so asem da. 13 Na mmom, momma
mo ani nnye se mo ne Kristo rehunu amane sedee
mo ani begye daa da a əbeda n'animuonyam adi
no. 14 Nhyira nka mo se moye Kristo akyidifoo
enti waya mo. Yei kyere se animuonyam honhom a
eyε Onyankopon Honhom no wo mo so. 15 Ense
se mo mu biara hunu amane se owudifoo anaa
owifo aanaa odwotwafoo anaa əsempefō, 16 Na se
mohunu amane wo mo Kristosom ho a, mommma
mo ani nnwu, na mmom, monna Onyankopon ase
se moye Kristo dea. 17 Ebere aduru se wobu atēn,
na Onyankopon no ara nkurffoo na wobedi kane
abu won atēn. Na se εfiri yen so kane a, εbεwie
Asempa no asoodenfoo no sen? 18 Atweresem no ka
se, “Eyε den se wobegye onipa pa nkwa; na won
a wonnye asem no nni ne nnebəneyεfō no dee,
εdeen na εbeba won so?” 19 Ne saa enti, won a
wohunu amane sedee Onyankopon ahyεye no, ese
se wode won ho ma əbaadee no na woko so ye papa.

mommre mo ho ase nhye Onyankopon nsa a tumi wo mu no ase sedee ebeye a obema mo so wo ebere a ese mu. 7 Momfa mo dadwene ne mo haw nyinaa nto ne so efiri se, odwene mo ho. 8 Mo ani nna ho; monwen efiri se, mo otamfoo bonsam no nam se gyata a obobom hwewhe dee obenya no amene. 9 Momfa gyidie nnyina pintinn nsi no ekwan efiri se, monim se mo nuanom agyidifoo a wowa ewiase afanan nyinaa rehunu saa amane korø no ara bi. 10 Na adom nyinaa Onyankopon a wafre mo aba ne daa animuonyam no mu Kristo mu no, ono ara na se monya hunu amane kakra ansa a, obesiesie mo pe; obema mo ase atim; obehye mo den; obema mo anya nnyinasoo. (aiōnios g166) 11 Ono na tumi wo no daa daa. Amen. (aiōn g165) 12 Me nua ogiyidini Silwano na obaoa me maa metweres saa krataa tiawa yi. Mepe se mehye mo nkuran na medi adanse se, yei ye Onyankopon adom kann. Monnyina mu dennen. 13 Asafo a Onyankopon ayi wo Babilonia no ne me ba Marko kyea mo. 14 Momfa odo attuyee wo Kristo mu nkyeakyea mo ho mo ho. Asomdwoe nka mo a mowø Kristo mu no nyinaa.

5 Me a meye ɔpanin no, metu asafo no mu mpanimfoo fo se, meye Kristo amanehunu no ho adansee enti n'animuonyam a ebeba no beka me. Metu mo fo se, **2** monyé nnwan a Onyankopon de won ahye mo nsa no nnwanhwefoo na monhwé won yie sedee Onyankopon pe se moye no. Monyé adwuma a monhwelwe ho akatua biara, na mmom, pe ara na mope se moye. **3** Monnhye wɔn a wade won ahye mo nsa no so, na mmom monyé nhwesø pa mma nnwan no. **4** Na se Odwanhwefoo panin no ba a, wobëma mo animuonyam ahenkye a elo nsée da. **5** Saa ara na ese se mmabunu, mobre mo ho ase ma mpanimfoo. Mo nyinaa mfa ahobreasee nkatanimu mimo mo asene na monsom mo ho mo ho efiri se, Atwerësem no ka se, "Onyankopon si ahantafoo ekwan na òdom ahobreaseefoo." **6** Enti

2 Petro

1 Krataa yi firi Simon Petro a meye Yesu Kristo əsəmfoa ne ne əsomafoo nkyen, Mede koma wən a esiane yen Onyankopon ne yen Agyenkwá Yesu Kristo tenenee enti, wəama wən gyidie a esom bo te se yen dee no ara pe no: **2** Adom ne asomdwoee a edooso a efiri Onyankopon ne Yesu a əyé yen Awurade no mmra mo so. **3** Onyankopon nam ne tumi so ama mo biribiaa a echo hia ma asetena pa ne nyamesu. Nimdee a yewo wə dee əfiri n'animuonyam ne nnepa mu frēe yen no na ama yen saa tumi yi. **4** Nám n'animuonyam ne ne nnepa so ahye yen bə a esom bo yie. Eno enti, wama yen ne su kronkron no bi, sedee ebeye a yebefiri ewiase yi poroe a akɔnna bōne de ba no mu. **5** Esiane saa enti, mommo mmoden mfa nneyee a echo tee nka mo gyidie ho; na momfa nimdee nka nneyee a echo tee ho; **6** na momfa ahoheysoo nka mo nimdee ho; na momfa boaseto nka mo ahoheysoo ho; na momfa nyamesom pa nka mo boaseto ho; **7** na momfa onuado nka nyamesom pa ho, na momfa ədo amapa nka onuado ho. **8** Yeinom ne su pa a echo hia mo. Na se monya ma edoozo a, ebema mo aye nnam wə yen Awurade Yesu Kristo ho nimdee mu. **9** Na obiara a ɔnni bi no ye onifirani a ɔntumi nhunu adee. Ne were afiri se wəahohoro ne bōne dada. **10** Enti, me nuanom adoofo, monyere mo ho wə dwuma no die mu, na enni mo ho adansee ampa ara se Onyankopon afre mo, ayi mo atena ho afebo. Se moye saa a, morensunti na morempa aba nso. **11** Se mofa saa ekwan yi so a, wobemaa mo akə yen Awurade ne yen Agyenkwá Yesu Kristo Ahennie a etoo ntwa da no mu. (*aiónios g166*) **12** Ne saa enti, daa mekaakae mo saa asem yi a monim na atim nokore a moagye adi no mu no. **13** Mesusu se, eyé se mimere dodo a mete ase yi, mebo mo nkaee wə saa asem yi ho. **14** Meniim se erenkyere biara megya saa ohonam yi ho sedee yen Awurade Yesu Kristo daa no adi kyerees me no. **15** Mebo mmoden se mefa ekwan biara so ama mo akae saa nsem yi ebere biara wə me wuo akyi. **16** Eyé anansesem na yete beka kyerees mo wo yen Awurade Yesu Kristo tumi ne ba a ɔrebeba no ho, na mimom, yeahunu na yedi ne keseey no ho adansee. **17** Yewo hə bi na Agya Onyankopon hyee no animuonyam ebere a nne bi firi Animuonyam keseey mu kaa se, "Yei ne me Dəba a əso m'ani!" no. **18** Yen ankasa tee nne no se efiri ɔsoro reba ebere a na yene no wə Bepo Kronkron no so no. **19** Eno enti, ema yenza nkəm a odiyifoo no hyee no mu gyidie yie. Ese se motie no yie efiri se, ete se kanea a əhyeren wə sum mu kəsi da a adee bekye ama anɔpaa nsoromma ahyeren wə mo akoma mu no. **20** Yeinom nyinaa akyi no, monkae saa asem yi: Obiara nni ho a ɔnam n'ankasa so betumi akyere

Atwəresem mu nkəmhye ase. **21** Na nkəmhye biara mfiri onipa pe mu, na mmom, Honhom Kronkron tumi mu na nnipa ka asem a efiri Onyankopon.

2 Atoro adiyifoo kəo tetefoo no mu, na saa arə nso na atoro adiyifoo beba mo mu ara ne no. Wəbékerye nkycerékrye bōne a nokore nni mu na wəapa Owura a əgyee wən no, na enam so ama əsəee abə wən so preko pe. **2** Nnipa bebree befa akwammonē so na esiane dee wəyé no enti, nnipa bekasa atia nokora ekwan no. **3** Saa atoro adiyifoo yi nam wən sikaniberee so beto anansesem akyere mo de ape mo ho mfasoo. Won otemmufo siesiee ne ho akyere, na saa arə nso na wən əsəefoo no nso asore agyina. **4** Onyankopon amfa abəfoo a wəyé bōne no ho ankyere wən. Ətoo wən guu asaman sum mu baabi guu won nkənsənkənsən, na echo na wəretwen Atemmuo da no. (*Tartarō g5020*) **5** Onyankopon amma tete ewiase no amfa ne ho anni. Əmaa nsuyire baa wən a wəannye asem no anni no so. Won a əgyee wən nkwa no ne Noa a əkaa tenenee ho asem no ne nnipa baason bi. **6** Onyankopon buu Sodom ne Gomora fə de ogya scee wən, de bəo wən a wənnye Onyankopon nni no kəo. **7** Əgyee Lot a əyé əteneneeni no firii nnipa nnebəneyefoo nsam. **8** Na saa əteneneeni no te saa nnipa nnebəneyefoo no mu na afidee a na saa nnipa no ye no adekyeees ne adesaees no ha no yie. **9** Yei kyere se Onyankopon nim ekwan a əfa so gye n'akyidifo firi əhaw mu, ənna ənim ekwan a əfa so kora nnipa nnebəneyefoo, twe wən aso de twen Atemmuo da no, **10** ne titire no, wən a wədi wən honam akənno akyi na wəpa Onyankopon tumi no. Saa atoro akyerékryerēfоo yi wə akokoöduru na wəmmu animuonyamfоo a wəwə ɔsoro no, efiri se, wote wən atua. **11** Na abəfoo a wəwə ahooden ne tumi sene saa atoro akyerékryerēfоo yi mpo nka nsemmōne mmu wən aten wə Awurade anim. **12** Nanso, saa nnipa yi ye wən nneema te se mmoa a wonni adwene, wəwə wən se wənkye wən nku wən. Wəgu nneema biara a wənte aseey no ho fi. Wəbəsəe wən se mmoa. **13** Əhaw a wəma əbəaey no, wobetua wən so ka. Dees wən ani gye ho ne se wobeyē biribiaa awia ketee a ebeye ama wən honam akənno. Se wəne mo to nsa didi a, egū wən anim ase. Efiri se, saa ebere no na wəka nnaadasem. **14** Wonhwehwe hwee se mmaa adwamanfоo efiri se, wəpə se daa wəyé bōne. Wədaadaa nnipa a wəyé mmere kə bōne mu. Wəayen wən akoma ama aniberee. Wəwə Onyankopon nnome ase. **15** Wəamane afiri ekwan tee no so enti wəayera. Waafa ekwan a Beor ba Bileam a ne sika a ɔnya de ye bōne no kəfaa so no so. **16** Yei maa wəkaa n'anim wə ne bōne no ho. N'afunumu de onipa nne kasaee de sii odiyifoo no abədamsem no ho ekwan. **17** Saa nnipa yi te se asutire a awe anaase omununkum a mframā bō no.

Onyankopon de wən asie esum kabii mu wo baabi. ho wo Onyankopon anim na mo ne no atena wo **(questioned)** 18 Wōka ahantansem ne nkwasasem na asomdwoeε mu. 15 Monkae nhunu se Awurade wō wōnam wōn honam akōnno ho mnaadaa so twetwe boaseto εfiri se ḥope se obiara nya nkwegye. Eno na wōn a wōatwe wōn ho afiri nnebōneyefoo ho. 19 yen sua Paulo nam nyansa a Onyankopon de maa Wōhye wōn ahofadie ho ba wo ḥbere a wōn ankasa no no so twereε mo no. 16 Saa Ȅkwan koro no ara wōyε bone nkoa εfiri se, onipa ye ako a ma biribiara so na Ȅfa twereε ne nkrataa no na saa nsem yi ara a Ȅdi no so. 20 Na se onipa sua yen Awurade ne so nso na ḥogyina twereε. Nsem bi a εye den wo yen Agyenkwa Yesu Kristo ho asem, na Ȅnam so ne nkrataa no mu no, wōn a wōnnim na wōnnye dwane firi ewiase yi mu akwammon so, na akyire den no ntumi nkyere asee yie. Saa ara na wōyε no Ȅkɔ bone mu bio ma Ȅdane bone ako a, Ȅnneε Atweresem a aka no de Ȅseee ba wōn so. 17 Nanso εye hu sene ne kane no. 21 Se wōnnim Kristo koraa anuanom, mo dee monim yei dada. Monwēn na a, anka εye ma wōn sene se wōbesua ne ho nsem na afei wōbedane wōn akyi akyere mmara Kronkron a wōde maa wōn no. 22 Dee ḥbaa wōn so no kyere se, saa Ȅbe yi ye nokore. “Ȅkraman sane kōtafere ne fe enna Ȅprako a wōdware no no niso koyantam wō atekye mu.”

3 Adōfonom, yei ne krataa a etɔ so mmienu a matwεre abre mo. Metwεreε se mede rebekae mo, de akanyane mo adwene. 2 Mεrε se mokae nsem a adiyifoo kronkron no kaa mmere bi a atwam no ne mmara a εfiri Awurade ne Agyenkwa a wōde faa mo asomafoo so maa mo no. 3 Dee Ȅdi Ȅkan no, εse se mote asee se nna a Ȅdi akyire no mu no, nnipa bi bεba a wōn ara wōn honam akōnno na ḥbedi wōn so. Wōbedi mo ho fe 4 aka se, “Ȅhyεε mo bō se ḥbeba. Wanka? Na Ȅwo he? Yen agyanom awuuwu dada, nanso biribiara te se dee etε firi adebo mfitieseε!” 5 Wōhye da ma wōn were firi nokore no se, εfiri tete no, Onyankopon kasaεε na wōbōo Ȅsoro ne asase. Wōbōo asase firi nsuo mu na wōde nsuo na εyεε. 6 Akyire no wōde nsuyire besεee no. 7 Nanso, Onyankopon ahye se Ȅsoro ne asase ntēna hō nkosi Atemmuo da. Afei wōbesε emu ogya na wōbesεe nnebōneyefoo. 8 Nanso, anuanom, mommima mo were mfiri adee baako se Awurade ani so dee, nsonsonoeε nni da koro ne mfee apem ntam. Ne fam dee, ne mmienu nyināa ye pe. 9 Awurade ntwentwεn ne nan ase wō ne bō a wahye ho sedεe ebinom dwene no. Mmom, Ȅwo mo ho boaseto εfiri se, ḥompe se wōbesεe obiara, na mmom, ḥope se obiara sakra firi ne bone ho. 10 Na Awurade da no bεba se owifoo. Eda no, Ȅsoro bεbobom na ayera na ewiem nneema behye na asee na asase ne so nneema nyināa nso beda adi. 11 Se saa Ȅkwan yi so na wōbefa asee asee nyināa a, na edεen bra na εse se wōbō? εse se mo bra ye kronkron na mode mo ho ma Onyankopon. 12 Monhwε saa da no kwan na monye mo nneema pεpεε; saa da a Onyankopon bēto Ȅsoro mu ogya na ewiem nneema anane na ayera wo ogyaframa mu no. 13 Nanso, yetwεn dee Onyankopon ahye yen ho bō no, Ȅsoro foforø ne asase foforø a εhø na tenenee bεtēna. 14 Enti, anuanom, mogu so retwεn da no yi, momma mmōden se mobεye krown a mfomsoø biara nni mo

1 Yohane

1 Yeretwore mo afa Nkwa Asem a ewo ho firi ahyeasee: Dee yeatee, dee yede yen ani ahunu, dee yehwees na yede yen nsa kaee. Yei ne Nkwa Asem a yereka ho asem no. **2** Nkwa no daa ne ho adi no, yehunui. Eno enti, yeka ho asem kyere mo, ene nkwa a enni awiees a na ewo Agya no nkyen na wodaa no adi kyerees yen no. (**aiōnios g166**) **3** Yekaa dee yehunuue na yetees no kyerees mo nso, sedee ebeye a, mo ne yen benya ayonkofa wo odo a yene Agya no ne ḥba Yesu Kristo wo no mu. **4** Yeretwore yei sedee ebeye a yen anigyeew bewie peye. **5** Afei, yei ne asem a yeate afiri ne Ba no nkyen a yerebo mo amanee. Onyankopon ye hann a esum nni ne mu koraa. **6** Na se afei yeka se yene no wo ayonkofa na saa ebere koro no ara mu yete sum mu a, na yeredi atoro wo yen nsem ne yen nneyee mu. **7** Na se yete hann mu sedee ote hann mu no a, ennees na yene yen ho yen ho wo ayonkofa, na ne Ba Yesu no mogya te yen ho firi bone nyinaa ho. **8** Se yeka se yenni bone a, na yedaadaa yen ho, na nokore no nni yen mu. **9** Se yeka yen bone kyere Onyankopon a, oye ḥnokwafaa ne ḥteneneeni se ode yen bone békaye yen, na wate yen ho afiri dee ente nyinaa ho. **10** Se yeka se yenyee bone a, yema Onyankopon ye ḥtorofoo a n'Asem no nni yen mu.

2 Me mma, meretwore yei abre mo na moanye bone; na se obi ye bone a, yewo Yesu Kristo ḥteneneeni no a ḥsre wo Agya no ho ma yen. **2** Na Kristo no ankasa ne yen bone ho mpata na enye yen bone nko, na nnipa nyinaa bone. **3** Se yedi Onyankopon mmara so a, na ekyere se yenim no. **4** Se obi ka se, "Menim no", nanso ḥnni ne mmara so a, saa onipa no ye ḥtorofoo a nokore nni ne mu. **5** Na obiara a otie n'Asem no ye obi a nokore, ne do a ḥde do Onyankopon no wie pe ye. Yei na ema yegye to mu se yete ne mu. **6** Na se yete ne mu dee a, na ese se yedi Yesu Kristo anammon akyi. **7** Anuanom, saa mmara a meretwore abre mo yi nye asem foforo. Eye mmara dada a moate firi ahyeasee p̄ee no. Mmara dada no ye adee a moate ho asem dada. **8** Nanso, mmara a meretwore abre mo yi ye foforo na emu nokore no da adi wo Kristo ne mo mu. Esum no retwam na hann papa no gu so rehyerē. **9** Obiara a ḥka se ḥwo hann no mu, nanso otane ne nua no wo sum mu besi saa ḥnhweree yi mu. **10** Obiara a odo ne nua no te hann mu, enti biribiara nni ne mu a ebema obi foforo aye bone. **11** Nanso, obiara a otane ne nua no te sum mu. ḅnam mu a ḅnnim faako a ḅrek̄, efiri se, esum no afira n'ani. **12** Me mma, meretwore mo, efiri se, esiane Kristo din enti, wode mo bone akye mo. **13** Agyanom, meretwore mo, efiri se, monim dee ḥte ase firi ahyeasee no. Mmabunu, meretwore mo, efiri se, moadi ḥbonsam

so. **14** Mma, meretwore mo, efiri se, monim Agya no. Agyanom, meretwore mo, efiri se, monim dee ḥte ase firi ahyeasee no. Mmabunu, meretwore mo, efiri se, mowo ahoden, na Onyankopon asem no te mo mu, na moadi ḥbonsam so. **15** Monnnō ewiase anaase biribiara a eye ewiase dea. Se moda ewiase a, na ekyere se monnnō Agya a ḥwo mo mu no. **16** Biribiara a eye ewiase dea, honam akonnō, dee nnipa hunu na wɔn kon do, biribiara a ewo ewiase a nnipa hoahoa wɔn ho wo ho no, emu biara mfiri Agya no. Ne nyināa firi ewiase. **17** Ewiase ne mu akonnōdee retwam, nanso dee eye Onyankopon apedee no tena ho daa. (**aiōn g165**) **18** Me mma, awiees no aben. Wōka kyerees mo se Kristo Tamfoo no beba, nanso seesei, Kristo atamfoo bebree ada won ho adi, enti yeahunu se ampa awiees no aben. **19** Nokore, na saa nnipa yi nka yen ho na eno enti na wōgyaa yen ho no. Na se wōka yen ho a, anka wōne yen tenaee. Nanso, wōgyaa yen ho, sedee wobehunu no pefee se wōnka yen ho. **20** Mo dee, Kristo ahwie Honhom Kronkron no agu mo so, enti mo nyināa nim nokore no. **21** Enye se monnim nokore no enti na matwore saa krataa yi, na mmom, monim na monim nso se, atoro biara mfiri nokore mu mma. **22** Afei, hwan ne ḥtorofoo? Eye obi a ḥka se Yesu nyē Kristo no. Yei ne Kristo ḥtamfoo. ḅpo Agya no ne ḅba no nyinaa. **23** Na dee ḅpo ḅba no po Agya no; dee eye ḅba no gye Agya no nso. **24** Mommo mmōden mfa asem a motee ahyeasee no nsie mo akoma mu. Se mode asem a motee ahyeasee no sie a, mo ne ḅba no ne Agya no benya ayonkofa. **25** Na yei na Kristo no ankasa ahye yen ho bō no, nkwa a enni awiees no. (**aiōnios g166**) **26** Metwore mo fa wōn a wōpe se wōdaadaa mo ho. **27** Na mo dee, Kristo ahwie ne Honhom Kronkron no agu mo so. Mmere dodo a ne Honhom no te mo mu no, eho nhia se obi foforo békayerekyere mo. Efiri se, ne Honhom no kyerekyere mo biribiara. Na dee ḥkyere no nso ye nokore; enye atoro. Montie Kristo nkyerekyere no na montena ne mu. **28** Me mma, montena ne mu sedee ebeye a, se ḅba a, yebanya akokođuru na yemfa aniuwo niko hinta da a ḅeba no. **29** Monim se Kristo ye ḥteneneeni. Na ese se mohunu se obiara a eye ade tenenee no ye Onyankopon ba.

3 Monhwē odo a Agya no dō yen. Ne dō a odo yen no mu den enti wofre yen Onyankopon mma. Na eye nokore nso. Ne saa enti ewiase nnim yen efiri se ennim Onyankopon. **2** Me nuanom, seesei ye eye Onyankopon mma, nanso dee daakye yebeye dee, yenim. Nanso, yenim se Kristo ba a, yebeye te se ḅno, efiri se, yebehunu no sedee ḥtee. **3** Obiara a ḥwo saa anidasoo yi wo Kristo mu no ye ne ho kronn sedee Kristo ye kronn no. **4** Obiara a eye bone no bu Onyankopon mmara so, efiri se, bone ye mmara so buo. **5** Monim se Kristo baes se ḅrebefā nnipa bone,

efiri se, əno dee bōne nni ne mu. **6** Enti, obiara a na moadi atoro adiyifoo no so, efiri se, Honhom a ətena Kristo mu no nkō so nyē bōne. Na obiara a əkō əwō mo mu no wō tumi sene honhom a əwo ewiase so ye bōne no nhunuu no, na ənnim no. **7** Mommma yi mu. **5** Wōka nsəm a əfa ewiase ho ma ewiase tie obi nnaadaa mo, me mma. Obiara a əye dee etene no efiri se, wōye ewiasefoo. **6** Nanso, yen dee, yeyə ye əteneneeni sedee Kristo ye əteneneeni no. **8** Dee Onyankopon nkurofoo. Obiara a ənim Onyankopon əkō so ye bōne no ye əbonsam dea, efiri se, obonsam no tie yen. Na obiara a ənye Onyankopon onipa firi ahyeasə pəe na əyee bōne. Saa asem yi enti na no ntie yen. Yei nkō ara ne əkwā a əyem so de Onyankopon Ba no baee. Əbaee se ərebəsə əbonsam hunu nokore Honhom ne atoro honhom mu. **7** nnwuma. **9** Obiara a əye Onyankopon Ba no nkō Anuanom, momma yennodo yen ho efiri se, ədō firi so nyē bōne, efiri se Onyankopon su wō ne mu, na Onyankopon. Obi a əwo ədō no ye Onyankopon ba esiane se Onyankopon ye n'Agya enti, əntumi nkō na ənim Onyankopon nso. **8** Obi a ənni ədō no nnim so nyē bōne. **10** Nsonsonoe a əda Onyankopon Onyankopon efiri se, Onyankopon ye ədō. **9** Əkwā mma ne əbonsam mma ntam ne se, obi a ənye papa a Onyankopon nam so da ne do adi kyere yen ne anaa ənno ne nua no nyē Onyankopon ba. **11** Nsem se, əsomaan ne Ba koro no baa ewiase sedee yebəfa a motee ahyeasə no kyere se, monnodo mo ho. ne so anya nkwa. **10** Yei ne ədō. Ənkyere se yedo **12** Ənse se əyee se Kain. Na əye əbonsam dea. Enti Onyankopon, na mmom, əno na ədō yen enti əsomaan əkumm n'ankasa ne nua. Adən enti na Kain kumm ne Ba se yemfa ne so nya yen bōne ho mpata. **11** no? Efiri se, nneema a əyee no ye bōne, nanso Anuanom adəfoo, se saa na Onyankopon do yen a, na ne nua no dee, əyee papa. **13** Enti, anuanom, se əkyere se, əsə se yedodo yen ho. **12** Obiara nhunuu ewiasefoo tane mo a, mommma ənye mo nwawna. Onyankopon da. Se yedodo yen ho a, na Onyankopon **14** Yenim se yafiri owuo mu aba nkwa mu. Yenim te yen mu na ne do no awie pəye wō yen mu. **13** saa, efiri se, yedo yen nuanom. **15** Obi a ətan ne əsə se yən nso yede yen nkwa ma yən nuanom. **16** Yei na əma yehunu sedee ədō tee. Kristo de ne nkwa maa yən. Əsə se yən nso yede yen nkwa ma yən nuanom. **17** Se obi ye ədefoo na əhunu se biribi ho hia ne nua na wanlunu no mməbə a, əbəye den na watumi aka se ədō Onyankopon wō n'akoma mu? **18** Obita a ərəpə mu ka se Yesu ye Onyankopon Ba no, Me mma, ənse se yən do no ye kasa hunu. Əsə se ətə ədō mu no te Onyankopon mu na Onyankopon əye ədō turodoo a ənam nneyee so da ne ho adi. nso te ne mu. **17** Əsə se ədō ye pə wō yen mu sedee **19** Yei na əbəma yəahunu se əywō nokore no. Yei əbəye a əybənya akokoəduru Atemmuu da no. Na na əbəma yen akoma anya gyidie wō Onyankopon əybənya saa akokoəduru no nso, efiri se, yen abrabə anim. **20** Se yen akoma bu yen fō mpo a, yenim se wō ewiase ha no te se Kristo dee pe. **18** Ehu nni ədō Onyankopon so sene yen akoma na ənim biribiara. mu. Ədō amapa pam elu nyinnaa. Ehu ne asotwe na **21** Enti, anuanom adəfoo, se yen akoma ammu yen ənam. Enti, dee əye ohufoo no nwie pəye wō ədō fō a, əywō akokoəduru wō Onyankopon anim. **22** mu. **19** Əywō ədō, efiri se, Onyankopon na ədō yen Biribiara a əybəsa no no, yen nsa ka, efiri se, yedi kane. **20** Se obi ka se, "Medə Onyankopon" na ətanane mmara so na əyee n'apədees nso. **23** Ne mmara ne nua a, əye otorofoo. Na dee ənno ne nua a əhunu no ka se, əyenne ne Ba Yesu Kristo no din mu na no, əbəye den na əbetumi adə Onyankopon a əyennodo yen ho sedee Kristo hyee yen no. **24** Obiara ənhusu no. **21** Yei ne mmara a Kristo hyee maa yen. a ədō Onyankopon mmara so no te Onyankopon Dees ədō Onyankopon no, əsə se ədō ne nua nso.

4 Me nuanom adəfoo monnnye honhom no nyinnaa **5** Obiara a əgye di se Yesu ye Agyenkwa no ye nni. Mmom monsə honhom no nhwe se efiri Onyankopon mma; se yebədo Onyankopon na yeadı Onyankopon anaa. Efiri se, atoro adiyifoo bebree n'ahyedee so. **3** Ədō a yedo Onyankopon no kyere di ahwete wō ewiase. **2** Əkwā a wobetumi afa so a yedi n'ahyedee so. Na n'ahyedee no nso sodie nyē ahunu se obi wō Onyankopon Honhom no ne se, ewiase so nkonom. Yenam yen gyidie so di ewiase so əbəpə mu aka se, nokorem Yesu Kristo baa onipa nkonim. **5** Hwan na əbetumi adi ewiase so nkonom? tebea mu. **3** Na dee ənka saa mfa Yesu ho no nni Obi a əgye di se Yesu ye Onyankopon Ba no nkō ara. honhom a efiri Onyankopon. Saa honhom no ye **6** Yesu Kristo ye obi a ənam nsuo ne mogya so baee. Kristo ətamfoo. Motee se saa na əbəba, nanso əwō Enye nsuo nkō so na ənam baee na mmom, nsuo ne ewiase ha dada. **4** Me mma, mofiri Onyankopon mu mogya. Na əye Honhom no na edi ho adansee efiri

se, Honhom no ne nokore no. 7 Adanefoo baasa na wɔwɔ hɔ. 8 Honhom no, nsuo no ne mogya no. Saa adanefoo yi adwene hyia. 9 Yegye adanee a nnipa di no di; nanso adanee a Onyankopon di no mu ye den yie. Na saa adanee no na Onyankopon adi afa ne Ba no ho no. 10 Enti, obi a ɔgye Onyankopon Ba no di no agye saa adanee yi adi wo n'akoma mu. Na obi a ɔnnye Onyankopon nni no ama Onyankopon aye otorofoo, efiri se, wannye adanee a Onyankopon di faa ne Ba no ho anni. 11 Yei ne adanee no: Onyankopon ama yɛn nkwa a enni awieee; na saa nkwa no wɔ ne Ba no mu. (aiōnios g166) 12 Obiara a ɔwɔ ɔba no wɔ saa nkwa no, na obiara a ɔnni ɔba no nni nkwa no. 13 Mo a mogye Onyankopon Ba no din di no, meretwεre mo yei sedee ɛbεma moahunu se mowɔ nkwa a enni awieee. (aiōnios g166) 14 Na anidasoo a yewɔ wɔ Onyankopon anim ne se, yenim se biribira a yebisa no wɔ ne pe mu no, otie yɛn. 15 ɛberε biara a yebisa no no, otie yɛn. Yeahunu se yei ye nokore yi, yenim nso se ɔma yɛn dee yebisa no biara. 16 Se obi hunu se ne nua aye bɔne bi a emfa no nkɔ owuo mu a, ɔmmo Onyankopon a ɔbεma no nkwa no mpaeε mma no. Yei fa wɔn a wɔn bɔne mfa wɔn nkɔ owuo mu no ho. Bɔne bi wɔ hɔ a ede onipa kɔ owuo mu na eno ho deε, menka se mommo ho mpaeε nkyere Onyankopon. 17 Afideye nyinnaa ye bɔne, nanso bɔne bi wɔ hɔ a enkɔwie owuo mu. 18 Yenim se Onyankopon ba biara nkɔ so nyɛ bɔne, efiri se, Onyankopon Ba no bɔ wɔn ho ban, na ɔbonsam ntumi nyɛ wɔn bɔne. 19 Yenim se yεye Onyankopon mma, na ewiasefoo deε wɔhyɛ ɔbonsam tumi ase. 20 Yenim se Onyankopon Ba no aba, na wama yeahunu nokore Onyankopon no. ɔno ne Onyankopon nokwafoɔ a ɔma daa nkwa no. (aiōnios g166) 21 Me mma, montwe mo ho mfiri abosom ho.

2 Yohane

1 Me, Asore Panin, Meretwere akoma Awuraa a wɔayi no ne ne mma a medo wɔn, nokore no enti. Enye me nko, na mmom, wɔn a wonim nokore no nyinaa do mo, **2** efiri se, nokore no te yen mu na ebetena yen mu akosi daa: (**aiōn g165**) **3** Adom, mməborɔhunu ne asomdwoe mfiri Agya Onyankopon ne Awurade Yesu Kristo, Agya no Ba no nkyen, mmra yen so nokore ne ɔdo mu. **4** M'ani gyee se mehunuu se mo mma no bi te nokore mu sède Agya no hyee yen no. **5** Enti, mereka akyere wo, Awuraa se, momma yennodo yen ho. Yei nyε mmara foforo a merehyε ama wo. Enye mmara a wɔahyε ama yen firi ahyeasee. **6** Saa ɔdo a mereka ho asem yi kyere se, momma yentena ase na yenyε osetie mma Onyankopon. Mmara a mote firii ahyeasee no kyere se mo nyinaa, montena ase ɔdo mu. **7** Adaadaafoo a wonnnye nntom se Yesu Kristo baa ɔhonam mu no abo apete ewiase. Saa adaadaafoo yi ye atorofoo ne Kristo atamfoo. **8** Monhwε mo ho so yie na moanhwere dee moaye ho adwuma na moanya mo akatua wɔ mu no. **9** Obiara a ɔntena Kristo nkyerεkyere mu no, ɔnni Onyankopon. Na dee otena nkyerεkyere no mu no wɔ Agya no ne ɔba no. **10** Se obi ba mo nkyen na wamfa saa nkyerεkyere yi ammre mo a, monnnye no wɔ mo efie, na monnnye n'ani nso. **11** Efiri se, obiara a ɔgye saa onipa no ka bɔne a ɔyε no ho. **12** Mewɔ nsem pii ka kyere mo, nanso meremfa krataa ne twereduro so nka. Na mmom, mɛba onipadua so abekasa akyere mo, na mo ani agye. **13** Wo nuabaa a wɔayi no no mma no kyea wo.

3 Yohane

1 Me, Asore panin, Meretwre akoma me dofo pa Gaio. **2** M'adamfo pa, mebo mpaes se biribiara nkɔ so yie mma wo, na nya ahoden sedec menim se honhom fa mu no, wowa ahoden no. **3** Anuanom bi baa ha bɛka kyereɛ me se, woanya nokore no mu gyidie no, na woda so kura nokore no mu no, εyεɛ me anigye yie. **4** Biribiara nyɛ me anigye nkyen se mete se me mma no te nokore mu. **5** M'adamfo pa, wodi nokore yie wɔ adwuma a woyɛ ma anuanom no a εmfa ho se woyɛ ahəhoo mpo. **6** Wɔaka ədo a wɔdɔ asafo a εwɔ hɔ no ho asem. Mesrɛ wo, boa won won akwantuo no mu ma εnɔ Onyankopɔn ani. **7** Efiri se, wɔn kwan a wɔretu no, wɔretu wɔ Awurade din mu a wɔmpɛ mmoa biara mfiri wɔn a wɔnyɛ agyidifoo no nkyen. **8** Yen Akristofoo na εse se yεboa saa nnipa no sɛdeɛ yεne wɔn beyɛ nokore no ho adwuma. **9** Metwerɛɛ krataa tiawa bi kɔmaa asafo no, nanso Diotrefe a n'ani gye se ɔyɛ wɔn panin no rentie dee meka no. **10** Se meba a, biribiara a wayɛ no, mede ho asem beto mo anim. Nsem a εyɛ hu a oka fa yen ho ne atoro a otwa nyinaa, meka ho asem. Nanso, eno nko ara nyɛ mma no. Se anuanom afoforo ba a, ɔnnye won, na obiara a ɔpɛ se ɔgye won no nso, ɔsi won kwan na wabɔ mmaden apam won afiri asafo no mu. **11** M'adamfo pa, monnsua ade bone, na mmom, monsua ade pa. Obiara a ɔyɛ papa no yε Onyankopɔn dea. Na obiara a ɔyɛ bone no nhunuu Onyankopɔn. **12** Obiara ka Demetrio ho asem pa, na mpo nokore no ankasa ka ne ho asem pa. Na yen nso yedi ne ho adansee pa na monim se dee yɛka no yε nokore. **13** Mewɔ nsem bebree ka kyereɛ mo, nanso meremfa krataa ne tweredua so nka. **14** Erenkyere biara mɛhunu mo na me ne mo akasa. Asomdwɔeeɛ nka mo. Mo nnamfonom nyinaa kyeakyea mo. Kyeakyea yen nnamfonom nyinaa.

Yuda

1 Yesu Kristo əsomfoo Yuda a meye Yakobo nua na metwerek krataa yi, Mede koma wən a Onyankopon afre wən na wote Agya Onyankopon do ne Yesu Kristo banbo mu: **2** Mməborɔshunu ne ədə a ədəsəo nka mo. **3** Me nnamfonom, anka merebo mməden atwere mo afa nkwegye a yen nyinaa te mu no ho. Nanso, əsə se metwerek mo wə asem fofora ho na moyere mo ho gyina nokore a Onyankopon de ama ne nkurofoo afəbəo, a ənse se wosesa mu da biara da. **4** Nnipa bi awiawia won ho abefra yen mu a wəkyea asem a efa yen Onyankopon adom no ka se adom no enti abrabo bone nsəe hwhee. Wənnye Yesu Kristo a əno nko ara ne yen Wura ne yen Awurade no nto mu. Atwerəsem no aka wən afəbuo a aba wən so no ho asem dada. **5** Əwom se monim yeinom dada, nanso mepə semekae mo adwene wə əgye a Awurade gyee Israelfoo firii Misraim asase so na akyire yi, əsəee wən a na wənnye asem no nni no ho. **6** Monkae abəfoo a wədii tumi trasoo ma wəgyaa wən atenae no. Wəagu won nkənsənkənsən wə sum kabii mu, na Onyankopon de wən asie retwen eda kəsee no, na wabu wən aten. (**aïdios g126**) **7** Monkae Sodom ne Gomora ne nkuro a na atwa won ho ahyia no se, na emu nnipa no ye adwamanfoo. Onyankopon twee wən aso de yee nhwesoo maa wən a wəbenya asotwe a əde wən kə ogya a ennum da no mu. (**aïdios g166**) **8** Saa əkwan koro no ara so na adaeesofoo yi nam. Wogu wən ankasa onipadua ho fi. Wəpo tumidie, na wəka nsemmoré fa animuonyamfo a wəwo əsoro ho. **9** Əbəfapanin Mikael mpo nyee saa da. Əbere a Mikael ne obonsam repere Mose amu so a akasakasa sii wəntam no mpo, wante əbonsam atua, na mmom, asem a əkaee ara ne se, “Awurade nka w’anim.” **10** Nanso, saa nnipa yi te nneema a wənte aseē ho atua. Seđee mmoa a wərni nyansa di won atenka akyi no, saa ara na wən nso wədi wən atenka akyi wo nneema a wənte aseē ho, na yei de əsəee beba wən so. **11** Wənnue! Əkwan a Kain faa so no ara so na wənam. Sikaniberee enti, wəde wən ho akəhye Bileam nnaadaasəm ase. Wəate atua atia Onyankopon seđee Kora yeeę pərəepe. Yei enti wəbəsəe wən. **12** Wəte se nkekae fi a əwə wo nua aduanə a one wo di mu a wəmfere ho. Won ani ku wən ara wən ho. Na wəte se omununkum a esi na mframə bə no, nanso osuo nto. Wəte se nnua a ənso abə asusəberə mu. Wəte se nnua a wəatutu ne nhini ama awu koraa. **13** Wəte se əpo asorəkye a ano ye den a əhuru se ahuro da wən aniwudee adi. Wəte se nsoromma a ekyinkyini a Onyankopon de wən asie əsəee esum kabii mu afəbəo. (**aïōn g165**) **14** Henok, Adam asem a ətə no so nsia na əhyee saa nnipa yi ho nkəm teteete se, “Hwə, Awurade ne

n’abəfoo Kronkron mpempem reba, **15** na wəabəbu mo nyinaa aten na wəabu nneboneyefoo nyinaa aten wə wən bone a wəayəe ne nseм a wəaka atia Onyankopon no ho.” **16** Əbere biara, saa nnipa yi nwiinwii na wəde mfomsoo to afoforo so. Wədi wən akənnə akyi. Wəhoahoa wən ho na wədaadaa afoforo seđee əbəye a, wəbeba abedi wən akyi. **17** Me nnamfonom, monkae nseм a yen Awurade Yesu Kristo asomafoo no kaee. **18** Wəkaa se, “Se awiees no duru a, nnipa a wədi mo ho fe beba, wən a wədi wən akənnə akyi.” **19** Yeinom ne nnipa a wənam wən akənnə so de mpaapaemu ba no. Na wənni Honhom no wo wən mu. **20** Enti, mo a moye me nnamfonom, metu mo fo se, monkə so mmia mo gyidie mu. Momma mpaes wə Honhom Kronkron no tumi mu, **21** na montena Onyankopon do mu əbere a moretwen yen Awurade Yesu Kristo wə n’ahummoboro mu ama wama mo nkwa a enni awiees no. (**aïōnios g166**) **22** Monhunu wən a wən gyidie sua mməbə. **23** Montwe wən mfiri ogya mu nnye wən nkwa. Momfa suro nhunu wən mməbə, na monkeyiri ntadee a wən bone nkekae akeka mu. **24** Na dee əbətumi aso mo mu na moanhwinti, na əde mo asi n’animuonyam anim se nnipa a wənni dem wə ahosane mu no, **25** Onyankopon korə a ənam yen Awurade Yesu Kristo so ye yen Agyenkwa no, əno na animuonyam ne kəseye ne ahoođen ne tumi nka no mmire a atwam, ne ənnə ne daa nyinaa. Amen. (**aïōn g165**)

Adiyisem

1 Nwoma yi fa adiyisem a Onyankopon de maa Yesu Kristo se onkyere n'asomfoo dee erekbeba no ho. Kristo somaa ne obefoo koo n'akoa Yohane nkyen koodaa asem yi adi kyere no, **2** sedee ebeye a Yohane beka biribiara a ɔhunuic. Yei ne n'adansiede ne asem a efiri Onyankopon nkyen ne nokore a Yesu Kristo daa no adi no. **3** Nyira nka obiara a obekan saa nwoma yi, na nyira nka won nso a wotie adiyisem no na wodi so sedee woatwere wo saa nwoma yi mu no. Eberé no aben. **4** Yohane, Nkyea a ɔkyea asafo ahodoo nson a ewo Asia no nie: Adom ne asomdworee a efiri dee ɔwo ho, na ɔtenaa ho, na ɔreba no ne ahonhom nson a wowa n'ahennwa anim, **5** ne Yesu Kristo a ɔye odansenii nokwafoo ne awufuu mu abakan ne asase so ahene sodifoo no nkyen nka mo. ɔðo yen, na ɔnam ne wuo no so agye yen afiri yen bone mu. **6** Waye yen ahemman ne asofoo se yensom ne Onyankopon ne n'Agya. ɔno na womfa animuonyam ne tumi mma no daa daa! Amen. (aiõn g165) **7** ɔnam omununkum mu reba. Won a wowa no pea no ne obiara behunu no. Asase so nnipa nyinaa besu no. **8** Awurade Onyankopon Otumfoo no se, "Mene Alfa ne Omega a ɔwo ho seesei na ɔwo ho dada na ɔrebeba no."

9 Mene Yohane, a me ne mo nyinaa ye akyidifoo. Yehunu amane efiri se Yesu ne yen ohene, na ɔma yen ahooden wɔ ahohia mu. Esiane se mekaa Onyankopon asem kaa nokore a Yesu daa no adi enti, wotwaa me asuo de me koo Supo Patmo so. **10** Awurade da no, Honhom no faa me na metee nne denden bi a ete se totorobento a erekbo wɔ m'akyi. **11** Ekaa se, "Twere biribiara a wohunu, na fa nwoma no koma saa asafo ahodoo nson a ewo Efeso ne Smirna ne Pergamo ne Tiatira ne Sardi ne Filadelfia ne Laodikea no." **12** Medanee m'ani pée se mehunu dee ɔrekasa kyere me no. Eho na mehunuu sikakokoo nkaneadua nson. **13** Na nkaneadua no mifimfini na onipa bi a ote se Onipa Ba a ohye atadede yuu a esii ne nan ase a sika abosoo kyekyere ne koko no gyina. **14** Na ne tirinwi ye fitaa te se asaawafuturo anaase sukyeremma, na n'ani dere se ogya. **15** Ne nan ase hyerenee se ayowaa a woanane wɔ fononoo mu na afei woatwi ho na ne nne woro so te se nsuworoso a ayo ye den. **16** Na ɔkura nsoromma nson wɔ ne nsa nifa mu na sekani anofanu a eyɛ nnam firi n'anom baee. Na n'anim hyerene te se owigynaee awia. **17** Mehunuu no no, mekohwee ne nan ase te se ouwifo. ɔðe ne nsa nifa too me so kaa se, "Nsuro! Mene ɔkannifoo ne Okyikafoo. **18** Mene ɔteasefuu no! Mewui, nanso seesei mete ase daa daa. Mekura ouwo ne asaman safoa. (aiõn g165, Hadës g86) **19** "Enti afei twere mneema a wohunu; de wohunu no seesei ne deebéba akyire no, twere. **20**

Nsoromma nson a wohunu wo me nsa nifa mu ne sika nkaneadua no nkyeræsee a eyɛ ahintasem no ni; Nsoromma nson no ye asafo nson no abofoo, enna nkaneadua nson no nso ye asafo nson no."

2 "Twere krataa yi koma obefoo a ɔtua Efeso asafo no ano, na ka kyere no se: Yei ne nsem a efiri obi a ɔkura nsoromma nson wɔ ne nsa nifa mu a onante wɔ sika nkaneadua nson no ntam no. **2** Menim dee woayɛ. Menim nsi a wode aye adwuma ne boaseto a wowa. Menim se wonnye nnebøneyefoo, na afei woaso won a woka se woye asomafoo nanso wonnye bi no ahwe, na woahunu se woye atorofoo. **3** Wowo boaseto, na me enti, woahunu amane bebree, nanso wompaa aba. **4** Nanso, dee mewo tia wo ne se, wonno me, sedee kan no na wodø me no. **5** Hunu ba a woaba fam no. Te wo ho firi bone ho na ye sedee kane no na woye no. Se woantwe wo ho amfiri wo bone ho a, meba wo nkyen na mabeyi wo kaneadua no afiri ne sibere. **6** Nanso, dee eyɛ wo wo ho ne se, wokyiri dee Nikolaifoo no ye no, na saa ara na me nso mekyiri. **7** Dee ɔwo aso no ntie dee Honhom no ka kyere asafo ahodoo no bi. Won a wɔadi nkonim no, mema won tumi na wɔadi nkquada a ewo Onyankopon paradise ho. **8** "Twere krataa yi koma obefoo a ɔtua Smirna asafo no ano se: Saa asem yi firi Ahyeæsee ne Awiee no nkyen. Dee ɔwuie na onyanee no. **9** Menim amane a wohunu maa Awurade na menim w'ahiasem nyinaa nso, nanso wowa agyapadee wo osoro. Menim nsem a won a wose woye Yudafoo nanso wonye Yudafoo no ka tia wo. Woye obonsam apamfoo. **10** Nsuro ɔshaw a ereketo wo no. Tie! Wode mo mu bi beto afiase na obonsam nam so aso mo ahwe. Na mo haw bedi dadu. Se ouwo mu mpo a, gye me di na mema wo nkwa abotire. **11** Dee ɔwo aso no ntie dee Honhom no ka kyere asafo no. Won a wodi nkonim no renwu ouwiprenu. **12** "Twere krataa yi koma obefoo a ewo Pergamo asafo mu se: Saa krataa yi firi dee ɔwo akofena anofanu a eyɛ nnam no nkyen. **13** Menim se faako a wote no, elo na obonsam ahennwa si. Wodi me nokore; na ebere a wokumm Antipa a ɔye odansenii nokwafoo wɔ faako a obonsam te no mpo, woampa me. **14** Nanso, mneema kakra a mewo tia wo ne se, nnipa bi a wodi Bileam nkyerɛkyereakyi no ka wo ho wo ho. Saa Bileam no na ɔkyeræ Balak maa ɔmaa Israelfoo dii abosom so nnuane, kyere won adwamammo, nam so ma woye bone no. **15** Saa ara nso na wowa nnipa bi ka wo ho a wodi Nikolaifoo nkyerɛkyere akyi. **16** Twe wo ho firi wo bone ho. Anye saa a, ɔrenkyere biara meba wo nkyen, na mede sekani a efiri m'anom no abeko atia saa nnipa no. **17** Dee ɔwo aso no ntie dee Honhom no ka kyere asafo ahodoo no. Mo a moadi nkonim no, mema mo mana a ahinta no bi. Afei, mema won mu biara ɔbo fitaa a woatwere din foforo wo

so a obiara nnim, gye onipa a wode bema no no. kakra. Woadi me nkyerkyere no so, nam so adi me 18 “Twere krataa koma obfooo a owo Tiatira asafo nokore. Mabue epone bi wo w'anim a obi ntumi mu se: Yei ne asem a efiri Onyankopon Ba no a nto mu. 9 Tie! Ekuo a obonsam afa won no, saa n'ani dere se ogyaframa a ne nan ase hyeren se atorofoo a woka se woye Yudafloo nanso wonye bi ayowaa no nkyen. 19 Menim dee woye. Menim wo no, mema woaba w'anim abebu wo nkotodwe. Won do, wo gyidie, wo som ne boaseto a wowo. Menim se nyinaa behunu se medo wo. 10 Esiane se woadi me woreye adwuma sene kane no. 20 Nanso dee mewo mmara soanya boaseto enti, se ohaw a erba ewiase tia wo ne se, wogye obaa bi a ne din de Isabel, a nyinaa de aso asase so nnipa nyinaa ahwe no ba ofre ne ho, Onyankopon odifyifo no too mu. Saa a, megaye wo afiri mu. 11 Mereba nnansa yi ara. obaa yi kyerekyere, na odi m'asomafooo anim ma Kora w'agypapadee, na obi anwia wo nkonom abotire wobo adwaman di abosom aduane. 21 Mama no no. 12 Dee obedi nkonom no, meye no odum me ebere se onnu ne ho mfiri ne bone mu, nanso ompe Onyankopon asoredan mu, na oremfiri mu bio da. se osakyera firi n'adwamammo mu. 22 Eno enti, se Metwerek me Onyankopon din ne me Onyankopon woansesa amfiri amumuye a wone no yee no mu kuro din a eye Yerusalem foforo a ebfiri osoro me a, meto no ahwe mpa so na ono ne won a wosee Onyankopon nkyen aba no agu ne ho. Bio, metwerek awadee no ahunu amane a ano ye den yie. 23 Afei, me din foforo agu ne ho. 13 Dee owo aso no ntie dee mekum n'akyidifo no, na asafo no nyinaa behunu Honhom no ka kyere asafo no. 14 “Twere krataa yi se mene obi a mehunu nnipa adwene mu ne won koma obfooo a owo Laodikea asafo mu no se: Yei ne akonno. Dee mo mu biara yee no, metua no so ka asem a efiri Amen a eye odansenii nokwafo a eye pereere. 24 Nanso, momu bi a mowo Tiatira no nni biribiara a Onyankopon boee no sodifoo nkyen. 15 saa nkyerkyere bone no akyi. Monsuua dee afoforo Menim dee woaye. Menim se wonye nwunu nso fre no ‘Obonsam asumansem’ no. Meka mekyere mo wonye hye. Me pe ne se, anka wobeye mu baako. 16 se, meremfa adesoa foforo biara nto mo so. 25 Na Nanso, esiane se woye boturobodwo, na wonye hye monsa dee mowa no mu denden kosi se meba. 26 na wonye nwunu enti, merebete wo se ntasuo afiri Wona wodi nkonom na woko so ye dee mepe kosi m'anom. 17 Woka se, ‘meyehedoo na manya me ho awiees no, mede tumi koroo no ara a menya firii 27 na mewo dee chia me nyinaa.’ Nanso, wonnim hia a m'Agya ha no bema won. Memma won aman so tumi ahia wo ne mmoboro a woye. Woye ohiani. Woda na wode dadee poma adi won so na woabobo won se adagya, na w'ani afira. 18 Enti, metu wo fo se to nkukuo. 28 Afei, mede anopa nsoromma bema won. sikakokoo, sikakokoo amapa, firi me nkyen, sedee 29 Dee owo aso no ntie dee Honhom no ka kyere asafo no. 29 Dee owo aso no ntie dee Honhom no ka kyere asafo no.

3 “Twere krataa yi koma obfooo owo asafo a owo Sardi no se: Yei ne asem a efiri dee owo Onyankopon ahonhom nson ne nsoromma nson no nkyen. Menim dee woreye. Menim se woagye din se wote ase, nanso woawu. 2 Enti nyane, na kanyane dee aka wo nkyen no na anwu koraa. Efiri se, mahunu se dee woaye no nya nnii mu wo Onyankopon anim. 3 Kae dee wokyere wo no ne sedee wotees no. Di so na twe wo ho firi wo bone ho. Se woankanyane wo ho a, meba wo so se okoromfo, na wornenhun ebere ko a meba. 4 Nanso, mo mu kakra bi a wowa Sardi no mfaa ewiase nkekae nkekaa won ntadee mu. Wone me benante a wohye ntadee fitaa, efiri se, ese won se woye saa. 5 Dee obedi nkonom no, wobehye no atadee fitaa, na merentwa ne din mfiri ateasefodo nwoma no mu. Na meda ne din adi wo m'Agya no ne n'abfooo anim se eye me dea. 6 Dee owo aso no ntie dee Honhom no ka kyere asafo no. 7 “Twere krataa yi koma obfooo a owo asafo a owo Filadelfia no se: Yei ne asem a efiri dee eye kronkron na eye nokore na okura Dawid safoa no nkyen. Dee obue a, obi ntumi nto mu na se oto mu nso a, obi ntumi mmue no. 8 Menim dee woye. Menim se wowo tumi

4 Yei akyiri no, mehwé mehunuu epone a abue wo osoro. Na enne bi akasa akyere me pen na egypte se totorobento kaa se, “Bra osoro ha, na mekyere wo dee ebeba yei akyi.” 2 Preko pe, na Honhom no faa me. Na ahennwa bi si osoro ho a obi te so. 3 Na n'anim hyeren te se ahwehwebo ne mogyanamboo. Na nyankontoo a ete se ahahammonoboo atawa ahennwa no ho ahyyia. 4 Na ahennwa nketewa aduonu nam atawa ahennwa kesee no ho ahyyia a imparimfooo aduonu enan na wotete so a wohyehye ntadee fitaa ne sikakokoo ahenkye. 5 Na anyinam ne aprannaa bobom firi ahennwa no mu. Na nkanea nson a woasoso redere wo ahennwa no anim. Yeinom ye Onyankopon ahonhom nson. 6 Na biribi te se ahwehwe epo a eye korogeyen se ahwehwe

da ahennwa no anim. Ahennwa no fa biara, na ateasefoo baanan a ani tuatua wən anim ne wən akyi atwa ahennwa no ho ahyia. 7 Na əteasefoo a ədi əkan no te se gyata; dee əto so mmienu no te se nantwie ba; dee əto so mmiensa no anim te se onipa; enna dee əto so nan no te se əkədee a əretu.

8 Na ateasefoo baanan no mu biara wə ntaban nsia a ani tuatua akyire ne animu nyinaa. Anadwo ne awia nyinaa na woto dwom se, 9 Saa ateasefoo baanan no to nnwom de hye dee əte ahennwa no so a əte ho daa daa no animuonyam, de ma no anidie, da no ase. Se wəye saa a, (aiōn g165) 10 mpanimfoo aduonu enan no butubutu dee əte ahennwa no so no anim som dee əte ho daa daa no. Woto wən ahenkye gu ahennwa no anim ka se: (aiōn g165) 11 “Yen Awurade ne Onyankopon, wofata se wonya animuonyam, anidie ne tumi, əfiri se, wo na wobə nneemaa nyinaa, na wo pe mu enti na wote ho.”

5 Mehunuu se dee əte ahennwa so no kura nwoma bi wə ne nsa nifa mu. Na wəatwəre akyire ne

animu nyinaa a wode nsəano nson asosə ano. 2 Ne kafo no kura nsania mmienu. 6 Metee biribi te Mehunuu əbofo hoodenfoo bi a əde nne kesee kaa se, “Hwan na əfata se əte nsəano no na əbue nwoma no mu?” 3 Nanso, wəannya obiara a əwo əsoro anaa asase so anaa asase ase a ətumi buee nwoma no mu hwəe mu. 4 Mesuu yie, əfiri se wəannya obiara a əfata se əbue nwoma no mu na əhwə mu. 5 Afei, əparin baako ka kyereə me se, “Nsu. Hwə! Gyata a əfiri Yuda abusuakuo mu a əye Dawid aseni adi nkoniim, na əbetumi atete nsəano nson no na wabue nwoma no mu.” 6 Afei, mehunuu Odwammaa bi se əgyina ahennwa no mfimfini a ateasefoo baanan no ne mpanimfoo no atwa ne ho ahyia. Wahwe a na ese dee wəakum Odwammaa no.

Na əwo mmən nson ne aniya nson a egyptina ho ma Onyankopon ahonhom nson no a wəasoma wən aba ewiase no. 7 Odwammaa no kəgyee nwoma no firii dee əte ahennwa so no nsa nifa mu. 8 Əyee saa no, ateasefoo baanan no ne mpanimfoo aduonu enan no butubutu Odwammaa no anim. Na wən mu biara kura sankuo ne sika ayowaa a aduhwam aye no ma a əye ahotefoo mpae. 9 Wətoo dwom fofo se, “Wofata se wofa nwoma no na wote ne nsəano no, əfiri se wəkumm wo, na ənam wo wuo so maa wətəo nnipa firii aman ne mmusuakuo ne nkurofəo ne kasa nyinaa mu maa Onyankopon. 10 Waaye wən asəfəo ahemman se wənsom yen Onyankopon na wəbedi asase so əhene.” 11 Bio mehwəe, tee abofo mpempem nka. Na wəatwa ahennwa no ne ateasefoo baanan no ne mpanimfoo no ho ahyia 12 reto dwom denden se, “Odwammaa a wəkumm no no fata se əgye tumi, ahonya, nyansa ne ahoden ne animuonyam ne nkamfoo!” 13 Na metee se abədee a wəwə əsoro, asase so, asase ase ne abədee biara a wəwə əpo mu ne abədee biara a wəwə

ewiase nyinaa reto dwom se, “Nhyira ne anidie ne animuonyam ne tumi, nka dee əte ahennwa no so ne Odwammaa no, (aiōn g165) 14 Abədee enan no gyee so se, “Amen!” Na mpanimfoo no butubutu ho somee.

6 Afei, mehunuu se Odwammaa no ate nsəano nson no mu dee ədi əkan ano, na metee se ateasefoo baanan no mu baako de nne a əte se aprannaa reka se, “Bra!” 2 Mehwəe, na mehunuu əponko fitaa bi wə ho. Na dee əte ne so no kura agyan na womaa no ahenkye. Əkəe se nkoniimdfoo kədii nkoniim. 3 Afei, Odwammaa no tee nsəano a əto so mmienu no ano, na metee se əteasefoo a əto so mmienu no reka se, “Bra!” 4 Əponko fofo a əye kəkəo baee. Wəmaa dee əte ne so no tumi se omfa əko mmra asase so na nnipa nkunkum wən ho. Wəmaa no akofena kəsəe bi. 5 Afei, Odwammaa no tee nsəano a əto so mmiensa no ano, na metee se əteasefoo a əto so mmiensa no reka se, “Bra!”

Mehwəe, na mehunuu əponko tuntum bi wə ho. 7 Afei, Odwammaa no tee nsəano a əto so mmienu se nne bi əfiri ateasefoo baanan no nkycən. Na nne no se, “Ayuo susukora ye əda koro akatua, emna aburoo susukora mmiensa nso ye əda koro akatua. Nanso, nsee nsrango no ne bobesa no!” 8 Mehwəe, na mehunuu əponko nsonso bi. Wətoo ne sotefoo no din “Owuo”, na Asaman di n’akyi pəe. Wəmaa no asase nkycəmu nən mu baako so tumi se omfa əko, əkəm, yadee ne nkekaboa a wəwə asase so nkunkum wən. (Hadəs g86) 9 Afei Odwammaa no tee nsəano a əto so enum no ano. Mehunuu aforebukyia bi, na asee na wən a wəkumm wən wə asənka no ho na wode gyidie dii adansee no akra wə. 10 Wode nne a ano ye den kaa se, “Otumfoo Awurade, Əkronkronni ne Nokwafoo! Woretwen akəsi da ben ansa na wəabu nnipa a wəwə asase so aten, na wəatwə wən aso se wəkunkum yen?” 11 Wəmaa wən mu biara atadəe fitaa, na wəkə kyereə wən se wəntwen kakra kəsi se wəbekum wən nuanom asomfoo abəka wən ho. 12 Na mehunuu se Odwammaa no tee nsəano a əto so nsia no ano. Na asasewosə a ano ye den baəee maa owia yee tumm se ayitoma, na əsrane yee kəə se mogya. 13 Na nsoromma tete firii soro behwee asase so te se dee mframa a ano ye den bo borədəma bunu ma etete gu fam pə. 14 Əsoro yeraeə te se nwoma a wəabəo, na mmepe ne nsupə firii wən atenae. 15 Na asase so ahemfo ne nnipa akəsəe ne asafohene ne adəfəo ne ahodenfoo ne nkəo ne adehyee nyinaa hintahintaa aboden ne mmepe mu abotan mu. 16 Na wəka kyereə mmepe no ne abotan no se, “Monkata yen so na momfa yen nsie, sedəe ebəye a, dee əte ahennwa no so no ani renhunu yen, na yəmfiri Odwammaa no abufuo ano. 17 Wən

abufuo no eda kesee aduru, na hwan na obetumi won dwanhwefoo de won ako nkwa asutire ho. Na agyina ano?"

7 Yei akyi no, mehunu abefoo baanan se, **8** Ebera a Odwammaa no tee nsano a eto woginagyina asase ntweaa nan no so a woretwe so nson no, osoro nyinaa tem dinn beye mframana a ewo asase so no, sedee ebeye a mframadonhwere fa. **2** Afei mehunu abefoo baason a biara remmo wo asase ne epo so ne baabiara. **2** woginagyina Onyankopon anim. Womemaa won Enna mehunu abefoo fofora a ofiri apuees reba ntotorobento nson. **3** Ebefoo fofora a na ewo a okura Onyankopon a ote ase no nsano. Oteaam sikakokoa aduhwam adaka begyinaa aforebukyia no free abefoo baanan no a na Onyankopon ama won ho. Womaa no aduhwam bebree se omfa mmoma paae tumi se wonsee asase ne epo no. **3** Ebefoo no kaa nka Onyankopon nkurfoo no dec ho, na emmo se, "Monnsee asase ne epo anaa nnua kosi se yede sikakokoa a esi ahennwa no anim no so afodee. **4** nsano behye Onyankopon asomfoo no agyirae." **4** Aduhwam no hwa ne Onyankopon nkurfoo paae Na wokyere me won a wode Onyankopon nsano firi abefoo no nsam kao soro. **5** Afei, abefoo no faa hyee won agyirae wo won moma so no dodo. Won aduhwam adaka no de ogya a ofiri aforebukyia no nyinaa dodo ye opeha aduanan enan, a won nyinaa so hyee no ma, to twenee asase so. Na aprannah firi Israel mmusuakuo no mu. **5** Yuda abusuakuo ne mne ahodo ne anyinam ne asasewoso baae. **6** mu nnipa a wosso won ano si mpem dumien. Na abefoo baason a wokurakura ntotorobento nson Ruben abusuakuo mu nnipa a wosso won ano si mpem dumien. Gad abusuakuo mu nnipa a wosso no siesiee won ho se worebehylene. **7** Ebefoo a odi mpem dumien. Manase abusuakuo mu nnipa a wosso ekan no hyenee ne ntotorobento. Na asukotweaa ne won ano si mpem dumien. **6** Aser abusuakuo mu ogya a ene mogya adi afra ta guu asase so. Asase nnipa a wosso won ano si mpem dumien. Naftali nkyemu mmiensa mu baako hyee. Nnua nkyemu abusuakuo mu nnipa a wosso won ano si mpem mmiensa mu baako hyee, emna wira mono nyinaa dumien. Isakar abusuakuo mu nnipa a wosso won nso hyee. **8** Afei, abefoo a oto so mmiensu ne ntotorobento. Na asukotweaa ne won ano si mpem dumien. **7** Simeon abusuakuo hyenee ne ntotorobento. Woto biribi a ete se bepo mu nnipa a wosso won ano si mpem dumien. Lewi kesee a eredere twenee epo mu. Epoo no nkyemu abusuakuo mu nnipa a wosso won ano si mpem mmiensa mu baako danee mogya. **9** Na abodee a ewo dumien. Benyamin abusuakuo mu nnipa a wosso won nkwa a ewo epo no mu nkyemu mmiensa mu baako ano si mpem dumien. **8** Sebulon abusuakuo mu wuwue maa ahyen mu nkyemu mmiensa mu baako nnipa a wosso won ano si mpem dumien. Yosef bobaee. **10** Afei, abefoo a oto so mmiensa hyenee abusuakuo mu nnipa a wosso won ano si mpem ne ntotorobento. Nsoromma kesee bi a eredere se dumien. Benyamin abusuakuo mu nnipa a wosso egyatene firi soro behwee nsuo nkyemu mmiensa won ano si mpem dumien. **9** Yei akyi no, mehunu mu baako mu. **11** Nsoromma no din de "Onwono". nnipakuo a obiara ntumi nkan won dodo. Wofifira Nsuo no nkyemu mmiensa mu baako yee nwono, aman ne mmusuakuo ne nkurfoo ne kasa nyinaa na nnipa a wonomee no mu bebree wuwue efiri mu a woginagyina ahennwa no ne Odwammaa no se, na aye nwono. **12** Afei, abefoo a oto so nan no anim a wohyehye ntadee fitafitaa, kurakura bere. **10** hyenee ne ntotorobento. Na wobso owia nkyekyemu Woteam se, "Yen inkwagye firi yen Onyankopon a te ahennwa no so ne Odwammaa no." **11** Na abefoo mmiensa mu baako, ne osrane nkyekyemu mmiensa no atwa ahennwa no ne mpanimfoo no ne ateasefobaaan no ho ahyyia. Afei wobutubutuu ahennwa no anim, somm Onyankopon **12** kaa se, "Amen! Nhyira ne animuonyane nyansa ne aseda ne anidie ne tumi ne ahooden ye Onyankopon dea daa daa. Amen!" (**aiōn g165**) **13** Mpanimfoo no mu baako bisaa me se, "Ehefoo na wohyehye ntadee fitafayi, na wofiri he?" **14** Mebuua se, "Mennim, owura. Na wo na wonim." Oka kyere se, "Yeinom ne won a wofiri otaa mu. Wode Odwammaa no mogyahoro won ntadee ama aye fitaa. **15** Na enti na, "woginaya Onyankopon ahennwa anim a woresom awia ne anadwo wo ne hyiadan mu yi. Dee obetena ahennwa no so no bebo won ho ban. **16** Sukom renne won bio; ekom renne won bio. Owia anaa ohyw biara renhye won bio. **17** Efiri se, Odwammaa no a ewo ahennwa no mfimfini no beye

9 Afei abefoo a oto so enum no hyenee ne ntotorobento. Mehunu nsoromma a wate firi soro abehwe asase so. Womaa no ebunu a se nni awiees safoa. (**Abyssos g12**) **2** Nsoromma no buue ebunu no, na wisie kumonn firii mu se fononoo kesee bi, na wisie no maa owia hann ne mframama a ewo ho no yee tumm. (**Abyssos g12**) **3** Mmoabdifiiri wisie no mu baa asase so, na womaa won tumi se anyanyankyer. **4** Womaa won ansee esere

anaa nnua anaa afifidee biara, na mmom, nnipa se nyanyankyeré dee. **6** Saa abosome enum no mu no, saa nnipa no bëpere owuo, nanso wörennya. Wòbèrè se wòwu, nanso owuo bëdwane afiri wòn nkycen. **7** Mmoadabi no te se apònkò a wòasiesie wòn ama òko. Wòwo biribi te se sikakòkò ahenkye hye wòn ti. Na wòn anim te se nnipa anim. **8** Wòn tirinwi te se mmaa tirinwi, enna wòn se nso te se gyata se. **9** Wòde biribi te se dadee nkataboo akatakata wòn bo. Na nnyegyee a wòn ntaban ye no te se apònkò bebree a woretwe nteaseenam ako òko. **10** Wòwò bora dua te se anyanyankyeré. Na wòn dua no enti na na wòwò tumi a wòde ha nnipa abosome enum no. **11** Wòwò ohene a òdi wòn so, a òno ne ɔbøføo a òhwè bunu no so. Ne din wo Hebre kasa mu de “Abadon” enna Hela kasa mu nso, ede “Apolian”, a n’asekyeré ne “Òsøefoo.” (*Abyssos g12*) **12** Òhaw baako atwam. Yei akyi, òhaw mmienu bi beba. **13** Afei ɔbøføo a òtò so nsia no hyenee neotorobento. Metee nne bi firii sikakòkò a fòrebukyia a esi Onyankopon anim no ntweaso nyinaa. **14** Nne no ka kyereè ɔbøføo a òtò so nsia a òkura totorobento no se, “Sanesane abøføo baanan a wòasesa wòn, Asubonten Eufrate ho no.” **15** Wòsanesanee ɔbøføo baanan no. Wòasiesie wòn ama saa dònhweree yi, saa da yi, saa bosome yi ne saa afèe yi se wònkunkum adasamma mu nkycemu mmiensa mu baako. **16** Wòdii akodòm ɔpèrem ahanu anim. Wòbò wòn dodoò no ho amaneè maa meteee. **17** Na m’aniisoadehunu no mu no, mehunuu apònkò no ne wòn kafoò. Na wòn nkataboo no ye kò se ogya, tumm se afasabire, enna akokòsradee se sofe. Na ɔpònkò no ti te se gyata ti a ogya wisie ne sofe firi wòn anom. **18** Saa ɔhaw ahodoò mmiensa no a eyé ogya, wisie ne sofe no a efiri apònkò no anom baeè no kumm adasamma nkycemu mmiensa mu baako. **19** Efiri se, na apònkò no tumi nyinaa firi wòn anom ne wòn dua. Wòn dua te se awò a wòwò ti a eno na na wòde pira nnipa. **20** Adasamma a wòkaeè no a ɔhaw no ankum wòn no annu wòn ho amfiri wòn nsa ano nnwuma ho. Wòannye ahonhommone ne ahoni ne sika ne dwetè ne ayowaa ne aboò ne nnua a ènhunu adee na ente asem na entumi nnante no som. **21** Saa ara nso na wòannu wòn ho amfiri wòn awudie ne wòn adutoò ne wòn adwamammo ne wòn koròno ho.

10 Afei, mehunuu ɔbøføo hoodenfoo foforò bi a efiri ɔsoro resiane ba fam. Na èhye omununkum mu a nyankonton bo ne ti. Na n’anim te se owia, na ne nan te se ogya fadum. **2** Na nwoma

ketewaa bi kura no a wabue mu. Òde ne nan nifa sii epo so na benkum no si asase so. **3** Òde nne kèsèe teaam sedee gyata bobom. Òteaam no, aprannaa nson kasaee. **4** Wokasæe pe, na mepè se metwère. Nanso, metee nne bi firii ɔsoro a èkka se, “Ma nsem a aprannaa nson no kaee no nka wo tirim. Ntwere!” **5** Èhò ara ɔbøføo a mehunuu se ogyna hò a ne nan baako si epo so na baako si asase so no maa ne nsa nifa so kòo soro, **6** na òde Onyankopon a òtò hò daa daa a ɔbøa ɔsoro ne asase ne epo ne dee ewò mu nyinaa no edin kaa ntam. ɔbøføo no kaa se, “Èbere seeè biara nni hò. (*aiòn g165*) **7** Na se ɔbøføo a òtò so nson no hyene ne totorobento no a ansa na Onyankopon bewie n’ahintasem mu nhuyehyeèe no, sedee òka kyereè n’asomfoo a wòye adiyifoo no.” **8** Afei, nne a metee se efiri ɔsoro no kasa kyereè me bio se. “Kò na kògye nwoma a wabue mu a èkura ɔbøføo a ogyna epo ne asase so no.” **9** Mekòò ɔbøføo no nkycen kòka kyereè no se ɔmfa nwoma ketewa no mma me. Òka kyereè me se, “Gye na kòwe. Èbèkèka wò wo yam, nanso w’animu dee, èbèye de te se ewò.” **10** Megyee nwoma ketewa no firii ne nsam weee, na eyé de te se ewò wò m’anim. Nanso, memenees no akyi, emaa me yam kaa me. **11** Afei, wòka kyereè me se, “Kò so ka dee èbèba kyere aman bebree sofòò, kasa ahodoò ne ahemfo nso.”

11 Wòmaa me susudua bi a ete se poma, na wòka kyereè me se, “Sore na susu Onyankopon asòredan no ne afòrebukyia no na kan wòn a woresom wo asòredan no mu no. **2** Nanso, mfa asòredan no adihò nka ho, efiri se, wòde hò ama amanamanmufoò, na wòbetiatia kuro kronkron no so abosome aduanan mmienu. **3** Mesoma m’adanseføo baanu a wofirafira ayitoma, na wòaka Onyankopon asem saa nna apem ahanu ne aduosia no mu.” **4** Saa adanseføo baanu no ne ngo dua mmienu no ne nkaneadua mmienu a esi asase a ewò Awurade anim no so no. **5** Egya firi won anom bekunkum atamfoò biara a wòpe se wòha wòn no. Enò enti, obiara a òpè se òha wòn no, wòbekum no. **6** Wòwò tumi se èbere a wòreka Onyankopon asem no, wòto soro mu, a osuo rentà. Wòwò tumi se wòde òhaw beto asase so mpen dodoò biara a wòpe. **7** Na se wòka wòn asem no wie a, aboa a ɔbefiri bunu no mu apue no ne wòn beko. Òbedi won so akum won (*Abyssos g12*) **8** na wòn amu no agu kuro kèsèe no abontene so, wòbaabi a wòbòò wòn Awurade nnadewa mu wò asennua no so a èhò din pa de Sodom ne Misraim no. **9** Na nnipa a wòfiri aman so ne mmusuakuo ne kasa ahodoò ne aman bi so behwe wòn afunu nnansa ne fa, na wòremma èkwan mma wònsie won. **10** Asase so nnipa ani begye se saa nnipa baanu no awuwu. Wòbègye wòn ani na wòakyè won ho akyedee efiri se, saa adiyifoo baanu no na wòde òhaw betoo asase sofòò so. **11** Nanso,

nnansa akyi no, Honhom a ɔfiri Onyankopon hə n'Agienkwa no akyere ne tumi, ɔfiri se, yen nuanom bewura won mu na woasore. Na ehu kesee bəka obiara a ɔbehunu. **12** Afei, nne a ano ye den firi əsoro bəka se, "Mommra əsoro ha." Na əbere a wən atamfoo rehwə wən no, wənam omununkum so mmienu no atwa, nanso hwe, ərenkyere na ɔhaw a etə so mmiensa aba. **15** Afei, əbəfəo a ətə so nson hyenee ne totorobento, na nne denden wə əsoro kaa se, "Tumi a wəde di ewiase so seesei no ye yen Awurade ne ne Kristo no dea, na əbedi əhene daa daa." (aiōn g165) **16** Afei, mpanimfoo aduonu enan a wote wən ahennwa so Onyankopon anim no de wən anim butubutu fam, somm Onyankopon, **17** kaa se, "Yeda wo ase, Otumfoo Onyankopon, wo a wowa ho na wowa ho dada, se woafa wo tumi kesee, na wahye asee redi əhene. **18** Amanaman no bo fuie, ɔfiri se w'abofuo berə no aduru a eṣe se wobu awufuo aten. Əbere a eṣe se wobu wo nkao adiyifoo no aba so ne wo nkurofoo a wədi wo din ni no, akeseen ne nketewa. Əbere aduru se wosée wən a wosée asase no!" **19** Onyankopon asoredan a əwə əsoro no buee maa wəhunuu adaka a apam no wə mu no wə asoredan no mu. Afei, anyinam ne aprannaa paapae, enna asase wosoe na asukotweaa bebree nso töe.

12 Afei, nsenkyerennēe kesee bi daa ne ho adi wo əsoro. Əbaa bi, na n'atadee ye owia a əsrane wo ne nan ase, na nsoromma dumieni ahenkye hye no. **2** Na ənyem a ərebewo, na awoya enti, na əresu. **3** Nsenkyerennēe kesee foforo bi daa ne ho adi wo əsoro. Əwo kəkəa kakraka bi, na te ti ye nson na əwo mmən edu a ahenkye hyehye ebiara so. **4** Əde ne dua twee nsoromma a əwə əsoro no mu nkyemu mmiensa mu baako too wən guu fam. Əgyinaa əbaa a ərewo no anim, sədəe əbeyə a əwo əba no to ho ara pə, əbefa abofra no awe. **5** Afei, əbaa no woo abarimaa a əde nsa a eyə den bedi aman nyinaa so. Nanso, wəhwim abofra no kəa Onyankopon ne n'ahennwa ho. **6** Əbaa no dwane kəo esere so baabi a Onyankopon asiesie ama no a wəbehwe no yie wə nnafua apem ahanu ne aduosia mu. **7** Afei, əko sii əsoro hə. Mikael ne n'abofoo ko tiaa əwo no, enna ono nso ne n'abofoo ko tiae. **8** Nanso, wədii əwo no so nkonom na woamma one n'abofoo antena əsoro bio. **9** Wətoo əwo kakraka no twenee. Əno ne əwo dada no a wəfrie no əbonsam a ədaadaa ewiase nyinaa no. Wətoo əno ne n'abofoo nyinaa guu asase so. **10** Afei, metee nne denden bi wo əsoro a eka se, "Afei, na Onyankopon nkwegye abal! Afei, na Onyankopon akyere ne tumi se əye Əhene! Afei, na

n'Agyenkwa no akyere ne tumi, ɔfiri se, yen nuanom wən ahohora awia ne anadwo no, woapam no afiri əsoro no. **11** Yen nuanom no nam Odwammaa mogya so ne nokore a ədaa no adi so dii ne so nkonom. Na woasiesie wən ho se wəde wən nkwa beto hə na woawuwu. **12** Enti, mo əsoro ne mo a motete hə no, momma mo ani nnye. Afei, asase ne əpo nnue! Əfiri se, əbonsam no atoa mo! Na ne bo afu, əfiri se, ənim se ne əbere a aka sua." **13** Əbere a əwə no hunuu se wəato no atwene asase so no, ətaa əbaa a wawo abarimaa no. **14** Wəmaa əbaa no əkədees ntaban akeseen mmienu, sədəe əbeyə a əbetumi atu ako baabi a woasiesie ama no wə esere so ho a wəbehwe no mfec mmiensa ne fa sədəe əwə no renni n'akyi bio. **15** Afei, əwə no puu nsuo te se asubonten dii əbaa no akyi sədəe əbeyə a, əbefa no. **16** Nanso, asase boaa əbaa no. Əbuee n'anom nom nsuo a əwə no pu guu hə no nyinaa. **17** Əwə no bo fuu əbaa no, enti əkədees de ntəkwa kəkəa əbaa no asefəo a woaka a əye wən a wədi Onyankopon mmara so na wəgye nokore a Yesu ada no adi no di.

13 Na əwə no kogyinaa mpoano hə. Afei, mehunuu se aboa bi apue əpo no mu reba. Na əwo mmən edu ne tire nson a na ahenkye hyehye mmən no biara so na edin a cgu Onyankopon ho fi bobo etire no ho. **2** Aboa a mehunuu no no, na əte se əsəbo a ne nan te se sisi, na n'ano nso te se gyata. Ətweasee no de ono ankasa ahooden ne n'ahennwa ne ne tumi nyinaa maa aboa no. **3** Mehunuu se wəapira ne tiri no baako a ayə se wərentumi nkum kuro no, nanso na kuro no awu. Aboa no ho yee ewiasefəo nyinaa nwanwa, enti wətu dii n'akyi. **4** Nnipe nyinaa somm otweasee no, əfiri se, əde ne tumi nyinaa ama aboa no. Wəsomm aboa no nso kaa se, "Hwan na əte se aboa no? Na hwan na əbetumi ne no aks?" **5** Wəmaa aboa no kwan maa əkəa abususem akeseakesee tiaa Onyankopon, na wəmaa no tumi se ənye dee əre biara abosome aduanan mmienu. **6** Əhyee asees domee Onyankopon, ne din, baabi a əte ne wən a wote əsoro nyinaa. **7** Wəmaa no ekwan ma əne Onyankopon nkurəfəo koe se əbedi wan so. Na wəmaa no aman ne mmusuakuo ne nkurəfəo ne kasa nyinaa mu so tumi. **8** Nnipe a wote asase so nyinaa besom no: obiara a wantwre ne din anhye ateasefəo nwoma a əwə Odwammaa a wəkumm no no mu ansa na wərebo ewiase. **9** "Tie, wo a wowa aso, betie. **10** "Obiara a eṣe se wəkyere no no, wəbəkyere no. Obiara a eṣe se wəkum no akofena ano no, wəbəkum no." Yei mu boasete ne gyidie ho hia Onyankopon nkurəfəo. **11** Afei, mehunuu aboa foforo a ərepue afiri asase mu. Na əwo mmən mmienu te se nnwammaa, nanso na əkasa te se otweasee no. **12** Əsii aboa a ədi ekan no ananmu de ne tumi kesee no dii dwuma, na əhyee asase

ne eso nnipa se wənsom dee n'apirakuro no awu no. 13 Aboa a əto so mmienyu yi yee anwanwadee akese ebree. Əmaa ogya firi əsoro baa asase so wo nnipa nyinaa anim. 14 Na onam anwanwadee a womaa no ho ekwan yee wə aboa a ədi ekan no anim no so daadaa nnipa a wəte asase so nyinaa. Aboa no ka kyereewiase nnipa nyinaa se, wənsi ohoni mfa nhye aboa a wode akofena piraan no nanso n'apirakuro no awu na əte ase no animuonyam. 15 Aboiara a əto so mmienyu no ekwan ma ohomee nkwa guu aboa a ədi ekan ohoni no mu, sedee əbeye a ohoni no betumi akasa, na wakum obiara a ənson no no. 16 Aboa no hyee nnipa nyinaa, nketewa ne akese; adefoo ne ahiafоо, nkoo ne wən a wode wən ho se wənhye wən nsia ho ne wən moma so agyiraee. 17 Obiara nni ho ekwan se əto anaa ətən, gye se wəde aboa no din anaa nsenkyerennne a egyptina ho ma edin no hyee ne ho agyiraee. 18 Yei hia ma nyansa. Obiara a ənim nyansa no betumi ahunu nsenkyerennne a egyptina ho ma aboa no ase, efiri se, nsenkyerennne no gyina ho ma onipa edin. Ne nsenkyerennne ye ahansia aduosia nsia.

14 Afei, mehwhee na mehunuu se Odwammaa no gyina Sion bepo so. Na nnipa opeha aduanan enan ka ne ho a wəatwəre ne din ne n'Agya din wo wən moma so. 2 Na metee mne bi firi əsoro a na əworo so te se nsuworoe a ano yee den, na ete se aprannah. Enne a metee no te se dwom a sankubəfоо bi rebə wə ne sankuo so. 3 Wəttoo dwom foforo bi wə ahemnwā no ne ateasefоо baanan no ne mpanimfоо no anim. Nnipa opeha aduanan enan a wəagye wən afiri asase so no nko ara na wətumi suae. 4 Wəye mmaprima bi a wəamfa mmaa angu wən ho fi, na wəye mmapabunu. Baabiara a Odwammaa no bekə no na wədi n'akyi. Wəagye wən nkwa afiri nnipa mu na wəne nnipa a wədi ekan a wəde wən ama Onyankopon ne Odwammaa no. 5 Wənka atorəsem, na mfomsco nni wən ho. 6 Afei mehunuu əbəfоо foforo se watu nam əsorosoro a ərekəka Asempa a entwam da no akyere asase so nnipa a aman ne mmusuakuo ne kasa ne nkurəfоо nyinaa ka ho. (*aiōnios g166*) 7 Əteaam se, "Monsuro Onyankopon na monkamfo ne keseyе. Efiri se, ebere no aduru se əbu adasamma aten. Monsom dee əbəfоо əsoro, asase, əpo ne nsutire no!" 8 Əbəfоо a əto so mmienyu dili dee ədi ekan no akyi kaa se. "Wahwe ase! Babilonia kesee ahwe ase! Efiri se, wama amanaman nyinaa anom n'adwamammo nsā no bi." 9 Əbəfоо a əto so mmiensta a ədi baanu a wədi ekan no akyi teama kaa se, "Obiara a əsom aboa no ne ne seso ohoni a na əma wəhye ne nsia ho anaa ne moma so agyiraee 10 no ankasa benom Onyankopon nsā, n'abufuo nsā a əde n'ahooden nyinaa ahwie agu n'abufuo kuruwa mu no. Wən a wəbheyə saa no nyinaa, wəbheyə wən ahoyerə wə

ogya ne sofə mu wə abofoo ne Odwammaa no anim. 11 Na ogya no wisie a əhye won ahoyerə no kə əsoro daa daa. Awia ne anadwo, ahomegyee nni ho ma won a wənsom aboa no ne ne seso ohoni ne obiara a wode ne din ahye no agyiraee no." (*aiōn g165*) 12 Yei enti na ese se Onyankopon nkurofоо ne wən a wodi Onyankopon mmara so, na wəgye Yesu di no nya boaseto no. 13 Afei, metee mne bi firi əsoro a əkaa se, "Twere yei. Nhyira ne awufuo a wəwu Awurade mu firi seesei reko yi." Honhom no se, "Aane, wəbəhome afiri wən bre no mu; na wən nnwuma di wən akyi." 14 Mehunuu omununkum fitaa bi na obi a əte se Onipa Ba a sikakokoo ahenkye hye no na əkura kantankrankyi nnamnnam bi wə ne nsam. 15 Afei, əbəfоо foforo bi firii asoredan no mu puee, teaam kyereewiase ote omununkum no so no se, "Fa wo kantankrankyi no twa əfiri se otwaberə no aduru, asase no aso aba a ese se wotwaw!" 16 Enti, dee əte omununkum so no hwim ne kantankrankyi asase so maa ətwaasase so nnəbaes. 17 Afei, mehunuu əbəfоо foforo bi a əfiri əsoro asoredan mu apue a əno nso kura kantankrankyi nnamnnam bi. 18 Əbəfоо foforo bi a əno nso hwim ogya no firi aforebukya no mu puee. Əteaam əbəfоо a əkura kantankrankyi nnamnnam no se, "Fa wo kantankrankyi nnamnnam no twa asase so bobə no esia esia əfiri se, n'aba no abere." 19 Enti, əbəfоо no hwim ne kantankrankyi no wə asase so de twitwaa bobə aba no na əde kəguu Onyankopon abufuo nsakyiamena kesee no mu. 20 Wətatiatia bobə no so wə nsakyiamena a əwə kuropən no mfikyire, na mogya firii bobə no mu tenees se asubonten akwansini ahaanu a emu də nso bəye anammon enum.

15 Mehunuu ade foforo bi a ese na eyə nwanwa wə əsoro. Na wəye abofoo baason a wəkura əshaw nson a əno ne əshaw a ətwa too, əfiri se, əno na ekyere Onyankopon abufuo a ətwa too. 2 Afei, mehunuu biribi te se ahwəhwe əpo a wəde ogya afra. Afei, mehunuu wən a wəadi aboa no ne ne seso ohoni ne dee wəde agyiraee asi ne din anan mu no so nikoriim. Na wəgynagyina ahwəhwe əpo no ho a wəkura kura asankuo a Onyankopon de ama wən no. 3 Na wəreto Onyankopon akoaa Mose dwom ne Odwammaa no dwom se, "Awurade, Otumfоо Onyankopon, wo nnwuma ye akese na eyə nwanwa Amansanhene W'akwan tene na eyə nokore. 4 Hwan na ənsuro wo, Awurade? Hwan na ərenka wo keseyе? Wo nko na wəye kronkron. Aman nyinaa beba abesom wə w'anim, əfiri se, obiara ahunu wo tenenee nnwuma no." 5 Afei mehunuu se asoredan a əwə əsoro hə no Kronkron mu Kronkron no abue a adansee ntomadan si mu. 6 Abəfоо baason a wəmāa wən tumi se wəamfa əshaw nson mmra no pue firii asoredan no mu, a wəhyehye ntadəe fitafitaa a

wəbobə sikakəkəo abəsoo wə wən koko so. **7** Afei, ateasefoo baanan no mu baako maa abfloo baason no sikakəkəo nkuruwa nson a Onyankopon a əte ase daa daa no abufuo ahye no ma. (**aiōn g165**) **8** Wisie a əfiri Onyankopon animuonyam ne ne tumi mu no hyee asoredan no ma. Na obiara antumi anko asoredan no mu kəsii se əshaw nson a abfloo baason no de baeə no to twaee.

16 Afei, metee nne bi se ərekasa firi asoredan mu ho kyere abfloo no se, “Mo nkə nkohwie Onyankopon abufuo nson a əwa nkuruwa nson mu no ngu asase so.” **2** Əbəfloo a ədi əkan no kohwiee ne kuruwa no mu abufuo guu asase so. Akuro a eyə hu na eyə yea tutuu wən a wəde aboa no ahye won ho agyiraes no ne won a wəsom ne seso ohoni no nso. **3** Əbəfloo a ətə so mmiensa no hwiee ne kuruwa no mu abufuo guu epo mu. Nsuo no danee se owufoog mogyā, na abdəes biara a nikwa wə mu wə epo no mu no wuiə. **4** Əbəfloo a ətə so mmiensa no hwiee ne kuruwa no mu abufuo guu nsubontene ne nsuwa mu maa ne nyinaa danee mogyā. **5** Metee se əbəfloo a əhwə nsuo so no rekə se, “w'atən a wobuo no ye atətentenenee. Əkronkronni a wowə ho na wowə ha dada, **6** əfiri se wahwie mo ahofeefoo ne adiyifoo mogyā agu, woama wən mogyā se wənnom, sedee efata won.” **7** Afei, metee nne bi wə afərebukiyia no so se, “Aane, Awurade, Otumfoo Onyankopon, aten a wobu nyinaa ye atətenteneneel!” **8** Əbəfloo a ətə so enan no hwiee ne kuruwa no mu abufuo guu owia so na wəməa no tumi se onhye nnipa. **9** Owia hyee no anoden maa nnipa domee Onyankopon a əwo saa əshaw yi nyinaa so tumi no din. Nanso, wəannu wən ho anhye Onyankopon animuonyam. **10** Afei, əbəfloo a ətə so enum no hwiee ne kuruwa no mu abufuo guu aboa no ahennwa no so. Esum duruu aboa no ahemman mu, na esiane yea enti, nnipa wee won tekremə; **11** na esiane saa yea no ne akuro a etutuu won no enti, wədomee əsoro Onyankopon. Nanso, wəantwe won ho amfiri wən bone ho. **12** Əbəfloo a ətə so nsia no hwiee ne kuruwa no mu abufuo guu Asubonten Eufrate mu. Asuo no weweeə, danee əkwan maa ahene a wəfiri apuee. **13** Afei, mehunuu ahonhomməne mmiensa bi a na wote se mponkyerene a na wəfifiri ətweasee no ne aboa no ne atoro odiyifoo no anom. **14** Wəye ahonhomməne a wəye anwariwadee. Saa ahonhom mmiensa yi ko ahene a wəwə asase so nyinaa nkyen kəka wən nyinaa boa ano ma Otumfoo Onyankopon əko da kəsəe no. **15** “Montie! Mereba te se okoromfoo. Nyira ne dee əwen na əhwə ne ntadee so, sedee ərennante adagya ngu ne ho anim ase wə badwam!” **16** Ahonhom no boaa ahene no ano wə baabi a Hebrew kasa mu wəfre ho Armagedon. **17** Afei, əbəfloo a ətə so nson no hwiee ne kuruwa no mu abufuo guu mframā mu. Nne denden bi firi ahennwa a

ewə asoredan no mu no kaa se, “Wəawie.” **18** Na anyinam tete maa aprannaa paapaeə, ənna asasewosoo denden bi baeə. Əfiri se wəbəo onipa no, asasewosoo biara mmaa saa da. Yei ne asasewosoo nyinaa mu dee ano ye den pa ara. **19** Kuro kəsəe no mu paae mmiensa, na aman nyinaa nkuro akəsəe səesee. Onyankopon kaee Babilonia kəsəe no, na əməa no nsā a ano ye den a eyə n'abufuo firi ne kuruwa ano nomee. **20** Nsupo ne mmepeo nyinaa yeraee. **21** Asukətweea kəsəe a ebiara mu duru ye kilogram aduonum to firii soro guu nnipa so. Na esiane asukətweea no haw a na eyə hu no enti, nnipa domee Onyankopon.

17 Abfloo baason no mu baako a əkura nkuruwa nson no baa me nkyen bəkaa se, “Bra na menkyerə wo kwan a wəbefa so atwe odwamanfoo kəsəe a əte nsuo pii so no aso. **2** Ewiase ahene ne no bəo adwaman, na asase so nnipa aboto wə n'adwaman nsā no mu.” **3** Honhom no faa me maa əbəfloo no de me kəə əserə so. Ehə na mehunuu abaa bi se əte aboa kəkəo bi a wəatwre edin a eyə abususem agu ne ho nyinaa. Na aboa no wə tire nson, ne mməen edu. **4** Na əbaa no hye atadee afasebire ne kəkəo a əde sikakəkəo aboa ne nhwenee a ne boə ye den ahyehye ne ho. Na əkura sika kuruwa a afidee ne adwamammo ho nneema ayə no ma tə. **5** Na əwətware edin bi wə no mama so a ne nkyerəasee no wə ahintasəm mu se, “Babilonia kəsəe asase so adwamanfoo ne akyiwadee maame.” **6** Na mehunuu se Onyankopon nkurəfəo ne Yesu akyidifoo a wəkumm wən no mogyā aboro no. Mehunuu no no, eyəs me nwanwa. **7** Əbəfloo no bisaa me se, “Aden enti na eyə wo nwanwa? Məkyerə wo ahintasəm nkyerəasee a əwa əbaa no ne aboa no a əwo tire nson ne mməen edu a əte ne so no ho. **8** Aboa a wohunuu no no na əte ase, nanso ənte ase bio. Ərebefiri bunu no mu aba ama wəasəe no. Nnipa a wote asase so a wəantwre wən din angu ateasefoo nwoma no mu ansa na wərebə ewiase no, se wəhunu aboa no a, ebeye wən nwanwa. Ebere bi na əte ase, nanso seesei ənte ase na əbesane abaa. (**Abyssos g12**) **9** “Nyansa ne ntasee ho hia wə ha. Etire nson no gyina ho ma mmepeo nson, mmepeo a əbaa no tena so. Wəye ahene baason nso **10** a wən mu baanum awuwu, na wən mu baako da so di əhene na əbaako a əka won ho no mmaae. Na se əba a əbedi əhene kakra. **11** Aboa no a anka na əte ase na afei dee, ənte ase no ye əhene a ətə so nwətwe a əka baason a wədi əkan no ho a ərekə ne səee mu. **12** “Mmen edu a wohunuu no ye ahene edu a wəmfirii wən ahennie ase a wəbəma wən tumi na wəne aboa no adi əhene donhweree no. **13** Wən nyinaa wə botaeə baako, na wəde won ahoođen ne won tumi bəma aboa no. **14** Wəbeko atia Odwammaa no, na əno ne n'akyidifoo, agyidifoo ne nokwafəo a wəafre

won no bedi won so, efiri se, oye awuranom mu Awurade ne ahene mu Əhene.” 15 Əbəfoo no nso ka kyerə me se, “Nsuo a wohunie a odwamanfoo no te so no ye nkuro ne nkurofoo akuakio ne aman ne kasa hodo. 16 Mmen edu ne aboa no a wohunie no békiriyi odwamanfoo no. Wəbefa biribiara a ewo ne ho ama wada adagya. Wəbewe ne nam na wode ogya ahye no. 17 Efiri se, Onyankopon de ahye won akoma mu se wəbəpene so de won tumi ama aboa no na wadi Əhene kosi se Onyankopon asem no beba mu de ahye ne botae no ma. 18 Əbaa a wohunuu no no ye kuro keseə a edi asase so ahene so.”

18 Yei akyi, mehunuu obəfoo foforo se əfiri əsoro reba fam. Na owo tumi keseə na n'animuonyam hyerən asase so nyinaa. 2 Əteaam dendendeen se, “Wahwe ase! Babilonia keseə ahwe ase!” Adane ahonhomməne tenabərə ne ahonhom efi nyinaa atee. Nnomaa a woye efi a wəkyiri won nyinaa te ne mu. 3 Əde ne nsə a eye n'adwamammo a ano ye den no maa nnipa nyinaa nomeee. Asase so ahene ne no bəo adwaman, na asase so adwadifoo nam n'ahonya mmoroso so nyaa won ho.” 4 Afei, metee nne foforo bi a efiri əsoro ka se, “Momfiri, me nkuraf, na moamfa mo ho amfra bəne a əye no mu, na mo ne ne ankyere n'asotwe! 5 Efiri se, wəahyehye ne bəne atoatoa abeduru soro, na Onyarkopon akae n'awudie no. 6 Sedee əyee mo no, monye no saa pəreəpə; dee əyee mo biara no, montua ne so ka mprenu. Nsa a əde maa mo no, monhye no dee ano ye den mmoho mmieni. 7 Momma n'ayadəe ne n'awerəhoos nnooso se animuonyam ne ahonya a əpe maa ne ho no. Efiri se, daa əka se, ‘Mete ha se əhemmaa; menyə okunafoo, na me were renho da!’

8 Yei enti, n'amanehunu a eye yadeə awerəhoos ne ekəm beba ne so da bi. Na wəde ogya ahye no, efiri se, Awurade Onyankopon a əbu no aten no ye keseə. 9 “Se asase so ahene a wəne no bəo adwaman, dii de no hunu hye a wərehye no no wisie a, wəbesu atwa agyaadwo. 10 N'amanehunu no hu a eye enti, wəbegyina akyiri asu se, “Due! Due, Ao, kuropon keseə, Ao Babilonia, kuropon a ewo tumi! Dənhwere baako pe mu, w'atemuuo aba.” 11 “Adwadifoo a wəwə asase so nso su no efiri se, obiara ntə won nneəma bio. 12 Obiara ntə sikakəkəo ne dwetə, ne abooden aboɔ ne nhwenee pa, ne nwera pa ne ntoma afasebire ne serekye ne tam koko, ne nnua a eye hwam nyinaa ne asonse adwinnee nyinaa, ne adwinnee a wode nnua a ewo din aye, ne ayowaa ne dadee ne abohemaa, 13 ne pəpəre ne mmorənge, ne nnuhwam ne kurobo, ne hwamfuluo ne nsə ne ngo, ne asikyiresiam muhumuhu ne ayuo, ne nyemmoa ne nnwan ne apənkə ne nteaseenam ne nkoo ne nnipa akra. 14 “Adwadifoo no beka se, ‘Nneema pa a wopere hwehwsee no nyinaa ayera, na w'ahonya ne w'animuonyam no kə, na wo nsa renka bio.’ 15

Adwadifoo a wənyaa won ho wa kuro no mu no ərehunu no. Wəbesu na woatwa agyaadwo, 16 na wəaka se: “Due! Due, Ao, kuropon keseə a ofira nwera pa ne ntoma afasebire ne tam koko, na sika ne abooden aboo ne nhwene pa bobo mu. 17 Dənhwere pe, na saa ahonya dodoɔ yi asse.” “Ahyenkafoo panin ne əhyen no mu nnipa, ne əhyen no mu adwumayefoo, ne won a woka ho a wənya won anoduane firi əhyen adwumaye mu no nyinaa gyinaa akyirikyiri. 18 Wəsuie wo əbere a wəhunuu ogya a ərehyeə no wisie no, woteam ka se ‘Kuropon biara a ne keseə te sei mmaa da.’” 19 Wətoo mfuture guu won atifi na wəsu twaa agyaadwo se, “Due! Due Ao kuropon keseə, wo a won a wəwə əhyen wo wo mu no nam w'ahonya so yee adefoo. Na dənhwəree baako pe mu, wəahwəre biribiara!” 20 “Ma w'ani nnye ne ho. Ao, əsoro! Ahotefoo ne asomafoo ne adiyifoo mo ani nnye! Əkwān a əde mo faa so enti, Onyankopon abu no aten.” 21 Afei, obəfoo hoodenfoo bi faa ebəo a ne keseə əye se owiyammoo to twenee əpo mu kaa se, “Saa ahooeden yi ara na wəde beto Babilonia keseə no atwene, a worenhunu no bio. 22 Wərente sankubəfoo ne nnwomtofo, atəntəbenbəfoo ne totorobento hyenfoo nka bio wə mo mu. Wərenhunu odwumfoo biara wə wo mu bio. Na wərente owiyamfoo biara nka wə wo mu bio. 23 Kanea hann renhyerə wə wo mu bio. Wərente ayeforəkunu ne ayeforəyere nne wə wo mu bio. W'adwadifoo ye ewiase mu nnipa titire. Na wəde wətafowayie adaadaa aman nyinaa. 24 Wə ne mu na wohunuu adiyifoo ne ahotefoo ne won a wəkumm won asase so nyinaa mogya.”

19 Yei akyi no, metee nne bi te se nnipakuo a wəwə əsoro reteam se, “Haleluia! Nkwagyeə ne animuonyam ne tumi wo yen Onyankopon, 2 efiri se, n'atemmuo ye nokore na eye se əbuu odwamanfoo keseə a əde n'adwamammo asəe asase no aten. Onyankopon atwe n'aso efiri se, əkumə n'asomfoo.” 3 Na afei, woteam bio se, “Haleluia! Wisie befiri kuro no mu aksə əsoro daa daa.” (aiōn g165) 4 Mpaniumfoo adionu enan ne ateasefəo baanan no butubutuu Onyankopon a əte n'ahennwa so no anim somm no. Na woteam se, “Amen, Haleluia!” 5 Afei, nne bi firi ahennwa no so baa se, “Monkamfo yen Onyankopon, mo a moye n'asomfoo nyinaa, mo a mosuro no, akesee ne nkumaa!” 6 Afei, metee nne bi te se nnipadəm a ete se nsuworosoə ne aprannaa a ərepaapae a əreteam se, “Haleluia! Yen Otumfoo Awurade Onyankopon di Əhene. 7 Momma yen ho nsepe yen na yen ani nnye na yenhye no animuonyam! Efiri se Odwammaa no ayeforəhyia aduru, na n'ayefokunu asiesie ne ho. 8 Wəde nwera pa a ani hyerən na ani tee maa no se ənhye.” (Nwera no kyere ahotefoo tenenee nnneyee.) 9 Afei, obəfoo

no ka kyer  e me se, "Twere se, Nhyira nka w  n a w  ato nsa afre w  n Odwamm  a no ayeforohyia anwummere apontoo ase."   ka kaa ho se, "Yei ye ase p  e se mesom no. Nanso,   ka kyer  e me se, "Ny   saa, efiri se, meye   somfo   te se wo ne wo nuanom fitaa w   ho. Na dee   te ne so no edin de "Oseadeey   ne   nokwaf  oo." Nokore na   gyina so bu at  n na   ko ne ko. 12 Naniwa te se ogya a   redere na   hye ahenk  e bebree. Na   wo din bi a w  atw  re agu ne ho, nanso na obiara nnim edin no nkyer  asee ka ne ho. 13 Na   hye atad  e bi a w  de anu mogya mu. Na ne din ne "Onyankop   Asem" 14 Osoro asraafo   a w  hyeh   nwera fitaa a ani te a w  otete aponko fitafitaa so dii n'akyi. 15 Akofena a ano ye nnam yie a   de b  di aman so firii n'anom ba  e. Dadee poma na   de b  di w  n so. Sede   w  otiatia bobe a   wo nsakyiamena mu no so no, saa ara na obetiatia nnipa no so de akyere Onyankop   Otumfo   no abufuo. 16 Na w  atw  re edin agu n'atad  e mu ne ne s  e ho se: ahene mu ohene ne awuranom mu awurade. 17 Afei, mehunuu   b  fo   bi a   gyina owia mu.   teaam guu nnomaa a w  nam ewiem nyinaa so se, "Mommra mmehyiam w   Onyankop   aponto   kes  e no ase. 18 Mommedi ahemfo nam ne asafohene nam ne atumfo   nam ne aponko ne w  n sotef  o nam ne adehy  e ne nkoa ne ak  ese ne nkumaa nyinaa nam." 19 Afei, mehunuu aboa no ne asase so ahene ne w  n asraafo   a w  aboa w  n ho ano rek  o atia dee   te aponko no so no ne ne d  m. 20 W  kyere aboa no ne n'ator  diyif   a   y  e anwanw  dee maa no no. Saa anwanw  dee no so na   nam daadaa w  n a w  de aboa no ahye w  n agyir  ae ne w  n a w  som aboa no ohoni no. W  too aboa no ne ator  diyif   no anikann guu ogya   tad  e a s  fe na na   redere w   mu no mu. (Limn   Pyr g3041 g4442) 21 W  de akofena a efiri   ponk  kafo   no anom kunkumm w  n asraafo  , na nnomaa no dii w  n nam sede   w  betumi.

20 Afei, mehunuu   b  fo   bi se   firi   soro reba fam a na   kura ebunu no safoa ne nk  nsnk  nsn duruduru bi. (Abyssos g12) 2 Kyere otweasee kes  e dada a   ye   bonsam no kyekyere no mfee apem. 3   b  fo   no too no twenee ebunu no mu, too mu safoa so   anu sede   ebe  e a, mfee apem no betwam. Eno akyi w  b  g  ya no nokra. (Abyssos g12) 4 Afei, mehunuu nhennwa ne won a w  tete so a w  ama w  n tumi se w  mmu at  n. Afei mehunuu w  n a esiane se w  ada nokore ne Onyankop   asem a Yesu ka  e no adi enti, w  atwitwa won ti no akra. W  ansom aboa no ne ne honi no. Saa ara nso na w  amfa aboa no agyir  ehy  e anhy  e w  n moma

so ne w  n nsa ho agyir  ae. W  baa nkwa mu ne Kristo bedii ahene mfee apem. Awufoo a w  aka annyane k  sii mfee apem no akyi. 5 Yei ne awufos  ree a edi ekan. 6 Nhyira bebree nka w  n a w  dii ekan nyanee w  n firii awufoo mu. Owuo a eto so mimieno no nni w  n so tumi. W  b  ye Onyankop   ne Kristo as  fo  . Na w  ne no bedi ahene mfee apem. 7 Mfee apem no akyi, w  b  ye   bonsam afiri afiae ho; 8 na   bek  o ak  adaaa aman a   wo ewiase nyinaa a ey   Gog ne Magog.   bonsam beboaboa w  n ano a w  n dodo   beye se mpoano anwea de w  n ako   ko. 9 W  tuu sa k  o asase no nyinaa k  twa Onyankop   nkuro  oo atenae  , a ey     man a   do no no ho hyiae  . Nanso, ogya firi soro bes  ee w  n. 10 Enna w  too   bonsam a   daadaa w  n no nso too ogya tade   ne s  fe a w  de aboa no ne ator   odifyif   no ato mu no mu. Na w  b  ye w  n ayayadee awia ne anadwo daa daa. (ai  n g165, Limn   Pyr g3041 g4442) 11 Afei, mehunuu ahennwa fitaa kes  e bi ne dee   te so no. Asase ne osoro dwanee wo n'anim, na w  anhunu w  n bio. 12 Na mehunuu awufoo ak  ese ne nketewa se w  gyinagyina ahennwa no anim. Wobuebuee nwoma bebree mu, enna wobuee nwoma foforo bi a ey   ateasef  o nwoma no mu. W  buu awufoo no at  n, sede   w  n nnwuma te ne sede   w  atw  re w   n woma ahodoo no mu no. 13 Afei, epo nso danee n'awufoo ma  e. Owuo ne asaman nso de w  n awufoo ma  e. Na w  buu w  n nyinaa at  n sede   w  n nnwuma tee. (Had  s g86) 14 Na w  too owuo ne asaman guu ogya tadee no mu. Saa ogya tadee yi ne owupremu no. (Had  s g86, Limn   Pyr g3041 g4442) 15 Na obiara a w  antw  re ne din angu nkwa nwoma no mu no, w  too no twenee ogya tadee no mu. (Limn   Pyr g3041 g4442)

21 Afei, mehunuu   soro foforo ne asase foforo, na kane   soro ne kane asase no atwam, na epo nso nni ho bio. 2 Na mehunuu Kuro Kronkron a ey   Yerusalem fofora se   firi Onyankop   ha w  soro reba fam, a wasiesie ne ho te se ayeforo a   rek  hyia ne kunu. 3 Metee nne denden bi firi ahennwa no so se, "Afei, Onyankop   atenae   w  nnipa mu. One w  n betena na w  ay   ne nkuro  oo. Onyankop   no ankasa ne w  n betena na way   w  n Onyankop  . 4 Na   b  epapa w  naniwa mu nisuo nyinaa. Na owuo nni ho bio, na awereho   ne osu ne yea nni ho bio. Na kane mne  ma no atwam." 5 Afei, dee   te ahennwa no so no kaa se, "Afei, mereye nne  ma nyinaa foforo!"   ka kyere me nso se, "Twere yei,   firi se, saa nsem yi ye nokore a w  de w  n ho to so." 6 Na   ka kyere me se, "W  awie! Me Alfa ne Omega, Ahye  ee ne Awie   no. Obiara a sukom de no no, mema no nsuo a   firi nkwa asutire mu anom kwa. 7 Obiara a   bek  o nkonom no b  nya yei   firi me nk  en. Mey   ne Onyankop   na onto nso aye me ba. 8 Nanso, ahufo   ne w  n a w  nnye

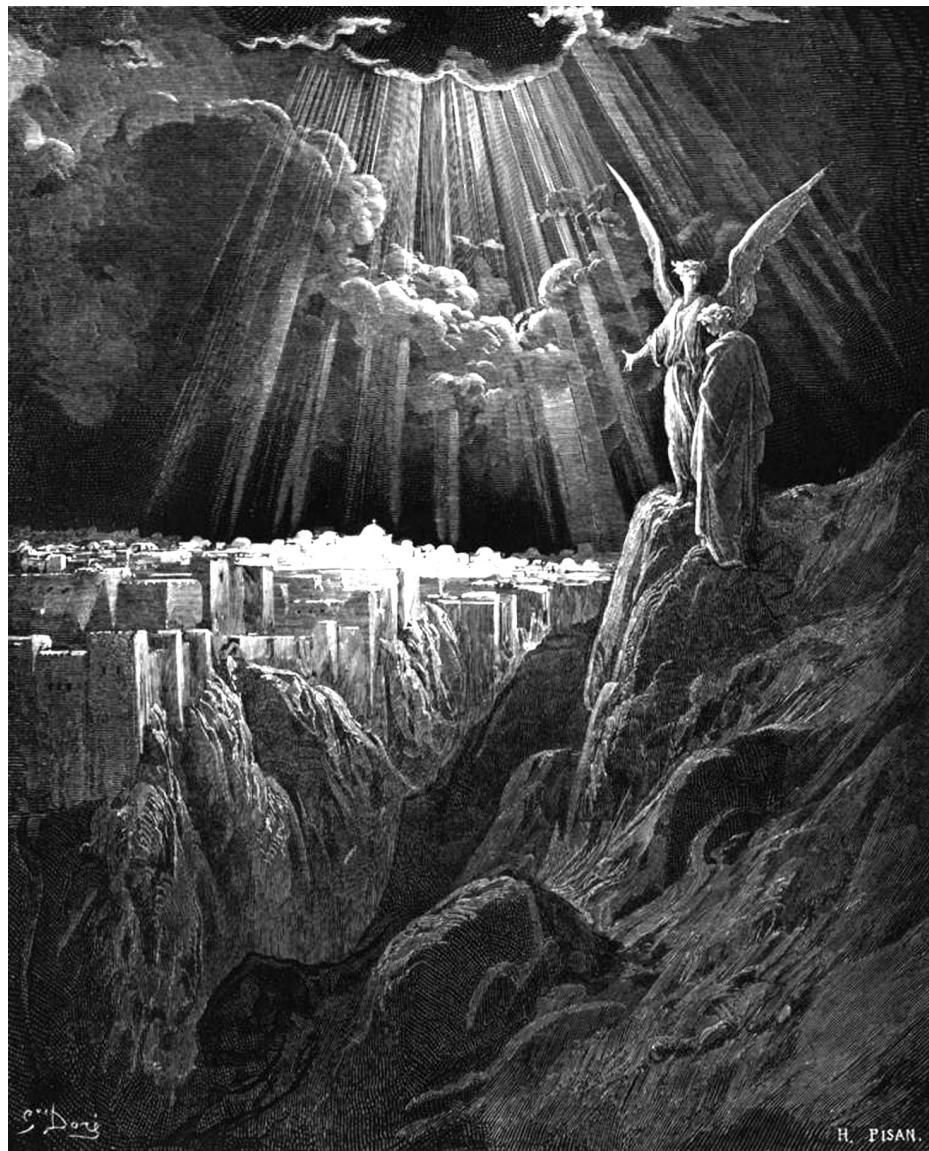
nni ne akyiwadeyefoo ne awudifoo ne adwamanfoo ne adutofoo ne abosonsomfoo ne atorofoo nyinaa banya wən kyef a ətadee a ogya ne səfē dere wə mu no. Eno ne owuprenu no.” (*Linnē Pyr g3041 g4442*)

9 Abəfəo baason a wokurakura nkuruwa nson a əhaw nson a ətwa too no ahye ma wə mu baako baa me nkyen bekaa se, “Bra, na məkyere wo Ayefor a əye Odwammaa no yere no.” **10** Honhom no faa me, na əbəfəo no de me kəo bepo tenten bi atifi. Okyerəe me Yerusalem, Kuro Kronkron a efiri əsoro, Onyankopon hə, resiane aba fam. **11** Ehyerən Onyankopon animuonyam mu, na ne hyerən no te se aboodenbo a əse ahwehwəbo a ani te se ahwehwə. **12** Na ne afasuo no wə ahoođen na əware yie nso. Apono dumienu gu ano a, abofoo dumienu na wəhwə so. Na əpono biara so no wəatwere Israel mmusuakuo dumienu no mu baako din. **13** Apono mmiensa wə apuee; mmiensa wo anafo; mmiensa wə atifi enna mmiensa wə atoe. **14** Wəsii kuro no afasuo sii aboo dumienu a wəatwere Odwammaa no asomafo dumienu no din wə so no so. **15** Əbofoo a əkasa kyerəe me no kura sikakəkəo poma susudua a wəde besusu kuro no, n'apono ne n'afasuo. **16** Na kuro no ye ahinanana a ne tenten ne ne tre ye pe. Əbofoo no de ne susudua no susuu kuro no. Na ne tenten ye kilomita mpem mmiensi ne ahanan, na ne tetrəte, ne əsoroko ne ne tenten nyinaa ye pe. **17** Əbəfəo no susuu ofasuo no nso a na ne əsoroko nso bęye se mita aduosia. **18** Ahwehwəbo na əde too afasuo no. Na kuro no dee, sikakəkəo amapa a əhyerən te se ahwehwə na wəde toe. **19** Wəde aboodenbo ahodoa a əye fe na əhyehyee kuro no fapem. Fapem a edi əkan ye ahwehwəbo. Fapem a etə so mmiensi ye aboodenmo. Fapem a etə so mmiensi ye omununkumbo. Fapem a etə so enan ye ahahammonobo. **20** Fapem a etə so enum ye etənbo. Fapem a etə so nsia ye bogyanambə. Fapem a etə so nson ye sikaberebə. Fapem a etə so nwətwe ye apopobiriebə. Fapem a etə so nkron ye akraatebə. Fapem a etə so edu ye dənkyemmo. Fapem a etə so dubaako ye wisibə. Fapem a etə so dumieni ye beredumbə. **21** Na wəde nhwene pa dumieni na əyee apono dumieni no. Apono no mu biara, wəde ahene pa baako na əyee. Na kuro no abontene kəsəe ye sika amapa kronn a etə se ahwehwə. **22** Na manhunu asoredan wə kuro no mu baabiara efiri se, Awurade Onyankopon Otumfo ne Odwammaa no ne asoredan. **23** Na owia anaa əsrane hann nhia kuro no efiri se, na Onyankopon ne Odwammaa no animuonyam hyerən wə hə. **24** Ne hann no behyeren asase so aman nyinaa so, na asase so aman so ahene de wən ahodee beba hə. **25** Wəntoto kuro no apono mu. Eda biara ano da hə. Efiri se, esum nnuru wə hə. **26** Wəde aman no keseye ne wən ahonya beba kuro no mu. **27** Nanso, biribiara a əho nte nkə kuro no mu. Saa ara

na obi a əye aniwudee aanaa ətwa atoro nkə mu. Wən a wəatwere wən din ahye Odwammaa no nkwa nwoma no mu no nkə ara na wobəko kuro no mu.

22 Əbofoo no kyeree me nkwa asubonten a ani te korəgyern se ahwehwə a efiri Onyankopon ne Odwammaa no ahennwa so, **2** a əterie fa kuro no abontene mfimfini. Asuo no fa biara, nkwa dua si hə a əso aba ahodoa dumienu obosome biara. Wode əso ahahan no sa aman ahodoa no yadee. **3** Biribiara a əwə Onyankopon nnome ase no nkə kuro no mu. Wobəhunu Onyankopon ne Odwammaa no ahennwa wə kuro no mu na n'asomfo besom no. **4** Wobəhunu n'anim na wəbetwəre ne din agu wən moma so. **5** Adee rensa wə hə bio, na nkanea anaa hann ho nhia efiri se, Awurade Onyankopon bęye wən hann na wobədi adee se ahene daa. (*aiōn g165*) **6** Afei, əbəfəo no ka kyeree me se, “Saa nsem yi ye nokore a wode wo ho to so a, əye. Na Awurade Onyankopon a əde Honhom ma adiyifoo somaa ne əbəfəo se əmmekyere n'asomfo dee əbeba nnansa yi ara no.” **7** Yesu kaa se, “Montie! Mereba nnansa yi ar, Nhyira nka wən a wətie adiyisem a əwə saa nwoma yi mu no!” **8** Me, Yohane, mate na mahunu saa nneema yi nyinaa. Na metee ne nyinaa, hunuu ne nyinaa wieee no, mebutuu əbəfəo no a okyerəe me saa nneema yi nyinaa nan ase pəe se mesom no. **9** Nanso, əka kyeree me se, “Nye saa! Meye əsomfo te se wo nuanom adiyifoo ne wən a wədi nwoma yi mu nsem no so no ara pe. Som Onyankopon!” **10** Na əka kyeree me se, “Nkata saa adiyisem a əwə nwoma yi mu no so, efiri se, əbere no aben. **11** Obiara a əye bəne nkə so nye bəne, na dee əye efi no nkə so nye efi; dee əye papa no nkə so nye papa, na dee əye kronkron no nkə so nye kronkron.” **12** Hwə! Mereba ntəm! Mekura m'abasobəde se mede rebema obiara sedee n'adwumayə tee. **13** Mene Alfa ne Omega, Əkannifo ne Okyidifo, Ahyeasəe ne Awiee. **14** “Nhyira nka wən a wəhoroo wən ntadee, na wən na wəwa ho ekwan se wədi nkwa dua no aba na wəfa kuro no əpono no mu. **15** Na Kuro no akyi na nkraman ne adutofoo ne adwamanfoo ne awudifoo ne abosonsomfoo ne wən a wəpe atoro na wədi atoro no nyinaa wə. **16** “Me, Yesu, na masoma me əbəfəo se əmməbə mo saa nwoma yi nyinaa ho amanee wə asafa mu. Meye Dawid busuan. Mene anapa nsoromma a əhyerən no.” **17** Honhom no ne ayeforə no se, “Ese se obiara a əte saa asem yi nso ka se, ‘Bral’! Na dee osukəm de no no mmra, na dee əpe no nso, əmmegye nkwa nsuo no kwa.” **18** Me, Yohane, mebo obiara a əte saa adiyisem a əwə nwoma yi mu kəkə se: Se obi de bi ka ho a, Onyankopon de asotwəe beka ne haw a wakyere mu wə saa nwoma yi mu no ho. **19** Na se obi nso yi bi firi adiyisem a əwə saa nwoma yi mu no mu a, Onyankopon beyi ne kyef a əbenya wə nkwa dua no

ne kuro Kronkron a wɔakyerɛkyere mu wɔ nwoma
yi mu no. **20** Deε adi nwoma yi ho adanee no ka se,
“Aanel! Mereba ntɛm!” Amen. Bra, Awurade Yesu!
21 Yɛn Awurade Yesu Kristo adam nka ahotefoo
nyinaa. Amen.

Na mehunuu Kuro Kronkron a eye Yerusalem fofor se efiri Onyankopon hə wə əsoro reba fam, a wasiesie
ne ho te se ayefor a ərekohyia ne kunu. Metee nne denden bi firi ahennwa no so se, "Afei, Onyankopon
atenaee wə nnipa mu. One wən betena na wəaye ne nkurofoo.

Onyankopon no ankasa ne wən betena na waye wən Onyankopon.

Adiyisem 21:2-3

Reader's Guide

Asante Twi at AionianBible.org/Readers-Guide

The Aionian Bible republishes public domain and Creative Common Bible texts that are 100% free to copy and print. The original translation is unaltered and notes are added to help your study. The notes show the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of afterlife destinies.

Who has the authority to interpret the Bible and examine the underlying Hebrew and Greek words? That is a good question! We read in 1 John 2:27, "*As for you, the anointing which you received from him remains in you, and you do not need for anyone to teach you. But as his anointing teaches you concerning all things, and is true, and is no lie, and even as it taught you, you remain in him.*" Every Christian is qualified to interpret the Bible! Now that does not mean we will all agree. Each of us is still growing in our understanding of the truth. However, it does mean that there is no infallible human or tradition to answer all our questions. Instead the Holy Spirit helps each of us to know the truth and grow closer to God and each other.

The Bible is a library with 66 books in the Protestant Canon. The best way to learn God's word is to read entire books. Read the book of Genesis. Read the book of John. Read the entire Bible library. Topical studies and cross-referencing can be good. However, the safest way to understand context and meaning is to read whole Bible books. Chapter and verse numbers were added for convenience in the 16th century, but unfortunately they can cause the Bible to seem like an encyclopedia. The Aionian Bible is formatted with simple verse numbering, minimal notes, and no cross-referencing in order to encourage the reading of Bible books.

Bible reading must also begin with prayer. Any Christian is qualified to interpret the Bible with God's help. However, this freedom is also a responsibility because without the Holy Spirit we cannot interpret accurately. We read in 1 Corinthians 2:13-14, "*And we speak of these things, not with words taught by human wisdom, but with those taught by the Spirit, comparing spiritual things with spiritual things. Now the natural person does not receive the things of the Spirit of God, for they are foolishness to him, and he cannot understand them, because they are spiritually discerned.*" So we cannot understand in our natural self, but we can with God's help through prayer.

The Holy Spirit is the best writer and he uses literary devices such as introductions, conclusions, paragraphs, and metaphors. He also writes various genres including historical narrative, prose, and poetry. So Bible study must spiritually discern and understand literature. Pray, read, observe, interpret, and apply. Finally, "*Do your best to present yourself approved by God, a worker who does not need to be ashamed, properly handling the word of truth.*" 2 Timothy 2:15. "*God has granted to us his precious and exceedingly great promises; that through these you may become partakers of the divine nature, having escaped from the corruption that is in the world by lust. Yes, and for this very cause adding on your part all diligence, in your faith supply moral excellence; and in moral excellence, knowledge; and in knowledge, self-control; and in self-control patience; and in patience godliness; and in godliness brotherly affection; and in brotherly affection, love. For if these things are yours and abound, they make you to be not idle nor unfruitful to the knowledge of our Lord Jesus Christ,*" 2 Peter 1:4-8.

Glossary

Asante Twi at AionianBible.org/Glossary

The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven special words to help us better understand the extent of God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies. The original translation is unaltered and a note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Compare the meanings below to the Strong's Concordance and Glossary definitions.

Abyssos g12

Greek: proper noun, place

Usage: 9 times in 3 books, 6 chapters, and 9 verses

Meaning:

Temporary prison for special fallen angels such as Apollyon, the Beast, and Satan.

aīdios g126

Greek: adjective

Usage: 2 times in Romans 1:20 and Jude 6

Meaning:

Lasting, enduring forever, eternal.

aiōn g165

Greek: noun

Usage: 127 times in 22 books, 75 chapters, and 102 verses

Meaning:

A lifetime or time period with a beginning and end, an era, an age, the completion of which is beyond human perception, but known only to God the creator of the aiōns, Hebrews 1:2. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

aiōnios g166

Greek: adjective

Usage: 71 times in 19 books, 44 chapters, and 69 verses

Meaning:

From start to finish, pertaining to the age, lifetime, entirety, complete, or even consummate. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Koine Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

eleēsē g1653

Greek: verb, aorist tense, active voice, subjunctive mood, 3rd person singular

Usage: 1 time in this conjugation, Romans 11:32

Meaning:

To have pity on, to show mercy. Typically, the subjunctive mood indicates possibility, not certainty. However, a subjunctive in a purpose clause is a resulting action as certain as the causal action. The subjunctive in a purpose clause functions as an indicative, not an optative. Thus, the grand conclusion of grace theology in Romans 11:32 must be clarified. God's mercy on all is not a possibility, but a certainty. See ntgreek.org.

Geenna g1067

Greek: proper noun, place

Usage: 12 times in 4 books, 7 chapters, and 12 verses

Meaning:

Valley of Hinnom, Jerusalem's trash dump, a place of ruin, destruction, and judgment in this life, or the next, though not eternal to Jesus' audience.

Hades g86

Greek: proper noun, place

Usage: 11 times in 5 books, 9 chapters, and 11 verses

Meaning:

Synonomous with Sheol, though in New Testament usage Hades is the temporal place of punishment for deceased unbelieving mankind, distinct from Paradise for deceased believers.

Limnē Pyr g3041 g4442

Greek: proper noun, place

Usage: Phrase 5 times in the New Testament

Meaning:

Lake of Fire, final punishment for those not named in the Book of Life, prepared for the Devil and his angels, Matthew 25:41.

Sheol h7585

Hebrew: proper noun, place

Usage: 66 times in 17 books, 50 chapters, and 64 verses

Meaning:

The grave or temporal afterlife world of both the righteous and unrighteous, believing and unbelieving, until the general resurrection.

Tartaroō g5020

Greek: proper noun, place

Usage: 1 time in 2 Peter 2:4

Meaning:

Temporary prison for particular fallen angels awaiting final judgment.

Glossary +

AionianBible.org/Bibles/Twi---Asante-Twi-WASNA/Noted

Glossary references are below. Strong's Hebrew and Greek number notes are added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Questioned verse translations do not contain Aionian Glossary words and may wrongly imply *eternal* or *Hell*. * The note placement is skipped or adjusted for verses with non-standard numbering.

Abyssos

Luka 8:31
Romafoø 10:7
Adiyisem 9:1
Adiyisem 9:2
Adiyisem 9:11
Adiyisem 11:7
Adiyisem 17:8
Adiyisem 20:1
Adiyisem 20:3

Asomafoø 3:21
Asomafoø 15:18
Romafoo 1:25
Romafoo 9:5
Romafoo 11:36
Romafoo 12:2
Romafoo 16:27
1 Korintofoo 1:20
1 Korintofoo 2:6
1 Korintofoo 2:7
1 Korintofoo 2:8
1 Korintofoo 3:18
1 Korintofoo 8:13
1 Korintofoo 10:11
2 Korintofoo 4:4
2 Korintofoo 9:9
2 Korintofoo 11:31
Galatifoø 1:4
Galatifoø 1:5
Efesofoo 1:21
Efesofoo 2:2
Efesofoo 2:7
Efesofoo 3:9
Efesofoo 3:11
Efesofoo 3:21
Efesofoo 6:12
Filipifoø 4:20
Kolosefoø 1:26
1 Timoteo 1:17
1 Timoteo 6:17
2 Timoteo 4:10
2 Timoteo 4:18
Tito 2:12
Hebrifoo 1:2
Hebrifoo 1:8
Hebrifoo 5:6
Hebrifoo 6:5
Hebrifoo 6:20
Hebrifoo 7:17
Hebrifoo 7:21
Hebrifoo 7:24
Hebrifoo 7:28
Hebrifoo 9:26
Hebrifoo 11:3
Hebrifoo 13:8
Hebrifoo 13:21
1 Petro 1:23

1 Petro 1:25
1 Petro 4:11
1 Petro 5:11
2 Petro 3:18
1 Yohane 2:17
2 Yohane 1:2
Yuda 1:13
Yuda 1:25
Adiyisem 1:6
Adiyisem 1:18
Adiyisem 4:9
Adiyisem 4:10
Adiyisem 5:13
Adiyisem 7:12
Adiyisem 10:6
Adiyisem 11:15
Adiyisem 14:11
Adiyisem 15:7
Adiyisem 19:3
Adiyisem 20:10
Adiyisem 22:5

aïdios

Romafoø 1:20
Yuda 1:6

1 Korintofoo 8:13
1 Korintofoo 10:11
2 Korintofoo 4:4
2 Korintofoo 9:9
2 Korintofoo 11:31

Adiyisem 5:13
Adiyisem 7:12
Adiyisem 10:6
Adiyisem 11:15
Adiyisem 14:11
Adiyisem 15:7
Adiyisem 19:3
Adiyisem 20:10
Adiyisem 22:5

aiōn

Mateo 12:32

Galatifoø 1:4
Galatifoø 1:5

Adiyisem 14:11
Adiyisem 15:7
Adiyisem 19:3
Adiyisem 20:10
Adiyisem 22:5

Mateo 13:22

Efesofoo 1:21

Adiyisem 11:15

Mateo 13:39

Efesofoo 2:2

Adiyisem 14:11
Adiyisem 15:7
Adiyisem 19:3
Adiyisem 20:10
Adiyisem 22:5

Mateo 13:40

Efesofoo 2:7

Adiyisem 11:15

Mateo 13:49

Efesofoo 3:9

Adiyisem 14:11
Adiyisem 15:7
Adiyisem 19:3
Adiyisem 20:10
Adiyisem 22:5

Mateo 21:19

Efesofoo 3:11

Adiyisem 15:7

Mateo 24:3

Efesofoo 3:21

Adiyisem 19:3

Mateo 28:20

Efesofoo 6:12

Adiyisem 20:10

Marko 3:29

Filipifoø 4:20

Adiyisem 22:5

Marko 4:19

Kolosefoø 1:26

Adiyisem 11:15

Marko 10:30

1 Timoteo 1:17

Adiyisem 14:11
Adiyisem 15:7
Adiyisem 19:3
Adiyisem 20:10
Adiyisem 22:5

Marko 11:14

1 Timoteo 6:17

Adiyisem 15:7

Luka 1:33

2 Timoteo 4:10

Adiyisem 19:3

Luka 1:55

2 Timoteo 4:18

Adiyisem 20:10

Luka 1:70

Tito 2:12

Adiyisem 22:5

Luka 16:8

Hebrifoo 1:2

Adiyisem 11:15

Luka 18:30

Hebrifoo 1:8

Adiyisem 14:11
Adiyisem 15:7
Adiyisem 19:3
Adiyisem 20:10
Adiyisem 22:5

Luka 20:34

Hebrifoo 5:6

Adiyisem 15:7

Luka 20:35

Hebrifoo 6:5

Adiyisem 19:3

Yohane 4:14

Hebrifoo 6:20

Adiyisem 20:10

Yohane 6:51

Hebrifoo 7:17

Adiyisem 22:5

Yohane 6:58

Hebrifoo 7:21

Adiyisem 11:15

Yohane 8:35

Hebrifoo 7:24

Adiyisem 14:11
Adiyisem 15:7
Adiyisem 19:3
Adiyisem 20:10
Adiyisem 22:5

Yohane 8:51

Hebrifoo 7:28

Adiyisem 15:7

Yohane 8:52

Hebrifoo 9:26

Adiyisem 19:3

Yohane 9:32

Hebrifoo 11:3

Adiyisem 20:10

Yohane 10:28

Hebrifoo 13:8

Adiyisem 22:5

Yohane 11:26

Hebrifoo 13:21

Adiyisem 11:15

Yohane 12:34

1 Petro 1:23

Adiyisem 14:11
Adiyisem 15:7
Adiyisem 19:3
Adiyisem 20:10
Adiyisem 22:5

Yohane 13:8

1 Petro 1:25

Adiyisem 15:7

Yohane 14:16

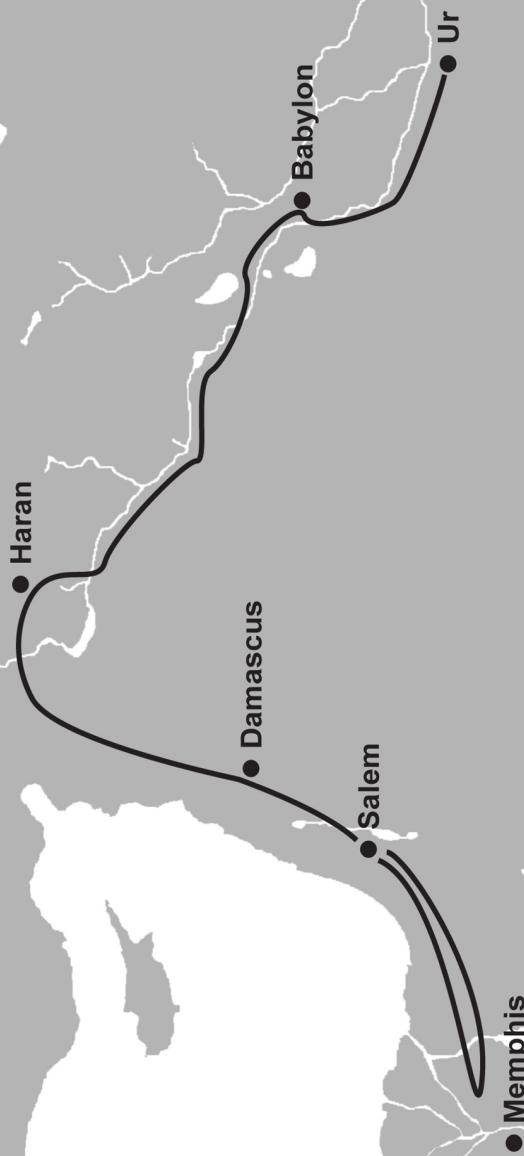
Adiyisem 19:3

aiōnios

Mateo 18:8
Mateo 19:16
Mateo 19:29
Mateo 25:41
Mateo 25:46
Marko 3:29
Marko 10:17
Marko 10:30
Luka 10:25
Luka 16:9
Luka 18:18
Luka 18:30
Yohane 3:15
Yohane 3:16
Yohane 3:36
Yohane 4:14
Yohane 4:36
Yohane 5:24
Yohane 5:39
Yohane 6:27
Yohane 6:40
Yohane 6:47
Yohane 6:54
Yohane 6:68

Yohane 10:28	Marko 9:45	Nnwom 116:3
Yohane 12:25	Marko 9:47	Nnwom 139:8
Yohane 12:50	Luka 12:5	Nnwom 141:7
Yohane 17:2	Yakobo 3:6	Mmēbusēm 1:12
Yohane 17:3		Mmēbusēm 5:5
Asomafoo 13:46	Hadēs	Mmēbusēm 7:27
Asomafoo 13:48	Mateo 11:23	Mmēbusēm 9:18
Romafoo 2:7	Mateo 16:18	Mmēbusēm 15:11
Romafoo 5:21	Luka 10:15	Mmēbusēm 15:24
Romafoo 6:22	Luka 16:23	Mmēbusēm 23:14
Romafoo 6:23	Asomafoo 2:27	Mmēbusēm 27:20
Romafoo 16:25	Asomafoo 2:31	Mmēbusēm 30:16
Romafoo 16:26	1 Korintofoo 15:55	Øsenkafoo 9:10
2 Korintofoo 4:17	Adiyisēm 1:18	Nnwom Mu Dwom 8:6
2 Korintofoo 4:18	Adiyisēm 6:8	Yesaia 5:14
2 Korintofoo 5:1	Adiyisēm 20:13	Yesaia 7:11
Galatifoo 6:8	Adiyisēm 20:14	Yesaia 14:9
2 Tesalonikafoo 1:9		Yesaia 14:11
2 Tesalonikafoo 2:16	Limnē Pyr	Yesaia 14:15
1 Timoteo 1:16	Adiyisēm 19:20	Yesaia 28:15
1 Timoteo 6:12	Adiyisēm 20:10	Yesaia 28:18
1 Timoteo 6:16	Adiyisēm 20:14	Yesaia 38:10
2 Timoteo 1:9	Adiyisēm 20:15	Yesaia 38:18
2 Timoteo 2:10	Adiyisēm 21:8	Yesaia 57:9
Tito 1:2		Hesekiel 31:15
Tito 3:7	Sheol	Hesekiel 31:16
Filemon 1:15	1 Mose 37:35	Hesekiel 31:17
Hebrifoo 5:9	1 Mose 42:38	Hesekiel 32:21
Hebrifoo 6:2	1 Mose 44:29	Hesekiel 32:27
Hebrifoo 9:12	1 Mose 44:31	Hosea 13:14
Hebrifoo 9:14	4 Mose 16:30	Amos 9:2
Hebrifoo 9:15	4 Mose 16:33	Yona 2:2
Hebrifoo 13:20	5 Mose 32:22	Habakuk 2:5
1 Petro 5:10	1 Samuel 2:6	
2 Petro 1:11	2 Samuel 22:6	Tartaroō
1 Yohane 1:2	1 Ahemfo 2:6	2 Petro 2:4
1 Yohane 2:25	1 Ahemfo 2:9	
1 Yohane 3:15	Hiob 7:9	Questioned
1 Yohane 5:11	Hiob 11:8	Luka 16:30
1 Yohane 5:13	Hiob 14:13	Luka 16:31
1 Yohane 5:20	Hiob 17:13	2 Petro 2:17
Yuda 1:7	Hiob 17:16	
Yuda 1:21	Hiob 21:13	
Adiyisēm 14:6	Hiob 24:19	
	Hiob 26:6	
eleēsē	Nnwom 6:5	
Romafoo 11:32	Nnwom 9:17	
	Nnwom 16:10	
Geenna	Nnwom 18:5	
Mateo 5:22	Nnwom 30:3	
Mateo 5:29	Nnwom 31:17	
Mateo 5:30	Nnwom 49:14	
Mateo 10:28	Nnwom 49:15	
Mateo 18:9	Nnwom 55:15	
Mateo 23:15	Nnwom 86:13	
Mateo 23:33	Nnwom 88:3	
Marko 9:43	Nnwom 89:48	

N

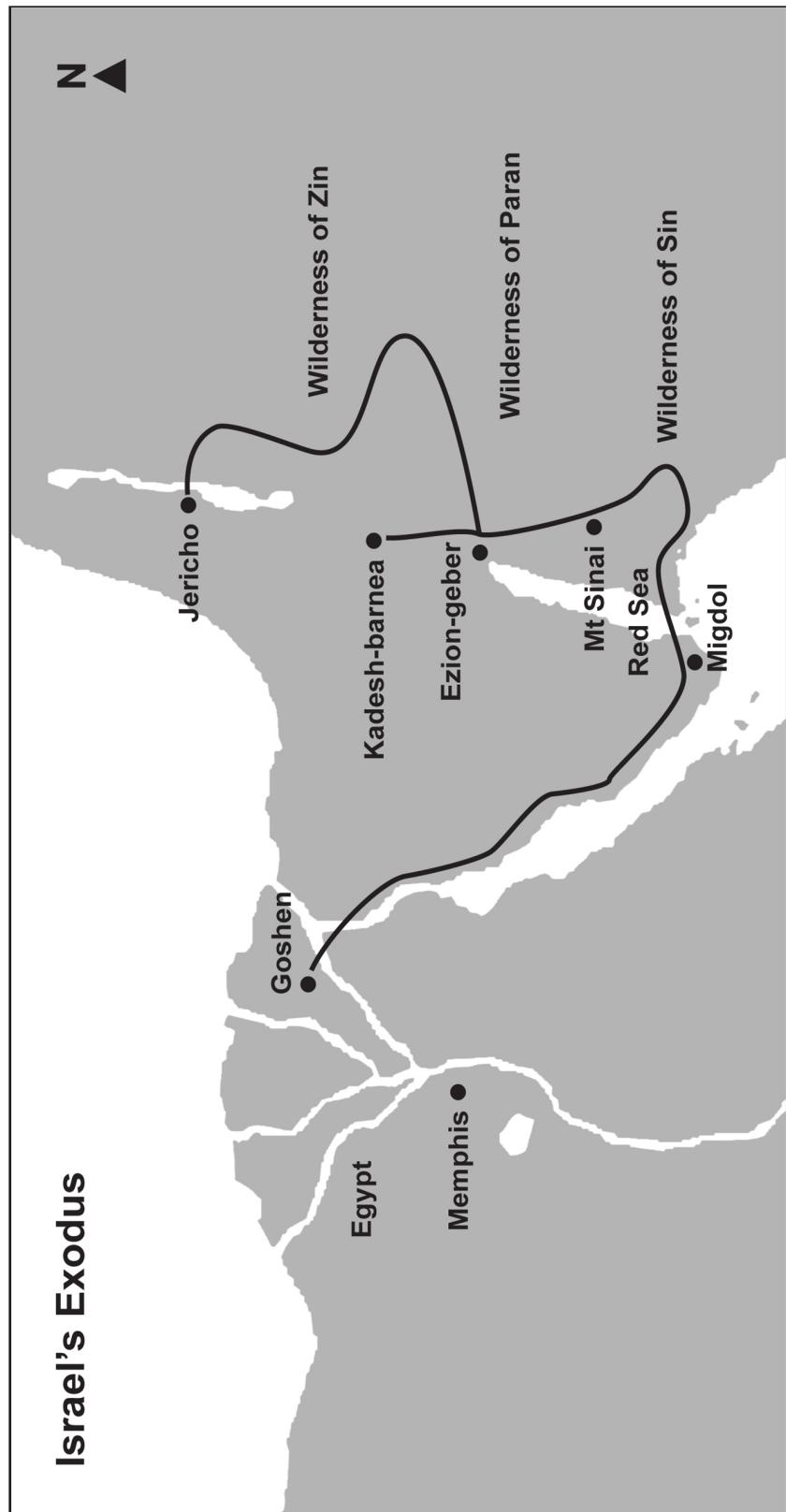
Abraham's Journey

Gyidie enti na ebera a Onyankopon ka kyere Abraham se eniko asase a wahye ho bo se øde besma no so no, øtieee na økree. Agyaa ne øman ho kooe a na ønim baabi a øreka.

- Hebreifoo 11:8

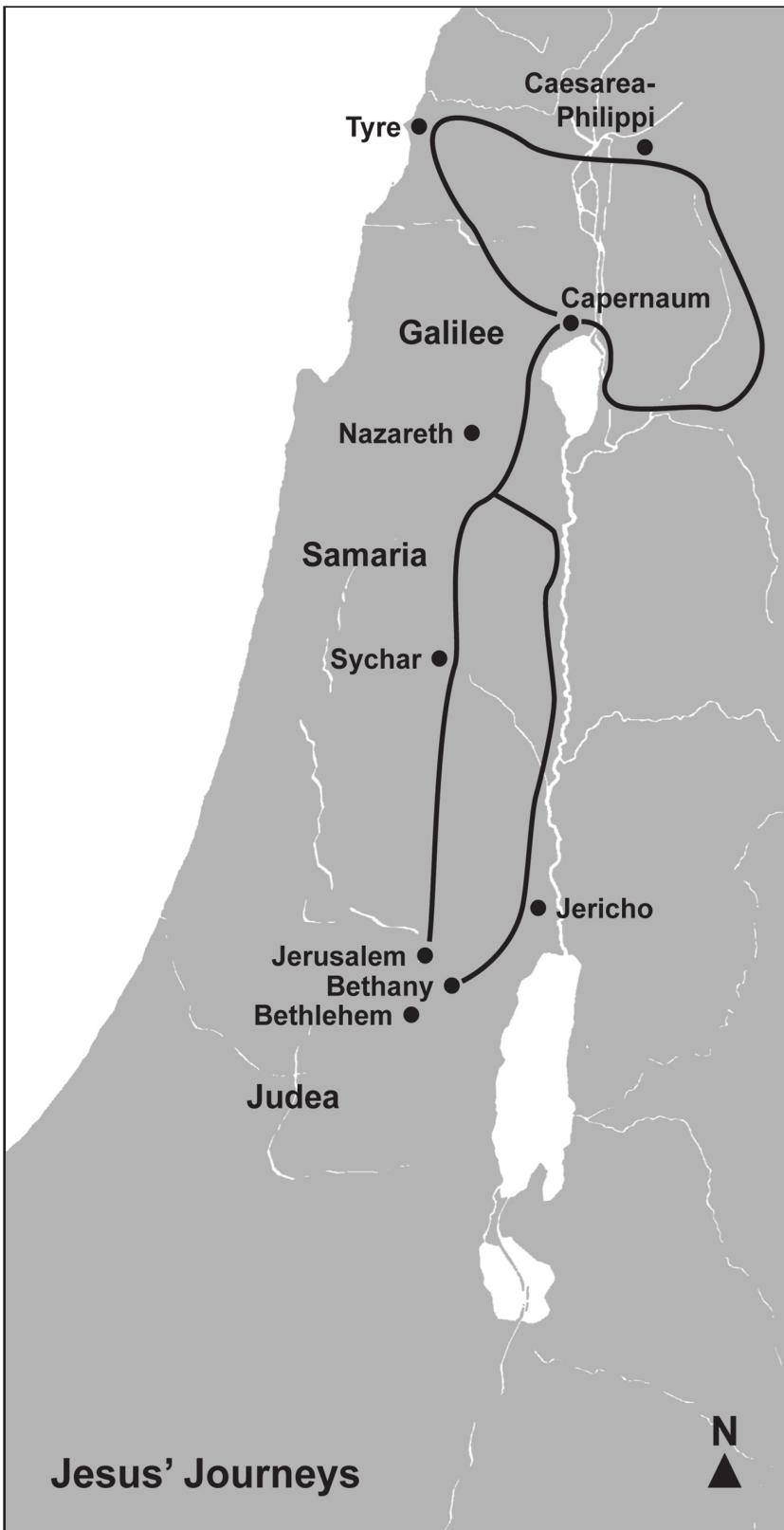
Israel's Exodus

N ▲

Akyire no, Farao maa mniya no koe. Ewom se na ese se wofa Filistifoo asase a ekwan no da mu tee kosi Behye Asase no so, nanso Onyankopon ma wofaa ekwan fofo so. Dee enti a Onyankopon ma wofaa ekwan fofo so no ne se, na osusu se, ewom se wokura wan akodee de, nanso se wokwu na wokwua akodie bi a, wan aba mu bebu amma waasane aba Misraim. - 2 Mose 13:17

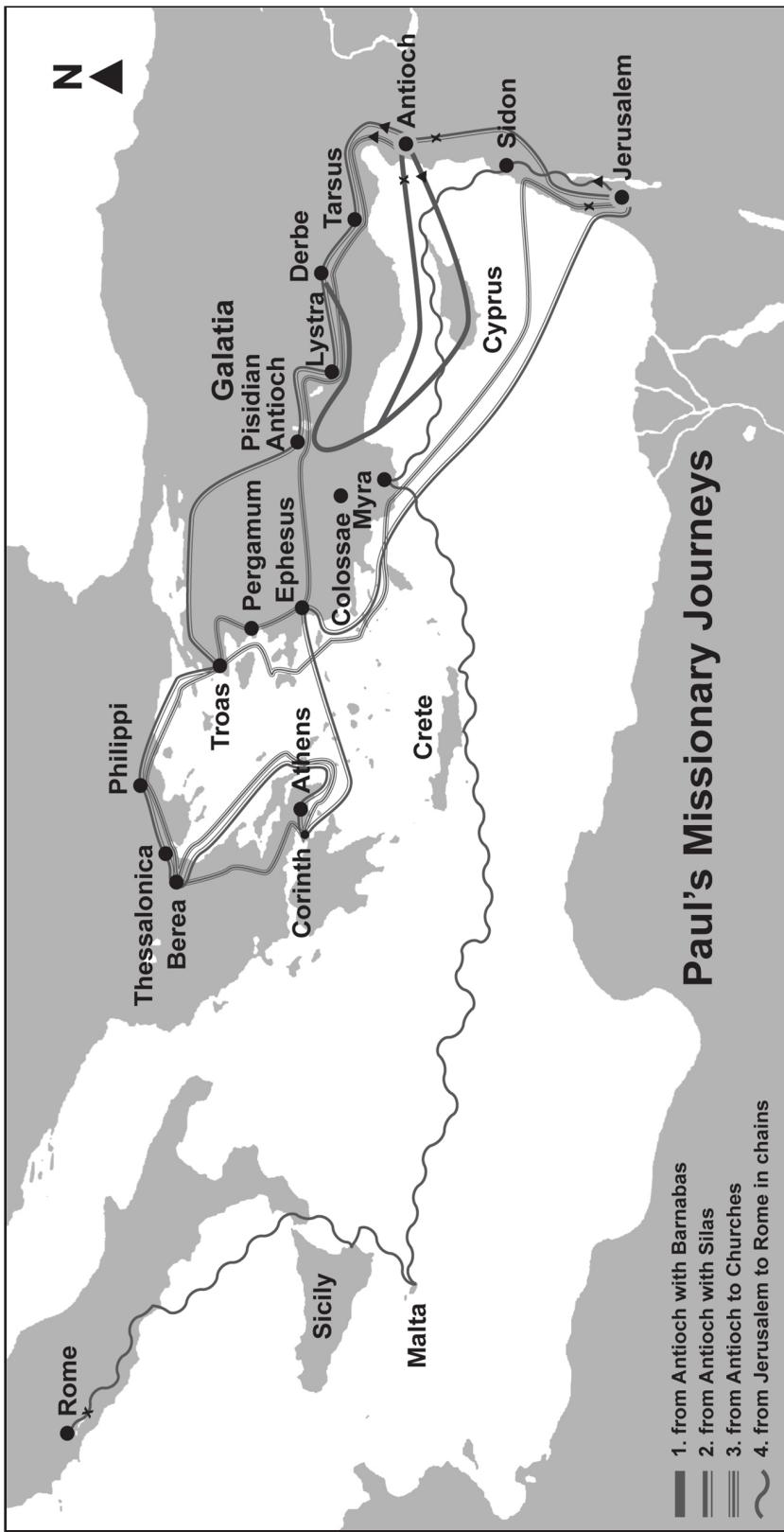
Jesus' Journeys

Me a meye Onipa Ba no, mamma se wonsom me na minom, mebae se merebeba aqoforɔ, na mede me kra aye mpatat amia nipa pii. - Marko 10:45

N
▲

Paul's Missionary Journeys

Nnwoma yi firi me, Paulo, Yesu Kristo jsmfco a wayi me se ɔsenkafo a wasoma me se menkpa Onyankopon asemfa no nyen. - Romafo 1:1

Creation 4004 B.C.

Adam and Eve created	4004
Tubal-cain forges metal	3300
Enoch walks with God	3017
Methuselah dies at age 969	2349
God floods the Earth	2349
Tower of Babel thwarted	2247
Abraham sojourns to Canaan	1922
Jacob moves to Egypt	1706
Moses leads Exodus from Egypt	1491
Gideon judges Israel	1245
Ruth embraces the God of Israel	1168
David installed as King	1055
King Solomon builds the Temple	1018
Elijah defeats Baal's prophets	896
Jonah preaches to Nineveh	800
Assyrians conquer Israelites	721
King Josiah reforms Judah	630
Babylonians capture Judah	605
Persians conquer Babylonians	539
Cyrus frees Jews, rebuilds Temple	537
Nehemiah rebuilds the wall	454
Malachi prophesies the Messiah	416
Greeks conquer Persians	331
Seleucids conquer Greeks	312
Hebrew Bible translated to Greek	250
Maccabees defeat Seleucids	165
Romans subject Judea	63
Herod the Great rules Judea	37

(The Annals of the World, James Usher)

Jesus Christ born 4 B.C.

New Heavens and Earth

- Christ returns for his people
- 1956 Jim Elliot martyrd in Ecuador
  - 1830 John Williams reaches Polynesia
  - 1731 Zinzendorf leads Moravian mission
  - 1614 Japanese kill 40,000 Christians
  - 1572 Jesuits reach Mexico
  - 1517 Martin Luther leads Reformation
  - 1455 Gutenberg prints first Bible
  - 1323 Franciscans reach Sumatra
  - 1276 Ramon Llull trains missionaries
  - 1100 Crusades tarnish the church
  - 1054 The Great Schism
  - 997 Adalbert martyrd in Prussia
  - 864 Bulgarian Prince Boris converts
  - 716 Boniface reaches Germany
  - 635 Alopen reaches China
  - 569 Longinus reaches Alodia / Sudan
  - 432 Saint Patrick reaches Ireland
  - 397 Carthage ratifies Bible Canon
  - 341 Ulfilas reaches Goth / Romania
  - 325 Niceae proclaims God is Trinity
  - 250 Denis reaches Paris, France
  - 197 Tertullian writes Christian literature
  - 70 Titus destroys the Jewish Temple
  - 61 Paul imprisoned in Rome, Italy
  - 52 Thomas reaches Malabar, India
  - 39 Peter reaches Gentile Cornelius
  - 33 Holy Spirit empowers the Church

(Wikipedia, Timeline of Christian missions)

Resurrected 33 A.D.

► Who are we?	What are we? ►		Genesis 1:26 - 2:3	
	How are we sinful? ►		Romans 5:12-19	
	Where are we? ◀		Innocence	
			Eternity Past	Creation 4004 B.C.
	God	Father	John 10:30 God's perfect fellowship	Genesis 1:31 God's perfect fellowship with Adam in The Garden of Eden
		Son		
		Holy Spirit		
	Mankind	Living	Genesis 1:1 No Creation No people	Genesis 1:31 No Fall No unholy Angels
		Deceased believing		
		Deceased unbelieving		
	Angels	Holy		
		Imprisoned		
		Fugitive		
		First Beast		
		False Prophet		
		Satan		
Why are we? ►		Romans 11:25-36, Ephesian 2:7		

Mankind is created in God's image, male and female He created us

Sin entered the world through Adam and then death through sin

When are we?

Fallen				Glory
Fall to sin No Law	Moses' Law 1500 B.C.	Christ 33 A.D.	Church Age Kingdom Age	New Heavens and Earth
1 Timothy 6:16 Living in unapproachable light				Acts 3:21 Philippians 2:11 Revelation 20:3
John 8:58 Pre-incarnate	John 1:14 Incarnate	Luke 23:43 Paradise		
Psalm 139:7 Everywhere	John 14:17 Living in believers			
Ephesians 2:1-5 Serving the Savior or Satan on Earth				God's perfectly restored fellowship with all Mankind praising Christ as Lord in the Holy City
Luke 16:22 Blessed in Paradise				
Luke 16:23, Revelation 20:5,13 Punished in Hades until the final judgment				
Hebrews 1:14 Serving mankind at God's command				
2 Peter 2:4, Jude 6 Imprisoned in Tartarus				Matthew 25:41 Revelation 20:10
1 Peter 5:8, Revelation 12:10 Rebelling against Christ Accusing mankind				Revelation 20:13 Thalaasa
				Revelation 19:20 Lake of Fire
				Revelation 20:2 Abyss
Lake of Fire prepared for the Devil and his Angels				

For God has bound all over to disobedience in order to show mercy to all

Destiny

Asante Twi at AionianBible.org/Destiny

The Aionian Bible shows the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of after-life destinies. The underlying Hebrew and Greek words typically translated as *Hell* show us that there are not just two after-life destinies, Heaven or Hell. Instead, there are a number of different locations, each with different purposes, different durations, and different inhabitants. Locations include 1) Old Testament *Sheol* and New Testament *Hadēs*, 2) *Geenna*, 3) *Tartaroō*, 4) *Abyssos*, 5) *Limnē Pyr*, 6) *Paradise*, 7) *The New Heaven*, and 8) *The New Earth*. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The key observation is that fallen angels will be present at the final judgment, 2 Peter 2:4 and Jude 6. Traditionally, we understand the separation of the Sheep and the Goats at the final judgment to divide believing from unbelieving mankind, Matthew 25:31-46 and Revelation 20:11-15. However, the presence of fallen angels alternatively suggests that Jesus is separating redeemed mankind from the fallen angels. We do know that Jesus is the helper of mankind and not the helper of the Devil, Hebrews 2. We also know that Jesus has atoned for the sins of all mankind, both believer and unbeliever alike, 1 John 2:1-2. Deceased believers are rewarded in Paradise, Luke 23:43, while unbelievers are punished in Hades as the story of Lazarus makes plain, Luke 16:19-31. Yet less commonly known, the punishment of this selfish man and all unbelievers is before the final judgment, is temporal, and is punctuated when Hades is evacuated, Revelation 20:13. So is there hope beyond Hades for unbelieving mankind? Jesus promised, "*the gates of Hades will not prevail*," Matthew 16:18. Paul asks, "*Hades where is your victory?*" 1 Corinthians 15:55. John wrote, "*Hades gives up*," Revelation 20:13.

Jesus comforts us saying, "*Do not be afraid*," because he holds the keys to *unlock* death and Hades, Revelation 1:18. Yet too often our Good News sounds like a warning to "*be afraid*" because Jesus holds the keys to *lock* Hades! Wow, we have it backwards! Hades will be evacuated! And to guarantee hope, once emptied, Hades is thrown into the Lake of Fire, never needed again, Revelation 20:14.

Finally, we read that anyone whose name is not written in the Book of Life is thrown into the Lake of Fire, the second death, with no exit ever mentioned or promised, Revelation 21:1-8. So are those evacuated from Hades then, "*out of the frying pan, into the fire?*" Certainly, the Lake of Fire is the destiny of the Goats. But, do not be afraid. Instead, read the Bible's explicit mention of the purpose of the Lake of Fire and the identity of the Goats, "*Then he will say also to those on the left hand, 'Depart from me, you cursed, into the consummate fire which is prepared for... the devil and his angels,'*" Matthew 25:41. Bad news for the Devil. Good news for all mankind!

Faith is not a pen to write your own name in the Book of Life. Instead, faith is the glasses to see that the love of Christ for all mankind has already written our names in Heaven. Jesus said, "*You did not choose me, but I chose you*," John 15:16. Though unbelievers will suffer regrettable punishment in Hades, redeemed mankind will never enter the Lake of Fire, prepared for the devil and his angels. And as God promised, all mankind will worship Christ together forever, Philippians 2:9-11.

World Nations

Enti, monko nkoye amanaman nyinata m'asuafo. Mommo wan asu nhye Agya, ñba ne Honhom Kronkron din mu, - Mateo 28:19

